کوردستان

گیوی موکریانی

فەرهەنگی کوردستان

گیوی موکریانی

دەزگای چاپ و بلاوکردنەوەی

ئاراس

زنجیرەی رۆشنبیری

خاوەنی ئیمتیاز: شەوکەت شێخ یەزدین

سەرنووسەر: بەدران ئەحمەد حەبیب

***

ناوی کتێب: فەرهەنگی کوردستان

ناوی دانەر: گیوی موکریانی

ژمارەی سپاردن لەکتێبخانەی نیشتمانی: ٢١٨

ساڵی ١٩٩٩

چاپی یەکەم

پێشەکی

د. کوردستان موکریانی

هەولێر ١٩٩٩/٣/٢٥

لە چاوپێکەوتنێکی من و د. جەمال و مینەواسی کورمان لەگەڵ ڕێزدار نێچیرڤان بارزانی و بە ئامادەبوونی کاک بەدران ئەحمەد سکرتێری ڕۆژنامە نووسی لە ١٩٩٨/٧/٢٩ لە هەولێردا پڕۆژەی چاپکردنی ئەم فەرهەنگەی بەردەستتان هاتە پێش، کاتێ کە کاک نێچیرڤان بارزانی پێشنیازی لە چاپدانی دەستنووسەکانی گیوی موکریانی باوکمی کرد و منیش یەکسەر ئامادەیی خۆم پێشان داو لە ڕۆژی دواتر داواکارێکم لە سەر ئەم بابەتە پێشکێش کرد و جەنابی بڕیاری چاپکردنی دا.

بۆ بەدیهێنانی ئەم پرۆژەیە من لە ١٩٩٨/١١/١٨ دا لە هەولێر ئامادەبووم و لە ١٩٩٨/١١/٢٥ دا کاک بەدران ئەحمەد دڵسۆزانە شوێنی کارکردن بە هەموو کەل و پەلێکی پێویست، چوار کۆمپیوتەر، پرینتەر، سکەنەر، تەلەفۆن و.. بۆ ئامادەکردین. من، د. عەزیز گەردی و کاک ئەحمەد تاقانە سەرپەرشتی کارەکەمان بە دەستەوە گرت و کاک قاسم قادر پیرۆت بە نەخشەسازی و برایان لوقمان مووسا، حیکمەت عیساسلیمان، بەخشی مەلا ساڵح و سەفیرمەحموود تیپچن و برایان شێرزاد فەقێ ئیسماعیل و کەریم سۆفی و سەرپەرشتکارانیش وەک هەڵەچن کارمان تێداکرد، هەر ڕۆژەی لە هەشت ونیوی سەر لە بەیانی تا شەشی سەر لە ئێوارە وەک شانەی هەنگ مامەڵەمان لەگەڵ ووشەکانی ئەم فەرهەنگە بەنرخەدا دەکرد.

بەهەشتی گیوی موکریانی باوکم لەنێو زۆربەی چاپەمەنێکانی خۆیدا و هەروا لەو چاوپێکەوتنانەی، کە ڕۆژنامەنووسان لەگەڵیاندا کردووە، ئاواتی بە چاپ گەیاندنی فەرهەنگی کوردستانی خواستووە. ئەز لێرەدا تەنێ دوو لەو دەربڕینانەی دەخەمە ڕوو، کە یەکەمیان ئەو چاوپێکەوتنەیە، کە کاک عەبدولسەتار کازم لە گەڵیدا کردووە و ئەوەی دووەمیان خۆی لە فەرهەنگی مەهابادا باسی کردووە:

(..ولكني شخصياً منشغل باعادة استنساخ قاموسي المعنون: فەرهەنگی کوردستان / كردي ـ كردي وهو يزيد على خمسة الاف ورقة وقد استنسخت منه لحد الآن نصفه تقريباً حيث بلغت حرف الكاف وكل أملي أن أتم ذلك بأسرع وقت خشية أحداث الزمان... واظنك لا تدري بأنني قد اتممت تأليف قاموس آخر كردي ـ عربي وسميته ـ نۆبەرە ـ منذ أكثر من ثلاث سنوات ونصف، قدمته الى المجمع العلمي الكردي في حينه هدية مني، ولم أطلب سوى طبعه وقد وعدوني مراراً بذلك ولكن مع الاسف الشديد اعيد اليّ بعد كل تلك المدة، دون أن يطبع بحجة ان كتابته غير واضحة وانني الآن على اعتاب الآخرة، اعتب على المجمع ترى ان لم يقم هو بطبع مثل هذا الجهد وأنا على قيد الحياة لأتمتع بنشوة وجود اسمي عليه فقط دون أجر أو جزاء ترى متى يطبع أبعد مماتي؟ جريدة العراق ١٩٧٧/٤/١٨).

(فەرهەنگی کوردستان زۆر گەورەیە و پیتی زۆر ووردی گەرەکە، بە قاقەز و بەرگی و ئەرکی کارگەرانەوە نزیکەی (٢٠٠٠) دوو هەزار دینار پتری تێ دەچێ. لە ناو کۆڤاری هەتاوی هەتیو و جووانەمەرگیشدا زۆر جارانم هاوار کرد، کە دەستە جوامێرێکی دڵسۆز وەیا چەند دەوڵەمەندێکی کورد بێنە پێش فەرهەنگی کوردستانیان بە خۆڕایی بە هەموو مافێکیەوە پێشکەش دەکەم، داخەکەم کەس سەری هەڵنەدا. فەرهەنگی مەهاباد. هەولێر ٢٥٧٣ / ١٩٦١ لاپەرە ١٤).

بەهەشتی گیو: ئەو جوامێرە دڵسۆزەی لە ساڵی (١٩٦١)ەوە چاوەڕێی بوویت، وا لە هەولێری پێتەختی کوردستانی ئازاددا سەری هەڵدا، بەڵێ ڕێزدار نێچیرڤان بارزانی ئەوەی بەهەشتی مەلا مستەفای بارزانی لە چاپدانی فەرهەنگی کوردستانی جوامێرانە وە ئەستۆ گرت. بەوبۆنەیەوە بە نێوی بنەماڵەکەمان سوپاس و پێزانینی بێ سنووری خۆمانی پێشکێش دەکەم و هیوادارم خودێی مەزن بۆ هەموو لایەکمانی بپارێزێت.

تیشکێک لەسەر فەرهەنگی کوردستان

بەهەشتی گیوی موکریانی باوکم لـە مێژووی فەرهـەنگ نووسی کوردیدا بە باوکی فەرهـەنگی کوردی دەژمـێردرێت، چونکە پێنج فەرهەنگی بەنرخی پێشکێش بە نامەخانـەی کـوردی کـردووە و تەمـەنی گـەنجی و پـیری خـۆی لـەسەر داناوە. دامـاوی موکریـانی مـامـم بیری فەرهـەنگ دانـانی خستۆتە مێشـکی گیوی باوکمـەوە، وەکـو ئـەرکێکی پێویسـت پێـی سپاردووە، هەروەکو لە پێشەکی فەرهەنگی مەهابادا باوکم ڕۆڵـی کاکی لە جۆری یارمەتیدان و ڕێ خۆشـکردنی بـۆ چوونـە نێو جیهانی فەرهەنگ نووسین ڕوون کردۆتەوە، هەروا هەوڵ و کۆششی بـێ ووچانی خۆشی بـەم جـۆرەی ژێـروو گێڕاوەتـەوە: ((لە ناو هەموو هۆز و تییرە و شـارێکی کوردسـتانی باکووردا هـەموو مـانگێکی یەکدوو کەسی شـارەزای زمـانی لـەسەر ئەرکی خۆی (مەبەستی لە داماوی کاکێتی) لە دوورەوە بۆ دەهێنام وە لە دە تا بیست ڕۆژان لە مـاڵی ئێمە دەمـانەوە دووای ئەوەی کە سوودێکی پوختم لێوەردەگرتن لەسەر ئەرکی خۆمان بـەڕێی دەکردنەوە شـوێنی خۆیـان هاوینـانییش منـی لـەگەڵ چەند برادەرێکی بەناو دێهاتەکانی چیاکرمـانج و دیاربـەکر و مـاردینیدا هـەر بـۆ ئـەو مـەبەسـتە دەگێڕا. لـە (١٩٢٥)دا کـە هاتینە ڕەواندز لەوێش بەشێنەیی زاراوەی سۆران و بارزانیانم لە سۆرانیان و هـی ئـەهریی و شـکاک و عەبدۆییانییشم لـە بەهەشتی سەید تەهاو دەست و پێوەندە مشەخت (مهاجر)ەکـان وەردەگـرت. ئیـتر، کـە کۆڤـاری زاریـی کرمـانجی بەسـتراو گوزەرانمان زۆر تال و دژوار تر بوو ناچار بۆ ئەوەی کە خانوو بەرەو گاو گۆیلکێکی، کە هەمان بوو بیانفرۆشم و پینـە و پـەڕۆی ژیانمانی پێ بکەم بە دزیی چوومەوە سابلاخی لەوێش عەجەم پەرستان ئاشکرایان کـردم و گـیرام و ڕەوانـەی تـەورێز کـرام و ئیتر، کە بەڵێنی لە هەموو خزمەکانم وەرگیرا، کە جارێکی تر ڕوو لە عێراق نەکەمەوە و هەتاهەتایە بەندییواریم لەگەڵ کـاکم نـەمێنی ئازاد کرام ئیـتر تـا شـەش سـالانی تێدامـامـەوە بـەلاّن ڕانەوەستـام زاراوەی موکریـانم بـە هـەموو هـۆز و تـیـیرە و دیهاتەکانەوە لـەگەڵ هی شکاک و عەبدۆیی و جەلالـی و لـوڕ و کەلهوڕ و سنە (ئەردەلاّن) بە پێـی تووانـا لـەگەڵ هەڵبەست و بەسەرهات ووێنەی بوێژان کۆکردەوە و بۆ زاراوەی سوورچی و خۆشناو و زراریی و ئییدی ساڵێکی لـە باتـاس دانییشـتم لـە (١٩٢٩)دا کـە بـە مـاڵـەوە هاتمە هـەولێر زاراوەی ئـەو ناوچەیە وە بادینـان و کۆیـە و پژدەرێشم دەست کـەوتن هـەرلێرەوە دۆستایەتیشم لەگەڵ زۆر کەسی وەکوو شێخ نوری شێخ ساڵح و نوری سەعیدی سلێمانی و چەند کەسێکی کـەرکوکی پـەیدا کرد هەر چیەکی تووانییێتم لەوانم وەرگرتووە لە شاری کەرکوک چـەند کەسـێکی وەکـو مامۆسـتا مـەلاجـەمیل ڕۆژبـەیانی و مەلاخورشید و گەلێکی تر زاراوەی ناوچەی کـەرکوکیان بـۆ کـۆکردوومـەوە وە لـە ١٩٤٠ تـا (١٩٤٨)ەوە ٣ جـاران چوومـە سلێمانی و هەڵەبجە و هەورامان و زاراوەی سلێمانی و شارەزور و جاف و تاوگۆزی و هەورامان و ئییدیکەم ئەوەندەی کـە لـە تووانای سەلیقەم دابووبێ کۆم کردۆتەوە لە بەغداش لەنێو برا فەیلی و لوڕ و کـەلهور و شـوانانـدا زۆر کەسـی وەکـوو دوکتـۆر جەعفەر و میرزا محمدی بوێژ و خوێندەوەرانی دیی یارمەتیان داوم لە هیچ سەردەمێکیدا کەم و زۆر کاتی خۆم بە خۆڕایـی ڕانەبوواردوە لە نانێکی هەژاریی بەدەر بـەندییواریم بەسـەر هیـچ جـوورە خـوواردن و خوواردنـەوە و خۆشـڕا بـوواردن و هـامـوو شۆی سینەماو تەیاترۆ و باخ و باخچە و سـەیران و سـەیرانگایانەوە نـەبووە، لـەکاتی نەخۆشیشـمدا هـەر خـەریـیک بـووم لـە هەینی و شەمە و یەکشەمەشدا وچانم نەداوە لە نیوانی (٥٠) سالاّندا ڕۆژی جێژنـانیش نەحەسـاومەوە. بـۆ کـەژمێرێک یـا شەوێکی کە مییوانم هاتبا لە کاتێکدا کە لەوانە نەبن سـوودیی فەرهـەنگی ووێژەیییـان لێوەرگـیرێ خـۆم بـە بـەندیی و دیـل زانیوە، بەندیخانەی هیچ دوژمنێکی نەیتوانیوە ڕستەی کاروبارم بپسێنی، لە ناو بەندیخانانـدا کـە کـوردی بـە نـاموسی زۆر تێدایە زاراوەکانیانم دەنووسیینەوە لە کاتی پشکنیندا، کە ئاشکرا بووبایە دەیـانکوت کـوردی نوسـین قەدەغەیـە. دەمـکوت لەبەر بێکاریی کاتی خۆم بەو جورە دەکوژم یا دەمکووت شێوەی زاراوەی ئـەو بـرادەرەم زۆر پـێ سـەیرە بۆیـە نووسـییومەتەوە جارجارە لێیان دەدڕاندام وەیا دەیانسووتاند دووبارە دەمنووسینەوە بۆ ئەوەی لـەو لایەنـەوە درێژەی پـێ نـەدەم تـەنها باسـی گییرانی هەرە دووایی پارەکەی خۆم دەکەم کە چم کرد لە بەندییخانەی (حلەدا) چەند برادەرێکی فـەیلی و لوڕیـی تێـدا بـوون وەکوو کاک محەمەد سەعیدی فەیلی و ئیتر نزییکەی (١٥٠٠) ووشەم پتر کۆکردەوە ئەگەرچی دووای گەڕانەوەم بۆ هەولێر دەپازدەیـەک نـەبێ هـەموویم هـەبوو. مرۆڤێکـی ئـاییندارى ڕاسـت چـۆن شـەووڕۆژ ناسـرەوێ و بـەلکوو تـەنها لـە خـودا پەرستێتیدا ڕادەبووێرێ هەزاران سوپاس بۆ مامۆستای مەزنی موکریانی کە لەسـەرەتای چاوکردنەوەمـە وە تـا دوواکۆچـی خۆی لەوانە (دەرس)ی دابەشکردنی کوردستان و دوواکەوتنی کوردانی پتر پێ نەکوتووم. ئەوەندەشی تێ گەیاندم کە چارەی تەنها بە یەکێتی و هەوڵ و تەقەلایەکی بێ ووچان و گییان بازیەکی نەبەزانەوەیە ...) فەرهەنگی مەهاباد لاپەڕە ٥ ـ ٧)).

شێوەی ڕیزکردن و ڕێکخستنی ووشە فەرهەنگیەکان و جۆری لێکدانەوە و شرۆڤەکردن و یەکالاکردنیان بە ڕێگەیەکی ڕاست و دروستی زانستی فەرهەنگ دانان کراوە، لەم فەرهەنگەدا ئەو ووشانەی، کە پێویستییان بە لێکدانەوە بووە ڕوونکراونەتەوە و بۆ زێتر ئاسانکردنی بە کار هێنانی ووشەکان بۆ هێندێک کار دەمکاتی کاری فەرمان، کاری تێپەڕ و تێنەپەڕ و کاتەکانیشی ڕەچاوگیراون، لە زۆر شوێنی پێویستدا ڕستە بۆ ووشەکان هێندراوەتەوە و بە سەدان وێنەی کەڵ و پەل و گیانلەبەر و گژو گیاو... دەوڵەمەند کراوە.

تایبەتێتی گرنگی دی ئەم فەرهەنگە لەوەشدا خۆی دەنوێنێت، کە ووشەی زۆربەی هەرە زۆری سەرتاپای کوردستانی دابەشکراوی گرتۆتەوە و لە پاڵ زۆربەی ووشەکانیشدا لەنێوان کەوانەیەکدا کورتکراوەی دیالێکت، نیمچە دیالێکت و ... دەستنیشان کردووە.

هەر ووشەیەکی سادە واتای تایبەتی خۆی لێکدراوەتەوە و ئەگەر بەرامبەرەکەی ماکێکی دی هاو واتای هەبوو کۆما (،) یەکیان لەنێواندا داندراوە، ئەگەر لە مانایەک زێتر بوو پنتێک (.) خراوەتە نێوان، وەک: ئال (باک.): ئالا. ئاڵ، ڕەنگی سوورێکی کاڵ، سوورێکی سووک و کراوەوەیە. لا، کن، ڕەخ، ڕۆخ، لە ووشەی (ئالان) قوڵە کراوەتەوە لە نێو لزگەی سەرچاوەکانی ئەم فەرهەنگەدا. پەنجەی بالابەرزەی دەست.

ئەو ووشانەی، کە دارێژراو، یا لێکدراون خراونەتە سەر ووشە سادەکە و لەوێدا باسکراون، وەک: ئاو: (باک.) ئاف، (هەورا.) ئاوی، یاو. ـ بڕان: چکان، چکبوون، چکیان. ـ خووار: هێنانەخووار. ـ دان: ئاقدان. ـ دار: بەئاو، تەڕ، پاراو. ـ ڤە: هێنانەوە. لەناوی (ئاوێستا) کورتکراوەتەوە بۆ لزگەی سەرچاوەکانی ناو ئەم فەرهەنگە.

ئەو ووشانەی واتاکانیان لێک نەدراونەتەوە و بە بۆشایی لەنێو دەستنووسەکەدا بە جێماون، هەوڵمان داوە واتاکانیان پڕ بکەینەوە و نیشانەی (٭) یەکمان بۆ داناون، بۆ ئەو ووشانەی، کە واتاکەیان نەزانیوە و لە هیچ سەرچاوەیەکی فەرهەنگیدا دەستمان نەکەوتووە نیشانەی (؟)مان لە پاڵ داناون، وەک: ئاولیخو: (؟).

لەنێو دەستنووسی ئەم فەرهەنگەدا تیپی (ص، ط)یش هەبوون، بەلام لەبەر ئەوەی ئەم دوو دەنگە لە زمانی کوردیدا نین و زۆربەی هەرە زۆری ئەو ووشانەی، کە لەنێو خانەی ئەم دوو دەنگەدا دانابوون، هەر لەنێو (س، ت)شدا هەبوون، بۆیە ئەوانم خستنە نێو تیپەکانەوە.

ئەوەی شایەنی باسە بەهەشتی گیوی موکریانی تیپەکانی ئەم فەرهەنگەی تا کۆتایی تیپی (ک)ی پاکنووس کردبوو، من تیپی (گ)یّ و د. عەزیزگەردی تیپی (ل، م) و کاک ئەحمەد تاقانە تیپی (ن، و) و کاک شێرزاد فەقێ ئیسماعیل تیپی (ه، ی)مان پاکنووس کرد.

زمانانی کوردستانی سەردەمی کۆن

(خووری و ئوورارتوو)

کۆنترین شێوەی ووشەی کورد لەنێو نووسراوانی مێخیدا لە فۆرمی (مات کورداکی)دا هاتووە، کە بۆ هەزارەی سێی پ.ز. دەگەڕێتەوە، ووشەی (مات) هەوارگە دەگرێتەوە (کی) نیشانەیەکی سۆمەرییە بۆ زەوی، لەو سەردەمەدا ئەم نێوە باکووری ڕۆژهەلاتی سوریەی ئەمڕۆی گرتبووەوە (Groneberg 1980).

لەبەر ڕۆشنایی ئەو دۆکومێنتانەی، کە لە کوردستاندا دۆزراونەتەوە، ئەوە ئاشکرا دەبێت، کەوا لە هەزارەی سێی پ.ز.دا بەواتا بەر لە هاتنی هۆزانی ئاری زمانی وەک میتانی و هۆزانی ئێرانی زمانی وەک ماد و پورث و سەکەس و.. بۆ کوردستان، مرۆڤێکی کوردستانی بەزمانی خووری // هووری دواوە، کە زمانێکی زاگرۆسی بووە و لە دواییدا شێوە پەرە سەندووەکەی نێوی ئورارتووی لێندراوە.

خووریـیـان نێزیکـەی هـەزار سـاڵێک دەسـەڵاتدارێتیان لـە وولاتـی کـوردەواری ئـەمڕۆ و تـا ڕادەیـەکیش هـەرێمانی دەوروبـەریدا هـەبووە، بەڵگـەش بـۆ ئەمـە، کـە کوردسـتانی ئـەمڕۆ مـەڵبـەندی خووریـیـان بـووە، ئـەو شـوێنانەن، کـە لـەنێو شـوێنەواری نووسراوەدا هـاتوون و فەرمانڕەوایـەتییان تێداکـردووە و ئـەمڕۆش هـەر کوردنشـینن، خووریـیـان شـوێنەواری نووسراویان بە زمانی خۆیـان، کـە خووری بـووە، هـەروا بـە زمـانی ئەکەدیش بـۆ بـەجێ هێشـتووین، لـێرەدا ئـەو شـوێنەوارە نووسراوانە دەخەمە بەرچاو، کە بـە زمـانی خووری نووسـراون، لەوانـە شـوێنەواری نووسـراوی پاشـای خووری تیش ئەتـەل (٢٠٤٥ ــ ٢٠٣٧ پ.ز.)، ئەفسـانەی پاشـایەتی لـە ئاسمـانـدا، ئەفسـانەی گلگامێشـی سـۆمەری، چیرۆکی ڕاوچـی (کەشی)، کۆمـەڵێک نامـەی پاشای میتانی ــ توشراتە، کە لـە (تـل العمارنـة) دۆزراونـەتـەوە، ئەرشیفی بنەماڵـەی وللـو، هەروا ئەرشیفی بنەماڵەی تیخیب تیللای خووری و .. (Gadd 1920، د. جەمال ڕەشید ١٩٨٨ Groz 1988، د. کوردستان موکریانی 1995).

ئورارتوویـان لـەنیوەی یەکـەمی هـەزارەی یـەکی پ.ز. دا هێزێکی ڕامیـاری بـەتوانای بـاکووری میسـۆپۆتامیا بـوون و خوداوەندی مـەزنیان (خالْدی) لـە موساسیر (میچیسیری ئەمڕۆ) لە نزیک ڕەواندز بوو، دەسەڵاتدارێتیشیان گەیشتبووە لای کێوەکانی کاف و هەبوونی کاریگەری زمانی ئەوان بۆ سەر زمانانی کەفکازی و ئەرمەنی وای لە هێندێک کەفکازناس و ئەرمەنناسان کردووە، هەوڵبدەن بەندیوارێک لەنێوان زمانانی کەفکازی و ئەرمەنی لەگەڵ زمانانی خووری و ئورارتوودا پەیدا بکەن.

شوێنەواری نووسراو بەزمانی ئورارتوو لە زۆربەی ئەو هەرێمانـەدا دۆزراونـەتـەوە، کـە لـەژێر سـایەی دەسـەڵاتدارێتیاندا بوون، کە لە فوراتەوە تـا بـەری باشووری وورمـێ لـە شـاری مووشـەوە تـا گۆمـی سـیڤان و باشووری سنووری گورجستانی گرتبووەوە. چوارسەد تابلۆی نووسراو بە زمـانی ئورارتـوو دۆزراونـەتـەوە، کـە بابەتـەکانی پێوەنـدی بـە بنیـات نـان، مێژوو و ئایینەوە هەیـە، هـەروا دە نامـەیـەکیش، کـە زۆربـەیان بـۆ پاشـا ئەرگیشـتی یـەکـەم و سـەردووری دووەم دەگەڕێتـەوە، لـەو شـوێنەوارە نووسـراوە نێودارانـەی، کـە بـەزمانی ئورارتـوو بۆمـان بـەجێماون نووسـراوی پاشـا ئیشـپوینی کـوڕی سـەردووری یەکەمە، کە لەسەر بەردێکی کێلەشیندا تۆماری کردووە و .. (د. کوردستان موکریانی ١٩٩٥).

ڕووداوانی مێژوو دەورێکی باڵایان بینیوە لە نەهێشتنی زمانان و زاڵبوونی زمانێک بەسەر زمانێکی دیـدا و هـەروەکو لەمەوبەر باسم کرد دانیشتوانی کۆنی کوردستان بە زمانانی خووری و لەدواتردا ئورارتـوو دواون، کـە هیـچ بەندیوارێکی بـە زمانانی ئاری و هەروا بە زمانانی ئێرانیەوە نەبووە، بەڵام لەگەڵ پەیدابوونی هۆزانی ئـاری زمـانی وەک میتـانی و لـەدواتردا هۆزانی ئێرانی زمـانی وەک ماد و پورث و سەکەس لە کوردستاندا بەرە بەرە زمانانی خووری وئورارتوو لەنێو چوون.

بڵاوبوونەوەی هۆزانی ئاری زمان

هۆزانـی ئێرانی زمـان، کـە لـەنێو خـاکی ئێرانی ئـەمڕۆ و ئاسیای نێوە ڕاسـتدا بڵاوبوونـەوە، نـە ئێران و نـە ئاسـیای نێوەڕاست خاک و خۆڵی بنچی ئەو هۆزانە نەبوون، کە بە زمانی ئێرانی دوواون، بەڵکو دانیشتوانی ئەسلی ئەم هەرێمانـە بـە زمـانی نێوچەیی خۆیان کسەیان کردووە و زمانەکانیشیان ئێرانی نەبووە.
تێکەڵاوبوونی زمانی هۆزانی کۆچەری ئێرانی زمان لەگەڵ زمانانی ناوچەیی دانیشتوانی ئێران و کوردسـتاندا لـە هـەزارەی دووی پ.ز.دا بووە.

هۆزانی ئاری زمان لە دوای نیشتە جێبوونیانداو تێکەڵاو بوونیاندا لەگەڵ دانیشتوانی ئەو هەرێمانەی دەستیان بەسەر داگرت، نووسراوی کۆنیان بۆمان جێهێشتووە، وەک نووسراوی ڤیدی لە هندستان و نووسراوی ئاوێستا لە ئێراندا.
بە تێکەڵاوبوونی زمانی هۆزانی ئاری زمان وەک میتانی لەگەڵ زمانانی خووری و ئورارتوودا و لە دواتردا پەیدا بوونـی هۆزانی ئێرانی زمان لەنێو کوردستاندا و تێکەڵاوبوونی لەگـەڵ زمانـانی ناوچـەییدا زمـانی کـوردی لـە کوردسـتاندا سـەری هەڵدا.

کۆنترین شوێنەواری نووسراو بە زمانی کوردی، کە تا ئێستە کەوتبێتە بەردەست دۆکومێنتەکانی هەورامانە لەگەڵ تێکستی کورتی کلێسەییە.

بەڵگەنامەکانی هەورامان لە دێی پاڵنگان نێزیک کەلای نەردەلان ـ تەنگی بەر لە سەرچاوەی ناوی سیروانەوە لە کوردستاندا دۆزراوەتەوە، ژمارەی بەڵگەنامەکان زۆر بوون، بەلام هەر سێ دانەیان لە ساڵی ۱۹۰۹ دا بە هۆی دکتۆر سەعیدخانەوە گەیشتونەتە بەردەستی شارەزایانی رۆژهەلاتناسی رۆژاوا وە، دووان لەو بەڵگەنامانە، کە بۆ ساڵانی ۸۸ و ۲۲ی پ. ز. دەگەڕێنەوە بە زمانی گریکی نووسراون لە ساڵی ۱۹۱۵ دا لە لایەن پرۆفیسۆر مینسەوە لە کۆڤاری لێکۆڵینەوەی هیلینیدا شیکراوەتەوە و سێیەمینیشیان، کە بە تیپی ئارامی بووە و بۆ ساڵی ۱۲ و ۱۱ ی پ.ز. دەگەڕێتەوە لە لایەن کاولی لە ساڵی ۱۹۱۹ دا تیشکی خراوەتە سەر.

لە دوای تێپەربوونی سێ چارەکە سەدە لە سەر دۆزینەوەی ئەم بەڵگەنامانەدا د. جەمال ڕەشید ئەحمەد بۆ یەکەمین جار لە بواری ڕۆشنبیری کوردیدا تیشکی زانستی خستە سەر و بەندیواری ئەم دۆکومێنتانەی بە زمان، مێژوو و باری ئابووری و یاسایی کورد و کاریگەری ناکوردیشی بە لێکۆڵینەوەیەکی زانستانە پێشکێش بە نامەخانەی کوردی کرد.

ئەو دۆکومێنتەی، کە بۆ ساڵی ۱۲ و ۱۱ پ.ز. دەگەڕێتەوە و بە ئەلف و بێی ئارامی نووسراوەتەوە لە رووی نێوەڕۆکی زمانەوانیەوەی هەژارە، چونکە هەر تەنێ ۲۳ ووشەی تێدایە، کە سەر بە کۆمەڵە زمانانی ئێرانی (پورتی و کوردی) بێت و ۱۵ لەم ۲۳ ووشانەش ناوی تایبەتین، ووشەکانی دی ئارامین و هەروا تێکستەکە کاریگەری سەردەمی هیللینی (یۆنانی)یشی پێوە دیارە، کە لەکاتی تۆمارکردنی بەڵگەنامەکەدا چەسپێندراوە.

بەڵگەنامەی هەورامان

١ـ شانەت ||| ق. یەرەخا ئەروتات مەیبانو پەتەسپەک بەری تورین.
٢ـ ||| .. و ؟ یەکی کەرما ئەسمەک من ئەبیکە شەکەن پەلز یات.
٣ـ ڕە زیانو ئەریل بەری بەشنین داد ئەهی کولە زوزین ١٠ ٢٠ ٢٠ ٥.
٤ـ مە من بومخوتی نا .. خ هەمی ئەدلو قیدە متە.
٥ـ شەهدین تیریک بەری ئەپینی.. بەری ڕەشنۆ ئەرشتەت.
٦ـ بەری ئەبنو گریپنهی میثر اپادی سینەک بەری ماتبەنگ.
٧ـ .. کەرما ئەسمتن کەرما زینت (؟) ئەریل من.
٨ـ پەتەسپەک کولە زوزین ١٠ ٢٠ ٢٠ ٥.

واتای تێکستەکە بە زمانی کوردی هاوچەرخ

١ـ ساڵی ٣٠٠، مانگی ئەرۆتات، مەیوان پەتەسپەک کوڕی تۆرین..
٢ـ نرخی (؟) ڕەزی ئەسمەک کە (؟) داوە بۆ گەڕاندنەوەی خاوەنێتی (؟) بۆ..
٣ـ ڕەزوان ئەریل کوڕی بەشنین، ئەمەش دای، هەمووی بە گشتی (بە) ٥٥ زۆزین.
٤ـ ئەوەی کە لای خێوی زەوییە.. دانی پێدا ناوە (؟) لە پێش.
٥ـ شاهێدان تیریک کوڕی ئەپێن، ی، کوڕی ڕەشنۆ ئەرشتاد.
٦ـ کوڕی ئەبنو گریپنهی کوڕی میثراپادی، سینەک کوڕی ماتبەنگ.
٧ـ نرخی (؟) ڕەزی ئەسمتن، ڕەز دەگەڕێتەوە (؟) بۆ ئەریل، لە..
٨ـ پەتەسپەک، سەرجەم ٥٥ زۆزین.

سەرجەمی واتای تێکستەکە بە زمانی کوردی هاوچەرخ

ئەو نیوە پارچە زەویی (ڕەز)ەی، کە بۆ ئەریل بەجێماوە، لە مانگی ئەروتات (جۆزەردان) ساڵی ٣٠٠ (سەلوکی بەرامبەر بە ١٢ وە یا ١١ ی پ.ز.)ە، لە پێش شاهێدان: تیۆیک کوڕی ئەپین، ی.. کوڕی ڕەشنۆ ئەرشتاد، ئەبنو گرینپهی کوڕی میثر اپادی، سینەک کوڕی ماتبەنگدا بە پەتسپەک بەرامبەر بە ٥٥ زۆزین پێشکێشکرا (فرۆشرا). (د. جەمال ڕەشید ١٩٨٨).

شوێنەوارێکی نووسینی دی، کە بەندیواری بەم سەردەمەی زمانی کوردیوە هەبێت، ئەو تێکستە کلێسەییەیە، کە لەپاڵ شەش زمانی دی (گریکی، ئاسوری، گورجی، عەرەبی، فارسی و تورکی) لەنێو دەستنووسێکدا دۆزراوەتەوە، کە بە ئەلف و بێی ئەلبانی نووسراوەتەوە و ترانسکریپچی هەر هەوت تێکستەکەش بە زمانی ئەرمەنی دراوە، لەم دەستنووسەدا نێوی کورد لە پاڵ ئەم تێکستەدا نەهاتووە، بەڵکوو نێوی (مار) هاتووە، کە ئەویش شێوەی گۆکردنی ئەرمەنە بۆ ووشەی (ماد) ئەوەی شایەنی باسە لەنێو فەرهەنگێکی ئەرمەنیدا، کە لە نیوەی یەکەمی سەدەی نۆزدەمدا نووسراوەتەوە، بەرامبەر بە (مار || ماد) بە زمانی تورکی بە کورد، شێروانی لێکدراوەتەوە (د. کوردستان موکریانی سەردەمانی زمانی کوردی و کۆمەڵە زمانانی ئێرانی) ئەمەو ئەمڕۆ ئەم تێکستە بەر زمانی کوردی (دیالێکتی کرمانجی باکوور) دەکەوێت، هەروا لێکۆڵەرەوەی ئەم دەستنووسە باسی ئەوەی کردووە، کەوا لە شوێنانی دی ئەم دەستنووسەدا تێکستی دی بە زمانی (ماد) هەیە و هێماشی بۆ ئەوە کردوە، کەوا (ماد)ە کانیش ئەلف و بێی تایبەتی خۆیان هەبووە.

لێکۆڵەرەوەکە وای بۆ دەچێت، کەوا ئەم دەستنووسە لە ساڵی ١٤٤١ دا لە لایەن زێتر لە نووسەرێک تەواوبووبێت و دەستنووسەکە ٣٤٦ پەڕە و بابەتی جۆراوجۆری سەردەمانی کۆن و سەردەمی خۆیدا تێدا کۆکراوەتەوە.
ئەگەرچی تەواوبوونی ئەم دەستنووسە بۆ نیوەی یەکەمی سەدەی پازدەم دەگەڕێتەوە، بەڵام من تێکستە کوردێکە و ئەوانی دیش دەگەڕێنمەوە بۆ کۆتایی سەدەی هەشتەم و سەرەتای سەدەی نۆیەمی زایینی (د.کوردستان موکریانی. سەرچاوەی پێشوو).

ئەمە و ئەو باسەی (شیخ أبوبکر أحمد بن وحشیه النبطي)یە، کە لەنێو بەرهەمی خۆیدا، کە لەژێر سەرنێوی (شوق المستهام في معرفة رموز الاقلام)ە و لە ساڵی (241)ی کۆچیدا (821 ز.) نووسیویەتی باسی جۆری نووسینی کوردی کردووە، کەوا دوو نووسەر بەنێوی (بینوشاد و ماشي السوراتي) هەموو جۆرە زانیاری و هونەر و کتێبی کوردییان کۆکردۆتەوە و ئەلف و بێیەکی تایبەتیشیان بۆ زمانی کوردی داناوە (زاری کرمانجی ژمارە (18). لاپەرە 2ـ3.
16ی شوال 1347 هـ -- 27 اذار/ 1929 ساڵی سێیەم. دکتۆر سەعیدخان 1935، گیوی موکریانی 1961، د.جەمال ڕەشید ئەحمەد 1988).

زمانی ئەمڕۆی کوردی لە ڕووی تایبەتێتی دیالێکتولۆژیوەی دابەش دەکرێتە سەر چوار دیالێکت:
دیالێکتی کرمانجی (کوردی) ژووروو.
دیالێکتی کرمانجی (کوردی) نێوەڕاست.
دیالێکتی کرمانجی (کوردی) ژێروو.
دیالێکتی کرمانجی (کوردی) ناوچەیی.

ئەمڕۆ لە کوردستاندا دوو شێوەی وێژەیی زمانی کوردی هەیە، کە دیالێکتی کرمانجی (کوردی) ژووروو و دیالێکتی کرمانجی (کوردی) نێوە ڕاستە، لەنێو ئەم دوو شێوەیەدا دیالێکتی کرمانجی نێوەڕاست تا ڕادەیەک هەنگاوی بەرەو زمانێکی ستانداردی کوردی ناوە، بەڵام دوو دیالێکتەکانی دی (ژێروو و ناوچەیی) ئەمڕۆ زمانی نووسین نین، بەڵکو هەر زمانی ئاخاوتنن، ئەگەرچی کەلەپوورێکی زۆر بەم دوو دیالێکتە نووسراوەتەوە.

دابەشکردنی گەلی کورد و خاکی کوردستان بەسەر چەندین دەوڵەتی زمان جیاواز و نەبوونی دەوڵەتێکی یەکگرتووی کوردی، کاری کردووەتە سەر نەبوونی ڕێنووسێکی یەکگرتووی کوردی. بۆ وێنە لە باشووری مەزن و بەری ڕۆژهەلاتی کوردستاندا پێڕەوی ئەلف و بێی عەرەبی ـ فارسی دەکرێت، لە باکوور و باشووری بچووکدا ئەلف و بێی لاتینی و لە لایەن کوردانی سۆڤێتی جاراندا لە پاڵ ئەلف و بێی لاتینی ئەلف و بێی کریلیش بەکاردەبرێت. جلوە و مەسحەفی ڕەشیش بە جۆرە ئەلف و بێیەکی تایبەتی نووسراونەتەوە (د. کوردستان موکریانی 1990، لاپەڕە 45 ـ 48).

زانایانی کورد هەر لە سەدانی کۆنەوە بایەخیان بە زمانی کوردی داوە و بیریان لە فەرهەنگ دانان کردۆتەوە، بۆ وێنە ئەحمەدی خانی ئەمر لە ١٠٩٤ی کۆچیدا (١٦٨٢ ـ ١٦٨٣)ی زاینیدا (نەو بەهاری) داڕشت و شێخ مارفی نۆدەییش لە ١٢١٠ی کۆچیدا (١٨٦٥)ی زاینیدا (ئەحمەدی) دانا و لەم سەدەیەشدا بە دەیان فەرهەنگ نووسی کورد هێزو توانای بیری خۆیان بۆ فەرهەنگ سازی تەرخان کرد.

ژێدەر:

Gadd j.c. 1920 Tablets from kirkuk,
RA. Tom XXII p.4q.

گۆڤاری زاری کرمانجی، ١٩٢٩ ڕەواندز، ژمارە ١٨ لاپەڕە ٢ ـ ٣.

سەعیدخانی کوردستانی ١٩٢٥ نزانی. تاران.

گیوی موکریانی ١٩٥٠، فەرهەنگی ڕابەر، عەرەبی ـ کوردی. هەولێر.

گیوی موکریانی ١٩٥٥، ١٩٦٦، کۆڵکەزێڕینە ـ کوردی، فارسی، عەرەبی، فەرەنسی و ئینگلیزی. هەولێر.

گیوی موکریانی ١٩٦١، فەرهەنگی مەهاباد، کوردی ـ عەرەبی ـ هەولێر.

د. جەمال نەبەز ١٩٧٦ زمانی یەکگرتووی کوردی. بامبێرگ.

گیوی موکریانی ١٩٨٦، فەرهەنگی نۆبەرە، عەرەبی ـ کوردی. بەرگی یەکەم. بەغدا.

گیوی موکریانی ١٩٩٠، فەرهەنگی نۆبەرە، عەرەبی ـ کوردی. بەرگی دووەم. بەغدا.

شێخ محەممەدی خاڵ ١٩٦٠ ـ ١٩٦٤، فەرهەنگی خاڵ. کوردی ـ کوردی. بەرگی یەکەم و دووەم. سلێمانی.

جگەرخوێن ١٩٦٢ فەرهەنگا کوردی، بەرگی یەکەم و دووەم. بەغدا.

Groneberg B. 1980 Repertoire Geographique des Textes Cuneiforms. 3. Wiesbanden.

Groz K. 1988 The Archive Wullu Family . Copenhagen.

د. جەمال ڕەشید ئەحمەد ١٩٨٨ لێکۆڵینەوەی زمانەوانی دەربارەی مێژووی وولاتی کوردەواری. بەغدا.

هەژار (عەبدولڕەحمان شەرەفکەندی) ١٣٦٩ (١٩٨٩، ١٩٩٠) هەنبانە بۆرینە. فەرهەنگی کوردی ـ کوردی ـ فارسی. تهران.

د. کردستان موکریانی ١٩٩٠ قواعد اللغة الکردیة. بغداد.

د.کوردستان موکریانی ١٩٩٥ تیشکێک لەسەر زمانی دانیشتوانی کۆنی کوردستان (خووری و ئورارتوو) هەیرن فەین.

د.کوردستان موکریانی. سەردەمانی زمانی کوردی و کۆمەڵە زمانانی ئێرانی. دەستنووسە.

پێڕست وکلیلی

نێوه قوڵه کراوەکانی شاروولکەو هۆز و خێڵ و تیرەکانی نێو فەرهەنگی کوردستان

ئارا. ئارارات	بۆڵ. بۆڵی	دۆس. ، دۆ. دۆسکی	سیوه. سیوەیل
ئاک. ئاکرێ	بێ. ، بێج. بێجوان	دۆڵ. دۆڵەمەری	ش. شارباژێری
ئاکۆ. ئاکۆیان	بیت. بیتووێن	دهۆ. دهۆک	شار. شارویران
ئالا. ئالان	پا. پارسانی	دیا. دیاربەکر	شاره. شارەزوور
ئامێ. ئامێدی	په. ، پەه. پەهلەوی	ڕەوا. ڕەواندز	شاگی. شاڵەبەگی
ئاو. ، ئاوێ. ئاوێستا	پر. پردێ (ئاڵتونکۆپری)	ڕه. ، ڕەو. ڕەوەند	شه. شەبەک
ئەردە. ئەردەلان	پژ. پژدەری	ڕۆژ. ڕۆژبەیانی	شەقە. شەقلاوە
ئەرگوو. ئەرگووش	پێ. ، پێن. پێنجوێن	ڕوو. ڕۆست	شەم. شەمزینان
ئەنە. ئەنەدۆڵ	پیی. ، پیر. پییران	ز. ، زاخ. زاخۆ	شک. شکاک
ئۆ. ئۆمەربل	پیره. پیرەسنی	زا. زازا	شن. شنۆ
ئێره. ئێرەوان	تا. تاڵەبانی	زەر. زەرزا	شو. شوان
بابا. بابان	تاو. تاوگۆزی	زەڤ. ، زەندا. زەنداوێستا	شیر. شێروان
باجه. باجەلانی	تەر. تەرگەوەڕ	زەن. زەنگەنە	شێخ. ، شیز. شێخ بزێن
باد. بادینان	توو. تووڵابی	زر. ، زرا. زراری	شنک. شینکایەتی
بار. بارزان	تی. تییلەکۆ	ز. زێبار	ع. عربی
باز. بازیان	جا. جاف	زیی. زییتکی	عرا. عراق
باش. باشقەلان	جه. ، جەبا. جەباری	زییل. ، زیی. زییلی	عه. عەبدۆیی
باک. باکوور	جەل. جەلالی	ژاوه. ژاوەرۆ	ف. ، فه. فەیلی
باڵ. ، باڵه. باڵەک	جز. جزیره	ژه. ژەنگار	قەر. قەرەچی
باڵک. یا (باڵه) باڵەکیان	جو. جووانرۆ	سا. سابلاخ	قەره. قەرەداخ
بالی. بالیسان	جۆله. جۆلەمێرگ	ساڵ. ساڵەیی	که. کەرکووک
بان. بانه	چی. چیاکرمانج	سەش. ، سەر. سەردەشت	کەڵ. کەڵهوڕ
باو. باوەمەڕ	ح. حەسەنی	سەر. ، سەرگه. سەرگەڵۆیی	کر. کرمانشا
بەخ. بەختیاری	خا. خانەقین	سەق. سەقز	کرما. کرمانجی
بەر. بەرزنجه	خان. خانی	سەڵ. سەڵماس	کف. کفری
بەروا. بەرواری	خۆ. خۆشناو	سزیر. ئیسماعیل عوزێری	کۆ. کۆیە (کۆیسنجق)
بەگکۆ. بەگزادەی کۆیە	خێڵ. ، خێڵه. خێڵەسات	سع. سعێرت	کور. کوردی
بت. بتلیس	دا. داووده	سل. سلێمانی	کۆک. کوردی کۆن
برا. برادۆست	دەر. دەربەندی	سن. سنه	کورد. کوردستان
برۆ. برۆتی	دەرس. دەرسیم	سۆ. سۆران	کوردی کۆ. کوردی کۆن
بڵ. بڵباس	دەش. دەشتەبێڵ	سوو. سوورچی	کووک. کوردی کۆن

بۆت.	بۆتی	دەل. ، دە.	دەلوو	سوور.	سووریە	گەرد.	گەردی
بۆتا.	بۆتان	دز. ، دزە.	دزەیی	سویّ.	سویّسنی	گەردی (باک.)	گەردی باکوور
گەر.	گەرگەری	مامە.ما.	مامەش	مو. ، موک.	موکریان	هە. ، هەر.	هەرکی
گەڵ.	گەڵباخی	مام.	مامساڵ	مەحموک.	مەحالی موکریان	هەر.	هەریر
گەو.	گەوەر	ماو. ، ماوە.	ماوەت	مح. ، میرە.	میرمەحمەلی	هەس.	هەسنی
گەور.	گەورک	مەگە. ، مەرگە.	مەرگەوەڕ	مل.	مللی	هەرو.	هەرووتی
گۆ. ، گۆرا.	گۆران	مەر.	مەریوانی	میل.	میلانی	هەڤێر.	هەڤێرکان
گۆی. ، گۆ.	گۆیی	مەلیش.	مەلیک شایی	نا. ، ناو.	ناوکوڕ	هەک. ، هەکا.	هەکاری
گول.	گوللی	مەن.	مەنتک	نە.	نەهری	هەڵ. ، هەڵە.	هەڵەبجە
گژ.	گێژ	مەند.	مەندەلی	نخ. ، نەپا.	نەپاخی	هەم. ، هەمە.	هەمەوەند
لک.	لەک	مەنک.	مەنگوڕ	نەو. ، نەورۆ.	نەورۆلی	هەو. ، هەورا.	هەورامی
لو.	لوڕ	مەھ. ، مەھا.	مەھاباد	وا.	وان	هل. ، هەو.	هەولێر
لە.	لەهۆن	مز. مزو.	مزووری	وە.	وەرتی	هۆر.	هۆرەماری
م. مار.	ماردین	مش. ، موو.	مووش	ه. ، هەرت.	هەرتەل	یە.	یەزیدی

ئا: تیپی بەرایی ئەلف و بێی کوردییە. ئەرێ، ئارێ، بەڵێ: نانی دەخۆی؟ و: ئـا. لـە وشـەی (ئـارێ) کورتکراوەتـەوە. باشـە، چاکـە. پ: ئـەم نامیلکەیەی بخوێنمەوە باشە؟ و: ئا، ئائا. ئایا (مرازی پرسیارە) وەکوو: ئا؟ واتا ئایا وایە، بەڕاستی وایە. (ها) مرازی ئاگادارییە، وەکـوو: ئـاپێم کوتی: واتا ها ئاگـادار بـە پێم کوتـی. دا، دەسا: وەکـوو: ئـاوەرە: داوەرە، دەسـاوەرە. لـە زاراوەی بـاکووردا ڕانـاوی مێیینانـە بـەدووای ئاوانـەوە دەنووسێ وەکو: داکا من: دایکی من، چێلاتە: مانگای تۆ، جـار جارە بـە تەنهاش بەکار دەبرێ وەکوو: ئا من: هی من، ئەڤ بـزن ئامنـە. جارێ، لـە پێش هەموو چتێکیدا: ئا بـا پێت بڵێم: جارێ بـا پێت بڵێم. چ، چی، چ دەڵێی؟ کورتکراوەوەی ئاغایە وەکوو: ئا نـەریمان: ئاغـا نـەریمان. ڕاستی؟ بـە ڕاسـتی؟ لـە زاراوەی (بـاکوور)دا ئـامرازی گەلـە وە کـوو: سـووارا (سوواران)، مرۆڤا (مرۆڤان).

ئائا: بـەڵێ بـەڵێ (کورتکـراوەوەی ئـارێ ئـارێ)یـە، بـۆ جـەخت کردنـە. لـە کاتی واق و ووڕمانێدا بـەکار دەبرێ، وەکـوو: ئائـا: ئاها، هاها، حـەکوو، پیاح، هەیها، حـا، پـەح، پـەححا، واە، هـەرک، هـەو، پییـک. بـۆ جـەخت کردنێیە. ئایا، ئاها، بۆ پرسیارە. ڕاستە؟ وایـە؟ بـۆ قـایمکردنی بیرو بـاوەڕ بەکاردەبرێ.

ئائل: ناڕەوا.

ئائلبوون: زۆرداربوون.

ئائلی: زۆرداری، ستەم.

ئەب: ناوی مـانگێکی هاوینێیە بە کوردی تەباغە.

ئابلای (باک.): نامـەی چەپەرخانە، پۆستە.

ئابسا: ناوی ئێلێکی کوردە دەکەوێتە ڕۆژهەلاتی قامیشلوو.

ئابەنووس: دارێکی ڕەش و سەختە مۆدنەو چتی تری لـێ دروست دەکرێ.

ئابجی: خوشک، ئا، پوور.

ئابخانە: ئاودەستخانە، ئاودەست.

ئابدەست: ئاودەست، ئاودەستخانە.

ئابدووزەک: ئاردوورزەک.

ئابرا: براله، لـە کاتی دوواندنێدا بەکار دەبرێ.

ئـابڕوو: ئـاوی ڕوو، شـەرم، ئـاوڕوو، ئـاڤڕوو، فـەهێت، ڕەنگـی ڕوو، ڕووسـپێتی، ڕووسـپانی، ئـامووس. ـــ بـەر: ئاوڕووبـەر، ڕووشـکێن، نـامووس شـکێن، ئاڤڕووبـەر، ئـەتککار. ـــ بـران: ئـاوڕووبران، جنێـو پێدران، نامووس شکان، پەردەی نامووس دڕان.ـــ براو: نامووس شکاو، پـەردەی نـامووس دڕاو، ئـەتککراو، ڕیسـوا، ڕیسـواکراو، بـەدنێو کراو.ـــ براوی: بەدناوکراوی، ڕیسوایی، شەرم شکاوی، ئەتککراوی. ـــ بردن: بـە پەندبردن، هـەتک کردن، بـەدنێوکردن، ڕیسـواکردن، نـامووس شـکاندن، پێکـردن، مەشـکەژەن. ـــ چـوون: بـەدنێوکران، ڕیسـوا بـوون. ـــ دار: ئابڕوومـەند، بـە ئـابڕوو، ڕووسوور، بـە شـەرم، ئـاڤڕوودار، فەهێتـوو. ـــ داری: ئابڕوومـەندی، ڕووسووری، ئـاڤڕووداری، فەهێتوویـی. ـــ مـەند: بڕوانە: ئابڕوودار. ـــ ی: بڕوانە: ئابڕووداری. بێ ـــ: ڕیسـوا، بێ شەرم، ڕیسوا، بێ ئاڤڕوو، پێکراو، زمان درێژ، قاڵ، سوواو، چەختی، چەقەسوو، پەل، ڕووزەرد، ڕووڕەش، هاروهاج، قۆشمـە، ئـەتککراو، سووک. بێ ـــ یی: بێ شەرمی، پێکراوی، سووکی.

ئـابوور (بـاک.): ئـابڕوویی، داوێـن پاکی، ژیانی خۆ ڕێکخـەر، دەسـت پێوەگر.

ئابۆر: بڕوانە: ئابوور.

ئابۆرهال (باک.): هۆی گوزەران.

ئابۆریی (هەورا.): دەستندە، دەم و جەم، هـۆی گـوزەران، پاشڕۆژ، دەسـت پێوەگرتـن، گلداتـەوە. ـــ زان: ئـابۆری نـاس، وەرامـزان، وەرامنـاس، پسپۆڕی وەرامی. ـــ زانـی: ئـابۆری ناسی، وەرامزانـی. ـــ نـاس: بڕوانـە ئابۆری زان. ـــ ناسی: بڕوانە ئابۆری زانی.

ئابێ: ناوی ئالفبای ئەبجەدی کوردییە.

ئابی: ئاوی، ڕەنگی ئاوی، کەسێکی بێ ڕەنگە.

ئابیدە: بینای گەورە، قەلافـەتی کەسێکی بـەڕێزو نـاودارە، کـە لـە زێـڕ یـا زێوو یامس و چتی تر دروست کرابێ، کۆتەل.

ئاپ (باک.): مام.

ئاپا (باک.): پوور، پلک، خوشکی باب.

ئاپتەر (باک.): شێت، شەیدا.

ئاپتەریی (باک.): شێتی، شەیدایی.

ئاپرەخ: بڕوانە: ئەپڕەخ.

ئاپرژێن: ئاوڕژێن، ئاوڕشێن.ـــ کردن: ئاوڕشێن کردن.

ئاپەک: مامی گچکە واتە مامـە بەلاَن گچکە کراوەتەوە.

ئاپۆ (باک.): مام لـە کاتی بانگکردنیدا بەکاردەبرێ.

ئاپۆرە (هەمـە.، ڕۆژ.، جەبا .، زەن.): ئاوارە، مشـەخت، دەربەدەر.

ئاپۆرهال (باک.): بڕوانە: ئابۆرهال.

ئاپۆزن: ئامۆژن.

ئاپێ مووس (باک.): گەمـەیەکە.

ئاتاج: دەست کورت، دەست تـەنگ، ئاوسەرکەم، پێداویسـت. پسـوولـە و قەباڵـەیەکە کرێگرتە لـە خاوەن خـانووی وەردەگرێ. ـــ ی: دەست کورتـی، ئاوسەرکەمی.

ئاتەش: ئاوور، ئاگر.

ئاتەشە (فە.): ئاورە، ئاگرە، نەخۆشییەکە لـە سفلس داران دەگیرێتەوە.

ئاتەشەک: سەودای کۆن، نەخۆشی سەودا، کە کۆن بـێ دەبێتـە ئاتەشـەک، فـەرەنگی. مـرۆی گـوڵ دەکـا، کـە لـە وولاَخـانیش بـدات ناوگـەڵی شـل و پەڵـەک دەکات.

ئاتەشپەرسـت: ئاگرپەرسـت، ئاوورپەرسـت.ـــ ی: ئاگرپەرسـتی، ئاوورپەرستی.

ئاتەشخانە: ئاگرخان و ئەتوونی گەرماو و سەماوەر و ئیتر.

ئاتەشکەدە: ئاوورگە، ئاهیرگا، ئاتەشگا.

ئائەشگا: ئەتوون، ئاگرخانی ئاوورپەرستان. ناوی کێوێکی سەختیشە لە جووانرۆیە، کە لە پێش ئیسلامدا ئاتەشکەدە بووە.

ئائەشگە: ئەتوون، ئاگرخانی ئاوورپەرستانە.

ئائەشی: جوورێکە لە چەشنەکانی گوڵەباغ و سوورێکی زۆر تێرە.

ئائەک: لا، کن، تەنیشت.

ئائەگ: ئەتەگ، گۆشتی سەرپەراسوو، تەراد، تەروک، تەڵۆک. لاتە کەڵتووی زینییە. داوێن، دامەن.

ئائەڵ (جا.): گۆڕین (بۆ جل و بەرگ).

ئائر (باک.): ئاوور، ئاگر، ئازەر، ئاهیر.

ئائلای (باک.): مۆڵەت.

ئائێ (ئەر.): زێر، لە ئالتوون وەرگیراوە ناوی ئافرەتانیشە.

ئاجگی (زا.): بەر چاوتەنگ، رژد، بەرچڵ، چەپخووس، کنووس، چکۆس، قاڕنان، قرچۆک، مەندەمۆڕ، کۆنە، گزاڤ، ئارفەر، چەمتەنگ، بەدرەسەن، پەوور دژ، پیسۆک، چاڤتەنگ، دەزگرتی، دراڤکەتی، چاوبرسی.

ئاجوور: نیمە، لەتکە خشتی ناڕێک، خرچان، زەنگوڵ.

ئاجیل: (هەورا.) چەرەز، شەوچەلە، شەوچەرە.

ئاحێل: (نە. شک.) سەر، قەیرە. کەسێکە تەمەنی لە نێوانی جحێڵی و پیریدا بێ، گەری ژیان چوواربەشە: منداڵی، جحێڵی، ئاحێلی، پیری.

ئاحێلی: (نە. شک): گەرێکە لە چوار گەرەکانی ژیان، کە لە نێوەراستی جحێڵی و پیریدایە.

ئاخ: رووخان، ئاووخ، داخ، پەرۆش، حەیف، موخابین، کەسەر، ئاه، ئای، ئۆی، ئاخن، ئەی، ووشەییێکە لە کاتی تووشبوونی ئازارو یا خەفەت و کارەساتێکیدا بەکاردەبرێ. (باک.) خاک، زەوی، گل، خاک.

ئاخا: ئاغا، خاوەن دێ‌و سامان، براگەورە، بەگ. ـــ تی: ئاغایەتی.

ئاخافتن (باک.): کوتن، ووتووێژکردن، دووان، دووانـدن، پەیڤین، قسەکردن. باخڤە: بدووێ، قسەبکە. نەئاخڤە: مەدووێ، قسە مەکە. باخێڤە: بیدووێنە، قسەی لەگەڵ بکە. نەئاخێڤە: مەیدووێنە، قسەی لەگەڵ مەکە. پێ باخڤە: وەدووانی بخە، قسەی پێ بکە. پێ نەئاخڤە: وەدووانی مەخە، قسەی پێ مەکە. گەل ئاخافتن: دووانـدن. دان ـــ: وەدووانخستن.

ئاخاندن: پڕکردن، ئاخنینەوە، تێ ئاخنین.

ئاخاوتن: بڕوانە: ئاخافتن، ئاخەفتن، ئاخفتن. (جا.) ئاژۆتن. (بابا.) خاوشکاندنی وولاخ.

ئاخایانە: ئاغایانە، وەکوو دەستووری ئاغایان.

ئاخایەتی: ئاغایەتی.

ئاخایۆک: (باک.) سەقری چکۆڵە، بازی گچکە. بە یەکێکیش دەڵێن، کە حەز لە گەورەیی بکات بەبێ ئەوەی کە لێی بوەشێتەوە.

ئاخایۆک

ئاخە: ئاغا.

ئاخە بان (باک.): گڵەبان، خۆڵەبان. ئاغەبانوو، جامەدانی.

ئاخە بانوو: ئاغەبانوو، جامەدانی.

ئاخەبانی: (سوور.) بڕوانە: ئاخە بانوو.

ئاخەڕەش: (باک.) هیچ، ترەماش: ئەم ل ئاخە رەشێ مانە. واتا لە ماڵی ئێمەدا هیچ چتێک نەماوە.

ئاخەفتەر: ئاخەفتیار، ئەو کەسەیە باخووێ.

ئاخەفتن: بڕوانە: ئاخافتن.

ئاخەفتیار: ئاخەفتەر، ئەو کەسەیە باخووێ.

ئاخەگەورا: شوێنێکە لە باکووری ماردینییە گەلێک قارەمانی کوردی تێدا شەهیدکراوە.

ئاخەڵ: ئاغەڵ، هۆڵ، گەلەخان. تەویلەی بزن و مەڕانە. هەیوانێکیشە دەورەی گیرابێ. کەڵەکە بەردی بە گەرە.

ئاخەلیوە: مانگی نەورۆزییە، خاکەلێوە، ئادار، ئاخلیڤ، هەوەڵ مانگی بەهارێیە. دووایی هاتن، بڕان، تەواوبوون.

ئاخەلیوکۆتایی: کۆتایی کارو فەرمان و هەمووچتێک.

ئاخبان (باک.): گڵەبان، ـــ کردن: گڵەبان کردن.

ئاخبۆڵ (باک.): قوڕشێلان.

ئاختە: یەختە، بارگینی ژێربارو کشت وکاڵانە.

ئاخرکە (باک.): جووره مێشوولەیێکی زۆر ووردی بە ئاڵۆشە.

ئاخسبات: پازدە رۆژەکانی بەرایی مانگی رەشەمەیە.

ئاخش (باک.): ئۆخەی، ئۆخەیش.

ئاخفتن (باک.): بڕوانە: ئاخەفتن. کرانەوەی برین و کولانەوەی.

ئاخڤاندن (باک.): وەقسەخستن. کولاندنەوە، کردنەوەی برین، هەڵدڕین.

ئاخڤین (بوتا.): ئاخۆتن، قسەکردن، چونکوو مرۆ لە کاتی ئاخۆتنێدا زاری لێک دەکاتەوە، خونچە، کە بپشکووێ دەڵێن پشکۆژ ئاخڤی. کولانەوەی برین، کرانەوەی برین و کێم لێهاتن.

ئاخکە: قەیران، ئاهگە، ئاگە، گیانە لڵا، تەنگانە، کاتی بقەی نەخۆشی.

ئاخڵ (هەورا.): خەرمانەی دەورەی مانگ و رۆژ. ئاغەڵ، ئاخەڵی ئاژاڵان، دیواری تەپاڵە.

ئاخلە (کر.): خەرمانەی دەورەی مانگ و خۆر. (ئەردە.) دیواری تەپاڵە، لێوارێکە، کە بە گردی شتێکا دروست بکرێ لە قوڕ و تیتر.

ئاخلەدان: کۆبوونەوە، گردەوبوون، پێچ خوواردنی مار، دەورەدان.

ئاخلیڤ (باک.): ئاخلێڤە، هەوەڵ مانگی بەهارێیە، ئاخەلیوە، نەورۆز، خاکەلێوە.

ئاخلێڤینک (باد.): تاوە.

ئاخن: (باد.) ئاخ وئاه وهەناسە هەڵکێشان.

ئاخنران: پەستران، داپەستران، لەخۆوە ئاخنران.

ئاخنراو: پەستراو، داپەستراو، هەلاخنراو، پەستارتراو، داپەستوو.

ئاخنراوەوە: دووبارە داپەستراو.

ئاخنین: هەلاخنین، تێئاخنین، تێپەستاوتن، پەستاوتنی چتێک لەناو چتێکی دیدا.

ئاخنینەوە: خنین، هەلاخنین، تێئاخنین، تێپەستاوتن، دووبارە ئاخنینەوە.

ئاخۆ: ئامرازی پرسیارە، ئایا، ئەرێ، هەرێ، داخوا. (باک.) تەوییلە.

ئاخووا: بڕوانە: ئاخۆ.

ئاخوەمەند (باک.): هونەرمەند، زانا. (باک.) ـــ ی: هونەرمەندی، زانایی.

ئاخ و تف: تف کردن.

ئاخۆتن (باک.): ئاخاوتن،گفتوگۆکردن، دووان، مژوولی، (جز.) پەیڤ کرن.

ئاخور: ئیتر،ئیدی.

ئاخوڕ: ئافڕ، دەلاڤ، ئاوەڕە، دەمگە، ئاوەڕ،کۆل.

ئاخۆڕان (کۆ.): هەرەج و مەرەج،پشێوی، زۆرتر بەم چەشنە بەکاردەبرێ. ئاخۆڕان وماخۆڕان.

ئاخۆڕان و ماخۆڕان: هەرەج و مەرەج، پشێوی.

ئاخۆرە: (بار. ، سوور.) تەپۆ، مێشوولەی وورد و ڕەشە و پێوەدەدا.

ئاخوفتن (باک.): بڕوانە: ئاخۆتن.

ئاخووێرک (ڕەوا.): پیشکە، ئاخرکە.

ئاخ هەڵکێشان: هەناسە هەڵکێشان.

ئاخیە: سینگێکە لە تەنیشت ئاخوڕ دا کوترا بێ.

ئاخێز (لو.): جوولە، ڕاستبوونەوە. ـ کردن: جوولان، هەستان و چوون بۆ جێگایەکی.

ئاخێفتن (باد.): ڕوواندن.

ئاخێڤینی (باک.): کولانەوەی برین.

ئاخین (باک.): ئاهو هەناسە هەڵکێشان ئامرازی دەرد و ئازار و نەگبەتییە.

ئاخیێنک (باد.): ئاه هەڵکێشان.

ئاخێوتن: ئاژۆتن، هاتوچۆ کردنی وولاخ.

ئاد (هەورا.): ئەو؛ ڕاناوی کەسی سێیەمی تاکە بۆ نێر.

ئاداب (باڵە. ، مام.): زووخاو، زۆخ، کێمی برینانە.

ئادار (باک.): ئاخەلێوە، خاکەلێوە، نەورۆز. نێوی مانگی سەرەتای بەهارێیە، ئازار.

ئادارۆک (باک.): جێژنی نوێ مانگی خاکە لێوەیە نەورۆزی دابی کۆنە. گوڵێکە سپی و بنەوشەشی هەیە.

ئادان (باک.): بەکەڵک، پڕ سوود، شوێنێکە پڕ بەرو بۆ بێ. زەوییەکە بەپیت و فەڕ بێ بۆ کشت و کاڵ.

ئادانی (باک.): پڕ سوودی، بە کەڵکی، پڕ بەرو بۆ یی.

ئادە (باک.): بژاری باخ و بێستان و دەخلان. ـــ کرن: بژارکردن، پاککردنەوە.

ئادە (هەورا.): ئەو بۆمێیینانە، ڕاناوی کەسی سێیەمی تاکە.

ئادەم : باوە ئادەم، بابە ئادەم، باپیرە گەورەی ئادەمی زادانە (بە پێی بیرو باوەڕی ئایینان). مرۆ، مێر، مەردوم.ـــ ی: نەتەوەی ئادەم. مرۆڤایەتی، مرۆ، مێر، مەردوم، مرۆڤ.

ئادەمیزاد: بڕوانە: ئادەمی.

ئادەمزاد: بڕوانە: ئادەمی.

ئاوەنە: ئاوێنە.

ئادەی (بابا.): دادەی.

ئادگار (کۆ.): سیما ، قەلافەت، ڕەنگ و ڕوو ئەندام.

ئادۆدە (باک.): بژار چن.

ئادوودە (زا.): قامیشێکی درێژە ئاسنێکی بەنووکەکەیەوە، بن میچی پێ خاوێن دەکرێتەوە. (باک.) بژارچن.

ئادێ (هەورا.): ئەوان بۆ کۆی نێرینەو مێیینەیە.

ئادی: ئەددی، ئەدی، ئەیی.

ئادیان (زا.): تیرەیێکە لە ناوچەی بەرواریدا.

ئادیەمان: شارێکی کوردانە لە نزیک مەلاتیا.

ئاذ (هەورا.): ئەو؛ ڕاناوی کەسی سێیەمی تاکە بۆمێ.

ئاذە (هەورا.): ئەو؛ ڕاناوی کەسی سێیەمی تاکە بۆ مێ.

ئاذێ (هەورا.): ئەوان؛ ڕاناوی دەستە کەسێکی سێیەمە سا نێر بێ یا مێ.

ئار: گۆیا یەکێک بووە لە ڕزگاربووەکانی کوولاک تۆفان، هێندێکیش دەڵێن کوڕی نووحییە. ئاگر، ئاوور. ئارد، هارد. (هەورا.): خۆزگە.

ئارگا: (هەورا.) ئاوورگا، ئاوورگ.

ئارا (باک.): ئایا، ئەرێ، ئامرازی بانگ کردنێیە. ڕازێنەوە. بە دوایی ووشانەوە دەنووسێ وەکوو جیهان ئارا، ڕەزم ئارا، ئەنجومەن ئارا.

ئارابخا: ناوی کۆنەی شاری کەرکووکێیە.

ئاراڕات: چیای ئاگرییە.

ئاراز: ڕووبارێکی گەورەیە دەکەوێتە سنووری کوردستان و یەکێتی سۆڤیەت.

ئاراستە: ڕازاوەوە، ڕازیاگەوە، بە دەق.

ئاراس: بڕوانە: ئاراز.

ئاراستن: ڕازاندنەوە. (زا.) خستنە پشت گووێ.

ئاراڤ (باک.): کەرەستەی جووتی. (باک.) ئاراو. ڕایەڵی یەکەمی جۆلایانە.

ئارام: نەرم ، هێوور، دنج، هاوێش، لە سەرەخۆ، هێدی، هێمن، ئۆقرەگرتن، هێواش، بێ پێژن، نشمی، هێواش، تەپس، هەدار، نێوی نێرینانە. ـــ بوون: ئۆقرەگرتن، هێدی بوون، دامرکان، داکاسان، حەسانەوە، تۆتکەکردن، ستارگرتن، هەدادان، پشوودان، تەوتین، دامران، داڕمان، داکەوتن. ـ گرتن: تەبتین، وورینک گرتن.حەجمین. ـ نەگرتن: دانەکاسان، چرووسانەوە، چەوسانەوە. ـ لێهەڵگرتن: جاڕس و هەراسان کردن. ـ کردن: هێمن و هێدی کردنەوە، دامرکاندن، نەترِاندن، تەبتاندن، دابینکردن، هۆلکاندن. لەسەرەخۆ بڕۆ. تووانا، وورینک.

ئارامەنە (ئەردە.): هەژار، بێ نەوا.

ئارامگا: ئارامگە، شوێنی لێ حەسانەوە، ستارگا، وەقرەگا، گۆڕ، تا، تەو، وەقرە، وورینک، نەرمی، تەبایی، ئاسایش، وەرم، بەلیبۆر، نەرمی.

ئارامی: هێمنی، هێواشی، داکاسان، هێوەرە، هێووری، ئاسوودەیی، دنجی، هەداری. ـــ لێ هەڵگرتن: جارِس و هەراسانکردن. ـــ دان: دامرکاندن. ـــ دەر: دامرکێن. نا ـــ: پشێوی، ئاڵۆزی، ئاژاوە. بێ ـــ: گلاراو.

ئاران: (باد.) خرۆشان، کولانەوەی برینان. (باک.) هاندان، فیتدان، بئارە: هاندە. هارِران، هووردکران. توورِەبوون و ئاگرتێ بەربوون لەبەر جنێو و هەرِەشە وچتی ناخۆش. خراکردن، گەندکردن. (ئەردە.) نەرمان، زەوی ڕێک و نەرمان، گوشتە زەوی، کە بۆ کشتوکاڵ دەست بدات.

ئاراندن: هارِین، هووردکردن، کولاندنەوە، خرۆشاندن، هاندان، فیتدان، توورِەکردن و ئاگر تێبەردان لەبەر جنێوو هەرِەشەو چتی ناخۆش.

ئاراو: پاشماوەی کەفاوێکە، کە جل و چتمەکی پێ شۆرابێ و پارچە کەل وپەلی تری پێ دەشۆن، ئاراف.

ئارایش: ڕازاوەوەیی، جووانی، دەق. بەزەک، تاس ولووس.

ئارایشتکردن: خۆلە دەقدان، بەزەک کردن، دەقدان.

ئارایشگەر: دەقدەر، ڕازێنەوە.

ئارە (باک.): ئارد.

ئارەبانە: عەرەبانە، گالیسکە، عەرەبانەی دەخڵ و دان کێشانەوە، گەردوون، گرگرۆک.

ئارەبانە

ئارەزوو (کە.): ئەڵها، ئارۆزە، (باک.) هێڤی، حەز، دڵبزووتن، تاسە، نیاز، مکێز، دڵخوواز، گاوین، گاڤین، ویست، کەوروژ، ڤێن، ڤان، هیوا، مراز، خوەستەک، داخوواز، داواخوواز، دڵخوواز، ئاوات، کام، ڤیان، ئومێد، دڵ بۆچوون. ـــ بوون: حەزکردن، دڵ بۆچوون. ـــ کردن: حەزکردن، دڵ بۆچوون. ـــ بوون: دڵپەبوون، بژیان. ـــ دار: بە تاسە، ئارەزوومەند، بەداوو دڵ، بەتاسە، بە تاسەوە. ـــ داری: ئارەزوومەندی. ـــ کردن: دڵپەبوون، بژیان.

ئارەزوومەند: ئارەزوودار، بەهیوا، بە ئومێد، بینەکار، خووین کەل، مریکانە، ئومێدەوار، بە هومێد، کەسێکە، کە زۆر دڵی بە شتێکەوە بێ.

ئارەزوومەندی: ئارەزووداری، ئومیدەواری، هەیاداری، مرێکاری، دڵ بە چتێکەوە بوون.

ئارەزووی پلەوەر (بابا.): ئارەزووی سەرکەوتن.

ئارەزووی دیدار: تاسووخ، بیری.

ئارەزووی سەرکەوتن: (بابا.) ئارەزووی پلەوەر.

ئارەسە: ئافەرین. ـــ کردن: ئافەرین کردن.

ئارەش (هەورا.): ئارەقە، (هەورا.) هارەش.

ئارڤانە (باک.): ئار، ئارد.

ئارەق: مێوژاو، مەی، لە ئاوی ترێ و مێووژی دروست دەکرێ و سەرخۆشی دێنێ.

ئارەقە: خووەی، خووێ، خوویە، ئارەش (هەورا.) هارەش، خووە، ئەو تەرِاییەیە، کە لە لەشی مرۆیان یا هەمووگیان لەبەرێکی لە گەرمان یا لەبەر ماندوێتی پەیدا دەبێ و لەبن موو دێتەدەرەوە. ـــ کردن: خووەی دان.

ئارەقچن: (ئەردە.) دێمەک، مەحار، چیلکەیەکی گچکەیە، کە لەپەرەی کەپۆی ئاژاڵ و ووشترانی دەکەن. تەقیلە، تەلک، گوورۆز، ئارەخچن، ژێرکلاو.

ئارەقچنیاگ: تەبوو بوورگ، لە کار دەرهاتوو، ئەسپی خاراو.

ئارەقفرۆش: مەیفرۆش.

ئارەقگیر: نەرمەزین، نمەزین، ژێرزین، تەکەڵتوو، ئەوەیە دەخرێتە بن زینییەوە.

ئارەگۆز (ڕەوا.): بڕوانە: ئاڵووگۆڕ.

ئارەمت: (هەورا.) دارِێژەر.

ئارەو (فە.): تات. حارەب. ـــ ستان: حارەبستان.

ئارەوانە: ووشتری مێیینەی چووار ساڵانە.

ئارەوی: زمانی حارەبی.

ئاربەشک (باک.): چەخماخ.

ئارتلاخ (باک.): ئەو کەسەیە، کە بەدزی بخوازێ چتێکی لە شوونێکی نهێنی دەربخا.

ئارتوون (باد.): دۆژە، ئاگرخان، ئاوورخان، جەهەننەم.

ئارجەن (باک.): چەنەگە.

ئارخاف (باد.): پەڵوویەکی کەمێک ووشکە، کە تەنها بە ئاردو ڕۆن دروست دەکرێ.

ئارخەفک: (باک.) پەڵوو، پەڵوولە، جوورە ناوساجێکیشە یا کوللێرەیەکە، کە شەکرو ڕۆنی لێدرابێ.

ئارد: ئار، هارد، ئارڤان، هاردی، (هەورا.) ئاردە، دانەوێڵەی هارِاو.

ئارداف: (باک.) فێڵ، فرت و فێڵ، فەن، چڤ، داو، تەڵە.

ئاردبێژ: ئەو ئاردەیە، کە بەرداش لە کاتی سوورِان و خولخواردنیدا فڕێی دەدا. زاردڕاوی زمان شیرین و ناشیرین.

ئاردە بارە: ئاردێکە خاوەند باراش بەخۆشی خۆی دەیدا بە ئاشەوان و بۆی قوولکە دەکات.

ئاردەبرنج: ئاردێکە لە برنج پەیدا بێ.

ئاردە پێچ: جوورە هەڵوایەکە لە ئاردی دروست دەکرێ.

ئاردەتوو: ئاردی تووی کوتراوو بێژراوە.

ئاردەساوار: پیرخەنیلە، ئاردی وورده ساوارییە.

ئاردەشان: ئارداوێژ، چتێکە ئاردی لە بەرداش دوور دەخاتەوە لەکاتی هارِینیدا. ئەو ئاردەیە، کە لەکاتی خولخواردنی بەرداشەکە دەرِژێتە بەر دۆولیان.

ئاردەڵ: پاسەوان، کێشکچی، یاساووڵ.

ئاردەمشار: ئاردێکە، کە لە دەمی مشاری هەڵدەوەرێ.

ئاردەوا: ئاردە پێچ، لۆلکە، پەڵوولە هەڵوای ئاردو دۆشاوییە.

ئاردەوارە: ئاردەبارە.

ئاردەیۆ یاگێ (هەورا.): هێنانەوەجێ.

ئاردەی (هەورا.): هێنان.

ئاردماڵ: برێتییە لە تەختە دارێکی نیوە گرد کلکە دارێکی درێژی تێ براوە بۆ ڕاکێشانی ئارد لەبەر دۆڵیاندا بۆ ئەوەی ماوەی ئاردەشان باشبێ تا بەرداش لەگوێنەکەوێت.

ئاردکێش: دارێکی درێژو تەختەییێکی پانی بەسەرەوەیە، ئاشەوان ئاردی پێ ڕادەکێشێتە دەرەوە، ئاردماڵک.

ئاردماڵک: چتێکە لە دووای تەواوبوونی باراش دەوروپشتی بەرداشی پێ دەماڵرێتەوە.

ئاردن (هەورا.): هێنان، هاووردن.

ئاردنەتەقیاگە (ئەردە.): ئاردی دانەبێژراو.

ئاردوو (باک.): ئاگرکەوتنەوە، ئاوردوو.

ئاردو ڕۆن: (ئەردە.) هەڵوا، کە لە ئارد و دۆشاو دروست کرابێ.

ئاردی: (باک.) هەڵوا، ئاردەوا.

ئاردی بندانێ: (خۆ.): ئاردی ساوارێیە.

ئارزان (باک.): هەرزان. ئاردی برێشییە.

ئارزەن: (باک.) شەویلکە، ئێسکی چەنەگەیە.

ئارزی: (باک.) سەرمایە، ماڵی تایبەتی. دەڵێن: دوکانا مەن ئارزییە. واتا هەرهی خۆمە. ئارەزوو.

ئارزێنج: (باک.) میچی سەربانی.

ئارژنگ: دار بەڵاڵووک.

ئارسم (باد.): پسکە، درم، هەڵامەت، پەسیو، باهۆڕ، زەکەم.

ئارسمی (باد.): هەڵامەتدار، پەسیودار، پسکەدار.

ئارشووژن (باک.): بەندروو، ئارفتە.

ئارڤانە (باک.): ووشتری مێ.

ئارڤان گرسکرن: باراش هارین و لێکردن.

ئارڤان (باک): باراش. ئارد. ـــ هێڕدن: (باک.) باراش لێکردن. ـــ هوورکرن: باراش لێکردن.

ئارگا: (هەورا.) ئاگردان.

ئارڤان بارکرن: باراش بارکردن.

ئارگۆن (باک.): ئاورین، ڕەنگی ئاگری.

ئارگووشک (باک.): شەویلکە.

ئارگوون (باک.): تەندوور.

ئارماز (باک.): گرگرە، غەرغەرەیە وەکوو هی سەرچالاوان.

ئارمانج (باک.): ئامانج، نیشانە، مەبەس.

ئارمووش: ئاوریشم.

ئارمووشە: کێوێکە کەوتۆتە باشووری ڕۆژ هەڵاتی ڕەواندزێ.

ئارنج: ئاخیە، مێخ زنجیر، مێخ سندان.

ئارنگ: گیایەکە. (باک.) جۆرە نەخۆشییەکە تووشی مەڕو بزنان دەبێ، شەلکە.

ئارۆ (هەورا.): ئەمرۆ، ئیرۆ، ئیمرۆ.

ئارۆو: (فە.، سوور.، دەر.، کۆ.، هەو.) هاروێ، خەیار. (باک.) شەویلکە. مەلاشوو، ئاسمانەی ناو دەم.

ئاروانە (باک.): ووشتری مێی چووار ساڵانەیە.

ئارۆزە (باک.): ئارەزوو.

ئارۆشە: شەویلکە، لاجانگ.

ئارۆنیا: چیایەکە کەوتۆتە باکووری ڕۆژهەڵاتی ڕەواندزێ بەلای حاجی ئۆمەرانەوە.

ئارووشک (باک.): باوێشک.

ئاروفتە (ئەردە.): تەنراوێکە، کە چوویێ و تان و پۆی دەرکەوتبێ.

ئارۆک (باک.): جۆرە کفتەیەکی پانە لە ساوار و گەفەکوتاوێ دروست دەکرێ. کفتەی گۆشتی سوورکراوەیە.

ئاروگۆڕ: ئاڵشت، ئاڵ و گۆڕ، پێک گۆڕینەوە.

ئاروولە (کۆ.): گیایەکی کێوییە بە کاڵی و کوڵیوی دەخورێ.

ئارومۆرە: نیشاستە و مۆرە.

ئارۆنی: (؟).

ئارهان (باک.): کولانەوە، وەئێش هاتنەوەی برین، ئازارە بە هۆی ئاگرەوە.

ئارهاندن (باک.): کولاندنەوە، داغکردن.

ئارهایی (باک.): ژانی کولانەوە، ئازارێکی هەمیشەییە لە ئەندامێکدا، تووشی کێشە و رووشەهاتن.

ئاری: (باک.) خۆڵەمێش، مشکی خۆڵەکەوە. ئاری نەژادێکی خانەدان و پێست سپییە نەتەوەی کوردیش لەو نەژادەیە.

ئاریان: بڕوانە: ئاران.

ئارێ: بەڵێ، ئەرێ. ئاها، هاها: واە چەند جووانە! بۆ پرسیارە: ئەرێ؟، ئایا؟

ئارێ ئارێ: بەڵێ بەڵێ، بۆ واق و ووڕمانێش بەکاردەبرێ، ئاها، هاها، واە.

ئارێخ (باک.): دارە درێژەکەی عەرەبانەیە و بەگولیخ و زنجیرێکیش دەڵێن، کە وولاخی پێ دەبەسترێتەوە.

ئارێنە (باک.): جێگایەکە لە لەش کەوتۆتە لای سەرەوەی ڕانان و خووارەوەی لەش.

ئارینۆک: لەتکە نۆک، لەپە.

ئارێنج (باک.): جوورە دومەڵێکە لەبن باخەڵ دێ.

ئارێنێ: بۆ سەرسووڕمان و گووێ نەدانێ بەکاردەبرێ.

ئاری باری (باک.): ئاڵوو باڵوو، گەراز، میوەی دارێکی بەڵاڵووکییە، بەڵان لە بەری بەڵاڵووکێ گەورەترە.

ئاریش (باک.): هۆش، وورە، هێزی وورە.

ئاریشمەن (باک.): بەهۆش، وورەدار.

ئاریکار (باک.): یاریکار، یاریدەدەر.

ئاریکاری (باک.): هەرەوەز، یارمەتی، (دەر.) هاریکاری، هامەیاری. (هەورا.) گەل کردن، (هەو.) زبارە.

ئارین: هارین.

ئارینەک: (باک.) ئاگاداری.

ئارینج: بڕوانە: (نارێنج).

ئاریندار: (خۆ.)، ئالوودار.

ئارینگ: (کۆ.)، مەلاشوو، مەرازە، مەلازە.

ئاری نۆک: ئالی نۆک، لەپە، لەتکەنۆک.

ئاریی: بڕوانە: ئاری. گەورە، بەختیار. ئیوی نێرینانە، (باک.) یاریکاری، یارمەتی. خۆڵەمیش.

ئاز: ئازا، ڕاست، ساخ. چاو لە دوویی، قارنانی، ئازوەری. چاو کووری. (باک.) توندوتۆڵ، پیا، (فە.) هێز، تین.

ئازا: دلێر، گیانداری نەترس، گەرناس، خورت، پەردڵ، کەلەش، نەهیتە، شێر جەنگ، دینەمێر، شامبۆز، شەلێل، بلووێر بەزێن، شێردڵ، شەهلەوەند، وەن، وەند، زیخ، کورد، خۆشمێر، گەرناس، تووشماڵ، خووێنگەرم، گوستاخ، تەردەست، دیواندڕ، چاوسوور، چاو سۆر، چاو شار، سەلەحشۆر، دلێر، چەلەنگ، شامێر، شەهمێر، بێ ترس، بێ باک، زاتدار، بەزات، توانا، وایسۆ، ئەگید، زاخ، مێرخاس، ڕەند، جەربەزە، وەند، چارشا، بە جەرگ، دلازا، نەترس، مەرد، جەرگدار، بەدەک، قارەمان، پاڵەوان، ڕووقایم، دڵقایم، بزراف، بۆکە، ناگۆرە، پۆزبەران، جامێر، بهناف. کورەباف، هالان، وەن، ئازاسەر، ژنهاتی. زرنگ، زیرەک. جوامێر. زوو، گورج. نا ـــ: بێ زات، حیز. نا ـــ یی: بێ زاتی، حیزی. گوێزی ـــ: گوێزێکە بە کاکڵ دەربێ و ساخبێ.

ئازا جفوت: (هەورا.)، تێکوڵی بنەوەی بە ڕوویە.

ئازاد: ئیوی نێرینانە، سەربەست، سەربەخۆ، بەڕەڵا، تەرخان، بسەرخووە، پێ پێشکەر، بسەرخووە، ئازاسەر، بەرخووەدار. ـــ بوون: بەربوون، سەربەست بوون، بەڕەڵابوو، ڕاهی. ـــ کردن: سەربەست کردن، بەڕەڵاکردن. گەردن ـــ کردن: لێ خۆشبوون، بەخشین.

ئازادە: سەربەست.

ئازادەرپی: (باک.) ئازادنامە.

ئازادنامە: ئازادرپی.

ئازادی: سەربەستی، سەربەخۆیی، ئازاسەری، تەرخانی، بسەرخووەیی، پایدزسی، لە ژێر دەستی دوژمنان ڕزگاری هاتن. ـــ پەرست: ئازادی خوواز. ـــ پەرستی: ئازادی خووازی.

ئازادی خوواز: سەربەستی خوواز.

ئازار: مانگی مارت، کە (٣١) ڕۆژە، مانگی نەورۆزی، گوڵان. جەفا، دەرد، کۆتەک، گووج، بێکاری، جزار، دەردەساری، دەردەسەری، نەستێل، ئێش، ژان، ڕەنج، چەرمەسەری، تالاو، دەوس، هێش، ئۆزار، کوێرەوەری، سەخڵەت، پەتپەتێن، ئێشی ئەندام. ـــ دان: ئەنراندن، ئەرناندن، هێش پێ گەیاندن، بن پەنج کرن، چەوساندنەوە، چرووساندنەوە، تەرپلاندن، دەسنین، دەرساندن، چەرمەسەری دان، گۆرە و شاردان، زەباندن، کەڤاندن، کێشەماندان، ئێشاندن، ئێش پێگەیاندن. ـــ کردن: بڕوانە: ئازاردان. ـــ پێ گەیاندن: بڕوانە: ئازاردان. ـــ کێشان: چەوسانەوە، چرووسانەوە، لەبەرخووەدان. ـــ دەر: ڕەنجدەر، چرووسێنەوە. ـــ دران: جەوردان، جەرگ بران.

ئازارە باریکە: دیق، (بڵ.) دەردە باریکە.

ئازاری سیی: دیق، (بڵ.) دەردە باریکە.

ئازاسەر: بڕوانە: ئازاد. ـــ ی: سەربەستی و ئازادی. (باک.) ئارزانی، هەرزانی.

ئازاڵە (ئەردە.): سووتەمەنی، تەپاڵە، پشکەڵ، سووختی زستانێ و ئیتر.

ئازایانە: دلێرانە، ئەگیدانە، مەردانە، مێرانە.

ئازایەتی: مێرایەتی، مەردایەتی.

ئازایی: خۆرتی، پاڵەوانی، بەجەرگی، نەترسان، جامێری، ڕەندی، ئەگیدی، چاو سۆری، دلێری، زاخی، پرکێشی، زاتداری، نەترسی، بێ باکی. نا ـــ: حیزی، سستی، تەپی، تەنبەڵی.

ئازەر: ئاوور، ئاگر، ئاڤر، ئاتر، ئاتەش. ناوی باوکی ئیبراهیم پێغەمبەری بووە، کە کوردێکی ئازربایجانییە.

ئازەری: ئاوورین، ئاگرین. ئازەربایجانی.

ئازەڵێک: هەللا، کەپوورە، ناڵە، هاوار.

ئازبەت (باک.): تیرەیەکە لە خێڵێکی.

ئازراندن: (باک.) سەختی کردن، ئازاردان، سەخڵەت کردن.

ئازرەنگ: ڕەگی ئاووری.

ئازرگان: (ئەرزنجان) شارێکی کوردانە لە باکووری کوردستانێدایە ڕۆژاوای وێ هەموو ترکن و ڕۆژهەلات و لای خووارەوە هەموو کوردن.

ئازربایجان: بەشە هەرێمێکە لە کوردستانی کوێستانێدا و موکریانیشی پێ دەڵێن.

ئازری (باک.): برینێکە، کە کێمی تێزا بێ.

ئازرین (باک.): سەخڵەت بوون، لە ئازاردا بوون.

ئازەب (باک.): بەندەی زێرکرێدە.

ئازموون: (باک.) تاقیمانە. ـــ دان: تاقیمانەدان. ـــ کردن: تاقیمانەکردن.

ئاز: (کۆ.) تێکەڵ بوونێکی جووان، نەخشاندن.

ئازنج: (باک.) خانووی بەردی بەبێ نهۆم.

ئازنگ (باک.): خانوویەکە لەسەر یەک تاوێرە بەرد دروستکرابێ.

ئازوەر: چاولەدرو، قارنان، زگبرسی، چاوچنۆک. ـــ ی: چاولەدوویی، قارنانی، زگبرسێتی.

ئازوباز: وەباڵ، ئۆباڵ: ئازوبازی تۆم بە مل.

ئازوبەزە: بڕوانە: ئازوباز.

ئازۆخە: بڕوانە: ئازووخە و ئازووقە.

ئازووخە: دانەوێڵە، کوویت، تفاق، پێ بژێوێکە، کە بۆ خووا اردن هەڵبگیرێ.

ئازووقە: تفاق، دانەوێڵە، کوویت، ئەو دانەوێڵەیەیە، کە لەماڵێدا بۆ خووا ردەمەنی دابنرێ.

ئازوگوێز (کە.): گوێزتنەوە، ئاڵوگۆڕ، چت پێک گۆڕینەوە.

ئازیز: خۆشەویست. جوورە گۆرانییێکی موکریانییە.

ئازین: (باک.) شێوە، دەستوور.

ئازازک: باوێشک. ـــ ی: باوێشک.

ئاژاڵ: مالات، وولس، وولست، مەڕ و مالات. (هەو.) دار و دەوەنی براو و تێکەڵە. (ئەردە.) گیا، ئالیک، لەوەڕ، سەوزەگیا. ـــ دار: خاوەند ئاژاڵ.

ئاژاوە (م.): کەڵەکە و یا کۆمەڵەکردن بۆ خراپە، پشێوی، شەڕ و کێشە، ئاژاوڵە، ئاژەڵ، بێ ئارامی، شپرزەیی، ناکۆکی. ـــ بوون: پەشێوی پەیدا بوون. ـــ کردن: شەڕ وکێشە و هەڵلا هەڵایساندن.

ئاژاوڵە (هەورا.): بڕوانە: ئاژاوە.

ئاژاوڵێ (هەورا.): بڕوانە: ئاژاوە.

ئاژەڵ: بڕوانە: ئاژاڵ.

ئاژک (باک.): بادامێکی کێوییە، (باک.) ئاژنگ، ئاژنک.

ئاژگە: ناوی دێیەکییە لە ناوچەی کۆیە.

ئاژن: ئاژنینەوە، کۆڵینەوە.

ئاژنە (پیر.): دارێکی کێوییە.

ئاژنگ (باک.): بڕوانە: ئاژک.

ئاژنی (باک.): مەلە. ـــ کرن: مەلە کردن.

ئاژنین: کۆڵینەوە، تێوەدان، لەناو وەردان، تێنان و دەرهێنان. چیلکە لەناو ددان نان، سووژن لە چتێکی ڕاکردن. دەرکە داخستن.

ئاژنینەوە: کۆڵینەوە، ئەژنین، ئاژن، ئاژنین، ئەژنینەوە، بە پووشکەیەکی چتی گیرخوواردوو لەنێو دداناندا هێنانەدەر. سووژن ئاژن کردن.

ئاژۆ (باک.): شوێنی پێ هەڵگرتن. ئاژوەر، شۆفێر.

ئاژوان: لێخوڕان، ڕاتران.

ئاژوەر: لێخوڕ، ئاژۆ.

ئاژۆتی: کێڵراو، زەوی جووت لێکراو. ئاژۆتراو.

ئاژۆتن: ڕاناندن، ئاخاوتن، ڤش لێکرن، ڕاخین، ژەندن، ژەنین، لێخوڕینی وڵاخ و ئاژاڵان، کوودانەدن، هاژۆتن، ڕانەن، ڕانەدن، ڕادان، ڕانەرادان، ئاخێوتن.

ئاژۆدان: هەڵکوتانە سەر. لەوەڕاندنی ئاژاڵانە لە شەوی بەهاراندا، شەوارۆ: ئاژۆ بدە. واتە: بلەوەڕێنە. لێ خوڕینی ئاژاڵ.

ئاژیر: هۆشیار، ووشیار.

ئاژوین: لێخوڕین لە شووێنێکیدا: ئەو ڕانە لەو پاوەنەدا ـــ بووە. بلاوبوونەوەی ئاژاڵان لە دەشتێدا.

ئاژین: زوور، زبر، دڕ، درشت.

ئاژینە (ئەردە.): کوبیتەک، ئاسیاژەنە، چەکوچێکی ددانەدارە بەرداشی پێ بیراز دەکەن. چەقچەقەی ئاشی، برێتییە لەو دار یا لوولەیەی، کە بەستراوە بە کەویجەکەوە لە کاتی گەڕانی بەرداشدا وورده وورده دان دەوەرێنێتە ناو گەرووی بەرداشەکەوە بۆ هاڕینی.

ئاس: (فە.) بێزار، وەڕەز، جاڕس. (ئەردە.) ناوی گەمەیەکییە، جوورە مقەبایەکە قوماری پێدەکرێ. (باک.) ئاسک.

ئاسا: وەکوو، وێکچوو، وەک. زۆرتر ینی بە دووای ووشانەوە دەنووسێ وەکوو: خۆت ئاسایی واتا وەکوو خۆت. (ئەردە.) ئاش، ئاسیاو.

ئاسان: سانا، هاسان، هەدار، هێسان، هەسان، سووک، گەنگاز، بێ ئەرک، بێ گرێ و گۆڵ، کاری سووک. ـــ بوون: سانا بوون. ـــ کردن: هاسانکردن.

ئاسانە: بڕوانە: ئاستانە.

ئاسان بژیو: گوزەران ئاسان.

ئاسانی: گەنگازی، هەداری، سانەهی، خۆشی، سانایی، هاسانی، سووکی، بێ گیروگرفتی کاروبار، هێسانی، سانیلکۆکە، بێ ئەرکی، هێساهی، هەسانی.

ئاسو (هەورا.): ئاش، ئاسیاو.

ئاسوان (هەورا.): ئاشەوان.

ئاسوبەتاڵ: ئاش بەتاڵ.

ئاسایی: وەکوو، وەک، هەروەکوو: خۆت ئاسایی: وەکوو تۆ.

ئاساییش: ئارامی، هێمنی، وەقرە، بێ ئاژاوەییتی، ئاسوودەیی، ووریگ، ستاری.

ئاسەڕ: بڕوانە: ئاستەر.

ئاسەرلێف: بەری کەوا.

ئاسەنەرەی (هەورا.): داهێشتن، ڕۆهێشتن.

ئاسەوان: بڕوانە: ئاساوان.

ئاست: ڕاست، ڕووکار، جێگا، لە بەرانبەر، تەک. لە ـــ تۆدا: لە ڕاست تۆدا.

ئاستار: ئەستەر، ئەستار، بەری کەوا و چتی تر، بەراوێزی کەوا.

ئاستانە: بەردەرگانە، دەرچک، بلندین، پیوە، شیپانە، پێش دەرگا، شیپک، دەریزان، دەریزانک، ئاسانە، دەرماڵ، گەووشکەن، پاگە، دارەکەی خووارەوەی چووارچێوەی دەرگایە. ئەستەنبووڵ. سایە، پەنا: لە ـــ ی تۆدا: خۆی خستە ئاستانەکەت.

ئاستەنگ: بڕوانە: ئاستەنگ.

ئاستەر: بڕوانە: ئاستار.

ئاستەرە (باد.): ئەستێرە.

ئاستەم: تۆزقاڵێک، تۆسقاڵێک، کەمووسکێک، ڕشک، عاستەم. هێدی. بە ـــ: بە کاوەخۆ، لەسەرەخۆ. ـــ بین: زەڕەبین.

ئاستەمبین

ئاستەنگ (باد.): ڕێگایەکی تەنگ و بارێکە، کە بە دژواری مالاتی پێدا تێپەڕێ. کۆسپە، بەرهەڵست. (ئامێ.) ڕێگای پلیکانەدارە بەناو چیا و بەرقەدەکانیدا بڕوات.

ئاستەی (هەورا.): بەجێ هێشتن، هێلان، هێژتن.

ئاستەی جیا (هەورا.): بەجێ هێشتن.

ئاستن: بڕوانە: ئاستەی.

ئاستوون (هەورا.): ئاستانە، بەردەرگا.

ئاسرم: هەلامەت.

ئاسرمە: تیلمەییێکی پانە لە کورتان کە دەکەوێتە سەر کەفەڵی وڵاخ. ئاشرمە.

ئاسک: (باک.) ڕەنگێکی بزنییە، کە لەنێوانی سوور و زەردیدابێ، خەتخەت بێ. مامز، بان بز، وەرە ماس. نێوی نافرەتانە.

ئاسکانێ: جوورە هەڵپەڕینێکە.

ئاسکە نێر: کەڵە کێوی.

ئاسکەزێڕینە: ئاسکۆڵەیەکی گچکەیە لە زەنگیانە دروست دەکرێ چاوشیان لە سەردەمی بەزم و ئاهەنگێدا بە دەستیانەوە هەڵی دەپەڕێنن و منداڵیش یاری پێ دەکەن.

ئاسکۆلان (کۆ.): نێوی جێگایەکییە.

ئاسکی کەتیرە: ئاسکێکی مێینەیە، کە بە هەڵکەوت شاخی لێ ڕووابێ.

ئاسکۆڵ: نێوی نافرەتانە.

ئاسکی تاتار: بڕوانە: ئاسکی مشکی.

ئاسکی ختا (ئاسکی ختەن): بڕوانە: ئاسکی مشکی.

ئاسکی مشکی: ئاژاڵێکە وەکوو ئاسکی وایە دوو ددانی درێژی وەکوو فیلی هەیە زۆرتر لەناو چیایەکانی هیمالایادا پەیدا دەبێ لەژێر زگیدا کیسەیەکی گچکەی پێوەیە لەناویدا ماکێکی خەست وەکوو دومەڵ کۆدەبێتەوە هەر کاتێکی پڕبوو ئاژاڵەکە هەست بە دەرد و خورشتێ دەکا و زگی خۆی لە بەردی دەسووی تا دومەڵەکە دەدڕێ و ماکەکەش دەڕژێ و لەسەر زەوی ووشک دەبێتەوە، مەردوم دەچن کۆی دەکەنەوە.

ئاسکوند: لای قوونی و دندووکەکانی جگیە، کە بەسەر یەکێکیاندا کەوتبێ.

ئاسکی نێر

ئاسکی مێ: ماسک.

ئاسکی نێر: (کەڵ.) کلاسک.

ئاسمان: فەلەک، گەردوون، ئەزمان، چەرخ، مینوو. هەوا، حەوا، لا ژووروووی سەر.

ئاسمانە: مەلاشوو. بن میچ، پۆشە، لاسەرگە.

ئاسمانەدەمی (هەورا.): مەلاشوو.

ئاسمان و ڕێسمان: ئاسمان و دەزوو، ووتەیێکە بۆ جیاوازی نێوانی دوو چتان لە یەکتری بەکاردەبرێ.

ئاسمانەی دەم (جا.): مەلاشوو.

ئاسمانی: شینی کاڵ، کەو، وەکوو ڕەنگی ئاسمانێ. دەنگی ــ ە: پیت و فەڕی ئاسمانی.

ئاسمین: (باک.) یاسەمەنە (گوڵ).

ئاسن: کانێکە گەلێک چەشنە ئامرازی شەڕێ و پیشەگەرێتی لێ دروست دەکرێ، هاسن.

ئاسنەلان: شوێنێکە ئاسنی زۆر بێ. پارچەپارچە. تیغی ئاسنینە.

ئاسنبڕ: قەڵەمی ئاسن، قەڵەمێکە ئاسنی پێ دەبڕێتەوە.

ئاسنجاو: (ڕەوا.، کە.، هەو.، کۆ.) قاپوو قاچاخی مسین. (پژ.) هەوڕ، (هەورا.) هەوەڕ، هەوروهۆڵ.

ئاسنفڕێن

ئاسندرک: تێلی دڕاوی، دڕکە ئاسنینە.

ئاسنفڕێن: میغناتیس، ئاسنکێش، هێزێکە ئاسنی ڕادەکێشێ.

ئاسنکوت: ئاسنگەر. ــ ی: ئاسنگەری.

ئاسنگەر: هەسنگەر، هێسنگەر، ئاسنکوت، ئاسنگر، هاسنگەر، کەسێکە لە ئاسنی چتی دروست بکات وەکوو: داس، تەوور، تەووڕداس، گاسن و چتی تر. ــ ی: هەسنگەری، پیشەی ئاسنگەر.

ئاسنۆکە: پارچە ئاسنێکی چکۆڵەیە.

ئاسنی: چتێکە لە ئاسنی دروستکرابێ.

ئاسنی سارد کوتان: مەبەس لەو کارەیە، کە بێ سوود بێ.

ئاسنینە: ئاسنین.

ئاسۆ: ئاسوو، (باک.) بەرگە. سوو، سییلە، سووێ، ئاسووگە، (کە.، دەر.) کەلەمێلە، (هەو.) کەل، کەلە، (بل.) سووێگە، جێگای هەلاتن و ئاوابوونی مانگ و خۆرە. تاپۆ، تارمایی.

ئاسوو: بڕوانە: ئاسۆ. سۆما، ڕووناکی، ڕۆشنایی.

ئاسوویەلاس: هیچ، هیچ وەختێک،هیچ کاتێک، توو، بڕای بڕای.

ئاسوودە: دینج،حەسانەوە، دڵنیا، ئارام، بێ خەفەت. ــ بوون: (هەورا.) ئاسوودەبییەی، سانەوە، حەسانەوە، لە کۆڵ بوونەوە، بێندان، مەشکێن، ڕوچاندان. ــ کردن: پشوو پێدان، حەساندنەوە، دڵنیاکردن.

ئاسوودەگەری: ئاسایش، وەقرە، ئارامی، ستاری.

ئاسوودەیی: هێوەرە، ئاشیتی، وەرم، ئاسایش،بێ خەفەتی.

ئاسۆک: سێبەر.

ئاسووگە (کۆ.): گرد، تەپۆڵکە.

ئاسۆگا: دیارگا، بەرچاو.

ئاسۆن: (هەورا.) ئاسان.

ئاسووێنە: (ڕۆژ.، جەبا.) سۆرانی، فەقێیانە.

ئاسیا: کەرتێکە لە کەرتەکانی زەوی، کوردستانیش کەوتۆتە ناوییەوە.

ئاسیاو: (هەم.، دەر.، فە.) ئاش، ئاساو.

ئاسیاوان: ئاشەوان.

ئاسیاو ئەسپی: ئاشی وولاخی.

ئاسیاو بازی: ئاسیاو بنالگەل، ئاسلاڵە، جوورە گەمە و یارییەکە. چەرخ و فەلەک، لەلووک، ئاشە بە تەندوورە.

ئاسیایی: دانیشتوانی ئاسیا.

ئاسید (باک.): ئاوی گەبۆڵ و هەڵوایە، جوورە هەڵوایەکە.

ئاسیدە (سۆر.): کووکی.

ئاسیرە (فە.): ئەستێرە.

ئاسیو (ئەردە.): ڕووشە، گۆنگەل، گۆسرمە، تەوەرە، دەرد، تەمەرە، چورتم، چەپۆکی ڕۆژگار.

ئاش: دوو بەرداش بە هۆی ئاوەوە، کە تۆپ و پەرەکە ئەسوورێنێتەوە بە تەوورژم لە کونجەوە لەناو (نێ) یا تەنوورەوە دێتەدەر بە گەران و خولخوواردنی تۆپ و بلۆسک سەربەرد دەخولێتەوە، دانەوێڵەی دەکاتە ئارد، (دەر.، هەورا.، زەن.) ئاساو، (دەر.) ئاسیاو، شووێنی هاڕینی دانەوێڵە و کرەیە. ــ لێکرن: ئاش لێکردن، ئاش لێ دروست کردن. (باک.، نە.، دەر.) چێشت، شێو. (باک.) ئاهار، شۆ، دەقاتی چیت و کران.

ئاشاخە: میوەی کۆنی ڕزیو.

ئاشانه: خراو، داشاخه، خەرج و باجێکه لە لایەن میری یا ئاغاوە لەسەر ئاش دابنرێ، کە لە ساڵێدا لە خاوەند ئاش بستێنرێ. فراش، مزه، مزی ئاشی. ده یا چەندیەکی مزی ئاشییه کە ئاشەوان بە ئاردی یا بە دراوی لە باراش هێڕی دەستێنێ.

ئاشه بە تەنووری: (نه.) ئاشه تەنووری، ئاشه بە تەندووره، بڕوانه: ئاشه تەنووره. گەمەیەکە.

ئاشه تەندووره: ئاشێکه نێکەی وەک تەندوور وایە بە بەرد و قسڵ دروستکرێ بۆ ئەوەی، کە بە ئاوێکی کەم بگەڕێ.

ئاشه بە تەنووری (نه.): ئاشه بە تەندووره، گەمەیەکی دوو دەستەییه، دەستەیەکیان بە پێوە سەر بەیەکەوە دەنێن و یەکێکیشیان پاسیان دەکا دەستەکەی تریش لە دەرەوە بازدەدەنە سەر کۆڵیان تاتێ دەکەن.

ئاشەتەندووری: بڕوانه: ئاشه تەندووره.

ئاشەڤ (هەورا.): شێواوی، پەرێشانی، (نه.) ئاشەڤ.

ئاشەڤ (نه.): شێواوی، پەرێشانی.

ئاشەڤان: بڕوانه: ئاشەوان.

ئاشەوان: ئاشەڤان، (هەورا.) ئاساوان، مووشەکان، ئایشەوان، قەڕاش، لووێنه، کریچ، کەسێکه کاروباری ئاش هەڵسووڕێنێ و باراشان لێ بکات.

ئاشەوانی: ئاشەڤانی.

ئاشباز: (باک.) چێشت لێنەر، ئاشچی، ئاشباز. (باک.) ـــ ی: پیشەی چێشت لێنەران.

ئاشبەتاڵ: ئاساو بەتاڵ، ئاش دۆڵە، ووتەیەکە ئاشەوان بە دەنگی بەرز دەیڵێ لە کاتێکیدا، کە ئاشەکەی دانی نامێنێ تا باراشی بۆ ببەن.

ئاشبگیر: تالانکردنی ئاش لەلایەن جەردەوە.

ئاشبوونەوە: ناکۆکی و دژی لەنێوانیدا لابردن.

ئاشپەز: شێوکەر، چێشت لێنەر، ئاشچی، ئاشباز. ـــ ی: بڕوانه: ئاشبازی.

ئاشپەزخانه: چێشتخانه.

ئاشت: ژیر، کۆک، پێک هاتوو، تەبا، پێک هاتوو، ڕێک کەوتوو. ـــ بوونەوە: ڕێک کەوتنەوە، پێک هاتنەوە، ڕێک کەوتنەوەی دوو یا چەند کەسان لە دووای ناکۆکییان. ـــ کردنەوە: پێک هێنانەوە، کۆک و تەبا کردنەوە، یەک خستنەوەی دوو کەس یا چەند کەسان دووای ناکۆکییان.

ئاشتی: تەبایی، ڕێکی وپێکی، دەنگ، کۆکی، ڕێکی و دۆستایەتی، سازان، هاشتی.

ئاشتیخواز: ئاشتی پەرست. ـــ ی: ئاشتی پەرستی.

ئاشتینی: ئاشتێتی.

ئاشچی: ئاشپەز، چێشت لێنەر.

ئاشچێتی: ئاشپازی، پیشەی چێشت لێنەران.

ئاش چێکرن: بیرازی ئاشی.

ئاشخانه: چێشتخانه، ئاشگه.

ئاشدار: شۆدار، دەقاقدار، شێدار، ئاهاردریاگ.

ئاشدۆڵ: بڕوانه: ئاش بەتاڵ.

ئاشدۆڵه: ئاش بەتاڵ، ئاسیاو چۆڵه.

ئاشرمه: ئاسرمه. هێشرمه، تەکەڵتوو، غەدزین.

ئاشوفته: شێواو، پەرێشان.

ئاشڤان: ئاشەوانی.

ئاشڤانی: (باک.) ئاشەوانی.

ئاشڤۆرت (باک.): بێ تین، لاواز، نزیکی نەخۆشی.

ئاشک (باک.): چیکڵدانەی مرۆ و هەموو جووره زیندەوارێکییه. ئاش بەلان (ک) نیشانەی گچکەکردنەوەیه.

ئاشکار: بڕوانه: ئاشکرا.

ئاشکەرا (باک.): ئاشکرا. ـــ کرن: ئاشکرا کردن.

ئاشکرا: دیار، دیارکەوتوو، ئافتاوی، شتیار، ڕوهند، ئاشکار، بەردەز، خووانی، ئەشکەره، بارەبار، بێ پێچ و پەنا، پەرت، پەیدا. ـــ بوون: دەرکەوتن، ڤێڤرین. ـــ کردن: (هەورا.) ئاشکرکەردەی، دەرخستن، ڤەوڕاندن، پەردە لەسەر لابردن، درکاندن، ڤێڤڕاندن، ڤەپچەڕاندن.

ئاشکرین: کرینی ئاشی.

ئاشکرایی: بەرچاوی، شتیاری. بە ـــ: بە بێ پێچ و پەنا و شاردنەوە.

ئاشکەران: ئیش بە ئاش کردن.

ئاشکه (کۆ.): ئاشخانه، چێشتخانه.

ئاشکەرێن: وەستای ئاشی، کەسێکی ئاشی ڕەنێو بێنێ، بە کەسێکیش دەڵێن، کە بتوانێ ئیشی خۆی هەڵسووڕێنێ.

ئاشگێڕ: ئاشەوان. ئەندازەیێکە لە ئاو، کە ئاشی پێ بگەڕێ.

ئاشماست: دۆکولیو، دۆخەوا.

ئاش مناڵکەل: چێشتە قوڵه. گون نکاوی.

ئاشنا: کارئاشنا، کارزان، دوست، ڕوشنا، ناسیاو، ناسراو، ناسیار، دۆس، دۆست، برادەر، شارەزا، ئامناس. ـــ بوون: شارەزا یا دۆست بوون. ـــ کردن: شارەزا یا کردنە دۆست.

ئاشنانەوە: ئاش دامەزراندن و خستنە گەڕی.

ئاشناس: (باک.) ئاشنا.

ئاشنا و ڕۆشنا: ئەو کەسانەیه، کە تێکەڵاوییان لەگەڵ هەبێ.

ئاشنایانه: دۆستانه.

ئاشنایەتی: دۆستایەتی، برادەرایەتی، ناسیاوی، شناسی، تێکەڵی. شارەزایی، زانیاری، سەر لێ دەرچوون.

ئاشنایی: دۆستی، ناسیاری، دەنگ، شارەزایی.

ئاشۆ (باک.): پشێوی. (ئەردە.) کێم، هەوا، چڵک. پشێوی، شێواوی.

ئاشۆو: چڵک، چڵکن، پیس و پۆخڵ.

ئاشوەستا: وەستای ئاشی، وەستای ئانەوەی ئاش.

ئاشوەستایی: وەستایەتی ئاشی.

ئاشووب: شەڕ و کێشه، هەرا، پشێوی.

ئاشوب پەشوو (باد.): خەونی پڕ و پووچ.

ئاشووبگێڕ: شەڕ و کێشه و پشێوی هەڵاییسان.

ئاشووبگێڕان: شەڕ و کێشەنانەوە.

ئاشووبنانەوە: شەڕ و کێشە و پشێوی هەڵایساندن.

ئاشووپەشوو: وتەی شەڕ و بەرم و پڕ و پووچ، هەڵیت و پەڵیت.

ئاشوت (باک.): هەرەس. ئەو ڕنووە بەفرەیە، کە لە کێوانەوە دەکەوێتە خووارێ.

ئاشووژن (باک.): بەندروو یا بەنێکە زاری جەواڵی پێ دەدروێت.

ئاش و ماش: وتەیێکە منداڵان کاتێکی بەکاری دەهێنن، کە بڕیار بدەن قسە لەگەڵ یەکتری نەکەن و دەنگ لێکتری ببڕن.

ئاشەپێر: کەسێکە باراشان کۆبکاتەوە و ببیا بۆ ئاشی بۆ هاڕینی.

ئاشێ: کوێرەوەری.

ئاشی (باک.): کەسێکە باراشی بباتە ئاشی.

ئاشی ئاوی: ئاشێکە بە ئاوی بخولێتەوە.

ئاشی بای: ئاشێکە بە بای کاربکات.

ئاشیت: (باک.) هەرەس، ئەو ڕنووە بەفرەیە، کە لە کێوان دەکەوێتە خوارەوە. بڕوانە: ئاشیتا.

ئاشیتا: ئێلەکی گەورەیە لەنێوانی شاری قامیشلوو و (چلاغا) دا. ئەولیا چەلەبی گەڕۆکی ترکی ناودار لەپێش ۴۰۰ ساڵاندا نووسیویە: (ناوی هۆزێکی کوردە لە جزیرە).

ئاشیتی: (باک.) ئاسایش، ئاسودەیی، هێمنی.

ئاشێڕ: بڕوانە: ئاشەپێر.

ئاشێف: (نە.، باک.) ئاشەف، شێواوی، پەرێشانی. ــ کرن: هەڵکەندن و شێکردنەوەی بنی سەوزایی و کشتوکاڵ بۆ بە هێز بوونیان، هەڵکەندن، بژاری باخ و باغچە و شیناوەردیان پاچەکۆڵە کردنی.

ئاشێگە: (باک.) شوێنی سەختی ڕەق لە زەویدا، کە بۆ کوشتوکاڵ دەست نەدات.

ئاشین (باک.): قوونێر، زیپکە، دوومەڵ. ئاهە هەڵکێشان.

ئاشێو (باک.): قۆرت، ڕووشە، کێچەڵ. پشێوی، شێواوی، ئاشوو.

ئاشی وولاخی: ئاسیاوی ئەسپی.

ئاشیێر: ئاشەپێر، کەسێکە بە شوێنی باراشاندا بگەڕێ بۆ هاڕینیان.

ئاغا: بڕوانە: ئاخا.

ئاغابانوو: بڕوانە: ئاغەبانوو.

ئاغابانی: ئاغەبانوو، جامەدانی. ئاغاوبانوو، ئاغا و خانم.

ئاغاوێ: گەورە و خاوەندی دێ.

ئاغازادە: کوڕ یا کچی ئاغایە.

ئاغاژن: ژنی ئاغا، خانمی ئاغا.

ئاغاوات: بۆگەلە، ئاغایان.

ئاغاووک: ئاوڕکێ بێداری. گۆرانی بێژ و شاعیرێکی کوردی باکورە.

ئاغایانە: چەشنی ئاغایان، بەگانە، گەورانە، ئاغایی، وەکوو ئاغایان. چتێکیشە بۆ ئاغایان کۆکرێتەوە، سەرانە.

ئاغایی: بڕوانە: ئاغایانە، ڕێ و ڕەوشتی ئاغایان.

ئاغە: بڕوانە: ئاغا.

ئاغەبانوو: ئاغابانوو، جامەدانی، جامانی، ئاخەبانی.

ئاغەسووریی: هۆزێکی کوردە.

ئاغەڵ: (سۆ.) قسن، ئاخەڵ، ووشکە کەڵەکی بەگەرە لە دەورەی گوڕ و ئیتردا دروستی دەکەن. جێی داکردنی ئاژاڵانە لە زستانێدا.

ئاغەلان: هەوارگە.

ئاغچی واش: گیایەکی گوڵ سپیە و بۆنی خۆشە و گوڵاوی لێ دەگرن.

ئاغری: پارچەیێکی ناسراوە.

ئافاقە (فە.): شادمانی، گوشادی.

ئافەریدە: دروستکراو، ئافراندی.

ئافەرۆز (باک.): بێ بەش و بێ هرەکردن. (هەورا.) هەلاتنی مانگ و خۆر و ئەستێرە.

ئافەرید: داهێنەر، دروستکار.

ئافەریدە: دەستکار، دروست کراو، ئافراندی. ــ بوون: داهێنران، دروست بوون. ــ کردن: داهێنان، ڕەخساندن.

ئافەریدگار: داهێنەر، خودا، خووا، یەزدان. ــ ی: خودایی، یەزدانی.

ئافەرین: لەکاتی پەسندکردنێدا بەکاردەبرێ. ئوف، تەف، ئووفت، دەستت خۆشبێ، لەمنت کەوێ، دەست خۆش، شاباش، دەمخۆش، تەوتەو، بەهبەه، بەهە، پەخ، پەخپەخ، دەستت نەڕزێ.

ئافەرین ئافەرین: بۆ زۆر پەسند کردنە.

ئافتابە: ئافتارە، مەسینە.

ئافتاو: خۆرەتاو، هەتاو. خورشید. خۆر، ڕۆژێکە لە حەوا هەڵدێ هەموو گێتی ڕووناک دەکاتەوە و، کە ئاوابوو گشت گێتی تاریک دەبێ. نێوی ئافرەتانیشە.

ئافتاوە: مەسینە، ئافتابە، خۆشدەر، لوولەهێن.

ئافتاوەولەگەن: مەسینە و دەستشۆر.

ئافتاوگەردان: سەیوان، چەتری هەتاوێ. چادری گچکە، خێوەتی بچووک.

ئافتاونیشان: بلوورێکی سپی ئەستوورە وێنەی مەسینەیەکی پێوەیە. مەرمەڕشای ئافتارنیشان.

ئافتاوی: ئاشکرا، دیار، خویا. ــ بوون: ئاشکرابوون.

ئافتووش (باد.): خۆ تێکەڵ کاری کەسێکی تر کردن، خۆ لە خەڵک هەڵتورتاندن.

ئافر (زا.، باک.): ئاخوڕ.

ئافڕ (زا.): ئاخوڕ.

ئافراز (باک.): هەوراز، لای ژوورروو.

ئافراندن (باک.، یەز.): ئافەریدکردن.

ئافراندی (باک.، یەز.): ئافەریدە.

ئافرەت: (باک.) ئاڤرادە، پیرەک. ژن، پەت، پەتکۆ، پەتۆ، (هەورا.) ژەنی، بۆ ژن و کچی گەورە بەکاردەبرێ.

ئافریش: ئافەریدکرد.

ئاڤ (باک.): ئاو. ئاڤدان: ئاودان.

ئاڤا (باک.): ئاوا، ئاوەدانی. ــ بوون: ئاوابوونی ئاوایی. ئاوابوونی مانگ و خۆر.

ئاڤتەزی (باک.): ئاوی سارد، ئاوی تەزیو.

ئاڤا ترش (باک.): سرکە.

ئاڤار: چەرمی ئاژاڵ و ئیتر، کەوڵ.

ئاڤارەش: ئاوی ڕەش. ڕووبارێکی ڕەشە لە نصیبینی.

ئاڤاکەر (باک.): ئاوەدانکەرەوە.

ئاڤاکرن (باک.): ئاوەدان کردنەوە.

ئاڤانی (باک.): ئاوەنیا. ئاوەدانی.

ئاڤاهی: (باک.) ئاوەدانی، ئاواهی. (باک.) ـــ ی کار: ئاوەدانکار، بەننا.

ئاڤەڕێ: (باک.) دەربەدەر، لاڕێ.

ئاڤەڤەک (باک.): حەوز.

ئاڤبەنگ: ئاوی بارانە، گۆلێکە، کە باراناوی تێدا کۆبێتەوە.

ئاڤپیڤاز (باک.): پیوازاو، شلەی پیواز.

ئاڤپیواز (باک.): پێوازاو، شلەی پیواز.

ئاڤبڕ (باک.): بەند.

ئاڤ تێ گەڕیای (باک.): ئاو تێ گەڕاو، بۆ بەری دارێک بەکاردەبرێ، کە بێتە سەروکاری گەیشتن.

ئاڤ تێ وەردان: ئاو تێ وەردان.

ئاڤخیز (باک.): جۆگەلەی خیزدار، ئاوێکیشە لەسەرەخۆ بڕوات.

ئاڤدا: (باک.) جوورە دارێکە. هەودا، تاڵ، داو. ئاڤدا ئاڤدا: هەودا هەودا.

ئاڤدار (باک.): ئاودار. جوورە دارێکیشە. خۆش و بەتام.

ئاڤداری(باک.): ئاوداری.

ئاڤدان (باک.): ئاودان.

ئاڤدانک: سەتڵ، دەفری ئاو.

ئاڤدای (باک.): ئاودراو.

ئاڤدە: داو، هەودا، تاڵ.

ئاڤدەس (باک.): ئاودەست.

ئاڤدەست (باک.): ئاودەست.

ئاڤدەستخانە (باک.): ئاودەستخانە.

ئاڤدەلیک: ئاڤدەڤ، ئاوی زار.

ئاڤدرگە: بڕوانە: ئاودرگە.

ئاڤدۆنک (باک.): شۆرباوی بێ تام، شۆرباو، ئاوی میوە و ئیتر.

ئاڤدم: لیک، ئاوی زار.

ئاڤدێر (باک.): ئاودێر. ـــ ی: ئاودێری.

ئاڤدین (باک.): تۆڵە، سزاساندن.

ئاڤر (باک.): ئاوور، ئاگر.

ئاڤرەد (باک.): ئافرەت، پیرەک.

ئاڤراز: هەوراز.

ئاڤرانەر (باک. ، یەز.): داهێنەر، لە نوێوە هێنەرەدی.

ئاڤراندن (باک. ، یەز.): داهێنان، لە نوێوە هێنانەدی.

ئاڤڕتن (باک.): ئاوڕژتن.

ئاڤ ڕژاندن: دەستاو ڕژاندن، چوونە سەراوێ.

ئاڤرمیش (زا.): ئاوریشم.

ئاڤڕۆ (باک.): پاشماوەی ئاوێکییە دووای خواردنەوەی لەناو بەرداخیدا دەمێنێتەوە.

ئاڤڕوو (باک.): ئابڕوو.

ئاڤڕووبەر (باک.): ئابڕووبەر.

ئاڤڕوودار (باک.): ئابڕوودار، ئابڕوومەند. (باک.) ـــ ی: ئابڕووداری.

ئاڤڕوومەند (باک.): ئابڕوومەند. (باک.) ـــ ی: ئابڕوومەندی.

ئاڤڕێتن: ئاوڕژتن.

ئاڤڕێژ (باک.): ئاوڕێژ، ئاوێکە سەر نشێو بێ. سەراو، ئەدەبخانە، ئاودەستخانە.

ئاڤڕێژن (باک.): ئاوڕێژ، شوێنێکە ئاوی لەسەر ڕانەوەستێ و لێژ بێ.

ئاڤزەلەک (باک.): گێلاس. کیسە ئاوێکە لەنێو لەشی پیاویدا پەیدا دەبێ.

ئاڤزەلێلک (باک.): نەخۆشی ئاوبەند.

ئاڤزەمەکی (زا.): چتێکە یا قسەیێکە درەنگ بکات.

ئاڤزوونک: ئاڵقەزوونە، ئاڵقە و دوگمەی پشتێندێیە.

ئاڤزێ (باک.): ئاوەزێ، زناو.

ئاڤزێڕ (باک.): ئاوەزێڕ.

ئاڤزیڤ (باک.): ئاوەزێو.

ئاڤزێل (باک.): حەوز.

ئاڤزێم (باک.): بەهارە کانی، کانیاوێکە لە بەهاراندا بتەقێت و لە هاویناندا ووشکی بکات.

ئاڤزیم (زا.): کانیەکە، کە هەر لە بەهاراندا بزێتەوە.

ئاڤزێمک (باک.): ئاڵقەزوونە، ئاڵقەی پشتێندێ. مامک، قەوسەلە، لۆتەر، مەتەڵە، هەتەڵ، هەڵهێن. ـــ ی: مامکی، قەوسەلەیی.

ئاڤزەن (باک.): مەلەوان.

ئاڤزەنی: مەلەوانی.

ئاڤس (باک.): ئاووس. زگپڕ، تۆلدار.

ئاڤسارک: سارداو، سەرداو بۆ فێنکی و هی ئاوێ.

ئاڤساندن (باک.): ئاوساندن.

ئاڤسیر (باک.): شۆرباوی سیری.

ئاڤسیرک (باک.): شۆرباوی سیری.

ئاڤسین (باک.): تێگەیشتن. ئاووسبوون.

ئاڤشۆ (باک.): ئاوێکە پاش شووشتنی قاپ و قاچاخان دەمێنێتەوە.

ئاڤشۆرک (باک.): خواردنێکە لە ڕۆن و ئاو و خوێ دروست دەکرێ و خواردەمەنی هەژارانە.

ئاڤشیز (باک.): جۆگەلەی زیخدار، ئاوێکە لمی تێدابێ.

ئاشیلە (باک.): شیلەی ترێ، ئاوی بەرسیلە.

ئاشکێش (باک.): ئاوکێش.

ئاشگۆشت (باک.): شۆرباوگۆشت، گۆشتاو.

ئاشگۆن (باک.): شینێکی سووکە.

ئاشگیر (باد.): زناو، زنکاو، زۆنکاو. گۆل، زەوییەکە چاڵ و نشێوبێ و ئاوی باراناوی تێدا کۆ بێتەوە.

ئاشینە (باک.): گۆزە، مەسینەی شووشە.

ئاشلدانک (باک.): منداڵدان.

ئاڤۆر (باک.): نێریە کێوی.

ئاڤۆک (باک.): کوولەکە، کودی.

ئاڤۆک

ئاڤێ (هەورا.): ئاو.

ئاڤی (باک.): بە پێچەوانەی دێمی، کوشتوکاڵی ئاوی بەراو، ئاوی، تەڕو بارانە. جانەوەر و زیندەوارانی ئاوێ. بێگانە، هەترە، ئاوارە، کە مەڕێک بچێتە ناو مەڕی کەسێکی ترەوە دەڵێن ئەڤ پەزە ئاڤییە.

ئاڤیاری (باک.): ئاویاری.

ئاڤێتن (باک.): ئاوێژتن، فڕێدان.

ئاڤێژە (باک.): خاوێن، بێ پەڵە.

ئاڤێن (باک.): هەوێن.

ئاڤێستا: پەرتووکە پیرۆز و ئاسمانییەکەی زەردەشت پێغەمبەرییە بە ڕاڤەکراویش هەیە پێی دەڵێن: زانداوێستا.

ئاڤین: بڕوانە: ئاڤێن.

ئاڤینک (باد.): شەونم، (باد.) خوناڤ.

ئاقار: بەرانبەر. سنوور.

ئاقاق: دارێکی ناسراوە.

ئاقد (باک.): گومبەز.

ئاقد

ئاقوو: حاقوو، جوورە کۆترێکە.

ئاقووبات (باد.): پارێزگار.

ئاقووت: یاقووت.

ئاقیق: عەقیق.

ئاقێلە (ئاکۆ.): کەرەستەی جووتی.

ئاقێلە و مەقێلە: دارو باری جووتی.

ئاک: قوڵەکراوەوەی ناوی (ئاکۆ)یە. بڕوانە: ئاکۆ.

ئاکلا: لە سنووری ژێری کوردستانێ دادەنیشتن.

ئاکار: کردار، ڕەفتار.

ئاکام (هەورا.): مەرگ، ئەنجام.

ئاکرێ: ناوی شارێکی کوردستانە لە هەرێمی کوردستاندا کەوتۆتە ناو بادینانەوە.

ئاکنجی (باک.): خەڵک، دانیشتوو، نیشتەجێ، خەڵکی شوێنێکی تایبەتی خۆی.

ئاکۆ: هۆزێکی کوردە خاوەندی سێ تیرانە: ١) ئاکۆی بەردەرێ ٥٠ دێ دەبێ ناوچەیان سەرکەپکانە. ٢) ئاکۆی پژدەرێ ١٠ دێ دەبێ ناوچەیان دوروگۆمانە. ٣) ئاکۆی ناو دەشتێ ٢٧ دێیە ناوچەیان نیندزە یە.

ئاکۆ کێویلە (بل.): ئاکۆیان.

ئاکۆیان: ئەو ئاکۆیانەیە، کە لە نزیکی ڕەواندزێ دادەنیشن. (بل.) ئاکۆ کێویلە.

ئاگا: نێوی نێرینانە. ووشیار، ووریا، چاودێر، ها، های، ئاگادار، زیرەڤان، برێڤ: من های ژێ بووم: من ئاگام لێ بوو. ئاگات لە نیشتمانت بێ: ووریای نیشتمانت بە. بە ـــ: ئاگادار، پارێزەر، پارێزگار. ـــ لێ بوون: چاوەدێربوون. ـــ کردن: ووریاکردنەوە، پێ ناندن، پێ ڕاگەیاندن، دەنگدان. زانا، دانا، لێ زان، حاڵی، هۆشیار، هۆشمەند، هۆشدار. بە ئاگا، بێدار، نەنووستوو. وەئاگای بێنە: بێداری کەوە، وەخەبەری بێنە. باس، خوواس، دەنگ و باس، هەواڵ. ها. ـــ بە: ئەک ئەک، ها، هاها، ئاگات لێ بێ. ئاگە، ئاهگە، ئاخگە، کاتی تەنگانە و سەخڵەتی.

ئاگادار: بە ئاگا، ووشیار، زیرەڤان، پارێزەر، پارێزگار، برێڤ، پارێزدار، حاڵی. بێدار. ـــ بوون: بێداربوون، ئاگاداری دەستخستن، برێڤان. ـــ کردن: وەئاگا هێنان، بێدارکردن. ـــ کردنەوە: لە خەو هەڵستاندن، ووشیارکردنەوە.

ئاگاداری: ووریایی، چاوەدێری، بە هۆشی، شارەزایی. بێداری. ـــ کردن: پێڕاگەیاندن، وەڵام دان.

ئاگادەر: وەڵامدەر، پێڕاگەیێن، دەنگ و باس ڕاگەیێن.

ئاگاکردن: وەئاگا هێنان، دانەزان، ووشیار کردنەوە، ڕاگەیاندن.

ئاگال (باک.): حەگال، جامەدانی و پەتێکی بادراوی ڕەشە ئارەوان لەسەری دەنێن.

ئاگاهی (باک.): بۆ ئاگاداری، ئاگایی.

ئاگایی: ئاگاداری، سەلیقە، سەرپشتەیی.

ئاگە (ئەمردە.): ئاهگە، ئاخگە، کاتی تەنگانە و سەخڵەتی نەخۆش، ئۆگە، (هەورا.) چاگە، ئەوێ.

ئاگر: ئاوور، ئاتر، ئاڤر، ئازەر، ئاهێر؛ تەندوور و کوورە بە ئاگر گەرم دەکرێ. ـــ دان: چەک تەقاندن، ئاووردان. ـــ کردنەوە: بناغەی گێچەڵ و ئاژاوەنانەوە. ـــ لە گیان بەربوون: ئالۆز و توند بوون، تووڕە. ئاگر لە زاری دەباری: بە تووڕەیی و جنێوەوە دەدوێ. ئاگری گرتووە: ڕقی هەستاوە، تووڕە بووە.

ئاگر

ئاگرە: ئاتەشەک، ئاوورە، ئاگرۆکە، ئاگرەکە، هەرڵەفەرەنگی، جوورە برینێکە بە دەم و چاوی منداڵان هەڵدەپەرێ. جوورە یارییەکی دوو دەستەییە. جوورە نەخۆشییەکە لە کشتوکاڵان دەدا گەڵاییەکانی زەرد و ووشک دەکات و لە ناوی دەبا.

ئاگرەکە (دەر.): شەرا، گرەیێکە بدات لە مەرەزە و لەناوی ببات.

ئاگرەگیرە: دەستەچیلە، قوڵەچیلکە و پووش و پەڵاشێکی ووشکە بۆ ئەوەی بە ئاووری دایگیرسێنن و لە شوێنێکەوە ئاگری بۆ جێگایەکی تر پێ بگوێزنەوە.

ئاگربارانە: ئاووربارانە، مەبەس لە پشێوی و ئاژاوەی ڕۆژگارە.

ئاگرباراندن: ئاووری باراندن، گوللە بارانکردن.

ئاگرباز (باک.): ئاورباز، گەمەکار بە ئاووری. ـــ ی: (باک.) ئاووربازی، یاری بە ئاوور کردن.

ئاگر بەربوونەوە: پەیدابونی ئاگر لە شوێنێکیدا.

ئاگربڕ: بەرهەڵست کردنی ئاگر بۆ ئەوەی، کە نەتەنێتەوە. بە چەشنێکی وا ئاخۆتن، کە چتی خراپ لە خۆ دوورخستنەوە.

ئاگر بەردانەوە: ئاگرنان بە شوێنێکەوە تابیسووتێنی.

ئاگر پارە: مەردومی زرنگ و زیرەک. منداڵی بزۆز و شەڕفرۆش و شەیتان.

ئاگر پارێز: ئاگر پەرست. ـــ ی: ئاگر پەرستی.

ئاگر پەرست: ئاگر پارێز. ـــ ی: ئاگر پارێزی.

ئاگر تێ بەربوون: سووتان، ئاوورگرتن. ڕق هەستان، بە پشم و کین بوون.

ئاگرخان: ئارتوون، ئەتوون. جەهەننەم.

ئاگرخووەش (باک.): میهرەبان، میوان نەواز، زمان شیرین، ڕووخۆش، گاڵتەچی.

ئاگردادان: (باک.) ئاگرداران، بەدخویی، داوێن پیسی.

ئاگردار: ئاوردار.

ئاگردان: قووڵکەیەکە ئاگری تێدا دەکرێتەوە، کۆڕک، ئاوورگ. ئاووردان و تەقاندنی چەک. دەرکردن. کوچکی ئاوور.

ئاگردانک (باک.): ئاووردان، ئاوورگ.

ئاگردەمێن: کوورەی ئاگر گەشکردنەوە. ئەو کەسەیە کوورەی بدەمێنێ.

ئاگر دوو (باک.): ئاوور دوو.

ئاگر فەمر (باد.): ئاوورکووژێنەوە.

ئاگرفێخ: (هەورا.) ئاژوەر، شۆفێر.

ئاگرفێخستن (باک.): ئاگردووبارەکردنەوە.

ئاگرفەکوژتن (باک.): ئاوورکووژاندنەوە.

ئاگرفەمراندن (باک.): ئاوورکووژاندنەوە.

ئاگرکوژ

ئاگر کەوتنەوە: ئاگر بەربوونەوە، ئاوور تێ بەربوون.

ئاگرکردنەوە: ئاوور کردنەوە، ئاوور هەڵاییساندن، ئاگر خۆشکردن. بنچینەی شەڕ و کێشەنانەوە.

ئاگرکوژ: ئاگرکووژێنەوە.

ئاگرکووژێنەوە: ئاوور کووژێنەوە، شەڕ و گێچەڵ دامرکێنەوە.

ئاگرکێش: (دەر.) کووانی کێش، (هەورا.) مەسێ، خاکەنازی ئاگر کێشەوە.

ئاگرگەرم: ڕشتبوون لەسەر کارێک، سووربوون لەسەر کارێک. بۆ ژن یا پیاوێکی هەوەس پەرستیش بەکاردەبرێ.

ئاگر گەش کەرە: بڕوانە: ئاگر گەش کەرەوە.

ئاگر گەشەوکەر (ئەردە.): ئاگر گەش کەرەوە.

ئاگر گەش کەرەوە: (باد.): ئارڵەمە، چتێکە بەقەد نیمچە بەرداخێکی لە تێل دەچنرێ و زریزەییێکی درێژی پێوەیە ڕەژو و ئاگری تێدەخرێ بە هەڵسووڕاندنی گەشی دەکاتەوە.

ئاگرگر: ئاگر گرتوو، ئاوور گرتوو. ژن یا پیاوێکی هەوەس پەرستە.

ئاگرگرتن: ئاوورگرتن، تووڕەبوون و داگیرسانی ئاوور، (باک.) ئاگر گوڕکرن، ئاگر گەش کردنەوە.

ئاگر گرووشک: ئێسقانی چەناگەیە.

ئاگرگرە: دەس ئاگر، چاوکە، دەستە چیلە.

ئاگرناک: بقە، مەردومی تووڕە و تڕۆ.

ئاگرنانەوە: ئاگر بەردانەوە.

ئاگرۆچکە: ئاورە، ئاگری بچووک و کز. ئاگرۆچکەی منداڵان، گەمەیەکە.

ئاگرۆشکە: ئاورە، ئاگرۆکەی منداڵان.

ئاگرۆک: مەردومی دووزمانی ئاشووبگێڕ. شەرایەکە لە مەرەزە دەدا.

ئاگرۆکانێ: (هەورا.) ئاورۆچکەی منداڵان.

ئاگرۆکە: جوورە برینێکی ئاوداری منداڵانە لە ڕوو پەیدا دەبێ، (هەورا.) ئاوورە، ئایزەقوڵە، واز. ئاگرۆشکەی منداڵان.

ئاگری (فە.): ژن یا پیاوێکی هەوەس پەرستە. ناوی چیایەکی گەورە و ناوداره کەوتۆتە کوردستان و نزیک سنووری ئێران و ڕووسیا دیارە ئاگری لێ بووە، ئاڕاراتیشی پێ دەڵێن.

ئاگری ژێرکا: بۆیەکێک بەکاردەبرێ، کە لە ژێرەوە بە نهێنی شەڕ و گێچەڵ هەڵاییسێنێ.

ئاگرین (باک.): ئاورین، چتێکە وەک ئاگر. مرۆیەکە زۆر ئازا و بەکار بێت.

ئاگینجە (باد.): پۆلیس.

ئال (باک.): ئالاّ. ئاڵ، ڕەنگی سوورێکی کاڵ، سوورێکی سووک و کراوەوەیە. لا، کن، ڕەخ، ڕۆخ. لە ووشەی (ئالان) قوڵەکراوەتەوە لەنێو لزگەی سەرچاوەکانی ئەم فەرهەنگەدا. پەنجەی بالاّبەرزە ی دەست.

ئاڵ: ئال، پەنبەیی، ڕەنگی سوورێکی کاڵە لە ئاوی قۆرە و ڕۆنیاسی دروست دەکرێ. (مەن.) هەژار، نابووت. جوورە نەخۆشییێکە تووشی هەندێ کەس دەبێت لە باری زەییستانیدا و دەیکوژێ، شەوە. بارێکە تووشی ددانی مرۆڤان دێت لە کاتێکیدا، کە چتی ترشی وەکوو قۆرە و ئیتر بخووات. کە بڵێن ددانم ئاڵ بۆتەوە واتا خاو و نەرم و نەبڕ بووە، (هەورا.) هال.

ئالا: ناوی شارێکی کوردان بووە لە کوردستانی گەرمێنیدا بەڵان ئێستا کاوول بووە وەکوو دەڵێن: مەمێ ئالا.

ئالاّ: بەیداخ. (هەورا.) ئالاّیی، (باک.) بەندێر، بەیرەق، بێڕاق، (باک.) ئالە. درەوش. تیپێک پێشمەرگە، کە (٤٠٠٠) کەس بێ. قەڵەمی نووسین.

ئالاّ

ئالاف (باک.): مراز، ئامراز.

ئالاّی چکۆڵە: سهرک، سهرە.

ئالانی: ڕەنگین، زەرد و سوور.

ئالاّت (کۆ.): بیبار.

ئالاّدار: درەوشدار، ئالاّهەڵگر، ئالدار.

ئالاّداری: ئالاّ هەڵگری.

ئالاّستن: لستنەوە، وەکوو مانگا گوێلکی خۆی بلێسێتەوە.

جێگای باداری بنرێ دەیکاتە بلۆق و ئاوێکی زۆری لێ دێ و چاکی دەکاتەوە.

ئالێک (باک.): لایەک، لایێک، کەنارێک.

ئالیک: مووچەکاو جۆیەکە کە بدرێ بە وولاخ و ئاژالان، خواردەمەنی وولاخانە، جەمە جۆیەکە. ـــ ووشک کردنەوە: چلمساندن. ـــ ووشک بوون: چلمسین، ئالک، دێزی. ـــ دان: داندان، ئالیکی ووشک: چلمسی.

ئالیکار (باک.): یاریکار. ـــ ی: یاریکاری.

ئالێکۆک (بابا.): ئالەکۆک.

ئالیگووشک (باک.): دەنگ گڕی گەرووە، شەویلکە.

ئالێگۆلێنگ (موک.): بڕوانە: ئالێقولێنگ.

ئالین (باک.): ئالان، پێچران.

ئالیندار (باک.): ئالوودار، ئەودارانەیە، کە دەکەونە سەر کاریتە.

ئالێنگ (کۆ.): ئالووی جێگای بریندار، دارێکی بارێکی توولەدارە لە دەم ئاوان شین دەبێ بەری وەکوو شاخی مامزی جووت دەگرێ و ناخورێ و گەلایەکانیشی وەهی پرتەقالی دەچێ.

ئالێنۆک (سوور.، هەو.): لەپە، لەتکەنۆک.

ئام: (باک.) مام.

ئاما (هەورا.): هات بۆ ڕابردووی نزیکە.

ئامادە: ڕێک و پێک، دروست، ساز، چک، دەرباز، دەردەست، پوخت، پەرداخ، بەردەست، بندەست، تەدارەک، (باک.) ئەیڤەز، گەلالە، تەیار، کەمەربەستە، قومراخ. گەچی گیراوەوەی نەکوژراوی بەهێز. ـــ بوون: ئەیڤەزین، پەرداخ بوون، (باک.) دروستیا خۆکرن، وەخۆکەوتن، هلستن، سازبوون.

ئامادەکەر: سازکار، تەدارەککار، وەخۆخەر، قومراخکەر.

ئامادەکەردەی (هەورا.): ئامادەکردن.

ئامادەکردن: سازکردن، ئەیڤەزاندن، پەرداخ کردن، تەیار کردن، سازدان، وەخۆ خستن، هلستاندن.

ئامادەکریاگ: سازکراو، پەرداخ کراو.

ئامادەیی: سازی، زیچ، ڕێک و پێکی چت.

ئاماژ: نیشانە، ئامانج.

ئاماس: ئاوساوی.

ئاماسان (جا.): هەڵمسان، هەلامسان، ئاووسان، پەنمان.

ئاماسیان: هەلامسان، هەڵمسان، ئاووسان، پەنمان.

ئاماسیاو: پەنماو، هەلامساو، ئاووساو.

ئامان: قاپ و قاچاخ، جام، (دەر.) هیربار، ترگال، ترگار، ئاسن جار، دەفر، سینیک کە مس بن، لە کاتی هاوار و بانگی خەم و پەرۆش و لێقەومانێدا بە دەنگی بلند بەکاردەبرێ، بەواتا: پەنا، هانا، لالە. نێوی ئافرەتانە. (هەورا.) هاتووە بۆ ڕابردووی دووری نادیار.

ئامان ئامان: لە تەنگانە و خەفەتێدا بەکاردەبرێ، دووپاتە کرانەوەکەش بۆ جەختە.

ئامانەوە (هەورا.): هاتنەوە.

ئامانج: (باک.) ئارمانج، سەرک، نچک، نیشانە، مەبەس، دڵخواز بۆ پێکانی خزم و خوێش.

ئامانگورێ (هەورا.): جوورە مەقامێکە.

ئامان و شیان (هەورا.): هاتن و چوون، هاتوچۆکردن.

ئاماوە چووەر (هەورا.): چوونەژوور، وەژووورکەوتن.

ئاماو ئەوو (هەورا.): ئاورداهاتن.

ئاماولووای (هەورا.): هاتن و چوون.

ئامای (هەورا.): هاتن.

ئامای بەر (هەورا.): هاتنەدەر.

ئامایە (هەورا.): هاتووە بۆ یەکێکی بزری مێیە.

ئامایی: کوێری.

ئامە: لە ئامان کورتکراوەتەوە و لە ئامان اللە. (ئەردە.) دایک، داک.

ئامەد (ئەردە.): بەخت، سالی هات.

ئامە شۆ (هەورا.): هاموشۆ، هاتووچۆ.

ئامبایی: هاوال، برادەر، هاوڕێ.

ئامباز: ئاوڕیش، تووش. ـــ بوون: ئاوڕیشی کەسێکی بوون، دەست لەناو قەدی وەرێنان بۆ کێشەو شەڕ.

ئامبازە: بڕوانە: ئامباز.

ئامبایی: هاوالی، برادەرایەتی.

ئامتا: هاوتا، هاوشان.

ئامتایی: هاوتایی، هاوشانی.

ئامراز: مراز، کەرستە، یەکێکە لە پارچەکانی کەرستەی جووتی و دارتاشی و ئیتر.

ئامڕاز: هاوڕاز، هاوبیر و باوەڕ.

ئامڕازی: هاوڕازی، هاو بیر و باوەڕی.

ئامڕایی: هاوڕێیی، هاوالایەتی.

ئامسا: هاوسێ، دەراوسێ.

ئامسایی: هاوسێیەتی، دەراوسێیەتی.

ئامسەر: هاوسەر.

ئامسەری: هاوسەری.

ئامشۆ: هاتووچۆ، هاموشۆ.

ئامشۆکەر: هاتووچۆکار.

ئامشۆکردن: هاتووچۆکردن.

ئامک: پووڕێکی کە خوشکی باووک بێ.

ئاملکان (فە.): داماڵران بۆ پێست.

ئاملکنن (فە.): داماڵین بۆ پێستە.

ئامۆ: هەوجاڕ، هێش.

ئاموودا: شارێکی گچکەی کوردانە کەوتۆتە لای ڕۆژاوای شاری قامیشلی، نیشتیمانپەروەری باشی زۆر لێ هەڵکەوتووە.

ئاموودی (باک.): هەڵپەڕین، دیلانە، جوورە هەڵپەڕینێکە.

ئاموور: (هەو.) هەوجاڕ، نێلەقە، (باک.) ئەمبوور، دەستەمستە، گاسن، دەندە، سەرمژانکە و هەوجاڕ، چەند پارچە مرازێکە لەناو کەرستەی جوو تیدا وەکوو: دەستە مستە، گاسن، دەندە، سەرمژانکە، هەوجاڕ.

ئامۆزا: پسمام، (باک.) پزمام، هاپۆزا، مامۆزا، کوڕ یا کچی مام، کوراپ، دۆتمام.

ئامۆزازا: کوڕ یا کچی ئامۆزایە، منداڵی منداڵی مام.

ئامۆژ: دڵدەرەوە، بەخێوکەرەوە، پەنددادەر، ئامۆژگاری، پەند.

ئامۆژاری: ئامۆژگاری، پەند.

ئامۆژگا: فێرگە، پەندگە.

ئامۆژگار: ڕامشگەر، مۆژیار، بەرەدەڤک، پەنددادەر، ئامۆژیار، مۆچیار، ئامۆژار.

ئامۆژگاری: پەنددادان، بەسەر یەکێکداهاتن و ڕێی باش نیشاندان، شیرەت، پەند، داباش، ئامۆژکاری، ئامۆژیاری، مۆچیاری، گوور، مۆژیاری، ئامۆژی، بەخێوکردن، لاواندنەوە، ، بەسەر ڕێشتن، بە سەر داهاتن. ڕێی باش نیشاندان.

ئامۆژگاری کردن: مۆچیاری کردن، لاواندنەوە.

ئامۆژن: ژنمام، مامۆژن، ژنی مام، هاپۆژن، ئاپۆژن.

ئامۆژیار: ئامۆژگار.

ئامۆژیاری: ئامۆژگاری، مۆژیاری، مۆچیاری، مۆچ.

ئامووشۆ: هامووشۆ، هاتو چۆ، تێکەڵاوی.

ئامێ (هەورا.): هاتن، هەوێنی ماست و پەنیر و ئیتر: بۆ دووکەسانە، (ئەردە.) لە ئامان اللە کورتکراوەتەوە.

ئامیان (هەو.): هەوێنی ماست و پەنیرە و ئیتر، ئامێژەن، فریشک.

ئامێتە (هەورا.، هەم.، جا.): تێکەڵاوە. ـــ بوون: تێکەڵاو بوون. ـــ کردن: تێکەڵاو کردن.

ئامێد: بڕوانە: ئامێدی.

ئامێدی: شارێکی کوردانە لە بادیناندا کەوتۆتە ژووررووی موسڵێ، کە دەڵێن ناوی عمادیەیە و درۆ و هەڵەیە چونکوو لە بنچینەدا لە مادو میدیا وەرگیراوە.

ئامێژن (ئەردە.): هەوێنی پەنیروماست.

ئامێژەن: تێکەڵکردنی کەمێک لە چتی باش لە گەڵ چتێکی تر بۆ باشکردنی وەکوو دەڵێن ئەم ئاردە جۆیە ئامێژەنێک ئاردی گەنمی لێ بدە، فریشک، هەوێنی پەنیری، ئامیان.

ئامێز: هەمبێز، باوەش، هەمبیز، (هەورا.) واوشە، تەلیک، هامێز. ـــ تێ وەر هێنا: لە باوەش گرتن. لە ـــ کردن: هەمبیزکردن.

ئامێنێ (هەورا.): هاتن بۆ گەلی نێرینەو مێینانە. هاتوون.

ئان (بار.): دەنا، (باک.) یا، یان، (موک.) ئامرازی گەلە، یێت، یێن، نینە وەکو دار بۆ گەل داران، کار: کاران، شار: شاران. ئان (ئەردە.) دەم، کات، ڕۆژگار. ناز، ئەدا، شیرینی، نازداری.

ئاناشتایی: لەخورێتی، بە ئاشتایی مانەوە لە بەیانییەوە تا نیوەڕۆیە.

ئانام (ئەردە.): ئەندام.

ئانە (هەورامی کۆن.): مـن، ئـەمن، ئـەز. (ژاوە.، هەورا.) هۆوە، ئەوە (بۆ دوورە)، (عیراق) چـوار فلسـە. ئامرازی وێچواندنە بـە دووای ناوانەوە دەنووسێ، وەکوو: شێرانە واتـە وەک شێران، پیاوانـە، واتا وەک پیاوان. ئامرازی دانە پاڵپشتە وەکوو مانگانە، ڕۆژانە، دووانە، شەوانە، یێکانە.

ئانەت: (باک.) تۆو بەری ئەنیسۆنە.

ئانەشا: ئەوەیان.

ئانەنە (هەورا.): هۆوەتا، هۆوەتانێ: بۆ زۆر دوورترین.

ئانەهێ (باد.): دەستوور، وودم، ڕێدان، وورمێ.

ئانتاب: نـاوی شـارێکی کوردسـتانە کەوتۆتـە لای ڕۆژاوای کلسـێ (عەینتاب) یشی پێ دەڵێن.

ئانتی تۆرۆس: ناوێکی کۆنینەی خاکی هەکارییە.

ئاند (باک.): ئامرازێکی کرداری تێپەڕە، وەکـوو مـنی هەژاند، مـن هەژاند.

ئانقەس: بڕوانە: بە قەستی.

ئانکوو (جز، بۆتا.): یا، یان، ئان، واتا، یانی.

ئانک (باک.): چت.

ئانکۆ (باک.): یانی، دەنا، ئیتر، ئیدی.

ئانگۆر (باک.): هاوا ڵ، هاوشان، هەمبەر، هاوڕێ.

ئان و نوون: نازونووز، نازو نیمناز، نازوغەک، شیرینی، دڵبەری.

ئان ونین: نازو نیمناز، نازوغەک، شیرینی، نازونووز، دڵبەری.

ئانها (بـاک.): ئـەو دەمـی، لـە سەرەخۆ دەڵێن: ـــ وەرە: ئـەودەمی وەرە، لەسەرەخۆ وەرە، سووک وەرە.

ئانێ (هەورا.): بۆ گەلی نزیکە: ئەمانە.

ئانی: (باد.) نێوچاوان، (باک.) ئیدی، دەنا، ئەدی، (هەورا.) ئەمـە: بۆ یەکێکی مێینەو نزیکە.

ئانیسک (ئەردە.): ئانیشک.

ئانیسۆن: گوڵ وەیا بەری ئەنیسۆنە.

ئانیشا (هەورا.): ئەوان.

ئانیشک (موک.): (فە.) بەلەچەق، قوونانیسک، قینگانیسک، قوونە نیشـک، (هـەورا.) هـەرەژنی، بلـەمرک، (خانـە.) بەلـەمرک، (دزە.) هەنیشـک، (باک.، باد.) ئەنیزک، جومگەیەکـە لـە نێوانـی باسـک و قۆڵدا.

ئانیشکە (مـوک.): پـەردەی پێشـدەرگانەی حەوشـەیە جا لـە چووارچێـوە گیرابێ یـا نـا لـەکاتی پێویسـتدا دادەنرێ و لادەبرێ و یا هەڵدەدرێتـەوە و دادەدرێتـەوە. دارێکی دوو پەلـە بـە خووانکـەوە دەبەسترێ پێـی ئاشی بـە ناودا دەڕوات، بە بەرز و نزمکردنەوەی پێیەکە ئەویش بـەرزونزم دەبێتـەوە، لوولـەو گونجی کەوانەدار کە بۆ سەر سووچ بەکار دێنرێ.

ئانیلە (زەن.): ئەوان.

ئانین (باک.): هێنان، ئینان، بەرهێنان. ـــ جێ: بەجێ هێنـان. ـــ هەڤ: وێکهێنان.

ئاو: (باک.) ئاف، (هەورا.) ئاویی، یاو. ئاوپڕان: چکان، چک بوون، چکیان. ـــ خوار: هێنانە خوار. ـــ دان: ئاڤدان. ـــ دار: بەئاو، تەڕ، پاراو. ـــ ڤە: هێنانەوە. لە ناوی(ئاوێستا) کورتکراوەتەوە بۆ لزگەی سەرچاوەکانی ناو ئەم فەرهەنگە. ـــ ی ڕاوەستاو: کاماڤ، ئاڤاکەر. ـــ وهەوا: ئاف و هەوا، ئاوی ڕوو: ئابڕوو، ئاوی جووانی و مەردایەتی، ئاوی سارد: چەپیک، چیاو، چیو، ڕچیاو، ئاوی تەزیو، ئاوی سووێر: شۆراو، ئاوی گەرم، ئاوی شیلەوگەرم: ئاوی شیرەتێن، بە ئاو: ئاودار، بوونە ئاو: شەرمەزار بوون. تۆوی گیانداری نێرینەو مێینە، مەنی. ـــ ی تری و هەنارو نیتر: شیرە، شیلە. بەڵێ، ئا، ئاری، ئەری.

ئاوا: ئاوان، ئاوەدان، ماڵتان ئاوا: واتە ماڵتان ئاوەدان بێ، ئەوها، بەوجوورە، وەتۆ، وەسان، ئەئاوا، وەرگە، بەوچەشنە، وەک ئەوەی، وا، وەک هۆوەی، ئەوەهە، وەها، وەنی، وەسا، هۆتۆ، ولۆ، هۆسا، چوونەو بەوشێوەیە، بەوڕەنگە. بزر، گوم، لەبەرچاوان وون، نیشتک: کابرا لەو گردەی ئاوا بوو: پێیدا تێپەڕی و لەبەرچاوان بزر بوو، مانگ و ڕۆژ لەو کەلووەی ئاوابوون: لە کەلووەی تێپەڕین و بزربوون، ئاڤابوون، پەنایانگرت. ـ کردن: لەبەر چاوان بزرکردن.

ئاوابوون: نەدیو و بزربوونی گیان لەبەر و مانگ و ڕۆژ، ئاڤابوون.

ئاوابیەوڕۆجیاری (هەورا.): ئاوابوونی خۆر.

ئاوات: هەوا، گام، نیاز، دڵخواز، داخواز، ئارەزوو، هیوا، هێڤی، (زەن.) ئاوەخت. ـــ ی دڵ: چتێکە کە هیواداری بکرێ: دارا بە ئاواتی خۆی گەیشت.

ئاواتە خوواز: ئاواتواز، هیوادار، ئارەزوومەند.

ئاواتخووازتن: هیواو نومێدکردن.

ئاوات واز (هەورا.): ئاواتەخوواز.

ئاواتی: کەسێکە، کە زۆر بە ئاواتی چتێکەوە بێ، منداڵێکە، کە ئاواتە خوازی باوک ودایکی بێ.

ئاوار (باک.): هەڵوا لە دۆشاو و ئاردی زۆر توندە ووشک دەکرێتەوە بۆ زستانێ هەڵدەگیرێ، (ئەردە.) ئاودار. تەنبەڵ، سست.

ئاوارە: هەرزەگەڕ، چەرخچی، سرگوم، ڕەهندە، ئەوارە، دەربەدەر، هەڵوەدا، هەڵەتە، ئەوداڵ، هەترە، هەتلە، ڕێتاڵ، هەرزەگەرد، تارومار، ڕاتوول، گەڕانۆ، سەرگەردان، لێ قەوماو، ئاپۆرە، وێڵ، گاڤ قەلیش، ئاقەرێ، ئاوەکی، هێوەلەک، گومڕا، تەرە، توونا. ویلان. نێوی نێرینانە. جەوهەر و ڕەواقی چتی. (باد.) بە پەڵوویەکی کەمێک شل و تەڕ دەڵێن، کە لە ئاردوڕۆن دەکرێ. ـــ بوون: هەڵە بوون، هەڵوەدابوون. ـــ کردن: سەرگەردانکردن، دەربەدەرکردن.

ئاوارەیی: دەربەدەری، هەڵوەدایی، هەرزەگەردی، سەرگەردانی.

ئاوارتە: چتی دەربڕاو، هەڵاوێردراو.

ئاوارتن (باک.): هەڵاواردن، جووایەزکردنەوە.

ئاوارخانە: شوێنێکە، کە چایچی ناوماڵ چاو و قاوەی تیا لێ ئەنێ.

ئاواری: کەرەستەی قاوە و چایە. کابەبار، لە شوێنێکەوە ببرێ بۆ شوێنێکی تر.

ئاواز: هۆرە، دەنگ، گۆرانی، دەنگی خۆش و بەرز. نەزم، نزمی مۆسیقا، نەوا. نێوی ئافرەتانە.

ئاوازە: چریکە، کازکازە، دەنگی خۆش، دەنگی خۆشی دەنگخۆشانە. دەنگ و باس: ـــ یێک داکەوتووە کە لەمەولا تەنها دەبێ زمانی کوردی بخوێنرێ. ئاوو ئاوبانگ.

ئاوازەخووان: دەنگخۆش، ئاوازە خوێن.

ئاوازەخووانی: دەنگخۆشی، ئاوازە خوێنی.

ئاوازەخووێن: ئاوازەخووان، دەنگخۆش. ـــ ی: ئاوازەخووانی، دەنگخۆشی.

ئاوازکردن: بانگ کردن بە بەرزی.

ئاوازنک: زراو، ئاوازنک بووە واتا دەنگی زراو و باریک بووە.

ئاوازی بولبول: دەنگی بولبول.

ئاوازی مەل: دەنگی باڵندە و پەلەوەران.

ئاواق (ئەردە.): کەسێکە چاوی لە مۆلەق وەستا بێ، یا ئەبڵەق بووبێ، چۆل و هۆل، بەتاڵ.

ئاوا کردنەوە: خانووبەرە دروستکردنەوە لە دێیەکی وێران و مرۆی تێدا ڕۆنان.

ئاواڵ (موک.): گیایەکە. برادەر، هاوڕێ. (باک.) براک، هاوزێ، ئاوزێ، هاوتەمەن، هاوا ڵ، برادەر، دەستە برا، (باک.) هەواڵ، ئاوەڵ، هاوەڵ، (بابا.) هاوڕێ.

ئاواڵانە: برادەرانە، هاوڕێیانە.

ئاواڵایەتی: برادەرایەتی، هاوالآیەتی، دەستەبرایەتی.

ئاواڵدان: منداڵدان، پزدان، پسدان، ئاڤلدانک.

ئاواڵزاوا: (دەر.) هامزاوا، هاوزاوا، هەڤا لزاڤا، هەڤلنک.

ئاواڵکراس: ئاوەڵکراس، (دەر.) ئاوەڵدامان، هەڤاڵکراس، (باک.) سەرکاپ، لە ڕووی شێوازەوە لەجیاتی دەرپێی ئافرەت بەکار دەبرێ.

ئاواڵکراس

ئاواڵمنداڵ: هاوا ڵ منداڵ.

ئاو ئاماییەنە دلی چەما (هەورا.): ئاو داهاتنی چاو.

ئاوان: (باک.) تەپرەش، نهێنبر(بۆ مرۆڤ)، نهێن گیر، یانی گر(بۆ سەگ)، بێ بەخت، بەدغەک، ناپاک. (هەورا.) هاوونگ، ئاوونگ، ئاوون، چتی درشتی تێدا دەکوترێ و دەهاڕرێ. ئاوا، ئاوەدان.

ئاوانە: مزاش. کرێی ئاو.

ئاوانتە: هەوانتە، بەفیڕۆ، بەخۆڕایی.

ئاوانتەچی: هەوانتەچی، کەسێکە چتی مەردوم بخوا یا ببیا بە فیڕۆ بە خۆڕایی.

ئاوانی (باک.): تەپرەشی، ناپاکی، بێ بەختی، بەدغەکی. ئاوەدانی، ئاوایی.

ئاوئاوانێ: جوورە گەمەیێکی منداڵانەیە کوڕ و کچ پێکەوە شەڕە ئاوێ دەکەن.

ئاواوۆک (باک.): تیزەجاڕ، تیزە زارۆک، شایانی قەشمەری، قسەی، قسە زۆرکەری چەنە درێژ.

ئاواوی: تێکەڵ بە ئاو، تەڕ.

ئاوایی: ئاوەدانی، دێ، لادێ، دەگا، گوند، شار. ماڵ ئاوایی: ماڵاوایی لە کاتی ڕۆیشتنێدا بەکاردەبرێ، کە بڵێ ماڵاوا لە وەڵامدا پێی دەڵێن بەخێرچی، (باک.) بەوچەشنە، بەوجۆرە.

ئاوەجۆڕ: جۆڕانەوەی ئاو لە چتێکی تەڕدا، ئاوچۆڕبوون، واتا ئەمانی جۆڕەی ئاوە.

ئاوەخان (موک.): میزدان، تەنەکەیەکی گچکەیە بۆ میز، بەبن لوولەی بلوێری لانکانەوە هەڵدەواسرێ.

ئاوەرخت (زەن.): ئاوات.

ئاوەخۆرە: سوورێنچک، ڕاوی سەرکانی، ئەو ئاوەیە کە لە لمبۆزی وولاخ دەتکێتە ناو ئاوەوە لەکاتی ئاوخواردنەوەدا. کەلۆرێکە لە نێوەڕاستی داراندا ئاوی پێدا دەخوراتەوە. تاس، کاسە، بادە، بادی، قاپ، بەرداخ، پیاڵە یا قاپی ئاو خواردنەوەی، (بار.) ترکاڵ، (باک.) پینف، خوارووفک.

ئاوەدان: ئاوا، ئاڤا، جێگایەکە کە چۆڵ نەبێ. ـــ بوون: ئاڤابوون. ـــ کردن: ئاڤاکرن. نا ـــ: چۆڵ، چۆڵ و هۆڵ.

ئاوەدانکەر: ئاڤاکەر، ئاواکار.

ئاوەدانی: ئاوایی، ئاڤاهی، ئاڤانی.

ئاوەدز: ئاودز، تەشەنە. ـــ بوون: تەشەنە بوون. ـــ کردن: تەشەنەدارکردن. ـــ ی: تەشەنەیی.

ئاوەڕ(هەورا.): بڕوانە: ئاوەڕە.

ئاوەر: (موک.) هۆش، ژیری، باوەڕ، دڵنیایی، (هەورا.) ئاخوڕ.

ئاوەرە: داوەرە، ساوەرە.

ئاوەڕە (هەورا.): ئاوەڕ، ئاخوڕ.

ئاوەڕەش هێنانەوە: بۆ کەسێک بەکار دەبرێ، کە هەمیشە هەر دەنگوباسی ناخۆش و شوم و پڕ نەگبەتی بێنێ.

ئاوەڕوو: شوێنی ئاوەڕێ.

ئاوەڕۆ: (هەورا.) ئاوڕێژ، (دەر.) ئاوەڕوێ، جۆگەلەیەکە لە ماڵێدا، کە باران و چڵکاوی پێدا دەچێتە دەرەوە، دەراو.

ئاوەڕۆگە: بڕوانە: ئاوەڕۆ.

ئاوەڕووت: پەرپووت، ڕووت بوونی سەرو پێی ئاژاڵ و باڵندانی سەربڕاو لە تووک و خوری بەهۆی ئاوی گەرمەوە. ـــ کران: پرچکین، خاوێنکرانەوە. ـــ کردن: دارنین، ڕنینەوە، پەرتاندن، پرچکاندن، پەڕ پووتکردن، خاوێن کردنەوە، پاککردنەوە، پەڕو پۆ لێکردنەوە.

ئاوەڕوونکەرە: ئاو ڕۆشنکەرە.

ئاوەڕووی (دەر.): دەربەندی.

ئاوەڕێژ: شوێنێکە لێژبێ، کە ئاوەڕۆی شوێنێکی تری پێدا بڕوات، ئاوڕێژگە.

ئاوەڕێس(خۆ.): کرێکە لە کەژۆک دروست کرابێ، جوورە جاوێکی سپی تایبە تییە.

ئاوەڕیس: جاوی داخداغ و خەتخەت. ـــ کردن: جاوی داخداغ دروستکردن.

ئاوەزا: ئاوەزێ، زوی، زۆنگ.

ئاوەزێ: ئاڤزێ، برینێکە ئاوی بدزێ و ئەستووربێ. زەوییەکە ئاوی لێ بزێتەوە، زەوییەکە ئاوی تێکەرابێ.

ئاوەزیان: خۆناسین، تەمەنی خۆناسین.

ئاوەزێڕ: ئاوزێڕ، زێڕ کفت، ئاڤزێڕ.

ئاوەژنە: ئاوشکێنە، کەلگە، شوێنی داشکاندنی ئاو لە جۆگاندا.

ئاوەزێو: زێوکفت، ئاڤ زیڤ.

ئاوەژەنە: کەلەبەرێکە کە لە پشت ئاشیدا ئاوی لێ دەشکێنرێ، کاتێکی بیانەوێ ئاش بنوێنن.

ئاوەژوو: کاڵاو پۆشاکی هەڵگەڕاوەوە، بەرواژی، وەرگێڕاو، وەرگێلاو، بەرەواژ، واژی، تەرسە، هۆکدار، قاژی، هەڵگەڕاوەوە، (دەر.) هەڵگەردیاو، (خۆ.) قەلەواژی، هەڵوگەڕ، پێچەوانە، بەرەواژوو، پاشبۆکی، چەواشە. ـــ بوونەوە: هەڵگەڕانەوەی پۆشاک و نیتر، وەرچەرخان، وەرگەڕان. ـــ کردنەوە: هەڵگێڕانەوە، وەرگێڕان.

ئاوەژێ: بڕوانە: ئاوەژوو.

ئاوەستێ (ڕۆژ.): تەنگوچک.

ئاوەسۆ: ئەوپێستەیە زۆر لە ئاوێدا مابێتەوە. بە مرۆی بێ شەرم و ڕووداماڵراویش دەگوترێ.

ئاوەسوو: بەرد یا دارێکە، کە ئاو سوویبێتیەوە، پینەی پێڵاوێکییە سووا بێتەوە و لووس بووبێ. چەقەسوو، بێشەرم و ڕووداماڵراو و نەبەز. نەزۆک، قسر.

ئاوەسێ: فەقێیانە و سۆرانی کراسە.

ئاوەشکێنە: بڕوانە: ئاوەژەنە.

ئاوەکوڵ (کو.): لێقەومان، ناخۆشی، ئاوی بەکوڵ.

ئاوەکی (جا.، سل.، شار.): ئاوارە، دەربەدەر بۆ ئاژاڵێک بەکاردەبرێ هەتەرە و گوێ کورە بووبێ و کەوتبێتەلاوە، چتی ئاوی، تەڕ، پڕئاو، ڕەوان. ـــ بوون: ئاوەکی کەوتن.

ئاوەکی کەوتن: ئاوارە و هەتەرە بوون لە شوێنی خۆی.

ئاوەڵەکردن: ڤەکرن، ڤەدان، گوشادکردنەوە، واکردنەوە.

ئاوەڵ: هاودەم.

ئاوەڵانە: ئەوەیە کە دەدرێ بە شوان بەرانبەر بە هێنانەوەی کار و بەرخی ساوا لە چیاوە بۆ خاوەنی.

ئاوەگڵ: گلاو، پیس. ـــ بوون: گلاوبوون. ـــ کردن: گلاکردن، حەوت جاران بە ئاو و گڵ شوشتن.

ئاوەڵە: کراوەوە، سەرئاوەڵە، بە تاک، (کە.) سەربەتاک، (دەر.) کراوە، بەش، واڵا، ڤالا، وەتاک، سەرنەپۆشراو، داچەقاو. ـــ بوون: بەش بوونەوە(تەنها بۆ زارە)، داچەقاندن، کرانەوە. ـــ کردنەوە: (بۆ زار) بەشکردنەوە، کردنەوە، داچەقاندن.

ئاوەڵچنە: قاقەزی ووشک کەرەوە، کاغەزێکی تەنکیشە چتی تێوە دەپێچرێ.

ئاوەڵدامان: بڕوانە: ئاواڵکراس.

ئاوەڵزوا: بڕوانە: ئاواڵزاوا.

ئاوەڵکراس: بڕوانە: ئاواڵکراس.

ئاوەنووس: ئابەنووس، دارێکی ڕەشە مۆدنە و چتی دیکەی لێ دروستدەکرێ.

ئەوەندە: ئەمەندە، ئەندازەی چتێکی.

ئاوەنیا: دەغڵ و زەوی بەراو، زەوییەکە بەراو بێ، ڕەپستە، ئاڤانی، کۆڵەبست، کۆڵەبەس، (هەو.) ڕەباس، بەراو، پاراو، زەوی کشتوکاڵێکە وروشکە وەرد نەبێ. دەغڵێکە پێش پەڵەی چاندرا بێ. زرمنداڵ.

ئاوەوئاوچوون: ئاوبەئاو چوون (بۆ تووکە) واتا چوونێکە گەڕانەوەی نەبێ و لەناوچێ.

ئاوەوەرە (هەورا.): ڕاوی سەرکانی بۆ کوڕکوڕ و کەو.

ئاوەوچەما(هەورا.): ئاوی چاو.

ئاوبەب: هارياب.

ئاوبارە: بنە، بنە بەنگە، بەندی ئاوێ، جۆگەی ئاسن، جۆگەیەکە وەکوو پرد بەسەر جێگای قووڵ و نزمدا ئاوی پێدا دەپەڕێننەوە. جۆگەیەکی گەورەیە لە ڕۆژاوای شاری سلێمانی. هەلاڵەی هەنگ، مەیە و گەوهەری هەنگوینییەکە هەنگان لە گوڵانی وەردەگرن.

ئاوباز: مەلەوان.

ئاوبازی: مەلەوانی.

ئاوبەئاوچوون: بڕوانە: ئاوە و ئاو چوون.

ئاوبەدەمە: قوبوڵییەکی تەڕووبڕە کە زۆر لەسەر ئاگر نەمابێتەوە.

ئاوبەر: دەستە مێش هەنگوینێکە کێوییە کە دووای ئاوخواردنەوە ڕاست بۆ هێلانەی خۆیان دەفڕن، ڕاوکەران وەشوێنیان دەکەوون بەو چەشنەی هێلانەکەیان دەدۆزنەوە، گۆیا هەنگەکان ئاوێ بۆ هێلانەکەیان دەبەن و لانادەنە جێگای دی. کەسێکیشە کە ئاو بە گۆزە و دەفر لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی تر ببات.

ئاوبەن: ئاوبەند.

ئاوبەند: کەسێکە ئاوبەند بێ و دەردێکە لەنێو زگدا کۆدەبێتەوە دەیکوژێ. بۆ ئەم دەردە ئاوی جۆ زۆر باشە، چای گوڵی پنگی چاکی دەکاتەوە.

ئاوبەندی: نەخۆشی و دەردێکە لە نێو لەش و زگدا کۆدەبێتەوە، ئاوی جۆ و چای گوڵی پنگی چاکی دەکاتەوە.

ئاوبڕا: ئەوجێگەیە لە جۆگەدا کە ئاوی لێ بشکێ و ببڕێتەوە، بەند. دەردێکە لەبەر زۆر ئاوی سارد خواردنەوە لە زستانانداا تووشی ئاژاڵان دەبێ و کوتوپڕ دەیکوژێ.

ئاوبوون: تاوانەوە، تاویانەوە، بۆ بەفر و سەهۆڵ وکانان بەکاردەبرێ. تەریق بوونەوە، شەرمەزاربوون.

ئاوپاش: مرازی ئاوپرژێن، ئاوپژێن، ئاوڕشێن، (هەورا.) ئاوپژگن، (باد.) ئاڤ پژ. کەسێکە ئاوڕشێنی بکات.

ئاوپاش

ئاوپاشی: ئاوپژێنی، ئاوڕژێنی.

ئاوپاڵ (ئەردە.): دەفرێکە چتی شلی پێ دەپاڵێورێ، کەوگیر، کەفگیر.

ئاوپەڕ: پووازێکە دەخرێتە پاڵ کونجی ئاشەوە بۆ ئەوەی ڕاستەوخۆ ئاوەکە لە ناوەڕاستی پەڕەکە بدات و بیسووڕێنێ. (دەر.) کاتێکە دەغڵ شیرەی تێدە تەزێ دەڵێن ئاو پەڕ بووە. پەرەسەندنی زامە بەهۆی برینی کۆنەوە. (کۆ.): ئاودانێکی سووکی شینایییە. نەخۆشییێکی ئاژاڵانە بەهۆی خواردنەوەی ئاوی سارد و سەهۆڵاوی لە زستانێدا. ئاوڕشێن.

ئاوپرژێن: ئاپرژێن، (نە.) ئاوپژێن. ـ کردن: ئاپرژێن کردن.

ئاوپژاندن: ئاوڕشێن کردن.

ئاوپژانن: بڕوانە: ئاوپژاندن.

ئاوپژگن (هەورا.): ئاوپاش.

ئاوپژێن (نە.): تەنەکەیەکە ئاوڕشێنی پێدە کرێ، ئاپرژێن، ئاوپاشی. ـ کردن: ئاپرژێن کردن.

ئاوپیدان: ئاوتێکردن.

ئاوتاڵ و سووڵ: ئاوی تاڵ و سوێر کە بڵێن: ئاوی تاڵ و سوێری خواردۆتەوە، واتا ئازار و ڕەنجی کێشاوە.

ئاوتەلا: ئاوی زێڕی.

ئاوتێوەردان: ئاو لە قاپ و مەنجەڵ و ئیتر وەردان و ڕژتن بۆ خاوێن کردنەوە.

ئاوجز: ئاودز.

ئاوجۆ: ئاوی جۆ، بیرە، میزرە.

ئاوچاودان: زاخاوی چاودان بەتەماشاکردنی ئافرەتێکی بێگانە، سەرنجدان.

ئاوچاوسەندن: مەبەس لە ترساندنە.

ئاوچاوسەنن: ئاوچاوسەندن.

ئاوچایەگ: ئاوی ساردو خۆش.

ئاوچنین: ئاوگرتنی میوە و هەندێ چتی تر. ئاوی پۆلاوەرگرتن تانەرم بێ.

ئاوخانە: ئاودەستخانە، سەراو.

ئاوخواردن: ئاڤ خارن، ئاونۆشکردن.

ئاوخواردنەوە: ئاڤ ڤەخارن.

ئاوخۆر: ئافخوەر.

ئاوخۆرە: بادی ئاو تێدا خواردنەوە، ئاوەخۆرە، ترگال، پیان. ئاسنێکی درێژە لە لغاوێدا دەچێتە نێو زاری وولاخی. نێوەڕاستی قووڵە، ئی واش هەیە کونە .

ئاوخۆرەوە: پەرداخ، (موک.) ناوەرووکە نەرمەکەی دارانە. ئاسنێکی درێژە لە لغاوێدا دەچێتە نێو زاری وولاخەوە نێوەڕاستی قووڵە و ئی واش هەیە کونە.

ئاوخوری: گۆزە، شەربە، ئاوخۆرگە، مەبەستی لە چۆم وکانی و جۆگە و ئیترە.

ئاوخۆری: دەفرێکە کە ئاوی پێ بخورێتەوە، شەربە و گۆزەڵەی ئاو، کاسە، جامولە.

ئاوخۆش: ئاوی خۆش.

ئاوداخستن: ئاوبەستن، ئاو بەرەلاکردن.

ئاودار: شوێنێکە کانی و ئاوی زۆر بێ، درەخت و سەوزایی و میوەی تەڕ و نازاو. بەئاو، ئاڤدار، بەتام و خۆش، پاراو، تەڕو پاراو و تروسکە دار، پڕئاو. تیغی جەوهەردار، گەوهەردار، پیرۆزە، مرواری. کەسێکە ئاوی هەبێ یا کێشکچی ئاو. چایچی.

ئاودارخانە: چایخانە، شوێنی ئاو.

ئاوداری: ئاڤداری، چایچێتی، خیگەی ئاوێ.

ئاودەشتن: ئاودان، ئاودێری، ئاوپاری، ئاڤدان، ئاوپاری. کردنەوەی ئاودێری.

ئاودەمان: پۆشاکی شۆڕی تا سەر پێیان.

ئاودان: ئاودانی شیناوەردی، ئاوداشتن، وولاّخ و ئاژاڵ ئاودان، ئاوپاری، ئاودانی تیغ و کانان و پۆلاّ. ئاوەدان، ئاودان، ڕەسا.

ئاودانەوە: تیغی سووربووەوە خستنە ناو ئاو تا ڕەقبێ و بڕشت پەیدا بکات.

ئاودانی: ئاوەدانی، ئاوایی.

ئاودەر: ئاودێر.

ئاودەردان: پالاّوتن، پارزنین لە گۆزەو کووپەی تازە.

ئاودەس: بڕوانە: ئاودەست.

ئاودەست: پێشاو، کەنشت، ئاڤدەست، کەییل، چەشمە، ئاودەستخانە، ئاڤڕێژ، ئاڤڕێژن، ئاوخانە، کەنار ئاو.

ئاودەستخانە: ئاودەست، پێشاو، کەنیشت، ئاڤدەست، کەییل، چەشمە، ئاڤڕێژ، ئاڤڕێژن، ئاودەسخانە.

ئاودەسخانە: ئاودەستخانە.

ئاودەل: نێوی نێرینانە.

ئاودەم: هاودەم، لیک، ئاوی زار.

ئاودەنگ: ئاواڵ، هاواڵ، برادەر، کەسێکە دەنگت بیگاتێ بۆ گفتوگۆ لەگەڵ کردنی.

ئاودەنگی: ئاواڵی، برادەرایەتی، هاودەمی.

ئاودڕ: گەڕ، چەمبل، دەلاڤ، کەند، کۆریان، شیو، خڕ، ئاڤدڕکە، جێگایەکە ئاو دڕیبێتی. خەندەکێکە ئاو دڕیبێتی.

ئاودڕکە: بڕوانە: ئاودڕ. شوێنێکە ئاو دڕاندبێتی و ئاویشی تێدا مابێتەوە.

ئاودڕگە: بڕوانە: ئاودڕ.

ئاودز: ئاوەدز، تەشنەنەی برین، ئاوجز.

ئاودزەک: ئەو مرازەیە لە شرینقە، کە ئاو و دەرمانی هەڵدەمژێ، ئاو دووزەک.

ئاودنان: ئاوددان (شیرنیاتێکی ناسراوە).

ئاودۆ: دۆ، ماستاو.

ئاودووزەک: ئابدوزەک، شرینقە.

ئاودیان: ئاوی ددان، مینای ددان.

ئاودێر: ئاڤیار، کەسێکە ئاوی شیناوەردیان بدات بەمانگانە یا بە سالاّنە، (هەورا.) جەوان، (بابا.) قۆخڵ، (زرا.) وەراز، (سوور.) توورەوان، (هەورا.) گۆخڵ.

ئاودێری: ئاڤیاری، ئاوپاری، ئاوداشتی، توورەوانی.

ئاوور (هەورا.): برسی. (زا.) ڕوخسارێکە بەسام و سەنگین و گران بێ، ئاگر، ئازەر، ئازر، ئایەر، ئایر، ئادیر، ئاهیر، یاگی، ئاتر، دۆژ، (هەورا. ، ژا.) ئاهر، (بۆتا. ، جز.) دۆژ. ــ باران: ئاگر بارانە. ــ بەردان: ئاگربەردان. ــ تێ کەوتن: ئاوورتێبەر بوون. ــ دان: ئاگردانی چەک و نیتر، تۆقاندن، تەقاندن، ئاوورگ. ــ دران: تەقین، تۆقینی چەکان. ــ کردنەوە: ئاگرکردنەوە، (باک.) دادان. بنیاتی شەڕوکێشە دامەزراندن. ــ هەڵکران: ئاوورهەڵکران، ئاوور داگیرسان. ــ هەڵکردن: ئاگرکردنەوە، ئاگرپێکردن، ئاگر داگیرساندن، (باک.) ئاگرداداان. ــ گرتن: گیرسەندن، داگیرساندن. ی بن کایە: تێچێن، تێکوڵ چێن، دووزمان، کووکە. (باک.) غەمزە، عیشوە.

ئاووڕ: ڕوو، یارمەتی، ڕووتێکردن.

ئاووڕدانەوە: سەر وەرسووڕاندن و ڕووانین، یارمەتی و کۆمەگ کردن.

ئاوورا (هەورا.): برسی، وورسی.

ئاوورا: هاوڕێ، برادەر، هاوبیرو باوەڕ.

ئاوورایی: هەورێیی، هاوبیروباوەڕی.

ئاوورایی (هەورا.): برسێتی، وورسیەتی.

ئاوورە: ئاتەشەک، (هەورا.) هەوڵە فەرەنگی، ئاگرۆکە، ئاگرۆشکە، ئاگرە، ئایرە، (دەر.) ئاگرەکە، برینێکی پیسەو پۆقژەییکی زۆر پەیدا دەکا و زۆرتر لە ڕووی منداڵان سەر هەڵدەدا و دەشتەنێتەوە و ئاوداریشە.

ئاوڕەوشەنکەرەوە: ئاوڕوونکەرەوە، گیاندارێکی ڕەشی گچکەیە بەسەر ئاوێ دادێت و دەچێ گۆیا کە ئاوەکە شلوێ کرابێ ڕوونی دەکاتەوە.

ئاووچەما (هەورا.): بڕوانە: ئاوە و چەما.

ئاووربـاز: ئاگرباز.

ئاووربازی: ئاگربازی.

ئاووربایەگان: ئازەربایجان.

ئاووربەرست: ئاگرپەرست. ــ ی: ئاگرپەرستی.

ئاوورخان: ئاگرخان، ئارتوون.

ئاوورپدار: ئاگردار.

ئاووردان: ئاگردان، گۆڕک، کوچکاوور، (دەر.) کوچکانی، سووتان، تەقاندن، تۆقاندنی چەکان، ئاووردان.

ئاوڕدانەوە: بۆ ئەملاولای پشتەوە تەماشاکردن، هاووڕدانەوە، بۆ تەماشا هاووڕدانەوە. یارمەتیدان، کۆمەگی کردن، دەستگرتن، میهرەبانیکردن، ڕوودان، ڕووتێکردن.

ئاووڕلێدانەوە: یارمەتی و کۆمەگی کردن، لالێکردنەوە، هێنان.

ئاووردەبۆیاگێ (هەورا.): هێنانەوەجێی ئەندامی لە جێ چوو.

ئاووردن: هاووردن، هێنان.

ئاووردەی (هەورا.): هێنان.

ئاووردوو: ئاگردوو، داروودوو، دەس ئایەر، (هەورا.) سووتان، سوو تەمەنی، داروودەوەن و پووشوگوێنی و چتی سوو تەمەنی، سۆتەنی.

ئاورژان: ڕژانی ئاو. تووتکان، بۆ نێر و مێیان بەکاردەبرێ، تۆو(مەنی)هاتنەوە. کە چتێک بخورێ بڵێن دا بەشی ئەو منداڵەی بدە با تووی نەشکێ گۆیا، کە تۆوی بتکێ منداڵی نابێ، ڕەنگ ڕژان، نەخشە داتران.

ئاورژاندن: ڕژتنی ئاو، ڕشتنی ئاو. تووتکاندن، مەنی فڕێدان. ڕەنگ ڕژتن.

ئاورژتن: ئاورژاندن. ڕەنگ ڕژتن، ئاڤڕێتن.

ئاورژێن: ئاوڕشێن، ئاپڕژێن.

ئاوڕشاندن: ئاولێ ڕشاندن، ئاپرژێن کردن.

ئاوڕشانن: بڕوانە: ئاوڕشاندن.

ئاوڕشێن: ئاپرژێنکار، ئەو کەسەیە، کە ئاوێ بەزەویدا بڕشێنێ، پرژاندنی ئاو بە زەویدا.

ئاوورکوژێن: ئاوور کووژێنەوە.

ئاگرکوژێنەوە: ئاوورکوژێن.

ئاوورگ: گۆڕک، گۆزکە، (دزە.) ئاوورگە، کووانوو، (دەر.) کووچک کووانی، ئاووردان، ئەمرگ، کۆچک، (بالـە.) پفکە، (جا.) کووانک، (دەر.) کووانی، (هەورا.) ئاووردان، (هەورا.) ئاپرگا، (باک.) بنەن.

ئاورنگ: نێوی ئافرەتانە، پرشنگ، پرشەنگ، بریسکانەوە. (دەر.) پشک. هەستێکی نەرم و لووس و کارەباییە کە دەست بە ئاوریشمدا بێنی دیار دەکات وەدەڵێن ئاورینگان دێنێ.

ئاورنگدان: تروسکانەوە، بریسکانەوە.

ئاورِوو (هەورا.): ئابڕوو، ئاوی ڕوو، ڕەنگی ڕوو، شەرم، ڕێز، پایە، گەورەیی، شان و شکۆ. بێ ـــ: بێ ئابڕوو، بێشەرم.

ئاووبردن (هەورا.): ئابڕووبردن، ریسواکردن، بەدناو کردنی کەسێک.

ئاوروویا: بڕوانە: ئوڕوپا.

ئاوڕووت: ئاوەڕووت. ـــ کردن: ئاوەڕووتکردن.

ئاوڕۆچکە: ئاورژکە، ئاگرژشکە، گرمەلا، ئایرە قوڵە، ئاگرژکانێ، ئاگرژچکەی منداڵان.

ئاورووچوواندن (هەورا.): ئابڕووچوواندن.

ئاورووچووگ: ئابڕووچوو، بەدناو.

ئاورووچوون: ئابڕووبران، بەدناو بوون.

ئاوروودار (هەورا.): ئابڕوودار.

ئاوروو داری (هەورا.): ئابڕووداری.

ئاوڕۆشنکەرە: بڕوانە: ئاوڕەوشەنکەرەوە.

ئاوڕۆشنکەرەوە: ئاوڕوونکەرەوە.

ئاوڕۆکە: بڕوانە: ئاورژچکە.

ئاوروومەند: ئابڕوومەند. ـــ ی: ئابڕوومەندی.

ئاوروونکەرە: بڕوانە: ئاوڕوونکەرەوە.

ئاوروونکەرەوە: ئاوڕەوشەنکەرەوە، گیانداریکی ڕەشی گچکەیە بەسەرئاوێدادێت و دەچێ گۆیا کە ئاوەکە قوڕاوولێخن بێ ئەو ڕوونی دەکاتەوە.

ئاوڕێ: هاوڕێ، برادەر.

ئاوری بنکایە: تەلاڤرەش، دووزمان، مسمەدە، سەربەگێچەڵ، دووڕوو.

ئاوڕێژ (هەورا.): تاڤگە، پرژ، ئاوڕێژگە، ئاوەڕژ، ئاودەست. (موک.) کەسێکە ئاوی بڕێژێ، کەسێکە ئاوی مردوو بڕێژێ لەکاتی شووشتنیدا.

ئاوڕێژگە: تاڤگە، پرژ، ئاوڕێژ، جێگایەکی بڵندە، کە ئاوی لێ بڕژێتە خوارەوە.

ئاوری ژێرکایە: بڕوانە: ئاوری بنکایە.

ئاوریش: بەگژ، بەرەنگار. ـــ بوون: بەگژداچوون، بەرەنگاری کەسێکی بوون، تێک گیران، هەڤرویشی ئێک بێن. ـــ کردن: بەگژداهێنان، بەرەنگارکردن.

ئاوریشم: (هەورا.) ئارمووش، هەڤرووشم، هەوریشم، هەڤریشم، هەڤرمێش، کرمێکی تایبەتییە قۆزاخەی دەکات و جل و پارچەی ئافرەتانی لێ دروستدەکرێ.

ئاوریشمی: ئارمووشی، (باک.) کەسرەوان، پارچەی ئاوریشمی: شاڵی کەسرەوان، هەڤرووشمی. ـــ کێوی: کەژۆک. ـــ بادراو: خەیاتە.

ئاوریشی: بەگژ یەکتریدا هاتن، تێک گیران، بەرەنگاری.

ئارین: ئاگرین، ئارگۆن، وەکوئاووری، وەئاووری چوو، ڕەنگی ئاووری.

ئاورینگ: ئاوتووێ، ئاڵوو یا ئێشی برینانە، کە تینی بگاتە ئەملارلا. بەڕژانێکی دەمەکیش دەڵێن لە لاقی بەقەدەر قەسپێکی ئەستوور دەکات و دوواییە چاک دەبێتەوە.

ئاورینگ: ئاورنگ، هەستێکی نەرم و لووس لە تینێکی سووکی کارەباییدا کاتێکی، کە دەست بە ئاوریشمیدا بهێنرێ هەستی پێ دەکرێ دەڵێن ئاورینگان دێنێ.

ئاورێیی: هاوڕێیی، برادەرایەتی.

ئاوزا: هاوزێ، هاواڵ، هاوتەمەن. زنە، زنەک، قۆییە، زۆنگ.

ئاوزان: زانین، توانایی، توانین بۆ کردنی کارێک، ئەم ووتەیە هەر لە ووتاری نەبوون (نفی)دا بەکاردێنرێ: ئازاد نای ئاووزێ کە تەماشای وانەکانی بکات، یا تەماشا شووان دەی ئاوزێ دەم و چاوی بشوا؟ واتە نایان ئاووزێ.

ئاوزانەچاو: چاوتەڕ بوون بە هۆی خەفەتێکەوە.

ئاوزانەدەم: ئاولەدەمگەڕان لە کاتی دیتنی خواردنێک و حەزلێ کردنیدا.

ئاوزاینەچاو: ئاو لە چاوگەڕان، فرمێسک داهاتن.

ئاوزاینەدەم: ئاولەدەمگەڕان.

ئاوزە: ئاوزێ، هاوزێ، هاوشان.

ئاوزنگ (خۆ.): ئاوێلکەی سەرە مەرگییە، ئاوزینگ.

ئاوزەنگی: زەنگوو، ڕکێف، ویزەنگی، مەنەک، دووئاسنە بە ڕاست و چەپی زینەوە سووار پێی تێدەخات.

ئاوزەنگی تەقێن: بڕێتییە لە ئاودانی وولاخ واتا کەسێکە، کە وولاخی ئاودەدات.

ئاوزەنگیدار: بەپێی ئەو کەسانە دەڵێن، کە پشتەکەی قۆقز بێ.

ئاوزەنگی لێدان: لێخوڕینی وولاخی بەزین.

ئاوزوونە: ئاڵقەزوونە، ئاسنێکی بەئاڵقە و زمانەدارە پشتێندو تەنگەی پێ توند دەکرێ.

ئاوزێ: ئاوزە، ئاواڵ، هاوتەمەن، جمک، دووانە، هاواڵ، هاوشان.

ئاوزیاگ (ئەردە.): تێکەیشتوو، توانا، تێگەییک.

ئاوزێیی: هاوتەمەنی، هاوشانی.

ئاوزیان: بڕوانە: ئاووزان.

ئاوزین: بڕوانە: ئاوزان.

ئاوزینه: ئاڵەمزوونەی قۆندرەو هی دی، ئاوزوونه.

ئـاوزینـگ: ئـاوزنگ، گیانـەڵلا، ئاویلکـەی سـەرە مـەرگییـە، (بابـا.) گیانەڵلاو، هەوزینگ. ــ دان: هەوزینگدان، سەرەمەرگ.

ئاوژێرکا: بڕوانه: ئاوری ژێر کایه.

ئـاووس: (بـاک.) ئـاڤس، هـاووس، دووگیـان، زگـپڕ، (خـۆ.) تلـدار، (سوور.) بەتۆل، تۆلدار، بەزگ، زگ هەبوو، زگدار، تینگاوتینگ هاتوو، (باد.) بەتێشت. ــ بوون: زگپڕبوون، هەڵژەقین، بسەخل بـوون. ــ کردن: زگپڕکردن، تۆلپڕکردن، ئاڤساندن.

ئاووسـان: بـاکردن، هەڵاَمسـان، پـەغان، ئەسـتووربوون، بەرزبوونـەوە و هەڵکفانی شوێنێک لە ئـەندامی گیانداران لـە بـەر هـەر ئازارێکی بێ.

ئاوساندن: هەڵاَمسـاندن، پـەغاندن، ئەستوورکردن، وەرمـاندن، بـەلکردن.

ئاوساو: هەڵاَمساو، پەغاو، دێمگر.

ئاوسەرکەفتن: ئاوپۆشی، سەرکەوتنی ئاوو داگرتنی.

ئاوسـەرکەم: ژار، بەلـەنگاز، ژارۆ، کەمدەسـت، هـەژیر، هاوسـەرکەم، پێداویست، دەستکورت، هەژار، ئاتاج.

ئاوسـەرکەمی: هاوسـەرکەمی، دەسـتکورتی، هـەژاری، ئاتـاجی، پێداویستی، کەماسی، کەمایەسی، کەمدەستی، کەموکورتی.

ئاوسێ: دەراوسێ، هاوسێ، (هەورا.) هامسا.

ئاوسیان: بڕوانه: ئاووسان.

ئاووش (ڕۆژ.): باوەش، ئامێز، واووشه.

ئاوشار: ئاڤگه، ئاف.

ئاوشان: هاوشان، هاوکووف، ئاوکووف، هاوزێ.

ئاوشانی: هاوشانی، هاوکووفی.

ئاوف: ئای، ئاه.

ئاوڤاکردن (ڕەوا.): بردنەژوور، لەئاونان.

ئاوقه (ئەردە.): کەسێکە پەلاماری چتێکی دابێ وخۆی پێدا هەڵزنی بێ، تووشبوو، دووچار. ــ بوون: تووشبوون، دووچارهاتن.

ئاوقەد: کەسێکە، کە پەلاماری چتێکی دابێ و پێیـدا هـەڵزنی بێ و پێیـدا هەڵگەڕابێ. ــ بوون: پەلامارداني شتێک و پێیدا هەڵزنین.

ئاوکه (کۆ.): جووره ترێیەکه.

ئـاوکردن: بـۆ وێنـە لـەنانی پرژانـدن بـۆ نەرمبوونـەوەی، تووانـدنـەوە، تاواندنەوە. ــ ڕەق ئاو ی چاو: فرمێسک لێوەهاتن.

ئاوکردنەژێر: دەرکردن، زۆرجاران، کە شـێتێک بچێتـە هـەرماڵ یا هـەر شـوێنێکی دانیشـێ و نـەڕووات، کـە بیانـوێ دەریکـەن ئـەملاولای ئاوڕشێن دەکەن، کە هەر نەڕێشت ئـاوی دەڕژێننـە بنیـو بـۆی دەردەچێ.

ئاوکولاَتگ (ئەردە.): ئاوی داغ، ئاوی کولاَو.

ئاوکێش: ئاوبەر، ئاوهاوور، ئاودەر، ئاڤکێش، کەسێکە بە مانگانە یا بـە ڕۆژانـە ئـاو بێنێ، خوواردنێکـە کـەئاوی زۆر بەسـەردا بخورێتـەوە. ــ ی: ئاوبەری.

ئاوگەردان: قابێکی مسینی کلک درێژە لـە کـاتی جل شووشـتن وئیدیـدا ئاوی پێ لـە مەنجەڵ هەڵدێنجرێ.

ئاوگەرم: گەراو، پلاَج، ئاوی کانان، ئاوی گەرم.

ئاوگەڵـه (خۆ.): ئاژاڵێکـە بچێتـە نـاو هـەر مێگـەلێکی تـر ڕام بـێ و نەسڵەمێتەوه.

ئاوگرتن: نۆرە ئاو لە گوندێکـی، کە ئاو بەشی هەموو جووتیاران نـەکا ناچار بەنۆرە هەر ڕۆژە جووتیـارێ ئـاودەگرێ بـۆ ئـاودانی کشتوکاڵەکانی. خۆشبوون و ئـاوتێزانی میوەیەکـە، کـە گەیشـتبێتە ڕادەی وەی بخـورێ. زەوییەکە ئاوی گرتبێتەوە، ئاودرابێ.

ئاوگردان: بڕوانه: ئاوگەردان.

ئاوگۆشت: گۆشتاو، شۆرباوی گۆشتی.

ئاوگێل: لەش، تەن، قالب، هەرگ، هەرگاو، قوڕاو.

ئاوگـیر: زەلکـاو، زۆنکـاو، گـۆل، چـاڵ. ــ ی گـەرماوی: حـەوزی گەرماوی، (جا.) ئاوگەردان.

ئاوگیرکردن: خوواردنی چتێکی کەم بـۆ لابردنـی برسـێتی لـە پێـش نانخوواردنێدا بە تۆزێک دەڵێن زۆر برسی بوو، ئاوگیرێکم کرد.

ئاوگیری: ئاو لێوەرگرتنی پۆلاَو ئیتر بۆ نەرمبوونی، ئەندازەی ئاوگرتن.

ئاولاَوی: گڕوی، خروێرکەدار، ئاوڵەدار.

ئاوڵه (زەن.، بابـا.، دەر.، هـەورا.): (هـەو.) خووریکـە، هاوڵـە، سێ جووره: ئاوڵـەی بـلاَو: خروێرکـەی بـلاَو. ــ ی خوێنپـڕ: خروێرکـەی خوێـن پڕ. ــ ی سفت: خروێرکـەی سفت، وورده بریـن و زیپکـەیەکە لـە ئەندامی مندالاَن دێتە دەرێ.

ئاوله دڵڕۆیین: مـەبەس لە برسێتییەکی زۆره.

ئاوله دنگـا کوتان: مـەبەس لە کاروباری بێ سووده و گوفتاری پووچ.

ئاو له دنگـا کوتاندن: بڕوانه: ئاوله دنگا کوتان.

ئاولەمه (هەورا.): منداڵێکی لەبەرچووی نەوتۆیە، کـە هێشتا ئـەندامی لێ نەڕووابێ، (ئەردە.) بێچووی ئـاورزگی ئاژالاَنـە، کە دووای سـەربڕینی دایکی دەخورێ.

ئـاولک (شار.): بلۆقی دەسـت و پێیانـە کـە لـەبەر زەبری کـارکردن و یـا ڕێیشتن پەیدا دەبێ.

ئاولووت: ئاوی کەپۆ.

ئاولێچوون: ئاودەلاَندنی قاپ و دیزە و گۆزەی ئیتره، کە درزی هەبێ.

ئاولیخو: (؟).

ئاومـاڵ (ڕۆژ.): دراوسـێ، هاوسـێ، دەراوسـێ، ئاوسـێ، لێـک نزیـک، هاوماڵ، خۆیی، ئاوماڵک.

ئاوماڵک: ئەو پووش و پەلاَش و هەلاَش و چیلکە و دارانەیە، کە لافاو لـە گەڵ خۆی ڕایماڵیبێ و بردبێتی، مـەردوم کۆی دەکەنـەوە بـۆ سـووتاندن، قافوو.

ئاومردار: ئارەقەی مردوو، چیامانی، چاپانی، ئاوی پەسیوی.

ئـاومرواری: ئاوسپی، جووره ئاوێکـه، کـە هاتـە نـاو چاوکوێری دەکـات، بەلاَم بە میل لێدانی ڕووناک دەبێتەوه.

ئاومل: هاومل، هاونێله، هاوجووت. ــ بوون: بوون بـە هـاودەم. ــ کردن: وولاَخێکی لەگەڵ وولاَخێکی تر پێکەوە جەلەکردن و بە یەکەوە بەستنەوه.

ئـاونگ: هـاوون، هـاوونگ، ئـاوان، هـاوان، هۆد، (بـاک.) جـەوهنی، دەسکاوونگ، نمێکە لـە شـەوانی سایەقەی بـەهارێدا دەکەوێتە سەر گژو

گیایان تا خۆر هەڵدێ ئەوجا ئامێنێ، شەونم، خوناوی بەهارییە، ئاورنگە، خوناف، ئاڤینگ، ترێی مێلاق.

ئاووپیای (هەورا.): مەنی، ئاوی مرۆڤ.

ئاووتاو: بەکوڵ، جەخت، بەدڵ: فیسارە کەس بە ئاووتاوێکەوە قسەکەی دەگێڕاوە واتە بەجەخت و بە کوڵ ودڵ. دارو بەرد.

ئاوودان: دان و ئاو پێکەوە.

ئاوور: ئاگر، ئازەر، ئاترە، ئاڤر، (هەورا.) ئاهیر. ئاوورس.

ئاووڕ(هەورا.): ئاخوڕ. لا، ڕوو وەرگێڕان. ــ دانەوە: ڕووبەلادا وەرگێڕان، لالێکردنەوە، لاکردنەوە بەلای ڕاست یا چەپدا.

ئاووردەی (هەورا.): هێنان.

ئاووڕلێدانەوە: دەستگرتن، یارمەتیدان.

ئاووگڵ: سروشت: ئاوروگڵەکەی بەدە، ووتەیەکە بۆ کەسێک بەکار دەبرێ، کە دوور لە نیشتمانی خۆی بمرێ دەڵێن: لە ئاوروگڵی وولاتی خۆی بەری بوو، کە لە دوورەوە بێتەوەو بمرێ و یا بە مردوویی بیهێننەوە دەڵێن ئاوروگڵ هێنایەوە، مزومافی دانیشتن.

ئاووگۆشت: گۆشتاو.

ئاوونە: میلاو.

ئاوونگ: بڕوانە: ئاونگ، شەونم.

ئاووڵ (هەورا.): نەوان، نووێن، جۆگەی سەر داپۆشراو. ئاودڕن، شیو، دۆڵ، دەرە.

ئاوونگە (زەن.): شەونم، ئاوونگ.

ئاوونگی (هەورا.): مێلاق، شەونم.

ئاوهاتنەوە: وەرسیان، وەرسان، لەکاتی گانکردن و ئیتردا ئاسوودە بوون.

ئاوهاوێژ: فووارە.

ئاوهەڵچن: ئاوچین، ووشککەرەوە.

ئاوهەڵکردن: ئاوکردنە سەر شوێنێک بۆ ئاودانی، ئاوداشکاندن، ئاوداخستن.

ئاووهەوا: هەوا و ئاو، کەژ، کژ.

ئاوهۆرشان (هەورا.): ئاوهاوێژ، فووارە.

ئاوهێنانەوە: مەنی هێنانەوە، خۆ دامرکاندن بەدەست، دەسپەڕ.

ئاوهێناندنەوە: وەرسیاندن، لە کاتی جوتبوونێدا.

ئاوی، ئاڤی: ڕەنگی ئاسمانی ڕوونتر، ئابی، ئاوڕەنگ، ڕەنگی ئاوی. زیندەوەرانی ئاوی. ئاویە، بەراو، ئاوەنیا، ئاڤی، زەوی و شینایێکە بە ئاو پەروەردە بکرێ، (هەورا.) ئاو.

ئاویار: ئاودێر، ئاڤیار، ئاوێر.

ئاویار: ئاودێر.

ئاویاری: ئاودێری، ئاوداشتی، ئاڤیاری.

ئاویە: ئاوی، بەراو، زەوی و میوەی بەراو. سوواخ.

ئاویەدان: سوواخدان.

ئاویەو (هەورا.): ئاوی جۆ.

ئاوی تاچنۆ (هەورا.): ئاوی دەدەڵێنێ.

ئاوی پڕژ: تاڤگە، سوولاف، تاڤگەیێکە لە سەکران زۆر ساردوخۆشە.

ئاوی تاڵ و سووێر: مەبەس لە ڕەنج و ئازار چەژتنە، بڕوانە: ئاو تاڵ و سوێ.

ئاوێتە: تێکەڵاو، تێکەڵ، ئامێتە.

ئاویتە (باد.، بار.): پیشک.

ئاوی چاودان: ئاوی دەمدان، ترساندن.

ئاوی دەمدان: ئازارکردن، ترساندن، هەڕەشە لێ کردن.

ئاوی ددان دان: بڕوانە: ئاوی دەمدان.

ئاوێر: ئاودێر، ئاڤدێر، ئاویار.

ئاویر(هەورا.): ئاوور، ئاگر.

ئاوی ڕەش: ڕەشاوێکە، کە چووە پەردەی چاوەوە کوێری دەکاوئیتر ڕووناکی نابینێ.

ئاویرگا (هەورا.): ئاگردان.

ئاوی ڕوو: ئابڕوو، ئاوڕوو.

ئاوێز: چتێکە دارۆچکە کرابێ، هەڵاوەسرابێ.

ئاوی زار: ئاڤدەم، لیک، ئاوی زاری، (هەورا.) ڕینگاو.

ئاوی زاردان: هەڕەشە لێکردن، ترساندن، ئاوی چاودان.

ئاوێزان: هەڵاوەسراوە، داڵوچکە، دلووزکە.

ئاوێزە (جا.): هەڵاوەسراو، چرایێکە شووشەی گەورەی پلپلەدارە بە میچەوە هەڵاوەسراوە و هەر لقێکی چرایەکی تێدا هەڵکراوە لە شەوێدا.

ئاوێژ: بڕوانە: ئاوێژەر.

ئاویژە (کۆ.): بەراو، ئاویە، ئاوەنیا، زەوی و زارو شیناوەردی ئاوییە، (شار.) جوورە ترێزوێکی باریک و درێژە.

ئاوێژەر: ئاوێژ، ئاوێژیار، هاوێژ، وەشێن، وەشێنەر، هاوێژەر، کەسێکە چتی باوێ و فڕێ بدات.

ئاویژتن: تێ ئاوێژتن، فڕێدان، هاڤێتن، ئاڤێتن، هاویژتن، خستن، پەرتکردن، باوێژە، پۆڤیژە.

ئاویژیار: بڕوانە: ئاوێژەر.

ئاوێستا: بڕوانە: ئاڤێستا.

ئاوی سیاوە (هەورا.): ئاوی ڕەش.

ئاویشتن: ئاوێژتن، فڕێدان، هاوێژتن.

ئاوی شیلەتین (هەورا.): ئاوی شیرەتین، ئاوی شیلەو گەرم.

ئاوێتە

ئاوی گەرم: ئاوێکە گەرم بێ. مەبەس لە فرمێسکە.

ئاویلکە: ئاوزینک، هەوزینک، ئاهو هەناسەی هەرەدووایی دوواگیان، سەرەمەرگ، گیانەڵلا، گیانە لاو. (کۆ.) خەلیلی، جوورە ترێیەکە.

ئاوێنە: نەینۆک، نەینک، وێنەی ئاو، ئاووێنە، ڕۆنایی، (باک.) دررووف، قبالە، (جا.، هەورا.) جام، (هەمە.) جامەک، (باک.) قۆدک، (شوان.، جا.) باڵەبان، (موک.) ڕۆگە، ئاوێنە. ــ ی باڵانووێن: ئاوێنەی گەورەیە. (موک.) ــ ی بەرد: ئاوێنەی بەرد و بلوورین. ــ بەند: شووێنێکە بەدیوارەکانیەوە زۆر ئاوێنە چەسپکرابێ. ــ ی گچکە: قۆدیلە.

ئاوی وەشەن (هەورا.): ئاوی خۆش.

ئەوی ها بەبیڵەو: توانا، بەرێز.

ئاه: داخ، داخی داخـانم، حـەیف، موخـابین، ئـاخ، ئـاوف، ئـای، ئـۆه، ئۆف،(باک.) ئاخن، لـەکاتی ناهومێدی و ئازار و چارە ڕەشێتی و داخ و خەفەتدا دەردەبڕێ، پشوو، پشی. هەناسە: ئاهی من ئەوی گرت.

ئاهکێشان: (باک.) ئاخین، ئـاه هەڵکێشـان: ئـاخین، ئـاهی تێـدا نـەماوە: ئاهی تیا نەماگە.

ئاها: ئائا، پیـاخ، حـەکوو، هـەیها، یـا، حـا، ئاهـا، هـا، پیـاو، ئـەها، تەق،(خۆ.) هاها، هەللا، حەتەق، تەح، تەحا، پەح، پەحا، هـەرک، واه، پیاخ، هەو، (باک.) پیپیک، بۆواق و وڕمان و سەر سووڕمانێیە، ئارێ، ئـەک، دەک، ئـەک ئـەک، بۆ ئاگادارکردنێیـە و بۆ بیدارکردنەوەیـە، داخـوا بەڕاستیتە، حەو، حێو، هاها، لەکاتی گەمەپێکردنێدا بەکاردەبرێ.

ئاهاء: پیا، پیاخ، پی(باک.)، هاها، هەللا، تەحا، پەح، پـەحا، (بـاک.) حەکوو، پیپیک.

ئاهار: شۆیەکە بەشتی تەنراوە وە بێ، ئاش. ـــ دان: شۆدان، ئاش ماڵی.

ئاهەک (هەورا.): قسڵ.

ئاهەن ڕوبا: ئاسن ڕفێن، موگناتیس.

ئاهەنگ: سەرەتا، پێشدەستی، لۆغانە، لووخانە، سـک وسـەودا، بـەزم، دەماخ، ڕەزم، زەماوەند، شادی و گۆوەند لەکاتی شایی یـا منـداڵ بـوون و یا ژنهێنان و خەتەنە سووراندا. (باک.) سۆز، نەزم.

ئاهەنگدار: شادیهێنەر. ـ ی: شادمانی.

ئاهەنگ گرتن: پێکهێنانی ئاهەنگ و کۆبوونەوە بۆی.

ئاهـەنگ گێڕ: کەسێکە ئاهـەنگێ بـە گۆرانـی و سـازو ئـاوازو خۆشـی ڕابووێری.

ئاهەنگ گێڕان: ئاهەنگ هەڵسووڕاندن.

ئاهەنگی مۆسیقا: نەزمی مۆسیقا.

ئاهر (ژا.): ئاوور، ئاگر، ئازەر، ئاتر.

ئاهرمەلۆچ (هەورا.): ئاینەمەل، باڵندەیێکی بەڵەکی تاجدارە.

ئاه کێشای: ئاه کێشان.

ئاه کێشتەی (هەورا.): ئاه کێشان.

ئاهگە: ئاخگە، ئاگە، ئاستان.

ئاهن (لو.): ئاسن.

ئاهۆ (مـوک.): ئـەیهۆ، ئـازار، دەرد، لـە کـاتی نەخۆشـی و تووڕەییـدا بەکاردەبرێت، پەتا، قڕان، فێ، نەنگ.

ئاهوو: ئاسک.

ئاهورامزدە: (ئاو.) ئەهورەمزدا، یەزدانی گەورە و تاک و تەنیا.

ئاهوناڵە: دادوفوغان.

ئاهەهەڵکێشان: ئاخهەڵکێشان.

ئاهی: هەناسەی دڵ.

ئاهی دڵ: بڕوانە: ئاهی.

ئاهێر(هەورا.): ئاوور، ئاگر، ئازەر، ئاتر.

ئاهێر: ئاگر.

ئاهی سارد: هەناسەی سارد، نائومێدی دڵشکاوی، ڕەنجەڕۆیی.

ئاهیستە: هێدی و لەسەرە خۆ.

ئاهیستەیی: هێدێتی و لەسەرەخۆیی.

ئاهیی (لو.): ئاسک.

ئاهێن (باک.): خەم، خەفەت، پەرۆش.

ئاهییر (هەورا.): ئاگر، ئاوور، ئازەر، ئاتر.

ئاهیین (باک.): خەم، خەفەت، پەرۆش، خوواردن، ناڵاندن، ناڵین.

ئای: لەکاتی پێگەیشتنی و یا دیتنی و یا بیستنی کارەساتێکەو یا لـە سەردەمی واق و وڕمانێدا بـەکاردەبرێ، ئاخ، ئاووف، ئۆف، ئاه، ئۆه، ئەدی، ئەی، ئۆی، ئاییش، ئۆ، وای، های، ئۆخ.

ئای: وای، ووشەیێکە بۆ گەپ لێدان و سەر سووڕمانێیە.

ئایا: (خۆ.) دامەکە. ئایاکوو، داخووم، مرازی پرسـیارە: (باک.) چمـا، ئارا، ئەرێ، ئاخۆ، داخۆ، چمان، ئەیە، ما، (باد.) گەلۆ تۆبڵێی، دەڵێی. ئەحمەدی خانی دەفەرمووێ:

ئایا بە چ وەجهێ مانە مەحرووم؟
بالجملە ژ بۆچ بوونە مەحکووم؟

ئایاکوو: بڕوانە: ئایا.

ئایای: جوورە گۆرانییێکی کوردییە، ئایئای.

ئای ئای (ئایئای): جوورە گۆرانییێکی کۆنی کوردییە. چۆن چۆن، لـەکاتی سەرزەنش و بەسەر ڕۆیشتنیدا بەکاردەبرێ.

ئایە (کۆ.): قازانج، سوود، بەڵام لەگەڵ مایە بەکاردەبرێ: ئایەومایە.

ئایەر (هەورا.): ئاوور، ئاگر، ئاڤر، ئاتر، ئازەر.

ئایەرگا (هەورا.): ئاوورگ.

ئایرە (هەورا.): ئاورە، ئاگرۆکەی ڕووی منداڵان.

ئایرەقوڵە (هەورا.): ئاورۆچکەی منداڵان.

ئایرگا: بڕوانە: ئایەرگا.

ئایرۆ: ڕۆ، ئەیرۆ، وەیرۆ، ئافرەتـان لـەکاتی تەنگانـەو لێقەومانێدا وەکوو هاوار و حەیف و موخابین بەکاری دەبەن.

ئـایش: ئـای، ئـاخ، ئـاه، ئـۆه، ئـۆخ، لـەکاتی ئێـش و ئـۆف پێگەیشـتنێدا بەکاری دەبەن.

ئایشەوان (هەورا.، زەن.، دەر.): ئاشەوان.

ئایشۆکی (کۆ.، موک.): جوورە هەڵپەڕینێکە، چەشنە گۆرانییێکیشە.

ئایڵ (ڕۆژ.، کە.): منداڵ، زاڕۆ.

ئاینەمەل (هەورا.): ئاهر مەلۆچ.

ئایندە: دوواڕۆژ، پاشەڕۆژ.

ئایندەو ڕەوندە: هاتووچۆکاران.

ئاین و ئۆیین: فڕوفێڵ.

ئایوای: ئەیهاوار، هەیهاوار، ئەیداد، وەیداد.

ئـایهۆ: هـایهۆ، هـەیهۆ، ئـەیهۆ، لـەکاتی باوەڕنـەکردن یـا تووڕەییـدا بەکاردەبرێ.

ئایهۆئایهۆ: هەیهۆهەیهۆ، بڕوانە: ئایهۆ.

ئایێ (هەورا.): ئەوان. ــ وێشاواتشا: ئەوان خۆیان کوتیان.

ئایێ: ئای، ئاخ، ئۆی، ئۆف، مرازێکە لەکاتی نەخۆشی، ئێش و ئازار پێگەیشتنێدا بە کار دەبرێ.

ئاییا: پوور، خوشکی باوک، مەت، میمی، میمک، پلک. دایک، داڵک.

ئای یای (موک.): جوورە گۆرانییێکی کۆنی کوردییە.

ئایێر (هەورا.): ئاگر، ئاوور، ئاڤر، ئاتر.

ئاییرکوشن ئاژەر (هەورا.): ئاوور کووژێنەوە.

ئاییرگا (هەورا.): ئاگردان، ئاوورگ.

ئایێرگە (هەورا.): ئاگردان.

ئاییسان: داگیرسان، داگیران (بۆ چراو ئاوور)، داگیرسیان (دەر.)، گیران، (هەورا.) هۆرگیران، ڤێکەتن.

ئاییساندن: ئاوور یا چرا هەڵکردن.

ئاییساو: ئاوور یا چرای داگیرساوە، داگیراو.

ئاییسە: ئەزۆک، ئاوەسوو.

ئایین: چەند فەرمان و دەستوورێکە لە لایەن خوداوە بەهۆی پێغەمبەرێکەوە بۆ ئادەمیزاد ناردرابێ، دین، ڕەفتار، ڕەووشت، یاسا، کێش، هێنان. بێ ــ: بێ دین، سۆتە، دووڕووزی، دلکۆچەر، ئایینده، دوارۆژ، پاشە ڕۆژ، لەمەودوا، لەمەوپاش، ئەوکەسەیە، کە دێت.

ئایینە (فە.): ئاوێنە، ئەینۆک. ــ دار: ئاوێنەدار.

ئایینەبەندی: ئاوێنە بەندی.

ئاییندار: بەدین. ــ ی: بەدینی.

ئایینده: دوارۆژ، پاشەڕۆ

ئایین و ڕەوەن: هاتووچۆکار.

ئایینی: دینی، ئەنجومەنی ئایینی.

ئە: دە، (باک.) د. نیشانەیەکی ڕێزمانییە، کە بە پێش ڕەگی کاری ڕانەبوردوو دەکەوێت: ئەچم: ئێستا وەیا لەمەولا دەڕۆم. بۆ: کوردی کوتوویەتی:

ئە لای هەرکەس دەچم مەنعم دەکا خۆت بۆ چی ڕیسوا کرد
درێغ کوا حالزانێ ڕەببی تووشم بێنی بیمارێ

(سوور.) مرازی مێیینانە دەڵێن: ئەو ئاوەدانە لەمزگی خۆیدا، بۆ ئافرەت بەکار دەبرێ. (باک.) بەڵێ.

ئەئا (باک.): بۆمندالان بەکاردەبرێ تا پیسایی بکەن.

ئەئاوا: ئاوا، بەوشێوەیە، بەوجوورە، بەوچەشنە.

ئەئەوە: ئەڤێها، ئەڤێهێ ئید.

ئەئۆ: هۆو: دەنگێکە ووڵاخی پێ لێ دەخورن.

ئەئێرانە: ئەئێرە.

ئەئێرە: ئەئێرانە، ئەئێگە، ئەچێگە، ئەڤێرێ.

ئەبابۆز: دز، جەردە، پیاوخراپ.

ئەبابۆزی: دزێتی، جەردەیی، پیاوخراپی.

ئەبال: ووتەیەکە بۆ پاڵدان بەکاردێ، قسەی خراپ ئەبال کەس مەدە: قسەی خراپ وەپاڵ کەس مەدە.

ئەبەنووس: ئابەنوس لە ئەبانووسی گیراوە دارێکە لە هیندوستانی و حەبەشە وەکوو دارە گوێزی گەورەو ئەستوور دەبێ بەری وی وە ترێی زەرد دەچێ گەڵاکانیشی وە هی سنەوبەرێ دەچێ گوڵیشی وەهی خنەی دەچێ.

ئەبد (باک.): جوورە گەنفێکە.

ئەبدال: سەرداسەر.

ئەبرەش: ئافرەت یا ئاژاڵ یا مالاتێکی مێیینەیە، کە لەپاش زانی شیری ئەبێ بیدا بە بێچووەکەی، بێژوو، بێژەک.

ئەبرۆ: برۆ.

ئەبڵەق: بازگ، بازەڵە، دووڕەنگ، بەڵەک، بازوو، چاوێکی داپچڕاوە، کە تەماشای جێگایەکی تایبەتی نەکات، (بابا.) سوومس، (جا.) شیڵە، (هەورا.) بارە، باری، دووڕەنگی پەڵەپەڵەییە بە لەشەوە.

ئەبلووقە: ئابلوقە.

ئەبلووقە: گەمارۆدان، دەورەگرتن.

ئەبووا: دەبوو.

ئەبووێد (ڕۆژ.): ئەسپێ، مۆریان.

ئەبێ (بابا.، ڕەوا.): دەبێ.

ئەبیال (ئەردە.): پەتوو، جاجم.

ئەپرەخ (باک.): یاپراخ، دۆڵمە.

ئەپلۆک (کە.): هەپڵۆک، هەپلۆک، قیزبەلە، گیایەکە.

ئەپۆلێت: لەجلکدا پارچەیەکە لەسەر شان دەکرێتەوە، سەرقۆڵ.

ئەپێ (باک.): ووشەیێکە بۆ خواردنی مندالان بەکار دەبرێ.

ئەت (موک.، ڕۆژ.): لێدان، شێوەو زاراوەی مندالانە، بابە ئەت. ــ کردن: لێدان، (باک.) دێدە یا خوشکی گەورە.

ئەتا: ئەوەتا، ئەوەتانێ.

ئەتانێ: ئەوەتانێ.

ئەتەر (ئەردە.): نیشانە، بەڵگە، شوێن.

ئەتەک (فە.): پاررزنگ، پالوێنە.

ئەتەگ: بروانە: ئاتەگ.

ئەترەش: زراو، زات، زاوور، ئازایی. ــ چوون: زۆرترسان و زراو چوون.

ئەتفک (باک.): هێشووی چکۆڵە.

ئەتک: پەند، دەکن، ڕیسوایی، هەتک. ــ کران: جنێوپێدران، ئابڕووبران. ــ پێکران. ــ کردن: ئابڕووبردن، بەپەندبردن. ــ پێکردن. خوشکی چکۆڵە.

ئەتڵەس: پارچەیەکی جوان و بە نرخە. نەخشەی جۆراوجۆری وولاتانی خرکەی زەوییە.

ئەتۆ: تۆ، تە، (هەورا. کۆن) ئەوە. ــ ش: تۆش، تەژی. ئەتوو، تۆ.

ئەتوون: ئارتوون، جەهەننەم.

ئەجکاندن (باک.): لە نێوبردن، پرووکاندن، ئەبووکردن.

ئەجکین (باک.): لەنێوبران، پرووکان، ئەبووکران.

ئەجووریٚ (باک.): جوورە خەیاریٚکە، جوورە هاروێکە. (ئەردە.) مرازی پرسیارە لە گەمەی ئەلەک دورلەکداو ئەویتر دەڵێ: تا جووریٚ.

ئەجووزیٚ: بڕوانە: ئەجووریٚ.

ئەجیلۆسک (باک.): بەرگ گۆڕین. خووە ـــ کرن.

ئەچ (لو.): لە.

ئەچند (لو.): ووتەیێکە بەکاردێنریٚ بۆ پێشاندانی چتێک بە یەکێک لەسەر جۆرێکی تایبەتی.

ئەحە: کورتکراوەوەی ئەحمەدییە.

ئەحنەح (زا.): دەنگێکە مەڕی پیٚ دەردەکریٚ.

ئەختە (زا.): یەختە، خەساو، خەسیاگ. ـــ کردن: خەساندن، خەسانن.

ئەختەر (ژاوە.): ئەستێرە، (دەر.) ئەستارە، (هەو.) هەسارە.

ئەختەر ژمار (ژاوە.): (هەورا.) هەسارە ژمار. ـــ ی: هەسارە ژماری.

ئەخترمە: وولاٚخێکە لە شەڕێدا لە دوژمن گیرابیٚ.

ئەخشاڵ: پەرپیتی ناوماڵ، زبڵ.

ئەخڵەخ (ئەردە.): سیخمەی ژنانە، ژێرکەوا.

ئەخم (ئەردە.): نێوچاوان گرژی، ترشرویی.

ئەخمکردن (ئەردە.): نێوچاوان تێکنان.

ئەخۆ: نۆخوەش (باک.)، نۆخەیش.

ئەخیلوان (ئەردە.): شەقام، خەیاوان.

ئەدا: شێوە، ڕەفتار، جوولاٚن، خوو، ڕەووشت، لاروولەنجە، (هەورا.) دایک، داک، بەلاٚن گەلێک کەس بە ئەدای دەخوێننەوە.

ئەدابابا (هەورا.): گوڵێکی سووری پەنجەپەنجەییە وەک پەنجەی دەستی.

ئەداوەکردن (ئەردە.): دووپاتکردنەوە.

ئەدی: بۆوەرام و ئاگاداری بەکاردەبریٚ، ئەیی، ئەی، ما، جا، سا، ئەدی چ دەڵیٚ؟: ئەی چ ئێژیٚ، نیدی، نیتر، پەس، بابم بۆچ ناخوێنی نیتر(ئەدی)، بۆ پرسیار بەکاردەبریٚ لە جیاتی (بەڵیٚ) ش بەکاردەبریٚ وەکوو: تو دەخوێنی؟ ئەدی واتا بەڵیٚ.

ئەدیٚ (باک.): دایە، دایکە، دایکیٚ، کە منداڵ دایکی بدوێنیٚ بەکاری دەبا.

ئەدی ئەدی: ئەی ئەی، بەڵیٚ بەڵیٚ.

ئەدەدی: ووتەی سەرسووڕمانییە، لە وەلاٚمی کەسێکیشدا بەکار دەبریٚ کەبڵێی ئازاد ناخوێنیٚ.

ئەذا (هەورا.): کرکی لە نێوانی (د ـ ذ)یدایە. دایک، دایە.

ئەذاوتاتە (هەورا.): دایک و باوک.

ئەذیٚ (هەورا.): دایک و باوک، دایە.

ئەر: کورتکراوەوەی ناوی ئەردەلانە بۆ سەرچاوەکانی ئەم فەرهەنگە. تا (بۆ واقمانە). ئەگەر، گەر.

ئەڕ (باک.): مرازی سەر سووڕمانییە.

ئەڕڕا (لو.): مشار.

ئەڕا (لو.): بۆ، لۆ، چرا. ئەڕای چی: بۆچی، لۆچی. ئەڕای کویٚ دەچی: بۆکویٚ دەچی؟.

ئەڕابە: چەرخ، پێچکە، خرتک، گەردوونە.

ئەڕاجوویٚ (دەر.، فە.): بۆچی؟

ئەڕاڕات: بڕوانە: ئاراڕات.

ئەڕاکێل (هەورا.): شۆڤار، سەرگەردان.

ئەڕامەنە: بڕوانە: ئەڕامەند.

ئەڕامەند: داماوی هەژار.

ئەڕانە (کە.): خەزێم، لووتەوانە.

ئەڕاوەند (باک.): بەرز، بڵند.

ئەڕەب (باک.): عەرەب.

ئەڕڕەئەڕڕ (کە.): زەڕەی کەریٚ.

ئەڕەبەستە (هەورا.): دابەستوو، دابەستە.

ئەڕەچ (ئەردە.): مەچەک، باسک.

ئەڕەجیٚ (هەورا. کۆن): وێچوون، لێکردن.

ئەڕەجیا (هەورا. کۆن): دەتزانی، دەتکوت.

ئەڕەقگیر: ژێرزین، گومگومەییێکی لووداره گولاٚور ئارەقی پێدەگیریٚ.

ئەڕەقچین: ئارەقچن.

ئەڕەق (باک.): ئارەق، مەی.

ئەڕەمەنەی (هەورا.): ڕاوەستان.

ئەڕەمەداری (هەورا.): ڕاوەستان.

ئەڕەمەرزای: بڕوانە: ئەرەمەرزیای.

ئەڕەنیای (هەورا.): دانان.

ئەڕەمەرزیای (هەورا.): دامەزراندن.

ئەڕەنیشتەی (هەورا.): دانیشتن.

ئەڕەووستەی (هەورا.): دەرکەداخستن، بەرەداخستەی.

ئەڕبەب: خاوەند، یاران.

ئەڕەکۆتەی (هەورا.): کەوتن.

ئەڕبووش (کە.): شیٚ، سوورهەڵ.

ئەڕتک (کە.): هەتک.

ئەڕتی چۆک (باک.): کەنگر.

ئەڕتووین: شارێکی کوردانە لە باکووری کوردستانێدایە.

ئەڕەجیای (هەورامی کۆن.): وازانین.

ئەڕخ (باک.): قووڵکە، چاڵ.

ئەڕخاندن (باک.): ماندووکردن.

ئەرخەوان: ئەرغەوان، دارێکە گوڵێکی سوور دێنیٚ گەلاٚیەکانیشی پانن.

ئەرخە: پشتیوان.

ئەرخەوانی: جوورە ڕەنگێکە وەک ڕەنگی ئەرخەوان وایە، بنەوشەیی.

ئەرخەوانی سوور: کاتی سووربوونی ئەرخەوان لە بەهاردا.

ئەرخـەيان: دڵنيـا، (بـاک.) قيمـه. ـــ بـوون: سـەوگرين. ـــ کـردن: سەوگراندن.

ئەرخين (باک.): ماندووبوون.

ئەرخۆت: لۆره لـەپ، لۆلـەپی مـەشکەی.

ئەردەبێژ (باک.): زەويناس، ئەردناس.

ئـەرد: ڕۆژی (٢٥)ەمـی هـەمووەمانگێکی ڕۆژی (شەمسی)يـە. هـەرد، زەوی، ئەرز، خاک. ناموس، ئابڕوو، ڕق، قين، کين.

ئەردە: کورتکراوەی ناوی ئەردەلاّنە بۆ سەرچاوەی ئەم فەرهەنگە.

ئەردەبێژی (باک.): زەويناسی، ئەردناسی.

ئەردەشـێر: ڕقـی شـێری، قيـنی شـێری، دامـەزرێنـەری زنجـيرەی شاهەنشايەتی ساسانيانە لـە هۆزی شوانکارەی کورد هەڵکەوتووە.

ئەردەک (باک.): يەدەگ (وولاّغ).

ئەردەهان: شارێکی کوردانە لەژێر دەستی ترکاندايە.

ئەرز (باک.): زەوی، خاک.

ئەرزان: هەرزان.

ئەرزانجان: هەرزانجان.

ئەرزانی: هەرزانی.

ئـەرزەڕۆم: عـەرزەڕۆم، بـاژارەکی کوردانـه لـەبن دەسـتی تورکاندايـە، ئەردەڕۆم.

ئەرزەن (باک.): چەنەگە، چەناگە، شارێکی وێرانـی کوردستانە کەوتۆتە نێوانی وەلاّتی (خەرزا و هەسکێف).

ئەرزڕۆم: عەرزەڕۆم.

ئەرزن (کە.): هەرزن.

ئەرزناس: ئەردەبێژ.

ئەرزناسی: ئەردەبێژی.

ئەرنەويت: ئەرنەووت، ئەڵبانی.

ئەرزنج (فە.): ئانيشک.

ئەرزنجان: شارێکی کوردستانە لەژێر دەستی تورکاندايە.

ئەرزنک (باد.): چەنەگە.

ئەرزنی (باد.): جووره هەنجيرێکە.

ئەرزۆ (باک.): ناوی ئافرەتانە.

ئەرزێل (باک.): هەرزاڵ، تەختی لەسەر نوستنێ.

ئەرزينگ (باک.، باد.، هەورا.): چەنەگە، چەناگە.

ئەرژەنگ: دێو، شەيتان.

ئەرژەنگی دێو: ناوێکە گيانداری زل و قەبەی ناشيرين و لـەندەهۆری وێ دەچوێنن: دەڵێـی ـــ يت.

ئەرژن: دارێکی بێ بەرە داردەست و گۆپاڵی لێ دروست دەکرێ.

ئەرژنگ: دارێکی بێ بەرە وەکوو داری ئەرخەوانی وايە.

ئەرش: عەرش.

ئەرغەن: ناوی شارێکی کوردانە لەژێر دەستی تورکاندا.

ئەرغەوان: ئەرخەوان.

ئەرغەوانی سوور: ئەرخەوانی سوور.

ئەرغەوانی: ئەرخەوانی.

ئەرڤای (هەورا.): ڕفاندن، فڕاندن.

ئەرڤاز (باک.): هەوراز، بڵندايی، تەپۆڵکە.

ئەرک: ئامرازی سەرسووڕمانێيە.

ئەرک: هەرک، کار، فەرمانی پڕئازار، ڕەنج، چرووسانەوە، ئازار، مـاف، فەرمان، دەردەسەری، بـاری سەرشان، سـەرجەنجاڵی. پڕ ـــ: پڕ ڕەنج و ئازار.

ئەرک (ئەرد.): دەربار، بارەگا.

ئەرکدار: کەسێکە يا فەرمانێکە ئەرکی زۆر بێ.

ئەرکـە: کـارێکی گرنگی مـەبەست، کـە بەکـەسێکی بسپێرن. کووانـوو، ئاگردان.

ئەرمانای (هەورا.): نيشاندان.

ئەرمەغان: کەونە شارێکی کوردانە لـە کوێستانێدا.

ئەرمەن: هەرمەن.

ئەرمەنستان: هەرمەنستان.

ئەرمەنی: هەرمەنی.

ئەرموود (فە.): هەرمێ.

ئەرمين: ئەستێرەی قيبلەيە (جەدی).

ئەرن (باک.): ڕق، قين، کين. ـــ ا ڤی لێ چوو.

ئەرناف (باک.): ڕق، قين. ـــ لێچوو: ڕقی نيشتەوە.

ئەرناندن (باک.): ئەنراندن، زوويرکردن، ئازاردان، چرووساندنەوە.

ئەرنەبووت (فە.): مەيموون.

ئەرنەمووتە: قامکی نێوەڕاستێ، تيلا ناوەندێ، تيلکێ نيوەکێ، قامکی قوونێ، هەڵمەقووتە.

ئەرنۆ (باک.): ڕق ئەستوور.

ئەرنين (باک.): ئەنرين.

ئەرۆ، هەرۆ (باک.): مرازی بانگ کردنە بۆ نێرينانە.

ئەرواز (باک.): هەوراز، سەری کۆی.

ئەروەند (باک.): فێڵ و فەرەج و ساختە.

ئەرێ: مـا، چما، چمان، ئايا، هەرێ، ئاخۆ، ئەيە، تۆبڵێی، کوورە، هـۆی، هـەر، بـەڵێ. هێـی: بۆ بـانگکردنيش بـە کـاردەبرێ، بـۆ واق و وورمـان و پرسيار بە کار دەبرێ، لەجياتی (بەڵێ) ش بەکاردەبرێ.

ئەرێ. هەرێ (باک.): مرازی بانگ کردنە و بۆ ژنانە.

ئەريز: پان و پۆڕو بەرين.

ئـەرێڤان: ئێرەوان، ڕەوان، کـە لـەپێشدا کوردستان بوو ئێـستا کوردەکـان دەربەدەرکراوون و بۆتە پايتەختی هەرمەنيان.

ئەرێن (باک.): ئەرين. ئەرڕەی شێری. گەز بۆ پێوان.

ئەرين (باک.): بڕوانە: ئەرێن.

ئەرێ و ئەرێ: بەڵێ و مەڵێ.

ئەز: من ڕاناوی کەسی یەکەمی تاکە لە کۆمەڵەی ڕاناوی کارییی دایە (ئەز، تو، ئەو، ئەم، هون، ئەوان) لەگەڵ کاری ڕانەبردووی تێپەڕ و تێنەپەڕدا رابووردووی تێنەپەڕیشدا بەکاردێت: ـــ دنڤیسم: من دەنووسم. ـــ دچم: من دەچم. ـــ چووم: من چووم.

ئەزا (باک.): ئازا.

ئەزایی: ئازایی.

ئەزبە (باک.): کاپسوول.

ئەزبەر (باک.): لەبەر، وانەکەی ئەزبەرکردووە واتا وانەکەی خۆی لەبەر کردووە.

ئەزبەنی (باک.): من بەندەم، منی بەندە.

ئەزبۆلە: هەزبێلە.

ئەزبیە: هەزبێ، هەزوا، چاترە، بەهاراتێکە لە نێو چێشتان دەکرێ.

ئەزبێکێویلە: هەزبیە کێڤیلە، نەعنای کێوی ، جاترە.

ئەزبێڵە: جاترە.

ئەزحەیران (باک.): من سەرگەردانت بم.

ئەزدین زەری (باک.): جوورە پارچەیێکی باش و نرخدارە. جوورە هەڵپەڕینێکە.

ئەزغەنی: شارێکی کوردانە لە ڕۆژاوای ژێری دیار بەکرێ.

ئەزغولام (باک.): بەندەی نۆکەر، بەندەی نۆکەر و کۆلەم.

ئەزقوربان (باک.): ئەمن قوربان، قوربانت بم.

ئەزگۆری (باک.): من قوربان، ئەمن قوربانت بم.

ئەزمان (باک.): ئاسمان. زمان، زبان، زوبان.

ئەزمان ڕەش (باک.): بەدگۆ، زمان پیس، پیس دووێن.

ئەزمانی (باک.): ئاسمانی.

ئەزموون (باک.): تاقیکردنەوە. بی ئەزموو: تاقی کەوە. ئەزمووم: تاقیمکردەوە.

ئەزمین (باک.): تامکردن.

ئەزوا: (هەو.) هەزوا، تاڵی شاری (بۆ ڕەوانی باشە).

ئەزویە: هەزوای کێوی یا دەستچێن.

ئەزێچ (هەورا. کۆن): ئەو، لەو، منیش.

ئەژ (لو.): لە.

ئەژدەر (هەورا، باک.): هەژدیها، هەزیا، ئەژدیها (دەر، ئەردە.) سەرەبەیداغ.

ئەژدەها: هەژدیها، عەفی(ئەردە.)، ماری زۆر گەورەیە.

ئەژدیها (دەر.): بڕوانە: ئەژدەها.

ئەژمار: هەژمار، ژمار، ژمێر، ژمێریار، هەڵژمار. بێ ـــ: بێ دەر، لە ئەژمار بەدەر، بێبژاردن، (باک.) بێدەر.

ئەژمارە: ژمارە.

ئەژماردە: ژماردە، بژاردە.

ئەژماردن (هەورا.): ژمارای، (فە.) شماردن، هەژماردن، هەژمارتن، ژمارتن، هەڵبژاردن، بۆ ـــ: بۆبژاردن، تۆڵە دانەوە.

ئەژمەت (دەر، هەورا.): هەژمەت. تاو، رق، مەراق، تاوان، حەجمەت. لە ئەژمەتان چی بۆ نەکرا: لەتاوان چی بۆنەکرا.

ئەژمێر: ژمێر.

ئەژمێراو: ژمێراو.

ئەژناس (هەورا.): ناسیار، ناسیاو.

ئەژنەفتن (دەر.): بیستن.

ئەژنەوا: گوێ ڕایەڵ، ژنەوا، ڕام، فەرمانبەردار.

ئەژنەوتن: بیستن، گوێدان.

ئەژنەویەی (هەورا.): بیستن.

ئەژنەوین: بیستن.

ئەژنۆ: جومگەی نێوانی ڕان و لوولاکە، چۆک، ووژەنگ. (فە.) ڕەزانوو، رزانوو، (هەورا.)زەنگۆڵ، چمچ، (باک.) ئەژنوو، ژەنوو (شوا.) زانی (ئەردە.، زەن.). زرانی، ووژنگ. لەسەر ـــیان دانیشتن: قەلەفیسکانیشتن، قەلەقزکین، مێکانکی دانیشتن. بەئەژنۆی خۆدادان: سوولێ بوونەوە، پەرۆشبوون.

ئەژنوو (باک.): ئەژنۆ.

ئەژنینەوە: ئاژنینەوە.

ئەژی (ئاد.): مار.

ئەژی: دێنێ، ئەژیت، پێکەڵپێک، بەرانبەر، هاونرخە، دەژی، زیندەگانی دەکا.

ئەس (یە.): گەورەس، گەورەیە.

ئەسان (هەورا.): کڕیار.

ئەسە (نێرە.): هەردەبێ، هەردەبێ ببێ.

ئەسای (هەورا.): کڕین، وەرگرتن، سەندن (دەر.) ئەستاندن.

ئەسەڵ (ئەردە.): هۆ، مایە، بۆنە، گیاندارێکی نێرەی مایینییە باڵای بەرزو ناو پشتی چاڵی داڕێژراوی بەهێزە بۆ سوواری بەکاردەبەن.

ئەسپ: (دەر، هەورا.) هەسپ، شەودێز، ڕەخت، ڕەخش، چاروا، نێرەی چارەوایە بۆ سوواری وبارو کشتوکاڵ بەکار دەبرێ. ـــی حدوود: ئەسپی هەرە باشترین. ـــ تاودان: (دەر.) ئەسپ پڕکردن. جوورە دامەیێکە لە کەرەستەی گەمەی شەترەنجێدا.

ئەسپاردە: سپاردە، تەلپ.

ئەسپ

ئەسپاردن: پێ ئەسپاردن، سپاردن، تەلپکردن، دانەدەست، بەدەستەوەدان، سپارتن، بازگوڕبوون. بەخوا ـــ: بازگوڕێ خووەدێ بوون، پێ ئەسپاردن.

ئەسپ ئاسن: ئەسپا سنینە، بایسکل، ئەسپە دارینە، دوورچەرخە.

ئەسپ ئاسنینە: ئەسپە دارینە، دوورچەرخە، پایسکل.

ئەسپ ئاهنین (فە.): ئەسپە ئاسنینە.

ئەسپ ئاسن

ئەسپاو (ئەردە.): کەلوپەل، تفاق، ئامراز، هۆ، بۆنە، مایە.

ئەسپایی: هێواشی، هێدێتی، بەکاوە خۆیی، هێپکانی، بە ـــ : بەهێواشی.

ئەسپە (هەورا.): گازوولکە. (ئەردە.) سووریژە، سۆرکە. ئەسپی زەرد، ئەسپی ڕەنگ زێڕین.

ئەسپەئاسنینە: بڕوانە: ئەسپ ئاسنینە.

ئەسپەدارینە (فە.): چەرەوەی ئاهنین، ئەسپاسنینە دووچەرخە، ئەسپێکیشە لەدار دروست دەکرێ منداڵان بۆ یاری سوواری دەبن.

ئەسپەر (لو.): سوپەر، مەتاڵ، (ئەردە.) ئەسپەرە.

ئەسپەرە: پارچە دارێکی نێوە ڕاست کونی دوو گوێییە لە دەسکی پێمەڕە دەخرێ و دەخزێنرێتە خوارێ، تا دەگاتە لوولەی پێمەڕەکە، کە بیانەوێ زەوی پێ هەڵکەنن پێ لە ئەسپەرەکە دادەگرن. مەدرەخە. ئەگریجە.

ئەسپەرەدار: پێمەڕەیەکە ئەسپەرەی هەبێ.

ئەسپەرەم: ڕێحانە، ڕیۆن.

ئەسپەردە: سپاردراو، ئەسپێردراو، سپاردە، سپێرپاگ.

ئەسپەردەکردن: سپاردن، سپەردەکردن.

ئەسپەردن: سپاردن.

ئەسپەرێز: ماوایەکە، کە سوارتێیدا لنگ بدات. ناوی دێیەکیشە لەهەورامانێدا.

ئەسپەژن (ڕەوا.): ژنێکی کۆک و پوختە و باڵابەرزو شۆخە.

ئەسپە شینە: باڵندەیێکی ڕەنگاوڕەنگە لە کەرەواڵە گەورەترە، لەکاتی فڕینێدا دەنگێکی لێوەدێ وەحیلەی ئەسپی دەچێ.

ئەسپەک: نێوی دەردو ئازارێکییە، (هەورا.) ئەسپەنەک، نەخۆشی گرانە تادار کە لێی گۆڕێ و لە کاتی ئارەقەدا لە سەری بدا شێتی دەکا، یا بێ مێشکی دەکات و دەزریکێنی. ماکی سووریژەیە. ناوی گیایەکیشە لە گوڵەکەی بە ئاوەوە بدرێ بە ڕەشەگرانەتادار زۆر سوودی لێدەبینێ. گیایەکیشە وەکوو نێرگسی وایە لە سەری ئەسپەکداری دەنرێ بە کوتراوی بۆ نەوەی بە هۆی گرانەتا (تیفۆ) و ژانەسەری نەمێنێ.

ئەسپەمار (هەورا.): توولەمار، تیرەمار.

ئەسپەناخ: ئەسپیناغ، ئەسپەناغ، سپێناخ، سپەناخ. (باد.) جوورە سەوزییەکە چێشتی پێلێدەنرێ.

ئەسپەنەر (کە.): ئەسپەندەر.

ئەسپەنەک: بڕوانە: ئەسپەک.

ئەسپەندەر: ئەسپەنەر.

ئەسپ باری: یەکسمی باری، ئەسپی باری.

ئەسپی چاپەرخانە: ئەسپی پۆستەخانە.

ئەسپەدز: کەسێکە ئەسپی بدزێ.

ئەسپ دوورەگ: ئەسپی خەسار، بارگین.

ئەسپرەس: مەیدان.

ئەسپرزە (ئەردە.): کەپەک.

ئەسپ ڕێز: ماوەییکە، کە ئەسپ بەغارێکی بیگاتێ.

ئەسپ سوواری: ئەسپێکە لەکارو سوواری دەرهاتبێ.

ئەسپنگ: (باد.، باک.) سپنگ، سپندک. (سق.، هەورا.) شنگ. ــ چەندجوورە: ئەسپنگی بەنێ: ئنی کێوانە. ــ زەویان: ئنی زەویانە. ــ مایینە: ئنی تەڕازنانە.

ئەسپوول (هەورا.): سپڵ.

ئەسپۆن (ڕۆژ.): گرۆکە، (هەورا.) چۆغان، زرۆی. بنەگیایەکە بەوورد کراوی بۆ جل شوشتنێ بەکاردەبرێ. ئەسپۆن لەم سێ گیایانە پەیدادەبێ: گلۆک، تێسوو، کافوور، بۆ ژانی زگ و کەلەکەو جێگایانیتر تێکەڵ بە ئاوی سارد دەکرێ و شەوێکی لەبەر سایەقەی دادەنرێ و بەیانی لە خوورێنی بخورێتەوە زۆر بەسوودە بۆ تا، بەسیریش لەگەڵ زەردێنە هێلکەو خورێنی کوێستانێ دەکرێتە شاف زۆر باشە، لەشی خروودارو خارشتداریشی پێ بشۆرێ گەلێک سوودی لێدیتراوە.

ئەسپ هێلنۆ یا حیلنۆ (هەورا.): ئەسپ دەحیلێنێ.

ئەسپێ (باک.): سپەھ، سپە، سپەک، سپی، (زەن.، هەورا.) هەسپێ، سپێ هەشیش، ئەبووێد، عەبووێژ (فە.) هەشپشی، شش، مۆرانەییێکی بچووکی جەنگاوی بە ئالۆشە بە لەشی مرۆڤان هەڵدەگەڕێ.

ئەسپی ئاهنین (فە.): دووچەرخە، ئەسپە دارینە.

ئەسپی دار: ئەسپیدار، سپیدار، چنار.

ئەسپێردران: بڕوانە: ئەسپێر.

ئەسپێردراو: بڕوانە: ئەسپێر.

ئەسپێران: ئەسپێردران، سپاردران، سپێردران، ئەسپێرراو: سپاردراو، ئەسپێردراو، ئەسپەردە.

ئەسپێ کوژە: قامکە گەورەیە.

ئەسپیندار: جوورە چنارێکە، سپیدار، سپیندار، ئەسپیندار لەگەڵ شاتانی یەک کوژن، بەلان لکی بلاو دەبێ و قەدی تاکتاکەشیان خوار دەبێ، گەڵایەکانی وەهی شاتووی دەچێ بەلان گچکەترە و کەسک دەنوێنێ چونکووگەڵای تووی ڕەش کەسکێکە ڕەش دەنوێنێ.

ئەسپیوون (هەورا.): هەسپیوون، کەسێکە زۆر ئەسپێی پێوەبێ.

ئەسپێی بزن و مریشکان: کەوەیی.

ئەسپێی مریشکان: کەپلە.

ئەست (دەر.): یە، ئەس: گەورەست: گەورەیە.

ئەستار: ئەستەر.

ئەستارە: ئەستێرە.

ئەستان (کە.): هەستان، بەردێکی ڕوولووسە تیغی پێ تیژ دەکرێ.

ئەستاندن: (هەورا.) ستاندن، ئەسای، (دەر.)سەندن، (کە.) سەنن.

ئەستاندنەوە: ستاندنەوە.

ئەستەر (هەو.): بەری کەوا، ئستاڕ، (هەورا.) بەتانە، (باک.) بەتان.

ئەستەرک: (دەر.) هەرزاڵە، هەرزاڵ، پێڕک، جوورە هەرزاڵێکە لە سەر چووار کۆڵەکەی کورت دارە ڕا دەکرێ و لە گوندانداکەڵ و پەلی لەسەر دادەنرێ.

ئەستوور: (هەو.) ئستاورر. ئەستێورر.

ئەستر (کە.): ئێستر.

ئەستڕان: سڕان.

ئەستڕاو: سڕاو.

ئەستڕێ (زا.): دڕک، زی، دڕووداڵ. دارێکی دڕاوییە دوو بەژن بڵند دەبێ و گوڵی وەکوو خەزێی وایە.

ئەستڕی زەردکە: بە شینی گیایەکی زۆر زەردو جوانە بەوروشکی دەبێتە دڕووەزەردە، دڕکە زەردە.

ئەسترێشک: سرێشک.

ئەسترێلک (خۆ.): چرێش، سرێش.

ئەستڕین: (دەر.) سڕینەوە، سڕاندنەوە، سڕین، ئەستڕین.

ئەستڕینەوە: کووژاندنەوە، سڕاندنەوە، تێکدان، سڕینەوە.

ئەستنگ: چزووی دووپشک و زەردەواڵە و هەنگ و نیتر، پلەی شاخ.

ئەستۆ: مل، گەردن، سکوور، سکوورت، سکوورد، ستۆ، ستۆە، پشت ئەستۆ: پژمل، ئەستوورایی مل، لەئەستۆی تۆیە: لەملی تۆیە واتا تۆ بەرپرسیاری.

ئەستوور (باک.): ستوور، ستوورکوور، ستۆکوور، تیر، قەوی، قانج، هەقەتی، (کەل.، لو.، هەورا.) کلّفت، کولّوفت. کانە، چتێکە تەنک نەبێ.

ئەستووران: لۆکەو خورییە کە ئەستوور ڕێسرابێ.

ئەستوورایی: پۆزایی، ڕاستی ئەستوورایی چتێکی.

ئەستوورک: کوللێرەی نانی، (فە.) پەپک.

ئەستوورکە: کوللێرەی نانی.

ئەستووری: ستووری، ئەستوورایی.

ئەستۆک: ئەستۆ.

ئەستووک (کۆ.): کوللێرە.

ئەستوون (شار.): بڕوانە: ئەستوندە.

ئەشتوونە زێڕینە: کۆلکە زێڕینە، پەلکە زێڕینە.

ئەستوندە: کۆڵەکە، (باک.) ستوند، (دەر.) هوستون، کۆڵەکەی ڕەشماڵانە، ستوون، کۆڵەکەی دەواران، ئەستونک، ئەوەی ئەستوور و بڵندە لە نێوەڕاستی خێوەتان هەڵدەدرێ.

ئەستوندە زێڕینە: کۆلکە زێڕینە.

ئەستوندەکە (ڕەوا.): کۆڵەکەی نێوە ڕاستی خێوەتانە، خێوەت بریتییە لە: ستوندی ڕەشماڵان، ڕەشماڵ، ڕستە، چیغ، سینک.

ئەستونک: بڕوانە: ئەستوندە.

ئەستوونەک: ئەستوندە.

ئەستێ: پارچە ئاسنێکی کەوانەدارە بەردەستێیەکی تایبەتی هەیە پووشووی لە سەر دادەنێن، کە ئەستێیەکەیان یەکدوجار یا پتر لە بەردەکەی دا پووشووەکە ئاوور دەگری، جاران ئەستێ و بەرد لەجیاتی لێخرێنە(شخارتە)ی بوو، چەخماخ.

ئەستی (باک.): نێوی ئافرەتانە، ستی. لە زمانی خووریدا (ئەشتی ـ ئەژتی) واتای (ژن) دەبەخشێت.

ئەستێر: ستێر، پوورکە، ڕفکە (حەوز)، (شار.) ئەستێڵ. ئەستێرک، هەساری، گۆلی ئاوی، بەندلو، ستێڵ. نێوی ئافرەتانە. (دەر.، دزە.، باد.) فرمێسک.

ئەستێرە: هەستارە، چتارە، ستێر، (زەن.) هەسارە ئەختەر، هەرین، ئاسیرە، ئەو چتە ڕووناکانەن، کە شەوانە بە حەواوە دەدرەوشێنەوە. نێوی ئافرەتانە.

ئەستێرە

ئەستێرەژمێر: ئەستێرەناس. جوورە مووروویەکی سوورکاری بریسکە دارە وەک ئەستێرە جریوەی دێ، ژنان لە زێڕو زێوی دەگرن و لە ملیانی دەکەن.

ئەستێرەی سۆرک (بار.): ئەستێرەیە کی سوورەو هەمیشە دیارە.

ئەستێرەی بەیانی: (زەن.) هەسارەی ڕۆژ، ئەستێرەی ڕۆژێ.

ئەستێرەی جری: (فە.) ئاسیرەی جری، گووئەستێرە.

ئەستێرەی ڕۆژێ: (زەن.) هەسارەی ڕۆژ، ئەستێرەی بارام (مەریخ).

ئەستێرەی سیوەیل: (باک.) پەرەک.

ئەستێرە شەلە: جوورە ئەستێرەیەکی کزە لە تەنیشت ئەستێرەی ناوەڕاستی دووەمی کلکی حەوتەوانانە.

ئەستێرە شوناس: زانای ئەستێرەناس.

ئەستێرە ناس: هەسارە ژمار، ئەختەر ژمار، ئەستێرە ژمار، ئەستارە ژمار.

ئەستێر ناسی: هەسارە ژماری، ئەستێرە ژماری.

ئەستێرەی قوبڵە: مەگەنی ئەزمین، دەغدان، دەغدغان.

ئەستێرەی کاروانکوژە: بڕوانە: کاروانکوژە.

ئەستێرەی کلکدار: (فە.) ئاسیرە دمدار.

ئەستێرەی کلکدار

ئەستێرۆک: ئەستێڵ.

ئەستێرەیی: ستێرینی.

ئەستێرک (کە.): هەرزاڵێکە لە ناوماڵدا دروست دەکرێ بۆ ئەوەی دانەوێڵەی لەسەرەوەو ژێرییەوە دانێن، (خۆ.) حەوز، گۆل، ڕفکە، (شار.) بڕک، ئەستێر، ئەستێڵ، شوورقەللەت، ئەستێرکە.

ئەستێڕک: بڕوانە: ئەستێرک.

ئەستێرکە: بڕوانە: ئەستێرک.

ئەستێڵ (بابا.): گۆل، ئەستێر.

ئەستێڵە باخەڵ: جوورە گەمەیێکی خاکی بابانە.

ئەستێلک: بڕوانە: ئەستێوولک.

ئەستیم: بڕوانە: ئەستێوولک.

ئەستیو (کۆ.): خاکەندازی پیسایی و زبڵ پێ فڕێدانێ، بەهی گڵ فڕێدانیش دەڵێن، بێڵی ئاسن، (هەو.) ئەستێووڵک، (ڕەوا.، بابا.) خاکەنازی ئاگری.

ئەستی و بەرد: لە ئەستێدا بیدۆزەوە.

ئەستێوور: (هەو.) قسر، ئەستەویر، (شک.) ستەوور، ستێوور، کۆندۆ، کە شیری بدات، (شەق.، ڕەوا.) کەندۆ، (باک.) بەربووار، ئاژاڵ، ڕەشە وڵاخ، یا ماینێکە ساڵێکی نەزابێ.

ئەستێووڵک: (دەر.) ئەستیم، (هەورا.) ئەستیو، (بابا.) ئەستیلک، ئەستێوڵک، ئاسنێکی دەم پانی کلک درێژە هەویری ووشک هەڵگەڕاوی لە تەبەک و کوول و پنە و ئیتر پێ دەکرێنرێ.

ئەشتیها (هەورا.): ئیشتیا، مگێز.

ئەسر (زەن.، فە.): فرمێسک.

ئیشتیهاکەردەیۆڕ (هەورا.): ئیشتیا کەرەوە.

ئەسرار (باک.): تریاک.

ئەسراركێش: ترياككێش. ــ ی: ترياككێشی.

ئەسرەمۆک: گلێرە، (دەر.) بنگرەگ، گژنیژە، (هەورا.) بەفرئالوکە. چتێکی خڕە پێش بەفری دەبارێ.

ئەسرەمووک (کۆ.): ئاڵ و بۆڵ، ترێ یەکە لە نێوانی ترێ و قۆرەیدا بێ.

ئەسرۆچلک (باڵک.): کەڵە شاخی ڕۆنی سەپانانە.

ئەسرۆلک (شار.): کەڵە شاخی ڕۆنی سەپانانە.

ئەسرێلک (کۆ.، کە.): چرێش، ئەسترێلک، سرێش.

ئەسرین: ئەستڕین.

ئەسرین: فرمێسک، (فە.) چاوبە فرمێسکەوە.

ئەسکەلە: بەندەر.

ئەسکەری: جوورە ترێیەکە.

ئەسکەملە: جوورە کورسییێکی یەککەسییە، جوورە یارییەکیشە یاری ئەسکەملی پێدەڵێن.

ئەسکەنە (بابا.): مەکارە، ئاسنێکی دەم تیژە دارتاشان داری پێ هەڵدەکەنن یا قوڵی دەکەن.

ئەسکەنج: ئەشکەنجە.

ئەسکەنجەبین: جوورە خۆشاوێکی ترشە لە ئاوی ترێی دروستدەکرێ.

ئەسکڵ (داو.، زەن.، جەبا.): پۆڵووی ئاووری، (هەورا.) نێک، نێسکەکەی سەرەوەی ڕانییە.

ئەسکنجە: زیزەڵە، قوڵقوڵە، نێک، (بانە.) ئەسکەنج، نێسکەکەی سەرەوەی ڕانییە لە خووارەوەی کەلەکە.

ئەسکوو (باک.): (دەر.) لە کوورێیە، هالە کووره، (هەورا.) چکۆن. ئەسکووێ.

ئەسکوداری: جوورە سەرو پێچێکە، کە کوردە دیلەکانی ژێر دەستی ترکان لە سەری دەنێن.

ئەسکولند: (کۆ.) ئەشقونج، کە جگ لە هەلاوێژتنێدا بکەوێتە سەر درونووکەکانی سەری یا قوونی، ئەسکولندە، ئەسکوندە.

ئەسکوندە: جگ لە هەلاوێژتنێدا بکەوێتە سەر درونووکەکانی لای سەری یا قوونی، ئەسکوندی پێدەڵێن، ئەسکولند، ئەشقونج.

ئەسکووێ: (هەورا.) ئەسکوو، کوودە، (ئەردە.) هەسکۆ، هەسک، کەوچێز، (باک.) باتک. کەوگێز. کەوچکێکی گەورەی دەم زلی کلک درێژە چێشتی شلەی لەمەنجەڵێدا پێ تێکوەردەدرێ و تێدەکرێ و بەقالانیش بەکاری دەبەن.

ئەسمەرپێچ: چیغێکی تایبەتی بەبەنی ڕەنگاو ڕەنگ چنرابێ.

ئەسمین (باک.): یاسەمەنە.

ئەسکێف (حسن کێف): شارێکی کوردانە لەسەر ڕووباری دەجلە کەوتۆتە ڕۆژاوای جزیرو بۆتانێوە.

ئەسوور: سەبزی، سەوزەوات.

ئەسید (باک.): شیرنیاتێکە و هەڵوایەکە لە دۆشاو و نیشاستە دروستدەکرێ.

ئەسیدە (باک.): چێشتێکە لە برنج و سەوزەوات و گۆشت دروستدەکرێ.

ئەشبۆ (هەورا.): گیایەکی بۆنخۆشە.

ئەشپا (کە.): چاکتر، بەرزتر.

ئەشت (خۆ.): چت، چتمەک.

ئەشتەبا (ڕەوا.): هیچ، هیچ چتێک.

ئەشتر (خۆ.): شەتڵ، بۆ چەقاندن.

ئەشخاڵ: بڕوانە: ئەخشاڵ.

ئەشرمە (نە.): کەپۆبڕاو.

ئەشرەفی: جوورە دراوێکی زێڕینی گچکەیە دەکرێ بە پەپەرەی چەند جوورە خشڵێکی ژنان، جوورە گوڵێکیشە وەکوو گوڵەباخ وایە بەلان ئەم بۆنی کەمترو گەلێک ڕەنگی هەیە.

ئەشقەمە: وورگی ئاژالانە، کە هێشتا پیسایی لێ فڕێ نەدرابێ.

ئەشقونج (کۆ.): ئەسکوندە.

ئەشقەمە مەسای: وورگ ئاوسان.

ئەشک (خۆ.): لە ناوگۆڕدا لە هەردووک تەنیشتی دووبەردی تەنک و درێژ دادەنرێ و دوو بەردیش لەلای سەری و لاقی لە نێو بەردەکان دادەنرێ تا نەلەقن. پەلە بەردێکە بخرێتە نێوانی دووبەردی لەق تا قایمیان بکات لە ناو دیوارو ئیتردا، (هەو.، شن.) چەرمی ژێر زگی وولاخانە، (دەر.) لوولاکی وولاخی بەرزەو گووێدرێژانە، (فە.) فرمێسک.

ئەشکەپووز: گووگە: دێوەزمە، ووشەیێکە بۆ ترساندنی مندالان بەکاردەبرێ دەڵێن: ــ بیگرە، یا مەچۆ وێ ــ ی لێیە.

ئەشکەپۆمی (هەورا.): قۆڕ، قیڕە، گونک، دەبە، دەبەگون.

ئەشکەر (باک.): ئاشکرا.

ئەشکەفت: ئەشکەوت، غار.

ئەشکەفتە (ڕەوا.): نەزان، نادان، گێل.

ئەشکەڵە: ئازار، ڕەنج.

ئەشکەفک (باد.): شکەفک، تەبەک هی دارە بۆ هەویری.

ئەشکەڵە: قوڵفەکانی دەوارە، کە تێکدەخرێن و داریان لێ قایم دەکرێ و لێک دەبەسترێن، جێوجەڵە، ئەشکەنجە، دارێکی بارێکی بەقەد پەنجەیە وولاخانی پێ جەلە دەکەن.

ئەشکەلک: سووالەت، پارچە سووالەتێکە زبڵ و چتی پێ فڕێدەدرێ، ئەشکەولەت.

ئەشکەمدوڕیدە: شکەمدوڕیدە.

ئەشکەنە (باک.): چێشتێکە بەگەغی لێدەنرێ.

ئەشکەنجە (ئەردە.): شکەنجە.

ئەشکەو (خۆ.، دز.، شن.، بار.): تەبەکی داری هەویری.

ئەشکەوت: کۆڤ، کوونەرەخ، زایەند، غولۆلیف، غار، خار، زاخوور، کاو، (دەر.) کەووڕ، (کە.، هەورا.) شکەفت، کەوڕک، مەڕ، ئەشکەوتێکی زستانێ تێیدا دادەنیشن پێی دەڵێن زڤنگ.

ئەشکەنجە: جەرو مەنگەنەی بەرگسازان، ئازار، تالاو، چەرمەسەری.

ئەشکەولەت: بڕوانە: ئەشکەلک.

ئەشکول: پشکوڵ، پشتیوانی دەرگا.

ئەشکێڕک (ڕەوا.): شلکێنە.

ئەشكنج: چۆلایی لای ڕاست و چەپی بەر مووسڵدانییە .

ئەشكنجە: ئاسنێكی درێژە ئاسنێكی پێچ پێچی بەسەرەكەیەوەیە دەرگاو پەنجەرەوهێندێ شتی تری پێش داكوتانێ تێدەخرێ ولێی توند دەكرێ بۆ جووتبوونی ئەنجا لە ناویدا دەكوترێ.

ئەشكێڵ: سەمەندۆك، كۆكان، (هەورا.) شكێڵ، ڕاست و چەپ، بەو زنجیرەش دەڵێن، كە سەگی پێ دەبەستنەوە، بەستنەوەی دەستێك و پاشوویەكی یا هەردووك دەستی وڵاخییە، چووار پەلبەستنی وولاّخ و بەزەویداخستنی، (هەورا.) دار وە پشت دەركەی دان و قایمكردنی، پشكۆڵ، پەند پێكردن، ئازاردان، ڕیسواكردن، پێوەندو قوڵفەی خێوەتانە.

ئەشكیل (ئەردە.): پاوەن.

ئەشكێلە: شلكێنە.

ئەشكێڵكە: نانێكە لە بەر خراپی ئارد وەكوو شلكێنە بە شلی لەسەر ساجی ڕودەكرێ، (باڵەكان.) شلكێنە.

ئەشكیلۆك (باک.) تێكوڵی گوورێزییە، (بابا.) تۆكڵ، قاپێلك.

ئەشم (كە.): گوورێدرێژی كەوە، كەری ڕەنگشین.

ئەشناس: ئاشنا، دۆست.

ئەشناسای (هەورا.): ناسین.

ئەشناسنای (هەورا.): پەناسیندان، ناساندن.

ئەشنە (باک.): گێوورژ.

ئەشێ (جا.): دەبێ، شایانە، دروستە، (هەورا.) مشیۆ، (دەر.) دبووک، ئەم كارە لە بووانە یا نابێ؟.

ئەشیا: دەبوو، دەبووا، مەشیا.

ئەشێف (باک.): بژار، گیای خراو.

ئەغز: داگیركردنی چتێك لە یەكێك، زەوتكردن.

ئەغزە: قونچكە جگەرە، قونچكە جغارە.

ئەفارە (باک.): هێشووكەر، گوڵ هەڵگرەوە.

ئەفەجان (باک.): شلوقكەر، شلوقیكار.

ئەفەرۆز (باک.): ئافەرۆز، بێشەرم و بێبەهرە، دوورخراوەوە، دەركراو. ـــ كرن: بێشەرم و بێبەهرەكردن، دەركردن.

ئەفتار (باک.): كەمتیار.

ئەفتەو (فە.): ڕۆژ، خۆر.

ئەفتەو بەر (فە.): سەیوان، چەتری هاوین و زستانان.

ئەفجكاندن (باک.): جیقدەرهێنان.

ئەفجكین (باک.): جیقدەرهاتن.

ئەفراسیاب: ناوی پیاوییە.

ئەفریی (باک.): هێلمی ماسی، چەسپی ماسی.

ئەفریقا: كەرتەی ئەفریكا.

ئەفریقایی: ئەو كەسەیە، یا ئەو شتەیە، كە بەندیواری بە كەرتەی ئەفریكاوە هەیە.

ئەفسانە: چیرۆك و بەسەرهاتی پڕووپووچ.

ئەفسووس: داخ و پەرۆش و خەفەت، ووتەی دەربڕینی پەژارەو پەرۆش.

ئەفسوون: جادوو، نشتوو، ئەفسانە، چاوبەندی، چاوبەستی، تەلسم. ـــ كردن: جادووكردن.

ئەفسوونباز: جادووگەر، نشتوونووس. ـــ گەر: جادووباز، كووڵەنانی.

ئەفسوونگەری: جادووگەری، سیحربازی.

ئەفشار: ناوی جوورە مەقامێكییە.

ئەفغان: ئەو كەسەیە، كە لە ئەفغانستان دەژی.

ئەفغانستان: وولاّتی ئەفغانانە، كە كەوتۆتە بەری ڕۆژ هەڵاّتی ئێران.

ئەفغانی: كەسێكە یاشتێكە، كە بەندیواری بە ئەفغانەوە هەیە.

ئەڤ (باک.): ئەو، ئەم، مەرازی ڕیكە بۆ یەكێكی تەنهاو نزیك یا بۆ چتێكی نزیكە. جێناوی نیشانەیە، بۆ نێزیك. ڤی: بۆنزیك و نێرینانە. ڤێ: بۆنزیك و مێینانە. وەكوو: ڤی خار، ڤێ خاریە (ئەو خواردی). وی: بۆ دوور و نێرینانە. وێ: بۆ دوور و مێینانە، وەكوو: وی گۆت، وێ گۆت (ئەو گوتی). ئەو: بۆنیشاندانی كەس یا ماڵاّت و زیندەوار یاچتێكی دوور بە كار دەبرێت.

ئەڤان (باک.): ئەوان.

ئەڤانە (باک.): ئەوانە.

ئەڤە (باک.): ئەوە.

ئەڤە ڤە (باک.): ئەوەتا.

ئەڤەندە (باک.): ئەوەندە، هێندە.

ئەڤچەند (باک.): ئەوەندە، هەند، هێندە.

ئەڤداڵ (باک.): ئەوداڵ، ئەبداڵ، دێوانە، سەوداسەر. ـــ ی: ئەوداڵی، سەوداسەری.

ئەڤدین (باک.): تۆڵە. ـــ اخوە ستاندن: تۆڵەی خۆلێكردنەوە.

ئەڤرا: بەرز، بڵند.

ئەڤراختن(باک.): هاندان، پێهەڵكوتن.

ئەڤراز (باک.): هەوراز.

ئەڤراندن (باک.): دروستكردن، لە نەبوونەوە پەیداكردن. ـــ ا دنیایێ، داهێنانی دونیایێ.

ئەڤرەنگ (باک.): بەو ڕەنگە، بەو چەشنە.

ئەڤرست (باک.): جوورە دارە عەرعەرێكە، بڕوانە: هەڤرست، ئێرڤست.

ئەڤرۆ: ئەمڕۆ، هەڤرۆ.

ئەڤشی: هەڤشی حەوشێكە لە پەرژین و چەپەران دروست دەكرێ بۆ ماڵاّت و ئاژاڵی تێدەكرێ.

ئەڤقا (باک.): هێندە، ئەوەندە.

ئەڤك (باک.): میتكە، قیتكە.

ئەڤۆر (باک.): نێریە كێوی.

ئەڤهندە (باک.): هێندە، ئەوەندە.

ئەڤی (باک.): ئەوەی.

ئەڤێری (زا.): نێرە، ئەنێرە.

ئەڤین (باک.): خۆشەویستی، دڵدارێتی. ـــ ی: هەڤینی، (باک.) ڤین، سەودا، خۆشەویستی، دڵدارێتی.

ئەڤیندار: سەوداسەر، دڵدار. ـــ ی: سەوداسەری، دڵداری.

ئەڤێها (باک.): ئەئەوە مرازی نیشانەیە بۆ یەکێکی نزیک.

ئەڤێهانێ (باک.): مرازێکی نیشانەیە بۆ یەک یا دوو یا زۆرتران. (باک.): ئەئەوە.

ئەقار (باک.): زەوییەکە داری لێ چەقابێ.

ئەقفی (باک.): خەنجەرێکی گچکەڵەیە لەپشتەوە هەڵدەگیرێ.

ئەقیق (باک.): ئاقیق، عەقیق.

ئەک: دەک، ئەها، ئاها، بۆ ئاگادارکردنەوە بەکاردەبرێ و جارجاریش بۆ پەرۆشە.

ئەک ئەک (کە.): ئەهائەها، ئاها، ئاگاداربە.

ئەکسیر: نایاب، کەم هەڵکەوتوو.

ئەککوو: ئەک، دەک.

ئەکوان: دێوان، دێوەگەل.

ئەکید (باک.): گەورەگەورە.

ئەگاڵ: بڕوانە: حەگاڵ.

ئەگە: ئەگەر.

ئەگەر: گەر، کە، خۆ، ئەگە، هەکە، ئەر. مرازی بەندیواری و مەرجە وەکوو: ئەگەر بێیە لام منیش نامەت بۆ دەنووسم، (باد.) هۆ، بۆنە، پەڵپ، گرێ، قۆرت، تەگەرە، دڵۆ.

ئەگەربۆ (هەورا.): ئەگەربێتوو، بێتوو.

ئەگەرچی: هەرچەند، هەگەرچی (دەر.) ئەگەر چووێ، هەرچەنە، ئەرچی، هەرچەن.

ئەگەرنە: دەنا، ئەرنە، وەرنە.

ئەگەرێ (جا.): لەبەر.

ئەگرە (جا.): ئێرە.

ئەگرەنە (ئەردە.): ئێرە.

ئەگرەیی (ئەردە.): ئێرەیی.

ئەگریجە: ئەو لزگە موەوانە، کە دووای بڕانەوەی لەسەر ناوچاوان ڕادەوەستێ لە لای هێندێکیانیش ئەوموەوانەی سەری ئافرەتانە، کە لەسەر ڕوومەتەکانی ڕادەوەستن، (شا.، کە.) جخ. تیتک.

ئەگید (هەورا.، باک.): ئازا، پڕدڵ، ئەبەز. ـــ ی: ئازایەتی.

ئەگین: ئەگینا.

ئەگینا (بابا.): دەنا، ووشەیێکە لەنێوانی دوو ڕستاندا بەکار دێنرێ وا دیار دەکات، کە ڕستەی دووەم ڕستەی یەکەم پووچ دەکاتەوە، وەکوو: تۆ ئەم ڕۆژنامەیە بخوێنەوە دەنا (ئەگینا) من خۆم دەیخوێنمەوە واتا: کە تۆ نەیخوێنیەوە من دەیخوێنمەوە تۆ لێرە دانیشە، ئەگینا من دادەنیشم. واتە. کە تۆ دانەنیشی من دادەنیشم.

ئەگینە: ئەگینا.

ئەلاجگەر (ئەلاجگر): شارێکی کوردستان و بەناوبانگە، کەوتۆتە دەشتی (خنووسێ)وە.

ئەلالەت: دەستە، کۆمەڵە.

ئەلامەت (هەورا.): هەلامەت، پەسیوی، درم.

ئەڵڵاوەیسی: جوورە مەقامێکی کۆنی کوردی خۆشە.

ئەلەزیز (العزیز): شارێکی کوردستانە لە ژێر دەستی ترکاندا.

ئەلفە (باک.): ئەشکێڵ، قوڵفەی خێوەتانە، ـــ کردن: ئەشکێڵ کردن.

ئەڵەگ (کە.): هێڵەگ.

ئەڵبان: خاکێکە لەبالقانێدا بەوان دەڵێن: ئەرنەووت.

ئەڵبانی: ئەونەتەوەی ئەرنەووتەیە، کە لەخاکی (ئەلبان)ێدا دەژین.

ئەڵبەت: بێگومان، بێدەرد، هەڵبەت.

ئەڵبەتە: هەڵبەتە، بێگومان، بێدەرد.

ئەلبەکی (باک.): مەنجەڵ، دیزە.

ئەلپەشک (باک.): بەردەپێ (بۆ گەرماوێ).

ئەلحەد: شوێنی مردوو لە نێو گۆڕدا.

ئەلحەونارینجە: بەستەیێکی تایبەتی چۆپی کردنێیە لە کوردستانێدا.

ئەڵز: هەڵز، گیایەکە بۆ خارشتی وولاخان زۆر باشە.

ئەلف: ناوی تیپی یەکەمە لە ئابێی (ئەلف و بێی کوردی)، ئەلف لەسەرەتا و ناوەڕاست و دووایی ووشانەوە دەبێ، ئەلفێکی کە لە سەرەتایەدا بێ سێ جوورن: ١) بنچینەیی. ٢) بەندیواری. ٣) پتر ئەلفی بنچینەیی ئەوچەشنەیە، کە فڕێدانی دروست نییە: وەکوو ئاش، ئاوور، ئامان. هی بەندیواری فڕێدانی دروستە وەکوو (ئەگەر): دەتوانی بڵێی (گەر) هی پتر ئەلفێکە لە ڕەچەڵەکدا هی ووشەکە نەبێ وەکوو (ئەمن، ئەتۆ)، کە لە بنچینەدا (من و تۆ) ن، ئەلفێکی، کە لە ناوەڕاستێدا بێ دووجوورە: ئەلفی بەندیواری، کە دوو ووشان لێکدەبەستێتەوە، وەک: سەرانسەر، بەرانبەر، سەراپا، هی‌دووەم پترە وەکوو خەمخووار، ڕێگوزار، کە لە بنچینەدا (خەمخۆر و ڕێگوزەر)ن، ئەلفێکی لە دووایی ووشاندا ببینرێ دووچەشنن: بنچینەیی، دەمەکی، ئەلفی بنچینەیی وەکوو: برا، ئینجا، کوێخا، دارا، هی دەمەکی ئەوە، کە کاتی هەڵگێڕو وەرگێڕانی کرداران بۆ ڕابردوو بۆ ماوەیێکی پێویست دادەنرێت وەکوو، کرا، پژا، خنکا، بێژرا.

ئەلفە: ئەشکێڵ، هەڵوەزنینی گوریس و ئیتر.

ئەلف و بێ: ناوی هەموو تیپەکانە، جارجارەش بە تیپی (ئا، ب)ێ دەڵێن وەکوو باسی نەخوێندەواری کەسێکی دەکەن دەڵێن: ئەلفو بێشی نەخوێندووە.

ئەڵق (ئەردە.): گەروو، گەلوو، قوڕگ.

ئەلقدار (باک.): تفەنگی خەتخەتدار.

ئەلقاوێز (ئەردە.): ئاڵقەڕێز، کەسێکیشە کە بەسێدارە دا کرابێ. ـــ کردن: ئاڵقەڕێزکردن، کەسێکی لە سێدارەدان.

ئەڵقایی (ئەردە.): دەرگای گەورە، دەروازە.

ئەڵقە: ئاڵقە، چەمەرەیێکی خڕی ڕێکهاتووە لە ئاسن یا زەرد یا لە چتێکیتر، چەمەر.

ئەڵقەناخیە: گرێ پووچکە.

ئەلقەبەگۆش: زێڕکڕید، بەندە، ئالقە بەگووێ.

ئەڵقە پێکان: پەپکەخوواردنی مار، تێک ئاڵان.

ئەلقەدان: پێچ خوواردنی مار، جینگل خوواردنی مار.

ئەلقەدوگمە: قوڵف دوروگمە.

ئەلقەرێز: زنجیرێکی کورتە دەرگای پێ دادەخرێ و کە بتەوێ لە دەرگای حەوشەی بدەی لە ئاڵقەرێزەکەی دەدەی.

ئەلقەرێزودووڵایی: دووپارچە ئاسنی ناسراوە دەرگایان پێ قایم دەکرێ.

ئەلقە گورس: گورزە هۆن، (پرچ).

ئەلقەمچی: ئاڵقەییێکی زێڕینە سەرەکەی لەعباتی نقێم (غازی) یا (ئەشرەفی) یەکی پێوەیە ژنان لە قامکی دۆشاومژەیان دەکەن.

ئەڵقەی چادر: ئاڵقەی چادر.

ئەڵماس: رووژە، بەردێکی نرخدارو زۆر ڕەقە، شووشەی پێ دەبڕیێتەوە و دەشکرێتە قاشی ئەنگوستیلەو هەمووجوورە خشڵێکی. ـــ تراش: پیاڵەو بەرداخێکە، کە تاشرابێ و گۆشە گۆشە بێ.

ئەڵمان: دەوڵەتی ئەڵمان، ئەتەوەی ئەڵمان، خاکی ئەڵمان.

ئەڵمانی: ڕەگەزی ئەڵمانی، زمانی ئەڵمانی.

ئەلمەدین (باک.): پارچەی ئاوریشمی. داردەست.

ئەلند (باد.): بەرەبەیان، سپێدەی بەیانی.

ئەلۆ: ئامرازی بانگکردنێیە دە تەلەفۆنێدا لە ئورووپاییان وەرگیراوە، لە باکوردا(ئەرۆ) بۆ مێران بەکاردەبرێ.

ئەللوو (لو.): هەڵووچە، هەڵووژە.

ئەلوات: بەدفەڕ، سەرسەری، بێ شەرم.

ئەلۆئەلۆ (باد.، باک.): قەلەموونە، عەلی شێش.

ئەلۆوجەلۆ: بڕوانە: عەلۆ و جەلۆ، خووێری، هەرزە، ترۆ.

ئەلووچە: هەڵووژە، هەڵووچە.

ئەلۆر (باک.): بەفاڵ.

ئەلۆری (باک.): نێری بزنانە، بەبایی، بەفاڵی.

ئەلووژە: هەڵووچە، هەڵووژە.

ئەلها (ئەردە.): هانا، کەڵکەڵە، ئارەزوو، ئارەزووی دیدار.

ئەڵێ (بابا.): دەڵێ، سەرچاوەکەی (ووتن، کوتن، گوتن، گۆتن)ە.

ئەلیبوورەو (باک.): شۆرباوی دانی، شۆرباوی بە دان.

ئەلیک: کوڵمە، ڕوومەت.

ئەڵێی (بابا.): دەڵێی بۆ پرسیاریشە، وەکوو: ئاخۆ، داخوو.

ئەم: ئێمە، مە. بۆ کەسی یەکەمی کۆ. سەر بەکۆمەڵە ڕاناوی (ئەز، تو، ئەو، ئەم، هون، ئەو ـــ ان ـــ)ە. ئامرازێکە تەنها تاقە چتێکی پێ نیشان دەدرێ (باک.) ڤێ، ڤی.

ئەم (دەم): مرازی کەسی یەکەم و تاکە بۆ رابردووی بەردەوام بەکاردەبرێ وەکوو: دەمخوێند، دەمنووسی، ئەمخوێند، ئەمنووسی.

ئەمار: خەوپەرێشان، خەوئاڵۆز، (هەورا.) ئەنبار، ژووری دانەوێڵە.

ئەمان: ئەمرازێکە چەند چتێکی نزیکی پێ نیشاندەدرێ یا چەند کەسێک، ئەوانە. ئامان، هاوار، داد، پەنا، هانا. بەلام، بەلآن، وەلێ.

ئەمانە: کۆی (ئەم)ە، ئەمان، ئەوانە.

ئەمە (کە.): ئەوە، ئەم، بۆ نیزیکە، ئێمە، مە.

ئەمەتا: ئەوەتا.

ئەمەتانێ: ئەوەتانێ.

ئەمەسە: ئەمەتانێ.

ئەمەگ: چاکە، پەیمان، دەستگیری، نرخی چاکەی کەسێکییە بەسەر کەسێکی ترەوە. بە ـــ: ئەمەگدار، بێ ـــ: بەدفەڕ، سپڵە.

ئەمەگدار: بەئەمەگ، پەیمان ڕاگر، پەیمان بەجێهێنەر، کەسێکە چاکەو پیاوەتی لەگەڵ کرابێ لە یادی بێتێ و نەیخاتە پشت گوێیانەوەو ددان بە چاکەی چاکاندا بنێ.

ئەمەگداری: دەستگیری، بە چاکەی چاکان زانین و پیاوەتی ئەم و ئەو لە بیر نەکردن.

ئەمەندە: ووشەییێکە بەش و ئەندازەییێکی نزیکی پێنیشان بدرێ.

ئەمەهە (ئەردە.): ئەمە. (ئەردە.) ـــ ی: ئەمەهە.

ئەمیا: هاوشان.

ئەمبار: ـــ ی دەخڵی: هێزرە، ئەنبار. ـــ ی گەڤی: مەرەک، مەسنا.

ئەمبایی: هاوشانی.

ئەمبوور (باک.): ئامووری جووتی.

ئەمجا: ئەوجا: ئنجا، ئەوجار.

ئەمجار: ئەمجا، ئەوجا، ئنجا، ئەوجار.

ئەمجارە: ئەم کەرەتە:

ئەمدیوە و دیوکردن: کەسێکی درێژ بوو بێ بەم دیوو ئەو دیودا وەربگەڕێ کردەوەکەیە. ووردبوونەوە و سەرنجدان لەکارێکیدا، هەڵگێڕانەوەی چتەکە.

ئەمراز: ئامراز، (موک.) مراز.

ئەمرۆ: ئەمڕۆ (باد.) هیرۆ، (باک.) ئیرۆ، (هەورا.) ئارۆ، (زەن.، دەر.) ئیمرۆ.

ئەمرۆکە: ئەمرۆکە، ئێمرۆکە.

ئەمریکا: کەرتەی ئەمریکا.

ئەمریکایی: ڕەگەزی ئەمریکایی.

ئەمسا: ئیسە: ئیسا، لەمەوسا.

ئەمسال: ئیمسال.

ئەمشەسپانتا (ئاو.): پاکەکانی جاویدان.

ئەمشەو: ئەوشۆ، ئیمشەو (باک.) ئیشەڤ.

ئەملا: ئەولا.

ئەملاولا: ئەولاولا.

ئەملک (باک.): بەرخی ساوا.

ئەملگن (باک.): بەرخێکە تەمەنی لە دوو مانگان کەمتر بێ.

ئەمن: من، مۆ، ئەز، وەز، م: م گۆتە تە: من بەتۆم گوت.

ئەمنە: ئەمەندە، ئەونە، ئەم ئەندازەیە.

ئەموو: پڕ، فرەپڕ، زۆرپڕ، تێکچڕژاو.

ئەمووس (جا.): ئەنگوست، قامک.

ئەموست: بڕوانە: ئەمووس.

ئەموستە چاو: مەبەست لە شەوی زۆر تاریکە.

ئەموستەویلە: ئەنگوستیلە.

ئەموست بەستە: دەست خەڕۆ.

ئەموستیلە (بابا.): ئەنگوستیلەیە، کە بۆ جوانی لەدەست دەکرێ، ئەنگوستیلەی درووماتی، کە بەرگدرووان لە قامکی دەکەن بۆ ئەوەی دەرزی پێ پاڵ بدەن.

ئەمەی: ئەمەمە.

ئەمێ: ووشەیێکە شووێنی نزیکی پێ نیشان بدرێ.

ئەمێستا: ئێستا.

ئەمێستاکە: ئەمێستا.

ئەمێستە: ئێستە. ـــ کە: ئێستەکە.

ئەن (ئەردە.): چەن، چەند، ئەند، هەند، هەندێ.

ئەناب (باک.): نیشانەیێکە لەسەرددانی وولاخی بەرزەی پیر دیار دەکات.

ئەنار: هەنار.

ئەنازە: پێوانە، ئەیارە، ئەندازە، سەنگینی، قەد، بەقەد، هەندەی، ژمارە، بێ ـــ : بێ ژمارە.

ئەناژە: ئەندازە، ژمارە، سنوور، ڕادە.

ئەناشتا(فە.): بەرچا، خواردنی بەیانی، بەرتێشت.

ئەنام: ئەندام، تەن، تەلە.

ئەنام گیان: ئەندامی ژیان و زیندەگانی، وەکوو: مێشک، دڵ، جەرگ، هەردووک گون.

ئەنە: قوڵەکراوەی (ئەنەدوڵە) بۆ سەرچاوەکانی ئەم فەرهەنگە.

ئەنەگیای (هەورا.): داگیرسان.

ئەنە باوای (هەورا.): تێگەیشتن.

ئەنبار: ئەمبار، کیلێل، کیلێر، کوونگەه، پانگەه. ـــ ی تفەنگێ: بەرەم، (باک.) شەهک. ـــ ی: وەردینەی نان پانکردنەوە.

ئەنبازبوون: ئەمبازبوون.

ئەنبایی(باک.): هاوشانی.

ئەنبوو: پڕ.

ئەنبووژەن: ماددی.

ئەنتاری (باک.): کەرا.

ئەنتوپەهەت: گومان لێکراو، چاڤ زۆورک، چکزین.

ئەنتیکە: کەڤنارە، کۆنە، کۆنینە، کەل و پەلی زۆر کەون.

ئەنتیکەخانە: شووێنی کەل و پەلی کۆنینە.

ئەنتێن (باک.): ئەنرین، بەخەم و پەرۆشبوون، خەفەتخواردن.

ئەنجام: پەرتاڵ، پرتووک، دووایی، سەرەنجام، شەوت، دووای فەرمانێک.

ئەنجامە: ئاسنێکی دوولاییە تای دەرگاو پەنجەرە و چتی تری پێ دادەکوترێ، لاولاوەی دەرک و پەنجەران.

ئەنجامدان: پێکهێنانی کارێک.

ئەنجە: چتی ئەنجراو.

ئەنجەئەنجە: ئەنجن ئەنجن. ـــ کردن: پلپل و کوتکوتکردن.

ئەنجن ئەنجن: چتی زۆر هەنجراوی وورد.

ئەنجراو: هەنجراو.

ئەنجنین: هەنجنین، جنین، هنجاندن، جناندن، ووردکردنی چت.

ئەنجوومەن: لیژنەیەکی تایبەتییە، کە بۆ دووان و لێکۆڵینەوە لە چتێک پێکهاتبێ.

ئەنجوومەنی بەڕێوەبەری: لیژنەی هەڵسووڕاندن.

ئەنجوومەنی شارەوانی: لیژنەی شارەوانی.

ئەنجیر (لو.): هەنجیر.

ئەنجینە (ئەردە.): چیلکەو چەواڵ، چیلکە.

ئەند: کەمێک، چەند، هەند.

ئەندئەخت: تفەنگ و تۆپ بەرەو نیشانە ئاوێژتن.

ئەندازە: چاپان، هەند، چەندێتی، ڕادە، سێو، بارست، تیەن، بە ـــ یی: بەقەد، بارستایی، هێندەیی، لە ـــ بەدەر: سەراسا، بێڕادە. ـــ گر: کەسێکە بارستایی چتێکی بگرێ، ئەندازیار، ئەندازەناس، بەردەبار. ـــ گرتن: بارستایی و ڕادەی چتێکی گرتن. ـــ گری: بارستایی و ڕادەگیری، ئەندازەناسی، بەردەباری.

ئەندازیار: ئەندازەزان، ئەندازەگر. ـــ ی: ئەندازەزانی، ئەندازەگری.

ئەندام: پەل، یەکێکە لە لیژنەیێکی چەند کەسی. باڵا، بەژن، ئادگار.

ئەندەروون: ناوەوە، ژوورەوە، ناوزگ، هەناو.

ئەندەکۆ (باک.): وێنجە.

ئەندرێشە: هەندرێشە، جوورە گیایەکە.

ئەندوک (مەک.): نێوداری مەشکەیە، (دەر.) ناودۆک، ناومێری، (هەورا.): نێرەژەن.

ئەندێش: مەترسی، سام، ئەندێشی لێ مەکە. لێی مەترسە، سامی لێ مەکە.

ئەندێشە: پۆنج. ـــ کردن: پۆنجین، ڕامان.

ئەنرانن (باک.): تووڕە و قەڵسکردن.

ئەنرین (باک.): تووڕەو زویربوون، ئازارکێشان.

ئەنزەرووت: حەنزەرووت، جوورە دەرمانێکە.

ئەنزەلۆک (باک.): کولبە، کۆلیت، خانووێکی خراپووچکەیە.

ئەنزێل (باک.): لیس، جێگایەکە باڵندەی بە شەو لەسەر هەڵدەنیشێ.

ئەنقەس: دانستە، بەدەس، دەسنەقەس.

ئەنگفتە: بڕوانە: ئەنگاوتە.

ئەنگفتن: ئەنگاوتن.

ئەنگاو (کە.): هەنگاو.

ئەنگاوتە: دەردی کوتووپڕی، لە کاتی تووککردنێدا دەڵێن: یاخوا ـــ ت لێدا، ئەنگاوتە لە گوێی دڵی دا. ئەنگاوتن: لەنیشاندان، خرچاندن، خچاندن، خیچاندن، هەنگاوتن، ئەنگافتن، هنگافتن، لێدان، (هەورا.) پێکان، پێکاندن، چتێک لە چتێکیتر بدرێ و ئازاری بدات یا زامداری

بکات. پێروو ئەنگووت: کۆهەڵات، گەلاوێژ ئەنگووت: گەلاوێژ هەڵات، نێری خۆی ئەنگووتووە: نێری خۆی ناسیوە.

ئەنگەبین: هەنگووین.

ئەنگر (شک.): سڵ، زیز، تووڕە.

ئەنگڕان: هەڵگڕان، زۆر دەوڵەمەندبوون.

ئەنگۆ: ئێوە (باک.) هن، هنگ، هنگۆ،هۆن، هوون، (هەورا.) شمە.

ئەنگووان: ئەنگێوران، هەنگووان، ئەنگووتن.

ئەنگوتران: ئەنگێوران، هەنگووان، ئەنگووتن.

ئەنگوتراو: ئەنگێوراو، هەنگوواو.

ئەنگوتک (کە.): کشک، گونک، (بابا.) کووتک، گوندک، گشتک، گلۆر، گروشت، (هەورا.) گونکێ.

ئەنگوتن: ئەنگاوتن، پێروو ئەنگووت: کۆهەڵات، گەلاوێژ ئەنگووت: گەلاوێژ هەڵات، بای بەیانی ئەنگووت: بای بەیانی هەڵی کردێ، نێری خۆی ئەنگووتووە: نێری خۆی ناسیوە، سەرما ئەنگووت: سەرما سەری هەڵداوە.

ئەنگوچک: سۆرانی، فەقێیانە، (باک.) تووچک، (سوور.) لەوەندی، (ڕۆژ.) ناسۆنە، نادەستێ، (ڕەوا.، کۆ.) ووچک، کەلاتگوچک، کلک ئەنگوچک، کلکە.

ئەنگۆر (لوڕ.): ترێ.

ئەنگۆر (گەور.): تام.

ئەنگۆرە: لەمەوپێش.

ئەنگوور: بڕوانە: ترێ.

ئەنگوس: قامک، تبل، تل. ـــ تووتەڵە: قامکە تووتەڵە.

ئەنگوسە برا تووتەڵە: قامکی پەنا قامکە چکۆڵە.

ئەنگوسە ناوگین: قامکی ناوەڕاست.

ئەنگوسە نما: کلکە نما.

ئەنگوسەگەورە: (سپێ کوژە).

ئەنگوسە وێڵە(هەورا.): ئەنگوستیلە.

ئەنگوسێچ: جوورە هەڵوایەکە.

ئەنگوست (هەو.): قامک، تپل، تل.

ئەنگوستەوێڵە: ئەنگوستیلە.

ئەنگوستەوێڵە

ئەنگوستنما: کەسێکە لەبەر ناوو ناوبانگی بەقامک نیشان بدرێ، چتێکە بەقامک نیشان بدرێ.

ئەنگوستیلە (موک.): هەنگولسیک، هنگوستێل، گوستک، گووستیلک، گوستیلە، ئەنگوشتەری، نگین، کلکەوانە، ئەموستیلە، پەنجەوانە، ئەنگوشتەری، (موک.) مینەکە.

ئەنگوستیلەی درووماتێ: ئەنگوسانە، (پیر.) قووچکە، (هەورا.) کلکەوانەی درووماتێ، دەق، سەرتلیک، هنگوستۆک.

ئەنگوستیلەی درووماتێ

ئەنگوسێ: کەمێک.

ئەنگوسیلە: ئەنگوستیلە.

ئەنگوسیلەی بێکاسە: ئالقە، ئەنگوستیلەی بێنقێم و قاش.

ئەنگوشت: قامک.

ئەنگوشتەری (باک.): ئەنگوستیلە.

ئەنگوشتەوێڵە: ئەنگوستیلە.

ئەنگوشتنما: چتێکە بە قامک نیشاندرێ.

ئەنگوشتیلە: ئەنگوستیلە.

ئەنگوشت نیشان: بڕوانە: ئەنگوستنما.

ئەنگیر (فە.): ترێ.

ئەنگینار(باک.): کەنگر.

ئەنگێو: نیشانچی، (موک.) تفەنگچی، (خۆ.، پیر.) نیشاندار، پلحەتکە، کەسێکە گەلێک جاران لە نیشانە بدات.

ئەنگێوە: بڕوانە: ئەنگێو.

ئەنگێوران: ئەنگووان، لێدران، پێکران، خچان، خرچان، خێچان، بەرکەوتن، وەبەرکەوتن.

ئەنگێوراو: ئەنگوتراو، ئەنگاوتراو.

ئەنوو: پلمە، پەژارە، پەرۆش.

ئەنوا: ماڵ، سامان، دارایی.

ئەنوختە: پاشەکەوت، ئابووری.

ئەنوختەکار: بەئابوور.

ئەنوختەکردن: پاشەکەوتکردن.

ئەنۆش (باک.): نۆشی گیانت بێ.

ئەنی (باد.، کە.، باک.): نێوچاوان، هەنیە.

ئەنیا (باک.): هێز، تین.

ئەنیزک (باک.): ئانیشک.

ئەنیسک (هەورا.): هەنیسک.

ئەنیسۆن: ئانیسۆن، بەری گیایەکییە وەک کونجی وایە، بەلام تۆزێک گەورەترە بۆ دەرمان بەکاردەبرێ.

ئەنیش: ترس، باک، هەراس.

ئەنێش: ئەندێش.

ئەنیشە: بیر، هۆش، نیهاد.

ئەنیشک: ئانیشک.

ئەنین (باک.): هاوار، دادو ڕۆڕۆ.

ئەو: بە: دەس ئەو دەس، دەست بە دەست. (باک.) وی، وێ، ئەڤ. (سور.) ئەوێ بۆ مێ، (هەورا.) ئەی. (باک.) ئەوێها بۆ نێر. (هەورا. کۆن) ئەمزێچ. ـــ ان: بۆکۆ، جێناوی نیشانە: *ئەو* ژنە. جێناوی کەسی سێیەمی تاک: بەرهەمی *ئەو*.

ئەوا: وا. ـــ هات: واهات، ئامرازی ئێستاییە وەکوو: ئەوا دەڕۆم: واتە ئێستا دەڕۆم.

ئەوارە (باک.): ئاوارە، بێکار، بێ ئیش.

ئەوارەیی (باک.): ئاوارەیی، بێکاری.

ئەوازین: وازن، زریان.

ئەواگل: واگل، هەو، گەڕیانەوە، گەڕانەوە. (ئەردە.) گەڕانەوە.

ئەوان: (هەورا.) ئانیشا، (باک.) وان، ڤان، ئەڤان. (زەن.) ئانیلە، (کە.) ئەمان، (هەورا.) ئاذی بۆگەلی نێرومێیانی دوور یا نادیارە.

ئەوانە: ئەمانە، ئەڤانە، ئەوان، ئینێلە، (هەورا.، زەن.) ئانیشا، بۆ دووروگەلە.

ئەوانەی: ئەوانە + ی (ئامرازی خستنە سەر).

ئەوانتر: ئەوانیتر، ئەوانیدی.

ئەوانیتر: ئەوانتر، ئەوانیدی، کەسانی تر.

ئەواها (باک.): ئەو بۆمێ.

ئەواهێ (سوور.): ئەو بۆ مێ.

ئەوە: (زەن.) ئینە، (دەر.) ئەیە، یە، (هەورا.) ئید، (باک.) ئەڤ، ئەڤە، (کەل.) ئی، تاقە چتێکی دووری پێ نیشاندەدرێ، بۆئەوەی: ژ بۆ.

ئەوە (فە.): شەوەم.

ئەوەئامای (هەورا.): هاتنەوە.

ئەوەئێس (هەورا.): دۆزەرەوە.

ئەوەئێستەی (هەورا.): (هەورا.) ئێستەی وە، دۆزینەوە.

ئەوەتا: (خۆ.) ئێیهێ، (باک.) ئەڤەڤە، ڤا، ڤایە، ها، هانێ، ئەمەسا، ئەمەستا، ئەمەتا، ئەتا، ئەتانێ، تیی، ئەوەتانێ، (هەورا.) ئینە.

ئەوەتانێ: ئەمەتانێ، ئەوەتا، ئەوەتێهێ، ڤەیە، یەسە، (خۆ.) ئێهێ.

ئەوەتاویا (هەورا.): تاواوەوە.

ئەوەتاهی (خۆ.): ئەوەتێهێ.

ئەوەتە: چتێکی دووری پێ نیشان دەدرێ، ئەوەتا، ئەوەتانێ.

ئەوەتەی: ووشەیەکە سەرەتای کاتی روودانی کاروبارێکی نیشاندەدا: ئەوەتەی (لەوەتی) بیرم کردۆتەوە هەر ئەمەگدار بووم.

ئەوەتی: لەوەتی، لەوکاتەوەی کە.

ئەوەتێهێ (خۆ.): ئەوەتاهێ، ئەوەتانێ.

ئەوەجە: ئەوجە، دەبوو، پێویستە، گەرەکە.

ئەوەسە: ئەوەتە، ئەوەتا، ئەوەتانێ.

ئەوەسیای (هەورا.): حەسانەوە.

ئەوەکان (کە.): هینەکان، ئەوانی دی.

ئەوەکە: ئەوی دی، ئەوەکەی تر.

ئەوەگیریا (هەورا.): گیراوەوە.

ئەوەڵ: یەکەم، هەوەڵ.

ئەوەڵەمین: یەکەمین.

ئەوەند: هەند.

ئەوەندە (باک.): ئەڤەندە، ئەڤهەندە، ئەوئەندازە، ئەونە، هێندە، (دەر.) ئەوقەرە، ووتەییێکە ئەندازەی چتێکی دیاری پێ نیشاندەدرێ.

ئەوەندەی: هەندەی، هێندەی.

ئەوەندی: هەندی.

ئەوەی: ئەوە +ی ئامرازی خستنە سەر.

ئەوەیە: ئەمەیە، کەمێک بۆ دوورە.

ئەوباش: (دەر.، خۆ.) لۆتی، تڕۆ، سەرسەری، ئەلۆجەلۆ، هەرزەوهوورزە.

ئەوباڵ: وەباڵ، ئۆباڵ.

ئەوبەر: بەرەکەی دی، لایەکەیتر، ئەولا، ئەوپەڕ.

ئەوپەڕ: ئەوبەر، بەرەکەی دی، لایەکەی دی، بنەبان، دوایی، هەرەدوایی، کۆتایی.

ئەوتاندن (باک.): وەڕاندن.

ئەوتەئەوت (باک.): وەڕەوەڕ.

ئەوتەو: بڕوانە: ئەوتۆ.

ئەوتر: ئەویکە، ئەویتر، ئەویدی.

ئەوتۆ: دەسا، ئەئاوا، هۆتۆ، وەتۆ. سەلاحەددینی ئەیوبی پیاوێکی ئەوتۆ بووە، کەم و زۆر ئاوڕی لە نەتەوەو وڵاتەکەی خۆی نەداوەتەوە.

ئەوتۆیی: هۆتۆیی، وەتۆیی.

ئەوەتی: ئەوەتەی.

ئەوتین (باک.): وەڕین.

ئەوجا: ڤێجا.

ئەوجار: ئەمجار، دیسا، دیسان، ئەوسا، هەوجا، سەرلەنوێ، ئەمجارە، هەم، لەمەوپاش، ئەمجارە، لەمەودوا، ئینجا، لەوە بەولاوە، هەمیسان، لەنووێوە، (باک.) پاشکی، ئیجار.

ئەوجاریش: دیسانەوە، هەمیسانیش.

ئەوجە (ئەردە.): پێویست، پێداویست.

ئەوچەند (باک.): هێندە، هەندەی.

ئەوداڵ: ئاوارە، دەربەدەر، وێڵ، سەوداسەر، (باک.) ئیپڕۆڕ، عەوداڵ، وارەسە، خاسگەل، بگەردک. ـــ ی: ئاوارەیی: وێڵی، دەربەدەری، سەوداسەری.

ئەودەر: دەرەوە، هەندەر.

ئەودەمە: لەوکاتەدا.

ئەودەمەی: (فە.) یەمە.

ئەور (لو.، فە.، باک.): هەوور. ـــ ی بارانێ: هەوری بارانێ. ـــ ی تەنک: هەوری تەنک. ـــ رەش: هەوری ڕەش، گوڕڕەی ئەوری: گوڕڕەی هەوری.

ئەورا (هەورا.): برسی، وورسی.

ئەوراڤ (باک.): هەورێکە بارانێکی سووکی لێ بێ و زووکڕی بکات.

ئەورام: ڕەوایی، پێشڕەفت، دروستی، ساز، سازگاری.

ئەوراوی (باک.): هەوراوی.

ئەورە: ئەوێ.

ئەورەمزدا (ئاو.): ئاهوورە مەزدە، خولای گەورە و تاق و تەنیا، داهێنەری زەوی و ئاسمان.

ئەورەنگ: دەبدەبە، شکۆ، پایە، تەختی پادشایی، هۆش، تێگەیشتن.

ئەوورترشکی (باک.): هەورە تریشقە.

ئەوڕۆ: ئیڕۆ، ئیمڕۆ، ئەمڕۆ، (هەو.) هەوڕۆ، ئارۆ.

ئەوروو (فە.): مەلاشوو.

ئەورووپا: بڕوانە: ئورووپا.

ئەورووپایی: بڕوانە: ئورووپایی.

ئەوڕۆکە: ئەمڕۆکە.

ئەوریشم (کە.): ئاوریشم.

ئەورین (هەورا.): نیشتن.

ئەوسا (هەورا.): سا، ئەوجا، (باک.) پاشکێ، سەرداوێ، ئەوکاتی، لەوەدروا، لەمەودروا.

ئەوسا: ئەوحەلە، ئەودەمە، ئنجا، ئەوجا، جاران، لەمەوبەر، ئەوکاتە.

ئەوسار: هەوسار، ڕەشتۆڕەشمە.

ئەوشان (کە.): هاوشان، جۆرە گیایەکە.

ئەوشۆ: (باک.) ئیشەڤ، ئەمشەو.

ئەوقا: (باک.) ئەڤ، هێندە، ئەوەندە.

ئەوقە: تووش، تووشیار، ئاوقە، دووچار.

ئەوقەدبوون: ئاوقەدبوون.

ئەوک (باک.): هەرامە، کابرا، وانێک، هین، گەروو، قوڕگ.

ئەوکاتە: ئەوسا، لەوکاتەدا.

ئەوکەسە: ئەو.

ئەوکردنەوە (فە.): کردنەوە، ئاوەڵەکردنەوە. (فە.) درانە ئەوکە: دەرکەی بکەوە.

ئەوکێ (زا.): یارۆ، هەرامە، کابرا، وانێک، هین.

ئەوگار (ئەردە.): پەرێشان، گرفتار، بریندار، دڵبریندار.

ئەولا: هۆولا، ئەملا، (هەورا.) ئیلا، بەرانبەر.

ئەولاتر: لایەکەی تر، خوارتر، ئەوبەرتر.

ئەولاولا: ئەملاولا، (هەورا.) ئەیلاوئەولا.

ئەوله (باک.): دڵنیا، ئەرخەیان. ــ بوون. ــ کردن.

ئەوڵە (فە.): خروێرکە، خرووکە، ئاوڵە.

ئەولەگا (باک.): پەنا، پەناگاه.

ئەوڵەمین: پێشین، یەکەمین، سەرەتا، بەرگ، بەرگین، یەکەم.

ئەولەو (فە.): لافاو، لێمشت، سێلاو.

ئەولەیی: دڵنیایی، ئەرخەیانی.

ئەونە (ئەردە.): ئەوەندە، یەند، ئەوئەندازە، ئەم ئەنازە.

ئەووەختە: ئەوسا، ئەوڕۆژە، ئەودەمە.

ئەووک: گەروو، قوڕگ.

ئەوها: ئاوا، وا.

ئەوهە: ئە.

ئەوهەی: ئەوەی.

ئەوهندە (باک.): هێندەی، ئەوەندە.

ئەوهێندە: بڕوانە: ئەوهەندە.

ئەوێ (باک.): دەبێ، ئەشێ، ئەبێ، وێ، وێندەرێ، دەرد، وێرێ، وور، ئەوێندەرێ، دەراهیا، بۆ جێگایەکی تۆزێک دوور بەکاردەبرێ، لەسوورییەدا ڕاناوی کەسی سێیەمی تاکە بۆ مێ: ــ گۆتە من: ژنەکە پێی کوتم. ــ خار: ئافرەتەکە خواردی.

ئەوی (موک.): ــ گەورە: یامەزن، (سور.) ئەو یا ئەوە بۆ نێرینانە: ئەوی خار: ئەوخوواردی، (دەر.) ئەو.

ئەویی: مرازی بەندیوارییە وەکوو ووتەی ئەوەی: ئەویی کوردە ئازایە. ئەوی بفرۆشە. ئەویتر، ئەویدی، ئیتر، ئیکە، کە.

ئەویچ (ئەردە.): ئەویش.

ئەوێدەمێ (موک.): ئەودەمی، ئەوکاتی.

ئەویدی: ئەویتر، ئەویکە.

ئەویدیکە: ئەویتر، ئەویدی.

ئەوێستا: ئێستا، (خۆ.) هەنوکە، (هەورا.) ئیسە.

ئەوێستی: ئێستا.

ئەوێستیکە: ئێستاکە.

ئەویسک (باک.): باڵندەیەکە.

ئەویکە (بابا.): ئەویتر، ئەویدی.

ئەویندار: بڕوانە: ئەڤیندار.

ئەوێندەر: ئەوێ.

ئەوێندەرێ: ئەوێ.

ئەوێها (باک.): هۆوە.

ئەویهێ: هۆوێهێ.

ئەهـ: ئەها، ئاها، ئاه، ئاوخ، ئە، ووتەیێکە لە کاتێکدا بەکاردێنرێ،کە مەردوم چتێک لەدەستی خۆی یا کەسێکیتر بقەومێ و چتێکی ناخۆش ببیسێ یاببینێ، بۆ پەرژش و خەفەتباری بەکاردەبرێ.

ئەها: لە وەڵامی کەسێکی نابووت و پووچەڵدا بەکار دەبرێت، کە هەرەشە بکات واتا خۆی چیە تا چتی وای لەدەست بێت، ئاها، هاها، حا، ئەهـ، بۆ ئاگادارکردنەوەیەو بێدارکردنەوەیەو بانگکردنێیە. ــ خووا خۆشت کات. لە کاتی بیستن و یا دیتنی چتێکی سەیردا بۆ سەر سوورمانێ بەکاردەبرێت، دەها، بەخ، خۆش، خۆشخۆش، وەهـ، وەهوەهـ، بۆ ئافرین و پەسندکردن و لێخۆشهاتنە.

ئەهاک (لو.): قسڵ.

ئەهاو: بۆ بانگ کردنێکی دوورە.

ئەهاها: بۆ بانگ کردنێکی دوورترە.

ئەهای: بۆ ئاگاداری و بێدار کردنەوەیە، چاو، چاوچاو، بڕوانە، بنوارە.

ئەهەک (کە.): قسڵ.

ئەهۆ: ئەها.

ئەهوورە (ئاو.): خودای دادوڕاستی.

ئەهوورەمەزد (ئاو.): خودای ئاسمان.

ئەهێو: هەیهۆ لە کاتی گاڵتە پێکردنێدا بەکاردەبرێ.

ئەی: هەی بۆ قسە لەگەڵکردن یا بۆ بانگکردنە: ـــ پیاوی چاک بۆ واتکرد؟ ئەی خودا داد لەدەست ڕۆژگاری چەپگەر. بەڵێ: فەرمانەکەت بەجێ هێنا؟ ئەی، ئا، ئای، ئۆهـ. لەکاتی ئێش و ئۆفیشدا بەکاردەبرێ. (هەورا.) ئەو، ئەوە، ئەدی (بۆ پرسیارە)؛ ئەمن دەرۆم ئەی تۆش نایەی.

ئەی ئەی (کە.): بەڵێ بەڵێ، ئەدی ئەدی.

ئەیا، ئەدا (هەورا.): دایک.

ئەیار: مانگی (مایس)ە، کە سی و یەک ڕۆژە.

ئەیارە: عەیار، عەیارە، پێوانە، ئەندازە، (باک.) پێست، خەز.

ئەیارشیر: کونەیەکە لە پێستی بۆ پێوانی شیری بەکار دەبرێ. ـــ شیرک: خیگە یا کوندەیەکە بۆ پێوانی شیری بەکاردەبرێت.

ئەیاری شیری: کوندەییێکە شیری پێ دەپێودرێت.

ئەیاری پەنیری: کوندەییێکە لە پێستی بۆ پێوانی پەنیری بەکاردەبرێ.

ئەیاسی (باک.): پەردەی گەمێیانە.

ئەیە: (باد.، کە.) داخوا، داخۆ، ئایا وە نیە؟، (فە.، هەورا.) ئەمە بۆ نزیکە.

ئەیەرۆ: بڕوانە: ئەیرۆ.

ئەیجار: ئەمجار، ئەوجار.

ئەیدەر: ئێرە، ئێستا، ئەوە.

ئەیرە (کە.): ئێرە.

ئەیردانە (کە.): ئێرە.

ئەیرۆ: ئایرۆ، ئەیەرۆ، وەیرۆ، (هەو.) ئەیشێرە، وەیشێرە، شێرە، (ڕەوا.) کەسسێ، قەد کەسسێ، ئەیقەدکەسسێ. هەیرۆ. زاراوەی تایبەتی ژنانە لە کاتی لێقەومانیدا بەکاری دەبەن یا لەکاتی بیستنی چتێکی ناخۆشدا.

ئەیرییەنە (ئاو.): ئێران.

ئەیزەد (باک.): خودا، ئێزەد.

ئەیزەدی (باک.): یەزیدی، خوداپەرست، یەزدانپەرست.

ئەیزی: دەڵێی، چما، چمان، وەدەزانی.

ئەیسووتام وەی برژام: گەمەییێکی منداڵانە.

ئەی شێرە (هەورا.): بڕوانە:ئەیرۆ.

ئەیقەز (باک.): ئامادە، ساز، ئەز ـــم بێمە نک تە: من ئامادەم بێمە لای تۆ.

ئەیقەزاندن (باک.): ئامادەوسازکردن.

ئەیقەزین (باک.): ئامادەوسازبوون.

ئەیقەدکەسسێ (ڕەوا.): بڕوانە: ئەیرۆ.

ئەیلا (دەر.): ئەولا.

ئەیلاوئەولا (دەر.): ئەملاوئەولا.

ئەیلۆ (باک.): هەڵۆ.

ئەیلوول: مانگی نۆیەمینی ساڵی ڕۆژییە، کە لە نیوەڕاستی ئاب و تشرینی یەکەمدایەو سی ڕۆژە.

ئەین: ڕۆژی هەین.

ئەینا: دەنا نا، ئەدی نا، چۆن نا، کە پرسیارێک بکرێ ئایا تۆ گەل و نیشتمانت خۆشدەوێ، کە لە بارێکا خۆشی بووێن لە وەڵامدا دەڵێ: ئەینا واتا ئەدی‌نا؟.

ئەینە (هەورا.): ئەوێ، ئەوێندەرێ.

ئەینوو: ڕۆژی هەینی.

ئەینی: هەفتە، ڕۆژی هەینی.

ئەیوا (کە.): ئەدی وایە، وایە.

ئەیوان (هەورا.، باک.، کە.): هەیوان، بێلایی.

ئەیوای: وەیوای.

ئەیهاوار: ئای وای، هەیهاوار، ئەیداد، وەیداد، وەیهاوار، هەیداد.

ئەیهۆ: ئەیهوو، هەیهۆ لەکاتی وەڕەز بوون لێ خۆشنەهاتنی گوفتار یا کردارێکدا بەکاردەبرێ.

ئەیهۆهەیهۆ: بۆ جەختکردنە.

ئەیهوو: ئەیهۆ، هەیهۆ، بۆ ڕابردوویەکی زۆر کۆن بەکاردەبرێت، واتە لە کاتی گێڕانەوەی سەربردەییێکی زۆرکۆندا، کە مرۆ وەبیری بێتەوە یا بیری لێ بکاتەوە دەڵێ ـــ واتە زۆر کۆن و دوورە.

ئەیی: بەڵێ، وایە، بەڕاستی وایە.

ئەییی: ئەدی، بەڵێ بەڵێ. لەکاتی باوەڕنەکردن و یا قەشمەری پێکردنێدا بە کار دەبرێت.

ئەییینی: ئەڤینی، خۆشەویستی، میهر، حەزلێکردن.

ئخ: ووشەی دەنگییە.

ئخ: دەنگی ئاوێژتنی بەڵغەم و تفە کاتێکی مرۆ کەبیەوێ لە گەرووی خۆی فڕێبدات.

ئد (باک.): لە، دە، (باک.) ئل.

ئدلب: شارۆچکەیەکی کوردانە کەوتۆتە ڕۆژهەڵاتی ژێری شاری (حەڵەب).

ئزمڕی (بابا.): جوورە ترێیەکە.

ئسهار (لو.): هەڵگێڕانەوەی زەوی ناو باغ و باخچانە.

ئستڕانە: لاوکێکە، کە سەرگوزشتەی دڵداریتی نیشان بدات.

ئستێرک: شوقەللەت.

ئستینگ (باد.): زەردەواڵە، زەرگەتە.

ئشتر

ئشتر (فە.): ووشتر.

ئشک (باک.): قولاپە، دەمارە هەرە ئەستوورەکەی سەرەوەی پانییە.

ئشکێل: ئەشکێل، فەرمان، دەستوور، توواناییی، دەستەڵات.

ئل (باک.): بڕوانە: (ئد).

ئلەه (باک.): مرازێکە بۆ وەڕاست گێران و جەخت بەکاردەبرێ: ـــ تێ بێ ئەم هەرن نان بخۆن: دەبا ئێمە بچین نانی بخۆین.

ئله

ئلۆل: هلۆل، هەلۆل، ناوخاڵی.

ئلە (باک.): هەڵۆ.

ئلهۆ (باک.): هەڵۆ.

ئلێمی (باک.): ملپێچ، شاڵگەردن.

ئەم: چەمۆڵە، کەسێ کە چەمۆڵە لە کەسێکی تر بنێ دەڵێ: (ئەم). ــ لێکردن: چەمۆڵەلێکردن و بەپاتەوە دەست بۆ لای وی درێژکردن. لە وەلامیشدا دەڵێن: ئەم لە خۆت.

ئەمبار: عەمبار، ئەنبار، ژووری تایبەتی دەخڵ ودانان.

ئەمجا: ئنجا.

ئنجا: ووتەیە کە لەپاش دەست هەڵگرتن لە چتێک و دەست بە چتێکی ترکردن بەکاردێنرێ: تاتێستامن ئەم پەرتووکەم دەخوێندەوە، ئنجا نۆرەی تۆیە. ــ کوو: ئینجاکوونێ.

ئنجک (فە.): جل، بەرگ.

ئنجنار (کۆ.): گیایەکی دەستچینە وە گوڵەبەرۆژەی دەچێ تامی ناوکی وەک باینجانییە گوڵەکەی مۆرە و گەڵاکانیشی دەکەنە دۆڵمە.

ئنجیل: نامەی ئاسمانی عیسا پیغەمبەرییە(د) چووار بەرگن، ئینجیلی لۆقا، ئینجیلی مەتی، ئینجیلی یوحەننا، ئینجیلی مەرقۆس.

ئە یا ئەھ (باک.): ئاھا ئەھا، ئامرازێکە بۆ زوویری و تیزە جاری بەکاردەبرێت: ئەھ (ئە)دێ عەلۆ ژمەرە تالانێ ڤەگەرینێ: ئاھا ئەو عەلۆیە تالانێ بۆ مە بگەرێنێتەوە.

ئەیا ئەھە (باک.): بۆ وەبیرهاتنەوە و ترس بەکار دەبرێت: ئەھە مەجەنتێ خوە دگەمیێدە هێشتیە، واتا ئەھە ئێمە جانتایەکەی خۆمان لەناو گەمیێدا بەجێ هێشتووە.

ئۆ: بۆ بانکردن بەکاردەبرێ: ئۆ بابە، هۆدایە، هۆ لە کاتی ئێش و ئۆف پێگەیشتنێ و سەردەمی واق و وورمانیشدا بەکار دەبرێ: ئاخ، ئۆف، وای، ئای، ئۆی، ئۆھ، ئەی، وەی، کورتکراوەی ناوی(ئۆمەربل)ە بۆ سەرچاوەکانی ئەم فەرهەنگە، بۆ سەرسوورمانیش بەکاردەبرێت.

ئۆب: بڕوانە: ئۆبە.

ئۆباڵ: گوناح، سووچ، تاوان، وەباڵ. ــ ت بەئەستۆم.

ئۆبە: دەستەخێوەتێکی خێلاتانە، هۆبە، دەستە، چەند، کۆشکێکی دارینە، کە بەراییخ و فەرش داپۆشرابێ.

ئۆبەر (باک.): لێفەی هەرسەرەوەیە.

ئۆبەری (باک.): لێفەی چکۆڵە.

ئۆتۆ: ئامرازی بێدەسەلاتی و سەرسوورمانییە. ــ ئەز بەتەرا کەتم بەلایێ: ئاھا ئەوا ئەمنیش بەتۆوە کەوتمە ناو بەلایێ، ئۆتۆدکەم ناکەم، بەلایێ خوە ژ من ڤەناکەی.

ئۆتۆمۆبیل: بەزۆک، خۆشبەز، کارامە. ــ چی: بەزۆکەوان، خۆشبەزەوان.
ــ ی زرێدار: بەزۆکی زرێدار.

ئۆجاخ: ئاگردان، بنەماڵە. ــ کوێر: بێ منداڵ.

ئۆجک (باک.): زگ.

ئۆح: بڕوانە: ئۆحە.

ئۆحە: دەنگێکە بۆ ئاگادارکردنەوە و گێراندنەوەو ڕاوەستاندنی ڕەشەوولاخان بەکاردەبرێ. ئوھ، ئۆحەحە: ئۆحەحەی.

ئۆحەحە: بڕوانە: ئۆحە.

ئۆحەحەی: بڕوانە: ئۆحە.

ئۆخ: ئاخ، ئۆف، (باک.) ئاخش، ئۆھ، لێ، ئۆخەی، ئۆخەیش، خەی. دەنگێکە لەکاتی خۆشی یا ناخۆشیدا هەستی پێدەردەبرێ، بەس.

ئۆخەی: بڕوانە: ئۆخ.

ئۆخەیچ (ئەردە.): بڕوانە: ئۆخ.

ئۆخەیش: بڕوانە: ئۆخ.

ئۆخر: بڕوانە: ئۆغر.

ئۆخزن: ئۆقرە، ئارام.

ئۆخزن هاتن: دڵداکەوتن، کفت و کۆی دڵ، دامرکان.

ئۆ خووەش: ئۆخەی، ئۆخەیش، ئامرازێکە بۆ خۆشی بەکاردەبرێ.

ئۆخین: پەرۆش خواردن، خەمخۆری.

ئۆدە: دیو، ژووری خانوو.

ئۆردەک

ئۆردەک: قاز.

ئۆردوو: لەشکر، ئۆردی، هۆردوو، پێگەھ. ــ بەز: لەشکرگە، هۆردووبەز. ــ گا: لەشکرگا.

ئۆردی (هەورا.): ئۆردوو، هۆردوو.

ئۆرناگ (باک.): غوونە.

ئۆرۆمۆن (هەورا. کۆن): هەورامان.

ئۆزۆر (هەورا. کۆن): ئازار.

ئۆزیرە (باجە.): دوورێنێ.

ئۆش: هۆش، هۆنش، بۆ ڕاوەستاندنی گوێدرێژان بەکاردەبرێ.

ئۆشت: ئۆش.

ئۆغمن: (هەو.) ناوی هەفتەی چووارەمینە لە هەشت هەفتەیەکانی زستانێدا و لە نێوە ڕاستی مێرەم و پیتدایە.

ئۆغر: ڕۆین، ڕۆیشتن، چوون، مالاوایی، سەفەری خێر، کۆچی پیرۆز. ــ ت خێر بێ: ئۆغراتە یا خێر بێ، کۆچت خێربێ، ئۆغربێ؟ بۆ کووێ بەخێر دەچی؟.

ئۆف: ئاھ، ئۆ، ئۆھ، ئاخ، ئای، ئۆف. ووشەیە کە لەکاتی ئێش و داغ و خەفەت پێ گەیشتنێدا بەکاردەبرێت.

ئۆفە: نەخۆشییێکی یەکسەمە وەک هەلامەت ئاو بەلووتیدا دێتە خوارێ.

ئۆفت: بڕوانە: ئۆف.

ئۆفلاز (باک.): خۆشەویست، ژیرکەڵە.

ئۆقرە: هەدا، ئارام، ئۆتکە. ــ گرتن: ئارامگرتن، ئۆتکەگرتن، ئۆتکە خواردن، دابین بوون.

ئۆقیانووس: دەریالووش.

ئۆگە (هەورا.): ئەوێ، (فە.) ئەورە.

ئۆگر: ڕام، دەستەمۆ، هۆگر. ــ بوون: ڕاهاتن، ڕامبوون، کەتن، سەرهەوا. ــ ی: ڕامی، دەستەمۆیی، هۆگری.

ئۆلاق (زا.): ئەسپی ناڕەسەن.

ئۆلە (باک.): باڵندەییێکە.

ئۆلۆلۆ: ئای ئای، ئۆف ئۆف، لە کاتی خەم و پەرۆش و ئازار پێگەیشتنێدا بەکار دەبرێ.

ئۆلی (باک.): ژوور.

ئۆمەر: ناوی پیاوانە لە (عمر)ی عەرەبییەوە وای لێهاتووە.

ئۆمەریل: خێڵێکی بەناوبانگی کوردانە لە پێش پەیدابوونی ئیسلامدا پیاوێکی ناودار ناوی هۆمەر (ئۆمەر) بووە، ئەم خێڵە بەناوی ویەوە کراوون. لە ئێرانیش زۆرن، لە کەناری مووسڵ ٥٠٠ ماڵ پترن لەناو دزەییانیشدا هەن، دێیەکی ٢٥ ماڵی لەلای کفرییە، ئەمن خۆم لەو خێڵەم.

ئۆمەرکا: ئێلێکی بچووکی کوردانە دەکەوێتە لای رۆژهەلاتی شاری قامیشلوو.

ئۆمەریا: ناوی هۆزو ئێلێکی کوردانە لە ژووررووی شاری نسیبینێ نزیکی سەدهەزار مرۆڤ هەیە.

ئۆوحە: ووشەیێکە رەشە وولاخی پێ رادەوەستێنرێ.

ئۆهـ: ئۆخ، ئۆف، ئاخ، وای، ئەی، ئای، لەکاتی ئێش و ئۆف پێگەیشتن و ناهۆمێدی و سەر سوورمانێدا بەکاردەبرێت.

ئۆهە: بۆ راوەستاندنی ئاژاڵان بەکاردەبرێ.

ئۆهنای (باک.): ئۆخەی، ئۆخ، ئۆخەیش، ئۆهـ، بۆ خۆشییە. ـــ ئەڤ چ خوەشە: ئۆخ ئەو باغە چەند خۆشە.

ئۆهۆ (باک.): ئامرازی بێ دەستەڵاتی و سەرگەردانییە. ـــ رەنگە تالانەکەمان بۆ بگێڕێتەوە.

ئۆی: ئای، ئاه، ئاخ، وی، ئۆه، ئۆف، وای. لە کاتی ئازارپێگەیشتنێدا ئافرەتان پتری بەکاردەبەن.

ئۆیە: جوورە چنراوێکی تەنکی کونکونە بۆ جووانی لە قەراغ چتمەکان دەدروێت.

ئۆیها: ووشەیەکە بۆ تێبەردانی سەگ بەکار دەبرێ.

ئۆیهای: ئۆیها.

ئوتاخ: وەتاخ، ژووری دانیشتن. ـــ ی خەو: وەتاخی نوستن.

ئوترەکای (هەورا.): قەڵشان، قرنجان.

ئوتول (ئەردە.): تەختی رەوان.

ئوتوو: مرازێکە بۆ دەق پێدانی جل و بەرگ بەکار دەبرێ. ـــ چی: ئەو کەسەیە نووتوو دەکا.

ئوتی: نووتوو.

ئوجاخ: ووجاخ، کووانگ، قووڵکە. ـــ کوێر: بێ منداڵ.

ئور (باک.): وورگ، چیکڵدانە.

ئورز (رۆژ.، شەبەک): هەستە.

ئورفە: شارێکی کوردانە لە ١٨ ویلایەتەکانی ژێر دەستی ترکاندا لە رۆژاوای ئامێدی و دیاربەکرییە.

ئورمێ: (وورمێ) شارێکە (١٦٠) ساڵ لەمەو پێش هەمووی کوردبوون ئێستا کراونەتە (تورک) لە نێوانی کوردستان و ئازەربایجاندایە.

ئورووپا: پارچەیێکە لە پێنج پارچە ووشکانییە کانی سەر زەوی.

ئورووپایی: دانیشتووانی ئورووپا، زمانی ئورووپاییان.

ئوسا: وەستا. ـــ ی دیوار: وەستای دیوار، بەننا.

ئوشن (کەل.): کوتن، گۆتن، ووتن.

ئوف (باک.): ئۆف، مرازی ژان و ئێشدەربرینە، (بابا.) ئۆخەی، ئافەرین.

ئوفەر: مەقاو، هەلاەمەت، ئەخۆشییێکە تووشی چارەوێیان دەبێ.

ئوففە: بروانە: ئوفەر.

ئولاغ: وولاخ، برێتییە لە رەشە وولاخ و کەر و ئێستر و وولاخی بەرزە. ـــ دار: کەردار، وولاخدار. ـــ ی: کەرداری.

ئولاق (باک.): ماینی بێ تین و لاوازە.

ئومێد: هیوا، هەویا، هومێد، هێڤی، (باک.) پونگال. بە ـــ: هیوادار. ـــ کردن: ئومێدەواری. نا ـــ: بێهیوا، بێ ڤیری، بێ هێڤی. نا ـــ بوون: دەست لێ شوشتن، رەچاوگرتن، پشت پێبەستن.

ئومێدەوار: بەهیوا، هێڤیدار. ـــ ی: بەهیوایی، هێڤیداری.

ئونجە (باد.): وێنجە.

ئونیشک (بابا.): کەرە، رۆنی کەرە.

ئوو: (باک.) و، وە.

ئووب (باک.): ئۆبە.

ئووتی (باک.، فە.): وتوو.

ئووچک (باک.): ئەنگوچک.

ئوود (باک.): رێز، قەدر. ـــ گرتن: رێزگرتن.

ئوودە: بەرێز، سەنگین و گران، شایانی رێز.

ئوور (باک.): زگ.

ئووریەلیشک (باک.): ترترۆک، بۆری خوواردنێ.

ئوورت (باک.): مەزرای نزیک گوندی، نیشتمان.

ئوورک (باک.): وورگی وولاخان.

ئوورین (باک.): لووراندن، لوورەی سەگ و گورگانە.

ئووزەر (باک.): جێگا.

ئووسرە (بل.): کەندووی ئاردودانەوێڵەیە.

ئووشی (باک.): هێشوو، گوڵەگەنم و جۆ و ئیتر.

ئووف (بابا.): بروانە: ئوف.

ئووفە (بابا.): کولک و قوونێرێکە لەئێسکی پەیدا دەبێ.

ئووفت (کە.): ئافەرین، ئوویفت.

ئووک: گەروو.

ئوولی (باک.): ئەهۆمی دووەمی خانووانە.

ئوونە (هەورا.): هۆوە.

ئوویەردە (هەورا.): بووردنەوە.

ئوویژە (رۆژ.): هەیرتەی جووتی.

ئوویف: ووشەی پەسند کردنێیە، ئافەرین.

ئوویفت: ووشەی پەسندکردنێیە، ئافەرین.

نێ: بەڵێ، نەرێ، ناری. فەرمانی تەواوکردنێیە واتا، کە کەسێک باخوێ و تۆش بتەوێ ئاخۆتنەکەی تەواو بکات جارجارە پێی دەڵێی (نێ) واتا تەواوی کە بزانین ئەنجامی چی بەسەر دێت یاچۆن کۆتایی دێت. لە زاراوەی باکوردا ئامرازی نێرینانە لەخستنە سەردا، برایێ مـن، بابێ من، ئاپێ من؛ ئەڤ ڕەز نێ منە: ئەم ڕەزە هی منە. بەس، بیبڕەوە. مرازی نادیارە، نیشانەی نەناسیاری، وەکوو دووێنێ لە باغی ئێمەدا پیاوێ میوەی دەچنی نەشمناسی. قوڵە کراوەوەی ناوی ئێرەوانە بۆ سەرچاوەکانی ئەم فەرهەنگە. ئامرازی خستنەسەر: ـــ ێ، زینێ هەسپ، بازنێ زێڕ: زینی ئەسپی، بازنی زێڕی، جێ نێوی، هەیی، هی، نێ؛ ئەم پێنووسە نێ وییە، بۆ پرسیارو سەرسووڕمانیش بەکاردەبرێ وەکوو نێ؟. واتە ئایا بەڕاستیتە، لەکاتی باوەڕ پێکردنێدا، کە کەسێک چتێکت بۆ بگێڕێتەوە دەڵێی (نێ) واتە:وایە، ڕاستە.

نێ نێ: بەڵێ بەڵێ، نەرێ نەرێ، نارێ نارێ. بەس، بەس بەس، بیبڕەوە.

نێت (باک.): ڕان.

نێتۆن: کوڕێ، کوڕە، (دەر.) کور.

نێتوون (باد. ، باک.): دۆژە، جەهەنەم. قەڵاخێکە دیزە و گۆزەی تێدا سوور دەکرێتەوە، تەندووری گێچی. هاڵاوی ئاووری.

نێجگار: بڕوانە: ئێجگار.

نێجگارەکی: بڕوانە: ئێکجارەکی.

نێجگاری: بڕوانە: ئێجگاری.

نێخە: نێقە، بەرزک. لە ـــ بوونەوە: لەکۆڵبوونەوە. لە ـــ کردنەوە: لە کۆڵکردنەوە، (باک.) میلوان، پستۆ، بەرستۆ، بەرستۆک. (باک.) بەرسکوڕ، بەستوورک، پێسیر، (زا.) بەندک، (ڕەوا.) زیبی، ملیوان. یەقە، یاخە، ستکر، نێقە، بەرزک، بەرچێڵە، شەبەک.

نێخە وبەرک: بڕوانە:نێخەوبەرزک.

نێخەوبەرزک: نێخەوپێشەسنگ. ـــ ی بەدراوی ژنان، بەرە، گۆبەرزک.

نێخەی کراس: (ڕۆژ.) میلوان.

نێختە: ئەسپی خەساو، بارگینی خەساو، کەڵ و گای خەساو، یەختە. دارەبی ونێتر، کە سەرولق و پۆپەکانی بڕا بن و کورتکرابێتەوە.

نێخدان: یەخدان، جوورە سندووقێکی گەورە بوو کەلوپەلی ناوماڵیان تێدا هەڵدەگرت. ڕۆندان.

نێخستن: خستن، کەواندن، خستەی. بیخە، بیکەوێنە.

نێخسیر: دیل، یەخسیر، بەیدەست.

نێخسیری: دیلی، یەخسیری، بەیدەستی.

نێخنی: ئێغنی، یەغنی.

نێخنی کێش: ئێغنی کێش، یەغنی کێش.

نێد (هەورا.): ئەمە، ئەوە، ئەمەوە.

نیدەک: یەدەک، سووار یا کاروانچی، چارەوێیەکی پتر لە وولاخی سواری و باری خۆیان لەگەڵ خۆیان دەبەن بۆ ڕێگای دوور.

نێدەک: یەدەک، دەژ، (باک.) نیردەک، نەردەک، نستوو. شانەی پتری دەمانچە.

نیدن (باک.): نیدی.

نێدوون: ئێستا، هەنووکە.

نێدی: نیتر، لەمەوپاش.

نێر (هەورا.): ئاگر، ئاوور، ئاویر.

نێران: (ئاو.) ئەیری یەنە، نێوی ئافرەتانە.

نێرانە: نێرە، نەنێرە.

نێرانی: دانیشتووانی نێرانێ، زمانی نێرانێ؛ مەبەسیان تەنها لە فارسییە، ئەگەرچی نێزیکەی چل و چوار زمان و دیالێکتی سەردەمی کۆن و نێوەڕاست و نوێ و هاوچەرخ سەر بە کۆمەڵەی زمانانی نێرانین.

نێرە: (شەبە.) نیزا، (باک.) نێرهە، ڤر، ڤێرێ، هر، لها، (جا. ، پێن.) ئەگرە، چوندە، (کە. ، دەر. ، هەورا.) ئەیرە، نێروانە، (لو.) ئیمکە، نێرانە، ئەیروانە، (باک.) لەیرە، هرە، ڤرە. مرازێکە جێگای نزیکی پێنیشاندەدرێ.

نێرەتی (ڕۆژ.): بێتین، بێهێز، گێچەڵ، ترکزە، تەلەزگە، دیوارەکە ـــ یە: دیوارێکە بێتینە خەریکە بڕمێ.

نێرەج: نێوی کوڕی هەرە گچکەی فەرەیدوونییە.

نێرەق: هێرەق، هەوجاڕ، هێش. دارێکی دوو پەلە، پەلەکورتەکە گاسنی تێ دەخرێ و پەلەدرێژەکەی مژانەی لێدەدرێت. هەستانی چووی وولاخانە. ـــ کردن: هەستاندنی چووی وولاخانە.

نێرەڤان: یەرەڤان، نەخۆشی زەردوویییە.

نێرەقە: نێرەقی جووتی.

نێرەوان: بڕوانە: نەرێڤان.

نیردانە (کە.): نێرە.

نێردەک (باک.): یەدەک، نێدەک (وولاخ). (باک.) جوورە ماینێکی سەردەمی پێشووە.

نێرش (باک.): هێرش، شاڵاو، پەلامار.

نێرفست (باک.): جوورە دارە عەرعەرێکە گەڵای وورد و هەمیشە سەوزە و دڕکاوییە و بێ بەرە، لە چیایەکی کوردستاندا زۆرە.

نێرگا (هەورا.): ئاگردان، ئاوورگ.

نیرۆکوشن (هەورا.): ئاگرکوژێنەوە.

نێرهە (باک.): لێرە، نێرە، (دەر.) لەیرە، (هەورا.) چێگە.

نێریس (باک.): سەرۆکی ئەنجومەنی فەلانە.

نێزا (ئەردە.): پاداش، سزای چاکە؛ خوا ـــ ت بداتەوە: خوا پاداشت بداتەوە.

نێزەد: خولا، خودا.

نێزدان: خولا، خودا.

نێزدی (باک.): یەزیدی، بەشێکە لەو کوردانەی، کە لە سەر ئایینی زەردەشت ماون نزیکەی سەد هەزار کەس دەبن لە کوردستانی عیراق و سووریە و ترکیە و ڕووسیە دان. لالەش. کە لە نزیک مووسڵە شوێنی دیدەنی وانە.

نێزدینسەری (باک.): جوورە بووزوورێکە.

نێزگە: ئێستگە، شوێنێکە دەنگ و باسی گێتی تێدا بلاو دەکرێتەوە.

نێزنگ (باک.): داری سووتاندنێیە.

نێزنگڤان: دارکەر، کەسێکە داری ووشک کۆ بکاتەوە. ـــ ی: دارکەری.

ئێزید: یائێزەد، خودا، خولاّ، خورەدی. ـــ ی: یەزیدی، یەزدانپەرست.

ئێسس: ئێسسە.

ئێسا: ئێستا.

ئێساکە: ئێستاکە.

ئێسسە: ئێستا.

ئێسسە: ئێسس، ئێش، ئێششە. بزن و مەڕی پێ دەنگدەدرێ.

ئێسەنێ: ئێستاکە.

ئێستا: ئێستە، وێستا، (جا.، هەورا.، ژاوە.) ئیسە، (فە.) ئەودەمە، یەمە، (باک.) نهوو، وێسا، ڤێگاڤێ، نها، (باک.) نهۆ، نوهۆ، گوورژ، (دەر.) هێمانە، هێمە. هەندیگاوێ، هەندیگایی، هەنووکە، نووکە، نهە، هەنگاوێ، نۆکە، نووهە، تازە. تازەکۆکە، نەقۆ. ئەودەم و کاتەیە، کە تۆی تێدای. تا ـــ : هەتا نهۆ، هەتا نهە.

ئێستاکانێ: ئێستەکانێ.

ئێستاکە: ئێستەکە.

ئێستاکوونێ: ئێستەکوونێ.

ئێستە: بڕوانە: ئێستا.

ئێستەکانێ: ئێستاکانێ.

ئێستەکە: ئێستاکە.

ئێستەکوونێ: ئێستاکوونێ.

ئێستەیەوە (هەورا.): دۆزەرەوە.

ئێستر: هەستر، (هەورا.) هێستر، هەسەرە، ئەستر، وولاّخێکی چوارپەل قەوی باربەرە دایکی ماینەو باوکی کەرە، نە نێری بۆ کەلّ و نە ماچەی بۆ زگ و زا دەست نادەن. ـــ ی نێر: نێرەکی، فرە، هێستری نرە. ـــ ی مێ: ماچە.

ئێستر

ئێستردار: هەسترکێش، هەسترڤان.

ئێسترسووار: سواری ئێستری. ـــ ی: سوواری ئێستری بوون: ئێسترە شەلە بۆکووێ دەچی؟ ئێسترە شەلە کێوە دەچی؟ گەمەیێکی مندالاّنەیە، (موک.) هەنگڵەشەلە.

ئێسترگاییلکە: جوورە ئێسترێکە دایکی ماکەر و باوکی ئەسپە لە ڕووی ئەوەوە زۆر نابووت و بێ تین و گچکەیە بێ کەڵکە.

ئێستک: ئێسک.

ئێستل: شارێکی کوردانە کەوتۆتە ڕۆژاوای جزیرو بۆتانێوە.

ئێسقان (دەر.، بابا.): ئێسک.

ئێسک: (بابا.، دەر.) ئێسقان، هێسک، (جا.، هەورا.) پێشە، (شکا.) هێستی، (باک.) هەستی، (فە.) سنچان، (کە.) سوقان، (دەلو.) سووقان، (سوور.) هێسک، هێستک، (باک.) چەشن، کەشم، نەشم. ـــ سووک: خووێن شیرین، ڕەزا شیرین، ڕەزاسووک. ـــ ی: خووێن شیرینی. ـــ قورس: خووێن تاڵ، کەپەزە، ڕەزا گران، ئێسک گران، خووێن سارد. ـــ ی: خووێن تاڵی.

ئێسک گران: بڕوانە: ئێسک قورس. ـــ ی: بڕوانە: ئێسک قورسی.

ئێسک و پرووسک: ئێسکی پووک و ڕزیو.

ئێسکووک (باد.): ئەسکووێ، کەوچکی گەورەو کلک درێژە لەداری دروستدەکرێ.

ئێسۆ (باک.): پەنابا، جێگایەکە با کەم بیگرێتەوە.

ئێش (هەو.): ژان، دەرد، گل، ئازار، یێش، سۆ. ـــ دار: پڕئێش وکول، ئێرێش، ژاندار. ـــ پێگەیشتن: کزان. ـــ پێگەیاندن: کزاندنەوە. ـــ ا چاڤی: چاوئێشە، چاوکولی. ـــ ڕەڤاندن: ئێش سووککردن. لە زاراوەی بڵباساندا: ئیرو ئاموری جووتی کووێستانیانە. ئاش ئاسیا (یەز.، هەڤێر.).

ئێشان: ژانکردن، ئازارکێشان، یێشان، دەردکردن.

ئێشانەوە: کولانەوە، وەئێشهاتنەوە.

ئێشاندن: یەشاندن، کولاندنەوە، ئارهاندن، شەبکاندن.

ئێشە (ئێششە) (باک.، بار.): بۆ گەڕاندنەوەی بزن و مەڕان و یا بۆ لێخوڕینیان بەکاردەبرێت.

ئێشدار: بەژان. ـــ ی: ژانداری، کولی.

ئێشدەر: ئازاردەر.

ئێش دەس و پا: جومگە ئێش.

ئێشک (شن.، ڕەوا.، کە.): پاس، کێشک، (دەر.) هێشک.

ئێشکچی: کێشکچی، پاسەوان.

ئێشکچێتی: پاسەوانی، کێشکچێتی.

ئێشکگر (ڕەوا.): ئێشکەگر، پاسەوان، کێشکچی.

ئێشکگرتن: کێشککرتن.

ئێشلک (باک.): فانیلەی پەمۆ و ئیتر لەسەر کراسەوە لەبەر دەکرێت.

ئێشوو(کە.): هێشوو.

ئێش و دەماری: ئێشی دەمار.

ئێشین (باک.): ئێشان.

ئێغنی: ئێخنی، یەغنی.

ئێغنی کێش: ئێخنی کێش، یەغنی کێش.

ئیفتادەیی: پیرێتییەکی لەکارکەوتوو.

ئیفلیج: کسێکە شەپڵەی لێدابێ.

ئیفلیجی: شەپڵە لێدراوی.

ئێڤار (باک.): ئێوارێ، ئێوارە. هێوارە. ـــ اوە خووەش: ئێوارەتان باش.

ئێڤارکی (باک.): ئێوارەکی.

ئێڤەر: هەرامە، هین، رانێک، کابرا.

ئێڤرست: ئێڤریست.

ئیڤریست: ئێڤرست.

ئێڤنۆتە (باک.): لەش پتەو، تەندروست.

ئێق (بابا.): قرپ، هێڵنج، (موک.) پەنگاوخوواردنەوەی ئاو، ئاولەبەر ڕۆیشتن.

ئێقدانەوە: هێڵنجدان، قڕقێنەدانەوە، شەپۆلدانی قەرەباڵغێکی زۆر، کە لەبەر زۆری پاشەوپاش بگەڕێتەوە. ـ کردنەوە بۆ ڕشانەوە: هێڵنج هێنانە خۆ، ئێقدانەوە، شێپەڵهێنانەوەی شت.

ئێقلاب: بەرکوت.

ئێک: یێک، یەک. هیچ یەک، هیچ کامێک، هیچ چتێک. هێلکە. ئامرازی نەپەندی(نادیار)ە؛ چتێک لەبن هۆودارەی بوو نەمزانی چیە.

ئێکانە: یەکانە، بەرازی نێرە، (دەر.) برە، (باک.) کوودەڵە بەراز، بەرازی جاحێڵ.

ئێکۆ (باک.): ئەو تۆ.

ئێکی: یەکی، یەکێتی.

ئێکیان: هیچکامیان، هێکیان.

ئێکێتی: یەکێتی.

ئێگە (هەورا.): نێرە.

ئێگجار: ئێجگار، یەکجار، هەرەزۆر، زۆر زۆر، گەلێک، فرە، فراوان، نەختە، یەکجار زۆر. ـــ زۆر: فت و فراوان.

ئێگجارەکی: ئێجگارەکی، یەکجارەکی.

ئێگجاری: یەکچەلی، بڕبڕ، بڕای بڕ، زۆر و زەوەندی.

ئێل: هۆز، حێل، خێڵ، کۆچەر، خێڵسات، عێل،.

ئێلابەرازا: خێلی بەرازان، کە لە سووریەیە و مەزنی وان مستەفا پاشا بوو.

ئێلاخ: کوێستان.

ئێلاخ: ئێلاخ

ئێلاغا (باک.): لەوەڕگە، پاوان، شوێنێکی خۆشەو پڕلەوەڕە لە ژووررووی باژێری ماردینیە.

ئێلام: عیلام.

ئێلان (هەورا.): هێلانە.

ئێلان

ئێلەقە (سەق.): ئامور.

ئێلەک: سیخمە.

ئێڵەگ (هەورا.): هێڵەک.

ئێلجاڕی: کۆبوونەوەی ئێلە تێکڕا بۆ شەڕی دوژمن، ڕەشبگیری، عێلجاڕی، گەلەکۆمەگی، گەلەکۆمە.

ئێلچی: باڵیوز، نوێنەر.

ئێلخان: ناوی سەرۆکی ئێلییە، بەلاّن لە باکوردا ناوی ژنێکییە واتا خانمی ئێلێ.

ئێلم: چیایەکی سەرقیتە و زۆریش بڵند نیە کەوتۆتە خوارەوەی ڕۆژاوای جزیر و بۆتانێوە کوردان سوێندی پێدەخۆن.

ئێڵنج (ڕۆژ.): هێڵنج، دڵتێکچوون و ڕشانەوە.

ئیلوو (باک.): باز (باڵندە).

ئێلوو: (بل.) دارێکە بەقەدەر ئەسپیندارێکی بڵندو گەلاّیەکانیشی وەهی مازووی دەچی، چەند پۆرگێکی دەردەکاو لەناو ئەواندا دارێکی تر شین دەبێ گەلاّی وورد و باریکە بەرێکی وورد و زەردێنێ دەکرێتە دەموکانە.

ئێلووک (باک.): بڕوانە: ئێلوو.

ئێلیان (هەورا.): هێلانە.

ئێم (باک.): ئالک، ئالیک، خواردەمەنی ووڵاخ و ئاژاڵانە، (باک.) سەوال.

ئێمە: (باک.) مە، ئەمە، ئەم، ڕاناوی کەسی یەکەمە لە باری گەلدا.

ئێمەگەل: ئێمەمانان.

ئێمەمانان: ئێمە گەل، ئێمەو ئەو کەسانەی، کە وەک ئێمە وان.

ئێمەومانان: ئێمەمانان.

ئێمەیچ (هەورا.): ئێمەش.

ئێمیدی (باک.): جوورە هاروویەکە.

ئێن (باک.): هەینی.

ئێنە (ئەردە.): ئەوێ.

ئێواران: کاتی ئێوارێ، سەردەمی ئێواران.

ئێوارە: هێوارە، خۆراوا، چراکران، شۆم، شیم و وێرەگا، شام، ئێوارێ، هێوارە (باک.): هێڤار، ئێڤار، هەنگۆر؛ ـــ تان باش: ئێڤارا وە خوەش.

ئێوارەباران: (دزە.) ئێوارەوولّ.

ئێوارەباش: هێڤارا وەخوەش، باشەڤار.

ئێوارەکی: (باک.) ئێڤارکی.

ئێوارە وولّ (دزە.): ئێوارەبارانە.

ئێوارێ: ئێوارە.

ئێواش: هێواش، هێدی.

ئێوە (باک.): ئەنگۆ، ئەوە. هوون، هنگ، هن، هوونگ، (هەورا.) ڤە، هێوە، شمە.

ئێوەگەل: ئێوەوانان.

ئێوەت: بەخێو، ڕێز، ئوودە. ـــ کردن: بەخێوکردن، ئاوڕلێدانەوە.

ئێوەر (باک.): چت، باس، دەستاوێژ.

ئێوەرە: هێوەرەی گامێشێ.

ئێوور: پڕژ، قەڵوەز، تاڤگە، شۆڕاوە.

ئێوورگە: پەناگا، پەسێو، داڵدە.

ئێوورین (باک.): دامەزراندن، کۆبوونەوە؛ بئێوورە: دامەزرێ.

ئێه: ئامرازێکە بۆ زویری و قەشمەری.

ئێهێ (خۆ.): ئەوەتا، ئەوەتانێ، ئەها، ئاها، لەکاتی سەرسووڕمانێدا.

ئێی (ئێ ی): بۆ هەڕەشە بەکاردەبرێت؛ ئێی خۆت دەبینییەوە. بەڵێ، دەتەواوی کە، لە کاتێکدا بەکاردەبرێ، کە کەسێک قسێکت بۆ بکات تۆ کە بڵێی ئێی، واتە فەرموو تەواوی بکە دڵم لێتە.

ئی: (کەل.، هەورا.) ئەم. ئاوەڵناوی لە مەڕە. (باک.) هی، ئێ، یا، هن، هێن، ئازری.

ئی من: هی من، ئی تۆ، هی تۆ. ئامرازی خستنە سەرە؛ دەری باژێڕی ئی مەزن: دەرکی بازاڕی ئی گەورە، لە(سووریە)دا بۆ نێرینان بەکاردەبرێ؛ ئی ئاوەدانە لە زگی خۆیدا.

ئیە: مرازی تووڕە و قەڵسبوونی دەڵێن: ئیە! ئەوەچ دەکەی.

ئیبراهیمی: جوورە مەقامێکە.

ئیبلیک: (باک.) کەسمە، کەرسمە، دەردێکە لەنێو لووتی ووڵاخان دەردێت.

ئیتر: (کۆ.) ئیدی، کۆڕ، ئیکە. ووتەییێکە بەکار دێنرێ بۆ دەستهەڵگرتن لەشتێک و دەست بە چتێکی کردن؛ ئیتر گەمەو فشە بەسە ئۆرەی پتر خوێندنە، جا.

ئیجا (باک.): ئەمجا، ئەمجار، ئەوجار.

ئیجار (باک.): ئەمجار، ڤێجار، ئەوجار.

ئیجباری (موک.): کاتێکی عەجەم سەربازی زۆربایی دەگرت بۆیەکەمین جار لە بیرمە برایە گۆچ و محەممەدی ماملێ بەستەی ئیجبارییان داهێنا.

ئیجیارووەری (هەورا.): تیشکی خۆر.

ئیچ قەلا: یەکێکە لەقەلاتەکانی میری گەورەی ڕەواندزێ، کە کەوتۆتە باکووری شاری ڕەواندزێ.

ئیخە: (ئیخخە)، (کە.) حێلە، حێی، جج، ییخە، ییخخە. وشەیێکە بزن وەمەڕی پێ دەنگ دەدرێ بۆ دەرکردنی یابۆ لێخوڕینی. لە ڕەواندزێ بۆ ئاژۆتنی مەڕان بەکاردەبرێ.

ئیخە ئیخ: ییخخە ییخخ.

ئیخدان: ییخدانی ووشتر.

ئید (هەورا.): ئەمە، ئەوە، ئەمەوە.

ئیدی: ئیتر، ئیکە، دی، دیکە، پتر، (باک.) ئیدیکە، دن، ئیدن، ئانگو، (باک.) پاشێ، دۆتر. جا، سا.

ئیدیکە: ئیتر، ئیدی، دۆتر.

ئیذ (هەورا.): ئەمە.

ئیذەن (هەورا.): ئەمەیە.

ئیراق: عراق. (هەورا.) بەربەرۆچکە.

ئیربار: بڕوانە: هیربار.

ئیرش (باد.): هێرش.

ئیرۆ (باک.): ئەمڕۆ، ئیمڕۆ.

ئیروو (فە.): ئەمڕۆ.

ئیرۆرۆ (باک.): ئەمڕۆ، ئەوڕۆ.

ئیریچێ (هەورا.): ڕاناوی کۆی نادیارە بۆ مێ.

ئیزا: یاداشت، سزا، تۆڵە.

ئیزگە: بڕوانە: ئیستگە.

ئیزیرە (زەن.): دوورێنێ.

ئیزگل: بڕوانە: ئیزگل.

ئیسا: ئێوی نامە ئاسمانیەکەی ئیبراهیم پێغەمبەرییە(د.خ). ئێستا، وێستا.

ئیسارە: (باک.) چۆنێتی خانەی دامانە، کە بۆ گەمەی (دامێنێ) دەستدەدات.

ئیساکە: ئێستاکە.

ئیساکوونێ: ئێستاکوونێ.

ئیساکێ: ئێستاکە.

ئیسال (باک.): ئەمساڵ.

ئیساولا: لەمەولا، لەمەودووا، لەمەوسا.

ئیساولاوە: بڕوانە: ئیساولا.

ئیسە (جا.، هەورا.، ژاوە.): ئێستا، وێستا، هەنووکە.

ئیسمە (ڕەوا.): وشەیێکە بۆ ئاژۆتن و دەرکردنی بزنان بەکاردەبرێ.

ئیسەتێ: ئێستاکێ.

ئیست: وێستانێکی کەم لە کاتی ئاخۆتن یا کاروبارێکیدا، وێسان، لەنگ کردن، ئارامگرتن، ووچاندان.

ئیستەیۆ (هەورا.): دۆزینەوە.

ئیستەیۆنەوەشی: ئەخۆشی دۆزینەوە.

ئیستگا: بڕوانە: ئێستگە.

ئیستگە: وێستگا، ئیستگای رادیۆ و تەلەڤیزیون، شوێنێکە دەنگو باسی گێتی تێدا بلاو دەکەنەوە. ـــ ی ڕێگای ئاسن: ئەو شوێنانەیە، کە قەتاری لێرادەوەستێ.

ئیستیکان: (دەر.) پیاڵەی چای، پیاڵە، ستەکان، بادەی چای.

ئیسقایی: ئەخۆشییەکە.

ئیسک (باد.): قرقێنە، نزگەرە؛ هەنیسک تێنە مەن: هەنیسکی گریانم دێ. کوردان بە عیسای دەڵێن ئیسک.

ئیسکۆتک: (باک.) هەنیسکی گریانێیە. ـ تێنە مەن: هەنیسکی گریانم دێت.

ئیسۆت (باک.): ئیسیوەت.

ئیسیوەت: بیبار، ئیسۆت، (هەورا.) ئالەت، (ئەه.) دەرمانگەرم.

ئیش: کار، فەرمان. کردار، کردەوە. بێ ـــ: بێکار، دەستبەتاڵ. بۆبێزوبۆیە: قخ، تف.

ئیشالەکە: سووێندت بەتاڵ بێ، یەکێک کە سووێندێ بخوات و کەسێکی تریش بیەوێ، کە سووێندەکەی بەتاڵ بێ دەڵێ: ئیشالەکە.

ئیشبەدەست: کاربەدەست، کەسێکە کاروبارێکی لە ژێر دەستیدا بێ.

ئیشەف (باک.): ئیمشەو، ئەمشەو.

ئیشتیا: مزێچ، ئارەزووی خواردن و خواردنەوەمەنی کردن، مگێز، بە ـــ: بە ئارەزوو. بێ ـــ: بێ ئارەزوو. (هەورا.) ـــ وەردە: ئیشتیادەر.

ئیشزان: کارزان، لێهاتوو.

ئیشک: (باک.) ووشک، ترسی، نسی. (زا.) دارێکی باریکە هەرباریکی شل بوو بێتەوە دارە باریکەکەی لە گوریسەکەی دەهاڵێنن تا بارەکە توندببێتەوە. (بابا.) بەڕوولە دارێکی گوریسی شلبووەوەی بارانی پێ توند دەکرێتەوە.

ئیشکانی: ووشکانی.

ئیشکاووز: ئیشکاورس، دەغڵێکە پێش پەڵە کەوتن چاندرابێ.

ئیشکاووس: ئیسکاووز.

ئیشکەبەند: ووشکەبەند، سەرمای ووشک. ـــ ی: سەرمایەکی ووشکی وایە داروبەردی پێکەوە دەبەستێتەوە لە بارێکی وادا، کە باران و بەفر نەبارێ.

ئیشکەر: کارکەر.

ئیشکەڕن: ووشکەڕن.

ئیشکردن: کارکردن.

ئیشکێل: زمانەپەنجەرە. مرازێکی بچووکە بە بزمارێکی لە چوارچێوەی دەدرێ، کە پەنجەرە بکرێتەوە یا داخرێ بەهۆی وییەوە سەردەگرێت.

ئیشگوزار: کەسێکە کاروبار باش هەڵسووڕێنێ.

ئیش لێهاتن: کاروبار لە دەستهاتن.

ئیشن (فە.): ناخۆتن.

ئیش لێهاتوو: کەسێکە کاروبارەکانی زۆر ڕێکو پێک بن.

ئیشی (فە.): دەڵێ، دەڵێی.

ئیفت (شن.): (بابا.) ئوف، بەهبەه، نافەرین.

ئیکە: (کۆ.) ئیدی، ئیتر، پتر.

ئیکلام: ڕێز بۆ نوواندن.

ئێگجار: ئێجگار.

ئێجگارەکی: ئێجگاری.

ئێجگاری: ئێجگاری.

ئیگرە (ئەردە.): ئێرە.

ئیگلە (فە.): ئیستا، وێستا.

ئیل: ئێل.

ئیلا (هەورا.): ئەولا.

ئیلاخ: کوێستان.

ئیلان: هێلانە. پاشگری بچووک کردنەوەیە.

ئیلاوئەولا: ئەولاولا.

ئیلاوئۆلا (هەورا.): ئەملاوئەولا.

ئیلۆک (باد.): هەڵۆ.

ئیلۆن (باک.): مانگی ڕەزبەر.

ئیلیانێ (هەورا.): هێلانە.

ئیم: ئەم؛ ئیمڕۆ: ئەمڕۆ، ئیمشەو: ئەمشەو، ئیمساڵ: ئەمساڵ. (باک.) ئالک، ئالیک، (باک.) ئێم.

ئیمالە: دەستوور، دەسوور، شیشەدەسوور.

ئیمجار: ئەمجار.

ئیمجارە: ئەمجارە.

ئیمچوون: دەستەیەک ناڵ و بزمارە، مووچەردە بریتییە لە چوار ناڵ و بیست و چوار بزماری ناڵبەندی.

ئیمڕۆ: ئەمڕۆ، ئەمڕۆژەیە کەتۆی تێدای.

ئیمڕۆکە: ئەمڕۆکە.

ئیمساڵ: ئەمساڵ.

ئیمشەو: ئەمشەو.

ئیمکە (لو.): ئێرە.

ئینی (بۆ.، زەن.): ڕۆژی هەینی (باد.) ئینی، (زەن.) دێن، (ئەردە.) ناز، ئەدا، ئان، شۆخی.

ئینا: (هەورا.) وا، ئەوا: ــ لاتەوە پەی مەن دەرمانێ: ئەوا دەرمانی دەردی من لە لای تۆیە.

ئینان (باک.): هێنان. (باک.) ــ دن: هێناندن.

ئینە: (زەن.، کە.، هەورا.): ئەمە لە تۆ نزیکە، لە زاراوەی (بار.) دا بۆ کۆییە: ئینە من: هینەکانی من.

ئینەشا: ئەوەتانێ، ئە ئەوەیان.

ئینج: دوازدەیەکی فووتێکە.

ئینجا: ئنجا، ئیتر، ئەمە، ئەمەئیتر.

ئینجار (هەورا.): ئەوجار.

ئینجارە (زا.): ئەمجارە.

ئینجاکوو: ئنجاکوو.

ئینجاکونێ: ئنجاکونێ.

ئینجانە (هەو.، هەورا.): سووێنە، تەبەک، گوڵدان.

ئینجەوفینجە: هەوا و دەماری بێ جێ.

ئینجیانێ: (هەو.): مووروانێ، مووروێنێ، جوورە گەمەیێکی منداڵانە بە موورووی دەکرێ.

ئینجیل: کتێبی پیرۆزی دیانانە. چوار ئینجیل هەیە: مەتی، مەرقوس، یوحەنا، پەتروس.

ئیندا (شەب.): ئێرە.

ئیندە (هەورا.): ئەوەندە.

ئینزان: ئینسان.

ئینگلیز: ڕەگەزی ئینگلیز.

ئینگلیزی: ڕەگەزی ئینگلیزی، زمانی ئینگلیزی.

ئیننە: (هەورا.) ئەمەتا، ئەمەتانێ.

ئینوو: هەینی.

ئینی (باد.): هەینی.

ئینێلە (زەن.): ئەمانە، ئەوانە.

ئیو (باک.): ئامرازی سەر سووڕمانێیە. ــ چت لێهاتووە.

ئیوان (باک.): هەیوان.

ئیوەر (زا.): ئەوکێ.

ئیوهێ: لە کاتی کایەی جگێنێدا بەکاردەبرێ.

ئییار: کەوڵی وولاخ و ئاژاڵانە.

ئییە: مرازی توورەبوون و کاتی قەڵسییە، دەڵێن: ــ ئەوە چ دەکەی، ئەمە، ئەوە.

ب

ب: تیپێکی ئابێی کوردییە. (باک.) بـ : بە: بجارەکی: بەجارێکی، بتەنێ: بەتەنێ. بۆ فەرمان دەچێتە سەر ئامادە و نەدیو: بخوێنە، بخوێنێ. کە بچێتە سەر چاوگە دووای فرێدانی ئامرازی چاوگە دەیکاتە بکەر: بنووس، بکەر، بخۆر، بڕێژ.

با: قوڵـە كـراوەوەی نـاوی (بابـان)ە بـۆ سـەرچاوەكانی ئـەم فەرهەنگـە. (هەورا.) ڤا، وا، (دەر.) هەوا كە بای بێ لقـی داران و سەری گیایانیش دەهەژێنی، بای زریان: بایەكە لە باكوورەوە بێت، بای شەماڵ: بایە كە لـە باشوورەوە بێت، (باك.) بایێ بێرین: بـای ڕۆژاوایـە. بـا (ڕۆمـاتیزم): نەخۆشییێكە لەبەر چـەند هۆیـەكی لـە ئـەژنۆ و پشت و شان و قۆڵـی مـرۆی دەدات. بەڵێ، باڕاستە، لە كاتی شێواز و باوەڕ پێكردنێدا بە كـاردەبرێت. ئامرازی فـەرمان و تێڕاخوڕینـە بـۆ كەسی سێیەم لـە باری تـاكی گـەلیدا: بابڕوا: بلاَبڕوا، بابڕۆن: بلابڕۆن. دەبا. دەجا، بلاَ، دە، دا، دە. لـە كـاتی بەرژەوەندی و یەكێتی و ڕێككەوتنێدا بەكاردەبرێت: با بچین، دەبابچین، با ئەمشـەولێرەبین: دەجا ئەمشـەولێرەبین، بابچووبایی، با بێتـەلام. وا، فال: بەبا، بەفال. كن: نك، لا، لەگەڵ: لباوی: لە نـك وی، لـەلای وی. بانك، گاز: با ــ كرن: بانك كردن، بای كە: بانگی كـە. ما باكـەی؟: بـۆ چی بانک دەكەی. ڕیشە: ڕەگ. لـ ــ لڤان ئانی: ئێمە ڕیشەمان دەرهێنـا. سوود، قازانج، بای تۆیە: قازانجی تۆیـە. باخسـتن: خسـتنی بـا، نـەمانی با. یەكێكـە لـە چـوار هۆیـەكانی ژیانێ وەكـوو: ئاو، ئاوور، خـاك، بـا. دیڵەسـەگ و گـورگ و چەقەڵ كـە هـەوای جـووت بوونیـان بكەوێتـە سـەری پێیان دەڵێـن دێلەبـەبا. بـۆ مـەڕ و بـزن: تەگـە بـۆ مـاین و ماكـەر (فـاڵ یـا تەڵـەب) بۆمانگا؛ مانگا بەكەڵ بەكاردەبرێت، توانـایی جـووت بـوون، شـەهوەت. ــ یێ بـاكوور: بـای شـەماڵ. ــ ی سـەخت: ڕەشـەبا. ــ ی سەموور: بای سموور هی ڕۆژ هەلاتێ. ــ یێ خور: بای ووشك و بە هێزی ڕۆژاوایـە. (باك.) ــ یێ بێرین: بـای ڕۆژاوایـە. ــ ی تـەڕ: (بـاك.) سازاخ. ــ یێ دوورژوورنییە: بایەكە بارانەی بێنێ. ــ یێ ڕەش: ڕەشەبا. ــ یێ ژێری: بایەكە لە دەشت یا لـە دۆڵەوە بێت. (باك.) ــ یێ كوور: بـای شەماڵ. ــ یێ گوڕ (باك.): بای سەخت. ــ ی نیوەڕۆیە: ڤای وەشت، بای باكووڕ.

باء: بالـەی مـەڕانە.

بائەمە: ئەگەرچی، لـەگەڵ ئـەمەش.

بـاب: باووك، (ڕەوا.) باو، (باك.) باڤ، (هەورا.) تاتـە. شـارێكی كوردانە لـە باكووری شاری حەڵەبێیە.

بابا: (باك.) بابـە، باوە، باوكـە، باوكۆ، (هـەورا.) باپـیر، بابەگـەورە. (هەورا.) ــ پیاڕە: زڕباب. بابای عوریان.

بابا پیارە (هەورا.): زڕباب.

باباڕەخ ئەلهە مەزانی: مەلا ئەنوەری مائی دەڵـێ ــ هەستیارێكی كورد بووە.

بابان: باوان، ماڵی دایك و باب. بنەماڵـەییێكی پادشایی كورد بووە، لـەم دوواییەدا لە شاری سلێمانی و خاكی شارەزووردا، كە لـە بـەرەی فـەقێ ئەحمەدی دارەشمانـە و لـە بنچینـەدا موكریانین باپیرە گـەورەی وان، كـە ناوی بوداغ سوڵتانە، ئێستا ئارامگای لە باشووری شاری سابلاغێیە.

بابانە: (باك.) باوینی.

بابان ئاوا: ئافرەتێكە خاوەندكەس و كاربێ.

بابان وێـران: (ڕەوا.) بابانكۆر، ماڵـەدایك و باب و كـاوول، ژنێكـە بـێ كەس و كاربێ.

بابانی: جوورە پارچەییێكی جووان و نرخدار بووە بە ناوی خانەوادەی بەرزی بابانەكانەوە ناو نراوە.

بابە: باووك، باوكە، بابا، (هەورا.) تاتە، (ڕەوا.) بـاوە، (باك.) بابۆ، لـە كاتی بانگ كردن و یا لـەگەڵ ئاخۆتنێدا بە كاردەبرێ.

بابەت: تەرز، چەشن، باوەت. ژنـی جووان، پیاوی جووان. لایەن. لـە ــ چیەوە؟: لە لایەن چیەوە؟. بارە. لە ــ : لە بارەی.

بابەخولێ: گەمەییێكی منداڵانەیە بە گردی خۆیاندا دەخولێنەوە.

بابەخوون (هەورا.): باوەخۆن.

بابەژەنی (هەورا.): باوەژن، زڕدایك.

بابە عـەمرە: بۆ كەسێك بـە كـاردەبرێت، كـە بـە دیـەن منـداڵ و بـەڵان بەتەمەن بێ.

بابەگەورە: باپیر.

بابـەلیچ (بـاد.، نـە.، شـك.): براتووتەڵـە، قامكەكـەی تەنیشـت توورتەڵـەیە.

بابەلیچك (باك.): كارەساتی ساڵانە، بە سەرهاتی ساڵانە.

بابەلیسك (باك.): تۆز و با، گێژەڵووكە. سەدە.

بابەلیشك (باك.): ترتڕۆك، بۆڕی خوواردنێیە.

بابرا: برای باب، زڕبرا، باوك برا، باڤ برا، باوبرا، براباب.

بابدەست (باك.): هـەژار، دەستكورت، نـابووت، بێ پارە. (بـاك.) ــ ی: هەژاری، دەستكورتی.

بابردوو: هەر چتێكی سووكی بابیبات ــ ی پێ دەڵێن.

بـابردی: میوەییێكـە بـابردێتی وەكـو هـەنجیر و هـەنارو ئیـتر. جـوورە پارچەییێكی تەنكی گوڵگوڵییە وەك شێلە.

بابزەن (فە.): بارێشك.

بابك (باك.): تیرە، بەرەباب، ڕەچەڵەك.

بابل (باك.): بابول.

بابلابك (باك.): جوورە گیایەكە بەدار و دیواران هەڵدەچێ.

بابلووسك (باك.): سەدە، سەردەم.

بابلیچك (باك.): قامكە توورتەڵە.

بـابن (بـاك.): ڕەگ و ڕیشـەی پزشـكێتی، بنچینـەی پزشـكی. گوڵـە بابوونە.

بابۆ (باك.): بابە، هۆی بابـە، بـاوە، تاتـە، باوكـە، لـەكاتی ئاخۆتن و یا بانگ كردنی بابدا بە كاردەبرێت.

بابۆر: بابۆڵـە. دەلینگی هەڵپێچراوی ژنە ڕەوەندانە.

بابۆرە (خۆ.): بابۆڵـە.

بابۆس (باك.): ناوی خێڵێكی كوردانە كەوتۆتە ناو خەزرانانەوە.

بابۆڵـە: (هـەورا.) قەپاڵـە، (خـۆ.) بـابۆرە، (دەر.) بالوولـە، مامـە حووچێ، پارووی نانی درێژ و پێچراوەوەیە.

بابووڵەپێچ: پەتێكە مەلۆتكەی پێدەپێچرێ، دەسڕازە.

بابووتان (باك.): بڕوانە: بابووتانێ.

بابووتانێ (باك.): جوورە گەمەییێكی جۆلانەیە.

بابووڵە: مەلۆتكە، قۆناخە، قۆنداخە.

بابوونە: گوڵە فەقێ، گوڵە چاوێشە، بەیبوونە، گیایەکی بەهاری بۆنخۆشە گەڵایەکانی وەهی شوویتی دەچێ گوڵێکی خڕی زەرد دێنێ بکرێتە چا بۆ هەڵامەت و زگ ئێشە باشە و بە ئاوەکەی برینی خەرکانەی منداڵانی پێ بشۆرێ سوودی هەیە.

بابووهێر (باک.): پەنا، پەسیو.

بابووێر (باک.): جێگایەکە با نەیگرێتەوە، (باک.) بابهێر. پەنا، پەسیو، بادرز.

بابهێر (باک.): بڕوانە: بابووێر.

بابێ (باک.): بابۆ، بابە، باڤە، باوکە، (سۆ.) بابێ، بلاّبێ، بەلاّبێ.

بابێ بابێ: خازەڵێن، جوورەگەمەیەکی منداڵانەیە و دەڵێن: بابێ بابێ حەمەدەی برابێ، تەقڵەی لە چەندان دابێ.

بابی بابی: گەمەیەکە دەستەیەک سووار دەبن و بە دەست چاویان دەگرن وەستاکەیان بەسەرو پۆتراکی ئەوەیاندا دەماڵێ کە خۆی سوواری بووەو دەڵێ (بابی بابی لە چەن بابی) و لەو کاتیدا قامکێکی بەرز دەکاتەوە ئنجا ئەوی ژێرەوە ئەگەر هەڵی هێنا دەستەکەی وی دەیبەنەوە و سووار دەبن و ئەو کەسەش دەبێتە وەستا.

بابێتی: (باک.) بابینی، بابیتی، باوکی، باوکێتی.

بابێر (خۆ.): جێگایانی قوول و پەناوپەسیوی ناوکێوو ئاوەدانیانە، کە باپڕی کردبێتەوە لە بەفر. باپێچ.

بابیتی: بڕوانە: بابێتی.

بابیزۆک (باک.): سێلاو، لافاو.

بابیزۆک

بابینی: بڕوانە: بابێتی.

بابێتی (ئەردە.): هەڵامەت، درم، پەتا.

باپەڕ: چایانێ، (هەورا.، دەر.) واپەڕ، کەسێکە لە کاتی ئارەقەکردنێدا کە هێشتا ئارەقەکەی ووشک نەبووبێتەوە بای ساردی لێ بدات.

باپەڕی: بارێکە لە پێش ئارەقە ووشک بوونێدا بای سارد لە لەشی ئارەقە کردووی بدات.

باپشکێو: (کە.) سێتکە سەلاّو، (دەر.) سیسکەسەلاّ، (هەورا.) قنچکەسلاّوە، چنچکەسلێمانە، (هەر.) دیقلۆک، (کۆ.) سیچکەسلاّوە، (هەو.) سینچکە، (بار.) فزدۆک.

باپووسکە (ئەردە.): خۆڵەمێشی قاقەزی سووتاوە، کە با بیبات، مشکی.

باپووک (باک.): کرێوە.

باپێچ (باد.): با و بەفرێکە پێکەتێک باوێن و گێژی تێدا بخوا لە شوێنێکی قوول یا چەپدا. بەفرێکە با لە جێگایەکیدا کۆی بکاتەوە. (باک.) بارێست. ـــ کرن: بارێستی. پێچێکە لەبەر زگی مرۆڤاندا بێ.

باپێچک (باک.): کرێوە، بای دوورژوونیە. شڵێوە، بارین بارینە و بەفر پێکەوە.

باپێدان: پێچدان بە چتێک.

باپێش (باک.): چاونێشە.

باپێشک (باک.): بای بارانە.

با پێ کردن (باک.): پەرچڤاندن، هەڵامساندن.

باپێلیسک (باک.): گەردەلوول.

باپیر: پیرەباب، بابا، کالک، باوا، بابی باوک و دایک.

باپیران: کال و کالک.

باپیرە: باپیر.

باپیرەگەورە: باوکی باپیر، باوەگەورە، باوگەرە.

باپیری (باک.): جوورە هەنارێکە مزربێ و ترشی زۆرتر بێ.

باپێش (باک.): پزشک و تیمارگەری چاوان. (باک.) ـــ ی: پزشکی و تیمارگەرێتی چاوان.

باپێڤان: تەنبەڵ، هەتیوچە.

باپێڤانی (باک.): تەنبەڵی، هەتیوچەیی. ـــ کرن: تەنبەڵی و سستی کردن.

باپێکردن: هەڵامساندن، پەچڤاندن.

بات: جیات، بری، زانەوێر، لەباتی: لەجیاتی، لەبری، زانەوێر، برێتی، گوندێکە لە ژۆری شاری (مدیاد) دایە ڕەنگە مەلای باتەیی خەڵکی وی بێ.

باتانی: بەتانی، جاجم.

باتەقا: بارتەقا، بەقەد، بەئەندازەی.

باتزۆک (باک.): مرۆی خونکی بێ شەرم و شوور.

باتسە: بڕوانە: باتسکە.

باتسکە: هەنجیری بێ تام و نەگەیشتوو، کەڵبەهەنجیر.

باتسمی: جەژنێکی گەورەی یەزیدیانە.

باتشمی: جێژنێکی یەزیدیانە، کەوتۆتە چووارشەممەی هەرە دووایی مانگی دێسەمبرێوە.

باتک (باک.): ئەسکووی، کەوچکی گەورە.

باتلاّخ: (ئەردە.) زق، زلقە، زناو، زنەک، زۆنکاو، چورتم، زەوی ئاودار.

باتمان (هەو.): پووت. بالیفە.

باتۆ: بڕوانە: باتوو.

باتۆڤ: جوورە گیایەکی سوورە.

باتوو: باتی، باتۆ، هێلکەی گوێ. لە پەردەی شێوازدا بۆ گونیش بە کاردەبرێ. (باک.) ئێلێکی کوردانە لە ژووررووی خاکی بۆتانێدایە.

باتێکردن: هاندان، پف تێکردن، هەڵنان، فووتێکردن. شووتی دەبن هەنگڵدان، لاسدان.

باتی: برێتی، لە جیاتی، لەبری. (باک.) بڕوانە: (باتوو.).

باتیزۆک (باک.): بێ شەرم، چەتاوەڕوو، ڕووهەڵماڵراو، بێ ئابڕوو.

باتینک (باد.): خونچەی تازە پشکوتوو.

باتینۆک (باد.): گوڵاڵە سوورە.

باج: خەرج و باج، میری، ڕادارانە، خەراج، خاراج، خووە، خوویێک، (باک.) مەکات، باج بێش. باژ، بارانە، پاسەوانە، دەروازەوانی، (باک.) پاس، زێڕەسەر. ـــ ی گومرک: ئەوەیە کە گومرگ لە سەر کالاّی بێگانانی دا ناوە و لە سنوور لێی وەردەگیرێت، کرێی تێپەڕین، گمرک. ـــ ی سەر: سەرانە، زێڕەسەر، پارەیێکە لە لایەن دەستەلاتدارێکەوە لە باران دەستێنرێت.

باجان (باد. ، باک.): بایینجان و تەماتە. ـــ ی ڕەش: بایینجان. ـــ ا سوور: تەماتە.

باجە: ئەفمزەیێکە لە بانک وسینەماو شەمەندەفەردا یەکێکی تێدا دادەنیشێ چەک و بلێتی تێدا دەبڕێ. ڕۆچنە، کولانە، واجە، کوناواجە، کوناوەجە.

باجەلان: پارچە خاکێکە لە نێوانی مەندەلی و خانەقینێدا و لەسەر ئاوی ئەلوەندییە.

باجەلانی: تیرەییێکی کوردە لە خێڵی لوڕلوو لە خاکی باجەلانێ دادەنیشن، راوێژی ئاخەفتنیان زۆر لە هەورامی دەچی.

باجەوان: باجگر.

باجگە: شوێنێ باج لێ وەرگرتنێ.

باجگر: باجگیر، کەسێکە باجی کۆبکاتەوە.

باجگرتن: باج وەرگرتن، باج سەندن.

باجگری: باج گیری.

باجگیر (فە.): باج ئەستێن، کاربەدەستی گومرگێ، باجگر، باجەوان، ڕادار. (فە.) ـــ ی: باج ئەستاندنی گومرگ، باجگری.

باج لێگرتن: باج وەرگرتن، باجگیری، بە ناخونەک باج و چتێک لە چتێک وەرگرتن.

باجووا (دزە.): نافرەتێکە بە یەکێکی تر گۆڕابێتەوە، واتا ژن بە ژنەی پێ کرابێ.

باجوولا: ئێلێکی کوردی یەزیدییە لە ناو (هەڤێرکا)دا.

باجووج (باک.): گەمەو شۆخی کار.

باجی (باک.): ئەندازە و پلەی مۆزیقە.

باجی سەربار: سەربارانە.

باج (باک.): باج.

باجە (شەبە. ، زەن.): بلێ.

باجێک: گەنمە شامی سوور، زەڕاتەدێمیلە.

باجۆ: (باک.) کاکە، برای گەورە.

باچیک: هەرزن، گاڵ.

باخ: شوێنێکە دارودرەختی بەری و بێ بەری زۆر تێدابێ. باغ، (باک.) دەهل. ڕنینی باخ وباخچە: دارم.

باخە: باغە، جوورە مووروویێکە. باقە، چەپک، دەسکی گیاوچتی درواو.

باخەڵ: دەرباخەڵ، باخڵ، باغەڵ، بەخەڵ، (هەورا.) باشیل. (بۆتا. ، گۆ.) پزیی. گەوەڕ. (هەورا.) گیرفان.

باخەڵە (هەورا.): گیرفان.

باخەڵبڕ: گیرفان بڕ.

باخەوان: باخڤان، باغەوان، هۆلکڤان، (باک.) باخڤان. دارکولی، کەسێکە کاروباری باخی هەڵسووڕێنی. ـــ ی: باغەوانی، باخڤانی.

باخ بڕین: باخ بڕین وبڕینەوەی باخ.

باختن: لەدەست چوواندن، دۆڕاندن.

باخچە: بخچک، پالیر، لاتک، (باک.) پاریز، باخی چکۆڵە.

باخچەوان: باغچەوان، باخچەڤان.

باخچەی ساوایان: باخچەی منداڵانی گچکە. قوتابخانەی ساوایان.

باخچەی گوڵان: گوڵستان، گوڵزار.

باخچەی منداڵان: (باک.) سەلیلاتک.

باخدا: خاوەندباخ.

باخرز: شارێکی گچکەیە لە ناو وولاتی (خەرزا.) دا لەمژۆری شاری هەسکیفییە.

باخڵە: دوورکانی شەتڵ، پارچە زەوییەکی گچکەو خۆشکراو کێڵراو و زبڵ تێکراو، کە تۆوی هەرچتێکی تێدا بچێنرێ دووای سەردەرخستن وکەمێک بەرزبوونەوەی پێی دەڵێن شەتڵ چوونکە لەوێ دەگوێزرێتەوە بۆ ناودێراو یا زەوی ئامادە کراو. دەفرێکە تۆوی تێدا دەبرێت بۆ سەر وەردان بۆ وەشاندنی.

باخۆر: بادرز.

باخۆش: باوخۆش، ساخ، خۆش، گەورە.

باخۆشە: دارێکە دۆکوڵێو و هەریسەی پێ تێک وەردەدرێ.

باخۆشتر: گەورەتر، ساختر، باوخۆشتر.

باخوواردن: پێچ خواردن.

باخووە (باک.): بدووێ، قسە بکە.سەرۆک.

باخووەر: ماوە، ماودا، دەرفەت.

باخوشە: بڕوانە: باخۆشە.

باخێ: فەلان بە گەورەی خۆیان، کە کورد بێ دەڵێن ـــ هەر وەکوو هیندی بە ئینگلیزان دەڵێن ساحب، کەچی لە هەورامانێ هەر چەندە فەلەشی لێ نیە هەر بەکاردەبرێ.

باخیر: وەلاّم دەر، ڕاگەیێن، پێ ڕاگەیێن، ئاگادەر، ئەوکەسەیە ئاگا و وەلاّمان ڕاگەیەنێ.

باد: تووێ، تاک، تەنها، یەکباد، یەکتووێ. ژاوە، فە، با، (دەر.) وا.

بادار: (هەورا. ، دەر.) ڤادار، وادار، (دەر.) واوولّ، کەسێکە بای لە ئەندامی دابێ. باهێنە. هەوادار، بادی هەوا.

بادارۆک (باک.): جوورە پارچەیێکی پەنجەرە پەنجەرەیە و ئاوا چنراوە. جوورە قردێلەیەکە لە سەری منداڵان دەدرێ.

باداری: (دەر.) و واداری، نەخۆشیەکە لە چۆک و سەرشان و پشتی مرۆی دەدات. بایی. وینک. بێوەسیری.

بادارێتی: باری باداری.

باداک (ڕۆژ.): بەرز بوونەوە و هەڵچوونی دار، (زا.) گیایەکە بە دار و درەختاندا هەڵدەچێ.

بادام: (باد.) باهیف، بەهیف، (هەو.) باوی، بادەم، لرز، قەوارۆک، چەقیلە، چەقالە، چووالە، بایەو، بایام، پیام، دەینک. سەری داری بادامییە. داری ـــ ی: (باد.) دارا بە هیڤی.

بادامەتاڵە: بادامی تاڵ، هەرجن، داری بادامی تاڵ.

بادامچە: چەقالە.

بادامی: چتێکە وە چەشنی بادامی بچێ.

بادامی تاڵ: شرت.

بادامی شین: گولهە.

بادامی کێوی: بادامەکێویلە، باویەتاڵە، چوالەتاڵە، چەقالە، چوالەشینکە، بایەف، کالەشین، شەوالشینک. بە بادامی تەڕو ووشکی کێوی و بەدارەکەشی دەڵێن بادامی کێوی.

بادان: ڤادای، (هەورا.) وادای، (لوڕ.، فە.، دەر.) وادان، چەقاندن، (باک.) زڤڕاندن، پێچدان، هلچناندن، تاودان، زۆر بادانی بەن و دەزوو و ئیتر، کرژکردن. بابدە: پێچدا. بە باکردنی گەنم و چتی تر.

بادانەوە: بادانی درو ریس کردنیان بە یەک هەودا. گەڕانەوە، وەرسووڕانەوە، وەرگەڕانەوە، وادانەوە، بانین، چۆپکردنەوە. پەشیمان بوونەوە، پاشگەز بوونەوە. (دزە.) کەناری پارچەییێکی خڕ بادەدرێ و لوول دەدرێ و دەدرووێ. (هەورا.) هەڵنووچاندن، (موک.) نوشتەوا، داگیرانەوە.

بادە

بادەوە: بادەوە.

بادایی (باک.): بادراو، باخواردوو.

بادە: ئیستیکان، پەیمانە، پیاڵەی ئاوخواردنەوە، پیاڵەی مەی. مەی.

بادەبادە: پیرۆز بێ.

بادەچی: مەیفرۆش، مەیگێڕ.

بادەر: وادەر، لوولدەر.

بادەرەوە: پەشیمان، گەڕاوەوە، پاشگەز.

بادەرچوون (ئەردە.): بڕتێییە لە لووت بە بەرخۆدا هاتنەوە واتا سەرشۆڕکردن و واز لە فیز و هەوا هێنان. دەرچوونی با، لێ بەربوون.

بادەرکردن: دەرکردنی با.

بادەفرۆش: مەیفرۆش.

بادەڤ (باک.): کرێوە.

بادەک (باک.): پێچ بادەر، بورغی بادەر، مرازێکە بورغی و پێچ و چتی تری پێ بادەدەن.

بادەم: بادام.

بادەک

بادەوان: پەردەی کەشتی.

بادەوە: بەرزە هەوایی، بەرزە حەوایلە، (ئەردە.) بەرزە هەوایلە، (هەورا.) کۆلارە، (باک.) فرفرۆک، تۆف و سارد و سەرما.

بادران: کرژ بوونەوە، هلچنران.

بادراو: وادراو، کشت بادراو، بەباف.

بادرەنگ (ئەردە.): گیایەکی بۆنخۆشە بە پەنیرەوە دەخورێ.

بادرەنگ بوویە: بڕوانە: بادرەنگ.

بادرخان: جوورە گیایەکە.

بادرز: درزی زۆر باریک لە چتێکی.

بادروو: پۆپەی کەڵەباب.

بادریاگ: بادراو، تاودریاگ.

بادرێزە: بەری پووچەڵ و ناپەسند و یا ئەوانەی کە ناگەن و با لە دارییان دەکاتەوە، بارێزە.

بادرێسە: بڕوانە: بارێسە.

بادک: خێڵێکی کوردانە لە ژۆری خەزرایە، لە ژوری وولاتی بۆتانە گەلێک جاران پارس (دەرۆزە)ی دەکەن.

بادگژە: بڕوانە: باگژە.

بادگیر: جوورە موغەیرێکە لە ساردا وێدا وە لە هێندێک کۆشکاندا دروست دەکرێ بۆ باکێشی هاوینان.

بادلا: ئێلێکی کوردانە لە ژوور خەزرایە.

بادنجان: باینجان.

بادنجان

بادوە (ئەردە.): کرێوە.

بادی: ترار، قاپ، بایە، مەن، بادە، جامی ئاوی یا هی مەی خواردنەوە، (بار.) ترگال، جامی ئاوخواردنەوە، (باک.) باداری، ڕۆماتیزم.

بادیە: جامی گەورە، قاپی مس.

بادیلە (خۆ.): جامی چکۆڵە، جامیلکە، (خۆ.) بادی، قاپی ئاو خواردنەوەیە.

بادین: زێیەکی گەورەیە لە نێوانی هەولێر و موسڵدا. (باک.) کاسە، بادە.

بادینان: هەرێمێکی کوردستانە ئەم شارانەی تێدا هەڵکەوتوون: ئاکرێ، ئامێد، دهۆک، زاخۆ، عەین سفنی. ناوێکی کۆنی ئایینی زەردەشتییە لە بنچینەدا (بەهدینان)ە واتا باشترینی دینانە ووشەی دین کوردییە، ئاتەشکەدەیەکی گەورە لە ئاکرێ هەبووە.

بادیناوا: نێوی دێیەکییە لە ڕۆژهەڵاتی کێوی قەندیلییەوە و ئەو چۆمەی لە وێوە پەیدا دەبێ بە نێوی وییەوە نراوە.

بادینی: ئەو کەسەی لە ناوچەی بادینان بژی.

بادی هەڤا: بادی هەوا. ـــ یی: بادی هەوایی.

بادی هەوا: بایی هەوا، خۆبین، بەهەوا، بادی هەڤا، بێ سوود، بێ جێ، خۆڕا، مفت، هەرزان، خۆڕایی و فیرۆ. ـــ یی: بادی هەڤایی، بێ سوودی، بێجێیی، خۆڕایی، مفتی، هەرزانی، خۆبینی، بەهەوایی.

باڕ: جحێڵ، بە بێچووی باڵندە و پەرەووران دەڵێن، باڕەکەو، (هەورا.) گوواری.

بار: قوڵەکراوەوەی ناوی بارزانە بۆ سەرچاوەکانی ناو ئەم فەرهەنگە. دە پووت (باتمان) بارێکە. دووتا، دوولنگەبار، دوولابار. (باد.) بەندەک، هەر چتێکی بە پشتی وولاخی هەڵگیرێ باری پێدەڵێن. کۆچ و بار. ـــ برن: دڵنیابوون. دەربەست، دەربەند، یارمەتی. خووەنەدابن بارێ من: یارمەتی نەدام. ژ خووەراکرن بار: دەربەست و دەربەندبوون. توانایی: لە بارمدانییە، توانام نییە، لەبار بوون: لە توانا و دەستەلاتا بوون. باری زمان و لێوان: بە لغێکە لەبەر نەخۆشی و یا هیچ نەخواردن لەسەر یان پەیدا دەبێ. دۆخ: چلۆنی، چلۆنێتی، پاوادان، ڕەخ، سنوور، دۆن، ڕەویەت، سەروسەکەت. کۆک: بارکردن، کۆک کردنی کاتژمێر، دانانەوە. ـــ کردن: کۆچکردن، ڕۆیشتن. (باد.) بەش، بەهرە. پیلۆس، سیپاڵ: خۆڵێ کردنەبار، خۆڵێ کردنە پەلاس. (باک.) نووکی قامکی. بووار، بوورینگە. سەرەوخوار. ساختە، عەیار، غەش، دەغەل. کار، کاروبار. بەری داران. نەخۆشی: لەش بەبار. بەر، زگ، منداڵ. دەستوور، ڕێ و شووێن.

بارەسیاو (دەر.، هەورا.): باراش.

بارەسیاوهەڕ: باراش هاڕ. باراش هێڕ.

باراش: (دەر. ، هەورا.) بارەسیاو، باراسیاو، (زا.) هێڤران، ئەوەندە دانەوێڵەیە، کە بۆ هاڕینی ببرێتە ئاش.

باراش لێ کردن: باراش لە ئاشیدا ووردکردن. درێژە بە ئاخۆتنێدان.

باراش هاڕ: باراش هێڕ، (هەورا.) باراسیاوهاڕ، (زەن.) بارەسیاوهاڕ، ئاشەوان، یا خاوەند باراش.

باراش هێڕ: (هەورا.) بارە ئاساوهەڕ، (زەن.) بارەسیاوهاڕ، باراش هاڕ.

باراڤ: ئێلێکی کوردانە لە دەشتی دیاربەکرێدا و لە خووارەوەی زێی دەجلەیە.

بارام: نێوی نێرینانە، ناوی ئەستێرەی (مەریخ) یشە. ڕۆژی بیستەمی هەموومانگێکی ڕۆژی (شمسی)یە.

باران: ئەو تنۆکە ئاوانەیە، کە هەوور بەسەر گۆی زەویدا دەبارێنی دەخڵ و دان و گژ و گیا و باغ و باخچەی پێ تێراو دەبێ، (دەر. ، فە.) واران، (هەورا. ، زەن.) ڤاران، وەشت، بارین. ـــ بڕان: بارانە ڕاوەستان، (موک.) کەژکردن، جۆزەردان، نێوی مانگی دووایی بەهارێیە. ـــ وەشاندنەوە: (زەن. ، هەورا.) هوورش برینگان، (موک.) کەژکردن، کژکردن. باراندن: گوللە باران، تیرەباران، بەردەباران.

باران

باراناو: ئاوی بارانەیە کە لە شووێنێکی نزمدا کۆبووبێتەوە.

بارانە: باران، بارانە دەخونێ. ـــ ی سەر بە قەپووچکە. ـــ ی سەر بەکڵاوە. کرێبار، سەرانەی بار.

بارانەی توند: بارانی تون، شەس.

بارانەی وەشت: ڕەهێڵە، بارانی درشت، شەس.

بارانەی سەر بەقەپووچکە: کڵاوەسەر، (زەن. ، هەورا.) شەست، کڵاوبەسەر.

بارانەی سەربەکڵاوە: (زەن. ، هەورا.) کڵاوبەسەر.

بارانەی نەرم: بارانەی وورد.

بارانەی وورد: ووردە بارانە، نمبارانە.

باران بڕان: مانگی هەرە دووایی بەهارێیە کە ۳۱ ڕۆژە لە (۲۱)ی حوزەیرانێ وە دەست پێدەکات تا بیستی تەمووز لە ڕووی ئەوەوە لەم مانگەدا بە زۆری بارانە چک دەکات کوردان ناویان ناوە ـــ.

بارانپێو: چتێکە ئەندازەی بارینی بارانە نیشاندەدا.

باڕاندن: باڕاندنی ئاژاڵان، باڕەکردن. هێراندن، باڕاندنی مەڕ و بزنانە.

باراندن: باراندن.

باران وەشاندنەوە: (زەن. ، هەورا.) هوورش برینگان، (موک.) کەژکردن.

بارانی: سەر پۆشێکە لە بەردەکرێ بۆ ئەوەی بارانە تەڕی نەکات.

بارانی ناوەخت: بارانی بێ وەخت.

بارە (کر.) : هات بۆ دەخڵ ودان وئیتر. بەهرە، سوود. (شەبە. ، ڕۆژ.) بێنە، بهێنە. بابەت، لایەن، لەبارە، لەبابەت، لە ـــ ی منەوە چت بیستووە. (زا.) عەرەبانەی دەستی. بونیە، سرشت، فترەت.

باڕە: ـــ ی ئاژاڵان، بالە، دەنگی مەڕ و بزنانە، کە دەباڕێنن.

باڕەباڕ (دزە.) : بالەبال، باڕەباڕی ئاژاڵانە. ئاشکرا. بە ـــ زۆری لێ کرد: بە ئاشکرا زۆری لێ کرد.

بارەبەر: بارکێش، پێرۆ، دەوار، باربەر، وولاخی باری. بەهرەبەر، مووچەبەر، هاوکار. مرۆڤی گوێدێر و گووێ لەمست.

بارەبەنی: بارکردن.

بارەبوو: بڕوانە: باربوو.

بارەچە (ئەردە.) : مووچەو بەش، بەهرە، داهات، سوود.

بارەخووێ (موک.) : بارەخوورێیانێ، گەمەیەکە، (موک.) بارباڕانێ.

بارەخووێیانێ (هەو.) : (موک.) بارەخووێ، گەمەیەکی منداڵانەیە، (موک.) بارباڕانێ.

بارەدار: باری داری، (باک.) بەندی.

بارەسیاو (دەر. ، هەورا.) : باراش.

بارەسیاوهاڕ (دەر. ، هەورا.) : باراش هێڕ.

باڕەش (باک.) : زریان، ڕەشەبا، بای ڕۆژهەڵاتییە، گۆیا هەر کاتێکی با لە ڕۆژهەڵاتیوە بێ گێتی تاریک دەبێ بۆیە بە ڕۆژهەڵاتیش دەڵێن باڕەش.

بارەقەڵا: ئافەرین.

باڕەکە (ڕەوا.) : باڕۆکە.

باڕەکەو: بێچووەکەو، (هەورا.) گوواری، کارەکەو، کێ بار.

بارەکی: وولاخی بارییە، بارەبەر.

بارەگا: کۆشک و سەرای گەورە، سەرای فەرماندەر، سەراپەردەی میروشایان. خێوەت، خەرگا. قۆتاغ. بارگە.

بارەگا

باڕەنج: ڕەنج بەبا، بێ بەش، بێ بەهرە.

باربار (باک.) : هاوار و داد و فوغان.

بارباڕانێ (هەو.) : جوورە گەمەیێکی منداڵانەیە، (موک.) سووار سووارێن.

بارباڕکێ: سووار سووارێن، گەمەیەکە.

باریاریتک (باک.) : باڵندەیەکە.

باربەر: بارەبەر، وولاخی باربەر. گووێدێر، گووێ لەمست.

باربەزن (باک.) : تەلەسم، جادوو.

باربەست: بارپێچ. ـــ کردن: بارپێچ کردن.

باربەندی: پێچاندنەوەی بارونە.

باربەنی: بڕوانە: باربەندی.

باربر (باک.) : باربر، بارهەڵگر، بارەبەر.

باربردن: باربرن، بارهەڵگرتن، بارگووێزتنەوە. دەرەقەت هاتن، لەگەڵ هەڵکردن.

باربوو: بەداری، (باک.) مێجبێتی، (زەن.) ترەوانە، (بابا.) باروو بوو، بارەبوو، (کە.) داشن، (هەو.) کێشە، کێشک، پیتاک، (هەورا. ، باد.) بێش، پۆیلە، پۆیلانە. یاریکاری و دەستگرۆیی ئەو کەسانەیە، کە لێیان قەوماوە یا زیانیان پێ گەیشتووە یان لە کاتی ژن هێنان و زەماوەندێدا. ـــ یی: کردار و کردەوەی باربوو.

بارتەقا: بەرتەقا، هێندە، بەقەد، هەندە، چەندە، بەرانبەر، باتەقا، بارتەقاکردن، بەرانبەرکردن.

بارچەوت: هەژار، کارناساز. ــ ی: کارناسازی، هەژاری.

بارخانە: خانوو، هەیوان و یا جێگایەکە باری لێ بخرێ. کومابارێک، چەند بارێکی لەسەر یەکتری دانراو، شوێنێکە، کە باری زۆر تێدا لەسەر یەکتری دانرابێ.

بارخانوو: کەل و پەلی ناوماڵ.

بارخانی: نێوماڵ.

بارخستن: بارهێنانەخووار. باڵ ڕاکێشانی مریشکە و کەڵەشێرە، کە لەسەر تەنیشتی ڕابکشێ.

باردا: چۆمێکە لەلای ڕۆژهەڵاتی ژێری شاری قامیشلوویە.

باردار: گیانداری ئاووس.

باردان (زا.): بادان.

بارزان: پارچە خاکێکە لە کوردستانێدا کەوتۆتە نێوانی ڕواندز و زێبار، لەو خاکەدا خێڵی بارزانی تێدایە، کە ئەویش بەسەر چەند تیرەیێکیدا دادەبەشرێتەوە. ــ ی: دانیشتووانی بارزان.

بارزە: جیوەی ڕووەکانە.

بارسا: بارست. ــ یی: بارستایی، تیەن.

بارست: تیەن، قەبارە، ئەندازە، بارسا، بارسایی. (گەرد.، کۆ.) بڵندایێکەی نێوانی دیرانە، (هەو.) کەودوو.

بارستایی: قەبارەیی، بەقەدەر، بەئەندازەی، بارەسایی، (هەورا.) بارسایی.

بارسک (باک.): بارسوک. بێ خەم، بێ پەرۆش. (باک.) ــ ی: بارسوکی، بێ بەرپرسیاری.

بارسووک: (باک.) بارسک، سڤک باری. بێ غەمی، بێ بەرپرسیاری

بارش: (باز.) بارفت، باوبۆران، بارشت.

بارشت: بارانی وورد، ووردەبارانەی لەسەرەخۆ.

بارفت (باز.): باوبۆران، بارش.

بارقۆل (خۆ.): خۆڕاگر، پشوو درێژ، بەپشوو.

بارقورس: بارگران، گرانبار. ــ ی: بارگرانی.

بارکەوتە: کەسێکە باری لێ کەتبێ. هەژار، دەستکورت، کەسێکە بەد بەختێتی و نەهاتی ڕووی تێکردبێ.

بارکەوتن: تووشی نەهاتی و نەگبەتی هاتن.

بارکەوتوو: بڕوانە: بارکەوتە.

بارکردن: ووڵاخ بارکردن، بارکردنی بارەبەر، باربەندی. کۆچ کردن، قۆناخ گۆڕین. خستنەسەر، لێ پترکردن.

بارکێش: ووڵاخی باری، بارەبەر، بارگێن، بارگیر. گوێدرێژ. کەسێکە نەرکێکی قورس کەوتبێتە سەری.

بارکێشان: خەریک بوون بە هەڵگرتن و هێنان و بردنی باری ئەم و ئەوەوە.

بارکێشی: بارکێشان.

بارگا: بڕوانە: بارەگا.

بارگە: خورجێکی گەورە، کە جێگای نوێن و پێخەفی تێدا بێتەوە، بارگەی بازرگان و ئیتر، کەل و پەلی تایبەتی خۆی وەکوو ڕاپێخ و نوێن و جل و بەرگ و خواردەمەنییە، کە بە ووڵاخ هەڵیگری. سەیزخانە، (کە.) سەیس خانە. قورسایی ئەو بارەیە، کە کەسێ هەڵیدەگرێ.

بارگەچی: کەسێکە تەنها ئاگای لە بارگە بێ.

بارگەچێ (هەورا.): ئافرەتێکە، کە لە ماڵی بووکێوە لەگەڵ بووکێ دەچێتە ماڵی زاوا و لەوێش بە کارەکەری لەلای دەمێنێتەوە. (موک.) سەرسپی.

بارگەوینە: هەندێک ناو ماڵ و کەرەستەیە، کە لە پێش کۆچکردنی ئەواودا دەگوێزرێتەوە شوێنە نوێیەکەی ڕەچاوگیراوە.

بارگر: دارێکە بدرێتە بەر بارخانە بۆ ئەوەی نەڕووخێ و نەکەوێ.

بارگران: بارقورس، واتا ئەرک و منداڵی زۆرە. خەفەتبار، خەمخووار. ــ ی: بارقورسی، خەفەتباری، خەمخوواری.

بارگیر: بارگێن، بارکێش، ئەسپی ژێربار، ووڵاخی بەرزەی بارەبەر. ــ ی: بارهەڵگرتن، بارکردن، باربەندی.

بارگیل (باک.): بارگیر. (باک.) ــ ی: بارگیری.

بارگێن: بارگیر، بارکێش، (باک.) بەرگیر، کادانە، یابوو.

بارمتە: گرێو، شل، گرەو. چتێکە دادەنرێ لەلای یەکێک بۆ دڵنیایی لەبەرانبەر چتێکا، کە لەوی وەرگرتووە بەومەرجە بارمتەکە لە چتەکە بە نرختر بێ.

بارن: بەفرێکە با ڕنیبێتی، شوێنێکە با بیگرێتەوە و بەفر و تۆز و خۆڵەکەی بردبێ.

بارنامە: بلیت. بەرنامە، ڕێڕاز، قاقەزێکە ئەو چتانەی یەک بە یەک تێدا دەنووسرێ، کە دەنێردرێ بۆ شوێنێکی.

بارنەبەر: نەکێش، بارنەوەر، ووڵاخێکە باری نەبات. مرۆی بێ گووێ و لاسار و یاخی.

بارنەبردن: یاخی بوون، نەکێشان، سەرکێشی کردن، ئازادی خوواستن، بەزاج، لامۆفەک.

بارنەوەر: بڕوانە: بارنەبەر.

بارنەوەری: بارنەبەری.

بارنج (ڕەوا.): بڕوانە: بارەنج.

بارڤە (باک.): بۆران، باو بارانە، ڕەشەبا.

بارۆشە (ئەردە.): بارەشێن.

بارۆکە: (ڕەوا.) بارەکە، (هەورا.) وارۆکە، چوولک، (دەر.، ژاوە.) وارک، کەرگ، مریشکێکی بارە تا تەمەنی دەگاتە ساڵێکی.

بارۆم (هەورا.): بارام.

باروو (باک.): بورج، برج. (زا.) قەڵاو، (ئەردە.) قوللە. بارووت.

باروبارخانە: کۆچ و کۆچبار. ــ ی ماڵان.

باروبنە: ماڵ و کۆچ، کۆچ و کۆچبار.

باروبوو: بڕوانە: باربوو.

بارووت: دەرمانی تفەنگێ، دەرمانی چەکانە، تۆزی ئاوورهەڵگردنییە. کارگەی ــ ێ: ترتیزک، توورتێزک، تلۆتێزک، بارووتخانە.

بارووتە (باک.): سەرسەری، خووێری، تەنبەڵ.

بارووت پێژ: بارووتساز.

باروت پێچ: باروتساز. ــ ی: باروتسازی.

باروتخانە: کارگەو یا کۆگای باروتی، تلۆتێزک، توورتێزک، ترتێزک.

باروتساز: باروت پێژ. ــ ی: باروت دروستکردن.

باروتکەر: باروتساز. ــ ی: باروتسازی.

باروتی: چتێکە لە باروتی دروستکرێ.

بارود (لو.): باروت.

باروسەروزمانی (هەورا.): بەڵغی سەری زمانی.

بارووشە: باوەشێن.

بارووشەی بایی: باوەشێنی کارەبایی.

باروونە: بادرەنگ، گیایەکی بۆنخۆشە و لکەکانی باریک و گوڵەکانی وەنەوشەیین گەڵایەکانی مشارین وەکوو سەوزەوات دەخورێ لە پزشکیشدا بە کاردەبرێت. مێش هەنگوین زۆرتر لەسەر وی دەنیشن.

بارهاتن: هاتنەبەر، پێگەیین، دارەکە یا منداڵەکە بارهاتووە: پێگەیشتوە.

بارهاووردن: پەروەردەکردن، رەنێوهێنان.

بارهەڵگر: مرۆڤ، وولاغ یا ئوتۆمۆبیلێکە باری هەڵگرێ.

بارهەڵگرتن: بار لەسەر پشتی دانان.

بارهنگ: تووم رەکیشە، تورەکیشە.

بارهنگف (باک.): تەنبەڵ، بێ مەزە.

بارهنگێف (باک.): کەسێکە مەردوومی پەست و توورە بکات.

باری: وولاغی باری، بارەکی، وولاخێکە بۆ بار دەست بدات.

بارێ: کەوایە، ئەمجار، هەرنەبێ: ــ کە خێرت نییە شەڕیشت نەبێ.

باریە: نووێڵ، ئاسنێکی درێژ و ئەستوورە بەردی زلی پێ هەڵدەکەنرێت.

باریت: باڵندەیێکی گچکەیە وە مراوی دەچێ.

بارێزان: گەڵا رێزان.

بارێزە: بەری ناپەسند و یا نەگەیشتوو کە با لە داریی دەکاتەوە، (خۆ.) بادرێزە. (رەوا.) خاڵەڕەش، گیایەکە لە ناوێدا دەژی لاسک و ریشەکانی رەشن و سێ پەڕەیە. (کۆ.، بابا.) گیایەکی بۆنخۆشە بە بەرسینگیدا دەکەن، خەزەلۆک، خەزەرۆک، (هەو.) خەزەرە، (هەورا.) بەرەزا. ووردەیێکە، کە لەشت بپێتەوە. (ئەردە.) باخوڕ، درەختێکە با بەرەکەی وەراندبێ.

بارێسە: دووخ. (ئەردە.) فرفرۆکەی منالانە، کە با دەیخولێنێتەوە. دەوار، کۆماچ.

بارێسەی چادر: پارچەی چەرم یا داری خڕ کە لەسەر دار ئەستوندە قایم دەکرێ و بەنی لە دەورەی دەپێچن، کە دەبەر چادروخێوەتان دەدرێت.

بارێسەی دووخ: سەرەتەشی.

باری سەربار: ناوبار، سەربار.

باریک: (باد.) زراو، زراڤ، زیراڤ. چیلاز، رفت، فین، لەوەند. لاواز، بێ تین، بێ توک، چەلم، مسری. ــ بوون: زراوبوون. لاواز و بێ تین بوون.

باریکان

باریکان: ریسی زۆر باریک، دەزووی زۆر باریک، باریک.

باریکایی: ئاستی باریکی چت، باری باریکی چت.

باریکە: دروومانی سەرپەراوێزی کەوایە. ناوی دێیەکیشە لە ناوچەی عەربەت. تیلمە، سیرمە، پارچەی باریک لە چەرم یا پارچە.

باریکەرا: باریکەرێگا، رێگای باریک و تەسک، رێگە باریکە.

باریکەرێ: باریکەرێگا، رێگای باریک و تەسک.

باریکەرێگا: پیادەرێ، رێچ، رچە، رچان، رەچە، رچەرێ، باریکەرا، رچکە، رێچکە، شیڤەرێ.

باریک وبنێسی: لە رولاوازبوون بە هۆی نەخۆشی درێژە پێدراوەوە: ئازەر داویەتە باریک و بنێسی.

باریکی: زراوی، لەوەندی.

بارین: (باک.) ڤارین، (هەورا.) وارین، (دەر.) داکردن، هاتنە خوار و دادانی بارانە و بەفرە، (لو.) هێنان.

بارین: باراندنی ئاژاڵانە.

بارینە: وەنەوزە.

باز: باڵندەیێکی دندوک خواری گۆشتخۆرە بۆ راوی کەوێ بە خێوەکرێ و چاوی جوانە و کونجر کونجرە، (با.) ئاخایۆک، بە نێرەکەی دەڵێن: جوڕە. بازی مێ: (بابا.، رۆژ.) تەوار، باز لە دووهێلکە پتر ناکات لە ساڵێدا، کە هەڵی هێنا تەوار لە پاش گەورە بوونی دەڕوات و ئەویتریش دەمێنێتەوە. وولاخی بەرزەیە، کە نێو چاوان و پەلەکانی سپی بن، بازوو، بازە، بەڵەک، سپی. بە دووای هەر ووشەیێکەوە بنووسێ دەیکاتە بکەر واتا لە کردار و رەوشتدا: فێڵباز، قوماربساز، ساختەباز. قەڵباز. پەڕین، پەڕش، ووزاق، تەوولباز، تەڵەمباز، چەنگ، مرۆ بەسەر جۆگە و یا قوولکە و شوێنێکی تردا تەڵەمبازیدا و بپەڕێتەوە (باز)ی پێ دەڵێن. ــ دان: ووزاق کردن، خوەچەنگ کرن، تەوولباز لخووەدان، هلجنقین، ڤەجنقین، فتلۆپاچک، فرتدان، پازدان، بەهین. ــ پێدان: هلچنقاندن، ڤەجبقاندن. ــ دان: چەنگ کرن. (باک.) جوورە هەڵپەڕینێکە. کورتکراوەی ناوی بازیانە بۆ سەرچاوەکانی ناوەرۆکی ئەم فەرهەنگە. دووبارە، دیسان، نیتر، هەم.

باز

بازاڕ: (هەو.) بازێڕ، چەند دووکانێکە، کە شوێنی کڕین و فرۆشتنی تێدابێ، وازاڕ. ــ ی بەرمێن: بازاڕی بە برەو. ــ کردن: لە نرخ پرسین، سەوداکردن. ــ : سەودا: بازاڕی گەرمە. بێ ــ : نارەواج. بێ ــ ی: نارەواجی.

بازاڕتیژی: بازاڕگەرمی، بازاڕخۆشی.

بازاڕکەساس: بێ بازاڕ. ــ ی: بێ بازاڕی.

بازاڕگەرم: بازاڕ تیژ، کەسێکە سەوداو کڕین و فرۆشتنی زۆر بێ. ــ ی: زۆر و زەوەندی کڕین و فرۆشتن لە بازاڕیدا.

بازاڕی: مرۆی خووێڕی و هیچ و پووچ. کەل و پەلێکە، کە تایبەتی و چاک نەبێ.

بازانی (باک.): جوورە بووزووێکە.

بازە: تەرم، بەست، بەستی (جەنازە). بەڵەک، باز، (جا.) بازگ. جوورە چنراوێکە.

بازبازان (ئەردە.): بازدبازدێن.

بازەبەران: مانگی شوبات، کە ٢٨ رۆژە، کە شەوگار درێژ دەبێتەوە و هەموو شەوێک دوو خولەک (دەقیقە) درێژتر دەبێ.

بازەڵە: بازەڵێن. (ئەردە.) پەڕوو، ئازا، بێ شەرم. چتێکە کەمێک بەڵەک بێ. منداڵێکە، کە کزر و گەورە بووبێ. ــ خووێندن: برێتییە لە بێ شەرمی و چاونەترسی: فیسارەکەس چاک بازەڵەی خووێند.

بازەڵێن: بازەڵە، (باک.) بەردبەردانێ، گەمەیەکە، قاچان، هەڵمەقۆ.

بازەند: مەچەک.

بازەوان: کەسێکە هەوەسی لەگەڵ بازڕاگرتنێ و بە خێوکردنی بێ.

بازبازنێ: بازدان، جوورە گەمەییێکی منداڵانەیە.

بازدبازدێن: یەک بە دووای یەکتریدا بازدان.

بازبازک (باک.): بازتە.

بازبازکێ (ڕۆژ.): سێ بڕکەیە لە سێ بازێدا. بەڵەک، ڕەنگێکە پەڵەپەڵە بێت.

بازبازۆکێ: بازبازێن.

بازبازێن: بازدبازدێن.

بازبەند: نشتوو، جاران جادووگەران بۆ هەموو جوورە نەخۆشی و کارەساتێکی بۆ گێل و نەزانانیان دەنووسی و لە باسکیان دەکرد. بازی بەند.

بازبازدێن: بازبازۆکێ.

بازبردن: بازدان، قەڵەمبازدان.

بازخوواز: بەرپرسیاری.

بازد: بازدان.

بازدایی (باک.): هەڵاتوو.

بازدبازۆکێ: هەڵاتن.

بازدان: خۆهەڵدان لە جێگایەکەوە بۆ جێگایەکی تر، چەنک کرن، قەڵەمبازدان. لەشەڕێ ــ: هەڵاتن. لە دەرفەت ــ: دەرفەت لە دەست دان. (باک.) مردنی مەڕ و بزن.

بازدەبەران: نیوەڕاستی بەهارە کە شەوی دوو دەقیقە درێژ دەبێ.

بازدەلێباز: بازبازێن.

بازدبردن: بازدان.

بازدپەڕین: بازدان.

بازپەڕێن: بازهەڵفڕێن.

بازدپەڕین: قەڵەمبازدان .

بازندان: بازدان.

بازدی: چوونەوە دیدەنی.

بازڕ (ئەردە.): باڵندەیێکی گۆشت خۆرە بەقەد ڕیشۆڵەیێکی دەبێ ڕەنگی بۆرە قنەیە.

بازە: (ئەردە.) گەڕانەوەی گوللەیە لە پاش ئەوەی، کە لە نیشانەی بدات. (ئەردە.) کەرانە: کەوتنی تیر و بەرزبوونەوەی. (بابا.) فیچقە، خووێنی بازەقەی بەست: خووێنی فیچقەی بەست. بەرەو خووارەوە بە پەرێشانی و ئاڵۆزی غاردان، (کە.) تەکاندنە خۆ بۆ بازدان.

بازەقە: لە پەدەر چوونی گیاندار بە چالاکی؛ مارەکە بازەقەی بەست. فیچقەکردنی خوێن لە لەش و یا چتی شل لە دەفرێکیدا کە کونی تێ بێ.

بازک (باک.): باڵ هی پەرندان.

بازرگان: بنەکدار، ئەوکەسەیە هەبوو بێت بازرگانیی پێ بکرێت، کووتاڵفرۆش، سەوداگەر. ــ ی: (باک.) دان و ستاندن، سەوداگەری، پیشە و کاری بازرگانە، کڕین و فرۆشتنی کووتاڵ.

بازگ: (جا.، هەورا.، هەمە.)، بازوو، بازە، بەڵەک، ڕەش و سپی، پلپلی، پلپلێن.

بازگە: (ڕەوا.) بۆسەی ڕاوکەرانە. تەپۆڵکەی سەرەوەی گرد و چیایانە، (هەورا.) تەپۆڵکە، (ڕەوا.) بەراز، ملەقوتکە. لە سەر جۆگە و کەند و چاڵ و ئیتر، شووێنێکە بتوانرێ بەسەریدا باز بدرێ، پردەباز، بووار، بۆربۆرک، (باک.) بەزدۆک.

بازگەشت: پەشیمان، ژیوان، گەڕانەوە. ــ ی: پەشیمانی، ژیوانی، گەڕانەوە.

بازگ بەڵەک: بڕوانە: بازگ.

بازگووڕ (باک.): ئەسپاردن. ــ ی خووەدێ بوون: بە خووا ئەسپاردن. هیوا، نومێد، یامەرتی.

بازگوڕی: یارمەتی.

بازمان (ئەردە.): منداڵێکە لە دووای مردنی باوکی بەجێ مابێ، باووک مردوو. دامان، خەفەتبارببوون.

بازمانە: بڕوانە: بازمەنە، پاشماوە.

بازمەنە: پاشماوە، ماوەوە، بازمانە.

بازن (باک.، هەورا.): بازنە.

بازن

بازنە: بازن، بازبازک، بازبەند، لە زێڕ و زیو و کانانی تر دروست دەکرێت، (هەورا.) دەسبەن. تەوق، چەمەرەی دانەلغاو.

بازنەگاس (خۆ.): ئاڵقەییێکی ئاسنە لە کووپەی گاسنی درزدار دەخرێت تا لێک نەبێتەوە.

بازندە (ڕەوا.): جێگای بازنەیە لە باسکدا. مەچەکی دەستی، (هەورا.) بازواندە، دەربازۆک.

بازنک (باد.): بازنە.

بازنگە: بڕوانە: بازندە.

بازنۆکە: بەربازن، بازنەی چکۆڵە.

بازواندە (هەو.): بڕوانە: بازندە.

بازۆ (باک.): سترانێکی کوردییە.

بازوەن (فە.): قۆڵ.

بازۆر (باک.): ڕەشە با، بای سەخت. ــ ی: باشوو، واشە، باڵندەییێکی دندووک قولاپی بۆرەڵۆک و چەنگاڵ تیژە، پەلەووری بچووک ڕاو دەکات.

بازۆڵە (کە.): باسک.

بازووانە: بڕوانە: بازوەن.

بازوڕ (ئەردە.): باشوو، واشە.

بازۆڕ (ئەردە.): واشە. ــ ی: واشە.

بازۆڵە: قۆڵ و باسکی قەڵەو.

بازوو (بابا.): ئەبڵەق، باز، بازگ، مانگا یا ووڵاخی بەرزە و ئاژاڵی ڕەش وسپی. قۆڵ، باهوو.

بازووبەن: چتێکە لە زێڕ یا لە زیو یا چەرم دروست دەکرێ و لە قۆڵ دەخرێ.

بازووبەند (باک.): (باک.) بازبەند، بازی بەند، باهوبەند، قۆڵەوانە.

بازووپاز: زەمزەمەی بێ دەنگ و خامۆشی ئاوورپەرستانە لە کاتی پەرستنێدا.

بازووی دەرگا: لاشیپان.

بازە (باک.): باز (باڵندە).

بازێ (باک.): وەکوو بازۆ وایە. سترانێکی کوردییە.

بازی: (رەوا.، هەورا.) وولاخی بەرزەی لاق سپییە، (باک.) باز، (موک.) پەل سپی، بەڵەک. (بابا.، هەورا.) وەردێنەی نانی، یاری، گەمە، گاڵتە، گەپ، کایە.

بازی بەن: بڕوانە: بازی بەند.

بازی بەند: باسک بەند، بازبەند، قۆڵبەند، تۆڵبەند، تۆڵبەندی، باز، ئەو جوورە بازنەیەکە لە باسک دەکرێ.

بازیچە: بووکۆکە، چتێکە کە منداڵان گەمەی پێ بکەن.

بازین: دۆڕاندن، زیانکردن، لە دەست چوون.

بازیوان (بابا.): گیایەکی بەهارییە گوڵی رەنگ پیوازی دێنێ.

بازی هەوایی: بەرزە حەوایلە، بەرزەهەوایلە.

بازار (باک.، مزو.): شار، بازێڕ.

بازارگێڕ (باک.): سەرۆکی شاری، شارەوان. (باک.) ـــ ی: شارەوانی.

بازاری: شارستانی، شاری.

بازەڵە: لیروکولک و کووانێکی پیسە لە منداڵانی ساوا دێت، کە حەوت و چلەداربێ و دەرنەبێ دەیکوژێ، گۆیا منداڵی ساوا سەرمای لێبدا و یا ژەکی زۆر بخوا دەری دەکات، دەڵێن ئەگەر پێستی مریشکی رەشی لێ نرێت دەیرەنێێتەوە، گۆیا ئەگەر لە ناو زگی بێت دەیکوژێ. مووورووی بازەڵە دەرمانێکە لە شیری دایکیدا بیسوونەوە و بیدەنێ ئەوەی ناوزگی دەردەکاتە دەرەوە، (کۆ.، خۆ.) گرتەک، زەرتک، بازێڵە، (هەورا.) هەڵێژ (گیایەکە).

بازەن (باک.): باوەشێن.

بازۆ: بناژۆ، لێخورە، (دەر.) بران، دەنگی بدە.

بازێڕ (هەورا.)، بازاڕ. ـــ کرن: بازاڕ و سەوداکردن، (باک.) شار.

بازێڕگێڕ: شارەوان. ـــ ی: شارەوانی.

بازێڵە (ئەردە.): بازەڵە.

بازێڵە: نەخۆشییێکە لەبەر مووسڵدانی نێرینەی ساوا دەدات و مێزی دەگیرێ. (ئەردە.) بازەڵە.

باس: بەسەرهات، دەنگ و باس، خوواس. (هەورا.) ئاگا.

باسارک (باد.): ئیرکولەر.

باسەر (باک.، موک.): بایەکە لە بەهارێدا دێت. بەفیز، بەهەوا، هەوایی، کاو، لووت بڵند.

باسەرە: شوێنێکە با زۆر بیگرێتەوە، ئاوی رووبار و دەربەندێکیشە لە ناوچەی بازیاندا.

باسەری (باک.): بەفیزی، بەهەوایی.

باستان: پێشوو، پێشوونیان، کۆنە، مێژوو، باب و باپیرەکانی پێشوو. ـــ ی: پێشوویی، مێژوویی، دێرینە.

باستیک (باک.): جووری شیرینیەکە لە دۆشاوی دروست دەکرێ.

باستورمە: باسوورمە.

باستووق: بڕوانە: باسووق.

باسزان: مێژووزان.

باسقەننە: دەسقەننە، باسکی قەننەی، کە زۆرتریني لە دارە ئاڵووباڵوو دروست دەکرێ.

باسقەندە: بڕوانە: باسقەننە.

باسقەنگە: بڕوانە: باسقەننە.

باسک: (باک.) پەیک، (هەورا.) باهوو، بازۆڵە، چەمپل، چەنگ، نێوانی جومگەی دەستی و ئانیشکێیە. بستوو، بستی، ملە، کەل، تەپۆڵکە، ملەشاخێکی باریک و یا ئەستوور و کورتە، (هەک.) دەستە، بەرە، کۆمەڵە.

باسکەباسک: بڕوانە: باسکەسەگ.

باسکەدار: تێلا، دیرەک، دیرەگ.

باسکەسەگ: جوورە سەگێکی باریکە وە تاجی دەچێ بەڵان لەو گەورەترە، باوکی گۆڵە سەگە و دایکیشی تاجییە، (هەورا.) دوورپە سەگ، دوورپەگ.

باسکەمەڵە: جوورە مەلەیەکە بە جوولاندنی باسکان ئەنجام دەدرێ.

باسکەوجاڕ: باسک هەوجاڕ، دەسکی هەوجاڕی.

باسک باسکانی (هەک.): دەستەبەندی، دەستەبەرێتی.

باسک بەند: بازی بەند، تۆڵبەند، تۆڵبەندی باڵ، قۆڵ بەند. بازنە، حەمایەل و یا چتێکی وایە، کە لە قۆڵ بکرێ.

باسکراو: گۆرین، باس لێکراو، لێدوواو، ناوبراو، نێوبراو، (باک.) پێژنا.

باسکردن: لێدووان.

باسکلاوە: کلاوینە، رەبەل، (هەورا.) قەلاتینگ، جوورە رێواسێکی قوڵەبنە و ئەستوور و گەڵاپانە.

باسکوول (باک.): گەمەیەکە بە باسکێتی ئەنجام دەدرێ.

باسک هەوجاڕ: بڕوانە: باسکەوجاڕ.

باسکی جغارە: مۆدنە، دارجغارە.

باسکێش: دارێکی درێژە سەرێکی بەنیڵەوەیە سەرەکەی تری لە هەوجاڕ (هێش) قایم کراوە، مژانە، مژانکە، مشان، باسکێش جووتی، (باک.) باسکێ هەڤرکانی یێ.

باسمە: جۆشی چاو، تەراخوومە، گرێ و دوگمەیەکە لەکاتی چاوئێشەدا لە پێڵووی سەرەوەی چاو پەیدا دەبێ. (هەو.) بو خۆیی. چەشنە پارچە قوماشێکیشە.

باسمبار: هەفتەییێکی پڕ بارانەیە لە مانگی ئازارێدا.

باسمبیل (باک.): بەفیز، خۆپەرست. داواکار. (باک.) ـــ ی: بەفیزی، خۆپەرستی. داواکاری.

باسنامە: نامیلکەیەکە، کە چەند سەر بردەییێکی تێدا بێ.

باسوخ: (کە.) باسووق، باستیک، باستق، سجووق جوورە شیرینیەکە،کە لەدۆشاو و نیشاستە وبادام دروست دەکرێ.

باسووخواس: دەنگ وباس، دەنگ، تەرزەنوو.

باسوور (باک.): لۆپکە. کرمێکە زیان بەدەغڵ ودانان دەگەیەنێ.

باسوورمە: گۆشتی قیمە کراوی تێرخوێیە لەگەڵ بەهاراتا لەناو ریخۆڵەدا هەڵدەگیرێ.

باسووق: باستووق. جوورە خواردەمەنییێکە لەنیشاستەو شیلەی ترێی دروست دەکرێ و دەکرێتە سەلک سەلک.

باسی: (باک.) لاسایی، لاس.

باسی کرن (باک.): لاسایی کردنەوە.

باش: چاک، چا، چێ، زیخ، خاس، قەنج، نەهیتە. ـــ بوون: چاک وخاس بوون. ـــ کردن: چاک وقەنج کردن. ساخ، خۆش، لەش ساخ. ڕۆژباش، شەوباش ونیتر: واتا ئەوکاتانەت بە خۆشی وساخی بەسەردا ڕابری. لە باشقالاّن کورتکراوەتەوە بۆ سەرچاوەکانی ناو ئەم فەرهەنگە.

باشار: چارە، دەرەقەت، توانایی، ژیان. ـــ کردن: چارەکردن، دەرەقەت هاتن. ـــ ناکرێ: چارەناکرێ.

باشەڤار (باک.): ئێوارەباش.

باشەڵ: بڕوانە: باشێڵ.

باشەواڵە: باڵندەییێکی تیژباڵ وچوست وچالاکە. (شار.) باوەشناوەڵە، کەسێکە سینی یاچتێکی تری بەدەستەوە بێ و بڕوا بەدەست ئاوەڵەیی.

باشتر: چاکتر، خاستر، قەنجتر، نەشپا.

باشترین: چاکترین، چاترین، قەنجترین.

باشقەیان

باشرۆژ (باک.): ڕۆژباش.

باشقەیان: جوورە مارێکی ئەستووری درێژ و زەردە و سەرکلکیشی خڕە.

باشمە: شەقڵ و نیشانەی خەرمانانە.

باشۆک (باک.): باشوو.

باشوو: باشـووکە، (دەر.) وات. باڵندەییێکـە ڕاوی چۆڵـەکان دەکـاو دەیانخوات.

باش و بووش: خۆش ڕابواردن.

باش و بۆشی: دەست بڵاوی، ماڵبەخۆڕایی دان.

باشوور: ژێروو، نیوەڕۆ، نیوڕۆ، وەشت.

باشۆک: سەقر.

باشووکە

باشووکە: باشوو، باڵندەییێکی دندوک کەوانەییە لە باشوو چکۆڵەترە ڕاوی چۆڵەکەی دەکات.

باشۆڵ: پاشۆڵ، پاشێڵ. کۆش بەرهەڵبێنەیە.

باشی: چاکی، خاسی، قەنجی.

باشیق: باشوو، سەقر.

باشیقا: گوندێکی کوردەکـانی یەزیدییـە کەوتۆتـە بـاکووری ڕۆژهـەلاّتی مووسڵ.

باشێڵ: چارۆکەییێکە ژنان لەکۆڵیان دەکەن دوو سـەرەکەی خوارەوەشی بـە پشتیانەوە دەبەستن بۆئەوەی چتی تێکەن، پاشۆڵ.

باشیل (هەورا.): باخەڵ، باغەڵ. باشۆڵ، پاشۆڵ چارەکە.

باشیلا: مرۆی ئاوارە.

باشی و بۆشی: باش و بۆشی.

باعاندن: باراندن.

باعە: بارەی ئاژاڵانە.

باعەبلرع: بارەباری ئاژاڵانە.

باغ: (هەورا.) باخ. تەیار. (باک.) درەخشان، زیندوو. ـــ کرن: هاندان. ـــ بوون: توندوتوورە بوون.

باغات: باغان، باخان.

باغار (باک.): بە چووارناڵە غاردان.

باغان: باغات. بۆگەلی باغە.

باغە (موک.): باخە، چتێکـە لـە بنێشـت دروسـتدەکرێ(کـاوچووک). (باک.) دەنگی توند و سەخت. جوورە برینێکی پیسـە لـە چووار پـەلی وولاّخی بـەرزە دێت سمی درێـژ دەکـات و لـە کـەڵکی سـوواری و بـاری دەخات.

باغەڵ: (گۆ.) باخەڵ، پزی، (هەورا.) باشیل.

باغەوان: باخەوان، (باک.) باغڤان. ـــ ی: باخەوانی، (باک.) باخڤانی.

باغچە: باخچە، (باک.) بەخچە.

باغچەوان: بڕوانە: باغەوان. ـــ ی: باخەوانی.

باغچەی ساوایان: خوێندنگەیەکە بۆ منداڵانی تەمەن ٤ ـ ٦ساڵی.

باف (جە.، ڕۆژ.): کشـت و گرژکردنـی بـەن، یـا دەزوو لـە زۆربـاداندا. تەونگەر، جۆلاّ، ڕێسندە.

بافەدەنگ (جـە.، ڕۆژ.): خۆپەسـند، بـێ هـۆش، لـە خۆبـایی. ـــ ی: خۆپەسندی، لە خۆبایی بوون.

بافت (هەورا.): بـاو، کـات، هـەرەت. شایان، ڕەوا، شایستە. مـاف. ـــ کردن: خەرج کردن، چوواندن. چنین.

بافتە: نەوار، هۆنراوە، جوورەقـەیتان و یـا شـریتێکی پانـە لـە ئاوریشـم و ئیتر دروست دەکرێ لە لێواری کەوا و سیخمە دەدروێت.

بافرە: کەتیرەی سپی.

بافلە: بافەلە، باب فەلە، نووێ پسوولمانی کۆنەفەلـەیە.

بافوو (ئەردە.): تریاک.

بافوور: وافوور، سەبیلەی تریاکی.

بافیاگ: چتی چنراو. قسەی هەڵبەستراو.

بافیاک: بڕوانە: بافیاگ.

بافیش: (بابا.) فیشاڵ، (دەر.) فیشار، ترِوتۆپ. ـــ کەر: خۆهەڵکێش، بەچاوڕاو، چاوڕاوکەر، (هەورا.) پارچەچی. ـــ کردن: خۆهەڵکێشان، بەخۆخوڕین.

بافین: تەنین، هۆنینەوە، چنین، هۆنین.

باڤ (باک.): باب، باو، باووک. باو، دەستوور، شێوە.

باڤبرا (باک.): باب برا، برای باوکی.

باڤک (باک.): تیرە.

باڤی (باد.): بادام.

باڤیتی (باک.): بابێتی.

باڤینی (باک.): بابێتی.

باق (باد.): لاق، پێ، بەلەک. (باک.) باقە، تەلاّبی، قەفت، گورزە. باقادەست: مەچەکی دەستی. باقاپێ: جومگەی پێ. (باد.) پەوز. (باک.) نێرتکی سیرو پیازییە.

باقانن: بڕوانە: باقاندن.

باقاندن: باقەباق کردن، باڕاندن.

باقە: بەسە، (ئەردە.) بەستە، (باک.) باق، (دەر.) مەڵوو، سەوارە، سووالّە، گورزە، باوەشێک گیاوگۆڵە، کە درواوو بەسترابێ. دەنگی بزن و ڕێوی.

باقە: بالە، بارەی بزنان.

باقەباق: بالەبالی بزنییە یا هی ڕێوییان، باعەباع، قالّەقالّ.

باقەبەس: هەر چتێکی باقەی پێ ببەسترێ ـــ ی پێ دەڵێن، بەستەبەند.

باقەبەست: باقەبەس.

باقەبێنە (موک.): گیایەکە لەدەم ئاواندا بە کۆمەڵ شین دەبێ و گەزێک بڵند دەبێ و گوڵی بۆرە و باقەی پێ دەبەسترێ، بە هەموو گیایەکی تری واش دەڵێن، کە باقەی پێ ببەسترێ، فیزۆک.

باقباق: هاواروداد، گازندە.

باقر: ژەنگی قاپ و مسێکییە کە ڕووکێشی نەمێنێ کە ماست و چێشت و هەر شلەمەنییێکی تێی کرێ ـــ ی دەکات واتا ژەنگی تێدەدا. مرۆی نەخوێندەوار کە بدوێ ـــ ی دەردەکەوێ.

باقسمات (باک.): پسکوویت، شەکەرلەمە.

باقل (باک.): پاقلە. کلێنچکی دووگی مەڕی.

باقلە: پاقلە.

باقلەکولیاگ: باقڵەی کولاّو.

باقلەکێوی: (باک.) بۆقلی.

باقلک (باد.): باقلە.

باقۆ: (دەر.) ماسی گەورە، مانگاماسی. کاریلە یا بەرخێکە لە زگی دایکیدا یا دووای بوونی تووشی دەردێکی بێ چارو بێ دەرمان بووبێ. هەوەڵ بەری هەنجیرییە، کە لە سەرەتای هاوینێدا دەیوەرێنێ ئەو جار بەری تەواو دەگرێ، (خۆ.) ئەو چەند دەنکە هەنجیرانەیە کە دووای وەراندنی هەوەڵ بەر بەدارەکەوە دەمێننەوە.

باقۆتە (سوو.): نێرتکەپێواز، (هەو.) تەڕەلەیلان.

باقۆیی: دەردێکی بێ دەرمانی کاریلە و بەرخانە.

باقوور (باک.): گەل، ڕان، مێگەل.

باقیّ: بڕوانە: باقیە.

باقیە: باقیّ، جوورە درووماننێکە.

باک: لە (باکوور) قوڵە کراوەتەوە بۆ سەرچاوەکانی ناوئەم فەرهەنگە، سام، ترس، ساف، پەروا، دەربەستی، کێمخووا، هەراس، بەباک: دەربەست، باکدار: دەربەست، بێ باک: بێ پەروا، شتیار، گوهڤرە.

باکەش: بابووێر، باکێش. کەڵەشاخ، ئیستیکان وکووپە لێدان بۆ ئەوەی تاهەلاّمسێ و نەشتەری لێ بدەن. نەشتەر، هەواکێش.

باکەش گرتن: کەڵەشاخ گرتن لە شوێنێکی لەش بە بێ ئەوەی، کە بەنووکی نەشتەرێ برینداركرێ.

باکەف: خشتێکە باش سوور نەبوویێتەوە و کە بخرێتە ناو ئاو هەڵوەرێ.

باکران: هەلاّمسان، پەغان، (باک.) پڕبوون.

باکردن: هەلاّمسان، (باک.) پاچڤین، پووم، (باک.) ڤزێن، ئاووسان، پەغین، پەیدابوونی با لەزگدا. تووڕە و قەڵس بوون. فیزکردن، بەهەوابوون.

باکۆڤە (باک.): میوەی شین و نەگەیشتوو.

باکوور: سەروو، ژووروو، لای چەپ، بەبای شەماڵیش دەڵێن. کوردستانی ـــ : کوردستانی ژووروو.

باکوزیرک (باد.): کرێوە: بایەکە بەدەم باوە بباریّ.

باکێش: باگیر، بادگیر، باکەش، واکێش، (خۆ.) گلۆێنە.

باگا (ئەردە.): شوێنی باگر، باگیر، باخون.

باگار (باک.): چووارناڵە، غاردانی وولاّخی بەرزە بە چووارناڵە.

باگەڕ (باد.، برا.، باک.): کرێوە. بای بەهێز.

باگەڕێن (باک.): بانگێڕ، بانگوش.

باگەف: خشتێکە تەواو سوور نەکرابێتەوە لە ئاوێدا هەڵوەرێ.

باگر: وورشێن، بامشت، وەردەوا، شوێنێکە بابیگرێتەوە.

باگردان: (باک.) گونـدۆر، بانگوور، بانگۆرە، بانگۆوەر، باگوردن، باگردێن، بانگردێن، (هەورا.) بانتلێن، بانتلیز، شەولەبان.

باگردانگێڕ (بابا.): بانگێڕ.

باگردێن (بابا.): باگردان.

باگرۆ: بای توندوقایم.

باگرۆکە: گێژەڵووکە.

باگژە (ئەردە.): بایەکە لە ناوەندی شەماڵ و سەبادا.

باگلۆر: خلۆر، تل. ـــ بوونەوە: خلۆربوونەوە، تل بوونەوە. ـــ کردنەوە: خلۆرکردنەوە.

باگۆڕە (باک.): مشار.

باگۆڕە

باگوردان (ڕەوا.، کۆ.): باگردان.

باگۆک: چیایەکی بڵندە و سەختە لە باکووری نصیبینییە.

باگونە: جوورە نەخۆشییێکە لە گونی مرۆڤان دەدا و دەی ئاوسێنێ لەبەر فیزوهەوا.

باگیر: باگا، شوێنی باگر. باگیری سەری قەلیانی.

باگێژە: گێژەڵووکە.

باڵ: قوڵە کراوەی ناوی (باڵەکانە) بۆ سەرچاوەکانی ناو ئەم فەرهەنگە. باڵی باڵندان، شاقەل. (فە.) قۆڵ، نێوانی شان و ئانیشکێ، بە قۆڵی جلکانیش دەڵێن. پاڵ، باڵ، ناو، نێو، دوڕ، هەندوڕ، لەباڵ یەکنان: لەپاڵ یەکنان، لەنێو یەکتری نان. پێوانەییێکە لە سەری پەنجەوە تا کەپۆ، ئەهەنگ. دەست، لە سەری قامکانەوە تاشان.

باڵ (باک.): لەگەڵ، کن، لا، نک، جەم، لباڵ. لەلای، لەکن. باڵی باڵندان. سەرنج. بالاخوەدان: سەرنج دان.

بالا: بەژن، ئەندام، تادگار، قەد، تمتیل. درێژی چت. سەرەوە، بان، ژوور.

بالابەرز: کەڵەگەت، بالابڵند، شیکە، شاگە.

بالابەرزە: قامکی ناوەندییە، قامکی سێیەمی دەستە، هەڵمەقوونە.

بالابڵند: بالابەرز.

بالاپۆش: عابا، باڵتۆ، قاپووت.

بالاتە (دەر.): گوڵی دارێکییە بەرەکەی لە نێوگوڵەکەیدا دیاریکەوێ.

بالادەست: بالادەس، دەستدرێژ، دەست ڕۆیشتوو. ـــ ی: بالادەسی، دەستدرێژی.

بالاڕووان: ئاوێنەی گەورە کە بالای مەردومی تێدا دیار بێ. پەنجەرەییکە لە نزیک بنمیچەوە بۆ ڕووناکی و باکێشی.

بالار: کاریتە، تەژە.

بالاشمە (ئەردە.): باڵیشمە.

بالاشمە (ئەردە.): باڵیشمە، دارێکە، کە لە دوولای تاقەیدا دادەنرێت بۆ ئەوەی دارەکانی سەری تاقەکە سەرەکانیان بخرێنە سەروان.

بالافڕ (باک.): فڕۆکە، پڤۆک.

بالافڕوان (باک.): فڕۆکەوان.

بالاڤ (باک.، باد.): جل شوشتن، جل شۆرین، شیو، کۆڵ. چتمەکێکە بۆ شوشتن ئامادە کرابێ. ـــ کرن: شیوکردن، جل شوشتن. (باک.) ـــ ی: ئافرەتی جل شۆر، ژنی کۆڵکەر. سووێنەی جل شوشتن.

بالاکردن: درێژبوونی قەد و بالا، گەشەکردن، بەرزبوونەوە.

بالاکوت (فە.): کورتە بالا. کوڵەبنە.

بالاکوڵ (شو.، هەورا.)، کورتەبالا. کوڵەبنە.

بالاگەردان: بوونە قوربانی بەژن و بالا، خۆگێڕان بەدەورەی یەکێکیدا.

بالان (ئەردە.): تەڵە، داو.

بالاندن: باراندنی ئاژالان، قاراندن، (زەن.) کووڕاندن، (باک.) بارین، کالاندن، کالین.

بالانوێن: ئاوێنەی بالاڕووان.

بالانی: جوورە ئێسترێکی بچکۆلانەیە، کە پێی دەڵێن ئێستێرەگابیلکە.

باڵە: بارە، دەنگی مەڕ و بزنانە. ئەسپی گچکە، (هەورا.) ئۆما. (باک.) حۆل، گەوج، گێل، تێ نەگەیشتوو. بارەی کاریلانە. دەستکێشی چەرمە. لە باڵە.

باڵەباڵ: دەنگی بزنانە، بارەبار.

باڵەبان (جا.، شو.): ئاوێنە، ئێستری زەلام و قەڵەو و بەکار. (هەورا.) باڵندەییکە لە بازی گەورەترە ڕاوی پێدەکرێ. خۆشڕۆ، شاتر. (موک.) دەهۆڵ. یەکێکە لە ئامرازەکانی موزیک. شێپوورێکی گەورەیە لەسەر شاندا دادەندرێت. بازی تەوار، بازی مێنگە. ـــ ی: وەکوو ئێستری زل و لەندەهۆر. خۆشڕۆیی، شاتری.

بالەتە (باد.): میوە یا تەرەکارێکە تاکتاکێکی پێگەیشتبێ. (باک.) تڕێیەکە لە پێشدا بگاتێ. نیشانە. سەرەتای گەیینی میوەیە.

باڵەتەپە: بڕوانە: باڵەتەپێ.

باڵەتەپێ: باڵەفڕێ، باڵەفڕە، باڵ لێکدان، باڵ بە یەکدادانی پەلەوور.

باڵەخانە: (هەو.) کۆشک، (دەر.) بانپەڵبان، تالار، شانشین، شانەشین، سەرخان.

باڵەخانەی تاووسانی: کۆشکی هاوینی.

باڵەشنە (باک.): سەرینی چکۆڵەیە.

باڵەشۆڕە: باڵەشۆڕێ، باڵەتەپە.

باڵەشۆڕێ: جوورە نەخۆشییێکە کە لە پەلەووران بدات باڵی شۆڕدەکا و دەیکوژێ، باڵەتەپێ.

باڵەفڕە: فڕەفڕکردنی مەل بەباڵی، باڵندەییکە تازە باڵی گرتبێ.

باڵەفڕکە: (هەورا.) باڵەفڕێ.

باڵەفڕێ (هەورا.): باڵەفڕکە.

باڵەکان: خێڵێکی کوردە لە باشووری کوردستاندا.

باڵەکرە: دارێکی درێژە تەختەیەکی لەسەری قایم کراوە خۆڵ و زبڵی پێ کۆ دەکرێتەوە.

باڵەکی: بەرازانی، تیرەیەکە لەم سێ گوندانە دادەنیشن: باڵەکیان، سرێشمە، دێڵەزیا، کە کەوتوونەتە ڕۆژاوای باکووری شاری ڕەواندزێوە.

باڵەکیان: شارۆچکەیەکە لەنزیک دیانا لە باشووری کوردستاندا.

بالەلە (هەورا.): شەپیلک.

باڵەوان: باڵەبان، شێپوورێکی گەورەیە و لەسەر شان دادەنرێ. چەرخ، شاهێن، سەقەر، سەقر، باڵندەییکی گۆشت خۆر و ڕاوکەرە.

باڵەوگرتن: باڵگرتن، فڕین.

باڵەیی: تیرەیەکی کوردە لە عیراقیدا.

باڵباز: باڵیۆز، باڵوێز. سەرباز، گزیر، پۆلیس.

باڵبازخانە: باڵیۆزخانە.

باڵبالی (باد.): مەرمەڕشا، هومایین، بلووری.

باڵبەست: کەسێکە هەردووک باڵی لەپشتەوە بەسترابێ.

باڵبەست کردن: بەستنی هەردووک باڵی مەردوم لە پشتەوە.

باڵبەستن: باڵبەست کردن.

باڵتە (لو.): تەشوی، تەوور.

باڵتۆ: پاڵتۆ، قاپووت.

باڵتووز (باک.): دش، خوشکی مێردییە.

باڵتێ سوولە (موک.): باڵندەییکە وە تەڕنە ئەبابیلە ناسراوە، چەورزکە.

باڵخەنجەرە: باڵندەییکە لە کۆتر گچکەترە لە سەردەمی فڕینێدا باڵەکانی وەک خەنجەریان لێ دێ.

باڵدار: پەڕدار، باڵندە، فڕندە، پەڕەوور، (هەورا.) پەڕاوور، پەلەوەر، پەڕندە، مەلەوەر، گیاندارێکە، کە بەباڵ بفڕێ.

باڵدسوولکە: سێروەفەلە، باڵندەییکە ئێوارە و سبەینان پتر دەگەڕێ و ناتوانێ بنیشێ.

باڵدرێژ: پشوودرێژ، پشوودار، بارقۆڵ، بەپشوو، ددان بە جەرگی خۆداگر. ـــ ی: پشوودرێژی، ددان بە جەرگی خۆ داگرتن.

باڵشنە (شو.، باک.): سەنیر، سەرین، سەنیرێکە بە قولاپی چنرابێ.

باڵشمە: لاشیپان و داری دارەڕای سەردەرگا و پەنجەرەیە.

باڵ فش کردنەوە: باڵ فشەوکردن.

باڵقەدان (باک.): پاڵدانەوە.

باڵق: سەرە، بانگ، قراسە، قرامێر، پێ گەیشتوو، پێ گەییک، شەیتانی بووگ، شووکام، لیفکام. (باک.) ــ بوون: پەرفین.

باڵک: لە ناوی (باڵەکیان) قوڵەکراوەتەوە بۆ سەرچاوەکانی ناو ئەم فەرهەنگە.

باڵگاشە (خۆ.): چاووڕاو، شات و شووت.

باڵگە (باک.): سەنیر، سەرین، بالیف. هەر چتێکی وە بەر چتێکی قورس بدرێ تا ڕای گرێ باڵگەی پێدەڵێن.

باڵگرتن: فڕین.

باڵگرتنەوە: فڕینەوەی باڵندە.

باڵگک (باک.): سەنیر، سەرین.

باڵگۆک (باک.): سەنیر.

باڵگهە (باک.): سەنیر، سەرین.

باڵگیف (باد.): سەرین، سەنیر.

باڵنە: باڵندە، فڕۆکە.

باڵنج (فە.): سەنیر، سەرین.

باڵندە: پەلەوەر، مر، پەڕدار، (خۆ.) باڵدار، فرندە، پەڕەوور، (زەن.) پەرندە، مەل، مەلەوەر، پەڕاوور.

باڵندەی خانەکی: باڵداری کەوی.

باڵندەی کەوی: باڵداری کەوی.

باڵندەی گۆشت خۆر: باڵندەی گۆشت وەر.

باڵندەی گۆشت وەر (هەورا.): باڵندەی گۆشتخۆر.

باڵنک: جوورە ترنجێکە.

باڵنگو (ئەردە.): بادڕەنگ، باڕووتە، تۆوی گیایەکییە.

باڵنگی (باک.): سەنیری ژێر پێیانە.

باڵۆ (باک.): هەرنەبێ، کە هەرنەبێ، بەلای کەمەوە.

باڵۆر (باک.): خلۆر. ــ بوونەوە: خلۆر بوونەوە.

باڵورە: (خۆ.) بەلۆرە، (جا.) گۆرانییەکە بەسەری قامکان لە گەروو دەدرێ جا پێکدێت. باڵۆرەییێکی، کە کوڕان لێی دەدەن: هەیارۆ. دەلینگی هەڵپێچراوی ژنە ڕەوەندانە.

باڵۆری: بڕوانە: باڵۆرە.

باڵۆز: باڵیۆز.

باڵۆکە: (هەورا.) باڵووکە، باڵووکێ، (باد.) باڵوویک.

باڵۆن (فەرەنسییە.): باڵافڕ، فڕۆکە.

باڵووپاڵ (باک.): بەراوەڵ، بەرووەدە، فراوان. خۆش.

باڵوور (باک.): قوونە جوورە (قوونی مریشکێ)یە.

باڵووفک (باک.): سەرینی چکۆڵە.

باڵووک: باڵۆکە، گەڤە.

باڵووک ڕەش: خاڵ.

باڵۆکە: گرێیەکی گچکەیە لە لەشی مرۆڤاندا پەیدا دەبێ.

باڵووکە (کۆ.): باڵندەییێکی گچکەیە وەکوو کوللە وایە قامکێکی درێژو چووار لاقی هەیە و بە پێیانیش غارەدەدا و دەشفڕێ لەشی زەرد و باڵی سوورە، کولۆیانیش دەخووا وەکوو زەرووش خووێنی پیس دەمژێ، بۆ لێوی ئەستوور زۆر باشە، سەری سێ سووچە و ناو قەدیشی باریکە. جۆلاکەرە، حوشتری خووا.

باڵووکێ (هەورا.): باڵۆلە.

باڵۆل (باک.): لوولە، بۆڕی.

باڵوولە (دەر.): بابۆڵە.

باڵووڵە: پاروو.

باڵوون: بڕوانە: باڵۆن.

باڵوویز: باڵباز، باڵیۆز.

باڵوویزخانە: باڵیۆزخانە.

باڵوویک (باد.): باڵۆکە.

بالی: کورتکراوەوەی ناوی بالیسانە بۆ سەرچاوەکانی ناو ئەم فەرهەنگە.

باڵێ (هەورا.): باڵەدارینە.

باڵیشت (لو.): سەرین.

باڵیشمە: داری سەرینی گورگە و دارەڕاو سەرتاقە.

بالیف (هەورا.، کۆ.، بار.): سەنیر، سەرین، (باد.، هەکا.) پالگوە، پالگهە.

بالیفە (مرک.): دۆشەگێکە پڕی دەکەن لە کا یا پووش بۆ نێو لانکێ، (هەورا.) دۆشکەڵە، (هەو.) باتمان.

بالیفک (باک.): سەنیری گچکە.

بالیفۆکەی ماری: جوورە کرمێکە.

باڵین: سەنیر، سەرین، دیرەکێکە، کە وەبەر دیواری شکستە دەدرێت تا نەڕووخێ.

بالین: سەنیر.

باڵینە (هەورا.، دەر.): ملوانەییێکی نەرمە لە چەرم و پەڕۆ و پالاتانی دروست دەکەن لە ملی کەر و ئێستر و گاو ئیتری دەکەن تا نیر برینداری نەکات و ئازاری پێ نەگەیێنێ، (هەو.) کۆپەلان. چتێکە لە پەڕۆ بەخڕی دروست دەکرێ وە لەسەر تەنەکەی منداڵ دادەنرێ و منداڵەکەی لەسەری ڕادەهێڵن، یا کرێکار دەیخاتە سەر سەر و یا شانی و چتی قورسی لەسەر دادەنێ.

باڵیۆز: باڵوێز، باڵباز، سەفیر، شابەندەر، (باک.) بایلۆز. ــ خانە: باڵوێزخانە، شابەندەرخانە.

بام: با، دەبا، بۆ پەلە و جەخت دەخرێتە سەر فەرمانی کەسێکی نەدیوو و ئاخوەر و ئاخووەران: بام بڕووا، بام بڕۆین، بام بڕژم. ڕەشتاڵە، ژاڵە، چەردە

بامەن: لە بەهمەن کورتکراوەتەوە.

بامبوو: قامیشێکە وە حەیزەرانی دەچێ.

بامبوول (ئەردە.): فێڵ، کەڵەک، ساختە، جادوو.

بامجان (ئەردە.): بایینجان.

بامجان فەرەنگی: تەماتە، توماتە.

بامجانەفەرەنگی: تەماتە.

بامشت: باگر.

بامێ: بامیە.

بامیە: بامێ.

بان: قوڵە کراوەوەی ناوی شاری (بانە)یە بۆ سەرچاوەکانی ناو ئەم فەرهەنگە. (باک.) سەربان، بانی خانوو، بەربانک، کەلک. سەر سەرەوەی چت. (ئەردە.) سەر، ژوور: بان چاوم: سەر چاوم. بەرزی و بڵندایێکی ڕاست و تەختە. (باک.) بانگ. بانکرن: بانگ کردن.

بانا (فە.): دووا ڕۆژ.

بانـاندن (دزە.): دووبارە وەبەرخستنەوە، گەڕاندنەوە سەر، (ڕەوا.) بانین، (باک.) بانەک کرن، تەماشاکردن، نوڕین، مێزەکردن.

بانە: شارێکی کوردستانە لە ڕۆژاوای کوردستانی ئێرانێدا سەر بە هەرێمی ئەردەلانییە. (باک.) هاوینگە، هەوار، هەوارگە، لەوەڕگەی بەهاریی ئاژاڵانە. ئەو خانانەیە، کە جووتیار لە وەرد دا دەیکێشێ بۆ ئەوەی کە تۆوی پێوەبکاو بزانێ چەندی تۆوی بە زەوییەکەدا کردووە، کاوەخان، ڕۆژە جووتێ لە زەویدا. بە ڕزایی نێوانی دوودێراوانە.

بانەسەرە: تەپەی سەر. جوورە خشڵێکی ژنانە.

بانەک (باک.): ڕەفتار، شووێن، خوو، ڕەووشت. ـ کرن: بەرخ و کاریلە و گوێلک و ئیتر وەبەر دایکیان خستنەوە.

بانەگا: بەر، شەرمگا، جێی ڕووانی مووی خووار بەر مووسڵدانە.

بانەمەڕ: بەختەباران، شەستەباران، گوڵان، مانگی دووەمی بەهارییە. بنەگە، هەوارگە، وارگە، وار.

بانەناو (هەورا.): سوواخ.

بانەوانک: جرجەمشک.

بانەوانک

بانەوبان: لە بانێکەوە بۆ بانێکی تر بازدان.

بانبارگە: بەر بووکێکە سوواری سەربارگەی بووک دەکرێ و دەنێردرێ بۆ ماڵی زاوا.

بانبانەگا (ئەردە.): ژێرناووک.

بانبانک: (موک.) ڕسک، بانەوانک، ڕستی، جوورە مشکێکی بست و نیوێک درێژ و چاو زلە و سوور بەڵەکە لە نێومێرگ و کەڵەکە بەرداندا دەژی، دەشڵێن گۆیا هەر لەسەر کۆمای گەنجینەی زێڕ دەنووی.

بانبرو (خۆ.): گڵەبان.

بانبز (بار.): مامز، ئاسک.

بانبز

بان پۆشین: جوورە خشڵێکی ژنانەیە، لاگیرە.

بانتلیر (هەورا.): باگردان.

بانتلێن (هەورا.): باگردان.

بان جیلە: بڕوانە: بانیژە.

بان چەوک (دەر.): سەرلانکە.

بانخانی (دەر.): سەربان.

باندان (جبا.): شاردنەوە، داپۆشین.

باندەر: تۆفانی بەفر، کرێوە.

باندەڤ: سڕی و ساردی سەخت.

بانسەر: لەسەر سەر، بەچاوان. دراوێکە لە تۆقەسەری کڵاوی ژنان قایم دەکرێ بۆ ئەوەی ئالقەی دەسماڵی پێدا کرێ.

بانسەرە: جوورە خشڵێکی ژنانەیە.

بانشان: سەرشان.

بانقۆ: جوورەقومارێکە.

بانک: جووانگە. شووێنێکە پارەی تێدا دەگۆڕنەوە و تەنها سەوداو دان و ئەستاندنی پووڵی تێدا دەکرێت، لەوێدا هەر خەریکی پارە وەرگرتن و بەم و بەودانن بە سوود. ئەو کەسەیە گوێلک و یان کار و بەرخی نەبان وەبەر دایکی یا یەکێکی تر بخاتەوە، (دزە.) بانۆک.

بانکەر (باک.): بانگ کار، جارچی.

بانکوت: جوورە گەلا کوتکێکی زل و پان و درێژە بۆ کوتانەوەی لە گووێسەوانان لەبەر دڵۆپە و بارانە. مرازێکە لەبەر دڵۆپەی بانی پێ دەکوتنەوە. کەسێکە بانی بگێڕێ یا بیکوتێ.

بانگ: لای سەرەوە، سەرگ، (ئەردە.) بانگێن، سەرگێن. (باک.) هەرەتی بالْقی، دبانگاخووەدایە: هەرەتی بالْقێتی. (هەو.) پرسە، سەرەخۆشی، تازیانە. ـ هیشتن: بانگهێشتن کردن. هاوار و داد و ڕۆڕۆ. ـ هەڵدان: هاوار و داد و ڕۆ ڕۆکردن. هەی، هەلا، ئامرازی گاز کردنییە: ئەی، وەی، ئەرێ، ئەرۆ، گاز، گاڵ، وانگ بۆ نوێژی یا بۆ فەرمانێکی. ـ کردن: گازکردن، (هەورا.) چڕین، (دەر.) چڕینەوە. ـ بکە: بچڕە، گازکە، چڕە. هەلاّلە، هەراڵە، (ئەردە.) چڕە، دەنگ، قاو، قووڵە.

بانگاشە: چاووڕاو، شات و شووت، پڕۆپاگاندە.

بانگـە: بانگ گە. جێی بانگ. (دزە.) مێتوولکە، مێتوولە، (دزە.) بانگۆڵە، مێتکنە.

بانگە

بانگەبانگ: بانگی یەک لەدووای یەکتری، گازەگاز، هەراوهوریا، نێوی دەنگانە.

بانگەڕا: باگردان، (زا.) بانگوش.

بانگەڕیتک (باک.): باگردانی چکۆڵە.

بانگەشە: چاووڕاو.

بانگەواز: بانگ کار، جارچی، بانگدەر. بەدەنگ بانگ کردن، بانگاواز. ـ ی: بانگدان، جاڕ، هەراڵە، هەلاّلە.

بانگدان: بانگەوازی، هەراڵەکردن، چڕین، دەنگ کردن. بە دەنگی بڵند کاتی نوێژ بە گووێی نوێژکەران هەڵێنان.

بانگدەر: گازکەر، بانگەواز. ئەو کەسەیە بە دەنگی بڵند بانگی خەڵکی بکات بۆ نوێژ کردنێ.

بانگرۆز (ڕەوا.): خڵۆر. ـ بوونەوە: خلۆر بوونەوە. ـ کردنەوە: خلۆرکردنەوە.

بانگ کەر: گازکەر، چەڕەندە، هاوارکەر، بانگەواز، بانگدەر.

بانگ کردن: گازکردن، گاڵ کردن.

بانگردێن: باگردان، باگردێن.

بانگلواز (کە.): (کە.) بانگ واز، جاڕ.

بانگلۆر: خلۆر. ـ بوونەوە: خلۆربوونەوە. ـ کردنەوە: خلۆرکردنەوە.

بانگلۆز (خۆ.): بڕوانە: بانگلۆر.

بانگلێر: باگردان.

بانگلێن: باگردان.

بانگ مەل: ئاوازەی باڵندە.

بانگۆر (باک.): باگردان.

بانگوڕ (سور.): خلۆر. ــ بوونەوە: خلۆربوونەوە. ــ کردنەوە: خلۆرکردنەوە.

بانگوور (باک.): باگردان.

بانگوش (ڕەوا.): ئەو کەسەیە باگردانی لەسەر بانی بگێڕێ بە پارە و کە بەفریش باری بیماڵێ، (باک.) بانگێڕ.

بانگوشی: بانگێڕی.

بانگۆڵە (دزە.): مێتولکە.

بانگۆوەر (باک.): باگردان.

بانگوێر (موک.): شانەیێکی پان و ددان تیژ و درێژە سندەگڵ و زبڵی پێ بلاو و پووش و پەلاشی بێستانانی پێ کۆ دەکەنەوە.

بانگەهەڵدان: گریان بە دەنگی بەرز، شین و شیوەنکردن.

بانگهێشتراو: (باک.) خووەندی.

بانگهێشتن: گازکردن، چڕین، بانگێشتن. ــ کردن: بۆشایی و زەماوەند و یا بۆ نانخواردن یا بۆ دیدەنی خوازتنی کەسێک، (باک.) ڤەخووەندن.

بانگیاری: یانە.

بانگێڕ: (ڕەوا.) بانگوش، باگردان گێڕ، بانکوت، ئەو کەسەیە باگردانی لەسەر بانی بگێڕێ. باگردان. خلۆر بوونەوەی گاشەبەردانە لە کێوانەوە.

بانگێڕان (باک.): گێڕانی بان.

بانگێشتن: بانگهێشتن.

بانگی شێوان: بانگی سەرەتای شەوێ. کاتی سەرەتای شەوێ.

بانگین (باک.): هاوار، بانگ، گاز، چڕین، (ئەردە.) چتێکە لەسەر سەرەوە بێ، لای سەرسەرەوە.

بانما (ئەردە.): مرازێکە ئەندازەی با نیشان بدات.

بانماڵ (ئەردە.): بەفرماڵ. سەربان. سەرماڵ.

بانۆکە (باک.): پارچە زەوییێکی کوتراوە.

بانۆ (باک.): بانوو.

بانۆک: کەسێکە گوێلک و یا بەرخ و کاریلەی نەبان وەبەر دایکیان و یا یەکێکی تر بخاتەوە. بانک.

بانوو: سەری کێو یا ملە و گردی درێژ، بانی، کێو، چیا، (دەر.) بەن، (هەورا.) خات، پای، خانم، خاتوون، بانووی بانووان: خانمی خانمان.

بانووانە: خاتوونانە، خانمانە، پایانە.

بانووچکە: هەورەبان، بانی زۆر چکۆڵەیە.

بانەهەڵبان (دەر.): باڵەخانە.

بانی (ڕەوا.): کێو، چیا، بانوو، تەپڵەسەری شاخ یا گردێکە کە تەخت بێ، سەربان، (باک.) بەرز، بڵند، لای ژوورەوە. ــ کەتن: چوونەسەر، وەسەرکەوتن.

بان یەک: تێکرا، لەسەریەک، کەڵەکە.

بانیەکنیان: لەسەریەکتری دانان، کەڵەکە کردن.

بانیجە: بڕوانە: بانیژە.

بانیژە: ژوورێکی نزمە کە سەربانەکەی وەکوو بەرهەیوان یا حەوش بێ بۆ ژوورێکی بەرز، کە لەسەریەوە بێ، (بابا.) سەربانی بچووک و نزم، بانووچکە، سەربانووچکە، بانجیڵە، بانیجە. (شا.) تارمە.

بانین: دانرانەوە. بانانەن، دووبارە وەبەرخستنەوە، بادانەوەسەر، گەڕاندنەوە.

باو: بە سەردا هەبوون، لەو پتر بوون: ئازاد باوی لە زیرەکیدا بەسەر قوتابییەکاندا هەیە. کورتکراوەی (ناوی باوەمەڕ)ە بۆ سەرچاوەکانی ناو ئەم فەرهەنگە. (ڕەوا.) باب، باووک، باڤ. دێراوی بێستانان. (خۆ.) بەس، تێچن، تێر، تێرا، ــ بوون: تێراهێنان، تێهەڵاتن. (موک.) ڕۆژ و شەو باشییە لە زاراوەی منداڵاندا. باڤ، نەریت، شووێن، ڕەوروشت، باقت، داب، یاسا. ــ ی نەماوە: واتا مۆدەی کۆن بووە. برەو، بەرەوە: بەبرەوە. بێ ــ. بێ برەوە. قازانج، سوود، بەهرە، لا، بای، سەرکەوتن، پیرۆزی، بەخت، باوی منە، باوی تۆیە: لای منە، سوودی تۆیە.

باوا: باوکی دایک و باوک، باپیر.

باوەگەورە: باوکی باپیر.

باوام: بادام.

باوان: ماڵی دایک و باب، بابان، خزمان. بێ ــ: بێ کەس و بێنەوا.

باوانە (ڕەوا.): پاساری، نێرەی چۆلەکانە.

باوانی: جیاز، ئەو چتمەکانەیە، کە لەماڵی باوکەوە لەگەڵ بووکێ دەنێردرێ.

باوە (خۆ.): دێراو، بۆ، گۆل، (ڕەوا.) بابە.

باوەئێرک: ئالقەی مسین یا ئاسنینە.

باوەپیارە (بابا.، جا.، هەورا.): زڕباب، زڕباووک، مێردی دایک.

باوەت: بابەت.

باوەحیز: باووک حیز، حیزباب.

باوەخووانی (بابا.): باوەخۆن.

باوەخولە (هەو.): گەمەیێکی منداڵانەیە بەدەورەی خۆیاندا دەسووڕێن.

باوەخولێ: بابەخولێ.

باوەخۆن (موک.): بووک لە ماڵی مێردییەوە بۆ یەکەمین جار، کە بێتەوە ماڵی بابی و بانگهێشتن بکرێ ــ ی پێدەڵێن، (هەورا.) بابەخوون، (دەر.، دزە.) باوەخوند، (بابا.) باوەخوانی، (ڕەوا.، زرا.) پێ بووایی، (ڕەوا.) پێ بووکێ.

باوەخوند (دەر.، دزە.): باوەخۆن.

باوەخوون: بڕوانە: باوەخۆن.

باوەر (موک.): گەڵارێزان، خەزەڵوەر، (هەورا.) بارێزان، نێوی مانگی نێوە ڕاستی پاییزییە. (هەورا.) بێرا، بێرانە، بێنە، بهێنە.

باوەڕ: بڕوا، بەقا، بایق. ــ کردن: بڕوا کردن، دڵ بۆچوون. ــ پێهێنان: بڕوا پێهێنان، چەسپاندنی چتێک لە دڵدا. بێ ــ: بێ بڕوا، باوەڕکە: بڕواکە.

باوەرە: بێنە، بهێنە.

باوەرەک (باک.): بای سەخت.

باوەڕپەنەکریا (هەورا.): باوەڕکار.

باوەڕپێکراو: کەسێکە بڕوا و بەقای پێکرا بێ.

باوەڕپێکردن: بڕوا و بەقاپێ کردن.

باوەڕدار: بڕوامەند. ـــ ی: بڕوامەندی.

باوەڕکار: بڕواکار، بەقاکار. ـــ ی: بڕواکاری.

باوەڕکردەی (هەورا.): باوەڕکردن.

باوەڕکری (باک.): باوەڕمەند.

باوەڕگران: گرانباوەڕ. ـــ ی: گران باوەڕی.

باوەڕگومان (باک.): دوودڵ، نیگەران لە هەموو چتێکیدا. (باک.) ـــ ی: دوودڵی.

باوەڕمەند: بەباوەڕ، باوەڕکری. ـــ ی: بەباوەڕی، باوەڕکرینی.

باوەڕنامە: (باک.) باوەڕۆک، بڕوانامە: بەقانامە.

باوەڕۆ (هەورا.): بێنە، بهێنە.

باوەڕۆک (باک.): باوەڕنامە، بەقانامە، بڕوانامە.

باوەڕنامە

باوەڕی: بڕوایی، بەقا، گوور.

باوەڕێن: میوە یا گەڵایەکە با وەراندبێتی.

باوەزیرک (باک.): چزووی دووپشک و نیتر.

باوەژن (بابا.): زڕدایک، ژنی باووک.

باوەسیر (باک.): بێوەسیری. (باک.) ـــ ی: بێوەسیری. بای سوور.

باوەش: ئامێز، ئاووش، هامێز، (هەورا.) واوروشە، باووش، تەلیک، کۆش و بەرسینگ. باوەشێک دار یا پووش، ئامێزێک گیاو چتی تر.

باوەش باوەشانێ (هەو.): جوورەگەمەیەکی منداڵانەیە.

باوەش پێداکردن: لە باوەش کردن.

باوەش گرتن: گرتنە باوەش، لە باوەش کردن.

باوەشی (باد.): هەڵۆ.

باوەشێن: (باک.) باشێن، باژەن، بارەشینک. ـــ کردن: باژەنکرن.

باوەشێن (باک.): باوەشێن، بارووشە.

باوەشینک (باک.): باوەشێن.

باوەقورەت: سەمەخرتە، سیم تەنە.

باوەکوو: ئەگەرچی، هەرچەندە.

باوەڵ: باوڵی.

باوەڵ بوون: کۆش و شەل بوونی کار و بەرخانە لەبەر نەخۆشی باوەلێ.

باوەلێ: سەید، لە نێو کوردانـدا ـــ بۆ ئەو کەسـەی بەکاردەبـەن، کـە لـە بنەچەکەدا بچێتە سەر پەیامبەر (محمد) (د.خ). بڕوانە: باویلێ.

باوەلێ: دەردێکە تووشی بزنان دێ و پێی دەفیرێنێ: هێندێکیش دەڵێن نەخۆشییێکە لە چووار پەلی کار و بەرخی بدات گۆتی دەکا دەی ئاوسێنی و ناتوانێ بڕوات.

باوباران: باوبۆران، تۆف.

باوبرا: باب برا.

باوبژ: ـــ ی نێوزگ: مڵەما، بایەکە لە ناوزگیدا قۆرەقۆڕێ بکا.

باوبۆران: باوباران، (هەورا.، زەن.) وەشەن، ڤاوڤاران.

باوخۆش: باخۆش، ساخ، گەورە.

باوخۆشتر: باخۆشتر، ساختر، گەورەتر.

باودیان: بە پێی ئارەزوو و ویست: ئەو خواردنە یا ئەو بەرگە باودیانی ئازادییە: بە ئارەزووی ئەوە. بابەتی ددان، شایانی ددان، واتـا بـە ددان دەخورێ هێندە نەرمە.

باوور (ئەردە.): ئابڕوو، ئاوڕوو.

باوورە: بێنە، بهێنە.

باوسەندن: بەسەردا زاڵ و چیرە بوون.

باووش (هەورا.): باوەش.

باووشک (باک.): باوێشک. دارێکە بەرەکەی لە پێش گەیاندنێدا هەڵبووەرێنی.

باووشکاندن (باک.): باوێشک هاتن.

باووشکین (باک.): باوێشک هاتن.

باووک: باب، باڤ، باو.

باوکە: پاساری، چۆلەکەی نێرە.

باوکەرۆ: ووتەیەکە لەکاتی شیوەنێدا بەکاردێنرێ.

باوکەلێ: لـە کـاتی دووانێکی خۆشەویـستیدا بـەکاردەبرێ، باوکەکـەم، باوکە.

باووکبرا: باب برا، باوبرا، براباب.

باووک حیز: حیزباب، باب حیز، (هەورا.) باوەحیز.

باووکی: بابی، باڤی.

باووگ (فە.): باب، باووک.

باوگەرە (ئەردە.): بابەگەورە.

باوگەرەبازی (ئەردە.): جنێودان.

باووڵی: چامەدانی، باوەڵ، جوورە سندووقێکە، کەل و پەلی تێدەخرێ و دەسکیشی هەیە بۆ هەڵگرتنی.

باوونەریت (بابا.، پژ.): شووێن، ڕەووشت، بانەک، ئەگەر بە چاوێکی ـــ تەماشای بکرێت.

باوی (ڕەوا.، هەو.): دەردێکە وەکوو باداری وایە تووشی ماڵاتان دێت. بادام، (باک.) بادار، ڕۆماتیزمەدار.

باویزە: باوێ.

باوێش (ڕەوا.): گەوە، (هـەورا.) قـەمچ و پێـچ، ڕێگـای پێچاوپێچ و خووارایی ڕێگایانـە لـە بادانـەوەدا، ئانیشـک و سـووچی خووارایـی ڕێگایانە.

باوێشـک: (دەر.) ژاژک، ئاڕووشـک، (بـاک.) بهنژیـن، باووشـک، هۆنژین، دابچـڕینی زارە لـەکاتی خاوبوونـەوە و یا خـەو بردنـەوەدا بـەبێ ئەوەی، کە پێی خۆشبێ.

باوێشکدان: باوێشک هاتن.

باویلکە: بڕوانە: باویلێ.

باویلیّ: (موک.) باوەلیّ، پەپوولە پاییزە، چتێکی خڕی سپی قژداری زۆر سووکە لە پاییزاندا لە گیایان پەیدا دەبیّ، لە بەر زۆر سووکی هەمیشە بەدەم باوە لە خوولاندایە دەڵێن باوەلیّ بایەکی بەسە.

باوین (باک.): گڵ کێشانەوە، قوولکە و نیتر بە گڵ پڕ کردنەوە، بەرهەڵستی جێگایەکی بە خۆڵ پڕ کردنەوە.

باوی نوویّ: باوی تازە.

باوینی: ئی باب، چتیّ باب، بابانە.

باهاتن: هاتنی با. هاتنەبا، وەباهاتن، بەبابوون.

باهەنجیر: هەنجیرێکی بیّ تامە،کە لە پێشدا پێدەگات.

باهر (هەورا.): بەتاڵ، چۆل، خاڵی.

باهوڕ: هوڕە، بای هوڕە، ڕەشەبا.

باهۆر (باک.): بای سەخت، ڕەشەبا.

باهۆڕ: (باد.) تارسم، پەتا، پەسیو، درم، هەلاّمەت، (باک.) هالمەووت. ـــ ی: پەسیوی، هەلاّمەتداری.

باهۆز: لێمشت، تۆفان.

باهۆس (باک.): ڕەشەبا، بای سەخت.

باهۆش: هۆشیار، ووریا.

باهۆل (باک.): بروانە: باهۆس.

باهوو: شوورەی کەنار باخچان. شاهێنی تەرازوو، (ژا.) بندەست، ژێردەست، (هەورا.) تەختەی پان. دەست یا باسک. زبر، زوور. داری دارەڕای وەتاغیّ. باسکی کێوی.

باهووا: داری تاشراوی چوار پالوو، دەکرێتە چوارچێوەی دەرک و پەنجەران. شان و قۆڵ. ناسۆ. لاشیپان.

باهووبەند: (دەر.، دزە.) بازووبەند، بازی بەند.

باهوودار: مرۆڤی چوارشانەی بەخۆوە.

باهێر: بایە، بەیار، بوورە، زەوی نەکێڵراو، زەوییەکە چتی تێدا نەڕوویّ، چۆل. هوڕ، هێڕ، سەراسیمە.

باهیڤ (باد.): بادام، بایام، بەداری بادام و بەرەکەشی دەڵێن. چەقالە.

بای (هەو.): قازانج، سوود، باو، لا، بای تویە: بەلای تۆدایە و سوودی بۆ تۆ تێدایە، (هەورا.) بیێ. شەمچە، شخارتە.

بایام: بادام، باهێڤ.

بایە (زەن.): بادی، جام.

بایەخ (دزە.، هەورا.): حەل، بەقا، بڕوا، ئەمەگ، دەگەر. جێگا ـــ ی نیە: بیّ ئەمەگە و پشتی پیّ نابەستریّ.

بایەخدار: بەقادار، ئەمەگدار، بڕوادار. ـــ ی: بەقاداری، ئەمەگداری.

بایەر: بیوور، دەم، سپر، نەڤەکری، بەیار، بوورە، باهێر.

بایەڤ (جەبا.، کە.): (سۆ.) چەقالە، کالەشین، نەواشینک، (سۆ.) شەوالشینک، بەدار و بەرەکەشی دەڵێن: ـــ .

بایەقوش: کوندەبەبۆ.

بایەو: بایەڤ.

بایەوان: کەشتی بایی، گەمییەکە بە بای دەڕوات.

بایەقوش

بایجان

بایجان: بایینجان.

بای داروووس: (هەورا.) داراووس.

بایدە: بادیە، کاسە.

بای دەبوور: بای خۆرنشین.

بای ڕۆژاوایە: (باک.) باییّ بێرین.

بایز: ناوی نێرینانە.

بای زەمەن: بای سەخت.

بای سەبا: بای سەوا، بای ڕۆژهەلاّتیّ.

بای سەخت: (باک.) بایّ گوڕ، باوەڕەک، بای زەمەن.

بای سەوا: بروانە: بای سەبا.

بایسوور: جوورە نەخۆشییێکە.

بای شەمالّ: (باک.) باییّ کوور، بایەکە لە باشوورەوە بەرەو باکوور دەڕوات.

بایق (ئەردە.): باوەڕ، بڕوا، بەقا، پایەداری.

بایلە: جوورە تەنراوێکی زۆر ناسک و تەنکە، کە زۆر جاران با دەیدڕێنیّ.

بایلکە: باویلکە.

بایلۆز (باک.): دەوڵەمەند، باڵیۆز.

بای نەرم: (زەن.) سۆزە.

بای والە (موک.): بایەکە لە کۆتایی زستانیدا دێت بەفری دەتاوێنێتەوە.

بایی: نرخ، مز، بەها، ئەرجس، چەندبایی، ئەو شووتییە بایی چەندییە: واتا نرخی چەندە، (بابا.) بەهەوا، فیزدار، خۆپەسند، لە خۆ ـــ بوون: خۆلیّ گۆڕان، بەهەوابوون، (باک.) باداری.

باییدە: لەگەن.

باییر: بایەر، چۆل.

باییس: پێویستە، گەرەکە، هەردەبیّ بیّ، باییست، هۆ.

باییّ کوور (باک.): بای شەمالّ.

باییـنجان: بادینجان، (باک.) باجان، گیایەکە بەری وەکوو کوولەکەی دێنیّ بەلاّ ڕەشەوقاوەیی دەکرێتە دۆڵمە و چەند جوورە چێشتێکی تر، بە پێشاوی لە چووی سووزە نەکداران بنریّ زۆر باشە.

باییـنجان سووریّ (هەورا.): تەماتە.

باییـنجانی سوور: تەماتە.

باییـنجانەسیاوە: باییـنجانی ڕەش.

بایی هەوا: خۆپەسند. ـــ یی: خۆپەسندی.

بە: ناو دەکات بە ئاوەڵناو و ڕۆلی (خاوەند، مەند، دار، یار) دەگێڕێت: ـــ هونەر: هونەرمەند. ـــ هێز: هێزدار، بەهۆش: هۆشیار، بەئاگا: ئاگادار. بۆ سووێندە. ـــ خودا، بەپێغەمبەر: واتا سووێندەکە بەناوی خودا و پێغەمبەر. هۆ، مایە، بۆنە؛ پەرتووکەکەم بە دارا دا بۆ ناردی: پەرتووکەکەم بە هۆی داراوە بۆ ناردی. وە، دە، قاقەزەکە بەهەوادا ڕۆیشت: قاقەزەکە وە هەوا ڕۆیشت، بە ڕێیەدا ڕۆیشت: دەڕێیەدا ڕۆیشت. وەک، وەکوو، وە بۆ وێچوواندن. کەسم نەدیتووە ـــ شێوەی تۆ: واتا وەک شێوەی تۆ. بۆ هاوڕێیی، لەگەڵ، وێکڕا، بەسەربەرزییەوە ڕووڵە کوردستان دەکەم: بە هاوڕێیی سەربەرزێتییەوە ڕوو لە کوردستان

دەکەم. بۆ بەرزێتی. ــ داردا کرا. بۆ ئاوەڵکاری کات، بە ڕۆژ کار و کردارو و بەشەویش سانەوە و پشوودان جێگای خۆیەتی و زۆر بەجێیە. یاریکاری و یارمەتی: ــ پێنووس دەنووسم و ــ چاو دەبینم: بە یاریکاری پێنووس دەتووانم بنووسم و بە یارمەتی چاو دەتووانم ببینم. بۆ چەندێتی و ئەندازەی چت: گەنم لە هەندێ شووێن بە کێشان وە لە هەندێ شووێنی تر (بە) پێوانە. بۆ پێکەوە نووسانی دووچت، لە باغیدا بە ئازادی کوڕم گەیشتم. بۆ لێکدانی دوو ووتە: ڕوو بەڕوو، موو بە موو. بار، شێوە، کاری خۆی (بە) سووکی ئەنجام دا واتا بە بار و بە شێوەیێکی سووک کارێ خووە بسڤکی کر. بۆ فەرمانە بەلاّن بە تەنها بەکار نابرێ بەڵکوو بەیارمەتی (بە) پێکدێ: ببە، ببەم، ببا، ببەن، لە بردن وە رگیراوە، ببە، ببم، ببێ لە بوون وەرگیراوە، ببین. لە ڕووی، بەڕاستی: لە ڕووی ڕاستییەوە.

بەئاگاهاتن: بێداربوونەوە. ــ هوە: بێداربوونەوە.

بەئاگاهێنان: بێدارکردن، بێدارکردنەوە، ووشیارکردنەوە.

بەئاگرگرتن: بەئاوورڕاداشتن.

بەئالیقەدان (باک.): نرخدانان.

بەئاواتگەیشتن: بە ئامانج گەیشتن.

بەئاواتگەیشتوو: بە ئامانج گەیشتوو.

بەئاودان: بەئاودادان، واتا بەخۆڕایی چتێک یا سامان لە دەستدان یا ماوەی تەمەن و ڕەنجی ساڵەها بەفیڕۆدان.

بەئەم: بەم.

بەئەمانە: بەمانە.

بەئەمەدا: بەمەدا.

بەئەمجوورە: بەمجوورە.

بەئەو: بەو.

بەئەوە: بەوە.

بەئەوانە: بەوانە.

بەئەوجوورە: بەوجوورە.

بەئنجادن (باک.): هاندان، ڕق هەڵستاندن.

بەئنجین (باک.): کفتوکۆ دامرکان.

بەئۆک (باک.): ناشیرین، دزێو، ناحەز، چتی خراپ.

بەبا: بادار، جێگا، ڕۆژ یا ساڵێکی بەبایەو بای زۆربێ، دێڵەببا. بەفاڵ بۆ سەگ و چەقەڵ و پشیلە و بەرازی مێ بەکاردەبرێ، کە ئارەزووی نێرینەی خۆیان بکەن. ــ بوون: هاتنەبا، واگرتن. (باک.) بابە، باڤۆ، باڤێ، باوکە، زاراوەی منداڵانە، کە لە کاتی ئاخۆتنی باوکیاندا بەکاری دەبەن.

بەبادادان: چتێک بەدەم باوەدادان، بە خۆڕایی چتێک لە دەستدان.

بەباف (ڕۆژ.): کشت بادرا و بۆ دەزوو و بەن و ئیتر.

بەباکردن: تەتەڵە کردن، چت بە بەر هەوادا کردن.★

بەبان: منداڵان، بەبەگەل، مناڵگەل. ــ ی: ئەلۆری، (باک.) تارباری.

بەبە: منداڵی ساوا و شیرەخۆرە، ساڤا، (باک.) پەرووپێ، بەبەڵە، بیبیلە، خشکۆک، زاراوەی منداڵی گچکەیە بە منداڵی ساوای تر دەڵێ. بووکەچینی، (باک.) بۆبک. بڕوانە: بابان. منداڵی پێ ژیر دەکرێتەوە.

بەبەر: بەردار، داری بەردار. لەبەر، ئەزیاد.

بەبەغە: چۆڵەمە، بەرخەبەبە.

بەبەڵە: بەبە لە زاراوەی منداڵی گچکەیە. ــ ی چاو: بیبیلەی چاو، بیبکە، (باد.) بیبیک، (جا.) کەنیشکی چاو، کێچک (ڕەوا.) لە لەنگی، (هەورا) کناچڵەی چەم، کناچڵێ چەمی، بیبۆک، پیبۆک، (باک.) کەچکاچاڤ.

بەبر: (هەورا.) یووز، بەوور، دڕەندەییێکە وەکوو پڵنگ وایە زۆرتر لە گەرمێنیدا دەژی.

بەبرشت: (بۆ دەخڵ و دان) بەپیت و پێز. زیرەک، ووریا، کارزان، لێهاتوو. دەمڕاست، فەرمانڕەوا.

بەبک: منداڵی ساوا.

بەبلە: بڕوانە: منداڵی ساوا، بەچکە.

بەبلەبەبان: مناڵ، بەچکە، منداڵی شیرەخۆرە.

بەبلووانە: بووکی گچکۆڵەی قامیشن، کە منداڵان لەکاتی بووک بووکێنیدا لە تەنیشت بووکی گەورەی قامیشینی دادەنێن.

بەبلی بەبان: بڕوانە: بەبلەبەبان.

بەبۆکە: بووکێکە لە وێنەی منداڵ لە شووشە یا لاستیک یا قامیش دروستدەکرێ، لە ڕووی خۆشەویستییەوە بە منداڵی ساواش دەووترێ ــ.

بەبۆلە: بڕوانە: بەبۆکە.

بەبۆن: بۆندار.

بەبێ: (بابا.) جگەلە، (هەو.) جکە، بێجگە، بێ لە، هێ لە، بەبێ ئەوەی بیبینم خۆشم دەوێ، من دڵگرتی ژ نە دیدە.

بەپا: بەپێ، بەلەپا، بەلەپێ، خۆشڕەوت.

بەپشتەوەکەوتن: بەپشتەو خەفتن، بەپشتەوگەفتن.

بەپێ: مرۆڤێکە لە ڕێگاڕۆیشتنێدا ئازا و خێرابێ.

بەپێچ: فێڵباز. ڕێوی ــ ە.

بەپیرەوەچوون: بەپێشوازییەوەچوون.

بەپێغەمبەر: سووێندەکە بەناوی پێغەمبەری.

بەپێوە: (بابا.) بەپیانەوە، بەڕاوەستانەوە، (باد.) ژپیا، ژپیاڤە، ژپیڤە.

بە پیرەوەچوون: بە پێشوازییەوە چوون.

بە پێغەمبەر: سوێندێکە بەناوی پێغەمبەری.

بەپێوە: بەپیانەوە (بابا.) بە ڕاوەستانەوە، ژ پیا، (باد.) ژ پیاڤە، ژێلە.

بەت: (بابا.، جا.) مراوی، پەلەوەرێکی ئاوییە هەروەکوو ماڵی هەیە دەشتیشی هەیە هی ماڵی لە ئی دەشتی گەورەترە، ئەوانەی دەشتی بە زۆری بۆرکارن بەلاّن ئەوانی ماڵی سپی و ڕووت و کونجەن، نێرەکەیان سەری سەوز و مێیەکەیان بۆرە، بۆیە پێی دەڵێن بۆرچین. (باک.) نەخوێندەوار، بێ ئاگا.

بەتار (باک.): بەدبەخت، شووم. ڕووناکی چاو، (بابا.) چەتال، بینایی چاوان.

بەتارڤک (باک.): نقووم بوونی کەشتی، ڕۆچوونی گەمێ.

بەتارە (ئەردە.): لفکە، فلچە، گرکچە، شانەی تەوونگەر و جۆلاّی.

بەتاک (کە.): ئاوەڵە، (دزە.) والاّ، (کە.) سەربەتاک.

بەتاڵ: بێکار. (زا.) چۆڵ، خاڵی، حەتاڵ، پووچ، پووت، فش، ڤالا، هوڵۆڵ، هۆڵ، هێسا، (هەورا.) باهر، ئامان و یا خانوو و دوکانی ـــ: خاڵی. مرۆڤی بێکار. ـــ بوون: چۆڵ بوون. ـــ کردن: خاڵی کردن، ڕەوارتن.

بەتاڵیی: چۆلی، ئاستی چۆلی.

بەتاڵی: ڤالاهی، خاڵی. بێکاری.

بەتان (باک.): بەری کەوا، ئاستەر.

بەتاناچوون: بەتان و پۆداچوون.

بەتاناهاتن: لێدروانی چاکە و خراپەی چتێک یا کەسێک بە دوور و درێژی.

بەتانە (هەورا.): بەری کەوا، دیوی ژوورەوەی کەوایە. چریش و ئاردەداری دارتاشان دەگرنەوە بۆ گرتنی درز و کونان.

بەتانووپۆداهاتن: بەتاناهاتن، بەتان و پۆواهاتن.

بەتانیە: بەتانی، جوورە پێخەفێکی ئەستووری خوری تەنراوی سوواوەیە، پەتوو.

بەتانی: پەتوو، بەتانیە.

بەتاو: بەپەلە، بەتاڵووکە.

بەتەر: بەدتر، خراوتر، خراپتر.

بەتەقەکەوتن: دەست هەڵگرتن لە چتێک لە شەرمان.

بەتەڵەب: بەفاڵ، هەروەکوو لە کوردەواریدا (بەفاڵ)ی بۆ ماکەر بەکار دەبەن بەڵاَن (تەڵەب) یش بۆ ماین بەکاردەبرێ.

بەتەن (باد.): بەتەن، بەندەنی کێوان.

بەتەنگەوەبوون: دەربەست بوون، مەبەست بوونی چتێک، دەرباستی.

بەترە: نەخۆشییێکی چاوە، تەڕاخومە.

بەترەف: گەنجێکە بەدخوو و بەدکرداربێ، کاری خراپە بکا، کەڵەلا، خراو، هەڵشە، (ئەردە.) چتی لە کارکەوتوو. لە کیس چوو، میوەییێکە برزێت و بۆگەن بووبێ.

بەترپێر (باک.): بەسرپێرێ.

بەترپێرار (باک.، دەر.): بەسرپێرار.

بەتلانە (باک.): کاتی پشوودان.

بەتلاندن (باک.): ماندوو و شەکەت کردن، (موک.) لەناوبردن، لەدەست دانی چت.

بەتلە (هەورا.): ساوار، ساوەر.

بەتلین (باک.): ماندووبوون، شەکەت بوون.

بەتۆرە: پەلیار، بەشێواز.

بەتوون: بەدزەخ، بەجەهەننەم، قیرۆسیا، تەتوون: جەهەننەمە. لە (بەتوون)دا، (ئە)یەکەی لێ فڕێ دراوە.

بەتوونێکڵ: ڕوشەی دوو واتا دار.

بەتیە (کۆ.): جبە، عەبا، عەبای هاوینییە، کە بە زێڕ دەچنرێ.

بەتێبەتێ (کۆ.): دارەدارە، پەتێ پەتێ، باوەش بۆ منداڵێکی دەکرێتەوە، کە تازە دارەدارەی بکات و پێی دەڵێ بەتێبەتێ ئەویش دێتە نێو باوەش.

بەتێشت (باد.): ئاووس، زگپڕ، تۆلدار، (بۆ ئافرەتە).

بەجا: بەجێ.

بەجەرگ: بدەک، ئازا، زاتدار، بەزات، چاونەترس.

بەجەم (دەر.): قایم، پتەو، توند، مەحکەم.

بەجکە: بێچکە.

بەجنەخووێر: ناوی شارێکی کۆنی کوردانە لە نێو هەڤێرکادایە، باجنا، بەجنەوی، بەشنەوی ئێلێکی کۆنی کوردانە لە مێژوودا باسی وان زۆر کراوە: (ابن الاثیر) دەڵێ (بشنوی)، تاریخ الخمیس و هێندێک مێژوو نووسی تر پێی دەڵێن (جن)، (باجن)، (بەجن)، (بەشن)، (بەژن).

بەجووج: زۆر بلێ، داوێن پیس.

بەجێ: وەجێ، پەسند، بجە، کەتن جە، گوفتار یا کردارێکە، کە لە جێگای خۆیدابێ. ـــ هێنان: پێکهێنان، ئەنجامدان. ـــ هێشتن: هێشتنەوە، لێ گەڕان، مارزۆ. ـــ هێنەر: وەجێ هێنەر. ـــ هێنراو: وەجێ هێنراو. وەجێ، پاوەجێ، پایەدار.

بەجێگە: بەجێ، دروست، پەسند، لە جێگەی خۆی، بەڕاستی.

بەجێگە هاووردن: بەجێ هێنان.

بەجێمان: دوواکەوتن، پاشکەوتنی چتێک لە چتێکی تر.

بەجێماو: دوواکەوتوو.

بەجێ هاتن: جێ بە جێ بوونی کار و کردار.

بەجێ هانین: بەجێ هێنان.

بەجێ هێشتن: وازلێ هێنان، بەلاوەنان، لێگەڕان، وازهاووردن، بەواردن، دەڤ ژێ بەردان، دوواخستنی چتێک و جووێ بوونەوەی لێی.

بەجێ هێنان: بەجێگە هاووردنی نوێژ و نیتر، پێکهێنان، ئەنجامدان، بەجێ هانین، جێ بەجێ کردنی کار و بارێک. بە جێگە هاووردنی پەیمان و کار و باری تر.

بەچ: بێچوو، جوجیلە، بەچکە، شەڵغە.

بەچاوەوەبوون: بەچاوی پیسەوەبوون، تووشی زیان بوون بەهۆی چاوی پیسەوە.

بەچاوەوەکردن: لە چاوبردن، چاوی پیس هەڵێنان بە چتێک و هەڵپەرداوتنی.

بەچاودادانەوە: بەڕوودادانەوە.

بەچاوکردن: چاوتێ بڕین. بەدی کردن، وەدی هێنان.

بەچە: منداڵ، بەچکە، بێچوو، مناڵ. هەتیو، لووسکە، بێ ڕیش. (لو.) زاوا، بووک.

بەچەباز: منداڵباز، هەتیوباز. ـــی: منداڵبازی، هەتیوبازی. نەخۆشی گشکەی منداڵانە.

بەچەخستن (فە.): بەرهاویژتن.

بەچەخۆرە: دەردێکە تووشی گیانداران دەبێ، نیتر هیچ کاتێکی تێرناخوات.

بەچەدان (فە.): منداڵدان.

بەچەواز: هەتیوباز، منداڵباز. ـــی: هەتیوبازی، منداڵبازی. (کە.) چاوقووڵکە، چاوئێشەیەکی بێ چارەیە.

بەچک: بەچکە. ڕوو، چارە.

بەچکە: بەچە، بێچوو، منداڵ، (دەر.) وەچکە، بێچووی گیانداران. ــ ئاسک: کارمامز، بێچووە ئاسک. ــ ئاهوو: بەچکە ئاسک. ــ خووگ: کوودەڵەبەراز، بێچووە بەراز. ــ سەگ: توتکەسەگ، توتک، توتەکوڵە، گوجیلەسەگ. ــ شێر: بێچووە شێر، شێرکوڵ، شێرکوڵە. ــ کەو: بێچوە کەو. ــ کەروێشک: بێچووە کەروێشک. ــ کتک: بێچووە پشیلە. ــ کۆتر: بێچووە کۆتر. ــ م: بەڵکم، بەڵکوو، بەشقم. ــ مار: بێچووە مار. ــ مەلیچک: جووچکە چۆلەکە. ــ مەیموون: فەرخە مەیموون. ــ مشک: فەرخە مشک. ــ وورچ: پارکۆڵە، فەرخە وورچ.

بەچکوو: بەڵکوو، بەشقم، بەڵکم.

بەچنگ: گیاندارێکە، کە بە پچڕ بێ لەپەیدا کردنی چتاندا.

بەچوو: بێچوو.

بەچووە: بێچوو.

بەچوولە: بێچوولە.

بەحەشت (باد.): بەهەشت.

بەحەوت ئاوشۆڕاوەتەوە: بەحەفت ئاو شۆڕیاگەوە، بێ شەرم، بێ ئاو ڕوو، کاوڵی.

بەحت: گێج، گێژ، مات، سەرگەشتە.

بەحشینک (باد.): هەناری نەگەیشتوو.

بەخ (باک.): شانازی، فیز. ــ کردن: شانازی کردن. بەه، پەه، پەخ، فەه، خووەش. ئافەرین. بۆ بەسەر ڕۆیشتنیش بەکاردەبرێ.

بەخەبەر: بە ئاگاه، نەنوستوو، بێدار.

بەخەڵ (ڕۆژ.): باخەڵ، ئەو بەتاڵییە لە نێوانی کەوادا، کە سەرسینگ و کەلەکەی دەگرێتەوە، باوەش.

بەخەڵفرۆش: ووردەفرۆش، خوردەفرۆش.

بەخەمکردن: گەورە کردن و پەروەردەکردنی چتێک.

بەخبەخ: خۆشخۆش، بەهبەه، کشکش.

بەخت: نەرد، باو، بای، بەش، ناوچەوان، چارە، هات، نێوچاوان، کامەرەوایی، کامەرانی، هیر، کام، کۆس، کۆست، پەل، دەرب، چارەنووس، نگین، فریشتە، هەسارە. (فە.) بێ ــ: بەدبەخت، (باک.) ناپاک، تەپڕەش، دڵڕەش، چارەڕەش. نابروو، ناموس، لەسەربەختێ تە بێ: لەسەر شەرەفی تۆ بێ.

بەختا: بۆتا، ناوی ئێلێکی کوردی ناودارە، جزیرا بۆتا، بەدرخان پاشا میری ئەو ئێلەی بووە.

بەختان: بەخت هێنەر.

بەختە: بەران و سابرێن، خرت.

بەختەباران: بارانێکە لە بەهاراندا بۆ بەختی خەڵک بارێ، جۆزەردان، بەختەباران، مانگی مایسییە، کە ٣١ ڕۆژە، مانگی دووەمی بەهارییە.

بەختەمام (زا.): مەردومی دەستپاک و ڕاست گۆ و دڵسۆز. ــ ی (زا.): دەستپاکی، ڕاستگۆیی، دڵسۆزی.

بەختەوار (زا.): مەردومی هێمن و دەستپاک و خاوەند دڵ و دەروون.

بەختەواران (هەورا.): بەختەباران.

بەختەوەر: بەختیار، (باک.) بەختکەنۆک، کامەران، بوختیەیش، خودان بەخت، بەدڵخوواز گەیشتوو. ــ ی: بەختیاری، خودانبەختی، خۆشبەختی، کامەرانی، هات، هێوان.

بەختدار: بەختیار، خۆشبەخت. ــ ی: بەختیاری.

بەختڕەش: چارەڕەش، بێ بەخت، بەدبەخت، کوڵۆڵ. ــ کردن: بەخت بردنەبەست. ــ ی: چارەڕەشی.

بەختکەنۆک (باک.): بەختەوەر.

بەختکەنۆکی (باک.): بەختەوەری.

بەختکردن: چوواندن، خەرجکردن، بڵاوکردنەوەی دراو. چوونەوەی ڕەنگ.

بەخت نەمەنە (هەورا.): بەخت وەرگەڕاو.

بەخت وەرگەڕان: چارەڕەش بوون.

بەخت وەرگەڕاندن: چارەڕەشکردن.

بەخت وەرگەڕاو: کۆست کەوتوو.

بەختیار: کامەران، بەختەوەر، بوختیەیش، (باک.) بەخت کەنۆک، خودان بەخت، بەدڵخوواز گەیشتوو، خاوەند بەخت. ــ ی: بەختەوەری، خودان بەختی، خۆشبەختی، کامەرانی، هات، هێوان. هۆزێکی گەورەی کوردە لە کوردستانێدا.

بەخچە (باک.): باخچە.

بەخچەڤان (باک.): باخچەوان.

بەخزمەت: خزمەتگوزار.

بەخسەم (فە.): کوللێرە، کێک.

بەخش: دان. بڵاوبوو. بوورین. بەش.*

بەخشان: بەخشین، بەخشش.

بەخشاندن (باک.): بەخشین.

بەخشایش: بەخشش.

بەخشەر: لێ بوور، چاوپۆش، هشازا.

بەخشران: ئازادکران، لێ بووران.

بەخشراو: ئازادکراو، تیلە.

بەخشش: دەسوازی، دەسەنە، (ئەردە.) شاخسی. خەڵات، بەخشیش.

بەخشندە: چاوپۆش، لێ بوورەر، دەڤتەر، بەخشەر، دڵفراوان، کەسێکە زۆر پارە یا چتمەک بە خەڵک بدات. ــ یی: دەڤتەری، بەخشەری، دڵفراوانی، بەزۆری پارە و چتمەک بە خەڵک دان.

بەخشیش: بەخشش، چێشتانە، خەڵات، (باک.) پێمزک، چتێکە گەورەیەک بیدا بە بچووکێکی، بە پیاوەتی پارە یا چتمەک بەخەڵک دان.

بەخشین: خەڵاتکردن، پارە یا چتمەک پێشکەش بە کەسێک کردن بە خۆڕایی، چاولێ پۆشین، لێ بوورین، خۆشبوون، بەخشان، بووردن، وەشکردن، بوورین، بوواردن، لێ خۆشبوون، بووراندن، جەبە، نۆبەبەخش، (باک.) دلێ خوەڤەکرن، (هەورا.) چنەویەرد.

بەخشینەوە: بەشینەوە.

بەخۆداهاتن: خۆداڕژتن و گەورەبوون.

بەخۆژیو: بڕوانە: بەخۆوەژیو.

بەخۆکردن (ئەردە.): بەخێوکردن.

بەخۆنازین: بایی بوون، شانازی بە خۆکردن.

بەخۆوە: لەسەرخۆ، بەهێز و توانا.

بەخۆوەبەستن: یەکێک بە خۆیەوە ببەستێ لە کار و فەرمانێکیدا، بەخۆوەبەستن.

بەخۆوەبوون: قەڵەو وتێک سمراوی.

بەخۆوەژیو: زیرەک، ووریا، ئازا، کاربین، کەسێکە بەرەنجی شان و قۆڵی خۆی بژی.

بەخودا: سووێندەکە بە ناوی خولا، بە یەزدان.

بەخۆیەوە: خۆیەخۆی. ـــ دەبەستی: بە خووەیە و ئەوەسێ.

بەخویکردن (ئەردە.): بەخێوکردن.

بەخێر: خێردار.

بەخێرچی: خووات لەگەڵ بێ، لەوەڵامی کەسێکیدا دەکوترێ، کە لەکاتی رۆیشتنێدا، ماڵاوایی بخووازێ.

بەخێرهاتن: خۆشهاتن. ـــ کردن: خۆشهاتن کردن.

بەخێرهاتی: خۆشهاتی، کاتێک بەکاردەبرێ، کە یەکێک بێتە لات و رۆژباشی و یا شەو باشی بکات تۆش دووای وەڵامی رۆژباشی بەخێرهاتنی دەکەی.

بەخێو: خاوەندار، خوداندار، بەخاوەند. ـــ کران: پەروەردەکران، حاملان. ئیبوەت، خوویدار. ـــ کردن: حاملاندن، بەرێ بردن.

بەخێوبوون: بەرێ چوون، پەروەردەبوون.

بەخێوکار: بەرێوەبەر، حاملێنەر، پەروەردەکار.

بەخێوکردن: پەروەردەکردن، (دەر.) بەخاوەندکردن، (هەورا.) وەیکەردەی، رەنێوهێنان، بەرهەمهێنان، راگرتن، بەرێ بردن، خوویداری، خویداری کردن، بەناوهاووردن.

بەد: خراو، گەند، گەن، (لو.) چەپەڵ، خراپ، خرا، گەنەژە، گەندەژە، (رۆژ.) توون.

بەدئەخم (ئەردە.): رووگرژ، رووترش، ناوچاوترشاو.

بەدئەکەوتن: نەخۆشکەوتنی ئاژاڵ و ماڵاتانە لە زۆر خواردنی جۆ یا دانەوێڵە، چووار پەلی رەق گۆت دەبێ و ناتووانێ بجووڵێ.

بەدبیکردن: ناڵەناڵ و نکەنکی نەخۆشە بەدەم نەخۆشییەوە.

بەدئەنجام: دووارۆژ شووم. ـــ ی: دووارۆژ شوومی.

بەدئەندێش: بەدخووا، بەدخوواز. ـــ ی: بەدخووازی.

بەدەر: بێجگە، جگە، بێ لە، بەڵان بەتەنێ و یا لەسەرەتای رستاندا بەکار نابرێ بەڵکوو دەخرێتە نێوەڕاستی رستانەوە: لەوی ـــ م نەدیت.

بەدەردخووارذن: بەکارهاتن، بەکارخوواردن.

بەدەس: بەدەست.

بەدەس ئاوخوواردن: بەدەستی ئاوخوواردنەوە.

بەدەسەوەبوون: بەدەستەوەبوون. نزیک بوون، نزیکی تەواوبوون. خەریک بوون.

بەدەست: بەدەستەڵات، مەردومی دەستەلاتدار.

بەدەستەڵات: خاوەن، دەسەڵات.

بەدەستەوەبوون: بەدەسەوەبوون.

بەدەستەوەدان: دانە دەست، دانی چتێک بە یەکێک لە رووی زۆرداری یا فێڵ و فەرەجەوە: کابرا پیاوکوژەکەی دا بەدەستەوە. لاوازبوون و لەکەمی دان: فیسارەکەس بەم نەخۆشییە داویە بە دەستەوە.

بەدەستگرتن: برێتییە لە چوونی مێرد بۆلای ژنی خۆی یەکەمین جار.

بەدەس رێگەرۆیین: لەسەر چنگان رۆیشتن، سەر چنگانە.

بەدەق: تەواو، نەگۆڕاو، دەقدار، گیاندار و سەرزاریی بە کەیف، ساز، ئامادە، رازاوەوە.

بەدەڵ: ساختە، دەستکرد.

بەدەم: قسەزان، قسەڕەوان، بەدەم و پل، بەزمان، بدەف، سەرزارەکی.

بەدەمار: ئازا، سەرشۆرنەکەر، بەهەوا.

بەدەمەوەدان: لەدووودان، لغاوبۆشل کردن، دەرخوواردانی چتێک بە چتێکی ترەوە، ووردەووردە ئەو پووش و پەڵاشەی بدە بەدەم ئاورەکەوە.

بەدەمەوەرۆیین: سەرەنگرێ بوون، هەڵەنگووتن.

بەدەم و پل: بەدەم، بەزمان، بدەف.

بەدەم و دوو: قسەزانی قسەخۆش.

بەدەم یەکەوە: بەسەریەکەوە، بەدەم یەکەوە، پەیوەست.

بەدەن: ئەنام، ئەندام، ناوگڵ، تووش، لەش، قالب، مر، بەندەن، تەن، بەشەن، (باک.) بەچک، جەستە، تەن، کلۆخ، لەخت، (زا.) شوورە، دیواری بەرز.

بەدەنی: لەشی، تەنانی، (باک.) بەشەنی.

بەدەو (موک.): نەبەز، خۆشبەز، زۆر غاردەر، گیانداری چەسپان. (باک.) بەدەبدەبە، زۆر جووان. (هەو.) خێرا، گورج، توندوتۆڵ.

بەدەوراهاتن: گردگەریان، بەدەوراچەرخیان.

بەدەوری خۆهەڵاتن: خۆجووان کردن، خۆرازاندنەوە.

بەدبەخت: کێمکەتی، گوین، (باک.) کەربەتلی، کەزیکوور، دلبێش، (باک.)کزۆک، چارەرەش، رۆژرەش، خۆڵبەسەر، خاک بەسەر، پرنسی، قەمشقە، کلۆڵ، بەلەنگاز، کولۆڵ، بۆژە، (باک.) پەپووک، بووژما، بووژمان، بەتار، (باک.) بلەنگاز، پەرێشان، خەمناک، شەلب، هەژار، بێ دەستەڵات، سەلا، گرداف، وێزار، بەدچارە، بەدنگین، سیاتالە، سیاچارە. ستەمکار، زۆردار، زۆرخراپ.

بەدبەخت خۆم: خاک بەسەرخۆم، دەستەشکاوخۆم، خووەلی بسەرێ من.

بەدبەختی: نامەد، بەدچارەیی، بەدنگین، دامای، هەژاری، ژیواری، شەلشی، کلۆڵی، مەینەتی، چارەرەشی، بێ چارەیی، بەلەنگازی، رۆژرەشی، سەلا، گرداف، بۆبلات، پارس، پارسەکی.

بەدبەسەن: بەدبسان.

بەدبەدێ: قەرزکوێر، وام کوێر.

بەدبسان: بەدبسێن.

بەدبسێن: لە ئەستاندنەوەدا چیرەدرێژ.

بەدبۆ: بۆدرن، درندار، بۆگەن. ـــ ی: بۆدرنی، بۆگەنی.

بەدبێژ: بەدگۆ. ـــ ی: بەدگۆیی.

بەدبین: کەسێکە هەمیشە بەخراپە تەماشای دووارۆژ بکات. ـــ ی: بەخراپ رووانینە دووارۆژ.

بەدپەسن: دژپەسند، دێرپەسند. ــ ی: دژپەسندی.

بەدپووز: بەدچارە، بەد سەکوت. ــ ی: بەدچارەیی.

بەدتاڵە: بەدبەخت.

بەدتام: بێمەزە، بەدمەزە، بێ تام، ناخۆش. ــ ی: بێ تامی، ناخۆشی.

بەدتەرەف: بەرتەرەف، لە بەین چوون.

بەدتوخم: مەردومی ناڕەسەن.

بەدچارە: ئێسک قورس.

بەدچیرە: بەدشێوە، ناشیرین، ناحەز، دزێو. ــ یی: ناحەزی.

بەدحاڵ: بەدژیوار. ــ ی: بەدژیواری.

بەدخوو: مەجوجە، نەفاچڵ، قژژۆک، مەندەمۆور، لاسار، مەندەبوور، پلمەروو، بسگوم، بەدڕەفتار، پرووز، بەدڕەووشت، بێماد، مادەکری.

بەدخووا: بەدئەندێش، بەدخوواز، بەددڵ.

بەدخوواز: دەخسۆیی، دخسین، بەدخووا، بەدئەندێش، خووازۆک، چەسپخووس. ــ کەسێکە خراپەی مەردومی بووێ. ــ ی: بەدخووازی، بەدئەندێشی، چاو پێهەڵنەهاتن، بێ مادی، (باک.) پلمەروو، ویستی خراپ، چەپخووسی، چاوپێ هەڵنەهاتن، دەخس، دەخساندن.

بەدخوویی: سگووم، (باک.) پرووزی، بەدڕەووشتی.

بەددڵ: دڵپیس، بەدنیهاد. ــ ی: دڵپیسی، بەدنیهادی.

بەدرا: گاوور، لەئایین وەرگەڕاو. ــ یی: گاووری.

بەدرە: شارێکی کوردانە لە خووارەوەی بەغدایە لە نزیک شاری عمارە.

بەدڕەسەن: ناڕەسەن، ناکەس. ــ ی: ناکەسی.

بەدڕەفتار: بەدکردار، بەدخوو، بەد. ــ ی: بەدکرداری.

بەدرەقە: ڕابەری شارەزا، ڕێ نیشاندان. ــ کردن: ڕابەری کردن، بەڕێ کردن، ڕەوانەکردن.

بەدرەک (باک.): سەرسەخت، سەرڕەق.

بەدرەمە: جوورە هەنگێکی کێوییە لە هی ماڵی بچووکترە و هەنگوینەکەشی لە هی ماڵی جیرترو خۆشتریش و نرخدارترە پێی دەڵێن (شەمەتلێنکە) یا (شەمەترێنکە) لە هەنگوینی تر زۆر خۆشترە لەبەر کەمی و نایابی زۆر بەنرخە.

بەدڕەووشت: بەدخوو، بەدڕەفتار. ــ ی: بەدخوویی، بەدڕەفتاری.

بەدرخان: میری بۆتانە، کە بنەماڵەی پادشایەتی کوردستانی باکوور بەوی کۆتایی هاتووە واتا پادشای هەرەدوایی ئەو هەرێمەی بووە.

بەدڕۆژ: کەسێکە لە ڕۆژیدا خراو و لەشەوێدا باش بێ. ــ ی: بەڕۆژخراو و بەشەو چاکبوون.

بەدزەڕ (ئەردە.): ئێسک قورس، ڕەزاگران.

بەدزمان: زمان پیس، کەسێکە چاکەی بەسەر زمانیدا نەیەت. ــ ی: زمان پیسی.

بەدزووان: بەدزمان. ــ ی: بەدزمانی.

بەدسەر: سەرکێش. ــ ی: سەرکێشی.

بەدستان: بەدبسێن.

بەدسرشت: کەسێکە لەزگماکییەوە بەدخووبێ.

بەدسرووشت: بەدخوو، بەدگەوهەر.

بەدشەو: کەسێکە شەوانە خراپ بێ.

بەدشکڵ: بەدشێوە، سەروسەکوت، ناشیرین.

بەدشێوە: بەدشکڵ.

بەدفەڕ: شووم، بەدرودم، (کە.) قەشقە، کەراقی، نەها، بەتار، بەدووم، بێ فەڕ، ناپیرۆز. ــ ی: شوومی، قەشقەیی.

بەدفەساڵ: ڕەزاگران، ئێسک قورس. ــ ی: بەدقەوارە، بەدقەڵافەت.

بەدکار: بەدکردار، هەزارفەند، گەلاج، کردەوەبەد، دز، حیز. ــ ی: بەدکرداری، گەلاجی، هەزارفەندی، کردەوەبەدی.

بەدکردار: بەدکار. ــ ی: بەدکاری.

بەدگۆ: بەدزووان، زمان پیس، بەدوێژ، کەسێکە بە باشی باسی کەس نەکات.

بەدگۆشت: کەسێکە گۆشتی لەشی ناشیرین بێ و یان برینی لەشی درەنگ چاببێتەوە، گۆشت پیس.

بەدگومان: کەسێکە بیری لە بارەی مەردوماندا باش نەبێ، دڵپیس، دڵچەپەڵ. ــ ی: بیرباش نەبووی لە بارەی مەردوماندا، دڵ چەپەڵی.

بەدگۆیی: زمان پیسی، بەد وێژی، بەدزوانی.

بەدگیل: ناشیرین، ناحەز، دزێو. ــ ی: ناشیرینی، ناحەزی، دزێوی.

بەدل (باک.): بەش، بەند.

بەدڵ: بە ڕاست. بەخشندە.*

بەدڵەوەنووسان: خوواردن، خوواردنەوەیێکە بە بێ نیگەرانی و ترس و هەراس بخورێ لە باری حەسانەوەدا.

بەدڵ بوون: بەدڵەوە نووسانی چتێک، پەسندکرن.

بەدلغاو: بەدسەر، سەرسەخت، کەللەڕەق.

بەدلیس: بڕوانە: بتلیس.

بەدمەست: سەرخۆشێکی بێ هۆش، بەدمەس.

بەدمەس: بەدمەست.

بەدمەستی: بێهۆشییە بە هۆی زۆر سەرخۆشییەوە.

بەدناو: بەدنام، کەسێکە بە خراپە نێوی زڕابێ، ترۆ، ڕیسوا.

بەدناوکردن: ناو بەخراپە زڕاندن.

بەدناوی: بەدنامی، بەخراپە زڕانی نێو، ترۆیی، ڕیسوایی.

بەدنگین: بەدبەخت، چارەڕەش، سیاچارە، ڕۆژڕەش. ــ ی: بەدبەختی، چارەڕەشی.

بەدنما: ناشیرین، دزێو، ناحەز.

بەدنمەک: سپڵە، نانکوێر، نانکۆر، بێ بەخت، بێ نەمەگ، کەسێکە لەبەرانبەر چاکەدا خراپە بکات، تاوان، دڵڕەش، بەپڕەش، پێ نەزان. ــ ی: سپڵەیی، نانکوێری، بێ بەختی. ــ کردن: خشانەلاوە.

بەدنەمەگ: بڕوانە: بەدغەک. ــ ی: بڕوانە: بەدغەکی.

بەدنێو: بەدناو، بەدنام، (باک.) ناڤنۆ. ــ ی: بەدناوی، ناتۆرە، نەتۆرە.

بەدنیهاد: بەدسرووشت، بەددڵ. ــ ی: بەدسرووشتی.

بەدوواوەڕوویگ: پاشەوپاش کشاوەوە.

بەدۆ (باک.): ناوی نێرینانە.

بەدوواوەڕۆیین: پاشەوپاش کشانەوە.

بەدوودم: بەدروم، شووم، بێ فەڕ، دژبڕ، دورمۆر. ــ ی: شوومی.

بەدوورزانین: چاوەڕێ نەدەکرا.

بەدووم: شووم، بەدرودم.

بەدوێژ: بەدگۆ، بەدبێژ، بەدزوران، زوران تاڵ. ــ ی: بەدگۆیی، بەدبێژی، بەدزورانی.

بەدێ (باک.): ناوی نێرینانە.

بەدی: خراپە، گەندی، خراوی. ــ کردن: خراپەکردن. دیتن؛ بە دیم کرد. بەڵێ، ئارێ؛ خوێندت؟ بەدی خوێندم. ــ بوون: خراپ بوون. بە دیارکەوتن.

بەدیارەوەبوون: ئاگاداری کردنی چتێک.

بەدی کردن: بینینی چت لە دوورەوە، بەچاوکردن، ڕەچاوکردن، وەدی هێنان، (هەورا.) بەسەرکردنەوە، پێکەوتن، وێکەوتن، منەکردن.

بەدیل (باک.): فێڵ، نۆبە، نۆرە.

بەدێلڤانی (باک.): یارمەتی.

بەر: کورتکراوەوەی ناوی بەرزنجەیە بۆ سەر چاوەکانی ناو ئەم فەرهەنگە. (کەل.، زەن.، باک.) پێش بۆ کاتە، بەرلەتۆ: لە پێش تۆدا، بەرتر: پێشتر، بەری نیوەڕۆیە: پێشی نیوەڕۆیە، لەبەر چاوی تۆم دانا: لە پێش چاوی تۆم دانا، بار، بەر. بەری داران، میوەی دارانی بەردار وەکوو: سێو، هەنار، قەیسی، هەڵووچە، گوێز و بادام و ئیتر، منداڵێکە، بێچووێکە لە نێو زگی دایکیدابێ. منداڵ، بێچوو: بەراڤێتی: بەراویژتن، ژنەکە بەری هاویژت. (باک.) بەرد، کوچک، تەوەنی. (هەورا.) دەرگا، دەرک. پێش، بەرگرتن: پێشگرتن. پێشەوە، لای پێشەوە، بەرگەدە. تووکی بەری مرۆڤان، مردارەبەر، بیرۆڤ، مووچک، (باک.) ریڤ. مرداری، ئازاد، سەربەست، بەرەڵا، بەربوون: ئازاد و سەربەست بوون. ــ دان: ئازاد و سەربەستکران هەوسارەکەی لە دەست بەر بوو. تووانا، بەرگە، تاقەت، بەرانبەری، بەرگرتن: بەرگەگرتن. بەڵغ هی سەماوەر و ئیتر. (شەم.) ڕوو: بەرلە من کە: ڕوو لە من کە. ــ ی خۆدان: ڕووتێکردن، تەماشاکردن. سەر، لەپ، بەری دەستی: لەپی دەستی. ژێر بەری پێ: ژێر و بنی پێ. هۆ، مایە، بۆنە، سەبارەت، لەبەر ڕاسپاردەکەی تۆ هاتووم: بە هۆی ڕاسپاردەکەی تۆوە هاتووم. بەش، پش: بەرە درووێنەیەک: بەشە درووێنەیەک، بەشەنان: بەرەنان. کەنار، پەڕ، لا، لان، ئەوبەری چۆمی: ئەو پەڕی چۆمی، ئەو بەر لەم بەرە خۆشترە. یاد، ئەزبەر، وانە و هەڵبەست لەبەر کردن: وانە و هەڵبەست لە یاد گرتن. پۆشین، لەش، تەن، بەرگ لەبەرکردن: جل پۆشین. بەرینی، بەرینایی، پانایی، ئەو چیتە بەری پانە. مەمک، لەمە. سینگ، سینە. خوری، بەرکرن: خوری لە پشتی ئاژاڵان کردنەوە. گوللە: بەرێ تفەنگێ، بەرێ تۆپێ: گوللەی تفەنگ و گوللەی تۆپی. لا، کن، نک، جەم، بە من ڤاهات: بۆ لای من هات. بۆر (،). پێشەوە: بەردەم، بچۆ بەرەوە: بڕۆ پێشەوە. بەدووای هەرناوێکەوە بنووسێ دەیکاتە ناوی بکەر: ڕەنجبەر، فەرمانبەر. بەرندە، ئەوکەسەیە چتی ببات. کەڵ، وەبەرهاتن: بەکەڵ بوون، هاتنەبەر. کۆتایی، ڕێگالەبەرناچێ: واتا ڕێگا دوورە و کۆتایی نایەت. یەکەم، یەکەمین: نۆبەرە. بەرینی، پانایی: بەدژی درێژی جاوەکە یەک بەرە. دووبەرە. تیرە، بەرەباب. کورتی: لەبەر بڕان: کورتی هێنان.

بەڕ (هەورا.): بەڕە، (هەورا.) لەی، گلێم.

بەرا (باک.): بلا، با، بەلا، دا، بۆ فەرمانە: بەرا ئازاد بێ: بەلا ئازاد بێ. (لو.) بەرخ، کارژۆڵە.

بەرابەر: بەرانبەر، بەرامبەر، ڕووبەڕوو، (هەورا.) وەراوەر، (دەر.) وەرانوەر، ڕێک، تەراز، چووبەچوو. مێمل، هاو زۆر، هاونەبەرد، هاوتەرازوو. ڕووبەڕوو، دەساندەس. ــ ی: بەرامبەری، ڕێکی، تەرازوویی. ڕووبەڕوویی، دەساودەسی. هاوزۆری، هاونەبەردی، مێملی، هاوتەرازوویی.

بەرابەرێتی: بەرامبەرێتی.

بەرابزن: نەخۆشییەکی جەرگی بزنانە.

بەراپیل (دزە.): بەرامپیل، کۆڵوانە، بەرهەڵبێنە.

بەرات: مووچە، جیرە، پسوولە، چەک، حەواڵە سالانەو مووچەیەکە گەورە بۆ ژێر دەستانی دیاری دەکات، (باک.) جوورە ماسییەکە.

بەراتە (باک.): کەلاک، لاکە تۆپیوێکە، کە لە دەشتا فڕێ درابێ.

بەراتخۆر: مووچەخۆر. ــ ی: مووچەخۆری.

بەراتی: چتێکە، کە بە بەرات دەدرێ.

بەراجی: تیرەیەکی کوردە لە هۆزی سووێسنی.

بەراد (باک.): لێدان، تەکان، لەرز.

بەڕادە (هەورا.): پایە، (باک.) پێلپەلک. (هەورا.) ــ ی: هەڵکەندن.

بەراز: وورراز، خووگ، (فە.) گوراز، خووک، خووگ، (دەر.) وەراز، کەمێک لە گاجووت گچکەترە و کلکی کورتە و دووسمە، بەرازی مێ: دەڕ، مالۆس، ماویەبەراز، مەهوو، (فە.) ساگەوان، بەرازی نێر: یەکانە. بەرازی کێوی، (باک.) بەرازێ کەدی، بەرازی کەوی، (باک.) بەرازی کووی، گورانە. جانەوەرێکی کەوی و کێوی و مل کورت و ئەستوور و بۆزە بە نێرەکەی یەکانە و بە مێیەکەی دەڕ یا مالۆس دەڵێن وەکوو سەگ بە جارێکی چووار پێنج کوودەڵەی دەبی، بەراز زۆر مێملی کشتوکاڵە بەتایبەتی مەرەزە و جۆ و گەنمەشامی و زۆریش حەز لە بەهی و پیاز و خووگانەی دەکات، هەر زەوییەکی زەلدار و یا زۆر ڕەق و پتەوبێ گاجووت نەتوانێ بیکێڵێ چەند دانە بەهی یا پیازە خووگانە لەو زەویەدا لە چەند جێگەیەدا دەشارنەوە بەراز بە شووێن بۆنیدا دەگەڕێ تا دەیدۆزێتەوە هەموو زەویەکەی دەکێڵێ بە شفرەکانی و دەیانخووا و ئەو جار دەڕوات. قیتکایی سەری شاخانە. (خۆ.) بازگە. (هەورا.) قوتکە، لووتکە.

بەرازا: ئێلێکی کوردی ناوداره هێندێکی لەکوردستانی سووریە لە ڕۆژهەلاتی شاری حەلەبییە بەشێکیشی لەناوچەی شاری ئەرزەرۆمە.

بەرازە (دەر.): دارێکە وەبەرچتی قورس بدرێت وەکوو بەرازەی ئاشی. (دزە.) مرخە. ددانێکی ئێسترێیە، کەڵبە. (باڵە.) داری سەوواندە. گورگەی خانوو. نوێل، چل مێردە: بازناوی ئاش، کە پێی ئاشی پێ بەرزدەکرێتەوە. درووددانی گەورەو بەرزە وولاخ لەشەش ساڵیدا دەری دەکات. چەند دارێکیشە دەخرێتە بن بەرداشی ژێرەوەی ئاش. (زا.) هەرچتێک، کە چتێکی تری پێ بەرزکرێتەوە بەرازەی پێ دەڵێن.

بەرازانی: تیرەیەکە لەو سێ گوندانە دادەنیشن: باڵەکیان، سرێشمە، دێڵەزیا، کە کەوتوونەتە ڕۆژاوای باکووری ڕەواندزێوە، (باڵەکیش) یان پێ دەڵێن.

بەرازخۆر: تیرەییێکی کوردە لە قەراغ سیروان لە بەستی کوێستانێدا دادەنیشن.

بەرازۆ (باک.): بەرازە.

بەرازی: هۆزێکی کوردە.

بەرازی مێ: دەڕ، ماڵۆس، شفرەی نیە.

بەرازی نێر: یەکانە، شفرەدارە.

بەرازۆ (شەم.): بەرەوژوور.

بەرازۆتر (شەم.): بەرەوژوورتر، بڵندتر.

بەڕاس؟: بەڕاست؟.

بەڕاست؟: بەڕاست؟، ڕاسی. ـــ ی: بەڕاسی.

بەراش (باک.): باراش، بەرداش.

بەڕاش (باک.): ناوی جوورە چۆلەکەیەکییە.

بەراشە (باک.): باڵندەییێکە.

بەراشۆ (باک.): جلکی چڵکن بۆ شوشتن، (باک.) بەراڤ.

بەراڤ: نێلێکی کوردە لە دیاریەکرێ، بالاڤ. (باک.) بەراشۆ، (باک.) جلکی چڵکی (بۆ شوشتنێ). بەرداش، بەراو.

بەراڤیتن (باک.): بەرهاویتن، بەردهاوێژتن.

بەراڤێژک: (موک.) جیاز زێڕەوشان، دیارییێکە لە کاتێکی، کە بووک دەگاتە بەردەرگای زاوای بەسەر بووکێدا دەکرێ و مندالآن هەڵیدەگرنەوە. هەڵوار دیارییێکە لە جەژندا بنێررێ بۆ دۆستان.

بەراق (باک.): گەمەییێکی مندالآنەیە.

بەراگر (خۆ.): کوڵۆوەژ، کوڵەوەژ.

بەراکردن: بەدەو، بەغاردان.

بەرامای (هەورا.): هاتنەدەر، دەرهاتن.

بەرامە: بۆنی زۆر خۆش، بۆنی ڕەوان.

بەرامبەر: بەرانبەر، بەرابەر، تەراز، ناقار، حاست، ڕاست، (دەر.) وەرانوەر، وەراوەر، (هەورا.) ڤەراڤەر، (ڕۆژ.) بەرپۆز، بەربەهڤ، (باک.) جووتەنی، هاوشان، هەمبەر، هەڤبەر، تەنگال، (باک.) بەردیلک، دوو چتی ڕووبەڕووی یەکتری. ـــ بوون: بەرانبەربوون. ـــ کردن: بەرانبەرکردن.

بەرامبەرکێ: بەرانبەری کردن لەگەڵ یەکتری.

بەرامبەری: بەرانبەرکێ، زانەوێز، (باک.) بروای تای، وێستانی دوو چت لە ڕاست یەکتریدا. دەست کردنەوە.

بەرامبەری کردن: بەرزەبڵێس، بەربەرەکانی کردن، بەرگری کردن، بەرهەڵستی کردن، وێستانی یەکێک لە ڕووی یەکێکی تردا.

بەرانبەری نەکردن: دانەواندن، بەزین، سەرشۆڕکردن.

بەرامبێل: بەرامبەری کردن. بەرهەڵبێنە، کوڵوانە.

بەڕان (باک.): زگ.

بەران: شەکە نێری سێ ساڵییە، خەرت کە گەیشتە سێ ساڵان دەبێتە بەران، هۆگەج، وەرەن، (دەر.) وەران، وەروەن، تیگڵ، قۆچ. ـــ خواردن: تەگەگرتن، وەتەگەگرتن، (ئەردە.) مڕان.

بەرانان: شاخێکە لە باشووری ڕۆژئاوای سلێمانییە.

بەرانەجەنگێ: بەرانبازی، قۆچبازی.

بەرانەک (باک.): قامکە گەورەی دەستییە.

بەرانەکێوی: جوورە بەرانێکی کێوی سوورکاری شاخداری قۆڵ هەڵکراوی تووک کورتە، نێری بزنە کێوییە.

بەرانبازی: شەرەبەران، بەرانەجەنگێ.

بەرانبەر: بەرامبەر، بەرابەر، ژەهڤەر.

بەرانبەرکێ: بەرامبەرکێ، کللاییێن، یاری بەرانبەری.

بەرانبەری: بەرامبەری.

بەرانبەری کردن: بەرامبەری کردن.

بەرانپۆز: کەپۆقیت، لووت دەرپەڕیو.

بەرانپێچ: جۆرە بەروانکەییێکی گەورەیە ژنان لە کاتی فەرمان بە بەرسنگیانەوە دەگرن.

بەرانپێل (هەو.، کۆ.): (هەورا.) ملوانە، کوڵوانە، بەرهەڵبێنە، بەرانپێچ.

بەرانکێ: بەرانگە، (بار.) قامکی گەورەیە، (دەر.) پەنجەکەڵە.

بەرانگە (باک.): تەنبەڵ، سست.

بەرانگە (باک.): پەچەی مەڕ و بزنانە.

بەرانی (باک.): داری بەری.

بەرانین (باک.): پێشکەشکردن.

بەراو: زەوی و میوەیەکە بەراو بێ، ئاوی، ئاوەنیا، ئاویە، ئاویژە، پاراو، (باک.) بەراڤ، (هەورا.) دەراو.

بەراوان: پارێزگار: کەسێکە یا چەند کەسێکن لەگەمەدا بۆ پارێزگاری لە جێگایەکی تایبەتی دادەنرێن. ـــ ی: پارێزگاری، ئارینەک.

بەڕاوەبەر (هەورا.): بەڕێوەبەر.

بەراوەرد: سەرنج، بەراوورد، جووتەنی. ـــ کردن: بەرهەڤدان، جووتەنی کرن. ـــ ی: بەراووردی.

بەراوەژوو: ئاوەژوو، بەرواژی، (دەر.) هەڵگەردیاوی.

بەراوەڵە: بەروەدە، گوشاد، پێش ئاوەڵە، بەربەرەلاَ، پێش بەرەلاَ، بەرگوشاد، فراوان، پێش فراوان.

بەراوەرد: بەراوورد.

بەراوەژوو: ئاوەژوو.

بەراوپشت (ئەردە.): بەروپشت، ئاوەژوو، بەرواژی.

بەراودان: پێش ئاوگرتن تا ئاو بۆ ئەو شوێنەی پێویستە بچێ.

بەراوورد: بەراوەرد، تاقی.

بەراووردن: بەراوەردکردن، تاقی کردنەوە.

بەراووردکردن: لێکدانەوە، تاقی کردنەوە.

بەراووردەی (هەورا.): دەرهێنان.

بەراوینە: وولاخێکە بەری ئاویژتبێ بە ناکامی، بەرهاویژتوو، بەراویژتوو، (هەورا.) بەرش ووستن، (ڕۆژ.) بەرەوەن (بۆ ژنانە).

بەراوێژ: گیان لە بەرێکە بەرباوێ.

بەراویژتن: بەرهاویژتن، (باک.) بەراڤێتن.

بەراویژتوو: گیان لەبەرێکە بەری هاویژتبێ، بەراوینە، بەرهاویژتوو، (ڕۆژ.) بەرەوەن (بۆ ژنانە)، بەروەنە.

بەراویلکە: باڵندەیێکە هاوینان زەرد و بەرسینگی ڕەشە پاییزانیش ڕەنگی مەیلەوشین دەبێ، بەرگاییلکە، بەرگاویلکە.

بەراهک (باک.): بەرایی، سەرەتایی.

بەرێوارە: بەرئێوارە خۆرەزەرد، دووای نیوەڕۆ.

بەراییێ: بەرایی، دەست پێک، لەبەراییدا: پێشان، لەپێشدا.

بەرایی: پێشانی، لەپێشدا، سەرانگایی، سەرەتا، (هەورا.) وەڵێنە، بەرایێ، سەر، بەڕاهک، بڕاهک، پێشڕەوی چتێک، باوەڕ، بڕوا، فتوا، بڕاتی، چاوم بەرایی نادا بە نەخۆشی ببینم.

بەرایی دان: چاو هەڵاتن، چاوهەڵهاتن، دڵ بڕوایی دان؛ چاوم بەرایی نادا وا بە کزی دارای ببینم.

بەرایی هاتن: بەرایی دان، دڵ بڕوایی دان، چۆن کوردۆ چاوی بەرایی هات باوکی وا بە نەخۆشی ببینێ.

بەرە: بەش، بەرە هەویر، ڕۆن، بەهرە، بەرەمەشکە، بەرووبۆ، دەستکەوت، قازانج، بەهرە، بەرژەوەند، نۆبەرەی کاری خۆت نازانی، (هەورا.) دەرک، دەرکە، دەرگە، دەرگا، بەرۆک، بەرسینگەی ئەسپییە، قایشە باریکەکانە، کە بە بەرسینگی وولاخاندا تێدەپەڕێنرێ، دەستە، تیرە، بەرەباب، گرۆ، (باک.) کۆمەڵە، بەر، نەتەوە، (هەو.) قەتارە، ڕێزە دێراوێکی دە دووازدە دێراوییە، (سوێ.) گۆبەرۆک، (ئالا.) ئێخیە و بەرۆکی ژنانە، قایشێکی پان و ڕیشووداره بەبەرسینگی چارەوێدا دێت و زینی پێ قایم دەکرێت، پەلێکی بەناو هەردوو دەستی چارەوێدا ئەڕوا و لەتەنگەی ژێر سکیدا هەڵدەکێشرێ ئەو چارتەنگەیە بە تەنگەهەڵکیش بەزینەوە توند قایم دەکرێ و دەبەسترێ، هیلمەی گۆرەوی. سامالّ، ساو، هەواخۆشی دووای بارانە. ووتەییێکە جووتیار بەگای جووتی دەڵێ لە کاتێکیدا، کە گایەکە پشت هێلّ بێ واتە ڕووی لە بوورە بێ، چتێکی سێ پەلە، پەلێکی بە تەنگەوە و دوو پەلەکەی تری بە قەڵتاغەوە توند دەکرێ، (هەورا.) خۆشی دووای بارانە. (باک.) بلاّ، با، بۆ فەرمانە.

بەڕە: ڕاییەخێکە لە بەنی خوری چنراو دروست دەکرێ، (باک.) بەڕک، (فە.) لەی، (دەر.) ووڕە، (هەورا.) بەڕ، لەی، گلێم، شاڵینە. پێ لە ـــ تێپەڕاندن: شوول لێ هەڵکێشان. بەڕە لەقوڕدەرخستن: سەرکەوتن، ڕزگاری لە کارو فەرماناندا. (شو.) بەرخ.

بەرەباب: نەتەوەی باب، ڕەچەڵەک، بنەچەکە، تیرە، پشت، (باک.) بابک.

بەرەبەرە: کەمکەمە، نەختەنەختە، پیچ پیچە، بەرەوبەر، لەسەرەخۆ، هێدی هێدی، دەستەدەستە.

بەرەبەیان: شەوەکی، دەمەدەمی بەیانی.

بەرەبێڵ (ئەردە.): بەرەجووت. بەربێڵ.

بەرەبین (هەورا.): زاربێن، بەنی زارکی مەشکە و خیگە و کوندە و ئیترە.

بەرەپاش (باک.): بەرەوپاش.

بەڕەپۆ (ئەردە.): بەڕە، گلیم.

بەرەپێش (باک.): بەرەوپێش.

بەرەتەشی: دارێکی خڕی کونداره دەکرێ بە کلکی تەشی لە کاتێکیدا سووک بێ و زۆری لەسەر هەڵنەکرابێ بۆ ئەوەی قورس بێ و باش بسووڕێتەوە.

بەرەتووتن: بریتییە لەو گیشە تووتنە لە پاش دەرکردنی مڵکانە لە هەموو تووتن لە کشتیار دەستێنرێ بۆ خاوەند مڵک یا ئاغا.

بەرەتی (ئەردە.): بڕێتی لە بابەت، لە جیاتی.

بەرەجفت: بەرەجووت.

بەرەجووت: (موک.) بەروبۆ، ڕەوار، بەرەجفت، بەرەجۆ، وەرز. زەوی و زاری جووتی، بەوەندە زەوییەی دەڵێن، کە جووتێر جووتی تێدا دەکات و بەر و بوومی لێ کۆدەکاتەوە، دەغلّ و دانێکیشە، کە ساڵە و سالّ کشتیار لە زەوی خۆیدا هەڵیدەگرێ. ـــ دار: ڕەواردار، پڕسوود.

بەرەجەژنانە: چەند ڕۆژێکە لە پێش جەژنەدا، کە مرۆ خۆی تێدا ئامادە دەکات بۆ جەژنە.

بەرەخووار: بەرەوخووار.

بەرەخەر (ئەردە.): شووێنێکی تایبەتییە، کە باری وولاخی لێ دەخرێ. مێینەیەکیشە، کە بەرباوێ.

بەرەدا: ڕووبارێکی ئاوداره لە شامێ، گەلێک زەوی و باغ و باخچەی کوردانی شامی کەوتوونەتە پێش وی.

بەرەدیی: ئاورونجی.

بەرەدەمووکە: دەمووکانە، دەمکانە.

بەرەدووڤ (باک.): بەردووک، پێستێکە بە لای بنەوەی دووگی مەڕانەوەیە.

بەرەدێ: زەوییەکە، کەوتبێتە نزیک گوندی.

بەرەڕەت: ڕەت، (ئەردە.) چاڵێکە داوی تێدادەنێنەوە. داموسک و یا تەپکەیە بنرێتەوە بۆ ڕاوەسوێسکە.

بەڕەزا: (کۆ.، بابا.) بارێزە، (زرا.) خەزەرۆک، (خۆ.) جوغە، (هەو.) خەزەرە، (ڕەوا.) خاڵەڕەش، ڕەبەنۆک، (دەر.) بەڕەزە، ڕەبە، گیایەکە لە نێو ئاوێدا شین دەبێ و گەلای وەهی کەرەوزی دەچێ لاسک و دەمارەکانی باریک و ڕەش و قایمن هەستیاران وە زولفی نازدارانی دەچووێنن چونکە، لزگەلزگە بە نێو ئاوێدا پەرێشان دەبێ. دەڵێن کەسێک میزی گیرابێ یا بەردی لەگورچیلکەیدا بێ بە چا بیخوواتەوە پڕسوودە.

بەڕەزە: بەڕەلاّ، ترۆ، وێلّ، سەرگەردان.

بەرەزەیی: بەری دڕکەزییە لە پانکەی مازوو دەچێ.

بەڕەز: بەڕەزا.

بەرەزبانە: (ئەردە.) بەرەزمانە، ئاوزوونەی پشتێند.

بەرەزووانە (ئەردە.): ئاوزوونەی پشتێند.

بەڕەزە: بەڕەزا. (ئەردە.) وێلّ و ئاوارە.

بەرەزەیی: بەری دڕکەزی، کە وەکوو پانکەی مازوو وایە.

بەرەزیی: بەرەزەیی.

بەرەز: بەرەزا.

بەرەزان: وورده ژانێکی دەمدەمییە لە پێش منداڵ بوونیدا بەچەند ڕۆژێک تووشی ئافرەت دەبێ.

بەرەژە (ئەردە.): جەوی.

بەرەژوور: بەرەوژوور.

بەرەژوورە: بەرەوژوورە.

بەرەژەنە: بەرژەنە.

بەرەژێر: بەرەوژێر.

بەرەژێرە: بەرەوخووار.

بەرەستە(بابا.): بەردەستێ.

بەرەشکۆن: (موک.) بەرنەشکۆن، بەردێکی گەورەیە، کە کەمێک سەری کێشابێتە پێشەوە و لە ژێریدا سێبەر و جێگای دانیشتن و حاواندنەوە بێ.

بەرەڤان (باک.): بەرەوان، نێوبژیکار. ـــ ی (باک.): بەرەوانی، نێوبژیکاری، نێوبژی.

بەرەک: بەرۆک، بەروانکەی پزیشک. (ئەردە.) ئەستێرەی سیوەیل.

بەرەکە (ڕەوا.): هەوەڵ بەری ترێیەکە دەنک دەنک دەست بە گەیشتن و ڕەشبوونی دەکات.

بەرەکەبەرەک: ووتوویژ، پیلەبازی.

بەرەکەوا: ئاستەر، ئەستار، (هەورا.) بەتانە، (باک.) بەتان.

بەرەک و نار: ژاگە، ژووژەسوورە، شیلان.

بەرەگە (ئەردە.): سەرەڕێ.

بەرەگەڵا: بەرێکی سووری سپی واشە لە گەڵای دارە مازوو پەیدا دەبێ.

بەرەڵا: ئازاد، سەربەست، بەرەزە، گیاندار و ئاژێکە لە ڕۆیشتنێدا بەر هەڵستی نەبێ. ـــ بوون: ئازاد و سەربەست بوون. ـــ کردن: ئازاد و سەربەست کردن، زماندن، خوێڕی، ترۆ، سەرسەری. ـــ کردن: لێ گەڕان، دەڤۆێ بەردان.

بەرەڵابوون: ئازادبوون.

بەرەڵاکەردەی (هەورا.): بەرەڵاکردن.

بەرەڵاکریاگ: بەرەڵاکراو، ئازاد.

بەرەڵایی: ئازادی، سەربەستی.

بەرەم (باک.): ئەمبار، ئەنباری تفەنگێ.

بەرەمەشکانە: بەخشینی کەرەی ڕۆژێکییە بە هەژاران لە ڕێی خودادا بۆ ئەوە پیت و فەڕی مەشکەکە زۆربێ.

بەرەمەشکە: ئەو بەشە ڕۆنەکەرەیەیە، کە دووای ژاندنی مەشکە دەنێو دۆیەکەیدا گرد و کۆدەبێتەوە بریتییە لە ژەمە کەرەی یەک ڕۆژ.

بەرەمۆ: کار و بەرخ و گوێلکێکە بە چەشنێکی وا فێری مژینی دایکی بوویێ، کە بە بەستنەوە نەبێ چاری نەکرێ.

بەرەموو: بریتییە لە کار و بەرخ و گوێرەکەیەکی، کە واز لە مژینی دایکیان نەهێنن تا دوور نەخرێتەوە و یا بەڵامک یان نەکرێتە دەم.

بەرەمۆم: بەرەمێو، تڵپەی هەنگوینی.

بەرەمێو: خشت و خاڵێکە لە مێوی دەگیرێ.

بەرەنان: بەشەنان.

بەرەندەر (زا.): بەردیل.

بەرەندیر: بەردیل، مەڕی دووساڵانەیە.

بەرەنگ (ڕەوا.، خۆ.، دەر.): بەرهەنگ (دەردێکە). خورییەکە تازە وەختی بڕینەوەی بێ.

بەرەنگار: وەگڕ، ئاوڕیش، دووچار. ـــ بوون: بەرنگاربوون، دووچاربوون، دووچارهاتن، دەگژڕاهاتن، ئاوڕیش بوون. (کە.) ـــ ی: پاڵوو.

بەرەنیا (هەورا.): (هەورا.) وەرەنیا، بیراز و چاک کردنەوە.

بەرەو: (باک.) ڕوویە، بەریە، بەر، ڕووەو؛ ـــ خۆشی: ڕوو بەخۆشی، ـــ سابلاخێ چوو: ڕوو بەسابلاخێ چوو. بەر، بەدەم، پێش.

بەرەواژ (هەورا.): ئاوەژوو، بەرەوواژی.

بەرەواژی (ڕەوا.): ئاوەژوو.

بەرەوان: (باک.) بەرەڤان، (هەورا.) ئاوەنی، نێوبژیکار، (هەورا.) دەرکەوان. (دەر.) ـــ ی: ئاشتی، نێوبژی، ناوبژی، (باک.) بەرەڤانی.

بەرەونێزباربوونەوە: بەرەو ڕووبوونەوە.

بەرەونێزبارکردنەوە: بەرەو ڕووکردنەوەی دوو کەس بۆ دەرخستنی ڕاستی و درۆی قسەیەک لە نێوانیاندا.

بەرەوە: پێشەوە. لە ـــ : لەپێشەوە. مەیدان، ماوە: هێندە بە ـــ نییە. سەرەوژوور، (باک.) بەرێژۆر.

بەرەوەبوون: بەربوونەوە.

بەرەوەن: بڕوانە: بەرەوان.

بەرەوبڕدانەوە: پێش ڕێی یەکێکی گرتن.

بەرەوبڕی دانەوە: پێش ڕێی یەکێکی گرتن.

بەرەوبوون: بڵاوبوونەوە، لێژەوبوون.

بەرەوپاش: کشانەوە. بۆ پاشەوە.

بەرەوپیری: پێشوازی کردنی گەورە و خۆشەویستێک. لە پیری چوونە پێشەوە.

بەرەوپێش: چوونە پێشەوە. بۆ پێشەوە.

بەرەوپێشەوەچوون: چوونەپێشەوە، پێشڤەچوون.

بەرەوپێل: بەرانپێچ.

بەرەوخستن: پێشخستن.

بەرەوخۆر: بەرەوڕۆژ، ڕووبەخۆر.

بەرەوخووار: سەرەولێژ، لای خوواررووی چت.

بەرەوخووارکە: بەرەوخووارە.

بەرەوخووارکردنەوە: ناردنی چتێک بۆ بەرە و خووار.

بەرەوخوواری: بۆ لای خووارەوە چوون، بەرەوخووارە.

بەرەودووا: بەرەوودووا.

بەرەودووان: بەرەوودووانان.

بەرەودوایی: بەرەوودوایی.

بەرەوڕوو: ڕوویەڕوو.

بەرەوڕووبوونەوە: کۆبوونەوە بۆ دەرخستنی قسەیەک، کە لە نێوانیاندا کرابێ.

بەرەوڕووکردنەوە: ناردنی یەکێک، کە چتێکی لەسەرت بێ بۆلای یەکێکی تر، کە تۆ چتێکت لای بێ بۆ ئەمەی، کە بچێ لێی وەریگریتەوە، بۆ خۆی بەرە و ئێزبارکردنەوە.

بەرەوژۆر: بەرەوژوور، لای سەرەوە، سەربەرەژوور، (شەم.) بەراژۆ.

بەرەوڕۆیین: بەرەوکەفتن، پێشکەوتن.

بەرەوژۆرتر: (شەم.) بەراژۆتر، بڵندتر.

بەرەوژۆرترەوە: بەرەو بڵنترەوە.

بەرەوژوور: بەرەوژۆر، لای ژووروو. ـــ بوونەوە: چوونەلای ژووروو، چوونەسەر. ـ کردنەوە: ناردنی گیاندار بۆ لای ژووروو. ـە: هەوراز.

بەرەوژوورەوە: بەرەوژۆرەوە.

بەرەوژوورتر: بەرەوژۆرتر. ـ ین: بەرەوژۆرترین.

بەرەوژووڕۆیین: سەرکەوتن.

بەرەوژوورکە: بەرەوژوورە.

بەرەوژێر: بەرەوخووار، سەرەوژێر، بەرووخووار، (باک.) بەریژێر.

بەرەوژێرە: بەرەوخووارە.

بەرەوژێرەوە: بڕوانە: بەرەوژێرە.

بەرەوژێرکە: بەرەوخووارە.

بەرەوسەر: بەرەوسەری: بەریژۆرڤە.

بەرەوسەرەوە: بڕوانە: بەرەوسەر .

بەرەوگەیشتن: ڕوومەوگەیشتن.

بەرەولا (ئەردە.): لابەلا، خووار، کەچ.

بەرەولێژ: بەرەوخووار. ـ ایی: هەڵدێرگە، بەرەوخوواری.

بەرەولێژە: سەرەولێژە.

بەرەولێژکە: بەرەولێژە.

بەرەولێژی: بەرەولێژی.

بەرەوهەویر: بەشەهەویر.

بەرەومال: ڕوویەمال.

بەرەی کار: بەرژەوەندی کار.

بەربا: کووزەر، کۆزەر، پووش و پەلاشی دانەوێڵەیە، کە شەن و کەو کرابێ و پاک کرابێتەوە. (دەر.) باگر، وەروا. بەرباد، خراپ. دانەوێڵەیێکی پووچە، کە لەکاتی شەنەکردنە بابیبات. چتێکە، کە بای لێ بدا باشتر دەردەکەوێ.

بەربات: بەرباد.

بەرباخت: بەربەخت، کچێکە کاتی شووی هاتبێ.

بەرباد: خراپ، وستۆ، چتی پڕوو پووچ و لە کارکەوتوو، توونا، تەفروتوونا. ـ بوون: لەناوچوون، پەرێشان بوون.

بەربادبوون: تەفروتوونابوون.

بەربادکردن: لە ناوبردن و پەرێشانکردن، تەفر و تووناکردن.

بەربادی: تەفروتوونایی.

بەربار: بەرپرسیار. ـ بوون: بەرپرسیاربوون، جاشەکەر یا ئێسترێکە تەمەنی سێ ساڵی تەواوبێ، کاتی بارکردنی هاتبێ و هێشتا نەگیرابێ، وولاخێکە تازە فێرە باربردن بکرێت.

بەرباران (باک.): چەتر، سەیوان.

بەرباری: بەرپرسیاری.

بەربازن: بازنەی گچکە، بازنۆکە، بازنێکی باریکی گچکەیە لە دووای بازنەکانی ترەوە لە دەست دەکرێ بۆ ئەوەی دانەماڵرێن.

بەربانک (باک.): سەربان، (ئاک.) هەیوانی پێش باڵەخانەیە.

بەربانگ: خووادرنێکە، کە ڕۆژووان لە ئێوارێدا بێخووا، بەرشێو، سەرشێو، ناشتا، بەیانی زۆر زوو، سپێدە، بەرشیو، سەرشیو. ـ کردنەوە: ناشتاشکاندن، خووادرنی بەربانگ لە ئێوارەدا، (باک.) لوولە، بۆڕی.

بەربای گووێ کەوتن: سووسەکردنی دەنگ و باسێک.

بەربەخت: گەورەکچ، کچێکە گەیشتبێتە سەردەمی مێردکردن، (باد.) گەوگەمری.

بەربەر (باک.): سەرتاش. چاولێکەر، ئاگادار، تاسب. دەنگێکە جووتیار پێی لەگای جووتی ڕادەخوڕێ، کە بیەوێ گایەکان لابکەنەوە بۆ لای بوورەوە.

بەربەرە: دارێکی چەوتە دەخرێتە گێڕی هەوجاڕ بۆ تەختکردنی گێڕ. بەفرماڵ، وەروەرە.

بەربەرەکانێ: بەربەرەکانێ، حەمەرەمزێ، سەرهلاتین، بەرانبەری، ڕقبەری، ڕکەبەری، ملە، مل ملانێ، (ڕۆژ.) پالوو، پیلە، مشت و مڕ، زانەوێر، مل ملانە، داروگیر، بڕوایتای، چەنە بە چەنە وێستانی یەکێک لەگەڵ یەکێکی تردا، شیپووڕان. ـــ کردن: ڤەپڕلاندن، هەمانە، سەرهلاتین، سەربڵندکردن.

بەربەرەلا: بەرئاوەڵە، بەروەدە، گوشاد، پێش ئاوەڵە، پێش بەرەلا، فراوان، پێش گوشاد. ـ یی: فراوانی، پێش گوشادی.

بەربەڕوو (پیرا.): بەربەخە، بەرنێخە. ـ یی: بەرنێخەیی.

بەربەڕۆچکە: (دەر.) بەروەڕۆژ، (هەورا.) بەربەڕۆژ، (سوور.) بەرڕۆژ، بەربەڕۆژک، شووێنی پەنابای ڕوویەهەتاوە.

بەربەڕۆژ (هەورا.): بەربەڕۆچکە.

بەربەڕۆژک (باک.): بەربەڕۆچکە.

بەربەڕۆشک (زا.): مەردومی بێ ئیش وکار. کەسێکە هەمیشە لە مویەقدا بێ.

بەربەری: چاو لێ کەری.

بەربەزە (باک.): گرتن و تالانکردنی ماڵی دوژمنان.

بەرەزن: نشتوو، (دزە) بەربەند، نوشتە، حەمایەل.

بەربەس: بەربەست، بەربەند، بەرپێچ.

بەربەست: بەرهەڵست، قەدەخە، بەرهەڵستێکە لە پێش ئاو یا لەسەر ڕێگا دادەنرێ بۆ نەڕۆیین و هاتو چۆنەکردن. ـ کردن: بەرهەڵست دانان، پێشگرتن.

بەربەسکردن: بەربەستکردن، هەڵکێشانی پێستی ڕەنگ کراوە لە زاخاوی گەرمدا تا ڕەنگەکەی نەچێتەوە.

بەربەسێڵ: سیرماست، قەلیسێڵ، گۆشتاوی بە ماست، چێشتێکە بەرخێکی لە نێو سێڵیدا سوور دەکەنەوە دوواییە ماستی تێدەکەن و کەمێک دەکوڵێ و هێندێک ڕۆنی کەرمشی بەسەردادەکەن.

بەربەش (باک.): ماکانی کانی نە پاڵێوراو. (زا.) چتێکە لە کان دروستکرابێ.

بەربەق: بەربەستێکە لە مەرمەزەی (تیر) دا لە زەوییەکیدا دروستدەکرێ، کە بەرز و نزم بێ بۆ ئاو خواردنەوەی مەرمەزەکە بە یەکسانی.

بەربەن (ئەردە.): بەربەست، بەرپیان، بەرپێچ، بەرگیل، بەنگە. چێوهێل، چێوکێش، بەرەن.

بەربەن: جوورەخورمایەکە.

بەربەنە (ڕەوا.): ژێرچەنە، (هەورا.) چێرچەناگە، (ڕەوا.) قەمچوولە، (دزە.) لوولەی نشتوو یا حەمایەڵە و یا ڕشتەی مووروو باشی ژنانە، کە بەلاتەنیشتێدا لە ملی دەکەن، بەربەژن، (باد.) سیخمەی ئافرەتانە.

بەربەیار (موک.): زەوییەکە بەبێ شیوکردنەوەی بچێنرێ، (موک.) بەروبوو.

بەربچاڤ (باک.): ماڵبات دانەر، ئەوکەسەیە ڕادەی مافی ئاغا یا دەوڵەت لە ماڵی کاسب و ڕەنجبەران دیاری بکات.

بەربچان (زا.): کەسێکە ڕەووشت و خووی لە خەڵک بەدەربێ.

بەربخووار (باک.): بەرەوخوارەوە. ـ یێ (باک.): بەرەوخوارێ.

بەربڕ (باک.): بەردشکێن. پێشگر، ئەو کەسەیە ڕێگای بەدوژمن بگرێ. ـ ی: بەردشکێنی، پێشگری.

بەربڕینەوە: پێشگرتن، بەرهەڵستکردن، پەک خستن، نەهێشتن.

بەربزار: ناوێزە، بژاردە، سەرگوڵ، سەردەستە. ـ ی: نازیاری، نیماد.

بەربزۆر: بەرەژوور، سەرەوژوور. ـ ی: بەرەوژووری.

بەربزێر: سەرەوژێر، بەرەوخوار. ـ ی: سەرەوژێری، بەرەوخواری.

بەربشەپ (باک.): دەراوی چۆم و دەریایان.

بەربلاو: پێش ناوەڵە، پان، فراوان. ـ ی: پێش ناوەڵەیی، پانی، فراوانی.

بەربن (ئەردە.): بەربەست.

بەربوو (زا.): ئەوکەسانەن، کە بۆ بووک گوواستنەوە دەچن.

بەربووار: بڕوانە: بەربووارد.

بەربووارد (هەورا.): قسر، ئەستێوور، ئاژاڵێکە یا ماڵاتێکە نۆبە بەری خۆی بگۆڕێ واتا ئەوساڵەی، کە پێویستە بەربگرێ نەیگرێ و بیبووێرێ.

بەربووری (باک.): سیخمە. (باد.) بەربووک.

بەربوورە: تۆوچاندنە بە زەویدا پێش ئەوەی، کە بکێڵرێت، بەرچێن، پێش بینین و چاو پێکەوتن: تۆلە ـ بڕیارمەدە واتا تاچت بە چاو نەبینی باوەڕ مەکە و بڕیاری لەسەر مەدە.

بەربووز (بار.): چۆخە، چۆغە.

بەربۆسە: (ڕۆژ.) بەلەوچکە، مرازێکە لە کەرەستەی جووتیدا.

بەربووق (زا.): گونجی ئاو.

بەربووک: (باک.) پۆڕسپی، (ڕۆژ.) پاخەسوو، پێخەسوو، ژنێکە لەگەڵ بووکێ دەچێتە ماڵی زاوای، کە لە پەردەی هاتنەدەرێ دەگەڕێتەوە، ماڵی بووکی، سەرچەرمی. ـ ی: پیشەوکردەوەی بەربووک.

بەربوون: ئازادبوونی بەندی و گرتووان. بەرەڵابوونی بێستان و باخ و باخچە. بەرەڵابوونی وولاغ و ئاژاڵی بەستراوەوە و یا باڵندە لە قەفەزێدا. ڕایی بوونی ئاو. ـ ی مانگ و ڕۆژ: لە گیران دەرچووانەن. ترازانی دوو چتی لێک قایمکراو. تەختەی ئەم کورسییە یا ئەم دروومانە بەربووە. ـ خوواردن: دەست بە خوواردن کردن.

بەربوونەوە: کەوتن، کەرتنەخووار، کەتن، کەفتن، وەرۆبین، تەکەربوون، کووربوونەوە، وەردەوەبین. ڕمان، تەپین، ڕووخان. مرۆڤ، وولاغ، یا چتێکە دووبارە بەرەڵاو ئازاد بێتەوە. کەوتنەخووارەوە، ڕایی بوونی ئاو.

بەربەهڤ (باک.): وێچوو، بەرانبەر. ـ بوون. ـ کرن. ـ ئانین. ـ هاتن،

بەربێژ: سەرەتا، دەست پێکی، دیباچە. (زا.) چەنەباز، چەنەدرێژ. ـ ی: چەنەبازی.

بەربیست: سەرەتای لاوی.

بەربێڵ: بەرەجووت، دەستڕەنج. چەند کەسێک بە هاوکاری مەرەزەیێک بکەن، هەر یەکێک لەوان بەربێڵێکیان هەیە واتا بەشێکیان هەیە.

بەربێن: بەن کەڵەوە، بەندکەڵەمە.*

بەربین (بابا.): بیناقاقە، بنسەر، بن چەنەگە، تینتینۆکە، قوڕقوڕاگە لە دیوی دەرەوە.

بەربێندە: ئەو بەنەیە، کە کەڵەوەی لەملی گایان قایم دەکات.

بەرپا: ڕوودان، گڕبوون، گڕگرتن، قەومان. ـ بوون: هەڵگیرسانی هەراوئاژاوە. ـ کردن: گڕکردن، گڕگڕاندن، دابنارتن، هەڵگیرساندنی هەراوئاژاوە. هەڵستاو، هەڵساگ، سەرپا. ـ بوون: هەڵسان، بەرزبوونەوە، ڕوودان. ـ کردن: هەڵساندن. هەڵایساندن.

بەرپاش (زا.): پێچەوانە.

بەرپاڵ: ڕێگایەکە بەرەو هەورازبێ، بەرەو بەرقەدی چیاو گردوملان.

بەرپەچدانەوە: قسە بردنە دوواوەی یەکێک بەقسە هێنانەوە بەسەری دا. بەرەوپەڕی دانەوە لەمڕۆینا. بەرپەرچدانەوە.

بەرپەرچ: وەڵام. (ئەردە.) پەرژین. بەهانە، بیانوو، بیانک.

بەرپەرچدانەوە: وەڵام دانەوە. بەهانەهێنانەوە.

بەرپرسیار: (موک.) بەربار، پێناودار. کەسێکە لە بەرانبەر چتێکەوە بەرپاربێ و پرسیاری لەسەربکرێ. ـ ی: (موک.) بەرباری، پێناوداری.

بەرپشت (باک.): کورتانی پشتی کۆڵ هەڵگر.

بەرپۆز (ڕۆژ.): بەرانبەرگرتن. لەبەرانبەردانیشتن.

بەرپێچ: سەموون، پارچە ئاسنێکی وەکوو مووروو وایە لەسەر بورغییان توند دەکرێ تا بورغییەکە خاونەبێتەوە و دەرنەیەت. بەربەست، پێشگیری، بەرهەڵست.

بەرپێن: پێوەبەربێ، پێوەبەرپێی کەسێکی دان لەمزۆرانێ و ئێستردا بۆ خستن.

بەرپێنە (سوور.): پەرپینە، پرپرە. (هەورا.) پەڵپێنە.

بەرتا: گەندەتا، تایەکە لەپێش نۆبەتیدا بە سووکی سەرهەڵدەدا.

بەرتاش (باد.): بەردتاش.

بەرتاشت (بۆتا.): بەردلک، بەرچا، نانی سەرلەبەیانی.

بەرتاو: بەرهەتاو، بەرخۆر. بەربەرۆچکە.

بەرتەر (کەل.، زەن.): پێشتر، پێشووتر، بەرووتر.

بەرتەرەف: چتێکە لەکەڵک کەوتبێ.

بەرتەسک: بەرتەنگ.

بەرتەشت (باک.): بەرچا.

بەرتەق: بارتەقا، بەقەد، هێندە، هەند.

بەرتەلانە: بەرتێلانە.

بەرتەوبۆڵە: پرتەوبۆڵە.

بەرتر: پێشتر. ــ ین: پێشترین.

بەرتل (ئەردە.): پارە یامیچێکە لەیاری. (مووشێن) لەبەرتیلی هەڵمەتدا دادەنرێ.

بەرتێشت: (بۆتا.) بەرتاشت. (باک.) بەرتەشت.بەرچا، بەرقەلیان، بەرچایی هەوەڵ خواردنی یەکەمینی بەیانیانە.

بەرتیل: وەڵیقەت، ژێرزووان، زووان گوشادانە. (هەورا.) چتێکە بیدەی بەیەکێکی، کە کارێکت پێی بێ بۆ ئەمەی ئەوکارەت بۆبکات. (باک.) کاسەوبادەی مەیە. ــ کرن: تێکدان، کاورل وخراپ کردن.

بەرتێل: بروانە: بەرتیل.

بەرتیلخۆر: (هەورا.) وەڵیقەتخوەر.

بەرتێلانە (ئەردە.): دیارییەکە لەماڵی زاواوە دەنێردرێ بۆماڵی بووک لەپێش گووێزتنەوەیدا.

بەرتیلخواردن: بەرتیل وەرگرتن.

بەرتیل کردن (ئەردە.): ڤەکێشانەوە لەیەکێک.

بەرج: خەرجی خۆرانیی.

بەرجا: بێجگە، بێ لە، جگە.

بەرجەوەن (ئەردە.): بەرچاو، دیمەن.

بەرجەوەنگ: بەرژەوەند.

بەرجەوەنگ کردن: بەرژەوەندکردن، لێکدانەوە، بەراوردکردنی، چاکەوخراپەی قسە. تا قسە لێک نەدەیەوە مەیکە.

بەرجفت (ئەردە.): بەرەجووت.

بەرجل (باک.): بەرچاوتەنگ. بەروانکە.

بەرجلی (باک.): بەرچاوتەنگی.

بەرجێنک (زا.): بەرچاوکەی ژنان.

بەرچا: بەرقەنە، بەرقەلێک، بەرچایی، سەرتیشت. (بۆتا.) بەرتاشت. (باک.) بەرتەشت، بەرتێشت، بەردلک، بەردل، ناشتا، یەکەمین خواردنی بەراییە لەبەیانیاندا.

بەرچاڤک (باک.): چاویلکە.

بەرچاو: پێشچاو، تەماشاگە، چاوەنداز، دیمەن، پێشگە، پێشگا، (ڕۆژ.) توویزم. بەرچاوکە. چتێکە هەمیشە لەبەرچاوبێ.

بەرچاوە: بەرچاوکەی وولاخان.

بەرچاوتاریک: پێشچاوتاریک. توورە. ــ بوون: پێش چاوتاریک بوون. مەبەس لەتوورە بوون ورق هەستانە.

بەرچاوتەنگ: لەچەر، ڕژد، نەخۆر، چەپخووس، ڕووژد، (بابا.) چرووک، (باک.) بەرجل، چکۆس، گزاف، (باک.) کوند، کنووس، چاڤتەنگ. دەزگرتی، دەستگرتی، قرنسووس، درژ، گیر، ماسک، دراڤگەنی، نەگریس. ــ بوون: ڕژدبوون، چاوپێ هەڵنەهاتن. ــ ی: کوندی، بەرجلی، ڕژدی، ڕووژدی، لەچەری، قرنووسی، کنووسی، چرووکی.

بەرچاوتێر: مرۆڤی دڵفراوان. ــ ی: دڵفراوانی.

بەرچاوکە (باد.، کۆ.): دەستەچیلە. (موک.) بەرچاوکەی وولاخان، پێشچاوکە.

بەرچاوگە: دیمەن، بەرچاو. پارچە خشڵێک یاچەند زەنگیانەیە و مووروویەکی هۆنراوەوەیە ژنان بۆجووانی بە پێش سەریانی دادەکەن. ئەو قەیتانە ڕیشوودارەیە، کە بەناو چاوانی وولاخدا دەکرێت بۆ دوور خستنەوەی مێش.

بەرچایی: بەرچا، بەرقەننە، خواردنێکە بەیانیان بە چاوە دەخورێ.

بەرچەپ: مێمڵ، چەل مەل، مڵۆزم: دارا ــ ی فەرەیدوونییە.

بەرچەق (باک.): دەسکی شیر و خەنجەری.

بەرچەنگ: بەردەست.

بەرچچاک: بەرچنۆک.

بەرچلک (باک.): چیکڵدانەی باڵندانە.

بەرچن (خۆ.): پارچە بووزووێکە لەڕاستی زێی بزناندا دەدروێ بۆئەوەی تەگە نەخوات.

بەرچنە (خۆ.، باڵە.): سەوەتەی شووڵی قووڵی لاپانە میوەی تێدا دەبرێ بۆدوور.

بەرچنۆکە: سەوەتەی گچکە.

بەرچۆ: فەرمان وکردارێکی ڕسکاوی ئەوتۆیە، کە کەسێکی تر نەتوانێ بیکات.

بەرچووڤ (باک.): بەرچووق.

بەرچووق: بەرچووڤ.

بەرچیت (باک.): پەردە، تیغە، پەردەیێکە بۆهەوا بگیرێتەوە. تیغەیێکە لەقامیش لەنێوخێوەت وچادراندا بۆجووێ کردنەوەی جێگای پیاو و ژنان. بەرچیغ.

بەرچیچک (زەر.): نزگەرە، (هەو.) بەرچیچکە.

بەرچیخ: بەرچیغ.

بەرچیغ: (هەو.) قیسپ، (هەورا.) خێزەرە، کێزمە، ڕکە، ڕکەم، ڤرک. وورک، تێلا. سینگێکی درێژە لەسەریان یاسەرزەوی دادەکوترێ چیغی پێ قایم دەکرێ، تا نەکەوێت.

بەرچێلە (هەو.): تێخە.

بەرچێلک (با.): چیکڵدانە.

بەرچێن: زەوییەکە خەرتە نەکرابێ تەنها تۆوی تێدا چێنرابێ و کێڵرابێ، بەربوورە.

بەرچینە: بەرچنە، سەوەتە.

بەرچینەک (زا.): چیکڵدانەی باڵندانە.

بەرچینۆک (باک.): سیقەتۆرە و چیکڵدانەی باڵندەی گۆشتخۆر.

بەرخ: (دەر.، فە.) وەرک، (هەورا.) وەرە، (باک.) ئەملکن، بێچووی مەرانە چ نێر بێ چ مێ تا تەمەنی دەگاتە (٥، ٦) مانگی و هەتا بەرگنەکەی دەبڕێتەوە هەر پێی دەڵێن بەرخ.

بەرخ ئاهوو: کارمامز.

بەرخەبەبە: زنخدان، بەبغە، چۆلمە، گۆشتە گردەکەی ژێر چەنەگەیە.

بەرخەبەبەدار: (بابا.) بەرکوور.

بەرخەبەران (کە.): کاوورەبەران.

بەرخەگەل: بەرخەل.

بەرخەل: بەرخەگەل، بەرغەل.

بەرخەلەوان: بەرخەوان.

بەرخەمێ: (ڕۆژ.) وەرەما.

بەرخەنجەر (ڕەوا.): (بارزا.) پاشخەنجەر، کێردی بەرخەنجەرێ.

بەرخەنێر: (ڕۆژ.) وەرەنێر.

بەرخەوان: وەرەوان، بێچووەوان، (باک.) بێچڤان، (باد.) بەرخەڤان، (هەورا.) وەرەوان، ساوەلەوان. ـــ ی: وەرەوانی.

بەرخدان: دەولیباز (یزدان) ی مەرێیە.

بەرخستن (ڕۆژ.): بەرهاوێژتن. منداڵ یا بێچوو بە مردوویی فڕێدان. بەراوێژتن. خستنە پێش، پێشخستن.

بەرخۆ (باک.): ناوی نافرەتانە.

بەرخووار (باک.): بەهەوا، بەفیز، گومڕا. خواردەمەنییەکی کەمە کە جوویێ کرابێتەوە لە ئازووخەیێکی زۆر بۆ ئەمەی، کە بۆ خواردن لەبەر دەستدابێت. چتی خوار و خێچ.

بەرخواردن: بەرهەم خواردن، بارخواردن. تووشهاتن، گرفتاربوون. تێگەیین، تێگەیشتن. شکانەوە.

بەرخووەدار (باک.): بەرخوردار، پایەدار.

بەرخووەدان (باد.): تەماشاکردن.

بەرخووەر (باک.): کەڵک، سوود، بەر، بەرهەم.

بەرخۆر: بەرتاو، بەرهەتاو، بەربەرۆچکە. بەرهەمخۆر. کەسێکە بە مێچکەمێچکە و قسەی خۆش خۆی بباتە پێشەوە بۆ ئەوەی، کە بەرووبوومی خەڵکی بخووات.

بەرخوردار: پایەدار، تەمەندرێژ، سەربڵند. ـــ بوون: پایەداربوون، بەری ژیان خواردن. ـــ ی: پایەداری، تەمەندرێژی.

بەرخوردکردن: پێگەیین، تووشبوون.

بەرخوورک (باک.): شڵێوە، بارانە و بەفر پێکەوە. بەرزەی گچکە.

بەرخۆڵە: گیابەرخۆڵە. بەرخی ساوا و گچکە.

بەرخی ساوا: (باک.) ئەملک.

بەرد: (هەورا.) تەوەنی، (زەن.) کەمەر، (ڕۆژ.) کەمەر، پەل، (باک.) بەر، کەوور، کەڤر. (دەر.، ئەردە.) کوچک، کووچ، سەنگ. لە ـــ دان: بەبادادان، دەست بڵاوی، چواندن، لەنێوبردن. پلار، تەرووس، تانە، تانووت. ـــ پێدادان: بەردهاوێژتن، پلار ئاوێژتن، تەرووس تێگرتن. (باک.) لوولەی چکۆلە.

بەردا: لەبەرا، لەپێشدا، هەوەڵ.

بەرداخ: کاسە، پیاڵە، بادە، پەیانە، ئاوەخۆرە، (باک.) پینف.

بەردار: پڕبەر، خاوەندبەر، پڕسوود. ـــ بوون: بەرهەمداربوون. ـــ کردن: (باک.) بەلیاندن. هەڵگرتن، خودابەردارنیە: خوداهەڵی ناگرێ. باردار، زگپڕ، تۆڵدار. ـــ ی: پڕبەری، خاوەندبەری.

بەرداس (ڕۆژ.، هەو.): دەغڵێکە کاتی دروێنەی بێ و گەیشتبێ و ئامادەی دروێنەکردن بێ، دەغڵێکە هێندە بەرزبووبێتەوە داسی بگاتێ.

بەرداسیاو: بەرداش.

بەرداش: بەرداسیاو، (باک.) بەراڤ، تلت. (هەورا.) هارەئاساو، هارە، هاراسیاو. بەردێکی پان و خڕە کونێکی لە ناوەڕاستیدایە بە دووبەرداشان بە هێزی ئاو دەغل و دانی دەهاڕن.

بەرداشت: گونجان.

بەردان: کۆی بەردە. بەرەڵاو ئازادکردن، وازلێ هێنان، لێگەڕان. بای دەنگدارو بێ دەنگ بەرەڵاکردن. تەرازان، ترازاندن. هەڵوەشاندن، هەڵوەشاندنەوە. بەرووبەرهەم دان. دانەبەر، خستنەپێش، ئاژۆتن.

بەردانەوە: دادانەوە، شۆڕکردنەوە، لە هەواوە خستنەخوارەوە، کوورکردنەوە، فڕێدانی چتێک لەبەرزییەوە، تەکەرکردنەوە. بەردانی ئاوی گیراو.

بەردانی: بەردەڵان.

بەرداوتی (باک.): گۆرانی داوەتییە.

بەرداوی: بەردەڵان، بەردانی.

بەرداوێژ: ماوەی هاوێژتنی بەردێکی دەستییە، بۆوێنە ماڵی وان بەرداوێژێک دوورە لە ماڵی ئێوە.

بەردایی: بەردانی.

بەردە: بەندەی ژێرکڕی چ نێر، چ مێ. وازبێنە، وێڵکە، لێگەڕێ. تاڵان؛ چ بگرەوبەردەیەکە!.

بەردەئازەبە: بەردە عازەبە.

بەردە ئەستێ: جوورە بەردێکی شینکارە بە لێدانی ئەستێ ئاگر دێنێ.

بەردە ئەموستیلە: نقێم، قاشی ئەنگوستیلە.

بەردەبار (باک.): داهێنەر، ئاگادار، ئەندازەگر، ئەندازە ناس، ئەندازیار، (زا.) پیاوی ژێر کەسەری لە هەموو چتێک دەرچێ.

بەردەباران: کوچک باران، سەنگسار، سەنگباران، بەردفڕێدان، بە زۆری بۆ یەکێک یا یەکێک بە بەردان کوژتن و کۆمایەک بەرد لەسەر گۆڕەکەی کۆ کردنەوە. ـــ کردن: بەبەردان داگرتن.

بەردەباری (زا.): ڕێئۆنی، (باک.) ئاگاداری، ئەندازەگری، ئەندازەناسی.

بەردەباز: بەردێکە لە نێو ئاوێدا سەری لە دەرەوەبێ بەسەریدا باز دەدەن و دەپەڕنەوە، پردەباز، بەهۆز.

بەردەبیرۆ: بەردێکی زۆر سەختە، شلەمەنییەکی، کە زۆر توند بووبێتەوە وەوی دەچووێتن دۆشاوەکە ئەوەندە خەست بۆتەوە بۆتە بەردەبیرۆ.

بەردەبێڵ: مەری سێ ساڵانەیە.

بەردەپان: تاتی نوویژی، (دەر.) تیت، (هەورا.) بەردەفا.

بەردەپێ: (باک.) ئەلپەشک، جوورە بەردێکی زوور و سووکە لەگەرماوێدا چڵکی بنی پێ و پانیەی پێ خاوێن دەکرێتەوە.

بەردەترابیلکە: (هەورا.) وورشە، (باک.) پەپەرک، پەپرک.

بەردەتووتن: شیشێک تووتنە لە هەموو (کەلارێک) دەردەکرێ بۆ ئاغا لە پاش سێیەکی.

بەردەچەخماخ: بەردێکی سەخت و سپییە وە سەدەفی دەچێ، کە چەخماخی لێ بدرێ پریشکی ئاووری لێ هەڵدەبێ.

بەردەحەلانە: جوورە بەردێکە لە کوێستانێ هەیە.

بەردەر: ئازاد و رزگارکار، بەرەلاکار، (باک.) ئاشکرا، دیار، پەرت.

بەردەخاڵدار: بەردێکی خاڵدارە.

بەردەخووێ: بەردی خووێ.

بەردەداخدار: بەردێکی دیغدێغە.

بەردەرژاک: بەردەمەردە.

بەردەرگا: پێشدەرگا، بەردەرگانە.

بەردەرگانە: ئاستانە، بێلاّیی، بلّندین، پێشدەرگانە، بەردەرگا. پارەیەکە لە بەردەرگای ماڵی بووک لە زاوا وەردەگیرێ تا دەرگایەکەی لێ بکەنەوە.

بەردەساو: هەسان.

بەردەروازە: بەردەرگا، پێشدەرگانە.

بەردەرێژ: ساچمەرێژ، رەقف. ـــ کردن: ساچمەرێژکردن، رەقف کرن.

بەردەرێژە (هەورا.): جوورە بەردێکی سپییە وەکوو شەکری دانارداناره.

بەردەزوورە: (زمن.) کەورە زبرە، بەردێکی زبرە چەقۆی پێ تیژدەکەن، بەردەزوورگ.

بەردەزوورگ: بەردەزوورە.

بەردەس: بەرێکە لە دیوی ژوورەوە بە سەر قۆڵی کەوا و سەڵتەدا دەگیرێ. ژێر دەست، بندەست، ئامادە، دەست و پێوەند، نۆکەری بەردەستان، پێشکار، بەرچەنگ. چتێکی سووکەڵەیە لەبەر دەستان دادەنرێ بۆ فەرمانی هەمیشەیی. ـــ بوون: هاتنە ژێر دەست، ئامادەبوون. ـــ کردن: هێنانە ژێردەست، ئامادەکردن.

بەردەستە: ژێردەست، بندەست. بەردەستێ، بەردی چەخماخی، پارچەیێکە لە دیوی ژوورەوە لەسەر دەستی کەوا و سیخمە دەدرێ.

بەردەستک (باک.): مرازێکی کەرستەی جووتییە.

بەردەستێ: بەردی ئەستێ، بەردێکە پووشووی لەسەر دادەنێن و بە ئەستێ لێی دەدەن پووشووەکە هەڵدەبێ، (باک.) کەڤرازێر، (باک.) شاگرد، نۆکەر.

بەردەستی: ژێردەستی، پێشکاری، نۆکەری. ـــ کردن: کارکردن لەبەر دەستی کەسێکیدا، هەڵسووڕان لە ژێردەستی یەکێکیدا.

بەردەسووری: تیرەییێکی کوردانە لە کوردستانی ئێرانیدا.

بەردەشاخ (کۆ): بەردەمەردە.

بەردەشان: دێیەکە لە نێوانی مەرگە (سەرسیان) یدایە و لەژێر فەرمانڕەوایی قەلادزێ دایە، گوندێکە، کە شاعیری ناودار عەلی بەردەشانی لەوێ لە دایک بووە.

بەردەشۆر: بەچەشنێک دانە رێڵە بشووردرێتەوە، کە زیخ و ووردەبەردی لێ بگیرێ. ـــ کردن: شووشتنەوەی برنج و نیسک و ماش و نیتر بە چەشنێکی وا، کە بەردەکەی لێ بگیرێ.

بەردەعازەبە: بەردێکی قورسە، کوڕانی هەرزەکار بە بەرزکردنەوەی وی هێزی خۆیان تاقی دەکەنەوە.

بەردەفکر: تەلیاندار.

بەردەف (باک.): بەردەڤک، دەمڕاست.

بەردەڤک (باک.): یاوەر، هاوڕاز، هاودەم، هاواڵە. ئامۆژگار. (باک.) مۆدنە، دارجغارە.

بەردەق (هەو.): هەمراوهووریا، دەمەقاڵە، شەڕوکێشە بە زمان. ـــ ڕێخستن: شەڕوکێشە پێ فرۆشتن.

بەردەقانی (هەورا.): قۆچەقانی، قەڵماسک، چتێکە بە قەدەر ناو لەپی دەستی لەبەن دەچنرێ دوو شیپە لاسکی پێوەیە بەردی پێ دەهاوێژرێ بۆ دەرکردنی گورگ و چەقەڵ و بەراز لە لایەن شوان و پاسەوانەوە یا پاسە چۆلەکەی پێدەکەن لەسەر مەرەزە لە جیاتی چەک.

بەردەقسلّ: (رەوا.) سەمەبەرد، (هەورا.) تەوەنی ئاهەک.

بەردەکورە (رەوا.): باڵندەییێکە، گۆریە چنە.

بەردەکوورە: گووراسن، بەردی کوورەی.

بەردەگرووو: بەردەگروێ.

بەردەگروێ: بەردەگرور.

بەردەگێچ: بەردی تایبەتی، کە دەسووتێنن دەبێتە گێچ.

بەردەلان: (دەر.) هەردە، بەردەلێن. زبران، گەرگەر، چەقەڵ، چقل، کەرە، کرێن، شوێنێکە بەردی زۆربێ.

بەردەلانی: زۆر بوونی بەردە لە شوێنێکیدا.

بەردەلیەرد: دەربەدەری، سەرگەردانی، بەشێوەیەک، کە هەردەمەی لە جێگایەک و هەر رۆژەی بە شاخێکەوە بێ.

بەردەلێن (درە.): بەردەلان.

بەردەم: پێشدەم، پێشەوە، بەر، پێشدەمی چت.

بەردەماش: ئامرازێکی کەژمێرییە.

بەردەمەرمەڕ: خارا، مەرمەڕ.

بەردەمردە: بەردێکی نەرمە مۆدنە و چتی تری لێ دروستدەکرێ، (هەورا.) تەوەنەرژێ. جوورە بەردێکی رزیوێشە تەلاش تەلاش لێک دەبێتەوە، (کۆ.) بەردەشاخ، بەردەرژاک.

بەردەمۆرە (کە.): مۆرە، چتێکی بچکۆلانەی خڕ و یا چووار سووچی تەنکە لە قووری کەربەلا و نەجەف دروستدەکرێ شیعان لە نوێژێدا نێوچاوانی لەسەر دادەنێن.

بەردەمینا: بەردی مینا.

بەردەنگ: بەردورگ.

بەردەنما: تاتی نوویژێ.

بەردەنوێژ: بەردێکی پان و تەختی درێژە و نوێژی لەسەر دەکرێ.

بەردەواز: بەردەباز.

بەردەهار: بەرداش.

بەردەهەسان: (کە.) هەسان، هەستان.

بەردەی (هەورا.): بردن.

بەردبار (باک.): بەخش، بڵاو. ـــ کردن: پەخش و بڵاوکردن.

بەردبەردانێ: بازەڵێن، جوورە گەمەییێکی منداڵانەیە.

بەردتاش: کەڤرتاش. ـــ ی: کەڤرتاشی.

بەردڕ: ئەو جلک یا چتمەکانەیە، کە لە پێشدا بۆ دڕانێ بەکارببرێت.

بەردشکێن: بەردبڕ.

بەردکێش: ئەو کەسەیە بەرد دەکێشێت. شەڵتە، بارێکە دوو تای دارە و بەرد و گڵی پێ دەکێشن.*

بەردگەرمانێ (هەو.): جوورە گەمەییێکی منداڵانەیە.

بەردل: بەردڵ.

بەردڵ: خۆشەویست، دڵگر، کەوتنەبەردڵان، چوونە نێودڵانەوە. بەرقەلیان، بەرچا. ـــ خستن: بەرچاخوواردن.

بەردلک (باک.): بەرسینگە، بەرۆک، بەردلکی منداڵان.

بەردونگ: بەردووگ.

بەردوو (باک.): بەردوونگ، (باک.) بەردووڤ. ئەو گۆشتەیە، کە نزیکی دونگییە.

بەردوونەستێ: ئەستێ و بەرد.

بەردووخ: دارێکی ڕاستە لە دووخ ڕستندا بە کاردەبرێ.

بەردووگ: (هەو.) بەردوونگ، (باک.) بەردووڤ، ئەو پێستە تەنکەیە، کە بەلای بنەوەی دووگییەوەیە و بێ مووە.

بەردووڵێ (باک.): گۆرانییێکە ژنان لە کاتی تەشی ڕستن و خەرەکێ دەیڵێن.

بەردووڵە: دووڵە، تەبەک.

بەردۆش (باک.): هەژاندن.

بەردۆڵە: تەشت، سووێنەی نان تێخستن.

بەردۆڵیان: ئەو شووێنەیە لە ئاشدا، کە کاتێ ئارد لەدەم بەرداش جووێ دەبێتەوە دەڕژێتە ناوی.

بەردی (باک.): جوورەدارێکە.

بەردی ترووسکەدار: بەردێکە بتروسکێتەوە.

بەردی جەهەننەم: ماتە.

بەردی جەخماخێ: کەڤر ئەژێر.

بەردی ڕەژێ: بەردی خەڵووزی، (باک.) بەرێ کومری.

بەردیر: بەردیل.

بەردی کفتە: بەردێکی پان یا ناوچاڵە، کە بە کوتکی گۆشتی بۆ کفتە و چێشتی دی تێدا دەکوتن.

بەردیل: بەرخەمیی یەکساڵانەیە، (باک.) بەرندیر، (هەو.) بەردیر، (زا.) بەرمندەر.

بەردێلک (باک.): هاوتا، بەرانبەر، هاونرخ، بەرامبەر.

بەردێلی (باک.): ژن هێنان بە خوشک گۆڕینەوە، گۆڕینەوەی چت بە چت.

بەردین (باک.): یەکێکی هێندە قەڵەوە، کە لەبەر قەڵەوی نەتوانێ بزوێ. لە بەردی دروستکراوە.

بەردی نرخدار: کەڤری بوها.

بەردیوار: بێ کەس و هەتیو.

بەرڕادان (باک.): گەمەکردن، لەگەمەدا دانان.

بەرڕەتخستن: بەرگیرخستن.

بەرڕەتکەوتن: بەرگیرکەوتن.

بەرڕۆژ: پێش هەتاو، بەرو بەرۆچکە.

بەرز: بڵند، ڕاسەرین، (باک.) ئەراوەند. بانی، کێل، بێند، حەوا، سەلیل، قیت، قووچ، ژووروو، ژۆروو، گەورە، خاوەندشان و شکۆ.

بەرزا (ئەردە.): منداڵی نۆبەرە، بەرزایی.

بەرزانی: بەرزایی، بەرزێنی.

بەرزاخ (ئەردە.): داوێنی کێو، بەرقەدی کێوی.

بەرزاخوڕ: وولاخێکە ئالیکی زۆری خرابێتە بەر و ئەوەندەی خوواردبێ، کە خوواردنی لەبەر چاوکەوتبێ، یا خۆ خوواردنی خۆشی درابێتێ و هی تری پێ نەخورێ.

بەرزاندن (باک.): شەڕکردن، کێشەکردن، ببەرزینە: شەڕوکێشەی بکە.

بەرزانی:(باک.) بەرهس.

بەرزاو: بەراو، زناو.

بەرزایی: بڵندی، بڵندایی، بڵنداهی، شووێنی بەرز، ئەندازەی بڵندی چت.

بەرزە: وولاخی بەرزە، کەر، ئێستر، ماین، ئەسپ. چێشتی پڵاو. (باک.) بزر، وون. ـــ کرن: وونکردن.

بەرزەخوڕ: وولاخ وچارەوای بەرزە وەکوو ئەسپ، ماین، ئێستر، کەر. وولاخێکیشە ئالیکی زۆر درابێتێ بەدان کەوتبێ یا مەستە ئالیک بێ.

بەرزەبان: پروانە: بەرزەکی بانان.

بەرزەبڵسک: بەرزەبڵۆسک.

بەرزەبڵۆسک: بەرزەبڵسک.

بەرزەبڵێس: کەسێکە لە هەموو قسەو ووتوو ویژێکیدا تێهەڵ بچێ بەرەنگێک، کە بەرامبەرەکەی دەمکوت بکات.

بەرزە بڵێسوێستان: تێ هەڵچوون لە هەموو جوورە قسە و ئاخەفتنێکدا و بەگژدەمیدا چوونەوە.

بەرزەجووڕە: ویزەویزە، کە لە بەرزە جوڕە گەورەترە. جوورە ویزەویزەیە، کە هەر جرجر دەکات، زیرزیرک، زمزمۆک، ووزووزە، قازی بازی.

بەرزەچرە: بەرزەچووڕە.

بەرزەحەوایلە (ئەردە.): کۆلارەی منداڵان، بادەوە، بەرزەهەوایلە، بازی هەوایی، بازی هەوایلە.

بەرزەرین (باک.): زەبەرجەد، یاقووتی زەرد.

بەرزەرینە: زوەبەرجەد، زەبەرجەد.

بەرزەق (هەورا): بەرداخ.

بەرزەقانی (هەورا.، جا.): قۆچەقانی.

بەرزەکەوە: قیسپ یا هەژگی لق و پۆپ نەکراوە، کە پەرژینی باغ و بێستان و چتی پێ بکرێت.

بەرزەکۆڵ (بابا.): قەڵاپەچن.

بەرزەکی بانان: بۆ کەسێک بە کاردەبرێ کە لە کێشەو قۆرتێکی ڕزگاری بوو بێ.

بەرزەگەوە: قیسپێکی هەڵنەپاچراوە و دەکرێ بە پەرژین بە بێ تەنین.

بەرزەڵنگ (هەورا.): ناڵ ناڵ. گیایەکە بستێک بڵندە و لاسکیشی وەکوو دەنکی شەمچە (شخارتە) ی باریکە، سەریشی خڕە پەلکی شینێکی ئاسمانییە، گوڵەکەشی وەکوو سەری شەمچەیە، بۆ بۆنخۆشی لە نێو لێفە و سەرین دەخرێ.

بەرزەوەبوون: بەرزبوونەوە، گەشەکردن، درێژبوون.

بەرزەوکردن: بەرزکردنەوە.

بەرزەووڵاخ: مەبەس لە ئەسپ و ماین و نێترە.

بەرزە ووڵاخ

بەرزەهەوایلە: بادەوە. بەرد بۆ هەوا و بڵندی ناوێژتن.

بەرزبوون: بڵندبوون.

بەرزبوونەوە: بڵندبوونەوە.

بەرزپەڕین: بەرزفڕین.

بەرزتر: ئەشپا. ــ ین: سەرپەڕ.

بەرزفڕین: بڵندفڕینی باڵندە و فڕۆکە. پێ لە ئەندازەی بەرەی خۆتێپەڕاندن، لە پلەی خۆ پتر بە خۆ خورین، قەپداگرتن.

بەرزۆک (باک.): ئەو خاک و بەردە بڵندانەیە، کە لە کەنار ئاو و دەریاياندا دەبینرێن. بەر هەڵستێکە لەدار دروستکرابێ.

بەرزکردن: بڵندکردن، ڕانان، وونارا.

بەرزکردنەوە: بەرزەوکردن.

بەرزگ (موک.): وەرزک، خوارەوەی زگ، پێش زگ، پێستی ژێر زگی ووڵاخ و ئاژاڵان، (هەورا.) وورگ زل، زگ زەلام.

بەرزۆخە: بەرزۆڵە.

بەرزۆڵە: منارە.

بەرزۆڵە

بەرزی: بڵندی، حەوایی، هەوراز، گڤاند، بەرزایی. گەورەیی، شان و شکۆ. کوتەپەرژیەکە بۆ قایی لە دیوی ژوورەوەی ئێخەی کراسی دەدەن: بەریەخە، (درە.) وەریەقە، (پیرا) بەربەروو.

بەرزیلان (ئەردە.): یاری شێر و خەتە بەپارە.

بەرزین (باک.): قەڵتاخ دارەکەی زینییە، (موک.، سۆرا.) جوانوویێکە تەمەنی گەیشتبێتە ساڵی سێیەم، واتا لە ساڵی سێیەمدا بەرزینە و کاتی زینیەتی.

بەرژەنە: ژەمەنێک کەرە، ئەو بەشە ڕۆنە کەرەیەیە، کە لە مەشکە بێتە خوارێ.

بەرژەنەک: دارێکی تەنکی پانە لەبەردەمی دانە و گورد دادەنرێ، بۆ ڕاگرتنی ئەندازەی پانی تەنراوەکە بۆ ئەوەی خوار و گێر نەبێ.

بەرژەند (خۆ.، کۆ.): بەرە، چەخش، بەرژەوەند.

بەرژەنگ: بڕوانە بەرژونگ، سەرەتا.

بەرژەوەند (کۆ.، دەر.، موک.): بەرە، چەخش، بەرژەند.

بەرژەوەندی: بەرژەندی، چەخشی.

بەرژۆر (باک.): بەرەوژوور.

بەرژێر (باک.): بەرەوژێر.

بەرستە (باد.): بەردەستێ.

بەرستک (باک.): بەرستۆ، ئێخە.

بەرستۆ (باک.): ئێخەی پژمل و گەردن، (باک.) پەرستۆک، (باک.) بەرسکوور، بەرۆک.

بەرستۆک: بەرەستۆ.

بەرسفکە (زێ.): هەیوان، بێلایی.

بەرسف (باد.): وەڵام.

بەرسکوور (باک.): بەرستۆ، ئێخە.

بەرسمێڵ: سەری مووەکانی سمێڵ، کە لەسەری لێوی سەرەوە تێپەڕێ ــ ی پێ دەڵێن، (باک.) بسمبل. ــ دار: بسمبل دار.

بەرسووکە (موک.): قالۆچە سوورکە.

بەرسووڤ (باک.): هەموو چتێکە، کە پاشە و پاشکرابێ و هەڵگەڕابێتەوە.

بەرسیچکە (فە.): نزگەرە.

بەرسیعانی (باک.): ئەو ئامرازەیە کە چتی پێ مشت و ماڵ دەکرێ.

بەرسیڤ (باک.): وەڵام، وەڵامی نووسراو. ــ دان: وەڵام دانەوە.

بەرسێڵ: جوورە کوللێرەیەکە بەساج دروستکرێ.

بەرسیلە (بابا.، شارە.): (هەو.) پەسیرە، (کۆ.) پەرسیلە، پەسیلە، (موک.) قۆرە، (هەورا.) هاڵە (لە ئاڵبوونەوەی دەدانە)، ترێی نەگەیشتوو.

بەرسینە: بەرسینگەی ئەسپی، سینەبەرە.

بەرسینچکە (هەو.): نزگەرە.

بەرسینگ (باک.): سەرسینگە، بەرسینگەی منداڵان. بەرسینگەی ووڵاخی، قایشێکە دەکەوێتە بەرسینگی ووڵاخی بەرزە لەکاتی زین کردنیدا.

بەرسینگە: ــ ی منداڵان، بەروانکە. ــ ی ووڵاخی: بەردلک، (باک.) بەرە.

بەرسینگەی ووڵاخی: قوویش.

بەرش: بەنک.

بەرشکستە: بەرشکسە، لێ قەومیاگ، لێ قەوماو.

بەرشۆ (باک.): جلکی گۆڕینێ، کراسێکە کاتی جلشووشتنێ لەبەری دەکەن.

بەرشووش (باک.): بەرسووڤ.

بەرشیەی (هەورا.): دەرچوون، چوونەدەر، لەجێ چوون، لەگەچوون، جەدەس ــ : لە دەس دەرچوون.

بەرشیڤ (باک.): خواردنێکی سووکە لە پێش نانی ئێواردا.

بەرشین (هەورا.): چوونەدەر، دەرچوون.

بەرشێو: خوواردنی ئێواران، بەربانگ. ـــ کردن: نانی ئێواران خوواردن.

بەرغەڵ: مێگەلی کار و بەرخان، بەرگەل، بەرخەڵ.

بەرغەلەوان: بەرخەوان.

بەرغەمۆت (باک.): جوورە میوەییێکە.

بەرف (باک.): بەفر. وەروە.

بەرفەشۆ (باد.) : شلێوە، بەفرو بارانەیە، کە پێکەوە بیارێن.

بەرفەک (باک.): جوورە پێچ و مێزەرێکە.

بەرفەندە (باک.): بەسەختی رووخانی رنووە بەفر لەشاخانەوە.

بەرفخۆرک: جوورە تەرزەییێکی وورده دەباری و بەفری دەتاوێنێتەوە.

بەرفرێدان: بەراوێژتن، بەرهاوێژتن، بەرخستن، لە بارچوون.

بەرفمالک: بەفرماڵ، بێڵی بەفری.

بەرفۆ: ناوی ئافرەتانە.

بەرفهوورک: گلێرە، پارچە بەفری وێک کەوتوو و رەق.

بەرفێ: بەرف لە دۆخی بانگکردنێدایە.

بەرفی مالک (باک.): بێڵی بەفرماڵینییە.

بەرڤالە (باک.): هەژار، دەست بەتاڵ.

بەرڤان (باک.): شووان.

بەرڤانەک (باک.): بەرهەڵبێنە.

بەرڤانک (باد.): بەرکۆش.

بەرڤە (باک.): قەد. ـــ کرن: قەدکردن. (باک.) دادرین. ـــ کرن: دادرینە خووارەوە.

بەرڤەمژێر (باک.): سەرەوژێر.

بەرڤەکری (باک.): گوشاد، بەروەدە.

بەرڤین (باک.): مردن لە رێگایەکی ناشیریندا.

بەرقەپ (رەوا.): دارێکە رووی لە شکان و کەوتن بێت، (هەورا.) پووار

بەرقەد: (هەورا.) کاو، (رۆژ.) ئاڵان. ـــ ی کێوان: تـەلان، بـەندەن، هەڵست، قەد، پاڵ، قەدپاڵ.

بەرقەدێر (باک.): پارێزەر.

بەرقەلیان: بەرچایی، بەردڵ، ناشتا. ـــ ی: بەرقەلیان.

بەرقەم (خۆ.، رەوا.): جوورە رەنگێکی سوورە.

بەرقەنە: بەرچا، ناشتێ، بەرقەلیان، بەرقەندە.

بەرقتین (باک.): قەڵشین، پارچەپارچەبوون.

بەرقلیان: بڕوانە: بەرقەلیان.

بەرک (باک.): بەردی گچکە، گوللە. ـــ یَ تفەنگی: گوللەی تفـەنگێ. ـــ یَ تۆپێ: گوللەی تۆپی، ئەستێرەیەکە بە ئارەوی (شیعرای شامی)یە.

بەڕک (باک.): بەڕەی گچکە، (هەورا.) گیرفان.

بەرکار: کەرەستەی خانوو، کە ئامادە کرابێ بۆ کردنی.

بەرکاز (باک.): دەلاقە، پەنجەرەی چکۆڵە.

بەرکانی (باک.): قۆچەقانی، بەردەقانی.

بەرکاو: بەرزاخ، بەرقەدی کێوی.

بەرکە: دەرک، ماڵ، خانوو.

بەرکەتی (باک.): گرنگ، بێشەم، (باد.) کەم هەڵکەوتوو، نایاب، بەنرخ و گرانبەها.

بەرکەردەی(هەورا.): دەرکردن.

بەرکەش: سینی.

بەرکەڤ (باک.): دەرفەت.

بەرکە: لە بەرەکەتی ئارەوی وەرگیراوە لەکاتی نزادا دەڵێن: مانگاکەت بەرکەی کا: واتا شیری زۆر بێ.

بەرکـەفتن: پێشـکەوتن، وەبەرکـەوتن. بەرکـەک (بـاد.): پـەیژە، پـێ پیلکە، نێردیوان.

بەرکەکردن: بەرەکەت کردن.

بەرکەڵ: نێوون، نێنگووین، کە کاتی کەڵ گرتنی هاتبێ.

بەرکەمەر: گیایەکی بۆنخۆشی گەرمێنییە.

بەرکەواندن (باک.): پێکان، لە نیشانەدان.

بەرکەوت: بەش، پێ بڕان.

بەرکـەوتن: وەبەرکـەوتن، پێکـران، ئـەنگێوران. پـێ بـڕان، پێـم بـڕا، وەبەرکەوت، ئەویش ئەوەندەی پێ دەبڕێ. پێشکەوتن. وێکەوتنی چتێـک لە چتێکی تر، شووشـەکە بـەردێکی بەرکەوت. نۆرە و نۆبـە دەستکەوتن: دوێنێ زوو نۆبەم بەرکەوت.

بەرکەیە (باد.): نووێنەر، یارمەتی دەر.

بەرکردەی: بڕوانە: بەرکردن.

بەرکردن: لـەبەرکردن، ئەزبەرکردن. پۆشین، لـەبەرکردن، پێ پۆشین.

بەرکۆ: قەڵپووزی زیـن، قـەرپووز. بڕێتییـە لـەو چتـەی سوار لـەبـەردەمی خۆیدا بنێ یا بەقەڵپووزەکەیەوە کات بە پێچەوانەی پاشکۆ.

بەرکوو: قەڵپووزی زین.

بەرکوت: ـــ ی دەغڵێ: لاکوت، (سـوور.) خەویـە، کـەمێک دانەوێڵەیـە، کە لەپێش کوترانی خەرمانێدا دەکوترێ بۆ نان یا لە ئاش دەکرێ.

بەرکور (باک.): کەسێکە دووچەنەگەی بێ، بەرخەبەبـەدار، گۆشـتی ژێر چەنەگەی مرۆی قەڵەوە، کە دادەکەوێ.

بـەرکورە: بـاڵندەیێکی شـینە وە کۆتـری دەچـێ بەرسـینگی رەشــە و دەنگیشی زۆر خۆشە لە شاخاندا لـە شووێنێکی وادا، کە بارانـە نـەیگرێ هێلانەی لە قوڕ و بنێشتی دروست دەکات و زارکێکی تەنگی تێدەکات بە بەردیش بە زۆر و رەنج دەشکێ.

بەرکۆز (باک.): دانگـە، ئـەو جێگایەیـە، کـە لـە زستانێدا تفـاقی لێ دەدرێ بە ئاژاڵان.

بەرکۆژە: دووگمـەی قـەیتان، دوو پارچـە قـەیتان یـا دەزوو لـە جیـاتی دوگمەیە لای ژووررووی ئێخەی کراس یا کەوای مندالانەوەیە لێکیان گرێ دەدەن، (دەر.) بەندیەقە، (هەورا.) وەرکوڵ. (هەو.) پێشگیرە.

بەرکۆسە: بڕوانە: بەرکۆستە.

بەرکۆستە: پیاوی ڕیش تەنک.

بەرکۆسەچ (باک.): ئەو پیاوەیە ریشی تەنک بێ، کۆسە.

بەرکۆش (باک.): بەرهەڵبێنە، پێشگیرە.

بەرکۆشک (کۆ.): هەیوان، هەیوانی پێش باڵەخانەی.

بەرکۆف (باک.): تەختە بەردی خڕی قەڵاتێ، بەردێکە پەناو پەسیوبێ.

بەرکوڵ: سەرکوڵ. (هەورا.) وەرکول.کەمــە چێشــتێکە لــە پێــش گەیشتنیدا بخورێ. ـــ کردن: کەمێک لە چێشتێک خواردن لە پێش پێگەیشتنیدا.بەرکوتی دەغڵی، سەرکوڵ، بەرکوڵ.

بەرکۆڵە (ڕۆژ.): پارچەدارێکـە لـە نێوانـی باسـک و مژانـەدا ڕژدی و مـاڵی هـەوجاری پێ ڕاست دەکرێتـەوە، دارێکـە دەخرێتـە نێوانی مـژان و نیرەق تا کار باش بکات.

بەرکێشک (باک.): چەکمەجەی مێزان و هی تر.

بەرگ: جلک، پۆشاک، کنج، پەلک، کالا، ڕەڤی. بـەرگی پـەرتووک و پـەڕاوییان و نیـتر، (باک.) بەلگە، جز. گـەڵای دار و درەختـی سـەوز. ڕەوشــتوخوو، بــیرو بــاوەڕ. پێشــوو، بــەرێ: جــاری بــەرگ هــاتم: جــاری پێشووهاتم.

بەرگاز (باک.): خەڵفی هەنگووین، خلێف.

بەرگاویلکە: بەراویلکە.

بەرگایی: پێشکەوتنی یـەکێک لـەبـەردەمی گایەکەوە، کە تـازە خرابێتـە ژێر جووت یا گێرەوە بۆ ڕاهێنانی.

بەرگاییلکە: باڵندەیێکی گچکەیە و شینە زۆرتـر لـەبـەردەمی گاجووتـاندا دەنیشێ و کلکی هەڵدەتەکێنی، بەراویلکە، بەرگاویلکـە، پێشـگاییلکە، کلک هەڵتەکێنە، کلک هەڵسەنگێنە.

بەرگە: توانـایی، تـاب، تـاو، بـار، وەرگـە، بەروەسـت، تاوشـت. ـــ گرتن: خۆڕاگرتن، وەرگەگرتن، لـەتوانادابوون، پێکـران، لـەباردابوون، بەرگرتن، بەروەستان، پێ وەستان، دەربردن. ـــ نەگر: دەرنەبەر. ـــ نەگرتن: تـاوش نـەهاووردن، دەرنـەبردن، بەرنـەگرتن، تـاو نـەهاووردن. (ڕۆژ.) زمانە چکۆڵە. (باک.) سوو، ئاسوو، دیمەن، بەرچاو.

بەرگەدە: بەر، گەدە، گەدگ.

بەرگەر: پلـەی ڕوکـاردار. تکـا، هێڤـی. ڕامیـار، کـەمۆ، سیاسـی، ڕەنێوهێنـەر، بەڕێوەبـەر، کـارزان، حـارێن، حاوێنـەر. (بـاد.) جامخانـە و شووشەی بەردەم.

بەرگەڕەکی: گیانداری جووانی ڕێکوپێکی شۆخ و شەنگ: ئەم پیاوە یا ئەم ئەسپە یان ئەم کەڵەشێرە بەرگەڕەکییە.

بەرگەردان: قاقەزی کاربۆن.

بەرگەردن: تینتینۆکە.

بەرگەرین (باک.): تکاکردن.

بەرگەش (باد.): سینی زۆرگەورە.

بەرگەشتە: گەڕاوەوە، بەدبەخت. ـــ یی: بەدبەختی.

بەرگەشتەیی هاتن: بەدبەخت بوون.

بەرگەشتی: بەرگەشتەیی.

بەرگەشی: سینی، مەجوعەمە، خوان.

بەرگەگر: بەرگر، خۆگر، شازدە هەناسە.

بەرگەگرتن: خۆڕاگرتن لە ژێر بارێکی گراندا.

بەرگەگری: خۆگری.

بەرگەڵ: بەرغەل، بەرخەل.

بەرگەڵا: بەرێکە سوور و سپی و اشە لە گەڵای دارە مازووەوە پەیدا دەبێ.

بەرگەلەوان: بەرخەوان.

بەرمێ (هەورا.): کوورەڵە.

بەرگدروو: جلدروو، کاڵادروو.

بەرگدروون: جلدروون.

بەرگدرویتی: پیشەی جل وبەرگ دروێتی.

بەرگر: بەرگرد، پێشگر، بەرهەڵست، نەهێژ، پەکخەر، قۆرت، نـەهێڵ. بەرگەگر.

بەرگرتن: بەرگـەگرتن: ئـەم بارگینـە بـۆ ئـەو بـارە قورسـە بەرگـەناگرێ. پێشگرتن بۆ ئـاو و گیـان لـەبـەرە. پرژاندنی ترش و خووێ بە دەم و چاوی کەسێکیدا، کە ئـاورەی گرتبێ، لـەلایـەن یەکێکـەوە کـە منداڵـی بـە ئـاوور سووتابێ بۆ ئەمەی، کە چاک بێتـەوە. هاتنە بـەری دار و درەخت. ئـاووس بوونی هەموو گیاندارێک تەنها ئافرەت نەبێ. بەربەستکردنی چتی ڕەنگ کراو. پێشگرتن، بەرهەڵستکردن.

بەرگرد: چتێکە لـەبەر دەستدابێ و بەکار بێنرێ بۆ ئەمەی ئەو شتەی، کـە لەم باشترە جارێ بەکار نەهێنرێ و بمێنێتەوە.

بەرگردەڵە: دارێکی خڕی گردە، بۆ داگرتنی بەرداشی ئاش، وەستا لـەگەڵ پازناودا بەکاری دێنێ.

بەرگری: بەرهەڵستی، بەرامبەری.

بەرگ تێکەر: دارێکە دەخرێتە ناو تەونەوە بۆ ئەوەی کە ڕێک ڕاوەستێ، بەرگرد.

بەرگساز: بەرگ دروو.

بەرگسازی: پیشەی جل وبەرگ دروێتی.

بەرگفانووس: کراسی فانووسی.

بەرگ گر: بەرگ تێکەر.

بەرگن: (هەو.) وەرگن، لووا، تووکی بەرخ و کاوورِی یەکساڵەیە، کە بۆ جاری یەکەم بڕابێتەوە.

بەرگوارە (ڕەوا.): زەنگەتەترێ.

بەرگۆتن: سەرەتا، پێشڕەو.

بەرگورد: دارێکە تەونکار بەکاری دێنێ لەکاتی تەوون کردندا بۆ ئـەوەی تەونەکەی لار نەبێت.

بەرگ ووراز (هەورا.): بەرگدروو.

بەرگووز (باد.، زێبا.، بار.): (دەر.) چۆغە، چۆغەڵ.

بەرگوزیدە: هـەڵبژێردراو، هـەڵبژنیاگ، هـەڵ چنیـاگ، بژنیـاگ، پەسـەن کریاگ.

بەرگێ (خۆ.): بنانگووێ.

بەرگیر: بەرهەڵست، بەرگر، بەرگێو، پێشگر، پێشـگیر، نـەهێڵ، نـەهێژ، پەکخـەرە، دەسگیر، پاگیر. (بـاک.) بـارگین، بارگیر. جـوورە مارێکـە ژەهراوی و کوژندەیە، (باک.) بەرگیل.

بەرگیرخستن: پەیدا کردنی چتێک و خستنە ژێر دەست.

بەرگیرکەوتن: هاتنە ژێر دەستی چتێک، کە بەدوویدا عەوداڵ بوویی.

بەرگیری: بەرگری، بەرهەڵستی، پێشگیری.

بەرگیری کردن: بەرهەڵست وەستان.

بەرگیل (باک.): جوورە مارێکە. بەرگیری، بەرپێچ، بەربەن، بەربەس.
ـــ دانەوە: بڕدان، بەرپێچ کردن.

بەرگین (ئەردە.): پێشوو.

بەرگێو (باک.): بەرهەڵست.

بەرما (باک.): پاشماوە، بەرماوە.

بەرماخ: قاقەزێکی لوولەکراوی باریک و درێژە توتنی تێدەکرێ و دەکرێ بەجگەرە، بەرماغ، قەمیش، قامیشی جغارە. ـــ ی قونچکدار: قەمیشی قنچکدار.

بەرماغ: بەرماخ.

بەرماڵ: ڕووخست، بەرماڵی نوێژی، (هەو.) دووگرد، دووگورد، (هەورا.) مازلوغ، (باد.) شەمڵ، شەملک، (جا.، هەورا.) جاغاز، جانوماز، (زاخ.) شەمل، (ئەردە.، دەر.) جارماز، جانماز. پێشماڵ، دەرماڵ، دەرمال، ماوەیێکی تەختکراوە لەبەر دەرگای ماڵان. دوو تەختە دەواری لێکدراوی ئامادەیە بۆ ئەوەی هەرکاتێکی بایەکی بەهێز هات لە تەنیشت ڕەشماڵەکە بگیرێ و بەچەند سوولەیەک لە دەوارەکە قایم بکرێ بۆ بەربەستنی بایەکە.

بەرماڵان: پێش ماڵان، دەرووبانا.

بەرماڵک: (باک.) بەرهەڵبینە، (باد.) جاجم.

بەرماڵی (باک.): کارەکەر، کلفەت، کەیبانووی ماڵ.

بەرماڵێ: بڕوانە: بەرماڵی.

بەرماوە: پاشماوە، پاشمەرۆک، (باک.) بەرما، (هەو.) پاشخووان.

بەرماوەخۆر: پاشماوەخۆر.

بەرماوەخۆری: پاشماوەخۆری.

بەرمەجێڵ (ئەردە.): دەرگای چەپەر.

بەرمەغار: هاڵ، غار، ئەشکەوت.

بەردەمکانە: منداڵی شیرەخۆرە. دراو یا جلێکە، کە ماڵی زاوا دەیدەن بەدایکی بووکی.

بەرموور: (دەر.) ملوانکە، ملوانە، گەردانە، کرتەمر، (پێن.، جا.، مەر.) گرتەمر، (جا.، کۆ.) خەناوکە، جوورە ملوانەیەکە ژنان بۆ جوانی ڕاست و چەپ لە ملیانی دەکەن.

بەرمووره: بەرموور.

بەرمووسڵدان: خووار ناووک.

بەرمیز (ڕەوا.، خۆ.): کەمێڵی پاشڵی ئاژاڵانە.

بەرمیزە: (هەو.): چڵکێکە بەسەر پێستی ئاژاڵانی مەڕپیوەیە هی ئەو شوێنەی، کە بێ تووکە بۆ برینی نوو یەکاریەکە، بۆ برینی قووڵ چڵکەکە، کە نەرم و چەورە دەکرێتە پلیتە لە ناوی دەنرێ، کە قووڵ نەبێ لەسەری دادەنرێ.

بەرمێلک (شار.): جوورە قەزوانێکی ناسک و پانە وەکوو نیسکی وایە لە جێگایانی تووش و سەخت پەیدا دەبێ.

بەرمیل: جوورە سندووقێکی گردی قوولە لە لەوح یا لە تەختە.

بەرناف (باک.): بنی دڵ و شیوو دەرەیە. هەوەڵی دڵ و شیوو دەرەیە. سەرناو، نازناو. ڕاناو. بناو (دارێکە).

بەرناڤدان (باک.): تێکەڵکردن، تێکەلاوکردن.

بەرنامە: بارنامە، کارنامە، ڕێڕاز، پرۆژە، پرۆزە، پرۆگرام.

بەرناو: بڕوانە: بەرناف.

بەرنە: بەرەوە، بەرندە، ئەوکەسەیە لەگەمە یا قومارێدا بباتەوە. ئەو کەسەیە کە چتی ببات.

بەرنەگر: بەرگەنەگر.

بەرنەوال: (باک.) بەرنال.

بەرنەێز: بەرندیر، مەڕێکە دوو ساڵی تەواوکردبێ ڕووی لە سێ ساڵی کردبێ، مەڕی سێ ساڵانە.

بەرنگار: گژ، ئاوڕیش. ـــ بوون: بەگژ داچوون، ئاوڕیشبوون. ـــ ی یەکتری بوون: پێکهەڵپڕژان، دەست ئاوێتن هەڤ، بەگژ یەکتریداهاتن.

بەرنووت: تۆزی تووتنییە بۆپشمین لە کەپۆ دەکرێ.

بەرنووێژ (زەن.): پێش نوێژ، کەسێکە پێشنوێژی بکات. (زەن.) ـــ ی: پێشنوێژی.

بەرنیا (دزە.): گاسنێکی کەمێک کوڵ بووبێ پارچە ئاسنێکی داوێنە سەری و تیژی دەکەنەوە بەوکردەوەیە دەڵێن بەرنیا.

بەرۆ (هەورا.): دەرەوە.

بەروو: پێشوە، (باک.) مەمک.

بەڕوو: (باک.) دەمەل، قۆپک، (هەورا.، فە.) بەلوو، بەڕوو، دەڵێن دوو جوورە بەڕوو هەیە بەڕووی دارە مازووی ناخورێ، سێ جوورە دار هەیە بەڕووی دەگرێ. ١) دارە بەڕوو. ٢) مازوو (مازوو و جەوتی دار بەڕوو لووس و بێ گرێ و قۆرتە). ٣) داروول. بەڕێز، پایەبەرز.

بەروار (باک.): بەتیلاک و تیلاک بە چیا هەڵچوون. مێژووی ڕۆژ و مانگ و ساڵە. (باد.) کوویستان. ناوی چەند ناوچەیێکییە لە ئامێدی.

بەروارک (باد.): قەرتاڵە.

بەرواری باڵا: نێوی هۆزێکی کوردە لە باکووری مووسڵ، بەرواری باڵاو بەرواری ژێری دووپارچەیە، نێوی دێیەکیشە، ناوی کێوێکیشە لە نێوانی

بەروال (باد.): ڕێگای خووار و خێچی سەختی ناوشاخان.

بەروان: پێشگیرەیێکی تایبەتییە لەکاتی نان خواردنێدا بەسەر کۆشی دادەدەن، بەروانکە، بەروانک.

بەروانک: بەروانکە.

بەروانکە: بەرسینگەی منداڵانە، (دەر.) وەربەقە، (هەورا.) وەروانە، وەروانکە، (کۆ.) بەرسینگەی منداڵان. بەرهەڵبێنە. (هەر.) بەڕوولە.

بەرۆنێنک (باک.): هەنیە هەڵگرتن.

بەروە (هەورا.): دەرەوە.

بەرەوبا: ڕوویەبا، ڕوو وەبا.

بەرەوبەر: بەرەبەرە.

بەرووج (باک.): جووری پۆلایە، تفەنگی دیغ دیغی لێ دروستدەکرێ. ـــ ی گر، ـــ ی هوور، ـــ ی زەر، جووری تفەنگە.

بەروەدان: بەردان، بەرەڵاکردن، ئازاد کردن. کوردستانی بادینیّ و باکووریّدا.

بەرواری زێری: هۆزێکی کوردە و دێیەکیشە و چیایەکیشە لە نێوەڕاستی سنووری کوردستانی بادینان و باکووریّدا.

بەرواژی (ڕەوا.): پێچەوانە، ئاوەژوو، واژی. ـــ کردن: واژی کردنەوە.

بەروەدە (خۆ.): بەراوەڵە، پێش ئاوەڵە، بەربەرەڵا، پێش بەرەڵا، گوشاد، فراوان، پێش گوشاد و فراوان.

بەروەست: بەرگە. ـــ کردن: بەرگەگرتن. بەرهەڵست.

بەروەستا (باد.): شاگرد.

بەروەستن: بەرگەگرتن، لەباردابوون.

بەروەسێل (باد.): ئاگردان، ئاووردان.

بەروەشێن (ڕۆژ.): ئەو تۆوەیە کە لە پێش جووت کردندا دەچێنریّ.

بەرووەکۆپە: بەرووی کۆپە بەری داڕوولەیە و بەراز نەبیّ هیچ گیان لە بەرێک نایخوات.

بەروەنە (ڕۆژ.): ئەوەیەکە منداڵ یا بێچووی لەبەر چووبیّ، بەرهاویژتوو، بەراوێژتوو.

بەروەنن (ڕۆژ.): بەراوێژتن، بەرهاوێژتن.

بەروباو: (هەورا.) بەروبۆ، بەروبووم، بەرەجووت. ڕووشە، کارەسات، گێچەڵ، هەنگامە: یا خووا لەو بەروباوە بە دووربیّ: لەو ڕووشە و کارەساتە بە دووربیّ.

بەروبۆ: بەروباو، بەروبووم، بەرەجووت، وەرز، داهات، بەرە، ڕەوار، خولندۆت. ـــ دار: بەروبوومدار. ڕووشە، کارەسات، گێچەڵ، هەنگامە: یا خووا لەو بەروبۆیە بەدووربیّ: لەو ڕووش و کارەسات و گێچەڵانە بەدووربیّ.

بەروبوو: بەربەیار، زەوییەکە بەبیّ شیوکردن بچێنریّ.

بەرووبووم: داهات، بەرەچوون. ناوچە، سەرزەوی.

بەروبێشک: بە بێشکەیێک دەگوتریّ کە دۆشەگەڵە و دەسرازە و کەل و پەلی منداڵی تێدابیّ.

بەروپشت: هەردووک ڕوو، هەردووک دیو و ڕووکاری چتێکی، دەورووبەر. ـــ کردن: وەرگێڕانی ئێخەی کراس بە جۆرێک، کە پشتەکەی لە بەرساغی بکەوێتە پێشەوە و پێشەکەی لەبەر دڕاوی بکەوێتە پاشەوە.

بەرووتر: پێشتر.

بەرووترین: پێشترین.

بەرووخۆرە: باڵندەیێکی بەڵەکە کەمێک لە ڕەشۆڵەی گەورەترە بەروو و بادامی دەخووا و لە ناو خۆڵیّ و دوو فلیقانەی دارانیدا بۆ کاتی برسێتی دەشیان شارێتەوە.

بەرووخووار: بەرەو خووار، بەرەوژێر، لە پایەدا گچکەتر.

بەرووددار: دارە بەروو.

بەرووددووا: یەک لەدووای یەک: کوردۆ و ئازاد بەروودووا لە دایک بوون. بەرەودووا بەشوێنی یەکتریدا. گەڕاوەوە، گەڕپاگەوە. ـــ خستن: پاشوێشکردن، بەروودوواکردن. ـــ کەفتن: شوێنی یەکتری کەوتن. ـــ کەفتی پا: پاوەپاکردن، دوودڵ بوون. ـــ کەوتن: پاش و پێش کەوتن. ـــ کردن: بەروودوواخستن، ناردنەوە، گەڕاندنەوە. ـــ نان: ڕاونان، ڕەپێنان.

بەرۆژ: لەکاتی ڕۆژێدا، (باد.) بەربەرۆچکە.

بەرۆژوو: ڕۆژوو وان، بەڕۆژی. ـــ بوون: ڕۆژووگرتن.

بەرۆژی: بەڕۆژوو.

بەرۆش (باک.): دیزە، مەنجەڵ، مەنجەڵۆکە، دەستە مەنجەڵ، پاتیلە.

بەرووش: دەستە مەنجەڵ.

بەرووڤاژی: بەرواژی، بەپێچەوانە.

بەرۆک: ئێخە، یاخە، یەقە، یەخە، (باد.) بەریک، بەرروک. (باد.) گیرفان. توربین، توورەکە. ـــ ی ئەسپی: بەرسینگە، بەنێکە یا قایشێکە بە جل و زینەوە لە بەرسینگی وولاخی قایم دەکرێت.

بەرۆوک (باک.): دارێکی بچووکە لە نێو شورک و هالەت دادەنریّ، لەبەر ئەوەی وەکوو بەرووی ناوی نراوە بەرۆوک.

بەرۆک بەردان: بریتییە لە دەست لێک بەردان، وازهێنانی یەکێک لە یەکێکی.

بەرۆک گرتن: شەڕپیّ فرۆشتن، تەشقەڵەپیّ کردن.

بەرووک (باد.): بەری دروێنەیەکە بۆ ماوەیێکی بۆ دروونەوە دابڕابیّ. گەوەڕ، گیرفان.

بەروولە (موک.): نیرنیرە، (موک.) شیلەپە، پارچەدارێکە لە نێو کونی شیلەپی جووتی دەنێن تا نەجووڵیّ و نەیەتەدەریّ، (هەو.) بەروانکە، (ڕۆژ.) کرمە. قیسکە، ترێنزوو و خەیاری ناسک. چەند سینگێکی باریکە تەختەی دەواری پیّ لێک دەدریّ. گایینجە. چەمیلە. دارێکی گچکەیە لە ناو کونی هەپە دەنرێت تا هەپەکە دەرنەچێت.

بەرووڵە: گاسنێکی کەمێک کۆڵ بووبیّ پارچەیێکی گچکەی پۆڵا دەخەنە سەری و تیژی دەکەنەوە بەو کردەوەیە دەڵێن: پۆڵانیا، بەرنیا. بەلووجە.

بەروولە خۆرە: کونی هەیە.

بەرووکار: ئاست، بۆ دیار، بۆ پێش، هەمبەر، هاف.

بەرهاویژتن: بەراویژتن، بەرخستن، (ڕۆژ.) بەروەنن، (باک.) بەراڤێتن.

بەرهاویژتوو: بەراویژتوو، بەراویتە، (ڕۆژ.) بەروەنە، لە بارچوو.

بەرهەتاو: بەرتاو، بەرخۆر، بەرڕۆژ، بەر بەرۆچکە.

بەرهەڤ (باد.): چتی ئامادەی دەردەست.

بەرهەڤدان (باک.): کۆکردنەوە، کۆمکرن، جڤاندن، بەرەف کرن.

بەرهەڵبێنە: پێشگیر، پێشگیرە. (باک.) بەرمالک، بەرڤالەک، (باک.) بەرڤانەک، بەرکۆش، (کۆ.) بەروانکە. پاشۆل، بەرامپیل، بەرانپیل، چادرک، (دز.) بەراپیل.

بەرهەڵدان: بەرەڵاو ئازاد کردنی بەندی و گیان لەبەرانی گیراو و دەست بەسەر، دەرگا کردنەوەی باوبژی ناو زگ.

بەرهەڵست: چتێکە پەکی کارێکی بخات و نەیەڵیّ سەربگری، بەربەست، بەروەست، کۆسپە، ئاستانگ، سکر، (باک.) بەرگێو. ـــ کردن: بەر برینەوە، بەروەستن، نەهێشتن. ـــ ی: بەرگری، بەربەستی.

بەرهەم: بەروبوو، بەروبۆ، دەستکەوت، قازانج لە کشتوکاڵ و ئیتردا.

بەرهەمهێنان: پێگەیاندن و هێنانە ناوی چتێک، بەرووبۆدان، بەخێوکردن، ڕەنێوهێنان، بۆ گیان لەبەران.

بەرهەنگ: (دەر.، ڕەوا.، خۆ.) بەرەنگ، دەردێکی ناسراو و دیارە.

بەرهەنگدار: بەرەنگدار. ـــ ی: بەرەنگداری.

بەرهەوا (باک.): بێ جێ، بێ کەڵک.

بەرهس: ـــ کرن: وەدەرخستن، دەرهێنان، بەرزانی.

بەرهۆ (باک.): کورتکراوەوەی (ابراهیم)ە.

بەرهوور: تفەنگی خەتخەتدار، تفەنگی لوولەتەسک.

بەرێ (هەورا.): دەرکە، دەرگا. (باک.) لەپێشدا.

بەریان: جێگـای شـکاندنی دەراوی جۆگـە و یـا ڕووبـاری. ڕێ گـوزاری ئاوویا: بەریانی ئاوەکە یا بایەکە بگرە. گرتنی ڕێگای ئـاوە بـۆ پـەنگ خواردنەوەی بۆ مەبەستێ، جێگای شکاندنی ئاوی کشتوکاڵ.

بەرێ خووەدان: ڕووتێکردن، تەماشاکردن.

بەرێ: بـەجێ، پەسند، وەڕێ. ـــ بـوون: وەڕێ کـەوتن. ـــ کـردن: وەڕێ خستن، ڕێکرن. گـوزەران، خێو. ـــ بردن: بەخێوکردن، پەروەردەکردن. ـــ چوون: گوزەرانکردن، بەڕێچوون، بەخێوبوون.

بەریی (باک.): دەشت. گیرفان. (لو.) بەڕوو. پێشوو. بـەردار. بزنـا چاربەری: بزنی چووار ساڵانە.

بەریەخە: کوتە پەڕۆیەکە بۆ قایمی لە دیوی ژوورەوە وەبەر ئێخەی کراسی دەدرێ، (دەر.) وەریەقە، (پیرا.) بەربەروو، بەرزی.

بەرێ بردن: بەخێوکردن، پەروەردەکردن.

بەری پەرەگەڵا: چتێکی ووردی خڕە لەپشتی گەڵای مازوو پەیدا دەبێ.

بەری پێ: ژێری پێ، سینگی پێ، بنی پێ.

بەڕێچوون: گوزەرانکردن، بەخێوبوون.

بەریخە: پارچەیێکە بۆ قایمی لە پێش ئێخەی دەدروون.

بەرید: پۆستە، چەپەر، لـە (بردن) موەیـە لـە پێشدا کـوردان تـا دوایـی سـەردەمی سـەلاحەددینی ئـەیووبی هـەر بـە کاریـان دەبـردو ووشـەیێکی کوردییە.

بەریدەست: لەپی دەست.

بەرێز: بەقەدر، بەڕوو، سەنگین، ماقووڵ.

بەریساندن (باک.): جوورە ترێیەکە.

بەریش: دۆبردە، نەخۆشییێکی ئـاژاڵ و ماڵاتـانـە گووانی دێشـێ و شـیری ووشک دەکات.

بەریشانی (زا.): شووان.

بەریک (باد.): (باد.) بەرۆک. گیرفان.

بـەرێکردن: ڕەوانـەکردن، خسـتنەڕێ، نـاردن، وەڕێخسـتن و پێکـهێنـانی پێویستی ڕێگـای، (ژا.، هـەورا.) کیاسـەی، کیاسـتەی، (لـو.، فـە.، کەل.) کل کردن، (کەل.، زەن.) کیاندن.

بەریما (باک.): بنجی، بنگەهی، بنیادینی، بنچینەیی، نەژادی.

بەرین: پان (دەر.)، پێن، ئاوەژووی تەسـک، (هـەورا.) پێشـوو، بـەرگ، بەرگین.

بەرینیی: پانایی، (دەر.) پێنایی.

بەرینە: پێشوو.

بەرینک (بار.): گیرفان.

بەرینی: بەرینایی، پانایی، پێنایی.

بەڕێوە: بەڕێگادا ڕۆیشتن، بڕێڤە، بەڕێگایەدا.

بەڕێوەبەر: ڕابەر.

بەڕێوەبردن: سەرپەرشتی و چاوەدێری چتێک. بەخێو و پەروەردەکردن.

بەڕێوەچوون: بەڕێگایەدا ڕۆیشتن. بەخێو بوون، گوزەرانکردن.

بەڕێوجێ: پوخت، کردار یا ووتووێژێکە لەجێی خۆی بێ.

بەڕێو شووێن: بەڕێ و جێ.

بـەز: وەز، پیـو، چـەوری نێـوزگـی وولاغ و ئاژاڵانـە بێجگـە لـە دووگ. (باک.) بەز، غار، بەغار و بەغاردان و بـەزین، بـەزاقی هەسپی خووەشە؛ غاردانی ئەو ئەسپەی خۆشە.

بەزا: ئەو کەسەیە یا چتەیە، کە زۆر دەبەزێ، خۆشبەز، غـاردەر، لنگدەر. هاوزێ، هەوتەمەن.

بەزات: ئازا، زاتدار، (باک.) بدەک.

بەزاج (باک.): نەکێشـی، سـەرپێچی، (باک.) لامۆفـەک، فێڵبـازی، ساختە چێتی فریودان.

بەزاجکەر: درۆزمان، ئاوری بنکایە.

بەزاخ (ڕۆژ.): ئازا، بەکار، جوامێر.

بەزاز: کووتاڵ فرۆش.

بەزافیت (باک.): لەقەم، ڕەخنەگرتن.

بەزان: بەزین، (کە.) گاربوون.

بەزاندن (باک.): غاربێدان، ڕاپێکردن، بـەزانن. کۆڵ پێدان، شکاندن، بەسەردا زاڵبـوون، بـۆڕدان، گـاڕدان، حیزنـای، دابـین کـردن، زەبوونکردن. هاتنە دەرەوەی میزی منداڵە بە چەشنێکی وا، کە ناوڵانکەکە تەڕ بکات.

بەزەبوون: لابردنی پەردەی کچێنی بووک لەلایەن زاواوە.*

بـەزە (بـاک.): سـووچ، تـاوان، (زا.) گوناهبار، بەهەڵـەچوو، (ئـەردە.) خۆزگە، بریا، بری.

بەزەتاو: چەورکردنی شووێنێکی قەڵەمشاوە یا سووتاوە لـە ئـەندام بـە بـەزی داخکراو، کە لـەناو پـەڕۆدا بـە ئـاگر گـەرم و داغ دەکرێ ئەوسا لـە شووێنە قەڵشاوەکە دەدرێ.

بـەزەرەک: گیایـەکی دەسـتچینە تۆوەکـەی لـەسـەر برینـان دادەنـرێ دەری دەکات.

بەزەک (باک.): زەردی.

بەزەکەر (باک.): گوناهکار، سووچدار.

بەزەوەزۆ (خۆ.): بەزاوزۆ، گیانلەبەرێکی مێینەیە، کە زۆر بزێ.

بەزەوی: دڵسۆزی.

بەزەویاچوون: بەزەویدا ڕۆچوون و چوونە خووارەوە.

بەزەوی پیاهاتنەوە: بەزەیی پێداهاتنەوە.

بەزەوی یادان: بەزەوی دادان، ڕاخستن.

بەزەویاکوتانن: بەزەوی دادان، ڕاخستن.

بەزەیی: دڵنەرمی، میهرەبانی. سووێ. بە ـــ: میهرەبان، دڵنـەرم، پیـار، بـەزەیی دار، دڵسـووتان بـە کەسـێکی لـە کـاتی کـزی، نەخۆشـی یـا لـێ قـەومانێدا. بـێ ـــ: دلهشـک، نامیهرەبـان، دڵـڕەق. بـێ ـــ یـتی:

دلەشکی، نامیهرەبانی، دلڕەقیتی. ـــ پێداهاتن: دڵ پێ سووتان، دڵ بۆنەرم بوون، شایانی ـــ : (باک.) تۆناک.

بەزەیی پێداهاتنەوە: بەزەوی پیاهاتنەوە.

بەزەیی دار: بەبەزەیی، میهرەبان، پیار، دەڤترک، دلۆڤان. ـــ ی: میهرەبانی، دڵنەرمی، دلۆڤانی.

بەزتن (ئەردە.): بەزین، بارخستن لە شوێنێکی.

بەزچاو: گۆشتێکی زیادە بە پەلکی چاوەوە.

بەزدار: تێربەز، قەڵەو.

بەزدۆک (باک.): بازگە، جێگای بازدانە لە ئاوێدا.

بەزدۆنەک (باک.): ترسەنۆک. (باک.) ـــ ی: ترسەنۆکی.

بەزدین (باک.): ترسان.

بەزر (باک.): بزر، وون.

بەزرەک (ئەردە.): گیایەکە بەرێکی ووردی هەیە دەکوترێ و لە لەشی مرۆڤ دەنرێ تا ئازارێکی کە هەیەتی بیکێشی. تۆ کەتان.

بەزرووتج: گیایەکی هەمیشەییە گەڵای خڕ و وورد و بۆن خۆشی هەیە.

بەزرک: بزرۆک.

بەزک (باک.): قوماری پەرانتوویە.

بەزکە: ئارایش، لاولووسە، ڕازانەوە.

بەزگەر (لو.): تۆوچین، جووتیار.

بەزل (باک.): بەرانبەر، هەڤبەر.

بەزم: کەیف، زەماوەند، خۆشی، ئاهەنگ، گۆبەن، گۆڤەند، لۆخانە، لووخان، جەفەنگ، ڕەزم، شادی، شەوق، شاهی، گۆڤەند، کۆڕ گرتنی تاکێک یا چەند کەسێکە، کە بە یاری یا جەفەنگ یان گۆرانی و مۆزیقا بەخۆشی ڕا بوێرن، هاو ـــ : هەم ئاهەنگ. کێشە، ڕووشە.

بەزمان: زارەکی، بە ووتە، بە زار، زمان ڕەوان، بە دەم وپل. *

بەز مژک (باد.): گەنە.

بەزمساز: بەزمگێڕ.

بەزمشک (باک.): بەدەم، بەدەم و پل، (باک.) بزمان.

بەزمگا: بەزمگە، شادیگە.

بەزمگە: بەزمگا، شوێنی بەزم و ڕەزمە.

بەزمگێڕ: بەزمساز.

بەزم گێڕان: گێڕانی بەزم وساز.

بەزم و ڕەزم: ئاهەنگ.

بەزوبنێشت: دەرمانێکە لە بەز و بنێشت دروستدەکرێ بۆ برین زۆر باشە.

بەزۆرسەندن: بە زۆر ئەستاندن.

بەزۆک: خۆشبەز، ئۆتۆمۆبیل.

بەزۆک

بەزۆکەوان: خۆشبەزەوان. ئوتومۆبیلچی، شۆفێر.

بەزی: جوورە سابوونێکی لە بەز و قەلیە دروست دەکرێ.

بەزیان: ترازان، شکان. کوڵدان لە کارێکا.

بەزێن: جوورە یارییەکی منداڵانە جەغزێکی خڕەکێشن یەکێک دەچێتە ناوییەوە ئەمانی تریش تێی هەڵدەدەن.

بەزین: غاردان، ڕاکردن، لنگدان، لینگدان، هەڵاکردن، ڕەوین. تێشکان، بەرگەنەگرتن، بۆڕخواردن، شکان، دابڕین بوون، گاربوون، قڕبوون، کوڵدان، (ڕۆژ.) بەزان، دانەواندن، بەرانبەری نەکردن، بۆڕبوون. (خۆ.) ڕەوینەوەی دژخین، ترازیان. خستنی ماڵ و کۆچ لە شوێنێک، چادر هەڵدان. پەڕینی وولاتخە بەرزە.

بەزیو: تێشکاو، بۆڕخواردوو. ـــ ی: تێشکاوی، بۆڕخواردوویی.

بەژ: زەوی، ووشکانی بەرواژی زەریایە. (باک.) زەوی دێم. شینایێکە بێ ئاوی کێشابێ.

بەژا: هاوتەمەن.

بەژاف (باک.): زەوی دێم و بێ ئاو.

بەژفێت (باک.): ڕەخنەگرتن.

بەژەوەند (کۆ.): پەسند. ـــ کردن: پەسندکردن.

بەژڤین (باک.): ووردەی چتێکییە بە هۆی ئەوەوە، کە چتێکی قورسی بە سەردا کەوتبێ شکابێ.

بەژک (باک.): ووشکانی، دێمەکار. ئارێک.

بەژمنێر: بەشکۆ، خاوەند شکۆ. ـــ ی: بەشکۆیی.

بەژمێر (باک.): شایان. ـــ ی: شایانێتی.

بەژن: باڵا، قەد، ئەندام، تمتێل، (باک.) ئاڤکێل. ـــ و باڵا: قەد و باڵا.

بەژن شووش: ئەندام ڕێک و شووش و باریک، دەستە.

بەژنەووت: کورتەباڵا.

بەژۆک (باک.): زۆر بڵێ، (باد.) پڕبێژ.

بەژی: ووشکانی، زەوی، ئیشکایی.

بەژێرادان: بەرزکردنەوە.

بەژێرچاوەوە ڕووانین: لە ژێرچاوەوە ڕووانین.

بەژێرلێوانەوە: بەنهێنی، بەپەنهانی. ـــ کردن: شاردنەوەی ووتە و لە ناو زاردا گلماندنی.

بەژیی (باک.): زەوی نەچێنراو. زەوییەکی دێمە، کە کشتوکاڵی تێدا بکرێ.

بەس: تێرا، هەند. ـــ بوون: تێرابوون، تێ هەڵێنان. تەنها بەس چووار کەس بوون: تەنها چووار کەس بوون. پەنا، پەسیو، چارە، وەکوو مەحوی دەڵێ:

بە خۆ کوژتن نەجاتی خۆت بدە مەحوی وەکوو فەرهاد
لە زۆری قارەمانی عیشق ئەفەندم هەر ئەجەل بەستە

(باک.) کۆتایی. ـــ کرن: کۆتاکردن، بڕاندنەوە. گرێ، بەستن.

بەسات: پێویستی: ئەوا ئێمە سبەینێ بەرە و ساباڵخ دەڕۆینەوە تۆ هەرچی بەساتی هەیە ڕێکیخە واتە پێویستییەکانی.

بەساڵداچوو: پیر.

بەساڵداچوون: پیربوون، گەیشتنە سنووری پیری.

بەسام: سامدار.

بەسە: وازێنە، تێرایە، هەندە. گۆرانی بەستە، بەستە چتێکی، کە پێکەوە بەسترابن، باقە، دەسکەگوڵ یا گیا، بەند، خزم، کەس، کەس و کار، بەستە، هەڵبەست، مەبەست، واتا.

بەسەرهەو: سەلەم، (شار.) ڕوییّدە. ــ دان: سەلەم کردن.

بەسەراچوون: لەبیرچوون، لیّ تیّکچوون. سەرلیّ شیّوان، وازلیّ هیّنان، هەڵبواردن، ڕابردن، لەسەر چوون، تیّپەڕین. چوونی یەکیّک بەسەر یەکیّکی ترا لەکاتی کار یا کرداریّکیدا.

بەسەرادان: بەسەردادان، لە ناکاو چوونە سەر یەکیّک.

بەسەراهاتن: بەسەرداهاتن، ئامۆژگاری کردن، هاتنی یەکیّک بەسەر کەسیّکی تردا لەکاتی کار یا گوفتاریّکیدا. کارەسات و گیّچەڵ بەسەرداهاتن.

بەسەرەچوون: بە بیّ تۆڵە ئەستاندنەوە مانەوە وەکوو دەڵیّن بەسەریەوە ناچیّ واتا نابیّ هەروا بە بیّ تۆڵە و سزا لیّ ئەستاندنەوە بمیّنیّتەوە.

بەسەرەوەڕۆیین: سەرەنگریّ بوون.

بەسەرەوەگەڕان: مووشەکردن، خۆبەخیّوکردن بەم و بەو: فیسارەکەس هەر بەسەرەوە دەگەڕیّ.

بەسەرەوەگرتن: گرتنی پیاویّکی بیّگانە بەسەر ژنیّکەوە.

بەسەربردن: کات بردنە سەر هەر چۆنیّک بیّ، بەجیّ هیّنان، بردنە سەرو ئەنجامدانی کاریّک بە هەر جووریّکی بیّ، پیّکهیّنان.

بەسەرچوون: بڕانەوەی کاتی چت، تیّ پەڕین، بەسەر چوو واتا کاتی تیّپەری. ناو هاتنەوەی گیاندار: فیسارەکەس بەسەرچوو: واتا ناوی هاتەوە.

بەسەردابڕین: چتیّک لە لایەن فرۆشیاریّکەوە بەزۆری بە نرخیّکی زۆر و یا سەرەڕای بیّ کەڵکی و کەموکووڕی دان بەکەسیّکی. کیّشە و ڕووشە و گیّچەڵیّک بە ملی کەسیّکیدا بڕین. ئافرەتیّک، کە بە زۆر خۆی بەسەر پیاویّکیدا ببڕیّ.

بەسەردادان: لەناکاو چوونەسەر یەکیّک.

بەسەرداهاتن: ئامۆژگاری کردن، هەڵشیّلان. تووشی ڕووشە و کیّشەهاتن.
ــ ی شەو: ڕۆژ ئاوابوون و شەوهاتن.

بەسەرڕۆیشتن: ئامۆژگاری کردن، هەڵشیّلان، سەرزەنش کردن.

بەسەرکردنەوە: سەردان، لە هەواڵ و باربرسین. لیّ پیّچانەوە، لیّ تۆژینەوە، تاقی کردنەوە، بەسەر کەم و کووڕی ڕاگەیشتن، پیّکەوتن، ڕیّکەوتن، منەکردن، بەدی هیّنان.

بەسەرگرتنەوە: وولاخ یا ئاژاڵ و چتیّکی تری دزراوە، کە بدۆزریّتەوە، بەسەر گرتنەوەی پیّدەڵیّن، دیتنەوە، دۆزینەوە. تیّهەڵچوونەوە لە کردار یا گوفتاریّک لە نووکەوە بۆ تەواوکردنی وەکوو دەڵیّن: قسەکە یا کارەکەم بەسەر گرتەوە.

بەسەرگیّڕان: سەر لیّ تیّکدان و خەریک کردنی یەکیّک وەکوو: بەسەم بەسەر بگیّڕە.

بەسەر و بەر: پوخت، ڕیّک و پیّک.

بەسەرهات: سەرهات، بەسەرهاتی، (باک.) بەسەرڤەهاتی، سەربهوورد، سەربردە، سەرگۆت. هەنگامە، کارەسات، گۆنگەڵ، گیّچەڵ.

بەسەرهاتن: ڕوودان، دووچاربوون، لەناوچاونووسران، خۆشی یا ناخۆشی بەسەرهاتن.

بەسەرهەڵبوون: بەسەرکردنەوە، چتی وون و بزر دۆزینەوە.

بەسەری: بەدروستی.

بەسەریەکداچوون: چتیّکە تیّکەڵ بەچتیّکی تر بیّ. بەسەر دەست تیّکەڵاوی ژن و پیاوێکیدا چوون.

بەسەرینی: لەسەردەمی. ــ من: لەسەردەمی ژیانی مندا.

بەسەزمان: بەستەزمان، لیّقەوماو، بیّچارە، هەژار.

بەسەزمانی: بەستەزمانی، لیّ قەوماوی، هەژاری، بیّچارەیی.

بەسەزووان: بڕوانە: بەسەزمان.

بەسەزووانی: بڕوانە: بەسەزمانی.

بەسەڵەک: بەستەڵەک.

بەستەڵەک: بەسەڵەک، بەستوو، تەزیو، چیاو، ڕچیاو، (زەن.) ماسیان، (هەورا.) یەخ بەنان، شەختە، سەهۆڵبەندان.

بەسبێژ (باک.): زۆر بڵیّ، چەنەباز.

بەست: ١) چۆم، ڕووبار، خڕ، کەند. ٢) خڕەجار، خڕەڵان، (هەورا.) دەستە، شیوی ئاو لیّ بڕاو، نەواڵیّکی بچووکە جارجارە ئاوی پیّدا دەچیّ. ٣) (هەو.) تەرم، بەستی. ٤) بەرهەڵست. ٥) شوورێنیّکی پیرۆزی وایە، کە ئەگەر گوناهکاریّک خۆی بگەیەنیّتیّ ئیتر کەس ناتووانی دەستی بۆ دریّژ بکات.

بەستام: ناوی خاڵی ئەردەشیّری بابەکانە.

بەستە: پاکەت، پیّچۆک، بەستراو، تاخە، دەست پیّچک، ملالە. ــ ی چت: ڕەهەل، قەڤە، چەند چتیّکن پیّکەوە بەسترابن. بەندیواری، لەمەڕ، بەستراوەوە. چەشنە گۆرانییێکی سووکەڵەو کورت و خۆش و لەبارە. دەرە، کەند. (باک.) جوورە گۆزەرییەکە. جوورە هەڵبەستیّکی کورتە بۆگۆرانی. (باک.) بیّ ترس، بیّ باک.

بەستەزمان: بەسەزمان، کەرەواڵە، لیّ قەوماو، هەژار. ــ ی: بەسەزمانی، کەرەواڵەیی، هەژاری، لیّ قەوماوی.

بەستەک: (زا.) دەنگ. (خۆ.) ئاکاریّکە بەو چەشنە: باریّکی بەستراو کە گوریسەکەی خاو بووبیّتەوە نایکەنەوە بۆ توندکردنەوەی بەڵکوو پارچە داریّکی لە قەفی گوریسەکەی دەنیّن و بایدەدەن تا توند دەبیّ ئەو جار سەری دارەکەی وەبن لۆی گوریسەکەی دەدەن. دەستە نوویّنیّکی پیّچراو و بەستراوە لە ناو چتیّکیدا. (باک.) تا، لابار، فەردە، لنگەبار. (دەر.) شووڵک (هی دارە بی و نیتر).

بەستەکار: ڕیّکخەر، دانەر.

بەستەکاری: ڕیّکخستن، دانان.

بەستەگی: پەیوەندی، بەندیواری.

بەستەڵە: بەستەڵۆک.

بەستەڵەک: دۆندرمە. بڕوانە: بەستەڵۆک.

بەستەڵۆک: شوویّنیّکە سەهۆڵی زۆر تیّدا بەستبیّ لەبەر ساردی.

بەستەم (باک.): نەستی و بەردە.

بەستەنی: دۆندرمە.

بەستەوانی (ڕەوا.): میزگیران.

بەستر (باک.): پارچە قوماشیّکی کوردییە.

بەستران: پیّچدران، پیّچ خواردن، گریّدران. بوونە سەهۆڵ، (باک.) تلوونج. مەیین. ــ ی دەرک و پەنجەرە و نیتر: داخران، پیّوەدران. لە

ترسان ـــ : جڤنین. ـــ ی پیاوێک لە چوونە لای خێزانی لەبەر سام یا چتێکی پووچی تر.

بەستراو: بادراو، پێچ خواردوو، گەڕاوە بەسەهۆڵ. مەییو. پێوەدراو.

بەستن: پێچان، پێچانەوە، جەرد، ڕادان، بێندن، نژاندن، گرێدان بۆ پێچ و مێزەر و هەموو چتێک. (سوور.) بار ـــ : بارپێنین، بێنانەوە، بێناندنەوە، بۆبار و لابار و کەسک و گەلێ چتی تر. ـــ ی ئاو: بوونە سەهۆڵ، ڕچیان، قەرسین، قەرساندن. مەیین. دەرکە ـــ : پێوەدان، داخستن. کەڵەکە ـــ : گرد و کۆ بوونەوە، خڕبوونەوە سەریەکتری. پەکخستنی پیاو لە جووت بوونی لەگەڵ ژنی خۆی. بەستنی ڕێگا، بەستنی برین. کوتن، نووسین، دروستکردن.

بەستنەوە: گرێدان، پەتکردن، بەستنی گیاندارێک بە بەن و چتی تر، پەت لە دەست یا پێ یا ملی وڕلاخ و مالاّت و ئاژاڵان کردن، پێچانەوە.

بەستووا: بەستراو، مەیوو، پلۆر. تەزیو، بەستەڵەک، چیاو، ڕچیاو، سڕ، بێ هەست، چیو، کووپەڵەی شین. بستوو، بستی. دێزەوگۆزە و کووپەی ڕووکێش کراو. هەراسان، بەتەنگەوە.

بەستۆڕە: ناوی ڕووبارێکی بە نێوبانگە لە نێوانی هەولێر و شەقلاوەدا. خڕێکە هەمیشە ئاوی پێدا بڕوات یا نا.

بەستوورک (باک.): مل و ئێخەی کراسییە.

بەستووک (باک.): بەسکوورک.

بەستی (باک.): چاوتێر، فەریڤەت، بەقنیات. بارە کەوێکە فێری ڕاوی بکەن. کەنار ئاوی زیخماڵ. کوولەکە. جەنازە تەرم، بەست، بازە

بەستیر: قاڵی، مافوورە.

بەستێن (موک.): ـــ ی چۆمی: کەناری ڕووبارییە، بەتایبەتی ئەو شوێنانەی، کە بە زیخ و چەگەڵ داپۆشراوە.

بەسرپێرار: (دەر.) پەستر پێرار، (باک.، شار.) بەترپێرار، پەسەر پێرار، (هەورا.) پەرەوێرار، سێ ساڵ لەمەوپێش.

بەسرپێری: سێ ڕۆژ لەوە پێش، (دەر.) پەستر پێر، بەتر پێر، (باک.) بتر پێر.

بەسرووین: پەنابردن، هانابردنەبەر.

بەسزمان: بەستەزمان.

بەسزوان: بەستەزمان.

بەسفیە: ڕەگی گیایەکی درێژ و باریک و گرێدارە و لە گرێیەکانی وی چەند ڕیشەیێکی باریکی پێوە هەڵاوەسراوە وەکوو هەزارپێ، لە نێو ڕەگی داران بە تایبەتی بەڕوو و لە ناو بەردانی کێوان دەڕوێ.

بەسڵەک (ئەردە.): بەستەڵەک.

بەسڵەک: سەهۆڵ، سەهۆڵبەندان. بەستەنی، دۆندرمە، دۆڵدرمە.

بەسۆ: ناوی ئافرەتانە.

بەسیی (ئەردە.): کەسێکە، کە لە بەستا بێ. پەناهندە، هانابەر.

بەسیاگ (ئەردە.): بەستراو، بەستراوەوە. کەسێکە نەتوانێ بێتە زاوا. پتەو، تات ژنێکە پەردەی کچێنییەتێکەی زۆر سفت بێ و پیاو نەتووانی لایبەرێ.

بەسیاگەوە: بەستراوەوە.

بەسیان (ئەردە.): بەستران، بەندبوون، گرێ خواردن، بەسترانی بازاڕ و کڕو فرۆشیاری.

بەسیان بەیەکەوە: پێکەوە بەسترانەوە.

بەش: بەهرە، پشک، پەش، (هەورا.) بەر، مل، بڕ، بژە، (بلۆ.) مووچە، بیەش، بێش، پەیا، پار، (باک.) تا، پەیا، جوون، پش، قەت، قسن، پارچەیەکە لە کۆما و کۆمەڵێکی. ـــ بوون: بەشکردن، بڕکردن، پاربوون. ـــ کردن: دابەشکردن، پارکرن، پشک کرن، بەشینەوە، بەشکردن، قەتاندن، جۆخینەکە ـــ کردن: بڕکردن. ـــ بڕاو: بێ بەش، بەشخوراو، بێ بەری، لێککراو. ـــ بڕاوی: بێ بەشی، بەشخوراوی. ـــ دار: هاوبەش، ـــ داری: هاوبەشی. وڕلاخ، مالاّت، کەڵ یا گامێشێکە نێو چاوانی سپی بێ، (هەورا.) چار، قەش، قەشان، قەشقە، مارۆ. ئاوەڵە، کراوەوە بۆ زار پتر بەکاردەبرێ، زار، دەو ـــ کردنەوە: زار داچەقاندن، دەم ئاوەڵەکردن. ـــ بوون: ئاوەڵەبوون. ـــ کردن: ئاواڵە کردن. بێ ـــ: بارەنج، ڕەنج بە باچوو، بێ بەهرە، دامنە، بێ بەشکردن: بێ بەهرەکردن، ڕەنج بەبادادان. هێند، بەر، پارچەیەک. ـــ ێکی بۆ هێنام: هێندێکی بۆ هێنام، نانەکەی ـــ ێک کرد و بەشێکی ماوە: بەرێکی کردووە و بەرێکیشی ماوە. گیانداری ئاوچاوان سپی. کولۆلی چارە ڕەش.

بەشارەت: هەست، جوولان، پاشەر، ووره، وره، زەهلە، زارە، بڕۆن. ـــ بەستران: ووره بەردان، پاشەرشکان.

بەشاڤەند (باک.): پاشبەند، سەروا.

بەشاو: بەشەئاو، (ڕۆژ.) تاقاو.

بەشاوەند (باد.): پاشبەند، سەروا.

بەشەئاو: بڕوانە: بەشاو.

بەشەر: دابەشەر، بەشکەر، بەشێن، دابڕ، دابەشکەر. مرۆڤ، ئادەمیزاد.

بەشەن (باک.): ئابیدە، پەیکەر. بەدەن، لەش، قەلافەت.

بەشەنخووەش (باک.): دڵکێش، دڵگر.

بەشەنی: لەشی، بەدەنی، ئابیدەیی، پەیکەری.

بەشەوکردن: بەشکردن، دابەشین.

بەشبەر: کەسێکە، کە لە میراتی مردوویەکیدا بەشدار بێ، خاوەند بەش.

بەشبەش: مووچەمووچە، پشک پشک.

بەشبەشکردن: مووچەمووچەکردن، پشک پشک کردن.

بەشبڕاو: بەشخوراو، بێ بەش، بێ بەری. دامنە، ولووڵ.

بەشت (باک.): کاریتەی خانووان.

بەشخووا: بەهرەی خووا، خوداداد. سەرفیترە، زەکات.

بەشخوراو: بەشبڕاو، بێ بەش، بێ بەری، لێک کراو.

بەشخوراوی: بێ بەشی.

بەشدار: هاوبەش، کاربرا، هاڤپا، هەڤا، هاوکار، کابرا، خاوەندبەش، بەشبەر.

بەشدارەکی: بەشداری، هەڤپایی.

بەشداری: بەشدارەکی، هەڤپایی.

بەششاندن: دابین کردن، قایل کردن، ڕازی کردن.

بەشقین: دابین بوون، قایل بوون، ڕازی بوون، ببەششە: قایل بە

بەشقم: بەڵکوو، بەشکوو، بەشکم.

بەشقی خووا: بە عیشقی خودا.

بەشکا: بەشکم.

بەشکایەکەم: بەشکم.

بەشکایەکوو: بەشکم.

بەشکە: بەڵکوو.

بەشکەر: بەشەر، دابەشەر.

بەشکەم: بەڵکی، بەشقم، بەڵکوو.

بەشکران: فەلقین.

بەشکراو: (دەر.) بەشکریاو.

بەشکردن: (باک.) پارستن، فەلقاندن، دابەشین، دابەشکردنی چتێک بەسەر چەند کەسێکیدا، دابەشینەوە. تێرابوون، بەس، ئەمە بەشم دەکات: تێرای منە.

بەشکریو(دەر.): بەشکراو.

بەشکم: بەشکەم، بەشقەم، بەشقم، بەڵکوو، بەڵکی، بەقوو.

بەشکۆ: خاوەندشکۆ، (باک.) بەژمنێر.

بەشکوو: بەشقم، بەڵکوو.

بەشکۆیی: (باک.) بەژمنێری.

بەشکی: بەڵکوو.

بەشگا: دابەشگە، شوێنێکی تایبەتییە بۆ بەشکردنی ئاو، کە بۆ سەر کشتوکاڵ بچێ لە نۆبەی خۆیدا.

بەشگە: بەشگا.

بەشۆ: شۆدار، چتی شۆدار. (باک.) ناوی گای بەشە.

بەشودار: سابوونێکە زۆر کەفێ بکات.

بەشوونارویین: وەدووکەوتن، بەشووێندا ڕۆیشتن.

بەشێن: بەشەر، بەشکەر، بەشکار، دابەشەر، دابەشکار.

بەشی خووا: بەشی خودا، زەکات.

بەشینەوە: دابەشینەوەی چتێک بەسەر چەند کەسێکیدا بە خۆڕایی.

بەعە: زاراوەی منداڵانە بۆ مەڕو بزنانی بەکاردەبەن.

بەعەج (باد.): ترس.

بەعەجی (باد.): ترسەنۆک.

بەعیجاندن (زا.): ڕق هەڵستاندن.

بەعیجین (زا.): ڕق هەستان.

بەعیف (باک.): بادام، باوی.

بەعیفتەڕ (باد.): چووالە بادام.

بەغچە (باک.): باغچە.

بەغمە (ئەردە.): بوغمە.

بەغدا: نێوی شارێکی گەورە و پایتەختی عیراقییە لە پێش ئیسلامدا ساسانییەکان، کە فەیلین دایان مەزراندووە. ناوەکەش لە بنەڕەتدا کوردییە و باغی دادە چونکوو بۆ ئەنوشیرەوانی دادگەر دروست کراوە، تاقی کیسرا گرنگترین بەڵگەیە.

بەغدووز: کوردێک بووە لەگەڵ دەستەیێکی چوونە لای پێغەمبەری، پێغەمبەر، کە دیتی سامی لێ نیشت لە پێش هەموو کەسێکی لەوی پرسی تۆ چ کەسی؟ بەغدووز گوتی: من کوردم ئەوجار پێغەمبەر بێزوبۆی لێکرد و گوتی خوا بکا تەنها لە (شهادە) نەبێ لە هەموو چتێکیدا ڕێک نەکەون چونکوو ئەگەر بینە یەک جیهانی وێران دەکەن. ئیتر نازانم ئەو دەنگ و باوە تا چ ڕادەیێکی ڕاستە.

بەغاڵ: بەتەڵەب، بەبا، (باک.) ئەلۆر، ماین، ماچە یا ماکەر کە ئارەزووی جووت بوونی بکەن. ـــ یان بۆ بەکاردەبری. ـــ ی: بەتەڵەبی، (باک.) ئەلۆری.

بەغەڕ: بەشان و شکۆ، بەکەڵک، بەپیت و فەڕ.

بەغتاچوون (ڕۆژ.): بەگژداچوون، شەڕ پێ فرۆشتن.

بەفر: بەرف، (باک.) ڤەوور، وەروە، (هەورا.) ڤەرڤە، (جا.، بابا.) بەوور، (فە.، دەر.، زەن.) وەفر، لە لای هەرکییان بەفر سێ جوورە و سێ ناوی هەیە: ١) کولی: بەفری کولوو گەورە. ٢) پش: بەفری کولوو وورد. ٣) گژ: گلێرە، بەفرئالووگە.

بەفرالووگە (هەورا.): گلێرە، گژ.

بەفراو: ئاوێکە بە بەفری سارد کرابێ.

بەفرەبەسەر: کورشە، (هەورا.) وەروسەر، بەفرێکە کەم یا زۆر کەوتبێتە سەر یەکتری و لە بەرسارد و سڕی هەوا وای بەستبێ و ڕەقهەڵاتبێ، کە مرۆ بەسەریدا بڕوات تێی نەکەوێ و زۆر جاری واش هەیە، کە هەرشوێنێ پێشی دیار نابێ، ڕچە.

بەفرەبوولکە: (جا.، هەورا.): جوورە بەفرێکی زۆر وورد و ووشکە، هەرچەند بەدەست و پێی و بەرگەوە دەنووسێ بەلاّن چونکوو ووشکە تەڕی ناکات. سەلاجە، ساردەر.

بەفرە خۆرە: بەفرێکی تەنک و سووکە لە بەهاراندا، کە بەسەر بەفریدا بباریێ دەیتوێنێتەوە. نێوی باڵندەیێکیشە.

بەفرەخۆرکە: باڵندەیێکە بەقەد بولبولێکییە دەنگی وەکوو بەفرەشینەیە، بەلاّن لەوی گەورەترە. هەورێکی چڵکنە و تۆزی لێ دەبارێ دەبێ بە هۆی توانەوەی بەفر.

بەفرەژیلکە: بەفری وورد، (هەر.) پش.

بەفرەسەر: بەفر بەسەر، ڕچە.

بەفرەشینە: بەورەشینە، جوورە گرێ یا برینێکە وە مووی دەچێ دووای گەیشتنی نێرتکی دەردەکات و قونێرێکی زۆر پیسە. باڵندەیێکی شینە و جووانە بەقەد کۆترێکییە، (دەر.) جقەشینە، (موک.) کاسەڵە شینکە.

بەفرەلوو: بەفرماڵ.

بەفرەلووکە: بەفرالوگە، بەفرێکی دەنک وووردە لە تەرزە ووردترە.

بەفرەمبار: بەفرانبار، هەوەڵزستان، کانوونی پێشی، مانگی بەرایی زستانییە.

بەفربەسەر: کورشە، (هەورا.) وەروسەر، بەفرێکە کەم یا زۆر کەوتبێتە سەر یەکتری و لەبەر ساردی و سڕی هەوا وای بەستبێ و ڕەق هەڵاتبێ، کە مرۆ بەسەریدا بڕوات تێی نەکەوێ و زۆر جاری واش هەیە، کە هەرشوێنێ پێشی دیار نابێ، ڕچە.

بەفرەبوولکە: (جا.، هەورا.): جووره بەفرێکی زۆر وورد و ووشکە، هەرچەند بەدەست و پێی و بەرگەوە دەنووسێ بەڵاَن چونکوو ووشکە تەڕی ناکات. سەلاجە، ساردەر.

بەفرە خۆرە: بەفرێکی تەنک و سووکە لە بەهاراندا، کە بەسەر بەفریدا بباریَ دەیتوێنێتەوە. نێوی باڵندەیێکیشە.

بەفرەخۆرکە: باڵندەیێکە بەقەد بولبولێکییە دەنگی وەکوو بەفرەشینەیە، بەڵاَن لەوی گەورەترە. هەورێکی چڵکنە و تۆزی لیَ دەباریَ دەبیَ بە هۆی توانەوەی بەفر.

بەفرەژیلکە: بەفری وورد، (هەر.) پش.

بەفرەسەر: بەفر بەسەر، ڕچە.

بەفرەشینە: بەورەشینە، جووره گریَ یا برینێکە وە مووی دەچێ دووای گەیشتنی نێرتکی دەردەکات و قونێرێکی زۆر پیسە. باڵندەیێکی شینە و جووانە بەقەد کۆترێکییە، (دەر.) جقەشینە، (موک.) کاسەڵە شینکە.

بەفرەلوو: بەفرماڵ.

بەفرەلووکە: بەفراڵووگە، بەفرێکی دەنک ووردە لە تەرزە ووردترە.

بەفرەمبار: بەفرانبار، هەوەڵزستان، کانونی پێشی، مانگی بەرایی زستانێیە.

بەفربەسەر: کورشە، (هەورا.) وەرووەسەر، بەفرێکە کەم یا زۆر کەوتبێتە سەر یەکتری و لەبەر ساردی و سڕی هەوا وای بەستبیَ و ڕەق هەڵاَتبیَ، کە مرۆ بەسەریدا بڕوات تێی نەکەویَ و زۆر جاری واش هەیە، کە هەرشووێنی پێشی دیار نابیَ، ڕچە.

بەفرخۆرە: جۆخۆرکە.

بەفرخۆرکە: جووره بەفرێکی زۆر وورده و خڕە هەر چەند لە بەهاراندا بباری بەفری دەتووێنێتەوە، بەفرخۆرە.

بەفردەسی: بەفری دەسکار.

بەفرفرۆش: بەرف فرۆش، کەسێکە بەفری بفرۆشیَ.

بەفرماڵ (خۆ.، ڕەوا.): بەفرەلوو، وەرووەرەی بەفری، بێڵ.

بەفرویشۆ (شار.): شڵێوە.

بەفرۆک: نێوی ئافرەتانە.

بەفریک (سوور.): (باد.) زۆزانیک، بەفریکار، بەفر خەرەوە، سیپە، سەهۆڵکار، سەهۆڵدان، سەهۆڵخانە.

بەفرینە: حەلاویَ، دۆڵدرمە، شیر و شەکر و بەفر.

بەفش: شانە، شە، مرازێکە لە کەرەستەی تەونیدا بەرەی پیَ پاک دەکرێتەوە.

بەفشک(باک.): گەردنی پێیە (لای هەرە باریکاییەکەی خووارەوەی لوولاکی پێیە). مەچەک، زەند. پازەند، باریکاییەکەی باسکییە لە نزیک دەستی، بەفشی بچکۆڵە.

بەفر (باد.): بیوور. (باک.) بەور لە پڵنگی بەهێزتر و گەورەترە.

بەڤل (باد.): هاوپایە، هاوشان، هاوزیَ. بەور، بەبر(دڕندە).

بەق (باک.): بۆق، شاقرداق، زەق. ــ کرن: زەق کردنەوەی چاو، (هەورا.) کەوی نێر، نێرەکەو، پاداو.

بەقا: باوەڕی، بڕوا، باوەڕ، بایەخ. ــ کردن: باوەڕکردن.

بەقادار: بایەخدار. ــ ی: بایەخداری.

بەقاڵ: دێوەرە، چەرچی، تەڕەفرۆش، میوە فرۆش. ــ ی: دێوەرەیی، چەرچێتی، تەڕە فرۆشی، میوە فرۆشی.

بەقانامە: بڕوانامە، باوەڕنامە، (باک.) باوەرۆک.

بەقانامە

بەقەد: هێندە، بەرتەقا، بارتەقا.

بەقەری: جووره ترێیەکە.

بەقەم: دارێکی بڵند و ئەستووره گەڵاَی وەهی بادامی دەچیَ گوڵی وورده و بەرەکەشی خڕ و سووره و دارەکەشی سووره، بە وی خوری و لۆکە ی ڕەنگ دەکەن، بەرقەم، جووره ڕەنگێکی سووره.

بەقەمۆک (باد.): دەرمانێکی تۆزی سووری چاوانە.

بەقبەقوو: گرمە، گرمەگرم، گرماندن.

بەقبەقۆک (باک.): بڵقبڵقی ئاوێیە.

بەقبەقی (باد.): گۆزەڵەی بیَ دەسک و لوولەیە. بڵقبڵق، دەنگی ئاوی، کە لە شەربە یا لوولینە و تونگە و ئیتر بێتەدەریَ. کانییەکیش ئاوی لیَ هەڵقوڵیَ ــ دەکات.

بەقتاندن: تەقاندن.

بەقک (باک.): بۆقی گچکەیە.

بەقلە (ئەردە.): قەلەموونە.

بەقلەموون (ئەردە.): قەلەموونە، قەل.

بەقلەموون

بەقلەوا (زا.): پاقلاوە.

بەقلیسۆک (باک.): بیَ شەرم، ڕووداماڵراو، بیَ ئابڕوو.

بەقم (باک.): تێکچوو، گۆڕاو، خراو، خراپ (بۆ ڕەنگ).

بەقنگاخستن: دوواخستن و خستنە پشت گوێی کارێک.

بەقنگەوەخستنەکەندەلاَن: برێتییە لە دەمدانەوەی یەکێک.

بەقنگەوەکەفتن: بەقوونەوەکەوتن، کەوتنەسەر پشت.

بەقیە: باقیە.

بەقیناکەوتن: ڕق هەستان ومانەوەی لەسەر ئەو چتەی، کە ڕقی لەسەر هەڵگرتووە.

بەکار: کاربین، وەکار، ووریا، زیرەک، لێهاتوو. ــ بران: هلهلین. ــ بردن: هلهلاندن. ــ ئاما (هەورا.): بەکاربراو. ــ ئامای(هەورا.): بەکار هاتن. ــ خوواردن: بەکەڵک هاتن.

بەکارهاتن: بەکەڵک هاتن.

بەکاری: زۆر کارکەری.

بەکام گەیشتن: بەمەبەس گەیشتن.

بەکام گەیین: بەدڵخوواز گەیشتن.

بەکەوەخۆ: ئارام، هێمن، هێدی، لەسەرەخۆ، (باک.) هێدیکا، خووین سارد.

بەکەش و قنگاهاتن: تێهەڵکوتن، هەڵنان.

بەکەڵ: بۆ مانگا یا گامێشێک بەکار دەبریَ، کە ئارەزووی نێرەی خۆیان بکەن. ــ بوون: وەبەر هاتن، هاتنەبەر.

بەکەلک: چتێکە سوودێکی لێ وەربگیردرێ. ـــ هاتن: بەکارهاتن. ـــ نەهاتن: بەکارنەخواردن، لەکارکەوتن.

بەکەیف: شاد، کەیفخۆش.

بەکر: کڕیار، بکڕ.

بەکرەیی: گۆرانییێکی تایبەتییە پاڵە لە کاتی دروێنە کردنێدا دەیڵێ.

بەکربەگی (باک.): جوورە بووزوورێکە.

بەکرووک: گێرە شێوێن، کەسێکە چاووڕاو لەم و لەو بکات.

بەکۆ: ناوی مرۆڤانە. بەکری چیرۆکی مەم و زینێیە.

بەکێش: مرۆڤێکە لە هەموو بارێکیدا پشوودرێژ و خۆڕاگربێ.

بەگ: بێگ، ئاغا، کەکۆ، گەورە، میر، هەخامەنشیەکان بە خولایان دەکوت بەگ.

بەگانە: گەورانە، ئاغایانە. خەرج و باجێکە لە لایەن بەگانەوە خرا بووە سەر وەرزێر و ڕەنجبەران.

بەگداشی: بەکتاشی. (ڕێبازی) بەکتاشی.

بەگزادە: بەو کەسە دەڵێن، کە ڕۆڵە یا لە نەوە و نەتەوەی بەگان بێ.

بەگژاپەڕین: بەگژداچوون.

بەگژاچوون: بەگژداهاتن.

بەگژاهاتن: بەگژداچوون.

بەگژداهاتن: بەگژاهاتن، بەگژاچوون، بەگژاپەڕین، ئاوقەد بوونی چتێک بە چتێکی تر، ئازاد بەگژ باوکیدا چوو، مێوە کە بەگژ چنارەکەدا چوو: پێ هەڵگەڕا.

بەگوڕ: بەهێز، بەتین. بەتاڵووکە، بەپەلە.

بەگۆشەی چاوەوە ڕوانین: لە ڕووی ڕق و کینەوە یا نازەوە لە سیلەی چاوەوە تەماشاکردن.

بەگون: گوندار، گونک، قۆڕ. نێرێکە ئارەزووی پەڕینی زۆر بکات. وولاغێکە نەخەسێنرابێ. بەدەمار، ئازا، بەزات، زاتدار، دەماردار، زەبەردەست.

بەگووێ: گوێگر، گوێدێر. ـــ بوون: گوێدێربوون. ـــ کردن: گوێدێری.

بەگوێچکادان: بەگووێ دادان، بەگووێ هەڵێنان.

بەگوێچکاهاووردن: بەگووێ هەڵێنان.

بەگووێ دادان: بەگووێ هەڵێنان.

بەگووێ هەڵێنان: لە پەنای بار و پەردەیەکیدا چتێک بەگوێی کەسێکی دادان.

بەگێتی: بەگیتی.

بەگیر: گیانلەبەرێکە لە بەرانبەر گێچەڵ و کارەساتی ڕۆژگاردا خۆی بگرێ.

بەگیرکەوتن: دەست کەوتن، هاتنەدەست.

بەگیروەستان: هاتنەژانی شوێنێک لە ئەندام.

بەگیرویەتان: بەگیروەستان.

بەگیرهاتن: گیرۆدە بوونی گیاندارێک و دووچار بوونی بە چتێک.

بەگیرهێنان: دەستگیرکردن. زۆر هێنان بۆ گیاندارێک و تەنگاوکردنی.

بەگیسی: نێوی ئافرەتانە.

بەل (باک.): بزنێکە تووکی ڕاست ڕاوەستێ. ئاووسان، هەڵەمسان. ـــ بوون. ـــ کردن: ئاووساندن، هەڵەمساندن. قیت، ڕاست. بزنی گوێ لوول و نیوەقوتە و سپییە، کە گووێ شۆڕ نەبێ. چتێکە شۆڕ بوویێتەوە و تەکەتەکی بێ. جوورێکە لە ڕەنگی بزن.

بەڵا: چەپۆک و کارەساتی ڕۆژگار، وەی، بەڵا، قەیدی نیە باوابێ. بەڵاو، (باک.) بلاڤ.

بەلاتە (باک.): بەراتە.

بەلاتینگ (باک.): پەپوولەی ڕەنگاوڕەنگی نێو شینایییانە.

بەڵاجەوی: قەشمەرچاڕ.

بەلادا: واتا بەلایەکیدا سا لای ڕاست یا چەپ، لای پێشەوە یا پشتەوە.

بەلاداکەفتن: بەلاداکەوتن.

بەلاداکەوتن: بەلادا کەفتن.

بەلاداهاتن: کەوتن، کەفتن، سەللاربوونەوە، ڕەت بردن، درێژبوون، پاڵکەوتن، پاڵکەفتن، پاڵدانەوە، پاڵەوەدان. مردن لە پڕا، مەرگی لە ناکاو.

بەلاشە: جوورە چنراوێکی هەرزانە دەکرێ بە کاڵا.

بەلاف (زا.، باک.): بڵاو، پەرت، وڵاو، (هەورا.) وەڵاو.

بەلافی (باک.): بڵاوی، پەرتی.

بەلاکێتک (باد.): چۆلەکەیەکە زیندەواری دەخوا.

بەڵاگەردان: قوربان، گۆری، بەڵاگێڕ، دەردەوگەڕێن، وەیوگەڕێن. ـــ ی بالاتبم: بەدەوری بالات دا گەڕێم، بەقوربانی بالات بم.

بەڵاگێڕ: کەسێکە، کە خۆی بگێڕێ بە دەوری یەکێکیدا. خێرێکە بکرێ بۆ پێشگرتنی بەڵایەک.

بەلالووک: بەڵاڵووک.

بەڵاڵووک: ئاڵووباڵوو، (باک.) بەلالۆک، (هەورا.) بەڵاڵوێ. (هەو.) دارێکە بەقەدەر دارە گوڵێکی بڵندترە بەرەکەی وورده بەقەدەر نۆکێکییە ڕەنگی سوور یا ڕەش یان زەردە وەکووگێلاسییە، کە بخورێ و ناوکەکەشی بکرۆژرێ بۆ کرم و ڕەوانیش دەڵێن زۆر باشە، (زا.) هەلهەلۆک.

بەڵاڵووکی کێوی: هەلالک، هەلالووک، هلالک.

بەڵاڵووێ: ئاڵووباڵوو.

بەلالیزک (باک.): جوورە گوڵێکە.

بەلالیسک: جوورە گوڵێکی بچکۆلانەیە.

بەڵام: بەڵان، بلام، تەنانەت، ئەمان، وەلێ.

بەڵەمک: بزمۆک، بزمەک، ئەوەیە کە لە دەمی کار و بەرخ و گوێلکان دەگیرێ بۆ ئەوەی، کە دایکیان نەمژن.

بەلان (ڕۆژ.): گورج و گۆڵ، توند و تۆڵ، چالاک، چەلەنگ.

بەڵان: بەڵام، بلام، بلان، لێ، (هەورا.) بەلێ.

بەلاوە: کلا، تەرخان، تایبەتی. ـــ نان: واز لێ هێنان، بەجێ هێشتن، لێ گەڕان، وازلێ هاووردن، بێ هومێدبوون.

بەڵاوەگیر: بەڵاگێڕ، بەڵاگێڕەوە.

بەلە (هەر.): مەڕێکە گوێیەکانی درێژ و لوول و ڕاست ڕاوەستێ نەشۆڕ بێ و نەقیت. ئەم وشەیە لەگەڵ هەموو نیشانەکانیان بەکاردەبرێ، کە هەیانبێ تەنها لەگەڵ (کوور) و (کەرە)ی نەبێ.

بەلەبارێکە: مەردومی باریکی ڕەقەڵە.

بەلەبلقە: ئازارێکی کوژندەیە تووشی مەڕ و بزن و ماڵاتان دێ دەیکووژێ.

بەلەبەش (هەر.): بزنێکە گوێی ڕاست و لوول ڕاوەستێ و لەشی ڕەش و نێوچاوانی سپییە.

بەلەبەل: تەکەتەک، (باک.) گیانداری گووێ قوت.

بەڵەبل (ئەردە.): مەردومی زماندرێژ.

بەلەبۆر: مەڕێکە گوێیەکانی ڕاست و درێژ و لوول و ڕاستبێ و سەر و هەموو لەشی بۆر بێ.

بەلەپا (هەورا.): کەسێکە لە ڕۆیشتندا زۆر بەپێ و خێرابێ.

بەلەتاڵەبۆر (هەر.): مەڕێکە گوێیەکانی ڕاست و درێژ و لوول و ڕاوەستێ و چەند جغزێکی ڕەش یا سووری لە ڕووی دابێ و لەشی بۆربێ.

بەلەتاڵەڕەش بەڵەک (هەر.): مەڕێکە گوێیەکانی درێژ و لوول و ڕاست ڕاوەستن و چەند جغزێکی شین یا سووری لە ڕووی بێ و لەشی ڕەش و پەڵەی سپی لە لەشیدا بێ و سەری ڕەشبێ.

بەلەتاڵەسۆر بەڵەک (هەر.): مەڕێکە گوێیەکانی درێژ و لوول و ڕاست ڕاوەستی و چەند جغزێکی ڕەش یا سووری لە ڕوویدا بێ و لەشی سووربێ و چەند پەڵەیەکی سپی لە لەشیدا بێ.

بەلەتاڵەشین بۆر (هەر.): مەڕێکە گوێیەکانی ڕاست و درێژ و لوول ڕاوەستن چەند جغزێکی شین و سووری لە ڕووبێ و لەشی بۆربێ.

بەلەتاڵەشین ڕەش (هەر.): مەڕێکە گوێیەکانی ڕاست و درێژ و لوول ڕاوەستن و چەند جغزێکی شین یا سووری لە ڕووی بێ و لەشی ڕەش بێ.

بەلەتاڵەشینی سپی (هەر.): مەڕێکە گوێیەکانی ڕاست و درێژ و لوول ڕاوەستن و چەند جغزێکی شین و سووری لە ڕووی بێ و لەشی سپی.

بەلەتاڵەشینی سۆر (هەر.): مەڕێکە گوێیەکانی ڕاست و درێژ و لوول ڕاوەستن و چەند جغزێکی شین و سووری لە ڕووی بێ و لەشی سوور بێ.

بەلەتەبەش (هەر.): مەڕێکە گوێیەکانی درێژ و لوول و ڕاست ڕاوەستن لەشی سپی بێ و نوختە نوختەی ڕەش یا سووری پێوە بێ.

بەلەتەبەش بەڵەک (هەر.): مەڕێکە گوێیەکانی قیت و لوول و ڕاست و درێژ ڕاوەستن، سەر و ملی نوختەنوختەی سوور یا ڕەشی پێوە بێ و لەشی سپی بێ و پەڵەی ڕەش یا سووری لە لەشیدا بێ.

بەلەتەی (هەر.): مەڕێکە گوێیەکانی درێژ و لوول و ڕاست ڕاوەستن و سەر و لەشی تەواو سپی بێ.

بەلەتەی بەڵەک (هەر.): مەڕێکە گوێیەکانی درێژ و لوول و ڕاست ڕاوەستن و سەر و هەموو لەشی سپی بێ و پەڵەی لە لەشیدا بێ.

بەلەچەک: (فە.) ئانیشک. کوولەکەی خواردنێ بە پاککراوی و بە پارچەپارچەی درێژ و پان و تەنک ووشک دەکەنەوە بۆ چێشتی زستانێ، (بابا.) تاسمە. کوولەکەی پارچەپارچەیە لە نێو دۆشاویدا دەیکوڵێنن، جارجارەش هەرمێشی تێدەکەن. (وا.) مرەبا، ڕووب.

بەڵەد: شارەزا. ـــ بوون: وێڕاهاتن. نا ـــ: ناشی، ناشارەزا، بێ هونەر، لاجوور. ـــ ی: شارەزایی، خۆجێیی، جەزایی.

بەڵەدیتی: شارەزاییتی، جەزایی.

بەڵەدی: ڕووناکی، لاجوور، برووسکە.

بەلەڕەش (هەر.): بزن، ماکار، یاگیسکێکە گوێیەکانی ڕاست و درێژ و لوول ڕاوەستێ و لەش و سەری ڕەش بێ.

بەلەڕەش بەش (هەر.): بزنێکە گوێیەکانی ڕاست و درێژ و لوول ڕاوەستێ و لەشی ڕەش و نێوچاوانی سپی بێ.

بەلەڕسەر (هەر.): مەڕێکە گوێیەکانی ڕاست و لوول و درێژ ڕاوەستن، سەر و ڕووی ڕەش و ملی بۆر و لەشی سپی بێ.

بەلەڕسەربەڵەک (هەر.): مەڕێکە گوێیەکانی ڕاست و لوول و درێژ ڕاوەستن و سەر و ملی بۆر و لەشی سپی بێ بەڵام خاڵی ڕەشی لە لەشیدا بێ.

بەلەڕسەرشین بەڵەک (هەر.): مەڕێکە هەردووک گوێیەکانی ڕاست و لوول و درێژ ڕاوەستن ملی مەیلە و شین و سەر و ڕووی ڕەشبێ و لەشی سپی بێ و پەڵەی لە لەشیدا بێ.

بەلەزووا: ئاوزوونە.

بەلەزێ: گوڵێکی کێوی و دەستچینە، گوڵەبەمۆ، گوڵی لەبان.

بەلەسان: دارێکە ڕوونی بەلەسانی لێ دەگرن.

بەلەسە (بابا.): سەرکێشی، یاخی، (موک.) ئاوارە.

بەلەسەبوون: سەرکێشی، یاخیەتی. ئاوارەبوون. (کە.) مۆزکردن.

بەلەسەرڕەش (هەر.): مەڕێکە گوێیەکانی ڕاست و لوول و درێژ ڕاوەستن، سەر و ملی ڕەش و سپی بێ.

بەلەسەرڕەشبەڵەک (هەر.): مەڕێکە گوێی درێژ و لوول و ڕاست ڕاوەستێ سەری ڕەش و لەشی سپی بێ بەڵام پەڵەی ڕەشی لە لەشیدا بێ.

بەلەسپی (هەر.): بزنێکە گوێی ڕاست و درێژ ڕاوەستن و لەش و سەری سپی بن.

بەلەسۆر (هەر.): بزنێکە گوێیەکانی ڕاست و لوول ڕاوەستن و لەش و سەری سووربێ.

بەلەسۆربەش (هەر.): بزنێکە گوێی ڕاست و لوول بێ و لەشی سوور و نێوچاوانی سپی بێ.

بەلەشووانە: گیایەکی کوێستانییە گەڵایەکەی وەک گەڵای (بەن) وایە، بەڵام لاسکی باریکترە.

بەلەشین (هەر.): بزنێکە گوێیەکانی ڕاست و لوول و درێژ بن و سەر و لەشی شین بێ.

بەلەشین بەش (هەر.): بزنێکە گوێیەکانی ڕاست و لوول بن لەشی شین و نێوچاوانی سپی بێ.

بەلەشین بۆربەڵەک (هەر.): مەڕێکە گوێی درێژ و لوول و ڕاست بێ سەر گوێی شین و لەشی بۆربێ و پەڵەی لە لەشیدا بێ.

بەلەشین ڕەش بەڵەک (هەر.): مەڕێکە گوێیەکانی درێژ و لوول و ڕاست ڕاوەستن سەرگوێی شین و لەشی ڕەش بێ و پەڵەی لە لەشیدا بێ.

بەلەشین سۆربەڵەک (هەر.): مەڕێکە گوێیەکانی درێژ و لوول و ڕاستبێ سەری گوێی شین و لەشی سوور بێ و پەڵەی لە لەشیدا بێ.

بەلەفیرە: نەخۆشیەکە تووشی بزن و مەڕ و گای دەبێ دەفیڕێنێ بەخۆیدا، لەوانەیە بیکوژێ. بەلەفیڕێ.

بەلەفیڕێ: بەلەفیرە.

بەلەقولە (هەر.): بزن یا گیسک یا کارێکە گوێیەکانی ڕەشبن و ڕاست ڕاوەستن.

بەلەقوولەبەڵەک (هەر.): مەڕێکە گوێیەکانی ڕاست و قیت و لوول ڕاوەستن و سەرو ملی سوور و لەشی سپی بێ و پەڵەی ڕەش یا سووری لە لەشدا بێ.

بەڵەک (هەر.): لەگەڵ هەموو نیشانەکانی مەڕان بەکاردەبرێت، جوورە گیایەکی بەرزی شیلەداری لاسک دارە گەڵای وەکوو بی وایە بەلاَم بچووکترە بنکەکەی بۆ گەلێک دەرمان دەشێ بەتایبەتی بۆ کۆکاکۆلاو پیپسی زۆر سوودی لێ دەبینن، (هەورا.، دەر.) پەووز، (رەوا.) بۆقی بەلەک، چۆقل، گۆشتی لوولاکییە، بۆقل، (باک.) پاق، (فە.) ساق، مەشکەلاق، مەشکە لوولاک، (باک.) بەلۆریناتک، (شار.) مێکووک گیایەکە، (باک.) بەڵەک. (باک.) ـــ یێ بەلۆریناتک، (باک.) ـــ یێ گووری.

بەڵەک: ئەبڵەق، شل، شڵە، پڵپڵی، باز، بازگ، (جا.، بابا.) بازوو، بەلەک، پاق، (باک.) بۆقل، (هەورا.) بارە، باری، پنک پنک، پەڵەپەڵە، پنپنی، ڕەش و سپی، پوویز، (ڕۆژ.) بازبازکێ، دوو یا چەند ڕەنگی پەڵەپەڵەییە بە لەشەوە سا هەر ڕەنگێکی بن، وولاَخ یا ئاژاڵێکە بەڵەکەتی هەبێ یا چەند دانەیێکی لە نیشانەکانی پسپۆڕییەوە پێوەبێ.

بەلەکار (هەر.): بزن، کار یا گیسکێکە گوێیەکانی ڕاست ڕاوەستن تووکی سەری گوێچکەکانی زەرد بێ.

بەلەکان: ناوی تیرەیەکی کوردە لە ناوچەی سعیرد.

بەڵەک بەڵەک: پڵپڵی، پڵنگی، بازگ.

بەلەک بردین (باک.): قوماش و پارچەی بەڵەک بەڵەک و پەڵەپەلاَوییە، چتی ڕەنگاوڕەنگ.

بەلەک بردێنی (باک.): بەڵەکی، نەخشکردن بە چەند ڕەنگێک.

بەلەک پێچ: پووزپێچ، پووزەوانە، لاسکەگۆرەوی، پاپێچ، پێ پێچ.

بەڵەکچاو: کەسێکە ڕەشکێنەکەی زۆر ڕەش و سپێنەکەشی زۆر سپی بێ.

بەلەکناچێ: پیاوی ژنانی.

بەڵەکی: بەڵەکێتی، بەلەکی، بەڵەک بوون، دەردێکە ئەندامی مرۆی پڵپڵ دەبێ، تیکوڵی ترنج و نارنج بە سووتاوی سبەینان قامکی لێدرێ و لە زاری بدرێ وە لە جێگایەکەشی هەڵبسووڕێ دەڵێن زۆر بەسوودە.

بەلەگ: مێکووک، (باک.) سەرمایە، شێوەی بەرگ پۆشین.

بەلەگۆشک (باک.): بەلبەگۆشک، کرکرۆچکەی گوێ.

بەلەم: کەشتی چکۆڵە، قایەغ.

بەلەمرک (فە.، خانە.): ئانیشک.

بەلەمز (خۆ.): ئاژاڵێکە دەم و لووتی سپی بێ و گوێی ڕاست ڕاوەستێ.

بەلەنگاز (باک.، زا.): بەدبەخت، هەژار، بێچارە، چارەڕەش، ژارۆ، پەرێشان، سواڵکەر.

بەلەنگازی (باک.): هەژاری، ژارۆیی.

بەلەوبوون: ڕاست و قیت بوونەوە، ڕەپ بوون.

بەلەوچکە: بەربۆسە، مرازێکە لە کەرەستەی جووتیدا.

بەلبەلاسینگ (ئاک.): پەپوولە.

بەلبەلاسینک

بەلبەلەگۆشێ (ئەردە.): مرۆی گوێ لەمست.

بەلبەلیتانگ: بەلبەلیناتک.

بەلبەلیناتگ (باک.): جوورە پەپوولەیەکە.

بەلبەنی (باد.، باک.): دۆراخ (گیایەکە).

بەلبوون (باد.): بزووتن و بۆ پێشەوە چوون، بەلەوبوون.

بەلت (باک.): دەستەبەند، نۆبەدار، تەبەقەبەند. (باک.) ـــ ک: دەستەبەندی، تەبەقەبەندی، قەفەسەبەندی.

بەلچم (باک.): پەڕی گوڵی، گەڵای دار.

بەلچم

بەلچیقا: بەلژیک. ـــ ی: بەلژیکی.

بەڵخ: توویژێکە بە بەردی ناو ئاو یا کەناری حەوزانەوە دەبینرێ، (بابا.) بێخ، جوورە جلکێکە بە هۆی تەڕییەوە لە هێندێ چت پەیدا دەبێ. سەر تووێی سرکەو ئاوی قۆرە و مەی و چتی تر.

بەڵخە (ئەردە.): یەکانە.

بەلخ کوچک: گلەوەرزە.

بەڵخی: بەڵخە، یەکانە، جوورە بەرازێکی نێرە، کە بەتاکە بووبێ لە دایک و لە ساواییدا شیری تەواو خوواردبێ ڕەنگی بۆز و بێ تووکەو لە زۆر بەرازە یەکانەکانی تر گەورەترە پێستی ئەوەندە قایمە گۆیا هەموو گوللەیێک نایبڕێ.

بەلشاندن (باک.): هاندان.

بەلشێن (باک.): نزا، شەڕوکێش کردن، بەگژداچوون، قینەبەری کردن.

بەڵغ: کەڕەکیفە، کەڕەداڵ، بوغ (بۆ ژەنگی مسی)، بەر بۆ سەماوەر، (هەورا.) بەڵغ. ـــ ی لیێووزمان: باری لیێووزمان، (هەورا) بەڵخوسەر و زوورانی.

بەڵغەم: ئەو تف و چڵکە توندەیە، کە لەسینگ و گەروو و زاردا دێتەدەرەوە، مڵتەیەکە لە دەروونەوە دێتە ناودەم. دەردێکی کوژندەیە. جوورە برینێکە لە دەست یا لاق دێت، کە بخورێنرێ ئاوی زەردی لێدێ.

بەلقاندن (باک.): بڵقدان، قەڵبەزین، دەرپەڕین، هەڵقوڵین؛ ببەڵقینە.

بەلقەتین (باک.): قەڵشان، پارچەپارچەکردن.

بەلقتاندن (باک.): قەلاَشتن، پارچەپارچەکردن.

بەلقتین (باد.): پەرقتین.

بەلقران (باک.): گیایەکە.

بەلک (باک.): گەڵا، پەلک. ـــ اکوە: بەڵگەی گوێ، بەڵگەوگۆش. بەرگ، جلک. ریش سپی و گەورەی ئاوایی و هۆز.

بەڵک: گەڵا و پەلکی داران، بەڵکوو، بەڵکی.

بەڵکا: بەڵکوو.

بەلکانک (باک.): جوورە باڵندەیێکە.

بەلکە: بەڵکە.

بەڵکە: بەلکە، بەڵکوو، بەڵکی، بەڵکم، بەڵکۆ، بەشکوو، (ئەردە.) جوورەگیایەکە.

بەڵکەم: بەڵکوو.

بەڵکم: بەڵکوو.

بەڵکوو: بەڵکی، بەلکە، بەلکم، (باک.) قەمی، بەڵکۆ، (باک.) تەڤور، بەشقەم، بەچکەم، بەچکوو.

بەڵکی: بەڵکوو.

بەلگ: بەلغ، (باک.) بەلەگ، گەڵا، پەلکی گوڵ، مێکووک، قەڵافەت، شێوەی مەردوم.

بەلگ (ئەردە.): بەرگ، گەڵا، پێلووی چاو.

بەلگە: دەستاوێژ، رابەر، رێ نیشاندەر، نیشانە، لەکەل و پەلێکی دزراو یا گوم بوو ئەگەر پارچەیێک بدۆزرێتەوە ـــ ی پێ دەڵێن. ـــ ی گوێ: گۆشتە نەرمەکەی خوارەوەی گوێچک، چیچکە، شلکەی گوێ، (هەورا.) چیچیلە، بەڵکەمرگۆشی، (هەورا.) چیلک، (کۆ.) چیلچیلە، (فە.) تکی گووش، بەلکا گوە.

بەلگ چاو: پێلوو، پیڵە، پەلە، پەلک.

بەلگ سیەمن (هەر.): گیایەکە لە نێو ژاژی دەکرێ.

بەلگ گوێچکە: بەلگەی گوێ، نەرمەی گوێ.

بەلگ لووت: نەرمەی لووت.

بەلگوین: سەروین، لە ناوبردنی چت: ماڵەکەی ـــ کرد واتە سەروین کرد.

بەلگە: بەرگ، سەرمایە.

بەلل (باک.): رەخنەگرتن، (باک.) بەژاڤیت.

بەڵم: کابرنج، لاسکی چەڵتووک و مەرەزە، کە نەکوترابێ. پەڵپ.

بەڵمەپر: تفەنگێکە لە قوونەوە دابگیرێتەوە. قەوانە فیشەکی وایە تەنها باروت و تەرەقەی تێدابێ و گوللەی تێدا نەبێ بۆ راوە چۆلەکە لە کاتێکیدا، کە بەسەر مەرەزەدا بدات.

بەڵمەریشە: پیاوێکە ریشێکی گەورەی گڤی بێ.

بەڵمی: وەڵامی پێدەدرێتەوە لەکاتی رق و پشم و کینەدا.

بەلوو (هەورا.): بەروو.

بەلووەر (باک.): گۆزە.

بەلووەبوون (ئەردە.): (ئەردە.) بەلەبوون، قیت و رەپبوون.

بەلووشین (باد.): نەخۆشییێکی زۆر سەختە.

بەلووجە (شا.): چەند دارێکی کورت و قوڵە و یەک بەستین، کە سەری دوو پارچە دەوارەکان تێکدەخرێن و دوو قوڵفەکانیان لە پاڵ یەکتری دەنرێن بە لووجەکان لە ناو قوڵفەکان دەنرێن تا نەپەنەدەرێ، بەروولە. دارێکی چکۆڵەیە دوو سەرەی وێژەی جووتی پێ توندەکرێ لە وێژانبەرە. بەروولەی دەوار.

بەلۆجە (ئەردە.): گیایەکە وەک ئەسپۆن جلکی پێ دەشۆرێ، چۆغان

بەلوور: بلوور، گلۆ، کریستاڵ. بلوێر.

بەلوورە (دەر.): بالۆرە، کە لەکاتی کوتنیدا بەسەری قامکان لە گەروودەدەن.

بەلۆرە: بالۆرەی ئافرەتان.

بەلووری: مەرمەرشا.

بەلۆق (باک.): (رەنگ) زیندوو، تروسکەدار.

بەلۆک: کسێکە نهێنی ئاشکرا بکات.

بەلۆکە: بەلوورکە.

بەلوورکە (هەورا.): میتکەی ئافرەتان، (هەو.) قیتکە، (رۆژ.) کورکە، پارچە گۆشتێکە لە نێو ئەندامی شەرمی ئافرەتاندا.

بەلۆ: نازناوی گورگ.

بەلێ: بەلێ، (باک.) لەبێ، ئەرێ، ئارێ، با، ئا، ها، هەرێ، ئەم، واسە، وایە، بۆ وەراستگیرانە، لە وەڵامدانەوەدا بۆ شێواز ـــ بەکاردەبرێت.

بەلێ (باک.): بەلێ. بەڵکوو، بەلان.

بەلیاندن: بەرداکردن، ویەردەن، پایەدار و جێگرکردن.

بەلێ بەلێ: ئائا، ئارێ ئارێ، ئێ ئێ، ئەی ئەی، ئەرێ ئەرێ.

بەلیبۆر (باک.): ئارامی، هێمنی، هێووری.

بەلیتانک (باک.): پەپوولە.

بەلیتە (باک.): جوورە گۆرانییەکە.

بەڵێن: پەیمان، دەستەبەری، گفت. ـــ مارای، (هەورا.) ـــ مەردەی: بەڵێن شکاندن.

بەلینا (باک.): ماسی گەورە.

بەڵێندان: پەیماندان، دەستە بەربوون.

بەڵێنی: پەیمان، برپە، هەرێنی، ژووان، هەرێ، گفت. ـــ دان: پەیماندان، لە خۆگرتن.

بەم: بەو، بەئەمە. یەکێکە لە مرازانی ئاهەنگ و بەزم. ئام: کونە، کوندەبۆ. دەنگی قەبە، گڕو گەورە. فش، بەرزبووەوە، هەڵامسار.

بەمانە: بەئەمانە، بەئەوانە، (دەر.) بەیانە، بۆ چەند گیانلەبەر یا چتێکی نزیکە.

بەمە: بەئەمە، بەئەوە، بۆ یەکێکی نزیکە لە چت و گیان لەبەر.

بەمەدا: بەئەمەدا، بەئەوەدا، بەوەدا، لەمڕووەوە: ـــ دیارە کە: لەمڕووەوە دیارە کە.

بەمبوو: قامیشی هیندی.

بەمبوول: فێڵ، کەڵەک، داو، ساختە.

بەمبوولە (ئەردە.): مرۆی دەغەڵ.

بەمبوون: فش بوون، بەرزبوونەوە.

بەمجوورە: بەئەمجوورە.

بەمزدان: بەکرێدان.

بەمزدەر: بەکرێدەر.

بەمم: فش، بەرزبووەوە.

بەمن چی: بەندیواری بەسەر منەوە نیە.

بەمێرد: ژنی بەشوو.

بەمسوو: بروانە: بەمبوو.

بەن: دەزووی ئەستووره لە خوری ڕێسراو، (باک.) بەنک، (دەر.) بەند، بەنی خاو. ــ ی کشت: پەرگ، پەرگە. (سۆر.) کێو، چیا، شاخ وەکوو: بەنی پیرمەم، بەنی باوی، بەنەنۆک. (زێ.) گەلاّو پەلکی داروگیایان. (باک.) دارەبەن، داری قەزوانی. (باد.) دیواری بە ووشکە بەردانە هی دەورەی باخ و باخچە و نیتر. دەوروپشتی دێ. گە، جومگە، جمگە. بەس، بەست، بەندیواری. بەندی قاقەزی، کە ٥٠٠ تەبەقەیە، بەستە. بەند، بەشێک لە پەرتووک. زیندان، گرتووخانە. دابەستن، بەستنەوەی وولاّخ و ئیتر. بەستەی سندوق یا تفەنگ. بەند. بەندی پەپسۆک.

بەنا: دیوارساز، دیوارکار، گڵکار. گیایەکی کووێستانییە لاسکی وەک کەنگر و گەلاّی وەکوو کەرەووز وایە دەکرێتە گزرە بۆ زستانی ئاژالاّن. گیایەکە وە کەمای دەچی بە سوورکراوەیی دەخورێ.

بەناز: نازگەر، نازکار، نازنووێن.

بەناشووانە: گیایەکی بۆنخۆشە دەکرێتە ماست و تۆراخەوە.

بەناغ (باک.): بناغە، بنچینە، بنگە، دەستوور.

بەناف (زا.): داری بناو.

بەناڤ (باک.): داری بناوێ. داری ئەستووری پتەوی قایم.

بەنان: نان بدە، بەخشندە، دڵفراوان. هەوابەندان، یەخ بەندان، سەرما، هەوا ساردی.

بەناو: بەنێو، بەهۆی، بەنێوبانگ، ناودار، نێودار. بەدناو. لەڕوو، لەڕووی پەرتووک یا پەڕاوی.

بەناواچوون: پیربوون.

بەناوبانگ: بەنێوبانگ.

بەناوخووا: بەناوی خودا.

بەناوهاووردن: ڕەنێوهێنان، پەروەردە کردن.

بەناوی: بەدناوی.

بەنایی: دیوارسازی، دیوارکاری، گڵکاری.

بەنە (دەر.): سامۆتە، بەنسامۆتە. بەندە، خولاّم، نۆکەر، زێڕکڕیو.

بەنەخوون (باد.): دژخێن.

بەنەخووێن (ڕۆژ.): دژخێن، بەندۆخێن.

بەنەر (ئەردە.): بەندەر. ڕاوەستان، وێسان. (ئەردە.) ــ ی: کەری سوواری، کەری سپی.

بەنەشیشۆک (بار.): جوورە دارەبەنێکە قەزوانی ناسک و وورد دێنێ و بە بەرەکەشی هەر دەڵێن: بەنەشیشۆک.

بەنەفش (باک.): بنەوشە.

بەنەفشین (باک.): وەنەوشەیی.

بەنەن (ئەردە.): بەندەن. کووێستان، ئێلاخ، کێفستان.

بەنەووش: وەنەوشە، بنەوشە.

بەنەوشی: بنەوشەیی.

بەن بڕ

بەن بڕ: چەقۆ، تیغ.

بەنبوون: بەند بوون. سەندنی چتێک لە یەکێک بە بێ پارە، دەست لێ گیرکردن.

بەنپرچ: (ڕەوا.) بەنجەل، (دەر.) بەندگیس، بنکەزی.

بەنپێلاّو: قەیتانێکە پێلاّوی پێ دەبەسترێ.

بەن تەرک (هەورا.): بەن سامۆتە.

بەن تفەنگ: قامیشی تفەنگ.

بەنجەلە (ڕەوا.): قەیتانی کەزی، بەن پرچ، (دەر.) بەندگیس.

بەنجگەر: بەندی جەرگ.

بەند: ڕستە، گەلەوتە، هەڤۆک، تنە، گردە. جۆگەی گەورە، کە پڕ ئاوبێ، (کۆ.) شاخەت. بەندیخانە، گرتووخانە، دوستاخ خانە. فریو، ناز، تەفرە، پیلان، دۆلاب، بەندوباو. تەڵە، ڕشتە، داو، پێچەک، شەهبەن، تەلەزگە، ڕووشە. پایان، کۆتایی، بنەبڕ، بەستن، ڕێگابەستن. بێنک، (باک.) جەرد. گیرکردن، قەدەغە، بەرهەڵستی. ــ کردن: بەرهەڵستی کردن. ــ ا پێووریێ: کۆمەڵەی هەڵبەستی هەستیاران، چامە(قصیدە) لە ١٦ بەیت کەمترنییە بەلاّن تا ٢٠٠ بەیتیش ماوەی هەیە. هەڵبەستێکە لە پاش چەند تاکێکی پاشبەندەکەی دەگۆڕێ. بەش، گات، بەدل. گیر، چاوەڕێی، دووا، مەحتەل، گرفتاری، گیرۆدەیی. ــ کردن: گیرکردن، مەحتەل کردن. (دەر.) بەن. (باد.) دەستە، جووم. سنووری دووزەرییان، دیواری باخ و باخچان. بەربەستی ئاو. بەستە قاقەزێکە برێتییە لە ٥٠٠ تەبەقە، بەند لە چاپەمەنیدا (١٦) لاپەڕەیە. پەت یا زنجیرێکە دەست و پێی پێ دەبەستن.

بەندان: ئەم مۆرفیمە بەندەیە، کە بە هەندێک ووشەی تایبەتیەوە دەنووسێ لە کاتێکا، کە ئەو چتە تێکڕایی بێ: خەنە ــ، دیارە لە خەنەبەندانێدا خەنە بە تێکڕایی بەکاردێنرێ، سەهۆڵ بەندان، یەخبەندان.

بەندانە: بەندەیانە، بەندەوار، وەکوو بەندان، کۆلانە.

بەنداو: جێگایە ئاوی کەمێک تێدا کۆبووبێتەوە، گۆلێکی پێشگیراوە بۆ باخ و باخچە و بێستانان. ئەستێر، ئەستێرک.

بەندە: کۆلە، نۆکەر، بەنی، خولاّم، کۆل، مزوور و کارکەرێکە، کە کڕابێ.

بەندەخووێن: دژخێن.

بەندەر (باک.): دەرەگە، پەسار، پەسارگە، قەف، پوور، سترینگەه، گەشتیگا، مینا، ڕۆخ دەریایان. جێگایەکە لە کەنار زرێیان گەمێی لێ ڕادەوەستێ، ڕێگایەکەی بەردچنە لە کەنارەوە بۆ نێو دەریایە کشاوە بۆ نزیکی ڕاوەستگەی کەشتیان. شاری سەر دەریا.

بەندەرگای جەوالّ: بەندروو.

بەندەرگای خیگە: دەرێن.

بەندەڤان (باک.): زیندانەوان، زیندانەڤان.

بەندەڤە (باک.): ئاسنێکە لە ژێر پێی ئاشی دادەنرێ بۆ ئەوەی بەرداشی لەسەر بسوورێتەوە.

بەندەڤێ (شار.): جوورە گیایەکە.

بەندەک (باد.): تا، لنگەبار.

بەندەکە (باک.): بار، دووتا، دوولنگەبار. گوریسێکە بە درێژی لە کۆزی بەرخانیدا رادەخەن و چڵچڵە گیای پێوە دەکەن تا بیخۆن. (شار.)

گیایەکە وەکوو کووزەڵەی وایە لەدەم ئاوان شین دەبێ و دەخورێ، (شار.) بەندۆکە، مەندێ.

بەندەگەری: نۆکەری، کۆلەیی.

بەندەگەرێتی: نۆکەرێتی، کۆلەیێتی.

بەندەگی: نۆکەری، کۆلەیی، بچووکی، مزووری کرن بۆ یەکێک.

بەندەمەنی (باک.): چاوەڕێیی.

بەندەن: هەوراز، بڵندی، بەرزی. لەش، ئەندام، بەدەن، قالب. ـــ ی کێوان و گردان: بەرقەدی کێوان، (باد.) بەتەن. قۆپی، قۆپەنی داران، چڕستان، دارستانی جەنگەڵ، جەنگەڵستان.

بەندەوار (بۆتا.): چاوەڕێ. گیراو، زیندانی، گرتی. وەکوو بەندان، بێکار. (بۆتا.) ـــ ی: چاوەڕێیی. گیراوی، زیندانیێتی. بەندەگێتی. بێکاری.

بەندەیانە: وەکوو بەندان.

بەندەیی: بەندەگێتی.

بەندبڕ(دەر.): بەنبڕ.

بەندبوون: مانەوە، گیربوون، گرفتاربوون.

بەندبێژ: شایەر.

بەندبێژی: شایەری، شایەرێتی.

بەندروو: ئارشوورژن، (باک.) ئاشوورژن، (بابا.) خرێنە.

بەندک: (زا.) بۆیینباخ، مەندێ، گیایەکە تێکەڵ بەمژاژی دەکرێ. قەیتان. نووسراوگر، چتێکە نووسراوان بگرێ.

بەندکران: پەکخران، ڕاگیر و مەحتەل کران، گیران.

بەندکراو: گیراو، مەحتەلکراو.

بەندکردن: گیرکردن، مەحتەل کردن. گرتن، خستنەبەندیخانەوە.

بەندگیس (دەر.): بەن پرچ.

بەندڵ: بەندی دڵ، ریشەی دڵ، ئارامی دڵ، ئارامی گیان.

بەندۆ(باک.): دەنگی مۆزیکایە.

بەندوبەو: ئاورونرتک، نێوونرتک، بەیت و باو، دەنگ و باسێکی ناشیرینە، کە بکەوێتە دوای یەکێک؛ ووشیار هەر ڕۆژەی ـــ ێکی بەدوواوەیە. فرت و فێڵ، پلان، پیلان. ووتەی ساختە و هەڵبەستراو و بێ جێ، ئەفسانە. کێشە، تەشقەڵە.

بەندوبەس: بەنوبەس، پەیمان.

بەندۆخین: دۆخین.

بەندۆک (هەو.): بەنێکە لە پشتی دەبەسترێ، (هەو.) بیبن، (زا.) نێخە.

بەندۆکە: گیایەکە بەهاران لە شاخان دەڕووێ، (باک.) بەنۆکە، بەنک، گەڵای وەک کەرەوز وایە بە ترشەوە دەخورێ. ژێر چەنە، ژێرچەناگە.

بەندۆڵ: باندۆلی کاتژمێری.

بەندی: نێوی نێرینانە. گرتوو، گیراو، گرتی، زیندانی، گراو، (باک.) بارەدار.

بەندیەقە (دەر.): بەرکۆژە.

بەندی پەڕتووکان: شازدە لاپەڕەیە واتا پەرتووک بەندبەند دەدروێ هەر بەندەی (١٦) لاپەڕەیە.

بەندی تەسبیحی: ڕشتەی پسپسۆکی.

بەندی جگەر: بەندی جەرگ وەکوو منداڵ و کەس و کاری نزیک.

بەندیخانە: گرتووخانە، بەند، گرتیخانە، زیندان.

بەندیخانەوان: زیندانەوان، پاسەوانی بەندیخانەی، گرتووخانەوان.

بەندی دڵ: بەندی جیگەر.

بەندێر (باک.): ئالاً، بەیداخ.

بەندی گووارە: زریزە یا قەیتانێکە گووارەی قورسی پێ هەڵداوەسرێ تا گووێ هەڵنەزڕێنی.

بەندی نیر: (باک.) بەنیر.

بەندیوار: پەیوەند، نزیک، فر. ـــ ی: پەیوەندی، نزیکی، سەروکار

بەنڕووبەنە: بەنڕووبەند.

بەنڕووبەند: بەندی ڕووبەند.

بەنزین: شلەمەنیەکی ناسراوە گەلێک خۆشبەز و مەکینەکانی جیهان بەوی هەڵدەسووڕێن.

بەنسامەتە: بڕوانە: بەنسامۆتە.

بەنسامۆتە: (دەر.) بەندتەرکی، (هەورا.) بەن تەرک، بەنێکی هۆنراوەیی چووار لۆیە بەلای ڕاست و چەپی زیندا پاشکۆی پێ دەبەسترێ.

بەنسەعات: بەندی کاتژمێر.

بەنشەواڵ (فە.، دەر.): دۆخین.

بەنشەواڵین (فە.): دۆخین.

بەنشتۆک (باک.): دارەبەن.

بەنشەشیر: بەندی شمشیری، بەندی شیری.

بەنقادە: گوریسێکە بە قادەوەیە قادە و شەغرەی پێکەوە دەبەستێتەوە. بەن کەڵەوە.

بەنک (باک.): دارەبەن. سنوور، تخووب، قەمتەرە. پشتێند. بەن، دەزوو، بەنی ڕێسراو. بەنکێ فستۆک (باک.) گرێ، ئاڵقە، گرێ پووچکە. بەندۆکە (گیایەکە). ژێر چەنە، بەندی ژێر چەناگەی ژنان. داری قەزوان.

بەنکاڵە: شەمێند.

بەنکەشی: بنکەشی.

بەنکەڵەمە: بەنکەڵەوە.

بەنکەڵەوە: بەنکلاوە، بەنکەڵەمە، بەنقادە، بەنکەلاوە.

بەنکەوانە: گوریسێکی باریکە بەهەردوو پێچکەی (شەغرە) ی پێ دەبەسترێ.

بەنکەی شاخ: گرێ، گرێی شاخی زیندەواران.

بەنکلاوە: بەنکەڵەوە.

بەنکەوش: قەیتانی قۆندرە.

بەنكی فستۆك (باک.): گرێ پووچکە.

بەنگ: شیرەی گیایەکییە بەوروشک کراوەیی لەگەڵ توتن لە ناوجگەرە و نیتر بکرێ چەشنە هوڕی و سەر خۆشییێکی دەدات. گیانداری قەتیس ماو. کات. بەند: ـــ بوون: بەندبوون. جەنگە، کات، هەرەت. (باک.) بەنج، کە وەبەر کەیۆی نەخۆشان دەدرێ بۆ بێهۆشی.

بەنگا (هەورا.): کەلەبەری ئاو.

بەنگە (ئەردە.): بن، سەر چاوە، شوێنی هەڵبەستنی ئاو، بەند. زەنگەتەترێ. جمگە، جومگە.

بەنگەری (بارز.): (گەرد.) ڕیەنگ، (ئەرگوو.)شاوێری، ڕێواسی قوڵەبنە و پەلکی پانە.

بەنگەی شاخ: گرێی شاخی ئاژاڵان و ئیتر.

بەنگەڵ (هەورا.): بەنگڵەژیلە.

بەنگەی ناخوون: گرێی سەرقامک.

بەنگەی شاخ: گرێی شاخ.

بەنگ بوون: بێهۆش بوون.

بەنگ کێش: کەسێکە فێری بەنگ کێشانێ بووبێ. ـــ ی: بەنگ کێشان.

بەنگڵەژیل: جوورە گیایەکە لە مێرگ و تەڕاییدا پتر دیتراوە.

بەنگ و باو: بەندوباو.

بەنگۆروا (ئەردە.): بەندی گۆڕەوی.

بەنگۆکە: بەندۆکە.

بەن وبەس: بەندوبەس.

بەنگۆڵە: (کۆ.) مێتولە، مێتولکە، ئەسپێی وورد.

بەنگە (باد.): پێشانگا.

بەنگی: گێژوهوڕ، ووڕ، گێژ ووێژ، سەودایی، سەوداسەر، بەندی.

بەنگین: نێوی پیاوانە. مرۆڤێکە لە چاخ و بەنگی خۆیدا دەژی. جوان و تازە پێگەیشتوو.

بەن مووتاوین: بەندروو.

بەننە: خولام، زێڕ کڕیو.

بەنووشت: بنێشت.

بەنۆکە: بەندۆکە(گیایەکە)، بەنۆڵە. (باد.) داربەنۆک، دارەبەن.

بەنووکە: بڕوانە: بەنۆکە.

بەنۆڵە: گیایەکی ئاوییە لەگەڵ کووزەڵەدا، لە ئاودا سەوز دەبێ.

بەنووڵە: بڕوانە: بەنۆڵە.

بەنهەڵکردن: بەنکردنە گڵۆڵە، کڵۆڵەکردنی بەن.

بەنی (فە.): دابەستوو، دابەستی. (باک.) بەندە، نۆکەر. شیرنیاتێکە لە دۆشاو و گوێز دروست دەکرێ. زنجیرەی کێوان. کێو، شاخ، چیا، وەکوو بەنی پیرەمەم، بەنی باوی، بەنەنۆک. (زا.) سجووق. خشڵی پلپلەدار. بەندی، گوناهکار. ئەوانەی بەدارەوە بەن کراوون. بەنێکە گوێز و هەنجیری پێوە دەکرێ.

بەنیر (باک.): بەنی کەڵەمەی ملی گاجووت.

بەنیشت (باک.): بنێشت.

بەنێو: بەناو، بەناوبانگ، نێودار.

بەنێوان: زیندانەوان، زینانەوان، دوساخچی.

بەنێوبانگ: زۆر ناسراو، نێودار. ـــ ی: ناسراوی، نێوداری.

بەو: بەئەو، بەئەم، بەم. وەرە.

بەوا (دەر.): بەبا، بەفاڵ.

بەوار (ژا.): خوواری، (دەر.) چەفتی.

بەواسی (باک.): بێوەسیری.

بەوە: بەئەوە. ـــ بڵێ، بەوە بێژە.

بەوەرز (هەورا.): داعبایەکی چوار پێی دڕندەیە لە پشیلە بچووکترە.

بەوەسیری (ئەردە.): مایەسیری، بێوەسیری.

بەوەی کەم (موک.): لەکاتی سوێندخواردنێدا بەکاردەبرێ، دەڵێن: بەوەی کەم نامرێ و مەبەس لە خودایە.

بەوجوورە: بەو چەشنە.

بەوور (موک.): جانەوەرێکی دڕندەیە و لە تیرەی پڵنگانە و هێندەی سەگێکییە تووکی ڕەنگاوڕەنگە، ووشەک، (ڕەوا.) وەیشەک، ببر. (جا.، بابا.) بەفر، (باد.) بەڤل.

بەورەشینە: بەفرەشینە، کولکە پیرۆزە، کولکی سوتنی، برینێکی پیسە وەکوو موو لە دەست و پەنجە دێ.

بەورەشینکە: بەفرەشینە.

بەورەوە (فە.): وەرەوە.

بەوروو (جا.، هەورا.): پڕیشک و سووتەکی ئاورییە، کە بڵند و بەرز دەبێ، ئەو تۆز و خۆڵەیە لە نێو دووکەڵی ئاوری و هەڵمیدا بڵند و نەوی دەبێ.

بەوری بەیان: جوورە دڕندەیەکی بچووکە لە تیرەی پڵنگانە.

بەووز: بووز، دارتۆفانە، نارەوەن، دارەقەیسی ڕەشە. جوورە دارێکی گەورەیە وەک توو بەڵام گەڵای باریکترە، بەرەکەی قوزاخەیە و پڕە لە مێشوولە.

بەووش: دارێکی دانەداری پانە دەیخەنە ناوەندی تان و پۆی جاجمەوە تا پێی بکوتن و سفتی کەن. قۆڵ، نێوانی ئانیشک و سەرشان. پانیەکێش.

بەوشمل (ڕۆژ.): پشت سەر، پانایی پژمل.

بەوشی قۆڵ: قۆڵ لە ئانیشکەوە تا سەر شان.

بەوون: بووره، بەیار. (لو.) بۆن.

بەوون نیشتەییەرە (هەورا.): بە خووێن دانیشتن، زەحیری.

بەه: بەهبەه، پەح، پەحپەح، ئەی هەی، ئافەرین، پەهپەه، لە کاتی واق و ووڕمان یا پەسندکردنێدا بەکار دەبرێت.

بەهە: بەهبەه، پەح، بەه لە و باخەخۆشە، ووشەیێکە لەسەردەمی زۆر پەسند کردنێدا بەکاردەبرێ.

بەها: نرخ، مز، بایی، بها، خاراج، وەج، (کە.، هەورا.) وەجەل. پەحی، پەها، لەکاتی سەرسووڕمان یا باوەڕنەکردنێ یا پەسندنەکردنێدا بەکاردەبرێت.

بەهادار: نرخدار، کۆڤیک، پڕبەها. ـــ ی: نرخداری، پڕبەهایی.

بەهار: سێ مانگە لەنێوانی کەژی زستان و هاوینێدایە و پیرۆزترین جەژنەی کوردان، کە نەورۆزە لە یەکەمین ڕۆژی مانگی یەکەمین بەهارێدا دەست پێدەکات، بهار، بوهار، بووار، (هەورا.) وەهار، جەژنی گوولاَن، گوڵهێنەر، گیانپەروەر. جوورە هەڵپەڕینێکیشە. نێوی ئافرەتانە.

بەهارات: دەرمانگەرم، ئیسیوەت، ئالآت، ئاڵەت.

بەهارارا: هەڵبەست بە بەهار هەڵکوتن.

بەهاران: سەردەمی بەهاران، کاتی بەهاران. (ان): مرازی کۆیە واتا چەند بەهارێک.

بەهارە: بەستەیەکە لە گۆرانییەکانی سابلاغ. بەهاروو.

بەهارەکانی: بوهارەکانی، هانەدرۆزنە، کووێرەکانی، بووارەکانی، وهارەکێنی، (هەورا.) بێڵوو، دەهنگابە.

بەهاربەن: بەهاربەند.

بەهاربەند (موک.): تارمەی پێش پەنجەران، سەرگیر. حەوشێکە ئاخوڕی تێدا هەڵبەسترابێ و وولاخی تێدا ببەسترێتەوە لە هاویناندا.

بەهاروو: دەغڵی بەهاریّ، (باک.) بهارە، (ڕەوا.) بەهاری، جوورە گەنمێکە لە سەرەتای بەهارێدا دەچێنرێ نانی خۆش و خواردنی سووکە.

بەهاری: بەهاروو. جلکی بەهاری: بەرگی بەهارێیە. بەرهەمەکانی بەهاریّ.

بەهاز (ڕۆژ.): بەهێز، بەتین، زۆردار.

بەهانە: بۆنە، بیانک، لام، پەڵپ، مهانە، (باک.) بهانە، پرزە، وورک، بیانوومارک، تەشقەڵە. ـ برین: پەرزەبرین. ـ گرتن: پەڵپ گرتن، بهانە کرن، وورک گرتن، بیانووگرتن. ـ هێنانەوە: بیانووهێنانەوە.

بەهەجاندن: ڕژدی، چاونزاری، چاونزێری. (زا.) توورەکردن.

بەهەجۆک (زا.): مرۆی توورە و قەڵس.

بەهەشت: ئاو و هەواخۆش، دەڵێن شوێنێکی زۆر خۆشە پڕە لەدار و بار و ئاو و جۆگەو ڕووبار و هەموو چەشنە میوەیێک گۆیا بۆ خاسان دروستکراوە، لە ڕووی پێهەڵکوتن و هەڵنانەوە لە خۆشیدا هەر وەکوو کوردستان دەچێ خودابکا لە ڕۆژی پەسلان (ئاخرەت)دا دەستمان لە کوردستانەکەی خۆمان بەرنەبێ بەهەشت و حۆری و....ئیمان ناوێت. ـ ی: ئەو کەسەیە کە چووەتە بەهەشتێ یا دەچێ. لە ڕووی ڕێز و شێوازەوە بۆ کۆچکردووانیش بەکار دەبرێت.

بەهەشتی جاویدان: ئەو بەهەشتەیە کە هەر بووەو، هەردەشبێ، (ئاو.) مینوو.

بەهەشتی دڵ: خۆشی دڵ.

بەهەوا: بەحەوا، بەبەرزی. بەفیز، لووت بڵند، فیزدار، بستە. ـ بوون: پەنگهین، پەنگهان. ـ یی: فیز، لووت بڵندی.

بەهەواداڕۆیین: بەهەوادا چوونی فڕۆکە باڵندە و یا تەپ و تۆز و پووش و پەڵاش.

بەهبەه: پەهپەه، ئافەرین، ئۆف، (شن.) ئیفت، تەف، پەح، پەحپەح، پەحجا، بەه، بەهبەه، لە کاتی دیتنی چتی جوان و شۆخ و بەشان و شکۆ یا ئازادا، کە پەسند بکرێ بەکاردەبرێ.

بەهتاندن (باک.): واق و وڕکردن. ترساندن.

بەهتین (باک.): واق و وڕمان. ترسان. بیهتە: واق و وڕبمێنە، بترسە.

بەهر: بەش، پشک.

بەهرە: بەرە، بەش، پشک، پەش، دۆ. سوود، قازانج، کەلک، دۆ (باک.) بەهرەک، بەشێکی باش، کە خولا بیدا بە یەکێکی. بێ ـ : بێ بەش، بەشبڕاو، بێ سوود، بێ کەلک، (باد.) زڕبەهر.

بەهرەچە: بەهرە، دەرامەت.

بەهرەدار: بەهرەمەند، خاوەندبەهرە. ـ ی: بەهرەمەندی.

بەهرەک (باک.): بەش، پشک.

بەهرەمە: مەتکەی دارتاشی.

بەهرەمەند: خاوەندبەهرە، سوودمەند، بەهرەدار. نێوی پیاوانە. ـ ی: خاوەندبەهرەیی، بەهرەداری، سوودمەندی، بەهرەوەری.

بەهرەوەر: بەهرەمەند، بەهرەدار. ـ ی: بەهرەمەندی.

بەهرپار (زا.): بەش.

بەهرک (زا.): دەریاچە.

بەهرکرن (زا.): بەشکردن.

بەهرێز (زا.): پارێز.

بەهزی (باک.): مەرێکە سەری کەمێک زەرد بێ.

بەهس (زا.): پاس.

بەهسک (زا.): مێشوولە.

بەهسک

بەهلنگی (باک.): سەنیری ژێر پێیان.

بەهناف: باشترین ناو. نێوی نێرینانە.

بەهنام: بڕوانە: بەهناف.

بەهۆرە: خاوەند عەزم و ئیرادە.

بەهووردە (گەر.، زرا.): بلیمەت، کەمۆ، ڕامیار، بەرگەر. بەسەلیقە.

بەهێ: بەه، بهۆک، بیووک، بەهۆک، بەیانە، بیۆک، بینۆک، بێ، بەی، بەدارەکەشی هەر دەڵێن. نێوی ئافرەتانیشە.

بەهێز: بەتین، خورت، ئازا، بۆکە.

بەهیف (باک.): بادام، باوی. کۆتر.

بەهیڤنازنگ (زا.): بادامی تاڵ.

بەهیف تاڵ (باک.): بڕوانە: بەهیڤنازنگ.

بەهیف تەڕک (باک.): بادامی تەڕ، بادامی سەوز.

بەهین (باک.): بازدان، هەڵبەزینەوە. هەڵبەز، باز.

بەی (ڕۆژ.، هەورا.): بێ، بەهێ، بەیانە. بۆچی، لۆچی، لۆ، بۆ. بەیانی، سبەینێ.

بەیات: نان و چێشتی ماوەوەی شەوێیە، کتووت. تیرەیێکی کوردە لە دەوروبەری شاری کەرکووکێ. جوورە مەقامێکە.

بەیاتە: ڕۆنی بەزو دروگ.

بەیاتی کورد: جوورە گۆرانییێکی کۆنە.

بەیاخ: بەیداغ، ئالآ. ـ دار: ئالآهەڵگر، بەیداخدار. ئافرەتی بێ شەرم و شیرەت.

بەیاد: لە یادگیر.

بەیادکردن: یادکردنەوە.

بەیادیکردن: بێ خەوی و بێ کەیفییە بە هۆی نەخۆشی یا لە ڕانەهاتنی شوێنێک پەیدا دەبێ.

بەیار: بوور، بیوور، دەم، سەر، نەڤەکری، بایەر، زەوییەکە قەت یا چەندساڵێک نەچێنرابێ. قسەی پێچراوەوەی نادیار. (خۆ.) زەوییەکە تازە قاشۆی میێوی لێ بچەقێنن تا دووسێ ساڵان بەیاری پێ دەڵێن. (باک.) شەپۆل، ناساخ، بێ دیققەت. بێ کەلک، بێ سوود، شەخرە.

بەیاز: کەشکۆڵ، کۆمەڵە هەڵبەستی چەند هەستیار و بوویژێکییە.

بەیان: شەوەکی، بەیانی، سپێدە، تاریک و ڕوونی بەیانی. ـــ ی زوو: سبەینێ زۆر زوو، دەمەدەمی بەیانی.

بەیانە: گوڵێکی سوور و زەرد و سپی بێ بۆنە. (دەر.) بەمانە، بەوانە. بەهێ، بێ

بەیانەکی: تاریک و ڕوونی بەیانی زۆر زوو، بەیانی، شەوەکی.

بەیانی: شەوەکی، بەیانەکی، سبەینێ، سۆزی، سبەهی، تاریک و ڕوونی بەیانی، (باک.) پەزوودان، تاریگەوور، (باک.) تاریگەورک. ـــ زوو: شەوەکی، بەرەبەیان.

بەیانیان: سبەینان.

بەیانی باش: سبەینباش.

بەیبی (بابا.): گریانێکی بەکوڵە وەکوو گریانی منداڵێکی، کە لە دایکی دوورکەوتبێتەوە.

بەیبی کردن: بەیادیکردن.

بەیەخەداکێشان: مەبەس لەوەیە منداڵێکی بێگانە بکەیە منداڵی خۆت.

بەیەخەداکێشیاگ: کەسێکە منداڵێکی بیانی کردبێتە هی خۆی.

بەیەکاچوون: چوونی چەند چتێک بەناو یەکتریدا. تەنران. بەگژ یەکتریدا چوون.

بەیەکدان: لێکدانی دوولەشکر یا دوو دەستە. تاوێتەکردن، تێکەڵ کردن. ڕووخاندن، داغانکردن.

بەیەکەوەدان: پێکەوەنان، لێکدانی دووچت.

بەیەک گەیشتن: گەیشتنی دوو کەس یا دووچت، بەیەکتری، گەیشتنە یەکتری.

بەیبوون: بیبوون، بابوونە، گوڵەفەقێ، جووره گوڵێکی زەرد و بۆنخۆشی کێوییە پەڕەی سپی و ناوەکەی زەردە، زەردییەکەی کاڵە، لە چیایان دەڕوێ بستێک بڵندتر دەبێ بۆنی لە دوورەوە دێ گوڵەکەی بە کۆمەڵەو وورد و زەردن، لاسکەکەی سووره گەڵاییەکانی وەکلکی سمۆرەی دەچێ، گوڵ و گەڵاییەکانیشی پێکرا بۆنیان زۆر خۆشە، کە بە چا بخورێتەوە بۆ زگ ئێشە زۆر باشە.

بەیبوونە: بابوونە، بەیبوون.

بەیت: تاکە هەڵبەستێکە، گۆرانییەکی درێژ بێ بەیتی پێ دەڵێن، داستان، بەیتی دوو ازدە سووارەی مەریوان.

بەیتاک (باک.): چۆلەکە.

بەیتاڵ: پزیشکی ئاژاڵ و وولاخان.

بەیتەشە: بێتەشە، ئێسترێکە، کە بۆ بارکردن و سواری نەوەستێ.

بەیتک (باک.): چۆلەکە. (زا.) چتی بێ کەلک.

بەییجە: پەیژە.

بەیچەڵ (موک.): نەزۆک بۆ هەموو جووره گیان لەبەرێکی بەکاردەبرێ

بەیداخ: ئالا، (باک.) بەندێر، (هەورا.) ئالایی، درەووش، بەیاغ، بێداغ. ـــ دار: ئالادار، ئالاهەڵگر، بەیاخدار، درەوشدار. ـــ ی: ئالاداری.

بەیدامالی: بەیدا ماڵی شێخ بزەینی، (مەرگە.) زەیرە، دارە هەنجیرێکە، کە هەوەڵ بەری وەراند تەنها چەند هەنجیرێکی پێوە دەمێنێ، کە (باقۆ) یان پێ دەڵێن و لە پێش هەموو هەنجیرێکی دیکەدا لە بەهارێدا پێدەگات.

بەیدانە: دەنکی بێ، بێدانە.

بەیداخ

بەیدەر: بێدەر.

بەیدەست: دیل، ئێخسیر، دەستەپاچە، جووره‌دارە هەنجیرێکە، کە هەوەڵ بەری وەراند چەند هەنجیرێکی پێوە دەمێنێ، کە باقۆیان پێ دەڵێن وە لە پێش هەموو هەنجیرێکی دیکەدا لە بەهارێدا پێ دەگات. ـــ کردن: دەستەپاچەکردن. ـــ ی: دیلی، ژێردەستی، ئێخسیری.

بەیر: بارە، سوود، دەرامەت.

بەیرەق (باک.): ئالا.

بەیرەقدار (باک.): ئالادار، ئالاهەڵگر، بنەماڵەی کوردێکن لە شامێ. ـــ ی: ئالاداری، ئالاهەڵگرتن.

بەیرەم: بار، ئاسنێکی درێژ و ئەستوور و سەرتیژە بەردی قورسی پێ هەڵدەکەنن.

بەیسە (هەورا.): سەهۆڵ، چلوورە.

بەیکریان (دەر.): پێکەوە، پێکرا، تێکرا.

بەیگەیشتن: پێ گەیشتن، پێ گەیین.

بەیلووت (باک.): گۆرانی هەڵپەڕینییە. جووره هەڵپەڕینێکە.

بەین (هەورا.): پەیان، میانە، بەندیواری، نێوان.

بەینەت (هەورا.): پەیان، ئەمەگ، بەڵێنی.

بەینەتدار: پەیاندار، ئەمەگدار، بەئەمەگ. ـــ ی: ئەمەگداری.

بەینەشە (هەو.): بێ شەرم، بێ چاوەڕوو.

بەینێ: چەندێ، گایێ، کاتێ، ماوەیێ.

بەیواستن (دەر.): پێویست، پێداویست.

بەیهەڵگریان (دەر.): پێیهەڵگەران، پێ هەڵچوون.

بەیی: دووزمانی، قسەگێڕانەوە.

بەیین(باک.): ژاکاندن، ووشک کردن، هەڵبەزین.

ببە: بە.: پیاوبە، ئازابە، لە دەمکاتی داخوازی و فرماندا بەکاردێت.

ببڕببڕ: هەتاهەتایە.

ببڕای ببڕ: هەتاهەتایە.

ببڕای ببڕای: هەتاهەتایێ، بەکاردەبرێ بۆ دووپات نەکردنەوەی کردار یا ووتارێک.

ببڵە: بەبەڵە، بێچووی هەر گیاندارێکی بێ.

ببێ: بلێ. گوێت لێ بێ.

ببیێ: (ژا. ، هەورا.) بۆ، (موک.) بی.

ببینە: بڕوانە، تەماشاکە، (هەورا.) بدیە.

بت: هەلآمەت، پەیکەر. وێنەیەکی قەبارەداری دروستکراوە بۆ پەرستن، بوت، لە ناوی بتلیس قوڵەکراوەتەوە بۆ سەرچاوەکانی ئەم فەرهەنگە.

بتە(باک.) : بەتۆ، بەتۆوە، بەهۆی تۆوە. (ئەردە.) پنچک، متک، گیایەکە لق و پۆپی زۆربێ و بنەکەی ئەستوور نەبێ و زۆریش بڵند نەبێ.

بتەو: پتەو. ـــ ی: پتەوی.

بتەفیی (باک.) : پێکەوە.

بت پەرست: بوتپەرست. ـــ ی: بوتپەرستی.

بتخانە: بوتخانە.

بتر (باک.) : دڵکرانەوە لە خۆشیان، دڵخۆشبوون. پتر. ـــ بوون: پتربوون.

بترەک (باک.) : بێ شێواز، ناتۆرە، بێ تۆرە، بێ ئەدەب.

بترپیر: بەسرپیری.

بتری: بوتری.

بتلیس: شارێکی ناوداری کوردستانە دوو مرۆڤی بەناوبانگی پێگەیاندووە: ۱) شەرەفخانی بتلیسی ،کە مێژووی کوردانی بەزمانی فارسی نووسیوەتەوە. ۲) مەلائیدریسی بتلیسی: مێژووی عوسمانییانی بەزمانی فارسی نوسیوەتەوە بەوەش ڕانەوەستا چەند پارچە کوردستانی سەربەخۆی خستە ژێر دەستی ترکانەوە.

بتم (باک.) : ڕۆنی ترەبەنتینی.

بتن: پاشگری ـ تن خراوەتە دووای بوون لە گەلێک باراندا ، جگەرخوێن دەڵێ: لە بادینان و هەکاری و بۆتان و شاری وان بەکاردەبرێ ئەمن دەڵێم لە زۆرترین پارچەکانی کوردستاندا بەکاردەبرێت: دەبیتن، نابیتن، هاتبیتن.

بتۆم (باک.) : لەشکر، دەستە، کۆمەڵە.

بجەنگ: شەڕکەر، شەڕانی، جەنگاوەر.

بجگە (ئەردە.) : بێجگە.

بچە (باک.) : بڕۆ، هەڕە، هەڕۆ، بچۆ.

بچەنگانێ: چنگەپۆپانێ.

بچڕان: پچڕان.

بچڕاندن: پچڕاندن.

بچڕبچڕ: پچڕپچڕ، پرتکەپرتکە، پارچەپارچە. ـــ بوون. ـــ کردن.

بچرک (باک.) : جوورە کوللێرەیەکی شەکرییە، ناوساجی، کوللێرەی بەڕۆن.

بچڕیان (ئەردە.) : پچڕان.

بچڕین: پچەڕین.

بچکەڵە: پچکۆڵە.

بچکۆلانە: چکۆلانە.

بچکۆڵە: چکۆڵە، پچکۆڵە.

بچووک: گچکە، چکۆڵە، (هەورا.) گولآڵە، (دەر.) بوچک، پچووک، (بۆتا.) منداڵ، زاڕۆ. ـــ یت من: مندالآنی من.

بچووکاهی (باک.) : بچووکێتی، منداڵێتی.

بچووکەڵە: چکۆڵە.

بچووکی: گچکەیی، بەندەیی، چکۆڵەیی، پچووکی.

بچووکێتی: بچووکاهی، منداڵێتی.

بچۆلە (ئەردە.) : گچکە.

بخەف: زۆر بەخەو.

بختیان: بوختان.

بخچک (باک.) : باخچە.

بخوواز: خوواستەر، ویستەر.

بخووالتێ (باک.) : کچی خاڵ.

بخووالتی (باک.) : کوڕی خاڵ.

بخۆر: زۆر خۆر.

بخوز: گایەکە لەکاتی کاردا بنووێ.

بخوویر (باک.) : جوورە گوڵێکە.

بخووین: خووێناوی، بەخووێن.

بخیر (باک.) : ترێی سەوز و شینی نەگەیشتوو.

بخێر: بوخار. ـــ یی (باک.) : بوخاری، کوورە، نوغەیری.

بدار (باک.) : کەسێکە ماڵ و سامان و نەوایەکی هەبێ، دارا.

بدارفەکرن (باد.) : ڕێکخستن، ڕێک و پێک کردن، خنکاندن، هەلآوەسین. .

بدەر: دایەندە، دایندە، ئەو کەسەیە چتی بدات.

بدە: وەدە، وێدە.

بدەف (باک.) : بەدەم، سەرزارەکی.

بدەک (باک.) : بەزات، ئازا، بەجەرگ. فێڵباز، فێڵەزان.

بدەو: بەغار، قۆچاخ، چوست، چالاک.

بدەهم (باک.) : سزا، سەرانە.

بدلیس: بتلیس.

بدوو: کەسێکە بزانێ بدوێ، (باک.) پدوو، پووک.

بدۆهت (باک.) : ئەستێرەیەکە لەوانی گەڕیدە، ڤینۆس.

بدێ: بەخشش، دەسمنە.

بدی و بسان: داد و بسەد، دان و ستاندن.

بدیە: بڕوانە: بنۆڕە، بڕۆنە، تەماشاکە. بدی.

بر: بات، جیات، لە ـــ ی: لە جیاتی، لەباتی.

بڕ: بڕوانە: بڕەدار. توانایی، زات، هێز، پڕ، رجڵ، پڕکێشی، ڕجلم بڕیا: لە بڕ بوومەوە. ـــ ناکات: زات ناکا ، پڕکێشی ناکات. ـــ کردن: زاتکردن، ڕووهەلآوێژتن، تووانین. ببڕ، بڕندە، بڕۆک. کەم، چک، تۆز، نەخت، هێند، هەند، بۆش، بێش، گەل، بەش، ـــ ێکم قاقەز بدەیە: کەمێکم قاقەز بدەیە. (دزە.) پارچە، بەش، تیکە، کوت. ـــ بوون: پارچەبوون،

بەشبوون، جۆخینەکە برکرا: جۆخینە دابەشکرا. مەڕەکە ـــ کرا: مەڕەکە پارچەکرا. پا، بووار، (باک.) بار، (ڕەوا.) تەنگاو، بردان: پادانی چۆم و ئاوان دەربازگەیەکە لە ڕووباران و شوێنێکە پا بدات و مرۆ بتوانێ پێیدا بپەڕێتەوە. (هەورا.) برکەی خەیار و ترێزو و ئیتر، پەنجی گیا و هەموو جوورە ڕووەکێک. بەدەن، لەش. (فە.) پسک، فسەزمان. براتووتە، براتووتەڵە، قامکی دووەمە لە نێوانی تووتە و هەڵمەقووتەیدایە. لق، لک. ـــ یک دار: لقێک دار. برپە، گۆترە، سەرجەم: ئەمە لە ـــ بەچەندییە.

برا: برادەر، براڵە. ئەو نێرینەیە، کە لە دایک و بابی مرۆی بێ و یا لە یەکێک لەوان بێت، برای باب: مام، ئاپ، ئاپۆ، برای دایک: خاڵ، لالۆ. بردرا، بریا، کرداری ڕابردووە بۆ یەکێکی نەدیوە.

برا (باک.): بەڕاستی؟، بەڕاستیتە؟، ئایا ڕاستە، ئایا وایە.

برائی (ئەردە.): بەرایی، ئارەزوو. برادەری، برایی.

برائیسقا: نەخۆشی و دەردێکە لە ئیسقا سووکترە.

براباب: باب برا، (باک.) براباڤ، مام، ئاپ، ئاپۆ.

براباڤ: براباب.

برابەش: هاوبەش، بەشدار. خاوەند بەش. (نە.، شکا.) بابەلیچ.

براتووتە: براتووتەڵە، قامکەکەی تەنیشت قامکە تووتەڵەیە.

براتووتەڵە: براتووتە، براقچ.

براخووا: براخو: برای ژنی مرۆیە.

برادە: ووردەی زێڕ و زێو و ئاسن و ئیتر، ڕیک.

برادەر: ئاواڵ، دەستیار، دۆست، ئاشنا، ئاسیاو، ئامبابی، (باک.) براک، هاواڵ، هەڤڕی، (لو.) برا. ـــ ی: برایەتی، دۆستایەتی، ئاشنایەتی.

برادەرایەتی: ئاواڵایەتی، دۆستایەتی، ئاشنایەتی.

برادۆست: ناوی ناوچەیێکە لە سنووری ئێران.

برازا: منداڵی برا، کوڕی برا: (باک.) برازی، کچی برا: (باک.) برازێ.

برازازا: نەوەی برا.

برازاڤا: برازاوا.

برازاڤە: بڕوانە: برازاڤا.

برازاگ (ئەردە.): برازا.

برازاوا: (باک.) برازاڤە، برا یا برادەرێکی زاوایە، کە لە ڕۆژی بووک گواستنەوەدا پشتێندی بووکی دەبەستی.

برازە: مرازێکە چتی قورسی پێ بەرزکرێتەوە.

برازێ: (باک.) برازا، کچی برا.

برازی: (باک.) برازا، کوڕی برا.

برازن: ژنی برا، ژن برا، (باک.، سور.) بوورا.

براقچ: برای تووتە.

براست: بەڕاست؟.

براستی: بەڕاستی. بەڕاستی؟، ئایا وایە؟.

براشتن (باک.): برشت کردن، لە ڕۆنیدا سوورکردنەوە.

براشتی (باک.): برژاو.

براک (باک.): برادەر، دۆست.

براگەورە: برای لە تەمەندا گەورەتر، کاک، کەیان، کەیین. ئاغا، کوێخا، مەزن، سەرۆک، گەورە.

براڵە: بۆ برای گچکە بەکاردەبرێ، لە ڕووی خۆشەویستییەوە بۆ هەموو کەسێک بەکار دەبرێ. جوورە گیایەکە.

براڵە (هەورا.): برالە.

برالەوشۆتی (هەورا.): برای شیری.

براڵەی هامشۆت (هەورا.): بڕوانە: برالە و شۆتی.

براڵوو (هەورا.): بەلاڵووک.

براڵۆتووتێ (هەورا.): براتووتەڵە.

برامازگ (ئەردە.): جوورە بەرێکە لەبەری دارەمازوو.

برامان (باک.): ڕامێن، بەپەرۆش، پەرۆشدار، خەمگین.

بران: بردران.

بڕان: بەتیغ یا مشار و چتی تر بڕان و یا بریندارکردن و یا لەت کران. دوور کەوتنەوە، هەڵبڕان، لێکدابڕان، قەرتلین. (دەر.) بازۆ، لێخوڕە. کەم و کووڕی، کورتی. لەبەر ـــ: کەم و کووڕی لێ پەیدابوو. تەواو بوون، کۆتایی هاتن، (هەورا.) بڕیان، نەمان.

بڕانەوە: دوورایی هاتن، کۆتایی هاتن، بڕیانەوە، گەیشتنە بنەبانی، نەمانی چت. دووبارە یا چەند بارە بڕانی چت. بێ ـــ: پەیدەرپەی، یەکبینە، پەیتاپەیتا.

بڕان بڕان (ڕۆژ.): زۆر بەپەلە لێخوڕین، بەتاڵووکە تاژوتن، پەلە پەلە لە تاژۆتندا.

بڕاندن (هەورا.): بڕین، کۆتاکردن.

بڕاندنەوە: دار پێڕاهێنان، کۆتاکردن، گەیاندنە پایانی، (هەورا.) بڕیاندنەوە، بیبڕەوە: کۆتایی پێ بدە!.

بڕاندۆغ (باک.): پاڵە، دروێنەکار. کەللەڕەق.

بڕاندۆک (باک.): پاڵە، دروێنەکار.

برانگوە (باک.): سست، خاو، تەنبەڵ. هەوا، کێم و زووخاوی برینان.

براو: بردراو.

بڕاو: بڕدراو، (دەر.، هەورا.) بڕیاو.

برایانە: وەکوو برایان. ئاواڵانە، دۆستانە، خزمانە.

برایەتی: پێشەو کرداری برایانە لەگەڵ یەکتری. هاواڵایەتی، برادەرایەتی، دۆستایەتی، خزمایەتی.

برای باب: مام، ئاپ، ئاپۆ.

برای تووتە: براقچ، بابەلیچ، تیلکێ ڕۆخێ، (هەورا.) دلێ ڕاسینێ، قامکەکەی تەنیشت قامکە تووتەڵەیە.

برای دایک: خاڵ، لالۆ.

برایەبۆگەنە: (هەورا.) هەرەبەنگ، (باڵ.، پیرا.) بۆگەن، گیابۆگەنیوە، بۆ خارشتی دەرەوە باشە.

برایی: برایەتی.

بره (هەورا.): برژ. برژانێکی ناوونجییە، هێلکە و یا گلّی دیزە و گۆزە نابێ لەوە پتر ببرژێن: هێلکەکە یا دیزە و گۆزەکە ئەوەندە برژاوون لە (برە) چوون.

برە: یەکانە، بەرازی نێرەیە. دوو ددانە تیژو درێژەکانی بەرازییە، شفرە، مەرمول، کە بە ژێرقەپۆزی خوارەوەیە بۆ لای لچی ژووروویی بەرز بوونەوە و زۆر تیژن. قرتاندنی گولّە پێغەمبەرە بۆ کوتانی. کەلّەمێرد. (لو.) کچ. بەیارێکە، لە زەوی لەنێوانی دوو وەرداندا، نێوانی دوو پەل لە زەوی. گۆترە، لە بڕێ. ناوگەرە، کەناری باخچە و کشتوکاڵە، کە کەمێک بلّند دەکرێ بۆ ئەوەی بەسەریدا هاتووچۆ بکرێ و کشتوکاڵ پێشێل نەکرێت. بڕیار، پەیمان.

برەبڕ (ڕۆژ.): گرەگر، گوڕەگوڕ، قیرەقیر بەسەر خەڵکیدا کردن.

برەبرە: پارچە پارچە، کەرت کەرتە، کەمکەمە، کوت و لەت و پارچەکانی مێگەلە مەڕانە. بڕبڕە، تۆزتۆزە، نەخت نەختە.

برەدار (شار.): لکەدار، بنددارى براو، قەدی داران.

برەر (هەورا.): بڕ (ددان).

برەس (ئەردە.): ڕزگاری.

برەسۆرە (هەو.): گزگزە، دارێکی گەرمێنییە.

برەش (باک.): پەرۆشدار، خەمگین، کەنەفت، هەژار.

برەڤان (باد.): ناوبژیکار.

برەک (باک.): پۆپەی کەڵەبابییە.

برەک: بێچووەبەراز، کوودەڵە بەرازی یەکساڵانە و دووساڵانەیە، (هەورا.) بزلّە بەراز. نەختێک، کەمێک، پیچێک، هەندێک. (باک.) مشار. ـ کرن: بەمشار بڕینەوە. (گۆ.) مقەست، دووارده مەگریجەنی، تۆرتۆ. (باک.) ئاسنێکە داری پێ دەبڕنەوە، تەوور.

بڕبڕەک (باد.): بڕینگی خوری بڕینەوەیە. مشار.

برەکخانە (باک.): مشارخانە.

برەو: باو، ڕمێن، بەرزبوونەوە و پتربوونی فرۆشی چتمەک. بە ـ : بەباو، بەرمێن، ڕەواجدار. ـ پێدان: ڕمێن پێدان.

برەوبردنەوە: برەوسەندن.

برەوپێدان: برەودان بەکەسێ یا بە چتێک.

برەوسەندن: برەوپەیدا کردنی چتێک.

برەوش (باک.): تروسکەدار، بریقەدار، بەترووسکە.

بڕبەن: جوورە خورمایەکە. بڕبەند.

بڕبەند: کارتیغ، بڕبەن، (بابا.) نەرمەساو، (باک.) کارتیک، مەورەد.

بڕبەندگ (بابا.): بڕبەند.

بڕبڕ: کەمکەمە، پارچەپارچە.

بڕبڕاگە: بڕبڕەی پشتێ.

بڕبڕاگێ (هەورا.): بڕبڕەی پشتێ.

بربره

بڕبڕە: مرۆخە، ترەختە. ـ ی پشتێ: تیغەی پشتێ، تیغەڵەی پشتێ، پشتمازە، سنسل، کاریتەی پشتێ، زنجیرە ئێسکەکانی مووڕەغەی پشتییە، (گەر.) گارگارە، تیلەقەی پشتێ، (خۆ.) تیرەقی پشتێ، (کۆ.، دەر.) تیرەقەی پشتێ، (کە.) مۆرەغە، بڕبڕاگێ، (هەورا.) بڕبڕاگە، مرووخە، (ئەردە.) مۆرە. کەمکەمە، پارچەپارچە. بڕبڕەی پشتێ: پشتیوان، یاریکار. داسێکی گچکەیە.

بڕبڕەومازی (هەورا.): بڕبڕەی پشتێ.

بڕبوون: جوودابوونەوە، لێک برانی هەندێ گیانلەبەران لە یەکتری.

برتەوبۆڵە: پرتەوبۆڵە، بۆڵەبۆڵ.

برتوبۆڵ: پرتەوبۆڵە.

برج: بورج، کەلوو، کۆنگرە، قۆنگرە، گۆنگرە، (باک.) باروو، دژ، تیتاڵک، بورگ، بوشەرکردن. ـ ی ئاسمانی، وەرز، ساڵ دوازدە مانگە هەروا دوازدە بورجە و هەر بورجێکی بەرابەری مانگێکی شەمسییە. کۆشک و تالار.

برج

برجقان (باک.): ڕوون، خاوێن، خۆڕوو، وێژە.

برجی پیرێژن: حەوتووی پیرێژنییە، کە دەکەوێتە دووایی زستانێ چوواری وەبەر زستان و سێی وەبەر ناداری دەکەوی.

برچتی (باک.): برسێتی.

برچی (باک.): برسی.

برچینا (باک.): برسێتی، (باک.) برچتی.

برد (باک.): قامیش، زەل.

بردان: جووێکردنەوە، هەلاّواردن، پێشبرکە.

بردەبار: بارکێش، پشوودرێژ، سینگ فراوان.

برداران: بران.

بردن: (باک.) برن، (هەورا.) بەردەی، چتێک یا گیان لەبەرێک لەگەڵ خۆ بردن.

بردن: لەنێوبردن، لەناوبردن، تەفروتووناکردن، نەبووکردن، هەتاوبردن، سووتان؛ ئاووربردی: ئاگرسووتاندی.

بردنەبەس: بردنەبەست.

بردنەبەست: بەخت بەستن، بەخت ڕەشکردن. بەستن، بەندکردن، ڕێگالێ گرتن.

بردنەسەر: وەسەرخستن، بردنەسەرەوە. گەیاندنەپایان، دووایی پێدان، کۆتاکردن، قسەکەیاندنەسەر، تەواوکردن. بەڵێن و پەیمان بەجێ هێنان.

بردنەژوور: بردنەناوەوە.

بردنەوە: بەپێچەوانەی دۆڕاندن، سەرکەوتن لە یاریدا، قازانج کردن، لە قوماری سوودکردن. دووبارە چتێک بردنەوە شوێنی پێشووی.

بردێر (باد.): بەردیل.

بردین (باک.): جوورە ماسیەکە.

بردیی (باک.): جوورە گوڵێکە.

بڕڕاو: براو، بردراو.

برژان: سووربوونەوەی هەندێ چت بە ئاوور، (هەورا.) برژیان، (دەر.) برشیای. برژانگ، مژۆڵ.

برژانەوە: برینێک، کە دەرمانێکی تیژ و توندی لێدرێ دەبرژێتەوە، نیشانی برین لەکاتی برژاندنەوەیدا.

برژاندن: (هەورا.) برژیاندن، (دەر.) برشاندن، (باک.) براشتن، سوور کردنەوەی هەندێ چت بە ئاوور، برژانن، وورژانن.

برژاندنەوە: ـــ ی برینان: ماتـە، کاڤینـان، قرچانـنـەوە، کەوتێخسـتن، (باد.) کـەواندن، دەرمـانکردنی برینـی تـازە بـە دەرمـانی تونـد و تیـژ تـا تەشەنە نەکات و لیّی پیس نەبیّ.

برژانک (هەورا.): مژۆڵ.

برژانن: برژاندن.

برژاو: سفتە، (فە.) برشیا، چتێکە لەسەر ئاورر برژابیّ. نەـ : خاو.

برژۆڵ: برژانک، مژۆڵ. ڕیشووی خاولّی و ئیتر. بژی گوڵەگەنم و جۆ.

برژیاگ: برژاو.

برژیان (هەورا.): برژان، (ئەردە.) وورژیان.

برژیانەوە: برژانەوە، قرچانەوە، قرچیانەوە.

برژیاندن (هەورا.): برژاندن.

برس (ئەردە.): برسێتی، (ئەردە.) وورە.

بڕس (ئەردە.): بڕست.

بڕست (ئەردە.): هێز و توانا؛ هەناو(بڕست)ت بڕیم.

برسک (فە.): برسی.

بڕسکان: لە خۆڕا قسە و پللار ئاوێژتن. هەڵگەڕانی شیر: بڕکانەوە. ـــ ی چێشت: ڕەپسین.

بڕسکاندن: ـــ ی قسە: بە بیّ دەستەلاّت قسەکردن و یا پلار ئاوێژتن. ـــ ی ئاوات: ماخولیای ئاوات بوون.

بڕسکاو: هەڵبزڕکاو، تێکچوونی شیر.

برسی: (باک.) برچی، (هەورا.) ئاورا، وورسی، (دەر.، فە.) وورسـک، ڕەودین، سێرووژە. ـ بوون: (ڕۆژ.) هـەورایی، گیاندارێکـە پێویستی بـە خوواردنێک بیّ، کە بەری دڵی بگریّ.

برسێتی: (هەورا.) ئاورایی، وورە، (ئەردە.) برس، برچتی، (باک.) ناز، سێرووژەیی، پێداویستی گیاندارێک بۆ خوواردنێـک، کـە بـەری دڵـی بگریّ.

بڕش(فە.): کەڕوو. ـ هەڵینان: کەڕووهەڵێنان.

بڕشانەوە: برژانەوە.

بڕشاندن: برژاندن.

بڕشت: بڕین، زۆر، پێز، پیست، ڕێژە و فەڕ، بـەـــ : بـە پێز و ڕێژەوە (بـە بەرەکەتە)، هێز، توانایی. سەلیقە، لیّ هاتوویی، ووشیاری، زانایی، بـە ـ : بەسەلیقە، کارزان. ـ دار: پڕزۆر، هەراش، توانا، بەسـەلیقە. ـــ ی ئاسن: وورردە ئاسن، کە بە کارتیغ یا چتێکی تر ڕنرابیّ. ـ ی بەرگەرروان: ئـەو پارچـە وورد و بـڕاوو فڕێدراوانەیـە، کـە بـیّ کـەڵکن و فڕێدەدرێـن، پارچەی سەرەمقەست. تیژی مقەست و تیغ؛ ئەم سیخە زۆر بەبڕشتە.

بڕشـهەلاتن: تەنگەنەفـەس بـوون و پیشـهەلاتن لـە گـەرمان، نـان و یـا چێشتەکە برشی هـەڵێناوە واتا لـەبەر کۆنـی و یـا لـە گـەرمان کـەڕووی هەڵێناوە یا لەبەر بوغ و هەڵم.

بڕشیا(فە.): برژاو. (هەورا.) ـ ی: برژان.

بڕغی: بوڕغی.

بڕفێن: ڕفێن.

بڕفێن بڕفێن (ئەردە.): فڕان فڕان.

برڤالەک (باک.): پێشگیرە، بەرهەڵبێنە.

برڤاندن (باک.): بریقاندن، تروسکاندن.

برڤەندەرە (لو.): چەقەڵ.

برڤین: تروسکان، بریقەدان.

برک: ژان و برک. ژانی دەمارەکانی لاتەنیشتییە، کە لەبەر سـەرمان ڕوودەدا دووای قۆڵنج پەیدا دەبیّ چارەی ئارەقەکردن و قوڵنج شکاندنە. (زا.) ئەستێر، ئەستێرک، کە ئاوی لەبەر نەڕوا یا کاتییش بیّ (حەوز). بوغ و هەڵمی چاڵاو یا ژوورێکییە، کە هەوای پیس بوو بیّ. (دەر.) بووخاوە (گیایەکە)، (باک.) حەوز، (زا.) تووڕە، سەرگەرم. پەل، ـــ یّکی تێگرت: پەلێکی بۆ ئاوێژت. (ئەردە.) چەلاّکێکە، کە بەری دارانی لە لکە بەرزەکانی پیّ لیّ دەکرێتەوە.

بڕک (باد.): قرخێنە، قرقێنە، قرپ. (ڕەوا.، هەو.، دزە.) بڕکەی شووتی و گندۆرە و خەیار و ترێزوو و شەمامە و کوولەکە و ئیتر. پارچەداری چکۆلەو بڕاوە بۆ سووتاندنیّ وەکوو هی بارەداران. پنجکەدار.

برکانەوە: هەڵبڕسکانی شیری.

برکە: پەل: برکەیێکی تێگرت، واتا: پەلێکی پێدادا.

بڕکە: بڕ، یارەما، (هەورا.) تەرز، (هەو.، دزە.، ڕەوا.) بڕک، گیایەکە توولە و قۆڵ باوێژیّ و بەزەویدا بلاّوبێتەوە وەکوو: بڕکەی هاروی، بڕکەی ترێزوو، بڕکەی کاڵەک، بڕکەی شووتی، بڕکەی گووژاڵک و ئیتر، گۆم، گۆڵ. (ڕۆژ.) بڕکە مەڕ: پارچە مەڕێکی کەمە، کەلە. پلـلار، پـلار، کوڵەبڕک. گیایەکی بۆنخۆشی کووێستانییە ئاژاڵان باشی دەخۆن. بڕ، بڕشت، تیکە، بچڕ.

بڕکەبڕکە (ڕۆژ.): پارچەپارچەی مێگەلە مەڕان. (هەورا.) ددانە ددانە، (بابا.) دیانەدیانە. کەمکەمە، بڕبڕە.

بڕکەبۆنخۆشکە: بۆنخۆشکە (گیا).

بڕکەمەڕ (ڕۆژ.): (ڕۆژ.) بڕکە، پارچە مەڕێکی کەمە.

برکدان: فڕێدان.

بڕکردن: توانایی بەپیّ ڕۆیشتن: بەپیّ بڕناکەم: بەپیّ ناتووانم بڕۆم، گەیشتن، جیّ گرتن و پێکهاتنی فەرمان و قسە، جیاکردنەوە، هەلاّواردنی ئاژاڵان و ئیتر، دابەشین، کشان، تووانای بوون، ڕیّ کردنەوە.

بڕک کردن: پەل هاویشتنی پنجە شووتی و گندۆرە و ترێزو و ئیتر.

بڕکیّ (باک.): جوورە گەمەیەکە.

بڕگە: شووێنێکە لەزیّ و ڕووباراندا، کە بڕیدات و مرۆ بتوانیّ پێیدا بپەڕێتەوە، پاگە. (بابا.، جا.) پلار، پللار. لەلەی قەراخی هەندیّ چت.

بڕگەبڕگە: چتێکە لە لەی زۆر بیّ.

برم (فە.): برژ.

برمانە (خۆ.، دەر.): (هەورا.) دەنکەنار، دەنکی هەناری ترش بە ئاو و گۆشـتەوە ووشـک دەکرێتـەوە زسـتانان بـەخوویّ وە دەیخـۆن و لـەناو چێشتێشی دەکەن.

بڕمە: جوورە شیرینایێکە لـە هەویر و شـەکر و گوێـز دروسـت دەکـریّ. نالەی تادار. بڵمە، دەنگی وورچییە.

بڕمەبڕم: نالەی نۆبەتیّ دار، بڵمەبڵم، بۆڵەبۆڵ، ناڵەناڵی تادار. دوواندن و تێڕاخوڕین بە قسەی قەبەو درشت.

برم برم (باک.): دەنگی ووشترییە.

برمێن: بەکار و ئازا و بە بڕشت.*

بڕن (باک.): بردن، هەڵگرتن، گرتن. پێشڤە ـــ: بردنەپێشەوە. ـــ سەری: تەواوکردن، بردنەسەر، بەرە: ببە.

بڕناخ: لووت، کونەلووت، تفنک، لە بوڕنی تورکی وەرگیراوە و کوردی نیە.

بڕناخە: لووت، کونەلووت، ئەوەش لە بوڕنی توورکی وەرگیراوە.

بڕننە: بڕندە، تیژ.

برنج: دانەوێڵەییێکی سپی و زەرد و ناسراوە و وە گەنمی دەچێ. چەڵتووکی پاککراو، چەند جۆرێکە لە کوردستانێدا. ١) گردەیەنەگازە. ٢) سەدری. ٣) گەرمە: زووڕەس. ٤) ساردەدرەنگ پێدەگات ئاوی پاییز دەخوواتەوە. ٥) مەولەوی. ٦) عەنبەر. ـــ ی گردە. ـــ ی سەدری، شینایی برنجی.

برنجاڕ: شووێنی مەرەزە.

برنجە: مسی زەرد، پرنج: کانێکی زەردە چتی لێ دادەڕێژرێ.

برنج بەدۆ: گوونینە، کردۆڵ، چێشتێکە لە برنج و دۆ یا ماستاو دروستدەکرێ وەکوو دۆینە ڕونی بەسەردادەکرێ و گیای تێ ناکرێ.

برنج بەشیر: شیربرنج.

برنج چێن: کەراخ.

برنج کوت: کەسێکە بە پارە برنجی بۆ ئەم و ئەو بکوتێ بە دنگ یا بە ئاش.

برنجۆک: تەنراو و چنراوێکی تەنک و کونکونە ژنان دەیکەن بە کراس و دەسماڵ.

برنچە: مسی زەرد.

بڕندە: بڕێن، بڕ، بڕۆک، ببڕ، تیژ، تیغێکە بڕندە بێ.

برنک: کەلەخ، مقەستێکی زۆر گەورەیە ئاژاڵی پێ دەبڕنەوە، جەوی ئاژاڵ بڕینەوە.

برنکە: برنک.

برنکدان (ئەردە.): فڕێدان.

بڕنووتی: دەرمانێکە لەگەڵ تۆزی توتنی لە لووت دەکرێ بۆ پشمین، ووشەیەکی تورکییە.

بڕۆ: بوروو، (باک.) هەڕە، (فە.) بوریە، بڕوو، (ژا.) بشۆ، (زا.) بڕی، (هەورا.) بلۆ، لووە. بچە، بچوو، بچۆ، هەڕۆ، لووە، هولوو، (شوا.) ڕۆوڕێ، فەرمان و تێڕاخوڕینە بۆ یەکێکی ئامادە تا بڕوا.

برۆ: (بۆتا.) بروە، (باک.) برە، (سوور.) بریی، (باک.) بروو، ڕێزە موویەکی کەوانەدارە بەسەر کالانەی چاوەوە. جوورە ماسیەکە.

بڕۆک: ددانەکانی پێشەوەن چووار لە سەرێ چووار لە خووارێ.

بروو (باک.): برۆ. قامیش. گەرمەژان، دەردوئێشی منداڵبوونێیە.

بڕوا: باوەڕی، بەقا، بایەخ، باوەڕ. ـــ کردن: باوەڕکردن. بڕوانە، تەماشاکە.

بروازی (شەم.): بەروازی، ئاوەژوو.

بڕوانە: بنۆڕە، بنووارە، تەماشاکە.

بروویتای (باک.): بەرامبەری، بەربەرەکانی.

برۆپەیوەس: برۆپەیوەست.

بڕوای: باوەڕی، ئارەزوو، کرانەوە؛ دڵم ـ نادا بچمە ماڵی بەهەشتی واتا دڵم ناکرێتەوە یا مەیدان نادات.

برووز سەندن: زۆر بوون، چڕەبوون.

برووساندن (باک.): پڕیشک ئاوێژتنی ئاوور، تروسکەدان.

بڕووسک: کەم. ـ ێکم ئاوبدەیە: کەمێکم ئاو بدەیە.

برووسک: ئاورێکە لە کاتی لێکدانی دووپارچە هەوراندا لە زەوی دەدا. شمشەی برووسک: تیرێژ، ئادارەی برووسکێ، (باک.) بەلەدی. چەنی بروسکێ، (باک.) بلێچ. نێوی نێرینانە.

برووسکاندن: برووسکین، برووسکەدان.

برووسکانەوە: تروسکانەوەی هەندێ چتە لە دوورەوە.

برووسکە: تروسکە. هەورە تریشقە، هەورەتریشکە. برووسک، چەخماخە و ئاگرێکە لە هەور یا لە وێککەوتنی دووچت پەیدا دەبێ. تەلگراف.

برووسکەدار: تروسکەدار، (باک.) بڕەوش، (ئاو.) خشەنیتە، بریقەدار. ـ ی: بریقەداری، بریسکەداری.

برووسکەدان: چەخماخەدانی هەور. سەرهەڵدانی ئازارێکی کت و پڕ و تیژە.

برووسکیان (ئەردە.): برووسکەدان، ئێشان، برووسکاندن. چەخماخە وەشاندن، برووسکەدان.

برووسکین (باک.): برووسکاندن.

برووسین (باک.): پڕیشکدان، درەخشان.

برۆش (باک.): شیرازە، بندروو. ـ کرن: شیرازەکردن. غارا، زۆر بەز. (زا.) بەرۆش، دیزە، دەستەمەنجەل.

بڕۆش: بڕوێش.

برۆشکەخەو (هەورا.): خەوەکوتکە.

برووش: بڕوێش.

بڕووش (باک.): سەرخۆش، گێژ.

برووغ (باک.): بەفیز، فیزدار، بەهەوا. ـ ی: فیزداری، هەوا، فیز.

بڕۆک (خۆ.): هەشت ددانەکانی پێشەوەن چوواریان لەسەرەوە و چوواریشیان لە خووارەوەن لە نێوانی دڕۆکێ دان. بڕندە، بڕ، بڕێن، ببڕ.

برۆقەیتان: برۆی وەکوو قەیتان باریک.

برووکان (بابا.): برووکانەوە، درەوشان، وورشەدان.

برووکانەوە: درەوشانەوە، وورشەدان، تروسکانەوە، پرووکان.

برووکە: ڕەوشەن، رووناک.

برۆکەوان: برۆ چەماوە وەکوو کەوان.

برۆکی خووارەوە: کانکەر.

برۆی (هەورا.): برۆ.

بڕوێش: قڵۆشە، (هەورا.) هولۆشە. (دەر.) هورووش، وولۆشە، برۆش.

بڕوێش کردن: ئاخۆتنی پڕ هەڵە؛ بارام کەوتە بڕوێشکردن، واتە کەوتە قسەی پڕو پووچ و بێ سەروپێ، مووکردن.

برویشین (ئەردە.): چێشتی برویشی.

بروێن: ئاژوەر، شۆفێر.

بروێی: برِوایی.

برە: جوورە ماسییەکی دەریاییە. برۆ.

برە (باک.): هێز، زەبر، تین.

برهاڤ (باک.): کۆ. ــ کردن: کۆکردنەوە.

برهان (باد.): برژیان.

برهەک (باک.): مشار.

برهۆک (باک.): مشار.

برهەک + برهۆک

برهین (باک.): برین.

برێ: گۆترە، برە، نەختێ.

برێ: خۆزگە، بریا. لەبرێ چوون. پتر برژان: هێلکەکە لەــ چووە ئەوەندە برژاوە.

بری: تامەزرۆیی، تامەزرۆ، تینوێتی. ــم شکا: تامەزرۆییم شکا. ــ ناشکێ: تامەزرۆی ناشکێ.

بری: بریا.

بریی: برێتی، خۆزگە، بریا، کاشکی. بات، جیات، لەــ: لەباتی، لەجیاتی. (زا.) برۆ.

بریا: مرازی ئاواتخوازتنە. خۆزگە، بری، برێ، بریان، (خۆ.) خۆزی، برێ، بریکەنێ، کاش، کاشکی، بری: بری بەبری خوەوای بایە؛ بریا کوردستان بووبایەوە یەکپارچە.

بریار: بەڵێن و چلۆنی و شێوەی کرین و فرۆشتن. چەشنی برینی بەرک. تیغی ــ: تیغی برندە. لە مەجازدا بۆ مرۆڤیانیش بەکار دەبرێ.

بریاگ: براو، بردراو. ــ دان: لێ بران، لێ بزربوون، هەرێ کردن.

بریان: بریانی، گۆشتی برژاو و یا سوورکراوەوە. ــ کردن: گۆشتەکردنە بریانی لە ئاوزگی مریشک یا بەرخ باخنرێ و لە رۆنیدا سوورکرێتەوە. بردران.

بریان: پسان، بران، پچڕان، پچەڕان، پروسقیان.

بریانەوە (هەورا.): برانەوە، لەت بوون، پسان، بڕینەوەی ئاژاڵ، دوایی هاتن.

بریاندنەوە (هەورا.): براندنەوە.

بریانی: نێوزگی مریشک، یا قەلەموونە و یان بەرخی پڕدەکەن لە برنج و کشمیش و بادام و لە نێو مەنجەڵیدا دەیکوڵێنن. گۆشتی برژاو یا سوورکراوەوە.

بریو (هەورا.): براو.

بریە: گۆترە، برپار، دەمبر، گۆترمە، تەی، برە، مختە. لەــ: لەگۆترە. پەیمان، بەڵێنی. ــ دان: پەیمان و بەڵێنی دان، بریار.

بریەی (هەورا.): برین.

برێتی (جا.): لەبری، لەبرێتی. جیات، باتی، بریتی، وەجەڵ، وەج.

بریخە: بریقە. یەخەیەکە بۆ قایی لە دیوی ژوورەوەی ئێخەی کراسی دەدروێ.

برێژ: رێژندە، دارێژەر. قاڵبێکە چتی شل و یا تواوەی تێدا دابرێژرێ.

برێژەوەدان (رۆژ.): گۆشتی لە نێورۆنیدا سوورکردنەوە.

برێژنای (هەورا.): برژاندن.

برێژیا (هەورا.): برژاو.

برێژیای: (هەورا.) برژان.

برێسبرێس: سمرسمر.

بریسک: بریسکە، تروسکەی شیری.

بریسکانەوە: تروسکانەوە، (ئاو.) خشا.

بریسکاندنەوە: بریقاندنەوە.

بریسکە: ترووسکەی ئاووشووشە و تیغ و نیتر، کە خۆر لێی بدا.

بریسکەبریسک: ترووسکەی یەک لەدوای یەکتری.

بریسکەدانەوە: ترووسکەدانەوە، تیشک دانەوەی شووشە و چتی لووس و روون لەبەر خۆر.

بریسکەر: ترووسکەدەر، شەبەقدەر.

بریسک و هۆڕ: بریسکەبریسکی زۆر.

برێش (ئەردە.): برِوێش.

برێشت (ئەردە.): برینی کاڵا. بریار: ئەو کەوایە ــ ی جوانە: بریاری جوانە. برشت.

برێشتە (هەورا.): برژاو.

برێشتەی (هەورا.): برژان.

برێشکە: (ئەردە.) دانە. قەلینۆک، برێشک. دانەوێڵەی برژاو لەسەر ساج.

برێشگە: برێشکە.

برێڤ (باک.): ئاگادار، ووشیار.

برێڤ (باد.): تووکی بەری مرۆڤانە.

بریڤا: ناوی دوونێلی کوردن یەکێکیان لە ناو دەڤۆریا لە هێڵی ئامووەدە و یەکێکیش لە ژووررووی باژاری ستەورییە.

بریڤان (باک.): ووشیاربوون، ئاگاداری کردن. ترووسکان، برقان.

بریقانەوە: ترووسکانەوە، بریقەدانەوە.

بریقاندن: ترووسکاندن، برقاندن.

بریقە: بریکە، وریشە، ورووشە، برووسکە، ترووسکە، درەوشانەوەی شووشە و ئاوێنە و چتی تر لەبەر هەتاو و چرا.

بریقەدانەوە: برووسکانەوە، چریسکانەوە.

بریقەبریق: تروسکەی یەک لە دووای یەکتری، ترووسکەترووسک، بریسکەبریسک.

بریقەدار: بروسکەدار، تریسکەدار، چریسکەدار. ــ ی: برووسکەداری.

بریقەدانەوە: تروسکانەوەی ئاوێنە و یا شووشە و چتی تر لەبەر هەتاو و چرا.

بریق و باق (رۆژ.): (موک.) شەبەق، وەکوو رووناکی ئاوێنە لەبەر تاوێ بدرێتە دەرەوە.

بریق وهۆڕ: تروسکەتروسکی زۆر.

بریك: ئافتاوە، لوولینە.

بریكان: تروسكان، برقان.

بریكاندن: تروسكاندن، برقاندن.

بریكە (ئەردە.): بریسكە.

بریكەنێ: بریا.

برێكە: تاوێكە، ماوەییێكە.

برێن: برندە، بڕ، ببڕ، بڕۆک.

برین: (کە.، زەن.) زام. زەخم، (هەورا.) ڕیش. (باک.) قەشفووس، کۆڤان، کوول.

برێن: برینگ، بڕەوە، ببڕ.

بڕین: بەمشار و چەقۆ و چتی تیژ دار و چتی تر دەبڕێتەوە، پساندن، پچڕین، کوتکردن، پەلکردن، قەدکردن، پارچەکردن، کەرتکردن، برهین، تەرەفاندن، (باک.) براندن، قەتاندن، قەژیلاندن، ژێکرن، قەڵەمکردن. بڕشتی دە غڵ و دان و میوە و ئیتر.

بڕین: ووتوو وێژ بڕینەوە: کۆتایی پێدان. هەنگوین لە شانە دەرهێنان. لە(ڕیان) ەوە: ئێمە گوو بکەین. ڕێگابڕین، ڕۆیشتن. جلک ــ : بڕینی پۆشاک.

برینە: برنگی ئاژاڵ بڕینەوە. ژانگرتنی ئافرەتە لەکاتی منداڵ بوونیدا.

بڕێنە: بڕینەوەی مەڕ و بزن، پاچینەوەی مەڕ و بزن.

بڕێنەچی (ڕۆژ.): برینگچی، ئەو کەسەیە ئاژاڵان دەبڕێتەوە.

بڕینــەوە: بڕینی دار و کوتاڵ و باخ و باغچان دوورکەرت یا چەند پارچەکردن. بڕینەوەی ئاژاڵان واتا خوریی مەڕ و مووی بزنان بە برینگ لێ کردنەوە. ــ ی قسە: کوتایی پێدان، دوایی پێهێنان. گرتنەوەی ساوا لە مژینی شیری دایکی. پایەداری، مانگانە یا ڕۆژانە و یا سەردا بڕینەوە (دیاری کردن). منداڵ لە شیری گرتنەوە. پچڕین، پچەڕین، پارچەکردن.

برین پێچ: ئەوەی برین تیماردەکات و دەیپێچێ.

برینــدار: زینبری، زامــدار، زەخمــدار، زامــار، کۆڤــاندار. ــ بــوون: زامداربوون. ــ کردن: زامدارکردن. بە چتی تازە و ساخیش دەڵێن، کە کونی تێ بووبێ و یا خەوشێکی لێ پەیدا بووبێ.

بریــنداری: زامــداری، زەخمداری، زاماری، (هــەر.) گیایەکە لــە ژاژی دەکرێ.

بریندانس (ڕۆژ.): گیایەکی بۆنخۆشە شوانکارە لە نێو هێزە و مەشکەی دەنێن.

بریــنــگ: (دزە.) جــەوبڕ. (ڕۆژ.) چــارە، چــارگ. (بــاک.) کەلــەغ، هەڤەنگ، (ئەردە.) بڕێن، هەورێنگ. ــ ی ئاژاڵ بڕینەوە، مقەستێکی گەورە و تایبەتییە بۆ بڕینــەوەی مــووی بــزن و خــوری ســپیان. ووشــک، ئیشک و برینگ.

بریــنــگــە: برینگ.

برینگەوان: جەوکار، جەوکەر، بڕێنەچی. ــ ی: جەوکاری.

برینگچی: برینگەوان، (ڕۆژ.) بڕێنەچی، جەوکەر.

برینگچێتی: جەوکەری.

بریو: دەنگ، هەڵڵاّ، قریشتە، گرمە.

بریــوان: (مــوک.) بڵیمان. ئەو تەڕاییەیــە،کــە بــە بێچووانــەوە دەبیــنرێ دووای بوونیان.

بریوبریو: دەنگەدەنگ، هەڵلاّهەللاّ، قریشتەقریشت، گرمەگرم.

بز (باک.، شووا.): بزن. (پر.) بزە، جوورە ماسییەکی گەورەیە. (کۆ.، کە.) چـووز. ــ دان: چـووز پێوەکـردن. زەق، چاویز: چاوزەق، چـاوی داپچڕاو. بەسووکی تەماشاکردن، چاو ــ دان، بزدان. کێڕێکە لە یاری بزێندا دەکێشرێ.

بزانقشتر(باک.): نێری سێ ساڵانەیە.

بزاستر (باک.): نێری سێ ساڵانەیە.

بزافتن: بزاوتن.

بزاڤ (باد.): بزۆز، جووڵە (بۆ مرۆ) ــ بوون یا ــ کرن: جووڵان

بزاڤتن: جووڵاندن، بزاوتن.

بزاڤکرن: جووڵاندن، بزواندن. جووڵانەوە، بزووتنەوە.

بزان: زانا، بەسەلیقە، شارەزا، زانیار، بزیو.

بزاوتن: جووڵاندن، بزواندن.

بزاووز (خۆ.): جووڵە، جووڵەجووڵە، جووڵان.

بــزە: زەردە، زەردەخەنــە، نەرمەپێکــەنین، زەقــەی چــاو، پێکــەنینێکی سووکترە لە زەردەخەنە ددان دەر ناکەوێ. ــ ی خستە سەر لێوان: لەسەر لێوەکانیەوە بزە خۆی نواند. (هەورا.، شەم.) بزن. (کۆ.، پر.) جوورە ماسییەکە سمێڵی هەیە و چاویشی زەردە، (کۆ.) چاونێرگ. تروورکە: بزە.

بزەبز: زەقەزەقی چاوی پێدەکەنێ.

بزەپشتیر (باک.): بزنی سێ ساڵانەیە و مەڕی چوار ساڵانەیە.

بزەفتن: بزوورتن.

بزەکردن: پێکەنینی بێ دەنگ.

بزەکووی (هەورا.): بزنەکێوی.

بزەگرتن: بزەکردن.

بزەڵە: کوودەڵە بەراز، فەرخەیێکە، کە لەخۆیدا هاتبێ و گەورە بووبێ. ــ بوون: گەورەبوون.

بزەلەڕ: بزنەلەڕ.

بزەن: مرۆی ئازا و ولێهاتوو، لێدەر، بکوژ.

بزەن بەهەلوڕ: بلووێربەزێن.

بزەنگ (باک.): جوورە گەنمێکە.

بزبزۆک: چاوبزۆک، چاویز، چاوزەق، کەسێکە چاوی بزبچێتەوە. بزۆز. ناوکی بەری داری قەرەقاجییە، کە داری قەرەقاج کەژۆکی دەگرێت.

بزبزۆکە (هەورا.): ویزویزە.

بزپێوەکردن (بابا.): چووز پێوەکردن، قامک بۆلای قوونی یەکێکی بردن بەگاڵتە، گاڵتەپێکردن؛ بزی پێوەمەکە: گاڵتەی پێ مەکە.

بزد (باک.): ترس.

بزدان (کە.، کۆ.): چووز پێوەکردن. (باک.) ترسان؛ بزیدە: بترسێ. گەمە و گاڵتە و تیز پێکردن. پسان، پچڕان.

بزداندن (باد.): پسـاندن، پچـڕاندن. (بـاک.) ترسـاندن، (بـاک.) بزدهاندن.

بزدۆک (باک.): ترسەنۆک.

بزدۆنەک (باک.): ترسەنۆک.

بزدهان (باک.): ترسان.

بزدهاندن (باک.): ترساندن.

بزدین (باد.): پسان، بەزدین.

بـزر: وون، (هـەورا.) گـوم. پـەنهان، شـاراوە، شـاردراوەوە، بـێ سەروشوێن. ـــ بوون: وونبوون، پـەنهان بـوون، گـوم بـوون. ـــ کـردن: شاردنەوە، لەناوبردن، گوم کردن. (باک.) تۆکەتان، ڕۆنی کەتانی.

بزراڤ (باک.): ئازا.

بزران: تاسان.

بزراندن: تاساندن.

بزربزر: چتێکە کوڵۆکوڵۆ و گرۆگرۆ بووەستێ وەک ڕۆن دووگ.

بزرقیا (هەورا.): بزرکاو.

بزرقیان (هەورا.) بزرکان.

بزرکـان: ڕەنـگ گـۆڕان، هـەڵبزرکان، (دەر.) هـەڵبرکیان، هەڵگـەڕانی شیر، تێکچوونی شیر و ماست و ئیتر کەوا کوڵۆکوڵۆ و گرۆگرۆ دەوەستێ و دەبێتە ئاو و بزربزر بوونی. تێکچوون و شێوانی گیاندار لە ترسان.

بزرکاندن: هەڵگەڕاندن، ووڕێنەکردن.

بزرکاو: هەڵبزرکاو، پچکاو، (دەر.) هەڵبرکیاو، بۆ شیر و ڕەنگی مـرۆڤ و ووتەی ناخۆش. شڵەژاو، تێکچوو.

بزرکردن: گومکردن، وونکردن. (زا.) خۆ هەنوون بە ڕۆنی کەتانی.

بزرکرن: بڕوانە: بزرکردن.

بزرۆک (زا.): زیپکە.

بزری: وونی، گومی، نەدیوی. (باک.) جوورە ماسییەکە.

بزفاندن (باک.): بزواندن، هاندان.

بزفانۆ (باک.): هاندەر.

بزفانۆک (باک.): هاندەر.

بزفین (باک.): بزووتن.

بـزگ (ئـەردە.): پـزووی دەرپـێ. شیلانی سوورە، کـە ژنـان لـە ملیـانی دەکەن، مەرجان.

بزگەل: بزنەگەل، گەلەی بزن.

بزگـۆر: کـەل و پـەلی ناومـاڵ و هی نـاو دوکـانێ. چـەند پارچـە چیـت و شرۆشاڵاتێکە، کە بۆ جل و بـەرگ بیکـڕن یـا کرپیێتیـان. پـەڕۆی کـۆن و شرۆشاڵات، ڕیندۆڵ، تیتۆڵ. پوولی بێ نرخ: ـــ یەکم پێ نیە.

بزگیر: ڕژد.

بزگیلە (ئەردە.): بووکێکە لەناو پەردەدا بێ. گیایەکی بەهارییـە بۆ زۆر دەرمانان بەکاردەبرێ.

بزلە (هەورا.): کاریلەی گچکە، کارژۆڵە، کار.

بزلەبەراز (هەورا.): کوودەڵە بەراز، بێچوڵە.

بزلماجی: جوورە کولێرەیەکە لە پێشدا دەخرێتە سەر ساج تا نیوە برژ دەبێ ئەو جار دەیخەنە سەر مـادە (ڕفێدە) و دیوەکـەی دیکـەی بـە قـاپێ بەسـەر ساجەکەدا دەدرێ. داڕژتنی ووشەکە تورکییە و کوردی نیە.

بزماتە: قرماغی برین، تووێژی ئەستووری سەربرین، بزمەتە.

بزمار: بسمار، مرازێکی دیارە، مێخی ئاسن.

بزمـارە: وورده پووازێکە لـە گێر (بلۆسـک)ی ئاشی دەدرێ تا نەمیزێ، (ئەردە.) مێخەکە.

بزمار

بزمارڕێژ: چتێکە بزماری زۆر لێدرابێ.

بزمارکوت: شوێن و یا بن پێڵاوێکە، کە بزماری زۆر تێکوترابێ. ترێیە هێشووی پڕگلووبێ.

بزمارۆک: بزمەتە، قەتاغەی برین.

بزمان (باک.): بەزمان.

بزمەتە: بزمانە.

بزمژگ (باک.): بزن مژک.

بزمک (باک.، موک.): بزمۆک، بلامک، بەلامک.

بزمۆک (ڕەوا.، خۆ.، سوور.): لـەڕولاراز. (باک.، مـوک.) بزمـک، (دەر.) بەلامک، زاربێن، دەمگوش، بزمۆکە. جوورە لغاوێکـە لـە دار و بەنی دروستدەکرێ لە زاری بەرخ و گوێلکانی دەکەن تا دایکیان نـەمژن، بەڵان پەکی خوواردن و خوواردنەوەیان ناخات.

بزمۆکە: بزمۆک.

بزن: کاریلـەی سێ ساڵانە، کـە چـوو ار بـەهاران ببینـێ دەبێتـە بزن، (هـەورا.، بـاک.) بز، (هـەورا.، شـەبە.) بزە، (هـەورا.، لو.) بووزە، گدێ، (باک.) پەزی ڕەش، بزنە قسر: جووێشتیر.

بزن

بزنانە: شاخانە، پووشانە. جوورە خـەرج و باجێکـە لـە لایـەن مـیری یـا ئاغـاوە لـە خاوەند بـزن دەسـتێنرێ. چـل یـەکی ئاژاڵانـە، کـە لـە لایـەن میرییەوە لە خاوەندەکەی دەستێنرێ.

بزنەبۆش: بزنێکە گوێی شۆڕ و درێژبێ.

بزنـە دۆخـە: بزنێکـە بـۆ دۆو خـوری و بەرەکـەی بـدرێ بـە کەسـێکی بـەو مەرجـە، کـە لـە دوواییـدا تـەنها بزنەکـە بەسـاخی بدرێتـەوە مـاڵخۆی. لەهەندێک شوێندا بەزاوی بەکارەوە دەدرێ بە ماڵە ئاغایە یەکێکی تـر کـە دۆیەکـەی بخۆن بـەڵان،کە ووشکی کرد بزنەکـە بـە کـارەوە دەدرێتـەوە بـە ماڵخۆی.

بزنەڕیشە: گیایەکی بەهارییە، گەڵای وەک کەوەر وایە، بنجێکی بچووکی هەیە گوڵێکی شینکاری هەیە.

بزنەسپی ڕووت: بزنێکە سپیێکی تەواوبێ.

بزنەسیس (خۆ.): بزنەکەژ.

بزنەشاخدار: بزنێکە شاخی هەبێ.

بزنەقوت: بزنێکە گوێی قوت بێ.

بزنە قول (خۆ.): بزنێکە ڕەش بێ.

بزنەکەڕێ: بزنێکە گوێی بچووک و قوت بێ.

بزنەکەز (خۆ.): بزنێکە ڕەنگی سپی بێ، بەڵان بە زەردی بنوێنێ، (خۆ.) بزنە سیس.

بزنەکورانە: بزنێکە هەموو ماڵە ژێر دەستێک دەینێرن بۆماڵی ئاغا هەر کاتێکی کوڕی بێ.

بزنەکۆڵ: بزنی بێ شاخ.

بزنەکێفی: بزنەکێوی.

بزنەکێوی: (باک.) پەزکوێ. بزنەکێفی، وەک ئاسک وایە بەڵام شاخەکانی لکلکن.

بزنەگەل: بزنەل.

بزنەڵ: بزنەگەل.

بزنەمەرەز: بزنێکە تووکی درێژ و نەرم و ڕەنگی جووراوجووری هەیە، (باک.) چوور.

بزنەوان: شوانی بزنان.

بزنەوەس: مەشکەیەکە لە پێستی بزن دروستکرابێ.

بزنەهەمس: بزنێکە دەم و قەپۆزی سوورکاربێ.

بزن بزنانێ: قۆچقۆچانێ، قۆچ لێدانێ، جووره گەمەیێکی منداڵانە.

بزن تڕێنە (بل.): چلە گیایەکە دوو بست بڵند و گەڵای وەک کەوەر وایە سێ کەڵی دەردەکات و هەر یەکەی گوڵێکی ڕەنگاو ڕەنگ دەردەکات بنەکەی خڕە وە پیوازێکی گچکە دەچێ، کە بزن بیخوا لەبەر تیژی ڕاوێڵێ.

بزنەلەڕ (دەر.): (زەن.) بزن مێرگ، باڵندەیێکی بۆری گەورەیە وەکوو قازی وایە گۆشتی دەخورێ، بزلەڕ.

بزن مژ: بڕوانە: بزن مژە.

بزن مژە: شینشینک، (بابا.) قۆڕی، قومقومە، قومقومۆک، بزن مژ، بزن مژۆک، بزن مژک، بزن مژک، (بل.، موک.) بزن مشک، زیندەوارێکە لە چەشنی مارمیلکەی و هێندەی پشیلەیێکی گەورەیە بێ تووکە پێستەکەی دەکەنە ڕووکێشی کالانی خەنجەر و شیری و چنگی وە چنگی منداڵی دەچێ. ـــ لە ڕووی ئەوەوە بزنان دەمژێ ناونراوە بزن مژە.

بزن مژەک: بزن مژە.

بزن مشک: بزن مژە.

بزن مێرگ (زەن.): باڵندەیێکە وە لەگلەکی دەچێ بەڵان لەش و دندووک و پێی ڕەشە، (دەر.) بزن لەڕ.

بزنێری: گیایەکی بەهاری و کوێستانییە گوڵێکی سپی واشی هەیە.

بزۆ (باک.): بووز، دار حەیزەران.

بزوو: بڕوانە: بزۆ، (زا.) داری بی.

بزووان: جوڵان.

بزواندن: بزاوتن، جماندن، جەمچقاندن، چەلقاندن، چەلکاندن، بزوێندن، (باک.)بزڤاندن. هاندان. فیتدان.

بزواندنەوە: جوولاّندنەوە، هۆژاندنەوە.

بزۆت: (دەر.، هەورا.) سەلکەبزۆت، (زەن.) پەلەبزووت، نیمسۆز، (هەورا.) سەرچلۆسک.

بزووت: بزۆت.

بزووتک: بزووت.

بزووتن: جووڵان، جووڵانەوە، جمان، جوومان، (لک.، لو.) ئاخێزکردن، جەمچقین، لیان، (ڕۆژ.) جمین، وەرزین، چەلقین، چەلکین، (باک.) لەبتین، بزڤان، جەمین، هۆژان. ـــ ی مەمک: جمان، جومان، هاتنەخوارەوەی شیرە لە مەمکی بۆ منداڵی.

بزووتنەوە: بزاڤکرن، بزاڤ بوون، جووڵانەوە، جڤین، هۆژانەوە. سەرکەوتنی نرخی چت. پتربوونی ئاو.

بزۆز: سەربزێو، تۆلاز،دەست بزێو، چارقاپ، حالۆرە، بزێناوێ، تۆسن، تۆلاز، بزاڤ، جەربەزە، جرەن، بزۆک، هەلکۆ، بزێو، (باک.) کرمی پەنیری کۆن، قەشقە، قەشکە، مۆزانە، زیندەوار، جروجانەوەر. ـــ ی: تۆسنی، تۆلازی، بزۆکی، جرەنی.

بزووزن (ڕەوا.، هەو.): سووژن.

بزۆک (باک.): جوورەدارێکە. بزێو، بزۆز. گیانلەبەرێکە زۆر زگ و زا بکا و هەموو ساڵێکی بزێ.

بزووک (ئەردە.): بزۆز، بزێو.

بزۆکی: بزۆزی، جرەنی.

بزوێن: جووڵێنەر، جووڵێن، (باک.) بزڤانۆ، هەلکۆ. سەر و بۆر و ژێر لە ڕستەسازیدا. هاندەر.

بزوێنە: سەر و بۆر و ژێر لە ڕستەسازی ئارەبیدا.

بزوێندن: بزواندن.

بزێزی: گیایەکی بەهارییە کوێستانییە سێ چوار لق دەردەکات گوڵێکی سپیپات دەگرێ.

بزێر (باک.): زێرن، زێرین.

بزیسک: پزیسک.

بزیشک: پزیشک.

بزێف (باک.): زێوین.

بزێن: جوورە گەمەیەکی منداڵانەیە، گێرێکی گرد (جغزێکی خڕ) دەکێشن یەکێکیان دەچێتە ناویەوە و ئەوانی دیکەش تێی هەڵدەدەن.

بزێناوی: بزۆز.

بزێو: بزۆز، کەسێکە، کە زۆر بجووڵێ.

بزێونە: بزوێنە.

بزێوی: بزۆزی.

بزیی: ڕەشە وولاّخێکە، کە پێی نابێتە سێ چوار ساڵییەوە.

بژ (باد.): بێجگە، جگە، بێ لە. ـــ لەوی: بێجگە لەوی. (هەو.) قەڵچغە بارێکەکانی گوڵەگەنم و جۆ و گوڵە پێغەمبەرە و نیترۆ. لق و پۆپی داران. ـــ ی: تووکێکی درێژە بە نێوچاوانی وولاّخانەوە و بە یالیشیان دەڵێن ـــ. مووی گیف، پژ.

بژار: ئەژمار، (دەر.) ووژار، (باک.) ئادە، ئەشێف، (هەورا.) کشکە، ووجز، (هەو.) تەلبیش. ـــ کردن: هەڵبژاردن، ئادەکرن. پاک کردنەوەی باخ و باخچان لەو گیایانەی، کە زیانیان پێدەگەیەنێ. دژین، خوراندن.

بژارە: دژین، خوراندن. هەڵبژاردە، بژاردە. ـــ کردن: هەڵبژاردن، ژماردن. ڕاستکردنەوەی ڕایەڵی جۆلا، کە پاش و پێش بکەوێ. تاوان، بژاردە.

بژارەکردن: خەمزڕان و خەیاڵکردن لەبەر مەراقێک: من ئەمشەو تا بەیانی هەر لە ــ بووم. هەڵبژاردن، ژماردن.

بژاربر: بژارچن.

بژارتن (باک.): بژاردن، هەڵبژاردن، بژاردنی دانەوێڵە.

بژارتۆ (باک.): بژاردە، ژماردە.

بژارتی (باد.): برژاو.

بژارچن: (کۆ.) بژارکوڵ. (باک.) ئادۆدە، ئادووەدە، بژاربر، (هەورا.) گلێچ، ئاوکەت، بژارکەر، ــ ی گچکە: گلچک.

بژاردە: دەستەچن، هەڵبژاردە، هەڵبژێرراو، پەسندکراو.

بژاردە: هەڵبژاردە، دانسقە، دەستبژێر، دەست ئەژمێر، (باک.) بژارتۆ، هەڵبژێردراو، سەرگوڵ، سەرتۆپ، ووژانە.

بژاردنەوە: دووبارە بژاردنی چتێکی. گێڕانەوەی خەون.

بژاردن: ئەژماردن، (باک.) بژارتن. ووژاندن، ژماردن. هەڵبژاردن، دەستە ژمێری. بۆ ــ: تۆڵەی زیان دانەوە. پێ ــ: پێ دانان، تۆڵەی زیان لێکردنەوە. پاکردنەوەی ووشکە دانەوێڵە لە زیوان و ئیتر.

بژارکەر: کرێکار و کەسێکە هەر بژاری بکات.

بژارکردن: خاوێن کردنەوەی شینایییە لە گژ و گیای بێگانە و بێ سوود. دزین، خوراندن.

بژاڵ: هەژگ و پژاڵ.

بژانک (باک.): کەرەستەی ڕازانەوەی ژنان.

بژانگ: ڕیزە مووی سەرپێڵووی چاوانە. مژۆڵ. قەلداس. ڕیشووی چت. خۆدزین.

بژاندن: برژاندن. هەڵبژاردن.

بژە (جا.): کەسێکە کەچەڵ و سەیر و زۆرزان و عەیار و شەیتان بێت. (بل.) بەش، پش، پشک. ئەو نەختە هەنگوینەیە، کە دووای بڕینەوەی بۆ هەنگانی لە نێو خەڵفەکەدا دەهێڵنەوە.

بژبژە: پەسپەسەکوڵە، پسپسەکوڵە، جاڵجاڵۆکە.

بژشک: پزیشک، پزشک. ــ ی: پزشکی.

بژن: ژندار، خاوەنژن.

بژنک (باک.): پزیشکی ئاوو ئاووریییە، پرشنگی ئاو و بەردە لە کاتی شکاندنیدا.

بژنیاگ (ئەردە.): هەڵبژێردراو، بژاردە، پەسندکراو.

بژنین (ئەردە.): هەڵبژاردن، پەسندکردن. بژارکردن، پاک کردنەوە.

بژووژن (زا.): سووژن.

بژۆل (شا.): مژۆڵ.

بژوولک (باد.، بار.): مژۆڵ، برژان.

بژۆن: بەشارەت، وورە، تووانا، زەهلە، کۆکی. لاوچاک، جووان.

بژوون: کۆک، پۆشتە، ئازا، (باک.) جل و بەرگ و لەشی خاوێن. (خۆ.) گووارا، سازگار، جووان، تەندروستی، سوودمەند بۆ لەش. ــ ی: پۆشتەیی، سازگاری، جووانی، تەندروستێتی.

بژووین: پاک، خاوێن.

بژوێن: جێگایەکی بۆ مرۆ و ئاژاڵان باشبێ و ژیانی تێدا چاک بگوزەرێت. لەوەڕی زۆر و زەوەند.

بژی (باک.): بمێنە، هەربژی بە ژیانێکی تەندروستی و سەربەرزی. بژی ووڵاغ: یاڵ. ــ گیایان: لیف. (هەو.) قەڵچغە باریکەکانی سەری گوڵەگەنم و جۆیە، قەلداس، (موک.) داسوو.

بژیاگ (ئەردە.): بژاردە، هەڵبژێردراو، پەسندکراو.

بژیان (باک.): ئارەزووکردن، بیژە: ئارەزوویکە.

بژی بژی: گۆلەگۆلە، گووێلکی پێ بانگ دەکرێ.

بژیر: زیرەک، ووریا، بژار، بژاری بێستان و ئیدیکە.

بژێردراو: ئەژمێردراو.

بژێلک (سوور.): مژۆڵ.

بژین: (سوور.) لەکاتی ئافەرین و شاباشیدا بەکاردەبرێ، بۆ گەلە. (باو.) پاک و خاوێن، جووان، (باد.) بژوون. ساغ و تەندروست بوون.

بژێو: خواردەمەنییێکە، کە هۆی ژیانی مەردومی بێت.

بژیو: ژی، ژیوار، گوزەران، زیندەگانی.

بژیی: هەربژی بە ژیانێکی خۆش و بەختەوەرانە. چەند موویەکە لە پێش نێوچاوانەوە لە لایەن لادێیی و کۆچەرانەوە دەهێڵرێتەوە.

بس: بستی گیاندار. بلۆسکی ئاشی، بستی ئاشی.

بسات (ئەردە.): مایە، ساز، زەوینە.

بساف (باک.): چوست و چالاک. (باک.) ــ ی: چوستی، چالاکی.

بسام (باک.): پەرژین، زەوییەکە دروێنەی لێکرابێ.

بسە (ئەردە.): بستە.

بسەرخووە (باک.): ئازاد، سەربەست. (باک.) ــ ی: ئازادی، سەربەستی.

بسەرڤەهاتی: بەسەرهات.

بسەرکەتن: وەسەرکەوتن. ڕزگار و قوتاربوون.

بسەرهاتی (باک.): بەسەرهات، سەربردە.

بسبسۆک (باک.): چۆڵەچرا، شەوچرا، گوڵەنستێرە.

بسهۆر (باد.): نۆکەر، بندەست.

بست: (زەن.) بنست، بنگس، بهۆست، (باک.) بۆست، بنگوست، (باک.) پانی دەستی کراوەوەیە لەسەری قامکە تووتەڵەوە تا سەری قامکە گەورەی. (باک.) شووشەی چکۆڵە. (باک.) شیشەی تفەنگێ و کەبابی. بلۆسکی ئاش، (زا.) بستک.

بستام (باک.): مەرجان.

بستان: بوستان، بێستان، باغی گوڵ و گوڵزاران. لە بنچینەدا بۆستانە یا بێن ستانە وە یا بۆیستانە، جێگای بۆنی خۆش.

بستە (موک.): پارچە ئاسنێکە لەسەر تەندووری یا لەسەر ئاوورگێ دادەنرێت بۆ ئەوەی، کە دیزە و مەنجەڵی لەسەر دانرێ، بستۆکە، بیستیک. (خۆ.) ساقەت، لاسک و قونچک و ساقەتەترێیە. (کۆ.) پلە. ــ لێدان: پلە لێ دان. (گەر.، کۆ.، هەو.) بلۆسک، (هەورا.) بندەق، میلێکی ئاشییە لەسەر ئەوەرەی دادەنرێ بەرداشەکەی سەرەوەی

لەسەر دەسووڕێ. (باک.) فیزدار، بەفیز، بەهەوا. چتێکە وەک چەقالە سووێر دەکرێ و دەخورێ. چەقەنەی دەست. سەربەست: بارام ـــ چووە ماڵی ئاغا.

بستەلێدان: چەقەنەلێدان.

بستەهی (باک.): فیز، هەوا، لووت بڵندی.

بستێک (باک.): شیشەی تفەنگێیە. شیشەی گۆشت برژاندێ.

بستوو: بلۆسک، باسک، (هەورا.) بستی، مله، کەڵ، کەلوو، کەل، هەوراز، کۆسپایی، گردو مله و پارچە خاکێکی کەمێک بڵندە.

بستۆرە: بەستۆرە.

بستۆکە (ڕەوا.): بستەی سەرتەندوورێیە.

بستێ: بڕوانە: چیای بستێ.

بستی (هەو.): بستوو، باسک، بستی، (هەورا.) مله، هەوراز، گرد، مله یا پارچە خاکێکی نەختێک بڵندە. (باک.، بار.) کلۆش دووای دروێنەی بنی دەغلان. گۆشەدار، خاوەند قولینچک. ساقەتەی ترێ و هەموو میوەیێکییە. (خۆ.) شیشەی تفەنگێیە. (بار.) لک و کلکەی شاخانە.

بسک: قاو، لا، (فە.) ئەگریجە، زولف، (هەورا.) زڵف، ئەو لزگە موانەیە، کە ئافرەتان بە لاجانگیانیدا شۆڕ دەکەنەوە، ئەگریجەی درێژە. (شو.) کولانەی مریشکان. (فە.) قولانج. (فە.) باڵەخانە، کۆشک.

بسکە: کەیفخۆش، شادی، بز، ڕووگوشادی و زەردەخەنەیەکە لە ڕووی کەسێکیدا پەیدا دەبێ، کە سەر و دڵ خۆشبێ: فیسارەکەس ـــ ی لێوە دێ یا ـــ ی سمێڵی دێ: بزەی سمێڵی دێ.

بسکەگیا: قولەگیایەک، چەند چڵێک.

بسک بسک: شادی، کەیفخۆشی، ڕووگوشادی.

بسکۆ: مافوورە، (باک.) بکۆ، ڕایەخێکە لە خوری باش دروستکرابێ.

بسکۆک: بسک.

بسکۆکە: بسکۆڵە، پسکۆڵە. لەرزانە. جوورە خشڵێکی ژنانە.

بسکۆڵە: بسکۆکە، لەرزانە.

بسمار (هەورا.): بزمار.

بسمارە (ئەردە.): مێخەکە.

بسمارک (فە.): بزماری پێ، مێخەکە.

بسمبل (باک.): بەرسمبێل.

بسیلاک (باک.): لیمدار، لێودار، (باک.) جێگایەکە خیز و لیمی ووردی زۆربێ.

بسیلک (باک.): بسێلاک.

بسێن: کڕیار، کڕیدار. کەسێکە بەزۆر چتی لە مەردوم بسێنێ.

بسێنەوە: هاودەنگ، کەسێکە وەڵامی گۆرانی بێژ یا شیوەنکەران بداتەوە.

بشافتن (باک.): هەڵپشاوتن.

بشکافتن: بشکاڤتن.

بشکاڤتن (باک.): هەڵپچڕاندنی دروومان.

بشکانن (ئەردە.): پشکنین، گەڕان.

بشکڤاندن (باک.): پشکنین، لە توودەرهێنان.

بشکڤین (باک.): واق و وڕمان، سەرسووڕمان.

بشکور (باد.): زەردە، زەردەخەنە.

بشکووراندن (باک.): کردنەوە بۆ یەکەمین جار.

بشکوورین (باک.): بچکڕین بۆ یەکەمین جار و کردنەوە.

بشکۆژ (باک.): دوگمە، (باک.) بشکوفت، (هەورا.) کانالێ.

بشکووژ: دوگمە.

بشکووشک (باد.): خونچەی گوڵ.

بشکۆفت (باک.): دوگمە.

بشکۆڤ (باک.): دوگمە. خونچە.

بشکوفت (باک.): دوگمە.

بشکۆل (باک.): مژۆڵ.

بشکوول (باک.): قوڕ، قوڕاوی.

بشۆ (ژا.): بڕۆ.

بشێربشێر: لێکدالێکدا، پەیدەرپەی.

بشێوە: ناشووب و پشێوی.

بشێونە (ئەردە.): کەسێکە ناشووب بنێتەوە.

بشێوی: پشێوی.

بعۆک (زا.): مرۆی ناشیرین.

بغە (ئەردە.): گخە، بقە، گغ، زاراوەی منداڵانە.

بغەبغ: گخەگخ، گغەگغ، بقەبق.

بغورد: بخوور.

بغوردان: بخووردان.

بغور: بخوز: گاجووتێکە لەکاتی جووتکردنێدا مان بگرێت.

بغورفرۆش: بخوور فرۆش.

بغرۆش (ئەردە.): فرۆشیار.

بف: بقە، ووشەیەکە بۆ ترساندنی منداڵان بەکار دەبرێ تا دەست لە ئاوور و چتی پیس نەدەن. (ڕۆژ.) زەرگەتە. بقە، خەتەر.

بفار (باک.): بووار. خۆدیتن.

بقاشتن (باک.): (باک.) بقەشاندن، هەڵوەشاندن، تواندنەوە.

بقە: بق، تەلەزگە، بۆ ترساندنی منداڵان بەکار دەبرێ تا دەست لە ئاوور و چتی پیس نەدەن. (باڵە.) تەلەماسی، (بار.) بقۆک، (هەورا.) ماشە، (دەر.) لابڕ، چەپەر و تانۆکێکە ماسی لە ناویدا پێدەگرن.

بقەبق: بقەیەبقە بۆ منداڵان. (ڕۆژ.) لە ڕزین لەسەرمان یا لەبەر نەخۆشی.

بقەشاندن (باک.): لێک جووێ کردنەوە، تواندنەوە، هەڵوەشاندن.

بقەشین (باک.): توانەوە، بڵاو و جووێ بوونەوە، بقەشینە: بڵاو و جووێ ببەوە، بتوێوە.

بقر (باک.، شکا.): بیوور، تەوور.

بقۆک (بارز.): ماشەی ماسی گرتنێیە. بقە.

بقێ نەفێ (باک.): بیەوێ و نەیەوێ، خوواو نەخووا، دەبێ هەروابێ.

بقێ نەفێنەیی: ناچاری.

بقە (ڕۆژ.): پڵتە.

بقەبق (ڕۆژ.): پڵتەپڵت، پەڵتی زار، ددان بەوروتە دانەنان.

بقلیقۆک: بڵقی ناوێ.

بقۆرسی (باک.): هەڵگرتەنی، بکۆرس.

بک (موک.): کە جک لەکاتی جگێنێدا بەلا بەرینە قۆقزەکەیدا بکەوێ (بک)ی پێ دەڵێن. (باک.) دارێکە.

بکەر: پێکەر، بساز، چێکەر، چێکار. لە فرێزی ناویدا ئەو کەسەیە، کە بە کاری فرێزی کاری هەڵدەستێت.

بکڕ (باک.، هەورا.، موک.): کڕیار.

بکلیقۆک (باک.): بڵقی ناوێ.

بکۆ: مافوورە، ڕایێخێکە لە خوری باش دروستکرابێ.

بکۆژ: کووژەوە، خووێنی، خووێنی، کووژەر، کووژێنەر، کوژێن، کوژندە.

بکۆژوبەر: بکوژوبووڕ، کوژندە و بڕندە.

بکورسی (باک.): هەڵگرتەنی، شایانی خۆگری و دڵهەڵگرتن.

بکێڵ (ئەردە.): جووتیار، وەرزیار، جفتیار.

بکێڵگە (ئەردە.): کێڵگە، زەوی کێڵراو.

بگار (جا.): ڕەووز، ڕیواز، گوزەرگا، بووار، شووێنێکە لە ئاودا، کە تەنک بێ و بتوانی لێی بپەڕیەوە. ـــ م ناداۢ: بووارم نادات.

بگارە (ئەردە.): بووارە، تێپەڕین، پێدڕێژی.

بگارەدان: بوواردان.

بگاردن: تێ پەڕاندن، ئەنجامدان، پێکهێنان، تەواوکردن. هەپرووکردن. بگێرانن، نواندنی شاهد و ئیتر. وازلێهێنان، بەجێ هێشتن، فەرامۆش کردن.

بگەڕ: گەڕیدە، گڕهوێڕ.

بگەوە (باک.): بەهێز، بەتین.

بگر: گیرندە، ئەو کەسەیە گیان لەبەر یا چتێکی بگرێ.

بگرای بگر: بگرەبگرە و بگرە و بی بەستە.

بگرە: وەبزانە، وابزانە، وادانێ: ـــ چەند ساڵە تۆم نەدیتووە.

بگرەوبەردە: هەراهەرا، ئاشووب و پشێوی، پێکدادانی مرۆڤ: ئەوەی بگرە و هۆوەی بەردە.

بگرەوبکێشە: هەراهەرا، کێشەکێش.

بگرەوبگر: بگرەوبگرە.

بگرەوبووەسە: بگرەوبیبەستە.

بگردگ (ئەردە.): ڕابردوو، پێویست.

بگردن (ئەردە.): ڕابووردن، ڕەتبوون، تێپەڕین. بەخشین، لێ بووردن.

بگێڕ: شاگردێکە لەلای کارگەچیان لباد و چتی تر دەپەستێتەوە و دەیگێڕێ.

بگێران: بگارد، بەجێی هێشت، لەبیری کرد.

بگێڕانن: بگاردن، تێپەڕاندن، ڕابووردن.

بل (باک.): جگە، بێجگە، بێ لە، بلی وی: بێجگە لەوی، بێ لەوی. (شەبە.) ڕیشتن.

بڵ: لە بڵباس قوڵەکراوەتەوە بۆ سەرچاوەکانی ناو ئەم فەرهەنگە. گەیشتوو و نەرم و بڵ، میوەیێکە یا تەرەکارێکە تێوەکەی نەرم و شل و ڕزیو بێ، تەپیو. ـــ بوون: نەرمبوونی چت لە ئەندازەی خۆی، گەیشتن و تەپینی میوە پتر لە ڕادەی خۆی.

بلا (باک.): با، بڵا، دەبا، بۆ بەهێز کردن و جەختە. ـــ بروا: با بروا.

بڵا: بەڵا، بڵاتە، سا، دە، دا، دەبا، با، دەجا، بلا، لێی گەڕێ.

بلاتە: بالەتە.

بلاچە (سالە.): برووسک.

بلاڤ (باک.): بڵاو. ـــ کرن: بڵاوکردن.

بڵاڵە (باڵە.): پەسیرەی هەنجیری.

بڵاڵووک: ئاڵووباڵوو.

بڵاڵووکەکێفیلە: ئاڵووباڵووی کێوی.

بلام: بەڵان، بەڵام.

بڵام: بەڵام، بەڵان.

بلامک: بزمۆک.

بلامکەر (باک.): زۆرخۆر. (باک.) ـــی: زۆرخۆری.

بڵان: بەڵام.

بلانە: بڵا، با، سا.

بڵاو: پەرت، پەرش، چرژ، پەرێشان، پژباگ، (باک.) بلاڤ، بەلاڤ، بلا، بەلا، پەخش، چرقر، پرژ، پرش، (هەورا.) ووڵاو، وەڵاو. (باک.) بەردبار. گوشاد، بەروەدەر. ئاشکرا. ـــ بوون: چرژان، تەنینەوە، پژان. ـــ بوونەوە: بڵاوەبوون، (هەورا.) وەڵابیەوە، پژان، پرژان، پرژیان، لێک دوورکەوتنەوە. ـــ کردن: پشاندن، چرقراندن، چرپاندن، چرژاندن، بەخشەوکردن، بڵاوەکردن، پرژانن، پرشانن، پژانن. ـــ کردنەوە: پەخشکردنەوە، پژاندن. ـــ کەرەوە: پەخشەر.

بلاو: (ئەردە.) ئاڵقەی ناولغاوە، کە دەچێتە ناو زاری ووڵاخەوە. بوویژ، مووشگەر، ئەوکەسەیە بە مردووان هەڵدەڵێ.

بڵاوە: بڵاوبوونەوە، پەراگەندەیی. ـــ کردن: (هەورا.) ووڵاوەکەردەی. ـــ پێ کردن: پەرت و بڵاوکردنەوە.

بڵاوەپێکردن: بڕوانە: بڵاوە.

بڵاوەکردن: بڵاوبوونەوە، ووڵاوە.

بڵاوەلێکردن: پەرت بوون، بڵاوبوونەوە.

بڵاوبوون: بڕوانە: بڵاو.

بڵاوبوونەوە: بڕوانە: بڵاو.

بڵاوکران: پەخشان.

بڵاوکردن: بڕوانە: بڵاو.

بڵاوی: پەرتی.

بلە (موک.): بڵێ.

بڵه: زماندرێژی.

بڵەبڵ: زماندرێژی.

بڵەخش: گەوهەر.

بڵەربەزین: بلوێربەزێن.

بڵەزەندەر (کە.): چەتەوول، ناقۆڵا، لەندەهۆر.

بڵەکناچێ: ژنانیلە، پیاوی ژنانی.

بڵەگاز: هەژار، بەلەنگاز، بەدبەخت.

بڵەماچ: پەڵووی شلە.

بڵەمرک (خا.): بەلەمرک، ئانیشک.

بڵەنگاز: هەژار، بەلەنگاز، بەدبەخت، دەربەدەر.

بڵەوحەز (موک.): ناقۆڵا، نالەبار، لەندەهۆر. تەمبەڵ.

بڵەوور: شووشەی چرا، بڵلوور.

بڵباس: خێڵێکی گەورەی کوردە و پێنج تیرەیە: ١) وەجاجی کاخدری. ٢) ئاکۆ. ٣) مەنگوڕ. ٤) پیران. ٥) مامەش. ـــ ی: شێوەی بڵباسان. جوورە دروومانێکە.

بلبال (باک.): گژوگیای خواردنێیە.

بلبزیق (باک.): جوورە گیایەکە.

بلزێک (باک.): جوورە گیایەکە.

بلبزیک: جوورە گوڵێکە ڕەنگە مژمژەبێ.

بلبزێکی (باک.): جوورەگیایەکە.

بلبل

بلبسین (باک.): واق و مات و وورِبوون، سەرگەردان بوون.

بلبل: بولبول، باڵندەیێکی دەنگخۆشی بازەڵەیە هێندەی چۆلەکەیەکییە.

بلبلە: چەنەباز، زۆربڵێ. خشڵێکە زنجیرێکی زێڕی دوو پەتی تێدەخرێ و گۆی بە پرپرەی بە نێوانیاندا دێتەخوارێ، بولبولە.

بلبلیک (باک.): نووکی قابان.

بڵتە: دەنگێکی گچکەیە، کە برێتییە لەکەوتنی چتێکی ڕەق بۆ ناو چتێکی شل بە چەشنێکیدا ئەودەنگە پەیدادەبێ، کە لە قوڵتە گچکەترە.

بڵتەبڵت: بڵتەی یەک لە دووای یەک.

بڵچ: گێووژ، گۆێژ.

بڵچەزەردە: گێووژی کێوی، کە سێ دەنکی هەیە.

بڵچەسوورە: گێووژە سوورە.

بڵچی (هەورا.): گێووژ، گۆێژ.

بڵح: ناڕاست، سووک، تەنبەڵ، بێ هونەر، تەپ، گێل، گێژ، چتی بێ کەڵک. حیز، هەرزە، سووک بۆ نێر ومێ.

بڵحات (ڕەوا.): فێڵ، فریو، بلعات.

بڵخ: تڵپە، تووێژێکە بەبەردی ناو ئاو و یان بە قەراغ حەوزانەوە دەبینرێ.

بڵخاخ (ڕۆژ.): هەرا و قیرەقیڕ، هەراوهووریا.

بلسک (فە.): قولانج.

بڵسک: بڵووسک.

بڵسکێ: بس، بست.

بلفرە: باڵندەیێکی بچووکی کەوەڵەیە لەکاتی فڕینێدا باڵی فش ناکات.

بڵق: کەفی سەرئاوێ، گومزە، (ئەردە.) گومەزە، بڵقی سەرئاوی، بڵقی ئاوێ، قڵپ، (هەو.) بۆقژە، (ڕەوا.) پۆقژە، بەقبەقۆک، (باک.) پەقپەقۆک، پەقیژۆک، بقلیقۆک، (باک.) بکلیقۆک. بلۆق. بۆشاییێکە لەناو شلەمەنیاندا پەیدا دەبێ بەهۆی ئەوەوە، کە بای تێچووبێ.

بلقاندن: بڵقدان، (باک.) بەلقاندن.

بڵقاو (ئەردە.): زەلکاو، گومزە، شوێنێکە بڵقی ئاوی زۆر بێ.

بڵقە: دەنگێکە لەکاتێکیدا پەیدا دەبێ، کە هەوا لە ژێر ئاودا بێتە دەرەوە.

بڵقەبڵق: بۆقەبۆق، دەنگی ئاوێکییە، کە چتێکی تێ ئاوێژرێ و لە ئەنجامدا بڵقی لەسەر ڕادەوەستێ.

بڵقەدەرە: (موک.) هەڵپەزە، (بڵ.) دوورقەدەرە، شەوگەرد، داعبایەکە وەکوو مارمێلکەی وایە، بەڵام کەمێک فش و ئەستوورترە دەڵێی ئاوسە، کە چتێکی وێکەوێ زۆر ناسکە لە خۆڕا دەتوڵێختێتەوە، هێندێک کەس دەڵێن بە خەڵکی دادەمیزێ و هێندێکیش دەڵێن بەزاری ئاوێکی داوێ وە هەرکەسێکی بکەوێ دایدەڕژێنێ.

بڵقدان: سەر هەڵدانی بڵق لە شلەمەنیاندا.

بڵق هەڵدان: بڵقدان.

بڵق و هۆڕ: بڵقەبڵقی زۆر.

بلکێف: سەیرانگایەکی خۆش و ڕەنگینە لە هەرێمی مزووریدا.

بڵماندن: بڵمەبڵم کردن.

بڵمە (ڕۆژ.): بۆڵە، دەنگی وورچ و چتی وایە، دەنگدانەوەی تۆپییە، پڕمە.

بڵمەبڵم (ڕۆژ.): بۆڵەبۆڵی پیرێژنان و پیرەمێردانی بێ ددانە، یا هی کەسێکی لەسەرەمەرگدابێ، پڕمەپڕم. دەنگدانەوەی تۆپ. ـــ ی بەرازی: مرقەمرق، فیکەفیک.

بڵمەتانە: مرقەمرقانە، نیکەنیکانە.

بڵمەتکار: ئەو کەسەیە، کە بڵمەبڵم دەکات.

بڵن (ئەردە.): بڵند.

بڵنایی (ئەردە.): بڵندایی.

بڵنەوبوون: بەرزبوونەوە. پەتربوون، سەرکەوتنی بەژنی مرۆ و دار وشینایییان.

بڵنەوکردن: بەرزکردنەوە.

بڵند: بەرز، حەوا، قیت، بونەد، (باڵە.) سەلیل، بانی، بەرەوەژوور، هەوراز، بانی بەرز، قووت، قیت، (باک.) ئەراوەند، (باک.) ئەڤرا، ئەڤراز، ڕاسەرین، ژۆر، ژووروو، (باڵە.) بێند، ژۆروو، قووچ، لە ـــ ان هاتنەخوار: سەرەوژێربوون، کەمکردن. ـــ فڕین: وەحەواکەوتن. ـــ بوون: بەرزبوون، ڤەگژگژین، بەهەواکەتن. ـــ کردن: ڤەناندن، (باک.) ڤەگژگژاندن، ئەڤراکرن، (باک.) هلگافتن، هەڵێنان، هەڵهێنان.

بڵنداهی: بڵندایی.

بڵندیی: بڵنداهی.

بڵندبوون: بەرزبوون، ڤەگژگژین، بەهەواکەتن.

بڵندبوونەوە: بەرزبوونەوە.

بڵندجە (باک.): گەورە، پایەبەرز. (باک.) ـــ یی: گەورەیی، پایەبەرزی.

بڵندکردنەوە: بەرزکردنەوە، ڤەنانَدن، ڤەگۆڕگاندن، ئەڤراکرن، هەڵێنان، هەڵهێنان، هلگافتن.

بڵندی: بەرزی، گڤاند، هەندەڤ، حەوایی، بڵندایی، بڵنایی.

بڵندین (باک.): ئاستانە، بەردەرگانە.

بڵندینە (باک.): ئەوپەڕی پایە.

بڵنی: بڵندی، بڵندایی.

بلۆ (باک.): جاڵجاڵۆکە، داپیرۆچکە. (هەورا.) بڕۆ، هەرە، بچە.

بلۆر: مینا، بەلوور، بللوور.

بلۆچە (جا.): کۆچیلەیەکە ئەیاری ئاشییە مزاشی پێ وەردەگیرێ.

بلوور (دەر.): بلوێری شایی و بەزم. بلوێری لانکی منداڵان. بلۆر، مینا، (باک.) بەلوور، بللوور، شووشە، ئاوێنە.

بلوورڤان: بلوێر لێدەر، بلوێرژەن.

بلۆرڤان: بروانە: بلوورڤان. ـــ ی: بلوورڤانی.

بلووری: کلۆیی. هومایین، مەرمەڕشا، جوورە چنراوێکی سپی تەنکە دەکرێتە کراس و دەرپێ.

بلۆسک (هەورا.): ئەو میلە ئاسنەیە، کە سەرێکی لەسەر تەوەرەی ئاش دادەنرێ. واتا لە هەردوو بەرداش هەڵدەکێشرێ سەری سەرەوەی لە تەوەرە دەخرێ تا بەرداشی سەرەوە بسووڕێنێتەوە ئەویتری لە تۆپەکە قایم دەکری تا تۆپەکە ئەوی بسووڕێنێتەوە. شیشەی کەبابی. (شار.) لووتکەی چیا، (کۆ.) سکەپک.

بلۆوسک: بستەی سەرتەندوورێیە. (هەورا.، کە.) بستەی ئاشی.

بلۆق: تلۆق، دلۆق، کیس، (شار.) ئاولک، پۆرگ، (ڕۆژ.، دەر.) پۆقلە، پفکە، بلّق، بلووق، شوێنێکە لە هەموو لەشدا بە تایبەتی لەدەست و پێدا، کە ئاوی گەرمی بەسەردا ڕژابێ و یان سووتا بێ و یان بەهۆی ڕۆیشتن و پێڵاوی تەنگەوە کوترابێ بلۆق و پفکەی دەکات و پڕ ئاو دەبێ.

بلووق: پێگەیین، ژنکامی، شووکامی.

بلۆقدار: پفکەدار. ـــ ی: پفکەداری.

بلووک: ناوچەیێکی گەورەیە، کە چەند ناواییکی تێدابێت.

بلۆوک: مێگەل، بەرە بەرخ و یا بزن و مەڕ و کار.

بلوول (باک.): نووک و دەمکی قابانە، (باد.، کۆ.، دزە.، خۆ.) بلوێری زەماوەندێ. ـــ ی لانکی منداڵان.

بلوولک (باد.): بلوێری لانکێ.

بلوێر: بلوور، نای، نەی، (هەورا.) لوولێ، بلۆر، (باک.) بلوور. ـــ لێدان: نەی ژەنین. ـــ لێدەر: نەی ژەن.

بلوێربەزێن: چەنەباز، زماندرێژ. ئازا، تووشمال، دیواندڕ، زاتدار.

بلوێرپێچ: پارچە پەڕۆیەکە دە بلوێری منداڵان دەپێچرێ تا منداڵەکە بریندار نەبێ.

بلوێرپێچک: بلوێرپێچ.

بلوێرژەن: بلوێرلێدەر.

بلوێرلێدان: نەی ژەنین، فوو لە بلوێر کردن و دەنگ لێهێنانی.

بلوێرلێدەر: بلوورڤان، نای ژەن.

بلهەوەس: خاوەندهەوەس، هەوەسدار.

بلی: بێجگە، جگە، بێ لە، بەژی. (شەبە.، ڕۆژ.) دەچم، بەسەفەردەچم، تەنها بۆ سەفەردەبێ.

بڵێ: (هەورا.) واچە، (هەمە.، دەر.) بوش، بۆش، (کڤ.) بووژە، (باک.) بووێژە، ببێ، بێژە، (هەمە.) بووشە، (زەن.، شەبە.) باچە، بێش.

بلێ: دێیەکی بچووکە لە بادیناندا و ناوچەی میرییە.

بڵیت: پارچە نووسراوێکە دەدرێ بەکەسێکی، کە بەهۆی ویەوە دەتوانی بچێتە ناو سینەما و شوێنانی تر بەپارە. بارنامە، تێپەڕنامە.

بلیتچی (باک.): وەرگر.

بلێچ (باک.): برووسکە، شمشە.

بلێزە: بڵێسەی ئاووری.

بڵێسە: مەلاشە، هێڵە، کڵپە، گڕ، گڕێن، زمانە، زووانە. ـــ دان: کزراندن، کڵپەکردنی ئاوور.

بڵێسەبڵێس: هێڵەهێڵ، کڵپەکڵپ، سووڵەسووڵ، نێڵەنێڵ، بڵێسەی یەک لەدوای یەکتری.

بڵێسەدار: گردار.

بڵێسکە: فیچقەی خوێن، بە ڕێژنە هاتنەخوارەوەی شیریش دەڵێن.

بڵێک (باک.): کرێوە.

بلیمانە: گریمانە، لیمانە، بریوان، خوێن و خوێکە دوای زانێ بە ئافرەت و هی تردا دێتە خوارەوە. کێم و هەوای زەحیری دارانیشە.

بلیمەت: بەهووردە، زۆرزان، کەمۆ، بەرگەر، پیتۆر، زۆر ووریا، زۆر زیرەک، دووهووردە، هەڵکەوتوو، لێهاتوو. پرسام، سامدار، هەیبەتدار.

بلیمەتانە: زۆرزانانە، زۆرزیرەکانە.

بلیمەتکار: بە هووردەکار. ـــ ی: بە هووردەکاری.

بلیمەتی: بە هووردەیی، زۆرزانی، کەمۆیی.

بڵێن: ئێوەبێژن، ئەوان بێژن، کاری فەرمانە بۆ کەسی دووەم وسێیەم لە باری کۆدا. کە بۆ پرسیار بەکار ببرێ لە جیاتی ئایا بڵێن، کە ووشەی ئایا فڕێ درێ لە گۆکردنی (بڵێن) دا دەنگ وەکوو دەنگی پرسیاران بەکار دەبرێ.

بڵێنەبێژ: بڵند بێژ، میکرۆفۆن.

بڵێی: (خۆ.) بەڕێ شاڵڵا. تۆ ـــ وابێ: دەڵێی ڕاست بێ، ئایا تۆ لات وایە، کە ئەم کارە وایە؟.

بڵێین: ئێمە بێژین، بووێژین. کە بۆ پرسیار بەکاربرێ دەنگی لەکوتندا دەگۆڕێ.

بم: قەڵەوی خڕین. ـــ کردن: خۆگێف کردن، بمگرە: ئەمن بگرە بە پێچەوانەی مەم.

بمرە: گیان بدە.

بمزانیایە: بزانیبایە.

بەسێنەرەوە: بکرەوە، بم نەستێنەوە، ڕزگارم کە.

بەکردن: خۆگێف کردن.

بەێنە: لێرە بەجێ بێنە، پایەدار بە، بژی.

بن: ژێر، بنەوە، چێر، ناخ، پایان، بناغە، کۆتایی، بێخ. ڕاناوی کۆی دوەم و سێیەمینە بە دووای ووشانەوە دەنووسێ وەکوو: کرابن، خورابن، هاتبن، دانیشتبن، ڕاوەستابن. کچێنی، خامی، کەنیشکی.

بناتی: بنیات، بنیان.

بناچە (باک.): بنەچەکە.

بناخە: بناغە، بنکە، پایە، بنچینە، دەهکەر.

بنار (موک.): ـــ ی کێوی: داوێنی خوارەوەی کێوی، (بار.) پنار، (ئەردە.) بنەوە، داینە، (خۆ.) پێداگرتن، لەسەرچوون، لەسەر ڕۆیشتن، ڕەک، ڕک، (کۆ.) ڕکە، (دزە.) شەڕ، کێش، ڕکەڕک، (دەر.) شەڕوبنار، هەڤڕک.

بنارە: گرووگرتنی مندالآن، هەڤڕک، وورک، (ڕەوا.) درنەگە.

بناغە: بناخە، بنکە، پایە، بنچینە، دەهکەر، خیم، (باک.) بنەستر، تەمەل، شەنگستە، قانگە، بنک، بنەقار، نەغمە، گەوەڕ، هیم، بنەڕەت. چەند چینێکیشە لە دیوار لەناو بناغە لەسەر زەوی ساخ دادەنرێ. ـــ ی شەڕی: بنکەی شەڕێ.

بناغەدانان: دانانی بناخە لەسەر زەوی ساخ.

بناغەدانەوە: هەڵکەندنی بناخە.

بناغەنان: بناخەدانان.

بناغەنانەوە: بناخەدانەوە.

بناغەهەڵکەندن: هەڵکەندنی بناغە.

بناغەهەڵبەستن: هەڵبەستنی بناغە.

بناڤ (باک.): بەناو، بەناوبانگ.

بناڤێ (باک.): شەڕ، زۆرەوانی.

بناقا (ئەردە.): بیناقاقە.

بناقاقە (ئەردە.): بیناقاقە، گەروو، ئەووک، ڕەگ و دەمارەکانی گەروو.

بناگر (بن ئاگر): دەستەچیلە.

بناگرە: هەویرێکە لەبن ئاوری دادەنرێ تا ببرژێ.

بناگری: بناگرە.

بناگۆش (هەورا.): بنانگووێ.

بن ئامۆزا: (هەورا.) مامۆزازا.

بنانگووێ: (خۆ.) بەرگێ، (هەورا.) بناگۆش، (باک.) بنگەه، بنگووێ، بنگووێچکە.

بنانگووێچکە: بنانگووێ.

بنانی (باک.): قوولی، بنیان، بنەڕەت.

بناو: داری بناوەچ، دارێکە هێندەی دارەگوێزێکی بڵند دەبێ ولق و پۆپی بلاوە و لەبەر قورسی لە ئاوێدا نوقوم دەبێ، گۆچانی لێ دروست دەکرێ، (کۆ.) بینە، بە بن ئاودا ڕۆیشتن.

بناوان (موک.): کابانی ماڵێ، بنەوانە، ئافرەتێکە ماڵی ڕەنێو بێنێ، (هەورا.، ڕەوا.) بەند، سەرچاوەی ئاوێ، بەرهەڵستێکە لە پێش ئاو تا بەرز بێتەوە، (باک.) پرۆزە. بنەچەکە، بن و بناوان.

بناوان هەڵبەستن: بەرهەڵست لەبەردەمی ئاودانان بۆ بەرزکردنەوەی ئاو تا بتوانرێ شوونێنی بڵندتری پێ ئاو بدرێ.

بناوانک (باز.، گەرد.): مشکە کوێرەیە گلی بە کۆمەڵ لە دەشتێ دەردەخاتە سەر زەوی.

بناوەتۆم: ڕووەکێکی ناسراوە.

بناوەچ: دارێکی زۆر بەرزنییە گەڵای وەکوو گەڵای سپیدارە، دەکولێنرێ و گەڵا کولاوەکەی لە شوونێنی ماران گەستە دەنرێت، کە وەکوو دژەشار خەست بکولێنرێ بۆ برینی ئاژاڵ و وولاخ و ماڵاتان زۆر باشە.

بناوورگ: بن ئاگردان، (کە.) بن کووانوو.

بناوی: بناو.

بناویلە (دزە.): باڵندەییێکی ڕەشە لە ڕەشۆڵەی گچکەترە لەکەنار ئاوان دەژی.

بنە: سووکە ماڵێکە، کە ببرێ بۆسەر ڕەز یا هەواران. بنەگە، قۆناخ، بارگە. بنگە، دەستوور، ڕێزمان، بنکە. مەکۆیەکە لە پووش و پەلاش ڕاوکەر خۆی تێدا حاشاردەدا بۆ ڕاوی کەو و باڵندە و گیانەوەران. سۆراخ، بەشووێن و بنچینەدا گەڕان. (فە.) داری بەری. گیایەکە لە گێرەدا لە پەڕی ئاوەوە دەبەسترێ.

بنەبان: لای سەروو، لای ژووروو، پشتەوە. ـــ ی خانوو: نژارە.

بنەبەنگە (ئەردە.): بەستی بەردەمی ئاو، بەند.

بنەبڕ: چتێکە دووایی هاتبێ و کۆتایی هاتبێ، بنبڕ، بێخ بڕ، ڕیشەبڕ. ـــ بوو: کۆتایی هات.

بنەبڕبوون: لە ڕیشەهەڵکەنران، بڕانەوەی چتێک.

بنەبڕکردن: لە ڕەگ و ڕیشە دەرهێنان، بڕاندنەوەی چتێک.

بنەبنە: لای هەرە خوارەوەی کێوان.

بنەپیت: دەستمایە، سەرکۆزەری بنخەرمان لە پاشان کۆدەکرێتەوە، بنخەرمان.

بنەتار: بناغە، بنیات، بنیاد.

بنەتان: دارەکەی خوارەوەی کەرەستەی تەونییە، کە لەنێو کونی سمتەکی دەنرێ و تەونی پێ قایم دەکرێ.

بنەتۆ: بنتۆوی جووتی، بنەتۆم.

بنەتۆم (ئەردە.): بنەتۆو. ڕیشە، ڕەگ، ڕەتەوە.

بنەتۆمە: بنەتۆو.

بنەتۆو: دانەوێڵەییێکە، کە فەلەخووێ بۆ چاندنی ساڵی تازەی هەڵدەگرێ و یا چاند بێتی. مایە.

بنەجوو: بنجوو، فەرخەجوو، ڕەچەڵەک جوولەکە.

بنەجووت: شووانکارە، جووت و گاو تۆودانە، کە دەدرێ بە جووتیار بە نیوەیی.

بنەچە (هەورا.): بنەچەکە، ڕەگەز.

بنەچەکە: ڕیچەڵۆک، ڕەچەڵەک، بنیات، بنەڕەت، جیل، بناچە، (باک.) بناوان، (هەورا.) بنەچە، ڕەگەز.

بنەچڵ: بنچین.

بنەخڵ (ئەردە.): بنباخەڵ، بنباغەڵ، بنهەنگڵ. خشت، خشتک، گردەڵە، کەرپووچ، لگین.

بنەدار: بەدەنی دار، لەشی دار. (باک.) جێ نشین،نووێنەر.

بنەدەمە: جۆرە دروومانێکە.

بنەڕان: شوێنێکە تایبەتییە بۆ مەڕان، مۆڵگە.

بنەڕەت: بنچینە، بنگەهە، بنی بنی، بنی بناغە، بنی ڕەگ و ڕیشە، (هەورا.) بناخە، بنەوا، شوێنەوار. ــ ی: بنگەهی.

بنەرد: سێوی بن عەردی. ــ ی: ژێرزەوی، بن عەردی.

بنەرۆک (ڕەوا.): پاشماوەی دەغڵ و دان و خوری و هەر چتێکی بێت، (دەر.) بنۆک.

بنەزمان (باک.): گرێ و یا قوونێرێکە لە بنی زمانی وولاخان پەیدا دەبێ.

بنەفەلە: بندیان.

بنەفش: وەنەوشە. ــ ی: بنەوشی، وەنەوشەیی. جۆرە بووزوورێکە.

بنەقاقە: بینەقاقە.

بنەکەش: بنکەش.

بنەکدار: بازرگان، بندار. ــ ی: بازرگانی، بنداری.

بنەکردن: ئانەوەی چت لە لایەن دز یا دەستکێشەوە لە پێش دزینیدا بۆ ئەوەی، کە دەرفەتی دەستکەوت بیدزێ. دزینەوەی ئەو جێگایەیە، کە چتی دزیاری تێدا حاشاردراوە، سۆراخکردن.

بنەگا (ئەردە.): هەوارگە، بنەگە.

بنەگە: قۆناخ، چەقز، میوانخانە. بنە، دەستوور. بنگە، لەکاتی بانەمەڕێدا، کە پاوان و یا شوێنی لەوەڕ دیاری کرا سووکە ماڵێکی دەنێرنە ئەوێ.

بنەگرتن: دامەزران، جێ گرتن.

بنەگرتوو: دامەزراو.

بنەگڵ: بنهەنگڵ. بنەخڵ.

بنەگۆزەڵە: گیایەکە وە برکەی شووتی دەچێ بنەکەی دەخورێ، (خۆ.) سەرکەشکۆرە.

بنەگۆزروان: بنی گیای گۆزروانە.

بنەلی (باک.): نهۆمی خوارەوە، نهۆمی ژێرەوە.

بنەماڵ: خانەدان، خانەوادە، بنەماڵە.

بنەماڵە: خانەدان، (کە.) بنکوانوو، خانەوادە، گەورەماڵ، (باک.) مالبات.

بنەمێو: دارەمێو، داری ترێ.

بنەوا (ئەردە.): بناوان، بنەبنگە.

بنەوان: بنەوانە، بناوان، کابانی ماڵێ، ماڵ ڕەنێوەهێنەر.

بنەوانە: بنەوان، ئافرەتێکە ماڵێ ڕەنێوەبێنێ، کابان.

بنەوە: ژێرەوە، لای خوارەوە.

بنەوەند (موک.): قایشێکە سەری نیری لەگەڵ ئامووری دەبەستێتەوە.

بنەوش: وەنەوشە و ڕەنگی بنەوشەیی.

بنەوشە: پارچەیێکی شینی ئاوریشمییە ژنان دەیکەنە بەرگ، وەنەوشە، (باک.) بنەفش، گوڵە ــ : گوڵی وەنەوشە.

بنەوشەیی: وەنەوشەیی.

بنەوشۆکە: قەزوانی وورد، (هەورا.) مشک.

بنەوشی: (باک.) بنەفشی، وەنەوشەیی، چتێکە ڕەنگی وەکوو ڕەنگی بنەوشەی وابێ.

بنەوشیلە: بەری داری وەنەتەقە.

بنباخەڵ: بنهەنگڵ.

بنبادە: ناڵبەکی.

بنبار: بارێکی گچکە و سووکە لە ژێرباری لە وولاخ دەکرێ. پێزان، منەتبار. ــ ی: پێزانی، منەتباری.

بنباقۆزە (ڕەوا.): گیایەکە بنەکەی دەخورێ.

بنباڵ (فە.): بنهەنگڵ.

بنبەخەڵ: بڕوانە: بنباخەڵ.

بنبەرد (خۆ.): گیایەکە لەناو بەردیدا شین دەبێ پەلکی پانە و نیوگەزیش بڵند دەبێ و دەخورێ و شیرینیشە.

بنبەردەقیبێ: گیایەکی کوێستانی خۆشە وە ڕێواسی دەچێ.

بن بەردووگ: گیایەکی یەکچڵی بەهاری و کوێستانییە لاسکەکەی وەهێرۆ دەچێ، چەند گوڵێکی ووردی سپی دەگرێ.

بن بەردووکە (ڕەوا.): ڕێواسێکە لە نێو دوو بەرداندا دەردێ زۆر ئەستوور و ناسک و خۆشە.

بنبڕ: بنەبڕ، ڕیشەدەرهێنەر. ــ بوون: لە ڕیشەهەڵکەنران. ــ کردن: لە ڕیشەهەڵکەندن.

بنبزوو: بن کلکی وولاخ.

بن بێژنگ (موک.): ئەو دەنکەگەنم و دەخڵ و دانەیە، کە دووای کوتان و لە بێژنگدانی بە خۆڵەوە لە بنیدا دەمێنێتەوە، وە یا ووردەیەکە لە بێژنگ دەکەوێتە خوارێ.

بن پاڵ: تەنیشت، تەک، پەنا، کەلێن. بنهەنگڵ، بنکەش، بندەس، بنگڵ، ژێرباڵ.

بن پەرگ (شار.): دووای لێکدانی سەرو بنی کەلاش بە یەکەمین چنینی پێی دەڵێن:ــ.

بن پەل (ڕۆژ.): ئەو گەڵا توتنانەیە، کە پەسند ناکرێن و سەر چڵ نین، یەکێکە لەدوو جۆرەکانی تووتن.

بنپەلک: سوورەپەل (بۆ تووتن بەکاردەبرێ).

بنپژان: بنڕژانی کچان بەهۆی کەوتنەخوارەوەی لە جێگای بڵندەوە.

بنپژاندن: بڕوانە: بنپژانن.

بنپژانن: کەنیشکی هەڵگرتن، کچێتی لابردن.

بنیشک: کچێکی گچکەیە، کە بەهی گەورە ناڵ و گۆڕ بکرێ پارەی لەگەڵ بێ یا نا.

بنیاڵە: ناڵبەکی، ژێرپیاڵە.

بنتانی (باک.): جوورە ترێیەکە.

بنتو (ئەردە.): لکە تازەکانی دارە، کە تازە دەڕوێ، بندار، نەمام، بنی دار، قەدی دار.

بنتەک (ئەردە.): بنپاڵ، کەلێن، تەنیشت، لا.

بنتل (ئەردە.): یەکەمین گوریزێکە، کە منداڵان لە گەمەی گوریزێنیدا دایدەکەن و تیلی تێ دەگرن. بەرد یا لیسێکە، کە بخرێتە ژێر تاوێرێکی گەورە تا بە ئاسانی تل بدرێ.

بنتلە: یەکەمین گوریزێکە لە گوریزێنیدا، بنتل.

بنتیان: هەڵوا و گەزۆیەکە، کە بە بنی تیانەوە دەنووسێ.

بنتیک: پێکەوەنانی پارچەی کاڵا بەدروومان لە پێش هەڵپێچانیدا.

بنج: بنچینە، بلگەم. ڕەگ، ڕیشەی داروودرەخت، لق و پۆپی گوڵ و گیا.

بنجامە(باک.): ساختەچی، فێڵباز.

بنجامەتی (باک.): ساختە، فروفێڵ.

بنجەخەڵ: بڕوانە: بنباڵ.

بنج: ڕەگ و ڕیشە، بێخ. ــ کردن: پاڵشت دان، جەختکردن، جێ بەجێ کردن و دامەزراندن.

بنج بەست: بناغە پتەوکردن، ڕووەکێکە، کە ڕووابێ و ڕەگی داکوتابێ.

بنج داکوتان: ڕیشەداکوتانی درەخت و سەوزایی، جێ گیربوونی چتێک.

بنجک: پنچک.

بنجوو: بنەجوو، کەسێکە باب و باپیری جوولەکە بوون. کلێنچکە.

بنج و بناوان: سەرچاوە و بناغەی کارێک.

بنجووچکە: کلێنچکە.

بنجۆری: بەدوای چتێکیدا گەڕان، پەیداکردن.

بنجووری: بنجۆری.

بنجۆگە: بنجۆ.

بنجی: بنگەهی، بنیادینی، (باک.) بەریا، بنچینە

بنچاخ: قەواڵە، سەنەدی سامان و دارایی، (ئەردە.) قەباڵە و سەنەدی کۆن: بۆ باخ و سامانەکەم ــ ی باب و باپیرم هەیە.

بنچاڵ: ئەوکایەیە، کە لەبن دەخڵی ڕادەخەن. دانەوێڵەیەکە لەگەنم و جۆ، کە لە بنچاڵێدا دەمێنێتەوە و هەڵدەگیرێت، بۆتی دەغلانە، کە لە چاڵدا گرتبێتی.

بنچەنەگە: بیناقاقە، بەربین، تینتینۆکە، بنسەر.

بنچەنگ (باک.): بنهەنگڵ، (باک.) بچەنگ.

بنچەنگانێ (باد.): زۆرهوانی، زۆرانێ، زۆرخانانێ.

بنچک: بنەدەوەن، یا بنەگیایەکی ئەستوور و پڕوو چڕە لە هاویناندا بە سەوزی دەمێنێ و لە پاییزێدا ووشک دەبێ بۆ سووتاندنی هەڵدەگیرێ.

بنچلێ (ئەردە.): بن لق.

بنچنی(باک.): بنچینەیی.

بنچین: دەمار و ڕەگ.

بنچینە: ڕەسەن، ڕەچەڵەک، بنیاد، کرۆک، بنچی، بنەڕەت، بناغە، تەوەڵە (بناخە) ی دیوار، بنەوا. ــ یی: بەریی، (باک.) بنچینی، بنجی، بنیادینی، ڕیشە.

بنخەرد: بنەرد.

بنخەرمان: دانەوێڵەیەکە، کە لە ژێر خەرماندا دەمێنێتەوە و خڕ دەکرێتەوە، پاش هەڵگرتنی کۆمەڵەکان و دابەشکردنیان هەر چتێکی ماوە ــ ی پێدەڵێن.

بنخێو (هەو.): دووای لێفە و جاجم پێدادان، پەستاوتن و نوشتاندنەوەی کەنارەکانیەتی.

بنداخە: قوونت بقووچێنە، کەسێکی لێی بقەومێ پێی دەڵێن ــ.

بندار: (باک.) خانەوادە، جێنشین، نووێنەر، بناوان، بنەوان. قاپ و چتێکە بنی هەبێ. کچێکە بنی هەبێ، کچێکە کچێنی هەبێ، خام، کەچێن. بنەدار، قەدی دار، ڕیشەدار.

بنداری (باک.): نووێنەری، خانەوادەیی، بناوانی، بنەوانی.

بندان (خۆ.، ڕەوا.): ووردەخۆڵی دووای دابێژتنییە، (دزە.) گەفێکە وەکوو گژنیژییە بە دەستاڕی دەیکەنە ئەستوورک.

بندەرگە (کۆ.): داڵان، بێڵایی.

بندەس: ژێردەست، نۆکەر. بنکەش، بنکەوش، بنەکەش، بنەنگل، ژێرباڵ.

بندەست: ژێردەست، (ژا.) باهوو، بەردەست، بندست، دیل. بنپەلی گیاندار. تەنیشت، بنهەنگڵ. ــ ی: ژێردەستی، دیلی.

بندەق: فندەق. ئەو تەوەرەیە، کە بەرداشی لەسەری دەسووڕێ.

بندرخە (هەو.): بێندرخە، هەفتەی دووەمە لە هەشت هەفتەکانی زستانێ لە نێوەڕاستی بەند و مریەمدایە.

بندروو: دروومانێکە لە نوشتاندنەوەدا کەنارەکەی لە بنەوە پێوە دەدروون، (باک.) برۆش. جوورە دروێنەیەکە سەپان دەست و داسی لە بنەوە دادەگرێ تا کای زۆر بێ.

بندریسکە: گچکەترین پەلەوەرێکی بۆرە، لە نێو پەرژین و باخ و باخچاندا دەژی.

بندک (باد.): تەوەرەی ئاش.

بندن (باک.): ئاوورگ.

بندۆ (موک.): گیایەکە بەووردی بە هەر جێگایەکی داکرێ کێچی نامێنێ.

بندۆر: کەسێکە لە بنەوە دروێنە بکات.

بندۆک: دۆک، دۆووک، خڵتەی ڕۆنی یا خورییە.

بندۆکە: بەندۆکە، گیایەکە.

بندووک: بەردوورک.

بندۆڵە (هەورا.): بنۆڵە.

بندیان: بنەفەلە.

بنرەخ (باک.): دۆشەگ.

بنەمەر (باک.): سەنیری چکۆلـە، نازبـالنج. (مـوک) بنچەنەگـە، تینتینۆکە.

بنەت (باک.): بست.

بنەۆل (باک.): ژێرکەوش.

بنەی (باک.): هەژار.

بنشانە: بنۆک.

بنەڵتە: ڕاییخێکە لەژێر دۆشەکی ڕاخرێ.

بنقورە: گیایەکە.

بنقۆڵ: پارچەییێکە لە کراسی ژنان، کە سەرقۆڵی پێدا دەدرێ.

بن قۆڵتخ: بنهەنگڵ.

بن قوڵنج: بڕوانە: بن قۆڵتخ.

بنک: قونچکی جغارە و ئیتر. ماوە، ماوەوە، پاشماوە. (باک.) موور، بنەداری ئەستوور. بناغە. خوارەوەی چت.

بنکە: بنە، بناغە، جێگە، دەستوور.

بنکەزی: (موک.) بەنپرچ، پرچی لاوە.

بنکەش (هەورا.): بنهەنگڵ، بندەست. ــ ی: گرتنی درزی بەردکاری و خشتکاری بە گێچ یا چیمەنتۆ و ئیتر.

بنکەفش (باک.): بن کەوش. بنهەنگڵ.

بنکەفشانێ (باد.): زۆرەوانی.

بنکەلیشە: بن هەنگڵ.

بنکەن: بنکەند، شێ کردنەوەی بنی دار و درەخت و گوڵان یا دیوار.

بنکەند: چتێکە بنکی هوڵوڵ بووبێ. ــ بوون: هوڵوڵ بوون. ــ کردن: ــ کردنی بنکی چت.

بنکەوتن: ژێرکەوتن.

بنکەوش (ڕەوا.): بنهەنگڵ.

بنکەی شەڕێ: بنکە و بناغەی شەڕێ.

بنکدار: بازرگانێکە، کە چت بە کۆمەڵ بفرۆشێ. قاپ و قاچاخێکە بنکی لە ژێری گیرابێ.

بنکداری: بڕوانە: بنکدار.

بنکڕ: ــ ی پـلاو و شیر و ئیتر، چێشتێکە بەبنی مەنجەڵەوە نووسابێ، کرکڕ، (فە.) بنکلاشک.

بنکراس: پۆشاکێکە لە بن کراسەوە لەبەربکرێ.

بنکس (ئەردە.): بست.

بنکلاشک (فە.): بنکڕ.

بنکلیشە: بندەست: کابرا چۆتە ــ ی هەرامەوە بۆ هەڵخەڵەتاندنی.

بنکووانوو (کە.): بن ئاگردان. بنماڵە.

بنکوچک (باد.): سەرپۆشی ژنان.

بنکۆشک: ژێرخان.

بنکوڵ: ئەوەی لەبنەوەی مەنجەڵدا ماوە، بەپێچەوانەی بەرکوڵ.

بنکێش (دزە.): دووپارچە پێکەوە هەڵدروون.

بنگ (خۆ.): گووفەک، سەرگوویلک.

بنگە: بناغەی هەموو چتێک. بۆ باخ و زەویان بەکاردەبرێ. ــ ی باخ یا زەوی: سەرگەی باخی و یا زەوی، لای بنەوە و خووارەوە، (باک.) بنەگە. جومگە.

بنگەئێشە: جومگەئێشە.

بنگەوور: چلاو یا کێوێکە بنی بۆلای ژوورەوە دڕی دابێ.

بنگەهـ (باک.): بنگووێ، بنگووێچکە، بنانگووێ. بنیات، بنج، بنەڕەت، بنچینە. ــ ی: بنچینەیی، بنیاتی، بنجی، بنەڕەتی.

بنگەهین (باک.): ڕێزمان، دەستوور.

بنگەی نوگین: گەی قامکان.

بنگرەک (دەر.): گلێرە.

بنگرتی: جێگرتوو، دامەزراو.

بنگس (ئەردە.): بست.

بنگست (ئەردە.): بست.

بنگڵ: ژێرگڵ.

بنگۆزەڵە: بنگۆزروان.

بنگۆزروان: بنی گیایەکی بەهاری گەلاووردی وەک شووتییە، سێفەزەمینە شی پێدەڵێن.

بنگوس (ئەردە.): بڕوانە: بنگس.

بنگوست (ئەردە.): بڕوانە: بنکست.

بنگووف (باد.): گەلەخان.

بنگوڵ: گیایەکی بەهارییە گەڵایەکانی وەکوو کەرەووزین بە پێشەوە هەڵدەکەنرێ و دەدرێ بە ڕەشەوولاخان.

بنگووێ: بنانگووێ.

بنگووێچکە: بنانگووێ، بناگووێچکە.

بنگیڕی: بنجووری، پەیداکردن، سۆراخ کردن.

بن لەرەمە (بابا.): کوللێرەییێکی ئەستوور و کەم برژاوە.

بن لەق: بن چڵ.

بن لق: وورردە لکێکە لە بەژنی دار و لە بن لکە ئەستوورەکانەوە دەری دەکات.

بن مل: ئەو مرازەیە، کە لە کەرەستەی جووتیدا بکەوێتە ژێر ملی گاو ئێستر و هیتر.

بن میچ: میچ.

بنوار (فە.): بنە، بنچینە.

بنواشە (باد.): بنچینە، بناغەی دیواری هەڵکەندراوە.

بن و بنـاوان: بنچینە، ڕەچەڵەک، پڕۆزە.

بنودار (هەورا.): میچ.

بنۆدەس (هەورا.): بنهەنگڵ.

بنۆڕە: بڕوانە، تەماشاکە. (ڕەوا.): کوندەییێکی گچکەیە، کە لە چەند پارچە کوندەییێکی کون و دڕاو دروست دەکرێ.

بنووس (قەرە.): نووسەر، نووسیار.

بنۆسک (کۆ.): بنێسی.

بن ووشکە: نەخۆشییێکی ڕووەکانە، کە لە بڕکەی کاڵەک و شووتی و ترێزوو و خەیاری بدات ڕەگی هیشک و گەڵایەکانیش زەرد دەکات.

بنۆک: (ڕەوا.) بنەرۆک، بنشانە، پاشماوە و گرێ و گۆڵی خوری شانەکراوە بە بنەوەی دەنکەکانەوە دەمێنێتەوە جا ئەوگرێ و گۆڵە، کە بشڕێسرێ وەیا بشکرێتە هەر چتێک هەر بنۆکی پێ دەڵێن. گیایەکی دەشتییە وەکوو توویێسی وایە بە ووردی بە برینی ئاژاڵ و وولاخاندا دەکرێ چاکی دەکاتەوە.

بنۆڵە (بابا.): چتێکی کەمە، کە لە بنە توورەکەیەکی دابێ، بندۆڵە.

بنوێچن (هەورا.): بن بێژنگ.

بنهاری (باک.): پرسە، تازیە، تازیانە.

بنهەنگڵ: بندەس، بندەست، گەبەر، بنەنگڵ، (ڕەوا.) بنکەووش، بنکەفش، (باک.) بچەنگ، بنکەش، بنباخەڵ، (هەورا.) بنۆدەس، بنکەڵیشە، بنۆدەس، بنچەنک.

بنی (باک.): تەویلە. نێو، دەنێو، دوور، هەندور.

بنیات: بنچینە، ڕەچەڵەک، سەرچاوە، بنای، بنەتار، بنیاد، بنەچەکە، بنگەه، بنیان، بناغە.

بنیاتی: بنگەهی، بنچینەیی.

بنیاد: بنیات، بنیان، بنچینە، شووێنەوار.

بنیادینی (باک.): بنیاتی، بنجی، بنچینەیی.

بنیان (باک.): بنیاو، بنیات.

بنیە: بونیە، لەش، قالب، توانایی، تاو.

بنی پێ: ژێری پێ.

بنێ تا (باک.): جووره ترێیەکە.

بنیچە: بنەچە، خەراج، سەرانە، باج.

بنێسان: لە ئەنجامی نەخۆشیدا لەڕولاوازبوون، باریک وبنێسی.

بنیسک: پارچە سابوونی گچکە و تەنکە لەپاش شوواری مابێتەوە.

بنێسی: بنوسک، لەڕولاوازی، بێ هێزی، بێ تینی، دەردەباریکە.

بنیشەرە (هەورا.): دانیشە.

بنێشت: بەنوشت، (باک.) بەنیشت، (دەر.، لەک.) جاچک، (هەورا.) وێژەن، جاجک، جاجکە، جاچکە، چتێکی سپی چیڕی بەکێشە، لە دارەبەن و یا دارەقەزوان پەیدا دەبێ، لە بەهارێدا دارەکە بە تەشوێ بریندار دەکرێ و لە قوڕی کۆجیلەییێکی دروست دەکەن و بە بەر شووێنە برینداره‌کەیەوە دەنێن تا پاییزی پڕ دەبێ لە شیرە پێی دەڵێن بنێشتەتاڵ، کە شل و تاڵە لەدوایەدا لە مەنجەڵێکیدا دەدڵوێنرێ و لە ناو کیسەیێکی خامی دەکەن و دەینێرنە بازاڕ.

بنێشتەتاڵ: (دەر.، لەک.) جاچکە تاڵ.

بنێشتۆکە (کۆ.): پنجە گیایەکە گەڵای سپیە، گەڵاو لاسکەکەی وەکوو بنێشت دەجوورێ.

بنێشتی کەرێ: گیایەکە شیری لێدێ، کە مەیی ڕەش دەبێ دەبێتە جیر(جیل) لاستیک.

بنیلە: کوڵۆش خستنە ژێر پێی گاگێرەوە لە دەوروبەری خەرمانەوەو لە ناوەوە تا باش ووردی بکات.

بنیوان: بناوان، بنەوان.

بۆ: مرازی تەرخانکردنی چتێکە بەکەس یا چتێکی ترەوە، (هەو.) لۆ، (هەورا.) پەی، (باک.) ژ، بۆنا، (لوڕ.، دەر.) ئەڕا، ژۆ، لەبۆ، پەری، پەرێ، ڕا، ڕای، ئەم پێنووسە بۆ تۆ هاتووە، دەبڕۆ بۆ ماڵەوە، بۆ من، بۆ تۆ، بۆوی، بۆمە، بۆئێوە، بۆوان، لەباری پرسیاردا (واتا ئامرازی پرسیارە)، بۆچ، بۆچی، لۆ؟، لۆچی؟، سەبارەت بەچی، (سوور.) چرا، چۆن، چلۆن، (لوڕ.، دەر.) ئەڕا، چی، (باک.) چەما. (هەو.) بۆن، بۆی، (ئەردە.) لە، (ژا.) بێ، ببێ، یاخوا ببێ، (ڕۆژ.) وەرە، (ئۆ.) یەک. (خۆ.) دێراوی تووتن و دووکانی بێستانانە. (شن.، مەن.) چەوری، چەورایی. (موک.) ـ دان: چەوورکردن، ڕۆن تێکردن. لەبەر، بەهۆی.

بوو: بۆ ڕابردووی کەسی سێیەمی تاکە لە (بوون) وەرگیراوە، (دەر.، هەورا.) بیێن، بۆن. کوند، بایەقوش، کوندەبەبوو.

بووئا: بووعە: مۆرانە، زیندەواری گچکە.

بووبایە: بووبایێ.

بووبایێ: بووبایە.

بووارچ (ژاوە.): بڵێ، بێژە.

بوواچۆ (ژاوە.): دەڵێم.

بووار: بار، بڤار، بۆر، (باک.) بهۆر، (شەم.) بهوور، بگار، (جا.) بۆری. بڕ، بڕی چۆم و ڕووباران، بگار، ڕووز، ڕێواز، گوزەرگا. (خۆ.) بەهار. ـ ی: باری، بڤاری. بەهاری.

بووارەکانی: کانییەکە بەهاران بژیەتەوە، (هەورا.) هانەدرۆزنە، (دەر.) ووهارەکێنی، بەهارەدرۆزنە، کووێرەکانی.

بووارتن (باک.): بووااردن.

بوواردن: هەڵبووااردن. بە جێهێشتن. بەخشین، (باک.) بووارتن.

بووازوو (ئەردە.): بۆژۆ.

بووان: بخووێنە، بخوونە.

بووانک (خۆ.): مێتوولە، مێتوولکە.

بووایێ: بووبایە، بووائێ، بووایە. دەبوو، دەبووایە.

بووەتەقڵە (هەورا.): کوندەبەبوو.

بووەرە (هەورا.): بخۆ،(هەورا.) وەرە.

بووەرەی (هەمە.): بێنە.

بووەرێ (هەورا.): بخۆ.

بووەکەڕە: کوندەبەبۆ.

بووەکووێرە: کوندە بەبوو.

بووبا: بووبایە.

بووبەرامە: بۆنخۆش، بۆنی ڕەوان و خۆش.

بووبەرەوەدان: بۆدان.

بوورەوەدەمی (هەورا.): بۆنی زار.

بۆبا: ڕون کە با و هەوای لێ بدا بۆبا دەبێ.

بۆبڕد: بۆن بڕە.

بۆبردن: بۆ . . . ی بردن. بۆنکردن. گومانکردن.

بۆبرش: بۆکەڕوو، نان و گۆشت و ئیتر.

بۆبک (باک.): بەبە. بووکە چینی و ئیدی.

بۆبلات (باک.): کارەسات، هەنگامە، بەدبەختی، کۆستی گەورە.

بووبیش (باد.): شوورێنی زەبەندی دێم.

بۆپڕووز (هەورا.): بۆکڕووز، بۆنی سووتانی خوری و موو.

بوت: (باک.) بت. ــــ پەرست: بوت پارێز، دیلۆڤان. ــــ پەرستی: بوت پارێزی، دیلۆڤانی.

بۆت: تیرەیێکی کوردە لە باکووری زێی بادینان‌دا هەزار و پێنجسەد ماڵ دەبن. ئاوبارە. (باک.) لوولەی دار هەڵقەندن. تێراوکردن. (باد.) دارێکی درێژە ناوەکەی وەکوو پلووسک هەڵکەنرابێ.

بۆتاف: ــــ کرن: لە تەویلەدا کا و پەین و پاڵ بە جێگای وولاخاندا کردن، (باک.) بۆتاڤۆک.

بۆتان: نێوی هەرێمێکی کوردستانە و بەو خێڵەش دەڵێن، کە لەوێ دان، لە ناوەڕاستی کوردستانێدایە، چیای جودی(گۆدی)ش هەر لەو هەرێمەدایە. نێوی نێرینانە. ــــ ی: زاراوەو یا شێوەی پۆشتەمەنی خاکی بۆتان. جوورە دروومانێکە. چەشنە هەڵپەڕینێکی تایبەتی وانە.

بۆتاڤۆک: بڕوانە: بۆتاف.

بۆتە (باک.): بۆتۆ، لۆتۆ. گەم، گاە، بووتە. کاسەیێکی گلێنەیە زێڕ و زێوی تێدا لەناو ئاوریدا دەتووێنرێتەوە.

بۆت بۆت (باک.): باڵندەیەکە.

بوت پەرست: بوت پارێز، بت پەرست. ــــ ی: بوت پارێزی، بت پەرستی.

بوتری: شووشەی دەرمان و نەوت و مەی تێکردنێ. دەسکەلە، بوتڵی.

بوتخانە: بوتگە، بۆتگا، بتخانە، پەرستگای بوت.

بووتک (باد.): پلووسک، دارێکی هەڵکۆڵراوە، لەسەر بانان و شوورێنی تردا ئاوی پێ دەگوێزرێتەوە.

بۆتکا (بۆدکا): خێڵێکی کوردە لە ئێلی هەڤێرکانە.

بۆتی: زاراوە و یا چەشنی پۆشاکی بۆتان.

بوتری

بۆتیمار: خەمەخۆرە، ماسی گرە.

بۆجەوت: کوندەی ئاوێ، کە بۆ خۆشکردن لەناو جەوتیدا بهێڵنەوە لەپاش چەند ڕۆژێکی بۆنی جەوتەکە دەڕوات.

بۆجی (باک.): کوجیلەسەگ، سەگی گچکە، (باک.) بۆنجی.

بۆچ: بۆ، لۆ، لۆچ، لۆچی، بۆچی، (خۆ.) ما، (ڕۆژ.) بەی، چی، لاچێ، چرا، (باک.، سوور.) چەرا، (لو.، دەر.) ئەڕای چی، (ئەردە.) بوچە، (دەر.) ئەراچووێ.

بۆچاڵ: گەنم یا هەر جوورە دەغڵێکی لە چاڵیدا زۆر بمێنێتەوە بۆنی چاڵێ دەگرێ، بۆنچاڵ، بۆنێکی ناخۆشە.

بووچان (ئەردە.): بووچکلانە، کوچولۆو، گچکۆلە. ناوی پیاوانیشە.

بووچە: بۆچی، لۆچی، چەرا.

بۆچەک: بۆچرووک.

بۆچەکەوەڕ: بۆچرووک.

بۆچەکەوور: بۆ چەک و هۆڕ.

بۆچەک و هۆڕ: بۆ چەکە ووڕ.

بۆچەووک: کە چەوری بڕژێتە نێو ئاورییەوە. ــــ ی لێ دێ، بۆنی چەوری سووتاو.

بۆچک: دارایی، سامان. قوڵە، کلک کورت. گوجیلە سەگ.

بوەچک: (فە.) بیچک، گچکە، چکۆڵە.

بوچکە: گچکە، چکۆڵە. قامک. کلکی گیانداران.

بوچکەلانە: بچکۆلانە، نزم، سووک.

بوچکەوبوون: گچکەبوونەوە، نزم و سووک بوون.

بوچکەڵە (ئەردە.): گچکە، چکۆڵە.

بوچکتر: گچکەتر، کەمتر.

بوچکلانە: بوچکەلانە.

بۆچووم (باک.): داخ، دێخ، خەت، دێر. دێغی خەنجەر و تیغان، دێخدێخ.

بۆچی: لۆچی، چما، (باک.) چرا، (سوور.) چەرا، چرا، پچی، وەرووچیشی، (هەورا.) پەی چێش. (شکا.) چرە، ئەراچووێ.

بوحشت (باک.): بەهەشت.

بوخ: بوغی گەرماوێ یا بیران. ــــ گرتن: گیا بوخ و بەڵغ دەگرێ.

بوخار: (باک.) بووس، بوغ، بوخ. ــــ ی: دووکەڵکێش، دووکێش، موغەیری.

بوخاری فەرەنگی: سۆبە و کوورەی فەرەنگی.

بوخاز (هەو.): باڵندەیێکە لە چووڕەی گچکەترە.

بووخاک (باک.): فوولێکردن، دەمدان.

بۆخاو: بەنخاو، گۆشت و یا هەر چتێکی کەم برژابێ بۆخاوی لێدێ.

بۆخاوە: بوغاوە، (دەر.) برک، گیایەکی بۆنخۆشی کێوییە بۆ بۆنخۆشی و پارازتنی لە مۆرانە بە جلکان وەردەکرێ.

بووخەتری: گیایی، گیواوی.

بوختان: دەسپەڵبەس، دەلەسە، درۆ، چەفتە، تۆمانج، شەڵتاخ، پەژ (شەق.)، چتی ڕێنەچوو هەڵبەستن بۆ ئەم و ئەو. ــــ پێکردن: تۆماندن

بۆختک (باک.): پلووسک، سوولاووک.

بوختیان: بوختان.

بۆختیەیش: لەسەدەی چاردەمینیدا بە بەختیاریان کوتراوە.

بوخچە: بەستەیەکی گەورە جل وکەل و پەل لەناو پەڕۆیەکی گەورە نان بە پەڕۆیەکە دەڵێن: ــــ. ــــ ی جلان: شاڵماشتە، بەسە، بەستە، (ڕۆژ.) پیارزگ.

بوخچەگەردان: بوخچە بە گەردانێ.

بوخچەبەگەردانێ: جوورە گەمەیەکە دەستەیەک بە کۆمەڵ دادەنیشن بوخچەیەکی بۆ یەکتری داوێن، یەکێک بەدووی بوخچەکەدا ڕادەکا لە دەرەوە لە دەستی هەر کەسێکی بیگرێ ئەو کەسە وەکوو وی تێدەکەوێ.

بوخچەی نەکراوەوە: پیاوێکە هەرکوڕ بێ و هێشتا ژنی نەهێنابێ.

بوخچک: بوخچەی گچکە.

بووخووەش: بۆنخۆش. ــ ی: بۆنخۆشی.

بۆخۆشکە (هەورا.): کەنێرە، گیایەکی بەهارییە لەگەڵا و شێوەدا وەکوو سێپەرە وایە، بەڵام کەنێرە بۆنی خۆشترە، دەڵێن بۆن لە کەنێرە کردن نەخۆشی گرانەتا دێنێ.

بۆنخۆیی (هەورا.): باسمە، بێخوویی، دەردێکی بە ناڵۆشە بەچاوەدەکات.

بووخێر (باک.): هێشووی چکۆڵە و سەوز.

بۆدار: بۆندار، بوودار، بۆ تووتن و هەموو چتێکی بۆدار دەست دەدات. ــ ی: بۆنداری.

بۆدان: گەنم و کونجی و قاوە بۆ دەدرێن، نیوە برژاندن، (موک.) نیوەبرێژ، بۆن پێدان، بۆندان.

بۆدانەوە: بۆندانەوە.

بوودەڵە: نابووت و پووچەڵە، نەزان و گێل و وور و تێنەگەیشتوو.

بۆدەمی (هەورا.): بۆنی زار.

بۆوبۆچک (باک.): تاجی باڵندانە.

بۆدڕ: بۆندڕ، بۆدڕن.

بۆدرە: پۆدرە.

بۆدڕن: بۆندڕن، دڕن، قرتک، بۆنێکی ناخۆشە لە مرۆڤانی سارد ویا چڵکن پەیدا دەبێ بەتایبەتی لە بنهەنگڵ.

بۆدکا: بروانە: بۆتکا.

بۆدل: حۆل، گێل، گەوج، نەزان.

بۆدلە: بۆدل. گەوج، ــ یی: حۆلی، گێلی، نەزانی.

بۆدووکەڵ: چتی دووکەڵاوی بۆنی دووکەڵی لێ دێ، جۆرە مەشکەیێکیشە، کە لە زستانانەدا لە بن میچی خانوودا هەڵدەوا سرێت (دۆرنج) دەگرێت بۆ ئەوەی تام و بۆنی دۆیەکەی خۆشبێ، ساتا ماوەی چەند ڕۆژێکی بۆنی دۆیەکەی بۆ دووکەڵی لێ دێت.

بۆدینە: پنک، پو، پونگە.

بۆڕ: ١) گەورە، بەقەڵافەت، هەراش. ــ بوون: هەراشبوون. ــ خواردن: بەزین، تێشکان، قژبوون. ــ دان: بەزاندن لە وتوووێژ و یاریدا، قژکردن. ٢) زللە، شەقەزللە، گووێ کێشان. ٣) (ڕەوا.) سفت. ٤) کەما: گیایەکە کارگی خواردنێ دێنێ. ٥) زۆر و پڕ و تێکچڕژاو بۆ شینایی و باخچە و باخ و جەنگەڵ بەکاردەبرێ. ٦) جێگایەکی فێنکە لە ژێر پووش و گەڵایاندا و یان لە زەویدا دروستدەکرێ تا میوەی تێدا هەڵگرن. ٧) بۆڕ خواردوو، قژ، بەزیو.

بووڕ (باد.): بووار.

بۆر: نیشانەیێکی گچکە لەسەر هەندێ تیپی عەرەبی دادەنرێ، (لو. ، زەن.) (چووکڵە) (̓)پێش، (دەر.) بەر، (هەورا.) بۆر بۆر. (باک.) بووار، بڕی چۆم و ڕووباران. ڕەنگی بۆر، ڕەشی گەووڕ، گەووڕ، ڕەشێکی سووکە بە سپی بڕوانێ، سپی چڵکن، شەوڕەنگ، ڕەنگێکە وەکوو ڕەنگی خۆڵەمێشییە. (باک.) بوور، بەیار. تەریق، شەرمەزار، سەرشۆڕ.

بوور (باک.): جوورە عەرەبانەیەکە. بیوور. (کرما. ، هەورا. ، شکا.) بەیار: زەوییێکە یەک دووساڵ یا قەت نەچێنرابێ. جێگایەکە لە زەویدا چاک دەکرێت مێوی تێدا هەڵدەگیرێت و پووش و پەڵاشی لە دەوور دادەنرێت.

بوورا (باک. ،سوور. ، شکا. ، باد.): ژن برا، برای ژنییە.

بووران: بێهۆشی.

بوورانەوە (کە.): بێهۆش بوون.

بووراندن: بەخشین، چاو لێ پۆشین.

بووراهی: بۆرایی، بۆری.

بوراق بوون: واق وڕ و سەرگەردان بوون. دڵمردوو، دڵمردگ.

بۆراک (باک.): لیک. وورنیش.

بۆران: (باک.) بایێ دووژوونیە، بارانە یا بەفرێکە بەدەم باوە بباری، شڵێوە، ڕەهێڵە، تۆف. بای سەخت. کاتی باو بارانەی سەخت.

بۆڕان: بۆڕین.

بۆرانخانە (باک.): کۆترخانە.

بۆراندک (باک.): گووێزەرەوە.

بۆڕاندن: هەڵین، بۆڕەکردن، قۆڕاندن، قووڕاندن، کۆڕین (بۆ ڕەشەووڵاخ).

بۆراندن (باک.): تێپەڕاندن.

بۆرانی: جوورە چێشتێکە لە هێلکە دروست دەکرێ. سوورکراوەوە.

بۆرانی باەجان: بۆرانی باینجان.

بۆراو: چێشتێکە لە بڕێشی گەنمی برژاو دروست دەکرێ و ڕۆنی داغیشی بەسەردا دەکرێت.

بۆرایی: بووراهی. چوونایی، چوونە.

بۆڕە: دەنگی بەرزی ڕەشەووڵاخانە، قۆڕە، قووڕە. ــ لێ هاتن: بۆڕاندن.

بۆرە (هەورا.): بخۆ. جوورە خوویێەکی پیشەگەرێتییە، (باک.) پۆرانک. بۆسەگ یا وولاخێکی بەرزە بەکاردەبرێ، کە بۆر بێ وە ڕەنگی خۆڵەمێشی بچێ. بوور، بەیار، زەوی نەکێڵراو.

بوورە: بوور، بەیار.

بۆرەبنار: دەمقاڵی.

بۆڕەبۆڕ: قۆڕەقۆڕ: دەنگی ڕەشەووڵاخانە، بۆڕەی یەک لە دووای یەکتری.

بۆرەپنە (ئەردە.): قەلەباچکە، قشقەڵە، قەل، قەلەڕشکە.

بۆرەپیاگ: پیاوێکە ناسراوبێ.

بۆرەپیاو: بۆرەپیاگ. پیاوێکە ناسراو و دیاربێ. ناکەس، بەدنەژاد، پەست.

بۆرەجرە: باڵندەیێکی بۆرە وەک فشەکلاۆنە بەڵام ئەم بێ کڵاوە و بچووکترە.

بۆرەخزم: خزمی دوور.

بوورەدێر: قوڕاو، ڕووسە، زەوییەکی دێم و ڕەقە و بۆ ئەوەی نەرم بێ ئاو بدرێ تا بکێڵرێ.

بۆرەژان: ژانە زگێکی سووکە.

بۆرەسووار: سووارێکە ناسراو و ناوداربێ.

بۆڕەشکە (خۆ.): تۆوی پیوازی.

بۆرەقلنی (هەورا.): گیای سوورکراوەوەیە لە ناو ڕۆن و هێلکەدا.

بۆرەقنە: چتێکە کەمێک بۆربێ، بۆرکاڵ.

بۆرەک: جوورە گێچێکی زۆر ووردو سپییە. (باک.) جوورە کولێرەیەکی شەکرییە بە بادام و گوێز و هەنگوین و قیمەوە دروستەکرێ. باڵندەیێکی بۆری گچکەی کێوییە، بۆرەجرە.

بۆرەکەیی: تیرەیێکی کوردی جافە.

بۆرەڵووک: بۆرەقنە.

بۆرەوە (هەورا.): وەرەوە.

بۆرەی خاڵخاڵ: وولاخێکی بەرزەی سپییە وخاڵخاڵە.

بۆربۆرک (باک.): بازگەو بوواریکی گچکەیە.

بورت: کۆچ. ـــ کردن: کۆچکردن.

بورج: بورجی ئەستێران، بـرج، کۆنگـرە، شـەوومـاکووک، بـورگ، (هەورا.) پیک.

بۆرچیل (ئەردە.): ڕەنگی ڕەشکەوەیە لە ڕەنگی چارەوێدا.

بۆرچین: بۆرچیل، سۆنە، مراوی مێیینە، سەرسەووز. (کەڵ. ، هەورا.) باڵندەیێکە پەڕەکانی سەری ڕەنگینە هێندەی مریشکێکییە لە قـەراغ ئـاوان دەژی ئـاوی مـراوی نـێرە، ڕاوکـاران بەشـەو دەتوانـن بیگـرن یـا بیکووژن. (ئەردە.) مراوی سپی.

بۆڕخوواردن: دەمکوت بوونی یەکێک لە ئاخۆتن و ووتووێژدا، تێشکانی یەکێک لەگەڵ یەکیدا.

بۆڕدان: قۆکردن، بەزاندن، زەبوونکردن.

بووردن: بووریـن، بەخشـین، خۆشبوون، جەبە، (کە.) نۆبەخش. لێ ـــ: بەخشین، لێ خۆشبوون، خۆشبوون، چاولێ پۆشین. لەخۆ ـــ: خۆکردنە قوربانی.

بوورژان (هەو.): وەنەوز، (دەر.) بوورژیان، (هەو.) بۆرژک، قنگەخەو.

بوورژانەوە (هەو.): لە بیرە خەو چوونەوە، وەنەوزەدان، چاولەبیرەخەودا.

بوورژک (هەو.): وەنەوزە.

بووژن (موک.): گریانێکی پڕسۆزە، کە لە پڕرا بێت. کووڵژن، گابۆڕ، گریان و ڕۆڕۆ، (باک.) دەنگی وولاخانە، گالۆڕ، گریان و ڕۆڕۆ.

بوورژیان (دەر.): وەنەوزە.

بورغوو: بورغی.

بورغی: بورغوو، پێچ، بزمارێکە لەنووکییەوە تا نێوەڕاستی یا تا سەری پێچپێچ بێ.

بورغی

بورقنە: بڕوانە: بۆرەقنە.

بورگ: بورج، کۆنگرە.

بورمان: دەنگەهەناری ووشک بووەوەیە.

بورو (باک.): برۆ، هەرە.

بۆری (هەکار.): بوواری ئاو، (باک.) بۆڕی، لوولەی ئاسن و چتی تر. ڕەنگی بۆر، بۆرایی، بۆراهی، (باک.) جووئایی.

بۆرێ (هەورا.): وەرە، بێ، بەو، بۆ.

بووری (لەک.): وەرە.

بۆڕی: لوولە، بالۆل، (باک.) تیرک. بۆڕی ئـاوێ یـا کوورەی، سەنەو، بەربانگ، بۆڕی، (باک.) بۆریک. کێشـین. ـــ شایلۆغان بۆڕی مۆزیکە، سـێ دەنـگ، کەرەنا. ـــ پێشمەرگە: بۆڕی سوپایی، بۆڕیە.

بۆڕی

بوریە (فە.، لو.): برۆ.

بۆڕیە: بۆڕی، لوولەی ناو هوڵۆڵی کوناودەرە لە شووشە، تەنەکە، ئاسن یـا گڵی سوورکراوەوە .

بۆڕیەژەن: بۆڕی لێدەر.

بۆڕی پشوو: قرقرتۆک، زمانۆک.

بۆڕی چکۆڵە: لوولەی چکۆڵە، دارۆپی.

بۆڕی چێکەر: بۆڕی ساز.

بۆڕی ژەن: بۆڕی لێدەر.

بۆڕێش (ئەردە.): بڕوێش.

بۆڕێشین (ئەردە.): چێشتی بڕوێشی.

بۆریک (باک.): لوولە.

بۆڕی گووێ: کون و لوولەی گووێچکە.

بۆڕێن: بۆڕەبۆڕکردن. ڕکە، ملە.

بۆرین: چناوبەرد، بوورین، خۆشبوون، بەخشین. تێپەڕین، ڕابردن.

بوورین: ڕابردن، تێپـەڕین. بەخشـین، لێ بووریـن، بـووردن، چناوبـەرد. دەفیلەی پێشمەرگان.

بوورینەوە (هەمە.): بڕینەوە.

بوورینۆ (باک.): تێپـەڕین، ڕابردن.

بۆرینی: تێپـەڕین، ڕابردن. دەمەکی.

بۆڕیۆ هەناسەدانێ (هەورا.): بۆڕی هەناسەدانێ.

بۆڕیوە (هەورا.): وەرەوە.

بۆڕی هەوا: قرقرۆچکە، قرتقرتۆک.

بۆز: پیاوێکە ڕیش و سمێڵـی سپی تێکەوتبێ. جوورە ڕەنگێکی ڕەش و سپی تێکەڵاوە زۆرتر بۆ وولاخان بەکاردەبرێ، هەشنبۆز. (باک.) مەڕێکـە سـەری بۆربـێ. جارجـارە بـۆ دوو ڕەنگـی تێکـەڵاو بـەکاردەبرێ، سـاهەر ڕەنگێکی بن. ڕەنگی نیلییە، کە بە سپی بنوێنی.

بووز (بابا.، هـەورا.): چووز. ـــ پێوەکردن: چووز پێوەکردن، (مـوک.) دارتۆفانە، ناڕەوەن، دارێکە، دارەبووز، بەووز، بزۆ، (باک.) بزوو.

بۆزا (باک.): نێوی ئافرەتانە.

بۆزان: نێوی نێرینانە.

بۆزاهی: بۆزی.

بووزە (هەورا.): بزن.

بۆزە: ڕەنگ بۆز، بۆ وولاخ و بەرازیش بەکاردەبرێ.

بووزە

بوزڵە (هەورا.): کاریلە.

بوزۆ (هەو.): نێوی نێرینانە. مرۆ یا ماڵاتێکـە تووکی دووڕەنـگ سـپی و ڕەش بێ.

بووزوو: کر، (ڕەوا.) بووزی، (کە.، جا.) شەل، (هەورا.) گلێم. قاب شۆر.

بۆزێ (باک.): نێوێکە بۆ پیاو و ژنان دەست دەدا، جارجارەش نێوی ئافرەتانە.

بووزی (ڕەوا.): بووزوو.

بۆژان: بورژان.

بووژان (موک.): بیژان، گیایەکە.

بۆژانە: گیایەکی گەڵاووردی لاسک درێژە گوڵێکی بۆری گچکە دێنێ، بۆنێکی توندی هەیە بەناو جل و بەرگدا دەکرێ تا لە مۆرانە بپارێزرێن.

بووژانەوە: ژیانەوە، ڤژانەوە، ڤەژین، گەش و باش بوونەوە، وەهێزکەوتنەوە، وەخۆهاتنەوە. لە هەژاری ڕزگاربوون، بارسووک بوون، (باک.) پەرنسین.

بووژاندنەوە: (باک.) پەرنساندن، بارسووک کردن. ژیاندنەوە، ڤەژاندن، ڤژاندن.

بووژە (گژ.): بیژە، بلێ.

بۆژە: ڕق، قین، کین، ڕک، پشم. بۆژژ. ـــ کردن: ڕق و قین هەڵگرتن. بۆژژ کردن.

بووژما (باک.): بەدبەخت، پەرۆشدار، هەژار.

بووژمان (باک.): پۆشمان.

بۆژۆ: (باک.) دەغەڵ، (ڕەوا.، باد.) بۆگە، (باد.) گەندەژ، گیایەکە بە پێوە یا بە درواوی ژاکابێ ویا ئالیکێکە لەبەردەمی وولاخاندا مابێتەوە. کری ڕانک و چۆغەیە.

بۆژۆکردن: گەچراندن، ژاکاندن بۆ گیاوکا. بێزارکردن، جاڕس و هەراسان کردنی کەسێکی.

بووژێنەوە: زیندووکەرەوە.

بۆس: ماچ، ڕامووس.

بووس (باک.): بوخار، بورغ، بووغ، شەپۆلی گەرما.

بۆسار: بۆسارد، بۆنی ناخۆش.

بۆسارد: (هەو.) بۆنسارد، بۆنی زۆر ناخۆش، هەر خۆراکێکی بۆنی تێکەوتبێ.

بۆساردی: بۆنساردی.

بۆسان: بیستان.

بووسان (هەورا.): نوستن، وەرکەوتن، خەوتن.

بۆسە: مەڵاس، سیپە، کەلەبەر، کەمین، کەلێن، پەیجۆر، میل، حەشارگە، بازگە، کۆریت، کۆلیت، بۆ ڕاو یان بۆ ڕاو و ڕووت و کوژتن ویا گرتنی کەسێک. بۆسەی جووتی، (ڕۆژ.) چەمەرە. (کور.) ویژامەر، مرازێکە لە کەرەستەی جووتیدا.

بۆسە: بووسە، ماچ، ڕامووسین.

بووسە (باک.): ئاڵقەیێکە لە ملی گایان دەکرێت.

بۆسەخوواردن: بووسەخوواردن.

بۆسەگر (باد.): ئەوەی خۆی مەڵاس دابێ.

بۆست (باک.): بست.

بۆستان (هەمە.، دەر.): بیستان.

بۆسۆ: (هەو.) بۆنسۆ، (هەورا.) بووشمین، (باک.) بێسوو، بۆنی پەرزی سووتاو، پەرزی سووتاو بۆسۆی لێدێ.

بۆسۆ لێهەستان: برێتییە لە بڵاوبوونەوەی دەنگ و باسێکی ناشیرین لە یەکێکەوە.

بۆسۆ لێهەڵنەستان: مەبەس لە کەسێکی زۆر ڕووت و هەژارە وەکوو دەڵێن فیسارەکەس ئەوەندە ڕووتە ئاووری تێ بەردەی بۆسۆی لێ هەڵناستێ.

بۆش (هەمە.): بلێ، بیژە، (هەمە.) بووشە. (باک.) زۆر، گەلێک، بۆ گیانلەبەران. هولۆڵ، چۆل. باش، چاک، باش و بۆش.

بۆشاهی (باک.): زۆری.

بۆشیی: چۆلی، هولۆلی.

بووشە (هەمە.): بلێ، بیژە، بۆش.

بۆشکە (ئەردە.): بەرمیل، چەلەنگ، چەلیک.

بوشکول (باک.): پشکەڵ، پشقڵ. خەم، پەرۆش.

بوشمین (هەورا.): بۆسۆ.

بۆشتلخ: کۆک، پۆشتە، بالابەرز. ـــ ی: کۆکی، پۆشتەیی.

بۆشی (باک.): زۆری. بۆشایی، چۆلی، هولۆلی، ڤالاتی، ناوەڵەی، خۆڕایی.

بۆرغ: بۆنگچی. (باک.) گارگامێشی چاوسوور.

بوورغ: برک، بووخ، (باک.) بووس، هەڵمی گەرما و بیرو ژووریکییە هەوای پیس بێ.

بۆغاریە (هەورا.): بوخاری.

بووغلو (بار.): گیایەکە وەکوو بیژانی وایە لە نێو شاخاندا پنجە و بستێک بڵند دەبێ و بۆنی زۆر خۆشە.

بووغاوە: بووخاوە.

بۆغە (باک.): ناوی پیاوێکیش بووە، کە بە ئازایی و خورتی و میرانی دەنگی داوە. گارگامێشی چاوسوورە.

بووغە (ڕۆژ.): گابووغە، هوولە، (موک.) خوولە، گایەکە بەزۆز و شەڕفرۆش بێ.

بۆغکردن: هەڵم و شێ لێ پەیدابوون. کردن (فە.) ڕشانەوە.

بوغمە: گەروو خڕە، ملەخڕە، تاس. جنێوە لە جیاتی قوزەڵقورت بەکاردەبرێ.

بوغن (ئەردە.): پارچە، تیکە، ئەنجە.

بوغن بوغن (ئەردە.): پارچەپارچە، تیکەتیکە، پارەپارە.

بووغووپر (باک.): جوورە گوڵێکە.

بووق: بۆڕی، کەرەنا، شاخی ماڵاتان، کە جاران لەسەربانی گەرماویان لێدەدا.

بۆق: بەق، (باک.) هەفتجار، قرواق، قوورپاق، (هەورا.) قورپاقە، داعبایەکی پانکەڵەی چووار پێی پەڵەپەڵەی مەلەوانە. دارێکی کێوی و کووێستانییە تێکوڵی سوورە و پەلکی شینێکی سپی پاتە وەکوو گەڵای مورتکی وایە، بەری زەردە و لە قەزوانی گەورەترە، بەرەکەی بکوترێ و بکوڵێنرێ دەبێتە چرک

بۆق

(مەلحەم) لەسەری کەچەڵ بنرێ بەری نادات تا چاکی دەکاتەوە، دارەکە بەقەد گوڵی گوڵاوێ بڵند دەبێ. (هەو.) گوڵی دەخڵییە لە نێو کیفەکەی، کە دەستی بە پەیدابوونکردبێ و بەڵان هێشتا نەهاتبێتە دەرەوە، (موک.) کەپەنکە. (باک.) لاسکی پیوازییە، تووڵەی مێوی، مارپێچی مێوییە. (ڕەوا.) ـــ ی بەلەک: ماسوولکەی بەلەک، ئەستوورایی بەلەک. زەق: چاو ـــ: چاوزەق، چاودەرپەڕیو. پاڵ: ـــ پێوەنان: پاڵ پێوەنان. (باک.) نێرتکی پیواز و ئیتر. هالاو، هەڵم، بوغ، دەم.

بۆقە: دەنگی بەرازییە، مرقە.

بۆقەبۆق: جوورە دەنگێکی ڕەشە ووڵاخانە لە بۆڕە نزمترە. بلقەبلقی ناوییە، کە لە گۆزە و تونگە و دەفری زارتەنگ بێتەدەرێ.

بۆقەتە (ڕۆژ.): ـــ ی مل: ئەستوورایی مل، پشتی مل.

بۆقەمەلە: جوورە مەلەیەکە وەکوو مەلەی بۆقی.

بۆقبۆق: دەنگێکە لە خۆرتی و ئازایەتیە. ـــ لە بارام دێ واتا چاوی سوور بووە و ڕاناوەستێ. دەنگی نێری و بەرانانیشە، کە بەردەدرێنە ناو بزنەگەل و مەڕان.

بۆق پێوەنان: پاڵ پێوەنان.

بووق زەوین: هەڵم، بوغی زەوی.

بۆقژە: بلقی ناوێ، (هەو.) جوورە زار ئێشەیەکی منداڵانە. ئازارێکە منداڵان تا تەمەنی پێنج ساڵانە دەیگرێ لە هەناویەوە دەیداتە نێو زارییەوە و هەڵیدازرێنێ بە شیری بزنان و یا بەزاخ و شیری چادەبێتەوە، (هەورا.) پیزوورکەودەمی، پیزوورکەی دەم.

بۆقک (باک.): مست، لاوێچ.

بۆقل (باک.): بەلەکی لاقی، پووز. نەرم، شل(بۆ گۆشتی).

بۆقلە (جا.): قەلەموونە.

بووقلە (موک.): قەلەموونە.

بۆقلەمووت (ئەردە.): بوو قەلەموون.

بۆقلەموون: بوقەلەموون، نێرەکەیان خۆی گیف دەکات و سەر دندووکی پارچە گۆشتێکی پێدا شۆڕبۆتەوە.

بۆقلی (باک.): باقلەی کێوی.

بووقمل: پژمل.

بووقیان (لو.): جووڵان، بزووتن، ڕژیشتن.

بۆقی مل: ئەستوورایی مل، پشتی مل.

بووک: (دەر.) وەوی،(هەورا.) وەیوە،(باجە.) وەهێ. سوور. خۆزگە، بریا ،کاش.

بۆک (باک.): تیندار، بەهێز.

بۆکە (باک.): ئازا، زاتدار، تیندار، بەهێز، هێزدار، بەهیمەت.

بووکەبەبارانە: (باڵە.) شەموولە، کۆسەبەبە، کۆسەوەوی، کۆستەبووکە.

بووکەبەدارینە: بووکەدارینە.

بۆکەبۆکە: گەورەپیاوان.

بۆکەردەی (هەورا.): بۆتکردن.

بووکەسوورە: (کۆ.) بووکەسوورکە. باڵندەیێکی چکۆلەی بەرسینگ سوورە.

بووکەدارینە: بووکەبەدارینە.

بووکەسوورکە: بووکەسوورە.

بۆکەلیشە: بۆتی نێوقامکی ڕزیوی پێیانە یا ئی بنهەنگڵییە، بۆدڕن.

بووکبووکانێ: (موک.) بووکێنێ،جوورەگەمەیەکی منداڵانەیە.

بووکردگ: بۆگەن.

بۆکردن: بۆتکردن. گەنین، بۆگەنبوون.

بۆکرووز: کرووز، بۆپرووز، کزووری، بۆنکرووز، بێن کوورزیک، موو و خوری سووتاو بۆکرووزی لێدێ.

بۆکز: ماست ـــ ی لێدێ، کاتێکی ماست وەیا چێشت، کە زۆر لەسەر ئاوور بمێنێتەوە یابسووتێ ـــ یان لێ دێ. چێشتی سووتاو ـــ ی لێدێ.

بوکلە: بووکی منداڵان.

بووکک (باک.): بووکۆکەی منداڵان. گلێنەی چاو.

بووکلدێر (باک.): داری ڕازاوەوەیە، کە منداڵان لە(۱۷)ی دێسەمبەرێدا بە بۆتەی سەری ساڵەوە بەکۆڵان وکووچانیدادەگێڕن.

بۆکلیشە: بۆکەلیشە، بۆدڕن، بۆتدڕن، بۆتێکە لەبن باخەڵ وناودەمداو لەژێر پێ بێت.

بووکمار: داعبایەکی لووس ودرێژو جوانە وەماری دەچێ بەڵان چووار پێی هەیە.

بووکنی (موک.): ئەوکەسانەن بەژن وپیاوەوە، کە بەشوێن بووکێدا دەچن بیگووێزنەوە بۆماڵی زاوای. (باد.) پیلک، (هەورا.) پاوەی وەه.

بووک و زاوا: گوڵە مێلاقە.

بووکۆکە (کور.): بووکێکە منداڵان گەمەی پێوە دەکەن. (کۆ.) گیایەکە گوڵی سوور دێنێ لە نی خاشخاش گچکەترە لەنێو کیفەکەیدا شیرێکی سپی لێ پەیدا دەبێ کەچی وەدەستی کەوێ سووری دەکات کۆلکەکەشی لەسەر هەرجێگایەکی لەش دانرێ دەیسووتێنێ.

بووکوومەمگەر: خۆزگە، بریا، کاشکی.

بووکوومبیلکە (باک.): باڵندەیێکە لە ئاوێدا مەلەی دەکاو مەترێک بڵندە پەڕی سپییە کیسەیێکی لەژێر ملیدایە جێگای دە لیتر ئاودەبێتەوە وەجارجارە ماسیانیش، کە دەگرێ لەرێیان دەکات.

بووکێ: نێوی ئافرەتانە. جوانێ.

بووکێن: بووک بووکانێ.

بۆگە: (موک.، بابا.، هەورا.) بۆژۆ، (باد.) گەندەژە. بوژە، گیای تام وبۆتگۆڕاوو ژاکاوە، کە ئاژاڵ و ماڵاتان هەربۆتی کەن نایخۆن.

بووگە (ئەردە.): بووە.

بووگەبەماس: بۆتە مەڵحەم، بووە بە مەرهەم.

بۆگەن: بۆگەنیو، بێگەن، بۆتی پیس، بۆتی ناخۆش، کەف، گەنیو، (ڕۆژ.) گەنی، بۆگەندای، (دەر.) بووگەند. بووپیسی(فە.)، زنخ، کفکۆ، گەندەژەبۆ. ـــ بوون: گەنان. ـــ کردن: گەناندن. (باڵە، پیر.) برایە بۆگەنە (گیا). ـــ کردن: بۆتی ناخۆشکردن. ـــ بوون: بۆن ناخۆش بوون

بۆگەنکە (هەورا.): فسۆس (داعبایەکە). خورماسیچان، مشکی خورمایە. گیایەکە.

بۆگەندی: بۆگەنی، گەنیو.

بۆگەنیک: بۆگەن.

بۆگەنیو: چتێکە بۆنی گەندو خرابووبێ. گەنانراو.

بۆگەنتک: جورە بۆگەنێکە لەمیوەی ڕزیو و هەندێ چتی تر دێت.

بۆگنخ: تۆو هەرچتێکی بەتەڕی هەڵگیرێ ـ دەبێ، گنخ. ـ ی: گنخی.

بۆڵ: قاحپە، سۆزانی، ئافرەتی حیز، جندە، بەهێشووی ترێ و خورماش دەڵێن. (شار، باب، کۆ.) گلوەترێ. زەنگێکی زلە لەملی پیشەنگان دەکرێ. خۆڵەمێش. کورتکراوەوەی ناوی بۆڵییە بۆسەر چاوەکانی ئەم فەرهەنگە. گلوەترێ.

بوول (لک): خۆڵەمێش، مشکی.

بۆڵ (باک.): زۆرەملێ، بەتۆبزی. پارچە مەرێک، پارچە ورشترێک.

بووڵاو: ئاوی خۆڵەمێش.

بۆڵاندن: بۆڵەکردن.

بووڵاندن: بۆڵاندن.

بۆڵە (هەورا.): گلوەترێ. (ڕۆژ.) بڵمە، وورتە، پرتە، ختە، لەبەرخۆوە وورتەکردن.

بوولە (ئەردە.): پەخمە، چل، فل، سەپوول، گێل، کەودەن.

بۆڵەبۆڵ: کوتە کوت، (ڕۆژ.) بڵمەبڵم. ڕنگەڕنگ، جرتەجرت، فرتەفرت، جرت وپرت، جرت وخرت، بۆڵەی یەک لەدووای یەکتری، ختەخت. ـ کردن: فلتاندن، فرتاندن، بڵماندن.

بۆڵەتەمە: بۆڵەتەمێ.

بۆڵەتەمێ: ماتەدانی بەری درەخت نیشانەی گەیشتنی، ئەوترێیە بۆڵەتەمەی تێکەوتووە واتە نیشانەی گەیشتنی پەیدا بووە.

بوولەرزە: بوومەلەرزە، لەرزەک.

بۆڵەکردن: بڵماندن، بۆڵەبۆڵکردن، ختەکردن.

بۆڵەمێ: خۆڵەمێشی گەرم، ژیلەموو.

بۆڵەنمە: ماتەدانی بەری درەختان: ئەم مێوە ـ ی تێکەوتووە واتە ماتەی داوە.

بۆڵەنمێ: بۆڵەغە.

بولبول: بلبل. ـ دەچریکێنێ: (هەورا.) بولبول چریکنۆ. ـ دەخوێنێ: (هەورا.) بولبول موو انۆ. نێوی ئافرەتانە.

بولبولە (ڕەوا.): پیشوورێک چەند موورووێک هۆنراوەتەوە بەقەد پیشوو و پوولێکی زێڕ یا زێوی بەسەرەوەیە.

بۆڵک (باک.): گۆرانی شوانییە.

بۆڵکە (مەریوا.): (هەورا.) ئاڵشت.

بۆڵگ (جا.): تەپڵی سەری.

بۆڵگە (باک.): هەرێم.

بۆڵمازوو (موک.): جورە ترێیەکی شینە گلوشی خڕ دەنکدارە.

بولهەوەس: هەوەسدار، خاوەندهەوەس.

بولوسک: تەوەرە.

بۆڵێ: هۆزێکی کوردە لە گەرمێنی دادەنیشێ. گلوەترێیەک.

بووڵێ (هەورا.): خۆڵەمێش، مشکی.

بۆم: بۆمبا.

بووم: زەوی، زێد، نیشتمان.

بوملەدران (موک.): گیایەکی بۆنخۆشە.

بۆمارانە: چڵە گیایەکە بستێک بڵند دەبێ پەلکی وورد و بۆنی زۆر خۆشە و تامی تاڵە بە دەسک لەکەنار و ناوو دەورووبەری هەرکوێیەو کونێکی هەڵبسوورێ و هەنگی تێکەن بە جێی ناهێڵن و دەیکەنە داڵدەی خۆیان، سیرمۆکە.

بوومەکوێرە

بوومەکوێرە: کوندەبەبۆ.

بوومەلەرزە: بوولەرزە، زەوی لەرزە، لەرزەک، جم و جووڵی زەوی.

بوومەمارانی (بابا.): گیایەکە.

بۆمبا: نارنج، نارنجۆک.

BOMB

بۆمبا

بۆمباتوێژ: نارنج ئاوێژ.

بۆمبای سووتێنەر: نارنجی سووتێنەر.

بومچ: بۆمچک، بۆمچە، بۆگەن.

بۆمچەو (هەورا.): بۆ هەرنەمووت، پووچ، وەکوو، گوێزی پووچ و کوێر.

بوومچەوە: بوومچەو.

بوون: بوون مرازی یاریکاری تێ نەپەڕە هەر وەکوو کردن مرازی یاریکاری تێ پەڕە، بوویین، هەیین، دژی نەبوون. پایەداری، هەمیشەبوون، مان. دارایی، هەبوون، هەبوونی ماڵ، دارابوون. کرداری ڕابردووە بۆ دووەم و سێیەم لەباری گەلدا وەکوو ئێوە بوون، ئەوان بوون. لەدایک بوون. گەیشتن، گەیینی میوە و تەرەکاری. ڕوودان.

بۆن: بهن، (باک.) بێهن، بووە، (هەورا.) بووی، (هەو.) بێن، (ئەردە.) بۆنە، مایە، دەستاوێژ، بیانک.

بۆن: بیهن، بۆ.

بۆنا (باک.): بۆ، لۆ.

بۆناو: ڕاناو، (باک.) بهنۆک، بۆنی خۆش، گوڵاو، بۆناو لە خۆدان: بهن لە خووەدان.

بۆنە (هەورا.): بیێ، (مۆک.) هۆ، مایە، تەوور. بیانوو، بیانگە، بیانک، بەهانە.

بوونەبوون (باک.): ڕووشە، قۆورت، هەنگامە، کارەسات.

بوونەماڵ: ساغ بوونەوە بەسەر کەسێکیدا.

بوونەوە: دووبارەبوون، دیسان ڕوو لە بوون کردنەوە.

بوونەوەر: بوون. ـ ی: بوونی.

بوونەوەرایەتی: هەبوون.

بۆن پێدان: بۆدان، نیوە برژاندن.

بوونتاف (باک.): تیشکێکە بە برووسک و ڕەعدەوە بەلان نەکەوێتە سەرزەوی.

بۆنجی (باک.): تاجی.

بۆنچاڵ: بۆچاڵ.

بۆنخاو (هەو.): بۆخاو لە گۆشت و چتێکی تر دێ، کە کەمبرژابێ.

بۆنخۆش: بۆنی خۆش، خووەی بیهن. (هەورا.) بۆوەش.

بۆنخۆشکە: پرکە بۆنخۆشکە، بەنەعناش دەڵێن، گیایەکە لەگەڵ شیرێژ یا ماستی ترش بە تێکەڵاوی لەسەر شوێنی مارانگەزتەی دادەنێن.

بۆنخۆشی: بۆنخۆشی، بۆرەشی.

بۆندڕ: بۆگەن.

بوند (باڵەک.): بڵند.

بۆندار: گوڵی بۆنداره و هەر چتێکی بۆنی لێ بێ.

بۆنـدڕن: بۆنـدڕ، بۆگـەن. بۆنێکـی ناخۆشـە لـە ئـەنجامی چڵـک و زۆر ئارەقەکردندا پەیدا دەبێت، بە تایبەتی لە نێرەوزی مەڕ و ماڵات لە وەرزی پەریندا.

بوندی (بالـە.): بڵندی.

بۆنسارد: بۆسارد. ـــ ی: بۆساردی.

بۆنسۆ (هەو.): بۆسۆ.

بۆنـگ (دزە.، خۆ.): تێشـوو، دەبـاغ، (بـاک.) بـەهێز، بەهـەوا. ـــ کـرن: هاندان، ڕق هەڵستاندن.

بۆن و بەرامە: بۆنی خۆش.

بوونی: لـووان، گونجان، دەستدان.

بونیە: بنیات، بناخە، ڕەسەن، رەچەڵەک.

بۆی منداڵ: بۆنی منداڵ، منداڵـی ساوا تـا دەگاتـە دووسـاڵـی ئەگـەر بۆنـی خوێن و خوڕی ژنی زاو بکا بەبۆن دەکەوێ، گیای گژنیژ بە خەنـەوە لـە ڕوو و پێش سەر و دەستەکانی منداڵەکەی بنرێ بەسوودە.

بونیە: بنیات، چەلم.

بۆنی منداڵ: بۆی منداڵ.

بۆوەش (هەورا.): بۆنخۆش.

بوو وەش (هەورا.): بۆنخۆشکە.

بووغ: بڵغ، بۆ ژەنگی مسی بەکاردەبرێ.

بوهارتن (باک.): تێپەڕین، ڕابردن. بوواردن.

بۆهەڕنەموت: بۆنی مەشکە و دۆدانەیە، (هەورا.) بۆمـچەر.

بووهووراندن (باک.): تێپەڕاندن، ڕاپەڕاندن.

بووهوورتن (باک.): بوورین، تێپەڕین.

بووهوشت (باک.): بەهەشت.

بووهیشک (باد.): گێووژ، گوێیژ.

بووێ (ئەردە.): ببێ.

بووی (هەورا.): بۆن.

بۆیاخ: چەوربیەکە، زەرد، سوور، قـاوەیی و ڕەش و چەند ڕەنگێکـی تـری هەیە قۆندرەی پێ بۆیاخ و چەور دەکەن.

بۆیاخکار: بۆیاخکەر، بۆیاخچی.

بۆیاخکەر: بڕوانە: بۆیاخکار.

بۆیە: لەبەر ئەوە، چونکوو. بۆیاغ، چەوربێکە قۆندرە و قـایش و چتی پێ بۆیە دەکرێ، بۆیاغ کوردی و تورکییە: بۆ: چەوری، ڕۆن کوردییە، یاغ یـش تورکیە.

بووی بنەگەڵ: بۆدڕن، بۆکەڵیشە.

بووی دەم: بۆنی زار.

بۆیەمە (ڕۆژ.): پارچە کرێکی ڕەشە لە مشکی و هەوری گچکەترە ژنـان لەسەری خۆی دەبەستن.

بوویت: بووی، بوو ویی.

بووێر: هەڵبووێر، ڕۆژبووێر، هەفتەبووێر، شەوبووێر، ساڵ بووێر.

بۆیخۆش: بۆنی خۆش.

بوویژ: سەردوولکە.

بووێژ: هۆز، (بـاک.) هۆزانڤـان، هەسـتیار، هۆنـەر، گۆرانیبێژ، ئـاخوەر، ئاخەفتەر.

بووێژە: بڵێ!، بێژە.

بووێس (ڕۆژ.): بنوو، بخەوە، بخەفە. بوەستە، ڕاوەستە، بوویسە.

بۆیسان (هەورا.): بێستان.

بۆیسانەوان (هەورا.): بێستانەوان.

بووێسە: بوەستە، ڕاوەستە.

بۆیکردگە (ئەردە.): بۆنی گرتووە، بۆگەن بووە.

بووی گەن (ئەردە.): بەگەن.

بۆیوەش (هەورا.): بۆنی خۆش.

بوویی (باد.): گەیین، گەیشتنی میوە و تەڕەکاری.

بوویین: بوون.

بە (باک.): بێ، بەهێ.

بها(باک.): بەها، نرخ.

بهار (باک.): بەهار.

بهارە (باک.): بەهاروو، گەنمی بەهاری.

بهارخێر (باک.): هەوەڵ شینایی بەهارانە.

بهانە (باک.): بەهانە.

بهەر(باک.): بەرین، پان.

بهەڤ (باک.): پێکەوە.

بهتر(باک.): پتر.

بهستن: بیستن.

بهستۆک: گوێدێر، بیستەر، بهستیار.

بهستن (باک.): بیستن، شنەفتن.

بهستیار: (بـاک.) بهسـتۆک، بیسـتەر، گوێدێر، ئـەو کەسـەیە گوێی لـە ئاخەفتنی ئەم و ئەو بێ.

بهشت (باک.): بەهەشت.

بهن (باک.): فەرامۆشی، ئـارامی. ـــ ا مـە هـات: فەرامۆشیمان هـات، بۆن، بێن، پشوو. ـــ دان وستاندن: پشوودان و ئەستاندن. ـــ کشاندن: پشوو هەڵکێشان. ـــ ا مـن تـەنگ بـوو: ئـارامم نـەما، حـەجمینم لـێ هەڵگیرا. بۆن، بێن.

بهناڤ (باک.): گیایی.

بهنەک (باک.): دەمێکی، تاوێکی، پشووێکی.

بهن تەنگ (باک.): بێن تەنگ، توورە، تەنگەتیلکەگرتوو.

بهندار (باک.): بۆندار.

بهندخووەدان (باک.): خۆ بۆنخۆشکردن.

بهنژین (باک.): باوێشک، (باد.) پشمین.

بهنک: (باک.) دیوارێکە پارێزگاری سەنگەر و پەسیوان دەکات.

بهنۆ (باک.): هێزی بۆنکردن.

بهنوونی (باک.): نیلوفەر، لیلوفەر، گوڵێکی سپییە.

بهنۆک (باک.): بۆن، گوڵاو.

بهنۆلێدان (باک.): بۆنخۆشکردن.

بهۆر (باک.): پردەباز، بووار، بڤار، بگار، شوێنێکە لە رووباران، کە مرۆ بتوانێ لێی بپەڕێتەوە.

بهوور (شەم.): بووار، بڤار، بگار.

بهۆست (باک.): بست.

بهۆک (باک.): بێ، بەهێ، بەی.

بهێڤرا (باک.): پێکەوە، بەیەکەوە.

بهێستن (باک.): بیستن، شنەفتن.

بهێنە: بێنە، بێرانە، (هەورا.) باوەڕۆ.

بێ: (ب) تیپێکی ئابێی کوردییە. بەهێ، بەی، (باک.) بهنۆک. (ئەردە.، شوا.): وەرە. جگە، بێجگە، هێ. بابێ بۆ کەسی تاکی سێیەمە لەهاتەوە وەرگیراوە. قوڵەکراوەوەی (بێجوان)ە بۆ ناو ئەم فەرهەنگە.

بێ: دارێکە بێ بەرە. دارەبییە و پێنج جوورە: ١) دارەبێ. ٢) شەنگەبی، شۆڕەبی. ٣) زەردەبی (بی زەر). ٤) ڕەشەبی. ٥) سوورەبی. گەڵای تاڵ و باریک و درێژی هەیە. بیێ، ببی، دەبێ. بۆ پاڕانەوە و نزایە: یاخووا هەر خۆشبی. بێو. (فە.) بوو. (باک.) دارەبی. بێوەژن. (لو.، شوا.) کاریلە. (دەر.) بوو.

بیا (لو.، فە.): وەرە.

بیابان: بیاوان دەشتی چۆل و بێ ئاو، بێروون. لەخۆچوو، بێهۆش. — بوون: بێ هۆشبوون.

بیابانگێڵ (هەورا.): بیابانگەڕ.

بێ ئابڕوو: بێ ئاوڕوو، بێ شەرم.

بێ ئابڕوویی: بێ شەرمی.

بیار (دەر.): بیبار.

بێ ئار (بێعار): بێ شەرم، ڕووداماڵراو. — ی، بێعاری: بێ شەرمی، ڕووداماڵراوی.

بێ ئارام: بێ وەقرە، حەجمین لێ هەڵگیراو. — ی: بێ تاوی، بێ وەقرەیی.

بێ ئاگا: نابەڵەد، ناشارەزا، هیچ نەبیستوو، بێ خەوەر، نائاگا. — هی: بێ ئاگایی، بێ خەوەری. — یی: بێ ئاگاهی، نائاگایی.

بێ ئامان: بێ ڕەزا. — ی: بێ ڕەزایی.

بێ ئاوڕوو: بێ ئابڕوو، بێ شەرم، داماڵیاگ.

بێ ئاوڕوویی: بێ ئابڕوویی.

بێ ئایین: خوانەناس. — ی: خوانەناسی.

بێ ئەمە: بەبێ ئەمە، بەبێ ئەوە.

بێ ئەمەگ: بی ئوورت، بێ وەفا. — ی: بێ ئوورتی، بێ وەفایی.

بێ ئەنوا: بێ نەوا، هەژار. — یی: بێ نەوایی، هەژاری.

بێ ئەوە: بەبێ ئەوە.

بیانک: بیانوو، پەڵپ، بەهانە.

بیانگ: بیانوو، پەڵپ، بیانک، گەزەک.

بیانگە (کۆ.): بیانوو، پەڵپ، بەهانە، وورک، گەزەک.

بیانوو: پەڵپ، بەهانە، (دەر.) بیانگە، بیانی، گەزەک. — گرتن: پەڵپ گرتن.

بیانی (هەو.): بێگانە، تاچیک. (دەر.) بیانوو، پەڵپ. سۆرەو تۆرە.

بیاوان: بیابان، دەشتێکی چۆلی کاکی بەکاکی. بێ هۆش، بێخود. — بوون: بێ هۆشبوون. — ی: بیابانی.

بیاوەشەرە (هەورا.): ڕاخستنی بەرەو مافوورە.

بیایی (هەورا.): بەستەنی، بەستنی ئاو.

بێ ئوورت (باک.): بێ ئەمەگ، نانکوێر، بەڵێن شکێن. (باک.) — ی: بێ ئەمەگی، نانکوێری.

بێ ئیپ وزیپ (باک.): نیگەران، دوودڵ. (باک.) — ی: نیگەرانی، دوودڵی.

بیەش (باک.): بەش.

بیەن (هەورا.): بووە.

بیەوێ ونەیەوێ: بڤێ ونەڤێ.

بیبەر (باک.): بیبار، دەلووبیبەر. دەرمانگەرم، ئیسیوەت.

بیبار (هەو.): ئیسیوەت، (باک.) دەرمانگەرم، ئاڵات، بیبەر، — ی سوور: دەلووجە، هەوجهار، (دەر.) بیار.

بێ بار: بێ بەر، مرۆی نالەبار و بێ کەڵک، بەرنەدەر.

بێ بارە: بێ بەش، بەشبڕاو.

بێ باسک: بێ کەس، بێدەر. — ی: بێ کەسی، بێدەری.

بێ باڤ (باک.): بێ باوکی یا هەتیو، پەست، نالەبار. بیژوو، زۆڵ. — ی(باک.): بێ باوکی، هەتیوی. پەستی، نالەباری. زۆڵی، بیژوویتی.

بێ باک: بێ ترس، بێ پەروا، نەترس. — ی: بێ ترسی، بێ پەروایی، نەترسی.

بێ باڵ: هەژار، دەستکورت، بێکەس. — ی: هەژاری، دەستکورتی، بێکەسی.

بێ باووک: کەسێکە باوکی نەمابێ. زۆڵ، بیژوو، بیژک.

بێ بەخت: بەدبەخت، چارەڕەش، ئاوان، تەپڕەش، ناپاک. — ی: بەدبەختی، چارەڕەشی، ئاوانی، تەپڕەشی، ناپاکی، نهێن بڕی.

بێ بەر: دارێکە بەری نەبێ. ژن یا ماڵاتێکە نەزۆک بێ. کردەوە و سەودایەکە سوودی نەبێ. بێ بەش، بەشخوراو، بێ کەڵک، بی سوود، بێ بەر. — ی: بەشبڕاوی، بەشخوراو، دەستبڕاو.

بێ بەرق: تار، تاریک.

بێ بەش: بەشبڕاو، بەشخوراو، بێ بارە، لێک کراو، دابڕاو. ـــ ی: بەشبڕاوی، بێ بارەیی.

بێ بەهرە: بێ بەش، بەشبڕاو، (باد.) زرپەهە. ـــ یی: بێ بەشی، بەشبڕاوی.

بێ بڕوا: بێ باوەڕ، بێ بەقا. ـــ یی: بێ باوەڕی، بێ بەقایی.

بیبک (باد.): بیبیلەی چاو.

بیبکە (بار.): بەبەڵەی چاو.

بێ بگار (ئەردە.): قووڵ، بێ بن، بێ پەی، بێ ڕەووز.

بێ بن: دەریای زۆرقووڵ، بیرو گۆمی زۆر قووڵ، بێ بگار، بێ پەی، بێ ڕەووز. چتێکی نەبڕاوەوەو بێ دوایی. کچی بێ بن، کچێنی نەماو.

بیبن (هەورا.): پشتێند. تەنگە.

بێبنتار (باک.): بێ بناوان، بێ کابان، بێ ژن.

بێ بنی: قووڵی، کچێنی نەمان.

بێ بۆ: بێ بوو.

بێ بوو: بێ بۆن.

بیبۆک (باک.): بەبەڵەی چاو. گلێنەی چاو.

بیبی (هەورا.): بووکی مندالان، بیبیلەی چاو.

بیبی چەو (فە.): بیبیلەی چاو، بەبەڵەی چاو.

بێ بیر: بیرخراپ، بێ وێر.

بیبیلە: منداڵی تازە بوو و ساوا، بەبەڵەی چاو. (ڕەوا.) ـــ ی چاو: کشکاچاڵ.

بیبیلەگەرە: قومقومۆکەی چکۆڵەیە.

بیبیلەوچەمی: (هەورا.)بەبەڵەی چاو، بیبیلەی چاو.

بیبیلکە: باڵندەیێکی بچووکی بازەڵەی دەشتییە.

بەبیلەگەرە

بیبین (هەورا.): پشتێند.

بێ پا: بێ پێ. شەل. ووتەی پووچ، پڕوو پووچ، خۆڕایی. هەوایی.

بێ پاڵ (ڕۆژ.): بێ پەنا، بێ کەس.

بێ پەڕ: پەڕ وەریو، پەڕنەماو.

بێ پەرە (باک.): بەفیڕۆ، بەخۆڕایی.

بێ پەرگ (باک.): بە تالووکە، بە لەز، بە پەلە.

بێ پەروا: بێ ترس، بێ باک. ـــ یی: بێ ترسی، بێ باکی.

بێ پەڕ و باڵ: هەژار و ڕووت و بێدەق. ـــ ی: هەژاری، ڕووتی.

بێ پەنا: بێ کەس، بێ پاڵ.

بێ پەی: دەریا و گۆم و بیری زۆر قووڵ، بێ بن. بێ ئەندازە.

بێ پەقنی (باک.): گەورەیی، هەوایی. گوشادی، فراوانی.

بێ پۆڕ: تەوور.

بێ پێژن (باک.): ئارام، هێدی. ـــ ی: ئارامی، هێدێتی.

بێ پیشە (باد.): پەلپێنە (گیایەکە).

بێ پێشگیر: بێ بەرهەڵست، ئازاد، سەربەست.

بێ پێش ودووایی: بێ بەروو دوایی.

بێ پێڤان: بێ پێوان، ئێگجار زۆر.

بێ پێلەکەرە: قومقومۆکەی گچکە. بیبیلەگەرە.

بێتا: ئێوی ئێرینانە، بێ دەزوو، بێ داو، بێ هاوتا، تاک.

بێ تابی (باک.): ماندووێتی، بێ توانایی.

بێتار: کارەسات، گێچەڵ. ـــ ی: کارەساتی، گێچەڵی. *

بێتام: ناخۆش، بێ مەزە. ـــ ی: ناخۆشی، بێ مەزەیی.

بێتاو: ڕۆژێکە خۆر بەدەرەوە نەبێ. تاگری بێ تین. یەکسمێکە زۆر ڕانەکات و پڕتاو نەبێ.

بێتاوان: بێ سووچ و گوناح، بێ گوناح. ـــ ی : بێ سووچی، بێ گوناحی.

بێ تەرش: مرۆی بەدخوو و بەدڕەفتار، کە جێی باوەڕی نەبێ، مرۆی کەمتەرخەم.

بێ تەشە (باک.): بێ نرخ، پووچ، بێ هێز، کەوتوو، کەفتەکار. جوورە ئێسترێکە بۆ بارکردن و سوواری ناوەستێ.

بێ تەل: مەکینەیەکە بە بێتەل قسەی پێ دەکرێ و وەردەگیرێ.

بێتر (بۆتا.): پتر.

بێ تەل

بێ ترس: بێباک. ـــ ی: بێباکی.

بێ ترمە: کانییەکە لەلای ڕۆژهەلاتی شەقلاوەوە لەپاڵ چیای سەفینەوە هەڵدەقوڵێ، ئەم کانییە سێ واتای هەیە: ١) بێ: وەرە، ترمە واتا مانگی تیرمە، کە تەمووزە یانی لە تەمووزێدا وەرە ئێرە. ٢) بێترمە: واتا بێ تەمووز و هاوینە و هەمیشە هەوای خۆش و فێنکە. ٣) ترمە بەکوردی دەنگە بەڕاستی لە بن بەردێکی گەورە دێتە دەرێ و هیچ دەنگی لێ نایەت و بێ دەنگە.

بێتقاب (باک.): بێ هێز.

بێ تک (باک.): چۆڵەکە.

بێ تلشا (باک.): پتری. وولاخ.

بێ تۆ: بەبێ تۆ.

بێتوو: ڕاست: ئەگەر بێتوو وابێ: ئەگەر ڕاست بوو وابوو. بەبێ تۆ.

بێتووتە: بێ ئەنوا، بێ ماڵ.

بێتووان (باک.): ناتووان، بێ تاو، بێ دەرەتان. ـــ ی: ناتووانی، بێ تاوی.

بێت وبێت: جوورە گەمەیەکی منداڵانەیە.

بێتووتە (باک.): وازلێ هێنراو، پشت تێکراو، هەژار، دەربەدەر، بێ پارە.

بێتۆر (باک.): بێکار، دەستەوروستان.

بێتۆرە: (باک.) بترەک، بێ شێواز، بێ ئەدەب.

بێتووش: گوندێکی بەناوبانگی مێژوورییە لە دۆڵی ئالانییە لەنزیک پردی تەیەنێ، کە لە ژێر فەرمانڕەوایی شاری قەڵادزێدایە، مەڵبەندی مەلاعەبدوڵلا و مەلامەحمود و حاجی مەلا ڕەسووڵی بێتووشییە.

بێتووک: باریک و لاواز، ڕووت، بێ کەیف.

بێ تێل: لاسلکی، تەلگرافی بێ سیم. بێ تەمل.

بێ تین: لاواز، بێ هێز، چلەک، (ڕۆژ.) نێرەتی. بێ زۆر. ـــ ی: لاوازی، بێ هێزی، چلەکی، (ڕۆژ.) نێرەتی.

بیج: زۆڵ، بیژوو.

بێج (باک.): ڕەنگی گۆشتی.

بێجا: بێ جێ، نالەبار، وێڵ، پەرت.

بیجا: پێچە، پەچەی ژنان، رووبەند.

بیجادە: جوورە یاقووتێکی سووری نزم و کەم نرخە. جوورە زەنگیانەیەکی درێژکۆڵەیە ژنان دەیکەن بەژێر چەنە و بەچاوگە.

بێجاکردن: کار و یا قسەی بێ جێ کردن.

بێجامە: بەرگێکی تایبەتییە شەو لەبەر دەکرێ.

بێجان: کێوێکە لە باشووری ڕەواندزێوەیە چیای بێجان کەوتۆتە نێوانی بێجان و ڕەواندز.

بێجایی: بێ جێیی.

بێجقە: بێ نیشان، سادە.

بێجگـە: بەجگە، بجگە، بەبێ، جگە، بێ، بێ لە، بێژگە، بێژ، ژبل، (باک.) ژبلی، بەدەر، بەرجا، خەین، (هەو.) هەیّ لە، بژلەوی: بێجگە لەوی، بلیّ وی.

بێجێ: بێ ڕێ، بێشووێن، (باک.) بەرهەوا، نادیار، پرۆز، بێ کەلک، بێ نەوا، بێ داڵدە.

بێجێگـە: بێجێ، بێشووێن.

بێجێیی: بێڕێیی، بێشووێنی، بەرهەوایی، بێ کەلکی، نادیاری، پرۆزی.

بێچارە: نێوی نێرینانە. ناچار، بەلەنگاز، بەستەزمان، گەدا، قەلەندەر، لێقەوماو، بارکەوتوو، دەستەپارچە، هەژار، داماگ، بێ بەخت. (شن.) پارچە دارێکە لەگەڵ گاسنی ڕێک دەخرێ و لەزەوی کێڵراودا بە یەکجاری جۆگەی پێ لێدەدرێ. ـــ یی: لێ قەوماوی، بارکەوتوویی، هەژاری، بەستەزمانی، گەدایی، ناچاری، بەلەنگازی، دەستەپارچەیی.

بێ چاڤ: بێ چاو، کوێر، کوێرە.

بێ چاوەڕوو: بێ شەرم. ـــ ی: بێ شەرمی.

بێ چاوێنی: بێ چاوانی، دوور لەچاوی پیس، لەمنزاکردندا بۆ یەکێک یا چتێک بەکاردێنرێ، کە چاوی پیس کاری لێ نەکا: کوردستان ـــ بێ لەسەر ڕووی زەوی دەڵێی بەهەشتە.

بێ چەک: بەبێ چەک.

بێ چەن و چۆن: بەبێ پەیمان و مەرج و ڕێکەوتن.

بێچرکە: بێ هەست، نارام، بێ دەنگ.

بێچڤـان (باک.): بەرخەوان، کارەوان. (باک.) ـــ ی: بەرخەوانی، کارەوانی.

بیچک: (فە.) بووچک، گچکە.

بیچم: شێوە. فێڵباز، ساختەچی.

بێچوو: مندا ڵی ساوا، بێچووی باڵندە و ئاژاڵان، بەچکە، بەچی، بەچە، بیچی، وەچکە، دۆل، (دەر.) بیچوولە، وەچکە. جوورە پارەیەکیش بووە.

بێچوولە: ساوای گیاندار، بێچوو. پارچەیەکە دەکەوێتە ئاستی نیفەکی ژنانەوە.

بێچووەمامز: کارمامز.

بێچووەوان: بەرخەوان، کارەوان، (باک.) بێچڤان.

بێچوون: تاک، تاق، بێ مانەند، تەک، بێ چەشن، بێ هاوتا.

بێچی (باک.): بێچوو، بزن و مەڕ.

بێچیڤان: شوان، بەرخەوان.

بێچیک (باک.): نازیرەک، کەودەن، گێل.

بێحاڵ: ماندوو، مەلەنگ، لاواز، نەخۆش، هەژار، نەخۆشی کەشەنگ، لە گیانەڵڵادا بوون. ـــ بوون: نەخۆش و لە گیانەڵڵادابوون. ـــ کردن: نەخۆش و لەگیانەڵڵادا خستن. ـــ ی: لاوازی، نەخۆشی، هەژاری، باری گیانەڵڵایی، مەلەنگی.

بێحەد: بێ سنوور.

بێحێل (باک.): بێ تین، بێ هێز.

بیخ: بێخ.

بێخ (هەورا.، کە.، لو.): بن، پەی، ڕیشەی دار و گیایانە و بە بن و ژێرەوەی هەموو چتێکی دەڵێن، دوایی. گوڵێکی جوانی کوێستانییە.

بێخار: بێ دڕوو، بێ دڕک.

بێخاڵ: نێوی مێینانە. بێ نیشانە، (باک.) باپیڤان. هاوینە هەوارێکی بێ هاوتایە، پرژ، کەلبەز، تاوڕێژ (شلالە) یەکە سینگی چیایەکی بەرزی چەند کون تێکردووە و لە حەواوە بە لافاو، کە دێتە خوارێ ڕەنگی سپی و هەمووی وەکوو کەف وایە و زۆر ساردە کەوتۆتە لای ڕۆژاوا و باشووری ڕواندزێ وە لە کلکی کۆڕەکی دێتەدەرێ.

بێخاوەن: بێ خوداوەند. ـــ ی: بێ خوداوەندی.

بێخەم: بێ پەژارە، بێ پەرۆش، ئاسوودە. ڕاست، ڕێک. ـــ ی: بێ پەژارەیی، بێ پەرۆشی، ئاسوودەیی.

بێخەو: بێدار، ووریا. ـــ ی: بێداری.

بێخ بەستن: ڕیشەداکوتان.

بێخ بڕ: بنەبڕ، ڕیشەکێش، ڕیشەکەن. ـــ کردن: بنەبڕکردن. ـــ بوون: بنەبڕبوون.

بێخ پەڕ: چڵی پەڕی باڵندان.

بێخ وبنج: ڕەگ و ڕیشە.

بێخ جوجکە: کلێنچک، بن جوجکە، بن دوو، بێخ دوو.

بێخ درەخت: ڕەگ و ڕیشەی داران.

بێخ دیان: پووک، پەوو، هاروو.

بێخ دیوار: بن دیوار، بنەڕەت، بنیاد.

بێخ ران: بنران.

بێخمـە: گەرووێکـە زێـی پێـدا دەڕوات کەوتۆتـە لای ڕۆژاوای بـاکووری باتاسێ شووێنەکەی زۆر خۆش و دڵگرو بێخمە.

بێخ ناخوون: بن نینۆک، ئازە، بن ناخوون.

بێخ نیشتن: لەبن نیشتن.

بێخ نشین: ـــ تانشین. ـــ نیشتک.

بێخووەدی: بێ خێوی، بێ خاوەنی.

بێخود: بێ هۆش، لەخۆچوو، ماندوو، مەلەنگ. ـــ ی: بێ هۆشی، لەخۆچوویی. پووچ، بێهوودە، فیڕۆ، خۆڕایی. بیابان، بیاوان.

بێ خوست: بێ هەست.

بێ خوست بوون: بێ هەست و بێ دەنگ بوون.

بێخودی: بێهۆشی، بیابانی، لەخۆچوون. بێ خاوەندی، بێ خێوی.

بێخوز (ڕۆژ.): کیسەی بێ زامبینە.

بێخێر: بێ کەلک، بێ سوود، بێ فەڕ، بێ سوو. ـــ ی: بێ کەڵکی، بێ سوودی، بێ فەڕی.

بێداخ: بەیداخ.

بێداد: خوڕت، زۆردار، دوورلە دادگەری. زۆر، ستەم، جەور. زۆر، بێ ژمار، گەلێک. ـــ ی: زۆرداری، خوڕتی.

بێدار: بێ درەخت و بێ داروبار. وشیار، ووریا، بەئاگا. ـــ بوونەوە: وشیاربوونەوە. ـــ کردنەوە: وشیارکردنەوە، نێوی پیاوانە.

بێدارەوەکردن: وشیارکردنەوە، وەئاگاهێنانەوە.

بێداروماڵ: بێ ماڵ و حاڵ، هەژاری.

بێداری: وشیاری، بەئاگایی، ووریایی.

بێدان: بێ تووم.

بێدانە: بێدان. دەنکی بێی، دەنکی بەهێ.

بێداوی (باک.): بێ بڕانەوە، بێ بەرودوایی.

بێدەر: نێوی کوڕانە. بێکەس، بێنەوا، (لور.) بێ پەژمار، بێدەرەتان، بێمەڵوەن، بێمەڵوەند. کاتی هەوەڵ پێگەیشتنی بەرهەمانە، (هەو.) بەیدەر، (باد.) جۆخینی گچکەیە.

بێدەرەتان: بێدەر، بێجێ و ڕێ، بێکەس، بێنەوا.

بێدەری: بێ نەوایی.

بێدەس: بێدەست.

بێدەست: دەستکورت، نەدارا. دەست بڕاو. ـــ ی: هەژاری، دەستکورتی. ـــ ی: هەژاری، دەست کورتی. بێ دەستێتی.

بێدەسنوێژ: کەسێکە دەستنوێژی هەڵنەگرتبێ یا دەسنوێژی شکابێ. ـــ ی: بێ دەستنوێژی.

بێدەق (ڕۆژ.): ڕەنگ پرووکاو، دەق شکاو، هەژار، ئەو کەسەیە لەسەر باری خۆی نەمابێ.

بێدەم: بێ کات. بێ دەم و پل، قسە ناڕەوان.

بێدەم و پل: بێدەم، کەمدوو.

بێدەم و پلی: قسە ناڕەوانی.

بێ دەم و دووان: بێ دەم و پل، کەمدوو.

بێدەمی: بێ دەم و پلی.

بێ دەنگ: کپ، مات و خامۆش، بێ قسە. ـــ بوون: خامۆش بوون، وەڵام نەدانەوە، ئەو دەنگانەیە لەناو ئەلف و بێی کوردیدا کە دەنگی لێ نایەت.

بێ دەنگ بوون: مات و کپ و خامۆش بوون.

بێ دەنگ کردن: مات و کپ و خامۆشکردن.

بێ دەنگی: کپی، ماتی، کش و ماتی، نارامی.

بیدل (باک.): غەمگین.

بێدڵ: نێوی پیاوانە. بێ جەرگ، بێ زاورو، ترسەنۆک. کەسێکە هەوەسی بە دڵداریێتی نەیەت، دڵمردوو. ـــ ی: ترسەنۆکی.

بێدوو (باک.): بێ دووکەڵ.

بێدووا: بێ پایان. ـــ یی: بێ پایانی.

بێدۆر (باک.): بەرێز، بەهێز، هێزرا.

بێدۆش (باک.): سەتڵ هی داربێ یا ئیتر بۆ شیر تێدا دۆشینێ، گادۆش.

بێدوندان: بێ دوایی، شوێن بڕاو، بێ منداڵ، ووجاخ کوێر، نەزۆک.

بێدوندە: کەسێکە دوای مردنی هیچ منداڵی لە پاش بەجێ نەمابێ، کۆردوندە، وەجاخ کوێر.

بێ دیان: بێ ددان.

بیر: چاڵاو، دەڤی، قوڵیت. یاد، ڕەت، ویر، هزر، هویر، بیراهی، جێل، هووار، هۆشی (ئاقڵ)، لە ـــ بوون: لەیادبوون، لەبیرچوون: لەیادکردن، هزرکرن، فەرامۆشکردن، بیربڵاو: ڕەتبلاو، لە ـــ کردن: ژ دل ئاڤێتن.

بێر (ڕەوا.، خۆ.): بیل. دارێکە ڕاست و چەپ دەچەقێنرێ یەکێک لەسەری دادەنیشێ یەکە یەکە سەری ئاژاڵانی دۆشەنی دەگری بۆئەوەی بێری بیدۆشێ، شوێنی ئاژاڵ لێ دۆشین، دۆرەمەڕ، (دەر.) بێرە. (باک.) بێرکم، تووڵە، بێڵ، وان، کات، چاخی ئاژاڵ و پاشین، یەکبێر. دووبێر: یەکدان دوودان، مەڕلەبێردان، ڕانوواندن.

بیرا: بێنە، بیرانە، بهێنە. بە بیر، بە زەین.

بێ ڕا: بێ ڕەووشت، بێ ئایین، بێ ڕیواز.

بیراز: وەرەنیا، (هەو.) بەرەنیا، (هەورا.) میراس، چاک کردنەوە، ـــ ی ئاشی. ـــ کردن: ڕەقاندن، قەیارەکردن، زیرکردنەوەی دیوی ناوەوەی بەرداش و دەستاڕ دوای سووانی کەل و کونگرتنی دیواری ووشکە کەڵەک، دیوارکردنی نەملا و لای کاریز و گۆڕ بە ووشکە کەڵەک، لێدانی زۆر.

بیرازتن: چاک کردنەوە. گۆڕ و بیرو چاڵ هەڵکەندن بە ڕێک و پێکی.

بیراق (باک.): ئاڵا.

بیرانە: بێنە، بیران، بهێنە.

بیراو: چاڵاو.

بیراهی (باک.): یاد، بیر.

بیرایی: هەیوان، بێلایی.

بیرە (هەورا.): بیر.

بیرەبیرە: کەمکەمە، یەک یەکە، وارەوارە.

بێرە: بێنە، بیرانە، باوەرە، باورە. وەرە. هاتنەوەی ئاژاڵانە لەنیوە ڕۆیاندا بۆ دۆشین، کۆکردنەوەی ئاژاڵانە لەنیوەڕۆ و ئێوارانداا بۆ دۆشین.

بێرەخەو: خەوێکە دەستی پێکردبێ و هێشتا هۆشیشی مابێ، خلماش، لەخەوڕاچوون، (هەورا.) وەنەوزەکوت، لەبێرەخەودا: خەوماشبوون

بێرەدا: بەنێرەدا، واوە، پێگەنە، وێڤە، هێڤە، ڤێڕا.

بێ ڕەزا: ڕەزاگران، ناشیرین، ڕەزاتاڵ. زۆردار، زیاندەر، بێ ئامان.

بێرەڤان (باد.): یادگار، بیرەوەری.

بێ ڕەنگی: بێ چوونی.

بێرەوە (ئەردە.): وەرەوە.

بیرەوە: بیرەوەری.

بیرەوەخەر: هۆشێنەوە، وەبیرخەر، وەیادخەرەوە.

بیرەوەر: بەهۆش، هۆشدار، تێگەیشتوو. ــ ی: هۆشداری، تێگەیشتن، یاد، ماوەی بیرکردنەوە، ماوەی یادکردنەوە، هێزێکە لە مێشکدا، کە چاکەو خراپە لێک جوێ کاتەوە.

بیرەوەکردن: بیرکردنەوە.

بیربڕ (باک.): تێگەیشتوو، بەهۆش، هۆشدار، زیرەک، زرنگ، خاوەند دڵ و دەروون، بەوجدان.

بیرتیژ: تیژبیر.

بیرچوون: چت لەیاد دەرچوون لە دەمێکیدا، لە بیرچوون، فەرامۆشکردن.

بیرچوونەوە: دەرچوونی چت لەیاد بەئێگجاری.

بیرخستن: خستنەیاد.

بیرخستنەوە: خستنەوە یادی چتێک بۆ یەکێک.

بیردۆز: بیرو باوەڕ. ــ ی: بیروباوەڕ.

بیردۆش: (بۆتا.) زەرک، گادۆشە، مانگادۆشە، سەتڵ.

بیرزان (باک.): گیایی، ڕووەکی.

بیرزانی: بڕوانە: بیرزان.

بیرقووڵ: بیرفرەقووڵ. ــ ی: بیرفراوانی.

بێرک(باک.): بێڵی بەفرو زبڵییە.

بیرکەر (باک.): بیرهەڵکەن. (باد.) جۆلا. لەبیربەر، لەیادبەر. (باک.) ــ ی: بیرهەڵکەندن. لەبیرکردن، لەیادبردن، فەرامۆشکردن.

بیرکەفتن: یادکەوتن.

بیرکەوتن: بیرکەفتن.

بیرکەوتنەوە: هاتنەوەیاد.

بیرکەهی (باک.): جوورە بووزوورێکە.

بیرکردن: یادی کەسێ یا چتێک کردن.

بیرکردنەوە: ووردبوونەوە بەدڵ لە چتێک.

بێرکم: (بار.) توولە، (باک.) ڕکە، بێڕ، ڕەکک، قەغەز.

بیرکۆلا (باک.): بیرهەڵکەن.

بیرگا: یادگە، یادگا، بیرگە.

بیرگە: بیرگا.

بێرگ: بێڕ، شوێنێکی تایبەتییە ئاژاڵی تێدا دەدۆشرێ. خاکەنازی دەم پان و گەورەیە.

بێرم (بار.، باک.): زرێچەیێکی قووڵ و بێ بنە، کە نە ئاوی بۆ بچێ و نە لەبەری بڕوات، (ڕەوا.، خۆ.) بیرمە. (باک.) حەوز. لیتەی بن ئاوی.

بیرمە: بێرم.

بیرمشک: ڕجن، دارێکە وە دارە بی دەچێ ئارەقی گوڵە بۆنخۆشەکانی دەگیرێ وە لەویش شەربەتی دروست دەکەن.

بیرمکە: چیایەکە لەنێوانی ناودەشت و شاورێدایە چەند چاڵێکی پڕ لە ئاو و گەلێک چاڵی بێ بنی تێدایە. کە قووڵی تەخمین ناکرێ بەردی تێ باوێی تا کاتژمێرێکی هەر دەنگی لێوەدێ.

بیرمۆک(گەر.): (کۆ.) بنەوشۆک، (بار.) بەنەشیشۆک، قەزوانی وورده، بەداروبەرەکەشی دەڵێن: بیرمۆک.

بیرمیشک: بیرمشک.

بیرنامە: پەڕاوییە، کە چتی تێدا بنووسرێ بۆ ئەوەی لەکاتی پێویستدا وەیادت بێنێتەوە، یادنامە.

بێڕوو: شەرمن، شەرمێوون، شەرمەزار، فەهێتکار، کەمڕوو، بێ شەرم.

بێرۆ: جوورە نەخۆشییێکی پێستی مرۆیە و دوو چەشنە: ــ ی تەڕ و ــ ی ووشک، خارشت، خورش، خورشت، (هەورا.) والآمەنی، (زەن.) گەزەنەک، (کە.) گەزەنە، (ڕۆژ.) پیزۆک.

بیرۆبەرتک (ڕەوا.): خەنەگورگە.

بێرووت: پایتەختی لوبنانییە (١٠٠٠٠) کوردی تێدایە. ڕۆژانوو، ستێر دوو ڕۆژنامەی کوردی بوون لەوێ بە تیپی لاتینی دەردەچوون لەلایەن زانای ناودار دۆکتور کامەرانەوە.

بیروورد: پیتۆڵ. ــ ی: پیتۆڵی.

بێرۆڤ: گیایی. خونچە. دورمەڵ، قوونێر، تووکی بەری مرۆڤان.

بێرووک (باک.): گیرفان.

بێرۆوەمەت (باک.): بێ نرخ، بێ قەدر، بی ئابڕوو.

بێروون (شار.): چۆلگەیەکە ئاوی بۆ شینایی و بۆ خوواردنەوە لێ چنگ نەکەوی. ــ ی: دیوەخانە.

بیرهاتن: لە یادبوونی چتێکی کۆن.

بیرهاتنەوە: وەیادکەوتنەوە.

بیرهاتی (باک.): یادگار.

بیرهەڵقەندن: چاڵاوهەڵکەندن.

بێ ڕێ (کۆ.): گیایەکە لە لاسکی تووتنێ دەری دەکا و لەناوی دەبا، (موک.) کیرکەڵەگا، کار و ڕەفتاری بێ جێ و ناپەسند. بێ جێ، بێ شوێن، لاڕێ.

بێری (باک.): جێگای ئاژاڵ لێ دۆشینێ. کابانێکە ئاژاڵان بدۆشێ، (باک.) بێرێڤان. گیرفان.

بێ ڕیش: لووسکە، بێ تووک.

بێریی: بار و جوولاٚنێکە لەکاتی منداڵ بوونێدا بە ئافرەتان ویا بە ئاژاڵانی ناووسەوە دەبینرێ، (باک.) بیرین.

بیرمیشکی پلاوی: ڕجن.

بێرێڤان (باک.): بێری، ئاژاڵدۆش. پیاوی دەشتەکی.

بێریک (هەڤێ.): گیرفان.

بێری کرن: بێرێتی کردن، ئاژاڵ دۆشین.

بێ ڕێگە: هەڵەت.

بێرین (باک.): بێری.

بێز: نیشتیا، قێز، قیل، مگێز، قیز. ــ هاتن. ــ نەهاتن. ــ کردن: دڵهەڵشێوان لە چتێک، ــ کردنەوە: دڵهەڵشێوان لە چتێک. ــ بوونەوە:

قیزەوون. بلووری، مەرمەڕشا. ڕەنگ: بەهەشت هەر وە بێزی کوردستان دەچێت. سینگ، سینە.

بیزا: گیایەکی بۆنخۆشی کوردستانییە و لەنێو شیرێژی دەکرێت، بەیزا، لەترشیاتی دەکرێت.

بێ زات: ترسەنۆک، بێ زاوور، کەمدڵ.

بێزار: نێوی نێرینانە. تەنگاو، کەوەڕێ، وێزار، وەڕەس، وەڕەز، جاڕس، (هەو.) هەراسان، (کە.) لنۆس. ـــ بوون: هەراسان بوون، وەڕەزبوون، کەوەڕێ بوون. ـــ کردن: هەراسان کردن، وەرەزکردن. بێ دەم، بێ دەو، کەوەڕێ کردن.

بێزاری: هەراسانی، وەڕەزی.

بێزاریێ: ناوی ئافرەتانە.

بێزاڵە: ترسەنۆک.

بـێزان: (زەن.) بـێزوبۆکردن، بـێزکردن، (ڕەوا.) لەبەرچاوکـەوتن، وەڕەزبوون.

بێزە (ڕۆژ.): بێزوو. مەگیرانی. جوورە دراوێکی بێ نرخە.

بێزەر (باک.): زەردەبی، یەکێکە لە چووار جوورەکانی دارەبی.

بـێزەڕوو (ڕەوا.): (مەها.) جەحفـەری، (بـار.) ڕیشـاڵۆ، گووزەڵـە، گیایەکە وەکوو کەرەووز وایە گەڵای وورد و توونی ئاوییە دەخورێ.

بێزەوەر (هەو.): ڕزیو، هەڵوەریو، پیس، ناهەموار، ناڕێک، چڵکن، هەژار، بێ دەستەڵات. ـــ ی: وەڕسی.

بێزراڵ (باک.): ترسەنۆک. (باک.) ـــ ی: ترسەنۆکی.

بێزران (هەرا.): لەبەرچاوکەوتن، بێزلێ کران.

بێزرو: لەبەرچاوکەوتوو.

بێزکار: جنێودەر. (خۆ.) ـــ ی: جنێو، سووک و ڕیسواکردن.

بێزکێ: حەسەنی بێزیکێ شاعەرێکی کوردە لە چیای مازێیە لە باکووری کوردستان.

بێزگ: بێزوو، مەگیرانی، مژن.

بێزگەوان: ژنێکە مەگیرانی بکات، مژنەوان.

بێ زمان: کپ، خامۆش. لاڵ. ـــ ی: کپی، لاڵی.

بێزنەهاتن: دڵ هەڵنەگرتن.

بێزوو: (شار.، بابا.) مەگیرانی، هەوەس. (دەر.) بیزی، (هەو.) مگێز، (هەر.) بیزا، گیایەکە لە نێو شیرێژی دەکرێ. ـــ کردن: مەگیرانی کردن.

بیزۆب: میکرۆبێکە ببینرێ، چیرە، زۆر دار.

بێزوبۆ: پووشڵ، مورنج، جاڕس. ـــ کردن: بێزان، بێزیان.

بێزوبۆکار: بێزیاو.

بێزوبۆکاری: بێزیاوی.

بێزوبۆکردن: بێزوبۆ.

بێزووکار: مەگیرانی کار.

بێزهـاتن: دڵ هـەڵگرتن، بـۆ خـواردن و بـە تەوسـەوە بـۆ قسـەکردنیش بەکاردێ.

بێزێ: ناوی ئافرەتانە.

بێزی (باک.): پەریشان، بێزوو.

بیزی (هەورا.، دەر.): مەگیرانی. (باک.) ڕەنگی پەنبەیی.

بێزیاگ: بێزراو، بێزو بۆلێ کراو.

بێزیان: بێزران، تکان.

بێزیاو: بێزوبۆکەر.

بێـژ: بێژنـدە، بێـژەر. بـەڵام بەتـەنێ بـەکارنابرێ بخرێتـە دووای هـەر ووشـەیێکییەوە دەیکاتـە بکـەر وەکوو: گۆرانی بێژ، چیرۆکبێژ. بێجگە، جگە، بێلە.

بێژاربێژار: چتی ڕزیو و کونکونی هەڵابەهەڵا.

بێژان: کوتـن، ووتـن. دابێژتـن. (مـوک.) بـووژان، گیایەکە بیکوتن و بیکوشن ئاوەکەی بۆ برینی ماڵاتان زۆر بە سوودە و کرمی دەکوژێ، ئەم گیایە لە هەر ژوورێکیش دانرێ لەبەر بۆنەکەی مێش و مێشـوولەی لێ نامێنێ، دەشی کەن بە گزرە بۆ ئاژاڵان. دووان، وێرانکردن: هەر چی بوو بە تاغامان، کوردستانیان بێژا: وێران و کاوولکرد.

بێژانە: بۆژانە.

بێژاندن: بێژانەوە، کوتنی چت. دابێژتن.

بێژانن: بێژاندن، لەبێژنگ دان.

بێژە: بڵێ، بووێژە.

بێژەر: بێژندە، ئەو کەسەیە داخوێ.

بێژەک: گیانداری کەم شیر لەپاش زانی. گرامافۆن.

بێژەن: ناوی پیاوانە، (هەورا.) بێ ژن.

بێژبیرەڕەش (باک.): گەنێکە گوڵی ڕەشبێ.

بێژتن: کوتن، ووتن، (هەورا.) واتەی. دابێژتن.

بێژگە: (ڕەوا.) بێجگە.

بێژلک (باک.): بێژوو.

بێژمۆتە (باڵە.): بێژوو.

بێـژن: سـەرەند، بێژنـگ. بڵێـن، بێـژن، بـۆ گـەلی دووەم و سێیەمە: ئێوە بێژن، ئەوان بێژن، دەنگی جووڵـەی چـت، سـەرەند، (سـوور.) بـێ ژن، پیاوێکە ژنی نەبێ، (باد.) بێوەژن.

بێژندە: بێژ، بێژەر، ئەوکەسەیە دەدووێ.

بێژنـگ: مرازێکە دەغل و دانی پێ دادەبێژرێ لەسەرەد و شێلگیری کونـی گچکەترە، (هەورا.) وێچنە، وێژنگ.

بێژنگەر: بێژنگساز، بێژنگ دروستکار.

بێژنی: قازاخی، بێوەمێردی.

بێژوو: ژنی کەم شیر.

بێژوو: بێژیلەک، (باک.) پینج، (بابا.) زۆڵ، بیژمۆتە، شەلووف، بیژی، بیژک، (باک.) بیژلک، توخمەتەخێڵ، توخمەحیز.

بێژۆک: جێگایەکە بۆ ئاخەفتنی لێ کۆببنەوە. چەنەباز.

بێژۆک: دەنکە ڕەقەکانی نیسک یا نۆک یا ماشیە، کە ناکوڵێن. بەو پارچە ڕەقانەش دەڵێن، کـە لـە نێوبـەرووودا هەڵدەکەون و وەکوو ئێسکی وان. (باد.) بزن یا مەڕێکە، کە بەگیسکی و کاووڕی ئاووس بن و بزێن.

بیزۆیتی: (باک.) بیژێتی.

بیژیی (باد.): زۆڵ، بیژوو.

بیژیتی (باک.): بیژوێتی.

بیژیلەک (باک.): بیژوو.

بیس: بیست (٢٠).

بێسام: بێ ترس.

بێسامان: بێ دەوڵەت، ڕەجاڵ، ڕیپاڵ. چتی زۆر. بێ ڕێ و جێ، بێ یاسا، ناڕێک. ــ ی: بێ دەوڵەتی، ڕەجاڵی، ڕیپاڵی.

بیسان: بێستان.

بێسانەوان: بێستانەوان.

بێسە: بووێسە، ڕاوەستە، سینگت فراوان بێ، پشووت درێژبێ.

بێ سەر (باک.، موک.): بێ ڕێ و جێ. ــ و بەر: بێ ڕێ و جێ، بێ شوێن، بزر، وون، وێڵ.

بێ سەرە: بێ خاوەند.

بێ سەرەتا: بێ بەرایی، هەمیشە. ــ یی: هەمیشەیی.

بێ سەروبەر: ناڕێک، ئاڵۆز، شلێخە. ــ ی: ناڕێکی، ئاڵۆزی.

بێ سەروبن: هەمیشە. هیچ و پووچ، بێ مەغز، ناڕێک، تێکەڵ و پێکەڵ. ــ ی: هیچ و پووچی، بێ مەغزی.

بێ سەروپا: بێ سەروپێ، ناڕێک، ئەلۆجەلۆ، نزم، نابووت. ــ یی: بێ سەروپێیی، ناڕێکی، نزمی، نابووتی.

بێ سەروپێ: بێ سەروبن. ــ یی: بێ سەروبنی.

بێ سەروتا: بێ سەروپا.

بێ سەلا: بێ کەس، کەسێکە هاوار و بانگی بەکەس ڕانەگات.

بێ سەواد: نەخوێندەوار، نەخوەنە. ــ ی: نەخوێندەواری.

بیست: (٢٠)، بیس، ڤیس، (زا.) بیست. تاو، دەم، بیستێک: تاوێکی، دەمێکی، بیستەک: تاوێکی، دەمێکی.

بێستان: (هەمە.، دەر.) بۆستان، (هەورا.) بۆسان، (باک.) بیستان، کشت و کیاز، مەختی، مختی، مخمخک، سەوزیخانەیەکە کاڵەک و شووتی و خەیار و ترێزو و سەوزەواتی لێ بەرهەم دێنرێ.

بێستانەوان: بێستانچی، بۆسانەوان. ــ ی: بێستانچێتی، بۆسانەوانی.

بێستانجاڕ (خۆ.): زەوییێکە تووتنی لێ بچەقێنرێ، بێستان یا شینایێکە بەراوبێ.

بێستە: بوەستە، ڕاوەستە.

بیستەر: بهستۆک، (باک.) بهستیار، بیستەک، گوێگر، گوێ ڕاگر.

بیستەک: ڕادیۆ، گوێگر، بیستۆک، گوێ ڕاگر.

بیستەم: چتێکە لەپلەی بیستەمدا بێ.

بیستەمین: بیستەم.

بیستراو: ئەوەی کەوتۆتە بەر گوێ.

بیستن: (هەورا.) ژنیەی، شنەفتەی، (باک.) بهیستن. شنەفتن، ژنەفتن، شنەوتن، (زەن.، فە.، دەر.، هەورا.) ژنیەن، ئەژنەفتن.

بیستنەوە: بەگوێ گەیشتنەوە، دووبارە شنەفتنی قسەیەک، کە لە هەر بارەیەکەوە کرابێ.

بیستۆک: گوێ ڕاگر، بیستەک، تەلەفۆن.

بێستوون: بێ ئەستوندە، بێ کۆڵەکە، ئاواییێکی کۆن و بڵندە لە قەسری شیرین.

بیست و یەکەڵەی گۆرانی (هەورا.): ٢١ی مانگی نێوەڕاستی زستانێیە و ئەوانەی لەسەر کوتراوە: کەری بردە سەرکانی کورتانی هێناوە بە شانی. بیست و یەکەڵەی گۆرانی ئەگەر بەفرنەکەوێ، تا قوڵتەی ڕانی، گۆران لە هیچ نەزانی.

بیستیک (باک.): بستەی سەر تەندوورێ، شیشەی کورت.

بیسکار (خۆ.): جنێو فرۆش، ئازاردەر، سزاکار. (خۆ.) ــ ی: جنێو، سزا، ئازار، بیسکانی.

بیسکانی (باک.): جنێو، سزا، ئازار، بیسکاری.

بێسووا (موک.، باک.): بێ گومان، بێ دلاو دڵی (بێ شک). (باک.) بۆسۆ. مەکۆیەکە خۆی تێدا حاشار دەدرێ.

بێ سووچ: بێ تاوان. ــ ی: بێ تاوانی.

بێ سۆز (باک.): بێ بەخت، بێ پەیان، پەیان شکێن.

بێسووس (باک.): مۆمدان، شەمدان.

بێسی (باد.): ماستێکە تامی تێکچووبێ.

بێسیرە (باک.): قۆرە، پەسیرە، بەرسیلە.

بێسیم: بێ تێل، تەلگرافی بێ سیم، بێ تەل.

بێش (باد.): باربوو، بەش. ــ کردن: بەشکردن. بڵێ. (باک.) باج، خەراج، بەش.

بێشە: مێشە، چەم، (هەورا.) وێشە، کوواشە. دارستانی چڕ، دارسان.

بیشە (هەو.): باربوو، کۆمەگی. (شەبە.، ڕۆژ.) دانیشە، (هەورا.) بنیشەرە.

بێشەڕ: ئاشتی خوواز.

بێ شەرم: بێ ئابڕوو، ڕووقایم، بێ ئاوڕوو، کاوڵی، ڕووش، قوڵتەش، کوڵەش، (باک.) بێ فەهیت، داشۆریاگ. ــ ی : ڕووقایمی، بێ فەهیتی، بێ ئابڕوویی.

بێشەلان: جەنگەڵ، دارستان، لێڕ، لێڕەوار، بێشە، بێسەچخوڕ، شەخەڵ.

بێشەنگ (باک.): گرینۆک، ئەوکەسەیە زۆر بگری.

بێ شک: بێشکە، لانک، گاوارە. بێ سوو.

بێشکە (بابا.): لانک.

بێ شۆ (ئەردە.): بێ شومار.

بێ شوو: بێ ژمار، بێ شمار، بێداد، بێسامان. بێوەژن، بێ مێرد.

بێ شومار: چتی زۆر و زەبەند.

بێ شووێن: بێ ڕێ، نادیار، بێ جێ. ــ ی: بێ جێیی.

بێشیر: کەم شیر، بێژەک، بیژۆک.

بێشیری: کەم شیریی.

بێقی: مێشە، بێشە.

بێ شێل (باک.): نارێک، ناجوان، ناپوخت.

بێ عار: کەسێکە لە هیچ چتێک پەند وەرنەگرێت. ــ ی: پەند وەرنەگرتن.

بێ فەڕ (هەورا.): بەدفەڕ، ناپیرۆز، بەدوودم، شووم، بێ کەڵک. (هەورا.) ــ ی: بەدفەڕی، ناپیرۆزی، بەدوودمی، شوومی.

بێ فەرمان: بێ کار. ــ ی: بێ کاری.

بێ فەهێت (باک.): بێ شەرم، بێ ئابڕوو، ڕووقایم. (باک.) ــ ی: بێ شەرمی، بێ ئابڕوویی، ڕووقایمی، ناشایانی.

بێ فرشک (باک.): ناپایەدار.

بیفل (باک.): کەپۆ، لووت، دفن.

بێفلج: چتێکە بیر و عەقڵ نەیگرێ.

بێڤان (باک.): کابرا، هەرامە، وانێک، هێن.

بێڤەری (باد.): ناهومێدی.

بیڤر: بیوور، تەوور.

بیڤل (باک.): کەپۆ، لووت، دفن.

بێڤێری (باک.): نائومێدی.

بێقام (باک.): قووڵ، جێ یا گۆمێکە، کە لە بەژنێک قووڵتربێ.

بێ قرام (باک.): بێکەس، بێ خاوەند.

بێقووت: بێ زاد.

بێ قوون (باک.): بێ بنچینە و بێ ڕەچەڵەکە.

بیک (باک.): دارە.

بیکار (باک.): ڕەندە.

بێکار: بێ فەرمان، بێ ئیش، (باک.) ئەوارە، گردەنشین، چرۆت، وڕلووڵ، پالووتە، دەستەپارچە، (هەورا.) بێ هەرمان. بێ فەرمانی، چرۆتی، پشوودان، بێ ئیشی، بێ کەڵکی، خاوی.

بێکارە: هیمی، تەمبەڵ، کەپەر، سست، شلەپەتە، بێ دەستەڵات، خاو، تەپڵەتڕ، دەستەوستان، لەکەنتە، لەکارت، بێ کەڵک.

بێکەس: بێ پاڵ، بێ پەنا، قەڵەندەر، بێدەر. هەستیارێکی بەرزی نیشتمان پەرستی کوردی سلێمانی بووە ناوی (فائق)ە. نێوی کوڕانە. ــ ی: بێ خزم و کەس و کاری.

بێکەیس (باک.): چتێکی بە پێی ڕەووشت و یاسا نەبێ.

بێ کەیف: خەمگین، خەمین، پەشێو، خەمبار.

بیکمار(باد.): مارمێلکە، مارمیلکۆک.

بیک نەفسۆک (ئاک.): باڵندەیێکی گچکەیە پشتی شینەو بن زگی زەردە، گەردن و سینگی بۆرە لەنێو درک و داڵاندا دەژی.

بێ کنج: ڕووت، بێ جل وبەرگ.

بێکۆڵ: جوورە دارە بییەکە.

بیکوڵ (بابا.): ئەو دارە بییە کورت و گچکانەیە، کە لە لێواری چۆم و جۆگاندا دەڕوێن و لە خۆیانەوە ڕووابن، (هەورا.) وی کوڵ.

بێکول (باک.): بێ دەرد، بەخۆشی، بێ دەردەسەری، بە ئاسوودەیی.

بێکێر (باک.): بێ کەڵک، بێ سوود.

بێکێس (باک.): نارێک، ناساز، نەگونجاو، بێ جێ. ــ ی: نارێکی، ناسازی.

بێگ: بەگ. پیادەی شەترەنجێیە.

بیگ (باک.، باد.): جوورە تەڕەبێکە دەخورێ، گیایەکە وەکوو ڕازیانە وایە بەڵان کورتترە.

بێگار: سۆخرە، فەزحە، (باک.) جزار. کارێکە بە زۆرداری بەکەسێکی بکرێت بە بێ ماف و کاڵەدرانە و پارە، زۆر و ستەم. ــ چی: کەسێکە بە بێگار کاری پێ بکەن. ــ ی: بێگارکردن بە خەڵک، کارێکە بە بێگار بە خەڵکی بکرێ.

بێگافی (باک.): (جا.) زۆر بایی. بەزۆرەملی. بێ کاتی. ناچاری.

بێگانە: بیانی، تاچیک، تاجیک، هاقی، کەسێکە، کە خزم و خووێشت نەبێ و یا لە نەتەوەی تۆ نەبێ.

بێگانەبەدەر: کاروبارێک لەناو خۆدا خۆبەخۆیی ئەنجامدان بە پەنهانی بەو مەرجە بێگانەیان لەناودا نەبێ.

بێگانەپەرست: کەسێکە حەز لە ڕاژەو پێشکەوتنی بێگانان بکات و دژی خزم و خووێش و نەتەوەی خۆی بێ. ــ ی: حەز لە بێگانە کردن و دژی خزم و کەس و کارو نەتەوەی خۆبوون.

بێگانەیەتی: نامۆیی. ــ لێکردن: نامۆیی لێ کردن.

بێگانەیی: بیانێتی.

بێگەفی (باک.): ئازایی، زاتداری. گەوجی، ڕاڕایی.

بێگەن: بۆگەن، بۆن ناخۆش.

بێگرێ: ڕاست، پوخت.

بێ گۆش (هەورا.): بێگووێ. ــ ی: بێگووێیی.

بێ گوڵتە (ڕۆژ.): بێ پاڵەوانە، بێ پشتکوڵە، دیوارێکە دار و چتی وەبەر نەدرابێ لە ترسی ڕووخان و ڕمانی.

بێگومان: بێ سوو. ــ ی: بێ سوویی.

بێگونەح: بێ تاوان، پاک.

بێگووێ: لاسار، فەرمان نەبەر، سەرکێش، کەڵلەڕەق، بێ گۆش، گۆش نەگیر. بێگووێ، کەڕ، بێگۆش. ــ یی: لاساری، سەرکێشی، کەڵلەڕەقی. کەڕی.

بێڵ: بێڵی بەفرماڵینێ، کە لە دار دروست دەکرێ، (باک.) بەرفی ماڵک، پاخێڵ، پارۆ، (ڕۆژ.) پارۆ، بێڵی ئاسن، خاکەناز، خاک ئەنداز، (ڕەوا.) خاکەنداز، دۆلەمەڕ، (شکا.) بێرک، (شکا.، باک.، خۆ.) بێر، ئەسپار، ئەسپەر.

بیل (هەورا.): مەڕمەڕ، کەللا.

بێلا (باد.): باڵەخانە.

بێلاسن (هەو.): (کۆ.) ئەستیو.

بێلانە: بێ ئەوا، بێ داڵدە.

بێلایی (کۆ.): داڵان، هەیوان، ئەیوان.

بێڵە: بێجگە، جگە، بێژ.

بێ لەبت: پایەدار، نەگۆڕ.

بێڵەدارینە: بێڵ، بێلۆچکە، کە دم و کلکەکەی دارن.

بێڵەڤان (کە.): پیشکی گیاهەڵکەندنێ.

بێڵەکان (دەر.): پیشکی گیاهەڵکەندنێ.

بێڵەکەرە (هەورا.): شەوگەرد، سول سۆڵە، جوورە دووپشکێکی زۆر بچووکە.

بێ لەنج (موک.): خووێن گەرم.

بێ لەنجی: خووێن گەرمی.

بێ لەوار: محاڵێکی گەورەیە لە خاکی ئەردەلانێدا.

بێڵەهەر (موک.): گیایەکی گەڵاپانە گوڵی ووردو زەردە، گوڵەکەی بێ پەرە تەنها گۆیکەی وورد و بڵاوە، دەکرێتە گزرە بۆ ئاژاڵان.

بێڵەهەر (ئەردە.): گیایەکی تاڵە.

بیلبیلە: بیبیلە، بەبەڵەی چاو.

بێڵ تەپکردن: کێلانی بنی دار و درەختانە لە بەهاراندا.

بێڵتەکردن: کوزماڵی بن دار و کێلانی، شێکردنەوەی بنی دار و درەختان.

بێڵچە: بێڵی گچکە.

بێلشا (باک.): لاوی بێ مێشک، گەنجی گێل و گەوج و هێڕ.

بێڵکار: کەسێکە بە بێڵی کار بکات، بێلۆچکە. ــ ی: بەبێڵ کارکردن.

بێلکە (هەو.): (موک.) کەفە.

بێڵندانە(موک.): واتا بێڵمان دانا، بەهاری کوردی کرماشانییە، جێژنێکی نەتەوایەتی کوردانە کە لە (٤٥)ی زستانێدا دەکرێ.

بێڵۆ (ئەردە.): سەرچاوەییێکە لە بەهاراندا بژێتەوە.

بێڵوو (هەورا.): کانییەکە بەهاران بژیەتەوە، کووێرەکانی، بەهارەکانی.

بێڵۆتە: داوەت و کۆڤەندێکە فەقێ و سوختان دەیکەن و تێدا هەڵدەپەڕن.

بێڵۆچکە: بێڵێکی دارینی کلک کورتە ناردی پێ لە دەفر و یا جەواڵی دەکرێت.

بێلوور (باک.): کلۆ، کولۆ، کریست، بلوور. (باک.) ــ ی: کلۆیی، کۆڵۆیی، بلووری.

بێلووژە (باک.): جوورە هەرمێیەکە.

بێلوک (باک.): بەبێ لوقەلوق، ڕۆیشتن بەبێ گورگە لۆقە.

بێڵۆکە: بێڵی چکۆڵە.

بێلیتە (باک.): جوورە هەڵپەڕینێکی کوردییە بە دەم گۆرانییەوە. سروود، گۆرانی قوتابخانە.

بێلیتەڤان (باک.): هەڵپەڕ، سروودبێژ.

بێلیتڤان (باک.): هەڵپەڕ، کەسێکە سەمایە بکات و گۆرانیش بڵێ.

بیم: ترس، سام، پەروا، باک، بووم؛ (هەورا.) چەنی باوکت بیم: لەلای باوکت بووم.

بیمڵا (باک.): بەدخوو، ڕووگرژ. (باک.) ــ ی: بەدخوویی.

بێمار (باک.): بێ مارەیی، قەپاتمە.

بیمار: نەخۆش، ناساز، ناساخ، نەساخ. نێوی کوڕانە.

بیمارپەرس: نەخۆشەوان. ــ ی: بیمارەوانی، نەخۆشەوانی.

بیمارسان: بیمارستان، نەخۆشخانە.

بیمارستان: بیمارسان، نەخۆشخانە.

بیماری: نەخۆشی، ناساخی، ناسازی، نەساخی.

بێ ماف: بەبێ مز، بەبێ کاڵەدڕانە.

بێ ماک (ڕۆژ.): نێرینەیەکە هێلکەیەکی گونی نەمابێ، (باک.) بەرخ یا کاریلەیەکە بێ دایک بێ. ــ ی: نەبوونی هێلکە گونێکی نێرینە، بێ دایکی کار و بەرخ.

بیمان (ئەردە.): فیسار، هەرامە، وانێک، هێن.

بیمە (ئەردە.): سیگۆرتە.

بێمەزە: بێ تام.

بێمەزەیی: بێ تامی.

بێ مەژگ: بێ مێشک، گێژ، گێج، گەوج، بێ مەغز. ــ ی: بێ مێشکی، گەوجی.

بێ مەغز: بێ مێشک، گەوج. ــ ی: بێ مێشکی، گەوجی.

بیمەلەرز (باد.): بوومەلەرزە.

بیمرۆس (باک.): ڕووگرژ، مۆن، غەمگین.

بێمرێس (باک.): بێ مکێز، بێ نیشتیا. ــ ی: بێ مکێزی، بێ نیشتیایی.

بێ مشک: بیرمشک.

بێ مشوار (باک.): بێ فرشک، ناپایەدار. (باک.) ــ ی: ناپایەداری، بێ فرشکی.

بێمک: قەزوانی بنەوشیلە.

بێ موو: کەچەڵ، بێ تووک، بێ پرچ، سەرتاوروسی.

بێ مێر (باک.): بێوەژن، ژنی بێ مێرد.

بێ مێز (باک.): گەورە، پان. (باک.) ــ ی: گەورەیی، پانی.

بێ مێشک: گێل، گەوج. ــ ی: گێلی، گەوجی.

بین (فە.): بوون، (ڕۆژ.) بینەی ژێر ئاو، لەگۆماندا بەمەلە بەبن ئاوێدا ڕۆیشتن (بینە)ی پێ دەڵێن.

بێن (موک.): بابێن، بۆکەسی دووەم و سێیەمە لەباری گەلدا: ئێوە وەرن، ئەوان بابێن. (کۆ.) گەروو، تینتینۆکە، ئەووک. (باد.، بار.، گەر.، ڕەوا.): پشوو، ووچان، سانەوە. ــ درێژ: پشوو درێژ. ــ ی خوەدان : پشوودان، ووچاندان. (ڕەوا.): ئاسوودەیی، کات، دەم، چاخ، گاڤ. ــ یَکی: دەمێکی. (هەو.، باد.): بۆن، بێهن. ــ دار: بۆندار. ــ کرن: بۆنکردن.

بێنا (باک.): هەمیشە، بێ بڕانەوە.

بینا: کەسێکە چاوی تیژ بێ و چتی باش ببینێ، وینا، ئاگا.

بێنەفتی (باد.): جوورە هەنجیرێکە.

بێنەسۆک (باک.): پەرۆشدار، خەمناک.

بێناڤ: بێ ناو، نادیار.

بینالەلە: تینتینۆکە، قورقوڕاگە، بینەقاقا.

بینانەوە: بەستنەوە.

بینانەن: بارکردن. وولاخ بەستنەوە.

بینانەنەوە: دیتنەوە، دۆزینەوە. بەستنەوە.

بێناو: بێ ناف، بێ نێو. گومناو.

بێ ناوکە: کەسێکە لە ڕووکاردا دەوڵەمەند و لەناوەوە ڕووت و هەژاربێ.

بێ ناوی: بێ ناڤی، گومناوی.

بیناهی: بینایی، ڕووناکی، ڕۆشنایی.

بینای (هەورا.): بەستن، بەستەنی، بەستنی ئاو.

بینایی چاوان: مەبەس لەخودایە، خودا. ڕوونایی، ڕەوشەنی چاو، سۆما، چاو، دیدە.

بێنە: بهێنە، بسێرە، بێرانە، (هەورا.) باوەڕۆ، (شەبە.، ڕۆژ.) بارە، (هەمە.) بووەوەرەی.

بینە (مەک.): بە پشوو خواردنەوە بەبنی ئاوێدا بە مەلە ڕۆیشتن، (کۆ.) بناو، (باک.) بین.

بینەر: دیتەر، دیتیار، بینیار.

بینەکار: بینەکەر. (باک.) جوورە هەنجیرێکە.

بینەکەر: ئەو کەسەیە بینەی دەکات. (باک.) ئارەزوومەند. ـــ ی: بینەکردن. (باک.) ئارەزوومەندی.

بێنەوا: بێ پەنا، هەژار، بێ داڵدە، قەلەندەر، نێوی نێرینانە. ـــ یی: بێ پەنایی، بێ داڵدەیی.

بێنەوبەستە: بێنەوبەستە، کەین و بەین، هاتوچۆ، دەردەسەری.

بێن بێن: جارجارە.

بێن تەنگ: پشووتەنگ، هەناسەتەنگ، بێ سەبر.

بێند (باد.): بڵند.

بێندار: بۆندار. ـــ ی: بۆنداری.

بێندان: پشوودان.

بێندەر (باک.): هەوا، خەرمان. (باک.) ـــ ی: دووهێندە مستە دان (دەغڵ).

بێندرخە: بندرخە.

بێندرێژ: پشوودرێژ، بەپشوو، سینگ فراوان، ـــ بوون: بەپشووبردن. ـــ ی: پشوودرێژی، سینگ فراونی.

بێندن (خۆ.): بەستن.

بێندۆش (باک.): بێدۆش.

بێنشک (باو.): وەنەوزە.

بێنفرە: (باد.) بێنفرەه، بەچیکڵدانە، پشوودرێژ.

بێنفرەه: بێنفرە. ـــ ی: بێنفرەیی. ـــ یی: بێنفرەهی، پشوودرێژی.

بێنک (باک.): بەند.

بێنی کوررزیک (باد.): بۆنکرووز.

بێنگ: بێن، پشوو، هەناسە.

بێنگرتن: خولانەوەی هێندێ چت، چەند هەناسەیێکی دووردرێژ. قورقوڕاگەی کەسێکی گرتن.

بێ نمایی زەنا (هەورا.): بێ نوێژیی ژنان.

بێ نوێژ: ناپاک، پیس، پیسار، خوێنکەفتگ. ژنی ـــ: تێکەوتوو، مەهک، کنج. ـــ بوون: تێکەوتن. ـــ ی: تێکەوتن، مەهک بوون، کنج بوون، بیساری، خوێن کەفتن.

بێ نیاز: تێروپڕ، خاوەند دەستەڵات، دەوڵەمەند. ـــ ی: تێروپڕی، دەستەڵاتداری، دەوڵەمەندی.

بێنین: بەستنی وولاخ و بار و نیتر، (ڕەوا.) بەستنی ئاو، پێشگرتنی ئاو. دیتن. لەخۆڕا ـــ: لەخۆڕادیتن، پەرموون، ڕاپەڕموون، ببینە: تەماشاکە.

بینین: دیتن، چاوپێکەوتن. بەستن.

بینینەوە: دووبارە چاوپێکەوتنەوە. دۆزینەوەی چتی گوم بوو.

بێ والە: نەخوازتراو، بێدەنگ، بێکات.

بی والەهاتن: بێ دەنگ هاتن.

بێ وار (باک.): بێ شوێن، بێ جێگا. وەجاخ کوێر، بێ منداڵ، نەزۆک.

بێ واری: بێ شوێنی، بێ جێگایی.

بێوە: بێ ژن و بێ شوو: بێوەمێرد، بێوەژن.

بیوە (فە.): بێوەژن.

بێوەپیاک: ڕەبەن، بێ ژن.

بێوەپیاو: پیاوێکە ژنی نەمابێ.

بێوەرچ: مرۆی گێل و گەوج و بێ کەڵک.

بێ وەخت: کاتی ترس و تەنگانە و بقە، نیوەشەوێ مەچۆ دەرەوە. کاتی ڕۆژاوایە، ئێوارە، خۆرەزەرد، زەردەمابێ. بێ دەرفەت، بێ پەردۆ، بێ دەسرەس. ـــ ی: لەکاتی ڕۆژاوا و زەردەپەڕێدا.

بێوەری: بێ بەش، بێ بارە.

بێوەژن: بێ شوو، (سوور.) بێژن. ژن بی، ژنەبی، ژنێکە مێردی مردبێ یا نەمابێ.

بێوەژنکۆشی: تێکۆشین و تەقەلای بێوەژنە بۆ ژیانی خۆی و بەخێو کردنی منداڵەکانی.

بێوەسیری: (هەو.، هەورا.، ڕەوا.) مایەسیری، باوەسیر، (باک.) بەواسی.

بێ وەش (باک.): بێ هێز، بێ تین.

بێ وەقرە: بێ ئارام، ناتارام، جیکەنە.

بێوەڵە: کوودەڵە بەراز و وورچ و گوجیلەسەگە، کوودەڵە، کوتک.

بێ وەڵەت: بڕوانە: بێوڵەت.

بێوەمێرد: پیاوێ ژنی نەمابێ.

بێوەی (جا.): بێ ڕووش، بێ زیان، بێ ئازار.

بیوور: تەوور، بڤر، (باک.) بەڤر، بوور.

بیوور

بێوکە (دەر.): مۆرانەی ووردی بەنییە، جوورە زیندەوارێکی وورد و ڕەشە، هەر چتێکی لە لۆکە و خوری دروستکرێ دەیخوا.

بێوڵە: بێوەڵە.

بێوڵەت: شووم، نەگبەت، هەژار، نابووت و ڕووت، بێوەڵەت، بەدبەخت.

بێوڵەتی: هەژاری، شوومی، نەگبەتی، نەهاتی، بەدبەختی، کورد بێوڵەتی گرتوویە.

بێوەمێرد: بێ ژن، پیاوێکە ژنی نەمابێ.

بێولک: داری ووشک.

بێونەبێ: بێت و نەبێت وای کوتووە.

بێویـژان (گـەر.): مێویـژان، (بـاد.) گیایـەکی بۆنخۆشـی کوێسـتانی بەهارییە.

بێوێژان (بابا.): گۆیا گیایـەکی بۆن ناخۆشـە مـار حـەزی لێ ناکـات و کلێچی زۆرتر لەبەردەمی کونەکەیدا سەوز دەبێ.

بێە (باک.): بێ، بەهێ.

بێهن (باد.): پشوو، هەناسە.

بێ هاوتا: تاقانە، کەمیاب. ـــ یی: تاقانەیی.

بێ هایی: نەزانی.

بێ هەرمان (هەورا.): بێ کار، بێ فەرمان.

بێ هەڤبـەر (بـاک.): بـێ هاوشـان، بـێ هاوتـا. ـــ ی: یەکێتی، بـێ هاوشانی.

بێ هەمبەر (باک.): بێ هاوشان، نایاب. ـــ ی: بێ هاوشانی.

بێ هەمپایەکتا: بێ هاوشان.

بێ هەمپایی: یەکتایی، بێ هاوشان.

بێ هەنجیر (ئەردە.): گەرچەک، بەتوو و دارەکەی گەرچەکی دەڵێن.

بێ هەوەس: بێ کەیف. ـــ ی: بێ کەیفی.

بێهش (باک.): بێهۆش.

بێهشی: بێهۆشی.

بێهقل (باک.): کەپۆ.

بێهن (باک.): پشوو، حەسانەوە. بۆن.

بێهندان: بۆندان، پشوودان.

بێهنژاندن (باک.): پشماندن.

بێهنژین (باک.): پشمین، پژمین.

بێهنشک (باک.): پشمە، پشمین.

بێهن فەدان: پشوودان.

بێهوودە: بێ سوود، بـێ کـەڵک، بێخود، بڵێت. ـــ یی: بێ سوودی، بێ کەڵکی.

بێهۆرک (باک.): بێ، بەهێ.

بێهۆش: کاس، بێهش، کەمبیر، بێخود، بێ بیر، فەرامۆشکار. بێ ئـاقل، کەم خیرەد.

بێهۆشبوون: لەهۆش چوون، بێخودبوون، لەخۆچوون.

بێهۆش داروو: دەرمانی بێهۆشی.

بێهۆشکار: بێهۆشکەر. ـــ ی: بێهۆشکەری.

بێهۆشکەوتن: بێهۆش بوون.

بێهۆشکردن: بێخودکردن.

بێ هۆشی: کاسی، بێخودی، بێ بیری، گەشکە، لەخۆچوون.

بێ هونەر: حیز، بڵح، نابەڵەد، بێکار.

بێ هونەری: نابەڵەدی، بێکاری.

بێ هێز: بێ تین، (ڕۆژ.) نیرەتی، ترکزە. ـــ ی: بێ تینی.

بێ هێڤی (باک.): ناهومێد. (باک.) ـــ تی: ناهومێدی.

بێ یار: بێ دۆست، بێ برادەر. ـــ ی: بێ دۆستی، بێ برادەری.

بـێ یـاوەر: بـێ یاریکـار، بـێ یـاریدەدەر. ـــ ی: بـێ یاریکـاری، بـێ یاریدەدەری.

بێیت: ئەتۆ بێی؛ کەتۆ بێیتە ئێرە: کە تۆ بێیە ئێرە.

پ

پ: تیپێکی نابێی کوردییە.

پـا: (لـو.، فـە.، هـەورا.، دەر.، ڕۆژ.، زەن.) پـێ، لاق، قـاچ، قـول. (هـەورا.) بـەر. ـــ ڕەنگـە: بەرڕەنگـە بـن. ـــ دیـوار: بنديـوار، ڕیشە. (ئـامێ.) ئـەدی، ئـەی. پایـە، پلـە. پیتکـەی تفـەنگ و دەمانچـە، سێپە، ماشە. ڕکێف، ئامەد. پێچک، پایە، پاچک. (مـوک.) بڕ، قام، لەبواری چۆم و زێیاندا بەکاردەبرێ بەو مەرجە پێی بگاتـە سەر زەوی: ـــ دان: بڕدان، قامدان. ـــ دەدا: بڕدەدا، قام دەدا. ـــ نادا: بڕنادا، قام نـادا. (بـاد.) مرازێکـە بـۆ خۆشـکردنی سـوێندی بـەکاردەبرێ: پابسـەرێ بـاڤێ خووەکەم نەڕاستە، (باک.) بەش، بارە، پشک.

پابەوشار (ئەردە.): تەختەی ژێرپێی جوڵایانە، پاگیرە.

پەپ (باک.): دەنگ، زرینگە، تەقە.

پابازی (ئەردە.): دڵدارێتی.

پابەرە (هەورا.): دەرپێ، پابەرێ.

پابەرجا (ئەردە.): پاوەجێ، وایەدا.

پابەرێ (هەورا.): دەرپێ، (دەر.) شەرواڵ.

پابەزەویەنەکەفتن: لـە خۆشی و کـەیف و دەمـاغ پـێ وە زەوی نەکـەوتن، کەیفخۆشی، شادمانی.

پابەس: پابەست.

پابەست: پابەس، پابەند، پێوەبوو، گرفتار.

پابەستی: پابەسی، پابەندی، گرفتاری.

پابەن: پابەند.

پابـەند: کۆت، پێوەنـد، پێـوەن. پێوەندکراو، دیـل، ئێخسـیر، گرفتـار. پاشبەند، پێ بەند، پێوەند، پەت یازنجیرێکە لـە دەست یـاپێی پـێ دەبەسترێتەوە.

پابەنی: پابەندی.

پابەندی: تووشی، گرفتاری.

پابەیەکاهاتن (ئەردە.): لاق تێک ئالآن.

پابەوی (فە.): جیازی بووکان.

پابەر(فە.): پیلاّو لەپێ.

پابلقە (دەر.): پلیکان، پلەکان.

پابۆس (هەورا.): پێ ما چکار.

پابۆسی (هەورا.): پێ ماچکردن.

پابێل: پێ‌بێڵ، شوێن پێی یەک بێڵ لە بێڵکاریدا.

پاپ (باک.): پاب، خڵتەی چتی خواردنەوە لەبنی کاسەدا.

پاپا: بۆ منداڵێک بەکاردەبرێ، کە تازە خەریکی پێ هەڵگرتن بێ، واتا هەستە سەرپێ و پێ بگرە. سوپاسگوزار، منێ کار. ناچار. ـــ بوون: ناچاربوون. (لو.) باپیر. گەورەترین زانای ئایینی فەلە و دیانان، لەرۆما دادەنیشێ و نوێنەری عیسایە. پایەدار، پاینە.

پاپاجانە: پاپەجانێ.

پاپاچینە: پەیژە، جێپێیە لە دیواری بیران دەهێڵدرێتەوە بۆ هاتوچۆکردنی ناوبیرەکە.

پاپخ (ئەردە.): کلاوێکی رەش و تووکنی عەجەمانە.

پاپەتی (فە.): پێخوواس، پێ خاووس.

پاپەتیتی (فە.): پێخوواسی، پێ خاووسی.

پاپەجانە: جۆرە پێلاوێکی ئاوزوونەداری منداڵانەیە.

پاپەجانێ: پاپەجانە، پاپووچەی منداڵانەیە.

پاپەست: پێ پەست.

پاپەستی: پێ پەستی.

پاپەل: لکە باریکەکانی خوارەوەی داودرەختانە.

پاپەنجە: پەیژە.

پاپەی (ئەردە.): دەربەست، دەربەند. گەرۆک، گەر، وەدووکەوتوو، پشکێنەر، داخوواز، داواکار، بەشوێنداگەر. گەران، وەدوو و شوێن کەوتن، پشکنین.

پاپەک (باک.): بێ ئەژمار، بێ پایان، بێ دوایی.

پاپل (ئەردە.) وەچ و ووردەگەڵایێکە لە ژێر لق و گەڵای گەورەدا دەری دەکات.

پاپووچ: جۆرە پێلاوێکە وەک پانی بەرز ژنان لە پێی دەکەن، پاپووچە.

پاپووچە: پێچلە، (باک.) چاروخ، پاپۆشی منداڵان، پێ بەجانی.

پاپۆر: کەشتی گەورەی دەریاییە، کە بەناگر دەروات، ووشەیێکی فرەنسییە.

پاپۆرەوان: کەسێکە، کە پاپۆر لێ بخورێ.

پاپۆش: ناوەڵکراس. پێ پۆش، سۆل، کەووش، پالا، پێلاو، پێتاو، پێلا.

پاپۆکە: پەپەرە، پەپکە، (رۆژ.، کە.) مار، کە پێچ پێچ بخوات دەڵێن ـــ ی کردووە.

پاپۆر

پاپی: شۆڤار، سیخور. پشکێنەر.

پاپیادە (ئەردە.): پیادە.

پاپیاسوێن: برێتییە لە پۆشین و چاوقووچاندن لە چتێک.

پاپێچ (ئەردە.): پێ پێچ، بەلەک پێچ. فیشەک و یا هەرچتێکی، کە بارووتی تێ کرێ و لە ئاوور بازی و شەوی نەورۆزدا بیهاوێنە حەوا ـــ ی پێ دەڵێن، فیشەکەشێتە.

پاپیلکە: پێ پیلکە، نەردیوان

پاپێو (رۆژ.): بەپێ پێوراو.

پات (باک.): وەکو یەکتری، یەکسانی، (دەر.) هەویر. (رەوا.) بەشێکی تێر. بارە: دووپاتە: دووبارە.

پاتار: پڕوپاتار، پرۆزە، پاتاڵ، (دزە.) پاتەرۆخ، پاتاغ، پاتاک.

پاتاغ (دزە.): پاتار.

پاتاک (دزە): پاتار.

پاتاڵ: (کە.): شڕە، شڕوشالات، پەڕۆی شڕ. (کە.، رۆژ.) نازیرەک، تێ نەگەیشتوو، گێل، کەودەن، گەوج، هور، هێڕ، تۆلاز، بێکارە. پڕۆزە، پاتار.

پاتاو (هەورا.): پێتاو.

پاتاوە: پێتاو، پاپێچ.

پاتە: پاک لەپاک، پاکەر پاک، یەکسان، لە قوماری پەڕانتوویدا، کە ژمارەی هەموو لایەکیان بە قەدەر یەکتری بێ و هیچ کامێکیان لە هیچ کامێکیان نەبەنەوە ـــ ی پێدەڵێن. (باک.) رۆژباش، سڵاو. پارچە، لەحیم. ـــ کرن: پارچەکردن، گەیاندنەوەیەک، لەحیم کردن. (باد.) پەڕۆ.

پاتەتە: پێ تەتە.

پاتەخت (ئەردە.): پایتەخت، دووێن.

پاتەرۆخ (دزە.): پاتار، پاتاڵ، پڕۆزە، پاتەرۆک، پاتاک، (دزە.) پاتاغ، رەچەڵەکی کەم وکووڕی و شەرم و شوورەیی کەسێکە.

پاتەرۆک (دزە.): پڕۆزە، پاتار.

پاترۆتک (شار.): پەترۆک، پارچە، پرزۆڵە.

پاتک: (باد.، زا.، باک.) پژمل، پشتمل. تۆقەسەر، تۆقی سەر.

پاتلاخ: زناو، پەهناف.

پاتن: (باک.، زێ.، باد.) نانکردن، پێژتن، (باد.) پەحتن. (شەم.، مزو.) چێشت لێنان، شێولێنان. زاخ. پژمل. سووتاندن.

پاتۆ (باک.): گیایەکە. کۆلووی نان.

پاتۆرە (باد.): کلووی بەفری.

پاتۆرپاتۆر (جا.): پارچە پارچە و کونکون.

پاتۆس (باک.): پاتۆز.

پاتۆز (باک.): پاتۆس، ماکینەی دروێنەیە.

پاتۆز

پاتۆف (باک.): گیایەکە پشتی رەشەوولاخی پێ پاک دەکەنەوە لە تۆز و خۆڵ و قرێژی.

پاتۆڵێ (هەورا.): پانتۆڵ.

پاتی: (کە.، جەبا.، زەن.) مەنجەڵ، (باک.) چێشت، چاکبوون، پێکهاتوو، سووتاو، کولاو، پێگەیشتوو.

پاتێر: پیتەر، لەپێش زەردەشتدا ناوی خولای هەرەگەورە بووە.

پاتیل: دیز و مەنجەڵی زار فراوان.

پاتێڵ (ئەردە.): مەنجەڵۆک، مەنجەڵۆکە.

پاتێڵ (ئەردە.): مەنجەڵۆک، دەست مەنجەڵ.

پاتیلە (دەر.، دزە.): دەست مەنجەڵ.

پاجا (ئەردە.): بەیەکجاری، بەجارێکی، تێکڕا.

پاجە (باک.): پەنجەرە.

پاجەچی (باک.): پەنجەرە ساز.

پاجەڵە (ئەردە.): فرفرە.

پاجێ (ڕۆژ.): پێ جێ، جێ پێ.

پاچ: (موک.، باک.) پارچ، زەنگەن، چتێکە وەکو تەشووی بەلاّن تەسکترە و دەسکی دارە و زەوی پێ هەڵدەکۆڵدرێ هی کورت و گچکەش بەنناش بەکاری دەبا. (باک.) پاچ. کەوای چوار داوێن، کەوا، کورتەک، کولەجە.

پاچاڵ: پێچاڵ، چاڵی جۆلاّیی و ئاسنگەری.

پاچە: سەرو پێ، کەللەوی، کەللە پاچە، سەروپێی ئاژاڵە، کە دەکرێتە شۆرباو گیپە. پارچە.

پاچەبەند (باک.): پاوەند، پێوەند، چتی پێ بەستن.

پاچەچی: سەرو پێ فرۆش، پاچە فرۆش.

پاچەقوڵێ (ئەردە.): پاشقول، پشتەپا، پادان.

پاچەکۆڵە: جوورە پاچێکی چکۆڵە و دەمکوڵە ناودێراوی باخچانی پێ شێ و بژاردەکرێ. ـــ کردن: شێ کردنەوەی دێراو و بن شینایییانە بۆ بژارکردنی.

پاچەی شووال (ئەردە.): دەلینگی دەرپێ.

پاچرا (ئەردە.): چرادان، پێ چرا.

پاچرکێ (ئەردە.): پێ چرکە.

پاچقان (باک.): وەرگێڕ، پێچقان.

پاچقە: وەرگێڕە. ـــ کرن: وەرگێڕان.

پاچقەزان: پاچقان، وەرگێڕ.

پاچک: پێچک، پێ، پا، قاچ و قول. (باک.) پەرۆی کۆن، دەسگرە، دەزگرە، کۆنکە، جلکی شروو وڕو دڕاو.

پاچکاری: کارکردن بە پاچ.

پاچکە (ڕۆژ.): پێچکە، تەگەرە. تایە.

پاچکەقورسی (ئەردە.): پێچکی کورسی.

پاچکەوناوزک: پاچە و ریخۆڵە.

پاچناغ (باک.): ناوی خواستراوە.

پاچوولکە: پاچی گچکە.

پاچیک (باک.): جۆرە گارسێکە ناخورێ و دەدرێتە وولاّخان.

پاچین (ڕۆژ.): هەڵپاچین، داپاچینی لکی پڕۆخراوی درەختان.

پاچینە (لو.، فە.): پلەکانێکە لە قوڕ، بەرد، گێچ، چیمەنتۆ، خشت و ئیتر دروستکرابێ بۆ چوونە سەربان. (ڕۆژ.) پاپاچینە، ئەردیوان، پەیژە.

پاچینەوە (ڕۆژ.): هەڵپاچین. برینەوەی ئاژاڵان.

پاچینەوەی تەختەوچوبی (فە.): ئەردیوان، پەیژە.

پاچینەی دار: ئەردیوان، پەیژە.

پاخ (زا.): پەڕۆ، (باک.) ترس.

پاخاف (باک): مێزە، سەرنج. ترس، ووشیاری،

پاخەسوو (ڕۆژ.): بەربووک.

پاخەڵ (گەور.): باخەڵ.

پاخەند (باک.): یاقووت.

پاخروا (هەورا.): پێخاووس، پاپەتی.

پاخستن (ئەردە.): پێ خستن، لەپێ کەوتن، ماندووبوون.

پاخل (باک.): پاشل، باخەل، گیرفان. نێوانی سینگ و باسکییە، باغەل.

پاخڵ: پاخل.

پاخلیسکان: پێ خلیسکان، تووشی گوناه وکاری ناڕەوا هاتن.

پاخلیسکیان: پێ خلیسکان، پێ خزان، پا خلیسکان.

پاخوڕ: کای درشتی لە ئاخوڕ و توورەکەدا ماوەوەیە، کە پاشماوەی لەوەڕی وولاّخانە و ئیتر نایخۆن. چەوەڵ، پاشمانە.

پاخووا: (ڕۆژ.) دەغڵێکە بە گێرە یا بە جەنجەڕ کوترابێ بەلاّن هێشتا کۆ نەکرابێتەوە سەر یەکتری و شەنە نەکرابێ. (ڕۆژ.) پاخوا. پێخوییەک قوڕ، تۆپێک قوڕ یا گەنم. (باک.) تەختەیێکی پێچکەدارە بە وولاّخەوە دەبەسرێتەوە چتی قورسی پێ دەگوێزرێتەوە.

پاخوەشە (ئەردە.): پێخوست، پاشێل، زەوییەکی تەڕە، کە لە بەر زۆر پێخوستکرانی ووشک بوویێتەوە.

پاخێڵ: (ڕۆژ.) بێڵی بەفر ماڵینییە. تەختەییێکە خلیسکی لەسەر بەفری پێدەکرێ، عەرەبانەی سەربەفرێ، (ڕۆژ.) تاخووک.

پادار: پێدار، بەپێ، خاوەندپێ، خاوەند پا. پایەدار، پاوەجێ. گیان لەبەرێکە بە پێیان بتوانێ بڕوا. (ئەردە.) قەدی داران و کوڵەکەی ئەستوور. کوڵەکە. پایەدار.

پادارانە (ئەردە.): پوولێکە بۆ مانەوە لەخاوەند ماڵ و سامان وەردەگیرێت.

پاداش: پاداشت.

پاداشت: تۆڵەی چاکە دانەوە، قەرەبوو، قەرەوی، ئیزا.

پاداشت بەدی: سزا.

پاداشت خاسی: ئیزا، قەرەبوو، قەرەوی.

پادان: بڕکردن، بردان، بۆ بوواری چۆم و زێیان بەکاردەبرێ پێ بگاتە زەوی وەکوو دەڵێن لێرەدا پادەدا یا پانادا واتە بردان و برنەدانە، پیادان. پێ لێدان، کەمدان، دزین.

پادانە گەز: پاداری، پایەداری، خودداری، پاگژدان، وێستان، خۆگرتن.

پادو (ئەردە.): جوورە داوێکە لە تامووسک مووی یاڵ و کلکی چارەوێ دروستدەکرێت لە دەشت و چۆل و چیایاندا دەنرێتەوە، تەڵە، تەپکە.

پادەرهەوا: بەشبراو، بێ بەش.

پلەدەشت (ئـەردە.): زەوی و دەشـتێکە، کـە لـە داوێـنی کێـو و شـاخاندا هەڵکەوتبێ، پێدەشت پێی باڵندەی پێوە دەبێ لـەکاتی چینـەداو نـاتوانێ بفرێ. ـــ ی: دەشت، دەشتایی.

پلەو: پاکار، شاگرد، دەست و پێوەند.

پلەشا: بـەناوبانگ، چـیرە. شـەهـ، شـا، شـاهـ، مـیر، پاشا، خونکـار، خەسرەو، کەی، کەیسەر، کیسرا، پایە بەرزترین سەرۆکی دەوڵەت.

پلەشایەتی: میرێتی، خەسرەوێتی، پاشایەتی.

پلەشایی: میری، خەسرەوی، پاشایی.

پلەنگ: دنگ، برنج کوت.

پار: ساڵی ڕابردوو، پارەکـە، ساڵی پار، ماشەر. (ڕۆژ.) گڵۆڵـەی بـەن و دەزوو، (باک.) بەش: پارانیژی: بەشـەکەی تریشی. ـــ کرن: بەشکردن. پشت، پشتەوە، ژپاررا: لەپشتەوە. کەلاف، دەستە، کەلافە.

پارازتن: پاراستن، (دەر.) پاریزاندن، پـاریزتن، پایین، (بـاک.) چناندن، چەپاڵەدان، لە زیان دوورخستنەوەی چتێک. خۆلێ ـــ: (باک.) خوەلێ چاندن، لێ وشیاربوون. خۆ ـــ: خوەدان ئالیکێ.

پارازک (باک.): کێشکچێتی.

پارازۆ (باک.): پارێزەر، کێشکچی.

پاراستن: پارازتن.

پاراسوو (باک.): پەراسوو.

پارلسو

پارانـــەوە: نـــزا، تکـــا، (دەر.) پاریانـــەوە، ئاوڕدانـــەوە، نەورانەوە، (هـەو.) شاکەشـاک، (هـەورا.) واڕپانـەوە، لـە بـەر گـەریان، لالانـەوە، (باک.) لاڤـاکرن. لـەبـەر ـــ: لـەبـەر مـردن، بـە قوربـانبوون، لالانەوە.

پاراندن (ڕەو.): تـەنها بـۆ پـالاوتنی نـاوی کووپـە و گـۆزە و چـتی لـە گـڵ دروستکراو دەبێ کە ناوی دەدەلێنن، دەلاندن.

پاراندنەوە: لالاندنەوە.

پاراو: (هـەو.، مـوک.، سـوور.) تێراو، ئـاودار، تـەڕوتازە، ڕەنگین، دژی تینووێتییە، ئاودار، بەراو. ـــ بوون: ترهان، تێراوبوون، ئاوداربوون. ـــ کردن: ترهاندن، ئاودان، ئاودار کردن.

پاراوی: ئاوداری، تێراوی، تەڕوتازەیی.

پارە: پووڵ، دراو. (خۆ.) پـاروو، بـەلاّن لـەگـەڵ نـان و چێشـت بـەکاردەبرێ وەکوو ـــ یەک نان. تیکە، پارچە، کوت.

پارەپارە: پارچە پارچە، تیکە تیکە، کوتکوت، دراو، (هەورا.) لەوێ.

پارەپووس: پووس پارە.

پارەپیس: برێتییە لە مرۆڤی ڕژد و قرچۆک و چرووک.

پارەخشت: لەتکە خشت.

پارەدار: پووڵدار، دراودار. ـــ ی: پووڵداری، دراوداری.

پارەس (ئەردە.): پەی، پاگا، بن بیرو ئاوان. جێ پێیە لە کەناری بیران بۆ چوونە خوار و هاتنە سەرەوە.

پارەکە: پار.

پارەکەرێ پینەکەرێ: بڕیار و پینەگەری.

پارەکەو (ئەردە.): بارۆکە.

پارەکەوور (باد.): پارە گۆڕەوە.

پارەوپارتێن: پشک ئاویژتن، (ڕۆژ.) چەشنە.

پارەوکە: پارۆکە، منداڵێکە تازە پێی هەڵگرتبێ.

پارەهەڵکەر: خورێگـل، کلافـە هەڵکـەر، کـەلاف هەڵکـەر، چـەرخی دەزوو هەڵکەر.

پارپار (باک.): گیایەکە، پەڵپینە.

پارت: دەستە، کۆمەڵە.

پارتی: دەستەبەندی، بەندیواری پارت، کۆمەڵەی، لاکوشکە، هەوا خـوا، پارێزگار، برادەر، دەستەبرا.

پارچ (ئەردە.): پاچ.

پارچە: کارتک، ساد، کووزی، چێنی، برکە، کەرتک، تیلمە، تیکە، ژەنیک، پچ، فەلق، لـەت، کوت، لـەهـ، لـەتک، تیکـە، جەنەکـە، جزار، دەرقەل، دژن، زۆلاک. چوون، چزال، کولـک، پـەترۆ، کالاّ، والاّ، مـاوت، چـۆخ، قومـاش، قـەتک، لات، کووتـاڵ. پـاترۆتک، پرۆۆڵـە، کـەرت، پەترۆک، پرتکە، پسپان، پـاری، (بـاک.) تلیـش، بـڕ، نـەهین، پاتـە، جۆخینەکـە پارچە کرا: برکرا. ـــ بوون: لـەت بوون، گوورین. ـــ کـردن: پاتەکردن، لەتکردن. زەوی، کورانە، حەرد.

پارچەپارچە: برەبرە، لەتلەتە، کوتکوت، تیکەتیکە، تلیش تلیش، لـەتک لەتکە، پەلپەل، پلپل، شەق وبەق، پچڕپچڕ، جربەجر، شـەت وبـەت. ـــ بوون: تلیش تلیش و تیکەتیکەبوون، بەلەقـەتین، فەرژان. ـــ کردن: بڕبڕو لەتلەتکردن، بەلقتاندن، جربەجرکردن، کەربکەرکرن، پاتۆرپاتۆرکردن.

پارچە پارچەبوون: هلپلین، هلتەقین، هلپەکین.

پارچە پارچە فرۆشتن: بڕبڕ فرۆشتن.

پارچەپارچەکردن: هلپەکاندن، هلتەقاندن، هلپلاندن.

پارچـەچی: (بابـا.، هـەورا.) بانیشـکەر، خۆهـەڵکێش، بـەچاووڕاو، چاووڕاوکەر.

پارچەفرۆش: کووتاڵفرۆش. ـــ ی: کووتاڵفرۆشی.

پارچمک (باک.): چەکچەکیلە.

پارخان (باک.): پەراسوو.

پارخووان (بـاک.): هـەردووک تەنیشـتی ڕان، شـووێنە قەڵەوەکەیـەتی، سمت.

پاردە: (شن.) دیواری باخچە و باخانە.

پاردوو (ئەردە.): پاڵدوو، ڕانکی، پاڵوو.

پارزا (باک.): ماکی خروێرکە. ـــ دان: کوتان بۆ خروێرکە.

پارزەنگ (هەو.): پارسەنگ.

پارزن (هەر.): پاڵوێنە.

پارزنین (هەر.): پالاوتن.

پارزوون (باک.): شیر پالێو، شیر پاڵۆک.

پارزونک (ئەردە.): کۆڵوانە، شالپینەی کۆلی ژنانە. (هەو.) چاپالێو، چاپارزن، پلاوپارزن، (باک.) پاڵووێنە، شیرپاڵۆک.

پارزی (باک.): دارێکە.

پارزینک (باک.): پاڵووێنە.

پارس: فارس. دوڕڕەشێر، دڕندەیێکە وەکوو شێری وایە. (باک.) هەژاری، بەدبەختی، دەرۆزە، سوواڵ. ـــ کرن: دەرۆزەکردن، سوواڵکردن.

پارسا (ڕۆژ.): دەرۆزەکار، سوواڵکار.

پارساک: دەرۆزەکار.

پارسایی: سوواڵکردن، دەرۆزەکردن.

پارسە: گەدایی، سوواڵ، دەرۆزە.

پارسەک (باک.): سوواڵکەر، دەرۆزەکار. ـــ ی (باک.): هەژاری، بەدبەختی، دەرۆزەکاری.

پارسەنگ: چاو، (هەو.) پارزەنگ، بۆ چاوگرتنەوەی تەرازوو چتێکە دەخرێتە تای سووکی تەرازوو تا بەرامبەر ڕاوەستێ، کە قاپێکی بەتاڵ لە لنگە تەرازوویەک دانرێ وبەردو یا هەر چتێکی تر بە ئەندازەی قورسایی دەفرەکە بخرێتە ناو تایەکەی تر ـــ ی پێ دەڵێن.

پارسەنگ خستنەپاڵ: ناوو ناتۆرە و چتی سووک و وێ نەچو خستنە پاڵ یەکێکی.

پارسەنگ گرتنەوە: گرتنەوەی پارسەنگی دەفر و یا چتێکی ترو یاسەرکردنی تەرازووە بۆ ئەوەی هەر دووک تایەکانی تەرازوو جووت و ڕێک و بەرانبەر ڕاوەستێ.

پارستن (باک.): بەشکردن، جووایەزکردن.

پارسکەر (باک.): (باک.) پارسەک، دەرۆزەکار، سوواڵکار.

پارسکرن: سوواڵکردن، دەرۆزەکردن.

پارسوو (باک.): پەراسوو.

پارسۆن (باک.): پاڵوێنە.

پارسی (باک.): فارسی. دەرۆزەکردن، سوواڵکردن.

پارشام (ڕۆژ.): پارشێو.

پارشەو: پارشێو.

پارشێو: پاشێو، (ڕۆژ.) پارشام، جەمی دووەمی ڕۆژووانە لە پێش بانگی بەیانیدا. ـــ کردن: ژەمی دووەم خواردنی ڕۆژووانە لە بەشی دووەمی شەوێدا.

پارڤەکرن (باک.): بەشکردنەوە.

پارک: دەسگا، کۆشک.

پارکە: پار، پارەکە،ساڵی پار.

پارکەر (ئەردە.): تەشیلەیێکە کەلاَفی ڕێسراوی لە سەر هەڵدەکرێ، پارگر. پێنووسێکە مەرەکەبی هەڵدەمژێ و ئەوسا بەبێ ئەوەی نووکی لە مەرەکەب بدرێ هەر دەنووسێ تا ئەو مەرەکەبەی لەناویدایە تەواو ووشک دەبێ، خۆنووس.

پارکۆڵە: کوودەڵەی یەک ساڵانەی بەراز و وورچ وگورگییە.

پارگە (ئەردە.): کەرت، باوەڕ، کەناری کوشتوکاڵ و باخچانە، کە کەمێک بڵندە بۆ هاتووچۆ تا کشتوکاڵەکە پێ پەست نەبێ.

پارگۆن (باک.): جۆگەلەیێکە لە قەراخ چیغ و دەوار و ڕەشماڵ و خێوەت و چادراندا دروست دەکرێت تا ئاوی بارانە نەچێتە ناویانەوە، پاروێنک، پارگین، پارگێن.

پارگووێر: (باڵە.) کەندۆ، پارێن، (هەورا.) پارێنە، (دەر.) سەنگۆ، (یەز.) پارنگۆ، گووێرەکەی ساڵە وەختە، پانێر، کندۆ. ـــ ی نێر: کۆنتۆ، کووندۆ، نەۆن.

پارگر (ئەردە.): پارکەر.

پارگێن (ڕۆژ.): جۆگەلەیەکە لە قەراخ خێوەتان لێ دەدرێ تا ئاوی نەچێتە نێو خێوەت و چادر و ڕەشماڵ و چیغانەوە، پاروێنک، پارگین، پارگێن، پارگۆن.

پارگین: پارگێن.

پارنگۆ (یەز.): پارگووێر.

پارۆ (ڕۆژ.): بێڵی دارە بۆ دەغڵ و بۆ بەفر فڕێدانێ، خاکەنازە دارینە، بێڵی شیرنیاتساز و ئاشەوانانیشە.

پاروو: پاری، (باک.، باد.) تیکە، ئەوەندە خواردەمەنییەیە کە بە جارێکی بتوانرێ لە زار بنرێ. ـــ گرتن: خواردەمەنی کردنە پاروو. پێمەڕە.

پارووشک (باک.): کلچێووک.

پارۆکە (ئەردە.): منداڵی پێرۆکەڵە، پێرۆکە.

پارۆکەڵە (ئەردە.): ڕەوڕەوەیێکە منداڵی ساوا دەستی پێدەگرێ تا پێی فێرە ڕۆیشتن بێ، چێشتێکە بە بۆنەی پێهەڵگرتنی منداڵان دروست دەکرێ.

پارووگرتن: خواردەمەنی کردنە پاروو.

پارووگلاندن: پارووی زلگرتن.

پارووگلێن: پارووی زلگر.

پارۆنە (باک.): پانێری دوو ساڵییە، گۆلکی پار، پانێر.

پارۆنەک (باک.): پانێری یەک ساڵییە.

پارووی کەشتی: دار سەوڵە.

پاروێنک: جۆگەیەکە بە قەراخی چیغ و ڕەشماڵاندا لێدەدرێ بۆ ئاوەڕۆ تا ئاو نەچێتە ناو چیغ و ڕەشماڵ و دەوار و چادر و خێوەتانەوە، پارگێن، پارگین.

پاری (باد.، باک.): پاروو. پارچە، تیکە، کوت، لەت.

پاریان (ئەردە.): لالانەوە، لاڵیان، لاڵیانەوە.

پاریانەوە (ئەردە.، دەر.): پارانەوە.

پارێز (باک.): پەرێز، بێستان، پاس. کەمین، کەلێن، پارێزگە. ـــ بردنە سەرتێچران. ڕۆژوو، واز لە خواردنی چەند چتێک هێنان لەبەر نەخۆشی و نیتر. ـــ گرتن: بەڕۆژووبوون، خۆلێ دوور خستنەوە. ـــ شکاندن: ڕۆژووشکاندن. خۆپارێز: دەمگرتو، دڵمردوو، دەڤگری، هەرێس، لادان، خۆلادان، دژکامی. (باک.) باخچە، باخی چکۆلە. (باک.) پەرێز، بێستان.

پارێزاندن: پارازتن، پارێزتن.

پارێزەر: پاژەر، وانە، وان، پێ بەر. ئاگادار، پارازۆ، نڤاندا، نۆتۆرڤان.

پارێزتن: پارازتن.

پارێزچوون: چوونە کەمین، نیشانگرتن، پارێزڕۆیین.

پارێزدار: ئاگادار، پارێزگار، بەراوان. پارێزکار، بەپارێز. ـــ ی: ئاگاداری، پارێزگاری. بە پارێزی، پارێزکاری، پارێزکەری.

پارێزران: ڕاگیران.

پارێزراو: ڕاگیراو. ـــ ی: ڕاگیراوی.

پارێزڕۆیین: بەپارێزچوون.

پارێزڤان (باک.): ڕۆژووان. بێستانەوان. (باک.) ـــ ی: ڕۆژووانی.

پارێزکەر: خۆ دوور خەرەوە لە هەر چتێکی، کە زیانی بۆ وی هەبێ یا دڵی لێ بکوشرێ و حەزی لێ نەکات، پارێزگار.

پارێزکەردەی (هەورا.): پارێزگاری.

پارێزکردن: خۆ دوور خستنەوە و لادان لە چتێک، لە خواردەمەنییەک، لە کەسێک، لە شوێنێک بۆ بەرژەوەندی خۆی.

پارێزگا: شوێنی پارێز و خۆ تێدا لە مەڵۆسنان. سەنگەر.

پارێزگار: پاکداوێن، (باک.) پاکداو، (زەن.) پارێزدار. پارێزەر، پارێزگەر. ئاگادار، بەراوان. پارێزکەر، دووربین. ـــ ی: ئاگاداری، ئاگا لێ بوون، بەراوانی، بێبەری، ئارینەگ. پارێزکەری، دووربینی. پاکداوێنی.

پارێزگە: پارێزگا.

پارێزگەر: پارێزگا.

پارێف (باک.): گۆشتێکە بە تەندووری ببرژێ.

پاریک (باک.): پاروو.

پاریمێ (باک.): جوورە گیایەکە دەخورێ.

پارێن: (کۆ.، ڕۆژ.، جا.، هەورا.) پانێر.

پارین (باک.): هی پار، پانێر، نەوەن، نۆبەن، گوێلکی دوو ساڵانی نێرە.

پارینە: نیوون، گوێلکی دوو ساڵانەی مێیە.

پارێنەوە: تکاکار، مەحدەرڤان.

پازادە: پازدە، پانزدە.

پازار: جوورە مووروویەکە دەکرێ بە تەسبیح، بەردێکی ڕەنگ سەوزی کانییە. دەرمانی دژی ژەهر، تریاک.

پازەند: ڕاڤەی زەند.

پازدە: پانزە، پازدە (١٥). (ئەردە.) دیوار، خەندەک، کەند.

پازدەم: پانزەم، پازدەهەم.

پازدەمین: پانزەمین، پازدەهەمین.

پازدەهەم: پانزەهەم.

پازدەهەمین: پانزەهەمین.

پازگە: چاڵێکە لە نێوەڕاستی بێستانێدا بێستانەوان بۆ پاسی بێستان بە شەو دەچێتە ناوی.

پازنەو: دارێکە وەکوو تێلاو نوێڵ دەخرێتە ژێر پێی ئاش و پێی ئاشی پێ بەرز و نزم دەکرێت بۆ وورد و درشتکردنی ئارد بە پێی دڵخواز، پێ ئاش تا بەرز بێ ئاردی زبرە تا نزم بێت و دابخرێت ئاردی ووردە.

پازنەووک: دارێکە وەک پێشک دەکرێ بە نوێڵ و بەرداشی پێ هەڵدەگیرێ.

پاژ (ئەردە.): تۆز، نەخت، چک. پاژێ: تۆزێ، نەختێ، چکێ.

پاژەر (باک.): ڕاگر، پارێزەر. کۆڵەلە.

پاژەڕەژ (هەورا.): گۆیکە و چرۆی گەڵا گوێزێیە، کە تازە دەمەدەکاتەوە.

پاژەرەش (هەورا.): گووی مشکەی دارە گوێزانە، هەروەها گەڵا ووردەکانیەتی کە تازە دەردەچن.

پاژنە (هەورا.): پانێ، پانیە، پل، بەل، پاشنە، پاشنا، پانیەی پێ یا هی قۆندەرە. (کۆ.) قوونپانیە، (دەر.) قوونپێینی، گوڵمە گۆشتی لای پشتەوەی پێیە.

پاژنەکێش: پانیەکێش، (بابا.) کەرەتە، پاژنە هەڵکێش.

پاژنەهەڵکێش: مرازێکی پانی کەمێک لوولە پانیەی پێ هەڵدەکێشرێ.

پاژنەی دەرگا: گرێژەنە، گیجەنە.

پاژنۆ: پاژنە، پانیە.

پاژۆ: دۆسیە.

پاژوخ: پاسوخ.

پاژێ: تۆزێ، نەختێ، چکێ.

پاژی (هەورا.): بەوی.

پاژینە (ئەردە.): کەپەک، زیوانی ناو دانەوێڵە، سۆس.

پاس (فرەنسی): پارچە قاقەزێکە وەردەگیرێ لە لایەن میرییەوە بۆ سەربەستی و دەستووری هەندێ چت. (باک.) کشانەوە، پێ دزکێ، خۆکشاندنەوە. (ڕۆژ.) بەش، پەش، بارە. پاسی شەو: بەشی شەو. پارێزگاری، کێشک، ئێشک، (دەر.) هێشک. ـــ گرتن: کێشکگرتن. ڕۆژوو. ـــ گرتن: بەرۆژووبوون.

پاسا (ئەردە.): پێشێل، سەرپۆش. چاو پۆش، پینە.

پاسادان: بەخشین، بووردن، لێبووردن.

پاسار (هەورا.): سوواندە، گورگە، گوێسووانەی بانی، ئەو گورگە ودارە ڕایەیە، کە لە سەر دیوارەوە بۆ ڕووی دەرەوە دەرچووە. شوورە، سنوور، شوور. داخی دڵ، کەسەر.

پاسارە: ڕنوو. پاسار.

پاساردان: داخی دڵ پێ ڕژتن.

پاساری: سوواندۆکە، سووانکێ، سوواندیلکە، پتیک، (باک.) جەوک، چیچک، (باد.) سقیانگ. (ڕەوا.) باوانە (هی نێر). مەلیچک، مەلووچک، جوورە چۆلەکەییێکە زۆرتر لەناو پاساراندا هێلانە دەکات.

پاساودان (بابا.): هەشاردان، پاکانە کردن، لەبەدناوی ڕزگار کردن.

پاسە (هەورا.): وا، ئاوا، وایە.

پاسەبان: پاسەوان. ـــ ی: پاسەوانی.

پاسەرنیان (ئەردە.): بە شوێن چتێکیدا ڕۆیشتن، شوێنکەوتن، بەدوواداچوون.

پاسەزنای (هەور.): وازانین.

پاسە مەبۆ (هەورا.): وانابێ، کەسێکە بە تەنەکە تەقەی دەکا تا چۆلەکان لە کشتوکاڵ و بێستانان بڕەوێنەوە، بەڵام دەڵێ: زستان جووتیار، پایز تووتنەوان، پاسەمەرەزە ئەبووم بە داهۆڵ.

پاسەمەرەزە (بابا.) پارازتنی مەرەزە لەکاتی گەیشتنیدا.

پەسەن (هەورا.): وایە، وەهایە، (دەر.) واهەست.

پەسەوان: نۆبەدار، بیەگر، چۆکدار، دیدەوان، دیدەڤان، ئێشکچی، هێشکچی، نۆتۆرڤان، کێشکچی، قۆڵچی، چەرخەچی، نۆبەتچی، کێشکڤان، پاسەبان، کەسێکە ئاگاداری چتێکی بکات.

پەسەوانە: باج، خەرج.

پەسەوانی: کێشکڤانی، پارازک، کێشکچێتی، نۆبەتچێتی، چۆکداری، (باک.) پارازک، پاسەبانی، چاو بە چتێکەوەبوون، ئاگاداری چتێکی کردن.

پەسەوانی قۆشەن: پێش قەرەوڵ.

پەسدان (دزە.): دەرکردن، ڤاودان، وازلێ هێنان بە زوێری نەک بەخۆشی دەرکردن.

پەسقاڵ: مرۆی قەشمەری و گاڵتەچی. ـــ ی: قەشمەرێتی، گاڵتەچێتی.

پەسکردن: ئاگالێ بوون، ئاگاداری کردنی چتێک. وەڕین، گەفین.

پەسگا: پارێزگا، پازگە.

پەسگە: پاسگا.

پەسووان: قاقەزێکە لە میری وردەگیرێ بۆ ئەوەی بۆ هەر شوێنێکی بتەوێ بچی و لە هیچ سنوورێکیدا بەرهەڵستت نابن، پەساپۆرت.

پەسۆتی (باک.): قەڵەو.

پەسوخ: وەڵام، وەرام.

پەسی پۆرت: قاقەز یا پەراوێکی میرییە مرۆ بەهۆی وییەوە دەتوانی بە هەموو سنوورێکیدا تێ پەڕێ، ووشەیێکی فرەنسییە: پاس: تێپەڕینە، پۆرت: دەرگا، سنوور.

پەسی سەگ (فە.): وەڕینی سەگ.

پەسین: پەسەن، هەڵنان، پێ هەڵکوتن.

پاش: دووا، پشتەوە، پەی، دوو، گۆڕ، دما، هنگافت، دوما، (لو.) دووای چت، پشت. دڤێ پاشێن، لای پاشەوە. پژێن، ئاو پاش.

پاشا: پادشا، میر، خونکار، شا، بەلاَن عوسمانییەکان بۆ سەر شۆڕکردنی کورد و فارس بە ژەنێرالآنیان گوتووە پاشا.

پاشا پاشاکێ: دەوڵەت دامەزراندن.

پاشا پاشایێنە: جۆرە یارییەکی منداڵانەیە یەکێکی لە خۆیان دەکەن بەپاشا.

پاشار (زەن.): مشوور.

پاشارۆ: ئاراوێکە کە لە پاش (سەراوا) چتێکی تری پێ بشۆرێ، چڵکاو.

پاشا گەردانێ: کلاو فڕێنی، فڕێن فڕێن، پاشا گەردانێ، بێ پادشایی، تەڤلەڤی، شێوانی شوێنێک بەهۆی نەمانی گەورە و سەرۆکییەوە، بێ پادشایی.

پاشاگەردانی: پاشاگەردانێ.

پاشاگەردانێتی: باری پاشاگەردانی.

پاشام (ڕۆژ.): پارشێو.

پاشان: پاشێن، دوای، دووایە، لەوەدووا، پاشێ. (هەورا.) چێکەولا. (باک.) پاشێ، لەپاشان، دپشتیرە، دپشتڤە، دووا جار.

پاشاو: قووناو، ئاوێکە پاشماوەی ئاوی دی بێت، ئاوێکە بۆ جاری دووەم بکرێتەوە بەسەر چایی ئاو چادانیدا و بەسەر گوڵێکیدا کە ئارەقی بگیرێ، ئاوێکە بگەڕێتەوە دوواوە، پەنگ بخوواتەوە، قنگاو، ئاوێکە پاشماوەی خوواردنەوەی یەکێکی بێ کە لەبنی کاسەدا مابێتەوە.

پاشایەتی: پادشایەتی، میرایەتی، خونکارێتی.

پاشایی: پادشایی، میریی، خونکاری. (بابا.) جۆرە ترێ یەکە.

پاشایی دامەزراندن: بنچینە میریی دامەزراندن.

پاشەبەر: دووابەر، پاشەرۆک، پاشبەر، پاشبەر، پاش بەرە.

پاشەبەرە: (باک.) پشتنە خری. ـــ ی منداڵ، دوواترین منداڵی مرۆڤ. بەری دووایی بێستان.

پاشەخورج: پاشکۆ.

پاشەوین: پاشێن، هەرەدووا.

پاشەر (کۆ.): توانایی، تاب، هێز. ـــ شکا: هێز نەمان.

پاشەڕنە: ڕکە، ڕنە.

پاشەڕۆژ: دووا ڕۆژ، پاشڕۆژ، ئایینده، ڕۆژانی لەمەودووا.

پاشەڕۆژبین: چەگناس. ـــ ی: چەگناسی.

پاشەرۆک: پاشەبەرە، دووابەر، پاشماوە، گنشتە، (دزە.) خاپەرۆک. (هەورا.) خاکەرۆ (تەنها بۆ دەغڵە). (باک.) ڕامان، تێ بینی، دەست تێوەدان، خۆ تێکەڵ کردن. پاشماوەی سەوزی و کشتوکاڵێکە، کە خاوەنی بەرەلاَی کردبێ وبەری کەم تێدا مابێت.

پاشەزین: (دەر.) پاشقوون. (هەورا.) سەرکەفەڵ. (باک.) پشتزین. لەدووایە: ـــ لەوەی: بەلەدووای وەی.

پاشەسەر (هەورا.): پشتەسەر، جۆرە خشڵێکی ژنانە لەزێڕ یا لەزێوییە بە قولاپی لە پشت سەری قایم دەکرێت.

پاشەسەرە: (هەورا.) پشتەسەرە. جۆرە خشڵێکی ژنانە.

پاشەک: پاشەکی.

پاشەکەفت: پاشەکەوت.

پاشەکەوت: وەرام، نەکەپووز، ماڵداری، ئابۆری، چتێکە گلدرابێتەوە بۆ دووایە و بۆ کاتی تەنگانەو پێداویست. نیاتە، نووتە، پەسەناز. ـــ کردن: گلدانەوە، دەست پێوەگرتن. پاشڕۆژی کردن. ـــ ی: دەست پێوەگرتن، پاشەکەوت کردن.

پاشەکشە: پاشەکشێ، کشانە پاشەوە. پەشیمانی.

پاشەکشێ: کشانەدوواوە، خۆدزینەوە. پەشیمانی.

پاشەڵ: پاشڵ، داوێنی پشتەوە.

پاشەلەقە: ڕۆژێکە دووای تەواو بوونی جەژنەکان، کە قوتابیان وشاگردان لەو ڕۆژەدا ناچنەوە سەر ئیشیان. کلکی جەژنە.

پاشە لەوانە: بەرچینە یا دووبارەیێکە دەنرێت بە دووای پلوورەی هەنگەوە بۆ ئەوەی شانەی تێدا هەڵبەستێ و هەنگوینی تێدا بکات.

پاشەلییس: کەسێکە داوێنی پشتەوەی پیسبێ. بەدناو، گومان لێکراو. ـــ ی: بەد ناوی، گومان لێ کراوی.

پاشەملە (هەورا.): پاشملە.

پاشموانە: چتێکە بە پاشموەی پلوورەی هەنگەوە دەنرێ بۆ ئەوەی شانەی تێدا بکات.

پاشەوە: لەپشتەوە، لەپاشەوە، (شوا.) دیاوە.

پاشەوپاش: پشتاو پشت، (باک.) پاکبۆکی. (ڕەوا.) تەس. ـــ کشانەوە: تەسکردنەوە، پاشبۆکێ کشاندن، پشتاوپشت کشانەوە.

پاشبارە (پیرا.): دەستەندوو، دەستەدوو، دەستەکەوشە.

پاشبەر (باک.): پاشەبەر.

پاشبەرە: بەری هەرە دوایی بێستان. دووا منداڵ.

پاشبەن: پاشبەند.

پاشبەند: بەندی زین، کە دەکەوێتە لای قوونییەوە. دووا بەندی دەستە هەڵبەستان. زنجیر یا پەتێکە پێی وولاخی پێ دەبەسترێتەوە.

پاشبۆکی (باک.): بەپێچەوانە، بەپشتەوەدا. ـــ کشاندن: بەپشتەوە ڕاکشانەوە.

پاشبین: دووا ڕۆژبین، پاشە ڕۆژبین، چەگناس، دووابین.

پاشبینی: چەگناسی، دووا ڕۆژبینی.

پاشپارێز: دووایارێز. ـــ ی: دووایارێزی.

پاشپندە: پاشملە.

پاشپێ (باک.): گەڕانەوە.

پاشتەرک: نەرمەزین، تەرکی پاشموەی زینی، پاشکۆ، پاشتەرکی.

پاشتەرکی: پاشتەرک، پاشکۆ.

پاشتر: دوواتر.

پاشترین: دوواترین.

پاشتن (باڵە.، باک.): ڕیشوو هەڵبەستان.

پاشتیلانە (بابا.): جیاز بەخشینەوەی دووای بووک بردنێ بەسێ ڕۆژان، کە بەوبۆنەیەوە میوانداریێکی تێکڕایی دەکرێ.

پاشخەنە: پاشماوەی خەنە.

پاشخەنجەر (بار.): کێردی بەر خەنجەرێ.

پاشخستن: دوواخستن.

پاشخووارن: پاشماوەی چێشت و خووراردەمەنی.

پاشخووان (هەورا.، دەر.): پاشماوەی سفرە، بەرماوە، پاشماوەی سەر سفرە.

پاشخووانە: پاشخووان، پەسمەنە.

پاشخورج: هەگبە.

پاشدار: مرازێکی تەونییە. چەند پێشمەرگەیێکە لە کاتی ڕۆیشتنێدا دەکەونە دووای لەشکری.

پاشدە: دووا کەوتوو.

پاشدەچوون (باک.): کشانەوە، پاشەکشێ.

پاشدڕ: سەگی پاشدڕ، سەگی پاشگر، یانی گر.

پاشدز: ئەو کەسەیە، کە پاسی دزان بکات، کەسێکە لە دووای دزێک یا چەندین دزانەوە ڕاوەستێ بۆ پارێزگاری و ئاگاداریان و یابە هەر چەشنێکی بێ هاوکاریان بکات.

پاشدزە: پاشدز.

پاشدوو: دەستە، هەوا خووا. لە پاشملەدوو.

پاشدوویی: پاشملە.

پاشرۆژ: پاشە ڕۆژ. (باک.) ئابۆری. ـــ ی: پاش ڕۆژی. ـــ کردن: ئابۆری کرن.

پاشرۆیی: کشانەوە، پێ دزە.

پاش شێف (باک.): چێشتی ئێواران. نانی پارشێوییە.

پاشفان: کەسێکە بۆ یارمەتی شووان بەشەو لەدەرێ دەمێنێتەوە.

پاشفەچوون: بۆلای پاشەوە چوون، گەڕانەوە.

پاشفەدان (باک.): کشانەوە، پاشەکشێ، گەڕانەوەدوواوە، پێ دزکێ.

پاشفەنی (باک.): پاشگۆتنێ.

پاشقول: پێدانە بەرپێی ئەو کەسەی، کە زۆرانی لەگەڵ دەگیرێت تا بکەوێ.

پاشقوون: پاشەزین.

پاشکەوان: پاشدز. پاشماشە، چەخماخەی چەکان، فیشەک فڕێدەری تفەنگ و دەمانچە.

پاشکەوتە: دوواکەوتووی بەجێماو.

پاشکەوتن: دوواکەوتن.

پاشکەوتوو: دوواکەوتوو، کەسێکە دوواکەوتبێ.

پاشکۆم: ماوەی بستێک لە خووارەوەی قەفی گۆچان.

پاشکۆ: پاشتەرک، پاشتەرکی. خورج، خورجین، هەگبە، تەرک، تەرکی، (باک.) جەم. چتێکە سووار لەپاش خۆیەوە دای ببەستێ. (باک.) چونکوو. جەمالەک.

پاشکێ (باک.): ئەوجا، ئەوسا، لە ئەنجامدا.

پاشگەز (بابا.، جا.): پەشیمان، ژیوان. ـــ بوونەوە: پەشیمان بوونەوە. ـــ کردنەوە: پەشیمان کردنەوە. (بابا.، جا.) ـــ ی: پەشیمانی.

پاشگر: لە دەستووری ڕێزمانێدا پاشبەندی هەڵبەست. پاشدڕ، یانی گر. سەگێکە لەپڕا بگرێ. ـــ ی: یانی گری.

پاشگۆ: پاشملە بێژ.

پاشگۆتن (باک.): پاشملە.

پاشگۆتین (باک.): پاشملە. ـــ کرن: پاشملە لێ دووان.

پاشڵ: داوێنی لای پشتەوە، پاشەڵ، (لو.) پامان، (هەورا.) دامنە. پاڵوویەکە چەند زەنگوڵەیێکی پێوە بێ. ـــ پیس: داوێن پیس. ـــ پیسی: داوێن پیسی.

پاشل (باک.): باخەڵ لە نێوانی سینگ و مەمکان، گیرفانی دیوی ژوورەوەی کراسییە. (باد.) گیرفان.

پاشماشە (ڕۆژ.): چەخماخەی چەکانە، پارچەیێکە لە تفەنگ، کە فیشەکی پێ فڕێ دەدرێ.

پاشماک: شرە، میرات.

پاشماک گر: شرەگر.

پاشماک گرتن: شرە گرتن.

پاشماڵە: پشت ماڵە.

پاشمامان: مامانێکە، کە لە پشتی زەیستانەوە دادەنیشێ لە کاتی منداڵ بوونیدا.

پاشماوە: خاکە رژ، ماوەوە. بەرماوە، پێما، خارن مایی، بنک (باک.)، پاشەرۆک، (هەورا.، دەر.) پاشخوان، بۆ ماوەوەی هەموو چتێکی بەکاردەبرێ بە تایبەتی بۆ ئەو خواردەمەنییەی کە لەبەردەمی ئەم و ئەودا دەمێنێتەوە.

پاشماوەخۆر: بەرماوەخۆر. ـــ ی: بەرماوەخۆری.

پاشمەرگ: منداڵێکە دووای مردنی باوکی بووبێ.

پاشمەرگە: منداڵێکە دووای مردنی باوکی لە دایک بووبێ.

پاشمەنە: پاشمەندە.

پاشمەندە (ئەردە.): خووان.

پاشملە: چێر، پشتملە (هەورا.)، پاش ینده، (لو.) پشتی سەر، پاشگۆتین، پاشدوویی. لە ـــ لە من دەدوێ: چێری من دکا.

پاشملەیی: باسکردنی یەکێک لە پشتسەری واتا بەنهێنی وی.

پاشمێر (باک.): ئەو کەسەیە لە شەڕێدا یارمەتی برادەرێکی یا خزمێکی خۆی بدات، هەڤالدار.

پاش نوونێژ: (باک.) پشتی نیڤرۆ، پاشنیڤرۆ.

پاشنیڤرۆ: پاش نوێژ.

پاش نیوەڕۆ: دووای نیوەڕۆیە.

پاشوو: دوو پێیەکانی لای پشتەوەی وولاخانە. هەستانەسەر ـــ: شەهرابوون.

پاشووەن (ئەردە.): پاشبەند.

پاش وپێش: دووچتە، کە پێشوو یان پاش و پاشوو یان بە نارەوا پێش خرابێ.

پاشۆر: ـــ ی مردووان: تاتە شۆر، (هەورا.) تەختەشۆر، (هەورا.) بەردە پێ.

پاشوور: شورێن پێ لێ شوروشتن.

پاشووراو: پاشاراو.

پاشۆڵ (موک.): کۆش، بەرهەڵبێنە یا کۆڵوانەییکە، کە چتی لەنێو بکرێ وەکوو کۆش، پاشەڵ.

پاش هەڵگیر: دووپشتەکی سوواربوون.

پاشێ: (باک.) لە پاشان.

پاشی: (باک.) دووایە، پشتەوە، پاشی، پاشین، دووایی. ـــ خووەمالی: گەڕانەوە، جڵەو سووڕاندنەوە.

پاشێڤ: (باک.) پارشێو. پارشیو.

پاشێڵ: (ئەردە.) لەقشێل، پێ شێل، زەوییەکی قوڕ لەبەر ئەوەی کە زۆر هاتوچۆی بە سەردا بکرێ ووشک و پێپەست بووبێ.

پاشێن: پاشەرەوە، بڵاوکەرەوە، پەخش کەرەوە.

پاشین: (باک.) دووایی، ئیتر، ئیدی. (خا.) چاندن.

پاشینە: ئی دووایی.

پاشێن: لە دووایییدا، لە ئەنجامدا.

پاشێو: پارشێو، کورتکراوەی پاش شیوە.

پاشقاری: خودداری، پاداری، پشوودرێژی، بێندرێژی.

پاڤان (باک.): لە قومارێدا هاوبەشی کردن.

پاق (باک.): پاک، خاوێن. ـــ کرن: پاک کردنەوە. لوولاک.

پاقز (باک.): ئەرمایی بەلەکێیە، بەلەک. پاگژ.

پاقژە: پەلەقاژە.

پاقژی: (باک.) پاکی.

پاقلانچکە: گیایەکی بەهارییە گەڵایەکی درێژی برکە برکەی هەیە، بەرێکی سووری وورد دەگرێ و زۆریش رەوانە.

پاقلاوە: جوورە شیرنیاتێکە لە شەکر و گوویزی کوتراو و رۆن ونانی تەنک چین چین دەکرێ و هەروەکوو لەوزینە دەبڕێ.

پاقلە: کاکرۆس، جوورە گیایەکی بەهارییە دەچێنرێ بەرەکەی کەلووی درێژە چەند دەنکێکی تێدایە بەکوڵاوی و لەناو چێشتیشدا دەخورێ.

پاقلە کێویلە: جوورە پاقلەییێکی کێوییە.

پاقلەمارانە: بڕوانە: پاقلە کێویلە.

پاقلۆک (باک.): لوولاکی گەورەیە.

پاقلیر (هەورا.): گوویزێکە پەلکە شینەکەی پێوە مابێ.

پاقلیرە (هەورا.): گوویزێکە تیکوڵە شینەکەی پێوە مابێ.

پاقلینچکانە (ئەردە.): گیایەکە وەکوو پەڵپینە دەخورێ.

پاقولاخ: (ئەردە.) سمی مەڕو بزن و ئاسک.

پاک: (باک.) لەنێوانی پاک و پیسیدایە، پاکە واتا زۆر پاک نییەو زۆریش پیس نییە. خاوێن، پاکژ، پاقژ. (دەر.) پێک. (لو.) پییێک. ئاڤیژە، جنجلی. ڕووناک، پەتی. ـــ بوون: خاوێن بوون. ـــ کردنەوە: پێک کردن، خاوێنکردنەوە، لیل کرن، ڤەوەژارتن. پلووچ کرن (بۆ گوویز و خەیار و ئیتر). ـــ بوونەوە: خاوێن بوونەوە. برێتییە لە مردنی پیاوی خراپ، دەڵێن خووا زوو پاکی کاتەوە. تەواو، تێکڕا، هەموو، خڕ، سەرپاک، گشت. نا ـــ: پیس، دز، بێ بەخت.

پاکار: (کرما.) کوێخا، گزیر. (ئەردە.) نۆکەر.

پاکانە: دڵپاک کردنەوەی یەکێک بەسووێند. بێ گوناهی، بێ تاوانی. ـــ کردن: پەڵە و بەدناو لە خۆ دوورخستنەوە، سووێند خواردن، ڕێگاپاک کردنەوە. (بابا.) هەشاردان.

پاکە (ئەردە.): پاکی، خاوێنی.

پاکەپاکە: پەتاتە، یارەڵماسی.

پاکەت: لەک، (باک.) پاکێت، کاغەزێکە یا مقەواییێکە لە کارخانەدا پێچرابێتەوەو چرێشی تێدرابێ وەکوو قوتووی جگەرە، هی شخارتە و ئیتر. پێچۆک، بەستە، تاخە، کەروانک، دەست پێچک. ـــ ی نامان.

پاکەفتن: پێشکەوتن، پێشهات، هەڵکەوتن.

پاک کردن: تیکوڵ لێ گرتنەوە. بژار کردن، بە بادادان، دابێژتن. پاک وخاوێن کردنەوە.

پاکەگمیز (هەورا.): پێشاوگە.

پاکەمی (ئەردە.): مـاندوویتی، مـانگی. ـــ کـردن: مانـەوە، ماندووبوون.

پاکەوەبوون: پاکبوونەوە. ڕەنگ نەمان، بریتییە لـە مـردن و لـە ناو چوونی کەسێکی کە حەزی لێ نەکرێ وخراوبێ.

پاکەوپاک: هیچ لە هیچ، (دەر.) پێک و پێک. لـە دان وستاندن یا لـە قوماری، کە هەردووک لا هیچیان لەسەر یەکتری نەمێنێ.

پاکەوبوون: پاک بوونەوە.

پاکەوبوونەوە: پاک بوونەوە.

پاکەوکردن: پاککردنەوە، خاوێنکردنـەوە. دەردان، گەسکدان، مـاڵین. بڕین وسەروبەر کردنی دار و باغ. لابردن، هەڵگرتن.

پاکـەوکریاگ: پـاک کـراوەوە، خـاوێنکراوەوە. دەردراو، گەسـکدراو، ماڵراو. بڕاو، سەروبەرکراو (دار و باغ و باخچە)، هەڵگیراو، لابراو.

پاکتر: خاوێنتر.

پاکترین: خاوێنترین.

پاکخوو: خۆشخوو، خۆشڕەفتار. ـ ی: خۆشخوویی، خۆشڕەفتاری.

پـاکداو (بـاک.): پـاکداوێن، پارێزگـار. (بـاک.) ـــ ی: پـاکداوێنی، پارێزگاری.

پاکداوێن: پارێزگـار، داوێـن پـاک، (بـاک.) پاکداو. ـــ ی: پارێزگـاری، داوێن پاکی، پاکداوی.

پاکدڵ (باک.): دڵپاک.

پاکدڵی (باک.) دڵپاکی.

پاکردن: پەیکردن، پابڕین، پێ بڕینەوە. کورتی هێنان، سەرکردن، لـە نیشانە نەدان.

پاکردنەوە: خاوێن کردنـەوە. تیکوڵ لێکردنەوەی خەیار و تریزوو نیتر. بژاردن و خاوێنکردنەوەی دەغڵ و دان لە خاک و خۆڵ و زیوان. پێکرانەوە.

پاکڕوو: ڕووپاک، ڕووخۆش. ـــ یی: ڕووپاکی.

پاکز: پاک، خاوێن. لەوەڕ یا دارستانێکە قەدەغە کرابێ.

پاکزدان: نەهێشتنی گیاو خەڵە لە زەویدا بـەهۆی دروێنە یا دەسـکەنەوە یابە هۆی خواردنی تاژەڵانەوە.

پاککردن: پاکردن. ـــ ەوە: پاکردنەوە.

پاکڵ: (ئەردە.) ئاگر خۆشکەر، هاندەر. کڵی پرد، پایەی پردان.

پاکڵە: (ئەردە.) پاکڵ.

پاکلیرە: پاکردنی کەمکۆڵ.

پاکۆ (جا.): گیا لەبنەوە دروون و لێکردنەوە.

پاک وپاراو: تەڕ و تازە و خاوێن، (دەر.) پاک و پاریاو.

پاک وپاراوی: تەڕو تازە و خاوێن، پاک و پاریاوی.

پاک و پاریاو: تەڕ و تازە، خاوێن. ـــ ی: تەڕ و تازەیی و خاوێنی.

پاک و پووک کردن: بـەختکردن و بـەخۆڕایی چتێـک دان بـە کـەسێکی: دەستمایەکەت هەموو ـــ کرد: واتا بەفیڕۆ چوواندت.

پاک وپیس کردن: جوویێکردنەوەی چتی چاک و خراپ لە یەکتری.

پاکوت: کوتانەوە و شێلانی سەربان بـەپێ بۆ نەهێشتنی درز و قەڵشتان لـەکاتی باراندا تا دڵۆپەی نەکات. پێکوت، پێپەسـت، پێشـێل. نـەرم، سووک، پەست.

پاکوترە: گیایەکە لە پاقلانچکە دەچێ و دەخورێ.

پاکوتکێ: (ئەردە.) پێ بە زەوی دادان، سمکۆڵی چاوەڕێ.

پاکۆدان: ڕنینەوەو دروێنەکردنی گژوگیا بە دەست، بریتییە لە نەهێشتنی چت.

پاکووڕ: (ڕۆژ.) کۆڵ (لە دەست وپێیان).

پاکوڕ: (ڕۆژ.) پێکوڕە، بێچووە کوللە لەپێش باڵگرتنێدا.

پاکوڕە: کوولەی باڵ نەگرتوو، پێکوڕە. پیادە، نۆکەر، خزمەتکار.

پاکوڵ: (ڕۆژ.) پێکورت.

پاکۆڵ: (ڕۆژ.) سمکۆڵ.

پاکی: خاوێنی، پاگژی، پاقژی. (باک.) خاوین. باشە، واتا نە باشە و نە خراپە، قەیدی نیە.

پاکێت: (باک.) پاکەت.

پاکێتی: خاوێنی.

پاکیزە: پوخت، پاکزادە. خاوێن، ناوی ئافرەتانە.

پاکێش: وولاغ، چوارپێ.

پاگ (باک.): زەوی کردار لێنەکراو.

پاگا: پایە، شان، دەرگانە، ئاستانە، بگار، پارەس، پەی، پاگە.

پاگە: تەویلە. ئاستانەی دەرگا، پاگا.

پاگەزدان: پایەداری، وێسان، وێستان.

پاگەند (باک.): یاقووت.

پاگەه، پاگە (هەکا.، باک.): تەویلە.

پاگران (باک.): پێگران. (باک.) ـ ی: پێگرانی.

پاگرتن: پێ گرتن، ڕێ ڕۆیین.

پاگز: پاک، خاوێن.

پاگژتر: خاوێنتر.

پاگژترین: خاوێنترین.

پاگژی: خاوێنی، پاکی.

پاگوشادانە: بەرتیلێکە بەبۆنەی هاتنی میوانەوە پێشکەش دەکرێ.

پاگوشانی: پێکرانەوە، پاکردنەوە، دەرگای هاتوچۆکرانەوە.

پاگون: نیشان، درووشم، درووشمی سەر شان.

پاگر: گرفتار، دووچار، دەربەست.

پاگیرە: (ئەردە.) پانەوشار.

پـاگیرە (ڕۆژ.): بـە کوتـانی جۆخین دەڵێـن بـەهۆی گێرەوە، پاهۆرە، پێ هۆلە، پێ گێرە.

پال: (ئەردە.) تەپۆڵکە. (باک.) پاڵ.

پاڵ: ـــ پێوەنان: ڕەپێش خستن، بەدەست ئاژۆتن، پاڵپێڕانـان، پـاڵدان، کزری، تـەکاندان، چەپاڵـەدان، لـەتر، دانـان، دەست پێوەنـان. پاڵدانـەوە: پشت بە بالیف یا دیوارو چتێکەوەنان بۆ حەسانەوە. (دەر.) تەلاقدانـەوە.

سایه، سێبەر. ـــ دانەوە: پشت بە کەسێک قایم کردن، خۆبە لە ژێر سێبەری کەسێکی خستن. بە ـــ : پشتیواندار. بیٚ ـــ : بیٚ پشتیوان. پاڵ کەوتن: پاڵ بە چتێکەوەدان، درێژبوون بۆ نوستن یا بۆ حەسانەوە. ـــ دانەوە: پشت بە دیوار یا دار و یا بالیفانەوەنان. ناو، نیو، بال. لە پاڵ نەوێناندا راکشاوە: لەناو نووێناندا. (شار.) ملە، کەە. قەد، بەرقەد. ـــ کێوان: بە بەرقەدی کێواندا. لە ـــ وە: بەدزی، بەنهێنی، بەکاوەخۆ. لە ـــ دابوون: لە پەناو لە ژێر سایەو داڵدەدا. وە ـــ دان: دانەپاڵ. تەنیشتی گیاندار، پاڵوو، کەلەکە، پووتەگا. پشت: پاڵی لێداوە.

پالاّ (هەورا.): پێڵاو، کەووش، سۆل، قۆندەرە.

پالاخ: (موک.) پەڵغ، (هەورا.، زەن.) کەدەگ، گوور (لور.). گوێلکی گامێشییە، (شکا.) دولبە. گەڵای ووشک و وەریوی درک ودالە.

پالاخ: (پیرا.) پەڵەغ، گیایەکی سیٚ سووە و یەک یەک لەنێو ئاوێدا کۆما کۆما تا بەژنێک بڵند دەبیٚ، پالاغ زۆری پێخۆشە بیخوا. هێوەرە، پالاخی سیٚ سالانەیە.

پالادرانە: (هەورا.، ئەردە.) پێڵاودرانە، کالەدرانە، پامز. خەرج وباجێکە پیاوی ئاغا لەمسکێنی دەستێنی لە کاتێکیدا، کە مسکێن قەرزداربیٚ جگە لە قەرزەکە ـــ ی خۆشی لێدەستێنیٚ، کە پێی دەڵێن باجی سەربار.

پالاس: دۆشەگێکی گچکەیە لە پارچە پەڕۆیان دروست دەکریٚ. (باک.) لێفە. رایێخێکە لەژێر دۆشەگ راخرابیٚ.

پالافتە: پالاوتوو، پالاوتە.

پالافتن: (رۆژ.) پالاوتن، (باک.) پالاندن، شیر یا کەرەی تواوەو بە شیرپالۆک یا هێڵەگ دادەکەن تاخلتە و موو و چتی تری لیٚ بگرن.

پالامز: رۆنی کەرەیە، کە شوان لەبری مزی شووانێتی دەیچنێتەوە یاکرێیەکە شووانان لە باتی شووانانەی خۆی لە خاوەن ئاژاڵی دەستێنیٚ.

پالان: (لو، فە.، رۆژ.، دەر.) کورتان، کۆپان، کووپان.

پالانە: پالاغ، خوری و موویەکە لە کاتی برینەوەدا بەسەر پشتی مەڕ و بزنانەوە بۆ جوانی دەهێلرێتەوە.

پالانتە: پالانچەی گونج.

پالانچە: ماسولکە گۆشتی بالٚ بڕ بڕەی پشتێیە. خڕکە بەرد، لەتکە خشت، بەردو قوڕوقسلێکە دەدرێتە پاڵ گونچکاری پالان. ماسولەکە خورپەیە، کە بۆ جوانی لەسەر پشتی هەندێک بەران و مەڕی قشت دەهێلرێتەوە. بەرد و قوڕ، قسلێکە وەپاڵ گونجی ئاو دەدریٚ.

پالاندروو: کورتاندروو.

پالاندن (باک.): پالاوتن، پاراندن بپالینە.

پالانەوور: (لو، رۆژ.، دەر.) کورتان.

پالانقەجەری: کورتانی قەجەری.

پالانی: گوریدرێژێکە، کە کاتی کورتان لێکردنی هاتبیٚ و فێرە سوورراری و بار بردن بکرێت.

پالاو: پێڵاو.

پالاوتە: پالافتە، پالاوتوو، پاڵفتە.

پالاوتراو: پالافتراو، پاڵێوراو.

پالاووراز (هەورا.): کەوشدروو.

پالاوتن: (دەر.، رۆژ.) پالافتن، پالاندن، (باک.) داوەرڤاندن، تلاتدن، پارزنین، پالین، ترهاندن. داوەرانـدن، پاڵفتە کـردن. خەوشگرتنی شلەمەنی بە چتی چنراو ئیتر. هەلاتن لەترسان.

پاڵە: کارکەر، کارگەر، وەرزێر، کرێچ، دروێنکەر، براندۆغ، (باک.) براندۆک، (کە.) درەوەنی، سەپان، درەوان. (هەو.) کرێکاری دەخڵی، رەنجبەر، کرێگرتە. (جەبا.) پێڵاو. شاری گەورە. بەشێکە لە دەغل کە سەپانێک بیدرووێتەوە لە رۆژێکا: ـــ یێک جۆ یا گەنم هەیە، کە سەپانێک لە رۆژێکیدا بیدرووێتەوە.

پاڵەپال: (باک.) قایم، رەق.

پاڵەپەستۆ: پاڵنانی زۆری بە نهێم بە گیانداریکەوە. پاڵەو پەست، پاڵەوپەستۆ.

پاڵەپێنان: پانیەلێکدان.

پاڵەژێردەرچوون: خلیسکان.

پاڵەفان: (باک.) پاڵە، پاڵەکار. پاڵەوان. ـــ ی: پاڵەیی. پاڵەوانی.

پاڵەقە: پێلاقە، پێلەقە، لەقە.

پاڵەقۆچە (زینوە): سەرمەقولات.

پاڵەمێر (باک.): ووریا، هونەرمەند. (باک.) ـــ ی: ووریایی، هونەرمەندی.

پاڵەنگ: (رۆژ.) شەل. (ئەردە.) رەشمە و مەهار.

پاڵەوان: پاڵەوان.

پاڵەوان: قارەمان، ئازا، گەرناس، مەیداندار، کورد، کانبۆرە، پەهلەوی، بەل، زۆردار، (باد.) پەلیوان. کەللە، دەسکەللا. پاڵوان. نێوی نێرینانە.

پاڵەوانە: (کە.، رۆژ.) دیوار یا ئەستوندەیێکی دەمەکییە لە تەنیشت دیواری شکست دادەمەزریٚ. گوڵتە، تیرەک، پشت کۆڵەکە. جوورێکە لە مـازوو. فیلپایـە، کۆڵەگـە، پایەیەکە بدرێتـە ژێـر شـوێنی زەدەداری شکست. تەیرەن ئەبابیلە، باڵندەیێکی رەشی گچکە و باڵ درێژە بەهاران پەیدادەبیٚ ئیتر گۆیا دووای نیوەی هاوینیٚ بزر دەبیٚ، بـاڵندەی نـاوبراو هەمیشە بە حەواوەیە، کە بنیشیٚ نـاتوانیٚ بفڕیٚ ئێوارانیش لە سەر دار و بـن سـوواندان دەنیشـن تـا لـە بـەیانیدا بتوانـن خـۆ فڕێـدەن و بفـڕن خوواردنیشیان لە حەواوە مێش ومێشوولەیە.

پاڵەوانە کەچەڵ: گەمەیەکە پێی دەڵێن گەمەی شالەلم.

پاڵەوانبازی: زۆرانی پاڵەوانان، زۆرانبازی.

پاڵەوانی: قارەمانی، (باک.) گەرناسی، پەهلەوێتی.

پاڵەوەدان: پاڵدانەوە، درێژبوون.

پاڵەوپەست: پاڵەپەستوو، پاڵەوپەستوو.

پاڵەوپەستۆ: بڕوانە: پاڵەوپەست.

پاڵەهەنگ: زنجیری گەورە، کە دەکرێتە پیی بەندییانەوە، دەست بەندی وولاخانە. چتێکی نەرمە لە ژێر زین لە پشتی وولاخی دەکریٚ تا زینەکە پشتی ئازار نەدات.

پاڵەیی: کرێکاری، رەنجبەری، وەرزێری، سەپانی.

پاڵپشت: چتێکی نەرم ونوواڵە بۆ پاڵ پێوەدانیٚ. ـــ نان: سەرین دانان بۆ پاڵ پێوەدان. ـــ نراو: پاڵدراو.

پاڵپێوەدان: پاڵدان بە چتێکەوە.

پاڵپێوەنان: پاڵدان.

پاڵتاو: (کە.) پاڵتۆ، (هەورا.) قاپووت، باڵاپۆش. پاڵوو.

پاڵتەک: بەرد تاش.

پاڵتەک: دەردێکە لە قورگی ڕەشەوولاغ پەیدا دەبێ، هەڵدامسێ و هەڵیدەدرن گەفی تێدەخەن چاک دەبێتەوە.

پاڵتۆ: قاپووت، ساقۆ، پاڵتاو، ووریە. ـــ ی شڕ: (ڕۆژ.) جەتە. ناوی چیرۆکی (گۆگۆلە).

پاڵچم: (باک.) پەلچم.

پاڵخستن: ڕاکشاندنی گیان لەبەرێک، درێژکردن، ڕاکێشان.

پاڵدامێن: قەراخی خوارووی داوێن، داوێنی شاخ وگرد.

پاڵدان: پاڵدانەوە، پاڵپێوەنان، پشت پێوەنان. هەڵپەساردن.

پاڵدانەوە: پاڵکەوتن، پاڵکەفتن، پاڵەوەدان، بۆ حەسانەوە. پشت پێوە بەستن.

پاڵداوێن: پاڵدامێن، داوێنی کێوی.

پاڵداینە: (ئەردە.) پاڵداوێن، داوێنی کێوی.

پاڵدە: پاڵووی کورتان.

پاڵدراو: پاڵگەهە، بالگە، پاڵپشت نراو.

پاڵدراوی تەواو: گوزارەی تەواو، ووشەی کاری تەواو لە ڕستەسازیدا.

پاڵدراوی ناتەواو: گوزارەی ناتەواو، ووشەی کاری ناتەواو لە ڕستەسازیدا.

پاڵدم: پاڵدێم، داوێن.

پاڵدوو: پاڵووی کورتان و زینییە. تەنگەی پشتەوەی زین وکورتانییە.

پاڵدووف (باک.): پاڵوو.

پاڵدێم: داوێن.

پاڵدیوار: پەنای دیوار، تەنیشت ماڵێ.

پاڵران: پاڵێوران.

پاڵراو: پالاُفتراو.

پاڵسەنگ (خۆ.): پارسەنگ.

پاڵشت (ڕۆژ.): پشتگرتن، جەخت، پاڵپشت، پشتیوان. ـــ کردن: کەسداندن. ـــ دان: پشتگرتن. ـــ کران: کەسدین.

پاڵفتە: (ئەردە.) پالاُوتە، دابێژراو، پاڵێوراو، بێژیاگ، والاُویت.

پاڵفتەکردن: پالاُوتن، دابێژتن.

پاڵقانچک: (باد.) بندیوار، پشت دیوار، کن دیوار.

پاڵقۆزە: (بار.) پلقوزە. (کە.) کەچەرە. مام جیژنۆکە. (هەورا.، سەق.) مەتی. گیایەکە تۆزێک تیژە و دەخورێ.

پاڵک: (باک.) جوورە سمێڵێکە. دارێکە سەرێکی ئەستوور و سەرێکی تەنکە لەنێو مژانە و پرکێدادەنرێ تا شێفل نەبێ. پاڵ، باڵ، تەنیشت.

پاڵکەفتن: پاڵکەوتن، درێژبوون، هەلاُژیان.

پاڵکەوتن: پاڵدانەوە، پاڵەوەدان، پاڵکەفتن، درێژبوون وکەوتن، بەلادا هاتن، ڕاکشان.

پاڵکورسی: (باک.) کورسی بە پاڵەپشت.

پاڵکورسی

پاڵکی: (ئەردە.) کەژاوە.

پاڵگە (باک.): سەرین، سەنیر. پاڵگەه. سەرچاوە، چاوگە.

پاڵگەه: پاڵگە.

پاڵ لێدانەوە: دڵنیابوون، گووێ دنجبوون، ئاسوودەبوون.

پاڵە: پاڵمە.

پاڵمە: (پار.، هەو.، کەل.، کورد.) گیا بەرخۆڵەیە بە زەویدا پان دەبێتەوە، کە بپسێ شیری لێ دێ تامی وە ئاڵەکۆک دەچێ. شنک، ئسپنگ.

پاڵمتە: گیایەکی بەهارییە تامی وە ئاڵەکۆکی دەچی.

پاڵنان: پاڵ پێوەنان. هەڵپەساردنی چتێک بە چتێکەوە.

پاڵنگ: (هەورا.) پڵنگ.

پاڵۆ: شارۆچکەیەکە لە باکووری شاری دیاربەکرییە پایتەختی ئێلی (دومەلی) و(زازا) یە لە پاڵەو پەهلەو هاتووە (زازا و دومەل) پەهلەویی کۆنن زمانی وانیش وەکوو پەهلەوی کۆنە. شێخ سەعیدی پالۆیی، کە شۆڕشی کرد و لە ڕێگای نیشتمانیدا لە دیاربەکر بوو بە قوربانی کوردستان لە پالەوی ئەم شارەیە.

پاڵوو: (ڕۆژ.) ڕقەبەری، بەربەرەکانێ. دارێکە دەدرێتە بەر نێی ئاش بۆ نەجوولاُنی. کەلەکە، پەراسوو، دەنکە. نەقیزەگاز. قایش یا کە ژوویکە دەکەوێتە بن کلکی وولاُخانەوە تا لەنگەری زین و یا کورتانی ڕابگرێت لە بن کلکی توند نەبێ بەڵکوو دەکەوێتە سەر کەفەڵی. پاڵدوو، پاڵدووف، پالووف، قوشقوون، (باد.) پالی.

پاڵوانە: پاڵوونە. باڵندەییەکی ڕەشی باڵدرێژی لاق کورتی تیژ ڕۆیە، کە بکەوێتە سەر زەوی ناتووانێ بە ئاسانی بفڕێ.

پاڵوتن: پالاُوتن، پالافتن.

پاڵووبەن: پشتیوان و یارمەتی دەر. ـــ ی: پشتیوانی، بەهاوارەوە گەیشتن.

پاڵووبەند: بڕوانە: پاڵووبەن. ـــ ی: پشتیوانی.

پاڵووتە: (باک.) زبارە، بیگار، کاری بەخۆڕایی، بەدەستی کۆمەڵە و بەنۆبە کار و کرداری یەکتری بکەن. دەستە، کۆمەڵە.

پاڵوودان: (ئەردە.) پاڵدانەوە.

پاڵوودە: ساردەمەنییێکی هاوینییە لە بەفرو یا لە سەهۆڵ و ڕیشاڵی نیشاستە و یا سێوی لە ڕەندە دراو دروست دەکرێت.

پاڵووگێڕ: دارێکە دەدرێتە بەر نێی ئاش کاتێکی کە بەلایەکیدا سەنگ بێ.

پاڵۆز: (هەو.) هەفتەی شەشەمە لە هەشت هەفتەکانی، کە کەوتۆتە نێوانی پیت وخدرلاس.

پاڵۆش: (باک.) تێکەلاُو.

پالووف (باک.): پاڵووی وولاُخان.

پاڵووگیر: برینی بن کلکە لەبەر زەبری پاڵوورا.

پالووێنە: (هەو. ،موک.) شیرپالێو، شیرپالۆک، شیروانە، (هەورا.) پەرزەوان، شۆپ پەرزن (باک.) پارزۆنگ، پارزینگ، (هەو.) پارزن، پارزۆنگ، (دەر.) شیرپالوو، پارسۆن، (باک.) ترهانۆک، سکجێس.

پالی (باد.): پالوو.

پاڵێ (شا.): دار یا ئاسنێکە وەبەر دەرگا یا پەنجەرە بدرێ تا نەکرێتەوە، (هەورا.) پاشکۆڵ، کەوش، سۆل، پێڵاو.

پالێدان: پاقولی، پاچەقولی، پادان، پشتی پێ لێدان، پێ وەبەر پێ دان.

پالێدان: پێ لێدان.

پالیر: باخچە.

پالیک (باک.): مووی ڕیشە، کە بخرێتە سەر سمێڵ بۆ درێژی.

پاڵێن (ئەردە.): کەوگیر، ئاوپاش.

پاڵین: پالاوتن.

پاڵێوران: پالاوتران.

پاڵێوراو: پاڵراو، پالاڤتراو.

پاڵێوکە: دەفرێکی پانی کونکونە، چتی پێ دەپاڵێورێ، پاڵووێنە، پاڵین، کەوگیر.

پاڵینگ (هەورا.) پڵینگ.

پاماسی: پاماسە، پێ هەڵاماسان، نەخۆشیەکی پێیە.

پامال: پتیوار، ڕەوس. پایمال، تێداچوو، لەناوچوو، تالانکراو. ــ بوون: پتیواربوون، پایمال بوون. ــ کراو: پایمالکراو. ــ کردن: پایمالکردن، پتیوارکردن.

پامال: پایمال، پێشێل، ژێرپێ، لە قسێل.

پامالە: مالە. چتێکی درێژ یا چوارچێوە دارە بەتەیان دەتەنرێ و زەوییەکی پێ مالە دەکرێ کە تۆوی پێدا کرابێ بۆ ئەوەی گلمەت وکستەکەکان بشکێنێ و ووردکات و هەم تۆوەکەش وە ژێر خاکی خات تا چۆلەکە نەیخۆن.

پامەرە

پامان (لو.): پاشل.

پاماو: لووسکردنی سوواخی گەچ بە پەڕۆی تەڕ.

پامەرە: پێمەرە، خاکەناز.

پامەمەری: سەردوولکە، سەردوولکەبێژ.

پامز: (ئەردە.) پالادڕانە، پێڵاودڕانە.

پامووره: پاوانە، (هەورا.) پاموورە، زەنگیانەی ڕەش وشین بە سێ لیپ دەهۆنرێتەوەو لەپێ دەکرێت.

پامێزە: گووی هەنگە، کە لەسەر کانی دەیکا دووای ئاو خواردنەوە کە سەرێکی خڕو سەرێکیش باریکە، هەنگدۆز تەماشای دەکا سەرە باریکەکەی ڕووی لەهەرلا بێ دووای دەکەوی تا پلوورەکەی دەدۆزێتەوە تا هەنگووینەکەی دەرخات. خوری ومووی دەست و پێی ئاژاڵ. ناوی ووشک بووەوەی ئاولینگی سابرێن لە کاتی ئارەزووکردنی پەرپندا و دووای پەرین.

پان: بەرین، پەهن، (باک.) بیمێز. پەروی، لێلات، پۆڕ، پێن، (دەر.) مەست. بە پێچەوانەی تسک. (باک.) کار، ئیش. پان، پێن. ــ بوون: تەپسین. ــ بوونەوە: پەهنین. ــ کردن: پەهناندن، تەپساندن، تۆلکرن.

پانا: بەرینی، پانایی.

پاناوە: تەختایی سەری کەژ و کێو.

پانایی: بەرینایی، بەرینی، (دەر.) پێنایی. پەهن، پەهنایی.

پانەخرج: منداڵێکە کورت و پان و ئەستووربێ.

پانەکی: جوورە قفڵێکی پانکەڵەیە.

پانەوەبوون: پان بوونەوە.

پانەوبوون: پان بوونەوە، پلچیان، پلچەوبوون، ڕەخنەگیران.

پانەوکردن: پانکردنەوە، داخستن. ڕاخستن. پلچەوکردن، پخچ کردن، ڕەخنەگرتن.

پان بەهان: مەبەس لەقسەیەکی بێ پەردەیە.

پان بوونەوە: پلیشانەوە.

پانپانۆکە: کوسکوسانێ، پانپانۆکێ.

پانتاو: تەخت. تەپڵسەری کێووگردێکە کە تەخت بێ. تەختایی سەر خەرمان.

پانتاوی: پانتاو.

پانتۆڵ

پانتۆڵ: (بابا.، هەورا.) دەمەرقۆپان، پاتۆڵێ، (دەر.، ڕەوا.، هەر.، فە.، هەو.) شەڵوار، (هەر.) ڕۆتێک کە دوولنگەو بێ نێفەک بێ. باندۆڵی کاتژمێری.

پانجەقولێ: (هەورا.) پاشقول.

پاندان: خۆنووس، پێنووسێکە مەرەکەبی هەڵدەمژی و ئیتر تا مەرەکەبەکەی ناوی ووشک دەبێ هەر دەنووسێ.

پاندان

پاندرووس (باک.): ناتەواو.

پانزە (هەورا.): پازدە.

پانزەم: چتێکە لە پایە و باری پازدەی دابێ. پانزەمین.

پانزدە (باک.): پانزە، پازدە.

پانزدەم: پازدەهەم.

پانزدەمین: پازدەمین، پانزدەهەم، پانزەهەمین.

پانک (بار.): مەلاشوو.

پانکە: جوورە ماسییەکی خڕ و پانە گۆشتی خۆشە پێستی زگی ئەستوورە. جوورێکە لەبەری دارە مازوو وە دوگمەی دەچێ. جوورە باوەشێنێکە بەهێزی کارەبا دەخولێتەوە.

پانکەڵە: چتێک کەمێک پان بێ.

پانکردنەوە: پلیشاندنەوە.

پانگ (باک.): قولانج. نێوانی قامکی گەورە و شادەیە بەلێک کراوەوەیی.

پانگەهـ (باک.): تەویلە. ئەنباری گەنم و ئیتر.

پانوپۆڕ: پان وفرە، پان وفرەوان، پان و بەرین.

پانۆکی: جوورە دروومانێکە.

پانۆڵە (ڕۆژ.): کورت و قەڵەو، قوڵەبنە، کوڵەبنە، تێکسرماو، تێکسمراو.

پانی (باد.): پانیە، (هەورا.) پاژنە. بەرینی، بەرینایی، پانایی. (باک.) بێمێزی. بەری چت لەلای تەسکییەوە.

پانیان بەگیان: لەگیان خۆشبوون.

پانیە: پانی، (باد.) پەهن. (شوا.) قنجەی پا. (باک.) پشت پەهن. پاژنە، قوونپاژنە، قومپاژنە. (کۆ.) قونپانیە. (دەر.) قوونپێنی. پانیەی کەوش.

پانیە بەند: پانی بەرز. ــ دروو: پانی بەرز دروو.

پانیە کێش: پانیکێش، پانی کێش، پاژنەکێش.

پانی بەرز: پانیەبەرز، پێڵاوێکی ژنانەیە وەکوو سۆڵ بەڵام پاژنەی بەرزە.

پانی بەرز دروو: کەسێکە تەنها پێڵاوی پانیە بەرز بدروێ.

پانێر: (کۆ.، رۆژ.، جا.، هەورا.) پارێن، (دەر.) سەنگۆ، (یەز.) پارنگۆ، (زەن.) لامێش، (باک.) پارۆنە، پارنێر، گوێلکە نێری پارەکەی واتا دوو ساڵانەیە.

پاوان: پاوەن، پووشوو، پاوەن، رەپەن. قۆرخ، قەدەغە. (دەر.) پاوەند. (هەورا.) کۆز. لەوەڕگەی ئاژاڵان. (باد.) کێشک.

پاواندا: پامورر، پامووره. خڕخاڵ، چتێکی زەنگوڵەدارە لە زێڕ یا زیو دەکرێتە پێی منداڵان بۆ جوانی.

پاواندار (باد.): کێشکچی.

پاوە: نێوی مەحاڵ و ئاوایییەکییە لە هەورامان. پاوان.

پاوەپا (ئەردە.): پێ دزکێ، پاشەکشێ. ــ کردن: پێ دزکێ کردن لە کارێکا، پاشەکشی کردن. گومان، نیگەرانی، دوودڵی. دەستی دەستی. ــ پێکردن: دەستی دەستی پێکردن. ئاسوودەیی.

پاوەپاکردن: گومان کردن، دوودڵی کردن.

پاوەجێ: پایەدار، پاپاوەجێگە. ــ کردن: پایەدار و قایکردنی چت.

پاوەجێگە: پاوەجێ.

پاوەرە (هەورا.): دەرپێ.

پاوەرێ(هەورا.): بڕوانە: پاوەرە.

پاوەرمانگ (ئەردە.): ژنێکی ئاووسە، کە پێی نابێتە مانگی نۆیەم.

پاوەن (هەورا.): خڕخاڵ، پێوانە. (جا.، رۆژ.) پێوەند، سندم، سمدم، زنجیری دەست وپێی یەکسمان. پاوانی گیاو پووش. بخاو.

پاوەند (دەر.): پاوان.

پاوەیو (هەورا.): پێ خەسوو.

پاوەی وەهـ (هەورا.): (مـوک.) بووکنی، ئەو ئافرەتانەن، کە لە ماڵی زاواوە دەچن بووکێ دێنن.

پاوپل: پێ وئەندام، پێ وپەل، قاچ وقول، لاق ولەتەن. هێز، توانا، شیاوی.

پاوپۆز: پێ وبەلەک.

پاوخووا (رۆژ.): پاخووا.

پاودان (رۆژ.): دۆخ، بار، چۆنێتی، چلۆنێتی.

پاوور: پزوو، پرزانگ، منداڵدان.

پاووروا، پاخروا (هەورا.): پێخوواس، پێخاووس.

پاووریای (هەورا.): (فە.) پاپەتی، پێخوواس، پێخاووس.

پئۆر (باک.): ریخۆڵە.

پاوقوول: قاچ وقول، لاق، قاچ.

پاومان (رۆژ.): دوورایی.

پاومانگ: پێ ومانگ، ئەو مانگەیە، کە ماڵات یا ئافرەتی ئاووسی تێدا بزێ.

پاووشک: پێ بەشەڕ، پێ وقەدەم شووم.

پاوموری: جووره مەقامێکی کوردییە.

پاوونە: پێوەندێکە لە پێدەکرێ.

پاهەڵکەفتن: هەڵکەوتن.

پاهەڵکوتن (ئەردە.): پێ هەڵکەوتن.

پاهەڵگر: پێ هەڵگر.

پاهەڵگرتن: پێ هەڵگرتن، گورجبوون.

پاهەڵگیر: وولاغ، چارەوا.

پاهۆڵە (رۆژ.): پێ گێرە، پاگێرە، پاهۆرە. کوتانی خەرمان بەگێرە نەک بەجەنجەر و ئیتر.

پای (باک.): بەخت. پەی، بۆ، پای باڵاکەت.

پایان (هەورا.): دوورایی، کۆتایی، بنەبان، ئەنجام. بە ــ گەیاندن: کۆتاکردن، بردنەسەر. گەیاندنە ــ: کۆتاکردن، بردنەسەر. بی ــ: بێ دوورایی، بێ ئەنجام، (باک.) پاپک.

پایە: پەیسک، ئابروو، ناموس، شان، جێگا، جێ، دەستەک، دەرقیل، گڤاند، بەرزی شان. پایە بەرز، پلە بەرز. پلیکان، دەهکەر، ئاڤەند، (باک.) پێلپەلک، هیم، پەرەسە. پێچکی کورسی وئیتر. (باک.) کێشکچی. کۆلەکەیە لە بەرد یا خشت و کێچ وقسڵ ونیدیکەیە تا سەری داری بخرێتە سەر. پایەی پردی یا خانووبەران. ــ کەمکردنەوە: زۆ بەهرکرن. گەورەیێکی نرخداری دەست رۆیشتوو.

پایەبەرز: گەورە، مەزن، پایەبڵند، (باک.) بلندجە، شان بڵند، جێگە بەرز.

پایە بەرزی: (باک.) بڵند جهی، شان بڵندی، جێگە بەرزی، گەورەیی، مەزنی.

پایەبڵند: جێگە بەرز، پایە بەرز، بڵند جە. شان بڵند، گەورە، مەزن، سەرەک.

پایەبڵندی: جێگە بەرزی، پایە بەرزی، شان بڵندی، گەورەیی، مەزنی، سەرۆکی.

پایەدار: بەردەوام، پایدار. خۆگر، راوەستاو، بەرگەگر، بیلەبت، (باک.) ڤەبری. (باک.) فرشک. ــ بوون: مان، خۆگرتن. ــ کردن: بەلیاندن، (باک.) ڤەبرین. ئابروومەند، بەناموس، خاوەند شکۆ، گەورە، مەزن، خاوەند پایە. نا ــ: چوواریینە، دلکۆچەر، بێفرشک، بێ مشەوار، کەڤرقولپتی. نا ــ ی: بێ مشەواری، بێ فرشکی.

پایەداری: راگیری، راگیراوی، راوەستاوی.

پایەماڵ: پاماڵ، پتیوار، دەووس، بەرباد. ــ بوون: پاماڵبوون، تێداچوون. ــ کران: پاماڵکران، دەوسین. ــ کردن: تێداچووانـدن، بەرچڤاندن، پتیوارکردن، زیان پێگەیاندن.

پایەماڵی: بەربادی، پتیواری.

پایەناز: پایەنداز.

پایەنداز (هەورا.): ئەو فەرشانەن کە بۆ پێشوازی میر و خونکار و پادشایان لەبەر پێ یان بە سەر شەقامدا ڕادەخرێن.

پایەندازی: ڕاخستنی فەرشان بۆ پێشوازی میر وخونکار و پادشایان.

پایەوی (فە.): جیازی بووکان.

پایتەخت: دورێن، (شەم.) دیڤێن. (باک.) پایێ تەخت. شارێکە پادشا یا سەرەک کۆماری تێدا دانیشێ.

پایتوون: فایتوون، گالیسکە.

پایتون

پایدۆس: پایدۆست.

پایدۆست: دەستوور. دەست لە کاروکردار هەڵگرتنی مەردوم، تەواوبوونی هەموو کارێک، کار ڕاوەستاندن. ــ کردن: دەست لە کار هەڵگرتن، ئازادکردن. بڕانەوەی جەنگی دەوڵەتان وناشتبوونەوەیان.

پایدۆستی: وودم، دەستوور.

پایماڵ: دابەشینی شرەیە بەسەر شرەگراندا. تالانکردن.

پایماڵی: تالانی.

پایناو: قنگاوی مەرەزە یا کشتوکاڵ. شیناوەردێکی ناسکی تێراوە.

پاییز: پەهیز، پەییز، (باک.) چری، (فە.) سەردوا. کەشێکە برێتییە لەم سێ مانگانە: ڕەزبەر، خەزەڵوەر، سەرماوەز، کە لەنێوانی کەشەکانی بەهار و زستانێدایە لە(٢١)ی ئەیلوولێ دەستپێدەکا تا(٢٠)ی کانوونی یەکەم.

پاییزە (موک.): کشتوکاڵێکە پاییزان بچێنرێت. جوورە ترێیەکی پاییزی دەنک خڕی سپی ئاودار و بزمارکوتە. جوورە گۆرانییەکە. (باک.) پاییزۆک.

پاییزەبرا: بە برادەر و هاواڵ و هاوڕێیەک دەگوترێ، کە ماوەیەک دوورکەوتبێتەوە یاخۆی دوورخستبێتەوە.

پاییزەڕێز (ئەردە.): چتێکە سەرمای پایزی لێی دابێ و کاری لێکردبێ.

پاییزخێز (باک.): گیای پاییزییە.

پاییزۆک (باک.): (موک.) پاییزە. جوورە گۆرانییێکی کوردییە.

پاییزی: جوورە هەنجیرێکە وەکوو یەحیا بەگی. پایزە.

پایکردن (باک.): دابەش کردنی چتێک بەسەر چەند کەسێکا.

پای من: لەملی من، لەئەستۆی من، لەسەر من.

پایین: لای خوارەوەی چت. (باک.) پارازتن، چاوەڕێیی. (باک.) پان.

پایناز (ئەردە.): چەند ووتارێکی جووانە، کە لە خۆشی هاتن و بەخێر هاتنکردنی کەسێکیدا بەکاردەبرێ.

پایناو: قنگاو، قووناوی مەرەزە و کشتوکاڵ. سەوزێکی پاراوی نازکە، تەڕ، نزم ئاو. سەوزێکی ناسکی تێرئاوە.

پایەنئاو: پایناو.

پایینده: پایەدار، پاوەچێ.

پایین وکۆی (هەورا.): داوێنی کێوی.

پە: مرازی واق وووڕمانییە. پەح، پەحا.

پەپ (شار.، هەورا.): گەمەییێکە کە گوتیان پەپ لە پیرۆتی، چەپۆکی پێدادەدەن وهەموو منداڵەکان هێرش دەبەنە سەر پیرۆت.

پەپاخ: پیاخ.

پەپە (کە.، ڕۆژ.): پەپک، نان (زاراوەی منداڵانە). کولێرە. (هەورا.) گردە.

پەپەرە: پاپۆکەی ماری.

پەپەرک: وورشە، بەردە تراویلکە.

پەپرک: بەردە تراویلکە.

پەپک: (ڕۆژ.) پەپە، (فە.)کولێرە، ئەستورک. (باک.) پێی مەڕ و بزن و ئێترە.

پەپکە: گونک، گرموڵە، گوتکە. (کە.، ڕۆژ.) پاپۆکەی ماری. (ئەردە.) ئەنگوتکە هەویری پانکراوەیە. خەرمانی گێرەکراوە، کە هێشتا شەنە نەکرابێ. خەروای هەنجیر و پەنیر و ڤیر. گونک، (ئەردە.) ئەنگوتکە هەویری پانکراوەیە. ــ بەستن: پەپکەدان، پاپۆکەکردنی مار. ــ خوواردن: پەپکەبەستن، پێچ خواردن وجینگڵوانی مارە. ــ دان: پەپکەخوواردن.

پەپکە مالینچکانە (ئەردە.): تۆڵەکە.

پەپلە مەلینچکانە (ئەردە.): تۆڵەکە.

پەپلانیۆز (لو.): نێرتکی زەل کە بەناسکی دەخورێ.

پەپلەقژێ (کە.): چەنگە قژێ.

پەپوو: هۆپەپۆک، بایەقوش، باڵندەییکی جووانی سەر بەکلاوەیە، پەپووسلەمانکە ڕەنگی زەرد و سپییە دندووکی باریک ودرێژە باڵندەییکی بۆگەنە. (باد.) داوودکیلەونکل. تەواوبوو، برا، نەما، هەپوو، (کۆ.) ئاپوو.

پەپووەقژە: باڵندەییێکە وە پەپووسلێمانەی دەچێ، بەڵام بێ تاجە (زاراوەی منداڵانە).

پەپووەکەرە: کوندەبەبۆ.

پەپووسلەمانکە: پەپوو، باڵندەییێکی زەرد و سپییە ڕەنگارەنگە دندووکی باریک ودرێژە، شانە و تاجی لەسەرە بەقەد کۆترێکی دەبێ.

پەپووسلێمانە: پەپووسلەمانکە.

پەپووسلێمانکە: پەپووسلەمانکە.

پەپووقژە: باڵندەییێکە وە پەپووسلەمانکە دەچێ بەڵام بێ کلاوە.

پەپووک (شێخ.، باد.، باک.): کوندەبەبوو، باڵندەییێکی شەوییە دەنگی وەکوو پشیلە یا منداڵی ساواوایە باڵندەییێکی خەمگینە تەنها بەشەو دەگەرێ ژنانیش وەکو هەیزۆ بەکاری دێنی. بێ دەسەڵات، هەژار، بەدبەخت، بەڵەنگاز، تەپەسەرا.

پەپۆکە (خۆ.، ڕەوا.): کولێرەی بچووک، خەپلە کە بۆ منداڵان دەکرێ.

پەپووکەرە: کوندەبۆ.

پەپۆلە: سەرە گونکە هەویرێکە، کە لەدووای نان کردن دەمێنێتەوەو دەکرێ بە نیوەنانێک.

پەپووکەرە

پەپوولە: پەلبەلاسینک، پەلەتیڤک، بەلاتینگ، (باک.) پەرپەریک. (دەر.) پەرپوولە. پەشپوولە. پەروانە. بەلیتانک، (باک.) پەریتانگ. پرپریک، منمنیک، (باک.) پلپلە. (برا.) پەلەسەیوانۆک.

(هەر.) پەلاتووتک. (بالـە.) شەریفۆک. بالّندەییّکی گچکەیە، هەیە بەگرداگردی چرادا دەخولیّتەوەو ئەوانی تریش بەسەر گولّ وگوولّـزاران دەنیشن. نەخۆشییّکە لە بزن ومەڕاندا سەرهەلّدەدا.

پەپوولەپاییزە: چتیّکی قژقژاوی خڕی سووکە پاییزان لەگولّی دڕکی، کە لەوێ پەیدا دەبێ. باویلێ.

پەپوولەهەلّهیّنان: جوورە نەخۆشییّکە لـەتینوێتی یـا لەگـەرمای زۆرەوە تووشی ئاژەلّ دەبێ.

پەپوولەی کرمی ئاوریشمی: پەپوولەی کرمی ئارمووشی.

پەت: پارچە گوریسیّکی قولّەیە. گردێنک، پەتک، (ئەردە.) پەلەتک.

پەتا: پەسیو، دڕم، درمانـە، درمـی. (هەمـە.) پـەتۆ. بـاهۆڕ، ئارسم، هەلاّمەت. گرانەتا. نەخۆشییّکی پێ درێژە بۆ مرۆ و مـالاّت وکشتوکالّ. لەپەییّکی گەرمە لە جێگای بە ئازاری لەش دەنرێ.

پەتاتە: سیفەزەمینە، کرتۆپە، کارتۆل، گازۆلّە، ڕتاخ، خڕکەگازوولە.

پەتە: کۆنـە لبـاد و جەوالّ و گوریس وهـەر کۆنـەییّکی لـە خـوری ومـوو دروستکرابێ لـەنێو ئـاوێدا دەیخووسێنن وبـەکوتان دەیکەنـەوە خـوری، بەنێکی لەوخوریەی دروستکرێ پەتەی پێدەلّێن وهەر چتێکی لەوبەنـەش دروستکرێ پێیدەلّێن لە پەتەی دروستکراو. پەتەک. (هەورا.) نـانکردن. پارچـە قاقـەزێکی تایبـەتی نووسـراوە دەدرێ بەوکەسـەی کـە پارەیـەکی لێوەربگیرێ.

پەتەر (ڕۆژ.): کلّۆلی، ڕووشە، گێچەلّ.

پەتەری: پەتیارە، شێت، دێوانە، گەوج.

پەتەک: پەتە.

پەتبڕ: پەت پسێن. یاخی، بارنەوەر، بارنەبەر، سەرکێش، سەرپێچ.

پەتپەتی: تیمار و پێچانی برین. دەردەسەری، چەرمەسەری، کەتن.

پەتپەتی پێکردن: دەردەسەری وچەرمەسەری دانی یەکێک.

پەتپەتێن: ئازار، چەرمەسەری.

پەت پساندن: سەرکێشی، یاخیبوون، بەزاچ، لامۆفەک.

پەت پسێن: پەتبڕ. یاخی، بارنەبەر، بارنەوەر، سەرکێش، سەرپێچ.

پەترمە: پەیوەندکردنی داروددرەخت.

پەترۆ: پارچە، پرزۆلّە توێژی تەنکی سەر برینانە.

پەتروو: گۆشتە زوونەی برینان.

پەتروو برینی (هەورا.): قرتماغەی سەربرینان.

پەترووخە: گۆشتە زوونە.

پـەترۆک: پارچـە، تیکەلّـە، کـوت. ـــ یـک نـان لـەمالّماندا نییـە: کوتەنانێکمان نییە.

پەترۆکە: توێژە تەنکەکەی سەربرینانە. گۆشتە زوونەی برینان.

پەترۆکەو زەخمی (هەورا.): توێژ و قرتماغی سەربرینان.

پەترۆل: گاز، ماز، نەوت.

پەتشان (باک.): ڕزان، ووردوخاشبوون، فلیقانەوە، تولاّنەوە.

پـەتک: پەتـە، پەت، پەلـەتک. پـەت یـا گوریسـێکە لەکۆنـە گوریس وجەوالّ ولباد و تیتر دروستدەکرێ دووای ئەوەی، کە لـە ئاوێدا خووسان وکوتران وشێکرانەوە و بەدارانەوە کرانە بەن.

پەتکەر: کەماندار، کەمانکێش.

پەتک پەتکانێ: گەمەیەکی کچانە.

پەتکراو: کەمانکێشراو.

پەتکردن: پەت لـە ئەستۆی مالاّت و سەگ کردن. بەستنەوە و ڕاکێشانی. هێنانە ژێردەست، خستنە ژێرفەرمانەوە.

پەتلّە (هەورا.): ساواری کولاّو و نەکوتراو، ساوەر. دانەوێلّە.

پەتۆن: هەناسە، پشوو. دەردێکی گـرت ـــ ی نەدا. (هەمـە.) پـەتا، درم، درمانە، پەسیو، درمی، باهۆڕ، ئارسم. نەخۆشییّکی پێ درێژە.

پـەتوو: بـەتانی، پێخـەفێکی خـوری و ئەسـتووری تووکـنی سـوواوەیە، ئەبیال.

پەتۆت (باک.): چتی ڕزیوی پەڕپووت.

پەتهەلّخستن: پەتهەلاّوەسین. خنکاندن، لەداردران.

پەتی: خۆڕوو، وێـژە، خووڕی، ڕووت، قووت، کوت، خاووس، خوواس، کرۆک، سادە. پا ـــ : پێخوواس، پێ پەتی. کوردی پەتی: کوردیەکە هیچ ووشەی بێگانانی تێدانەبێ. (فە.) بەتالّ، چۆلّ، پێخوواس.

پەتیار (ڕۆژ.): پەتکراو، ڕەسەنکراو، ڕەسەن لەمل خراو.

پەتیارە: دێوانـە، شێت وشڕ، شێتۆکە، بـەرەلا. بێ عـار، هێڕ، خووێڕی، گەرپدە، شێت وشوور، ناشیرین.

پەتێ پەتێ (کۆ.): دارەدارە.

پـەرچ: بزمـار یـا سینگێکی ئاسنە، کـە سـەرێکی لـە دیـوی نـاوەوە پـەرچ درابێتەوە.

پەچە: (موک.) جێگایەکە لـە بـەهار و هاوین و پـاییزاندا شـەوانە مـەڕ و بزنـی لێ مۆلّـدرێ. (هـەو.) هـەویز. (بانـە.) پەرچـە. (شکا.) حەوشـە. (ڕۆژ.، کـە.) ڕووبـەندی ئافرەتانـە، پێچـە. (هـەورا.) کـۆزی بەرخانە، مۆلّگە ئاژالاّنە. پێچە، ڕووپۆش، ڕووبەند. نانکردن.

پەچەتە: پارچەیـەکی چووارگۆشـەی سپییە لـەکاتی نـانخواردندا بەسـەر کۆشدا دەدرێت.

پەچە خووز (ئەردە.): مێگەل لە زەوی کردن بۆ بەهێز کردنی.

پەچە خووس (ئەردە.): پەچەخووز.

پەچەک (ئەردە.): جوورە پەنیرێکە.

پەچدانەوە: پەرچدانەوە.

پەچنین: کۆکردنەوەی خەفەت لە دلّدا؛ مردم هێندی خەفەت پەچنیە دلّم.

پـەح: پـە، هـا، هاهـا، پـەحا. بـۆ واق ووڕمـانێ بـەکاردەبرێ. پـەهـ، پەهپەهـ، پەح.

پەحا: ئاها، هاها، تەح، تەححا، پەح، پەححا. بۆ واق ووڕمانێیە.

پەحپـەح: بـەهـ، بەهبـەهـ، پـەح، پەهپـەهـ. لـەکاتی واق ووڕمـان و پەسندکردنێدا بەکار دەبرێت.

پەحتن (زا.): کولاّندن.

پەحتی (باک.): چابوو، پێکهاتوو، سووتاو، چێشتی لێنراو، کولاّو.

پەحح: بۆ سەر سووڕمان بەکاردەبرێ: ـــ چەن زیرەکە!.

پەححا: پەحح.

پەحلەوان: پالّەوان.

پەحن (باد.): پان.

پەحنایی (باد.): پانایی.

پەحنی (باد.): پاژنەی پێ. پانی.

پەحین (باک.): بەپێ لێدان.

پەخ: پەخە، پخ. زاراوەی منداڵانە لە بەرانبەری چتی جوواندا بەکار دەبرێ. چتێکە قۆقز و دم و یا نووکە تیژەکەی تەخت بووبێ. ـــ بوون: کول بوون. ـــ کردن: کولکردن. پان، داشیکیاگ، شکاو.

پەخت (هەورا.، جا.، ڕۆژ.): تەدارەکی مردوو ڕێکخستن.

پەخش: بلاو، وولاو، پەرت، پەرش. چرژ، پەرێشان. (باک.) بەردبار. ـــ وبلاو: پەرش و بلاو؛ کاکۆلی بە سەر شانیدا ـــ بووە. ـــ بوون: بەردباربوون، پەرت بوون، بلاوبوون، پژان، پرژان. ـــ کراو: پەرتکراو. ـــ کردن: پەرتکردن، بلاوکردن. ـــ کردنەوە: بلاوکردنەوە، پشاندن، پژاندن، پرژاندن. ـــ کەرەوە: پەرت و دابەشکەرەوە، دابەشێن.

پەخشان: (سوور.) خووەخسان. پەرت، بلاوکران، تەخشان. نێوی ئافرەتانە. ـــ بوونەوە: پەرت بوونەوە. ـــ کردنەوە: بلاوکردنەوە، پشاندن، پژاندن، پرژاندن.

پەخشای (هەورا.): پەخشین.

پەخشە (فە.): مێش. (ڕۆژ.) مێشوولە، پێشکە. (لوڕ.) تووفانە، مێشوولە.

پەخشەر: بلاوکەرەوە، (باک.) بەلاڤکەر.

پەخشەکوورە: مێشوولە کوێرە.

پەخشەوەدان: بلاوکردنەوە.

پەخش وبلاو: پەرت وبلاو، پشاو، پەرش وبلاو.

پەخشین: بلاوکردن. نێوی ئافرەتانە.

پەخشێن: پەرتکەرەوە، بلاوکەرەوە.

پەخمە: پۆخاڵ، بوولە، سەپوول، فل، کەودەن، گێل، نازیرەک.

پەر: ـــ ی پەرتووک، دوو لاپەڕەیە. (باک.) پەل. ـــ ی باڵندان: تووکی باڵندان، پەڕوباڵ. گۆشەگیر، گۆشەنشین. کەنار و قەراخی ئاو و زەوی، بەر، گۆشە، سنوور، ئەو ـــ : ئەوبەر، ئەوسەر. ئەو ـــ ی زێیە: ئەوبەری زێیە، بۆ کەناری هەموو چتێک بەکاردەبرێ. ـــ ی گوڵی: بەلچم، (باک.) پەلک. (زا.) پەڕ.

پەڕ: مەڕێکە سەر و شان و ملی ڕەشبێ. (زا.) پەڕ، مەڕی دەم و چاو مارۆ.

پەراپەر: دەوراندەور، سەرانسەر.

پەراسوو: پاڵوو، دەنکە، دەنک، کەلەکە، (کە.) دەنە، دەندە. پاراسوو، پارسوو، پارخان، (باک.) پەرانسوو، پارووخان، (ئەردە.) پەرەکە، چەند ئێسکێکی کەوانەدارە لە ڕاست و چەپی لەشی گیانداراندا سەرێکیان بەستوونی سینگەوەو ئەو سەرەکەی تریشیان بە بڕبڕەی پشتێوە نووساوون.

پەراسووە: ڕایەڵی زنج، دارێکە بۆ ڕایەڵی زنج ڕایەڵ دەکرێ.

پەراش (ڕۆژ.): هاڕراو، هاڕاو، هاڕدراو، ووردکراو، لە ئاشکراو.

پەراش پەراش: هاڕراو و ووردوخاشکراو، شکاو. ـــ بوون: ووردوخاشبوون.

پەراڤ (باک.): قەراغ ئاو، کەنار دەریا.

پەراگەندە: (ڕۆژ.) پەراگەنە. ئاوارە، دەربەدەر.

پەڕان: لێکرانەوە، کەرتبوون، لێفرێدران. فرێدانی تیپ یا ووشە لە نووسین و یا ئاخافتندا. پەڕینی وولاخان.

پەڕانەوە: پەڕینەوە.

پەڕانتوو: (باک.) پەلەوورک، بەزک. قومارە لەسەر پارە و چتی تر بە پەڕی پەڕانتوو دەکرێ.

پەڕاندراو: لێکراوەوە، لێبووەوە، پەڕاو، لێجوودابوونەوە.

پەڕاندن: لێکردنەوە، لێفرێدان، بوواردنی چت. ـــ ی وولاخ: کەڵدان، چاککردنی وولاخی نێری یەکسم لەمێیینەی. ـــ ی چتی توورت وناسک. ـــ ی نەخۆشی: چابوونەوە، لەکۆلبوونەوە. لەتکردن، پارچە لێفرێدان. بڕێتییە لە ئەسپ خستنە سەر مایینی بە فاڵ، نێر خستنە سەر مێ. فڕاندن، هەڵفڕاندن، باڵدان، باڵ پێگرتن.

پەڕاندنەوە: لە چۆم و زێ و یا لە ڕووشە وکێچەڵان ڕزگار و قوتارکردن.

پەرانسوو (باک.): پەراسوو.

پەڕانن: پەڕاندن. فڕاندن، هەڵفڕاندن.

پەڕاو: پەڕاندراو، پەڕێندراو.

پەڕاوور: باڵندە، باڵدار.

پەڕاوی: دەفتەر، (باک.) پەلدانک. ـــ جگەرە: دەفتەری جغارە.

پەڕاویدار: دەفتەردار. ـــ ی: دەفتەرداری.

پەڕاوێز (ڕۆژ.): (کۆ.، موک.) کۆیە، بەرکۆیە، ئەو پارچە تیلماسکەیە دووای نووشتاندنەوەی کەنارەکانی لەدیوی ژوورەوەی کەوایەوە دەدەن، کەنار و لێواری کەوایە. پەرواز، شیرازەی پەرتووکان.

پەڕای: ڕێز، نوودە، ڕاژە، بندەسی، پاس، پەرە، پەری، هێندایەز، نوودا.

پەرە (موک.، هەورا): (ڕۆژ.) پتر، تەک. زۆربە. ـــ ئەستاندن: پتربوون، زۆربوون، فراوانی، تەنینەوە. ـــ نەستێن: (باک.) پەنگر. پارچە، لەت، کوت. (باک.) پارە، پووڵ، دراو. گەڵای داروودرەخت وگوڵ. ڕێز. بۆ، بۆلای، سەبارەت.

پەڕە: ـــ ی پەرتووک و قاقەز: دوو لاپەڕەیە. (هەورا.) ـــ ی چاو: پیلووی چاو. ـــ ئاشی: پەڕەی چەرخی ئاشی ئاوێ. (هەورا.) پەلە ئاساو. ـــ ی چیکەنە: ئەو پەڕانەیە چیکەنەی دەخولێنێتەوە. پوولەکەی پشتی ماسیانە.

پەڕەپەڕە: پەڕپەڕە، تووێ تووێ.

پەرە ئەستاندن: پەرەسانەن، زۆربوون، فراوانبوون.

پەرە ئەستێلکە: پەرەسلێرکە.

پەرە بەستن: پەرەئەستاندن.

پەڕڕە: داوێنی بیابان، پەڕەی بیاوان.

پەرەپا (ئەردە.): پەر لەپێ.

پەرە جەنجەڕ: دەمە تیژ و پانەکانییەتی، کە کرشە ورد دەکات.

پەرە جۆنگ (باک.): زۆرەوانی، شەڕ، جەنگ. (باک.) ـــ ی: شەڕ و زۆرانی. ـــ کرن: شەڕ و زۆرەوانێ گرتن.

پەڕە خەڕەک: پەڕەیەکی گەورەیە لە خەڕەکدا بە بادانی دەسکە لووجەکەی دەخولێتەوە.

پەڕەزیلە (موک.): ئەو ماکە نەرمەیە لەسەر گوڵی دەغڵان، کە بەهۆی ویەوە ئاووس دەبێ.

پەرەسانەن (بابا.): پەرەئەستاندن.

پەرەسە (کە.): ڕادە، پایە، شان، پلە. فراوانبوون، بەدەمەوەبوون، پەرەسەندن. ـــ بوونەوە: بەدەمەوەچوون. پلیکان، پلە.

پەرەسەندن: پەرەگرتن، پەرەئەستاندن، (هەورا.) وەلابیەوە، بلاوبوونەوە، زۆربوون. بەلاڤ بوون، تەنینەوە.

پەرەسیان (باک.): پینە. ـــ کرن: پینەکردن.

پەرەسیاندن: پینە کردنی جل وچتی تر. بپەرسینە: پینەبکە.

پەرەسیلکە: گیایەکە وەهی گەنمی دەچێ، لەسەرسەرەوە چەند لقێکی باریکی وەکوو خەیاتەی دەردەکات، بەکوڵاوی لەنێو دەم وزاری ئێشاو بگیرێ چاکی دەکاتەوە.

پەرەستن: حەزلێکردن، کورنۆش بۆ بردن. خودا ــ ، کوردستان پەرستن.

پەرەسلێرکە: حاجی ڕەش، (باد.) هاجی ڕەشک. هەچپەچک، (زەن.) پلیسر، پەرە ئەستریلکە. (دەر.) سیپرۆسنەک، (هەورا.) پلیزگرد، (دەر.، کۆ.) پەرەسێلکە، (دەر.) تسێپرووسنەک، سپیسنک، پەرەسوورێلکە، بالندەییکی ڕەشی باڵ و کلک درێژە، هێندێکیان بەرگەردەنیان زەردە لە چۆلەکەی گەورترە وتەنها لەنێو ئاوەدانییاندا دەژی و لە جێگای بلند هێلانە دەکات، چونکو کە لەسەر زەوی بنیشێ ناتوانێ بفڕێ.

پەرەسلێنکە: پەرەسلێرکە.

پەرەسێلکە

پەرەسێلکە: پەرەسلێرکە، بالندەییکی باڵ و سەر ڕەشی ژێر زگ سپی و بەرچەنە سووری کلک دوو فاقی چکۆڵەیە.

پەرەک (باک.): ئاوی گازدار، ئاوی غازدار. (ئەردە.) ئەستێرەی سیوەیل.

پەرەکا: پەڕی کای.

پەرەکە (ئەردە.): پەراسوو، پەرەی چتی. پەرەی ئاشی و ئیتر.

پەرەکەر (هەو.): هەللاج، پەرەوان. کەسێکە بە کوتک و کەوان لۆکە وخوری شێ بکاتەوە. ـــ ی: هەللاجی، پەرەوانی.

پەرەکەی ئاسیاو: پەرەی ئاشی. ـــ قلف، ـــ قوڵف: پەرەی قفلی.

پەرەکەی کلۆم: پەرەی داخستن، پەرەی دەرگا کلۆمەدان. ـــ لووت: پەردەییکە لە نێوانی هەردووک تفنکەکاندا. ـــ ماسی: پوولەکەی ماسی.

پەرەکردن: لۆکە و خوری بەکوتک و کەوانی کارگەچییان، فش ولێک بلاو و شێکردنەوە، هەللاجی کردن.

پەرەگرتن: پەرەسەندن.

پەرەناو (دزە.): لەکاتی جەنجەر یا گێرەدا قرشەی بەر پێیان هەڵدەدرێتەوە بۆ ئەوەی هەمموو بکوترێ بەو کردەوەیە دەڵێن ــ .

پەرەند (باک.): دانە و ووردەپۆلا. جەوەدر بۆ تیغ. پۆلای پاس.

پەرەندار (باک.): جەوهەردار.

پەرەنگ: (موک.) پرپرەی گوڤارە و گوڵ. (باک.) پۆلوو، بزۆتی ئاوور.

پەرەنیشک: گیای نووسەنەک. پەنێرشک.

پەرەوازە: پەرەوازە. هەڵچوون و گەورە بوونی منداڵ و مەل. بێچووە باڵندان، کە تازە وازی بە باڵیان دەکەن بۆ ئەوەی فێری فڕینێ ببن ـــ ی پێدەڵێن. پەرەوازە. چاکتربوونەوەی بار. دەربەدەر، پەرێشان. ـــ بوون: باڵگرتن. دەربەدەربوون، دوورکەوتنەوە. ـــ کردن: دەربەدەرکردن. فڕاندن.

پەرەوور (خۆ.، هەو.): باڵندە، فڕین، باڵدار، پەڕەوول.

پەرەوگوڵا (هەورا.): پەڕی گوڵان.

پەرەوێراو (هەورا.): بسەپێراو.

پەرەی (باجە.): پێڕێ.

پەڕبازی: باڵندەیێکە بەدەوری چتێکیدا بێت وبچێت وگەمە بە باڵی خۆی بکات یا خۆی فێرە فڕین بکات. گەمەیەکیشە بە باڵی باڵندان دەکرێت. بە مەبەستی شۆخی و نازیش هاتووە.

پەڕبوون: دەرکەنار بوون، گۆشە گیربوونی یەکێک.

پەرپووت: مرۆڤێکی پەرپووت و نابووت و چکۆڵەیە، شەر و شرۆڵ، جووقلی، جوورەپۆتە، شەوخەپیە. مرۆڤۆک. چتی کۆن و ڕزیو. پەرتووکی کۆن و دڕاو وپەرپەر. جوورە مراوییێکیشە.

پەرپەرۆچکە: پەرپەرۆچکە. ـــ ی ئاسمانێ: پەرپەرۆچکەی کەشکەلانێ.

پەرپەرۆک (باد.): پەپوولە.

پەرپەریک (باک.): پەپوولە.

پەرپتاندن: پێچدان، تاودان.

پەرپتین (باک.): خەم و تاو پێچ بوون. ڕووتاندنەوەی پەڕی باڵندان. بپەرپتە.

پەرپۆت (فە.): ئاوەڕووت. ـــ کردن: ئاوەڕووت کردن.

پەرپووت: شڕ ووڕ، نابووت، دڕاو، پووچ بووەوە.

پەرپوولە (دەر.): پەپوولە.

پەرپێتاندن: پەرپتین.

پەرپێنە (سوور.): پەلپینە، پرپرە (گیایەکە).

پەرت: پەخش، بلاو، پەرش، پەرێشان. ئاشکرابوون. ـــ بوون: پەخش بوون، ئاشکرابوون. ـــ کردن: بلاوکردن، ئاشکراکردن. فرێدان. هەڵە، چەوت، نادروست، نارێک.

پەرتاڤ (باک.): تا، نۆبەتێ. ڕووناکی، تیشک، ڕۆشنی.

پەرتال (باک.): چەخەر، شووێن، ئەنجام، هەدرەش. (باک.) کووتاڵ.

پەرتان: تووک ڕنان، لە نێوبران.

پەرتاندن (باک.): تووک ڕنینەوە، ئاوەڕووتکردن، پەرکردن. بپەرتێنە: بروتێنەوە، لەناوبردن، پارچە پارچەکردن.

پەرتەتێکەوتن: بلاوبوونەوە، پەرت بوون.

پەرتەو: پەرتاڤ، ڕووناکی، ڕۆناهی، پەرتەو پاشای هەکاری باپیری هەستیاری کورد عبدالرحیم رحمان پەرتەوە ، کە لە پێش چەند ساڵاندا لە ئەستەنبووڵی کۆچی کردووە و دیوانەکەشی هەر لەوێ چاپکراوە.

پەرتەوازە: پەرەوازە، ئاوارە.

پەرت بەستن: پەرت بوون.

پەرتدان: فرێدان، تووڕهەڵدان، هەڵدان.

پەرت سێنی: کرێنی بێ جێ، وێڵ خەرێ.

پەرتگا: شوێنی بڵاو و ئاشکراکردن، هەڵمەت. تووش، لێژایی، خزگە.

پەرتگە: پەرتگا.

پەرت وبڵاو: پەخش وبڵاو، داخان. ـــ کردن: داغانکردن.

پەرتووک: کتێب.

پەرتووکان: دارزان، لەناوچوون.

پەرتووکاندن: دارزاندن، لە ناوچواندن.

پەرتووکخانە: نامەخانە.

پەرتووک وورەش (هەورا.): پەرتووکفرۆش.

پەرت وێژی: وێڵ وێژی، ئاخۆتنی بێ جێ.

پەرتووک

پەرتووکخانە

پەرتی (باک.): پرتک، بڵاوی. خاوەندی بەرگی دڕاو و پرتک.

پەرتیات: پەرتەمەنی، بڵاوکراوە.

پەرتین (باک.): تووک وپەڕ لێبوونەوە، خوری لێبوونەوە.

پەرجان (گەر.، باد.): چیلە، پەرژینی ڕەز و باخ وهی هەرچتێکی بێ.

پەرچ: بێشە. چەمچخوور. (هەورا.) پەرژینێکە هەموولایەکی بە دارەدرکی شین ڕازابێتەوە، پەرچین. مێوێک یا چەند مێوێکی گەورەیە، کە ڕێک و پڕ پاڵبدەنە یەک. (کۆ.) شوێنێکی پڕ درک وداڵ و گیاو دارەمێوی تێکچرژابێ. (زەن.) چڕ، قاروون، زەمەند. (کۆ.) مێوێکە بخزێتە سەر قایەو نەبێتە کۆڵکە. (ڕۆژ.) وەڵام. (هەورا.) داڵیت. بەهانە، بیانوو، بیانک. (موک.) ناڵبەند و دارتاش و ئیتر، کە بزماری لە هەر شوێنێکی بکوتن کە سەر نووکەکەی بکوتنەوەو پانی بکەنەوە پێی دەڵێن ـــ دانەوە. کیپ، کپ، گیراو. کونی لوولێنە و مەسینە و ئیتر، کە بە خشت وخاڵ و چرپ و چاڵ بگیرێ و ئاوی لێ نەیەت دەڵێن ـــ بووە. ـــ کردن: گرتن، بەستن. سەرپەلی داری بەند کە قر مابێ. پەچ. پەرژین.

پەرچان: پان بوونەوە، بان بوونەوە. (باد.) پەرژین.

پەرچاندن: پەرچاندنەوە.

پەرچاندنەوە: سەری بزمار و ئیتر پان کردنەوە ونووشتاندنەوە، پەرچدانەوە. داپاچاندنەوە.

پەرچانن: پەرچاندن.

پەرچاوە: پەرچدراو.

پەرچاوتن: بەبەرهەڵستی جۆگەیەکی دەڵێن، کە بە پەرژین و داران ڕێکخرێ تا ئاوی لە نزمیەوە بەرزکاتەوەو وە سەری خات.

پەرچە (بان.، ئالا.) پەچە، هەوێر، حەوشەی ئاژەڵان. گیایەکیشە. (باک.) پارچە، لەتکە، کوت، پارچەیێکی گچکە.

پەرچەم: پیچووکە، تووکی کورتکراوەوەی سەر ڕوو، کە بەقەف ڕادەوەستێ، بەرچاوگە، مووی ناوچەوان، کە بە مقەست خشت کرابێ بۆ جووانی. (هەورا.) پێچە، ڕووبەند.

پەرچدان: پەرچدانەوە، سەری بزمار پانکردنەوە.

پەرچدانەوە: نوشتاندنەوەی لووتی بزمار لەدیوی ناوەوە. بەرپەرچدانەوە، ڕاقە، پەرچقاندن.

پەرچفاندن (باک.): باپێکردن. هەڵامساندن.

پەرچفین (باک.): باکردن، ئاووسان، هەڵامسان.

پەرچقاندن (باک.): هاڕین، ووردوخاشکردن، پامال، پایەماڵکردن. قەڵەشتن، قەڵەشاندنی دار و ئیتر. بپەرچقینە: ووردوخاشی کە.

پەرچقین (باک.): ووردوخاشبوون، قەڵشین. قەڵشان.

پەرچی: هیچ وپووچ، هەرچی و پەرچی.

پەرچین (هەورا.): پەرژین. (هەورا.) ـــ کرن: پەرژین کردن.

پەرخ: شێلان و بە دەست ماڵین.

پەرخاش: ئاڵۆزی، شەڕ، کێشە.

پەرخاندن (بار.): گەوزاندن، خاراندن. پڵیخاندنەوە، تێکدان. بەناو ساڵاندا چوون، سەربوون.

پەرخین: هەڵکەنران، خراپبوون، پڵیخانەوە. ووشترخان دروستکردن. بەناو ساڵاندا چوون، سەربوون.

پەردا: تەوەقە، تەبەقەی قاقەز و ئیتر. تا، تاک، لنگە.

پەرداخ: ئامادە، گورج، توندوتۆڵ، گورج وگۆڵ، کۆک و پۆشتە، ڕێک وپێک. (خۆ.) قیسپ وشەقرە وچرووی خانووان. (شار.، جا.) پەردوو. (موک.) قاقەزی ـــ: قاقەزی سمپارەیە، قاقەزێکە ڕووێکی زبرە ئاسن و داری پێ دەڕنرێ. بەرداخ، کاسەی ئاوی، تروسکە، شۆق، مشت و ماڵ.

پەرداخدار: تروسکەدار، شۆقدار. ـــ ی: تروسکەداری.

پەرداخکردن: ئامادە وتوند وتۆڵکردن. لووسکردن و ڕێک وپێک کردنی چتێک. ژەنگ لابردن، پاک کردنەوە. تروسکەدارکردن، مشت و ماڵکردن.

پەرداخی: توند و تۆڵی، گورجی، ئازایی، تەڕدەستی.

پەردار: باڵندە، باڵدار، پەرندە، پەڕەوور، پەڕاوور.

پەرداغ: پەرداخ. کاسەی ئاوێ.

پەرداغکردن: ئامادە و توند وتۆڵکردن.

پەردان (زەن.): فڕێدان، لابردن.

پەردە: کەمەرچین، کەتان، پۆشار، سەرووک، کەمز. چارشەف، پەیە، (باک.) چارچەف. هجال. چتێکە لە کووتاڵ، کە ڕووکاری چتێکی بگرێ وەکوو ـــ ی دەرگا، ـــ ی پەنجەرە، پەردەی دیوار و ئیتر. ـــ ی سینەما. ـــ ی گۆرانی، نەزم وچەشنی مەقام. ـــ ی شایلۆغان: پەردەی مۆسیقا. ـــ ی بووکێ. ـــ ژنان: چارشێو ڕووبەند. ـــ ی گەمێ: (باک.) ئەیاسێ. سەرپۆش. تووێ چت: پیواز پەردەپەردەیە. پەڕی قاقەز، تەبەقە.

پەردەباز (دەر.): پردەباز، بەردەباز.

پەردە پەردە: تووێ تووێ، پەردە بە شووێن پەردەدا.

پەردەپڵاو: جوورە پڵاوێکە پڕ لە کشمیش و بادەم و کفتەی وورد لەناو قابێکی مسینی قووڵی تایبەتیدا دادەچێنرێ و پەردەیەکی لە هەویری بۆ دەکرێ.

پەردەدار: کەسێکە ئاگای لەپەردەبێ، پەردەوان، واتا هەڵدانەوەو دادانەوەی پەردە لە ئەستۆی وی بێ. تیغەدار. ـــ ی: پیشەی کەسێکیە، کە ئاگاداری پەردەی دەکات لە بابەت هەڵدانەوە و دادانەوەی. تیغەداری.

پەردەدڕان: مەبەس لە ئاشکرابوونی ڕازێکی نهێنییە.

پەردەدڕی: پەردە دڕاندن. ڕاز و چتی نهێنی ئاشکراکردن.

پەردەک: مەتەڵ.

پەردەگیر: زاوایەکە، کە لە پەردەی زاوایەتیدا بمرێ یا نەخۆشکەوێ.

پەردە لە ڕووهەڵاویژتن: شەرم لادان.

پەردەناس: شارەزای پەردەی گۆرانی و مۆزیقە.

پەردەناسی: نەزم زانین.

پەردەنشین: بەشێواز، پاک، شێوازدار.

پەردەنشینی: بەشێوازی، پاکی، شێوازداری.

پەردەهەڵگرتن: ئاشکراکردن، ڤەوراندن.

پەردەی بەیلەخ: ئالا، بەیداغ، پەردەی ئالا.

پەردەی دەروازە: سەرا پەردە.

پەردەی زگ: پەردەی سک.

پەردەی ژێر پێس: پەردەی ژێر پێست.

پەردەی ساز: مەقام.

پەردەی کەت: پەردەیێکە بە گرداگردی تەختی خەوێیدا دەگرنەوە.

پەردەی لووت: پەردەیێکە لە نێوانی دوو تفنکەکانی کەپۆ دایە.

پەردەی منال: پەردەی منداڵ، ئاوالمنداڵ.

پەردەی وەوی: پەردەی بووکێ.

پەردەیی: ئافرەتێکە هەمیشە لە پەردەدابێ و نەیەتە دەرەوە. پەردەنشین.

پەردز: ووچان، دەرفەت، لە دەست هاتن.

پەردوو (جا.، ش.): هەلاش، ئالاش، (خۆ.) بەرداخ. داروبەردو هەلاش و شروشالاتی سەربانان، زەل و هەلاشێکە، کە لەسەر دارەڕاوە دادەنرێ دوایە گڵە بانی لەسەر دەکرێ.

پەردووخیان: پەردۆخیاگ: هەڵپرووزان.

پەردۆخیان: هەڵپرووزان، نیوە برژان، نیوە برژ، نیوە سووتان.

پەرزەوان (هەورا.): شیرپالۆک، پالووێنە.

پەرزنە (هەورا.): پالووێنە.

پەرژارە (کرما.): بیر، کەڵکەڵە.

پەرژان: هاتنەسەرخۆ، لەدەستهاتن، پێکران، کاتبوون، دەرفەت دەستکەوتن بۆ کردنی کارێک یا چوونی شوێنێک، پەرژیان. (خۆ.، ڕەوا.) پەرژین.

پەرژوبلاو: پەرش وبلاو، پرش وبلاو، پشاو.

پەرژیان: پەرژان.

پەرژین: دیواری ماڵ و حەوشەی گوندی یان هی باخ و باخچانە، کە لە دار و شوولک دەتەنرێ. (خۆ.، ڕەوا.) پەرژان. (کۆ.) چیلە. تانۆک، تان. (باک.) تەییان، پەرجان. پشتیوان، پارێزگار، ڕازپۆش: تۆ بۆ من ـــ ی.

پەرس (هەورا.): پرس، پەرست، پەرستندە.

پەرسار: نەخۆشەوان. نۆکەر، خویدار.

پەرساری: نەخۆشەوانی. نۆکەری، خووێداری.

پەرسە (هەورا.): سەرەخۆشی، پرسە.

پەرسێن: گیایەکە بەرزێنێک بڵند دەبێ گوڵی بەهێشوو و سپی یە.

پەرستراو: خودا، خولا، یەزەتە، یەزدان، ئێزەد.

پەرستش: پەرستن.

پەرستگا

پەرستگا: پەرستگە، دێوەڵ.

پەرستگە: پەرستگا، دێوەڵ.

پەرستن: خودا پەرستن، گەل و نیشتمان پەرستن. خۆ ـــ .

پەرسوونە: پەرِی کلکی سۆنەی.

پەرسیاوەش: پەرسیاوەحش، گیایەکە لاسک ڕێک وتەڵخ ڕەنگە، گەلای وورده، تامی تالە ئەسیدگالیک وئەسیدتانیکی تێدایە (٢٠)ی وی لە ١٠٠٠ ئاودا بکولێ بۆ پەسیو زۆر باشە.

پەرسیف (باک.): هەلامەت، پەسیو.

پەرسیلە (بابا.): قۆرە.

پەرسین: پەرستن.

پەرسێو (سور.): هەلامەت.

پەرش: جوورە دەغڵێکی سەوزە بەر وێشی لێ پەیدادەبێ. بەرووبووی کوێستانییە.

پەرش: بلاو، پەراگەندە، پەخش. ـــ و بلاو: پەرت وبلاو. ـــ بوون: (باک.) پەرشلین. ـــ کردن: پەرشلاندن، (باک.) پەشاندن. پەڕین، پەروانە. جوورە دەغڵێکی تایبەتی یە وەکوو گەغی سوور وایە بەلام لە چەلتووک و پۆرگدایە وەکوو ساوار لێدەکرێ و چەند جوورە چێشتێکی لێ دروست دەکرێ تامی پلاوی برۆێشی لەگەڵ ساوار و برنجی وەکوو ئاسمان و ڕێسمان وایە، کە لێکرا برۆێشی پێ دەڵێن.

پەرشە: پەرش.

پەڕشت: پەرش، پەرشە.

پەڕشتین: چێشتی پەرش.

پەڕش وبلاو: پەرت وبلاو.

پەرفین (باک.): خۆناسین، شەیتان پێ پێکەنین.

پەرفۆنە (هەورا.): پەروانە، پەپوولە.

پەرک (باک.): پەرتووکی چکۆلە.

پەرکال (زا.): بریقە و ڕێک وپێکی چتێک.

پەرکەم (خۆ.، ڕۆژ.، کۆ.، شار.): خوو، فێ، گەشکە، دەردەکۆپانە، نەخۆشییێکە، کە منداڵ بیگرێ لە هۆشی خۆی دەچێ، بۆ ئازاڵ پێیدەڵێن سایە. مەرگی کوت وپڕ.

پەرکۆڵول: مەڕی دەم و چاوو وملی ڕەشی سەرلووت سپییە.

پەرکێشیاگ: باڵندەی پەرکێشراو.

پەرگ (ڕۆژ.، شار، دەر.): بەنێکی کشتە بۆ کەلاش چنینی سەری کەلاشی پێدەچێنرێ بەشیرازەکەیەوە. دەزوو، بەن. (باک.) فێرک.

پەرگار: مرازێکی دوو قۆلە خەتی خڕ و کەوانەداری پێدەکێشرێ. (باک.) پەرگال.

پەرگاری ئەندازە: پەرگارێکە بۆ ئەندازە گرتنی ئەندازیاران دەست دەدات.

پەرگال (باک.): ماڵ، بنەماڵە، خانەوادە. بار.

پەرگار

پەڕگە: (دەر.) بەنی ئامادەو کشتە بۆ کەلاش چنینی. (دەر.) پەرگ. (بابا.) کەناری کەلاشی چنراوە، لای پەنجە و دەوروبەری

کەلاش، کە چنرابێ. (موک.) کەنارگە، جێگای کەلا، پەناگە. لا ــــ: سەرپەرگە، سەرپەڕ.

پەرگەما: دەزووی بنەڕەتی کەلاشانە، کە لەسەرووی یەوە پەرگ دەچنرێ، بریتی یە لەو ڕێزە چنینەی لە سەر تەختی ژێر کەلاش بەدەورەی ژێرەکەیدا دانراوە لە سەر ئەو دەورە دەکرێت بەچنینی کەلاش بە پەرگ و اتە سەری کەلاش بەبنەکەیەوە دەدروون.

پەرگەنە (ڕۆژ.): پەراگەندە.

پەرگهاندن (باک.): کۆکردنەوە. بپەرگهێنە: کۆکەوە.

پەرگهین (باک.): کۆبوونەوە.

پەرگی (باک.): تووشی یەکتری بوون. ــ بوون: دیدەنی یەکتری کردن.

پەرلەمان: جڤاتی نوێنەران.

پەرلەپێ: جوورە کۆترێکە هەردووک لاقەکانی پەڕ داپۆشیون.

پەرموون (بابا.): لەخۆڕادیتن. لەخۆڕابینین.

پەرموونەوە: هیوای لێ وەشانەوەی چتێکی چاک یا خراپ لە یەکێک: پێی دەپەرمووموەوە یا ناپەرموومەوە بۆ کردنی ئەو کارە. کۆکردن و سڵەمینەوە لە چتێک: فیسارەکەس لە هیچ ناپەرمووێتەوە.

پەرمیان (ئەردە.): دڵنیایی، باوەڕ، چاوەڕێیی.

پەرنە: پەرندە، مەل، پەلەوور، مر، پەلەوەر.

پەرندە: باڵندە، باڵدار، پەرەوور، پەراوور، پەلەوور.

پەرنساندن (باک.): بووژاندنەوە. چارەکرنی ئاتاجی و بەد بەختێتی.

پەرنسین: بووژانەوە.

پەرنیان: پارچەیێکی جوان و ناسکە.

پەرۆ: پەڕۆک، پەڕۆکۆنە، کۆنە پەڕۆ، پاتە، پاچک، کالای کۆن وشڕ، شڕە.

پەروو: دیاری. کالایەکە ببەخشرێ.

پەروا (باک.): ترس، کێمخوا: پەروام لە کەس نیە: باکم لە کەس نیە. بێ ــ: بێ باک، شێرباز، گوهفرە.

پەروار: دابەستە (ئاژاڵ یا ماڵات)، دابەستیاگ، دابەسیاگ.

پەرواری: دابەستە (ئاژاڵ یا ماڵات).

پەرواز: چووار چێوەی ناسک هی وێنە و نەخشە و ئیتر. ــ کردن: فڕین، باڵگرتن، پەرش. فڕینی باڵندە، باڵگرتن، پەرش.

پەروازە: گەورەبوون، هەڵچوون. پەرەوازە، باڵگرتن.

پەروازەبوون: پەرەوازەبوون.

پەروانە: فرفرە. ــ ی ماکینان. پەپوولە. ــ بۆ هەموو چتێک بەکار دەبرێ، کە بە گەوی چەرخێکیدا بسووڕێتەوە وەکوو ــ ی پانکە، پەروانەی ئاشی، ــ ی کاتژمێری.

پەروانەی کەمژمێر: پەرە و پەروانەی کاتژمێران.

پەروە: خەڵات، شاباش، بەخشش. ــ ی کرد: بەخشش وخەڵاتی کرد.

پەروەر: پەروەندە: خۆشویستەر. ئەڤیندار، نەتەوە پەروەر، گەل پەروەر، وولات پەروەر. حەز لێکەر.

پەروەردە: بەخێوکراو، ڕەنێوهێنراو، گیاندار و یا هەر جوورە ڕووەکێک و ئیتر، کە بەرەنج وکۆشش بەرهەم هێنرابێ. بەناو هاوورریاگ.

پەروەردەبوون: پێگەیشتن، بەخێوبوون، بەرپێچوون، بەرهەم هاتن، بەناو هاووریان.

پەروەردەکەردەی: گەورەکردن، بەخێوکردن، پێگەیاندن، پێراگەیاندن، ڕەنێوهێنان، بەرپێبردن، ڕاگرتن، پەروەردەکردن.

پەروەردەکردن: پەروەردەکەردەی، بەخێوکردن، پێگەیاندن، پێراگەیاندن، ڕەنێوهێنان، بەرێ بردن، ڕاگرتن، بەرهەم هێنان، بەناو هاووردن.

پەروەردگار: خودا، یەزدان، ئاهورامەزدا، خولا، خوواوەند، ئافەریننده، زەردەشت، یەکێکە لە ناوەکانی خودا، زەرتوشت.

پەروەرش: پەروەردەکردن.

پەروەری: پەروەرندە. مامۆستای بەرهەمهێنان.

پەروبال: تووک و پەروباڵ.

پەرووپاڵ: کوماتک.

پەروو پۆ: پەلوپۆ، سامان، دەوڵەت، تین. لە ــ کەوتن: لەهێز کەوتن، بە هەژاری داکەوتن.

پەرووپووت: پرووپووش، قانگەلاشک، حاجی دەفەرمووێ: منیش کاتێ دەزانی پێم هەڵە نگووت ئەجەل بای سەر سەرە ئێمەش پەرووپووت.

پەرووێ (باک.): منداڵی چکۆڵە، بەبە.

پەرۆش: پەژارە، دەرد، جخار، خەفەت، (باک.) ئاهین، ئاهێن، حەیف، جەخار، سۆ، سووێ، داخ، پەکوو، خەم، کزی، ئاخ، کوڵاو، (باک.) ئالووس، پووشکوول. هەژمەت، حەچمەت، دڵگری، (خۆ.) تاوان، دلمایی، شروو، کۆڤان، کووڤان، پەرێشانی، سە خڵەتی دڵ. ــ بە خوواردن: سوولی بوونەوە، دەست بەئەژنۆی خۆدادان، خەمخواردن. بە ــ: خەمخۆر، خەمگین، کز، (باک.) برەش. بێ ــ: (باک.) سەرگندان. نێوی نێرینانە.

پەرۆشە: پەلۆشە.

پەرۆش دڵ (باک.): دڵ بەپەرۆش.

پەرۆشدار: خەمگین، شالی، کووڤاندار، کز، کۆڤاندار، کوولک، ئەجین، کوولۆڤان، داماو، خدۆک، خەمخۆر، (باک.) برەس، دڵگە، بێنافسۆک. ــ ی: خەمباری.

پەرۆک: پەڕۆ، پەڕۆکۆنە.

پەرۆکەردەی (هەورا.): پەرۆکردن.

پەرۆکردن: پینەکردن، بیبرازکردن.

پەرۆکفرۆش: کووتاڵفرۆش، گەزفرۆش. ــ ی: کووتاڵفرۆشی.

پەرۆکۆنە: پەڕۆ، شڕە، کۆنە، کۆنکە.

پەرۆی (لو.): پان، بەرین.

پەرۆی بێ نوویژی: شەلە، شرنکە.

پەرۆی زەخم: برین پێچ (پەڕۆ).

پەرۆی گەرم (هەورا.): نیوەغەک.

پەرویز: سەرکەوتوو، پیرۆزی دەستکەوتوو. ناوی نێرینانە.

پەروین: کۆ، پێروو، جار. چەند ئەستێرەیەکی گچکەن لە هەوادا لە شووێنێکیدا کۆبوونەوە و بەقەوارە وشکلی ئەستێرەیەکی دەبینرێن بە نارەوی (ثریا) یە. نێوی کچانە.

پەرهام: پەراهام، براییم، برام، ئیبراهیم.

پەرهیز: پارێز. ـــ کردن: پارێز کردن.

پەرهیزگار: کەسێکە هەمیشە لەکاروباری خۆیدا بە پارێز و ووشیار بێ. خودا، خووا، ئێزەد. ـــ ی: پارێز.

پەرهێزی: پارێزکردن.

پەری: (مـوک.) زەری، فرشتە. ـــ ئەندام: ناسک بـەدەن. ـــ پەیکەر: ناسک بـەدەن. ـــ ڕوو: ڕوو زۆر جـوان. ـــ ڕوخسـار: ڕوو زۆر جـوان. (هەورا.) لەگەڵ، لەتەک، بەیەکەوە. (فـه.) بۆ، لـۆ، ئـەرا. (بـاک.) بڕی گوڵی دەخڵ و دانان. پەری باڵندان. (باد.) پەردەی زاوا. ڕیز، نووەد.

پەرێ: (جـبا.) بۆ، لـۆ، پـەری، ئـەرا. ـــ تـۆم هێنـاوە: بـۆ تـۆم هێنـاوە. (هەورا.) پێرێ. (هەورا. کۆن) بۆ، لۆ. (هەورا. تازە) پێرێ، پێر.

پەری باڵا: (هەورا.): پەری باڵندان.

پەری بەر: کوڕێکە، کە زگماک چەرمی چووی نەبێ.

پەریتانگ (باک.): پەپوولە.

پەریجار (باک.): گەلێجار، زۆر جاران.

پەریجان: ناوی ئافرەتانە.

پەریخان: شازادەی پەریان. پادشایی پەر یان.

پەریرەش (باک.): جوورە گەنێکە.

پەریرەشک (باک.): شەیتان.

پەریروو: پەری ڕوخسار، جووان، زەری، نێوی ئافرەتانە.

پەریز (هۆر.): ئەردیوان.

پەرێز: زەرییەکە دەغڵی لێ درووابێتەوە تەنها بنی لاسکی دەغڵەکە بەقەد بستێک یا قولانجێکی لە زەری دا مابێتەوە، قەرێز. (بـاک.) بسـام، پرێزە. جار. پارێزگە، بۆسە.

پەریزاد: نێوی ئافرەتانە.

پەریزادە: خاتوون، ناسک، لە پەریان بووە. جووان وشۆخ و شەنگ.

پەری ژیان: ژیانێکی خۆش وەکوو زیندەگانی پەریان.

پەریسار: چەشنی پەری، وەکوو پەریان.

پەرێش: پەشێو، پەرێشان.

پەریشان: شان وپایە وەکوو پەریان، شێخ ئەحمەد جزیری دەڵێ: پەریشـانم پەریشان.

پەرێشان: بلاو، پەراگەندە، ئاوارە، داوداو، تاتا، پەرێش، پەشێو، پەراش. خەمناک، بەدبەخت، چارەڕەش، لێ قەوماو، دەستە پارچە، گردەنشین، ڕەت بلاو، خاکسار، خاک بەسەر، (باک.) کوڵەوار، پۆشمان، پەلیشان، کەیل، کارتێکچوو، هەژار، بۆژە، بۆژما، ناکۆک، شێواو، پەژارە، شپرزە، بێ پەرگال، بێ قرار، بێ ئاپۆر، ژوولیاگ، پەژێو، پەرێش. ـــ بوون: شێوان، فەلشین، پەلیشین، تێکچوون، چـارەڕەش وکلۆڵبوون. ـــ کردن: پەلیشاندن، فەلشاندن. چارەڕەش وکلۆڵکردن، شێواندن. نـاوی نێرینانە. ـــ ی: شێواوی، پەژارەیی، خاکسەری. (هەورا.) ناشەف.

خـاک بەسەری، خـەمناکی، بەدبـەختی، چارەڕەشـی، لێ قـەوماوی، شپرزەیی.

پەرێکە: پێر، پێرێ.

پەرێگەردن: ئافرەتێکە گەردنی وە گەردنی پەریان بچێ.

پەریمێرگ (باک.): شەیتان، پەری ڕەشک. گیان.

پەڕین: چتی تووڕت وناسک، کە پارچەی لێببێتەوە دەڵێن پەڕی، پەڕین چاوگەکەیەتی. جووت بوون، گانکردن، لێهاتن، بۆ ئەسپ و نێرەکەر و سەگی بـەکاردەبرێت، سوواربوونی نێر لـە مـێ. کێشان و تـرازان و دەرچوونی چت لە جێی خۆی، لـە گۆجوونی ئـەندام بـەهۆی سـەرماوە. بازبردن، بازدان، قەڵەمبازدان. باڵگرتن، فڕین. هەڵگەڕانی شیر.

پەریناز: نێوی ئافرەتانە.

پەڕینە خووارەوە: دابەزین، داوەزین.

پەڕێنەر: لێ فڕێدەر، لێکەرەوە. گانکەر، گان پێکەر.

پەڕینەقورگ: دڵکەفتن، پەڕینە گەروو.

پەڕینە کۆڵ: سوواربوون.

پەڕینەوە: تێپەڕین بەسەر ناورێکیدا، ڕۆیشتن. لە ڕووشە و گێچەل ڕزگار بوون. بازدان، بازبردن، پەڕین. ووشکبوون.

پەڕێندراو: وولاخێکی نێرە، کە سوواری مێیینەی چەشنی خۆی کرابێ. پەڕێنراو.

پەڕێنراو: پەڕێندراو.

پەرپوەی هەندەران: دەربەدەر، ئاوارە.

پەڕیو: وولاخێکی نێرەیە، کە سوواری مێیینە بوویێ. لێکراوەوە، فڕێدراو.

پەریویت: (ژاوە، هـەورا.) بۆ تۆ، سەبارەت بـەتۆ. بۆ خۆت، (هـەورا.) پەێویت. (دەر.) ڕاخووەت.

پەز (باک.): ئاژەڵی بچووکە بە مەڕ و بزنی دەڵێن، مێگەل. لە هـەندەک شـوێناندا بـە مـەڕیش دەڵێن. جوورەکـانی بـزن و مـەڕ لـە شـێوەزاری شارەزووردا: (باک.) پەزێ ڕەش: بزن. (باک.) پەزێ بزن: بزن. پەزێ سپی، پەزێ مێشینی(باک.): مـەڕ. پەزێ چاف ڕەش: جوورە مەڕێکە. پەزی سۆر: جوورە مەڕێکە. پـەزی زۆزان: مـەڕی کێوی. پـەزێ بـەرازی: جوورە مەڕێکە.

پەزان (ڕۆژ.): بەزین، بەرگە نەگرتن، بەرانبەری پێنەکران.

پەزاندن (ڕۆژ.): بەزاندن، بەسەردا زاڵبوون.

پەزانن (ئەردە.): لێنان، کولاندن.

پەزاو: دوورئاو، ئاودانی شەتڵە بۆ جاری دووەم.

پەزەکێفی: بزنە کێوی.

پەزکۆڤ: بزنەکێوی.

پـەزووداں (بـاک.): تـاریک و ڕوونـی بـەیانی. بـەیانی زوو.

پەزیا (فه.): کولاو.

پەزیان (ئەردە.): کولان.

پەزیو (فه.): لێنراو، چێشت، کولاو، (فه.) پەزیا.

پەزێ بەرازی (باک.): پەزی چاڤ ڕەش.

پەزی چاڤڕەش (باک.): پەزی ڤەرگاش، پەزی بەرازی، جوورە مەڕێکە.

پەزیرایی (هەورا.): ڕێزگرتن، نووده و پەراییگرتن.

پەزێرە: شەومانده، شەومەنە، پەسمەنە. چێشتی کۆن، پەسێرە، چێشتی ماوەوەی شەوێ.

پەزیزانگ (باک.): چیکلدانە و سیقەتۆرەی کەڵەشێر.

پەزیشک: پزیشک.

پەزیشکە: کونجرکە، قونجرکە، نووسەکە، کە بە جلکەوە دەنووسێ.

پەزی ڤەرگاش (باک.): پەزی چاڤ ڕەش، جوورە مەڕێکە.

پەزین (ئەردە.): کولان، لێنران. کولاندن، لێنان.

پەزیو (ڕۆژ.): بەزیو. (ئەردە.) لێنراو.

پەژ (باک.): لق و پۆپی داران.

پەژاج (باک.): مامان. (باک.) ـــی: مامانی.

پەژارە (هەورا.، جەبا.، فە.): خەفەت، خەم، پەرۆش، ئەنوو، پۆکەپۆک بۆ چتێک. بیر، هۆش.

پەژەڵ (باک.): دڕک ودالّ، لکی شکاو.

پەژچاندن (باک.): هەڵبەزاندن، هەلقولاندن.

پەژراندن (باد.): بەپیرەوەچوون.

پەژڤا (باک.): هاندەر، فیتدەر.

پەژقاندن (باک.): پێ هەلقوڕاندن. بپەژقینە: پێی هەڵقوڕێنە.

پەژقین (باک.): هەڵقوڕاندن. بپەژقە: هەڵقوڕێنە.

پەژک: دەستە چیلەی ئاوور.

پەژلاندن (باک.): گەڵای داران هەڵگرتنەوە. بپەژلینە: گەڵای داران هەڵگرەوە.

پەژلانۆک (باک.): دەرمانی بەر، دارووی گەرماوێ.

پەژم (هەورا.): خوری.

پەژمردە: پەژموردە.

پەژموردە: پەژمردە. گیان لەبەر و یا گوڵ و شیناوەردی، کە چرچ و ژاکاو و سیس و کز بێ، ژکیاگ. پەشێو، خەمگین، تەمین، خەمبار.

پەژمینە (ئەردە.): کەرەکیفە، کەرەوول، کەروو.

پەژن (باک.): تەقە، ڕەقە، دەنگ. ـــ کرن: تەقەکردن.

پەژنک (باک.): لکی گچکەی داری ووشکە.

پەژیراندن: ویستن، هەڵگرتن.

پەژیک (باک.): خەلف، لکە داری یەکسالانەیە.

پەژینە (ئەردە.): کەرەکیفە، کەرەوول.

پەژێو (ئەردە.): پەشێو.

پەژیوان: پەشیمان. ـــی: پەشیمانی.

پەس: ئیتر، ئەمجا، ئەوجا. (لو.، فە.) نزم، پەست، چاڵ، نشێو. گچکە، بێ ناو، سووک. (زەن.) مەڕ.

پەسا: پێ خووێ یەک قوڕ بۆ سواغ کردن. کەرەستەی دۆڵمە و ئیتر.

پەساپەس: پەساپەسا، پەیاپەی، پەیتاپەیتا، یەک لە دووی یەکتری.

پەساپۆرت: ودمنایەکە وەردەگیرێ لە دەوڵەت بۆ ئەوەی بە ئازادی هاتوو چۆی وولاتانی بێگانان بکرێ.

پەساخوڕ (ئەردە.): پاشاخوڕ.

پەسار (باک.): بەندەر، پەسارگە، میناى دەریا، ڕێگای بەردچن لە کەنارەوە بۆ نێو دەریاو بۆ لای کەشتیان. پەناگا، ڕێگای قایم لە دەشت و کێواندا.

پەساردن: هەڵپەساردن.

پەسارگە: بەندەر، میناى دەریا، ڕێگایەکی بەردچنە لە کەنار دەریاوە بۆ ناو دەریا و بۆ لای کەشتی. جێگایەکە چتی پێ هەڵپەسێردرێت. شاخێکە لووتکەکەی بە لایەکیدا خوواربووبێتەوە.

پەساکردن (ئەردە.): خووساندن.

پەساو (ئەردە.): پاشاراو.

پەسای پەس: بسابەس.

پەسە (ئەردە.): ئەو چتانەن، کە خوواردنیان لێ دروست دەکرێ وەکوو ئاو و ئارد بۆ نان.

پەسەرپێرارەکە: بەسرپێرارەکە.

پەسەرپێرەشەو (ئەردە.): بەسرپێرەشەو.

پەسەرپێرەکە: بەسرپێرێ.

پەسەک: پەستەک.

پەسەن: پەسند، پە، بژاردە. ـــ کردن: پەسندکردن.

پەسەناز (ئەردە.): پاشەکەوت.

پەسەند: پەسەن، پەسند.

پەسەندکەردەی: پەسندکردن.

پەسەندکردن: پەسندکردن.

پەس بوون (ئەردە.): دانان، دۆڕاندن.

پەسپەسەکلێ (هەورا.): جاڵجاڵووکە.

پەسپەسەکلێ

پەسپەسەکۆنە (هەورا.): جاڵجاڵووکە، مێشەگرە.

پەسپەسەکۆڵێ (هەورا.): جاڵجاڵووکە.

پەسپەسەکەرە: داعبایەکی زەردی چنگنە وەرە جاڵجاڵووکەی دەچێ.

پەس پەندە (باد.): مرۆی بێ ناو و کەم نرخ.

پەسپۆر(زا.): ئافرەتی چەنەباز.

پەست: نزم، سووک، هەرزە، بێ شەرم، حیز، کوورنەبەش، (باک.) بێ باڤ، کەم، پاڵکەتی، دڵنزم، زربەهە، تووین، پاکوت، زنخ، کەم نرخ، بێ ناو. ـــ بوون: بەپەرۆش وکز بوون. ـــ کردن: نزم و سووک کردن.

پەستاپەستا: بەبێ پسانەوە، یەک لەدووای یەکتری، ڕەوەندان ـــ گەرمێن و کوویستانێ دەکەن.

پەستان: پەستن، داپەستن، پەستارتن، پەستانەوە.

پەستانەوە: پەستینەوە، کوتانەوەی چتی خاو وفش تا توندبێ.

پەستاندن: پەستان.

پەستاندنەوە: پەستارتنەوە.

پەستاوتن: پەستان، داپەستان، داپەستاوتن، داگرتن، پەستینەوە، پەستانەوە. تێ ـــ: تێ ئاخنین، تێ ترنجاندن.

پەستاوتنەوە: پەستاندنەوە.

پەستە: پەستەک.

پەستەک: (ئاک.) پەستە، کەرک، (زێ.) چۆخ، (هەورا.) پەسەک، پۆشاکێکە زۆرتری لە مەرەز یا کورک دروست دەکرێ و بێ قۆڵ و ئەستوورە و وەکوو سیخمەی وایە لەسەر هەموو بەرگێکی لەبەر دەکرێت.

پەستەکفیشەک: وەکوو سیخمە لەبەر دەکرێ و هەندێکیش بەتەنیشتی زینێ یەوە دەکەن. فیشەکدانی پەستەکی، جوورە فیشەکدانێکە وەکوو پەستەکی دروستدەکرێ.

پەستەکوڵە: کۆبوونەوەی ژن وپیاوی دێیەکە لەناو تیرەی ئاکۆ بۆ سوونەوەی پەستەک و فەرەجی هەر شەوەی لە ماڵێکی.

پەستەوان (باک.): پسوولەی تێپەڕینێیە. دەستوور. پەساپۆرت.

پەستەوەلات (باک.): جوورە گۆرانییێکی کوردییە.

پەست تر: نزم تر، هەرزە تر.

پەست ترین: نزم ترین، هەرزەترین.

پەستران: داپەستران. لەخۆوە ئاخنران.

پەستراو: داپەستراو، داپەستوو، پەستوو، ئاخنراو، هەلاخنراو، کوتراو، داکوتراو.

پەستراوە: پەستراو.

پەستریێر (هەورا.): بەسریێری.

پەستریێرار (هەورا.): بەسر پێرار.

پەستک (بار.): قەزوانێکی کوشراوی وایە، کە ڕۆنی پێوە نەمێنێ، مرۆیان لە نێو دۆشاوی دەکەن وەیخۆن و بە وولاخانیش دەدرێ.

پەستن: پەستان، پەستین، پەستینەوە، پەستانەوە.

پەستنەوە: پەستانەوە.

پەستوو: پشت، پشتەوەی ماڵ. هەلاخنراو، پەستراو، ئاخنراو، داپەستوو، داپەستراو.

پەستی: نزمی، کەمی، ناکەسی، هیچ وپووچی. تەرک، دڵنزمی. خەفەتباری، خەمباری.

پەستین: پەستن.

پەستینەوە: داپەستاوتن.

پەسخەل (باک.): لاسایی کەرەوە، قەشمەرجار. (باک.) ـــ ی: لاسایی کردنەوە، قەشمەرجاری.

پەسدان (ئەردە.): دانەوە، دوودانەوە، گیراندنەوە.

پەسران (ئەردە.): داپەسیان، پەست بوون. نووستن، فس خواردنی باڵندەی مێ بۆ نێرینەکەی.

پەسرۆیین: دواڕۆیین، دواکەوتن.

پەس سەنن (ئەردە.): ئەستاندنەوە.

پەس سەندن: ئەستاندنەوە.

پەسقەرەوڵ: قەرەوڵی دووای لەشکر.

پەسقەلە (باد.): مرۆی پاسقاڵ.

پەسکەفتن: دوواکەتن، پاشکەوتن.

پەسلان (باک.): ڕۆژی هەرەدووایی، قیامەت، جێگای هەرەدووایی. لان.

پەسمەنە: پەسمەندە، پاشماوە، پاشخووانە.

پەسمەنەی ئاڵف: پاشماوەی ئالیک.

پەسمەنەی ئاو: پاشماوەی ئاو.

پەسمەندە: بڕوانە: پەسمەنە.

پەسن (باک.): پاسین، هەڵنان، پێ هەڵکوتن. پەسند.

پەسناندن: پەسندکردن.

پەسند: پەسن، پەسەند، کێش، خووەشک، پەسن. بەجێ، بجە، بەرژەوەند، دخووەز، دڵپەرژیر. ـــ بوون: کێس بوون. ـــ کردن: ڕا لێ بوون، پێچاکبوون، هەڵبژاردن.

پەسندان (باک.): پێ هەڵکوتن.

پەسندی: چاکی، ڕا لێ بوویی.

پەس نشین: دوواکەوتوو، خووارەوە هاتوو، بەرەودووا. ـــ ی: دواکەوتوویی.

پەسنۆیی (باک.): بەخۆفش، کەسێکە بەخۆی هەڵبلێ.

پەس نیشتن: دوواکەوتن، خووارەوەهاتن. پاشە کشێ، هەلاتن.

پەسوا پەسی (ئەردە.): پشتاوپشت، پشتەودووا.

پەسوان (کۆ.): خێوتن، خێوان. ڕێکەوتن، ڕێککەوتن.

پەس وبلن (ئەردە.): چاڵ وچۆڵ، چاڵچاڵ.

پەسی (ئەردە.): دانان، دانیان، دۆڕاندن لە قومار‌دا. چاڵی، چالایی، داکەفتەگی، داکەوتوویی. (ئەردە.) ناکەسی، لێ کەوتوویی، لێکەفتگی.

پەسیرە: قۆرە، (کۆ.) پەسیلە، بەرسیلە، ترێی نەگەییوو. هاڵە.

پەسێرە: شەوەمەندە بریتییە لە چێشت کە لەشەودا بکرێت و بمێنێتەوە بۆ ڕۆژ.

پەسیرەمارانە (دەر.): ترێ مارانە.

پەسیسە (شا.، هەورا.): تەروو. چتی نێچگار زۆر سارد لەبەر ساردی وەی دەچووێنن، دەڵێن: دەڵێی پەسیسەیە هێندە ساردە، یا وەکوو دەمی مردووی ساردبۆتەوە. (ڕۆژ.) چتێکی شلی هێندە کوڵاوە، کە ئاوەکەی هەڵێنجرابێ، جا شلە برنج بێ یا شلە ساوار.

پەسیف (باد.): هەلامەت.

پەسیلە (هەو.، کۆ.): قۆرە.

پەسیو (موک.): پەنا، قەف، هەنووان، بابهێر، بابوهێر، (باک.) بابوێر. جێگایەکە با نەیگرێتەوە، قوژبن. پەنا، داڵدە، (خۆ.) پەناڵ. (هەو.) هەلامەتدار، باهۆر، ئارسم، پەتا، درم، پەسیف. ـــ ی: هەلامەت.

پەش: بەشە، بەهرە. (باک.) ڕەشانگ، دەنگێکە گاجووتی پێ دەردەکرێ.

پەشام (ئەردە.): ئاماس، پەنام، هەواکێشان.

پەشانۆ: پەرێشانکار، پەرێشانکەر، بەپێی بەیتی بارام و گوڵندام.

پەشە: مێشوولە، پەخشە، توفانە.

پەشەبەن: پەشەبەند.

پەشەبەند: کوللەی مێشوولە، پەردەی تەختی خەو.

پەشەن: پەشەنگ، ناوی باوکی (ئەفراسیابی) یە.

پەشتان (ئەردە.): دەستەملان، ملەما، دەست لە گەردن.

پەشت نێڵقای (هەورا.): پشت ئێشان.

پەشتەپەشت: کاری پڕوپووچ، ووتەی پڕوپووچ، خۆتێهەڵسوون، خۆ لەکارێک هەڵقورتاندن، خۆتێهەڵقورتاندن.

پەشتەماڵ: پشتەماڵی گەرماوێ لە بەخۆوە دەگرێ. فۆتە. دەستەبر.

پەشت مل (هەورا.): پشت مل، پژمل.

پەشتن (بالە.): ڕستن، ڕێستنی خوری و لۆکە و ئیتر.

پەشت وملی (هەورا.): پژمل.

پەشک (باک): پریشکی ئاووری. دڵۆپەی ئاو و چتی تر.

پەشلاندن (باک.): پەرش و بلاوکردن. بپەشلینە: پەرش و بلاوکەوە.

پەشلین (باک.): پەرش و بلاوبوون. بپەشلە: پەرش و بلاوبە.

پەشم (زەن.، ڕۆژ.): خوری. ئاخۆتنی بێ نرخ: ئەم قسەیە لەلام پەشمە.

پەشمە (زێ.، بار.): ڕانک.

پەشمەک: جوورە شیرنیاتێکی داوداو و ڕیشاڵ ڕیشاڵە وەکوو خوری شێ کراوەوە وایە.

پەشمەنە (فە.): پاشماوە.

پەشمین: چتێکە لە خوری دروستکرابێ.

پەشمینە: پەشمین، بەنین بەپێچەوانەی دەزگین واتا پەلاس، بەڕە، کە لە خوری دروستکرابێ.

پەشووش (ڕۆژ.): خاکێکە سستەک و خاو و ڕزیو و فشەڵ بێ و هەڵوەرێ، واتا پتەو نەبێ. چتی شێواو ونەرم.

پەشۆک: پەشێو، شپرزە، شێواو.

پەشۆکان: شپرزەبوون، تێکچوون، ئاڵۆزبوون، شێوان، پەشێوان، حەپسان، سەر لێشێوان، سەرسووڕان، شەپۆیان. ــ دن: شپرزەکردن، پەشێواندن، شێواندن، تێکدان، سەر لێشێواندن، شەپۆکاندن، حەپساندن.

پەشۆکاو: شپرێو، ڕەت بلاو، پەنزهار، شپرزە، پەشێواو، شێواو، تێکدراو، سەرسووڕماو. گیانداری شپرزەی سەر لێشێواو.

پەشۆکی: شپرێوی، شپرزەیی، پەشێواوی، شێواوی، تێکدراوی، پشێوی، ئاژاوەیی.

پەشۆکیان (ئەردە.): پەشۆکان، جووڕیان.

پەشیلاندن (باد.): ڕووخاندن.

پەشیلین (باد.): ڕووخان.

پەشیمان: پژمان، پۆشمان، (باک.) ژووڤان. پێ لەپاش، بادەرەوە، گەڕاوەوە، (شا.) ژیوان، (جا.، بابا.) پاشگەز، (ئەردە.) بازگەشتەوبووگ. ــ بوونەوە: پشتی دەستگەزتن، سەر لەبەردان، سەرخووە ڤەهاتن، ساردبوونەوە، بادانەوە، گەڕانەوە، وادانەوە. ــ کردنەوە: ژیوان کردنەوە، پۆشمان کردنەوە. ــ ی: شاگەزی، ژووڤانی، پۆشمانی، پێ لەپاشی، بازگەشی، گەڕیانەوە، هەڵگەڕیانەوە.

پەشێو: پەرێش، پەرێشان، پەکەر. ئاڵۆز. شێواو، شپرزە، سەرسووڕماو. واق ووڕماو، شلووق، سەر لێشێواو، پەژێو. ــ بوون: شێوان، شپرزەبوون. ــ کردن: شێواندن، شپرزەکردن.

پەشێوان: شێوان، پەشۆکان.

پەشێواندن: شێواندن، ئاڵۆزکردن، پەشۆکاندن، شپرزەکردن، پشێواندن.

پەشێواو: شێواو، ئاڵۆز، پەشێو، شپرزە، سەرسووڕماو، شلووق، واق ووڕماو، پەشۆکاو.

پەشێوی: پەشۆکاوی، شێواوی، شپرزەیی، پشێوی، سەرلێشێواوی.

پەشێوییان (ئەردە.): پەشێوان.

پەف (باک.): پێکەوە، بەپەف. ــ چوون (باک.): پێکەوەچوون. لێکدان، شەڕ پێکەوەکردن. (باک.) ــ کەتن: وێککەوتن. (باک.) ــ اندن: تەقەکردن، تەقاندن. بپەقینە: بتەقێنە.

پەقاو: تەقاو، تەقیو.

پەقپەقۆک (باک.): دووملاق، قوونێر.

پەقرە (باک.): پێکەوە، تێکڕا، گشت. دگەل هەڤ.

پەقرەج (هەو.، بل.): سەتڵ. جوورە سەتڵێکە.

پەقزک (باد.): بلقی زۆر و ووردی سەر ئاوێیە.

پەقۆ (خۆ.): چێشتی گەفەکوتاوێ.

پەقیاو: تەقیو، تەقاو.

پەقیزۆک (باک.): بلق. دووملاق، قوونێر. (باک.) پەقپەقۆک.

پەقین (باک.): تۆقینی چتێکی، تەقین. بپەقە: بتەقە.

پەک: بەند، تخ، ڕاگیر، تەگەرە، مەحتەلی، دەستەوەستانی. ــ خران: ڕاگیران، بەندکران. ــ خراو: ڕاگیراو، بەندکراو. ــ خستن: تخ تێدان، ڕاگرتن، ژیمرڤەکرن، نەهێشتن، بەندکردن، لە باڵدان، هەڵبەستن، بەرهەڵستکردن، نەهێشتن، پێشگرتن، بەرپێنەوە، دوواخستن. ــ تێخستن: لە کارخستن. ئامرازی سەرسووڕمانە، پەککوو. ــ تێخەر: خەباتکوژ.

پەکان: وێران، کاوول، کەمباخ. پێک و ــ دان: وێرانکردن. (باک.) ــ دن: ڕاپێکردن، ڕاونان. بپەکینە: بڕەوە، ڕاوی نێ.

پەکەر (ئەردە.): پەشێو.

پەکخەر: دڵۆتێخەر، نەهێژ.

پەکخستن: لەکارخستن.

پەکک: پەککوو.

پەککفتن: پەک کەوتن، دامان.

پەککەوتە: پەک کەوتوو، داماو.

پەککەوتن: پەک کەفتن.

پەککەوتوو: دەستە ووستان. داماو، دامنە، پەک کەوتن.

پەککوو: پەکوو، بۆ واق ووڕمانێیە: ــ نەتەوەی کورد چەند ئازا و نەبەزە!!!

پەکوو: (باک.) پەککوو، حەیف، داخ، ئاخ. پێک. وای، داخەکەم، پەکوپۆک، پەرۆش، داخەکەم، بەداخەوە.

پەکووپۆک: پەکوو، حەیف.

پەکین (باک.): هەلاّتن، ڕەوین. بپەکە: هەڵبێ، بڕەوێ.

پەکڕ: کەوە، گەمرە، پەین وشیاکەی داپەستراو ورەق.

پەل: دۆڵ و نێوانی دوو شاخان. پەڕێک قاقەز، کە دوولاپەڕەیە. دۆڵ، شیو، دەرە. (موک.، هەورا.، ڕۆژ.) ئەندام، دەست، قۆڵ و باسک. چووار ـــ : چووار ئەندام. ـــ کوتان: تەقەلادان، پەلەپرووزە، پەلەفڕکێ، جووڵانێکە لە کاتی تەنگانەدا. جووڵانی هەرە دووایییە لەکاتی گیاندانیدا. قەلبە، دەرخک، هەلووک، دارێکی کورتە هەردووک سەرەکانی پەلن. (پیرە.) مرازێکە لە کەرەستەی جووتیدا. قەلّت. ـــ کردن: بڕینەوە، هەڵپرداوتنی سەری هەلووروک و پێنووس و ئیتر، قەدکردن، تەڕەفاندن، لەتکردن، پارچەکردن. بۆ قاپێک و دەفرێکی دەبێ سەر پەل بێ واتا بلاّو، فراوان، گوشاد، قووول نەبێ، سەری بەلای دەرەوەدا نوشتابێتەوە بۆچک. داو، تەڵە، رووشە. بە ـــ وەکردن: تووشی داو و تەلەییێکی کردن. (کە.، بابا. ڕۆژ.) نەوی، لێژ، نزم، نشێوی، دۆڵ، دەرەخڕکە. ـــ بەرد: خڕکە بەرد، دەستە بەرد. گڵمەت، سندەگڵ. توندوتۆڵ، گورج وگۆڵ. پۆلوو، پەنگری ئاگری، پشکۆ. (باک.) بەخت، هات، ناوچەوان. گەلاّ. چەقەسوو، سووار، بێ ئابڕوو، چەختی، چوختی، بێشەرم. لکە دارێکی بڕاوە کە بچەقێنرێ. پەڕی باڵندان. پارچە، لەت، کوت. لق و پۆپی دارو درەختانە.

پەڵ (ڕۆژ.): پەلەبەرد، دەستەبەرد یا کولۆ گڵمەتێکی گەورەیە، کە بهاوێژرێ.

پەلاپیتکە: پەلەپیتکە.

پەلاپیسکە: کرمێکە لەناو تووێی گەلاّی دەغلاّن دەدا زیان بە دانەکەی دەگەیەنێ، پەلەپیسکە.

پەلاّتە (ڕۆژ.): سکالاّ. داوای پێکهێنانی کارێکی لە فەرمانگە یا لە کەسێکی کردن.

پەلاتەمان (باک.): کۆڕ، ئەنجومەن، کۆگە.

پەلاختن: جیق دەرهێنان، فلیقاندنەوە، پڵخاندنەوە. جنێودان.

پەلار (ڕەوا.): پللار، تەشەر، تانووت.

پەلازگ (باد.): گوڵێکە ڕەنگی سپی و سوور دەنوێنێ.

پەلاّس: کووێن، شڕەی ئەستوور و کۆن و دڕاوی هەژارانە، سیپاڵ، سیپاڵە کۆن، پەلاّسی شڕ. کووێنی چادران. ڕایەخ، ڕاییێخ. (ڕۆژ.) جەرگ سووتان. گەروو ووشکی لەتێنوان. بار، پیلۆس. خۆلێکردنە ـــ: خۆلێکردنەپیلۆس.

پەلاّش: پووش وپەلاّش. پووشێکە لە پەنجەکەی بوویێتەوە و کەوتبێ.

پەلامار: حەمبارۆزی، دووکووم، هێرش، هەڵمەت، (باک.) ئێرس. چەماڕۆ، گەمارۆ. شاتاڵ، شڵنگ. دارسکان. ـــ دان: حەمبارۆزیدان، گەمارۆدان، داڕسان، هەڵکوتانەسەر، هێرش بردنەسەر، هەڵمەتبردن، شاتاڵدان، شڵنکدان. ـــ بردنەسەر: پەلاماردان.

پەلاماردان: هێرش بردنەسەر، گەمارۆدان، داڕسان، هەڵکوتانەسەر، هێرش بردنەسەر.

پەلامێز: میز بۆ دوورەوە فڕێدان، پەلەمیزە.

پەلاّن (ئەردە.): ئێسک، ئێسقان.

پەلان: دەستلێدران، نەوازشکران.

پەلاندن: دەستلێدان، نەوازشکردن. بپەلینە: دەستی لێبدە.

پەلاو: پلاّو.

پەڵە: نیتک. بێ ـــ : ئاڤیرە. (باک.) لڤکۆک، لەکە. نیشانە، پڵ، خاڵ، چپک، پنک، نتک. ـــ هەور: پارچە هەور. بارانەییێکە لە کاتی پێویستی پاییز و بەهاراندا بۆ کشتوکاڵ و شیناوەردیان بباریّ و تێراویان بکات. هەوەڵ. سەرپەل. هەربەهۆی ـــ وە عارد و زەوی ڕەق نەرم دەبێ و ئەوسا جووتی لێدەگەڕێ. پارچەیەک لە دەغڵ و ئیتر و پارچەییێک لە زەوی. پارچەییێک لە توتن و بێستان. (ئەردە.) تالووکە، پەلە.

پەلە: پەڵە، هەڵە. تاڵووکە، لەز، تاو، ساتی، هەڵەداو، گوژم، تەووژم، تیژ، دەست وبرد، خێرایی، دەسواکرد. بە ـــ : خێرا، بەهەشتاوی، بەتاڵووکە، چک، بەگوڕ، چابووک، هەڵەدان، بەلەز، پێتمار، (باک.) وەتاو. لنگە تەرازوو. (ئەردە.) داوێنی کاڵاّ. داوێنی شاخ وگرد. پەڕەی قاقەزی. تای چت وەکوو تای بارو تەرازوو. (باک.) شل: گرارا تە پەلەیە: واتە چێشتی تۆشلە. (باک.) پۆلوو، پەنگر. بەرد، پەلە بەردێک.

پەلە ئەساو (هەورا.): پەڕەی ئاشی.

پەلەبزووت: (هەورا.، دەر.) پەلەبزۆت. سەلکە بزۆت.

پەلەپەل: پەڵەوداوان، گوڕەگوڕ. هەڵەهەڵ، تاڵووکە، پەلەقاژە، پەلەو تالووکەی بێ پسانەوە، هەڵەو پەڵە. وەپەلەپەل کەوتن: تاودان. ـــ خستن: تاودان.

پەلە پەلە: پەڕە پەڕە، تۆتۆ، تووێ تووێ. پەردەپەردە.

پەڵەپەڵە: پارچەپارچە. پڵپڵ، خاڵخاڵ، پنک پنک، بەڵەک، پنپنی.

پەلەپچوورکێ: تالّووکەیەکە بۆ ئەوەی خۆ لە چوڕتم و کارەساتێک ڕزگارکردن.

پەلە پرووزە (جا.): پەڵەفڕکێ، پەلکوتان، پەلەکوتێ. تەقەلا، هەوڵ. جووڵانێکە لە کاتی تەنگانەدا، دووامین جووڵانە لە کاتی گیاندانیدا.

پەلەپرووزکێ: پەلەپچوورکێ.

پەلەپرووزێ: پەلەپرووزە.

پەلەپروسکە: پەلەپرووزە.

پەلەپرووسکێ: پەلەپچوورکێ، خۆکوتان بۆ گەیشتنە چتێک و یان لە تێنوان خۆگەیاندنە کانییەک.

پەلەپسکێ (ئەردە.): باڵە شۆڕێ، باڵ فشەوکردن.

پەلەپفە: نانی تیرییە، کە بە ئاوور گەرم بکرێتەوە بۆ ئەوەی سووربێتەوە و ناسکبێ.

پەلەپیتک: پەلەپیتکە.

پەلەپیتکە: (هەورا.) پەلاپیتکە. پتیک. بە هەردووک قامکی دۆشاو مژە بەردێکی بچووک ڕێک کووشین و ئاوێژتن. پڵتۆک. ـــ ی دەمانچە و تفەنگە، کە قامکی دەخرێتە سەری و ئاووردەدرێ.

پەلەپیسە: پەلەپیسکە.

پەلەپیسکە: (هەو.) پەلاپیسکە، پەلەپیسە. کرمێکی ڕەشە لەنێو تووێی گەلاّی دەغڵی دەدات بێ زیانە.

پەلەتک: پەتک، گوریسێکە لە پەتەی دروستکرابێ.

پەلەخ: تووتنی وورد. (باد.) شووێنی پووش وپاوانانە. گیایەکە. (پیر.) پالاّخ.

پەڵەدار: نیشانەدار، خالّدار، پنکدار.

پەلەدار: پارچە دارێکی کورتە.

پەڵەدان: ئەو ئەندازە بارینەیە، کە زەوی خووسـاندبێ و بە ئاسانی جووتی تێدابکرێت و کرە لەگاسنیەوە نەیەت.

پەلەزێ: گوڵە پەمۆ، گوڵە لەبان. گوڵێکی کەوی و کێوییە بە سپی و شین دەنووێنێ، کە ئەو گوڵە پێگەیشت: بزن دەزێ، سەرهەڵدانی پەلەزێ: نیشانەی بزنە زێیە.

پەلەسەنگ (فە.): زۆر و زەوەند.

پەلەسیسە: جوورە نەخۆشییێکە کە لەمێوی بدات چەند گەڵایەکی سیس دەکات بەلق و تەرزەکانیەوە.

پەلەشوانە (سەق.): نێرتکەشووانە، جوورە گیایەکە.

پەلەفرتە: پەلەفرتکێ.

پەلەفرتکێ: بروانە: پەلەفرکێ، پەلەقاژە.

پەلەفرتێ: پەلەفرکێ.

پەلەفرکێ: پەلکوتان، پەڵەشەرێ، پەڵپلاّن.

پەڵەفرکێ: پەلەفرکێ.

پەلەقاژە: پەلەپەل، هەوڵ، تەقەلا. ــ دان: بەهەموو توانایەکەوە هەوڵ و تەقەلادان و چنگ قژکردنەوە لە کاتی تەنگانەدا.

پەلەقاژێ: پەلە قاژە، پەلەکوتێ، هەڵژلیویان، هەڵفلیقیان، دەسویا وەشانن. پلووشانن.

پەلەکردن: تالّووکەکردن.

پەلەکوتێ: پەلەفرکێ، دووامین جوولاّنە لە کاتی تەنگانە و یا گیاندانیدا. دەستکوتانی کوێرە یا چاو ساغە لە تاریکیدا.

پەلەمێزە: پەلامێزە، مێز بۆ دوورەوە فڕێدان.

پەلەندار: دارەدەست بۆ هاویشتن، پلار.

پەلەنگ (لو.): پڵنگ.

پەلەواز (هەو.): سەرەوژێر.

پەلەوەر (بابا.، هەورا.): باڵندە، باڵدار، پەڕەوور، مەل، پەلەوور، مر، پەڕندە.

پەلەوەرگ: پەلەهەوور، ئەو پارچە وورگەیە، کە دەکرێتە گیپە.

پەلەوور: باڵندە.

پەلەوورگ: پارچە وورگی ئاژەڵ.

پەڵە هەوور: گەراڵە، پارچە هەورر، لەکە، تەوقن، تیکە.

پەڵە هوور: پەلەوورگ. ئەو پارچە وورگەیە، کە دەکرێتە گیپە.

پەڵەی بچووک: یەکەمین جارە کە کەمێک بارانە بباریێ.

پەڵەی گەورە: بارانی دووەمە، کە باشیش بباریێ و زەوی و کشتوکاڵ تەواو تێراو و پاراو بکات.

پەڵپ: بیانوو، بیانگە، بەهانە، پرزە، ڕک، وورک. ــ برین: پرزەبڕین. ــ گرتن: بیانووگرتن، بەهانەهێنانەوە.

پەلپەل: پلپل، پارچەپارچە. ــ بوون: پارچەپارچەبوون. ــ کردن: پارچەپارچەکردن، (باک.) تیکەتیکەکردن. ئاخۆتنێکە کە تێکەڵ و پێکەڵ بێ مرۆ تێینەگا. قوڵتەقوڵتی دەنگی کوڵاندنییە.

پەڵپەلاّن (ئەردە.): پەلهاوێژتن بۆ یەکتری، پەڵەشڕی، پەلەفرکێ.

پەلپسکیان (ئەردە.): باڵشۆڕبوونەوە.

پەڵپگر: بەهانەگر. ــ تن: بەهانەگرتن، بیانووگرتن.

پەڵپین: نوشتەی چاو وزاری.

پەڵپینە: گیایەکی ئاوییە و ئاسکە لەناو سەوزاییدا پەیدا دەبێ، گەڵایەکی وورد و ئەستوور و ترشی هەیە دەکرێ بە چێشت. (بابا.، هەو.) پرپرۆکە، پرپرە، (باد.) پێڵپینە.

پەڵت (ڕۆژ.، دەر.، هەورا.): لە سەرمان یا لە تینوان و یا لەبەر نەخۆشی زمان شکان واتا زمان پەڵتبوون و توانای ئاخۆتن نەبوون. لاڵەپتە، لاڵەپەتە.

پەڵتە: پڵتە.

پەڵتەک (فە.): بەردتاش، پاڵتەک.

پەلچەرمە (هەورا.): پەلسپی، وولاّخی بەرزە.

پەلچقاندن (باک.): هاڕین، شێلان. جیق دەرهێنان، فلیقاندنەوە. جنێودان. بپەلچقینە.

پەلچقین: جیق دەرهاتن، فلیقانەوە. بپەلچقە.

پەلچم (باک.): گزرەی گەڵا دارانە بۆ ئاژەلاّن.

پەلچموک (باک.): چەکچەکیلە.

پەڵخ (کە.، جا.): پالاّخ. کوودەڵەی بەرازییە. (ڕۆژ.) جوورە سەگێکی زەلام وگەورەیە.

پەڵخاندن: پڵخاندنەوە. بپەڵخینە.

پەلخاندن (باک.): پڵخاندنەوە، ووردوخاشکردن، پەڵخاندنەوە.

پەڵخە گامێش: پالاّغ. تەمبەڵ، تەڵەو و زگپەرست.

پەڵخور: خوواردنێکە باش نەجووڕابێ.

پەڵخورد: خەرمانێکە لە ژێر گێرەدا قرچەشکێن کرابێ. چتی نیوە ووردکراو. ــ بوون: نیوە ووردبوونی چت. ــ کردن: نیوە ووردکرنی چت.

پەلدان: پەلهاویشتن، بلاّوبوونەوە.

پەلدانک (باک.): پەڕاوی وەدەفتەرێکە قاقەزی تێبنرێ.

پەلساندن (باک.): ووردوخاشکردن، هاڕین، بپەلسینە.

پەلسین (باک.): ووردوخاشبوون. مەلسین.

پەلشاندن (باک.): وێران و کاولکردن، فەلشاندن. ژەهث چراندن.

پەلک: (باک.) بلۆق. (هەو.) گەڵای دار و گوڵ و نیدیکەیە. لقی دارودرەخت. گووفەک، سەرگووێلک، سەرانگووێلک، جێگای خۆڵە مێشییە. پەڕی گوڵی. پێڵوو. ــ ی چاو: پێڵووی چاو. (باک.) هەلووک.

پەڵک: پیلووی چاو. زرە ئەسپیندار، جوورە چنارێکی جەوهەرداره وە چناری دەچی بەلاّن وەکوو وی ڕاست و چاک نابێ و پەلکی خڕترە، بەرەکەشی وە قۆزەی دەچێ و ناخورێ. سوورە چنار.

پەلکە (کەل.، هەورا.): پرچی هۆنراوەوە. پەلیک. گوجی، بەندی کـەوا و کراس و ئیتر.

پەلکەبەدراوە: پەلکەدراوە.

پەلکەدراوە: پەلکەبەدراوە، گیایەکە دوو بست بڵند دەبێ و گـەڵای وەکوو پارەیە گوڵی زەردە دووای گوڵـەکان، کـە وەریـن لـە جێگای وان چتێکی باریک وخڕ دەردەکات وەکوو ئەنگوستیلەی وایە.

پەلکەڕەنگینە: کۆلکە زێڕینە، (سوور.) پەلکە زێڕینە.

پەلکەزێڕینە: کۆلکەزێڕینە، کەوانەییێکی ڕەنگـاو ڕەنگـە لەسـەر ڕووی هەور پەیدادەبێ لە کاتێکیدا، کە خۆر لـە دڵۆپەی بارانەکەی نـاو هەورەکـە دەدات حـەوت ڕەنگی لـێ پـەیدا دەبـێ: وەنەوشـەیی، شـین، لاژوەردی، سەوز، زەرد، پرتەقاڵی، سوور.

پەلکە مێو: گەڵامێو.

پەلکدار: ئاسنێکی دوو پەلی لووت تیژە نەخش وگێڕی پێدەکرێ.

پەلکردن: کەلکردن، قەلکردن. پارچـەکردن، بڕیـن، پـەیکردن. دادان وەکو سەری هەلووکی.

پەڵکو (خۆ.): پاککراو.

پەلکوتان: دەستکوتانی کوێر و چاو ساغ لـە تـاریکیدا. بزێتییـە لـە ڕەنج وتێکۆشان.

پەلکوتن: پەلکوتاندن.

پەلکوتاندن: هەوڵدان، دەستکوتان، تەلاش، تەقەلادان.

پەلکین (باک.): خۆکورووژم هەڵێنان، خۆوێـک هێنـان، بـە چووار پـەلان ڕۆیشتن.

پەلگر (باک.): ماشە، مەقاش.

پەلگرک (باک.): ماشە، مەقاش.

پەلگرۆ: پەلگەزک، (باد.) ماشە.

پەللووس (خۆ.، هەو.): لا لووسـکراوەکەی جگییـە. منداڵی بێ شـەرم و سوورتک. (هەورا.) پلۆس.

پەلم (باک.): پووشل، بێزوبۆ. نەفرەت، موونج.

پەڵمو: ناوساو، پەغاو، پەفیاو.

پەلوو: (دزە.، کـۆ.) لۆلکـە. (بـاک.) ئارخـاڤک. (هـەورا.، کـە.) پەڵوولـە. ئـاردەوا، ئـاردەپێچ، خواردەمەنیێکـە لـە ئـارد و ڕۆن و ئـاو دروستدەکرێ. بۆ کار و بەرخان بەبێ چەوری دروستدەکرێ.

پەڵۆ (باک.): جوورە گەمەیەکە.

پەڵوەشانن: پەڵوەشاندن.

پەڵوەشـاندن: پەڵوەشـانن، پـەلکوتان، پەلـەکوتێ، پەلەقاژێ. گەزارەکێشان، جنێودان.

پەڵووپۆ: هێز وتووانا، هەرەت. پەڕ و تووکی باڵندان، پـەڕوباڵی باڵنـدان، پەڕوپۆ. سامان. لق و پۆپی داروردەخت. مەبەس لـە وەچـە و نەتـەوەی زۆرە.

پەڵۆخ: پۆخڵ.

پەڵۆختە (باک.): شاپڵیتە.

پەڵۆسان: (هەورا.) پلۆسان.

پەڵۆش: بنکەگیایەکی ئەستوورو درێـژ و قژقژاوییـە لـق و پۆپی بـۆ ئـاژاڵان دەردەهێنرێ و بە دەست شێدەکرێتەوە بۆ چاوگی ئاگر. گەوون. (هەورا.) پەرۆش. گیایەکە گەڵای وەکوو گوێێ تاجی وایە و قـەراخی گەڵایـەکانی وەکوو دەمی مشاری و دڕواوییە، چەند گوڵێکی زەردی دڕواوی دەردەکات. کۆڵووی سووتاندنێ هی بن پەڵۆشەیە، کۆڵوو.

پەڵووک: هەڵـەکۆک، ئاڵـەکۆک.

پەلووکە: تەختە ساف، تەختە تیرە.

پەلوو گۆش (هەورا.): بەڵگەی گووێ.

پەلوول (باک.): کولاو.

پەڵوولـە: پـەڵوو. جـووره هەڵوایەکیشـە لــە ئـارد و ڕۆن و شـیرینی دروستـدەکرێ. ـــ باسـووق: پەڵوولـەی باسـوق بـە بادامــەوە. جـووره شیرنیاتێکە وەسجووقی دەچێ.

پەلهاویژتن: پەڵووپۆکردن، پیدرێژی کردن.

پەلهەوێش (باک.): گیایەکە.

پەلهوورک (باک.): پەرانتوو. وورده پەلک.

پەلیار: (ڕۆژ.) بەتوڕە، خووێڕێژک، بەشێواز. (فە.) ئەستونده، کۆڵەکە.

پەڵیت (ئەردە.): هەڵیت، شڕو وور، کەلپەترە.

پەلیس (هەورا.): تیسماڵکێکی پان و تەنک و تیژە.

پەلیسە (باک.): تالان.

پەلی سیاوەشان: (هـەورا.) چەمـە سیاوڵە. قەیتـەران. گیایەکـە گـەڵای وەکوو گەڵای کەرەووزە و لاسکی باریک و درێژە و زۆر ڕەشە لـەبن کاچ وقەلبەزدا سەوز دەبێ بۆ زۆر جوورە دەرمانان بەکاردەبرێت.

پەلیشاندن (باک.): پەرێشانکردن. بپەلشینە.

پەلیشین (باک.): پەرێشانبوون. بپەلشە.

پەلیقان (باد.): پاڵەوان.

پەلیک (هەو.، کۆ.): (باد.) هەلووک. خواردەمەنییەکـە بوویـێ بـە پەسیسە.

پەلیکانێ (هەو.): هەلووکێن.

پەم (ئەردە.): لۆکە، پەمە.

پەمە (ڕۆژ.، هەورا.): لۆکە، پەنبە، پەمۆ.

پەمەتۆمە: پەمۆدانە.

پەمەدان: پەموانە، پەمەتۆمە.

پەمەیی: پەنبەیی، ئاڵی سووک. لۆکەیی، پەمۆیی.

پەمبە: پەمە، لۆکە.

پەمبەیی: ڕەنگی ئاڵ، چونکو وگوڵی پەمۆ ئاڵـە، (باک.) بێزی، (ڕۆژ.، هەورا.) پەمەیی، پەنبەیی. جوورە گوڵێکی ئاڵیشە.

پەمبوو (باک.): لۆکە.

پەمبی (باد.): پەمۆ، لۆکە.

پەمتی (باک.): چێشتی گەنمی شینە.

پەمگ: لۆکە، پەمۆ.

پەمڵەپڕێ (ئەردە.): تفەنگێکە بە باڕووت و پەڕۆ دا گیرابێ بەبێ گوللە.

پەمەوو: (دەر.، باک.) لۆکە، پەمۆ، (دزە.) لۆکەیە لەنێو قوزاخەکەیدا. گیایەکە لە سەرەتای بەهاریدا بەتۆو دەچێنرێت، نیو بەرزن بڵند دەبێ گەڵاکانی کەمێک پانن و گوڵێکی شین دەردەکات لەدوواییدا گوڵەکە دەبێتە قوزاخە تا سەرەتای پاییز دەم دەکاتەوە ناوەکەی پڕە لە لۆکە ئەوجا (لاکۆ) کەر لۆکەچن دەیچنێتەوە و دەیباتە ماڵێ.

پەمووانە: پەمۆدانە، تۆوی لۆکە.

پەمەوودانە: دەنک و تۆوی پەمۆیە.

پەمەوورە: پاموورە. چتێکە ژنان بۆ جووانی دەیکەنە پێیان لە زێڕ یا لە زیو یا لە زەنگیانە و مووروو.

پەمیان: ئاوسان، هەڵامسان.

پەمین (ئەردە.): ئاوسان پەڤین.

پەن: پەند. کەتن، کەڵەک.

پەنا: دەرەتان، رزگارگە، پەناوپەسیو، کەلێن، کولێن، بابوێر، (باک.) ئێوورکە، ئەولەگا، بابوهێر، (باک.) بابهێر، قوژبن، داڵدە، ئەوا، نوواسایە، پەنابا بۆ لێقەوماوان، (دەر.، دزە.) نووان. شەقۆق، شەقووق، قەف، هەمەت، هەنووان. ـــ بردنەبەر: سەرەنێنان. ـــ دان: قەفاندن، داڵدەی کەسێکیدان. بێ ـــ : بێداڵدە، بێ ئەوا، شەقدەر. بێ ـــ یی: بێ داڵدەیی، بێ ئەوایی.

پەنابا: پەنا، پەناگا.

پەنابات: دەشاییە، کە دەکاتە نیو قرانی کوویتستانی و نزیکەی دوو فلسە.

پەناباد: پەنابات.

پەنابەر: هانابەر، پەناهندە.

پەنابردن: هانابردنی لێقەوماوان بۆلای یەکێکی بۆ کارێک یا بۆ پارێزگارییەک، خۆ خستنە ژێر سایەی...

پەناپەسیو: شووێنی خۆ تێدا مەڵۆسکردنە، کە لەبەر چاوان نەبێ.

پەنار (باک.): کانی، سەرچاوە.

پەناگا: پەناگە، داڵدە، سایە.

پەناگە: پەناوپەسیو، پەناگا. ئەولەگا، (باک.) ئیوورکە. پەرگە، جێگای کلا.

پەناگرتن: خۆ خستنە داڵدەی کەسێک یا شووێنێکی ئەدیوەوە. خشتبوونی مانگ و هەڵاتنی بەجۆرێک، کە بکەوێتە دووای ئاوابوونی رۆژ. نیشتن، ئاوابوونی مانگ یا رۆژ. لەبەر بار و گێچەڵان خۆ خستنە پەناوە.

پەناڵ (خۆ.): پەسیو، پەنا، داڵدە.

پەنام: وەرەم، ئاوساو، خۆ خستنە پەناوپەسیوانەوە. (ئەردە.) داپۆشراو. شاردراوە، شاریاگ. ئاوسان، پەڤان. پاشمەد پێوار، پەی سەر، پشتەسەر.

پەنامەکی (ئەردە.): پەنهانی، پۆشراوی، پۆشیدەگی.

پەنامکردن (ئەردە.): داپۆشین، شاردنەوە.

پەنامگا (ئەردە.): پەناگا، مەکۆ.

پەناوپەسیو: کون، قوژبن، پەنا، پەناگە.

پەناهندە: پەنابەر، هانابەر، دەسەداینە.

پەناهێنان: هانا هێنانی لێقەوماوێک بۆلای کەسێکی تا بپارێزرێ.

پەنای بێدەنگ: کەمەیێکە، دەستەیێک بەخۆی دادەنیشن وەستاکەیان لە یەکێکیان دەدا ئەویش لەوی تەنیشتی خۆی دەدا هەربەو جۆرە تا دەگاتە لای وەستایەکە.

پەنەرشکە (ئەردە.): نووسەنەک، پەنیرشک، پەرەنشک.

پەنەرێشکە (ئەردە.): نووسەنەکی.

پەنەزانای (هەورا.): پێزانین.

پەنەمیان (فە.): ئاوسان، هەڵامسان.

پەنەمیو: ئاوساو.

پەنەمیگ: پەڤاو، ئاوساو.

پەنەمین: (هەورا.) ئاوسان. (ئەردە.) پەندەمووسکردن.

پەنەواردەی(هەورا.): دەرخوواردان.

پەنەویارای (هەورا.): پێوەستان، پێوێران، دەرەقەتهاتن.

پەنبە (باک.): رەنگی گوڵ، پەمبە.

پەنبەیی: سوورێکی کاڵە. گوڵێکی ئاڵە.

پەنپوولە (باک.): پەپوولە.

پەنج: پنج، پیودارو. لە قسڵ و لۆکەی کۆن و سپێنەی هێلکەی پێکدێ بۆ پینەکردنی گونج دیزە وگۆزە و کووپەڵەی شکاو. (رۆژ.، باک.) پێنج، بن ـــ کردن: ئازادکردن.

پەنجا: پێنجا (٥٠).

پەنجار (باک.): ئەو گیایانەن، کە دەخورێن.

پەنجاهەم: چتێکە لە پلەی پەنجادابێ.

پەنجاهەمین: پەنجامین.

پەنجایی: دراوێکی زێوینە بە (٥٠) فلس دەچێ.

پەنجە: (دەر.، بابا.) قامک، تپل. پەنجەی دەست و پێیان، ماوەی پانی چووار قامکان. پەنج، (باک.) چیق. لە ـــ دان: بەربەرەکانی کردن. ـــ ی شێری: چنگاڵ. (ئەردە.) چمۆڵە.

پەنجە تووتی (هەورا.): قامکە توتەڵە.

پەنجەر: پەنجەرە. چەند کونێکە لە تۆپی ئاش دەکرێ بۆ ئەوەی، کە زبانەی پەرەی تێبخرێ. لەپ، رۆدە، پاچە (باک.). پێنج رێ، رەنگە لە سەرەتادا پەنجەرە (٥) دەرکی بووبێ بۆیە ناوی نراوە ـــ. چوارچێوەیێکی پڕ لە شووشەبەندە بۆ رووناکی ژووران لەناو دیواری دەخرێت. ـــ ی چکۆڵە: مەرەد، رەواقە.

پەنجەشەڕ (باک.): جوورە قوونێر و کولکێکە. شێرپەنجە، شیرپەنجە شەڕ.

پەنجەشێر: شێرپەنجە.

پەنجەک: پێنج خشتەکی، پێنج لک.

پەنجەکەڵە (دەر.): قامکەگەورە.

پەنجەکێشی: کولێرەیەکی درێژۆکەیە، کە پەنجەی پێدا درابێ لە کاتی بە تەندوورەوەدانێدا بە چەشنێکیدا، کە جێگای پەنجەکان لە کولێرەکەدا دیار بێ.

پەنجەگۆشت (باک.): نەرم.

پەنجەم (هەورا.): پێنجەم.

پەنجەو دڵی ڕەسی (هەورا.): قامکی نێوەڕاستیّ. پەنجەمەڵپێکان

پەنجەی بالابەرزە: قامکی نێوەڕاستیّ، زەڕنەقوتە.

پەنجەی بێچارە: کەیوان، هورمز، بارام، ناهید، سیوەیل (زحل، مشتەری، مریخ، زوهرە، عطارد).

پەنجەی تار: پەنجە دزیاگ، جێژنێکی کۆنی ئێرانیانە.

پەنجەوانە: (کە.، ڕۆژ.): دەستکێش، دەسکێش. (ڕۆژ.) قەیناغ، قامکوانەی تەنەکەی سەپانان. ئەنگوستیلە.

پەنجەوانە

پەنجەمەڵپێکان: پەنجە تێکپەڕاندن.

پەنجەی درباگ: پەنجەی ناز.

پەنجەی مریەم: گیایەکە وەکوو پەنجەی دەست وایە.

پەنج چاوکەی دڵ: پێنج گەنج، پێنج گەنجینە. پێنج چاوەی هۆش: هێزی دیتن، بیستن، بۆنکردن و چێژتن و دەست لێدان.

پەنجەدەری: وەتاغێکە، کە پێنج دەرکەی لە حەوشی یا لە دەرەوە دابیّ.

پەنج ڕۆژە: پێنج ڕۆژەی جیهان، مەبەسی لە هەفتەیێکە بەلاّن ڕۆژی بوون و مردنی تێدا فرێدراوە.

پەنجک (دەر.): قامک.

پەنج گەنجینە: پەنج چاوکەی دڵە.

پەنجووڵە (ئەردە.): چەپۆڵە، چەمۆڵە.

پەنجی نار: ئێلێکی کوردە گەورە و ناودارن لەناو (خەمزر) دایە (٧) باوکن، ماڵی (چەتۆ) بنەماڵەی(پەنجی نارا) بوون. بشاری چەتۆ و جەمیلی چەتۆ بەناوبانگن، بشار لە ١٩١٤دا لەشەڕیدا لە ئێرانێدا کوژراوە بەلاّن جەمیل لە ١٩٢٥ دا بەدەستی ترکان کوژرا.

پەنجیک: پێنج یەک.

پەنج (باد.): چەنگاڵی دڕندانە.

پەنچەر: تایەو چووپی ئوتۆمبیل و بایسکل و چتیترە و کون بووبیّ. ـــ بوون: کون بوونی تایە و چووپی ئوتومبیل و بایسکل وچتیتر.

پەنچک: پەترۆک.

پەند: ئامۆژگاری، تەڕن، مۆچ، مووچیاری، ئامۆژیاری، ڕینۆنی. بەلاّ، گێچەڵ، ڕووشە، کارەسات، کەتن. نەتک، هەتک، سەرکۆنە. بە ـــ بردن: ناموس بردن.

پەندەمووسکردن: ووشەیەکە لە ڕووی قەشمەری و سووکییەوە بەیەکێکی نووستوو دەروترێ، بەنووستنی یەکێک دەڵێن پەندەمووس یا پەندەمووسکرد.

پەندپێدان: تەڕنکردن بە یەکێک، سەرکۆنەکردن.

پەندی (باک.): ئاشکرا، خویا، دیار.

پەندیر (دەر.): پەنیر.

پەندیرە (دەر.): پندر.

پەنزێشکە: نوسەنەکە، نوسەکە.

پەنزەهار: پەشۆکاو، شێواو، پەشێواو، تێکچوو لەبەر زۆری خەم و پەرۆشی.

پەنسە: کەلبەتانی گچکە.

پەنشمە: پێنجشەمە.

پەنشەمە: پێنجشەمە.

پەنک (باک.): ریسێکە لەسەر ماشەر هەڵکرابیّ.

پەنگ (هەورا.): پشوو. پنگ، مەنک، مەند. (موک.) ڕاوەستاو. ـــ خواردنەوە: پەنگاو خواردنەوە، ئێتق خواردنەوە، ڕاوەستان و گەڕانەوەی ئاو بەرەو دوواوە.

پەنگاف (باک.): پەنگاو، پۆنگاو.

پەنگاف: پەنگاو.

پەنگان: پەنگبوون. پۆنگان.

پەنگانەوە: پۆنگانەوە، پەنگ خواردنەوە.

پەنگاندنەوە: پێشی ئاوگرتن، پنگاندنەوە.

پەنگاو: پەنگاف، پنگاف، گۆل، ئاوی مەند. ـــ خواردنەوەی ئاو: پەنگخواردنەوە، پنگانەوە، ئێتق خواردنەوە. (باک.) پەنگهین، پەنگان. بۆگەنبوون.

پەنگەمووس: پەنگڵمێش.

پەنگەمێش: پەنگڵە مێش.

پەنگەوخوواردن: پەنگ خواردنەوە.

پەنگ ئەستێرە (سۆر.): کرمێکە بە شەو ڤوونی دەدرەوشیّ.

پەنگ پێدان: پەند پێدان.

پەنگ خوواردنەوە: پۆنگ خواردنەوە.

پەنگر (ڕەوا.): پۆلوو، پشکۆ، ئاگر. (باک.) پەرەنەستێن، چتێکە ئەشرنەکری ونفوزی تیّ نەکریّ.

پەنگرکێش (خۆ.، ڕەوا.): ماشە، مەقاش.

پەنگرگر: ماشە.

پەنگزین (باک.): هەڵبەزینەوەی تۆپ وئیتر.

پەنگل: پەنگر.

پەنگڵەمێش (ئەردە.): مان، پێش، ڕق، قین، پشم.

پەنگل کێش: پەنگرکێش، ماشە، مەقاش.

پەنگهین (باک.): بەهەوا، بەفیز. پەنگ خواردنەوەی ئاو.

پەنمان (فە.، بابا.): ئاوسان، هەلاّمسان.

پەنماو (فە.، بابا.): ئاوساو، هەلاّمساو.

پەنمای: هەلاّمساو.

پەنمیان: هەلاّمسان.

پەنمیگ: هەلاّمساو، ماسیگ، هەلاّتگ، هەڵهاتگ.

پەنمین: هەلاّمسان، ئاووسان. نوستن بە ڕکەوە، پەنگەمووسکردن.

پەنوور: پەنیرۆکە، پەنیرۆچکە. گیایەکە بۆ تفاقی زستانی وولاّخان دەکرێتەوە گیشە.

پەنهان: نەدیو، چرۆنەک، نیان، پەنی، دەرکەنار، پۆشراو، داپۆشراو، نهێنی، وون، بزر، شاراوە، گوم. چتی وون و نادیار. ـــ بوون: شاردرانەوە، گوم بوون، وون و بزربوون. ـــ کردن: بزرکردن، حەشاردان.

پەنهانی: نیانی، بزری، نەدیوی، وونی. ئاخۆتنێکە یا کردارێکـە بـەنهێنی ئەنجام بدرێ.

پەنی (باد.): دیار، ئاشکرا. پلّ.

پەنییەنی (باد.): پلّپلّ.

پەنێر: پەنیر.

پەنیر: (دەر.) پەندیر. ــ ی کولّاو: شێلیمۆک، بریتییە لـە شیرێکی، کە پـەیت و خەست بووبـێ بـەهۆی هـەوێنێکی تایبـەتیدا، هەوێنەکـەی بـەو چەشنەیە: کاکڵی شیلاووک(شیلاڵ)ی بـەرخی یەکسالّی لەگەلّ سیر و خووێ ووشک دەکرێتەوەو هەڵدەگیرێ بۆ سالّی دادێ.

پەنیرە (هەورا.): پەنیرۆکە. شیرەی دەنکی دەغلّییە، کە کەمێک پـەیت بووبێ و بۆ هەموو شلەمەنییەکی بـەکاردەبرێ، کە کـەمێک پەیت بووبـێ. تۆڵەکە.

پەنیرگشت: (خۆ.) پەنیرۆکـە، پـەنوور، پەنیرۆچکـە. نێرتکی گیـای کرتییە سپی و نەرم و شیرینە دەخورێ، بۆ تفاقی زستانی وولّاخان دەکرێتە گیشە.

پەنیرۆچکە (خۆ.): پەنیرگشت، پەنیرۆکە، پەنوور.

پـەنیرۆک (هـەو.): ئەوشـیلەیەیە لـە نێـو شـیلاوکێدایە. (بـاک.) پەنیرۆچکە، گیای پەنیرگشت.

پەنیرۆکـە: پـەنیرە. پنـدرو پـەیت وتونـد بـۆ هـەموو شـلەمەنێکیش بەکاردەبرێ، کە ڕوو لـە تونـدو پـەیتی بکـات. گیایـەکی گـەلاّ باریکـە گوڵێکی گچکە دەگرێ شیرەییێکی سپی تێدایە وەکوو پەنیری دەخورێ. گیایەکە بۆ تفاقی زستانی وولّاخان دەکرێتە گیشە گەلاّی باریکە. پەنوور، پەنیرۆچکە، پەنیرگشت.

پەوکەی (هەورا.): بۆیە، لەبەرئەوە.

پەوچی (ئەردە.): بۆئەوە، بۆ ئەمە.

پەوکە: بۆ ئەوە.

پەوکی (هەورا.): بۆیە، لۆیە، سەبارەت بەوە.

پەوێنە: بڕوانە: پەوینە.

پەوینە (فە.): پاوانە.

پەه: بەه، بەهبەه. بۆ سەرسوڕمان و بێزاری دەردەبڕێت.

پەها: بڕوانە: بەه.

پەهپەه: پەحپەح، پەح، بەه، بەهبەه.

پەهت: بڵێسە، گڕی ئاگر.

پەهتن (باک.، نەه.، شکا.): چێشت لێنان. بپەهتە.

پەهتی (باک.، نەه.، شکا.): نانی کراو. چێشتی لێنراو.

پەهفان (باک.): قەرەووڵ، کێشکچی.

پەهفانی (باک.): کێشکچێتی.

پەهلەفان (باد.): پالّەوان، قارەمان.

پەهلەفانی (باد.): پالّەوانی، قارەمانی.

پەهلەو: پالّەو، پەهلەوان، پالّۆ، پایەتەختی میرایەتی دومەل و زازایە.

پەهلەوی: ئەو کەسەیە، کە خەڵکی پالە و پالّۆ بن، کە پایتـەختی میـرانی دومـەل و زازان زۆر وێدەچـێ، کـە زازا و دومـەل، دومبـل پەهلـەوی بـن، چەشنی زاراوەی وانیش کۆنە و نزیکی زاراوەی هەورامییە. شارستانی.

پەهلی (فە.): خالّگە، تەنیشت، لاتەنیشت، کەلەکە.

پەهن (باد.): پان، بەرین.

پەهناڤ (باک.): زناو، باتلّاخ.

پەهناندن (باک.): پانکردنەوە.

پەهنایی (باک.): پانی، پەهنی، بەرینی.

پەهنی (باد.): پانیە، پانیّ.

پەهنین (باک.): پان بوونەوە.

پەهیز (باک.): پاییز.

پەهیزۆک (باک.): جوورە گۆرانییەکی کوردییە لـە کاتی تەشی ڕستنێدا بەکار دەبرێ.

پـەهین (بـاک.): شـەق، لەقـە، لووشکە. ــ دان: شـەق و لـەقـە لێـدان، هێرش بردن.

پەی: (هەورا.) بۆ، لـۆ. ــ تۆ: بۆ تـۆ. (باک.) دووا، پاش، پشت. ــ چـوون: دوواکـەوتن، شـوێنکەوتن. پـێ، لاق، پـا. ــ دان تـەردێ: پێداگرتن. ــ ژێ بەردان: وازلێهێنان، بەجێهێشتن. ــ شوێن: پێ بردن: شـوێن بردنەسـەر. دۆن، ڕێگـا. ــ بـردن: پـێ زانـین، دلّ بۆچـوون، ڕێ بردنەسەر، شـوێن هـەڵگرتن. ڕەگی سپی . وورده دەمـاری لـەش، کە بـە هەموو ئەندامدا بلّاوبۆتەوە و جەمسەریشیان بەمێشکەوەیە. بن و بێـخ، قوولّی بنی ئاوە. ــ دان: لە ڕووبارانـدا پێ گەیشتنە زەوی بۆ پەڕینەوە.

پـەیا: (بت.) پیاو، مرۆ. (باک.) پیادە. پەیدا. ــ بوون: پـەیدابوون. هاتنەخوار، دابەزین. ــ کردن: پەیداکردن. دابەزاندن ، هێنانە خوار.

پەیاپەی: یەک لـە دووی یەکتری، بەبێ بڕانـەوە، پەیدەرپـەی، پەیتاپـەیتا، زووزوو.

پەیاخ: (خۆ.) چۆماغ، کوتەک، خوترە، خوترمـە. دارێکی ئەستوورە، کـە بۆ شەڕی دەستبدات.

پەیادە (باک.): پیادە.

پەیار (باک.): پیادە.

پەیاری (باک.): پیادەیی، پیادە ڕۆیی، بە پێیان ڕۆیشتن.

پەیام (هەورا.): وەلّام، پەیغام. دەنگ و باس.

پەیامبەر: تارشە، پەیغامبەر، پێغەمبەر. ــ ی: تارشایی، پەیغامبـەری، پێغەمبەرایەتی.

پەیامنێر: پەیغامنێر، وەلّامنێر، کەسێکە وەلّام و دەنگ و باس بەولاولادا بنێرێ.

پەی بردن: ڕێ بردن، ڕێ پێ بردن، پەی پێ بردن، گومان بردن.

پەی پێبردن: ڕێ پێ بردن.

پەیت (هەو.): خەست، توند، چڕکە.

پەیتاپەی: پەیدەرپەی.

پەیتاپەیت: (باک.) تم، تم و تم.

پەیتاپەیتا: پەیدەرپەی، خێراخێرا. پەستاپەستا.

پەیت و پۆڕ (ڕەوا.): توندوتۆڵ، گورج و گۆڵ لە کاراندا.

پەیتووکە: باڵندەییێکی زرنگ و توندوتۆڵە، کلک هەڵتەکێنە، کلک هەلسەنگێنە.

پەیجە (هەورا.): نەردیوان.

پەیجۆ: پەیخوواز، پەیدۆز، پشکێنە. کەسێکە بە شوێن دۆزینەوەی کەسێک یا چتێکەوە بگەڕێ.

پەیجۆر: (جا.، ئەردە.) پەیجۆ. بۆسە، مەڵاس، کەمین و کەلێن بۆ کار و لە ڕاوێیە. (هەورا.) بە شوێندا گەڕان، وەشوێن کەوتن.

پەیجوور: پەیجۆر.

پەیجووری: بە شوێندا گەڕان، وەدوی سۆراغ کەوتن، پشکنین.

پەیجۆیی: پەیدۆزی، پەیخووازی.

پەیچەڵ: وڵاغێکە لە ڕۆیشتندا هەردوو ڕەفیسکەی پاشووی لێکبدات وەک وڵاخی سەمەنگوڵ.

پەیچێش (هەورا.): بۆچی؟

پەیخام: پەیام، ڕاسپاردە.

پەیخامبەر: پێغەمبەر.

پەیخامکیان (هەورا.): پەیغامنێر.

پەیخەمبەر: پێغەمبەر. ــ ی: پێغەمبەری.

پەیخوواز: پەیدۆز، پەیجۆ. ــ ی: پەیجۆیی، پەیدۆزی.

پەیدا: (باک.) پەیا، دیار، ئاشکرا، پێدا. ــ بوون: سەرهەڵدان، دیاربوون، ئاشکرابوون، خویابوون. زان، لە دایکبوون. ــ کردن: پەیاکردن، خویاکردن، دۆزینەوە. بنگیری، بنجووری.

پەیدابوون: سەرهەڵدان، دیاربوون، ئاشکرابوون، خویابوون. لێ ــ: هۆدانەوە.

پەیدابیەی (هەورا.): پەیدابوون.

پەیدان: نەخۆشیەکە بە هۆی گرانی باری بۆوێنە لە پێی ئێستر سەرهەڵدەدات. پەیدان، بووار، بار. ڕێدانی شوێنێکە لەناو ڕووباراندا، کە مرۆ بتوانێ پێیدا بپەڕێتەوە.

پەیدەرپەی: هەیتاهەیتا. پەیتاپەیت، پەیاپەی، پەیتاپەیتا، خێراخێرا، (کە.) پەیتاپەی. بشێربشێر، (باک.) پێدە. (باک.) تم، تم وتم. لێکدالێکدا. بەبێ بڕانەوە.

پەیدۆز: پەیجۆ، پەیخوواز. ــ ی: پەیجۆیی، پەیخووازی.

پەی دیوار: بندیوار، لەپای دیوار.

پەیر (باک.): پەردە.

پەیڕەو (هەورا.): پەیڕۆ. کەسێکە لە گوفتار یا لە کردارێکیدا چاو لە یەکێکی تر بکات.

پەیڕەوی (هەورا.): پەیڕۆیی، چاوتێبڕین، چاو لێبڕین. ــ کردن: چاو لە ئاخۆتن و کردەوەی کەسێکی کردن.

پەیڕۆ: پەیڕەو. ــ یی: (هەورا.) پەیڕەوی.

پەیروون: پیرۆزە، بەردێکی نرخدارە. ناوی ئافرەتانە.

پەیزەن: مرۆ یا وڵاخێکە لاق لێکبدەن، خۆی بنگێوێ، پاشوو ئەنگێو. گیاندارێکە لە ڕێگا ڕۆیشتندا ئەگەر مرۆ بێ هەردووپێ بە جۆرێکی لێکبدات، کە ڕەقەڵەی قولاپەی بریندار بێ خۆ ئەگەر وڵاخ بێت هەردووک دەستی لێکبدات و دەستی بریندار بێ.

پەیزەنی: لاق لێکدان و خۆئەنگاوتنی مرۆ یا ماڵات و وڵاخ.

پەیژە

پەیژە (بابا.): نەردیوان.

پەیژۆ (هەورا.): سەودا، دڵدارێتی. بەشوێندا گەڕان.

پەیسەر: پێوار، پشتەسەر، پاشملە.

پەیسک (باک.): پایە.

پەیغام: پەیام، وەڵام، نامیلکە، سۆراخ، پەیخام، ڕاسپاردە.

پەیغامبەر: پەیامبەر، پێغەمبەر، وەڵام هێنەر، سۆراخ و وەڵامدەر. ڕاسپێرراو. ــ ی: پەیامبەری، پێغەمبەری.

پەیغەمبەر: پەیغەمەر، پێغەمبەر.

پەیڤ (چی.): قسە، ڕستە، پەیێڤ.

پەیڤاندن (باک.): ئاخافتن. وەدوانخستن.

پەیڤتن (باک.): ئاخۆتن، قسەکردن. بپەیڤە.

پەیڤین (باک.): قسەکردن.

پەیک (باک.): باسک. وەڵام، سۆراخ، پۆسە. چالاک، زیرەک. چەپەر، پۆستە، تەتەر، شاتر، نامەبەر، کەسێکە نامەی مەردوم بۆ ئەم و ئەو ببات. ئەستێرەییێکە لە هێزی کێشندەدا بە دووای ئەستێرەیەکی لەخۆی گەورەتر وەکوو مانگ بۆ زەوی. بەردەستێکی بچووکە هەمیشە لە گەورەکەی جودا نەبێتەوە.

پەیکار: شەڕ، جەنگ. دووای کار، شوێنی کار.

پەیکان : سەری تیر و ڕمییە، سەرە تیژەکەی ڕمب و نێزەیە.

پەیکان چیوەدەس: سەرە نێزە.

پەیکان نێزە: سەرە نێزە.

پەیکاوەر (باک.): پۆستەچی، پۆستەهێنەر، چەپەرچی. (باک.) ــ ی: پۆستەچێتی، چەپەرچێتی، پۆستەهێنان.

پەیکەر

پەیکەر: ڕوو، ڕوخسار، چارە، قەلافەت، بەشەن. ئابیدە، کۆتەڵ.

پەیکەرە: ڕەوروشت، یاسا.

پەیکەرتاش: ئەو کەسەیە، کە پەیکەر دەتاشێ لە بەرد و ئاسن. ــ ی: پیشەی پەیکەرتاش.

پەیکەرتراش: بڕوانە: پەیکەرتاش. ــ ی: بڕوانە: پەیکەرتاشی.

پەیکەرساز: پەیکەرتاش. ــ ی: پەیکەرتاشی.

پەیکردن: بڕین و داهێنانی چتێک. پێ بڕینەوە.

پەیکۆگەی (هەورا.): بۆ کووێندەرێ.

پەیکوڵ: پەیکوڵە.

پەیکوڵە (جا، ڕۆژ.، هەورا.): گیایەکە پەلکی وەهی نیسکی دەچێ، دڕوێکی خڕ دێنێ و بزن دەیخوا. قونجڕکە، پێکوڵە، زۆرتر لە نێو تووتن و شینایییدا دەڕوێت، مێمڵی تووتن و شینایییە.

پەیکوڵەجاڕ (ڕۆژ.): جێگایەکی وایە پەیکوڵەی زۆر بێ.

پەیکۆی (هەورا.): بۆ کووێ.

پەیکۆی ملی (هەورا.): بۆ کووێ دەچی.

پەیمان: بەڵێن، هەرێنی، پێمان، هەریّ، بڕیە، ژووان، بەڵێن، بڕیار. ـــ بستن: بەڵێندان، بڕیاردان، وەخۆگرتن، گرتنەبەر، ڕێککەوتن لە پەیماندا ریدا. ـــ دان: بەڵێندان، بڕیاردان و دخۆگرتن. ـــ ڕاگر: بەڵێن ڕاگر، (باک.) دەڤبگۆتن. ـــ شکاندن: بەڵێن شکاندن.

پەیمانە: بارە، کاسە، پەرداخ، کێس. پێوانە. پێوانەیێکە بۆ پێوانی دانەوێڵە بە مەن و کەویژ و چتی تر، ئەیار.

پەین: پەیین، تەرسی ووشک. (هەورا.) سەنێر.

پەینە (هەورا.): پەین.

پەی نەبوون: بیّ بن، قوول.

پەی نەدان: پانەدانی ڕووبار و ئاوان بۆ پەڕینەوە.

پەیینگا: سەرگووێلک، گوفەک.

پەیینکە (ئەردە.): ئاردێکە لەسەر کەوڵی بلاّودەکەنەوە تا هەویرە ئەنگوتکی پێوە نەنووسیّ.

پەیوەس: پەیوەست.

پەیوەست: چتێکە، کە بە چتێکی ترەوە نووسابیّ. ـــ بوون: پێکەوە نووسانی چتێک بە چتێکی ترەوە و یا گەیشتنەوە یەکتری. ـــ کردن: پێکەوەنووساندن و یا گەیاندنەوە دوو یا چەند چتێک بەیەکتری.

پەیوەستە (باک.): مندالّی حەوتسالاّنەیە.

پەیوەستی: پەیوەندی. ئامرازی پەیوەندی.

پەیوەن: پەیوەند.

پەیوەند: بەندیوار، پەیوەست، فترورنە، پێوەند. ـــ کردن: پێوەندکردن. موتربە کردنی دارێک لە دارێکی بەری تر. چووزەکردنی درەختێک لە درەختێکی تر.

پەیوەندی: سەروکار، ئاشنایی. بەندیواری.

پەیوێت (هەورا.): بۆ خۆت.

پەیویرستن (دەر.): پێوەستان، دەرەقەتهاتن، پیّ وێران.

پەییز: پاییز.

پەییڤ: بڕوانە: پەیڤ.

پەیین: تەرسەقول، قەرسەقول، تەرسی وولاّخی بەرزەیە.

پەیینجە (ئەردە.): نێردیوان.

پەیینجی: کەسێکە، کە هەر پەین کۆبکاتەوە بۆ سوختی گەرماو و ئیتر.

پەیینکە: ئاردێکە دەکریّ بە گونکەوە لە کاتی کردنەوەیدا بە نان تا بەدەست و تیرۆکەوە نەنووسیّ.

پەیینکێش: پەیینچی، توونەوان.

پیاخ: پەپاخ.

پت: (موک.) نەخت، تۆز، چک، قیچ، کەم، هێچ. ـــ یێک: تۆزێک، کەمێک. ئەوەندەیە، کە بە سەری دوو قامکان هەڵگیریّ لە ئارد و خوویّ و ئیتر. پتە، پەلەپیتکە، بەپشتی پەنجەی دەست لە چتێک بدریّ. (زرا.، ڕۆژ.، لو.) لووت، کەپۆ: دایە پتیا. قامک، تپل. پتە بە قامکی شادە و گەورە لە گووپی کەسێکیدان، (هەورا.) پلتۆک. (باک.) ژیکەڵە، چکۆڵە، قشتیلە، جووان. خۆشەویست، نازدار. بۆ ژن، ئافرەت بەکاردەبریّ بە تایبەتی بۆ ژنی خۆی بە عەرەبی لە جیاتی پتیّ دەڵێن عزیزەتی. (ساڵە.) ناوی قوون، کۆم. چل: ـــ دان: چڵدان. (زا.) نوختە.

پتاپت (زا.): پسەپسکردن.

پتات: زۆر بێژی پڕووپووچ.

پتە: پت، پرتە.

پتەپت: پرتەپرت.

پتەو: قایم، ڕەق، مەحکەم، (دەر.) یەختە. قورس، مایەدار. پەستراو، دووباد، سفت، پەسیاگ، تاتپکێت، کەماچ، خووەشکێش، توورت. مەیلەو ووشک، کزر، پندر. ـــ ی: قایمی، ڕەقی، سفتی، قورسی.

پتپت (باک.): خاڵکوتان. پتەپت، پرتەپرت.

پتپتووک (زا.): چتێکە، کە چەند خاڵێکی ڕەنگاوڕەنگی پێوەبیّ.

پتدان: چڵدان.

پتر: پرتر، پێتر، (باک.) زەهفتر. (باک.) پەرە، بهتر، بێتر، پێتر. زۆرتر، گەلێکجار. فرەجار. ـــ بوون: پەرەسەندن. ئیتر، ئیدی، ئیکە.

پتروو (ئەردە.): پەترۆک، پترووخە.

پترووخە (ئەردە.): قەتماغەی سەربرینان.

پترووکە (ئەردە.): پەترۆک.

پتری: بێتلش، پراهی، (باک.) پرانی.

پتشخووار: کوردان لە پێش ساسانیە فەیلیەکاندا بەکێو و چیایانیان گوتووە ـــ.

پتشخۆر: نازناوی ئەو کەسەبوو لە پێش ئیسلامەتیدا، کە لە دەرباری پادشایەکانی کوردانددا لە پێش پادشادا خۆراکی خواردبیّ، پێشخوور، پێشمەرگە.

پتک: شەمچە، لێخڕێنە، شخارتە. (خۆ.) قامک، تپل، تلی. (ئەردە.) پەلەپیتکە، مووورە، خیرە.

پتکە: پرتکە قورێک یا پیسایێک.

پتکۆ (باک.): پت، قشتیلە، جووان، چکۆڵە، ژیکەڵە. ژن، ئافرەت.

پتلیوی (گۆ.): قامک.

پتۆت: گیایەکی هاوینییە پنجی گەورەیە تا دووبستان بڵند دەبیّ گەڵایەکانی وورد و چکۆڵە و خڕن و شینێکی پڕ ڕەنگە، جلک و بەنی پیّ ڕەشدەکەن. ڕەشکی بە پتۆتی داک ناگاتە دزتی. پتۆت گوڵی بە تۆپەو بە سوور دەنوێنیّ لەبنەوە لکان نادات شیرەکەش و گیایەکەشی زۆر تاڵن، شیرەکەی چەند جارێکی لە چاوی تانەدار کریّ چاکی دەکاتەوە، تاساڵێکیش هەڵدەگیریّ، شیرەکەی بەسەر کلۆشەکریدا بکریّ و هەڵبگیریّ باشە.

پتووپۆز: بڕوانە: پتووپووز.

پتووپووز (ئەردە.): دەم و کاوێژ، دەم و پەوچ، دەم فلّچ.

پتووپوزگ: پڕێسکە.

پتوورکو (کرما.): دارزاو، لەناوچوو.

پتی (باک.): گچکە، ناوی پیاوێکییە. (خۆ.) ئافرەتێکی بیّ سەرەوبەرەیە، پیس و پۆخڵ.

پتیک (ئەردە.): پەلەپیتکە، مووورە، خیرە.

پتیله (لو.): پڵییتە.

پتیوار: پایەماڵ، خراپ و کاوول و پاماڵ. ـــ بوون: کاوول بوون، پاماڵ بوون. ـــ کردن: کاوولکردن، پایەماڵکردن.

پچ (ڕۆژ.): جک، کەم، تۆز، نەخت. ـــ یک: تۆزێک، نەختێک. (باک.) گچکە، پارچە.

پچانن (ئەردە.): چپەکردن، بە بنگوویێ گوتن، بە سرتە ڕاگەیاندن.

پچە (ڕۆژ.): سرتە، سرکە، چپە، چرچە، چتە، فتە.

پچەڕان: پسان، پرچیان، چریان، پچڕان، پچکڕان، پرچان.

پچەڕاندن: پچکڕاندن، پساندن، پرچاندن، چرپاندن، (باک.) پشکووڕاندن.

پچەڕاو: پچڕاو، پساو.

پچەپچ (ڕۆژ.): چپەچپ، سرتە سرت، سرکە سرک، وتووێژی ئەسپایی، پەیڤی نهێنی، کەین و بەین.

پچەڕپچەڕ: پارچەپارچە، تیکە تیکە، پچڕپچڕ، گێرەوکێشە. ـــ بوو لە سەرفیسارەکەس، دژواری و سەختی.

پچیچ: ترشان؛ هەڤیرێ م ـــ یە یانی گەلێک ترش بووە، واتا ترشاوەو هەڵاتووە.

پچڕ: پساو، چتێک، کە بەردەوام نەبێت.

پچڕان: پچکران، پچەڕان، کەرتبوون، تێل، پسانی گیاندار.

پچڕانەوە: پچەڕانەوە،پچکرانەوە.

پچڕانن: پچڕاندن.

پچڕاندن: پچڕین.

پچڕاو: پچەڕاو، پساو.

پچڕاوە: پچەڕاو، چتێکە پچەڕابێ.

پچڕپچڕ: چتێکە لە گەلێ لاوە پچڕابێ، بڕکەبڕکە، تیکەتیکە، قسەی بڕبڕ. کردەوەیەکە، کە سەروبەر نەبێ. کارەکەت ـــ ە: واتە سەروبەرنییە.

پچڕک (باد.): کوللێرەی ناوشکێنە.

پچڕۆک: چتێکە زوو بپچڕێ.

پچڕیاگ (ئەردە.): پچڕاو.

پچڕیان (ئەردە.): پچڕان.

پچڕین: پچەڕین، پچکرین، لێکردنەوەی چتێک لە چتێک بەنهێم، پرچانن، پچڕانن.

پچڕینەوە: پچەڕینەوە، بڕدانی یەکێک لە یەکێک یا لە چتێک، شاڵاو و پەلامار بردنەسەر یەکێک و ڕنینەوەی ئەندامی، ئەستاندنی چتێک لە کەسێک بە زۆر.

پچک (باک.): پیچێک، کەمێک، نەختێک. وورد. ـــ کردن: ووردوخاشکردن.

پچکان (ڕۆژ.): ڕزان، پسان، پچڕان، داوەشان.

پچکاندن (باک.): کەمکردنەوە، کەمکەمەکردن، پساندن.

پچکانراو (ڕۆژ.): پسێنراو، پچکرێنراو، ووردوخاشکراو.

پچکاوە (ڕۆژ.): ووردوخاشکراو، تەنها بۆ پەنیرو چتی وا بەکاردەبرێ. پساو، بزرکاوە، پچڕاوە، ڕێنراوە.

پچکەڵە: چکۆڵە.

پچک پچک (باک.): کەمکەمە، پیچپیچە.

پچکڕان: پچەڕان، پچڕان.

پچکڕاندن: پچەڕاندن، پچکڕاندن، (باک.) بشکووڕاندن.

پچکڕاو: پچڕاو، پچەڕاو، پساو.

پچکڕێن: پچەڕێن، پسێن، ئەو کەسەیە چتی بپچڕێنێ.

پچکڕین: پچەڕین، پچڕین، بشکووڕین.

پچکڕینەوە: پچەڕینەوە، پچڕینەوە.

پچکڕێنراو: پچکانراو، پسێنراو.

پچکۆک (باک.): کەمێک.

پچکۆڵ: پچکۆڵە.

پچکۆلانە: چتی زۆر بچووک.

پچکۆڵە: چتی زۆر گچکە.

پچکین (باک.): بێجگە، کەمبوونەوە.

پچووک: کەمین، گچکە، چکۆڵە، منداڵ، بۆچک، (دەر.) گوڵاڵە. ـــ بوونەوە: گچکەبوونەوە. ـــ کردنەوە: گچکەکردنەوە.

پچووکاهی (باک.): بچووکێتی، منداڵێتی.

پچووکی: گچکەیی، منداڵی، خوودادەستی، ژێردەستی.

پچێ (ڕۆژ.): کەمێ، نەختێ، هەندێ، تۆزێ.

پچین (باک.): شەق تێهەڵدان.

پخ (باک.): زوبری، ڕق، قین، کین، پشم.

پخ: پرخە، دەنگی کەسێکی نوستووە. دەنگێکە بۆ ترساندنی منداڵان لە شوێنێکی نهێنیدا بەکاردەبرێ لە ناکاودا. دەنگێکە بۆ ڕەواندنەوەی ئاژاڵ و ماڵاتان بەکاردەبرێ. ـــ کردن: بەپێ ی زاراوەی منداڵان بڕێتییە لە سەر بڕین. چتی جووان، پەخ، پخە.

پخە (ڕۆژ.): پخ. پەخ، پەخە، چتی جووان، کە چتێک بە جووانی نیشانی منداڵان بدرێ پێیان دەڵێن (پخە) یە.

پخەخ: دەنگێکە بۆ ترساندنی منداڵان بەکاردەبرێ لە شوێنێکی نەدیودا. بۆ ڕەواندنەوەی ئاژاڵ و ماڵاتانیش بەکاردەبرێ.

پخک: پخ.

پخەکردن: بڕینی شت بەگردە، خشت بڕینی چت. سەر بڕینی پەڕەوور و ئاژاڵ لە زاراوەی منداڵاندا.

پدۆ: بروانە: پدوو.

پدوو (هەو.، باک.): پووک، پدی.

پدی (باک.): پووک، پدوو، پدۆ.

پر (باک.): پرد.

پڕ (موک.): داگیراو، ئاخنراو، تێ ئاخنراو. تەژی، تژی، کەیل، تراز، تیکمە، دەفریا چۆڵایێکە لە لێوان لێو چتی تێدابێ. ـــ بوون: تژی بوون، لێوان لێو بوونی چتێک. ـــ کردن: تژی کردن، سیلەکرن، هەشاندن، ڕتماندن، داردابیکردن، ترازکردن. ـــ کردنی جەواڵ: داگرتن، ڕتماندن. (باک.): زۆر، گەلێک. ـــ زان: زۆر زانا. نەکاو، لەناکاو. لە ـــ : لە

ناکاو، لـە نـەکاو. ـــ پــێ بــردن: دەرەقــەتهاتن. چــتی سـفت: ئـەو قاڵبییەتانەکـەی زۆر پـڕە واتـا سـفتە، سـفت، پتـەو. خـاوەند، خێـوی، خودان. ـــ زۆر: زۆردار. پڕجۆش: جۆشدار. ـــ هونـەر: هونەرمـەند. بـڕ، زات. ـــ کێشان: بڕکردن، ڕووهێنان، زاتکردن، ڕووهەڵاوێژتن.

پراش (ئەردە.): پەراش، ووردوخاش. ـــ کردن: ووردوخاشکردن.

پراش پراش: ووردوخاش.

پراهی (باک.): زۆرتر، پتر، پیتر، پراهی. ـــ ا وان: پتری ئەوان.

پراوپڕ: پڕبەپڕ، لێواولێوبوون، تەواو پڕ.

پرە: فرە، پیرە.

پرەپر: دەنگە. فرەفڕ.

پرەنگ (باک.): خوو، ڕەووشت، پیشە.

پرەنگـاندن (بـاک.): خووپێگرتـن، ڕاهێنـان، ڕامکـردن. بپرەنگێنـە: ڕامکە.

پرەنگین: خووپێگرتن، ڕاهاتن، هۆگربوون.

پرەووبووگ: پڕبووەوە.

پرەوەبوون (ئەردە.): پڕبوونەوە.

پرەوکردن: پڕکردن، دڵپڕکردن، هاندان، فیتدان.

پربار: دارێکە بەری زۆر بێ، پڕبەر. دەغلی قەڵەو.

پربەپر: پڕاوپڕ.

پربەدڵ: لـە کانگی دڵـەوە.

پربەر: پڕبار، پڕبەهرە، بەردار، باردار.

پربەلک (باک.): چڕ و پڕ و تێکەڵاو، دارستان و گیا.

پربەها: نرخدار، بەهادار، زۆر بەبەها.

پربوون: تژی بوونی حەوز و ئەستێڵ لـە ئـاو. ئـاووس بوونـی ئـافرەت و مالاّت.

پربوونـەوە: لێواولێوبوونـی ئامـان یـا دەفرێـک بەرەبـەرە. تـێر خـواردن و داکەوتن.

پربێژ: زۆر بڵـێ، چەنـە سـووک، چەنـەباز، سـازندە. ـــ ی: زۆر بڵێیـی، چەنەبازی.

پرپا (ڕۆژ.): پڕپێ.

پرپار (باک.): پڕپرە (گیایەکە).

پرپە (باد.): هەزارپێ.

پرپر: لێوڕێژ، تێکمە، لچان، لیپان.

پرپـرە: گیایەکە، (ڕەوا.) پڵپینـە. (خۆ.) پڕپینـە، گەپڕۆکە، (سـوور.) پەرپینە، (دەر.) پەڵپینە، چۆچە، گیایەکە، کەسێکی، کە هەتاو بردبێتی خۆی پێبشواو بیخوا پڕسوودە. جووره خشڵێکە، پلپلەی زێڕ یا زیوی ئێخەی کۆڵۆجان و گوواره پڕ گوڵی. پلپلە، بەرپینە، پڕپڕۆک، پەرەنگ.

پرپرس (باک.): ڕاز ڕانەگر، چاڤ زێلک، ئاشنا، ئاوێزە.

پرپرۆک (باک.): پڕپرەی زێڕ یا زیوە.

پرپریک (باک.) پەپوولە. (زا.) گیایەکی بەهارییە.

پرپزەک (باک.): گیایەکە.

پرپش (باک.): زیندەوارێکی پێ زۆرە لـە شوێنانی سێبەردار و تـەڕدا دەژی.

پرپۆڵ (ڕۆژ.): نێوماڵ. پارچەی کۆنی شڕ، تیتۆڵ. مرۆڤی بێ کـەلک و چەپەڵ.

پرپۆڵـە: ئـارد و ئـاو بـە تێکـەڵاوی دەکرێتـە گرمۆڵـە گرمۆڵـە، دەیـدەن بـە جووچکەی مریشکان چونکوو جووجیلە، کە تازە لە هێلکە بێتەدەرێ دانی بۆ قووت نادرێ.

پرپێ: پڕپا. پێڵاوێکە نە گەورەو نە گچکە بێ بـەڵکوو کوتوومت پڕ بەپێ بێت. (باد.) هەزارپێ.

پرپیاکردن: پڕپێداکردن، پڕدان.

پرپێداکردن: پڕپیاکردن، تێرۆهاتن، لـە پڕاڤراندن، پڕدان.

پرپیشە: پیشەدار، خاوەند کارێکی زۆر.

پرپێنە (سوور.): (دەر.) پەڵپینە، پڕپرە، گیایەکە دەخورێ.

پرت: (ڕەوا.) نەخت، تۆز، چک، پیچ. ـــ ێک: نەختێک. وورده تووکی باڵندانـە، پـەڕی بـاڵندان، گـەندە تـووک. (بـاک.) دەنگـی فـڕەی بـاڵی باڵندانە؛ چووک گۆ پرت و فڕیا: چۆلەکە پرتەی کرد و فڕی. (باک.) تڕ. (باک.) قەڵەو.

پرتاپرتا: ڕاکردنی یەک لـە دووای یەکتری بە پرتەپرت.

پرتاف: پرتاو، ئاوڕژتن، توورڕدان.

پرتافاندن: فڕێدان. تاراندن، تەرەدووانیان، ڕاونان.

پرتافیان: بروانە: پرتافیان.

پرتافین: ڕاکردن، دەرچوون، هەڵاتن.

پرتاڵ: ڕینگـوڵ، پرتـۆڵ، ڕینـدۆڵ، پرتووکـار، پارچـەی شـڕ، پرتـک، پرووبیتاڵ، پرچک، (سـەق.) پرتۆک، کۆنـە. (بـاد.، فـە.) کـەل و پـەل، کووتاڵ.

پرتاڵە (ڕەوا.): هێشووە ترێی دەنک بلاو.

پرتاندن: قرتاندن، فڵتاندن، پۆلاندن.

پرتاو: ڕکێف کوت، بە تالووکە، بـە هەڵـەداوان، غـار. ـــ کردن: بـە پەلـە غاردانی ووڵاخی سوواری.

پرتە: پرتەپرت، مرتە، جنگە، فرتە، فڵتە، بۆڵە، قرتە، پتە، پندە، بۆڵـە، کوتە. لێدانی دەمار. جووڵانەوەی گڕی چرا.

پرتـەپرت: مرتـەمرت، پنـدە، کوتـەکوت، گۆتـەگۆت، جرتـەجرت، جنگـەجنگ، پندەپند، بۆڵـە بـۆڵ بـە ژێـر لێوانـەوە، ئاخـەفتن لـەخۆوە، ڕنگەرنگ، پتەپت، پستەپست، فڵتەفڵت، (دەر.) ترمەترم.

پرتەقاڵ: نارنج.

پرتەقاڵی: ڕەنگی پرتەقاڵی.

پرتەقاندن: (باک.) فلیقاندنەوە، پرچکاندن.

پرتەو (هەورا.): ڕووناکی. ترووسکە، ڕەوشنایی.

پرت پرتە (هەو.): ووردە برنج.

پرتدان (ئەردە.): پەرتدان، فڕێدان.

پرتر (باک.): پتر.

پرتک: جل و بەرگی کۆن، کۆنە، پڕوپیتاڵ. گەندەتووک، پەڕە وووردەکانی باڵندانە. پارچەیێکی گچکەی پیسایی مرۆڤانە.

پرتکان: پرچکان.

پرتکاندن: پرچکاندن، ئاوەڕووتکردن، پەڕ و تووک لە باڵندە کردنەوە. بپرتکینە.

پرتکاو: پرچکاو.

پرتکە: پنتک، پارچە پیسایێکی مرۆیانە. پارچە، وووردەی چت.

پرتکەپرتک: پارچەپارچە، ووردەووردە.

پرتک پرتک: پارچەپارچە. پارچەپارچە پیسایی مرۆیان.

پرتکردن (ئەردە.): فڕێدان.

پرتکیان (جا.): ڕزین، تولانەوە.

پرتکین (باک.): (باک.) پرچکین. ئاوەڕووتکران.

پەرت وپەلا (ئەردە.): چتی هیچ و پووچی بلاوبووەوەی ناومال، هیچ و پووچ.

پرتۆک: کۆکەرەوە و بلاوکەرەوەی پیتانی چاپخانە. (سەق.) ڕندۆل، پارچەی شڕ، کۆنە، تیتۆل، پرتووکاو.

پرتووکان: قەمان، بران.

پرتووکاندن: قەماندن، بردن.

پرتووکاو (هەورا.): کۆنە، شڕە، پرتۆک.

پرتووکە (ئەردە.): پرتکە، قرتکە، پارچەیێکی گچکە.

پرتووکیاگ (ئەردە.): چتی پوواو، ڕزیو، کۆن، لە کار کەوتوو.

پرتووکیان (ئەردە.): پووان، ڕزان، کۆنبوون، لە کارکەوتن.

پرتۆل: کۆنە، جلکی شڕ و کۆن، ڕندۆل، تیتۆل، پرتۆک. (باک.) ئەنجام، جەخەر، پەرتال، کار.

پرتوویژی (ئەردە.): قسەی شاش و وێشکردن.

پرتی: (خۆ.) لۆکە، پارچەیێکی پێکەوەنووساوی لۆکەیە. (باک.) کومتال. (ڕەوا.) تیسکی لۆکەیە.

پرچ: کەزی، گیس (فە.، دەر.)، (کەل.) پەلکە، (فە.) هوون، قژ، بە هەموو تووکی سەری ئافرەتان دەلێن، کە لەلای پشتەوە شۆڕبێتەوە. ـــ ی بە کرووزە: پرچی بە گوریزە، پۆڕ هەلەک. ـــ ی هۆنراوەوە: (فە.) هوون.

پرچاگەنم شامی: ڕیشووی گوڵە پێغەمبەرە.

پرچان (باد.): پچەڕان.

پرچاندن: پچەڕاندن.

پرچانن (ئەردە.): قرتاندن، پچڕین، بڕین، پساندن.

پرچە: (باک.) فرچە، فلچە، پرچۆک. قەلەمی موو. (ئەردە.) قرتە، دەنگی پسانی گوریس.

پرچەک: چەکدار، کەسێکە چەکێکی تەواوی پێ بێ. ـــ کردن: چەکاندن، چەکدار کردن. ـــ ی: چەکداری.

پرچەنە: چەنە درێژ، زۆر بلێ.

پرچقان: فلیقانەوە، جیق دەرهاتن.

پرچقاندن (گژ.، ڕۆژ.، یەز.، زا.): فلیقاندنەوە، جیق دەرهێنان. جلک و کەل وپەلی تەڕ کوشین.

پرچقاو: فلیقاوەوە.

پرچک: پنچک. ئەو دارە کورتانەن، کە لق و پۆپیان زۆرە. (سەق.) تیتۆل، ڕیندۆل، کۆنە، پارچەی شڕ، (دەر.) ڕینگوول. (باک.) پرژ، پرپشکی ئاورێیە. (دەر.) تیسی لکێکی گچکە و باریکی نینۆک یا گۆشتی لەشی مرۆڤییە، کە بگاتە گۆشتی زیندوو.

پرچکان (باک.): ئاوەڕووتکران، ڕنرانەوە، تووک و پەڕلێکردنەوە.

پرچن: قژن، قژدار، پرچنە، قژنە، کەسێکە پرچێکی زۆر و ناشیرینی هەبێ.

پرچنە (ئەردە.): پرچن.

پرچۆک (باک.): پرچە، فرچە، فلچە، قەلەمی موو.

پرچۆکە: ئالەکۆک، هالەکۆک، گیایەکی بەهارییە و دەخورێ.

پرچیان (زێ.): پچڕان، پسان.

پرخاندن: پرخەپرخکردن لە خەوێدا.

پرخە: مرخە، (باک.) خپە، خرخر. هەستێکە لە دەم و لووتی مرۆی نوستوو دێ.

پرخەپرخ: خپەخپ، خرخر، پرخە، مرخەمرخ، پرخەی یەک لەدووای یەکتری، دەنگێکە لە کەپۆ و زاری مرۆی نوستوودێ. ـــ کردن: پرخاندن.

پرخن: کەسێکە لە خەوێدا بپرخێنێ.

پرخ و هوور: دەنگی پرخەپرخی زۆر.

پرد: پر، پیل، چتێکی ناسراوە کە لەسەر جۆگە و چۆم و زێیان دروستدەکرێ بۆ ئەوەی، کە گیان لەبەران بە سەری بپەڕنەوە.

پردان: پەیداکردن، تێڕۆهاتن، نەوین.

پەردەباز: (باک.) بهۆز. (دەر.) بەردەباز، پێ بازگ، بازگە، چەند بەردێکن بەرێزە و کەمێک لێک دوور لە نێو ئاوێدا دادەنرێن، کە سەریان دیار بێ بۆ ئەوەی بۆ پەڕینەوە بە سەریدا بازبدەن.

پردەلە (بابا.): چەند دارێکە لەسەر (خەردار) ی ئاش ڕایەل دەکرێن و بەرداشیان لەسەر دادەنرێ. دارێکی درێژە لەسەر دوو سینگ دا کوتراوە لە ناوەندی (مۆلەقە) و (نەوەرد)دا ڕایەلی جۆلای ڕاگیر دەکات تا کارەکەی لار و خوار نەبێت.

پردژ (ئەردە.): ووچان، دەسترەس.

پردل: پڕ بەدل. ئازا، چاو نەترس.

پردوو (ئەردە.): پەردوو، ئەو زەل و هەمژگ و هەژالەیە، کە لە سەرداری دارەڕای خانوو دادەنرێت و گلەبانی لەسەر دەکرێت.

پردووخیاگ (ئەردە.): هەلپرووزاو، پرووزیاگ.

پردووخیان (ئەردە.): هەلپروزان، پرووزان.

پردۆکە (هەو.): دوو پارچە دارن لەنێو کەرەستەی جەنجەڕیدایە.

پردێ: شارۆچکەیەکە لە کوردستانی گەرمێنیدا کەوتۆتە نێوانی کەرکوک و هەولێرێ.

پری مەلا وسوو شێخان: پردی میرییە کەوتۆتە لای ڕۆژاوای کاولۆکان.

پردی (هەورا.): پرد.

پردی میران: دینەوەر.

پردی بەرسرین: پردێکە لە بەرد دروستکراوە لە سەردەمی میرییەوە سێ پێییزە (دینگە)ی هەیە کەوتۆتە لای بەرسیرین و دۆڵێکی لەنێوان چیای مامەرووت و سێلم دا.

پردی وارە کەونێ: کەوتۆتە گوندی وارەکۆنێ و نزیک ئەو دۆڵەیە، کە دەکەوێتە نێوانی چیای کارۆخ و بستێ.

پڕروو: ڕوودار. ـــ ی: ڕووداری.

پردی خەلکانێ: لەگوندی خەلەکانییە بەرانبەری ئەو دۆڵەیە، کە لە نێوانی کلکی چیای هەندرێن و زۆزکدایە.

پردی کاولۆکان: کەوتۆتە لای ڕۆژاوای کاولۆکان (ڕەواندزی کۆن)، پردی مەلاوسویی شێخان.

پرز: تووک، کوڵک.

پرزانگ (باک.): دوگمە. پزدان.

پرزە: هێز، تین، گوڕ، تاو، بڕ. ـــ ی بڕی: هێز و تینی بڕی. هەست، خوست، دەنگ، هەناسە. ـــ لە خۆبڕین: خۆ بێ هەست و خوستکردن. بەهانە، پەڵپ، هەلاتگە. دەرفەت، هەل.

پرزە بڕاو: هێز تێیدا نەماو، پەڵپ بڕاو. تەنگە نەفەسی. کەسێکە زیانێکی زۆری لێکەوتبێ.

پرزە بڕین: هێز و توانا بڕین. تەنگاوکردن.

پرزک (باک.): لوو، سۆ، برین و زیپکەی ئەندام.

پڕزۆر: زۆردار.

پڕزوور: زۆردار. تێکچڕژاو لە (مێشە، کشتوکاڵ).

پرزۆڵ: پارچە، ڕمیزە، کەم، زیواڵ.

پرزۆڵە: پێچەک، شڕوپڕ، پاترۆتک، پارچە، زیواڵ، پەترۆک. پرزۆڵ.

پرزووموو: مووی ئاڵۆز.

پرژ: کەڵوەز، کەڵپەز، شیرۆ، ئاوڕێژ، ئاوڕێژگە، تاف، (دەر.) شۆڕاوە، قەڵوەز، قەڵبەز، (هەورا.) تاڤگە. (باک.) نێوور، بەرکەمی، (زرا.) شۆش، پلووسک، ڕێژاو، ڕێژگە. پڕژی چت، تەرز (تووڵە) ی سەوزایی وەکوو مێو و لاولاو وترۆزی. پەرش و بڵاو. (هەورا.) پرپشکی ئاووری.

پرژان: پژان، پرشان، بڵاوبوونەوە، ڕژان.

پرژاندن: پژاندن، پرشاندن. ڕژتن، بڵاوکردنەوە.

پرژوبڵاو: پەرژوبڵاو، پەخش و بڵاو، پرش و بڵاو، پەرش و بڵاو، (دەر.) پشاو. ـــ کردن: پشاندن.

پرژۆڵ: پڕژی چت، برژۆڵ.

پرس: پرسیار، داواکردنی زانینی چتێک. ـــ خووە بسووندا کشاندن: وەدرۆ خستنەوە. ـــ پێ کردن: پرس پێخستن، ڕا وەرگرتن. ـــ پێ قە گەڕاندن: وەلامدانەوە، وەدرۆخستنەوە. ـــ دان هەڤ: بە گوێی یەکتر کردن، یەکێتی. ـــ درێژکرن: پێداگرتن. ـــ لێکرن، پرسا ژ یکرن: لێپرسین، پرسیار لێکردن. لێ ـــ : پرسیارکەر. لێ ـــ وە: پرسیار لێکردن. بێ ـــ : خۆکرد، خۆکردی. ڕاستەوخۆ.

پرسا (ئەردە.): کەسێکە دووای چت بکەوێ بۆ زانین، سۆراخکار، پرسیارکار.

پرسانە (ئەردە.): چتێکە لە کاتی پرسەدا بۆ ماڵی مردوو دەبرێ.

پرساندن: پرسیارلێکردن، پرس ژیکرن. بپرسینە: پرسیاری لێبکە.

پرسە: پەرسە. سەرەخۆشی کردن لە ماڵی مردوو، شیوەنگا. (ڕۆژ.، هەورا.، جا.، بابا.، هەو.) بانگ، سەرەخۆشی، تازیە، تازیانە، مۆداری، ماتەمداری، مەردە، (باک.) بنهاری. لە نەخۆش پرسین، پرسیاری نەخۆشان.

پرسەدار: مردوو لێ مردوو، مۆدار، مەردەمۆدار.

پرسە گورگانە: پرسێکی سەرپێییە لە یەکێکیدا، کە نەتەوێ بەگوێی بکەی و بەلام بۆگلەیی دووا ڕۆژە.

پرسە گورگانێ: بڕوانە: پرسە گورگانە.

پرسجۆرت (باک.): سەخت، دژوار. (باک.) ـــ ی: سەختی، دژواری.

پرسراو: (دەر.) پرسیاو.

پرسک (باک.): پرپشکی ئاووری.

پرسکار: پرسیارکەر، پرسەر.

پرسکەر: پرسیارکەر، پرسیارکار.

پرسکردن: پرسین، پرسکرن.

پرسیار: پرسکار، لێپرس، پرسکەر. پرس. ـــ کردن: پرسکرن، پرسین.

پرسیارکار: پرسکار، لێپرس.

پرسیارۆک (باک.): پرسیاران.

پرسیارۆکی: ئەو کەسەیە، کە زۆر پرسیار بکات، بە پرسیار.

پرسیاو: پرسراو.

پرسین (باک.): پرسیارکردن، پرسکرن، لێپرسین، لێپرسینەوە.

پرسینەوە: بەسەرکردنەوەی چت بە پرسین ؛ فیسارەکەس لەدۆستی خۆی دەپرسێتەوە.

پرش: پرژ، بڵاو.

پرشان: پرژان.

پرشاندن (هەو.): پرژاندن.

پرشە: بریسکانەوەی شتی بە شەرق وەک ئەستێرە و مانگ و ڕۆژ وگەلێ چتی تر. پرشنگ.

پرشەرش: پرشەی یەک لە دووای یەکتری.

پرشەنگ: (موک.، هەورا.) زۆر شۆخ، زۆر شەنگ. چریسکە، (دەر.) پشک، (بابا.) پرشنگ، پزوسک، پزووسکە، پرشە. جیلوو تیشکی ڕۆژییە. پرپشکی ئاو یا ئاووری.

پرشکە (ڕۆژ.): پارچە گۆشتێکە.

پرشن: پرشنگ.

پرشنگ (بابا.): پرشەنگ، پرشن. پرشەی مانگ و ئەستێرە و ڕۆژ و ئەو شتانەیە، کە لەبەر هەتاو دەبریسکێتەوە. پرپشکی ئاووری.

پرش و بڵاو: پرژ و بڵاو، پشاو، پەرش و بڵاو.

پرق: (هەر.): مەڕ، کاوڕ یا بەرخێکە زگ زل و وورگن بێ، (باک.) قاقای پێکەنین.

پرقین: لە پریقەی پێکەنیندان.

پرقێنە: ڤرڤێنە، قرخێنە.

پرک: پردی چکۆڵە. تڵتە، برکە، خڵتە. (بابا.) ئەو خاڵانەیە کە لەسەر گەڵای گەیشتووی تووتنێ پەیدادەبێ.

پرکاندن: تررووکاندنی چاو.

پرکە (ڕۆژ.): قاقای پێکەنینێ، بە توندی پێکەنین، پڕمەی پێکەنین.

پڕکردن: تژی کردن، داگرتن، تەپانن، تژەکرن. پترکردن.

پڕکردنەوە: تژی کردنەوە، داگرتنەوە.

پڕکێش: زاتدار، بەزات، ئازا، سەرکێش، (هەورا.) تەبا. پڕ ڕوویی.

پڕکێشان: ڕووهەڵاوێژتن، زاتکردن، بڕکردن.

پڕکێشی: زات، ئازایی، توانایی. ــ کردن: زاتکردن، بە خۆدا ڕاپەرموونی کردنی کارێک.

پرگ: برک، برش، کەڕوو، پشی. (ش.) کرمی ماسییە، گەرا. (هەورا.، بابا.)، کەڕەکیفەی سەر ترش و ئیترە، بەو چتە سپیانە دەڵێن، کە لەسەر ڕووی سرکە و یا چتی دیکە ڕادەوەستی، کەڕووی نان و سرکەو دۆ و ئیتر. پەڵەیەک لە زەوی یا دەغڵ و دان.مێگەلی ئاژاڵ و گەلەی ماڵاتان.

پرگە: گەرای کوللە و کرم و ماسی. (ئەردە.) توە، خۆڵێکە، کە بەسەر بەفریدا دەکەن بۆ تاواندنەوەی.

پرگۆشت: بریتییە لە گیانداری زۆر قەڵەو.

پرگهەڵێنان: پەیدابوونی کەڕوو لەسەر چتی شل یا تەڕ.

پڕمانن: پڕماندن.

پڕماندن: پڕمەکردنی وولاخ لەکاتی لەوەڕیدا، باو و بژ بە لووتدا دەرپەڕاندن.

پڕمە: مرقە، پرکەی پێکەنین. پیرە، فڕمە، پژمە، دەنگی لووتی چارەوێ. ــ ی وولاخان لەکاتی خوواردنێدا. ــ ی گریان. ــ کردن: پڕماندن، هەناسەدان بە لووت بە توندی، کە دەنگی لێ بێت.

پڕمەپڕم: پیرەپیر، دەنگی خوواردنی وولاخانی بەرزەیە. پڕم و هۆڕ. ــ کردن: پڕماندن. مرقاندن.

پڕمەی گریان: پلمە، فرمەی گریان، تەوروژمی گریان.

پرمقی (باد.): گرژی، چرچی، لۆچی ڕوو.

پرمێشک: مرۆی زۆر ژیر.

پڕنە: (ڕۆژ.) گورج و گۆڵ، چالاک. ــ کردن: بە گورج و گۆڵی پڕپێداکردن، تێڕۆهاتن. (زەن.) جانەوەر.

پڕندە (جا.): جانەوەر.

پڕنسی (باک.): هەژار، بەدبەخت.

پڕنسین (باک.): وێکهاتن، کرووژم هەڵاتن.

پڕنۆ (ئەردە.): دەلیل، بەڵگە.

پڕنۆڵ: پارچەیەک کالای شڕ، تیتۆڵ.

پروانن: لێکخشاندن و وولێنی کالاو چتی تەنراو بۆ لێکردنەوەی چتێک، کە پێیەوە نووسابێ. ووردکردن. تێکۆشین، تریت (تڵیت) کردن. وەراندنی گوڵی شینایی و دانەوێڵە.

پروانن: پرواندن، وولێنی گوڵی دانەوێڵە و پاک کردنی دانەکانی و لابردنی پووش و پەلاش.

پرووش (باد.): خۆشبەز، خۆشڕۆ. (باد.) ــ ی: خۆشبەزی، خۆشڕۆیی.

پرووپا: پلوپا، پاوپل، توانا، توانایی، شیاوی. تەڵووپا، کەن و کۆ، تاوتوو، تاوتووێ، کۆشش، تەلاش.

پرووپاتاڵ: چتمەکی پڕو و پووچی بێ نرخ.

پرووپەشێو: شووتنێکە، کە پڕبێ لە کەل و پەلی ناوماڵ بە نارێکی.

پڕو و پووچ: بێ سوود، ووتەی بێ واتا. هیچ و پووچ، قلی و بلی، زیف، مرۆی جڕنافڕنا، پڕۆز، تاو، (باک.) چەوور، تووڕڕەهات، درۆی زلی هەڵبەستراوی دوور لە ڕاستی. کاری ــ : (باک.) فیلحین.

پڕوپووش: چرپ و چاڵ، هەژگ و هەژاڵ، پژگاڵ، هەژاڵ، پووش و پەلاش، پڵوو پووش، هەلاش، پووش و پەلاخ.

پڕ و پۆشتە: پۆشتە و پەرداخ.

پرووپیت: چتمەک، چتوومەک. وورده کەل و پەلی ژنان. جل و بەرگی کۆن.

پرووپیتاک: جل و بەرگی کۆن. چتمەک. وورده کەل و پەلی ژنان.

پرووپیتاڵ: پرووپیت.

پرۆت (باک.): گۆزەگەر لەکاتی گۆزە دروستکردنێدا.

پڕۆز: نارێک، بێ جێ، پڕ و پووچ.

پرووز: (باک.) بەدخوو، بەد ڕەفتار، بەد ڕەووشت. نارێکی، چەوتی کەناری قاقەز و پارچەی تەنراو، کە هێشتا لێی نەبووبێتەوە؛ ــ ی کەواکەم دەرکەوتووە واتە قەراخی ناوەوەی هاتۆتە دەرەوە. نەنگ و شوورەیی: فیسارەکەس ــ ی دەرکەوت: واتە نەنگ و شوورەیی دەرکەوت. بۆکڕووز، بۆ پڕووز.

پرووزان: هەڵپڕووزان.

پرووزاندن: هەڵپڕووزاندن، پردووخانن، هەڵپڕووزانن.

پرووزانن: پڕووزاندن.

پرۆزە: سووتان، سۆزیان. (هەورا.) بۆ پڕووز، بۆکڕووز؛ ئەوا لە تینوان ــ م لێ دێ: بۆکڕووزم لێدێ. کارنامە، بەرنامە، بارنامە. پاتاڵ، پاتار، پاتاغ، پاتاک، بنەوان، بنەچەکە، ڕەگ و ڕیشەی شوورەیی ونرتک.

پرووزکان: پچڕان.

پرووزکاندن: پچڕاندن.

پرووزکاو: پچڕاو.

پرووزگار (هەورا.): کز، کەساس.

پرووزی (باک.): بەدخوویی.

پرووزیان (ئەردە.): سووتان، هەڵپڕووزان.

پرۆژە: کارنامە، بارنامە، بەرنامە.

پرووساندن (باک.): پڕیشک ئاوێژتن.

پرووسەل: گیایەکە.

پرووسقان: پچڕان.

پروسقاندن: بڕین، هەڵگەڕاندن (شیر).

پرووسقانن (ئەردە.): پچڕاندن.

پرووسقاو (ئەردە.): پچڕاو.

پرووسقیان: پچڕان، هەڵگەڕانی شیر. ڕەنگ سپی هەڵگەڕان لە ترسان.

پرووسک: ئێسک، نێسک و پرووسک. (ئەردە.) پزیسک، پرشنگ. (ڕۆژ.) پڕیشکی ئاووری.

پرووسکان: پروزکان.

پرووسکاندن: پروزکاندن.

پرووسکاو: پچڕاو.

پرووسکە: پرووسک.

پرووسی (باک.): پڕیشکاندن.

پرووش (ئەردە.): پرووسک، پۆڵوو، پەنگر. وورده تووکی دار و گەڵێ چتی تر، کە هەڵیدابێ.

پرووشە: سەرەتای بەفرانبارینێیە، کە کلوو کلوو لە سەرەخۆ دەبارێ. پڕووش. تووکە، پرووکە. ـــ کردن: بەفر دەستی بە بارینێ کردووە، کلوو کلوو هاتنە خوارێ. (ڕۆژ.) ڕق، قین، پشم و کینی زۆر، بەدەم ڕقەوە جنێودان.

پرووشەپرووش: تووکەتووک، پرووک.

پرووشەکردن: وورده وورده بارینی بەفر. کەمکەمە خواردنی منداڵی ساوا و یا نەخۆشێکی کە دەمێ بێ خواردنی نەخواردبێ.

پرووکان: پچەڕان، هەڵپروزان.

پرووکان: (دەر.) تروکانی چاو. ماندووبوونێکی سەخت. هەڵپڕوان.

پرووکاندن: ماندووکردنێکی سەخت. هەڵپرووانْدن. (دەر.) ترووکاندنی چاو.

پرووکاندن: پچەڕاندن، هەڵپروزاندن.

پرووکاندنەوە: پچەڕاندنەوە، هەڵپڕزووواندنەوە.

پرووکانن (ئەردە.): بڕینی بەندی دڵ، بڕینی ڕیخۆڵە.

پرووکاو: ڕەنگ پرووکاو، دەق شکاو، بێ دەق، هەژار.

پرووکاو: پچەڕاو.

پرووکە (ئەردە.): پڕووشە، دەنکدەنک و لەسەرەخۆ بەفر بارین، تووکە.

پرووکەپرووک: پرووشەپرووش. (ئەردە.) نووکەنووکی گریان. فینکەفینکی گریانی.

پرووگیاک (ئەردە.): پچڕاو، بڕیاگ، بڕاو.

پرووکیان: پچڕان، بڕان.

پرووکیای (هەورا.): پرووکان، پرووکانەوە.

پرووکیاو (ئەردە.): پرووکاو.

پڕۆگرام: (باک.) پڕۆنەڤیس.

پڕۆم: (گەر.) لووتکەی چیا. لووتکەی هەرە سەرەوەی چیایان.

پڕۆمێزوولی (باک.): لە کەڵکەڵەدابوون. لە خەیاڵدابوون.

پڕۆناڤ: ڕاناو، پڕۆنیێو، جێناو، جێنێو.

پڕۆنەڤیس: پڕۆگرام.

پڕۆنیێو: پڕۆناڤ، ڕاناو.

پڕۆهندک: نزیکی، نێزیکی.

پرویاگ (ئەردە.): دڕاو. ووردکراو، تێکوشراو، تریت، تلّیت.

پرووپاگە (ئەردە.): ووردکراو، تێکوشراو، کراوە بە تلّیت، تلّیتە، تریتە.

پڕهەنگ: فەرهەنگ.

پڕی: تەڕیتی، تڕیتی.

پڕیاسکە (کۆ.): پڕێسکە.

پڕیانکرد گەسەو: پڕیانکردووە، هانیانداوە، ڕقیان هەڵستاندووە.

پڕیچی (باد.): چاوی کزی پیر و پووشاوی.

پڕی دەرپێ: (دەر.) پڕی شەلوارەکەی. (هەورا.) پابەرێ زەردکەرد.

پڕێزە (باک.): پەرێز. زەوییەکە درووێنەی لێکرابێ.

پڕێز (باک.): پڕسوود. بەرە جووتدار، بەرووبۆدار، ڕەواردار.

پڕێژمار (باک.): بێ ئەژمار.

پڕیس (باک.): پڕیشکی ئاوورییە.

پڕیسک: پڕیشک، پرووسک. پزیسک.

پڕێسکە: (کۆ.) پڕیاسکە. (هەورا.) پیازکە واتا بە قەدەر پیوازێک.

پڕیسکە (ئامێد.): نەردیوان.

پڕیش: پراش، وورد، تیکە.

پڕێش (ئەردە.): چتی وورد.

پڕێش پڕێش: هەلاهەلا، ووردوخاش.

پڕیشک: (باک.) پرووسک (بۆ ئاوور). پڕشەنگ، (هەورا.) پزووسکی. پرسک (بۆ ئاو)، (باک.) بژنک. (دەر.) پشکە (تەنها بۆ ئاوە). (باک.) پەشک (بۆ ئاوورییە). (ڕۆژ.) پزیسک. (باک.) پرچک (پڕیشکی ئاوورییە). (هەورا.) پرژ. ڕژیی (بۆ ئاوورییە). کیریسک (بۆ ئاوورییە). چەند پارچەیێکی وورده کە لە چتێک بێتەوە. ـــ ئاوێژتنی ئاوور: پرووسی، پرووساندن، چرێژان. ـــ دانی ئاوور: ژەنین.

پڕیق و هۆڕ: تریق وهۆڕی پێکەنین، قاقا پێکەنین.

پڕیق وهووڕ: پێکەنینی قاقا.

پڕیکە: قاقا، ترتوو هۆڕ.

پڕیکە پڕیک: قاقا، تریق و هۆڕ.

پڕیک و هۆڕ: پڕیق و هووڕ.

پڕینکان: بەترسەوە کشانەوە، ترسان. سڵەمینەوە بۆ مرۆڤ.

پڕینگانەوە: بەترسەوە کشانەوە دوواوە، گەڕانەوە دوواوە. سڵەمینەوە بۆ مرۆڤ.

پڕینگاندنەوە: سڵەماندنەوە بۆ مرۆڤ، ترساندن، بەترسەوە کشاندنەوە دوواوە.

پز: (باد.) منداڵێکە لە زگی دایکی دابێ و دووای بوونیشی تا مانگێکی. پس. (بابا.) تۆلە. (باک.) کوڕ، منداڵ. سستی، بێتێنی. بڵند، گەورە. برین، کووان، کولی.

پزان (زا.): پزدان.

پزه (ڕۆژ.): پزووی دەرپێ. پەسیوی و هەلاّمەتی ئاژالاّن.

پزپزک (باک.): فیتەی بلوێرێ.

پزپزۆک (باک.): جغارە، جگەرە، سیغار.

پزدان: منداڵدان، پزدانک، پسدان. (خۆ.) دەوڵیباز. (باک.) پـزان. منداڵدانی ئاژالاّن. پزانگ. ـــ ی بزنان: کاردانە. پێستێکی تەنکە لـە زگی ئاژالان و مانگایاندا بێچووی تێدا بەرهەم دێت.

پزدانک (باک.): پزدان، پسدان.

پزدۆک: زیادە گۆشتێکە سا بەهەر جێگایەکی ڕوو یا لە شەوە بێت.

پزرووک (باک.): خوڕڕەمە بارانە، بارانێکە زۆر و بەرێژەو بێ.

پزشک: بڕوانە: پزیشک.

پزشکی: بڕوانە: پزیشکی.

پزگ: پزووی دەرپێ، پزە. پزوویەکە تووشی ئاژالاّن دەبێ وەکوو هەلاّمەت وایە بۆ ئـاژال دەڵێن (پزوو) بـۆ ماین و ئەسپ کەمـەقاو، بـۆ ڕەشـە وولاّخ تەبەق، بۆ سەگ سەگە ناز.

پزماری (هەورا.): مێخەکە.

پزمام: پسمام، ئامۆزا.

پزۆ (باد.): مرازی بانگکردنە بە تایبەتی بۆکوڕان.

پزوو: (دەر.) پزی، پزە. (بابا.) نافـەک. (دزە.، ڕەوا.، سوور.) نیفـۆ، شوێنێکە لە دەرپێ و پانتۆڵ دۆخینی تێهەڵدەکێشرێ. دەمـی ڕەشکەی کاکێشان. (مامە.، باڵە.) ئەو بەفرەیە، کە با پێش دەرک و دیوارانـی پـێ دەگرێ. هەلاّمەتی مەڕ و بزنان، مرخە، پسکە.

پزۆر (زا.): ئاورزگ و ڕیخۆڵەی گیانداران.

پزوور (باک.): ڕیخۆڵە.

پزووسک (ئەردە.): پزیسک، پزووسـک، پرشـنگ. ـــ ی: (هـەورا.) پریشک.

پزووسکە (ئەردە.): پزووسک.

پزێ (باد.): مرازی بانگ کردنییە بە تایبەتی بۆکچان.

پزی: (باک.، دەر.) پزووی دەرپێ. (گۆ.، بۆتا.) باخەڵ، باغەڵ. (باک.) مەمک، سینگ.

پزیسک: (ڕۆژ.) پزیی. پریشـکی ئـاوور و ئیـتر. پـۆلـووە ئـاوورە گچکەکانە لەناو خۆڵەمێشیدا.

پزیشک: پزیشک، دۆکتۆری لەشی مرۆڤان.

پزیشکخانە: شوێنی پزشک. دەبوستانی پزیشک.

پزیشکنامە: پەرتووکی پزیشکی.

پزیشـکی: زانیـاری پیشـەی پزیشـکانە. زانیارێکـە لـە بابـەت پزیشکێتییەوە. بنەڕەتی ـــ، پیشەی ـــ: (باک.) بابن.

پزیشکی ئـاژاڵ و ماڵاتـان: ئـەو پزیشـکەیە، کـە تایبەتـمەند بـێ بـە چارەسەرکردنی ئاژاڵ و ماڵاتان.

پزینک: بلاّمک، بزمەک، بەلاّمک.

پژ (بابا.): بژ، پرژۆڵ. بژی گوڵـە گـەنم و جـۆ و گوڵـە پێغەمبـەرە و ئیتر. سەر و پۆپەی دار و درەختان. لـق و پۆپی داران، پژاڵ، پژوو پـۆ. (باک.) فـراوان. دەنگـی پژاندنییـە. هەڵمسـان. ـــ بـوون: بـاکران، بـاکردن، هەلاّمسان. ـــ کرن: باکردن، هەلاّمسان.

پژا (باک.): کولاّو، پوخت، پوختە.

پژاک (باک.): تنۆک.

پژاڵ (ئەردە.): بژی سەر لقی دار و درەختان.

پژان: (ڕۆژ.) ڕژانی بنی کچان. ڕاسانی خوێنی لووت، دارسان، پـەخش و بلاّوبوونەوە. چرژان، پرژان. زمان ـــ: زمانکردنەوەی منداڵان.

پژانـدن: چرژانـدن، پژانـن، پرژانـدن، ڕژانـدن. (بـاک.) کولاّنـدن، پوختکردن. لە ناوبردنی کچێنی کچان.

پژانن: پژاندن. پێوەرکردن.

پژاو: بلاّو، ڕژاو، پرژاو، پەخشکراو.

پژه: چەند پرشەیێک لە ئاو، پرژە. (ئەردە.) پشیلە.

پژبێن (ڕۆژ.): پشتێند.

پژقاندن (باک.): ئاورشتن، ئاو ڕژاندن، ئاو پێداکردن.

پژک (باک.): زگچوون، ڕەوانی.

پژگ: پشک.

پژگاڵ: (هەورا.) پووش و پەلاّش، هەژاڵ، پرپووش، هـەژگ و هـەژاڵ، چرپ و چاڵی. کار و فەرمان.

پژاڵ: هەژگ و پژاڵ، بژی سەرلکی درەختانە.

پژلاندن (باک.): پارچەکردن، لەتوکوتکردن. تۆقین، هەڵتۆقین.

پژمان (باک.): پەشیمان. نێوی مرۆیانە: ـــ ی بەختیاری.

پژماندن (ڕۆژ.): پشماندن، وەپشمین خستن.

پژمای (هەورا.): پشمین.

پژمە: پشمە. هاتنە دەرەوەی بار تەزوویەکە لـە لووتەوە بە تەووژمێکی وا کە دەنگی لێبێت.

پژمەپژم: پشمەی یەک لـە دووای یەکتر. پشمەپشم.

پژمل: (ڕۆژ.) پشتەستۆ، پشتمل، بەوشمل، پاتن، پاتک، ستووکوور.

پژمله: شەپەلاّخە، زللەی پژملێیە.

پژملپان: پشت مل پان.

پژمێن: برنووتی.

پژمین (هەورا.، ڕۆژ.): پشمین، پژمە.

پژنجه (ئەردە.): فلّچە، شانەی جۆلاّیە.

پژوو (باد.): یاڵی وولاّخ.

پژووپۆ (ئەردە.): لق و پۆپی درەخت کە برابێ.

پژووپووڵ: پەرژوبلاّو.

پژوون (باک.): گزرەی گیا.

پژوێن: پشتێند.

پژوین: پشتێند.

پژوێنە: پشتێنە.

پژی (هەورا.): لق و پۆپی داران، هەژگ، هەژاڵ. (باد.) یاڵی ووڵاغ.

پژیاگ (ئەردە.): پژاو، پرژاو.

پژیان: پژان، پرژان.

پژیاو: بروانە: پژیاک.

پژێن: پژێنەر. ئاو ــ: ئاوپرژێن. تۆو ــ: تۆو چێن.

پژین: (باک.) کوڵان، پوختبوون. (بابا.) دارِسانی خوێنی لـووت. (ئەردە.) پرژان، رشان.

پژێنەر: پژێن.

پس: (باد.، باک.) پز، تۆل، بەر. منداڵێکە لەناو زگی دایکیدابێ و کە هاتیشە دەر تا مانگێکی هەر پسی پێدەڵێن. کوڕ. خت، ختە: پشیلەی پێ دەردەکرێ. (باک.) کوڕ: پسمام، ئامۆزا، کە کوڕ بێ. پسک، فسەزمان، کەسێکە بە سەری زمان بدوێ.

پسا: (دەر.) پسیا. بۆ ڕابردووە. سەرچاوەکەی (پسان)ە.

پسات: گێتی، دونیا، ڕووی سەر زەوی، جیهان.

پسان: پچران، قورمسان، بڕیان، (هەورا.) پسیاوی، بۆ ووڵاخی بەرزەش بەکاردەبرێ، کە زۆری غار دابێ. (دەر.) پسیان. پچەڕان، پچکان. پرووکانی گیاندار بەهۆی زۆر پێگەیشتنێکەوە. کراسی ژنانـە، کراسی فەرەنگی.

پسانەوە: پچرانەوە، تەزبیحەکەم پسایەوە، لەشکرەکە ئەوەندە زۆر بوو هەر نەپسایەوە.

پساندن: پچەڕاندن، پچکاندن، قرتاندن، قورمساندن، پرووکاندن.

پساو: پچکاو، پچڕاو.

پسەپس: سرتەسرت، پرتەپرت.

پسپان (باک.): پینە ــ کردن: پینەکردن. پارچە.

پسپس: پرزۆڵە پرزۆڵە، پچڕ پچڕ، پسپسۆک. پشپش (پشیلەی پێ بانگ دەکرێ).

پسپساندن (باک.): سرتەسرتکردن، بەهێواشی بە گوێ داداان، بە چرپە ئاخۆتن.

پسپسە (باد.): پەسیوی ئاژاڵانە.

پسپسەکەڵە (ئەردە.): جاڵجاڵۆکە.

پسپستلی (هەورا.): جاڵجاڵۆکە.

پسپسۆک: زەرزەنگ، شاران(تەسبیح). پسپس، پارچەپارچە، پچڕپچڕ.

پسپسیک (باد.): پشیلە.

پسپۆڕ: ڕەچەڵەکناس، کاردار، زۆرزان، زۆرزانا. ئاژاڵدارێکە، کە لە بەسەرکردنەوە و ناسینەوەی ئاژاڵاندا زۆر لێهاتوو و شارەزا بێ بە پایەیێکی وا مەرێکی گوم بووبێ کە چەند زگ وزای کردبێ بەهۆی دروشم و نیشانەکانییەوە بێچووەکەی دەناسێتەوە.

پسپۆڕی: ڕەگەزناسی، ڕەچەڵەکناسی. ــ گیایان: گیاناسی. ــ دەرمانان: دەرمان ناسی. ــ نەخۆشیان: نەخۆشی ناسی. ــ مەڕان: مەڕناسی.

پسپۆڕێتی: ڕەگەز ناسێتی، ڕەچەڵەکناسێتی.

پسپۆڕی سوپایی: ڕەگەزناسی سوپایی. سوپاناسی.

پسپۆڕێتی سوپایی: سوپاناسێتی.

پسپۆڕی وەرامی: وەرامناسی. ئابوری ناس.

پسپێری (باک.): پێشبینی.

پست (باک.): پشت، پشتە، ختە، ختتە. دەنگێکە پشیلەی پێ دەردەکرێت.

پستەپست: سرتەسرت. (باک.) ویزەی گوللەیە، تریەی گوللەیە.

پستان: فستان.

پستە: پوستە، جوورە بادامێکی ناسکە.

پستەپست (خۆ.): پرتەپرت، سرتەسرت. (دزە.) ترمەترم. (هەورا.) پسەپس.

پستەق (باک.): مێووژی خراب.

پسترک (باد.): پەیژە.

پستۆز (باک.): ئێخە.

پستوو (باد.): ئێخە، یەخە.

پسخال (باک.): خاڵۆزا، لالۆزا، کە کوڕ بێ.

پسدار: پزدار، تۆلدار، ئاووس.

پسدان: پزدان، پزدانک. دەفر.

پسک: فسەزمان، لاڵەپەتە، لاڵەپەتە، (دەر.) فس زوبان. (ڕۆژ.، باک.) پشیلە، پسنگ. ــ بەژی: پسکابەری: پشیلەی چۆلی. بسک.

پسکە: هەلامەتی ئاژاڵانە. مرخە، پزوو، دەرفزە. وورده ڕێشتنی ڕاوچییە بۆلای نێچیری. باڵ لێکدانی جوجیلاتە لە بەردەمی دایکیان و باوکیان تا دانیان بداتێ. گیایەکی گوڵ پان و زەردە بەژنێک بڵند دەبێ و لاسکی پڕ بە چەنگی ئەستوور دەبێ گەڵایەکانی خوارەوەی بەقەدەر نی سڵقییە و هی لای سەری بەقەد گەڵای توویە، دووای ووشک بوونی چەند پارچەیێکی لاسکەکەی، کە هوڵۆک دەکەن و لە ملی ماڵاتی مرخەداری دەکەن چاکی دەکاتەوە. باڵ کردنەوەی بێچووە باڵندانە لـە کاتی ویستنی فڕین و یـا دیتنی دایکە و باوکەیان و یا لە چاوەڕێییدان.

پسکەپسک: پسکەی یەک لە دووای یەکتری، ماتەمات.

پسکۆڵە (باک.): بسکۆڵە، جوورە خشڵێکە.

پسکی: فسەزمانی.

پسکیان (ئەردە.): پسکە.

پسڵ: لووشەییێکە لەناو چێشتی دۆکولێـوی دەکـرێ، کـە گیایـەکی کوردستانییە.

پسمار (هەورا.): بزمار.

پسمارێ (هەورا.): مێخەکە.

پسمام (باک.): ئامۆزا، کوڕی مام، پزمام.

پسمیران: خانەدان، میرزادە.

پسنجک (موک.): قولینچکێکی زەوییە. گیایەکیشە یـەک تیش هـەڵدەچێ و قاپـە دەکرێتـە باقـەبێن و بـۆ جوانـی شەپکەشـی لـێ دروستدەکرێ.

پسنگ (باک.): پشیلە.

پسوولە: ــ ی تێپەڕینێ: پەساپۆرت. (باک.) پەستەوان.

پسووڵمان: مسوڵمان. ــ ی: مسوڵمانی.

پسێ (هەورا.): پزوو.

پسیان (دەر.): پسان، (ئەردە.) داپسیان، شل بوونەوە، سستی. خۆنزم کردنی باڵندەی مێ بۆ نێرەکەی.

پسیاندن (دەر.): پساندن.

پسیای (هەورا.): پسان.

پسیزک: پزیسک.

پسیک (باک.): پشیلە، کتک.

پسێنراو: پچکرێنراو، (باک.) پچکانراو.

پش (باد.): زەق. ــ کرن: چاو زەقکردنەوە. (هەر.) بەفری کولوو گەورە. بەهرە، بەش، جوون. ــ کردن: بەشکردن. ژەنگ، ئازارێکە تووشی ڕەز و باخان دێت، دەڵێن ئەو ساڵ ترێمان نەبوو چونکوو ــ ی لێدابوو. (باک.) جەرگ، سیپەلاک. ــ ا ڕەش: جەرگ. ــ ا سپی: سیپەلاک. ووتەیێکە پشیلەی پێ بانگ دەکرێ و پشیلەشی پێ دەردەکرێ. (باک.) ئاردی زۆر وورد.

پشارەش (باک.): جەرگ.

پشاسپی (باک.): سیپەلاک.

پشافتن (باک.): هەڵپشاوتن، تاواندنەوە، ووردکردن.

پشافیک (باک.): بنیسکی سابوونی.

پشام (ئەردە.): ئاوەسان، هەوکردن.

پشان: پەرش و بلاوبوون.

پشاندن: پەرش و بلاوکردنەوەی خۆڵ یا تۆو و ئیتر. پرژوبلاو، پەخش و بلاوکردنەوە.

پشاو: پەرش و بلاو، پرش و بلاو.

پشاوتن: (دەر.) هەڵپشاوتن، هەڵپشافتن.

پشە: پشیلە.

پشەپش: دەنگێکە پشیلەی پێ بانگ دەکرێ.

پشبەن: پشبەند.

پشبەند (فە.): پشتێند.

پشبێن: پشتێن.

پشپرک (باک.): مرازێکە لە کەرەستەی جووتی.

پشپش: دەنگێکە پشیلەی پێ بانگ دەکرێ.

پشپشۆکە: گیایەکە پرچی زۆرە وەک کلکی پشیلەیە.

پشپۆ: مرازێکی تەونییە.

پشپێند: پشتێند.

پشت: ڕەچەڵەک، بەرەباب، بنەچەکە، باب و باپیر و تیرە. ــ پێبەستن: بە هیوا و ئومێدبوون، تێرادیتن، تێرابینین. لای پشتەوەی لەش لە شانەکانەوە تا سەر سمتەکانی پشتی پێدەڵێن (هەورا.) مازی. ژنکا پشت لە ئەردی: ژنی مارەکراو. ــ دان: پشت وەرگێران. هەڵاتن. ــ شکێناندن: بەسەردا چیرە بوون. پاش، دووایە، لە پاشان، پشتەوە. د ــ ڕە: دیشت ڤە: لە پاشان. یاریکار، یارمەتیدەر، پشتیوان، پەنا. ڕووکارە قۆقزەکەی جگ (میچ) یە. ووشەیەکە پشیلەی پێ دەردەکرێ، ختتە، پشتەپشت، فس.

پشتاو (کۆ.): دێمەکار، تەنها بۆ زەوی دەغڵ و دان دەبێ. (ئەردە.) دەمانچە، دەوانچە.

پشتا و پشت: پاشەوپاش، پشتەودووا. ــ گەڕانەوە: پاشەوپاش گەڕانەوە.

پشتەسپ (فە.): جێنشین، میرزادە.

پشت ئەخت (مەلیش.، شو.): مارەیی.

پشت ئەغد (مەلیش.، شو.): مارەیی.

پشت ئەستوور: پشت قایم، خاوەند کەس و کار و هێز، (باک.) قیمە. دڵنیا.

پشت ئەستووری: پشت قایمی، قیم.

پشتە: پشتی جگی جگێنێیە. پشت، کەس و کار، تیرە و هۆز. ختە، ختتەخت، دەنگێکە پشیلەی پێدەردەکرێ. (هەورا.) شەپکە. (هەو.، کۆ.) کەنارە بڵندەکانی دێراو و دووکانی بێستانانە، هەوراز، زەوی کەمێک بڵند. پشتک. لا لووسەکەی جگی، تەف، تەففە. (هەورا.) کۆڵ، ئەو بڕە چتەیە، کە بە کۆڵ هەڵبگیرێ.

پشتەپا (ئەردە.): پشتی پێ.

پشتەپشت: ختتەخت.

پشتەپێ: شەق.

پشتەرۆژ (هەو.): مۆڵگە.

پشتەرێز (ئەردە.): پشترێژ، پشتەرێش.

پشتەرێشە (ئەردە.): برینداری پشتی وولاغ بەهۆی بارەوە یا سوارییەوە.

پشتەسەر: جوورە خشڵێکی پڕپەرەدارە لە زێڕ یا لە زیوی ژنان لە پشتی سەریان دەدەن. پاشملە.

پشتەسەرە (هەورا.): پاشەسەرە. جوورە خشڵێکە.

پشتەستۆ: پژمل.

پشتەستوور: بڕوانە: پشت ئەستوور.

پشتەڤان (باد.): پشتیوان.

پشتەک: (کە.) ڕانکە، تووکە هێندەی گوڵێنکێکی بە سەرپشتی ئاژاڵانەوە. (فە.) بەو کەسە دەڵێن، کە لەپشتەوەی سووارێکی سووار بێ، بەڵام فەیلییان بەو کەسەی کە لە پێشەوە سوواردەبێ (وەرەک) ی پێدەڵێن. پشتیوانێکە بدرێتە بەر چتێک.

پشتەمازە: گۆشتێکە بەسەر بڕبڕەی پشتەوە.

پشتەماڵ: پەشتەماڵ، خاوولی.

پشتەمەلە: جوورە مەلەیێکە لە سەر پشت دەکرێ.

پشتەملە: پشتەملێ.

پشتەملێ: بە زۆر کار بە یەکێک کردن. (ئەردە.) شەپەلاغەی پژملییە. پاشملە.

پشتەمێر: پشتیوان.

پشتەوە: (شوا.) دیاوە. (باک.) پار. دوواوە، پاش، پشت. کووین، نافس. لە ــ : (باک.) ژپار ڕا.

پشتەوەشکێن: دیوارێکە بە پشتەوەدا شکابێتەوە.

پشتەودووا: پشتاوپشت.

پشتەوسوور: پشتەستوور، پشت گەرم.

پشتەوکەفتن: خۆ بە دوواداخستن.
پشتەیوان: پشت هەیوان.
پشتباڤی (باک.): هەتیوی باوکی.
پشتبەر (باک.): چکۆلەتر، مەبەست لە تەمەنە.
پشت بەسێلێ: جوورە کوللێرەیەکە، کە لەسەر ساجی و لەسەر پۆلوان دانرابێ و بە هێلکە و چەوری دروستکرابێ.
پشت بەهنی (باک.): پانییە.
پشت پشتانێ (هەو.): گەمەیەکی کوڕ و کچانە.
پشت پێن (باک.): پشتێندی خوری.
پشت چاڤ (باک.): پێڵوو، پەلکی چاو.
پشتخەنجەر: خەنجەری چکۆلەیە لە پشتەوە هەڵدەگیرێ.
پشتخووار (باک.): کوور، چەماوەوە.
پشتخورێن (ئەردە.): چیوپشت، ڕنەکی وولاخان.
پشتدار: چتی قایم و داڕێژراو: ئەو کورە پشتدارە واتە قایمە. تەڵەو، مایەدار، ڕەنگدار، پڕرەنگ. کەسدار، خاوەندپشت وپەنا، پشتیواندار، باواندار، مەغزەدار. ـــ ی: کەسداری، پشتیوانداری، باوانداری.
پشتدان: شکان، شکست خواردن، ڕوو لە هەڵاتن کردن. خۆ پانکردنەوە و ڕاوەستانی مێینە بۆ نێرەکەی.
پشتدانەوە: پاڵدانەوە، دڵنیابوون. هەڵدانەوەی ئاگری ناو تەندووری پاش دامرکانی تا گەرمایی بداتەوە.
پشتدەر (باد.): کە بووک بگوێزنەوە دەرکەی ناکەنەوە تا پارەیەک نەدرێ بەو خزم یا کارەکەر و نۆکەرانەی کە پێش دەرگایان گرتووە.
پشتڕاست (باک.): دڵنیا. ـــ ی: دڵنیایی.
پشتڕێژ: گیانداری ناوکە ڕێژ. بڕینی پشتی یەکسم. پشترێش. ـــ ی: پشترێشی.
پشت ڕێش: پشت بریندار. ـــ ە: پشت برینداری.
پشت زین (باک.): پاش زین.
پشت سارد: هەناسە سارد، هیوا بڕاو، ناهومێد، بێهێڤی. ـــ بوونەوە: هیوابڕین. ـــ کردنەوە: ناهومێدکردن. ـــ ی: هەناسە ساردی، ناهومێدی.
پشت سەر: پشتەوەی سەر، پشتمل. پاشملە.
پشت ستانگ (باک.): لە سەرپشت نووستن.
پشت شکان: بەڵای مەزن.
پشت شکاندن: پشت شێکناندن، بەسەردا زاڵ بوون، دەسەڵات بەسەردا پەیداکردن.
پشت شیڤ (باک.): نانی دووای نیوەڕۆیان.
پشت قایم: پشت ئەستوور. ـــ ی: پشت ئەستووری.
پشتقۆڤ (باک.): کوور، چەماوەوە.
پشتک (باد.): بڵندایی دەراوان. پشتە.
پشتکردنەوە: بەجێهێشتن، ڕۆیشتن، هەڵاتن، شکان، ڕەوین. دڵنیابوون.
پشتکوڵ: پشتەک، دارێکە شەوانە وەبەر دەرگادەدرێ بۆئەوەی پتر قایم بێ.
پشتکووڵ (ئەردە.): پشکوڵ.
پشتکوول (ژە.): پشکەل.
پشتکۆڵە: گوڵتە، پاڵەوانە.
پشتکۆم: کۆم، قوڕ.
پشتکێ (باک.): لەسەرپشت درێژبوو.
پشتگرتن: لاگرتن، پاڵشتدان، جەختکردن. ڕێگالێ بڕینەوە، ئەواوپەناو پەسیو لێ بڕینەوە. (ئەردە.) دووشتەکی، سووارێکە یەکێکی تریش لەپشت خۆیەوە سووارکات.
پشتگوێ: پشتگوێچکە.
پشتگوێچکە: پشتگووێ.
پشتگوێچکەخستن: پشتگوێخستن.
پشتگوێخستن: لەبیرخۆبردنەوەی کار و فەرمانێکی و نەکردنی.
پشتگوێ کردن: هەڵپاچینی ووردەتووکی بن پرچی ژنانە بەمقەست.
پشتگیر: لاگر. ـــ ی: لاگیری.
پشتگین (ئەردە.): دووامین، هی هەرەدووایی.
پشت لێدان: گەمەیەکە چەند، کەسێک بەکووڕی لەدووای یەکتری دادەنیشن و بەرووددوا بەسەر یەکتریدا دەچن بەلێدانی لەپشتی ئەویتر.
پشت لێدانەوە: دڵنیابوون، حەسانەوە نیگەرانی نەمان لەبابەت پێکهاتن یاپێک نەهاتنی کارێکەوە.
پشت لێ کردنەوە: پشت لێدانەوە.
پشتماز (باک.): پشتمازە، بڕبڕەی پشت.
پشتمازە: پشتە مازە، بڕبڕەی پشتی.
پشتماسی: دەدانەمشکە.
پشتماسیلکە: دەدانە مشکە.
پشتماکی (باک.): هەتیوی دایکی.
پشتماڵە: پاشماڵە. دەراوسێیەکیشە، کە ماڵی لەپشت ماڵتانەوە بێ.
پشتمل: پژمل، پشتی مل، (ڕۆژ.) بەوشمل.
پشتملە: پاشملە.
پشت ملهان: پژملیان.
پشت مێر: کێشکچی پشتەوە. پشتیوان و یارمەتیدەر.
پشت مێرد (ڕۆژ.): پشتیوان.
پشتنەخڕی (باک.): پاشەبەرە (منداڵ).
پشتۆ (باک.): شەش ئاگر، دەمانچە.
پشت و پەنا: لەمپەر، پشتمێرد، پشت، پشتیوان، کۆمەک، پەنا.
پشتووری (ئەردە.): پشت ئەستووری، پشتیوانی، کۆمەگی.
پشتۆکە (ڕەوا.، خۆ.): پشتی کورسی و قەنەفەیە، کە پاڵیپێوە دەدرێت. ئەو دارانەن، کە لە پشت دوو یا چەند تەختەیێکی دەدرێن بۆ قایمی وەکوو هی دەرگە.
پشتووێن: پشتێند.
پشتهەڤ: پێکەوە، بەیەکەوە، بەشداری.

پشتهه‌ڵكردن: مەبەس لە پشت تێكردن و زیزبوونە لە یەكێكی، ڕوولێ وەرگێڕان.

پشتهه‌یوان: ژوورێكە كەوتبێتە پشتی هەیوانەوە.

پشتی (هەو. ، سوور. ، باك.): كۆڵ (نی بە پشتدادانێ)، چتێكە بە كوڵ هەڵبگیرێ. ــ كێش: كۆڵكێش، (دەر.) تێلەكەكێش. (باك.) لەپاش، لەدووای. ــ نیڤرۆ: پاشنیوەڕۆیە، پاشنوێژ. سەنیرێكی درێژوكەی تەنكە پاڵی پێوەدەدرێ. پاشەوانەی هەنگ. (ئەردە.) سەنیر، سەرین، هەرچتێكی وە بەرپشت بدرێ، كۆمەگ، پشتیوان. خەڵفی مێشەنگووین.

پشتێر: پشتیر.

پشتیر (جا. ، بابا. ، ڕۆژ.): تەویلەی ڕەشەوولاخان، هۆڵ، هۆزی مەڕ و بزنانە. گەنجینەی پشت كەلەگی.

پشتی سەر (لو.): پاشملە.

پشتی كێش (باك.): كۆڵكێش.

پشتێن (فە.): پشتێند، چتێكە لەپشت دەبەسترێ، پژوێن.

پشتێنە: تەوقێكی ئاسنە ناوەكەی بە شووڵی بی یا شووڵكی ژاڵە پردەكرێتەوە بۆ كرەی چەڵتووك. دارێكە بەناو بەرزەگەوەدا ڕەتدەكرێ تا نەجووڵێ. چتێكە بەر بەستی فیچقەی ئاوتنی ئاشی پێ دەكرێ. پشتێندێكە بەسترابێتە ناوقەدی هێندێ چت بۆ قایمی. تەوق و چەرمێكە دەخرێتە نێی ئاش. پشبێن.

پشتێند: پشپێند، بشبێند، ئاڤكێل، (لو.) قۆلان، كەمەر، پشتێن، (باك.) پشتێن، بیبن، بەنك، پێش بین، پشتك، كەمبەر، هەفتاك، ترمە، (هەورا.) بیبن. (ڕەوا.) كەمەربەست، شۆتك لە ئاوریشمی وەكوو قایش وایە. (هەو.) بەندۆك، بەنێكە لە پشت دەبەسترێ. (باك.) تاقدەنگ، شینك. تەگبەند، هەمیان. پشتێندێكی باریكە لە لیرە یا لە لوولوو دروستدەكرێت.

پشتێندە: ــ ی پردان: كەمەرە، كەمەر.

پشتیوان: لەمپەر، چاوسوور، گومەگ، یارمەتیدەر. (باد. ، باك.) پشتەڤان، چاڤسۆر، چاڤشار. دەرقیل، یارمەتیدەر. هەڤگەل. ــ پێ ئەستوور. ــ پێ بەستراو. ــ پێ قایم. بە ــ : بەپاڵ، كەسدار، لەمپەردار، پشتیواندار. بێ ــ : بێ كەس، بێچارە، بێ پاڵ. (باد.) كولهەڵگر. دارێكە لە پشت دەرگاوە دەچەقێنرێ تا بخرێتە بەر پشكۆڵ بۆ قایمی، دارێكە لەباری پانی بەپشتی تای دەرگا و دەراپەدا دەكوترێ، پشتكول، تنك.

پشتیواندار: بەپشتیوان، بەپاڵ، كەسدار، لەمپەر. ــ ی: كەسداری، لەمپەرداری.

پشتیوانی: یارمەتی، هەڤگەلی، چاڤسۆری. خاوەنداری. ــ كردن: یارمەتیدان و خاوەنداریكردن.

پشخوون (زرا.): تەبەك.

پشدان: پشوودان، هەناسەدان.

پشروون (باد.): چێشتی پیرخەنیلە.

پشقەڵ: پشقل، پشكەڵ.

پشقڵ: پشكەڵ.

پشك: (ڕۆژ.) دەو، چەشنە. ــ ئاوێژتن: دەوكرن، چەشنە ئاوێژتن، پارەوپارتێن. (باك.) بەش، پش. ــ كرن: بەشكردن. پل. ــ ە گۆشتێك، پلە گۆشتێك. (دەر.) پریشكی ئاو، بارانە، بەفر یا ئاوور. (ڕەوا.) دەدانەكانی كیسەڵەیە دەچنە نێو لەلەكانی گۆڵەی دەركەوە. (هەورا.) مەشكە یا كوندە و ئیتر كە كونێ چیلكە یا بەردێكی لەنێو دەنێن و دەیبەستن بە چیلكەكە یا بە بەردەكە دەڵێن پشك. (باد.) گۆپكەی درەختانە. بەش.

پشكافتن: هەڵوەشان، هەڵوەشاندن، هەڵدڕان.

پشكامۆك (باك.): گۆرانییەكی كوردییە.

پشكاندن (باك.): پشمین، پشكین.

پشكاوتن: هەڵپشكاوتن، هەڵوەشاندنی درووماَن و چتی چنراو. بە بلاوكردنەوە و لێك جووێ كردنەوەی خوری و موو و لۆكەش دەڵێن. ووشكاندنەوە.

پشكەگیر (باك.): لاگیر، لایەنگیر. ــ ی: لاگیری، لایەنگیری.

پشكەڵ: قشپل، پشقەڵ، كشپەڵ، پشكڵ، پشقڵ، بوشكول، (باك.) كوشپل، (یەز.) بشكوول، پیسایی ئاژاڵ و كەروێشك و ئاسك و ئاژاڵانی كێوییە، كە خڕ و ڕەشە.

پشكخستن: دانانی چەند پشكێك لەلایەن یەكێكی نەشارەزاوە لەسەر چەند بەشێك لە چتێك، كە بە هاوكاری كرابێ.

پشكساڵ (باك.): گۆنەر، كەژ.

پشكفتن: پشكووتن.

پشكڤین (باك.): هەڵچەڕان، هەڵوەشانی درووماَن.

پشكناندن (باك.): پشكنین.

پشكل: پشقل.

پشكڵ: پشكەڵ.

پشكنەر: پشكێنەر، پشكنێر.

پشكنران: (باك.) پشكڤین. واق وڕمان.

پشكنێر: پشكنەر، پشكێنەر.

پشكنین: گەڕان، (باك.) پشكڤاندن. بە سەركردنەوە، كۆڵینەوە، منەكردن، دۆزین. پشكناندن، پشكووناندن.

پشكنینەوە: پشكوونینەوە، هەڵوەشاندنەوە.

پشكۆ: (ڕەوا. ، هەو.) گۆپكەی دارانە، كە تازە دێ بپشكووێ. گوڵی دار و درەختانە. (بابا.) پۆلوو، پەنگر. (دەر. ، هەورا.) تەشق، پشكووێ.

پشكۆدان: مەقەڵی، مەنقەڵی.

پشكووان: پشكووتن.

پشكووانن: خەنیكردن، گەش و شادكردنەوە. خەڕۆكردن. ــ ی خونچە.

پشكووتن: پشكووان، كرانەوە، ڤەبوون، پوشكووتن، دەم دانەوەی خونچەی گوڵ و گۆپكەی داران. (دەر.) پشكفتن. خیڤ بوون. ووردبوونی بەردی قسڵ دوای ئاو پێداكردنی. هەڵتۆقینی گەفەشامی لەسەر سێڵ. خونچە ــ : خوونچە بوونە گوڵ و دەمكردنەوە. ڕوو ــ : شاد و كەیفخۆشبوون. نان ــ : نان وەكوو گوڵ گوڵگوڵ برژا. كەیفخۆش و شادبوون، دڵخۆش بوون، خەنی و خەڕۆ بوون.

پشكووتوو: خونچەی كراوەوە، پشكفتوو. خەنی، شاد، خەڕۆ، دڵخۆش، گەش.

پشكووتوو

پشكووژ (باد.): خونچە.

پشکووژا مەمکا (ئاک.): گۆی مەمکی.

پشکۆژە: (ڕەوا.) پشکۆ. (شن.) پند. (کۆ.) چرۆ.

پشکۆڤ (باک.): گوڵی نەپشکووتوو یا تازە پشکووتوو.

پشکۆک: (هەورا.) دوگمە، کاناڵێ.

پشکۆڵ (فە.): پشکەڵ.

پشکۆڵ (هەورا.): دار وەپشت دەرکەدان. ئەشکیل. پاڵی پەست.

پشکول (باک.): بشکول، قوڕ، قوڕاوی. خۆدزینەوە، پاشەکشێ، پێلزکێ. (ئەردە.) مرۆی تێکسرماو و قەڵەو، قۆڵ، قوتوقۆڵ.

پشکووڵ (باک.): پشکۆڵ، پشکەڵ، پشقڵ.

پشکوناندن: پشکنین.

پشکوناندنەوە: پشکنین، دۆزین.

پشکووتن: پشکووتن و دەم دانەوەی خونچە گوڵ و گوڵی گەنم و جۆ.

پشکونینەوە (ڕەوا.): پشکنینەوەی خوری و لۆکە و هەڵوەشاندنەوەو شیکردنەوەی. دۆزین. پەڕەوور خۆی دەپشکونێتەوە: باڵندە خۆی دەدۆزی.

پشکۆی (دەر.): تەشق. پۆلوو.

پشک هاوێژتن: دەو، دەوکردن.

پشکی: تۆزقاڵێ.

پشکیل (ئەردە.): پشکیلان، ئەنگوستیلەی بێ نقێمە کە یاری پێدەکرێ.

پشکیلان: گەمەی گۆرەوی بازی، تاقمانەجووت، کاڵەمستێ. کاڵەمشتێ گەمەیێکە بە هەردووک دەستان دەکرێ.

پشکین: پشمین.

پشم: ڕق، قین، کووڤان، کۆڤان، پرووشە. بە ـــ: ڕقدار، قیندار.

پشماندن: پژماندن، ڕق هەڵستان، ڕک گرتن. وەپشمین هێنان: پژماندن، بێپهنژاندن.

پشمە: بێهنشک، دەنگی پشمین، پیرکژن. ـــ لێوەهاتن، پیرکژن لێوەهاتن.

پشمین: (هەو.) پێکژین. (کۆ.، ڕەوا.) پیرکژین. پژمین، هەپشکرن. (باک.) بێهنژین، پشکین. پشکان. یەکجار ـــ : دەڵێن دەبێ ڕاوەستێ و دەست ڕاگرێ. دووجار ـــ : دەڵێن جەختە واتا چاکی هێنا.

پشۆ (باک.): پشیلە.

پشوو: (دەر.) هەناسە، بێن، بهن، پشی. ـــ بڕان: خەفەبوون، خامۆشبوون. ـــ بڕین: خەفەکردن، خامۆشکردن. ئارامی، سانەوە. ـــ دان: ئارام بوون، سانەوە، تبتین. هەناسەدان، ئەواسان. ـــ درێژ: بڕوانە: پشوو درێژ. ـــ خواردنەوە: تبتین، تەواسان، ئارام گرتن، ددان بە جەرگی خۆداهان. (ڕەوا.) کەڕووی نانی، پشی، برش.

پشوودار: پشوودرێژ، باڵدرێژ، بەپشوو. ـــ ی: پشوودرێژی، باڵدرێژی، بارقۆڵی.

پشووادان: حەسانەوە.

پشوو درێژ: دڵفرە، مەند، خووێنسارد، بەپشوو، لەسەرەخۆ، دلدرێژ، (خۆ.) بەرگەدار، بەرگەگر، بارقۆل، باڵدرێژ. ـــ ی: وەقرە، مەهوار، خووێنساردی.

پشووسووار: هەناسە سووار. ـــ ی: هەناسە سوواری.

پشووک (باک.): پشنگ.

پشووگرتن: پشوودان.

پشی (لو.): پشیلە، بۆ دەرکردنی پشیلەش بەکاردەبرێ. (لو.) کولیچەی بە ڕۆن. (ڕەوا.) پشوو، هەناسە. (خۆ.) ژەنگ. ئازارێکە لە ڕەز و باخان دەدات.

پشیان (ئەردە.): پژانی ئاو، دەڵاندنی ئاو.

پشێلیشێ: پش پش: ووشەیێکە پشیلەی پێ بانگ دەکرێ. گەمەیەکی منداڵانەیە.

پشیک (لو.): پشیلە.

پشیلە: (هەو.) کتک. (هەورا.) کتە، کتتە. (لو.) پشی. (باک.) پسک، پسنگ، پشۆ، دهلک. پشە. لە موکریانێدا بە پشیلەی نێرە دەڵێن گوریە.

پشیلە سوورە: گەمەیەکە، یەکێک تێدەکەوێ ئەوانی تر دەست بە یەکتری دەگرن و ئەوەی دەگرنە ناو خۆیان ئەویش تەقەلا دەدا کە بەناو لنگیاندا دەرچێ ئەوانیش نایەڵن و دەڵێن: پشیلە سوورە کووێرا چوو عەرزی دڕی پێیداچوو، بەڵام بەناو لنگی هەرکامێکیاندا دەرچێ ئەو تێدەکەوێ.

پشیلە شۆر: خۆ خاوین نەشوشتن، دەڵێن: ئەمڕۆ لە گەرماو لەبەر ساردیی ئاوەکە خۆم ـــ کرد.

پشێو: شپرزە، نائارام، پەشێو، سەخڵەت، شپرێو، نیگەران. ـــ ی: ئاژاوە، ئاژاوڵە، ئازەڵ، نائارامی، بێ ئارامی، خرسجر، شکووڤی، شێواوی، هەرا، نیگەرانی، شۆرش، سەخڵەتی، ڕەهتی، خوریە، ئاشووب، تێکچوونی ئارامی و ئاسایش.

پشێوەتی: شپرزەییتی.

پشێوی: پشێوی.

پف (فە.، باک.، ڕۆژ.، دەر.): سپیەلاک، سپیەلک. فوو. ـــ دان: فوودانی هەمبانە و کوندە وئیتر. ـــ کردن: فووکردن، فوولێکردن. ـــ لەکاتی دڵتێکچوونیشدا بەکاردەبرێ.

پفە: فە، چێشت (لە زاراوەی منداڵانی ساوادا).

پفەپف: فووفوو، دەنگی فوولێکردن و کوژاندنەوەی چرایانە.

پفەڵ: چتی فش و فۆڵ.

پف پیاکردن: فوولێکردن.

پفت (باک.): پف: بارامگۆ ـــ و ئاگر قەمراندن: بارام گوتی پف و ئاگرەکەی کوژاندەوە.

پفدان: فوودان، باتێکردنی هیزە یا ئاژاڵی سەربڕاو تا پێستەکەی بکوورێت و دایاڵی بۆ هیزە و مەشکە و کوندە و چتی وا.

پفدریاگ: فوودراو.

پفک: ترتڕێن، ئاغزی تفەنگ، تفەنگی بایی کە گوللەی دار یا قوڕ و گڵی پێداوێن بەفوو تێکردن.

پفکە (هەو.): بلۆق، پۆرگ، پفڵە، پفڵەک. ئەو شوێنانەیە لە پێستی لەشی مرۆی، کە هەڵدەتۆقێ سا لەبەر سووتانی یا لەبەر زەبری چتان و یا لە قەراغ برینان پەیدا دەبێ، کە بدرێ ناوی لێدێ. (باڵە.) ئاوورگ.

پفکەدار: بلۆقدار. ـــ ی: بلۆقداری.

پفلّه (فه.): کیس، بلۆق.

پفلّەک (باد.): بلۆق.

پفوو (هەورا.): فوو.

پفهەڵدان: فووکردنی چتێک و هەڵامساندنی ئاوساو.

پفهەڵدراو: چتی فوودراو، ئاژاڵی فوودراو.

پف: دەنگی ترپییە، دەنگی مێشییە، دەنگی گوللەیە. (باک.) پف، فوو. ــ لێکردن: فوولێ کردن.

پفت (باک.): پرت، تڕ.

پفتک (باک.): گیایەکە.

پفۆک: باڵۆن، باڵافڕ،فڕۆک، فڕندە.

پفلک (باک.): پارچۆڵکەکانی گیانلەبەرانی حەوایی.

پک (موک.): لای پشتەوەی جگیە، واتا لاقۆقزەکەیەتی، پشتە.

پکێت (باک.): قایم، مەحکەم، پتەو.

پگر (ئەردە.): کەمرە، گەمڕە.

پل: (موک.): پارچە، کوت، گرتک، وروڵمە، پەل، پشک (تەنها بۆ گۆشتییە). (باک.، سوور.) قامک، پت، ــ دان: بە قامکی لێدان. قوون، کوون، قنگ. چڵ، ئازار، ئێش. ــ دان: بزوو و لێدانی شووارۆ. فیشقەکردنی تۆوی مرۆیە لە نێو قامیشیدا بۆ دەرەوە. (موک.) کۆم، نێوی قوونییە، (هەورا.) سوورە. (زا.، ڕەوا.) پۆز. (باد.) پندرۆک. پەڕی باڵندە. (باک.) بۆ پاڵپشت بەکاردەبرێ وەکوو شل و پل. (ئەردە.) پلە، بە دوو قامکان پلە لێدان. ئاو، خول، سوور، با (ئاودان، خول و بادان).

پلّ (ڕۆژ.): پەڵە، خاڵ، نیتکی ڕەش و سپی. زمان. ڕوو. چڵ، ئازار، ئێش، لێدانی دەمار و ڕەگی ئەندام.

پلار: پللار. (هەورا.، بابا.، زەن.) پەلار. (بابا.، جا.) پڕگە. کولە برک. کورتە دارێکە بەکەسێک یا بە چتێکدابدرێ. ــ ئاوێژتن: بەرد ئاوێژتن. قوڵەدار پێدادان. تانە، تانووت، لاتاو، تووانج، تەشەرە، تەووس، پلارەقسە.

پلارەقسە: تانە، تانووت، تووانج، تەشەر، تەووس.

پلارتێگرتن: تووانج لە یەکێک گردتن. پلار بە کەسێک یابە چتێکی دادان.

پلاس (هەورا.): پەلاس، ژێرە خەرێکە وەکوو بەڕە لە مووی بزن دروستدەکرێ، جاجمی سپی.

پلاسەمسی: جوورە ماسییەکە وەک سفرە خۆی دەکاتەوە لەسەر ئاو بۆ ئەوەی هەر مێش و زیندەوارێکی لێبنیشێ بیخوا.

پلاش (ئەردە.): پووش و پەلاش.

پلاف (باد.): پلاف.

پلان: (باک.) پلان. پیلان، دۆلاب. (ئەردە.) ئێسقان، ئێسک.

پلانن (ئەردە.): تلدان بە چت، خولاندنەوە.

پلاندنەوە (ئەردە.): تلاندنەوە، خلۆرکردنەوە. تێوەدان، ساوین، ناوین.

پلانەوە: تلاندنەوە.

پلاو: پەڵەو، (دەر.) پەلاو، (کە.) لەپە، چێشتێکە لە برنج و یا ساوار یاگەنمە کوتاو یان لە هەرشتە و ڕۆن بە پەیتی دروستدەکرێت و ڕۆنی بەسەردا دەکرێت.

پلاو بامیە: پلاوێکە خۆرشتی بامیە بێ.

پلاوپارزن: ماکێش، پلاوپاڵێو، (هەو.) پارزۆنگ، پلاوپەز، سوورزمە، پلاوپارێن، چتێکە وەکوو سەلە لە شوولی دارەبی و ئیتر چنراوە، پلاوی پێ دەپاڵێوون. سەلە یا قاپێکی کونکونە پلاوی پێ دەپاڵێورێ.

پلاوپارێن: پلاوپاڵێو.

پلاوپالاو (ئەردە.): پلاوپاڵێو.

پلاوپاڵێو: پلاوپارزن.

پلاوپەز: پلاوپارزن، سوورزمە، پلاوپاڵێو، پلاو پارێن.

پلاوپلاو: جوورە گەمەیێکە هەر کەسەی دەبێ دەجاران لەسەر یەکتری بە دەنگی بەرز بڵێ پلاو بەڵام جار لەگەڵ جارێ دەبێ دەنگی بەرزترکاتەوە.

پلاوپێو: مرازێکە بۆ پێوانی پلاو.

پلاوساوار: (باک.) سمت.

پلاوماش (هەورا.): پلاوێکە لە ماش و برنجی دروستدەکرێ.

پلە: بۆ (کۆ) دەڵێن پلەکان، پایە (دەر.) پابلقە، پایە. جێگا پێی نێردیوان و پلەکان. بەقامکی گەورە و هەڵمەقووتە ــ لێدان. (هەو.) بستە. (هەو.) بۆ پوور بەکاردەبرێ لەکاتی ئاخۆتن و ووتوو وێژێدا. (باک.) پەڵە. ڕێز، پایە، پایەگا. پا، دەرفەت. جوورە گەمەیێکە.

پلە پرتکێ (ئەردە.): پەلەپرووزێ، پەلەپەل، تاڵووکە.

پلەپلە: پایەپایە.

پلەترازیان (ئەردە.): پەشیمان بوونەوە، شلبوونەوە. لە پلە دەرچوون، کەللا لە نێو قامکان تێپەڕین.

پلەتسیان (ئەردە.): لە پلەترازان، کەللا لەنێو قامکان دەرپەڕین.

پلەزیقان (ئەردە.): خۆشی خۆشی.

پلەکان: بە پلەی نەردیوان یا پلیکانان دەڵێن. دۆخ. (زەن.) پایە. (دەر.) پابلقە. پلیکان.

پلەکانە: پلیکان.

پلەمەتە (ئەردە.): مەتەی دارتاشان.

پلە مەتێ (ئەردە.): مەتی و کەوان.

پلەندەر: لاپرەسەنی، مڕ ومووشکەر، مووشەک، خۆتێ هەڵقوتێن.

پلەنیان: هانە هاندانی یەکێک.

پلەوەر (بابا.): سەرکەوتن، بەرزبوونەوە. ئارەزووی ــ: ئارەزووی سەرکەوتن.

پلە وگەرما و سەرواى (هەورا.): پلەی گەرما و سەرمایە.

پلەی بارنە: ڕادەی باران.

پلەی سەدی: پایەی سەدی.

پلەی گەرمایە: ڕادەی گەرما.

پلّپ: مەردومی بێ کەڵک.

پلّپ بەستن: مەیین، توندبوونی شلەمەنی.

پلّیخان (باک.): کولان.

پڵیخاندن (باک.): کولاّندن. بپڵخێنە.

پڵیخین (باک.): کوڵین. بپلیخە.

پڵیسکیان (ئەردە.): نەخۆشی باڵە شۆڕێ.

پڵپڵ: کوتکوت، پارچەپارچە، پەڵپەڵ تەنها بۆ گۆشت هەیە. ـــ بوون: پەڵپەڵ و پارچەپارچەبوون. ـــ کردن: پەڵپەڵ و پارچە پارچەکردن.

پڵپڵێ: پەڵەپەڵە، خاڵخاڵ، خالاّوی، پنک پنک وەکوو پڵنگی. پەلاّوی، پەڵپەلاّوی.

پڵپلە (باک.): پەپوولە. پرپرەی گوراهو ئیتر.

پڵپڵە (ڕۆژ.، شار.): پرپرەی گوارە و ئیتر. پرپرەی بەرمورو و چتی وا بەسەری ژنانەوە.

پڵپڵێ (ڕۆژ.): خالاّوی، بە پەڵەپەڵە و شکلی ڕەش و سوور نەخشاو وەکوو پێستی پڵنگی.

پڵپلێ (باک.): چغنە سووک، زۆر بڵێ.

پڵپێنە: پرپرە، جوورە گیایەکە.

پڵتانک (باک.): پەپوولە.

پڵتە: پەڵتە. (ڕۆژ.) بقە. تلپەی چت، تڵپەی چتی کوشراو. ـــ ی زار: مرۆی بێ ددان لە ئاخەفتندا ـــ ی لێوەدێ. دەنگێکە لـەکاتی هێنانـە دەرەوەی چتێک لەنێو چتێکی تردا پەیدادەبێ بە نهێنی.

پڵتەپڵت: پەڵتەپەڵتی زار. (ڕۆژ.) بقەبق.

پڵتەقاندن: چەقەنە لێدان.

پڵتەقان: قامک تەقاندن.

پڵتەقێن (ئەردە.): چەقەنە لێدەر.

پڵتۆک (هەورا.): پڵتە لێدان بە دوو قامکان. پتە. پەلەپیتکەیـە بـە پشتی قامکێکی.

پڵچ (ئەردە.): پان. فلچ. (هەورا.) گێووژ.

پڵچاندن (ئەردە.): پانکردنەوە.

پڵچاندنەوە: پانکردنەوە.

پڵچانن: پانکردنەوە.

پڵچی (هەو.): گێووژ.

پڵحەتکە: ئەنگێوە، نیشانچی. کەسێکە لە مەر مـەرێنیدا ئـەنگێوە بێ وە تیری خۆی بەهەدەر نەدات.

پڵخ: (زمن.) پڵق.

پڵخان: پوورخان.

پڵخانەوە: پوورخانەوە.

پڵخاندن: پوورخاندن.

پڵخاندنـەوە: پوورخاندنـەوە. پەلخاندنـەوە. (بـاک.) ڤەپەلاخسـتن، پەلاخستن.

پڵدان: چڵدانی برین و ئیدیکەیە. (بابا.) تلدان. (فە.) وورک. بزووتنی ڕەگ و دەمارانە. (ڕۆژ.) فیشقەکردنی توخمی پیاو لەناو قامیشییەوە بۆ دەرەوە.

پڵدی (باک.): ڕەشانک. ووشکە ڕن.

پڵق (زمن.): پڵخ.

پڵقۆزە: (مـوک.) پـاڵقۆزە، (بابـا.) مـام جێژنۆکـە، (گـەر.) کەچـەرە، (هەورا.، سەق.) مەتی، گیایەکە تۆزێک تیژە و دەخورێ.

پڵک: (هەورا.) پوور. (لو.) پیس.

پڵکانـەوە (ڕۆژ.): تلانـەوە، گـەوزین، گـەوزان، گلمـان، گلملان. بارێکـە وولاّخ لـەناو زبڵیدا خۆی دەگـەوزێنێ و یا مرۆیـە، کـە خۆی ئـەم دیووەودیو دەکات.

پڵکاندن (ڕۆژ.): گەوزاندن، تلاندن.

پڵکانن (ڕۆژ.): گەوزاندن، پلانن.

پڵک زا (هەو.): پوورزا.

پڵکن (ڕۆژ): چڵکن.

پڵکیان: تلخواردن، گەوزان، تلیان.

پڵ لێدان: پڵتەقاندن.

پڵم (باک.): توونـد خوو، مۆن، گرژ. ـــ کرن: مۆن و گرژبوون.

پڵمان: بۆڵە.

پڵماندن: ووتە ئاشکرا نەکردن، بۆڵەکردن.

پڵمە (ئەردە.): پرمە، دەنگی لووتی چارەوێیە. پرمەی گریانێ.

پڵمەتێ: مەتێ و کەوان.

پڵمەڕوو (باک.): بەدخوو، بەدرەفتار.

پڵمژیاگ: چتی پەژمووردە.

پڵند (باک.): گرێی هەرە خووارەوەی برپرەی پشتێیە.

پڵندار: قوڵە دارێکە دەگیرێتە داری بەرز تا بەرەکەی بکەوێتە خووارێ.

پڵنگ: (هەورا.) پاڵێنگ، جانەوەرێکە زۆر وە پشیلەی دەچێ بەلاّن زۆر گەورەتر و پنۆکپنۆکە، لە جانەوەرە هەرە درنـدە و پرسام و هەراسدارەکانە، سـەرەڕای ئـەوەش جانـەوەرێکی زۆر مـەرد و پڕ ئابڕوو و دادگـەرە خۆی لـە ئافرەت و منداڵ و پیران ناگەیەنێ، هەر چەکدارێکیش، کە ئەوی دیت چەکەکەی فڕێدا خۆی تێ ناگەیەنێ. هەر وولاّخێکی بۆنی میزی وی بکات ئەژنۆی دەلـەرزێ و توانـای ڕۆیشتنی نامێنێ. کـە ڕاوێ بکـا لـە سـەر ڕێگای نێچیران میزی دەکا، کە نێچیران بۆنی میزەکەیان کرد لا ڕێ دەبن و هـەر بۆخۆیـان دەچنـە لای پڵنگەکـە ئـەویش دووای کوژتنیـان بـە کاتژمێرێکی دەیانخوا.

پڵنگیان: ئالۆزبوونی موو.

پڵنگی: پڵپلی، پەڵەپەڵە.

پڵ وەشاندن: تیرە کێشان، جوویێن، دەست وەشاندن.

پلووپا (ئەردە.): قاچ و قول. هەورل، تێکۆشان. توانایی، پەڕوپۆ (بۆ ڕێگا ڕۆیشتن).

پلۆبش (باک.): گیایەکە.

پلووپۆ: کەوتنە سەر فاک و فیکی کارێکی، هەوەس، سەودا؛ ـــ ی ژن هێنانی پێ کەوتووە.

پلووپووش (هەورا.): پرەپووش، پووش و پەلاش، پڕو پووشی ناوماڵ.

پلووچ (خۆ.): پاککردنی تیکوڵـە شینەکەی گوێز و بادەم. بـەو بادام و گوێزە پەڵک شینە لێکراوانەش دەڵێن ـــ . ناڕاست، خووار، نادروست.

پلۆر (باک.): بەستوو (ئاو). (زا.) پەڵوولە.

پلوور: پلووسک. شمشاڵ.

پلوور

پلووره: دووبارەی هەنگووین، کە شانەی تێدا لێ دەدات بۆ دروستکردنی هەنگووین. (هەورا.) پلووسک. چتێکی بۆشە هەنگ شانەی تێدا هەڵدەبستێ، کوورەی هەنگانە.

پلوورەوارانێ (هەورا.): کۆلکە زێڕینە.

پلوورژەن (ئەردە.): بلوێر لێدەر.

پلووسک: سوولاووک، لووساووک. (هەورا.) پلووره. (دەر.) سوولک. (باک.) بۆختک، چەمبلوولک. سوولی، مەرزم، شرک، مەرزووب. ئەوەیە کە ئاوی باراناوی لە سەربانانەوە پێدا دێتە خوارێ و یا ئاوی پێدا دەچێتە نێو حەوز و شوێنی ترەوە. پرژ، تاڤگە، سوولاف.

پلووسکە (هەورا.): سۆرینە.

پلووکاتی (باک.): دەست پێوەگرتن.

پلووسگرد (هەورا.): پەڕەسلێرکە.

پلۆ گەرمی و سەردی (هەورا.): پلەی گەرمی و ساردی.

پلیان (ئەردە.): خلۆربوونەوە، گلان و کەوتن لە سوارییەوە.

پڵیت: بلیت، پسوولە، پارچە کاغەزێکە لە سینەما و شوێنی وا دەدرێ بە مرۆڤ.

پلیت: (موک.) تیتک. (هەورا.) نووێرد. سەری دوو پارچەی پێکەوە هەڵدرواو بەجووتی بنووشتێنرێتەوە و دیسان بدروێن.

پڵیتە: فتیلە، پۆرک، پۆرت، فتیلک، پتیلە. چتێکی بادراوە، کە لە چتێکی تر هەڵکێشرێ.

پڵیتەکێش: دارێکی سەر لەلە کراوە پلیتەی پێ هەڵدەکێشرێ.

پڵیخانەوە: (باک.) پەرخین، ڕزانەوە، داپڵۆخان، پەتشان.

پڵیخاندنەوە: (باک.) پەرخاندن، پەلخاندن، ڕزاندنەوە، پەتشاندن، داپڵۆخاندنەوە.

پلیزگرد (هەورا.): پەڕەسلێرکە.

پلیمە (زەن.): پەڕەسلێرکە.

پلیمرگ: پەڕەسلێرکە، پەڕەسێلکە.

پلیمگەرد (هەورا.): پەڕەسلێرکە.

پڵیشان: فلیقان.

پڵیشانەوە: فلیقانەوە، پانبوونەوەی چتێک بەهۆی قورساییەکەوە، کە بکەوێ بەسەریدا.

پڵیشاندنەوە: فلیقاندنەوە، پانکردنەوەی چتێک بە هۆی قورساییەکەوە.

پڵیشاوە: فلیقاوەوە، پانبووەوە.

پلیف (باک.): گۆی خڕ.

پلیقان: فلیقان.

پلیقاندن (دەر.): فلیقاندنەوە.

پلیک: پلیکان، پێپیلکە. (باد.) هەلووک.

پلیکان: پلەکان، پلیک، پێ پیلکە، کە دارینێ. پەرەسە، پایە، پلە، پابلقە. (باد.) پێ پەلاس، پێستر، پێسترک. (وان) مەردەوان، کە لە قوڕ و خشت بێ.

پلیکانە: پێ پیلکە.

پلیکانێ (باد.): هەلووکێن.

پلیکە: پلیکانە.

پن (باک.): (باک.) زچ. نوختە. بڕکەی شووتی و ئیتر. کەد و توولەی لکە گیایانە، کە بە زەویدا بڵاودەبێتەوە.

پنار: (بار.) بناری کێوی. (باک.) سەرچاوە.

پنە: (کە.) دەرخووانە، (ئاک.) خانک، (دەر.، هەورا.، ڕەوا.) خوانە، (باڵە.) دۆشەگەی نانی. (هەو.) فەرشە، (هەورا.) پنی، (کۆ.) ڕەپکە، چتێکی پان و خڕە لە دار یا لە گێچ دروستدەکرێ ئەنگوتکی هەویری لەسەر پان دەکرێتەوە.

پنەپیتۆ (خۆ.): (ڕەوا.) پیرەپتۆن. (موک.) سەرەسۆدرە.

پنەدای (هەورا.): پێدان.

پنەزانای (هەورا.): سوپاسکردن.

پنەشۆر (هەورا.): پێشۆر (سابوون).

پنەکتکە: جوورە مارێکە.

پنەیاوان (هەورا.): پێگەیشتوو.

پنەیاونای (هەورا.): پێگەیاندن.

پنهنی (باک.): پنک پنک، پەڵەپەڵە، بەڵەک.

پنت: پند، حەمحەم.

پنتک (ڕۆژ.): پرتکە گوو و چتی پیس.

پنتی: کەسێکە زۆر گووێ نەداتە پاک و خاوێنی و خۆڕێکخستن. (باک.) ڕژد، چرووک، لەچەر، ڕیسوا.

پنج: چەند لکە دار و یا گیایە، کە لە کۆلکە و بنی کۆن دەری بکات، دەغڵ و گژ و گیاش، کە شینبوو دەبێتە پنج، کە گەورە و بڵند بوو چڵی پێ دەڵێن. ـــ کردن: ڕاوەستانی زگ لە ڕەوانی. ـــ ە گیا: ڕەگ و ڕیشەی رووەک و گژو گیایانە. پنچک، گیایەکیشە، کە سەری لە زەوی هێنایە دەرەوە چەند کەدە و لقێکی دەربکات. دەرمانێکە برێتییە لە قسڵ و لۆکە کۆن و پیو بۆ پینە کردنی دیزە و گۆزەی شکاو و گونجی ئاو. پنجداڕوو. ـــ کردنی دیزە و گۆزە و کووپە و ئەو کەل و پەلانەی، کە لە قوڕ دروستدەکرێن. مەبەس لە چارەکردنی کاروباریشە.

پنجار (بار.، وان.، باک.): سەوزەوات. گیاوگۆلی خواردنێ، گیای سوورکراوەوە واتا پنج بۆ ژار و هەژار.

پنچک: پنج، پنچکی گیایان، بنچک. پرچک، لق و پۆپی دارانە. داری کورت و لق و پۆپی دارە، کوورس، خورێل، دەوەن، دەرخ، کێزر.

پنچکە کەرانە: گیایەکە پنچکەکەی ڕەق و پتەوە کەری پێدەبەسترێتەوە.

پنجکردن: گرتنی کونی دیزە و گۆزە و کووپە و ئیتر. پینەکردن.

پند: (باک.) جاڵجاڵووکە. پندەپیر. (زا.) قوون، قنگ، کوون. (خۆ.) پندریسکە (باڵندەیەکە). (هەو.، کە.) حەمحەم. (دەر.) پنت. نەسپێی باڵندەی کەوی و کێوییە بەکەمێڵە لاق و باڵ و جێگایانی تری دادەگرێ، بە ئاوی دەماری تووتنێ چارەی دەکرێ. هەر لەو چەشنەش پند هەیە تووشی لەشی مرۆڤیانیش دێت بەبن موووەکانیدا دەچێتە ناو گۆشتییەوە، بە تراشین و دەرمانی گەرماویش چارەی نەکراوە، بەڵام تەنها سوورخی فەقێیان کەمێک لەنێو ئاووری داوێن، مرۆیەکەش چتێکی وەکوو کراسی

ژنان لەبەردەکات لەسەر ئاوورەکە هەڵدەتروشکێ دەبێ نەیەڵێ بۆنی سورخەکە بە دەم و چاویدا بچێ چونکوو زیان بە ددان و چاوان دەگەیەنێ. پندی مرۆیان ڕشک دەکات و بە موو انەوە دەنووسێن دووایە بە قەدەر ئەسپێیەکیان لێدێ و بە بنی مووەکاندا دەچنە خوواری ئێجگار بە خارش و ئێش و ئۆف و ژان و ژوو‌رانە. (هەورا.، دەر.، هەو.، زمن.) چنگنە.

پنده: نێوی دەنگە. پرتەپرتی پیاو و ژنانە.

پندەپند: پرتەپرت.

پندر: پتەو، مەیلەو ووشک، (هەورا.) پنر. ــ بوونەوە: چەقینەوە. (دەر.) پەندیرە. پنچ. ــ بوونەوەی زگ: ڕاوەستانی زگ لە ڕەوانی. ــ کردن: پنجکردن.

پندربوونەوە: چەقینەوە، ووشک و کزربوونەوە. ڕاوەستانی زگ لە چوونێ.

پندرپوزە (باک.، باد.): گیایەکە لە قەراخ جۆگەلان شین دەبێ، نێرتکەکەی هەڵدەکێشن و سپی دەکەن و دەیخۆن، شیرینە.

پندرۆک (باد.): (موک.) پل، کۆم، نێوی قوونی مرۆڤانە.

پندریسک (ڕەوا.): باڵندەیێکی چکۆڵە و بۆر و تیژڕۆیە و چەنگاڵی تیژن لەنێو درک و داڵاندا دەژی. (ڕەوا.) چکچکە. (کۆ.) فندەگولە. بۆ کەسێکیش بەکاردەبرێ لە کاروبار و ڕۆیشتنێدا توند و تۆڵ بێ. چەقەسوو. ئەسپێی باڵندانە، پند.

پنر (هەورا.): پندر، توند و کرژ کردنەوەی پێستی چاو بەهۆی مازوو و تیکوڵە هەنارەوە وەکوو کوندە و مەشکە، کە تاڵاو دەدرێن، کە خاوو بێ تام و بۆنی ناخۆشە، بەڵام لە پاش تاڵدان تام و بۆنی خۆشدەبێ.

پنری: گیر، تامی گیر.

پنس: (شەبە.، ڕۆژ.) کەپەک.

پنک: خاڵ، پەڵە، نیشانە. پنت.

پنکاڤ (زا.): گولاو.

پنکە: بڕوانە: پنک.

پنکە هەور: پارچە هەورێکی گچکە.

پنک پنک: خاڵخاڵ، پەڵەپەڵە، پنپن، پنۆک پنۆک، کانگ.

پنکدار: نیشانەدار، خاڵدار، پەڵەدار. ــ ی: نیشانەداری، خاڵداری، پەڵەداری.

پنگ: (دەر.) پونگ. (هەورا.) پونگە. (باک.) پەنگ. گیایەکە لە دەم ئاوان شین دەبێ لەنێو چەند جوورە چێشتێکیدا بەکاردەبرێ و ئارەقیشی دەگیرێ. بە ووشکی و ووردکراوی بە برین وەردەکرێ چاکی دەکاتەوە، بە ماستاو یا بە ئاوەوە بخورێ بۆ زەحیری زۆر باشە. (فە.) پینە.

پنگاڤ (باک.): پەنگاف.

پنگان (ڕەوا.): زویر و توورەبوون، دڵگیربوون.

پنگانەوە: پەنگانەوەی ئاو، پەنگخوواردنەوەی ئاو. (هەورا.) پەنگانەوە، (دەر.) پەنگیانەوە. پرینگانەوە لە شەڕ.

پنگاندنەوە: پەنگاندنەوەی ئاو، گرتنی پێش ئاو.

پنگە: پنگ، پونگ.

پنگخوواردنەوە (ڕۆژ.): مات و کزبوون، تێکچوون.

پنگر: پندر، پەنگر.

پنگربوونەوە: پندربوونەوە.

پنگرکێش: ماشە، مەقاش.

پنۆرە: (باڵە.) دارێکی درێژی دوولکە لە کاری درک و داڵاندا بەکاردەبرێ.

پنۆک: خاڵ و پەڵەی وورد لەچتاندا.

پنۆک پنۆک: پنک پنک.

پنی (باک.): ڕاز، نهێنی، پەنهان. (باد.) پینە.

پنێ (هەورا.): پنە.

پنیا (ڕۆژ.): پینە و پەڕۆ.

پنیک: گیایەکە.

پنیۆز (باد.): ڕۆیشتن لە شوێنێک بۆ چەند دەمێکی. ــ دەکەم: واتە ئێستا دەڕۆم لە پاش دەمێکی تر دێمەوە.

پنیۆس: بۆ ماڵیاوایی بەکاردەبرێ لە وەڵامیش هەر ئەو دووپاتە دەکرێتەوە.

پۆ (خۆ.): بوختان. تووک و پەڕی باڵندان. داوی ڕووشە وکێشە و کێچەڵ و تەلەزگە. ڕدێ، لە جۆلاییدا. (دزە.، هەو.) چێرک. ئەو ڕیشووە براوانەیە، کە بەسەر داری تەونییەوە دەمێنێتەوە. ئەو چتەیە، کە لەسەر ڕایەڵ دەتەنرێ. (شاگی.) چێرگ. ــ شکاندن: سەرکێشی، پێدرێژی.

پۆرتکان: تێکچوون، ڕزین. لق و پۆپ.

پۆزەخووگە: جوورە بەرێکی دارە مازوویە وە لمووزی بەرازی دەچێ.

پۆو: بریتییە لەوەی، کە لەسەر ڕایەڵ دەتەنرێت. دژی ڕایەڵە.

پوو (شکا.، شەم.): پووک. (ئەردە.) پەڕۆ، پووشو. دەستەچیلە.

پووار (جا.): پووس، گیای ووشک، ڕزیو، چتی زۆر ڕزیو؛ ئەو دارە ئەوەندە ڕزیوە بووە بە پووار.

پووارتک: ڕزیوی ناوداری گەندەڵ.

پووز (شا.، بابا.): هۆرە، زوورانە. (خۆ.) زەمزەمە.

پووزک (بابا.): تەنێکی تایبەتییە لە ئەندازیارێتیدا.

پووزنەو: دارێکی تۆزێ خووارە، سەرێکی پان و دادراوە، بەرداشی سەرووی پێ بەرزدەکرێتەوە بۆ ئەوەی گردەڵەی بخرێتە ژێر.

پووان: ڕزان، ڕزین، گەندەڵبوون.

پووو (هەورا.): دارێکە ڕووی لەشکان و کەوتن بێ، ڕزیو، گەندەڵ. (ڕەوا.) بەرقەپ.

پووە (ئەردە.): کەرپوو.

پووەدای (هەورا.): پێوەدانی دەرک و پەنجەرە و نیتر. (هەورا.) دای پۆ.

پووەنیای (هەورا.): پێوەنان.

پۆپر: توندکردنەوەی ڕایەڵی تەونە بە جۆرێکی وا، کە پۆی پێدادەچێ.

پۆوبر: بریتییە لە تونکردنەوەی ڕایەڵی تەوون بە جۆرێکی وا پۆی پێدا نەچێت.

پۆپ (سەقز.، ڕۆژ.): پرچی ژنانە، تووکی سەر، قژ و مووی سەر. پۆپ چەرمە: سەرسپی، بۆ ئافرەت. (باک.) پۆپەی کەڵەباب و مریشکان. ناڵەبار، ناهەموار. ژنی قژن. تۆقەسەری کەژو درەخت ومرۆڤان.

پۆپانە (زمن.): پۆپە.

پۆپە: (باک.) پۆپ، سنگ، کیری، (زەن.) پۆپانە، (دەر.) پۆپیتە، کیری، کلاوە، برەک، پرەک، کلاونە. تاجی کەڵەبابی، پۆپەی کەڵەباب و مریشک و قەلەموونەی. قەلەپۆپە، قوللەپۆپە. سەرەوە و قیتکایی و بڵندایی هەرە سەری چیایان. ـــ ی لقی دار و هەر چتێکی بڵندبێ. ـــ ی کیری: سەر گۆپکەی چووی مرۆیە. سەر ـــ : سەرچڵ (بۆ دار).

پۆپەرەش: ئازارێکی باڵندانە پۆپەیان رەش هەڵدەگێڕێ و دەیکووژێ.

پۆپەزمین (ئەردە.): پۆپەشمین، چنراوێکی تەنکە لە خوری وەکوو جاجم.

پۆپەشمین: پێخەفێکی شاشی هاوینییە لە خوری ڕێسراوی باریک دروستدەکرێ.

پۆپەوکەلەشێری (هەورا.): پۆپەی کەڵەبابی.

پۆپ چەرموو: سەرسپی، بۆ پیاو وژن.

پۆپ چەرمگ: سەر سپی، بۆ پیاو وژن.

پووپر (ئەردە.): قژ، پووپ، سەروپۆپر.

پۆوپر: بڕوانە: بۆوپر.

پۆپکە: پۆپە.

پۆپن: پۆپنە، سەربەکلاوە (بۆ باڵندە). کەسێکە ژنانیلە بێ و پرتەپرت و گۆتەگۆتی هەبێ. (خۆ.) ووردەکار، ووریا، لێ پێچەوە، کەسێکە زۆر لە هەموو چتێکی بپێچێتەوە.

پۆپنە: باڵندەی پۆپەدار. گۆشتێکی سووری برگە برگەیە لەسەرسەری کەڵەباب و مریشک و قەلەموونە.

پۆپنەکەڵەشێرە: سەورڵ، گیایەکە گوڵەکەی وەکوو پۆپەی کەڵەشێری سوور و پەرەدارە.

پۆپیتە (دەر.): پۆپەی کەڵەباب.

پۆت: زنجیر. درۆ. دروومانێکە ڕێک و پێک نەبێ بەڵکوو گرژ و لۆچی پەیدابێ. شەلاڵە. (ڕەوا.) پۆتە. لۆچ. (باک.) پەرۆی ڕزیو. (باک.) شەرم، شەرمەزاری. ـــ کەتن: بە شەرم داکەوتن. ـــ خستن: بەشەرم داخستن. پووتەل، پووچەڵ، کووێر، پووچ. (ساڵ.) خۆڵ، گڵی وورد. گزرە گیایەکی ووشک و هەڵچنراوە بۆ زستانی ئاژاڵان.

پووت: باتمان. (موک.) هەشت سێ (٨ هۆقە) یە: ١٦ کیلۆیە. (بار.) نەرمەی باسکی مرۆڤان. (هەو.) لاواز، لەڕ، پووچەڵ، ڕەنگزەرد. (باد.) بوت. (باک.) باقە گیای ووشک، (باک.) ڕیسی. پووشکە. پووچ، پووتەل، هولۆڵ. گزر، گیایەکی ئیشکە دەکرێتە گیشە بۆ ئالیکی ئاژاڵان لە زستانێدا.

پووتانەوە: چرووسانەوە، چرمسانەوە.

پووتاندنەوە (سور.): چرووساندنەوە، چرمسانەوە. ڕووتاندنەوە. پچەڕاندنی نان.

پۆتە (باد.): خەبات. ـــ دان: خەفتان، لێخەفتان. (باک.) بەرکەتی. گزنک. (ڕەوا.) پرژ، تاڤگە.

پۆتەراک: پۆتراک، سەروپۆتراک.

پۆتەکە (هەورا.): کەلەکە (بۆ وولاخ). گرنگ، بەرکەتی.

پۆتەگا (ئەردە.): کەلەکە، هەنگڵ، پاڵوو، بنەگڵ.

پووتەڵ (هەورا.): پووچ، پووچەڵ (بۆ مرۆ و گوێز).

پۆتەڵ: پووچەڵ.

پۆتەلاک: سەروپێچ.

پوت پارێز (باک.): بوت پەرست. ـــ ی: بوت پەرسی.

پۆتپۆت (باک.): پتپتە. قسەی پڕوپووچ و بێ واتا.

پۆتراک: سەروپۆتراک، سەروگووێلاک، پۆت، پووتک، سەکوت، سەروپۆتەراک، (هەورا.) تیلاک.

پۆتک: کۆنە، بەرگی کۆن و دڕاو.

پووتک (باک.): دەزگرەی ئاشپەزان. (ئەردە.) خۆرە، نەخۆشی و دەردێکە.

پووتڵ: پوروچ.

پۆتلاک: پۆتەلاک.

پۆتین: جوورە قۆندەرەیەکی لاسکدارە بە قەیتان دادەخرێ، نیوە چەکمە.

پووچ: قسەی بێ هوودە. پووت، بێ نرخ، بەتاڵ، (هەورا.، زەن.) نێو بەتاڵ، پووک، (باک.)، پووچەڕاخ، تەووش، کلۆر، پووچەک، پووچەڵ. چتی بێ ناووک و پووک (بۆ گوێز و بادەم). ـــ بوون. ـــ کردن. ـــ کردنەوە: ڕەشکردنەوە.

پووچاتی (باک.): پووچی.

پووچانەوە: پووکانەوە.

پووچاندنەوە: پووکاندنەوە.

پووچەڕاخ (باک.): پووچ.

پووچەک: پووچەڵی دانەوێڵە و چتی تر. چتی پووک و بێ ناووک.

پووچەڵ: پووچ، ڕزۆک، ڕزۆت، قرپۆک، پووت، پووتەڵ، هەڵوەرۆک، پویچەڵ، (ڕۆژ.) سرەمۆک، (باک.) پووچەڕاخ. پووچەک. بۆ گوێز و بادەم و مێووژ و چتێکی نێوی پووچ بێ. دەردێکە لە دەخڵی بدات دەنکەکانی بێ زاد و پووچ دەکات؛ مرۆی پووچەڵ: نابووت، چوورڕەپۆتە.

پووچەوبوون: پووچ بوونەوە.

پووچەوکردن: پووچ کردنەوە.

پووچتر: قرپۆکتر.

پووچترین: قرپۆکترین.

پووچک (باد.): پووچ، لە پووچ گچکەکراوەتەوە.

پووچی: پووچاتی، هیچ وپووچی.

پۆخ: گۆپکەی دار و درەختانە لە پێش پشکووتنیاندا. (بابا.) میوەی زۆر گەیشتوو.

پووخ (باد.): توڵخاوەوە (میوە). (ڕەوا.) ڕفۆک، چتێکە هەڵبوەرێ و ناسک بێ. خاو. بە بنێشت و قەند و ئیتریش دەڵێن، کە خاوبێتەوە و تێکبچێ. (ئەردە.) کێم، هەوا، پوورتخ.

پۆخەرە: پۆخەکە، کەرگووێلک. گیایەکە گەلای وەکوو گەلای کەنگری وایە، بەلان هێندەی وی درواوی نییە، نێرتکەکەی میترێک بڵند دەبێ گوڵەکانیشی وەکوو هی شەکرۆکەیە.

پۆخەکە: جوورە پووشوورێکە.

پۆخەڵە (کۆ.): کەرکۆڵ، جوورە گیایەکە.

پوخت: کولاو، پوختە، ئامادە، پژاو. ـــ بوون: کولان، پژان. ـــ کردن: کولاندن، پژاندن. ڕێک و پێک، خاوێن جووان، قاڵ. ـــ کردن: خاوێن و ڕێک و پێک کردن.

پوختە: کاروباری دروست و ساز و ڕێک و پێک، پوخت. ــ کردن: ڕێک و پێک کردن. کوڵاو.

پوختەدەنی (ئەردە.): کوڵاو، لێنراو.

پوختەیی: ڕێک و پێکی لە کاروباردا.

پوخت و پەز: چێشت لێنان. بڕیار، بەڵێن پێکدان.

پوختی: ڕێکی، خاوێنی.

پۆخ دەرکەوتن: نەنگ و شوورەیی وکێمی دەرکەوتن.

پۆخک: (باک.) خشڵ، چەکی ژنان. (زا.) گوڵنگی فێس و کوڵاو.

پۆخڵ: چتی پیس و ناخاوێن.

پووخڵ (ئەردە.): کاڵ، نەگەیشتوو.

پووخلکار: سست، بوولە، پەخمە، پەپوول، ناشی، سستکار.

پۆخین: (باک.) چێشتی جۆیە. (ڕەوا.) قاووت (ئاردی قەرەخەرمان). ئاردی زۆر ووردی بێژراو.

پۆدای: پێوەدان.

پۆدرە: بۆدرە.

پۆدوو (زا.): پەدووک، پووک.

پۆڕ: باڵندەیێکی بۆرە و لە کەوی چکۆڵەترە و گۆشتیشی خۆشترە، (کۆ.) کەناچە، (باک.) پۆڕی. تاجی سەری باڵندانە. پەان؛ پان و پۆڕ. (زا.) کاکۆڵ، موو، پرچی سەر و قژی سەری مرۆیان. گوشاد، فراوان. (باک.) پرچ، تووک، قژ. (ئەردە.) پەڕ، تێکچرژاو، بۆباخ ومێش و نیشتر. باڵندەیێکی دەشتییە بە زۆری لە گوێی ئاو و شیینایی‌دا دەژی، کونجە و گۆشت خۆشە هێندەی کەوێکییە، زەرەکەو.

پوور: (هەو.) پلک، (ڕۆژ.) تیتک، (ئەردە.، زەن.، دەر.) میمک، (ڕۆژ.، شەبە.) دێدە (کە خوشکی باب بێ)، بە خوشکی دایک و باوک دەڵێن ــ.

پۆرەنگ (باک.): جوورە خودییەکی پیشەگەرێتییە.

پۆڕاپۆیین: بە پوورا ڕۆیین. چارەدێری، بەندیواری.

پۆڕاو: چتی ڕێکخراو.

پوورنایشۆکە (موک.): گیایەکی درواوییە نێرتکەکەی بستێک بڵند دەبێ و گەڵای بە زەویدا بڵاو دەبێتەوە و شینە گوڵیشی وەکوو گوڵی شەکرۆکەی وایە.

پوورە: (موک.) شەڵغە. دەسە، دەستەهەنگ. کۆمەڵە بێچووە هەنگێکە لە بەهاراندا لە هەنگەکان جیوێ دەبنەوە. زەی. ــی هەنگان: دەستەی مێشەنگوورینانە. (ئەردە.) کەندو و خەڵفی مێشهەنگوورینان.

پوورەدان (ئەردە.): فڕینی بێچووە هەنگان و کۆمەڵە بەستنیان.

پورەسپی (باک.): (پیر.) سەرسپی.

پوورەهەنگ: کوورەی هەنگ.

پۆرت (باک.): (باک.) پۆڕ. موو، تووک، ووردەتووک. پێپەڵکوتنێکی لە سنوور پتر.

پوورت (زاخ.، دهۆ.): تووکی سەر و ئێترە. (باک.) یاڵ.

پۆرتخ (ئەردە.): کێم، هەوا، زووخاو.

پۆرتک (ئەردە.): کڵاو و دەسماڵی ژنانەیە.

پوورتک (زا.، دهۆ.): سەری پەنجە. (ڕۆژ.) مێزەر، پێچ. سەرو پۆتراک.

پۆرتکان: (ڕۆژ.) ڕزین، داوەشان، بێزیانی. بۆ کاڵاو چتی خوری و کەڵ و پەل بەکاردەبرێت.

پوورتکان: جل وبەرگی ڕزیو.

پوورتکاو: ڕزیو، ڕزاو، داوەشاو. بێزەوەر.

پۆرچک (هەکا.): تووکی سەری مرۆیانە، کە وەکوو کاکۆڵ بێ و هەموو سەری داگرتبێ.

پوورخ: توڵخ.

پوورخان: توڵخان، پڵخان.

پوورخانەوە: توڵخانەوە، پڵخانەوە.

پوورخاندن: توڵخاندن، پڵخاندن.

پوورخاندنەوە: توڵخاندنەوە.

پۆرخز: گیانداری مژنی سەهەندەی. لاساری مانگر. زل، زەلام.

پووردز: پیس، بەرچاو تەنگ.

پۆڕ ڕەش (باک.): قاوەیی ڕەنگ.

پوورزا: پلک زا، میمک زا، (ڕۆژ.) تیتک زا.

پوورزازا: منداڵی منداڵی پوور. نەوەی پوور.

پۆرساندن (باک.): کاوێژکردن.

پۆرسپی (باک.): بەربووک.

پۆرقوت (باک.): سەرتاش، سەرتراش.

پۆرک: ناومالّی کۆچەران. دوو چیغی لوولەکراوی وایە، کە کرابێ بە بنبار. (بار.) جوورە مێشوولەیێکی کوێر و ڕەشە، (شار.) تەپۆ. (باک.) فتیلە و پلیتەی مووە. گیایەکە.

پوورکە: پوور.

پۆرکوور (باک.): بەدبەخت.

پۆرگ: (خۆ.) بلۆق، دلۆق، پفکە، (بابا.) تۆقلە، (دزە.، دەر.، ڕۆژ.) پۆقلە. ئەندامی مرۆ لەبەر سووتان یا ڕۆیشتن یا کار یا زەبر بلۆق بکات و پڕ ئاو بێ ــی پێدەڵێن، لەکەنار برینانیش دێ، کیس. تووێژێکی ناسکی تەنکە بە سەر برین و هەندێ چتی تڕەوە. بەرگی خونچە گوڵی نەپشکووتوو. تیکوڵی چەڵتووک و پەرشیە. نێرتکی قونێر و برینانە.

پۆرگ: ناومالّی کۆچەران. بارێکە بن بارەکەی چیغ بێ.

پۆرگەفەرەنگی: جوورە بلۆقێکە لە نەخۆشی فەرەنگییەوە پەیدا دەبێ.

پۆرگە نەرمۆکە: (؟).

پۆرهەلەک (باک.): کاکۆڵی قەفقەف، کرووزە.

پۆڕێ: ناوی ئافرەتانە.

پۆری (باک.): پۆڕ، جوورە باڵندەیەکە.

پۆریان (لو.): چتی ڕێک و پێک، کە بەکاربێت. (ئەردە.) گونجان.

پۆرین (لو.): پۆریان، سکالاّ هەڵڕشتن، دەردی دڵ هەڵڕشتن.

پۆز (باک.): کەپۆ. (باک.) قوللەی کێوی. (باک.، جەلا.، شکا.، بار.، کۆ.، پر.، جا.، هەکا.) کەپۆ، لووت بۆ مرۆ، لمووز بۆ وڵاخ و

ئاژاڵانە. دەوروبەری زار، پۆزە، قەپووز. (خۆ.) هۆرە. (بلـ.) فش و ئەستوور، فش و بڵاو.

پووز: گۆشتی بەلەک، بەلەک، نێوانی قوڵاپە و ئەژنۆ. (فە.) پیز. (ڕۆژ.) پوویز.

پووزایی: پیزی، پووزی.

پۆزایی (بلـ.): ئەستوورایی، فشی، بۆ جلک و گیرفان.

پۆزە (ڕۆژ.): دەم ولووت ناشیرین، بە مرۆی بە فیز و خۆ پەسەند و بۆ ئێستریش بەکاردەبرێ. (هەورا.) پازە. لووت، کۆسپایی. لەبووزی چارەوێ، دەوروبەری زار. لاواز، پووت.

پووزە: بڕوانە: پۆزە.

پووزەبەن: پووزەبەند.

پووزەبەند: چتێکە لە دەمی وولاخ دەکرێ بە تایبەتی لە گێرەدا بۆ بەستنی دەمی، قەمتەر، دەمبەس، دەمبەست.

پووزەخووگە: جوورێکە لە بەری دارە مازوو وەکوو لۆزی بەراز وایە.

پووزەر (باک.): مووزەرد.

پووزەوان: پووزەوانە.

پۆزەوانە: پووزەوانە. ئاسنێکە دەخرێتە سەر لووتی وولاخ و ڕەشمەی پێ بەند دەکرێ.

پووزەوانە (ڕۆژ.): بەلەک پۆش. لاسکە گۆرەوی بەلەکی بێ گۆرەوی. پوو.

پۆزبەران (باک.): سەرخۆش.

پۆز قەڵەم (باک.): قەڵەمی نووکدار.

پۆزگە: دزەقە، دەمنەی ئاسیاو. زەمبوورەک. کونی دۆڵاشییە، کە ئاوی بە هێز لێدێتەدەرێ.

پۆزنکان: ڕزین.

پووزان (باک.): بێژان، گیایەکە.

پۆزەنەی (هەورا.): تێ ئاژەنین، تێ ئاخنین، تێراکردن.

پۆژن: خەم، پەرۆش.

پۆژنای (هەورا.): داپۆشین.

پۆژنیەوە (هەورا.): داپۆشین.

پۆس (هەورا.): پێست، کەوڵ. تێکوڵی دار و درەخت. پیر؛ هەواڵی لاوو ـــ یان دەپرسم. توویک. پۆستە، قەرەووڵ، کێشکچی. تێکوڵ (هی هێلکە و نیتر)ی دار و نیتر، قەرەووڵ، کێشک. چەرم، کەوڵ. پێستی تەنک، مشن، تیمانج. چەپەر، پۆست.

پووس (فە.): پێست، کەوڵ. لووس بەلاّن بەتەنێ بەکارنابرێ بەڵکوو دەڵێن لووس و پووس.

پۆساندن: پۆساندن، پرتووکاندن، خراوکردن.

پۆسە (زمن.): پۆس. پێست، پۆست، چەرم.

پۆسەخانە: پۆستەخانە.

پۆس ئەرەمالیای (هەورا.): پێست داماڵران.

پۆس ئەرەمنیای (هەورا.): پێست داماڵران.

پۆسپارە: پارچە پێستێک.

پۆسپەنیر: پێستی پەنیری، خیگەی پەنیری.

پۆس پەنیر: خیگە، زەلام، لەندەهۆر.

پۆست (باک.): پێست، کوورک، چەرم.

پوستە: پستە، جوورە بادەمێکی ناسکە.

پۆستە: چەپەر، تەتەر. نامە و پەیامێکە بە هۆی میرییەوە ڕەوانە بکرێ و بە خاوەندی بگەیەنرێ. ـــ چی: تەتەرکار، چەپەرچی.

پۆستەخانە: تەتەرخانە، چەپەرخانە. شوێنێکی تایبەتییە، کە پۆستەی تێدا دابەشکرێ.

پۆستگرتنەوە: کەوڵگرتنی گیاندار.

پۆستنشین: کەسێکە خۆی لەناو تەکیە و خانەقایاندا کرووژم هەڵێنابێ.

پۆسخەتەنەگا: خرووسە، خرووسا، پێستێکە دووای خەتەنە لە چووی منداڵان دەکرێتەوە.

پۆسکە (با.، کۆ.): دزەقەی ئاشی.

پۆسکەنە: پۆسکەندە، ئاشکرا، بێ پەردە.

پۆسکەندە: ڕیشە هەڵکەنراو، پۆستکەندە، بنە پێهێنان، چتێکە، کە زۆر چاک لێی کۆڵرابێتەوە و ئاشکرا کرابێ. ـــ کردن: لێکۆڵینەوە.

پۆسکەندن (فە.): پێست لێکردنەوەی لەشی گیانلەبەران بە گوروون بە بێ هەڵدرین.

پۆسکەنن: پۆسەکەندن، پێست لێکردنەوە. پاشملە، لەپشتی سەر دووان.

پۆسکرانەوە: تێکوڵ کراندنەوە.

پۆسکڵفت (ئەردە.): پێست ئەستوور. بێ شەرم، بێ ئاوڕوو.

پۆسلکیان بە پێشەوە: لەڕی، لاواز بوون.

پۆسی (هەورا.): پێست، پۆست، چەرم.

پۆسیان (ئەردە.): ڕزین، داڕزان، بۆگەن بوون.

پۆسین: پۆسیان، کەوڵپۆست، کەوڵ.

پووش: (باک.) پووار. پەلاش، پووش و پەلاش، گیای ووشک، پووشاڵ پلاش، خاشاڵ.

پۆش: بزنێکە کەپۆ و گووێیەکانی سپی سپی بێ بەلاّن سەر و لەشی ڕەشبێ. (باک.) نێوانی شاخی ئاژاڵان و وولاّخانە، بپۆشاکەتن هەقرا: شەرە شاخ کردن. شاخی ئاژاڵ و وولاّخانە. پەردە. (ئەردە.) میچ، سەربان.

پۆشاک: جلک، بەرگ، جل و بەرگ. کالاّی لەبەرکردن. (باک.) ڕەقی. سیپاڵ، پووشەن.

پۆشاڵ (ئەردە.): ڕیشووی چتمەکان.

پووشاڵ (ئەردە.): پووش، ڕیشۆڵ، گژوگیا.

پۆشان: پۆشین.

پووشانە: پارەیێکە ئاغا لە خاوەند ئاژاڵێکی دەستێنی لە ساڵێدا بەرانبەر بەو پووشەی، کە ئاژاڵەکانی خوواردوویانە.

پۆشاندن: بێ پۆشین، پێ لەبەرکردن.

پۆشانن (ئەردە.): لەبەرکردن، پێ لەبەرکردن. شاردنەوە، پنامکردن، پەنهانکردن.

پۆشە (ئەردە.): سەربان، میچ.

پۆشەر: ئەو کەسەیە یا ئەو چتەیە چتی بپۆشی، داپۆشەر. پەردە.

پووشە سوورە (دزە.): کەرخنکێنە، جوورە گیایەکە.

پۆشەکەر (باک.): قۆچەوان، شەرکەر بە قۆچان. بەنانێ ـــ ە: ئەو پیاوە ئازایە.

پۆشەگا (بل.): گیایەکی باریکە لە کورتان داخرێ، گیای گەرمێنییە.

پووشەڵان: جێگایەکە پووشی زۆر بێ.

پۆشەمەنی: پۆشتەمەنی.

پووشەن (شورا.): پێخەف.

پۆشەن (ئەردە.): پۆشاک.

پۆشەنی: پۆشتەمەنی، پۆشاک.

پۆشتەمەنی: پۆشەنی.

پووش بەقنگە

پووش بەقنگە: پەپوولەیەکی تلک درێژە چوار باڵی یەک لەسەر یەکتری هەیە.

پووش برنج: بەڵم، پووشی برنجی پاککراو. باران بران.

پووش پەر: یەکەمین مانگی هاوینییە.

پۆشت: بۆ نێرینەی سووک بەکاردەبرێ، حیز، بڵچ، کوونی، قوونەدەر.

پۆشتە: چەلەنگ، پەرداخ، کۆک، بۆشناخ. بەرگی ـــ : بەرگی کۆک. ـــ بوون: کۆک و بۆشناخ بوون.

پۆشتەکردنەوە: کۆک و پۆشتە و بۆشناخ کردنەوەی کەسێکی هەژار و رووت.

پۆشتەمەنی: جل و بەرگ.

پۆشتە و پەرداخ: کەسێکە زۆر پۆشتە و رێک و پێک بێ.

پۆشتەیی: کۆکی، بۆشناخی، پەرداخی.

پۆشتی: حیزی بۆ نێرینەیە.

پووشخورما: پووشی خورما.

پۆشتەمەنی

پووشدانەدەست: مەبەس لەوەیە، کە یەکێکی ئابووت بکەی، دەڵێن: پووشێکتدا بە دەستم واتا ئابووتت کردم.

پووشدیان: پووشی ددان، ددان پاککەرەوە.

پۆشران: داپۆشران، لەبەر چاوان وونکران.

پۆشراو: داپۆشراو، وونکراو. تەپسکراو.

پووشک (باد.): پووشکە، گچکەکراوەوەی پووشە. (دەر.) پیفۆک.

پووشکە: لاسکی گیای ووشکە، پووش. پووشک. ئموورە. (باک.) پووت.

پووشکووتن: پشکوتن، پکشفتن.

پووشڵ (باک.): بێزوبۆ، نەفرەت. ـــ کرن: بێزوبۆ کردن.

پووشڵە (ئەردە.): فتیلی لۆکەی پێچراوەوەی چەوورکراو، کە وەکوو شاف هەڵدەگیرێ.

پۆشمان (باک.): پەشیمان. (باک.) ـــ ی: پەشیمانی.

پووشن (ئەردە.): پۆشاک، سیپاڵ، پۆشەمەنی.

پووشۆ: نێوی نێرینانە.

پووشوو: لۆکەی کۆن و پەڕۆ کۆن لە ناوی کاڵەک وخۆڵەمێشیدا دەخوسێنن، کە ووشکبۆوە دەبێتە پووشوویەکی زۆرباش. کشتەکی چەخماخی. قاوی ئەستێ و بەردی. (هەورا.) پیفوو، پیفێ، پیفک. کارگێکی ووشکی پفەڵە لە نێو دارە بەڕوو و دارگوێز پەیدا دەبێ و بە ئەستێ و بەرد دادەگیرسێ. چتێکی نەرمیشە لە کارگ و کەمکۆڵ پەیدا دەبێ ئەویش بە بەردە ئەستێ دادەگیرسێ لە پێش پەیدابوونی شخارتە هەر ئەو بەکار دەبرا. ـــ ی داری: قاوی دار.

پووش و پەڵاخ (باک.): پووش و پەڵاش.

پووش و پەڵاش: پرەپووش، پووش و پەڵاخ، (هەورا.) پڵوو پووش. هەژگ و هەژاڵ، پژگاڵ.

پۆشی (هەورا.): (کە.) پۆشین. پۆشینە. جوورە شەدەیەکی رەشی سادەیە. (باک.) پەردە. ـــ کردن: پۆشین، پەردەپۆشین.

پووشی (باد.): پووشوو، قاو، پیفۆ. پۆشی سەری ژنان، جوورە پارچەیێکی تەنکە.

پووشیە (فە.): پێچە، رووبەند، رووپۆش.

پۆشیدە: شاراوەوە، شاریاگەوە، پەنام، پەنهان، نهێنی.

پۆشین: لەبەرکردن، پۆشان. لخوەکرن، داکووڕهین، پووسان. پۆشی رەشی ئاوریشمی ژنانەیە، هیزار، کە ژنە کرمانجان بەزۆری لە سەری دەبەستن. (موک.) شەدە و جوورە دەسماڵێکە. تەپسکردن، داپۆشین، وونکردنی دەنگ و باس تا بڵاو نەبێتەوە، پەنام کردن.

پۆشێن: لەبەرکەر، پێپۆشین.

پووشین: پووشەڵان، چتێکە لە پووش دروستکرابێ، پارچەیێکی ئاوریشمی ئەستوورە ژنان لە سەریان دەبەستن، پووشێن.

پووشینە: سەڵە و سەوەتەی پووش.

پووشینەو: لەبەرکردنەوەی پۆشاک. داپۆشینەوە.

پووشین پێچ: جوورە خشڵێکی ژنانەیە لە پۆشینەکەیان دەپێچرێ.

پۆغە: گوێرەکەی نەخساو، پارگوێری نەخساو.

پووف (لو.): سیپەلاکی گیاندار.

پۆف (باک.): تووک، موو، پرچ.

پۆقرە: (فە.) سۆیەکە لە زیپکەی گەورەترە. (رەوا.) بڵق. (هەو.) گۆیکە.

پۆقزە: زیپکەی ووردی ئاودار، پۆرگ.

پۆقلە (دزە.، رۆژ.، دەر.): پۆرگ، بلۆق، تلۆق.

پۆقیژە (زا.): باوێژە، بی ئاوێژە.

پۆک (باد.): پەککوو. (هەورا.) پاک و خاوێن.

پووک: (شەم.، شکاک.) پوو، (باک.) پدی، (هەو.) پەدوو، (هەورا.) هارروو، گۆشتی دەوروبەری ددانان. پووچ. چنگاروڵ. چەمۆڵە، پووکاووڵ، (ئەردە.) پەنجووڵە. باو بارانێکی ساردە. سێڵاو، لافاو. (لو.) پووچ، پووت، پووتەڵ، هوڵۆڵ. (باک.) بەفری ووشک واتا ئاودار نەبێ.

پووکاڵ (ئەردە.): چەمۆڵە.

پووکانەوە: پووچانەوە، پووچ بوونەوە، کەمبوونەوە و لەناوچوون، چرچ بوون، بچووکبوونەوەی چت.

پووکاندنەوە: پووچاندنەوە، پووچکردنەوە.

پووکلو: پووترکاو، گەنەڵ، گەندەڵ.

پووکاوڵ: چەمۆڵە، پووک، چنگاروڵ.

پۆکە: بڕوانە: پووکە.

پووکە (ئەردە.): پۆکە، نووکە، گریانی لەسەرەخۆ.

پۆکەپۆک (زا.): بەفری کەرەپوو. (جا.) نووکەنووک، سکالاّ و گلەیی لەبەرخۆوە، نەرمەگریان.

پووکەپووک: پۆکەپۆک.

پۆکەر: جوورە قومارێکە بە قاقەز دەکرێ.

پۆکەلاو (هەورا.): چەمۆڵە.

پووگ (باد.): بای بەهێز، ڕەشەبا.

پۆڵ (ڕۆژ.): هێشووی ترێ و خورما و ئیتر. گرۆ و دەستەی لەشکر. پۆلی قوتابخانە. پۆلی باڵندان.

پۆل: ــ ی قوتابخانان. تەشق. ــ ی ئاو دەکەوێ: تەشقی ئاو دەشکێ. ــ ی زەوی دەکەوێ: تەشقی زەوی دەکەوێ. کۆمەڵە و دەستەی باڵندانە. گەڤەڵ، پیلک، گەبەڵ. (سوور.) پۆلوو، پەنگر. (زاخ.، دهۆ.) شان. (باک.) شەپیلکی شان.

پوول: دراوێکی مسینی کەم نرخە. پارچە قاقەزێکی چاپکراوی میرییە بە نامە و قۆچانەوە دەنرێ. (زا.) ئێسکی دەفەی شان.

پووڵ: ١) دراو، پارە، (هەورا.) زەڕ. دەراڤ، دراڤ، پۆلک، (باک.) پەرە. ــ دروستکەر: کیمیاگەر. ــ دروستکردن: کیمیاگەری. پیشەی ــ دروستکردن: کیمیا. بێ ــ : نابووت. ٢) پوولی چەپەرخانە: پوولی پۆستەخانە.

پۆڵا: کانێکە وەکوو ئاسن بەڵام پتەو و سەختتر و نرخدارترە. تیغ و ئامرازی باشی لێ دروستدەکرێ. (باک.) جوورە ماسییەکە. پۆلاد، فولاز، ماڵی(جان پۆلاد) ییە، جان بلاط بنەماڵەیێکی ناوداره چەند سەدەییێکی لە کوردستانی ژووری حەلەبێ فەرمانڕەواییان کردووە، بەسەرهاتی وان لە مێژووی شەرەفخانی بەتلیسیدا دوور و درێژە ئەمڕۆ ئەو بنەماڵەیە دورزین و لە لوبنان دادەنیشن.

پۆلاخۆر: مرۆی ئازا و نەبەز، شێرکوژ.

پۆلاد (لو.): پۆلاّ.

پۆلای باش: (باک.) پەرەندار.

پوولاک (باک.): دوورگمە.

پۆلان: گێچەڵ، تەشقەڵە، ڕووت.

پۆلانیا (موک.): دەمەزەرد، (دزە.) بەرەنیا. گاسنێکە یا مرازێکی تر نووکەکەی کول بووبێ پارچە پۆلایەکی چکۆلەی دەخەنە سەری و تیژی دەکەنەوە.

پۆلاو: پۆلان.

پۆلایین: ئامرازێکە لە پۆلاّ دروست کرابێ.

پوولە (موک.): جوورە ماسییەکە.

پۆڵە (فە.): پرد.

پوولەزەردکە: جوورە دراوێکی کەم نرخە لە زەرد دروست دەکرێ.

پووڵەکە: پارچە چەرمێکی گچکە و سێ سووچە لە ڕاست و چەپی کەوش دەدرێت. ــ ی ماسیان: چتێکی گردی تەنکی ڕەقە بەسەر پشتی ماسیانەوە. ــ ی تارای بووکان: چتێکی گردی زەردی تەنکی بچووکی ترووسکەداری کۆتە بە تارای بووکان و کاڵای ژنانەوە دەدرێت.

پووڵەکەرێژ: پووڵەرازاوەوە.

پووڵەکەماساو (هەورا.): پووڵەکەی ماسی.

پووڵەکی: مرۆڤی ڕژدی لەچەری پارەپەرست.

پووڵپەرست: پارەپەرست، دراوپەرست.

پۆلپۆل: چین چین، دەستەدەستە. (باد.) بۆڵبۆڵ، بڵمبڵم.

پووڵڕەش: فلس، فلووس.

پۆڵک: دووزمانی. ــ چاندن: تێچاندن، دووزمانی کردن. ــ کردن: پێکوڵ چاندن. (ئەردە.) پۆل، تیپی باڵندان.

پوولک (باک.): گچکەکراوەی (پوول)ە.

پۆلک: پۆلوو. (باک.) پارە، دراو، پووڵ، پووڵی دراو سپی.

پووڵک (ئەردە.): پوولەکەی ژنانە. پووڵەکەی ماسیانە.

پووڵکە (ئەردە.): پووڵک.

پۆلکە: (هەو.) کەلی. شۆقل، قەلۆکە. گیایەکی خوار و خێچە گەڵایەکانی وەهی گەنم و جۆی دەچن، بەڵام کورتترە، لە چەند جێگایەکی گوڵی سووری چکۆڵە دەردەکات، کە وەری پۆلکەی لێپەیدادەبێ، کە ئەویش چەند جوورێکن وەپاقلەی دەچن. ــ خاتوونە. ــ گاگۆژ. ــ گایانە. ــ مارانە.

پۆلکەخاتوونە: شۆقلێ خاتوونە.

پۆلکەگاگۆژ: شوقلێگایانە.

پۆلکەگایانە: پۆلکەگاگۆز.

پۆلکەمارانە: شۆقلێمارانە.

پۆلکنای (هەورا.): پێوەنان.

پۆلکێن (شار.): دارێکە هێندە ووشک بووبێ پەلکیشی پێوە نەمابێ.

پۆلوو: (ڕەوا.) پەنگر، (خۆ.، زەن.، بابا.) پشکۆ، (هەورا.) سکڵ، سکەڵ. (دەر.) پشکووێ، (سور.) پۆل. (دا.، زەن.، جەبا.) ئەسکڵ. پۆلک، پەل (باد.). (خۆ.) پۆیل. پەرەنگ، کۆز، (باک.) گوورزمە. تراد.

پۆلی (هەو.): تەشق.

پوولی: پۆلووی ئاوری، سکڵ، پەنگر.

پۆلیە: ڕیشووی زەنگیانەیە، کە پوولەکەی زێڕ و ئیتری پێوەدەکرێ. پۆیلە، پۆیلانە.

پۆلیس: هەیتە، شاگرددارۆغە.

پۆلیسخانە: هەیتەخانە.

پووم (باک.): باکردن، هەڵاّمسان.

پوونە (باد.): کەپەک.

پۆنجین (باک.): ڕامان، ئەندێشەکردن. بپۆنجە.

پۆنژین (باک.): خەوبردنەوە، وەنەوزە. بپۆنژە.

پونگ (باک.): پنگ (نەعنا). (دەر.) پۆنگاو.

پۆنگ: ئەو ڕێز و قیت و بڵندەیە لەسەر گلۆڵبەنان بە گرێز هەڵکرابێ و دوایە باری دەگۆڕن و بەلایەکی دیکەیدا بادەدەن.

پونگاڵ (باک.): ئومێد، هەویا، هیوا. ناوچە، ئەنجومەن.

پونگانەوە: پەنگانەوە، پەنگخواردنەوەی ئاو.

پۆنگاو: ئاوێکە پەنگی خواردبێتەوە و دەرەتانی دەرچوونی نەبێ.

پوونگە (هەورا.): پنک، گیایەکی بەهاری و ئاوی و بۆنخۆشە وەک نەعنا وایە.

پونگەران (ڕەوا.): پنگەڵان، جێگایەکی پنگی زۆر بێ.

پونگەکێفیلە: پنگە کێویلە.

پۆنگ خواردنەوە: پەنگخواردنەوەی ئاو و دووکەڵ لەبەر گیرانی پێشیان.

پوویاگ (ئەردە.): پوواو، تێکچوو، ڕزیو.

پوویان (ئەردە.): پووان، ڕزان.

پوویچەڵ (دەر.، ڕۆژ.): پووچ، پووچەڵ وەک: گوێز و بادام و ئیتر. مەڕێکە کەمێک گچکە بێ.

پوویز (ڕۆژ.): پووز، بەلەک. لە نێوانی پێ و ئەژنۆیاندایە.

پوویس (باد.): کووزەڵە، جۆرە گیایەکە.

پۆیشی (باد.): مێشوولە.

پۆیل (خۆ.): پۆلوو.

پۆیلانە: باربوو، باربووێکە، کە ڕۆژی دووەم ژنان بە بووکێیەوە دەبەن و یا بۆ ژنێکی دەبەن، کە منداڵی بووبێ. (خۆ.) پۆلیە.

پۆیلە (هەو.، هەورا.، زەن.): ڕیشووی زەنگیانەیە، کە پووڵەکەی زێڕ و ئیتری بەسەرەوەیە بەسەری منداڵانیدا دەکەن. زڕ و زەنگیانەی سەری ژنانە. پارچە خشڵێکیشە، کە بەلا جانگێدا دەکرێ. پۆیلانە. (خۆ.) باروبوو، بەخشش. منداڵێک دووای بوونی، کە بیبەنە لای باوکی و خاڵی هەر چتێکی کە بیدەنێ: ــ ی پێدەڵێن.

پووتی (باک.): پەدوو، پووک.

پووین (باک.): دەباغکردن.

پووینە (هەورا.): پنک. دارێکە سەرێکی لە ژێرەوە بە خوانکەی ئاشەوە دەبەسترێ و سەرەکەی تری لەدەرەوە دەبێ بەرداشی پێ بەرز و یا نزم دەکرێتەوە بۆ درشتی و ووردی ئارد، کە پێ بەرز بێ ئارد درشت دەبێ، کە پێ نزم بێ ئاردەکەی وورد دەبێ.

پێ: لاق، پا، پێچک، پاچک، چیق، پەی، قول، قاچ، (باد.) باق. بە. ــ ی بڵێ: بەو بڵێ. ئەندازەی درێژی پێیەکی: فووت: ئەم ژوورە (١٠) پێ بەرین و ١٦ پێ درێژە. ڕاوەستان: بەپێوە تەماشایەکی کرد و ڕۆیشت. لا، کن: پارەم پێیە: پارەم لەلایە. بە، لا: پێم وایە: لام وایە، بەمن وایە. ڕۆژوو: پێیە: بەرۆژووە. لەلا، لەکن، وێ، جەم. پارەم ــ یە: پارەم لەلایە، لەکنە، وێیە. توانا، ووزە، دەست ودوو. لە ــ کەوتن: چەتربوون، لە دەست ودووکەوتن. ــ لێنان: ددان پێدانان، دركاندن. ــ لێ داگرتن: لەسەر ڕۆیین، (باک.) میچ لەسەرگرتن. بنارکردن، پرس درێژکردن. ــ لێ هەڵبڕین: دەستدرێژی، پێ لەبەر تێپەڕاندن. ــ ی ئاشی. پەلەپیتکەی چەکانە.

پیا: پیاح، ئاها، پیک، دەسا، (هەورا.) پیاو (لە پیاو، پیاگ)ی کورتکراوەتەوە. (خۆ.، دزە.) دابەزین، پیابوون.

پیابردن: چتێک لەناو چتێک ڕاکردن، چتێک بەناو چتێکدابردن، چەقاندن.

پیابوون (خۆ.، دز.): دابەزین.

پیاپەریگ (ئەردە.): دێوانە، شێت.

پیاچەقان: بڕوانە: پیاچەقین.

پیاچەقاندن: چەقاندنی چتێک لە چتێکی.

پیاچەقین: چەقینی چتێک لە چتێکیدا.

پیاچزان: چزانی شووێنێک لە ئەندام بە چتێکی داغ.

پیاچزاندن: چزاندنی شووێنێک لە ئەندام بە چتێکی داغ یا چزاندنی چتێکی داغ بە لەشدا.

پیاچوون: سەرنجدان، لێووردبوونەوە. چوونی چتێک بەناو چتێکیدا، پێداڕۆیشتن. چەقان، چەقیان.

پیاچوونەوە: ووتنەوە و یا نووسینەوەی چتێک لەبەر یا لەناو نووسراواندا. پێداڕۆیشتنەوە. پیا بچۆرەوە: پێیدا بچۆرەوە.

پیاح: پیا، ئاها، پیک، هەیهەی، هەیهای. لەکاتی واق و وڕمانێدا بەکاردەبرێت.

پیادان: پێدادان، چتێک بە چتێکیدا ماڵین. لێفە یا سەرپۆشێک بە کەسێک یا بە چتێکی دادان. دزین، بردن.

پیادە: پاپیاگ، پەیادە، (باک.) پەیار، کەسێکە بەپێیان بڕوات. دژی سووارە. ــ کردن: ژەهەڤدانین. (ڕۆژ.) جۆرە تفەنگێکی درێژە. گێل، نازیرەک: فیسارەکەس لە خوێندنێدا ــ یە: نازیرەکە. مرازێکە لە کەرەستەی گەمەی شەترنجێدا.

پیادەڕا: پیادەڕێ.

پیادەڕێ: باریکە ڕێگا، پیادەڕا، پیاڕێ. ــ ی: کەناری شەقامان، شۆستە.

پیادەکردن: بەپێ ڕۆیشتن.

پیادەی: (باک.) پەیاداری. پیادە ڕەوی.

پیادروون: چتێک بە چتێکی دیکەدا دروون.

پیار (باک.): میهرەبان، بەزەییدار.

پیاڕاگەیاندن: پێڕاگەیاندن. دابەشکردن وگەیاندنی چتێک بە چتێکی تر بە کەم و کووڕیەوە: ئەوچێشت ونانە بەمیوانەکان ڕاگەیەنە، لە کاتێکا نانەکە کەم ومیوانەکان زۆربن. فریاخستنی بەشووێنێک یا بە کەسێکی بە چالاکی ئەم ئاوە بەشاگرەکە ڕاگەیەنە و زوو بیکووژێنەوە، ئەم تۆشەیە بە کاروانەکە ڕاگەیەنە.

پیاڕە: زڕ. باوەپیاڕە: زڕباب.

پیارزگ (ڕۆژ.): بوخچە، پڕێسکە.

پیاری (باک.): میهرەبانی، دڵسۆزی، بەزەیی. پیادەڕێ.

پیاز: (هەو.، هەورا.، دەر.، فە.) پیواز، گیایەکی بە ناوبانگ ودیارە و سەلکدارە گەڵایەکانیشی لوول ودرێژن، سەلکە پیواز.

پیازاو: پیوازاو، ئەشکەنە. گۆشتاوێکیشە، کە بەشی زۆری پیوازبێ.

پیازە: سووچ، تاوان. ــ کردن، سووچ وتاوانکردن.

پیازە خووگانە: سەلکی گیای کاردو (هازە ناخوریّ). پیوازە کێویلە: گیایەکی کێوییە وە پیوازی دەچیّ، بەلاّم ناخوریّ، کەچی بەراز زۆری حەزلیّ دەکات. هەندێک زەوی، کە هەرێزدار و پیزڵداربیّ و جووتیێر نەتوانیّ بیکێڵیّ چەند سەلکێکی لەو پیوازەی یا چەند بیێیەک لە زەوییەکەدا دەشارنەوە بەراز زەویەکەی هەڵدەدریّ و دەیکێڵیّ تا نەیدزێتەوە ڕاناوەستیّ.

پیازەمارانە: بۆمارانە، سیرمۆکە.

پیازپاکردن: مەبەس لە ڕووپامایی کردنە بۆ یەکێکی.

پیازتەرە: تەرەپیواز.

پیازکە (هەورا): پرێسکە.

پیازۆکە: گیایەکی کوێستانی و بەهارییە سەلکی وەکوو فیسقە پیوازی وایە گەلاّشی وەک کنێوالّ وایە، کە هەر لەناو شاخاندا دەڕویّ و دەشخوریّ.

پیازی: ڕەنگ پیوازی، چتێکە ڕەنگی وەکوو پیوازی وابیّ.

پیاسە: ڕاوێچکە.

پیاسوین: پیاسوون، پێداسوونەوە.

پیاسوون: چتێک لە چتێکی تر هەڵسوون.

پیاف (باک.): سەرخۆش. ئازا.

پیافی (باک.): سەرخۆشی، ئازایی.

پیاکردن: چتێک لە چتێکی دی هەڵکێشان، چتێک لە چتێکی تر نان.

پیاکێشان: چتێک بە چتێکی داماڵین.

پیاگ: پیاو. (ئەردە.) ـــ ەتی: پیاوێتی، مرۆڤایەتی، پێگەیشتوو، خۆناسین.

پیاگەنین (ئەردە.): پێراگەیشتن. ئازایی، جوامێری.

پیاگەیاندن: فریاخستن، پێراگەیاندن.

پیاگەیشتن: پیّ گەیشتن، فریاکەوتن.

پیاگەیین: پێگەیشتن، فریاکەوتن.

پیاگخاس: پیاو چاک.

پیاگخووا: پیاوی خودا.

پیاگرتن: چتێک بەڕووی چتێکی تردا گرتن.

پیاگی: پیاوەتی، مرۆڤایەتی.

پیاگێران: پێداگێران.

پیانۆ

پیال: پیانە، (باک.) پەیال. پیالە.

پیالّ: گێلاس. ژێر پیالە، ئالّبەکی، بەرداغ، بادە، پەیمانە، (باک.) بەرتیل. (هەورا.) ئیستیکان، ئیسکان.

پیام (باک.): بادام. (ئەردە.) ڕاسپاردە.

پیاماڵین: پێداماڵین، پێداماڵینی چتێک بە چتێکی دیکەدا.

پیان (باک.): ئاوەخۆرە، قاپی ئاو خواردنەوە. پێیان، پیادەیی لە ڕۆیشتن. (ئەردە.) پاگەڵ. پێیان، لەلایان، لەکنیان.

پیانان: دانانی چتێک لەسەر چتێکی تر بە نهێم.

پیانۆ: پیانوو، ئەرغوون.

پیانوو: مرازێکە لە ئامرازەکانی مۆزیقە.

پیانووسان: پێدانووسان، لکانی چتێک بە چتێکی ترەوە.

پیانووساندن: پێدانووساندن، لکاندنی چتێک بە چتێکی تردا.

پیاو: مێر، مرۆ، مەرد، مەریتە، ئادەم، زەلام، مرۆی نێرینەیە. نا ـــ: نەمێر. ئاها، هاها، حا، پەحا. نۆکەر: ئازاد نۆکەری کوردستانییە.

پیاوانە: مەردانە، ئازایانە، مێرانە، ئادەمییانە، ئادەمانە. کردەوەی وەکوو پیاوان.

پیاوەتی: پیاوێتی، کە لە تەمەنی ۱۸ ساڵیدابیّ. چاکە، مێرانی، ڕەندی، جوامێری، ئەرک، چاکە، خێر، جامێری، مەردایەتی. ـــ کردن: چاکە و جوامێری کردن.

پیاوچاک: جوامێر، مرۆی خوداپەرستی بیّ زیان. ـــ ی: جوامێری.

پیاوخراو: مرۆی بەزیانی دڵڕەق. ـــ ی: دڵڕەقی، زیانگەیاندن.

پیاوفرۆش: ئافرەتی زمانلووسی پڕ فروفێڵە.

پیاوناس: مرۆناس، زیرەک. ـــ ی: مرۆناسی، زیرەکی.

پیاوی پیر: پیرەمێرد، پیرەمێر.

پیاوێتی: پیاوەتی.

پیاوێنی: کاروباری پیاوانە. توانای جووتبوونی لەگەڵ مێیینەی خۆی.

پیاهاتن: باسکردنی چتێک بە دوور و درێژی: بارام بە دوور و درێژی بە باسی ئازاد دا هات. هاتنی چتێک لە شووێنێکەوە: ئەو ڕێگایەی پێداهاتووم، ئەو جۆگەیەی ئاوی پێداهاتووە.

پیاهاتنەوە: پێداهاتنەوە.

پیاهێنان: پێداهێنان.

پیاهەڵپەڕین: هەستان و بەگژ یەکێکی تردا چوون.

پیاهەڵپەساردن: پێداهەڵپەساردن، هەڵپەساردنی چتێک بە چتێکی تردا.

پیا هەڵپژان: پێدا هەڵپژان.

پیاهەڵتەقان: پێداهەڵپەڕین.

پیاهەڵتەقاندن: پێداهەڵپەڕاندن.

پیاهەڵتەقین: پێداهەڵپەڕین.

پیاهەڵچەقین: تێپەڵچەقینی درک و داڵ یا بزمار.

پیاهەڵچوون: پێداهەڵچوون، پێپەڵگەڕانی گیاندار یا توولەی ڕووەکان بە چتێکی بەرزەوە.

پیاهەڵخوێندن: پێداهەڵخوێندن.

پیاهەڵخووێنندن: بە تانی یەکێکیدا بە خراپ هاتنەخووار.

پیاهەڵدان: بەتانی یەکێکیدا هاتن بە چاکی.

پیاهەڵڕووانین: سەر بەرزکردنەوە و تەماشاکردنی چتێکی بەرز.

پیاهەڵزنین: پێپەڵگەڕان، پێداهەڵگەڕانی گیاندار بە چتێکیدا. تێوەپێچان، هەڵزنین.

پیاهەڵشاخان: تووڕەبوون و بە گژداچوونەوە و قسەی ناخۆش ووتن بە یەکێکی و تەریقکردنەوەی، پێپەڵکاڵان.

پیاهەڵشاخین: پیاهەڵشاخان.

پیاهەڵکاڵان: پێپەڵکاڵان، پێپەڵشاخان.

پیاهەڵکاڵین: پێداهەڵشاخین.

پیاهەڵگەڕان: پێداهەڵگەڕان، پێداهەڵچوون.

پیاهەڵگەڕاندن: پێداهەڵگەڕاندن.

پیاهەڵمیزان: بەپێوە میز بە چتێکی بەرزدا کردن، پێداهەڵمیزتن.

پیاهەڵمیزتن: پێداهەڵمیزتن.

پیاهەڵمیزین: پێداهەڵمیزتن.

پیاهەڵنان: پێداهەڵپساردن.

پیاهەڵواسین: هەڵاوەسینی چتێک بە چتێکی بەرزدا.

پیاهێنان: پیاهانین، پێداهێنان.

پێباخقە (باک.): وەدووانی بخە، قسەی پێبکە. پێنەناخشە: وەدووانی مەخە، قسەی پێمەکە.

پێبار: (؟).

پێباز: بەردەباز. ناوی ناوچەیێکیشە لە گوێی ڕووباری سیروان.

پێبازە: گیایەکە گەڵای وەک پێی باز وایە و چنگداره.

پێبازک (باک.): پردەباز، بازگە.

پێ بەتاڵ: پێڵاوی گەورەی فراوان لە ژمارە بەدەر.

پێ بەدارە: ئێسکێکە بەدەم ڕان و قوڵی گیاندارەوە وەکوو چاکڵ وایە.

پێ بەر: وان، وانە، پارێزەر. ـــ کردن: پارێزەرکردن. ـــ ی: پارێزەری، پارێزگاری.

پێ بەرێتی: پارچە زەوی یا هەرێمێکە داگیرکرابێ.

پێ بەقنگە: گیانەوەرێکی ئاوییە پێی پەڕەدارە وەکوو مراوی وایە بەڵام بچووکترە.

پێبەند: پێوەند.

پێبێر (باک.): نەرم، بێ مشوار، بێ فریشک.

پێبڕان: دوورکەوتنەوە، سەرلێنەدان وەپەرکەوتن، وەدەستکەوتن. بێ مشواری، بێ فرشکی.

پێ بژیو: ئازووخەیێکە، کە مرۆ پێ بژی.

پێ بلقانی (هەو.): جوورە گەمەیێکی منداڵانەیە.

پێ بلقە (دزە.): نەردیوان.

پێ بوویی (ڕەوا.، زرا.): باوخۆن، باوەخۆن.

پێبۆک: (؟).

پێبووکێ (ڕەوا.): باوەخۆن.

پێ بوون: بەرزۆربوون.

پێ پانە: دەستبڵاوی، لەبەردان. واژی ئابۆری.

پێپانە (خۆ.): دەوروبەر، چوارکەنار.

پێ پەتی: پێ خاووس، پێخواس.

پێ پەجانێ: پاپووچە. جوورە پێڵاوێکی منداڵانەیە.

پێ پەست: شێلان بە پێ. ـــ کردن: پەستاندنەوە. پاپەست، پاکوت، پێکوت.

پێپەلاس (باد.): پلیکانی خانووانە.

پێ پەلووک (باک.): بەردەباز، پێ پێ لۆکە، ئەو بەردانەن، کە مرۆ لە ناو ئاوێی دادەنێ تا بەسەریاندا بپەڕنەوە.

پێپەیژە (قەرە.): نەردیوان.

پێپک (باک.): پێچکی موبیلیایە.

پێ پلەکان (بالک.): نەردیوان.

پێپلیکانە: پێ پیلکە.

پێ پۆش: پاپۆش.

پێ پۆک (باک.): کوڵو، کولوو، کلوو، تونگە، کریستال.

پێ پێچ: پاپێچ.

پێ پێچە (شا.): توورێن، (هەورا.) تۆشەبەرە. توورەکەیێکی پەڕییە شوانان نانی تێدا دەبەنە دەرەوە.

پێ پیلکانە: بڕوانە: پێپلیکانە.

پێپیلکە: پلیکانی لە بەرد و قوڕ و یا خشت و گێچ و قوڕ. نەردیوان.

پێ پێ یانێ (هەو.): هەنگڵەشەلە (گەمەیەکە).

پێ پێوەنان: داخستن، دەرکە ـــ . ڕۆیشتن بە گورجی. بەسەرەوەنان.

پێت (باک.): پێل، ئاگر و هاڵاوی ئاگری، ڕووناکی ئاگر، گڕی ئاووری، بڵێسەی ئاووری.

پێت: خێر و بەرەکەت، فەڕ. تیپ. کەللەسەر.

پێتاو: پارچە تەنراوێکە لە پێوە دەپێچرێ و کاڵەشی لەسەرەوە لەپێدەکرێ. بەلەک پێچ، پاتاو. پەڕۆکۆن و نیسترە لەجیاتی گۆرەوی لەلاقیان دەپێچن ئەوسا کاڵەی لەپێدەکەن. کاڵە و پێتاو.

پێتاوە (ئەردە.): پێتاو.

پێتەتە (شار.): مرازێکی جۆلاییە لەناو پێچاڵدا جۆلا پێی لێدەنێ و بەرز و نزمی دەکاتەوە.

پێتەر: لەپێشوودا نێوی خوڵای هەرە گەورەترین بووە. پاتێر.

پێتەک (هەورا.): کەل و پەلێکە لەگەڵ بووکێ بۆ ماڵی زاوا دەنێردرێ، جیاز. کەل وپەلێکە کە لەگەڵ مرۆی بێ.

پێتر (جز.، بۆتا.): پتر، زیادتر.

پێتک (ئەردە.): جیازی بووکان. کوخێکە بە چرپی و پووشوو پەلاشی دروستکەن. (باک.) شمچە، لێخڕێنە، شخارتە.

پێتگ: داری شۆڕەبی.

پێتمار (باک.): بەپەلە، بەتاڵووکە، پیشرەس.

پێتووکە: پیتووگە.

پێتووگە: گیایەکە دەکرێت بە گزە بۆ ئاژاڵان بۆنی خۆشە و گوڵێکی سپی هەیە.

پێتێ (باک.): بڵێسەی ئاووری.

پێتی (باک.): ئاگر و هاڵاوەکەیەتی.

پێجامە: پۆشاکێکە وەکوو چاکەت و پانتۆڵ وایە، بەڵام بێ بەرە لەکاتی نووستنێدا لەبەردەکرێ.

پێجێ (ڕۆژ.): کاتێکی کەم، جێگایەکی کەم هێندەی جێ پێیەکی: لە ـــ یەکیدا هەزار درۆی کرد.

پێچ: مێزەری چیت و شەدە، پوورتک، کم، کەچەک، تیلار، مۆمی، کەڤن، مۆمینی، سەر و کۆفی. بورغی، برغی، مەنگەنە، جەر. (ڕەوا.) گەڕ، خول، سووڕان، لوول. جارە سووڕانێکی داوەتە. ــ یکی هەڵدەپەڕم: گەڕێکی هەڵدەپەڕم. ــ خواردن: (باک.) پەرپتین. ــ دان: پەرپیتاندن. (فە.) ژان، ئێش. چەوتی، خواری، ناڕاست، چەوت. ــ ی ڕێگایان، لۆفە. سووچ و خوارایی کووچە و کۆڵانان. لاولاوەی دەرک و پەنجەران. (بابا.) ــ دان: بادان.

پێچاڤ (باک.): نێوچاوان.

پێچاڤک (باک.): کاسەی چاو، قووڵایی چاو، کالانی چاو.

پێچاڵ: (کە.) پاچاڵ. چاڵی جۆلایە، چاڵی ئاسنگەرە.

پێچان: تێ ئالاّنی چتێک لە چتێکی تر. تێوەپێچان، پەرپتاندن، لێ پێچان: تێ پێچان، تێ ئالاّندن. هەڵپێچانی کەسێک، تەنگاوکردنی.

پێچانە: بڕوانە: پێچان.

پێچانەوە: تاپان، لوولدان. تێکەوەپێچان، قەدکردن. کردنە بوخچە. لێ ــ : تۆژانەوە، وەشوێنکەوتن، وەپسێ و شوێنکەوتن. شاردنەوەی نهێنییەک لە یەکێکی تر.

پێچاندن: تێ ئالاّندنی چتێک لە چتێکی تر.

پێچاندنەوە: پێچانەوە.

پێچانن: پێچاندن.

پێچاوپێچ: پێچ پێچ.

پێچە: ڕووبەند، ڕووپۆش، سەرووکە، خاڤک، پەچە، ڕووبەند.

پێچەبەدەورە: گەڕ، خول. خولخواردن، گەڕخواردن.

پێچەک (شا.): پارچە دارێکە هێندەی بستێکییە گوریسی پێ پێچ دەدەن تا بارەکە توندبێ چتێکە، کە چتی تری پێ بپێچرێتەوە. گلۆڵەی بەن یا ئاوریشمییە. (باک.) پارچە پەڕۆی کۆن، پرزۆڵە، زیواڵ. بەند، نەوار.

پێچەکلۆ: پێچ وکولۆ، بەفرێکە بە کولووی گەورە بباریّ.

پێچەکلوو: پێچەکولوو، بەفرێکە بەکولووی گەورە بباریّ. لۆکەیەکی کراوەوەیە، کە پارچەپارچە کرابێ بە درێژکۆڵەیی (دەستپێچ) بۆ ئەوەی کە بەخەرەک برێسریّ.

پێچەڵپاچ: گوفتار یا کردار و یان چتێکی ناڕێک و نالەبارە.

پێچەڵپێچ: پێچەڵپاچ.

پێچەک (کۆ.): خەسولە. (موک.) ڕاپێچان، پێچانەوەی دەوار بە دووبەش بۆ بارکردنی. ئێشک. دارێکە ڕیسی لەسەر هەڵدەکریّ.

پێچەن: چۆڵە پێچەن، دارێکی درێژ و ئەستوورە بەقەد کلکە بێڵێکی پەتێکی لەنێوەڕاستی دەخریّ ئەو سەری پەتەکە بەستراوە بە چەپەری دەرکی ئاژاڵانەوە، دارەکە لە پشت دەرگایەکەوە با دەدریّ تا توند دەبیّ وەپشت دەرگایەکە دەدرێت تا نەکرێتەوە.

پێچەنە (هەورا.): دەستڕازە.

پێچەوانە: چەپەوانە، ئاوەژوو، واژی، بەرواژی. چتی پاش و پێش.

پێچ بادەر: بادەک.

پێچ بادەر

پێچ پیادان: پێچ دان، خولخواردن، مەبەس لە دەرباز بوون و خۆ ڕونکردنە: ئازاد لێرە بوو هێندەی پێنەچوو پێچێکی خوارد و دەرچوو، سووڕخواردن.

پێچ پیاهاتن: پیچ پێداهاتنی ناوزگ، جوولاّنێکی پڕ پێچ و ژانی ناوزگە.

پێچ پێچ: خووار و خێچ، قەمچ قەمچ، پێچ و قەمچ.

پێچ پێچۆکە: چتێکە پێچی زۆر تێکەوتبیّ.

پێچخوواردن: خولخواردن، خولانەوە، سووڕان، سووڕیان، (دەر.) چەرخانەوە، لوولبوون، با خواردنی چتێکی درێژ لە خۆیەوە.

پێچدان: لوولکردن و بادانی چتێک. پێچان.

پێچرا: چرادان، چتێک بووە چرای لەسەر دادەنرا. خولی خوارد، بادرا، بەسترا.

پێچران: خولخواردن، بەستران، پێچ خواردن، تێک ئالاّن.

پێچرانەوە: بەسترانەوە، خولخواردنەوە.

پێچراو: خولدراو، پێچدراو، بەستراو، چلووچووف.

پێچراوەوە: داپێچراوەوە، پێچدراو، کۆکراوەوە. ــ ی: داپێچراوەوەی، پێچدراوی، کۆکراوەوەی.

پێچڤان: وەرگێڕ. ــ ی: وەرگێڕان.

پێچک: پێچکە. گولۆڵە. ڤرڤرە. پێچ، چەرخ، دۆڵ، تەگەرە. لاق و لەتەن، پاچک، پاچکە.

پێچکە

پێچکە: پێچک و تایەی عەرەبانە و ئوتومبیل و ئیترە. پێچکی کورسی و مێز و ئیترە، خرتک، دەست و پێی ئاژاڵی ووردە. ئاسنە درێژەکەی ئەولا و لای لغاوییە.

پێچکردنەوە: لە ڕێڕەو لادان بەلای چەپ یا بەلای ڕاستدا.

پێچڵە

پێچڵە (باک.): سەندەڵ، پاپووج، جوورە پێلاوێکە.

پێچ لەخۆدان: خۆپێچدان، پێچخواردن.

پێچ لێدان: پێچ لە ئاسندان وەکوو بورغی. خووار و چەوت ڕۆیشتن، لادان. یاخی بوون، بێ گووێ پێکردن. ــ بزێوی کردن. فێڵکردن و قوماربازی.

پێچن: پووچن.

پێچوواندن: وێچوواندن.

پێچ و پەنا: شوێنی نارێکی پڕ کون و کەلێن، کون و کەلێن، کون و قوژبن. فڕوفێڵ، فرتوفێل. بە ــ : فێڵباز، کەڵەکباز.

پێچ و پلووچ: شوێنێکە یا چتێکە کەناری ڕێک بێ و پێچی زۆر تێدابیّ. خووارو خێچ.

پێچ و تاو: ئازار، ڕەنج. ــ دان: ئازارکردن.

پێچۆک (باک.): پاکەت، بەستە، ڕژتە.

پێچووکە (سەرد.): سێ چووکڵە.

پێچووڤە (شار.): پیچۆک، گیایەکە. (سور.) جووتە کەزی پێش نێوچاوانییە. جووتە کەزی بەرجێنووکێ لاجانگ. پەرچەم.

پێچوکلۆ: بەفرێکە بە کولووی گەورە بباریّ. پێچەکلۆ.

پێچۆلەکە: گیایەکی بەهارییە گەڵای وەک کەرەوز وایە گوڵێکی زەردی پچووک دەگریّ.

پێچ و مۆرە: بورغی، جەر.

پێچ و مۆرە

پێچوون: وێچوون، لێکردن. تێدامانەوە؛ ئازاد لە چاپی ئەو پەرتووکەدا زۆری پێچوو. تێداچوون، لەناوچوون، پێمردن. تەریق و شەرمەزاربوونەوە.

پێچی (باک.): قامکی پێیانە.

پێچیاگ: پێچراو، لوولەبووگ، شێویاگ.

پێچیان: لوولبوون، شێوان. بادانی چتێک، پێچران، مەبەس لە پێچدانە.

پێچیانەوە: هەڵپێچران، لوولەبوون.

پێچیان بەیەکا: بەیەکەوە بەسترانەوە.

پێچی رێگا: بادانەوەی رێگا.

پێچی سەر: سەرپێچ.

پیخ: ریپۆقی چاو.

پێخاری (هەورا.): پێخۆر.

پێخاس: پێخوواس. ئاوارە، هەرزەگەرد.

پێخام: وەڵام.

پێخامبەر: پێغەمبەر، پێخەمبەر، پەیامبەر.

پێخامبەرایەتی: پێغەمبەری، پەیامبەری.

پێخامبەری: بڕوانە: پێخامبەرایەتی.

پێخاووس: پێخوواس، پاپەتی، بێ پێڵاو.

پێخاووس: پێخوواس.

پێخەسوو (ڕۆژ.، جاف.): بەربووک.

پێخەف: نووێن، شەوێس، سەرەخەر.

پێخەم: پێخام.

پێخەمبەر: کەسێکە لە لایەن خوداوە ڕاسپێردرابێ، کە ئامۆژگاری خەڵکی بکات بۆ ئەوەی قسەی باش و کاری باش و بیری باش بکەنە ڕێبازی ژیانیان. ـــ ایەتی: پێخامبەرایەتی.

پێخەنین: پێکەنین.

پێخستن: پەککەوتن لەڕێ ڕۆینا لەبەر ماندوێتی.

پێخواردن: بڕوانە: پێخوارن.

پێخوارن (باک.): پێخۆر، خۆرش.

پێخوواس: پێخاووس، (باک.) پێخاس. پاپەتی، پاووریایی. ئاوارە، هەرزەگەرد. وولاخی بێ ناڵ یا سوواو.

پێخۆر: پێخوارن، خۆرشت. (هەورا.) پێخارن. چتێکە بە نانەوە بخورێ.

پێخورین: شانازی کردن، پشت پێبەستن.

پێخوست: شووێن پێ، پێشووێن. پێ پەست، چتێکە بکەوێتە ژێر پێمانەوە، شووێنێکە، کە زۆر بەسەریدا هاتوچۆ کرابێ.

پێخۆشبوون: کەیفخۆش و شادبوون، دڵخۆشی. بەشکست و زیانی دوژمنان کەیف هاتن.

پێخۆشکردن: دۆست یا نەیاران بەخۆ خۆشکردن. دڵخۆشکردن.

پێخولە: منداڵی پێڕەوکە.

پێخووێ: کۆمەڵێک لە قوڕی گیراوەوە. خەرمانێکە گێرەکرابێ و شەن نەکرابێ.

پێخێر: نارێک، ناپوخت، شێواو.

پێدا (باک.): پەیدا.

پێداچوون: درێژەپێدان، لەسەر ڕۆیشتن. پێ هەڵچوون. بەوێدا تێپەڕین.

پێداچوونەوە: دووبارە درێژەپێدان، دووبارە لەسەر ڕۆیشتن. دووپاتکردنەوەی چتی نووسراوەوە، خووێندراو. دیسان بەو شووێنەدا ڕابردنەوە.

پێداخوڕان (ڕۆژ.): شانازی.

پێدادان: گەیشتنە مەبەس و ئارەزوو. دەستپێکردنەوە. هێرش بردنەسەر. بە لێفە یا جاجم و ئیتر داپۆشین.

پێدار (باک.): بەستراو، هەڵاوەسراو، داپۆشین. قابقاب، کەوشەدارینە.

پێدارە: ئێسکێکە بەدەم قۆڵ و ڕانی گیاندارەوە وەکوو چاگڵە: چەڵمە، چۆلەمێشکێنە.

پێدارک (باک.): پێدار.

پێداری (باک.): گوریس. میرێتی، خونکاری. ـــ کرن: میرێتی و خونکارکردن.

پێدافسان: فیسکان.

پێدافساند: فیسکاندن.

پێدافسین: فیسکین.

پێداف (باک.): تەڵەی گورگی.

پێداکێشان: پێدادان، شەقلێدان، پێداماڵین. تێڕاکردن.

پێداکردن: وێخستن، پێداهەڵاوەسین.

پێداگرتن: چتێک بەسەر چتێکیدا کردن و داپۆشین. هەتە، لەسەر ڕۆیشتن، میچ لەسەرگرتن. پرس درێژکرن، چیرە درێژکردن. بنارکردن، پێدانووسان.

پێداماڵین: پێدادان، پێداکێشان، پێداهێنان.

پێدان: دان، دانی چتێک بە کەسێکی.

پێدانان: تووشی زیانکردن، پێبژاردن.

پێدانووسان: پێداگرتن.

پێداویست: پێویست، ئاتاج، هەژار، دەستکورت، ئاوسەرکەم، زووگوور. ـــ ی: کەماسایی، هەژاری، دەستکورتی، ئاوسەرکەمی، زووگووری.

پێداهاتن: بەسەرداهاتن، تووشبوون. لەسەرەتاوە دەستپێکردن تا دوایی. وێڕاهاتن، بەڵەدبوون.

پێداهێنان: پێداماڵین، چتێک بە چتێک داهێنان. سام، ساف.

پێدە (باک.): پەیدەرپەی، بێ پسانەوە. ژسبەهێ پێدە: لە بەیانییەوە.

پێدەش: داوێنی خووارەوەی کێوان، دەشتایی. ئاستێکی ڕاست و تەختە لە داوێنی کەژ و کێواندا.

پێدەکەر (باک.): سفرە.

پێدزە: خۆدزینەوە، پێدزکێ.

پێدزکێ: هەنگاو کورتکردنەوە و خۆدوواخستن. پەشیمانی، ژیوانی.

پێر (بابا.): دەستە، کۆمەڵە، تاخم.

پێر (باک.): پێرێ.

پێرار: دووساڵ لەمەوپێش.

پێرارەکە: پێرار.

پێراگەیاندن: وەڵامدان، ئاگادارکردن.

پێراگەیشتن: پێگەیشتن (بۆ میوە). بۆ ئاوات و یا دەرفەت گەیشتن. لێ پرسینەوە، پشکنین، بەسەرکردنەوە.

پێراگەیێن: ڕاگەیێن، ئاگادەر، وەڵامدەر، وەڵام هێنەر، باخیر.

پێراگەیین: پێراگەیشتن.

پێراموس: زمانلووس، چاپلووسیکار. ـــ ی: زمانلووسی، کلکە سووتە.

پێران (ئەردە.): وەناق. فەرقان، تاس، گەروەخرە.

پێرانان: ڕایەڵکردنی دار یا ئاسن بەسەر دیوارانداا یا جۆگە و چۆماندا بۆ پرد.

پێراندن: پیشاندن، پرماندن، فڕاندن، دەنگ لە کەپۆی وولاخی بەرزەوە هاتن.

پێراهاتن: سلاربوونەوە، کەوتن، بەلاداهاتن، بەلاداکەوتن، مردن، منداربوون.

پێراهێنان: پێراهاتن، سلاربوونەوە. ڕایەڵکردن. خەت پێدا کێشان.

پێرایە (باجە.): دووسبەی.

پیرە: بۆ ئافەرین لێکردن بەکاردێت: پیرە ! هەڵوێستێکی دیارت هەبوو.

پێرەشەو: پێرێ شەوێ.

پێرەکە: پێرێ.

پێرەنج (باک.): برینی پێ.

پێرەو (باک.): لاگیر، لاگر. ڕێککەوتوو، یەکگرتوو، وەدووکەوتوو.

پێرەوکە: منداڵێکە تازە پێی هەڵگرتبێ، منداڵێکە تازە کەوتبێتە سەرپێیان.

پێرەوکەڵە: پێرۆکەڵە، منداڵێکە تازە پێی هەڵگرتبێ.

پێرەو: یاسا و بەرنامەی ڕێباز.

پێرەوی: لاگیری، لاگری. وەدووکەوتن، یەکێتی.

پێربوونەوە (باک.): گیایەکە.

پێرپێداهاتن: بەهەندگرتن. خۆ کردنە خزم.

پێرز (لو.): پارێز.

پێرس: کێوێکی بەرزە لە نێوانی ئاکرێ و گوندی بلێدا لە هەرێمی بادینان‌دا.

پێرست: فەهرەست.

پێرک: هەرزاڵ، ئەستێرک.

پێرگی (باک.): پەرگی.

پێرگین (باک.): پەرگین، تووشی یەکتری بوون، یەکتر دیتن.

پێرۆ: باربەر، وولاخ.

پێروو (هەو.، بار.): کۆ، کۆمەڵە ئەستێرەیەکە. چتێکە وەکوو قالۆچەی باڵدار لە چاوی وولاخان دەدا، ئەم ئازارە بە دژی ترش چارەدەکرێ.

پێرووت: لاق ڕووت، هەژار، ڕووت.

پێرووزە (باک.): پیرۆزە.

پێرۆکەڵە: منداڵێکە تازە پێی هەڵگرتبێ.

پێرێ: دوو ڕۆژ لەمەوپێش، (باک.) پێر، (هەورا.) پەرێ.

پێرێ شەوێ: (باک.) شەڤتر، دووشەو لەمەوپێش.

پێز (باک.): ئاژاڵ، مەڕ و بزن. (سۆر.) پیست کێش، کەش، ڕا، کشانی هەوير. ئەم هەويرە بەپێزە. هێز، تین، زەبر. بە ـــ : پڕ پێز، (هەورا.) بەپیت. بێ ـــ : بێ پیت.

پێزان: ئاگادار، لێزان، شارەزا. سوپاسگوزار، ئەمەگدار، پاپا.

پێزانندن: ئاگاکردن، ئاگاکردن، سوپاسگوزارکردن، ئەمەگدارکردن.

پێزانین: ئاگاداربوون، ئاگاداری، زانینی چتێکی نهێنی و شاردراوەوە. سوپاسگوزاری، ئەمەگداری، لەبەرچاوبوونی چاکەی یەکێک.

پێزە (ئەردە.): کەمێک لە چتێک. گەوهەری یەگانە، گەوهەری یەکدانە، گەوهەری تاک. تۆز، ئەخت، کەم.

پێزووکۆدەمی (هەورا.): پێزووکەی دم.

پێژ: دارێژ: خشت پێژ. برژێن: نان پێژ.

پێژان: پیژتن.

پێژاندن: پێژاندن.

پێژاندن (ئەردە.): لێدان (خشت).

پێژە: ووتە، واژە، ووشە.

پێژەک: لە ئەندازە بەدەر. خونچەی گوڵ و گیا.

پێژتن: دابێژتن. (موک.) دەوەکردن. (زێ.) نانکردن.

پێژک: لکە ڕەزی براوی ووشک.

پێژن (باک.): بەژن. دەنگدانەوە. تەقە. ـــ اکرن: دیتن، ڕووانین. هەست، هۆش.

پێژنا (باک.): لەپێشدا، باسکراو.

پێس (ئەردە.): پێست. گوڵ.

پێسە: پێست، پۆست، چەرم. (هەورا.) وا، ئاوا، وەها.

پێسەبەرخ: پێستی بەرخ.

پێسەرێوی: کەوڵی ڕێوی.

پێسەن (هەورا.): وایە.

پێسەنگوور: تلف، تڵتەی ترێ.

پێسەنیا (هەورا.): وانییە؟

پێست: پۆس، پۆسە، (باک.) ئەیار. ئاقار، گوێن، پۆست، چەرم، ووڵک، لۆنک، کەوڵ. ـــ لێکرانەوە: جڤلین، کەوڵکران. ـــ لێکردنەوە: کەوڵکردن، چەلتاندن.

پێست: پێستی گیراوەی گیاندار.

پێستەخۆر: مردەخۆر، حەرام خۆر.

پێستەنە (هەورا.): دەق، دەقاودەق، هەروەکوو.

پێستر (باد.): پلیکانی خانووان.

پێستڕک (بارزا.): ئەردیوان، پێ پیلکە، پلیکان. (باد.) پەنجەرە.

پێستی خاراو: پێستی خۆشکراو، سەختیان.

پێستی خاو: پێستی خۆشنەکراو.

پێستخۆشکەر: چەرم چی، دەباغ.

پێستی خۆشکراو: پێست خاراو.

پێستی خۆشنەکراو: پێستی خاو.

پێسووە (بل.): کۆسپە و بڵندایی پێش دەرگە، ساهی داری چووار چێوە یا ئی هەر چتێکی تر بێ، ئاستانە.

پێسۆر (هەورا.): پێ لەسۆڵ. تەنگاو. ـــ کردن: پێ لەسۆڵکردن، تەنگاوکردن.

پێسوور: زنجیرەی کێوانە.

پێسۆنە (هەورا.): وەکوو.

پێسی برک (باک.): نەردیوان. پێوانەی نەخشە.

پێسیر (باک.): گیرفانی بەر باخەڵ. ئێخە و بەرۆک، ئێخەی دەرەوەی مل، مەمک، سینگ. ـــ هەڵکێشاندن: هەڵبژاردن، دەستنیشانکردن. سەختی، تەنگانە.

پێسرە: قۆرە، پەرسیلە، پەسیرە.

پێشک: زرنگ، زیرەک، پێ سووک.

پێشکی: زرنگی، زیرەکی، پێ سووکی.

پێش: بەر، بەرێ، بەروو، وەرج، دەڤ، بەردەم. بۆ ـــ: بەروونکار، هەمبەر، هەنتەش. وە ـــ کەوتن: چوونە پێشەوە، پێشڤەچوون. پێش ئانین: هێنانەپێش. ـــ چاڤی...کرن: نیشاندن. ـــ دە: لەپێشدا، بەرێ. ـــ دەرکە: بەردەرگا، دەڤێ دەر. ـــ دەم: بەردەم، نـوا. ـــ ڤەچوون: پێشکەوتن. ـــ گرتن: بەرگرتن. کاتی ڕابردوو، سەردەمی تێپەڕیو. لەپێشدا: دبەردە، ژبەر، ژپێشڤە. ـــ نیوەڕۆ: بەری نیرۆ. (باک.) نەخۆشی: تەڤ چ ئێش و پێشن. (باد.) بات، جیات، بری. ژ ـــ: لەجیاتی. سەرکەوتوو لە قوماردا. نیشاندان، ئاشکراکردن. ئێکو پەسند ناکەی بەرەخوە بدە پێش وائاتا ڕووی خۆت ئاشکرابکە.

پێشان: لەپێشدا، پێشدە، بەرواری ڕابردوو، لەبەراییدا. پێکشان، مارەیی لێکهاتن، لێک دروستبوون، بۆ هاوسەری یەکتری ڕەوابوون.

پێشاندان: نیشاندان.

پێشانگ (ئەردە.): پێشەنگ.

پێشانگا: پێشنگە، بەنگەه.

پێشانگە: بڕوانە: پێشانگا.

پێشانگی: نێوچاوان.

پێشانی (جا.): نێوچاوان. (فە.) سبەینێ، بەیانی زوو.

پێشاو: ئاڤدەستخانە، ئاودەستخانە، ئاڤرێژ، ئاڤرێژن، ئاودەست. ـــ کردن: دەست بە ئاو گەیاندن، میزکردن.

پێشاوەڵە: بەراوەڵە، بەربەرەڵا، بەرەوەدە.

پێشایی: لای پێشێ، بەرایێ، سەرانگایی، (باک.) براهک.

پێشە (زەن.، هەورا.، جا.، ڕۆژ.): ئێسک. لای پێشەوەی لەشی گیان لەبەران. پێشەڵ، نیاوە. چەقالە، ناووک، ناوکی ڕەقی میوەیە. ناوکە، جنجک. (ئەردە.) ئێسک، سقان، پلان. کار، فەرمان، ئیش.

پێشەخۆرە (ئەردە.): هوما.

پێشەسەر: لای پێشەوەی سەری. جوورە خشڵێکی زێڕ یا زێوە ژنان بە پێشە سەریانیدا دەکەن بە قولاپی. (کۆ.) پێشچاوکە.

پێشەشان: بێڵەکان، پیشکێکە سەرەکەی ئاسن بێ.

پێشەکی: پێشین، دەستپێشین، ووتن و یا کردن یا دانی پارە لەپێش کاتی خۆیدا.

پێشەڵ: لای پێشەوەی مرۆ لە نێوقەدی بەرەو ژێرەوە، داوێنی لای پێشەوە. پێشە.

پێشەم: گرنگ، پۆتەکە، بەرکەتی. (باک.) پێنجشەمە.

پێشەنگ: بارگینێکی جوان و بەتین و قەڵافەتدار دەڕازێننەوە بە گوڵینگی جوان و ڕەنگاوڕەنگ و زەنگوڵان و هەمیشە لەپێشەوەی قەتاری دەڕوات. هەر چتێکیش لەپێشەوە بڕوا ـــ ی پێدەڵێن و یا لەپێشەوەبێ. سەرەتا.

پێشەنگی سوپای کوردستان: پێشڕەوی لەشکری کوردستان.

پێشەنی (باک.): نێو چاوان.

پێشەوا: ڕابەر، ڕێبەر، پێشبەر. کەسێکە، کە بەرنوێژ (امام) بێ. ـــ یی: ڕابەری.

پێشەوە: بەرەوە، (هەورا.) وەڵێنە. لە ـــ: لەبەرەوە، لەسەرەتاوە.

پێشبار: باری پێشەوە، سووکە بارێکە ببرێتە شووێنی تازە و هەوارگە. ـــ ی قیامەت: پێشباری پەسلان.

پێشبەر: ڕابەر، پێشەوا، ڕاغا.

پێشبەرەڵا: بەراوەڵە، بەربەرەڵا. ـــ یی: بەراوەڵەیی، بەربەرەڵایی.*

پێشبەری: ڕابەری، پێشەوایی، ڕاغایی. ـــ هەڤ: ڕوویەڕوو.

پێش بەست: بەرهەڵستێکە لەبەردەمی ئاودا دروست بکرێت، بەریان. ـــ ی: بەرهەڵستی لە بەردەم ئاودا.

پێشبەستن: بەرهەڵستن لە بەردەم ئاودا. بەربەستن.

پێش بەن: پێشبەند. دەست بەندی.

پێش بەند: زنجیرێکە پەلی پێشەوەی وولاخی پێدەبەسترێتەوە.

پێش بین: دووربین، پێشنیاز زان. پێش زان، پێشگۆ. ـــ ی: دووربینی، پێشنیاز زانی، پسپیری، یەدەگ، پێش زانی، پێشگۆیی، پێشگۆتن.

پێش پێش: هەرە پێش.

پێشتەرکی: جوورە فیشەکدانێکە بەسەر قەڵپووزی زینیدا شۆڕ و بەقایش و ئاوزوونە بەنددەکرێ.

پێشتەماڵ: پشتەماڵ. (کە.) سەرپۆشێکی سووکە ژنان لە ماڵەوە بە سەری دادەدەن، کە بیانێکیان لێ میوان بێ.

پێشتر: بەرتر، بەرووتر (کەل.، زەن.). پێشووتر، نزیکتر: فیسارکەس لەمە لەپێشترە.

پێشترین: پێشووترین، بەرترین، نزیکترین.

پێشجەنگ: سەرجەنگ، قەرەوڵ.

پێشچاوک (باک.): چاویلکە.

پێشچاو: بەرچاو، دیمەن.

پێشچاوکە (کۆ.): بەرچاوکەی کەرێ. پێشەسەری زێڕ یا زیو (خشڵی ژنانە).

پێشخانە: لیوان، نێڤکۆ، دالآن.

پێشخڕ: سەلەم، سەوزخڕ.

پێشخزمەت: نۆکەر، بەردەست.

پێشخستن: پلە زیادکردن، بردنە پێشەوە.*

پێشخواردن: لەپێش پادشا و میراندا چێشت تامکردن.

پێشخۆر: پشخۆر، پێشمەرگە. پێشەکی.

پێشخۆری: دەوری، دەفر، قاپ.

پێشدا: یەکەمین کەسێکە، کە داد و گازاندەی کردبێ. ـــ ی: گازاندەکەری هەرەپێش.

پێشدار: هۆمان، فەرماندەر. (باک.) پێشڕەو. پێشمەرگەی لەشکر. ـــ ی: هۆمانی، فەرماندار، پێشڕەوی.

پێشدەرامەت: پێشدەستی.

پێشدەرگا: دەرماڵ، (هەورا.) دەرووبەری، دەربندار.

پێشدەرگانە: ناستانە. پلیکانی پێشدەرگایە.

پێشدەست: لەبەردەست.

پێشدەستە: پێشیگە.

پێشدەستی: دەست ڕەپێشخستن.

پێشڕەو: ڕێ نیشاندەر، ڕێبەر. ـــ ی لەشکر: قەرەووڵ. پێشمەرگە. سەرەتا.

پێشڕەوی: ڕابەری، ڕێ نیشاندان.

پێشڕوو: بەردەم.

پێشزان: پێش بین، پێشگۆ.

پێشزانی: پێش بینی، پێشگۆیی، پێشگۆتن.

پێشقەرەووڵ: پاسەوان، پێش جەنگ.

پێشقلیان: بەردڵ، ناشت، بەرچا.

پێشک (باک.): جووره نەخشێکی دروومانییە. لای پێشەوە.

پێشکار: سەرکار، بەردەست، کەڤانۆ، شەهین، پاکار، یاریکار. ـــ ی: بەردەستی، سەرکاری، نۆکەری.

پێشکە (کۆ، هەو، خۆ.): مێشوولە.

پێشکەپی: هاوکار، هاوپیشە. تاسب، چاولێکەر.

پێشکەپیتی: هاوکاری، هاوپیشەیی، تاسبی.

پێشکەش: پێشکێش، دیاری. بەرتیل. ژێر زووان، زووان گوشالانە. ـــ کردن: بەرانین.

پێشکەوتن: پێشقەچوون، کەتن پێش.

پێشکەوتوو: پێشکەوتی، پێشکەفتی.

پێشکۆ: قەڵپووزی زین، بەرکۆ، بەرزین، زینکۆ.

پێشکی (باد.): گروێ، گوڕی.

پێشکێش: پێشکەش. لەپێشدا ئەو ووشەیە تەنها بۆ ئەسپێکی باش بەکاردەبرا، کە پێشکەش بەگەورە و مەزن و میر وخونکاران دەکرا و لەپێشەوە دەکێشرا بۆ لای ئەو کەسەی، کە بۆی دەچوو بەڵام لەو دووایییەدا بۆ ئەو دیاری و خەڵات بۆ هەموو جوورە چت و بۆ هەموو کەسێکی. ـــ کردن: بردنەپێش، هێنانەپێش. بەخۆڕایی چتێکدان بە کەسێکی.

پێشگا: پێشگە، بەرچاو. گۆڕ و ئارامگەی پادشایان.

پێشگاییلکە: باڵندەیێکی بەڵەک و چکۆڵەیە بەدەورووبەری جووتیدا دێت و دەچێت.

پێشگر: بەرگر، پێگیر، بەرهەڵست. ـــ ی: بەرگری، پێگیری، بەرهەڵستی.

پێشگۆ: دەراست، سەرۆک، وەکوو لەپێش بەیداخی شاریدا ئەوا ئەسپی دەئاخێوێ لەسەر تیپی سوپاسالار و هەم پێشگۆ و دونداره. پێشزان، پێش بین، دووربین.

پێشگۆتن: پێشگۆتنک، سەرەتا، دیباچە. پێشزانین، پێش بین، دووربین.

پێشگۆتنگ: بڕوانە: پێشگۆتن.

پێشگوشاد: بەربەرەڵا، پێش بەرەڵا. ـ ی: بەربەرەڵایی، پێش بەرەڵایی.

پێشگیر: خاولی. بەرگیر، (هەو.) بەرکۆژە. ـ ی: بەرگیری.

پێشگیرە (هەو.): فۆتە. مەمل. بەرهەڵبێنە، (باک.) برڤالەک. چادرک.

پێشل (موک.): پێشێل.

پێشنگ (باک.): پێشەنگ. لای پێشەوە.

پێشماڵ: بەرماڵان، پێشەوەی ماڵی. پشتەماڵ، خاولی. پەردەیەکە ژنان بەخۆیانەوە دەگرن.

پێشماڵان: بەرماڵان، وەروویانا.

پێشمامان: ئافرەتێکە لە بەردەمی ژنێکی زەیستان دادەنیشێ بۆ ئەوەی لەنگەری ڕاگرێ لەکاتی منداڵبوونیدا.

پێشمەرگە: سەرباز، هەیتە، مفردی، سوپایی. ـــ ی پیادە: سەگمان. پێشخۆر: کەسێکە لەپێش گەوراندا تامی نان و چێشتی بکا بۆ دڵنیایی. چەند کەسێکن لەپێش لەشکرەوە دەڕۆن بۆ تاقیکردنەوەی ڕێگا.

پێشنمێژ (باک.): پێشنوێژ، بەرغێژ. پێشنوێژیکەر.

پێشنوێژ: (زەن.) بەرنوێژ. پێش نیوەڕۆ کاتی پێشنوێژی.

پێشنوێژکە: مینبەر.

پێشنوێژی: پیشەو کردەوەی پێشنوێژی (امام).

پێشنیاد: پێشنیاز.

پێشنیاز: پێشنیاد.

پێشوو: پێشی، پێشین، بەر، بەروو، (باک.) بەریدە. ڕابردووی کۆن. بەرین، (هەورا.) نووا. (باک.) مێشوولە.

پێشواز: پەیری، پەیرائی، بەرەوپیر، بەپیرەوەچوو. ـــ ی کردن: بەپیرەوەچوون. ـ ی: بەپیرەوەچوون. ـ کردن: بەپیرەوەچوون.

پێشووتر: بەرتر، بەرووتر، پێشتر.

پێشووترین: بەرترین، بەرووترین، پێشترین.

پێشۆر: لێواری حەوزێیە پێی دەخرێتەسەر.

پێشووکورک (باک.): مێشولەی وورد.

پێشوولە: مێشولە، پێشکە.

پێشوونیان: پێشینیان، وەرێنان.

پێشووێن: شوێنی پێخوست، ناوونیشان، پێناس، نێوونیشان، ئادرێس. وە ــ کەوتن: لێپێچانەوە، تۆژانەوە.

پێشووێنیکار: پێناسی کاروبار.

پێشهاتن: هاتنەپێش. ڕوودان، قەومان. (ئەردە.) ڕێکەوت.

پێشی (باد.): مێشولە. بەردەم. پێشو، بەروو. ئاییندە. لە ــ ا دە: لەپێشان. لە ــ ا مەدە: لە دوارۆژ و ئاییندەی ئێمەدا. ــ ا چوون: تووشبوون.

پێشیا (باک.): پێشینان، پێشینیان.

پێشی بەند: کوللە، مێشولەبەند، پەشەبەند.

پێشیل: شوێنێکە، کە بەهۆی هاتوچۆی زۆرەوە بەسەریدا شێلرابێ

پێشی مام (یەز.): پێشەوا، ڕابەر.

پێشین: پێشوو. پێشەکی. لەمەوپێش.

پێشینی: پێشینیان.

پێشینان: پێشینیان.

پێشینی گەل (ئەردە.): پێشینان، پێشینیان.

پێشنییان: پێشونیان، پێشینان، باب و باپیری کۆنی هۆزێکی.

پێشینیان: پێشینان.

پێشیو (یەز.): پێشەوا.

پێخام: پێخەم، وەڵام، نامیلکە. پەیام، ڕاسپاردە.

پێخەم: پەیغام، وەڵام، نامیلکە.

پێغەمبەر: پەیغامبەر، وەڵامبەر، وەڵامدەر، ڕاسپاردەبەر، ڕاسپاردەگەیێن. ناردراو. وەخشوور. کەسێکە لەلای خوداوە ناردرابێ بۆ ئەوەی ئاخۆتنی چاک و کرداری چاک و بیر و باوەڕی چاک فێری مرۆڤان بکات و لە خراپەیان دووربخاتەوە.

پێغەمبەرایەتی: پێخەمبەرایەتی، وەڵام بردن.

پێغەمبەری: پێخەمبەری.

پێفرک: ئوتومۆبیل، خشۆک.

پێفرک

پێ فێربوون: لێڕاهاتن.

پێ فێرکردن: لێڕاهێنان.

پێف (باک.): پەیڤ.

پێقەهاتن (باد.): بە ــ: توانین، لەدەست هاتن.

پێقەلە (سەق.، سنە.): قجیلە، قنجیلە (گیایەکە دەخورێ ئامی گەڵا توور دەدات)، نانەقەلە.

پێقوتکە: هەڵپەرکێی گەرم. سەرچڵی و هەڵبەزهەڵبەز.

پێک: ساز، ڕێک، بەیەک، بەیەکتری. ــ شادبوون: بەیەکتری شادبوون. ــ گەیشتن: بەیەکتری گەیشتن. تەکووز. ــ هاتن: ڕێککەوتن، سازبوون، سەرکەوتن. هی ئیشیێ مە ــ نەهاتییە: واتە تەکووز نەبوویە. (باک.) پەککەوو! ئۆخ. (دەر.) پاک. بەشێکە لەو خواردنەوەمەنییەی، کە سەرخۆشی دەدا.

پێکان: وەبەرکەوتن، بەرکەتن، خرچان، ئەنگێوران، بەرکەوتن، ئەنگووان، خچان، تێهەڵچەقان، خێچان، لێدران، لە نیشانەدران. لێدان، ئەنگاوتن. زانین، هەڵدان. مەبەس لە دۆزینەوەی واتای هەڵبەستێکی نادیارە، ئازاد واتای هەڵبەستەکەی خانی پێکا: زانی.

پێکاندن: ئەنگاوتن، لە نیشانەدان، خرچاندن، وەبەرکەواندن.

پێکانن: پێکاندن.

پێکانین: پێکهێنان.

پێکاو: لێدراو، ئەنگێوراو، ئەنگاوتراو.

پێکاهاتن: هاتوچۆکردنی چەند کەسێک بەناڕێکی و پەرێشانی.

پێکەر: ئەوکەسە یان ئەو شتەیە، کە کارەکە دەکات.

پێکەفتن: لێومشانەوە، لێهاتن(بۆ جل و بەرگ). سازان، خاس و چاک بوون. دەرمانەکە بە نەخۆشەکە کەوت.

پێکەناندن: کەناندن.

پێکەنین: کەنین، (فە.) خەنین، (دەر.) پەیخەندین، گرژینەوە، (هەورا.) خوایی. دەم بە ــ: دەقکەن، دەقکەنۆک. ڕووخۆش. بە قاقا ــ: تریقاندن. تریقەی ــ: قاقای پێکەنین.

پێکەو: گیایەکە دەخورێ.

پێکەوە: وێکرا، وێرا، لەگەڵ یەک، لەگەڵ، لەگەڵ یەکتری، بەیەکەوە، پێکرا، تێکرا، لەسەریەک، پێکڤە، (باک.) دەهڤدە، دگەل هەڤ. بەهڤ، پەڤ، پشهەڤ. وەکەهەڤ، سەرهەڤ، بتەڤایی. (دەر.) بەی بووەوە. ژۆروژێر، ڤێکرا. ــ چوون. ــ ڕابواردن.

پێکەوەبوون: پێکرابوون، لەگەڵ یەکتری بوونی دوو یا چەند چت و یان گیان لەبەر.

پێکەوەنان: لێکنان، پەرتووک پێکەوەنان: لێکنان. بەشەردان، تێکبەردان.

پێکەوتن: وێکەوتن، منەکردن، بەسەرکردنەوە، بەدی هێنان. ڕێکەوتن، دەستدانی چتێک بۆ چتێکی تر. دەرمان ــ: بوونە مایەی چابوونەوە و ڕزگاری لە نەخۆشی. (ڕەوا.) ڤێگرتن، ڤێ لێهاتن.

پێکچوواندن: وێچوواندن، وێکچوواندن.

پێکچوون: وێکچوون، لێکردن.

پێکداهاتن: شەڕ پێ فرۆشتن، پێکداادان.

پێکر: بکەر.

پێکرا: پێکەوە، بەیەکەوە، بەیکریان، تێکرا.

پێکران: لەدەستهاتن، پەرژان، کات دەستخستن، دەرفەت بوون. توانایی کردن هەبوون، دەسەڵات بەسەرداشکان. ئابڕووبران، جنێوپێدران، ئەتک کران، ڕیسواکران. هەڵکران وپێکرانی چرا و ئاوور.

پێکراو: ئەنگێوراو. کابرا بە زۆر فیسارە کاری پێکراوە بۆ خۆی پێی خۆشنەبووە وبەدەست خۆشی نەبووە. بێ شەرم، بێ ئابڕوو، زمان درێژ، چەختی، سووار، پەل، چەقەسوو، جەربەزە، ئابڕووبراو، ئازارکراو. هەڵکراو(بۆ چرا و ئاوور).

پێکردن: کار بەزۆر بە کەسێکی کردن. ئابڕووبردن، ئەتک کردن. سەرزەنش کردن، بەسەرڕژیشتن. (سوور.، هەو.) چرا و یا ئاوور هەڵکردن بە ئەندازەبوون؛ کەوشەکە پێیکرد.

پێکزین (هەو.): پشمین.

پێکفە (باد.): پێکەوە.

پێک کردن (خۆ.، دزە.): کردنە هاوبەش لە گەمە و چتی وادا؛ پێکت ناکەم: لەگەڵت ناکەم و ناتکەمە هاواڵ و بەشدار. لێکچوون، پێکچوواندن.

پێک گەیاندن: وێکهێنان.

پێک گەیشتن: تووشی یەکتری بوون.

پێک گرتن: ئەندازەی چتێکی بە چتێکی تر گرتن.

پێکمانەوە: لە وەڵامی جەژنە پیرۆزەی خەڵکیدا بەکاردەبرێ واتە جەژنەی هەردووک لامان پیرۆزبێت.

پێکنای (هەورا.): هۆنینەوە.

پێکۆ (شەبە.): دەهۆڵ لێدان. پێکوت: پێپەست، پاکوت.

پێک و پێک (دەر.): پاکەوپاک.

پێکۆترە (کۆ.): پەنجە گیایەکی سێ پەلکەیە گەڵایەکانی وەپێی کۆتری دەچێ و بەزەویدا پان دەبێتەوە.

پێکورە: فەرخە کوللەیە، کە هێشتا باڵی نەگرتبێ تازە خەریکی پێ هەڵگرتن بێ. دەست و پێوەند ونۆکەرە.

پێکۆز: ڕایێخی گیاییە بۆ بێچووە ئاژاڵان ڕادەخرێ.

پێکوڵ (موک.): قونجریسکە، (موک.) پێکوڵە، (شنۆ.) قونجلیسکە، (ڕۆژ.) پەیکوڵە. گیایەکە قولانجێک بڵند و تووڵەدارە، بەزەویدا بڵاو دەبێتەوە، کە ووشک بوو جوورە دەنکێکی دێنێ درووی تیژی درێژۆکەی سێ سووچی پێوەیە، درووەکانی لەنووسەنەکەی درێژ و تیژترە. — چاندن: تێچاندن. دوورزمانی، پۆڵککردن. — چێن: دوورزمان. (هەو.) گرووگرتنی منداڵە و گریانیەتی لە کاتێکا پێ لە زەوییەوە دەوەژێنێ و نایەتە لای کەس. سەکۆڵ. شەڕفرۆش.

پێکوڵە: پەیکوڵە، سێ ددانکە. پێکوڵ.

پێکوڵەجاڕ: پەیکوڵەجاڕ، جێگایەکە پێکوڵەی زۆربێ.

پێکۆلی: سەکۆڵ.

پێکهاتن: هەڵسووڕان، ڕێککەوتن، ئاشتی، وێک کەوتنەوە، ئاشت بوونەوە، جێ بەجێ بوونی کاروبارێک.

پێکهاتوو: ڕێککەوتوو، دروستبوو، ئاشت.

پێکهێنین: پێکهێنان، جێبەجێکردنی کاروبارێک.

پێکهێنان: پێک هانین.

پێکهێنانەوە: سەرلەنوێ پێکهێنان، ئاشتکردنەوە.

پێکیان: ئەنگێوران، لەنیشانەدران، لێدران، شکان.

پێکێشان: سەرکێشانی کارێک بۆ کارێکی تر؛ ئەو کارە پێدەکێشێ بۆ زوویری و دڵێشان.

پێگاف (باک.): هەنگاو، شەقاو.

پێگان (باک.): ئەخۆشی، دەرد، ئازار.

پێگە (سەق.): تەویلە.

پێگەرمۆک (باک.): سەیران، گەڕان.

پێگەنە (هەورا.): بێرەدا.

پێگەهـ (باک.): لەشکر، ئۆردوو، هۆردوو. نێردیوانی دووسەرە.

پێگەیاندن: پەروەردەکردن، گەورەکردن. بەرهەمهێنان. وەدووخستن. دەرهێنان، ڕوونووس. زوو —: هۆرکرن. گەیاندنی قسەیەک یا چتێک بە یەکێک.

پێگەیشتن: پێگەیین، بەگەیشتن بۆ میوە و چێشت. گەیین. پێراگەیشتن: بەئاوات گەیشتن، بە ئارەزوو گەیشتن، قاڵەپێکردن، پێپاگەیشتن. بەیەکتری گەیشتن، تووشهاتن. گەورە بوونی منداڵ و لە خەم ڕەخسین.

پێگەیشتوو: چتێکە بەبەرهەم هاتبێ و پێگەیشتبێ، پێگەییو.

پێگەییگ: پێگەیشتوو، پێگەییو.

پێگەیین: گەیشتنی بەری دار و ئیتر، میوە و چێشت پێگەیشتن. پێک گەیشتن، گەیشتنە یەکتری، تووشی یەکتری بوون. شەیتان پێ پێکەنین، خۆناسین. گەیین، گەیشتن.

پێگەییو: پێگەیشتوو.

پێگر: پەڵپگر، پێشگر.

پێگران: (دەر.) پاگران.

پێگرانی: (باک.) پاگرانی.

پێگرە: پێشگرە.

پێگرتن: کەوتنە سەرپێی گیانداری ساوا، پێهەڵگرتنی ساوا. پەڵپگرتن، پێشگرتن. ئەندازەی چتێکی بە چتێکی گرتن. پێوان.

پێگرتی (باک.): خەریک، لەزگ.

پێگرۆک (باک.): تەڵە.

پێگری: پەکخستن، پێشگری، پەڵپگری.

پێگوتن: پێکوتن، پێ ووتن.

پێگورک (باد.): گیایەکە گەڵایەکەشی وە پەنجەی گورگی دەچی و دەشخورێ.

پێگۆزەک (باک.): سینگ، گوڵمێخ.

پێگوهۆرک (باک.): مێردی خوشک لە گۆڕینەوەدا.

پێگیر: پێگر. —ی: پێگری.

پێگێرە (دزە.): پێ هۆرە، (ڕۆژ.) پێ هۆڵە. (دەر.) پاگێرە. گێرەکردن بە وولاخان. ئەوەیە، کە گێرەی لەسەر دەکرێ.

پێل (باک.): دەشت، بیابان. چاخ، کات، دەم. شەپۆل. (باد.) شەپۆلی گچکە. کات، دەم، پێڵەک: دەمێک. شەپک، شەپیلک.

پێڵ: کۆپارەی سەر ملی گاجووت. شان و مل. پرد، پر.

پێڵا (ئەردە.): پێڵاو.

پێڵاڤ (باک.): پێڵاو.

پێلاڤچێکەر: کەوشدروو.

پێلاقە: بڕوانە: پێلەقە.

پێڵاو: کەوش، سۆل، پاپۆش، پێتاو، پێلاف. پـالاو، (هـەورا.) پالـە، (باد.) پێلاڤ.

پێڵە (موک.): کەڵ یا گامێشێکە شاخی بە پشتەوەدا شکابێتەوە یـا شـاخێکی خـوار بـێ. بـۆ هـەموو چتێکـی تریـش بەکاردەبرێ، کە بەپاشەوەدا شکابێتەوە. (ئـەردە.) پێڵووی چاو. (بـلـ.) ژنێکـە سەرتاوسی بـێ واتـا پێشسەری تووکی لێنەهاتبێ و پێستی ڕووت بێ. گایەکیشە شاخەکانی بـۆلای پێشـەوە درێـژ و کـەمێکیش خوواربووبێتـەوە. ڕەشـەوولاخێکە شاخەکانی بۆ لای چەنەگەی خوواربووبێتەوە. مرۆی بەدمەست. (ئـەردە.) قۆزاخەی کرمی ئاوریشم. پیلوو.

پێلە (فە.): پێڵاو.

پێ لەپاش: پەشیمان. ـــ ی: پەشیمانی.

پێ لەزەوی نەکەوتن: مەبەس لە زۆری کەیفوخۆشێتییە.

پێلەقە: پێلاقە، بە یەک پێ بەهێز بە یەکێکی دادان.

پێلەقلەق (باد.): دەرزیلە، گیایەکیشە.

پێلەکە (ژەن.): پووڵ، پارە، دراو.

پێلەگلەگ (باد.): گیایەکە گەڵایەکەی پەنجەی لەگلەگی دەچی.

پێ لەو ماڵی نەنان: مەبەس لەوە، کە جارێکیتر نەیەتەوە ئەو ماڵە.

پێلەلک (باک.): بەرادە، ئاڤەند. پایە، ڕوتبە، پلە.

پێلەوار: پێڵەوار. بڕەداری ئەستووری سووتاندنێیە. پیلەوار.

پێلێلووک (باک.): تموج، شەپۆل لێدان.

پێلپینە (باد.): پەڵپینە، جوورە گیایەکە.

پێلچۆک (باک.): شەپۆل.

پێڵوو (هەورا.): (هەورا.) پێڵە، پیلوو.

پێ لێبڕین: واز لـە هامووشۆی یەکێکی هێنان.

پێ لێهاراوتن: چاوەدێری کردنی چتێک بۆ ئەوەی، کە پێی لێنەنێ.

پێ لێخستن: مەبەس لە چاوقووچاندنە لە چتێکی و لەسەر نەڕۆیشتنی.

پێ لێداگرتن: مەبەس لە زۆرکردن لـە کەسێکی و میـچ لەسەرگرتن بـۆ کارێک. دانەواندنی پێی ئاش بۆ وورد هاڕینی.

پێ لێراکێشان: پشت لـە کاروکردارێک کردن.

پێ لیسک (باک.): دەرفەت، هەل.

پێ لێنان: پێ لەسەردانان، پالینان، ددان پێدانان، درکاندن. پەردە لەسەر لابردن، ئاشکراکردن. ڕاستی ووتن.

پێ لێنەر: درکێنەر، ددان پێدانەر. پالێنەر.

پـێ لێوەرگێڕ: تەنراوێکـە لـە کـاتی تـەنینێدا جـۆلا پێـی بەلایـەکیدا وەردەگێڕی ئەوسا تەنراوەکە دوورباد دەبێ.

پـێ لێهـەڵبڕین: دەست درێـژی، شـووڵـێ هەڵـکێشـان، پـێ لـە بـەرە تێپەڕاندن، پێ لێهەڵێنان.

پێ لێهەڵکێشان: شوو لێهەڵکێشان، پێ لێهەڵێنان.

پـێ لێهـەڵێنان: پێ لێهەڵکێشان، شوو لێهەڵکێشان، پێ لێهـەڵبڕین، دەستدرێژی کردن، تێپەڕین.

پێما (باک.): شرەگر. پاشماوە، ماوەوە.

پێمان (دەر.): پێوان. (باک.) پەیمان، بەڵێن. (باک.) پیمان.

پێمانە (هەورا.): پێوان.

پێمانەکار (هەورا.): ئەندازیار.

پێمای (هەورا.): پێوان.

پێماین (دەر.): پێوان.

پێمەڕە: مەڕە، مەربێر، بێل. خاکەناز.

پێمەلە: جوورە مەلـەیێکە بەپێوە بەجوولاندنی، هەردووک پێیان دەکرێ.

پێمسۆت شەکری عەمبارنێم سۆت (هەو.): گەمـەیەکی تێکڕایی کچ و کوڕانە.

پێ مردن: تێچوون، تێداچوون، لەناو چوون.

پێ مریشکە (باد.): گیایەکـە گەڵایەکەی وەک پەنجەی مریشکێ دەچێ، پەردارە.

پێمزگ: بەخشش، کرێ.

پێمێرد: پیاوی خودا، عـیزرائیل. لـە چریکـەی مـەم و زیـن لاپـەڕە ٢٥٢ دا نووسـراوە: (ئـەودەمـی سوپاسبژێرم ئەگـەر پێمێردی خولام بێتـە سـەری بـۆ گیانکێشانێ).

پێمێو (ڕەوا.): قایـەی مێوانـە. دارێکـە وەبـەر مێـوان بـدرێ بـۆ بـەرز بوونەوەی.

پێن: (هەو.) شەق، شەپ. ـــ لێدان: شـەپ لێدان. (ڕۆژ.، دەر.) پان. پارازتن.

پێنازین: شانازی کردن، خوڕین و نازین بە یەکێکی.

پێناس: پێشوورێن.

پێناسین: ناسینی چتێک بە یەکێک.

پێناو: پێشبار، قوربانی، گاوروگەردوون. ڕێ، مایە، پۆ، هۆ. لـە ـــ ی تۆدا تووشی زیان بووم: واتە لـە ڕێی تۆدا. خۆ لـە ـــ نان: خۆکردنـە قوربانی. سەر لـە ـــ نان: سـەردانان، سەر لـە ڕێگایەکیدا کرنـە قوربـانی. دەلاڵ، نێوبژیکار. (خۆ.) دەلاڵێکە لە نێوانی کوڕ و کچاندا هاتوچۆیە بکات.

پێناودار: بەرپرسیار. ـــ ی: بەرپرسیاری.

پێنـاوی: نێوبژێتـی، دەلاڵـی. ـــ کردن: نێوبژی نێوانی شەرڕوشۆڕ و کـچ و کوڕاندا کردن.

پێنایی: پانایی، بەرینی، بەرینایی.

پێنەبوون: لەلا نەبوون، لەکن نەبوون.

پێنەزان: سپڵە. ـــ ی: سپڵەیی.

پێنەزانین: سپڵەبوون.

پێنەشان: مارەیی لێک نەهاتن، دروست نەبوون.

پێنەشاو: مارەیی لێک نەهاتوو.

پێنەکردن: پڕ بەپێ نەبوونی کەوش و نیترە.

پێنەگەییگ (ئەردە.): نەگەیشتوو، شەیتان پێ پێنەکەنیو، خۆنەناسیو. کاڵ. کرچ، پێنەگەیشتوو بۆ میوە ونیتر. نەکوڵاو، خاو بۆ چێشت.

پێنج: پەنج (٥).

پێنجان: تەنها پێنج.

پێنجە (باک.): پەنجا (٥٠).

پێنجەم: پەنجەم، چتێکە لە ڕیزی پێنجاندابێ.

پێنجەمین: پەنجەمین.

پێنجەیتار: پێنج ڕۆژە لە نێوانی زستان و بەهاریدا، کە ساڵ تەواوبوو ئەو پێنج ڕۆژانە دەمێنێتەوە لەپێشدا پێشوونیان ساڵیان بە دوازدە مانگ و مانگیشیان بە (٣٠) ڕۆژان دادەنا بەوپێیە ساڵ سێ سەدوشێست ڕۆژە پێنج ڕۆژیش دەمێنێتەوە لە ساڵی ڕاستەقینە لەسەر هیچ مانگێکی نییە.

پێنج بەری (باک.): بزنێکی پێنج ساڵانەیە.

پێنج برینی(باک.): مەڕی پێنج ساڵانەیە، (باک.) پێنج بەری.

پێنج تیر: تفەنگ یا دەمانچەیێکە، کە پێنج تیران بخوات.

پێنج چاوگەی دڵ (ئەردە.): پێنج هەستەکانن: وەکوو دیتن، بیستن، بۆنکردن، تامکردن، دەستلێدان (لێک کەوتن).

پێنج خشتەکی: پەنجەک. چەشنە هەڵبەستێکە، کە سێ نیوە هۆنراوەی تری خرابێتە سەری و دوابیەکەیان لەسەر شێوەی پاشبەندی نیوە هۆنراوەی یەکەم بێ.

پێنج دەری: پەنجەرەیێکە پێنج دەرگای هەبێ.

پێنج ڕۆژەی تار: ژمارەیێکە لە ڕۆژانی ساڵێ ئەویش پێنج ڕۆژە دوو ڕۆژی وەبەر کۆتایی زستان و سێ ڕۆژیش دەکەوێتە سەرەتای بەهارێ. تار.

پێنجشەمە: پێنجشەمب، پەنشەمە، پێنجشەمۆ.

پێنجشەمب (باک.): پێنجشەمە.

پێنجشەمۆ: پێنجشەمە.

پێنج گا: جوورە گۆرانییێکی کۆنی کوردییە.

پێنج گەنج: پێنج چاوگەی دڵ. پێنج گەنجینە.

پێنج گەنجینە: پێنج چاوگەی دڵ، پێنج گەنج.

پێنج گۆشە: پێنج سووچ، پێنج قولینچک.

پێنج گۆشەیی*: ئەو شێوە ئەندازەیییەیە، کە پێنج لا و پێنج گۆشەی هەیە.

پێنج لا: پێنج گۆشە، پێنج لک.

پێنجوار: پێشبار.

پێنجۆک: چەمۆڵە، چەمبۆڵە.

پێنجوێن: شارۆچکەیەکی گچکەیە. نێوەکە لە پێنج وێن یانی پێنج یۆنانی* پێکهاتووە.

پێنجی (باک.): پەنجا (٥٠).

پێنج یەک: لە پێنج بەشان بەشێک.

پێنجووار: لە پێنج بەشان چوار.

پێندەقە (باد.): ئەو بەشە هەنگوینەیە، کە ڕەش ڕەشە و ڕەواق نییە. کرێژی هەنگوین.

پێنکە (دزە.): پەیینکە.

پێنکی (ئەردە.): وەنەوزە.

پێنگاف (زا.): شەقاو، هەنگاو. شەقام.

پێنگی (ئەردە.): وەنەوزە، خەوەکوتکێ.

پێنووانـدن: بەسەرهێنانی کارساتێک بەسەر یەکێکیدا لە تۆڵەی کردەوەیەکی خراپ: ئەریان سوورێندی درۆ پێی نوواند.

پێنووس: خامە، قەڵەم.

پێنووسبڕ: قەڵەمبڕ.

پێنۆکە: گیایەکی بۆنخۆشە گوڵێکی سپی هەیە.

پێنووس

پێو: پێوەر، ئەو کەسە یا ئەو چتەیە زەوی دەپێوێ بەڵان بەتەنێ بەکارنابرێ، وەکوو: زەوی پێو، ئاسمان پێو، گەنم پێو. (فە.) جێگای ئەدیو.

پێوابوون: لاوابوون.

پێوار (باد.، هەورا.، زەن.): نادیار، ئەدیو، گوم، بزر، وون. پەنا، پەسیو. ــ بوون: بزر و ئەدیوبوون.

خودا داد لەدەس مامەڵەی فەلەک
خستی وەپێوار چەرمووی چاوبەڵەک

لەکاتی تووڕەییدا لەجیاتی بچی و نەگەڕێتەوە و شوێن بڕێ، (بە قوڕداچێ) بەکاردەبرێ.

پێواز: پێباز.

پێوان: بەمست یا بەبست یا بە چتێکی دیکە ئەندازەی هەرچتێک وەکوو دەغڵ و دان و زەوی و شلەمەنی بگیری ــ ی پێدەڵێن. (دەر.) پێماین، پێمیان. (باک.) پیڤان. ئاگاداری، ووشیاری، پاسەوانی.

پێوانە: پەیانە. کیلە، ئەو دەفر یا بادییەیە، کە شلەمەنی پێ دەپێورێ، پێوان. ــ کردن: کیلە پێوان.

پێوانن (ئەردە.): پێوان.

پێوانی بەرزەپێو: پێوانی قەلابەجن.

پێوە: بەویەوە، بەوەوە، (هەورا.) بۆوە. ــ بوون: بۆوەبوون، دووچاربوون، تێ ئالقان، تووشبوون، گرفتاربوون، خەریکبوون. ــ کردن: دووچارکردن، تووشکردن، ئاڵقاندن، تێ ئاڵقاندن، گرفتارکردن. خۆ ــ کردن: خۆ تووشی ڕووشە و گێچەڵانکردن. خۆ خەریککردن.

پێوەبەرپێدان: بەرپێن.

پێوەبوون: پۆوەبوون، تووشبوون، دووچاربوون، تێئاڵقان، گرفتاربوون. خەریکبوون، گیرخواردنی چتێک بە چتێکەوە یا لەچتێکیدا. ماوەی ڕۆیشتن، ماوەی پێوە خەریک بوون.

پێوەتر (باک.): پتر، زۆرتر.

پێوەتلیان (ئەردە.): تێکەڵاوبوون، تێوەچوون.

پێوەچوون: بەدەمەوەچوون، (دەر.) بەدەمەوەچین. ڕۆیشتن بەدەم چتێکەوە. تێوەچوون. وەدووکەوتن، بەپێوشوێنەوەچوون. سەر لە ئەخۆشدان، سەر لە بووک یا لەو کەسەدان، کە لە ڕێبواری هاتبێتەوە.

پێوەخستن: وێخستن، پێداهەڵاوەسین.

پێوەدان: دەرگا بەستن، دانەوە، جفتکردن، داخستن، گاڵەدان. (هەورا.) پووەدای، دای پۆ، نچکدان، مچکردن، پێڤەدان، بەستن. پێوەنووساندن، چەسپاندن. چزەلێهێنان (گەزتن، بۆ دووپشک وئیتر). نچاندن، چزاندن، چزانن. چزوو تێڕاکردنی چزوودار لە لەشی گیانداران. ئان بە تەندووڕەوەدان.

پێوەدەر: داخەر. وەزەن بۆ مار و ئیتر.

پێوەدران: داخران.

پێوەر: دروین. ئەندازەگر.

پێوەرە: دارەدارەکردنی منداڵان. (موک.) بەری هەرە دوواییی وێنجەیە.

پێوەربوون: تێوەرووکان. پەرت و بڵاوبوون.

پێوەرکردن: پێوەکردن، پێداپاشین، بڵاوکردن، چرڤاندن. خـوێ بـە چێشتی وەرکردن. وێڵ و بەرەڵاکردن.

پێوەڕۆیشتن: پێوەچوون. هەڵوەشـان یا درانی شـوێنێک، کـە کـەمێک لـە خۆیەوە هەڵوەشابێ یا درابێ: کەواکەت بدروو با لەوە پتر پێوە نەڕوات.

پێوەری: دروان.

پێوەژەندن: تێوەژاندن، ئەقیزەلێدان بۆ خێرا ڕۆیشتن.

پێوەژەنن: پێوەژەندن، تێوەژەندن. ئاژنینەوەی قامک یا دار.

پێوەستان: پێوێران، دەرەقەتهاتن، (دەر.) پەی ویرستی.

پێوەکردن: تێهەڵکێشان، دەزوو بە دەرزییەوەکردن، وە بۆ هـەمـوو چتێـک بـەکاردەبرێ، کـە بـە چتێکی تـرەوە بکرێت. بـۆ هـەمـوو گیـان لـەبـەرێکی بەکاردەبرێ، کە تووشی پەلێک، تەڵێک یا تەلەزگەیێکی بکرێ. تووش و گرفتارکردن. گۆشت بە شیشەوە و یا دەزوو بە دەرزیەوەکردن.

پێوەگرتن: چتێک کردنە پەردە بـۆ چتێکی تـر وەکـوو فۆتـە بـەخۆوەگرتن، پـەردە بـە پەنجـەرە و دەرگـا و چیـغ و سـەربانەوەگرتن. ڕووی چتێکـی داپۆشین.

پێوەن (ئەردە.): پێوەند.

پێوەنان: داخستن، پێوەدان (دەرگا). خۆ ـــ: وەبـەرحنجکاندان، لێژەنین، وەبەرحـەنگاندان، چتێـک بـە چتێکـی تـرەوە نووسـاندن. پیسـتێکلی، زەهفکرن، گەردان.

پێوەند: پەیوەندکردن، (جا.، ڕۆژ.) پاوەن. (باک.) پاچەبەند، پێ بـەند، پابەند، پابەست، دەست بەند، سندم، سەدم، مەرین، مەربەند. ـــ کردن: زنجیر لـەپێی گرتـو و وڵاخانکردن. سندمکردن. ئاسـنێکی زنجـیرداره دەکرێتە پێی گیراو و وڵاخانەوە.

پێوەنووسان: چەسپان، نووسان، لکان، چەسپین، (باک.) دەبـووش. ـــ دن: چەسپاندن، پێوە نووساندن، لکاندن.

پێوەنووساو: چەسپاو، لکاو.

پێوەنووسێن: چەسپێن، نووسێن.

پێوەنیشتن: پێوەڵاتـن. خۆ گەیاندنـە چتێـک بۆ تەماشا یا کڕیـنی و یـان خواردن و یا بردنی. کەل و پەل بەگران کڕین. بە کۆمەڵـە لـەسەر چتێکـی گردبوونەوە. ـــ ی مێش و مەگەز: هەڵنیشتن و دەورەلێدانی. ڕووتێکرنی مـەردومێکی زۆر بۆسەر چتێک.

پێوەهـاتن: پێوەچوونـی خـەڵک بەبۆنـەی خانووی تازە یـا منداڵبـوون و یـا مردوو لێمران و نەخۆشی و ئیترەوە.

پێ و بەلەک: پاو و پووز.

پێ و پل: لاق و لەتەن، پێ و ئەندام، قاچ و قول.

پێووتن: پێکوتن، پێگوتن.

پێوور (باد.): ئەستێرەی کۆ.

پێوورچـە: گیایـەکی کوێسـتانییە گەڵایـەکانی وەکـوو کـاهوو وان وولاخ دەیخورا.

پێووری: پێوەری.

پێووری (باک.): بانگکردن.

پێووشک: پاووشک.

پێوەشوێن: شـوێنی پـێ، سۆراخ: شوێنهەڵگر، شـوێن پێـی دزەکـەی هەڵگرت و چتە دزراوەکانی دۆزینـەوە. براکەم گوم ببوو بـە ـــ ی داچووم: بەسۆراخیدا چووم.

پێویا (باک.): پێویست، پێداویست. (دەر.) بەی وایستن.

پێویس: پێویست.

پێویست: گەرێ، گەرەک، پێداویستە. پێویا. ئاوسەرکەم. ئارەزوو. ئاتاج، پێداویست.

پێویستە: گەرەکە، دەبێ. پێدڤێ، (باد.) پێتڤی.

پێویستن: پەیوایستن، ئامانگوری بۆ چتێک.

پێویستی: ئاتاجی.

پێهـاتن: پێگەیشـتن، بـەخۆداهاتن. ووتـن، بەسـەر زمـاندا هێنـان. ددان پێدانان، درکاندن.

پێهـەڵبرین: تاڵووکـەکردن، خـۆش ڕۆیشـتن. دەسـت درێـژی، پـێ لێهەڵکێشان، شوولێهەڵکێشان.

پێهەڵپەرین: گەیشتنی برینـە بـە یەکێک لـە ئـەندامان و لـەشی مـرۆڤ. لەشم برینی پێهەڵپەریوە.

پێ هەڵچوونەندن: پێ هەڵگەڕاندن.

پێ هـەڵچوون: (فـە.) وەگژچـین. بـەدار یـا دیـوار و یـا جێگـای بـەرزدا هەڵگـەڕان و چوونـە سـەر. پـێ هەڵگـەڕان. هەڵگـەڕیان، (هـەورا.) ووروەستەی.

پێ هەڵکلان: تووک لێکردن، سنگ کوتان. نەخشەی خراپ لێدان.

پێ هەڵکران (ڕەوا.): بەسترانی تەنگە و بار.

پێ هەڵکرەندن: پێ خوراندن. پێ سازکردن، پێ هەڵسووڕاندن.

پێ هەڵکردن: بەستنی تەنگە و یا تەنگەی باربەستن.

پـێ هـەڵکوتن: هـەڵنان، بـەتاناچوون، پـێ هـەڵگوتن، ستایشـکردن، وەتاناچوون. (باک.) ئەڤراخستن.

پێ هەڵگەڕان: بەدار و دیوار و جێگای بەرزدا چوونە سەر، پێهەڵچوون: ـــ ی مۆرانە.

پێهەڵگـــەڕەندن: بـــەدار و دیـــوار و جێگـــای بـــەرزدا بردنەســـەر، پێهەڵچوواندن.

پێ هەڵگرتن: ـــ ی منداڵ: دارەدارکردن. پێهەڵێنان، خۆش ڕۆیشتن، خێرا ڕۆیشتن.

پێ هەڵێنان: خۆش ڕۆیشتن. پێدرێژی، شوولێ هەڵکێشان.

پێ هوورچە: گیایەکی کوێستانییە گەڵایەکانی وەکوو گەڵای کاهوو پانە و ئاژاڵ دەیخوا.

پێ هۆکێلان (هەورا.): پێهەڵگەڕان، پێهەڵچوون.

پێ هۆڵە (ڕۆژ.): پاگێرە.

پێی ئاش (شار.): دارێکە لە شێوەی پەرەقدایە سەرێکی بەخوانەکەوە نووساوە و سەرەکەی تریشی لەدەرەوەیە بەرداشی سەرەوەی پێ بەرز و نزم دەکرێت.

پێ پیزە (ڕەوا.): دینگە، پایە.

پێ پین: لای خوارەوەی چت.

پێ (هەورا.): پیو.

پی: بەو، بەم: (هەورا.) تۆ ـ شیرینی: تۆ بەم شیرینییەی. شان، پایە، پێ. بە ـ : بەپێی. وەشڵەی ـ کەسەی: خۆزگە بەو کەسەی. (هەورا.) پیو، پییە. (باد.) پووک.

پیبەر

پیبەر: بیبار.

پیبک (باک.): بەبەڵەی چاو، (باک.) پیبۆک. بیبیلەی چاو.

پیبۆک (باک.): بەبەڵەی چاو.

پیپ: بەرمیل، کووپەی دارین یا کانین.

پیپک (باک.): پڕکردن، داگرتن، ئاخنینەوە. لوولاکی لاقی، ئێسکی لوولاکی.

پیپ

پیت (موک.): (باک.) تیپ. کشتوکاڵی ئەمساڵ بەپیتە. فیت، ڕێژەن، پرشت، ڕێژەو، پیز، فەڕ. بە ـ : برشتدارە. بێ ـ : بێ برشتە. (هەو.) هەفتەی پێنجەمینە لە هەشت هەفتەکانی زستانێ کەوتۆتە نێوانی ئۆخەن و پاڵۆزێ. (باد.) زیبک.

پیتاک (هەورا.، بابا.): خوەە، خوێک، سزا، سەرانە، مەکات، باربوو، مریشک و مەڕ و ڕۆن و دەغڵێکە ئاغایان لەجیاتی سەرانەی خۆیانی دەستێنن. کۆکردنەوەی چتمەک یا پارە بۆ باربووکردنی یەکێکی. کۆکردنەوەی دراو لەلایەن چەند کەسێکەوە، کە چتی پێ بکڕن و بە هەموویان بیخۆن. پرویتی ناوماڵ.

پیتاڵ: وورده کەل و پەلی ژنانە.

پیتاوە (ئەردە.): پاتاوە.

پیتە (مەر.): کای گاڵ، هەرزنی زۆر وورده، پووشی چەڵتووک وگاڵ (هەرزنی)یە. چێشتی گۆشتاو.

پیتەبرە: پیکەبرە. کرمێکی گچکەیە لەناو قەفی گەنم و جۆدا پەیدا دەبێ گرڵەکەی لەبنەرەتێدا دەقرتێنێ.

پیتەپیتە: ووردەوورده، کەمکەمە، وارەوارە، ووسەووسە، بەشبەش.

پیتەک (باد.): پێچیک، چتێکی کەم. (ئەردە.) پیت، تیپ.

پیتچن: تیپچن ئەو کەسەیە پیتەکانی چاپخانان دەرزانی کوو بلاوکاتەوە.

پیتدانەوە: خێردانەوە: فیتدانەوە.

پیتدار: بەپرست، بەپیز.

پیتک (ئەردە.): پەلەپیتکە. شوورەیی. (شێخان، ژەن.) پیک.

پیتێک: پاک و خاوێن.

پیتک خستن: پەلەپیتکە هاوێژتن.

پیتۆ (باک.): کرمن، کرم تێدراو، کرمدار، کرمێوون.

پیتۆر (خۆ.): پیتۆڵ.

پیتووکە: گیایەکە دەکرێتە گزرە بۆ ئاژاڵان.

پیتۆڵ: زۆرزان، بلیمەت، فەیلەسووف. ووشیار، دووربین. بەهووردە، ڕامیاری، سیاسی. ـ ی: زۆرزانی، بلیمەتی، ڕامیاری.

پیچ (ڕەوا.): کەم، نەخت. ـ یک: کەمێک، نەختێک. هیچ، هیچ وپووچ.

پیچ: بورغی. (زا.) بیچ. (باک.) بیژوو، زۆڵ.

پیچەک (باد.): کەمێک، نەختێک، تۆزێک.

پیچ پیچ: کەمکەم، تۆزەتۆزە.

پیچ پیچە: کەمکەمە، تۆزتۆزە، نەخت نەخت.

پیچران: پێچران.

پیچرانەوە: پێچرانەوە.

پیچ ڕەزڵە: ڕەزڵەپیچ، ڕیزەڵە. گیایەکە بەداران هەڵدەگەڕێ بەری وەکوو ترێیە لە دەباغیدا بەکاردەبرێ.

پیچک (هەورا.، بابا.): جوورەگیایەکە وەکوو پیازیی وایە دەخورێ یەک چڵە و سێ سووە ئامێزێک بڵند دەبێ گیایەکی کوردستانییە دەکرێتە کەلانە. کفتەی ساواری بێ ناو. (ئەردە.) گوڵۆڵە، گلۆڵە.

پیچن: دارێکە لەنێو کەلانە دەزووی دەنێن تا بی پێچن.

پێچۆک (باک.): پیچووکە، گیایەکە.

پیچی (باد.): پەنجەی دەست.

پیچیاگ: پێچراو.

پیچیان: پێچان.

پیچیان بەیەکا: پێچانەوە بە یەکدا.

پیچیانەوە: پێچانەوە.

پێچیاو: پێچراو: کەمێک، تۆزێک، نەختێک.

پیخ (باک.): کەنار، دەورووبەر. ئێخە، بەرۆک.

پیر: زاڵ، ئاقسەر، کۆنەساڵ، بەتەمەن، سەرسپی، پۆرەسپی، سەر، کاڵ، بەساڵداچوو، لەنێوەوەچوو، کەهل. ـ بوون: داکەوتن، سەربوون، بەساڵداچوون، قەرتبوون. بەسەری ـ ی یەوە. بە ـ هوە چوون: چوونە پێشوازی. مرغ، پیر، پیاوی زانار گەورەی ئایینی، ڕابەر. (سوور.، ڕۆژ.) نەنک، داپیر.

پیراسە: پاک و خاوێن کراوەوە.

پیران: ١) چیایەکە کەوتۆتە باکووری ڕۆژاوای رەواندزێوە. ٢) ناوی گوندێکییە. ٣) شێخ سەعیدی پیران قارەمانی کوردستان سەرۆکی کورد، کە لە ١٩٢٥ بەدەستی ترکان شەهیدکرا خەڵکی ئەو گوندەیە، کە لەژووری دیاربەکریدایە. ٤) نێوی هۆزێکی کوردە کەوتۆتە نێوانی لاجان و حاجی ئۆمەرانەوە. ٥) لەهۆش خۆچوون. نێوی نێرینانە. ٦) (ڕۆژ.) ناڵە، شەوە، بێهۆشییەکە تووشی منداڵ و ئافرەتان دێت. ـ ی بردنەوە: لەبەر خەم و پەژارە لەهۆش خۆچوون.

پیراووە: جوورە دەرمانێکە لە پیو و لۆکە و قسڵ دروستدەکرێ و گونج و دیزە و گۆزەی کونی پێ پینەدەکرێ، پیو و لۆکە و قسڵی تازە پشکووتوو لەسەر ئاووری تێکەڵ یەکتری دەکرێن.

پیرانەن: پرمەکردنی ئەسپ و ماین.

پیرانشای (هەر.): مەرمەرشا، بلووری.

پیرانن: پیراندن. جووره دەنگێکه شوان بەدووی ئاژاڵاندا دەیکات وەکوو عاعا.

پیرایەتی: پیری، پیرێتی.

پیرایی (ئەردە.): بەپیرەوەچوون.

پیره: لەڕووی واق ووڕمانەوە بۆ چتی کۆن و پیر بەکاردەبرێ. پیرە چەقۆ، پیرەدار، پیرەئەسپ، پیرەئاو بەتەوورژمە.

پیره (جز.): پیرەژن.

پیره: پره، پرمە، دەنگی لووتی چارەوێیە. پیرەپیر.

پیرەپنتک: پیرپنتک. منداڵێکە کردار و گوفتاری لە پیاوی گەورە بچێ.

پیرەپیر: پیرێژن، پرمەپرمی یەک لەدوابییەک. کێشکی بزن و مەڕی کێویە، کە دوژمنی دیت بەدەنگی پیرەپیر هەموویان ئاگادار دەکات و هەڵدێن.

پیرەبەب: باپیر. پیرپنتک. ناوی دێیەکییە لە ناوچەی شارباژێڕی.

پیره باوه: گیایەکە وەکوو گوێز بەڵەیە بەلاَن بنەکەی لەوی خڕترە، پەلکەکانی کوڵکن و تۆزاوییە بەکاڵی دەخورێ.

پیرەبووک (باک.): کەڵکەڵە.

پیرەپتۆن (ڕەوا.): منداڵێکە ووتە و ئاخۆتنی پیرانی بێت، پنەپیتۆ، سەرەسوودرە.

پیرەدا (باک.): نەنک، داپیر.

پیرەزا: منداڵێکە لەکاتی پیری بارکی یا دایکیدا لە دایکبووبێ.

پیرەژن: پیرێژن، (هەورا.) پیرەژەنی.

پیرەسەگ: سەگی پیر. بۆ جوێن بۆ مرۆڤانیش بەکاردەبرێت.

پیرەک (باک.، بۆتا.): ژنی بە مێرد. (جز.) پیرەژن. ژن و ماڵ و منداڵ، خێزان. چتی چرچ و کۆن وپیر.

پیرەڵۆک: داری پیری گەندەڵ. ئەندامێکە لەبەر زۆر مانەوەی لەناو ئاودا سپی پات و چرچ و هەڵپزاوبێ.

پیرەمەرد: پیرەمێرد.

پیرەمەوەندی: تیرەیەکی کوردە لە هۆزی داوودە، لە لێوای کەرکووک و سلێمانی دادەنیشن.

پیرەمێر: پیرەمێرد.

پیرەمێرد: پیرەمێر، کۆنە پیاو، پیاوی پیری بەناو ساڵاندا چوو. ئازناوی هەستیار و ڕۆژنامەنووسێکی گرنگ بوو ناوی حاجی تەوفیق و خەڵکی سلێمانی بوو.

پیرپڵ: مریشکی دەشتێ، مریشکە کێوی.

پیرپیرۆشک (باد.): جاڵجاڵووکە.

پیرپیرۆشک

پیرخەلیلە (هەورا.): پیرخەنیلە.

پیرخەنی: پیرخەنیلە.

پیرخەنیلە: چێشتێکە بە برنج یا ساواری وورد لێبنرێ. ئاردی ساواری، پیرنی، (هەورا.) پیرخەلیلە. سمیتک.

پیرسۆز: چتێکە وەکوو فانووسی، بەلاَم لەباتی شووشە بلووری مێولێدراوی لێ دەپێچرێ و مۆمی تێهەڵدەکەن. پیسۆز.

پیرعەبۆک (باد.): جوورە ئافرەتێکی زرتەبۆزی لەندەهۆری ئاقۆڵای وایە، کە قژنێکی وابێ وە جانەوەران بچێ لە چیرۆکاندا زۆری لێدوواون.

پیرعەفۆک: جاڵجاڵووکە.

پیرفازک (باک.): گیایەکە.

پیرقەلاچک (باک.): گیایەکە.

پیرک (باک.): تایەک، مامان. نەنک. ژنی هۆشمەند. جاڵجاڵووکە.

پیرکژین: پشمە، دەنگی پشمین. پشمین.

پیرلێکردن: لێ پیرکردن وەکوو نەخۆشی، کە کۆن بی دەڵێن لێی پیرکردووە.

پیرنی: پیرخەنیلە.

پیرۆ (بار.): بارەبەر، دەوار، پێڕۆ، ووڵاخ، کەر، ئێستر، ئەسپ، ماین، چارەوا، چارەوێ.

پیرۆت (باک.): ناوی نێرینانە.

پیرۆز: بەفەر، باو، بەپیت، سپی ڕۆژ، خۆش، خۆشتان. ووشەیەکە بۆ جەژنە و جلکی تازە و خانوو بەکاردەبرێ بە پێچەوانەی شووم و نەگبەتی و بێ فەڕی و بەدفەڕیە. نێوی ئافرەتانیشە.

پیرۆزانە: چتێکە یەکێک بتداتێ لەکاتێکیدا، کە کاڵایەکی تازەی لەبەرکردبێ و یان بە پایەیەک گەیشتبێ لە بەرانبەر ئەوەدا، کە پێت گوتووە (پیرۆزت) بێ.

پیرۆزە: بەردێکی شینی نرخدارە بۆ نقیم وقاش و چتی تر بەکاردەبرێ. (موک.) باڵندەیێکیشە.

پیرۆزبایی: پیرۆزانە، جەژنە پیرۆزە.

پیرۆزکاری: پیرۆزکردن، پیرۆزباییکردن.

پیرۆزی: کوتنی (پیرۆزت بێ)یە بە یەکێک.

پیرۆزی پەشین: سەرکەوتنی دوایی.

پیرۆژە: بروانە: پیرۆزە.

پیرۆک: پیرەڵۆک.

پیروکاڵ (باک.): پیروجحێڵ.

پیرومەردە (ڕەوا.): چیکڵدانە تێکچوون.

پیرهەفۆک (باک.): وەهم، سورەتی خەیاڵی. تەونی جاڵجاڵووکە.

پیری: پیرایەتی، پیرێتی. بەرەوپیری، پێشوازی. ڕابەری، پێشەوایی.

پیرێتی: پیرایەتی.

پیرێژن: پیرەژن، کۆنەژن، قەرادە.

پیرێزن: پیرەپیر، کەرادە، پیرەژەنی.

پیرێژنە سەرئەسنینە: دەعبایەکە لە گچکەییدا بەقەد زچێک دەبێ و هێلانەی لەناو خۆڵێدا دروستدەکات.

پیرێژنۆکە (کۆ.): جاڵجاڵووکە.

پیز (کف.): لوولاک، پووز، بەلەک، ئەرمەی لوولاکی پێیە. (باد.) کووزەلە (جوورە گیایەکە).

پیزپیزاک (باد.): جوورە چۆلەکەیێکی کلاَو درێژە.

پیزپیزۆک (باد.): گیایەکە نێرتکی هەیە، کە پاککرێ ناوکەکەی وەکوو لۆکە وایە.

پیزڵ: گیایەکی ناوی همیشەیی گەلای وەک کەوەر وایە، ڕەگ و ڕیشەکەی دەکوترێ و گەرم دەکرێ لەبەر مووسڵدان دادەنرێ بۆ میزگیرانێ زۆرباشە.

پیزۆک (ڕۆژ.): بیرۆ.

پیزۆکە: زیپکەیێکی گچکەیە لە لەش دەردێ.

پیزی (ئەردە.): قوون، قنگ.

پیژ (باک.): کردەوەی زیاندەر. لەپشتەوە لێدان. تەڵاش.

پیژان: بێژانەوە، دابێژتن (بۆ ئارد و ئیتر). (باک.) گیایەکە.

پیژەک (باک.): گیایەکە.

پیژپیژە: سووک، نزم، بێ نرخ.

پیژدن (باک.): گیایەکە منداڵان دەیچنن و ناوکەکەی دەخۆن.

پیژگ (باک.): گیایەکە، پیشۆک.

پیس: ناپاک، چەپەڵ، ناشوو، چڵکن. چەڵەم، لیتۆکە، گلاو، ئاوەگڵ. گول، دووزام. ـــ بوون: هەڕمین، لەوتین. ـــ کردن: لەوتاندن، لەناوبرنی پاکی چتێک. هەڵنەهێنانی هێلکە و بۆگەنکردنی. بەد، گەند، خراو، خراپ، شێت، غەزناک.

پیسار: خوورێن تێکەوتنی ژنان، بێ نوێژی، تێکەوتن.

پیسایی: پیسی، چەپەڵی، گەندی. ـــ ی گیانلەبەران، گوو.

پیسبوون: چەپەڵبوون. ـــ ی هێلکە: تێکچوونی هێلکە.

پیسکردن: چەپەڵکردن.

پیسپیسۆک: میزمیزک، شەوگەڕ، شەوگەرد، پەسپەسەکۆڵە. (ئەردە.) جاڵجاڵووکە.

پیست (باک.): توێژی سەربرینانە.

پیستر: چەپەڵتر.

پیسزک: پێڕک، هەرزاڵ.

پیسترین: چەپەڵترین.

پستووری (باک.): بێدادی، زۆر، جەور.

پیستێکلی (باک.): پتر پێوەنان.

پیسدووێن: زمان پیس.

پیسکە: (ڕۆژ.) جلفڕ. چنچووز، پیسکێر، سەربۆر. جقیل، پووچ، ڕژد، چرووک.

پیسکەڵە: پیسکێر.

پیسکەیی: پیسکێری، پووچی، ڕژدی، چرووکی.

پیسکردوو: ڕژدکردوو، پووچکردوو.

پیسکێر: پیس و پەڵۆس، پیس و پۆخڵ، پیس و پەڵۆخ، پیسۆک، پیسکە، پیسک، پیسکەڵە. ـــ ی: پیس و پەڵۆسی، پیس و پۆخڵی، پیسکەیی.

پیسو (زا.): بۆسۆ. پیسکە.

پیس و پەڵۆس: پیسکێر، چەڵەم، پیس وپۆخڵ.

پیس و پۆخڵ: پیسکێر، پیس و پەڵۆس، ناشوو.

پیسۆر (باک.): بێوەسیری.

پیسۆز: پیرسۆز.

پیسۆک: پیسکێر.

پیسی: پیسێتی، گەمار، گوو، پیسایی. گولی، دووزامی.

پیسێتی: نادروستی، سستی، نائازایی.

پیسێر (ئامێ.): نێفەک.

پیش (زەن.، لو.): بۆر (.). گرفتاری. (موک.) ڕق، قین، کین، پشم، دڵتەنگی. ـــ خواردنەوە: ڕق خواردنەوە. (باک.) کردەوەی زیاندەر.

پیشان: چتێک زۆر بکوڵێنری و بەهەڵمی خۆی بپشێنرێ یا لەژێر ئاووریدا. پشووسواربوون.

پیشاندن: چتێک لەژێر ئاووری یا لەناو هەڵمی خۆیدا پیشاندن و پوختەکردن.

پیشانگ: پێشاهەنگ، پێشڕەو، پێشەوا.

پیشانن: پیشاندن. (ئەردە.) پڕماندنی وولاخ.

پیشاو: چتێکە وەکوو کرتۆپە (پەتاتە) کە بەهەڵمی خۆی پیشێنرابێ یا لەژێر ئاووریدا.

پیشاوی: پیشێنراوی.

پیشە: ١) کردار، کردەوە، دەستکر. کاری پێبژیو، فەرمان. ٢) خوو، ڕەفتار. هاو ـــ : پیشکەیی. هاو ـــ یی: پێشکەپیتی. پشوو، دەم، هەناسە، نەفەس.

پیشەخۆرە: پیرۆزە. باڵندەیێکی ئێسکخۆرە.

پیشەساز: پیشەگەر، پیشەوەر. ـــ ی: پیشەگەری، پیشەوەری.

پیشەقان (هەو.، خۆ.): پیشک.

پیشەگەر: پیشەکار، پیشەساز. پیشەوەر. کەسێکە کارێکی وا بزانێ، کە پێیبژی. ـــ ی: پیشەسازی، پیشەوەری.

پیشەنلز: پارچەکرێکە، کە لەپێش سفرە بەسەر ئەژنۆیاندا دەدرێت.

پیشەوەر: پیشەگەر، پیشەساز. ـــ ی: پیشەگەری، پیشەسازی.

پیشە و هونەر: کردار و گزی و ئاکاری باش.

پیشەی لووت: کرکرۆچکەی کەپۆ.

پیشخواردنەوە: بە دەست چتێکەوە دەستەڵات نەبوون بۆ دەربڕینی. خەمخواردن، ڕق و قین قووتدانەوە، ئارامگرتن، ددان بە جەرگی خۆ داگرتن، خەفەت پەچنینەوە دڵ.

پیشک: ئامرازێکە کەنگر و چتی پێ هەڵدەقەنن، (بار.، باد.) ئاوێتە، (خۆ.، هەو.) پیشەقان، (دەر.) بێڵەکان، (کە.) بێڵەقان. مەساسە. (هەو.) مرازێکی تەونییە. (باک.) داوێن.

پیشەکان: بێڵەکان.

پیشکپیشکانێ (هەو.): جوورە گەمەیێکە.

پیشکردن: پیشخواردنەوە.

پیشلەک (باک.): باڵندەیێکە.

پیشن (ئەردە.): کەسێکە همیشە پیشبخوراتەوە، ڕک ئەستوور.

پیشنی (فە.): ناوچاوان، پێشدەستی.

پیشۆ: چتێکە وەکوو لفکە تەختەکانی کەشتی پێ قایم دەکرێت.

پیشوو (زێ.): مێشوولە، پووشووە. پیفۆ، پیفک.

پیشۆک: (هەورا.) پیفۆک. (کۆ.) تاڵەکۆک.

پیشیاگ (ئەردە.): پیشاو، برژاو لەژێر زیلەمۆیدا.

پیشیان: پیشان.

پیشینی: پێشینیان.

پیف (لو.): چتی پووتی پفهەڵدراو، سست، باکردوو.

پیفە (هەورا.): پیفۆک.

پیفک: پووشوو.

پیفگ: پووشوو، قاو.

پیفۆ: پیفگ، پووشوو، قاو.

پیفوو: پووشووداری.

پیفۆک: کیفۆک. (جا.، هەورا.) پیشۆک، (بار.) پیزۆک، (دەر.) پوشک، (هەورا.کۆن) پیفە، (بۆتا.، باد.) پیڤۆک.

پیفێ: پووشوویداریێ.

پیفیاگ: چتی ئاوساو، چتی هەڵاّمساو. پووچ، ئاووک گەند.

پیفیان: ئاووسان، هەڵاّمسان. پووچبوون، ئاووک گەندبوون.

پیڤ (باک.): پەیڤ.

پیڤاز (باد.): پیواز. (باد.) ـــ ی: دۆڵمە، هەڵپێچراو. ڕەنگی پیوازی. چێشتێکە پڕ لە پیواز و گۆشتی قیمە دەکرێ.

پیڤان (باد.): پێوان.

پیڤەدان (باک.): پێوەدان، گەزتنی مار و ئیتر.

پیڤۆک (باک.): گوڵمێخەکەی کێوی. پیڤۆنک.

پیڤۆنک: پیڤۆک، پیفۆک.

پیق: (باک.) داری درێژ. (باد.) لوولاک، بەلەک بە ئیسک و گۆشتەوە.

پیک: (کۆ.) تووز، تێکوڵی دارییە، کە بە لوولە دەربهێنرێت، (بابا.) تووز. (هەورا.) قوڵینگی گەورەی بەردشکاندنییە. ساز و ـــ: پیکی زوڕنا. ئەو چڵە لووسەیە، کە سەرێکی گوڵەگەنم یا جۆی پێوەیە وسەرێکیشی دەچێتە نێو قەفی هەرە سەرەوەی گوڵەگەنم یا گوڵەجۆیەکەوە، لە ١٥ تا ٣٠ ڕۆژ پێش گوڵکردن چڵەکان وەکوو قەف لێکدەدرێن. (باک.) ـــ ی دووزەلە: فیقنە، بورجی چکۆڵە. (ئەردە.) چەکوچی قووسی گەورە، بە هەموو چتێکی درێژوکەو کون دەڵێن وەکوو پیکی زوڕنا و گوڵەگەنم وجۆوئیتر.

پیکە (هەورا.، جا.): قامیشی چیغییە، کە باریک و ناو پتەوە.

پیکەبڕە: کرمێکە لە بنی پیکی گوڵی دەغڵی دەدات و ووشکی دەکات. پیتەبڕە.

پێکردن: بەزۆر کار و فرمانێک بە کەسێکی تر کردن. ئابڕووبردن، بەسەرداهاتن، سەرزەنشکران.

پیکۆڵ: بڕوانە: پێکوڵ.

پیکۆڵی (باک.): پێکولی.

پیل: شان، قۆڵ، پەل. (باک.) ـــ ا ڕەش: جەرگ. ـــ سپی: سی، سیپەلاک. ران. ـــ ی بەرازی: ڕانی بەرازی.

پیلاڤ (باد.): پڵاو.

پیلان: پلان، فێڵ، فرڵداغ، دۆلاّب. کەین و بەین.

پیلانباز: فێڵباز. ـــ ی: فێڵبازی.

پیلانساز: پیلانباز. ـــ ی: پیلانبازی.

پیلانگێڕ: پیلانساز. ـــ ی: پیلانسازی.

پیلانگێڕان: پیلانسازی.

پیلە: کێشە، ووشتومر، مشتومر، شەڕ، دەمەقاڵە، دووگوورزە، بەربەرەکانی، داروگیر، (باک.) خرچۆک. مەرەکەمەرەک، خرەپیچک، (شەڕوبنار)، دەمەقرێ، دەمەتەقێ، بچەنگانێ. بەدمەستی. ـــ پێ گیران: قەگڤزین. ـــ پێگرتن: بەربەرەکانی کردن، تێکگیران، مەل لەبەرملنان، ڕاهشتن هەڤ. (ئەردە.) قۆزاخەی کرمی ئاوریشم.

پیلەباز: شەڕانی. ـــ ی: شەڕانێتی.

پیلەوار (شار.): بنەدارێکی ئەستووری نەقەڵەشراوە بۆ سووتاندنێ. (شار.) موورەدار. (هەورا.) پێلەوار.

پیلەوەر (باک.): تەنەکەچی.

پیلک: قامک، تپل. بووکێنی، ئەو دەستە کەسەیە، کە دەچن بووکێ بێنن. (باد.) پۆستەچی، چەپەرچی. ران. گەل، پۆل، بۆ منداڵان و باڵندان و ئاژاڵان بەکاردەبرێ. پوولەکەی زێڕە ژنان لە کلاّوپێچ و شووێنانی تری خۆیانی دەدروون.

پیلکە: تیلکردنی هەڵمەت بە پەنجە، بەتیر ئاویژتنی مەرمەڕ؛ ئازاد تیری ڕاستە.

پیلوو: قەپێلکی چاو، پەلکی چاو. (هەورا. ڕۆژ. کە.) پێڵوو. (هەورا.) پێڵە، پەرە. (باک.) خلێف، پشتچاف، چمکێ چاف، پەلکی چاف. کۆپک، کۆپ.

پیڵوو: پیلوو.

پیڵۆس: مێمڵ، پەلاّس، بار، چەل و مەل، مووی دەماخی. خۆ لێ ـــ کردن: خۆلێکردنە بار، خۆبەسەردا کردنە پەلاّس، خۆ لێکردنە مێمڵ.

پیم (فە.، دەر.): پیو.

پیمنەک: دوونگی پشتی ووشترانە.

پیمی (هەورا.): پێوان.

پین (باک.): کولانەی مریشکان.

پینار (باک.): ئێلێکی کوردە لە ڕۆژاوای قامیشلووی.

پینە: (ڕۆژ.) پنیا. شاپینۆز. (باک.) پەرسپان، پەرسپاندن. (باک.) پسپان، دۆن، پینەسۆل. پنج. (ئەردە.) کەزنە. کوڕی ئاپەوای ژنی بمێردە. (باد.) کەپەک.

پینەچی: پینەکار، پینەدۆز.

پینەدۆز: پینەچی. ـــ ی: پینەچیێتی.

پینەساز: پینەچی. ـــ ی: پینەچیێتی.

پینەسۆل (باک.): پینەی کەوش.

پینەک: پینۆک.

پینەکەر: پینەچی.

پینەکردن: کەژنەکردن. پینە لە شوێنی دڕاوی جل و بەرگاندان. (هەورا.) پینەکەردەی. بریتیە لە بەسەرگرتنەوەی وتارێک بەلادانی بە جۆرێکی تر: ئازاد لە قسەی کوردۆی دڵگیربوو، بەڵام چا بوو ئەویش زوو پینەیکرد.

پینەگەر: پینەکەر. ـ ی: پینەکەری.

پینەگرتن (فە.): سارێژ بوونی برین.

پینەوپەڕۆ: پینا. ـــ کردن: جلکی شڕ پینەکردن. کاری سەخت و دژوار بەکەم و کورتی پێکهێنان.

پینپینک (باک.): چتێکە دابکەنرێ.

پینج: گۆشە. بیژوو، زۆڵ.

پینجۆک (باک.): کەمەی پێنج بەردانە.

پینف (باک.): ئاوەخۆرە، بەرداخ، بادەی ئاوێ، بادی ئاوی.

پینک: (باک.) کولانەی مریشکان. کووخ. گەرد و وورردەی سماق و برنجییە.

پینک کۆزەر: ئەو دەنکە دەغلانەیە، کە دووای گیرە و کوتانی لە بێژنگدانی لە نێو کیف و قەپێلکەکانیاندا مابنەوە.

پیلۆس: (باد.) کوولانی.

پینگ (ئەردە.): پیشخوواردنەوە لە ڕقان.

پینگاز: هێلکەی گێچین، هێلکەیەکە لە گێچی دروستکرابێ.

پینگان: پینگاندن.

پینگاندن: پینکبردنەوە، پینگخواردنەوە، پیشخوواردنەوە لە ڕقان.

پینۆک (ڕۆژ.): وەنەوزە، خەوەکوتکێ.

پینی: کەپەک، بن بێژنگ.*

پیو: (ڕۆژ.) پیم. (دەر.) دوون، گووزوو، (هەورا.) پی. بەزی تووارەیە. چەورییەکە، کە لە بەز و ئاورزگی گیاندار بگیرێ.

پیوار (ئەردە.): پاشملە، پاشەملە، لە نەدیوی، لە پاشەوە، لە پشتەوە.

پیواز: (دەر.، هەو.، هەورا.، زەن.) پیاز. (باک.) پیڤاز. لەناو خۆشناوەتیدا سێ جاران دەچێنرێ. ١) کە تۆوەکەی چێنرا دەبێتە خسکە(قسکە) بەلان، کە زەوییەکەی باش بێ بەیەکجاری دەبێتە سەلک. ٢) قیسکەی دەچێنن دەبێتە سەلکی ناوەنجی، کە پێیدەڵێن: (دەق). ٣) دەقی دەچێنن دەبێتە سەلکە پیواز.

پیوازو: ئاڤپیواز.

پیوازی: (باک.) پیڤازی. ڕەنگی پیوازی.

پیوان: پێمان، پێماین. (باک.) پیڤان. ئەندازەی هەرچتێکی بگیرێ وەکوو دەغڵ و دان و زەوی و شلەمەنی ـــ ی پێدەڵێن.

پیوە: پوورشوو.

پی یە (لو.): پیو، بەزی ئاورزکی ئاژەڵ و ماڵاتانە، کە بە ئاوور توابێتەوە، پاڵێورابێ، گۆشت و چزیلکی پێوە نەمابێ.

پییۆک (باد.): پیفۆک.

پییک (یەز.): ئاها، هاها بۆواق وورمانە.

پێپینگان (هەو.): لای پێیان، بە پێچەوانەی سەرینگانە. بەردێکە لەناو گۆڕیچەدا لەلای پێیانەوە دادەنرێت.

ت: تیپێکی ئابێی کوردییە. ڕاناوی کەسی تاکی ئامادەی دووەمە: دایکت، کاکت، پەڕتووکەکەت، نامەکەت. (دەرس.) تۆ، تە، ئەتۆ بۆ (نێرانە). تیا: تۆ، تە، ئەتۆ بۆ (مێیانە).

تا: هەرتا، تاکە، هەتا، دا، تاکوو، هەتاکوو، تاکی، داکوو، (باک.) ئاڤداک، ئاڤدا. تاهەی لە خوواردن و خوواردنەوە بێ نیاز نابی، زمانت شیرین بێ تا بەڕێز و خۆشەویست بی. (باک.) نۆبەتێ، پەرتاڤ. (کرما.) تێ. (هەورا.) پاو. تەو، سەقە، گرانەتا. (باک.) گیشە، کۆم، پارت. مەڵۆ، تایە. (مەرج) کە دوو چتان پێکەوە دەبەستێتەوە: تا ژیر و نیشتمان پەروەربی خۆشم دەوێی و سەرت بۆ شۆڕدەکەم، واتە خۆشەویستیت بەستراوە بە ژیریت. لابارێک، لنگەبارێک، بەندەک. تایەک ترێ: سەوەتەیەک ترێ و میوە، تابار. لا، پەلە، پەڕە، لاپەڕە. داو، هەودا، تاڵ(دەزوو، موو، بەن). بۆ نەمەی: با گیان و لەشمان بکەینە قوربانی گەل و نیشتمان تا دووای ئێمە ناومان بزر نەبێ. ـــ کردن: پێچانەوە، قەدکردن. تاک، تاق، تەنیا، تەنها، دانە، تاقانە. ـــ لە زاری هاتەدەرێ من گەیشتمە لای. (باک.) شەتڵ، نەمام. بنچینە، ڕەچەڵەک، ڕەگ و ڕیشە. شان، پایە، جفت، جوور، لف، لنگە. هارتا: هاوشان، هاوپلە. بێ هارتا: بێ هاوشانە، بێ هەڤالە، بێ وێنەیە. (باک.) لکی داران. هەودا. نهۆم، چینی خانووان. ئارامگە، گۆڕ. دووایی و کۆتایی چتێک نیشاندەدات، ئەمن تەنها تا سەردەشت چووم، کە زێد و نیشتمانی زەردەشت پێغەمبەرییە، واتا پلەی هەرەدوایی چوونم تەنها سەردەشت بوو. تای تەرازوو، لنگە تەرازوو، پەلە، پەللە.

تائیسە (ئەردە.): هەتا ئێستا.

تائێستا: هەتا ئێستا، تانهۆ.

تاب: تاو، توانایی، پرزە، هێز، تین.

تابار: تا، لنگەبار، بەندەک، تاقە یەک فەردە، لنگەبارێکە بخرێتە سەرپشتی وولاخ.

تابان: تروسکەدەر، ڕۆشناییدەر. درەخشان. نێوی ئافرەتانە. گردێکە لە باشووری(حەسیکە) ی گردی تابان لە جزیرێدا ناوداره.

تابەرەگلگل: چتێکی خڕی تەنکی لووسە منداڵان لەسەرشان تلۆری دەکەنەوە.

تابەندی (ئەردە.): تەبەندی پەڕتووک. بندروون و شیرازەی پەڕتووکان.

تابر: بەن یا کەمە ئاوێکەنزا(دوعا)ی لەسەر خووێندرابێ، کشتەک. گەنەگەنە، دەرمانی سولفاتە.

تابگە: شوێنێکی تایبەتییە لە قەراخ ڕووبار و زێ و دەریایاندا، کە کەشتی تێدا ڕادەوەستێ.

تابڵە: تاڵبەکی.

تابووت: دارەباس، داربـاس، (بـاک.) دارمـووق، سـەرەجە. (بـاک.) داربەشی، داروبەست. (جا.، هەورا.) دارتـەرم. داربەست، دارەبەست. (هەورا.) دارەبازە، لە تەختە و داران دروستـدەکریّ مردووی تیّدا دەبەنە سەرگۆڕستانیّ.

تابوور: فەوج، دەستەیەکی لەشکرییە، کە هەزار کەس دەبیّت.

تابووق: خشت، کەرپووچ. (باک.) قەرمیت.

تابوون: داروەدسـت، تـابین. تـابوور (لـەشکر). (ئـەردە.) دوولابـوون، چەمانەوە، چەمیانەوە.

تابی (باک.): کۆزک، چەپەر. خەندەک، سەنگەر.

تابیە: مەتەریز، سەنگەر، سووپەر.

تابێتی: تایبەتی، تایبەتی، تایەکاری.

تاپاز (ئەردە.): لەندەهۆر، زەلام.

تاپاڵ (ئەردە.): هەرپشە، هەشەکە، گالّە.

تاپان (باک.): لوولدان، پێچانەوە. پێی ووشتری.

تاپڕ: تفەنگی جووت لوولە و حەوت لوولەی ڕاوێیە.

تاپۆ: تارمایی چت. دەزگایەکی دەوڵەتییە سامانان تۆمار دەکات. جوورە قەبالـەیێکی دەوڵـەتییـە دەدریّ بـە خـاوەند زەوی و خانووبـەرە، بنچـاغ، تاچک، قەوالّە، تووێلّ.

تاپوو: تاپۆ، تووێلّ. (ئەردە.) تارمایی، ناسوو، ڕەشانگ.

تاپی (باک.): تاپۆ.

تـات: هۆزێکی کـوردە لـە نزیـک دیاربەکرییـە. عـەرەب، (سوو.) تـاتک، حارەب، نارەو، تات. (کۆ.) خوشک. (بابا.) کچێکـە ئێسـکێک یا پلـە گۆشتێکی لـە زیّ (ئـەندامی شـەرم) ی دابـیّ. (هـەورا.) تـەخت. تاتـە بەردی لووس، بەردە پان، تەختەبەرد، حـەلان، بـەردی پان و درێژ، کە لـە قەراخ ئاوان دادەنریّ بۆ نووێژیّ، تـەرت، سـەلبەند، فـەرش، سو، زرالات، کانگێر. (هەورا.) هیم، بەردەغا، تاس، (دەر.) تێت، تەلّـە بـەردی پـانی درێـژ، (بـاک.) تـەهت. (بـاک.) دەسـت نیشـانکردن، ناولێپەیێـنـان، نیشانەکردنی کچێک. (ئەردە.) سفت، پتەو.

تاتا: تالّتالّ، داودار، هەوداهەودا. (لو.) مام.

تاتار: نقشەک ژترکیّ مغۆلن.

تاتالّە (کە.، ڕۆژ.): کۆتەرە، سەری کۆلّەکە.

تاتـە: (هـەورا.) بـاب، بـاوک. دیـدە، خوشـکی گـەورە، (ڕۆژ.، دەر.، هەورا.) دیّدە. (هەورا.، ئەردە.) نۆکـەری پیـر. (ئـەردە.) بـاوکی شیـری. مێردی ژنێکی مـەمک تایەنە، کە بۆ منداڵـەکـەی بـەخێوی دەکات دەبێتـە تاتە.

تاتەبەرد: تات، لات، تا، بەردی تەنکی پان و گەورەیە.

تاتەشۆر: تەختەیێکـە مردووی لـەسەر دەشۆریّ. (هـەورا.) تەختـەشـۆر. پاشۆر. مەشفەن، مەفشەن.

تاتزا (شوا.): ئامۆزا.

تـاتک: (سوور.) حارەب، نارەو، تات. زمانی ئارەوی. (فـە.، شوا.) مام، مـەمـوو. (کۆ.) دیـدە، خوشـکی گـەورە. (بـاک.) داپۆشـراو. بـرای باب، ئاپ. (باک.) تـەختـک، تاتەبەرد. بـەردێکی پانـە لـەنێو خاکیدا و هێندێکی لە دەرەوەیە، دبێژن: مە ساڤاری خووە لسەر تاتیّ کوتایە.

تاتکزا: ئامۆزا.

تاتۆ (هەورا.): باوک.

تاتوولە (ئەردە.): زار خوواربوون.

تـاتی (ئـەردە.): سـەر و ژێـر و بـۆر. (بـاک.) زمـانی ئـارەوی، ئـەزمانیّ عارەبی. (هەو.، هەر.) لباد، نمەد.

تاتیزۆک (باک.): گەردەلوولە.

تاتی کردن (هەو.): وەسەرپێکەوتنی منداڵی بچووکە و ڕۆیشتنی.

تاتی هەستی (باد.): لبادگێران بە لوولدراوی لە کارگەدا.

تـاج: تـاجی پادشـایان، کـڵاوی مـیر و خونکارانـە. تـانج، زەرگـەنج، سەرتاج. چتێکی گچکەیە لەوێنـەی تـاجی لـە پـەڕ دەچنریّ یا لـە کـان دروستـدەکریّ سـەرکردان لـەسـەر شانیانی دەدروون. تاجی گوڵان. (باک.) ـــ دانـان: تاج دانین.

تاج

تـاج خوڕووس: جوورە ترێیـەکی سووری گلـوو خـووار و خێچـە وەپۆپـەی کەڵەباب دەچیّ. جوورە گوڵێکی سوورە وەکوو پۆپەی کەڵەبابی وایـە گوڵـە قەدیفەی پێدەڵێن.

تاجدار: تانجدار. ـــ ی: تانجداری.

تاجی: (دەر.، هەورا.) تانجی. تاژی. (بـاک.) بۆنجی. جوورەسـەگێکی باریک و درێژ و ناوقەد باریک و کلک ڕووتە بۆ ڕاوی بـەکاردەبریّ، پاسی پیّ ناکریّ چوونکوو ناوەڕێت.

تاجی باڵندان: (باک.) بۆ و بۆچک.

تاجی کەڵەباب: پۆپە.

تاچەک (ئەردە.): بنچاخ، قۆچان. تاچەن، تاچەند، تاچەندی.

تاچەند: هەتاچەند، تاکەی، تاکەینیّ، تاکەنگی، تا چ ئەندازە.

تاچک (ئەردە.): بنجاغ، تاپۆ، قەوالّە.

تاچنای (هەورا.): دەلاّندن. ئاو ـــ: ئاودەلاّندنی دیزەوگۆزە چتی گلّی تازە.

تاچیک: بێگانە، بیانی، تەنها کوردنەبیّ ئیتر لە هەر نەتەوەیێکی بیّ.

تـاخ (بـاک.): گـەرەک، تـار. تاخـە، دەسـتەوباقەیێک لەگـەڵاّی تووتـن ونیتر.

تاخە: پاکەت، بەستە، باقەیەک لەگەڵاّی تووتـن وچتی تر، (باک.) تاخ ـــ کردن: تووتن لەسەریەکتری دانان بۆ ووشک کردنەوە.

تاخچە (هەو.): ڕفحە.

تاخستن: نیشتنی خلّتەی شلەمەنی.

تاخک (باک.): باقە یا دەسکێکی گچکە لە گەڵاّی تووتن و نیتر.

تاخم (بـاک.): دەستـە، کۆمەڵـە، دەرزەن، بەستـەی چت، تـاقم، یادەستـە جل وبەرگ. تاخمی کورسی ومێزان.

تـاخورک: جوورە عەرەبانـەیێکی قوقـزی بـیّ پێچکەیـە بەسـەر بـەفریدا ڕادەکێشریّ.

تـاخووگ (ڕۆژ.): پـاخێلّ. گالیسـکـەی سـەربەفری، عەرەبانـەی سەربەفری.

تادار: نۆبەتیدار، (بار.) تاویی. ـــ ی: نۆبەتی داری، (بار.) تاویداری.

تادەرگا: لادەرگا، لنگەدەرگا.

تادەرهاووردن: بنکۆڵی، وێکەوتن.

تادەست (ڕۆژ.): لاوێچ، لاگوویل. (ڕۆژ.) گۆلمێکی پڕبەدەستی، چەنگێک، چنگێک.

تادەستاڕ (ڕۆژ.): لنگەدەستاڕ.

تار: ڕەواو، ڕەواوە، ڕەبابە، مرازێکە لە کەرەستەی شایلۆغان (مۆسیقا) وەکوو کەمانجە لێدەدرێ و دەنگی خۆشە. (موک.) تاریک، تنووک، ویل، هەترە، زۆر تاریک و ڕەش. ڕەش، تاڵ. تان: تاروپۆ: تان وپۆ، بەرانبەری پۆ. (کە.) کار. (باک.) گەڕەک. جەغز، دائرە، ئاڵقە. سەوزی، سەبزی. ژمێریاری پێنج ڕۆژانە لەنێوانی زستان وبەهارێدا، پێنجەی تار. تاڵ، داو، هەودایەک دەزوو. نان. (دەر.) هەڵە، تەرە، ئاوارە، ڕەو. ـــ بوون: هەترەبوون، ڕەوین. ـــ بوونەوە: بڵاو و پەرێشان بوونەوە. ـــ نان: ڕامالین، هەترەکردن. (هەورا.) تارمایی، تارم. (کە، ڕۆژ.) جەندە خەون، تامۆرایی. (بۆتا.) سامۆتک، ڕەشانک، ڕەشکی شێڤی. ـــ ی مردووان: خێو، مێردەزمە. تاراو، گیاندارێکە تەرەبووبێ. (باک.) کەوەی دەوری هێلەگ و بێژینگ و ئیتر. کەللەی بێژنگ و هێلەگ و ئیتر. چووارچێوە، پەرواز.

تارا: پەردەیێکی تەنک و ناسک و جوان و ڕەنگینی ئاوریشمییە بەسەربووکێدا دەدەن لەکاتی گووێزتنەوەیدا. نێوی ئافرەتانیشە، دیواخ.

تاراج: تالان.

تاران: ڕەوین، تاربوون.

تاراندن: ڕاونان، تەراندن، تارنیان، ڕەمانن، ڕەواندن.

تارانن: تاراندن.

تارانی: جوورە دراوێکی زیوینی ئێرانییە.

تاراو: هەڵە و ئاوارە، هەلاتوو.

تارەدووا (ئەردە.): تەرەدووا.

تارەک (باک.): یەک (تارە)، واتا یەک کەوە، یەک چەمبەری دەوری هێلەگ یا بێژنگ وئیتر.

تاربەری (باک.): بەیانی، کاتی تاریک و ڕوونی بەیانی.

تاربوون: هەڵە و ئاوارەبوون، هەتلەبوون، هەترەبوون، تەرەبوون.

تارچی (باد.): کەسێکە، کە چتێکی بەش بکات، دابەشکار، دابەشەر، دابەشێن، بەشێنەر. تارژەن، تارلێدەر.

تارژەن: کەسێکە تار باش لێبدات.

تارستان (باک.): تاریک.

تارشە: پەیامبەر، پۆستە، چەپەر.

تارک (باک.): گچکەی (تار) ییە.

تارکردن: تەرەکردن، هەتلە و ئاوارەکردن.

تارکرن: تارکردن.

تارگان (زا.): جوورە گەنمێکی خراپە.

تارم: (کە.) خەرمانێکی هەڵدراوەوەیە بە دووای کوتانی، بەلام هێشتا شەنەبا نەکرابێ. (ڕۆژ.) تارمە. (هەورا.) تارمایی، تاریکایی، تاریکی. (ئەردە.) بەرهەیوان، جەلەب. چادر، تارمە، خەرگا، خێوەت. گومبەزە، تاق، گومبەت، قوبە. بڕ، دەست، جەلەب. دەستەسووار، مێگەل. کپر، داڵووت، تارمە، کوخێکە یا چارداخێکە لە دار و شووڵک و چرپی دروستکرابێ.

تارمایی: (بۆتا.) ڕەشانک، ڕەشکێ شێڤێ. ڕەشایی، تاپوو، تاسوو. ـــ چاوان: تاریکایی چاوان. ـــ مردووان: خێو، مێردەزمە.

تارمە: (کە.) تارم. کۆمەڵە دەغڵێکە گێرە کرابێ، بەلام هێشتا بەبا نەکرابێ. (خۆ.) هووردە خەرمانێکە بۆ جاری چووارەم، کە خڕکرێتەوە سەریەکتری و گێرەکرێ. پتری گووێسووانانە، کە کەمێک یا زۆر بۆلای حەوشی یا دەرەوە تێپەڕبووبێ. هەیوانی پێش باڵەخانانە. (باک.) بەریانک، بەرکۆشک. دوویانکۆک، بانیژە. تارودمبەک. کورسی. ـــ ی دەوری پلیکان و شووێنانی تر. دەراڤۆک، سینج.

تارمی: شەوەکە، گومبەز، تاق، سەراپەردە، ماڵ و چارداخێکە لە شووڵک و چرپی دروستکرابێ.

تارنان: ڕاونان، ڕەپێنان.

تارنیان: تاونیان، ڕاونان، ڕاونیان، تەرەدوونیان، شوون نیان، شوونارژین، ڕامالین، ڕمالنیان.

تارۆ (باک.): ناوی نێرینانە.

تاروپۆ: تان. تان و پۆ.

تارودمبەک: تار و دمبک.

تارومار: ڕمیان، تەفروتوون، داغان. وێران، کاوول، کامباخ، پەخش و بڵاو. هەڵە، هەترە، پەرش و بڵاوبوونی چت. کاوولکردن، دەربەدەرکردن، تەفروتووناکردن. ـــ کردن: بڵاوەپێکردن. ـــ بوون: وێران و هەڵەبوون.

تاری (باک.): تاریک.

تاریاگ: تاراو، هەتلە، هەترەکراو.

تاریتۆسک: تالێتۆسک.

تاریتی (باک.): تاریکی.

تاریک: تنووک، تنۆک، نووتەک. (باک.) تاری، تارستان، ڕەشەگەوور. (هەورا.) تار. جێگایەکە، کە ڕووناک نەبێ.

تاریکایی: (دەر.) تاریکی، تێریکایی.

تاریکە: تاریکایی.

تاریکەشەو: هەیڤ بڕەش، شەوەزەنگ.

تاریک داهاتن: پەیدابوونی تاریکی، بەسەرداهاتنی تاریکی دووای ڕۆژاوایە.

تاریک وڕوون

تاریک و ڕوون: ـــ ی بەیانی. تاریکەوور، تاریکەوورک. تاریک و لێل. تاریکی کۆتایی شەو، کە لەگەڵ ڕووناکی بەیانیدا تێکەڵ دەبێ یان ڕووناکی دووایی ڕۆژێ، کە لەگەڵ تاریکایی شەوێ تێکەڵ دەبێ.

تاریک و لێل: تاریک و ڕوون.

تاریک ونووتەک: زۆر تاریک، شووێنی زۆرزۆر تاریک.

تاریکی: نووتەکی، (باک.) تاریکایی، تاریتی، شووێنی تاریک، نەمانی ڕووناکی. (باد.) دووزمان.

تاریگان (باک.): جوورە گەنمێکە.

تاریگەوور (باک.): بەیانی. (باک.) تاریگەوورک. تاریک و ڕوونی بەیانی.

تاریگەوورک (باک.): بەیانی. تاریک و ڕوونی بەیانی.

تارینەر (باک.): دوودڵ، نیگەران. دڵپیس.

تارینێری (باک.): دوودڵی، نیگەرانی. دڵپیسی.

تازە: نوو، نوویّ، نەو، نڤار، نفت. نووچە. ـــ بوونەوە: نووێبوونەوە. ـــ کەرەوە: نووێکەرەوە. ـــ کردنەوە: نووێکردنەوە. ناوی ئافرەتانیشە. (باد.) جووان، ڕند.

تازەبەتازە: خواردەمەنیەکە لەگەڵ پێگەیشتنی بخوریّ. میوە ـــ خۆشە.

تازەبرین: مەبەس لە کەسێکییە، کە تازە مردوویەکی لیّ مردبیّ.

تازەپەیدابوو: تازەپەیدابووگ، تازەداهاتوو. چلەدار. منداڵی ساوا.

تازەپیاکەوتوو: مەبەس لە کەسێکییە، کە لە پاش هەژاری دەوڵەمەند بوو‌بیّ.

تازەپێگەیشتوو: نەودەم، دەمڕووت.

تازە داهاتوو: تازەداهاتگ.

تازەزاوا: زاوا لە مانگی هەنگویندا.

تازەقەلاّ (ڕۆژ.): ناشی، نابەڵەد، کەسێکە تازە دەستی بەکارێکی کردبیّ و هێشتا تێیدا ڕام و لێهاتوو نەبووبیّ. چتی تازەداهاتوو.

تازەکۆکە: ئێستا ،وێستا.

تازەکردنەوە: نووێکردنەوەی چتی کۆن.

تازەگی: بەتازەیی، چتی تازەی نوویّ، تازەیی.

تازەیی: نووێی، نڤاری.

تازیّ (زا.): ڕووت و قووت.

تازی: (باک.) فێنک، سارد. ئاڤەکە تازی یا تەزی، ئاوی فێنک و سارد. (ڕەوا.) خاو، کاڵ، نەکولاّو، ڕووت، قووت، کۆن. (باک.) ڕووس. ئارەوی یا عارەبی. تازیە: پرسە، تازیەداری، تازیانە. (باک.) بنهاری.

تازیەخانە: شیوەنگا، شین و شەپۆڕگا، شینگا.

تازیتی (باک.): ڕووتێتی.

تازیر (باک.): بەسەر ڕۆیشتن، سەرکۆنەیی. ـــ کرن: سەرکۆنەیی کردن، بەسەرداهاتن.

تازیلە: توورەکەیێکە دژی تیری داندۆکی تێدا هەڵدەگیریّ. بڕۆیش. تازیە. گەنمێکە لە دەستاڕکرابیّ، بڕۆیشی گەرمێنیّ. چێشتێکیشە بەو گەنمە لێنرابیّ.

تازیمانە: تازیە، (باک.) بنهاری.

تاژانگ (باک.): قامچی.

تاژدکۆ (باک.): ناوی مرۆیانە (پیاو).

تاژی: تاجی، تانجی، (باک.) کاژی.

تاس: (یەز.) کێشێکە بریتییە لە ئامانێکی وەکوو ڕبە، ڕۆن و دۆشاو و دانەوێڵە و چتی تری پیّ دەپێون بۆ کڕین و فرۆشتن، کە پێنج یەکی تەنەکەیەکییە. کاسە، ئاوەخۆرە، ترار. قاپ، ئامان. تاسی ئاو خواردنەوەی. کاس، سەرەسوڕە، واق وڕی. (هەو.) ـــ ی سەری ژنان: جوورە خشڵێکی سەری ژنانە، لەسەرفێسی تاسی دروست دەکەن لە زێڕ یا لە زیوی ڕیشوڕشی پێوەیە. نێڤسەرک. (ئەردە.) پەیران، فەرقان. پشووسوواری، تەنگەنەفەسی. گەرووخڕە. بیّ موو، سەری بیّ موو، سەرتاووسی. مۆرەی نەردێنی.

تاسا: کاس بوو، واق وڕما.

تاسان (هەورا.، ڕۆژ.، موک.): کاسبوون، واق وڕمان. تەواسان، بیّ هەست و مات بوون. هەناسە لێبڕان. خنکان.

تاساندن: کاسکردن، واق وڕکردن، تەواساندن، بیّ هەست و مات کردن، دەست لە تینتینۆکەنان وهەناسەبڕین بە چەشنێکی وا کە بخنکیّ یا نیوەخنکاو بیّ. خنکاندن.

تاسنراو: کاس، واق وڕماو. خنکاو.

تاسانن: بڕوانە: تاساندن.

تاساو: کاس، بیّ هەست، بیّ هۆش. مات، واق وڕماو، هەناسەبڕاو.

تاسایی: کاسی، بیّ هۆشی.

تاسە: یاد، بیرەوەری، ئارەزوو، هەوەس، (کە.) کەووژ، ئەلها. بەداوودڵ، دڵخواز، کەڵکەڵە، پەژارە. ـــ کردن: یاد و ئارەزووکردن. ـــ ی پیری: ئارەزوو و بیرەوەری پیری. پەژارەی پیری.

تاسەخووار: کەسێکە تاسە و ئارەزووی یەکێکی بکات. ئارەزوومەند.

تاسەخۆر: ئارەزووخۆر.

تاسەدار: ئارەزوومەند، بەداوودڵ. ـــ ی: ئارەزوومەندی.

تاسەر: هەتاسەر، هەتاهەتایە، هەمیشە.

تاسەکردن: یادکردن، ئارەزووکردن، بیرەوەری کردن.

تاسەمەند: تاسەخووار.

تاسەوی: بەرچنەی گەورەی تریّ.

تاسب (هەو.، خۆ.): دوژمن، نەیار، ناحەز. نەیارێکە لە کەمیندا بیّ، پێشکەپیّ. چاولێکەر.

تاس بەسەرداهاتن: تاس بردنەوە.

تاس بردنەوە: واقمانێکە بەسەر مرۆڤاندا دێت لە کاتی بیستن یا دیتنی چتێکی سەیردا.

تاسبی: دوژمنی، ناحەزی، نەیاری. دوژمنایەتی. چاولێکەری، پێشکەپیتی.

تاسک (باک.): پیاڵەی گچکەی ئاو خواردنەوە. تاسی چکۆڵە.

تاسکەباب: قابلەمەی چێشتی تاسکەبابییە.

تاسکەبابی: چێشتێکە بریتییە لە گۆشتی سوورکراوەوە بە پیواز و تەماتە و لیمۆ و بەهاراتەوە دروست دەکریّ.

تاسکەچەڵە (هەورا.): سیسارکە کەچەڵە.

تاسکەوو: تاسکەباب، قاوڵمە. قابلەمە شۆرباوی گۆشتی بە لیمۆ یا بە قۆرە.

تاسکردن: تاسان. (ئەردە.) گەروەخڕەگرتن، تەنگەنەفەس بوون، پشووسووار بوون.

تەسکلاو: جوورە کلاوێکی ژنانەی سابلاخییە، کە بە خەیاتە و ئاوریشم گەلێک نەخش و نیگار و گوڵی جووانی لێدەکرا. کلاوزریّ، جوورە کلاوێکی پۆلایینە لەکاتی جەنگێدا لە سەر دەنریّ.

تاسمە: (ڕۆژ.) پارچە زەوییەکی کشتوکاڵی گچکەیە. (بابا.) بەلەچەک.

تاسنای (هەورا.): تاساندن.

تاسواس (باک.): خەمخۆری.

تاس و تەبەق: خشڵ و چەک و زیوەری ژنان.

تاسووخ: (ڕۆژ.) ئارەزووی دیدار، تارەزوومەندی. ئارەزووکراو، کەمیاب، نایاب.

تاسووق: تاسووخ، خواردەمەنییێکی زۆر خۆش و نایابە، کە کەم دەستکەوێ.

تاسوولقە (دزە.): سووالەت.

تاسوولکە: تاسی گچکە.

تاس و لووس: لووس و پووس. خۆ ـــ دان: خۆتاسدان، دەست بەخۆدا هێنان. ـــ کردن: لووس و پووسکردن.

تاسیان (ئەردە.): خنکان، خەفەبوون.

تاسیای (هەورا.): خنکان، خەفەبوون.

تاسین: تاسان.

تاش (هەورا.، ڕۆژ.): گاشە. شمشێرەی کێوان، تیشە بەردی کێوان. تات، تاتەبەردی زل و پان. تاشینە بۆ بکەر بەکاردەبرێ بەلاَن بەتەنیّ نا بەڵکوو ئاوا: سەرتاش، ڕیشتاش، بەردتاش.

تاشا: تەماشا. ـــ کردن: تەماشاکردن.

تاشای: تراشین، تاشین.

تاشەتەوەنی (هەورا.): تاتەبەرد.

تاشەر: بازرگان. بەردتاش.

تاشەی کوچک: تەختە بەردی گچکە.

تاشت (بۆتا.): چێشتی سبەینانە.

تاشتەی (هەورا.): تاشین، تراشین.

تاشتی (باک.): خواردنی بەیانیانە. بەرتێشت، بەرچا.

تاشتێ (باک.): خواردنی سبەینانە.

تاشران: (هەورا.) تاشیا.

تاشراو: تراشراو.

تاشین: کرووزکرن، تەراشتن. تەلاشتن، تراشکردن، ڕەوارتن. تراشین، ڕێکخستن و لووسکردنی چتێک بە گوێزان. پاچین، هەڵپاچین. دادانی پێنووس. بڕین، درووێنەکردنی دەغڵ و گژ و گیا و ئیتر. داڕووشاندن. ڕووتاندنەوەی چەرم لە تووک و موو.

تاف (جا.، هەورا.، ڕۆژ.): پڕژ، تاڤگە، ئاوشار. ئاوێکە لە بڵندییەوە بەلافاو بڕژێتە خوارەوە. هەرەت، چەنگە، دەم، سەردەم. ـــ ی پیری: سەردەمی پیری. ـــ جووانی: هەرەتی جحێڵی. هێرش، پەلامار، هوورووژم.

تافاڵ (لو.): گوڕیسووانە.

تافان (خۆ.): تووانەوە.

تافاندن (خۆ.): تواندنەوە.

تافاو: تافە ئاوی زۆر.

تافە (ئەردە.): دەنگی ئاو و بایە، هاشەی با و ئاو، گڤەی با. هاژە و دەنگی ئاو.

تافەتاف: ڕژیشتنی ئاوێکی زۆرە، کە بەخوڕ بڕژێتە خوارەوە. هەرەت، کات.

تافەتافێتی: هەرەتیەتی.

تافتاف: گوڵێکی شین و بۆنخۆشی کێوییە هێندەی گوڵە مێلاقە یێکی بڵند دەبێ.

تافتە: جوورە چنراوێکی ئاوریشمینی جووانە. دیوا، ئاوریشم.

تافتەخۆر: فێڵباز، ساختەچی.

تافتی (باک.): گەفی کوتراوی وورد.

تاڤ (باد.): پەڵە هەوور. دەنگی ـــ: گرمەی هەوری. (زاخ.) تاو. تاڤا بارانێ: تاوی بارانەی. هەتاو، تاو، ڕووناکی ڕۆژی، تیشک. ـــ ا مریا: ڕووناکی دووای ڕۆژئاوایە.

تاڤان (باک.): تاوی بارانەی. ئەو بارانەیە، کە لە بەهارێ یان پاییزێدا پارچەپارچە دەبارێ.

تاڤای (هەورا.): تووانین.

تاڤە (باد.): تاوە.

تاڤەهەیڤ: مانگەشەو.

تاڤەنگ (باک.): پشتێند. ناوبانگ. ـــ ی: ناوبانگی.

تاڤزەرک (باک.): زەردەی ئێواری.

تاڤک: ڕووناکی، ڕۆشنایی.

تاڤکە: بڕوانە: تاڤگە.

تاڤگە (باک.): پڕژ، شیپ، شیرۆ سوولی، ڕێژاڤ، ڕێلاڤ، وەزەن، چیک. بەرکەتی. قەڵبەزە، پلووسک، ڕێژگە، قەڵپەزە. سوولاڤ، سوواڤ. (زا.) شۆش. قەڵپەز، تافە، قەڵوەزە، ئاوشار.

تاڤگەی چکۆڵە: فوورەهە، (باد.) فوورەک.

تاڤل (باک.): دەست بەجێ، دەم و دەست. ئەوەکوو، ئەبا، نەگ.

تاڤۆیی: سۆز، تەزوو، گرمژە.

تاڤهەی (باک.): ڕووناکی مانگی، مانگەشەو.

تاڤی (باک.): تاوی بارانە، بارانەی بە ڕێژە و زۆر، خوڕەمە بارانە.

تاڤهەی

تاڤێ: ڕووناکی هەتاوێ، تیشک. تاوی بارانەیە.

تاق: کەس، زیندەوار، داڵەواز. تەنیا، تەنها، تەنێ، تاک، کەت، تەک. ـــ ی لێ نەهێشتن: کەسی لێ نەهێشتن. چین، جار، دەستە، کەرەت. دوو ـــ: دووجار، دووچین، دوو دەستە. خەرپشتە، کەوانە، کەڤانە، گومبەز. ـــ ی سەر دەرگا و پەرد و بانی ژووران، کە بەخەرپشت دروستکراوە و کەوانەییە، کە لەسەر ڕێگایان بۆ پێشوازی گەوران دروستکرابێ. (موک.) کۆشک، سەرا، سەراپەردە. تاک، بێتا، بێ هاوتا. تاقە، تاقچە، ڕێی ئێوەڕۆژێک. (کە.) دان، نۆبەت، نۆرە و کاتی ماڵات دۆشین، ئێستە مەرەکەمان دوو تاقە: واتا دوودانە. (دەرک) کراوە، گوشاد. بەشێکە لە ٢٤ بەشی ئاو، هەموو ئاوێک دەکرێتە ٢٤ بەش، بە هەربەشێک لەوان دەڵێن تاق لە ٢٤ تاقەی ئەم کارێزە ٨ تاقم هەیە،

لەلای هەندێکانیش نیوە ڕۆژێکە. لێرەوە تا سابلاغ ڕۆژ و تاقێکە بە خۆشبەز. ڕۆژێکە لە نۆرە ڕۆژی ئاو.

تاقانە: تاکانە، یەکتا، تا، چوکڵە. منداڵێکە هیچ براو خوشکی نەبێ. نێوی نێرینانە. توند و تیژی.

تاقاو (ڕۆژ.): بەشاو، بەشە ئاو، بەشە ئاوی کەسێکییە.

تاقە: کولین. (هەورا.) خولانکە. دەلاقە، تاقچە. (خۆ.) خەلانکە. (شن.) داق. جوورە پارچەیەکی جوانی نرخدارە لە ئاوریشم و سوورمە دروستەکرێ. (باک.) چاوی گایە. تۆپ، تۆپێک پارچەی ئاوریشمی. (ئەردە.) تاک، تەنها، تاکە، بۆوێنە(تاقە گوڵێک).

تاقەت: تاو، تاب، تین، ووزە، هێز، توانا، پەر و پۆ، پەلوپۆ. بە ـــ : بەهێز، توانا، بەخۆوە. بێ تاقەت: بێ هێز، بێ پەلوپۆ. دابین. ـــ کردن: دابینکردن، دامەزراندن، هەڵگرتن، شاردنەوە. ـــ چوون: بێ هێزبوون.

تاقەتکردن: حاواندنەوەی گیاندار. میوانەکان تاقەتکە. دامەزراندنی چتوومەک و وولاخ بە ڕێک و پێکی لە شوێنی خۆیدا. هەڵگرتنی کەل و پەل و شاردنەوەی.

تاقەتگرتن: ئارامگرتن.

تاقەجانە: سەختترین جێگایە لە چیایاندا، نێچیر ناتوانێ خۆی لێ دەربازکات، کە تەقەی لێ بکرێ، دەکوژرێ.

تاقەز: تاقیکەرەوە.

تاقەولۆقە: تاق و لۆق.

تاقتاقە: کەت کەت، تەکتەک، دانەدانە. یەکیەک.

تاقتاقکەرە: باڵندەییێکە بەشەو ناو ناوە دەڵێ (تاق) و شەوبێدارە، هەندێک دەڵێن وەکوو کۆتر وایە. جوورە کوندێکە.

تاقچە: تاقەی گچکە. تاقە.

تاقم: دەستەیێک لە چتێک. دەستە، تاخم، جووت.

تاقمانە جفت: تاقمانە جووت.

تاقمانە جووت: تاقمانەجفت. (ڕۆژ.) تیقمانەجووت. یارییەکە یەکێک چەند چتێک دەخاتە دەستیەوە و بە هاوڕێکەی دەڵێ تاقمان لە جووت ئەویش ئەگەر گوتی تاق یا جووت و بە تاق دەرچوو یا بە جووت ئەوی ئاو دەستی دەباتەوە، دەنا کەوا دەرنەچوو دەیدۆڕێنێ. ـــ کردن.

تاقنما: پێشخانە، هەیوان. کۆنگرەکانی کەناری حەوشێ.

تاق و تەنیا: تاک و تەنها، تاک و تەراک. قەراغ.

تاق و جووت: یەکەیەکە، یەک و دوو. کت و جووت.

تاق ولۆق: یەکیەکە، تاقتاقە، کەت و پیت، تاک و تووک. چەند چتێکن لەپاڵ یەکتریدا بەلاّن ناڕێک بنوێنن: مژۆڵی تاقولۆق وەستاوە، یا ڕایەڵی کرەکە ـــ کەوتووە.

تاقی: (باک.) دوویێک، ئازموون. (خۆ.) زمین. بەراوەرد. ـــ کردنەوە: دەوقاندن، بەراوردکردنی چتێک. ئەزموون، لەبەر چاوی خووە ڕاکرن. بێ ئەزموو: تاقیکەوە. ئەزمووم: تاقیمکردەوە. (ئەردە.) جوورە کلاوێکی ژنانەیە. (باک.) کەوای بە قولاپی نەخشاو و درواو.

تاقی پیرۆزی: تاقێکە لە دار و ئالاّ و تەنراوی جووان لە ناو شەقاماندا دروست دەکرێ بە بۆنەی سەرکەوتنی لەشکر و جێژن و شادمانییانەوە.

تاقیخانە: کارخانەی تاقیکردنەوە، یانەی تاقیکردنەوە.

تاقی زەڕ: کلاوی زێڕ، کلاوێکە لیرە و پارەی زیوی پێوە دەدروون.

تاقیک (باک.): کەوا، کورتەک.

تاقیکەرەوە: تاقەز.

تاقیکەردەی (هەورا.): تاقیکردنەوە.

تاقیکردنەوە: (خۆ.) دوو پێک کردن، زمین. ئەزموون، لەبەرچاوی خووەڕاکرن. دەوقاندن، (هەورا.) تاقیکەردەی. تاقیەوکردن.

تاقیلێ (هەورا.): تەقیلە، کلاو.

تاقیەوکەردەی (هەورا.): تاقیکردنەوە.

تاک: چتێکە، کە دووەمی نەبێ. تاق، واز، کراوەوە. تەنها، لەنگ، تەنیا، تەنێ، تاکە، تەک، تاکەت، (کف.، ڕۆژ.) تیق. دوو تاکە گۆرەوی: جووتە گۆرەوییەکە. (باک.) دیوار.

تاکانە (ئەردە.): تاکانە، تەنیاباڵ.

تاکاندنەوە: جیاکردنەوە، تاکەوکردن.

تاکاننەوە: تاکاندنەوە.

تاکە: تارانی. تاک، تەک، تاق، یەگانە. تا، تاکوو، هەتاکوو، تالی.

تاکەوەخستن: جووێ کردنەوە.

تاکەوبوون: جووێ بوونەوە، جیاوەبوون، تاکیانەوە.

تاکەوتاک: جوورە پێلاو یا گۆرەوییەکە لنگاولنگ بووبن یا لنگێک لەویتر گەورەتر بێ یان ڕاست و چەپ لە پێ کرابن.

تاکەولۆکە: تاقەولۆقە.

تاکەی: تاکەنگێ، تاکەینێ. تاچەن، تاچەند.

تاکبوونەوە: جووێ بوونەوەی چتێک لە چەند چتان.

تاکتاکە: دانە دانە.

تاکتاککەرە: تاقتاقکەرە.

تاکتووک (باک.): هووروموور، ووردەواڵە. تاکتاکە، دەنک دەنک، کەمکەمە.

تاکردن: قەدکردن، پێچانەوە.

تاکمانەجووت: تاقمانەجووت.

تاکمان لە جووت: تاقمان لە جووت.

تاکۆ (باک.): تاکوو، هەتاکوو، تاوەکو.

تاکوو: تا، هەتا، دا، داکوو، تاکی، هەتاکوو، تاوەکوو.

تاک و تەپ: تاک و تووک.

تاک و تەراک: تاک تاک، تاق و تەنیا.

تاک و تەنها: تاق و تەنیا.

تاک و تەنهایی: تاک و تەنیایی.

تاک و تەنیا: تاک و تەنها.

تاک و تەنیایی: تاک و تەنهایی.

تاک و تووک: دانەدانە، یەکەیەکەی پەراگەندە لە هەموو چتێک: تووتنەکەم ـــ سەوزبووە، واتە چلێ چلە.

تاکۆڕ: خێڵێکی کوردە لە نزیک شاری وانێیە. حسێن بەگی تاکۆڕی لە ئستراناندا ئاودارە.

تاک و لۆ: تەکولۆ.

تاکوولوو: درێژ و کۆتا.

تاکووێ: هەتا کووێ.

تاکی: تا، هەتا، دا، داکوو، تاکوو، هەتاکوو، تاوەکوو.

تاکیانەوە: تاک بوونەوە، تاکەوبوون.

تال (باک.): تاڵ، تەحل. ڕاوێژ، خەتی جوولان، تەگبیرکردەوە، پڕۆژەی کار. پشت، پەنا. وەرە خوە بدەبەر تالا من: وەرە خۆت بدە پەنای من(خۆت بشارەوە یا بپارێزە).

تاڵ: (باک.) تەڵخ، تال، تەحل. (فە.، دەر.) تێڵ، تیەڵ. چتێکە تامی وەک تامی تاڵیشاری وابێ یا کە کرە واژی شیرینییە وەکوو بادەمی تاڵ و نیتر. (هەو.، کە.، ڕۆژ.) داو، هەودا، لیزگ. تاڵە بەنێک: داوە بەنێک. ــ دەزوویێک: داوە دەزوویێک. تیکوڵە هەنار و جەوت یا مازووی کوتراوە مەشکە و کوندەو هەمیانە و هیزەی پێ خۆش دەکرێ. شەو یا ڕۆژێکی سارد و سەرما: ئەمشەو شەوێکی تاڵە، کە لە ڕۆژی وادا جووت نەکرێ و ئاژاڵیشی تێدا نەچێتە دەرەوە. پارچەیێک گۆشتی ڕەشە وا لەناوەندی سیی و جگەردا. گیانداری ڕەشکەڵە (حەمەتاڵ). توورە، قەڵس. تاڵی شاری. ڕەش. ڕەنگی تاڵ، ڕەشتاڵە.

تالاد (باک.): مەتەرێز، دیواری شەڕێ.

تالار: هەیوانی نهۆمە بەرزەکانی خانووان. (هەورا.) تەلار، (باک.) کۆشک، باڵەخانە، بانهەڵبان، تەلار.

تاڵان: تاراج، چەپاو. (باک.) پەلیسە. یەخترمە. فەرهوود. کەل و پەل یا ئاژاڵ و وولاخێکە بەزۆر لە مرۆڤ بستێنرێ. ــ کردن: فەرهوودکردن، بەزۆر ماڵ لە مەردوم ئەستاندن.

تاڵانە (ئەردە.): باخچە و ڕەزێکە لەبەر قەدی شاخاندا چەقێنرابێت. مێرگ.

تاڵان و بڕۆ: ئاخۆران و بخۆران و تاڵانکردنی ئەم و ئەو.

تاڵانی: تێلاتی، ماڵێکە، کە بەتاڵان برابێ. چەپاوی.

تاڵاو: تێڵاو، جەخار، خەفەت، زووخاو. (هەورا.) زەرداو. ئاوی تاڵ، ئەگەر نەخوێنی ــ ت بە زاریدا دەکەم. مەبەس لە ئازار و ڕەنج و ئێش و ژان و زیانە. ــ ی: تاڵاو.

تاڵایی: (دەر.) تاڵی، تێلایی.

تاڵە: (موک.) هەرزەڵە، کەردڕە. دەبیلە. جوورە دەغڵێکە وەکوو هەرزنی وایە. جوورە ڕەنگێکی گوێدرێژان و ئێسترانە، کە دێز بن. ڕەش، ڕەنگڕەش. تاڵک، تاڵوو، تاڵە، کەردڕە، گیایەکە جوورە قووتێکی لێ پەیدادەبێ وەهەرزنی دەچی. (بار.) هەرزن. (هەورا.) داو، هەودا. ــ بەنێ، ــ دەزوویێک. بەخت، شانس. زراوی نێوزگی گیان لەبەران. تەڵە، داو. (مرۆر) تاڵەکە. (هەر.) مەڕێکە چەند جەغزێکی ڕەش یا سووری لە ڕووی بێ و لەشی سپی بێ یا نا، یا لەشی سپی و دەم و چاوی بۆر بێ.

تاڵەبانی: خێڵێکی کوردە لە نزیک کەرکووک نیشتەجێن.

تاڵەبۆر (هەر.): مەڕێکە چەند جەغزێکی ڕەش یاسووری لە ڕوویبێ ولەشی بۆربێ.

تاڵەبۆربەڵەک (هەر.): مەڕێکە چەند جەغزێکی ڕەش یاسووری لە ڕووی دابێ ولەشی بۆربێ وپەڵەی سپی لەلەشی دابێ.

تاڵە تاڵ (ئەردە.): بەدبەخت، چارەڕەش.

تاڵەڕەش (هەر.): مەڕێکە چەند جەغزێکی ڕەش یاسووری لە ڕووی بێ وبەلاّن لەشی ڕەشبێ.

تاڵەڕەشبەڵەک (هەر.): مەڕێکە چەندجەغزێکی ڕەش یاسووری لە ڕوودابێ ولەشی ڕەشێک بێ کەپەڵەپەڵەی سپی تێدابێ.

تاڵەسوور (هەر.): مەڕێکە چەند جەغزێکی ڕەش یاسووری لە ڕووی بێ بەلاّن لەشی سووربێ.

تاڵەسووربەڵەک (هەر.): مەڕێکە چەند جەغزێکی ڕەش یاسووری لە ڕوویدا بێ ولەشی سوورێک بێ کەپەڵەی سپی تێدابێ.

تاڵەشین سپی (هەر.): مەڕێکە چەند جەغزێکی شین وسووری لە ڕووی بێ بەلاّن لەشی سپی بێ.

تاڵەشین سوور (هەر.): مەڕێکە چەند جەغزێکی شین وسووری لە ڕووی بێ بەلاّن لەشی سووربێ.

تاڵەشین ڕەش (هەر.): مەڕێکە چەند جەغزێکی شین وسووری لە ڕووی بێ ولەشی ڕەشبێ.

تاڵەشین بۆر (هەر.): مەڕێکە چەند جەغزێکی شین و سووری لە ڕووی بێ و لەشی بۆر بێ.

تاڵەکە (باک.): تاڵیشک، تاڵە، تاڵک. کەردڕە (گیایەکە). مرۆر، تاڵە. چتێکە دەنکی درێژکار و بۆرەڵووک وەکوو گوومشک لە ناو گەنمدا پەیدا دەبێ نانەکەی تاڵ و ڕەش و بێ پێز دەکا لەگەڵ گەنمی سەوز دەبێ، تاڵە.

تاڵەوەکەرەی خۆشەوەکەرە: مەبەس لە کەسێکییە، کە دەمێکی کەیفخۆش و دەمێکیش دڵتەنگت بکات.

تاڵبوون: تەڵخ بوون. بریتییە لە توورە بوون و گرژبوون.

تاڵخ: سنوور، تخووب.

تاڵداگریان: ڕەش بوون، ڕەشەوەبوون. ڕق هەستان.

تاڵدان: جەوت و مازووی کوتراو بە مەشکە داکردن، خۆشکردن و دەباغکردنی پێستی خاو بە مازوو و جەوت و تێکوڵە هەنار.

تاڵش: شارۆچکە و هەرێمێکی کوردستانە لە ئازەربایجانی ئێرانێدا.

تاڵشاری: تاڵیشاری.

تاڵشک: تاڵک، تاڵیشک، تاڵکە، تاڵیش گیایەکی گەلاّ پان وەکوو گەلاّی سیس عەنبەر خۆراکی کەوانە.

تاڵک: جوورە هەرمێیەکە لە مانگی قەوسێدا پێدەگات، کە دوواترین مانگی پاییزێیە.

تاڵکە: (باک.) تەحلک. تالک، کاڵەک و گرکەی نەگەیشتوو.

تاڵگ (ئەردە.): تاڵیشک، تاڵشک، تاڵیش، تاڵکە.

تاڵگە (ئەردە.): تاڵک، تاڵشک، تاڵیشک.

تاڵوو: (دەر.) تاڵە، تاڵک، تێڵی. (هەو.) تاڵیشک. گیایەکە گەلاّی کەمێک پان و گوڵی سوورە بەژنێک بڵند دەبێ و گەلاّیەکانی زۆر زۆر تاڵ و توورکنن پنکێکی تووێ تووێی هەیە.

تاڵووترش: تاڵاو، ڕەنج، ئەرک. مەینەت.

تاڵووتمە (ڕۆژ.): پارچە و کری سپی، کە لە لۆکە دروستکرابێ.

تاڵ و توون: تاڵوتوند. توورە، ڕق ئەستوور.

تالووکە: پەڵە، هەشتاو، جەخت، هەڵە، گوژمە، وەتاو، هەرەمە، تاو، گوژم، تەووژم، پەلەپەل، لەز، دەست و برد. ـــ کردن: دەست و برد و پەلەپەل کردن. بە ـــ: بەگوڕ، بەپەلە، لەزۆ، بەتاو، خێرا، لەزگین، پێتمار. بە ـــ بوون: هنجرین.

تالوول (باک.): گۆچانی چکۆڵە.

تالوولە (باک.): کەمەیێکە بە گۆچانی چکۆڵە دەکرێ.

تالە (باک.): داو، تەڵە.

تالەوریشم: رشتە، هەردای ئاوریشم.

تالّی: تالاّیی، تالّی، تەڵخی. سەختی، گێرەوکێشە.

تالی (باک.): گیایەکە.

تالیتۆز: تاری تۆسک، تالّی تۆسک. تالّینتۆز. گیایەکی کێوییە.

تالیتۆسک: تالّیتۆز.

تالیش (باک.): داری قەڵەشراو بۆ ووشک بوونەوە.

تالّیش: تالّیشک.

تالّیشاری: هەزوا. دەرمانێکی زەردباوی زۆر تاڵە.

تالّیشک: تاڵوو، تالّک، تالّە، (دەر.) تیڵی، تالّگە، تالشک. گیایەکی تالّی گەلاّ پانی درێژکۆلّەی بەهارییە. گوڵی زەردو دڕواوییە بۆ دەنک خۆشی دەدرێ بە کەوان. گیایەکی کێوییە گۆیا، کە بیدەن بە کەو گونی پێ زل دەبێ بەلاّن، کە مرۆ بیخوات پێی دەمرێ چونکوو ژەهرە.

تالینتۆز: تالّیتۆز، تاری تۆسک، تالیتۆسک، تانتۆز. گیایەکە وەتالّیشک دەچێ. گیایەکی بلّندی گوڵ گەورە و زەردە، کە ووشک بوو گوڵەکەی تۆوی وەکوو هی ڕێواسی سێ قولینچک دێنێ.

تام: چەژە، چێژ، چێژە، چەشە، چەشکە، تەنگوێر، مزە، مەزە، میلاّک. باری خۆشی یا ناخۆشییە لەکاتی خواردن یا خواردنەوەی چتاندا پەیدا دەبێ لە زاردا. بە ـــ: خۆش، تامدار، مەزەدار، ڕازراڤ، ڕانەرم. بە ـــ ی: تامداری، ڕانەرمی، مەزەداری. بێ ـــ: ناخۆش، بێ مەزە، بێ ڕانەرم. چەوری. ڕۆنی چێشتی، (ڕۆژ.) تاماش. ئەو چێشتەیە تامی تێنەکراوە. بەتام: خۆش، چەوور. بێ تام: ناخۆش، بێ چەوری.

تامازرۆ (ئەردە.): تامەزرۆ.

تاماش: ڕۆنی چێشت لێنان.

تامان (شا.، ئەردە.): پەرژین، تانۆک. تەیان، چتێکە وەکوو دیوار لە درک یا لە قامیش یا لە چرپی دروست دەکرێ بۆ قەدەغە کردنی خەڵکی لە چوونە ناوباغ و باغچەکەوە.

تامەتام: جودا، جوداجودا. جیاجیا.

تامەتامە (بابا.): چاویز، تۆتکان. ـــ دان: چاوبزدان. ـــ بەشت نادەم: تۆت بتکێ بەشت نادەم. (جاف.) تامێ تامێ.

تامەتێتک (باک.): خواردەمەنی خۆش.

تامەزرۆ: مگێزدار، برێ، تامازرۆ، کەسێکە زۆر مگێزی لە خواردنی چتێکی یا چەند چتان بێت و دەستی نەکەوێ یان لەمێژبێ نەیخواردبێ.

تامەزرۆیی: مگێزی. ـــ م شکا: برپم شکا.

تامخۆش: بەتام، چەڵەنگ تام. ـــ ی: بە تامی.

تامدار: خۆش، بەتام، مەزەدار، چەژەدار، چەژدار. ـــ ی: خۆشی، مەزەداری.

تامدان: ئالّدووزکردن بە زێڕ.

تامزێڕ (باک.): زێڕکێش، زەرکەش.

تامزیف (باک.): ڕووکێشی زیوی.

تامزاندن: منداڵی شیرەخۆرە فێرە خواردن کردن.

تامزین: منداڵی شیرەخۆرە، کە دەست بە خواردنێ بکات.

تامسار: (باد.) بە هەوا، بە فیز، فیزدار. (باک.) بێ تام، بێ مەزە، ناخۆش. خواردن و خواردنەوەی چتی ناخۆش. ـــ ی: بە هەوایی، فیزداری.

تامۆ (باک.): ناوی کوڕانە.

تاموبۆ: تام و بۆن.

تام و بۆن: تام و بێن، تام و بۆ. بۆن و بەرامە.

تام و بێن: تام و بۆن.

تامو خووا (ئەردە.): ڕۆن و خووێ. ناوی زار. (ئەردە.) نمەک، مەزە و تامی قسە.

تامۆر (ڕۆژ.): تاوێر، تامووێر. ئەو تەختە بەردە سوورانەیە، کە کانگایان هەیە. (باک.) چلّک و قرێژی قژی ئالّۆز و نەشۆراوی گیانلەبەرانە.

تامۆریی (ڕۆژ.، کە.): تارمایی، تاپۆ، ڕەشانگ.

تامووسک: داموسک، مووی درێژی باڵ و کلکی بارگیرانە دەکرێت بە داو بۆ ڕاوی باڵندان.

تامووێر: تامۆر.

تامێتامێ (جا.، بابا.) تامەتامە.

تامێتامیدان: خواردنی چتێکی خۆش لەبەرچاوی کەسێکی بۆ ئەوەی، کە ئەو حەزی لێبکات و تۆش بەشی نەدەی. تامەتامەدان، چاوبزدان، تۆتکاندن.

تامیزک (ڕۆژ.): تێمیسک.

تامیسک (شار.): تێمیسک. زیپکەیێکە لە دەم و لێوی مەردومان پەیدا دەبێ بە هۆی تا و لەرزەوە. تبخالە.

تامێلا (شا.) دووپاتە. ـــ کردنەوە: دووپاتە کردنەوە.

تان: ڕاناوی کەسی دووەمە لە باری گەلدا و بە دووای ووشانەوە دەنووسێ: خۆتان، بابتان، پێنووستان. (هەورا.، سۆر.، موک.) تار، تاروپۆ، تان و پۆ. ڕایەڵی چتی تەنراو. بە ـــ ا چوون: بە تان و پۆدا چوونەخوارەوە سا بە هەڵتان یا بە شکاندنەوەی. (زێ.، باک.) تەیان. تانۆک، پەرژین، دیواری بە چرپی. چەند دارێکە وەکوو پەنجەرە لە نێوەڕاستی ژووریدا دادەنرێ بۆ ئەوەی، کە بیکاتە دووبەش. ڕایەڵی چتی تەنراوە دژی (پۆ)یە. کەمێک، نەخت، هەند.

تانە: سەرزەنش، بەسەرڕێشتن. ـــ ی سەر چاڤە: هەوور، هەووری سەرچاو. پەڵەیێکی سپییە دەکەوێتە سەر بیبیلەی چاوو تاریکی دەکات. تانۆک، چیغ. لەکە، پەڵە. تانووت، پەلار، تەوس، (هەورا.) تانێ. تەشەر. نیشانەی گەیشتنی میوەیە: بێستانەکەم کەم تانەی پێکەوتووە.

تانتۆز (بل.): تالّینتۆز، تالّی تۆز، تالّی تۆسک. گیایەکە هێندەی دارە هەنارێکی بەرز دەبێ گوڵی گەورە و زەرد و سپیشی هەیە، کە ووشک بوو تۆوەکەی وەکوو هی ڕێواسییە سێ سووچە و کۆڵکەکەشی کارگی خواردنێ دێنێ.

تانج: تاج، زەرگەنج.

تانجەخەرووس: جوورە گوڵێکە، گوڵە مەخمەری.

تانجدار: خاوەند تاج. ـــ ی: خاوەند تاجی.

تانجەدەروێش: تاجی دەروێشی.

تانج زاوا: تاجێکی تایبەتییە لە گوڵ و ڕێحانە دروست دەکرێ و لەسەری زاوای دەکرێ.

تانج کەڵەشێر: پۆپەی کەڵەباب.

تانجکۆڵەکە: سەرکۆڵەکە، سەرەکۆڵەکە.

تانجۆکە: مووی ناوچاوانی کچی گچکەیە، کە بهۆنرێتەوە و بەسەریەوە ببەسترێتەوە تا نەچێتە نێو چاوانی.

تانجی: (باک.) تاجی، تاژی، بۆنجی. جوورە سەگێکی باریک و لاق درێژ و تیژڕۆیە ڕاوی پێدەکەن.

تانجی پێغەمبەرانە: جوورە کوللەیەکی لۆقنی بێ زیانە.

تانجی کەیانی: تاجی گەوهەر بەندی پادشایان لە زاراوەی گیاناسیدا. چەشنی گرد و کۆی گوڵانە بەسەر لقی دارانەوە.

تانجییەوان: کەسێکە، کە هەر ڕاژەی تاژیان بکات.

تانەدەرکەفتن (ئەردە.): کۆن بوون، ڕیشاڵ. هەڵدان، کۆن و شڕبوونی جل و بەرگ.

تانزی: ناوی هەستیارێکی کوردە خەڵکی گوندی تانزێیە ناوی ئیبراهیمە بەزمانی عەرەبی گەلێک هەڵبەستی بەرزی داناوە.

تانستن (ڕۆژ.): توانین.

تانشین: خڵتەی بن ئاوێ و ئیتر.

تانشین بوون: نیشتنی خڵتە و تلّتەی ناو شلەمەنی.

تانگ: ڕەواندز، ڕەواندژ. قەڵاتی گەڕۆک. (باک.) تەگبیر، ڕەنێوهێنان. پێگەیشتن، خۆناسین، شەیتانی بوون. هەڕەت. د ــ ا خووەدا: لە هەرەتی خۆیدا. شێتی، دین، (فە.) لێوەیی.

تان و پۆ: تان و ڕاییێخ، تاروپۆ. ڕەچەڵەک، ڕەگ و ڕیشە. ـــ یان دەناسم. ریشی بارامی ـــ ی تێکەوتووە: واتا داوداوی سپی بووە.

تان و پۆی ئاوریشم: کەسێکە، کە لەلایەن باوکیشی و دایکیشییەوە ڕەسەن و جسن بێ.

تانووت: تانە، تەوس، تەشەر، توانج، پلار. (هەورا.) تانووک.

تانۆ (باک.): ناوی نێرینانە.

تانۆک: بەو شووڵکە ئەستوورانە دەڵێن، کە پەرژینی پێ دەتەنرێ، شووایە. (شار.) تامان. پەرژین. (هەورا.) تەیان. (باک.، زێ.) تان. (هەو.) ـــ ی هەوجاڕی، ـــ ی ئامووری. باسکەوجاڕ.

تانووک (هەورا.): تەوس، تانووت.

تانێ: (هەورا.) تانە، تەشەر، تانووت. هەوری سەرچاو. (ئەردە.) کەمێ، نەختێ.

تانی: (باک.) شووێن. (کرما.) گەردن.

تانین: توانین.

تاو: خۆر، ڕۆژ، ئافتاو، هەتاو. (باک.) تاڤ. تیشکی خۆر، تیشکی هەتاو. (هەورا.) وەر. تاب، تین، ووزە، توانایی، گوڕ. تاووشت، وورینک. ـــ ی گەرما: تینی گەرما. خول، گێج، سوور. هەڵسووڕاندنی تاولەمە. کەمێک، چک، پێچ، بیست. ـــ یکی: بیستێکی، دەمێکی. ـــ دانیشە: کەمێک دانیشە. ـــ ە بارانێک: نەختە بارانێک، ڕەهێڵە بارانێک، ڕێژنە بارانێک، کەمە بارانێک. پەلە، لەز، تالووکە، گورم. بە ـــ چوون: بەپەلەچوون. بە ـــ : وەتاو، بەپەلە. تەنگاو، سەخلەت. بە ـــ بوون: تەنگاو و سەخڵەت بوون. ـــ دان: تەنگاوکردن. (ڕۆژ.) فریو، تەفرە، خشتە. ـــ کردن: فریودان، تەفرەدان. گەرم، داغ، گەرمایی، گەرمی. ـــ دانی ئاسن و ئیدی: سوورکردنەوە ئاتاوی. شەوق. نەمین. ئاگری عیشقت بەتاوە مسلی شەمعی نێو فەنەر. هەژمەت. لەتاوان: لە هەژمەتان. داو، تاڵ، هەودای دەزوو و ئیتر. لنگ، غار، تەڕات. غاردانی وولاخ و خۆشرۆیشتنی مەردوم. بە ـــ هات: بەغار هات. ترس، سام. لە ـــ ی وی نازانم بچمە کووێ. نۆبەتێ، تا، پاو. دەم، کات، گا، تاوتاو. توند، بەتاو، بەگوڕ. با ـــ دان: پێچدان، بادان.

تاوا (لو.): تاوە.

تاوان: (باک.) سووچ، گوناح، وەباڵبەرە. پیبازە، سەوس، گوناه. بژارە، پاداشت، تۆڵە. هەژمەت، حەجمەت، تاوهاڕس، بەرۆست. لە ـــ : لە هەژمەتان. توانەوە. (هەورا.) پاداش.

تاوانەوە: توانەوە.

تاوانبار: تاوانکار. ـــ ی: تاوانکاری.

تاواندار: خوویسووچ، وەباڵکەر، بەزەکەر، فینوو، تاوانبار، سووچدار.

تاوانداری: سووچداری، تاوانباری.

تاواندان (ئەردە.): بژرادنی چتێک. پاداش دانەوە.

تاواندانەوە: پاداشت دانەوە.

تاواندەر: کەسێکە لە تۆڵەی خراپەکارێکیدا چتێکی ببژێری، ببژێر.

تاواندن: تواندن.

تاواندنەوە: تواندنەوە.

تاوانکار: تاوانبار. ـــ ی: تاوانباری.

تاوانن: تواندنەوە.

تاوا هێلک (بار.، گەر.): هێلکە و ڕۆن.

تاوای (هەورا.): توانین.

تاوە: ئاخلیفینک، ڕەمبێژ. (باک.) ڕەمپێشک، روون پێژ. (باک.) کەرسوون. ئاولنگانە، تابە. دەفرێکە لە مەنجەڵی گچکە پەلترە شفتە و هێلکە و ڕۆنی تێدا دروست دەکرێ و گۆشت و چتی تری تێدا سووردەکرێتەوە. بەردێکی پانە ئاشەوان کوللێرەی ئاشی پێ دەبرژێنێ.

تاوەتا (ئەردە.): تابەتا، تاخۆر. لنگاولنگ (بۆ کەوش و گۆرەوی).

تاوتاو: دەمدەم.

تاوتاوانێ (هەو.): گەمەییێکە.

تاوتاوە: دەمدەمە، جارجارە، چەلچەلە.

تاوبردن: خۆرانگازی، خۆربردن، هەتاوبردن.

تاوبردوو: خۆرانگاز، هەتاوبردوو.

تاووت (ئەردە.): تابووت، دارتەرم، لاشکێش.

تاوتۆ: تاوتووی. سەرەتای نۆبەتێیە.

تاوتوو: تاوتۆ، تاوتووێ، تەدارەک. ـــ کردن: سەنگ و سووک کردنی دوو دەفر، کە چتێکیان تێدابێ تا بەقەد یەکتریان لێ بێت. پێکهێنان، تەدارەک کردن، ڕێکخستن.

تاوتووێ: (موک.) تاوتێ، تاوتۆ. تاوتووێی برین و قوونێرە. بەرایی تاو نۆبەتییە. تاورینگ. (ڕۆژ.) گوێزتنەوە.

تاوتێ: تاوتۆ، تاشووب، شێوان. داگیرسانی لەشە لەبەرایی نەخۆشیاندا یا لەبەر تەزووی قوونێر و برینانە.

تاوتی (بار.): زەنگ، ڕژنی زەنگ.

تاودار: کاکۆڵی شەپۆڵدار، قژاڵ.

تاودان: تەنگاو و سەخلەتکردن. هاندان، فیتدان. وەپەلەپەل خستن. پۆڵا سوورکردنەوە تا هێزی نەمێنێ. گۆنگـل کرن. ـــ ی پرچ: بە گوریزەکردن، گوریزەدارکردن. ووڵاغ غاردان، لنگدان. پێچ دان، خولخواردن، گەڕان، بادان.

تاووس: (تاوێ.) داووس. باڵندەیێکە پەڕەکانی هەموو جوورە نەخش و ڕەنگێکی دەنوێنی بەڵان لاقی زۆر ڕەشە، نێرەکەی بە کلکی چەتری هەڵدەدا و تاجی هەیە.

تاووسان (فە.، ڕۆژ.، جا.): هاوین. ـــ ی: هاوینی.

تاوستان (دەر.): هاوین. کاتی پێگەیشتنی هەموو جوورە دەغڵ و میوەیەک. ـــ ی: هاوینی.

تاوسەندن: سووربوونەوەی کان لەناو ئاگریدا.

تاووسی: وەکوو ڕەنگی تاووسی.

تاووش (ئەردە.): توانایی. ووزە، تاو، وورینگ، بەرگە.

تئۆک (باک.): تاووک، خێوەت.

تاووک: چادر، خێوەت، تایلە، تئۆک. دارێکە بەقەدەر دارە توویێکی بڵند دەبێ بەرەکەی وەهی (سۆبلەتی) دەچێ، دەخورێ و شیرینە. تایلە. (باک.) تاوە، تاخلیڤینگ.

تاوکردن: تاودان، هاندان.

تاوکێش: تەنراوێکە، کەناوبەناو تاوی لێ دەرهاتبێ (تاوکێش بوون). دەرهاتنی تاوی چتی تەنراو ناوبەناو. ـــ کردن: دەرهێنانی تاوی چتی تەنراو ناوبەناو.

تاوگاز: هەتاوبردوو. ـــ بوون: هەتاوبردن. بۆ ـــ ی گیای پرپرە بخورێ و خۆی پێ بشۆری زۆر باشە. دژی داندۆکێش لە لەشی بدرێ زۆر باشە.

تاوگرتن: داگیرسان، سووربوونەوە، تاوسەندن.

تاووگ: تایلە. دارێکی کەژییە بەرێکی زەردی شیرین دەگرێت وەکوو قەزوان دەخورێت لەگەڵ توو و گوێز دەکرێت بە کوتە بۆ خواردن زۆر خۆشە.

تاووڵ (ئەردە.، پژ.): دەوار، ڕەشماڵ. خێوەتی ڕەش، کوێن.

تاووڵە: تەختە نەرد. ـــ ی قوماری. ـــ کردن: یاری نەرد کردن. مێز.

تاوڵە (ڕۆژ.): تەویلەی ووڵاخی بەرزەیە. نەرد، نەردێن. گیای گژنیژ.

تاولەرز: (هەورا.) یاولەرز.

تاوڵەکێفیلە: گژنیژە کێویلە.

تاوڵەمە: ئاگر گەشکەرەوە، ئاگر گەشوکەر. ئاگربادەر.

تاولێهاتن: بێ تاقەت بوون، تالێ هاتن. بێ ئارام بوون، سەخڵەتی.

تاونان (کە.): ڕاونان، ڕەپێ نان.

تاونیان (ئەردە.): ڕاونان، تارینان، تەرەدووانیان. لنگدان.

تاوی (باک.، بار.): تادار، نۆبەتێ دار. گیایەکە. جوورە دارێکە، تاووک.

تاویار: تاوێر لە برێشکە و چتی تر، ئەوەندە، کە بە جارێکی لەناو تاوەیەکیدا ببرژێ یا سوورکرێتەوە.

تاویان: توانەوە، ئاوبوون، بوونە ئاو.

تاویانەوە (زەن.): توانەوە.

تاویاندنەوە (زەن.): تواندنەوە.

تاویەتی: تایبەتی، تابیەتی.

تاویدە: خەیاتە، دەزوو، پڵیتە.

تاوێر: (موک.) ـــ برێشکە: ئەوەندەیە، کە بەجارێکی لەسەر ساجی ببرژێ یا سووربکرێتەوە لە دەغڵ و قاوە و ئیتر یا بەشە کەشکێک، کە لە سوێندا بسووڕێتەوە. پرووشە، کارەسات، هەنگامە. تەلەبەرد. گاشە بەرد، تامۆر. (ڕۆژ.) تاموێر. گاشە بەردێکە بەزەویدا پان بووبێتەوە. ـــ کردنەوە: خلۆرکردنەوە. بەردی تیشانە، کە تەلاش تەلاش لێک جووێ دەکرێتەوە، شینکارە. ئەو تەختە بەردە سوورانەیە، کە کانگای هەیە.. تاتە ـــ: زنجیرە تاوێر. (کە.) ـــ ی گوڕان: کێل. (ئەردە.) هەتار، هەتاری گەورە. گاشە بەردێکە، کە لە چیایان خلۆردەبێتەوە.

تاوێکی: دەمێکی، بیستەکی.

تاویلکە: تاوەی گچکە.

تاوین: توانەوە.

تاوینە: توانەوە.

تاوێوە (هەورا.): تارێکی.

تاهۆڕ: جەوالی زۆر گەورە.

تاهوو (باک.): ئامرازێکی گەپ پێدان و قەشمەری پێکردنییە.

تاهیر: بابا تاهیری هەمەدانی، هەستیارێکی کوردی ناودارە یەکەمین کەسێکە، کە لە دووای پەیدابوونی ئایینی ئیسلام هەڵبەستی بە کوردی دانابێ یا دەسکەوتبێ و مابێتەوە.

تایاخ (ڕۆژ.): قۆندرە، کەووش.

تایە: شاراو، گیشە. تا، چەند مەلۆیەکی لەسەریەک دانرابن بۆ ئەوەی بکرێن بە خەرمان. بەو باوەشە دەغلاتەش دەڵێن، کە دووایە خردەکرێنەوە بۆ سەر خەرمان. گزرە گیایەکە کەڵەکە کرابێ بۆ زستانی ئاژاڵان. ـــ ی ئۆتۆمبێل و عەرەبانە و ئیتر. (موک.) تەگەرە. چەرخ، لاستیکی پێچکی ئۆتۆمبێلان و هەندێ چتی ترە.

تایەبەتی: تایبەتی.

تایفی: ترێی تاییفی، جوورە ترێیەکی سووری درێژکۆلەیە.

تایەکاری (ڕۆژ.): تایبەتی، تەنانەت.

تایەن: (هەورا.، دەر.) دایەن، دایە، تەیان، دایان. ئافرەتێکە بەکرێ شیر بە منداڵی یەکێکی تر بدات و بەخێوی بکات. بۆ کەسێک بەکاردێنرێ، کە لەسەر کارێک سەرزەنش و سەرکۆنە بکرێت و ئەویش بەرهەڵستی

بکات: ئەمن دەڵێم بخوێنە کەچی کابرای تایەن ئێخەم دەگرێت. ناوبراو، باسکراو، ناسراو. هەرامە، ڕانێک، هین.

تایەنی: بەخێوکردنی منداڵێکی شیرەخۆرەی کەسێکی لەلایەن ئافرەتێکی مەمکداردا بەکرێ.

تایەنێر (ڕۆژ.): گیشەکەر، تایەدانەر.

تایبەتی: دانستە، بژاردە، دەستبژێر، خۆماڵی، خۆکرد، تابێتی، خۆسەر، تایبەتی، تایەکاری، (هەو.) ڕادایی، دەستندە، خاسما، نەخازەلا. بە ـــ : خووسەر، نەخازم، نەمازە.

تایلە: دارێکی دێمییە گەڵای وەک هەڵووژە وایە بەرێکی شیرینی پایزەی زەردی خڕی هەیە وەک نۆک دەخورێ، تاووک لەسەر گۆڕستانی دەچەقێنن.

تاییز (باد.): تەشکەبەڕە، پارچە بەڕەیێکی تەسکە.

تاییفی: جوورە ترێیەکی سپییە گلووی زۆر درێژە، دەنکی هەیە.

تایین: گۆڕین، باسکراو، ناوبراو. (باک.) پێژنا.

تایینچە (شا.): ڕەشکەی کایەکی دووتایە جووایەز جووایەزن بەیەکەوە درووراوون. تایەکی گچکە، کە بەدووان دەبێتە بارێک.

تاییە (باک.): دڵەمردوو، خۆپارێز.

تە: (باک.، هەورا.ـ کۆن) تۆ، ئەتۆ، توو. (زەن.، دا.، ڕۆژ.) کچ، کیژ، دۆت. (ڕەوا.، زرا.) لە، دە. تەکەوری کەت، تە خەرەندی کەت، تە بانی کەوت: لە بانی کەوت. تە دەستی دایە: لە دەستی دایە.

تەب (باک.): ڕەشەبا.

تەبا: ئاشت، ئارام، بێ دەنگ، جووت، ڕێک، کۆک. پێکەوە، دەگەڵ، لەگەڵ، ڕە، بە ـــوە، بەهەڤڕە. بسکان بزلفانرا: بسک بە زولفانەوە. (باک.) دڕندەی گچکەو کێوی. چت، چتمەک. واق ووڕماو، سەرگەردان. (هەورا.) دەوڵەمەندی ئازا، بەجەرگ، دلێر.

تەباتۆر (باک.): تونی جاڵجاڵووکە.

تەباخ (باک.): مانگی خەرمانانە، ئاب.

تەباخچە (باد.): سینی فنجانی قاوەیە.

تەبارە: (هەو.) بەر، بەش. دەغڵێکی بە پێوەیە و گوڵەکانی پێگەیشتبن و ئامادەی دروێنەی بن. (دزە.) تەوارە. (بابا.) گیشە، گەلاوێژ، شارا، گەنم و جۆی درواوە. کەڵەکێک یا نیشانەیەکە لە ناوەندی دوو شوێناندا بکرێ بۆ جوداکردنەوەیان لە یەکتری. (بابا.) زەوییێکە بە پاڵ کەژ و کێواندا لە چەشنی پلیکان دروستکرابێ تا زەوییەکە ڕاست بکرێتەوە بۆ چەقاندنی دار و درەخت و چاندنی کشتوکاڵ لێژی نەمێنێ.

تەبارغ: بڕوانە: تەباخ.

تەبانە (باک.): بانگردێن.

تەبانچە (باک.): ئامرازێکی مۆزیقەیە.

تەبایی: کۆکی، ئاشتی، ڕێکی، ڕێکێتی، ئارامی، بێدەنگی، یەکێتی، جووتی، پێکەوە. بە ـــ : بە جووتی و هاوالآیەتی پێکەوە.

تەبەتۆر (زا.): خانوو و تەونی جاڵجاڵووکە.

تەبەر: تەوەرزینی دەروێشان.

تەبەرزە (موک.): ترێیەکی سپییە گلووی وەکوو کشمیشی وایە و دەنکی وووردە.

تەبەرزین: تەوەرزین.

تەبەش: مەڕێکە سەر و ملی نوختە نوختەی ڕەش یا سووری پێوەبێ و لەشیشی سپی بێ.

تەبەش بەڵەک: مەڕێکە گەردنی نوختەی سوور یا ڕەشی تێدابێ بەڵان پەڵەی ڕەش یا سووری لە لەشدابێ.

تەبەق (موک): دەردێکە وەکوو شلکە تووشی سم و ناو سمی ڕەشەووڵاغان دەبێ، ژێر سمی بریندار دەکات و ناتووانێت بڕوات. لە بیرمە کە چەند جارێکی ڕەشەووڵاغی وایان لەنێو قوڕە ڕەش یا قوڕێکی پیس و بۆگەندا ڕادەگرت چاک دەبوونەوە. هەر منداڵێکی شیری وی بخووا بلۆق لە زمان و ژێر لێوی دێ. (دەر.، هەورا.) تەبەقە. (هەورا.، موک.) سینی دارینە. خارووفک، لەنگەری، تەبەک. تەبەقەی قاقەزی و ئیتر. (باک.) دەوری. (بابا.، دەر.) تەبەک. دەفرێکی دارینە بە خەرت دروستدەکرێ هی گەورە بۆ هەویر تێدا شێلانییە هی گچکەتر بەقەد دەستە سینییەکی بۆ تێدا هەڵتەکاندنی دانەوێڵەو تەتەڵەکردنی بەکاردەبرێت.

تەبەقە: (دەر.، هەورا.، ڕەوا.) تەبەق، دەردێکە تووشی سم و ناو سمی ڕەشەووڵاخان دێت. لەنگەر. (موک.): تەبەقەی قاقەز و ئیتر.

تەبەقەتڕانە: چتێکە لە کەسێک دەستێنرێ، کە لەناو مەردوماندا تڕی لێ بەربووبێ.

تەبەک: تەشتێکی دارینە هەویری تێدا دەشێلن. (باک.) خارووفک، مزاخە. ترار، شکەویک، شکۆک. (هەو.) ئینجانە.(خۆ.، شنۆ، بار.، دزە.) ئەشکەو. (زرا.) پشخووان. ئەشکەفک، شکەفک. (هەورا.) دۆڵە، لەنگەری. (بابا.، دەر.) تەبەق. (خۆ.) کاسە. (باک.) ترار. (باک.) ژووری دانەوێڵەیە. سینی دارین.

تەبەل (زاخ.): مەڕمەڕ، کەللا.

تەبەلیە: قەڵماسک ئاسایەکی گەورەیە، کە بۆ چوونە سەر داری خورما بەکاردێت.

تەبەنە: (فە.) دلیوان. (کە.، دەر.) دیلوان. تەبەنی، دەرزی گەورەی کەڵاش چنینی.

تەبەنی: تەبەنە.

تەبتاندن: دڵخۆشی دانەوە، حەجماندن، دڵدانەوە، ئارامیدان.

تەبتین: حەجمین، ئارامگرتن.

تەبخاڵە (زەن.): پەڵەیێکی نەنگدارە بەسەر ڕوخسارەوە. تێمیسک، زیپکەیێکە دووای تاولەرز بەسەر لێوانەوە پەیدا دەبێ.

تەبر (لو.): تەورر.

تەبسی: سینی چا و قاوە و شیر و چتی تری لەسەر دادەنێن دەیبەنە پێش میوانان.

تەبع (موک.): کەسێکە لەبەر نەخۆشی یا خواردنێکی زۆر چەور یا زۆر خواردن چیکڵدانەی شێوابێ. ـــ ی: دەوا. تێکچوون و شێوانی چیکڵچدانە لەبەر نەخۆشی یا چێشتێکی زۆر چەور یان زۆر خواردنێ.

تەبکاندن (باک.): ڕۆچوواندن. بتەبکینە: ڕۆی چووێنە.

تەبکین (باک.): ڕۆچوون. بتەبکە: ڕۆچۆ، ڕۆبچۆ.

تەبڵە (هەو.): ناڵبەکی، ژێرپیاڵە.

تەبلی (باک.): خووەلی دانک، ژێر جغارە.

تەبوور (زا.): شەن.

تەپ: تەمبەڵ، سست، خاوخلیچک، خاولیچ، تەپان، بڵح، تەپاوتەپ. دەنگی کەوتن و لێدانییە. (باک.) تەرپ. گران، کپ، کیپ. گووێ ـــ : گووێ گران، گووێ کپ. (باد.) خوو، فێ، پەرکەم. (بابا.، سۆ.، باد.) بێ هۆش، کاس. بە ـــ ا کەوتن: بێ هۆش بوون. (باک.) فێڵ، تەفرە، فریو، فرو فێڵ. ـــ لێ کرن: تەپ لێدان: فریودان. دەستاڕ. (باد.) شەپەلاخە، چەپۆکە، زللە. ـــ و مست: بە شەپەلاخە و مست، بە چەپۆکە و مست. (زا.) فێ. (باد.، ئەردە.) تەپۆڵکە، گرد. کۆمەڵێک لە چت. کۆما، پاخوا، کۆمەڵە، خەرمان. سل، ساق. ـــ یک گوو: سلێک یا ساقێک گوو، ـــ یک تەپاڵەی ڕەشەوولاغ، کە پان بوو بێتەوە. پیسایی ڕەشەوولاخان.

تەپارک (زا.): قوڕوشیاکەیەکە تێکەڵ کرابێ و دەمی کوورەی هەنگی پێ سوواخ درابێ.

تەپاڵە: دەوەدەشتی، دەوەکێویلە، شیاکەی ووشکی ڕەشەوولاخانە، تەپڵە، ساهەک. (دەر.، هەر.، کۆ.) سەرگین. سەنێر. (باک.) کۆخە، تەپەرژشک. (هەورا) سەورۆ. (دەر.، باد.) لاس، سەرگین. (زەن.) سەهەن. (باد.، کە.) تەپک. تەپۆڵکەی گچکە.

تەپاڵدان (ئەردە.): تەپاڵەدان.

تەپان: تەپین، نزم بوون، ڕۆچوون، داهاتن، ڕووخان، داتەپین. تەپین. تەختەیەکی ئەستوورە لە دارە بی یا گوویز دەخرێتە ژێر بەرداشەکەی بنەوە، نێوەڕاستەکەی نەختێک قووڵە ئاسنێکی خڕی وەکوو گوللە تۆپی لەسەر دادەنرێت گوللەکەش قووڵبەستەکەی لەسەر دادەنرێت، خووانکەی ئاش، ئەو شوێنەیە (مۆرە سەنگی) لەسەر دادەنرێت و لووتی بۆسکیشی دەخرێتە سەری. (ڕۆژ.) تەختەیەکیشە، کە وەژێر ڕێسمەی دەرگا دەدرێت لە ژێرەوە و سەرەوە، گرێژەنەی دەرگا. (موک.) زل، قورس، سست. تەنبەڵ. (ڕۆژ.) تەپاوتەپ، تەپ. (زا.) گەلاڵوتک.

تەپانج (ئەردە.): تەپاندن، تێ ئاخنین، تێ پەستاوتن.

تەپانچ (ئەردە.): تەپانج.

تەپاندن: قۆپاندنی بان و هەمموو چتێکی، کە ژێری بۆشبێ. تەپەلێهێنان، لێدان. ئاخنینەوە و پڕکردنەوەی چت. لە کاتی خوواردنێدا زۆری تێ مەتەپێنە.

تەپانن: تەپاندن. (ئەردە.) تەپاندن.

تەپاوتەپ (ڕۆژ.): تەپ، تەپان. کەسێکە زگی باوسێ و بپەغێ یا با بکات بەهۆی خوواردن و ئیترەوە.

تەپاوتل: تل دان بە پاڵ کەوتنەوە.

تەپە: دارێکی گردی لووسە بە بن میچەوە ڕایەڵی تەونی دەخرێتە سەر. تەپەی ئارەقچن، تەپلاک. پارچەیێکی خڕی نێو کەللەی ئارەقچنییە، دەنگی چتێکی نەرمە لە کەوتندا. (جا.، هەورا.) گرد، تەپۆڵکە. قەڵات.

تەپپە: دەنگی کەوتنی چتێک و دەنگی پێی وولاغ و زەلام، ترپە.

تەپەتەپ: ڕمبەرمب، رپەرپ، ڕەپەرەپ، تلپەتلپ، ڕەپەرەپ، (ڕۆژ.) تەپەتپ، تەپەی یەک لە دووای یەکتری. (باک.) تەدارەکات. ترپەترپ.

تەپەتەپان (ئەردە.): تەپەتەپکردن.

تەپەترە: منداڵێکی تازە پێیهەڵگرتووە کە زوو زوو بکەوێ.

تەپەدان: تەپدان، کۆکردنەوە، خەرمان کردن.

تەپەدۆر: جوورە دارێکی نەرمە سەری شووشەی لێ دروستدەکرێ.

تەپەدووکەڵ: چەرەدووکەڵ.

تەپەرۆشک (باک): تەپاڵە.

تەپەسەرا (شێخان): بێچارە، پەپووک.

تەپەکڵاو (ئەردە.): تەپڵەکی سەر کوڵەکە و هەستوونی دەوارە. تەپەی ئارەقچن و کڵاو.

تەپەگوو: (ئەردە.) تەپک.

تەپۆڵۆک: تەپۆڵۆکەی کێوان، سەرسەرەوەی کێوان. تەپاڵەیەکە، کە بۆ سووتاندنی پانکرابێتەوە. تەپاڵەی ناو زەوی.

تەپۆڵووک (دەر.): تەپۆلکە.

تەپەوتەلان: زەوی و هەردی پرشەپۆل. زەوی پڕ کەند و کۆسپە و هەوراز و نشێو.

تەپتەپ (باک.): لێدان. ـــ ا دل: لێدانی دڵ، دڵ لێدان.

تەپتەپە (دزە.): ئەستوورکی ساجی. (هەورا.) نانی دەستی.

تەپخ: شوێنێکە ڕووخابێ و تەخت بووبێ. ـــ بوون: ڕووخان، تەخت بوون. ـــ کردن: ڕووخاندن.

تەپدان (ئەردە.): خڕکردنەوە و کۆمەڵکردنی چت. تەپدانەسەر. خڕبوونەوە و کۆمەڵبوون: ڕانەکە گورگیان بەدی کرد تەپیاندایە سەریەک. گەیین، بەسەردا زاڵ بوون.

تەپدانەسەر: هەڵمەت بردنەسەر چتێک و داگیرکردنی.

تەپەرەش (باک.): ئاوان، ناپاک، نەهێنبر، بەدغەک، دڵڕەش. فێڵباز. (باک.) ـــ ی: ناپاکی، ناوانی، بەدغەکی، نەهێنبری، دڵڕەشی.

تەپس: بێ دەنگ، پۆشراو، ئارام. لێدان. ـــ بوون: بێ دەنگ و ئارام بوون. ـــ کردن: بێ دەنگ و ئارام کردن. لێدان.

تەپساندن (باک.): پانکردنەوە، ڕاخستن، تەنککردن. لێدان، کوتان. بتەپسینە.

تەپسی: ژێر جغارە. تەشپی، دەفرێکە وەکوو دەوری پان و گچکەیە و وەکوو لەنگەری لە دار دروستدەکرێت.

تەپسیلە (خۆ.): جوورە چێشتێکە.

تەپسین (باک.): پانکرانەوە، ڕاخران، تەنککران. لێدران.

تەپشوو (هەر.): تەوشوو، تەوشی، تەشووێ. (ڕەوا.) تەمشوو. (دەر.) تیشی.

تەپشی (ڕۆژ.): کۆچیلەی دارە بۆ چێشت تێدا خوواردن.

تەپق: داکەوتن، قۆپان، تەپک. ـــ بوون: داکەوتن، ڕۆچوون، قۆپان. ـــ کردن: ڕۆچوواندن، قۆپاندن، بۆ قاپ و مەنجەڵ و سەربان و ئیتر.

تەپقین: قۆپان، ڕۆچوون (بۆ قاپ و مەنجەڵ و سەربان و ئیتر).

تەپک (کە.، باد.): تەپاڵە، سەرگین. تەپۆڵکە، گرد. (باک.) تەپکە. لەرزان، بەلەرزەوە. چتێکە لە خوری و تووکی ووشتری دروست دەکەن و گەمەی پێدەکەن.

تەپکە: ڕەت. (کە.، باد.) تەپک، سووت، سووتە. تەپکەی ڕاوی باڵندان. گەمرە یا بەردێکە لەسەر چاڵێک بە چیلکەیەک بە ئاستەم

ڕادەگیرێ بۆ ئەوەی ئەگەر باڵندەیێک بچێتە ناویەوە تەپکەکە بەسەریدا بکەوێ. سل، ساق، تەپە پیسایی مرۆڤان چاڵێک پارچە بەردێکی دەخرێتە سەر چیلکەیەکی دەدەنە بەر بەردەکە، کەمێ گەغیش بە چاڵەکە دادەکەن، کە باڵندە بچێتە ناوییەوە و خۆی لە چیلکەکەی بدات دەترازێ بەردەکە بەسەر زاری چاڵەکەدا دەکەوێ ئەوسا ڕاوچی بە هێمنی باڵندەکەی بە زیندوویی دەگرێ. گەمرە، کەمرە، شیاکەو پیسایی ئاژاڵ و وولاخانە کە لە تەویلە (گەوور)دا بەسەر یەکتریدا سەپابێ و بە پارچەی زل و پان هەڵدەکەنرێ وەکوو تەلەبەرد. (ئەردە.) تەپڵە گەوون، تەپڵەگوێنی.

تەپکەر (باک.): فێڵباز، (باک.) تەپۆ.

تەپکەکۆخ: میچ و سەربانی کۆخانە، میچ و سەربانی زنجانە.

تەپکردن (زا.): خۆمت کردن لەترسی چتێک.

تەپل: نەخشی سەر پەنجەی دەست کە لەسەر کاغەز دەگیرێ.

تەپڵ: دەهۆڵێکی گچکەیە جاران سوواران جووتە تەپڵێکیان لەو بەرەوبەری قەڵپووزی زینی قایم دەکرد و لێیاندەدا، دابریم. تەپلی سازو ئاواز. تەپڵسەر، تۆقەسەری مرۆڤ و چیایانە. (شن.) ئەوەندە گیا یا دەخڵەیە کە بە شەنە هەڵگیرێ.

تەپل

تەپڵژەن: تەپڵ لێدەر، کەسێکە تەپڵی باش لێبدا.

تەپڵاک (ڕۆژ.): تەپۆڵکە، گرد. تەبەی ئارەقچنان.

تەپڵە: کەلارە، دەفرێکی گەورەو قووڵە لە شیاکە دروست دەکرێ بۆ شیاکە خڕکردنەوە.

تەپلە: جوورە کلاوێکە وەکوو فێسی وایە و هەیە زۆر درێژتریشە لە خوری دروستدەکرێ (هەورا.) کۆلۆس، کووم، تەپلی، تەپکە، هەورامی و جووانرۆیی و لوڕوکەڵهوڕ و ئیتر لەسەری دەکەن. تەپڵەکی جگەرە. کەلارە. (ئەردە.) تەپەی کلاو.

تەپلە ئاڵتوون (هەورا.): کلاوزێڕین.

تەپڵەتڕ (ڕۆژ.): منداڵی خاووسست و بێکارە. تەمبەڵ، دەستەوەستان.

تەپڵسەر: تۆقی سەر، تۆقە سەر، (جا.) تەوقەسەر. بۆلک، تۆقەسەری هەموو چتێک.

تەپڵەقوو: دارێکی کێوییە لە بەلاڵووک دەچێ، تیری لێ دروستدەکرێ. تەپلەقوو.

تەپڵەک: (ئەردە.) قونە، گونیە، (ئەردە.) بەس. پارچە ئاسنێکی باریک و تریک و درێژووکە یا سێ سووچە لە شوورێنی شکاوی کورسی ومێزی دەدەن تا قایم بێ. قەرتاڵەی پێست بە ڕوو داگیراوە. (هەورا.) قیرتەبەق. سەرەدارێکی درێژکۆڵەیە دەخرێتە سەر کۆڵەکە و نێرگەی لەسەر دادەنرێ، (ئەردە.) کۆماجە. (ڕۆژ.) چەرمێکی خڕە کونەدە و مەشکەی پێ پینە دەکرێ. تەپەی ئارەقچنی. (کە.، جەبا.، ڕۆژ.) زنج، کوخێکە دیوارەکانی لە خشت و قوڕیان لە بەرد و قوڕبێ بەلان سەربانەکەی بە پووش و قامیش و هەلاش گیرابێ. ژێرجگەرە، ژێرجغارەگچکە.

تەپڵەکی ڕۆژ: گۆی ڕۆژێ، گۆی خۆر.

تەپڵەگوێنی: جوورە بنەگوێنییەکە بە حەردیدا پان دەبێتەوە و کەتیرەی جەباری لێ پەیدا دەبێ.

تەپڵسوواری: تەپڵی سوواری.

تەپلک (باک.): ئاڵبەکی. (زا.) تەپڵ.

تەپڵک (ئەردە.): دیوارێکە خەریکی ڕمانێ بێ یان کەناری چۆمان، کە ئاو بنەکەی دڕی بێ و لە ڕووخانبێ.

تەپلۆس: تەمبەڵ، تەوەزەل، کارلێ نەهاتوو.

تەپلۆسی: تەنبەڵی، تەوەزەلی.

تەپلی (هەورا.): تەپلی لباد.

تەپلی تۆپێن (بابا.): جوورە گەمەیەکە، تۆپی دادەکوتن لە بەرزبوونەوەیدا بە دەستی لێیدەدەن و دەیسووڕێنن و چەند جارێکیش هەربەوجوورە دووپاتەی دەکەنەوە. بۆ لێدانی کەسێکیش بەکاردەبرێ.

تەپ نەکوتان: نەدیتن، پەی پێ نەبردن.

تەپۆ: (باک.) فێڵزان، فێڵباز. (خۆ.) جوورە مێشوولەیێکی باڵدرێژە و پیس پێوەدەدا. پۆرگ.

تەپوو (بابا.): هورە. جوورە مێشوولەیەکی گەورەیە.

تەپووتل: تەپاوتل.

تەپووتۆز: با و تۆز و خۆڵ، تۆز و گەردی زۆر. گەردولوول.

تەپووخ (ئەردە.): مەردومی سەرەنگرێ.

تەپوودووکەڵ: تەم و دوو، تەم و دووکەڵ.

تەپووڵدۆڵ: هەوراز و نشێو، تەپۆڵکە، زوورگ. هەردێکە کەند و کۆسپەی زۆربێ.

تەپۆکە: تەپۆڵکە.

تەپووکۆ: کەوتن و هەستانەوە. فیسارەکەس بەشەو هەر — یەتی واتە لەبەر کزی چاوی هەردەکەوێ و هەڵدەستێتەوە.

تەپووکوت: لێدان، کوتان.

تەپۆڵە: تەپۆڵکە، گرد.

تەپوولە (ئەردە.): تەپۆڵکە، گرد.

تەپۆڵکە: گردی چکۆڵە، تەپە، کۆسپایی ناو زەوی، تەپ. (باک.) گردۆڵک، گووپک. (ناو.) خرابە. (ڕۆژ.) تەپلاک. گرا، تەپەلووک، هەردەم، هەرەم، گردەلووک، کۆسپایی زەوی. — ی سەرچیایان: بەراز، بازگە، ترۆپکە.

تەپۆڵکەتەپۆڵکە: تەپودۆڵ، هەوراز و نشێو، زوورگ.

تەپوولوول (هەورا.): تەپ و مژێکە لەکاتی بەفر و باراندا پەیدا دەبێ.

تەپ ومژ: (زەن.، مز.) تەم. تەم و مژ، مژ، مۆران، مژەکۆر. چتێکە وەکوو دووکەڵ ڕووی زەوی دەگرێ چاو باش نابینێ.

تەپۆنکە: تەپۆڵکە.

تەپونم: تەپ و نیم، بارانەی هێواشی لە سەرەخۆ لە کاتێکا، کە تەم و مژ دایدابێتە سەر زەوی.

تەپونیم (باد.): هەور و بارانەیە پێکەوە.

تەپ و هۆڕ: تەپەتەپ و هەراوهۆریا.

تەپی: سستی، تەنبەڵی.

تەپیان (ئەردە.): تەپین، قۆپان. ئاخزان، تێ پەستاوتران. پڕکردن.

تەپیک: قابێکی ناوونجییە.

تەپی لێ ناکوتێ (ئەردە.): نایزانی، سەری لێدەرناکا.

تـەپین: ڕۆچوونـی بـان و هـەموو شـوێنێک، کـە ژێـری هوڵـۆڵ بـێ لـەبـەر قورسی. قۆپان، قۆپیان. نزم بوون، ڕۆچوون، داهاتن. داتەپین، ڕووخـان، تەپان، هەرافتن. ـــ ی کاڵەک و شووتی لەبەر کۆنـی. ـــ ی مـەردوم لـەبـەر پیری. لێدانی دەمار. (باک.) دەنگی لێدانی دەستە، تەرپین. دڵە تەپێ، دڵـە لەرزێ.

تەپیو: داتەپیو، ڕۆچوو.

تەت (باک.): چەچە، دەستی چکۆڵەیە، چەچ لە زاراوەی منداڵاندا.

تەتاڵە (کە.، ڕۆژ.): کۆتەرەی سەری کۆڵەکانە.

تەتـە: (ئـەردە.) تەختـەیێکی ناسکە. (مـوک.) منـە. مـت و مـوورو، چتی جوان و قشتیلە، زاراوەی منداڵانە. بووکڵەیەکە لە هەویر یا لـە قـوڕ دروستـەکرێ منـداڵان یـاری پێدەکـەن. (ئـەردە.) مـاڵنج، مـاڵـە، لیسـە. تەختەیەکی تەنکە گۆزە و دیزەی پێ لووسەکرێ لـەکاتی دروستکردنیدا. کەسێکە بەدەست و برد نامەی مەردم ببات بۆ خاوەنی.

تەتەبـەخێ (ئـەردە.): تەتـە، وێنـەی جانەوەرێکییـە منـداڵان لـە هـەویری دروست دەکەن.

تەتەر (هەورا.، ژا.، ڕۆژ.، جا.): توند و تۆڵ، چوست و چالاک. شاتر، نەوەن، پەیک. ڕێگر، جەردە، پیاوخراو، نامەرد.

تەتەپێچ: پێچانی دەستی شکاوە بە قامیش و مشەما.

تەتەری: توند و تۆڵی، چوست و چالاکی. شاتری، نەوەیی. جەردەیی.

تەتەشۆر (ئەردە.): تاتەشۆر، مردەشۆر.

تەتەک (ڕۆژ.): ڕەگی سەوزاییانە.

تەتەڵە: (هـەورا.) سـێبەندە. (ئـەردە.) ڕوومـەت. ـــ کردنـی دەغـڵ و توورتن. (هەورا.) تەترە، تەتڵە. پاکردنەوەی دانەوێڵەیە بـە هەڵتـەکاندنی لە دەفر و لەنگەری و بێژنگ و چتی تردا بۆ جوویێ کردنەوەی خـۆڵ و بـەرد. سمـت کڵـۆڵ. ـــ کردنـی مێشـک: زاخـاودان و لێکدانـەوە. پارچـە تەختـەیێکی لووسە ئەلف و بێی تێدا نووسرابێتەوە بۆ منداڵان.

تەتەڵەکردن: پاک کردنەوەی دانەوێڵە و خۆڵ و وورده بەردە بە هەڵتەکانی لـەناو لەنگـەری و هـەرجۆرە دەفرێکی تردا. بۆ جـوویێ کردنـەوەی خـۆڵ و وورده بەرد. هەڵەکردن لە گوفتوگۆدا. سەرکردنی گوللـە و پەلار لـە نیشانە شکاندنێدا.

تەتەڵـەمیران (مـوک.): زیکریلـە. (ڕەوا.) مـەڵکسـەمن. (زەن.) توتکەشوانە. تەتڵەمیران. کرمێکی ڕەش و تووکنە لەسەر گیایان تـەونی دەکات، دوو ڕیز قاچی هەیە ڕەنگی بە زەڵەیە بە کۆمەڵ لە بن گیایاندا جم و جووڵیانە.

تەترە: تەتەڵە. ـــ کردن: تەتەڵەکردن.

تەترەخان (باک.): نەخۆشییەکە.

تەتک (زا.): دەستەوانە، دەستکێش.

تەتکەبزنـە (دەر.): دەنکی بـەری داری کراتییـە، دەنکـی بـەری داری کەزۆکییە.

تەتڵە (هەو.): تەتەڵەی دەغڵ و توتنییە، (ئـەردە.) گـووپ، ڕوومـەت، کولـمە.

تەتک

تەتڵـەمیران: تەتەڵـەمیران. (ئـەردە.) گەمـەیەکـە، یاریکەر، شۆخیکار، گەمەکار.

تەتن: قوڕ.

تەجەنەر: سابرین.

تەچە: تەمژە، تگە، سابرێن.

تەح: پەح.

تەحح: پەحح.

تەحت: شاخ و چیای بەردین. (بـاک.) تات، بـەردێکی گـەورە و پانـە کـە هێندێکی لە خاکدابێ.

تەحا: تەها، تەححا، پەحا، پەححا، پەح. ئاها، هاها.

تەححا: پەححا.

تەحاتەحا: ئامرازی سەرسووڕمان و واق وووڕمانییە.

تەحر: شێوە.

تەحرە (زا.): قرچەی نیوەڕۆیە.

تەحسین (باد.): پێ هەڵخلیسکان.

تەحفیل (زا.): شووشتنی چتی گڵاو حەوتجاران.

تەحل (باد.): تاڵ.

تەحلەسیف (زا.): جوورە کاڵەکە مارانەیەکە دەخورێ.

تەحلک (باک.): تاڵکە. کاڵـەک و گرکـەی نەگەیشـتووە. (زا.) پیـاوی ڕەشتاڵـە.

تەحلی (زا.): گیایەکی تاڵە (ڕەنگەکە کرە بێ)، تاڵی، واژی شیرینی.

تەحلیشک: (باد.) تاڵیشک (گیایەکە). (زا.) ناوی تاڵی سووێر.

تەخ (باد.): دەنگێکە گاجووت و گامێشی پێ دەگێڕێتەوە.

تەخار: تەغار، پێوانەیێکی سی پەیییە.

تەخاراو: تەغاراو.

تەخەم (باک.): (باک.) دەهەم. دەر، شوون، شوێن: بارام لەێ تـەخمێ هات کوشتن: واتە بارام لـەو دەهەمـە، لـەودەرە کوژرا.

تەخـەن: تەغـەن، گـەلای داران و تووتـنێ یـا هـەر چتێکـی وەکـوو وی بکەوێتە سەریەکتری و بپەستێ، کە هەڵکـەنرا بەتەختـە هەڵبستێ ـــ ی پێدەڵێن. (ڕەوا.) تەرخ.

تەخبەش: (باک.) تەخ بەشۆ. ناوی گەمە و یارییێکی منداڵانە.

تەخبەشۆ (باک.): گەمەییێکی منداڵانە بەشەو منداڵان دەیکەن و پێیەوە هەڵدەپەڕن.

تـەخت: تـەختی مـیر و خونکار و پادشایان. پـای ـــ: شـوێنێکە، کـە تەختی میری لێیە. تەختی نووستنێ: چارلنگ، هەرزاڵ. تەختی لەسـەر دانیشـتنێ، (لـو.) چارپایـە. تـەواو، بـێ کـەم و کـووڕی. ـــ بـوون: تەواوبوون. ـــ کردن: تەواوکردن. زەوی یا سەربان یا چتێکی ڕاست و پان و ڕێک و پێک، (باک.) ئاران. قووڵایی هەرشوێنێکی بە ئاو یا بـە گـڵ پڕبکرێتەوە دەڵێن ـــ کرا. ڕێک، تەراز، هامار. (باک.) تەختـە. تەختی بووکێ، پەردەی بووکێ. پڕ، لیپا و لیپ، لچان. (هەورا.) تات، کچێکـە پارچە گۆشت یـا ئێسکێکی لـە نێـو ئـەندامی شـەرمی دابـێ و پـەکی کونکردنی بخات.

تەختان: تەختایی، ڕێکی. ـــ ی: زەوی ڕێک و پێک، تەخت. تەختایی.

تەختایی: ڕێکی و پێکی و ڕاستی ڕووکاری زەوی، تەختانی.

تەختە: نەرد، نەردان. مردیاک. (زاخۆ.) دەپ. (هەورا.) دیبەگ. (زێ.) دەپە. (هەورا.) باهوو. (باک.) دەپ، دارپاشین. (فە.) تەختەچوو. دارێکی پان و تەنکە سا درێژ بێ یان کورت. پارچەی دەوار و جاجم و پۆ پەشمین و بەرە و ئیتر کە لێک دەدرێن، بۆ وێنە دەڵێن دەوارەکە چوار تەختەیە. پارچە، ـــ زەوییەک: پارچە زەوییەک. بەستراو، داخراو، هەڵگیراو. بازاڕ ـــ کرا: بازاڕ بەسترا.

تەختە ئەسن: تەبەقەی ئاسن.

تەختەبەرە: تەڕک، تەشکەبەرە. تاییژ.

تەختەبەرد: تات، بەردی پان، تەرت. چێل، تێت، تەڵبەرد، هیم، تەهت.

تەختەبەن: تەختەبەند.

تەختەبەند: تەختە پۆش. جوورە تەختێکی گەورەی بەرزە، ماڵ و منداڵ لەسەری دەنوون. ـــ ی: تەختە پۆش.

تەختەبوون (ڕۆژ.): بۆ نەخۆشی کەوتن.

تەختە پۆش: تەختەبەند. گۆڕیچە و ناوی کارێکە نەملاولای بە خڕە بەردان هەڵچنرابێ و سەری بە تەڵبەردان داپۆشرابێ. سەرداره ڕایەی خانووان تەختەبەند کردن. ـــ ی: تەختەبەندی.

تەختەتیرە: تەختەساف، تەختەدەزی.

تەختەچوو: تەختە.

تەختەدەرز: تەختە.

تەختەڕەوان (باک.): پەین و کاوکۆتێکی ووشکە بەژێر پێی وولاخ و ئاژاڵاندا دەکرێ. کەژاوە.

تەختەزەنگ: پارچە ئاسنێکی هەڵاوەسراوە لە قوتابخانە و کارگاندا جارجار لێدەدرێ بۆ دیارکردنی کات و پشوو.

تەختەساف: (فە.) تەختەتیرە. (کۆ.) تەختەگووش، قووش. (بابا.) کندر. (بۆل.) گوشیلە. پەلووکە. گووی کەتە. تەختەدەزی. تیرە.

تەختەسر: پەڕۆ یا چتێکە گێچی سەر تەختەی ڕەشی پێدەستردرێ.

تەختەسیاو: تەختەی ڕەش.

تەختەسیە (فە.): تەختەی ڕەش.

تەختەشەترنج: تەختەی شەترنجی.

تەختەشۆ: تاتەشۆر.

تەختەشۆر: تاتەشۆر.

تەختەقیمە: تەختەی قیمەی.

تەختەکالیسی (کۆ.): زیندەوارێکە وەکوو پند وایە بەڵان گەورەترە، کە بەلەش هەڵبگەرێ خارشتی پەیدادەکا وە نیسکی دەچێ بەڵان ڕەشتر و تەنکترە.

تەختەکوچک (ئەردە.): تەڵسەنگ. تەختە سەنگ.

تەختەگووش (کۆ.): تەختەساف.

تەختەمەشق (ئەردە.): تەختەی ڕەش.

تەختەنەرد: تاوڵە.

تەختەی ڕەش: (باک.) دەپڕەش. (هەورا.) تەختەی سیاو.

تەختەی قیمە: تەختەقیمە.

تەخت بوون: ڕێک بوونی شوێنێک، کە مەبەس لە نەمانی گرێ و قوڕت و بەرهەڵستیشە لە کارێکیدا.

تەخت خاو (ئەردە.): تەختی خەو.

تەخت ڕەوان (ئەردە.): تەختەڕەوان. تەختی ڕەوان.

تەختک (باک.): چوارپایە.

تەختکردن: ڕێک خستنی شوێنێک و پڕکردنەوەی شوێنە نزمەکانی و نزم کردنی بەرزاییەکانی. بەزەوی دادانی یەکێک.

تەختگا: شوێن و جێگای تەختی میر و خونکار و پادشایان. پایتەخت.

تەخت ووتەی (هەورا.): تەختی نوستن.

تەختێ بەنەفشی (باک.): جوورە کرا(بووزوو) یێکە.

تەختی ڕەوان: کەژاوە، کە دوو چاوەی گچکەیە لە پشتی وولاخی بەرزە دەکرێ و لە هەر چاوەیدا یەکێکی تێدا دادەنیشێ سا پیاوێکی گەورە یا بووک. ئوتۆمبیل، گالیسکە.

تەختی نووستن: تەختی خەو.

تەخدەمە (زا.): بەرکوت.

تەخر (ئەردە.): هێشتن. بەجێ هێشتن، لابردن، وازلێهێنان.

تەخسیر (زا.): نچەتا.

تەخش (کەل.): تیر یا چتێکە باوێژرێ و لە نیشانە بدرێ.

تەخشان: پەخشان.

تەخشان و پەخشان: بەشینەوە، دابەشینەوە.

تەخشەلاکوم : جووڵەجووڵ، بزووتن.

تەخشک (باد.): ڕفحە، ڕفەی سەرتاق.

تەخلیت (زا.): جوور، چەشن.

تەخم (باک.): (باک.) تەخمە، دەهەم. دەر، شوێن، جێگا.

تەخمین: مەزندە، گۆترە، دەمبڕ. لێکدانەوە.

تەخنک (زا.): لەنگەری.

تەدارەک: (باک.) تەپتەپ. ڕێک و پێک، ئامادەیی، کارسازی. تفاق (زێڕ و ماڵ و کەل و پەل). ـــ گرتن: ڕازاندنەوە، دروستیا. جووەکرن.

تەدارەک کردن: ڕێک وپێک کردن، ئامادە و کارسازی کردن. تفاقگرتن، تفاق خستن.

تەر (هەورا.): تر، ئیتر، دی، ئیدی، ئیدیکە.

تەڕ: غەدار، شێ دار، هێمی، (باک.) تەڕاهـ. شل، ئاوی، ئاڤی، غاوی. وازەی ووشکە بەهەموو چتێکی وا دەڵێن، کە تەڕایی هەبی یا ئاوی وێ کەوتبێ وەکوو داری تەڕ یا بەرووکالا و خۆڵێکی ئاوی گەیشتبێتێ. ئاوەکی، تەڕوتووڵ، شل. سەوز. دار و گیا تەڕن واتە سەوزن. وولاخ و ئاژاڵی ـــ خۆر: شینایی خۆر، گیا خۆر.

تەڕا (باک.): بۆ تۆ، لۆ تۆ.

تەڕبوون (زا.): کەوتنە خوارەوە لە بەرزییەوە.

تەڕات (جا، هەورا.، شار.): شەرنەخێوی، تەڕاد، تەڕاتێن، سەلەفکردن و تاودان، غاردان.

تەڕتی (باک.): تەڕایی، تەڕی. فێنکی.

تەڕاتێن (شا.، هەورا.، جا.): شەڕنەخێوی، هێنان و بردنی وولاخی سوواری بەغار. خور، تەراد. پێشبڕکە (بۆسوواران).

تەڕاج (هەو.، کە.): کڕیار و فرۆشیاری دەغڵی یا دار و خەڵووز بە کۆمەک بکڕی و بفرۆشێ. (جا.، هەورا.) کاریتە.

تەڕاخ: تاق، تاک، تاک و تەراک، تاق و تەنیا.

تەڕاخومە: (باک.) بەترە. نەخۆشی تووشی دیوی ژوورەوەی پێڵووی چاوان دێت و پەرەئەستێنیشە.

تەڕاد: (هەو.، جا.) تەڕاتێن. (موک.) شەڕنەخێوی. تەرات، ڕەمبازی کردنی چەند سووارێک. نەرمە غاری سووارانە لەپێش بووکاندا یا لەپێش دەستە سووارێکیدا یا بەتەنهایی. (موک.) گۆشتە نەرم و چەقاڵتە تەنکەکەی سەر پەراسووانە، (دەر.،) تەڕاف. (کۆ.) ئاتەگ، ئەتەگ. تەرۆک، تەڵۆک. سمت.

تەڕار (باد.): بادی ناوخواردنەوە.

تەڕاز: ڕێک، بەرانبەر، جووت، ڕێک و پێک. هێندەی یەکتری، (دەر.) دەرانەوەر. (ڕۆژ.) خوواستنەوەی ئاژاڵە بۆبەشە ڕۆن و دۆشین، کە تەنها بۆ مانگا بەکاردەبرێ بۆ مەڕ و بزن دەڵێن (شووانکارە). (باک.) سەوزی، تەڕی، بەروبوو، داهات.

تەڕابوون (باک.): کەوتن، کەوتنە خووارەوە، بەربوونەوە.

تەڕازن (هەورا.): زۆنگی ئاودار، قۆپیە، قۆپی، زناو.

تەڕازن: (جا.) گیایەکە هەمیشە شینە. (باک.) قوللە و سەر تەپەڵۆکی تۆقسەری چیایان.

تەرازوو: ترازوو، شایەن. (هەو.، خو.) تەرازی. (هەورا.) ترازی. کۆمەڵە ئەستێرەیەکیشە، کۆمکا سێویا. بەرانبەر، تەراز، تەخت، هامار.

تەرازووباز: ترازووباز.

تەرازوون (باک.): لە کاتی تواندنەوەی بەفری زەوییە، کە بەچیمەن داپۆشرابێ.

تەرازی (هەو.، خۆ.): تەرازوو. کۆمەڵە ئەستێرەیەکیشە، کۆمکا سێویا.

تەرازیا: شەرم.

تەڕاش: (ڕۆژ.) تراش، تاشینی ڕیش و سەر. ـــ بووم، ـــ بووی، ـــ بکە. (خۆ.، هەو.، دەر.، بار.) بنە دارێکە چەند لکێکی لە عەردییەوە پێکەوە ڕووابێ.

تەڕاش: تەڵاش، تیغە.

تەڕاشتن (باک.): تاشین، تراشین.

تەڕاف: کەفەڵ، ئەقیز، گاز.

تەڕاف (ئەردە.): سمت، کەفەڵ.

تەڕاف: (دەر.) تەراد (گۆشت)، (ئەردە.) گۆشتی سینگ. (باک.) خوڵەمێشی گەرم، زیلەمۆ. (زا.) قوناری مێو. پارچە گۆشتێکی تەنکی پانە لە نێوانی ڕیخۆڵە و جەرگ و سپیەلاکیدایە. گۆشتی هولۆڵی (بۆشایی) خووار کەلەکە. بۆشایی نێوانی پەراسوو و کەلەکەیە، کلۆک.

تەڕافکرن: بڕینی ڕەز و باغ.

تەڕاقی (باک.): دارێکە.

تەڕاکرن (زا.): هاوێژتنی چت لە بەرزییەوە بۆ خوواری. خستن، بەردانەوە، خستنەخووارەوە.

تەڕاڵ (ئەردە.): تەمبەڵ.

تەراڵ (باک.): (باک.) تمبال. تەمبەڵ.

تەراڵی (باک.): (باک.) تمبالی. تەمبەڵی.

تەڕانە: قەشمەری، گەپ، گەمە، (ڕەوا.) تیز، یاری، گاڵتە. گۆرانی، بەستە، لاووک، لاووژە.

تەڕاو: سپیکردنەوەی ناوماڵ بە لیتاوی گڵی سپی.

تەڕاو بەڕابوون (باد.): پەرش و بڵاوبوون.

تەڕاووز: تەڕاووس.

تەڕاووس: تەڕاووز. دووای پەڵە دەغڵ چاندن. زەوییێکە هاوینانیش نمێکی تەڕایی هەبێ.

تەڕاه (باک.): تەڕ ـــ ی: تەڕی، تەڕایی، تەڕێتی. شیناوەردی تەڕ.

تەڕایەتی: تەڕێتی، تەڕی، ڕەوشە، تەڕاتی،نم، (باک.) تربووس.

تەڕایی: تەڕی، تەڕاتی، نم، تەڕێتی، ڕەوش، (باک.) تربووس. شووێنی تەڕ.

تەڕە: سەوزی، سەبزی، سەوزەوات. تەرەکاری و میوە.

تەڕە: تار، ئاوارە، دەربەدەر. ـــ بوون: تاربوون. ـــ کردن: دەربەدەرکردن. ترێ و میوەییێکی بۆ مێلاق ئامادەدەکرێ لە پێش هەڵاوەسینیدا لەسەر پووش و گەڵا و چتی وای هەڵدەخەن تا کەمێک سیس دەبێ. ترێ و میوە لە ـــ دان: بەو کرداره دەڵێن، کە باسکرا. گەڵای تووتنێ، کە پۆقژەی زەردی دەرکرد لێدەکەنەوە و گەڵا لێکراوەکانی تووتنێ زۆری پێکەوە دەنووسێنن و دەمارەکەی لەسەر زەوی دادەنێن لەناو جۆگەیەکیدا، کە پنگی تێدا ڕاخرابێ و سەرەکەشی بە پنگی و چرووی دادەپۆشن لە نێوانی سێ تا حەوت ڕۆژان دەمێنێتەوە ئەوجا دەریدێنن و بە ڕستەیەوە دەکەن یا دەیکەنە دەستەو شیشەی تێ هەڵدەکێشن، پنگەکەی سەر و خوواری ناو جۆگەکە بۆنخۆشی دەکات.

تەڕەبار (ئەردە.): میوە و سەوزییەکە، کە دەخورێن.

تەڕەبنە (ئەردە.): جوورە گیایەکە ئاژاڵ دەیخووا.

تەڕەبی: بی تەڕ.

تەڕەبیرۆ: بیرۆیەکە تەڕبێ.

تەڕەپەنە: گیایەکی خوواردەمەنی ئاژاڵییە.

تەڕەپیاز: تەڕەپیواز. پیوازی سەوزی گەڵادار.

تەڕەپیواز: تەڕەپیاز بە گەڵای سەوزەوە.

تەڕەتەوەن (هەورا.): دارێکی گەڵا ووردی بەقەد داری بەلاڵووکییە بەرز دەبێ لە چیایاندا لەناو بەرداندا دەردەچێ و ناشکێ، کە بتەوێ بیشکێنی لقەکەی با دەدرێ بە بەردی لێی دەدرێ و دەپسێ لە سووتانیشدا لە دار لە سۆبەیدا درەنگتر دەسووتێ بە ووشکی.

تەڕەتوو: تووی تازە و تەڕ.

تەڕەتەوەن (هەورا.): بەردی تەڕ. نێوی دێیەکیشە لە نزیک سەید سادق.

تەڕە تووره (هەو.): تەڕەتیزە.

تەڕەتۆڵەکە: بریتییە لە چتی هەرزان: گەنم بووە بە تەڕەتۆڵەکە. (ئەردە.) نانە لەگلەگ، نانی حاجی لەگلەگی. هەرزان، چتی زۆرو

کەم نرخ.

تەڕەتیزە: (هەو.) تەڕەتوورە. (باک.) تەڕەتوورە. گیایەکی گەڵا ووردی توندە بە گۆشتەوە دەخورێ.

تەڕەجە (لو.): تاق.

تەڕەدووا (ئەردە.): تەرەکردن، ڕاونان.

تەڕەدین (باک.): هەڵشە، حولحولی، دەلووکار، کەمهۆش، گێل.

تەڕەز (باک.): تەرزە.

تەڕەزای: تەڕەزەن.

تەڕەزەن: وولاخ یا ڕەشەوولاخێکە بەری هاوێژتبێ یا تازە زابێ و شیری زۆر بێ. تەڕەزای، تازەشیر. بە جنێو بۆ مرۆیانیش بەکاردەبرێ. مانگا یا گامێشێکە ووشک نەکات تا بەسەردا دەزێتەوە. گیایەکی کوێستانی بۆنخۆشە بۆ مەڕ زۆرباشە.

تەڕەژەن (ئەردە.): تەڕەزەن.

تەڕەس: گەواد، دەویت، قوڕمساخ، مرۆی بێ ئابڕوو و بێ ناموس، بێ ئایین. بۆ جنێویش بەکاردەبرێت تەنها بۆ پیاوان. (باک.) فریودراو.

تەڕەساز: شێلم و گەفەکوتاوی تێکەڵاو دەکەن تا هەفتەییەکی ناوی ــ ە، کە کرا بە سەلک دەبێتە ترخێنە. جوورە ترشێکە لە سەلکی شێلم و بروێش دروستدەکرێ.

تەڕەساڵ: ساڵێکە بەفرو بارانەی زۆر بێ و پەڵەی زوو دابێ و کانیاوەکانی باش تەقی بن.

تەڕەسڵێمانە (ئەردە.): جوورە گیایەکە خۆراکی ئاژاڵانە.

تەڕەفاندن (باک.): بەلکردن، بڕین، قەدکردن. بتەرفینە: بەلکە، ببڕە.

تەڕەفە (باک.): مرووموووشکەر، لاپرسەنی، پلەندەر، مووشەک. کەسێکە لێرە و لەوێ جەم بەسەربات.

تەڕەفرۆش: کەسێکە میوە و سەوزەی بفرۆشێ. سەوزی فرۆش. ــ ی: سەوزە فرۆشی.

تەڕەقە: چەشنی چەکان، چتێکە وەکوو پوولەکە بەسەر قەوانی فیشەکەوە بە تروکاندنی دەمانچە و تفەنگ دەتەقێنرێت.

تەڕەک (ڕۆژ.): دەرز، درز، قەڵشت، تەرەک.

تەڕەکار: تەڕەکاڵ. کەسێکە پیشەی باخچە و شیناوەردی ڕەنێوهێنان بێ. ــ ی: تەرە، بریتییە لە هاروێ و ترێزوو و کالەک و شووتی و گرکە و خرچە.

تەڕەکاڵ (ڕۆژ.): شیناییێکە لە پاش بارانەی کێڵرابێ و چێنرابێ. گەفی بەراو، ئاوەنیا، بەراو، تەڕەنیا.

تەڕەکان (فە.): قەڵشین.

تەڕەکە (باک.): تەراهی.

تەڕەکین: قەڵشینی پێست. ترەکین، ترکان.

تەڕەلەیلان (هەو.): نێرتکە پیواز.

تەڕەماست (باد.): کەرە، سەرتووێی ماست و شیرە، کە لە پاییزاندا چین چین لە دیزە یا لە پێستەدا دادەنرێ و لە زستاناندا دەخورێ.

تەڕەماش: چتی هیچ و پووچ، تڕەماش (جنێوە). ــ ی خواردووە: واتە چتێکی هیچ و پووچی خواردووە. فەریکە ماش، ماشی تەڕ.

تەڕەماڵە (ئەردە.): هێڵەسا و کردنی سوواخی دیوار و ناوماڵ و شوێنی گەنم لەسەر هەڵخستنی لەپاش شۆردنەوە.

تەڕەماڵێ (ئەردە.): تەرەماڵەکردن.

تەڕەمێر (باک.): پیاوێکە زۆر بەدەوری خۆی هەڵبێ و خۆی جوانکا و خۆی برازێنێتەوە.

تەڕەنداز: تەرپۆش. ــ ی: تەرپۆشی.

تەڕەنیا: (ڕۆژ.) تەڕەکاڵ. زەوییێکە ئاوداربێ یا بارانەی بەسەردا بارییێ ئەوسا کێڵرابێ.

تەڕەوکردن (ئەردە.): تەرکردنەوە.

تەڕەوون: دارێکی گچکەی تاڵی ئاوییە.

تەڕبوون: شێداربوون، غەدار و ئاوی بوون. عارنان و پەند وەرگرتن، دەڵێن فیسارەکەس هەرگیز تەڕنابێ، هەر لە نەبووندا بەکاردەبرێت.

تەڕبووونەوە: مەبەس لە ژن هێنانی پیاوێکی بەساڵدا چووە لەپاش مردنی ژنی پێشووی یا تەلاقدانی .

تەڕبێ: دارێکی کوێستانییە هەمیشە سەوزە بەرێکی خڕی سووری هەیە وەک بەلاڵووک بۆ ڕەوانی دەخورێ.

تەڕپ (باک.): تەپ. دەنگی لێدان یا کەوتنی چتە.

تەڕپلاندن (باک.): خۆلێدان، ئازارکردن، هەڵەنگواندن، سەرسم پێدان. بتەرپلینە.

تەڕپلین: (باک.) خۆلێدران، ئازارکران. (زا.) سەرسمدانی وولاخ. هەڵەنگووتن.

تەڕپۆش: کەسێکی بەساڵاچووە، کە بەرگی تەڕ و جووان لەبەر بکات. ــ ی: بەرگی خاوێن و جووان لەبەرکردنی پیران.

تەڕپیر (باک.): پیری دڵتەڕ. ــ ی: دڵتەڕی لەکاتی پیریدا.

تەڕپێن (باک.): تەقەییێکی ڕێک و پێک و پوختە.

تەڕت (باد.): کەستەک، سندەگڵ.

تەڕت (خۆ.): تات، بەردی پان.

تەڕتەلە (باک.): ڕاوەستان، وەستان، بەپێوە ڕاوەستان.

تەڕتەلەمان (باک.): مانەوە بۆ لێکدانەوە.

تەڕتەوەرتە (ڕۆژ.): تەفروتوونا، تەرت و توونا. ــ بوون: تەفروتوونابوون. ــ کردن: تەفروتووناکردن.

تەڕتلاندن (باک.): گێژکردن، سەرلێشێواندن. بتەرتلینە.

تەڕتلین (باک.): گێژبوون، شێوان. بتەرتلە.

تەڕت و توونا: تەفروتوونا.

تەڕتوورە (باک.): تەڕەتوورە.

تەڕتوول (زا.): هارپە.

تەڕچک (جا.): ناسک، شلک، تەڕوتازە (بۆ چتی خواردەمەنی). گیای تازە دەرهاتووی ناسکی تازاو.

تەرح: جۆر، تەحر، چەشن. شووتی نەگەیشتوو.

تەرحەک: کۆڵەدروو.

تەرحی (زا.): سەرپۆشی ژنان.

تەرخ (ئەردە.): تەخر، جێ هێشتن، بەجێ هێشتن. (ڕەوا.) گەڵای توو تن یان هەر چتێکی وەکوو وی بکەوێتە سەریەکتری و بە تەختە هەڵبستێ. تەخەن. (ڕۆژ.) چەشن و ڕەنگی میوەی دووایی باخ و باخچانە. (باک.) بێش. سەرانە، باج و خەراج، تەخمین.

تەرخان: سەرپشک، ئازاد، ترخان، ناقبڕ، نێقچی. ترخێنە. ــ کردن: کردنە تایبەتی، دیاریکردن، هەڵبژاردن، ئازادکردن. قەدەغەکردنی چتێک بۆ کارێک یا بۆ شووێنێک. شووێنێکە تەرخانکرابێ بۆ مەبەستێ، ئەم زەوییە تەرخانکراوە بۆ مەرەزە دانران، وازلێهێنران.

تەرخانی: تیرەیەکە لە هۆزی جاف.

تەرختە (ئەردە.): بڕبڕەی پشت.

تەرختە

تەرخوون: گیایەکە لە نێو ماست و دۆکوڵیو و تۆراخی دەکرێت گەڵای باریکە تامی خۆش و توندە بە گۆشتیشەوە دەخورێ.

تەرخێنە (ڕۆژ.): ترخێنە.

تەڕدەس: تەڕدەست.

تەڕدەست: تەڕدەس، بەدەست و برد، گوستاخ، چالاک، توندوتۆڵ، چوست، گورج، گورج و گۆڵ، چاپوک، زرنگ. کەسێکە دەست و برد بێ لە کاراندا. ــ ی: تەڕدەسی، چالاکی، توندو تۆڵی. چوستی. چالاکی و توندوتۆڵییە لە ئیش و کاراندا.

تەڕدەسی: تەڕدەستی.

تەڕدەم: کەسێکە قسەزان و قسە ڕەوان بێ. تەڕزووان.

تەڕدەمی: قسەزانی، قسە ڕەوانی، تەڕزووانی.

تەرز: توولەی دارە مێو و بڕکەی خەیار و ترێزوو و کاڵەک و شووتی و گووژاڵک و ئیترە. شێوە، چەشن، بابەت، مەهوار، جوور، ڕەوشت.

تەرزە: (دەر.، جا.) تەزرە. (ڕۆژ.) تەگر، تەگەر. (فە.) تگر. (باک.) تەرەز، تەرک، خڕخڕۆک. (هەس.) تەیرۆک. (بۆتا.) تەرگ. (باد.) تەوەرگە، گڕک. (بار.) غولۆلیک. (باد.) ترگژۆک. (باد.) زیپک، گژلۆک.

تەرزەشکێن: تەرزەکوت.

تەرزەکوت: تەرزەشکێن، کشتوکاڵ یا چتێکە تەرزە کوتابێتی و لە کاری خستبێ. مەبەس لە بەسەر ڕۆیشتن و ئامۆژگاری یەکێکییە پەیتاپەیتا یەک لەسەر یەک، ــ دایگرت.

تەرزەکوولەکە: توولەی کوولەکە.

تەرزەی گەورە: گاریسۆک.

تەرزە لووکە: گلێرە. نە وەکوو بەفری نەرمە و نە وەکوو تەرزەی ڕەقە و زۆر زوو دەتووێتەوە.

تەرزەنوو (باک.): وەڵام، دەنگ، دەنگ و باس، چتی تازە و نووێ.

تەڕزمان: تەڕدەم، کەسێکە قسەزان و قسەڕەوان بێ. ــ ی: تەڕدەمی، قسەزانی، قسەڕەوانی.

تەرزۆ: نێوی ئافرەتانە.

تەڕزووان (ئەردە.): تەڕدەم، زوواندار. ــ ی: تەڕدەمی، زوواندارى.

تەرزی (باد.): بەرگدروو.

تەرس: (ئەردە.) تەرسەقول هی کەر و ئێستر و ئەسپ و ماینانە، (ئەردە.) سەنیر. (هەو.، هەورا.) قەرسەقول. بەرواژی، پێچەوانە.

تەرسا: فەلە، دیان.

تەرسایی: فەلەیی، دیانی، عیسایی.

تەرسە: (ڕۆژ.) ئاوەژوو، بەرواژی، واژی. (ڕۆژ.) گەمە، گاڵتە، قەشمەری.

تەرسەزاڵ (هەورا.): ترسەنۆک.

تەرسەقول: تەرس، (شا.) تەرسەکەڵ. (هەورا.) قەرسەقول. (بابا.) تەرسەکەر. پیسی چارەوێ (تەنها هی کەرانە).

تەرسەکەر (بابا.): بڕوانە: تەرسەقول.

تەرسەکەڵ (شا.): تەرسەقول.

تەرسنای (هەورا.): ترساندن.

تەرسنەر (هەورا.): ترسێنەر.

تەرسی (باک.): ووشکی، ئیشکی(یۆنان). (فە.) ترسێن، ترسێنەر.

تەرش (باک.): ئاژاڵی وورده، مەڕ و بزن و ڕەشەووڵاخە.

تەرفە (ڕۆژ.): تەفرە، فریو.

تەڕفرۆش: تەڕەفرۆش. ــ ی: سەوزە فرۆشی، تەڕەفرۆشی.

تەرفک (باد.): پارچە گوریس.

تەرفین (باد.): چاو ئێشان بە هۆی ئەوەوە، کە چتێکی تێکەوتبێ.

تەرق (باک.): تەق، تەقە، تەققە.

تەرقال: هاوالایەتی برادەری خراپ. برادەرایەتی یەکێکی بەدکردار.

تەڕک (خۆ.): داری سووتاندنێ، کە تەڕ و ئەستوور و بڕاوبێ.

تەرک: دەمار وەرگەڕانی شان و قۆڵی ووڵاخییە وەکوو قۆڵنجی مرۆیان وایە. (هەورا.) تەشک. خشڵی ژنان. (باک.) کوڕادە. (کە.) پاشکۆ، تەرکی. (موک.، باک.) تەرۆک، پاشتەرک. جێگای پاشکۆیە لە پشتەوەی زینی. خشڵی ژنان. نیوتەرک، تەواو تەرک. بەشەکانی کڵاوی دەروێشانە. (زاخ.) تەرزەی گەورە. تەنیشت. تەرزەی دەنک گەورە. بڕین و دڕینی چت بە باری درێژیدا. چەکی شەڕێ. هەرە بنەڕەتی خاکی ڕەق و زیندووە، دەڵێن بناغەکە گەیشتۆتە تەرکی واتا گەیشتۆتە ئاستی پتەو و قایم. تەک، بنەڕەت، بن بنەوە، ژێر، بەش، نزمی.

تەرکە (ڕۆژ.): جوورە گیایەکە وەقامیشی دەچێ قاقەزی لێدروست دەکرێ. (ڕۆژ.) گابڕ. پیکە، نەیجەیێکە دەکرێتە چیغ. توولی تەڕ، توولەی تەڕ. (ئەردە.) شووڵ، تووڵ، لق، لک.

تەرکەخەم: گووێ نەدەر، بێ خەم.

تەرکەخەمی: خستنە پشتگووێ، دانە پشتگووێ، (باک.) کاسوولی کردن.

تەرکەز (لو.): حەیزەرانی ڕمبییە. تەرگەز.

تەرکبەن: تەرکبەند، پاشکۆ، تەرکی، بەن سامۆتە.

تەرکبەند: بەن سامۆتە.

تەڕکردن: بە ئاوکردن، شل کردن.

تەڕکردنەوە: لە بەهاراندا لە جیاتی کا و جۆ. گیا بە ووڵاخی بەرزەدان.

تەرکزە (هەورا.): بقە، ترکزە.

تەرک کەوتن: لە جێ چوونی دەستی کەر.

تەرک و تووز (ئەردە.): قەلاَفەت.

تەرکی (کە.): پاشکۆ، تەرک.

تەرکی بەس (ئەردە.): بەن سامۆتە.

تەرکی بەن (ئەردە.): تەرکبەن.

تەرکی بەند: تەرکی بەن.

تەرکی بن بەڕەی: پاشکۆی بن بەڕەی.

تەرگ: تەرزەی گەورە. (هەورا.) تەوەرگ.

تەرگەز (زەن.): دارێکە وەگەزی دەچی بەلاَن زۆر بڵندترە، حەیزەرانی ڕەببی. (لو.) تەرکەز.

تەرگزە: دانەیێکە لە نێو داوو تەڵەو فاقەیدا. تەلەزگە، بقە.

تەرگزۆک (باد.): تەرزەی چکۆڵە. گلێرە.

تەڕلان: (باک.) پیاوی جحێڵ و جووان و لاو و شۆخ و شەنگ. شاواز، بازی گەورە، شاهێن، شاباز. (موک.) باڵندەیێکە ڕاوەکەوی پێدەکرێت.

تەرلە: گیایەکی بەهارییە لە نێو دار و دەوەنـاندا دەڕووێ و بە سەوزی دەخورێ.

تەرم (باک.): جەنازە، بەشی، بازە، چەندەک، لاشەی گیانداری مردوو. خەوی ئاڵۆز و پەرێشان. خەوتەوانەی گەورە. گۆلیتی مێو.

تەرماڵ (زا.): کەفەڵی گیاندار. شیوە و کالاَ.

تەرمی مەخێل (باک.): وورچی هەرەگەورە.

تەڕن: زیـان گـەیاندن بـە یـەکێک بـەبێ ئـەوەی، کـە خـۆی پـێ بزانـێ: فیسارەکەس ــ یکی پێدام. فیرۆ، خۆڕایی. بـە ــ دووکانەکەم لـە دەست چوو.

تەرن پێکردن (سل.): دەست بڕین، لە خشتەبردن.

تەڕۆ: نێوی کوڕانە.

تەروو (ڕۆژ.، هەورا.، جا.): داری کفرە. (شار.، هەورا.) پەسیسـە. تێروو، تەربی، تەڕەوون.

تەڕواڵ (ئەردە.): تەڕەواڵە، تەڕواڵە، هەرزاڵ.

تەرواڵە (هەورا.): هەرزاڵ، کـەپرێکی گچکـە و نزمـە لـەناو مـاڵدا بـۆ لـە سەر هەڵچنینی تفاقی ناوماڵ بەلاَن، کە لـە دەرەوەی مـاڵ یـا لـەناو بـاغ و باخچە و پەرێزاندابێ پێی دەڵێن کوندەلاَن.

تەڕونیشکانێ (هەو.): گەمەیێکی کوڕ و کچانە.

تەڕوەندە: چتی نایاب.

تەڕوبڕ: چتێکی تەڕی وایە، کە ئاوی لێ بتکێ.

تەڕ و تازە: پاراو، شەپاڵ، تەڕچک. چتی تازە و نووێ.

تەڕوتفاق: ڕەخت، تفاق.

تەڕووتووشی: کاتی باران و قوڕ و چڵپاو، قوڕ و باران.

تەڕوتۆل (باک.): باریک و ناسک.

تەڕۆزی (هەو.): تریزوو، ترۆزی.

تەڕووزی (هەورا.): ترێزوو.

تەروشقە (فە.): تریشقە.

تەڕۆک: تەڕاد. تەرکی وولاَخی.

تەرووکوویستانی: تێروو (دارێکە).

تەرە (باک.): دەوەن، داری چکۆڵە.

تەری (باک.): کلکی سەگ و نێتر، دووف. کلێنچکە. دووگ.

تەڕی: تەڕایی، تەڕایەتی، غەداری، هێولی. (باک.) تەریتی. هێمیتی.

تەڕیانە (هەورا.): تریان. سەوەتەیێکە لە شووڵ دروستکرابێ.

تەریە (ڕۆژ.): جەردە، ڕێگر، (ڕۆژ.) تەریدە.

تەریب: جوورە درووومانێکە سەری دوو پارچـان پێکـەوە دەدروێن. چەپ و چێر بەسەر (باریکە) و (جوستە) دا دەڕوات.

تەریبدان: دروونی چت بە تەریب.

تەریدە (ڕۆژ.): جەردە، ڕێگر.

تەریدەیی (ڕۆژ.): جەردەیی، ڕێگری.

تەریزە: هولۆڵی (بۆشایی) کەلەکە.

تەریاساڵ: (ئەردە.) تەڕیاساڵ.

تەریش (خۆ.): تەلاَشی داری، پارچـە. تیکـەی نـان و چتی تر. (باک.) بەردی ڕاخراوو دانراو.

تەریشۆ (باک.): کەسێکە جلکی کۆن و پیس و دڕاو لەبەر بکات.

تەریفە: (دزە.): نەخۆشیەکی وولاَخ و ئاژاڵانە تووشی سپیەلاکیان دەبێ و نوختـە نوختـەی وەکـو خرۆکـەی دەردەکـات. دەرد و ئازارێکـە، کـە لـە تینوان تووشیان دێت و چاویشیان بێ تین دەبێ. (هەورا.) تریفە.

تەریقین (باد.): تووڕەبوون، کین بوونەوە. ڕق هەستان.

تەریق: شـەرمـەزار. ــ بوونـەوە: شـەرمـەزاربوون، تەریقـەوەبوون. ــ کردنەوە: شەرمەزارکردن.

تەریقە (ئەردە.): چەشنی، چاشنی.

تەریقەوبوون: شەرمەزاربوون، تەریق بوونەوە.

تەریکەرەوە: ڕووشکێن، ترشکێن، بەخۆدا شکێنەوە.

تەریقی: شەرمەزاری.

تەریک: کـەلێن، گۆشـە. گۆشـەگیر، خۆ دوورخەرەوە. کلا. کەسێکە یـا شووێنێکە کەوتبێتە لاوە.

تەریکی: گۆشە گیری، کەنارەگیری.

تەرینە (هەورا.): دارێکی کووێستانییە گەلاَی لە گەلاَی هەنار ووردترە و زۆر تاڵە بەرەکەی وەڕێزەڵەی دەچێ بۆ ژانە زگ زۆر باشە.

تەریوی (باک.): جوورە ماسییەکە.

تەز: تەزوو، تەزگ، سڕی، گۆتی، مووچرک. تینێکە بە لەشدادێت.

تەزان: سڕبوون، تەزین، بێ هەست بوون.

تەزاندن: سڕکردن، بـێ هەسـت کـردن، قـەفلاَندن، ئـازاردان و دڵگـیرکردنی کەسێک بۆ چاوترسـاندنی. (باک.) فڕیـن بـەبێ ئـەوەی بـاڵ بجوولێنێ بـە لەنگر لە هەوادا ڕاوەستان. ساردکردن. بـەهۆی سـەرما و بـەفر و بارانـەوە ئەندامی لەش سڕ و بێ هەستکردن.

تەزانن: تەزاندن. دەردەسەریدان.

تەزای: تەزاو.

تەزە (هەورا.): تەزین. (باک.) تازە، نوو.

تەزەرد (هەر.، خۆ.): مەڕ، کاوڕ یا بەرخێکە دەم و چاوی زەرد و لەشی سپی بێ.

تەزبیح: تەسبیح، پسپسۆک. بەرمووریکە مووروو لە زێڕ دەگیرێ یا پرپرەشی هەیە.

تەزرە (جا.، دەر.): تەرزە.

تەزگ: تەزوو. تەرزەی دەنک گەورە.

تەزوو: مووچڕک، تەز، تەزی، سوو، کەلیژ، شەوت، کاری. ـــ پێداهاتن: تەزی تێڕۆبوون لە ترسان. تاڤۆیی، سۆز. مووچڕکێکی بێ پەروایە دێ بەسەر ئەندامی گیانداراندا لە سەرمان یا لە ترسان یا لە بیستنی کڕەی هەندێ چتەوە. هەوا، سوو. ـــ ی ساردە: سووی ساردە. ـــ ی گەرم: هەوای گەرم، سووی گەرم. تەرزە.

تەزی: تەزوو. (باک.) گوشاد، درێژکراو، (باک.) تەیز. (باد.) چتی زۆر سارد.

ئاڤاتەزی: ئاوی سارد.

تەزیگ: تەزیو، گۆت، سڕ.

تەزین: گۆت بوون، سڕبوون، بێ هەست بوون، سڕبوون لە سەرمان یا لەبەر زۆر قورسایی خستنەسەر ئەندامی یا لەسەری دانیشتن. لە لێدانێدا تەزین.

تەزیو: ڕچیاو، چیاو، سڕ، بێ هەست. شلەمەنییێکی زۆر ساردە.

تەژ (باک.): پڕ، تەژی، تژی.

تەژاندن (باد.): کوشین، گوشین. دەستیم تەژاند: دەستیم کوشی.

تەژە: (باد.) هۆڵکردن، قەلەمندار لە گۆیێنێدا مندالان، کە گۆیەکەیان لێکەوتە نێو جەغزەوە دەڵێن تەژە بوو، بەو هۆیەوە گەمەکە تێکدەچێ دەبێ دووبارە بیکەنەوە. (جا.، کۆ.) کاریتە. (هەو.، خۆ.) دارێکی کورت و ئەستوورە بەهۆیەوە سەری کاریتان بۆ سەر دیواران بڵند دەکرێت. (خۆ.) ئالوودار، ڕایەڵی بن میچ. (ئەردە.، هەورا.) ڕایەڵی بن میچ، بالار. مەردومی درێژ و زەلام.

تەژەنەر: چتێکی درێژە. مەردومی درێژ و زەلام.

تەژک: تەشکەبەرە، تاییژ، تەختەبەرە، تەشک، لاتەختەبەڕ. پێستی نێوگەڵی ئاژاڵ و وولاخانە. تەژە. هەژگ، جوورە کالایەکە، کە لە کەتان دروستکرابێ.

تەژنە (هەورا.): تینوو، تینک.

تەژنەیی (هەورا.): تینوویتی.

تەژی (باک.): (باک.) تەژ. پڕ. ـــ کرن: پڕکردن. تێر. تۆش، ئەتۆش.

تەس: ووشەیەکە بۆ لێخوڕینی گاجووتی بارەبەر بەکاردێنرێ. تەبەک، تەسە. (ڕەوا.) پاشەوپاش. ـــ کردنەوە: پاشەوپاش گەڕانەوەی وولاخان. کشانەوەی وولاخان. ووشەیەکە بزنی پێ لێدەخوڕن. هەربەو ووشەیە ئەسپ و ماین و ئێستریشی پێ لێدەخوڕێ. (هەورا.) تەبەکی دارینە، ناندێن، تەسە.

تەسەزاڵ (هەورا.): ترسەنۆک. ـــ ی: ترسەنۆکی.

تەسەل: تێر، تێروپڕ، واژی (برسی)یە. دڵنیا. ـــ بوون: تێربوون. ـــ کردن: تێرکردن. ـــ ی: تێروپڕی. دڵنیایی.

تەستەزینگ (باک.): دارێکە. (باد.) ماسی گرە.

تەسک: واژی پان، تیوار، کەم بەر.

تەسکایی: تەسکی، تیواری. تیوێتی.

تەسکوترووسک: چتی زۆر تەسک.

تەسکی: تەسکایی، تیواری، تیوی.

تەسمە: هەڵەنگووتن.

تەسوو (ئەردە.): سیرمە.

تەسی (باک.): ئیشکی، ووشکی (بۆ نان).

تەشاوی (ئەردە.): کلاوڕۆژنە، کولانەی سەربان یا دیوار، ڕۆچنە.

تەشە (ئەردە.): (ئەردە.) تەشاوی. کلاوڕۆژنە، ڕۆچنە، کولانەی سەربان یا دیوار.

تەشەر: تەشە، تەووس، لاتاو، پلار، پەلار، تووانج، تانووت، ـــ لێدان: تووانج لێدان.

تەشەنە: ئاوەدز، تاوگاز، ئاوساو (برین). پێوەچوون، بەلاڤبوون، تەشەنا. وەبندانەوەی برینانە.

تەشەنەدار: برینێکە ئاوەدزبووبێ. ـــ ی: ئاوەدزی.

تەشەنەک (ئەردە.): تەشەنە، پەنام، هەواکێشان.

تەشەنەکردن: تەنینەوەی برین و خۆ خواردنەوە.

تەشبی (ئەردە.): تەبەقە تڕانە.

تەشبی تڕانە (ئەردە.): تەبەقە تڕانە.

تەشپی: (فە.) تەبەکی دارینەی هەویر و نانی. (هەورا.، ڕۆژ.) کۆشک، قاپی دارینەی چێشتێ هەندێکیان وەکوو دەوری پەلە.

تەشپی تڕێن: بریتییە لە مەردومی زۆر خۆر.

تەشپیلۆکە: تەشپی گچکە.

تەشت: سووێنەی مەسینە. (زاخ.) گەرکە، دەست. تەسە، تەس.

تەشتەلۆکە: تەشتی گچکە.

تەشتۆک: تەشتی گچکە. حەوش یا سەربانی ڕاست و کەمێک لێژ.

تەشتۆلکە: تەشتوولکە.

تەشتوولکە: تەشتی گچکە.

تەشتێ (ئێرە.): نانی بەیانی، بەرچا.

تەشتی خەمیری (فە.): تەبەکی هەویری.

تەشتیر (زا.): گیسکە مێ.

تەشخەڵە (ئەردە.): تەشقەڵە.

تەشق: تووا، تەووژم، تەشک. (دەر.، هەورا.) پشکۆ، پشکووێ. (هەو.) پۆل، پۆلی. ـــ ی هەوا: پۆلی هەوا لە (٢٠) شوبات دەشکێ. ـــ ئاو: پۆلی ئاو لە ٢٧ شوبات دەشکێ. ـــ زەوی: پۆلی زەوی لە ٦ ئازارێ دەشکێ. ـــ ی دەشکێ: پۆلی دەکەوێ. ـــ ی ساردی: تەووژمی ساردی. بەو بارانە ـــ ی ساردی شکا.

تەشقەڵە: فێڵ،فرڵداغ، گەڕ، گێچەڵ، فێڵ و فەرەج، تەڵەکە، چەف، تیتار، تەون و بەست، گریشە، شەڵتاغ، بەلا، چەپۆکی ڕۆژگار، بەرهەڵست. ـــ کردن: گەڕکردن بە مەردووم، گرەکردنی نارەوا بۆ داگیرکردنی چتێک.

تەشقەڵەباز: فێڵباز، فرڵداغچی، تەڵەباز، هەڤانچی، گەڕکەر. ـــ ی: فێڵبازی، فرڵداغچێتی، تەڵەبازی، هەڤانی.

تەشقەمە (هەورا.): وورگی حەیوان.

تەشق شکان: تەووژمی ساردی شکان.

تەشک: (هەورا.) تەرک کەوتنی وولاغ. (زا.) لاق. تەنیشت. (شن.) داوێن، شاقەل، ئاتەگ. قەوارە، قەلافەت، قڵغ.

تەشکە: لباد،بەرە یا مافوورەیە، کە هەر بە گچکەیی دروستکرابێ.

تەشکەبەرە: پارچە بەرەیێکی تەسک و گچکەیە. (دەر.) تەشکەوەرە. (باد.) تاییژ. (باک.) تەڕک، تێژ. ووتەیەکیشە نووسراوی دووروودرێژی پێ وێ دەچووێنرێ کاتێکی، کە لەسەر قاقەزی گەورە نووسرابێ، فیسارەکەس ـــ یەکی نووسیوە.

تەشکەڵ (کۆ.): داوێن.

تەشک زراڤ (باک.): لاواز، بێ تین.

تەشک زراڤی (باک.): لاوازی، بێ تینی.

تەشک کەوتن: بێ تین کەوتن، لا کەوتن.

تەشگاه (لو.): مەقەڵی.

تەشوو: تەشووێ.

تەشووێ: (هەو.) تەپشوو. تەوشوو. تەوشی. (ڕەوا.) تەمشوو. (دەر.) تیشی. (باک.) تەفشوو، تەڤشۆ. (هەورا.) ترشە، ترێشتە. تێشە، تەوشێ.

تەشی: دوویک. (کە.) دووک. (هەورا.) لەتەرێ، لەتەرە. (ڕۆژ.) چریخ. مرازێکی کلک درێژ و سەلک خڕی قولابەدارە خوری و لۆکەی بە دەست پێ دەڕێسرێ. سەلکەتەشی: (هەورا.) سەرلەتەرێ. کلکەتەشی: دیفک.

تەشی بریق (فە.): برووسکە.

تەشی ڕستن: ڕستنی موو و خوری و لۆکە بە تەشی. پێچکەپێچکەکردن بۆ یەکێکی.

تەشی ڕێس: کەسێکە تەشی بڕێسی. چیایەکە کەوتۆتە باکووری ڕۆژهەلاتی ڕەواندزێ. ـــ ی: پیشەو کرداری تەشی ڕستن، تەشی ڕستن.

تەشیکە: جوورە مێشێکی کەمێک گەورەیە وەکوولەی دەچێ.

تەشیلان (لو.): هەڵماتێن.

تەشیلە: لۆکە یا خورییەکە، کە بە خەرەک ڕێسرابێ و لە دووخدا مالرابێ. خولخولۆکەیەکی دارینەیە ماشەری پێدا دەکرێ و لەسەری دەکرێ بە گولۆلە. هەڵمات.

تەشیۆک (باک.): جوورە هەڵپەڕینێکی کوردییە.

تەشی هەڵکەر: دوو دارە هەریەکەی کونێکی تێدایە ئەمسەرەوسەری تەشی پێدا دەکرێ و ڕێسراوی لەسەر هەڵدەکرێ.

تەعەد (زا.): جوورە گێوژێکە.

تەعل (زا.): تەحل.

تەغار: (موک.) کێشێکە بۆ دەغڵ و دان، تەغار چووار پووتە، لە ئەردەلانێدا ٣ مەنە گۆیا سی ڕبە لە گەنم و جۆ و برنجێکە. سی دانەیە لە هەندێ چت. سی گورگە تەغارێکە.

تەغاراو: دەفرێکی پینەچیانە، کە پینە و چەرم و پێلاوی کۆنی تێدەنێ تا بخووسێن.

تەغمن: (ڕەوا.) تەخمن، تەرخ.

تەغمە (ڕۆژ.): داغمە، ئەو دروشمەیە، کە بە ئاژالانییەوە دەنێن تا بزر نەبێ زۆر جاران وەکوو مۆر نێوی خاوەندیشی تێدایە.

تەف: بەه، بەهبەه، هەیهەی. دیوێکە لەمیچ (بۆ پەسنکردن و ئافەرینە). (موک.) لا لووسەکەی جگییە. (کۆ.) پشتە. تەفە(تەففە). (باک.) بەتەواوی، تێکڕا، گشت.

تەفاری (زا.): جوورە هەنجیرێکی نایابە.

تەفاریک (باک.): کرێگرتە، کرێچی. کەسێکە خانووی نەبێ لەو ئاواییەیدا، کە تێیدا دانیشتووە، یا زەوی و زاری نەبێ و سا خەڵکی وێ بێ یا ئاوارەبێ.

تەفە (تەففە): لا لووسەکەی جگییە. (کۆ.) پشتە.

تەفت (ئەردە.): سەوەتە، قەرتاڵەی میوە.

تەفتی (باک.): گەغی کوتراوە. گەغی شکاو. چێشتێکە لە گۆشت و گەغەکوتاو دروست دەکرێ.

تەفتییک (زا.): کورک.

تەفر: توونا، تەفروتوونا، نەبوو، بزر.

تەفرە: دەستخەڕۆ، دەسخەڕۆ، (باک.) چاغ و بەنگ. خشتە، فێڵ، تاو، گوڵ، فریو، خاپ، لە خشتە، تەرفە، جامبازی، ئەمرۆ و سبەی، دەسی دەسی، دەستی دەستی، ئیمرۆژ و سۆزی.

تەفرەباز: تەفرەدەر، دەرگوشم، فریودەر. ـــ ی: تەفرەدان، فریودان.

تەفرەخوواردن: تەفرەدران، خەڵەتان، فریودران.

تەفرەدان: خەڵەتاندن، فریودان، دەستبڕین، دەست بەزاخا کردن، (باک.) خاپاندن، دەستخەڕۆکردن، لە خشتەبردن، تەرفەدان. (جا.، بابا.) لاسدان. دەست بڕین، تەپ پێ کردن،چارخ و بەنگ کردن، خاپاندن، فێڵ لێکردن، قوڵ شکاندن، خچاندن، هەڵخەڵەتاندن، دەست لەبنەوە بڕین.

تەفرەدەر: فێڵباز، فێلزان، فریوباز، فریودەر، (باک.) خاپۆ، خاپۆک، خاپینۆک. قوڵ شکێن، لە خشتەبەر، خەڵەتێن، خەپۆ، هەڵخەڵەتێن، زەوتەک. دەرگوشم. زانەخڕۆ، زیانی خڕۆ.

تەفرەدراو: تەفرەخوواردوو، خەڵەتاو، فریودراو.

تەفروتووونا: تەفر، نەبوو، تەرتەوەرتە، ئاوارە، دەربەدەر، لەناو چوو، بەرباد، تەرە، توونا. ـــ بوون: لەناوچوون، دووابڕان. قڕبوون، قڕان تێکەوتن.

تەفروتووناکردن: تەرتەوەرتەکردن، دووابڕینەوە، قڕان تێخستن، بەربادکردن، داغانکردن، تووناکردن، دەربەدەرکردن.

تەفشۆ (زا.): تەشووێ.

تەفشوو (باک.): تەشووێ.

تەف (باک.): هەموو، گشت، تێکڕا، لە هەڤ، تەڤدە، پێکەوە. لەگەڵ. ـ مەهەڤ: ئاڵۆز و ناڕێک. کۆما.

تەڤا(باک.): تەبا. هەمووان، گشتیان.

تەڤایی (باک.): تەبایی.

تەڤە (باک.): تەپ و مژ.

تەڤەر (باک.): تەوور، تەوەر، تەوەرزین.

تەڤەنی (هەورا.): بەرد.

تەڤتەڤیک (زا.): کەمانچە.

تەڤجڤان (باک.): بەندیواری، پەیوەندی، نزیکی.

تەڤدا (باک.): زیانی خرۆ، زیاندەر، زیانگەیێن.

تەڤدان: تێکوەردانی چێشت لەسەر ئاووری.

تەڤدیی (باک.): زیانی خەرزیی، زیاندان، زیانگەیاندن.

تەڤدە (باک.): هەموو، هەمی، تێکڕا، گشت.

تەڤدیر (باک.): تەگبیر.

تەڤر (باک.): قولینگ، تەوور، بیووری دووسەر. ـ دان: قولینگ لێدان.

تەڤرزین (باک.): تەوەرزین.

تەڤز: شۆخیَ،قەشمەری، تەووس، گاڵتە پێکردن . ـ پێکردن: قەشمەری پێکردن.

تەڤزاندن (باک.): قایم کردن، داپۆشین بە گڵ. تەزاندن، کوژتن. ساردکردنی ئاو و چتی تر.

تەڤزک (باک.): قرچ هەڵاتن بۆ چەرم و ئیتر. جوورە هەنجیرێکە.

تەڤزی (باک.): تەزوو، خوورین بۆ ماوەیەکی لە یەک یا لە چەند ئەندامێکی لەش ناگەڕێ دووایە پێیدا دەگەڕێتەوە.

تەڤزین (باک.): قایم بوون، داپۆشران، تەزین، تەزوو پێداهاتن. خۆفڕێدان. خۆکشاندن. تووشی نەخۆشی و دەرهاتن.

تەڤش: (باک.) لاک. ساپ، بەردێکی پانە منداڵان ساپێنی پێ دەکەن.

تەڤشۆ (باک.): تەشووێ.

تەڤگەر (باک.): جێگا، شێوەی ڕۆیشتن.

تەڤل (باک.): تێکەڵ. ـ کرن: تێکەڵکردن.

تەڤلدم (باک.): تێکەڵ و پێکەڵ.

تەڤلیهەڤ (زا.): چەندچتێکن، کە دانرابن بۆ ئەوەی، کە ئامێتە بکرێن.

تەڤن (باک.): تەونن.

تەڤنەپیرک (باک.): تەونی جاڵجاڵووکە.

تەڤن پیرک (باک.): تەونی جاڵجاڵووکەیە. جاڵجاڵووکە.

تەڤنک (باک.): کاری گچکەی تەونی. تەونی جاڵجاڵووکە. ـ ا پیرێ: تەونی جاڵجاڵووکە.

تەڤنی پیرپیرۆشک (باد.): تەونی جاڵجاڵووکە.

تەڤوو (باک.): بەڵکوو.

تەڤینگ (باک.): لووتکەی چیایان، تۆقسەری کێوان.

تەق: (باک.) تەقە، دەنگی چتێکی ڕەق وەچتێکی ڕەقی تر بکەوێ یا دەنگی چەکان. (باک.) تەرق. شەق، پارچە، ـ بوون: شەقبوون. ـ بردن: شەقبردن. (خۆ.) لەکاتی باوەڕنەکردنێدا دەڵێن.

تەڤنی پیرپیرۆشک

تەقا: (خۆ.) دەق، دەقاو دەق، کوت، کوت وەمت، کوتولت. هەڤری. (باک.) پایەدار، خۆپەرست. بارام تاقەیە: بەپایەیە.

تەقالا (ئەردە.): تەقەلا.

تەقالک (زا): وولاڵە.

تەقان (باک.): چراف، زنەک، تەقین، ترەقان.

تەقاندن: (باک.) پەقاندن. ترەقاندن، ئاووردانی چەک. ئاگردان. ـ ی چەک: تەقەکردن، ئاووردان. ـ ی مل و قۆڵنج و قامک: قۆڵنج شکاندن. ڕاونان، ڕەتاندن، تەقەتێخستن.

تەقاندنەوە: لە بێژنگ و قەلبیردانی دانەوێڵە بۆ گرتنی وووردەکەی.

تەقانن: تەقاندن، ئاووردان. تەقاندنەوەی دانەوێڵە. چەسپاندنی چتێک بە چتێکەوە، پێوەنووساندن. (ئەردە.) لێدان. هەڵێنانی هێلکە لەلایەن مریشکە کورکەوە. (ئەردە.) تەقاندن، ئاگردان (چەک). قرتەڵێ هێنانی گرێی قامکان، لێدان. (ئەردە.) دابێژتن، لە بێژنگدان، بێژانن. پشکنین، گەڕان.

تەقاننەوە: تەقاندنەوە.

تەقاو: تەقیار، پەقاو، پەقیاو، تەقیو.

تەقاویت: کەسێکە ماوەی فەرمانبەرێتی میری تەواو بووبێ.

تەقە: (باک.) ڕەقە، شەماتە، پاب، پاپ، پێژن، تەرەقە. شریقە، شرقە، شەرقین. دەنگێکە لە وێک کەوتنی دوو چتی ڕەق ڕوودەدا یا هی چەکان. ـ کردن: تەقاندن، پەقاندن، تفەنگ ئاوێژتن. ـ تێکەوتن: ڕەوین، شکان، هەڵاتن. ـ لێ هەستان. ـ تێکەوتن.

تەقەتقووک (زا.): چەقەنەی ئاشی.

تەقەتەق: ڕنگەڕنگ، دیوولێ، (باک.) ڕقرتۆک. پەقپەق، چەرقین. تەق و هۆڕی یەک لە دووای یەکتری. ـ ی چەکان: قرمەقرم. ـ کردن: چەرقین.

تەقەتێکەوتن: هەڵاتنی دانیشتووان و چۆڵ بوونی شووێنێک: دەڵێن بازاڕ تەقەی تێکەوت: واتە هەموو کەس هەڵاتن و چۆڵ بوو. ئەمان و برانی شیر لە مەمک یان لە گووانی ئاژاڵ و ماڵاتان: مانگاکە تەقەی تێکەوت : واتە شیری نەما.

تەقەداکەوتن: پەیدابوونی تەقە لە چەند لایەکەوە. قسەی ڕەقە، کە لە نێوانی چەند کەسێکیدا ڕوودەدات.

تەقەزە (با.): بۆ جەخت (تەئکید بەکاردەبرێ). دەبێ: دەبێ بێی، دەبێ بەجێ بێ.

تەقەس (باد.): بەڕاستی، وەکات.

تەقەفیرە (ئەردە.): فیراندن،زگچوون.

تەقەکەر: تفەنگ ئاوێژ. چەک ئاووردەر.

تەقەکردن: چەک ئاووردان. قەڵشین، ترەکین.

تەقەڵ: جارە دروونێک، دەنکە درووماننێک، دانەی درووەمان. ـ لێدان: تاکتاکەدروون.

تەقەلا: تەلاش، خەبات، کۆشش، پەلەقاژە، هەڵپە، هەوڵ، کۆشەوە، پەلەکوتێ، پەل وەشانن.

تەقەلاخ (ڕژ.): پارچە چەرمێکی کوندە یا مەشکەی پێ پینە دەکرێ. پارچە کوولەکەیەکە، کە چاوشان دەیخەنەسەر زوڕنا.

تەقەلادان: هەوڵدان، خەباتکردن، تێکۆشین، خەبتین، کۆشین، خەفتیان، خەفتان، خەفتین.

تەقەلادەر: هەوڵدەر، تێکۆشەر، خەفتیار.

تەقەڵبەربوون: درووومان هەڵوەشان.

تەقەڵبەست (ئەردە.): کۆکی درووومان. سەردروو.

تەقەڵتێهەڵدان: درووومانی بە دەرزی و تەقەڵ لێدان.

تەقەمەنی: ئەو چتمەک و کەرەستە و مرازانەن، کە دەتەقێنرێن وەکوو فیشەک، بۆمباو ئیتر.

تەقەمەنی

تەقەمەنی سەخت: ئامرازێکە سەخت بتەقێ پارچەکانی زۆر بلاوبێتەوە.

تەقەوڕەقە: تەق و تۆق، تەقوڕەق، هەست و خوست.

تەقەی دیان (ئەردە.): قرچەقرچی ددان.

تەقبردن: شەقبردن.

تەقتاق: (هەورا.) تەقتەقۆ. فیچقەی ئاوێیە لە قامیشی دروستدەکرێ وەکوو قۆچەقانیش بەردی پێداوێن. (باک.) دارێکی کونکراوە منداڵان بەردی پێ دەهاوێژن.

تەقتەق (باک.): تەقەتەق، دەستڕێژی چەکان. شەوی دەیەمینی مانگی بەهمەن.

تەقتەقان (جا.، شار.): پلیکانی بەردی گەورەو پانە لەجێگایانی خۆرسکدا.

تەقتەقۆ: بڕوانە: تەقتاق.

تەقتەقۆک (باک.): تۆقتۆقەی منداڵانە. چەقچەقۆک، گیایەکە درووی وەهی گوێنی دەچێ، چەند گوڵێکی سوور و سپی فوودراو دەردەکات منداڵان لە نێوچاوانی خۆیانی دەدەن تابتەقێ. (دەر.) تیوڵتەقێنە.

تەقتەقووک: بڕوانە: تەقتەقۆک.

تەقتەقیلە (هەورا.): قەپقاپ، قرپەقرپ، کەوشەدارینە.

تەقتەقیلەساز: قاپقاپساز. ـــ ی: قاپقاپسازی.

تەقتووق: تەقاتۆق، تەقوتۆق، تەقوڕەقە، دەنگی وێک کەوتنی چەند چتێکی ڕەقە و قرمە قرمی چەکانە.

تەقرەق (باک.): تەقوڕەقە.

تەقرەقووچ (هەو.): تەقڵە.

تەقرەقووچباز: تەقڵەباز.

تەقرەقووچبازی: تەقڵەبازی.

تەقکردن: لێدان لە زاراوەی منداڵی ساوایە، کە پێی بڵێی لێی دە: دەڵێی تەقی کە. شەقکردن، شەق بردن، لەبەر زۆر گریان و ماندووبوونی منداڵی ساوا.

تەقل (باد.): تەکان، بال، وەشە، پاڵەپەستۆ. فەرهاد بارامی دا بەر تەقلا: پاڵنان، تەکاندان.

تەقلە: کلاو، تەقیلە، تەقیە. یەکەمین بەری هەنجیرییە، کە بەناکامی هەڵیدەوەرێنێ.

تەقڵە: سەرمەقولات. بە ـــ ڕۆیشت: یەکرێکێف و ڕاستەخۆ ڕۆیشت و غاری دا. گەمەیەکی کوڕانە. خۆ هەڵگێڕانەوە بسەریدا. کەڵبە هەنجیری نەگەیشتوو. (ئەردە.) جریت، جلیت.

تەقڵەباز: تەقرەقووچباز، بە مرۆ، باڵندە، یا فرۆکەیێکی دەڵێن، کە ـــ بێ. ساختەچی، فێڵباز. کۆتری ـــ : کۆترێکە لە حەوادا تەقڵە باش لێبدات، بۆ کەسێکی واش بەکاردەبرێ. ـــ ی: تەقرەقووچبازی. گەمەیەکە.

تەقڵەکردن: تەقڵەلێدان.

تەقڵەلێدان: تەقڵەکردن، لەسەر زەوی یا لە هەوادا سەرمەقولات لێدانی مرۆ و باڵندە و فرۆکان. بەسەردەستاندا، تەقرەقۆچ.

تەقن (باک.): قووڕی زۆر، قوڕ. (باک.) هەند، بڕ، نەخت، تەقنەک چووم: هێندێک چووم.

تەقناندن (باک.): لە خیزیدا ڕۆچوواندن.

تەقنین (باک.): لە خیزیدا ڕۆچوون.

تەقوو: بەڵکوو، نەکوو، نەبادا، مەبادا، نەوەکوو. ووتەیەکە ترس نیشاندەدا وەکوو دەڵێن: بۆچی بەو شەوە بڕۆم ـــ ڕووتیان کردن، ـــ ڕووتم کەن.

تەقوپۆق (ئەردە.): تەق و تۆق (چەکان).

تەق و تەف: چەق و تەف.

تەق و تەفێکە: چەق و تەف.

تەق و تل (ئەردە.): بەهەر تیرێکی لە نێچیرێکی دان.

تەق و تۆق: تاق و تۆق. تەقە و ڕەقە، هەست و خوست. چەند دەنگێکی بەرز و نزمن لەچەند لایەکەوە.

تەق و دەو (ئەردە.): تەق و ڕەو.

تەق و ڕەو: هەڵات هەڵات لە ترسان. تێکچوونی ئاسایش.

تەق و هۆڕ: تەقەتەق و هەراوهۆریا.

تەقی: چەکەکەتەقی. ـــ ئاووردرا. یەکێکی نەدیو هەڵات و ڕەوی.

تەقیاگ: تەقیو، تەقێنراو. دانەوێڵەیەکە تەقێنرابێتەوە و دابێژرابێ.

تەقیاو: تەقاو.

تەقیلە (جا.، هەورا.): کلاو، ئارەقچن، تەقلە.

تەقیلە لەسەر تەقیلە: جوورە گەمەیەکە، کە چەند کەسێک بەخڕی دادەنیشن، وەستاکەیان لەوکاتەدا دەڵێ: تەقیلە لەسەر تەقیلە هەر کەس نەیبێ زەلیلە، پشکۆ لە سەرسەبیلە.

تەقیلین (زا.): هەڵخلیسکان.

تەقین: پەیدابوونی ئاوی زۆر لە کانی و کارێزاندا لەکاتی بەهاراندا. دەنگی ترازانی جومگەی گیاندار. دەنگی قوڵنج شکاندن. تەقان، ترەکین. تۆقیینی چەکان، ئاووردانی دەمانچە، تفەنگ و تۆپ و ئیتر، گرێن، دەرچوونی چەک. ڕەوین، هەڵاتن، تەورین، کەوتنە تەلاسکە، ئاوابوون، تێتەقاندن، (ئەردە.) ڕووخان، ڕۆچوون. تەقبردن، شەق بردن، لە قوڕچەقین. درزبردنی پیاڵە و بۆڕی و چتی تر لە گەرمان یا لە سەرما.

تەق بردن و پارچە بوونی بەروو و هێلکە و هی تر لە نێو ئاوریدا بەچەشنێکی وا، کە دەنگی لێ بێ.

تەقین: تەقەکەر، تفەنگ ئاوێژ.

تەقیو: تۆقیو، چەکی ـــ : چەکی ئاووردراو. هەلاتوو.

تەقینەوە: تەقینی گوللە لەو کاتەدا، کە وەچت بکەوێ. بلاوبوونەوەی دەنگ و باسی زۆر بە خێرایی. چەوسانەوە و هەولدان. هەولدان: هەرچەندە شەو و ڕۆژ دەتەقێمەوە پێبژیوی خۆم پەیدا ناکەم.

تەک: (ئەردە.) نانەشان، قەرتاڵە، تریان. یەک، یەککوو، تەککوو. لە کاتی سەرسوورمان و واق وورمانێدا بەکاردەبرێ. تەنها، تەنیا، تاک. (ئەردە.) بنەهەنگڵ. بنی چتی قوولْ. تەپکە. (ڕۆژ.) پەرە، لێکەوتنەوە. وەپێشکەوتن. (جا.) کن، لا، گەڵ، تەنیشت، گەر. لە ـــ : لە تەنیشت، لەگەڵ، لەگەر. (باک.) دەمانچە، وەروەر.

تەکات (ڕۆژ.): ئەوبەندییەیە، کە لە بەندیخانەدا زنجیری لە پێ نەکرێت.

تەکان: (موک.) داتەکان، داوەشان. تەووژم. شەق: دایە بەر ـــ : وەبەر شەقیدا. هێرش، پەلامار، (باک.) بەراد. چندک. هوژم، جووڵە.

تەکانەوە (کرما.): خۆلێ دوورخستنەوە، وازلێهێنان، بەجێ هێشتن، تەکینەوە.

تەکانخوواردن: جووڵانی چت لە جێی خۆی بە هۆی تەووژمێکەوە، داخورپان، داخورپیان، داچڵەکان، داچڵەکیان.

تەکاندان: هەژاندن، چندکدان، پاڵپێوەنان.

تەکاندانەخۆ: خۆ بزاوتن، چندکانخووەدان، زلق دانەخۆ، خۆکوتان بە تەووژم.

تەکاندن: شەکاندن، شەکانن، تەکان لێدان. ڤەشین، وەشین، (هەورا.) تەکتای، وەشاندن، داوەشاندن، داتەکاندن، ڤەخوماندن، داکوتان، ڕاوەشاندن، هەژاندن. گجگجاندن، هلپفاندن، ڤەوەژارتن، ڤەوەشاندن، تۆز لێکردنەوە. ـــ ی دار: بەر وەراندن، ڕاچاندن. ـــ ی کەل و پەلی پیس و تۆزاوی: داتەکاندن، داوەشاندن. بتەکێنە.

تەکانن: تەکاندن.

تەکاو: داتەکاو.

تەکە: (ئەردە.) پاڵ پێکەوەدانی چەند کەسێکییە بۆ جێ کردنەوەی یەکێکی تر. هاتوچۆ، ئەملاولا، جووڵە. (موک.) خاڵێکە لە پەڕی قوماری پەڕانتوویدایە.

تەکەتەک: بەلەبەل و هات و چۆی چتی شۆڕە. شەکەشەک.

تەکەتەکە: جووڵە جووڵ، شەکەشەک.

تەکەدان: پاڵدان.

تەکەدانەدوواوە: کشانەوە، پاشەوپاش گەڕانەوە.

تەکەربوون (دزە.): تەکەربوونەوە، بەربوونەوە خوواری، کەوتن، (ڕەوا.) کووڕبوونەوە. (دەر.) وەردەوەبوین. ـــ کردنەوە: بەردانەوە، کووڕکردنەوە.

تەکەکردن: پاڵدان.

تەک کەفتگ (ئەردە.): ترگە، هاوڕێ، هامڕا.

تەکەکردن: هاتووچۆ و جووڵانەوەی چتی شۆڕە.

تەک کەفتن (ئەردە.): هاوڕێ بوون، لەگەڵ ڕۆیشتن. پەک کەوتن.

تەکەڵتوو: نەرمەمزین، غەمزین، نارەقگیر. ئەو قایشەی زینییە، کە دەکەوێتە ژێر ڕانانەوە. چەند قەدە لبادێکیشە دەکەوێتە ژێر قەڵتاغی زین.

تەکەنەنە: لبادێکی گچکەی یەک کەسییە.

تەکەی قەلی (موک.): تاکە خاڵێکە لە کارتی قوماری پەڕانتوویدا.

تەکبەر (باک.): نێوماڵ، ناوماڵ.

تەکبەند: پشتێندێکە بە ئاوریشمی چنرابێ. تەگبەند، کەمەر، هەمیان، تەگبەن، پشتێند.

تەکبیش (موک.): بژاری نێو ڕەزانە.

تەکدان: چوونە پێشەوە بە نهێم. فیسارەکەس (تەکی داوە بە پێشەوە). تەکەدان.

تەکدانەدوواوە (ئەردە.): چوونە دوواوە.

تەک کەفتیاگ: پەک کەوتوو.

تەک کەوتە: تەککەوتوو.

تەک کەوتوو: کەسێکە، کە دووای یەکێکی کەوتبێ.

تەکمە: جوورە لبادەیێکی ناوداری پڕ تەڕبیە تا سەر ئەژنۆیان لە سەرکالاوە دەپۆشرێ: نیم تەنە، سەڵتە، تاقمە.

تەکنای (هەورا.): تەکاندنی کەل و پەلی تۆزاوی.

تەکوو (تەککوو): پەککوو. لەکاتی سەرسوورمانێدا بەکاردەبرێت.

تەک و جەم (فە.): جووڵە، تەکان.

تەک و دەو: تەق و دەو.

تەکووز (باک.): تەواو، گشت، ئامادە. پێک: دبێژن: هی نیشێمە ـــ نەبوویە: هێشتا نیشی مە پێک نەهاتووە. تەکووزبوون: پێکهاتن، ئامادەبوون.

تەکیە: جێگەی دەروێشان. سەکۆی بەردەرگا، ئاستانە. داردەست.

تەکیەدان (ئەردە.): پاڵدانەوە، بەلاداکەوتن.

تەکیەگا: تەکیەی دەروێشان، ئاستانە. پشتیوان، پاڵوویەن، پشت.

تەکیەی دەرگا: ئاستانە، بەردەرگا.

تەکێنەر: هەڵتەکێنەر، داوەشێنەر، داتەکێنەر.

تەکیمە: لبادێکی ڕاییخی گچکەیە.

تەکێنمە: لباد و ڕاییخێکی گچکەیە.

تەکینەوە: (کە.) دووری کردن، دەست هەڵگرتنی یەکێک لە یەکێک یا لە کارێک و لێ دوورکەوتنەوەی کەمکەمە. بتەکەوە: دوورکەوەوە.

تەگە: هەروەکوو فاڵ بۆ مایین، کەڵ بۆ مانگا بەکاردەبرێت تەگەش بۆ ئاژالان بەکاردەبرێت. (کە.) بەتەگە: وەتەگە. بە ـــ بوون: هێچ بوون. وە ـــ هاتن: هاتنە بەران، هێچ کەتن. پتر بۆ بزن بەکاردەبرێ. نێری. ـــ خوواردن: . (هەو، کە، ئەردە.) نێری، تگە، سابرین، (ئەردە.) حەچە.

تەگەر (کۆ.): بەدروومان پێوەدانی سەری ئێمەنی و بنەکەی دەڵێن. تەگەرە.

تەگەرە (موک.): تەگەر، گرێ، بەهانە، پەلپ، قۆرت، ڕووشە، کێشە، کلۆڵی، پەتەر، گێچەڵ، تێکدانی کاروبارێک و دوواخستنی. تەفرە،

دەستی دەستی. پێچک، تایەی عەرەبانە و ئوتۆمبیل. دار یا ئاسنێکە دەخرێتە نێوەڕاستی بەرداشی خوارەوە. تەوەرە، کەوەرە. (ئەردە.) دارێکە لە نێوانی بەردی ئاشی دەکوتن.

تەگەرە تێخستن: تێکدانی کار و دواخستنی.

تەگەرە تێکەوتن: تێکچوونی کار و دواکەوتنی.

تەگەرەدان: تەگەرەلێدان.

تەگەرەلێدان: تەگەرەتێخستن.

تەگەرک (هەورا.): تەرزە.

تەگبەن (ڕۆژ.): تەگبەند.

تەگبەند: هەمیانێکە بە ئاوریشم دەچنرێ، تەگبەن، پشتێنێکە لە ئاوریشمی دروست دەکرێ پێی دەڵێن هەمیان.

تەگبیر: ئەوت، تەکبیر، تانگ، تەقدیر، ڕاوێژ، لەتەک یەکتریدا بیرکردنەوە، تەوم. ــ کردن: ئەوتکردن.

تەگر: (ڕۆژ.) تەرزە.

تەگرک (لو.): تەرزە.

تەل: (باک.) لا، ڕەخ، ئال، تەنیشت. (هەورا.) تێل، تێلی ئاسن، کە باریک و درێژە بۆ دوورەژەنەوە و کارەبا و ئیتر بەکاردەبرێ، سیم. (باد.). تەلگراف، (باد) تۆل، زگ. کە باسی زگپڕی ئافرەتان بکرێت لە باتی زگ تەل و لە موکریانیدا (تۆل)ی بەکار دەبەن.

تەڵ: (بابا.، ڕۆژ.) تاڵ، هەودا، داو. (بابا.، ڕۆژ.) دان، دەنکە دەغڵێک. (ئەردە.) چڵ: ــ یەک دار، چڵێک دار، چڵی گیا، لکی دار. (ئەردە.) بژاردە، دانسقە، هەڵبژاردە. (ئەردە.) تاک، بێتا، بێ هاوتا. (ئەردە.) شاهەڵبەست، هۆنراوە (بەهێن چامە).

تەڵا: زێڕی سپی. (فە.) زێڕ، زەڕ. ــ کار: زێڕینگەر. ــ ی: زێڕینگەری. ــ کفت: زێڕکێش.

تەڵان (ڕۆژ.) باقەی دەخڵ و دانی درواوە. ئەو دەخڵەیە بە پووشەکەیەوە لەکاتی دروێنەدا دەکرێتە باقە.

تەلار: (هەورا.) تالار، کۆشک. (ئەردە.) هەیوانی سەرداپۆشراوی پێشی وە تاغان. باڵەخانە.

تەلاسابوون: دەرچوونی مرۆ لە ئەندازەی خۆی: فیسارە کەس تەلاسابووە.

تەلاسکە (ڕۆژ.) سڵبوون، سڵەمینەوە، تەقین، ڕەوین. لە دوورەوەکەوتە ــ : وەکوو ئاسکێکی لە ترسی نێچیرەوان ڕادەکات.

تەڵاش: هەوڵ، تەقەلا، کۆشەوە. (باک.) تەڵاش. کۆڵ، بەستەدار. (خۆ.) تەڕیش. (باک.) پێڕ. (شا.، هەورا.) تۆڵاش، گاز. (ئەردە.) تۆلاشە. (هەورا.) تەڕاش، تیغە. تەڵەزمی تەنک لە دار و چتی تر.

تەڵاشەبەرد (موک.): جوورە بەردێکە تەڵاشتەڵاش و تەنک لێک جوویێ دەبێتەوە. تەمتەم، هارەینە، تەمۆخ.

تەڵاشتن (باک.): تاشین، تراشین.

تەڵاشکردن: تەقەلادان، هەوڵدان، تەلاشکردن.

تەلاق (دەر.): پاڵ. ــ دانەوە: پاڵدانەوە لەسەر تەنیشت یا ئانیشک و ئیتر.

تەڵاق: دەست لێکبەردانی ژن و مێرد، کۆتایی پێهێنانی پەیوەندی هاوسەرێتی بەشێوەیەکی یاسایی و شەرعی.

تەڵاقڕەش (باک.): دووزمان، ئاوری ژێرکایە، ئاگری بنکایە.

تەڵاقڕەشی: دووزمانی.

تەڵاکار: زێڕینگەر. ئاوەزێڕکار. ــ ی: زێڕینگەری. ئاوەزێڕکاری.

تەڵاکفت: ئاوەزێڕ، تەڵاکاری.

تەلان: (موک.) بەندەن، بەرقەدی شاخان، گرد، تەپۆڵکە، تەپە، تەڵان، پلەی شاخ و کێو و هەردانە. هەورازێکە لەبەر بەرد و ناڕێکی پێداڕۆیشتنی سەخت و دژوار بێ. (زمن.، کەل.) ئازا، چوست، توندوتۆڵ. تەرلان. ئەو پارچە بەردانەیە، کە لە چیایانەوە کەوتوونەتە داوێنی.

تەڵان: تەبارە.

تەڵانە (کرمان.): بنچینەی ماڵ، ئەو ناوماڵ و کەل و پەلەیە، کە دووای گوێزانەوەی بووکێ بەچەند ڕۆژێکی ماڵی باوکی بووکێ بۆ ماڵی زاوای دەنێرن یا دەبەن.

تەڵانتەڵان: تەلانتەلان: پلەپلەی شاخ و کێو و هەردان.

تەڵانترە: گیایەکی بەهاری قەفقەفە بەشوێنی تەلانەوە سەوز دەبێ.

تەڵایی (هەورا.): زێڕین، زێڕن.

تەڵایی دەستەفشار: لەوانەیە مەبەس لەو پارچە تەڵایەی خوسرەوی پەرویز بێ، کە لە کەل و پەلە سەیر و نرخدارەکانیەتی گۆیا پارچە زێڕێک بووە بە ئەندازەی دووسەد مسقاڵ بەناوی مشت ئەفشار واتا وەکوو مێوی نەرم بوو بەدەستی بە هەمووباریکیدا دەگۆڕا لە پەرتووکی ئێران لە سەردەمی ساسانیاندا یادگاری کریستن سن وەرگێڕاوی ڕەشید یاسمی لاپەڕە ٤٨٧.

تەڵە: (باک.) تالەە، خەفک، دەهفک. پێداڤ. پێگرۆک، لابک. (باد.) تەلی، سووت، سووتە. قووچ، تاڵە، داو، هەف. ئامرازێکە بۆ گرتنی مشک و ڕێوی و ئیتر دەنرێتەوە. بە ــ وەکردن: پێوەکردن، تووشکردن، تووشی داو و گێچەڵێکی کردن.

تەڵەب (فە.): قووڕو لیمی ناو ئاو، فاڵ (بۆ وولاخی بەرزەیە). بە ــ ە: بە فاڵە.

تەڵەباو (فە.): خڵتەی لافاو و قوڕاوێکی، کە نیشتبێ.

تەڵەبەرد (بابا.): ئاست، بەردی پان و درێژ.

تەڵەپاکوتێ (ڕۆژ.): پێ کوتان و پێ دانان بەبێ ئەوەی، کە باکی قوڕ و چاڵی بێ.

تەڵەتەقێن: مەبەس لە مەردومی فێڵبازە.

تەڵەڕێوی: (هەورا.) تەڵەڕێوی جوورە تەڵەیێکە لە ئاسن دروستدەکرێ بۆ گرتنی ڕێوی و گورگ و داعبایان.

تەڵەزگە: هەڵخلیسکانێکە، کە لەلای پانییەوە هەڵبخلیسکێ. جێگای ئاستەم و سەخت. بقە، ترکزە، گێژەن، بەند، ڕووشە، تەگزە، ئێرەتی، تیرەکەڵەک.

تەڵەزم (بابا): تیسماڵ، پارچەیێکی تەنکە، کە لە دار یا بەرد بێتەوە. تەڵاش.

تەڵەس (جزیری): سەرخۆش، بەردەست.

تەڵەسەنگ (ئەردە.): (ئەردە.) تەختەکوچک، تەختە بەرد.

تەڵەسم: ئەفسوون، چاچۆل، جادوو، (باک.) باریەژن. مستی، هێندێک دەڵێن مارێکی ڕەشە لەسەر گەنجینەی نوستووە، هێندێکیش دەڵێن

نووسینێکە کەس نازانێ بیخوێنێتەوە. کلیلی رازانی نهێنی. نشتوو و هەر چتێکی بۆ چاووزار و پارێزگاری لە کێشەو رووشان هەڵباوەسرێ یا لە باسک کرێ. جوورە خشڵێکی ئافرەتانە.

تەلەسم بەند: ئەفسوون بەند، جادوو بەند. ـــ ی: ئەفسوون بەندی، جادووبەندی.

تەلەسم ساز: باریەژنگەر، جادووگەر، ئەفسوونگەر، چاچۆلگەر. ـــ ی: جادووگەری، چاچۆلگەری، ئەفسوونگەری، باریەژنگەری.

تەلەفۆن

تەلەسیسکە (کۆ.): کەوانێکە لە داری چاڵووکێ لەسەر دار و گووێ بان دادەنرێتەوە. بەفر، رەشانک.

تەلەفۆن: دووردەنگ، دوورەژنەو.

تەڵەکە: گێچەڵ، فروفێڵ، تەشخەڵە، چاچووڵە، گەڕ، دەبە.

تەڵەکەباز: تەشقەڵەباز، بەگێچەڵ، بەتەشخەڵە. (باک.) هەڤان.

تەڵەکەبازی: تەشقەڵەبازی، بەگێچەڵی، گێچەڵ، فروفێڵ، (باک.) هەڤانی.

تەڵەکی (فە.): رزاو، (فە.) زەردەکی.

تەڵەمسی: ماشەی ماسیان، بقە.

تەڵەمشکێنە: چۆڵەمشکێنە، چەڵەمشکێنە.

تەڵەمشک: تەڵەی مشکی.

تەڵەمڵە (هەورا.): تەڵەی مشکی.

تەڵەو (ئەردە.): سۆراخ، لا، کن، چوومە ـــ ی: چوومە سۆراخی یا کنی.

تەڵەو رێوی (هەورا.): گورنەتەڵە، جوورە گەمەیەکە بە دووکەسان دەکرێ یەکێکیان بە تەڵەوە دەبێ و هەردووک دەست وپێی دەبەستن ئەوی دیکەشیان دەبێتە رێوی لاقێکی دەکەن بە ناوەندی هەردووک دەستی تەڵەکەوە، لاقەکەی تریشی دەخەنە ناوەندی هەر دووک قاچ و سەریشی دەخەنە ژێر زگی و پاڵێکی بە تەڵەیەوە دەنێن.

تەلبەن: تەلبەند.

تەلبەند: سنوور بە تێلی درواوی دامەزراو. پەرژینێکە بە تێلی درکاوی دروستکرابێ.

تەلبەندی: سنوور بەتێلی درواوی دامەزراندن.

تەڵبژێن (ئەردە.): هەڵبژاردن. هەڵبژارده، دانسته.

تەلبیش (هەو.): بژاری بێستانانە بەو چەشنە گژوگیای لاوە گشت پاک دەکەنەوە و بنی برکەکانیش شی دەکەنەوە و خۆڵی تازە و کە پێویست بێ زبڵیشی تێدەکەن.

تەلپا: سپارده، نەسپارده، گرک.

تەلخ: خەیار و تەرۆزێکە، کە تازە بەدەم گوڵەوە سەرهەڵدەدەن، کە تۆزێ گەورەبوو پێی دەڵێن قیسکە.

تەلخ (باک.): تەڵخ.

تەڵخ: رەنگێکە شلوێ و لیڵ بێ وەکوو شووشەیێکی چڵکن و پیس و تاریک. ژیانی ـــ: زیندەگانی پڕ ئازار و چەرمەسەری. مۆن، رووگرژ.

تەڵخەکردن: تاقەتکردن.

تەلدڕکدار: تێلی درکاوی.

تەڵزم (ئەردە.): تەلیزم، تیسماڵک، چڵ، کە لە داری شکاو پەیدادەبێ.

تەلدڕکین (ئەردە.): تێلی درکاوی.

تەلسز: بێسیم.

تەلفیز: گاڵتە، تەلفیس.

تەلفیس: گاڵتە، تەلفیز.

تەلق (باک.): لیمان و کێم و هەوای دووای زانی کار و بەرخانە. پیسایی کار و بەرخی تازە زاوە لە پێش ئەوەدا، کە بیبێتە پشکەڵ.

تەلک (باک.): ئارەقچن.

تەل لێدان: تێل لێدان، نامە بروسکە ناردن.

تەلیت (ئەردە.): کۆچ و بار، کۆچ و ماڵ.

تەڵمیت: کۆتەڵی شیوەن، وولاخی زینکراوە، کە جل و بەرگ و چەکی کابرای مردووی بەسەردا دەدەن بەشین و شەپۆڕ و شیوەنەوە بە ئاواییدا دەگێڕن. وولاخێکە بۆ سوواری ئاغاژن ئامادەکرابێ.

تەلوار (زا.): تەرووال، تەڕەواڵە، تەڕواڵە. هەرزاڵ.

تەلوپا (ئەردە.): دەس و پا، پلوپا، هەووڵ، تەقەلا.

تەڵۆک (کۆ.): خاڵگە، کەلەکە، تەراد. نەرمایی لاتەنیشت، گۆشتە نەرمەکەی سەر پەراسووانە.

تەڵووک: درووێکە وەکوو چاڵووک بەڵام بێ بەرە، (ئەردە.) درکەزی.

تەڵۆک: چەند توولێکی دارینە دەخرێتە ئەم سەروسەری چیغان بۆ قایمی.

تەڵووکە: (ئەردە.) تاڵووکە.

تەڵووکی (هەورا.): چاڵووک.

تەلە (باد.): تەڵە.

تەلی (باد.): تەڵە.

تەلێر (باک.): زگن، وورگن، زگ زل.

تەڵێزم (ئەردە.): تەلەزم، پارچە دارێکی وایە لە داری شکاو پەیدا دەبێ، تیسماڵک.

تەلیس (هەو.) گونیە، گووش. گوشیلە، تێری یەکچاوە.

تەلیسە (ئەردە.): سووکە بارێکە لە وولاخ دەنرێ و لە سەریەوە سوواردەبن یا بارێکی تری لەسەر دادەنێن. بنبار.

تەلیک (باک.): باوەش، ئامێز.

تەم: بووق، تەم و مژ، تەپ و لوول، (هەورا.) تەمە. مژ. هەڵمی ئاوو بوغی تەڕایی زەوی، کە لە زەوی و دۆڵ و نەواڵ و چیایان جووێ نەبووبێتەوە بەڵان، کە بەرز بۆوە دەبێتە هەور. دووکەڵ، تۆز و خۆڵ. خەم، خەفەت، پەژارە. تانەی سەرچاوان، پەڵەیێکی تەنکی سپییە بەسەر چاوان دەکشێ پەکی بینایی دەخات. ـــ ی سەرچاوان، لیلایی، لیلاوی، تاری، بوغی چاو.

تماته

تەما: هیوا و چاوەڕوانی، ئارەزوو.

تەماتا (باک.): تەماتە.

تەماتە: (باک.) فەرەنگی. باینجانی سوور. کەسێکی گورچیلەکەی ناساز بێ دەبێ نەیخوا.

تەمانم: ئاخۆتن بە تووڕەبوون لە کاتی تووڕەییدا.

تەمادار: هیوادار، ئارەزوومەند.

تەماداری: هیواداری.

تەمار (زا.): ڕەگ و پەلی جەستە.

تەمارتن (زا.): شاردنەوەی چت لە ژێر گڵیدا.

تەماشا: شا، شاشا، بڕوانە، بڕۆنێ، چاولێکە. نۆڕین، ڕووانین، تماشاکردن. چاودان، نیا، ڕێزە، تات. لێ نەڕین.

تەماشاخانە: پێشانگە. سینەما.

تەماشاکار: تماشاکەر، ڕامێن، چاودێر، چاڤدێر، بڕامان.

تەماشاکە (بار.) هێڤکەرێ. بڕوانە: بنۆڕە، دێنکە، چاو، تەماشا.

تەماشاکەر: تەماشاکار. ـــ ی: چاودێری، ڕامان، تەماشاکردن.

تەماشاکەردەی (هەورا.): تەماشاکردن.

تەماشاکردن: تەماشاکەردەی، بەرتێکردن، ڕووانین، نوواڕین، چاوپێداخشاندن، مەیزاندن، چاڤلێکرن، لێنوستان، سەیرکردن، بەرێ خووەدان، چاوتێبڕین، ڕامان، چاولێ کردن، چاڤدێری، باناندن، تێڕامان، نیاکردن، نۆڕین، مزەکردن، ڕامینان، نێڕین، نەیڕین، تێژاندن، هێڕاندن. بە سووکی ـــ : زەردەپێهاتن. بەرقەوە ـــ : لێ مۆڕبوون، چیلەکردن، چاولێ هەڵگێڕانەوە.

تەماشەگە: بەرچاو، دیمن.

تەماکار: تمادار، هەویادار، قوڕگ دڕیاگ.

تەماکاری: تماداری، هەویاداری. (ئەردە.) قوڕگ دڕیاگی.

تەماکۆ (فە.، هەورا.، مەر.): تووتن.

تەماڵ (موک.): دیاردێ، ئاشکرابوون. دیاری کردنی نێچیرێک، کە ڕاو دەکرێ و بەدی کردنی، دەرکەوتن، پەیدابوون.

تەمایاری: چاودێری.

تەمرە (ئەردە.): قۆرت و بەلاّ.

تەمەری (باد.، هەکا.): توالێت، کاکۆڵی سەری پیاو و ژنان. تووکی سەری منداڵانە، کە لەنێوانی ڕوومەت و گوێیدایە و ناتاشرێ لە گوندانداو (گولاّلی) یشی پێدەڵێن. (باک.) تەمبەری.

تەمەزی: (باک.) لەچکی ئاوریشم، گەردنبەند. (زا.) دەستەسڕی ئاوریشم.

تەمەسی (زا.): تەمەزی.

تەمەڵ: (هەورا.، ڕۆژ.) تیوەر، بێکارە، تەوەزەل. تەمبەڵ، تەنپەروەر. (فە.) بناغەی دیوار، بنچینەی دیوار. ـــ دانان: بناغەدانان.

تەمەڵە: بناغەی دیوار.

تەمەڵخانە: بێکارخانە.

تەمەڵی (هەورا.، فە.): تەمبەڵی، لەشقورسی، بلەوەزی، سستی، تەوەزەلی، فسۆسی، خاوی، بێ کارەیی، تەپلۆسی.

تەمەڵێت: چتێکی پێچراوەوەیە، کە بە پاشکۆی وولاّخانداببەسترێ. تەمەڵە.

تەمەن: (چوا.، باد.) ڕست، ژیی. (کە.) سیرە. ماوە و ماوەدای ژیان. تەمەنی مرۆیان بەسەر چووار چینان دابەشدەکرێ ١) منداڵ لە ٢ تا ١٤ ساڵان. ٢) جاحێڵ لە ١٥ تا ٢٥ ساڵان. ٣) ئاحێڵ لە ٢٥ تا ٥٠ ساڵان. ٤) پیر لە ٥١ تا کۆچی دوایی.

تەمەندرێژ: ژی درێژ.

تەمەندرێژی: ژی درێژی.

تەمباز: تەپۆڵکەیێکی گچکە، کۆسپە، کەمباز.

تەمبازی: کەمبازی.

تەمباڤ (باد.): گێژەن، گێژاوێکە، کە مەلەوان نەوێرێ خۆی لێدا.

تەمبەری (زا.، باک.): توالێت، کاکۆڵی سەری پیاو و ژنانە، کە کرابێتە توالێت، پرچ.

تەمبەڵ: (خۆ.) زەمتە. تەمەڵ، ترال، قوونفرە، بلەوەز، تەپان، بێ قوونەبان، تەواساو. (باک.) بێ کنگەبان، برانگوە، بەرانگیهە. کەپەر، قەڵب، باپیڤان، بارهنگڤ. سست، بە قوونەقوون، چەل، سستەپەلە، تەوەزەل، خرس، فسۆس، قوونگران، خاو، خاوەخلیچک، بێ کارە، بلّح، خاولیچ، تەپلۆس، تەوەزەل، بێ قوون و هونەر، لەشقورس، بێکار. ـــ ی: تەمەڵی، خاوی، سستی، تەوەزەلی، تەواسانی، تەوەزەلی ترالی، باپیڤانی، خرسی، بێکاری.

تەمبەڵخانە: شوێنێکە تەمبەڵی تێدا بەخێو دەکرێ.

تەمبوورە

تەمبوور (باک.): تەمبوورە، تەموور، تەنبوورە.

تەمبوورە: تەموورە، (ڕۆژ.) تەمویرە. مرازێکی کەیف و ئاهەنگییە.

تەمبووربازک (باک.): تەمبوورژەن، تەمبوورڤان.

تەمبوورژەن: تەمبووربازک، تەمبوورڤان.

تەمبوورڤان (باک.): تەمبوورژەن، تەمبووربازک.

تەمتەراق (ئەردە.): گەورەیی و پایە بەرزی.

تەمتەم: (هەو.، پژ.، خۆ.) تەلاّشەبەرد، جوورە بەردێکی ئاسکە تەلاّش تەلاّش و تیلماسک تیلماسک لێک جوێ دەبێتەوە و هەڵدەوەرێ. (هەورا.) هارەینە. (هەو.) تەمۆغ. بە هەموو جوورە بەردێکی ڕزیو و ناسکیش دەڵێن، کە زوو هەڵبوەرێ. شاخێکە بەردەکەی ڕزی بێ و هەڵبوەرێ. هەر زەوی و خاکێکی ئەو جوورە بەردانەی لێبێ هەر ـــ ی پێدەڵێن و بەکاری کشتوکاڵ نایەت.

تەمتەمە (جا.، شا.): نووکە ئاسنەکەی مەزرەقییە.

تەمراق (لو.): ڕێک و پێک.

تەمغە (ڕۆژ.): (ڕۆژ.) داخمە، دامغە. دروشمێکە بە داغکردن بە ئاژاڵانیەوە دەنێن تا بزر نەبن و بناسرێنەوە.

تەمراندن (باک.): کوژاندنەوە، خامۆشکردن. بتەمرێنە.

تەمربین (زا.): بتەمرێنە، تۆپێن.

تەمرین (باک.): کوژانەوە.

تەمس: تووش. خشان. ـــ کرن: پەلاندن، دەست لێدان.

تەمشک (ئەردە.): توورک، دڕی.

تەمشۆ (ڕەوا.، هەو.) تەشووێ.

تەمشوو: تەشووێ، تێشە.

تەمموو: دارێکی ئەستوورە هەڵدەکۆڵرێ پەڕەی ئاشی تێدەخرێ، تۆپی ئاشی. تەنیشت، لاقەبرغە.

تەمۆ: بڕوانە: تەموو.

تەمۆخ: بڕوانە: تەمتەم.

تەمووخ: تاوێرە بەردێکە لە لم پەیدا بووبێ.

تەموورە: تەمبوورە، مرازێکە لە ئامرازی مۆزیقە و ملی درێژە.

تەموورەژەن: کەسێکە تەموورە باش لێبدات.

تەم و فیز: تەنقەنە.

تەم و مژ: تەپ و مژ، تەپ و لوول.

تەمویرە (ڕۆژ.): تەمبوورە.

تەمێ: تەمبێ، سزادان لەسەر هەڵە.

تەمیان (ئەردە.): خەم داگرتن، داتەمین، پەشێوبوون.

تەمێبوون: عارنان و پەند وەرگرتن، تەمبێ بوون.

تەمێ خوواردن: تەمبێ بوون.

تەمێخۆر: کەسێکە تەمبێ بووبێ.

تەمیز: خاوێن، پاک.

تەمیس: خاوێن، پاک.

تەمیشک (ئەردە.): توورک، تووترک.

تەمێکردن: تەنبێ کردن، عار بەیەکێک نان.

تەمین (ئەردە.): خەم داگرتن. تەمیان.

تەن: (فە.، ژا.، هەورا.، موک.) بەشەن، بەچک، لەش، قالب، بەدەن، جەستە، ئەندام، ئەننام. (ڕەوا.) کۆم، نێو قوونی مرۆڤانە. (باک.) ڕەنگ.

تەنا (باک.): تەنها، تەنێ، تەنیا.

تەناباز: تەنافباز، داڕباز. ـــ ی: تەنافبازی، داڕبازی.

تەناف: ڕستەی جلکان، کە ڕادەنگێورێ، پەت، گوریسێکە، کالای تەڕی لەسەر هەڵدەخرێ بۆ ووشککردنەوە. ـــ ی سێدارە: پەتی سێدارە.

تەنافباز: تەنباز، کەسێکە لەسەر تەناف گەمەی بکات. ـــ ی: تەنبازی. گەمەکردن لەسەر تەناف.

تەنافهۆن: ڕستە هۆنەوە.

تەنافی پووشی خورما: پەتی پووشی خورما.

تەنافی جل هەڵخستن: ڕستەیێکە کالای تەڕو شۆراوی لەسەر هەڵدەخەن.

تەنافی چادر: ڕستەی چادران.

تەنافی شەیتانی (ئەردە): مەچیرشەیتان، مەچیر ڕۆجیار، داوێکە باریک وەکوو هی تەونی جاڵجاڵۆکە لەکاتی گەرمایەدا لە حەوا پەیدادەبی.

تەنافی کەشتی: ڕستەی کەشتی.

تەنانە: تەنانەت، تا، هەتا.

تەنانەت: بەڵان، بەلام، تایەکاری، بەتایبەتی، تەنها، بەتەنها، تەنیانەت.

تەنانی (ڕۆژ.، ژا.): جسمانی.

تەناهی (باک.): تەنهایی، گۆشەگیری.

تەنایی: تەنهایی.

تەنە (ئەردە.): تەن، لەش.

تەنەباز: تەنافباز. ـــ ی: تەنافبازی.

تەنەک: تەنەکە.

تەنەکار: بۆرەکانی.

تەنەکە: لە تەنەکەوەیە تەبەقە ئاسنی تەنک. کانێکیشە تەنک دروستدەکرێ، تەنەکەی نەفت و بەنزین و ڕۆن و ئیتر لەو دروستدەکرێ. (ئەردە.) بەس، بستی تفەنگ.

تەنەکەچی: (باک.): تەنەساز، تەنەکچی. پیلەوەر. (هەورا.) تەنکەچی.

تەنەکەچێتی: تەنەکسازی.

تەنەکساز: تەنەکەچی. ـــ ی: تەنەکەچێتی.

تەنەکی (ئەردە.): تاک، تەنیا، تاق.

تەنەوپەسپەسەکۆڵە (هەورا.): تەونی جاڵجاڵۆکە.

تەنەی دار (ئەردە.): بنەدار.

تەن بەتەن: بەرانبەری دووکەسان لەگەڵ یەکتری بەبێ یارمەتیدەر. ئازاد ـــ دەرەقەتی فەرهادی دێت.

تەنبەکی (زا.): توورتنی نێرگەلەیە.

تەنبەڵە: تەمەڵە.

تەنبەڵی: تەمبەلی، سستی، خاوی، تەوەزەلی، تەواسانی، تڕالی، باپیڤانی، خرسی، بێکاری.

تەنبوو: گەنە. تەمور.

تەنبوور: تەنبوورە.

تەنبوورە: تەنبوور.

تەنبوورڤان: تەنبوورژەن.

تەنبووری: کاکۆڵی پیاوان.

تەن پەروەر: کەسێکە هەمیشە بە خوواردن و پۆشین و حەسانەوەی خۆیەوە خەریک بێ.

تەن پەروەری: پەروەردەکردنی جەستە بە خوواردن و خووأردنەوە و پۆشین و حەسانەوە.

تەنپەری: لەشپەری.

تەنتەڵ (پێن.): دێوەزمە، غوول، دێوەزمۆکە، مۆتە، مێردەزمە.

تەنتەنە: خشڵ و کەل و پەلی جوانی، فیز و هەوا و دەمار. دەبدەبە، شکۆ، ئاهەنگ. پڕ ـــ: پڕشکۆ، پڕ ئاهەنگ.

تەنجەری (باک.): مەنجەڵ، دیزە.

تەنخوا (جا.): ماف، لەجیات. بۆ وێنە: شووانێک کچی خاوەندماڵی خراوکرد دەنگ نەکرا، ماینەهاڵ (شێ) ی کوژت دەنگ نەکرا بەڵان، کە سەگە بەڵەکەکەی کوژت خاوەند ماڵ بەگەڤەوە پێی ووت: خاتەت خەراوکرد دەنگم نەکرد، ماینەهاڵەت کوژت دەنگم نەکرد وەخووا ئەشێ گەماڵە بازگ بسەنم لێت. مایە، سەرمایە. تەنپەروەر.

تەندەردان: مل داکێشان، دڵخۆشبوون.

تەندرووس: تەندروست.

تەندروست: تەندرووس، لەش ساخ، لەش پتەو. ئێڤنۆتە.

تەندروستی: لەش ساغی.

تەندرووسی: تەندروستی.

تەندوور: (ڕۆژ.، هەورا.) تەنوور. (باک.) ئارگوون، ئارتوون، ئێتوون.

تەندوورە (کە.): ـــ ی ناش: قۆتەرە، قۆرتەرە، چالاوێکی قووڵ و فراوانە لەبنەوە تا سەرەوە دیواری دەورەکەی بە قوڕ و بەرد هەڵدەچنن لەجیاتی دۆلاشییە. تەنوورە.

تەندوورەزەنان: بەگێژەن و نەڕەنەڕ و گرمەوە.

تەندوورەزەنە: گێژەنگ، گێژینە، گێژەن. گێژەنگە. گێژاوی گۆمی ڕووبار و چۆمانە.

تەندوورەزەنە: تێرەتی، تەلەزگە، بقە. گەردەلوولە.

تەندوورەسوورکێ (هەو.): گەمە و یاریەکە.

تەندوورەی خراپ (هەو.): کەری بەتەندوورە، گەمەییێکە.

تەندوورپلاو: جوورە پلاوێکە.

تەنراو: چتی تان و پۆدار، کە تەنرابێ. چنراو بۆ کالاّ و مافوورە و بەڕە.

تەنز: (باک.) تەنزی. شارێکی کوردانە لە نێوانی بۆتان و حەزران.

تەنزەری: لەش زێڕ، تەن زێڕ.

تەنزێ (باک.): تەنز.

تەنشت: تەنیشت.

تەنشتدەر (زا.): لاشیپانی دەرگا.

تەنشتی (باک.): لەتەنیشت، لەکن.

تەنشۆ (باک.): تەختەشۆ.

تەنک: یەکباد و اژی نەستوورییە، چتی شاش، بڵاو. ـــ بوون: تەپسین. ـــ کردن: تەپساندن. (ئەردە.) ناسک. (ئەردە.) تەڕ، ئاوەکی. ـــ او: بووار، بڕ، ئاوی تەنک، ئاوی کەم.

تەنکەچی (هەورا.): تەنەکەچی.

تەنکەزێو (موک.): جوورە چەک و خشڵێکی ئافرەتانە، لەوانەیە ناوی جوورە چەکێکی بووبێ.

تەنکەکردن: شاشکردنی شینایی پڕ بەهەڵکێشانی لقی ناوبەناو بۆ ئەوەی شەتڵ یا دارەکان باش گەورەبن.

تەنک و تیواڵ: چتی زۆر تەنک.

تەنکێ بلوانم تەنکێ: بەستەیەکە.

تەنکێش: نێوقەد بەند بۆ مرۆ و وولاّخان. پشتێند، بیبن. تەنگە، تەنگا.

تەنکێ شیرازی: بەستەییێکی موکریانێ بووە.

تەنکین: نانی تەنک.

تەنگ: دەرە، ئەشکەوت. تیوار، تەسک، بێ دەرەتان. واژی فراوان و فرەیە بۆ ژوورو و پێڵاوگەری و ئیتر. ـــ پێ هەڵچنین: تەنگاوکردن. وە ـــ هێنان: تەنگاوکردن. لەسەنگ و بەردنان. دەست ـــ : ئاتاج. ـــ ی: ئاتاجی. ترس، هەراس، پەشێوی. (ئەردە.) تەنگە.

تەنگا (ڕۆژ.): تەنگەی وولاّخان.

تەنگال (باک.): کەنار، لێوار، کەلەکە، تەنیشت. بەرقەد: خەنجەرەک خستەبەـــ ا خووە. بەرانبەر، هەڤبەر، بەردیلک.

تەنگانە: تەنگ و چەڵمە، چەڵەنگ، جەندەرە، سەرگەردانی. (کۆ.) ئاپۆرە. (باک.) تەنگاهی، تەنگایی، تەنگانی، دەراڤ، تەنگەتاوی، قایە، سەختی، تێگیران.

تەنگانەیی: تەنگ و چەڵمەیی.

تەنگاو: تەنگەتاو، دەربەست، بێزار، (باک.) پیسۆر، ناچار. کەسێکە لە تەنگانەدابێ. ـــ بوون: تەنگەتاوبوون، زۆر بۆهاتن. ـــ کردن: هەڵپێچان، تەنگەتاوکردن، تاودان، تەنگ پێ هەڵچنین.

تەنگاوتیلکە: (هەورا.) تەنگەتیلکە، تەنگەوتیلە. (خۆ.) تەنگ و تێلەکە. تەنگەیەکە لەسەر بار و سەربار یا کۆڵەوە ببەسترێ.

تەنگاوی: تەنگایی، تەنگانە.

تەنگاهی (باک.): تەنگانە، تەنگایی.

تەنگایی: تەنگاهی، تەنگانە، تەنگی، تەنگاوی، تەنگ و چەڵمە.

تەنگە: تەنکێش. جێگای تەنگە. بە کەمەرو نێوقەدی وولاّخی دەڵێن بۆ مرۆیانیش بەناوی سووکایەتی بەکاردەبرێت. قایشێکی پانە زین یا کورتانی وولاّخی پێ قایم دەکرێت لەژێر زگی. پەتی تەنگە، تافتەنگ، تافزە. بەشە دەریایە، کە بە تەنگی کەرتبێتە نێو دوو خاکانەوە، دەرووی تەنگی دەریا. بە ـــ وەبوو: چاو پێوەبوو، چاو تێوەبوو. (باڵە.) کێشێکە بەقەدەر هۆقەیەکی. مرازێکە لە کەرستەی جووتی. (ئەردە.) پشتیوان.

تەنگەبەر: گەروو، شوێنی تەنگ و تەسک.

تەنگەبەری: تەنگی و تەسکی.

تەنگەپێهەڵچنین: تەنگپەڵچنین، زۆرهێنان بۆ چتێک.

تەنگەهەڵکێش: قایشێکی باریکە بە زینەوە تەنگەی پێ قایم دەکرێ، تا زینەکە نەکەوێت.

تەنگەتاو: گیاندارێکە لە ڕوویەکەوە زۆری بۆ هاتبێ و گیری خوواردبێ.

تەنگەتاوبوون: گیرخوواردن، تەنگاوبوون.

تەنگەتاوکردن: تەنگاوکردن، گیرکردن، بەگیرهێنان.

تەنگەتاوی: تەنگاوی.

تەنگەتیکە: تەنگەتیلکە.

تەنگەتیکلە (ئەردە.): کەم چیکڵدانە.

تەنگەتیلکە (ڕۆژ.، بابا.): قەڵەوێکی خڕوپڕە، کە نەتوانێ بجووڵێ. تەنگەتیکە، تەنگاوتیلکە. تووڕەو سەرگەرمی.

تەنگەتیلکەدان: تووڕە و سەرگەرمی کردن.

تەنگەخەری: دەربەند. جاندار، شاگرد دارۆغە. پۆلیس.

تەنگەدان: تەنگە بەستنی وولاّخ.

تەنگەکێشان: تەنگەکێشانی وولاّخ، تەنگەبەستن.

تەنگەگرتن: مەبەس لە دڵگیری یەکێکییە لە ووتار یا لە کرداری یەکێکی تر لەڕووی سووکییەوە دەگۆترێ.

تەنگەلاّن (ئەردە.): لەڕووی تەنگی دەریا، تەنگەوەری، درگە، دڕناڵ.

تەنگەنەفەس: پشووسووار، هەناسەتوند. ـــ ی: پشووسوواری، هێنکەبڕ، هانکەهانک، پشووتەنگی، هەناسە توندی، هەناسەبڕکێ.

تەنگە و تیلکە: (هەورا.) تەنگەوتیلە.

تەنگەوکەرە (ئەردە.): دەرمانێکە ژنان بۆ تەنگکردنەوەی ئەندامی شەرمیان بەکاری دەبەن.

تەنگەهەڵکێش: چەرمێکی باریکە تەنگەی پێ قایم دەکرێ.

تەنگ پێ هەڵچنین: زۆر بۆ هێنان و لا لێبڕینەوە.

تەنگدان (ئەردە.): پشتدانەوە، پشتیواندان(بە دیوار و نیستر).

تەنگەبەستن بۆ وولاخ. کوشین، گوشانن.

تەنگدەس: تەنگدەست.

تەنگدەست: دەست تەنگ، هەژار. ــ ی: دەست تەنگی، هەژاری.

تەنگدەسی: دەست تەنگی، هەژاری.

تەنگز: درەختێکە بالا بچووکی دڕکاوییە بەرێکی هەیە وەک چووالە، بەلام تاڵە بە خۆشکراوی دەخورێ.

تەنگ و تیلەکە (خۆ.): تەنگاو تیلکە.

تەنگ و چەڵەمە (جا.، رۆژ.): کۆلێژ، تەنگانە، ناخۆشی رۆژگار، تەنگی، سەختی، سەخڵەتی، تەنگایی، شێواوی، چەڵەمەنگ، ناستەنگ، بگرەوبەردە، کێش، بێ دەرەتانی. تووشی ــ بوون: تووشی کێشە و بگرەوبەردە بوون.

تەنگهاتن: تەنگاوبوون، زۆر بۆهاتن.

تەنگهاووردن (ئەردە.): تەنگاوکردن، هەراسانکردن.

تەنگەهەڵچنین: تەنگاوکردن، زۆر بۆهێنان بۆ چتێک و لا لێبڕینەوەی.

تەنگی: تەنگانە، تەنگ و چەڵەمە، بێدەرەتانی، سەختی.

تەنواوی: مرزی چڵکن وبۆرەڵووک.

تەنوور (رۆژ.، هەورا.، باک.): تەندوور. کەندوێکی لە قوڕ دروستکراوبێ ئاگری تێدا دەکەنەوە لە زەوی یا لە دیوار گیراوە نان و کولێرەی پێدەکرێ.

تەنوورە: جوورە کراسێکی ژنانە. نیو تەنە. (باک.) تەنووری. (ئەردە.) گێژەڵووکە. لوولدانی تەپ وتۆز و گێژەڵووکە. (ئەردە.) ناخلە، ئالقە. چتی خڕوگرد، کۆمەڵە. دۆڵیانی ئاش، کەلەبەرد و قوڕ و قسڵ دروستکرابێ. ئەو شوورێنەیە وەکوو (نێ) لە ئاشدا ئاوی دەچێتە ناو، ئاوەکە لە دەم گونجەکەوە بە تەوورژم دەردەچێت و لە تۆپی ئاشەکەی دەدا و دەیخولێنێتەوە. تەندوورەی ئاشی. هورروژمی باڵندانە لە هەواوە بەرەوخووار.

تەنوورەوان: تەنووروان، کەسێکە نانی بە تەندووری بکات.

تەنووردا خستن: هەڵگیرساندنی ئاگر لە تەندووریدا بۆ نان پێکردنێ. مەبەس لەوەشە، کە چەند کەسێک کۆبنەوەو بە خراپە باسی یەکێک بکەن.

تەنوور شێوێن: کۆڵە ووژ، کۆڵەوەژ، کۆڵووژ، کووڵە برێژ.

تەنوورکوولووچەپزی: کوورە، کوماج.

تەنووری: تەنوورە.

تەنۆشک (گەرد.، باک.): تەونی جاڵجالووکە.

تەن وەمەن: زل، گەورە، زەلام، کەڵەگەت. گۆشتن.

تەنها: سف، ڤاری، (باک.) بخووە. تەنیا، بەتەنێ، تەنێ، تنێ، تەک، تاک، تەنا. هەر. ــ دوو کەسن: هەر دووکەسن. ــ یی: تەناهی، تنەتی، تنەیی، تەنایی، بتەنێ. بە ــ : بەتەنێ، بتەنێ، جوداگانە، تەنانەت، تەنیانەت.

تەنێ: تەنها، تنێ، تەنیا. بە ــ : بەتەنها، بتەنێ، بەتەنهایی.

تەنی (باد.، خۆ.، دەر.، ڕەوا.، باک.): کرکڕ، دوودەی چرا و ڕەشایی بنی مەنجەڵێ، قوورمی خانووە کۆنەکان. تەنیا.

تەنیا: تەنها، تەنێ، تا، بەتەنێ، تەک، تاک. بەس، هەر.

تەنیابال (ئەردە.): تاقانە، تاکانە.

تەنیاگ (ئەردە.): چنراو، هۆنراو.

تەنیان: چنران، تنران، تەنران.

تەنیانەت: تەنانەت، بەتەنهایی.

تەنیایی: تاکی، تەنهایی، تەکیایی.

تەنیر (فە.): تەندوور.

تەنیشت: لا، کن، ڕەخ، ڕۆخ، نەوک، لاتەنیشت، پاڵ، تەک، لای شان لە ڕاست و چەپی چت. لە ــ : لەکن، تەنشتکی.

تەنین: ڕاچاندن، چنینی وەکوو تەون، تێکهەڵکێشانی ڕایەڵ و پۆ.

تەنینەوە: بڵاوبوونەوە، لێگرتنەوە، پەرەسەندن، پژان، پرژان. (هەورا.) وەڵابیەوە.

تەو: (رۆژ.، فە.) تا، نۆبەتێ. (باک.) بەر: بەرماڵەکە دروبەرە. (باک.) گۆڕ، ئارامگە. لە فەرهەنگی کشتوکاڵدا نووسراوە: مەڕێکە بنگوێچکەکانی قاوەیی بێ، مەڕێکە سەرو چاو و شان و ملی سوور و لەشی سپی بێ. (بابا.) مەڕێکە دەم و چاو و لەشی بۆرە تووک بێ. (بار.) بەردێکی قووڵە، کە ئاوی بارانەی تێدا ڕاوەستێ. (هەورا.) کەواو. (هەو.) هەرکەو. (ش.) مەڕێکە یا بەرخێکە، کە گووێ بابێ و پێی دەڵێن جسنە.

تەوا: لەکار کەوتوو، لەناو چوو، خراو. (باک.) چت، شت. (رۆژ.، فە.) تا نۆبەتێ. (ئەردە.) تەما، هەویا.

تەوات (زا.): لەسەرەخۆ.

تەواتی (باک.): پاشماوە، ماوەوە.

تەواخووا (باک.): ئەنوا، دارایی، سامان، چت، چتمەک.

تەوادار: تەمادار، هەویادار. ــ ی: تەماداری، هەویاداری.

تەوار (بابا.، رۆژ.، باک.) بازی مێ، بازی مێچکە، بەبازی نێر دەڵێن جوڕە. جووان و کۆک. گیانداری هەراش: منداڵەکە ــ بووە: منداڵەکە هەراش بووە.

تەوارە (دزە.): دەغڵی ووشک و پێگەیشتوو.

تەوازۆ (هەو.): داوای بووردن. ــ خووازتن: داوای بووردنکردن.

تەواسان (لو.): تاسان. (ژا.) پشووداان، پشی دان، سانەوە، حسانەوە.

تەواساندن (ئەردە.): دڵساردکردنەوە.

تەوسانن: تەواساندن.

تەواسانی (هەورا.): تەمبەڵی، تەوەزەلی.

تەواسو (هەورا.): تەنبەل.

تەواسیان (ئەردە.): دڵساردبوونەوە.

تەواسیانەوە (ئەردە.): تەواسیان.

تەواش (باک.): چەوری. ـــ زاد داپاش. ڕۆنی زەنگ، ڕۆنی تواوە، ڕۆن. (باد.) چەورور، دەڵێن: زاد داپاش.

تەواشا: تەماشا.

تەواشیر: تەباشیر.

تەواڵ (باد.): باڵندە، تواڵ، وەکوو دەڵێن تەیروتەواڵ.

تەوان: توان، توانایی.

تەوانا: هێزدار، بە دەسەڵات، توانا.

تەوانایی: دەسەڵات، هێز.

تەوانج: توانج.

تەوانچە (ئەردە.): دەمانچە.

تەواندن: تەوتەو گوتن. کاتێکی یەکێک گۆرانی بڵێ گوێدێران، دەڵێن تەوتەو (ئافەرین).

تەواندن (باک.): قەدکردن، چەماندنەوە. بتەوینە: قەدکە، بچەمێنەوە.

تەوانگ (باک.): دوورکەوتنەوەی ئەستێرە یا ڕۆژ لە خەتی ئیستیوا.

تەواو: ئامادە، تەیار. خڕخشت، خشت، گشت، خڕ، پاک، تێکڕا، هەموو، تەخت، تەکووز، دەق، بەدەق، تەف، (باک.) گوزیر، گزووز. ڕەبەق. دوایی هاتن. ـــ بوون: دروست بوون، سەرکەوتن. قەدیان، براتەوە، کۆتابوون، چێبوون. لێ بوونەوە، دەست بەربوون، دوایی هاتن، پڕبوون. نا ـــ: نیڤچۆ، نیڤچە. (باک.) پاندرووس. نا ـــ ی: ناگوزیری، دەستکورتی. کۆتایی، پایان، دوایی.

تەواوکردن: کۆتاکردن، پێکهێنان، دوایی هێنان، بڕینەوەی چتێک. ئەنجامدان.

تەواوتەرک (هەورا.): بە داخزان و لەجێ چوونی هەردووک سمی وولاخی دەڵێن.

تەواوی: گردی، گشتی، خڕی، هەمووی، تەکووزی، خشتی، پاکی. گوزیری، گوزووزی، یەکجاری، دروستی.

تەوە (هەورا. کۆن): تۆ، ئەتۆ، توو، تە.

تەوەر: (ئەردە.، هەورا.): تەوەرە.

تەوەرە: (گەر.) تەورە، تەوەر، ئاسنێکە لەسەر نیوەڕاستی بەرداشی دادەنرێ. خولگە. دارێکی کونداره لە کونی بەرداشی سەرەوەی ئاش گیر دەکرێ و بلوسکی تێ هەڵدەکێشری بۆئەوەی بەرداش بگەڕێنێ. (ئەردە.) ئاشوب، هەنگامە، کارەسات، وەی، گێچەڵ، تەمەرە.

تەوەرداس: (ئەردە.) دەسەداس، داربڕ. (باک.) ڕەوت، کاسووخ، کاسۆخ. (دەر.) مەسەر، تۆلاس. جوورە تەورێکی کلکداری دەمپانە و کەوانەدار و تیژە داری پێ دبڕێتەوە. ـــ ی چکۆلە: ساتوورە، سادر.

تەوەرزە (ئەردە.): بە نەبات و قەند و خوێی سپی دەڵێن.

تەوەرزین: تەوورزین، تەبەر. جوورە چەکێکی دەروێشانە.

تەوەرگ (هەورا.): تەرزە.

تەوەرگە (هەورا.): تەرزە.

تەوەرگەژێلە: تەرزەڵووکە.

تەوەزەل (هەورا.): تەمبەڵ، سست، تەوەزەل. (هەورا.) زەمتە، تەواساو. ـــ ی: تەمبەڵی، تەواسانی.

تەوەس: جوورە تووتنێکی ڕەشۆکی خوردە زۆر توند و تیژە ناکێشرێت. (ڕۆژ.) جوورە تووتنێکە پاڵشت دەدرێتە توورى تەوەس، کە لە ئێرانە. (فە.) دۆژە (جەهەننەم). دەڵێن: وەتوون و تەوەس.

تەوەسانەوە: خۆلادان، دووری کردن.

تەوەشق: تەشق، تەشک، تەوورژمی ساردی وگەرمی زەوی.

تەوەق: تەبەق، تەبەک، تەپکە، ئانەشان. تەبەقەی قاقەز و نیستر. دەردەگا. تەبەقی دارینە، کە گەفی تێدا پاک و بە با دەکەن و هەڵدەتەکێنن.

تەوەقە (ئەردە.): تەبەق(برین) ی زاری ماڵاتان.

تەوەل: سەرسەری، خووێڕی.

تەوەن (هەورا.): بەرد، کوچک، سەنگ.

تەوەنە (ئەردە.): کۆمەڵە.

تەوەنەدان (ئەردە.): کۆمەڵەدان، کۆبوونەوە.

تەوەنتاش (هەورا.): بەردتاش.

تەوەنتراش (هەورا.): بەردتاش. ـــ ی: بەردتاشی.

تەوەنو دۆزەخی (هەورا.): بەردی جەهەننەمی.

تەوەن و قسڵی (هەورا.): بەردە قسڵ.

تەوەنی (هەورا.): بەرد.

تەوەنی ئاهەک (هەورا.): بەردەقسڵ.

تەوەنی جەهەننەمی: بەردی جەهەننەمی.

تەوەنی ڕۆنیٚ (هەورا.): بەردەمەڕمەڕ.

تەوەنی سیاوێ (هەورا.): بەردی جەهەننەم دەرمانێکە برینی پێ دەبرژێتەوە.

تەوتەو (باک.): ئافەرین.

تەوتەوە (باک.): لاف لێدەر، بێکارە. سەرسەری.

تەوتین (باک.): ئارام و هێدی بوون، دڵدرانەوە، لەسەرەخۆیی.

تەوخ: ژێرزەمینێکی گەورەیە لە کوێستانان لەکاتی زستانێدا ئاژاڵی تێدەکرێ.

تەوور (جا.): دوو دەو، بیوور. (دەر.) دوو دەم. (گەر.) تەوەر. (باک.) هیچ کاتێکی، هیچ دەمێکی، بەجارێکی. (باک.) بیوور، بڤر، بەڤر.

تەورات: تەورات، کتێبی پەیامبەر موسایە.

تەوراس: تەوەرداس.

تەورە (گەر.): تەوەرەی ئاشی.

تەوورداس

تەووداس: تەوەرداس.

تەوورزین: تەوەرزین.

تەوری (باک.): دارێکە.

تەوریز: شارێکی گەورەی کوردستان بووە، ئێستا هەموو تورک زمانە ناوەکەی کوردییە: تا و لەمرزی نیە یا تێکڕا ڕەز و باخ و باخچەیە. ئاترپاتەگان، ئازەربایەگان، ئازەربادەگان، ئازەرئابادەگان، ئازارئاباد. ـــ ی: بەردێکی کێشانییە لە کوێستانێدا دووکیلۆ و ٥٣٢ گرامە. جوورە ترێیەکە.

تەورین (باک.): هەلاتن، تەقین، ڕەوین، خەوهاتن. بتەورە: هەڵبێ.

تەووز (باک.): گەیشتنی میوە و تەرەکاری پلە و قۆناغی هەرە بەرزی تەواوی.

تەوزە (ڕۆژ.): گەمە، قەشمەری. (ڕۆژ.) تەوسە. فشە، گاڵتە. ـــ پێ کردن: گاڵتە پێکردن.

تەوزیم: پێویستی، گەرەکی، ناچاری. ـــ نیە بچیە بەغدایە.

تەووژم (بابا.، شا.، هەو.، کە.): هێز، تەووشم، تین، هێز، ـــ ی ساردی. ناوەکە بە ـــ هات. تاڵوکە، پەلە، گوڕ، بە ـــ ڕۆیشت: بە پەلە ڕۆیشت. ـــ ی بارانە: گوڕی بارانە. بە ـــ : هێزدار، بەزەبر.

تەووژمی خووێن: هێز و زەبری جوولانی خووێن.

تەووس: کاس، جوورە بێهۆشییێکە دێت بەسەر ئادەمیزاددا بەهۆی ڕووداوێکەوە. تانووت، تانە، پڵلار، پلارە ڕەقە. لە ئاخۆتندا پلار بۆ کەسێک ئاوێژتن بەو مەرجە، کە هەمموو کەسێک تێبینەگات. واژی، پێچەوانە. بە ـــ موە: بە پێچەوانەوە.

تەووسانەوە (جا.): تۆزانەوەی دەم و لووت.

تەووس ئاوێژ: تانەلێدەر، پلارتێگر.

تەووسکە (کۆ.، خۆ.): جوورە هەنجیرێکە هەمموی وورده بە دارەکەشی دەڵێن تەووسکە، هەنجیرە کێویلەشی پێدەڵێن. (باد.) تقسک.

تەووش (باک.) پووچ، بێ نرخ، بێ واتا، بێ سوود. (باد.) جوورە نەخۆشیەکی وەبای مرۆ و مالاتانە. ئازار.

تەووشق: تەشق.

تەووشک (ئەردە.): مەشقی سەرمای زستانێ. سەختی سەرمای زستان.

تەووشم: تەووژم.

تەوشوو: تەشووێ.

تەوشووێ: تەشووێ.

تەوشێ: تەشوێ، تەوشووێ.

تەوشی: تەشووێ.

تەوغی (موک.): لەکاتی جگێنێدا بەکاردەبرێت.

تەوغێن: جوورە یاری کردنێکە بە میچ (جگ).

تەوق: تۆق. تۆقێکە لە ئاسن یا لە دار یا لە دەست یا لەمل دەکرێ. بەلا، گێچەڵ، گاپۆرە. لا تەنیشتە لووسەکەی جگییە. تەوقە، چتێکی دوو فاقە لە زێڕ یا لە زێو یا لە باغە ژنان لە ئەگریجەیانی دەدەن تا تێک نەچێ. (ئەردە.) ملوانە، گەردن بەندی دیل و نێخسیران.

تەوقە

تەوقات (کۆ.): شەپەلاغە (زللەی پشت ملییە).

تەوقە (کە.، خۆ.): گەمەچی، مرۆی قسە خۆش. تەوقی پرچی ژنان، تۆقەی پرچان.

تەوقەتە: تەپڵەسەری چتان. تۆقەسەری هەمموو چتێکی. (ئەردە.) تۆقەسەر، تەپڵەسەر.

تەوقەسەر: تۆقەسەر، شووێنی هەرەبەرزی سەری مرۆیان و دیوار و گرد و چیایان و ئیتر.

تەوقەکردن

تەوقەکردن: دەست لەناو دەست کەسێکی نان و کوشینی لە ڕووی تاسە و خۆشەویستییەوە.

تەوقەن (ئەردە.): تەوقەنە. پەڵە دەغلێک، پارچە زەوییەک یا شیناوەردێک.

تەوقەنە (ئەردە.): تەوقەن.

تەوق سەر (ئەردە.): تۆقەسەر.

تەول (باک.): زەرداو. تەویلە.

تەولاندن (باک.): لە تەویلەکردن. بتەولینە.

تەوڵە: نێوچاوان. تەویلە.

تەولباز (باک.): باز، هەڵبەز. ـــ لخوەدان: بازدان، هەڵبەزین.

تەوم (باک.): تەگبیر.

تەومان (زا.): دەمەرقوپان، پانتۆڵ.

تەوون: (باک.) تەڤن. چنینی ڕایەڵ بە پۆ، کە بەدار تەونەوەبێ. ڕایەڵی بەڕە و مافوورە، کە بەدارەوەبێ بۆ تەنین.

تەوونگەر: (باک.) تەڤنگەر. تەونکەر. جوومەکار، کۆرسکەر، جوومەکشان، کەسێکە تەونی بکات. ـــ ی: تەڤنگەری، جوومەکاری.

تەون و بەست: فێڵ و فڕلداغ، تەشقەڵە.

تەونی جاڵجاڵووکە: (باک.) تەڤنی پیرێ، داڤ. (باک.) تەڤنکا پیرێ، تەباتۆر. تەنۆشک. (باک.) تەڤنەپرک، پیر هەڤۆک. کونکا پیرێ.

تەوی: ئەشێ، دەشێ، گەرەکە.

تەوێڵ (هەورا.، جا.): نێوچاوان، ناوچەوان.

تەویلە: (ڕۆژ.) تاوڵە. (باک.) بنی. شتیر، کۆلیت، کۆڕنیت، گەوڕ. (هەورا.) پشتیر. تەوڵە، کووتان، گەلەخان. (زا.) ئاخێڕ. پاگەم، پانگەم. خۆکە. ژوورێکە وولاخی یەکسمی تێدەکرێ. تەویلەی ڕەشەوولاخان: کۆخ، گاگلدان. ـــ ی کەران: هەرخان.

تەها: تەحا، لەکاتی واق ووڕمانێدا بەکاردەبرێت.

تەهت: (باک.) تات. نێولێهێنان، نیشانکردن، دەستنیشان کردن. تەختەبەرد.

تەهسای (باک.): خلیسکاو، هەڵخلیسکاو.

تەهساندن (باک.): خلیسک پێکردن، خلیسکاندن، هەڵخلیسکاندن.

تەهسین (باک.): خلیسک کردن.

تەهل (باک.): تاڵ، تالی شاری. (باک.) مەرێکە سەری زەردێکی سووک بێ و میل میلی ڕەشی تێدابێ.

تەهلک (باک.): تاڵک، تاڵکە. گنذۆرە و خرچە و گرکەی نەگەیشتوو.

تەهلۆبی (باک.): گیایەکە. تەهلی.

تەهلی (باک.): گیایەکە.

تەهیسەک (باک.): خلیسککەر.

تەی: (هەر.) مەرێکە سەر و مل و لەشی گشت سپی بێ و هیچ پەڵەیێکی تێدانەبێ. (باک.) خێڵێکی کوردە و کۆچەرن لە کۆچەرانی میرانانە. لیێنی، مالی، ڕام. (ئەردە.) ڕامبووی دەرهاتوو.

تەیاخ (ئەردە.): تێلا، لیس، پەیاغ، گارام.

تەیار (هەورا.): ئامادە، کۆک، بۆشناخ. ساز. (باک.) باغ. پارچە زەوی نزیک ماڵان.

تەیارە (ئەردە.): نیشتگەی بازە، شوێنێکی تایبەتییە بازی لەسەر هەڵدەنیشێتەوە.

تەیان: دایەن، تایەن، دایە، کارەکەر، کلفەت، تیان. تیانچە، تیانە، مەنجەڵی گەورە.

تەیەوبووگ (ئەردە.): مەردومی قاڵی دەرهاتوو. لەکار ڕاهاتوو.

تەیەوبوون: قاڵبوون، دەرهاتن، ڕاهاتن، لەکار بەڵەدبوون.

تەیتۆک (باک.): قازەلاخ.

تەیچە (ئەردە.): تەیکە، نانەشان. تریان.

تەیرە (فە.): جەردە، ڕێگر.

تەیرەیی (فە.): جەردەیی، ڕێگری.

تەیرۆک (باک.): تەرزە. بارانێکە بە تەرزەوە بباریێ.

تەیری: دەردێکە تووشی هەر ئاژاڵ و ماڵاتێکی بێ بەلا دادێ و سەرەنگرێ دەبێ. (موک.) گیژی.

تەیرین (باک.): بێ هەست وخوست بوون. سست بوون.

تەیز (باک.): گوشاد، فراوان، درێژکراو.

تەیس (باک.): ترووسکە، بریقە.

تەیسان (باد.باک.): تروسکان.

تەیساندن (باد.، باک.): تروسکاندن، بریقەدارکردن.

تەیسین: ترووسکان، درەخشان، بریقەدان. بتەیسە.

تەیکە (بابا): سەلەیەکە وەکوو سینی وایە نان و چێشتی لەسەر دادەنرێ لە شووڵ دروستدەکرێ. پلاوپاڵێوی تووڵەین یا لە سرووت و پووشی گەنم دروستکراوە.

تەیمان: پەرژین، تانۆک، چەپەر. خەڵفەدارێکی باریکی درێژە ناوەندی قیسپی پێ دەتەنرێ. چەپەرێکە بە تەیمان و قیسپ چنرابێ.

تەین و لەیمان (هەو.): نەخۆشیەکە.

تەیوانە (ئەردە.): خواردەمەنێکە، کە لەماڵی زاواوە دەنێردرێ بۆ ماڵی بووک لە ڕۆژی گوێزانەوەیدا.

تبار: تەبارە.

تبتین (شەم.): ددان بەجەرگی خۆداگرتن، پشوودرێژی، بێن درێژی، خۆگرتن، پشووخوواردنەوە.

تبل (باد.): قامک.

تبلک (باک.): گمەیێکی کوردییە.

تپ: (باک.) تەپە، دەنگی لێدان یا کەوتنی چتێکییە. (باک.) لێدانی دڵە، دەنگی لێدانی دڵە. دەڵێن: تپ تپ ژ دلێ من تێ. تەپە.

تپەتپ: تەپەتەپ.

تپل (باک.، باد.): قامک، ئەنگوست.

تپلابەرانکێ (باک.): تپلابەرانێ.

تپلابەرانێ (باک.): (باک.) تپلابەرانکێ. قامکە گەورە. (باک.) تپلکێ، ڕانکی. (دەر.) کەلە. (نەه.) تلیابەرانێ.

تپلاشادێ: (شکا.، نەه.) قامکی شادەی، تلیا شەهادێ.

تپلانیوەکێ (باک.): (باک.) تپلاناوێ. تپلاتیڤەکێ. قامکی نیوەڕاستێ، قامکی قووتێ، ئەرمەقووتە.

تپلاڕۆخێ (باک.): (شکا.، نەه.) برا تووتەڵە، برای تووتە.

تپلاقچیلک: تووتەڵە، قامکەتووتەڵە، (ئەردە.) تووتە. (شکا.، نەه.) قلیچ.

تپلک (باک.): تەپڵی گچکە.

تپێن (باک.): شلینگ، شێلنگ.

تت (باک.): چغە، بۆ دەرکردنی سەگان بەکاردەبرێ.

تتن (باک.): تووتن.

تجار (باک.): چجار، قەت، تاقەجارێک.

تخ (هەو.): چش، قیرپووسیا. هیچ، پووچ. با نەبێ چش، وازلێ هێنان، چاو لێ پۆشین. (ڕەوا.) لەقە، پەک. ــ تێدان: پەکخستن، لەقەلێدان.

تخل (ئەردە.): مەردومی کەنەفتی لەپێش چاوکەوتوو. بێکارە.

تخم (باک.): توخم. بنەڕەت، بنچینە، ڕەگەز.

تخووب: سنوور، شوورە، ناوان، چیلە، بەنک، درسەگ، جەسپەر، قەمتەرە. (باک.) تخوویب. تالخ. سنووری دوو زەوی یا دوو یا چەندین هەرێم و خاکانە.

تخوون: توخوون، نزیک، فەرە. ــ بوون: نزیک بوون. ــ کەوتن: توخوونکەوتن، نزیک بوونەوە.

تخویب (باک.): سنوور، تخووب.

تخێلێ (موک.): درێژ، کشان. ــ بوون: درێژبوون، ڕاکشان. پاڵکەوتن.

تد (باک.): (باک.) تت.

تر: بایەکی دەنگداری بۆگەنە، کە لەناو زگدا پێچ دەخوا و بە داوێنی پشتەوەدا دەردەپەڕێ. ــ کەندن: کەنن، کەندن، ڕاهێشتن. (باک.) ترکرن.

تر: ئیتر، دی، ئیدی، دیکە، کە، ئیکە، جودا، جیا. بەلآن بەدووای ووشانەوە دەنووسێ: ساڵێکی تر: ساڵێکی دیکە، پێنووسێکی تر: پێنووسێکی دیکە. مرازێکە بۆ بەسەردابوون بە دوای ووشانەوە دەنووسێ: گەورەتر. گچکەتر، خۆشتر، بەرزتر، ئازاتر.

تراد (باک.): تەڕاد. شەرنەخێوی. کەتن ترادی: شەرنەخێوی کردنی سوواران.

ترار: (هەو.، باد.) جام، بادی ناوێ. (باک.) تەبەکی نانی، کە داریێ.

ترارک (باد.): دەوری.

تراز: هاوشان، تەراز. ــ کردن: ڕێک و پێک و تەرازکردن. (ئەردە.) جوورە گیرە و ئەشکەنجەیێکە، کە چتی پێ توندەکرێ. تەرازووی بەنا. (ئەردە.) گیرە. بەشگا.

ترازان: داترازان، بەکەلی هاتن. جووێبوونەوە، لە شوێنی خۆ دەرچوون، لە جێگای خۆوەلا کەوتن. (دەر.) ترازیان.

ترازاندن: دەرپەڕاندنی چتێک لە شوێنی خۆی.

ترازاو: (دەر.) ترازیا. چتێکە لە شوێنی خۆی دەرچوویی.

ترازوو: بەرانبەر، زیوار. دوو چت، کە لە کێشان و هەڵسەنگاندنێدا بەرانبەر و تەخت و ڕێک بن. تەرازوو، هامار، تەخت. مرازێکە چتی پێ دەکێشرێ بە سێ و کیلۆ و ئیتر. بریتییە لە دوولنگە و شاهین، کە هەریەکەی بەسێ بەندان بە شاهێنەوە بەستراوون. شاوولی بەننا و ئیتر. مرازێکە شووشە درێژ و بارێکی تێگیراوە و تنۆکێکیش جیوەی تێدایە بەرزی و نزمی و ڕاستی و چەوتی دیوار و ماکینە و چتی تری پێ دیاری دەکرێت. تەرازوو، چەند ئەستێرەیەکی ڕێکی بەرانبەری یەکترین لە نێوانی کۆ و گەلاوێژێدا. کەلوو (بورج) ێکە لە دووازدە کەلووەکانی ئاسمانێ.

ترازووباز: کەسێکە لەکاتی کێشان بەتەرازوودا فێڵ و ساختەبکات.

ترازووبازی: فێڵ و ساختەکردن لەکاتی کێشانی بەتەرازوودا.

ترازی (هەورا.): تەرازوو.

ترازیان (دەر.): ترازان، چورتیان. بەزین، شکان، هەلاتن، پاشەکشە.

تراش: تاشین، تەراش. ـــ کردن: تراشین، تاشین.

تراشان: دارووشان.

تراشە (ئەردە.): تەلاش، تولاشە.

تراشراو: تاشراو.

تراشتن: تاشین.

تراشکەر (باک.): بەردتاش.

تراشین (باک.) ترێشتە، تراشتن، (فە.) تاشین، دارووشاندن.

ترافنن (ئەردە.): ترانِدن، شاردنەوە.

ترافیاگ (ئەردە.): ترافیدە.

ترافیدە (ئەردە.): گیاندارێکە، کە تار بوویێ. ترافیاگ، تاریاگ. دەرکراو، دەربەدەر، ئاوارە.

تراق و ترووق (لو.): شەق و شۆق، دەنگی لێدانێ.

تراکی (باک.): دارێکە.

ترال (باک.): تەمبەڵ، تەوەزەل. ـــ ی: تەمبەڵی، تەوەزەلی.

تران: ترین، لێ بەربوون.

ترانە (باک.): تەرانە، قەشمەری، گاڵتە، گەپ لە دووان و وتووێژدا.

تراندن: ترێێکەندن، لێ بەردان. فێڵ لێکردن، دەستبڕین، ساختە لێ کردن.

ترپاو: چتی زۆر شل و ڕوون، کە بەشی ئاوی زۆرتر بێ.

ترە (باد.): ترێ.

ترەختە (ئەردە.): تەرختە.

ترەتر: ئاخوتنی قۆڕ و بێ جێ. خۆ هەڵکێشان و فیز و دەمار و منەت بەسەر کەسێکیداکردن. چ ترەترێکی بەسەر دادەکەی؟

ترەشتە (هەورا.): تەشووێ.

ترەقان: تۆقین.

ترەقاندن: تۆقاندن، تەقاندن.

ترەقە (هەورا.، بابا.): چەشنی، تەرەقە.

ترەقە: تریقەی پێکەنین.

ترەق و تروق: تەق و تۆق.

ترەقیان (ئەردە.): پێکەنین. تریقەی پێکەنین.

ترەقێن: کەسێکە چتی بتەقێنێ.

ترەک (ئەردە.): درز و قەڵشی چت. شەق، قەڵشتی دەست و پێ.

ترەک (باد.): پیاو و ژنی داوێن پیس.

ترەکان: درزبردنی چت و قەڵشینی پێستی دەست و پێ و ئیتر. ترەکین. زانی سەگ و گورگ و وورچ و چەقەڵ و بەراز.

ترەکاندن: وەترەکان خستن. درکاندن، قەڵشاندن.

ترەکانن: ترەکاندن، درزپێ بردن، درزتێ بردن. قەڵشاندنی دەست و پێ. گۆپکەکردنی داران. ترەکاندن.

ترەکای تووتەی (هەورا.): ترەکینی سەگ.

ترەکای دەڵێ(هەورا.): ترەکینی دێڵەسەگ. (هەورا.) ترەکای تووتەی.

ترەکەڵەک: کاری بێ بنج و بناوان، نیشسی بێ جێ، کارێکە لەبەر بێ بنج و بناوانی لەرانبێ سەرنەگرێ و بڕووخێ. تەڵەزگە، بڤە.

ترەکەڵەکی: کاری بێ بنج و بناوانی. نیشی بێ جێ.

ترەکیان: ترەکان. ترەکین، درزبردن، قەڵشین. گۆپکەکردنی داران، کە کاتی وەی بێ گەلابکات.

ترەکین: (فە.) هێلکە هەڵهێنان. ترەکان. (موک.) قەڵشینی دەست و پێ و درز بردن. زانی سەگ و گورگ و وورچ و ئیتر. ترەکان.

ترەماش: تەرەماش. بۆ جنێویش بەکاردەبرێ: فیسارەکەسی خوواردووە: واتە هیچی نەخوواردووە.

ترەمەڕۆ: بریتییە لە تفەنگ و دەمانچەیێکی خراو، کە گوللەی کەم بڕوات.

ترنجەمین: گەزۆ.

ترو (هەورا.): توور.

ترەووزە: کورکورە، کەرەواڵە. قەتێ، باڵندەیێکی کونجەی زەردی گۆشتخۆشە، بەقەد کۆترێکی دەبێ.

ترووکە (هەورا.): خەرتەلە. گیایەکی بەهارییە لە چەشنی گەلا و تامدا وەکوو گەلای تووری وایە.

ترەووڕوێ (ئەردە.): چەنەباز، زۆربڵێ، زۆر وەڕ، سازندە، ووڕاج، ووڕلێدەر.

ترەوی (هەورا.): توور، تڤر.

تربەسپی (باک.): بڕوانە: ترپا سپی.

تربەسپی: گوندێکە لە ڕۆژهەلاتی قامیشلوویە چونکوو خاکەکەی سپییە بۆیە ناونراوە تربەسپی.

ترب: (هەورا.) توور. (باک.) گۆڕ. گۆڕپچە.

تربووس (باک.): شە،ئم، نیم. شێ.

تربێ (هەورا.): شەوی ناوەڕاستی زستانییە.

ترپ: زرم، دەنگی کەوتنی چتێکی. (فە.، ڕۆژ.، جا.) توور. (باک.، ڕەوا.) تلپ، تلپاس، ترپاس، تلتەی کوشراو یا مژراو.

ترپاس: ترپ، تلپ، تلپاس، تلتەی کوشراو یا مژراو.

ترپان (باد.): داسێکی درێژەو دەسکیشی درێژە.

ترپەنكێش (باد.): دروێنەكار، پالە.

ترپە: هەست، خوست، زرمە، تپە، هەستی پێ. دەنگی كەوتنی دڵۆپە یا چتێكی قورسی نەرمە لە بەرزییەوە.

ترپەترپ: ترپەی یەک لەدووای یەكتری، زرمەزرم، تەپەتەپ.

ترپژن (خۆ.): دەنگی كەوتنی چتێكییە، شرپژن. دەنگی ترپیە.

ترپۆكە (هەورا. ئەردە.): شێلم.

ترپوهۆر: ترپە و هۆر.

ترت: تورت وەكوو تامی مزر و تێكوڵە هەنار و ئیتر. (ئەردە.) قامک، ئەنگوست. (باک.) ترپ.

ترتـەپان (ئەردە.): تەمبەل، تـەوەزەل، سست، لـەش گـران. ـــ ی: تەمبەڵی، تەوەزەڵی.

ترتەمانی (هەورا.): یزدان. میزدان، میزەڵدان.

ترترە (باک.): مۆتۆرسایكل، ترترۆك. گەورە، زەلام، لەندەهۆر، بەقەلافەت. مرۆی درێژی قەڵەو. (كۆ.) گیایەكی رەنگ زەردی بێ گەلایە وە زریزەی مێوی دەچێ، لە هەر شینایی و مێوێكی بدات ووشكی دەكات، دەكرێتە حسیر زۆرتر لەنێو پەمۆدا شین دەبێ. (بل.) جلە. دەردێكە لە هەندێ سەوزایی دەدات ووشكی دەكا.

ترترک (باک.): ترترۆك. بۆری خواردن.

ترترۆک (خۆ.): ترترە، مۆتۆرسایكل. (باک.) ترترک. سوورێنچک، (باک.) بامەلیشک. (باک.) ئوورەبەڵیشک.

ترتری (باد.): مەردومی تر.

ترتۆپ: ترزل، بەهەوا، فیزدار. بەفیز.

ترتیزک (باک.): كارگە و ئەنباری باروتی.

ترچماق: مرۆی زۆر درێژ.

ترح (باک.): لكە تازەكانی دارانە.

ترحێو: ترهێو.

ترخ (رەوا.): هەرچتێكی هەڵبوەرێ ترخەی پێدەڵێن.

ترخان: (لو.) ترخینە. (باک.) تەرخان. ئازاد. ـــ كرن: تەرخانكردن.

ترخانی (باک.): تەرخانی، ئازادی زمان و ئیتر.

ترخە: ترخ. تێكچوونی دەروون و ترشانی خوواردەمەنی لە چیكلدانەدا بەهۆی زۆر خوواردن و ئیتر.

ترخێنە: (رۆژ.) تەرخێنە. (هەورا.) شەلەمین. چتێكی مزرە لە بروێش و شێلمی ئەنجراو دروستدەكرێ و دەكرێتە سەلک سەلک. چێشتێكیشە لە ترخێنەی ووشک و نیسک و نۆک و چەوەندەر و گۆشت دروست دەكرێ.

ترزل: كەسێكە تری زل بكەنی. ترتۆپ، فیزدار، بەفیز، بەهەوا. گونە. ـــ ی: فیز، هەوا.

ترس: باک، پەروا. (باک.) سام، ساف. هەراس، ئەنیش. بارێكە دڵی مرۆڤان دەخاتە لەرزەو گورپەگورپ بە هۆی دیتن یا بیستنی چتێكی وا ، كە گیان لێی بڕەوێتەوە. بە ـــ : سامدار، سامناک. بێ ـــ : بێ باک، ڕووقایم. ـــ شكاو: شێرگیر، بەدەمەوەدراو. دەترسم: ترسم هەیە، ترسامن هەیە. لە خودا ـــ : خوداناس، پارێزگار لە تاوان.

ترسان: (دەر.) ترسیان. (باک.) بەهتین، ترسین، بزدان. جەلفین. پرینگان، پرینگانەوە. تۆقان، تۆقین، زراوچوون. جەنقین، جنقین، هەژقین. كەم دڵی، بێ زاووری.

ترساندن: تۆقاندن، زراوچوواندن، ئاوی دەمدان، ئاوی چاودان، هەڕەشەلێكردن، هەروگیف لێكردن، پرینگاندنەوە. (باک.) جەفلاندن، بەهتاندن، جەنقاندن. (باک.) بزداندن، بزدهاندن، جنقاندن. هەژقاندن، فەرهاندن، دلهاندن، ترس خستنە دڵی یەكێكیەوە. (ئەردە.) هەڕەژەكردن.

ترسانن: ترساندن.

ترساو: زراوچوو، زەهلەبراو، ترسێنراو.

ترسەترس: پارێزگاری و خۆگرتن لە چتێكی سامدارەوە: ئارام بۆچی بە ـــ دەچێتە ژوورەوە.

ترسەزاڵ (هەورا.): ترسەنۆک.

ترسەنۆک: ترسۆنەک، بێ زاڵە، دڵسست، بێ جەرگ، نەوێرەک، نەوێرۆک، نەوێر، ترسیاو، ترسەزاڵ، رەوەک، زەبوون، ترسیار، (باک.) بەزدۆنەک، بزدۆک، بزدونەک. ترسۆ، ترسۆک. تروسک، ڤرچاڵە، دلكەچک. ڤرچالە.

ترسەنۆكی: ترسۆیی. (باک.) بەردۆنەكی. هولۆڵی.

ترسدەر: ترسێن.

ترس شكاو: كەسێكە ترسی نەمابێ.*

ترسناک: كەسێكە یا چتێكە مەترسی لێ بكرێ.

ترسنۆک: ترسەنۆک ،بێدڵ، كەم زاوور، كەم زات، بێزات.

ترسۆ (باک.): ترسەنۆک.

ترسویی: ترسەنۆكی.

ترسی (شكا.): ووشكی، ئیشكی: نانی ـــ : نانی ووشک واتە نانی بێ پێخۆر.

ترسیار: ترسەنۆک.

ترسیان: ترسان.

ترسێن: ترسێنەر، زەهلەبەر، ترسدەر، بەسام، سامدار، (باد.) بترس. زاتبەر، زاروبەر.

ترسین: ترسان.

ترسێنەر: ترسێن، كەسێک، چتێكە مەردومی بترسێنێ.

ترش: سماق. (ژەن.، باک.) سڤۆک. تورش. بەری دارێكییە بە هێشوو دەیگرێ و وەكوو نیسكی وایە بۆ مزركردنی چێشت و چتی تر دەستدەدات. مەردومی مۆن و گرژ. ـــ بوون: تورش بوون. مۆن و گرژ بوون. ـــ كردن: ترشتێكردن تاتامی ترشی بدات. مۆن و گرژكردن. تامی تورشی وەكو تامی سماقی.

ترشان: تورشان، ترشبوونی ماست و چێشت و چتی تر بەهۆی كۆنبوون و زۆر مانەوەی. بۆ كەسێكیش بەكاردەبرێ، كە زۆر نوستبێ دەڵێن فیسارەكەس هێندە نوستووە ترشاوە واتە پەندەمووسی كردووە. ـــ ی هەویر: هەڵپرووكان، هەویر هەڵاتن.

ترشاندن: تورشاندن. (باک.) خلسكاندن.

ترشاو: تورشاو، ترشەڵۆک. مزرۆکە (چێشت). زۆر نوستوو. ئاوێکە لەکانی زەوی دەردێت ترش و بۆن ناخۆش بۆ نەخۆشی پێست (خارشت) زۆر باشە. گراو، گەراو.

ترشە: مزرە، مەیخۆش. نێوی کچانیشە.

ترشەڵۆک: ترشاو، چتی ترشاو و ناخۆش.

ترشەڵووک: ترشەڵۆک.

ترشنە (هەورا.، ئەردە.): تەشوێ، تیشە.

ترشنەی گڵکاری: پاچ، تەشویێی قورەکاری.

ترشقە: تریشقە.

ترشک (باد.، باک.، بار.): کفتە و شۆرباوی ترش، چێشتی کفتەی گەورە و گچکەیە لاسکی سلق و چەوەندەر و ئاوی ترشی تێدەکرێ، بە هەموو جوورە خواردەمەنییێکی ترش دەڵێن، کە شل بێ.

ترشکە: ترشۆکە.

ترشکێن: بەخۆداشکێنەوە، تەریق کەرەوە. تەریق بووەوە، شەرمەسار. — بوون: تەریق بوونەوە، شەرمەساربوونەوە.

ترشکێن کردن: تەریق کردنەوە، شەرمەزارکردن.

ترشکێنی: شەرمەزاری، شەرمەساری.*

ترشۆ (باک.): ترشۆکە.

ترش و تاڵ: چێشت و خواردەمەنی زۆر ناخۆش. مرۆی گرژ، مۆن.

ترش وتەلاش (بابا.) چێشتێکە بە نیسک و برنج و چەوەندەر دروستدەکرێت، چەوەندەر بە ترش.

ترش و شیرین: جووره شیرنیاتێکە. چتی مەیخۆش، مزر. شەربەتێکیشە لە دۆشاو و ترشی سماقی دروستدەکرێ.

ترشۆک (زا.): ترشۆکە.

ترشۆکە: ترشۆ، تورشکە. (رۆژ.) گولووکە. گیایەکی ترشە و دەخورێ و چەند جووری هەیە: ترشۆکە، ترشۆ، ترشۆک. ترشۆکەگایانە. ترشۆکە پەلک بەدراوە.

ترشی: ترشیات، (باد.) ترشاهی. تامی ترش وەکوو تامی قۆرەی. لەپە برنجێکە — تێکرابێ.

ترشیات: ترشی، جووره ترشییەکە لە سرکە و سەوزەواتی چنراو دەگیرێتەوە.

ترشین: ترشان. (باک.) هەڵخلیسکان. بترشە: هەڵ بخلیسکێ.*

ترشینە (هەورا.): سرکە.

ترغەل (باد.): شلەپەتە.

ترڤاڵ (ئەردە.): تلتە، تلپەی چت، تلفار. تلف، سلف.

ترقە (کە.): دەنگی شکانی دارییە. تریە.

ترقە: هەڵووژە سیقەتورەیی.

ترک: ناوی نەتەوەیەکە لە چینیوە تا سنووری یۆنان و بولغارستان کشاوە، هێندێکیان لەلای رۆژهەلاتی یەکێتی سۆڤیەتی (جاران)* دا دەژین تەنها نەتەوەی کورد لەناو ترکی ئازەربایجان و ترکی تورکیادا دەژی. بۆیە ترکی تووورانی (کەمالی) وایان بریاردابوو، کە بەزۆر کوردی بکەنە تورک هەتاکوو تورکستانێکی مەزنی لێ دەرخەن، بەلام لە سەدەی بیستەمدا ئەو داخوازییە پێک نایەت چوونکوو نەتەوەی کورد ووشیار بۆتەوەو لەژێر کابووسی بێ ئاگایی خەوی گران راپەڕیوە. (باک.) دەنگی شکانییە، قرچەی شکانێ. تەرزەڵووکە، تەرزەی گچکە.

ترکانی: جووره سەمایەکە لەگەڵ جوولاندنی ئەندامان‌دا.

ترکەر: ترکەن، ترن.

ترکەرەشە: ترک، تورک.

ترکەزاندن (رەوا.): درکاندن، ترەکاندن، راز و نهێنی ئاشکراکردن.

ترکەش: تەنیشت.

ترکەن: ترن، ترکەر. گیانداریکە زۆر تران بکەنێ.

ترکەندن: کەندن، کەنن، راهێشتن، (باک.) ترکرن. ترین، تربەردانەوە.

ترکزە (رەوا.): هەر چتێکی وەکوو تەپکە و تەڵە بنرێتەوە، کە چتێکی وێ کەوێ دەرچی — ی پێدەڵێن. ئێرەتی. تەڵەزگە، گێچەڵ، گێژەن.

ترکک (باک.): داری چکۆڵە.

ترکۆ (باک.): لەکاتی بانگ کردن یا ووتووێژدا بە ژنی خۆیان دەڵێن ترکۆ لە جیاتی ئافرەت.

ترک و خووا (خۆ.): بەهەڵکەوت، بەرێکەوت.

ترکی: زمانی تورکی، ئەزمانی ترکی. (باک.) قەڵشاو.

ترکین (باک.): قەڵشین. زریان. شرەقیان.

ترگار: (زرا.، بار.) قابی مس، ئامان، (رەوا.) بادی. (خۆ.) بادیلە.

ترگاڵ: (زرا.، بار.) ترگار، جام، شووشە، بادی ئاوێ.

ترگزۆک (بار.): تەرزە

ترلەیلێ: بریتییە لە مەردومی بێ نموودی هیچ و پووچ.

ترلێدان: ترکەندن. خۆهەڵکێشان.

ترماسک (خۆ.، هەو.، دەر.، کۆ.): زەنگەتە ترێ.

ترمە (باک.): پشتێندی ئاوریشم. کەشیدەی حاجیان، (ئەردە.) شاڵی کشمیری.

ترمسک (هەو.): گلووە ترێ.

ترمسک

ترن: ترکەر، ترکەن. گیانداری بێکارەو هیچ و پووچە.

ترناچک (خۆ.): زەنگەتەترێ. (شەق.) کووارگە.

ترناچکە (خۆ.): زەنگەتە ترێ.

ترنسک (خۆ.، رەوا.): زەنگەتە ترێ.

ترنج: ترنجۆک وەکوو نارنج و پرتەقاڵییە بە خاوی ناخورێ. میوەی دارێکییە، نارنج. (قەلا.) چەقۆیەکە دەسکی لە شاخی بێ. جووره نەخشێکە لە مافوورە و چتی دی دەکرێ.

ترنجان: لەناوەوەچوون، چوونە نێو. تێ — : چوونەناو، قرسان. گیربوون و چەسپ بوونی چتێک لەناو چتێکدا.

ترنجاندن: بردنە ژوور، تێ ترنجاندن. قرساندن، خرساندن. بەزۆر چتێک بردنە ناو چتێکی ترەوە.

ترنجانن: ترنجاندن.

ترنجە (باد.): پەیژە، پێپیلکە.

ترنجەبین: جوورە شەربەتێکی مزرە وەک ئەسکەنجەبین. ترنجەمین.

ترنجەمین: ترنجەبین، خۆشاوێکی خۆش و مزرە وەک ئەسکەنجەبین وایە.

ترنجۆ: تیغی بەبڕشت و بڕندەیە.

ترنجوو: تیغی بڕندە.

ترنجۆک: ترنج، لیمۆ، نارنجۆ، هاڵەپیرێژانە. گیایەکی گەڵا تووکنە وەکوو گەڵای گوڵەباغە بۆنی وەکوو بۆنی نارنجە دەکرێت بە شۆرباو بۆ خارشت (خورشت) ی پێست زۆر سوودمەندە. گیایەکی گوڵ وورد وسپییە، گەڵایەکانی کەمێک پانە و زەرد و بۆنداره و زۆر بۆ زگ ئێشە دەیکوڵێنن و دەیخۆن گوڵەکانی وورد و سپی و بۆنخۆشن.

ترنجیان: ترنجان، گیرکردن، تێ ترنجاندن.

ترنوو (شا.): کری بووزووە کە تەواو ڕایەڵ کرابێ و دووایە کرابێتە گلۆڵە. (سیوە.) تروندوو.

ترنگ: (ڕۆژ.) گیراوەیەکە هێندە شل بێ ئاوەکەی لە ماکەکەی پتربێ. چەشنە دەنگێکە وەکو (چنگ، ڕنگ، شنگ، خنگ). تراو. (ئەردە.) پلەو پایەی بەرز، جاه، جایەگا. (ئەردە.) پلتۆک.

ترنگانن: ترنگاندن.

ترنگاندن: وەترنگەخستن، وەدەنگ هێنانی تیر یا سیمی تار.

ترنگای ترنگ: دەنگی بێ پسانەوەی کەوان یا سیمی تار.

ترنگە: دەنگێکە وەکوو دەنگی تار و عود. پڵ، پلتۆک. ـــ ترنگ: ترنگەی یەک لەدووای یەکتری.

ترنگو هۆڕ: ترنگەترنگی زۆر. (ئەردە.) پلەقاندن.

ترنووسقاو: چەوربیەکی کەمە بەسەر شۆربا و گۆشتاوەوە. گۆشتەکە ئەوەندە لەرە ـــ ی بەسەرەوە نیە.

ترنیسق (ئەردە.): (موک.) زرووقایی، زرنووقایی. کۆترەباریکە.

ترۆ: توورە، بێچیکڵدانە. قەڵس. (باک.) درۆزن، ترکەن. (دەر.، خۆ.) سەرسەری، هیچ و پووچ، خوویڕی، جینگەنە، ئەوباش، لۆتی، بەدناو، پەتیارە، بێشیواز. سوورزمانی، جندە، سەلیتە، ئافرەتی حیز.

تروان (دزە.): چڵدان.

تروندن (هەو.): چڵدانی برینان.

ترۆپکە: (ڕەوا.) تەپۆڵکە، تەپلەسەر. سەر سەرەوەی جێگایەکییە کەمێک بڵند بێ یا زۆر وەکوو تۆقەسەری گرد و چیا و ئیتر.

ترۆتس: ترۆفس.

ترۆتفاق: ئازووقەی ماڵێ. تفاقی شەڕێ.

ترۆتۆپ: (دەر.) بافیش، فیشار.فیشاڵ.

ترۆتۆپکار: بافیشکار، بەفیشار. ـــ ی: بافیشکاری. *

ترۆزڕ: هەوا و فیزی بێجێ.

ترۆزی (باک.، هەو.، هەورا.): ترێزوو.

ترووسک: تروسکە، تریسکە، چرووسکە. گیانداری چالاک. ترسەنۆک. وولاخی ـــ: وولاخێکە بسڵەمێتەوە.

تروسکان: (دزە.) تریسکان. پرووکان، پرووکانەوە، تروسکانەوە. چرسان، چرسین. (باک.) پرووسین. کزرین. درەخشان، درەوشا. تەیسان، تەیسین.

تروسکانەوە: پروزکانەوە، چرسکانەوە. ڕووناکیدانەوەی چراو ئاگر و برووسکە لە دوورەوە.

تروسکاندن: چرساندن، درەوشاندن، کزراندن. ترووکاندنی چاو.

تروسکانن: تروسکاندن.

تروسکایی: ڕووناکییێکی زۆر کەمە، چاوم بە ئاستەم ـــ دەکا.

تروسکە: ترووسکایی. بریقە، پەرداخ، شەبەق، برووسکە، برووکە، بریسکە، تریشقە، چرووسکە، تریسکە، تووزوسکە، (دەر.) چریسکە، گەشی. تەییس. ڕووناکییێکی بێ تینە وەکوو تینی چرایەکی کز یا ئاورێکی زۆر دوور. نێوی ئافرەتانە.

تروسکەتروسکە: بریقەبریق.

ترووسکەدار: وورشەدار، درەوشەر، پەرداخدار. (باک.) برەوش، بەلۆق، هولووس، گەش، شەبەقدار، برووسکەدار، بریسکەدار، چاڤ بەرد.

ترووسکەداری: وورشەداری.

ترووسوکەدان: (باک.) برووساندن.

تروسکەر: ترووسکەدەر.

تروسکیانەوە: ترووسکانەوە.

ترووشکە (ئەردە.): ترشۆکە.

ترووقانن: ڕەتاندن، تاراندن.

ترووقە (ئەردە.): شکان، ڕاکردن.

ترووقیان: ترووقە.

ترووکان: قووچان. چاو ـــ: چاو قووچان، چاولێکنران. پرووکان. تۆ ـــ: تۆقرتان، تووکان.

ترووکان: قرتانی تۆو چتی وا.

ترووکاندن: چاوقووچاندن، چاولێکنان، چاولێکدان، نقاندن. پرکاندن. تۆ ـــ: تۆ قرتاندن، تووکاندن، تووکانن، ناوکی تۆو ئیتر و دان دەرهێنان. دەست بە پەلەپیتکەدانان بەبێ فیشەک. مریشکی کورک بە دندووکی هێلکەکانی دەترووکێنی(دەشکێنی) تا جووجکەی لێ بێتەدەر. (خۆ.) هێلکە هەڵهێنان.

ترووکایی: تروسکای.

ترووکە: ترووکایی.

ترۆکردن: دەرکردنی یەکێک بە سووکی.

ترۆلاق (لو.): ترۆڵ.

ترۆلە (باک.): ماست.

ترۆڵ (لو.): شیاکە.

ترووم (ئەردە.): نەژاد، ڕەسەن.

ترومپا (بابا.، جا.): فیچقە. ئاڵوگۆڕ، هەرەوەز، دەستەوا.

تروندوو (سیوە.): ئاڵوگۆڕکردن. *

ترهان (باک.): پاراوبوون، پاڵێوران. لێوڕێژبوون.

ترهاندن (باک.): پالاوتن، پاراوکردن. لێوڕێژکردن. بترهێنە: بپاڵێوە.

ترهانۆک (باک.): پاڵووێنە.

ترهە (باک.): هەڵقورینجراو، گراو.

ترهێو: لەکاتێکدا بەکاردەبرێ، کە گاڵتە بە کەسێکی بکرێ، کە بە چەشنێکی نارەوا دووابێ یا فەرمانێکی بێ جێی کردبێ.

تری: (باک.): ترێ.

ترێ: (باک.) تری، (هەورا.) هەنگوور، (لو.، فە.) ئەنگوور، بەری درەختی مێوییە و کە بەهێشوو دەیگرێ. ناوی چەشن و جۆرەکانی ترێیان لە شارەزوور و خاکی پاکی بابانا: ئزمیری، بۆڵمازوو، پاشایی. پاییزە، تایفی، چەمیلە، دەرەبۆڵە، ڕەشکە (چەند جۆری هەیە)، زەردکە، زەردێ، زەلکە، زرافی، سالحی، سەعدانی، سپیلکە، سووراو، سوورشامی، شەقشەقە، شمیری، شیرازی، عشاق، فەرخی، کاژاو، کشمیشی، کلکە ڕێوی، گەرمکە، گون توولە، مام برایمە، مێخی، نینۆکی بووک، هیندوویی، یاقووتی. لە باکوور گەلێک جوورە ترێ هەیە بەڵان ماموستا جگەرخوێن تەنها ئەم هەشتانەی نووسیوون: مەزرۆنە، گەورە، زەیتی، حەسەنی، بەنگی، سفنک، کۆخەر، کەرکوش.

ترپاک: (باک.) ئەسرار. تلیاک. شیرەی گوڵەخاشخاشییە بۆ زۆر دەرمانان باشە، بەڵان بەکێشانی ڕیشەی تەندروستی و تەمەن بەبادەدات.

ترپاکخۆر: ترپاک کێش، کەسێکە هۆگری کێشان، خواردنی ترپاک بووبێ. ــ ی: ترپاک کێشی.

ترپاک کێش: ترپاکخۆر. ــ ی: ترپاکخۆری.

ترپاکی: تلیاکی، کەسێکە، کە زۆر ترپاکی بخوا.

تریان (خۆ.): سەوەتەیەکی قووڵە سا گچکە یا ناوونجی بێ، بەهی گەورە دەڵێن: چەرخەتی. قوڵینە، تریانە.

تریانە (بار.): تریان، (هەورا.) تهریان. (دەر.) تلیان. شیرەوانە، سەوەتە، سەبەتە. قوڵینە.

ترێ پاییزە (موک.): جوورە ترێیەکە. (بابا.) چەمیلە.

تریت: تلیت، تێ کوشین، تیکوشیو. نانێکە، کە گوشرابێتە چێتی شلەوە.

تریت کردن: تلیت دروستکردن، تێکوشین.

ترێچن: تریکشین. ــ ی: تریکشینی.

ترێ دۆشاوی: (موک.) مامبرایمە. جوورە ترێیەکە.

ترێ ڕەش: گەودوونە. ــ لە سای گەردنێدا دیارە: واتە گەردەنی ئەوەندە پاک و ڕوون و ڕۆشنە گلووە ترێی، کە قووتدا لە گەردنی لەدیوی دەرەوەدا دەبینرێت.

ترێ ڕەشکە: جوورە ترێیەکە.

ترێ ڕێویلە (شا.): (بار.) داڵینۆک. ترێیەکی ڕەشی ووردی کێوییە.

تریز: (ئەنە.): درز، دەرز، تریک. قەڵەشت، تەرەک.

ترێزە: بەو گۆشتە دەرپەڕیوو ئەستوورایییەی پژملی دەڵێن.

تریزە (ئەردە.): قوون، کوون، قنگ، سورین.

ترێزوو: (هەو.) تەروزی. (باد.) تروزی. (هەورا.) ترۆزی. مەخلیلات. ــ ی ناسک: چەمیلە.

ترێژ (باک.): تیشکی هەتاو.

ترێ سەرقولە: قەرخە. جوورە ترێیەکە.

ترێ سپیکە (بابا.): جوورە ترێیەکە.

تریسک (خۆ.، ڕەوا.، گەر.): تیشک، تروسکایی ڕۆژ و ئاو و ئاوور. (ڕەوا.) گلووە ترێ.

تریسکان: تروسکان.

تریسکاندن: تروسکاندن.

تریسکە (دزە.): تروسکەی خۆر لە ڕوچناندا. شەوقی شووشە و گەلێ چتی تر.

تریسکەتریسک: تریسکەی یەک لەدووای یەکتری.

تریسک و هۆڕ: مۆڕونەوە و گووێ قوتکردنەوەی ئێستر لەکاتێکا، کە بگاتە شیوێک یا کەندەڵانێک.

تریسکو هۆڕ: تریسکە تریسکی زۆر.

تریسم (کۆ.): تیلماسک، پارچەی درێژ و باریک.

تریش: دیکەش، دیژی.

ترێشتە (هەورا.): تەشووێ، تێشە.

تریشقە (هەورا.): تروسکە، تریسک، تریشک، برووسکە، چەخماخە. برووسکەی هەوور، کە لە چتێکی بدات.

تریشک (باد.): تریشقە، تروسکە.

تریشۆنگ (باک.): قۆندرەی خلیسکێ.

تریفە: تەریفە، وورشە، شەبەقی مانگ. ــ ی مانگە شەوێ: شەبەق و تروسکەی مانگە. (هەورا.) دەردێکە لە جەرگ و هەناوی ئاژاڵان دەدا، هەر ئاژاڵێکی تووشی ئازاری وا بووبێ سییەکەی بەلای وورگییەوە دەنووسێ جوولەکە نایخۆن. دەردێکی دیکەشە لە تینوێتییەوە یا گەرماوە تووشی ئاژاڵ و وولاخانبێ، ڕیخۆڵەی ڕەشدەکات و سییەلاکی بە پەراسوویەوە دەنووسێ.

تریفەتریف: تریفەی یەک لەدووای یەکتری.

تریفەتێکەوتن: مەبەس لە زۆر تینوو بوونێیە، کە نەخۆشییێکی ئاژاڵانە.

تریفەی مانگ: تیشکی مانگ.

تریقانەوە (گەرمێن): بەقاقاپێکەنین.

تریقاندن: لە قاقای پێکەنین دان.

تریقە: قاقا، تریقەی پێکەنین، ترەقە، پریقە، پریکە. ــ ی پێکەنینێ: قاقای پێکەنینێ. دەم بە ــ : دەم تراق، دەم بەقاقا ،زار بە قاقا. (کە.) ناوشان، نێوشان.

تریقەتریق: قاقای پێکەنین، تریق و هۆڕ، قاقا. تریقەی یەک لەدووای یەکتری، تریق تریق.پریکوهۆڕ، زەقین، ترەقین.

تریق و هۆڕ: تریقەتریقی زۆر.

ترێ قۆرە (موک.): جوورە ترێیەکی شینە گلووشی لە هی کشمیشی ووردترە و دەنکی نیە.

تریک (ئەنە.، خۆ.): درز، تریز. هی شاخ و چیا و دیواران، کە زۆر کۆن بێ و هێندەش گەورە بێ چتی تێوەچێ.

تریکاندن: قیژاندن.

تریکە (کە.): پێکەنینێکی بە شەرمەوەی ئافرەتانە. قیژە.

تریکشین (باک.): ترێ چن.

تری لی لی: تلیلیلی، تلیلی.

ترێ مار: ترێ مارانە.

ترێ مارانە: (دەر.) پەسیرە مارانە. گیایەکی وەکوو لاولاوی زۆر بەرز دەبێ و بە داران هەڵدەچێ، بەرەکەشی وەک بەلاڵووکی دەچێ، بۆ سووراوی لێو و رووەمەتانیشی بەکاردەبەن، گەلاّی وەپەلکە مێوی دەچێ بەلاّن گچکەتر و خڕترە. کە لە ئەژنۆی باداران هەڵبسووێ لەپێشدا خارشتی لێ پەیدا دەکات و لە دووایە فێنک دەبێتەوە، بە ئارەقە چەند تنۆکە ئاوێکی دەردەکات بەوشێوەیە بە چەند جارێکی بنەبڕ دەبێ، کە بنەکەشی ووشک بکرێ و بکوترێ بە برین وەرکرێ گۆشتە زوونەی پێ دێنێتەوە.

ترین: بۆ ئەوپەڕی بەسەردابوونە بەدووای ئاوەڵناوەوە دەنووسێ: ئازاد زیرەکترینی کوڕەکانە، کوردستان وێژەپەروەرترینی کچەکانە.

ترین: ترکەندن، کەنن، کەنین، تڕ بەرەڵاکردن.

ترێنە (بەر.): کۆترەباریکە.

ترێنکە (شار.): کۆترەباریکە.

ترینگە: چرینگە. دەنگی قاپی ئاسنین و کانانە. دەنگیکە کەمێک لە هی زرنگە نەرمترە. دەنگ و جوورە هەست و خوستێکە لەبەر زۆر کەیفخۆشی و شادمانی لە مرۆیان دەبینرێ. ـــ لێ هاتن: نێگجار کار سازبوون و کەیفخۆشبوون.

ترینگە ترینگ: چرینگەچرینگ.

تریوینک (دەر.): چڵدان.

تزبە (باک.): تەسبیح، تەزبێح.

تزبوور (خۆ.): چەشن، جوور، وێنە. وێچوون.

تزبی (باک.): تەزبێح، تەسبیح.

تژە (باک.): پڕ، تژی، تەژی.

تژنە (شەبە.، رۆژ.): تینوو.

تژی (باک.): پڕ، (باک.) تەژی، تژە. ـــ بوون. ـــ کردن. چالەکە، چووالوو. داعبایەکی کێوییە گۆیا تا لێیدرێ قەڵەو دەبێ.

تس: فس، توس، بای نێوزگە، کە بەبێ دەنگی دێتەدەرێ، لە داوێنی پشتەوەدا. ـــ کردن: فس کەندن. ـــ کەندن: فس کەندن.

تس (باک.): ووشک، ئیشک، نانی بێ پێخۆر.

تسان: تسین.

تساندن: فساندن، فس پێکەندن.

تسەک: کەووش.

تسەگورگ: گیایەکە تۆوەکەی وەهی کونجی دەچێ.

تسدانەوە: مەبەس لە سەرنەکەوتنی یەکێکییە، کە لە ئەنجامیدا دەستی لێ هەڵگرتبێ.

تسقل (ئەردە.): جوورێکە لە بەرەکانی دارمازوو.

تسقڵەگورگانە: گیایەکە وەک قارچک ناوەکەی بەتەڕی وەک چرێش و بە ووشکی وەک خەنەوایە، تسلەگورگانە.

تسکەن: فسۆس، فسکەن، فسەک، فسکەر، فس، تسۆک، تس. کەسێکە زۆر تسان بکەنێ.

تسکەندن: فسکەندن: تس بەردانەوە.

تسلە (فە.): پەین، تەرسەقوڵ، زبڵی ووڵاخ وئاژاڵ و ئیتر.

تسلە گورگانە (هەورا.): تسقڵە گورگانە.

تسن: تسۆک، تس خەست، تسکەن. بەمەردومی تەمبەڵ و بێکارەش دەڵێن.

تسۆک: تسن.

تسوێ: تووێسی، گیایەکە لە شیرەی وی جەوی دەگیرێت.

تسی (باک.): ووشک، ئیشک، ئیشکی. نانی ـــ: نانی ووشکی (بێ پێخۆر).

تسین: تس کەندن.

تش: لەکاتی بێ باوەڕی و قەشمەریدا بەکاردەبرێ. (هەورا.) ترش، تورش.

تشاو (هەورا.): مزرۆکە.

تشە (باک.): پڕە، تژە، تژییە.

تشپۆ (ڕەوا.): تشپۆک، لووی نێوگۆشتییە، کە لەنێو بەز و گۆشتیدایە. (ڕەوا.) زیپکە.

تشپۆک (هەورا.، ڕەوا.): تشپۆ. لووی نێوگۆشتی. زیپکە.

تشت (باک.، رۆژ.): چت، شت.

تشتانۆک (باک.): قەوسەلە، مامک، مەتەڵ، مەتەڵۆک.

تشتەنۆک (باک.): تشتانۆک.

تشتوور (باک.، زەن.): قسر. چوورێشتیر، بزنێکە لەوساڵەیدا، کە تەگەی نەگرتبێ، بزنەقسر.

تشت و مشت: کەل و پەل. شوورێن، ئەنجام.

تشتیر (باک.): چوورێشتیر.

تشڵەکەین (هەورا.): شۆرباوی ترشی.

تشۆ (باک.): کوڕڕ ڕ، چۆچۆچۆ. ووشەیەکە کەری پێ بانگ دەکرێ.

تش و پژین (هەورا.): ترش و شیرین.

تشی (هەورا.): ترشی.

تشین (هەورا.): لەپەترشی.

تغار (باک.): تەغار.

تف: خوزی. (دەر.) خووریس. (ئەردە.) تفلیک، ئاودەم. ئاوی خەستی نێوزاری و لیکنە، کە فڕێی دەدەن. ـــ کردن: تفاندن، تفین. ـــ لێ کردن: تف پێداوان، مونج لسەرکرن. ـــ کردنەوە: داتفاندن، تفاندنەوە. (موک.) جگێکە لا لووسەکەی بکەوێ دژی میری.

تفاف (باک.): ماوەدای کورت، ماوەی کورت.

تفاق: ئالیکی ووڵاخان، کە ووشک بێ، ئالیکی ووڵاخ و ئاژاڵانە بەکا و جۆ و گیا و وێنجە و ئیترەوە، کە بۆ زستانێی ئامادەدەکەن. ـــ ی جەنگێ: کەرەستەی شەڕێ. ترو تفاق. دانەوێڵەی ماڵی، کەرەستەی ناوماڵی. ئازووقە، کەرەستەی جووتی. بەسەلیقە، دەست ڕۆیشتوو، دارا. (ئەردە.) سەوزی، ئەزبییە.

تفاقی ڕێگە: تۆشەی ڕێگا.

تفاقی شەڕێ: کەرەستەی جەنگێ، ترو تفاق.

تفال (باد.): سفرە. پەڕۆیەکیشە بەسەر هەویری دادەدرێ.

تفاندن: تف کردن.

تفاندنه دەم یەکتری: مەبەس لە دووکەسە یا پتر، کە لە قسەیەکدا یەکدیگرین.

تفاندنەوەدەم: مەبەس لە وانە دادانی یەکێکیە، منداڵەکانی نەریان هەموو دایکیان تفاندوویەتە ناو دەمیانەوە، واتە فێری ئاکاری خۆی کردوون.

تفاندنەوە: تفکردنەوە، داتفاندن، فڕێدانی خواردەمەنی ناو دەمە لەگەڵ تفی لەبەر هەر چتێکی بێ.

تفاندندەم یەک: یەکدیگرتن، پاڵ بەیەکەوەدان.

تفاننەوە: تفاندنەوە، تفکردنەوە.

تفە (هەورا.): مۆرە، قوڕەپەست. دیوارێکە تەنها بەقوڕ دروستکرێ.

تفەدەست (ڕەوا.): دەست بەتفی تەڕکردن بۆ دار شکاندنێ.

تفەڕەوەنی (هەورا.): تووشامی، تووی سوور، گاتوو، (هەورا.) تفە سووری. شاتوو.

تفەزری: تووڕەمەکی، تووکێوی.

تفەک: تفەنگ.

تفەنگ (فە.): چەک. ــ لیت: تفنگی کەپۆ. (باد.) تفنگ. جوورە چەکێکی ئاشکراو دیار و ناسراوە. ــ ئاوێژتن: تەقە بە تفەنگ کردن، تفەنگ تەقاندن.

تفەنگاوێژ: بە تفەنگی تەقەکار (تەقەکەر)، تفەنگ تەقێن. ماوەی هاوێژتنی گوللەیە بە تفەنگ. لێرەوە تا باداوە ــ یکە.

تفەنگارێژ

تفەنگ تەقێن: تفەنگ ئاوێژ.

تفەنگ چاک کەرەوە: (باد.) جەخسی.

تفەنگچی: تفنگچی، تەنگێو، تەنگێوە. نیشانچی. کسێکە زۆر جاران نیشانە بنگێوێ.

تفەنگچێتی: بڕوانە: تفەنگچی.

تفەنگساز: (باد.) جەخسی. کسێکە تفەنگی دروست بکات.

تفەنگسازی: تفەنگ دروستکردن.

تفەنگی ڕاوی: ئەو تفەنگەی کە ڕاوی پێدەکرێ.

تفت: تامێکە لەنێوانی تاڵی و ترشیدا وەک تامی مازووی هاڕراو. (باک.) کوڵک، تووکی ووشترێ.

تفتی: (با.) دانوولە. بوونی چت بەتفت، تفتایەتی.

تفتیک: (موک.) گەنەتووک. تووکێکی وورد و نەرمە لە بنەوەی تووکە درێژەکەی ئاژاڵاندایە، بۆ دروستکردنی لبادی باش و سیدارە و چتی ناسک بەکاردەبرێ. (موک.) کوڵک. (هەورا.) کورک.

تفتیلک (هەو.، خۆ.، شەم.): تڤیرک. کۆترەباریکە.

تفە (ڕەوا.): تێکوڵی دارانە، (هەورا.) تۆکڵ. تفل.

تفرەمار (کۆ.): کراسەمارانە.

تفرەوەن (هەورا.): شاتوو، تووسوورە.

تفک (باد.): (ئەردە.) کوورەی دەماندنێ. سێکوچکەی ژێر مەنجەڵ. (باک.) ئاگردان، ئاوررگ. لەڕووی ئەوەوەکە هەموو کسێک تفی لەناو ئاگردانی کردووە بۆیە ناونراوە بە تفک.

تفکە (ڕەوا.): ئاوورگێکە بەقوڕلەسەر زەوی دروستکرابێ. کووانی (دەر.). (هەورا.) کووانوو.

تفکردن: ڕۆکردنی تف.

تفکردنەوە: تف فڕێدانی زۆرلەبەرچتی ناخۆش.

تفل (ڕەوا.): تووێژ، تێکوڵ.

تفلێکردن: تفکردن لەیەکێک لەسەرچتێکی خراپ.

تفلیک (ئەرد.): ئاوی زار، تف.

تفنک: (باد) خنخنک، (فە.) مفگە، ماک، (هەورا.) ووڵەولووتی. خمخم، فرنک. قوولبێقل، (دەر.) کونالووت. کونی کەپۆ، جووتەکونەکانی لووت.

تفنگ (باک.، بوتا.) تفەنگ. جێ، جێگا.

تفنگ

تفنگچی: تفەنگچی.

تفوو: تف لێ کردن، مونج، تفکردن، ئاوی زارفڕێدان. تفوویێ لەتۆسەدهەزاران تفوو، نەفرەت.

تفووکردن: تف لێکردن، بێز و بۆلێکردن. لەعنەت کردن، نەفرەت کردن.

تفی: (هەورا.) توو، تووت. تووی دارە توویە، بەری دارە توویە. (باک.) تفوو.

تفیریک (باک.): گوویزەبانە.

تفین: تف کردن.

تفینەوە: تفکردنەوە.

تڤ (باک.): دەنگ و ویزەی گوللەیە.

تڤو (باک.): توور.

تڤسک (باد.): تەووسکە، ڕژک. هەنجیرە کێویلە.

تڤلک (باک.): باڵندەیەکە. (باک.) تڤیرک.

تڤی (باک.): یار، دۆست. تەنها بۆ ئافرەت بەکاردەبرێ.

تڤێ (باک.): پێویستە، گەرەکە.

تڤیرک (باک.): (باک.) تڤلک. باڵندەیەکە.

تڤیل (باک.): باڵندەیەکە وەکۆتری دەچێ.

تڤیلک (باد.): پۆڕ.

تق (باک.): پێکەنین و قاقایە.

تک: بریتییە لە ئەندازەیەکی کەم لە چت. چک، پت، نەخت، تۆز. تکێ واتە چکێ، پتێ، نەختێ، تۆزێ. (خۆ.) ئارام، هێدی، هێوور، هێمن. ــ دان: ئارام و هێدی بوون، ڕاوەستان. لەبزۆزی. (فە.) نوختە، نتک، تنۆک، دڵۆپە، تنۆلە. دوو: هەرتک چاوم: هەردووک چاوم.

تک مەمک (فە.): گۆی مەمک.

تکا: (باک.) بەرگەر، مەهدەر، لاڤا. هیوی، هیڤی، هێڤی. (جز.، بۆتا.) تۆقە. هیوا، خوایشت، هەویا. ڕوونان لەیەکێک بۆ چتێکی. ــ کردن: پاڕانەوە، هیواکردن، بەرگەرین، لالانەوە. (باک.) چکا. سا، دەسا، جا، دەجا.

تکاکار: تکاکەر، هیوادار، هەویادار، خوایشمەند، مەهدەرڤان. ــی: هیواداری. مەهدەرڤانی.

تکاکردن: ڕوولێنان، هیواکردن، پاڕانەوە.

تکان (ڕەوا.): دووکان. چۆڕان، چکان. تک تک هاتنە خووار. (باک.) بێزیان.

تکاندن: چۆڕاندن. شلەمەنێک بە دڵۆپ دڵۆپ کردنە ناو چتێکی.

تکاندنەوە: چۆڕاندنەوە.

تکانن: تکاندن.

تکاو: چۆڕاو، چکاو.

تکاوەوە: چۆڕاوەوە، چکاوەوە.

تکە: (هەورا.، باک.) دڵۆپە، تنۆکە. (ڕۆژ.، کە.) مات. ئەو قووڵکە و چاڵەگچکانەیە، کە بۆ مەرمەرێنێ دروستەدەکرێت. (ئەردە.) دڵۆپە، تنۆکە.

تکەتک: چۆڕەچۆڕ، چکەچک، دڵۆپە دڵۆپ.

تکەکردن: دڵۆپەکردن.

تکباران: تنۆکەی بارانە.

تکباڵ (فە.): سەرەقۆڵ.

تک تک: چک چک، دەنگی تکانی ئاوێیە.

تکتک (باک.): تەق و هۆڕی چەکانە، قڵپ وهۆڕی چەکانە، دەنگی خرمەخرمی مەتڕالیۆزێیە.

تکتکاندن (باک.): دندووک لێدان.

تکدان (ڕەوا.): داکاسان.

تکدە (ڕەوا.): داکاسێ، دامرکێ.

تک گووس (فە.): بەڵگەی گووێ.

تکێن: تنۆکار، تنۆکەژمێر، چپ بۆڕی (قەتتارەی دەرمانی چاوان).

تگە (هەورا.): تەگە، سابرێن، نێری، حەچە. ئارەزووکردنی بزنە بۆ نێری. بزنەکە هاتۆتە ــ: بەتەگەیە. ــ گرتن: تەگەگرتن.

تگەر (فە.): تەرزە.

تگەگرتن: جووت بوونی بزنە لەگەڵ نێری.

تگر (فە.): تەرزە. (ئەردە.) تەزرە.

تگڵ: قۆچ، بەران، شەکەنێری چووارساڵە.

تڵ: (هەورا.، ڕۆژ.) پشکەڵی ئاژاڵی ووردەیە، کە زستانان تەڕە، بەشیاکەش دەڵێن. (هەورا.، زەن.) جاڵە، گاشەبەرد، تاوێرەبەرد. (هەورا. کۆن) چڵ (چڵی گیا و ئیتر). تووڵە، سەگی تووڵە، تڵە. چتی هەڵبژاردە، چتی بێبهاوتا. (ڕەوا.) کۆڵ، تێڵە. (ئەردە.) چڵ، برووسک، تڵەتڵ (سۆی برینان). (خۆ.، زاخ.، باد.) قامک، تپل. (باد.، سوو.) زگ، سک، وورگ. ــ دار: ئاووس، زگپڕ. خڵ، تلۆر، خلۆر، گل، پل، تلێر، خلیر. تل دان: خولخواردن، چنگڵدان. ــ بوونەوە: خلۆربوونەوە، خل بوونەوە. (هەورا.) ــ کەردە بۆ: خلۆرکردنەوە. (باک.) سەکۆ، گرد، تەل، تەپۆلکە. کەمێڵە.

تلا (لو.): تەلا.

تلار (باک.): تەمبەڵ.

تلان (ئەردە.): گلان، تلخواردن، تلدان، تلانەوە، تلیران، گلێران، خلان، خلێران.

تلانەوە (کە.): تلینەوە، گەوزین، گلانەوە، تلخواردنەوەی گیاندار لە پاڵەوە.

تلاننەوە: تلانەوە.

تلاندنەوە: گەوزاندنەوە، گەوزاندن، گلاندنەوە.

تلانن: تلاندن، گلاندن، پلانن، پلاننەوە، تلێرەوکردن، خلێرەوکردن. پلانن، پلکانن، ناوین، تێکەڵ کردن، تێوەدان.

تلاوتل: تلبوونەوەی چتێک لە لێژاییێکەوە. گلورگل، خلەخل، خرتەخرت.

تلاوتل کردن: خلۆرکردنەوە، تلۆرکردنەوە.

تڵە (ئەردە.): نێڵەی ئاووریە، بڵێسە. چڵ، برووسک و ئێش و ئۆفی برینانە.

تلە: (ئەردە.) دون، لەسەر تەپۆلکە وەستاو. وێستانی بەرد لە هەوراز و لێژێکیدا بە چەشنێکی وا، کە کەمێک تەکانی پێ بدرێت: خلۆربێتەوە. مرازێکە لەژێر گاشەبەردان دادەنرێ تا خلۆری کاتەوە. بن تل.

تلّه

تڵەتڵ (ئەردە.): نێڵەنێڵ. چڵەچڵی برینان، برووسک. تەووژمی برینان.

تلەوبوون: بەربوونەوە. خلۆربوونەوە.

تلەوکردن: بەردانەوە، خلۆرکردنەوە.

تلبژێن (ئەردە.): هەڵبژاردن.

تل بوونەوە: خلۆربوونەوە، تلۆربوونەوە، خل بوونەوەی چتێک لە بەرزاییەکەوە.

تڵپ (دەر.، ڕۆژ.): تڵتە، ترپ، (دزە.) تڵپاس، ترپاس. ترێ و میوەی کوشراو، تڵپە.

تلپ (باک.): توور، ترپ.

تڵپاس (دزە.): تڵتەی ترێ و میوە و چتی تری کوشراو.

تڵپە (ڕۆژ.): تەپە، دەنگی کەوتنە خووارەوەی مرۆڤ و چتی ترە. تێکوڵ و تفر و تڵتەی ئەو میوە و تەماتە و چتانەیە کە ئاویان گیرابێ.

تلپەتلپ: تەپەتەپ.

تلت (باک.): بەرداشی ئاشی.

تلتای (هەورا.): خل بوونەوە.

تڵتە: (دزە.) تلپاس، ترپاس، سەرپاتە. (زەن.) سلپەک. (خۆ.) سڵپات، سرپات. (دەر.) مڵت، تڵپ. (ڕۆژ.) تڵف، تڵپ. خشت و خاڵ. پاشماوەی میوە و چتی جووا و مژراو یا کوتراو و کوشراو.

تلخواردن: تل بوونەوە، خلۆربوونەوە.

تلدار: ئاووس، زگپڕ، تۆنپڕ، تۆلدار.

تلداری: ئاووسی، زگپڕی.

تلدان: پاڵ بە چەشنێک، بەچتێکەوەنان، کە تل بخووا. زگدان، بەرد یا خشتەکە لە دیواری بۆڵای دەرەوە کەمێک یا زۆر دەرکەوتبێ. ــ ی برین: برووسکدان، پلدان. (فە.) وورک.

تلسم (باک.): تەلەسم.

تڵف (ئەردە.، ڕۆژ.): تڵتە، تڵفە، تڵفار، سڵف.

تڵفار (ئەردە.): تڵفە، ترفاڵ، تڵف، سڵف.

تلف زەیتوون: تلتەی زەیتوونی.

تلف کونجی: تلتەی کونجی.

تلف هنگوور: تلتەی تریّ.

تلفه (ئەردە.): تلپە.

تلقه (ئەردە.): شلقەی مەشکە و کوندەی ئاو و چتی تر.

تلقەتلق: تلقەی یەک لە دووای یەکتری. شلقەشلق.

تلک: (ڕەوا.) سەری قامک، دەڵێن ـــ یّکی لە ڕۆن یا لە دۆشاویدا: قامکی لێدا. (باک.) قامک. ناوکی درێژ وەکوو هی خورما. تیلماسکێکە لە تریّ.

تلکەلەخ: شارێکی گچکەیە لە نێوانی شارەکانی حومس و لازقییە دا دەڵێن دەهەزار کوردی تێدایە.

تلکردنەوە: خلۆرکردنەوەی چتێک لە لێژی و هەورازێکیەوە.

تلم (باک.): لە تەل گچکەتر، گردولکە.

تلماسک (دەر.): زەنگەتە.

تلمیسک (دزە.): زەنگەتەی تریّ. گوارە.

تلنایۆ (هەورا.): تلاندنەوە.

تلنگی (باک.): بەجیّ هێشتراو، وازلیّ هێنراو.

تلوتل: تلاوتل.

تلۆ: ناوی گوندێکیە لە خاکی پاکی بۆتانێدا، خەڵکی ویّ هەموویان سوننەتی منداڵان دەکەن و هەرچەندە هەمووشیان کوردن خۆیان کردۆتە سەیید بە کوردستانی عێراق و سووریەشدا دەگەڕێن، سولتان مەمدوح پەرتووکی زیلی لەسەر شەرەفنامەی چاکردووە.

تلۆتەک (باک.): هێشوو.

تل وتل(باد): زگا و زگ: ـــ بەزەوریدا کەوت. ـــ خۆی لە ئاویّ ئاویژت.

تلۆتیزک (باک.): باڕووتخانە، کارگە و ئەنباری بارووتی.

تلووخ (باد.): ژنی کاولیی بێشەرم. چتێکی تایبەتییە سەهۆڵ وبەفری تێدەخریّ و دەیگوێزنەوە، وەکوو سەوەتەی چەرمیی.

تلوخووی: چتی زۆر سووێر.

تلۆر: خول، خلۆر. ـــ بوونەوە: خلۆر بوونەوە، قوونەو ـــ: تلووربوونەوە، قنگە و تلووربوونەوە.

تلۆربوونەوە: خلۆربوونەوە، گلۆربوونەوەی چتێک لە هەورازێکەوە.

تلوورکەفتن: قوونە و تلوورکەوتن، دوولوور، دوولوورە، پاڵکەوتن.

تلۆقە (باد.): هێشوو.

تلۆق: بلۆق.

تلۆل (باد.): قوڕولیتە.

تلۆلۆک (باد.): هەڵوایەکە بەشەکری و ئاردی برنجی دروستکرابیّ.

تلوونج (باک.): بەستران لەسەرمان، بوونە سەهۆڵ.

تلهە (باک.): قامک.

تلیّ: ناوی گوندێکییە لە خاکی پاکی بۆتانێدا. لەلایەن دروستکردنی کری شاڵ و شەپکانەوە بەناوبانگە.

تلی: (شەق.، خۆ.) گلووە تریّ. (باک.) قامک. قامکی گەورە دوو گرێی هەیە بەڵان ئەوانیتر هەر یەکەی سیّ گرێیان هەیە.

تلیابەرانکیّ: (ئەمە.، باد.، شکا.) تلیابەرانیّ. (باک.) تلیاگردی، تلیاگزریّ، تلیابەرانەکیّ.

تلیادلاستۆکی: تلیا هلاڤێژک. دۆشاوەژە، قامکی شادەیە.

تلیاناڤین: تلیا ناڤچار. ئەرنەموتە، هی نێوەڕاستییە.

تلیابەرکلیچک: تلیابابلیچک، براتووتەڵەیە.

تلیاقلیچک: تلیا قەرقووچک. تلیابا. قامکە تووتەڵەیە.

تلیاک (هەورا.): ترپاک. شیرەی گوڵی خەشخاشییە، کە خۆشکریّ بۆ دەرمانی گەلیّ دەردو نەخۆشیان باشە.

تلیاکخۆر: ترپاکخۆر. ـــ ی: ترپاکخۆری.

تلیاکی: کەسێکە زۆر ترپاک بخواو بکێشێ. ترپاکی.

تلیاگ (ئەردە.): کەسێکە یا چتێکە، کە گلابیّ و خلۆربوویێتەوە. پلیاگ، پلکیاگ، تێوەچوو، تێکەڵاو.

تلیان: پلیان، پلکیان، تێوەچوون. تێکەڵ بوون. (دەر.) تریان، قوڵینە لە شووڵ (توول) دروستدەکریّ. گلیان، گلەوبوون، تلەوبوون، خلۆربوونەوە.

تلیان: تلین.

تلیانە: تلیانی، قوڵینە.

تلیایۆ (هەورا.): تلانەوە.

تلیت: تریت، تێکوشیو.

تلێر: تلۆر، گلێر، حلێر.

تلێران: تلۆربوونەوە، تلان.

تلێرەوبوون: خلۆربوونەوە، خلیرەوبوون. گلەوبوون.

تلێربوون: گلۆربوون.

تلێربوونەوە: گلۆربوونەوە.

تلیس: تەڕ، خووساو، خووسیاگ.

تلیسان: تلیسانەوە، خووسان.

تلیسانەوە: خووسان، تەڕبوونەوە.

تلیساندن: تلیساندنەوە، خووساندن.

تلیسانن: تلیساندن.

تلیسانەوە: تەڕبوونەوە، خووسانەوە. خووسانەوەی هێندیّ چت بەهۆی تەڕبوونیەوە. مردنی کەسێک.

تلیساننەوە: تلیساندنەوە، خووساندنەوە.

تلیساو: خووساو.

تلیساوە: خووساوە.

تلیسک (هەو.): زەنگەتەتریّ.

تلیسیاگ: تەڕ، خووساو.

تلیسیان: تەڕبوون، خووسان.

تلیسیانەوە: خووسانەوە.

تلیش: پارچە، تیتۆڵ، ڕینەدۆڵ، درز، (هەورا.) نێوانی سەرەتیژەکانی تیشەیە. قلیش، درز، چاک، ترک، دڕاو، دڕیاگ، هاڵ.

تلّیشان: داتلّیشان، قەلّشان، قلّیشان. درزبردن.

تلّیشاندن: داتلّیشاندن، دڕاندن، دڕین. قەلّشاندن، قلّیشاندن.

تلّیشانن: تلّیشاندن، دڕین، دڕاندن.

تلّیشاو: دڕاو.

تلّیشبردن: تلّیش تیّ بوونی چتیّک.

تلّیش تلّیش: پارچەپارچە، تیتۆلّ تیتۆلّ، ڕیندۆلّ ڕیندۆلّ. ــ بوون: ڕیندۆلّ ڕیندۆلّ بوون.

تلّیشیان (ئەردە.): قلّیشان، دڕان، دڕیان.

تلیقانەوە (کە.): فلیقانەوە، تولّخانەوە.

تلیقاندن (کە.): فلیقاندن.

تلیقاندنەوە (کە.): فلیقاندنەوە.

تلیقانن (ئەردە.): فلیقاندنەوە. (ئەردە.) شلیقانن. تووڵیخاندنەوە (تریّ و چتی وا).

تلیقانیّ (کە.): قەلاّندۆش.

تلیقیاگ: شلیقیاگ، فلیقاو (تریّ).

تلیقیاگەوە (ئەردە.): تولّخاوەوە، فلیقاوەوە.

تلیقیان (ئەردە.): شلیقیان، فلیقانەوە، تولّخانەوە.

تلیقیانەوە (ئەردە.): تولّخانەوە، فلیقانەوە.

تلیک (یەز.): قامک.

تلیکە (باک.): گەمەیەکی کوردییە.

تلیلاندن (باک.): بەقامکی دەنگ لە لیّوانەوەهیّنان. تلیلیلی کردن. بتلیلیّنە.

تلیلی: (باک.) تریلی لی، تلیلاندن. (باد.) تلیلی لی. هەلهەلە.

تلیلی لی: تریلی لی، هەلهەلە لیّدان لە خۆشی و شاییدا.

تلّین (ئەردە.): هیّشتن، بەجیّ هیّشتن، خستنە پشت گوویّ. دووچاربوون.

تلی نقیس: تایپ رایتر.

تم (باک.): هەمیشە، بیّ بڕانەوە، تم و تم، پەیتاپەیتا.

تما: تەماحکار.

تماشا: تەماشا، سەرنج. بڕوانە، بڕوا، بنوواڕ، بنواڕە، ووردەوبە.

تماشاکردن: تەماشاکردن، ووردبوونەوە، ووردەوەبوون، سەرنجدان، دیین، دیتن، نۆڕین، ڕووانین.

تماق (هەورا.): تاسی ئاو خواردنەوە.

تماندن: نەواندنی چتیّک. سەری خۆی تماند: واتە سەری نەواند.

تمو (ڕۆژ.): هەلاّمەت.

تمز (هەورا.): تومەز، تۆمەلّیّ، توومەز.

تمەن: بڕیّتییە لە دە قرانی ئیّرانی.

تمبک (باد.): تەپلّ.

تمتمە: بزماری مەرزەقانە.

تمتێل (باک.): شیّوەی ڕۆیشتن. سەرمایە. بالاّ، بەژن.

تم تم (باک.): بەستەییّکی کرمانجییە.

تم وتم (باک.): هەمیشە، پەیدەرپەی، پەیتاپەیتا.

تمی (باک.): هەمیشە، بیّپسانەوە.

تن: توند. (ئەردە.) قوون، کوون، قنگ. (موک.) گەلیّک جار بۆ کەسی تاکی سیّیەم بەدووای ووشانەوە دەنووسیّ: دەلّیّتن، دەچیّتن، دەخوواتن، دەنووسیّتن (هتد).

تناز (باک.): شۆخی، گەپ، نازکردن. ــ پیّکردن: شۆخی پیّکردن، گەپ پیّدان، قەشمەری.

تناوور (باک.): گیاندار، زیندوو، گیان لەبەر. ــ ی: گیانداری، زیندوویی.

تنە: گەلەوتە، ڕستە. (ئیّ.، باد.) نیە، تننە، تونە، توننە.

تننە (باد.): نیە، تونە، توننە.

تنەتی (باک.): تەنهایی، تنەیی.

تنەیی (باک.): تەنهایی، تنەی.

تنج (ڕەوا.): پەکخستن، لەقە لەکاردان. تەگەرەدان.

تند (باک.): توند، سەخت.

تنراو: چنراو.

تنک (فە.): تەنک، کەناری ڕووبار و دەریان.

تنگ (باک.): سلەگوو، تەپەگوو، کۆمای پیسایی.

تنگە (هەو.): نیّوی ئافرەتانە.

تنگەتنگ (باک.): تەقەتەقی ئاشی و ئیدیکەیە.

تنگر (هەو.): نیّوی ئافرەتانە.

تنگیلّە: کوندە یا مەشکەی پڕ لەئاو یا دۆ.

تنگیلّکە: کوندە و مەشکەیە، کە زۆر پڕکرابیّ لەئاو یا لەچتی تر. گیانداریّکە لەبەر زۆر خواردن ــ بووبیّ. خۆی ــ داوە.

تن و تۆلّ (هەورا.): توندوتۆلّ.

تن و تیژ (هەورا.): توندوتیژ.

تنووک: تاریک بەلاّن بەتەنها بەکارنابریّت، بەلّکوو دەلّیّن: تاریک و تنووک.

تنۆکار: چپ بۆڕی، تنۆکەژمیّر، تنۆک ژمار، تکیّن.

تنۆکە: (زەن.) تکە. (باک.) ڕژاک، چپ. زەنگۆلّ. دلّۆپەی ئاو و بارانە و شلەمەنییە. ــ ی گچکە: چپک.

تنۆکەتنۆک: (باک.) چپ چپ. زەنگۆلّ زەنگۆلّ.

تنیّ (باک.): تەنها، تەنیّ، تەنیا. بە ــ: بتنیّ، بەتەنیّ.

تۆ (باک.): تۆتـۆ، ئـۆ، ئـوی. بۆ سەخلّەتی و زوویری بەکاردەبریّت. ئەتۆ، توو، ئەتوو. (هەورا. کۆن) تەوە. (باد.، باک.) تە، ئەو تاکە کەسەیە، کە ووتوویژی لەگەلّ دەکەی. (باک.) تـوویّ، سەرتوویّ، قـەیاغ. (هەورا.) تۆو، تۆم، تۆمە. (باک.) توخم، تۆخم، تۆڤ. تـوو. ــ ی خوواردنیّ یا چاندنیّی دەغـلّ و میـوە و تـەرەکاری. ــ چـاندن: تـۆڤ ئـاڤیّتن، تـۆڤ وەشاندن. (موک.) تۆخم، مەنی، ئاو، تـەنها بـۆ کوڕان دەبیّ. ــ تکـان: ئاوڕژان. ــ تکـاندن: ئاوڕژاندن. چتیّکی خۆش ببینیّ و بەشی نەدریّ: تۆوی دەتکیّ واتا منداڵی نابیّ. (بابا.) تامەتامەکردن.

تۆبە (ئارەوییە): پەشیمانی، پاشگەزی، پژمانی، گەڕانەوە.

تۆبەرتۆ: تۆتۆ، پەڕپەڕە، تووێتووێ.

تۆبەکار: پەشیمان، پاشگەز، پژمان. ـــ ی: پەشیمانی، پاشگەزی، پژمانی.

تۆبغ (ڕۆژ.): سەرسمدان، هەڵنگووتنی وولاخە.

تۆبلێی (موک.): تۆبێی، ئەتوبێی، ئەتۆبلێی.

تۆپ: جوورە چەکێکی گەورەوگران و لوولە درێژە، کە گوللە تۆپی تێ دەنرێ و ئاگردەدرێ گرمەییێکی وای لێدێ وەکوو دەنگی هەوری وایە. ـــ ئاگردان: تۆپ ئاوێژتن، ساقوول. کۆ، گرد، خڕ، هنارک. ـــ بوونەوە: کۆبوونەوە. ـــ ی دار: هۆگەگ. تۆپی تۆپە ڕاکردنی، تۆپی تۆپانێ. گۆیەکی گەورە یا گچکەی خڕە لەبەن یا لە جیل (لاستیک) و ئیتر دروستدەکرێ تۆپێنی پێدەکەن و زۆر سووکە. ـــ تفەنگێ: ئەنباری تفەنگێیە، تاڤلوو. تۆپە چیت و پارچە و کالای تر، بەشێکی پێچراوەوە و قەدکراوە. (هەو.) دووداری خڕ و درێژن لە کەرستەی جەنجەڕێ دەخرێن. تۆپی چیکەنەو ئیتر. ـــ ی ئاشی: تەمووی ئاشی، دارێکی ئەستووری پەڕەدارە بلۆسکی ئاشی تێهەڵدەکێشرێ بۆ سووڕاندنی بەرداشەکەی سەرەوەی ئاشی. دارێکی درێژە پەڕۆی لەسەرەکەی دەبەستن و کونجی ئاوێی پێ تۆپکەشی دەکەن. تێکڕا: ـــ ی هەرکی ـــ دەچنە کووێستانێ واتە هەمووی تێکڕا دەچن.

تۆپ

تۆپ ئاووردان: تۆپ ئاوێژتن، تۆپ ئاگردان. مەبەس لە نابووتیشە.

تۆپ ئاوێژتن: نابووت بوون، مایەوسەرمایە یا سامان لەدەست چوون، بارام تۆپی ئاڤێتیە.

تۆپان (ئەردە.): تۆپ تۆپێن. مردنی سەگ و گورگ و جانەوەرانە. لە شێوەی جنێودا بۆ مرۆیانیش بەکاردەبرێت. تۆپێن، تۆپەڕاکردن. تۆپین، منداربوونی کەر و ئێستر و وولاخی بەرزە و جانەوەران.

تۆپاندن: مراندنی سەگ و گورگ و جانەوەران و ئیتر. لەشێوەی جنێودا بۆ مرۆڤانیش بەکاردەبرێت.

تۆپانن: تۆپاندن، کوژتنی سەگ و گورگ و بەراز و کەر و ئیتر. بەناوی سووکایەتی بۆمرۆیانیش بەکاردەبرێ. لێدان.

تۆپانێ (هەو.): تۆپێن، تۆپە ڕاکردن.

تۆپای (هەورا.): تۆپین.

تۆپە (هەورا.): تۆپ.

تۆپەڕاکردن: تۆپێن. (هەو.) تۆپ تۆپانێ.

تۆپەڵ: تۆپەڵە، هەندێ قوڕ یا گێچ و چتی ترە، کە بەدەست تۆپەڵکرابێ یا بە پێمەڕە هەڵبگیرێ. تۆپەڵەی بەفر یا قوڕ.

تۆپەڵە: تۆپەڵ. تۆپێک قوڕ، تۆپێک بەفر، تۆپەڵێک پەڕۆ و ئیدیکە. ـــ بوون: گرمۆڵەبوونی چتێک.

تۆپەڵەشەڕێ: شەڕەتۆپەڵ، شەڕە تۆپی بەفر و ئیتر.

تۆپەوانە: زارەوانە، گلورێنە ئاخن. پارچە پەڕۆیەکی تێک پێچراوەوەی خڕکراوەوە لە زاری کووپە و گۆزەڵان دەنرێ.

تۆپتاو (ئەردە.): تۆپ تۆپێن.

تۆپتاتۆپانێ: تۆپەڕاکردن، تۆپێن.

تۆپتۆپێن: تۆپتۆپانێ، یاری کردن بە تۆپ.

تۆپچی: ئەو کەسەیە لە تۆپ ئاوێژتن و ئەنگاوتنێدا ڕاهاتبێ. بە مرۆی ترو تۆپکەریش دەڵێن.

تۆپچێتی: پیشەی تۆپ ئاوێژتنێ.

تۆپز: کوتەکێکی سەر خڕە قیر و بزماری لەسەرەکەی کوتراوە. هێز، تین، زۆر، کەڵەگایی. بە ـــ ی: بەزۆری، بەکەڵەگایی. کوتەکێکی سەرخڕی ئاسنینە، گورز.

تۆپزی: زۆرداری، کەڵەگایی.

تۆپقاڕ: گەمەی قەلەمندارێیە، تۆپێن.

تۆپقارێن: گەمەی قەلەمندارێیە.

تۆپکەشی: تۆپدان لە کونجی ئاوی گیراو بۆ کرانەوەی.

تۆپلاخ: کۆسپایی، گڵمەت، گڵمتک، کەرسەک، کەستەک، کڵۆ، کوڵۆی. گڵی.

تۆپلاخە: تۆپلاخ، تۆپەڵێک لە هەر چتێکی بێ.

تۆپلاخەجووچکە: کۆمەڵێک جوجکە.

تۆپیگ (ئەردە.): تۆپیو.

تۆپین: مردن، سەکەت بوون. بۆ مردنی سەگ و بەراز و ورچ و کەر و گورگ و هەموو دڕندەییێکی تر بەکاردەبرێ تەنها بۆ مرۆیانیش لە شێوەی جنێودا بەکاردەبرێت. بۆ مرۆی نوستووش لە ڕووی سووکییەوە بەکاردەبرێت، بۆ ئاژاڵ و ڕەشەووڵاخ و گامێشان مندار (مردار) بەکاردەبرێت.

تۆپێن: تۆپەڕاکردن، تۆپانێ، هۆلانە. گەمەو یاری بەتۆپ کردن.

تۆپیو: تۆپاو، مردار، مندار، مردارەوەبوو. بۆ مرۆی مردوو و نوستووش بەناوی جنێو بەکاردەبرێ.

تۆت (باک.): کوند، کوندە بەبوو. ڕۆنشتنا سەرنگێ خووە. لەسەر لنگی خۆی دانیشتن. هەڵترووشکان.

تۆتاک (ئەردە.): تووێ تووێ، پەڕەپەڕە، پەردەپەردە، توویەرتوو. (باک.) شایانی بەزەیی. کوند.

تۆتک (موک.): چۆک، ئەژنۆ. لەسەر تۆتکان ڕۆنیشتن: لەسەر چۆکان ڕۆنیشتن یا لەسەر لاقان هەڵترووشکان و لەسەر قوون هەڵترووشکان. (باک.) سەر و کۆفی ژنانە. کوند، کوندە بەبۆ.

تۆتکە (ڕۆژ.): ئارامی، هێمنی، سرەوت. ـــ گرتن: ئارام گرتن، داکاسان، ئۆقرەگرتن.

تۆتکەخوواردن: سرەوتن، تووێتکەخوواردن.

تۆتکەگرتن: ئارام گرتن، تووێتکەگرتن.

تۆتۆ (باک.): ناوێکی بێ ناوکە، شووێنێکی نادیارە: بارام د(ـــ) وەدەرکەت، ئەزێ تە د(ـــ)ە دەرخەم.

تۆتۆیی: کوللێرەیەکە تووێ تووێ پیواز و کاکڵە گووێزی تێکرابێ.

تۆتی: (باک.) توتی. (موک.) دانیشە، زاراوەی مندالانە. ـــ کردن: دانیشتن.

تۆتیا: ڕووح تۆتیا، چتی زۆر وورد.

تۆچا: چا، چای ووشک و لێنراو.

تۆچاندن: تۆم چاندن.

تۆچێن: تۆمچێن.

تۆخ: تیژ، هەموو ڕەنگێکی تیژ، پڕ ڕەنگ. تووێخ، تـووێ. (بـاک.) جووره ئالایەکە.

تۆخم (باک.، هەو.): تۆو، تۆ، هی خواردن و چاندنێ.

تۆخۆرکە (ڕەوا.): جووره باڵندەییێکە.

تۆدان: گـەرای ماسی و مریشـک و ئیدیکـە. (هـەورا.) گـرا. (بـاک.) تیتک.

تۆر: تۆران، ڕق، کین، قین. ـــ ی کردووە: تۆراوە. (بـاک.) هەرێمێکـە لـە ژوورووی شاری (نەسیبین). (تۆرابانی) لەناو هەڤێرکاندایە شەرەفخانی بتلیسی لـە مێژووی خۆیدا نـاوی (کـەلا تـۆری) بـردووە، لـە مێـژووی ئـارەواندا (تورعـابدین)ە کێـوی (تورعـابدین) چیـای (هـەڤێرکا) نـە. (باجن) و (باجنەخوێر) لـەو چیایـەدان جێگـای خێڵـی (بەجنـەوی) (بەشنەوی)یە. (باک.) تۆرا: بێ خەمی، قەیدی نییە، ئەگەر بارام نـەچێ تور ئەز ناچم، واتا قەیدی نییە منیش ناچم چدەبێ با ببێ.

تۆڕ: پەردەیەکە بە هۆی چاوێنێشەوە پەیدادەبێ و بەسەر بیبیلە و ڕەشکێنەی چاودا دەکشێ. ـــ ی ماسیان و باڵندانـە. (هـەکا.) خـەپک. شـەبەک، چتێکە وەکوو ڕەشکەی کـای وایـە ڕاوی ماسی و بـاڵندەی پێدەکـەن. داو، تەڵە، تەشقەڵە، گێچەڵ. نەبان، سـەرکێش، بێگـوێ، بارنەبـەر، فـەرمان نەبەر، بۆ ئێستر و وولاخی بـەرزە بـەکاردەبرێت. چـەمووش. واژی کـەوی و ڕام. بۆ وولاخی بەرزەبەکاردەبرێ، بەتەوسەوە بۆ مرۆڤانیش بەکاردەبرێ.

تۆراخ: (بـاک.) تـۆراق. (مـوک.) ماستێکە بـۆ چـەند ڕۆژێکـی لـەناو توورەکـەیێکی دەکرێت و شیوو تیشی تێکـەڵاو دەکرێ، هۆی نـاوبرانی بـە تۆراخ ئەوەیە: چونکوو شیوتی تێدەکرێ و لە ڕەواندزیش بە شیوتی دەڵێن دۆراخ، کـە ئاوەکـەی ڕێشت تـامێکی زۆر خۆشی هەیـە جارجـار دۆشی تێدەکەن تا ئاوەکەی بچۆڕێتەوە. (ئەردە.) هیزە، مەشکە، تەجەرە.

تۆراخدان: کیسەی تۆراخی.

تۆراغ: تۆراخ، تۆراق.

تۆراغان: تۆراخدان.

تۆراغدان: تۆراخدان، ئەو کیسە یا دەفرەیە، کە تۆراخی تێدایە. شوێنێکە تۆراخی تێدا هەڵدەگیرێ.

تۆراق: دۆی کوڵاوە لە کیسەی دەکەن و هەڵی دەواسن، کـە تـەواو ئاوەکـەی چۆڕاوە ـ ی پێدەڵێن، کەشکیشی لێ دروستدەکەن.

تۆراک (باک.): جوورەپەنیرێکە.

تۆران: زیزبوون، ڕەنجـان، سـڵ بـوون. (دەر.) تۆریـان. دڵگـیربوون لـە چتێک. دەربەدەر و هەترەبوون.

تۆراندن: توورەوسڵکردن، زیزکـردن. ڕەنجـاندن، دڵگـیرکردن، ڕەمـانن. دەربەدەرکردن.

تۆرانن: تۆراندن.

تۆرانی (باک.): سەگی تۆراو، تۆر، تۆره.

تۆراو: نەبان، تۆریاو، زیز، سڵ، ڕەنجێنراو، ڕەنجانراو.

تـۆرە: ڕەفتـار، ڕەووشت، خـوو. شـێواز (ئـەدەب). بـەـــ : پـەلیار، خووەپێزک، بە شێواز. بـێـــ : لا قـردی، لاقرتـێ، کـانج، چارقـاپ، بێشێواز. بیانی، سۆرەوتۆرە.

تۆرەڤان: وێژەوان (ئەدیب). ـــ ی: وێژەوانی.

تۆڕەوان: ڕاوکەرێکە بە تۆڕی ماسی یا باڵندان بگرێت. کەسێکە بە تـۆڕی ماسی و باڵندان بگری و ڕاوە ماسی و باڵندان بکات. ـــ ی: بە تـۆڕی ماسی و باڵندان گرتن، کەسێکیشە پیشەی ماسی یا باڵندە گرتن بێ بە تۆڕی، پیشە و کردەوەی ڕاوە بە تۆڕی.

تۆربە: توورەکە، تووربێن، توور، توورەکەی کەل و پەل و تێشووی ڕێگایە. ـــ ی ئـاوێ لـە لـەشیدا کۆدەبێتـەوە، ئاڤزەلـەنک. ـــ ی ژەهـر: کیسـەی ژەهری، توورەکەی ژەهری.

تۆربە

تۆرپە: تۆربە.

تۆرتان (باک.): مەگریجەنی، دووارد. مقەست.

تۆڕتۆڕ: جووره ترێیەکی ڕەشی دەنک چکۆڵەیە.

تۆڕتۆڕاویلکە: چتی زۆر تراو.

تۆڕتۆڕە: تەمبەڵ و بێکارە، خاو.

تۆڕتۆڕەوان: بڕوانە: تۆڕەوان.

تۆڕتۆڕەوانی: بڕوانە: تۆڕەوانی.

تۆڕتۆڕکاو (ئەردە.): تۆڕتۆڕاویلکە.

تور: لاڵ و پت، کەسێکە قسەی بە ڕەوانی بۆ نەکرێت.

تورتۆڕی (باک.): جووره ترێیەکە.

تۆرجەل (باک.): کێوێکە بڵندە و ئاوداره لەنزیک شاری دیرکا.

تۆرڤان (باد.): تۆرەوان، ڕاوکەری ماسی و باڵندان بە تۆڕ.

تۆرکردن: تۆران.

تۆرم (باک.): دەیلاخ، فەرخەووشتر.

تۆرن (باک.): نەتەوە، نـەوە، نـەڤی، کوڕەزا، نـەبیرە. خانـەزا، خانـەدان، کابۆش. (باک.) ـــ ی: خانەدانی، کابۆشی.

تۆرۆس: کێوی تۆرۆس، زنجیرە چیایەکە کەوتۆتە کوردستانی باکووریەوە.

تۆڕی (هەو.): خووێڕی، بارنەبەر، سەرکێش.

تۆری (باک.): چەقەڵ، توورگ. خـەڵکی (تۆر) ی کـە مەبـەس لـە (توری عابدین)ە.

تۆریان: زیزبوون، تۆران.

تۆریاو: تۆراو، زیز.

تۆریک (باک.): چەقەڵ.

تۆرین: تۆران.

تۆرینۆک: کەسێکە زۆر بتۆرێ.

تۆز: گەرد، ڕتام، خۆڵ، وورده خۆڵێکە لە کەل و پەلان جووێ بێتەوە، تـەم، گەردان، تـۆزۆ. ـــ لـێ هەڵنەستان: مەبـەس لـە بـێ سوودی و نابووتییـە. کـەم، نـەخت، بڕ، چک، هێند، پت، پرت، تۆزقاڵ، تۆسقاڵ. ـــ یـک: تۆزێک، نەختێک، پتێک، کەمێک، پچێک، پرتێک، خیچە.

تۆزاڵ (ئەردە.): نەخت، کەم، تۆزاڵ.

تۆزانەوە: برژانەوە و سووتانەوەی برین یا پێست.

تۆزاندنەوە: برژاندنەوە و سووتاندنەوەی برین یا پێست.

تۆزاوی: گلاوی، خۆلاوی، ڕتامی، تۆزاوین.

تۆزاوتن: تۆزاوی.

تۆزه (هەورا.): گەرد.

تۆزەک (باک.): ڕنەک.

تۆزتەکنای (هەورا.): تۆزتەکاندن.

تۆزتۆزه: کەمکەمە، بڕبڕه، بڕەبڕه، نـەخت، نەختـه، بەرەبـەره، پیـچ پیچـه، لەسەرەخۆ، بەکاوەخۆ.

تۆزداوەشێن: داوەشاندنی تۆز و خۆڵ.

تۆزقاڵ: تۆزقاڵە، زەڕڕه، ئاستەم، کەمووسکێک، کەمێک.

تۆزقاڵبین: ئاستەمبین.

تۆزکردن: کردنە تەپ و تۆز. ئاژاوەنانەوە، گرو گێچەڵ بەرپا کردن.

تۆزلانه (ئەردە.): تۆزاڵ، کەم، نەخت، (ئەردە.) قیچ، قینچکه.

تۆزلقان: تۆزقاڵ.

تۆزن: تووڕه، سەرگەرم. تۆزاوی.

تۆزوبا: (باک.) باباڵیسک. تۆزوخۆڵ، تەپ و تۆز.

تۆزوخۆڵ: تۆزوبا، تەم.

تـۆزێ: تۆزێـک، نـەختێـک، کـەمێـک، تۆزاڵـێ، تۆزلانـەیێ، قینچکـەیێ، قرتکەیێ.

تۆزێک: تۆزێ.

تۆژ: تووێژ، تۆژکه، تۆژک، تووشک، توێژ، توێژاڵ.

تۆژانـەوه (کۆ.): وەشـوێن کـەوتن، لـێ پێچانـەوه، بـه شـوێن سـۆراغدا گەڕان. تێشی پێستی لەشی مرۆڤانە دووای ئەوەی، کە بەدەست یا بـەدار و چتی تر لێدرێ.

تۆژکه: تۆشکه، کرێژ، تووێژ، کەڤشک.

تۆسقال: بڕوانه: تۆزقاڵ، تۆسقاڵ.

تۆسقاڵ: بڕوانه: تۆسقال.

تۆسقاڵه: ئاستەم، ڕشک، ژەندیک، کەمووسکێک.

تۆسقاڵ بین: تۆزقاڵبین، ئاستەم بین.

تۆسن: سەرکێش، تۆڕ (بۆ وولاخی)، بزۆز، تووڕه، سڵ.

تۆسی (ئەردە.): تووێسی.

تـۆش: (بـاک.) ئـەتۆش، تـەژی، تـووش. تۆژی. (بـاک.) تاڵان، بـەردێ بەردان.

تۆشاڵ: تووێژاڵ، تووێژی شیر و ماست.

تۆشه: توویشه، زاد، زەواد، تێشوو. تێشووی ڕێبوواران، تووێشوو.

تۆشەبەره: تووێشەبەره.

تۆشەدان: تێشوودان، هەمبانه.

تۆشک: توویشوو: تێشوو.

تۆشکان (ڕۆژ.): فێراندنی باڵندانه بەلاق و لەتەنی خۆیاندا.

تۆشکاندن (ڕۆژ.): تۆشکان.

تۆشکه: تووێـژ، کرێـژی سـەر و لـەشـی چڵکـن و برینـان. کرێـژی سـەری کەچەڵانیشه.

تۆشل (باد.): تێکوڵی دار.

تـۆف: (هـەورا.) کات، هـەرەت، تـاف، دەم، جەنگـه. (ڕەوا.، سـوور.) باووبارانه. ـــ دان: لەنێوچوون، نەمان. (کە.) تووشی گـەرمای سـەخت، چەقەی گەرما. (بـاک.) دەسته، هەمیشـه. ـــ بوون: وێچوون. ـــ کرن: وێچوواندن. کرێوه، کـاتی سەرماوسۆڵە بەفروبارانەیـه، کـه نـه جـووت دەگەڕێ و نە ئاژاڵیش دەچێتە دەرەوە بۆ لەوەڕ.

تۆفاڵ (ئەردە.): تڵپه. ژەنگ و تووێژی مسی. تۆپەڵە قوڕی گچکەیه، که بە میچی دادەدرێ و لەسەرویشەوە سوواخ دەدرێ.

تۆفان: تۆف، باهۆز، کرێوه، بادووه، ـــ ی ئاو: فرتەنه، فرتێنه.

تۆفانه: مێشوولـه، خاکه.

تۆفه: مۆره، تفه، (بابا.) موور. ئەو دیـواره بـه ـــ دروستکراوه: واتـه بـه مۆره (تەنها بە قوڕەپەسته) دروستکراوه.

تۆفر: تێکوڵ، تۆکڵ.

تۆفل (باد.): تۆشـل. (بـاک.) کووز، قاش، پارچه. (باک.) تیفل. ـــ یێک شووتی: کووزێک شووتی.

تۆڤ (باک.): دان، تۆو، تۆم. ـــ ئاڤێتن: تۆچاندن، تۆوەشاندن.

تۆڤ ئاڤێتن: تۆوی چاندنێ.

تۆڤال (ئەردە.): تڵپه، تڵته.

تۆڤچێن (باک.): تۆوچێن. (باک.) ـــ ی: تۆوچێنی.

تۆڤ وەشاندن: تۆوەشاندن، تۆ چاندن.

تۆڤی (باک.): شووتی و گندۆره و ترێزو و خـەیار و تـەرەکاری تره، که بۆ تۆوی هـەڵدەگیرێ تـا ووشـک دەبـێ و دەپڵیخێتـەوه و بـەکاری خـواردنـێ نایەت تەنها بۆ تۆوه.

تۆق: (دەر.) قەڵادە، قەڵێته. تۆقی مـل. ـــ ی سەر: تەپلەسـەر، تـەوقی سـەر. باڵندەیـەکی ڕەشـی پنـک پنکـی زەردە هێنـدەی ڕەشـۆڵەیێکییه. (هەو.) تۆقەڕەشکه. تۆقی گاسنی، تەوقی گاسنی، تەوقێکه لە دار یا له ئاسن، کەمەرەیێکـه لـه دار یا لـه ئاسن لـه چتی شکاو یـا هـی بـەترس دەکرێ. (باک.) گەردنبەندی ژنانه لە زێڕ یا لە زێو، ملوانه، ملوانکه.

تۆقات (کۆ.): شەپەلاخه، شەقەزللەی پژملێیه.

تۆقان: تۆقین، ترسان، زراوچوون، ترەقان. تەقینی چەک و تیتر.

تۆقاندن: ترساندن، زراوبردن، زەهلەبردن، تووقـاندن، تووقـانن. تـەقاندنی چەک و تیتر. تەقاندنی زیپکه و بلۆق.

تۆقانن: تۆقاندن.

تۆقه: ـــ کردن: دەستی هەڤ گوڤاشتنه، دەسـتی یـەکتری کوشـین. (دەر.) شەپەلاخه. (جز.و بۆتا.) تکا. (هەورا.) تۆقی سـەر، تـەپڵی سـەر. ـــ ی سـەری ئافرەتـان. (هـەو.) تاقتـاک کـەره، تاقتاقەکـەره، باڵندەیێکـه وەکوندی دەچێ، کە دەخووێنێ دەڵێ تووک، تۆک.

تۆقەڕەشکه (هەو.): مێروو، تۆق.

تۆقەسـەر: تەوقەسـەری مـرۆ، پـاتک. گاسـک، تافنـه، (هـەورا.) تەپڵۆسەرەی. ـــ ی چیایان: چەقەره. تەپڵەسەری چیایان.

تۆقکردن: ماندووبوونی منداڵی ساوا لەبەر زۆر گریانێ.

تۆقله: (شا.) گۆپکه، چرۆ. (بابا.) پۆرگ. شوێنێکـه لـه ئەندام، کـه هەڵتۆقیبێ.

تۆقلەکردن: هەڵتۆقین، هەڵزرەپان، لیرکردنی ئەندام، هەڵزڵەپان.. هەڵتۆقینی کەڵبەی هەنجیر.

تۆقیان: (ئەردە.) تووقیان. ترەکین، درزبردن، تۆقین. توف، تاف، لێوڕێژی، بەسەردا زاڵبوون.

تۆقین: تەقینی چتێکی تەقەمەنی، (باک.) هەلترەقین، پەقین. ترسان، زەهلەچوون. تۆقان.

تۆقێن: تۆقێنەر.

تۆقێنەر: تۆقێن.

تۆقیو: ترساو، زراوچوو، زراوبراو.

تۆک: (باد.) تۆقە، باڵندەییێکە وەکوندی دەچێ، کە دەخوێنێ دەڵێ: تۆک، تووک، باڵندەی شەوێیە. (هەورا.) تاقتاقکەرە. (ئەردە.) تووێک، تێکوڵ، پۆس، پێس.

تۆکەتان: تۆوی رووەکی کەتان.

تۆکەرانێ (رەوا.): زۆرەوانێ، زۆرەبانێ. مل ملانێ.

تۆکەنگر: (بڵ.) قەلنۆشە.

تۆکردن: تۆو چاندن.

تۆکڵ (زەن.، سوو.): تێکوڵی هێلکە و دار و ئیتر. (هەورا.) تووێژ، تۆفر.

تۆکمە: چتی قورس و پتەو.

تۆکمەچی: کەسێکە چتی تۆکمە دارێژێ.

تۆکمەوڵە: پۆس هەوڵە، پیستی ئاوڵە و خرویرکەی.

تۆل: (رۆژ.) پس، پز (جەنین). ـــ پڕ: پێنگاوتینگ هاتوو، ئاووس. منداڵێکە لە زگی دایکیدا بێ. ـــ دار: ئاووس، بەتۆڵ. (باک.) تۆڵە. (ئەردە.) تەر، بەتەنێ نا بەڵکوو لەگەڵ(تەر)ی بەکاردەبرێ. تەروتۆڵ. تولە. جوورە تەنراوێکی دەستییە سەوز دەکرێ و دەکرێتە کەل و پەل. کوڕی لاو. سەگێکە تووکی کورت بێ، تولە. ژنی چاو لەدەرێ، حیز، قاحپە. سووزانی.

تۆڵ: تولە. (باک.) تۆڵە. ـــ خووە ڤەکرن: تۆڵەی خۆکردنەوە. (باد.) حەیف، موخابن.

تۆڵا: تەلاشێکی ئەستوورە لە پەنیر و گەزۆی داگیراو، تەلا.

تۆلاز: (رۆژ.، خۆ.، زا.، شکا.، رەوا.) بەزۆز، حالوز، جەربەزە، بۆ نێرەکەران بەکاردەبرێ و جارجارەش بۆ جنێو بۆ گەنجانیش بەکاردەبرێت. (باد.) جحێل، لاو، گەنج. (باک.) گێل، حۆل. چاو لەدەرێ، داوێن پیس. ـــ ی (خۆ.): گەنجی، لاوی، جحێلی. (باک.) گێلی، حۆلی. (خۆ.) گەمەیەکە. (باک.) چاو لەدەرێ بوون، داوێن پیسی.

تۆلاس (دەر.): تەورداس.

تۆلاش: تەلاش. (باک.) پێست و تێکوڵی میوە. (شارە.، هەورا.) تلاش، تیکوڵی داران.

تۆلاشە (ئەردە.): تەلاش.

تۆلە (موک.): تۆل، پس، پز. منداڵێکە لەنێو زگی دایکیدابێ. جوورە پارچەییێکە، کر، قماش. (باک.) تولەسەگ.

تۆڵە: تۆڵەکە. توول. گونجە، ئاڤدین، ئەڤدین، تۆل، زرمتانە، دفنان، تۆلاش، (ئەردە.) قەرەوی. پاداشی چاکە یا خراپەدانەوە یا کردنەوە. بژاردنی چتێک لە جیاتی چتێکی تر: لە ـــ ی بزنێکیدا مەڕێکم دا.

تۆڵەئەستاندن: تۆڵەکردنەوە، تۆلاخووەڤەکرن. توول کرن، زرمتانەکردنەوە، حەیف هەلاندن.

تۆڵەترش (باد.): مام ڕێواس.

تۆڵەدانەوە: بۆ بژاردن، بۆ ئەژماردن، هۆدانەوە، تێ هێنانەوە، خستنەوەجێ.

تۆڵەزە: رەزەڵە، گیایەکی بەهارییە بەرێکی سووری ووردی مزر دەگرێت تامی تەماتەی دەدات.

تۆڵەفسک (باک.): قەڵەمباز، هەڵبەزین، هەڵتۆقین.

تۆڵەکە (هەو.، هەورا.): نانی حاجی لەگلەگی، (باد.) تۆڵکە، تۆلک. تۆولەکە، تۆڵە. گیایەکی بەهارییە و دەخورێ بەچێشت یا بەکاڵی بخورێ نەرمی بە زگ دەدا و کەمێک رەوان دەبێ، کە بکوڵێنرێ ئاوەکەی بەیانیان بخورێتەوە بۆ کرم سوود بەخشە.

تۆڵەکردنەوە: تۆڵەسەندنەوە.

تۆلبەند: قۆڵبەند، (هەورا.) بازی بەند. باسک بەند.

قۆلبەندی باڵ: قۆڵبەند.

تۆلیر: ئاووس، زگپڕ، دووگیان. ـــ بوون: ئاووس بوون، زگپڕبوون. ـــ کردن: ئاووسکردن. ـــ ی: ئاووسی.

تۆلدان (باک.): تۆڵەئەستاندنەوە. لە باکووردا لەباتی جەژنی نەورۆزی جێژنێکی بەناوی ـــ دەکەن.

تۆلک (باک.): تۆڵەکە.

تۆلکە: بڕوانە: تۆڵەکە.

تۆم (رۆژ.): تۆوی خواردن و چاندنێ.

تۆماتێز: تەماتە.

تۆمار: چەند نامەیێکی نووسراوی خەتخۆشە، کە بەچریش سەرەکانیان لێک دەدرێ و لوول دەدرێ تا قوتابی کەمکەمە بیخوێنێ و لە بەری بنووسێتەوە و لەسەری فێرە نامە نووسین و خوێندنەوە بێ. زابەند. ـــ کردن: زابەندکردن.

تۆمانج (رۆژ.): بوختان، شڵتاخ.

تۆماندن (باک.): بوختان، بوختان پێکردن.

تۆمانی (باد.): جوورە هەرمێیەکە.

تۆمە (هەورا.): تۆوی خواردن و چاندنێ.

تۆمەڵێ: (موک.) مەمنا. (هەورا.، هەو.، بڵ.) تومەز. تمەز. (بڵ.) توومەز. (جا.) ووتمەز.

تۆمەڵێ: واتای پێچەوانە و جارجارەش هەڵکەوت دەگەیەنێ: چوومەلای دارا تۆمەڵێ لەپێش مندا دەرکەوتبوو. فەرهاد دەچووە لای کاوەی، تۆمەڵێ کاوەش بۆلای وی دەهات و تێکهەڵەنگوتن.

تۆمیز (هەورا.): مستەکۆڵە.

تۆمچێن (رۆژ.): تۆوچێن.

تۆمشان (هەورا.): تۆوچێن.

تۆمک (وان.): دان و گۆشت و چتی وایە، کە بۆ نێچیران دادەنرێتەوە.

تۆمکەتان (هەورا.): تۆکەتان.

تۆم وەرەش (هەورا.): دەغڵفرۆش.

تۆن: تـی تـۆن. (بـاک.، چیا کرمـانج.، کورداغـی) ئـاوا، ڕەنـگ، چـەش، چلۆن، چاوا، شێوە: بڤیێ تۆنی: بەوچەشنە، بەوجوورە، ئـاوا. (بـاک.) گۆشتی کوتراو و لـە قوتووادا ئاخنراو. کێشێکە برێتییە لـە هەزار گرام.

تۆنێل: چەپکەن، چەپگەن.

تۆو: تۆڤ، تۆخم، تۆ. (هەورا.، ڕۆژ.، زەن.) تۆم. تۆمـە. (دەر.) تووێم. ـــ چـاندن: تـۆڤ ئـاڤێتن. تـۆی قرتـاندنێ وەکـوو تـۆی کوولـەکـە، تۆگوڵەبەرۆژە، تۆشووتی، تۆکاڵەک و ئیتر.

تۆوبێستان: تۆوی کاڵەک وشووتی و ترێزوو و خەیار و ئیتر.

تۆوچان: چارۆکەیەکە تۆوچێن تۆوی تێدەکا بۆ چاندنێ، تۆوبەرە.

تۆوچێن: تۆو وەشێن، تۆم چێن. تۆوکار، تۆوکەر.

تۆوڵ (باک.): تێکوڵی داران.

تۆوڵەکە: تۆڵەکە.

تۆوڵۆ (ڕۆژ.): دە، دەنێو، لەنێو، تووێ، ناوەند، نێوەڕاست. ـــ ی لێفـە: دەنێولێفەدا. ـــ ی قاقەز: لە تووێی قاقەزیدا. بە ـــ ی کراسی: بـە تووێـی کراسیدا.

تۆی (بابا.): تووێ، تۆوڵۆ، لۆ.

تۆیانە (بابا.): شیرنیات و نوقڵێکە دەخرێتە نێو کاڵای بووکەوە لە مـاڵی زاواوە دەنێردرێ.

تۆیژ: تووێژ.

تۆیژاڵ: تووێژ.

تۆیسوو: توویس، تۆسی، تێسوو.

تۆیشەبەرە: نان وزادی ڕێگەی سەفەر.

تۆیی: هی تۆ.

تـو: (باک.) هیچ کـاتێک، هیچ دەمێک. ـــ جارا: هیچ جارێکی. ـــ کس: هیچ کەس. ئەتۆ، تۆ، تـە. سەرتوو، قـەیاخ، تووژ، تووژگ. پـەڕ، قاقەز، تووێ.

توپوخ: سەرەنگری، ساتمە.

توت: کوندەبۆ. دانیشت بە زاراوەی منداڵان: تۆتیکە: دانیشە.

توتە: تووتە، ووشەیەکە سەگی پێدەر دەکرێ.

توتەکۆڵە: تووتە، توتکە سەگ.

توتـک: تووتـک، تووتکـە: جـوورە کرمێکـە هەرکەسـێکی سـەگی هـار گرتبێتی دایدەنێ. (باک.) مریشک.

توتکە: تووتکەسەگ.

توتکەسەگ: بێچووی سەگ.

توتم: بڕوانە: تووتم.

توتوخاندن (باک.): تلۆوخاندنەوە، ووردکردن، شکاندن، فلیقاندن.

توتو: مریشکی پێ بانگ دەکرێ بـەڵام ئـەم ووشـەیە بـەپیتی ئـارەوی و لاتینی نانووسرێ.

توتوخین (باک.): شکان، تلۆوخان، تلۆوخانەوە، فلیقانەوە، ووردکران.

توتوک (باک.): تووتەک، زوڕنا، شێپۆر.

توتوم: توتم، سماق.

توخت (باک.): سەنگی (٥٠) درهەمییە، سەنگایێکە بەرانبەری (٥٠) درهەمییە.

توخس: گیانداری چـەمووش، تۆڕ. چارەوی یـا ڕەشـەووڵاخێکە، فـێری سواری و بارەبـەری و جـووت نـەکرابێ. تـۆڕ، سـرک. گـەند، لـەناوچوو، هەترەبوو، ئاوارە. لەدەستچوو.

توخس کردن: لەناوبردن، بەترەفکردن، لەدەستدان.

توخم: تۆو، تۆم، توو. نەژاد، ڕەسەن، ڕەچەڵەک، توورم.

توخملخ: سەرپانکردن.

توخمە: خمـەڕە. چیکڵدانە تێچوون لە زۆر خواردن.

توخمە تەخێڵ: توخمەتخێڵ، توخمەحیز، بیژوو.

توخمەتخێڵ: توخمەتەخێڵ.

توخمەحیز: بیژوو، زۆڵ. بیژووزادە.

توخم سپی: تۆکوولەکە، تۆکودی.

توخن: قەرەکەوتن، نزیک بوونەوە لە چتێک.

توخنکەوتن: قەرەکەوتن، نزیک کەوتن.

توخووب (باد.): سنوور.

توخوت (زا.): چارەگە حۆقەیەکە.

توخوون: توخن، نزیک، قەرە. ـــ بوون: نزیک بوونـەوە. ـــ کەوتن: نزیک کەوتن.

تور: مـەردومی تور، پسک، لاڵەپەتە. (باک.) توورەتووڕی بۆڕی و زوڕنـا و هۆڕنی خۆشبەزان. (باک.) توورەکە، خورج، خورجێکی گچکەیە.

توراپ (زەن.، کەل.): نێوی نێرینانە بەلاّن توراو دەخوێنرێتەوە.

توراو (زەن.، کەل.): توراپ. نێوی نێرینانە بەلاّن بە توراپ دەنووسرێ.

تورەتور: ترەتر.

تور ڕەهات: گرزە، (دزە.) زیف. هیچ و پووچ، پڕوپووچ.

توربە: تۆربە، جـوورە کیسـەیەکی گـەورەی تـەنراوە شـتوومـەکی تێدەکرێ، توورەکە، کیسە، هەگبە.

توربێن: توورەکە، تورک.

تـورت: جـوورە تامێکـە لـە تفت کـەمترە. لاڵـەپتـە. ناسـک، چتێکـە لەشکانێدا زوور بپەرێ.

تورتەماڵ (نەردە.): لاپاڵ وهەڵدێرگە. توننە، لێژایی.

تورتی: ناسکی.

تـورخ: تولـخ. تـرێ یـا میوەیێکـە هێنـدە گەیشـتبێ، کـە لـەخۆڕا بتلۆوخێتەوە.

تورخە (ڕۆژ.): نەخۆشیەکە بەهۆی زۆر خواردنێوە ڕوودەدات.

تورش: ترش، چتێکە تامی ترشی بدات.

تورشان: ترشان.

تورشاندن: ترشاندن.

تورشانن: ترشاندن.

تورشاو: ترشاو.

تورشکە (ڕۆژ.): ترشۆکەی گەلاّپانە، گیایەکە.

تورشکە: ترشۆکە (گیایەکە). تورسێنەک.

تورش و شیرین: مەیخۆش.

تورشی: ترش، تامی ترش.

تورشی: ترشیات.

تورشیات: ترشیات.

تورشیاگ (ئەردە.): ڕووترشاو، ناوچاوترشاو، ڕووترس.

تورشیاگ: ترشاو، گەنیگ.

تورشیان (ئەردە.): ترشان، هەلاّتن بۆ هەویر و چتی تر. کف هەلاّتن. ڕووگرژکردن، ناوچاوان تێکنان.

تورشینەک: تورشکە، ترشۆکە.

تورک: توورەکە.

تورکەش: تیردان، تیرکێش.

تورکمان: تورکمەن.

تورمە: ڕێوی پاکی بێ خەوش. ئاوریشم: ئەم قاقمزە یا ئەم کرە (تورمە) یە. کری ئاوریشم.

تورمتە (ئەردە.): هەلّەکەسما. بڕوانە: تورنتە.

تورنتە: واشە، باشوو، بالّندەیەکە لە کۆتر گەورەترە ڕاوی چۆلەکە و کۆتران دەکات.

تورنج: ترنج.

تورۆ: بڕوانە: ترۆ.

توروسکە: تروسکە.

توروکە: ترووکە، لێکنان.

توروندی (شار.): خووێری.

توری: پسکی، فسەزمانی.

توز: چوز، خەلّفی داری ناسکی باریکی تازەیە. ڕەنگ: ـــ بارام ڕەنگی نەماوە.

توزیلانە (ڕەوا.): خلۆر. ـــ کردن: خلۆرکردنەوە.

توژ (باک.): تیژ (چەقۆ و خەنجەر و شیرو ئیتر). تیژ وەکوو تامی پیواز و ئیسیوەت.

توژمالّ (فە.، لو.، لەک.): سەرداری سەرۆک خێلاّنە، کە بە تۆلّکێشانی وان دادەنرێ و یا لێ دەخرێ.

توس: تووێسی، تووێسوو.

توش (باک.): تۆش. گەمەیەکی مندالاّنە.

توشتیر (هەر.): گیسکە مێیە، کە تەمەنی لەنێوانی یەکسالّی و دووسالّیدابێ. (زا.) گیسکە مێیە، کە سێ سالّییە.

توشمالّ: دیواندر، پێشەوا، سەرۆک.

توک: نووک، نێش، چزوو. (باک.) تف. توز، ڕەنگ، بارام ـــ ی نەماوە، واتا ڕەنگی نەماوە.

تولّ (ئەردە.): توولە. تولّە، جوورە سەگێکی گچکەیە.

تولاّ: تووتلّشێکی ئەستوورە، کە لە پەنیر و یا گەزۆ.

تولابی: تیرەیەکە لە لوڕی گچکە لە لوڕستانێدان.

تولە. (لو.) تۆلّەکە.

تۆلە: تۆلّەکە.

تولّە: توولّە، جوورەسەگێکی گچکەیە، (کە.) فینە، (خۆ.) توولە. (باک.) تۆلّە. ـــ ی کێوی: توویک.

تولەفاتر (تاو.): چاوئێستر.

تولەک (ئەردە.): توولەک. ـــ کردن: تووک هەلّوەراندن.

تولّخ: تورخ، پووخ. میوە یا تەڕە کارێکە لەبەر زۆرگەیشتنی بتلّوخێتەوە و بفلیقێتەوە.

تولّخانەوە: فلیقانەوە، پورخانەوە.

تولّخاندنەوە: پوورخانەوە، فلیقاندنەوە.

تولّخی (موک.): جوورەترێیەکی سپییە و خالّخالّی زەردە، گلووی خڕە وەکوو فەرخی دەچی ودەنکی هەیە.

تولومپا: توورومپا.

تولونگی (ئەردە.): بێ شەرم، بێ ئاوڕوو، لوّتی.

تومەز (هەورا.): هەو، بەلّ، توومەز، تەمز، تۆمەز، تۆمەلّێ، تۆمەبێژە، ووشەیێکە لەبارێکدا بەکاردەبرێت، کە مرۆ بەهومێدو چاوەڕێی کەچی بەپێچەوانە ڕوودات: ئەمن چووبوومە مالّی کاکم، کەچی لە مالّ نەبوو، تومەز لەپێش منداچووبووە دەرێ.

تون: توند. سفت، سەخت. تیژ. تووش، شیرەت، ڕووش، تووڕە، زوویر. گورج، خێرا، توند، توندوتۆلّ. لیژ، لێژایی، سەرەوژێر.

تونەوبوون: توندبوون، پەیت بوون.

تونەوکردن: توند کردن، سفت کردن، پەیت کردن.

تونبوون: توندبوون، ئالّۆزبوون، تووڕەبوون.

تونج: کانێکە وەکوو مسی وایە بەلاّن لە مسی قایمترە. (باک.) ناوی چیایەکی ناودارە لە کوردستانی باکورر.

تونجک (زا.): پەرچەم.

توند: پەیت، خەست، کەماچ. چتێکە شل نەبێت. مەحکەم، قایم، پتەو، بەجەم. چتێکە لەشوێنی خۆیدا نەلەقێ وقایم بێ. گورج، خێرا، چوست، تەڕدەست، تیژ، بەپەلە، گوژمە، قۆچاغ، گورج وگۆلّ، چالاک، زیت، پەرداخ، تەتەر، تەلان، پەل. خێرا، پەلە. ـــ بڕۆ: خێرابڕۆ. ـــ کردن: تاودانی وولاّخ. تیژ، توندوتیژ (تام.). تووڕە. ـــ کردن: تووڕەکردن. تووڕە، دەمارگرتوو، توندوتیژ. ـــ بوون: شەمۆتەوان.

توندە: بڕێتییە لەچێشتی قوبوولّی وپلاّو.

توندبوون: قایم بوون، مەحکەم بوون. خێرابوون.

توندبوونەوە: خەست بوونەوەی چتی شل. قایم بوونەوەی چتی لەق.

توندڕەو: تیژڕۆ، خۆشڕۆ.

توندڕەوی: تیژڕەوی، تیژڕۆیی.

توندكردن: قايم كردن، مەحكەم كردنەوەی چتی لەق. تاريک بوونی ئاسمان بە هەوری تير.

توندكردنەوە: قايم كردنەوەی چتی لەق. خەست كردنەوەی چتی شل.

توندوتۆڵ: نازا، چالاک، گورج و گۆڵ، چەلەنگ، (رەوا.) پەيت و پۆر، چوست و چالاک. ــ ی: چوست و چالاكی، تەتەری.

توندوتيژ: تووڕە، توند، دژ، گرژ، مۆن. ــ ی: توندی، تووڕەيی.

توندی: تووڕەيی. تيژی، كەسكوونی، سەختی و ئاڵۆزی.

تونگ: تونگە، گۆزە.

تونگە: بقبقە، شەربە. (باک.) پيپۆک. بەن يا دەزوويەكە جۆڵا لەپاش رايەڵكردنی دەيكا بە گلۆڵە.

تونگە

تونگخانە: (كە.) توون، كوڵخەن. (هەو.) كوڵخانە، كوورخانە.

تونگخانەچی: كوڵخانچی.

تونگخانەچێتی: كوڵخانچێتی.

توننە (تونە) (باک.): تنە، تننە. نيە.

تون و تاڵ: توندوتاڵ.

تونتوتۆڵ (هەورا.): توندوتۆڵ.

تونوتۆڵ (هەورا.): توندوتۆڵ.

تونوتيژ: توندوتيژ، ترشێكی گەزندە، تيژێكی وا ئاو لە چاو بێنێ. توندوتۆڵ، گورج، قۆچاخ، چالاک.

تونی: توندوتۆڵی، گورجی. توندی، تووڕەيی، ئاڵۆزی، قەڵسی. تونە، تونە.

تونی: سەختی، دژواری، تەووژم، تەووژمی سەرما يا گەرما.

تونيانەوە: توزيانەوە، كاريانەوە. تۆزانەوە.

توی: تۆی، نەتۆی.

توو: (هەورا.) تفی. (باد.، باک.) تی. (زاخ.) تووک. (دەر.) تووی. (ڕۆژ.) تووێ. بەری دارێكە تووی سپی و سوور و ڕەش دێنێ بەدارەكەش هەر دارە توو دەڵێن. تووی فەرەنگی: چلەک. ــ ی ڕەش: تووشامی، گاتوو، تووێم شامی. داری توو يا بەرەكەی. (باک.) قەميّاغ، تووێ، سەرتوو، سەرتووێ. (موک.) تۆ، ئاو (مەنی). ــ تكان: ئاو ڕژان. ــ تكاندن: ئاو ڕژاندن، تەنها بۆ كوڕان بەكاردەبرێ واتا منداڵی نابێ. (باک.) تۆ، نەتۆ، تە، تێ. تۆو، تۆم، هی چاندن و قرتاندنێ.

تووء: قراش، ئەنجنراو (گۆشت و ئيتر).

تووا (ڕۆژ.): تەشقی سەرما و گەرما. باری ڕۆژگار لە لايەن گەرمی و ساردييەوە.

تووار (باد.): باڵندە، پەرەوور، پەلەوور.

تووشا: بڕوانە، ببينە، بنۆڕە، تەماشا. ديتن، ڕوانين، نواڕين، سەرنج، ووردبوونەوە، چاوپێكەوتن، خوێندن.

تووشاخانە: تەماشاخانە، سەيرانگا.

تووشاكردن: تەماشاكردن.

تووالێت: (زا.) گوودلە، پووتک.

تووان: تەوان.

توونا: تەوانا، بەدەست، دەستەڵاتدار، دەستدرێژ، بەتاووتاقەت، بەهێز، هێزدار. ــ بوون: پێكران. لە ــ دا بوون: تووانران. هێز، تاو، تاووشت، تووانشت.

تووانايی: (فە.) هەرەنگ. تار، تاووش، تووانشت. (باد.) خور. (باک.) بەندەری، بار. تەوان، تووان، دەست و دوو، قوونەبان، وێزان، بڕكردن، پركێشان، شنگ، هوومێن. تاو، تاب، باران، هێز، ووزە، توانايی، پێز، گير، بڕشت.

تووانەوە: (خۆ.) تافانەوە. ((دەر.) تێوانەوە. (زەن.) تاوانەوە، تاويانەوە. (دزە.) خێورانەوە. تووڵانەوە. (باک.) بڤەشين.

تووانج: لاتار، پلار، پلار. (هەورا.، دەر.) پەلار. تەشەر، تانووت، سەركۆنەكردن، قسە هاوێژتن بۆ يەكێک، (ووتەی پۆشراو).

تووانندنەوە: تافاندنەوە، تاوياندنەوە، تاواندنەوە، خێوراندنەوە، تۆڵاندنەوە، ماشاندن. (دەر.) تێواندنەوە. (باک.) بڤاشتن، بڤەشاندن.

تووانران: لە تووانادابوون، پێكران.

تووانشت: توانست، توانين.

تووانين: (دەر.) تووينين. (باک.) شان، شێن، كارين. (هەورا.) يارای، تاوای. بڕكردن، پركێشان، لە خۆڕاديتن، پێكران، شيان، كارين، دەروەردن، توانايی، تانين.

توواپهم: پيتی پەسندكردنە وەک ئافەرين.

تووە: پرگە، خۆڵێكە بەسەر بەفريدا دەكەن تابتوێتەوە.

تووەتووە: تووكەتووكە، پرووشە پرووشە، كەمكەمە بارين.

تووەڕەشە: شاتوو.

تووەسوورە: شاتوو، گاتوو.

تووەمۆرە: جوورێكە لە تەڕەتوو، مۆركارە.

تووەنی (هەورا.): بەرد.

تۆوبەرە: توورەكەيێكە تۆوی تێدادەبرێ بۆ ناو زەوی و زار بۆ چاندنی.

تووبەرە: توورەكە، قوماشی درواو بۆ تێكردنی شت، جوورێكی لە وەڕی وولاخ.

تووپەڵ: تۆپەڵ، تۆپەڵە.

تووپەرک (شن.): تووک لەكاتی نەكێشان و چاو پێ هەڵێناندا بەكاردەبرێ. توم (كركی شێوەی موكری نانووسرێ).

تووپلاخە: بە سەريەكدا كەڵەكە كراو، بە سەريەكدا هاتوو.

تووپيگ: مردار، تۆپيو.

تووپين: تۆپين، مرداربوون، منداربوون. تێخوڕين، ترساندن، بۆڵەكردن.

تووت: (لو.) توو. (باک.) كوم ڕەفێنە، كلاو ڕفێنە، گەمەيەكە، كە چەند منداڵێک بە چەمبەردادەنيشن، يەكێک كلاوێكی لە پشتی وان دەگەڕێنی ويەكێک بەدەوريان‌دا دەگەڕێ تا دەگاتە شوێنی خۆی، ئەگەر ئەوی ڕۆنيشتوو ئاگای لە كلاوەكەی نەبوو و كلاوەكە گەيشتە سەروی، سوواری دەبێ و دەبێ بە دەوری چەمبەريدا بيگێڕێ تا دەگاتە جێگای خۆی. تووتە، توتە، تووت. ووشەيێكە سەگی پێ دەردەكرێ.

تووتاک (زا.): قومری.

تووتاندن (ئەردە.): سەرنانەسەر بۆ هێنانە قسە، دووانـدن، سەرەسەرنیان.

تووتانن: توو تاندن.

تووتە: بۆ دەنگدان و دەرکردنی سەگان بەکاردەبرێ. (هەورا.) سەگ، توتکەسەگ. (ئەردە.) گۆرانییە. گۆشتێکی زیادەیە لەسەر پێلوی چاو پەیدادەبێ، ڕەش بالووک، بالووک ڕەش. بڕوانە: تووتەڵە، قامکەتووتەڵە.

تووتەک (موک.): باڵندەیێکی شەوییە هەتا ڕۆژ هەردەڵێ هەم هەم، جارجارەش دەنێستری دەحیلێنێ. مۆزیقە، مۆسیقە، شایلۆغان، دوودەک، تاخمی مۆزیقە.

تووتەک و باڵەبان: شایلۆغان، توو تەک. تاخمی مۆزیقە.

تووتەکۆڵە (هەورا.): توتکەسەگ، گوجیلەسەگ، تووتە، بەچکەسەگ، تووتەکوڵە، توڵەسەگ.

تووتەڵە: تووتە، قامکە تووتەڵە، قامکەکەی هەرەگچکەیە. قجقجیلک، تیلکێ قچیلک، قلیچ. (هەورا.) کلکە پووتە. تلیا قلیاچکێ، تلیا قەرەقوچکێ، کلکە پووتە، قچ، (ڕۆژ.) تووێتە. قلینجگرە. تووتک.

تووترک: دارێکی هەمیشە سەوزە، لەلایەن گەلاّ بڵندیشەوە هەروە گوڵەباخی دەچێ بەرێکی خڕی مەیخۆش دەگرێ وەک شاتووە بەلاّم ووردترە گەلێ جار بۆ پەرژینی باغ و باغچە دەڕوێنرێ. (هەورا.) توودڕەی. (دەر.) تووڕک. دڕکەزی، کوونار، توودڕک.

تووترواسک: تیتڕواسک، تیتڵەپیچاخ، زیقاوڵە. باڵندەیێکە وەک چۆلەکە وایە بەلاّم کلکی درێژترە و زۆر دەیجوولێنی هەندێکیش دەڵێن بەقەدەر کۆتری ئاوییە سپی و سەرباڵی ڕەشە ملی باریکە و هەمیشە دەزیقێنێ. (موک.) کلک هەڵتەکێنە.

تووتک: توو تکەسەگ، بێچوەسەگ، گوجیلەسەگ، گجووڵە. (هەورا.) تووتەکۆڵە. (شا.) تووتیلە. (باک.) دارێکە، درەختێکە. بەچکەسەگ، تەتەکوڵە. تووتی.

تووتکە: تووتکەسەگ، گوجیلەسە. کرمێکە هەر گیانلەبەرێکی هاربووبێ دایدەنێ واتا، کە سەگی هارگرتبێتی لەپاش ماوەیەکی دایدەنێ.

تووتکەسەگ: گوجیلەسەگ، بێچووەسەگ.

تووتم (ئەردە.): ترشی سماق.

تووتن: (دەر.) تووتوون، تەتن. (فە.، هەورا.) تەماکۆ، تیتن. چەند جوورێکە: تووتنی سامسۆنی، ــ ی ڕەشۆکی، خواردە، تەوەس، ــ ی نێرگە. گیایەکە گەلاّ پانی تاڵە دەچێنرێ، کە ووشک کرایەوە بە جگەرە یا قەننە یا سەبیلە یان نێرگەلە دەکێشرێ. ــ ی وورد: پەلەخ. ــ ی خۆشکێش: تووتنێکە نەزۆر توند و نەزۆر نەرم بێ. ــ ی توند: جەمبەلی. ــ ی سەبیلەی: (باک.) کاماش.

تووتنانە: شەکر یا دراوێکە یا چەند شیشە توتنێکە ئاغای گوندی لە خاوەند تووتنی دەستێنێ.

تووتنەوان: کرێکارێکە تووتن بەرهەم بێنێ. ــ ی: کاری پاسەوانی کردن و بەرهەم هێنانی تووتن.

تووتنجاڕ: زەوییەکە تووتنی تێدا بکرێ.

تووتوو: هەڵکەوت، ڕێ لێگۆڕان، بەهەڵە.

بەتوو تووش تووشی مەکتەب کەی دەهاتم من کەزانی بام
خەفەت، مەینەت، کەسەر، حەسرەت، بەشی ئینسانی زانایە
(هێمن)

تووتووک (باک.): پیکی زوڕنایە.

تووتی: باڵندەیەکە کەوی دەکرێ تاکتاکە فێرە ووشەش دەکرێ، بەقەد باشووێکی دەبێ، ڕەنگی سەوز و سەری خڕ و دندووکی کەوانەییە و پەڕەووڕێکی جووانە.

تووتیا: کانێکە وەکوو فافۆنی وایە. تۆزی گیایەکی ناسراوە لە چاوی نێشاو دەکێشرێ.

تووتیاکەوڵە: مووررووی شینە (دەرمانە).

تووتیلە (شا.): توتکە سەگ.

تووجی (ئەردە.): بلاّوکردنەوە.

تووچاندن: تۆچاندن.

تووچانن (ئەردە.): فلیقاندنەوە، پانکردنەوە، کوتان.

تووچن (ئەردە.): چتی لنج، چتی چەسپ و گر.

توودڕەی (هەورا.): تووترک.

توودڕک: تووترک.

توور (باد.): بەخت: مـن خۆ هاڤێتە تووروبەختێ تـە: مـن خۆم هاوێژتە بەربەختێ تۆ. (باک.، باد.) وێژە، ڕێز، شێواز. نێوی کوری ناوونجی فەرەیدوونێ بووە، کە منوچیهر کوژتی. (جا.، هەورا.) ترپ، تـرەو. تڤر. گیایەکی گەلاّپانە بنەکەی وەبنی چەوەندەری دەچێ بەلاّن سپییە. (باک.) لاسکی گیایان. هۆ، بۆنە، مایە. توورەکە، تووربێن، جەواڵی گچکە.

توور: هەرێم، قۆڵ، توویر. توخس. تـۆڕی ڕاوەماسی و پەلـەوەر. فڕێ، ــ دان: فڕێدان.

تووراق (زا.): تۆراخ.

تووران: وولاّتی ڕۆمان، وولّکەی ڕۆمیان. تورکستان.

تووڕاندن: تێ تووڕاندن، بۆڕی لێدان. فیراندن، هەڵتیزاندنی وولاّغ.

تووڕانن : تووڕاندن. فیراندن، ڕیخ کردن.

توورە: هەرێم.

تـووڕە: جـەرگاووس، ڕووتـرش، ڕووگـرژ، دەهـری، زوویـر، سـڵ، زیـز، تونـدوتیژ، ڕابـەل، سەرگەرم، ڕاگەش، توند، قەڵس، ڕووتاڵ، مۆڕ، ئەنگر، ئالۆز، قوشقی، کەسێکە زوو هەڵبچێ، کەللەیی. خۆ ــ کردن: ڕووتـەهل کرن.

تووڕەبوون: سـڵبوون، تـۆران، خـەیدین، زیزبـوون، زوویربـوون، گڤبـوون، دڵگیربوون.

تووڕەتووڕ: دەنگی بۆڕی و بلوێر و ئیترە. قووڕەقووڕی سەگی لێدراوە.

توورەزەڵـە (کـە.): تـوورەزەرە. ڕێزەڵـە. گیایەکـە بەرەکـەی هێنـدەی نۆکێکییە بەلاّن سوورە وەکوو تەماتەیە و دەخورێ.

توورەش: تۆوی پیوازی، کە ڕەش و ووردە وەکوو ڕەشکەی وایە. سیاوڵە، قاخلی.

توورەشە: شاتوو.

توورەشک (باک.): تووی ڕەش.

توورەشووانە: گیایەکە وەکوو گیای خەرتەلەیە لە لایەن تام و چەشنەوە.

توورەق: تووی ووشک.

توورکانە: بەشێکە لە خەرمان، کە دەدرێ بەسەرکاری ئاغای دێ دووای ئەستاندنی مڵکانە.

توورەکە: توورک. جۆرک. تۆربە. (باک.) توور، جوهوور، جهێر. (دەر.) توورە. توورپێن، توورک، توربەرە، توو وەرە. جۆرێکێکە هەڵدەدروێت بۆ چت تێکردنی.

توورەکەرێز: گردێکە لەگڵ و خۆڵ، کە بەکۆڵی مرۆڤان دروستکرابێ بەبێگار. ــ ی: کاری توورەکە رێژکردن.

توورەکەشۆک (شار.): (کۆ.) چرکی دزشاوێ.

توورەکەی گەدایی: توورەکەی دەرۆزە.

توورەکردن: خەیداندن، سڵ کردن، زیزکردن، تۆراندن، کەچەترێنکردن، دڵگیرکردن.

توورەکێویلە: (کۆ.) خەرتەلە. توورۆکە.

توورەمەکی: (خۆ.) تووکەرک. تووی کێوی. تووی هەمەرەنگە. تفەزرێ.

توورەوان (سوور.): ئاودێر.

توورەوانی (سوور.): ئاودێری.

توورەوتەنگاو (کۆ.): توورەوتۆسن.

توورەوترۆ: کەسێکە لە خۆیەوە دڵگیر و سڵ ببێ.

توورەوتۆسن (شا.، موک.): توورەوتەنگاو.

توورەیی: توندوتیژی، سەرگەرمی، زیزی، راگەشی.

توورپین: (هەورا.) توورەکە، تۆشبەرە. (شا.) بێ پێچە.

توورتوور (باک.): کرمی داران.

توورتوورکاو: ئاوەکی، جلێتاو، تەڕ، شل.

توورتێزک: باروتخانە. کارگە و کارخانەی بارووت.

تووردان: توورهەڵدان، فرێدان.

توورڤان (باد.): وێژەوان. تۆرەوان. کەسێکە بە تۆری راوە ماسی یا پەرەووران بکات.

توورک: (هەورا.) تووترک، توودرەی. تەمشک، توودرک.

توورک (باک.): توورەکە، خیگەی لوولەدار. توورەکە.

توورکە: زەوی سوورکاری دادرادر.

توورگ (هەو.): چەقەڵ.

تووروان (ئەردە.): تۆرەوان.

توورۆکە: توورەکێویلە، توورە شووانە. گیایەکە بەتام و چەش لە خەرتەلەی دەچێ.

توورهەڵدان: فرێدان، تێهەڵدان، دوور ئاوێژتن.

تووری (باک.): چەقەڵ.

تووریان (دەر.): تۆران.

تووز: (بابا.، شا.) پیک. تێکولی دارییە، کە بە لوولە دەرپهێنرێ. چووز، توولەی داران. (ئەردە.) خوو، تەرز، شێوە، رەفتار. باڵا، بەژن، قەلافەت، کەلافەت.

تووزان: چووزانەوە. خلیسکان.

تووزانەوە: زوورانەوە، تەوسانەوە. تام و بۆنی بیباری سوور یان چتێکی تیژی دیکەیە، کە بگاتە چاو یا لووت یان زار دەیتوزێنێتەوە.

تووزاندنەوە: چووزاندنەوە.

تووزانن (ئەردە.): چووزاندنەوە، کاوانن، چووزاندنەوە، تووزاندنەوە.

تووزە (رەوا.): توولە، (کو.) تووزە.

تووزە (کۆ.): توولە، لکە باریکەکانی مێو و ئیترە.

تووزک (زا.): گیای توند.

تووزکردن: پەیوەندکردنی درەخت. تۆزکردن. جنێودان.

تووزم (رۆژ.): خوو، رەفتار. بەد ـــ: بەدخوو، بەدرەفتار.

تووزیان: کسپە و تووزانەوە. هەڵخلیسکان.

تووزیانەوە: کسپە لێ هاتن و تووزانەوە.

تووژ (باک.): تیژ. (ئەردە.) تووێژ.

تووژاڵ (ئەردە.): تووێژاڵ.

تووژک (باک.): چکۆڵە.

تووژگ (ئەردە.): تووێژ. تووژ. (زا.) خەنجەر.

تووژگ یەخ: پارچەی سەهۆڵێکە بەسەر ئاوەوەی دەبەستێ.

تووژماڵ: بروانە: توشماڵ.

تووژی (ئەردە.): توورجی، بڵاوکردن.

تووسوورە: جوورە توویەکی سووری مزرە.

تووسی: تووێسی، تێسوو.

تووش: رووبەڕوو، دووچار. ـــ بوون: رووبەڕوو بوون، گەیشتنە یەکتری، دەپێشیاچوون، هنگڤین، دووچاری کەسێکی یا چتێکی بوون، تێ ئاڵقان، پێوەبوون، گرفتاربوون. ـــ کردن: رووبەڕوو کردن، گەیاندنە یەکتری، دووچاری چتێکی کردن، پێوەکردن، تێوەدان، گرفتارکردن. ـــ ی یەکتری هاتن: پێک گەیشتن. گیانداری دڵرەق و بەدخوو و چەتوون. ـــ مۆن، توندوتیژ، شیرەت، کولەش. رۆژی ـــ : رۆژی سەرماو سۆڵە. ئێستری تووش: ئێستری بزۆز. سەخت، دژوار، دژ، گران، گرژ، مۆن، رێ و بانی ـــ : رێ و بانی سەخت. تیرە، خێڵ، حاجی دەڵێ: (لەتووشی خۆم بوو هەرچی تووشی خۆم بوو). لەش، ئەندام، تەن.

تووشاڵ (ئەردە.): تووێژاڵ، تووژاڵ.

تووشامی: تووی رەش و گەورە، گاتوو، تووی سوور. (دەر.) توویم شامی. شاتوو، تفەرووەنێ، تووێ رەش.

تووشە: تۆشە.

تووشەبەرە: تووشەدان، هەوانە، هەمبانە.

تووشەڵە: (هەورا.) زرتوو. تووی پەیوەند نەکراوە و بەرەکەی ووردە.

تووشەمی (باک.): تووی سوور.

تووشبوون: گەیشتنی دوو چت بەیەکتری. رووبەڕووبوون، دووچاربوون، گەیشتنە یەکتری، دپێشیاچوون، هنگڤین، تێ ئاڵقان، یەکتر دیتن، پەرگمین، پەرگین، تێک هەڵەنگوتن. پێوەبوون، گرفتاربوون، دووچاربوون، تێوەچوون. بروانە: تووش.

توشتە (باک.): گەمەیێکی کوردییە.

توشتیر: چوشتیر، بزنی دووساڵە.

توشتیرزا: توشتیر، کە زا بێ.

تووشک (باد.): تووشکەڵە، کارەمێیە، کە پێی لەساڵی دووەم نابێ. (ئەردە.، دەر.) تۆکڵ. (هەورا.) تووێژ و تۆشکەی برین و سەر و ئیترە. تووژک.

تووشکردن: ڕووبەڕووکردن، گەیاندنە یەکتری، پەرگهاندن. پێوەکردن، تێوەدان، گرفتارکردن، دووچارکردنی کەسێک بە کارەساتێکەوە. بڕوانە: تووش.

تووشماڵ (لو.، جا.): تیرەیەکە لە خێڵێکی، (هەر.) جۆم. خاوێن و پاکژ کردنەوە و هیچ بۆ نەهێشتنەوە.

تووشی: سەختی، دژی، گرانی، دژواری. (باک.) ـــ بوون: خۆ تێکەڵ بەکاری خەڵکی کردن، خۆ تێهەڵقورتاندن.

تووشیار: تووشهاتوو، دووچار، گرفتار. ـــ بوون: گەیشتنە یەکتری، گرفتاربوون.

تووفانە (ئەردە.): مێشوولە.

تووفە (ئەردە.): کرێوە.

تووفین: کرێوەکردن.

تووقاندن: تۆقاندن، ترساندن. ترەکاندن، درگادان، تەقین لە ناگریدا.

تووک (فە.): تێکوڵی دار و ئیتر. تووکی وورد و سووک، موو. کوتوکوڵکی ئاژاڵ و ماڵات. پرز، پرزە، کوڵک. نزا، داخوازی گەند، ویستی خراو. ـــ لێکردن: پێهەڵکاڵان، سنگ لێکوتان، لە سنگدان. ڕەوشت و خوو. (زاخ.) تووی خواردنێ. موو، پۆڕ، پۆرت، پوورت، پەڕ. (ڕۆژ.) تیتک. قژ. تووکی نەرمی باڵندان، کۆنک، پەڕ، کوونک، ـــ ڕنینەوە: پەرتاندن، داڕووتاندن، ئاوە ڕووتکردن. (ش) بۆ چاو پێ هەڵهێنان دەڵێن تووم (کرکی تووم لە موکریاندا نانووسرێ). ڕەنگ، تین، هێز، کەیف. بێ ـــ: بێ ڕەنگ، بێ هێز.

تووکان (هەورا.): قرتان.

تووکاندن (ئەردە.، هەورا.): قرتاندن. ترووکاندنی هێلکە، جووقاندنی جووجیلە.

تووکانن: تووکاندن، شکاندن.

تووکە: پرووشەی بارانە، بارانەی وورد.

تووکەتووک: باڵندەیێکە دەنگەکەی تووکەتووکە. تۆقە، توکە. پرووشەکردنی بارانەیە، پرووشەپرووش، پرووکەپرووک، تووەتووە، نەرمەبارانە.

تووکەڕک (خۆ.): تووڕەمەکی.

تووکەس (باک.): هیچ کەس.

تووکەسەر: کەسێکە بەسەر نانەسەری تووڕەبووبێ. ـــ بوون: تووڕەبوون، تەڵس بوون. ـــ کردن: تەڵسکردن.

تووکەکردن: ووردباریین، بارانی وورد بارین، پرووکەکردن، پرووشەکردن.

تووکەی سمێڵ هاتن: مەبەس لە دڵخۆشی و بزەگرتنە.

تووک ڕوون: بێ خەفەت، دڵنیا، کەیفخۆش. ـــ ی: بێ خەفەتی، دڵنیایی، کەیفخۆشی.

تووک ڕۆیین: تووک هەڵوەرینی مەخمەر و ئیتر.

تووک ڕێزای (هەورا.): تووک هەڵوەراندن.

تووک کردن: پەڕدەرکردنی بێچووە باڵندە. پەڕدەرکردنی پەلەوور، دەرهاتنی پەڕی باڵندە.

تووکڵ (گەرد.): تێکوڵ، پودس، تۆک.

تووکڵەوگرتن: تێکوڵ لێکردنەوە.

تووکڵ خشخاش: کۆکەنار.

تووکڵ هەنار: تێکوڵەهەنار.

تووکڵ هێلکە: تێکوڵە هێلکە.

تووکمار (فە.): کیفی مار، کراسەمارانە.

تووکن: کوڵکن، مووداوی، موویین، تووکدار، تیسکن.

تووکنە: تووکن، تیسکن. زەرنەقووتە: بێچووی باڵندانە، کە هێشتا تووکی نەکردبێ.

تووکوڵ (هەورا.): تێکوڵ.

تووکوڵ و دارا (هەورا.): تێکوڵی داری.

تووڵ (ڕۆژ.): نەمام، داری ساوا، توولە، لقی باریکی درەختانە. (باک.) تۆڵە. ـــ کرن: تۆڵەکردنەوە. بەردی لووس. جوورە برنجێکە.

تووڵ (هەورا.): شووڵ، شووڵک، شوو، توولەی دار. لکی تازەی باریکی درەختانە. تووڵ: چرپی.

تووڵاش: تێکوڵدار.

تووڵاش: تووڵاشە، دەمە، برشتە. تەڵاش.

توولە (خۆ.): تولە، جوورە سەگێکی گچکەیە. (بار.) بێر، بێرکم، ڕکە (قەفەز). (فە.) تۆڵکە، نانی حاجی لەگلەگی. توولەی دارەمێو و ئیترە، توولەی بڕکەی خەیار و ترێزو و شووتی و کاڵەک و شەمامە و کاڵەکە مارانەیە. (باک.) بۆق. (هەورا.) تەرز. خەڵفی یەک ساڵانەی دارانە. ـــ مار: بێچووی مار، (موک.) تیرەمار، (هەو) ئەسپەمار، ماری باریک و گچکە.

توولەزەرە: گیایەکی هاوینییە بەرێکی سووری خڕی هەیە.

توولەک: نەخۆشییەکە وولاخان باریک و بنێس دەکات. گیاندارێکە تووکی وەری بێ لەبەهارێدا. ڕێوییەکە تووکی هەڵوەریبێ. (کە.) منداڵێکی دە دووازدە ساڵانەیە چ نێر بێ چ مێ. گەنجی تازە پێگەیشتوو.

توولەکە: تۆڵەکە، پەنیرە، پەپەکە، مەلیچکانە.

توولەک بوون: وەرینی تووکی ڕێوی و ئیتر.

توولەک کردن: تووک هەڵوەراندنی گیان لەبەران لە بەهارێدا.

توولەمار: (موک.) تیرەمار. (هەو.) ئەسپەمار. ماری باریک و گچکە.

توولبڕ: مەبەس لە کەسێکییە، کە بە چتێکەوە خەریک بێ و کەچی بەدڵ گوێی بۆ چتێکی دی هەڵخستبێ.

توولکێش: ڕاکێشانی باسکە مێوانە بەسەر زەویدا و لە هەندێک شووێنانیش بە خۆڵ داپۆشرێ، لەو جێگایانەدا ڕەگ داکوتێ و بڕوێ، ئەوجار ناوەندەکانی ببڕێ تا هەریەکەی ببێتە مێوێکی سەربەخۆ.

تووڵ هەڵلاجی: شووڵکی پەڕەکەری، شەفشە.

توولی (باک.): ووشتری کوڵکن و تووکن.

توولی سەوز: گیایەکی لق لقە بەرێکی دەگرێ وەک گوێز بەڵام درێژکۆڵەیە. بایەف، داری چەقالە.

تووڵینە (هەورا.): (کە.) توڵینە. قووڵینەیەکە لە شووڵی باریک دروستکرابێ. جوورە سەوەتەیەکە لە شووڵ (تووڵ) دروستدەکرێ.

تووم (باک.): سەکۆ. تۆم، ڕەچەڵەک، زنجیرە، تۆو، بنەچەکە. (ئەردە.، هەورا.) تۆو، تۆم.

تووماتە (ئەردە.): تەماتە.

توومار: تۆمار.

توومە (ئەردە.): تۆمە، تووم، دان.

توومەدان (ئەردە.): تۆمەدان. توومەدانە، منداڵدان.

توومەدانە (ئەردە.): توومەدان، تۆودان.

توومەز: تومەز، تومەیژە.

توومەیژە: تۆمەڵێ، تومەز.

تووم بی هەنجیر: واتای دووەمی (گرنگ) یە.

تووم پیاز: تۆ پیواز.

تووم تەرەتیزە: تۆ تەرەتیزە.

تووم شانای: تۆوچاندن.

تووم قاخلی: تۆ کاخڵی.

تووم کوولەکە: تۆ کوولەکە. کرمی چیکڵدانەیە.

تووم گوڵ: تۆ گوڵ.

توون (کە.): توونگخانەی گەرماوێ، توونخانە، شووێنی ئاگر لێ کردنەوەی گەرماوێ. ئەتوون (جەهەننەم). ووڵاتێکی دوور و سامناک و ئاگرینە. توند، چتی کەسکوون.

توونا: تەیوو، تەفروتوونا، دەربەدەر. ئاوارە. ـــ چوون: چوونە جەهەنەم، چوونە نەبوون.

توونابوون: لەناوچوون، دەربەدەربوون.

توونا‌کردن: لەناوبردن، دەربەدەرکردن، ئاوارەکردن.

توونـاوتوون: توون بە توون، لەناو چوون. ـــ چوون: چوونەنەبوون، لەنێوچوون، مردن، تووکارەساتی لەناوبەربوون. ـــ کردن: بردنە نەبوون، لەنێوبردن، مراندن.

توون بەتوون: توونا و توون. ـــ چوون: لەنێوچوون، چوونەنەبوون. تووشی کێشە و گێچەڵان هاتن.

توون بەتوون بردن: توونـاو توونکردن، بردنەنەبوون، مراندن، لەنێوبردن، تووشی کێشە و رووش و گێچەڵان کردن.

توونچی: تونگخانەچی. کەسێکە لە تونگخانەدا ئاگر بکاتەوە.

توونخانە: تونگخانە، توونی گەرماوێ.

توونکە: پانتۆڵی پاڵەوانان.

توونگە: گۆزەیەکی زار و مل باریکە و تەنگە.

تووني: (هەو.) تینوو، تێنی.

توو وەشێن: تۆوچێن.

تووهشک (باک.): تووی ووشک.

تووی: توو، بەری دارەتوو.

تووێ: تێکوڵی تەنک وەکوو هی پیواز و سیر. قەیاغ، سەرتووێ، تۆ، تووک. لۆ، لۆچ، تووێژ، تۆخ، زیوار، زیواڵ، ناو، نێو، باد، تووێخ. لە ـــ ی قەفەزێکدا. بەتووێی کراس. یەکباد.

تووێتە (ڕۆژ.): تووتەڵە، قامکەچکۆڵە.

تووێنکە: دانیشتن، سرەوتن.

تووێنکەخوواردن: ئارامگرتن، سرەوتن.

تووێنکەگرتن: ئارامگرتن، سرەوتن.

تووی توو (باد.): هایهۆ هایهۆ، لەکاتی بڕگەکانی گۆرانی و لاوک و لاوژە و حەیراناندا گووێ ڕاگران دەڵێن: ـــ .

تووێ تووێ: مانگای پێ بانگ دەکرێ، دەنگێکی وایە لە موکریاندا بە تیپی ئارەوی ولاتینیش نانووسرێ. گۆرانییێکیشە بەدەم ـــ وە دەگۆترێ لەکاتی مانگا دۆشینێدا، جوورە بالۆرەیەکە. پارچەپارچە، تووێ لەسەر تووێ، لۆ لەسەر لۆ.

تووێخ: تووێ، تۆخ، تووێژ، پێستی زۆر تەنک، تۆژی پێست، مردگ.

توویر (ڕۆژ.): توور، هەرێم، قۆڵ.

تووی ڕەش: تفەرووەنی، گاتوو، شاتوو، تووی سوور، تووشەمبی.

توویری (زا.): چەقەڵ.

توویزم (ڕۆژ.): قەلافەت، شکڵ، دیمن. بەرچاو.

تووێـز: تۆژ، تۆژک، تووێلک، تووێ، تێکوڵی تەنک، تفر، تفل، توورشک. تووێژی ماری، کرێژی لەش، تۆشک. تووێژاڵ، تووێخ، مردک. ـــ ئاوێژتن: مەرتین. ـــ لێ کردنەوە: مەرتاندن. ـــ ی ماری: کراسەمارانە، تووێشک. ـــ ی سەر برینان: قەبار، قرتاغە. چەورییەکی تەنکە دەکەوێتە سەرماست و شیر بەهۆی کوڵاندنیانەوە.

تووێژاڵ (جا.): تێکوڵی تەنک، تووێژی تەنک. زانیاری کەم.

تووێژگرتن: پەیدابوونی تووێژ لەسەر هەندێ چت. گرتنەوەی تووێژی چت.

تووێسوو: تێسوو، تووێسی.

تووسوور: تفەرووەنی، گاتوو، شاتوو، تووی ڕەش.

تووێسی: تووێسوو. گیایەکی درکاوییە لاسکەکەی بریندارەدەکرێ تا جەوی دەربدات، کە کەتیرەیە.

تووێشە (ڕۆژ.): تۆشە.

تووێشەبەرە: تۆشەبەرە، تۆشەدان. نانەبەرە.

تووێشتیر: چووێشتیر.

تووێشک (ڕۆژ.): گیسکە مێیەکە تەمەنی لە ساڵێکی تێپەڕنەبێ. (هەو.) کرێژ.

تووێشک: گیایەکە.

تووێشکانە (ڕۆژ.): (ش.) کراسەمارانە، تووێژی ماری، تووێژی هەرچی بێ، تووێژاڵ. جیقنەی شلی مەل و باڵندانە، کە بە خۆیاندا دەفیرێنن.

تووێشوو: تۆشە، تێشو. خواردەمەنیەکە، کە ڕێبوار لەگەڵ خۆی بیبا بۆ ڕێگایە.

تووێشووبەرە: تێشوودان.

تووێشوودان: هەمبانە یا چتێکی ترە، کە تێشووی تێکرێ.

تووێشووکردن: دروستکردنی تێشوو. نانخواردنی بەیانی.

تووێک: تووێخ، تیکولّـی دارودرەخت و خەیار و ترێزو و کالّـەک و چتی تر.

تووێکردن: تووێژاڵ تووێژاڵ کردنی گۆشت بۆ برژاندن.

تووێکڵ: تووێک، تێکوڵ، پیستی دار و درەخت و چتی تر. دووانی بەـــ و کاکڵدار: ووتەی بەتیکوڵ و پڕ مەغز.

تووی کێوی: توورەمەکی، تفەزرێ.

تووێڵ (رۆژ.، مەن.، هەورا.): تەوێڵ، نێو چاوان، ناوچەوان، ناوچاو. تاپوو، سامان و ئاو و زەوییەکە، کە لەپێش میری دەیدا بە کەسێکی، کە لەداهاتی وی گوزەران بکات.

تووێل (رۆژ.): توولە، نەمام. (بار.) کۆترەباریکە.

تووێلاش: تەلاّش.

تووێڵە: تەویلە.

تووێڵبەن (ئەردە.): دەسرۆکەیەکە، کە ژنان لەناوچاوانیانی دەبەستن.

تووێڵدار: کەسێکە، کە زەوی یا ئاوی لە میری وەرگرتبێ، کە بە داهاتی وی بژی.

تووێلک (موک.، بابا.، خۆ.): تووێژ. تیکوڵ.

تووێلک: دارە زڕتووە و بێ بەرە.

تووێڵنانە زەوی: کەوتنە سەرخاک، خاک ماچکردن، کڕنۆش.

تووێم (رۆژ.، دەر.): تۆو.

تووێم شامی: تووشامی، تووسوور.

تووێن (رۆژ.): کز، پەرۆشدار، پەست، ئاوارە، مشەخت.

تووێنین (دەر.): توانین.

تووی ووشک: تووهشک.

تەتاشک (زا.): نەعنا.

تەریان (هەورا.): تریان.

تەن (باک.): تینوو.

تەناف (باک.): گیایەکە.

تەنووشک (باک.): ئازار و هۆی ئالّوو کەوتن.

تەنوویی (باک.): تینوویتی.

تەنی (باک.): تینوو، تینی.

تەیشت (زا.): قاوەلّتوون.

تەیل (باک.): سەرکەو، کەسێکە وەسەر بکەوێ.

تێ (باک.): دێ، دێت. (کرما.) نۆبەتێ، تا. ناو، نێو، دوو، هەندوو. تێیکە: لەناویکە، تێکردن: لەناوکردن، تێداهێشتنەوە. زۆر جاریش بەسەری ووشانەوە دەنووسێ: تێکردن، تێخستن، تێڕاکردن، تێوەچوون. (ئەردە.) نۆبەتێ، یاو. (باک.) تۆ، ئەتۆ، تە.

تێ ئاخنین: تێپەستاوتن، ئاخنینەوە، داگرتن، داگرتنەوە، بەزۆری پڕکردنی توورەکە، جەواڵ یا تەلیس.

تێ ئالان: لەدەورە ئالان، لەدەوروبەر پێچ خواردن، دەورەدان؛ بەنەکە لەلاقی مریشکەکە ئالاوە. ئالانی چتێک، بەنێک یا چتێکی تر لە چتێکی تر. لە گردی چتێکی کۆبوونەوە.

تێ ئالاندن: لێ پێچان، لێ ئالاندن، ئالاندن.

تێ ئالقان: دالقین، خۆ هەلاوەسین، تووش بوون، تێگیران، پێوەبوون.

تێ ئالقاندن: دالقاندن، هەلاوەسین، تێ گیراندن، پێوەکردن، لێ قایم کردن.

تێ ئاوێز: تێخەر.

تێ ئاوێژەر: دەنێوخەر.

تێ ئاوێژتن: دەنێوخستن. سەماوەر ـــ: سەماوەر تێخستن، واتا ئاو و ئاوور تێخستن.

تێ ئاوێژران: دەنێوخران.

تێبەربوون: کار و بەرخ دەست بە مژینی دایکیان کردن. سوواربوونی نێر بۆ مێیەکەی لەکاتی خۆیدا بە تێکرایی. دەست پێکردن، خەریک بوون. مریشکەکان تێبەربوون، تێی وورووکان. ئاوور ـــ: گرگرتن، سووتان.

تێبەردان: خەریک کردن، بەگژ یەکتریدا کردن. کار و بەرخ بۆ مژینی دایکیان بەرەلاکردن. ئاژاڵ لە باغچە بەردان: بەرەلا و پەرت و بلاوکردن. بە گژداکردن، ئاوڕپشکردن، هشدان. سەگەکەی لە کاروانەکە بەردا، تاژییەکەی لە کەروێشکەکە بەردا. سووتاندن، گڕدان. ئاگری لە پووشەکە بەردا: سووتاندی. سەگ لە خەلّک بەردان، تاژی لە نێچیر بەردان، تاژی و ئیتر بەرەلاکردن. پەڕاندنی نێرەیە لە مێ لەکاتی فاڵ و تەگە و کەلّدا.

تێبەزان: تێپەڕان.

تێبەزاندن: تێپەڕاندن. تەزاندن، بێ هەستکردن، سڕکردن.

تێبەزین: تێپەڕین. تەزین، بێ هەست و سڕبوون. سەرما و ژان کارتێکردن.

تێبڕان: تێڕاکران: تێڕۆکران، لەنێونران.

تێبڕدن: تێبڕین، لەنێونان، تێڕۆکردن، تێڕاکردن، دەناونان، لە نێونان. نقێم لە ئەنگوستیلەنان، دارێکی میچی شکابێ دارێکی ساغی تری لەتەنیشتی دبڕێ. پترکردنی ووتەیەک یا چەند ووتەیەک لە ناوەڕاستی نووسراوێکیدا.

تێبڕین: بەزۆری چتێک لەناو چتێکیتر نان بەتوندی، تێکوتان، تێکوتانن.

تێبین: دووربین، کەسێکە لە ئەنجامی کاروبار ووردبێتەوە.

تێبینی: دووربینی، (باک.) پاشەرۆک. ووردبینی لە کاروباراندا. ڕووەدەربایستی.

تێبینین: دووربینی، تێبینی. سەبارەت: سەبارەت بە فیسارەکەس نەبایە وازم لەمافی خۆم نەدەهێنا.

تێپەڕ: ڕابر. ئەو کەسەیە، کە تێدەپەڕێ.

تێپەڕان: تێپەڕین.

تێپەڕاندن: (باک.) بووراندن، بۆراندن، دابۆراندن. تێپەزاندن، ڕاشکاندن، بووهووراندن، ڕابواردن، ڕاپەڕاندن، ڕەتکردن، ڕاپەڕاندن و گوێزتنەوەی چتێک یا گیان لەبەرێک لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی تر، ئەنجامدانی کاروبارێک بە گورجی.

تێپەڕبوون: تێپەڕین، ڕابردن، بەسەرچوونی کات و چاخی چتێکی.

تێپەڕکردن: تێپەڕاندن، ڕاپەڕاندن، لە ئەندازە دەرچوواندن.

تێپەڕین: ڕەتبوون، ڕابردن، ڕابووردن، ڕابران، تێکشان، ویاران، ویەرد، ڕاشکان، بوورین، بۆرین، بۆهارتن، تەورین، تێپەڕین، لە ئەندازە دەرچوون. دەستدرێژی کردن، شووڵ لێ هەڵکێشان، پێ لە بەرە تێپەڕاندن.

تێپەڕیو: ڕابردوو.

تێپەستان: تێ ئاخنران.

تێ پەستاندن: تێ ئاخنین.

تێ پێچان: چتێک لە چتێکەوە پێچان. هەڵپێچان، تکاکردن.

تێ پێچاندن: تێ ئاڵاندنی چتێک لە چتێکەوە یا کەسێک لە کارێکەوە.

تێت (دەر.): تات، تاتەبەرد. (ئەردە.) دێ، دێت. (فە.) هەرکەر، بەردێکی قووڵە ئاوی بارانەی تێدا ڕاوەستێ.

تێتەقان: تێتەقین.

تێتەقاندن: دەرچوون، هەڵاتن، تەقین، ئاوابوون.

تێتران: بڕوانە: تێتراندن.

تێتراندن: مەبەس لە زۆر خواردنێیە لە ڕووی سووکییەوە بەکاردەبرێ.

تێترنجان: گیرخواردنی چتێک لە شووێنێکی تەنگەبەردا.

تێترنجاندن: تێپەستاوتن، بە زۆر چتێک لە تەلیسێک یا چتێکیتر ئاخنین. گیرکردنی چتێک لە چتێکی تەنگەبەردا.

تێترینجان: تێترنجان.

تێترینجاندن: تێترنجاندن.

تێتکان: تکانی شلەمەنییەک بۆ ناو چتێکی هەر لەخۆیەوە.

تێتکاندن: تکاندن و تنۆکاندنی شلەمەنییەکی بۆ ناو چتێکی بە دڵۆپە دڵۆپ.

تێتلێسک: گیایەکی ئاوی هەمیشە سەوزە گەڵایەکانی وەکوو کەوەری وایە ئاژاڵ دەیخۆن.

تێچاندن: (بابا.) تێچەندن. تێگوشین، بۆلک کردن، دوورزمانی کردن لەلای یەکێکی گەورە یا گچکە، بەخراپە لە کەسێکی دووان. چتێکی وورد کەمکەمە لەناو چتێکی شل دەکرێ تا باش تێکەڵ ببێ. ئاردەوا لەسەر ئاگر ئاردەکەی تێ دەچێنرێ.

تێچەقان: تێڕاچوون، ڕۆچوون.

تێچەقاندن: تێڕاکردن. چتێک لەناو چتێکی ڕاکردن.

تێچەقین: ڕۆچوون، چەقین. لەنێوقوڕێ ڕۆچوون.

تێچەقین: تێڕاچوون، تێ هەڵچەقان.

تێچەقێنەر: ئەو کەسەی شتێک لە شتێکی بچەقێنێ.

تێچەندن (بابا.): تێچاندن، دوورزمانی.

تێچڕان: کۆبوونەوە و بەسەریەکتریدا کەڵەکە بەستن بەزۆری لە جێگایەکی. زەماوەندی کوردی هێندەی خەڵک تێچڕابوو شان دەسووا.

تێچڕاندن: کۆکردنەوەی گیاندار بەزۆری و نارێکی لە شووێنێکیدا.

تێچڕژان: بڕوانە: تێچڕان.

تێچڕژاندن: بڕوانە: تێچڕاندن.

تێچن: باو، تێر، تێرا.

تێچوو: کیفایە.

تێچوواندن: لەناونان، تێهەڵچەقاندن، تێڕاکردن، تێڕۆکردن، لەنێونان، لەنێوبردن.

تێچوون: ئەو خانووە هەزار دیناری تێچووە، واتا لێی سەرف بووە. شاندانە بەر کارێکی و تەقەلای تەواوکردنی دان بەگەرم و گوڕی. تێڕاچوون، تێڕۆچوون، تێهەڵچەقین، تێوەچوون، بۆ بزمار و دەرزی و سینگ و چتی وا بەکاردەبرێ. تێداچوون، لەناوچوون، تەفرو تووناببوون.

تێچێن: دوورزمان، قسە گێڕەوە، ئاووری بنکایە. نۆبە بڕ لە باراش هاڕینێدا. ــ ی: دوورزمانی. نۆبە بڕی لە باراش هاڕینێدا.

تێخ: تیغ.

تێخران: خرانەناو.

تێخزان: خزان، خزین، داخزان، چوونە ژێر لێفە و نیدیکەوە. چوونە ناو شووێنێکی تەنگ.

تێخزاندن: خزاندن، ترنجاندن، چراندنی چتێک بۆ ناو شووێنێکی تەنگ.

تێخزێن: تێخزێنەر.

تێخزێنەر: تێخزێن.

تێخزین: تێخزان.

تێخستن: تێ ئێخستن، چتێک لە چتێکی ترەوە بخرێ و قایم بکرێ: ــ ی پێدەڵێن، لێ قایم کردن. چتێک لەناو چتێکی ترنان، کە قووڵ بێ، تێ ئاویژتن، خستنە ناو. کەسێک تووشی ڕووشە و گێچەڵ و کارەسات کردن. سەماوەر ــ : ئاو و ئاوور لە سەماوەر کردن، سەماوەر تێئاوێژتن. تووشی زیانکردن. پێ دۆڕاندن؛ فیسارەکەسم لە قومارێدا تێخست.

تێخوڕین: فەرماندان، لێ خوڕین، تێڕاخوڕین، (ئاوێ.) خشا. دەنگدانی گیاندار بۆ ڕۆیشتن و نەڕۆیشتن و کپ و مات بوون. گوڕڕاندن، خوڕین، بەسەردا گوڕڕاندن و فرمان پێکردن.

تێخونجان: لەباربوون و گونجانی چتێک لە شووێنێکیدا.

تێداچوواندن: پامالکردن، پایە مالکردن. پێچوواندن، مراندن، کوژتن، زیان پێگەیاندن.

تێداچوون: لەناوچوون، سەردانان، پایمال و پایەمال بوون، پێچوون، پێ مردن، لەنێوچوون، تێچوون، زیانکردن.

تێدان: تێ هەڵسوون. تێکردنەوە. کرم ــ : پەنیر یا گۆشتە، کە کرمی تێداوە. تێڕاکردن، دەرزی لێدان، تێ هەڵچەقاندن. ئەسپێ یا سن لە گەنم و دانەوێڵە کەوتن.

تێدانەوە: پارچەیەک خستنە سەرپارچەیەک جل و بەرگ و ئیتر. دووبارە دەست بەچتێک کردنەوە، کە ماوەیەک وازی لێ هێنرابێ.

تێدە (باک.): تێدا.

تێر: تەسەل، تێروپڕ، سێر، دژی برسی. (سۆ.) بەس، باوی، بای. ــ بوون: بەس بوون. ــ اوییە: بۆوی بەسە، باوی ویە، بای ویە. تۆخ، پڕ. ڕەنگێکە تۆخ بێ. مرۆڤی دەوڵەمەند.

تێڕ: دوو نیمچە جەوالّی لێکدرووەاوە، لەسەر پشتی وولآخان گلّ و دەغلّ و تەرەکاری و چتی تری پێ دەکێشن. خورجی گەورە، ترابی، هۆڕ، لە خوری و مووی دروستدەکرێ. مەردومی مۆڕ، گرژ، مۆن.

تێڕابی (باک.): تێڕ، خورج.

تێڕابینین: تێڕادیتن.

تێڕاچووانلدن: تێ هەڵچەقاندن.

تێڕاچوون: تێهەڵچەقان، پێداچوون، تێوەچوون، تێچوون، تێڕۆچوون. دەرزی و درووی بگەنە گۆشتی تێڕادەچن.

تێڕاخور: ئەو کەسەی لە کەسێ یان ئاژاڵی ڕادەخورێ، واتا بە توندی دەنگی دەدا.

تێڕاخورین: تێخورین، خورین، فەرماندن، فەرمان پێکردن.

تێڕادان: تێوەردان. ئاو لە قاپ یا لە مەنجەڵ و ئیتر وەردان.

تێڕادیتن: تێڕابینین، ڕاپەرموون، پشت پێبەستن، پشت پێئەسپاردن، پشت پێ ئەستووربوون. دخۆڕادیتن: بەخۆڕاپەرموون.

تێڕادیتوو: تێڕابینرا.

تێڕاشکاو: زیان کردوو، زیان چێژتوو. ـــ ی: زیانکردن.

تێڕاڤ (باک.): تێراو.

تێڕاکران: تێڕۆکران، تێبران، لەنێونران، تێچوون.

تێڕاکردن: تێڕۆکردن، تێبردن، تێبڕین، لەنێونان، هەزاندن، تێچوواندن، تێهەڵچەقاندن، ڕاچوواندن.

تێڕامان: نۆڕین، تەماشاکردن، مێزەکردن، تێوەڕامان، لێ ووردبوونەوە. دامان، واق ووڕمان.

تێڕاماو: بروانە: تێڕامان.

تێراو: تێراڤ، بۆت، پاراو. گیاندار یا کشتوکاڵێکە تینوو نەبێ. ـــ بوون: پاراوبوون، تێر ئاوخوواردنەوە. ـــ کردن: پاراوکردن، تێراوکردن، بۆت کرن.

تێراوبوون: پاراوبوون، ئاو تێر خوواردنەوە.

تێراوی: تەڕ و پاراوی، دژی تینوێتی.

تێڕاهێنان: بەسبوون، تێربوون، تێهەلاتن.

تێرەخۆر: تێرەخۆرە.

تێرەخۆرە: ئەوەندەی برسی پێ تێر بێ، جەمی یەک برسی.

تێرەوەبوون (ئەردە.): مۆڕبوونەوە.

تێرباران: بارانی زۆر.

تێربال (باک.): ئارام، هێدی، هێمن. ـــ ی: ئارامی، هێدیتی، هێمنی.

تێربەز: قەڵەو، بەزدار.

تێربوون: تەسەل بوون، نەمانی برسێتی لەسای خوواردنەوە. بێ نیازبوون، ساماندراری.

تێرتێرە (هەورا.): قومقومۆکەی گەورە.

تێرخوواردن: تێربوون لە خوواردنی خۆراک یا میوە و تەرەکاری و ئیتر.

تێرخووێ: چێشت و چتێکی ترە، کە خووێی تەواوێک تێکرابێ.

دێردلین (باک.): هەستی دل.

تێردۆن (باک.): چەوور، قەڵەو.

تێردۆنی: چەوری، قەڵەوی.

تێردوهن (باک.): قەڵەو، چەوور.

تێرزێلاک (باک.): خیزەلآن، زیخەلآن.

تێرژان: ڕژانە ناو شووێنێکی، تێکەڵبوون. داگیرکردن.

تێرژاندن: تێرژتن.

تێرژتن: دەناوکردنی وورده.

تێرشیتی: پڕگرۆ، پڕخەڵک، جەنجاڵ.

تێرک: تێڕ، خورجین.

تێرکە: خورجی گەورە.

تێروو (بل): چەقەڵ. بە جانەوەری دڕندەی وەکوو شێر و پڵنگ و گورگ و ورچیش دەڵێن. تەروو کوویستانی، تیروی. (بابا.، هەورا.) تەروو. دارێکی جەنگڵییە نیو بەژن بڵند دەبێ گەڵاییەکانی وورد و سێ چوکڵن بۆ باڵۆکان زۆر باشە: گۆیا دووای دۆزینەوەی سێ چووار پێیەکی دوور پشتاوپشت بۆی دەچن و حەوت لکی لێدەکەنەوە لە نێو دوو بەردانی دادەنێن، کە ئەوان ووشک بوون باڵۆکەدارەکە باڵۆکەکانی پووچ دەبنەوە سا چ خۆی بیکا یا بەناوی وی بکرێ. بەرەکەشی خڕ و سوور و ووردە. هەرکەسێ ٧ دەنکی قووت بدات تا ٧ ساڵان چاوی نایەشێ. شوولکی لە ملی وولآخی پسکەدار بکرێ چادەبێتەوە.

تێرووانین: تەماشاکردنی چتێک و لێ ووردبوونەوەی.

تێرو پاراو: ڕێکخستن و تەختکردنی شووێنی مەرەزەیە بە جوورێکی وا، کە ئاوی لێ نەبێ، شووێنی بەرز و نزمی نەبێ و ئاوبیگرێتەوە.

تێروپڕ: تەسەل، تێروتەسەل، سەرومڕ، بە تەواوی، بە پوختی، بەبێ کەم و کووڕی.

تێڕۆچوون: تێڕاچوون، تێچوون، تێهەڵچەقان، تێزان، دەنێونران.

تێڕۆکران: تێڕاکران، تێبران، لەنێونران.

تێڕۆکردن: تێڕاکردن، تێبردن، لەنێونان، تێنان، تێبڕین، ڕەزگنان، زەلآندن.

تێڕۆکردن: تێڕاکردن.

تیرۆلیمان (ڕەوا.): سپڵدار، نەخۆشی سپڵی.

تێڕۆهاتن: تێوەڕێنان، تێوەڕانین. (ڕۆژ.) پرنەهاتن. گرتن بە پەلاماردان، پڕپێداکردن، نەوین، پڕدان.

تێرویی: تێروو، تەری.

تێرهنگ و دنگ: بە دەبدەبە، بە شان و شکۆ. (باک.) تێرهنگ. پڕحشمەت.

تێری: تەسەلی. تۆخی هەندێک ڕەنگ.

تێرێتی: تێری، تەسەلی.

تێرێش (باک.): پڕنێش.

تێز (باک.): باڕووتی کوتراو. (ڕەوا.) قەشمەری، گەپ، تەرانە. (ڕۆژ.) تیژە.

تێزاب: تیزاو. دەرمانێکی تیژ و شلە بەسەر ئاسنیش داکرێ دەیسووتێنێ.

تێزان: خووێن تێزان.

تێزاو: تێزاب، تیزاو.

تێزە: نووکی چتی تیژە، قوتکە، قیتکاییەکانی ڕووی دیوار و بورجان. کونێکە لەلای پێی هەندێک تفەنگ و دەمانچە باورووتی لەسەر دەکرێ و ئاگری پێوەدەنرێ. ـــ ی تفەنگێ. تێسکە. تێز. (ڕۆژ.) تێژە. تیژی ڕۆیشتنی گوللە.

تێزتێزەدان: پەلەپەلکردن لە یەکێک بۆ کردنی کارێک.

تێزکە (ڕۆژ.): تێزە.

تێژ (باک.): تەشکەبەرە. تیژ، گورج و گۆڵ، قۆچاخ، تونـد، چاپوک. (ئەردە.) تیژ، بۆ تیغ. (ئەردە.) تیژ بۆ بیبار و سرکە.

تێژەنگ: ئاوێکە زۆر خوڕ لەشوێن و جێگایەکیدا بڕژێتە ناو گۆم و شوێنانی نزم و لێژەوە.

تێژک (باک.): چکۆڵە، گچکە. بێوەڵەی ساوای دڕندان.

تێساوین: تێ هەڵسوون.

تێسرەوان: تێسرمان.

تێسرەواندن: تێسرماندن، لێدان بە داری یا بەرد و ئیتر لە پڕڕا.

تێسرمان: تێسرەوان بەدەست.

تێسرماندن: تێسرەواندن.

تێسکە: تێزەی تفەنگێ، تێز. کونی خووارەوەی تۆپ و تفەنگییە، کە لەوێوە ئاوور دەدرێن.

تێمسێرباگ: تێکسرماو، تێکسمڕاو، چووارشانە.

تێکسمێریان: تێکسرمان، تیکسمڕاو.

تێسوو: تیسووێ. (خۆ.) دۆری. (کۆ.) دۆریـە. بەتەڕی نێرتکەکەی بخورێ بۆ زگ ئێشە باشە، سەری نێرتکەکەی جەوی دەردەکات لەگەڵ قەندی بە برینان وەردەکرێ گۆشتی زینـدووی پێدەهێنێتەوە، بنەکەشی دەکرێتە ئەسپۆن.

تێسوون: تێهەڵسوون.

تێسووێ: تێسوو، تۆوسی، گیایەکی دڕکدارە.

تێشە: تەشووێ، تەوشێ.

تێشت (باد.): قاوەڵتوون، چێشتان. نانی قاوەڵتوونێ، نانی نیوەڕۆیە.

تێشتەنگاو: نانی چێشتەنگاوێ، قاوەڵتوون. کاتی نیوەڕاستی بەیانی و نیوەڕۆیە، چێشتان.

تێشکان: زیانکردن، دۆڕاندن، هەڵخەڵەتان.

تێشکاندن: زیان پێکردن، پێدۆڕاندن، هەڵخەڵەتاندن.

تێشکاو: زیانکردوو، هەڵخەڵەتاو. تێکشکاو، چتێکە بەسەریەکدا شکابێ.

تێشوو: تۆشە، زادی ڕێگا، زەواد، تووێشوو. (دزە.) بۆنگ، دەباغ. ئەو دارە ئەوەندەشی ئاو خوواردۆتەوە هێشتا تێشووی هەڵنەگرتووە، ئەو منداڵە ئەو هەموو ئاوەشی خوواردۆتەوە، کەچی هێشتا تێشووی هەڵنەگرتووە.

تێشووبەرە: تێشوودان، تووێشەبەرە.

تێشوودان: هەمبانە، تێشووبەرە. چتێکە تێشووی تێبخرێ.

تێشووکردن: زاد بۆ ڕێگا و بانان ئامادەکردن. نانخوواردنی بەیانی، بەرچایی.

تێغ: تیخ، کافرمان، گووێزان. تیغ، کێرد، چەقۆ، خەنجەر، شیر.

تێغە: تیغەی دیوار، دیواری تەنک و باریک. دەمەی تیغ، دەمەتیغی تراش. لێچ، کەنار، لێواری حەوز و ئیتر.

تێغ تێژ: تیغی تیژ.

تێفڕاندن: فڕاندنی چتێک لەنێو چتێکی تر.

تێفڕێدان: فڕێدانی چتێک بۆناو چتێکی تر.

تێڤە (باک.): وەک هەواڵی خۆی وایە بەلاَن ڕەووشی جیاوازە. دەوێدا، تێدا.

تێڤل (نەپا.): تێکوڵ.

تێقلپاندن: قلّپ کردنەوەی شلەمەنیەک بۆناو دەفرێکی تر.

تێقۆپان: قۆپان، لاوازبوون، بێ تین و تووان بوون.

تێقۆپاندن: قۆپاندن، لاواز و بێ تین کردن.

تێقۆپاو: قۆپاو، لەڕ، لاواز، بێ تین.

تێک: تەواو، گشتی.

تێکاوێژتن: چرپان چرپان، چرپاندن.

تێکە: تێ بکە، دەنێوکە، چا یا ئاو یان چتی شل تێکە.

تێکەر: ئەوەی تێ دەکا.

تێکەڵ: تێکڵ، تەڤل، هوومێن، تێکەلاَو، تەڤلهەت، چەند چتێکی، کە تێکەلاَوی یەکتری بووبن. ئاشنا، دۆست، خزم.

تێکەلاَو: پالۆش، تێکچڕژاو، تێکەڵ، ئاوێتە، ئامێتە. ـــ بوون: تێکەڵبوون، جەمجقین. ـ کردن: جەمجقاندن، بەرناڤدان، هەڵچکاندن. شپرزە، خەوخی. ـ ی: تێکەڵی. دۆستایەتی، خزمایەتی، هاوالاَیەتی.

تێکەڵ بوون: تێوەچوون، تەڤل بوون، ئاوێتەبوونی چەند چتێک بەیەکەوە.

تێکەڵدان: تێکهەڵدان.

تێکەڵکردن: کەرچلاندن، بەرناڤدان، جەمجقاندن، ئاوێتەکردنی چەند چتێک بەیەکەوە.

تێکەڵ و پێکەڵ: نەڤلّەم، (باک.) گێرە ڤێرە. چتی بە یەکاچووی ناڕێک و نالەبار. ـ بوون: نەهەڤگەتی.

تێکەڵی: تیکەلی. ئاوێتەبوون. خزمایەتی، ئاشنایی، هام و شۆکردنی یەکتری.

تێکەوەپێچان: وەرپێچان، لوولدان، تێک پێچان، پێچانەوە، تێکەوەدان.

تێکەوەپێچران: لوولدران، پێچران.

تێکەوەدان: تێکهەلاَوێژتن، چپەچپ. تێکەوەپێچان، تێکڤەدان.

تێکەوتن: لەناوکەوتن، کەوتنە ناوچتێکی. مەلەکردن، لەناو ئاودا خۆ شوشتن. زیانکردن، دۆڕاندن، خرچان. تەفرەخوواردن، گوڵ خوواردن. ڕێکەوتن، خێوان، گونجان. (باک.) مەهک، کنج. ـــ ی ژنان: بێ نوێژییە. ـ ی پیاوان: مەلەکردن.

تێکەولێکە: سەودا. کێشە، کێشەکێش، بێ سەروبەری شوێنێک بە چەشنێکی وا، کە پرسینەوەی تێدا نەبێ.

تێکبەربوون: بە گژ یەکترداچوونی دوو گیاندار یا پتر.

تێکبەردان: بەگژ یەکتریدا کردنی دوو گیاندار یا پتر.

تێک بەزان: لێک ترازان، لەپاڵ یەکترنران.

تێکبەزاندن: لێک ترازاندن.

تێک بەزین: لە یەکتری گیربوون، لەنێو یەکتری نران، وەکوو قامکەکانی هەردووک دەستان لەپاڵ یەکتری بنرێن.

تێکبردن: تێپەڕاندنی دووچت بەناو یەکتریدا.

تێکپەڕاندن: تێکبردنی دوو چتان یا پتر بەناو یەکتریدا و تێکخستنیان.

تێکچرژان: تێکەڵاوبوون، کەوتنە نێو یەکتری.

تێکچرژاندن: تێکەڵاوکردن.

تێکچرژاو: چڕ، چێڕ.

تێکچوو: شێواو.

تێچوواندن: شێواندن.

تێکچوون: خرابوون، ئاڵۆز و ناسازبوون. (باک.) بەقەم. پەرێشان بوون، پەنگخوواردنەوە، ناکۆک بوون، هەرافتن، شێوان، شڵەژان، لۆس بەلۆس، ڕێک و پێکی لەناوچوون. پێ ـــ: چۆرت پارەبوون. دڵ ـــ: دڵ پێکداهاتن. ناکۆکی، شەڕ و کێشە. دوورکەوتنەوە.

تێکچوونی کاروبار: (خۆ.) شەپۆپان.

تێکخران: دوو یا چەند چتێکە، کە ببڕێتەوە ناویەکتری.

تێکخراو: دوو یا چەند چتێکە برابنەوە پاڵ یەکتری. تەختەکانی ڕووی ئەو مێزە باش تێکخراوون.

تێکخستن: سەری دووچتان لێک قایمکردن، تێک بردنی دوو یا چەند چتێک بەناو یەکتری.

تێکدان: خراکرن، دار لەسەر بەرد نەهێشتن، کاولکردن، هەڵوەشاندن. بەرتیل کرن، تێک و پێکدان، کرتووپان، شێواندن، ڕووخاندن. نێوان تێکدان: لێک زوویر و تووڕەکردن.

تێکدەر: ئەوەی شت یان نێوانی خەڵک تێک دەدا.

تێکدران: بروانە: تێکدان.

تێکرا: پێکرا، بەیەکەوە، سەراپا، سەرپاک، پێکەوە، تەف، (باک.) تەڤ. تەڤدە، دەهڤ. هەموو، گشت، خڕ. ـــ ی: گشتی، بەگشتی.

تێکردن: شەڕ و کێشەکردن. چتێک لەناو چتێکی تر کردن، چا لە نیستیکان کردن، ئاو لە بەرداخ کردن، گەنم لە جەواڵکردن و هتد. تێکرن. کار و بەرخ لە دایکیان بەردان بۆ مژینی. ئامادەکردن.

تێکردنەوە: درێژ یا پانکردنی پارچەیەک لە جل و بەرگ و ئیتر بە خستنەسەری پارچەیەک.

تێکسرمان: تێکسرەوان.

تێکسرماندن: تێک سرەواندن.

تێکسرماو: دوو قوولڕی، دوو گوردی، کوڵەنە، کورت و قەڵەو، قوڵەنە، پانۆڵە. قەڵەو داڕێژراو. (ڕۆژ.) پانۆڵە.

تێکسمڕان: قەڵەوی و داڕێژراوی گیاندار.

تێکسمڕاو: گیانداری تێکسرماو.

تێکشان: تێپەڕین، ڕابردن بەبێ هەست و خشە.

تێکشکاندن: شکاندنی چتێک بەسەر یەکتریدا.

تێکشکان: لەنێو یەکتریدا شکان و پارچەکانی تێکەڵ بە یەکتربوون.

تێکشکاو: لەنێو یەکتریدا شکاو و پارچەکانی تێکەڵ بە یەکتربووبێ. ـــ ی: لەپاڵ یەکتری داشکان.

تێکفەدان (باک.): تێکەوەدان.

تێک کردنەوە: پارچەیێک لە پارچەیێکی کورت یا تەسک بکرێتەوە ـــ ی پێدەڵێن.

تێک گیران: لێک گیربوونی دوو یا چەند چت لەیەکتری. شەڕ و کێشەیە بە لێکدان یا بە دەمەقاڵە، بەگژ یەکتریداهاتن، بەپیلەماتن، پیلەبازی، ووشت و مڕ.

تێکڵ: تێکەڵ، تێکەڵاو. بەندیوار. ـــ ی: بەندیواری.

تێکڵهەڤ (باک.): تێکەڵاو.

تێکنان: لەپاڵ یەکتری نان.

تێکنانەوە: لەپاڵ یەکتری نانەوە. کاتژمێر و ڕادیۆ و ئیتر هەڵوەشاندن و لەشوێنی خۆیان نانەوە.

تێکوەرانی: (گەلاڵە، ڕەوا، سوور، هەر.) زۆرەوانی، زۆرەبانی. ـــ کردن: زۆرەوانی گرتن.

تێکورانە

تێکوەردان: تێوەردان، (هەورا.) چەنەوەردای. گرژاندن.

تێک و پەکان: کاول بوون.

تێک و پەکاندن: وێران و کاولکردن. تێکدان.

تێکوتان: کوتان، چتێک بە شوێنێکیدا بردن بەنهێمی، تێبرین.

تێکەتاندن: تێکوتان.

تێکوتانن: تێکوتان.

تێکوتیان (ئەردە.): تێبران، تێبریان.

تێکورانە (خۆ.): زۆرەوانی.

تێکۆشان: تێکۆشین.

تێکۆشەر: هەوڵدەر، خەباتکار.

تێکۆشی: هەوڵ و پەڵە بۆ چتێک.

تێکۆشین: هەوڵدان، تەقەلادان، کۆشین، خەباتکردن، شان دانەبەر، (هەورا.) وولاّبین. زۆر ـــ: حەشرکردن. هەوڵدان. نان لە شۆرباوێ کوشین، تریت کردن. (هەورا.) دەیۆلایین. تێچاندن، دوورزمانی، زمان لێدان. لە ئەندازەبەدەر پارە بەخت کردن.

تێکوشیو: تریت، تلّیت، نانی لە شۆرباو کوشراو.

تێکوڵ: تێقڵ، شکوولک، شکەلووک، تفل، تۆفر، تۆول، تفر، پەلک، توویلک، تووێلک، تۆخ، تۆکل، تووێ، قاپێلک، قپێلک، ئەشکیلۆک. ـــ برنج وگەنم و جۆ: سفی. ـــ ی زۆر ناسک و تەنک: کەن، کەند. ـــ ی داران: قاشوولک، قالووشک، قلاش، لیل. ـــ ی هێلکە: قەپێلک. ـــ لێ کردنەوە: کەلبتین، کەلبتاندن.

تێکهەژیان: لێک ئالاّن بە جوولاّنەوە.

تێکهەڵاویژتن: چپەچپ، چرپەچرپ، تێکەوەدان، هاتوو چۆیەکی ناڕێک و ناهەموار.

تێکهەڵەنگووتن: تووشی یەکتر هاتن.

تێکهەڵچوون: بەگژ یەکتریداچوون، بەرەنگاری یەکتربوون.

تێکهەڵدان: دوو یا چەند کەس بە شەق تێک هەڵبدەن. تێکەڵ کردنی گەنم و جۆ بۆ باراش.

تێکهەڵشێلان: شێلانی چەند چتێک بەسەر یەکتریدا.

تێگەڕان: گەرما یا دووکەڵ یا سەرما لە ژووریّ بەناو ماڵێدا گەڕان. پشکنین.

تێگەیاندن: ئاگاداركردن، تێگەیاندن، حاڵی كردن. خۆ ـــ: ناووڕلێدانەوە و غەم لێ خواردن. خۆتێ نەگەیاندن: خستنە پشت گوێ.

تێگەیشتن: تێ گەیشتن، حاڵی بوون، سەر لێدەركردن، سەرلێدەرچوون، تێگەیین، ئاقسین.

تێگەیشتوو: بەهۆش، هۆشدار. (باک.) بیربڕ. بیرەوەر، هۆشمەند، هۆشیار. زیرەک و ژیر. تێنەگەیشتوو: پاتاڵ.

تێگەیین: تێگەیشتن.

تێگەییو: تێگەیشتوو.

تێگرا: تێکرا. ـــ یی: تێکرایی.

تێگرتن: دەنێوگرتن، لەنێونان. چوارچێوە لەدیوارگرتن. سەر لەخەنەگرتن، وێنە لەچوارچێوەگرتن، نیوەئەمەک و ئیتر لە ئەندام گرتن و هتد. هاوێژتنی چتێک بۆ چتێکی تر.

تێگرماندن: تووڕەبوون لە یەکێکی و هەڵشاخان بەسەریدا.

تێگل (باک.): شلووێ، لیل.

تێگوشین: تێکوشین.

تێگهاندن (باک.): تێگەیاندن.

تێگران: تێ ئاڵقان، پێوەبوون، تووش بوون، گرفتاربوون.

تێگراندن: تێ ئاڵقاندن.

تێگریان: تێگیران.

تێگریاندن: تێگیراندن.

تێگوشین: تێکوشین. نان لە شۆرباو کوشین واتا ووردکردن و لەناو شۆرباو کردن تا بیبێتە تلێت. بۆ لێدان، چاڵ بۆ هەڵکەندن.

تێگیران: دووچاربوون، پێوەبوون، زۆر بۆهاتن، تووشی دەمەقاڵە و یا شەڕ و یان کێشە و ڕووشەهاتن. تێ گیریان، چتێک لەنێو چتێکی تر گیركران.

تێگیرکردن: گیرکردنی چتێک لە چتێک، تووشکردن، دووچارکردن.

تێگریان: تێگیران، تەنگانە.

تێگسمران: تێکسرمان.

تێگسمراندن: تێکسرماندن.

تێگسمراو: تێکسرماو.

تێل: تەل، (دەر.) تاڵ، سیم.

تێلا: کوتەک، داردەستێکی ئەستوورە. تەیاخ، پەیاخ. بەرچیغ، بەرچیغ. باسکەدارێکە وەبەر سەربان یا دیواری شکست دەدرێ، دیرەک، بەرچیغ، ئەستوندەی خیوەت و ئیترە. (خۆ.، دزە.) کوتکی جل شووشتنییە. داردەستی ئەستوور. (خۆ.) چەلاکی میوە لێکردنەوە.

تێلاترپێن: مەبەس لە لێدانی یەکێکییە بەدار و بەزۆری.

تێلاو: تالاو.

تێلایی (دەر.): تالایی.

تێلە: تیل.

تێلەکە: کۆڵێکی بەستراو و ئامادەیە بۆ ئەوەی بەکۆڵ هەڵبگیرێ.

تێلەکەکێش: کۆڵکێش، پشتی کێش، کۆڵهەڵگر.

تێلەگە: کۆڵ، تل، پشتی.

تێلخانە: برووسکەخانە.

تێلک (باک.): تێلی گچکە.

تێلی: نێوی پیاوانە.

تێلی بسکان: داو، هەودا، تاڵ.

تێلی دڕواوی: تەلی دڕکاوی.

تێلمان (موک.): دامان، سەرگەردان بوون، پەک کەوتن.

تێلماو (موک.): داماو، لێقەوماو، تەنگاو.

تێمرووکان: تێوەرووکان.

تێمیسک: (ڕۆژ.) تامیزک. (شا.) تامیسک. (زەن.، هەورا.) تەبخالە. (کە.، جبا.) خەمیازە.

تێن: تین، هێز.

تێنان: دەنێونان، تێڕۆکردن، تێ نهاندن، تێخستن، تێ ئاوێژتن، هرزاندن، چتێک لەنێو چتێک نان.

تێنە (فە.): تانووت. ـــ دان: تانووت لێدان.

تێنەوبن: دەستدانە چتێکی قورس بۆ هەڵگرتنی یا هەڵکەندنی بە نهێم.

تێنگ (فە.): تینوو.

تێنوواربن: تیرووانین.

تێنی (باک.): تینوو، توونی.

تێنیشتن: لە کارێکەوەچوون، خەریک بوون. شاندانە بەر فەرمانێکەوە.

تێواندنەوە (بال.، دەر.): تواندنەوە.

تێوەپێچان: هەڵپێچان، تەنگاوکردن. چتێک لە چتێکی ترەوە پێچان، بەدەمەوەدانی کەسێکی لەکارێکی خراپدا.

تێوەچوون: تێوەگلان، تێرابوون، پێوەچوون، کۆپیان. دەست پێکردن، خۆلەبەرنان، شاندانەبەر کارێکی بۆ کردنی. دەنێوەوە چوون، تێوەگلان، دەسڕەکە لە ڕژنەکەوە چوو.

تێوەدان: (هەورا.) پەینەشدان. هەویرەکە شلە کەمێک ئاردی تێوەدە. تێهەڵسوون. کەدەستت سووتا ماستی تێهەڵسوو. ئاوێتەکردن. زمان لێدان، بەدناوکردن، لای میری فیسارەکەسی بێتاوان تێوەمەدە.

تێوەڕ: لات، ڕاز، گەوەڕ. ڕێزە شاخێکە، کە کورت و نزم بن.

تێوەراتن: تێوەرێنان، تێوەرهێنان، ئامێز لەچتێکەوە وەرهێنان. تێوورووکان. تێڕۆهاتن.

تێوەڕامان: تێرامان، لێ ڕامان.

تێوەڕاماندن: تێڕاماندن، لێ ڕاماندن.

تێوەردان: تێک وەردان، شێواندن. (هەورا.) چەنەوەردای. ئاو لە زار یا لە قاب و دەفر وەردان بۆ خاوێنکردنەوەی. هێنانەوەی دۆ لەسەر ئاگر تا دێتە کوڵ بۆ ئەوەی نەبزڕکێ تا بیکەنە چێشتی دۆکوڵیو.

تێوەرووژاندن: تێوەرووژان، هەرەوەزی، گەلەکۆمەگی. تێوورووکان و لەگردی چتێ یا کەسێ کۆبوونەوە بۆ تەماشا یا شەڕ یا یاریکاری.

تێوەرووکان: تێوەرووژان، هورووژان، وورووژان، لەدەورە کۆبوونەوە، دەورەدان، تێوەراتن.

تێوەرووکاندن: تێ بەردان. خەریک کردن.

تێوەرهاتن: داوەرووکان.

تێوەرهێنان: ئامێز لە چتێکەوە وەرهێنان، تێوەرێنان.

تێوەرێخ: ئەو داوەیە، کە جۆلاّیان دەیهێنن و دەیبەن و دەیتەنن.

تێوەرێنان: ئامێز لە چتێکییەوە وەرهێنان، تێوەرهێنان.

تێوەرینان (هەورا.): ڕشتن، چاوڕشتن، دەرمان لەچاوکێشان.

تێوەژاندن: (هەورا.) مەژەند، جۆلەزمە. ـــ ی کەر: نەقیزە لێدان. ـــ ی مرۆ: نقوورچ لێدان. ـــ ی تەندوور: کۆڵۆوەژ لەنێو تەندووری وەردان.

تێوەژاندن: نەقیزە لە گاجووت یا گوێدرێژان دان تا خێرا بڕۆن. ئاگادارکردنەوەی کەسێکی بەدەست یا بە چتێکی تر.

تێوەژەندن: تێوەژاندن.

تێوەشاندن: داوەشاندنی جلکی دڕۆێن لە تەندووری گەرمدا تا مۆرانەکانی بکەونە ناو تەندوورەکەوە.

تێوەشانن: تێوەشاندن.

تێوەشیان (ئەردە.): لێ وەشیان، سەرگەرم بوون. لە کارەوەچوون.

تێوەگلان: تێوەچوون، دووچاربوونی کەسێک بەکارێکەوە، کە پێی خۆشنەبێ، ئەم ساڵ بە تووتن کڕینەوە تێوەگلاووم. تێوە چوونی چتێک لە چتێکی شلەوە.

تێوەگلاندن: دووچارکردنی کەسێک بەکارێکەوە، کە حەزی لێنەکات. چتێک لە شلەمەنیەکەوەدان.

تێوور (تێویر): ڕێ، ڕا، بیروباوەڕ.

تێووروژان: تێوەرووژان گەلەکۆمەگی، هەرەوەز بۆ تەماشا یا یارمەتی لە کاروباردا و یان بۆ شەڕ.

تێوورووکان: تێوەرووکان، کۆبوونەوەی چەند گیاندارێک لە چتێک.

تێوورووکاندن: تێوەرووکاندن.

تێوریخ: بۆ حەسیر و پەرژین و قەرتاڵە و بەڕە و مافوورە دەبێ، کە لەنێوانی لکەکان هەڵدەکێشرێ.

تێووشین: تێکوشین.

تێووڵ (دەل.، فە.): نێوچاوان.

تێووڵە (ئەردە.): تەویلە.

تێووڵین: تێکوشین.

تێویر: ڕێ، ڕا، بیروڕا، بیروباوەڕ.

تێوێڵ: نێوچاوان.

تێهاتن: چوونی چتێک بۆ ناو چتێکی تر، حەوزەکە ئاوی تێهات. داهاتن و هەڵمەتدانی چتێک بۆ چتێک.

تێهاتین: تێهێنانەوە، ئەمەگداری، سەربڵندی، سەرکەوتنی یەکێک لە کارێکیدا.

تێهەلاتن (موک.): لە ئاوێدا مەلەکردن.

تێهەڵەنگووتن: هەڵەنگووتن، هنگڤین.

تێهەڵچەقان: تێ هەڵچەقین.

تێهەڵچەقاندن: تێڕاکردن، تێچوواندن، تێڕۆکردن، پێداچوواندن، ڕاچوواندن.

تێهەڵچەقین: تێچوون، تێڕاکران، تێڕۆکران، هەڵچەقان، ڕاچوون، تێ هەڵچەقان، تێڕاچوونی چتێکی تیژی وەکوو دەرزی و دڕوو و ئیتر لە لەش یا لە چتێکی تردا.

تێهەڵچو: کەسێکە بەبێ بیرکردنەوە پەلاماری هەموو کارێکی بدات.

تێهەڵچوون: پەلاماردان و باوەش کردن بەکارێکیدا. تووڕەبوون، تێخوڕین.

تێهەڵچوونەوە: پەشیمانبوونەوە، بادانەوە، دەست پێکردنەوە.

تێهەڵدان: شەق لێدان، بەشەقی لە چتێکیدان، بەشەقی لە کەسێکیدان. تووڕهەڵدان، فڕێدان. تێکەڵکردن، برنجەکە هەڕشتەی تێهەڵدە. ئاو لەناو دەفری کردن. ئاوپێدادان.

تێهەڵدە: دەری کە.

تێهەڵساوین: تێهەڵسوون.

تێهەڵسووان: مەقلین، سوونی چتێک لە چتێکی تر.

تێهەڵسوون: لێ هەڵسوون، سوویین، لێ سوون، ڕۆن لەنانی هەڵسوون، مەقلاندن. خۆتێ ـــ : خۆتێهەڵقوتاندن، پەشتەپەشت کردن.

تێهەڵقوتاندن: نافتووش. خۆ ـــ : پەشتەپەشت کردن، مڕوومووشکردن، خۆکردنە پلەندەر.

تێهەڵقوتێن: لاپرسەنی، مڕوومووشکەر.

تێهەڵقورتان: لە خۆوە خۆ لە کاروباری ئەم و ئەوەوە دان. تێهەڵقوتان.

تێهەڵقورتاندن: تێهەڵقوتاندن. خۆ لە کاروباری ئەم و ئەوەوە دان.

تێهەڵکردن: گۆرانی ـــ : بەدەنگی بڵند گۆرانی گوتن، دەنگ بەرزکردنەوە لە گۆرانیدا، گۆرانی گوتن. تێهەڵچوون لە قسە یا لەکردەوەیەک بەبێ پرس و ڕا.

تێهەڵکێش: (هەورا.) هۆرکێشتە. ئەو کەسەیە چتێکی بەناو چتێکی تردا هەڵبکێشی.

تێهەڵکێشان: تێهەڵکێشکردن. تێهەڵێنان، دەناو هەڵکێشان. دەزوو لە دەرزی هەڵکێشان، پێوەکردن.

تێهەڵکێلان: زماندرێژی کردن.

تێهەڵمان: سەرەوژوور تەماشاکردن، بەرەوژوور تەماشاکردن.

تێهەڵنگان: تێهەڵەنگووتن.

تێهەڵێنان: تێهەڵکێشان لە ئاودا. بەس بوون، تێڕاهێنان، بایی بوون. زیان پڕکردنەوە، چاکەدانەوە.

تێهەڵێنانەوە: تێهێنانەوە.

تێهن (باک.): تینوو.

تێهنفک (باک.): گیایەکە دەخورێ، ناوەکەشی دەدرێ بەو کەسەی، کە خۆربردبێتی (تاوانگاز بووبێ).

تێهنی (باد.): تینوو. ــ بوون: تینوو بوون.

تێنی بوون: تینوو بوون.

تێهنی کرن: تینووکردن.

تێهنان: تێهەڵهێنانەوە، تێهانین.

تێهێنانەوە: تێهەڵێنانەوە، تۆڵەدانەوە.

تێ ی؟: تێیت؟

تێیت؟: دێی، دێیت؟. ئایا دێی؟.

تی (یەز.): تۆ، ئەتۆ. مرازێکە ببێتە پاشکۆی هەر ووشە یا ناوێکی واتایەکەی دەکاتە چاوگە وەکوو: ئازایەتی، نەبەزێتی، پیاگەتی. (بڵ.، باک.، بار.) ژنی برای مێردیە. (باد.) توو(بەری دارە توو). (خۆ.، ڕەوا.) لا، کەنار، ڕۆخ، لێوار، قەراخ. لای تەسکی و باریکی دەست و ئیدیکەیە. (ڕۆژ.) (زاراوەی منداڵانیشە) ئەوەتا، ئەتا، ئەتانێ. (باد.) تیشک. (باک.) خراپ، بڵ (بۆ میوە). تەنک، تیوار. (باک.) تینوو.

تیا (دێرسم): تۆ، ئەتۆ (بۆ مێینانە). (باک.) حەیف، موخابن، پەرۆش.

تیابردن: لەناوبردن.

تیاچوون: لەناوچوون، یا تووشی زیان بوونی یەکێک لە پێناوی کارێکیدا.

تیاڕامان: سەرسام مان لە کارێکیدا.

تیامان: تێداڕامان.

تیان (جا.): مەنجەڵی زۆر گەورەیە وەکوو هی هەڵواساز و گەرماوێ. تیانە. (موک.) تیانی گەرماوێ، حەوزی ناوی گەرمی گەرماوێ، خەزینەی گەرماوێ.

تیانە: (جا.) مەنجەڵی گەورە. (هەورا.) قاپ، ئامان. (موک.) مەنجەڵۆک، مەنجەڵی گچکە. تیان.

تیانچە: مەنجەڵۆکە، دیزەی گچکە.

تیانچکە: تیانچە.

تیەن: باڕست، باڕستا، (هەورا.) بارسا. قەبارە، ئەندازە.

تیبت: لەقە، لووشکە.

تیپ: سەمەر، دەستە سووارێک. چین، دەستە. (باک.) پیت.

تیێپ: ڕێز، ڕیز، سان، ڕێزی لەشکر. پۆل، گەل. دەستە، کۆمەڵە، دەستە سوپایەک.

تیپەن: کۆمەڵێک لە سووار.

تیت: (هەورا.) پرچ، تیتک، قژ، کەزی، پەلکە. (باک.) لاواز، بێ توک، بێ تین. (فە.) تووی داروباران.

تیتار (دزە.، خۆ.): تەشقەڵە، قەشمەری. لاسایی.

تیتاڵ (سن.، سەقز.): تەشقەڵە، قەشمەری، لاسایی، فڕوفێڵ، گاڵتە، فشە، شۆخی.

تیتاڵباز: گاڵتەچی، تەشقەڵەباز، لەوەدە.

تیتالک (باک.): قوللەی کێوی. کۆنگرە و بورجی شەڕێ.

تیتاڵی (سن.، سەقز.): قەشمەری، گەمە، لاسایی، گاڵتەکردن.

تیتە (ئەردە.): خشڵ، چەکی ژنان.

تیژواز: تیتروانسک.

تیتروازک (ڕەوا.): تیتروانسک.

تیتروانسک (شا.، هەو.، دەر.): (ڕەوا.) تیتروازک. باڵندەیێکی لاق درێژە بەڵان لەهی شەلاقەی کورتترە لەشی وەکوو کۆتری وایە ڕەنگی بۆر و سپییە و سەرباڵی ڕەشە، تیترواز، تیتڵەپیچاخ، زیقاولە، تووتروانسک.

تیتری سماق نانی گەرم (هەو.): گەمەیەکی کچانە.

تیتک: (ڕۆژ.) تووک، قژ، موو، ئەگریجە. (باک.) تۆدان، گەرای مریشک و ماسی و ئیتر. (بالە.، ڕۆژ.) پور، پلک، خوشکی باووک. تووتکەسەگ. (لو.) نوشتوو و مووڕووی ناوچاوانی منداڵ. (باک.) قازەلاخ، تیتل. (باک.) تیتی. (شار.، سیی.) ئەگریجە.

تیتکە: پارچە.

تیتک زا: پوورزا.

تیتل (باک.): قازەلاخ.

تیتڵە: تیتۆڵ.

تیتڵەپیچاخ: بڕوانە: تیتلە پیچاخ.

تیتلەپیچاخ: زیقاولە، تیتروانسک.

تیتل و بیبل: تیتیل و بیبیل، تیتی نێرە، بیبی مێیە لە هەویر یا لە قوڕی ئابیدە دروست دەکەن. چیرۆکێکی خۆشیشیان بۆ ڕیک خستووە.

تیتلیسک: گیایەکی سەوزی ئاوییە گەڵای وەکوو کەوەری وایە.

تیتن (باد.): تووتن.

تیتوو: (باک.) شێلم. شڕوشڕۆڵ. (موک.) تیتۆڵ، پارچە.

تیتووتیتوو (موک.): تیتۆڵ تیتۆڵ، پارچەپارچە.

تیتۆڵ (موک.): جل و بەرگ و کاڵا و چتمەک و پەڕۆی شڕ و ووڕ و کۆن و ڕزیو، پارچە، تیتڵە، تیتوو، ڕندۆڵ، پرچک، پرتۆک، تێتڵە، تیتوو، پرتاڵ، پرتۆڵ، تڵیش.

تیتۆڵ تیتۆڵ (موک.): تیتوو تیتوو، پارچەپارچە، تڵیش تڵیش، ڕندۆڵ ڕندۆڵ، پرتۆڵ پرتۆڵ.

تیتی: دەنگی بلوێر و دووزەلە و شێپوور و ئیترە. (باد.) سۆفیلکە (باڵندەیێکە)، دەنگی جوورە چۆلەکەیەکییە هەمیشە دەڵێ: تی تی. ووشەیەکە بزنی پێ بانگ دەکرێ.

تیتیک: بڕوانە: تیتی.

تیتیلەوبیبیلە: بێچوولەی ووردی گیاندار. چیرۆکی بزنۆکە و مەڕۆکە، کە بۆ منداڵان دەکرێ.

تیتیلیسک (شا.): گیایەکە.

تیجیاروەری (هەورا.): تیشکی هەتاو.

تیجیاری (هەورا.): تیشک.

تیخ: تیغ.

تیخبەند: تیغبەند.

تیر: (هەورا.) خەست، پەیت، پەرەنگ. مرازێکی ڕاست و درێژە سەرێکی تیژە. تیری کەوانەیە، کە دەهاوێژرێ. ڤزک، قوولک، بەشت، تەخش. ــ ئاوێژتن: تیرەندازی. ــ ە کە باوێ، باوێژە، گوللە. (باک.) توند، پەیت، خەست، واژی شل. (ئەردە.) قەد، بەژن، بالاّ، تووز. (دەر.) تێر، تەسەل. مانگی پاییزێیە. (باک.) ئەستوو. پارچە زەوی، پارچە خاکێک.

تێڕ: (ئەردە.) چێڕ، مۆڕ. ــ کردنەوە: بە گۆشەی چاو تەماشا کردن. چەند جۆگەیەکی باریکی ڕاستە بەناو مەرەزەدا دەبڕێ بۆ ئاودانی.

تیڕ (باک.): دەنگی بۆڕی ئۆتۆمبیلییە.

تیراوە: تیراوێ.

تیراوێ: کولکێکی پیسی بێ گرێیە لەسەر ئێسک و یا لەنێو گەروو دێت و چابوونەوەی بۆ نیە، تیراوە، کە سارێژیش بێ هەر هەڵدەداتەوە. ئاوارەی مێخەک (جەوهەری قەنەفلّ) ی لەنێو برینی تیراوێ بکرێ تا چەندین جاران دووایە تا چەند مانگێکی وازی لێ دەهێنرێ ئێسکی ڕزیوی لێ جووێ دەبێتەوەو دەبێ دەربهێنرێ.

تیراوێژ: تیرەنداز، تیرەناز. ئەوکەسەیە، کە تیری باوێ و شارەزای تیر ئاوێژتن بێ. ماوە و ئەندازەییێکە، لە تیرئاوێژرا تا ئەو شوێنەی، کە تیرەکەی دەگاتێ و لێی دەکەوێ. ــ ی: تیراوێژتن.

تیرە (موک.): سەری دێراوانە. مرازێکی چیکەنەیە. لکی هۆز و خێڵێکییە، جۆم، تووشماڵ، بابک، باڤک، بنەماڵ، زۆم، بەرەباب. ڕەگەز، جووم، قۆل. تیرەی کەلاّش، سیرمە، زوویڵ، زۆڵە چەرمێکی خاوی باریک و درێژ هەڵێنراوە بۆ ڕایەڵ و پلیتەی ژێرکەلاّشی. کندراز. تەختەتیرە، تەختەساف. پەلاماردانی بەراز بۆ سەرمرۆ.

تێرە (ئەردە.): برووسکە و چەخماخەی ئێشی لەش.

تیرە ئێستەیۆ (هەورا.): ڕەگەز دۆستی.

تیرەباران: (باک.) تیرباران. بە تیر یا بە تفەنگ و چەکی تر دەستڕێژی نیشانە بکرێ.

تیرەچا (ئەردە.): چالاّوێکی ڕاست و قووڵە.

تیرەژ (باک.): تیشک.

تیرەژە (باک.): کۆلکە زێڕینە.

تیرەشان: تیغەی شان. درێژایی سەر پۆپەی گرد و شاخ وکێو و کەژانە. شانە هەنگوینێکە هەنگ لەسەر هەڵیبەستێ.

تیرەغە: بڕبڕەی پشتی.

تیرەقە: تیرەغە.

تیرەقەی پشتی (کۆ.، دەر.، خۆ.): بڕبڕەی پشتی.

تیرەگ: گوڵتە، پاڵەوانە. تیرەک. کۆڵەکەیەکە وەبەر سەربانی شکستە و دیواری شکستی دەدەن.

تیرەمار: جوورە مارێکی زەردی باریک و تیژڕەوە لە خۆ ئاوێژتندا توند و چالاکە، توولەمار، ئەسپە مارێکی باریکە و سەری بادامییە خۆ بە هەر چیدا بدا کونی دەکات.

تیرەناز: تیرەنداز، تیراوێژ. تفەنگچی. ــ ی: تیرەندازی، تیرئاوێژتن. تفەنگچێتی.

تیرەنان (هەورا.): تیرۆک. نانی تیری.

تیرەنداز: تیرەناز، تیراوێژ و کەسێکە بزانێ تیری باوێ، تیرئەنداز. ــ ی: تیرەنازی، تیرئاوێژتن، تیرئەندازی.

تیڕەوبوون (ئەردە.): مۆڕبوونەوە، چیڕەبوون.

تیڕەوکردن (ئەردە.): مۆڕکردن، چیڕەکردن.

تیرەهێش: تیرهیش، دارهێش.

تیرباران: تیرەباران.

تیربەتیر (ئەردە.): ڕووبەڕوو، بەرانبەر.

تیرتیرک (باک.): سیسرە، سیسرک.

تیرەدان: کێشک، وەکوو فیشەکدان چتێکە تیری تێدا هەڵدەگیرێ.

تیرک: (باد.، باک.) تیرۆک. بۆڕی پوولەی ئاسن. مۆدنە، دارجغارە. (ئەردە.) دیرەک، گوڵتە، تیرەک.

تیرکەتفەنگ: شیشەییێکی درێژە پەڕۆی لەسەرێکی دەخرێ لوولەی تفەنگی پێ خاوێن دەکرێتەوە.

تیرکردن: (ئەردە.) هاندان، فیتدان. (هەورا.) باوێ، بهاوێ، باوێژە.

تیرکێش (ئەردە.): تیردان.

تیرمار (باک.): ماری بێ ژەهر، تیرەمار.

تیرمە (باک.، باد.): گەلاوێژ، سەریسانک، ناوی مانگی حەوتەمە.

تیرنج (ئەردە.): بن باغەڵ.

تیرۆچک: فیچقە، فیشقە. بەتیژی و خوڕی فڕکەکردنی ئاو یا خووێن. ــ کردن: فیچقەکردن، فیشقەبەستن.

تیرۆژ (باد.): تیرۆش، تیشکی ڕۆژ، کە لە ڕۆچنەوە بێتە ژوورەوە.

تیرۆژوو: تیرێژوو.

تیرۆک: (باد.) تیرک. تیرەنان، نێرەمان، دارێکی خڕ و درێژە و لە قامکی ئەستوورترە ئەنگوتکی هەویری پێ پاندەکرێتەوە.

تیروکەوان: تیر بە کەوانەوە، تیروکەمان.

تیرۆکێ (کۆ.): جوورە ماسییەکە.

تیرۆگێ: جوورە ماسییەکە وەتیرۆکی دەچێ.

تیرۆمازێ (هەورا.): کاریتەی پشتێ، بڕبڕەی پشت.

تیروو: جوورە دارێکی دێمییە وەکوو تەروو لەشاخی دەڕوێ و زۆر گەورە نابێ. حیز.

تێڕووچانک (باد.): زۆرانێ، زۆرەوانێ.

تێرووێ (پیرا.): دارێکی کێوییە، لەکاتی هەنگووین کردنی هەنگاندا بەرێکی کەمێک سوور و درێژووکە دێنێ و ناخورێ.

تیرهێش: تیرێژ.

تیری: نانی تیری، نانێکە بە تیرۆکی پانکرابێتەوە.

تیرێژ (باد.): گەرماوی هەتاوێ، تیشکی هەتاوێ. (دزە.، ڕەو.، کۆ.) تیرێژوو.

تیرێژوو: (کۆ.، ڕەوا.، دزە.) تیرێژ، تیریژ، پارچەییێکی درێژووکەیە لەملاولای دەرپێ و کراس و کەوای دەدرێت، (باد.) تیرێژی، تیرۆژوو.

تیرێژی (باد.): تیرێژوو.

تیریک (دەر.): تاریک.

تیریکایی (دەر.): تاریکایی.

تیز (باک.): لووشکە، لەقە. قەشمەری، گەپ، مەزاق، تیتار، گەمە، گاڵتە، تیتاڵ.

تیزانگ (ئەردە.): میزەڵدان.

تیزاو: تێزاو.

تیزەجاڕ: ئەو کەسەیە گەمە و گاڵتەی پێدەکرێ. ئەو شوێنەیە گەمە و گاڵتەی لێدەکرێ.

تیزەزارۆک: گەپ، گاڵتە، گەمە، تیزەجاڕ.

تیزپێکردن: گاڵتە بەکەسێک کردن.

تیزپێوەکردن: تیزپێکردن.

تیزوفیز (خۆ.): دووچتە، کە دانرێن و بەرانبەری یەکتری نەبن.

تیژ: چتی بڕندە. شیخر (بۆ تیغ و دەرزی وئیتر). (باک.) خوڕ. کژ، زنج، زینی. ــ کردن: سوونەوە، بەهەسان و چتی تر، سووتن. توند، چوست، چالاک، گورج. ــ ی ئاوێ: خوورەک. سووڕ. کەسێکە لەسەر کردنی کارێک سووربێ. تونـد، تـووژ، تیـژی بیبـار و ئیـتر. پەلـە، خێـرا. ــ ڕۆیشت: تیژڕۆ، تیژڕۆیی.

تیژاڤ (باک.): سێلاو، لافاو، تیژاو. ئاوێکە تیژبڕوات.

تیژاو: تێژاو، تێزاب. تیژاڤ، سێلاو، لافاو. ئاو و خۆڵەمێش (مشکی) بەتێکەڵاوی ــ ی پێدەڵێن، کە ژنان لەگەڵ سابوونی کەل و پەلی چڵکنی پێدەشۆن. قەلیەیە، کە سابوونی پێدروستدەکرێ.

تیژەچێژ: هەست و چەشە تیژو ناسک.

تیژەوکردن (ئەردە.): هاندان، فیتدان.

تیژباڵ: باڵندەیێکە تیژبڕوات لەهەوادا.

تیژبوون: مەبەس لە سووربوونی یەکێکییە لەسەر کردنی کارێک. ــ ی چەقۆ و ئیتر.

تیژبیر: بیرتیژ. ــ ی: بیرتیژی.

تیژپەڕ (فە.): توندڕەو، تیژڕۆ. ــ ی: توندڕەوی، تیژڕۆیی.

تیژڕەوت: خۆشی ڕۆ. ــ ی: توندو خێرا ڕۆیشتن.

تیژڕۆ: توندڕۆ. ــ یی: توندڕۆیی.

تیژک: گچکە، چکۆڵە.

تیژکەو: کەوی گچکە.

تیژکردن: ــ ی چەقۆ و شیر و تیر بە هەسان، سوونەوە، بڕشت پەیداکردن بە تیغ. مەبەس لە هاندانی کەسێکییە لەسەر کردنی کارێکی. خۆشکردنی ئاوور.

تیژهۆش: زیرەک، هۆشیار.

تیژی: ــ تیغ: مەودا. ــ ی بیبار: تامی بیباری سوور و ئیتر. گورج، خێرا. بە ــ ڕۆیشتن: خێرا ڕۆیشتن. توندی.

تیسەنینی (دێرسم): تۆ چۆنی (بۆ نێرانە).

تیسک: لزگە موو یا لزگە خورییەکی درێژە. ــ ی لۆکە: پرتی. (جا.، هەورا.، ئەردە.) زەنگەتەی ترێ.

تیسکاڵ: تۆزقاڵ، تۆزێک.

تیسکن: ماڵاتێکە تووکەکەی پارچەپارچە و لزگەلزگە بەڕیشوو درێژ ڕاوەستێ، کوڵکن، تیسکدار، تووکن.

تیسماڵ: تیشە. تیسماڵک. (کۆ.) تریسم، تیلسماک. (بابا.) تەلەزم. (باک.) پەلیس. پارچەیێکی گچکە و درێژ و باریکە لە دار، بەرد، ئاسن یان لە شووشە.

تیسماڵک: تیسماڵێکی گچکەیە.

تیسووێ: (خۆ.) تێسوو، دژری. گیایەکە بڵندە نێرتکەکەی پاک کرێ و بخوورێ بۆ زگ ئێشە زۆر باشە، سەری نێرتکەکەی جەوی دەردەکات لەگەڵ قەندی بەکوتراوی بە برینان وەرکرێ زۆر باشە و گۆشتەمزوونەی دێنێتەوە، بنەکەشی بەکوتراوی دەبێتە نەسپۆن.

تیش: (باک.) مێگەل، گەلە، کەرێک پەز. دڕاو، پارچە، ڕیندۆڵ. (باک.) تاییژ. (ڕەوا.) تیشە، شاخ و بەردێکی تەنکە، کەژەکێو. (بل.) دەغلێکی شینە، کە تازە سەری دەرهێنابێ و هێشتا لکی لێک نەبووبێتەوە.

تیشە: تیش، بەردێکە تەلاش لێک جووێ بێتەوە. تیسماڵک، شمشیرە. (هەورا.) تاش. پشتێندێکە لەو بەردە تەلاش تەلاشە بووبێتە کەمەرەی زەوی یا گرد و کێوان. (لو.، فە.) تەشووێ، بیوور.

تیشەبەرد: تیغە.

تیشەمبی (باد.): گاتوو، شاتوو.

تیشەی جفت (فە.): گاسن.

تیشک: پرشەنگ، پرشنگ، تریسک. تاو، هەتاو، (جا.) تیژک. (باک.) تریژ، تی، تیرەژ. (زەن.) لیسکی خۆر. ڕووناکی خۆر یا مانگ و ئیتر، کە لە دوورەوە لە شوێنێکی بدات. نێوی ئافرەتانە.

تیشی (دەر.): تەشووێ.

تیغ: (باک.) تیخ، ئاسنەلان، بۆچووم. ئاسنی تیژی بڕندە. ــ ی کۆن: گۆرت.

تیغە: دەپە، بەرچیت، ناوبڕە، ناڤبریک. (باک.) تیخە، چیت. دیوارێکی تەسکە لەنێوانی دوو دیوارانـدا. تەلاش، تەڕاش، دیواری تەسک و باریک. (هەورا.) تیشە بەرد، لای سەرەتیژەکانی سەرەوەی بەردەکانی سەر شاخییە.

تیغەرە: تیرەغە.

تیغەشان: زنجیرەی شاخان، تیغەی دیواری.

تیغبەند: تیخبەند، نشتوو و جادوویێکە گۆیا ئەوی پێی بێ نایبڕێ.

تێغبەندی: تیخبەندی.

تیف تیفە: ــ ی ڕیش و پیشی سەر، سیوسیوە، (باک.) شەهـ، قەیە. دووای تاشینی سەروڕیش جاری دووەمە، کەتیغی پێدا بخشێنێتەوە تا لووسبێ و شەوقاو تروسکداربێ.

تیف تیفەدان: دووای تاشینی ڕیش و سمێڵ بۆ جاری دووەم گوێزان یا ماکینەی ڕیش تاشینی پێداِبخشێنرێتەوە.

تیف تیفەدراو: ڕیش و سەری تاشراوە، کە بۆ جاری دووەم تیغی پێدا خشێنرابێتەوە.

تیف تیفەکردن: تیف تیفەدان، تاس و لووسکردن، ئاڕایش دان.

تیفل: (باک.) کووز، قاش، قەتیک. ــ ەک شەبەش: قاشێک شووتی.

تیفرک (ئاک.): باڵندەییێکە بەقەد کۆترێکی دەبێ ڕەنگی بەرسینگی ئاسمانییە لەملاولای ملی سێ چووار خەتی زەرد و ڕەش و سپی پێوەیە، سەر پشتیشی نوختە نوختەی شین و زەردە. کلاوکورە.

تیقل (بار.): تێکوڵی ڕێواس و ئیتر.

تیق (کف.، ڕۆژ.): تاق، تاک، بەتەنێ. (باک.) قاقای پێکەنینێ.

تیقمانەجووت (ڕۆژ.): تاقمانەجووت.

تیک (شن.): درز و قەلەشتی دیوار و زەوییە. ـــ بردن: درزبردن. (موک.) ددانە مشکە. پشت ماسی، پشت ماسیلکە، مام شەبەقە. جووره درووما نێکە دوو پارچان پێکەوە دەدروون بەلاّن پێکەوە نانووسێنرێن بۆ جووانی دەسماڵ، هەندێکیش جەمسەری هەردووکیان دادەگرنەوە. پارچە پەڕۆیەکە لەبەر تەسکی یا لەبەر ڕاستکردنەوە لە کراس و کەوا و ئیتر دەکرێتەوە. (باک.) ڕاوەستاو بەپێوە. توندوتۆڵ، گورج و گۆڵ.

تیکار (باک.): دیوار.

تیکان (هەورا.): چاڵووک.

تیکە (هەورا.): پاروو، کەرسەل. پارچە، کوت، لەت، قرتکە. (ئەردە.) برکە.

تێکە: پارچەییێک لە قاڵی. نوختە.

تیکەپۆس: پۆسپارە.

تیکەتیکە: پارچەپارچە.

تیکەتیکەبوون: پارچەپارچەبوون.

تیکەتیکەکردن: پارچەپارچەکردن.

تیکەکریاگ: پاروو لە گەروو گیراو.

تیکە گۆشت: پلە گۆشت.

تیکەی زل: نەواڵە، نوواڵە.

تیکلە: مەنجەڵۆکەی گچکەی مسینە. جەڕڕە. دیزەی گچکە.

تێکڵە: دیزەی ماست.

تیکمە: پڕ، تەژی، تژی، لێوڕێژ.

تیکوڕک (خۆ.): بەرقەوە تەماشاکردن. مۆڕبوونەوە.

تیل: (هەورا.، ڕۆژ.) خێل، چاوخووار، کەسێکە بە گۆشەی چاوی تەماشا بکات. خووار و خێچ. چووز. (باک.) لووس، کابا من تیلە، کابا من تووژە: تیژە. تیر، هاوێژتنی کەللا (مەرمەڕ بە قامک بۆ ئەوەی کەللایەکی تر بنگێوێ): ئازادـــ ی ڕاستە (تیری ڕاستە). ـــ کردن: تیر ئاوێژتن.

تیلاک: گۆشە. بەـــ ی چاو تەماشای کرد: بە گۆشەی چاو تەماشای کرد. (گەرد.، دزە.) پێچ، پۆتراک، سەروپۆتراک. پێچی خووار، پۆتراکی خووار. سەرتاووسی، کەسێکە پێش سەری مووی پێوەنەبێ.

تیلاوتیل: خووارو خێچ، خووارەوار.

تیلایی: بە گۆشەی چاو ڕووانین.

تیلە: (فە.) تووڵەی دارەمێوی. (دەر.) کوڵ، تێلەگە. ڕەشتاڵە، ئاژاڵ و ووڵاخی ڕەشتاڵە. (باک.) ئازاد، ڕزگار، بەخشراو، پاکانەکراو. کەچ، خووار، سیلە. ـــ ی چاو: سیلەی چاو.

تیلەقەییشتی (گەر.): بڕبڕەی پشتی، کاریتەی پشتی.

تیلەکۆ: پارچە هەرێمەکە، لە کوردستانی ئێرانێدا و ناوی هۆزێکیشە، کە لەوێدا جێگیربووە.

تیلەکێش (هەو.): ئەو ژنەیە، کە سووالەی هەڵدەگرێتەوە و بە باقەباقە دایان دەنێ، لە گەرمێندا گۆیا تەنها کاری ژنانە.

تیلک (ڕەوا.، هەو.): قامک، تل. ـــ ێک لە ڕۆن یا لە دۆشاویدان بۆ چێژتنی. چووز. ـــ پێوەکردن: چووز پێوەکردن.

تیلکە: تیکلە، دیزەییێکە ماستی تێدا دەمەیێنرێ واتا شیری تێدا هەوێندەکرێ تا ببێتە ماست.

تیلمسک: پارچەی درێژ و باریکە، سا لە هەر چتێکی کرابێتەوە. تیسمال، تیلمە. (کۆ.، هەورا.) زەنگەتەترێ.

تیلمە: پارچە، کوت، لەت، تیلماسک.

تیلی بەرانبەرێن: تیر ئاوێژتنی دوو کەس بۆ کەللای یەکتری.

تیلێن: مەرمەرێن، کەللایێن.

تیم (خۆ.): زاراوە.

تیماج (ئەردە.): تیمانج.

تیمار (هەو.، باک.): چارە، چارەسەر، دەرمانکردن. ـــ کردن: دەرمان و چارەی نەخۆش و برینداران کردن. (باد.) ئالیکی شەوێییە، کە تەنها بەرەشەوولاّخان بدرێ. (باک.، هەو.) ڕنەک. ـــ کردن: ڕنەک کردن، شاڵ و قاشاو لێدان.

تیمارخانە: نەخۆشگە، خەستەخانە.

تیمارستان: نەخۆشگە، خەستەخانە.

تیمارکەر: چارەساز و دەرمانکەری برین و نەخۆشان. ڕنەک و قاشاوکردنی ووڵاخی بەرزە و ئیتر.

تیمارکردن: چارە و دەرمانکردنی بریندار و نەخۆشان. ڕنەک و قاشاوکردنی ووڵاخان و شاڵ لێدانی.

تیمارگەر: تیمارەوان، نەخۆشەوان.

تیمانج: چەرمی دەباغکراو، پێستی مەڕ و بزن و گوێرەکە و ئیتر، کە خۆش و ڕەنگ کرابێ بۆ پێڵاو و فیشەکدان و چتی تر.

تیمچە: کاروانسەرا.

تین: تاو، تاب، تەووژم، تێن، پێز، گڤ، هەڤل، برە، نێرەوان، هێز، زەبر، ئەنیا، پرزە، زۆر. (شن.) شەنگ. (باد.) خور. گەرمایی، گەرمی ئاوور و هەتاو و ئیتر. بە ـــ : هێزدار، تیندار، گەرم، وەتین. (باک.) شیرە و گەرم. بێ ـــ : نەهووم، هەلی، تەشک، زراڤ، (باک.) چیقال، زراو. باریک، لاواز، بێ تووک، بێپێز، کەمتین. (باک.) تینوو.

تینتینۆکە: بیناقاقە، بنسەر، بنچەنەگە، بەربین، گەروو. ئێخە و بەرۆک.

تیندار: بەهێز، هێزدار، بەتین، پێزدار، بەپێز. (باک.) بگەودە، بۆک، بۆکە.

تینشیر (باد.) شیرەتێن.

تینگ (ئەردە.): تینوو. ئاڵوو.

تینگاوتینگ: ئاووس، تولپڕ. ـــ هاتن: ئاووسبوون، تۆلپڕبوون.

تینگ کەوتن: ئاڵووکەوتن.

تینگی: تینووویّتی.

تینوو: توونی، (ڕەوا. هەو.) تیّنی، (شەبە. ڕۆژ.) تژنە، (هەورا.) تەژنە، (باک.) تهن، تیّهن. بۆزیندەوار و دار و شینایی و گژ و گیایەک بەکاردەبریّ، کە ئاتاجی بە ئاو و ئاوخواردنەوە بیّ، بەپیّچەوانەی (تیّراو)ییە. گەروو.

تینوەتی گرتن (هەو.): (هەو.) تینوەتی هیّنانەوە. کەسیّکە هەست بەبیّهیّزی و ناسازی بکات، کە بچیّتە لای لیّزانیّکی ئەویش لەدەرەوە قورقوڕاگەی دەگریّ، دەماریّکی لەبن قورگی دەکوشیّ تا بیّهۆش دەبیّ، کە وەهۆش هاتەوە بەتەواوی هەست بەلەش سووکی دەکات.

تینوێتی: توونیەتی، تهنی. ئارەزووی خوواردنەوەی ئاو کردن.

تینی (باک.): شیرەوگەرمی. (لەک.) چالّی گەردن.

تیو (دهۆ.): خووار.

تیوار: تەنک، تەسک، تەنک و تیوار.

تیوانەوە (دەر.): توو انەوە.

تیواندنەوە (دەر.): تو و اندنەوە.

تیوەڕ: (ڕەوا.) ڕاز. (هەورا.) تەمەلّ. بەرزی و بلّندی ئەو جیّگایانەیە، کە بە بەرقەدی شاخاندا دریّژەودریّژ دەرکەوتبیّ.

تیوتی: لار و لۆچ، خووارەوخووار، تەسکایی، تەسکی. ئاوەژووی بە پانەوە.

تیوتیوە: تیف تیفە.

تیوتیوەدان: تیف تیفەدان.

تێوولّ (فە.): نیّوچاوان.

تیوول تەقێنە (دەر.): قەپقەپۆک.

تیوولّە (ئەردە.): تەویلە.

تیوێتی: بڕوانە: تیوتی.

تێوێلّ: نیّوچاوان.

ج

ج: تیپیّکی ئابیّی کوردییە.

جا: سا، دەسا، دەی، ئیدی، ئیتر، دووایە، جا، کەوایە، جاجاریّکیتر سستی نەکەی، جیّ، جیّگا، پلە، با، بلاّ، ووشەییّکە لە کاتی بیّ باکیّتیدا بەکاردەبریّ وەکوو: شیّرۆ دیّ بابیّ، نایە بانەیەت.

جائسمە (هەورا.): بەجیّهیّشتن.

جابڕ (ڕۆژ.): ووتەی بیّ واتا، ووتەی بیّ سوود.

جاپاندن (باک.): جوولاّندن، جماندن، لەرزاندن.

جاترە: جەهتەر، (هەورا.) هەزبیّ، هەربیّلە، ئەزبیّ، هەزوە، (باد.) جەتر، گیایەکی مالّی وکیوییە بۆنی خۆشە لە ناو چیّشت و دانوولەی نۆکی دەکریّت، گیایە کە بەتەڕی یابە ووشکی ئاو یان ئارەقەکەی بدریّ بەوکەسەی، کە زۆری خوواردووە، خوواردنەکەی بلاّو دەکات و تەواو ئاسوودەدەبیّ. ژنیّکی بیّنوویّژنەبیّ و زگ وزای نەکات بەچای بیخوواتەوە چارەی تەواو دەکات، جاترە هەندیّک لەگەلّ ١٥ دەنک عەناب کەمیّک بکوّلّی و بکریّتە چا چاکترین چارەیە بۆ تەووژمی خووین.

جاترە کێویلە: گیایەکی بەهاری کیّوییە لە جاترە دەچیّ ئاو و ئارەقی وی بۆ ژانە زگ زۆر باشە.

جاجر (باک.): کوللیّرەیەکە لە هەنگووین و گوویّزی دروستدەکریّ.

جاجرم (باک.): جاجم.

جاجک: بنیشت، بنیّشت.

جاجکە تالّە: بنیشتەتالّ، بنیّشتی خاو.

جاجم: جاجرم.

جاجیمان (ڕۆژ.): ڕیسیّکی تایبەتیە بۆ جاجم ئامادەکرابیّ و کەبدریّ بە جۆلاّ تاجاجمی لیّ دروست بکات.

جاچک (فە.، دەر.، لک.): بنیشت، بنیّشت، بەنیشت.

جاچکە: بنیّشت، ویژەن، ژاژکە.

جاچکە تالّە (فە.، دەر.، لک.): بنیّشتەتالّ، جاجکەتالّە. شیرەییّکە لەداری قەزوان دەگیریّت.

جاچکە خۆشە: بنیّشتی خۆشکراو و کولاّوە، بنیّشتی پوخت.

جاچۆل (هەورا.): جادوو، تەلەسم.

جاچۆلگەر: (هەورا.) جادووگەر. ــــ ی (هەورا.): جادووگەری.

جاحێل: جحیّلّ، لاو، هەرزەکار. ــ ی: جحیّلّی، لاوی، هەرزەکاری.

جاخ: (ڕەوا.) جاغ، جۆرکی توو‌تنیّیە لەتوورەگەی گەورەتر و لە تەلیسیش گچکەترە، جارجارە لە مشەما دروستدەکریّ، (باک.) شیشەی کەبابییە، دیواریّکە لەدار دروستکرابیّ، (ئەردە.، باک.) زیّد، نیشتمان، خاک، وولاّت.

جاخچە: کیسەی توو‌تنیّیەو لە جاخی چکۆلّەترە.

جاخولکە: جاخی گچکە.

جادار: جیّنشین، جیّدار. ــ ی: جیّنشینی، جیّداری.

جادوو: تەلەسم، باریەژن، جاچۆل، ئەفسوون، چازوو، یاتوو، تشتوو، زاربەست، دەمبەست، چاوبەست.

جادووباز: ئەفسوونگەر، جادووگەر. ــ ی: ئەفسوونبازی، جادووگەری.

جادووبەن: جادووبەند. ــ ی: جادووبەندی.

جادووبەند: تەلەسم کار، تەنەکەیە، کە لەژیّر یا لە زیّو نوشتووی چاوو و زاری لیّدەنووسریّ. ــ ی: تەلەسمکاری.

جادووکار: تەلەسمکار. ــ ی: تەلەسمکاری.

جادووگەر: جازووگەر، چاوبەست، جادوونووس، تەلەسم نووس، تەلەسم ساز، باریەژنگەر، ئەفسوونگەر، جاچۆلگەر، کوولّەنانی، جاچۆلباز، جادووباز. ــ ی: تەلەسم سازی، جازووگەری، جادووبازی، چاوبەستی، پیشەی جادووگەر.

جادوونووس: تەلەسم نووس. ــ ی: تەلەسم نووسی.

جار: چەل، چین، ڕا، گەڕ، گل، کەڕەت، هەل، حەل، دەم، تاو، دان، کەش، سەر، تائیستا تەنها جاریّکی کوردستانم دیتووە. ــ یّکی: چەلیّکی، چینیّکی، (باک.) گیایەکە، کات، دەم، (باک.) مزر.

جاڕ: ووشەیێکە، کەبکرێتە پاشبەندی ناوان دەیکاتە ناوی شوێن: نێرگسەجاڕ: نێرگسستان، چلچرا. ناوی دەنگە، بانگ، گاز، بانگەواز، هەلاّلە، هەراّلە. ــ ڕاهێشتن: بانگ ڕاهێشتن. ــ دان: بانگکردن، گازکردن، زەوییەکە وولاّخ و ئاژاڵی بەئازادی تێدا بلەوەڕێ، ڕاسایی، هاماری، مەیدان، زەوییێکە لە مێژ بێ نەکێلرابێ و گژو گیای زۆر لێ سەووز بوو بێ، بوور، بەیار، پەنبە جاڕ، (هەورا.، موک.) جێگای پاشەبەرەی بەرووبوومە، زەوییەکە بەرووبوومی لێ هەڵگیرابێ و دروا بێتەوە، زەوی سەختی نەکێلراو.

جاران: چەلان، لەچاخانی پێشوودا، ئەوسا، بۆگەلە: دووجاران، سێجاران، لەمەوسا.

جارەجارە: تاوتاوە، وارەوارە، بێن بێن.

جارە: ــ (ئەردە.) تاوێر، سینەکەمان.

جارەک: یەکجار، چەلێکی.

جارە ناجارێ: جارجارە.

جارەو جارێ: جاریەجارێ، جارجارە.

جارجار: جارجارە.

جارجاران: بڕوانە: جاری جاران، جاران، لەمەوبەر.

جارجارە: جارەجارە، نێونێوە، تاوتاوە، هاووڕهاووڕ، (باد.) بێن بێنە.

جارجم (باک.): جاجم.

جارجیم (باک.): جاجم.

جاڕچی: (باک.): بانکە، بانگکار، بانکەر، بانگدەر، بانگەوێژ، بانگەواز، کەرەلیاس، کەسێکە پیشەی تەنها جاڕ چیتی بێ، هلالەکەر.

جاڕچێتی: جاڕ ڕاهێشتن.

جارچەنجارە: هەلی چەندەم، نوبەیێکی تر.

جاڕدان: بانگەوازکردن، جاڕ ڕاهێشتن.

جاڕدۆ: کاردۆ، گاردۆ ناوێکی مێژوویی کوردانە وەکوو: گۆتۆ، جۆتۆ، کاردۆ، قاردۆ.

جاڕڕاهێشتن: جاڕدان، بانگەوازکردن.

جاڕس: قەڵس، هەراسان، وەڕەز، بێزار. ــ بوون: وەڕەزبوون، هەراسانبوون. ــ کردن: وەڕەزکردن، هەراسانکردن. ــ ی: وەڕەزی، هەراسانی.

جارماز: بەرماڵی نوێژێ، جانماز.

جارنا (باک.): جارێ، جارێکی، گاهێ.

جارۆ (باک.): ناوی مرۆڤانە.

جاروو (هەورا.): قسلۆزبلێ یا قسلێ و پەینی سووتاوە دەکرێتە قوڕ حەوز و شووێنی تری وەکوو چیمەنتۆی پێ سوواخ دەدرێ تا ئاو نەدەلێنی. (فە.) گسک، گزگ.

جاروبار: جارجارە.

جاڕووبەند: جێگایەکە بە جاڕوو سوواخدرابێ.

جاروچەڵتووکی (هەورا.): چەڵتووکجاڕ.

جاڕووکار: جاڕووبەند. ــ ی: جاڕوبەندی.

جارێ: چەلێ، ڕاوەستە، ووشەیێکە بە رووکار ناوە و وەکیتر کرداره: لەوەلاّمی یەکێکیدا بلێ دەنووم، دەلێن ــ مەنوو.

جاریتر: چەلی دیکە.

جاری جاران: ووشەییێکە چەند دەمێکی ڕابردوو نیشاندەدات.

جارێک: چەلێک، هەلێک، نۆرەیێک.

جارێکان: جارێک، جارێکی، جارێ.

جارێکی: هەلێکی، جارنا، گاهێ. ــ تر: چەلێکی دی.

جارێو (هەورا.): جارێ، جارێکی، چەلێ، چەلێکی.

جازۆ (باک.): جازیا، لەجادوو وەرگیراوە، ناڤێ ئافرەتانە.

جازوو (باک.): جادوو.

جازێ (باک.): ناوی ئافرەتانە.

جاش: (فە.) جاشک، کوڕی، (باک.) داش، دەهشک، (هەورا.) جاشەهەر، کوڕین، (ئەردە.) بەچکەی کەر، کوڕگ، گیریاگ، هۆلی کەران. کەسێکە بە پێی دەستووری ئیسلام ژنێکی سێ بە سێ بەڕەلاّ کراوی بۆ کاتژمێرێکی لێ مارە دەکرێ دووایە بەرەلاّی دەکاتەوە بۆ مێردی پێشووی، کەسێکی بۆ دوژمنی نەتەوەی خۆی چەکی هەڵگری بە سینگی براو باب و مامی خۆیەوە بنێ.

جاش ئێستر: (تاو.) تولەقاتر، داش.

جاشەکەر: بڕوانە: جاش.

جاشەهەر (هەورا.): جاشەکەر.

جاشەهێستر: جاشێکە، کە لە دایک بوو تا چووار ساڵان چ نێربی و چ مێ بەلاّن، کە گەیشتە ٥ ساڵی دەبێتە ئێستر.

جاشک: لە جاشی گچکەترە، جاشکوڕی، داشک، کوڕی، جاشەکەر، جاشولە، جاشوولکە.

جاشکوڕی: جاشک.

جاشکۆڵە: جاشکی زۆر گچکە.

جاشماکەر: جاشەمێیە، کە لەسێ ساڵیدابێ.

جاشماهەر (هەورا.): جاشماکەر.

جاش نێرەکەر: جاشە نێرێکی سێ ساڵانەیە، (هەورا.) جاش نێرەهەر.

جاشوولکە: جاشی تازەبوو، جاشی گچکە.

جاغ: جاخ، جۆرکی تووتنییە لەتوورەکەی گەورەترە و لە تەلیسیش گچکەترە.

جاف: گیایەکە. خێڵێکی گەورەیە لە لیوای کەرکوک و سلێمانی.

جافەری: (هەورا.) جەعفەری، تەرەییێکی ناسراوە.

جاقی (خۆ.): کەوی، ڕام، ڕاهاتوو. بێعار، لاسار، بێ گووێ.

جاکاندن (ڕۆژ.): جوون، جووینی بنێشت و چتی تر.

جاکەش: جاکێش، کوسکەش، سکەش، دەویت.

جاکێش: جاشکێش، جاشبەسەر کێشراو، کوسکەش، کوسکێش، (بۆ جنێوە). ــ ی: کوسکێشی.

جاگه (هەورا.): جێ، جێگا، جێگە.

جاگر: جێگر، جێگاگر. ــ ی: جێگری.

جاڵـە: (هـەورا.) تـاوێر، هـەتار، گاشـە بـەردێکـە لـە کێوانـەوە خلـۆر بکرێتەوە. ــ کردن: خلۆرکردنەوەی گاشەبەرد.

جاڵەبەرد: بەردی خلۆر بووەوە.

جاڵەت: دووخ.

جالەق: (ڕۆژ.) جێگالـەق. ــ بوون: جێگالـەقبوون.

جاڵجاڵۆوکە

جاڵجاڵۆوکە: (لو.) جۆلاّیی کەرە، (باک.) پیرعـەڤۆک، تـەڤن پیرک، بلـۆ، (شـەم.) پیرهـەلالووک، (هـەورا.) پەسپـەسـکلێ، پەسپەسـەکۆلێ، (ڕۆژ.) داپـیرۆچک، داپیرۆکە، داپیرۆشکە، (هـەورا.) مامالّـە، مامـالّێ، (باک.) پند، پندەپیر، پیرک، پسپسەکەڵە، (ئەردە.) کاکڵە مووشان.

جاڵجاڵۆوکەی زۆر گەورە: چنگنە.

جام: (موک.، هەو.، ڕۆژ.، کە.، باک.): (ڕەوا.) بادی، (مەن.) بایـە، یامـە، قـاب، ئامـانی مـس، بادیە، (باک.) تـرار، ئـاوخۆری، ئـاوخۆرە، شووشە، (ئەردە.) وەنەدیگ، (جا.، هەورا.، ئەردە.) ئاوێنە.

جامانە: ئاغەبانوو، جوورێکیان پیـاو لەسـەری دەبەستی، جوورێکیشیان ژنان دەیکەنە کراس و دەسماڵ.

جامانی: (ڕۆژ.) ئاغەبانوو.

جامەدانە: ئاغەبانوو، جامانـە. مندا لّـدان، پرزانـگ، پزو. زمانلووسی، کلکە لـەقێکردن، سفتە، تەڕزووانی.

جامەک

جامەدانی: ئاغەبانوو، جامانە.

جامەڕبە (ماو.): ڕبە، کۆل.

جامەک (هەمە.): ئاوێنە.

جامـەلووس: زمـانلووس، کلکـە لـەقێکـار، سـفتەکار، تـەڕزووان. ــ ی:

جامباز: وولاّخکڕو وولاّخفـرۆش، دەلاّلـی کڕیـن و فرۆشـتنی وولاّخـان و چێتر، زۆرزان، فێڵباز، (جانباز)، مـەترەباز، ئەوکەسەیە لە سـەر تـەنافی هەڵدەپەڕێ، تەنەباز.

جامبـازە: جانبـاز، یـاری کردنـی ئەسـپ و ووشـترە و هەڵسـتانەوە سەرپاشوویان، جانبازە.

جامبازخانـە: جانبازخانە، جێگایەکـە تەنـەبازی لێدەکـرێ. دەلاّڵخانـەی کڕین و فرۆشتنی وولاّخان.

جامتا

جامبازی: جانبازی، کڕین و فرۆشتنەوەی وولاّخ و کەل و پەل دەستبەدەست.

جامتا: جانتا.

جامتفرۆش: (ئەردە.) ووردەفرۆش، ووردەواڵە فرۆش، خوردەچی، عەتار.

جامجامک (باک.): کەسێکە بەتـەنێ گۆڤـەندو دیلانێ وسـەمایە دەکـات وچەقەنەی لە دەستی خۆی خستووە چەقەچەقیان لێوەدێ.

جامچی: جام تێگر، شووشە فرۆش، ئاوێنە فرۆش، ئاوێنە ساز.

جامچێتی: جام تێگرتن، شووشە فرۆشتن.

جامخانە: شووشە خانە، ئاوێنەخانە، دیوی شووشەبەند.

جامدانە: جامەدانی.

جامووڵە: جامی گچکە، بادیەی گچکە.

جامۆڵکە: جامی گچکە.

جامووڵکە: جامی گچکە.

جـامی: نـاوی زانـاو دانـەرو هەسـتیار و وێژەوانێکـی بـەرزی کـوردی کوورێستانییە.

جـامێر (هـەکا.، بـاک.): جوامـێر، ئـازا، (بـاد.) جـوان، دڵفـراوان، بەخشندە، مەرد، دەستبلاّو. ــ ی: ئازایی، پیاوەتی، دڵفراوانی، مەردی.

جامیلکە: پارچەشووشەییێکی گچکە. قابێکی مسی گچکەیە، بادیلە.

جان: (باک.، بار.) جووان، لاو، جحێلّ، (فە.) گیان.

جان ئافەرین: گیان ئافەرین.

جانکەندن: گیان ئەستاندن.

جانانە: دۆست، یار، نازدار. بەستە و جووره گۆرانییەکە. زۆرزان، عـەیار، جادووباز، نفوورات، جامباز، جانباز، تێڵباز، زمانلووس.

جانەر (باک.): گیایەکی بۆنخۆشە گوڵێکی سپی بۆرەڵووکە دەگرێ.

جانەگا (باک.): جووانەگا.

جانـەوەر: دڕندەو داعبایانی دڕو بەسام و زیاندەر، (زەن.) پرند، (جـا.) پڕندە، جەناوەر، جناوەر، داعبا.

جانباز: جامباز، فێڵمزان، پێشمەرگە، گیان لەسەربەری دەست، فیدایی.

جانبازە: جامبازە.

جانبازخانە: تەنەبازخانە، جێگایەکەلەسەر تەنافی سەمایەدەکەن، جێگای کڕین و فرۆشتنی وولاّخان.

جانبازی: جامبازی.

جان بێزار: ناوی جووره تفەنگێکی بووە.

جانتا: باوولّـی، چەڵتـە، سندوقێکی چـەرمینی دەسکدارە و کـەل و پـەلی تێدەنرێ و بە دەستیش هەڵدەگیرێ.

جاندار (باد.، هەکار.): گیاندار، گیانەوەر، پۆلیـس، چەکدار، گیانباز، قوربانی، پێشمەرگە.

جانداری (موک.): ژاندار، شاگرددارۆغە، تەنگە چەری.

جانفـاس: (زا.) گونیـەی تـەنکی هەڵنـەدووراو. چتمـەکی ئاوریشـمینی رووتە.

جانکووش: کەسێکە بەبانگکردن یابەتەقە کردن فەلان لەخەو هەستێنێ بۆ ئەوەی بچنە کلیسایە.

جانگ: (کۆ.) جاو، خام: ــ گازری.

جانگی (ئەردە.): لاجانگ، نێوانی چاوو گوێیانە.

جانگیە (جا.): لاجانگ.

جانگیر: جیهانگیر، ناوی مرۆیانە.

جانگینە: وەکوو جانگ.

جانماز: (هەورا.، جا.) بەرماڵ، دووگرد، دووگورد.

جـانۆ: نـاوی بـاوکی هەسـتیاری نـاودار قـەدری جانییـە، خـۆی نـاوی عبدالقادر کووڕی جانۆیـە بۆتـە (قـەدری جـان) لـەشاری (دێرکـا) چیـای مانری بەلاّن ئەمڕۆ لەشاری شامییە.

جانووک (باک.): جووانوو، جووانی، جەعنی.

جانێ (باک.): بەستەیەکی ناوداره لە گۆڤەند وشایی و زەماوەندان دەیلێن.

جانێ: گیانی، دژسی، (هەر.، باک.، بار.) جووانوو، جووانی.

جانی مەرگ (باک.): جووره گوڵێکە.

جاو: (کۆ.) جانگ، (هەورا.) هەلاوە، خام، چاپان، کالاّیەکە لە دەزووی لۆکە دروستدەکرێت.

جـاوان (بـاک.): گـاوان. ئێلێکـی کـوردەو زۆر نـاوداره لـه عـێراقیدا سەربەخۆییێکی بەرزیان هەبووه (میر زیائەدین جاوانی) لەو خێڵەیـە، ئیـبن خەلـە کانیش لـه مێژووەکەی خۆیدا لـەبەرگی ۲ و لـه لاپـەڕە ۸۰٦ لێـی دەواوە.

جاوەجاو: قسە جوونەوە، بەخاوی وبە پڵتەپڵت ئاخەفتن.

جاوەڵووکە: گیایەکی گەلاّپانە بەزەویدا ڕادەکشێ گوڵی بلاّوە وەکوو هی ڕێواسی وایە، هەرماڵاتێکی بیخوا ماستەکەی بۆ کزی لێدێ.

جاوبڕ (باک.): دووارد، مقەست.

جاوبڕ

جاوپێچک: نەوەرد.

جاوراوە: جووراوە.

جاوکر: ئەوەی جاو دەکرێ.

جاووگ: (ئەردە.) جاو.

جاونانەوە: ڕایەڵکردنی جـاو، برێتییـە لەکەسـێک، کـە زۆر هـاتوو چـۆ بکات.

جاوید: نەمە، هەتاهەتایە، (ئاویَ.) یەڤە ئیتات.

جاویدان: هەتاهەتایە. ـــ ی: هەتاهەتایێ.

جاوی گـازری: جارێک بوو تـا مـاوەییێکی دەخرایـە نـاو شـیاکەو چتیـتر دووای شووشتنەوەی سپیتر دەبوو وەدەکرا کراس و دەرپێ.

جاوین (ڕۆژ.): جوون، جووین، جوونی بنیشت وپاروو ئیتر.

جاوینەوە: جوونەوە.

جاه: جێگا، پایە، شان.

جـاهێڵ (ڕۆژ.): جحێـل، لاو، گـەنج، جـووان. ـــ ی (ڕۆژ.): جحێڵـی، لاوی، جایەڵی، گەنجی.

جایەڵ (ڕۆژ.): جحێل، لاو، گەنج.

جایی (باڵە.): کابرا، هەرامە، هین، وانێک، فلاّنکەس، فلاّن.

جایینگ: لاجانگ.

جە (هەورا.): لە، ـــ ناکاو: لەناکاو، جەتو، لەتۆ.

جەباخجۆر (باک.): شارێکی کوردستانە لە بن دەستی ترکاندایە، زازان.

جەباری: خێڵێکی کـوردە لـە دەوروبـەری کـەرکوک دادەنیشـن. جـووره کەتیرەیەکە جیوەی تەپڵە گوێنییە.

جەبە: وولاّخی یاخی، جەربەزە، بزۆز، دەربووێـر ـــ ڕاو، (ڕۆژ.، کـە.) بووریـن، بـووردن، بەخشـین، (کـە.) نۆبـەخش، شـێخ ڕەزا دەڵـێ: لـەبەر عەباکە (جەبە) م کردی ئەی فەقیری خووا.

جەبەخانە: چەکخانە، ئەنباری چەکانە.

جەبەرە: ساردی و سڕی، سەرما و سۆڵە.

جەبـەرە نووانـدن: خـۆ لـە نـاو هەڵکێشـانی چۆڵەکەیـە لـە زسـتانێدا، کەنیشـانەی سـەرماو کرێـوەو بارانەیـە، یـا پشـیلەیەک لـە تەنیشـت ئـاو دادەنیشێ نیشانەی داهاتنی سەرماو سۆڵەی زۆرە بەوانە دەڵێن: ـــ.

جەبرا (بـاک.): چەپـە، چۆپـە، کەسـێکە هەمیشـە بەدەسـتی چەپـە کاربکات.

جەپخانە (باک.): جەبەخانە.

جەت: شەوەرە، گیایەکە.

جەتر (باد.): جاترە.

جەترەقـە: (هـەورا.) جەدرەقـە، جـووره نانێکـە لـە بابـەت پـانی و ئەستوورییەوە لە نێوانی نانی و کولێرەدایە.

جەجاڵ (کە.): ججاڵ، (دجال).

جەحەندەم: جەهەننەم، دۆژە.

جەحری (باک.): ژەهر.

جەحشک: جاشک.

جەحفەری: (ڕەوا.) بێزەڕوو، (بار.) ڕیشاڵۆ، (بار.، ڕەوا.) ڕیشاڵۆک.

جەحێڵ: جحێڵ، لاو، گەنج. ـ ی: جحێڵی، لاوی، گەنجی.

جەخ (باک.): خۆشڕابووێر، تێروپڕو جەختی، دەست درێژ.

جەخار (ڕۆژ.): کێرد، چەقۆ، سیکارد، قیمەکێش. جخار، سـووێ، داخ، پەرۆش، خەفەت.

جەخار

جەخـەری (باک.): جووره پۆلاّیەکە، کـە شـیری لـێ دروستدەکرێ.

جەخت: (ڕۆژ.) باڵشت، بنج بەستکردن، کەسـداندن، هـەوڵ و تێکۆشانی بێپسانەوە بۆ کاروبـارێکی. چاک، بـاش، پیرۆز، دووجاران بـەبێ ووچان پشمین. کەسێک جارێکی بپشمێ دەڵێن سەبری هێنا بەلاّن، کە دووجاران بپشمێ دەڵێن چاکی هێنا، پەلە، تاڵووکە، بە ـــ: بەپەلە، بەتاڵووکە.

جەختهێنان: دووجـاران پشـمین بـە شـوێنی یـەکتریدا لـە کـاتی ئاخۆتن یا بڕیار و ڕاڕەوێکیدا، کە بەفەرو پیرۆزی دەزانن.

جەختی: چالاکی و چابوکی. بە ـــ ڕۆیشت: واتە بە چالاکی ڕۆیشت.

جەخز: جێخێر، دێخ، گـێڕ، گـیر، چزخ، دیخێکی بەگـەوەو خرە، (شار.) جەخیز، چووز.

جەخزجەخزانێ: گەمەیەکی کوڕانە.

جەخزێن: جەغزێن.

جەخسـی (بـاد.): وەسـتای تفـەنگ و دەمانچـان، چەکسـاز، تفـەنگ و دەمانچە ساز.

جەخیز (باک.): جەخز.

جەواسی: گیایی.

جەدەو (باد.): جدەو، برین یا دەردێکە دەکەوێتە پشـتی ئەسپ و ئێسـترو کـەران و زۆر دەخـایێنی و زوو چانابێتـەوە بـەهۆی بـار کـردن و یـا زیـن و کورتانەوە.

جەدەوی: جدەوی.

جەدرەقە: جەترەقە.

جەڕ: جەڕە. جوورە بزمـارێکی پێچـدارە بـەبادانی توند دەبێ و دەکرێتەوە، پێچ.

جەڕبوون: (باک.) ڕزگـاربوونی گیـانداری ئـاووس مـەبـەس لـەزانێتی، جـەڕاندنی گیـانداری ئاووسـە بەزگەکەیـەوە لـەکاتی زایینیدا.

جەڕان: گیر خواردنی چتێکییە لەناو چتێکیتردا بەڕەنگێکی وا، کـە زۆر گران بێتە دەرەوە، فیسارەژن بەمنداڵەوە جەڕاوە، فیسارە کەس بـە مـیزەوە جەڕاوە.

جەڕاندن: بەستران، بەستن و شەتەکدانی چتێک، سفتکردن.

جەڕانن: جەڕاندن.

جەڕاوە: بەسراوە.

جەڕەڕە: تونگـەی گـەورە و زار تەنگـە لـە گڵـی دروسـتدەکرێ بـۆ ئـاوێ، (باک.) جەڕ، جەرک، جەبان، جێر.

جەڕەڕەبادان: بەستن و شەتەکدانی چتێک زۆر بە توندی.

جەڕەڕەتاو: چڵکاو.

جەڕبادەر: ئاسنێکی لووت پانی کلکدارە جەڕی پێ بادەدرێ.

جەڕبـەزە: ئـازا، توندوتـۆڵ، بـزۆز. بێشـەرم، شازدەهەناسـە، پێکـراو، هەمەڕەنگە، کەرکاش، بزێو، بزۆز، (هەورا.) جەڵبەزە.

جەڕبەزەیی: ئازایی، بزۆزی، بزێوی، چەتوونی، بێشەرمی، پێکراوی.

جەرت و پەرت (باک.): جرت و پرت، زۆر بڵێیی، چەنەلێدان.

جەرجەر (باد.): جەنجەڕ، گرگرە، کرکرە، دۆڵابی ئاوێ.

جەڕجەڕە: جەنجەڕی بیران.

جەرجەرڤان: جەنجەڕەوان، کەسێکە جەنجەڕی بگێڕێ.

جەرجوور (باک.): زیخ، وورده بەرد، خیز. قابوغی فیشەکانە.

جەرجەه (باک.): لێزان، مەحلان، کارزان، ووریا، هونەرمەند، زیرەک.

جەرخەتوو (باد.): ئاوگردان.

جەرخەتوون (باد.): ئاوگردان.

جەرد (باک.): بەند، بەستن. جەردە. (زا.) مشک.

جەڕدار (فە.): سەرڕەق، کەللە ڕەق، مانگرتوو، لاسار.

جەردام (ڕۆژ.): گۆلاوی بارانەو ئیتر.

جەڕدان: بادان و پێچدان بە توندی و سفتکردن.

جەردە: (فە.) تەیرە، کەلـەش، نژدە، جەرد، جـەردەڤان، تەریـە، تـەریدە، گۆران، ڕێگر، تەتەر، ترک، چەتە، (باک.) ئەباتۆز، جەردەڤان، بەیەکێک یا چەند کەسێک دەڵێن، کە ڕێگا بەکاروان و هاتوو چۆکـاران بگرێ و بـە زۆر ڕووتیان کات.

جەردەڤان (باک.): جەردە، دز.

جـەردەیی: (بـاک.) ئـەباتۆزی، تەتـەری، ڕێگـری، جـەردەڤانی، ڕێ بـە خەڵکگرتن و بەزۆر ڕووتکردنەوەی.

جەرسی (باک.): بێ ئابڕوو، ئابڕووبراو.

جەرقین (باک.): قرەقرکردن، تەقەتەقکردن.

جەڕک (باک.): جەڕەڕە، گۆزەی زارتەنگ.

جەرکەهلین (باک.): جاڤزێلک، ناوێزە، ناشنا، پرپرس.

جەرگ: (بال.) جەگەر، مێلاک، جگـەر، (هـەورا.) بەهـەر، (بـاک.) پشارەش، پێلاڕەش، دەبێ بەندیوارێکی گرنگیان پێکەوە هەبێ بۆیە ئێمە دەڵێین جەرگ و دڵ. پارچە گۆشتی سووری ناسکە لـە خووار سیپەلاکەوە بە قوڕقوڕاگەی گیـاندارەوە نووساوە، بـە ــ: ئازا، خووێنگەرم، بێ ــ: ترسەنۆک. ددان بە ــ ی خۆداگرتن: ئارامی گرتن، هێدی و هێمن بوون، ڕۆڵە، منداڵ.

جەرگاووس: دەهـری، تـوورە، تەنگـە تـاو، وەڕەز. ــ ی: دەهرێـتی، توورەیی، دەردێکە جەرگی مرۆی ئاووس دەکات بـە هـۆی نـۆ بـەتێی کـۆن و کەوتوویی وسەرما و گەلێ هۆی تر، ئاوی گەلاّبی، کە لـە ئاویدا خووسابێ بۆ ئـازاری جیگـەرو سیی و لێدانی دڵ و دەردی سینگ و سل زۆر باشە، گولی پنگیش بە ئاوەوە بکوڵێ بۆ جەرگی ئاوس، کە لـەسەرماوەبێ باشە.

جەرگ ئێشە: ژانی جەرگ.

جەرگە: چـەق، نێوەڕاست، جەنگە، جەڵـە. (بـاک.) جڤینۆک، جڤات، بایزلەنێو ــ ی شەڕەکەدابوو.

جەرگەبـەز (بـاک.، شـکا.): ڕەشبـەڵەک. (بـاک.، شـکا.) پارچـە جەرگێکە لە نێو چەوریدا سوور بکرێتەوە یا بە بەزەوە ببرژێنرێ.

جەرگەتاو: (؟)

جەرگبڕ: جگەربڕ، جەرگمژ، خووێنمژ. دەنگوباسـی ــ: واتا دەنگوباسـی جەرگبڕ و ناخۆش.

جەرگبڕان: زگسووتان، ڕۆڵەمران، دڵسووتان، زۆرلێکران.

جەرگبڕاو: زگسووتاو، دڵسووتاو، جەورو بێدادی لەتەکدا کراو.

جەرگبڕین: کوژتن.

جەرگدار: ئازا، بەجەرگ. ــ ی: ئازایی.

جەرگسـووتان: جـەرگ هـەڵقرچان، منـدا ڵمـردن، جگـەرسـووتان، (ڕۆژ.) پەلاس.

جەرگسووتاندن: منداڵ کوشتن.

جەرگسووتاو: زگسـووتاو، منداڵ لێمـردن و جگـەرسـووتاو. زۆر و بێدادی لەگەڵکراو.

جەرگسۆز: جگەرسۆز، دڵسۆز. ــ ی: دڵسۆزی.

جەرگقایم: ئازا، دلێر، بەجەرگ. ــ ی: ئازایی، دلێری، بەجەرگی.

جەرگماسای: جەرگ ئاووسان.

جەرگ و ناو: جەرگ و هەناو.

جەرگ و هەناو: دلجگەر، (ڕەوا.) جەرگ و نـاو، جیگـەروسی، شووش و پەهەر، جەرگ و سیپەلاک.

جەرگوهناف (باد.): جەرگ و ناو، جەرگەدل.

جـەرگ هـەڵقرچان: جەرگسـووتان، زگسـووتان، جـەرگبڕان. ــ دن: زگسووتاندن.

جەرگهەڵقرچاو: زگسووتاو، جەرگبڕاو. ــ ی: زگسووتاوی.

جەرمە: زۆردە، مێوەی نیوە ووشک.

جەڕنا فرنا: جەڕناوفرنا، گیان لەبەری پرپووچ.

جەڕنە (ڕۆژ.): مەڕی شاخدار.

جەڕومەنگەنە: مەنگەنە، دووتەختەی ئەستووری درێژە لەهەر دووک سەرەکانیدا جەڕی پێوەیە پەرتووکی تێدەخرێ و بۆرغیەکانی توند دەکرێ تەختەکان دەنیشنە سەر یەکتری و پەرتووکەکە دەق دەگرێ لەم سەردەمەدا هی باش لە ئاسن دروستدەکرێ بەئارەوی پێی دەڵێن (مکبس).

جەڕی (فە.): ڕقەبەری، جەنەگرتن، سەر سەختی.

جەڕیە: دوو تەختەیە وەکوو جەڕو مەنگەنە، زینەدروو یا چەرمدروو چەرمی پێدەگرێ لە کاتی دروونیدا.

جەڕیفک (باد.): گەسک.

جەریفک

جەڕین: جەڕان.

جەزایەچی: کێشکچی.

جەزبەلۆک (باک.): گیایەکە.

جەزخ: جزخ، جەزغ، شەفت، شەفتی.

جەزرەبە: ئازار، ڕەنج، مەینەت.

جەزرە بەپێگەیاندن: ئازاردان.

جەزرەبەدان: ئازاردان.

جەزرەبەگەیاندن: ئازار پێگەیاندن.

جەزرەوە (ئەردە.): جەزرەبە، دەردەسەری، چەرمەسەری.

جەزوو (باک.): خوری مەڕان.

جەزیرە: گراوە.

جەژن: ڕۆژی شادی و خۆشی و ئاهەنگ، جەژنی سەری ساڵێ، جەژنی گوڵان، جەژنی نەورۆزێ، جەژنی ڕۆژووان، جەژنی قوربانێ، جەژنی ڕزگاری کوردستان، جەژنی ئازادی کوردستان، جێژن.

جەژنانە: دراوێکە جەژنان بەمندا ڵ و هەژاران دەدرێ.

جەژنە پیرۆزە: جێژنە پیرۆزە، جەژنەپیرۆزی لەیەکتری کردن.

جەژنە پیرۆزی: جەژنە پیرۆزی لەیەکتری کردن.

جەژنەچەقالە: جەژنێکە جوولەکان چەقالەو تۆکوولەکەی سووێری تێدا دەخۆن.

جەژنە فەتیرە: جێژنێکە جوولەکان نانی فەتیری تێدادەکەن.

جەژنی ئازادی: جەژنەی سەربەخۆیی.

جەژنی ڕۆژووان: جێژنێکە بەبۆنەی ڕزگاری لەتەنگ و چەڵەمەی مانگی ڕۆژووان ڕێکخراوە.

جەژنی سەری ساڵ: جێژنێکە بەبۆنەی سەری ساڵێوە. دەکرێ وەکوو: جەژنی سەری ساڵی فەلان، جەژنی گوڵانی خۆمان.

جەژنی قوربان: جێژنەی قوربانێ.

جەژنی نەورۆز: جەژنی ڕۆژی نوێ. کورد ـــ بە جێژنێکی نەتەوەیی دادەنێت، کە هێمای سەرکەوتن و سەربەخۆیی دەبەخشێت. لەپێش زایینەدا سۆمەری و دواتر گەلانی ئێرانی زمان ٢١ی مارتیان بە جێژن داناوە و ئاهەنگی تایبەتیان بۆ گێڕاوە.

جەسە (ئەردە.): جەستە، لەش، تەن.

جەسپەر: (کە.، ڕۆژ.، شار.): سنوور، تخووب، (بۆزەوی و زار). (کە.، ڕۆژ.، شار.) جەمسەر بۆ نێوانی دووبەردو دوو پارچە کاڵاو قاقەز و ئیتر. ـــ ی (کە.، ڕۆژ.، شار.): مەیانەیی، سنووری، تخووبی، جەمسەری.

جەستە (هەورا.): لەش، تەن، بەدەن، دەستە، کەس بە ـــ ی من نەبێ: کەس بەدەستەی من نەبێ. حەمەدئاغای دەربەند فەقەرە دەڵێ:

هێندە خاک و سەنگ و جەستەم بارەن
نەجاگەی جوواب نەڕای گوفتارەن

جەعەتنی: جەعێتنی، جعێتنی، جوورێکە لە ڕەگەزی چارەوێ.

جەعبە: سندووقی گچکە، فیشەک گیر.

جەعبەر: کەلەهەکە لە جزیرێ و لە قەراغی چۆمی فوراتێ گۆڕی سلێمان شای باوکی عوسمانیانی تێدایە.

جەغز: جەخز، خێخێز، جووز، گەوە، دێغێکەخڕ کێشرابی.

جەغزێن: جوورە گەمەیەکی منداڵانەیە.

جەفا (موک.، هەورا.): ئازار، ڕەنج.

جەفەر (پژ.): چارە، ڕوخسار، ڕوو.

جەفەنگ: فشە، گاڵتە، بەزم، درکە، گووشە، ڕیک، هێما.

جەفت (باک.): قەپووچکە ڕەقەکانی بەڕوویە، کلاوی بەڕوو، جەوت. بە بیروڕای هەندێکیان یەکێکە لەبەرەکانی دارە مازووە جەوتە بەڵام لووس و پاکە وەکوو جەوت کنجر کنجرنییە.

جەفتاو: ئاوی جەوتین، کەڵەناو کوندەدایە.

جەفتین: کوندە و مەشکەی خۆشکراو.

جەفل: ترس.

جەفلاندن (باک.): ترساندن.

جەفلین (باک.): ترسان، ماندووبوون، خاوبوونەوە.

جەفات: کۆبوونەوە، ئەنجوومەن.

جەقجەق: (باک.): ناوی چۆمێکییە لە سەرەوەی ناوی ڕەش لە ژوور شاری نسیبینێ دەردەکەوێ بە نێو شاری نسیبین و قامیشلوویدا تێدە پەڕێ لە شاری (حەسکە)دا تێکەڵ بە چۆمی خاپووردەبێ.

جەقین (باک.): زناو، قوڕەتێنە.

جەکۆ (هەورا.): لەکوێ.

جەگەر (باک.): جەرگ، جیگەر، کەزەب. جارجارە بە واتای دڵ دێ.

جەگەرخوون: یا جیگەر خوێن ناوی هەستیارێکی کوردی بەرزی کوردستانی باکوورە ئێستا ئەگەر مابێ لە شامێ دادەنیشێ و زۆر دۆستی منە. واتای جیگەر خوێن بە بیروڕای وی ئاوایە: (لێرەدا مەبەس لە جیگەر دڵە) نەک جەرگە: دڵبەخوێن، دڵبریندار، لە دیوانی من ژمارەی (١) تەماشاکەن و لە دیوانی سەیدایی خانی ئەو ناوەم وەرگرتووە: مەمی جیگەر خوون واتە دڵبریندارو دڵپڕلە خووین.

جەگەرمز: ناوی سەردارێکی دەرەبەگی مووسل بووە زۆر خوێنخۆر و تاڵانکرو مێرکوژبووە، گەلێکیشی لە کوردان کوژتووە. گۆیا هەرچەندە جەگەر جەرگە بەڵان لەم جوورە شوێنانەدا مەبەس لە دڵە.

جەگەن: گیایەکە بڵند هەڵدەچێ، کەتەنها حەسیرو کورتانی لێدروست دەکرێ، زەل، لەبان.

جەلاد (ع.): جەلاو، نەسەقچی.

جەلاقی (باک.): دۆشاوی کولاو، دۆشاوێکە بە کولاوی پەیت و توند بوو بێتەوە.

جەلال (باک.): ڕەوان، (جاری) ـــ بوون: ڕەوان بوون. ـــ کرن: ڕەوانکردن. (باد.) نەواڵێکی قووڵی پڕگیایە، کە ئاویشی دەبندابێ.

جەلالی: خێڵێکی کوردە زۆر گەورەیە کەوتووتە نێوانی سنووری دەستکردی ئێران و تورک و لە هەردووک لایاندان خێڵێکی زۆر دلێر و نەبەز و ئازان.

جگ: (قلْپ) مەندومی. لاقووڵەکەی: جک، دزەیی(قۆیزان) ی پێدەڵێن لاقۆقزەکەی: بک، دزەیی(پشتان) ی پێدەڵێن. لالووسەکەی: شەک، دزەیی(میر) ی پێدەڵێن. لایەکەی تر: تەوق، دزەیی(کەر) ی پێدەڵێن.

جەلاندن (باک.): ئاوەگڵکردن، چتی گڵاو حەوت جاران بە ئاوو قوڕە سووری شووشتن.

جەلاو (فە.): جەڵەبی، ئاژاڵفرۆش.

جەلاوی (باک.): جلە.

جەلە: پیشۆک، پیفۆک، کیفۆک و بنکە قومامێکە، کەمنداڵان وەکوو فیشەکدان دەیهۆننەوە و لە ملیانی دەکەن و بە کولاویش دەخورێ و خۆشە. (ڕۆژ.) ئالقەیەکە وەکوو تایەی ئۆتۆمۆبیل لە قایش و پەڕۆو پاتاڵ دروستدەکرێ لە ملی ئێستر یا گا جووت و نیتری دەکەن تا هێزو نەهێمی نیڵەکە ئازاری سەرملیان نەدات. نیر مرازێکە لە کەرەستەی جووتی دەخرێتە سەر ملی دوو ئێستر یا دوو گاجووتانەوە. ڕەقەی زۆر گەورەیە لە ناو ئاوێ دەژی، (بیت.، پژ.) سوویرروو.

جەڵە: سەمەندۆک، سنک، چەند وولاخێک ناوناوە لە گوریسێکی درێژ دەخەن، کە ئاژۆتران بەڕێز بە دووای یەکتریدا دەڕۆن. ـــ کردن: سەمەندۆک کردن. (ڕۆژ.) چاولەدوو، ئازوەری، قارنان(حریص)، کەسێکیشەلە کارێکی بەربەست بکرێ ئەویش سەرەڕای ئەوەش لەو کاریدا وە پێشتر بکەوێ.

جەڵەب (ئەردە.): جەڵەو، بەدکار، خراو، گوربز، (باک.) زرنگی، شێوە، لێهاتوویی. نەژاد. مێگەلە، ئاژاڵ و وولاخێکە بۆ فرۆشتنەوەی کڕابێ. کوو. چەشن، بابەت.

جەڵەبچی: کەسێکە جەڵەبی بکرێ و بفرۆشێتەوە، واتە کەسێکە ئاژاڵ و وولاخ و ڕەشە وولاخان بۆ فرۆشتنەوە بکرێ.

جەڵەبچێتی: کڕین و فرۆشتنەوەی ئاژاڵ و وولاخ.

جەڵەبدار: بازرگانی مەڕو بزن و ڕەشەوولاخ و وولاخان. ـــ ی: بازرگانێتی ئاژاڵان و وولاخان.

جەڵەبی: چەڵەبی، کەسێکە ئاژاڵ و وولاخ و ڕەشە وولاخان بکرێ بۆ فرۆشتنەوە، چێتکە هەرەمەبێ و تایبەتی نەبێ.

جەڵەکردن: چەند وولاخێک ناوەناوە لە گوریسێکی درێژخستن.

جەڵەو (باک.): شیپەلەغاو، جڵەو، هەوسار، هەڤسا. دەستەجڵەو، جەڵەب، مێگەلە ئاژاڵ و ئێسترە بۆ فرۆشتن بیکرن.

جەلەولا: شارێکی کوردی ناوداره لە ژووری خانەقینییە لەشکری عومەری لەگەڵ خەڵکی ئەم شارە شەڕی کرد.

جەڵەوی: چەڵەبی.

جەلب (باک.): قوڕو چڵپاو.

جەلبەزە: جەربەزە.

جەڵد: ئازا، خێرا، توندوتۆڵ.

جەڵغ: (باک.) قەڵشت، درز.

جەڵغە: دووداره، کە سەریان وەکوو قەڵەمی دادرابن وکرابن بەیەک، کاری ناتەواو و نا پوختە.

جەڵغەمە: جەلغە.

جەلک (باک.): ناسک. ـــ کرن: ناسککردن. ـــ ێ دەست: مست، لووتێچ.

جەلیاندن (باک.): دەرهێنان، دەرکردن.

جەم (باک.): کن، نک، لا، با، بال، ڕەخ، لجەم: لەکن. (موک.، هەورا.) ژەم، نۆبە، جار، کەڕەت، هەل، حەل، مرۆ لە شەو و ڕۆژێکیدا سێ ـــ نانی دەخووات واتە سێجاران. (باک.) پاشکۆ، خورج، خورجێن، (ئەردە.) گرد، گلێر، کوو، جەڵە، گەڵ، گردواری، یەکەونیان. (خۆ.، بل.) چاک و قورس بۆ قاب و ئامانی مسین، ڕەختە.

جەما (هەورا.): جەمام، لەگە، لەجێ، جەما بوونی جومگە یا گەی قامکان و شوێنی تر: لەجێچوون، لەگەچوون. ناوی جێژنێکی برا کوردەکانی یەزیدییە.

جەمالا (باک.): ناوی تیرەیێکی کوردە لە خێڵی کیکا.

جەمام (جا.): کەسێکە کەم گەڕابێ وزوو ماندوو بێ، (زرا.) قۆراخ، (موک.) ئەستووربوونی جومگە یا ئێشانێکە لە ئەندامدا بەهۆی ماندووبوونەوە، سڕبوون، سست، (هەو.) جەمان. ـــ بوون: ئەستوور بوونی جومگە و ئێشانی ئەندام یا دەمار وەرگەڕان بە هۆی کاروبار و ماندووبوونەوە. ـــ کردن: ئەستوورکردنی جومگە.

جەمامی: دەمارەوەرگەڕان، ئەستوور بوونی جوومگەو ئازاریەتی بە هۆی ماندووبوونیەوە.

جەمان (هەو.): جەمام.

جەماوەر: دەستەمرۆڤێکە، کە لە شوێنێکی کۆ بووبنەوە.

جەماوەری: شتی سەر بە جەماوەر.

جەمەدانی: ئاغەبانوو، جامەدانی.

جەمەکە (باک.): کرێ، مووچە، مز.

جەمەوبوون: کۆبوونەوە.

جەمباز (باک.): لۆتی، زەلزەلە، تەنافباز، جەنباز، ئەوکەسەیە، کە لە سەر تەنافی سەمایە دەکات.

جەمبازی: تەنافبازی، جەنبازی.

جەمبەلی (باک.): تووتنی توند. جەنبەلی ناوی میرێکی هەکارییە بەسەرهاتی وی و بنەفشی نارین لە کوردستانێدا ناوداره بە بلوێر و گۆرانی دەیلێن.

جەمبەلەیی (باد.): تووتنی توند.

جەمجتین (زا.) شڵەقانی چتی شل.

جەمجقاندن (باک.): بەقامکان هەڵپشاوتن و هەویرکردن، تێکەڵاوکردن، جوولاندن، بزواندن، شڵە قاندنی چتی شل.

جەمجقین (باک.): بەقامکان هەڵپشێوران، تێکەڵبوون، جوولان، بزووتن.

جەمرێوە (هەورا.): ماوەیەکە.

جەمسەر: چسپەر، سەری دوو چتانە، کە بگەنەوە بە یەکتری، بەسەری دوو یا چەند پارچان دەڵێن، کە جووت پێکەوە بنووسێنرێن و بگەنەوە یەکتری.

جەمک (باد.): دووانە. ژەمک.

جەمکردن: کۆکردنەوە، گردەوکردن، حەڵەکردن.

جەمۆ: ناوی بەستەیەکی کرمانجییە.

جەمهور: بە پێی بیرو ڕاو لێکدانەوەی جیگەرخوین لەبەرگی یەکی فەرهەنگەکەی لە لاپەڕە (٣١٠) دا نووسیویە: (جەمهور) لە دوو ناوان پێک هاتووە جەم مەبەس لە کۆڕو جڤاتە، (هور) یش بەواتا گچکە و وورد، وادیارە لە چاخی ساسانییەکاندا دوو کۆمەڵگە (جڤات) هەبوون: جڤاتی سەرا و جڤاتی هوور، کەسرا، کەیسەرا مەزن و سەرۆکی جڤاتی سەرایە بوو، کە بە ئارەوی (عظیم العظماء) ە. و(بزور جەمهور): مەزنی جڤاتی هوور (گچکەکان) بووە، جڤاتی سەرایە(مجلس الشیوخ، مجلس الاعیان)، جڤاتی هوور (المجلس النیابی) بووە لە پاشان کەوتووتە ناو زمانی ئارەوییەوە بۆتە جەمهوورییە، بەڕاستی، مامۆستا جیگەر باشی بۆ چووە و ڕاستە هەزاران ئافەرین. *(گیوی موکریان).*

جەمیداندن (زا.): ساردکردنەوە.

جەمیدین: ساردبوونەوە.

جەمین: (باک.): بزووتن، لەرزین.

جەنانێر (باک.): هەڵوچەرەشکە، کارچڤ، کارچک، هەڵوژەرەشکە.

جەناوەر (باک.): جانەوەر.

جەنە: ڕق، مان، هۆک، گروو، منداڵەکە ـــ ی گرتووە: گرووی گرتووە. ـــ گرتن: غەزرین، مانگرتنی ئەسپ ومایین وئێستروکەر.

جەنەب (ئەردە.): ڕوواڵەت، شێوە،شکل.

جەنەکە (هەر.): پارچە.

جەنەگر: ئەوەی جەنە دەگرێ، ڕق دەگرێ.

جەنەگرتن: گرووگرتن، مانگرتن.

جەنتک (زا.): جەواڵی گچکە.

جەنجاڵ: قەرەباڵغ، سەرقاڵی، دەست نەپەرژان، کۆبوونەوەی مەردوم لەشوێنێکیدا بە زۆری و نارێکی، چیوکوت.

جەنجەر: مۆشەنە. ـــ ی دار: (باک.) کام. دارێکی ئەستووری خڕە چەند دەمەتەورێکی تێدا داکوتراوە و خەرمانی پێ دەکوترێ لەکاتی گێرەدا. چەرخی ئاوێ هەڵێنجان لەچالاوان. ناسنی ئەمسەرەوسەری باگردانییە.

جەنجەڕە (باک.): جەنجەر، تەوری چکۆڵە.

جەنجەڕەوان: ئەوکەسەیە، کە دەغڵی بەجەنجەرگێرە دەکا ودەیکوتێ.

جەندەرە (باک.): تەنگانە، سەرگەردانی. ئەم کەتین ـــ یی: ئێمە کەوتینە ناوتەنگانەو سەرگەردانی. (زا.) چتێکە چتی تەنراوی پێ دەق دەکرێ.

جەندەک: تەرم، لاشە، لاک.

جەندخەوون (باک.): خەیاڵ، ڕەشانگ، تارمایی.

جەندک (باک.): لاجانگ، نێوانی گوێچکە و چاو.

جەندیلە (هەو.): کوندە پێکی ئاوییە لە پێستی کارێلە و بەرخان دروست دەکرێ و قامیشێکیشی تیدەخرێ تا کاروانچی و سەپانان ئاوی پێ بخۆنەوە. (دزە.) جەوەندە.

جەنزیر (باک.): ژەنگ. زنجیر.

جەنقاندن (باک.): ترساندن.

جەنقین (باک.): ترسان.

جەنگ: شەڕ، کێشە، بەگژ یەکتریدا چوونی دوو کەسانە یا پتر، هەرا. دەمەقاڵە، دوژمنایەتی. ـــ کردن: شەڕکردن.

جەنگانی (هەورا.): شەڕکەر، شەڕفرۆش. جەنگاوەر، جەنگکار، (جەنگ کەر).

جەنگاوەر: شەڕانی، شەڕکەر، شەڕفرۆش. جەنگانی، جەنگکار، (جەنگ کەر)، نێوی نێرینانە. ـــ ی: شەڕکەری، (هەورا.) جەنگانی.

جەنگە: کات، گەرمە، هەڕەت، کانگە، ناوەڕاست. ـــ ی گوڵانە: کانگەی گوڵانە.

جەنگەڵ: داروددەوەن، دەوەن، بێشەڵان، دارستان، لێڕەوار، لێڕ، چڕە، شەخەڵ. جەنگڵستان، دارستانی چڕ. ـــ ی: چت و زیندەواری جەنگەڵی. توورە، قەڵس.

جەنگەڵستان: دارستان، لێڕەوار، لێڕ، دارستانی چڕ.

جەنگەنە (باک.): جینگەنە. کەسێکە چتی خراپی پێ نەنگ نەبێ.

جەنگران: شەڕکەر، شیرکرۆژ. ـــ ی: شەڕکەری، شیرکرۆژی.

جەنگ زەڕکڕی: شەڕی دەسکرد.

جەنگ شوناس: جەنگ ناس، پسپۆڕی شەڕ. ـــ ی: پسپۆڕێتی شەڕێ.

جەنگ کەشتی (باک.): کەشتی جەنگی.

جەنگ گا: شەڕگە.

جەنگ ناس: جەنگ شوناس

جەنگی: شەڕکەر، جەنگاوەر.

جەنیقاندن (زا.): ڕەتاندنی گیاندار.

جەنیقین: هاژیانی گیاندار.

جەو (خۆ.، هەو.، هەورا.، باک.): برینگی ئاژاڵ برینەوەیە. (هەورا.) لەوە. ـــ دما: لەوەدووا. جۆ، یەو.

جەواڵ (موک.): جوواڵ، چاتمە. دەفر، ساک، کورزە، لە تەلیس گەورەترە لە بەن و موو دروستدەکرێ بۆ گواستنەوەی دانەوێڵە. کێشێکە بۆدەغڵ ودان بەکاردەبرێ برێتییە لە دەپووتان، جووا ڵ.

جەوان (هەو.): ئاودێر. گۆخڵ. (ئەردە.) جووان.

جەوە (فە.): جیوەی داری.

جەوەر: جەوەرئاغا ناوی برای قارەمانی کوردستان ئیسماعیل ئاغای سمکۆیە، کەبەفێڵ بانگهێشتی کرابووە تەورێزی ولەوێدا زۆرنامەردانە شەهیدکرا.

جەوەرە (ئەردە.): ئاشۆب وسەختی. جەبەرە.

جەوەنە: جەوەندە.

جەوەندە: جەندیلە، کوندەپێکی ئاویی گچکەیە بۆ کاروانچی وسەپانان و نێتر.

جەوبڕ (دزە.): برینگ. کەسێکە ئاژەڵی بەبرینگی ببڕێتەوە.

جەوبڕی(دزە.، باک.): برینگ کاری، ئاژەڵ بڕینەوە.

جەوت: جەفت. قەپووچکەرەقەکانی بەڕوویە، کڵاوی بەڕوو، بۆتـاڵدان وخۆشکردن ودەباغی پیستە و چەرم وکوندە و مەشکە و ئیتر بەکاردەبرێت.

جەوتک: هەگبەی چەرمین.

جەوتین: بە جەوتی دەبغ کراو، چەرم وپێستێکە بەجەوتی خۆشکرابێ.

جەوجەو (باک.): جەوجەوک. سەگی پیس وگچکە.

جەود (باک.): کوندەی ئاوێیە.

جەودانە (بابا.): ڕەنگاوڕەنگ. چەندین ڕەنگی تێکەڵاو.

جەودک (باک.): خیگەی چکۆڵە، فیشەک.

جەوور: زۆر، خوورت، ئازار، ڕەنج، زرتەجۆیی، ستەم، جەفا، زووخاو. ــ لێ کردن: ئازاردان. ــ لێکراو: ئازاردراو، جەرگبڕاو. (باک.) بیچووە گورگ. بەچکەشێرودڕندەی تر.

جەوورە: سەختی، کارەسات.

جەورک (باک.): سەگی جحێڵی ڕاوێیە، کە هێشتا بەکارنەبرابێ.

جەوز: چتێکی خڕی کووزکووزی درێژکۆڵەیە لە مازوو گەورەترە. بەری دارێکی گەرمیانییە بۆ گەلێ دەرمانان بەکاردەبرێ.

جەووز: (خۆ.): جوورە کەتیرە و جیوەیە، کە لە داری بادام و هەڵووچە وسماق و ئیتر دەردەکەوێ.

جەوسەق (زا.): ڕێگایەکە هەمیشە هاتووچۆی پێدا بکرێ.

جەوسک (باک.): هاوڕێ، ڕەفتار، ڕێگایە.

جەوشەن: زرێ، کراس زرێ.

جەووک (باک.): پاساری، جەوی، (زا.) جۆلاّ.

جەوکەر (باک.): ئەوکەسەیە بەبرینگی ئاژاڵان ببڕێتەوە، برینگەوان، برینگچی.

جەوکەری: کاری بڕینەوەی ئاژاڵ بە جەو.

جەوکری (باک.): بڕینەوەی ئاژاڵانە بە برینگی.

جەوکی: جووک.

جەوگە (هەورا.): لەوێ.

جەوهەر: شیرە، وێژە، ڕاو. گەوهەر، بەردێکی نرخدارە. هونەر، کارزانی، سەلیقە، کوونە، دژی. بە ــ: هونەرمەند، مەحلان، کارزان، بەسەلیقە، بێ ــ: بێسەلیقە، گێل. زاخ، خاڵ و چەند دێغێکە لە سەردەمی هێندێ تیغی هەڵکەوتوو دەبریسکێتەوە و خۆدەنوێنن، خەنجەری ــ دار بۆ تیغ. بەهەموو جوورە ڕەنگێکی وورد دەڵێن، کە لە قووتووانـدا لەلای وورده والە فرۆشان دەفرۆشرێ. زرنگی ولێهاتن، فیسارەکەس بە ــ ە واتە زرنگ و لێهاتووە. ــ دار: چتێکە بە جەوهەربێ، کەسێکە زرنگ و لێهاتووبێ، چناری ــ: جوورە چنارێکە. ــ داری: بەجەوهەریی.

جەوی: کەتیرە، هەنگووژە، جیوەی دارانە، جیوە لەچەند جوورە گیاو داران پەیدا دەبێ.

جەوی تۆشی: جیوەی داری.

جەوی خشیلک: جیوەی خۆژیلک.

جەوی گەوەن: جیوەی گوورێنی.

جەه (باک.): جۆ، جێگا، جێ.

جەهان: جیهان، دونیا، گێتی. ــ پەنا: تیرەنداز.

جەهەنەم: جەهەنـەم، جەهـەندەم، جەحـەندەم، دۆژە، ئـارتوون، ئـەتوون، ئێتوون، بە دۆژەی گەرماویش دەڵێن.

جەهەندەم: جەهەننەم، دۆزەق، دۆزەخ.

جەهەنەمی: جەهەننەمی، گۆیـا کەسێک لـە ڕۆژی پەسلاّنێدا لەبەر بەدڕەفتاری و گوناهان دەخرێتە ناو جەهەننەمێ.

جەهەننەم داش: مووررووە شینە وەکوو زاخی وایە بۆ وەردێنەی چاو و تەراخوما بۆ گۆشتی کرمێ و برینی ئاژاڵان زۆر سوود بەخشە.

جەهتەر (باک.): جاترە.

جەهخووەرک (زا.): لارەی ناو ئاو.

جەهداسی (باک.): جۆی کێوی، جۆداس، (باک.) جەهداسک.

جەهر (ئەردە.): ڕق، قین.

جەهری (باک.): جوورە نەخۆشییەکە.

جەهزەر: (باک.): جۆزەردان، کاتێکە جۆی تێدا دەگاتێ.

جەهگەنم (باک.): جوورە دەغڵێکە.

جەهۆک (باک.): جوورە جۆیەکە.

جەهیدۆک (باک.): لەوەندە، گیایەکی بۆنخۆشە.

جەهیر: کوڕی جەهیر ئەو کەسەیە، کە وەزارەتی دیاربەکرو دەوڵەتی مەڕوانی دامەزراند، کە نزیکەی سەد ساڵی پتر ژیا لە چیرۆک و مێژوواندا کوڕی جەهیرو مەڕوانی کورد بەناوبانگن.

جەهوورک (باک.): کرمی چکۆڵەو سوورە لە ئاوێدا.

جەهیک (باک.): هارویی تازە.

جەهێڵ: جحێڵ، گەنج، تازە پێگەیشتوو. ــ ی: جحێڵی، گەنجی، لاوی.

جەیش: بە پێی لێکدانەوەی جگەر خووین، ــ لە کێش، گش، گشتک، گشک هاتووە، دەبێژن گشت وەرن واتە هەموو وەرن، پێکەوە وەرن، دووایە بۆ تەگێش و جەیش.

جەنیک: کاکۆڵی کوڕانە.

جبە: جوورە پاڵتێیەکی داوێندرێژی قۆڵدارە زانایان و داد پرسان و هێندێ پیاوی گەورەی تر لە جیاتی قاپووت و باڵا پۆش لەبەری دەکەن. چەک و تفاقی شەڕ.

جبەخانە

جبەخانە: قۆرخانە، کۆگای چەکی جەنگی.

جبەیی (ڕۆژ.): جوورە قاپووتێکی شووانانە تا ئەژنۆیانە، شووان و جووتیران لەبن قاپووتەکەیەوە لەبەردەکەن.

جبرا: ئێلێکی کوردە، خالدبەگی جبری لە ١٩٢٥ دا شەهید کرا.

جبلە (باک.): کەڵەباب، کەڵەشێر.

جبلە

جبـۆ (باد.): ووشەیەکە وەکوو: کابرا، بۆنێرینان بەکاردەبرێت.

جج: (باک.): دەنگێکە مەڕی پێ لێدە خوڕن، ییخە، ئیخە، ییخخە، ئیخخە.

ججالّ: جەجالّ، دەجال.

ججە (باد.): ووشەیێکە مەڕی پێدەردەکرێ، ییخە، ییخخە.

جحێلّ: لاو، گەنج، تۆلاز، لاوک، لاوکۆ، سیپە، جاهێلّ، جایەلّ، خۆرت، جوانکە، خوێنگەرم، (هەورا.) جۆڤۆن، کەسێکە تەمەنی لە نێوانی مندالی و جاحێڵی دابێ.

جحێلانە: لاوانە، گەنجانە.

جحێلایەتی: گەنجایەتی، تۆلازی، لاوێتی، لاڤانی، لاوێتی.

جحێلی: گەنجی، خۆرتی، لاوی، شاخینی، (هەورا.) جۆڤۆنی.

جخ (کە.، خۆ.، ڕەوا.): شاپەڕ، پەڕەهەرەدرێژە، (کە.) ئەگریجە، بسکی کورتکراوەوە.

جخار (شار.): داخ، پەرۆش، جەخار، خەفەت.

جخارە: جغارە.

جخارەکێش: جغارە کێش.

جخارەکێشان: جغارەکێشان.

جخارەکێشی: جغارە کێشی.

جغارە

جخەجخە: تووکی پێشەسەرو نێوچاوانە، کە وەکوو پەرچەم براییتەوە ولەسەر نێوچاوان یا لاڕوومەت ڕاوەستێ.

جخز: جەخز، جووز، خەتی ڕاست یا گرد، ــ لێدان: جەخزکێشان.

جخل (دزە.): نەیار، ناحەز، دوژمن.

جدەو: جەدەو، برین و کولکێکی پیسە بە هۆی باری گران یا زین یا کورتان لە سەر شانی وولاخان پەیدا دەبێ و یا لە ناو شانی کەلێی پیس کردبێ ــی پێدەلێن، بەرۆنی هەلزوسانەوە چادەبێتەوە. شکست و عەیبدار. ــ بوون: عەیبداربوون و لە کار کەوتنی چت. برینداربوونی پشتی وولاخ لە بەر بار یا زین یا کورتانی.

جدەوگە: جێگایەکە لە سەر شانی وولاخان بەلای یالییەوە، کە جدەو بێ.

جدەوی: جەدەوی.

جدی (باک.): جریت، جلیت.

جدیدانێ: جلیتانێ، سوارسوارانێ، کێبرکێ بە وولاخان.

جر (باک.): خوو ڕەووشت، ڕەفتار. سەتل، دۆلکە.

جڕ (باک.): لە بنچینەدا گرییە، دوژمنایەتی، ڕکەبەرێتی. جووره ووشەیێکە خەلکی پێ تووڕە دەکرێ و بۆ گالتە پێکردنە جڕ تەڕ ڕۆیشتی، (باد.) هاوەدەمی و پێکەوە ڕابواردن، (ئەردە.) جرت. ــ داهێشتن: جڕتکێشان.

جراجڕ (باک.): جرتەجرت، دەمەقالە لەسەر چتێک.

جڕە: چوڕڕە، جڕڕە، بالندەیێکە. (شەم.) کەشاکەش، کێشەکێش.

جڕەبەگزادە: بالندەیێکی جوانی ڕەنگاوڕەنگە بەقەد پۆڕێکی دەبێ بەلام لەو باریکترە، خومە شینکە، خومە ڕێژە.

جڕەجڕ: کێشەکێش، کەشاکەش، دەنگی پیسایی کردنی مندالان و ئیتر.

جڕبەجڕ: پارچەپارچە، کوتکوت، پچڕپچڕ. ــ کردن: پچڕپچڕکردن.

جڕبۆ (ڕۆژ.): ووشەیەکە بۆ تووڕە و قەلس کردنی بەرازان بەکاردەبرێ.

جڕبۆزە: ووتەیێکە بەرازی پێ لەکون دەردەپەڕێنرێ بۆ ڕاوکردنی.

جڕپن: برۆز، برۆک، سووک. ــی: برۆزی، سووکی.

جرت: جڕت، مرۆی هەرزە.

جڕت: زڕت، ترکەندن بەدەم. ــ لێدان: زڕت لێدان، جرتاندن، بەزار زڕت کێشان.

جرتاندن: زرتکێشان، جرتلێدان.

جرتاو: جەرەتاو.

جرتە (ڕۆژ.): بەزاری ترکەندن. خەرقە، سەرکەوا، پالتۆی شڕ.

جرتەجرت: بۆلە بۆل، پرتەپرت، منەمت. ــ لەسەرکردن: منەت لەسەرکردن. جووره ڕۆیشتنێکیشە، بەزاری ترکردن.

جرتەکردن: بزێوی و جرپنی کردن.

جرت و پرت: جرت و فرت، جرت و پەرت، بۆلە بۆل، چەنەلێدان.

جرت و فرت: چەنەلێدان، جرت و پرت، هات و چۆو پەلە پەلی بەبێ جێ، ــ کردن: هاتووچۆو جرتەجرت کردن.

جرجب: ڕووبارێکە لە ڕۆژاوای شاری ماردینێ دەردەکەوێ.

جرج (هەورا.): ڕزک، ڕزق، ڕسق، (زەن.) ڕسک، (بالە.) بانەوانک، بانبانک، فاتە ڕەشک، وەکوو مشکی وایە بەلان زۆر گەورەترە.

جرجە کوویرە: خەلەتکۆر، مشکەکوویرە، کەم دەبینرێ لە چۆل و دەشت لە زەویدا بە کۆمەلّ خۆلّی هەلدەداتەوە.

جرجرە (ئەردە.): بەرزە جرە، سرسرە.

جرجونگانێ (ئەردە.): مەردومی تووڕەو ترۆ، کەسێکە زوو تووڕەبێ.

جرجینگانێ (ئەردە.): جرجونگانێ.

جرج

جرد (باک.): جلیت، جریت، (باد.) جرج.

جرداهێشتن: زرتکێشان بەزار.

جرز (ئەردە.): سووچ، گۆشە، ڕاوێژی ڕووەکییە.

جرقە: پرشە، پروسکە، پزوسکە، پریشکی ئاووری.

جرقۆ بەس (باک.): جووره شەکرۆکەیەکە، لە شەکری تواوەوە و سپێنەی هێلکەی دروستدەکرێ.

جرک (باک.): گیایەکە.

جرم (ئەردە.): تلف، تلفار، سلف، تلتەی چتی کوشراوو ئیتر. خلتەیێکە لەبنی ئاوو قاب و چتیتر دەنیشێ. (ئەردە.) مارسایی، بارستایی.

جرناو فرنا: جرنا و فرنا، (کە.) چتی پرو پووچ، چەوساندنەوەی کەسێکی بەچەشنێکی پرو پووچ.

جرناوەر (باک.): جانەوەر.

جرنگاندن: زرنگە لە پوول و چتیتر هێنان، پارە یا چتێکیتر دان بە شێوەیەکی وا کە، لە دلّ گران بێ.

جرنگە: زرنگەی پوول و کانانی تر.

جرنگەجرنگ: زرنگەزرنگی پارەیەک لە دووای یەکتری.

جرنیفرنیا (هەو.): چتی پرپووچ، جرنا فرنا.

جرۆجانەوەر: زیندەوارو جانەوەران، جلکی شڕ، پرووپیتی بێ کەلک.

جرو جۆپ: جرت و فرت.

جرو جیاز: پرو پیتی ناوماڵ.

جرو جیازی: جرو جیاز.

جرووسکە: ترووسکە.

جرووکە: جووکە، جریوە، دەنگی پەڕەووری گچکەو مشکییە.

جرووکە جرووک: جووکە جووک، جیکەو زرووکەی مشک و ئیتر.

جرووکۆمی (باک.): دەنگە دەنگ، هەراهەرا.

جرها (ئەردە.): جر، شرها، بۆ قەشمەری پێکردن بەکاردەبرێ.

جرهاتن (ئەردە.): تەنگەتاو بوون، پەست بوون.

جریب: جریو، گاوەخان.

جریت: (باک.) جرید، جدی، جرد، جلیت.

جریتان: جلیتێن، جریتبازی، تەقڵەداکوتان.

جریتباز: جلیتکار.

جریتبازی: جلیتێن، یاری و غار کردن بە ئەسپ.

جریتێن: جریتان، جلیتان، جلیت بازی.

جرید: (باک.) جریت.

جریفک (باک.): گەسک.

جریکە (ئەردە.): جرووکە، جریوە، زرووکە.

جریکەجریک: جرووکەجرووک.

جریو: جریب.

جریوە: جیکە، زریوە، سریوە، دەنگی پەڕەووری گچکەیە، جرووکە، سریوەی ئەستێران و جووڵانەوەیان لە پێش چاوان.

جریوەجریو: دەنگی چۆلەکەو پەڕەوری گچکەیە، سریوە، جیوەجیو، جیکەجیک، جلوە، وورشە، سریوەسریو، زریوەزریو، وورشەوورش، بۆ گرشە گرشی ئەستێرانیش بەکاردەبرێت.

جز (باک.): جزوو، جلْد، بەرگ. (ڕۆژ.) چزەی گۆشت و چەورییە لە سەر ئاووری، چزەی کانی سوورکراوەوەیە، کە لە ناو ئاوی سارد هەڵکێشرێ.

جزار (باک.): بێگار، ڕەنج، ئازار، ـــ دان: ئازاردان، ـــ کرن: ئازاردان. (باک.) پارچە.

جزال جزال (باک.): پارچە پارچە.

جزە: لە زاراوەی منداڵانی ساوادا بە گۆشتی دەڵێن.

جززە: جزە.

جزخ: جەزخ.

جزدان

جزدان: کیسەی پووڵییە لە قایش و نایلۆن و چتیتر دروستدەکرێ.

جزم: بەشێکی تایبەتی و سەربەخۆیە لە پەرتووک یا نووسراوێکی زۆر، بەند.

جزمە (ع.): چەکمە (تورکییە)، مارنەگەز، پێڵاوێکی لاسک درێژی چەرمین یا لاستیکی زستانییە وەکوو چەکمە وایە.

جزووبەند: لێکدروونی بنی بەندەکانی پەرتووکان و لە بەرگ گرتنی.

جزوبز: چزو فز، خەزو بەز، چتی قەڵەوو چەوور.

جزوفز: فەزوبەز، جزوبز، قەڵەو و چەوور.

جزیر: گزیرە، دەشت و چۆلێکی وایە ناکێڵرێ و کشت وکاڵی لێناکرێ لە نێو دوو زەوی وا دا، کەکشت و کاڵی لێبکرێ.

جزوێن (شێخ.): جنێو.

جستان: (کە.) زستان.

جسن: ڕەگەز چاک.

جسووجۆ: جست و جۆ، گەڕان بەدوای چتێکدا. ـــ کردن: گەڕان بە دوای چتێکدا.

جعەتنی: جعێتنی، جوورێکە لە نەتەوەو ڕەسەنی ئەسپ و ماین، وەکوو کەحێلە، سەگلاوی عوبەیدە.

جعێتنی: جوورە ووڵاخێکی بەرزی ڕەسەنە.

جعیدۆک (زا.): گیایەکی بۆنخۆشە دەخرێتە ناو جلو بەرگو کاڵاوە تا مۆرانەی لێنەدات.

جغ (باک.): دەنگی بەردانی گوێلک و بێچووی ئاژاڵ و ماڵاتانەو پێی دەردەکرێ.

جغ جغ: گوێلک وبێچووی ماڵات و ئاژاڵانی پێدەر دەکرێ.

جغارە: جگەرە، جگار، سیغار، سیگار، جخارە، پزپزۆک.

جغارەچی: جگەرەفرۆش. ـــ ی: جگەرە خۆر.

جغارە خۆری: جگەرە خوواردن.

جغارەکێش: جگەرە خۆر.

جغارەکێشان: جگەرەکێشان.

جغارەکێشی: جگەرەکێشان.

جغە: جخە، پێشسەر و نێو چاوان، کەمووی ببڕێتەوە وەکوو پەرچەم ڕاوەستێ.

جغەرە: جغارە، سیغار، سیگارە.

جغەرەچی: جغارە فرۆش.

جغەرە خۆر: جغارە کێش.

جغەرە خۆری: جغارە کێشان.

جغەرە فرۆش: جغارە فرۆش.

جغەرە کێش: جغارە خۆر.

جغەرە کێشان: جغارە کێشان.

جغجغە (موک.): جوورە ترپێیەکە گلووی هێندەی دەنکی ئاڵووباڵوویەکییە و ڕەشەو دەنکی هەیە بۆ میلاق دەستدەدات.

جفز: جەغز، جووز، شخت، (باک.) تار، گێرێکی گردە لە یاری جەغزێنێدا دەستەی تێکەوتوو دەچنە ناوییەوە.

جفزێن: جوورە گەمەیێکی دوو چینییە جەغزێکی دەکێشن هەر چینێکی تێکەوێت دەبێ بچێتە ناوییەوە و دەستەکەی تر لە دەرەوە تۆپی تێدەگرن.

جفت: دووان، جووت. ـــ ی کەوش. ـــ ی گۆرەوی ئەوەیە، کەتاک نەبێ. ـــ کشت و کاڵ، زەوی کێلان، شێف، گاجفت، گاجووت، هۆگر، لیکیاگ، لایەک. ـــ بوون: جووتبوون، جەوت، (ئەردە.) جوور، لف، وەک یەک.

جفتبوون: لکنان، چەسپیان، لفگرتن، پێکگەیشتن، جووتبوون.

جفتکردن: جووتکردن، چەسپان. جوتکردن، زەوی کێلان، شێوکردن.

جفته (دەر. ، فە.): جووتە، لەقە، لووشکەیە بەدوو پاشووان، (ئەردە.) دووباڵندەی نێرو مێن هەریەکەی باڵێکیان هەیەلەسەر زەوی جودا دەبنەوە و لە حەوا جووت دەبن. ماشەییێکی گچکەو کورتی نووک باریکەپیشەگەران بەکاری دەبەن وەکوو زێڕینگەر وکەژمێرساز و پیتچینی چاپخانان و ئیتر.

جفته قزمیر: جووره چۆغەییێکی تەنکی سفتی ساخە.

جفتەوانە: (زەن.): ئەستێرەیەکە، جووتێر، جووتیار.

جفتەوەشاندن: جووتەوەشاندنی وولاغ.

جفتەوەشانن: جووتە وەشاندن.

جفتە وەشێن: جووتە وەشێن، لەقەوەشێن.

جفتە هەڵخستن: جووتەوەشاندن.

جفتی: جووتی، هاوەدەنگی، گۆزانییێکە، کە پێکەوەی بڵێن. (فە.) دووزەلە.

جفتیار: جووتیار، بکێڵ، جووتکار، وەرزێر.

جفات (باک.): کۆمەڵە، پارت، کۆمەگ، ئەنجومەن.

جفاتی (باک.): کۆمەلآیەتی.

جفان (باک.): کۆمەڵبەستن، پەیان، پەیمانگە.

جفاندن (شەم. ، شکا. ، باک.): کۆمەڵەکۆکردنەوە، خڕکردنەوە، کۆکردنەوە.

جفانگەه (باک.): کۆڕ، دانیشتگە، کۆمەڵگە.

جفانۆک (باک.): کۆمەڵۆک، کۆمەڵەیەکی گچکە.

جفرە (باک.): جووره باز یا سەقرێکە.

جفراندن (باک.): ترساندن، زراوبردن.

جفلین (باک.): کەموڵکردن، پێست لێکردنەوە.

جفنین (باک.): بەستران لە ترسان، (باک.) جنێو.

جفۆنی (هەورا.): جووانی، جحێڵی.

جفیان (باک.): کۆبوونەوە.

جفین (باک. ، شەم. ، باد.): کۆبوونەوە، جڤان.

جفینگ: جڤینگە، شوێنی کۆبوونەوە.

جفینۆک (باک. ، سوور.): دانیشتگە، نیشتگە.

جق (ئەردە.): تام، مەزە، بەلآم هەمیشە بە دووای ووشەی شیرینەوە دەنووسی: شیرینجق، شیرین مەزە.

جقاندن (ڕۆژ.): قیراندنی بۆق و باڵندان.

جقە: جووره چۆلەکەیەکی بۆرەڵووکەیە لە پاساری کەمێک گەورەترە و جقەداره واتە تاجی هەیە، کە هەڵفڕێ زۆر ناڕوات دەنیشێتەوە بەزۆری لە سەر ڕێگایاندا. برێتییە لەو قامکەڕاستەی، کەلە پێی کەڵەباب دەردێ لە ژووررووی پەنجەکانیەوەکە (خرت) بوو. پەڕێکی جووانی تاووس و ئیتره گەوره پیاوان لە سەرپێچی خۆیانی دەدەن، نیشان، تاج: چەند پەڕێکی قیت و قنجە بەسەرسەری هەندێ پەلەووڕانەوە. (ئەردە.) گوڵی بادامییە، لیس، جێگەی مەل و باڵندە و مریشک، زریوە و جریوەی چۆلەکەو ئیتر، گوڵبادام، نکاندن لە ژێر کۆڵ و باری گراندا، (مەلیش.) مەنجەڵ.

جقە تۆره (ڕۆژ.): سیکە تۆرەی باڵندەو ئیتر.

جقەجق (ڕۆژ.): قرتەقرتی مریشکان، قیرەقیری بۆقان و مریشکانە بۆ بێچووەکانیان.

جقەشینە (دەر.): بەفرەشینە، (موک.) کاسەڵە شینکە، باڵندەییێکە.

جقجقاندن (باک.): ڕاوەشاندن.

جقجقین (باک.): ڕاوەشان.

جک (ئەردە.): میچ، قاپ، جگ. (موک.) جگ لەکاتی جگێنیدا، کە بەسەر لابەرینە قۆقزە چاڵەکەی دابکەوێ و لالووس و بەرینەکەی لەسەرەوەبێ ــ ی پێدەڵێن.

جکاندن: جیکەکردنی مریشک.

جکەجک: جیکەجیکی مریشک.

جگ: (باک.) قاب، قابک، (بابا.) مێچ، میچ، (باک.) کاپ، قاپ، چوو. بەدیوە چاڵەکەی جگی دەڵێن.

جگارە: سیغار، جغارە، جخارە.

جگارەخۆر: جغارەکێش. ــ ی: خغارە کێشی.

جگارە فرۆش: جغارە فرۆشی.

جگارەکێش: جغارەکێش.

جگارەکێشان: جغارە کێشان.

جگارە کێشی: جغارە کێشی.

جگانێ: مێچێن، جگێن.

جگە: بێ، بێجگە، بێلە، ژبلی، جودا، جیاواز، ــ کردنەوە، جودا کردنەوە.

جگەر(ڕۆژ. ، بابا.): جەرگ. ڕۆڵەی مرۆڤان.

جگەر ئۆتی: گیایەکە جۆش دەدرێ و بۆ کۆکە و ژانەزگ دەخورێتەوە.

جگەرە (هەورا.): جغارە، سیغار، جخارە.

جگەرەچی: جغارە فرۆش.

جگەرە خۆر: جغارەکێش. ــ ی: جغارە خوواردن.

جگەرەکێش: جغارە خۆر.

جگەرە کێشان: (هەورا.) جگەرە کێشای.

جگەرە کێشەی: جغارە کێشان.

جگەرە کێشتەی (هەورا.): جغارە کێشان.

جگەرەکێشی: جغارە کێشان.

جگەرچی: جەرگبرژێن، جەرگفرۆش.

جگەرخووێن: جەرگ خووێن، بڕوانە: جەگەر خوون.

جگەر دۆڵمە: (ئەردە.) مووار، دۆڵمەجەرگ.

جگەرسووتان: مردنی ڕۆڵەی جگەر گۆشە.

جگەرسووتاندن: مراندن یا کوژتنی منداڵی جیگەر گۆشە.

جگەرسووتاو: برێتییە لە کەسێک، کە ڕۆڵەی مردبێ.

جگەرسۆز: دڵسۆز، یەکێکە، کە بەتەنگ کەسێکیترەوە بێ و زگی پێی بسووتێ، جەرگسۆز، میهرەبان. ــ ی: دڵسۆزی، جەرگسۆزی، میهرەبانی.

جگەرگۆشە: فرزەند، منداڵی خۆشەویست، رۆڵەی مەردوم سا کوڕ بێ یا کچ، خۆشەویستی دڵ.

جگەروسی: جەرگ و هەناو.

جگمە (رەوا.، هەمو.): جێگایەکە لە نێوئەندامی مرژیاندا، کە جگی تێدایە. (هەو.) جومگە، گرێی بازنەی دستییە. (هەورا.) زگماگ.

جل و بەرگ

جگتی (باک.): قاپی گەورە، جگی گەورە.

جگێن: میچێن، جگانێ، قاپانە، میچ میچێن.

جل: بەرگ، جلک، پۆشاک، پۆشەمەنی، (هەورا.) کنج، جلێ. ـــ لەبەر کردن: جل لەخووەکرن. ـــ داکەندن: جل ژخووەکرن. پەڵاسێکە لە پشتی وولاخان و رەشە وولاخان و چارەواو تاجی دەکرێت لەسەرمان.

جلال (باک.): خڕ، جۆگەی خڕ.

جلە: (بل.) رەقەی گەورەیە، سێڵە، زۆر لەرەقەی گەورەترە. زیندەوارێکی ئاوییە لە ناو ئاوێ خۆی پاندەکاتەوە بۆ گرتنی مەلێ و مووشو دووایە خۆی وێک دێنێتەوە و مەل و مووشەکان قووت دەدات. ترترە: گیایەکە لە نێو وێنجەیدا شین دەبێ پنجەو ریشوو ریشوو قوڵ قوڵ دەکشێ و بێ گەڵایەو وێنجەی ووشک دەکات.

جڵە: چاو لە دوویی، قرم، ئاژوەری.

جلەسپ: جلی ئەسپ.

جلە شرە: گیایەکی ئاوییە وەک بەرە بەسەر ئاوێدا پاندەبێتەوە، جلە.

جڵەو: دەستەرەشمە، دانەلغاو، جەڵەو، هەوسار، هەفسار، قەوچە، دەستەجڵەو، دەستەجەڵەو. کۆمەڵە ئاژاڵێکە.

جڵەودار: سەرۆکی کاروان.

جڵەوداری: جڵەوکێشی.

جڵەو سوورانەنەوە: (باک.) پاشیاو خووەدان.

جڵەوشلکردن: بریتییە لە بەرەڵاکردنی منداڵ و بەردەست و زۆر گووێ نەدانیان.

جڵەو شۆڕ کردنەوە: داندن.

جڵەوکێش: جڵەودار، سەردەستە، سەرکێش.

جڵەوکێشان: راکێشانی جڵەوی وولاخ.

جڵەوگیر: یەکێکە پێشگیری یا جڵەو گیری کەسێکی بکات، بەربەسکار.

جڵەوگیری: مەبەس رێنەدانە بۆ کردن و یا ووتنی چتێک، بەربەستکردن، ـــ ی ئازادی بکە لە هاورێی بەد و خراپ.

جڵەو هەڵتەکاندن: جڵەو جوولاندن و راتەکاندن، جڵەو هەڵکێشان، جڵەوگرتن.

جڵەو هەڵکێشان: جڵەوتوندو گورجکردن، جڵەو هەڵتەکاندن.

جلبەنی (ئەردە.): جانتا، جلبەندی.

جلبڕ: بڕوانە: جلبڕۆکە. بەرگدروو، کەسێکە، کە بەرگ و جلی بۆ خەڵکی ببڕێ.

جلبڕان (ئەردە.): جلبڕین، کۆڕی جلبڕین.

جلبڕۆکە (کۆ.): مزرۆکە، جلبڕ، چێشتێکەلە پیازو ترش و هێلکە دروستدەکرێ.

جلبڕین: بانگهێشتنێکی تێکرایی ژنانە لەلایەن ماڵی بووکەوە بەبۆنەی بڕینی جلی بووکێ.

جل پۆش: بەرگ پۆشی.

جلپۆشی: بەرگ پۆشی.

جلخووار: جڵشۆڕ. ـــ ی: جلشۆڕی.

جلدان: چارۆکەی کۆڵی ژنانە.

جلدانک (باک.): کانتۆر.

جلدروو: بەرگدروو.

جلدروون: بەرگدروون.

جلرەش: رەشپۆش. ـــ ی: رەشپۆشی.

جلشتن: جل و بەرگ و کەلو پەل شوشتن.

جلشۆ (باک.): جلشۆر.

جلشۆر (هەورا.): کوتکی جلشوشتنێ، (هەورا.) دارکوتک. (باک.) بەرگشۆر، شوشتڤان، جلشۆ، گازر، کەسێکە جلکی چڵکن بشوات.

جلشۆڕ: جل خووار، کەسێکە ئارەوانی خوشبوێ، کە بەرامبەر جاشی ئەمرۆیە. ـــ ی: جلشۆڕی، ئارەب خۆشەویستن.

جل شۆرک: شوورێنێکە بەرگ و کاڵای تێدا دەشورێ.

جلشۆرک: کوتکی جلشوشتنی، گەڵاکوتک.

جل شوشتن: شیوکردن، کۆڵکردن.

جڵف (ئەردە.): هەرزە، سووکی، قرت.

جلفڕ: جرپن، چنۆک، ئەوکەسەیە وەدووی هەمەوو چتێک و هەمەوو کەسێکی بکەوێ. مرۆی پیسکەو قۆڕ.

جڵق (باک.): فیروزفت، بارام بوبە جلق ژمن ڤەنابێ. میوەی زۆر گەیشتوو.

جلق: ناوی جوورە پارەیێکی کەم نرخ بووە.

جڵقاو (ئەردە.): چڵکاو، پاشاراو.

جلک: بەرگ، پۆشاک، کنج، (هەورا.) بەلک، جلێ.

جلکار: بەرگی کارێ، جلێکی تەنها لە کاتی کار کردنێدا بەکار دەبرێ.

جلکدروو: بەرگدروو.

جلکدروون: بەرگدروون.

جلفی (باک.): ناوی جوورە ئەسپێکییە لە جزیروبۆتانی پەیدا دەبێ.

جلگا: جوورە ماسییەکە. جلی گاجووتانە.

جلگە: دەشت و چۆل، سارا.

جلگۆڕین: ئەجیبلۆسک.

جلوە (باک.): جیلوە، عیشوە، نمایش.

جل و بەرگ: پۆشاک.

جلو جۆڕ: کەل و پەلی ناو ماڵ. جل و توورەکەی وولاخان.

جل و مل: بەرگ و مەرگ، رەخت و پەخت.

جل ووراز (هەورا.): جلدروو.

جلهان: گیایەکە.

جلێ (هەورا.): بەرگ، جلک.

جلیت: دارێکی درێژە سوواران جلیتێن و جلیتبازییان پێدەکرد. جریت، جرد.

جلیتانێ: جلیتێن.

جلیتاو: شڵتاو، لۆخ.

جلیتباز: کەسێکە یاری جلیتێنی باش بزانێ.

جلیتبازی: جلیتێن، زانینی یاری جلیتێن.

جلیتێن: جلیتبازیکردن بەسەر سوواریییەوە، جلیتبازی، دارجلیتین.

جلێجیلی: چەکچەکیلە.

جلیسقە: سیخمە، سینە پۆش.

جم: (ڕۆژ.) جووڵە، جووڵان، بزووتن. (ڕۆژ.) گشت، هەموو، جومگە، جومژگە.

جمان: جووڵان، خووێن ـــ: خووێن بزووتن، کەوتنە ڕێ. (ڕەوا.) جنێو.

جماندن: جوولاندن، بزواندن، بزاوتن، ڕوواندن، وەڕێخستن.

جمانن (فە.): جماندن.

جمە: ووتەیەکە بەکاردەهێنرێ بۆ کۆبوونەوە و بەسەریەکدا کەوتنی مەردوم لە شووێنێکدا؛ ئیمڕۆ بازاڕ ـــ ی دەهات.

جمەجم (هەورا.): جووڵە جووڵ، هووژە، جووڵە، جمس.

جمجمە: جومجومەی سەری، کاسەی سەر.

جمخار (باک.): زەنگی کلیسایە.

جمدان: جووڵان بەتەکانەوە.

جمژگە: جومگە، مەچی دەست.

جمزگە: دووانە.

جمس (ئەردە.): جووڵە.

جمشرگ (ئەردە.): مەچەک.

جمک: دووانەی منداڵ یا هەر گیاندارێکی تر، ئاوزێ، جمکە، ئاوزە، هەڤاڵزا، لڤانە، هەڤالجیۆک.

جمخار

جمکانە (هەو.): جمک، دووانە.

جمکە (بل.): دووانە، جمک، بۆ مرۆڤ و ماڵاتان.

جمکوت: جەنجاڵ، شووێنی پڕ و جەنجاڵ. چتێکە چێو ئاخنکرابێ، چێوکوت.

جمگە: (هەورا.) جومگە، خرتک، جومشگە، (ڕەوا.) جگمە، مەچی دەست، جێگای جووڵان. پارچەی چت.

جمگەئێشە: دەردی مەچەک.

جمگەجمگە: چتی کوتکوت، بەن بەن، بەنگەبەنگە، بورجم بورجوم.

جمگەماسای (هەورا.): جومگە ئاوروسان.

جمە: جمە.

جم و جووڵ: جووڵەجووڵ، جمە، جووڵە. جووڵان.

جمیان: جمان.

جمین (فە.): جمان، جووڵان، ڕۆیشتن. (خۆ.) جنێو.

جن: جنۆکە، قژنەسەرە، درنج، عەجنە، بێگانان بە کوردی بە جنەوییان کوتووە جن یا جن، هەمیشە کوردی وە دێو و درنج چوواندووە.

جنـــخ: (فـــە.) ئێســـکی چۆڵـــە مێشـــکێنەیە. ـــ شـــکاندن: چۆڵـــە مێشکێنەکردن.

جناخە: کرمەک، ژێر چەناخە، چتێکە لە قەیتان یا لە زێڕ و ئیتر بە ژێرچەنەگەدا ڕایەڵ دەکرێ و هەردووک سەری بە قولاپ لە کلاوی ژنان بەند دەکرێ.

جنارە (ڕەوا.): قوونێرێکی درێژە لە سەر ڕەفیسکە و دەماری ڕەفیسکەی دێ، (هەر.) خیارۆک.

جناندن (ڕۆژ.): ئەنجنین، جنین، ووردکردن بۆ گۆشت و سەوزەوات و ئیتر.

جنانراو (ڕۆژ.): ئەنجنراو، ووردکراو.

جناوەر: (باک.): جانەوەر.

جنە: جننە، جندە، لەوەن، حەشەری، سووزمانی، گاندەر، حیز، سازندە.

جنەباز: ژنباز، جندەباز. ـــ ی: ژنبازی، جندەبازی.

جنەخانە: سازندەخانە، حیزخانە.

جنەشارەوشار: شارانگەڕ.

جنەنار (کە.): جن هەنار، (کـە.) دارێکی کێوی و درواوییە وە دارە هەناری دەچێ.

جنپەری (باک.): جنۆکەی مێیینە.

جنجر: بروانە: جنجر، خاڵخاڵ، پنک پنک، باڵندەی دوو یا چەندین ڕەنگە.

جنجرۆک: (هەو.) چنگورک، بەنینۆکی ڕنین و لێدان.

جنجلی (باک.): پاک و خاوێن.

جنجیر: خاڵخاڵ و پەڵە پەلاوی، جنجر، چیل، کونج، باڵندەیێکی دوو یا چەندین ڕەنگی پەڵە پەلاوییە.

جنچک: پل، جنچکەگۆشتێک: پلە گۆشتێک. ناوک و دەنکی میوەیە، جینچکە.

جنچکان: (ئەردە.): هەڵتووتان بە چیچکانەوە واتە سەرپێیان هەڵترووشکان. قنچکان، هەڵتووتیان، کزکووڵە، دون، لەسەر پێیان هەڵترووشکان.

جنچکە (ئەردە.): جنچکان.

جنکە (ئەردە.): ئنجە، پل، پلە گۆشت و ئیتر.

جندار: جنۆکەدار، کەسێکە شێت و جنۆکەداربێ. ـــ ی: جنۆکەداری.

جندە: جنە، ئافرەتی سووزانی و حەشەری، سووزمانی، حیز، ژنی حیز، (ڕەوا.) فەڵتۆیی، فەلهیتە، فلار.

جندەباز: جنەباز، پیاوێکە بە شووێن ئافرەتی حیزدا بخولێتەوە.

جندەبازی: جنە بازی کردن.

جندەخانە: جنەخانە.

جندەیی: سۆزمانێتی، جندیێتی، حیزی.

جندۆکە: جووره گیانداریّکی نادیارو وونه گۆیا هیچ نابینریّ، جنۆکه، خێو، دیوەڵۆکه، (باک.) جن.

جندۆکەدار: جندار، شێت. ـــ ی: جنداری، شێتی.

جنراو: ئەنجنراو، چتێکه به چەقۆو تیغ وورد کرابێ.

جنقاندن: (باک.) جەنقاندن، ترساندن.

جنقین (باک.): جەنقین، ترسان.

جنکه (ئەردە.): ڕیزەییێک لەچتێک.

جنگە: پرتە.

جنگەجنگ: پرتەپرت، ناوی دەنگییە، زرینگە، ناوی دەنگی دراوییە.

جنگدان: جمدان.

جنگز: مرۆی تووڕەوتوند، جینگەنە. ـــ ی: تووڕەیی.

جنگن: جنگز.

جنگو جوول: جم و جوول.

جنۆکە: جندۆکە، جن، عەجنە، درنج، قژنەسەرە.

جنۆکەدار: جندۆکەدار. ـــ ی: جندۆکەداری.

جنهەنار: جنەنار.

جنی: (هەورا.) جننی، جندۆکە.

جنیاگ: جنراو، ئەنجنراو.

جنێک: مێشەو چنارستان، (هەورا.) بێشە، وێشە.

جنیک (زاخ.): لاجانگ.

جنین: ووردکردنی چت بە تیغ و ئەنجنین.

جنێو: جوون، ووتەی ناشیرین بە یەکێک کوتن، (شێخ.) جژوێن، (دەر.) بیسکاری، (باک.) بیسکانی، (هەو.) جوون، (هەورا.) دوشمەنی، دژمین، (بابا.) جووێن، (زا. یە.) خەبەر، جمین، دوشمین، سخێف، ـــ بدە: بچیرە.

جنێو پێدان: قسەپێگوتن.

جنێو پێدران: پێکران، ئابڕووبران.

جنێودان: ووتەی ناشیرین ووتن، گمزارە کێشان، ڤیین.

جنێوفرۆش: جنێودەر، دوژنکە، شەڕفرۆش، کەسێکە زاری شڕبێ و زۆر جنێوی بدات.

جنێو فرۆشی: شەڕفرۆشی، زمان شڕی.

جۆ: جووره دەخڵێکە وەکوو گەنم وایە، بەڵام زبرو گەورەترە بەمزۆری لەگەڵ کای دەدرێ بە ئاژاڵ و وولاخان، (باک.) جەهـ، جەهە، (زەن.) یەو، (هەورا.) یەوی، یەڤە، یەوەی، (دەر.) جەوێ، (باک.) جۆک. جۆ سێ جوورە: جۆی سپی، جۆی ڕەش، جۆی شەشپەر، ئەمەیان گوڵەکەی هەشت ڕیزە دەنکی تێدایە. بۆ ئاگاداری بڕوانە: جۆی سپی، ئاوەکەی بۆ سووزەنەک و ئاوبەندو نەخۆشی گورچیلە زۆر باشە. (هەورا.) جۆگە، (باک.) جۆگەلە. (فە.) جو.

جۆبرکە

جۆبار (ئەردە.): جۆگە.

جۆبرکە (فە.، هەو.): (دزە.) مڵە، وورە.

جۆپینگێن (باک.): بێ ئایین، بێشێواز، چاو لە دووی ژنان.

جۆت (باک.): جووت، جووتیاری. ـــ کردن: جووتکردن، زەوی کێلان. (باک) جووت، زو، جۆتەک ژن، جۆتەک مێر.

جۆت

جۆتاری (باک.): جووتیاری، (باک.) جۆتکاری.

جۆتزگ (باک.): دووانە، جمک.

جۆتک (باک.): هەڵبەزین، جووت، گێرو جغزانی نەخشراو.

جۆتکار (باک.): جووتێر، جووتیار. (باک.) ـــ ی: جووتێری، جووتیاری.

جۆتکانی: گەمەیەکە لە خۆ فڕێدانێدا هەردووک پێیەکان بچەقن.

جۆتکین (باک.): لە خۆشیان هەڵپەرین.

جۆتماقە (خۆ.): (خۆ) خێرمانە، شەنگلە بەرەکەتە، کە دوو مازوو یا بادام یا هەر بەرەداریکیتر کە پێکەوە نووسابن.

جۆتۆ (باک.): (باک.) گۆتۆ، جەنگاوەر(ناوێکی کۆنی کوردانە).

جوت (فە، باک.): گەمەیەکە.

جۆتیار (باک.): جووتێر، جووتیار.

جۆخۆر: جۆخۆرە، جووره باڵندەییێکە وەک چۆلەکە وایە.

جۆخۆرە: زەردی وەلی، زەردی جۆخۆرە، جووره باڵندەییێکە، وەک چۆلەکەوایە، جۆخۆر.

جۆخۆرکە: باڵندەییێکی کەڕۆ چکۆڵەیە بەقەد پەڕەسێرکەیەکییەو کلکی درێژە، (بابا.) بەفرخۆرە، (هەورا.) وەروەوری.

جۆخین: خەرمان، جێگای خەرمان، جۆخینان.

جۆخینان: مانگی بەرایی هاوینییە، (باک.) حزیران، کاتی خەرمانی دەخڵی.

جۆخین

جۆخینە: خەرمانەی دەوری مانگ و ڕۆژی.

جۆداس: قەلاس، قومام، گیایەکی کێوی زبرە وەک جۆ وایە بەڵام شیرەی کەمەو گوڵەکەی دان ناگرێ، برژانگی گوڵەکانی لە چاوی ئاژاڵ یا وولاخ بدات برینداری دەکات مارەیەکی ئاوی پێدا دێتە خووار.

جۆدان: کاکیلەی وولاخی بەرزەو ڕەشەوولاخانە، جووره گرێجییەکە لە ددانی وولاخی یەکسم دا جۆی پێدەهاڕێ. کوخڵ: کەسێکە سەرپەرشتی مەرەزەی بکات. جۆدانە، بە دانکەوتنی وولاخە بەهۆی دانێکەوە زەدە بووبێ و دانی پێ نەخورێت.

جۆدانە (ئەردە.): جۆدان، ئەنباری جۆیە.

جۆدرەو: کاتی دروێنەهاتنی جۆیە. مانگی حوزەیرانییە.

جۆر: چەشن، شێوە، لف، وەک، یاسا. (باک.) گیایەکە.

جۆڕ: جووره پەنیرێکی باریکە.

جۆراو: گۆرەوی. کلاشێک بنەکەی لە چەرم بێت. *

جۆراوجۆر: جووراوجوور.

جۆرەجۆر: قۆرەقۆر.

جۆرەیی (ڕەوا.): جووره نێرگزێکی شەست پەڕییە، دارێکە بەرەکەی خڕو سوورو وورده هەرکەسێکی حەوت دەنکی لێبخوات تا حەوت ساڵان چاوی نایەشێ، شوولکیشی لە ملی وولاخی پسکدار بکرێ چاکی دەکاتەوە.

جۆڕک (ڕەوا.): تووڕەکەی وولاّخان، کیسەی گەورە، جۆڕکە.

جۆڕکە: جۆڕک.

جۆری: گولێکی بۆنخۆشی جوانە، وەک قەسپەڕ بەلاّن بچووکتر و ڕەنگی تیژترە.

جۆزان (باک.): گوێزان.

جۆزەرد: جۆزەردان، کاتی دروێنەی جۆیە، کاتی پێگەیشتنییە.

جۆزەردان: مانگی جۆخینان، مانگی خەرمانان، بارانبڕان، (باک.) جەهزەرا، مانگی سێیەمی بەهارێیە.

جۆش: کولاّنی شلەمەنی و ئیتر، خرۆش، گەرم بوونی کەللەی کەسێکی، بە ـــ: جۆشدار، بێ ـــ: بێ خرۆش. جوورە خشتێکی قورسی شینکارە، کە زۆر سوور بووبێتەوە. چەسپ، ئەودووانە ـــ دراوون واتا پێکەوە نووساوون.

جۆزان

جۆشسان: کولاّن، خورۆشان. ـــ دن: کولاّندن، خورۆشاندن.

جۆشخوواردن: توانەوەی بەسەر یەکتریدا چوونی هەندێک چت بەهۆی ئاگرەوە.

جۆشدار: بەجۆش. ـــ ی: بەجۆشی.

جۆشدان: کولاّندن: هینانەکۆل لەسەر ئاوور.

جۆشڕەبە: ئەو جۆیەیە، کە لەکاتی گولکردنێدا ئاوی تێزابێ بەلاّن هێشتا دەنکی ڕەق نەبووبێ، فەریکە جۆ.

جۆش سەندن: کولینی شلەمەنی لە سەر ئاوور. گەرم بوونی یەکێک لە کارێکیدا، مەبەس لە تاو سەندنی جیهانە لە هاوینێدا.

جۆشن: کەسێکە بە جۆشبێ و خۆی لەم ولەو هەلّبسووێ.

جۆشیان: هاتنەجۆش.

جۆشیر: جۆشیرە.

جۆشیرە: جۆیەکی شینە، کە تازە شیرەی تێپەڕیبێ.

جۆشیلە: جۆشیرە.

جۆڤان (باک.): جۆگەوان.

جوڤۆنی (هەورا.): جووانی، گەنجی.

جۆق (ژا.، هەورا.): ڕێز، پۆل.

جۆک (باک.): جۆگەلەی گچکەیە.

جۆکیویلە (باک.): جەهدانی، جەهدانسک.

جۆگا: جۆ، جۆگە.

جۆگە: جۆگا، جۆ، جۆی، (باک.) جان، جەمۆک، (هەورا.) جووە، هێلێکی گەورە یا گچکەی قوولّە، کە ئاوی پێدا دەڕوات بۆ سەر کشتوکالّ.

جۆگەلە: جۆگەی گچکە، ـــ ی خڕ: جلال، ـــ ی فرمێسک: مخمخک، مختی.

جۆگەوان (باک.) جۆڤان.

جۆلّ: گیایەکی بەهارییە لە مێرگاندا دەڕووێ ئاژالّ حەزی لێدەکات.

جۆلّ (باک.): زنجیر، ـــ کرن: زنجیرکردن. (باک.) تێکەلاّو، تەڤلی هەڤ، تێکەلّ، (باد.) چەند سەرە مەڕێک یا بزنێکە، جوورە گەغێکە.

جۆلاّ: کەسێکە، کە بەدەست چتی بتەنێ لە پێچالاّندا، (لو.) جولی، کوڕسکەر، واتە کەسێکە پیشەی جۆلاّیی بێ.

جۆلانە: چتێکە لە دارو تەختە یا لە گوریس و پەڕۆ دروستەدکرێ و منداڵی تێدا ڕادەژێنرێ، جۆلانێ، هەڕەزانی، هێڤرۆک، هەلوورک، بێشکە، دیلانە، جۆلە، دیلانێ، لەلووە، لەلوک، دنگلافستان، (باک.) دنگلهەڤا، هێلان، هێلەکان، جۆلە.

جۆلانەکەر (هەو.): حوشتری خودا، بالۆکە.

جۆلانەکردن: بە جۆلاّنە گەمەکردن، هاتوچۆکردن.

جۆلانەی منداڵان بۆ ڕاژاندن ونووانەنی: ڕابینۆک، لەلووە.

جۆلانۆکە: جۆلانەی چکۆلّە، چینجۆلەک.

جۆلانێ: جۆلانە.

جۆلاّیی: پیشەی تەنینی کەل و پەل، لەلایەن جۆلاّوە، تەونگەری، (گەر.، بار.) خانووت، کەرستەی جۆلاّیی.

جۆلاییکەرە: جالجا لّووکە.

جۆلە: جۆلانە.

جۆلە مێرگ: شارێکی کوردانە موخابین مارەییەکە لە ژێر دەستی ترکاندایە پایتەختی وولاّتی هەکاری بووە.

جۆلک: مێگەلێکە لە ٥ تا ١٠ مەڕ و بزنان.

جۆلّک (ئەردە.): جووجەلّە.

جۆم (باک.): قوم، ڕق، ـــ بوون: قومبوون، ڕۆچوون. ـــ کرن: قومکردن، ڕۆچوواندن. (باد.، خۆ.) جێگایەکە لە ناو شاخ و داخاندا ئاو دربیێتی، جێگایەکی نزمە جارو بار ئاوی تێدا ڕادەوەستێ. (هەر.) بەندەکە لە جۆگەی گەورەترە لە چۆمی گچکەترە.

جۆمالّ: پاکردنەوەی جۆگەی گەورە و گچکەو قوولّکردنی، سەلەب. ـــ کردن: ڕادان، سەلەبکردن، خاوێنکردنەوەی ناو جۆگەو ئیتر.

جۆمەرد: جووامێر، سەخی، جووانمێر، دلّفراوان. ـــ ی: جووامێری، (سەخاوەت).

جۆمیلکە (خۆ.): جێگایەکی نزمە جارجارە ئاویشی تێدا ڕادەوەستێ.

جۆن: جووین، جنێو.

جۆنەگا (زا.): جووانەگا.

جۆنگ (باک.): چۆک، ئەژنۆ. لە جێ چوونی پاشووی گوێدرێژە.

جۆنی (باک.): هاوونگ و دەسکەکەی. (زا.) دۆلی دار یا بەرد، کە گەنم و برنج و چتیتری تێدا دەکوترێ، (ڕەوا.) جوون، (هەورا.) دۆلّ، دەسکۆدۆلّ، سندۆلّ.

جۆو (باک.): کێوی.

جۆی (هەورا.): جۆگە.

جۆیەبار (ڕۆژ.): خاکێکە ئاوەزێ بێ و پڕبێ لە کانی و کانیاو.

جۆی کێوی: کارۆش.

جۆی سپی: کوردستانییە، کە لە گەرمێنی بچێنرێ بەیەک دوو سالاّن ڕەش دەبێ، جۆی ڕەشیش کەگەرمێنییەکە لە کوردستانێ بچێنرێ بەیەکدووسالاّن سپی دەبێ، خاک و هەوا دەیانگۆڕێ هەر جۆ وانیە چەلّتوکیش هەربەو جوورەیە برنجی کوردستانی سوورەکەی کەمە یانییەتی

بەڵاّن هی گەرمێن بە زۆری سوورە، چەڵتووکی گەرمێن لە کوێستانی بچێنرێ سووری نامینێ یا کەمتر دەبێ، هی کوێستانیش لە گەرمێن بچێنرێ سووری لێ پەیدا دەبێ.

جوجمین (زا.): تۆپین.

جوچکە: کلێنچکەی گیان لەبەران، قلّینچکەکلکی ئاژاڵ و ماڵاّت. جووجەڵە، جووجیلە.

جوچکەبریاگ: (ئەردە.) دووابڕاو، ووتەیەکە لە پێهەڵکالاّنێدا بەکاردەبرێ.

جوچکەلەقێ: (ئەردە.) کلکە لەقێ، کلکە سووتە.

جوچکەلە ناو گەڵگرتن (ئەردە.): مەبەس لە هەلاّتن و شکانێ و خۆشاردنەوەیە.

جودا: جیاواز، جیا، جگە، جووایەز، تامەتام، جووێ، کل، جهێ، لاوە.

جودابوونەوە: لێکبوونەوە، جیابوونەوە، لێکدوور کەوتنەوە.

جوداجودا: جیاجیا، جووایەز جووایەز، جوێ جوێ.

جوداکردنەوە: (باک.) پارستن، وەشان، جگەو جیاکردنەوە، هەڵاّواردن، سنکرن، چەرتکردن.

جوداگانە: بەتەنێ، بەتەنهایی.

جودایی: جیاوازی، جووێیی، جیایی، بە ــ : جوداگانە، بەتەنهایی.

جوڕ (باک.): چووڕە.

جووڕە: باڵندەیێکی بۆرە لە چۆلەکە گچکەترە، بازی نێر، بە نێرینەی باڵندە و جانەوەران دەڵێن، جووڕە دەنگێکە وەکوو جیرەی دەرگا وایە، دەنگی باریک.

جووڕەئەسپ: ئەسپی چوواردانگ.

جووڕەباز: بازی نێر.

جووڕە پۆپنە: چووڕە پۆپنە، جووڕە پۆتە.

جووڕەپۆتە: چووڕە پۆپنە باڵندەیێکی گچکەیە، بە مرۆی نابووتیش دەبێژرێ، جووڤەقلی.

جووڕەپیاگ: مەردومی چوواردانگ.

جووڕەکلاّونە (ئەردە.): جووڕە قشە کلاّونە، شووان هەڵخەڵەتێنە، چووڕەی تاجدار.

جووڕەکەو: کەوی نێر.

جوردی (باک.): مشکێکی گەورەیە.

جوردە (لو.): بەرگ و کاڵاّ.

جوڕک (باک.): جووڕە ئاژاڵێکی گچکەو پەرپووت و نابووت و کەم نرخە.

جوڕکە: توورەکە.

جوڕنە: (بابا.) تیان، حەوزێکە لە گەرماوێدا ئاوی گەرمی تێدایە بۆ تێکەوتن و خۆ تێدا شووشتن.

جوڕی: جووڕە ماسییەکە.

جوڕیان (ئەردە.): گۆڕان.

جوستە: ڕێزە دروومانێکی تەنیشت باریکە. جەستە.

جوستوجۆ: هەوڵ و تەقەلا. ــ کردن: تەقەلادان بۆ دۆزینەوە یا بۆ زانین.

جوسوجۆ: جوستوجۆ.

جوغە (خۆ.): بەرەزا، گیایەکە.

جوقنە: باڵندەی زۆر گچکە و پەرپووت و لاوازە.

جوگمە: جومگە.

جولحا (لو.): جۆلاّ.

جومان: جمان، بزووتنی مەمک و شیری ناو مەمک.

جومبوش: هاتوچۆو جووڵە جووڵ.

جومجومە: کەللەی سەر.

جومزگە: جومگە.

جومشگە: جومگە.

جومگ (باک.): جێگای دەزگای جۆلاّیی، کەرەستەی جۆلاّیی.

جومگە: جەمسەری دوو ئێسکان لە ئەندام، (هە.) گە، جمگە، جمژگە، جومشگە، زەنگە، زەند، خرتک، خەتە. (فە.) مستێک لە دانەوێڵە، مستی قووچاو بۆ لێدان و ئیتر.

جومجومە

جومگی (هەورا.): جووتە، دووانە.

جومگی ماسای (هەورا.): جومگە ئاووسان.

جوملاّنە (دەر.): دووانە.

جون (باد.): جوور، چەشن، (باد.) ڕەنگێکی ئاوێتەیە بە سپی و بە ڕەشی بنووێنێ، بۆز، ماش و برنجی.

جونلخ (هەورا.): چۆڵەمێشکێنە.

جوندی: گوندی، ئازا، دلێر، پاڵەوان، تووندوتۆڵ، بەهێز، لەسەردەمی سوڵتان سەلاّحەددینی کوردی ئەیوبیدا وشەی گوندی بۆ سوپای، (سەرباز) و عەسکەر بەکاردەبرا پیتی(گ) لەزاراوەی میسرییاندا بە (ج) دەنووسرێ بۆیە بۆتە (جوندی).

جونگ: ڕق، قین، ــ گرتن، جونگ کردن، قینگرتن، لە جێ چوونی ئێسقانی پاشووی گووێدرێژە. چووز(بز) کەبەیەکێکەوە دەکرێ. ــ پێوەکردن: چووز پێوەکردن.

جوندی

جونگە: جومگە. (ئەردە.) تووڕە، قەڵس. دەنگی تری باریک و بچوک.

جونگەجونگ: تری باریکی یەک بە دووای یەکتریدا، ویزەویز.

جونگ پێوەکردن: چووز پێوەکردن.

جونێ (باک.): نێوی ئافرەتانە.

جوهن (باک.): هاوەن.

جوهوور (باک.): (باک.) جهار، توورەکەی ئالیکی وولاّخانە.

جوهی (باک.): جوولەکە، جوو.

جوهیم: (باک.) وولاّخی بەرزەی تووڕەو بزۆزە، شەمۆز، چەمووش.

جوویین (ئەردە.): جوولاّن، جوولیان، جووڵیانەوە، زیویان، داجورین.

جوو: جوولەکە، جهوو، جوهی، مووسایی. (فە.، لو.) جۆگە.

جووار (زا.): توورەکەی وولاّخانە.

جووال (باک.): جهال، جحێڵ، جووان.

جووالْ: (ئەردە.): جەوالْ، گەنم و جۆ و دانەوێڵەی تێدەکرێ، تێر.

جووالْدووز: جەوالْدروو، سووژن.

جووالْ مووتاوی: جەوالْ، جانی خانی.

جووالْۆک (باک.): توورەکە، تۆربە، کیسە.

جووامێر: شۆخ، ئازا، بەجەرگ، جامێر، جۆمەر، لاوچاک، خورت، تونەو تۆڵ، لە بنچینەدا (جوانمێرد)ە. دڵفراوان، ڕەند، پیاوچاک، جوانمەرد، جوامەرد، مەردەمێر.

جووامێری: شۆخی، ئازایی، بەجەرگی.

جووان: شۆخ، سپەهی، دەق، پەریزادە، پەریرو، پەریروخسار، گەورر، دەلال، خشت، قشتیلە، نەشمیل، تەوار، پت، پتکۆ، پتۆ، چەڵەبی، خن، نەخشین، ڕەند، فۆدل، زەری، قۆز، جوندی، خۆ ـــ کردن: بەدەوری خۆ هەڵاتن. مرۆ یا چتی ڕێک و دڵگر و خشتە، (باک.) جان، جوانچاک، (هەورا.) جۆقۆن، شەنگ، چەلەنگ، قازاخ، قشت، کۆک، یەڤەن، (بابا.) قازە، ڕنە، (باک.) سەرپەر، لال. جحێڵ، (هەورا.) گەنج، لاو.

جووانەو: ئارەقەیێکی ساردە نەخۆش لەکاتی گیانەڵایەدا دەریدەکا.

جووانە زەوە: جوانەزووە.

جووانەزووە: عازەبە، عازەبی زیپکەیەکە لە گەرمان پەیدا دەبێ.

جووانەزۆ (هەورا.): جوانکە، زیپکەی عازەبییە.

جووانەگا: پانێرێکە پێی نابێتەسالی سێیەم، (باک.) جوانگەه، جوانەگا، سانگۆ، سنگولە.

جووانەماین: جوانووە ماینێکی مێیە، کە ٥ بەهاری دیتبێ.

جووانەمەرگ: کەسێکە بەگەنجی بمری. (باد.) گولێکە لە نێو گۆرستانێدا شین دەبێ بەیانیان دەبووژێتەوە و بە ڕۆژ دەپووچێتەوە، (زنبق).

جووانەهەسپ: جوانووێکی نێرە، کە ٥ بەهاری دیتبێ.

جووانبەخت: بەختەوەر.

جووانچاک: جووان، لاوچاک. ـــ ی: جووانی، لاوچاکی.

جووانڕۆ: مەحاڵێکی سەربەخۆیە لە نیوەڕۆی هەورامانی کوردستانێدایە بەندیواری بە ئەردەلانیانەوەهەیە.

جووانکە (خۆ.، بابا.): زیپکەی خۆناسینییە، جووانەزۆ، جووانەزووە، زووە، جۆش، زیپکەی عازەبییە، زیپکەی جحێڵییە.

جووانکە (هەو.): جووانی خۆشەویست، جحێڵ (بۆ کوڕ و کچ).

جووانکەر: ڕازێنەر، چەت.

جووانکەڵە: جووانی خنجیلەو بچووک، جووانکە.

جووانکران: خەملێندران.

جووانکردن: خەملاندن، ڕازاندنەوە.

جووانکیلانە: جووانکەڵە.

جووانکیلە: جووانکیلانە، نەشمیلە.

جووانگا (باک.): جووانەگا.

جووانمەرد (ئەردە.): جووامێر. ـــ ی: جووامێری.

جووانمێر: جووانمەرد، جوومێر، مەرد، دڵفراوان. کابرا، هەرامە، هەین، وانێک، گۆڕین، جحێڵ، لاو. ـــ ی: جحێڵی، مەردی.

جووانەن (ئەردە.): جووڵاندن، لەراندنەوە، لەقاندن، جووڵاندن و لەراندنەوەی گوارە و ئیتر، جووڵاندن، تەکان پێدان.

جووانوو: (هەر.) جانی، کوڕکوڕە، بێچووی ماین، (فە. زەن.) نۆبا (هی مێ)، (هەر.، هەورا.، باد.) جووانی، (فە.) مۆرە، کورک، کوڕک چاروا، ـــ ی مێ: ماڵجەهنوو، مەهین.

جووانولکە: جووانوی ساوا.

جووانووەماین: جوانووی مێ.

جووانووێری (موک.): کردار، ڕەفتار، خوو.

جووانی: تافی گەنجی، شەپاڵی، لاوی، دەلالی، سپەهیتی، چەلەنگی، جوولەکانی، زەمانی جوولەکان.

جووانی: جووان بوونی چت، ناوی ئافرەتانە، جووانوو.

جووانێتی: سپەهیتی.

جووباو: جواب، وەڵام، وەرام.

جووباودان: وەڵام دانەوە، وەرام دانەوە.

جووباهێر: گەوهەر، نێوی ئافرەتانە.

جوویەز: جیاواز. ـــ ی: جیاوازی.

جووە (هەورا.): جووتە، دووانە.

جووبار (ئەردە.): شوێنێکە داروباری زۆربێ، (ئەردە.) جۆم.

جووبڕک (زا.): مڵە.

جووت: بڕێتییە لە دوو گا جووت یا دوو ئێستر یا دوو گوێدرێژ یا دوو کەڵ، کە لە ژێر یەک نیڵەدا بن و بەسرابن بەیەکەوە بۆ جووت کردن و بۆ کشتوکاڵ و زەوی کێلان، (دەر.) جفت. دووتاک، دوولنگ، چتێکە تاک نەبێ، وەکوو جووتەگایەک، جووتە ئەسپێک، جووتە کەوش، جووتە گۆرەوی، ئاشت، ئارام، تەبا، بێدەنگ، ڕێک، بەرانبەر، تەراز، وەرانوەر، هاونێڵە، هاولف.

جووتانە: چتێکە لە خاوەند جووت بستێنرێ سالی جارێکی.

جووتە: بۆ منداڵی شووم و نەگبەت بەکاردەبرێ. لەقەی وولاخی یەکسمە بە هەردووک پاشووان، جووتلەقە، لووشکە، جفتە، (کە.) جووتکە، وولاخێکە، کە دوو شارەگ لە نێو چاوانیدا بەرز بووبێتەوە، کە ئەمەش لە نیشانەی چارە ڕەشێتی خاوەندی دەزانن. جوورە پارەیێکی زیوینی ئێرانییە، کە بایی دوو قڕانانە، دووقڕانی. دووبەدوو، پێکەوە. دووانە، جمک، دووگیاندارن، کە بە زگێکی بووبن.

جووتەقانی (ڕەوا.، هەورا.): قژ، پرچ و قژی بڵاوو ئاڵۆز و بەرەڵاوەکوو هی دێوانەو دەروێشان.

جووتەنی (باک.): بەراوورد، بەراوەرد.

جووتەوەشاندن: لەقەوەشاندنی یەکسمبە هەردووک پاشووەکانی.

جووتە وەشێن: بڕێتییە لە ئادەمیزادی قسەتڕن. وولاخێکە جووتە بووەشێنێ.

جووتەی سەران: بۆ دووکسان بەکاردەبرێ، کە هەمیشە لەیەک جێگا پێکەوە ئامادەبن.

جووته‌ی هه‌نجیران: دوو ئه‌ستێره‌ن لـه ته‌نیشت یه‌كه‌وه وه‌ک چزوو وان بـۆ چه‌ند ئه‌ستێره‌یه‌كی، كه‌وه دووپشـک ده‌چن كـاتێكی لـه ئێوارانـدا ، كـه كه‌وتنه لای باشوورئیتر ئه‌وه هه‌ره‌تی هه‌نجیر گه‌یشتنه.

جووتباقیه: جووره دروومانێكه، (هه‌ورا.) سه‌رتیری.

جووتبه‌نده: فه‌له‌خووێ، جوتێر.

جووتبه‌نده‌یی: فه‌له‌خوویی، جوتێری.

جووتبوون: دۆست و ئاشتبوون، له‌ته‌نیشت یه‌كتری ته‌رازبوون، له‌گه‌ڵ ژنـی خۆ نوستن، رێک و ته‌راز بوونی دووچت به‌قه‌د یه‌كتری.

جووتخاڵ: جوت‌ته‌خاڵ: (:).

جووتكه: جووت، دوو.

جووتكه‌ی برادەران: (هه‌ورا.) دووبراڵه.

جووتكه‌ی خاڵان: دووخاڵ.

جووتكردن: به‌جووت كێڵانی زه‌وی و زار. پێوه‌دان و داخستنی ده‌رگاو په‌نجه‌ره‌ی دووده‌ری. دوو یا چه‌ند چت خستنه پاڵ یه‌كتری.

جووتلانه (شا.): دووانه.

جووتگرتن: پێكگه‌یشتنی نێره‌ومێیه.

جووتلقه: جووته، له‌قه‌ی یه‌كسمانه به هه‌ردووک پاشووه‌كانی.

جووتلووله: جووره تفه‌نگێكی دوو لووله‌یه.

جووتماشه: مرازێكی كه‌ژمێرییه.

جووتن (باک.): جووین.

جووتێ (هه‌ورا.):(هه‌ورا.) دووانێ، دووانه.

جووتیار: كه‌سێكه بـۆ خـۆی یـا بـه‌كرێ و به‌مانگانه یـا بـه ساڵانه جووتـی بكات، جوتێر، جوتبه‌نده، جوتكار، جووره ئه‌ستێره‌یه‌كه.

جووتیاری: پیشه‌ی جوتێری، جوتكاری.

جووتێر: جوتیار، جفتیار، جوتبه‌نده. ـــ ی: جوتیاری، جفتیاری.

جووجه: جووچكێكه، كه‌كزر بووبێ و هێشتا نه‌بووبێ به بارۆكـه، جووجـوو، جووجک، جووجیله.

جووجه‌ڵه: جووجیله.

جووجه قۆره: فرووجاوێكه به قۆره (به‌رسیله) دروستكرابێ.

جووجه‌ڵه: جووچكی مریشكانه.

جووجه‌ڵه هۆر ناووردەی (هه‌ورا.): جووجیله هه‌ڵێنان.

جووجه‌ڵۆک (باک.): جووجیله‌ی مریشک.

جووجه‌ڵێ (هه‌ورا.): جووجیله.

جووجک (باد.): جووچک، چۆله‌كه. (فه.) جووجیله.

جووجكه: (زاخ. ، ده‌ۆ. ، باد.) چۆله‌كه، كیژووله. جووچكه، جووجه‌ڵـه، جووجه.

جووجكه‌برپاگ: دوابراو، كلک براو.*

جووجوو: ووته‌یێكـه منداڵـی سـاوا بـه‌كاری دێنـێ بـۆ هـه‌موو گیـانداری‌كی گچكـه، جووجـه جانـه‌وه‌رێكی گچكه‌یه.

جووجیله

جووجیله: جووجه‌ڵه، جووچک، جووچكه، جووچكه‌ی مریشكییه.

جووچک (مـوک.): نێـک، كۆجه‌ڵـه‌ی سمـتی، كووچه‌ڵـه. جووجه‌ڵـه، جووچكه، منداڵ، زارۆ، به‌چه، به‌چكه.

جووچكه: (بـاد.) چیچـه‌ڵۆک، جووجـه، جووجیلـه. منـداڵ، زارۆ، به‌چـه، به‌چكه.

جووحه (جووعه) (هه‌و.): زۆرزان.

جوود: كێوێكی ناوداره لـه سـه‌ره‌وه‌ی جزیر و بۆتانێدایه گۆیا كه‌شتی نوح له‌سه‌ر وێ راوه‌ستاوه.

جوودی: بروانه: جوود.

جوور: (هـه‌ورا.) جۆر، چه‌شن، ته‌رز، تزبوور، مـه‌هدار. بـه‌و ـــ ه: بـه‌و چه‌شنه، به‌وشێوه‌یه، هه‌نگووره، ئاوا، ئه‌ئاوا، وسان. چ ـــ : چۆن، چلۆن، چاوا، چاڤا؟، (لو. ، فه.) وه‌كوو، وه‌ک، جوورمن: وه‌ک من.

جوورا (باک.): چوورره، جووره، باڵنده.

جووراو: جوواو، چتێكه وه‌كوو بنیشت و ئیتر له‌ده‌مدا جووراوبێ.

جووراوه: ئاسنێكه، كه زه‌ده‌دارو گرنج گرنـج بووبێ بـه هـۆی لێـدان یـا پێدا كه‌وتنی چتێكی قورسه‌وه.

جووراوجوور: جوورجووره.

جوورک: جۆرک، باڵنده‌یێكه لـه ئـاوی داده‌ژی ئـاواڵی مراوییـه‌و وه ویش ده‌چێ.

جوورکردن: سه‌ندنی چتێک له یه‌كێک به قومار یا به فرۆفێڵ.

جووری: به‌شوێنداگه‌ڕان، داواكردن.

جوورێ (باک.): نێوی گوڵێكییه په‌نبه‌یی و سووره. نێوی ژنانه.

جووریان: گۆران، جووربه‌جووربوون. (ئه‌رده.) په‌شۆكان.

جووز (ئه‌رده.): جووره ، ده‌نگی تڕ. (بـاک.) گه‌مه‌یه‌كـه، (شا.) جه‌خز، جخز، جغز، جه‌غز.

جووزان (ئه‌رده. ، باک.): گووێزان، جۆزان.

جووزه: ده‌نگێكی باریک و گچكه‌یه وه‌كـوو گیـزه‌ی سـه‌ماوه‌ری، (ئـه‌رده.) ده‌نگی تڕه.

جووزه‌جووز: گیزه‌گیز.

جووزه‌رد: جووزه‌ردان، مانگێكی جۆی تێداپێبگات.

جووزه‌ڵه: دووزه‌ڵه.

جووزپێوه‌كردن: بزپێوه‌كردن.

جووش (ئه‌رده.): گرمژه، جۆش، پیزووكه، زووه، هه‌ڵزریان. هه‌ڵقوڵین. خه‌ڵفی دارو دره‌ختانه كه له‌بنه‌وه ده‌ری ده‌كات. چه‌سپ، له‌حیم.

جووشانه: هاتنه‌كوڵ، وه‌كوڵ هاتن.

جووشاندن: جۆشدان، كوڵاندن.

جووشانن: جۆشدان، كوڵاندن.

جووشخواردن: جۆشین.

جووشدان: چه‌سپاندن، چه‌سپانن، چه‌سپكردن.

جووشیان: ئـاره زوو وتـاره‌كردن، تـا ـــ خۆری. كوڵان، قوڵتدان، قولیـان، قولدان، هه‌ڵقوڵین (بۆئاو)، (ئه‌رده.) هه‌ڵژلیـویان، هه‌ڵشێوان.

جووغه (خۆ.): مه‌ڕەزا.

جووف: (باک.): چۆم.

جووق (فە.): گوند، دێ، (ئەردە.) جوقە، گەل، دەستە، گرۆ.

جووقە (هەورا.): قامکە ئەستوور و ڕاستەکەی پشتەوەی دەستەکانی کەڵەبابی ومریشکانە شەڕی پێدەکەن. (ڕۆژ.) جوکە، جیکە.

جووقەجووق (ڕۆژ.): جیکەجیک، جوکەجوکی باڵندانە.

جووقەشینکە (بابا.): باڵندەییکە.

جووقەجووق: (ئەردە.): دەستەدەستە، گەلگەل.

جووقلی (بابا.): گچکەو نابووت و پەرپووت، نالەبار، جوورەپۆتە.

جووقن: جوقنە، فیقن، لەرک، سیخن، چرچ و لەڕ و نابووت.

جووک: چووز(بز) ێکە بە یەکێکەوە دەکرێ، جووکە. جۆگەلە، جوکی.

جووکاندن: جیکەکردنی چۆلەکە و ئیتر، جووقەکردن.

جووکە: جیکە، دەنگی پەڕەوور و ئیتر، جووقە، جیکە، جرووکە.

جووکە بڕین: مەبەس لە بێدەنگ و کپ و خامۆشکردنی زیندەوار یاکەسێکییە.

جووکەجووک: جیکەجیک، جرووکەجرووک: جوقەجووق، دەنگی چۆلەکە و جوجیلە و ئیترە.

جووک پێوەکردن: جونگپێوەکردن.

جووکن: گیاندارێکە زۆر بجووکێنی. ووزەووزکەر.

جووکی: کەسێکە، کەبەفرۆفێڵ مەردوم هەڵخەڵەتێنێ و چاوبەستی لێبکات و نوشتووی ڕەشی و دێو بەندو چتی هیچ و پووچی بۆبنووسێ، جادووباز، جادووگەر. جووک.

جووگە: جۆگە.

جووگەبار: جۆبار.

جووگەلە: جۆگە، جۆ، جۆی.

جووگەلانە (کۆ.): دووانە.

جووڵان: بزووتن، لڤین، لڤیان، وەرزین، لپان، ڤرڤرین، لەبتین، جڤان، چرچەکردن، ڤەخومین، لەخشبوون، (کە.) خێزان، بزڤان، جەمجقین، وەرزان، (لو.) ئاخێزکردن، جم، جم و جووڵکردن.

جووڵانەوە: بزوتنەوە، هەژان، وەرزانەوە. نرخپتر بوونی چت ، نرخی گەغی جوولاوەتەوە واتە بەرەو ژوورر چووە. ڤرڤرین.

جووڵاندن: جوولاندن و بزواندنی چتە لە شوێنی خۆی، مەراندن، جڤاندن، ڤرڤراندن، وەلەرزە خستن، هەژاندن، لەبتاندن، جماندن، (باک.) ڤەخویاندن، بزڤاندن، چاپاندن، جەمجقاندن.

جووڵاندنەوە: بزواندنەوە، تەکان پێدان، لقلقاندن.

جووڵانن: جوولاندن.

جوولایی کەرە: جاڵجاڵۆکە.

جووڵە: هەژان، (لو.) جوولان، لەرزە، ئاخێز، (گۆ.) فرزە، لەخش، بزاووز.

جووڵەجووڵ: جوولەی یەک لە دووای یەکتری، لەرزە لەرزە، بزاووز.

جوولەکانی: جووانی، زمانی جوولەکان.

جوولەکە: جوو، جهوو، کەسێکە لەسەر ئایینی مووسابێ.

جووڵەکردن: جوولانەوەی چت.

جووڵە مەڕەسێ: جوورە گەمەیەکە، کەبەجگ دەکرێ.

جوولبڕ (باک.): قرژاڵ.

جوولک (ئەردە.): جوجەڵە.

جوولگ (هەورا.): جۆلاَ.

جووڵگی (هەورا.): جۆلایی.

جوولیان (ئەردە.): جوولان.

جوولیانەوە (ئەردە.): جوولانەوە.

جووڵین: بزوێن، جووڵێنەر، ڕاژێن، (باک.) ڕاژێنەر، بزڤانۆ.

جووڵێنەر: جووڵێن.

جووم (بار.): تیرە، قۆڵ، دەستە، تووش، (باد.) چیمەن یا شیناییێکە کەمێک یا گەلێکی ئاوەدە بندابێ، کە ڕۆژی لێدا بترووسکێ، زەوییێکی ڕاست و تەرازە.

جوومار (هەو.): شینی گایان گێو، (هەورا.) کەوەمار، جوورە مارێکە.

جوومال: جۆماڵ، جویمال.

جوومە (فە.): کراسی ئافرەتانە.

جوومەرد (زا.): جووامێر.

جوومەکار (باک.): تەوونگەر. ـــ ی: تەوونگەری.

جوومەکڤان (باک.): تەوونگەر. ـــ ی: تەوونگەری.

جوومجومە: جمجمەی سەری، مەژالک.

جوومێ: هەرێمێکی کوردستانە لە ڕۆژاوای باکووری شاری حەڵەبێ هەموو دانیشتوەکانی کوردن.

جوون: ددان بە چتێکدانان بۆووردکردنی ، جووین، جاوین، جاکاندن، جوتن. (ڕەوا.) دۆڵی بەردە، کەچتی تێدا دەکوترێ، (هەو، موک.) جۆنی، (هەورا.) دۆڵ. جنێو. جۆر، جوور. (کۆ. کە.) کۆمەڵە، دەستە، تاخم، بۆ مرۆ و وولاغ و چتمەکان. (هەر.) بەش، پشک. پارچە. تروسکەی ئاوێیە لە نێوشیناوەردیدا، کەمەتاو لێیبدات. (باک.) بۆر، ڕەنگی بۆر.

جوونایی: بۆری، بۆرایی.

جوونە: بروانە: جونایی.

جوونەوە: زەدەداری و گرنج گرنج بوونی ئاسن و تەنەکە و چتی تر بە هۆی لێدان یان بەسەرداکەوتنی چتی قورسەوە.

جوونگ: توڕەیی، ڕق. *

جوونگە: دەنگی باریکی ناخۆش، جووکە. *

جوونگەجوونگ: جووکەجووک.

جووێ: جودا، جیا، جیاواز. بەـــ : (کە.) وەجووێ. (دەر.) چۆ.

جووێبوونەوە: جیابوونەوە، دوورکەوتنەوەی چتێک لەچتێکی تر، دابڕان، ژێ قوتبوون، ژهەڤبوون، لێبوونەوە.

جووێ جووێ: جودا جودا.

جووێک (ڕۆژ.): دووانە.

جووێ کردنەوە: جیاکردنەوە، دوورخستنەوەی چتێک لە چتێکی تر، هەڵاواردن، قەتکرن، گەمراندن، ژهەڤگرتن، دابڕین، پچەڕاندن، پچەڕین، (باک.) جووێلەک. چینی دەستکورت و هەژاران.

جووێن: جوون، جنێو، دوژێن، دژمان.

جووێندان: جنێودان.

جووێنفرۆش: جنێوفرۆش.

جووێنفرۆشی: جنێو فرۆشی.

جووینە: داخوواز، جوویا.

جوویین: جوونی چت لەزاردا. جاوین، جوولان، (فە.) جایین، جوون، جاکاندن، جووتن، (هەورا.) ژاوین، ژاوای، پاروو و چتی تر بەددان ووردکردن.

جوویین منالْ: جوولانەوەی منالْ.

جە (باک.): جێ، جێگا. ــ بوون، جێبوون. ــ کرن: جێکردن.

جهار (باک.): توورەکەی ئالیکی وولاخان، (باک.) جهوەر.

جهاز (باک.): جیازی بووکان.

جهال (باک.): جحێڵ، جووان، (باد.) جان.

جهان: جیهان، گێتی.

جهە (باک.): جۆ.

جهەرگین (باک.): ژووانگە، جێگایەکە پەیمانی دیدەنی تێدا بدرێ.

جهتەنگ (باک.): جێگای تەنگ.

جهتەنگی (باک.): تەنگەبەری.

جهتک (باک.): جووت؛ ــ گۆرەوی: جووتە گۆرەوییێک.

جهدار: جێگر. ــ ی: جێگری.

جهدە (باک.): دەست بەجێ.

جهدەرک (باک.): جێگای چوونەدەر.

جهزا (باک.): خۆجیی، هاوولاتی. ــ یی: خۆجێییەتی، هاو وولاتێتی.

جهک (باک.): جێگای چکۆلە.

جهگیر (باد.): جێگر، تازە جێگر، تازە دانیشتوو، کەسێکە بەتازەگی چووبێتە شوێنێکی تازەو تێیدا دانیشتبێ.

جهگیری: جێداری.

جهنی (باک.): جۆنی.

جهوو (باک.): جوولەکە.

جهوەر (باک.): توورەکەی ئالیکی وولاخانە.

جهوورک: جۆرک، جهوەر.

جهێ (باک.): جێگا، جێ، (باک.) جە. جودا. ــ کرن: جوداکردن. ــ بوون: جودابوون.

جهێر (باک.): جهار.

جهێز (باک.): جهاز.

جێ (فە.، هەورا.): جەو، جۆ، یەو، یەوی، یەڤە. دیلەڤ، جێگا، جێگە، حاست، جە، (باک.) جهێ، دەڤەر، جاگەر، شوێنێکە چتی تێدا دابنرێ یا بۆ دانیشتنی دەست بدا. لە ــ بردن: لەگەبردن. لە ــ چوون: (هەورا.) جەمابوون، لەخەرتەکچوون، لەگەچوون، دەرچوون، بە ــ: (گەر.) وەجێ، بەجێهێنان: وەجێهێنان. بێ ــ: خۆڕایی، بادی هەوایی. ــ کردن: جێگاکردنەوە، لێگیربوون. جێکرن. ــ کردنەوە: دامەزراندنی چتێک لە شوێنێک.

جێبەجێ: دەستبەجێ، کوتوپڕ، کە بانگم کرد ــ هات، پیک، ــ بوون: پێکهاتن، ــ کردن: پێکهێنان.

جێبوونەوە: دامەزرانی چتێک لە جێگایەکیدا. گونجان و دامەزرانی یەک یا چەند گیان لەبەر و چتێک لە جێگایەکی.

جێپێ: پاجێ. ــ ی چاروا: جێگەپای چاروا، چاڵپا.

جێپێ کردن: جێپێ لێژکردن.

جێپێ لەقبوون: جێپێ لێژبوون.

جێپێ لێژبوون: جێپێ لەقبوون: جێگاو داڵدە لێ شێوان.

جێپێ لێژکردن: جێ پێ لەقکردن، جێگا و داڵدە لێ تێکدان.

جێپێ هەڵگرتن: شوێن پێهەڵگرتن بۆ چتی دزیاری وتاوانکاری.

جێخۆشکردن: جێگای خۆ لەشوێنێکیدا کردنەوە.

جێخوون: جۆخین، خەرمان.

جێدار: نووێنەر. ــ ی: نووێنەری.

جێر (باک.): جەرە، تونگەی گەورە.

جێرک (باک.): هێشووی چکۆلە، زەنگەتەی ترێ.

جێریفک (باد.): گەسک.

جێریفکڤان (باد.): گەسک لێدەر.

جێرە (کە.، باک.، ڕۆژ.): جۆخینی شەنەباکراوە، دەخل و دانێکی سووری لە (کا) پاکراوەیە، ڕەوسە، خەرمان.

جێژن: جەژن، زێو.

جێژنانە: جەژنانە، هالۆلک.

جێژنە: جەژن، جێژن، زێو، ــ پیرۆزەکردن: پیرۆز بایی کردن.

جێژنەپیرۆزە: جەژنە پیرۆزە.

جێژنەپیرۆزێ: پیرۆزبایی کردنی جەژن.

جێژنەی ئازادی: جەژن و یادی ئازاد بوونی گەلێک یا نەتەوەیەک.*

جێژنەی سەری ساڵی: جەژنی کۆتایی هاتنی ساڵێک و دەستپێکردنی ساڵێکی نوێ.*

جێژنەی ڕۆژووان: جەژنی ڕەمەزان.*

جێژنەی قوربانی: جەژنی گەورەی موسڵمانان.*

جێژنەی گوڵان: بەهار.

جێژنەی نەورۆزێ: بڕوانە: جەژنی نەورۆزێ.

جێژووان: ژووانگە.

جێژەی (باک.): گەڵای ووشکە، کە زستانان دەدرێ بە وولاخ و ئاژاڵان، هەڵاش، خەزەڵ.

جێگا: (باک.) جێ، جێگە، جهێ، تەڤگەر، یاگە، جی، جا، جاگە، چێگە، ئەوزەر، (باک.) دیلەڤ، حاسق، قاست، پاڵ، کێل، دەرڤەل، دەڤەر.

جێگا گۆڕکێ: جێگۆڕی، شووێن گۆڕین.

جێگایی: خۆجێیی.

جێگە: جێ، جێگا، شووێن و تەخت و پێخەف، پایە، پلە، جاه، باتی، لەباتی، جیات، لەجیاتی.

جێگەئاووردن: بەجێهێنان.

جێگەباز: (؟)

جێگەبەجێگە (ئەردە.): جێبە جێ.

جێگەبەجێگەکردن: جێبەجێکردن.

جێگەپای چاروا (ئەردە.): جێپێی چاروا، چاڵپا.

جێگەی خەرمان: خەرمانگا، خەرمانگە.

جێگەخۆشکردن: مەبەس لەوەیە، کەیەکێک بیەوێ لە شووێنێکیدا بمێنێتەوە دەڵێ جێگەی خۆم خۆشکردووە.

جێگەداخ: داخگە، داخگا.

جێگەدار: جێنشین، جێگەنشین، جادار. ـــ ی: جێنشینی، جێگەنشینی، جاداری.

جێگەی دانیشتن: نیشتمان، زێد.

جێ گەرمکردن: جێگاگەرمکردن، جێگاخۆشکردن، مەبەس لە شووێنگرتن و دۆزینەوەیە.

جێگەزەخم: زەخمگا.

جێگەشەم: شەمگا، شەمگە.

جێگەکردنەوە: جێکردنەوە، جێدان.

جێگەگرتن: جێگرتن.

جێگەگۆڕکێ: جێگۆڕی، جێ گۆڕکێ.

جێگەماگ (ئەردە.): جێماوە، کەلەپوور، جێماگ.

جێگەمان: جێمان، دوامان، دواکەوتن، دواکەفتن.

جێگەماو: جێماو، کەل و پەل و چتمەک.

جێگەمەرەزە: چەڵتووکجاڕ، مەرەزگا.

جێگەنەمام: نەمامگە.

جێگەنشین: جێنشین، جێگەدار، جادار. ـ ی: جێنشینی.

جێگەنوێژ: نوێژگە، مزگەوت.

جێگەنوێژ

جێگەهاووردن: بەجێهێنان.

جێگەهەنگوورشیلان: دۆڵە، دووڵیان.

جێگەهێشتن: بەجێهێشتن، ڕەتبوون، لە ڕێگا و ئیتر.

جێگەی: لەجیاتی، لەباتی، جێگەی ئاوخواردنەوە.

جێگەی سەووزبوون: کێڵگە.

جێگەی شەتڵ: باخڵە، تۆمەدانە، شەتڵجار.

جێگر: جاگر، جێنشین، جێگیر، وەرت، شووێنگر، جێگیر، وێرت.

جێگرتوو: بنەگرتوو، دامەزراو.

جێگربوون: چەسپان.

جێگرتن: دامەزران، چەسپانی چتێک لە شووێنێکی. ئەم پیاوەتیەی، کە کردت جێی گرت.

جێگرتنەوە: شووێنی یەکێکی زیندوو یا مردوو گرتنەوە.

جێگری: جێگیری، جێنشینی.

جێگیر: جاگر، جێنشین، وەرت، وێرت، شووێنگر، چتێکە شووێنی خۆی گرتبێ.

جێگیربوون: کوورس بەستن، سەقامگیربوون، دامەزران.

جێگیرکردن: دامەزراندن.

جێگیری: جێگری، جاگری.

جێل (باک.): حیزران.

جێڵ (ئەردە.): جحێڵ.

جێلانەجووقە (شار.): هەڵادۆشە.

جێمان: بەجێمان.

جێماو: بەجێماو.

جێمک (ڕەوا.): دووانە، جمک.

جێندک (باک.): لاجانک.

جێنشین: (باک.) بنەدار، بندار، کەسێکە لە جێگای یەکێکی تر دانیشێ.

جێنشینی: (باک.) بنەداری، بنداری.

جێنووک (خۆ.، ڕەوا.، هەو.): لاجانک.

جێنیش: جێگر، جێگیر، وەرت، وەرت و پرت، منداڵ.

جێنیشی: جێگری، جێگیری.

جێنیک (خۆ.، هەورا.، هەو.): لاجانک.

جێو: بڕوانە: جێوی.

جێوە (لو.): دەراو.

جێوەرەزەن (موک.): ئەو شووێنەیە، کە میوەی لە سەر ووشک دەکرێتەوە.

جێوەلەک (باک.): هەرزە، ئاوارە، بەدبەخت، فەلەکزەدە.

جێوەک: (باک، زا.): دووانە، جمک، جێمک.

جێووک (باک.): وێکچوو، وەیەکچوو.

جێوی (باک.): دووانە، جێووک، جمک. وێکچوو، وەیەکچوو، لێککردن.

جێهێشتن: بەجێهێشتن، جێگە هێشتن.

جێی: لەبەرانبەر، لەجیاتی، لەجێگای، لەبری.

جێی لێنەبێ: دوورلە ڕووی ئێوە، پەرژینی قایم بێ، حەددی نەبێ.

جی (فە.، زا.، ئەردە.): جێگا، بنەڕەت. ـ بوون: (زا.) جوودابوونەوە.

جیا (کە.): جودا، جوایەز، وێکنەچوو. تاک، بۆ دوو یا چەند کەس و گیانلەبەر و چتان بەکاردەبرێ، کەپێکنەچن: ئەوزەوییانەجیان، ئەو ئاغایانەجیان، ئەو ووڵاخانەجیان. (باک.) جێگا.

جیائەستەی (هەورا.): بەجێهێشتن.

جیائی: تاکی، جودایی.

جیابوونەوە: جوویبوونەوە.

جیات: بات، بری، لەشوێتنی. لە ــ ی : لەبری، لەباتی.

جیاز: (باک.) نەخت، جهاز، جهێز، قەڵەن، رەهەڵ. ــ ی ووشتری: کورتانی ووشتری.

جیازی: ناومالّ و کەل و پەلێکە، کە لەگەڵ بووکێی بنێرنە مالّی زاوا.

جیازی بووکان: جیازی وەویان.

جیازی وەیوی: جیازی بووکان.

جیاکار: جیاواز.

جیاکاری: جوداکاری، جیاوازی. ــ کردن: جویّ کردنەوە.

جیاکردنەوە: جوویّ کردنەوە.

جیاواز: جوایەز، جودا، جیا، سەربەخۆ.

جیاوازی: جودایی، جیایی، جوایەزی، لەنێوانی دوو یا چەند گیان لەبەر و چتاندا.

جیاوەبوون: جوویّ بوونەوە.

جیاوەکردن: جوداکردن.

جیاوەنەوون: جوویّ نەبوونەوە، تاکەوەنەوون، لکیان، چەسپان.

جیایی (هەورا.): جودایی، جیاوازی، جوایەزی.

جیەمان: جێگەمان، بەجێمان.

جیبان: جیوان.

جیبرک (باد.): مڵە.

جیجک: جووچک، جووچکە.

جیجکان: لاقان، لەسەر ــ دانیشتن: واتە لە سەرپێیان هەڵتروشکان.

جیجک: جووجەڵە.

جیر: جیل، (لاستیک).

جیڕ: جڕ، چتی بەکێش و بەهێز.

جیران: دراوسێ.

جیڕاندن: جیڕەکردن.

جیڕە: دەنگی مارو دەرکەو ئیتر، چیڕەچیڕ.

جیرە: مووچە، ڕۆژانە، مانگانە.

جیڕجیڕۆک: گیایەکی بەهاری گەڵاپانە وەکوو تووتن دەکرێتە گزرە بۆ ئاژاڵان لە زستانێدا.

جیڕەجیڕ: چیڕەوجیڕەی یەک لە دووی یەکی مارو دەرکە و چتی ترە بێ پسانەوە، جیڕەهۆڕ، جیڕەجیڕی زۆر.

جیرەخۆر: مووچەخۆر. ــ ی: مووچەخۆری.

جیڕبوونەوە (ئەردە.): ڕیچبوونەوە، بەهێزبوونی شت.

جیرۆ : ئاژاڵی کەمشیر یا لە دۆشینیدا درەنگ بدۆشرێ.

جیری (باک.): جێری.

جیز: خەرمانی سوور و پاکراو.

جیزە (ئەردە.): گیزە.

جیزەجیز (ئەردە.): گیزەگیز.

جیفرک: لووشکە، لەقە.

جیق: ڕیخۆڵەو جەرگ و ناوو ناوزگ و جیقنە، ــ دەرهێنان: فلیقاندنەوە، پەلاختن، ئەفچکاندن، پەلچقاندن، پرچقاندن. (خۆ.) جیقنە، ڕیقنە.

جیقاندن: جیقەکردن.

جیقانن: جیقەکردن، جیقاندن.

جیقە: جوورە دەنگێکە لە هەندێ کەس پەیدا دەبێ لە کاتێکیدا کە لە ناودەستێدا پیسایی بکا، جرووکە، دەنگی خوێندنی پەلەوور، جیکە، فیقە، زیقە.

جیقەتۆرە: چیقەتۆرە، چیکڵدانە.

جیقەجیق: جیق و هۆڕ، جیقەجیقی زۆر.

جیقەدانە: جیقەتۆرە، چیکڵدانە.

جیقەنە: ڕیقنە.

جیقەدەرهاتن: هەناو دەرهاتن لە ئەنجامی پێ لێ نان یا کەوتنە بەر گرانایی.

جیقەدەرهێنان: هەناو دەرهێنان لە ئەنجامی خستنە بەر قورساییەوە.

جیقلدانە: چیکڵدانە، زیقەتۆرە، جقڵدانە، (ئەردە.) چلەدانە.

جیقن: گیان لەبەری لەڕو بێ تین، کەسێکە بجیقێنێ.

جیقنە: ــ ی پەلەوەران، ڕیقنە، (ئەردە.) جیق، ڕیپۆقی چاو. مەردوەمی جیقن.

جیک: پاژنە.

جیکاندن: جیکەکردن.

جیکانن: جیکەکردن.

جیکە: زریوە، جریکە، جریوە، جووقە: ــ ی چۆلەکەو بێچووە باڵنداں، جووکە، جرووکە، جریکە، جیقە.

جیکەبڕین: جووکە بڕین، خەفەکردن.

جیکەجیکە: چتێکە لە قوڕ و قاقەزی دروست دەکەن بۆ منداڵان دەنگی لێوەدێت

جیکەجیک: دەنگی چۆلەکە و جووجیلە و ئیترە. جوقەجووق، زریوە زریو، جریکەجریک، زیقەزیق، جیقەجیق.

جیکەدان (لو.): چیکڵدانە.

جیکەنە: چیکنە، چتێکە پەمۆ دانەی پێ لە پەمۆی جوویّ دەکرێتەوە، چەرخێکە، خەرەک. ــ کردن، چیکەنەکردن. بێوەفرە، نەسرەو، نائارام.

جیکڵدانە: چیکڵدانە.

جیکەنەکریاگ: چیکەنەکراوە.

جیکنە: خەرەک.

جیکنەکردن: ڕیقنەکردنی پەڕەوەر.

جیکنەکریاگ: جیکەنەکراوە.

جیقنەسپیلکە (موک.): ڕیقنەسپیلکە، لۆغان، نێودەمی پەڕەووران بەتایبەتی هی ماڵەکی جووورە زیپکەیەکی دەردەکات سپین و چارەی دژوارە، پیوازی پیشاویا سالیسیلات یەک لە ٨ یا پەرمەنگەنات ٢ لە (١٠٠٠) ی دەدەنێ.

جیل: جیر، لاستیک: چتێکە تایەی ئۆتۆمۆبیل و پاپۆش و خەتکوژێنەوەو هەزاران چتی تری لێ دروست دەکەن. بنەجەکە، رەچەڵەک، (نسل)، رەگەز.

جیلەبڕین: جۆگەی تازە نۆکەن.

جیلوە: زاخاو، نەشوونما، (عیشوە). پرشەنگ، پرشنگ، رووناکی خۆر. ـــ گەر: عیشوەگەر، سەرگران. ـــ ی: عیشوەگەری، سەرگرانی. ناوی یەکێکە لە دوو پەرتووکە ئاسمانییەکانی برا یەزیدییە کوردەکانمان گۆیا شێخ ئادی کوڕی عەدیی مسافر نووسیویەتی، کە خەڵکی هەکاری بووە.

جینار (باک.): دەراوسێ.

جینجیناڕۆک (ئاک.): گوڵی هەناری.

جینجک: پل؛ ـــ یک گۆشت: پلێک گۆشت.

جینچکان: چینچکان.

جینک: لاجانگ.

جینگەنە: سەرسەری، هیچ و پووچ، پەتیارە، وازی وازی، دەمدەمی، (باک.) جەنگەنە، جینگز.

جینگز: جینگەنە.

جینگڵ: گینگڵ، گینگوڵ. ـــ خواردن: گینگڵ خواردن. ـــ دان: گینگڵ دان.

جینگیز: جینگەنە.

جیوار: بار.

جیوان (ئەردە.): جیبان، نوێن، پێخەف.

جیوە (زەن.): مۆرانە. زێوی زیندوو، زیوە، دەرمانێکی شلی جوولەجووڵکەرو بزۆزە بۆ گەلێ چتان بەکاردەبرێت. جەوی داروەدرەخت و گیایان، خیچ، گەوون، شۆکی داری، (هەورا.) هەنگوژاوی، جەوسق. جریوە.

جیوەجیو: جریوەجریوی جوجیلان و مشکانە و چۆلەکە و ئیتر.

جیهان: گیتی، شووێنی ژیان و زیندەگانی خۆش و پڕ ئاسوودەیی و کامەرانی، ئەو شووێنە پان و بەرینەیە، کە هەموو جوورە گیان لەبەرێکی تێدا دەژی و کاروانی زیندەگانی تێدا هاتووچۆ دەکات.

جیهانگر: جیهانگیر، گێتی گر، نێوی نێرینانە.

جیهانگرتن: گێتی گرتن.

جیهانگیر: جیهانگر، گێتیگر، بۆ شاهەنشایان و هەوریش بەکاردەبرێ، نێوی نێرینانە. ـــ ی: گێتی گیری، گێتی گرتن.

جیپۆک: دووانە، جمک.

چ

چ: تیپێکی ئابێی کوردییە. چت. (هەورا.) ش وەکوو منیچ: منیش.

مرازی پرسیارە: چت دەوێ، چی، چەدەکەی؟ بۆ مرۆڤ نەبێ بۆ هەموو چتێک بەکار دەبرێ. نا، نەء، هێ، هە. یەکسان، بێ جیاوازی، مرۆڤ دەبێ نیشتمان پەرستبێ سا ـــ نێربێ، یان ـــ مێ. زۆر، چەند، ئەو گوڵزارە ـــ خۆشە: زۆر خۆشە. کەچی، هیچ، چوومە قوتابخانەو چ لەوێ بووی واتە، کە چی لەوێ نەبوو. (رۆژ.) چی؟، چە؟، (موک.) نا، نە، مرازی رێنەدانە، نانی ناخۆی؟، چ، نەء، نا، مرازی گچکەکردنەوەیە و بەدوواییی ناوانەوە دەنووسێ: باخچە، کولیچە، دەریاچە.

چێ: چ، نا، نەء، هێ، هەء.

چا: چاک، باش، قەنج، خاس، لەوشەی (چاک) کورتکراوەتەوە. چایی، چای لێنراو و ئامادەکراو، کەبە ئیستیکان بە تاڵی و شیرینی دەخورێتەوە، چای. تۆچای ووشک. (هەورا.) لەوێ، لەوێندەرێ، بۆدوورە، (هەورا.) چاگە. (ئەردە.) چالاو، بیر، چاوانە، تیرەچا. (باک.) لافاو، سێلاو.

چابک (ئەردە.): چابووک.

چابۆر: چوواربۆر: (وو ،،).

چابوک: چابک، ئازا، توندوتۆڵ، زرنگ، (ئەردە.) قۆچاخ، سۆک.

چابوکی: توندوتۆڵی، ئازایی.

چابوون: چاکبوون. چێ بوون.

چاکردن: چاککردن، دروستکردن، ئەسپ سوواری، ماینکردن.

چاکردنەوە: بیراز، (اصلاح).

چاپ: نووسینێکە بە هۆی پیت و ماکینەی چاپخانانەوە سەردەگرێت، ـــ بوون: بەچاپگەشتن، ـــ کردن: بەچاپگەیاندن، (وا.) پێوانەییێکە چتی پێ دەپێورێت، دوو ـــ: عەلبەیەکە. درۆو دەلەسە، شاش و شووت ناراستی. (ئەردە.) شەقڵ.

(ئەردە.) شەقڵ.

چاپارزەن: چاپاڵێو، چاپارزن.

چاپارزن: چاپاڵێو.

چاپاڵێو: چاپارزن، چاپارزەن، کەوگیری چای، پارزۆنگ، کەوگیرە.

چاپان (باک.): ئەندازە، بارست، تیەن. خام، جاو، ژاپوون.

چاپەز: چادان، چایدان، قۆری، لەمس یا لە فافۆن دروستدەکرێ بۆ چا تێدا لێنان. چایچی.

چاپەز

چاپەزی: پیشەی چایچێتی.

چاپەکان: چاپەمەنی.

چاپەمەنی: چاپکراوان.

چاپباز (ئەردە.): فێڵباز، درۆزن، دورگە. ـــ ی: فێڵبازی، درۆزنی.

چاپخانە: شووێنێکە مەکینەو پیتی چاپی تێدا دامەزرابێ، چاپگە، مەزرەکە، کە هەمووجوورە قاقەزو پەرتووکێکی پێ چاپ دەکرێ. ـــ ی کوردستان: مەزرەکەی کوردستان.

چاپک: چاپووک، چالاک. (باک.) گچکەی(چاپ)ە، پێوانەییێکی گچکەیە.

چاپکار: چاپگەر، چاپکەر، فێڵباز. ـــ ی: چاپگەری، چاپکەری، فێڵبازی.

چاپکە: (باک.): دەفرێکە جارجارە ماستی تێدا هەوێن دەکەن.

چاپکەر: چاپکار، چاپگەر، کەسێکە بە چاپ چت بنووسێ، فێڵباز.

چاپکراو: لە چاپدراو.

چاپکردن: لەمەزرەکەدان، قاقەزو ئیتر بە چاپگەیاندن، درۆوەدە لەسە هەڵبەستن. چاپلێدان، چاپکرن.

چاپکرن: چاپکردن.

چاپگە: چاپخانە، مەزرەکە.

چاپگەر (هەورا.): کەسێکە خەریکی پیشەی چاپکردنێ بێت، چاپکار، چاپگەر.

چاپگەری: مەزرەکەوانی.

چاپلوس: کلکەسووتەکار، پێرامووس، مەترەباز.

چاپلووسی: کلکەسووتە، زمان لووسی، مەرایی، پێرامووسی، ـــ کردن: نانی گەفی کرن.

چاپلێدان: لە چاپ دان، چاپکردن.*

چاپلێدەر: کەسێکە، کە شتێک لە چاپ دەدا.*

چاپنڤیس: (باک.) چاپنووس.

چاپنڤیسی: (باک.) چاپنووسی.

چاپنووس: (باک.) چاپنڤیس. ـــ ی: چاپنڤیسی.

چاپ و چووپ (ئەردە.): فرووفێڵ، فرت وفێڵ، چاپ و گووپ، درۆو دەلەسە، بردنی چتی ئەم و ئەو بە ناخونەک.

چاپوک: چاپک، توندوتۆڵ، ئازا، چوست، ووریا، ووشیار.

چاپوکدەست، دەست سووک، تەڕدەست. ـــ ی: دەست سووکی، تەڕدەستی.

چاپوکروو: خۆشروو.

چاپوکرووی: خۆشرووی.

چاپوکسووار: سووارچاک. ـــ ی: سووارچاکی.

چاپوکی: تەڕدەستی، ئازایی، بەپەلە.

چاپ و گووپ: فرت و فێڵ، چاپووچووپ، بردنی چتی ئەم و ئەو بەناخونەک.

چات (باک.): گەورە، گوشاد: بارام دەفـــە، واتە بارام دەمی گەورە و گوشادە. (باک.) نیمتەنە (لەلۆکەیە). (زا.) پەڕۆ.

چاتەڕێ: (باک.): ڕێگا یا شووێنێکە چەند لکێکی لێ جووێ بێتەوە.

چاتر (باک.): گەورەو فراوان: بارام دەڤـــە واتە بارام دەمی زل وفراوانە. باشتر، خاستر، قنجتر، قەنجتر، چاکتر، (باک.) چێتر.

چاترین: باشترین، خاسترین، قنجترین، چاکترین.

چاتکردن (ڕۆژ.): ماین لە ئەسپ چاکردن. دووتایان، بەدروون کردنەتێر.

چاتکێش (باک.): پەڕۆیەکە فرن یا تۆپی پێ خاوێن دەکەنەوە، ئاسنێکی درێژو باریکە پەڕۆی پێرادەکێشرێ بە ناو لوولەی تفەنگ و چتی ترەوە بۆ پاککردنەوە.

چاتکێشی: کاری لوولەی تفەنگ خاوێن کردنەوە.*

چاتمە (ڕۆژ.): جەوال، (ئەردە.) پاسەوان، قەرەووڵ، کێشکچی.

چاتۆڵ: خێوەتی گچکەیە. داهۆڵ، چاتۆڵە.

چاتۆڵە: دەواری تەنکی بەهار و هاوینانە.

چاچەقولێ: چێشتە قولێی مندالانە.

چاچک: جاجک، جاجکە، بنێشت.

چاچۆڵ (باک.): جادوو.

چاچۆڵە (ئەردە.): تەشقەڵە، شڵتاخ، بەمبوول، دەبە.

چاچۆڵەباز: جادووباز، تەشقەڵەباز، شڵتاخباز، دەبەباز، چاپباز. ـــ ی (باک.) جادووگەری، تەشقەڵەبازی، شڵتاخبازی.

چاچۆڵگەر: تەشقەڵەباز. ـــ ی: تەشقەڵەبازی.*

چاچی: چایچی، چاییچی.

چاخ: دەم، تاو، حەل، هەل، (باک.) پێل، چاخک، (ڕەوا.) بێن، (هەورا.) کات، لە چاخی لاوێدا: لە هەرەتی لاوێدا. (هەورا.) قەڵەو ،ئاژاڵی قەڵەو، گۆشتن چتی سازو لەبار: کاتژمێرەکەم سازە(چاخە)، دەماخی ساخە، قەواڵە، (چەک)، بنچاخ، (هەورا.) چاک، باش.

چاخان (ئەردە.): درۆ و دەلەسە و فیشاڵ، خۆهەڵکێشان.

چاخانە: چایخانە، قاوەخانە، شووێنێکە چای لێنراوی تێدا بفرۆشرێ.

چاخانەچی: خاوەن چایخانە.

چاخانەچێتی: پیشەی چاخانەچی.

چاخانچی (ئەردە.): درۆزن، دەلەسەباز.

چاخان و پاخان: درۆ و دەلەسە، خۆهەڵکێشان.

چاخەوکردن (ئەردە.): دابەستنی ئاژاڵ بۆ قەڵەو بوونی.

چاخچاخ: دەمدەم، جارجار.

چاخک (باک.): کات، چاخ، دەم.

چاخکردن (ئەردە.): سازکردنی چت، دروستکردن، ئامادەکردن.

چاخمە: ئاڵقەیێکە دەخرێتە ناو کونی قایشییەوە تا هەڵنە قەڵشێ.

چاخووە (باک.): کێرد، چەقۆ، کارد.

چاخوچڵ (ئەردە.): خانومان، گۆشتن، بەتەنومەن، بۆ ئافرەت.

چاخی (هەورا.): قەڵەوی.

چاخووە

چادان: چاپێدان، چایدان، قۆری، چاپەز، چاپیەز.

چادەر: چایدەر، چایچی، چاپەز، چاپیەز، قاوەچی.

چادەری: کۆن، خێوەت، (باک.) تئۆک.

چادر: جوورە دەوارێکە لە لۆکەی دروستدەکرێ و زۆر جاران سپییە، ڕەشماڵ و خێوەت لە خوری و تووک دروست دەکرێن.

چادر

چادرپێچانەوە: چادر هەڵگرتن، یا گواستنەوە.

چادرک (باک.): پێشگیرە، بەرهەڵبێنە.

چادرگا: شووێنێکە خێوەتی زۆر تێدا هەڵدرابێ، خێوەتگا، هۆبە.

چادرنشین: کۆچەر، چۆڵگەرد، چۆڵنشین.

چادرنشینی: کۆچەری، چۆڵگەردی، چۆڵنشینی.

چادرهەڵدان: بەستن و کوڵەگە خستنە ژێر چادر، واتا ئامادەبێ بۆ دانیشتن لە ناوی دا.

چاذێ (هەورا.): لەوەوە، لەئەوەوە، لە بنچینەدا (جەئای) بووەو وای لێهاتووە.

چاذیشا (هەورا.): لەوان.

چار (هەو.): چووار، ٤، (هەو.، موک.) چارە، مەرێکی لەش سپی خاڵێکی رەشی یا خەتێکی درێژو رەشی بە نێو چاودا هاتبێ، (جا.، هەورا.): مالاتێکە نێو چاوان یا رووی سپی بێ و دەورەی رووی رەشبێ، قشان، بەش، مەرێکە گوێی سپی بێ، (باک.) پەردە، دەسرەی بووکییە، دەسماڵ وەوی، کراسی کچێنی.

چاران: تەنها، چووار.

چارانچەقیلە (بابا.): گولاڵەسوورە، چارە چەقیلە، گوڵەمەشقانە، گوڵێکی بەهاری جووانە.

چارە: تەگبیر، راوێژ، بیرورا. رەنگ وروو، دیمەن، دیدار، روخسار، دیم، ماد، پەیکەر، جەفەر، رەنگ و روخسار، هۆرمز ـــ یێکی دزێوی هەیە. چارەسەر، باشار، یاریکاری، دۆزینەوەی رێگای رزگاری، دەرەتان، رایی کردن. ـــ کردن: چارەسەرو باشارکردن، دەرەتان دۆزینەوە، دەرمان، چارکردن، بێ ـــ: پەرێشان، رووت ورەجاڵ. بەخت. ـــ رەش: بەختڕەش. ژن و شوویی، مارەکردن، تێکەڵی، هاوسەری. بنی کچان، خووێنی کچان. باشار، دەرقەت، تیمار، ـــ ی نەخۆشی و برینان: تیمار.

چارەپۆش: رووپۆش. ـــ ی: رووپۆشی.

چارەپیس: ناشیرین، دزێو، بەدرەفتار، کرێت. *

چارەترش: مۆن، گرژ. ـــ ی: مۆنی، گرژی.

چارەجۆ: راوێژیار. ـــ یی: راوێژیاری.

چارەچەقیلە (سەق.): گولاڵەسوورە، چاران چوقیلە.

چارەدژ: گرژ، مۆن. ـــ ی: گرژی، مۆنی.

چارەرەش: بەدبەخت، بەختڕەش، کوڵۆڵ، (رۆژ.) بێبەخت، چارەسپی، رۆژرەش، بەتار، بوورژما، (باک.) بۆژە، بوورژمان، بۆشمان، خاکەسار، خاکبەسەر، خۆڵبەسەر. ـــ ی: بەدبەختی، خاکەساری، شەلشی.

چارەساز: چارەکار، ـــ ی: چارەکاری.

چارەسەر: رێگای رزگاری، چارە دۆزینەوە لە کارەساتێک.

چارەسەری: ـــ برینان: تیمارکردن.

چارەسیاو (هەورا.): چارەرەش. ـــ ی: چارە رەشی.

چارەشڵ: سوورهەول، سوورو فش، دەم و چاو سووری ناشیرین. ـــ ی: سوورهەولی، سووروفشی.

چارەک: چووارایەک، چارێک.

چارەکار: کارساز، چارەساز. ـــ ی: کارسازی، چارەسازی.

چارەکە: چارۆکە، چارۆگە، چارک، کۆڵوانە.

چارەکردن: چارەسەرکردن، باشارکردن، دۆزینەوەی دەرەتان، دەرمانکردن.

چارەگ: چووارایەک، چاریەک، چارێگ.

چارەگا (بار.، شن.): حەوتەوانان.

چارەگەبوورزینە (کۆ.): کۆڵوانە.

چارەگران: چت یا گیان لەبەری ئێسک قورس.

چارەگرانی: ناشیرینی، ئێسک قورسی.

چارەم (هەو.): چووارەم.

چارەمین (هەو.): چووارەمین.

چارەنووس: بەخت، سەرنفشت، نێوچاوانی مرۆڤ بە چاکی یا خراپی، هەرچێتێکی بەسەرم بێ ـــ ی خۆمە و بەس. بەخت و هات.

چارەوا

چارەوا: چارەوێ، وولاخی بەرزە، دەوار، پێڕۆ، ماین و ئەسپ وگوێدرێژ و ئێستر.

چاربەری (باک.): بزنێکی چووار ساڵانەیە.

چاربەش (باک.): چووار بەش.

چاربێستان (باک.): چووار بێستان، کەشوتی و کالەک و ترێزوو و هاروێ تێدا دەچینرێ.

چارپا: چارپایە، چەرپا، (رۆژ.) چووارپێ، چارپێ.

چارپانی: (باک.) جوورە هەڵپەرینێکی کوردیە.

چارپایە: چتێکە لە سەر چووار پێیان راوەستی وەکوو: تەخت، مێز، قەرەوێڵەو ئیتر، تەختی نوستنێ.

چارپێ (باک.): چووارپێ، مەبەس لە ئاژاڵ و وولاخی بەرزە و رەشە وولاخ و گوێدرێژانە.

چارپایە

چارپینە: (باک.) جوورە هەڵپەرینێکە. (باک.) چووارپینە، ناپایەدار، بێفریشک.

چارپینەیی: بێ پایەیی، بێفریشکی.

چارتا (باک.): چووارتا، چووارقات، ئەمزێ مافێ خووە چارتا بستێنم: ئەمن مافی خۆم چووار قات دەستێنم.

چارتاق: چووارقات، چووارهەندە.

چارتێکەڵی: (هەورا.) چووارمەشقی، چووارمێزەکی، چووارمێردەکی، جوورە دانیشتنێکە.

چارچار: چووارچووار، تیپی پێشمەرگان چووار چووار بەرێز دەرۆیشتن.

چارچاف (باک.): ووشیار، چووارچاو، زرنگ.

چارچەف (باک.): چارشێو، چارشەف، پەردە.

چارچەک (باک.): پرچەک، چەکدار.

چارچک (باک.): چووارگۆشە. (باک.) ـــ ی: چووارگۆشەیی، شکڵی چووارچێوەیی.

چارچم (باک.): چووارچێوە.

چارچووفە (باک.): چووارچێوە.

چارچێوە

چارچی (باک.): چارجێ، چووارپارچە، چووار رێ.

چارچیق (زا.): زەوییەکە قوڕی زۆربێ.

چارچێوە: چووارچێوە.

چارداخ (موک.): خانووچکەی نێوباخانە، کەپلە، هۆڵک، (باک.) دالان، هەیوان.

چاردار (زا.): دارتەرم، چووردار وەکوو تـابووت وایـە برینـدار و کوژراوی خۆیانی لـە سەر بە گوریسی دەبەستن.

چاردە: چوواردە (١٤).

چاردۆر (باک.): چوواردەورە.

چاری: چارەک.

چارڕێیان: چووار ڕێیان.

چارشا (خۆ.): داهاتوو، ترسشکاو، ئازا.

چارشانە: مرۆی زەلام و چووارشانە.

چارشانین (فە.): فێربوون.

چارشایی: پارەیەکی ئێرانییە.

چارشەب (زا.): سەرپێچ.

چارشەڤ (باک.): پارچە و پەردەیەکـە بەسـەر تـەختی خـەوێدا دەدرێ، چارچەڤ.

چارشەم: چووارشەمە.

چارشەمە: چووارشەمە.

چارشەمەسووران: چووارشەمەسووران.

چارشەمب (باک.): چووارشەمە.

چارشەمبە: چووارشەمە.

چارشەنب: چووارشەمە.

چارشەو (ئەردە.): سەرپۆش، چارشێو.

چارشەو پێچە: عەبا و پێچە.

چارشەو پێشەو (دەر.): چارشێو.

چارشەونووێژ: سەرپۆشی نوێژێ.

چارشەو یەکتەختە: چارشێوی یەکتەختە.

چارشێو: (بـاک.) هـیزار، هـیزا. (کـە زەردە یـا سـوور یـا شـین بـێ) چارشەوپێشـەو، چارشـەو، چارچـەڤ، (بـاک.) کەمـەرچین، پەڕۆیـەکی گەورەو چووار گۆشەی ئاوریشمی یا سوورمەییە ژنان لە جیـاتی بـالا پۆش دەیگرنەوە.

چارقاپ (دزە.): بزۆز، بێتۆرە، سـاختەچی، جـوورە سـەگێکە لـە کـاتی ڕاوەستانی و هەڵترووشکانیدا لای پشتەوەی زەندی دەکەوێتە سەر زەوی، زەندەشۆڕ. بۆ مرۆیانیش بۆ توانج بەکار دەبرێت واتە وەکوو چوار پێیانە.

چارک (باک.): چارۆکەی ژنـان، چارۆکـەی سپی: ژن بـۆ سـووکی دەڵێـن چارکامن لە سەری تەبی. برنک، برینگ.

چارکاسە (باک.): چوار هێندە.

چارکەنار (باک.): چوارکەنار، چوواردەورە.

چارکولۆل: مەڕی سپی و ناوچاوان ڕەش.

چارگ (ڕۆژ.): برینگی ئاژاڵ برینەوە.

چارگاڤ (باک.): چوارناڵە: هەسپێ من چارگـاڤ دچێ: ئەسپی مـن بـە چوار ناڵە دەڕوا. (باک.) ــ ی: چوارناڵەیی.

چارگۆشە: چوارگۆشە، چارقۆزی.

چارگۆشەیی: شێوەی چوارگۆشەیی.

چارلەپک (باک.): چوارپەل، بچارلەپکی چوون: بەچوار پەلان ڕۆیشتن.

چارلنگ (باک.): تەختی نوستنییە لە دار. چوار پێ وەکوو، گا، مانگا، گامێش، کەڵ، ووشتر، کەر، ئێستر.

چارمەدۆر (باک.): چوارکەنار.

چارمەشقە: چوارمەشقی.

چارمەکووک (باک.): جوورە بووزووێکە.

چارمیدۆر (باک.): چوارگۆشە، چواردەورە.

چارمێرکی (باک.): ــ ڕۆنیشتن، بەچوار مێردەکی دانیشتن.

چارنیچک (باک.): چوارگۆشە.

چارۆ (بار.): چاروا.

چاروا: (بار.) چارڤە، پێڕۆ، چارەوا، چارەوێ، چاورە، چووارپێ، ووڵاخی بـاری، بـارگین و کـەر و ئێستـر، (مەبـەس لـە ئەسـپ و مـاین و ئێسـتر و کەرانە).

چاوادار: چارۆێدار، ووڵاخدار.

چاروە: چەقەنە، چەند کانێکە سەماکەر لە قامکیان دەکەن و چەقەنەی پێ لێدەدەن.

چارۆخ (باک.): وەکـو کاڵـە وایـە لـە چـەرمی گـا و گـامێش و ووشـتری دروست دەکرێ.

چارووخ (باک.): پاپووچە، جوورە پێڵاوێکە، بابووج.

چارۆک (باک.): چارۆکە.

چارۆکـە: (هـەورا.) کۆڵوانـە، چاریکـە، (بـاک.) چارۆگـە، چـارک، شاڵینە، پارچە چیت یا هەرتنراوێک بێ ژنان لە کۆڵی خۆیانی وەردەگرن، لە ناو شیناوەردیانیشدا چتی تێدەکەن. سەرپۆشی ئافرەتانە. مندالّدان، پزوو، پرزانگ. گیایەکە وەکوو بـامێ وایـە بـەڵام نزمـترە و گەڵایەکانیشی ووردترن، گوڵی زەرد دەگرێ ئاژاڵ باشی دەخووات.

چارۆگە: چارەکە.

چاروێ: چاروا.

چارۆێدار: ولاّخدار. ــ ی: ولاّخداری.

چاری (باک.): چارۆکە.

چارەیەک: چارەگ، چارێگ، چوار یەک.

چاریچی (باک.): بازرگانی ئاژالان، چەرچی.

چارێز (باک.): چوارینە.

چارێک: چارەک لە کات و چتی تر، چواریەک، چاریەک، چارەگ.

چارێگ: چارەگ، چاریەک، چارێک.

چارێن: چوارین.

چارینی (باک.): چوارلک، چوار خشتەکی.

چارییێک: چاریەک، چارەگ.

چازوو (باک.): (باک.) جازوو، جادوو، فێڵباز.

چازووگەر (باک.): (بـاک.) جازووگـەر، جادووگـەر. (بـاک.) ــ ی: جازووگەری، جادووگەری.

چاژی (هەورا.): لەوێ.

چاشبوون: واق وورمان، سەرسوورمان لە کارێک.

چاشت (هەورا.): چێشت، شێو. (ئەردە.) قاوەڵتوون (نزیک نیوەڕۆیە)، جەمێکە لە هەر چوار جەمەکان، بەنانی نیوە ڕۆیەش دەڵێن. (ڕۆژ.، سنە.) چێشتان، چێشتەنگاو.

چاشتان: چێشتان، چێشتەنگاو.

چاشتەنگاو (ڕۆژ.): چێشتەنگاو، کاتی چێشتانێ.

چاشتخانە (هەورا.): چێشتخانە.

چاشتکەر (هەورا.): چێشت لێنەر.

چاشتن (هەورا.): چەشتن.

چاشتی (هەورا.): چێشت.

چاشتیگا (هەورا.): چێشتەنگاو، کاتی قاوەڵتوونی.

چاشتێنگا (هەورا.): چێشتەنگاو، قاوەڵتوون، (ئەردە.) قاتوون، دەمی قاتوون.

چاشتی وەشە (هەورا.): چێشتی خۆش.

چاشنی (ئەردە.): تام، چێژ، مەزە. (ئەردە.) چەشنی، تریقە. (ئەردە.) تورش، ترش، ترشی. (هەورا.): شێو، چێشت.

چاغ و بەنگ (باک.): تەفرە، فریو. ـــ دان: تەفرەدان. ـــ کرن: تەفرەکردن.

چاڤکەر (زا.): مرۆڤی چاو پیس.

چاڤ: چاو، چەم، چاو گەلێک جوری هەیە: چاڤێ ڕەش، چاڤێ بەلەک، چاڤێ شین، چاڤێ زەر، چاڤێ مێشنی بەلاّن کوردان زۆریان بە چاوی ڕەش وبەڵەک هەڵگرتووە. (باک.) بەرچاڤ: پێشچاو، بەرچاو، سامدار، بەشانوشکۆ، بچاڤی خووەدان (باک.) وەبیرهاتنەوە. بنچاڤالمن دنێرە: ئەو تەماشای من بەخوواری دەکات، ترسا چاڤێن وان ـــ دسەرێ واندە وێ بلەبییزە: ئەوان هێندەیان ترس بوو، کەسەری خۆیان کزکردبوو، لەبەر چاڤێ خووە ڕاکرن(باک.): تاقی کردنەوە بەووردی، سەرچاڤان: بەسەرچاوان.

چاڤا (باک.): چلۆن، چەجوور، چۆن.

چاڤبەرد: تروسکەدار، بریقەدار.

چاڤبەرگ (باک.): چاویلکە.

چاڤبەڵەک (باک.): چاوبەڵەک، چاوبۆر.

چاڤبەلۆق (باک.): چاولەدەر، بێشێواز، بەدکردار.

چاڤبرچی (باک.): چاوبرسی.

چاڤبرچیتی (باک.): چاوبرسێتی.

چاڤبارسەک (باک.): تەفرەدەر، فریوباز، غەمزەوناز بۆ ئافرەت.

چاڤپەلچی (باک.): چاوکول، چاونێشەدار.

چاڤپل (باک.): چاونێشەدار، چاوکول.

چاڤپلی (باک.): چاونێشە، چاوکولی.

چاڤپیس (باک.): چاوپیس، ناکەس. (باک.) ـــ ی: چاوپیسی.

چاڤتار: چاو بێتین، چاوکز.

چاڤتاری (باک.): چاوبێتین.

چاڤتەنگ (باک.): ڕژد، بەرچاوتەنگ، (باک.) چکووس.

چاڤتەنگی (باک.): ڕژدی، بەرچاوتەنگی.

چاڤترسەنۆک (باک.): دلسارد، تێکشکاو. (باک.) ـــ ی: دلساردی، تێکشکاوی.

چاڤتێر (باک.): چاوتێر. ـــ ی: چاوتێری.

چاڤدێر (باک.): چاودێر، تەماشاکار.

چاڤدێران: چاڤدێری، چاودێری.

چاڤدێرانن (باک.): چاودان، چاودێران.

چاڤدێری (باک.): تەماشاکردن.

چاڤرەش (باک.): چاوڕەش. ـــ ی: چاوڕەشی.

چاڤرێ (باک.): چاوەڕێ.

چاڤزۆرک (باک.): چکزین، ئەنتوپەهت.

چاڤزێلک (باک.): جەرکەهەلین، ناوێژە، ناشنا، پرپەرس، دەرخەر، پشکێنەر.

چاڤسپیک (باک.): سووسەمار.

چاڤسۆر (باک.): چاوسوور، پشتیوان. ـــ ی: چاوسووری، پشتیوانی، بێدادی، جەوور.

چاڤشار (باک.): چاوسوور. ـــ ی: چاوسووری.

چاڤشاش (باک.): خێل. ـــ ی: خێلی.*

چاڤشکەست: چاوشکاو، چاوترساو.*

چاڤشکەستی: ترساو، کەسێکە چاوی لەبەر دوژمنی هەڵنەیێ و لەڕاست ویدا دەست نەکاتەوە.

چاڤشین (باک.): گیایەکە.

چاڤ فرە (باک.): دلفراوان، چکووس، چوومەرد.

چاڤ فەکری (باک.): چاو کراوەوە، ووشیار.

چاڤک (باک.): چاویلکە.

چاڤکەسپک (باک.): چاوبۆر.

چاڤکەسک (باک.): چاوکەسک، چاو کەسک و بۆر.

چاڤکتک (باک.): چاوشینە.

چاڤکلدایی (باک.): چاوبەکل.

چاڤکوور (باک.): تازوەر، قارنان، چاوبرسی.

چاڤکول (باک.): چاوکول.

چاڤکولی: چاوکولی.*

چاڤکەرۆک: چاولێکەر، لاسایی کەرەوە.*

چاڤگەرۆک (باک.): چاوگێڕ. ـــ ی: چاوگێڕی.

چاڤگرتی (باک.): چاوبەستراو، گێتی کەم دیتوە، سادە، نابەڵەد.

چاڤگرتیتی: سادەیی، چاوبەستراوی.

چاڤلەدەری (باک.): چاولەدەرێ، تۆلاز.

چاڤلێ بوون (باک.): چاولێبوون، دیتن.

چاڤلێدان (باک.): چاولێخشاندن.

چاڤلێکرن (باک.): چاولێکردن، دیتن.

چاڤلێگەڕاندن (باک.): چاولێگێڕان.

چاڤ لێ کەفتن یا پێکەفتن: دیتن.

چاڤێ من لڕیا تەیە (باک.): چاوەڕێت دەکەم.

چاڤناس (باک.): ئەوکەسەیە، کە بەچاوخەڵکی دەناسی یا خەڵکی بە چاویانڕا دەناسێ، شارەزا، زرنگ.

چاڤنقاندن (باک.): چاو قووچاندن.

چاڤنەباری (باک.): نەکێشان، چاولە دوویی، بەرچاوتەنگی.

چاڤنی (باک.): چاوێنی، چاووزار، چاوی پیس، (باد.) چاڤینۆک.

چاڤنێر (باک.): چاودێر. ــ ی: چاودێری.

چاڤۆک (باک.): (باد.) بەرچاڤک.

چاڤهوول (باک.): خێل.

چاڤهشین (باک.): چاوشین.

چاڤهولی (باک.): خێلی.

چاڤی (باک.): وێچوون، لێکردن. زاری کانی و سەرچاوان.

چاڤیچیچەکێ (باد.): جوورە ترێیەکە.

چاڤیگایی (باد.): جوورە ترێیە.

چاڤیگورگێن هاتە شکێناندن: بەدخووی و داوێن پیسێتی تێکچوو.

چاڤینۆک (باک.): چاوێنی، چاووزار.

چاڤینووک (زا.): چاڤکەر.

چاق (باک.): بەشی خووارەوەی لوولاکییە. خەتێکەو جغزێکە گۆشتی لوولاکی لە ئێسکەکەی جووێ دەکاتەوە، لاق.

چاقۆ (باد.): چەقۆ.

چاقیرووت (باک.): لوولاک وبەلەک رووت، کەسێکە پۆشاکی بێشێوازی پۆشیبێ. (باک.) ــ ی: لوولاک و بەلەک رووتی، پۆشاک وباری بێشێوازی.

چاک: باش، خاس، رەند، رند، چا، خووە شمێر، چاخ، وەجێ، قنج، پەسند، (باک.) پاک. (هەورا.) داوێن، شاقەل، داینە. ماین لە ئەسپ ــ کردن: واتە ئەسپ خستنە سەر ماین، (رۆژ.) چاتکردن. دڕاو، هەڵدڕاو.

چاکە: جوامێری، باشی، چەیی، پیاوەتی، ئەرک، کردەوەی باش.

چاکەپڕکردنەوە: تێپەڵێنانەوە، ئەمەگداری.

چاکەکردن: کردەوەی باش لەگەڵ مرۆڤان. ئەسپ خستنە سەر ماین بۆ ئاووس بوونی.

چاکەل: تلیشی ئەملاولای داوێنی کەوا و هێندێ کالای ترە.

چاکەڵ: چاکەل.

چاکبوون: خاسبوون.

چاکبوونەوە: ساخ و خۆشبوونەوەی نەخۆش یا باشبوونەوەی چتێکی، کە خراپ بووبێ لە سەرەخۆ.

چاکتر (باک.): پاک و خاوێنتر. چاتر، باشتر، خاستر، قەنجتر، چێتر، ئەشپا، بە ــ زانین: چێترگرتن، هەڤیارکرن.

چاکترین: چاترین، باشترین، خاسترین، قەنجترین، چێترین، سەرپەر.

چاکردن: باشکردن، چاکردن. دروستکردن و لێنانی چا.

چاکردنەوە: دروست و ساخکردنەوە، بیرازکردن.

چاککردن: باشکردنی چتێک کارو فەرمانێک. مەبەس لە ئەسپ خستنە سەر ماینییە.

چاککردنەوە: بیراز، بەرەنیا، وەرەنیا. بیرازکردن. کاتژمێرەکەم تێکچووبوو، کەتژمێرساز چاکی کردەوە.

چاکل (دەر.، جا.): هێچک، چاکڵە، چەڵمە، دارێکی دووپەلی گچکەیە لە سەر گوریسێکی دەخرێ تەنگەی وڵاخی بارکراوی پێ قایمدەکرێ.

چاکڵە: چاتۆڵ و خانووێکی گچکەیە لە نێو باخ و باخچاندا، چاکل، چاتۆڵ، قۆخ، کۆخ.

چاکناس: ئەوکەسەیە کار یا مرۆ یا چتی چاک دەناسێ، واتا شارەزایە.

چاکووچ

چاکووچ: چەکووچ.

چاکوچۆنی: هەواڵپرسی.

چاکوخۆشی: خۆشی و بێشی.

چاکهێنان: دوورجاران پشمین، جەخت.

چاکی: باشی، خاسی، قنجی، قەنجی.

چاکێتی: باشێتی، خاسێتی.

چاگە (هەورا.): لەوێ بۆ دوورە، (هەورا.) چا.

چال (باک.): بزنی سەرسپی. (باد.) جەواڵ.

چاڵ: کۆرتک، قۆرت، قووڵکە، (هەورا.) چاڵێ، جێگای نزم و نەوی لە زەویدا، ــ ی دەغل و بەفرو ئاووێتر. (باک.) ئەسپ ومایینی بەش (نێوچاوان سپی). قووڵ.

چالاخ (ئەردە.): هار، هەرزە.

چالاخی: چەپۆکانی ئەسپ، هاروهاجی.

چالاف (زا.): سەرشۆرکە. (باک.) کەنار و لێواری دەریایە.

چالاک: نێوی پیاوانە. چەلەنگ، شاتر، توندو تۆڵ، بزەرب، گورج و گۆڵ، بەدەست وبرد، چاپک، سڤک، کرژ، چالاخ، قۆچاخ.

چالاکی: زەرپ، توندوتۆڵی، چوستی، تەتەری، دەستوبردی.

چالان: قولکسازی، چاڵسازی.

چالاو: بیر، دەڤی، بیری ئاوێ، گۆل، گۆلاو، ئەستێل. (زرا.، دزە.) سسووالەتێکە ئاوی تێدا دەدرێت بە مریشک و سەگان، (کە.) چالاوێن.

چالاوی (هەورا.): بیر، چالاو.

چالایی: قوولایی، چالی.

چاڵە (فە.): دۆڵ هی گەنم و ساوار تێدا کوتانییە.

چاڵە بەفر: چاڵێکی قووڵە سا گچکە یا گەورە بێ زستانان یا لەسەرەتای بەهاریدا پڕی دەکەن لە بەفر و خوێی زۆر بسەردا دەکەن و بەکا دایدەپۆشن بۆ هاوینێ.

چاڵەپا (باک.): چووارلەپ، چووارپەل، لسەر ــ دگەرێ: لەسەرچووار پەلان دەگەڕێ.

چاڵەچەقیلە: چارە چەقیلە.

چاڵەزوخاڵ: چاڵی ڕەژوو.

چاڵەقووتە: چاڵێکی گچکەی کەمێک قووڵە لە زەویدا بۆ ئاورو چتیتر.

چاڵە قوتکە: قولکەی چکۆڵە بۆ هەڵماتێن. مات.

چاڵەکە: داعبایەکی پانکەڵەی قەڵەوە و چوارپێی خرپنە و دەست وپێی کورتە و گۆشتیشی دەخورێ، (ڕۆژ.) جوو الوو.

چاڵەوێن (کە.): (دزە. ، زرا.) چالاو، (کە.) ـــ ی سەگی: قابێکە ئاوی تێدا دەدرێ بە سەگی.

چاڵبێش (باک.): ئاژاڵێکە سەر و لاقەکانی سپی بن.

چاڵبیستان: چواربێستان، ئەوچاڵ و دێراوانەن، کە لەنێو بێستاناندا شووتی و چتیتری تێدا دەچێنن.

چاڵتینگ: قووڵکەستۆ، قووڵکەی ژێرگەردنێ.

چاڵچالان (ئەردە.): گەمەی چاڵێن.

چاڵچەناگە: چاڵی چەناگە.

چاڵداکەفتن: چاڵبوون.

چاڵدووز (فە.): سووژن.

چاڵدووینە (ئەردە.): چاڵی دژینە، شوێنێکە کەشک یا پەنیری لە شیری ترش دەگرن.

چاڵزنیان: زیندان، چاڵی زیندان.

چاڵک (لو.): دنک. (باک.) ئەرزینێ: چاڵ و قووڵایی چەنەگەی.

چاڵگەنم: چاڵەگەنم، چاڵی گەنم.

چاڵمە (ئەردە.): کیسەی توو تنی نێرگەلەیە.

چاڵوچۆڵ: شوێنی بەرزونزم لە زەویدا، قولووچ قولووچ، چاڵچاڵ.

چاڵۆک: تەنکز.

چاڵووک: (هەو. ، هەورا. ، ڕەوا. ، زرا.) زی، زریسک.

چاڵووێنک: چاڵێکە ئاویا دۆی تێدەکرێ تا سەگ لێی بخواتەوە.

چاڵهۆرکەن (هەورا.): تێچێن.

چاڵێ (هەورا.): چاڵ.

چاڵی: چالایی، قووڵی، قوولایی، شوێنی نەوی ونزم.

چاڵی بەرلووت: قوولایی لێوی سەرەوە، قوولایی پێش کەپۆ.

چاڵی چاو: کاسەی چاو.

چاڵی چەناگە: چالایی چەنەگە.

چاڵی گووپ: چالایی ڕوومەت.

چاڵێن: جوورەگەمەیەکی مندالانەیە چاڵێکی هەڵدەکەنن گوێز یا بادام یا چتی تری تێ فڕێ دەدرێ ئەگەر جووت یا تاقی تێکەوت لایەکیان دەیباتەوە.

چام (باک.): جوورە دارێکی ئەستوورو بڵند، (باک.) کاج، کاژ.
جوورە چەپەرێکی سێ سووچی شوولینە بەگوریس بە ناو جۆگەدا ڕادەکێشرێ و جۆماڵی پێدەکرێ.

چان (ئەردە.): نیری سەرملی گاجووتانە. (باک.) زەنگ. چەپەرێکی سێ سووچە بە شووڵ تەنراوە گوریسێکی تێدەخرێت بە ناو جۆگەی ئاودا ڕادەکێشرێ بۆپاککردنەوەی ناو جۆگە لە پووشووپەلاش. چاندن، چەقاندن، نیان، (ئەردە.) وەشانن. (باک.) جۆگەو چۆمی چکۆڵە. (کە. ، کۆ.) کۆمایەک لەلکی کەبەرو کوتارو گادەمە، کەبەخڕی تێکدە پەستێورێن و وەکوو جەنجەڕ گێرەی پێدەکرێ، واتە جوورە جەنجەڕێکە لە دڕکو داڵ دروست دەکرێ بۆ گێرە و وردکردنی قرشە، ئێستاش لە کوردستانیدا هەندێک هەژار بەکاری دەبەن.

چانە (هەورا.): چاگە.

چاندراو: چێنراو، بەزەویدا چەقێنراو.

چاندن: شاندن، وەشاندن، (هەورا.) شانای، داچکاندن، داچکلیلاندن، داچاندن، وەنەی، فەرک، تۆڤکردن، بۆ کشتو کاڵ و بێستانان.

چاندنگە: نەمامگە.

چاندنی: زەوییێکە بۆ چاندن دەست بدات، (زا.) کشتوکاڵ، (باک.) تۆوکردن: دبێژن ئیمساڵ باران گەلەک چاندنی کریە.

چاندنگە

چاندی (باک.): ئەوەیە، کەچاندراوە، دبێژن تۆڤێ تەئێ چاندی چقایە؟، زەوییێکە بۆ چاندنێ دەستبدات.

چانقۆچ (باک.): زەنگ، زەنگی کلیسا.

چانقۆش (باک.): ئەوکەسەیە، کە لە دەرکان دەدا ومزگینی کات و کاتژمێری پاکێتی و ئامادەگی دەدات.

چانکۆچ: زەنگی کلیسایان.

چانن (ئەردە.): چاندن.

چانقۆچ

چاو: (هەورا.) چەم، دیدە، (باک.) چەهڤ، چاڤ، ئەندامی دیتنە، ـــ بەکل: چاڤکلدایی، پەلکی چاو: پێڵوو، ـــ: پارسەنگ، پارسەنگی قاب و مەنجەڵ و قەرتاڵەو ئیترە، کەبەتەرازوو دەگیرێتەوە، بزانرێ سەنگینی و قورسایی دەفرەکان چەندە. (ئەردە.) چاویلکە، چاووزار، چاوچڵە. دەنگ، ئاواز، دەنگوباو. شووڵی تەڕ، کە پێچرابێ بە چتێکییەوە. بەچاوان: لەسەرچاوان، لەسەر سەروچاوان، خووەی ڤینی، بسەرچاڤان، سەرچاڤان، بە ـــ دادانەوە: وەڕوودانەوە، مناکرن، هێنانەوەپێش چاو، بەڕوودادانەوە، ژانی ـــ، بە ـــ وەکردن: لەچاو بردن، چاوپێ هەڵنەهاتن، هەڵپەرداوتن، هەلپەرتاوتن، لەبەر ـــ خستن، لەبەر ـــ کەوتن: لێ بیزاربوون، لەبەر ـــ بردن، ـــ تێبڕین: تەماشاکردن، چاولەبەر(موک.): شەرمەزار، بەرپرسیار. چاولەدوو: ـــ بوون: ئاروەز، سەر ـــ ان: (باک.) سەرچاڤان، لە ـــ بردن: بەچاوەوەکردن، چاو پێهەڵێنان.

چاو

چاوا (باک.): چۆن، چلۆن، مرازی پرسیارە.

چاوناگر (خۆ.): دەستەچیلە.

چاوان (باک.): چلۆن، چۆن.

چاوانە: چالاو، کانیاو، سەرچاوە.

چاوانکی (باک.): چۆنەکی، چلۆن.

چاوانی: چاوێنی.

چاوئێشان: چاوکولبوون، زچین.

چاوئێشانێکی ئاوبکات: کنیست.

چاوئێشه: چاوکولی، (هەورا.) چەم ئێشه، (باک.) چاڤیلی، چاوێشه، بۆ ــ : زاخی سووتاوی هاڕڕاوی ئالەبێژکراو دوو مسقاڵ و سپێنەی هێلکەیەکی تێکەڵ یەکتری دەکرێن بە کەوچک یا بە شووشە دەشڵە قێنرێ تا کەف دەکا ئەوسا دووای نیشتنەوەی چەند تنۆکێک لە ئاوەکەی لە نێو چاودەکرێ و کەفە کەشی وەکوو شەڵتە لە سەر چاو دادەنرێ هەموو کفت وکۆ و ژان و ئێش و ئۆف و هەوا و ئازارێکی دەکێشێ.

چاوئێشه: چاو کول بوون.

چاوئێشەدار: چاوێکی ئێشی هەبێ.

چاوه: (هەورا.) دیو، ژوور، هۆده، کون، هی چتێکی بێ، (دزه.) لەگێرەکردنێدا کەمکەمە لە کۆمای نێوەڕاستێوە بخرێتە بەرپێیان بۆ کوتانێ. کانی، سەرچاوه، چاوکه، ڕووپامایی، ڕووالەت.

چاوەچاو: چاوەڕێ، چاوەڕووان، چاوەنووارِی، چاوگەڕاندن. ــ ی: چاوەڕێیی.

چاوەدووا (ئەردە.): چاولەدووا، دڵە دووا.

چاوەخووار (کە.): شەرمەزار.

چاوەدێر: یارمەتیدار، تێڕا مێن.

چاوەدێری: یارمەتیدان، تێڕامان.

چاوەڕاو: چاووڕاو، درۆو دەلەسه، دەنگ و باس، چاوڕاو، (پڕۆپاگانده).

چاوەڕوو: شێواز، شەرم، بێ ــ : بێشەرم،(هەو.) بەینەشه، کووکه.

چاوەڕووان: چاوەڕێ، چاوەنۆڕ، کەسێکه، کە هیواداری چتێکی بێ و چاوەڕێی بکات.

چاوەڕووانی: چاوەچاوی، چاوەڕێیی، چاوەنۆڕی.

چاوەڕوونی: چاوڕوونی، ــ لێکردن: چاوڕوونی لێکردن.

چاوەڕوویی: شەرم و حەیایی.*

چاوەڕێ: چاوەنۆڕ، چاوەچاو، چاوەڕووان، ڕێ پان، چاوەنووارِ، (باک.) بەندەمان، ــ بوون: (باک.) پایین.

چاوەڕێگه: چاوەڕێ.

چاوەڕێیی: بەندەمانی، (باک.) ڕێنێری، چاوەچاوی، چاوەڕووانی، چاوەنۆڕی، چاوەنووارِی، بەندەواری، نێرنێری.

چاوەزار: ئازارو زیانێکە، کەلە چاوی پیسەوە بەچتێک یابەکەسێکی بگات، ــ: نوشتوو یا چتێکی پیرۆزه، کە بۆ چاووزار هەڵبگیرێ.

چاوەزرتکێ: بڕوانه: چاوزرتکێ.

چاوەش: چاکبێژ، چاوێژ، خۆشوێژ، گۆرانی وێژ، چڕگەر، چریکەوێژ، قامبێژ، مەقامبێژ، دەهۆڵ و زوڕنا ژەن، شایەر، ــ: ی سووپایی: کەسێکە لەناو سووپادا بیست پێشمەرگەی بە دەستبێ. زۆربلێ، چەنەباز، چەنەسووک.

چاوەشی: پیشەی چاوەش.

چاوەقووڵە (ڕۆژ.): چاوقووڵکه، دەردی ڕشانەوه، ئازار، ئازارو ئاهۆیەکی کوژندەیە.

چاوەنداز: بەرچاو، دیمەن، تەماشەگه، چەشمەنداز.

چاوەنووارِ: چاوەڕێ، چاوەڕووان، چاوەڕێگه.

چاوەنووارِی: چاوەڕێیی، چاوەڕووانی.

چاوەنۆڕ: چاوەڕووان، چاوەڕێ.

چاوەنۆڕی: چاوەڕێیی.

چاوباز: چاوباشقاڵ.

چاوبازه (بابا.): جووره گیایەکە دڕکاوییە سەربازەڵەی بەهارییە و دەخورێ گولێکی سپی دەردەکات، (هەو.) کەڵبەشه.

چاوبازی: چاوبڕکێ.

چاوباشقاڵ: چاوحیز، پیاو یا ژنێکە بەناپاکی تەماشای یەکتری بکەن.

چاوباشقاڵی: چاوەحیزی، تەماشاکردنی دووپیاو و ژن بۆ یەکتری بەناپاکی.

چاوبەرەژێر: شەرمەزار، چاولەبەر، تەریق، (هەورا.) چەم بەرەژێر.

چاوبەرەژێری: شەرمەزاری، چاوبەرەوژێر: چاوبەرەژێر.

چاوبەس: چاوبەست.

چاوبەسان (ئەردە.): چاوبەندان، چاوبەستران.

چاوبەست: جادووگەر، جادووباز، هەڵخەڵەتێن، دەستبڕ. دەسڕۆکەیەکی تایبەتییە چاوی منداڵانی پێدەبەسترێ.

چاوبەستن: بەپەڕۆیەکی چاوی خۆ یا کەسێکی بەستن، جادووکردن، فریودان.

چاوبەستی: جادووگەری، جادووبازی، هەڵفریوان.

چاوبەسی: چاوبەستی.

چاوبەکل: چاوڕەش، پیاو یا ژن چاوی خۆی بەکل ڕەش کردبێ، چاو داڕێژ.*

چاوبەڵەک: چاڤبەلەک.

چاوبەند: چاوبەست. ــ ی: چاوبەستی.

چاوبەن: چاوبەست، چاوبەند، جادوو.

چاوبەنن: چاوبەستن، فێڵ لێکردن.

چاوبەنی: چاوبەندی، چاوبەستی.

چاوبڕ: کەسێکە چاوببڕێ.

چاوبرسی: زگەڕۆ، نەوسن، سکەڕۆ، چاوچنۆک، (باک.) چاڤبرچی، (هەورا.) چەمبرسی، وەرەچەم ئاوره، بەرچاوتەنگ.

چاوبرسێتی: چاوچنۆکی، زگەڕۆیی.

چاوبڕکانێ: چاوبڕکێنی.

چاوبڕکێ: چاوبڕکێنی.

چاوبڕکێنی: چاوبڕکانێ، چاوهەڵتەکاندن، چاوبڕکێ، چاولێک هەڵتەکاندنی نێرینە و مێ یینەیەلە یەکتری، ــ کردن.

چاوبڕین: بڕینی ژوورەوەی پێڵووی چاوی مووداره.

چاوبز: چاوزەق، چاوبزۆک، بزبزۆک، چەمبز، ــ کردنەوه. تامەتامه، تامێ تامێ، کامێ کامێ، کامەکامه.

چاوبۆره: گیایەکی دڕکاوی بەهارییە وەک چاوبازه وایە بەلام ئەم بۆرەو ناخورێ.

چاوبۆق: چاوزەق، چاوزاق.

چاوپرووشه: کووسکووسک چاوی کزبێ و زۆری بترووکێنی.

چاوپۆش: لێبوور، لێبوورەر، بەخشەر، چاوقووچێن، هشازا.

چاوپۆشان: چاوپۆشی.

چاوپۆشاندن: چاوپۆشین.

چاوپۆشی: لێبووردن، لێبوورین، بەخشین، تخ، حا.

چاوپۆشین (باک.): چاوداپۆشین، لێ چاوپۆشی. لێبووردن، بەخشین.

چاوپیاخشاندن: تەماشاکردنی چتێک بەخێرایی.

چـاوپیس: کەسێکەچاو بەهەر گیان لەبەرێکی هەڵبێنێ زیانی پێ بگەیەنێ.

چاوپیسی: کەسێکە بەردەوام بە تەماشاکردن زیان بگەیەنێ.

چاوپێکەفتن: دیتن، بینین. چاوپێکەوتن، دیتنی چتێک. چاڤ لێکەتن.

چاوپێوەبوون: چاوتێوەبوون، بەتەنگەوەبوون، چاوتێبڕین.

چاوپێهەڵنەهاتن: خەزیاندن، خۆزیاندن، بەدخوازی، بەرچاوتەنگبوون، ڕژدبوون، داخشاندن.

چاوپێهەڵێنان: بەچاوەوەکردن، تەماشاکردنی مرۆ بە چاوی پیس و دڵی پیسەوە بۆ زیان پێگەیاندنی.

چاوپێهەڵهێنان: چاوپێهەڵێنان.

چاوتاریک بوون: کوێربوون، مەبەس لە تووڕەبوونە.

چاوتەڕبوون: مەبەس لەگریانە.

چاوتەنگ: بەرچاوتەنگ. ــ ی: بەرچاوتەنگی.

چاوترەکاندن: چاوترووکاندن.

چاوترەکانن: چاوقووچاندن.

چاوترسان: سڵەمینەوە لە کەسێک لە شتێک لەترس، تەمبێ بوون. *

چاوترساندن: تەمبێ کردن، پەند دان، هەڕەشەلێکردن.

چاوترسێن: کەسێکی گەورەیە لە ماڵێدا یا لەدەرەوەدا، کەلێی بترسێن.

چاوترووکان: چاولێکنران، چاوقووچان.

چاوترووکـاندن: چاولێکنـانێکی وایـە بەپەلـە پێڵووەکـانی چاوبخرێنـە سـەریەکتری ولێـک بکرێنـەوە، جـارە قووچـاندن و لێکنـانێکی چـاوە، بەیەکدادانی چاو.

چاوترووکانن: چاوقووچاندن.

چاوترووکێن: چاوقووچێن.

چاوتێبڕ: چاودێر، چاڤنێر، چاڤدێر، کەسێکە چاو ببڕێتە یەکێک یا چتێک بۆ ووردبوونەوە لە ئاخوتن و ڕەنگ و دیمەنی. تێرامـان بـە ووردی، خۆ لێخۆشکردن، سەرنج دان.

چاوتێبڕین: دلـهین، دڵدان، چـاوپێوەبوون، چـاولێکردن، تەماشـاکردنی گیان لەبەر یا چتێک و چاولێ نەترووکاندن، ڕووانین، چاو سەرخستن.

چاوتێر: چاڤتێر. ــ ی: چاڤتێری

چاوتیژ: کەسێکە چاوی زۆر هەنا بکات. ــ ی: چاو ڕوونی. *

چاوتێوەبوون: چاوپێوەبوون، بەتەنگەوەبوون.

چاوچاویلکە (خۆ. کۆ.): چاویلکە، برینێکی پیسە. گەمەیەکە بە مەرج دووکەس چاولێک دەکەن کامیان زووتر چاوی بقووچێنێ دەیدۆڕێنێ.

چاوچەپەڵ: چاوپیس.

چاو چەپ و چێڵ: چاو چەپ و ڕاست.

چاوچەپوراس: خێل، چاوگێڕ، خوێل، تیل.

چاوچڕداگرتن: وەخۆگرتن، چاوتێبڕین.

چاوچروچێڵ: چاو چۆڕاو، چاو دارژاو. *

چاوچڵە (ئەردە.): چاوسووتک، چاوپیس.

چاوچلـە: بازووبـەند، نشـتووی چـاووزاری. (ئـەردە.) چـاوپیس. بـازی بەندێکە، کەنوشتووی چاووزاری تێدەکرێ.

چاوچنۆک: چڵ، نەوسن، چـاونزێر، چاونـەزێر، (ڕەوا.) چاونزار، چڵێس، چاوبرسی، چنۆک، ڕژد، چەڵماس.

چاوچنۆکی: چاوبرسێتی.

چاوچوونەخەو: نوستن، وەرکەوتن، خەولێکەوتن، خەفتن.

چاوچێڵ: تیل، خێل.

چاوحیز: کەسێکە چاوی شکست و زەدەبێ، کەسێکە لـە ئاخـەفتنێدا چاو لـەزەوی بکا و نەروانێتـە دووێنەرەکـەی خـۆی، کەسـێکە حـیزێتی خـۆی بەچاوان بنوێنێ.

چاوحیزکردن: چاوداخستن لەشەرمان وئیتر.

چاوحیزی: شەرمەزاری، سەرشۆڕی.

چاوخ: (ئەردە.): تیرنج، بنباخەڵی کەوا و ئیتر، ژێرباخەڵی کەوا.

چاوداجووریاگ (ئەردە.): چاوهەڵگەڕاوەوە.

چاوداخستن: خۆشەرمەزارکردن، شەرمەزاربوون.

چاوداری (ئەردە.): چاودێری، چاویاری، چاوێری، دیدەوانی.

چاوداگر: (باک.) چاڤ یارسەک، بە غەمزە و ناز (ژن).

چاوداگرتن: ڕیک، ئاماژەکردن بەچاو.

چاوداگیرسان: چاوهاتنە ئێش بە کوتوپڕی.

چاوداگیرسێن: چاوگی ئاگر، دەستەچیلە.

چاودان: چاڤدێراندن.

چاودان: تەماشاکردن.

چاودەر: چەودەر.

چاودەرپەڕان: چاو زەق کردنەوە، تووڕەبوون. *

چاودەرپـەڕاندن: چاودەرهێنـان لـێ تونـدو تووڕەبـوون، ئـاڵۆزی کـردن، هەڕەشەکردن، تووڕەبوون.

چاودەرپەڕانن: چاودەرپەڕاندن.

چاودەرپەڕین: توندوتووڕەبوون.

چاودەست بە ئێشکردن: داگیرسانی چاو، دەست بەئێشکردنی چاو.

چاودێر: چاوتێبڕ، چاڤنێر، زیرەڤان، ئاگادار.

چاودێران: ئاگا لێ بوون، سەرپەرشتی. *

چاودێری: چاڤنێری، زێرەڤانی، ئاگاداری.

چاورا: چارەوێ.

چاوڕاو: چاووڕاو، دەنگ، باس.

چاورە: (هەورا.) چارەوێ، چاورا.

چاوڕەش: کەسێکە چاوی ڕەشبێ. نێوی ئافرەتانە.

چاوڕەشە: جۆرە ترێیەکە، (موک.) سەرقولە.

چاوڕەشکەنە (زەن.): دەستەچیلە.

چاوڕەوشەن: چاو ڕوون. ـــ ی: چاو ڕوونی.

چاوڕشتن: کل لە چاوکردن.

چاوڕووان: چاوەڕووان، چاوەڕێ.

چاوڕۆشنکەرە: چاوداگیرسێن، مزگێنی یەکە ببێتە هۆی چاوەڕوونی.

چاوڕۆشنی: چاوڕوونی، پیرۆزبایی.

چاوڕوونکە (هەو.): دەستەچیلە، بن ئاگر.

چاوڕوونی: پیرۆزی کردن لە یەکێک بەکوتنی چاوت ڕوون لە بارێکیدا، کەنامەیەکی خۆشی یاکەسێکی لەدوور هاتبێتەوە.

چاوڕێ

چاوڕێ (بار.): ڕەشە وولاخ.

چاوزاق: چاوزەق، چاوبۆق.

چاوزەق: (هەورا.) چەمزەق، بز، چاوبز، چاوبزۆک، بزبزۆک، ـــ کردنەوە. چاوزاق، چاوبۆق.

چاوزەقی: چەمزەقی، چاوبزی.

چاوزرتکێ (ئەردە.): جۆرە گەمەویارییەکە دووکەس دادەنیشن پێیان جوت دەکەن و شاڵێکی لە ملی هەردووکیان دەکەن، هەوڵدەدەن، کەیەکتری بلندکەن.

چاوساخ: کەسێکە دەستی کوێران بگرێ بۆ هاتو چۆیە، ڕێنیشاندەر. ـــ ی: دەستی کوێران گرتن بۆ هاتوو چۆیە.

چاوسەرخستن: چاوتێبڕین.

چاوسپیلکە: چاوبازە.

چاوسووتک (ئەردە.): چاوپیس، چاوچڵە.

چاوسوور: یاریکار، پشتیوان، سەید تەها لە ڕەواندزێ چاوسووری ئێمەبوو. ـــ ی: ئازایەتی، نەترسی.

چاوسوورکەر: چاوسوورکەرە، هەڕەشەکار.

چاوسوورکەرە: گەورەو سەرپەرشتکاری یەکێک.

چاوسوورکردن: چاوسوورکردنەوە، ڕق و کین هەستان.

چاوسوورکردنەوە: مەبەس لە هەڕەشەلێکردن و ترساندنە.

چاووش: چاوەش.

چاوشارەکێ: چاوشارکێ.

چاوشارەکێ (بابا.): خۆشاردنەوە، گەمەیەکی منداڵانە یەکێک چاوی دەقووچێنێ و ئەوانی تر خۆیان دەشارنەوە، گەمەیەکە، چاوشلکانێ.

چاوشارکێ: چاوشارەکێ.

چاوشڕ: چاوکول. ـــ ی: چاوکولی.

چاوشلکانێ: چاوشارکێ.

چاوشیلکانێ (هەو.): گەمەیەکی منداڵانەیە، خۆشاردنەوە. چاوشارکێ، چاوشلکانێ.

چاوشۆڕ: شەرمەزار، چاوبەرەژێر. ـــ کردن: چاوبەرەژێرکردن، چاوحیز. شووشەیێکە زارەکەی بەقەد چاوە ئاویا دەرمانـاوی تێدەکرێ چاوی پێدەشۆر ـــ ڕێ.

چاوشۆڕکردن: سەر داخستن. چاو بەرەژێرکردن.

چاوشۆڕی: چاوبەرەژێری، چاوحیزی.

چاوشین: چاڤ هەشین.

چاوفڕین: چاوپەڕین، لێدانی دەماری چاو.

چاوقایم: چڕ، نەترس، ئازا. ـــ ی: چڕی، نەترسی، ئازایی.

چاوقرتاندن (ئەردە.): چاووداگرتن.

چاوقرتانن (ئەردە.): چاوداگرتن.

چاوقرتکێ (ئەردە.): چاوداگرتن.

چاوقووچان: چاولێکنران.

چاوقووچاندن: چاولێکنان، چاونووقاندن، چاوبەیەکانیان، چاوپۆشی.

چاوقووچانن: چاولێکنان.

چاوقووچانێ (خۆ.): خۆشاردنەوە.

چاوقووڵ: چاوچاڵ.

چاوقووڵکە: چاوەقووڵە (ئازارێکە)، (کە.) بە چەوازی.

چاوکاڵ: چاوکەژاڵ، نێوی ئافرەتانە.

چاوکاڵێ: کەسێکە ڕەنگی چاوی وەکوو کەژاڵ وابێ.

چاوکە (ئەردە.): چاوگەی کانی، سەرچاوە، دەستەچیلە، دەساگر، ئاگرگیرە. سەرچاوکە.

چاوکەژاڵ: چاوکاڵ.

چاوکەڵەشێر (ئەردە.): چاوکەڵەشێرە، تۆوی گیایەکییە تۆوەکە سوورو وورردە وەکوو چاوی کەڵەشێر.

چاوکەڵەشێرە: تۆوی گیایەکییە دەنکەکانی سوورە وەک چاوی کەڵەشێر.

چاوکەنن: چاودەرهێنان.

چاوکەووگ (ئەردە.): چاوشین.

چاوکردن: بەدی کردن، دیتن.

چاوکردنەوە: مەبەس لە شارەزایی و بەڵەدبوونی یەکێکییە.

چاوکز: (هەورا.) چەمکز. ـــ ی: چەمکزی.

چاوکسکە (سەر.): گیایەکە.

چاوکوتکە (مەک.): جۆرە ترێیەکی سپییە گلووی خڕوسپی و ڕوونە دەنکی لە نێویدا دیارە.

چاوکوتکە: گیایەکی گەڵاخڕی گوڵ زەردە.

چاوکول: چاوئێش.

چاوکولی: چاوئێشە، (هەورا.) چەم ئێشە.

چاوکونکە: گیایێکە گەڵاخڕی گوڵ زەردە.

چاوگە: سەرچاوە. دیمەن. چاوگی ئاگر، دەستەچیلە.

چاوگە: زاروکونی برین، چاوە، یەک ژوور، یەکدیو.

چاوگەداکەوتن: دەمدانەوەو قووڵبوونی برین.

چاوگەڕاندن: چاوەچاوکردن.

چاوگەڕان: چاوەچاوکردن.

چاوگەرمکردن: کەمێک نوستن، سەرخەوشکاندن، لبلبان، چاوقووچان.

چاوگێڕ: چاڤگەڕۆک، چاوخووار، خێل، خوویل، تیل.

چاوگێڕان: بەملاوبەولادا تەماشاکردن بۆ چتێک.

چاوگێڕی: چاڤگەڕۆکی.

چاولار: خێل، چەپخوون. ــ ی: خێلی.

چاولەبەر: چاوبەرەژێر، چاوشۆڕ، شەرمەزار. ــ ی: چاوبەرەژێری، چاوشۆڕی.

چاولەحەوا: خێل، قیچ.

چاولەدوو: چاولەدووا، (باک.) ئازوەر، ئاز. ــ بوون: ئازوەرە، جلە.

چاولەدووا: چاولەدوو، ئازووەر، چتێکی دڵگرە، کە لە دەست چووبێ و چاوت هەر لە دووای بێ.

چاولەدوویی: چاولەدووایی، ئازووەری.

چاولێبڕین (ئەردە.): چاوتێبڕین، چاولێکەری.

چاولێ بزرکردنەوە: مۆربوونەوە لە یەکێکی.

چاولێبوون: دیتن.

چاولێپۆش: تخلێکەر.*

چاولێپۆشین: تخلێکردن.

چاولێخشان: چاولێخشاندن.

چاولێخشاندن: چاڤ لێدان.

چاولێدان: بەچاوەوەکردن.

چاولێقووچان: چاولێقووچاندن.

چاولێقووچاندن: چاولێپۆشین.

چاولێکەر: تەماشاکار، لاسایی کەرەوە.

چاولێکەری: (باک.) لاسایی، بەربەری، چاولێکردن.

چاولێکردن: تەماشاکردن، لاسایی کردنەوەی یەکێکی.

چاولێککردنەوە: چاوئاوەڵەکردنەوە، چاوهەڵێنان.

چاولێکنان: چاوقووچاندن، چاولەسەر یەکتری دانان، مەبەس لەمردنییە.

چاولێگێڕان: چاڤلێگەڕاندن.

چاومەس: چاومەست.

چاومەست: چاومەس.

چاومزمۆر (ئەردە.): چاوخەواڵوو.

چاومۆڕ: چاوزەق، توورە.

چاونەترس: چاوقایم. ــ ی: چاوقایمی.

چاونەچوونەخەو: نەنوستن.

چاونەزێر: مرۆی ڕژد.

چاونەزێری: ڕژدی.

چاونەکردنەوە: لەهەرباریکی و لە خەواڵوویدا چاو هەڵنەهێنان، ئاسوودە و بەڵەدنەبوون.

چاونز (هەو.): بەدکردار، بەدڕەووشت، ژنپەرست. ــ ی: بەدکرداری، بەدڕەووشتی، ژنپەرستی.

چاونزار (ڕەوا.): چاونزێر، چاوچنۆک. ــ ی: چاونزێری.

چاونزی (هەور.): بەدکرداری، بە دڕەوشتی، ژنپەرستی.

چاونزێر (موک.): چاونەزێر، (ڕەوا.) چاونزار، چاوچنۆک، چڵێس، چنۆک، نەوسن، ڕژد. ــ ی: بەهەجاندن، ڕژدی.

چاونێرگسە: (کۆ.) بزە، جۆورە ماسیەکە پوولەکەکانی کەمێک خڕدەنوێنن، چاوی زەردو سووورە وەک کارە.

چاووڕاو: هاتەهات، چاوەڕاو، بانگاشە، هەمەهەمە، چاوڕاو، بانگەشە، دەنگوباسی باش یا گەند لەبارەی چتێک یا کەسێکەوە بڵاوکردنەوە. بە ــ: هاشوهووش. ــ کەر: پارچەچی، بافیشکەر.

چاووزار: چاڤنی، (باک.) چاڤینۆک، چاوێنی، چەمەزەخم، چاوانی، چاوەزار، چا، نشتووی ــ.

چاووش: چاوەش.

چاووگ: دەستەچیلە، پووشوپەڵاشێکە ئاوری پێبکرێتەوە، سەرچاوە.

چاوهەڵاتن (ئەردە.): بڕوا پێ هاتن، بۆ تەماشاکردنی چتێک، ڕەوادیتن، چاوپۆشی، چاوکردنەوە.

چاوهەڵبڕین: سەربڵندکردن و چاو لەکەسێکی یا چتێکی کردن.

چاوهەڵتەکاندن: چاوبڕکێنی کردن، بەچاوڕیک کردن.

چاوهەڵتەکان: چاوهەڵتەکاندن.

چاوهەڵگەڕیانەوە: چاوهەڵگەڕانەوە لەبەر تەووژمی خۆش یا ڕق یا بیێتین.

چاوهەڵگێڕان: چاوهەڵگێڕانەوە.

چاوهەڵگێڕانەوە: بەڕق تەماشاکردن، لیمۆڕبوونەوە، چاومۆڕکردنەوە، تێکوڕک، چیلەکردن، چاوبەرزکردنەوە بۆ ترساندن یا بۆ شەڕو جنێو یا لە بەر ڕق ئەستووری.

چاو هەڵنەهاتن: ڕەوا نەدیتن.

چاوهەڵهاتن: چاوهەڵاتن.

چاوهەڵێنان: چاولێککردنەوە، چاوئاوەڵەکردنەوە.

چاویار (ئەردە.): چاودێر، دیدەوان. ــ ی: چاودێری، چاوەڕێیی، چاوداری، دیدەوانی.

چاوێری: چاودێری.

چاوێشە: چاوئێشە، چاوکولی، دەردێکە تووشی چاو دەبێ و گل ئەکا. گوڵە چاو ئێشە، بەیبوون.

چاویلکە: چاڤک، چاڤبەرک، (باک.) چاڤۆک، (باد.) پێشچاڤک، دووشووشەیە بە قەد چاو لە ناو چووار چێوەدەکی دوو قۆڵدارە بۆ تۆزو خۆڵ یا خووێندنەوە لە چاو دەکرێ. (کۆ.) چاوچاویلکە، کووزرەکە، (هەورا.) چەشمەک، دەردێکی گرانە لە دووایەدا دەبێتە برینێکی پیس.

چاویلکە

چاویلکەدان: قوتوو و کیفی چاویلکە.

چاوێنی: چاڤنی، (باک.) چاڤینۆک، چاوانی، چاوەزار، چاووزار، بێ ـــ: دوور لە چاووزار، بێ چاوانی، دوور لەچاوی پیس.

چای (باک.، هەورا.): چای ووشک، تۆچای ووشک، چایە. (باک.، هەورا.) چای لێنراوو دەمکراوە، کە بەئیستیکان بە تاڵی یا بە شیرینی دە خورێتەوە، سارد.

چایەر: بەشەو و ڕۆژ وولاغ لە دەرەوە لەوەڕاندن، لەوەڕ. (ڕۆژ.) فریز، فریزوو (گیا)، لەوەڕ، ئالفجاڕ.

چاپالوون (لو.): چاپالێو.

چایچی: (باک.) ژیڤان، چادەر، چایدەر، چاچی، چاپەز، چایپەز، قاوەچی.

چایچێتی: چاچێتی، قاوەچێتی، چایپەزی.

چایخانە: چاخانە، قاوەخانە.

چایدان: چادان، قۆری.

چایەنی (ئەردە.): باپەڕبوون، سەرماخواردوویی، (ئەردە.) ئارەقەی سەرەمەرگێ.

چایی: چا، تۆچا، چای لێنراو.

چاییچی: چایچی، چافرۆش، کەسێکە پیشەی هەر چالێنان و فرۆشتنی بێ.

چاییدان: چادان.

چاییر (باک.): چیمەن، چیمەنزار.

چاییگ (ئەردە.): سارد، سەرد.

چایین (ئەردە.): سەرمابوون، ساردبوون.

چ ئەوێ: چدەبێ؟.

چەبت (زا.): چەوت.

چەپ: چۆپ، چۆپە، لای چۆپەی، واژی لای ڕاست، بەرانبەری ڕاست لە لەش یا لەچتدا، لای باکوور. جیاواز، کەمی، نزم، ئەوکۆشکە چەپی نیە لەگەڵ هۆری: واتە زۆر لەیەکتری جیاوازنین و لەوی کەمتر و نزمتر نیە، (ئەردە.) چەپلە، کلا، کەنار، ماڵی ئازادی زۆر چەپە.

چەپازلە (کە.): زللە، شەقەزللە.

چەپاڵ: پارچە تەنراوێکی ئەستوورە و بێ نرخە.

چەپاڵە (ئەردە.، جا.): چەمۆڵە، چەپۆڵە، ناودەست، پارچەیێک لە چتێکی، لەپی دەست، بەری دەست، بەقەد ـــ یێ زەویم نیە: بەقەد بەری دەستی زەویم نیە. (ڕۆژ.، هەورا.) شەقەزللە، شەپەلاخە، (ئەردە.) شەپاڵە، پاڵ، پاڵەپەستۆ. ـــ دان: پاڵپێوەنان، زۆر، ئازا، سزا، یەزدان لە ـــ ی زۆردار بتپارێزێ. (کە.، کۆ.، هەمو.، بابا.): پارازتن، بەهاناوەهاتن، فریاکەوتن.

چەپاڵەدان (ڕۆژ.): پاڵپێوەنان، پەنادان بە یەکێک، کە هانات بۆ بێنێ.

چەپاڵک: چەپاڵ.

چەپانن (ئەردە.): تێتەپاندن، تەپانن.

چەپاو (سن.، کە.): تالان، برفێن برفێن.

چەپاوکردن (سن، کە.): تالانکردن، تێکدانی ئارامی، ـــ(سن.، کە.) لەلاوە بۆهاتن، ڕێگالێگرتن.

چەپە: (جا.، هەورا.) چەپلەر، (باک.) چەپرا، کەسێکە هەر بە دەستی چەپی کار بکات. (ئەردە.) چەپک، دەسک، دەسکەگوڵ و گیا و ئیتر، سەوڵی بەلەم لێخوڕین. دەستبەندی وولاخ، پێوەند پاشبەندی وولاخان.

چەپەترۆک (موک.): گیایەکە لە نێو دەغلاندا شین دەبێ.

چەپەچاخ: سیکارد، چەقۆیەکی گەورەیە، ساتور، قەسابان بەکاری دەبەن. قیمەکێش، جەخار، گۆشتکوت.

چەپەچاخ

چەپەچەپ: شلپەشلپی ئاوێ. چەکەچەکی پێلاوێ.

چەپەر: دیوارە، (ئەردە.) زیوارە، دەرکەیەکە لە تانۆک و شووڵی دروستکرابێ و بە تەیان چنرابێ، دیوارێکیشە، کە لە شووڵ و چریی دروستکرابێ و تنرابی. پەیک، (سۆ.) تارشە، پۆس، پۆستە، بەرید. سوپەر.

چەپەربەن (ئەردە.): ملپێچ، شاڵگەردن.

چەپەربەندان: بریتییە لەوێستانی چەند کەسێکی زۆر بەگردی چتێکیدا بە چەشنێکی، کە وەک تووڵی چەپەر لە تەنیشت یەکترییەوەبن.

چەپەرچی: پەیکاوەر، پەیکهێنەر، پۆستەچی.

چەپەرخانە: پەیکخانە، پۆستەخانە.

چەپەک: جێگای سووچ وکەنار و ڕێی هاتوو چۆی کەم بە سەرەوەبێ. بریتییە لە چەند جۆگەیێکی کەوانەدار لە ناو مەرەزەدا، کە لێژایی تێدا بێ تا ئاو هەموو شوێنێکی بگرێتەوە بەیەکسانی.

چەپەکانە (شا.): بەپشتی دەستی لەدەم ورووی کەسێکیدان.

چەپەڵ: خاوێن نەکراوەوە بۆ گەنم و دەغڵودان. ـــ بوون: ناخاوێن و پیس بوون. (سن.) پیس، ناخاوێن، پۆخڵ، چڵکن، گوڕی، گەن، بەد، پیس، گەنیگ، بۆهێلکە.

چەپەڵکار: بەدکار، بەدخوو، بەدسرشت، گەنەکار.

چەپەڵۆک: چەپۆکە.

چەپەڵووک: چەپۆک.

چەپەڵی: پیسی، پۆخڵی، قرێژی. (ئەردە.) گوو، پیسایی.

چەپەنداز (باک.): فێڵەزان، دەغەڵ. ـــ ی: فێڵ، دەغەڵی.

چەپەوانە: پێچەوانە، واروو، (ئەردە.) چەواشە.

چەپەوانەیی: پێچەوانەیی، چەواشەیی.

چەپەیی (کە.): چۆپەیی، جوورە هەڵپەڕینێکە.

چەپچەپ (فە.): شەقەشەقی باڵ.

چەپچەپی باڵندان (فە.): شەقەشەقی باڵی باڵندان.

چەپخووس: بەدخوواز. ـــ ی: بەدخووازی، دخسین.

چەپخوون: زیرەک، شەیتان، زیخ. خێل، چاولار.

چەپخوون: وولاخێکە لە پر ـــ ڕا لووشکەی باوێ لاسارو هارو هاج. (ئەردە.) شەبەیخوون، شەونخوون.

چەپخێل: قیچ. ـــ ی: قیچی.

چەپڕاست (ڕۆژ.): چرپانە، وولاخێکی بەرزەیە، کە لاقی ڕاست و دەستی چەپی سپی بێ. ـــ ی: سپێتی لاقی ڕاست و دەستی چەپی وولاخانە.

چەپرەک: بێکەڵک و کەنەفت و لە پێکەوتوو، چەپلەک، کۆن.

چەپرەكی: بێكەڵكی، چەپلەكی، كۆن.

چەپك (باك.): چەپڵە، جۆرە هەڵپەڕینێكی كوردییە. (ئەردە.) دەسكە گوڵ یاگیا، قول، باقە، تەنگە. دەست پێچێك لە خوری.

چەپكە (بابا.، فە.): چەپكە گوڵ وگیا و ئیتر، دەسك، دەسكە گوڵ وئیتر، باقەی دەغڵ و گژوگیا.

چەپكەگەنم: باقەگەنم، دەسكەگەنم.

چەپكەگوڵ: دەسكەگوڵ.

چەپكە گوڵ

چەپكەن: جۆرە كەوایەك بووە، كە لەمەو پێش لەلاتەنیشتییەوە هەڵدەدرایەوە. (ئەردە.) (تۆنێل) كونێكە ئەم سەرە و سەر دەكرێ لە ژێر شاخاندا بۆ هاتوو چۆیە. دەسكە گوڵ و ئیترە.

چەپك چەپك (كۆ.، هەو.): دەمدەمی، وازی وازی، وازوازی، سەرسەری.

چەپكوتان: چەپڵەلێدان.

چەپكوتانن (ئەردە.): چەپكوتان.

چەپگا: لای چەپ.

چەپگەر: زۆردار، بێداد، زاڵ.

چەپگەرد: زاڵ، زۆردار؛ مەبەس لە ڕۆژگاری نالەبارو كەچ ڕەفتاری. چەرخ، ئاسمان، گەردوون.

چەپگەردی: زاڵی، زۆرداری.

چەپل (باك.): دەسك و قوڵفی دیزە و گۆزە و ئیتر. (زا.) قۆڵی گیاندارانە.

چەپڵە: چەپك، (باك.) دێبول، بەهۆی شادی یا چتێكی سەیر هەر دووك بەری دەستان بەتوندی لێكدان بە چەشنێكی وا، كە دەنگی لێ بێت. — لێدان: چەپڵەكوتان.

چەپلەر (هەورا.): چەپە، چۆپە، مرۆی چەپە، (جا.) كەسێكە دەستی چۆپەی لە جیاتی دەستی ڕاستەی بەكاربیات.

چەپڵەڕێزان: بەدەستی گەل چەپڵەلێدان، چەپڵەلێدانی چەند كەسێك پێكەوە.

چەپڵەڕێزانی (هەو.): جۆرە گەمەیەكە.

چەپڵەقوزێ: مەبەس لە دەركردنی یەكێكییە لە شوێنێكی بەسووكی و قیرەقیر.

چەپلەك: چەپرەك، كەنەفت، كۆن، ناهەموار، كەل و پەلی شكاوكۆن.

چەپڵەكوتان: چەپڵەلێدان.

چەپڵەلێدان: لێدانی چەپڵە بەلەپی هەردووك دەستان.

چەپڵەلێكوتان: مەبەس لە بەدناو و ڕیسوا كردنی كەسێكییە.

چەپ وچێر: چتی خوارو گێڕ.

چەپ وراس: چەپ و ڕاست.

چەپ وراست: خاچ، چەلیپاوبۆ هەموو چتێكیش بەكاردەبرێ، كە ڕاست و چەپ تێكبەپرێ.

چەپ و ڕاستكردن: ڕاكێشانی دەستی ڕاست و قاچی چەپ، دەستی چەپ و قاچی ڕاست بۆ چابوونی ئازاری پشت بۆ بڕینی دەستی ڕاست و قاچی چەپ بەپێچەوانە بۆ سزادانیش بەكاردەبرێت.

چەپۆغان: كاركردنی پەنهانی.

چەپۆك: چەپەڵۆك، بەدەستی كراوەوە بە تۆقەسەری كەسێكیدا ماڵین، بەدەست و پاشووی وولاخانیش دەڵێن.

چەپۆكان: هەستانە سەر — : شاخكردن، چەپۆك وەشاندن، سمكۆڵ، هەردووك دەست بەزەویدا ماڵین، چالاخی، جڵفی، بزۆزی ئەسپانە.

چەپۆكەسەری: بەبەری دەسی لە تۆقەسەری كەسێكیدادان، چەپۆك.

چەپ وگووپ: چاپ وگووپ.

چەپۆڵە: چەمۆڵە، دەست و پەنجەی گیاندار.

چەپۆڵەشێوە: گیایەكی كوێستانییە لكەكانی كرژدەبن ورووەدەكەنەوە یەكتری وەكو چەپۆڵەی شێر.

چەپۆڵەشێرە: گیایەكی كوێستانییە لقەكانی ڕووەدەكەنەوە یەك وەكو چنگاڵی شێری.

چەپێ (ڕۆژ.): كەمێ، چكێ، نەختێ.

چەپی: چۆپی، جۆرە هەڵپەڕینێكە هەرلاقی چەپی تێدا پێش دەخرێ. چەپەوانە، بەپێچەوانەی ڕاستی. (ئەردە.) چرپی.

چەت (باك.): ڕازێنەر. (باك.) كەلێن، قەڵەمشت، تەگەرە. (موك.) كووزر، كووێزر، كۆزەر، ئەوپووش و پەڵاشەیە، كەلە گەنمی جووێ دەبێتەوە، كۆزەری دەغڵودان.

چەتارە (كۆ.، باك.): جۆرە پارچە (قوماش)ێكی ئاوریشمییە.

چەتاڵ (بابا.، كۆ.): خووار، خێچ، چەوت.

چەتاڵ: جووتەنێزەی دارە. سێپای دووربینان و تفەنگ و هەمووجۆرە چەكێكییە بۆ نیشانەگرتن. دووشاخە، دووگوێ، ئەستوندەی پێش خێوەتان. كەسەری دووگوێیە. دەواری گچكەیە. قولاپ، چنگاڵ، چنگاڵی نانخواردنێ.

چەتاڵانە: تووڕەكانە، ئەندازەییێكە لە دانەوێڵەلەسەر خەرمان دەدرێ بە سەركار بێجگە لە مڵكانەبۆ خاوەند ملك.

چەتان: پەردەی سەری عەرەبانەی خەرمان گوێستنەوەیە.

چەتاندن (شكا.): قرتاندن.

چەتاوەروو (بابا.): بێچاوەڕوو، بێشەرم، ڕووهەڵماڵراو.

چەتە: نێوی نێرینانە. ڕێگر، جەردە، تالانگر، خوێنڕێژ. (ئەردە.) پۆلیس، دزگیر.

چەتەڕێ: ڕێگای پێچاوپێچ وخوار.

چەتەكاری: جەردەیی.

چەتەگەری: چەتەكاری.

چەتەل: چەتاڵ.

چەتەنە (باك.): كێشكچی كەشتی.

چەتەووڵ (كە.، كۆ.): مرۆی زۆر درێژو ناقۆڵا، ڕەش و زل، زەبەلاح، (كە.) بلەزەندەر، (كۆ.) نافرەجا.

چەتەیی: چەتەكاری.

چەتر (موك.): سێوان، سەیڤان، بەرباران، سەریانە، (هەو.) سەیوان. بۆ پارێزگاری لە بارانە لەسەرسەر ڕادەگیرێ هەروەكوو سەیوان بۆ تیشكی هەتاو لە

چەتر

هاویناندا لەسەر سەر ڕادەگیرێ. (ئەردە.) سەرهەڵپاچراو لە بۆ داروودرەخت.

چەترەقە (همو.): ئەستوورکێکە بە کونجییەوە لەسەر ساجی برژابێ.

چەترەقی: چەترەقە.

چەترباز: ئەوکەسەیە بە چەتری لە بڵندییەوە لە فڕۆکەی دێتە خوار. ـــ ی: لەبڵندییەوە بەهۆی چەتر خۆ گەیاندنەوەسەرزەوی.

چەترباز

چەتربوون: لەپێکەوتن.

چەترکردن: خۆگیف کردنی قەلەموون، عەلەشیش و تاووس و چەترهەڵدانی تاووس و عەلەشیش و ئیتر. هەڵپاچینی سەری دارانە بۆ ئەوەی سەری وەکو چەتری لێبێت، بڕینی لکە بێکەڵکەکانی داران.

چەترکردن

چەترمان: فەرمانڕەوا، فەرماندار.

چەترهەڵدان: مەبەس لە خۆگیفکردنی قەلەموون (عەلەشیش) و تاووسە.

چەتری ڕزگاری: چەترێکە لە کاتی لێقەومانێدا لەسەر فڕۆکەی بە هۆی وییەوە خۆیان فڕێ دەدەنە سەر زەوی.

چەتری هەتاوی: ئافتاوگەردان، (باک.) سەهناف.

چەتری هاوین (باک.): ئافتاوگەردان، سەهناف.

چەتفە: چەفتە چەفیە، جوورە پارچەیێکی دەزوو و هەم ئاوریشمییە پیاوان دەیکەنە پێچی سەریان.

چەتل (باک.): مەزن، گەورە، زۆر.

چەتلەمەز: بزۆزو فێڵباز.

چەتن (ئێرە.): پێویست، پێداویست.

چەتوو (زا.): لەجیاتی کابرا بۆ پیاو بەکاردەبرێ.

چەتۆر (ئەردە.): قرانی زیوێنی زنجیرەدار، تیغی کولی ژەنگاوی.

چەتوون: چەتین، سەخت، دژوار، خنس. لاسار، بەدخوو، دژ، مەندەمۆڕ، هاروهاج، ناڕاست، ناهاڵ. ـــ ی: لاساری، سەختی.

چەتیان (ڕۆژ.): سنجاغ، دەرزیلە، دەبوس. (کۆ.) جوورە شیرێکە.

چەتیم: چەتیمۆک، حەیتە.

چەتین: چەتوون.

چەتیو: چەتیمۆک، کچەتیو، کچە هەتیو، کچی بێ باووک، پتر لەکاتی تووڕەیی و ڕق و کینەوە بۆ ئافرەتان بەکاردەبرێت.

چەتیوە: ناکەس بەچە، بۆ ئافرەتە.

چەچ: پەنجە، چەچلە، دەست لە زاراوەی منداڵاندا، (باک.) تەت، چەچە، چەچڵە.

چەچان: هۆزێکی کوردە.

چەچە: چەچ، چەچلە، زاراوەی ساوایان، (باک.) حونجەیی، ڤاڤێر. ـــ کردن: حونجەیی کردن، ڤاڤێرکردن.

چەچەملان: دەستەملان (لە زاراوەی منداڵاندا).

چەچلە (ئەردە.): چەچ، دەست، پەنجە.

چەخەر (باک.): پڕنووک، پڕتاڵ، خەت، شوێن، شووێنەوار. ـــ ابەز: شووێنی مەڕی.

چەخت: چەختی چۆپان، دونیا دیتوو، گوهتەمژی، سوواو، پێکراو، بێشەرم، زماندرێژ، چەقەسوو.

چەختی چۆپان: چەخت، بێشەرم، دەرهاتوو، چەقەسوو، گێتی دیتوو.

چەخش (زرا.، خۆ.): سوود، قازانج، دەرفەت، هەڵکەوت. بەرژەوەند، بەرژەند، بەرە. ـــ ی: خۆدیتن، بەرژەوەندی خۆ دیتن.

چەخماخ: چەرخ، چەقنەق. ـــ ی: جغارە (باک.) ئارپەشک. میلی تفەنگی، ماشە. (ڕۆژ.) پاشماشە. بەردی ـــ: چەقنەق، چتێکە پلیتەی تێهەڵدەکێشرێ وە جوورە بەردێکی تێدەخرێ و ئاوری پێدەکرێتەوە ئەستێ و بەرد، ئەستێ، تفەنگ.

چەخماخ

چەخماخە (هەورا.): برووسکە، بریسکە.

چەخماخەی ئاسمانیْ: برووسکەی ئاسمانیْ.

چەخماخچی: چەخماخساز.

چەخماخچێتی: چەخماخسازی.

چەخماخساز: چەخماخچی، کەسێکە تفەنگ و دەمانچەی دروست کات یا چاک کاتەوە.

چەخماخسازی: چەخماخچێتی.

چەخموور (ڕۆژ.): بەردی سپی و ڕەق، شەکری ڕەق. قەند.

چەدەنە: ڕیحانەی کێویلە.

چەر (باک.): چرا.

چەرا (باک.، سوور.): بۆچی، لۆچی، خۆروو، خاوێن، پاک وبێ پەڵە.

چەرا (همو.): لەوەڕ.

چەراخۆخ (باک.): بەشی ژوورەوەی مدبەقیْ.

چەراگا: لەوەڕگە، لەوەڕگا.

چەران: لەوەڕان.

چەراندن: لەوەڕاندن.

چەرانن: لەوەڕاندن.

چەراوی (فە.): پێچ، تیلاکی سەر.

چەرە (شکا.): لەوەڕ. (باک.) لەوەڕ، چێرێ.

چەرەچەقان: قەرەچناخ.

چەرەخۆرە: دارێکی کلۆرە سەرێکی بەرز دەبێتەوە بۆ ناو سەردۆڵیان، ئەوسەرەکەی تری بەسراوە بە کەوچکەوە دانەوێڵەی پێدا دێتە خوار بۆ ناو گەرووی بەرداش بۆ هاڕینی.

چەرەدووکەڵ: دووکەڵێکی زۆر ڕەش، کە ڕەنگی خووارد بێتەوە و بە جارێکی بێتەدەرەوە.

چەرەز (باک.، همو.، کە.): شەوچەلە، شەوچەرە، (باک.) چەرەس. نۆک و تۆکوولەکەی برژاو و لەبلەبی و ئیتر.

چەرەس: (سوێ، سەر.) جێگایەکی تایبەتیە لە نێورەزانـدا دۆشاوی لێدەکوشرێ و باسووقی لێ دروست دەکرێ. (باک.) تۆوی شووتی کاڵەکی و کوولەکەو ئیتری برژاوە. ـــ کرن: قرتاندن.

چەرەگا (هەورا.): لەوەڕگا، لەوەڕگە، جێگای لەوەڕ.

چەرەگە (شەق.): چەلاک، بەرچیغ. دارێکە دوو هەندی بەرچیغی درێژە، لەدەوروبەری تەختی نوستنی چەند دارێکی وا قایم دەکرێ تا دەورەی بەپەردە یا بە چیغی بگیرێت.

چەرەن: هەڵیت، چەڕن و پەڕن، پڕوپوچ.

چەرەنن: هاوارکار، بانگکار، بۆ مرۆ وولاخانە، چەرندە، ئەو چووار پێیانە، کە دەلەوەڕێ.

چەرەنوبەرەن: وورێنەکردن.

چەرب (هەورا.): چەور.

چەربی (هەورا.): چەوری.

چەربیان (ئەردە.): بەسەرداهەبوون، هونەر.

چەرپا: چارپایە.

چەرپاندن (باک.): لێدان، زللەلێدان.

چەرپایە: چارپایە.

چەرپی: (؟)

چەرت (کۆ.): سەتڵ، دەولکێکی گەورەی ئاوییە، (ڕۆژ.) ناعوور. ــ کردن: جیاکردنەوە، جوداکردن، هەڵبڕین، کاروبەرخ لە دایکیان هەلاواردن.

چەرچەف (فە.): ڕوودۆشەگ.

چەرچی: کرۆفرۆشیارێکە بەدێیاندا بگەڕێ، دێوەرە، کەسێکە وورده والا بباتە گوندان بەرۆن و دانەوێڵەی بگۆڕێتەوە.

چەرچێتی: کرداری کرو فرۆشیارێکییە، کە بە ناو دێهاتاندا بگەڕێ، دێوەرەیی.

چەرخ: سووڕی هەڵپەڕینییە، خول. ــ دان: خولدان، خولخوواردن، خولاندنەوە، هەرپلین. ــ پێدەر: هولوکەر. ــ ی ماکینە: تایەو پێچک و هەر مرازێکی خڕو شایانی سووڕان بێ. (کۆ.، هەورا.) چەخماخی تفەنگێ، چەخماخی جگەرەو ئاوور کردنەوە. ئاسمان، گەردوون، چەپگەرد، (فەلەک.). تیژ. ــ کرن: تیژکردن. (کە.) گرگرە، دۆلاب، جوورە غەرغەرەیێکی گەورەی سەربیرانە دەسکی هەیەو بەدەستی و چتیتر دەیسووڕێنن. گەرانی گێتی و گەردوونە. ئاسنێکی کەوانەدارە، کە لە سەرشان بسووڕێتەوە. (زەن.) باڵندەیێکە وەکوو داڵ وایە ڕاوی پێدەکرێ و زۆر گەورەیە، باڵەبان، (ئەردە.) باڵەوان. سەدە. ماکینە، ماشێن، ماشێنە.

چەرخان: سووڕان، خولخوواردن.

چەرخاندن: خولاندنەوە، سووڕاندن، گەڕاندن، هەرپلاندن، خولپێدان، هێنان و بردنی وولاخانە بەغار.

چەرخانن: چەرخاندن.

چەرخە: خولانەوە بەکەوانەیی، خول، گێچکە. غار. (جا.) ــ کردن: شەڕنەخێوی وولاخان، غاردانی وولاخانە بەدەورەدا. چەپکەن، کونێکە لە چیایان بە کونەوەدەری دەکرێ بۆ هاتوچۆ پێداکردنێدا. دەگۆڕاچوون، پێشگرتن، بەر بەرەکانی و بەرانبەری کردن، بەرەنگاری.

چەرخەتوون (باک.): کوورە، سۆبە.

چەرخەتی (خۆ.): بادییەکی گچکەی دەسکدارە یا کلکدارە دۆشاوو دانووی پێ هەڵدێنجن. (خۆ.) تریان و سەبەتەی گەورەیە.

چەرخەچی (هەورا.): جەزایەرچی، جەزایەچی، نۆبەتچی، کێشکچی، پاسەوان. ئاوگەردان.

چەرخەدان: سووڕانەوە بە گردی چتێکیدا.

چەرخەکردن: خولخوواردن بە گردی چتێکیدا.

چەرخەمە: سەوەتێکی گەورەیە لە قامیشی دروست دەکرێ.

چەرخەوان: بەڕێوەبەری ماکینان، هەڵسووڕێنەری ماکینان.

چەرخچی (باک.): هەرزەگەڕ، ئاوارە.

چەرخەچێتی: بڕوانە: چەرخچی.

چەرخ خوواردن: خولخوواردن، سووڕان، گەڕان، چەرخیان.

چەرخخووس: چێشتێکە لە جۆی فەریکی بۆ دراو، کە بە دەستاڕ کرابێتە چەند پارچەیەک.

چەرخدان: چەرخاندن.

چەرخەدەزگ هەڵکردن: چەرخی دەزوو هەڵکردنێ، پارەهەڵکەر.

چەرخ شیرەچی: دۆلاب و چەرخی میوە و چتی تر کوشین.

چەرخ لەچەمەرکێشان: بڕێتییە لەبەر دەستکردن و سزادانی یەکێک.

چەرخ موتاوی: چەرخێکە خوری پێ دەڕێسرێ.

چەرخ و فەلەک: لەلووک، لەیلووک، لەلووکی جێژنان.

چەرخ هەوریشم: چەرخی ئاوریشم.

چەرخی: جوورە پارەیەکی کۆنی زێوینی گچکەیە پێنج پارە قرۆشێک بووە. (موک.) جوورە گوڵێکە. (ئەردە.) گرد، خڕ.

چەرخیان (ئەردە.): خولخوواردن، گەڕان، خولیان، گەڕیان.

چەرخین (باک.): گەڕان، غاردان، گەڕانەوە، چەرخیان.

چەرد: گەردە، چەرمێکی گەورە (دۆلکە) یە ئاوی پێ لە چۆمی هەڵدێنجن.

چەرداخ: دەواری هاوینانە. کەپری نێو بێستان و باخ و باخچانە.

چەرداوڕوو: چەتاوەڕوو ناوی تیرەیێکی کووردە لە نێوانی سنەو هەمەدانێدا.

چەردە (بابا.): شکارتە. تاڵە ڕەنگێکە بە ڕەشی بنوێنی.

چەرس (ئەردە.): چەبەنگ، گیایەکە وەکوو تریاک دەکێشرێ.

چەرق (باک.): قرچەی شکانییە.

چەرقوبەز (باک.): جوورە هەڵپەڕینێکە بەجووتە سەردەگرێ.

چەرقین (باک.): تەقەتەق، خشەخش، سەرزەنشکردن.

چەرم: گووێن، پێست، پۆس، پۆست، پۆسە. ــ ی خۆشکراو: سەختیان، چەرمی خاراو. ــ ی خۆشنەکراو: چەرمی خاو.

چەرماق: (باک.) چەرمەلاق، چەقە، چەقاڵتە.

چەرمای چەما (هەورا.): سپێنەی چاو.

چەرمە (جا.، هەورا.): سپی.

چەرمە چەقاڵت: گۆشتی لەڕولاواز یا ئاژاڵی لەڕولاواز.

چەرمەسەرە: ڕەنج، پەتپەتێن، ئازار، مەخسەرە، دەردەسەری.

چەرمەسەرێ: دەردەسەری.

چەرمەک (هەورا.): سپی.

چەرمەڵ: سپیکەڵە.

چەرمەڵانە (ئەردە.): سپیکەڵە، سپیپات.

چەرمەڵە: سپیکەڵە، (لە) نیشانەی گچکەیە.

چەرمەنیمو هێڵەی (هەورا.): سپێنەی هێلکە.

چەرمە نێو هێڵەی (هەورا.): سپێنەی هێلکەی.

چەرمچی: بۆنگچی، کەسێکە، کە پێستەی خۆشکات، پێس خۆشکەر.

چەرم خۆشکەر: بۆنگچی، چەرمچی.

چەرم خۆشکریاگ: چەرمی خۆشکراو.

چەرمقین (ئەردە.): چرچ و لۆچی کاڵا و چتی تر.

چەرمک (باک.): پەردە و تووێژی پێستی کرکرۆچکەی کەپۆ. ـــ ی چاف: پەلکی چاو.

چەرمکاندن (باک.): لۆچکردن، قەدکردن، چیندارکردن.

چەرمگ (فە.): سپی، چتی سپی.

چەرمگەربوون (ئەردە.): ڕەوشەن و دیاربوون، ئاشکرابوون.

چەرمگسوور: مەری دەم و چاوومل سووری لەش سپییە.

چەرمگی (ئەردە.): سپێتی.

چەرمگی بێخ ناخوون: سپیاتی بن نینۆک.

چەرمگی چاو: سپێنەی چاو، چەرمینەی چاو.

چەرمگی ناوچاو: سپیایی نێوچاوانی ئەسپ.

چەرموو (زەن.، جا.): سپی.

چەرمووسوور: چەرمگ سوور.

چەرمووک: باژێرو شارێکی کوردانە لە ژێر دەستی تورکاندایە.

چەرمووگ (زەن.، جا.): سپی.

چەرمی (دەل.): سپی.

چەرمیگ: سپی.

چەرمیلە: چەرمەڵە، سپیکەڵە.

چەرمیلە: لەچەرمی دروستکراو.

چەرمین: چتێکە لە چەرمی دروستکرابێ.

چەرمینە (ئەردە.): چەرمین، چتێکە لە چەرم دروستکرابێ.

چەرمێنە (هەورا.): سپێنەی چاو یا هێلکە. (ئەردە.) سپێنەی هێلکە.

چەرمینەی چەم: سپێنەی چاو.

چەرندە: گیاندارێکە بلەوەڕێ.

چەروو (فە.): چەوور.

چەروا (فە.): چارەوا.

چەروەدار (لو.): چاروێدار، قەتارچی.

چەروەی ئاهنین (فە.): ئەسپە دارینە، دووچەرخە، (پایسکل).

چەڕیان: لەوەڕان، لەوەڕین.

چەڕیاندن: لەوەڕاندن.

چەریک (ئەردە.): خێلسات.

چەرین (بابا.): لەوەڕین.

چەزگە: چێژگە، چستگە، چەشە، چەشگە، چشگە.

چەزگەی وێژەیی: چەشەی وێژەیی.

چەس (جا.): چیە؟

چەسپ: چڕ، چریشە یا کەتیرە و جیوە و چتێکی تـرە، کـە بگیرێـتەوە، قاریسەک، لحیم. بەرگ و پۆشاکی تەنگ و تەسکە یا چتێکە، کە بە شـوێنێک تونـدو پڕبـە پڕبـێ. ئـەوەندەی ترياکێکـە، کـە بەشـی جـارە کێشانێکی بکات ـــ ی پێدەڵێن. ـــ یک: سەرێک لەتریاک.

چەسپان: خێرا، گورج، تەڕدەست، ئازا، فرز، کرژ، بەپەلە، بە تاڵووکە. چەسپین.

چەسپاندن: جێگـیرکردنی چتێـک لـە شـوێنێک، پێـوە نووسـاندن و لکاندنی چتێک بە شوێنێکەوە یا بە چتێکی ترەوە.

چەسپانن: چەسپاندن.

چەسپدار: مچ، لیچق، دەموشت. ـــ ی: مچی.

چەسپنە: چەسپندە، نووسەک، پێوەنووس.

چەسپنەگی: لکان، لکیان، چەسپین.

چەسپیان (ئەردە.): چەسپین، لکان، لکیان.

چەسـپین: چەسـپان، نووسـان، پێوەنووسـان، جێگـیربوونی چتێـک لـە شوێنێک پڕبەپڕ، پێوەنووسانی چتێک بە چتێکی ترەوە.

چەسپێن: نووسێن.

چەسن (ل.): چەس؟، چییە؟.

چەش: گیاندارێکی ڕاوییە، کە دەمـی شیرین بووبێ بەگرتن و خواردنی نێچیر، (فە.) چاو، چەم. (شار.) گیانلەبەرێکی ڕاوییە، کەمزاری فێرە نێچیر گرتن بووبێ. (ڕۆژ.، کۆ.) فێر، ڕا. ـــ بوون: فێربوون، ڕاهاتن. ـــ کردن: فێرکردن، ڕاهێنان، بۆ سەگ تاژی بەکاردەبرێت بۆباڵندە.

چەشانن: پێچێژتن، چێژاندن، مەزانن، مەزاندن.

چەشە (کۆ.): خـۆراک و دانێکـە، کـە بۆ نێچیران لـە نـاو تەپکەو تەڵـەو ئیتر دادەنرێت، کە بیخـوا و پێوەبێت، (هەورا.) چەشتە. تام، چێژ. ـــ کردن: چێژتن.

چەشەبوون: فێربوون، ڕاهاتن، چەشی بوون، بۆ باڵندەو سەگ و تاژی.

چەشەخۆرە (هـەورا.، کـە.): دانـەخۆرە، چێر، بـۆ مـرۆو ئـاژاڵ و بـاڵندان بەکاردەبرێت، گیاندارێکە چەشە بخوات و بەتەڵەوەنەبێت.

چەشەخۆرەکردن: دانە خۆرەو چێرکردن.

چەشەکردن: چەشکردن.

چەشبوون: دەم شیرین بوونی گیانداری ڕاوییە بەگرتن و خواردنی نێچیر.

چەشتە: گیانداری چەش، خۆراکێکە بۆ گرتنی نێچیران بەتەڵەوە دەکرێ.

چەشتەبوون: چەشبوون.

چەشتەخۆر: چەشەخۆرە، باڵندە یا گیان لەبەرێکە، کە چەشەی خواردبێ. ـــ کردن: چەشتکردن.

چەشتەی (هەورا.): چەژتن، چێژتن، چەشتن.

چەشتن: چێژتن، تاقی کردنەوەی تامی چتان بەزمان، چەشین، چەشەکردن، مەزین، مەزەکردن.

چەشکە: چێژ، تام، چەشە، مەزە، (ئەردە.) میلاق، مێلاک.

چەشکەکردن: چەشکردن، فێرکردنی گیاندار بە دەرخوارد دانی چەشە. چەشتنی خواردنەمەنی.

چەشکز (فە.): چاوکز.

چەشمە (فە.، لو.): کانی، سەرچاوە، چاوە، سەراو. (هەو.): ئاودەست.

چەشمەچی (هەو.): ئاودەست خاوێنکەرەوە.

چەشمەک (هەورا.): چاویکلە.

چەشمک (باک.): دەرمانێکە بۆ پارێزگاری چاو بەکاردەبرێت.

چەشمیک (بابا.): جوورە دەرمانێکی چاوانە.

چەشن: تەرز، ئازین، ئێسک، جوور، وێنە، چەشنەت، تەحر. بەو ـــ ە: بەوجوورە، ئاوا.

چەشنە (ڕۆژ.): پشک. ـــ ئاوێژتن: پشک ئاوێژتن، پارەوپارتێن.

چەشنەت (باک.): چەشن.

چەشنی: (هەو.، هەورا.، بابا.، جا.) ترەقە، تەرەقە، تەریقە، تەرەقەی دەمانچە و تفەنگ و چەکانە. مەزە، تام. (ئەردە.) کەرەکیفەی سەرترشی و ئیتر.

چەشیت (باک.): چەشن.

چەعف (زا.): چاو.

چەعفک (زا.): چاویلکە.

چەغانە: جوورە سازێکە.

چەغە: چغ، چغە، دەنگێکە بۆ دەرکردنی سەگان بەکاردەبرێت.

چەغەچەرغ: چغەچغ، چغچغ، دەنگێکە بۆ دەرکردنی سەگان بەکاردەبرێت.

چەغەرە (خۆ.): چەقەرە، گیاندارێکە لەبنەڕەتەوە بڕابێتەوە، کە بووژاوە و کارتەی دەرکرد ـــ ی پێدەڵێن.

چەفت (ڕۆژ.، کۆ.، جا.، هەورا.، دەر.، فە.، لو.): چەوت، خووار، لار، خێچ، چەفتیاگ.

چەفتە (ڕۆژ.): چەتفەی ئاوریشمی، کەلە سەردەبەسترێ، پارچەیێکی ئاوریشمییە بەسیم یا بە سوورمە چنراوە. داڵیت، داربەست. (ئەردە.) درۆ، بوختان.

چەفتەرێز

چەفتەرێز: ئاڵقەرێز، ئەلقەرێز.

چەفتەکەڵ: چەوتەکەل، گاجوتێکە تەمەنی چوار ساڵ بێ.

چەفتەلی (ئەردە.): باڵاپۆشێکی ئافرەتانە، وەک چەفتەی بە سوورمە چنراوە.

چەفتەیی: تەنجامەی دەرگا.

چەفتەوراس: چەفتەوڕاسە، چەنگەڵ، قولاپ.

چەفتەوراس

چوفتەو شەڕە (ئەردە.): چەوتەوچیلە، تەماشا، ووردبینی، سەرنج.

چەفتی (ژاوە.): خواری، بەوار.

چەفتیاگ (ئەردە.): چتی چەماوەوە، لار، گیرپاگ.

چەڤی (باک.): چەفتە، چەفیە.

چەڤیە: چەتفە، چەفتەی ئاوریشمین.

چەڤیەوناگاڵ: چەتفەو حەگال.

چەڤانەک (باک.): ئانیشکی ڕێگایان. چۆمێکە لە ئاسیای گچکەدا.

چەڤاندن (باک.): دەستڕۆیشتن، دەستەلاتداری. بادان، پێچدان.

چەڤەر (باک.): جوورە دارێکی چەمانە.

چەڤرەبی (باک.): جوورە دار بییەکە.

چەڤی (باک.): خووار.

چەڤیان (باک.): چەمین، خواربوونەوە.

چەڤیای (باک.): چەماوەوە، خواربووەوە.

چەق (ئەردە.): ڕەگی سپی، پەی. بن، بێخ، ڕیشە. (هەورا.) لەڕ، لاواز، (گۆشت)، ئاژاڵ یا ماڵاتی لەڕولاواز. لاگرنی گرنیەکەی جگییە، قیزە. کەسێکە گیریێ لە کڕین و فرۆشتنێدا، چەقەسوو، سەخت. (هەورا.) چەقە، چەقاڵتە. (موک.): جەرگە، نێوەڕاست، ڕێباز، دارا لەسەر ـــ ی ڕێگایە ڕاوەستاوە: واتە لە سەرنێوەڕاستی ڕێگایەدا ڕاوەستاوە.

چەقاڵە: بادامی تەڕ یا ووشکی چکۆڵەی کێوییە، چووالە، چەقێلە، دەنکک، دەینک، چووالە بایەو. دار ـــ : چووالەشێنکە، باهیڤوایم، بایەف، شڤشینک، کالەشین، شەواڵشینک، چەقێلە، ئاوکی تاڵەو هی شیرینیشی هەیە، کە خۆشکرێ دەخورێ. (ئەردە.) چەغالە، میوەی نەگەیشتوو لە ڕیزەی قەیسی و هووڵوو، بادام.

چەقاڵتە (ئەردە.): پیر، لەکارکەوتوو، داکەوتوو. چتێکە لە نێوانی گۆشت و بەزیدایە لە پێست نزیکترەو بەکاری خواردن نایەت. (هەورا.) چەق، چەقە، چەک، یائاژاڵ و ئیتر.

چەقاڵ و بەقاڵ: بریتییەلە مەردومی هەرزەی بازاڕی.

چەقان: چکلان، چەقین، دامەزرانی ئالاوگیاو ئیتر. چەقەنەی هەڵپەڕین و سەماو ئیتر.

چەقانە (ئەردە.): چەقەنە، چەغانە، تاڵ.

چەقانەژەن: چەقەنەلێدەر، پلژەن، پلتەقێن، سەماکار.

چەقاندن: چەقاندنی داروردرەخت و نەمام و ئالاوئیتر، داچکاندن، داچکیلاندن، چکلاندن، دارناژتن، چاندن. دامەزراندن، کوتانی چتێک بەزەویدا.

چەقاندنەوە، ڕەنج ونازاردانی مەمکی دایکە لەلایەن منداڵی شیرە خۆرەیەوە، کەزۆر ئازاری بدات، چەوساندنەوەی مەمک. دامەزراندن، دووبارە چەقاندن.

چەقانن: چەقاندنی دارو سینگ و بەرد و ئیتر، ناشتن.

چەقاو: چەقیو، چەقێنراو، دامەزراو.

چەقاوەسوو: چەقەسوو، بێشەرم، سوواو، ڕوودامالراو، چوختی.

چەقە: شیرەی کۆلکی گیایەکییە وە بنێشتی دەچێ، (هەورا.) کۆکلاخ. چەقاڵتە، چەق، چەقبەردە، چتێکە لە نێوانی گۆشتی و بەزیدایە وە پێستێکی تەنک دەچێ و بۆ خواردن دەست نادات. هەراهەرا، چەنەبازی، چەقەچەق. (کۆ.) چیرەوە، بێشەرمی، کوتن و دەنگی

کوتنییە، قسەی بێهوودەکردن. لە جگێنێدا دوای هەڵاویژتن یا پاڵ پێکەوە بنێن کەس نایباتەوە دووبارە هەڵیدەدەنەوە پێیدەڵێن.

چەقەبۆق: بۆقی ووشکانییە.

چەقەبی: جووره دارەبییەکە لە قەراغ ئاوان دەڕووێ بەڵام کورت و لاروکێڕ.

چەقەتە (ڕەوا.): بێشەرم، چەقەسوو، چەنەباز، زۆر وەڕ. (ڕەوا.) نیوە کوڵاو (بۆگۆشت) تا بۆگەن نەبێ یا نیوەبرژاو.

چەقەچەق: هەراهەرا، (کۆ.) چیرەوە، چەقبەردەچەقبەردە، چقەچق، چەقەی یەک لە دووی یەکتری مرۆ و ئاش و ئیتر، چەقەسوویی. ـــ کردن: گاڵین.

چەقەچەناو: (؟)

چەقەچناوە (کە.): قەرەچەناخ، زۆربڵێ، چەرەچقان، چەنەباز.

چەقەخانە: شوورێنێکی تایبەتییە بۆ کۆبوونەوەو تێدا ئاخەفتنێ.

چەقەر (ڕەوا.): جێگایەکە پڕشاخ وبەردەڵان بێ.

چەقەرە: چووزەرە، چووزەڵە، هەر تۆوێکی بچێنرێ ئەوەی، کەلە پێشدا دەری دەکا ، کە بەقەد دندووکی چۆکەیەکیە و سپییە ـــ ی پێدەڵێن، کە درێژتربێ چووزەڵەی پێدەڵێن، پیوازوکرتۆپە (پەتاتە) نەشچێنرێ لە بەهاراندا ـــ ی دەردەکەن، (هەورا.) چەکەرە، (هەو.) تۆقەسەری چیایانە.

چەقەرۆ (خۆ.): هەراهەرا، قیژەقیژی منداڵانە. سەگوەڕ.

چەقەسوو: بێشەرم، بێچاوەڕوو، سوواو، ڕوودامالراو، پەل، چوختی، چەختی، چەختی چۆپان، ڕووکراوەوە، چەقاوەسوو، چق، کەسێکە لە چەقەکردنێدا سووابێ. ـــ بوون: سیوادبوونەوە، شەرم شکان، ترس شکان، سووران.

چەقەڵ (ئەردە.): پاچکە، پێچک، قاچ و قول. (هەو.) توورگ، (باک.) تۆری، تووری، (بل.) تیروو، واویک. داعبایەکی کێوییە لەڕەسەنی سەگییە بەڵام کلکی ئەستوورترو قەپۆزی باریکترە. هەر جێگایەکی لە تۆقەسەری کێوان یا لە کەناریان یان لەبەرقەدیان بڵندوقیت بێ (چەقەڵ) ی پێدەڵێن. لەڕ، لاواز. (بل.) لووتکەی چیایەکی بەسەر لایەکیدا شۆڕ بێتەوە. پێچک، ئەم مێزە چووار چەقەڵە، واتە چووار پێچکە.

چەقەڵ: (هەورا.) بەردەڵان، چقڵ.

چەقەڵاخ (ڕۆژ.): کەمێڵە، تاڵ، پشکەڵ وپیساییکە لە بەهاراندا، کە ماڵاتان و ئاژاڵان دوای ئەوەی، کە بەخۆیاندا دەفیڕێنن بە پاشڵیانەوە دەنووسێ.

چەقەڵە: چەقاڵەی خۆرسک، چەقاڵەی تاڵ، لەنێو خوێیاوکێدا دەیکوڵێنن و پەروەردە دەکرێ تاڵایی نامینێ، چقانە، چەقێڵە، هی شیرینیش هەیە.

چەقەلووس (باک.): کولیین جۆ، چەلخووس.

چەقەن، زەوی ڕەقەن و سەخت.

چەقەنە: چەقان، چەقەنەی هەڵپەڕین و سەماونێتر، چەقچەقە، شەکەرۆکە و سەماکاران لە قامکیان دەکەن، (هەورا.) چەقان، (کە.) چەقەوانە، چەقێنە. ـــ ی ئاشی، چەقچەقۆک، چەقێنە، چەرە خۆرە، ئەودارەیە، کە بە کەوچکەوە (چەرەخۆرە) دە بەستراوە، کە دەچێتە ناو دۆڵیان وسەرەکەی دیکە لەسەر بەرداش هەڵدەبەزێتەوە ودانەوێڵەی دەدەرێنێتە خوارەوە بۆ ناو گەرووی بەرداش. (باک.) چەقچەقە، گیایەکە. پلتەقاندن، بەقامکی دەستان، دارێکیشە بەرێکی دەگرێ وەکوو بەری مۆرد.

چەقەنەباز: کەسێکە چەقەنەی لێبدات، پلتەقێن، (ئەردە.) چەقەنەژەن.

چەقەوانە (کە.): (هەورا.) چەقان، چەقەنە، چووار پارچەی زەرد یاکانێکی ترە شەکەرۆکەوسەماکەران لە قامکیانی دەکەن لەکاتی سەماکردنێدا چەقەنەی پێ لێدەدەن.

چەقبەردەچەقبەردە (کە.): چەقەچەق.

چەقچەق (باک.): چەقەچەق.

چەقچەقە: گیایەکە گەڵای لە هی داربی دەچێ و باریکترە. گیایەکە بەهارییە و بۆ کەسێکی دەنگی نووسابێ جۆشدەدرێ و دەخورێتەوە. گیایەکی دڕوییە و بستێک بڵند دەبێ وەهی گوێنی دەچێ چەند گوڵێکی سوور یا شین یا سپی فوو دراو دێنی منداڵان لە نێوچاوانی خۆیانی دەدەن دەیتەقێنن، تێولتەقینە، تەقتەقۆک، چەقچەقۆک، چەقنە، ئەم گیایە شیرێکی زۆر تاڵ دێنێ. (لو.) قەزوان. چەقەی ئاش، چەقچەقەی ئاش و چتی وەکوو وی. (ئەردە.) کاسنی، گولیلی. (ئەردە.) گیایەکی خۆرسکە لە قەراغ جۆم و کشت و کاڵاندا سەرهەڵدەدا لکەکانی کورت و ریشەکەی ئەستوورن گوڵەکانی شینن، لە پزشکیدا ڕەگ و ریشەکەی بە کوڵاوی بەکاردەبرێت تابرو هێزدەری جیکڵدانیە، ریشەکەشی دوای ووشکبوونی بە کوتراوی وەکوو قاوەی بە کاردەبرێ بەڵام تام و بۆنی وی نادات.

چەقچەقەبەرگاویلکە: باڵندەیێکی چکۆلەیە هەر چەقەچەقیەتی ولەگەڵ جووتێران بەناوخەتاندا دەگەڕێ.

چەقچەقەی بنگونان: (هەو.): گەمەیەکە.

چەقچەقۆک: گیایەکی بەهارییە گەڵای خڕە و بەرێکی وەکوو گێوژی دەگرێ بەڵام گچکەترە.

چەقچەقۆکە: شەیتانۆکە، ئێسکێکە وە کەشکۆڵی دەچی بە قەد گوێزێکی گچکە دەبێ لە چۆلی زیندەوارێکی لەناودایە، چەقچەقۆک. (کۆ.) گیایەکە گەزێک بڵندتر دەبێ گوڵی شین دێنێ وەهی حاجیلەی دەچێ، بە سووتاوی لەگەڵ ڕۆنی بۆ ئاورە و بیرۆ زۆر باشە. (باک.) چەقچەقە، چەقچەقەی ئاشی، کە بە گەرووی ئاسنی گرێ دەدەن دەخڵی پێدا دێتە خوار، کە وە بەردی ئاشەکە بکەوێ بۆیە چەقچەقەی پێدەڵێن.

چەقچەقۆلک (باک.): گەمەیەکە.

چەقڵاندن (باک.): تەقەتەقکردن، چەقچەقکردن، کە دووبەرد لێکدرێ تەقەیان لێوەدێ.

چەقز: قوناخ، بنەکە. میوانخانە.

چەقک (باک.): باڵندەیەکە.

چەقلانقۆچ (لو.): دەنگی قەزوان قرتاندن.

چەقلەبەرد (ڕەوا.): جوورە بڕوێشێکە لە شوورێنێکیدا، کە دەستار دەست نەکەوێ بە دوو بەردان گەغی پێدەکەنە بڕوێش سابەو جوورە بڕوێشە دەڵێن : ـــ .

چەقلەمەست (شکا.، باک.): ماستاوی خەست.

چەقماق (باک.): چەخماخ.

چەقنەق (باک.): بەردی چەخماخی تفەنگییە.

چەقۆ: چێر، بەنبر، چەقوو، کارد، (تیغ)، تیغێکی مشتۆ دەسک دارە دەمەکەی دەنوشتێتەوە بۆ ناو دەسکەکەی.

چەقوو (باک.): چەقۆ.

چەق و تەف: گرویف، گۆلێژە.

چەق و چۆق: ددانەچیرە، چۆقە چۆق، شەقەشەق، دیانەڕووکە، چرقەچرق، لەکاتی سەرما یان تاولەرزێدا دەنگی لێدانی ددانە.

چەقۆساز: کێرکچی.

چەقۆگەر: کەسێکە چەقۆی دروستکا.

چەقۆی گەورە: سیکارد.

چەقیان (ئەردە.): چەقین.

چەقێلە: چەقالە، دارێکی دڕواوی پەلک سپییە بەژنێک بلند دەبێ بەریشی وەکوو بادامییە بەلاَن چکۆلەترە و ناوکەکەشی تالە و لە خوێدا پەروەردە دەکرێ، هی شیرینیشی هەیە.

چەقی مەرگ: بەهەزار حاڵ، لە فەرمانێکدا زۆر ماندوو بوون.

چەقیان (ئەردە.): چەقین، تێڕاچوون.

چەقێن: چرچک، دەقەل، ڕەقانی زەوی، کرێن، چکڵ، (باک.) قەراچ، زەوی ڕەقەن، پارچە زەوییێکە پڕ لە وورده بەردو خیز بێ دەغڵ ودانی تێدا بێتێن و بلاَودەبێ.

چەقین: دامەزران، چەقان، داکوتران، ڕاوەستان، ڕۆچوونی چتێکی ڕەق لە چتێکی نەرمدا، تێڕا چوون، تێهەڵچەقین. لە قوڕی ـــ: واتە لە قوڕی ڕۆچوون. داکوتران، ڕاوەستان. جگێن، یاری میچێن.

چەقێنە: چەقەنەی ئاشی. چەقەنەی سمماکاران و شەکەرۆکان.

چەقینەوە: دووای بارانە، کە زەوی پەنەر بووە دەڵێن نێربۆتەوە و چەقیوەتەوە.

چەقێنراو: چەقاو، چەقیو.

چەقیو: چەقاو، چەقێنراو.

چەک: مرازی نێچیرو مرۆڤ کوژی و شەڕییە، یەرەق، داروبەرد. ـــ کردن: چەک لێ ئەستاندن. بە ـــ: چەکدار. بێ ـــ: بێیەرەق. (باد.، هەو.، ڕەوا.، هەورا.، باک.) خشڵ، زێڕ و زیوێکە ژنان بۆ جوانی بە خۆیانی دادەکەن. ڕووت، قووت، ڕووتەڵە، قووتەڵە. فەرمانی فەرمانڕەوا. چەکاڵ، کەوشی چەک. مەردومی ڕووت وقووت. پینەیەکی باریکە لە لایەکی پێلاَوی دەدروێ بۆ ڕاستکردنەوەی. چەرمی پاژنەی کلاشییە. (ڕۆژ.) چەقە، چەقاڵتە. قاقەزێکی چاپکراوی تایبەتییە لە بانکاندا بە پارە دەگۆڕێتەوە، قەبالە. قانگڵبەن، گڵۆڵبەن، نووالەیەک لە ئاوریشمی ڕەشی خاو. داروبەرد. چەکاڵ، قۆندەرەو کەوشی پشت پانیە شکاو. چەکەی هەلاجی. شڕ، دارزاو، دارزیاگ، کۆنە.

چەک

چەکال (باد.): قۆندەرەو کەوشی پشت پانیە شکاو. چەک.

چەکاڵ (خۆ.): چرچ و سیس، چەکلەر، گۆشت لەڕو پیس.

چەکان: نەمانی شیر لە مەمک یا لە گواندا. *

چەکاندن: زۆر مژینی مەمک لە لایەن ساواوە. (ڕۆژ.) شیر لە مەمکی بە دژواری هاتن، مژینی گوان و مەمک، چڵپانن. (باک.) چەکدارکردن، پڕچەککردن، ئامادەکردن.

چەکانن: چەکاندن.

چەکە (کۆ.): پارچەپینەیەکە، کە لە لایەکی ژێر پانیە بدرێ نەک لە تەواوی. پشتەکەواو ئیتر. (ڕۆژ.) کوتکی هەلاجی. (موک.) ماشەری ئاوریشمی. (شار.) مرۆی ڕووتەڵەونابووت.

چەکەچەک (موک.): چەپەچەپ، تەپەتەپ، پێلاَو بە چەکەچەک لە دووی خۆ کێشان. (ڕۆژ.) چتی قورس بەسەرنجکێشان.

چەکەرە: چتێکی سپی و گرنج گرنجە وەکوو شەکر لە سەر باستووق و دۆشاوو ئیترەوە بە هۆی کۆنی پەیدا دەبێ. (بابا.) چەقەرە، (کۆ.) چەکەرەک، چووزەڵە، گۆپکە، چرۆی دار، کەلە پێش گەلاَکردنی درەختاندا دەری دەکات و دووایە دەبێتە گەلاَ. (بابا.) نۆبەرەبۆ منداڵ و چتی تر. (کۆ.) خۆ ڕاگر. ـــ ناکا: خۆ ڕا ناگرێ.

چەکەرەشکێن: هەڵگێڕانەوە و کێلاَنی زەوییە بۆ جاری دووەم تا بە هێزبێ.

چەکەرەکردن: سەوز بوون و سەردەرهێنانی گژوگیاو درەختان. پەیدابوونی چتێکی سپییە وەکوو شەکر لەسەر باسووق و هەنجیر بەهۆی مانەوەیانەوە. دوودڵی، دوودڵبوون.

چەکەرە کێشان: چووزە کێشان، چووزەڵە دەرکردن.

چەکەرە هێنان: چەکەرەکردن.

چەکەرداسی: مرۆی زەبەلاحی شرپ و شۆڕ.

چەکەوور: بۆ چرووک لە بەر سووتانی نیسک یا ڕۆن.

چەکبەردەچەکبەردە: بە گیر هێنان و بگرەو بەردە. دارا و فەرەیدوون دوێنێ، ـــ یێکیان بوو کەس نەی بینیێ.

چەکبەند (زا.): بالاَپۆشێکی قۆڵ کورتە بە سەرشان دادەدرێت و قۆڵی تێهەڵناکێشرێ، (باک.): چەکبەست، چەکساز، چەک چێکەر، کارگەی چەک.

چەکبەندی (باک.): چەک لە خۆدان، خۆچەکدارکردن، چەکسازی.

چەکچەکۆڵە (زا.، دهۆ.): چەکچەکیلە.

چەکچەکیلە: شەقشەقۆک، شەمشەمەکوێرە، (زا.، دهۆ.) چەکچەکۆڵە، شەمشەڵەکوێرە، (باک.) پارچمک، چلیجیلی.

چەکچەکیلە

چەکچن: چەکچین، کەسێکە چەک لەم یا لەو دابڕنێ.

چەکخانە: جبەخانە.

چەکدار: پڕچەک، چارچەک، بەچەک. ـــ کردن: چەکاندن. ـــ ی: پڕچەکی، بەچەکی.

چەکدەرو: کەسێکە فەرمانڕەوا بە تاوانباری بڕیاری لە سەردابێ.

چەکر (هەورا.): کرێن، چەقێن.

چەکساز: (باک.) چەکبەند، چەک چێکەر. ـــ ی: چەکبەندی، چەکچێکەر.

چەکلەر: گیان لەبەرێکە لەبەر نەخۆشی ئێگجار ڕەق و لەڕولاواز بوویێ، چەکان.

چەکم (باک.): کیسەی چەرمە گۆشتی تێدا هەڵدەگیرێ.

چەکمە: شەلپە، ملالە، (هەو.) جزمە، چزمە، (هەورا.) مارنەگەز، پێلاَوێکی چەرمی لاسک درێژە لەکاتی قوڕ و چڵپاوێدا لە پێدەکرێت.

چەکمەبوون: زۆر سووتانی شوێنێک لە ئەندام و داماڵرانی پێستەکەی. فەرهاد دەستی واسوتاوە، چەکمە بووە.

چەکمەرەق (کە.): ئاغایـا کوڕێخایـەکی لێکـەوتووە، کـە هێشتا ئارەزووی ڕاوو سوواری بکات.

چەکناس: کەسێکە لە چەکاندا شارەزا بێ. ــ ی: شارەزایی چەکان.

چەکۆ (باد.): نێوی نێرینانە.

چەکوپووش (ئەردە.): شرەی ناوماڵ، شرەوپرە.

چەکوچ: مێکوت، زەنپ، زەنت، نقوورە، چـەکوش، چـەکوچی دووسـەرە: کاشۆ، ــ ی قەندی: قەندشکێن، شەکر شکێن.

چەکوچردان: مژینی مەمک بە چەشنێک، کە هیچی تێدا نەمێنێ.

چەکوش (ڕۆژ.، هەورا.): چەکوچ، ئاسنێکە دەسکێکی دار یا ئاسنی تێدەخرێ بزمار و چتی تری پێدا دەکوترێ.

چەکوشکاری: بەچەکوچ کارکردن.

چەکوش مسگەری: گەزینە.

چەک وکەوان: مشتەوکەوانی پـەڕەکاری (هەللاجی) کوتـک و کـەوانی پەڕەکەری.

چەک ولووت: پاژنەولووت، هی کەلاش و ئیتر.

چەکیلە (کۆ.): چەکچەکیلە، (کۆ.) شەمشـەمە، شەمشـەمەکوێرە. کیفی ئـەندامی کەنگرییـە وەکـو لوولـە و بۆڕی وایە و زۆر قایمە، هـەموو کەنگرێکیش نیەتی، (کۆ.) شەکیلە.

چەگڵ (هەو.): ووردەبەردی درشت.

چەگناس (باک.): پاشبین، دووربین، پاشەڕۆژبین. ــ ی: پاشەڕۆژبینی، لەدوواڕۆژ ووردبوونەوە.

چەل (ڕەوا.): هەژار، تەمبەڵ، چەلومەل، تۆق بەسەر ملەوە. دان، گـەر، وەهلە، جار، هـەل، حـەل، کـەڕەت، نۆبـە، چەلـە. نـۆرە دانـەوەی گەمـە بەوکەسـەی، کـە دۆڕاندوویـەتی. (هـەورا.) ڕووت. ــ کـردن: بـەزۆر ڕووتکردنەوە. (باک.) چل (٤٠).

چەلابە: ڕاولەسەربەفری.

چەلاخ (ئەردە.): چالاخ، ئەسپی بزۆزو بزێو.

چەلاق (باک.): سەرسەری، زۆربلێ، چەنەباز.

چەلاک (ڕەوا.): چالاک، شۆخ، شەنگ.

چـەلاک (ڕەوا.): چـەلاک، دووفیـچ. دارێکـی درێـژە و سـەری دوو فلیقانەیـە، مـازوو و گووێـزو چـتی تـری پـێ لـە داری بلنـد دەکەنـەوە دەیتـەکێنی، (خۆ.) چەرەگـە، تێـلا، (کـە.، خـۆ.) چۆلانـک، (شـار.) چەلانک، چلێ، قەلانک، قەلانگە، (هەو.) چۆلاک، گەلـەندۆر، چلاک، چلەک، چەلامکە.

چەلاکـە: قـەلانک، دارێکـی درێـژە، سـەرەکەی قولاپـەدارە بـۆ هـەنار لێکردنەوەو مێوەی تر بەکاردەبرێ. چەلاک.

چەلان: پاشبەندەکەی (ان) بۆگەلـە، دوو یا سێ یا چوار جاران. جاران، سەردەمی پێشوو، چەنانی پێشوو.

چەلاندن: چەڕاندن، لەوەڕاندن.

چەلانگ: چەلاک.

چەڵاو (کۆ.، بار.، ڕەوا.): چلاو، گۆشتاو، ناوی سەروپێ.

چەلە: چەل، نۆبە، نۆرە، کەڕەت. (ڕۆژ.، باک.) چلەی زستانی لـە ١٠ ی دیسەمبرێ تا ٢٠ ی کانوونی دووەم. ــ ی هاوینیش لە ١٠ ی تەمووز تا ٢٠ ی ئاب. (لو.) گوریس، نۆرەکایە لە یاریدا: ئەمجارە ــ ی منە.

چەڵە: دارێکی وایە چەڵـمـە لـە شـەغرەدا بـەکاردەبرێت بـە بـاوەش دەغڵی درواوی لـە تەنیشـتی بـەرز دەکرێتـەوە بۆ ئەوەی، کە لـە پاشـان جـەڕەب بدرێ، (دووش) پشی پێدەڵێن. (کۆ.) ئێسکی چۆڵە مێشکینەیە.

چەڵـەب: ناسک، جووان، ئەوکەسـەیە، کـە ئـاژاڵ و ڕەشـە ووڵاغ و ئـیتر بکرێ وبە جەڵەب بیباتە شارانی دوورو نزیک بۆ فرۆشتنەوەی.

چەلەپایی: جوورە هەڵپەڕینێکە.

چەلەچەپک (باک.): بە ــ چوون: خوشین.

چەڵەچەڵ (کە.، کۆ.): چەڵتەچەڵت، چەقەچەق، زۆر کوتنی چتی بێواتا.

چەلـەحان (ئـەردە.): دەسـتخوازی، داوای نۆبـە گەمـەکردن، داوای دەستکردن.

چەڵەزین (بار.): لەبندارانداندا لە چتێکی گەڕان.

چەڵەک (باد.): ڕەوان، ڕەهوان.

چەلەکەنزەلێن: حەنزەلێن، چەلەکەنزەل.

چەلـەکورە (هـەورا.): باڵندەیێکـە ڕاوکـەرە گۆشـتخۆرە لـە باشـووی گچکەترە.

چەلەکی (باک.): جوورە ماسییەکە.

چەلەگە (هەو.): ستوندە، ئەستونده، ئەستوندەی دەوار و قایەی مێـوان و ئیترە.

چەلەم: پیس و پەڵۆس، پێسکێر.

چەڵەم (هەورا.): هێچـک، (شارە.) چاکڵ، تەپەی جۆلایی. چەڵـمـە، چاکڵە، چاکڵ، کەڵەم، کەڵـمـە، چەمـەر، چەمـەرە، چەڵـمـەی دارینـە لـە ملی گایان دەکرێت.

چەڵمە: (هەورا.) قوولکەی شانیە. ئێسکی چۆڵە مێشکێنەی باڵندانە، بە ئێسکە دوو فلیقانەکەی سەرشانیش دەڵێن، کە بە مـلـەوە نووسـاوە وەکوو هی چۆڵە مێشکێنەو لە بەر سینگی باڵندەدایە، چاکڵ. تەنگانە، سەخلەتی، کێشەکێش، سەخڵەتی: کەس تووشی ــ نەیـەت. چەڵـەم، چاکڵە، چاکڵ، کەڵەم، چەمەرەیێکی وایە لە ملی گایان دەکرێت.

چەڵمەشکاندن: گرەوی چۆڵەمێشکێنەکردن.

چەڵمەشکانێ (ئەردە.): چۆڵـە مێشـکێنە، چەڵمەشـکێنە بـۆ تـاقی کردنەوەی یاد وگرێو بەشکاندنی (چەڵمە)ی باڵندانە.

چەڵمەشکێنە (هەورا.): چۆڵەمێشکێنە.

چەڵمەگوریس: (ئەردە.) چاکڵە.

چەلەنگ: جووان، شۆخ وشەنگ، کۆک، پۆشتە، لەنجەولار. (باک.، موک.) چالاک، توندوتۆڵ، ئازا، پاڵەوان، سووک، گەرناس، ژیهاتی. ــ ی نـەفتی و ئیتر: شکەڤ، شکەڤک، بـەرمیلی نەفتییـە. تـەنگ و چەڵـمـە، تەنگانەیێکی سەخت. (باک.) خۆش، تامخۆش.

چەلەنگی: جووانی، شۆخی، شەنگی، لەنجەولاری، ئازایی.

چەڵەوان (لو.): یاری چالێن.

چەلپ (باک.): چەلپک، چەلتک، دەنگی لێدان و کەوتن ولێخستن.

چەلپاندن: (باک.) چلْپاندن، بەزمان شلەمەنی خواردنی سەگییە. سەگەکە ماستەکەی چلْپاند: واتە لێیخوارد و پیسی کرد.

چەلپزاندن (باک.): واتا پووچ دەرچوون و نەتەقینی فیشەکە لەتفەنگ یا دەمانچەدا.

چەلپک (باک.): چەلْتووک.

چەلْتاندن (باک.): پێست لێکردنەوە. ڕقهەلْستاندن.

چەلْتە (باک.): جانتا. سازندەیی کردن، دووزمانی، زمانڕێژی چەنەبازی.

چەلْتەچەلْت: (ڕۆژ.) چەلْەچەلْ، چەنەچەنە، چەنەبازی بێپسانەوە. ـــ کردن: بێسوود چەنەلێدان.

چەلتک (باک.): چەلْتووک، جەوالّی گچکە.

چەلْتک: چەلْتووک.

چەلْتووک: چەلْتک، چەلپ، (باک.) چەلپک، چلتووک، برنجێکە لە ناو کیفەکەی خۆی دابێ و نەکوتراوو پاک نەکراو. گیای برنجی، ساپ.

چەلْتووک تێفرێدان: مەبەس لە دووانی خراپە لە کاری ئەم و ئەودا.

چەلْتووکجاڕ: مەرەزەجار، جارە مەرەزە، (ئەردە.) شالْیگا.

چەلتین (باک.): کەولْکران، پێست لێکرانەوە. (باک.) ڕقهەلْستان.

چەلچەلە: جارجارە، تاوتاوە، ناوەناوە.

چەلخوو (چەلغوو): گەسکێکە لەلکی داران بۆ خەرمانان بەکاردەبرێ.

چەلْخووس: فەریک.

چەلْخووسی جۆێ: چەقەلووس، کولین جۆ، جۆی فەریک بپرووێنرێ و بۆ درێ و لە دەستاڕکرێ و لەگەلْ گۆشتی بەپلاوی لێنرێ بە پلاوەکەشی هەردەلْێن ـــ، کە تامێکی زۆر خۆش و نایابی هەیە.

چەلْخووسی گەنمی: گەنمی فەریک لە نێو ئاوی گەرم دەنرێ تا چەند خولەکێکی و دوایە لە بەر هەتاوی ووشک دەکرێتەوە و دەپروێنرێ و لە دەستاڕی دەکرێ و بۆ دۆلْمە و پلاو بە کاردەبرێ، هەر چێشتێکی پێی لێنرێ بە تایبەتی پلاو پێی دەلْێن ـــ .

چەلغوو: چەلخوو.

چەلقاندن: (باک.) چەلکاندن، جوولاّندن، بزواندن، دەنگی شەپۆلانە.

چەلقین (باک.): جوولاّن، بزووتن.

چەلکاندن (باک.): جوولاّندن، بزاوتن.

چەلکین (باک.): جوولاّن، بزووتن.

چەلم (ڕۆژ.): بونیە. لەڕ، لاواز، باریک.

چەلْماس (کە.، لو.): نەوسن، چاوچنۆک، چلْێس.

چەلْمسک (لو.): چلْێس، نەوسن، چاوچنۆک.

چەللاندن (باک.): وەقسەخستن.

چەلین(باک.): ئاخەفتن.

چەلوچۆم بوونەوە: پەلاماردان.

چەلووز: دەرزەکەری نووزە درێژ.

چەل و مەل: چلومەل، چۆلەکولکی داری.

چەل و مل: پیلْۆس، مەلاّس، مێمل، کەسێکە، کە بووبی بە سەربار بەسەرشانەوە.

چەلْی (هەورا.): گیایەکە گەلاّی وەکوو دەرزی باریک و نووک درێژ و تیژە، گیادەرزیلە.

چەلی (زا.): ووشەیەکە ڕەشەوولاّخی پێ لێدەخوڕن.

چەلیپ (باک.): خاچ، چەلیپا.

چەلیپا (کە.، ڕۆژ.): خاچ، ڕاست و چەپ، چتی ڕاست و چەپ.

چەلیپایی (کە.، ڕۆژ.): خاچپەرست.

چەلێک حەنزەل: حەنزەل، حەنزەلین.

چەلێن: گەمەیێکی منداڵانە.

چەلین: گۆرەوی ڕەنگاورەنگ.

چەم (هەورا.، ڕۆژ.): چاو، دیدە. ـــ بەرەژێر: چاو بەرە ژێر. (باد.، باک.، هەورا.) ڕووبار، چۆم، چۆمێکە دارو باری هەبێ. (باک.) زێ، لە چۆم گەورەترە. (ڕەوا.، دەر.، سۆر.، هەورا.، جا.، شار.، بابا.، کە.، سن.) چۆم، ڕووبار،(ئەردە.) ڕووخانە، چوخوڕ. (فە.) دۆلْ وەدەرەیە، کە دارستان و بێشە و باغاتی زۆر بێ. شینایێکە لە کەنار ئاواندا ڕسکابێ. (باک.) گۆچانی چەماوەوە، خەم، کووڕ، کۆم، چەمیاگ، (ئەردە.) چنەگ، چتی چەماوەوە. واتا، مانا، ناوەڕۆک.

چەما: چما، چمان، دەلْێی، واگومان دەکەی.

چەم ئاخورە (ئەردە.): پەرژین، تەیان.

چەمارۆ (بلْ.، کۆ.، خۆ.): گەمارۆ، پەلاماری سەگانە بۆ هەر چتێکی بێ. (هەورا.) پشێوی، شلووقی.

چەماش (هەورا.): چەمووش.

چەمال (باک.): خەمخۆری، دلْسۆزی.

چەمان (هەورا.): خوواربوونەوە، چەوتان، چمان، داهاتن، چەمیان. بزنێکی ڕەش و سپی بێ، بەلْەک.

چەمانەوە (هەورا.): خوواربوونەوە، کووڕبوونەوە، داهاتنەوە، قوولزین، داچەمین، چەمینەوە، چۆمانەوە، داچەمان، چەوتان، چقکرن، کۆمانەوە. (خۆ.) قەرانگەکردن.

چەماندن: چەماندنەوە.

چەماندنەوە: داهێنانەوە، قولْزاندن، چۆماندنەوە، قەوچاندنەوە، خووارکردنەوە، کووڕکردنەوە، کۆمکردنەوە، بەرقەکرن، چەوماندنەوە، خۆ ـــ: دابوون.

چەمانن: چەماندن.

چەماننەوە: چەماندنەوە.

چەماو: کووڕ، خووز، داهاتوو، چلووچووف، کۆم،(باک.) قۆف، پشتقۆف. چەم، چۆم، ئاوی چۆم.

چەماوە: چەمیلە، ترۆزی.

چەماوەوە: کووڕبووەوە، خووار بووەوە، چەڤیای، چەمیو، داهاتوو.

چەماوەوەیی: کووڕی، چۆچک.

چەم ئێشە (هەورا.): چاوئێشە.

چەمە (ئەردە.): کەمە، چەماوەوەیی. (هەورا.) چاوە، سەرچاوە، کانی. (هەورا.) چەمەر، کەوە، کەمەی هێلەگ وسەرەند و بێژنگ و نیتر. (ئەردە.) چاوگەیێ لە خانوو یا کەپر، دیو، ژوور، چاوە.

چەمەدان: باوڵ. ــ ی: باوڵی.

چەمەر (موک.، هەورا.، دزە.): کۆتەڵ، چەمبەر، شیوەن و گریان بۆ مردوو بە کۆمەڵی، چەمەرە، زێوەکردن، کۆمەڵەگرتن، کۆمەڵەی پیاو و ژنانە بە دەورەی تەرمەوە بەشین و گابۆر، بۆ (تووک) یش بەکاردەبرێ: یاخودابە ــ بێ. جاران، کە کەسێکی گەورە یا خۆشەویست بمردایە جل و بەرگ و چەکی بە سەرزینی ئەسپەکەیدا دەکراو بە دەوری ئاواییدا دەیانگێڕاو دانیشتوانی ئاوایی بە گریانەوە بە دەورەیدا دەرۆیشتن، چەڵەم.

چەمەرانە: دەهۆڵ و زورنایە، کە بە بۆنەی شیوەن و چەمەرەلێ بدرێ، جوورە شیوەنێکی دوودەستەییە دەستەییێک پیاوو دەستەییێکیش ژن بە پێوە وەک ئاڵقە چەمەرە دەبەستن بۆ شیوەن کردن.

چەمەڕای (هەورا.): چاوەڕێ.

چەمەرە: ئاڵقە، دایرە، هاڵە، ئاخڵە. ئاڵقەییێکە بەنێڵەوە سەری مژانەی بە ناودا دەچێت. (کە.، دەر.) چەمبەرە، چەمبەرەی شەغرەی داری چەماوەوە، دارێکە بە تەڕی داهێنرابێتەوە بە جوورێکی وا، کە هەردووک سەری گەیشتبێتەوە یەکتری بۆ هەموو چێتێکیش بەکار دەبرێ، کە وەکوو ئاڵقە وابێ. (ڕۆژ.) ئاڵقەدارێکە لە نیری دەکرێ سەری ئامورەکەی دەچێتە نێوەوە دووایە هەپەی تێدەکوترێ تانەیەتە دەرێ، بۆسە.

چەمەرەخەیار: ترێزوو، تەرۆزی.

چەمەرجۆیی: هەڵپەرین بە کۆمەڵ بەدەم گریان و شیوەنەوە.

چەمەری (ئەردە.): دەهۆڵێکە بۆ شیوەن لێبدرێ.

چەمەزەخم (هەورا.): چاوزار. (هەورا.) کەللەی کەر یا وولاخێکییە بۆ چاووزار لە ناو بێستاناندا بە داریدا دەکرێ.

چەمەسیوڵە (هەورا.): قەیتەران، پەلی سیاوەشان، خاڵەرەش، گیایەکە گەڵای وەکوو کەرەوز و ساقی باریک وزۆر ڕەشە لە بن کاج و قەڵبەزدا دەردێت بۆ خارشت زۆر باشە.

چەمەشا: چەمووش، سرک.*

چەمەقووڵە (هەورا.): چاوقووڵکە.

چەمەن: چیمەن، مێرگ.

چەمەنەمای (هەورا.): چاوداهاتن.

چەمەنتۆ: چیمەنتۆ.

چەمەنزار: چیمەنزار.

چەمبەر: چەمەر.

چەمبەرە: چەمەرەی شەغرەی، داری چەماوەوەیە. چوار چێوە، پەرواز.

چەمبرسی (هەورا.): چاوبرسی. ــ تی: چاوبرسێتی.

چەمبڕیای (هەورا.): چاولێکەری.

چەمبل (باک.): ئاڵقە، هەنگڵ، قوڵف، دەسک، دەستە، قوڵفی دیزە و گۆزە. (باک.) گەر، ئاودر، تەنگە، دراف، ئاڤدرگە.

چەمبلوولک (باک.): پلووسک.

چەمبۆڵە (شا.): چەمۆڵە.

چەمپاڵ (زا.): سەربار.

چەمپل (باک.): باسک، دەست لەسەری قامکانەوە تابنهەنگڵ.

چەمتاوە: چەماوە.

چەمتەنگ (فە.): بەرچاوتەنگ.

چەمچ (باک.): چەوچ، کەوچک، جوورە کەوچکێکە، ئاوخۆرە، بادەی ئاو خوواردنەوەیە.

چەمچە (هەورا.): کەوچک، چەمچک.

چەمچەچای: کەوچکی چای.

چەمچەماڵ: شارۆچکەیەکی گچکەیە لە گەرمێنیدا کەوتۆتە نێوانی کەرکووک و سلێمانییەوە.

چەمچک (باک.): خێل. کەوچک.

چەمچۆچای (هەورا.): کەوچکی چای.

چەمچۆڕ (ڕەوا.): مرۆی لەڕولاواز و پیر.

چەمچوور (باک.): زیندەوار و ئاهۆیەکە تووشی تووتن و دارە مێوێ دەبێ گۆیا جوورە مێشێکی گەورەیە، کە تووڵە ناسکەکانی میوەی بگەزێ ووشکی دەکات.

چەمچی (زاخ.): چەرچی، کەسێکە سەودا و کڕین و فرۆشتنی سەرپێیی بکات.

چەمچیر (باک.): جوورە ترێییەکە، ترێ ڕەشکە، مێلووی منداڵ.

چەمڕەشک (باک.): گیایەکە.

چەمزەق (هەورا.): چاوزەق.

چەمساخ (هەورا.): چاوساخ. ــ ی: چاوساخی.

چەمسووتەکە (کە.): جوورە چێشتێکە لە ترخێنە دروست دەکرێ، چێشتی ترخێنە، چەنسووتەکە.

چەمک (باک.): داردەست، گۆچان. واتا، مەبەست، مانا. قەوورخە، قەراخ، کەنار.

چەمکز (هەورا.): چاوکز. ــ ی: چاوکزی.

چەمل (باک.): هەنگڵ، قوڵفی دیزەو گۆزە.

چەمڵە (هەورا.): چاو.

چەم و چوخمۆ (ئەردە.): چەم و چوغورد.

چەم و چوخورد (ئەردە.): شیو و دۆڵێکە، کە زۆر زەبەند و چرپێ.

چەموچەغورە (ئەردە.): ڕووبار، چۆم، دەرە.

چەم و خەم (ئەردە.): نازونووز، چەم.

چەمۆش: (هەورا.) چەمووش، شەمۆز، جوهیم، زنجک، ناڕاس، نەگوهدار، چالاخ، وولاخێکە ساهی باری یا سوواری بێ بزۆز و سەرکێش بێ و لووشکان باوێت و پشت نەدات.

چەمووش: گیانداری سرک. (هەورا.) چەماشا، سرک، چەمۆش، بارنەبەری چەتوون، بۆ وولاخی بەرزە بەکاردەبرێ.

چەمۆک (باک.): جۆگە.

چەمۆڵە: چەپۆڵە، (کۆ.) چنبۆڵە، (ڕەوا.) کژکە، پووک، (جا.، هەورا.) پۆکەلاو، (شا.) گشکە، چەمبۆڵە، (هەو.، کۆ.) گشکە، چەپاڵە، چەموڕڵە، پووک. ــ لێنان: ئم لێکردن، خشەپێگرتن، چەپاڵەدان.

چەمۆڵەگرتن: چەمۆڵەلێنان.

چەمۆڵەلێنان: ڕاستکردنەوەی دەست بە بڵاو کردنەوەی پەنجەکانی بەرانبەر بەرووی یەکێکی بۆ تەریق کردنەوەی.

چەمۆڵەنان: چەمۆڵە لە کەسێکی نان.

چەمیاگ: چەماوەوە، چەوتاوە، خەم، چەم، گێڕ، نووچیاگ، قاخ.

چەمیان: چەمان، خواربوونەوە.

چەمیانەوە: چەمانەوە، چەمینەوە، نووچیانەوە، گیرپان، کۆمەبوون.

چەمیاندنەوە: چەماندنەوە.

چەمیاو: چەماوەوە، کۆم.

چەمیاوە: کۆم.

چەمیخانی (باک.): شووێنێکە دارە تووی زۆر لێبێ.

چەمیش (لو.): کەوش.

چەمیلە (بابا.): جوورە ترێیەکە. (کە.) بەروولە تریزوو، تریزووی ناسک و چەماو، کەلە بەراوداکرابێ. (کۆ.) دارو گیاو شیناییێکە لە کەنار ئاوان شین بێ.

چەمین: چەمینەوە.

چەمێنەر: داهێنەر.

چەمینەوە: چەمانەوە، نوشتانەوەی چت بە کەوانەیی.

چەمیو: چەماوەوە.

چەن (ڕۆژ.، فە.، ئەردە.): چەند، ئان، (باک.) چەنەگە. (هەورا.) دەرزی.

چەناخ (ئەردە.): چەنەگ. (ڕەوا.) ژێرچەنە، بەندی ژێر چەنەگەی ژنان.

چەناکە: چەنەگە.

چەناگە (هەورا.): چەنەگە.

چەناگەدان: برێتییە لە زۆر قسەکردن و چەنەلێدان.

چەناگەدرێژ: چەنباز.

[illegible]: چەنەگە شکاو، چەنەوەر.*

[illegible]ن: چەناگە کوتێ.

چەنان (ئەردە.): چەندان، ئاونە، هێندەی.

چەنانی پێشوو (ڕۆژ.): لەچاخانی ڕابردوودا، چەلان، جاران.

چەنایێ (هەورا.): لاسایی.

چەنە (فە.، موک.): چەنەگە. ــ لێدان: چەنەگەلێکدان، قەوچەقەوچ، چەنەبازیکردن. زەرییەکە قوڕێکی هێندە بە تینی هەبێ لاقی وولاخان بگری. (لو.) هێندە؛ ــ ی قرانێک: هێندەی قرانێک. (خۆ.، موک.) هەرەس.

چەنەباز: فرەواچ. (هەورا.) فرەدوو، چەنەدرێژ، زماندرێژ، لاترقەوچ، لۆترەوان، دەمەتەقێن، قەرەچەناخ، چەنسووک، چەوچەو، چەنەهەراش، زۆردوو، بەسبێژ، بەژۆک، زۆربڵێ، چاوەش، بلبلە، پلپلێ، چیرەدرێژ. ــ ی: دەمەتەقێ، هەڵپەهەڵپ، چەنسووک، چیرەدرێژی، چەنەهەراشی، چخچخی، پلپلییی. ــ کردن: چەنەلێدان.

چەنەبەچەنە: چەڵتەچەڵت، دەمەتەقێ.

چەنەبەچەنەوێستان: بەرانبەریکردنی یەکێک بۆ یەکێکی تر بە قسە لە ڕووداکردنەوەی.

چەنەچەن: چەنەدان.

چەنەدان: چەنەبازی.

چەنەدرێژ: چەنەباز، زرچۆنە، سەهەندە، قەرەچەناخ. ــ ی: چەنەبازی.

چەنەسووک: زۆربڵێ، چەنەباز، چیرەدرێژ، پلپلێ. (باک.) نەوالخ.

چەنەسووکی: زۆربڵێیی، چەنەبازی، چنچنی، (باک.) پلپلییی.

چەنەکەردەیۆ: (هەورا.) چەنەکەردییو، لێگرتنەوە.

چەنەگە: (هەورا.) چەناگە، چەنە، ئەرزینگ، (فە.) زنج، زنچ، ڕێدین، زەنی، (دەر.) زنخدان، (باک.) ئارچەن، ئارزەن، چەن، (ڕۆژ.، جا.) چناگە، کاکێڕک.

چەنەلێدان: زۆر بڵێیی، قەوچەقەوچ، چەنەبازی کردن.

چەنەلێکدان: زۆر بڵێیی، قەوچەقەوچ، چەنەدان.

چەنەوەر (فە.، شوا.): چەنەباز، دەمەوەر، چناگەشکیاگ.

چەنەوەرە (هەورا.): چەوەندەر.

چەنەوەردار (هەورا.): تێوەردان.

چەنەوەری (فە.، شوا.): چەنەبازی، دەمەوەری، چناگەدان.

چەنەووردار (هەورا.): چەنەباز.

چەنەووردبیەیۆ (هەورا.): لێووردبوونەوە، تێبینی.

چەنبەر (باد.): داوی نێچیران، هەرێمی کەوانەیە، مەوو و تووکی نێوچاوانە.

چەنبەرە: تۆقی دەورەی چتی، جێگایەکە لەکۆیە.

چەنتە (باک.): جەنتک، جەنتە، جانتا، وەکوو توورەکن و خورجی چتمەک و کەلوپەلی تێدەخەن.

چەنتەلی (باک.): جوورە چەکێکە.

چەنتک (باد.): تۆشەبەرە.

چەنجاز: چەند چەل، چەن بار.

چەنچووز (زا.): ڕژد، چرووک.

چەنخووس (باک.): ڕژد، بەرچاوتەنگ، چرووک.

چەند: (هەورا.) چەن؟، (باک.) چقاس؟، لەوما، بۆ پرسیارلە چەندێتی و ژمارەی چتان بەکار دەبرێت، بۆ پرسیارە.

چەندان (هەورا.): دەرزیدان. ماوە، هەرچەندێکی، کاتێکی نزیک، تائەو ــ ە: تائەونزیکانە. هەند، دوو یا چەندهەند، هێندە، کەم، فەرهاد پارەیێکی چەندانی پێ نیە واتا هێندەی پێ نییە.

چەندانە: هەند، دوویاچەندهەند، هێندە، دەم.

چەندای وەنە (هەورا.): دەرزی لێدان.

چەندە: چقاس، چەن، چەند، بارتەقا. پرسیار بۆ ژمارە یا هێندە یا پێوانە یا قەبارە یا پارە و چتی تر.*

چەندەم: پرسیار لە پلەی کەسێک یاچتێک، یا لە ژمارە هاتنی بە زنجیرە.*

چەنوچوون: چاکوخۆش. ــ ی: چاکوخۆشی.

چەندی: هێندەی.

چەندێتی: ئەندازەی چتی لە بابەت ژمارە یا زۆرو کەمییەوە.

چەندین: هێندە.

چەنر (فە.): چەنگاڵ.

چەنسووتەکە: چێشتێکە لە ترخێنەی ووشک و ساوار یا برنج دروست دەکرێ.

چەنک (باک.): باز. ـــ کردن: بازدان. (زا.) چەنگی مرۆڤـان، بـاڵی باڵندان، (باک.، بۆ.، باد.) باڵ، زەنگ، نێوانی هەردووک دەستانە، پڕ بە ـــ: تقدک، چنگ، دەست.

چەنکرن (باک.): دەربازبوون، تێپەڕبوون.

چەنگ (باک.): باڵ، خۆهەڵدان، خۆناوێژتن. ـــ کردن: بازدان. (باد.، بۆتا.، باک.، زا.): بـاڵ، قفـدک، پڕبـە ـــ، نێوانـی هـەردووک دەسـی ناوەڵـیە. (ئەردە.) گێڕ، چەم، خەم، چەمیاگ، چـەماوەوە. (مـوک.) مرازێکـی شـایلۆغان (مۆسـیقا) یـە دوو پارچـەی خڕوپـانی زەردن لێکدەدرێن، زنج، مست: پڕ بە ـــ ی: پڕ بەدەستی. (باک.) باسک، باڵ، چنگ، چنگاڵ. خووە ـــ کرن: بازدان.

چەنگاڵ: سێتلک، قولاپی نانی، (باک.) چنگاڵ، قولاپی گچکە. بە هەموو گیـان لەبەر و چتێکـی وا دەڵێـن، کـە چنگیـان هـەبێ. چنگاڵ، چنگوڕک، چەنگوڕک، چنگر، پەنجەی دڕندە و بـاڵندەی گۆشت خـۆر، نەپەڕووشک ئاسنێکی نێوکونە و قـەلاّنگێکی زۆری بـە کەنارەوەیە چتی لە بیر و چاڵاوان پێدەردەهێننەوە.

چەنگەپاچە: دەستەپارچە. ـــ بوون: دەستەپارچەبوون.

چەنگەپارچەیی: دەستەپارچەیی، بێ دەسـەلاّت. (هەو.) دەست و پـێ سپی، پێ زاخ.

چەنگەپرە: چنگە پرچێ، چەنگـە پرچـە، شـەڕێکە بـە دەسـت وپـەلان ئەنجام بدرێت.

چەنگەپرچە: شەڕێکە بە دەست و پەلان ئەنجام بدرێت.

چەنگکۆل (شەم.): سمکۆڵ.

چەنگەک (ئەردە.): قولاپ، چفتە، چفتەڕاسە.

چەنگر (فە.): چەنگاڵ.

چەنگ گرتن: چەنگ لێدان.

چەنگل (فە.): چەندجار.

چەنگلاندن (باک.): هەردووک دەست و چەنگ وپەنجان تێکنان.

چەنگوبار (کۆ.): چـەنگێک هێنـان و بـارێک بـردن، چـەند چـاندن و بارێک هەڵگرتن.

چەنگوڕک: چنگوڕک، چەنگاڵ، چنگاڵ.

چەنوو، چەنۆ (هەورا.): لەگەڵ، لەتەک.

چەنوەنەدای (هەورا.): دەرزی لێدان.

چەن و چوون: چەن و چۆن، چەند و چوون، گێرەوکێشە.

چەندوچووێن (ڕۆژ.): چەن و چۆن.

چەنێ (ئەردە.): چەند، چەندی.

چەنێ (بار.): شمشەی برووسکێیە، ئاوارەی برووسکێیە.

چەنی (هەورا.): دەرزی، (فە.) دەرزەن. لەگەڵ، لەتەک، گەر، تـەک، لەگر. (باڵە.) کەنداڵی ڕفۆک، بەوگڵ و خۆڵەش دەڵێن، کـە لـە کـەنداڵی ڕفۆک دەڕوخێ (هەورا.) بۆچی؟، بەهۆی چی، : چۆنی؟، چەنی.

چەنێ: چەندڕۆژێ.

چەنیدان (هەورا.): دەرزی دان.

چەنی گولاّنێ (هەورا.): گولاّنـی هـی مێینـە و گولاّنـە هـی نێرینەیـە، دەرزیلە، دەرزی بچووک.

چەنی ونەی (هەورا.): دەرزی ودەروو.

چەو (دەر.، فە.): چاو. (کە.، هەورا.، جا.) خیز، زیخ، لیم.

چەوا (باک.): چلۆن، چۆن، (هەورا.) چەنێ.

چەواشـە (ڕۆژ.، هـەورا.، کـە.): ئـاوەژوو، شـێواو، تێکچـوو، پاشەوپێشکراو، واژی، ئاوەژوو، بێسەروبەر، سەرلێشێواو.

چەواشۆ (هەو.): ڕەنج، ئەرک، قووڵ، دوورو درێژ.

چەوە (لو.): چاو.

چەوەڕ (دزە.): پەڵخوڕ، پاشماوەی ئالیکی ماڵاّت وئاژاڵانـە، کۆتەڵ، چەوەڵ.

چەوەڵ: چەوەر، پاشخۆری ڕووڵاخان.

چەوەنەر: چەوەندەر.

چـەوەندەر: (هـەورا.) چەوەنـەر، سـلک، بـەتۆو دەچێـنرێت لەلایـەن گەلاّوسەلکییەوە هەر وە تووری دەچێ، ـــ دوو جوورە، لـە جوورێکیـان شەکر دروستدەکرێ و هەردووک جوورەکانیان شیرینی بۆ ڕەوانی باشە.

چەوەندەرپـەترش: چێشـتێکە لـە چـەوەندەرو برنـج و ترشـاوێ دروسـت دەکرێ.

چەوباز: قەلەندەر.

چەوت: خووار، چەفت، لار، خێچ. ـــ بوون: چەمانەوە، خووارببونەوە. ـــ کردن: چەماندنەوە. ناڕاست، هەڵە.

چەوتان: چەوتبوون، چەمانەوە.

چەوتانەوە: خووارببونەوە.

چەوتاندن: خووارکردنەوە، چەماندنەوە.

چەوتاوە: چەماوەوە.

چەوتە (باد.): ڕێگای قەدپاڵ.

چەوتـەک: شـەقەمێو، بریتییـە لـە توولـەی مێـو ڕاکێشان بـەزەویدا، کەناوەناوە خۆڵی بەسەردا بکرێت سەوزدەبێ ئەو لە نێوانەکانیاندا دەبڕ ـــ ڕێن ولە یەکتری جووێ دەکرێنەوە ئەوسا هەرپارچەیەی دەبێتە بنێک.

چەوتەکەڵ: چەفتەکەڵ، گاجووتی چوار ساڵەیە.

چەوتەچێلـەگر (بابـا.): سـەرنجدان و پشـکنین، چێڵەوچەوتـە، چەوتەوچەوڕێڵە، چەوتەچێڵە.

چەوت و چێڵەگرتنەوە: ووردبوونەوە لـە چت بـەڕەنگێکی، کـە جووانی و ناشیرینی ئەو چتە دەرکەوێ.

چەوتی: خوواری، گێڕی، کێمی، کێماهی.

چەوچەو (باک.): زۆربڵێ، چەنـەباز. (بـاک.) بگرەوبـەردە، شـێواوی، شلۆقی، شڵەژاوی، چرتەچرت.

چەودار: چەودەر، چێوەدار، جامبازی ڕەشەوولاّخان.

چەودان: جۆداس، گیایەکە قەفقەف وەکوو جۆیە بەلاّم گوڵەکەی زۆر زبرە و دەنکی نیە لە نێو گەنمیدا سەوزدەبێ، قەلاّس، قومام، چۆدەر، چاودەر، چەوڵەک.

چەودەر: چەوڵەک.

چەودەن: مەفرەق، ئاسنی خاو.

چەوور: چەرب، قەڵەو، تێردۆن، ڕۆناوی، تەواشە، دۆنە. ــ بوون: ڕۆن تێدران. ــ کردن: چەربکردن، ڕۆن تێهەڵسوون. ــ کردنی نان: ڕۆن لەنانی هەڵسوون. (هەر.) گیایەکە وەکوو بەنۆکی لە نێو شیرێژی دەکرێ پەلکی وەهی بیزای دەچێ، (باک.) هیچ و پووچ، نالەبار، ناڕێک، پرووپووچ. (نەردە.) بالا، بالاّتر، فرەتر، سەنگینتر.

چەورایی: بۆ، زۆم، چەوری.

چەورە: دەستەسڕ، مەردومی بێشەرمی بەرەلاّو هارو هاج. گیابەرخۆڵە، چەورۆکە.

چەورەبی (ڕەوا.): گیایەکی کوێستانییە گەلاّیەکانی وەهی دارە بی دەچێ وەکوو ڕێنجە دەدرێ بە ئاژاڵ و مالاّتان.

چەورەسان: چەورێکە لە ناو ڕوندانێک بکرێ وەکوو کەڵەشاخ و نیشتر بۆ تیژکردنی چەقۆوداس و تەوەرداس و تەورو هەموو چەشنە تیغێکی یا لە سەرهەسان دانرێ.

چەوەرستانی: چەورسان.

چەوەرە شیرینی: زمانلووسی.

چەورەک (خۆ.): گیابەرخۆڵە، چەورەبی.

چەوورکە: گیابەرخۆڵە، چەورەبی.

چەوروچڵێک: پیس و پەڵۆس، چڵکی و چەورر.

چەوروکە (کۆ.): باڵندەیێکە وە پەرەسلێرکەی دەچی(تەیرەن ئەبابیلە). دەسرۆکەی گچکە. گیایەکی بەهارییە گەلاّیەکانی بە سەرزەویدا پان دەبێتەوە، نێرکێکی درووای دەردەکات بەپاک کراوی دەخورێ، گەلاّیەکانی ووردن و گوڵێکی دەگرێ تۆوێکی ووردی تێدایە، وەکوو ڕێنجە دەدرێ بەمالاّت و ئاژالاّن، (هەر.) چەورە، (خۆ.) چەورک.

چەورونەرم: زمانلووس.

چەوری: ڕۆن، بەزوبیو، بۆ، چەورایی، دووگ، زەهۆم، دۆن، (شن.، مەنگو.) بۆ، گوزوو، پیوی ناوزگ.

چەوریدان: چەورسانی دارتاش، ڕۆندان.

چەورێژ: خیزرێژ، ڕێگا یا شوێنێکە چەوی زۆر تێدا ڕاخرابێ.

چەوری و نەرمە: گۆشت ودووگ.

چەووس: ئازار، ڕەنج.

چەوسان: ئازارکێشان و ماندووبوون.

چەوسانەوە (موک.، کۆ.، کە.): ئازارکێشان، چەوسانەوە، ڕەتان، بزووتن، جووڵاّنن، ئارام نەگرتن، زۆر گەڕان، زۆر ماندووبوون.

چەوساندن: ڕەتاندن، ماندووکردن.

چەوساندنەوە (شا.): چرووساندنەوە، ئازارکردن، ماندووکردن.

چەوەک چەوەک: دەنگی گوجیلەسەگ و وولاّخانی ترە.

چەوگان: (ڕەوا.) گۆچان، (باک.) چۆکان، (هەورا.، ڕەوا.) قاشۆ، (بابا.) دارشەق، (باک.) کوتکی دار.

چەوگانێن: گۆیێن.

چەوڵەک (کە.): چەودەر، جوورە گیایەکە لە نێو جۆیدا دەڕووێ.

چەولگ: شوێنێکە چەوو لم و زیخی زۆر بێ.

چەولۆک: سەرکۆزەری دانەوێڵەیە.

چەولیک (باک.): مێرگی گردی چۆمانە.

چەوێر: چەوێل، چووێر، گێر.

چەوێل: چووێر، چەوێر، گێر.

چەه (باک.): چا.

چەهەف (باک.، بۆتا.): چاو.

چەهچەهە: چریکەی بولبول.

چەهرە: بیچم، کەسم، تەرح.

چەیرپیاڵە (هەورا.): ژێرپیاڵە.

چەیمانە (کۆ.): ئاوکێشانی مندالّدانی ژنانە لە کاتی بێ نوویژیدا یا لە پێش یان لە پاش مندال بوونیدا.

چەیی (باک.): چاکە.

چەییک (باک.، ساڵە.، شارە.، جا.): چیاو، چیو، سارد (تەنها بۆ ئاو دەبێ).

چپ (باک.): تنۆک، تکە، ئاڤ چپچپ دکەڤە ئەرد: ئاو تنۆک تنۆک دەکەوێتە سەر زەوی، دەنگی دڵۆپەیە.

چپان: چرپان.

چپاندن: چرپاندن، چپەکردن. بەگوێدا ــ: بەسرتە بە گوێ هەڵێنان، سرتەکردن، بەسرتە ئاخەفتن.

چپانن: چپاندن.

چپە (هەورا.): چرپە، سرتە، خشە. (باک.) ڕاست بوونەوە بەپەلە.

چپەچپ (هەورا.، ڕۆژ.): چرپەچرپ، سرتەسرت، سرتەسرتی یەک لە دووای یەکتری. تێکەوەدان، تێکهەلاّوێژتن، تنۆکە تنۆکە، دلّۆپە دلّۆپە.

چپ بۆری (باک.): تنۆکار، تکێن، تنۆکە ژمێر، تنۆک ژمار، قەتارەی دەرمانی چاوان.

چپچپ (زا.): هەستی تکەی ئاو.

چپک (باک.): تنۆکەی چکۆڵە، پەڵە(لەککە).

چپوهوور: چپ و هۆڕ، چرپەچرپی زۆر.

چت: شت، چتمەک، شتمەک، کەل و پەل، (دەر.) چشت، (ڕۆژ.، باک.) تشت، ئانگ، (خۆ.) ئەشت، ئەشتەبا، (باک.) تەبا، تەوا. ڕابوون، (باک.) لەسەرسەر ڕاوەستان لە گەمەیەکیدا، ــ ێک: شتێک.

چتت (بار.): چتە، (بالە.) چتتە، پیخ، پیخە، بۆ لێخوڕینی بزنان بەکار دەبرێ.

چتارە (باک.): نەستێرە. (کە.) لە پێشدا جوورە پارچە (قوماش) ێکی دێخدێخی سوورو سپی بووە.

چناق: شتاق، هیچ کامێکیان.

چته (چتته) (باک.): چتت، پیخ، پیخه، بۆ لێخوڕینی بزنان بە کاردەبرێ.

چتگەل: چتان، چتمەکان.

چتمەک: پروپیت، پروپیتاڵ، شت، چت، شتومەک، کەل و پەل، چتومەک، (خۆ.) ئەشت، شتمەک، (باک.) پرتووک.

چتۆ (باک.): چلۆن، چۆن؟، (باک.) چتۆنە؟، بە هۆی چییەوە.

چتوور (ئەردە.): چتیر، چشتێر، چوویشتێر.

چتۆڤ (زا.): چۆن، چلۆن، کوو.

چتوومەک: کەلوپەل، تشت، کەلومەل، پرویت، پروپیتاڵ.

چتومت: چشتومت.

چتۆنە (باک.): چلۆن؟، چۆن؟، (باک.) چتۆ؟.

چتێ: چتێک، چەنێ.

چتیر (بابا.، جا.، هەورا.): چوویشتیر، بزنێکە یا بەرانێکە، کە تەمەنی دوو ساڵانە بێ، بێچووی بزنە لە تەمەنی یەکەوە تا دووساڵان.

چچ (باک.): مەمک، چچک.

چچرک (باک.): غەرغەرەی چکۆڵە.

چچک، مەمک (باک.، باد.): بۆ ئافرەتی مێردکردوو بەکاردەبرێ چونکوو بۆ کچان هەر مەمک بەکاردەبرێ، چیچیلە.

چخ (رەوا.، شەق.): پەڕە درێژەکانی باڵندانە، شاپەڕ. چخە، چخ، چخە، بۆ دەرکردنی سەگان بە کاردەبرێ.

چخە: چخ، چغە، بۆ دەرکردنی سەگان بەکاردەبرێ.

چخەچخ: چغەچغ.

چخز: چەغز (بازنە، ئەلقە)، شووێن، (باک.) چخیزەک. ـــ ت بزربێ: شووێن و چارەت بزربێ.

چخمە: برینێکی پیسە لە چاودێ، گیای شیوەران بە کولاوی، کە سارد بووبێتەوە لە چاو بکرێ زۆر باشە.

چخیزەک (باک.): چخز، جغز، جەغز، شووێن، جاڕ.

چر (باک.): جوورە گەمەیەکە.

چڕ (باک.): چۆڕ، ـــ ێک شیر: چۆڕێک شیر و نیتر. چەسپ، خۆڕاگر، قایم. (زا.، هەورا.، باک.، جا.) چیڕ، چیر، چڕ، چتی لنج و کەشکدار، گۆشتی نەبرژاو و نانی هەویری بەپێز چڕدەبن. کێوێکی کرانە و بەردەلانی زۆر بێ. سپی وەکوو شیر. (باک.) دەنگی دڕاندنی تنراوە. چارە: چروچاوێکی شووم و ناشیرینی هەیە. (باک.) پرپەلک، پرو تێکچرژاو، پەرچ، نوغوورد، شەخەڵ، چرستان، مێژەلوک، دارستان، جەنگەڵ، بێشە، دارو درەختی زۆری تێکچرژاو. بێژ، کە بکەوێتە دووای گۆرانی نیتر: گۆرانی ـــ: گۆرانی بێژ، گۆرانی خوێن.

چرا: (سوور.، چی.): بۆچی؟، بۆ؟، بۆچ؟ بۆ پرسیارە، چرا ئازاد غەیبە: ئازاد بۆ چی توورەبووە. (هەورا.) چراوی، (باک.) لەمپە، لامپا، شەماڵە، مرازێکە لە کان یا لە شووشە نەفتی تێدەکرێ و پلیتەی تێدەخرێ، کە لێخرێنە (شخارتە) بەسەری پلیتەکەیەوە بنێن هەڵدەبێ شۆقێکی وای لێپەیدا دەبێ شووێنی تاریکی پێ روناک دەکرێتەوە.

چرابزر: جاران جوورە چرایەک بووە، کە بەرۆنی زەیتی داییساوە یانیش بە رۆنگەرچەکی.

چرابوون: فێرە لەوەڕبوونی ساوایان.

چراتۆڕ (جا.): لۆکس.

چراخ (ئە.): کشتوکاڵی باشی نازاو. چرا. گیانداری بەدەماخ وقەڵەو.

چراخان: بەبۆنەی شادمانی و پیرۆزی و چتێکی ترەوە، کە لە ناو هەموو کۆڵان و پێش دووکان و بازاڕیدا زۆر چرا هەڵکرابێ ـــ ی پێدەڵێن، شەوگر.

چراخیا: هەستانە سەرپاشووانی ئەسپان.

چراخ پێبوون (کۆ.): لە پڕرا هەڵستان.

چرادان: پێچرا، قوتیلەی چرا، شوێنێکی تایبەتییە، کە چرای تێدا دانرێ.

چراغ: چرا. (باک.) قوتابییەکە پێی بخوێنێت و رەوشت و خوی فێربکەی.

چراڤ (باک.): زناو، باتلاخ.

چراکەران (ئەردە.): کاتێکە چرای تێدا دادەگیرسێ، ئێوارە، چراکردن.

چراکردن: چراهەڵکردن.

چراکووژاندنەوە: کوژاندنەوەی ئاگری چرا.

چراکووژێنەوە: کەسێک بووە کە کاری کوژاندنەوەی چرای پێسپێردراوە.

چراگا: لەوەڕگە.

چرالخ (باک.): دارێکە سەری دەکوتن و بە ئاگری هەڵیدەکەن، چۆلەچرا، چلالخ لە چرالخ، ناوی گیایەکیشە هەر بۆ ئەو بابەتە بە کاردەبرێت.

چرامووش (ئەردە.): دەستەچرا.

چراندن: بانگکردن. ـــ (باک.) دڕاندن.

چراو (هەورا.): چرا.

چراوەچراو (کۆ.): قاوەقاو، دەنگەدەنگ.

چراووک: جوورە چرایەکە: شوولکی مازوو یا هی بەروو لە قامک ئەستوورتر بە گەرمی بابدەن دووایە بەبنی تەشووێ دەکوترێ و سەرێکی هەڵدەکرێ وەکوو فانووس رووناکی دەدا و بۆ هەر شوێنێکی بچن لەگەڵ خۆیانی دەبەن، چۆلەچرا، شەوچرا. (باڵە.) چراوکە.

چراوکە (باڵە.): چراووک، چۆلەچرا. (هەورا.) گراڵک.

چرامووشی (ئەردە.): دەستەچرا.

چراوودەسی (هەورا.): فانووس.

چراوڵە: چیلکەیەکی گچکە یا پووشکەیەکە، کە منداڵ سەرەکەی داگیرسێنێ و گەمەی پێ بکات.

چراوی (هەورا.): چرا.

چرای (هەورا.): بانگکردن.

چرە (شکا.): بۆچی؟، لۆچی؟، بۆ؟، لۆ؟، ـــ (باک.) بۆچی؟، لۆچی؟، بۆ؟، لۆ؟، چرا. جەنگەڵ ودارستان و لێرەوار. (هەورا.) بانگ بکە، گازکە. (جا.) چرە، کەڵەکە، تێکهەڵاوێژتنی مەردوم لەبەر زۆری. قاو، دەنگ، دەنگەدەنگ.

چرەبەندان: کۆبوونەوەی مەردومی زۆر لە شوێنێکا بە نارێکی.

چرەخۆرە: چەپوڕاس، دوومێرەکی.

چرەدووکەڵ: دووکەڵی زۆر و توندو پەیت.

چرەوە (کۆ.): چەقەچەق.

چرپ (ئەردە.): دزی.

چرپاز: چەپراست.

چرپان: سەرلێشێوان، سرتەکردن، چپان.

چرپان چرپان: تێک ئاوێژتن، پێککەوتن، سەرلێشێواوی، سرتەسرت، ئاڵۆزی.

چرپاندن: تێک ئاوێژتن، چرپان چرپان، چپاندن، چرپانن، بە توندی ڕۆیشتن، بڵاوەلێکردن. (باک.) دادان، پەلکردن، (بۆ دار و پێنووس). چرپەکردن بە گوێی یەکێکیدا. (ئەردە.) دزین، فێڵکردن.

چرپانن: چرپاندن، دزین، فڕاندن.

چرپایە: چارپایە.

چرپە: خشە، هەست، خوست، ئاخۆتن بەسرتە، (هەو.) چپە، (هەورا.) چڤە، هەست و خوستی هەڵاتن، ڕۆیشتن، هەستی پێ.

چرپەچرپ (کۆ، بابا.): (باد.، هەو.) خشەخش، چپەچپ، سرتەسرت، هەستوخوست، (هەورا.) چڤەچڤ، خشپەخشپ، چرپەی یەک لە دووای یەکتری.

چرپوچاپ (ئەردە.): چاپ و گووپ. (ئەردە.) دزی.

چرپ و چاڵ: خشت و خاڵ، هەژاڵ، پرووپووش، هەمژگ و هەمژاڵ، پژگاڵ، (ئەردە.) دزی، تاڵان. شووێنێکە پڕ داروەوەن و قامیشەڵان بێ.

چرپ و هوور: چرپ و هۆڕ، چرپەچرپی زۆر.

چرپی: لک و پۆپی هەموو جوورە دارێکی بڕاوە بە تایبەتی هی دارەبی و چنار و نیتر، (دەر.) سەرچێنە، کەدەخرێتە سەرداری دارەڕایە. (باک.) قایەی مێوی.

چرت: چۆرتی حیسابی. (باک.) دەنگی لەوەڕینێیە. وەنەوزە، خەوەنووچکە. (باک.) هەڵبەز. ـــ کردن: هەڵبەزین، هەڵبەزینەوە. (باک.) وورد. ـــ کردن: ووردکردن. لەگەچوون، لە جێ چوونی خرتکە، جومگە.

چرتاندن: قرتاندنی تۆو و چتی تر.

چرتە: دەنگی شکانی شووشە و دار و ئیدیکەیە. سرتە، هەست، خوست، چرکە، دەنگی کەژمێرێیە، چکە، بەشێکە لە ٦٠ بەشەکانی خولەکی کاتژمێری، کە بە ئارەوی(ثانیە)ی پێدەڵێێن.

چرتەچرت: سرتەسرت، چرکەچرک. چکەچکی کەژمێری، چرکەچرک.

چرتەمیزە: (ڕۆژ.) دەڵەمیزە، گمیزە، چۆرتکێ. چارە: گیای بۆنخۆشکە بکوڵێنرێ و بپاڵێورێ بۆ پشوو سوواری و میز ڕانەگرتنێ زۆر سوودبەخشە.

چرتک (باک.): هەڵبەزینەوە.

چرتۆفرتۆ (باک.): درۆزن، گێل، گەوج.

چرتوون (زا.): دزەقەی ئاشی.

چرتێ (باک.): ژنی زۆر گەڕو ماڵانگەڕە.

چرتین (زا.): درانی کاڵا.

چرچ: چەکاڵ، چورچ، لەڕ، بێتووک، چورچەمەن، ئەوەیە، کە لۆچی تێکەوتبێ. ـــ بوون: سیسبوون، لەڕبوون، لاوازبوون، لۆچ بوون، ژاکیان. چین، لۆچ، ژاکیاگ (هی ڕوو و نێوچاوان و جلک). ژاکاو، سیس بۆ چتی تازە و بەتایبەتی بۆ گوڵ و گژوگیا و ڕووەکانە. ـــ کردن: ژاکاندن، چلمساندن.

چرچە: مرۆی چرچوسیس. هەست، جووڵە، خوست. ـــ لە خۆبڕین: ماتبوون، هەست لە خۆبڕین. جوورە ترێیەکی تێکوڵ ئەستوورو درێژکۆڵەیە ڕەنگی وەهی قوورەی دەچێ. (هەو.) نێرەمووک، مرۆیەکە نەنێربێ و نەمێ.

چرچۆ: ووتە و قسەی پووچ و بێ واتا.

چرچرە: باڵندەیێکی زۆر گچکەیە وەکوو چۆلەکەی وایە بەلاّن کەمێک ڕەشترە.

چرچرە (باک.): کەسێکە زۆری پێوە بنێ، بە فیشاڵ.

چرچرک (باک.): سیسرکە.

چرچرۆک (باک.): چیرۆک، ئەفسانە.

چرچ قولی (ئەردە.): پاڵکەوت، درێژبوو.

چرچک (باک.): کرێن، چەقێن، زەوی ڕەق. (باک.) باڵندەیێکە.

چرچ و لۆچ: چرچایی، چین. ـــ ی ڕوو: چینی ڕوو. ـــ دار: چیندار.

چرچ هەڵاتن: چرچ و سیسبوون، ژاکان، گەچران.

چرچ هەڵهاتن: چرچ و سیسبوون، ژاکان، گەچران.

چرچی: لۆچی ڕوو، چینداری، (باد.) پرمقی.

چرچیان: چرچ هەڵاتن.

چرز: پەخش، بڵاو.

چەرزان: شکانی دارێکییە، کە تلیشی لێپەیدا بووبێ یا پارچە و لکەکانی لێک جووێ نەبووبنەوە.

چرژان: پژان (بۆ مەرەکەب) بەکاردەبرێ، کە بڵاو بێتەوە، (هەورا.) تەنینەوە، تێ، تێک. باخ و باخچە و جەنگەڵ و لێرەوار، کە پڕ بن و ڕوو تێککەن و تێک بئاڵێن ـــ ی پێدەڵێن و بۆ هەموو چتێکی تێکەڵ و پێکەڵ و تێکچرژابن بەکاردەبرێ.

چرژاندن: بڵاوکردن، پەخشاندن، پژاندن.

چرژاو: پڕوتێک ئاڵاو، پرژاو، پژاو.

چرسان (باک.): تروسکان. تروسکاندن.

چرساندن: تروسکان، چرسان.*

چرستان: چڕ، شەخەڵ، جێگایەکە پڕ دار و گیا و دڕکبێ.

چرسک (باک.): چروسکەی ڕووناکی.

چرسکانەوە (ڕۆژ.): تروسکانەوە.

چرسین: چاولە ڕەشکەوپێشکەدابوون، ڕەشکەوپێشکەی چاو. (باک.) تروسکان.

چرغ (ڕۆژ.): چرگ، خەرەک، دەزووی پێدەڕیسرێ.

چەڤر (باک.): بڵاو. ـــ کردن: بڵاوکردن، پێوەرکردن. ـــ بوون: بڵاوبوونەوە، پێوەربوون.

چرڤراندن (باک.): بڵاوو پەرێشانکردن.

چرڤری (باک.): بلاّوی، پەرێشانی.

چرق: قرچەی شکانی دار وچتی ترە.

چرقە: سەختی گەرما، قرچەی گەرما. قرچەی ددان، ـــ ی شکانی داران.

چرقەچرق: کەلەکەل، قرچقرچ، پێچەوانەکراو، شەقەشەق، چەق وچۆقی ددانانە لەکاتی سەرما یا تاولەرزێدا.

چرک (باک.): مرەبای میوەیە. زۆر، گەلەک. (دەر.، فە.) کێم، هەورا. (لو.، خۆ.): چڵک. (باک.، هەورا.) چرگ، چیکەنە، خەڕەک، چرغ، چەکەی هەلاج، ماشێنەی هەلاجییە. (باک.) سوولاوک. (باک.) غەرغەرە.

چڕک (باد.): شیوێکە بریتییە لە پەنیری لە ناو ڕۆنیدا سوورکراوەوە. خورماوڕۆنێکە لە باتی هێلکە پەنیری تازەی شیرینی تێکرابێ، چێرک. مەڵحەم، مەرهەم، (موک.) هەتووان، ـــ ا سماقی: هەویری ترشی. چەکە، شیلەی ترێ هێندە بکوڵێنرێ تاوەکوو داوەدەزوو باریک دەکشێ، دۆشاوی دووجار کولاّو.

چرکاندن: قرچاندن، تەقاندنی چەک بەبێ فیشەک. (باک.) لۆکە لەخەڕەکدان.

چرکاو (خۆ.): چڵکاو.

چرکە (بابا.): خەست و پەیت بوونەوەی دۆشاو و ئیتر. جمس، جووڵە: ـــ ی نەکەی: نەجوڵێی، (هەورا.) چرتە، دەنگی کەژمێرێ. قرچە، دەنگی شکان و درزبردنی دارانە، ـــ ی بن میچ: قرچەی بن میچ لە بەرگەرمایە. دەنگی جوولاّنی زارە لە کاتی ئاخەفتندا. قرمە، دەنگی تەقین و تەقاندنی چەکانە.

چرکەچرک: قرچەقرچ، چرکەچرکی یەک لە دووای یەکتری، دارێکە درزی بردبێ و تڵیشەکەی لە میچیدا پتربێ ـــ ی لێدێ، سادارەکە لە میچیدا بێ یا گرانایێکی لە سەربێ. چرتەچرتی کەژمێرییە.

چرکەکردن: جوولاّن، جوولاّنەوە.

چرکڤان (باک.): چرکەوان، خەڕەکەوان.

چرکن: چڵکن.

چرکنە (باد.): باڵندەیێکی زۆر گچکەیە لە نێو پەرژینانداد دەبینرێ و بەرسینگی زەردە.

چەکوهووڕ: چرکەچرکی زۆر.

چرکیژن: چریکە.

چرکیان: چرکەکردن، کرچەکردن.

چرکیانەوە (ئەردە.): جوولاّنەوە، جووڵەکردن.

چڕکین (باک.): لەچڕکدراو. چڵکن.

چرگ: (جا.، هەورا.) مێشەسی، چێرگ، تەواو قەلەموونەی کێوییە، (باک.) بەن، ڕەنگی ـــ سپی و سووری هەیە. (باک.) زوورچکە، گیایەکی تۆودارو وورد و کورتە لە مێرگان شین دەبی.

چرگاو: جێگایەکە پڕلە دارو قامیش و گیاو ئاوبێ.

چڕگە: جێگای چڕ.

چڕگەر: گۆرانی بێژ، بەندبێژ، چیرۆکبێژ، ڕازوێژ، خۆوێژ، چاوەش، ئاوازەخوان.

چرمسان: پووچ بوون.

چرمسانەوە: پووچ بوونەوە لە بەر لاوازی، چرووسانەوە.

چرمساندن (ڕەوا.): چتێکی ڕەق نەرم و شلکردن.

چرمساندنەوە: پووچ و پووتکردنەوە، چرووساندنەوە، لەڕولاوازکردنەوە.

چرمن (هەورا.): چڵمن.

چڕنەوپەڕنە: چەرین و پەلەوور.

چڕنـدە (چڕنە): ئەو ئاژاڵ یا مالاّت و وولاّخ و چوار پێیانە، کە دەلەوەڕێن.

چرنگ (باک.): دەنگی لێدانییە، هاشەهاش و چرنگەی گوێیە.

چرنگە: دەنگی لێدان و کەوتنێیە.

چرنگین (باک.): زەنگلێدان.

چڕنووک (کۆ.): چنگوڕک، سەری نینۆکی تیژ.

چرۆ (هەورا.): چڵوو،. (کۆ.) پشکۆژە، گۆپکەی دارانە لە پێش گەلاّکردندا.

چروو: چڵوو، لق وپۆپی دارانە بە گەلاّوە.

چرۆت (باک.): بێکار. ـــ ی: بێکاری.

چڕوچاو: چروچەنە، چڕووچەم، دەم و چاو، ڕوخسار، ڕوو، چارە، جارجارە بۆ سووکی بەکاردەبرێ، بەیەکادان.

چڕووچاوترشانن: چڕوچاوتێکنان.

چڕوو چاوبەیەکادان: خۆ گرژ و مۆن کرن، چڕوچاوتێکنان.

چڕوچەم (هەورا.): چڕوچاو، ڕوخسار.

چڕوچەنە (ئەردە.): چڕوچاو.

چرووز (بابا.): بنیە، بنچینە، بونیە.

چرووس (باک.): چرووسکە، تروسکە، ڕووناکیێکی زۆر گچکەیە لە دوورەوە بنوێنێ، زیلەمۆ.

چرووسان: لاوازبوون، (کۆ.) چرۆسان، (باک.) ئەنرین، ئەرنان، ئەنران، ئازارکێشان، ئەرک کێشان، لاوازبوون لە بەر نەخۆشی یا لەبەر کار زۆری.

چرووسانەوە: چرۆسانەوە، چەوسانەوە، ئازارکێشان، کڕووزانەوە، ئارام نەگرتن، لاوازبوون.

چرووساندن: ئازاردان، ڕەنجدان، ئارام لێهەڵگرتن.

چرووساندنەوە: ئازاردان، ڕەنجدان، چەوساندنەوە، ئارام لێهەڵگرتن، تەنگاوکردن، ئەنراندن، (باک.) ئەرناندن، چرمساندنەوە، پووچ و پووتکردن.

چرووساو: خەفەت و ئازار چێژتوو.

چرووساوە: خەفەت و ئازار چێژتوو، چەوساو.

چروساوەوە: خەفەت و ئازار چێژتوو.

چرووسکە (خۆ.): ڕووناکی و شۆقێکی زۆر باریک و کەمی ڕۆژ یا مانگ و ئەستێرە یا ئاور و شووشەو ئیدیکەیە، چرووسی، تروسکە، چسک، چیک، تریسکە.

چرووسکە چرووسک: تروسکە تروسک.*

چرووسی (باک.): چرووسکەی ئاور و ئیتر.

چرووک: که‌م دیته‌، په‌ست، ڕژد، پنتی، چه‌پخووس، ده‌خه‌ڵ، قه‌ڵب، قرچۆک، قرنۆک، پیسکه‌، چه‌په‌ڵ، (باک.) چکووسه‌، (ئه‌رده‌.) که‌نه‌فت، چلووک.

چرووک: ناقایم. ئه‌وکره‌ ــ ه‌: ناقایه‌.

چرووکاندن (ئه‌رده‌.): ترووکاندن.

چرووکانن: چرووکاندن.

چرووکه (ئه‌رده‌.): هه‌ست و خوستێکه‌ له‌ کاتی چرووکاندنه‌وه‌ په‌یدا ده‌بێ، (ئه‌رده‌.) ده‌نگی لێکدانی چه‌قۆیه‌.

چرۆڵه: (؟).

چرووله (شا.): چیلکه‌ی نیوه‌ سووتاوه‌ به‌رانبه‌ری سه‌لکه‌بزووتییه‌.

چروونه‌ک (باک.): سوولاووک، پلووسک.

چرۆنه‌ک (باک.): په‌نهان، ــ دان خووه‌، خۆپه‌نهانکردن.

چرێ (باک.): جووره‌ گه‌مه‌یه‌که‌.

چری : (بار.، که‌.، باک.) ــ ا پێشی: گه‌ڵاڕێزان، خه‌زه‌ڵوه‌ر، مانگی نێوه‌ڕاستی پاییزه‌. ــ اپاشی: که‌وبه‌ردار، سه‌رماوه‌ز، مانگی دوایی پاییزێیه‌.

چریانێکی (باک.): تشرینی یه‌که‌م.

چریا پاشی (باک.): تشرینی دووه‌م.

چریان (باک.): پچه‌ڕان، دڕان، بچره‌: بپچڕه‌، بدڕه‌.

چریاندن (باک.): پچه‌ڕاندن، دڕاندن.

چریه‌ی (هه‌ورا.): بانگ کردن، گازکردن.

چرێژان: پرێشک ئاوێژتن.

چریسک (باد.): پۆلو و پزیسکه‌ هه‌ره‌ گچکه‌کانی ئاوریه‌ له‌ناو خۆڵه‌مێشیدا. (باد.) پرپشکی ئاوورییه‌، ڕووناکی و ترووسکه‌ی ئاوورییه‌.

چریسکان: تروسکان. ــ دن: تروسکاندن.

چریسکه (ده‌ر.، باد.، ڕۆژ.): پرشه‌نگ، تروسکه‌ی ڕۆژی یا چتی تر، بریقه‌، تریسکه‌.

چرێش: (باک.) شرێز، (ده‌ر.) ئه‌سرێلک، (خۆ.) ئه‌سترێلک، (هه‌ورا.) سرێش، سترک.

چریش: گیایه‌که‌ بنه‌که‌ی ووشک ده‌کرێته‌وه‌ و ده‌کوترێ وه‌کوو گیراوه‌وه‌ی که‌تیره‌ بۆ به‌رگ تێگرتنی په‌رتووک و چتیتر به‌ کاری ده‌به‌ن، به‌گیایه‌که‌ش و بنه‌کوتراوه‌که‌شی هه‌رده‌ڵێن ــ .

چرێشاوی: مه‌زه‌ڵۆ.

چریغ (ڕۆژ.): ته‌شی، چرگ.

چریڤیت (باک.): هه‌ڵبه‌زینه‌وه‌.

چریق: ده‌نگی لێدانێیه‌.

چریک: چیکه‌نه‌، خه‌ڕه‌ک، چه‌رخێکه‌ به‌ بادان په‌مۆدانه‌ له‌ په‌مۆ جووێ ده‌کاته‌وه‌. (باک.) چریکه‌، ده‌نگی باڵندانه‌.

چریکاندن: چڕین، قیژاندن، زریقاندن، زیکاندن، هاوارکردن.

چریکه: هاوار، قیژه‌، زریکه‌، زیقه‌، چرکیژن، بانگ. هاوارێکه‌ له‌ به‌رنێش یا له‌کاتی لێقه‌ومانێدا. داستانی قاره‌مانانی پڕشۆر، که‌ به‌هه‌ڵبه‌ست دانرابێ یا به‌ په‌خشان. ئاوازه‌، ده‌نگی خۆش، گۆرانی، تێهه‌ڵکردنی گۆرانی. ده‌نگی بولبول و بازو هه‌ڵۆ، شاهه‌ڵۆی نیشتمانی کوردستان ده‌چریکێنی بۆی به‌سه‌د ئاهه‌نگ. ده‌نگێکه‌ له‌ پڕڕابێت، گوریژن. ــ ی برینان: ژان و ژوواری له‌ پڕڕایه‌تی.

چریکه‌چریک: قیژه‌قیژ، زریکه‌ زریک، هاوارهاوار، هاواروبانگ، چریکه‌ی یه‌ک له‌ دووای یه‌ک. جیکه‌جیکی باڵندان.

چریک و هۆر: چریک و هووڕ، چریکه‌ی زۆر، جریوه‌ی چۆله‌که‌.

چڕین (گورا.، که‌.، ڕۆژ.، هه‌ورا.، لو.، ده‌ر.): (باک.) هه‌ڵبه‌زینه‌وه‌، درۆکردن. بانگکردن، گازکردن، (ده‌ر.) چڕینه‌وه‌، قیژاندن، هاوارکردن، هۆره‌کردن، نێوی ده‌نگه‌. گۆرانی یا حه‌یران و لاوک یا به‌سته‌کوتن. (باک.) دڕان.

چڕێن: شووێنی چڕ، چۆل، ده‌شت. گۆرانی بێژ، هاوارکار.

چرینگه: ترینگه‌.

چرینگه‌چرینگ: ترینگه‌ترینگ، ده‌نگی داسییه‌، که‌وه‌ قه‌رسیلی ده‌که‌وێ، قاپ و قاچاخی مسیش، که‌ وێک ده‌که‌ون ــ ی لێوه‌دێ.

چریوه: زریوه‌، جووکه‌، جیکه‌، زریوه‌ی چۆله‌که‌و بێچووه‌ باڵنده‌ی تره‌.

چریوه‌چریو: جیوه‌جیو، جیکه‌جیک، زریوه‌زریو.

چز (باک.): مرۆڤێکه‌ تووکی خورمایی بێت. (باک.) زه‌رگه‌ته‌. (باک.) قوماربازله‌ بردنه‌وه‌ی قوماریدا ده‌ڵێ ــ له‌من. (ڕۆژ.، فه‌.) چزووی دووپشک و زه‌رگه‌ته‌ و ئیتره‌. چزوو، کلکی دووپشک و چزووی زه‌رده‌واڵه‌ وهه‌نگ و ئیتره‌، که‌به‌ هۆی وانه‌وه‌ به‌گیان له‌به‌رانه‌وه‌ ده‌ده‌ن. ــ ی هه‌ڵسان: واته‌ پێیه‌وه‌دا.

چزز (هه‌ورا.): نیشانه‌، دامغه‌، چزخ. ــ کردن: نیشانه‌ و دامغه‌کردن. ده‌نگی سووتانێ یا برژاندنی گۆشتییه‌.

چزال (باک.): پارچه‌.

چزان: پێوه‌دران، گه‌زران، سووتانی به‌شێک له‌له‌شی گیان له‌به‌ران به‌ ئاوور یا به‌کانێکی داغ.

چزاندن: پێوه‌دانی دووپشک ومار و ئیتر. سووتاندنی له‌ش یا چتێکی تر به‌ئاوور یا به‌کانێکی داغ و سووربووه‌وه‌. پێوه‌دانی دووپشک و ئیتر.

چزانن: چزاندن، پێوه‌دان.

چززه: چزووی دووپشک وئیتر. کززه‌، قرچه‌، ده‌نگی گۆشتی سوورکراوه‌وه‌ یا برژاو، تنۆکێک چه‌وری له‌ به‌ر ئاوور بکه‌وێ یا تنۆکه‌ ئاوێک له‌ نێو ڕۆنی داغ بکه‌وێ ــ ی لێدێ: قرچه‌ یا کززه‌ی لێدێ، ئاوور وه‌ له‌شیش بکه‌وی ــ ی لێوه‌دێنێ.

چزه: زیان. ــ دان: زیاندان. (ئه‌رده‌.) دزی. (هه‌ورا.) چزوو.

چزه‌پیله (جا.): دووپشک.

چزه‌چز: کززه‌کزز، ده‌نگی برژانی گۆشت و قرچانی ڕۆنه‌، چزه‌ی یه‌ک له‌ دووای یه‌کتری.

چزه‌لێهه‌ستان: چززه‌و کززه‌ لێهه‌ڵستان، مه‌به‌س له‌ ئێش و ئۆفێکی ناکاو گه‌یشتنه‌ به‌یه‌کێک، چزه‌ لێهه‌ڵسان.

چزه‌لێهه‌ڵسان: چززه‌وکززه‌لێهێنان.

چزه‌لێهه‌ڵساندن: پێوه‌دانی دووپشک و ئیتر، ئازار و زیان پێگه‌یاندن، چزه‌لێهه‌ستاندن.

چزەوپیڵە: دووپشکی مام ناونجی.

چزیلدان (ئەردە.): بڕتییە لە درێژکردنەوەی ئاخەفتن و قسە.

چزچاو (کو.): گۆشەی چاو.

چزخ: (هەورا.) چز، نیشانە، ـــ کردن، ـــ کێشان.

چزکردن: کووژاندنەوەی چتی نووسراو، خەت بەسەرداهێنان.

چزلک (هەورا.): چزیلک. (هەورا.) کێردی بەرخەنجەری.

چزلیە (هەورا.): کێردی بەرخەنجەری.

چزلیک (ئەردە.): چزیلک، ئەوپارچە دووگە ووردانەیە، کە دووای سوورکردنەوە و ڕۆن لێگرتنی لەناو تاوەیدا بەووشکی دەمێننەوە.

چزلیهەلسان: کرزەو قرچەلێهەستان.

چزمە (باک.): جزمە، چەکمە.

چزرین (باک.): ژاکان، سیس و چرچ و ووشکبوونی لێو وگوڵ و گیا لەبەر بێ ئاوی.

چزوو: (ڕۆژ.) چز، چزی کولاژدم، (باک.) باوەزیرک، دریشووکە، چزووی دووپشک و دریشەی ژەنگە سوورە و زەرگەتەو مێشە نگوین و ئیترە، دووپشک دریشەی پێوەدانی بە سەری کلکییەوەیە.

چزووبز: مەبەس لە گۆشتی برژاو یا سوورەوەکراوە.

چزووپیڵە: سوولسوڵە، جوورە دووپشکێکی مام ناوونجییە.

چزوهوڕ: چزوهوور، چزەچزی زۆر.

چزیان (ئەردە.): سووتان، سووزیان. (باک.) چزین، (ئەردە.) چزان، پێوەدران، گەزران.

چزیزەرک (باک.): باڵندە.

چزیلک: چسکە، کزکە، کسکە، چزلک، چزلیک، (کۆ.) کزیلک.

چزین (باک.): هاشەی ئاوێ، قەد، تیرا. (باک.) ژێ چزین، لەوی بەقەد، لەوی تیرا.

چس (ڕۆژ.): دەنگێکە بۆ دەرکردن و ئاژۆتنی مەڕانە، چش، چشش، (ڕۆژ.) چیس.

چست (باک.): چێژ. ـــ کرن: چێژتن، چێشتن.

چستە (باک.): کارزان، مەحلان، جەرجە، زرنگ، لێهاتوو.

چسک (باک.): زوو، گورج، پەلە. (باک.) چروسکەی ڕووناکی.

چسکان (بابا.): بەناووری چزە لەدەست یا لاقی هاتن.

چسکە (بابا.، شا.): چزیلک.

چش: چشە، وەش، وەشە، بۆدەرکردنی وولاخان بەکاردەبرێ. ووشەیێکە لەکاتی دڵگیری یاناهومێدیدا بەکاردەبرێ و قیرسیای لێدەکرێ. (هەو.) چاوپۆشی، لێگەڕان، (ڕۆژ.) چس، چیس، چشە، چسە، هیچ، قیروسیا، قیرسی، (هەو.) تخ.

چشت (هەورا.، کە.، دەر.): شت، چتومەک، چت، هێن.

چشە (ئەردە.): هنگ، فەرمانە بۆ ڕۆیشتنی وولاخ.

چشت (ڕەوا.): زگ، تۆل، بە ـــ ە: ئاووسە، زگی پڕە.

چشتر: (کە.) چیتر، بزنێکە لە گیسک گەورەتر و هێشتا نەبوبێتە بزن.

چشتێک: چتێک، شتێک. چەشتێک؟، چی؟.

چغ: چغە، ووشەییێکە بۆ دەرکردنی سەگان بەکاردەبرێت. (بار.) تووکی سەر نێوچاوانە، چخ، چخە، چغە.

چغاچغ (باد.): گێڕانەوەی دەنگی هەندێ لە باڵندان.

چغارە (باک.): جگەرە، جگارە.

چغاندن: چغەکردن.

چغە: چغ، چخە، بۆ دەرکردنی سەگان بەکاردەبرێ. ـــ کردن: چغەکردن، چغاندن.

چغەچغ: چخەچخ.

چغچغ: چخ چخ. ـــ کردن: ووتەیەکە بۆ دەرکردنی سەگ.

چغراندن (باک.): هاندان.

چغل وبەد: مرۆی زمان خراووپیس.

چغانن (ئەردە.): چغەکردن.

چفە: سرتە، بەسرپە ئاخۆتن، چپە، پچە.

چفەچف: سرتەسرت.

چفت (باک.): ئازاری مەمک، جووت، جفت، دووان. (باک.) ئازاری جادوو، شووم. (ئەردە.) ئالقەرێز.

چفتە (باک.): ڕەنجەڕۆ، فەلەکزەدە، بەدبەخت. (باک.) تفەنگی ڕاوێ، جفتە.

چڤ (باک.): هەڵبەز، چڤ لخوەدان: هەڵبەزین، فێڵ و فەرەج، ئارداف، ناز، تەشقەڵە. چەمانەوە. ـــ کردن: چەمینەوە. (باک.) دەنگی گوللەیە. (ئەردە.) چفە.

چڤات (باک.): کۆمەڵ.

چڤاندن (باک.): چەماندن. (ئەردە.) بەسرتە بە گووێ هەڵێنان.

چڤە (هەورا.، بابا.): سرتە، هەست و خوست.

چڤەچڤ (هەورا.، بابا.): سرتەسرت، هەست و خوست.

چڤر (باک.): چەوور.

چڤک (باک.): لکەداری چکۆڵە. شووانەهەڵخەلەتێن، (باڵندە).

چڤناک: چەماوەوە، داهاتوو، خووار بووەوە.

چڤۆ (باک.): فێڵباز، تەشقەڵەباز، فێڵزان، ساختەچی.

چڤۆنی (هەورا.): جووانی، جحێڵی.

چڤی (باک.): قەڵەمی مۆرچییەتی.

چڤیک (باک.): باڵندەیێکە لە چۆلەکەی گەورەترە.

چڤین (باک.): فیتوو لێدان، خووار بوونەوە، چەمانەوە.

چق (باک.): قرچە، قرچەی شکانییە. قۆڵی چۆمانە، خڕ، کەند. (باک.) لکی دارانە.

چقا (باک.): چەند، چقا پەزێ وەهەیە: چەند ئاژاڵتان هەیە؟.

چقاس؟ (باک.): چەند؟، هێندە، (بۆ پرسیارە)، من ـــ ژێرە گۆت: ئەمن هێندەی پێم گۆت.

چقاندن (باک.): لە گەمەی جگێنێدا فێڵێکە.

چقە: جقە، قامکێکە لەپێی کەڵەبابی دەردەکەوێ دووای تەمەنی ساڵێکی. پەڕێکە وەکوو تاووس و ئیتر پادشایان لە تاجەکەیانی دەچەقێنن.

چقەچق (باک.): چەقەچەق، گێڕانەوەی دەنگی جوولآنی هەندێ چت.

چقچق (باک.): قرچەقرچی گۆشتییە، کە لەناو ڕۆنیدا سوور دەکرێتەوە.

چقچقاندن (باک.): قرچاندن و سووتاندنێکی زۆرە، (باک.) قچقچاندن.

چقر (موک.): خاچ، دەلۆی خاڵدار.

چقڵ (شار.): دڕوو، قەڵچغ، دڕکی گەورە، تیسماڵکی دار، پووش و ئیدیکە. بڕی گوڵی گەنم و جۆ و ئیدیکە، (ڕەوا.) داسی.

چقل (باک.): لک، لق. (هەورا.) بەردەلآن.

چقلآوی: دڕاوی.

چقلەکەڵەوی (بابا.): دڕووە زەردە،گیایەکە.

چقلۆک (باک.): باسکی چکۆڵەی ڕووبارو چۆمانە.

چک (ئەردە.): زللە، شەقەزللە، شەپەلآخە، سەپلآخە. هەڵکەوتوو، ناوێزە، (ئەردە.) دلۆپێک لەچتی شل، شەپازللە. (موک.) لای قوونی جگییە، لە هەندێک شوێنانیش بەلآموولآییێکەی بەرینی دەڵێن، بەختەوەری هاتە بۆ جگ بەکاردەبرێت. (جا.، ڕۆژ.) پت، کەم، نەخت، تۆز، چکێ: پتێک، تۆزێک. ووشک، بڕان. ــ بوون: ــ بوونی ئاوو بارانە: وەشان، وەشانەوە، وەستان، ڕاوەستان، ووشکبوونی دلۆپەو تکەی ئاو. (باک.) بە تاڵووکە، ئامادە، ساز، خووە ــ کرن: خۆ ئامادە وسازکردن. مشتە، کوتک، چەکوچ. ووریا، ووشیار.

چکا (با.): داخووا، ئاخۆ، مرازی پرسیارو بانگکردنە.

چکان (باک.): چێشتێکە زۆر بکوڵێ و ئاوی کەم مابێ. (باک.) ئاو لە شیناوەردێ بڕان. (باک.) دلۆپەراوەستان و ووشک بوون، ووشککردن، ئیشک بوونی ئاو یا بارانە و ئاوی بیر و کارێز و ئیتر، مچکین، چکیان. (باک.) چۆڕانەوە، (باک.) تکان.

چکانەوە: چۆڕانەوە، تکانەوە. کوڵانی شلەمەنی لە سەر ئاوور بە پلەیەک تاوەکوو دۆشاوی پەیت دەبێتەوە.

چکاندەرە: جوورە گەمەیەکە.

چکاندن (باک.): مچکاندن، ووشککردنی دلۆپە و هەموو جوورە تکەیەکی ئاوێ، چۆڕاندن، تکاندن، چکیاندن. (باک.) ڕوواندنی چت، چەقاندنی دار و چتی تر.

چکاندنەوە: چکاننەوە.

چکانن: چکاندن.

چکاو: چۆڕاو، تکاو. ــ وە: چۆڕاوەوە، تکاوەوە.

چکە: چک، تکە، تنۆکەئاو، دلۆپە، دادانی ئاوە لە کونەدو مەشکەو تەنەکەو دەفرانی کانی و گلی یان لە خانووانەوە لە کاتی بارینی بارانەدا.

چکەیی (باک.): دارە بیی ووشک.

چکەچک: تکەتک، چۆڕەچۆڕ، نێوی دەنگی تکانی ئاوییە. نێوی دەنگی باڵندو کەژمێرێ و ماشێنانە.

چکەکردن: تکەکردن.

چکەڵە: گچکەڵە، تۆزلآنە، نەختەلآنە.

چکچکاندن (باک.): قۆڵ لێپەڵکردن بۆ شەڕی یا خۆچەکدارکردن.

چکچکە: لە نێوشاخ و چیایاندا بە شوێنێکی دەڵێن، کەچک چک و تک تک ئاوی لێ بتکێ.

چکچکە (هەورا.، ڕەوا.): پندریسکە، فندەگولە.

چکچکۆک (باک.): باڵندەیێکە.

چکرم (ئەردە.): چتێکە بەزەویدا چەقێنرا و واتا لەزەوی کوترابێ وەکوو بزمارو مێخسنندان.

چکزین (باک.): چاڤزۆرک، بەدگومانی. ئەنتوپەهت بوون.

چکڵ (بابا.): چەقین. چیلکە، چکوڵ.

چکلان (باک.): چەقانی ئالآودارو ئیتر. ــ دن: چەقاندنی ئالآو دار و ئیتر.

چکلەچزێ: مەبەس لە پەیدا کردنی چتە بەکەم و کووڕی و بەرەنجی شان و ئارەقەی نێوچاوان.

چکمەساو (ئەردە.): باقەیێکی گەورەیە لە گیای دروواوەوە.

چکۆ (باک.، باد.): چونکوو، چونکی. لەکووێ؟، کووێندەرێ.

چک و پک (موک.): لە کاتی کایەی جگێنێدا بەکاردەبرێ.

چکووڕاندن (باک.): هەلآمساندن، باپێکردن. (باک.) گرژو چیندارکردن.

چکووڕین (باک.): شەپۆل لێدان.

چکۆس (باک.): ڕژد، بەرچاوتەنگ. ــ ی: ڕژدی، بەرچاوتەنگی.

چکۆڵە: تووژک، تیژک، (باک.) خوردە، تیژک، گچکە، کچک، گچکۆڵە، ووردە، ووردەڵە، هوورک، ووردیلە، بچووک، بووچک، گولآڵە، پت، پتکۆ، (باک.) پتۆ، بچووکەڵە، بچکۆڵە، چووک، چووکەڵە، بوچکەڵە.

چکۆلەیی: بچووکی، بەندەیی، بچووکاهی، بچووکێتی، منداڵێتی، گچکەیی.

چکۆن (هەورا.): لەکوێیە؟.

چکێ: تۆزێ، نەختێ، کەمێ، پچێ.

چکیان (نەهـ.، شکا.، باک.): چکان، دلۆپە ووشک بوون.

چکیاندن: چکاندن، دلۆپەووشککردن.

چکێک: چکێ.

چکین (باک.): ووشکبوون، بڕان. ــ ی بارانە: ڕاوەستان ووشکبوونی بارانە، بهنامن ژبەر چکیا: پشووم بڕا.

چگا (فە.): گرد، تەپە.

چل: چەل، چهل، (٤٠)، چل ویەک (٤١).

چڵ: زەڵ، زل، پت، (هەورا. کۆن) تل، لق، تەنها بۆ تاکە گیا یا پووشێک بەکار دەبرێ. (باک.) زگپەرست، قرمدار، چاوبرسی، زۆرخۆر. (باک.) پێچراو، خووار. (ئەردە.) گێل، گەوج، فل، پەخمە. دووجار بیست، چەل (٤٠). باڵندەیێکە، چەکچەکیلە (بەلآمی قەڵەو). تروان، پلدان، (هەورا.) قوڵدان، (دەر.) تریوینک. ــ دان: (هەو.) پتدان، لێدان و هەلآوێژتنی بڕینان یان جولآنی جێگای هەلآمساوە، کە کێمی تێدابێ. لکەدار، چەلآک، دارێکی ڕاست و درێژە بۆ لێکردنەوەی مازوو و گووێز لە لکە بەرزەکانی داران. چیچە، شاقوت، گۆی مەمک. ــ ی گووان: گۆی مەمک. چڵی دارو گیا، لکی دار.

چلاب (باک.): زنجیری زێڕ.

چلاسک: چلۆوسک، سەرەبزووت، داری نیوەسووتاو، چلۆسک.

چلاک (باک.): چەڵاک، (باک.) چلەک، دارێکی درێژەو سەرەوەی دوو پەلە دەدرێتە بەرکری دەواران. (باک.) کوتەک، دارێکە بۆ شەڕ، داردەست.

چلاک (ئەردە.): نەمامی داران.

چلاندن (ئەردە.): لێکۆڵینەوەو ووردبوونەوە لە چتێک و ئامادەکردن، دروستکردن. شێلان، ماڵین.

چلاندن (ئەردە.): تروکانن، تروکاندن.

چلاو: (کۆ.) چەلاو، جورە پلاوێکە.

چلاوپەز: ئاشپەز، چێشت لێنەر.

چلە (موک.): مێوەی تەڕە، چلێسی، زۆر خۆری، ترووکەو هەنایی چاو، ـــ ی: ترووکە، چلەی چاو، چاوی دێ: بە ئاستەم چاوی ترووکەی دەکات. چەلاک، چلاک، دووشاخە.

چلە (چللە): ـــ ی هاوینی: لە نیوەڕاستی هاوینێدایە، ـــ ی زستانێ: سەیدک، (کە.) خەفتیان، چل ڕۆژ لە نیوە ڕاستی زستانێدا، ـــ ی زەیستانان: ماوەیەکە بۆ ژن، کە منداڵی بوو تاچل ڕۆژان. (فە.) گوریسی ئەستوورە لە موو دروستدەکرێ. بە تێپەڕینی چل ڕۆژان دەڵێن دووای بوونی منداڵێکی یان دووای مردنی یەکێکی یا پاش گوێستنەوەی بووکێکی، لە شووێنێکی نەدیوو پەنهانیشدا تاماوەی چل ڕۆژان خودا پەرستی تێدابکرێ ـــ ی پێدەڵێن. بە پێی ڕێبازی کوردستانی باکوور: لەزستانێدا ۲۰ ڕۆژی کانوونی یەکەم و بیستی کانوونی دووەم دەکاتە چلەی زستانێ، چلەی هاوینیش بەو چەشنەیە: ۲۰ ڕۆژ لە تەباغ و ۲۰یش لە تەمووزێ، لە چلەی زستانێدا سەرما زۆر سەخت و لە هی هاوینێشدا گەرما زۆر بەتین دەبی.

چلەبەنان: برێتییە لە چەند دەوارێکی زۆر بە پری بە یەکتری داهەڵدرابن بە جوورێکی کەچلە گیری دەوارەکان بە ناو یەکتریدا چووبن.

چلەبچووک: چل ڕۆژەکانی دووایی زستانێیە.

چلەبڕ: بەحاجی لەگلەک و باڵندەیێکی تر دەڵێن، کەلەپێش کاتی خۆیدا گەڕابنەوە کووێستانێ. ـ کردن: هاتنەوەی لەگلەگو باڵندەی تر لە چلەی زستانێدا.

چلە بووچک: چلەی گچکە.

چلەپایە: دیلانێ.

چلەپۆپە: لق و پەلی زۆر بەرزی درەختانە.

چلەپۆپەی درەخت: چڵ و پەلوپۆی هەرەبەرزی دار و درەخت.*

چلەچڵ: تڵەتڵ، سوو تانەوەی برین، نێڵەنێڵی ئاورییە.

چلەخانە: شووێنێکە چلەی تێدا بگیرێ بۆخودا پەرستی.

چلەدار: منداڵێکی تازە بووبێ چلەی تێنەپەڕیبێ. ئافرەتێکی زەیستانە، کە هێشتا چلەی نەچووبێ.

چلەدان (ئەردە.): چیکڵدانە، چیقڵدانە.

چلەدانک (باک.): چیکڵدانە.

چلەشۆر: بارانی ڕێژنەی دووای چلەیە.

چلەک (باک.): تووی فەرەنگی. زۆرخۆر، چلێس، لاواز، بێ تین.

چلەکان: داچڵەکان، شڵەژان، خوریان، داخوریان. ـــ دن: داچڵەکاندن، شڵەژاندن، خوریاندن، داخوریاندن.

چلەکاو: شڵەژاو، داچڵەکاو.

چلەکە: چلە، چلاک، دووشاخە.

چلەکی (باک.): زۆر خۆری، زۆر خۆرێتی.

چلەگە (شارە.): ئەستوندەی کورتە لە داوێنی دەوارو ڕەشماڵاندا دەدرێتە بەر ئەو گوریسانەی، کەبە مێخی دەوارەکەوە بەستراوون لە کاتی شل بوونەوە یا داتەپینی دەوارەکە دا بۆ ئەوەی، کە گورجی بکاتەوە.

چلەگەورە: چل ڕۆژەکانی سەرەتای زستانێیە.

چلەوەزی: چزڵێک.

چلەوورچ (ئەردە.): ۲۵ ڕۆژ لە مانگی (جدی) تێپەڕێ (وورچ) دەچێتە ناو کونی خۆی ۲۵ ڕۆژیش لە سەرەتای (حمل) بمێنێ دێتە دەرێ ئەو چل ڕۆژە سەختترین ڕۆژانی زستانێیە.

چلەم: چلپەم، بۆئەوە بەکاردەبرێ، کە لە پلەی (چل) ی دابێ.

چلەمین: چلپەمین.

چلەی بچووک: چل ڕۆژەکانی دووایی زستانێیە.

چلەی گەورە: چل ڕۆژەکانی سەرەتای زستانێیە.

چلەردە: هەستان و دانیشتنی چل جاران لە سەر یەکتری لە ماوەی هەنگاوێکیدا بۆ هەڵگرتن و دانانی بەردێک لە چل بەردان تا تەواو دەبێ.

چلپ (باک.): وەکوو چپ وایە بۆ سووکی بەکار دەبرێ، فێڵ، ساختە.

چلپاندن: فێڵ و فەرەجکردن، خوواردنەوەی ئاوی سەگانە بە زمان. (باک.) لێکردنەوە، پەڕاندن.

چلپانن: چلپەچلپ و دەنگی ئاو خوواردنەوەی سەگ و پشیلە. (ئەردە.) چەکاندنی مەمک، مژین.

چلپاو: قوڕاو، پیساو، چڵکاو، زڵقاو.

چلپایی (فە.): هەزارپێ.

چلپە: چەکاندنی مەمک و گووان، دەنگی خوواردنێکە، کە بە چاوچنۆکی پەیدا بکرێ و هەڵ بلووشرێ. (شا.) شڵپەی ئاوێ. (ئەردە.) لەپلەپ، بەدەنگی ئاو خوواردنەوەی سەگ و پشیلانیش دەڵێن.

چلپەچلپ(شا.): شڵپەشڵپی ئاوێ، لەپلەپ، چلپەی یەک لەدووای یەکتری، چڵپ چڵپ.

چلپەڕە (باک.): گیایەکە.

چلپ و لێس: دەنگی لستنەوەو هەڵ لووشینی چت، لستنەوە.

چلتووک (باک.): چەڵتووک.

چڵتووکجاڕ: چەڵتووکجاڕ، (ئەردە.) شالیگا، لەرەزە.

چلچەنگ: چەنگاڵ، ئاسنێکی چنگدار پەلپەل بە تێلەوە دەبەسترێت تا، کە نێچیر بە تەڵەوە بوو نەتوانی تەڵەکە ڕابکێشی چونکە چنگی چلچنگەکەلە چتی گیر دەبێ نێچیر بۆی ڕاناکێشرێ.

چلچرا: چەند پارچە ئاوێنەیەکە لە تەنەکەیەکی دەگیرێن و چرای پێدا دەکرێ بۆ ڕووناکی.

چلچەنگ: چلچنگ، شانە.

چلچلە (بابا.): باڵندەیەکی بۆرە وەکوو پەرەسێلکەی وایە.

چلچنگ (هەورا.): شانە.

چڵدان: (هەو.) پتدان، (بابا.، هەورا.) پلدان، تلدانی برین، (دزە.) تروان، (هەورا.) قولدان، (هەو.) تروانەدن، (فە.) وورک، لێدان و هەڵاوێژتن و جووڵانی برینان یا جێگای هەڵامساوە، کە کێمی تێدابێ.

چلدانە: ــ ی سەرگۆڕان.

چلفڕاندن (باک.): دڕاندن.

چلفرە: گۆشتی سوور کراوەوەیە.

چلفڕین (باک.): دڕان.

چڵک: (خۆ.) چرک، (باک.) قرێژ، (ئەردە.) زیرگ. کێم و هەوا و زووخاوی برین.

چلک (باک.): هێندێک، بارێکی گچکە، باراشێک.

چڵکاو: ئاوی شلویّ و چەورو چەپەڵ، کە لە چتمەک و دەفری چڵکنی شۆراو لێپەیدادەبی. (خۆ.) چرکاو، چڵپاو، قوڕاو، زلْقاو، بەساو، ئاراو، لیتە، هەڕگاو.

چڵکاوخۆر: پاشماوەخۆر، کاسەلێس، کەسێکە بەدژی نەتەوەی خۆی ڕاژەی بێگانان بکات.

چڵکە: چڵەکە، تەکان، سڵ، سڵەمە، ڕەو.

چلک دیانی: چڵکی ددان.

چڵک گووێچکە: سیمڕاخە، کرێژی گوویّیان.

چڵک مردە (ئەردە.): چڵکەسوو، کەل و پەلێکە ناپوخت شۆرابێ.

چڵکن: چرکی، ئاشوو، پڵکن، قرێژاوی، پیسکێر، زیرگن، چەپەڵ، نەگریس، لەشی چڵکن: دژوێن. ــ ی: قرێژی، قرێژێتی.

چڵکیانەوە: سڵەمانەوە، چڵەکەکردن، داچڵەکان، تەکانخواردن.

چللە، چلە.

چڵم: (هەورا.) چرم. کڵم، (باک.) لیک، ئاوو تەڕاییێکی توندە لە کەپۆ دێتە دەرێ، کە لنج و سوویّرە، زۆخو گەرێزی کەپۆیە.

چڵمەلەتە: مەبەس لە ناوکی گوویّزوبادام و ئیترە، کە هێشتا شیرە بێ و خۆی نەگرتبێ ونەگەیشتبێ.

چڵمسین (زا.): ژاکان، سیسبوونی گوڵ.

چڵمن: (هەورا.) چرمن، گیاندارێکە چڵمی زۆربێ.

چلمێر (باک.): باڵندەیەکە.

چلمیرە (زا.): پشکۆڵی دەرگا.

چلمێردە: (ئەردە.) نووێل، دار یا ئاسنێکی ئەستوورە چتی قورسی وەکوو بەرد و ئیترلە زەویی پێ بڵند دەکەن. کۆڵەکەیێکە لە نێوخانوواندا وەبەر میچی دەدرێت، نیرگە، دارێکە وەبەرداری شکاوی میچی دەدرێت بۆ بەرزکردنەوەی تادیرەکی وەبەر دەدرێت یا دەگۆڕ ــ ڕێت.

چلۆ (زا.): چڵوو، گەڵای دارەبەڕوو وئیترە، کەبۆ زستانی هەڵدەگیریّ بۆ ئالیکی ئاژاڵ و ماڵاتان. (باک.) چلۆن؟، بۆ پرسیارە. (باک.) چڵوو.

چڵوو: (باک) چلۆ، (هەورا.) چرۆ، (خۆ.) چروو، ــ ی چکۆڵە: چڵووک، لکە گچکەکانی دارە مازوو و بەڕوو و ئیترە بە گەڵاکانیانەوە. گەڵای دارانە، کە تازەدێ دەربێ وبە قەد بادامێکییە، (کۆ.) پۆقرە، (شار.) چرۆ.

چلوە (هەورا.): جریوە.

چلۆبڕ (باک.): چڵوو وداریووشک کۆکەرەوە، چڵووکار، چڵووکەر.

چڵوچۆ: هەوڵ و تەقەلا.

چلو چووڤ (باک.): چەماوەوە، خووار، پێچراوەوە.

چلوچووڤی (باک.): خوواری، پێچراوەوەیی، چەماوەوەیی.

چڵ وچێو (شارە.): هەژگ و هەژاڵ، چیلکەو پارچە داری ووردو کورت وەکوو شیشەی تووتن، چیلکە، داردەست، چیلکەودرووی سووتاندنی، چوکڵە.

چلوورە (بابا.، شار.): (باد.) گلیلە، (بل.) سوولەڕمە، (کۆ.) مووم، (بار.) زەمەگلێرە، ژەکلێرە، (خۆ.) ڕمە، (هەورا.) بەیسە، ئەو شووشە سەهۆڵانەیە لە کاتی سڕی و بەستەڵەکێدا بە سوولاوک و گوویّسوواندا شۆڕدەبنەوە، واتە ئاوێکە لە کاتی سڕوسەرمایەدا لە سەردەمی چۆڕانەوەیدا هەر لە حەواوە دەیبەستێ.

چلوورە: جوورە خواردەمەنیەکی سارد و شیرین و ڕەنگینە.

چڵووسک (هەورا.): سەلکەبزووت، سەرەبزووت، چوڵسک.

چل وفل: مرۆی نەوسن، چڵێس.

چلۆک (ئەردە.): چڵەپۆپەی داران.

چلووک: چڵووی گچکە، وورده چیلکە. (ئەردە.) مرۆی چڵکنی پیس و پەلۆس.

چلووکەر: (باک.) چلۆبڕ، ئەوکەسەیە چڵووی کۆ دەکاتەوە.

چلۆکۆک (باک.): داروباری تێکچڕژاو.

چلووگ: چلووک.

چڵومەل: چەل و مەل.

چلۆن: (هەورا.) چۆن، کوو، چەنی، (باک.) چاڤا، چاوان، چاوانکی، چەوا، چەجوور، کتۆ، کتۆیی، کووسە، چەوا، چوویتم، کووسا، کووسان، چتۆ، چتۆنە، چاوا، بۆ پرسیاریەکاردەبریّ.

چلۆنها: هەڵکەوت.

چلۆنی: کتۆیی، کووی، چۆنی؟.

چلۆنێتی: چۆنێتی، (ڕۆژ.) پاودان، بار، دۆخ.

چلی (باک.): چڵێسی، نەوسنی، زۆر خۆری.

چلیان (ئەردە.): جێبەجێبوون، درووستبوونی کارێک، ئازاد کارەکەی بۆنا چلیّ: واتە بۆی درووست نابێ.

چڵیان (ئەردە.): ترووکانی چاو، ترووکیان.

چلیان (ئەردە.): گلیان، خلیسکان. (ئەردە.) لیویان، ڕێککەوتن، لووان، ڕاست هاتن. (ئەردە.) تووشهات، تووشهاتن.

چلێچلی (زا.): شەمشەمەکوێرە.

چلێچیلی (باک.): چەکچەکیلە.

چڵێس: زۆر خۆر، چاوچنۆک، نەوسن،زگن، زگبرسی، (باک.) چل، بۆ هەموو جوورە گیان لەبەرێکی بەکاردەبریّ. ــ ی (باک.) چلی، زۆرخۆری، نەوسنی، زگنی.

چلیک (زا.): ئاسنی سەختی ساخ.

چم (باد.، باک.): سمی وولاّخان و ئاژالاّن. (باک.) قوللەی کێویە، سەرتەپۆلکەی کێویە. (موک.) لەکاتی پرسیاردا بەکاردەبرێ، چیم؟ ئەمن چیم؟.

چما (موک.): بۆ، لۆ، بۆچی، لۆچی، لەبەرچی، داخوا، ئاخۆ، بۆ پرسیارە، ـــ نایەتالامان: داخوا نایەتەلامان. (هەورا.) دەڵێی، ئەڵێی، ئێژی، چەما، چەمان، واگومان دەکرێ.

چمان (ئەردە.، موک.): چما، داخوا، ئاخۆ. (هەورا.) وەک، هەروەکوو. (باک.) خوواربوونەوە، چەمان، چەمانەوە. (زا.) شکست.

چمانی (باک.): ڕاڤە(شرح) نەکراو، تێ نەگەیەنراو، ڕاڤەنەکردەنی.

چیمەنزار (باک.): چیمەن.

چمبل (باک.): دەسک و هەنگڵی دیزەو گۆزەیە.

چمچ (هەورا.): ئەژنۆ.

چمچە: چما.

چمچم (هەورا.): گێوەیێکە (کەلاّش)، کەژێری چەرم بێ.

چمچمە (هەورا.): جوورە کەوشێکە لە پیستی خاوی ڕەشە وولاّخان دروستدەکرێ، کالّە یا ژێری چەرم بێ، چمچم. پێلاّوێکە لەسیرمە دروستدەکرێ. (ئەردە.) چمچە، کەوچک.

چمک (ڕۆژ.، کە.): داوێن و لچکی کەوایە، شاقەل. (باک.) ـــ دان: بە ماشە یا بە دوو قامکان گرتن. (سلێما.) لچکی پشتێنە، گۆشەی کالاّو ڕاییخ و چتی تر.

چمکە (ئەردە.): چونکە، چونکی.

چمکۆ (باک.): چونکوو.

چمکی (باد.): چونکوو.

چنار: دارێکی شووش و گەلاّپانە، سێ جوورە، ١) چنار: لکی زۆر بلاّو دەبێ و ئەگەر لە کۆلکەکەی بڕێتەوە وەکوو دووخی ڕاست هەڵدەچی، چنار وەکوو ماری هەموو ساڵێکی تێکوڵ (پەلک) ی فڕێدەدا لە گەڵ ئەسپیندار زۆرجیاوازن گەلاّی وەکوو پەنجەوایە زۆر لە هی ئەسپیندار گەورەترە، ٢) پەلک: وەچناری دەچێ بەلاّن وەکوو وی ڕاست و باش نابێ و پەلکی خڕترە، ٣) سوورە چنار: زۆر بڵندو ئەستووردەبێ.

چنارە کەڵە: گیایەکەی وەهی چنار دەچێ بە کوتراوی لە بالۆکە و قونێر و برینان دەنرێ: دەرگای دەکاتەوە.

چنارکەڵە: چنارکەڵە.

چنارستان: جنێک، کۆزەسپیندار.

چنکە (ئەردە.): چەنەگە.

چناکەدان (ئەردە.): چەنەدان و قسەزۆر کردن.

چناکەشکیاگ (ئەردە.): مەبەس لە مرۆڤی سازندەیە.

چناگە (جا.، ڕۆژ.): چەنەگە.

چناگەدان (ئەردە.): چەنەلێدان، چەنەوەری.

چناگەشکیاگ (ئەردە.): چەنەباز، چەنەوەر، هەڵیست وێژ.

چناگەهەڵتەکانن: چەنەگە تەکاندان.

چناک (باد.): کەمتەرخەم، شڕ، بێ سەروبەر، (باد.) شلیخە.

چنانن (باک.): پاراستن، خووەژێ ـــ: خۆ لێپاراستن. چنین، بۆ گوڵ و میوەونێتر.

چناوە (لو.): چەنەگە، چەناگە.

چنەو (لو.): ئاوا، ئائاوا.

چنە (زێ.): قەرتاڵەی چکۆڵە.

چنەویەرد (هەورا.): بەخشین، لێبووردن.

چنەچنکردن: هەڵپەکردن، بۆ پەیداکردنی چت بە شێوەیێکی سووکی و ڕیسوایی.

چنبۆڵە (کۆ.): چەمۆڵە.

چنجرووک: چرنووک، چنچرووک.

چنجک (ڕۆژ.): چنکە گۆشت.

چنچک (ڕۆژ.): زەنگەتە ترێیەک. (فە.) چەقالە، دەنکە ڕەقەکەی بادام و قەیسی و ئێتر، ناوکی میوانە،(لو.) جینچک.

چنچک (هەو.): چنچکان.

چنچک: جنجک، قنجکی بامێ و میوەیە، قونچک. برێشکە.

چنچکان: (هەورا.) جیجکان، لەسەر ـــ دانیشتن: هەڵتڕووشکان، وەبە ـــ دان: لێژەنین.

چنچکە سلێمانە (هەورا.): باپشکێو.

چنچن (باک.): چەنەسووک، زۆر بڵێ، چەنەباز، بۆڵەبۆڵە، (باک.) پۆلپۆلە، گازندەی بێ سوود. ـــ ی: چەنەسووکی، زۆر بڵێیی.

چندک (باک.): تەکان، ـــ ا خووەدان: تەکان دانەخۆ.

چنرانەوە: ڤەچنین، پینەکردن.

چنراو: گۆزەوکری تر، کە چنرابێ، تنراو.

چنک (شن.): وورتکەنان.

چنکچنک (گەر.): دەرزۆزەکەر. وورتکەی نان.

چنگ (باک.): دەنگی زێوو زێڕ و مسو کانانە، چرنگە، زرنگە. (ئەردە.) چەماوەوە، کۆم، گێڕ. مست، مشت، چەنگ، پڕبە ـــ ی: پڕ بە مستێکی قووچاو پڕبە چەنگی، ـــ لێدان: مشت لێدان. چنگوڕک، چنگر، پەنجەو نینۆکی باڵندان و گیاندارانی تر، چەنگاڵ، پەنجوولە، چنگاڵ.

چنگاڵ (هەورا.): چەنگاڵ، چنگوڕک، ـــ ی شێری: چەنگاڵی شێری و جانەوەر و باڵندانە. (هەورا.) قامکەوانەیە لە تەنەکە دروستدەکرێ بۆ سەپانان، کە لە کاتی دروێنەدا لە قامکی دەکەن. قولاپی ماسی گرتنێ و ئێتر، ئاسنێکی چنگدارە گۆشت و چتێتری پێدادەکرێ. ئاسنێکی پەلدارە لە تەڵەی دەخرێ یان سەتڵ و دۆلچە، کە کەوتنە ناو بیرەوە پێی دەردەهێنرێ.

چنگاڵ و ڕۆن (دەر.، ڕۆژ.): هەرمێشک، کوللێرەی گەرم لە ناو ڕۆن کوشین بۆ خوواردنی.

چنگانە: جوورە چەنگاڵێکە هەنگوینی پێ لە کونی بەردی دەردەهێنرێ.

چنگاووڵ (ئەردە.): چەمۆڵە، پووچک، پووکاوول.

چنگاوێز: دەسەداینە، دەستەودامێن.

چنگەپرچێ (هەورا.): چەنگەپرە، شەڕکردنە بەچەنگ و دەست و پەل، بەپەلەپەل.

چنگەپۆپان: دەست بازی و شەڕە چنگ.

چنگە پۆپانێ: چنگە پۆپانێکردن.

چنگەرنێ: چنگ لە زەویدا گیرکردن لەبەر نەخۆشی یا ئێش و ئۆفێکی زۆر، رنینەوەی دەغڵ و گژوگیا بە دەستی.

چنگەکرە: چنگە کرێ، چنکلە چزێ.

چنگەکرێ: سەرکەوتن بۆ شوێنێکی بەرز بەهۆی گیرکردنی چنگەوە.

چنگەڵـە (هـەورا.): فشـەکڵۆنە، شـوان خەڵەتێنـە، شـوان هەڵخەڵەتێنە.

چنگە مریشکە: پێ مریشکە، گیایەکە گەڵایەکانی وەکوو پێی مریشک پەرەدارە.

چنگیانکردنەوە: دەرۆزەکردن.

چنگر (فە.): چنگوڕک، چەنگاڵ.

چنگ قـز کردنـەوە: دەست بـڵاو کردنـەوە لـەگـەڵ کووڕکردنـەوەی بـەهۆی ترس یا ئازارێکەوە.

چنگکەوتن: دەستکەوتن.

چنگگرتن: چرنووک لێدان، رنین.

چنگڵە (هەورا.): زەمبیل، زەمبیلە، بەرچینە، لە شووڵ یان لە قامیش دروستەکرێ و گچکەیە، سەوەتە.

چنگڵە چزێ: چکڵەچزێ.

چنکلەسەرە (ئەردە.): سەرقژن، کژنەسەرە.

چنگ مریەم: بخووری کوردان.

چنگنـە (هـەو.): جـوورە جاڵجاڵۆکەیـەکی زۆر گەورەیـە، شـێرپەنج، چنگن. تیرەیـەکی کوردانـە. گیایـەکی گـەڵاووردی ڕیشـەدارە لـە نـاو کشـتوکاڵدا دەڕوێـت و زیـانـدەرە یـان هاوینـان لـە کانگـاراندا دەڕوێ. (هـەورا.، زەن.، دەر.، هـەو.) پنـد، پنـت، لـە ڕەسـەنی قرنووبـە، زیندەوارێکە بە ناوبنی مووانـدا دەچێتـە نێو گۆشـتەوە لـە بـەر چڵکنی بـەدوورو درێژی و بەچارەیـەوە لـەبەرانبـەر پنـد نووسـراوە. کـەوەی، مـچ، مچک، زیندەوارێکی شینکاری زۆر وورده بەبن تووکی ئـاژاڵ و ئـێستردا دەڕواتـە نـاو گۆشـتەوە لاوازی دەکـات، دەرمـانی کـوردەواری ئەمەیـە: سەڵکی سیر بکوترێ ولـە بند دانی ئاژاڵەکە بسوورێتەوە پاش یەکدوو ڕۆژان هەمووی دەمرێت و هەڵدەوەرێت.

چنگنەسەرە (ئەردە.): چنگڵەسەرە، کژنەسەرە، قژن.

چنگـنی (بابا.): خێڵێکی کـوردە لـە کـەنار سلێمانی. چنگنـە، جـوورە جاڵجاڵۆکەیەکی زۆر گەورەیە.

چنگوو (باک.): کانی، مینایی.

چنگوڕک: چنجرووک، چـەنگوڕک، چنـگ، چرنـووک، چنگاڵ، چـەنگ، ڕنووک. ــ لێدان: بە نینۆکان ڕنـین، چنگلێدان، سـەری نینۆکـە تیژەکانی پشیلەو باڵندەو جانەوەرانە.

چنۆ (هەورا.): وەها، ئاوا.

چنوور (هەورا.): جوورە گیایەکی بۆنخۆشـی کوێستـانییە وەگـسـکی هێنـدی، پەشمـەکی دەچێ و گوڵیشی هەیـە گەڵایەکەشی وەهـی شـوویت دەچێ.

چنۆک: چاوچنۆک، چاوبرسی، نەوسن، (ڕۆژ.) جلفڕ.

چنۆکی: چاوبرسێتی، چاوچنۆکی، (ڕۆژ.) جلفڕی.

چنووندەر: چەوەندەر.

چنیای (هەورا.): چنین، بۆ لۆکە و گوڕەوی و دەغڵ.

چنیەی (هەورا.): چنین.

چنیک (زا.، دهۆ.): تووکی لاجانگییە، کە لە نێوان چاوو گوێیاندایە.

چنیک چنیک (باد.): چتی ڕەنگاوڕەنگ.

چنین: چناندن، ڕاچاندن، داچناندن. ــ ی گوڵ و میوەو ئیتر: گوڵ ومیوە لێکردنەوە، کۆکردنەوە، دارنـین، ووتـە ــ: قسـەچنین. بژارکردن، بژاردن، (ئەردە.) بژنین، هی برنج و ئیتر. دروونەوە، گوڕەوی ــ: تـەنین، (بـاک.) هێڤـازتن، درووێنـەکردن. (ئـەردە.) بژاردنـی دانەوێڵـە. پەسـتاوتن، دروستکردن.

چنینەوە: ئەچناندن. گوڕەوی و بـەرەو مـافووره و تـنراوانی تـری هەڵوەشـاو بەکاردەبرێ بۆ چنینـی شتی دیکـە. کۆکردنـەوەی دانەوێڵەی ڕژاو یابەری داری هەڵوەریوو ئیتر.

چنین بانیەک: لەسەریەکتری چنین.

چنین لای یەک: لەتەنیشت یەکترییەوە چنین.

چۆ (باک.): چێو، داردەست، گۆچان. (زەن.، ڕۆژ.) داری تەڕووشک. (باک.) داری فەرمان ویاسا. (هەورا.) لەوێ. دەنگێکە کـەر و ئێسـتری پێ لێدەخورێ.

چۆبەچۆ (ئەردە.): بەرانبەر، وەک یەک.

چۆپ (ئەردە.): درۆ. چەپ، چۆپە.

چۆپان (زەن.، لو.): شوان. (ڕەوا.) چریە، چۆپە، (باک.) دڵۆپە.

چۆپـە: چەپـە، کەسێکـە ڕاستـە نـەبێ و هـەموو چتێکی بـە نووسینەوە بـە دەستی چەپەی بکات.

چۆبە (پژ.): چەپ، چەپلەر، چەپرا، چەپە، چۆپان، لای چۆپە.

چۆپەیی: (جا.) چەپی، جوورە هەڵپەڕینێکە.

چۆپچۆپـان: چاخێکـە لـە بـەهاراندا گیا هێنـدە بـەرز ببێتـەوە، کـە شـوان ئێواری دارەکەی باوێژێتە ناو گژوگیایان سبەینێ بۆی نە دۆزرێتەوە.

چۆپچۆپێن: چۆپچۆپان.

چۆپر (زا.): کوێر.

چۆپکردنەوە: بادانەوە، وەرگەڕانەوە.

چۆپلەمە (باک.): نەخۆشییێکی وولاخانە لە سینگییاندا سەر هەڵدەدات.

چۆپـی: (ئـەردە.) چوویـی، (جـا.، هـەورا.) چۆپـەیی، چـەپی، جـوورە هەڵپەڕینێکە جارجارە بەلای چەپێدا دەخولێنەوە، سەرچۆپی.

چۆپی کێش: کەسێکە سەر چۆپی بکێشێ.

چۆپیک (باد.): مرژی کەمهۆش.

چۆت (باک.): پارچەیەکی گوشادە بەسەر جلکی خۆیانی داوەردەگرن، بە گچکەی وی دەڵێن (چۆتکە) لە لۆکەی دروستەکرێ.

چۆترم: پشوودان.

چۆتورمە (ئەردە.): پشێوی.

چۆتلمە (باک.): چوتل، ژەهر، چەهری مار، لە کاتی وەلاّم دا بە توورەیی بە کاردەبرێ.

چۆجەڵە: ڕیزە قوڵفەییێکە بە تەختە دەوارەوە لە کاتی هەڵدانیدا تێکدەخرێن بۆ پێکەوە نووسانیان. دارێکی بارێکی ڕەشە وولاّخی پێ چەڵە دەکرێت.

چەچ (باک.): کەر، گوێدرێژ، بە زاراوەی منداڵان.

چۆچە (ڕۆژ.، کۆ.): پارچە زێرێکی سێ لزگەییە ژنان بە سەرو کلاّوی خۆیانی دادەگرن و بە لاجانگیاندا شۆڕ دەبێتەوە بەسێ لزگەکان دەڵێن ـــ، پرپرە.

چۆچەک: جوورە خشڵێکی ژنانەی پانی پرپرە دارە بە لای ڕاست و چەپی سەریاندا شۆڕدەبێتەوە.

چۆچە: جوورە خشڵێکی ئافرەتانە: گوڵێکی خڕە و پرپرەشی هەیە بە ئاڵقە لەلای گوێی لە کلاّوەکەی دەخرێ.

چۆچک (باک.): چەماوەوەیی دار و گۆچان و ئیتر.

چۆچکـردن (هـەو.): تۆتێکـردن، بـەزاراوەی منـداڵان دانیشتنە.

چۆچلە (ئەردە.): قیتکە، چیچلە، بەلوکە.

چـۆخ (زێ.): پەسـتەک. (بـاد.) چۆغـە. ووت، جـوورە پارچەیێکی خوری نرخدارو باشە.

چۆخە: (هەورا.) چۆغە، چۆخێ، (هەو.) بەرگووز، چۆخەڵ، شاپک، شەپک.

چۆخەڵ (سور.): چۆغە.

چۆخ ڕەشا: ئێلێکی کوردە، خێڵ و هۆزێکی کوردە.

چۆخسـۆرا: ئێلێکـی کوردانـە لـە کۆچـەری میرانـە، ڕەنگـە لـە ڕۆژاوای ماردینێ بن.

چۆخێ (هەورا.): چۆغە.

چۆدار (لو.، کەل.): چێودار. ـــ ی: چێوداری.

چۆدەر: چۆدان، چۆداس، قەلاّس.

چۆڕ: چڕ، نەخت، کەم، چک، قوم، تنۆک، تنۆکە؛ ـــ یک ئاو: کەمێک ئاوە تەنها بۆ ئاوە ـــ ی لێ بڕی: تنۆکەی لێبڕی.

چۆڕان: تکان، چکان.

چۆڕانەوە: تکانەوە، داچۆڕان، هەڵچۆڕان، چکانەوە.

چۆڕاندن: تکاندن، چکاندن.

چۆڕاندنەوە: چکاندنەوە، تکاندنەوە، داچۆڕاندنەوە.

چۆڕاوەوە: تکاوەوە، چکاوەوە.

چۆڕاوکە: هاتنە خوارەوەی بارانە لە پلووسک و گوێسەبانە.

چۆڕاوگە: بەرپلووسک، شۆڕاوگە، باراناوێکە بە گوێسـوانەدا بێتـە خوارەوە، جێگای ڕژانی ئاو.

چۆڕە: دەنگی چۆڕانەوەی ئاوە، شۆڕە.

چۆڕەبڕە: ووشک بوونی ئاو لەشوێنێک.

چۆڕەبڕکردن: ووشک کردنی ئاو لە شوێنێکدا.

چۆڕەچۆڕ: تکەتک، چۆڕچۆڕە، چکەچک، شۆڕەشۆڕە.

چۆڕبڕ: ووشک و چکبوونی ئاو لە شوێنێک، کە چۆڕی تێدا نەمێنێ، ووشککردنی ئاو لە شوێنێک.

چۆرت: شڵەژاو، شێواو. ـــ پارەبوون: تێکچوون، شێوان، شڵەژان. (باک.) گۆپکە و گۆی سەرمەمکانە، سەخت، دژوار. (ئەردە.) پینەکە، وەنەوز، چورت، خەوەنوچکە، چوارچێوەیەکە چەند تەلێکی تێدا ڕایەڵ و هەڵکێشرابێ و چەند گرمووکە دارێکی تێدایە ئەژماری پێدەکرێ، چورتکە.

چۆرتان (باک.): جوورە پەنیرێکە. کەشک.

چۆرتدان: وەنەوزوان.

چۆرتشکان (موک.): بارتێکچوون و داچڵەکینی تریاک کێشانە بە تەقەیەکی.

چۆرتک: کەمۆکەیەک ئاو. *

چۆرتکە: چۆرتی دوکانداران، مرازێکە، ئەژماری پێ دەکرێ. *

چۆرچۆڕ: دڵۆپ دڵۆپ، تنۆک تنۆک. *

چۆرس (باک.): زەمان ناخۆش، زەمان پیس.

چۆرک: جۆرک، توورەکە، کوندە؛ ـــ ە میزێکی کرد: توورەکە میزێکی کرد.

چۆرکە: جێگایەکە ئاوی لێ بچۆڕێتەوە.

چۆرنوسقاو: ترنووسقاو، چەوریێکی کەمە بکەوێتە سەر ئاوی شۆرباو.

چۆڕیان: چۆڕانەوە، چۆڕپیانەوە.

چۆڕیانەوە: چۆڕانەوە.

چۆڕین: گیایەکی کێوییە و گەڵای سێ سووە وەکوو پیوازی بڵند دەبێ بە تەڕی و ووشکی لەگەڵ هەموو جوورە چێشتێکی دەخورێ.

چـۆش: چۆێـش، ووش، ووێـش، هـۆش، هۆێـش، وەش، ووشـەییێکە بـۆ ڕاوەستاندنی گوێدرێژان بەکار دەبرێت.

چۆغان (هەو.، فە.): گیایەکە کۆلکەکەی بە کوتراوی وەکوو ئەسپۆن کەل و پەلی چڵکنی پێدەشۆرێ، کە بە لفکە لەشی خورشتداریشی پێ بشۆرێ زۆر بەسوودە.

چۆغە: چۆخە، جوورە تەنراوێکی خوری خاوداری جووانی هەمەڕەنگەیی نرخدارە. چۆخەیەکە لەگەڵ ڕانکی لەبەردەکرێ.

چۆغەبازەڵە: بزڵە، کوودەڵە بەرازی شیرخۆرە، بزەڵە.

چۆغەڕەش: بریتییە لە چێشتی ماشی ڕەش.

چۆغەڵ: ئەوەی لەگەڵ ڕانک لەبەر دەکرێت، چۆغە.

چۆف (باک.): چۆ، داردەست.

چۆڤانن: بەتاڵکردن. قووچاندن.

چۆق: نەفەسێکە، کە لە قەلیانی دەدرێ، قوم.

چۆقان: لەرزین (لەسەرمان).

چۆقـاندن: لـەرزاندن (لـەسـەرمان) یالـە ترسان، هـەڵقرچاندن لـە تـاوە و چتیتردا.

چۆڤانن: چۆقاندن.

چۆقە: چیرەی ددان، دەنگی وێککەوتنی ددانانە لەکاتی لەرز یا ترس یا سەرمایەدا، کزە، سوز، سۆزش.

چۆقەچۆق: چیرەچیری ددان، ددانە چیرە، شەقەشەق، چرقەچرق، چەقوچۆق، لە سەرمان یا لە ترسان ددان لێکدان و لەرزین.

چۆقدان (کە.): قوو تدان.

چۆقل (باک.): نەرمەی بەلەکێیە، لوولاک، لاق.

چۆقیان: چۆقان.

چۆقین: لەرزین لەسەرمان.

چۆک: ئەژنۆ، زەنکوڵ، چۆنگ، چیک، ووژنگ، (فە.) زرانی، زەرانی. ـــ دان، لە سەر چۆکان ڕۆیشتن، لەسەر تووتکا ڕوونیشتن، چۆکانی، قەلەقرکێن. کێر، کێروول، قامیش.

چۆکان (باک.): چەوگان.

چۆکانی (باک.): لەسەر چۆکان ڕۆنیشتن یا دانیشتن لەسەر ئەژنۆیەک و ئەویتر قیت کردنەوە.

چۆکدادان: چۆکدان، لە سەرئەژنۆیان ڕۆنیشتن.

چۆکدار (باک.، مەگە.): پاسەوان، نۆبەتچی، کێشکچی. ـــ ی: پاسەوانی، نۆبەتچێتی، کێشکچێتی.

چۆکدان: مەبەس لە خواردنی چتێکییە بە تەواوی و نەهێشتنی. لەسەر ئەژنۆیان دانیشتن.

چۆکدانەسەر: تەپدانەسەر چتێک.

چۆکهەڵدان: چینچکان، ئەژنۆیەک بڵندکردن. قینچکان.

چۆکهەڵنان: دانیشتن لە سەر قاچێک و هەڵنانی قاچەکەی تر.

چۆگان (ڕەوا.): چەوگان، گالۆک.

چۆگە (هەورا.): لەوێ.

چۆل: بیابان، چۆڵ، دەرەوە، بیاوان، دژی ئاوەدانییە. بەتاڵ، خالی، نائاوەدان، والا، ڤالا: واژی ئاوەدان. ، مالی ـــ، دێی چۆڵ.

چۆڵ: چۆل، بیابان، دەشت.

چۆلانگ (گەر.، خۆ.): چۆلاکی بەری داران لێکردنەوە.

چۆلاوە: چەند دارێکی دووپەلن دادەچەقێنرێن و ڕایەڵیان لەسەر هەڵدەکرێ.

چۆلای بوو (ئەردە.): چۆن بوو، چەجوور بوو.

چۆلە (باک.): شۆخی.

چۆلەبڕ: گۆشەگیر، دوورە پەرێز، کەنارەگیر، گۆشەگر، بێڕێگە، چۆڵگەر، کەسێکە بە چۆل و بیاباناندا بڕوات.

چۆلەپێچەن: دارێکە بە نێوەڕاستی دەرکی تەویلە و هۆز و هۆلانیدا ڕایەڵ دەکەن تا ڕەشەوولاخ، وولاخ وئاژاڵانی پێدا نەیەتە دەرێ.

چۆلەچرا: چۆلە چراوێ، (هەورا.) چۆلەچراو، شەوچرا، چراووک، چراوکە، (باک.) بسبسۆک، سووڵە چرا، چوکلەچرا. دارێکی تەڕە بەقەد گەزێکی سەرەکەی دەکوترێ تا شێ دەبێتەوە بە ووشکی لە تاریکیدا دادەگیرسێنرێ لە باتی چرا.

چۆلەچراو: چۆلەچرا.*

چۆڵەچوون (باک.): چۆلەبڕ، گۆشەگیر، کەنارە گیر، گۆشەنشین.

چۆڵەزمە (هەورا.): تێوەژاندن.

چۆلەکە: کێژرولە، کێشکە، کووێشکە، (باک.) بەیتاک، بێتک، (هەورا.) ملی چلێ، مری چلێ، کێشولە، کووێژیلە، (ڕەوا.) کێژکە، (باد.) چووجکە، چیچکا، (فە.) مەلوچک، بە هەموو باڵندەیێکی گچکەش دەڵێن. (شا.) مرازێکی جۆلاییە، دارێکە بەقەد مەچەکێکی دوو کوونی تێدایە هەر کونەی چەرخێکی تێبراوە (گورد) ی جۆلایی لەسەر هاتوچۆدەکات لەکاتی کار کردنێدا.

چۆلەکەبکوژ: مەبەس لە مرۆڤە؛ ـــ ی تێدانییە واتە هیچ کەسێکی تێدانییە.

چۆلەکێ (باک.): مێگەلە مەڕێکە کۆ دەکرێتەوە بۆ ناردنە لەوەڕ و چوراگا.

چۆڵەمە (مەک.): ئێسکی شانییە، کە بەلای سینگیدا لەسەرەوەی ئێسکی بڕبڕەی سینگی قایم دەکرێ، ئێسکی چۆڵە مێشکێنەیە.

چۆلەمە (شار.): بەبەغە، قوولایی خووار قوڕگ.

چۆڵەمێ: چۆڵەمە.

چۆلەمێشکێنە: قوماری چۆلەمەشکاندن، کە هەرچی لەبیری بچێ دەیدۆڕێنێ، دەبێ هەرچیی هاوگرێوی وەرگرت بڵێ لەبیرمە.*

چۆلبڕ (باک.): چۆلگەڕ، چۆلگەرد.

چۆلبڕی: چۆلگەردی، گەڕیدەیی.

چۆلبوون: بەتاڵبوون، بەربوونی باخ و بێستان.

چۆلپەرس: چۆلپەرست.

چۆلپەرست: کەسێکە هەر لە چۆلێدا بژی. ـــ ی: ژیانێکە لە چۆل و بیاباناندا بەسەر ببرێ.

چۆلچر (ئەردە.): هۆرەیەکە هەر لە بیابانێدا دەکرێ.

چۆلچرا: ئاوازەییێکی تایبەتی بیابانییە.

چۆلخە (باک.): کەسێکە بە برینگی خوری ئاژالان ببڕێتەوە.

چۆلک (باک.): لیسی سێبەر. (زا.) ئاودەستخانە.

چۆلکردن: بەتاڵکردنی خانوو یا دووکان یان شوێنێکی تر.

چۆلگە: دەشت و بیابان.

چۆلگەرد: چۆلگەڕ، چۆلبڕ، کۆچەر. ـــ ی: کۆچەری، چۆلبڕی، چۆلگەڕی.

چۆلگەڕی: گەڕیدەی دەشت و بیابان.

چۆل و بیابان: شوێنێک هیچ کەس یا کشت و کالی تێدانەبێ.

چۆلوسک (ئەردە.): چلۆسک.

چۆڵ و هۆڵ: شوێنێکە، کە لە هەموو گیان لەبەرێک بەتاڵ بێ، (ئەردە.) خوت وخووالا.

چۆلی: چۆلی.

چۆلی: گەلامێو یا گەلای کاهوو، کەبە لێکدانی دوودەستان کون دەکرێ وەکوو دەمانچەی تەقەی دێ. شوێنێکە کەسی تێدانەبێت.

چۆلیکانێ (هەورا.): جوورە گەمەیەکە.

چۆم: (بابا.، شا.، کە.، سنە.) چەم، (هەو.، رەوا.) رووبار، (هەورا.) دەرە، (دەر.) گەلاَل، (هەر.) بەست، (باک.) جۆبار، جووف، روو، رۆ، رۆبار، رۆخانە، رووخانە.

چۆماتر (دزە.): چۆماخ، کوتەک، داردەستێکی ئەستوورە.

چۆماخ: تێلا، لیس، چوخماخ.

چۆمانەوە (رەوا.): چەمانەوە، خواربوونەوە، داهاتنەوە، کووڕبوونەوە، کۆم بوونەوە.

چۆماندن: چەماندن، خوارکردن، کووڕکردن.

چۆماندنەوە: خوارکردنەوە، کووڕکردنەوە، کۆمکردنەوە.

چۆماو: چەماو، شوێنێکە چۆم و ئاوی زۆر تێدابێ.

چۆمەرا: خێڵێکی کوردە لە نێو(هەڤیرکان) دایە لە نزیک قامیشلوویە.

چۆمەلان: جێگایەکە چۆمی زۆر بێ.

چۆمی: چەم.

چۆمیلکە (باک.): کەرە مێو، داڵەلووک.

چۆن: چلۆن، کتۆ، کتۆیی، کوو، چەوا، چاوا، چاق، چتۆنە، چاڤا، چەنی (بۆ پرسیارە).

چۆنە (باک.): یەکدەست.

چۆنەر (ئەردە.): چەوەندەر.

چۆنەرقەند: چەوەندەری قەندی.

چۆنەربریانی: چەوەندەری بریانی.

چۆنەرین: چێشتی چەوەندەر بە ترشی.

چۆنچۆن: ئای ئای، لەکاتی پرسیار، یا بە سەر رۆیشتن یا هەتکدا بەکاردەبرێ.

چۆنەری (هەورا.): چەوەندەر.

چۆنگ (باک.): چۆک.

چۆنی: چلۆنی، چلۆنێتی، کوویی، کووی؟ لەچ بارێکی دای؟.

چۆنێتی: دۆخ، بار، (رۆژ.) پاودان، چلۆنێتی.

چۆو (ئەردە.): داردەست، چێو.

چۆهچۆه: چۆچۆ، ووشەیێکە لە کاتی ئالیکدانێدا گووێدرێژی پێبانگ دەکرێ.

چۆتورمە (ئەردە.): تەوەرە، رووشە، هەنگامە، کارەسات.

چوتێم (باد.): چلۆن، چۆن.

چۆچ (باک.): تۆت، تۆتی، بۆ دانیشتنی مندالان بە کاردەبرێ.

چەختی: چەقەسوو، بێشەرم.

چوخک (باک.): چۆغە.

چوخم: تاقێکی گەورەیە، کە بەسەر کۆلانێکی داهاتبێ و ژوورێکیشی لەسەر دروستکرابێ و لە ژێرەوە کۆلان و خەلقی بە ژێردا بروات. چوخمە.

چوخماخ: چۆغ، تێلا، لیس.

چوخمە: چوخم.

چوخور (ئەردە.): چەم، رووبار، چوغورد، بێش.

چوخورد: چەوغورد، چەم و دۆڵی چڕ، بێشە.

چوڕ (ئەردە.): شەق، ـــ(باک.): رفاندن و تالانکردنە، جوورە ئاژاڵێکی خراپە. (ئەردە.) سپێتی، رەنگی سپی، سپی پاکی بێ پەڵە وەکوو رەنگی شیری.

چوڕڕە: جورە.*

چورت: خانووچکە، چۆرتی ئەژماردنێ. (ئەردە.) چۆرت، وەنەوزەکوتێ.

چورتاندن: (ئەردە.) پینەکی، ترووکاندنی پەڵە پێتکەی تفەنگ و دەمانچە.

چورتانن (ئەردە.): ترازاندن، چورتاندن.

چورتە: جووڵە؛ ـــ ی ناکات: جووڵەی ناکات.

چورتک (ئەردە.): چوڕ.

چورتکە: چۆرتی حیسابی.

چورتم: سەخڵەتی و دەردەسەری، کارەسات، نووچبردنی کەسێک.

چورتم بردن: نووچبردن بەدەم دەرد و خەفەتەوە.

چورتمدان: چورتمبردن.

چورتیان (ئەردە.): ترازان.

چورچ (هەو.): چرچ.

چورچەمەن (هەو.، رەوا.): مرۆی چرچ، سیس.

چورچور: جوورە مرازێکی کۆنی شایلۆ غانێ بووە، بە گچکەکەیان کوتووە چورچورکە.

چورخ (باد.): چەرخی چەقۆ تیژکردنێ.

چوردانەوە (ئەردە.): وەلامدانەوە.

چورک (باک.): چیرەی ددانانە؛ بارام ددانێ خووە لەفەرهاد دچورکێنێ.

چورکردن (ئەردە.): دەست لێگیرکردن، دەست لێبەند کردن، رنەکردن.

چورنوسقاو: ترنوسقاو.

چوروو (ئەردە.): چرووک، هیچ و پووچ.

چوریان: چۆڕان، چۆڕانەوە.

چور (باک.): قۆرەقۆری زگییەلەبرسان.

چوریسک (باک.): تروسکەی ئاوری.

چوز: خەڵفێکی تازەیە لە داری موتر بەکراو لە شوێنی موتربەکەدا رووابێ، لق وپۆپی تازەی داران.

چوست: شاتر، تەتەر، توند، چالاک، توندوتۆڵ، گورج، ووریا، چابوک، تەڕدەست، خێرا، بەپەلە. (باک.) بەتالووکە، بساڤ. (زەن.) تەلان.

چوستەک: نێیمەنی، جوورە پێلاوێکی سووکە.

چوستی: توندوتۆڵی، چالاکی، تەتەری.

چوستێتی: تەڕدەستێتی.

چوشتر: چووێشتیر، چوشتیر، چتیر، رەشانگی نێر یا مێ، کە تەمەنی لە نێوانی ساڵێکی تا دووساڵبێ.

چوشتیر: چووێشتیر.

چوغورد: چوخورد، چەم، بێشە، چەم و دۆڵی چڕ.

چوقلی (باک.): گوڵی سەر چڵی دارانە، سەرچڵ، لک، لو.

چوکڵە: پارچە دار یا چیلکەیەکی گچکەیە، چیلکە، ووردەدار، چیکڵە. نوکێکی بەرزی تیژە بۆ هێندێ پیت دەنووسرێ وەکوو (بێ، تێ)، کەبەدەم تیپی ترەوە بنووسرێن تەماکۆ، دەمار.

چوکڵەخیگە: پشکی هیزە ومەشکە، پژک، پشک.

چوکڵەشکێن (ئەردە.): بریتییە، لە چەڵتووک خستنە ناو کاری مرۆڤانەوە.

چوکڵەشکێنی: پشێوی.

چوکڵەقولاپ: قولاپی ماسی گرتنێ.

چوکڵەقولاپ

چومە (زا.): هیچ.

چون (هەورا.): وەک، وەکوو، وەکی وێنەی.

چوندە (شەبە.): نێرە.

چونکە: چونکوو، چونکی.

چونکوو: چونکە، لەو، لەورا، پاشکۆ، (باک.) چکۆ، چمکۆ، چونکی، لێ، لەوما، مافر.

چونکی: چونکوو.

چونگە (فە.): چینە. ــ کردن: چینەکردنی پەڕەووران.

چوننە (باک.): هیچ، پووچ.

چون یەک: وەک یەک.

چوو: برو بێ هەست، دەستم چووە: دەستم لەسەرمان سڕ بووە. (ئەردە.) داری ووشک، چێو. (موک.) گرێی چووەکەی قامکی دەست و پێیانە. (باک.) هیچ، هیچکام. (موک.) ڕۆیشت، (هەورا.) لووا، بۆ تاکە کەسێکی نەدیو بەکاردەبرێ. (موک.) گوویزنگ، قاپ، دوو ئێسکە دەرپەڕیوەکانی ئەم لاو ئەولای قولاپەیە، جگ، میچ. گە: لە ــ چوون: لەگەچوون (موک.) لە شێوەی شێوازەوە لە جیاتی (کیر) بەکاردەبرێ، نە، نەء، نا، نەخێر.

چوو ئاوسان: کیر هەڵاسان.

چووا (ژەنگا.): چیا، کێو.

چووار: چار، چهار، ٤، لە نێوانی ژمارە ٣ و ٥ یدایە.

چوواران: تەنها چووار.

چووار ئاوێنە: چەشنە زرێیەکی شەڕییە لەکاتی جەنگێدا لەبەردەکرێ، چووار تەختە ئاسنی پێوەیە دەکەونە پێش و پاش و هەر دووک لای ئەوکەسەی لە بەری دەکات.

چووار ئایینە (ئەردە.): چووارئاوێنە.

چووارە (ئەردە.): چووارناڵە.

چووارەم: چارەم، چارهەم.

چووارەمین: چارەمین، چارهەمین.

چوواربا: بای سەبا، بای دەبوو، بای باکوور، بای باشوور.

چوواربەن (باک.): کورسی.

چوواربەن

چووار بۆر: چابۆر. ("   ").

چووار بێستان: چاربێستان، بێستانێکە شووتی و خەیار و ترێزووی تێدا دەچێنرێ.

چووارپا: چووارپێ، چارپا، چاروا، ماڵات.

چووارپاچکە (ئەردە.): چارپایە.

چووارپاچکە

چووارپالوو: چتی ئەستووری چووار گۆشەی ڕێک، چووار بەند.

چووارپایە: چارپایە.

چووارپەل: چارلەپک، هەردووک دەست و هەردووک لاق؛ بە ــ ان ڕۆیشتن: پەلکین، بچار لەپکێ چوون.

چووارپەل قەوی: بریتییە لە گیانداری قەڵەوی پتەو.

چووارپووڵەکە: چووارپارچە چەرمی قەبزە نوشتەییە بۆ قایمی لەڕاست و چەپی کەوش دەدرێ لەئاستی جمسەرەکانی.

چووارپێ: چووارپا، چارپا، خاوەندی چووار پێیان، چاروا، وولاغ، چارپێ، گیاندارێکە بە چووار پێیان بڕوات.

چووارپینە: چارپینەیە لەسەر پەنجەو پانیەی، کەوشی دەدرێ. ناپایەدار، بێفریشک.

چووارتاقی: گۆڕستان. هەیوان.

چووار چابوخ: چووارچاک، چووار پارچەی گچکەیە دەکەوێتە بن باخەڵی کەواوە.

چووارچاک: ــ بەلاداکردن، داوێنهەڵکردن. هەڵدڕاوی، چووار چمکی، ئەملاو لایی کەوا.

چووارچاو: مەبەس لە پیاوێکییە، کە دووژنی هەبێ.

چووارچاوبوون: مەبەس لەسەر لێشێوانە.

چووارچاوکردن: مەبەس لە سەر لێشێواندنە.

چووارچەقەل (ئەردە.): چووار چنگۆڵە، چووار پەل، چووار دەست و پێ.

چووار چمک (بادە.، ڕۆژ.): چووارگۆشە، چووارچاک.

چووار چنگۆڵە: ڕۆیشتن لە سەر چووار چنگان و یان بە چووار چنگان بە سەر چتێکی هەڵگەڕان.

چووارچووار: چارچار.

چووارچێوە: چارچم، کیرەشک، (هەورا.) چارچێوە، پەرواز، دارێکی چووار پارچە و چووار سووچە دەرگا و پەنجەرە وچتی تری تێدەخرێ و لەناو دیواردەخرێ، (باک.) دۆزبەند.

چووار خاڵکێشان: ڕەشکردنی ناوچاوان و ڕووی یەکێکی بۆ ڕیسواکردنی.

چووارخرت: بزن و مەڕی چووار ساڵانەیە. (ئەردە.) مرۆی تێکسڕماو و قەڵەوە.

چووار خشتەک: چووار پارچەی گچکەیە لە کەوا، کە هەردوویان بکەوێتە بندستێک.

چووارخشتەکی: چووارلک، چارین، چووارنیوە هەڵبەستە، کە دوواییەکانی یەکەم و دوەم و چووارەمیان وەکوو یەکترین.

چوواردارە: دارتەرم، تابووت. (ڕۆژ.) خانوویێکە لە سەر چووار کۆڵەکان ڕاوەستابێ.

چوواردانگ: چووارپەش لەشەش بەشان. برنجێکی کوتراوی ووردەیە لە ناوەندی پلاوی و خاکەرە.

چوواردانگی: چوواردانگ.

چوواردە (هەورا.): چاردە، (٢) جاران (٧) دەکاتەچاردە.

چووارده‌خانه‌ی ڕه‌مل: چارده‌خانه لەسەر قاقەز دەکێشرێ ڕەملی پێدەگیرێتەوە.

چوارده‌ڕێیان: شوێنێکە زۆری ڕێگا لێ ببێتەوە.

چووارده‌ستەکی: هەڵگرتنی چتێکی بە چووارده‌ستان.

چووارده‌م: چتێکە بەندیواری بە ژمارە چوارده دابێ.

چووارده‌مین: چتێکە لە پایەی چارده‌میندابێ.

چووارده‌وره: هاویردۆر، دۆرمادۆر، چووارمیدۆر، چارده‌ور، چووارکەنار، چارکەنار.

چووارده‌هەم: چووارده‌م.

چووارده‌هەمین: چووارده‌مین.

چووار دیوار: خانووبەرەی تەواو بەسوور و پشتەوە.

چووارڕایان (هەورا.): چووارڕێیان.

چووارڕوکن: چووارديوار، چووارلا.

چووارڕێگایان: چووار ڕێیان.

چووار ڕێیان: خاچەڕێ، چار ڕێیان، چووار ڕێگان، جێگایەکە چووار ڕێگەی تێدا ڕێک بکەوێ.

چووارزربە: چووارقەمچ.

چووار سرشت: چووار سورووشت.

چووارسوو: چووار سرشتەکان، چووارگوزەر، تاقێکە چووارگوزەری لێ جوێ بێتەوە.

چووارسووچ: چووار، چووار قولینچک، چووارگۆشە.

چووارسوروشت: چووارچتن گۆیا: بناغەی دروست بوونی هەموو چتێکی وەکوو، (با، ئاو، خاک و ئاوور) بن.

چووارشانە: مرۆی پان و پۆڕ و بالآبەرز و چارشانەی دارێژراو.

چووارشەش: چارشەش.

چووارشەم: چووارشەمە، چووارشەمۆ، چارشەمە، چووارشەموو، چارشەمب.

چووارشەمە: ڕۆژێکە لە نێوانی سێشەمە وپێنج شەمەدا.

چووارشەمەسووران: چووارشەمە سوورە.

چووارشەمەسووره: چووارشەمە سووران.

چووارشەمۆ: چووارشەمە.

چووارقاپ: چارقاپ، زەندەشۆڕ، جوورە سەگێکی وایە زەندی لای پاشەوەی هەر چووار پەلەکانی دەکەوێتە سەرزەوی.

چووارقەد: چتێکە چووار جاران قەدکرابێ. ـــ کردن: نووشتاندنەوەی چتێک چووار جاران.

چووار قەمچ (ئەردە.): کەسێکە، کە مووی ڕیش و سمێڵ و برۆ و برژانگی کرابێ.

چووار قەمچکردن: تراشینی مووی ڕیش و سمێڵ و برۆ و برژانگ.

چووار قوڵفی: چارگووشی (دیزە یا گوڵدان)، کە چووار قوڵفی هەبێ.

چووارکەنار: چارمەدۆر، دۆرمەدۆر.

چووارگا (هەورا.): هەوایەکی گۆرانی کۆنە.

چووارگوزەر: چووارسوو.

چووارگۆشە: چووارکەنار، چووارنیچک، چووارسووچ، چووارلک، چووارقولینچک، چووارچمک، چتێکە پانی و درێژی بەقەد یەکتری بن.

چووارگۆشەیی: چووارکەناری.

چووارلا: چووارگۆشە. هەموولایەک، پێشەوپاش و ڕاست و چەپی هەموو چتێک، دووباد، چووارلانە.

چووارلایی: چووارقەدی.*

چووارلک: چارین، چووارخشتەکی.

چووارلوو: چووالوو.

چووارمەشقان: چووارمەشقی، چووارزرانی.

چووارمەشقێ: چووارمێرەکی، چارتیکانی، چووارمێردەکی، جوورە دانیشتنێکە بە تێکپەڕاندنی هەردوولاقان بە نووشتاوەوەیی.

چووارمێخە: چووارسینگی داکوتراوە بەزەویدا بۆئەوەی، کە چووار پەلی یەکێکی پێوە ببەسترێتەوە.

چووارمێخەکێشانەوە: بەزەوی دادانی مرۆڤ لەسەر گازی پشتێ و بۆ سزادان چووار پەلی بە چووار مێخی داکوتراوەوە ببەسترێتەوە.

چووارمێردەکی: چووارمێرەکی، چووارمەشقی، چارتیکانی، چارمێرکی، جوورە دانیشتنێکە.

چووارناڵە: بە چووارناڵە غارپێدان، بەتاو غاردانی وولآخی یەکسمە، بەتاو، بەپڕتاوی غاردان، (باک.) باگار.

چووارناڵەیی: چارگاڤی، بە توندی و تاو غاردانی ئەسپە.

چووارنان: یەکێکە لە گەمەی قەلەمەنداریدا چینەکەی بەرانبەری خۆی بەزاندبێ و تێی خستبێ.

چووارهەم: چوارەم.

چووارهەمین: چوارەمین.

چووارهەنگڵ: چتێکە وەکوو خیگە و مەشکە وئیتر چووار هەنگڵی هەبێ.

چووارهەنگۆڵ (ئەردە.): چووارهەنگڵ.

چووارهێندە: چارکاسە.

چووارییەک: لە چووارپەشان بەشێک. ـــ بەر: لە چووارپەشان بەشێک بەر.

چووارییەکی: چارێکی.

چووارێن: چووارگۆشە.

چووارین: چوورە.

چووالە: چەقالە، بادامی فەریک، دارەکەشی گەڵای وەکوو بی وایە بە ناوی بەرەکەیەوە ناو دەبرێت بەرەکەی تاڵە و خۆشدەکرێت.

چووالەبادام: چووالەی ناووک شیرین، فەریکە بادامی شیرینی ڕەق نەبوو.

چووالەبایەوا (کۆ.): بادامی دەستچێن.

چووالەتاڵە: جوورە چووالەیەکی تاڵە.

چووالەشینکە (کۆ.): بادامی کێوی.

چووالوو: لە ڕێوی گەورەترە دوو دەستەکانی پاشووی لە دەستی کورت ترە و خاوێنترین داعبایە ژووری تایبەتی خۆی هەیە لە لانی خۆیدا و پووشی لەسەر ڕاخستووە، کورەبەشە، چالەکە، ووشەک، لە دەوری ژوورەکەی خۆیدا لەبەر شێ بستێکی قووڵکردووە هەر لە ناو ژوورەکەی خۆیدا کەمێک دوور ژوورێکی بۆ نازووقەی زستانێ دروستکردووە و هەر لە بەرانبەر وێش کەمێک دوور ئەدەبخانەی دروستکردووە. (کۆ.) چووارناڵە، بە ــ چوون: بە ــ هاتن، غاردان بە تاوو تەووژم و چووارناڵە.

چووان: بەخت.

چوواندن: بەختکردن، پارەچووان: خەرجکردن لەناوبردن، لەنێو ــ: لەنێوبردن، تووناکردن.

چووابو: بەختکراو. لە دەست چوو، لەکیس چوو.

چووە (هەورا.): (ڕەوا.) ڕکە.

چووەر (هەورا.، ئەردە.): ژوور، دیو، چاوە.

چووبەچوو: بەرانبەر، بەرابەر.

چووپ (باک.): داگیرکردنی چت. (ئەردە.) درۆ، چاپ، چاپو چووت.

چووپی: چۆپی.

چووتن (زا.): جوونی چت.

چووجەر (فە.): فەلاقە.

چووچ (باک.): کیری منداڵان.

چووچان (باک.): ووڵاخی شکست.

چووچک (باک.): کەوچکی داری ماستاوێ، گچکە، چکۆڵە. (باد.) چۆلەکە، پاساری، بۆ هەموو باڵندەیێکی گچکە بە کاردەبرێ.

چووچکە: چووێچکە.

چووچلە: قیتکە، خەمشە، چیچک. *

چووچی (باد.): وەکوو چیچی وایە بۆ دانیشاندنی منداڵ بەکاردەبرێ.

چووخە: چۆغە.

چووخێتی: چەختی، چەقسوو، سوواو، پەل، بێ شەرم.

چوور (باک.): چوورک، (باک.) چز، پیاو یا ژنێکە تووکی سەری خورمایی بێ. ــ کرن: تاودانی تووک، ڕەنگکردن. (زا.) شەل، لەنگ. جوورە مەڕێکە. (باک.) بزنەمەرەز.

چووڕ (ئەردە.): چۆڕ.

چووڕڕە: چوڕڕا، چڕڕە، باڵندەیێکی بۆرە هێندەی چۆلەکەیەکیە و لە مەزرایاندا دەژی، چووڕڕەپۆپنە.

چووڕڕەپۆپنە: چووڕڕە.

چوورتم (هەورا.): وەنەوزە، خەوەنووچکە. (زەن.) کارەسات، ڕووشە، نەگبەتی.

چوورک (باک.): چوور، چز، مرۆڤێکە تووکی سەری خورمایی بێ.

چووز (ئەردە.): ڕاوێژی (چووزان)ە. چووزان: ڕیگبازی، ۳ وێنەی لە فەرهەنگی مەردوخ دایە لاپەرە ٥٨٥. (موک.) گزگل، تیل، تیلک، (ڕەوا.) تیلکە، (کۆ.) بز، (هەورا.، باک.) بوز. ــ پێوەکردن: بزدان، تیلک پێوەکردن. لکی ناسکی تازەی دارانە، چووزە، چەکەرە، چەقەرە، دارێکە پەیوەند (مەتوریە) کرابێ. ــ کردن: پەیوەندکردن.

چووزان: سووتانەوەی پێست. *

چووزانەوە: کولانەوە، کزانەوە، سۆڵانەوە، دەستی قەڵەشاو، لووت دەچووزێتەوە لە سەرمان یان لەبەر چتی تیژ و توند.

چووزاندنەوە: کزاندنەوە، کولاندنەوە، سۆڵاندنەوەی ئەندام.

چووزانم: چزانم، چدەزانم، نازانم.

چووزە: تووڵە باریکەکانی مێو و ئیدیکە، چەقەرە، تووزە، چووقرە، تووزرە، چووزەرە، چووزەڵە، چوویزرە، چووەر، هەر ڕووەکێکی تازە سەری لە سەر زەوی دەرهێنابێ و ڕەنگی سپی بێ و هێشتا ڕەنگی کەسکی وەرنەگرتبێ ــ ی پێدەڵێن، تووڵەی کورتی دارانە.

چووزە پوونگە: چووزە پوونە.

چووزەخەیار: ئیسکەخەیار.

چووزەرە: چووزە، چەقەرە، تووزە، چووقرە، تووزرە، چووزەڵە، چووێزەرە، چوویزرە، لاسکی ناسکی گیایە، تووڵە باریکەکانی مێو و ئیترە و هەر ڕووەکێکی، کە تازە سەری لە سەر زەوی دەرهێنابێ و ڕەنگی سپی بێ و هێشتا ڕەنگی کەسکی وەرنەگرتبێ ــ ی پێدەڵێن.

چووزەشووانە: گیایەکی بەهارییە و گەڵایەکەی وەک بەرەزا وایە لاسکەکەی بە ناسکی دەخورێ.

چووزەکە (هەو.): گەمەیێکی منداڵانەیە، لەسەریەک لاقی دەڕۆن، هەنگڵەشەلە.

چووزەکێ (کۆ.): شایی و هەڵپەڕکێیە.

چووزەڵە: سووسکە، چووزرە، چووزە، لاخ، (کە.، هەو.) چووزەرە، (شا.) سەرچووزەڵە. چەقەرە، چەکەرە، سەرتووڵەی مێوییە و بە گیا و ڕووەکێکی دەڵێن، کە بە قەد درزێکی لە خاک دەرچووبێ و لە چەقەرەی گەورەترە.

چووزرە: چووزەڵە.

چووزرکە (سوور.): گۆمزە.

چووقان: قووچان، نووقان، لێکنران.

چووقاندن: ــ ی چاو: قووچاندن، لێکنان، نووقاندن، ــ ی دەست: نووقاندن.

چوقاو: قووچاو.

چووقاوەوە: قووچاوەوە.

چووقە: دەنگی وێک کەوتنی ددان لەسەرمان. *

چووقەی ددان: چرکەچرکی ددان.

چووقین: تکان، بۆڵەبۆڵ و پرتەپرت کردن بە ژێر لێوانەوە.

چووک (باک.): چکۆڵە، گچکە، بچووک، چۆلەکە. (موک.) ئەندامی شەرمی نێرینانە.

چووکانە (باک.): جوورە گەمەیەکە.

چووکە: بڕوانە: چووک.

چووکەڵ: نێوی نێرینانە.

چووکەڵە: گچکە، بچکۆڵە، چکۆڵە.

چووکدان: لەسەر ئەژنۆ دانیشتن. *

چووکفرێ (باک.): جوورە گەمەیەکە.

چووکک (باک.): چووکێتی.

چووکڵ: تۆ، بە ـــ. دوو ـــ: بە کلۆ، دوولۆ. چووێچکەی گیا و دارانە. ڤیرگول، بۆر، چیکلە.

چووکڵە (هەورا.): چیلکە. (کۆ.) سووچی دەرەوەی قولینچکی چتی سێ سووچە. مندالّی تاقانە. چووکڵی ددانانە.

چووکڵۆچێو (کە.): کۆتەڵی دەغلّ ودان.

چووکێتی: (باک.) گچکەیی، چووکک.

چووگان (زا.): گۆچان.

چووگان

چوول (ل.): دار.

چووڵنـە (کـەل.، زەن.): لەسـایە، لـەمیهرەبانی، سـایە، سەبارەت؛ لە ـــ ی تۆوە پێکهاتووە: لە سایەی تۆوە پێکهاتووە.

چوولە: مرۆی قەشمەر.

چوولیت (دەر.): خەزێم.

چووم: ڕۆیشتم: (هەورا.) من لووانیٚ، سەرچاوەکەی (چوون) ە.

چوون: ڕۆیشـتن، (هەورا.) لـووای، (دەر.) چین، چوویـن، شـوون، بچۆ، هەڕە، بچە، بڕۆ. لەدەست چوون، لـە نـاوچوون، نـەمان، لـە نێـو چـوون، تۆفدان، تووناوتوون چوون، چوونە نەبوون، هەڕەشیان، هەڕەشین. سڕ و بێ هەست بوون، لە گۆکەوتن، تەزین: فەرهاد دەست و پێـی چووە لـەسـەرمان واتـە سڕوبێ هەست بـووە لـەسـەرمان. لـەخۆ ـــ: بێهۆشبوون، هەڵچوون. درێژە. لـەسەر ـــ: لـەسەر ڕۆیشتن: درێژەپێدان، وێچوون، لێکردن: وەی ـــ: لـەوی کرد. پـەڕینی وولاّخی یەکسم، تـەقینی هێلکـە و ڕژانی بـۆ نـاو ئاوور، دامراندنەوی ئاوری گڕ: ئاوەرە جوو واتە: دامرکایەوە، دراوێکە لـە کاتی چت کڕیندا لێت وەربگیرێت.

چوونەبەست: ڕێگا بەستران، ماوەی چوون بەستران.

چوون بەیەکدا: تێکبەزان، چوونە ناو یەکتری.

چوونەدەر: (هەورا.) بەرشیەی، لووای بەرەوە، وەدەرکـەوتن، بەدەرکـەتن، دەرکەوتن، دەربوون.

چوونەژوور: وەژوورکەوتن، (هەورا.) ئاماوە چووەر.

چوونەژێر: ددان بە چتێکدانان، درکاندن، چوونە ژێرباری کارێکی.

چوونە سەر: سەرکەوتن، سەلیل بوون، وەسەرکەوتنە سەرجێگایەکی بڵند. پێکهاتن، بەئەنجام گەیشتن، تەواوبوون.

چوونەسەراو: چوونە سەرپێشاو.

چوونەلا: دروستبوونی پیاوە لەگەڵ ژنەکەی.

چوونەنێو: چوونەناو.

چوونەنێودڵ: چوونە نێو دڵەوە، کەوتنە نێودڵەوە.

چوونەو (لو.): وەها، ئاوا، وا.

چوونەوە: دووبارە چوونە شوێنێکی. ڕەنگ نەمانی کالاّوبەن و چتی تر.

چوونەیەک: گرژبوونی هێندێ تەنراو بە هۆی تەڕبوونیەوە.

چوون بەیەکدا: چوونەیەک، پێکچوون، هەڵپێکیان.

چووێ (فە.): چی؟. (زا.) برین، زام.

چوویت (هەورا.): شوویت، (ڕەوا.) دۆراخ، جوورە دەرمـانێکی شینیشـە لـە نـاو ئـاو دەکرێ سـتیلی سپی و هـەندێ کـالاّی تـری تێـوە دەدرێ بـۆ جوانی.

چووێچکە: ـــ ی داران، ئەولکەدارە چکۆلـە و شلکانەیە، کە لـە بن لکە گەورەکانی داران دەری دەکات، وەچ، وەچە، چووکڵە، چووچکە.

چووێدار: بریندار.

چووێر (موک.): گێڕ، چووێل، (هەورا.) چەوێڵ، چەوت، لاق خووار و خیچ، گێڕ، بۆ مرۆڤ و وولاّخ و ئاژاڵ و هی وا بەکاردەبرێ، کەلاق یا پاشوو بنگێوێ و لێکبدات. (خۆ.) کەسێکیشە لە کاتی ڕۆیشتنیدا پانیەکانی لێک دوور و پەنجەکانی نزیکی یەکتری دابنرێن.

چووێشتیر (موک.، خۆ.): بزنێکە هێشتا نەزابێ یا سالێکی تەگەی نەگرتبێ و قسربێ، (بابا.، هەورا.) چتیر، (دەر.) چوشتیر، (باک.، زەن.) تشتوور، پشتیر، تشتیر، تووێشتیر.

چووێشکە: چۆلەکە.

چووێک (باد.): چۆلەکە.

چووێڵ (ڕۆژ.): چووێر، وولاّخێکە هەر دوو پاشووی گێڕو کەوانـەدار بێ و لە ڕۆیشتنیدا پاشووی بنگێوێ، واتە سمەنگوڵ بێ.

چووین: ڕۆیشتن. *

چووین (ل.): چوون، ڕۆیشتن.

چهار (باک.): چووار، ٤.

چهیز

چهیز (باک.): تۆپ، هی تۆپان و گەمەیە.

چێ: گیاندارێکە، کە چەش بووبێ. (باک.) باش، چاک، قەنج. (ڕۆژ.) کووێ، کێندەرێ، کووێندەرێ. دروست، ساز؛ پێم ـــ ناکرێ: پێم دروست ناکرێ. (هەورا.) لێرە.

چێبوون: چەشبوونی گیاندار. دروستبوون، سازبوون، تەواوبوون، چابوونەوە، چابوون.

چێبوویی (باک.): گەیشتنی میوە.

چێتر (باک.، زا.): چاتر، چاکتر، باشتر، قەنجتر.

چێتی (باک.): گیایەکە، گیایی.

چێچ: کێچ.

چێچە: سەرگۆی مەمک. *

چێچەرۆک (باک.): چرچرۆک.

چێچکا (باد.): چۆلەکە.

چێخ: ڕوش، ڕوشان، داڕوشان. *

چێخیز: (باک.) جەخز، چەرخ، ئالقە.

چێدار

چێدار (باک.): کەلەپچە.

چێدمای (هەورا.): لەمەولا، لەمەودووا.

چێر (باک.، زا.): پاشملە، ـــ ی من دکە: لە پاشملەی من دەدوێ. چێڵ، مانگا.

چێر (هەورا.، جا.): چڕ، گـڕ، ددانگـڕ. (ئەردە.) دۆست وبرادەر. شێر. (کۆ.) فێر، دانە خۆرە، چەشە، چەشەخۆرە، ڕاهاتوو. ـــ بووە: فێربووە، چەشەخۆرەبووە، ڕاهاتووە. (هەورا.) ژێر، بن. (لەک.) کێرد، چەقۆ. (ئەردە.) تێڕ.

چێران (باک.): لەوەڕان. ـــ دن: لەوەڕاندن.

چێره (باک.): چێرەگە، لەوەڕگە، قەرەبوو. (ئەردە.) دەم و چاو، ڕوخسار، چارە. ـــ بوون: قەرەوی بوون، تۆڵەبوونەوە.

چێربێژ (باد.): گۆرانی بێژ.

چێربێژ

چێرپیاڵه (هەورا.): ژێرپیاڵە، ناڵبەکی.

چێرت (زا.): ڕیقنە.

چێرچەناگە (هەورا.): ژێرچەناگە.

چێرچێر (باک.): جیرەجیری پێنووسییە.

چێرخان: ژێرخان، (هەورا.) ژێریانە.

چێرزەمین (هەورا.): ژێرزەمین، ژێرخان.

چێرک (دزە.، هەو.): ئەورپیشووە براوانەیە، کە بەسەرداری تەونییەوە دەمێنێتەوە دووای کۆتایی و بڕینەوەی کرداری مافوورە و بەڕە و چتی دیکە. (دزە.، هەو.) پۆی تەونییە، کە لەسەرەوە بۆ خووارەوە شۆڕدەبێتەوە، چێرگ.

چێرکرن (باک.): جنێودان، دژوونکرن.

چێرکۆتەی (هەورا.): ژێرکەوتن.

چێرگ: بەت، چرگ، مێشەسپی، باڵندەیێکی لاق و مل درێژە و گۆشتی دەخورێ لە قاز گەورەترە. پۆی مافوورە و بەڕە و جەواڵە، (شاگی): هۆزێکە لە نزیک شاری کۆیە.

چێڕوک: داستان و حیکایەت.*

چێروکەوان: چیرەدرێژی، درێژەپێدان، لێنەبڕینەوە.

چێرومێر (ئەردە.): دۆست و برادەر.

چێری (باڵە.): کووێ، کووێندەرێ، کێندەرێ، (هەورا.) کۆگە. (باک.) چەرە، لەوەڕ، لەوەڕگە.

چێری (باک.): چێڵی، فەرخەی وولاخانە.

چێریان (باک.): لەوەڕان، (باک.) چێران.

چێریانە (هەورا.): ژێرخانە.

چێریاندن (باک.): لەوەڕاندن.

چێرین (باک.): لەوەڕان، لەوەڕین.

چێژ: تام، چێژە، چست، (ڕۆژ.) چەشکە.

چێژان: تام کردن، چێژتن.*

چێژە: تام، مێزە، مەزە.

چێژتن: مێزەکردن، (هەورا.، ڕۆژ.) چەشتن، یەکێکە لە پێنج هەستەکان.

چێژک (باک.): منداڵ.

چێژکە: چێشکە.

چێژیلە: چۆلەکە.

چێش (شەبە.، هەورا.): چی، چییە؟.

چێشت: (هەورا.) چاشتی، (دزە.، هەو.) شیو، (هەورا.) چاشت، چاشتی، (باک.) گرار، (دەر.) ئاش، گێرمی، خواردەمەنیەکە لە سەر ئاوور دروست دەکرێ.

چێشتان: چاشتەنگاو، چێشتەنگاو، تاشت، نانی قاوەڵتوونێ: تێشت، کاتی نێوانی بەیانی و نیوەڕۆیە.

چێشتانە: شاگردانە، بەخششێکە، کەبەشاگردان دەدرێ.

چێشتە: گۆشتێکە بەبێ داو لە شوورێنێکی دادەنرێت تا شەوێ جانەوەر بیخوا جا بۆ سبەی شەوێ تەڵەی بە گۆشتەوە بۆ دادەنرێتەوە، کە هات بیخوات پێوە دەبێت، گیانداری چەش.

چێشتەتەڵە (شا.): (کۆ.) چەشە، (هەورا.) چەشتە، دانەخۆرە، گۆشتە یا باڵندەیێکە لە نێوتەڵەی دابنرێ بۆ ڕاوی.

چێشتەخەو: خەوی چێشتانە.

چێشتەخۆشە (ئەردە.): کەرەستەی چێشتێیە.

چێشتەقوڵە: چێشتە قوڵێ.

چێشتە قوڵێ: (هەو.) شێوە قوڵێ، شیوە قولانێ، (هەو.، ڕەوا.) شیو شیوانێ، کۆکردنەوەی چەند جوورە خواردەمەنییەکە لە لایەن چەند منالێکییەوە، کە دابەشی دەکەن بە ناوخۆیاندا.

چێشتەکوڵێن (ئەردە.): چێشتەخۆشە، تفاق. پێویستی چێشت لێنان بەشی جارە چێشت لێنانێک.

چێشتەنگاو: چێشتان، چاشت، چاشتەنگاو، تاشت، کاتی قاوەڵتوونێ، چێشتانگاو، چاشتیگا، پێش نیوەڕۆیە.

چێشتەنوویژ: نوێژی چێشتانێیە.

چێشتخانە: ئاشخانە، ئاشگە، جێگایەکە، کە هەر چێشتی تێدا لێبنرێ.

چێشتکەر: کەسێکە پیشەی هەر شیو لێنان بێ.

چێشتلێنان: (شەم.، مزو.) پاتن، (باک.) گرمان، پەهتن.

چێشت لێنەر: ئاشتچی، (هەورا.) چاشتکەر.

چێشتن: چەشتن، چێژتن، چەژتن.

چێشتی نێواری: شێو، شام، نان و خواردنی شەوێ.

چێشتی بەیانی: تێشت، نانی بەیانی.

چێشتی خۆش و چەوور: خەزو بەز.

چێشتی سبەینێ: چێشتی بەیانی.

چێشتی کۆنی شەوێ: شەومەند، چیوەڕۆک.

چێشتی میوەجاتان: کەسمە.

چێشتی نیوەڕۆیە: تاشت، فراڤین.

چێشکە: چەشکە. ـــ کردن: چەشکەکردن.

چێکە (هەورا.): لێرە.

چێکردن: چاکردن، تەواوکردن، دروستکردن، دامەزراندن، بەرقەرارکردن، پینەو ساخکردنەوە، چەشکردنی گیاندار. (باد.) چاککردن، چاکردن.

چێکرۆخ (باک.): دانەر، ڕێکخەر، دروستگەر.

چێکڵە (ئەردە.): چوکڵە.

چێکنە (لو.): چنینی چت بە ووردی.

چێگا (هەورا.): لێرە.

چێگە (هەورا.): ئێرە.

چێگەولا (هەورا.): پاشان.

چێل (باک.): یاد، بیر. ـــ کردن: یادکردن، وەبیرهێنانەوە. (باک.) تات، تەختەبەرد، تاوێرەبەرد، خووار، خێچ.

چێڵ (هەورا.): کەوی مێ. (هەو.) مانگا، چێر.

چێڵەک (باک.): مانگا، چێڵ.

چێڵەک

چێڵەکەڵ (باک.): کووچە.

چێڵەکی (باک.): جوورە ماسییەکە.

چێڵک (ئەردە.): داری سووتەنی.

چێلکە: داری باریکی سووتاندنێ.

چێلکەو (باک.): کەوی بۆر، باڵندە.

چێلکەچنێ: کۆکردنەوەی چیلکە بۆ چاووگی ئاگر.

چێلکڕ: باڵندەی کورک، کە لەسەر هێلکان هەڵنیشتبێ بۆ جووچکە هەڵێنانێ.

چێلکڕ (ئەردە.): باڵندەی کڕ، پاداو، باڵندەییێکە لە ناو تەڵەی دادەنێن بە خوێندنی وی باڵندەی تریشی پێوە دێن و پێوەدەبن، باڵندەی ناوبراو بە زۆرترینی کەوە.

چێلی (باک.): (ئاموەدە.، باک.) منداڵ، زارۆ. فەرخەی ووڵاخان و مار و باڵندە.

چێلیک (باک.): گوێلک. بێچوو، فەرخە.

چێن: تۆوچێن. قسە چێن.

چێنران: داچێنران، وەشێنراو، تۆوی وەشێنراو بەزەویدا.

چێنراو: داچێنراو.

چێو (هەورا.): چت، چتمەک، شت، شتمەک. (ڕۆژ.، بابا.، جا.، کرما.): چیلکە، داری سووتاندنییە. لەتاریکی کوتان: وەدووی چتی پرووپووچ کەوتن. (دەر.) چاو. برەدار.

چێوان (موک.): چیلکەوچێو.

چێوەتەقێ (ئەردە.): گۆچان کوتانی کوێر بۆ ڕێگا دۆزینەوە.

چێوەزمە (شارە.): چلوورە.

چێوەسان (کۆ.): جوورە بڕەندێکە.

چێوبەس: چێوبەست.

چێوبەست: داربەست، کەپر.

چێوتاش (ئەردە.): دارتاش.

چێوجەڵە: دارێکی خووارە بە قەد بستێکی لە قوڵفی گوریسێکی دەکرێ، کە ڕەشە ووڵاخی پێدەبەسترێتەوە. بەرِوولەی دەوار. پێنج پارچەداری کورت و تایبەتییە دەخرێتە نێوانی پەنجەی دەستی تاوانداڕانەوە بۆ ئازاردانی.

چێودار: چۆدار (بۆ.، کەل.)، کەسێکە بە جەڵەب ڕەشە ووڵاخ و ئاژاڵ و ئیتر بکڕێ بۆ فرۆشتنەوەی.

چێوداری: چۆداری.

چێودەس: چێودەست.

چێودەست: چێودەس، داردەست.

چێوشەقە: دارشەق.

چێوکاری (ئەردە.، هەورا.، کرما.): دارکاری. ــ کردن: دارکاری کردن.

چێوکوت (ئەردە.): سیخناخ، دارکاری.

چێوور (باک.): ترسێکی لەپڕایە، ڕاچڵەکین. ــ بوون: ڕاچەنین. ــ کردن: ڕاچەناندن.

چێوورەش (هەورا.): دارفرۆش.

چێ یۆک (باڵ.): مانگا.

چێیی: سارد.

چێیگ: سارد.

چی: هین، هەرامە: ــ یەکەم لە بیرچوو: هینەکەم لە بیرچوو. (هەورا.) بۆچی؟، لۆچی؟، چی بەدووای هەر ناوێکییەوە بنووسێ دەبێتە نیشانەی بکەر: چایچی، چەخماخچی، شەکەرچی. (هەورا.) لەم، لەمە، (بۆچت و کەسی نزیک). ــ سەرزەمینە: لەو سەرزەمینە. چی؟، چ؟، چ چتێک، چ شتێک، (دەر.) چووێ. ــ دەکەی: چدەکەی؟. (فە.) وەکوو، وەکی، (فە.) ئەڕاچی.

چیا: کێو، کەژ، شاخ، بەن.

چیا

چیاڤان: شاخەوان. ــ ی: شاخەوانی.

چیای باڵەکیان: کێوێکە کەوتۆتە ڕۆژاوای گەلی عەلی بەگ و گوندی باڵەکیان.

چیای زینی دەرگەڵەی: کەوتووتە باکوری ڕۆژهەڵاتی ڕەواندزێ بەرەو حاجی ئۆمەران.

چیامانی (ئەردە.): سەرمابوون، ئارەقەی لەش لە بێ تاقەتی. *

چیای بستێ: کێوێکە کەوتۆتە باکووری ڕۆژهەڵاتی ڕەواندزێ بەلای حاجی ئۆمەرانەوە.

چیاو (شارە.، جا.): ئاوی سارد، ڕچیاو، بەستەڵەک، بەستوو، سڕ، تەزیو، چتی سڕوسارد.

چیای ئاگرین: کێوی ئاورین، چیای ئاوور پژێن.

چیانی (ئەردە.): مردارە ئارەق، ئارەقێکەلە بێ تینی پەیدادەبێ.

چیایێ ستمی: کێوی قووڵ وچاڵدار.

چیە: بۆ پرسین و وەڵامدانەوەی بانگکەر. *

چیپ (باک.): ڕووت، قووت، تاک، تەنها، تەنیا. (باک.) نەرم، شل. چیم، لاق، لوولاک.

چیپلاخ: ڕووت، (باک.) تازی.

چیت: تەنراوو چنراوی لۆکەییە ڕەنگاورەنگە ژنان بۆ پۆشاکی بە کاردەبەن، پارچە، (هەر.) چیغی کورتە بۆ بەرخان. (باک.) تیغە، پەردە چیغ.

چیتر: چیدی، هیچی دی.

چیتک (باک.): قەفەقامیشێکە، کە دەرمانی تێدابێ، لوولەی قامیش و ئاسن.

چیتۆکە (باد.): چتی خراپ و کەم نرخ.

چیچک (زا.): چیچک.

چیچە (هەورا.): (هەورا.) چیچکە، مەمکی ئافرەتانە، گۆی مەمکییە، گووان، چڵی گووان.

چیچەک: دەریاچەی وورمێ.

چیچەلاس: هوورک و وەزایە، گچکەو لاواز.

چیچەلۆک (باد.): جووچکەی مریشک و پەڕەوەران، جووجیلە.

چیچرک (زا.): سیسرک.

چیچرک

چیچک (باد.): جووجیلەی مریشکان و چۆلەکە. مەمک، گۆی مەمکی. (سۆ.) سێچکە، جوورێکە لە بەرەکانی دارە مازوو.

چیچکان (هەورا.): جوورە دانیشتنێکە، لە سەرهەردووک پێیان بە جوورێکی وا، کە قوونی نەگاتە سەرزەوی.

چیچکە (شن.، ڕەوا.): بەڵگەی گوێچکەیە، شلکەکەی خوارەوەی گوێیە، نەرمایی گوێچکە. (کۆ.) وورتکەنان، چینچک. ــ کردن: کەمە دانیشتنێکەبە سەرچیچکانەوە.

چیچکۆک (بار.): سێچکە.

چیچلە: چیچکە.

چیچلەمەچان: جوورە گەمەیەکە منداڵان لە سەر چیچکان قونە دەکەن و بەرەو یەکتری دەچن کوڕوکچان و چەپڵە لێدەدەن.

چیچی: (هـ.) مەمک، چیچکان، چنچکان. ووتەیێکە بە منداڵی ساوا دەکوترێ تا دانیشێ. دانیشە.

چیچیلە: نەرمایی و بەڵگەی گوێ.

چیخ: (باک.) چیت، چیغ. ــ کردن: خشانی گوللەیە بەسەر جەستە داو رووشاندنی. سەرکردنی گوللە و تیر و بەرد و ئیتر، کە وە قەراخی نیشانە بکەوێ وکەمێک دایڕووشێنێ. مەبەس لە وێستانی خەڵکە بەگردی چتێکیدا بە زۆری.

چیخماڵ (کۆ.): ماسی گرتنە لە گۆماندا بە چیغی.

چیدی: هیچی دی، چیتر، هیچی تر.

چێر: دۆس، دۆست، یار.

چیر: ڕیچ، جیرە، ددان لەــ وەبردن: ددانەڕچکێ، چیرتن، چیرقاندن، قرساندن، (ڕۆژ.) خەت، خێز، هێڵ. نووزە درێژ. شێر، شێرگیر، چیرە. (کۆ.، موک.) چتێکە بەرەنج و ئازار و هێز بکشێ یا بپسێ یان لەت بێ. (باک.) جنێو. دژوون.

چیراندن (ئەردە.): زیقەی کەو.

چیران: جیقاندن.

چیرە: جیقە، جیکەی کەو. زاڵ. ــ بوون: زاڵبوون. ــ کردن: ڕیچکردنەوە، زاڵکردن. قرچە، جیرە. لە ددانەوە هاتن: قرچوون. ــ وەبوون (ئەردە.): ڕیچبوونەوە.

چیرەچیر: دەنگی ددانان ودەرکەو تەختەو ئیدیکەیە، جوورە دەنگێکیشە لە کەوەوە دێ.

چیرەدرێژ: دەنگ بڵند و تیژ و درێژو ناپەسند، چەنەسووک، چەنەباز، زۆر بڵێ. ــ ی: چەنەبازی، زۆربڵێیی، چەنەسووکی.

چیرەوەکردن: چیرە لە ددانان هێنان لەرقان.

چیرچیر: دەنگی ددانانە.

چیرچیرۆک (هەورا.): باڵندەیێکی کەسک و زەردە هێندەی دووتوکانە لە نێو ڕەز و دەغڵاندا دەژی پەیدابوونی وی نیشانەی دووایی بە هارێیە، کە سێکیش لە جێگایەک یا لە شوێنێک شین بێتەوە دەڵێن دەڵێیی ــ ە. چیرۆکی گچکە.

چیرقاندن (باک.): ددان لە چیرەوەبردن.

چیرقین (باک.): چیرقاندن.

چیرک (باک.): پارچەو نەختێک میوەی ووشکە، لەتکەی سێو هەلووچە و هەرمێ.

چیرکەو (باک.): کەوی بۆر.

چیرۆک: چرچرۆنک، داستان، خەبرۆشک، چێچەرۆک، چرچرۆک، چیرۆنک، چیڤانۆک، قەواتی، بەسەرهات وداستان.

چیرۆکە: چیرۆک.

چیرۆکبێژ: چرگەر، داستان بێژ. ــ ی: داستانبێژی.

چیرین (باک.): لەوەڕانی ئاژاڵان. (باک.) جنێودان، (باک.) بچیرە: جنێوبدە.

چیز (زا.): خەرەنگەزە، دەنگی هەڵاتوو و شکەست خواردووە.

چیس: ــ کرن: دانەدەست، ئەسپاردن، پێ ئەسپاردن. (ڕۆژ.) دەنگێکە مەڕی پێدائۆژن، چش، چسس.

چیش (ڕۆژ.): چیس.

چیغ (باک.): سینگی دار یا ئاسن. (موک.، باک.) چیت، لەبەن و قامیش دروستدەکرێ بۆ پەردە و دەورەی خێوەتان.

چیغکردن: چیخکردن.

چیڤ (باک.): دەنگی جیکەجیکی جووجیلەی مریشک و پەرەووڕانە، (باک.) چاو.

چیڤانۆک (باک.): قسەی پڕوو پووچ، چیرۆک. کۆمەڵە. کۆمەڵەبوون، کۆبوونەوە.

چیق (باک.): قامیش، لاقی گیاندار، (باک.) لەڤەن. لا. پەنجەی پێ.

چیقاڵ (باک.): لاواز، بێ تین.

چیقڵدانە: پشوو درێژی، ددان بە جەرگی خۆ داگرتن. بێ ــ: پشووتەنگ، قیسکە تەنگ.

چیقڵدان: چیکڵدانە، گەیە، گەدە، خورگە، زیقەتۆرە، وورگ، ئاشک، سیکەتۆرە، پەمزیزانگ، بەرچلک، سیق، سیقەدانە، (هەورا.) چیقلەدانە.

چیک (باک.): چرووسکەی ئاوری، پریشک، پارچە، تیسکەی خوری و لۆکە و ئیتر. (باک.) تانەی سەرچاو. (باک.) چرژ، ئاوشار. (باک.) هەرامە، هین، وانێک، تەنها بۆ نێران بەکاردەبرێ.

چیکەنە: (باک.، هەو.، کۆ.) چرک، (باد.، باک.) دۆلاب، دۆلاڤ، خەرەک، چەرخێکە بە بادان بە پەمۆ لە پەمۆدانە خاوێن دەکاتەوە، مرازێکە لۆکەی شێ دەکاو دەپیشکنێتەوە و پەمۆدانەکەی لێ فرێدەدات.

چیک چیک (باک.): لۆب، لۆب، گلەیی، گازندە، بۆڵەبۆڵ.

چیکرووت (باک.): چۆک ڕووت، زیقەتۆرە، چیقڵدانە، توورەکەیەکە لەبەر سینگی باڵندەدایە خواردنی تێدەچێ. ــ ی وولاخ و ئاژاڵان: وورک.

چیکنە (ڕۆژ.): ئەسپێی مریشک و باڵندانە.

چێچلکێ (باک.): ئەووک، هەرامە، هین، بۆ مێیان بەکاردەبرێ.

چیگەو (هەورا.): لێرە.

چیل (زا.): فیتڵ. ماکەو. (جا.) جنجر بۆ باڵندەی کێوی و کەوی. (زا.) پووشی کورتان. (ئەردە.) بەڵەک، ڕەش و سپی، ڕەشبەڵەک. (باک.) گیایەکە، ڕەشی بازوو، سپی بێ پەڵە. گیایی. (هەورا.) ماکەو، ژەرەژ.

چیلاز (شن.): لاواز، باریک.

چیلان (زا.): سۆرانی باریکی درێژ.

چیلە (رەوا.): سنوور، تخووب، (موک.) قەمتەرە، (باک.) پەنک، چەند بەرد یا دارێکە بۆ سنووری دوو زەوییان دادەمەزرێ. (دزە، کۆ.) پەرژین، تانۆک، تەیان، شوورە. شوورێنێکە، کە زۆر بەرز بێ و گژ و گیاشی زۆربێ. (خۆ.) دیوارێکە بە ووشکە بەردان لە قەراخ باخ و باخچان کرابێ، سنوور، تخووب. (بابا.) ـــ کردن: بەرقەوە تەماشاکردن، چاو لێهەڵگێرانەوە، چاولێ مۆرکردنەوە.

چیلەچەپ (زا.): پیادەرێ لە چیایاندا.

چیلە قرپ (باک.): رێگای پێچدارو باریک، رێگای خوارو خێچ.

چیلچیلە (کۆ.): بەڵگەی گوێ.

چیلک (موک.): (باک.) چلک، نەرمەو بەڵگەی گوێیە. (سل.، باک.) چلک، گیایەکە بەرەکەی وەهێشووی ترێی دەچێ و ووردە، کەگەیشت رەش هەڵدەگەرێ و شیرینە دەکرێتە خۆشاو گۆیا لە خۆشاوی مێوژی زۆر خۆشترو شیرینترە. (باد.) بالۆکە.

چیلکە: ووردە داری باریکی ووشکی تووپۆپی دارانە بۆ سووتاندنێ، چووکڵ، چووکڵە، هزرۆک، چیکڵە، چیڵک، داری سووتاندنێ.

چیلکەوچێو: (موک.) چێوان.

چیلکەوکردن (ئەردە.): دار شکاندن بۆ سووتاندنی.

چیلگەر: قفڵساز.

چیلی بۆز (باک.): بۆز، سپی و رەشی تێکەڵاو.

چیلیان (دەر.): ژووری ئاووردوو، دیوی ئاگردوو.

چیم (چ): تیپی سێزدەمینی ئابێی کوردییە. (باک.) بەشی خوارەوەی لوولاکان، چیپ. (رۆژ.) ئەو قوروڵیتەیە، کە بە گیاو چایەرەوە بە پێی مالآتانەوە هەڵدەکەنرێ یا هەڵدەکەنرێ و لە شوورێنێکی تر دەچێنرێ یا لە پێش جۆگەی دادەنرێ تاریێ ئاوەکە بگۆرێ. (باک.) زەوییەکە پرلە رەگی گیای فریزووبێ دەوای فریزوو رنینەوە، (کۆ.) گیاو گوڵی رەنگ تێک ئالآو، مێرگ، چیمەن. (جەبا، کە.) بەردی رەقی سوواوی نێو ئاوییە. (باک.) لوولاک. من چیم، ئەمن چیم، لە(چی) و (م) پێکهاتووە، چی: چتە، (م) یش راناوی تاکەکەسی یەکەمی ئامادەیە.

چیمەن: زرچک، مێرگشە، چەمەن، چەمەنزار، مێرگ، چیم، (باک.) خێلانی، شوورێنێکە چیمی زۆر بێ بە فریزوو داپۆشرابێ. (باک.، باد.) گیارەش، گیایەکە وەکوو فریزووی وایە هی زۆزانان بنەکەی وەکوو پیفۆکییە و دەخورێ.

چیمەنتۆ: چەمەنتۆ، جوورە لمێکی شینکارە لەگەڵ لم و خیزی تێکەڵ دەکرێن و دە گیرێنەوە ولەقسڵ بە هێزترە بۆناو ئاوو بۆ سوواخی دیوارو سەربانان.

چیمەنزار: چەمەنزار، (باک.) چائیرخانە، لەوەرگە، مێرگ، چیمەنگە.

چیمەنی ووشک: رەپەن.

چیمک (وان.): دان، دانە، دانی باڵندان.

چیمن (لو.): رۆیشتن.

چیمۆکان (کۆ.): قەڵەشتن و توویژ ئاوێژتنی کەمێک لەسەرەوەی نینۆکان دەڵێن.

چین: قەد، دەق. ـــ ی جل و بەرگان: قەدی جلوبەرگان. ـــ کردن: قەد، دەقکردن، چەرمکاندن. (باک.) پەڵە، نوختە، لەکەکە. (موک.) جار، چەل، کەرەت، نۆبە، را. ـــ ی دیواری: رێزی دیواری. (موک.) تیپ، دەستە، رێز. ـــ مسووارێک: دەستەسووارێک. ـــ یک لە چتێک، رێزێک لە چتێک. (موک.) گرژی نێوچاوان، چینی جلوبەرگ. لۆچ، لۆچی روو، کۆرمیچەک، چەچی. ـــ دار: لۆچدار، (دەر.) چوون، رۆیشتن.

چیناوی: جوورە پارچەیێکی ئاوریشمی جوانی رەنگاورەنگە ژنان دەیکەن بە کالآ.

چینە: مڵوموورشی باڵندە لە زەویدا بە شوورێن خواردن و دانەوێڵەدا. پشتی مرۆڤ لە باب و باپیرەوە، رەچەڵەک. دان، دانە. ـــ کردن: چونگکردن، دانەهەڵگرتنەوەی باڵندانە، خەپراندن، خەپارتن.

چین بەچین: دەستەبەدەستە، چین چینە، چتی خاڵدار، چین لەسەرچین.

چینی پێشانی: دوورژنگ، لۆچ و گرژی نێوچاوان.

چینچک: چتێکی کەم. ئەگریجە.

چینچکە: چیچکە.

چینچۆلەک (باک.): جۆلانەی چکۆڵە، چۆلانۆکە.

چین چین: لۆچ، دەستەدەستە، تەبەقە تەبەقە، رەنگاورەنگ. ـــ کردن: دەستە دەستە کردن.

چینچینک: نوقورچ.

چیندار: لۆچدار، چرچ. ـــ کردن: قەرمچاندن، گرژکردن، چکووراندن.

چینداری: لۆچداری، چرچی.

چین دەم و چاو: لۆچی روو.

چێنراو: تۆوی چێنراو.

چینک: چینەی باڵندانە، چینەدان، چیکڵدانەی باڵندان.

چینکرووت (باک.): چۆک رووت.

چینکۆ: رووکێش. جوورە تەنەکەیەکی ئەستووری رووکێشکراوە. جوورە دەفرێکی ناسراوە. جوورە چیتێکە.

چینگ (زەن.): زەنگ، زەنگوڵە.

چینوماچین (هەورا.، هەو.، باک.): مریشکەچینی.

چینی: کەسێکە هی وولآتی چین بێ. قاپودەوری، فەخفوری، دەدەلیک. جوورە دەفرێکی گڵێنی زۆر لووس و پووس و تەنکە وەک شووشە وایە. دانی مریشک و باڵندان.

چیو: سر، بەستوو لەبەرساردی، ئاوی سارد. (هەو.) پارچە دار یا ئاسنێکی تەنک یا باریکە لە تەنیشت چتێکی دەکوترێ تا چتەکە نەلەقێ. داری دەست، داری سووتەمەنی.

چیوەتقێ: گەرپیان، پشکنین.

چیوەرۆک (خۆ.): چێشتی شەوێی کۆنەیە، شەومەنە.

چیوبەس: داربەس، داڵووت، چەفتە، تەختێکە لە چرپی و شووڵ چنرابێ. داربەست بۆبەنایی.

چیوتاش: دارتاش.

چیوچەڵە: چەوچەڵە، فرفرە، پارچەدارە لە نێو پەنجەی تاوانبارانی دادەنێن بۆ ئازاردانی.

چیوچیوە (ڕەوا.): دووداری کورت و گچکەیە هەریەکەی سەرێکی دار باگردانە لە باگردانەکە قایم دەکرێت، (خۆ.، هەورا.) سیوسیوە.

چیودەس (ئەردە.): گۆچان، داردەست.

چینگ (هەورا.): سارد، تەزیو. ئاوی ـــ: ئاوی ساردو تەزیو.

چیەولای (هەورا.): لەمەولا، لەوەپاش.

چیو دەم سەگ: داری دەمی سەگ.

چیوشەقە: دارشەقە، مرۆی شەل و یایەک لاق پێی دەڕوات.

چیوکاری: دارکاری.

چیوکوت: دارکاری. جەنجاڵ، پڕ، جمکوت.

چیونەڕشانیان: دارلەسەرشان دانان.

چیوهەلاجی: داری هەللاجی.

چییە (ئەردە.): پۆپەی چت. (شەبە.) چیە، چێش؟، (هەورا.) چێشە، (دەر.) چوورێست، (جا.) چەسن، چۆیە، چی. (ئەردە.) نیشانەی چت.

ح

ح: تیپێکی ئابێی کوردییە.

حا: ها، ئاها، توخوا، بەڕاستیتە، ئەها، پیاو لەکاتی واق وڕمانێدا بەکاری دەبا. لەکاتی پێداهەڵشاخان. (شارە.) بۆلێخوڕینی ڕەشەوولاخان بەکاردەبرێ.

حاپۆلک: ڕێدان بە دوورخستنەوەی هەڵماتێکە، کە لە تیلکردندا لەبەرهەڵستێک کەوتبێ و وێستاندبێتی لە هەلماتێ یاری کەرەکانی تر بۆ ئەمەی، کە نەیکووژن.

حاپوول: حاپۆلک.

حاتۆر: دارێکە گێچی پێ دەکوترێ.

حاجەت: کەل وپەل.

حاجی: کەسێکە دیدەنی ماڵی خووای کردبێ.

حاجی ئۆمەران: هاوینەهەوارێکی خۆشە و کەوتۆتە نێوان سنووری عێراق و ئێران.

حاجی بادام: خوواردەمەنیەکی شیرینی ناسکە لە زەردێنەی هێلکە و نیشاستە دروستدەکرێ.

حاجی بایەف: حاجی باییف. جوورە چەقالەیەکی دەنک گەورەیە.

حاجی باییف: حاجی بایەف.

حاجی بەیان: حاجیلە، گیایەکە لەناو دەغڵ و دانێدا شین دەبێ. بەری گیایەکییە، کە لەناو دەغڵاندا دەڕوێ.

حاجی ڕەش (باد.): پەڕەسلێرکە، پەڕەسێلکە.

حاجی ڕەنگ (باد.): حاجی ڕەش.

حاجی ڕەش

حاجیلە: (باد.) گوڵخەزێم. گیایەکە بەکوتراوی داوێژرێتە سەرجێگای دووپشک پێوەدراو. ئارەقەکەشی لەچاوی تێکچوو و ژاندار بکرێ زۆر بەسوودە. گوڵێکی بەهاری لاسک بەرزە وەک نێرگز وایە، بەلاّم چاوە زەردەکەی بەرزە. بەری گیایەکییە لە نێو دەغڵیدا دەڕوێ و تاڵە. حاجی بەیان.

حاجی لەقلەق: حاجی لەگلەگ.

حاجی لەقلەق

حاجی لەگلەگ: حاجی لەقلەق باڵندەییێکی ڕەش وسپی و دندووک و لاق و مل درێژو ناسراوە.

حاچە: ئەم سەرو ئەو سەری درێژایی ڕەشماڵ یا خانوو، لە (حاچە)ی ڕەشماڵەکەوە وەستابووم واتە لەسەری درێژاییەوە. پەل و لک. ئەم دارە دوو ـــ: دوولکە، دووپەلە.

حاحا: هاها، ئاها، حا، حەو. بەدوورزانین. لەکاتی باوەڕ پێنەکردن و ناپەسندیدا بەکاردەبرێ. ووشەییێکە ڕەشەوولاخی پێ لێ دەخوڕرێ.

حادحادک: (باک.) دارێکە لەقەراخ ئاوان دەچەقێنرێ.

حارەب: ئارەو، تات، تاتک. عارەب.

حارەبانە: عارەبانە، وەکوو عەرەبان. عەرەبانە، فایتوون، ئارەوانە.

حارەبانە

حارەب قۆزی (کە.، هەو.): گیایەکی هاوینی تا دوو بستان بڵند دەبێ، گەلاّیەکانی وەهی هێرۆی دەچێ لەسەری تەنها گوڵێکی بەقەد سێوێکی گەورە بەلاّن وەکوو هی گوڵەبەڕۆژە لەپێشدا سوورە، کە گەلاّی وەراند سەلکی گوڵەکەی بەشینی دەنووێنی بۆ دەرهێنرانی کۆلکەکەی نیو بەژن هەڵدەکەنرێ کۆلکەکەی زۆر قورسە و لیچق و زەردە دەڵێن بۆ هەوێنی زێڕ دەبێ یاخۆی دەبێتە زێڕ حۆقەی ٦ دیناران دێنی.

حارەب گاگۆزی (باد.): سەرسەری، کەسێکە کاروباری بێ جێ بکات.

حارەبی: زمانی ئارەوی، نەژاد ئارەو.

حاردان (سور.، خۆ.): عاردان، زۆرانی گرتن، زۆرەوانی گرتن.

حارک: گیایەکە بەشلکی جووان دەخوورێ و چووار پێیانیش کە بیخۆن پێی قەڵەو دەبن.

حاست: ئاست، عاست، بەرانبەر، حەن، حەناس، جێگا، ڕاست، ڕووبەڕوو، تەک، هاست. لە ـــ تۆدا: لەڕاست تۆدا.

حاستەم: هێدی، هێواش. دژوار، سەخت، هاستم، هەستم.

حاش (زا.): چتی بێ کەڵک. (باک.) ئامرازی بانگ کردنێیە بۆ بزنان بەکاردەبرێ واتە ڕاوەستە.

حاشار: پەنهان.

حاشا (ع.): گووپدان، بەپشت داکەوتن. هیچ کاتێکی.

حاشاردان: شاردنەوە، داپۆشین، پەنهانکردن.

حاڵ: نوود، ژیوار، بار، جێوار، هاڵ. ڕەنج، ئازار. بەهەزار ـــ گەیشتمە ئێرە: واتە بەهەزار ڕەنج.

حاڵور (خۆ.): بەهەوا، بەهەوەس، سەرسەری، بزۆز، بەفیز، فیزدار، هەوادار.

حالۆری: بزۆزی، فیزداری.

حالووک: حەلووک، حولیچکە، هەڵووژە، هەڵووچە.

حاڵی: تێگەییو، تێگەیشتوو، پێ گەییو، زانا، تێگەییک. ـــ بوون: ئاگاداربوون، تێگەیشتن، زانین. ـــ کردن: تێگەیاندن، ئاگادارکردن.

حاملان: ڕەنێوهێنران، پەروەردەکران.

حاملاندن: بەخێو و پەروەردەکردن، ڕەنێوهێنان.

حامی (ڕۆژ.): ناقایم، نامەحکەم.

حان: کەسێکە، کە گێتی دیتبێ و گەلێ باری تاقی کردبێتەوە، بارام زۆر ـــ ە: زۆر خاوەن بەراوەردە. حاست، ڕاست. لەم ـــ وە تەماشاکە: لەم حاستەوە تەماشاکە.

حانابە (بار.): خلێنە.

حانەحەپەشێ: دەمەوەری و چەنەبەچەنە وەستانی یەکێک بۆ یەکێک.

حاوانەوە: حەوانەوە.

حاواندنەوە: حەواندنەوە، بەخێوکردن.

حاوێن: حاوێنەر، بەرگەر، پەروەردەکار، ڕەنێوهێنەر.

حاوێنەر: سەرپەرشتکەر، حاوێن.*

حاوی (کە.): زەوییێکە دژێ و نزم وباشبێ.

حەبان

حەبان (باک.): جەڕڕەی ئاوییە.

حەبحەب (زا.): ووشەییێکە پاڵەوانان و ئازایان لەکاتی شەڕێدا دەیڵێن بۆ دەرخستنی هێز و توانایی خۆیان.

حەبدال: دڵدار، گراو، سەوداسەر، ماخۆلیا. کەسێکە بەشووێن سەودای سەریدا بگەڕێ.

حەبدالی: دڵداری، سەوداسەری.

حەبلۆیی: عەبدۆیی. سمکۆ کە مایەی سەربڵندی کوردان بوو لە تیرەی حەبدۆیی بوو.

حەبی (زا.): لۆکەی نەکراوە.

حەبیشاندن (زا.): زۆر خواردن بەپەلە.

حەپ: حەپە، دەنگی سەگی، وەڕەوەڕ.*

حەپان: حەپین، وەڕینی سەگ.

حەپاندن: حەپەکردن، وەڕینی سەگان.

حەپە: گەفە، حەپەحەپ، وەڕە، وەڕینی سەگە بەهێواشی، دەنگی سەگی.

حەپەحەپ: گەفەگەف، عەوعەوی سەگییە، یەک لەدووای یەکتری، وەڕەوەڕ، کەوتەکەوت، حەپحەپ. ـــ کردن: حەپاندن.

حەپەسان: پەشۆکان، سەرسووڕمان، سەرلێ شێوان، سەرسام بوون، واق وووڕمان.

حەپەساندن: سەرلێ شێواندن، پەشۆکاندن، سەرسام کردن.

حەپەساو: سەرسام، پەشۆکاو، سەرلێ شێواو. گیاندارێکە سەرسام بووبێ.

حەپەلۆک (باد.): گیایەکە.

حەپەنگ (ئەردە.): مەردومی حەپۆلە.

حەپلەری (باد.): جوورە هەنارێکە.

حەپلۆس (ڕۆژ.): منداڵی قەڵەو و تێکسرماو. (خۆ.) حەپۆنە.

حەپنەگ: حەپۆل، گێژ، گێل، بێهۆش، گەوج، سەپوول.

حەپۆل: گێل، گێژ، ووڕ، حۆل. گێژو وێژی قەپۆلە.

حەپۆلە (ڕۆژ.): نانی گچکەی منداڵانەیە. حەپۆل.

حەپۆل مێشخۆر: گێل، گێژ، ووڕ. کەسێکە لەبەر گێلی و گێژی مێشی لەخۆی دەرنەکات.

حەپۆنە (خۆ.): مرۆی زل و وورگن و تێکسرماو. (ڕۆژ.) حەپلۆس.

حەپوو: هەموو.

حەپوول: حۆل، گێژ، ووڕ. (شن.) حەل نەبوون، بەهەندنەگرتن. حیساب نەبوون لەگەمەدا دەڵێن: ـــ م چی: واتە لەسەر منی حیساب مەکەن.

حەپین: وەڕین، حەپحەپکردنی سەگانە.

حەتا: تا، هەتا، تاکوو، هەتاکوو.

حەتار (زا.): گێچ کوت، کەسێکە گێچی بکوتێ.

حەتاڵ: بەتاڵ، خاڵی، چۆڵ. بەتەنهایی بەکار نابرێ بەڵکوو دەڵێن: بەتاڵ و حەتاڵ.

حەتەق: ئاها، هاها. لەکاتی باوەڕنەکردن و واق وووڕمانێدا بەکاردەبرێ.

حەتحەتۆکە: چەند توورەکەییێکی بچکۆلەیە دەرمانی بۆنخۆشی تێدەکرێ لەملی منداڵان دەکرێ تا بە بۆن نەکەوێ.

حەترەک (زا.): لێدان بە نهێنی.

حەتۆتە (کە.، هەو.): نشتوو، حەتحەتۆکە. حەمایەل، بەرمووریکە، کە مووروی زل و نشتووی پێوەبێ زۆرتر منداڵ و کچان لەملی دەکەن.

حەج: زیارەتی مەکە، زیارەتی کابە. ـــ کردن: دیدار لە ماڵی کابە. دوواترین مووشێکە، کە لە گەمەی مووشێنێدا دەخورێ.

حەجامەت: خووێن گرتن لەناو شان یا لەشووێنانی تری لەشی مرۆڤان بەکەڵە شاخ.

حەجامەتگا: شووێنێکە، کە حەجامەتی لێ دەگیرێ. شووێنێکە لە لەش، کە حەجامەتی لێدەگیرێ.

حەجامەتگر: کەسێکە، کە حەجامەت لەم و لەو وەردەگرێ.

حەجامەتگرتن: بەکەڵەشاخ خووێن لە لەش گرتن.

حەججە هەی (دزە.): ووشەییێکە بزنە گەلی پێ لێدەخوڕن.

حەجمان: حەجمین، تەبتین، ئارام گرتن.

حەجماندن: ئارامکردن، تەبتاندن.

حەجمین: تەبتین، ئارامگرتن، هێدی بوون، بێ دەنگ بوون، سرەوتن، هەواداکان، حەجمان، نۆقرەگرتن، ئارامی.

حەچ: چەگان، دارێکی سەرخووارە لەیاری (حەچان) یدا لەگۆی یارییەکەی پێدەدرێ.

حەچە: حەچچە، بۆ لێخوڕین و ئاژۆتنی کەرێ بەکاردەبرێ. (ئەردە.) سابرێن، نێری، تگە، تەگە.

حەچان: یارییەکی دوودەستییە بەگۆو بە حەچ دەکرێ.

حەچاندن: هێنانە وەڕینی سەگ. وەچەڵتەچەڵت خستنی کەسێک. حەچەلیکردن.

حەچچە (ڕۆژ.): حەچە، هەچە. لەکاتی توورەبوون و نزیک بوونەوەی دوژمن لەو. بۆ ئاژۆتنی کەر و ئێستران بەکاردەبرێت.

حەچەحەچ: حەچەحەچە، هەچەهەچ، هەچەهەچە. بۆ ئاژۆتنی کەر و ئێستران بەکاردەبرێ.

حەچەحەچە: بڕوانە: حەچەحەچ.

حەچەل (ئەردە.): گێچەڵ، دەبە، شڵتاغ.

حەچوولوور: وەڕین و لوورەی سەگییە.

حەچیکە (زا.): ووتەیەکە لە جیاتی ووشەی (ئەگەر) بەکاردەبرێ.

حەد: شایان، شیاو، ڕێکەوتن. ــ ی نیە: ڕێی ناکەوێ.

حەدەف (زا.): تەپۆڵکە.

حەراج (زا.): هەراج.

حەرام: چەپەڵ، خراو. (ع.) ناڕەوا، چتێکە خودا قەدەغەی کردبێ لە کردنی یا لە گوتنی یا بۆ بیستنی.

حەرامزادە: بیژوو، زۆڵ، جاڕوو، بیژی. ــ یی: بیژوویی، زۆڵی.

حەربلین (زا.): گرێ خواردنی گوریسە.

حەرد: ئەرد، ئەرز، زەوی، حەرز.

حەرز: هەرز، حەرد.

حەرسیلە (باد.): بەردێکی گۆشەدارە لەسەر سیلەی دیوار دادەنرێ لەکاتی دروست کردنیدا لەلایەن وەستاوە.

حەرگ (زا.): قوڕ، ئاو و گڵی تێکەڵاو.

حەرماندن (زا.): پیسکردن.

حەرمەل (باک.): گیایەکە بۆ نەخۆشی باداری باشە.

حەری (باک.): قوڕ.

حەریر: هەڵوایە، کە لە دۆشاو و ئارد دروستدەکرێ بە پارچەکراوی هەڵدەگیرێ بۆ خواردنی زستانێ. دێیەکی کۆن ومێژووییە لەنێوانی شەقلاوە و چیای سپیلکییە.

حەریف: هاوتا، هاولف.

حەز: هەژ، ویست، ئارەزوو، هەوەس. هۆک، خۆشی. ــ کردن: هەژکردن، ئارەزووکردن، ویستن، هەزکرن، هەژکرن. (دەر.) سەیر، حەنتیکە، عەنتیکە.

حەزار (باک.): هەزار.

حەزلێکەر: ئارەزوومەند. ــ ی: دڵداری، دڵدارێتی. ــ ی کردن: دڵداری کردن.

حەزلێکردن: دڵدارێتی کردن، ئەڤینی. ئارەزووی چتێکی کردن.

حەزیا: هەزیا، هەژدیها، ئەژدەها.

حەزیرانی (زا.): جۆرە هەرمێیەکە لە مانگی حوزەیرانیدا پێدەگات.

حەژ (با.): حەز.

حەژدە (با.): هەژدە.

حەژدەهی: کاتێکە، کە مەردوم بۆ دیدەنی یەکتری تێیدا کۆدەبنەوە.

حەژمەت: ئەژمەت، سووێ، خەم، پەرۆش، هەژمەت، تاو، خەفەت. لە ــ ان: لە تاوان.

حەژێکرن (زا.): حەزلێکردن.

حەس: ووتەیەکە بەکاردێنرێ لەکاتی سەرسوورمانێدا.

حەسار: حەوش. دیوار، پەرژین.

حەساری سەکران: سەرچاوەی ڕووباری ڕەواندزییە. دووەمین کێوێکی بڵندە، کە کەوتۆتە باکووری ڕۆژهەڵاتی ڕەواندزێ. حەساری سەکری سەکران.

حەسانەوە: سرەوان، سرەوتن، تەواسان، سانەوە، ئاسوودەبوون، پشوودان، پشی دان، ئارامگرتن، ئارام بوون، بەسەرچوونی ماندووێتی.

حەساندنەوە: ڤەسپاندن، ئاسوودەکردن، ئارام کردن، سرەواندن، حەسانن، ژووژانن.

حەسانن: حەساندنەوە، ساندنەوە.

حەساو (ع.): حیساب، ژمارە، ئامار. حەساوە.

حەساوە: ئارام، ئاسوودە، ئارام گرتوو، حەساوەوە، ساوەوە.

حەساوگەر: حیسابگەر.

حەسەنا: ئێلێکی کوردی ناودارە لە نزیک شاری مووشێیە.

حەسەنەزیتە: حەسەنە سستە.

حەسەنەسستە (هەو.): باڵندەیێکە لە قەتێ گەورەترە سپی و ڕەشە، سەری زۆر بڵند و کلکی کورت و لاقی درێژن. (دەر.) حەسەنەزیتە.

حەسەن بەگ: چیایەکی زۆر بڵندە هاوینانیش بەفری پێوەیە کەوتۆتە باکووری ڕەواندزێ.

حەسەنی: خێڵێکی کوردە لەسەدەی چاردەمیندا لە کەرکووک و هەولێر دادەنیشتن بەڵام ئێستا لەنێو چیایەکانی دێرسم دادەنیشن.

حەسەنێ مووسا (باک.): نێوی گۆرانییێکە.

حەسپەن: دڵداری شێت و شەیدا، گراو.

حەسپن: بروانە: حەسپەن.

حەسس: حەس.

حەسحەس: کەسێکە بەشەو کێشکی ئاوایی بگرێ.

حەسیان (ئەردە.): حەسانەوە.

حەسیانەوە (ئەردە.): حەسانەوە.

حەسیر: بەلاج، بیانەک. (شەم.) حەسیل. (باد.) حەسیلک. چتێکە لەپووش دەچنرێ و لەژێر لباد و بەڕە و مافوورە لەسەر زەوی ڕادەخرێ. کەزی.

حەسیر باف: کەسێکە، کە حەسیری دروستکا.

حەسیر مەیدان: لەسەر ڕووڕاکشاندنی یەکێکییە بۆ ئەوەی لەبەرچاوی خەڵکی دارکاری بکرێ.

حەسیل (شەم.): حەسیر.

حەسیلک (باد.): حەسیر.

حەش: وورچ، هورچ.

حەشار: پەنهان، سو. گەهەک، جێگایەکی سەختە، جێگای حەسانەوەی گیانلەبەرانی کێوییە.

حەشاردان: شاردنەوە، پەنهانکردن.

حەشاردراو: شاردراوەوە.

حەشارگە: جێگای خۆلێشاردنەوە، مکۆ، بنەگە، شاردنگە، (شار.) قۆختە. وەشارگە، سەنگەر. (هەورا.، موک.) سیپە.

حەشەرەلا: حەشروحەلا. *

حەشەری: کەسێکە ئێجگار شەهوانی بێت، لەبەر زۆری شەهوەتی لەڕاست نێر و مێیاندا بێ. شێوازو سەرسەری بێ، پتر بۆ ئافرەتی حیز بەکاردەبرێ.

حەشەتووره (ئەردە.): گیایەكە لەكاتی بێ توتنیدا لە جیاتی توتن دەكێشرێ.

حەشت: هەشت.

حەشتا: حەشتێ.

حەشتێ: هەشتا.

حەشده (باك.): هەژده.

حەشدەلا (ئەردە.): هەراهەرا.

حەشر: هەوڵ، تەقەلا، كۆششەوە. ــــ كردن: تێكۆشین، هەوڵدان، تەقەلادان. زماندرێژی، ڕیسوایی.

حەشرەلا: هەرا، هەنگامە.

حەشرپێكردن: ڕیسواكردن، گاڵەپێكردن، شركردن.

حەشركردن: ئەوپەڕی هەوڵدان.

حەش سەد (باك.): هەشت سەد.

حەشیفاندن (زا.): نووسین.

حەشیمەت: دەستەمرۆیەكی زۆره، كۆمەڵە مرۆڤێكی زۆره.

حەفت (هەو.): حەوت (٧).

حەفتا: حەفتی، هەفتێ (٧٠)، حەڤتێ.

حەفتار (زا.): كەمتیار.

حەفتامین: حەفتاهەمین.

حەفتانە: حەوتانە، حەوتووانە، مووچەیێكە، كە هەفتەوهەفتە بدرێ.

حەفتاو (ئەرده.): حەوتجار شووشتنی چتێكی گڵاوه بۆ ئەوەی گڵاوییەكەی نەمێنێ، سپلۆتی.

حەفتاهەم: هی حەفتا، حەفتام.

حەفتاهەمین: حەفتامین.

حەفتە: حەوتوو، حەوتە، هەفتە، ناوه بۆ حەوت ڕۆژان، كە یەكێك لە ڕۆژەكانەوه دەست پێدەكات بۆ وێنە لە هەینییەوه بۆ هەینی یا لە دووشەمەوه تا دووشەمەیێكی تر بەو پێیە.

حەفتەكۆك: جووره كاتژمێرێكە هەفتە بەهەفتە كۆك دەكرێ.

حەفتەكێش: وولاغ لەپاش زانی بە هەفتەیەك دەیخەنە بەرفەحل، چاكردنی ماین و ماكەر لەدووای زانی بەیەك هەفتە.

حەفتەم: حەوتەم.

حەفتەمین: حەوتەمین.

حەفتەوانان: حەفتەوانە، حەوتەوانە.

حەفتەوانە: حەفتەوانان.

حەفتەیی: هەفتەیی، حەوتەیی، حەوتوویی.

حەفت ترنگە: مزراویلكە.

حەفت ترنگێن (جەبا.): جلبڕ، مزراویلكە. مزرۆكەی ترشە بە هێلكەوه.

حەفتجۆش: حەوجۆش، حەوتجۆش، جووره مەسینەیەكی ڕەش و ئاسنە.

حەفترەنگ (زا.): حەوترەنگ، غەزەل و كری حەوترەنگ.

حەفترەنگە: چێشتێكە لەگەڵێ سەوزی دروست دەكرێ.

حەفترەنگیلە (ئەردە.): باڵندەیێكی بچووكی ڕەنگاوڕەنگە بەقەد چۆلەكەیەكییە.

حەفترەنگینە: باڵندەیێكی ڕەنگاوڕەنگە هێندەی پاسارێكییە.

حەفترەنگە: قوڵتەشینكە، قورتە، قوڵتە، قورتك (باڵندەیە). حەوڕەنگیلە.

حەفتلۆ: حەوت تووێلكە.

حەفتم (كە.): كوشتی و قوربانێكە بە بۆنەی لە دایك بوونی منداڵ دووای حەوت ڕۆژان و یامردنی دووای حەوت ڕۆژان.

حەفت مێرده: حەوت مێرده.

حەفتۆرم (زەن.): حەوتەوانان.

حەفتێ: حەفتا (٧٠).

حەفتی (زا.): حەفتە.

حەفتیار (باك.، باد.): كەمتیار.

حەفتیەك: حەوت یەك.

حەفتیر: حەوتتیر، جووره دەمانچەیێكە.

حەفسەد (باك.): حەوتسەد.

حەفك (باد.): ئەستێ.

حەفی حەفت سەر: هەژدیهای حەوتسەر.

حەفجۆش: حەوجۆش.

حەفیان: زۆرخۆر.

حەفی (ئەردە.) : هەژدیها، حەفیان.

حەڤه (هەورا.): حەڤده ١٧.

حەڤتێ: هەفتا، حەڤدێ.

حەڤده: حەوده، هەڤده ١٧. (هەورا.) حۆده.

حەڤدەم: حەڤدەهەم.

حەڤدەمین: حەڤدەهەمین.

حەڤدەهەم: حەڤدەم.

حەڤدەهەمین: حەڤدەمین.

حەڤدێ (باك.): حەڤده ١٧.

حەڤیان: حەڤی، زۆرخۆر.

حەڤی حەڤسەر: هەژدیهای حەوتسەر.

حەقەپەڵە: بارانێكە، كە لەنێوەڕاستی پاییزێدا بباری.

حەقەوەسێن: چتێكە، كە تۆڵەی كەم و كوڕی چتێكی پێش خۆی بكاتەوە.

حەقحەقكەره: تاقتاقكەره، جووره گوندێكە.

حەقلیمەقۆ: گەمەی (كاڵەمستێ) یە. حەلەقامەلەق.

حەقلیمەقان: حەقلی مەقۆ.

حەقیق: ئاقیق.

حەك (موك.): دەك، یاخوا.

حەككو، حەكوو (خۆ.): ئاها، هاها. لەكاتی باوەڕنەكردنێدا بەكاردەبرێ.

حەگاڵ: ئاگاڵ. جووره پەتکێکە جووان وکشت بادراوه ئارەوان لەسەر چەفیە یا جەمەدانییەوە لەسەر سەریانی دادەنێن.

حەڵ: بایەخدار، جێی بڕوا و باوەڕ، حیساب. حلێب. ـــ بوون: بایەخداربوون، حیساب بوون. ـــ کردن: بایەخدارکردن، حیسابکردن. ـــ نەبوون: حەپوول. دەم، کات، چاخ، جار، نۆبە، چەل، هەل.

حەلا: هەلا. ـــ بوون: هەلاهەلابوون. ـــ کردن: هەلاهەلاکردن.

حەللا: هەللا، کەپووره، هەرا، هەنگامە.

حەلاقی (سابلاخ.): جووره ترێیەکی ئاڵی گلور خڕه و دەنکی هەیە و بۆ مێلاق دەبێ.

حەلان (باد.): بەردی پان، تاتە بەرد، تاوێری بەرد.

حەلانە (کۆ.): بەردێکە بۆ گێچ دەست بدات. دەفرێکی پووشینی چنراوه خورمای تێدەکرێ.

حەلاوێ (موک.): بەفرینە، شیرو شەکره لەنێو بەفریدا پەروەرده دەکرێ وەکوو قەیاخی لێدێ، هاوینان دەیخۆن.

حەلەق و مەلەق: قسەی هیچ و پووچی بێ سەروبێ، حەقلی مەقۆ. حەقلی مەقان، گەمەی هەلاّدۆشە. ووتەیەکە لەیاری کاڵەمەستێدا دەگوترێ. حەقلی مەقۆ، هەلاّدۆشە.

حەلەل: حەلەلا، کسکس، هش هش، دەی، دیی، بۆ تێبەردانی سەگ بەکاردەبرێ.

حەلەلەلە: (کە.) هش هش. کسکس، دەی، دیی. ووشەیەکە بۆ هاندانی شەڕسەگی و تێبەردانی بەکاردەبرێت.

حەلقەنەنگوست: ناڵقەیێکی بێ نقێمە لە قامک دەکرێ.

حەلقەبەگۆش: ناڵقە بە گووێ. مەبەس لەبەندەیە.

حەلقەدان: دانیشتنی چەند کەسێک بەگردی. پێچ خوواردنی مار.

حەلکی: بایەخ پێکراو، ئەم پیاوه ـــ یە: واتە بایەخی پێ دەکرێ.

حەللەق مەللەق: حەلەق مەلەق.

حەللەلا: ووتەیەکە بەکاردێنرێ لە کاتێکیدا، کە یەکێک قسەیەکت بۆبکا و تۆش بەلاتەوە وانەبێ و زۆر دووربێ.

حەلەیی: تەنەکە.

حەلوا: هەڵوا، خوواردەمەنیەکە لەئاردو ڕۆن وشەکر یا دۆشاو دروست دەکرێ.

حەلواچی: کەسێکە کەهەڵوا دروست بکا بۆ فرۆشتنی، هەڵوایی، هەڵواساز، هەڵوافرۆش.

حەلوایی: هەڵوایی، چتێکە، کە ڕەنگی وەک ڕەنگی هەڵوا سووربێ.

حەلووچکە: هەڵووچە، (دەر.) هەلوویچکە.

حەلووک: حالووک، حولیچەکە، هەڵووژە. ـــ ە (خۆ.): هەڵووچە، هەڵووژە.

حەلی شیش (هەو.): قەلەموونە.

حەلی شیش

حەلیم: کەشکەکی شل، کەشکەزۆرده، فەریکەکەشک، جەرمە، نیوە ووشک.

حەلیماو: هەلیماو، شلەپلاو، ڕنگاوی چێشتی شل.

حەلیم شێوێن: تێلا، دارێکە هەلیماوی پێ تێکوەردەدن.

حەڵێو: حلێب.

حەلیووچەک (باد.): هەڵووچە، هەڵووژە.

حەم: لەزاراوەی منداڵاندا بۆ خوواردن بەکاردەبرێ. ـــ کردن: خوواردن.

حەمی کە: بیخۆ.

حەماڵ: کوڵکێش، نێرگە، نێرگەی خانوو.

حەمام (ع.): گەرماو، کراشۆ.

حەمامچی: گەرماوچی، خاوەندوسەر پەرشتکاری گەرماو.

حەمامۆکە: حەمامۆکێ.

حەمامۆکێ: حەمامۆکە، گومبەزێکی گچکەیە منداڵان لەخۆڵی دروست دەکەن، ئاوڕشێنی دەکەن ودەیپەستنەوە لەپاشان بەچیلکە هوڵۆڵی دەکەن.

حەمایەڵ: نشتوو، نوشتوو، سنگ نقیس، (ڕەوا.) بەربەند. (باک.) بەربەژن.

حەمایل: نشتوویێکی گەوره لەنێو قایش ولەنێوکان دەگیرێ وراست وچەپ لەمل دەکرێت. ـــ کردن: حەمایەڵ وشیرو چتی تر ڕاست وچەپ لەمل دەکرێت. جزدان.

حەمەدەشین: (خۆ.) جووره قەیسییێکی مزرو ڕەنگ زەردو تەڕه لایەکی سووره ولایەکەی تریشی زەرده وه لەمزمژەی تونلو ڕەقتره، زۆر و قەیسی دەچێ ولە هەڵووچەی پەیوەندکراوه، تەرەقی، لەکاتی خۆیدا ـــ ناوێک پێکیهێناوه بۆیە هەر بەناوی وی نراوه.

حەمەرەمزێ (ئەرده.): شەڕی ناوخۆ، بەربەرەکانێ.

حەمبارۆزێ: پەلامار، هێرش. ـــ دان: پەلاماردان.

حەمتز: (زا.) گوێدرێژی گچکەی بەکار.

حەمحەم (هەو.، کە.): پنت، پند، چنگنە.

حەمزک (زا.): جۆرەخوواردەمەنییەکە.

حەمس حەمس: لکە.

حەمکە (موک.): مرازێکی کەرستەی تەونییە.

حەمکە: هەموو.

حەمل (زا.): ڕابوواردن بەقسەی خۆش وگوفتوگۆی شیرین.

حەموو: هەموو.

حەمی (زا.): هەموو، هەمی.

حەمیسەن (زا.): جووره بزنێکە.

حەن (کە.): حاست، ڕاست، عاست.

حەنا: حەن، باره، ڕاست، حاست، عاست. لە ـــ ی ئەودا: لەبارەی ئەودا.

حەناس (کە.): حاست، ڕاست.

حەنەوحەپەشێ: حانەحەپەشێ.

حەنەق (بۆت.): گەمە، گاڵتە، گەپ.

حەنەک:(زا.): گاڵتەوگەپ.

حەنتەر: عەنتەر، قوونسوور.

حەنتیکە: سەیر، عەنتیکە. ڕمووزن.

حەندەرحۆ: یارییەکی منداڵانەیە دارێکی ئەستوور لەسەر قۆقزاییێک دادەنێن دوومنداڵ هەریەکەی سوواری سەرێکی دەبن وهەر جارەی یەکێکیان خۆی قورس دەکات وئەویتریان بەرزدەبێتەوه.

حەندەف: (زا.): تەپۆڵکە.

حەندەگۆ: (زا.): ناوی جوورەگیایەکییە.

حەنزەرووت: جیوەی تیسووەگایانەیە بە ووردکراوی بەهەر برینێکی وەرکرێ چاکی دەکاتەوە.

حەنزەڵ: چەلێک حەنزەل، حەنزەلێن، جوورەگەمەیەکە.

حەنزەلێن: چەلێک حەنزەل.

حەنگ: ژەنین، خۆپێوەنان، بەر بۆلای پێش یاپاشی کەسێکییەوە لەدوور یا لە نزیک هەڵتەکاندن، لێ ژەناندن،حێنچک. (هەورا.) حینکە.

حەو: حێو، ئاها، هاها، هەو، حەی، هەی سەرسوورمان و وەڵامێکە بەدەم گەمەوەیەو وا قوورمانیشە لەکاتی بێ باوەڕیشدا بەکاردەبرێت. ــ بەخووا تۆی بە یادیشدا نایەت.

حەوا: بڵند، بەرز، بەرەوژوور، لای ژووڕووی سەر. ئاسمان، بەرزی، بڵندی، هەوا.

حەوادان: فڕێدانی شت بەرەوژوور.

حەواق: بەرزی: بەو ــ مووەدای مەنێ، واتە بەو بەرزییەوە.

حەواڵە: نزمی، نشێوی، قووڵی.

حەوان: (زا.): حەوانەوە.

حەوانەوە: حاوانەوە.

حەوانچە (ئەردە.): چتێکە بەحەوادا فڕێدرابێ، پەرت، توور، سوور.

حەوانچەبەستن: قووانچەبەستن، پەرت بەستن، پەرت بوون، کەوتن، کەفتن.

حەوانچەدان (ئەردە.): فڕێدانی شت بەحەوادا.

حەواندنەوە: حاواندنەوە، حەساندنەوە.

حەوانن (ئەردە.): قەدرگرتن و بە مرۆڤ ژماردنی یەکێکدا.

حەواویی: بڵندی، بەرزی. کەسێکە هەمیشە سەرەژوور بڕوات.

حەواویلکە: حەوانچە.

حەواویلکەیی: هاوێژتنی شت بە حەوادا بڕوانێ.

حەوایی: حەواویی.

حەوەحەو: عەوعەو. دەنگی وەڕینی سەگی.

حەوەلووشک (باد.): حەمبەلووشک. گۆیا جانەوەرێکە لەسەر قەڵافەتی پیرێژنان بەدەم گریانەوە ژنان وە دووی خۆی دەخات بەو بۆنەیەوە، کە لەو نزیکانەدا یەکێک کوژراوە گۆیا ژنانیش وە دووی دەکەون، کە گەیشتنە چۆلێ یەکێکی هەڵدەگری و بۆی دەردەچێ.

حەوبرا: حەوتەوانە.

حەوت: حەفت، هەفت (٧).

حەوتا: حەفتا (٧٠).

حەوتانە: حەفتانە.

حەوتە: حەوتوویێکە بەسەر بووکاندا بڕوا دووای گوویزتنەوە یا بە سەر زەیستانێدا دەڕوا دووای منداڵ بوونی. حەفتە، هەفتە، حەوتوو. حەپەی سەگ، حەوتەحەوت، حەپەحەپ.

حەوتە حەمام: چوونە حەمامی بووکی تازە و زەیستانە لە ڕۆژی حەوتوویدا.

حەوتەکێش: حەفتەکێش، مایین یاماکەرێکە دووای زانینیان بە حەوت ڕۆژان ئەسپ ونێرەکەریان دەخرێتە سەر تا سەرلەنووێ ئاووس بن.

حەوتەم: حەفتەم، چتێکە لە پایەی حەوتیدابێ.

حەوتەمین: حەفتەمین.

حەوتەوانان: (زەن.) حەفتۆرم. (ڕۆژ.) حەوت برا. (شنۆ.) چارەگا. (هەورا.) حۆتەوانان. حەوت ئەستێرەی گەشەو چوواریان بەرانبەر و سێیانیان بەرروودووا لە نزیک قوتبی باکووری.

حەوتەواز: حەوتەوانان.

حەوتەیی: حەفتەیی.

حەوتەبەند: حەوت غەزەلە، کە ووترابێ لەلایەن هەستیارێکەوە لە باسێکاو هەر غەزەلەی جۆرەپاشبەندییەکی هەبێ.

حەوت برا(ڕۆژ.): حەوتەوانان.

حەوت ترینگە: بڕوانە: حەوت ترینگینە.

حەوت ترینگینە: مزراویلکە، حەفت ترنگینە.

حەوت تووێلکە: حەوتووێلکە، (خۆ.، ڕەوا.) حەفتلۆ. حەوتلۆخانە، حەوتلۆ. قوونێرێکە هێندەی هێلکەیەکی لێ دێ ودەورویشتی سوورەو حەوت توویلکەیە.

حەوتخشتەکی: چەند هەڵبەستێکە هەر بەندێکی حەوت نیوەهەڵبەستە.

حەوترەنگ: حەفترەنگ. جوورە پارچە (قوماش) یکە.

حەوتگۆشە: حەوتسووچ.

حەوتگوڵە: جوورە گەنمێکە هەر لکێکی حەوت گوڵان دەردەکات.

حەوتلۆ (هەورا.): گورگ نەخۆرە، (شەم.) حەوت تووێلکە.

حەوتم: حەوتەم، حەفتم، حەوتوو، ڕەشە وولاخ و یا مەڕو بزنێکە، کە سەر ببڕێ بە خێر بۆ منداڵ.

حەوتوو: (کە.) شەوارە، نۆرەگرتنی حەوترۆژانەی ژنی زاوە لەمنداڵەکەی. شەوەرە.

حەوتوو: حەوتە، هەفتە، حەفتە.

حەوتووانە: حەفتووانە، حەفتانە، هەفتانە.

حەوتووێلکە: حەوت تووێلکە.

حەوتوویی: هەفتەیی، حەفتەیی.

حەوتێک: حەفتیەک.

حەوتیر: حەوت تیر، جوورە دەمانچەیەکە حەوت فیشەکان دەخووا، شەشاگر.

حەوجۆش: حەوت جۆش، وەکوو ئاسن وایە بەڵان تورتە.

حەوحەو: دەنگی سووار لەکاتی تاودان وهەڵمەت بردندا.

حەوداڵ: سەوداسەر، گراو، ناچار. ــ ی: سەوداسەری، گراوی، ناچاری.

حەودە: حەڤدە.

حەودەل (زا.): پەڵووڵە.

حەورانەوە (خۆ.): پەنگاوخوواردنەوەی ئاوە.

حەوز: گۆلتک، مەهسەر، مەسنا، (کە.، خۆ.) ئەستێرک. (شار.) ئەستێل. گۆل، قورنەت، ڕفکە، حەوزی ئاوێ، ئاڤەڤەک، ئاڤزێل،

قووڵکەیەکی تایبەتییە ئاوی بچێتە ناو، بن وکەنارەکانی بەقسڵ وگێچ یا چیمەنتۆ سوواخ دەکرێت.

حەوزانە: دراوێکە میراو ساڵەوساڵ یامانگەومانگ لەخاوەن حەوزی دەستێنێ لە بەرابەر مزی ئاوەکەدا.

حەوزە: ئاوچە، ئاوان.

حەووزچە: چاڵاو، ئاوگیر، گۆل. حەوز.

حەووزخانە: شوێن و ژوورێکە حەوزی تێدابێ.

حەوزی کەشتی ساز: شووێنێکە.

حەوش: حەسار، ماوەیەکە لەپێش خانوو یان بە چوواردەوریدا بەگردی دیوارکرابێ یا تەیمان بێ بۆ ئاژاڵان.

حەوشە: هەوێز، پەچە، جێگای هاوینی وبەهاری وپاییزیی مەڕو بزنانە لەشەوێدا.

حەوشێ: حەوش.

حەوق (زا.): پلەکانی نێردیوانی.

حەول وحەوش: دەوروبەری حەسار.*

حەوێق: حەواق.

حەوێنەوە: حاوانەوە.

حەوێنج: گیایەکە تۆوەکەی زەردە بۆنخۆشە بەنانی وەر دەکرێتەوە، لەگەڵ شملّی و ڕەشکە. شەدانە. تۆیەکی هوورده بە نانی وەدەکەن.*

حەی: حەو، هەو، هەی.

حەیارە (کە.): زەوییێکی بچووکە لەدەوری دیواری دەکرێ و لەسەرەتای پایزی ئاودەدرێت.

حەیاز (باد.): چقەی باڵندە.

حەیاس: حەیاسە، هەیاسە کەمبەرەیە، کە ژنان لەپشتی خۆیان گرێ دەدەن.

حەیاس (مامساڵ): ڕنەیەکە لەپشتەوەی پێی کەڵەبابانە و تەمەنیان نیشاندەدات.

حەیتە(موک.): چەتیمۆک، چەتیو، چەتیم، گێل، شێت. بێ شەرم، ڕووداماڵراو، زرتەبۆز. پێشمەرگە، سەرباز. (هەورا.) بێ کار، بێ ئیش.

حەیچە: دادوفوغان، هاوار.

حەیچە حەیچ: دادوفوغانی یەک لەدووای یەکتری.

حەیچەیی: هەی، هەی، حەوحەو، هەوهەو.

حەیحەی: ووشەی سەیر و سەرسووڕمانە.

حەیدەرا: حەیدەری یان ئێلێکی کوردە لە ئێران و تورکیایەدا واتە لەژێر دەستی عەجەم و تورکاندان.

حەیران: کۆنترین گۆرانییێکی کوردییە. باڵاگەردان، ئەز ــ ێ تەمە: واتە من باڵاگەردانی تۆم.

حەیرانە: جوورە گۆرانییێکی ئێجگار زۆرکۆنی کوردییە.

حەیرانۆکێ: گۆرانی حەیرانێ.

حەیزە: ترخە، بەئاوکەوتن، هەیزە. (ئەردە.) زکچوون.

حەیزەران: (لوو. باک.) جێل، تەرکەز. جوورە قامیشێکی ناو پتەوە و زۆر قایمە بۆ ڕەب وکورسی وخێوەت وچتی تر بەکاردەبرێت.

حەیزەرانی ڕەبی: جیلی ڕەبی، تەرکەزی ڕەبی. (لو.) تەرکەز. جوورەدارێکی نەرمی قەفقەفە وەک قامیشی بەڵام ئەم پتەوە.

حەیشە (ئەردە.): حەیچە.

حەیشە حەیش: حەیچەحەیچەی یەک لەدووای یەکتری.

حەیشۆ: شەرم. ــ ی لێ هەڵگیراوە: شەرمی لێ هەڵگیراوە.

حەیف (باک.): تۆڵە. ــ استاند: تۆڵەی خۆی کردەوە. پەرۆش، سود، سووێ، پەکوو، داخەکەم وای، دریغ، موخابن، داخ. ــ امن لێ تێ: پێم حەیفە. ــ هەلانین: تۆڵەکردنەوە.

حەیفێ: حەیف.

حەینە: ووس.

حەیوا (فە.): بێ، بەهێ بەری دارێکییە.

حەیوە (لو.): بێ، بەهێ.

حپ: مرازی سەرسووڕمانییە، کاتێکی لاقی مرۆی، کە لە قوڕێ دەکەوێ دەڵێن ــ.

حج (باک.): هێز، تین.

حرپ: حرحرپ، تێکسرماو و قەڵەو. بۆ پیاوی قەڵەو دەڵێن: حرپۆ. بۆ ژنی قەڵەو دەڵێن: حرپێ.

حرچ (لو.): وورچ.

حرحپ: پروانە: حرحرپ.

حرحر (زا.): لاسایی دەنگی ئەسپ. (باک.) قاقای پێکەنینێ.

حرحرپ: حرپ.

حرکەحرک (کە.): حیلکە حیلک پێکەنینی بێجێ وبێ وەخت. (کە.) حرمە حرم.

حرماندن: لووش لووشکردن.

حرمە حرم (دەر.): لووشەلووش. (کە.) حرکەحرکە، حیلکە حیلکە. پێکەنینی بێ جێ وبێ کات.

حسکە: جۆرە تفەنگێکە بەدەست دروست بکرێ.

حشک(زا.): ووشک.

حل: حێل.

حلەلاوی: جوورە مەقامێکی مۆسیقییە.

حلحلی: گۆرانییەکە منداڵان بەدەم جوورە یارییەکەوە دەیلێن.

حل کردن: پەسندکردن و بایەخ پێدان. ئەگەر تۆگزی بکەیت لەم کایەدا من حەلی ناکەم.

حل و گوڵ (ئەردە.): بیرەوەری.

حلێب: حەل، پەسند، حیساب، ئەم کارە حلێبە یا حلێب نییە.

حلێرک(باد.): لووی ناوگۆشتییە.

حلێو: حلێب.

حمیرحمیرۆکە (شا.): گیایەکە.

حنە (باک.): خەنە.

حنچک: کوت، حێنچک، حینکە، ژەنین، خۆپێوەنان، وەبەرحینچکان دان، کوت پێوەدان. (ڕەوا.) حەنگ، دانە بەر ــ ان.

حندرحۆ: گەمەیەکی منداڵانەیە، نیوە ڕاستی دارێکی درێژولەسەر دارێکی تردادەنرێت منداڵان سوواری هەردووک سەری دارەکەی سەرەوە دەبن بەنۆبە لایەکی بڵندو ئەویتری نزم دەبێ، (هەو.) هەڵاندۆش. (وان.) حێلە زووک. (بار.) شلووک.

حنگل (لو.): سنجووقین.

حنێ (باک.): ناوی بەستە یەکی کرمانجییە.

حۆتەوانە (هەورا.): حەوتەوانان.

حۆتەی ویەردە (هەورا.): هەفتەی ڕابردوو.

حۆت (هەورا.): حەوت.

حۆپە (کە.، هەو.): زەبەلاح، ناقۆڵا، مرۆی قەڵەو و زل و خاو، چتی زل ونالەبار.

حۆپلە: مرۆ یا وولاخ و ئاژاڵ یاچتێکی زۆر زل و گەورە و ناقۆڵایە. (باد.) حۆپلەر. (کە.) حۆپە. حۆپن.

حۆپلەر: حۆپلە.

حۆپن: زەبەللاح، حۆپە، درێژوناقۆڵا.

حۆحانە: گەمەیەکی ئافرەتانە.

حۆرلو: گولاو.

حۆتە (هەورا.): حەفتە، هەفتە. ــ یی: حەفتەیی، هەفتەیی.

حۆیل: غوول. حوولی بیابان، غوولی بیابان.

حۆلە (ڕۆژ.): دەنگێکە بۆ ئاژۆتنی ڕەشەوولاخان بەکاردەبرێت، وەحە.

حۆفک: (باک.) قۆمک. شووێنی گەپ و گەمە و گاڵتەیە، گەمەگا، یاریگا.

حۆلبوون: سەرسام بوون، گێژبوون.

حۆلک (شکا.): کەپر.

حۆلگێل: گێل و وێل.*

حۆلی (موک.): گێلی، هوڕی، تۆلازی، سەرسامی. (باد.) نهۆمی هەرسەرەوەی خانووانە.

حۆلی بیابان: غوولی بیابان، گۆیا دێوێکە لە ڕێگایاندا خۆی لە ڕێبوار دەگۆڕێ و سوواری دەبێ.

حۆوحە: دەنگێکە بۆ گێڕانەوەی وولاخ و ڕەشەوولاخان بەکاردەبرێت.

حوبێ (هەورا.): بزن مژە.

حودوود: ئەسپی ــ: واتە ئەسپی ڕەسەن و هەرەباش.

حورووس: خێڵێکی کوردانە سێ هەزار ماڵ پترە لە دەوروبەری شاری ماکۆیە و تا سەڵماسیان داگیر کردووە. ڕووس، عورووس، نەتەوەیەکی بێگانە و زۆر بەناوبانگە.

حورووسی: زمانی ڕووسی.

حوزەیران: مانگی شەشەمی ساڵی ڕۆژی، کە لەنێوانی مایس و تەمووزێ دایە.

حوزە: گیایەکی کوێستانییە کۆلکەکەی بنی دەبێتە ئەسپۆن.

حوشتر: گیاندارێکی چوارپێی تووکنی پێ پانی لاق و مل درێژی بەهێز و باربەرە. ووشتر، هوشتر.

حوشتر

حوشترالووک: ووشترخۆرە، حوشترخووار.

حوشترالیک: ووشترخۆرە، پنجەگیایەکە، کە ووشک بوو دەبێتە دروو ووشتر دەیخوات.

حوشترانە قوڵقوڵێ: جوورە گەمەیەکی منداڵانە لەکاتی کردنیا ئەم ووتارەی بەدەمەوە دەڵێن.

حوشترە: تەختەی پانە لەنێو کەرستەی جەنجەڕیدایە.

حوشترەوان: ووشترەوان.

حوشترخۆرە: حوشترخووارە، جوورە گیایەکی دڕکاوییە ووشتر دەیخوا لەنێو چووارچێوەی داریشی دەگرن بەپێش پەنجەرانیەوەی هەڵدەواسن هاوینان ئاوی پێدادەکەن بۆ فێنکی.

حوشترخووارە: جوورە گیایەکی گەرمێنییە دڕکاوییە ووشتر دەیخوا.

حوشتردانە: جوورە گەنمێکی دەنک گەورەترە لە هەموو گەنمێکی تر.

حوشتروان: ووشترەوان، کەسێکە ووشتران بەخێوبکات یا بیان ئاژووێ یا بیان لەوەڕێنێ.

حوشترگەروو: چەند گونجێکە سەربەرەوژوور لەسەریەک دادەنرێن لە گونجکاریدا بۆ بەرزبوونەوەی ئاو لەو ئەندازەیەی، کە ڕاکێشراوە.

حوشترمورغ: باڵندەیەکی گەرمێنی گەورەی مل درێژە وەووشتری دەچێ.

حووشتری خووا (باد.): (کۆ.) بالووکە. (هەورا.) جۆلاکەرە. فرندەیێکە وەکوللەی دەچێ.

حۆقە: سەنگێکە شتی پێ دەکێشرێ و دووکیلۆیە.

حۆقەحۆق: هۆقەهۆق، حیق حیق، حێقەحێق. دەنگی کەر، ئێستر، گامێش یا دەنگی ڕشانەوەیە.

حۆققە (ئەردە.): فێڵ و کەڵەکە، فریو، تەردەستی، فرت و فێڵ.

حۆققەباز (ئەردە.): فێڵباز، کەڵەکەباز. ــ ی: فێڵبازی.

حۆڵ: گێژ، وێژ، مرۆی زل و زەبەللاح. سەرسام، حولحولی، حەپۆل، دەبەنگ، گێژە، گەوج، هێپ، بێ مێشک، گێل، هوڕ، (باک.) تۆلاز، بالە، بۆدل، بۆدلە. خێل. ئەو کەسەیە وورد لە چتی ناگات. (باد.) گوێلکی دووساڵانەیە، کە نێر بێ یا مێ.

حۆڵە: جوورە گەنمێکە، (هەورا.) ڕەوایی. دەنکی و گوڵی لە هەموو جوورە گەنمێکی تر گەورەترە بۆ ساوار و برێش دەست دەدات. پشکەڵی ووشتر.

حورمەت (ع.): ڕێز، پایە، ئابڕوو، ئاوڕوو.

حولەسێ: ووشەیەکە لەکاتێکدا بەکاردێنرێ، کە یەکێک قسەیەک یا کردەوەیەکی ناشیرین بکات و لەلایەن یەکێکەوە پێی گوترابێ بە نەکردنی کەچی ئەم هەر بچێتەوە سەری و بیکا لەوکاتیدا پێی دەڵێن چۆوە سەر حوللسێی خۆی. حوللەمەرەسی.

حوللەسێ: حولەسێ.

حوللەمەرەسێ: حولەسێ. گەمەیەکە، حەمەرەفرێ، حەچەل، پەیان.

حۆڵ بوون: گێژبوون.

حوڵحەک: حەلووک، حالووک، حولیچک، هەڵووژە.

حولحولی: تەرەدین، بێ مێشک، سەرسەری، سەرچڵ، گێل، حۆل، (هەورا.) هەڵەشە. مرۆی ڕاڕا.

حوولوربلوور تەکانە: گەمەیێکی کچانە.

حولم سێ (دزە.): گەمەیەکە بەجگ دەکرێت و لەیەکەوە تا ٦٠ کە هەڵەنەکا دەیباتەوە بەلاّن، کە هەڵەیێکی کرد دەیدۆڕێنی و دەگەڕێتەوە سەر ٣.

حولووک (باد.): هەڵوورژە، هەڵوورچە.

حولویسک (باد.): شیلاووک.

حولوویی (باد.): لووس.

حولی (باد.): لووس، بۆ هەمموو چتێکی دەبێ.

حولیچەک (باد.): هەڵوورژە، هەڵوورچە.

حولیسین (باد.): هەڵخلیسکان.

حولیک (باد.): هەڵوورچە.

حونەر: حوننەر، هونەر. ـــ ی: هونەری. کردنی چتی هونەر.

حونجە: حینجە.

حونجەیی: بروانە: حینجە.

حونجی: حونجە، حینجە.

حوندری: دارێکی سەرتیژە لەگەمەی حوندریانەدا دەیهاوێن و دەچەقێ ئەوسا هەرکەسەی بەنۆرە داری خۆیان داوێژن هەرکەسێکی بتوانێ لە دارەکەی پێشوو بدات و بیخات دەیباتەوە، بردنەوەکەش تەنها لەسەر دارەکەیە. (هەمە.) سنجووق.

حووج: بالاّی بەرزی ناشیرین.*

حووحانە: جوورە گۆرانییەکی کچانە لەکاتێکیدا دەیڵێن، کە بەرانبەری یەکتری هەڵەقونن بەچیچکانەوە.

حوود: گڵێنەی لێوارشکاو.

حوول (کە.): زەردی پرتەقاڵی زۆر پڕ ڕەنگە. (کە.) حوویل.

حوویل (کە.): حوول. (لو.) سوور.

حوویلانێ: جوورە گۆرانییەکی جافەکییە.

حێ: پیتی چاردەمینی ئابێی کوردییە. ووشەیەکە وولاخی پێ لێ دەخورن.

حێبەتی (باد.): سەرسامکار، سەرسوورهێنەر، سەرسامی، سەرسووڕمان.

حێج (باک.): هارودین (بۆ ووشتر و گامێشان بەکاردەبرێ، ڕەنگە بۆ مرۆڤانیش بەکاربرێ) وەکوو: بارام ـــ بوویە: واتە هارودین بووە.

حێز: هێز.

حێزم (ڕۆژ.، ئۆمەر.): گیایەکە. مێکووک.

حێشت (کۆ.): شەپەلاّخە، زلەی پژملێیە. (هەورا.) پژملە. تۆقە.

حێشتر: ووشتر.

حێل: عێل، ئێل، کۆچەر، خێڵ. (هەورا.) هۆز. بەرێکی خرە وەکوو دەنکی پرتەقاڵی چەند دانەیەکی ڕەشی بۆنخۆشی تێدایە لە وولاّتی گەرمدا دەبێ. هێل، دارێکی کورتە گوڵی وورد و سپی وەکوو هی پاقلەی دێنێ پەرەکەی گچکەیە بەقەد گرێی قامکانە تێکوڵەکەی ڕەنگی تەڵخە دەنکەکانی بۆنخۆشە هەندێ خۆراکی پێ بۆنخۆش دەکەن.

حێلا: بروانە: حێلا.

حێلات: خێلات، حێل، خێڵە سات، کۆچەرات.

حێللا: گەمەیەکی ئافرەتانە، حێلانە.

حێلام: عێلام.

حێلانە: حێلانێ، حێللانێ.

حێلانێ: ئەمن و ئەتۆ، حێللا، حێللانە.

حێلە: ئیخە، ییخە، حێی. بزنی پێ دەردەکرێ.

حێلە زووک (وان.): حندرحۆ.

حێلجاڕی: عێلجاڕی، ڕەشبگیر.

حێلم: برەی مافوور.

حێنجە: خوێندنەوەی بەسەر و بۆر و ژێر.

حێنچک: ژەنین، خۆ پێوەنان، حینکە، حەنگ. بەربۆلای پێش یا پێشی کەسێکی یا لەنزیکەوە هەڵتەکاندن.

حێو (کە.): حەو، ئاها، هاها، لەکاتی گەمە و فشە یا بێ هیوایییدا بەکاردەبرێ. حێو بەخودا بەیادیشیدا نایەت.

حێی: ئێخە، ییخە، ئیخخە، ییخخە. (کە.) حێلە. ووشەیەکە بزنی پێدەردەکرێ.

حیت (زا.): جوورە بزنێکی ڕەش و موو درێژە. حیتک گچکەکەی وییە.

حێج (باک.): شێت، هار، دین.

حیجران: کارەسات، ڕووشە.

حێچ: گیانداری یاخی.

حیرس: تین، ڕق، کین.

حیرسن: قیندار، ڕقدار.

حیز: ترسەنۆک، ئائازا، بێ زات. تەنبەڵ، سست، خاو، سستەپەلە. بێ هونەر، فسۆس، نامەرد، مەردوومی گەمژی، هیچ لەدەست نەهاتوو. بڵح، پوشت، گاندەر، دۆخین سست. ژنی حیز، سووزمانی، سووزانی، کاولی، جندە، چپە، خووارۆ، قاحپە، کوزدەر. کوڕی ـــ: قوندەر، کوونی. سووک، قنگدەر. (ژەن.) زۆرەوانی. (باد.) تیرووچانک. خێڵێکی کوردە لەچیای ژەنگارێ.

حیزانە: کردەوەیەکە، کە هەر لە حیزان بووەشێتەوە.

حیزەبەخۆیی: حیزەبخۆیی.

حیزەبخۆیی: گرزی، هەرزەیی، سووکی، پەستی، حیزەبەخۆیی.

حیزەفێڵ: فێڵی حیز و بێ ئابڕووانە.

حیزەڵ: حیزەڵە.

حیزەڵە: مرۆیەکە هیچ و پووچ و هیچی لەباردا نەبێ.

حیزباب: بابحیز، باوکحیز، باوەحیز.

حیزبگیر: کەسێکە بەنامەردی لەنکاو بگیرێ.

حیزبگرگی (ئەردە.): گەمەیەکی منداڵانەیە.

حیزنای (هەورا.): بەزاندن. حیزکردن.

حیزی: تەنبەڵی، سستی. ترسەنۆکی، نائازایی. گاندەری، بێ شەرمی، بێ ئابڕوویی. حیزێتی.

حیزێتی: چونێتی و باری حیزی.

حیزی حیزان: ناتازای ناتازایان. *

حیزی حیزانگاو: پەستترین و کەمترین کەس، بۆ کەسێک بەکاردەبرێ، کە لەبەردەستی حیزانیشدا زەبوون بێ.

حیش (زا.): زەویەکە خاکەکەی سوور یا شین بێ.

حیشکە(باد.): گورگە، گرویی مالاتان.

حیشووە: ناز، لارولەنج.

حیشووەباز: دیلباز. ــ ی: دیلبازی.

حیشی (زا.): گوریسی پانی ئەستوور.

حیفریت: دێو، دێوەلوکە، مرۆی کێوی و جانەوەرێکی نەدیتراوە.

حیلاندن: کۆڕاندن، هیرین. ــ ی ئەسپ و ماین: شەین، شەهین.

حیلە: کۆڕان، شەهین، دەنگی وولاخی بەرزەیە بە جووانووەوە. گۆرە. فێڵ، فەرەج، تەڵەکە.

حیلەباز: فێڵباز. ــ ی: فێڵبازی.

حیلەحیلە: (هەورا.): کۆرەکۆر، گۆرەگۆر. حیلەی یەک لەدووای یەکتری.

حیلکە: دەنگی پێکەنین. *

حیلکەحیلک: حرکەحرک، حرمەحرم. پێکەنینی بێ جێیە، قاقای پێکەنێن، پێکەنینی یەک بەدووای یەکتری بەبێ پسانەوە.

حیلک و هۆڕ: حیلکەحیلکی زۆر.

حیلم: بەنێکە لە قالی هەڵدەپێچرێ و گرێ دەدرێ و دەقرتێنرێ لەکاتی تەنینیدا.

حیلنای ئەسپی (هەورا.): حیلاندنی ئەسپ.

حیمر حیمرۆکە: گیایەکی لیچقە.

حینەوە: چەنەگە.

حینە (ئەردە.): حیلەی وولاخی بەرزە.

حینجە: خوێندنەوەی چت لەگەڵ خوێندنەوەی سەر و بۆر و ژێر.

حیندرحۆ: گەمەیەکە.

حینکە: حێنچک، حەنگ، ژەنین. بەر بۆلای پێش یا پاشەوەی کەسێکی هەڵتەکاندن.

حینوان: ناز، نازونیوناز، لارولەنج. هەوا، فیز، ترزلی. بە ــ : بەهەوا، فیزدار، ترزل.

حینوان دڵ: بەحینوان، بەهەوا، بەفیز، ترزل.

حێوەکێ: جوورە گەمەیەکی کچانە.

حێولانە: حێولانێ، حێلانە. جوورە گەمەیەکە کچان دەستی یەکتری دەگرن و بە گردی هەڵدەپەرن ــ ی دەڵێن.

حێولانێ: حێولانە.

خ

خ: تیپی پازدەمینی ئابێی کوردییە.

خا: خوێ. خاتوون: خاپەروین. هێلکە. کورت کراوەی خانم و خاتوون.

خابۆر: خاڵبۆر. (؟).

خاپ (باک.): فێڵ، فەرەج، تەفرە.

خاپاندن (باک.): فریوودان، لەخشتەبردن، قۆڵشکاندن، تەفرەدان، هەڵخەڵەتاندن، هەڵفریواندن، خلافاندن.

خاپەرۆک (دزە.): پاشەرۆک، بەشێکی خراو و رزیوی پووچ و خراپی میوەیە، ووردەی چتێکە کە مابێتەوە.

خاپخاپۆک(باک.): باڵندەیێکی چکۆڵەیە.

خاپرس: خاڵە پرس (؟).

خاپۆ: فێڵباز، تەفرەدەر، فریوباز. *

خاپۆرە: خۆڵەپەتانێ کردنی مندالانە.

خاپۆرکێ (کە.): خەریک بوون، خۆبەچتی بێ کەڵکەوە خەریک کردن.

خاپۆک (باک.): تەفرەدەر، فریوباز، فێڵباز.

خاپوور (هەورا.، رەوا.): وێران، کاوول. ــ بوون: وێران بوون. ــ کردن: وێرانکردن، کاوولکردن.

خاپیان (باک.): بەفریوچوون، تەفرەخواردن.

خاپین(باد.): هەڵخەڵەتان، تەفرەخواردن.

خاپینۆک (باک.): فریوباز، فریودەر، فێڵباز، تەفرەدەر.

خات: خاتوون، خات پیرۆز. (موک.) یای، خانم، بانوو: خات بەسێ.

خاتە: خاتوون.

خاتەوە: (شوا.) هێلکەورژن.

خاتر: خۆشەویستی و گەورەیی یەکێک لەلای یەکێک: فیسارەکەس ــ ی هەیە لەلات: واتا رێزت دەگرێ.

خاترانە: بەشێکی پترە کە ئەدرێ بەکڕیارێکی خۆشەویست لە کاتی چت فرۆشتنیدا.

خاترجەم: دڵنیا.

خاترخۆیی: کردنی کارێک بۆ یەکێک لەبەر خاتری، بوونی یەکێک بەسەر پشک لە کردنی کارێکیدا.

خاترگرتن: خاترخۆیی.

خاترلێکردن: تکالێکردن لە کەسێکی.

خاتروخۆتر: خاترانە، لەبەردڵی ئەم و ئەو.

خاتۆ (باک.): خاتوون. ناوی ژنانە. خاتوو: خاتوون، خانم، یای: خاتووبەسێ

خاتووزین: نێوی ئافرەتانە.

خاتوون: بانوو، یای، خانم، بەڵام پتر بۆ کچان بەکاردەبرێت. نێوی ئافرەتانە.

خاتوونانە: خانمانە، وەکووشێوە و ئاکاری خانمان.

خاتوونە (کۆ.): گیایەکە وەسێوەرەی دەچێ بەڵان گەڵایەکانی ووردترە.

خاتێ (باک.): خاتوون، خاتوونێ، خات، خاتوو، خاتۆ.

خاجە: خوواجە بۆ ڕێزگرتن بۆ جوولەکە و فەلان بەکاردەبرێ.

خاچ: چەلیپا. چقر. دووچتی ڕاست و چەپە لە زێڕ یا لە زێو یا لە چتێکی تر درووشمێکی فەلانە. (باک.) ــ پارێز: خاکپەرست. (باک.) ــ ی: خاکپەرستی.ــ پەرس: خاچپەرست.ــ پەرست: خاچ پەرس، خاکپارێز. ــ پەرستی: خاکپەرسی، خاکپەرستی، خاکپارێزی.

خاچخاچۆک (باک.): خاشخاش.

خاچرگان (زا.): سێپای ئاسن.

خاچۆ: ناوی پیاوانە، لەخاچ وەرگیراوە.

خاچی: وەکوو خاچ، جوورە گوڵێکە وەخاچی دەچێ.

خاخ: سەیر.

خالا: خاتوون.

خار (زا.، شن.، باک.): خووار، لای خووارەوە. (موک.) ئەشکەوت، غار، کوومزەخ. (ئەردە.) لم و قوم، چەگڵ، ووردەبەرد. (هەورا.) غار، ڕا. ــ دان: غاردان، ڕاکردن. بە ــ : بەغار: کەسێکە یا ئەسپ و چتێکی ترە کە خۆشبەز بێ. دڕوو، دڕک.

خارا (موک.): جوورە پارچەیێکی ئاوریشمییە، تافتە. بەردە مەڕمەڕ. بەردی ڕەق.

خارا (هەورا.): تفەنگی سەرخۆش، جوورە تفەنگێکە. لەوەڕگە، لەوەڕگەی وولاغ و ئاژاڵانە. (ئەردە.) غارا.

خاراج (موک.، هەم.): نرخ، بەها، باج.

خاران: خۆشبوونی پێست. پەرخین، خارین (باک.، هەم.) وەرزین.

خاراندن: ١) خاوشکاندنی وولاخ و ئەسپێکییە، کە لە مێژ بێ بەهۆی بەفرو بارانی زستانی یا نەخۆشی و نیترەوە لە تەویلە نەهاتبێتە دەرەوە کە چەند جارێکی بیهێنن و بیبەن و غاری دەن ــ ی پێدەڵێن. ٢) پێست و چەرم بەخۆشکردنی دەڵێن ــ. ٣) دیزە و گۆزە و کەل و پەلێکی لە قوڕ دروست دەکرێ دووای سوورکردنەوەیان بە ئاو تێکردنیان ــ دەڵێن. پەرخاندن.

خاراو: خۆشکراو بۆ پێست. بۆ دیزە و گۆزەی سوورکراوەوەش دەڵێن کە ئاویان تێکرابێ. بۆ وولاخی خاوشکایش بەکاردەبرێ.

خارای (هەورا.): خاراو.

خارەسامی (کۆ.): جوورە هەڵوچەیێکە و مزرە و لایەکی سوورە و لایەکی تریشی زەردە.

خارچک (لو.): کارگ، قارچک.

خارخار: چتی لەتلەت و بریندار.

خارخارێن

خارخارێن: غارغارێن.

خاردان: غاردان، بەزین، کوتان، هەڵبینگدان.

خاررزا (باک.): خووارزا.

خارسک (زا.): ژنە فەلەیە.

خارش: خوورو و خوورانی لەش. گرێتی، گڕک، گەرک، خارشت، خورشتی لەشی مرۆ و ئاژاڵ و وولاخانە.

خارشت: خارش، ئالۆش، گەرێ. (هەورا.) هالۆش. (ئەردە.) قنگەخرووکە.

خارکێش: بەردکێش. کوچک کێش.

خارن

خارن (باک.، باد.): خواردن.

خارنەوە (باک.): خوواردنەوە، (هەورا.) واردنەوە.

خارنی (باک.): خوواردنەمەنی، خوواردەمەنی.

خاروخەسەک: خاروخاشاک، پووش و پەلاش.

خارۆزە (سور.، خۆ.): کرمێکی ڕەشە دووایە دەبێتە باڵدارێکی وەخاڵخاڵۆکەی دەچێ بەڵان زەردو نوختەنوختەیە لەبڕکەی شووتی و کاڵەک و هارووێ و ترێزوو و ئەسپینداران دەدا گۆیا بەهەر کەسێکییەوە بدا خەوی گران دەبێ. (هەو.) خەڵۆزە، خاڵۆزە.

خارووف (زا.): گڵێنەی دەم پەل.

خاروفک (باک.): تەبەکی دار، سینی دار.

خارووک: پێڵاوی لەگیا چندراو. *

خاری (زا.، شن.): خووارێ.

خارێز: پڕپۆڵە، هێلکە و ڕۆن. *

خارین: خاران.

خاریو: خاراو.

خاز: کاردوو. جەغزێکە لەسەر زەوی بکێشرێ. (زا.) هاز. (باک.) گاز. هاز، کاردوو.

خازەلێ (موک.، هەو.): خازەڵێن. خاجەڕۆ: گەمەیەکی شەوانەی لاوانە.

خازەڵێن (موک.، هەو.): خازەڵێ.

خازخازۆک (باد.): سووالکەر، لەتەچن، دەرۆزەچن، دەرۆزەکەر.

خازگین (باد.): خوازیین.

خازمیک (باک.): پووک، پدوو.

خازۆق (باک.): هۆرە، جوورە جەزایەکە جاران لە قوونی تاوانباران ڕادەکرا تا درەنگ بمرێ.

خازووق: خازۆق.

خاس (جاف.، هەورا.): باش، چاک، قنج. ــ بوون: چاک بوون. ــ کردن: چاک کردن. ــ بوونەوە: چاک بوونەوە. ــ بیەیۆ (هەورا.): چاک بوونەوە. ــ ی: چاکی، باشی. ــ ێ تۆخانمێ: ــ خانمی خانمانمی. چەشنە گۆرانییەکی موکریانە. (ئەردە.) خاسی کردن: چاکەکردن.

خاسە (باک.): جوورە جاوێکە. (ئەردە.) باشی، چاکی، خاسی.

خاسەڕەنگ: دەرمانگ. دەرمانێکی سوورە بۆ ڕەنگ کردن و بۆ چارەکردنی هەندێک نەخۆشی بە کاردەبرێ.

خاسەکی (ئەردە.): خاسەیی، تایبەتی. کەنیزەک، کارەکەر.

خەسەووتن (ئەردە.): پێبەڵکوتن، هەڵنان.

خسەیی (ئەردە.): تایبەتی.

خستەر: خاستر، باشتر.

خستەرین: خاسترین، باشترین.

خستر: خاستەر، باشتر، قنجتر، ئەشپا.

خسترین: باشترین.

خسگەل: چاکان، باشان.

خسووک: هەلپەرست. کەسێکە خۆی لەشوێنێ بەترس دوور بخاتەوە.

خاش (باک.): خاش، وەکوو جەوالێیە بەلام کەمێک زراوترە لەخوری و مووی دروست دەکەن. وورد، هاڕرا و بەلان لەگەل ووردی نەبێ بەکارنابرێ: ووردوخاش. (هە.) قاش.

خاشال (ئەردە.): خاشە. خۆل و خاشی ناومال، خەوش و خالی ناومال.

خاشە: چرنووکێکەکە برینداری بکا. ـــ ی لێ هێنا: چرنووکێکی لێدا. خاشال.

خاشخاش: تۆوی گیای خەرتەلەیە. جووره پاوانەیەکی ژنانەیە. گولە خالخاش، خورماچیچان، چارەچەقیلە، گیایەکە گولێکی سوور دەگرێ، تریاکی لێ دروست دەکرێ.

خاشخاشک: گولی خاشخاشییە.

خاشۆ (باک.): نێوی مرۆڤانە.

خاشیک (باک.): جوورە هەرزنێکە.

خاشیل (زا.): چێشتێکە لەبرنێش کە ڕۆنی بکرێ بەسەرا.

خافۆ: کەنار، قەراغ و لێواری چتی.

خاف (باک.): خاو، سست، چشتی خاو، کار و مرۆی خاو، نەگەییو، نەکولاو. خەو.

خافەدان: چێشتێکەلە دان و گۆشت دروستدەکرێ.

خافر (باک.): گیایە کە ڕەگی زۆر باشە بۆ مایەسیری.

خافک (باک.): پێچە، ڕووبەند. کالای دڕاوی ڕزیو. (باک.) خالگە، کەلەکە، مووسلدان.

خافی (باک.): خاوی، سستی. ڕاز: ـــ ی کرن: ڕاز شاردنەوە.

خاک: گل، خۆل، ئاخ، گل، ڕزوێ، بەژیا. ـــ بەسەر: خۆل بەسەر. نیشتمان، زێد، یەکێکە لەچوار هۆیەکانی سرشت.

خاکە: ووردەی قەندی. ووردەی برنجییە. ووردەی خەلووزییە. (هەورا.) مێشوولەی وورده. ـــ بان(هەورا.): گلەبان.

خاکەچەرمگە: گلە سپییەکە لەجیاتی گێچی ناومالیان پێ سپی دەکردەوه.

خاکەڕۆ (هەورا.، کە.): پاشەڕۆک. (کە.، هەر.) ـــ ی خەرمان: مالینەوەی بنخەرمان، کۆکردنەوەی بنخەرمانە لەپاش هەلگرتنی خەرمان.

خاکەڕۆک: خاکەڕۆ.

خاکەسار: چارەڕەش، خەمناک، ڕەنگی خاک، خاکسار. (ئەردە.) بەندە، فەرمانبەر. ـــ ی: چارەڕەشی، خەمناکی، خاکساری.

خاکەشارکێن (ئەردە.): خاکبازی.

خاکەلێوە: ئاخەلێوە، نەورۆز، هەوەل مانگی بەهارییە، (باک.) ئاخلیڤ، ئادار، مارتە (٣١) ڕۆژە. سەرەتای بەهارەکە لەوەڕ تازە سەردەردێنێ کە چوارپێ دەمی بۆ بنات دەمی خۆلاوی دەبێ چونکوو گیایەکە زۆر بەرز نەبۆتەوە.

خاکە ناز: خاکەنداز، ئاسنێکی دم پانی کلک دارینە و درێژە کشتوکال و قوڕکاری پێدەکرێ. (هەورا.) بێل.

خاکەنداز: خاکەناز، بێلی ئاسن، مەسێ، هەستیف. هەستیو. کووانی کێش، ئاگرێش، مەندوونە. ـــ ی تەندووری. (هەو.) بێل.

خاک باز: کەسێکە بەهۆی خۆلی وورده‌وە گەمە بکات. ـــ ی: چتێکی لە نێوخۆلێدا شاردنەوە و یەکێکی تر بیدۆزێتەوە. ـــ ی: گەمەکردن بە خاک، خاکشارکێ، تەپەشارکێ.

خاک بەتوورەکەکێشان: مەبەس لە وێران و کاولکردنی چتێک یا شوێنێک.

خاکبەسەر: خەمناک، پەرێشان، بەدبەخت، لێقەوماو. ـــ ی: خەمناکی، پەرێشانی، بەدبەختی، لێقەوماوی، چارەڕەشێتی.

خاکبۆس: کۆڕنۆشبەر. ـــ ی: کۆڕنۆش.

خاکبێژ: لەوحێکی کون کونە خۆلی پێ دەبێژرێ وەکوو کەوو سەرەند، خاکپێژ لە چینکۆ دروستدەکرێ، بێژەن.

خاکپا: خاکی بەری پێ.

خاکپەرست: نیشتمان پەرست. ـــ ی: نیشتمان پەرستی.

خاکپەروەر: نیشتمان پەرست. ـــ ی: نیشتمان پەرستی.

خاکپێژ: خاکبێژ، چتێکی کون کونە خۆلی پێ دەبێژرێ لە چینکۆ وەکوو بێژنگ و سەرەند. ـــ ی: خاکبێژی.

خاکرن (ئەردە.): مالەدانی زەوییە دووای کێلانی.

خاکری (لو.): خۆلەمێش.

خاکرێز: دەرگایەکە لە دیوی ژوورەوە خڕ داخرابێ و خۆلیشی وەپشت بدرێ تا نەکرێتەوە.

خاکسار: بریتییە لە مەردومی هەژاری بێ نەوا. ـــ ی: هەژاری و بێ نەوایی.

خاکسەری (ئەردە.): بۆر، ڕەنگی بۆر.

خاکسفت (ئەردە.): جۆرە خۆلێکە بۆ دیزە و گۆزە و لەویش باشتر کەبۆ ئامانانی چینی دەست بدات.

خاکشیر: گیایەکی بەهاری بالابەرزە تۆوێکی هەیە وەک تۆوی تووتن لەگەل شیری کچان تێکەل دەکرێ بۆ فێنکی دەدرێ بە مندال. کرمی ئاو.

خاکشین (باک.): گیایەکە.

خاککەش (ئەردە.): عەرەبانەی خۆل و زبل کێشانی دەستی.

خاککەفتن: خۆ خستنە سەر خاک، نێوچاوان لەسەر زەوی دانان، کۆڕنۆش.

خاکناز (ئەردە.): خاکەنداز، بێلی ئاسن.

خاکنشین: خاکسار، گەدا، سوالکەر، نابووت. ـــ ی: خاکساری.

خاک و باد (ئەردە.): هاوخاک.

خاكوپا: پەنا و داڵدە، چووە ـــ ی: پەنای بۆ برد.

خاكی (هەورا.): ڕەنگی گڵی، بۆر، جوورە ڕەنگێکە وەک ڕەنگی خۆڵی وایە. پارچە (قوماش) ێکە ڕەنگی وەک خاک وایە. (هەو.) زەنگیانە بۆ مرۆڤێکیش بەکاردەبرێ کە بێ هەوا بێ و فیزدارنەبێ و پۆشاکی جوان لەبەر نەکات. ناوی چەندین هەستیاری کوردان بووە و لە مێژووی ویژەی کوردییەکەی بەندەدا هەن.

خاڵ: نیشانەیێکە. (هەورا.) لەمیوە پەیدا دەبێ سەرەتای پێگەیشتنی میوەیە. (فە.) نوختە، خاڵ، نتک، نچک، تانە. ـــ کوتان: دەقاندن، دەقدان نوختەیێکی ڕەشکارە لەسەر لەشی مرۆڤان خۆرسکە یا بە ڕەنگ لە ئەندامدا بە دەرزی دەکوترێ. پنک، نیشانگ، پەڵە، نیشانە، تانە، پڵک، پەڵەیەکی گچکە، نوختەیەکی ڕەش یا ڕەنگێکی لەکەیە لەسەر ڕوو یا بەسەر جێگایەکی تری لەشەوە. بێ ـــ: باپێڤان. خوواڵ، هاڵۆ، لالە، برای دایک، لال، خاڵۆ، خاڵوو، (هەورا.) لالۆ. ڕەشانگێکە لەبەفری کوێستاناندا پەیدا بێ واتا کەمکەمە پەڵەپەڵە توابێتەوە و زەوی کەمکەمە دەرکەوێ، خاڵخاڵی کوێستانان.

خالانە: وەکوو خالان، ووتەیێکە بە یەکێک دەکوترێ لە کاتێکدا کە کارێک یا قسەیێک بکات و ئەو کار و قسەیە یەکێکی تر کردبێتی و تۆ پێت ناخۆشبووبێ، بەیەکێک دەڵێن کە بلێ مـن ناخووینم (خالانـە) ی فیسارە کەستە کە ئەویش وادەلێ واتە تۆش وەکوو وی وای هەردووکتان خراپ دەکەن

خالانی برێتی: چەند نوختەیێکی وەکوو (.....)، لەجیاتی چەند ووشەیەکی دادەنرێ لەبەر ئاشکرایی یا چتێکی تر نەنووسرێن.

خاڵە: برای دایک، (هەورا.) خاڵی ڕوو. لە کاتی ئاخۆتن یا بانگکردنێدا بۆ برای دایک بە کاردەبرێ.

خاڵەبەڵەک (موک.): ڕەشانگ کە بەفر لە هێندێک شوێنان دەچێتەوە بە و شوێنەی کە ڕەشانگی تێدەکەوێ ـــ ی پێدەڵێن.

خاڵەپرس: خاپرس (؟)، نیشانەیێکە بۆ پرسیار لە دووای ووشە یا ڕستەی پرسیارێ دادەنرێ.

خاڵەڕەش: (کۆ.) بارێزە، بەرەزا، (زرا.) خەزەرۆک، (موک.، بابا.) قەیتەران، گیایەکە لە نساران و کەنار ئاوان شین دەبێ لاسکی ڕەش و باریکە، لەسەر هەر کولکێکی بە کوتراوی دانرێ دەیکاتەوە و دەری دەکات. کە بشکرێتەچا بدرێ بە و کەسەی کە میزی گیراوە دەیکاتەوە. نێوی کانییەکیشە لەنێوگەلی عەلی بەگی لە ڕۆژاوای ڕەواندزێدا لەڕووی ئەوەوە کە گیای خاڵە ڕەشەی زۆرە بۆیە بەو ناوە ناو براوە.

خاڵەڕەشە: گیایەکی کوێستانییە گەلایەکانی وەکوو کەرەووزی وایە لاسکێکی باریکی ڕەشی هەیە لەکەنار ئاوان شین دەبێ، پەلی سیاوەشان، قەیتەران، ساقی درێژە و ڕەش و باریک و ڕەقە بۆ زۆر نەخۆشیان بە دەرمان بەکار دەبرێ.

خاڵەزا: خاڵۆزا، لالۆزا، پسخاڵ.

خاڵەسۆسکە: خاڵەسووسکە.

خاڵەسووسکە: ژنی کورتە بالا و قوڵەبنە.

خاڵە واق: خاوات..!.

خاڵتا (باک.): بڕوانە: خالدا، نیشانەی سەرسوڕمان و واق وڕمانە.

خاڵبەندی: دانانی چەند خاڵ و نیشانەیێکە لەنێوانی نووسراواندا دادەنرێ بۆ جیاکردنەوەی ڕستەیەک لەڕستەییک و یا ووشەیێکی لە ووشەیێکی تر

خاڵخاڵ: پنک پنک، نوختەنوختە، گوڵگوڵ، پنتک پنتک. پەڵەپەڵە، قاتقات، پڵپڵ، جنجڕ. (باک.) خڕخاڵ. نتک نتک.

خاڵخالان: خاڵخاڵۆکە، گوڵەستێرە.

خاڵخالک: سپل، فاتەڕەشە.

خاڵخاڵۆک: گیاندارێکی گچکەی خاڵدارە.

خاڵخاڵۆکە: (خۆ.) فسەگورگ، (کۆ.) پیرێژنۆکە، باڵدارێکی گچکەی ڕەش و سوورە بەقەد مێشێکی دەبێ دوو باڵی گچکەی هەیە کەبەشەو بفرێ وەکوو ئەستێرە دەدرەوشێ، لەناو کوردەواریدا باوە، کە مانگا نەیەتە کەڵ تاکێکی لەو خاڵخاڵۆکانە دەخەنە ناو (ماڵی) ئیتر دێتە کەڵ و گای دەخەنە سەر و ئاووس دەبێ.

خالدا: (باک.) خالتا. ناوی خێڵێکی کوردی یەزیدییە ڕەنگە لەڕەچەڵەکی خالدی، هالیدی کوردی کۆن بن کە فەرمانڕەواییان کردووە.

خاڵدار: کەسێکە گیان لەبەر یا چتێکە خاڵی هەبێ، پەڵەدار، نیشانەدار، دەقاندی، پنکدار. پنتکدار. نازدار، دڵبەر، نیشانەدار.

خاڵدارانە: دڵبەرانە، نازدارانە.

خاڵداری: دڵبەری، نازداری.

خاڵکوت: کەسێکە خاڵی ئەم و ئەو بکوتێ.

خاڵکوتان: دەقاندن، دەقدان.

خاڵکوتاندن: خاڵ کوتان بە نووکی دەرزی لەسەر لەشی مرۆڤان.

خاڵکوتانن: خاڵکوتاندن.

خاڵگە: (کۆ.) تەڵۆک، کەلەکە، (ڕەوا.) خالی، (هەورا.) هاڵیگا.

خاڵگووری (باک.): خاڵت بە قوربانت بێ، خاڵ بەخوارزای خۆی دەڵێ.

خاڵنوختەی بێ گەرد: بۆ دڵبەر و نازداران بە کاردەبرێ.

خاڵۆ: خاڵ، برای دایک، خاڵە، لەکاتی بانگ کردنێدا.

خاڵوان: بەرەی خال.

خاڵۆزا: (هەورا.) لالۆزا، (باک.) پسخاڵ، هاڵۆزا، بۆ مندالانی خاڵ بەکار دەبرێ ساکوڕبێ یا کچ.

خاڵۆزازا: مندالی خاڵۆزا.

خاڵۆزە (ڕەوا.، کە.): گیایەکە لەداروبارو مێوان دەئالێ بەرەکەیان ووشک دەکات، شۆکە، (خۆ.) خارۆزە، (کۆ.، بابا.) خەڵووزە، نەخۆشییێکە لە بەرک و بەرەکانی دەدات، ڕەشی دەکات. (کۆ.) کرمێکی مەیلە و بۆرە دووایە دەبێتە خاڵخاڵۆکە کە باڵدارێکی پنک پنکە.

خاڵۆژن: خووالۆژن، هاڵۆژن، ژنی خاڵ.

خاڵوو (لو.): خاڵۆ.

خاڵ و میل: خەت و خاڵی نازداران، نەخشی بەسنگ و سەرباڵی کەو، ناوتووێل.

خاڵ و میل ڕشتن: خاڵکوتانی ژنانە لەسەر ڕوومەت و چەنەگە و گەردنیان، مەبەس لەخۆ جوان کردنی ژنانە. دەرکەوتنی خاڵ و میلی کەوەلەکاتی گەورەبوونیدا.

خاڵی: مافووره، قاڵی. (رۆژ.) قاڵی، مافووره، (باک.) خالی. (رەوا.) خاڵکە. بەتاڵ، چۆڵ، حەتاڵ، ــ کردن: ڕەوارتن، چۆڵکردن.

خاڵیچە (باک.): قاڵیچە، مافووره.

خاڵیگا (ئەردە.): خاڵکە.

خاڵی و خووالا: بەتاڵ و حەتاڵ، (ئەردە.) چۆڵ و هۆڵ.

خاڵیگە (بابا.): کەلەکە، خاڵکە.

خام: خاو، سست بۆ (مرۆڤان)، خاویلکە. (موک.) خاسە، جاو، (باک.) جانک. چنراوێکی لۆکەیی سپییە لە جاو سفتترە. نەکولاو، پوخت نەبوو، ناپوختە، کاڵ. (باک.) خاو، بۆ هەموو چتێکی دەست لێنەدراو دەبێ، بندار، کچێنی دار، پێستی خۆشنەکراو، بانەدراو، بەن یا دەزووێکە گرژنەبێ. نەگەیشتوو بۆ میوە و تەڕەکاری.

خامە: پێنووس، قەڵەم. (ئەردە.) سەرتوو، سەرشیر، تووژگ. خاو، بانەدراو.

خامە

خامەبڕ: قەڵەمبڕ.

خامەک (هەورا.): قەنەووز، کرێکی ئاوریشمییە و یەکڕەنگە و تەنکە.

خامەکی: چتێکە کەڕەنگی وەکوو ڕەنگی خامەکی وابێ.

خامەگرێ: شلەگرێ.

خامۆش: بێ دەنگ، کپ، خەفە، ئارام.

خامووش: خامۆش، بێ دەنگ، کوژاوەوە، کوژیاگەوە (چرا و ئیتر).

خامۆش بوون: بێدەنگ بوون، تەمرین، کوژانەوە، خەفەبوون.

خامۆشکردن: تەمراندن، کوژاندنەوە، خەفەکردن، کپ کردن.

خامۆشگا: خەفەخانە.

خامۆشی: بێدەنگی.

خامووغ (زا.): یەکەمین ئاودانی زەوی دا چێنراوە.

خامی: خاوی.

خامینە

خامینە (هەورا.): کاڵە. (هەورا.) ــ و پاتاو: کاڵە و پێتاو.

خامینێ (هەورا.): کاڵە، پێڵاوی چەرمین.

خان: نازناوی گەورانە: باییزخان، نادرخان، گوڵچین خان، ــ ی تفەنگ: ئەنباری تفەنگ. خانوو، نیشتگە، شووێن، میوانخانە، کاروانسەرا، نەخۆشخانە. (لو.، فە.، لک.) شا، پادشا، (هەورا.) سان، میر، خان بە قۆڵکێشانی تووژماڵان دادەنرێ و لێدەخرێ کە خۆشی یەکێکە لە تووژماڵان. چەند دووکانێکە لە نێو حەوشێکیدا بازرگانییان تێدا دەکرێ، خانووێکە چەندین ژووری تێدا بێ کە کەر و وولاخی تێدەکرێ.

خانانە: شایانە، شاهانە، میرانە.

خاناوەدەل: نێوی پیاوانە.

خانە (لو.): ماڵ، جۆلایی هەندێ چت، جێ لە ئەژمارێدا، لە خانەی یەکەمدا جێگای ١ یەکە، لە خانەی دووەمدا ١٠ دەیە، لە خانەی سێیەمدا ١٠٠ سەدە و لە خانەی چوارەمدا ١٠٠٠ هەزارە. هەندێ چت دوو یا دە یا ١٠٠ خانەیە واتە خانەخانەیە. کون، دەلاقە، چاوە.

خانەبگیر: گرتنی یەکێک و بەردەست کردنی لەخانووی خۆیدا.

خانەبێزار: کەسێکە لە ماڵی خۆی بێزاربێ. ــ ی: لەماڵی خۆ بێزاربوون.

خانەتۆرە: خانووچکەی منداڵان.

خانەتووڵێی: خانووچکە، گەمەیەکی منداڵانەیە.

خانەخانە: نینەنینە، نینی نینی، لە کاتی مریشک دا کردنێدا بەکاردەبرێ.

خانەخراپ: ماڵ خراو.

خانەخراپی: خانە خراوی.

خانەخووە (باک.): خانەخوێ.

خانەخووەیی: خانەخوێیی.

خانەخووێ: خانەخووە، میواندار، خووێنەخووێ، مازووڤان، خاوەندماڵ، خانەخوێک.

خانەخووێیی: خانە خووەیی.

خانەدان: خانزاد، گەورەماڵ، بنەماڵ، تۆرن، کابۆش، هیر، کەسێکە لە بنەماڵەیێکی گەورەی دیار بێ. ــ ی: تۆرنی، کابۆشی، خانەدانی.

خانەزا: وولاخ یا چوار پێیەکە لە ماڵی خاوەنیدا زابێ و گەورە بوو بێ، خانەزاد.

خانەزاد: خانەدان، گەورەماڵ، خانزاد، تۆرن، کابۆش.

خانەزادی: خانەدانی.

خانەزاو: خانەزا.

خانەشاری: دەست بەسەر.

خانەقا: خانووێکی تایبەتییە یادی خودای تێدا دەکرێ، شووێن گوزەرانی شێخ و جێ نشینەکانی نەخشبەندیانە. خانگا، خانگاه، لەنگەر.

خانەقین: خان نشین. ناوی شارێکی کوردانە لە کوردستانی شارەزوورێدا.

خانەکولانە: وتەیێکە بۆ چوونەوە و دا کردنەوەی مریشکان بە کاردەبرێ بۆ کولانەکەی خۆیان، (موک.) تی تی تی تی.

خانەکی (هەورا.): کەوی، لینی، گیانداری ماڵی.

خانەگا: خانەقا.

خانەگومان: مەبەس لە مرۆیەکی بەد گومان و دڵپیسە، دڵچەپەڵ، بەدگومان.

خانەنشین: (باک.) دێمانی، کەسێکە هەمیشە لە ماڵەوە بێ و دەرنەچێ، لە کاردوور خراوەوە.

خانەوادە: بنەماڵە، بندار، مرۆڤانی، (باک.) پەرگال، خانەدان، خانەزا، خانزاد. خێزان، زار و زێخ.

خانەوادەیی: (باک.) بنداری.

خانەوخان: لە بانێکەوە بۆ بانێکی تر بازدان.

خانەیی (فە.): خانەکی، ماڵی، کەوی.

خانەی زین: ئەو شووێنەیە لە زین کە سووار لە سەری دادەنیشێ.

خانچی: کاروانسەرادار، دالاندار، کەسێکە سەر پەرشتێتی خانێ بکات.

خانچێتی: کاروانسەراداری، دالانداری.

خانخانە: خانەخانە، چاوەچاوە.

خانخانەکێ (ئەردە.): پاشا پاشاکێی منداڵانە، میرمیرێن.

خانووق (زا.): بنکی گیایەکییە دەخوریّ.

خانزاد: خانەدان، گەورەماڵ، بنەماڵ. نێوی ئافرەتانە.

خانک: خانوو. (باک.) پنە. (زا.) زەمبیل.

خانکیّ (باک.): خانی کچکەیە، لە (خان) وەرگیراوە.

خانگ: خانوو، جێگای حاوانەوە.

خانم: یای، بانوو، خات، یایە، ناوی ژنانە.

خانمانە: یایانە، بانووانە، خاتانە.

خانمی (ئەردە.): لەرزانە، دەرزی لەرزانە، گوڵی ڕەنگاوڕەنگ ژنان بەسەر و نێخەی خۆیانی دا دەکەن.

خانمیّ: هەر بە واتا خانمە لە کاتی ئاخەفتنێدا بە ـــ دەدوێنریّ.

خاننک (باد.): پنە.

خانۆک (باک.): جێگای تەنگەبەر، تەنگە، دۆڵ، دەرە.

خانوو: (هەو.) خانی. (باک.) خینیک. (هەورا.) یانە. (دەر.) قۆغەڵ خانوبەرە.

خانووانە: کریّ و باجی خانوو.

خانووبەرە: خانوو، خانی، یانە، خانووی گەورە.

خانووت (گەر.، بار.): جۆلاّیی. کری جۆلاّیی.

خانووچکە: کوخ، کۆخک، خانیلە، خانەتۆرە، کۆزلاخ، خانووی چکوولە، مالک، خانیلە، (ڕەوا.) خانەتولاّبی، شافر. ـــ ی منداڵان.

خانوومان: خانم و خاتوون، شۆخ و شەنگ، ناسک و نازدار، خانەدان. بیّ ـــ: بیّ ماڵ و بیّ کەس. (ئەردە.) خانەدان، خێڵ، هۆز، قەڵەو، گۆشتن.

خانی: گەورەیی، مەزنی.

خانیّ (باک.): نێوی ئافرەتانە، بۆ ڕێزوشان لێنانیش بە کاردەبریّ بۆ ئافرەتان. خانوو، خانە، یانە. ئەحمەدی خانی هەستیار زۆر بەرز و کورد و کوردستان پەرستێکی بیّ هاوتا بووە لەسەر دەمی خۆیدا ناو و ناوبانگی بەرزی خانی لە مێژووی کوردیدا جێگایەکی زۆر بڵند و بایەخداری هەیە، کاتێکی ئەو هەستی کوردایەتی و نیشتمان پەرستیّتی بلاّو دەکردەوە و بانگی کوردانی دەکرد کە پشتی یەکتری بگرن و نۆکەری شەرمە ئەو دەمی نەتەوەی فەرانسە بە کیّردی زگی یەکتریان دەدڕی و لە کەنیشتە و دێر و کلیسایاندا ئاکاری دڕندانەیان دەکرد بەلاّن موخابن کە نەتەوەی کورد ووشیار و ئاگادار نەبوو نرخی ئامۆژگاری خانییان نەزانی. خانی لە هۆزی خانیەکانی بۆ تانییە لە ١٠٦١ ی کۆچیدا لەدایک بووە و لە ١١٢٥ یکۆچیدا لە بایەزیدیدا کۆچی دوایی کردووە.

خانیلە: خانووچکە.

خاو: گیایەکی بۆنخۆشە وە کەرەوزی دەچیّ لە چیایان و جێگایانی تووش و سەخت پەیدا دەبیّ کە مەشکە بۆ گەن بیّ ئەو گیایەی تیّ دەکەن بۆنی خۆشدەکات. سست، تەمبەڵ، فش، فل، بەقوونەقوون، بیّ قوون و هونەر و درژ. بە ـــ کەوتن: ناسازییێکە لە دووای ماندوو بوونیّ پەیدا دەبیّ. خاڤ، خام، تازی، نەکولاّو، کاڵ. بەنی ـــ، دەزووی خاو: بەن و دەنزووی بانەدراو، پووخ، هۆڤ، کەکرژ نەبیّ. (هەورا.) خەو، خەف، نوستن، وەنەوز. گۆشتی ـــ: نەکولاّو. پێستی ـــ: خۆشنەکراو. خشتی ـــ: کاڵ.

خاواق: خاڵە واق: !.

خاوان: خەڵەفان بە کارێکەوە، ئازاد بە نووسینەوە خاواوە. خاوەند.

خاوانە: بەنێکە کەدائرابیّ بۆ پۆی پەڕە و چتی دی.

خاواندن: خەڵەفاندنی کەسێک بە کارێکەوە، ئەومنداڵە بخاوێنە. خایاندن، کێشان، پێچوون، بەپێیان لە هەولێرەوە تا دەگەیە ڕەوانەز سیّ ڕۆژان دەخایێنیّ.

خاوانن: تەفرەدان، لە خشتە بردن.

خاوە (ئەردە.): دەزووی خاو، دەزگ خاو. لباد یا قاپووتێکی خورینە کە هێشتا نەپەسترابیّ. خامە. (هەو.) سەرانەیە کە بەزۆر و بەناڕەوا لەم و لەو دەستێنریّ.

خاوەپشت (دزە.): کەمێک لە فرێتەی خاوترە. (موک.) گیایەکە بە تەڕی و ووشکی بۆنی زۆر خۆشە و بۆنی لە مێخەکی خۆشترە نازدار و دڵداران بەسینگی خۆیانییەوە دەکەن بۆ بۆنخۆشی بە مەشکەی بۆگەنی دادەکەن.

خاوەخاو: سستە سست، یاوەیاو، ئارام ئارام. تووکی چۆغە و مافوورە.

خاوەر: ڕۆژهەلاّت.

خاوەرزان: خاوەرناس. ـــ ی: خاوەرناسی.

خاوەرناس: خاوەرزان، ڕۆژهەلاّتناس. ـــ ی: خاوەرزانی، ڕۆژهەلاّتناسی.

خاوەشەنە (شا.): پێستێکی خاوە بۆ شەنەی بەکاردەبریّ.

خاوەمیّ (شن.): نیوەکوڵ بۆ شیری بەکاردەبریّ.

خاوەن (هەورا.): خاوەند.

خاوەند: خێو، ماخۆ، ماڵخۆ، ماڵخویّ، خاوەن، خێوی، خودان، (باک.) خووەدی، خووەدیّ، خووەی، ئەرباب. بە ـــ: خوداندار، بەخێوی. بیّ ـــ: بیّ خودان، بیّ خێو، بیّ سەرە. ـــ ار: خاوەنی شت. ـــ اری: خاوەندی و چاوەدێری. ـــ شکۆ: خاوەن شکۆ. ـــ شکۆیی: خووەدی ڕەوش. ـــ ماڵ: ماڵخۆ، ماڵخیّ ماڵ، ماخۆ. ـــ ماڵی: ماخۆیی، ماڵخۆیی. ـــ ی: خێوێتی، خودانی. ـــ ێتی: خودانێتی.

خاوەوبوون دل (ئەردە.): برسێتی، خاوبوونەوەی دڵ.

خاوەوخێز: خاورخێزان.

خاوبوون: سست و خاوبوون.

خاوبوونەوە: جەفلین، سست بوونەوە، نەمانی کرژی چت، سارد بوونەوەی یەکێک لە کارێک.

خاوپەر: بە نێکە نە زۆر خاو و نەزۆر کرژبیّ.

خاوخاو (ژاو.): لارولەنج، ناز و نیمناز.

خاووخلیچ: مرۆی سست و خاو، سست پەل، تەنبەڵ، تەپڵەترە، دەستەوەستان.

خاووخلیچک: بێکار، تەپڵەتر، خاو، شل و شێواو.

خاووخێزان: ماڵ و منداڵ بە وورد و درشتییەوە.

خاوروون (فە.، مەن.، خا.): هێلکە و ڕۆن.

خاوزان (ئەردە.): کەسێکە مەبەستی خەون چاک لێک بداتەوە، لە خەونزان، خەون باش لێکدەرەوە.

خاووس: خوواس، رووت، کۆت، پەتی، بەلاّن بەتەنهایی بەکارنابریّ بەڵکو لەگەڵ پیّ بەکاردەبریّ: پێخاووس.

خاوشكاندن: (هەورا.) شان شكاندن، (با.) ئاخاوتن، سەر خەویّک شكاندن. خاوشكاندنی وولاّخی دا بەستراو.

خاووک: بەنێكی دوولایە بەرە و جەوالّ و تێر و خورج و چتی وای پیّ دەچنریّ.

خاوكەر (كە.): جووره گۆرانییەكی خۆشی كوردییە لە مەقامی ئالڵاوەیسی خاوترە.

خاوكەرەوە: بریّتییە لە سارد كردنەوەی یەكێک لە چتێک.

خاوكردنەوە: سست كردنەوە، (هەورا.) خاو كەردە بۆ، (فە.) خامكردن، نەهێشتنی كرژی چت، شل كردنەوەی چتی خست و پەیت.

خاوگە: نوستنگە، ژووری نووستنێیە.

خاولّی: پشتەمالّ، رووماڵ، پێشتەماڵ، دەرجاو، مەخمەل. تنراوێكی نەرم و شل و تووكنی لۆكەییە مرۆ خۆی پیّ ووشک دەكاتەوە.

خاولیچ: سستەپەلە، تەمبەلّ، تەپ لە ووتە و كاردا.

خاونامە (ئەردە.): خەونامە.

خاوون: خاوەن.

خاویر (ئەردە.): خەوالّوو.

خاویرە (دەر.): بالّندەیەكە هێندەی پاسارێكییە بۆرە و تووكی نەرمە و گۆشتیشی دەخوریّ.

خاوین: پاک، پاگژ، جووەروو، (باد.) زكاک، (باک.) ئاڤیژە، برجەقان، پییک، جنجلی. ـــ بوون: پاک بوون. ـــ كردنەوە: پاک كردنەوە، تووشمالّ كردن، كلاشین، مەردان، داوەراندن، داوەرڤاندن. نێوی ئافرەتانە. نا ـــ : ناپاک، چەپەلّ، پیس. (ئەردە.) خاو بۆ پرچ و چتی وا.

خاوینەر: پاكەرەوە، خاوێن كەرەوە، پێشۆر(سابوون).

خاوینی: پاكی، پاگژی، نا ـــ : چەپەلّی، پیسی، ناپاكی.

خاوی: خاڤی، خامی. بە ـــ : بخاڤی.

خاویی (رەوا.): گای بار نەبەر و جەنەگر و خۆبەزەوی دادان.

خاویر: گیانداری گیلوویّل، (ئەردە.) خەوالّوو.

خەوالّوو: چاوبەس، ئەوەی تازە لە خەو هەستابیّ و هێشتا خەو بەری نەدابیّ.*

خاویشە (باک.): دروگەی شیناوەردی، دوورووگە (جزیرە)ی سەوزایی.

خاویلكە (هەو.): ساوارێ نێونجییە كە نە زۆر درشت و نە زۆر ووردبیّ بۆ كفتە و دۆلمە دەست دەدات، (هەورا.) شەشدانگ.

خایاندن: كێشان، خاواندن، پێچوون، پێچوونی كارێک بۆ چەند كات و دەمێک: چوون و هاتنەوەم لە هەمەدان (٦) رۆژی خایاند. رێک كەوتن. تەفرەدان، هەلّخەلّەتاندن.

خایانن: خەیاندن، خایاندن، پێچوون.

خایە (فە.، مەن.، خانە.، لو.): خا، هێلكە.

خایەورۆوون (فە.، خا.، مەن.): هێلكەورۆن.

خایەومایە: مەبەس لەسەر و مالّە، ئەریان ـــ ی تێدا چوو: واتە سەرو مالّی تێدا چوو. دەستمایە و قازانج.

خەبات: كۆشەوە، تەقەلا، هەولّ، (باد.) شەرک، فرمان، كۆشش، هەولّ و تەقەلادان، كۆشەوە.

خەباتكار: كاركەر، بەكۆشش.*

خەباتكەر: خەباتۆ. (باک.) كاركەر.

خەباتكرن: هەولّ و تەقەلادان.

خەباتكوژ: پەككخەر، پەک تێخەر. ـــ ی: پەككخستن.

خەبار: بڤە، خەتەر.*

خەبەر (زا.، یەز.، باک.): جنێو، جوون.

خەبەردار (هەورا.): بێدار. ـــ ی: بێداری.

خەبتان (باک.): خەبات كردن.

خەبتاندن (باک.): كارو خەبات پێكردن.

خەبتین: خەباتكردن، تێكۆشان، هەولّ و تەقەلادان.

خەبرۆشک (باک.): داستان.

خەبینەت (باک.): زیان (زەرەر).

خەپار: خەپەتۆلّە، بەلاّن لەگەلّ خڕ فراق بە كاردەبریّ، مندالّی ... خڕ و خەپارەیە: خەپەتۆلّەیە. (باک.) وەرد، زەوی دووبارە كێلاّنەوە.

خەپارتن (باک.): چینەكردن (بۆ بالّندان)، بخەپرتینە: چینەی بكە.

خەپانە: خەپانە. مندالّێكی خڕو پڕو قەلّەو ئێسک سووكە، خەپەتۆلّە، تێكسرماوو، قولّەبنە.

خەپە: سینگێكی گچكەی سیّ قامک پان و بستێک درێژە، مژانە و هەموو جارێ لێک گریّ دەدەن، (خۆ.، هەورا.) هەپە، گەلە. (باک.) زەوی قەلەشتوو. (موک.) شەنەی ددان پان و گەورەی درێژە بۆ كاكێشانیّ بەكاردەبریّ و جۆخینیشی پیّ هەلّدەدەنەوە.

خەپراندن (زا.): خۆشكردنی زەوی بۆ چاندنی.

خەپەتۆلّە (موک.): قولّەبنە، خەپە، خەپانە، خەپەرە، خڕكەلّە، مندالّێكە، كە پێی هەلّگرتبیّ و خڕو پڕبیّ، خەپەتورە. (رۆژ.) ئەو تووتكە سەگانەیە، كە تازە چاوی ترووكا بیّ و قەلّەو و خڕو پڕبیّ.

خەپەخەپ: دەنگی گاگۆلّكێی مندالاّنە، دەنگی غاردانی مندالاّنە، خلەخل، خرتەخرت.

خەپەرە: خەپەتورە، بۆ مندالّ و فەرخەی ساوا بەكاردەبریّ، كە كەمێک گەورە بووبیّ، ساوای قەلّەو. ـــ بوون: قەلّەو بوونی ساوا.

خەپەرەكردن: نوستنی هێندیّ گیاندار وەک تووتكە سەگ و پشیلە بە گرمۆلّەیی. چینەكردنی بالّندان، بە تالّووكە خواردن، خەپارتن، بخەپرینە.

خەپراندن (باک.): چینە كردنی بالّندان. (زا.) خۆشكردنی زەوی بۆ چاندنی. بەپەلە خواردن.

خەپكە (باک.): خەپلە، پەپكەكوللێرە، كێتكە نانێكە نەستوورو پانكراوەوە، فاقەی بالّندان، (باک.) گازوولكە، تۆری راوی. چتێكی درێژە كە هەردووک سەری هاتبێتەوە یەک ئالّقەی دابیّ.

خەپلە: كوللێرەی نانی، شەوانان، گردە، زۆر تری لە گەنم نییە. كوللێرەیەكە لە جۆی دروستدەكریّ. كوللێرەی نەستووری هەورامانە. قۆلّەبنە، خەپەتۆلّە، خەپەرە، خەپانە، بەمرۆی قەلّەو و نەستوور و قولّەبنش دەلّێن. (رۆژ.) ئەو تەختە گۆشتەیە بە دەوری ئەندامی شەرمی ئافرەتانەوەیە.

خەپۆ: فێڵمزان، فریوباز، تەفرەدەر.

خەپوولێ (ئەردە.): پوولپەرست.

خەپوولی: پوولپەرست.

خەت: دێغ، خیت، ـــ لێدان: خەتکێشان، دێغ کێشان، ـــ پێداکێشان: پێڕاهێنان. خێت، دێڕ، شخت، کێڕ، خییت، خێڕ، گێڕی سەر کاغەز یا سەر زەوی، ـــ ی نوسین، نوویس، نووسین، بۆ چووم، نووسیاری. سەرەتای ڕیش و سمێڵی کوڕێکییە کە تازە سەری هەڵدابێ. گێڕ، ـــ ی جووتی: هێڵ، (موک.) هێش، دەخەت یەک لاتە، هەڤدلات هۆگانێکە.

خەتا: تاوان، سووچ.

خەتات: دەرمانێکە بۆ جوانی و ڕەشبوونێ لە برۆ دەدرێ. ـــ ی: ڕازانەوە بە خەتات.

خەتەنە: خرو و سەبڕان، گون بڕین. ـــ کەردەی (هەورا.) خەتەنە کردن، پێستە پترەکەی سەری چووی منداڵان بڕین.

خەتەنە سووران: ئاهەنگ و شادمانێکە کە بە هۆی خەتەنەوە دەگێڕدرێ، خرووسەبڕان.

خەتەنەکەردەی (هەورا.) خەتەنەکردن.

خەتەنەکردن: پێستی چوو (جووک)ی کوڕان بڕین.

خەتەنەکریاگ (ئەردە.): خەتەنەکراو.

خەتخەت: دێغ دێغ، داغ داغ.

خەتخەتانێ: گەمەیەکی منداڵانە، خیت خیتانێ.

خەتخۆش: خۆشنووس. ـــ ی: خەتخۆشی: خۆشنووسی.

خەتدار: دێغدار، داغدار. ـــ ی: دێغداری.

خەتدان: مەبەس لەدەرهاتنی مووی ڕیش و سمێڵییە.

خەتکەش: خەتکێش.

خەتکوژێن: خەتکوژێنەوە.

خەتکوژێنەوە: خەتکوژێن.

خەتکێش: پارچە ئاسنێکی پانە یا پارچە دارێکە بزماری لەسەر دراوە هی دارتاشی، ڕاستە، خەتکەش.

خەت نەتەر (ئەردە.): خەتێکە جادووگەران لە دەورەی خۆیانی دەکێشن و لە ناویدا خەریکی جادووبازی دەبن.

خەت و خاڵ: خەت و میل.

خەتیرە (باد.): چۆڵەچرا.

خەجەرۆ (هەو.): گەمەیێکی منداڵانەیە.

خەج وسیامەند: چیرۆک و بەسەر هاتێکی ناودارە.

خەجێ: کورتەی (خەجیجە)یە.

خەجیجووک (زا.): گیایەکی گوڵ سوورە.

خەچخەجیلک (ئاک.): داعبایەکە وەکوو مارمیلکەی وایە لە ئاویدا دەژێ، نوختەنوختەی زەرد و ڕەش و سپی پێوەیە.

خەچەدەک: سێ پایە، سێ پێ، سێ پێی سەر ئاوری.

خەدەنگ (ئەردە.): تیر.

خەر (فە.): کەر، گوێدرێژ، هەر.

خەرابە: وێرانە، کەلاوە.

خەرپات: خەرتگێڕ، دارتاشێکە کە دار خەرت بکا و کاسە و کەوچک و کەمۆڵەی لێ دروست بکات و تەشی و دەفری دارین.

خەرپاتی: پیشەی خەرت گیری، خەرت لێدان، تاشینی کەوچک و کاسە.

خەراج: خەرج، باج، باجی میری، میرانە، میری. (باک.) تیرە، هۆز، خێڵ.

خەرار: جوورە تەلیسێکە لە بەن دروست دەکرێ، (باک.) خرار، تنراوێکی شاشی زبری موویینە زۆرترین تووتنی ڕەشۆکی ووردەی تێدەکرێ، پتر لە مووی بزن دروستدەکرێ.

خەراف (باک.): ئاعووری ئاوییە کە وولاخێک بەدەوریدا دەسووڕێ بەو هۆیەوە چەند سەتڵێک پڕ و چەند سەتڵێکیش بەتاڵ دەبێ.

خەرراک (هەو.): (باد.) خرەک، لووسکردنی مەرمەڕان.

خەرام: لەنجە، لارە، لارولەنج، شنە، قونە.

خەرامان: بەلارولەنجە، ئافرەتی شەنگ و شۆخ، شۆخ. نێوی ئافرەتانە.

خەرامین: شینیی، مۆنی، قونەقون.

خەران (باک.): خەرەند، کەنداڵ و بەردانی بڵند لە کەنار ئاوان.

خەرە: (ڕەوا.) غەرە، دیواری ووشکە کەڵەک، دیوارێکە بە ووشکە بەردان هەڵچنرابێ. (هەورا.) خەرۆ، شادمان.

خەرپە(ئەردە.): بێ هۆش، کاس (هەورا.)، خودسەر، بێ هۆش. (ئەردە.) مەردومی کەللەڕەق و بێ گووێ. (باک.) چاوەنووار، چاوەنوواری.

خەرەبەنگ (ئەردە.): خەرپەنگ.

خەرەزەن: قامچیێکی ئەستوورە کەڵ و گامێشی پێ داژۆن.

خەرەفان: خەرفانی مرۆڤ لەبەر پیری، هۆش و ژیری تێکچوون.

خەرەفاو: کەسێکە لەبەر نەخۆشی یا لەبەر پیری خەرفا بێ، خەرەفیاگ.

خەرەفیاگ (ئەردە.): خەرفاو، گەوج.

خەرەفیان (ئەردە.): خەرەفان، خەرفین، گەوج بوون.

خەرەفین: خەرفان، خەرەفان.

خەرەک: (هەو.) چەرک، (ڕۆژ.) دووک، چەرخ، چتێکی دارینەیە پەرەیەکی گەورەی هەیە دووخێکی پێوەیە بەدەسکەلووجە با دەدرێ و لۆکە و خوری پێدەڕێسرێ. لە ـــ دراو: چرکین. لە ـــ دان: چرکاندن، پەروانەیێکی پێوەیە بە دەست با دەدرێ بۆ ڕستنی خوری و لۆکە، (هەورا.) دووخ. خرکێش، کەرکێش، دووچتی دارینە وەکوو سەوەتەیە بەرد و خشتی لە سەر پشتی وولاخان پێدەکێشن، بەردکێشی دارین. سێ پایە.

خەرەکەوان: چرکەوان، چرکڤان.

خەرەمە (ئەردە.): نێرەکەر.

خەرەن (ئەردە.): کەڵەک، بەردچن، سەنگ چین.

خەرەند: خەران، زەوی و کەنداڵ و بەردی زل و بڵندە لە کەنار ئاواندا.

خەرەنگەز: جۆرە مێشێکی زلی سەوزە، مۆز، مێشەکەرانە.

خەرەنگەزە: مۆز، مێشەکەرانە.

خەربەن: خەربەنگ. (باد.) ئەو کەسەیە داری سووتاندنی بە وولاخی دێنێ بۆ فرۆشتنێ.

خەربەند: گیایەکی بەرزە تۆوێکی ووردی هەیە دووکەڵەکەی بۆ ئەندامی قەڵشاو پڕ سوودە.

خەربەندە: (ئاک.، ئام.، باد.) کاروانچی، وولاخدار، قەتارچی. (کە.، ئەردە.، هەورا.) گیایەکە لە نێودەغڵیدا شین دەبێ، کە وولاخ بیخووات پێی سەر خۆش و بێهۆش دەبێ، غەربەند، زیوان.

خەربەنگ: زیوان، خەربەندە، کرنک فەرەنگی، جوورە گەرچەکێکە، خەربەند دەسووتێنرێ بۆ ئەوەی دووکەڵی بچێت بە ئەندامی قەڵشاوە سوودی لێ دیتراوە.

خەربزە (فە.): کاڵەک.

خەربۆک (باک.): گرێ.

خەربۆکی (باک.): گرێدراو.

خەربەشت: قوڕو بەردێکە بە بن دیوارێکیدا بنرێ بەڵکوو قایم بێ، بەستن.

خەربشتە: کەمەر، کەمەرە، سەربان یا سەر تاق و دەرگا و پەنجەرەیەکە وەکوو گومبەز دروستکرابێ.

خەربنگ: زرپنگ، خەربونگە، جوورە پنگێکە و ناخورێ.

خەربونگە: زرپنگ، گیایەکی بەهارییە و ئاوییە وەکوو پنگی وایە بۆ برینی پشتی وولاخ باشە.

خەربێت: بازارەکی کوردە دکەڤێ رۆژاڤایێ ئامەد (دیاربەکر)ی ئەمرۆ لە خەربێت بازاری (العزیز) دروست و ناوەدانکراوە.

خەرت (باک.): شەکەنێرێکی یەکسالانەی خەساوە تا دووسالان ـــ ی پێدەڵێن، بە کووری خەساویش هەر دەڵێن ـــ . (هەورا.) خرت، مازماز. مەتەوکەوان و تیغێکە دارتاش داری پێ خڕ و لووس دەکات. (موک.) جوورە کەرەستەیێکی دارتاشییە داری پێ خڕدەکرێ. لە ـــ دران: خەرتین، ڕزان، خوران. لە ـــ دان: خرتاندن.

خەرتا: جوورە شەڵتەیەکی گەورەیە وەکوو ڕەشکەی.

خەرتاندن: ڕنین، لەخەرتدان، کراندن، لووسکردن، سووانەوە.

خەرتە (موک.، باک.): خرتە، زەوییێکی نەکێڵراوە کە گاسنێکی لێ درێ و تۆوی پێوەکرێ و دووایە بیکێڵنەوە، زەوی دووگاسنە، کە واتە دووجار کێڵرابێ. (ڕۆژ.) جووت، ـــ کردن، جووتکردن.

خەرتەل (هەو.): داڵ، دالاش، قەرتەل.

خەرتەڵە: خەردەل، خرتەڵە، خەردالە. (کە.) گیایەکی بەهاری و پاییزییە لە کەنار ئاوان شین دەبێ و دەخورێ ئەژنۆیەک بڵند دەبێ گوڵی تۆپێکی بلاوو زەردە، بەلان لە پاییزاندا گورمزەی پێدەڵێن و گوڵی شینە. گیایەکی گەڵاپانی بەهارییە وەک گەڵاتوور وایە بەلام ئەم سەلکی نییەو تامیشی هەر وەتامی تووری دەچێ.

خەرتکەر: خەرتلێدەر.

خەرتگێڕ: خەرتکەر، خەرت لێدەر.

خەرت لێدەر: خەرتکەر، خەرتگێڕ.

خەرتین: لەخەرتدان، خوران، کران.

خەرج: گوزەران، دررەو. (باک.) بەند، بەندلوی ئاوی جۆگە و چۆمانە. (باک.) ماف. باج، خەراج، خاراج، پارەیەکە یا دەغڵێکە لە ژێر دەستان دەستێنرێت، دررەو. گوزەران. (کە.) گولابەتوون، شریت یا قەیتانی ئاوریشمە کە لە سیخمەی کوردی وولاتی کەرکووک و کڵاوی ژنانی موکریان دەخرێت و پێی دەڕازێننەوە.

خەرجکەر: دەستبلاو، گوزەرانکەر.

خەرجکردن: چوواندن، بەختکردن.

خەرجی: ڕۆژانەی منداڵ و شاگردان، چووانـدن، دەرچـوون. جـوورە بافتەیەکی پانە لە کەناری کەوا وسیخمەی ژنان دەگیرێ.

خەرچەنگ (باک.): خرچەنگ.

خەردار: دوو داری ئەستوورە (پردەڵە) یان لەسەر ڕایەڵ دەکرێ و بەردی ژێربەرداشیان لەسەر دادەنرێت.

خەردال: باڵندەیێکی گەورەی بـۆری گۆشت خـۆری کێوییە، کەرخۆرە، پەلەوورێکە.

خەردەل: خەرتەڵە، خرتەڵە، گورمزە، گیایەکی خۆڕسکی دەشتییە. گیایەکی خۆڕسکە، گەڵای وەهی تووری دەچێ و گچکەترە، گوڵی زەردی هەیە، دەنکەکانی وورد و قاوەیین، تامی تونـدو تیـژە، دەنکەکانی وی دروای کوتانی لە ئاو یا لە سرکەیدا دەکەنە هەویر لەگەڵ خواردنی بۆ جوولاندنی نیشتیا بەکار دەبرێ، لە پزشکیشدا بۆ شوشتنی پێی نەخۆشان بەکاردەبرێ.

خەرزا (باک.): غەرزا، ناوی سەردارێکی کوردە لە ڕاژۆرێ جۆمی (دەجلە.) شارێکی ناوداری خەرزانە. نێوی ئێلێکی کوردە تێکەڵ بە ئێلی شەمەری ئارەوان بووە، خرسات، خرزاد.

خەرز (زا.): جووتکرتنی گیاندار بێجگە لە ئادەمی. (بابا.) گەرای کوللە و چتی تر.

خەرزاد: ناوی سەردارێکی کوردە بە ئێلی خۆیەوە تێکەڵی شەمەری عەرەبان بووە.

خەرزاڵە (زەن.، کەل.): ژاڵە.

خەرساندن: خەساندن.

خەرسانن (ئەردە.): خەساندن.

خەرسەک: کوللێرەی ئەستوور و زبر. گڵمەت، گڵمتک، گڵ وگڵ. پارچە جلێکی قورس و ئەستوورە، سیپاڵی ئەستوور.

خەرسکردن: قەبلاندنی بەری دارە بۆ لێ دەرکردنی دەیەک.

خەرک (ئەردە.): هەرگ، قوڕ.

خەرکان: خەرکانە.

خەرکانە: کوڵکێکە لە بناگووێی منداڵان تا تەمەنی شەش ساڵان هەروە چاویلکەی دەچێ ئەگەر لە پێش دەربوونیدا مووروویی داغکراوی پێوەنێن دەی ڕەوێنێتەوە یا زوو دەری دەکات. هەندێکیش دەڵێن برینێکی بە ئێشی تەڕی پەرە ئەستێنە بە دەم و چاوی منداڵان هەڵدەپەڕێ.

خەرکاو: خەریک بەلان لەگەڵ خەریک بەکار دەبرێ، هەمیشە خەریک و خەرکاوە.

خەرکەدار (ئەردە.): وولاخدار، کەردار.

خەرکەمان: چتێکە وەکوو چیکەنە کەوەی دەفە و بێژنگ و چتی تری پێ دەچەمێنرێتەوە، خەرکەوان.

خەرکەما (شا.): سینگ وشریتێکە سەری شریتەکە لە لاق و دەستی شریتەکە وە سەرەکەی دیکەش لە سینگێکی چەقا و قایم دەکەن پیاوەکە بە هێز رادەکێشن تەقەی لێ دێ و دێتەوە جێی خۆی.

خەرکەوان (ئەردە.): خەرکەمان، مرازێکی گەورە داری خواری پێ راست دەکەنەوە.

خەرکۆڵک

خەرکۆڵ: کەرکۆڵ، گیایێکی بەرزی گەڵاپانە گەڵاکەی بە ووشکی دەکوترێ و چتێکی لێ پەیدا دەبێ وەکوو لۆکەکۆن کە لە ناوی کاڵەک هەڵکێشرێ دەبێ بە (قاو) (پوشوو) بۆ ئاگر کردنەوە بە کاردێنرێ بە هۆی بەرد و چەخماخە.

خەرکۆڵک: کەرەکێوی.

خەرگ (فە.): قوڕ، هەرگ.

خەرگا: خێوەتی گەورە، بارەگا، خەرگە، چادر.

خەرگۆشە

خەرگەلە (باک.): کۆڕ، شوورێنی لێ کۆ بوونەوەی خەڵکییە. (باک.) مێگەلێکە هەمیشە لە دەرەوەی را بوویترێ. کۆمەڵگە، جقات.

خەرگۆر (ئەردە.): گۆر، کەرە کێوی.

خەرگۆشە (زەن.): کەرویشک، هەوریشە.

خەرگۆلک

خەرگۆلک (بابا.): شوور، گاکێوی.

خەرگووش: هەوریشە، کەرویشک.

خەرمان: کۆمەڵە دەغڵێکی سوورە لەسەر جۆخێن شەنە با کرابێ، جێز، رەوسە، رفسە، بە دەغڵی درواو و کۆمەڵکراویش دەڵێن کە بۆ گێرە نامادە کرابێ. ـــ کوتان: گێرە کردن، ـــ ماڵینەوە، خاکە رۆی خەرمان. بریتییە لە چەند شارایەک و شارا لە چەند مەڵۆیەک و مەڵۆ لە چەند دەستە جۆخێن دارەیێک لە گەنم و جۆی درواو کە لە شووێنێ کۆمەڵکرابێ و نامادەی کوتان و گێرەبێ. کە بۆ جاری یەکەم گێرەی بچێتە سەری بۆ جاری یەکەم پێی دەڵێن: (قرشەکوت). کە بۆ جاری دووەم گێرە بکرێ یا جەنجەڕی لە سەر بگێردرێ پێی دەڵێن: وورده کوت. کە بۆ جاری سێیەم خرکرێتەوە سەر یەکتری و گێرە یا جەنجەڕی لە سەر بگێردرێ پێی دەڵێن: (تارمە). بۆ جاری چووارەم کە شەنە با کراو سوور و خاوێن بۆوە پێی دەڵێن: (رەوسە). کە رەوسە لەگەڵ سەپانی دا بەشکرا (کۆمەڵ) ی پێ دەڵێن. لە دووای هەڵگرتنی کۆمەڵەکان ئەوەی ماوە (بنخەرمان) ی پێ دەڵێن.

خەرمان

خەرمانان: تەباخ، یەرمین، ناوی مانگێکییە، حوزەیران مانگێکە خەرمانی تێدا بەرهەم بێ. کاتی دروێنە و دانانی خەرمان.

خەرمانە: ـــ ی گردی مانگ و رۆژ: گێرێکە لە هەورێکی تەنک لە دەورەی جۆخینە مانگ یا رۆژ پەیدا دەبێ نیشانەی بارانەیە، (هەو.) ناخ، ناخلە، هێلێکی گردە بە دەورەی مانگدا بە هۆی تەنکە هەورێکەوە پەیدا دەبێ گۆیا بە نیشانەی بارانەی دادەنێن.

خەرمانسوور (ئەردە.): خەرمانی سوور.

خەرمانشەن نەکریاگ (ئەردە.): خەرمانی شەنە نەکراو.

خەرمانکوتیاگ (ئەردە.): خەرمانی کوتراو.

خەرمانگا: جێگای خەرمانە، شوورێنی خەرمان و جۆخین.

خەرمانلۆخە: لەسەر جۆخینێ دەخڵێکە بە خێر بە هەژاران بدرێت، خێر، یارمەتی، کۆمەگی، خەرمانلۆغە.

خەرمان مانگ (ئەردە.): خەرمانەی مانگ، ناخلە.

خەرمانی سوور: (ئەردە.) خەرمانسوور.

خەرمشک (ئەردە.): مشکی دەشتی.

خەرمووروگ (ئەردە.): مووررووەکەرانە، مووررگەکەر.

خەرناز: نازکردنی یەکێک، کە لێی نەیەت.

خەرنگەز: مێشەکەرانە، جوورە مێشێکی زلی سەوزکارە کە بە وولاغ بنیشێ کلکی پێ قیت دەکات ولە تاوان تا لە تووانایدا هەیە هەڵدێ.

خەرنووک (کە.): خرنوک.

خەرۆ: رام، نارام، دەسخەرۆ: دەستەرۆ، کەوی. خەنی، شاد، شادمان، ـــ بوون، ـــ کردن. کەسێکە لە خۆی بایی و بێ ئەندازەکەیفخۆش بوو بێ. تەفرە. ـــ بوون: تەفرە خوواردن.

خەروا (شا.): ئەستوورکی ئاشەوانانە، چتی پەپکەی پانەوە بوو وەک پەنیر و هەنجیر و قیپری پانکراوە. تۆتویە، کە لە ژێر ناگریدا برژێنرابێ.

خەروار: کێشانە و پێوانەیە بۆ دەغڵ و دانانی ووشک کە سەد پووت (مەن)ە.

خەروە (بابا.): نانە هەنجیرە، (هەورا.) لەپۆرت.

خەرووزە (لو.): کاڵەک.

خەرێنە: خرێنە، گلۆڵەبەنی موو.

خەرویزە: (لو.) کاڵەک.

خەری (لو.): قوڕ.

خەریت (باک.): پیاوی زەلام و بەهێزە، کەڵەپیاو. (باک.) ئەوەیە کە لە خەرت دەدرێ.

خەریتە: جوورە کوولەکەیێکی ناوی و مل باریک و درێژ و بن ئەستوورە، راوچی بارووتی تێدەکەن بۆ تفەنگی رەشتۆکی ساچمەزەنی جاران کە لە لوولەوە دادەگیراوە و بارووتی تێدەکرا. فیشەکدان.

خەریک: گژ و وێژ، لە کارەوە چوو، لەمزگ، پێگرتی، خووەدی، خووەیی، لە گژ، کەسێکە لە کار و فەرمانێکەوە نالا بێ، مژوول، سەرگەرم، خەجیل.

خەریکە (باک.): ناخن، (ئەردە.) خەریکە، سەرگەرمە، خەجیلە.

خەریک بوون: لەمزگبوون، تێوەرووکان، تێبەربوون، لێ براوبوون، لێبران، لە کارێکەوە نالان، لە کارێکەوە چوون.

خەریک کردن: خووە دی کرن، تێبەردان، یەکێک بە کارێکەوە کردن، یا لە کارێکەوە نالاندن.

خەز: جانەوەرێکی ناسراوە کەوڵی دەکرێتە بەری قاپووت و ئیتر، کەوڵی خەز، (باک.) ئەیار. ئێلێکی توورکی خوێنرێژە لە مێژوودا بە خوێنخۆری بە ناوبانگن، کوردان لە دەست وان زۆر زیان و پەریشانی سەر و ماڵیان دیتووە.

خەزاروو (بار.): خەزایی، باڵندە.

خەزاڵ: نێوی نافرەتانە.

خەزام (زا.): گەڵای زەردی پاییزان.

خەزان (دەر.): مەنجەڵی گەورە. (باک.) کاروباری خۆگنخاندن. (سەق.) گوڵی ڕێواسی. (ئەردە.) گەڵاڕێزان، پاییز.

خەزانە (ئەردە.): گەنج، گەنجینە.

خەزانەدار: گەنجینەدار.

خەزانگردن: گەڵاڕزانن، مووڕزاندن.

خەزانی (باک.): هەژاری.

خەزایی (موک.): باڵندەییکە. (باد.) خەزاروو، (شا.) عەیلەمەل.

خەزەر: خەزەڵ.

خەزەرە (هەو.): بەرەزا، بارێزە (گیایەکە.).

خەزەرۆک (زرا.): بارێزە (گیایەکە.).

خەزەڵ: جێژی، خەزەر، گەڵای دارانە کە پاییزان دەکەوێتە سەر زەوی و زستانانیش دەیدەن بە وولاخان. (هەورا.) بزنێکە لارووەتەکانی و نیوە ڕاستی گوێی سوور بێ، (بابا.) بزنێکە تووکی دەست و شانی زەردباو بێ.

خەزەڵ (شەق.): گەڵای تەڕ و ناسکی گوێزییە.

خەزەڵوەر: گەڵاڕێزان، چرپاپێشی، باوەر، بارێزان، خەزەڵوەران، مانگی نێوە ڕاستی پاییزییە.

خەزەڵوەران: باوەر، گەڵاڕێزان، بارێزان، کاتی گەڵاوەرینی پاییزییە.

خەزەڵۆک (سور.): گیایەکی بۆنخۆشە، بەرەزا ژنان بۆ بۆنخۆشی بە بەرسینگیاندا دەکەن.

خەزرین: غەزرین، ڕق هەستان.

خەزریو: غەزریو، خەس.

خەزن (ئەردە.): ژنخوشک.

خەزنە (هەورا.): مرازێکە لە کەرەستەی جووتی.

خەزوبەز: چێشتی خۆش و چەوور و قەڵەو، چزوفز، چزوبز. (هەو.) مرازێکە لە کەرەستەی جووتی.

خەزوور: (باک.) خووە زوور، باوکی ژن و مێردییە، واتە خەزووری ژنێ باوکی مێردییەتی، خەزووری مێردی باوکی ژنیەتی.

خەزووران: بەرەی خەزوور.

خەزوورە: خەزوور.

خەزیاندن (باک.): چاو پێ هەڵنەهاتن.

خەزێم: هی گوندان پانە بەڵام هی شاران پرەی پێوەیە و ئەڵماس و لوولووشی تێدەخرێ، (کە.) ئەرانە، خزمە، (باک.) خزێم، (دەر.) چوولیت، (هەورا.) لووتەوانە، قۆڵفەیێکی زێڕین یا زیوینە ژنان لە لووتیانی دەکەن بۆ جووانی.

خەزیمووک (زا.): چێشتی ترخێنە.

خەس (هەورا.): خەست، پەیت، توند.

خەسارە (زا.، خۆ.): کاریتە، نیرگەی خانوو.

خەساس: کەسێکە گیانداران بخەسێنێ.

خەسان: خەسێنران، خەسین.

خەساندن: ئەسپ و گاو ئیتر لە پەڕین خستن و هێلکەی گونیان دەرهێنان یا فلیقاندنەوەی گونی گیان لەبەرانە بۆ ئەوەی کە نەپەڕێ. شکاندنەوەی تەرزی تەماتە و ئیتر تا پەل باوێژێ و بەرداهێڵێ تا بەرەکەی زۆر و باشبێ. ئێختە کردن. خەرسکردن.

خەساندی: خەسێندراو، خەساو.

خەسانن: خەساندن (بۆ وولاخ).

خەساو: خەسێندراو، خەسێنراو، خەساندی، گیان لەبەری خەسێنراوە.

خەسە (ئەردە.): خەستەی توورەکەیە. (ئەردە.) ماندوو، شەکەت، مانیاگ. نەخۆش، ناساز.

خەسەخانە (ئەردە.): خەستەخانە، بیمارخانە.

خەسەک (ئەردە.): پێکوڵ. (باک.) ئەو کەسەیە وولاخان دەخەسێنێ.

خەسبوو (باک.): دایکی پیاوە بۆ ژن.

خەست: تیر، خەس، پەیت، توند، چڕ، بە پێچەوانەی وەی کە شل بێ.

خەستە: نەخۆش، بیمار. دۆیەکە کە لە ناو کیسەیەک کرابێ و توند بوو بێتەوە.

خەستەخانە: نەخۆشخانە، تیمارگە، نەخۆشگە، شوێنی تیمارکردنی نەخۆش.

خەستەک: چتێکە چتی زۆر شینی پێ دەچووێنرێ وەکوو دەڵێن: دەڵێی خەستەکی شینە.

خەستەوی: جوورە خورمایەکی نەرمە دەکرێتە حەلانەوە: ناو پووش.

خەست بوونەوە: توند و پەیت بوونی چتی شل.

خەستی: پەیتی، توندی (بە پێچەوانەی شلی).

خەسرەو: پادشا، شا، میر، خونکار. نێوی نێرینانە.

خەسرەوانی (ئەردە.): جۆرە کووپەیەکی گەورەیە، گۆزە و کووپەی زل.

خەسم (ئەردە.): زۆر، ستەم، ڕق وکین، داگیرکردن.

خەسما (باک.): بەتایبەتی.

خەسوو: ڕەووشی دایکی مێردییە بۆ ژن. خووەسوو، (فە.) خەسیرە، (هەورا.س) هەسرە. دایکی ژن و مێرد، بەڵام بە شێوەی باکوور تەنها دایکی ژنییە بۆ مێرد.

خەسوولە: پارچە دارێکی کورتە دووای بار کردن لە قەفێکی گوریسی دەخرێ و با دەدرێ تا بارەکە توونند بێ، بۆ کۆڵیش بە کاردەبرێ، (کۆ.) پێچەن.

خەسیا (هەورا.): خەساو.

خەسیاگ: خەساو، ئێختە.

خەسیان: خەسان.

خەسیلو (ئەردە.): خەساو.

خەسیای (هەورا.): خەساو.

خەسیرە (فە.): خەسوو.

خەسێنراو: خەساو.

خەسین: خەساندن.

خەش: خەوش، خڵتەی زێڕ و زیوییە. بێ ـــ: بێ خەوش.

خەشە: خەرار، جەواڵی لە موو.*

خەشخاش: خڕخاڵی بە زەنگوڵەیە، جوورە خڕخاڵێکە ناوی هولۆڵە موم و چتی تری تێدە خڕێ.

خەشک (باک.): ـــ کرن: داماڵین، خشاندن.

خەشمی (باک.): تەناف، گوریس.

خەشمی

خەشۆ: گێل، گەوج، شێتۆکە.

خەشوول (باک.): گیایەکە مێش هەنگووین زۆری حەز لێدەکات، گەڵای زەردە.

خەشیل (زا.): جوورە گیایەکە.

خەشیم: گێل، حۆل.

خەشیو (ڕەوا.، خۆ.): کەندوێکی چوارگۆشە و گەورەیە و سەر داپۆشراوە بۆ دەخڵ و دان یا خانووچکە و کەپرێکە لە ژوورانـدا میـوەی لـە سـەر دادەنرێ تا نەڕزێ و مشـک نـەیخوا، کۆلـین، (خۆ.، ڕەوا.) کولینـە، ـــ کوولێن. سەوەی شیری.

خەف (ئەردە.): خەو.

خەفال (باک.): ئاڵقە و تاوەپێچی پرچ و کاکۆڵانە.

خەفالۆک: بڕوانە: خەفال.

خەفاندن (سن.، ڕۆژ.): خـووار کردنـەوە. سـەر داخسـتن. نووانـدن، خەواندن.

خەفانن: خەفاندن، نزم کردن، پووچ و قۆپاندنەوە.

خەفە: خنکیـاگ، (ئـەردە.) تاسیاگ، کیـپ، کپ، بێ دەنـگ، خنکـاو. سـەماوەرێکە کونـی گـیرابێ و ئاورەکـەی کوژابێتـەوە. گیـانداری تاسـاو. (ئەردە.) پڕ، تێکچڕژاوە.

خەفەبوون: خامووش بـوون، پشـوو، خنکیـان، تاسـیان، هەناسـە بـڕان، کوژانەوە، فەتسان، فەتسین، کپ بوون.

خەفەت: دڵمایی، دڵگیری، دڵمانی، خـەم، پـەرۆش، دەرد، جخـار، جـەخار، دڵمان، دڵگیربوون، دڵتەنگی، پەژارە، پەشێوی، دڵپڕی.

خەفەتبار: پەژیو، دڵپڕ، خەمگین، پەرۆشدار، بارگران، دڵتەنگ، دڵکوڵ، تـەمبار، پەشێو. ـــ بـوون: قژیلین، قژیـن، ـــ کـردن: قژیلانـدن. ـــ ی: دڵتەنگی، خەمباری.

خەفە تخوواردن: دڵشکان، خەمخواردن، وەزگدان.

خەفەتدار: نەهارەزگ، خەفەتبار. ـــ ی: نەهارەزگی، خەفەتباری.

خەفەتدان: دڵشکاندن.

خەفـەتکار: خەفـەتدەر، خامۆشـکەر، کپکـەر، بـێ دەنـگ کـەر. ـــ ی: خەفەتدەری، بێدەنگ کردن.

خەفەخان (هەورا.): کۆخەرشە.

خەفەخانە: خامۆشگا، جێگایەکی کپ و بێ هەست و خوستە.

خەفەکەر: خامۆشکار.

خەفـەکردن: تاسـاندن، خنکـاندن، فەتسـاندن، پشـوو هەناسـە بڕیـن، کوژاندنەوە، خەفەکردن، کپ کردن، کوژتن و لـە ناو بردن.

خەفتان (ئەردە.): داری سـەوڵـەی کەشـتیوان. (ڕەوا.، بـاک.) هـەوڵدان، تەقەلادان، خـەفتیان. پەیوەندێکـە لـە پاییزاندا دەکرێ تا بـەهارێ سـەوز نابێ لە بەهارێدا لـەگەڵ دارەکە سەوز دەبێ، گەفێکە پاییزێ بچێنرێ. کراسی شەڕێ، جوورە کراسێکی لە ئاوریشمی خاو دروست کرابێ لە کاتی شەڕێدا لـەبەر دەکرا. جلکی شەڕێیە، کە لە بن زرێ لـەبەردەکرا.

خەفتک: خەوتوو، نستوو، نوستک.

خەفتن (فە.): نوستن، خـەوتن، وەرکـەوتن، خەوپیاکـەفتن، بخـەف: بنوو، نەخەف: مەنوو. بێدەنگ بوون.

خەفتوو: نستوو، خەفتک.

خەفتیاتی (ڕەوا.): تێکۆشان، کۆشەوە، هەوڵ و تەقەلا.

خەفتیان: هەوڵدان، تەقەلادان. (کە.) چلەی زستانێیە بە پێـی ژمێریاری گەرمێنی چونکوو دەغڵی تێدا شین نابێ.

خەفتین(ڕەوا.): هەوڵدان.

خەفک (باک.): تەڵە.

خەفکردن (ئەردە.): خۆداگرتن، چوونە ناو بۆسەوە.

خەفگ: فاقە، تەڵەی باڵندان.

خەفگا: خەوگە، نوستنگە.

خەفگـە: نوستنگە. (ئـەردە.) شـوێنی نوسـتن. چاڵێکـە شیشـە توتـنی تێدا دادەنرێ.

خەفۆک: جوورە چارەوێیەکـە لـە کـاتی جووانووێتیـدا شـیری مانگـا و گامێشی خواردبێ کە گەیشتە ناو ئاو لە ئاوەکەدا خۆی بە زەویدا دەدات. (کە.) خـەواڵوو، کەسێکە زۆر بنـووێ. گایەکە لـە کـاتی جووتکردنێـدا بخەوێ، بغوز. کەسێکە زۆر خەفەتێ بخووات.

خەفیاگ (ئەردە.): لکی دارێکییە کە لە ژێر زەوییەوە توولکێش کرابی تـا بنجێکـی دیکـەی لـێ پـەیدابێ وەکـوو دارەمێـو کـە بەسـەر زەویـدا ڕادەکێشرێ و ناوناوە خۆڵی بەسەردا دەکرێ بۆ سەوز بوون.

خەفیرۆک (باک.): لوولەکردن.

خەل: غەڵ، غەڵە، کەڵەکەبەرد.

خەڵات: کفن. شاری خەڵاتی، شـارێکی کوردانـە لـە ژێـر دەسـتی تورکـاندا نزیکی گۆلی وانێیە، بە عارەبی (أخلاط) ی پێدەڵێن. بەخشش، دیاری.

خەڵاتی: چتێکە کە بە خەڵات بدرێ، (ئەردە.) دیاری ناو تێلانە. جیاز.

خەلاڵ (کە.): خورمای نەگەیشتوو.

خەلان (زا.): شکانی دەست و پێ.

خەلانکە (هەو.): بە تاڵی و چۆڵی هەرزاڵییە بە تا قەش دەڵێن. (ڕەوا.) تاقەیێکی گچکەیە، (هەورا.) خولانکە.

خەلە (هـەورا.): دەغـڵ، دەغڵی ووشـک و دان، دان، دانەوێڵە، بارە. خلە، خشە.

خەلە

خەڵەتان: تەفرەخواردن، فریوخواردن، دەست بڕان.

خەڵەتاندن: فریودان، تەفرەدان، دەست بڕین، قۆڵ شکاندن.

خەڵەتانن: تەفرەدان.

خەڵەتاو: فریوخواردوو، فریودراو، تەفرەدراو.

خەلەتکۆر (زا.): جرجی کووێر.

خەڵەتێن: هەڵخەڵەتێن، فریودەر، تەفرەدەر.

خەلەجا: ئێلێکی کوردە لە ژێری شاری ماردینییە.

خەلە، خەڵ (هەورا.): بە هەموو جوورە دەغڵێکی دەڵێن.

خەلەسکوو (سور.): مەیەس.

خەڵەف (ئەردە.): تێکوڵی دارانە.

خەڵەفاگ: خەڵەتاو.

خەڵەفان: خەرفان، شێوان لە بەرپیری.

خەڵەفاو: کەسێکە لە بەرپیری شێوابێ.

خەلەفرۆش: دەخڵفرۆش، گەنم فرۆش.

خەلەفرۆشی: پیشەی دەخڵفرۆشی.

خەلەفرۆشیاگ: خەلە فرۆشی.

خەڵەفیاگ: خەڵەفاو.

خەڵەفین: خەڵەفان.

خەلەک (باد.): ئاڵقە، ئاڵقە ئاڵقە، ئاڵقەیەکە وەکوو ئەنگوستیلە لە قامک دەکرێ.

خەلەکوو (باد.): خۆڵەمێش.

خەلەندوور: جوورە گیایەکی شیرینە دەخورێ.

خەلەوخەرمان: دەغڵ و خەرمان. خانم و خاتوون.

خەلەوورەش (هەورا.): دەخڵفرۆش.

خەڵپە: غەڵبە.

خەڵپەخەڵپە: غەڵبەغەڵب، (هەورا.) غەوغا، هەراوهووریا.

خەڵپۆت: ژەکێکە لە ئاگردانی گەرم کرابێ و مەیی بێ.

خەلپووت: ژەکی ئاژاڵ و مالاتی تازە زاوە لە نێو ئاگردانێک دەکرێ تا دەمەیەت کە سارد بۆوە دەریدێنن و دەیخۆن.

خەڵت: هەڵە، ناماقووڵی.

خەڵتان: شووێنێکە لە ئەندام یا چتێکە، کە زۆر خوێناوی بێ ساسەری بێ یا کراسەکەی بێ، خەڵپان، ـــ ی خوێنە: لە خووێن هەڵکێشراوە.

خەڵتانە (هەو.): گیایە دەدانی پێ دەئاژننەوە بە ووشکی ئەم گیایە لەلای سەرەوە دەسکە پووشێکی دێنێ هەریەکەی بەقەدەر قامکێکی درێژە و باریکە دەدانی پێ دەئاژننەوە بەژنێک بڵند دەبێ، (کۆ.، با.) خەلیلە.

خەڵتە (کە.): قەلادەی تاجیانە.

خەڵف: نەمامێکی تازە روواوی یەکساڵانەیە لکی یەکساڵانەی دارتییە، (باک.) سادیل، پەژیک، (هەورا.) شات.

خەڵک: مەردوم، مرۆڤ، مرۆڤان.

خەڵوا: خەروا.

خەڵوار (موک.): کێشێکە بە ئەندازەی ٢٤ پووتان.

خەڵوەت: شووێنی پەنهان، چۆڵ، تەنیا. ـــ ی: شانشینی، گەنجینە، لابیان.

خەڵوەخانە: خلوە (ع.) و خانە (کوردییە): پەناگە، شووێنێکی نهێنی و پەنهانە شووێنی خودا تێدا پەرستنی کوردانە لە وێ گوناە و تاوانانی خۆیان وەبیر خۆیان دەهێننەوە و نەفسی خۆیان پاک دەکەنەوە.

خەڵووز: رەژی، رەژوو، زوخاڵ، رێژوو، ـــ ی بەرد: نوورە، رەژووی بەرد.

خەڵووزان: رەژوودان، خەڵووزدان.

خەڵۆزە (شا.): خاڵۆزە، (شا.) خارووزە.

خەڵووزە (شا.): ئازارو ئاهۆیەکی شیناوەردییانە رەشی دەکات، دەردێکە وەکوو دۆشاو وایە بەسەر داراندا دەبارێ یا داران دەری دەکەن.

خەڵووزەتەوەنی (هەورا.): رەژووی بەرد.

خەڵووزدان: خەڵووزان، رەژوودان.

خەڵوول: میچ (جگ)ی لاقی رەشە وولاخییە.

خەلی (باک.): دەخڵ، خلە.

خەلێخە (باک.): بۆگەن، زەدەدار.

خەڵێف (بل.): گەوار (کەوار)، زەمبیلی هەنگان، کادی مێش، کۆچمێش، پلوورەی توولێنی مێش هەنگووین.

خەلیلە: گیای دان، ئاژن.*

خەڵێلە (کۆ.): خەڵتانە، گیایەکی بالاّبەرزی بەهارییە گوڵێکی پژپژی دانەدانە دەگرێ پژەکانی ددانی پێ دەژێنرێتەوە.

خەلیت (باک.): خەریتە، فیشەکدان، خەلیتۆک، (زا.) دەرمان و ئەسپابی تفەنگی شینکەیە.

خەلیلۆک (باک.): گیایەکە وەکوو گێزەری وایە لە چۆلی شین دەبێ منداڵ دەیخۆن، (باک.) لۆفک.

خەلیلی: جوورە ترێیەکە لە موکریانێدا زۆرە سپی و خڕو ووردە لە پێش هەموو ترێیەکی تردا پێدەگات، (ئەردە.) کۆت ئەو کوڵکەدارەیە کە بە ئاڵقە لەلاقی گرتووان دەکرێ.

خەم: پەرۆش، پووشکووڵ، سوو، تاو، غەم، کزی، پەژارە، خەفەت، کەسەر، (هەو.) مەینەت، ئالووس، (باک.) بار، تەم، پەژارە، پەشێوی؛ ـــ رەوانـدن. ـــ خـوواردن: بـە پـەرۆش بـوون، خـەمگین، پیشـاندن، پیشخوواردن، لە خەمان: لەتاوان، لە پەرۆشان. چەماو، پێچ، خەمازە، چاکڵە، چەمیاگ، کۆم. ناز و گریشمە.

خەمازە: چاکڵە، چەڵەمە، چوکڵە قولاپ.

خەمەخۆرە: باڵندەیێکی گەورەی لاق درێژ و ملدرێژە هەمیشە بە ماتی لە قەراخ ئاوان هەڵدەنیشێ.

خەمەگروو: شینشینک، دەعبایەکی بەڵەکە وە شینشینکی دەچی لە چۆڵی دەژی بە قەد مشکێکییە کلکی نە زۆر کورت و نە زۆر درێژە، سەری هەر بڵند و نزم دەکات لە راوەستانێدا، قمقمۆک، قومقومۆک.

خەمبا: ئاوسانێکی کەمە کە بکەوێتە لەشەوە.

خەمباتێکەوتن: کەوتنی خەمبا بۆ لەشی گیان لەبەرێکی.

خەمبار: خەفەتبار، دڵپڕ، تەمبار، تەمین. ـــ ی: خەفەتباری، دڵپڕی.

خەمبەر: جوورەگۆرانییێکی کوردییە.

خەمخووار: غەمخووار، خەمخۆر.

خەمخوواری (باک.): ماخولیایی، مشوور، بە تەنگەوەبوون.

خەمخۆر: خەمکەی خەمان، مشیەت، دەربەند، بە مشوور، خەمخووار، (هەورا.) خەمخوەر، پەشێو، تەمبار.

خەمخۆرە: باڵندەییێکی قاچ و مل درێژە هەمیشە لەگوێ ئاودا بە ماتی دەنیشێ، خەمەخۆرە.

خەمخۆرک (کە.): جێگایەکە گڵەکەی ڕزیو بێ کە پێی لێ نرێ: ڕۆچێ، (هەو.) زەنلۆڵ، قەڵشتی زەوی لە هاویناندا.

خەمخۆرکە: خەمخۆرک.

خەمخۆرگ: خەمخۆر.

خەمخۆری: خەمخوواری، مشوور، هۆڵ، تاسواس.

خەمرە (کە.): تورخەکردن لەبەر چتی چەوور خواردن و زۆر خواردن.

خەمرەشۆک (هەو.): گیایەکە قامکێک بڵندە و گوڵی ڕەش دەر دەکات، خمرەشۆک.

خەمرەڤین (باک.): خەمرەوێن. ـــ ی: خەمرەوێنی.

خەمرەوێن: چتێک یا کەسێکە خەم و پەرۆشی بڕەوێنێ، خەمرەڤین. ـــ ی: خەمرەواندن.

خەمزە: (ئەردە.) غەمزە و ناز، ناوی دێیەکییە لە شار بازێڕی.

خەمزەکردن: نازکردن، خنچکەکردن.

خەمزەگەر: مازگەر، خنجەگەر.

خەمسار (گەر.): خەمسارد.

خەمسارد: خەمسار، سستەپەلە، ئەو کەسەیە لە کاراندا سست و تەمبەڵ بێ. ـــ ی: خەمساری.

خەمساری: خەمساردی.

خەمشەسەری: بۆ کارێک بە کاردەبرێ، کە بە ناپوختی و ناڕێکی بکرێت، دەڵێن: فیسارەکەس بە ـــ کاری دەکات.

خەمشۆک (باک.): خشتیلە، گچکە و جوان، قشتیلە.

خەمکەی خەمان (کە.): کەسێکە خەم و پەرۆش بۆ هەموو لێقەوماوێکی بخوات، دڵسۆز، میهرەبان، خەمخۆر.

خەمگیر: خەمگین. ـــ ی: خەمگینی.

خەمگین: غەمگین، بەپەرۆش، پەرۆشدار، کز، شانی، داماو، خەڤۆک، بڕەش، خەمبار، خەفەتبار. ـــ بوون: پەرۆشدار بوون. ـــ کردن: پەرۆشدارکردن. ـــ ی: پەرۆشداری، خەمخوواری.

خەمل (باک.): خشڵ، چەک، ئارایش.

خەمڵ: بەهەندگرتن، دانان، ڕەووش. ـــ کردن: خەمڵاندن، ڕازاندنەوە.

خەمڵان: ڕازانەوە، خەمڵین، جوان کران.

خەمڵاندن: ڕازاندنەوە، خەمڵ کردن.

خەملاندن: خەمڵاندن.

خەملە (باک.): خەملا بخەملاخستن: بە پێداگرتنەوە لێکدان.

خەمڵە (هەورا.): خەم.

خەمڵچی: دانەر، واگر.

خەمڵچێتی: پیشەی خەمڵکردن و لە بڕیە و گۆترە بە هەند دانان.

خەمڵ کردن: تەخمین کردن، دانانی ئەندازەیەک لە بڕ بۆ ووشکە دان بە بەری ڕەزان و باخ بۆ ئەوەی بەو پێیە مڵکانە یا باجی لەسەر وەربگیرێ.

خەمڵین: ڕازانەوە، خۆجوانکردن، جووانکران. پێگەیشتن و بەخۆدا هاتنی هەموو چتێک.

خەمڵیو: جووان، ڕازاوەوە، (هەورا.) ئارا، ڕازیاوە، چتێکە کە بە خۆیدا هاتبێ.

خەمناک: خاک بەسەر، خاکسار، پەرێشان، بەدبەخت، چارەڕەش، لێ قەوماو، خەمبار، دڵتەنگ، پەرۆشدار، نەچین. ـــ ی: خاکبەسەری، خاکساری، پەرێشانی، بەدبەختی، چارەڕەشێتی، لێ قەوماوی، دڵتەنگی، پەرۆشداری، خەمبار.

خەمناندن (باک.): ڕێزگرتن.

خەمۆ (باک.): مرازی زوویری و پرسیارێیە.

خەمۆش: خامۆش، سەبووری، فەرامۆش.

خەمۆشی: خامۆشی.

خەموور (زا.): مەڕێکە، کە ناوچاوانی خاڵخاڵبێ.

خەمێ (کە.): چکێ، کەمێ.

خەمیازە (کە.، جەبا.): تێمیسکێکە لە دووای تاولەرز، کە لە دەورەی لێوان دێت، کاک عەلی کوری مەلافەتاح گوتوویە: خەمیازەی دەوری خێوەتخانەی غەم هۆردانە ئەتراف سەرچەشیی زەمەرەم.

خەمیر: (ڕۆژ.، شەبە.، فە.) هەویر.

خەمیرترش(ڕۆژ.، شەبە.، فە.): هەویرترش.

خەمیس: گوویز و مێوژی کوتراوە.

خەمیلاندن (زا.): جووانکردن.

خەمین: خەمگین.

خەن (هەو.): گەردن.

خەنازیل: کوانی زل، کە لەمل دێن.*

خەناق(باک.): گەردن، ئەستۆ، مل.

خەنان: پشکوتوو، کراوەوە. ڕووخۆش، ڕووکەش، دەم بە پێکەنین. کراوەوە.

خەنانە (هەو.، کە.): خەنەبەندان.

خەناووک: خەنارکە.

خەناوکە (کۆ.، هەو.): بەرموور، مێخەکبەند، گەردنبەند، (دەر.) ملوانکە.

خەناوی: خناوی.

خەنە: (ماو.) خنە، (دەر.) خەنێ، خنە، هنە، گیایەکی سەوزە دەهاڕرێ ژنان بۆ جووانی لەسەر و دەست و پێیان دەگرن. خەندە، پێکەنین.

خەنەبەندان: (هەورا.، کە.) خەنانە، شەوێک پێش بووک هێنانی ژنان بانگ دەکەن خەنەی دەبەشنەوە بە کۆمەڵ خەنە لە سەر و دەست و پێگرتن بە بۆنەی شاییەوە.

خەنەتیلکە (کۆ.، بابا.): خەنەگورگە.

خەنەران (خەنەران) (ئەردە.): ڕووخۆش، دەم بە پێکەنین، ڕووگوشاد.

خەنەق: خەندەک.

خەنەک: خەنۆک، خەندەق.

خەنەگورگە: خەنەتیلکە، (باک.) بیرۆبەرتک.
خەنەڵ: جوورە بزنێکە تووکی سەرشانی و دەستی زەرد باو بیّ وەکوو لە خەنە گیرابیّ.
خەنەیی: حەنایی، ڕەنگی خەنەی، ڤرگوول.
خەنجەر: خەنچەر، تیغێکی تایبەتی کوردانە ، ـــ ی سەربەگۆ، ـــ ی سەربەدووپشک، ـــ ی شینەتیغ، ـــ ی جەوهەردار.
خەنجەرە (ئەردە.): بەردێکی گچکەیە لە تەنیشت قەبری دادەنێن بۆ ئەوەی دیاربیّ، کە مردوو پیاوە و ژن نیە.
خەنجەرباز: یارییێکە بە خەنجەری ڕووت دەکریّ. ـــ ی: یارییەکە هەندیّ کەس بە خەنجەری ڕووت دەیکەن.
خەنجەربالا: باڵخەنجەرە.
خەنجەربال: خەنجەربالاّ.
خەنجەردەم: دارکونکەرە.

خەنجەردەم

خەنجەردەمە: خەنجەردەم، جوورە کوللەیەکی کلک درێژە.
خەنجەلیس (زا.): خەنجەلیسک.
خەنجەلیسک (شن.): گیایەکە بنەکەی دەخوریّ.
خەنجۆک: خەنجەر.
خەنچەر: خەنجەر.
خەنچەری سەردووپشک: خەنجەری گۆدار، خەنجەری سەر بەگۆ.
خەندان: نێوی ئافرەتانە.
خەندەق: چاڵێکی قووڵی درێژە، کە لە زەویدا هەڵکەندرا بیّ لە دەوری شار و ئاوایی و شوێنانی تووش و عاسیّ دا تا دوژمن نەتوانن بە سواری پێیدا دەربازبن یا تێیدا دەچنە بۆسەوە بۆ شەڕ.
خەندەقدانەوە: بناغە دانەوەی دیوار، هەڵکەندنی خەندەک.
خەندەک: سەنگەر، ـــ هەڵقەندن: سەنگەرهەڵقەندن. (ژە.، باد.) زۆرانیّ. (باد.) حیز.
خەندەکووک (باد.): کۆخەڕەشە.
خەندەلک (باد.): گیایەکی خواردنێیە، خەردەل، خەرتەلە.
خەندەلێو: دەم بە پێکەنین، زەردەخەنە.*
خەندکین (سور.): خنکان.
خەنز (باک.): بۆگەن، بێگەن، گەنیو.
خەنزاندن (باک.): لە جووڵەخستن، بێهەست کردن، (زا.) هەڵکرووزاندنی مووی سەر و پێی ئاژاڵ لە سەر ئاگر بۆ پاک کردنەوەی.
خەنزین: بیّ هەست بوون، بیّ جووڵەبوون.
خەنۆک: تاجییەکە لە ڕاوێدا دەغەڵ بوو بیّ و ڕاویّ باش نەکات لە بەر بیّ تینی یا پیری. بۆ کەسێکی بەو شێوەیەش بە کاردەبریّ.
خەنی (هەورا.): خەنە. کەیفخۆش، زۆرخۆشحاڵ، خەڕۆ.
خەنی بوون: خەڕۆبوون، شادبوون، گەش بوونەوە، دڵخۆش بوون، پشکووتن
خەنیکە (شکا.، باک.): بەن قادە، بەن کلاّوە.

خەنی کردن: خەڕۆکردن، شادکردن، گەشکردنەوە، دڵخۆشکردن: پشکوواندن.
خەنیم: دوژمن، نەیار، هاوشان، کەسێکە، کە وەکوو یەکێکی تروا بیّ لە دەستەڵات و هێزدا دەڵێن: فیسارەکەس ـــ ی دە کەسانە واتە دەرەقەتی دە کەسان دیّ.
خەنین: پێکەنین.
خەنینەوە: پێکەنینی بە کوڵ.
خەو: نووستن، (هەورا.) وەرم، خاو، هوێتە، وەنەوز؛ ـــ ی خۆش، کرخاو؛ ـــ هاتن: تەورین. ـــ م ڕەوی: خەولەن چوو. ـــ م هات: خەوا مەن هات. بە ـــ دا کەوتن: دخەوڕاچوون. (فە.) خەوون، خەوتن.
خەوار (باک.): کەسێکە زۆر حەز لە نوستنیّ بکات، گیاندارێکە زۆر بنوویّ.
خەونەشوپەشو: خەونی ئاڵۆز.
خەواڵوو: خەفۆک، خەواوی، خاوێر، کەسێکە خەو گرتبێتی.
خەواندن: وەرخستن، نوواندن، خەفاندن، (هەورا.) وەرماندن.
خەواوی: خەواڵوو.
خەواهاتن (ئەردە.): وەئاگاهاتن، بێداربوونەوە.
خەوەر: ئاگا، ئاگاداری، دەنگ و باس. وریا، ئاگادار، بێدار. (ئەردە.) دەنگ، باس، ئاگایی، هەواڵ.
خەوەڕەوەبوون (ئەردە.): بێدار بوونەوە، وریا بوونەوە.
خەوەڕەوەکردن (ئەردە.): بێدار کردنەوە.
خەوەردار: ئاگادار، هۆشیار، بێدار. ـــ ی: ئاگاداری.
خەوەردان: ئاگاداری دان. خۆرەتاودان، هەتاودان.
خەوەکوتکە (هەو.): وەنەوزە.
خەوەنووچکە: وەنەوزە، وەنەوزە کوتیّ.
خەوەنووچکیّ: وەنەوزە، وەنەوزەکوتیّ.
خەوبەسەرچوون: خەوزڕان.
خەوبردنەوە: بۆنژین، نووچ بردن بە دەم خەوەوە.
خەوبینین: خەون دیتن.
خەوپەرێشان: نەمار، (باک.) تەرم.
خەوپەڕین: خەوزڕان.
خەوپەڵچێوە (کۆ.): گرانەخەو، دەردێکە لە گرانە خەویّ پەیدا دەبیّ، لە کاتی توورککردنێدا دەڵێن ـــ ت گاتیّ.
خەوپیاکەفتک: نوستو.
خەوتەقین: خەوزڕان.
خەوتن: خەفتن، نوستن، وەرکەوتن، هوویتن، (هەورا.) بووسان، ووتەی، بخەوە: (ڕۆژ.) بووێس، (فە.) بخەف.
خەوتنان: کاتی نوستنی شەویّ.
خەوتوو: نوستوو، وەرکەوتوو، نڤستی، نوستی، ڕازایی، کرۆکە.
خەوجە: تەمرهێندی.
خەوخانە: خەوگا، ژووری نوستن.

خەوخاندن: وێکچوواندن. گێژکردن، سەر لێ شێواندن. خستن. نوواندن، خەولێخستن، وەرکەواندن.

خەوخۆش: کەسێکە زوو خەوی لێ بکەوێ و درەنگ بێدار بێتەوە.

خەوخی (باک.): تێکەلاو، شپرزە.

خەوخین: وێکچوون.

خەوور کرن (باک.): زەوی کێلان.

خەوراندن (گەر.): کولاندنەوەی برین.

خەورار (باک.): نان و کولێرەی مێوژی.

خەوران (گەر.): کولانەوەی برین؛ برینا من خەوری.

خەوراندن: کێلانی زەوی، بخەورینە: بکێڵە.

خەورە (باک.): کولێرەی گەورە و پانە.

خەورەواندن: خەوزڕاندن.

خەورەوێن: خەوزڕێن، چتێکە خەو ببات.

خەوڕەوێنی: خەوزڕێنی.

خەوڕەوین: خەو زڕان، خەوزڕین، ڕەوینەوەی خەو.

خەورین (باک.): کێڵرانی زەوی، بخەورە: بکێڵە.

خەوزڕان: خەوڕووان، خەودوورکەوتنەوە، خەوڕەوین.

خەوزڕاندن: خەوڕەواندن.

خەوزڕێن: خەوڕەوێن.

خەوزڕین: خەوزڕان، خەوڕەوین.

خەووش: خەش، خڵتەی زێڕ و زیوی، سیس و دەستاژۆ. زیوان و خشت و خاڵی ناو دەغڵە، تۆز، پەڵە، لەکە، زبڵ.

خەوش و خاڵ: زبڵ.

خەوش و خامچ (هەورا.): کرش و کاڵ ڕێژ.

خەوڤەڕەڤین (باد.): بێداری، خەوڕەواندن.

خەوگا: شوێنی تایبەتی نوستن، خاوگە، خەوگە، خەفگە، خەفگا.

خەوگە: ژووری نوستن، (باک.) خاوگە.

خەوگران: خەوقورس و درەنگ بێداربێتەوە.

خەوگرانی: خەوقورسی.

خەوگرتن: سەردانی خەو لە یەکێک و خەوالوو بوونی.

خەوگرتنی: قەدەغەکردنی یەکێک لە نوستن بۆ سزادانی.

خەولێکەوتن: وەرکەوتن.

خەوماش (باک.): بیرەخەو، ــ بوون: لە بیرە خەوەوە چوون.

خەوۆک: کەسێکە زۆر بنوێ.

خەوون: (هەورا.) وەرم، خاو، هۆر، هۆرم، ــ دیتن: وەرم دیەی. ــ لێکدانەوە: (هەورا.) وەرم دیەی. دوودڵی، نیگەرانی.

خەونامە (کە.): خەوننامە.

خەوننامە (کە.): خەونامە.

خەونووچکە: وەنەوزە، وەنەوزەکوتێ.

خەونووچکێ: وەنەوزە، وەنەوزەکوتێ.

خەونی پرووپووچ: (نە.) ئاشووپ پاشوو.

خەویە (سور.): بەرکوتی دەغڵی.

خەی: ئۆخەی، لە کاتی خۆش و شادیدا دەردەبڕێ.

خەیاتە: دەزووی ئاوریشمی ڕەنگاوڕەنگە.

خەیاتەکێش: جوورە دەرزییەکی گچکەی کون بچووکە پتر خەیاتەی پێوە دەکرێ.

خەیاتەی جنلوکە: داو و تە لێکی باریک و درێژە لە کاتی گەرمایەدا لە نێو هەوادا دەبیندرێ.

خەیار: (هەو.) هاروو، هاروێ، ئاروو.

خەیار

خەیارە: خەیارۆک، قوونێرێکە لە بن ڕان یا لە بن دەستی دێت یا لە ئەسکنجی، کە دەربوو کێم و هەوای زۆر لێدێ و بەقەد خەرێکی دەبێ.

خەیارتوم (ئەردە.): کالیار.

خەیارچەمبەر: (هەورا.) خەیارچەمەر، جوورە دارێکی گەرمیانییە بەرەکەی وەکوو لوولە قامیش وایە ناوەکەی خانەخانەیە چەند پەرەیەکی تێدایە لە نێوانیاندا دانەیەکی زەردی تێدایە پەرەکانی لە ئاوێدا دەسووڕێتەوە بۆ ڕەوانی دەدرێ بە منداڵان.

خەیارۆک: خەیارە.

خەیاری دێمی: گووژاڵک، کاڵەکمارانە.

خەیاڵ: نیاز، بیر و هۆش.

خەیاڵی خاو: خەیاڵی خام، نیازی خاو.

خەیاندن(ئەردە.): خایاندن .

خەیخەی: ئۆخەی، هەیهەی، بەهبەه.

خەیداندن (باک.): تووڕە و زیز و سەخڵەتکردن، زویر و تووڕەکردن.

خەیدین (باک.): زیز و سەخڵەت و تووڕەبوون.

خەیر: نە، نا، نەء، نەخێر، وەڵامی بەر پەرچدانەوەیە. خاسە، خاسی.

خەیرا: خێرا، بە پەلە، توندوتۆڵ.

خەیس(خۆ.): تووی ووشکی کوتراوە، کە کرابێتە سەلک.

خەیم (باد.): خوو و ئەداو ڕەفتار.

خەین (باک.): بێجگە، جگە، بێ لە. ــ اوی: بێجگە لەوی.

خپ: خامۆش، کپ، مات؛ دارا لە بەر نوستن یا شەکەتی ــ بووە.

خپە: مات، ــ کردن، خۆمات کردن. پرخە، پرخە پرخ دەنگێکە لە لووتەوە دێ یا لە زار لە کاتی نوستن یا ماندووێتیدا.

خپە خپ: پرخەپرخ، دەنگێکە لە دەم و لووتی نوستووانەوە دێت.

خپکردن: کوژتن؛ بەردێکی بەسەری مارەکە دادا خپی کرد. پرخەکردن.

خپلاک (زا.): کورسی و دەرگای ڕزیوی کۆن.

خپ هەلاتن: خپ بوون، کپ بوون، کپ کەوتن، کپ هەلاتن، خپ هەڵهاتن

خت: ختتە، کتە، کتتە، فس، فسس، ووشەیێکە پشیلەی پێ دەردەکرێ.

ختە(ختتە.): بروانە: خت.

ختتەخت: فسسەفس، کتتە و کتت، پشتەپشت، دەنگێکە بۆ دەرکردنی پشیلە بەکاردەبرێ.

خنەكردن: خت و فسە كردن، پشیلە دەركردن.

خنەپتی (فە.): قدیلكە.

خنخنە (كە.): قدیلكە.

خنك: پشیلە.

خنكە (كە.): قدیلكە، ختوكە. ــ دان: قدیلكە دان، (كە.) قدغەدان.

خنكێ (ئەردە.): قدیلكە، ختێ، خرووك. پشیلە.

خنكێنە (ئەردە.): ختێنە، هاندەر، بزێو، دغدغەدەر.

خنلە (هەورا.): قدیلكە.

خنلی (هەورا.): ختوكە، قدیلكە.

خنمی (شكا.): سەركێش، یاخی.

خنمین: سەركێش بوون، یاخی بوون.

خنۆكە: هەستێكی زۆر كەمە وەكوو تەزوو، هەستێكی خنۆكە ئاسا هانی دەدا، كە لە جێی خۆی دابنیشێ.

خنووكە: خنۆكە، قدیلكە.

خنووكەدان: قدیلكەدان.

خنێ (ئەردە.): پشیلەی نێر، گوربە. ختوكە، خنكێ.

خنێلكە (باك.): قدیلكە.

خنێنە: خنكێنە.

خجل: خەریك، لەگژ.

خچ (باك.): دەنگێكە كاتێك بەكاردەبرێ، كە گۆلكی بانگ كەن.

خچان (هەو.، كە.): تێكەوتن، دۆڕانـدن، تـەفرە خـواردن، (شـا.) ئەنگێوران.

خچاندن (هەو.، كە.): تێخستن، لە خشتەبردن، تەفرەدان.

خدرولاس (هەو.): نێوی دووهەفتـەی حەوتـەم و هەشتـەمە لـە هەشت هەفتەكانی زستانێدا، كە دووای هەموویان سێ ڕۆژ لە زستانێ دەمێنێ، هەتیمیشی پێدەڵێن.

خـدۆك (بـاك.): كـز، خـەمگین، پەرۆشـدار، دامـاو. نازنـاوی داماو (حسێن حوزنی) موكریانی برامە، كـە یەكـەمین كەسـە مێـژووی كـوردی بـە زمـانی كـوردی نووسـیبێتەوە و لـە ١٩١٥ دا دامەزرێنـەری چاپخانەی كوردستانە، ئەم نازناوە بەهەشتی سـەید تاهای شـەمزینی بۆی هەڵبژاردووە لە جیاتی (حوزنی).

خدو: خوو، نەریت.

خدووك: ختوكە.

خدێ (ئەردە.): سەرگەرمی، بەستەكی.

خدێدان: سەرگەرم بوون.

خدێو: پادشا، خودان، خێو، خاوەند.

خر (باك.): گیایەكە وەكوو گێژەر وایە.

خڕ: هـەموو، گشـت، تێكرا، خشـت، هـەمی، تـەواو. (بـاك.) جـەنجاڵ، پاڵپێوەنان. (باك.) خڕە، دەنگێكە. گرد، كۆ. ــ كردنـەوە: كۆكردنـەوە، جڤاندن، كۆمەڵەكردن. ــ بوونەوە: كۆبوونەوە. (هەورا.) خركەبەرد. گـەڕ، گرۆڤـەر، گروڤـر، گلێنـك، هنـارك. كەنـە، بەسـتێكە بـەردی زۆر بـێ، بەستۆڕە، شیو، شیوەڵە، دەرە، چق، زەنـدۆڵ، جێ لافاوێكە، كە خـڕە و بەردی زۆر بێ. وورده بەرد. تەواو، پیاوەكان بە ــ ی هـاتن: هەمووهاتن. خڕكە بـەرد. تێگجاری، دەرگایەكەی بە ــ ی داخە، بـەتێكجاری داخـە، واتە شمشێرە (گۆڵە) كەی بە ــ ی ڕەتكە.

خرا (موك.): گەند، خراپ، گەندەژ، ــ كردن: ئاراندن. (باك.) بەفیز، بەهەوا، لووت بڵند.

خراپ: خراو، بەرباد، (بان.) گەندەژ، گەن، گەند، توون، تـەباش، نـەچێ، بەد، چتی بێ فەڕ. ــ كردن، تێكدان، (باك.) بـەرتیل كرن، مـەركاندن، مەزاختن. ــ بوون: مەركین، مێوڕزی، مەزاختن، لە كەڵك كەوتن.

خراپە: واژی چاكەیە، بەدی، كردار و گوفتاری ناپەسند.

خراپەكار: خراپەكەر، بەدكار.

خراپەكردن: چتی بەدو ناڕەواكردن.

خراپتر: گەندتر، بەدتر.

خراپترین: گەندترین، بەدترین.

خراپی: بەدی، گەندی، بێ فەڕی.

خڕاخڕ (باك.): خڕەخڕ كردنی گەروو لە نەخۆشیدا.

خرار: خەرار.

خرارك (باد.): خەرار.

خراش: ڕووش، رووك، ڕنران.

خراشان: ڕنران.

خراشاندن: خراشیان، ڕووشاندن.

خرام: شوێنێكی بەردەلان و هەڵەت و زوورگە.

خرامان: خەرامان.

خران (موك.): خستران، (باك.) هەڵخەڵەتان، فریوخواردن.

خراندن (باك.): فریودان، لەخشتەبردن، هەڵخەڵـەتاندن. لێهەڵسـوون، خشاندن، سووین، تێهەڵسوون، لێسوون، خرەخرلێهێنان، دەنـگ لێـوە هێنان.

خراو: خستراو. خراپ، گەند، بـەد، بێ فـەڕ. ــ بوون. ــ كردن. كـاوول، وێران.

خراوە: كەلاوە، خراپە. بەدی، گوناهكاری. گوناه، چتی نەشیا. دزی. ژن پەرستی، مێ بازی.

خراوەگەر: خراوەكەر.

خراو ووتن: جنێودان، دوژێن دان، بەد وێژی، خوسپ.

خراو وێژی: بڕوانە: خراو ووتن.

خراوی: خراپی، چەپەڵی، شوورەیی. كاولی، وێرانی، پەشێوی.

خرایی: خراپی. هەوا، فیز، لووت بڵندی.

خڕە: دەنگی وێـك كـەوتنی دوو یا چەند چتی ڕەقە. خرەخـڕی گـەروو، دەنگێكە وەك دەنگی گوێز و كـاڵای شۆدار و رووخانی دیوار و دەنگی قاقەز.

خڕەخڕ: خڕەی یـەك لـە دووای یـەكتری، خرەخـڕی زۆر. (بـاك.) خـڕڕە، قرخە، قرخەقرخ. دەنگی گەروو و نیترە. خشەی كاغەز یا كاڵای تازە.

خڕەپانكە (كۆ.): جوورە ماسییەكە.

خڕەپیچک (باک.): شەڕوکێشە، پیلە.

خڕەجاڕ (کە.): بەست یا زەوییەکە بەردی زۆر بێ، خڕەلاّن.

خڕەفان: گێل و گەوج بوون لە بەر پیری یا نەخۆشی، خەرەفان.

خڕەفاندن: خەرەفاندن.

خڕەفاو: خەرەفاو.

خڕەفیاگ: خەرەفیاو، خەرەفاو.

خڕەفیان: خەرەفان.

خڕەفیو: خەرەفاو.

خڕەک (باک.): لەق، سست، شل، زوورگ، بەردەلاّن، شوێنێکە بەردی زۆر بێ.

خڕەکوچک (باک.): کوچکە بەرد، خڕ، خڕە، وورده بەرد، چەگل.

خڕەلاّن (کە.): جێگا یا کەندێکە بەردی زۆر بێ، بەست.

خڕەڵە: خڕیلە.

خڕبوون: گرد بوون، تۆپەڵ بوونی شوێنێک لە لەش بەهۆی نەخۆشییەکەوە، گلێرە و بوون.

خڕپ: دەست بەجێ، گورج، دەم و دەست پتر بۆ خەو بە کاردەبرێ: ــ خەوی لێکەوت: دەست بەجێ نوست. (کە.) بڕینی چتێکی بەرێکی و پوختی. (باک.) کرتە، دەنگی بڕینێیە. زەوی جەودار، زیخدار. دەنگی پێیە، کە بە ناو خزی یا بە بندیواریدا بڕۆی.

خڕپە: کرتەکرت، خرچ، دەنگی بڕینی دیوارییە، دەنگی پێیە لە دوورەوە، دەنگی لێدانی دڵە، پرخەی خەوی، گەلەکۆمەگی.

خڕپەخڕپ: خڕپە، هەنگاوی بچووک ناوێژتنە و دوور ڕۆیشتنە. ووشەیە بۆ پێهەڵکالاّن و جنێو سووکی بەکاردەبرێ.

خڕپش (باک.): بە بێ هۆ لە خۆدان و ڕووی خۆ ڕنین.

خڕپن: خەپەتۆڵە، قەڵەو.

خڕپنە: کپن، گوڕپن، خڕو پڕ و قەڵەو، هۆپن، کنک، قوڵەبنە، خڕیلە، خڕیلانە، کورتە باڵا، خڕپن.

خڕپنۆکە: خڕپن.

خڕپووک: گیایەکە.

خڕپۆ (باک.): گێل، گەوج، حۆل.

خڕت: خڕ، گرد. دەنگێکە. (هەورا.) شەکە نێرێکی یەکساڵانەی خەساوە، تا دووساڵان، شەکەنێرێکی سێ بەهاری دیتبێ دووایە دەبێتە بەران کە چوار بەهاری دیتبێ. بە گیسکە نێرێکیش دەڵێن کە لە ساڵی دووەمیدا بێ، خەرت. ساڵ: ئەم بەرانە دوو یا چوارــە. واتە دوو یا چوار ساڵانەیە. کەرەستەی خەرتکردن.

خڕتە: خرچ، خڕپ، خڕپە، کرپە، دەنگی بڕین و هەڵپاچینێیە. دەنگێکی گچکەیە وەکوو دەنگی خواردنی مشک. خلە، خەلە، خشە، (هەو.) زەوییەکە لە ساڵێکیدا هەم بکێڵرێ و هەم بچێنرێ، زەوی دووگاسنە.

خڕتەخڕت: خلەخل، خەلەخەل، خشەخش. خڕتەی یەک لە دووای یەکتری. (باک.) کرکرۆچکە. دەنگە دەنگی چتی، دەنگی جوولاّنی چتی وورد و ووشکە بە گردی خۆیدا.

خڕتەخڕتە: سووڕان، هەستی ڕۆیشتنی مشک و منداڵ. کرکراگە.

خرتەک: پێچکەی عەرەبانە و چتی دی.

خرتەگل: خلۆر بوونەوەی چت، گلۆربوونەوە، تلەوبوون، تلواتل.

خرتەڵە (هەو.): (هەورا.) خەرتەلە، خەردەل، گیایەکە وەکوو شێلمی وایە. خڕیلە.

خرتەنگ (باک.): دەربەند.

خرتک: بەلغ و خشت و خاڵی بنی کووپە و گۆزە و ئیتر. وێران، کاوول، تەنها بۆ ماڵ و خانوو دەبێ. پێچکە، چەرخ، غەرغەرە. (باک.) ــ کرن: کەوڵکردن. گرتکەگۆشت. نەخۆشییەکە تووشی منداڵان دەبێ. خرکە بەرد. (موک.، کە.) گە، جومگە، جمگە، لە کاتی لە جێ چوونێدا بە کاردەبرێ دەڵێن لەــ چوون: لە گەچوون، لە جێ چوون تەنها بۆ چوار پێیان بەکاردەبرێ. جوورە کولەکەیەکە.

خرتکە: خرتک، جومگەی ئەندام.

خرتڵە (باک.): خرتک.

خرت و پرت: دوو دڵی و نیگەرانی لە کارێکیدا. چت ومت، کەل و پەل.

خرتۆڵ: کۆبوونەوەی مەردوم.

خرتووڵە: چتی خڕ و گردی بچکۆڵە، کردۆڵە.

خرت و مرت (ئەردە.): شەلەپەتە، مرۆی خاووخلیچ، شل و مل، قەڵەو.

خرت و هۆڕ: خرتەخرتی زۆر.

خرتیلانە: گیان لە بەری خڕیلە.

خرتیلە: خرتیلانە.

خرجڕ (باک.): شەڕ و کێشە.

خرچ: کرچە، دەنگی وورد بوونی ترۆزی و ئیترە لە ژێر ددانـدا، (کە.) خڕپە، خرپ، خرتە، کرتە، دەنگی بڕینێیە، خرچە، کاڵەکی نەگەیشتوو و زرک.

خرچان (ڕۆژ.، کە.): خرچە، جوورەکاڵەکێکە. تێکەوتن، دۆڕانـدن. دۆڕان، تێشکان. (دزە.) پێکان، لە نیشانەدان، نەنگاوتن، خێچان، (شا.) سندەگل و لە تکەخشتی نارێک، (هەو.) زەنگوڵ.

خرچاندن: پێکاندن، گووێ گرتن بۆ قسەی خەڵک.

خرچاو: دۆڕاو، دۆڕاندوو.

خرچاوی: دۆڕاوی.

خرچە: دەنگێکە وەکوو دەنگی لەتکردنی شووتی، نازاو، کرمە، دەنگی جوویینی خرچە. گرکە، (کە.) خرچان، خرچکە، زرک، قریک، جوورەکاڵەکێکی نەگەیشتووە و شیرینە.

خرچەخرچ: خرچەی یەک لە دووای یەکتری، خرچوهۆڕ، ــی زۆر.

خرچەکرچ (کە.): کرتەکرت، دەنگی بڕینێیە.

خرچەنگ (باک.): خەرچەنگ.

خرچک (دەر.): گرکە، خرچە.

خرچۆفک: کێشە، شەڕ و هەرا، پیلە.

خڕخاڵ: ئاڵقەیەکی وەکوو بازنەی وایە و لە زێڕ یا لەزێو بە پەتوی دروست و لە پێ دەکرێ باریک و ئەستووریشی هەیە یەکێکە لە جوورە خشڵەکانی ئافرەتانە، (زیی.) خشخاش، خاشخاش، خەشخاشی پێ.

خرخاڵ: خڕخاڵ.

خڕخاڵە: چەند دارێکە وەک بازن لە سەرەو سەری بێشکە دەکرێ تا خرەی بێ و منداڵ پێی ژێر بن، خڕخاڵ.

خڕخاڵەدار: جوورە بێشکەیەکە هەندی، ئاڵقەی داری تێخرابێ تا لە کاتی ڕاژاندنیدا خلەخلی لێوە بێ و منداڵی پێ بخافڵێ و بنووێ.

خڕخڕ (باک.): خرەخڕی کەپۆیە یا گەروو لە کاتی نوستنێدا، پرخەپرخ.

خرخرە (ئەردە.): خرتک، قرقرە، غەرغەرە. بەرخەبەبە. پێچکەی عەرەبانە و ئوتۆمبیلییە، خڕخاڵ، زرزرە.

خڕخڕک (باک.): زەنگوڵەی گچکە.

خڕخڕۆکە (شن.): گەروو.

خڕخشت: خرۆخشت، گردەبڕ، تەواو، تێکرا.

خرزەک: خرووزەک، خرووسەک، نەخۆشییێکە، کە گەروو وێکدێنێتەوە.

خرس (شا.، کە.، ڕۆژ.): لاسار، سست، دەغەڵ، خەزریو، تەنبەڵ، لەشگران. (فە.) وورچ، هرس.

خرساندن: تێ ترنجاندن.

خرسەک: کالا و سیپالی قورس. مافوورەی ئەستوور. کوللێرەی ئەستوور.

خرستیان: گاوور.

خرسجر (باک.): شلووقی، تەقە، هەرا، شێواوی.

خرسی: لاساری، تەنبەڵی، دەغەڵی.

خڕفان: خەرفان.

خڕفاندن: خەرفاندن.

خڕفانی (باک.): جوورە هەڵپەڕینێکی کوردییە.

خڕک (دزە.): دەستە بەرد، خرکەبەرد، خرەبەرد.

خڕکانە (کە.): خرکانە، چەند قنچکەیەکە دوواییە دەبنە برین و کولک وە چاویلکەی دەچێ تا تەمەنی ٦ساڵی لە بناگوێی منداڵان دێ ئەگەر مووڕووی داغی پێوەنێن دەری دەکا یا دەپرەوێننەوە، (هەورا.) خەرکانە، (کە.) خرکانە.

خڕکاندن: کێشان، بخرکێنە.

خڕکە: خرک، پەل، کۆپەڵ، خرەبەرد، دەستەبەرد، بەردێکی پڕبە چنگییە. نیوەنانێکی ئەستوورە، کە لەسەر تەندوور بۆ خوواردن دروستدەکرێت.

خڕکەخڕک (سور.): قرخەقرخ.

خڕکەگازۆڵە (شار.): یارەڵماسی، پەتاتە.

خڕکەگازوولکە: یارەڵماسی، پەتاتە.

خڕکەڵە: خەپەتۆڵە، تازە پێ هەڵگرتوو و خڕ و پڕ. چتی خڕی گچکەڵە.

خڕکردن: گردکردن، کۆکردن، تۆپەڵکردنی چتێک و خڕهەڵدانی، خڕکردنەوە، گردەوکردن، گرووزەکردن.

خڕکردنەوە: کۆکردنەوە، کۆمەڵە پێ کردن، جڤاندن، وەخڕکردن.

خڕکێش: خەرەکی بەرد و خشت کێشانییە.

خرمان: بێدەر، خەرمان، کۆی سووری گەنم، بەسەر یەکدا کراوی زۆر لە میوە. *

خرماندن: لووشە لووشکردنی ئەسپ و ماین و ئێستر و گوێدرێژانە.

خرمانن: خرماندن، کرماندن.

خرمە (کە.، هەورا.): کرمەی جۆ خوواردنی وولاخانە، کورتەڕژن، بەدەنگی خوواردنی چتی ناسکی وەکو ترێزووش دەڵێن. خرینگە، کوت، دەنگی کەوتنی بارانەیە بە سەربانانادا. دەنگی پێی ئێسترانە.

خرمەخرم: کرمەکرم. خرمەی یەک لە دووای یەکتری، دەنگی ووردکردنی نانی ڕەقە لە زاریدا یا کرۆژتنی قەندییە و نیتر. دەنگی خوواردنی مەڕ و وولاخانە.

خرم خرم: خرمەخرم.

خرمژن (موک.): خرمە و دەنگی کرمەکی ژنانە.

خرمووتک (ئەردە.): کورکوروژە، کرکرۆچکە.

خرمووچک (ئەردە.): خرمووتک، خرمووتە.

خەمووشەک (زا.): چرنووک.

خرم و هۆڕ: خرینگە. بە دەنگی پێی دەستە سووارێکیش دەڵێن.

خرناکە: بێچووەکەروێشک.

خرنەق: بێچووەکەروێشکە.

خرندال (زا.): جوورە گیایەکە دەخورێ.

خرندوول (زا.): فرۆ.

خرنک: جوان و لەبەر دڵ. بەچکە کەروێشک. *

خرنگ (باک.): کەروێشکی جحێڵە. ژنی جووان.

خرنگە: خرینگە، دەنگی خشڵی ژنان، دەنگی زەنگ و قۆڕەی وولاخان. دەنگی داسییە لە کاتی دروێنەیدا، جوورە دەنگێکە وەک دەنگی پاوانە.

خرنگەخرنگ: خرنگەی یەک لەدووای یەکتری. ـــ ی زۆر.

خرنگ وهۆڕ: دەنگ وهۆڕی زەنگ و چتی تر.

خرنووک: خەرنووک، سەرپێچ، گیایەکە بە بەرەکەشی هەر دەڵێن خرنووک بەلاّن، کە بەرەکەی ووشک بۆوەمەحچەحچەی پێدەڵێن بەرەکەی درێژووکەو تفتە وەکوو گورچیلەیە ئەگەر بە تازەیی وتەڕی بکوترێ و کاتژمێر ونیوێک لەگەڵ زەردێنەی هێلکەی بشڵەقێ وەکوو ڕۆتی لێدێ ئەوساڵە سەرپەڕۆیەکییەوە لەسەر چاوی ژاندار دانرێ بەنیوکاتژمێر ژانەکەی دەشکێنێ بەرەکەی تام وبەڵغی تووتن لەدەست دێنێ بۆ نەخۆشی شەکریش زۆر باشە ئەو بەڵغەی، کە لەتووتن چنین بەدەستەوە دەنووسی و وەکوو قیلی لێ دەکات، کە بە گەلاّی خرنووک بشۆری وەکوو سابوون کەف دەکات وچڵک وبەڵغەکەی دەبات. خاوەند تازەڵیش خرنووکی ووشک لەناو(کۆزی) کارەگەڵدا ڕادەخەن تاجێگاکەیان پیس نەبێ. جوورە بەرێکە لەبەرەکانی دارە مازوو لە مازوو گچکەترە وەکوو خرنووکی وایە.

خرنووکخرنووک: جوورەگۆرانییەکە.

خرۆش (هەورا.): خارش، ئالۆش.

خروش: ساتەری، حیز، گاندەر.

خرۆش: جۆش، گریان، هەراوهۆریایە، کە بەدەم گریانەوە بێ یابێ گریان، خورۆس.

خرۆشان: خرووشان، خورۆشان، (هەورا.) هورووژان. ـــ ی: خورۆشاندن. ـــ ن: خرۆشاندن.

خرۆشاو: خورڕۆشاو.

خرۆشیان: خورڕۆشیان، خرۆشان.

خرۆشیاو: خورڕۆشیاو.

خرۆشین: خرۆشان، هوروژان.

خڕو: هەموتان.

خڕۆک (هەورا.): گۆ.

خرووک (ئەردە.): قدیلکە، ختێ، ختکێ. چاوپێ هەڵنەهاتن.

خرۆکە (ئەردە.): خارشت، خرۆش، (کە.) ئاڵۆش.

خڕۆڵ: توندوتۆڵ.

خروو: خورروو، خارشت.

خڕوپڕ: قوڵەبنە، قەڵەو و پڕپەپێست، (کە.) خڕومڕ. (کرما.) چتمەک.

خڕوخەپان: ئافرەتی قەڵەوی خڕوخڕین و نەرم وشلە.

خرووزەک (شا.): خورڕۆزەک، جوورە دەردێکی گەروو وسینگی مرۆیە دەنگ دەنووسێنێ.

خرووسەک: خورووزەک.

خرووکە (هەو.): خروێرکە.

خڕومڕ: توندوتۆڵ،قەڵەوو پڕپەپێست، خڕوپڕ، قوڵەبنە.

خروێرکە: (کۆ.) خرمژ، (هەو.) خڕووکە، (زەن.، بابا.، هەورا.) ئاوڵە، (هەورا.) هەڵوێ، (هەو.) خوریکە، (شار.) خروێکە.خروێرکە سێ جوورە. خروێرکەی سفت. ــ ی بڵاو. ــ خووێن پژ. چەند زیپکەیەکە هەر کەسێکی لەدەم وچاوی بێت: گڕوێی دەکات.

خروێرکەی چکۆڵە: هووری.

خروێرکەدار: گڕوێ، ئاولاوی، ڕووبخووری. ــ ی: گڕوێ یی، ئاولاوێتی.

خروێرکەی بڵاو: ئاوڵەی بلاوە : جوورە ئاوڵەیەکە، کە ماوەی هەڵهێنانی دووازدە ڕۆژە.

خروێرکەی خووێن پژ: ئاوڵەی خووێن پژ، خروێرکەیەکی کوژندەیە لە ڕۆژی دووەم یا سێیەمدا لە پەنای ڕان یا میزەڵاندا پەڵەیەکی سووری گەورە دەردەکەوێ تەشەنە دەبێ و هەموو لەشی دادەگرێ.

خروێرکەی سفت: جوورە خروێرکەیەکە سەری زوو دەر دەبێ زیپکەی وورد ووردی لێ پەیدا دەبێ، ئاوڵەی سفت.

خروێکە (شار.): خروێرکە، نەخوشییێکە تووشی هەموو جوورە گیان لە بەرێکی دەبێ.

خروێلکە: خروێرکە، ئاوڵە.

خروێنکە: خروێلکە.

خڕهەڵدان: خڕکردنەوە و تۆپەڵکردن.

خرێ (کە.): خلێنە، کاکیلە، برێتییە لە چووار ددانە گەورەکانی سەر و خووارەوەی هەردوولا شەویلکانە.

خڕێ (موک.): نێوی ئافرەتانە. (باک.) ناوی گەمە و گاڵتەیەکییە، ناوی گوندێکییە. ناوی خێڵێکی لە ئێلی هەبزینی، هازبنییە.

خرێف (باک.): بانگهێشتن و شادمانی بووکهێنانێ، بەزم و ڕەزم و ئاهەنگ، کە دەچنە ناویەکترییەوە.

خڕێنە (بابا.): قوڵفەکانی خورجانە. (کە.) کەڵەمەی جووتی. (کە.، بابا.) خلێنە. (کە.، بابا.) بەندروو، بەنێلی بادراوی سێ چوار لۆی بادراوە، دوو تا باری پێدەدرێت و لێک قایم دەکرێن.

خڕی: گردی، گۆیی. گشتی، تەواوی.

خریپ: خرێ، خلێنە.

خڕید: کڕین.

خڕیدار: کڕیار. ــ ی: کڕیاری.

خریدنامە: نامەی کڕین.

خرێشکە: ڕەشەبا.

خریکاندن (زا.): ڕاکێشانی چت بەسەر زەویدا.

خریکین (زا.): پێ هەڵخلیسکان.

خڕیلانە: خڕینە، قوڵەبنە، کورتەباڵا، خڕیلە.

خڕیلە (دەر.): مرازێکە لە کەرەستەی خەڕەکی. (خۆ.) غەڕغەڕە، (هەورا.) قرقرە، چتی گردو گردیکە.

خرین (باک.): خرەخڕکردنی گەروو لە نەخۆشیدا، قرخە قرخکردن. بەڵغەم.

خرینە: بەنی مووی چەندلۆ بادراوە سەری تای تووتنی ڕەشۆکی پێ دەبەسترێت.

خرێنە: خلێنە.

خڕینە (کە.): خڕیلە، کورتە باڵا، بەژنکورت.

خرینگە: دەنگی خشڵی ئافرەتان و زەنگ و قۆڕی وولاخانە. (ڕەوا.) دەنگ و قرخەی گەروویە. دەنگ و خرمەی بارانەیە.

خرینگەخرینگ: قرخەقرخ، دەنگی نێوسینگی مرۆ و بارانە و داسییە، دەنگی خشڵی ئافرەتانە.

خرینگ و هۆڕ: دەنگی زەنگ و قوڕییە.

خز: شووێنی لووسە، کە مرۆی لێ هەڵخلیسکێ. لێژ، سوڕ، سەربەرەوخووار. (باک.) دەنگی بڕینی چتییە.

خزاق (باک.): عەرەبانەی بێ پێچک.

خزان: خزین، داخزان، خشان، تێخزان، هەڵخلیسکان. (بۆتا.) هەژار.

خزاندن: هەڵخلیسکاندن، خشاندن، خلیسکاندن، تێخزاندن.

خزانن: خزاندن.

خزانی (بۆتا.): هەژاری.

خزانێتی (بۆتا.): هەژارێتی.

خزە: لرخە، قرخە. فیتەی جغارەکێشانێیە.

خزەخز: لرخەلرخ، قرخەقرخ، (هەورا.) خیزەخیز، دەنگی گەرووی مرۆڤانە. فیتەفیتی جگەرەکێشانێیە. فیتەفیت.

خزبردنەوە: لە بەر قاقای پێکەنینێ بەسەر گازی پشتێدا کەوتن.

خزخزەکانی (شکا.): خلیسک.

خزخزۆک (باک.): تەرزەڵووکە.

خزگە: شووێنێکە گیان لە بەری لێ هەڵبخلیسکێ، سوڕگە، لێژایی.

خزلک (زا.): زەنگەترێ، هێشووی گچکەی ترێیە.

خزم: کەس، کەس وکار، (هەورا.) خووێش، خنام، (باک.) لێزم.

خزمانە: خووێشانە، ئاکار و شێوە و کردارێکە، کە لە خزمان دەوەشێتەوە.

خزمانی (باک.): خزمایەتی.

خزمایەتی: (باک.) خزماتی، تێکەڵاوی، خنامی، (باک.) لێزمی، نزیکی و کەسایەتی یەکێک لەگەڵ کەسێکیدا.

خزمە: لە کووێ وایە. (کە.) خەزێم.

خزمەت: ڕاژە، نوودە.

خزمەتچی: نۆکەر.

خزمەتکار: نۆکەر، ڕاژەکار. ـــ ی: نۆکەری.

خزمەتگوزار: ڕاژەکار. ـــ ی: ڕاژەکاری.

خزم دۆست: کەسێکە نرخی خزمایەتی و دۆستایەتی بزانێ. ـــ ی: خۆشویستنی خزم.

خزم وکار: کەس وکار.

خزن (ئەردە.): کەڵەک، بەردچن، قسن.

خزنە (ئەردە.): خزندە.

خزندە: ئەو جانەوەرانەن، کە دەخزێن و دەخوشن وەکوو مار و کرم و زەروو.

خزیان: خزان، خزین، چوون یا هاتن بە هێواشی بە بێ هەست. خوشین، خزین، خزان.

خزیلک: شووێنی خز.

خزێم (باک.): خەزێم.

خزین: خزان، داخزان، تێخزین، خوشین، داخزین، خشان، هەڵخلیسکان.

خزێو: هەڵخلیسکێن.

خزیو: خوشیو، هەڵخلیسکاو.

خزیلکە (هەورا.): خلیسک.

خسارە (کە.): کاریتە.

خستران: خزان، کەوتنە سەرزەوی.

خستراو: خراو، کەس یا هەر زیندەوار و چتێکە خرابێتە سەرزەوی.

خستن: ئێخستن، کەواندن، بە زەوی دادان، خەوخاندن، فڕێدان، (هەورا.) ڕووستەی، وەنن. لە کار ـــ : بێکارکردن، دەستەڵات لێ ئەستاندن، زە بوونکردن، شکاندن. نەخۆش ـــ : ناساخکردن، ژێ ـــ : لێ جووێ کردنەوە. بە کەسێک دۆڕاندن، پێدۆڕاندن، تێ ـــ : تێ ئاوێژتن، تێنان. (ئەردە.) دابەشین، دابەشکردن.

خستنەجێ: خستنەوەجێ.

خستنەخووار: بەردانەوە، ووزەشەڕە، وەرسیاندن.

خستنەدەشت: دەرخستن، ئاشکراکردن.

خستنەرێ: وەرێ خستن، بەرێ کردن.

خستنەژێر: وەژێرەوەخستن، لەبنەوە دانان.

خستنەسەر: بەدەمەوەدان، مەیدان دان.

خستنەکار: وەکارخستن، وەکارخستنەوە؛ چاپخانەی کوردستانم وەکارخستەوە.

خستنەگەڕ: خستنەکار.

خستنەوە: زایین و خستنە گێتی چەند منداڵێک، دارا منداڵی زۆر خستەوە: واتە منداڵی زۆر بووە. (ئەردە.) دروستکردن، بەرپاکردن.

خستنەوەجێ: خستنە جێ، دووبارە لە جێگای خۆی دانانەوە. تۆڵەدانەوە، چتێکی تر لە جیاتی وی دان یا دانان.

خستنەوەکار: وەکارخستنەوە.

خسکە (شار.): قیسکەپیواز، قسقە، سەلکە پیوازی وورد. ترێزوو و خەیاری گوڵبەدەم.

خسن (هەو.): قسن، شوورە.

خشن: خشە، خشپە، هەستێکی لە سەرە خۆیە.

خشا (ئاوێ.): بریسکانەوە. فەرمانکردن، تێڕاخوڕین. خوشی.

خشان: سووڕان، کشان، لێ خشان، خزین، خزان.

خشانەلاوە: نزیک کەوتن، ناپاکی و بەدغەکی و سپڵەیی کردن. لادان، وەلاکەوتن.

خشاندن: کشاندن، سوونەوە، خەشک کرن. لێ ـــ . پێ لێ ـــ : وازلێ هێنان، بەخشین. بەسەر زەویدا خشاندن و ڕاکێشان.

خشانن: خشاندن.

خشە (شن.): چەموڵە، ـــ پێگرتن: چەموڵە لێ نان. خلە، خەلە، خرتە، خشپە، چرپە، هەست، چپە، چەپە، خشەخش. دەنگێکە وەک دەنگی ڕاکێشانی چتێکی نەرم بە سەر زەویدا، خوشینی مار یا مشک بەسەر زەویدا.

خشەنیتە (ئاوێ.): سەردار، فەرماندار، تروسکەدار، برووسکەدار.

خشەخش: خرتەخرت، خپە خپ، چرپەچرپ، چقەچڤ، خلەخل، خەلەخەل، خشە، خشپەخشپ، چەرقین، خش وهوور، دەنگی جووڵانی تەڵاس و کاڵای تازە و چڵ و ئیترە.

خشەودای وەنە (هەورا.): خشەی لێکدان.

خشپە: خشە، هەستێکی سووکی ڕۆیشتنییە، خشەییکی بچکۆڵەیە، کە لە چتێکەوە ڕوودات، کە نەبینرێ، خرنگە، هەستم بە ـــ یەکی کرد. هەستی جووڵانی زیندەوار و ئیدیکەیە.

خشپەخشپ: خشەخش، هەست و خوست.

خشێن(کە.): کورتە باڵا، قوڵەبنە، قەڵەو.

خشیلانە: گیانداری نەشمیلانەی ئێسک سووک.

خشیلە: خشپیلانە.

خشت: خڕ، جغزی خڕ، چتی گرد. (باد.) زەرگی دەروێشان. ڕێک و پێک، (هەورا.) خشتە، تەخت، یەکسان. تەواو، گشت، خڕ، هەموو. قوڕێکی لە قاڵب دراوە بە کاڵی یا بە سوورەوە کراوی بۆ دیوار و شووێنانی تر بە کار دەبرێت. ـــ ی سوورکراوەوە: کەرپووچ، کەلپیچ. ـــ ی کاڵ: لگبن. (باک.) شیشەی کەبابییە.

خشتاوێژ: کەسێکە لە کارگەران، کە خشتی بۆ وەستا بهاوێژێ بۆ دیوار و چتی تر دروستکردن.

خشتە: بن، ڕەچەڵەک. لە ـــ بردن: تەفرەدان، فریودان، دەست برین، قۆڵشکاندن، شۆپکردن، هەڵفریواندن. لە ـــ چوون: تەفرەخواردن، تەفرەدران. نیوە هەڵبەست.

خشتەک: پارچەیێکی گچکەیە دەکەوێتە بن هەنگڵی کەواو کراس و ئیترەوە. (ڕەوا.، کۆ.) گرۆڵ، پارچەیێکە لە کراس یالە کەوادا.

خشتەنداز: کەسێکە خشتی بۆ وەستای سەر دیواری باوێژێ.

خشتبڕ: کەسێکە خشتی ببڕێ واتا خشتساز بە قوڕ و قالّب. قالّبێکە خشتی تێدا دادەڕژێ.

خشتبڕین: خشت لە قالّب دارڕژتن، خشت دروستکردن.

خشت بوون: ڕێک بوون، دەغڵە کە خشت بووە، واتە هەموو گوڵەکانی ڕێک وەستاوون.

خشت خشت (باک.): خشەخش، خلەخل. ڕێک و پێک.

خشتک (ئەردە.): گرۆل، پارچەیێکە لە بنهەنگڵ دەدرێت.

خشتکان (باک.): خوران. ــ دن (باک.) خوراندن، ڕنین.

خشت کردن: قرتاندنی چت بەڕێکی. ڕێک کردن، ڕێک و پوخت کردن.

خشت وخاڵ: خشت و خۆڵ و زبڵی ماڵ و دووکان و کۆڵان و ئیدیکەیە، زبڵ. لیشمە، چرپ و چاڵ، تڵتە و خڵتەی شلەمەنییەکە، کە خۆی لە بنی نیشتبێ یا پاڵێورابێ.

خشتوور (شن.، هەو.): وێران.

خشتێ: نێوی ئافرەتانە.

خشتێ: ڕێکی، قشتی. چوارگۆشە.

خشتیلانە (موک.): خونجیلانە، (موک.) قنجیلانە.

خشتیلە: چکۆڵە و جووان، ژیکەڵە، قشتیلە، (باک.) خەمشۆک.

خشخاش (زیی.): خرخاڵ. (باد.) شەقشەقە.

خشخشۆک: خلیسکێن.

خشخشە (کە.): هەزار پێ.

خشر (باک.): خشڵ، چەک.

خشرووک (زا.): خەرکانە.

خشک (ئەردە.): هەزار پێ، (ئەردە.) خشی.

خشکە

خشکاندن (باک.): خلیسکاندن، هەڵخلیسکاندن.

خشکە: خێچک، خلیسکە لەسەر بەفری یا سەهۆڵی. (ئەردە.) خشک. فڕینی باڵندە بە نزمی و لە نزیک زەوی. (ئەردە.) دەنگێکە لە خشانی چتێکەوە پەیدا دەبێ، قوونە خشکە، قنگەخشکە.

خشکەیی: ڕۆیشتنی چتە بە حەوادا بەومەرجە کە نزم و لە زەوی نزیک بێ، پەڕەسلێرکە بە ــ فڕی. ڕۆیشتنی گیاندار بە بێ هەست و بە توندی.

خشکۆک (باک.): بەبە، منداڵی ساوا. (شەم.) قشت و جووان، خوشکۆک، (زا.) هەیف، بۆ ژن و کچ و منداڵی جوان بە کار دەبرێ. (سور.) خلیسکگە، جێگای خلیسک.

خشکێ (ئەردە.): قوونەخشکێ.

خشل (باک.): دارێکە.

خشڵ: چەک، ڕەخت، گوولی، خشر، زیوەر، (باک.) پۆخک، خەمڵ. نێوی ئافرەتانە. چەکی ئافرەتانە، ئەوا لە خوارەوە بە ڕێزە دەیانخەمە بەرچاوانەوە، کە هەریەکەی لە شوێنی تایبەتی خۆیدا ڕوونکراوەتەوە: بازنە، بلبلە، پاشەسەر، پشتێند، پێشەسەر، تاس، تەزبیح، چۆچە، حەلقەنەنگوست، خەزێم، خەشخاش (خاشخاش)، خرخاڵ، دوگمە، دوگمە و دۆڵاب، زەنادی، زڕشەمشە، سنجاق، سینەبەند، عاشق بەند، قەتارە، قەنەفلّ بەند، قۆتاسە، قۆڵبەند، کەمبەرە، کرمۆکە، کلاو بەدراو، گەردانە، گەردەنلغ، گۆ، گوارە، گۆیەرۆک، گێل گێلە، هەیاسە.

خشڵ ووره‌ش (هەورا.): خشڵ فرۆش.

خشنای (هەورا.): خشاندن.

خشندە: گیاندارێکە لە سەر زگ بڕوات وەکوو کرم و مار و ئیتر.

خشۆک: خشندە. شەمەندەفەر. ئوتۆمۆبیل، پێفرک.

خشۆک

خشوپش (کە.): هەوڵدانێکی کەمە بۆ کارێکی.

خشی (لو.): هەزار پێ.

خشیان (ئەردە.): خشان، خزان، کشان، خوشین.

خشین: خشان.

خشینەک (زا.): شوێنی ڕاکێشانی چتە بەسەر زەویدا.

خفتان (باک.): کەوا. هەوڵدان.

خفتەوبێدار: خەوتوو و بە ئاگا.

خفتەوڕاسە: نوستوو و ڕاست بوونەوە.

خفشک (باک.): کارمامزی یەکسالانەیە.

خگ: لێدانی کوژندە.

خل: خلۆر، خول، خوولۆر، تل، گل. ــ بوونەوە: تل بوونەوە. ــ کردنەوە: تل کردنەوە.

خلاف (ئەردە.): خاو، خاویان.

خلافان: خەریک بوون. تەفرەخوواردن. ــ دن: خەریک کردن. تەفرەدان، هەڵخەڵەتاندن، خڵەفاندن. ــ ن: خلافاندن.

خلان: تلان، خولۆر بوونەوە.

خلانە: چاڵێکە میوەی وەکوو پورتەقاڵ و لیمۆی تێدا دادەپۆشرێ و هەڵدەگیرێ.

خلانکە: خرخالی بێشکە.

خلە: خشە، خەلە، خرتە. (ئەردە.) کورتکراوەوەی (خلیل)ە.

خلەتان: هەڵخەڵەتان، فریوخوواردن. ــ دن: فریودان. ــ ن: خلەتاندن.

خلەتیاگ: خەڵەتاو، تەفرەدراو.

خلەخل: خشەخش، خەلەخل، خرتەخرت. ووتەیەکە بە کاردێنرێ بۆ گێڕانەوەی ڕۆیشتنی منداڵی تازە پێ هەڵگرتوو. ئازاد کەوتۆتە سەر پێیان بە خلەخل دەڕوات.

خڵەف (ئەردە.): تێکوڵ. کاسە، قۆزاخە.

خڵەفان: خەرفان. تەفرەخوواردن. خەریک بوون بە کارێکەوە بۆ کات بردنەسەر. ــ دن: خەریک کردنی کەسێک بە کارێکەوە.

خڵەفاو: خەلەفاو، خەریک.

خلەوبوون: خلبوونەوە، تلەوبوون، گلەوبوون.

خلبوونەوە: خلۆر بوونەوە، گلۆربوونەوەی چتێک لە شوێنێکی لێژەوە.

خلت (باک.): مشکەکوێر.

خڵت (ئەردە.): خڵتە.

خلّتاندن (ئەردە.): هەڵفریواندن، گولّدان، گولّ لیّدان، تەفرەدان.

خلْتانن: خلْتاندن.

خلْته: خەش، خروش، تلْته، خشت و خاڵ، تلْتەیێکە دووای پاڵاوتنی چتی شل دەمێنێتەوە، بە تلْپەی میوەش دەڵێن، ــ ی ڕۆنی: گرک. ــ ی سەبیلە و مۆدنە: (کۆ.) قیرقەننە، زاخ، ژار، شیلیا قەلوونیّ.

خلْتیاگ (ئەردە.): فریو خوواردوو، گوڵدریاگ، گوڵ لیدریاگ، خاویاگ، فریبیاگ.

خلتی تەلا: خلْتە زێڕ.

خلچ (باک.): (باک.) علچ.

خلخال (فە.): خرخاڵ.

خلساندن: خلیسکاندن، هەڵخلیسکاندن.

خل کردنەوە: گلۆرکردنەوە.

خلماش (باک.): بیرەخەو.

خلنزەر (زا.): مارمێلکە.

خلۆر: خۆل، گلێر، تل، خل، خولۆر، (باک.) بالۆر، (ڕەوا.) بانگرۆز، گلۆر، تۆزیلانە. باگلۆر، بانگلۆر، بانگلۆز، گروز، بانگور، بانگێر.

خلۆربوونەوە: گێربوون، گیزین، کل بوونەوە، تل بوونەوە، گرۆز بوونەوە، گلان، قنگە و تلوور بوونەوە، قوونەوتلوور بوونەوە، خل بوونەوە.

خلۆرتە (هەورا.): باڵینەیەکە لە ژێر کورتانییەوە لە پشتی ووڵاخ دادەنرێ بەولاولایەوە تا بار نەنیشێتە سەر کوڵۆکی ووڵاخەوە.

خلۆرکردنەوە: گندراندن، گلاندن، ڤرڤراندن، گل کردنەوە، تۆزیلانەکردن، ڤەرووتاندن، خلکردنەوە.

خلوورلیک (زا.): تەرزە لۆوکە.

خلێ (ئەردە.): وەکوو نۆنە وایە منداڵان بە مێوژ و برێشکە و شەکرۆکە دەڵێن، قەقە، ققە.

خلیانەوە: خلۆربوونەوە، تلۆربوونەوە، تلیانەوە، گلیانەوە، تلەوبوون، خلێرەوبوون.

خلێران (ئەردە.): تل خوواردن، گل خوواردن، تلیانەوە، گلیانەوە، تلەوبوون.

خلێرە: وولێرە، خولێرە، زریزانە، چتێکی ڕەش و زەرد باو و خرە لە ناو گەنمدا وەکوو مرۆر پەیدا دەبێ، گلێرە. (ئەردە.) چتی گردی گلۆڵە. (ئەردە.) وولێرە، گیایەکە، داردەست. هەرلە، زیندەوارێکی گچکەیە و لە مێش گەورەترە وەکوو مووروو خۆی خڕ دەکاتەوە، کە بڕوات، درێژکارە و وەکوو هەزار پێ پێی زۆرە.

خلێرەخلێرە: گلێرەگلێرە، گردگرد.

خلێرەوبوون: خولۆر بوونەوە، گلۆر بوونەوە، گردبوونەوە، تلێرەوبوون، تلەوبوون.

خلێرەوکردن: خولۆرکردنەوە، تلۆربوونەوە، گردکردنەوە، گردەوکردن. خڕکردن، گردەوکردن.

خلێف: کەندووی مێش هەنگوینییە، (باک.) هەنگخانە، گووربە، بەرگاز، گوورپک. کالان، کێلان، بەرگی خەنجەر و شیرییە. توویژ و توویک و کاژێکە، کە لەشی گیاندار هەڵیدەدا. (باک.) پێلّوو، پەلکی چاو، (باد.) پێچدان و پێچ خوواردنی مار.

خلێنە: خرێنە، بەنی مووی ڕێسراوی سێ چووار لۆی بادراوە. خرێ، خرێنە، هاروو، کوورسی. (ئەردە.) ماکینەی ماستاو گرتنەوەیە. پیسی ئاژاڵانە، کە بە پاشڵیانەوە ووشک بووبێتەوە، کەمێڵە، گنجی.

خلێنەوبلێنە: تەگبیر و ڕایە، کە چەند کەسێک بە نهێنی بیکەن بۆ پێکهێنانی کارێک، ساز و باز.

خلێنکە: قالۆچەیێکی زلی دەشتییە شیاکە بە خڕی خل دەکاتەوە بۆ ناو کونەکەی بۆ خوواردنی.

خلیچک: خاو، سستەپەلە.

خلیرە (ئەردە.): جوورە دانەوێڵەیەکی ڕەشی زەرد باوی خڕە.

خلیسک: قیسکەپیواز. (باک.) خیز، گەمەیەکە لە سەر بەفرو سەهۆڵ خۆ هەڵدەخلیسکێنن یان لە هەر شوێنێکیدا، کە بۆ ــ دەست بدات، (فە.) سوورسوورەکێ. جیگایەکە لە سەر بەفر یا سەهۆڵ یان شوێنێکی تەڕ یا هەورازدا، کە خلیسکی لە سەر بکرێ یا مرۆی لە سەر هەڵخلیسکێ.

خلیسکان: هەڵخلیسکان، تەهسین، خشکین، قەکرین، هەڵخزان. ــ دن: هەڵخلیسکاندن، خشکاندن، تەهساندن، خلساندن، هەڵخزاندن. ترشاندن.

خلیسکاو: تەهساو.

خلیسکە (خۆ.): قیسکەپیواز، (بابا.) فیسقە.

خلیسککار: (باد.) تەهیسەک، (هەورا.) خشیلک کار. ــ ی: خلیسک کردن.

خلیسکگە: جێگای خلیسک لێ کردنێ، خشکۆک، شەمشەمۆتک.

خلیسکیان: هەڵخلیسکان، خزیان، سوڕیان.

خلیسکێن: (هەو.) خشخشۆک، گەمەیەکە لە سەر سەهۆڵ یا بەفر یا شوێنی تەڕ.

خلینە: دار یا ئاسنێکی سێ پەلە ماستاوی پێ ئەکرێ.

خم: هەش، (کە.) خوم، لیلەنگ، ڕەنگێکی شین یا ڕەشە بەن وکاڵای پێ ڕەنگ دەکرێ.

خمار (باک.): سەر پۆشی ژنانە.

خمەرێژە (بابا.، هەورا.): گۆرەوی چنە (باڵندە.).

خمەگەروو: قومقومۆکە.

خمتێن (باک.): کونگرتن، بە گرتنی کونان دەڵێن ساهەر کونێکی بێ.

خمچی: خومچی، خمخانەچی، وەستایەکە کەل وپەلی لە خم بدات.

خمخانە: خومخانە، شوێنێکە چت و کەل وپەلی تێدا لە خم بدرێ.

خمخم: منگن، (باک.) منگن. تفنک.

خمخمک (باک.): کونەلووت.

خمخۆرک: درز و قەڵەشتی زەوی، (کۆ.) کەندێکی قووڵە، کە ناو قووڵی کردبێ بەو مەرجە قوڵکەو کەندێکی سنوور داربێ و زۆر گەورە نەبێ، بە شوێنێکیش دەڵێن لە زەویدا، کە لە خۆیەوە ڕۆچوو بێ.

خمرەشۆک (هەو.): خمەرشۆک.

خمرێژە: خومەرێژە، باڵندەیێکی سەوزی جووانە لە کەندەسمە گەورەترە و بەقەد کۆترێکی دەبێ.

خم شێوان: مەبەس لە بیستن و بڵاو بوونەوەی درۆیەکی زلی دوور لە ڕاستی و بیر و ژیری. کاتێکە درۆی زلی تێدا بڵاوبێتەوە.

خمگەر: خمخانەچی، خومگەر.

خمۆر (باک.): بزنێکە مووی سەری زەردێکی خورمایی بێ.

خمی: خومی، ڕەنگی خمی.

خن (باک.): جوان.

خناف (بابا.): شەونم.

خنام (باک.): خزم لە ڕێگای ژنانەوە. ــ ی(باک.): خزمایەتی لە ڕێگای ژنانەوە.

خنانەوە: جوورە پێکەنینێکی نەرمە، ئازاد لە خۆشیان خنایەوە.

خناوی (کە.): خەناوی.

خنە (کە.، فە.): خەنە، (ئەردە.) خنەخن، سنگەسنگ، سەرگەرمی.

خنەخن: دامان و نقاندن بە دەست کارێکەوە، ڕۆستەم بە کارەکەیەوە ــ یەتی، سەرگەرمی.

خنج (ئەردە.): ڕێک وپێک، خنجیلانە، خنج و منج.

خنجەبڕ (کە.): بەڕێکی براو. ڕێک براو.

خنجەر (باک.): خەنجەر.

خنجەرە (ئەردە.): کێڵێکە لە بەردەمی گۆڕی مردووان دەچەقێنرێ بۆ ئەوەی، کە بزانرێ، ژنە یا پیاوە.

خنجەڵە: خنجیلە.

خنجکە (ئەردە.): ناز، گریشمە.

خنج و خۆڵ (ئەردە.): چتی جوانی خنجیلانە، خنج و منج، نازەنین.

خنج و مج: قشتیلە و جوان.

خنج و منج (ئەردە.): خنج و خۆڵ.

خنجیلانە: قشتیلانە، قشت و جوان، ڕێک و پێک، چکۆلە و ئێسک سووک.

خنجیلە: نەشمیلە، قشتیلە، جوان و گچکە.

خنچ: جوان، قەنج، قنج.

خنچکە (ئەردە.): خنجیلانە.

خنخنک (باد.): تفنک، کونەکەپۆ.

خنس (خۆ.): نادیتە، کەم دیتە. (خۆ.) زۆر چرووک، چەتوون، سەخت.

خنک (ڕەوا.، خۆ.): مرۆی مل و گەردن کورت.

خنکان: فەتسان، فەتسین، (ڕۆژ.، هەورا.) تاسان، (هەورا.) خنکنای، مردنی گیاندارە لە ئاودا یا لەبەر پشوونەهاتنی.

خنکاندن

خنکاندن: (ڕۆژ.، هەورا.) تاساندن، فەتساندن. لە سێدارەدان، لەداردان. کوشتنی کەسێک لە ئاودا یا بە هەناسە بڕینی.

خنکانن: خنکاندن، تاساندن، خەفەکردن.

خنکاو: (ڕۆژ.، هەورا.) تاسانراو، کەسێکە لە ئاودا یا بە هەناسە نەهاتن یا بە سێدارە کوژرابێ.

خنکیان (ئەردە.): خنکان، تاسان، خەفەبوون.

خنکیای (هەورا.): خنکان.

خنگار (باک.): هاڕین، ووردکردن. ــ بوون: هاڕران، ووردکران. ــ کردن: هاڕین، ووردکردن.

خنگرین (باک.): بە دڵنیایی و سوپاسەوە ڕۆیشتن.

خنگلین (زا.): شەلین.

خنۆ (باک.): خوناف، خوناو. ناوی ژنانە.

خنۆک (خۆ.): تەنبەڵ، کارنەکەر.

خنووس: خونس، شارێکی کوردانە لە ژووری کوردستانێدا لە ژێر دەستی ترکاندایە.

خنیە (لو.): خەنە.

خنینەوە: خنانەوە.

خنێس (باک.): ناوی چۆمێکییە، شاری(نوسەیبین) لە نزیک وییە، چۆمەکە لە ڕۆژاوای (نوسەیبین) یییە.

خنێکیای (هەورا.): خەفەبوون.

خنین: ئاخنین.

خۆ (باک.): خووا، خووێ، خورت، (باک.) خۆرت. مرازی کەسێتی، وێ، هوویژ، خووە، بەڵام بەتەنها بەکار نابرێ لەگەڵ ڕاناوان دەخرێ: خۆم. وێم، هوویژم، خۆمان: وێمان، هوویژمان. بۆخۆی: بخووە، لەــ ڕادیتن: لە خۆڕابینین، لە خۆڕاپەرموون، بەــ داهاتن: خۆ نوواندن، ژــ: لە خۆڕا، لەــ گرتن: وە ملی خۆگرتن، لە سەر بە پیویست زانین. زوێر، توورە، دڵی وی لە خۆکردن: واتە دڵی وی زویرکردن. ئاشناو ناسیاوی تێکەڵ. ئایا، ئەرێ. ــ نایەوێ: ئایا نایەوێ، هۆش: لەــ چوون، بێ هۆش بوون. بەڕاستی، بێ گومان، خۆ لە گەڵم دێیە سەر دەشتێ: بە ڕاستی لە گەڵم دێی. ئەگەر، کە، خۆکە نەیەی ئیتر گلەیی مەکە: ئەگەر نەیەی ....، بۆ سەر کۆنەوسەرزەنش بە کار دەبرێت: خۆتۆڵای خۆت پیاوی !؟!.

خۆبان: ناهومێد، هەویا براو.

خۆبەخنکردن: خۆ کردنە قوربانی، خۆ کردنە گاوو گەردوون، خۆ لە پێناونان.

خۆبەردان: برێتییە لە پتر خەرجکردنێک، کە لەوە پێش نەتکردبێ.

خۆبەدەستەوەدان: خۆ دانە دەست.

خۆبەزەویدادان: (ئەردە.) خۆبە زەویندان.

خۆبەس (ئەردە.): درۆ، هەڵبەست.

خۆبەستن (ئەردە.): خۆگرتن، دەوڵەمەندبوون.

خۆبەکەم زان: وێش بە گولانە زانوو.

خۆبردنەپێشەوە: خۆڕەپێش خستن، خۆ خۆشەویستکردن، بەکردەوە یا بە کوتنی چتێک بە پێی دڵی یەکێک.

خۆبرۆ (هەو.): جوورە گەمەیەکی منداڵانەیە لە تۆپە ڕاکردنێدا.

خۆبڕین: لە خۆدان، بە سەر و پۆتراکی خۆدادان، خۆ کوژتن.

خۆبوواردن (خۆ.): خۆتەنبەڵ و تەپکردن.

خۆبین: خووەبین، بەفیز، فیزدار، خۆپەسند. ــ ی: فیزداری، خۆپەرستی، خووەبینی، خۆپەسندی.

خۆپارازتن: خۆ دوورگرتن و خۆپارازتن لە چتێک، پارێز کردن.

خۆپارێز: کەسێکە خۆی لە شەڕوو کێشە و دەردەسەری و چتی تر بپارێزێ، پارێزگار. ـــ ی: پارێزگاری.

خۆپان (زا.): کەلاوە، خراپە، (باک.) خۆ پانۆ، وێرانۆ، کاولۆ، کاڤلۆ.

خۆپەرس: خۆپەرست، خۆپەسند. ـــ ت: خۆپەرس، کەسێکە زۆر خۆی پەسند بکات و بە خۆی بفشێ. ـــ ی: خۆبینی.

خۆپەسەن: خۆپەسند. بایی، خۆبین، (جەبا.، ڕژژ.) بافەدەنگ. ـــ دی: بەخۆفشین، خۆپەسندی.

خۆپەسن: خۆپەسند. ـــ د: خۆپەسەند. ـــ دی: خۆپەسەندی.

خۆپەسنی: خۆپەسندی.

خۆپۆش: کەسێکە شەرم بکات یا خۆی داپۆشێ. ـــ ان: خۆداپۆشین.

خۆپۆشاندن: خۆداپۆشین، خۆپەنهانکردن.

خۆپۆشانن: خۆپۆشاندن.

خۆپێچدان: پێچ خواردن.

خۆ پێوەکردن: خۆ تووشی ڕووشەکردن، خۆ پێوە هەڵاوەسین، خۆ پێوەهەڵکێشان.

خۆت: مەبەس لەو کەسەیە، کە لە گەڵی داخوێی.

خۆتا: خۆتدا، چتی وا لە خۆتاگومان دەبەی.

خۆتان: مەبەس لە وانەیە، کە لە گەڵیان دا خوێی.

خۆتە: لە کاتی مەڕ و بزن دۆشینێدا بە کاردەبرێ، تاراوەستن.

خۆتەن: بەنەزانی.

خۆتراش: خودتراش، ماشینی ڕیش تاشینییە.

خۆترە (هەو.): دارێکی قوڵە و ئەستوورە وەکوو کوتکی بە کاردەبرێ، (هەورا.) قۆتەرە.

خۆتێگەیاندن: خۆ لێ نزیک کردنەوە، ئاوور لێدانەوە.

خۆتێگرتن: خۆ لە کار و بارۆ یا کێشەیەکە وەدان بۆ سوود لێ وەرگرتنی.

خۆتێهەڵقوتاندن: خۆ تێهەڵقورتاندن، خۆ تێکەڵ بە کار و باری ئەم و ئەو کردن.

خۆجا: خۆجێ.

خۆجێ: بەڵەد، شارەزا.

خۆجێیەتی: هاو وولاتی، جهزایی، شارەزایەتی.

خۆجێ یی: جهزایی، بەڵەدی، هاو وولاتی.

خۆچک (باک.): خوشک.

خۆخ: هەشتاڵوو، (هەورا.) هەشتاوی، قۆخ.

خۆخەڵەتاندن: خۆنەزان و ناشی کردن.

خۆخستن: خۆ کەواندن، خۆفڕێدانەخووار.

خۆخلافاندن: خۆ بە چتێکەوە خافلاندن، سستی کردن.

خۆخلافانن: خۆ خلافاندن.

خۆخلافکێ: خۆخلافاندن.

خۆخۆر: کەسێکە زیانی بۆ ناو خۆ ببێ.

خۆخوراندن: خوراندنی لەشی خۆ. مەبەسیش لە خۆ ئامادەکرد بۆ بە خشینی چتێکی.

خۆخوراندنەوە: دووبارە خۆخوراندن.

خۆخۆر: کەسێکە لە گەڵ ئەم و ئەو بەدو خراپ بێ. ـــ ی: بەدی لەگەڵ ئەم و ئەو کردن.

خۆخۆڵی: عووعە، چتێکە منداڵی پێ دەترسێنێن.

خۆخووا: خۆپەرست، خۆپەسند.

خۆخووەردان: خۆبەرخۆرخستن، لەبەر بەرۆچکە دانیشتن.

خۆخواردنەوە: پیشخواردنەوەو ڕق خواردنەوە. چکانەوەی چێشت لەبەر زۆرکولانی. شێ وەرگرتنی زەوی لە کاتی ئاوخواردنەوەدا بەجوورێکی وا، کە ووشکی تێدا نەمێنی. پێچ خواردن، خۆپێچدان، پێچ لە خۆدان.

خۆدار: ددان بەخۆداگر. ـــ ی: ددان بەخۆداگرتن، پارێزگاری، خوداپەرست.

خۆداکوتان: مەبەس لە خۆدامەزراندنە.

خۆداگرتن: خۆحەشاردان بۆبیستنی ئاخۆتنی ئەم وئەو.

خۆداگیرکردن: ددان بەخۆداگرتن، خۆڕاگرتن.

خۆدانان: خۆلەپێناودا دانان و بەخت کردن.

خۆدانەدەست: خۆبەدەستەوەدان.

خۆدانووساندن: خۆگرتن، خۆلەکەمین نان، خۆداگرتن.

خۆدزینەوە: خۆگرتن، خۆپەنهانکردن، خۆشاردنەوە. گووێ گرتن لەپەنایەکدا.

خۆر: ووشەیێکە بەدووای هەرناوێکەوە بنووسێ دەیکاتە ناوی بکەر وەکوو: گۆشتخۆر، نانخۆر، خووەر. ڕۆژی ئاسمان، تاو، هەتاو، (هەورا.) هوویر، وەر.

خۆرا: زۆر خۆر، بخۆر.

خۆرا: خۆرایی.

خۆراک: خووارەدەمەنی. گێرمی. (شەم.) خووری. (هەورا.) واردەمەنی. بەشی جارەخوواردنێک. ـــ یک چا: تێرای جارێکی چایی ووشک. ـــ یک دەرمان: بەشی جارێکی دەرمان.

خۆراکی (ئەردە.): خوواردەمەنی.

خۆراگر: (خۆ.) بارقوڵ، بەپشوو، پشوودرێژ. ـــ ی: پشوودرێژی.

خۆراگرتن: ددان بەخۆداگرتن لەبەرچتێکی ناخۆش.

خۆرانان: خۆتێیشاندان، خۆنوواندن.

خۆرانگاز (هەو.): شوێنێکەلە لەش کە تیشکی خۆر سووتاندبێتی. هەتاوبردوو. ـــ بوون: هەتاوگازبوون.

خۆراوا: ڕۆژاوا. شوێنی ڕۆژاوایە. کاتی ڕۆژاوایی، ئێواری.

خۆراوایی: ڕۆژاوایی، کەسێکە لە خاکی ڕۆژاوایەدا لەدایک بووبێ.

خۆراوبۆرا: خۆرایی. بەلاشی.

خۆرایی: فیڕۆ، چتی بێ پارە، مفت، هەروا، خووێڕایی.

خۆرە: (باک.) خوورک، ژەنگ. (دەر.) خۆرەسەرە، خۆرک، خۆرکە، مافەتە، (باد.) خێرک، ئاپۆرە، ئاپۆرە لە سەری تەدا: خۆرەت لە سەری دا، برینێکی پیسە و زۆر بە خارشتە و چابوونەوەی دژوارە. جوورە برینێکە بە هەرشووێنێکی بگات دایدەوەشێنی و چابوونەوەی نییە.

خۆرەبووک (سور.): نۆکێکە لەناو زیلەمۆیەدا برژابێ.

خۆرەتاو: بەرهەتاو، هەتاو.

خۆرەتاودان: وەبەر هەتاودان.

خۆرەچەرە (کە.): تەنگەنەفەس، هەناسەبڕکە، ئەو لوولەیە لە ئاشیدا، کە دانی پێدا دەڕژێتە نێو بەرداشەکەوە.

خۆرەزەرد: کاتی زەردەی بەیانیان و ئێواران، زەردەڵ پەڕ، بەرەئێوارە.

خۆرەسەرە (دەر.): خۆرە.

خۆرەلات: ڕۆژەلات.

خۆرەلاتناس: ڕۆژەلاتناس. ـــ ی: ڕۆژەلاتناسی.

خۆرەن (ئەردە.): خۆراک.

خۆرەنگاز: هەتاوگاز، چتێکە هەتاو گەزتبێتی.

خۆرەوەزان: بەربەرۆچکە.

خۆرپەڕ: ڕۆژاوا.

خۆرپەران: کاتی ڕۆژاوایە.

خۆرپەرست: ڕۆژپەرست. ـــ ی: ڕۆژپەرستی.

خۆرت (باد.): گەنج، جحێڵ، لاو.

خۆرتانی: جحێلانی، لاوی.

خۆرتی: لاوی، جحێلی.

خۆرزەدە: خۆرەنگاز.

خۆڕست: لە خۆڕا پەیدا بوو، شینایێکە بە بێ چاندن سەوز بوو بێ. (فە.) ـــ ی: خۆڕسکی.

خۆڕپسک: (موک.) خێرۆک، زگماک، لە خۆوە پێگەیشتوو، ئەودەخڵەیە، کە لە دانی وەریوی پار شین بووبێتەوە. دارێکە لە خۆیەوە ڕووابێ، چتێکە لە خۆوە هاتبێتەدی. ـــ ی: ڕەمەکی.

خۆرش: خۆرشت.

خۆرشت: (باک.) پێخووارن، جوورە چێشتێکی شل و ئیترە، کە پلاوی پێ دەخورێ، یەخنی. (باد.) پێخۆر، خورش.

خۆرشی (ئەردە.): ڕووجیار.

خۆرک (هەو.): خۆرە.

خۆرکە: خۆرە.

خۆرگە: چیکڵدانە. وورگ، خواردنگە، ڕۆژهەلات، شووێنێکە ڕۆژی لێ هەڵبێ.

خۆرکەوتن: خۆرهەلاتن، خۆردەرچوون.

خۆرلەزەردە: کاتی زەردەپەڕ.

خۆڕم (شن.): ئامێزە گیا یا دەغڵێکی درواوە، کە بە شەنە هەڵگیرێ بۆ سەر کێشەوهتد.

خۆرنەگەز: نسار، شووێنێکە لە داوێن یا بەرقەدی چیایانی بڵند، کە خۆرنەیگرێتەوە یا کەمتر بیگرێتەوە.

خۆروەزان (ئەردە.): بەربەرۆچکە. خۆرهەلات.

خۆرنەوەزان: شووێنێکی سەختە لە نێو چیایاندا، کە هەتاو نەیگرێتەوە و گیای تێدا سەوز بوو بێ و تک تک ئاوی لێ بچۆڕێتە خووارەوە، خۆرنەگەز، نسار، نسرم، سیوەر.

خۆرنشین: ئەوشووێنە، کە بە دیمەن خۆری لێ ئاوابێ. کەسێکە لە خۆراوایە دانیشتبێ یا لەوێ لە دایک بوو بێ، کەسێکە لە پێش خۆردانیشی. دانیشتن لە هەرێمی ڕۆژاوایە.

خۆرۆنان (موک.): خۆدانان، خۆبەختکردن، خۆ لە پێناونان.

خۆڕوو (ڕەوا.، هەو.): خووڕی، یەکڕوو، برجەقان، (هەورا.) وێژی، وێژە، پەتی، سادە، یەکڕەنگ. ـــ یی: خاوێن، پاک، وێژەیی.

خۆرهەلات: ڕۆژهەلات، کاتی ڕۆژهەلاتن، شووێنێکە خۆری لێ هەڵبێ.

خۆرهەلاتن: ڕۆژهەلاتن.

خۆرهەلاتی: خەڵکی لای ڕۆژهەلاتی.

خۆرهەلاتی ناس: کەسێکە لە مێژوو و وێژە و ئەردناسی خاکی ڕوژهەلاتی بە دانیشتووەکانیەوە شارەزا بێ. ـــ ی: پیشەی کەسێکییە، کە لە مێژوو وویێژە و ئەردناسی خاک و دانیشتوانی خۆرهەلات شارەزابێ.

خۆڕی: خوویێری.

خۆزە: خۆزگە.

خۆزکا (باک.): خۆزگە.

خۆزگا: خۆزگە.

خۆزگایەکوو: بریا، خۆزگە.

خۆزگە: بریا، بری، (خۆ.) بریێ، خۆزی، خۆزیا، خووزیا، کاشکی، (هەورا.) ئار. خووەزی، خووەزگە، بەزە، (ئەردە.) خوشا. مرازی ئاواتخوازتنێیە، ئاوات.

خۆزگەبردن: ئاواتخووازتن.

خۆزگەخوواستن: ئاواتخووازتن.

خۆزی: خۆزگە، بریا.

خۆزیا: خۆزگە.

خۆژە (ڕەوا.): (شا.) هەرزنە مێیینە، جوورە هەرزنێکی سپی و درشتە و بۆ چێشتێ و نانی دەستەدات.

خۆسەر (ئەردە.): مەردومی سەرەخەر، کەللەڕەق. ـــ ی (ئەردە.) سەرەخەری، کەللەڕەقی.

خۆستا (ئەردە.): خۆپەسند.

خۆسن (ئەردە.): جنێو.

خۆش: بەتام، مەزەدار، ڕازراف، ڕانەرم، وەش، خووەش، شیرین، بۆ چتی خواردن و خواردنەوە بە کاردەبرێ، کە بە تام یا شیرین یا مزر بێ، کە بە پێچەوانە بێ نا ـــ ی پێدەڵێن. بووردن، وازلێ هێنان، بەخشین. ـــ بوون: لێ بووردن، دەست لێ هەڵگرتن، بەخشین. ساخ، تەندروست، لەش ساخ، باخۆش خۆشی: واتا ساخبێ، تەندروستبێ، لە کاتی سەرە خۆشیشدا وا بە کاردەبرێ: بۆخۆت، بۆخۆتان ـــ بن. پەسند، دلگر، دلڕفێن، دڵگیر، (باک.) بال وپال، باخی سیسەی دیمەنێکی ـــ ی هەیە. قسەی خۆش، دەنگ وباسی ـــ: دەنگ و باسی شادی هێنەر. دەنگ و ئاوازی خۆش. پەلە، چوست، توند، زوو، ـــ برۆ: بەپەلە و توند برۆ. حەز، لێ ـــ هاتن: پەسند کردن و قبول کردن، ـــ ی لێ نایەت: پەسندی ناکات و قایل نابێ. بادامی تاڵ لە سوویراوکێ، کە تالاییەکەی دەبەن پێیدەڵێن

خۆشکردن. دەباغی، بۆغ، خار، چەرم و کەول و پێست ـــ کردن: دەباغی کردن، خاراندن. ـــ کراو: خاراو، بۆنگ کراو.

خۆشا: خۆزگە.

خۆشاب (زا.): خۆشاو.

خۆشاتن: خۆشهاتن، بەخێرهاتن. ـــ کردن: بە خێرهاتنکردن.

خۆشاردنەوە: خۆ پەنهانکردن، خۆدزینەوە. شەرمکردن، چاوشیلکانێ، فیکەکوونی، چاوشارکێ، قەرەقەرە، فیکەوەکونا (جوورەگەمەیەکە)، چاوقووچانێ، دزدزانێ، شارکەوانێ.

خۆش ئاشنا: هۆگر، ڕام.

خۆشاف (باک.): خۆشاو.

خۆشاو (باک.): خۆشاف، مێوژاو، لە ئاوی هەرمێ و خۆخ و لە تکە هەرمی وگەڵێک مێوەی دروستدەکرێت، لە ئاو و دۆشاویش دروستدەکرێت.

خۆشاواز: دەنگخۆش. ـــ ی: دەنگخۆشی.

خۆشە: چەرمێکە پوختە کرابێ. ـــ کردن: خاراندنی چەرم و هەمبانە، بۆ قاڵ کردن، خاراندنی مرۆیانیش بەکاردەبرێ لە کاروبارێکی دا. ـــ بوون: خاراندنی چەرم و هەمبانە، مەبەس لە دەرهاتن و قاڵ بوونی کەسێک لە کاروبارێکی دا.

خۆشەتاڵوو: کاهووەکێویلە.

خۆشەچین: گوڵەوەچن، برێتییە لە یەکێک، کە لە یەکێکی ترەوە بەهرەمەندتر ببێ.

خۆشەخانە (ئەردە.): دەباخانە.

خۆشەکراو: خاراو، پوختەکراو، پێستی دەباغکراو.

خۆشەوبوون (ئەردە.): چابوونەوە، خاسەوبوون.

خۆشەوی: نێوی پیاوانە، (باد.) خۆشەویست.

خۆشەویس: خۆشەویست.

خۆشەویست: خۆشتەڤی، دەلال، هەڤینی، نار، لەبەردلان، ژیرلۆ، ژیکەڵە، بەدل، دڵگر، گێژگوول، گران، نۆفلاز، جگەرگۆشە، گوولکە، کەسێکە زۆر خۆش بویسترێ، خووەشەویس. ـــ ی: (باک.) ئەیین، هێڤینی، هەوینی، دڵگری، خۆشەویستی.

خۆش ئەنام (ئەردە.): خۆش ئەندام.

خۆشباوەڕ: گووێ لە مست، کەسێکە زۆر زوو بە هەمووچتێکی باوەڕ بکات، زووباوەڕ. ـــ ی: زوو باوەڕکردن.

خۆشبەخت: خووەبیەخت، بەختیار، خاوەندنگین، خۆش نگین، ناوچاوپاک. ـــ ی: بەختیاری، ناوچاوپاکی.

خۆشبەختانە: خولاّو ڕاستان، خواوڕاستان.

خۆشبەز: بەتاو، بەغار، کەسێکە زۆر توند غار بدات. وولاّخی خۆش ڕەوت. کەروێشک. ئوتۆمۆبیل، بەزۆک.

خۆشبەزجی: بەزۆکەوان، ئوتۆمۆبیل.

خۆشبەزۆک: خۆشبەز.

خۆشبەزۆکەوان: بەزۆکەوان.

خۆشبۆن: بۆنخۆش.

خۆشبوون: گەشبوونەوەی گڕی ئاوری و چرایە. گەیشتنی هەندێ مێوەی وەکوو ترێ و تیترواتا ترشی نەماوە. دوور بوون لە ئازار و چەرمەسەری ڕۆژگار. پوخت و ڕێک و پێک بوونی شار و دیمەن. ـــ ی قوڕ: پوختەبوون. بووردن، لێ بووردن، بەخشین، وازلێهێنان، ـــ ی چەقالەی تاڵ: شیرین بوون، ـــ ی چەرم و کەوڵ: خاران، وەرزین.

خۆشبوونەوە: چاک بوونەوە، لەنەخۆشی ڕاست بوونەوە.

خۆشبێژ: دەنگخۆش. نێوی پیاوانە. ـــ ی: دەنگخۆشی.

خۆشبین: کەسێکە بە چاکەو فەڕ و باشی بڕوانێتە هەموو کارێکی و ئەنجامێکی. بە چاکە و فەڕ و باشی لە ئەنجام و کاروبار ڕووانین.

خۆشتەڤی: هەلال.

خۆشتر: خووەشتر. ـــ ین: خووەشترین.

خۆشحاڵ: کەیفخۆش، دڵشاد. ـــ ی: دڵشادی، کەیفخۆشی.

خۆشخۆر: خۆشخۆراک.

خۆشخۆش: خێراخێرا، گورج گورج. بەخ بەخ.

خۆشخوو: ڕەند، خۆشڕەفتار، پاکخوو.

خۆشخووان: دەنگخۆش.

خۆشخووێن: ڕەزاشیرین، ڕەزاسووک. دەنگخۆش. ـــ ی: ڕەزاشیرینی، ڕەزاسووکی. دەنگخۆشی.

خۆشخوویی: خۆشڕەفتاری، پاکخوویی.

خۆشدەر (زیبی.): ئافتاوە، مەسینە.

خۆشدەماخ: خۆشحاڵ. ـــ ی: خۆشحاڵی.

خۆشڕام: کەسێکە بە ئاسانی ڕابێ و هۆگربێ. هۆگر، نێوی ئافرەتانە. ـــ ی: هۆگری.

خۆشڕەفت: خۆشڕەفتار.

خۆشڕەفتار: خۆشخوو، پاکخوو، ڕەووشت. جووان. ـــ ی: خۆشخوویی، پاکخوویی.

خۆشڕەو: وولاّخی خێرا، خۆشڕەوت، چارەوێیەکە لە ڕۆیشتندا ڕەوتی خۆشبێ. ـــ ی: خۆشڕەوتی.

خۆشڕەوت: خۆشڕەو، خۆشڕۆ. ـــ ی: خۆشڕەوی.

خۆشڕۆ: خۆشڕوو، چاپوکرۆ، هەڵمشە، باڵەبان، شاتر. ـــ یی: خۆشڕەوی، باڵەبانی.

خۆشڕۆی زرێدار: تانک.

خۆشڕۆیشتن: پێهەڵێنان، پێ هەڵگرتن.

خۆشڕوو: ڕووخۆش، شۆخ، ڕووگوشاد، ڕوو واز. نێوی ئافرەتانە. ـــ یی: ڕووخۆشی.

خۆشزمان: زمانخۆشی، زمان شیرین. ـــ ی: زمانخۆشی، زمان شیرینی.

خۆشزووان: زمانخۆش. ـــ ی: زمانخۆشی.

خۆش سەر: خۆشجڵەو بۆ ئەسپ و ئیستر. ـــ ی: خۆشجڵەوی.

خۆش سرشت: پاک سرشت، بەختەوەر. ـــ ی: پاک سرشتی، بەختەوەری.

خۆشکراو: خاراو، خارای.

خۆشکردن: ـــ ی چەرم و کەوڵ و پێست: وەرزاندن، خاراندن. ـــ ی قوڕ: شێلانی و پوختە کردنی. ـــ کولاندنی بنێشت. ـــ ی بادامی تاڵ: خۆشکردن. ـــ ی هەنجیری (کەمێک ڕۆن دەنێو ئاوی گەرم دەکرێ و هەنجیری ووشک بە ڕستەوەی دەنێو دەنێن تا زستانێ نەرمیش بێ و لە کرمیش بپارێزرێ) پەروەردەکردنی تفاقی ترشیات. زۆر کردنی گڕی ئاوور و چرا. شیرین کردنی چەقالەو بنێشتە تاڵ بە کولاندنیان. ڕازاندنەوە و ڕێک و پێک کردنی شوێنێک (چاپخانەکەت خۆشکردووە).

خۆشکردنەوەی باران و بەفرو تەرزە: چک کردن و ڕاوەستان.

خۆشکێش: تووتنێکە نەزۆر توند و نەزۆر نەرم بێ.

خۆشگەرەک بوون: خۆشویستی.

خۆشگفت: قسەخۆش.

خۆشگۆ: دەنگخۆش. ـــ یی: دەنگخۆشی.

خۆش لێ نەهاتن: خۆش نەویست.

خۆش لێهاتن: پەسندکردن، پێخۆش بوون، ئارەزووکردن.

خۆشم: من خۆشم، بۆ خۆشم. ساغم، تەندروستیم لە جێیە.

خۆشمامەڵە: سەوداخۆش.

خۆشمەزە: بەتام.

خۆشناو: جوورە ترێیەکی ڕەش و دەنک گەورەیە، (موک.) ساحیبی تا پاییزێکی درەنگ دەمێنێ. خێلێکی کوردە لە هەرێمی هەولێردا ناوچەکەیان شاری شەقڵاوەیە. ناوخۆش.

خۆشناوەتی: خاکی خۆشناوەتییە لە نێوانی هەولێر و کۆیە و ڕەواندزێدایە.

خۆشناوی: خەڵکی هەرێمی خۆشناوان. ناوخۆشی.

خۆشنەکەر: دیوێکی میچ (جک) ی یە.

خۆشنفیس: خۆشنووس. ـــ ی: خۆشنووسی.

خۆشنگین: بەختەوەر. ـــ ی: بەختەوەری.

خۆشنود: شادمان، ڕازی. ـــ ی: شادمانی، ڕازێتی.

خۆشنووس: خۆشنفیس. ـــ ی: خۆشنفیسی.

خۆش وچۆنی: هەواڵپرسی دووکەسان لە یەکتری.

خۆش ودشی (ئەردە.): خۆش و چۆنی.

خۆشویستن: ڤین، ئەڤینی، هەڤینی، دڵویستن، دڵ پێوەبوون، دڵچوون، ڤێن، دڵ بۆچوون، ویستنی چتێک بە دڵ و گیان.

خۆشهاتن: بە خێرهاتن، خۆشاتن.

خۆشهاتوو: بە خێرهاتوو.

خۆشی: ئەبۆخۆی، ئەخۆشی هات. خووەشی، شادی، شادمانی، بەزم، شایی، ئەبوونی خەفەت. ساخی، تەندروستی. بەتامی، مەزەداری، ڕانەرمی، (باک.) هەڤینی. خێرا، گورج، بەتاڵووکە.

خۆشی

خۆشیان: شادمانیان. چەند ڕۆژێکی خۆشە لە زستانێ دا، کە باران و قوڕی تێدا نەبێ.

خۆشی خۆشی: شایی شایی، شادمانی، کەیفخۆشی.

خۆشیرین کردن: مەبەس لە خۆتێهەڵسوون و کوتن و کردنی چتێک لای یەکێک.

خۆشی و بێشی: چاک و خۆشی.

خۆفرۆش: کەسێکە ماڵ و سامانی گێتی، لە ناوی باش و ناموس و ئابڕووی خۆشتر بووێ. ـــ ی: ماڵ و سامان و بێگانە لە ناو و ناموس و ئابڕووی خۆی خۆشتر بووێ.

خۆڤ: خۆهەڵکێش.

خۆک: هۆڵ (تەویلە) ی ماڵاتان.

خۆکایی: خۆبینی.

خۆکە (باڵە. ، خۆ. ، ئاک.): هۆڵ، تەویلەی ماڵاتان. پێڵاو، پێتاو.

خۆکرد: کاری خۆیی، دەستکرد. یەکسەرە، بێ پرس.

خۆکردنەژێرناوا (ئەردە.): بینەکێشان.

خۆکردی: کاری سەربەخۆ و بێ پرس، تایبەتی.

خۆکوژ: کەسێکە زۆر خۆی ماندوو بکات، کەسێکە بە دەستی خۆی خۆی بکوژێ.

خۆکوژتن: مەبەس لە خۆماندوو کردن یا لە خۆدان، خۆ لە ناو بردن.

خۆکێشانەوە: خۆ لە بەرێک کێشانەوە، کیشمان، پاشگەز بوونەوە، دەستهەڵگرتن لە کار و فەرمانێک، کێشمانی لەش، ووشەییێکە لە ڕووی سووکێتییەوە بۆ مردنی کەسێکی بەکاردەبرێ.

خۆکێش کردن: خوشین و ڕۆیشتن بۆ شوێنێک بە بێ هێزی.

خۆگر: بەرگەگر، بەرگر، شازدەهەناسە، پایەدار، دڵفرە.

خۆگرتن: لە شوێنێکی پەنهان و نە دیودا خۆ گرتن بۆ بیستنی ئاخۆتنی ئەم و ئەو. خووە گرتن، تبتینی، پایەداری، خۆداری، پشوو درێژی. لە ـــ: لە سەر خۆ پەیمانکردن، بەڵێندان، پەیماندان. بۆشەتل و نەمامان، گرسان.

خۆگورجکردن: خۆ هەڵکردن.

خۆگێڕان: سەربەخۆیی.

خۆگیر: سەربەخۆیی، خوددار، کەسێکە، کە ددان بە خۆیدا بگرێ. ـــ ی: خودداری، ددان بە خۆداگرتن لە کارێکی دا.

خۆگێل کردن: بە درۆ خۆ بێگانە کردن لە شتێک، خۆناشی کردن.

خۆڵ (باک.): گڵ، خۆڵ.

خۆڵ: خاک، ئاخ، گڵی ووشک.

خۆڵاو: تیژاوی خۆڵە مێش کە بۆ خۆشکردنی مێووژ دروستدەکرێ. ـــ ی: گلاوی، خاکاوی.

خۆڵە (هەورا.): خۆڵ، خاک.

خۆڵەبان (باک.): گڵەبان، ئاخەبان.

خۆڵەبەرنان: تێوەچوون، دەست پێکردن، خۆتێوەدان.

خۆڵەهەتان: شوێنێکە خاک و خۆڵی زۆر بێ. ـــ یّ: گەمەیەکە منداڵان بە خۆڵی دەیکەن.

خۆڵەپۆت (ئەردە.): خۆڵەپەتانێ.

خۆڵەپۆتانێ: خۆڵەپۆتێ.

خۆڵەپۆتە: خۆڵێکی ئێگجار وورد و پێ پەست کراوە.

خۆڵەپۆتێ: خۆڵە پەتانێ، خاکبازی، گەمە و یاری بە خۆڵی وورد کردن.

خۆڵەزان (ئەردە.): ژانێکە تووشی منداڵان دێ لەبەر خۆڵ خواردنێ، ژانەزک.

خۆڵەکەوان (ئەردە.): تریوان.

خۆڵەکەوە (جا.، کە.، دەر.): خۆڵەمێش، (هەورا.) بوولێ.

خۆڵەکوو (زەن.): خۆڵەمێش.

خۆڵەمرە: ژیلەمۆ. خۆڵەمێش.

خۆڵەمێش: بوڵ، خەڵەکوو، (باد.) مۆلک، (رۆژ.) توون، (لک.) پوول، (باک.) ئاری، رتام، حووەلی، (جا.، دەر.، کە.) خۆڵەکەوە، (هەو.، رەوا.) مشکی، (زەن.) خۆڵەکوو، (رەوا.) سوّتەکی داری. (باد.) خۆلی، خۆلی چتی سووتاو.

خۆڵبەسەر (کرما.): لۆدەکای سەرسوواخدراو. خاک بەسەر، بەدبەخت.

خۆڵبەسەرە (کۆ.): گیایەکی بەهارییە هەمیشە تۆزی بە سەرەوەیە، ریحانە کێویلەیە و بۆنی خۆشە، بۆ بای سوور زۆر باشە.

خۆڵنجان: دەرمانێکە لە لای عەتاران دەستدەکەوێ، سۆرنجان، خولَنجان

خۆڵوەسەر: خۆڵ بەسەر.

خۆڵۆپاندن (ئەردە.): خلۆرکردنەوە، گەوزاندن، خۆلۆپاندن.

خۆلوپانن (ئەردە.): خۆلۆپاندن.

خۆڵوێژ (کە.): کرمێکە چکۆڵەیە کونەکەی وە بیرێکی دەم بڵاو دەچێ هەر کەس یا هەر چتێکی ببینێ دەچێتەوە نێوزەوی.

خۆلی (بار.، باد.): خۆڵەمێش.

خۆلێکدان (هەر.): زۆرەوانی، تێکوەرانی، زۆرانی. ـــ کردن: زۆرەوانی کردن. (خۆ.) ـــ ی: زۆرەوانی.

خۆم: من خۆم، ئەمن بۆ خۆم، خوم، (هەورا.) وێم.

خۆماڵ: خاوەندماڵ. ـــ ی: (باک.) خۆسەری، چتی تایبەتی کە بۆ خۆتبەهەڵگرتبێ.

خۆمان: ئێمە خۆمان، ئێمە بۆ خۆمان، خۆن، (هەورا.) وێمان، مەبەس لە بێژەرەکە چەند کەسێکی لە گەڵ بێ، کە خۆی بیلێ لە زمان دانیشەوە.

خۆمانە: چت یا کەسێکی خۆیی محرم، محرەمانە، خزمانە.

خۆمانەخۆمانە: مەبەس لە ماڵ جوداکردنەوەی یەکێکە لەگەڵ یەکێکی تردا.

خۆمانی: خزمانی، دۆستانی.

خۆمڵ (کە.): سەربە، لەمەڕ.

خۆن: خۆمان. (هەورا.) خوێن، هوون.

خۆنەسین: چۆنێتی باری خۆی و دایک و باب و کار و پیشە و پایەی خۆزانین. لاوێکە یا گەورە کچێکە تەمەنی گەیشتبێتە ١٤ـــ ١٥ ساڵی، لەوەتی خۆم ناسیوە: واتا (بلوغم) بووە.

خۆنەگیر: خۆنەگر، سست، (ئەردە.) پلپ، کێوی، نارام، رەمۆک، یاخی.

خۆنەوار (هەورا.): خوێندەوار، سەواددار، میرزا. ـــ ی (هەورا.) خوێندەواری، سەوادداری.

خۆندەوار: خوێندەوار. ـــ ی: خوێندەواری.

خۆندنەوە

خۆندن: خوێندن.

خۆندنەوە: خوێندنەوە.

خۆندنخانە: خوێندنخانە.

خۆندنگا: خوێندنگا.

خۆنگ (باک.): خوشک.

خۆنما (ئەردە.): خۆنووێن. ـــ یی (ئەردە.) خۆنوواندن.

خۆنن (ئەردە.): خوێندن. گۆرانی گوتن.

خۆننەوە (ئەردە.): خوێندنەوە.

خۆنوواندن: مەبەس لە خۆدەرخستنی کەسێکە بە کردنی چتی باش، یا پۆشاکی جوان و تازە یان بە پایەو فیشاڵ یان بە کەس وکار و کەسانی گەورە، فیزکردن.

خوونوواندن: خۆنوواندن.

خۆنووس: قەڵەمی پەندان و قورقوشم.

خۆنووێن: کەسێکە خۆی بنوێنێ. ـــ ی: خۆنیشاندان و خۆ بردنە پێشەوە، فیزکردن، هەوانوواندن.

خۆنیشاندان: خۆنوواندن.

خۆووڵات: هاو ووڵات. ـــ ی: هاو ووڵاتی، هاوشاری.

خۆوێلکردن: خۆگێل کردن، خۆهەڵە کردن.

خۆه (باد.): خوشک.

خۆهاویژتن: خۆفڕێدان.

خۆهاویژتنانێ (هەو.): گەمەیەکی کوڕانە.

خۆهەڵبەست: درۆ و ساختەیەکە یەکێک هەر لەخۆیەوە هەڵی بەستبێ.

خۆهەڵتراندن: خۆهەڵکێشانی بۆ چتێک کە لێی نەیەو لێی نەوەشێتەوە.

خۆهەڵخستنەوە: هەڵپەرودابەرکردن، راپەڕین.

خۆهەڵدان: خۆهەڵکێشان.

خۆهەڵشەنگاندن: خۆهەڵتراندن.

خۆهەڵکردن: داوێن بە لاداکردن و خۆ خڕکردنەوە.

خۆهەڵکێش: کەسێکە بە فیشاڵ و درۆ خۆی هەڵکێشێ.

خۆهەڵکێشان: چاووڕاوکردن، شانازی بە چتێکە وەکردن، فاک و فیک کردن، (رۆژ.، کە.) هووشە کردن، فیزکردن، لاف لێدان.

خۆهە (باد.): خووار.

خۆی: شارێکە لە کوردستانی داکەوتۆتە بەشی کوێستانێ، کەسی سێیەمی تا کە کەسێکە نادیارە کە رووی ئاخۆتنت لەو نە بێ، ئەوخۆی، بۆخۆی، بۆخووە، بخووە، (هەورا.) وێش. ـــ هاتەنێرە: ئەو بۆ خۆی هاتە ئێرە.

خۆیابوون (زا.): پەیدابوون.

خۆیان: مەبەس لە چەند کەسێکە نادیارە کە رووی ئاخۆتنت لەوان نەبێ، کەسی سێیەمە لەباری گەلدا. (باد.) پەیدابوون. ـــ ی (باد.) ئاشنا.

خۆیەتی: خۆیی، خۆییتی، تێکەڵی، دۆستایەتی، (هەورا.) وێشە.

خۆیی (زا.): خاوەند. خۆیەتی.

خۆنووس

خۆهاویژتن

خویزه: نۆکەر.

خویخوپ (باک.): دەنگی ئاوتیە.

خوت (ئەردە.): خووالا، بەتاڵ، چۆڵ، خۆڕایی بە لان بـە تـەنیّ بـەکارنابرێ بـەڵکو لـەگـەڵ خۆڕایی و خـاڵیی بـەکاردەبرێ وەکـوو: ـــ و خۆڕایـی. ـــ وخاڵی.

خوتا: خودا، خولا، یەزدان.

خوتە: بۆڵە.

خوتەخوت: گۆتەگۆت، ڕنگەڕنگ، هەراهەرا، بۆڵەبۆڵ.

خوتەخوتکەر: بۆڵەبۆڵکار.

خوتەک: خوترەک.

خوتەکـە (کـۆ.): جـووره ماسـییەکی چکۆڵەیـە خـۆ بـە زەوییـەوە دەنووسێنێ.

خوتەکەر: بۆڵۆکار، بۆڵەکەر.

خوتەکردن: بۆڵەکردن.

خوتەن (ڕۆژ.): خۆڕایی، خوت و خۆڕایی.

خوتـره (خـۆ.): خوترەمـە، پـەیاغ، دارێکی ئەستووره کـە بـۆ شـەڕدەست بدات.

خوترەک: کوتەک، بەرچیغ، خوترمە، خوترە.

خوتن: کەسێکە زۆر بۆڵە و خوتەی بکات.

خوت وخاڵی (ئەردە.): خوت و خۆڕایی.

خوت وخۆڕایی: خوت و خاڵی.

خوت وخووالا: خوت و خۆڕایی.

خوتووکە: ختووکە.

خوجۆک: چتی گچکە.

خوچـیّ (بـاد.): خوشـکیّ لـە کـاتی بـانگ کردنـیّ دا و ئاخـەفتنێدا بەکاردەبرێ

خودا: خولا، خووا، (زا.) هۆما.

خوداپەرست: خولاپەرست، خووایەرست. ـــ ی: خولاپەرستی.

خوداپەرستن: خولاپەرستن.

خوداحەنی: ماڵیاوا (خوواحافیز).

خوداخۆشی نایە: خووارەوای نابینیّ و قبووڵی ناکات.

خودادا: خوداداو. ئەی خودا بەهاوار و داد. ـــ ی: خووداداوی. لە بەر خـودا هاوار و دادکردن و پاڕانەوە.

خوداڤەند: خوداوەند، پەروەردگار. ـــ ی: خوداوەندی.

خوداگیر: خولاگیر. ـــ بوون: خولاگیربوون. ـــ ی: خولاگیری.

خوداگیرکردن: خولاگیرکردن.

خودان (باک.): خاوەند، خێوی.

خودانەخووأستە: خودانەکا، خولانەکا، خولانەخوواستە.

خودانەکا: خولانەخوواستە.

خووانەی نانی: نانەشان.

خودانبەخت (باک.): بەختیار. ـــ ی: بەختیاری.

خودان نامووس (بـاک.): نامووسـدار، بـەناموس. ـــ ی: نامووسداری، بەناموسی.

خوداوەند: خوداڤەند. ـــ ی: خوداڤەندی.

خودایەتی: خولایەتی.

خودایی: خووایی، خولایی.

خوداییتی: خولاییتی.

خودبین: خۆپەسندکار، خۆپەسەند. ـــ ی: خۆپەسندکردن.

خودپەسند: خۆپەسندکار، خۆپەسەند. ـــ ی: خۆپەسندکردن.

خوددار: ددان بە خۆداگر. ـــ ی: ددان بە خۆداگرتن.

خودسەر: کەسێکە هەر لـە خۆیـەوە بـەبیّ ڕاوێژ و پرسیار هەڵکوتێتـە سـەر کـار و کردارێکـی. ـــ ی: هەڵکوتانـە سـەر ئیـش و کـار بـەبیّ پـرس و لێکدانەوە

خودیّ (شکا.، ئەهـ.، هەورا.): خولا، خودا.

خوڕ: بە پێچەوانەی مـەند، توند، بە فیچکە، بـە فیچقە، بـە ڕێژە بڕوا و ڕانەوەستیّ، بەخوڕ، بەخوڕڕەم (بۆ ئاوشلەمەنی). بە ـــ هاتنەخووار: بـە ڕێژە و هاتنەخووار. تیژ، کونکەر. پێشرکە. خۆراک، خوواردەمەنی.

خورازە (باد.): کۆدە.

خوراس (ئەردە.): خۆراس، خوواردەمەنی.

خوران: خوواردران، لـە خەرتلەدان، ڕیزان. ئاڵۆش لیّ پـەیدا بوون، (فـە.) خوریان، (هەورا.) ووریا، ووریای.

خورانەوە: کلۆر بوونی چت وەکوو ددان و ئیتر.

خورانـدن: (فـە.) خوریـاندن، هـەڵکڕاندن، شـەرمخاندن، کرکـاندن، خووەڕاندن، (هەورا.) ووریاندن، بە نینۆک شـوێنێک لـە لـەش خورانـدن کە ئاڵۆشی لیّ پەیدا بوو بیّ.

خورانن: خوراندن، کلاشین.

خوراو: خوواردراو. ئـاڵۆش و خارشـی لیّ پـەیدا بـوو. مۆرانـە لیّ دراو. ژەنگاوی، ژەنگ تێدراو.

خوڕاو: خوڕەماو، ئاوی خوڕ.

خوڕای لەمی (هەورا.): قۆڕەی زگ.

خوڕڕە: ـــ ی ئاویّ: گڕڕە، گـەڕە و گزگـزە، دەنگـی ئـاو و چـتی شـلە کـە هەڵبڕژیّ و بەتوندی بڕوات.

خوڕڕەخوڕڕ: نێوی دەنگی ئاوی تیژڕۆیە، خوڕەی یەک لـە دووای یەکتری.

خوڕڕەم: بـە لێزمـە هاتنـە خووارەوەی بارانەیە، ڕەهێڵە، ڕەهێڵە.

خورڕەمەبارانە

خوڕڕەمەبارانـە: لێزمـە، لـە نگێزە، هوورم، شێنەباران، ڕێژنەبارانە، (باک.) پزووک، تاڤی.

خـورەن: شـایان، شـیاو. پارچـە، پـاروو، تیکـە، خوواردەمەنی.

خوریاندن: داخوریاندن، ڕاچناندن، چلەکاندن، داچلەکاندن.

خوریان: داخوریان، چڵەکان، داچڵەکان.

خوریە: کورتەژن، پشێوی، ئاڵۆزی، کوریە، کورتە، ئالە، تەکان، تەپە، وەلی دیوانەدەڵێ: ئێلی مرادی خوریەی تێکەوێ، لە تاوی سەرما هیچ کەس نەسرەوێ ــ لە دڵ کەوتن: ڕاچەنین، دڵخوریان، دڵداخوریان، داچڵەکینی دڵ. ــ لە دڵ خستن: ڕاچەناندن، دڵداخوریاندن، لێدان، ــ لە دڵدان.

خوریان (ئەردە.): داخوریانی دڵ، لێدان.

خورت: وولاخی بزێوی سەرکێش، دەوڵەمەند. گیانداری قەڵەوی تەنگەتیلکە. (ڕەوا.) گردێکە لایەکی هەڵدێرێ، ئازا، بەتین. (باک.) هێز، تین. جحێڵ، لاو، کوڕی گەنجی جووان. زۆر، بێداد، جەور، بە ــ ی: بە زۆری، بە تۆبزی.

خورتانی (باک.): جحێڵی، عازەبی، لاوی.

خورت بووک (باک.): بە هێز بوون، بێدادبوون، زۆرداربوون، جحێڵ بوون.

خورتی: هێز، بێدادی، وەگەنەگ، ــ لێکردن، بە ــ هێنای: بە زۆر هێنای.

خورج (شار.): تێرێکە جووان دەچنرێ تووکدارە کە پڕکرا لە کەل و پەل قوڵفەکانی تێکهەڵدەکێشرێن. پاشکۆ، خورجەزین، هەگبە، خورجێن، (هەورا.) تێرابی، تێر، دەفرێکە وەکوو هۆڕ لە خوری ڕێسراو دروستکرابێ، بەڵام دەرگایان جودایە، دەرگای هۆڕ لە سەرەوەیە لەسەر باری و پانی، دەرگای خورج لەناو کۆڵی هەردوو تاکە دایە لەسەر باری درێژی بە ئەلەفە لە یەکتر هەڵدە پێکرێت.

خورج ئاوداری: جوورە تێرێکی گچکەیە لە پشتی وولاخانی دەکەن، بەردو قسڵ و خشت و چتی تری پێدەکێشن.

خورجەزین (باک.): خورج، هەگبەی پشتی سوواران.

خورجک (باک.): خورجی گچکە.

خورجێن: تێرک، جەم، چەمالەک، پاشکۆ، هەبان، خورج، تێر.

خورچەزین: هەگبە.

خورخوڕ: ڕێژنە بۆ ئاوو فرمێسک و شلەمەنی، فرمێسکی ــ دەهاتە خوار: فرمێسکی وەک ڕێژنە بارانە هەڵدەوەراند.

خورخورۆنەک (باک.): پرژی گچکە.

خورد: کورتکراو، کەم بوو. (باک.) شایان، لێ وەشانەوە.

خوردە (باک.): گچکە، زۆر گچکە و وورد، وورده لە پارە و دانەوێڵە و چتی تر، داوێن پیس.

خوردەبین: ئاستەم بین، میکروسکۆپ. ووردبین، ووردەبین. ــ ی: ووردەبینی.

خوردەفرۆش: وورده فرۆش، وورده واڵە فرۆش. ــ ی: وورده فرۆشی.

خوردەک: وورده واڵە.

خوردەکار: ووردبین. ــ ی: وورده واڵە فرۆشتن. وورده بینی.

خوردەگیر: ڕەخنەگر. ــ ی: ڕەخنەگیری.

خوردەمەنی (باک.): وورده، خورده، ووردەواڵە.

خوردەناس: ووردەناس. ــ ی: ووردەناسی.

خورزم: خوڕپەم.

خورس: ناوی هەرێمێکی کوردانە کە چەند گوند و شینایی و ئاوی تێدایە لە لای ڕۆژاوای ماردینییە.

خورسەک (ئەردە.): خورسگ، دارێکە هەر لە خۆیەوە سەوز بوو بێ.

خورش: خورشت.

خورشت: خورش، ئاڵۆش، خورانی لەش، خارشت.

خورشید: هەتاو، خۆر، ڕۆژی ئاسمانێ.

خورشیدی خاوەر: پەڕ تووکێکی کوردی دڵدارییە و هەڵبەستراوە باسی سەودا و نازایی و بە ئارەزوو گەیشتنێ دەکات. خۆری ڕۆژ هەڵاتێ.

خورشیدی: جوورە گۆرانییێکی خۆشی کوردییە. جوورە قاقەزێکی سپی و لووسە وێنەی هەتاوی تێدایە.

خورک: خۆرکە، ژەنگ.

خورگە: شووێنێکە ئاوی بە خوڕ و بە تیژی پێدا ڕەوان بێ و لێژ بێ. پرژ، سوولی، سوولاف، شووێنێکە لە خووار شاری سلێمانی کە ئاو ڕێژی شاری سلێمانییە.

خورم: خوڕپەم.

خورما: بەری دارێکی گەرمانییە خۆی زەرد و ڕەش و سوور باوە و زۆر شیرینە، دارەکەی هەمیشە سەوزە، گەڵا ڕێزانی نیە، گەڵای وەکوو گەڵای قامیشە بەژن و قەدی دارەکەی تووێژاڵ تووێژاڵە و وەکوو داری تر بەکاری دارتاشی نایەت، لەکاتی ڕشانەوە و بەرگرتن دا تاتۆوی نێرەی پێوە نەکرێت بەر هەڵناپێچێ خورماش وەکوو ترێ جووری زۆرن. خورمە.

خورما

خورماچیچان (دەر.): خاشخاش.

خورماسیچان: گیاندارێکە وەک سمۆرەیە بەڵام لەو زۆرگچکەترە وەکوو ویش تووکن نیە هەمیشە لە ناو دارخورمایاندا دەژی.

خورماو (هەورا.): خورما.

خورماورۆن: چیشتێکە لە ڕۆن و خورما دروست دەکرێ.

خورمای (هەورا.): خورما.

خورمای هێندی (هەورا.): خورماوی هیندی.

خورمایی: جوورە ڕەنگێکی سوور کارە وەکوو خورما.

خورمابیلە: گیایەکی بەهارییە وەک ئاڵەکوک بەڵام ئەمیان سەلکەکەی شیرینتر و گەڵای شین ترە.

خورمە (باک.): خورما.

خورۆش: ئاڵۆشی بە تەووژم.

خورۆشان: هەراو هۆریا و بەیەکاچوونی مەردوم.

خورۆشاندن: وورووکاندن و تێکدانی کۆمەڵێک.

خورۆشاو: خرۆشاو.

خورۆک (باک.): خوریک.

خورۆکە (ئەردە.): خووروکە.

خورۆمە (هەو.، باد.): تاوانی کۆکراوەوە.

خوروو: خارشت، ئاڵۆش.

خورووزەک: دەردێکە لە گەروو و سینگی مرۆڤ پەیدا دەبێ و دەنگی دەکەوێ و پشووی سووار دەبێ، ئەگەر فوو بەو کونەی لای سەری کیسەڵی

دا بکات چاک دەبێتەوە نیشانەی ئەوەیە خوورێنێکی ڕەشی لە گەرووی دێ.

خورووک: ئالۆش.

خورووکە(ئەردە.): خورووک، خروێرکە.

خوری: (هەر.) هری، (باک.) جەزوو، (هەورا.) پەژم، (زەن.، ڕۆژ.) پەشم، (دەر.) بلوول، (باک.) پەوڕ، تووکی مەڕە. (شەم.) خۆراک. (باک.) خروێرکە، گروێیی، ئاوڵە.

خوڕی (باک.): پەتی، خوەڕوو، وێژە.

خوریان: خورانی لەش، خارشت. خواردن.

خوڕیانەوە (ئەردە.): خوڕانەوە، خوران، ڕزان، هەلۆڵ بوون، قەرووڵ بوون، پووک بوون.

خوریەجنە (پژ.): قەوزە.

خوریەجندۆکە (پژ.): قەوزە.

خوریس (دەر.): تف.

خوریک (باد.، هەو.): خروێرکە.

خوریکاوی (هەو.): گروێ، ئاولاوی.

خورێکە: خروێرکە، ئاوڵە.

خورێن: ناشتە، ناشتا، ئاناشتا، (باک.) خورین، هیچ نە خواردوو. زۆر خۆر. جێگایەکە لە نێو چۆم و ڕووبار و ئیدیکەدا کە ئاوی بە خوڕ تێدا بڕوات. خورانی لەش. هەڕەشە کردن، دژواری نیشاندان، دەنگدان، فەرمان بەسەرداکردن، تووڕەبوون، شانازیکردن، گوڕاندن، فەرمانکردن، فەرماندان، داخورین. شانازی کردن، نازکردن، فشین، نازین، پێ ـــ: شانازی پێکردن. بەکێ دەخوڕی: بە کێ دەفشی؟، لێخوڕین، ئاژۆتن. خورین. گۆڕانی خۆش گوتن. ناوبردن.

خورێنی: ناشتایی، ئاناشتایی، بە ـــ چامەخۆوە: لە پێش ئەوە دا چتێک بخۆی بەیانیان چای مەخۆوە.

خورینی (باک.): خورێنی، (باد.) خرێنی.

خوز: چۆلایێکە لە قەراخ ئاواندا کە ماسی دەچێتە ژێری. (باک.) کەوان، کەوانە. خۆزگە. کاچ، بن کلچ، چۆلاییێکە لە بن کەنداندا کە لە زستانێدا ماسی خۆی تێدا دەشارێتەوە.

خوزە: خوزگە، مۆلگەی ماسیان لە ئاویدا.

خوزگە: شوێنێکە لە چۆم و ڕووباراندا کە ماسی قولاغەی تێدا بێ.

خوزی: تف، ئاوی زار.

خوزیا: خۆزگە.

خوژە: گیایەکی بەهاری کوێستانییە گەڵای باریک و سێ کووز و کولۆرە بنەکەی دەکوتن دەبێتە چرێش.

خوژیلک: شیرکوتک، ئاڵقەتیز، (باک.) خووەشیل، (دەر.) شیرکتک، خوشیلک، گیایەکی شیرداری گەڵاسەوزە شیرەکەی بۆ ڕەوانی زۆر باشە بۆ سەفراش بێ وێنەیە، تنۆکێک لە شیرەکەی تێکەڵ ئیستیکانێک ئاو دەکرێ و تێکەڵ دەکرێت نیو ئیستیکانێک بۆ پیاوی گەورە بەسە کە بیخواتەوە بە سەر و ژێر وە کار دەکەوێت کە زۆر پێی تێکچوو ماستاوێکی ترشی بدرێتی کە بێ هۆشیش بووبێ وەهۆشی دێنێتەوە. شیرەکەی بۆ بیرۆش زۆر باشە کە بە سەری داکرێ، دەیسووتێنێ.

خوس: ووس، ووست، ـــ بوون، ووست بوون.

خوسپ: لە پاشملە باسی کەسێکی بە خراپی کردن.

خوست: هەست، بێ ـــ: بێ هەست.

خوسرەو: نێوی پیاوانە. پادشا، شا، خونکار، میر.

خوسن (ئەردە.): خۆسن، جنێو، دوژین، دژمان.

خوش (باک.): چێشتێکی کوردییە.

خوشا (باک.): خوشینی ئاوێیە، (ئەردە.) خۆزگە.

خوشان: خوشینی مار و ئیتر. (هەورا.) کشان، خوشینی مار و خزاندن.

خوشاندن: کشاندن، کێشان.

خوشە: دەنگێکە وەک دەنگی دۆشینی شیر.

خوشەبوون: خوشین.

خوشەخوش: خوشەی یەک لە دووای یەکتری.

خوشبین (هەکا.): گیابەند، گیای سەگی هار.

خوشک(باک.): خۆچک، خوواک، (هەورا.) واڵە، واڵێ، (لو.) خووار، (ڕۆژ.) خووا، خوواڵە، خێشک، ئافرەتێکە لە دایک و باوکت یا لە یەکێکیان بوو بێ.

خوشکانە: وەکوو خوشکان.

خوشکایەتی: شێوە و باری خوشک لە خوشکایەتیدا.

خوشکەزا: خوارزا، واڵەزا، منداڵی خوشک.

خوشکەزازا: منداڵی منداڵی خوشک، نەوەی خوشک.

خوشکەڵێ: لە ڕووی خۆشەویستییەوە بۆ خوشک بەکاردەبرێ، خوشکێ.

خوشکۆک (باک.): جووان، لاوچاک، دەلال، قشت (بۆ نێرە و مێیە)، (زا.) هەیف، شۆخ، قنج، لاو، خشکۆک.

خوشکۆل: بڕوانە: خوشکۆک.

خوشکێ (باد.): خوچێ. خیچێ، خیچۆ، خوشکۆک. لە کاتی ئاخافتنێ دا بەکاردەبرێ.

خوشکێش (زا): وولاخی ڕەوانە.

خوشکی (باک.): ووشکی، پانایێکی ووشک.

خوشیان: خۆشیان.

خوشیانەوە: (ئەردە.) کوژانەوە.

خوشیل: خوشیلک.

خوشیلک (ئەردە.): قوشیلک، خوژیلک، خوشیلکە، خوشیل.

خوشیلکە: خوژیلک.

خوشین: خشین، ڕاخوشین، ڕاخزین، چەلەچەپک چوون، خوشان، زەلهان، کشین، خزین، خزان، داخزین. ـــ بۆهەموو چتێک بەکاردەبرێ کەبەسەر زەوی دابخوشێ. ـــ ی مار: شێلهان، فیزین. (باک.) هاشەی ئاوێیە.

خوفتەوبێدار(ئەردە.): خەوالوو.

خوک: بڕوانە: خووک.

خوکی: بڕوانە: خووکی.

خول: سوور، چەرخ، تـل، تلۆر، خل، خلۆر، گەڕ، پێچ، پێچە، چەرخەی چت، گێچ، تاو، خول، جارەسوورانێک، ئەوخوڵخولەیە جووان خول دەخوا. ــ بوونـەوە: خلۆربوونـەوە، تـل، تلۆربوونـەوە. ــ خـواردن: خولانـەوە، گلانـەوە، گـل خـواردن، گـەڕان، سووڕان، وەرلـێ کـەتن، پێچەبـەدەورەدان، پێچ خواردن. ــ کردنەوە: خول پێدان. (هەورا.) خێـل. دەقیقـە. ــ ێـک: دەقیقەیێک. (زا.) گیاندارێکە ملی خوار بێ وبە تووانێ بەرزی کاتەوە.

خوڵ (ئەردە.): خۆڵ.

خولا: خوا، خودا، خوداوەند، خودێ، خوەدی، یەزەتە، یـەزدان، کارساز، یەکتا.

خولاپەرست: خوداپەرست. ــ ی: خوداپەرستی.

خولاپەرستن: خوداپەرستن.

خولاداو: خوداداو، هاوارخودایە. ــ ی: دادوبێدادی بردنەلای خودا.

خولاگـیر: کەسێکەبەپشـم و ڕق و کیـنی خـودا گرفتـاربێ. ــ ی: گرفتاربوون بەپشم و ڕق و کینی خودا.

خولام: بەندە، نۆکەر، کۆلـە، بەنی.

خولامانە (هەورا.): کاکۆڵ.

خولان: سووڕان.

خولانەخووستە: خودانەکا، خودا نەخوواستە.

خولانەوە: سووڕانەوە، خولخـواردن، چەرخان، زڤڕان.

خولاندنەوە: سووڕاندنەوە، چەرخاندنـەوە، زڤڕانـدن، خـول پێدانـی چـت بەدەوریـخۆیدا.

خولاوڕاستان: خوواوڕاستان، خۆشبەختانە.

خولایەتی: خووایەتی، خودایەتی.

خولایی: خودایی، خووایی.

خوڵە (هەورا.): خۆڵ.

خولە (ئـەردە.): کورتکراوەوەی (خودامراد) ە، سووڕانەوە، گـەڕیان، بـۆ چی وا هەر ــ ت دێ؟، (بابا.): کورتکراوەوەی (مەحمود).

خولەخول: خولـی یەک لـە دووای یەکتری.

خولەک: دەقیقە.

خولبوونەوە: خلۆربوونەوە.

خوڵتە (ئەردە.): چاپلووسی، کلکە سووتە، تێکەڵی.

خولخـواردن: گـەڕان، سـووڕان، پێچـران، پێـچ خـواردن، پێچرانـەوە، گلخـواردن، وەرلێکـەتن، پێچەبـەدەورەدان، تلـدان، زڤـڕان، خولانـەوە، سووڕخواردن.

خولخولە: خولخولۆکە، فرفرۆکە.

خوڵخوڵە (ئەردە.): کەپوورە، خوڵـوو، هەنگامـە، قاڵ، غوڵغوڵـە، هـەرا، زڵـە، هووڕا.

خولخۆلە: ملی شەربەو جەرە و گۆزەی شکاو.

خولخولۆکە: چتێکە منداڵان بە خولاندن و سووڕاندنی وی گەمەی دەکەن.

خولدان: پێچدان، سووڕاندن، ڤەوەژارتن، خولاندنەوە، سووڕدان.

خولدران: پێچران، سووڕان.

خولدراو: پێچراو.

خوڵک (ئەردە.): خولق.

خوڵک: دەستوور، ڕێدان.

خولکردنەوە: تل کردنەوە.

خولک کردن: ڕوودان بە کەسێک یا چەند کەسێک، بانگهێشتی کردن.

خوڵنۆت (ڕەوا.): بەرووبۆ، داهات.

خوڵنجان: خوڵنچان، دەرمانێکە، سۆرنجال.

خولۆر: خل، خول. ــ بوونەوە: گلۆر بوونەوەی چتێک لـە لێژییە کەوە. ــ کردنەوە.

خوڵوو (ئەردە.): خوڵخوڵە.

خوڵووپانەوە (ئەردە.): خوڵووپانن.

خوڵووپاندن: گوڵۆفتن، گوڵۆفتنەوەی گیانداری، کـە گیـاندارێکی تری لـە ژێر خۆی نـابێ و بی گلۆفێتـەوە، گـەوزاندن. تاجییەکـە کەروێشـکەکەی خوڵوپانەوە.

خوڵووپانن (ئەردە.): خولووپاندن، تلانن، تلاندن، خولۆرکردنەوە.

خوڵووپیان: گوڵۆفران، گەوزان.

خولووپیانەوە (ئەردە.): خوڵووپیان.

خولی (باد.): خۆڵەمێش.

خولیا: سەودا، کەڵکەڵە، مـەراق کەوتنەسەر. گێژو ووڕ.

خولیانەوە: خولانەوە، سووڕانەوە، گەڕان، گەڕیانەوە.

خولیایی: سەودایی. گێژ و ووڕی.

خولیسە (باد.): شینشینک.

خولێنکە: خولخولۆکە.

خوم (کە.): خم، جوورە ڕەنگێکی شینە بەن و چتمەکی پێ ڕەنگ دەکرێ.

خومار: مەست و سەرخۆش. هەڵم و بووق و تۆزی ئاسمان. ــ ی: مەستی، سەرخۆشی.

خومالی (باد.): خۆماڵی.

خومالیک: جەرەی گەورە.

خومەرەژە: خومەرێژە.

خومەرژە: خومەرێژە.

خومەرێژە: باڵندەیەکی سەوزی شین کارە بەقەد هەنگەخۆر (قژاڵکە) یەک دەبی، خمرێژە، سەوزەکەوا، کەندەسمە، ڕەنگاڵە.

خومەشۆینە: خەمەشـێونە، ئـاوور کـەرەوە، (ئـەردە.) سـەربە گێچـەڵ، هەراوهوریا کار.

خومەشووێنکە (ئەردە.): خومەشێونە.

خومەشێونە (ئەردە.): مەردومی بە ئاشووب.

خومچی: خومخانەچی.

خومخانە (کە.): خمخانە.

خومخۆرک (کە.، بابـا.): قووڵکەیەکـە مرۆ یـا جرج قووڵـی کرد بێ، لـە ڕێگاو چۆڵاندا وولاخی تێدەکەوێ، قەڵـشتی زەوی.

خومخوم (باک.): دەنگی ئاوی گرانە. نێوی ئافرەتانە.

خومری (زا.): سووری تۆخ.

خومستان (ئیره.): بیابان.

خومشێوان: خم شێوان.

خومگەر: خمگەر.

خومی (کە.): خمی، ڕەنگی خمی.

خومیزین: کووژانەوەی ئاوور.

خومین (زا.): خومین، دەنگی ڕووخانی چت. (باک.) هاشەی ئاوێیە. خومی.

خوناڤ: تەڕایی و ئاوێکە شەوانە بنیشێتە سەر گژ و گیاو شیناوەردیان، (باک.) خوناو، ئاوونگ، شەونم. بارانێکە هێواش بباریّ، وورده بارانە.

خوناو: ئاوونگ، شەونم، خوناڤ، ئاڤینگ، ئەو تنۆکە ئاوانەیە کە بەیانیان لە بەهار و پاییزاندا بە سەر گەلاّ و گیا و گولاّنەوە دەبینریّ. بارانی وورد.

خوناوە: ئاوێکە لە سەری داری سووتاوەوە، کە تەڕیّ دەری دەکا لەکاتی سووو تانیدا دەری دەکات.

خوناوک: خوناو، ئاوونگ، شەونم.

خوناوکە: خوناو، ووردەبارانە.

خونجان: گونجان.

خونجاندن: گونجاندن.

خونجانن: گونجاندن.

خونجگا (ئەردە.): جێگایە مرۆ بتوانیّ تێیدا بسرەویّ.

خونجگە: خونجگا.

خونجیان: خونجان.

خونچان (ئەردە.): گونجان.

خونچاندن (ئەردە.): گونجاندن.

خونچانن (ئەردە.): گونجاندن.

خونچە: نێوی ئافرەتانە. هەجە، گولّی نەپشکوتوو، (باک.) پشکۆڤ، بیرۆڤ. دوگمە.

خونچیان (ئەردە.): گونجیان.

خوندکار: جادووگەر. (باک.) میر، شا، پادشا، میری میران، خونکار. ـــ ی: میری میرانی.

خوندکارێتی: میری میرانێتی، خوندکارانە.

خوندن (باد.): خوێندن.

خونڤین (باک.): خونینی بارانە.

خونک: کەسێکە زۆر ئارەزووی دەستبازی بکات و خۆی لەم و لەو هەڵبسوویّ. ئەنگوتک ئەژمێر، گونک ژمێر.

خونکار: پادشا.

خونکارێتی: میرێتی.

خونکەییک (دەر.): بارانێکە لە سەرەخۆ بباریّ.

خونین: وورده بارانێکە لە سەرەخۆ بباریّ. نم نمە دەخونیّ.

خوی: ئاکار، ڕەوشت، خوو.

خوە (باد.): ئارەقە.

خویا (باک.): دیار، ئاشکرا، ناسراو. ـــ بوون. ـــ کرن.

خویاری (ئەردە.): پەروەردەکردن، چاوەدێری، خێوێتی، ئیوەت.

خویان (باک.): کەسێکە لە دێیەکی دانیشیّ.

خوو: ڕەووشت، پیشە، ڕەفتار، جر، بانەک، نەریت، ئەدا، شێوە، پرەنگ، کەنشت، سەروسەکەت، (ڕۆژ.) تووزم، (چی.) هیم. ـــ ی چاک: هیچاک. بەدخوو: بەدتووزم. ـــ ی خراپ: گەشکە، فیّ، هۆ، پەرکەم، دەردەکورتان. ـــ گرتن: فیّ گرتن، هۆگرتن. (هەس.، زەن.، سن.، هەڵ.، باک.) ڕەووشت. زیز، زوویر، توورە. ـــ بوون: زوویر و توورە بوون.

خووا: خودا، خولاّ، خودیّ: ـــ یاریکارت بیّ: خولاّ یارمەتیت بدات. ـــ خۆشی نایەت: خودا ڕەوای نابینیّ. (ئەردە.) خوواه، کە، یا، یان. داواکار: بە لاّن بە تەنیّ بە کار نابریّ: ئازادی خووا، شەڕخووا. (ڕۆژ.) خوشک. ویستەر: نیشتمان خووا: نیشتمان خوواز. نمەک.

خووا بیکووژیّ: خووا لە ناوی ببات، خودا بیگریّ، خودا مەرگی بدات.

خوواپەرس: خوواپەرست. ـــ ی: خوداپەرستی.

خوواپەرست: خوداپەرست. ـــ ن: خوواپەرستن. ـــ ی: خوداپەرستی.

خوواپێدان: میهرەبانی و بەزەیی خودایە لەگەڵ بەندەیێکی خۆی بە دانی بەهرەیەک.

خوواپێداو: کەسێکە تووشی بەهرەیێکی بوو بیّ.

خووا ترس: پارێزگار.

خوواجا: خوواجە.

خوواجانە: (هەورا.) خوواجەنشین.

خوواجەوەستا: پیر، گەورە، کاک، ئاغا، ئەفەندی. نازناوێکە بۆ ڕێز لە کاتی دوواندندا بۆ فەلان و جوولەکان بەکاردەبریّ، پیری کۆنەساڵ. نێرەمووک، خەساو.

خوواجەنشین (هەورا.): خوواجانە، دوو سەکۆی گچکەی لای ڕاست و چەپی دەرگای حەوشە لە رووی دەرەوەدا.

خوواجوو: خوواپەرست.

خوواچەشتن: خوویّ چەژتن، مەزەکردن.

خوواچەنی (هەورا.): ماڵیاوا، خووا حافیز.

خوواخۆشهاتن: ڕەوابینینی خودا.

خوواخۆشهاتوو: لە لایەن خوواوە ڕەوا بینرا.

خوواخوواز: خوداپەرست. خوویّ داواکار.

خوواخووەست: ویستی خودا، چارەنووس.

خووادا: بەهرە و بەشێکی باشە، کە خودا پێی دا بێت.

خوواداگ (ئەردە.): خودادا، چارەنووس، بەهرە.

خوواداان: خولاّدان، خودادان. (ئەردە.) خووێدان، نمەکدان.

خووار (لـو.): خوشک. چەوت، چەفت، خووەهەر، گێر، چەماو، چۆماو، لار، کەچ، شوورک، شەفتوول، خێچ، گەردیاو، هێس، چلووچووڤ، خووەهەر، خار، تیل، تیو. نزم، پەست، لای ژێرەوە، لاخووارک، هاتنەخووار: داگەڕان، سەرەو ژێربوون، ژێر، هێنانە ـــ: داگرتن، سەرە و ژێرکردن، داگەڕاندن. ـــ بوونەوە: چەمانەوە، داهاتن، چەمیانەوە. ـــ کردنەوە: چەماندنەوە، چۆماندنەوە، کووڕ کردنەوە. پێداچوونە ـــ: لە سەر ڕۆیشتن، درێژە پێدان.

خووارا (باک.): زۆر خۆر.

خووارایی: چەوتی، چەفتی.

خووارە: لار، چەتاڵ، خێچ، چەڤی، (باک.) چەفت، چیل. ـــ بوون: چەڤیان.

خووارەکە (دزە.): جوورە درووما‌نێکە خووار و خێچ بروات، مارپێچ.

خووارەمرێ: ئاشووب، ئاژاوە، شلووقی.

خووارەوە: نزم، خووار، ژێرەوە، (جا.) دانگە. خارێ، لای خووارە، لای بەرەوە.

خووارەوخستن (ئەردە.): خستنەخووارەوە.

خووارەوخووار: تیوێتی.

خووارەوکەفتن (ئەردە.): کەوتنەخووار.

خووارەوهاتن (ئەردە.): هاتنەخووارەوە.

خووارببوون: چەوت بوون.

خووارببوونەوە: لار و چەوت بوونەوە.

خووارده: بێ ئایین، داوێن پیس. زۆرخۆر، کەسێکە زۆر حەز لە خواردن و خواردنەوەی بکات.

خووارده‌س: خواردەست.

خووارده‌ست: کەسێکە لە ژێر فەرمانی ئەم و ئەو دابیت و چاوی لە دەستی ئەم و ئەو بێ، ژێردەست. ـــ ی: ژێردەستی.

خووارده‌سی: ژێردەستی.

خووارده‌مەنی: خۆراک، (هەورا.) واردەمەنی، چتی خواردنێ.

خووارده‌یی: داوێن پیسی، بێ ئایینی.

خـوواردن: (بـاک.) خـارن، خـووارن، (لـو.) هـەردن، (دەر.) کـزوەت، (هەورا.) واردەی، (ئەردە.) خوردەن، بخۆ: (هەورا.) وەرە، بووەرە.

خوواردنـەوە: نۆشـان، نۆشـین ، ڤـەخووارن، نۆشـکردن بـۆ شـلـەمـەنی بـەکاردەبرێ وەکـوو چـا و ئـاو و ئـیتر، (هـەورا.) واردنـەوە. واردیەڤـە سەرکێشان: بەسەر داکێشان. ڕەوا بینین، پەسندکردن.

خوواردوو: کەسێکە نان یا چتێکی تری خووارد بێ (بۆ ڕابردوو).

خووارزا: خارزا، (باک.) خووارزی، (هەورا.) والَەزا، خوشکەزا.

خووارزێ (باک.): خووارزا، خوشکەزا.

خووارک (باک.): ددانی مالاّتانە: گـا ـــ یّ خووە د حـەفتادە دەردەخـەن، هێ گایێ مـە ـــ ی خووە، دەرنەخستیە: گا لـە ٧ سـالاّندا ددانـی دەردەخـا، کە دەری نەخستبێ هێشتا جحێڵە.

خووارکا (باک.): ناوی خێڵێکی کوردە.

خووارکردن: چەوت کردن، لارکردن.

خووارکردنەوە: لارکردنەوە، چەماندنەوە، خواروخێچ کردن، تل کردنەوە.

خووارگ (ئەردە.): خووارەوو، ژێرگ، خووارخووارین.

خووارگین (ئەردە.): خووارەوو، لای خووارەوە.

خووارن (باک.): خوواردن.

خووارن مایی (باک.): پاشماوە.

خووارۆ (باک.): سەلێتە، قاحپە، جندە، حیز بۆ (نێر و مێ).

خووارەوو: لای خووارەوەی چتی.

خووارەوخێچ: لار و لێچ، تیلاوتیل، قیل و قاچ، قیناس.

خووارووفک (باک.): بادی ئاوێ، پیاڵەی ئاوێ، ئاوە خۆرە.

خووارێ: لای نزم و خووارەوە.

خوواری (ژاوە.): خووارایی، لاری، بەوار، شەفتی، چل و چۆڤی، ڕاستی خووارایی چت، ئاستی خووارایی. زەبوونی، پەستی، نزمی.

خوواز (باک.): خۆزگە. ویستەر، داواکار، خوواست: ئەو کالاّیە داو ـــ ی زۆرە، دلخوواز.

خووازە: خووایشت، تکا. ڕەوا.

خووازەکار (باک.): دەرۆزەکار. ـــ ی (باک.): دەرۆزە، سوواڵ.

خووازەڵۆک (هەورا.): سوواڵکەر، دەرۆزەکەر.

خووازبێنی: داخووازی، (هەورا.، جا.) هێجی، خووازگێنی، داواکردنی ژن بۆ مارەکردنی. ـــ کردن: داخووازی کردن، ژن خووازتن، (جا.) هێجی کردن.

خووازبینی کەر: کەسێکە خووازبێنی بکات.

خووازتراو: خوواستراو.

خووازتن: خوواستن، خووەستن، گەرەک بوون.

خووازخووازۆک: دەرۆزەکەر.

خووازدراو: خوواستراو.

خووازراو: خوواستراو، چتێکە بە خوواستن وەرگیرا بێ.

خووازگـار: خوواز، خوواستگار، ویسـتەر، بخـوواز. ـــ ی: داخـووازی، ویستن. خووازبێنی.

خووازگین (باک.): خووازبێن. ـــ ی (باک.) خووازبێنی. ـــ کردن: خوواز بێنی کردن.

خووازڵۆک (ئەردە.): چت خوواز، پرسیار کار.

خووازمەنی (ئەردە.): خووازگاری.

خووازۆک (باک.): دەرۆزەکار.

خوواس (ئەردە.): هەوەس، خوواست، خووایشت. ویستەک، کەسێکە زۆر چتی بخووازێ. (باک.) تەشقەڵەچی، دزمـێرکوژ، تالاّنکـار. دەنـگ و باس، ئاگا، وەلاّم. خاووس، ڕووت، قـووت، پـەتی لـەگـەلّ (پـێ) نـەبی بـە کار نابرێ. وەکوو: پێخوواس: پاپەتی.

خوواسبوون (باک.): پێخوواس بوون.

خوواست: ویست، داخووازی، ئارەزوو.

خوواستەر: ویستەر، بخوواز.

خوواستەمەنی: چتی خووازراو، خووازتەمەنی.

خوواستن: داوا کردنی چتێـک لـە یـەکێک بـۆ چـەند دەمێـک. ویسـتی. خوواستنەوە.

خوواستنەوە: خواستن.

خوواسکرن: پێخاووس کردن.

خووافرۆش (ئەردە.): فێڵباز، ساختەچی. خووێ فرۆش.

خوواکرد: خوواوڕاستان، واڕێکەوت، کار و فەرمانێک یا چتێکە خووا دروستی کردبێ.

خوواگرتن: گرفتار بوونی کەسێک بە دەرد یا کار یان کارەساتێک لە لایەن خوداوە.

خوواگرتوو: کەسێکە، کە خووا تووشی دەردێکی کردبێ.

خوواگیر: خوواگرتوو، بە ڕق و پشەمی خودا گرفتار. ـــ بوون: خولاگیربوون. ـــ کردن: خولاگیرکردن. خووی گیر، غەک گیر. ـــ ی: خولاگیری.

خووال (باک.): خاڵ.

خووالا (ئەردە.): خالی و خووالا، خاڵی.

خوواڵە (ڕۆژ.): خوشک.

خووالتک (باک.): خالتک.

خووالۆژن (باک.): خالۆژن.

خووان: تەبەق، سینی دار. خووانکە، تەشپی. سفرە، خووانچە، مێزێکی درێژە نانی لە سەر دەخورێ.

خوواناس: کەسێکە خودا باش بناسێ و لەژێر فەرمانی دەر نەچێ. ـــ ی: ناسینی خودا و بە جێ هێنانی فەرمانییەتی.

خوواناسین: خووا ناسی.

خووانە (دەر.، هەورا.، ڕەوا.): پنە، (شام.) سفرە، نانەشان.

خووانەخوواستە: ووتەیێکە، کە شووێنی دوور بێ بەکاردێنرێ: ئەو چتە خووا نەکا، خووانەیکا، دووروا، دووروایی، خووانەکا.

خووانەکا: خووانەخوواستە، خولانەخوواستە.

خووانچە (ڕەوا.): سینی، مجۆعەمەی مس، سینی گچکە. سەلەیەکە لە شووڵی دروستکرابێ، (هەورا.) نانەشانە، خووانە، خووانەدارینە، تەشپی، (ئەردە.) گەورە، خووانی نان خواردن، کەشەف، سینی.

خووانزین: خانەی زین، شووێنی لەسەر دانیشتنی زین.

خووانکە: دارێکە گەزێک درێژترە و بستێکیش پان و بستێکیش ئەستوورە لە نیوەڕاستیدا چاڵێکی تێدایە موورەسەنگی لەسەر دا دەنرێ و تێی دەبڕێ. پنە، دەرخۆنە.

خووانووس: چارە نووس. ـــ ی: چارەنووسی.

خووانی: ڕووناک، ئاشکرا، دیار.

خوواوەن: خوداوەند، پەروەردگار، خاوەند، خودا. خوواوەند: خوداوەند، خولا، خوواوەن. خاوەن. خێوی.

خوواوەندگار: خوداوەندگار، پەروەردگار، خودا، خولا.

خوواوڕاستان: خودا و ڕاستان، خوواکرد، خولاوڕاستان، خۆشبەختانە.

خوواهیش: تکا.

خوواهیشت: تکا.

خووای (هەورا.): پێکەنین.

خووای تەوەرزە (ئەردە.): خووای هەوری، خووێی سپی.

خووایی: خودایی، خولایی، (هەورا.) پێکەنین.

خووابیش: تکا.

خووابیشت: تکا، هێڤی.

خووابیشمەند: ـــ کردن: تکاکردن، هێڤی کرن، تکاکار. ـــ ی: تکاکاری.

خووای هەوری (ئەردە.): خووێی سپی، (ئەردە.) خووای تەوەرزە.

خووە (فە.): خووێ، (باک.) خۆ: بخوە: بۆ خۆی تەنها. باج، پیتاک. (فە.) ئارەقە. مـن ـــ دایـە: ئارەقەم کردووە. (باک.) ژە ـــ: لە هەر جێگایەکی بێ. ـــ دانەبەربار: یارمەتی دان. خووەبەر: (باد.) لە بەر خۆیەوە هەر بۆ خۆی هاتووە. ـــ بدەئالیکی (باک.): خۆت دوور خەوە، خۆت بپارێزە. ـــ بین (باک.): خۆبین. ـــ بینی (باک.): خۆبینی. ـــ وا (باک.): خودا، خولا. ـــ ت (ئەردە.): خۆت، تۆ خۆت. ـــ دان (باک.): خودان، خاوەند. ـــ دان ئالیکی خۆدانان: ـــ خۆ پارازتن، خۆ دوور خستنەوە.

خۆدانبر (باک.): خۆکردنە هۆ. ـــ دان سەر (باک.) پاڵ بەسەرەوەدان. ـــ دانۆ: خاوەند. ـــ دان بەرباری هەڤ (باک.) یارمەتی یەکتری دان.

خووەدۆ: ناوی خودایە لە کاتی بانگ کردن و هاوار لێ کردنی دا.

خووەدێ (باک.): خودا، خولا، خووا.

خووەدی (باک.): خاوەند، خودان، خێوی. خەریک. ـــ بوون: خەریک بوون. ـــ لێ بوون: ئاگادرای کردن، خەریک کردن.

خووەدیتن (باک.): خۆدیتن.

خووەدی ڕەووس: خاوەند شکۆ.

خووەدێکۆ (باک.): خاوەند، خودان.

خووەدێ وۆ (باک.): خووەدۆ، لە کاتی بانگ کردن و هاوار لێ کردنێدا بەکاردەبرێ.

خووەر (باک.): سەر بە خۆیی، بە گلک. سەر چاوەی داهات و دەستکەوت، خۆر، خۆرەوە. (فە.) خۆر، ڕۆژ، هەتاو، (هەورا.) ئافتاو. (ئەردە.) خوواردەمەنی، چێشت.

خووەرا (باک.): زۆر خۆر.

خووەراتی (باک.): زۆر خۆری.

خووەڕاس (ئەردە.): خووەر، خۆراک، خوواردەمەنی.

خووەراندن (باک.): خوراندن.

خووەراو: ڕۆژاو.

خووەراوا (فە.): ڕۆژاوا.

خووەرە (باک.): زۆر خۆر، نەوسن.

خووەرەک (باک.): خووەرۆک، زۆر خۆر، کەسێکە زۆر حەز لە خوواردنێ بکات.

خووەربەر (فە.): سەیوان، چەتر (هی زستان و هاوین).

خووەربەر

خووەردار (ئەردە.): ئاگادار.

خووەردان: وەبەر هەتاودان.

خووەردەراتن (فە.): ڕۆژ هەڵاتن.

خووەرزەرد: زەردەی خۆر.

خووەڕستی (باک.): زووتەلی، زەوتەلی، مەمرکی، گێل، نانسی، ناشارەزا، بێ سەواد.

خووەرش (فە.): خارش، خارشت.

خووەر لێدان: هەتاو و ڕۆژ لێدان، تاوگازی.

خووەرنیڤ (باک.): خەرنووف.

خووەروەرگرتن (فە.): ڕۆژگیران.

خووەڕوو (باک.): بەهێز، خاوێن، یەکرەنگ، خۆیی.

خووەرهەڵات (فە.): ڕۆژهەڵات، ڕۆژەڵات.

خووەرێل (باک.): دەوەن، بنچک، داری کورت.

خووەرین (باک.): خوڕین، شانازی کردن، بخوڕە.

خووەزگا (باک.): خۆزگە، کاشکای، کاشک.

خووەزگە (ئەردە.): بریا، کاش. ــ بردن: ئاواتخوواستن.

خووەزۆک (باک.): بەد خوواز. ــ ی: بەدخووازی.

خووەزوور (باک.): خەزوور.

خووەزی (باک.): خۆزگە.

خووەسان: خووەسان.

خووەسانن: خووساندن.

خووەسەر (باک.): سەر بە خۆ، ئازاد، بەتایبەتی.

خووەستەک (باک.): ئارەزووکار، زۆرداواکار.

خووەستن (باک.): خووازتن.

خووەسوو (باک.): خەسوو.

خووەسی (باک.): دەزگیران، نامزەد، نیۆلێ نراو، نیشانەکراو.

خووەش: خۆش، باش، پەسند، بەتام. ساخ، زیندوو، تەندروست. بێهۆش، بیاوان. بیابان. ــ بوون، ــ کرن: دەباغکردنی پێست و ئیتر، خۆشکردنی زەوی کشت وکاڵ و ئیتر. بدەڤ لێ خووەشکردن: چاپلووس.

خووەشان: خۆشاو.

خووەشتن (ئەردە.): خۆشهاتن، بەخێۆهاتن.

خووەشاو: خۆشاو.

خووەشە (ئەردە.): ئامادە، زمانخۆش، شیرین زمانی. چێشتەخۆشە. شیرین، تامدار، بەتام. خۆشکراو، خۆشکریاگ.

خووەشەخانە: دەباغ خانە.

خووەشتان (ئەردە.): پیروز بێ، مووارەک.

خووەشجڤات (باک.): کومەڵە و کۆڕی باش.

خووەشک (باک.): جووان، پەسند، نەشمیلە.

خووەشکا (باک.): جووان، دەلال، ڕەند.

خووەشکرن: خۆشکردن.

خووەشکۆک: زۆر جووان و شۆخ و شەنگ.

خووەشکێش (باک.): قایم، پتەو.

خووەشمێر (باک.): ئازا، چاک، پیاوی چاک. (باک.) ــ ی: ئازایی، چاکی.

خووەشنڤیس (باک.): خۆشنووس. (باک.) ــ ی: خۆشنووسی.

خووەشووار (باک.): وارخووەش.

خووەشهاتن (باک.): بەخێرهاتن. خووەشهاتی: بەخێرهاتی.

خووەشی (ئەردە.): خۆشی، ساخی، تەندروستی. مەزەداری، خۆشی.

خووەشیل (باک.): خوژیلک (گیایەکە).

خووەشین (باک.): دەنگی زەنگوڵەیە.

خووەشی و ویشی (ئەردە.): چاک و خۆشی، هەواڵپرسی، خەوەرپرسی.

خووەفرۆش (باک.): خۆفرۆش، کۆنەپەرست، بەخۆهەڵگۆت، خۆهەڵنەر. ــ ی: خووەفرۆشی، کۆنەپەرستی.

خووەڤین: خۆویست، خۆپەرست. ــ ی: خۆویستی، خۆپەرستی.

خووەلی (باک.): خۆڵە مێش، مشکی؛ ــ بسەرێ من: خاک بە سەر خۆم، بەد بەخت خۆم.

خووەلیدانک (باک.): خۆڵەمێشدان، مشکی دان، سەرگوویلک.

خووەلی مەرمۆتک (باک.): زیلەمۆ.

خووەمال (باک.): خۆماڵ، تایبەتی. ــ ی (باک.): خۆماڵی، تایبەتی.

خووەنە (باک.): مرازێکە بۆ پرسیار و تووڕەیی بەکاردەبرێت.

خووەندا (باک.): خووێندەوار.

خووەندە (باک.): خووێندەوار.

خووەندەڤان: خووێندەوار. ــ ی: خووێندەواری.

خووەندەگا: قوتابخانە، خووێندگا.

خووەنن کەڵەشێر (ئەردە.): قووقاندن، خووێندنی کەڵەباب.

خووەندن: خوێندن. بانگ کردن، چڕین.

خووەندی (باک.): بانگهێشتراو.

خووەنن (ئەردە.): خووێندن، چرین.

خووەهە (باک.): خوشک.

خووەهەر (باک.): خووار.

خووەهی (باک.): خودان، خاوەند.

خووەی (باک.): خێوی، خاوەند، (ئەردە.) خوێ، بەنەفسی خوێ. ئارەقە. ــ کردن: ئارەقەکردن. ــ دان: ئارەقەکردن.

خووەیبەخت (باک.): خۆشبەخت. (باک.) ــ ی: خۆشبەختی.

خووەی بهین (باک.): بۆندار.

خووەی پەرس (فە.): خۆ پەرست.

خووەیخاسە (هەورا.): خۆشخوویی.

خووەیرپێزک (باک.): بەشێواز، پەلیار، بەتۆرە، خۆشەویست.

خووەیزاندن (ئەردە.): زوقم کەوتن.

خووەیزک: زگبرسی.

خووەیزیاندن (باک.): چاو پێ هەڵنەهاتن، بەدخووازی.

خووەیسووچ (باک.): خاوەند سووچ و تاواندار.

خووەیڤین (باک.): لە سەر سەرو چاوان، بەچاوان. ــ ی: هێزی ویستن.

خووەیناڤ (باک.): ناودار. (باک.) ــ ی: ناوداری.

خووەیی (باک.): خووەدی. (باک.) ــ ی: خووەدیتی.

خووبەس (ئەردە.): درۆ، فیشاڵ.

خووبەستن (ئەردە.): درۆ هەڵبەستن، فیشاڵکردن.

خوودار: فێدار، کەسێکە سەر و دڵ بیگرێ. ـــ ی: فێداری.

خوو و ڕەووشت: یاسە، یاسا، ڕێ و شوێن.

خوو و ڕەووشتخاس: ڕەوشت باش، خۆشخوو.

خوورستان (باک.): گێتی.

خوورک (بار.): مۆرانە، (گەرد.) مرک. (هەکا.) ژەنگ، خۆرە.

خوورمین: دەرکران، وەرنەگیران، قبووڵ نەکران.

خوورین: خوران، وەخارش کەوتن. *

خووز: تف، ناوی زار. هێز، تین؛ نە خۆشەکە بێ خووزە. (کە.) ڕیشە و ڕەگی گیایان. (شەق.، کۆ.) سیخوار، خووس، زوقم، (باک.) کوور، چەماوەوە.

خووزاو (کۆ.، شەق.): زووخاوی برینان. زوقم، خووس.

خووزتێکەران: هاتنەوەی هێزە بۆ لەشی نەخۆشی و کەوتنەوە سەرخۆی.

خووزتێکەرانـــەوە: خووزتێکەرانـــەوە و ژیانـــەوە و بووژانـــەوەی داروردەختانە.

خووزهێنانەوە: وێکهاتنەوەی برینی ئەندامی درەختان.

خووزی (باد.): تف تا لـەناو زار و گـەروودا بـێ ـــ ی پێدەڵێـن بـەڵان، کـە فڕێدرا بە تف ناودەبرێ.

خووزیا: خۆزگـە، (شـا.) سیـخووار، (بابـا.) سیـخوڕ، (کـۆ.، شـەق.) خووزاو، خووز.

خووس: (زاخ.، دهۆ.) خووسار، (دەر.) خوویسار، زوقم، بەیانیانی پاییز و زستانان و بەهاران لەبەر ساردی وەکوو تنۆکەی ئاو لەسەر گیا و پووش و پەڵاشان دەنیشێ.

خووسار (موک.، زاخ.، دهۆ.): زوقم، خووس زوقمی سەر زەوی. سێوی ـــ هی پاییزییە، کە خووس دەکەوێتە سەری.

خووسان: نەرم بوونی چتێکی ڕەق دە ئاوێدا یا لە خووس نران بـە هۆی تـەڕ بوونیـەوە، مـەبـەس لـە دڵنـەرمی کەسـێکییە بەرانبـەر بـە هەرکـەس و چتێکی، کە چاوەڕووانی لێ نەدەکرا.

خووسانەوە: نەرم بوونەوە، تلیسانەوە.

خووساندن: نەرمکردنەوەی چتی ڕەق دە ئاوێ دا، لە خووس نان، زەلانـدن، خیساندن، دەڵێن ڕیشت بخووسێنە ئەوجا بیتاشە. دڵنەرمکردن.

خوساندنەوە: نەرم کردنەوەی چتی ڕەقە.

خووسانن: خووساندن، نەرمکردنەوە.

خووساو: چتی ڕەق لە ئاوێ دا نەرم بوو. خووس، سیخووار.

خووساوە: خووساوەوە. چتێکی ڕەقە بە هۆی تەڕاییەوە نەرم بوو بێ.

خووسبوون (باک.): بەزین.

خووسکرن (باک.): بەزاندن.

خووس نیان (ئەردە.): خووساندن.

خووسی (باک.): خووس.

خووسیاگ (ئەردە.): خووساو.

خووسیان (ئەردە.): خووسان، خیسان. ئارەقەکردن.

خووش: دەنگی شیر لە دۆشیندا. *

خووک (لک.، هەورا.): بەراز.

خووکەملە: گوریس کێشەکێ.

خووکی (باک.): سەرانە، خاوە.

خووگ (هەورا.): بەراز.

خووگرتـن (ئـەردە.): ڕاهـاتن، هۆگربـوون. خۆگرتـن، پارێزگـاری، دەوڵەمەندبوون. فێ گرتن. بەستران، مەیین.

خووگیر: ڕاهـاتوو، هۆگـر، خـۆش ئاشنا، زووئاشـنا. ـــ ی: ڕاهـاتن، هۆگری، خۆش ئاشنایی.

خوول (باک.): گومبەزی، لە سەر شکلی گومبەزی، (باد.) خۆڵ، خاک.

خوولە: گیایـەکی بـە کـەیف و مـل ئەسـتوور و قەڵـەوە، (مـوک.) هوولـە، (باک.) بووغ، گابوغ.

خوولی (باد.): خۆڵی.

خوون (زا.): خووێن، هوون.

خوونخووار: خووێنخووار.

خوونسەنگین (فە.): ئێسک گران، ڕەزاگران. ـــ ی: ڕەزاگرانی.

خوونسووک (فە.): ئێسک سووک، ڕەزاسووک.

خوونما (ئەردە.): خۆنووێن، بەفیز. (ئەردە.) ـــ یی: خۆنووێنی، بەفیزی.

خوونن: دەرس خوێندن. *

خوو وخدە: ڕەفتار، کردار.

خووگی: خوگ، باج و پیتاکی میری. *

خوو و ڕەووشت خاس: خۆشخوو.

خووهرا (زا.): زۆر خۆر

خووهری (زا.): خۆزگە.

خووهستەک (باد.): خووازەڵۆک.

خووهستن (باد.): خووازتن.

خووهستی (باد.): خووازیێتی.

خووێ (بـاک.، مـوک.): خووا، خودا. (فـە.) خوە، خا، نمـەک، (هـەو.) خێ، خووا، (هەورا.) نمەک، مەکی، بێ خووێ: بێ مەکی، کەلە، کەلی. کانگـای ـــ: خووێلێـن. (هـەس.) بەراز. (زاخ.) ئارەقـەی مـاندوویێتی، نەخۆشی. ئاگاداری، بەخێوکردن، پەروەردە.

خوویی (باد.): حەز، ئاوات.

خووێت (باک.): ئێلێکی کوردە لە ژووررووی بتلیسێ وەیە.

خووی چەشتن: کەمێک لە چێشت خواردن لە پێش تێکردنی دا بـۆ ئـەوەی بزانی خوویی کەمە یا زۆرە، خووێ چێژتن.

خووێ چێژتن: خووی چەشتن.

خووی خراو: بەدخوویی، بەدڕەووشتی.

خووێدار (ئەردە.): خاوەند. چتی جووانی دڵگر. ـــ ی: خاوەندێتی.

خووێدان: نمەکدان، (باک.) خووێ دانک، ئامـانێکی گـەورە یـا گچکەیـە، کە خوویی تێدەکرێ. (هەورا.) مەکدان، خووێرێژگە، تاتەبەرد یا تەختە یا سینی و چتێکی پانە خوویی لە سەر ڕۆژەکەن بۆ ئاژاڵان لە زستانێدا.

خووێدانە: خووێدان.

خووێدانکە: خێدانکە، کیسە و توورەکەی خوێیە.

خووێر (باک.): بەجنە خوێر، ناوی کۆنە شارێکی کوردانە لە ناو (هەڤێر) کاندا و لە ژووری باژێری نوسەیبین، ئێلی بە جنەوی، بەشتەوی، باجنی، لەوناوەدا بوو.

خووێرانگ (باک.): بەرد یا تەختەیە، کە خوێی بۆ ئاژاڵ و وولاٚخان لە سەر ڕۆدەکرێ، خووێڕیز.

خووێراپی (ئەردە.): خۆڕایی.

خووێرەنگ (باک.): بەردێکە وەخووێ بچی.

خووێرک (ڕەوا.): کەرکۆڵ، گیایەکە کۆلکەکەی کارگی خواردنێ دێنێ، (باد.) مۆرانە.

خووێری: دەڵە، وەیلان، دەربەدەر، (شا.) توروندی، سەگبەڕ، سەرسەری، بەرەڵاٚ، گەریدە، گەمۆر گرهووێر، خۆری، گەلۆر، تۆری، سەرسەری، لەگام، ترۆ، بەرەڵاکراو، بێ کارە، بێ کەلک، هیچ و پووچ، پەتیار، شلەپەتە، گەجەڵ و گوجەڵ.

خووێڕیز (شا.، موک.): (باک.) خووێرانگ، بەردی پانە یا تەختەیەکە خوێی بۆ مالاٚتان لەسەر ڕۆدەکرێ.

خووێڕێژگە: چەند بەردێکی پان یا تەختەیە کە بۆ ئاژاڵ و مالاٚتان خوێی لەسەر ڕۆدەکرێ، لە بەهارێدا. خووێدان.

خووێز (ئەردە.): زوقم.

خووێزا (ئەردە.): خوشکەزا.

خووێژنگ: تەرکەخەم، هەڵە. ـــ ی: تەرکەخەمی، هەڵە.

خووێس (باد.): زوقم، خووس.

خووێسار: شوورێنێکە زوقم و خووسی زۆر لێ کەوتبێ.

خووێسە (ئەردە.): خووس، زوقم.

خووێسک (باک.): سەهۆڵی سپی.

خووێش (هەورا.، جا.): کەس، خزم، کەس و کار، وابەسە.

خووێشایەتی: خزمایەتی.

خووێشک: خوشک، (ئەردە.) خووەیشک، هاوشیر.

خووێشکەزا: خوشکەزا.

خووێشک بەخووێشک: خوشک بەخوشک گۆڕینەوە، ژن بەژنە.

خووێشی: خزمایەتی، وابەسە، بەسەگی.

خووێک: باج، خووە، خەراج.

خووێگ: خاوەند.

خووێگل (ئەردە.): پارهەڵکەر.

خووێل: خێل، تیل، چاوگێڕ.

خووێلێن: کانگای خوێ.

خووێن: (فە.) خووەن، (هەو.) خێن، خۆن، خووین، وونی (هەورا.، لک.، لو.)، وون، هوون، شلەمەنیەکی سوورە لە ناو دەمارو ڕەگی گیانداراندا دێت و دەچێ. مزی خووێنی کوژراوییە کە وەردەگیرێ. بە دووای هەر ناوێکەوە بنووسێ دەیکاتە بکەر: ئاوێستا خووێن، پەرتووک خووێن، داستان خووێن، ئاوازە خووێن: گۆرانی چڕ. (ڕەوا.) دەردە مالاٚتێکە ڕەنگی گۆشتی سوور هەڵدەگەرێ. خووێنبایی. دەردی ڕیخۆلاٚنە. کوژتار، کوژتن.

خووێناو: هوناو. ئاوی قاوورمە.

خووێناوە: زووخاو، هووناوە، شیرە، زاراو، ئاو وکەفێکە، کە لەکاتی سووتاندنێدا لە سەرەکەی تری داری تەڕ دێت.

خووێناوڵێن (ئەردە.): خووێناوی.

خووێناوی: خووێنین، چتێکە لە خووێن هەڵکشابێ و یان خووێنی پێ هەڵپرژابێ.

خووێن ئەستاندن: تۆڵەئەستاندن.*

خووێن ئەستێن: خووێن گر، خووێنەخووا، (هەورا.) هوون ئەستین، خووێنەخووێ، کەسێکە خزم یا نزیکێکی کوژرا بێ.

خووێنەخووا (کە.): خووێنگر، شڕەگر.

خووێنەخووار: خووێنکار.

خووێنەخووارە: خووێنخۆر.

خووێنەخووێ (کە.، کرما.): خووێن ئەستێن. خانەخووێ.

خووێنەر: کەسێکە بخووێنێ.

خووێنبایی: پارەیەکە لە بەرانبەر خووێنی کەسێکیدا بدرێ.

خووێنبەر: دەماری خووێن ڕاگوێز لە لەشدا.*

خووێنبەردان: بە نەشتەر لە هەندێک دەمار خووێن دەرهێنان.

خووێن بەردەر: کەسێکە بە نەشتەر یا گوێزان و چتی تر خووێنی خەڵکی بەر بدات.

خووێن بەس: کەسێکە یا دەرمان یا مرازێکە، کە خووێن ڕاگرێ. مەسڵەت کردن، داکوژاندنی دوژمنایەتی.*

خووێنتاڵ: ئێسک تاڵ، ڕەزاقورس، خووێنسارد، ئێسک قورس. ـــ ی: ڕەزاقورسی، ئێسک گرانی.

خووێنجگەر: خووێنی دڵ، خەم و خەفەت.

خووێنجمان: خووێن جوومان.

خووێنجومان: خووێن بزووتن، لە بەهاراندا کە سەختی سەرما بەسەر دەچی و گەرما دێ دەست پێ بکات خووێن دەجووڵێ.

خووێنخۆر: (هەورا.) وون دەر، خووێنڕێژ، پیاوکوژ، خووێنخووەر. ـــ ی: خووێنڕێژی.

خووێنخووا: کەسێکە داوای بەهای خووێنی دەکات لە مرۆ کوژ، خووێنگر.

خووێنخووار: مەبەس لە کەسێکییە، کە زۆردار و دڵڕەق و ستەمکاربێ و بە خووێن ڕژتن کەیفی بێ، خووێنە خووار. ـــ ی: ئارەزووی خووێنڕژتن کردن.

خووێندار (باک.): بکوژ.

خووێنەخووێ: خووێنگر، کەس و کاری کوژراو.

خووێنخووایی: خووێن ئەستاندن، خووێن سەنن.

خووێنداری: پیاوکوژی، بکوژی.

خووێندەڤان (باد.): خووێندەوار.

خووێندەماخ (ئەردە.): خووێن داڕسانی لووت.

خووێندەوار: خوندەڤ، (باک.) خووەندەڤان، بەسەواد، میرزا، سەوادار، کەسێکە خووێندبێتی. ـــ ی: خووەندەڤانی، سەواد، میرزایی، بوونە خووێندەوار، پێ گەیشتن.

خووێندڵ: خووێنی جیگەر، خەم و خەفەت.

خووێندڵی: (فە.) خوەنین، هۆنن، خوەندن، واندن، (هەورا.) وانای، وونەی، وەنەی.

خووێندن: خۆندن، (هەو.) خێندن، بخووێنە: بخۆنە، بووان، وانی.

خووێندنەوە: ڤەخوواندن، دووبارە خووێندنی چتێکی، خۆننەوە، واخووێن.

خووێندنی کۆتر: گماندن، گمە گم کردن.

خووێندنخانە: خووێندنگا، خووێندگە، قوتابخانە.

خووێندنگا: قوتابخانە.

خووێندنگە: خووێندنگا.

خووێندنی کەڵەشێر: قووقاندن.

خووێنراوە: خووێندراوەوە.

خووێنڕەس: خووێنخووا.

خووێنڕژاندن: مرۆکوژتن، خووێنڕژتن.

خووێنڕژانن: مرۆکوژتن.

خووێن ڕژتن: خووێن ڕژانن.*

خووێنڕێژ: مێرکوژ، زەراف، قاندر، خووێنخۆر، دەڤلخوویس، وونرێژ، خووێنخووار، نێوی پیاوانە. ـــ ی: مرۆکوژتن.

خووێنسار: خووێنسارد، ناشیرین.

خووێنسارد: خووێنسار، ڕەزاگران، خووێن تاڵ، ناشیرین، قورس. کەسێکە دەرەنگ ڕقی هەستێ، لەسەرەخۆ، بەکاوەخۆ، پشوودرێژ، بێندرێژ. ـــ ی: خووینساری، دەرەنگ ڕق هەستان.

خووێنساری: خووێنساردی. پشوو درێژی، مەهوار.

خووێن سیاوەش: گیایەکە بە کاری زۆر نەخۆشیان دێت.

خووێن شیرین: ڕەزاشیرین، ئێسک سووک. ـــ ی: خووێن شیرینی، ڕەزاسووکی.

خووێنکار: (باک.) خووێنەخووار.

خووێنکەر: خووێنڕێژە.

خووێنکەل: دڵسۆز. ـــ ی: دڵسۆزی.

خووێنکردن: مرۆکوژتن.

خووێن کردنەکاسە: مەبەس لە ڕەشکردنی یەکێکە لە لای کەسێکی تر بە جوورێکی زۆر خراپ.

خووینکوژاندنەوە: مەبەس لە ئاشتی خستنە ناو دەستەیێکی مرۆکوژ و خووێنەخووا.

خووێنگا: خووینگە.

خووینگ (باک.): خوشک، خوواک، (باک.) خووە.

خووێنگە: شووێنی خوێن ڕژتن، خووێنکە.

خووێنگەرم: لاو، جحێڵ، (موک.) بێلەنج. سادە، کەم سەلیقە. ئازا، بەجەرگ. ـــ ی: جحێڵی، لاوی، قشت و جووانی، خۆشەویستی. سادەیی، کەم سەلیقەیی. ئازایی، بەجەرگی.

خووێنگر: خووێنەخووا، خووێنەخووێ، خووێن ئەستێن، هوو ئەسێن، شڕەگر، خودان خووێن.

خووێنگرتن: خووێنە خووایی. گرتنی خووێنە لە هەندێ ئەندام بە هۆی گووێزان، نەشتەر، کەڵە شاخ و زەروو و ئیستیکان و ئیتر.

خووێن گرسیاگ: خووێن ڕاوەستاو.

خووێنگر: خووێن ئەستێن. کەسێکە لە یەکێکی تر بە هۆی نەشتەر و کەڵە شاخ و ئیستیکان و ئیتر خووێن بەربدا. ـــ ی: خووێن ئەستاندن. پیشەی خووێن بەردان لەم و لەو.

خووێنمژ: ستەمکار، زۆردار.

خووێنمژتن: خووێن مژتن.

خووێنمژین: خووێن مژتن.

خووێنمژی: زۆرداری، ستەمکاری.

خووێنمیزکە (بابا.): دەردێکە هەر وولاخ یا ماڵاتێکی بیگرێ خووێن دەمیزی.

خووێننەوە: خووێندنەوە.

خووێنهاتن: خوونهاتن، خووێن بەربوون.

خووێنهەڵهێنانەوە: بەدەم خووێن ڕشانەوە.

خووێنی (باک.): بکوژ، خووێنڕێژ، خووینی.

خووێنی زگ: چارە: مام ڕێواس بە برنجەوە بکرێتە شۆرباو تا سێ ڕۆژان سبەینان بخوری بۆ خووێنی زگ کە لە مایەسیری و ئیتر بێ زۆر باشە.

خووێنی کەپۆ: کەرابسێ چارەی ئاوایە: کلیلێکی ئاوونجی ئەو سەرەی کە قفڵی پێ دەکرێتەوە بە قیتی لەسەر شادەماری پژملی دادەنرێ کەمێک پاڵی پێوە دەنرێ و دەگیرێ و سەری هەندێ بڵند دەکرێ دەست بە جێ خووێنەکەڕادەوەستێ. یا کە تفنگی ڕاستی ڕابسێ چەند چرتەیەک دەستی چەپی بڵندکا ڕایدەگری کە ڕانەوەستا دەستی ڕاست بڵندکات کە هەر ڕانەوەستا هەردووک دەستی بڵندکات ڕایدەگرێ. خۆ تۆزی قورمی خانووان دوای هاڕین و دابێژتنی هەڵی مژی لە هەمووی باشترە.

خووێنهەڵێنانەوە: خووێن ڕشانەوە.*

خووێنین: خووێناوی.

خووێهە (باک.): ئارەقە.

خووێهدان: خووێدان.

خوویسار (دەر.): خووس، زووقم.

خوویسان: خووسان.

خوویساو: خووساو.

خوویساوە: خووساوە.

خووینبەر (باد.): کەسێکە خووێنی خۆی بەربدات.

خووێنبەردەر (باد.): ئەو کەسەیە خووێنی یەکێکی تر بەربدات.

خوویل (باک.): خێل، چتی خووار، ملێت خۆ ـــ کەن: ملی خۆتان کەچکەن. (باک.) خول. گومبەزی.

خووین (باک.): خووێن. ـــ اوی سارە.

خووێندار (باک.): خووێنین.

خوویی (ئەردە.): خۆیی، خزمایەتی.

خووینگر (باد.): خودان خووێن.

خێ (هەو.): خووێ. دەنگی تیپێکی کوردییە.

خێبەت (باک.): چادر، خێوەتی سپی.

خێپشەملە: مرۆی قوڵبنە و تێکسرماو و مل کورت.

خێپشنە: خێپشە ملە.

خێت: گێژ، دێغ لەسەر قاقەز یا لەسەر زەوی، خەت.

خێچ: خوار، لار، چەوت، گێژ، تەنها بەکارنابرێ لەگەڵ خوار بە کاردەبرێت: خوارو خێچ.

خێچک (شا.): خلیسکە لەسەر بەفر یا لەسەر سەهۆڵ یان لەسەر هەورازێکی لێژ.

خێدان: خووێدان.

خێدانکە: کیسەو توورەکەی خوویێیە، خووێدانکە.

خێر: پیاوەتی، جووامێری، دفنان لە گەڵ یەکێکی یا گیاندارێکی تر بە کردار یا بە گوفتار، خەیر، بە ــ اخۆ: دەڤڵەتا سەرێ خۆ. خۆش، بە ــ هاتن: خۆشهاتن، بە ــ کردن: خۆشهاتن کردن، بە ــ هاتی: خۆشهاتی.

خێرا: بەپەلە، بەلەز، بەتەردەستی، زوو، گورج، چوست، تەردەست، بەتاڵووکە، چەسپان، زیرەک، بەدەست و برد، چالاکانە. (ئەردە.): خێرەومەند.

خێراداوێژ: چەکێکە زوو باوێژرێت.

خێرات: خێر، پیاوەتی، چاکە، جووامێری.

خێراتن: بە خێرهاتن کردنی کەسێک، خۆشهاتن.

خێراخۆ: بە خێری خۆت، لە رووی پیاوەتی و مرۆڤایەتییەوە.

خێراندار: خێرەومەند.

خێرو: ئاوێکە لە شوێنێکی دوور لە ئاودا بۆ خێر دابنرێ تا رێبوار و تینووان تینوێتی خۆیانی پێ بشکێنن.

خێرایی: چابوکی و گورج و گۆڵی.

خێرەسات (خۆ.): خێڵەسات، کۆچەرات.

خێرەودەر: دوورە و خێر.

خێرەومەن: خێرەومەند.

خێرەومەند: کەسێکە زۆر خێرێ بکات و دەستی بە خشندەیی هەبێ.

خێرەومەندانە: خێرکارانە.

خێرەومەندی: خێرکاری.

خێرخوواز: کەسێکە هەمیشە حەز لە چاکە و خێرێ بکات. ــ ی: خێرخوایی، چاکەکاری.*

خێرخێر (ئەردە.): راڕا.

خێردار: بەخێر. ــ ی: بە خێرهاتن کردن.

خێردانەوە: بە هرە و سوویێگەیاندن، ئەم کشتوکاڵە زۆر خێری دایەوە.

خێرک (باک.): خۆرە، دەردێکی پیسە. (باد.) مۆرانەی جلکان.

خێرکا: خێڵێکی کوردانە لە کۆچەری میران.

خێرکار: خێرکەر. ــ ی: خێرەومەندی.

خێرکەر: خێرەومەند.

خێرکردن: چاکەکردن.

خێرڵێ بینین: بەهرە و کەڵک دەستکەوتن لە چتێک یا لەگیان لەبەرێکەوە.

خێرمانە (خۆ.): جمک، دووانە، تەنها بۆ گوێز و بادام و مازوو دەبێ.

خێرۆ: خووێری. شەنگڵەبەرەکەتە، سەوزاییکە بە جاری پێشووی خۆی سەوز بووبێتەوە.

خێرۆک (موک.): دەغڵێکە بە بێ چاندن هەر لە شوێنی پارەکەی خۆی شین بووبێتەوە، (هەو.) خێلۆک، خۆرسک. ــ ی: زگماکی، خۆرسکی.

خێرۆیی: خوویرێتی، خۆرسکی، شین بوونەوەی کشتوکاڵێکە لە جاری پێشووی سەوز بووبێتەوە.

خێرهاتن: خێراتن، بەخێرهاتن.

خێز (باک.): خەت، دێر، (باک.) خێزک. خیز، زیخ.

خێزان: ژنی بەمێرد، هاوسەر، کەیوان، کەیوانوو، هاوسەنیر، خێزانی. ماڵ و منداڵ، کڵفەت، خاوخێزان. خانەوادە.

خێزاندار: کەسێکە ماڵ و منداڵی زۆر بێ. ــ ی: هەبوونی ماڵ و منداڵ.

خێزانی (باد.): خێزان، هاوسەر، هاوسەنیر. هەژار.

خێزەرە: قیسپ، قەسپ. بەرچیغ، شەقڵە. (موک.، جا.) چەشنە ئالوو دارێکە بە پانی و قەراغ نەخشکراوی لە نزیک یەکتری رایەڵدەکرێن، (هەورا.) کاریتە، (بابا.) شەقڵە و چیلکو چرپیە کە لەسەر قامیش بەندی خانووان دادەنرێ.

خێزەرەکردن (موک.): بە زمان و قسە هورووژم بردنە سەر ...

خێزاو: خووزاو.

خێزک (باک.): خەتێکی گچکەیە.

خێزیان (ئەردە.): هەستان.

خێس: خووار، خووار و خێچ، هێس.

خێسانەوە (رەوا.): دڵ تێک هەڵاتن، دڵ لەخێڵەوەهاتن، دڵ تێکچوون، دڵ لەمژێڵلاهاتن.

خێسەکردن: مۆربوونەوە.

خێشە: مرخێش.

خێشەخێش: مرخێش مرخێش، وە ــ خستن: وەمرخێش مرخێش خستن.

خێشەک: خوشک.

خێشک: تەختەی رێک و لووس کردنی شێوەرد.*

خێڤە (باد.): نۆبەرە (تەنها بۆ میوەیە).

خێل: (فە.) خل، قجر، چاولار، چاولەحەوا، چەپخوون، (باک.) چەمچک، ماکاش، چاڤشاش، (رۆژ.) تیل، چاڤ هاول، کەسێکە چاوی خووار بروانێ و یەکێکی لێ ببێتە دوو، کۆچەر، ئێل، حێل، هۆز، خێڵەسات، گرۆ، تیرە.

خێڵ: دڵ لە ــ ەوەهاتن: دڵهەلاتن، (رەوا.) دڵخێسانەوە. چەندماڵێکی کۆچەرە.

خێڵات: رەشماڵ نشینی، خێڵەسات، کۆچەرات، خێڵ ناوەکەیە (ات) ئامرازی گەلە. ــ ی: خێڵ نشین.

خێلانی (باک.): چیمەن.

خێڵەسات: کۆچەرات، خێڵات، خێرسات، رەشماڵ نشین.

خێڵەوخووار: کاتێکە لە پاییزێدا کە خێلات لـە کوێستانێوە بۆ گـەرمێنێ دەگەڕێنەوە.

خێڵەوژوور: کاتێکە لە بەهاراندا کە خێلات لـە گـەرمێنەوە بەرەو کوێستان دەجمێن.

خێڵ بەنان: خێـڵ بەندان.

خێڵ بەندان: خێـڵ بەنان.

خێڵۆک (هەو.): خێزۆک.

خێلی: چاوخێڵی، چاڤهـاوڵی. (باک.) ڕووبـەند، پێچـە. بـەربووک، ئـەو پیاوورژن و ئەوانەیە کە لەگـەڵ بووکی دەچنە ماڵی زاوای.

خێمی (هەورا.): خێوەت.

خێن (باک.، هەو.): خووێن.

خێندن (هەو.): خووێندن.

خێو: جندۆکە، درنج. تارمـایی مـردووان، (هـەورا.) مێردەزمـە. خاوەند، خێوی، خـودان، (هـەورا.) خـاوەن، مـاخۆ، (هـەو.) مـاڵخۆ. ــ کـردن: خاوەندی کردن. خاوەندی، خودانی.

خێوان: تێکەوتن، ڕێک کەوتن، (ڕەوا.) خێوتن، (کۆ.) پەسووان.

خێوەت (بابا.): چادری سپی، خیبەت، تـاووک، تئۆک، خـەرگا، بارەگـا، (باک.) خێڤەت. ــی گچکە: چـاتۆڵ. ــی ڕەش: ڕەشماڵ. ڕاژە، ڕێـز، پەرایی، توودە، خزمـەت، ــ کردن: ڕاژەکردن.

خێوترش (کۆ.): دەنگ لێک گۆڕین.

خێوەتکردن: پەردەپۆشی، خێوەت دروستکردن یا هەڵدان.

خێوەتگا: شوێنێکە خێوەتی لێ هەڵبدرێ.

خێوتن (ڕەوا.): خێوان، ڕێکەوتن، ڕێک کەوتن.

خێورانەوە (هەو.): دڵ تێکهـەلاتن، دڵ پێکاهـاتن، خێسـانەوە، دڵ لـە ژیللاهاتن، دڵ کەفکردن.

خێورانەوە (دزە.): تووانەوە.

خێوراندنەوە (دزە.): تواندنەوە.

خێوکردن: بەخێوکردن.

خێوی: خێو، خاوەند، خودان، خاوەن، (هەورا.) خووەی، (هەو.) مـاڵخۆ، ماخۆ، بێ ــ : (باک.) بێ خووەوی، بێ خاوەند.

خێوی شەو (موک.): جندۆکە.

خێوی هونەر: هونەرمەند.

خی (ئەردە.): سەرگەرمی، کار، کاروبار.

خیا (باک.): تێلێکی کوردی گەورەیە، کەوتۆتە ژۆری خەزرێ.

خیار: خەیار، هاروێ.

خیارچەمبەر (هەورا.): خەیار چەمبەر.

خیاوان (ئەردە.): (ئەردە.) نەخیاوان.

خیپ (باک.): بەربەرەکانێتی خووێنین. (باک.) چاڵووک.

خیپشنە: گیپە، قەڵەو، گۆشتن.

خیت (باک.): خەت، جغز، جەغز، (باک.) چارەسازی، تەواوکردن.

خیتەخیت (ڕەوا.): دێغ دێغ، خەتخەت. ــ دان: هاندان. هانکـەهانک، ڕۆیشتنی نارێک، هەناسە بڕکەیەکە بە چەشنێکی ناشیرین.

خیت خیتانێ (هەو.): خەتخەتانێ.

خیچ (باک.): جیوەی داری.

خیچە: تۆزێک، نەختێک.

خیچک (باک.): ووردەبەرد.

خیچۆ (بـاک.): دێـدە، خوچـێ، لـەکاتی ئاخـەفتنیدا لـەگـەڵ خوشـک بەکاردەبرێ.

خیچێ (باک.): خوچێ، خوشکێ.

خیز: چـەو، قـوم، کیلتـە، زیـخ، (بـاک.) سیلە، جـەرجوو، (بـاک.) خێز. (هەو.) تف. (باک.) خلیسک.

خیز خووەکرن: خۆهەڵخلیسکاندن.

خیزار (باک.): شاری گەورە.

خیزارچی: دارتاشی.

خیزان (باک.): خێزان، هەژار.

خیزاو: ئاوخیز.

خیزە: دەنگێکـە لـە سینگەوەدێ لـە کـاتی پشـووداندا لـەبـەر نەخۆشی یا ماندوویێتی، هیزە.

خیزەخیز: خزەخز.

خیزەرە: پەردووی سەر دارەڕایە.

خیزەڵان: زاخێران، قومسـال، قومـەڵان، زیخـەڵان، تیـرزێلاک، خیزتـێر، کەرگەڤیسک.

خیزتێر (باک.): خیزەڵان، خیزستان.

خیزخۆر (باد.): قەراخ ئاوو چومێکە کە ئاوی هاوینـان کشاوە، بکرێ بـە شیناوەردی.

خیزخیز: خیزەخیز.

خیزڕێژ: زیخڕێژ، چەوڕێژ. ــ ی: چەوڕێژی.

خیزستان: خیزەلان.

خیزماڵ: خیزەڵان، گەڤرک، گەڤیزک، گەڤزەک.

خیزیان (ئەردە.): هەڵسان، هەستان، بەرزبوونەوە. سەوزبوون.

خیس (کە.): کەسێکە شـان و ملـی بـە دیـوی سینگیدا چەمابێتـەوە، خێسە، لێ مۆڕبوونەوە.

خیسار (بابا.): سیخووار.

خیسکە (خۆ.): قیسکە.

خیشەخیش: نیخەنیخ و دامان بە دەست چتێکەوە.

خیشکردن: خۆگیف کردن لە ڕقان.

خیڤت (باک.): خێوەت.

خیڤ بوون: پشکووتن.

خیگـە: شـوورتان، هـیزەی ڕۆنـی و ئـاوێ. ــ ی لوولـەدار: (بـاک.) توورک.

خیگـەکونە: کوندەی کون، خێگەی لە کارکەوتوو.

خیگۆڵکە (ئەردە.): خیگەی گچکە.

خیلۆک (باک.): گیایەکە.

خیلی (زا.): سەرپۆش.

خیلیسکان: هەڵخلیسکان، خلیسکان.

خیم (باک.): بناغە. داکوتانی سینگ.

خین (هەو.): خووێن.

خینگە (کۆ.): گنێخە، گیپەڕە.

خینیک (باک.): خانوو.

د

د: تیپێکی ئابێی کوردییە. دە، لە زاراوەی کرمانجیدا مرازی دانە پاڵ: ئاغایێ دەمن: ئاغای دە من (ئاغای من). لە: ئەز دخووەرامێنم: من تەماشای خۆم دەکەم. ئەڤ کەڤچک دشۆرباوێ مەنێ: ئەم کەوچکەی لە شۆرباوێ مەنێ. گولاڤ د خووەدان: گولاو لەخۆدان. لێک دبەرهەڤدان: لێکدان، بۆ تۆڵە لێکردنەوە، دبەرهەڤدەدەن: لێکدەدەن. بە، دهەڤدە: بەیەکەوە، دبەردە: لەپێشدا. دە، دەنێو، لەنێوەڕاست، دناڤ بازێڕدە: لەنێو بازاڕیدا. لەسەر: دپشت مندا بارێکی گرانە: لەسەر پشتی من بارێکی گرانە.

دا: ڕۆ، خووارەوە، لای ژێرەوە بەڵام تەنها بەکارنابرێ، دانان (ڕۆنان) داهێشتن (ڕۆهێشتن)، داگرتن (هێنانەخووارەوە). لەڕووی میهرەبانییەوە، ئەرێ، ـــ ئەم پەرتووکەم بدەیە. (باک.) دایک، داد، دێ، دایێ، دادێ، (باک.) دیا، بۆ بانگکردنی دایک: وادا، (باک.) وادایێ. (باک.) دایک. (موک. باک.) تا، تاکوو، بۆ ئەوەی. دەی، دادەی، ئا، دە (بۆ تێڕاخوڕینە)، ـــ وەرە لام: دە وەرە لام، داپێم بڵێ: دە پێم بڵێ. بۆ شووێنە و جێگایە: بەڵام بەدووای ووشانەوە دەنووسێ کە سەرەتایەکەیان بە (بە) یا (دە)، (لە) دەست پێ بکات: لەوێدا، بەچیدا، لەخوواردندا، لەکاراندا، لە قوتابخانەدا قوتابی زیرەک زۆرن. خووارەوە، لای ژێرەوە، بەڵام بە پێشی ووشانەوە دەنووسێ، دانیشتن: نیشتنە سەرزەوی یا کورسی، دانان: نانەخوارە، داگرتن: هێنانە خووارەوە، دادرین، دابەزین. تیپی ووریا کردنەوەیە و فەرمان و تێڕاخوڕینە: داوەرە، دا هەستە، دا بڵێ، دا دەی، دەی، دە.

داب (زا.): گوریسێکە لە مووی کلکی وولاخی دروستکرابێ. باو، بافت (مۆدە).

داباراندن: هەوور بەرێژنە، بارانەی بە ڕێژنە ڕژتنە خووار.

داباران: داباراندن، داوارانن.

داباریین: بارانە بەرێژنە سەرەوژێر، هاتنەخووار، داوارین. کۆبوونەوەی چەند کەسێک یا چەند گیاندارێک بەسەر چێتێکا.

داباش (باک.): ئامۆژگاری، پەند، باسکردن. باس. ـــ کرن: باسکردن.

دابان (باک.): ناوی جووره شیرێکییە.

دابەر (باک.): بەسوود، بەکەلک، سوودمەند.

دابەرزین (زا.): سینگ ڕەپێشخستن بۆ شەڕ.

دابەزان: دابەزین.

دابەزاندن: هێنانە خووارەوەی سووار لە سەرپشتی وولاخ. داووزیاندن، (کە.) داوەزاندن، پەیاکردن، وەزەراندن، بەگژ یەکتری داهاتن.

دابەزێن: دابەزێنەر.

دابەزێنەر: ئەو کەسەیە کەسێک یا چێتێکی لەپشتی وولاخی بێنێتە خووار.

دابەزێنراو: کەسێکە لە سوواری هێنرابێتە خووارەوە.

دابەزین: لە سوواری هاتنەخووار، لە شووێنێکی قۆناخ گرتن، هاتنەخووار، داوەزین، خووارەوەهاتن، داخوزین، داخزین.

دابەزیو: کەسێکە خۆی لە سوواری پەیابووبێ و یا قۆناخی لە شووێنێکی گرتبێ.

دابەست: دابەستوو، دابەستە.

دابەستە (موک.): ڕەشە وولاخ یا ئاژاڵێکە بۆ قاوورمە لەنێو ماڵاندا بەتایبەتی بەخێو بکرێت و قەڵە و بکرێت، دابەستوو، (هەو.) دابەستی. (شا.) لەنێو جۆگەی لێژدا چەند پلەیەکە لە لکەدارانی بە پەلکەوە لەگەڵ بەردی و گلێ دروستدەکرێ تا دای نەدرێ.

دابەستن: ـــ ی ڕەشە وولاخ و ئاژاڵ، بەتایبەتی بەخێوکردنیانە بۆ قاوورمە. ڕاداشتن، نووێژـــ: واتە دەست بەنووێژکردن، ـــ ی تۆپ: واتا ئامادەکردنی تۆپە بۆ ئاوێژتنی، بەستنی چێتێک بەچێتێکی ترەوە: پاشکۆیەکەی دابەست، بەستنەوە، ـــ ی بار: بەستن.

دابەستوو: ڕەشە وولاخ یا ئاژاڵێکە بەتایبەتی بۆ قاوورمە بەخێو بکرێ، (ڕۆژ.) دانی، دابەستە، کوشتی، (هەو.) دابەستی.

دابەستی (هەو.): دابەستوو، دابەستە، کوشتی.

دابەش: پەخش، (کۆ.) دارەبەش. ـــ بوون: بەشبوون.

دابەشەر: دابەشکار، دابەشکەر.

دابەشکەر: دابەشەر، بەشکار، پەخشێن، دابەشێن.

دابەشکردن: بەشکردن، (باک.) دگوولیک. بەشبەشکردنی چێتێکە بەسەر چەند چێتێکیدا: باوکی منداڵەکانی دەراوسێمان مرد و ماڵەکەشیان بەسەر خۆیاندا دابەشیەوە.

دابەشێن: دابەشێنەوە، دابەشکار.

دابەشین: بەشکردن، بەشینەوە، پەخشکردن.

دابەشینەوە: دابەشین.

دابەلاندن (زا.): قووتدان.

دابەلیاندن (باک.): قووتدان.

دابدیم (ئەردە.): دەبدیم.

دابڕ: دابەشەر، بەشەر، بەشکەر. داگیرکار. بڕ، ڤیرگول، فارزە(،). جووره گەمەیەکە.

دابڕان: دابڕکران، لێک جووێ بوونەوە، ژێ بوون: مەڕەکە لە ڕانەکە دابڕا، هەڵبڕا، بەرخەکە لەدایکی دابڕا.

دابڕاندن: دابڕین، لێک جووێ کردنەوە.

دابڕاو: هەڵبڕاو، لێک جوودابووەوە. بێ بەشکراو، بەشبڕاو.

دابڕدان: هەڵاوردن، دابڕین، دابڕاندن، جوودکردنەوە، لێکهەڵاوردن، پارچە ئاژاڵێک لە مێگەلێکی هەڵاوردن.

دابردن: بڕکردنی چتێک لە چتێک. بردنە خووار، هەڵکەندن، داچەقاندن.

دابڕکردن: جوودکردنەوەی چتێک لە چتێکی تر. زەوتکردن.

دابڕین: هەڵاوردن، جوودکردنەوە، بڕدان، لایەکی لەخانووەکەم دابڕی، داهاووردن، دابڕکردن. بڕین: چەقۆیەکە یا قەڵەمبڕەکە دەستی دابڕیم، (باک.) زیان پڕکردنەوە، زیان وەلانان. لە لە کردنی چتێک.

دابگردن (ئەردە.) : ڕەت بوون، تێپەڕین.

دابنارتن (باک.) : چەقاندن، بەرپاکردن.

دابۆڕاندن (باک.) : تێپەڕاندن.

دابۆڕین (باک.) : تێپەڕین.

دابوون: داچوون، چاڵ بوون، (موک.) خۆ نزم کردن، خۆ چەماندنەوە لە گەمەدا، سەرقەلانکردن و پشت دانەواندن لە هەندێک گەمەدا لەکاتی تێکەوتن و دۆڕاندنێدا. (زەن.) داڕسانی خووێنی لووت.

دابێژ: ئەو کەسەیە ئارد و دەغڵ و چتی تر دادەبێژێ.

دابێژان: وێژان، شەردان، بێژانەوەی دانەوێڵە و ئارد و ئیتر بە هێڵەک و بێژنگ و سەرەند و ئیتر. کونکون بوونی چت بەهۆی گوللەبارانە و یا مۆرانەوە.

دابێژاندن: دابێژتن.

دابێژتن: بێژتن، بێژان، شەرداندن، (دەر.) وێژاندن، پێژتن، بێژتنی ئارد و دەغڵ و دان.

دابێژدابێژ: چتێکە کونکون بووبێ.

دابێنان (باد.) : دابەستن، دابەستی. سەری قەرتاڵە و سەوەتەی پڕ لەمیوە بە گیارلکەداران بەستن.

دابین: تاقەت، ئارام، هێمن، هێدی. ـــ بوون: داکەوتن، هێدی و ئارام بوون، ژێربوونەوە، تاقەت بوون، ـــ کردن: بەزاندن، هێدی و ئارام کردنەوە، تاقەت کردن، دامەزراندن.

دابینکەر: هێمنکەر، فستۆق. ـــ ی: هێمن کردن، ئارام کردنەوە.

داپاچان: داتاشان، هەڵپاچان (بۆ دیوار و کەنداڵ و دار و ئیتر).

داپاچاندن: داتاشین، هەڵپاچین (بۆ دیوار و کەنداڵ و دار و ئیتر).

داپاچەر: داتاشەر، هەڵپاچەر.

داپاچێن: داهێنەر و هەڵپاچێن و هەڵقەتێنی لک و پۆپی درەختان.

داپاچین: داهێنان، پاچین، هەڵپاچین، هەلقرتاندن، هەڵپەرداوتنی لک و پۆپی دار و درەخت یا تووک و موو. کەمکردنەوە.

داپەڕ: کەسێکە بۆلای خووارەوە بپەڕێ، ببەزێتە لای ژێرەوە، هەڵپەڕ داپەڕ.

داپەڕان: ڕاپەڕان، داچڵەکان، داپەڕین.

داپەڕاندن: ڕاپەڕاندن، داچڵەکاندن.

داپەرە (باک.) : پارچە دراوێکی دەپارەییە.

داپەڕین: ڕاپەڕان، ڕاپەڕین، داچڵەکان، ڕاچەنین، ڕاچڵەکین، پەڕین، (ئەردە.) پەڕینە لای خووارەوە. هاتنە خووارەوەی گیاندارێکە بە گورجی لە بڵندییەوە بۆ خوارێ.

داپەڕیو: ڕاپەڕیو، ڕاچەنیو.

داپەستان: ئاخنینەوە، پەستان، پەستینەوە، پەستانەوە.

داپەستانەوە: پەستانەوە.

داپەستاوتن: پەستاوتن، داپەستن، داگرتن، پەستن، ئاخنینەوە، داپەستان.

داپەستران: ئاخنرانەوە، پەستران.

داپەستراو: ئاخنراو، هەلاخنراو.

داپەستوو: پەستراو، داپەستراو.

داپەلۆسان: داپلۆسان.

داپەلۆساندن: داپلۆساندن.

داپەلۆسین: داپلۆسین.

داپەنەمین (ئەردە.) : پەغین، خەفتن، نوستن.

داپەنمان: پەغان.

داپچران: داچەقان و دەمدانەوەی چاوو دەم و هێندێ چتی دیکە.

داپچڕاندن: داچەقاندن و دەمدانەوەی هێندێ چت.

داپچڕین: داپچڕاندن.

داپرژان: پەرش و بڵاوبوونەوە.

داپرژاندن: پەخش و بڵاوکردنەوە.

داپرووزقان (ئەردە.) : داپرووسقان.

داپرووزقاندن (ئەردە.) : داڕووتاندن، داماڵین.

داپرووزقانن (ئەردە.) : داڕووتاندن.

داپرووزقیان (ئەردە.) : داڕووتان، داماڵران.

داپرووسقان (ئەردە.) : داڕووتان.

داپرووسقاندن (ئەردە.) : داڕووتاندن.

داپرووسقانن (ئەردە.) : داڕووتاندن.

داپرووسقیان (ئەردە.) : داڕووتان.

داپژان: ڕژان، پژان، بڵاوبوونەوەی دەغل و دان و دانەوێڵە.

داپژاندن: ڕژاندن، بڵاوکردنەوەی دەغل و دان و دانەوێڵە.

داپسکیان (ئەردە.) : فسدانی مریشک بۆ کەڵشێر.

داپسیان (ئەردە.) : داپسکیان، دانەوین، دانەوان. فس خوواردنی مریشک بۆ کەڵەباب.

داپلان: درکان، درکێنران.

داپلاندن (کە.) : درکاندن، دەربڕین.

داپلۆخان: تولانەوە، پلیخانەوە، ڕزانەوە، پرتکیان، پەتشان، سووتان و داماڵانی شووێنێک لە لەش بەهۆی ئاگر یا ئاوی کوڵاوەوە.

داپلۆخاندن: تولاندنەوە، پلیخاندنەوە، ڕزاندنەوە، پرتکیاندن، سووتاندن و داماڵینی شووێنێک لە لەش بەهۆی ئاوور یا ئاوی کوڵاوەوە.

داپلۆخین: داپلۆخان.

داپلۆسان: داپەڵۆسان.

داپلۆساندن: داپەڵۆساندن، داپلۆستن.

داپلۆستن: داپلۆساندن، لێدان، بە چەپۆکی بەسەردا ماڵین، داپلۆسین.

داپلۆسکان (ئەردە.): داڕووتان.

داپلۆسکاندن (ئەردە.): داڕووتاندن، ڕووتکردنەوە.

داپلۆسکانن (ئەردە.): داپلۆسکاندن.

داپلۆسکیان (ئەردە.): ڕووت بوونەوە، داڕووتان.

داپلۆسێن: ڕووتکەر، جەردە، داپلۆسەر.

داپلۆسین: ڕووتکردن، ڕووتاندنەوە، داپەڵۆسین، داگرتنی یەکێک بە لێدانی یەک لەسەر یەکتری. بە چەپۆکی بەسەر و گوێلاکی کەسێکیدا ماڵین.

داپۆش: داپۆشەر.

داپۆشان: داپۆشتن، داپۆشین.

داپۆشاندن: داپۆشین، داپۆشان.

داپۆشانن: داپۆشاندن.

داپۆشەر: داپۆش، شێرەوە، شارەوە، داپۆشێن.

داپۆشەڵ: داپۆشەر.

داپۆشتن: داپۆشین، داپۆشتن.

داپۆشران: پۆشران، تەڤزان، سەتمین، زارگیران.

داپۆشراو: پۆشراو، (باک.) تاتک، شلیماتک.

داپۆشێن: داپۆشەر.

داپۆشین: داپۆشتن، سەرنانەوە، زارنانەوە، پەنهانکردن، شاردنەوەی چتێک بەچتێک بەسەردادانیدا، لێفە یا پەردە یا سەرپۆش بەسەردادان، ڕاپاندن، نخافتن، (جعبا.) باندان، داکوریین، حاشاردان، پێداگرتن، تەڤزاندن، سەتماندن، شاردنەوەی قسە یا نەنگی کەسێکی، گەرم ـــ : نخاندن.

داپۆشینەوە: دووبارە داپۆشین، نخووماندن.

داپۆی (هەورا.): پێوەدان (بۆ دەرک و پەنجەرە و مار و دووپشک و ئیتر).

داپیج (ڕۆژ.): کەم.

داپێچان: پێچان، پێچانەوە، پێچانی چتێک بەسەر چتێکی تردا، یا چتێک لەسەر باری بەستن.

داپێچاندن: پێچان، داپێچان.

داپێچانن: داپێچان، داپێچاندن، بەستن. ڕەپیچەک دان، ڕاڕفاندنی چتێکە بەھۆی ناوەوە.

داپیر (هەو.، لو.، فە.، ڕەوا.، باک.): نەنک، داپیرە.

داپیرە: نەنک.

داپیرحوولک (ڕەوا.): داعبایەکی کەڵکەڵەییە منداڵی پێدەترسێنن، کە بچێتە شوێنێکی بقەدار یا هەڵدێر یا تاریک پێی دەڵێن مەچۆ ـــ ی لێیە.

داپیرک (باد.): مامان.

داپیرۆچک (خۆ.، ڕەوا.): داپیرۆشکە، جاڵجاڵووکە. (خۆ.) پەنیرگشت.

داپیرۆچک

داپیرۆشکە (ڕەوا.): جاڵجاڵووکە.

داپیرۆکە (ڕەوا.): جاڵجاڵووکە.

داتاشران: ساختەبوون.

داتاشراو: ساختە. چتێکە تاشرابێ.

داتاشین: تاشینە خووارەوە، داتاشرینە خووارەوە، داپاچین، پاچین. ساختەکردن. دروستکردنی ووشەیەک لەووشەیەک.

داتەپان: ڕووخان، تەپین، تەپان، ڕۆچوون، داهاتن.

داتەپاندن: ڕووخاندن، تەپاندن، ڕۆچوواندن، داهێناندن، داغماندن.

داتەپین: تەپین، ڕۆچوونی زەوی سستەک و سەربان و ئیتر، داغمان، داتەپان، داهاتن، نزم بوونەوە و داتسانی بان و گوێسووانە. مەبەس لە پیربوون و بەناواچوونی گیاندار.

داتەپیو: ڕۆچوو، تەپیو.

داتەقاندن: بەپەلە و دەستوبرد نووێژکردن: نووێژەکەت داتەقێنە.

داتەکان: تەکان، داوەشان، بەتاڵ کران.

داتەکاندن: بەتاڵکردن، تەکاندن، داوەشاندن، ڕاوەشاندنی هێندێ شت سەربەرە و خووار بەچەشنێک، کە هیچی تێدا نەمێنێ، هەژاندنی لکی داران بۆ وەرین و کەوتنە خووارەوەی بەرەکەی.

داتەکانن: داتەکاندنی بەرگ و مافوورە و ئیتر. بەتاڵ کردن، هیچ لەناو دەفر یا جەواڵ و ئیتر نەهێشتن.

داتەکاو: تەکاو، داتەکێنراو.

داتەکیان (ئەردە.): داتەکین، بەتاڵ بوون.

داتەکین: مەبەس لەنابووت بوونی مەردومە، ئەوەندەم لەبازاڕ چتمەک کڕی داتەکیم، واتە هیچم نەما. بەتاڵ بوونی ئامانی پڕ لە چت، کە هیچی تێدا نەمێنێ. بۆ پیربوون و لە ناوەوە چوونی گیانداریش بەکاردەبرێ.

داتەمریان: دامرکان.

داتەمیان (ئەردە.): داتەمین، تەمین، تمیان، پشێویان، پشێوبوون.

داتەمین (ئەردە.): خەم و تەم و خەفەت داگرتنی کەسێک، داتەمیان.

داترازان: لێک هەڵبڕان. ترازان.

داترازاندن: لێک هەڵبڕاندن.

داترازاو: ترازاو.

داتراشان: تراشان.

داتراشاندن: تراشین.

داتراشاو: تراشاو.

داتروسکان: تروسکانەوە. داچڵەکین.

داتروسکاندن: تروسکاندنەوە، داتروسکانن.

داتروسکانن: داتروسکاندن. داچڵەکاندن، ترساندن.

داتروسکیان: داتروسکان.

داتسیان: داتەپین.

داتسین: داتەپین.

داتفان: تف کران.

داتفاندن: تفاندنەوەی ئەو چتەی، کە لەناو زاردا بێ، تف کردنەوە.

داتلیشان: تیتۆڵ تیتۆڵ و ڕیندۆڵ ڕیندۆڵ بوون، دڕان، پارچەبوون، دادڕان، تلیشانی هەندێ چت لەباری درێژیدا.

داتلیشاندن: دادڕاندن، تلیشاندن و لەتکردنی هێندێ چت لە باری درێژی، دادڕین.

داتلیشانن: داتلیشاندن.

داتلیشیان: تلیشان.

داتوورانن (ئەردە.): تووراندن، توورانن، فیراندن، زگ چوون.

داتوروسکان: ترسان و ڕاچەنینی گیاندار.

داتوروسکاندن: ترساندن و داچڵەکاندن.

داتوروسکیان: ترسان، زراوچوون.

داجمان (کە.): کەوتنەڕێگا، وەڕێکەوتن.

داجماندن: جوولاندن، وەڕێخستن.

داجووین: جووین، ڕژیین، ڕۆیشتن.

داچاندن (موک.): چاندن، (موک.) وەشاندن، تۆوەشاندن بەزەویدا، چنین لەسەر چین دانانی هێندێ چت.

داچەقان: ئاوەڵەبوون (بۆ زار و ئێخە و ئیتر)، داچەقین.

داچەقاندن: ئاوەڵەکردن (بۆ زار و ئێخە و ئیتر)، ئێخەکردنەوە، داپچڕاندن. بردنە خووارەوەی چتێک بەچتێکی تردا، بەنهێم وەکوو بزمار بە دار و زەویدا.

داچەقانن: داچەقاندن، چەقاندن، تێڕۆکردن. (ئەردە.) چەقاندنی دار و تەڵەم. داچەقاندن، ئاوەڵەکردنی زار و ئێخە و شوێنی تر.

داچەقیان (ئەردە.): داچەقان.

داچەقین: چەقینی چتێک بە چتێکی تردا.

داچەکان: نارێکی و خووار و خێچی شان و مل.

داچەکاو: شان و ملی نارێکی خووار و خێچ.

داچەکین: داچەکان، ڕاپەڕین.

داچەڵەکان: داچڵەکان، ڕاپەڕین.

داچەڵەکاندن: ڕاپەڕاندن.

داچەمان: داچەمین، کووڕبوونەوە، چەمانەوە، چەمینەوە.

داچەماندن: کووڕکردنەوە، چەماندنەوە.

داچەمین: چەمانەوە، چەمینەوە، داچەمان، کووڕبوونەوە.

داچەندن: داچاندن.

داچزان: چزانی شوێنێک لە ئەندام بە ئاگر یا بە چتێکی داغ.

داچزاندن: سووتاندنی شوێنێک لە ئەندام بە ئاگر یا بە چتێکی داغ.

داچکان: چەقان.

داچکاندن: چەقاندن، چاندن.

داچکیلان: چەقان، چەقین، چاندران.

داچکیلاندن: چاندن، چەقاندن، داچکاندن.

داچڵەکان: داپەڕان، (ڕۆژ.) داچەڵەکان، چڵەکان، شڵەژان، خوریان، داخوریان. داتروسکان.

داچڵەکاندن: داپەڕاندن، شڵەژاندن، داخوریاندن، چڵەکاندن، خوریاندن، ڕاپەڕاندن. داتروسکاندن.

داچڵەکانن: ڕاچەناندن.

داچڵەکیان: داچڵەکین، ترسان، بێداری، ووشیاربوونەوە.

داچڵەکین: داچکەکان.

داچمان: ڕاپەڕین.

داچماندن: ڕاپەڕاندن، ترساندن.

داچناندن (باک.): چنینەوە، کۆکردنەوە. هەڵکردن و هەڵپێچانی قۆڵ و داوێن.

داچنین (باک.): کۆکردنەوە، هەڵکردن، چنین و ڕێزکردنی چتێک لەسەر چتێکی تر. هەڵپێچان. (ئەردە.) هێنانەخووار.

داچۆڕان: هاتنەخووارەوەی چتێکی شل لە چتێکی تر، چۆڕانەوە، تنۆکەتنۆکە یا بەڕێچکە ڕژانە خووارەوەی شلەمەنی، (ڕۆژ.) هەڵنیشتنی باڵندە و فڕۆکە و ئیتر.

داچۆڕانەوە: چۆڕانەوەی ئاو لەکیسەی تۆراخ و چتی تەڕ.

داچۆڕاندن: چۆڕاندنەوە، چک کردن، خووارکردنەوەی ئامانێک بۆ هاتنەخووارەوەی چتێکی شل لەوی بەمەرجێک، کە هیچی تێدا نەمێنێ.

داچۆڕانن: داچۆڕاندن.

داچۆڕەر (ڕۆژ.): ئەو کەسەیە، کە شلەمەنی بچۆڕێنێتەوە. ئەو گیان لەبەر و باڵندانەیە، کە لەسەرەوە بۆلای خووارەوە هەڵبنیشێ.

داچۆڕیان: چۆڕانەوە، داچۆڕان.

داچۆڕین: چۆڕانەوە، داچۆڕان.

داچوون: هاتنەخووار، ڕۆچوون، بەقوولاییدا چوونەخووارەوە بەزەوی و شوێنانی تردا. پێداچوون: تێڕاچوون، تێ هەڵچەقان. درێژەپێدان.

داچینە: واتە لەگەڵ گۆشت و تەماتە کە چین چین دای نێی. بچینە.

داچێن: تۆوچێن، تۆووەشێن، ئەو کەسەیە، کە تۆوی لەزەوی و زار و بیستاناندا بچێنێ، یا بیکوڵێ و بچێنێ.

داچێنران: چاندران.

داچێنراو: چێنراو.

داحبا: جانەوەر، دڕندە، زیندەوار.

داحلاندن: داهێشتن.

داخ: ئاخ، سووێ، سوو، دەرد، پەرۆش، ڕۆ، ئەیرۆ، ئایرۆ، خەفەت، ووشەیەکە بەهۆی ویەوە خەفەتی دەروون دەردەبڕێ. ـــ لە دەست ڕۆژگار، کەسەر، ئەهار، جخار، جەخار. ـــ خوواردن: پەرۆشداربوون. ـــ دار: پەرۆشدار، چای ـــ : داغ، زۆرگەرم. (خۆ.) دێر، خەت، دێخ، بۆچووم. داغی ئاژاڵ و ماڵاتان، ئاسنێکی سوورکراوەوەیە بە شوێنی بەنێش و ژانداری لەشی گیان لەبەریانەوە دەنێن یا بۆ نیشانەکردن یا بۆ سزادان. بەو ئاسنەش دەڵێن کە سەری پانە و ئەندامی گیان لەبەرانی پێ داغ

دەکەن. نیشانە. کێو، بەڵاّن بەتەنێ بەکارنابرێت بەڵکو لەگەڵ (شاخ) بەکاردەبرێت: شاخ و داخ.

داخاز (باد.): داخوواز، داوخوواز، دڵخوواز، ئاوات.

داخازتن (باد.): داخوازتن، داوخووازتن، ئاواتخوازتن.

داخان: پەرت و بڵاو، پەخش و بڵاو، وێران. ــ بوون: وێران بوون. ــ کردن: وێران کردن.

داخەر: کەسێ یا چتێکە، کە دەرگا و پەنجەرە و قوتوو و سندووق و چتی تر داخات. ڕاخەر.

داخەکەم: بە پەرۆشەوە، حەیف، دەستی شکاوم، وای لەمن، پەرۆش، والمن ئەزۆ، پەکوو، داخم ناچی، داخی گرانم، داخی داخانم، ئاخ، داخی دڵم، بەداخەوە، داخی بەجەرگم، ووشەیەکە بۆ دەربڕینی خەفەت بەکاردەبرێ.

داخداخ: دێخ دێخ.

داخدار: نەهارەزگ، داخ لەزگ، خەمبار. ــ ی: داخ لەزگی، خەمباری.*

داخران: بەستران، بەسترانی دەرک و پەنجەرە و ئیتر. ڕاخران.

داخراو: داخستراو، ڕاخسراو، دەرگا و پەنجەرەی هەڵ پێکراو، چتی فڕێدراو.

داخرپیان: داخورپیان.

داخرمان (ڕۆژ.): داکرمان، کرۆژران.

داخرماندن (ڕۆژ.): داکرماندن، کرۆژتن، بۆ قەند و برێشکە و چتی وا.

داخرماو: داکرماو، کرۆژراو.

داخریاگ (ئەردە.): داخراو، ڕاخراو. فڕێدراو. کەوتوو.

داخزان: داخزین، ترازان و خلیسکانی چتێک لە شوێنێک.

داخزاندن: خزاندن، ترازاندن، هەڵخلیسکاندن.

داخزاو: تێخزاو.

داخزین: داخزان، خزان، خزین، تێخزان، خوشین.

داخستراو: داخزاو، خزاو، خوشیو. ڕاخراو، داخراو.

داخستن: لەدەست کەوتن، گاڵەدان، دایەخستن، دادان. کڵۆم کردن، قایم کردن، دەرگابەستن، ئەرەووستەی قایمکردنی، ئەڵقە ڕێز و قفڵ و شمشێرە (گۆڵە) ی دەرگا و چتی تر. لێدان. ڕاخستنی ڕایێخ و حەسیر و چتی تر، (هەورا.) ئەرەووستەی هێنانەخووار و دادانەوەی پەردە و ئیتر. نزمکردن، بردنەخووارەوە، هەڵکەندن و چاڵکردنی شوێنێک لەزەوی (بناغەی دیوارەکەی داخست). تەندوور ــ : ئاوور تێدا کردنەوە و گەرمکردن. فڕێدان. بڕین، داپاچین. داشکاندن، بەرەڵاکردنی ئاو.

داخشان: خوشین.

داخشاندن: بەزەوی داخشاندن. (باک.) چاوپێ هەڵنەهاتن.

داخکەردەی (هەورا.): داغکردن.

داخکردن: سووتاندنی شوێنێکی گیاندار بە شیشەیێکی سوورەوەکراو یا گەرم، گوێچکەی بۆ ناسینەوەیە و لاقەبرغەی چارەیێ بۆ نەهێشتنی ژان و برک و ئیتر. گەرمکردن و قرچاندنی ڕۆن لەسەر ئاوور، داغ کردن. دێخ کردن. کوڵاندن، جۆشاندن، گەرمکردن. نیشانەکردن. گوڵ لێدان، لەخشتەبردن.

داخکێشان: ئاخ کێشان، پەرۆش بوون.

داخگا: شوێنی داغ. شوێنی دیخ و دێخات.

داخ لەدڵ: کەسێکە دڵی پڕێ لەدەرد و چەخار بەهۆی هەرچتێکەوە.

داخلی: (باک.) بەرکێشک.

داخمە: داغمە، دەخمە، تەمخە، دروشمێکە بە ئاژاڵانەوە دەنرێ تا بزر نەبێ.

داخم ناچێ: داخەکەم.

داخ ناوتووێڵ (ئەردە.): چینی نێوچاوان.

داخۆ: داخووا، ئاخۆ، (کە.، باد.) ئەیە.

داخۆم: داخووا، ئایا.

داخوو: داخووا، ئایا.

داخووا: داخوو، (کە.، باد.) ئەیە، قاتی، هەیاران، داخۆ، چما، چمان، ئایا، ئەرێ، (بابا.) ئاخۆ. دادخودایە، هاوارخودایە.

داخوواز: بخوواز، کەسێکە چتێکی بووێ و هەوڵی بۆبدا. ئارەزوو، ئاوات، دڵخوواز، داوخوواز، هەڵوەستاو، کرپار، واتا، مەبەس، ویست، خووازیێنی. ــ کردن: خووازیێنی کردن، ژنخووازتن. ــ ی: ویستنی چتێک و بۆی هەوڵدان. چتێکە، کە بەدووایدا دەگەڕێی.

داخووست: ویست، خوواست.

داخووستن: خوواستن، ویستن

داخ و دوخان (ئەردە.): خەم و خەفەت.

داخووران: دارووخان و کەلەبەر تێکەوتنی شوێنێک لەسەرەوە بۆ خووارەوە: ئەم خانووە داخووراوە.

داخوراو: دارووخاو، کەلەبەر تێکەوتوو.

داخورپان: خورپە لە دڵکەوتن، دڵخورپان، ڕاچەنین، خورپان، چڵەکان، داچڵەکان، داخورپان.

داخورپاندن: چڵەکاندن، داچڵەکاندن، خورپە لە دڵکەوتن، دڵخورپاندن، داترووسکاندن.

داخورپاو: داچڵەکاو، خورپە لە دڵکەوتوو.

داخورپیان (ئەردە.): داخورپان، داچڵەکان.

داخورت (باک.): فاڵگرتنەوە، لەنهێنی دووان، دەربڕینی ڕازێکە لە پێش ڕوودانیدا.

داخورین: تیراخورین، گرماندن، گوڕراندن.

داخوزین (ئەردە.): لەسوواری وولاخیەوە دابەزین، هاتنەخووار.

داخوستن (ئەردە.): داخوزین.

داخوشان: خوشان.

داخوشین: خوشین.

داخۆم (ئەردە.): داخۆ، ئاخۆ، ئایا، داخووم، داخوو.

داخی بەجەرگم: داخی دڵم، داخی داخانم، داخی گرانم، پەککوو، حەیف، ئاخ، ئۆخ.

داخی داخانم: داخی بەجەرگم.

داخی دڵم: داخی بەجەرگم.

داخی گرانم: داخی بەجەرگم.

داد: بەجێ، بەجێگا. قیژین، فەریاد، هەڵلا، هاوار، هاواروداد، گازندە، شکایەت: ـــ لە دەست بێگانە، (باک.) دایک.

دادا (رۆژ.، لو.): نەنک. (ئەردە.) دایک. تایەن، دەدە.

دادار: خوا، خودا.

دادان: هاتنەخوار ونیشتنی باڵندە و فڕۆکە. دادانەوە، هێنانەخوارەوە، لێ هاتنەخوارەوە و تکان، دەلاندن، توورە کە ماستە کە ئاوێ دەدەڵێنی، ـــ ی بارانە: دەست بەبارینێ کردن، ـــ ی دڵۆپە: دەست بەدڵۆپە کردن، ـــ ی گۆرەوی و ئیتر: دەست بە چنینی کردن، مەشق ـــ : سەرمەشق نووسین، دێرێک لەسەرەوەی قاقەزێک نووسین تا قوتابی لەبەری بنووسێتەوە، ـــ ی پێنووس: سەری پێنووسی قورقوشم تیژ و خۆشکردن بۆ نووسین، تاشین، ـــ ی ئارد و گەنم و ئیتر لە هێڵەک و بێژنگ مەبەس لە لێ هاتنە خوارییەتی، دادان، بەسەر ـــ : دانەسەر. (باک.) پێوەدان، داخستن، ئاوورکردنەوە، هەڵکردن، بەخۆ ـــ : بەسەر خۆ و ئیتر دادانی پەردە، لێفە، سەرپۆش، چارشێو و ئیتر.

دادانەوە: هێنانەخوارەوەی پەردە و ئیتر، شۆڕکردنەوەی هەر چتێکی بێ. ـــ ی پێنووس: دووبارە خۆشکردنەوەی سەری پێنووسە بۆ نووسین. ـــ ی بارانە و بەفر: مەبەس لە جاری دووەم و پتری بارینی وانە. ـــ ی قۆڵ و داوێن: هێنانەخوارەوە، شۆڕکردنەوە.

دادە (هەورا.): دیدە لە ڕووی ڕێزەوە بۆ خوشکی گەورە بەکاردەبرێت، خوچە، خوچێ، (ئەردە.) بۆ دایکیش بەکاردەبرێ.

دادەک (باک.): جوورە درەختێکە.

دادەی: (بابا.) ئادەی. دەی، دا، دە، بۆ فەرمان و تێراخوڕینە بە پێش ووشە و ڕستانەوە دەنووسێ سا مەبەس لەنیشاندان بێ یا دانەدەست.

دادبەر: گازندەکار، گلیڤان، کەسێکە گلەیی بەرێتە بەر یەکێکی یا دادپرسێک.

دادپەرس (هەورا.): دادپەرست، دادپرس.

دادپەرست: دادپەروەر. ـــ ن: دادپەروەری. ـــ ی: دادپەروەری.

دادپەرسی (هەورا.): دادپەرست، دادپرسی.

دادپەروەر: دادپەرست، دادپەرس، کەسێکە دژی زۆر و بێدادی و ستەم بێ.

دادپەروەرانە: دادپەرستانە.

دادپەروەری: دادپەرستی.

دادپرس: دادپرسیار، کەسێکە بەدادی لێقەوماو و گازندەکاران ڕابگا، مافپرس.

دادپرستەی (هەورا.): دادپرسین.

دادپرسی: دادپرسیاری.

دادخووا: دادخواز، دادبەر.

دادخواز: داواکار، کەنۆ، دادبەر، کومکافر، دادخوا. ـــ ی: دادخوایی، سکاڵاکردن.

دادخوایی: دادخوازی.

دادڕان: دڕان، تڵیشان، هەڵتڵیشان، دڕانی کەل و پەل لەسەر باری درێژی.

دادڕاندن: داتڵیشاندن، دڕاندن، هەڵتڵیشاندن، تڵیشاندن.

دادڕاو: داتڵیشاو، تڵیشاو، دڕاو.

دادرەس: بەهاناوەگەیشتوو، بەهاناوەهاتوو، فەریاد ڕەس، کاربەدەس. ـــ ی: فەریاد ڕەسی، هاوار و دادەوە گەیشتن.

دادڕدادڕ: کاڵایەکە لەگەڵی لاوە سەربەرە و خووار دڕا بێ. شوێنێکە لە زەوی کە ناو بەناو ئاو دایدڕی بێ.

دادڕوون: دروونی چتێک بەسەر چتێکی تردا. مەبەس لە خەنجەر لە یەکێک دانیش لە کەسێکی.

دادڕێن: ئەو کەسەیە چتی دادڕێ، دادڕ، دادڕەر، دڕێن.

دادڕین: دڕاندن، داتڵیشاندن، تڵیشاندن، دڕین، دڕانی چت لەسەر باری درێژی، دڕاندنێکە لەسەرڕا بۆ خووارەوە.

دادڤان (باد.): دادوان. ـــ ی (باک.): دادوانی.

دادک (باک.): دایک.

دادگا: دادگە، دیوانی داد و هاوار و گلەیی پرسین.

دادگە: دادگا، شوێنێکە داد و گازندەی بیرێتێ و دادوانی تێدابێ.

دادگەر: دادپرسی.

دادنووس: کەسێکە، کە بەسەر گلەیی ئەم و ئەو ڕابگا. ـــ ی: نووسینی داد و گلەیی.

دادۆ (باک.): دادێ، (باک.) دا، لەکاتی بانگ کردنی دایکیدا بەکاردەبرێ.

دادوان: کەسێکە لەگلەیی و گازندەی گشتی بکۆڵێتەوە، دادپرس. ـــ ی: کردار و فەرمانی کەسێکە کە لەگلەیی و گازندەی گشتی بکۆڵێتەوە.

دادوەر: دادپرس، حاکم.

دادوەری: دادپرسی. بەسەر گلەیی و گازندەی لێ قەوماوان ڕاگەیشتن و بەفریایان کەوتن.

داد و بسەد: کڕین و فرۆشتن. (ئەردە.) داد و بست.

دادوبست (ئەردە.): کڕین و فرۆشتن، خرید و فرۆش.

دادوبێداد: هاواروداد، هەرا.

دادووران: درووان.

دادووراندن: دروون، دووراندن.

دادووراتن: دادووراندن.

دادوڕۆڕۆ: دادو هاوار.

دادۆشین: ئاژاڵ و ماڵاتان و گیانداران دۆشین بەنهێم، لەناو ئاوی گەرمدا دەست بە ئەندامی لە جێ چوو داهێنان تا بێتەوە جێگای خۆی. گووێ بڕی کردن، گیرفان تەکاندن، دەستبڕین، داڕووتاندنی مرۆڤ بەناخونەک.

دادوفوغان: داد و هاوار، کرووزانەوە.

دادوهاوار: داد و ڕۆڕۆ، هاواروداد، زارەزار، زارزار، زاڵە، زایەڵە، (باک.) ئەنین. ـــ کردن: زارین، زایەڵەکردن.

دادێ (باک.): دایە (زاراوەی دێ یانە)، لەکاتی بانگ کردنی دایکدا بەکاردەبرێ. دیدە (بە ڕێزەوە بۆ خوشکی گەورە بەکاردەبرێ).

دادی (ئەردە.): دایەن، تایەن.

دادێران (ئەردە.): داهێشتن، بەرەلاکردن، شۆڕکردنەوە، خاو و شل کردنەوە.

دادیله: لەکاتی ئاخەفتنێدا بۆ خۆشەویستی بۆ کچی لە خۆ گچکەتر بەکاردەبرێ.

دار: درەخت، داری سەوز و سێبەردار، سا بەردار بێ یا بێ بەر، داری بەمێوە و سەوز بێ یا هیشک و براو. لەشی دار و لق و پۆپە بە پێوە یا بە براوی و بە تەری یا بە ووشکی بۆ دارەڕای سەربانان یا کۆڵەکە یان بۆ سووتاندنی و ئیتر بەکار دەبرێ. پێوانەیێکە وەکوو ڕبە خووێ و چتی تری پێ دەپێورێ. بەدووای هەرناوێکەوە بنووسێ خاوەندێتی نیشاندەدا وەکوو: تاجدار، باجدار، کلیل دار، پەراویدار. دەستەڵات، توانایی، هێز، فەرمان، دارا واتە خاوەند دەستەڵات. پارێزگار، دزدار: پارێزەری قەڵات. سێدارە.

دارا: دەوڵەمەند، دەستدرێژ، بەتفاق، بەپێچەوانەی دەستکورت و نەدارە. ـــ بوون: دەوڵەمەندبوون، هەڵگران. نێوی دەرمانێکی تیژە لەگەڵ دەرمانی چاوانی بەکاردێنرێ. نێوی پادشایەکی کوردبووە لە کەیانیان. (باک.) نێوی شارێکی کۆنی کوردانە کەوتۆتە نێوانی ماردین و نوسەیبینێ لە ژووررووی شاری (عامودێ) یە، چیرۆکی ڕەشۆی داری لە و گوندەی دەرکەوتووە.

دارابەڕوویێ (باک.): دارەبەڕوو.

دارابەنیشتۆکێ (باک.): دارەقەزوان.

دارابەهیڤ (باک.): دارەبادام.

دارابەهیڤ تالی (باک.): دارەبادامی تاڵ.

دارابەهیڤێ (باک.): دارەبادام.

دارابنابێ (باک.): دارەبی.

دارابندەقێ (باک.): دارەفندق.

دارابهۆکێ (باک.): دارەبێ، دارەبەهێ.

داراتوویێ (باک.): دارەتوو.

داراچلۆ: دارەچڵوو.

داراخۆخێ (باک.): دارەخۆخ.

داراخورمێ (باک.): دارەخورما.

داراڕەش (باک.): داری نارەوەن.

دارازەیتوونێ (باک.): دارەزەیتوون.

داراسێڤێ (باد.): دارەسێو.

داراشکۆکێ (باک.): دارەهەرمێ کێوی.

داراشکێنە: دارکونکەرە (باڵندە).

داراقزوانێ (باک.): دارەقەزوان.

داراقۆزێ (باک.): دارەگوێز.

داراکارچکێ (باک.): داری جوورە هەرمێیەکییە.

داراکەفۆتێ (باک.): دارەکەوت، دارەکەرێت.

داراکەنێرێ (باک.): دارەکەنێر.

داراکۆلک (باک.): کۆڵکەدار.

داراگولشیلاقێ (باک): دارەگوڵی کێوی.

داراگولێ (باک.): دارەگوڵ.

داراگوویزێ (باک.): دارەگوێز.

دارامازێ (باک.): دارەمازوو.

دارانەوە: بووردنەوە، بەلادا هاتن؛ ڕۆستەم لە پڕا دارایەوە.

داراهەژیرێ (باک.): دارەهەنجیر.

داراهەرمێ (باک.): دارەهەرمێ.

داراهەنارێ (باک.): دارەهەنار.

داراهولوویێ (باک.): دارەهوڵوو.

داراووس: بای داراووس، بایەکە تۆو و مایەی دارانی نێر دەگەیەنێتە دارانی مێ.

داران (باک.): گەزتن، پێوەدانی دووپشک، داخستن.

دارای (هەورا.): دێران، ئاوداشتن، ئاودانی بیستان و باخ و باخچان.

دارایی: دەوڵەمەندی، هەبوون، (باک.) بۆچک، بوون، دەستدرێژی، (دەر.) هەبین، دەستەڵات و دەستڕۆیشتن. بەپێچەوانەی هەژاری و دەستکورتی. جوورە پەشتەماڵێکە. دەرمانێکی تیژە بۆ چاو پێی دەڵێن دارا.

داربڕاز: تەنافبار، پەهلەوان.*

دارە (ئەردە.): بەستی و خاوی ڕاوەستان.

دارەبادام: دارەوام، (هەورا.) درەخت ووامێ.

دارەبازە: تابووت.

دارەباسقەنە: دارباسقەندە، جوورە دارێکە دارجگەرە و دارودەستی لێ دروستدەکرێ.

دارەبەڕوو: نەڕە.

دارەبەجینگوڵ (موک.): دارێکە لە گۆڕستاناندا پەڕۆ و پاڵاتانی پێدا دەکەن.

دارەبەس: تابووت.

دارەبەست (کۆ.): تابووت.

دارەبەش (کۆ.): دابەش، (هەورا.) بەشکەردەی.

دارەبەشی: دابەشی.

دارەبەن: دارەقەزوان، بنێشتیش دێنی و قەزوانیش دێنێ، (هەورا.) دارەوەنی، بەن، (باک.) بەنیشتۆک. بەنگ، (باک.) دارا بەنیشتۆکێ، درەختێکی بۆن خۆشە و قەزوانی دێنێ و بنێشتە تاڵیش دەردەدا لە شیرەکەی داری قەزوانی، قەدی دارەکە بریندار بکرێ بنێشتی دەردەکات.

دارەبێ: (باک.) دارابهۆکێ، داربەی، دارەبەی.

دارەبی: دارابنابێ، دارەبی چووار جوورە: دارەبی. شەنگەبی (شۆڕەبی). ڕەشەبی. زەردەبی (بی زەر). ـــ ووشک: چکەبی.

دارەپەلک: سوورەچنار.

دارەت: چۆنێتی و بار، خۆت لەو (دارەت)ی مەدە، واتە خۆت وا پێشان مەدە، ئەم ووشە هەر بۆ نەبوون و نەهێشتن بەکاردەبرێ.

دارەتەرم: تابووت، دارتەرم.

دارەتوو: داراتووێ، دارتووی، (هەورا.) داروتفێ.

دارەخۆخ: (کە.) دارقۆخ، (باک.) داراخۆخێ.

دارەخورما: داراخورمێ.

دارەدار: دارەدارە، پێ هەڵگرتنی منداڵانە.

دارەدارە: (ڕەوا.، خۆ.) پێوەرە، بەتێ بەتێ، (کۆ.) پەتێ پەتێ، پێ هەڵگرتنی منداڵان، هەستانە سەر پێی منداڵانە لە پێش پێ هەڵگرتنیدا، منداڵێکی کە تازە خەریکی پێهەڵگرتن بێ باوەشی بۆ دەکەنەوە و پێی دەڵێن، دارەدارە منداڵەکەش کەمکەمە هەوڵدەدا کە پێهەڵگرێ و خۆی باوێتە باوەشی وانەوە. ـــ کردن: داردارکردن: هەستانە سەرپێ و پێهەڵگرتنی منداڵانە.

دارەڕا: (کۆ.) دارەڕێ، ئەودارانەیە کە بە سەرخانووەکاندا ڕایەڵ دەکرێ و دووا قامیش و بەرچیخیان لەسەر دادەنرێ و دادەپۆشرێ.

دارەڕەش: داری (بناو) ە دۆشاوی گەڵایەکانی بۆ مارانگەزتە و برینان زۆر بەسوودە.

دارەڕێ: داپۆشینی سەری خانوو بەکاریتە.

دارەسەوڵە: داری سەوڵە لێدانێ لەناو کەڵەک و لۆتکەیدا.

دارەسمە (ئەردە.): دارکونکەرە، دارتەقێنە.

دارەسنجوو: (خۆ.) لاس.

دارەسێو: داراسێڤێ.

دارەشتن: کل و چتی تر لە چاوکێشان، ڕشتن.

دارەشکێنە: دەرمانێکی سەوزی تیژی سووتێنەرە، بەهەندێک برینی پیسدا دەکرێ.

دارەفندق: دارا بندەقێ.

دارەقەیسی: دارە زەردەڵوو.

دارەکردن: بڕێتییە لە گزرە خستنی دار بۆ سووتاندن.

دارەکەوە: دارتەقێنە، (هەورا.) دارکونکەرە، دارەسمە (باڵندە).

دارەکەوت: دارەکەرێت، داراکەڤۆتێ.

دارەگەز: دارگەز.

دارەگەڵ: درەختێکی گەورەیە کە لەلای سەرەوە دوو ناوپەلی قووڵی بێ گەڵای دارەبەرووی تێدا هەڵچنرێ بۆ ئاژاڵان بۆ تفاقی زستانانیان.

دارەگوڵ: داراگوڵێ.

دارەگوڵی کێوی: داراگول شیلاڤێ.

دارەگوێز: داراقۆزێ، (کە.) دارگوێز، (دەر.) دارگردەکان، (کۆ.) دارگووز.

دارەمازوو: دارەمازی، (باک.) دارامازی. ـــ حەوت بەران دێنێ: مازوو. بەڕوو، (هەورا.) بەلوو. سێچکە. گەڵووان. قەزوان. بنێشت. سێچکە، ماچیچکە. کاکە مازی، گلێرە، پۆزە خووگە کە وەکوو لمووزی بەرازی وایە.

دارەمەڕانە: دارێکی ئاوییە بەری وەکوو تاڵە و خۆژەیە. ـــ ڕاست هەڵدەچێ و زۆر بڵند دەبێ.

دارەمەیت: دارتەرم.

دارەمووورتک: دارمورتک، گەڵاکانی بۆنخۆشە.

دارەوا (هەورا.): درەخت و وامێ، دارەبادام.

دارەنارەوان: دارەنارەوەن، (باک.) داراڕەش.

دارەوان: کەسێکە بەدار و درەخت هەڵگەڕاندنێدا چالاک بێ، (خۆ.، هەر.) دارە وورز.

دارەوانی: (خۆ.، هەر.) دارەوورزی.

دارەوەن (هەورا.): دارەبەن، دارێکی تۆپی چڕی گەلاووردی خڕە قۆزاخەییێکی دەگرێ و ناوەکەی پڕە لە مێشوولە. ـــ ی(هەورا): دارەبەن.

دارەوکەر: دارکەر، چیلکە خڕکەرەوە.

دارەوورز (خۆ.، هەر.): دارەوان.

دارەهەرمێ: داراهرمێ.

دارەهەرمێ کێویلە: دارا شکۆکێ، قارچ.

دارەهەلووک: دارێکە پێی لە هەلووکێ دەدرێ، لە گەمەی هەلووکێنیدا.

دارەهەنار: (باک.) داراهنارێ.

دارەهەنجیر: (باک.) دارا هەژیرێ.

دارەهوڵوو: (باک.) داراهووڵووێ.

داربار (ئەردە.): دارەوان.

دارباس (باک.): تابووت، (باک.) داربەستی.

داربەسقەنە: دارەباسقەنە، جوورە دارێکە وەکوو هی بەلاڵووکییە، تیکوڵەکەی جووانە، دارجگەرە و دارەدەستیشی لێ دروستدەکرێ.

داربەڕوو: (هەورا.) داربەلوو.

داربەس: داربەست، چێوبەس.

داربەست (باک.، کۆ.): تابووت. چەند دارێکە لێک دەدرێن لەشووێنی بەرزدا وەستا کاری لەسەردەکا. قایەی مێوان. ـــ ی(باک.): تابووت، (باک.) دارووبەست.

داربەلاڵووک: (مەه.) دارەئاڵووباڵوو.

داربەند: داربەست.

داربەندەخووێن: داردۆخین، دارێکی باریک و لووس و کورتەڵەیە دۆخینی پێ لە دەرپێ و پانتۆڵ و ڕانک هەڵدەکێشرێ.

داربەی: دارەبێ.

داربڕ(زا.): گیانداریێکی گچکە و دڕندەیە. دارکەر.

داربلچ (ئەردە.): دارەگێووژ.

داربۆق (باک.): مریشک.

داربۆکردن: مەبەس لە تۆڵە ئەستاندنەوەیە لە کەسێک، کورد دارێکی بۆ دوژمنەکەی خۆی کرد، واتە تۆڵەی خۆی بەتەواوی لێ ئەستاندەوە.

داربیر (باک.): دارشکێن.

داربێژە: دوو داری دووپەلە و ڕاست و چەپە، سەرە دووپەلەکانیان لەسەر زەوی دادەنرێن، سەرەکەی تریان یەکێکیان بستێک بەرە و خووار کونێکی تێدایە سەری ئەوی دیکەیان تێدەخرێ بە جۆرێک، کە سەری هەردووکیان تێپەڕێ، ئەم دارە لە مۆڵگەی ئاژاڵان دادەنرێ بۆ ئەوەی کە شووان لەسەری دانیشێ و سەری ئاژاڵە دۆشەنیەکان بگرێ بۆ دۆشین لە (بێژە)دا.

دارپاچ (ئەردە.): تەوەرداس.

دارپاشین (باک.): تەختە.

دارپێشکە: دارێکە لەنێو توورەکاندا مێشوولە (پێشکە) ی زۆر دێنێ.

دارتاش: دارتەراش، دارتراش، وەستایەکە لە داروتەختە چتی دروست بکات، خیزارچی، (باک.) هیزارچی. ـــ ی: دارتەراشی، پیشەی دارتاشی.

دارتاشخانە: کارگەی دارتاشانە.

دارتەپان: تەپەی جۆلایی.

دارتەراش: دارتاش. ـــ ی: دارتاشی.

دارتەرم: تابووت، چوارداره.

دارتەقێنە: (ئەردە.) باڵندەیەکە، دارکونکەرە، دارەسمە.

دارتەل: کۆڵەگەیەکی دار یا ئاسنە کە تەلی کارەبا یا تەلەفۆن و بروسکەی پێدا ڕادەنگێورێ.

دارتەندوور (دزە.، بابا.): کۆڵۆوەژ.

دارترش: (کە.) دارتوورش.

دارتوو: دارەتوو. (ئەردە.) خڵتەی مەی. ـــ یی (هەورا.): دارەتوو

دارجخارە: دارجغارە، مۆدنە.

دارجگەرە: دارجغارە، مۆدنە، دارێکی باریکی کەمێک درێژە و کونی تێکراوە جغارەی پێ دەکێشرێ.

دارجگەرە

دارجۆخین: دارێکە لەنێو جۆخینێیدا دەچەقێنن لەکاتی گێرەدا گای بنەی پێ دەبەسترێتەوە.

دارجووت (دزە.): (ڕۆژ.) گاڕان، دارێکە سەرێکی نەقیزە و سەرێکیشی مەساسەی پێوەیە.

دارجیگەرە: دارجغارە، مۆدنە.

دارچەقەنە: سەرێکی لەسەر کەویژەیە سەرەکەی تری لەسەر دیوارە، چەقەنە سەرێکی بەنێوەڕاستی دارچەقەنەکەوە بەستراوە و سەرەکەی تریش پشۆڕ بۆتەوە سەر بەرداشەکە.

دارچەنگاڵ (هەو.): (هەو.) ئاڵقەودووپشکە، مرازێکە لەنێو کەرەستەی جەنجەڕی دایە.

دارچنار: دارەچنار.

دارچین: دارچینی، دارێکە سوورکارە بۆنی خۆش و تامی تیژە. ـــ ی: دارچینی، تێکوڵە دارێکی سوورکاری بۆنخۆشی گەرمیانییە بەچا لێ دەنرێ و بەچاییەوە لەگەڵ بەهاراتانیش بەکاردەبرێ.

دارخەزنە: گەلە.

دارخڕ (ڕۆژ.): پێوانی دەغڵە، کە داری بەسەردا بهێنرێ.

دارخورما: دارەخورما.

دارخورما

داردار (باک.): گچکەی وی (داردارۆک)ە، لە شاخێدا مێووژی بە لکەکانیەوە دەکەن لەهەموو جوورە مێووژێکی تا خەڵک بزانێ، کە چەند جوورە مێووژ هەیە.

درداران: باخڵە، توومەدانە. ئەنباری دار. خنکاندن، لەداردان

دارداپی (باک.): پڕکردن، تەرازکردن.

داردەست: چەمک، (باک.) دارک، ڕۆتک، دەستەدار، گاران، سەربست، سڤک، شەربات، دارێکی ڕاست و باریک و لووسە بە دەستەوە دەگیرێ، گۆچان (جێگادەستی چەماوەتەوە). بەردەست، نۆکەر.

داردەلامە (ڕەوا.): گەمەیێکی منداڵانەیە جووتە گوریسێکە لە لکی دارێکی دەخەن و دارێکی درێژیش دەخەنە نێوقەفی گوریسەکانەوە، کە بەرانبەری یەکتری ڕابوەستن و منداڵان سوواری دەبن، (جا.) داردیلەکانی، (هەورا.) دیلەکانێ.

داردۆخووین (باک.): داردۆخین.

داردۆخین: (باک.)داردۆخووین.

داردۆژەنگ: (ڕۆژ.) ناونێرک، (هەورا.) نێرەژەن، ناوێرک، ناودۆک، نامێری، نێوی داری مەشکەیە.

داردیدار: دارێکە وەهی مازووی دەچێ و هەمیشە شینە.

داردیلەکانێ: داردەلامە.

دارڕزان: دافەتان، داوەشان، داقنان، ڕزان، دارڕزینی چت، بۆگەن و گەندبوون.

دارڕزاندن: دافەتاندن، داوەشاندن، داقناندن، بۆگەن و گەندکردن.

دارڕزانن: دارڕزاندن، دافرەقاندن.

دارڕزاو: دافەتاو، داوەشاو، ڕزیو، داقناو. چتی ڕزاوی داوەشاوە.

دارزەیتون: دارەزەیتوون.

دارزریشک (ڕۆژ.): دارێکی گەورەیە وەکوو دارەزەیتوونی وایە.

دارڕزیاگ: دارڕزاو، هەلاهەلابوو، دافرەقیاگ، پڕتووگیاگ، چەک.

دارڕزیان: دارڕزان، دافرەقیان. دارڕووخان.

دارڕزێن: دارڕزێنەر.

دارڕزێنەر: داوەشێنەر، دارڕزێن، دافەتێن، دافەتێنەر.

دارڕزین: دارڕزان، دافەتان، تووک هەڵوەران.

دارڕژان: ڕژان، ـــ ی باڵندان بۆ سەرتەپکە و تەڵە یا بۆسەر کەلاک: واتە بە دەستە گەڵەکۆمە لەسەر کردن، ـــ ی گوللە: گوللەبارانە، ـــ ی مۆر: لە قالب ڕێژران، ـــ ی ئەستێرە: ڕاکشان، ـــ ی بارانە: هاتنەخووارەوەی بارانە بەلێژنە و لێزمە.

دارڕژاندن: دارڕژاندن، ڕژاندن، دارڕێژاندن، دارڕشتنی هەندێ چت لە قالبدا.

دارڕژانن: دارڕژاندن.

دارڕژاو: ڕژاو، دارڕێژراو.

دارڕژتن: دارڕێژتن، دارڕشتن، (باد.) دارڕێتن.

دارژمێر: ژماردنی هێندێ چت بەدار وەک ئاژاڵ و خشتی هەڕەکراو و ئیتر.

دارڕژیان: دارڕژان.

دارسان (هەورا.): دارستان، مێشە.

دارڕسان: پژین، (هەورا.) فشین، دارڕسکان، ڕاسان، فشیای، فەلتین، (زەن.) دابوون. پەلاماردان، هورووژم بردن.

دارڕساندن: دارڕسکاندن.

دارڕساو: پەلاماردەر، دارڕسکاو، ڕاساو.

دارسەوڵە: بێڵێکە لە لۆتکەدا سەوڵە بەو لێدەدرێ.

دارستان: (هەورا.) دارسان، جەنگەڵ، لێڕ، لێڕەوار، نزار، چڕە، بێشەلان، شووێنێکە، کە درەختی زۆری تێدا بێ، سا بەردار بێ یا بێ بەر.

دارڕسکان: دارڕسان.

دارپسكاندن: ڕاپسكاندن.

دارسمە (موک.، دەر.)، دارکوورە، (کۆ.) دارکونێرە، (هەورا.) دارەکەوە، (کۆ.) دارکولێرە، دارکلۆرە. پەرەووریکە لە چۆلەکەی چکۆلەترە، داران دەکۆلێ و کرمیان تێدا دەبینێتەوە و دەیخوا.

دارسۆرک (کۆ.): دارەبەروویەکە بە هەرمێ پەیوەند بکرێ، هەرمێکەش و دارەکەشی سوورن.

دارشق

دارشەق: قاشۆ. دوودارن شەلان وە بن باخەڵیان دەدەن بۆ ڕۆیشتن.

دارشەقێن: قاشۆ، دارێکی تایبەتییە گەمەی شەقێنی پێدەکرێ.

دارشەقێن

دارشتە: چتی داڕێژراو.

دارشتن: داڕژتن، تواندنەوەی چتێک لەناو قالب داڕژتن، داڕژاندن.

دارشکێن: داربڕ، داربڕ.

دارشکێنە: مەرگەمووش، دەرمانێکە دەکرێتە ناو هەویر دەرخواردی مشکی دەدرێ بۆ کوژتنی جا مشکی ماڵێ بێ یا هی ناو کشتوکاڵ.

دارفرسەخ: نیشانەی ماوەی ڕێگا.

دارفرۆش: کەسێکە پیشەی وی تەنها دار فرۆشتن بێ.

دارڤان (بالە.): دارەوان. دارکەر.

دارقەپان: دارێکی گردی لووسە دووکەس دەیخەنە سەرشانیان و چتی پێ لەقەپان دەدەن وەکوو تایە تووتن و دانەوێڵە و ئیتر.

دارقەزوان: دارەبەن.

دارقەسپ: دارەخورما.

دارقەنە (دارقەننە.): دارێکی درێژی کونکراوە لە کونی قەننەی دەخرێ، کە جوورە سەبیلەیەکە.

دارقەنەدە: دارقەننە.

دارقەوام (زا.): چتێکە داری خوواری پێ ڕاست دەکرێتەوە.

دارقووارخ (ئەردە.): سێدارە.

دارک: دەمار، لاسک و دەمـاری ووشـک بـووەوەی تووتـنی ڕەشـۆکی و خوردە لەپاش بژارکردنی. ــــ ی تری: قونچکەکانی ترێیە. ــــ ی تووتن: دەمارەکانێتی. (باک.) داردەست، مودنە، داری گچکە، داری زاوای.

دارکاری: (هەورا.) چێوکاری، بەداری لێدان. لێدانی گیانداربەدار یەک لەسەر یەک. ــــ کردن: بەداری لە کەسێکی یا گیان لەبەرێکی دان.

دارکەپێچان: ووتەیەکە مەردومی زۆر لەڕ و لاوازی پێ دەچووێنرێ: کابرا دەڵێی ــــ ە، واتە وەک دارێکی ڕەق وایە، کە پەڕۆی پێوە پێچرابێ.

دارکەر: (باک.) ئێزنگڤان، کەسێکە، کەداری بە زۆری بڕێ بۆ سووتاندنی.

دارکەری (باک.): ئێزنگڤانی.

دارکەزۆک (باک.): (باد.، زا.) کێرات، کێرۆکە.

دارکەڵەمە: دارکلاوە، کەڵەوە.

دارکبژێر: کەسێکە دارک لە تووتن جوێ بکاتەوە.

دارکردن: دارکرن، دارکۆکردنەوە، بڕینی دار بۆ سووتاندنێ.

دارکلاوە: (موک.، کۆ.، مامە.) کەڵەوە، دارکەڵەمە.

دارکلۆرە (کۆ.): دارکونکەرە، دارسمە.

دارکنێر: دارەکونێر، دارێکە بەقەد قەیسییە لە شوێنی تەڕو زیخماڵدا پێدەگات پشتی گەڵایەکانی بەسپی دەنوێنێ، پەلکی لە هی چناری گچکەترە، لەهەر جێگایەکی بێ مار نزیکی ناکەوێت. دارەکەی بۆ گۆچان دەستدەدات دارێکی بۆنخۆشی کوێستانییە وە داری چووالە دەچێ.

دارکنێرە (هەورا.): قڵف، قوڵف، قوڵفەی دارینە لە هەگبە و تێڕ و ئیتر دەخرێت.

دارکوتک (هەورا.): کوتکی جل شووشتنییە.

دارکوتکە (شار.): کێووک، دارکۆرینە.

دارکورە: دارکونکەرە، دارسمە.

دارکوولک (ئەردە.): ژێر جلیت.

دارکولێرە: دارسمە، دارەسمە.

دارکونکەرە: دارتەقێنە، دانکولە، (ڕەوا.) دارکونێرە، (کۆ.) دارکولێرە. دارکوتک، داری کوتک، خەنجەردەم، باڵندەیەکی دندووک درێژی سەرسوورە بەرسنگی زەردە و سەرباڵی زەردوسپییە بەقەد ریشۆڵەیەکییە بە دندووکی داری دەکۆڵێ بۆ هێلانە.

دارکونێرە (ڕەوا.): دارسمە، دارکونکەرە.

دارکێش (سۆر.): کەسێکە بارەداران لە چیایەوە دەکێشێتەوە ئاوایی یان لە ناو ئاواییەوە داران دەکێشێ، دارەکێشەوە. (بار.) تاکەدارێکە گیشە گیاو چرۆی لەشوێنانی بڵندەوە بەسەر بەفرێدا پێرادەکێشن.

دارگەز: دارێکی باریکی جیرە وە داری سەرو دەچێ، لە قەراخ ئاوان شین دەبێ، گەڵایەکانی ریشاڵ ریشاڵە بەتەڕیش دەسووتێ لکەکانی وەگەزی پێوانێ دەچێ، کەبسووتێ کەفی دەردەکات بۆ بیرۆ زۆر باشە.

دارگورد (دزە.): پارچەیێکە لە کەرەستەی جووتی، (هەو.) مرازێکە لە کەرەستەی تەونی.

دارگوڵ: دارێکە وە بناوی دەچێ، گوڵێکی سپی دەگرێ، چتێکیشە لە وێنەی پنجی گوڵەباخ لە دار و کاغەزی ڕەنگاوڕەنگ دروستدەکرێ.

دارگولی (باک.): باخەوان.

دارگوویز: دارەگوێز.

دارلۆق (باک.): وەکاز، شەق، گۆچان.

دارم: ڕنینی باخ و بێستان.

دارمازوو: دارەمازوو، دارمازی.

دارماڵ: دار بەسەردا ماڵین، کیلە یا دەفرێکە دووای پڕکردنی لە دانەوێڵە و دارێکی بەسەردا دەهێنرێ تا تەرازبێ. ــــ کردن: لێوان لێوکردنی ئامانێک لە چتی ووشک (قەڵاپەچن نەبێ تەرازبێ).

دارمان: ڕووخان، کاوول و کەمباغ بوون، داڕووخان. ئارام و هێدی و هێمن بوون، کفت و کۆداکەوتن.

دارماندن: کاولکردن، وێران و کەمباغکردن. ڕۆتەفتاندن، هێدی و هێمن و ئارام گردن.

دارمانن: دارماندن، داڕووخاندن، ڕووخاندن.

دارمەیی: تیرەیێکی کوردە لە ئێرانێدا.

دارمووق (باک.): تابووت.

دارمیان: داڕووخان.

دارنشتن (کە.): دارچەقاندن.

دارنان (کە.): دارچەقاندن.

داڕنان: داڕنران.

داڕنران: پرتکین، پرچکین، گوورین، ئاوەڕووت کران.

داڕنراو: داڕناو.

داڕنین: چنین، داڕووتاندن، ڕنین، گەڵاڕنینەوە و لق و پۆپ لێکردنەوە، ــ ی میوە و گوڵ و دەغلی شین: چنین، لێکردنەوە، ــ ی بەرگ: داکەندن، ڕووتکردنەوە، داتاشینی سوواخی کۆنی دیوار و ئیتر. ــ ی پێستی مریشک: ئاوەڕووتکردن. ــ ی پێست و تووک: کەندن، کەنن، پرتکاندن، پرچکاندن، پەرتاندن. ــ ی مەرەزە: دەست بەگوڵی مەرەزەدا هێنان بۆ لێکردنەوەی چەڵتووک.

داڕۆچکە: چتی شۆڕبووەوە. ــ کردن: شۆڕکردنەوەی چتێک لە بڵندییەوە.

داڕۆخە: کەلاّنتەر.

داڕۆغە: سەرۆکی پاسەوانانە، شانە.

داڕۆغەخانە: ناوچەی داڕۆغە، شارەوانی.

دارو (هەورا.): دەرمان. (موک.) دەرمانێکە لە قسڵ و زەرنیق بۆ لێکردنەوەی تووکی بەر و هەمووچتێکی، دەرمانی گەرماوێ، کە لە قسڵ و زەرنیق دروست دەکرێ بۆ بەر خاوێنکردنەوە، (باک.) پەژلاندژک.

داروبار: برێتییە لە قەڵافەت و قەبارەی چت؛ نەریان (داروبار) ێکی بە هێزی هەیە.

داروبەرد: بۆ دار و بەردوو و دارو هەڵاّشیش بەکاردەبرێ، هەردوبەرد.

داروبەست (باک.): تابووت.

داروپەردوو: دار و هەلاّشی سەربانان، کە ڕووخابێ، داروبەرد.

داروپی (باک.): جوورە دارێکە. بۆڕی و لوولەی چکۆلەیە.

داڕووتان: ڕووت بوونی درەخت لەگەڵاو لق و پۆپ، ڕووتانەوەی سەروپێ و چتی تر لە موو.

داڕووتاندن: ڕووتاندنەوەی لکی درەخت لەگەڵایان. ڕووتکردنەوەی یەکێک. ــ ی پەلەوەر: ئاوەڕووتکردنی باڵندانە لە تووک و پەڕ. سەر و پێ و بەر و ئیتر لە مووخاوێنکردنەوەیانە.

داڕووتانن: داڕووتاندن.

داروتفێ (هەورا.): دارەتوو.

دارووجان: جوورە دانێکە لە نێو چەڵتووکیدا شین دەبێ و بالاّ بەرزە، دەنکی وەک دەنکی (کەردڕە) و هەرزن وایە. نێوی پیاوانە.

داڕووخان: ڕووخان، ڕمان، کەوتنەخووارەوەی سەربان و دیوار و چتی بەرز.

داروخانە: دەرمانخانە. شوێنێکە لە گەرماوێدا کە ــ ی تێدا دەگیرێ.

داڕووخاندن: ڕووخاندن، ڕماندن، ڕماندنی دیوار و کۆسپایی سەر بەرە و خووار، دارماندن، ڕمانن.

داڕووخاو: ڕماو، ڕووخاو.

داڕووخیان: داڕووخانی دیوار و شووێنانی بڵند، دارمیان، ڕمیان، ڕووخان.

داروودەسە: داروودەستە، دەستەودایەرە.

داروودەستە: دەست و پێوەند، دەستەی نۆکەران.

داروودەوەن: جەنگەڵ، لێڕەوار.

دارودوور (هەو.): ئاووردوو، ئاگردوو.

داڕووشان: ڕووشان، ڕووکان، ڕیشیان، شەرمخین.

داڕووشاندن: ڕووشاندن، ڕووکاندن، شەرمخاندن.

داڕووشاو: ڕووشاو، ڕیشالۆ.

داڕووگەر: دەرمانساز. ــ ی: دەرمانسازی.

داڕووگر: ئەو کەسەیە داڕووی لەبەری خۆی هەڵدەسووێ.

داڕووگرتن: هەڵسوونی داڕوو لەبەر، داڕوو لەبەرهەڵسوون.

داڕووگیر: پیلە، بەربەرەکانی. دەرمانگر.

داروونەدار: هەست و نیست، هەس و نیس.

داروونی: ناوی گوندێکی کوردستانە.

داروین (کە.): دارین.

دارهەلووک: دارێکە پێی لە هەلووکێ دەدرێ.

دارهەنە (هەورا): پارچە مرازێکە لە کەرەستەی جووتیدا.

داریێ (هەورا.): داس.

دارێتن (باد.): دارژتن.

داڕێژ: داڕێژەر.

داڕێژان: دارژان.

داڕێژاندن: دارژاندن.

داڕێژەر: داڕێژ، (باد.) دارێتکەر.

داڕێژتن: دارژتن.

داڕێژران: دارژان.

داڕێژراندن: دارژاندن.

داڕێژگە: قالب.

داڕێژگەر: داڕێژەر. ــ ی: داڕێژتن.

داڕێژی: دارشتن.

دارێشکەستی (باک.): ژن، ئافرەت.

داری (باک.): داری ووشک کۆکەرەوە.

داریانەوە (ئەردە.): دارانەوە، داکەوتن، ڕمیان، کەوتن، داکەفتن.

داری بێخووێ: داری بێخێ، داری بێخوێیی.

داری بێخێ: داری بێخووێ.

داری بێ خوویی: داری بێ خێ: گیایەکە لەچاوی دەکێشرێ، پنجە گیایەکە ئەگەر دارەکەی بە ووشکی وەکوو کلچێووک بەچاوی ئاودار دابکێشرێ چاکی دەکاتەوە و ئاوەکەی ووشک دەکاتەوە، بۆ چاوی گرە کووێرێدار زۆر باشە.

دارترش: داری ترشی.

داری دارەڕایە: دەستەک.

داری قەڵاشکەری: ئەو دارەی ڕەژووی لێ دروست دەکرێ.

داری کوتک (باک.): دارکونکەرە، دارکوتک (باڵندە).

داریلانک (باک.): گوڵێکی جوانی کوێستانییە، کە ئیسترانەی لەسەر بووتریّ یا لەسەری بلاوێنرێتەوە گوڵەکەی هەڵدەوەرێ.

دارین: لەداری دروستکراو، ئـی داری، داروین، چتێکە لەداری دروستکرابێ.

دارینه (سل.): خووانەی نانی، نانەشان. دارین.

دارینەوە: دارانەوە.

دازانین (ئەردە.): دادان، دەلاّندن، دەڵیان.

دازان: (کۆ.) داهێزان، شل بوونەوەی هەویر.

دازده (باک.): دووازدە.

دازدەهیک (باک): دەرزەن، ۱۲ دانە، دووازدەجووت، ۱۲ تۆپ و ئیتر.

دازەندن: شۆڕکردنەوە.

دازەنین: کردنەوە و لەیەکتری هەڵوەشاندنی پارچەی کاتژمێر و تفەنگ و دەمانچە و چتی تر.

داس: کەلەندۆ، (زاخ.) داسک، (باک.) داساچلۆ، (ئەردە.) جاخسووک، ئاسنێکی کلک دارینی دەم کەوانەییە دروێنەی پێ دەکرێ. لە پەڕین: هاتنەدروێنە. لە بەزین: (موک.، دەر.) لە داس پەڕین، هاتۆتە دروێنە.

داساچلۆ (باک.): داس.

داسەپاندن: بەزۆر بەسەردا بڕین.

داسەقالە: داسی چکۆڵە، داسووکە، (کە.) داسوولکە.

داسەکنان: ئارامگرتن، دامرکان.

داسپاردن: سپاردن، تیرکردن، داموچانن.

داسپارن (ئەردە.): ڕاسپاردن. هاندان.

داستان: چیرۆک، چێچەڕۆک، چرچرۆک، ڕێزک، بەسەرهات. قەواتی، سەربردە، کەڤنەشۆپ، خەبرۆشک.

داسخالە: داسێکە تەنها گیای پێ دەدروێتەوە.

داسرەفتن (ئەردە.): سرەوتن، ئارام گرتن.

داسرەوین (ئەردە.): داسرەوتن، داسرەفتن.

داسڕین: سڕین، دالووشانن، پاکەوکردن.

داسقاڵە: داسووکە، داسی چکۆڵە، (کە.) داسوولکە، داسوویلک.

داسک (باک.): داسووکە. دەزوو، دەزک، فیسارەکەس بووە بە داسک.

داسکا (باک.): ئێلێکی کوردی یەزیدییە لە سنجار (ژەنگار) لەناو هەڤیرکاندان.

داسک گەنم (ئەردە.): سیخچە، قلچغی گوڵەگەنم.

داسکێش (باد.): دروێنەکار.

داسماڵ: دەغل یا گیایەکە پڕ لە دڕک و داڵ بێ یا بە ملاولایدا شکابێتەوە و باش دروێنە نەکرێ. ــ ی دەکەن: واتا بە ناڕێکی دەیدروونەوە، پاک کردنەوەی گیایە بەداس.

داسماڵە: داسێکە لە هەندێک شوێنان بۆ گیا دروون بەکاردێنرێ.

داسنا (باک.): ناوی خێڵێکی کوردی یەزیدییە، سەر بەخۆیەتێکیان پێکەوە نابوو پایتەختی وان شاری دهۆکێ بووە لەنزیک موسڵ.

داسنی: شەیتانپەرست، یەزیدی.

داسۆک: داسی گچکە، داسوولکە.

داسوو (موک.): بژە گوڵەکەنم و ئیتر، (ڕەوا.) داسی، پەری، چقڵ، (هەو.) بژ، بژی، قەڵچغە باریکەکانی گوڵی گەنم و جۆ و ئیترە. (موک.) بژی گوڵەگەنم و هی ترە. لەسەر زمانی ڕەشە وولاخی گۆڵە گرتوودا چتێکی وەکوو درووی دەردەکات و داسووی پێدەڵێن.

داسووک (باک.): داسی چکۆڵەیە بۆ دروونەوەی گیاو دروو و ئیتر، داسقالە، داسک، داسوولکە، داسووگ، (باک.) داسۆک.

داسووگ (باک.): (باک.) داسۆک، داسوویلک.

داسوولکە (کە.): داسوولک، داسووکە، داسی گچکە.

داسی (موک.): داسوو. دەغل و گیایەکە هاتبێتە دروێنە و پێ گەیشتبێ. قلچغ و چقلی گوڵەگەنم و جۆ و ئیدیکەیە، قەڵداس، بژانگ، قانچک. (باک.) گیایی. سیواووک. ماسی بەخێوکردن.

داش (باک.): جاش بۆ ئێستر و کەران بەکاردەبرێ. دامە، چەند پارچەیێکە لەسەر تەختەی دامە و شەترنجیان پێدەکرێ یا دامەیان پێدەکرێ. کوورەی ئاووری.

داشاخە: ئاشاخە، ئەیاغی میوە و ئیتر.

داشەهارە: تاقەداشێکە دەمێنێتەوە بەدەست یەکێک لەیاری کەرەکانی دامەوە و لە ڕاستە دەتووانێ بە هەموو لایەکی بجووڵێ.

داش بەداش: دانی داشێک بەداشێک لەگەمەدا. مەبەس لەکوتنی چتێکیشە یا کردنیەتی بەرانبەر بەچتێکی تر.

داشت: سفتاح، پارێزگاری، مانەوە، هێشتنەوەی ئاژاڵی مێ پینەیە بۆ زگ و زا، وەی کردەوە ماڵات و ئاژاڵی.

داشتن (موک.، فە.): ئاودانی شیناوەردی و باخ و باخاتان، ئاودانی شیناوەردی و باخ و باخچە، داشۆرین. (هەورا.) هەبوون. بەلاّن بەتەنهایی بەکار نابرێ بەڵکوو (ئاو) ی بەپێشیەوە دەنووسێ: ئاوداشتن.

داشدار (موک.): یارمەتی دان.

داشدیار: پەروەردەکار، بنەوانی مەردوم لە ماڵێدا، کابانی ماڵێ. ــ ی: پەروەردەکاری.

داشک: جاشک (زاراوەی مندالاّنە).

داشکاندن: شکاندن، ووردکردن، شکاندنی ئاو بۆ لای زەوی و زار. ئەژماردنی چتێک لەباتی چتێکی تر. لێ کەمکردنەوە: لەم پارەیە ڕۆژانەی خۆتی لێی داشکێنە.

داشکانن: داشکاندن. داکووژاندنەوە، داکووژانن، شکاندنەوە، شکاندن. نووشتاندنەوەی کەناری جل و بەرگ. درز گرتن بەدروونەوە و ئیتر. داخستن، بەرەلاکردنی ئاو.

داشکەلەرم: قومری، جوورە کۆترێکە سەربالی شینە و تەوقێکی ڕەشی لە ملیدایە.

داشکەلەم: داشکەلەرم.

داشکیان (ئەردە.): مووچیانەوە، هەڵەوگریان، داکووژیان، داخریان.

داشگیر (موک.): جوورە بێژنگێکە دەغلی پێدا دەبێژن و کونی لە هی سەردی گەورەترە.

داشلیقانن: دافلیقانن، شلیقانن.

داشلیقیان: فلیقانەوە، پلیخانەوە.

داشن (کە.): باربوو.

داشۆرانن (ئەردە.): بێ شەرم کردن، داماڵانن. (ئەردە.) شوشتن.

داشۆریاگ (ئەردە.): داماڵیاگ، شۆریاگ، داڵووچیاگ، داڵووسکیاگ، دالووسکەبوون.

داشۆریان (ئەردە.): شۆڕبوونەوەی چتێک بە جۆرێک کەتەکەتەکی بێ.

داشۆرین: شۆڕینی چتێک بە بەرزییەکەوە سەربەرەوخووار.

داشێ (ئەردە.): برای گەورە، کاک، (ئەردە.) ئابرا.

داشێلان: شێلانی نەخۆشان، نەخۆش شێلان. ـــ ی شینایی یان: پێ پەست کردن، شێلانی هەویر و قوڕو هەندێ چتی تر بەدەست یا بەپێ.

داشی دامە: بەردی دامە.

داعبا: زیندەوار، جانەوەر.

داغ: داخ، سووتاندنی گوێچکەی ئاژاڵە بۆ ناسینەوەی.

داغان: داووشیاگ، پاشیاگ، بەرباد، پەڕاگەندە.

داغانکردن: تاراج و بەرباد کردنی چت، بەیەکادان، پەڕاگەندەکردن.

داغدار: داخدار. ـــ ی: داخداربوون.

داغداغ: دێغ دێغ، خیت خیت.

داغدان (باک.): داغکردن.

داغکردن: داغکرن، (باک.) داغدان.

دافەتان: داڕزان، داوەشان، (کە.) دافەتیان، ڕزان، داقنان.

دافەتاندن: داڕزاندن، داقناندن، ڕژاندن.

دافەتاو: ڕزاو، داڕزاو، داوەشاو، ڕزیو، داقناو.

دافەتین: داوەشان.

دافرەقان: داوەشان، داڕزین، بڵ و گەندبوونی میوەیە بەهۆی کۆنییەوە.

دافرتاندن: داخستن، فڕێدان.

دافرەقاندن: داڕزاندن، داپلۆخاندن.

دافرەقانن: داڕزانن، ڕزاندن، دافەتاتدن.

دافرەقیان: داوەشان، داڕزان.

دافرەقین: داوەشان.

دافرتان: دەرپەڕین.

دافرتاندن: دەرپەڕاندن.

دافرتانن: دەرپەڕاندن.

دافلیقان: داشڵیقان، فلیقانەوە.

دافلیقاندن (ئەردە.): داشلیقانن، فلیقاندنەوە.

دافلیقیان (ئەردە.): داشلیقیان، فلیقانەوە.

داڤ (باک.): داو، داڤک. داوی جاڵجاڵووکە، تەونی جاڵجاڵووکە. درگ.

داڤەت (زاخ.): داوەت.

داڤک (باک.): داو، تەپکەی چکۆڵەیە.

داق (شن.): دەلاقە، تاقە، تاقچە.

داقەڵەشان: قەڵشان، قەڵەشان، داقڵێشان.

داقەڵەشاندن: قەڵەشتن، داقڵێشاندن.

داقەڵەشتن: قەڵەشتن.

داقەڵەشین: قەڵشین.

داقەنا (باک.): هەتا، تاکوو.

داقرچان: قرچان، هەڵقرچان.

داقرچاندن: هەڵقرچاندن.

داقرچیان (ئەردە.): هەڵقرچان.

داقرمان: قرمان.

داقرماندن: قرماندن.

داقڵێشان: قەڵشان، قەڵشین، قڵیشانی چت لەباری درێژیدا.

داقڵێشاندن: قەلەشتن، قەڵشاندن، قەلەشتنی چت لەباری درێژیدا.

داقنان: داڕزان، دافەتان، پەرێشان و کەلاک بوون، سەر کەچەڵێکی زۆر پیس بوون.

داقناو: داڕزاو، دافەتاو، زۆر پیس و کەچەڵ بوون.

داقنین: قنانەوە، فەتووت بیەن، دافەتان، یا خووا داقنێیت: داوەشێی.

داقنینەوە: داقنین، دافەتان.

داقۆق (باک.): کوتکی دار.

داقوتان: داکوتان.

داقوتاندن: داکوتاندن.

داقورتان: قووتدان، داقورتە: قووتدە.

داقورتاندن: پێ قووتدان، داقوورتێنە: پێی قووتدە.

داک (باک.): دایک.

داکاسان: دامرکان، ئارام و هێدی بوون، (کە.) داکەسان.

داکاساندن: دامرکاندن.

داکاسانن: دامرکاندن، ئارامکردن.

داکاساو: دامرکاو.

داکاسیان: داکاسین، ئارامی گرتن. داکەوتن.

داکاسین: داکەوتن، ئارامی گرتن.

داکانە: دایکی باڵندە و جانەوەرانە، بەرانبەری (باوکانە)یە. وەکوو دایکان. نرخ و مزومافی دایکێتی.

داکاساندن: دامرکاندن.

داکاسانن: دامرکاندن.

داکاساو: دامرکاو.

داکاڵیان: کاڵیان.

داکانە: دایکانە، دایکێتی. مێ یینە.

داکەتن (باک.): داکەوتن، هاتنەخووار، نزم بوون، داکەڤە: داکەوە

داکەسان: ئارام و هێدی بوون.

داکەساندن: دامرکاندن، ئارام و هێدی کردن.

داکەساو: دامرکاو.

داکەسین: داسەکنان.

داکەفتە: داکەوتوو، خوواربوونەوە.

داکەفتەگی: هاماری، داکەوتوویی، چالاّیی.

داکەفتن (ئەردە.): داکەوتن، خووارەوکەفتن.

داکەلاندن (ڕەوا.): داکەندن.

داکەمار: شینشینک، دایکە مارانە.

داکەمارانە: شینشینک، دایکەمارانە.

داکەناندن: داکەندن. پیّداکەندن.

داکەندن: لووچکاندن، هلبرن، بەرگ لەبەر خۆ دەرهێنان، داماڵینی کالاّ یا هێندێ خشڵی وەکوو ئەنگوستیلە و گوارە و ئیتر، داکەنین، (ڕەوا.) داکەلاندن، (باک.) شەلاندن، ژخووەدانین، ژخووەکرن، ژبەرڤەکرن، پیّداکەندن، داکەناندن.

داکەنن: داکەندن، دەرهاووردن.

داکەنین: داکەندن.

داکەواندن: خستن. ڕوچوواندن، قوّپاندن، تەپق کردن.

داکەوتن: ڕۆچوونی بان و زەوی و چتی تر، تەپق بوون، تەپک بوون، قوّپان، هاتنەخووار، نزم بوونەوەی چتێکی بەرز، شۆڕبوونەوە، بەربوونەوە، کەوتنەخووارەوەی چتێک لەبەرزییەوە، نیرکەکە داکەوتووە: واتە نەوی بووە. دابین بوون، ڕۆکەوتن، ڕۆتەفتان، دەست هەڵگرتن و وازهێنان لە کارێک: داکەوە: وازبێنە، دابین بوون بەو بەشەی کە هەیەتی. کەم کردن، پیربوون، بەناوەوەچوونی گیاندارە.

داکەوتوو: چتێکە داکەوتبێ.

داک برا (هەو.): دایک برا.

داکتن (زا.): شۆڕکردنەوەی چت.

داکداکانێ (هەو.): جوورە گەمەییێکی منداڵانەیە، قوورتقوورتانێ.

داکردن: بەتاڵکردن، ڕژاندن. کونکردن، کەلێن تێخستن (دیوار و ئیتر)، بردنە ژوور، میوان داکردن: بردنەژوور. ــــ ی ئاژاڵ و وولاّخان: مەبەس لە بردنیانە بۆ نێو حەوشە و تەویلان. ــــ ی بارانە: بارین. تێخستنی کەسێک لە یاریدا. ــــ ی دەغل و دانەوێڵە: مەبەس لە ئەنبار کردنیانە و ڕۆکردنیانە لە جەواڵ و چتێکی ترەوە بۆ ناو دەفر و ئەنبار و ئیتر. ــــ ی گووێز و مەرمەر و جگ و ئیتر: مەبەس لە دانانیانە لە شووێنێکی پێویست بۆ ئەوەی کەللا و تیریان تێگریت لەگەمەدا.

داکرمان: داخرمان، ووردکران و هاڕدرانی چتی ڕەق بە ددان.

داکرماندن: داخرماندن، ووردکردن و هاڕینی چتی ڕەق بەددان.

داکرن (باک.): پێداکردن، ڕژاندن، دانان.

داکرۆژ: ڕێکخستن، کرۆژەر، کەسێکە چتی وەکوو شەکر بەددانی بکرۆژێ.

داکرۆژتن: کرۆژتن، داکوروّژتن.

داکشان: کشانەخووارەوە، هاتنەخووارەوەی چتێک یا چەند چتێک لەبەرزییەوە بە گورجی. ئەلفێکی کورتە لەژێر تیپێکی عەرەبیدا دەنووسرێ کە (ی) ی بە دەمەوەبێ.

داکشاندن: کشاندن.

داکشاو: داخزاو. ــــ ی: هاتنەخووارەوە، بەرەوژێربوونەوە.

داکۆکی (ئەردە.): پشتیوانداری کۆشش و هەوڵ و تەقەلاّ.

داکوو (باک.): تاکوو، تا، هەتاکوو.

داکوتان: داقوتان، چەقاندن، کوتانی سینگ و ئیتر لەسەر زەوی و سەربان و تەختە و دیوار و ئیتر، بردنە خووارەوەی سینگ و بزمار و ئیتر بە شووێنێکیدا بەنهێتم. لێدان، کوتان، تێکوتان. تەکاندنی چتی تۆزاوی، دامەزران، کەوڵ و پووست بە جێگایەکی دادان. کوتانی گوڵی گەنم و ئیتر لەجیاتی گێرە.

داکوتاندن (باک.): دامەزراندن.

داکووتان: داکوتان (بۆ سینگ و بزمار و ئیتر). خووسپ کردن، لە پاشملە بەخراپە باسی کەسێکی کردن.

داکوتیان: کوتیان، کوتران (بزمار و ئیتر).

داکورهین (زا.): پۆشین، داپۆشین.

داکوروّژتن: داکوروّشتن.

داکوروّژین: داکوروّژتن.

داکوروّشتن: خوواردن و ووردکردنی چتی ڕەق بەددانی، داکوروّژتن.

داکووژان: کووژانەوەی چرا و ئاوور. کۆتایی هاتنی چنینی گۆرە و بەرە و مافوورە و ئیتر.

داکووژاندن: کووژاندنەوەی چرا و ئاوور و ئیتر، کۆتایی بە چنینی گۆرەو بەرە و مافوورە و ئیتر هێنان.

داکووژانن: داکووژاندن، داشکاندن، وەرگێران.

داکووژیان (ئەردە.): داکووژان، داشکیان، هەڵەوگریان.

داکووکی (ئەردە.): پشتیوانی، دۆستایەتی، لاکوشی، لاکوشکی، یاریکاری، پالووبنی. (ئەردە.) کۆشش، کۆشین، تێکۆشان، تێکۆشین.

داکووکیان (ئەردە.): تێکۆشان، کۆشین، تەلاش، هەووڵ.

داکێشان (ئەردە.): کێشانە خووارەوە، ڕاکێشانی چتێک لەسەرەوە بۆ خووارەوە، شۆڕکردنەوە، داهێشتن. (ئەردە.) ڕاخستن، پان کردنەوە، پانەوکردن، درێژکێشان.

داگا: نەنک.

داگەران: ــــ ی ئاو، گەل، گاران، سەرەو ژێربوونەوەیە بەرە و خووارەوە، هاتنەخووارەوە لە شووێنێکی بەرز، لەش بە ئەسپێ و ... ــــ: واتا لەش تەواو داگرتن.

داگەڕانەوە: گەڕانە دوواوە.

داگەڕاندن (باک.): ناردنەوە، داگێڕاندن، داگێڕان.

داگەڕاندن (باک.): دووبارە ناردنەوە، پەشیمان کردنەوە.

داگەڕیان (باک.): گەڕانەوە، ڕەوانەکرانەوە.

داگر: داگیرکار، داگیرکەر.

داگران: هەڵگران.

داگرتەک (باک.): هەڵگر.

داگرتن: خووارە و هاووردن، دەست پێکردن، دەست بەلێدانکردن، ــــ بە بەردان، بەردەباران کردن. هێنانەخووار، هانینەخووارێی چتێک لەبەرزییەوە. پەستاوتن، داپەستاوتن، پڕکردن، ــــ ی بار: ئاخنینەوە و

پڕکردنی جەواڵ و چتی تر لە دان و چتی تر: بارەکەم داگرت. بەچەکان ـــ: گوللە باران کردن. زۆر بڵێی، ـــ بەقسان: واتا ئەوەندە چەنە لێدان مەیدانی ئاخۆتنی کەسی نەدات، درێژە بەقسەدان و سەرخستنە سەر. درووِن، دوورانن(لێواری جلک و ئیتر). دەورە ـــ : دەورەگرتن، دەورەدان، هەمووِلاگرتن، سفت کردن، لێدان، کوتان، دەست بە لێدانکردن، دایگرت، زۆری لێدا: فیسارکەسی داگرت: واتە دەستی بە لێدانی کرد. پێ ـــ : پێ لێ ـــ : هەتەرکردن، لەسەر ڕۆیشتن، میچ لەسەر گرتن، بنارکردن، داپۆشین و داگیرکردنی چتێک بۆ چتێک: هەوور ئاسمانی داگرت، پڕکردن.

داگرتنەوە: ـــ ی فیشەک: دووبارە فیشەک پڕکردنەوە بە باڕووت و تەرەقە، هەڵپێچانی سەری دوو پارچە بەدروون کە لە پێشەوە لەیەک درابن. ـــ ی کون: ئاخنینەوە، ئاخنینەوە و پەستانەوە و گێڕانی سەریان تا توندبێتەوە و دڵۆپەی نەکا، دروونەوە، دووراندنی کەناری جل و بەرگ و ئیتر.

داگرتوو: داگرتی.

داگرتی: داگرتوو.

داگرسیان: داگیرسان، پێبوون، هەڵکران.

داگزگزین (باک.): لەمستیدا کوشین، بەدەست کوشینی چتێکی.

داگوشین: گوشین و دەست هێنان بەچتێکی نەرمدا، سەربەرەوخووار.

داگهاندن (باک.): گەیشتن، گەیاندن.

داگیەبەزێرتڵەیا(ئەردە.): بای تێکردووە، دەستی لەپشتی داوە، هانی داوە، فیتی داوە.

داگێڕان: سەرە و ژێربردنی ئاو یا مالاَت، داگەڕاندن.

داگیر: (باک.) ڕاسەر، زەوت. ـــ بوون: زەوت بوون. ـــ کردن: ڤەگرتن، بەسەردا زاڵ بوون، تێڕژان، زەووتکردن، لەهاندن، دەست بەسەر داگرتن، دەست بەسەر داکێشان، دەست بەسەر دابڕین، پێ بەرکرن.

داگیران: داگیرانی لەش: قورس بوونی جەستە. لەبڵندییەوە هێنرانە خووار. ـــ ی چاو: دەست بە ئێش کردنی چاو. ـــ ی ئاوور: هەڵبوون، ئاییسان، داگیرسان. ـــ ی گووێ: گران بوونی گووێ.

داگیراندن: داگەڕاندن. (باک.) هەڵنووچاندن، (دزە.) بادانەوە، جوورە درووِمانێکە کەناری یەک پارچە خڕدادرێ و لوولدەدرێ و دەدروێ، داگیرساندن.

داگیرانن: داگیراندن.

داگیراو: هێنراوەخووار. هەڵاییساو، داگیرساو.

داگیرسان: داهێنران و نۆبەتێ لێ هاتن، ـــ ی لەش: گەرم بوون و ئاییسانی لەش لەبەر ناسازی یا ڕق و قین: لەشم داگیرساوە، ـــ ی چاو: دەست بەئێش کردن، ـــ ئاوور: گڕدان، گڕسەندن، هەڵبوون، ئاییسان، هەڵاییسان، داگیران، ئاوورگرتن.

داگیرساندن: دەست پێکردن. ـــ ی ئاوور: هەڵکردن، پێکردنی ئاوور و چراو ئیتر، ڕەوشەنکردن، گەشکردنەوە. ـــ ی شەڕ و کێشە: هەڵاییساندن، هەڵگیرساندن.

داگیرسانن: داگیرساندن.

داگیرساو: دەست پێکراو. هەڵکراو، ئاییساو.

داگیرسیان: داگیرسان، ڕەوشەن بوون، هەڵگیرسیان، گەشبوونەوە. سووربوونەوە، داگریان.

داگیرکەر: کەسێکە چتێکی زەوتکردبێ یابکات. دەوڵەت یا هێزێکی بێگانەیە، کە شووێنێکی داگیرکردبێ یا زەوت بکات.

داگیرکەردەی (هەورا.): داگیرکردن.

داگیرکراو: زەوتکراو، هیستۆک، شووێنێکە دەوڵەتێکی بێگانە داگیری کردبێ.

داگیرکردن: زەوتکردن یا بردنی چتێک بە زۆر، دابڕکردن.

داگڕیان: لەش گران بوون. داگیران، داگیرسان.

دال: نێوی تیپی(د) یییە. (باک.) چەماوەوە، داهاتوو.

داڵ: هێشووی جوورە ترێیەکی دەنک شاشە. (جا.، بابا.، موک.) دالاَش، باڵندەیەکە بەقەدەر قازێکییە دندووکی قولاپەدارە وەکوو بازی زۆر بەهێزە و گۆشتخۆرە، گۆشتی خۆشی ناخورێ لەنێو کێواندا دەژێ، چەنگاڵی تیژ و دندووکی قولاپییە. مرۆی بێ تووک و لاواز بەلاَن زۆرتر لەگەڵ گۆشت بەکاردەبرێ: داڵگۆشت. دڕوو. هێشووە ترێی شاش.

دالاَش (موک.): باڵندەیەکی بەقەد قازێکییە دندووکی قولاپەدارە وەکوو بازی زۆر بەهێزە و گۆشتخۆرە، (بابا.، جا.) داڵ، داڵە کەرخۆرە، خەرتەل، (کە.) کەپەنەک داڵ، (ئەردە.) لاشەخۆرە.

دالاَن: سیپک، نێودەرکە، (باک.) لیوان، ناڤدەر، (کۆ.) نێڤکۆ، کەلەگی، (هەو.، دەر.)بێلاَیی، هەودان، (کۆ.) بندەرگە، لەژوورەوەی دەرگای حەوشە هەیوانێکی سەرگیراوە بەوێدا دەچیە نێوژوورەکان و حەوشەوە. جێگایەکی سەرگیراوە بەدەم دەرگای حەوشەوە، ڕاڕەو.

دالاَندار (لو.): خانچی. ـــ ی: خانچێتی.

دالاَندووڕەپ: ژنی قووچیی لۆقنی لاواز.

داڵە (بار.): باخچەی بەرمالاَن.

داڵەڕۆچکە: داڕۆچکە.

داڵەسپی (بار.): قەلەسابوونی، لەلای هەندێکانیش سیسارکە کەچەڵەیە.

دالەقاندن (زا.): هەلاَوەسینی چتێک بە چتێکی ترەوە، بەدارەوەکردن.

داڵەکەرخۆرە (بابا.): دالاَش، باڵندەیێکی گۆشتخۆرە و لە هەموو باڵندەیێکی زلترە.

داڵەگەڕگەڕ: قەرەداخ، سیسارکە کەچەڵە.

داڵەلووک (بار.): جوورە مێوێکە ترێی ڕەش یا زەرد و وورده و کێوییە لەکەنار ئاواندا هەڵدەکەوێ، چۆمیلکە، (گەر.) کەڕەمێو.

داڵەواز (کە.): کەس، زیندەوار، ـــ ی لێ نەهێشتن: واتە زیندەواری لێ نەهێشتن. لەسەر لاق ڕاوەستاو.

داڵبوون: برێتییە لە لاواز بوونی گیاندار.

داڵدە: پەنا، نەوا، پشتیوان، پەنا، پەناگا، کۆڵەکە، بێ ـــ : بێ پەنا، بێ نەوا، بێ ـــ یی: بێ پەنایی، بێ نەوایی.

داڵدەدان: پەنادان، پشتیوانی کردن.

داڵدەهێنان: پەنابردنی یەکێک بۆ کەسێکی تر.

دالستن: لستنەوەی چت و گوشاردنی هیزەی ڕۆن.

دالقاندن (باک.): تێ ئاڵقاندن، هەڵاوەسین.

دالقین (باک.): خۆهەڵاوەسین، تێ ئاڵقان، داڵقێنە.

داڵک (لو.، فە.، رۆژ.، هەمە.، گێژ.): دایک.

دالکان (ئەردە.): نووسان، پێوەنووسان، لکانی چتێک بەسەر چتێکی تردا.

داڵکانە (لو.، فە.، رۆژ.، هەمە.، گێژ.): دایکانە.

داڵکاندن: نووساندن، لکاندنی چتێک بەسەر چتێکی تردا، دروون، دووراندن، چەسپاندن.

دالکانن: دالکاندن.

داڵکەدزان (ئەردە.): دەستەک دز، دزە دەست کیس، دایکە دزانە، دزدەسک.

داڵکەدزانە: دایکەدزانە.

داڵکەمارانە (رۆژ.): مارمێلکەی گەورە، دایکەمارانە.

داڵکی (فە.، لو.، رۆژ.، هەمە.، گێژ.): دایکی، دایکێتی.

داڵکیان (ئەردە.): دالکان، دووریان، دروان.

داڵگۆشت: لەڕ، لاواز، ڕەقەڵە، بێ تووک، (هەو.) مسری. ــ ی: لەڕی، لاوازی، بێ تووکی.

دالنگ (باک.): سەرمیانی، دەستوور، قانون، نیزام نامە.

دالنگۆک (باک.): قانون، نیزام نامەی چکۆڵە.

داڵۆچکە: چتێکە لەشوێنێکی بەرزەوە داهێڵرابێتە خووارەوە.

داڵووچیان: داڵووسکیان، داڵووچەبوون، شۆڕبوونەوە.

داڵۆزکە (ئەردە.): داڵۆچکە.

داڵووزان (ئەردە.): داڵووچکە.

داڵووت (ئەردە.): داڵیت، چەفتە، چێویەس، داربەس.

داڵووچانن (ئەردە.): دارۆچکەکردن، داهێشتن، شۆڕکردنەوە (دۆلچە و ئیتر)، داڵووسکانن، داڵووزاندن.

داڵووچە (ئەردە.): داڵۆچکە.

داڵووچکە (ئەردە.): داڵۆچکە، خۆشۆڕکردنەوە، هەڵواسین بەچتدا.

داڵووچیان (ئەردە.): شۆڕبوونەوەی چتێک لەبەرزییەکەوە.

داڵووزان (ئەردە.): داڵۆچکە.

داڵووزکە (ئەردە.): داڵۆچکە.

داڵووسکە (ئەردە.): داڵووزکە، داڵووچکە.

دالووشان: سڕانەوەی (لووت).

دالووشانن: فم کردن، لووت پاک کردنەوە.

دالووشکانن: دالووشانن، لووشکانن.

دالیە (کە.): زەوییێکی تایبەتییە کە شیناوەردی وەکوو تەماتە و بامیە و توور و ئیتری لێ بچێنرێ، (لو.) سیی پێوانە یا سیی ژمارەیە لە چتێک سا دانە وێڵە بێ یا چتێکی تر.

دالێدان (کە.): مردنی مەڕە لەبەر زۆرخوواردن.

دالێوە: کەمێ، کەمێک.

داڵیت (هەورا.): مێوێکە بخرێتە سەرداران یا سەرقایان و نەبێتە کۆلکە، (کۆ.) پەرچ. کەپر و قایمەیێکە بۆ مێو دروستکرابێ، (ئەردە.) داڵووت.

دالیسان: دالستن.

دالیستن: لێستن، لێستنەوە.

دالینۆک (بار.): ترێیەکی ڕەش و ووردی کێوییە، (شا.) ترێ ڕێویلە.

دام: داو، تەڵە، (باک.) گەمەی دامەیە.

داما (فە.): زاوا.

دامار (باک.): دەمار، نەژاد، ڕەگ. (باک.) زرپاب، زرپاڤ. ــ ی (باک.، بتلیس.) زرکوڕ.

داماگ (ئەردە.): داماو، دەرمەنە، پەک کەفتگ، دامەنە، بێچارە. ــ ی: داماوی.

دامالان: هاتنەخووار. ــ ی سەروپێچ: هەڵوەشان. گەسک دران، ماڵران، داماڵران. لێ بوونەوە: پەتەکە لەملی ئێسترەکە داماڵاوە واتە دەرهاتووە. لاواز: فیسارەکەس بەنچە تاپێک داماڵاوە.

داماڵران: ماڵران، گووران. گەسک دران، دارنران.

داماڵیاگ: ڕووداماڵڕاو، بێ شەرم، بێ ئابڕوو. داماڵاو، کینیاگەوە، داماڵاوە و لێبوونەوەی پێستی لەش یا دەرپێ و پانتۆڵ و ڕانک و ئیتر.

داماڵیان (ئەردە.): داماڵان، کنیان، داشۆریان. بێ شەرمی، بێ ئابڕوویی، ڕووداماڵڕاوی.

داماڵین: گووروانەندن، داماڵین، ماڵین، کەلەزووسک، خەشک کرن. هەڵوەشاندن و هێنانەخوواریٚ سەر و پێچ. لەبەر ــ : ڕووتکردنەوە، داکەندنی چتێک لەچتێک، لابردن و ماڵینی چتێک لە چتێک بە دەست؛ قابە چەورە کە داماڵە. دەست پێداهێنان، دەست بەسەردا ماڵین.

دامان: پەک کەفتن، پەک کەوتن، دەستە ووستان بوون، دەستەووسان بوونی مەردوم و پەک کەوتنی لەسەر چتێک. واق وورمان، دوودڵ بوون. ڕامان، بیرکردنەوە. بەپەرۆش و خەمگین بوون. دەمان (دەر.، هەورا.، کە.): داوێن، دامێن، دانگە (سزیر)، داوێنی مرۆ و چیاو دار و بار و ئیتر. سزا، دەیەک.

دامان پۆش (کە.): دەرپێ.

دامانگر: داوێنگر، دامانگیر.

دامانگرتن: داوێن گرتن.

دامانگیر: داوێنگر، داوێنگیر. ــ ی: داوێنگیری.

داماو: کەساس، تێماو، لێ قەوماو، بەدبەخت، هەژار، کز، پەرۆشدار، کەسێکە زۆر دامابێ، ئاتاج، پەک کەوتوو، نێوی پیاوانە، نازناوی یەکەمین مێژوو نووسە بە زمانی کوردی و دامەزرێنەری چاپخانەی کوردستانە ناوی حوسێن حوزنی موکریانییە لە سابلاخی لەدایک بووە لە ۱۹٤۷/۹/۲۰ دا لە بەغدایە ئینگلیزان بەهۆی دۆکتۆر دوسوودەی پزشکی تایبەتی باڵیۆزخانەی خۆیان دەرمانداویان کرد، بەندەش بەبرایەتی وی سەربڵندم. ــ ی: ئاتاجی، پێداویستی، بەدبەختی، (باک.) دامایی، دەستەووستانی.

دامایی (باک.): داماوی.

دامە: داش، (ئەردە.) تووم، گەمەیێکە بە دامەی دەکرێ بە دووکەسان بەسەر تەختەیێکی شێست و چوار خانەیی هەر لایەی بە (۱٦) داشان یاریەکەی دەکات.

دامەدامە: داشداش.

دامەدامەیی: دامەیی.

دامەزران (ئەردە.): دامەزران، دامەرزیان، بەندبوون، ویستان، وێسان، پاوەجێ بوون، دەس وەکاربوون. هێدی و هێمن و ئارام بوون، داکاسانی.

دامەرزاندن (باک.): دارژتن، چێ کرن، دانیان، پاوەجێ کردن، دامەرزینە، (ئەردە.) دامەزراندن. (باک.) دەست بەکارکردن.

دامەرزانن (ئەردە.): دامەزراندن.

دامەرزیان (ئەردە.): دامەزران.

دامەرزین (باک.): خۆدارژتن، دارژان.

دامەزران: بنەگرتن، جێگرتن، رێک کەوتن، هێورین، (باک.)ئێورین، چێبوون، ڤەگژگرین، چەقان، چەقین، داکوتان، (کە.) دامەزران، تاقەتکران، زنج داکوتان، جێ گیربوونی چتێک لەشوێنێک، کارێکە لە جێگەی خۆی پێک بێ.

دامەزراندن: داکاساندن، هێدی و هێمن و ئارام کردن. ڤەگژگزاندن، هێوراندن، (کە.) دامزراندن، داکوتاندن، تاقەتکردن، دابین کردن، چەقاندن، زل کرن، جێگیرکردنی چتێک لە شوێنێک، بجێ کرن.

دامەزرانن: دامەزراندن.

دامەزراو: دابین کراو، (کە.) دامزراو، بنەگرتوو، جێگرتوو، بنگرتی، تاقەتکراو، چتێکە لەشوێنێکیدا جێگیربووبێ، چەقاو، چەقێنراو.

دامەزراوی: دامەزرایی.

دامەزرێنەر: دابینکار، هێورانەر.

دامەکە: خۆ: ئایا، ئاخۆ.

دامەن: داوێن، دامێن.

دامەنە (کە.): پەک کەوتوو، بێ بەهرە، بێ بەش، بەشبڕاو.

دامەیی: دامەدامەیی.

دامران (کە.): دامرکان.

دامراندن (کە.): دامرکاندن.

دامردن: نەمانی گڕی ئاوور، سیس بوونەوە، ووشک بوونەوە.

دامردنەوە: دامردن.

دامرکان: لەبزووتن کەوتن، رۆتەفتان، داکاسان، داکەسان، داکەوتن، واز لە گریان هێنان، ژێربوونەوە، بێ دەنگ و ئارام بوون، سارێژبوونی برین و ئێش، دامران. کووژانەوەی ئاوور یا ئاگری گێچەڵان.

دامرکاندن: واز لەگریان پێ هێنان، داکاساندن، ژێرکردنەوە، داکەساندن، دامراندن، لەبزووتن و جووڵەخستنی چتێک، کووژاندنەوەی چراو ئاوور، سارێژکردنی برین و ئێش و ژانی لەش.

دامرکانن: دامرکاندن.

دامرکاو: داکەساو، داکاساو، ژێر.

دامرکیان: دامرکان، داکاسیان، ئارام بوون.

دامرکێن: دامرکێنەر.

دامڵان: دامالان.

دامڵاندن (رۆژ.): دامالین، هەڵوەشاندن.

دامڵاو: کردنەوەی سەرووپێچ یا تەنگەی ووڵاخان، دامالاو.

دامڵەچەقان: دامنە چەقان، (سەق.) بەرکەڵ سا نێر بێ یا مێ، نیوونی بەرکەڵ.

دامنەوکۆیی (هەورا.): داوینی کێو.

دامنە (هەورا.): پاشڵ، داوێن.

دامنەچەقان: بڕوانە: دامڵەچەقان.

دامۆچاندن: داموچاندن.

دامۆچانن (ئەردە.): تیژکردن و هانەهانەدان، داموچانن، داسپاردن، هەڵ خرانن، وادارکردن. داشکاندن.

دامۆچیاگ (ئەردە.): کەسێکە، کە تیژکرابێ و هانەهانەدرابێ، تیرکریاگ، داموچیاگ، داسپێریاگ.

دامۆچیان (ئەردە.): هاندران، فێرکردنی چارەوێیە بۆ سوواری و فێرکردنی ووڵاخە بۆبار و جووت.

دامۆران (رۆژ.): خەریک بوونی مەڕ و مێگەل، بەلەوەڕ.

داموس: داموسک، مووی یاڵ و کلکی چارەوێیە، تاموسک.

داموسک: (کۆ.) داومسکە، مووی کلکی ووڵاخی بەرزەیە دەیکەنە داوی تەپکە و ئیتر بۆ راوە باڵندان، مووسک.

داموسکان: پێوەبوون، خۆپێوەهەڵاوەسین.

دامێن: داوێن، دامەن، شاقەلی کەوای درێژ و کراسی ژنان و چمکی هەر چتێکی بێ.

دامێنگر: داوێنگر، دامانگر.

دامێنگرتن: داوێنگرتن، هەنابردنە بەرکەسێک.

دامێنگیر: کەسێکە داوای پەناو هەناو یارمەتی بکات لەکەسێکی تر. ــ ی: داوێن گرتن.

دان: دانی دەخڵ و دانەوێڵە، دەنک، تەڵ، دانە، قڵ، تووم. ئەودەنکە دەخلاتەیە بە باڵندان و ماڵاتان دەدرێت. پێدان، بەخشین، بەخشش، بەخشینی چتێک بە یەکێک، نان دان بەهەژاران، بدە. گاندان. بۆ شوێن و دەفرە بەلان بەدووای ناوانەوە دەنووسێ: خووێدان، قەندان، گوڵدان، ئاگردان، قەڵەمدان. چین، چەل، جار، هەل، چاخ، کات، گاف، دوودان: دووچین، ــ ی بەیانی بەشێکە لەرۆژێ لەبەیانییەوە تا نیوەڕۆیە، ــ ی ئێواری: بەشێکە لەرۆژێ لەنیوەڕۆیەوە تا ئێوارێ، ــ ی ئالینجێ: کاتێکە لە (٨) ی بەیانییەوە تا (٤) ی ئێوارێ. (بابا.) ددان، دران، دوو رێزە ئێسکەکانی دانەدانەیە کە لەسەر پووکی گیاندار دەڕوێ و خوواردەمەنی پێ وورد دەکرێ و ٣٢ دانەیە. لێدان: مەن کێر لەدەستێ خووەدا، بارام لمن داکوتان. فەرمان، ئەنجامدان، ــ زانین، دان ناسکرن: بەناسین دان. گرتن: مەن ئەو دان بەرخۆ: مەن ئەوانم گرتە پێش خۆ. ــ بەرگیرا (باک.) هاوار و بانگ کردن. بەناسین دان. (باک.، باد.) ژەم، جەم. ــ بەری چێشتی شل، ئەم چێشتە دانی کەمە (بەری کەمە). کەمێک لەهەموو چتێک: دانێک گۆشتم بدەیە: کەمێک گۆشتم بدەیە. مرازی چاوگەیە، کە بەدووایی هەندێک ناوانەوە بنووسێ وەکوو: فرێ دان، ئازاردان، گرێ دان، بەکرێ دان. دانوو.

دانا (هەورا.): زانا، شارەزا، تێگەیشتوو، ووریا. ناوی نێرینانە.

دانار: دەنک دەنک، دانار دانار، چتێکە کە دانەدانە وەستابێ و تێکەڵ یەکتری نەبووبێ ئەم قوبووڵییە دانار دانارە.

دانار دانار: دەنک دەنک، دانەدانە، بۆ ڕۆن و چتی وابێ کە باش تێکەڵ یەکتری نەبوون.

داناش (کە.، دەر.): دانەوێڵە.

دانامە (ئەردە.): بۆز، مووی ڕەش و سپی.

دان ئاڵ بوونەوە: ددان ئاڵبوونەوە، سڕبوونی ددان بەهۆی چتی ترش و ئیتر.

دانان: ڕۆنان، خستنەبان زەوی، نهان، دانیان، دانین، دەینان، (هەورا.) ئەرەنیای، داکرن، دانێ: دابنێ (بۆ فەرمانە)، پەڕنووک ـــ: واتە ڕێکخستن، جێگیرکردنی چتێک لەشوێنێک، (هەورا.) نیایەرە. وا ـــ، وەها ـــ: گریان، وەگرتن، خەمڵ کردن، قرساندن، واگرتن، خەملاندن، لەناوبردن، دۆڕاندن، چوواندن، زیانکردن، خۆ لەسەردانان، خۆ لەپێناودانان، خۆلەناوبردن، ئەویشی لەسەردانا: واتە ئەویشی لەپێناوی وی داچوواند، پێ ـــ: پێ بژاردن، تووشی زیانکردن، تۆڵە لێ ئەستاندن.

دانانەوە: بۆ جاری دووەم و پتر دانانی چتێک لە جێگای خۆی. ـــی مریشک: مریشک نانەوە لەسەر هێلکان لەکاتی کورک بوونێدا. ـــی شەڕ: شەڕهەڵایساندن. ـــی داووتەپکە: نانەوەی داو و ئیتر. ـــی. کاتژمێر: کۆک کردن.

داناو (ئەردە.): ئاودانی گەنم لەکاتی دانگرتنیدا.

دان ئێشە: ددان ئێشە.

دانە: دەنک، قل، لف، ڕەژک، دەنکێک لەچتێک، (کۆ.) چەشە، دانەیێکە لەسەر داو و تەپکە دانرێ، چینە، ـــ هەڵگرتنەوە: چینە کردن، ژمارە، تەنهایەک دانە. گەوهەر، دوڕ، نارنجۆکی دەستی، ددانە: ـــی مشار: ددانەی مشار ـــی چاو: تەڕاخومە، لای ژووررووی مەرەزە، کەوانە، دەغڵ و دان و ئیتر. (موک.) دانەی لغاو: ئاسنی لغاو. (ئەردە.) چتێکە وەکوو شانە وایە و گەورەتر و درێژترە هەودای ڕایەلی تەنراوی پێدا هاتووچۆ دەکا لەکاتی جۆلاییدا، برێشکە، ـــی ڕوو: زیپکە.

دانەبا: وەبەربادان، بەبادادان. لەبەرد دان.

دانەبارکرن: کۆچ پێکران، (ئەمن بەبارامم کۆچ کرد)، بارپێکردن.

دانەبانا (ڕۆژ.): لێفە و کەل و پەل بەسەر خۆ دادان.

دانەبەردان (باد.): بەڕەڵاکردن.

دانەبەر (باک.): ڕاونان، دەرکردن. (موک.) وەبەردان. دەست پێکردن.

دانەبەزە: مەمکی ئافرەتان یا گوانی وولاخ و ئاژاڵانە لە دەمێکیدا، کە ووشک ببێت.

دانەبرێشکە: برێشکە.

دانەبنار: ڕوو لە بناری کێوی کردن. دەورەدان.

دانەپاش (باک.): خستنە پشتگوێ، خۆ لێدزینەوە.

دانەپاڵ: وەپاڵدان، لەگەڵ خستن، ڕێکخستن.

دانەجووچک (دەر.): دانەقەتێ.

دانە پشتگووێ: تەرکەخەمی، وەپشتگوێ دان.

دانەچۆلەکە: گیایەکی بەهارییە بەرێکی دەگرێ وەکوو کەلووی نۆک پڕە لەدان و تۆوی وورد چۆلەکە دەیخوات.

دانەخاف (باک.): جوورە گەنێکی شکاو و کوتراوە.

دانەخۆرە: بۆ مرۆ و ئاژاڵ و وولاخ و باڵندە و داعبایان، چەشەخۆرە، چێژ، چەشە، چێشتە تەڵە، چەشتە، دانەیێکە بە فاقە و تەڵە و تەپکەوە دەکرێ بۆ گرتنی باڵندان. ـــ بوون: چەشەخۆرەبوون، چێژبوون، ڕاهاتن. ـــ کردن: چەشەخۆرەکردن.

دانەدانە: دەنک دەنک، دانار دانار. پەرێشان.

دانەدەست: ئەسپاردن، پێ ئەسپاردن، چیس کرن، بەدەستەوەدان.

دانەدەم: خستنی چتێک بۆ سەر چتێک و پێدا دروونی: پەردەکە کورتە قولانجێکی بە دەمەوە بدە. مەیدان دان، ڕوودان، لەدوودان.

دانەدۆ: دۆینە.

دانەدوو (هەورا.): دۆینە.

دانەدوواوە: گل نەدانەوە، وەرنەگرتن، گەڕاندنەوە.

دانەر: ڕۆنەر، چێکرۆخ، کەسێکە بناغەی چتێک دابنێ، کە لەوەپێش نەبووبێ. ڕێکخەر، بەستەکار.

دانەرەڤاندن (باک.): بە ڕەدووکەوتندان.

دانەڕچە (کە.): ددانە چیرە لە سەرمان، یان لە ڕقان، دان ڕسکێ، دان ڕیکێ.

دانەڕۆژ: کاروباری نیوە ڕۆژێک، نیوڕۆژێک.

دانەرۆکە: چێشتێکە لەگەنم و نۆک دروست دەکرێ و دەبەشرێتەوە بەسەر دراوسێدا لەکاتێکا کە منداڵی ساوای ئەو ماڵە تازە ددانی ڕووابێ.

دانەڕێز: فڕێدانی ئەو دانانەیە، کە ئاش فڕێی دەداتە ناو ئاردەکەوە.

دانەڕێزە (خۆ.): ئەو دەنکە دەغڵانەیە کە بەساخی لەنێو بەرداشی ئاشی دێتە دەرێ.

دانەڕێز: ئاشێکە دانی دەنک دەنک فڕێداتە نێو ئاردییەوە.

دانەڕێژە: مەبەس لەفڕێدانی دەنکی دانەوێڵەیە بە ساغی لەبەرداشەوە بۆ بەر دۆڵیان و ناو ئارد.

دانەزان: ئاگادەر.

دانەزانین: ئاگادارکردن، ئاگادان.

دانەسەر: بەسەر و پۆتراکی خۆدادان. بەسەردادان، پەلامار بردنەسەر. تەمەنی دایەسەر: مرد، کۆتایی بەتەمەنیدا، بڕاندیەوە.

دانەشاخ: یاخی بوون.

دانەشەڕ: بەشەڕدان.

دانەقەتێ (دەر.): دانەجووچک، بڕکە گیایەکە ٥، ٦ لقی لێ جووێ دەبێتەوە و لکەکانی بەدەورە گوڵی زەرد دەردەکەن کە ووشک بوو دانی وەکوو کونجی دەردەکا و قەتێ دەیخۆن، وەکوو دانە چۆلەکە وایە.

دانەقود (باد.): گەنمەکوتاو.

دانەکوژتن (باک.): بەکوژتندان.

دانەکولانە: دانوولە.

دانەگرتن (باک.): بەگرتندان.

دانەلغاو: بەهەمموو کەرەستە ئاسنینەکەی لغاوی دەڵێن تەنها قایشەکەی نەبێ.

دانەنیشان (ئەردە.): گەوهەر بەند.

دانەوان: دانووان، دانەوین.

دانەواندن: نزم کردن، دانوواندنی چتە لەزەوی. بەزین، دەست داهێنان، سەرشۆڕکردن، بەرانبەری نەکردن، دەست نەکردنەوە.

دانەوانن: دانەواندن.

دانەوە: گەڕاندنەوە، وێدانەوە، چتی وەرگیراو، دانەوە، خاوەندی، دانەوەی چتێک بە کەسێک دووبارە. هەڵکەندن، زەویەکە بدەرەوە: هەڵیکەنە. دوواوەدان، بناغەدانەوە: هەڵکەندن.

دانەوێر (خۆ.): دانەوێڵە.

دانەوێڵە: هەموو جوورە ووشکە دانێک و دانەوێڵەیەکە، (باک.) ئازۆخە، زاد، (دەر.) داناش، (خۆ.) دانەوێر، (گەر.) دانهێرک. ژووری ــــ : (باک.) تەبەک، دەقداناش.

دانەوێن: دانەوێنەر.

دانەوین (کە.): دانەوان، چەمینەوە و خۆنزم کردنەوەی مرۆڤ، خەم بوونەوە، چەمانەوە.

دانەوینەوە: دانەوین.

دانەیەک: چنگ دانەیەک و پڕبوون و چڕبوونی هێندێ چت (هەرێزەکە داوێتیە یەک)، یەکدان.

دانەیی هەرەنگ (ئەردە.): دانە، زەنگار، زاخی شین.

دان بەخۆداگرتن: مەبەس لەئارام گرتن و هێمن بوونە.

دان بەرزتا: کلکە سووتە، هاندان.

دان پەی (باک.): وەدوو کەوتن، وەشووێن کەوتن.

دان پیانان: ددان پێدانان. مەبەس لە ڕاستی کوتنی چتێکە.

دانجیڕکردنەوە: دانچیڕکردنەوە.

دان چڕکردنەوە: دانچیڕ کردنەوە.

دان چوونەکلیلە: دەم چوونە کلیلە.

دانچیڕکردنەوە: ددان چڕکردنەوە، ددان ڕیچ کردنەوە.

دانخاف (باک.): جوورە خوواردەمەنییەکە شێخ عەبدولڕەحمانی ئاختەپی کوتوویە:

دانە خاف و خاقەدان و سەر بزێر
هنگێ بۆمە ئەز ژوان نا بیمە تێر
لێ چەبێژم پەسنێ ترشا بامیا
تی هەبێ یەک پەرچە گۆشتێ شامیا

ئەو چێشتە وەک هەریسەیە، دان و گۆشت دخن ناف و باش دکەلێنن.

داندار: دانەدار، پڕدەنک وەکوو هەنار و ئیتر.

داندان: دانەدان بە باڵندان. (کە.) ئالک دان. دانەدان، شووێن ئەنباری گەنم. جڵەوشل کردن، جڵەوشۆڕکردن.

داندۆک: ساوار لەناو دۆی کوڵندا پەروەردەکرێ دووایە بە سەلک سەلک ووشک دەکرێتەوە، وەکوو ترخێنەیە بە دۆی دەکرێ بەڵان شێلمی تێ ناکرێ دووایە دەکرێتە چێشت، (هەورا.) دۆینە.

دانران: نران.

داندۆل (باک.): کلک، جەنجاڵ، منداڵێک، کە برادەرێکی لەگەڵ خۆی بیاتەوە ماڵێ دایکی پێی دەڵێ: ئەو کلکە چیە یا چە جەنجاڵیکە وەدووی خۆت خستووە.

دانرانەوە: نرانەوە.

دانراو: نراو.

دانرسکێ (کە.): ددانەچیرە.

دانرپیچکردنەوە: لچ هەڵقورتاندن و دەرخستنی ددان.

دانرێز (کە.): ڕژانی دان لە مەلاکەوە بۆ نێوەڕاستی قووڵکەکەی بەرداشی.

دانرێوی: ددانەرێوی، خشڵێکی جووانە لەلای زێڕینگەران.

دانرێک: ددانچیر. ــ ی: ددانەچیرە.

دانزانین (باک.): بەزانین دان، ئاگاکردن.

دانزلین (باک.): هەراسان بوون، جاڕس بوون.

دانساز (هەورا.): ددانساز. ــ ی: ددانسازی.

دانسەر (باک.): بەهەندگرتن، بەگرنگ زانین.

دانسپی بوونەوە: مەبەس لەسام شکانە و ترس نەمانە؛ ددانی خۆت سپی مەکەوە لە منداڵەکانت: سامی خۆت لەوان مەشکێنە.

دانستە: تایبەتی، هەڵبژاردە، بژاردە (بۆ میوە و چتی تر).

دانسقە (بابا.): دانستە، تایبەتی، نایاب.

دانش (ئەردە.): زانست.

دانشتن: دانیشتن.

دانشمەن: زانا.

دانشمەند: زانا، تێگەیشتوو.

دانکە: خرۆپکەی باڵندە و ئاژاڵانە و دەتەنێتەوە. پەروووران لە شووێنە رووتاوەکەی خرۆپکەی دەردەکەن، دانوو، دانۆکە، دەردەمریشک، تیمار و چارەی: ئاو ۲۰۰۰ پر مەنگەنات (۱)، باڵندەکە بە تەنهایی لە ژوورێکی دەکرێت و لەجیاتی ئاو ئەو دەرمانەی سەرەوەی بۆ دادەنرێت بە دوو سێ ڕۆژان چاک دەبێتەوە.

دانکەوتەی (هەورا.): بەجۆ کەوتنی ئاژاڵ و ماڵات.

دانکەوکەرگی (هەورا.): دانکە مریشکێ.

دانکردن (باک.): دان بە دان بەرخ و کاران بەردەنە لای دایکیان تاشیری بخۆن. (بابا.) ددان دروستکردن، دانگرتن، گەنمە کە دانی کردووە، واتە دانی گرتووە و شیرەکەی خەریکە ووشک بێ.

دانکۆتەی (هەورا.): بەدان کەوتن.

دانکوولە (بار.، هەو.): دارکونێرە، باڵندەییێکی دندووک درێژە دارەبەنو هێتر کەرەق بێ کونی دەکا و هێلانەی تێدا دەکات، خۆی بەقەد چۆلەکەیێکییە ڕەنگی ڕەش و سپی و سوورە، پۆپەییێکی نزمی هەیە وەکوو شێست تیر دەنگی دێت.

دانگ: کێشێکی ناسراوە لەلای زێڕینگەران بۆ زێڕ و سامان (ملک) بەکاردەبرێ، بەش، پش، پشک، دانگێک: واتە بەشێکە لەشەش بەشان لەزەوی و زاران و ماڵ و خانووان، دوو ــــ : دووبەشە لە ٦ دانگان. کەمەکاتێک، (کە.) دانگا. ئەندازە و پلە: ئازاد سیی ساڵ لەمەوپێش چۆن بووە ئێستاش هەر لەودانگەدا ماوە.

دانگا (کە.): کەمەکاتێک: مێگەلە کە ــــ یەک لەوەڕی: واتە کەمێک.

دانگانە: مزومافێکە و بەشێکە لەدانگێک کە دەدرێ.

دانگە: پارچە خاکێکە لەنێو پاوانێکیدا، کەمەری تێدا بلەوەڕێندرێ. نێزیکی مەڕی، ڕۆخی مەڕی. لەکوێستاناندا شوێنێکە لەسەر بەفری ئالیکی بۆ مالاّتان پەرت دەکەن تا بیخۆن، (باک.) بەرکۆز. (جا.) لای خووارەوەی مێگەلانە، ئاوەژووی (کەوانە)یە. (سزیر.) داوێن، دامان.

دانگوو (ئەردە.): نەبەستراو، دانەدانە.

دانگی (باک.): دەمێکی ئەو تۆیە، کە تفاقی تێدا دەدرێ بە ئاژالّ و وولاّخان.

دانگی دانگی: دانگانە.

دانگیر: دانەوێڵەیە کە، کە نیوەکوڵ بووبێ. چیکەنە.

دانلا (کە.): دەرگاکردنەوەیە، پالّ پێوەنانە.

دان لێ تیژکردن: مەبەس لەچاو بڕینە چتێک و بە تەمابوونی.

دانمان (ڕۆژ.): داتەپین.

دانماندن (ڕۆژ.): داتەپاندن.

دانمەویژ: مێوورژدان.

دانۆک (باک.): شیرینێکە دەدرێ بە خەڵک لە کاتێکیدا، کە منداڵ هەوەلّ ددانی دەردەکات.

دانۆکە: دانکە، دانەچۆلەکە، دانوو، گیایەکە بەرەکەی دانێکی دێنی، کە خوواردنی چۆلەکانە. دانوکە، خروێرکەی بالّندە و ئاژالاّنە.

دانوو: دانولە، گەغی کولاّو، دانوولانە، دەهنوو، دانکە، (زا.) ساوار، پەلکە. نەخۆشییێکی بالّندانە و هەلاّمەتییانە. (باک.) چێشتێکە لە دان و نۆک و پیواز دروست دەکرێ جارجارە گۆشتیشی تێدەکەن.

دانووان: دانەوان.

دانوواندن: دانەواندن، چەماندنەوە، خووارە و هاووردن.

دانووانن: دانوواندن.

دانووسان: پێدانووسان، گەزتن.

دانووساندن: پێدانووساندن، گەزتن، خۆ ــ: خۆگرتن بەنهێنی بۆ بیستنی ڕازی ئەم و ئەو.

دان وستاندن (باک.): بازرگانی.

دانوشتان: نوشتانەوە، ڕەق بوونی چت.

دانوشتاندن: نوشتاندنەوە، دووقەدکردن و دەق کردنی هەندێ چت.

دانوشتانن: نوشتاندنەوە.

دانوشتاو: نوشتاو، چتی نوشتێنراوەی دەق کراو.

دانووکە: دانۆکە.

دانوولانە (ڕۆژ.): دانوو.

دانوولە: دانوو، گەغە کولاّو، (ڕۆژ.) دانوولانە، چێشتی گەنم و نۆک. جوورە گیایەکە ئاژالّ دەیخوا.

دانهەڤ: کۆکردنەوە.

دانهەنگوور (ئەردە.): هەنگووردان، دەنکەکەی لەنێو گلووی ترێی دایە.

دانهێر (باد.): گەغەکوتاو.

دانهێرک (گەر.): دانەوێڵە، (باد.) برۆێش، گەغەکوتاو.

دانێلە (کە.): دانەوێڵە.

دانی (ڕۆژ.): دابەستە، دابەستوو، دابەستی.

دانیان (ئەردە.، کە.): دانان. دۆڕاندن، چوواندن، لەدەست دەرکردن. دامەزراندنی دیوار و کوڵەکەوئیتر.

دان یەک: لێکدان.

دانیشاندن: ڕۆنیشاندن، ڕوونشتاندن.

دانیشتگە: (هەورا.) نیشتەیرە، (باک.) جڤانگە، جڤینۆک، ڕوونشتاخ، کۆمەڵگە، ڕۆنشتگە، ڕوونیشتگەهـ، شێنی.

دانیشتن: ڕۆنیشتن، (هەورا.) نیشتەیرە، نیشتنەبان زەوی، (هەورا.) ئەرە نیشتەی، نیشتن، ڕۆنین، قووندانەوە، قنگدانەوە لەسەر زەوی یا لەسەر چتێکی تر، دانیشە: بیشە، بنیشەرە، (زا.) ڕوونێ.

دانیشتنەوە: (باک.)کتووت.

دانیشتوو: ڕۆنیشتوو، دانشتی، ڕوونشتی، کەسێکە قنگی دابێتەوە. نیشتەجێ، کەسێکەماوەی مووچە خۆری میری تەواوکردبێ. ــ یی: نیشتەجێیی.

دانی کرمۆڵ (هەورا.): ددان کرمێ، ددان کرمۆڵ.

دانین (باک.): دانان، ڕۆنان، ــ ئەردتی: لەسەر زەوی دانان، ــ جهـ: لە جێگای خۆی دانانەوە. خووە لخەو ــ : خۆلە خەوکردن، خووە لێ ــ : ماستاو و مەرایی کردن، باوەڕ نەکر من ئانی دانی بەر چاڤی وی: باوەڕی نەکرد من هێنام بۆلەبەر چاوی وی داناوە، بادانی: بای خست و بڕا، باکەوت، ئەرناوی ــ : هێدی و هێمن بوون، ئەزێ دێنم تە: لێتدەدەم، ژهەڤ دانین: پیادە کردن، ژخووەدانین: داکەندن (بەرگ)، لخووەدانین: لەخۆ گرتن، خۆ بە کەمزانین، خۆبەکەمگرتن، دەینە، دێنە، دێنە: دانێ، داینێ.

داو: هەودا، تاو، داوەدەزوو، تالّ، (ڕۆژ.) تەلّ، (هەو.) کەلّ، تالّە ــ نەی: داوەدەزوو، (باک.) لێڤ و غراغێ کراس و خەفتان و بەرگێ مرۆڤە، داوێن، پاشلّ. (باک.) داڤ، شرک، مەسەف، داوی تەپکە و ئیتر بۆ ڕاوی بالّندان، (باک.) چەنبەر، داڤک، دەهفک، تەڵە. تالەە، ڕووشە، پەند، تەلەزگە، دام، سنک، مەمک، داوێن، (زا.) داوێن، کەڵەک، فێلّ و فەرەج.

داوا: ویستن و خوواستن بەزمان یا بە نامە، گەرەک، ویست. شەڕ، جەنگ، قڕە، دنگەشە، دوژمن.

داواچی: داواکار.

داواخوواز: داواکار. خووازبێنی کار. ــ ی: داواکاری، خووازبێنی کردن.

داوارانن (ئەردە.): داباراندن، دارژاندن.

داوارین: داباڕین.

داواکار: کەنۆ، کوومکافر، گلیڤان، گلەیی کار، گازاندەکار، داواخوواز. ــ ی: گلەیی کردن، داواکردن.

داواکەر: داواکار، داواخوواز.

داواکردن: ویستن و خوواستنی چتێک لەیەکێک بەهۆی زمان یا نامەوە

داوان (کە.): داوێن، (ئەردە.) خووازگار.

داوەنگیر: داوێنگیر. ــ ی: داوێنگیری.

داوەت: (زاخ.) داڤەت، (زا.) هەلّپەڕین، دیلان، دیلات، شایی، هەڵپەڕکێ، گۆڤەند، زەماوەند، زەماوەن.

داوەتنامە: نامەییێکە بۆ بانگهێشتن بۆ سەر داوەت و زەماوەند بۆ دۆست و برادەر و ئاشنا و خزم و دراوسێیان دەنێردرێ.

داوەر: لە دادوەر کورتکراوەتەوە، خودا، پادشای دادگەر.

داوەران: بەرە و ماڵ و هێلانە چوونەوەی وولاخ و ئاژاڵ و باڵندان، یا بەرە و هەر شوێنێکی کۆبنەوە، داوەرزین، داوەرین. داوەشان.

داوەرانەوە: داوەران.

داوەراندن (باک.): داوەرڤاندن، خاوێنکردنەوە، پالاوتن، وەراندنی چت بەزۆری، هەڵوەراندنی دانەوێڵە بەدەست یا هەنار داوەراندن.

داوەرانن: داوەراندن.

داوەرە: ئاوەرە، ساوەرە، (هەورا.) ئابۆرێ.

داوەرزین: داوەران.

داوەرڤاندن (باک.): داوەراندن، خاوێنکردنەوە، پالاوتن.

داوەرڤین (باک.): داوەرین، خاوێن بوون.

داوەرۆزی: باڵندەی کەوی یا کێوییە چاوەڕووانی هەڵنیشتن یا ڕاوکە یا جێگای ڕاوکەی بکات، (موک.) داوەڵۆزە.

داوەرووکان: لەسەر چتێک کۆبوونەوە و کەڵەکە کردن، تێوەرهاتن، پێوەربوون، دارژانی باڵندان و گیان لەبەرانە لەسەر چتێکی.

داوەری: خودایەتی، خولایەتی. دادپرسی.

داوەرێس: ئاوەرێس.

داوەرێن: تیوەرووکان.

داوەرین: داوەران، داوەشان.

داوەزان (زەن.): دابەزین.

داوەزاندن (زەن.): دابەزاندن.

داوەزین: دابەزین.

داوەستە: دابەستە.

داوەستن (ئەردە.): دابەستن.

داوەسێن (ئەردە.): خوویەدار، خوویەداری کار، کەسێکە وولاخی بەکرێ بگرێ.

داوەشان: داوەشین، هەلاهەلا و پارچەپارچە بوون، تەکان، داتەکان، داوەران، داوەرین. دافەتان، دارزان، بچکان، پورتکان، ڕزان، کەنەفت بوون، بۆ جنێویش بەکاردەبرێ.

داوەشاندن: تەکاندن، داتەکاندن، داوەراندن، جلی مۆرانەدار لەناو تەندووری گەرمدا هەژاندن تا کێچ و ئەسپێیەکانی لە تەندووری بکەوون. دەست هەڵێنانەوە بۆ لێدانی کەسێک یا چتێک یا هەر گیانداریکی بێ، بۆ ـــی دەست و پێ و لێوی قەڵەشتوو: تۆوی غەربەند و بەزی ڕەشان و مێوی لە ئاوری داوێن هەر جێگایەکی قەڵشی بێ بەناور و دووکەڵی دەرمانە دابگیرێ و سەریشی داپۆشرێ و بەدەستی داکوترێ و ئاویشی لەژێر دابنێن کرمی قەڵشاوەکەی تێدەکەوێ و قەڵشیوە کە چاک دەبێتەوە. چاندن، تۆوچاندن.

داوەشانن: داوەشاندن، شڕکردن، پارچەکردن. دارزاندن، دافرەقانن.

داوەشاو: پوورتکاو، دافەتاو، ڕزاو، دارزاو.

داوەشیاگ (ئەردە.): داوەشاو، کێلراو، وەشیاگ، دارزیاگ.

داوەشیان: داوەشان.

داوەشێن: داتەکێن. تۆوچێن. شڕکار، دادڕێن.

داوەشین (باک.): داوەشان، تەکان بە خۆدان، خۆداوەشاندن.

داوەکا: (هەو.) شەڵتە، ڕەشکەی کای گەورە و سەراوەڵەیە.

داوەکۆستە: باڵندەییێکی کێوییە لە کەو گچکەترە بە هەنگاو دەڕوا دووتاکە پەڕ بە پشت ملییەوەیە، کە دەڕوات پەڕەکان قیت دەبنەوە.

داوەڵ: (شەقە.) شەمووڵە، (باک.) ڕەش، (حەریر.) قەیلۆک، (کە.) داوڵ. کێشکچی دارینەیە لەنێو بێستانانا دەچەقێنرێ بزگوڕ و پەڕۆ و پالاتی زۆری تێ ئالێنراوە چۆڵەکە و گەلێک جۆرە پەڕەووری لێ دەسڵەمێتەوە و لەترسان لەوێ نانیشن. ئەو چڵەگەفانەیە دووای درۆینە بە باڵندی و قیتی دەمێننەوە.

داوەڵۆزە (موک.): (کۆ.) ڕاوکەدزی، داوەرۆزی، هەوڵ و تەقەلای بڵندانی هێلکەکەرە بۆ دزینەوەی ڕاوکە.

داوەسکە (کۆ.): داموسک.

داوباز (ئەردە.): ڕاوچی. فێڵباز، کەڵەکباز. ـــی (ئەردە.): ڕاوچێتی. فێڵبازی.

داوبەست: (ئەردە.) دادوبەسەد.

داوبەسەت (ئەردە.): دادوبەسەد، کڕین و فرۆشتن.

داوخوواز: داخوواز، ئارەزوو، دڵخوواز، ئاوات. کڕیار، هەڵوەستاو. ـــی: کڕین. خووازبێنی کردن.

داودائەخستن: داونانەوە، داونیانەوە. تەپکەنانەوە.

داودانانەوە: داوو تەپکەنانەوە، تەڵە یا تەشقەڵە دانانەوە.

داودو: تاتا، دانەدانە، بڵاو و پەرێشان.

داوودە: تیرەیەکی کوردە لەکەناری کەرکووکێ.

داوور (ئەردە.): دابڕ.

داووران (باک.): قووتدان، بداورە: قووتدە.

داووریان: داوەرووکان.

داوورین (ئەردە.): دابڕین.

داووزان (ئەردە.): دابەزین، پیادەبوون.

داووزاندن (ئەردە.): دابەزاندن، پیادەکردن.

داووزانن (ئەردە.): دابەزاندن، پیادەکردن.

داووزیان (کە.): دابەزین.

داووزیاندن (کە.): دابەزاندن.

داووزین: پیادەبوون، دابەزین.

داووس: ئاووس، لەپێشدا بە ئاسمانێ کوتراوە لە دووایەدا بۆتە تاووس.

داوکەفتن: کەوتنە ناو داوەوە.

داوگە: جێگایەکە داوی لێ دادەنرێتەوە، داوگا. جێی تەفرە خوواردن و بە هەڵەچوون.

داووڵ (کە.): داوەڵ، داهۆڵ.

داولێدەر (ئەردە.): ڕاوچی، داوباز، کەڵەکباز، ساختەچی.

داوودەرمان: هەمموو جوورە دەرمانێک. بەهاراتی چێشتێ.

داوودکیدوونکل (باد.): پەپووسڵەمانکە.

داوودڵ: تاسە، ئارەزوو، بە ـــ: بەدڵ و گیان ئارەزوومەند، بەتاسەوە، تاسەدار، خوینکەڵ، بە ـــ ی.

داوودی (باک.): نیم تەنەکەیەکی شەبەکەداره. دەنگی سەخت.

داوودێرۆنکل (زا.): پەپووسڵێمانە.

داووڕداووڕ (ئەردە.): دابڕدابڕ.

داووڕین: دابڕین، قسەبڕینەوە.

داووسیان (باک.، نەه.): ئاوابوون، بزربوون، پەنهان بوون. چتێکە لەبەر چاوان بزر و گوم ببێ وەکوو ئاوا بوونی مانگ و ڕۆژ.

داووڵ: داهۆڵ.

داووڵین: وڕلینی چت بەزۆری بەسەریەکتریدا.

داونانەوە: داونانەوە بۆ نێچیر. کەڵەک و فێڵ دروستکردن بۆ مەردوم.

داونیانەوە (ئەردە.): داونانەوە.

داوێن: داو، داوان، (باک.) پیشک (سزیر). دانگە، چمک، شەبخان، (هەورا.) چاک، دامنە (تەنها بۆ کراسە)، (دەر.) دامان، دەڤتێن، شاقەل، (شن.) تەشک، ـــ بەلاداکردن: داوێن هەڵکردن، داچناندن، دەستم بەداوێنت: هیزە، ئامان، لەمنت کەوێ. جێگای شەرمە لە لەشی مرۆڤاندا.

داوێنپاک: پاکداوێن، پارێزگار، (باک.) پاکداو. ـــ ی: پاکداوێنی، پارێزگاری، (باک.) پاکداوی.

داوێن پیس: (باک.) خوارده (خوارده). ـــ ی: (باک.) خواردەیی.

داوێنگیر: دامانگر، دەستەودامان، داوێنگیر.

داوێنگرتن: دامانگرتن، دەستەودامان بوون.

داوینگـــیر: داوێنگـــر، دامـــانگر، دامانگـــیر، داوان گـــیر. ـــ ی: دامانگیری، داوانگیری.

داوی (باک.): دووایە، پاشان، لەپاشان، پەرتاڵ.

داهات (موک.): قازانج، سوود. دەرامەت.

داهاتگ: داهاتوو، تازە پەیدابووگ. ڕاهاتوو، ڕام بوو.

داهاتن: لەنوێوە پەیدابوون، لەنەبووەوە ڕوودان، پەیدابوون، سەرهەڵدان، بوونە باوی چتێک، تازەهاتن. ڕۆچوون، تەپین، داتەپین، ـــ ی سەربان و نیتر. ـــ ی دار و چتی ڕاست: خواربوونەوە، چەمان، کووڕبوونەوە. ڕاهاتن، هۆگربوون، ڕام بوون. هاتنەخوار. دوو پارچەبوونی دار بەمشار. شانەکرانی موو و زوڵف و کاکۆڵ. ڕووت بوونی داروودرەخت بەهۆی داپاچینی لقەکانیەوە. فێربوونی چارەوێ و وولاخ بۆ سوواری و بارەبەری و جووتکردن.

داهاتنەوە: کۆم بوونەوە، کووڕبوونەوە، چەمیانەوە، چەمانەوە، چۆمانەوە، نووچانەوە، قەمچانەوە، فیچانەوە.

داهاتوو: تازە پەیدا بوو، تازەهەڵکەوتوو، چتێکە تازە باوی سەندبێ. گیانداری ڕام بوو. درەختی هەڵپاچراو. چەماوەوە، چڤناک، خواربۆوەوە. دارێکە بەمشار کرابێتە دووپارچە. چاوێکە دەستی بەژان و گل کردبێ. موو و پرچ و کاکۆڵی شانەکراو.

داهاڕین: هاڕین.

داهانین: داهێنان.

داهاووردن (ئەردە.): داهێنان. ڕام کردن، گرۆکردن. بڕین، بڕینەوە بەمشار. شانەکردن (پرچ و کاکۆڵ). (ئەردە.) هێنان، باوکردن، دەرهاووردن.

داهەراندن (باک.): پەنز و هەموو جوورە ئاژاڵێک ناردنە سەر خووێ و ئاوێ.

داهەلاندن (باک.): هێنانەخووار، داهێلان.

داهەلیان (باک.): خۆداهێلان، خۆداهێشتن.

داهۆڕ (ئەردە.): چتی دەڵبی شەپ و شۆڕ، دڵپ، گوشاد، فراوان.

داهۆڵ (باک.): دەهۆڵ، تەپڵی زۆر زل.

داهۆڵ (بابا.): داوەڵە، (ئەردە.) هەراسە، (ئەردە.) داوول، مەترەس، سەرەکەر. چتێکە وەک زەلام لە دار دروستدەکرێ لەنێو کشت و کاڵدا دەچەقێنرێ بۆلێ سڵەمینەوەی باڵندە و جانەوەرانە.

داهێزان (کۆ.): داهێزران، سست بوونەوەی مرۆ. شل بوونەوەی هەویر.

داهێزاندن: داهێزراندن، لەش ـــ: لەش داهێزران.

داهێزران: سست و خاوبوونەوەی مرۆ، (کۆ.) داهێزان، لەش قورس بوون و تێکچوونی بەهۆی نەخۆشییەوە، شل بوونەوە و ئاو دانەوەی هەویر لەبەر زۆرمانەوەی: هەویرەکە داهێزراوە و نانی لێ نایێت.

داهێزراندن: داهێزاندن.

داهێزراو: لەشگران، خاو و سست.

داهێزیان: داهێزران، داچوون، شل بوونەوەی هەویر و ئاودانەوەی بەجۆرێ نەکرێ بەنان.

داهێشتن: ڕۆهێشتن، داهێلان، شۆڕکردنەوەی چت، داکێشان، (هەورا.) ئاسەنەرەی، خۆ ـــ: داهەلیان. شۆڕکردنەوە، دادێران. درێژ بوون و ڕەق بوونی هەرامەی ئەسپ و گوێدرێژانە.

داهێلان: داهێشتن، داهەلاندن.

داهێنان: ڕەخساندن، ئافەریدکردن، (باک.) بەردەباری کردن، هەڵبەستن، هەڵنان. ڕۆچوواندن، تەپاندن، داتەپاندن. ـــ ی پرچ و کاکۆڵ: شانە کردن. لەتکردنی دار بەمشار. ـــ بۆ هەور و بەفرو بارانە، واتە: هەورێکی زۆر و سەخت و سامدار پەیدابوون. ڕامکردنی گیاندار بە تایبەتی چارەوێ و وولاخ بۆ سوواری و بارەبەری و جووت. داپاچینی داروودرەخت، لەتکردنی بەمشار لەسەر باری درێژی.

داهێنانەوە: خووارکردنەوە، چەماندنەوە، کووڕکردنەوە، کۆمکردنەوە، چۆماندنەوە، فساندن، قەمچاندنەوە، قیچاندنەوە. داتەپاندنەوە. ـــ ی پرچ: دووبارە شانەکردنەوە. بۆ هەور و باران و بەفر واتە: دووبارە سەر هەڵدانەوەی هەور و بارانە یا بەفر.

داهێنەر: دۆزەرەوە، ئەدانەر. چەمێنەر، چەمێنەوە، داهێنەر. (باک.) بەردەبار.

داهی: زیرەک و زانا و تێگەیشتوو، ووشیار.

دای (سۆ.): بۆ تاکە کەسێکی نەدیو بۆکاتی ڕابردوو سەرچاوە (چاوگە)ە کەی (دان) ە، (هەورا.) دان.

دایان: دایە، دایەن، تەیان، تایەن، مەمە. ـــ ی: دایەنی، (ئەردە.) مەمەیی.

دایانی زارۆڵەی (هەورا.): لەلەی منداڵان.

دایە: هۆدا، دایکێ، دادێ، دایک، دایەلە بەتایبەتی منداڵان لە کاتی بانگهێشتن و ئاخوتنی دایکیدا بەکاری دەبات، (باد.) لەلە، تایەن، دایان، دایەن، تەیان.

دایەبەری (ئەردە.): دایەدەمی، بەدەمییەوەداوە.

دایەبەریا (ئەردە.): کەفتەبەرەو، پێشکەوتوو.

دایەخ: کەڵک، بە ـــ م دەرنایەت.

دایەخستن: داخستن.

دایەدەمی: بەدەمییەوە داوە، لەدووی داوە.

دایەدێم: ـــ گورگ دەتخوا، گەمەیێکی منداڵانەو کچانە.

دایەق: دایەخ.

دایەلە: دایە، دایکێ، هۆدا.

دایەڵکە: پەتێکە سەرێکی دەبەسترێ بە (کەوچکە) ی ئاشەوە و ناوەڕاستیشی دەبەسترێ بە (مەچەکە) وە، سەرەکەی تری بەردێکی کونداری پێوە دەبەسترێ بۆ کەم و زۆر کردنی دان و دانەوێلەکە دەڕژێتە ناو گەرووی بەرداشەکەوە بۆ هاڕین. دایەمەمدە بە گورکی ڕۆڵە عیلاجم نیە، دونگڵەمەڕانێ، دونگڵەمەڕێ، گەمەیێکی کچۆڵانە.

دایەن: (کە.) داییێن، تایەن، دایان، (هەو.) تەیان، کارەکەر، کڵفەت، ئافرەتێکە منداڵی کەسێکی تر بەشیری خۆی بەخێو بکات.

دایەندە (باک.): بدەر، ئەو کەسەیە کە بدا.

دانی بەچاویەو (ئەردە.): بەچاوداداننەوە.

داییەنە (هەورا.): پێدان.

داییۆوە (هەورا.): پێوەدانی دەرک و پەنجەرە و ئیتر.

دایرە: چەمەرە، چەڵەمە، کەمە، ئاخڵە، تەنوورە. دەفە.

دایق دەرهاتن (ئەردە): چارەگرتن، ئێخەگرتن.

دایک: دێ، دی، داڵک، دادا، (باک.) دا، دێ، (هەو.) داک، (هەورا.) ئەدا، نە ذا، (زا.) دیا، دایە، هاوبەشی ژیانی باوکی منداڵانە و منداڵی دەبێ.

دایکانە: داکانە، داڵکانە، وەکوو دایک، نرخ و مزو مافی دایکێتی.

دایکە: دایک. چۆلەکەی مێ.

دایکەدزانە (هەورا.): دەستکیس.

دایکەلێ: ووشەیەکە لە ڕووی دڵسۆزێتییەوە بە دایک دەوترێ.

دایکەمارانە: داکەمار، داڵکەمارانە. داعبایەکە لە شێوە و گەورەییدا وەک قومقومۆکەی وایە و لە مارمێلکەی گەورەترە زۆر بە توندی دەڕوا و لە پڕرا ڕادەوەستێ، ڕەنگیشی وەهی مارمێلکەی دەچێ.

دایک برا: داکبرا.

دایک مردگ (ئەردە.): دایک مردوو. مێوەی ڕزیو.

دایک مردوو: دایک مردگ.

دایکێ: لە کاتی ئاخۆتن یا بانگ کردنێدا بۆ دایک بە کاردەبرێ.

دایکێتی: داکێتی، داڵکێتی، دییتی.

دایکێن: جورێکە لەیاری شەقێن.

دایلان: سەیر، ناوێزە، نەدیتوو، واق و وورکار، چاڤزێلک، ڕموزن، نەبیستراو، نەبهیستی.

داینە (ئەردە.): داوێن، بناری شاخ. داوێنی جل و بەرگ. لێی گەڕێ، بیهێڵە، بێڵە.

داینەگیر (ئەردە.): داوێنگیر، پاگیر، نەهێڵ.

داینەی زین (ئەردە.): داوێنی زین.

داینەی کێف (ئەردە.): داوێنی کێوی.

دایۆو وەڵێ (هەورا.): دانەپێش.

دایوەنە (هەورا.): لێکدان.

داییێن: دایەن، تایەن.

دایی (زا.): دۆوکە.

داییتی (باک.): دایکێتی.

داییین: دان، (زا.) دایەن.

دە: دەه، ژمارەیێکە لەنێوانی ٩و ١١ی دایە. (ڕەوا.) دەنێو، دەناو، لەدوڕ، (باک.) نێو، دوڕ، ل، د، دلێ، بەسەری ووشانەوە دەنووسێ: دەقابی کە: لەناو قابی، کە زۆر جاران کە(دە) بەسەری هەر ووشەیێکەوە بنووسێ (دا) ش لەدووای ووشەکە دادەنرێت تاواتای هۆکاری شووێنی و چاخی تەواو بگەیەنێ وەکوو: دەماڵێدا کەسم وەبەر چاوی نەکەوت !!! دەرۆژگارێدا مرۆڤ زۆر دەچرووسێتەوە. بۆ جەخت کردن و هاندان دەخرێتە پێش کردارانەوە وەکوو: دەبخۆ، دەبدەیە، دەدانیشە، دەوەرە. با: دەبڕۆین: با بڕۆین. (موک.) بۆبەندیوارییە: ئاغای دەمن: پەڕتووکی دەمن. لەکاتی جنێواندا بۆ مرۆڤانیش بەکار دەبرێ. بۆ دووا ڕۆژە بەپێش کردارانەوە دەنووسێ: دەڕۆم، دەنووسی، دەڕوانێ. بۆڕابردووی نەپساوەوەش بە ڕاناوانەوە دەنووسێ و هەردووکیان دەخرێنە پێش کردارانەوە: پاردەمخووێند، دووێنێ کەتۆهاتی دەمان نووسی.

دەئێقە (ئاو.): دێو، شەیتان.

دەئێقەیەسنە (ئاو.): دێو و شەیتان پەرست، ئەو کەسەیەکە ڕێ و ڕەووشتی زەردەشتی نەگرتبێ.

دەبا: (باک.) دەجا، با، بلاّ، ـــ بڕۆین: بابڕۆین، مرازی هاندانە دەخرێتە پێش کرداری تێڕاخورینی ئامادە و بزر، بۆکاتی ئامادە لە مەولاو ڕابردوو، ـــ بچێ، ـــ چووبا.

دەباخ: (دزە.) تێشوو، (خۆ.، دزە.) بۆنگ، چەرمچی، چەرمگەر. ـــ کردن: پوویین.

دەباخانە: دەباخ خانە: شووێنێکە کەوڵ و پێستی تێدا دەباخ دەکرێ.

دەباخچی: کەسێکە کەوڵ و پێستەی دەباخ بکات.

دەباخ خانە: دەباخانە.

دەباخدان: خاراندنی کەوڵ و پێستەیە بەهۆی جەوت و مازووەوە.

دەباخکردن: دەباخدان.

دەبار (باک.): ئامادە، ڕێک و پێک. ـــ بوون: ئامادە و ڕێک و پێک بوون. ـــ کرن: ئامادەو ڕێک و پێک کردن.

دەباشیر: چتێکە بەڕەنگ وەکوو شیری و لە گێچی دەچێ، لەسەر تەختەی ڕەش پێی دەنووسن.

دەباغ: دەباخ.

دەبان: (باک.) دابان، دەببان، جۆرە تیغێکی باش و جەوهەردارە خەنجەر و شیری لێ دروستدەکرێ. (باک) قایم.

دەبانچە (هەورا.): دەمانچە. (باک.) ئەو دارەیە پێی لەتەپڵ و دەهۆڵ دەدەن.

دەبە (زەن.، هەورا.، کۆ.، کە.): ترنجی گەورەیە و بەگونی قۆڕیش دەڵێن.سوواغ یا دیوارێکە هوڵۆڵ بووبێ و وورگی دابێ. بۆ گیانداری ئاوویسیش بەکار دەبرێ، وورگن. پیپ (بەرمیل) دەببە (موک.): شڵتاخ، گرە، کغنی، چاچۆڵە.

دەببە (موک.): شڵتاخ.

دەبەرمردن: بەقوربان بوون، لەبەر پارانەوە.

دەبەگون (زەن.، هەورا.، کۆ.، کە.): قۆڕ. ـــ ی: قۆڕی.

دەبەنگ: حۆل، گێژ، وور، هێڕ، سەرسام، سەرداسەر، دەویت، سەڵیتە. ـــ ی: حۆلی، ووری، سەرسامی، گێژی، کاسی.

دەبدەبە: شکۆ، تەنتەنە، هنگ و دەنگ، زەمزەمەی شادی، هینگ و دەنگ، شان و شکۆ، بە ـــ : زۆر جوان، بەدەو، پرتەنتەنە، تێر هنگ و دنگ. (ئەردە.) زرم و کوت، دەحادەحا، دەنگەدەنگی مەردوم یا هی سمی یەکسمان.

دەبدیم (ئەردە.): دمبڵی دیپاو، دەنگی تەپڵ.

دەبر (زا.): ژیان و گوزەران.

دەبرە: مووچە، جیرەی فەرمانبەر و نۆکەر و ژێردەستان.

دەبقان (باک.): تووێژاڵی بن تیکوڵی داری ئاس کە دەکرێتە چریش (چەسپ).

دەبک (زاخ.): (هەورا.) دیبەگ، تەختە.

دەبلاخ: دەبلاغ، کۆڵکی ووشتری یەکسالانەیە.

دەبنی (دزە.): دەق، وەک، وەکوو دەڵێی.

دەبوستان: قوتابخانە.

دەبووقان (زا.): دەمووکانە.

دەبوو: دەشیا.

دەبوویە: دەشیا.

دەبووش (باک.): پێوە نووسان، چتی لینج. ـــ بوون: پێوە نووسان

دەبێ: دەشێ، نەشێ، نەبێ، دبوک، دێ، شاید، لەوانەیە، هەیەیە، وێدەچێ.

دەبیر: رازنووس، نووسیار (سکرتێر).

دەبیش (باد.): لینج، لنج.

دەپ (زا.): تەختەدار، یا پارچە تەختەیێک.

دەپە (زی.، باک.): تەختە، تەختەی ئەستوور، دەبێ سینگێ: تەختەی سینگی.

دەپدەپە (باک.): دەبدەبە، شکۆ، گەورەیی، مەزنی.

دەپرەش: تەختەی رەشی قوتابخانە.

دەتیر: دەمانچە و تفەنگێکە، کە دە گوللان بخووات.

دەجلە: زێیەکی ناودار و گەورەیە بەناو شاری بەغدایەدا تێدەپەرێ سەرچاوەکەی لە ژووروی شاری ئامید (دیاربەکر) ییە.

دەجا: سا، با، بلا، دەبا، دەسا، دەوجا، دەیجا، ئیدی، ئیتر.

دەجاڵ: درۆزن.

دەچاوکە: دەچاوکەی دڵ، دەسگای تەن.

دەحا: تەحا، ئەحا، دەئە.

دەحادەحا: تەحاتەحا.

دەحبا: درندە، جانەوەر.

دەحبە (زا.): درندە، دەحبا.

دەحجانی: مرۆ یا داعبایەکە زۆر بەسام بێ.

دەحشک (زا.): جاش و جووانوو.

دەحکیان (باد.): رزین، هەڵوەرین.

دەحل (باد.): دارستانی کەم، (زا.) باخ و بێستان.

دەخەز: رق، قین، رک. دەغەز، وەرەم، دەردە باریکە. دیق.

دەخەزدار: رقدار، قیندار، رق ئەستوور. دەغەزدار، کەسێکە تووشی ئازاری دەردەباریکەی بووبێ، دیقدار. ـــ ی: رق ئەستووری. دیقداری.

دەخەڵ: قەڵب، کەسێکە کارێکی لەدەست بێ و نەیکا، سست، ناڕاست، زەخەڵ، تەمبەڵ، شەشلۆ، ساختەچی.

دەخس (باک.): بەدخوواز، چاوپێ هەڵنەهاتوو، مرۆی رژد.

دەخساندن (باک.): بەد خووازی، چاوپێهەڵنەهاتن.

دەخسۆیی (باک.): بەدخووازی، چاوپێهەڵنەهاتن.

دەخسین (باک.): بەدخووازبوون، چاوپێهەڵنەهاتن.

دەخڵ: خەڵە، گەنم و جۆ، دەغڵ، دانەوێڵە. سوود، قازانج.

دەخلە (ئاک.): دارێکی دروایییە لەکەنار باخچان دەچێنرێ بەرەکەشی پان و خرو چکۆڵە و دانەدانەیە.

دەخڵدان: دەغڵدان، دراودان، جێگای پارە تێدا کۆکردنەوە.

دەخڵ و دان: دەغڵ و دانەوێڵە، خەڵەودان، پارە. دەغڵودان. پارەدان.

دەخمە: ئەشکەوت، غار، چاڵ، قووڵکە.

دەخیل: پەنابردن، وشەی پارانەوەیە.*

دەر: دەرەوە، چۆل، دەشت، (باک.) دەراهیا، بچۆدەر: برۆ دەرەوە. ـــ بوون: ئاوەڵە بوونی سەری برین و قوونێر و ئیتر. ـــ کردن: ئاوەڵە کردنی سەری برین و قوونێر و ئیتر. (باک.) دەرک، دەرگا. جێ، جێگا، جێگە، شوێن.

دەڕ: (ئەردە.) دەڵ، مالۆس، درندە، بەرازی مێ یینگە.

دەرابە: چتێکە لەچینکۆ دروستدەکرێ بۆ دەرگای دوکانان.

دەرابدان (زا.): قارسکردنی کالا.

دەرازینک (باد.): ئاستانەی دەرگا.

دەراشۆ (ئەردە.): ژنی بێ شەرم و حیز.

دەراڤ (باک.): دەراو، تەنکاو، بووار، ئەز د دەراڤەکی تەنگ دەمام: مەن لە دەراوێکی تەنگە بەر دامام. پارە، پووڵ، دراو.

دەراڤۆک (باک.): دەرابە، دەراو، تارمەی کەناری پلیکان و قەراخ سەربانییە لەدار یا لەئاسن دروست دەکرێ.

دەراڤێتن (باک.): دەراوێژتن، فڕێدان، وەدەرنان.

دەرامەت: داهات، قازانج، سوود، دەستکەوتێکە گوزەرانی پێ بکرێ. (باک.) هەجەل، سەوزی، سەوزەوات.

دەرامەد: دەرامەت، سەرەتا.

دەران (کە.): دوورکەوتنەوە.

دەرانە، دەر (فە.): دەرک، دەرگا.

دەراندن (کە.): دوورخستنەوە، دەرکردن.

دەرانین: دەرهێنان، دەرهاووردن، پێی خوەوەژێ ـــ: خۆکێشانەوە دوواوە.

دەراو: دەرگای ئاوێ، شوێنێکە لەقەراخ ئاوان کە مرۆ بتوانێ بگاتە سەراوێ، دەراڤۆک، (خۆ.) شوێنێکە لەقەراخ شەلەگە ئاوان ژنان جلکی لێ دەشۆن. (باک.) شێوە، دووزان، چەم، دەرە. ـــ ێ فەرمانی: شێوەی فەرمان. ـــ ێ هەکینی: شێوەی مەرجی. ـــ ێ پێرکەری: شێوەی ڕابەری. ـــ ێ دڤێتینی: شێوەی بکەر.

دەراوسێ: دراوسێ، هاوسێ، هاوسا، هامسا.

دەراوسێیەتی: هاوساییەتی.

دەراوسێیی: هاوسایی.

دەراووردن (فە.): دەرکردن، بردنەدەر.

دەرە: تەنگەبەر، تەنگە، خانۆک، دۆڵ، شیو، ناوشیوی قووڵ، چۆم، ڕووبار، (خۆ.) هەرزنەگەورە. دەربەند، دەروەند. دۆڵ.

دەرەبەگ: هەرکەسە بۆخۆی. ـــ ی: هەرکەسە بۆخۆیی، تێکچوونی ئاسوودەیی وولاتە بەهۆی زۆرداری ئاغا و دەستدرێژانەوە، خانخانی.

دەرەبەگێتی: خانخانێتی.

دەرەبۆڵە (بابا.): بۆڵمازوو (جوورە ترێیەکی گلووی گەورە و خڕ و سوورە).

دەرەتان: گوشادی، گونجایش، کەوشەن، دەرفەت، پەنا، پەسیو، ڕێگای ڕزگاری، ڕزگارگە، بێ دەرەتان: بێ پەنا، بێ ـــ ە.

دەرەجە: جگەر خووێن لای وایە کەکوردییە و لەدەرگە وەرگیراوە کە مەبەس لە پایەوپلەیە.

دەرەڕە (هەورا.): باخی ناوچەم و دۆڵێکە کە کەوتبێتە لای خوارووی.

دەرەدووا (ئەردە.): تەرە دووا.

دەرەز: درز، قەڵشتێکی باریکە.

دەرەقەت: وێران، بار، سەردەست، شیان، سەر، دەسەڵات، باشار، ـــ هاتن: سەردەست کرن، پێ وێران، باشارکردن، بارببردن، پێ وەستان، دەرەقەت ئامان، بڕ پێ بردن، (دەر.) پەیوبریستن، ـــ ی ئەو کابرایە یا ئەو کارە نایەم.

دەرەقەت ئامان (هەورا.): دەرەقەت هاتن.

دەرەقەتهاتن: لەڕاو دەرهاتن، باشارکردن، چارەکردن.

دەرەک: جێگای نەزانراو.

دەرەکووزنەو (ئەردە.): سەرپۆش، دەمەوانە، زارپۆش.

دەرەکی: گیاندارێکە کە بێگانەبێ لەناو ئەو کۆمەڵەدا کە تێیدا دەژی.

دەرەگ (ئەردە.): بیژوو، زۆڵ، قومەزە.

دەرەگە (موک.): بەندەر.

دەرەگۆزنەو: سەر پۆشی کووپەڵە و ئیتر، دەرخۆنە.

دەرەلنگ (هەورا.): دەلینگ، کونی خووارەوەی دەرپێ و پانتۆڵ و ڕانک و ئیترە کەپێی تێ هەڵدەکێشرێ.

دەرەنگ (باک.، زا.): درەنگ، دێر.

دەرەنگهێل (باک.): دوواخەر، وەدرەنگ خەر.

دەرەنگی (باک.): درەنگی.

دەرەو (باک.): درۆ، دەرەوە. (ئەردە.) دەرەوە.

دەرەوە: دەر، دەشت، چۆل، دەرڤە، هەندەران، دیوی ئاشکرا و بینراو (واژی ژوورەوە).

دەرەوچین (باک.): درۆزن.

دەرەوروویین (ئەردە.): چوونەدەرەوە.

دەرەووری (هەورا.): باخی ناوچەم و دۆڵێکە، کە کەوتبێتە لای ژووررووی.

دەرەوسۆر (باک.): خەنەیی، سوورخون.

دەرەوکەفتن (ئەردە.): دەرکەوتن، ئاشکرابوون.

دەرەوکێر (باک.): درۆزن.

دەرەوین (باک.): درۆزن.

دەرەوینۆ (هەورا.): درۆزن.

دەرب (باک.): نۆبە، نۆرە. بەخت، ناوچاوان، (گەر.، هەو.) بەڵ، میوەیێکە ڕووکاری دەرەوەی ساخ و ناویشی ڕزی بێ. بۆ مرۆڤیانیش بەکار دەبرێ.

دەربات (زا.): هاوشان لە هێز و تووانادا.

دەرباخەڵ (ڕۆژ.): باخەڵ، باغەڵ.

دەربار: سەراپەردە، بارەگا. دەربارە.

دەربارە (ڕۆژ.): لەڕاست، لەبارەی، لەلایەن.

دەرباز: ڕزگار. ـــ بوون: پەڕینەوە، دەرچوون لە تەنگانە و گێچەڵان یا لە ئاوان و شوێنان، ڕزگاربوون. ـــ کردن: پەڕاندنەوە، ڕزگارکردن.

دەربازە (هەورا.): دالان.

دەربازگە: ڕزگارگە، شوێنێکە مرۆی لێ دەرباز و ڕزگاربێ.

دەربازۆک (باک.): بازگە، جێگایەکە مرۆ بەبازدان بتوانێ بەسەریدا بپەڕێتەوە.

دەرباس: دەرباز.

دەرباسبوون: دەربازبوون، ڕزگاربوون، تێ پەڕین، پەڕینەوە.

دەرباسکردن: دەربازکردن، ڕزگارکردن، تێپەڕاندن.

دەربان: دەرکەوان.

دەربایست: دەربەست، باکدار. ـــ ی: دەربەستی، باکداری.

دەربەدەر: شلەودەر، ئەودالْ، هەڵەتە، وێڵ، هەڵوەدا، ئاوارە، ڕەهەندە، سرگوم، سەرگوم، هەتەر، سەرگەردان. ـــ بوون: ئاوارەبوون. ـــ کردن: ئاوارەکردن. ـــ ی: ئەودالی، ئاوارەیی، هەتەرەیی.

دەربەس: دەربەست. تێکڕا، گشتی، هەمووی، سەرجەم، دەربەسە.

دەربەسە (ئەردە.): دەربەست.

دەربەست: کەسێکە بە تەنگ چتێکەوە بێت. گشتی، هەمووی، سەرجەم، دەربەسە. (باک.) دەربەند، مشبەهت، تەنگاو، بەتەنگەوە، بەباک، پەک، دەروەند. ــ بوون: بەتەنگەوەبوون، ژخەوە راکرن بار. ــ نیە: بێ باکە، باکی نیە، پەکی نیە.

دەربەستە: خانووێکە بە تەواوەتی بەکرێ بدرێ. دەربایست، دەربەست، بەتەنگەوە. ــ یی: دەربایستی.

دەربەن (هەورا.): دەربەند، (ئەردە.) قوڵفە و هەنگڵی چتی.

دەربەنجەڵە: دەرمەنجەڵە، چەپەر.

دەربەند: دەربەست، (باک.) مشبەهت، تەنگاو، بەتەنگەوە، بەباک، پەک، دەربایست. خرتەنگ، دەروەند، گەروویەکە کە بەنێوانی دووگرد یا دووکێواندا تێکشێ و رێگایەکیش کە بە شوێنێکی تەنگەبەردا بڕوات ــ ی پێدەڵێن، سترینگەهـ. تەنگە بەرەیێکی خاک و ووشکانییە کە لەنێو دووئاواندا وەتەنگ هەڵاتبێ یا دوو کێواندا. دەربەندی تیرەیێکە وێدەچێ لە خێڵی مام کوڕان و زەنگەنە بن، سێ دێیان هەیە لەلای کۆیە کە ئەمانەن: ئۆمەرگونبەت. سێگردکان. کانی لەلە، ئەم دێیانە رێگای شەش کەژمێران بە پێیان لەشاری کۆیە دوورن، هەندێکیش لەلایان وایە کە دەربەندی لە تیرەی شێخ بوزەینیانە کەلەو بەری بادینانیش هەن، بەڵام ئەوەی کە هیچ گومانی تێدا نەبێ هەستیاری پایە بەرز حاجی قادری کۆیی، کۆیی نەبووە و دەربەندییە.

دەربردن: دەرەقەتهاتن، رزگاربوون، ژیان، قوتاربوون، هەڵکردن، گوزەرانکردن، دەربوواردن. درکاندنی چتێک کە لەدڵدا شاردرابێتەوە.

دەربڕین: درکاندن، دەرخستن، ئاشکراکردنی چتێک کە لە دڵتدا شاردبێتەوە. دەنگ بڵندکردن.

دەربست (باک.): دەربەستە.

دەربستقان (باک.): مێوبڕ.

دەربک (باک.): شەمچە، لێخڕێنە، (زا.) دارێکی گچکەیە کولۆرە باروتی تێدەکرێ بۆ هەڵگرتن.

دەربوواردن: هەڵبوواردن، دەربردن و فڕێدانی چتێک لەناو چەند چتێکی تردا: لە نووسینەکەت دێڕێکت دەربوواردوە.

دەربوون: چوونەدەر، دەرکەوتن، وەدیارکەوتن. دەربوونی برین و ئاوە لە بوونی برین و قوونێر و چتی تر و فیچقە بەستنی خوێن و کێم و هەوا.

دەربوونە: کۆڵانێکی تەنگەبەرە کە دەرنەچێ.

دەربێن (ئەردە.): دەم بێن بۆ جەواڵ و خیگە.

دەربیجە: رۆچنە لە دەرگا و پەنجەرەدا.*

دەرپ (باک.): تەوور.

دەرپا (فە.، شوا.): دەرپێ، (فە.) پێشدەرگا، بەردەرگانە. (فە.): دەلینگ.

دەرپاچە (ئەردە.): دەرەلنگ، دەلینگ.

دەرپەراندن: راپەراندن، وەدەرنان، دەرکردن، دوورخستنەوەی چتێک لە شوێنێکیدا بەزۆر. زەقکردنەوەی چاو یا قوتکردنەوەی ئەندامێکی لەش. سا چاو بێ یا مست و شوێنێکی تربێ.

دەرپەڕانن: دەرپەڕاندن.

دەرپەڕێن: راپەڕێن، چوونەدەر.

دەرپەڕین: راپەرین، غاردان بەتاو، بەلقاندن، دەرچوونی چتێک لە شوێنێک، لەپڕێکا چوونەدەرەوە، دەرکەوتن.

دەرپەڕیو: راپەڕیو، چتێکە لە شوێنێکی دەرچوو بێ.

دەرپۆشک (باک.): سەرقاب، سەرپۆش.

دەرپۆقین: دەرپەڕین و هاتنەدەرەوەی گلێنەی چاو.

دەرپۆقیو (باد.): گلێنەی چاوێکە کە دەرپەڕیبێ.

دەرپێ: (کە.) دامانپۆش، ساتان، پابەرێ، (هەورا.) پاوەرێ، دەرپێ بۆ نێرینانە بەڵام بۆ ئافرەتان ئاوالکراس بەکاردەبرێت.

دەرتەقێن: ئاسنێکە بەدەرگاوە دەخرێ بۆ لە دەرکە دانێ، دەرکوت، دەرگاکوت.

دەرتەنوور: دەرخۆنەی سەر تەندووری.

دەرجاو (زا.): دەستەسر، (باک.) خاولی.

دەرچەراندن: دەرکردن، وەدەرنان.

دەرچک (باک.): ئاستانە، پێشدەرگانە، جێگای قۆندرە لێداکەندن، (زا.) ژێردەرگا.

دەرچوو: دەربازبوو، لە جێ چوو، لەگەچوو، دەرهاتوو، لەترس دەرچوو.

دەرچوون: دەرباز بوون بەتوندوتۆڵی. تەقینی چەک لە خۆیەوە. چوونەدەر، دەرهاتن، دەرکەوتن. پێ یا دەست لە جێ چوون، لەگەچوون. پوختە و قاڵبوونی هەندێ چت یا مرۆ. هەڵاتن، تێ تەقاندن، تەقین، رزگاربوون، قوتاربوون، لەکێشە و رووشە و گێچەڵ و کاروباران. چوونەدەر، وەدەرکەوتن، دەرکەفتن، (هەورا.) بەرشیەی، دابڕان، ژێ بوون. رووان، سەرهێنانەدەرێی سەوزایی.

دەرچینە: قەرتاڵە، تریان.*

دەرحەسین (باد.): خلیسکان.

دەرخ (باک.): پنچک، داری کورت، چکۆڵەی چەقیو.

دەرخەر: وەدەرخەر، دەرمانێکی گیراوەوەیە لەوێنەگەرێتیدا کە لە پێشدا وێنەی تێدەخرێ و دەری دەخات، واتە وێنەکەی دەردەخات، خۆدەرخەر: ئەوکەسەیە بەخۆی دەفشێ و خۆی رادەنێ.

دەرخەڵ (گەر.): ساختەکار، فێڵباز.

دەرخستن: ئاشکراکردن، ساخکردنەوەی چتێک. دەربڕین، دەرێخستن، خستنەدەشت، ئاشکراکردن، بەرزانی، (باک.) وونارا، وەرزین، هەڵرشتن. فڕێ دان، دوورراوێژتن. ــ ی ئاوو چتی تر: دەردان، هەڵێنجان، وەدەرنان.

دەرخک (باک.): قەڵەم، پەل، داری چکۆڵە.

دەرخووارد: هاوشان و هاولف: وەکوو دەڵێن زارا ــ ی دارا نیە. هاوشان، هاوزێ، هاولف، دەرخورد.

دەرخوواردان: پێ خواردنی چتێک بە یەکێک بەزۆر، ووردە ووردە تێوەردان و تێکەڵکردنی چتێکی وورد لەگەڵ چتێکی شل، ئاردەکەی دەرخوواردی سەمەنیەکەدا.

دەرخووانە (کە.): پنە.

دەرخورد: هاوشان، هاوزێ، هاولف، دەرخووارد، دارا ـــ ی سەرهەنگی نیە.

دەرخوون (باک.): دەرخۆنە.

دەرخووین (باک.): دەرخۆنە.

دەرخووینک: دەرخۆنەی دار.

دەرد: ژان، داخ، دەر، ئـازار، نەخۆشـی، ئێـش، پـەرۆش، دژواری، بەدبەختی، ـــ کێشان: ئازاردیتن، ـــ یێ تەبینم: یا خـوا تـۆ بەداخـەوە نەبینم. ـــ ی بێ دەرمان: (باک.) کووڤان، نەخۆشی کوژندە، ـــ ی دڵ، ـــ ی چیکڵدانە: ئاڤێش.

دەردان: بۆگـەل و گشـتی دەردان بـەکار دەبرێـت، پـەیدا بوونـی ئاولـە و سووریژە و چتی تر لـە لـەشی زیندەواران. دەلاندنی ئاو لـە کوویە و چتی گلێنە. ئاوەدەردان: ئاوهەڵێنجان لەحەوز یا جێگایانی تر، پاک کردنەوە، دەرکردنی لق و پۆپی سەوزایی، مێوەکە چرۆی دەرداوە. خاوێنکردنـەوەی بیرو چاڵ و چالاوان و شوێنی تر.

دەردانک (باک.): جۆرکێکـە لەپارچـە و تـنراو پـەنیری تێـدا ووشـک دەکرێتەوە.

دەرداوی: چتێکە کەدەردێکی پێوەبێ.

دەردەباریکە: ئاز، نەخۆشی سیل، ئازاری سی، ئازارەباریکە، دیق.

دەردەپیسە: مـوو، جووره قوونێرێکی پرژان و ژوواره زۆرتـر لـە قـامکی مرۆڤان دێت، دەردێکی بەژان و پیسە، کولکی سۆتنێ، کولکە پیرۆزە.

دەردەجمگـە: ژانی جومگە، جمگـەئێشە.

دەردەدار: دەخـەزدار، دەردمـەند، دەردنـاک، قەفقەفـە. ـــ ی: دەخـەزداری، دەردمـەندی.

دەردەسار: دەردەسەر. ـــ ی: دەردەسەری، ئازار.

دەردەســەر: دەردەســار. ـــ ی: دەردەسـاری، ئـازار، چەرمەســەری، مـەخسەرە، بێنەو بەستە، سەرئێشە، کووێرەوەری، هاتووچۆ.

دەردەست (باک.): ئامادە، ئەوەیە لەژێر دەستدابێ.

دەردەستبوون (باک.): ئامادەبوون، هاتنەژێردەستی چتێک.

دەردەستکردن: ئامادەکردن، هێنانە ژێردەستی چتێک.

دەردەکۆپان (هەورا.): گووێ ڕەپە، ملـەخرە، دەردێکی گرانـە تووشی منداڵ دەبێ لەتاوان کەف دەچێنی و چنک قژدەکاتەوە.

دەردەکورتان (خۆ.، کۆ.): فێ، خوو، گەشکە.

دەردەگا: دەردێکە هەر ڕەشەوولاخێک بیگرێ لەگەڵ ڕیخی کوتـە گۆشت دێتەدەرێ.

دەردەم (هەورا.، ژا.): دەست بەجێ.

دەردەمردە: گیانداری دەغەزداری دەردەدار.

دەردەنگ (باک.): دەنگدانەوە.

دەردەوشارەگی (هەورا.): ژانی شارەگ.

دەرد دامرکان: کفت و کۆی ئێش و ئازارنەمان.

دەردامرکاندن: کفت و کۆی دەرد و ئازار لەناوبردن.

دەرد دامرکێن: ئارامی دەر.

دەردمەن: دەردمەند.

دەردمەند: دەردەدار. ـــ ی: دەردەداری.

دەردمردە: گیانداری لاوازی لەمردن. *

دەردناک: دەردەدار.

دەردناکی: دەردەداری.

دەردۆ: گۆرانییێکی کوردەکانی باکوورە.

دەردۆک (ئەردە.): دەردژنگ.

دەردوو (ئەردە.): دەربێن.

دەردووشارەگی (هەورا.): دەردی شارەگ.

دەردو ووڵگی (هەورا.): دەردی گورچیلە.

دەردێ (موک.): شیناوەردی بەرمالان.

دەردی بێ دەرمان: دەردی کوژندە، دەردی کاری.

دەردی دڵ: نەخۆشی دڵ. خەم و پەژارەی دڵ و دەروون.

دەردی دووری: خەم وپەژارە لەبەر دووری لەکەس وکار یا ولات ودۆست.

دەردی سەر: ڕەنج و سەخڵەتی، سەرئێشە. ـــ ی: سەرئێشە، سەخڵەتی.

دەردی کاری: دەردی بێ دەرمان.

دەرڕۆیین: دەرکەوتن، چوونەدەرەوە.

دەرز: تـەرک، قـەڵشت، تیـک، درز. (ع.) دەرس، وانـە، (بـاک.) درز، قەڵشت.

دەرزاندن (باک.): ووردکردن، شکاندن، دراندن، بدەرزینە.

دەرزە (فە.): دەرزی. (هەورا.) کۆمەڵەیێک لە لق.

دەرزەن: دەرزن، (هـەورا.) دەرزی، دەرزەن (کـوردی نیـە) مەبـەس لـە دەستەیێکی دوازدە دانەییە.

دەرزدان: قەڵشت بوون، درزدان.

دەرزکردن: درکیان، ئاشکرابوون.

دەرزن (دەر.): دەرزی.

دەرزندان (دەر.): دەرزیدان.

دەرزی: ئاسنێکی باریکی نووک تیژە و کونداره بـۆ دروومـان، (هـەورا.) چـەنی، دەرزە، (فـە.، دەر.) دەرزن، مرازێکـی دروومانییـە، کونـی دەرزیـی: سـۆما. جـووره خشـڵێکی ئافرەتانەیە. مەبەس لە ئانپۆلە. دەرزی پینەچییان: دلیوان. (باک.) دراو، قەڵەشاو.

دەرزی ئاژن: بەدەرزی کوتانی شوێنێک لە لەش.

دەرزی بـەرکۆژە (مـوک.): دەرزیلـەیێکی سـەرخڕە سـینگی سـیخمە و کراس و کەوای ژنانی پێ قایم دەکرێ.

دەرزی دان: چـەندان، (هـەورا.) چـەنیدان، (دەر.) دەرزنـدان، (بـاک.) دەرزیدانـک، (هـەورا.) چـەنیدان، کوردەرزی، چتێکی کولـۆری باریکـە دەرزی تێدەخرێ.

دەرزی دانـە: (دەر.) درزیلە، (خۆ.) مـام دەرزیلـە، (باد.) پێ لەقلـەق، گیا، گیایەکە لـەسەر لقەکانی گوڵی سووری وورد دێنێ لایـەکی لاسکە کانیشی سـوورە و لایەکەی تری شینە، کـە گوڵەکـە وەری کیفی گوڵەکـە وێک دێتەوە چتێکی باریک و درێژی وەکوو تەبەنەی دەردەکات.

دەرزیدانک (باک.): دەرزی دان.

دەرزیلە: جۆرە دەرزییێکە لەنێخە و بەرۆک دەدرێ، کووهەدەرزی. دەرزیلۆکە.

دەرزی لەرزانە (ئەردە.): شانەییێکە لەسەر دەدرێ و مووی سەر بەوی رێک دەخرێ.

دەرزیلۆکە: گیایەکی بەهارییە بەرێکی دێنی وەکوو دەرزی وایە، دەرزیلە.

دەرزین (باک.): شکان، دارزان، قەڵشان، بەدەرزە: بەرزێ، بشکێ، بقەڵشێ.

دەرزی وەشانن: دەرزی لێدان، شرینقەو ئەنپۆل لێدان.

دەرس (ع.): وانە.

دەرسۆک (باد.): دەستەسر.

دەرشۆ (باک.): کووپەڵە، (زا.) شاڵی کاسەو کەوچکان.

دەرف (باک.): سەرڕا، سەربارە. مرۆڤایەتی، جوامێری، بێ ــ : بێ ویژدان، نامرۆ.

دەرفە: دەرف.

دەرفەت: (باک.) دەلیڤ، کەلێن، کەلەبەر، هەڵکەوت، بەرکەڤ، (باک.) پێلیسک. کەیس، چەخش، مەیدان، هەل. ــ بوون: پێکران، پەرژان، لەدەستهاتن، بە ــ گەیشتن: پێڕاگەیشتن، پێگەیشتن.

دەرفرتاندن: دەرپەڕاندن، دەرهێنان.

دەرفزە (موک.): پسکە، دەردێکە وەکوو هەڵامەت تووشی وولاخ و مالاتان دێت، کە قالۆری گیای دەرفزەی لەملی کەن چاک دەبێتەوە.

دەرفانگ (باک.): دەرخۆنە، سەرپۆش.

دەرڤە (باک.، زا.): دەرەوە، چوونەدەرەوەی چت لە شوێنێک.

دەرقاچ (کەل.): دەلینگ. دەرقاچێ(هەورا.): دەلینگ.

دەرقەل (باک.): پارچە، کوت. نوختە، جێگا.

دەرقیتک (باک.): ئێسکی سەر کلاوەی ئەژنۆیە، کەشکەژنۆ.

دەرقیل (باک.): پایە، پشتیوان، چاکڵ.

دەرک: دەر، دەری، (هەورا.) بەر، بەرە، (فە.) درانە، دەرگە، دەرگا، دەرکە، ــ پێوەدان: دەر گالێکنان، (کە.) زارکی دۆدانە و ئیترە.

دەرکە: دەرگا، دەرک.

دەرکەتن (باک.): دەرکەوتن، وەدەرکەوتن، دەرگەڤە.

دەرکەفتە: گیانداری تەرە و تووناب‌وو، ئاوارە، دەربەدەر.

دەرکەفتن: دەرکەوتن، تەرەبوون. چوونەدەرەوە، وەدەرکەوتن.

دەرکەنار: گۆشەگیر، نەدیو، پەنهان، ــ کردن: شاردنەوە، ــ گرتن. مەردومی گۆشەگیر، چەند دێڕێکی کورتە کە نووسرابێ لەلایەن گەورەیەکی دەولەتیەوە. ــ ی: گۆشەگیری.

دەرکەوان: دەرکەڤان، (باد.) دەرگەهڤان، دەرگەوان. ــ ی: دەرگەهڤانی

دەرکەوتە: دەرکەوتوو.

دەرکەوتن: دەرهاتن، هاتنەدەر، وەدەرکەوتن، دەرچوون، ئاشکرابوون، دەرکەتن، چوونەدەرەوە لە شوێنێک. ئاشکرابوون، خویابوون، سەر وەدەر نان.

دەرکەوتوو: دیار، ئاشکرا، کەسێکە چووبێتە دەرەوە.

دەرکران: ڕاونران، دوورکەوتنەوە، ڤەورین، قەوتین، خورمین.

دەرکردە: ئەو نووسراوانەیە کە ژمارەیەکی تایبەتی دەنێردرێ بۆ وولاتێکی تر یا لە فرمانگەییێکەوە دەنێردرێ بۆ فەرمانگەیەکی تر. ئەو بەروو بوومەیەکە لە وولاتێکەوە بۆ وولاتێکی تر دەنێردرێ بە بازرگانی.

دەرکردن: کردنەدەر، کرنەدەر، بدەرکرن، وەدەرنان، چەلیاندن، دەراندن، دەرپەڕاندن، دەرکرن، تۆراندن، دوورخستنەوە، دەرخستن. لەدەستدان، لە دەستچوواندن، پاسدان، قەوراندن، دەربازکردنی چتێکی قاچاخ، ئاوڵە، سوورێژە، سەر لێ ــ : لێزانین، دەرهێنان، زانین، دەر ووردن. ــ ی برین: زارکردنەوەی برین. جیا کرانەوەی مووچە خۆر لەکارو بارەکەی. وەدەرنان، ڕاونان، کردنەدەرەوە. سەرلێ دەرکردن، تێگەیشتن، وێکەوتن.

دەرکۆدەرکۆ (گەر.): (هەو.) دەرۆزەکەر، (هەورا.) لەتەچن.

دەرکۆدەرکۆیی (گەر.): دەرۆزەکەری.

دەرکوت: دەرتەقین.

دەرکوودوو: دەرماڵ یا خووا لە هیچ ــ یێکا نەبێ.

دەرکێشان: هێنانە دەرەوەی چتێک لەچتێکی تر بەزۆر، دەرهاووردن.

دەرگ (شەبە.): کۆ، شیو، ــ کردن: شیوکردن.

دەرگا: (هەورا.) بەرە، بەر، دەر، دەرگە، دەرک، دەرکە، ــ کردنەوە: دانلا. زاری هەمووکون و دەفرێک.

دەرگا ئاخن: دەرگاخن، پڕکردنی دەفرێک لەچتێک و ئاخنینی تا دەرگایەکەی، کادێن پڕکرێ تا دەرگایەکەی ــ ی پێدەڵێن. گولبێنە، تۆپەدانەییێکە کونی کەندوو و تەندووری پێ دەئاخنرێ.

دەرگابوون: دەر بوونی برین لە خۆیەوە.

دەرگابێن: بەنێکە دەرگای هەمبانە و چتی تری پێ دەبەسترێ.

دەرگاژەنانە: دەرگوشادانە.

دەرگاکەل: دەرگا.

دەرگاکردن: دەرکە دروست کردن. کردنەوەی زاری برین.

دەرگانە: دەرکە، دەرک. مز و نرخی دەرکێ.

دەرگە: دەرکە، دەرگا، دەر، جێگای دەرک.

دەرگەڤان (باک.): دەرکەوان.

دەرگەوان: (باک.) دەرکەڤان، دەرکەوان.

دەرگەه (باک.): دەرکە.

دەرگەهڤان (باک.): دەرکەوان. ــ ی (باک.): دەرکەوانی.

دەرگستی (باک.): دەزگیران.

دەرگڤانک (با.): سەرقاپی کووپەو گۆزە.

دەرگووش (باک.): لانک، بێشکە.

دەرگوشادانە (دا.): دەرگاژەنانە.

دەرگوشاندن (باک.): ڕاژاندنی لانکە و ئیتر.

دەرگووشدەم (باک.): فریودەر.

دەرگوشین (باک.): ڕاژانی لانک و ئیتر.

دەرگێڵ (هەورا.): گەرۆک.

دەرگیل (باک.): دەرکەیەکە لە چەشنی پەنجەرە دایە، (باد.) چەپەر.

دەرلنگ (باک.، کە.): دەلینگ.

دەرمال (باک.): کارەکەر، قەرەواش.

دەرماڵ (ئەردە.): دادگا، سەرا. (دەر.) پێشدەرگا، پێشدەرگانە، خانووبەرە.

دەرماڵە (باک.): وولاّخ و ئاژاڵی دابەستراو، دابەستە.

دەرماڵکری (باک.): وولاّخ و ئاژاڵی دابەستراو.

دەرماڵی: کار و بەرخێک و گوێلکێک بەهۆی درەنگ لەدایک بوونیەوە لە ناو ماڵا بەخێوبکرێ، خانەزا و نەکرابنە ناو کارەگەل یا بەرخەگەل یان گوێلکەگەلانەوە.

دەرمان: دارو، چتێکە بۆ چابوونەوە بدرێ بە نەخۆش، بارووت، ــ کردن: تیمارکردن، ــ ی تفەنگێ: بارووت، ــ ی زگچوونێ: دەرمانی رەوانی، ــ ێ کەوێ: دەرمانی خووێن راوەستاندنێ، ــ ی گەرم: ئیسیوەت.

دەرمان ئەرمانای (هەورا.): چارەنامە.

دەرماناوی (هەورا.): دەرماناو.

دەرمانچا (هەو.): تۆچا، چای ووشک. ــ یی (هەو.): تۆچا، چای ووشک.

دەرمانخانە: کۆگای دەرمان.

دەرمانخووار: دەرمانخوارد.

دەرمانخووارد: کەسێک ژەهری درابێتێ.

دەرمانخوواردن: دەرمان دەر خوارددان.

دەرمانخوواردکردن: ژەهردان بەکەسێک بۆ کوژتنی.

دەرمانخوواز: چاوێکە کە بێشێ و پێویستی بەدەرمان هەبێ. ــ ی: پێداویستی بەدەرمان.

دەرماندار: نەخۆشەوان. ــ ی: نەخۆشەوانی.

دەرماندان: سنووقی شووشەی دەرمان فرۆش.*

دەرمانداو: دەرمانخوارد.

دەرمانداوکردن: دەرمانخوواردکردن.

دەرمانساز: دەرمان چێکەر، دەرمانفرۆش، دەرمانگەر.

دەرمانسازخانە: دەرمانخانە، دەرمانگا.*

دەرمانسازی: دەرمان چێکەری، دەرمانفرۆشی، دەرمانگەری.

دەرمان شل کەردەیۆ (هەورا.): دەرمان شل کردنەوە.

دەرمانفرۆش: کەسێکە دەرمانی بفرۆشی.

دەرمانک (باد.): دەرمانگەرم، ئیسوەت، ئاڵەت.

دەرمانکەر: دەرمانکار، پزیشک.

دەرمانکردن: تیمار و چارەی نەخۆش و برینداران کردن.

دەرمانکوت: بە برینێک دەکوترێ کە زۆر زووزوو لەسەر یەکتری دەرمان کرێ یا چاوێکی کە زۆری دەرمان تێکرێ ــ ی پێدەڵێن. کەسێکە پیشەی هەر بارووت کوتان بێ.

دەرمانگە: دەرمانخانە، شوێنێکە دەرمانی تێدا دەفرۆشرێ.

دەرمانگەر: دەرمانساز، کەسێکە دەرمانی بگرێتەوە.

دەرمانگەرم: (هەورا.) ئاڵەت، (باد.) دەرمانک، ئیسیوەت، (هەو.) بیبار.

دەرمانگەری: دەرمانسازی، دەرمانفرۆشی، دەرمانچێکەری، خەریک بوون بە دەرمانگرتنەوە.

دەرمان وورەش (هەورا.): دەرمانفرۆش. ــ خانە (هەورا.): دەرمانخانە.

دەرمانۆشلۆکەردەی (هەورا.): دەرمانی شل کردنەوە.

دەرمانۆگیرپای (هەورا.): دەرمانی گیری.

دەرمانی خۆش بوونەوە (شفا): تۆژداری.

دەرمانی رەوانی: دەرمانی زکچوواندنێ.

دەرمانی شل کەردەیۆ (هەورا.): دەرمانی شل کردنەوە.

دەرمانی گیر: دەرمانی گیرو گرفت.

دەرمانی هەراز: دەرمانی رشانەوە، رشێنەوە.

دەرمەجێڵ (ئەردە.): دەرمەنجەڵ.

دەرمەجێڵە (ئەردە.): دەرمەنجەڵە.

دەرمەچار (فە.): سنوور.

دەرمەشک (باد.): چەرمێکە دەرگا و زاری مەشکەی پێ دەبەسترێ. رەحەتی.

دەرمەنە: داماو، تێماو.

دەرمەنجەڵە: چەپەر.

دەرمەنجڵە (ئەردە.): دەرمەنجەڵە.

دەرمۆر (کە.): سەرمۆر. ــ کردن: سەرمۆرکردن.

دەرمێو: مێوی هەنگوینی.

دەرناگە (هەورا.): گرووی منداڵان و ئیتر.

دەرنەبەر: بەرنەگر، کەم توانا.

دەرنەبردن: بێ توانایی، نەتوانین.

دەرنەقۆت (باک.): وەرگێران، رژتن. ــ بوون. ــ کرن.

دەرنەکەفک (باک.): مەشکە و کوندەیێکی بێ کون و کیپە.

دەرنەکردن: وەدەرنەنان. سەرلێ دەرنەکردن، هیچ لێ نەزانین.

دەرنەگە (باک.): گرووی منداڵان و ئیتر.

دەرنخوون: دەرخۆنەیێکی قوڵە کە لەسەر تەندوورێ سەرەونخوون دادەنێن. (ئەردە.) دەمەرنخوون.

دەرنخووین (باک.): قلپ، سەرنخوون. ــ بوون: سەرنخوون بوونەوە. ــ کرن: سەرنخوونکردنەوە.

دەرنگ (باک.): دەقلنگ، دەلینگ.

دەرۆ (هەورا.): چەم، رووباری بەداروبار.

دەروو: دەرک، ــ ی بەخێر: دەرگای خێر.

دەروار (باک.): دەوار، ئەسپ و ئێستر و ماین و کەر.

دەروازە: دەرگای گەورەی دووتایی حەوش.

دەروازەوان: دەرکەوان.

دەروازەوانی: لۆک، لۆپ، هافرتی، دەرکەوانی.

دەروان: دەرکەوان.

دەروانک: (کە.) دەروانکە.

دەروانی: دەرکەوانی.

دەروەچار (فە.): سنوور.

دەروەن (ئەردە.): دەروەند، دەربەند و دەرە، دەرە. (ئەردە.) دەربەند، دەراو، دۆڵ.

دەروەنجەڵە (ئەردە.): دەرمەنجەڵە.

دەروەند: دەربەند.

دەرەوڕۆیین: بۆ دەرەوە ڕۆیشتن.

دەرەوکەفتن: دەرکەوتن، چوونە دەر.

دەرودەشت: چۆڵ وسارا، بەدەر لە ئاوایی.*

دەرۆر (هەورا.): هاتوو چۆکردن بەناو شیوەردا.

دەرۆزان: خاکەڕێ.

دەرۆزە: دەریۆزە، (باک.) پارس، (گەر.) دەرکۆدەرکۆیی، هەژاری، (هەورا.) لەتەچنی.

دەرۆزەکەر: سوواڵکەر، خوازۆک، خوازخوازۆک، دەرکۆدەرکۆ، (گەر.) چنک چنک، خوازەڵۆک، پارساک، پارسەک، پارسەکەر. ـــ ی: سوواڵکەری.

دەرۆزەیی: هەژاری، بەدبەختی، پارسەکی، خوازەکاری.

دەرۆم (ئەردە.): ژەقنە.

دەروو: دەربەند، دەرەتان، خووا دەرووت لێ بکاتەوە.

دەرووبان: دەروبەری خانوو (نەخۆشەکە دەرووبان دەکا)، دەرک و بان.

دەرووبانکردن: دەرودەشتکردن.

دەرودەشتکردن: هاتوچۆ کردنی دەشت و دەر، فیسارەکەس هاتوچۆی دەرودەشت دەکات.

دەرودراوسێ: دراوسێی نزیکی دەوروبەری مرۆ.

دەروودوو: دەرووبان.

دەروودن (کە.): دەرکردن، لێ زانین، توانین.

دەرودۆر: ژێردەستە. کەل و پەلی ناوماڵ.

دەرووژوورکردن: هاتوچۆی دەرەوە و ژوورەوە کردن، نەخۆشەکە یا منداڵەکە دەروژووری دەکات.

دەروون: دوورە، هەندوور، ناوی لەش یا هی خانوو و ئیتر، دیوی ناوەوەی بە تاڵی لەش، ناوزگ.

دەروونداز: دڵدار، دڵگوشاد، دڵفراوان.

دەرویش: دەرۆز ئەو کەسەیە لەبەر دەرگایان گۆرانی و هەڵبەستان دەڵێ و دەرۆزەی دەکات.

دەرویشانە: دەرۆزانە.

دەرویشی: لەبەر دەرگان گۆرانی و هەڵبەست بەدەنگ خوێندنەوە بە نیازی دەرۆزەیی.

دەرهاتن: سەردەرهێنان بۆ شینایی. گیان دەرهاتن، کۆتایی بەژیاندان. ـــ ی گیان: کێشران، هەڵکەنران، کنیان. هەڵاتن و دەرکەوتنی مانگ و رۆژ و ئەستێرە. کێشیان، دەرکێشیان، بۆ تیرو خەنجەر و ئیتر. هاتنەدەرەوە، دەرکەوتن، دەرهاتنی چتێکی لەنێو چتێکی تر، گاسنە کە لەلای ئاسنگەرەکە دەرهات واتە تەواو بوو، پوختە بوون و پێگەیشتنی چتێک، لەجێ چوونی ئەندامێکی لەش، ـــ ی گیاودار: سەوزبوون.

دەرهاتوو: دەراتوو، دەرکەوتوو، مەردوم یا چتێکە پوختە بووبێ.

دەرهانین: دەرهێنان.

دەرهاووردن: دەرهێنان، زەوی بۆکشت و کاڵ ئامادەکردن. دەرکێشان، هەڵکێشان. کێشانی وێنە و نیگار و نەخش و ئیتر.

دەرهاوێژران: فڕێدران، لێ جووێ کرانەوە.

دەرهاوێژراو: فڕێدراو، چتێکە، کە لەچتێکی تر فڕێ درابێ.

دەرهاویشتن: دەرکردن، فڕێدانی چتێک لەناو چەند چتێکی تردا.

دەرهەم: تێکەڵاو.

دەرهێنان: دەرهانین، (ڕۆژ.) دەرهاووردن، دەرێنان، دەرانین، دەرفرتاندن، (باک.) بەرهسکرن، جەلیاندن، هێنانەدەر، ئاولە چالاو ـــ: هەڵێنجان، هێلکە ـــ: هێلکە دەرهاووردن، زانین، پەی پێ بردن، سەرلێ دەرچوون، سەرلێ دەرکردن.

دەرهێنراو: چتێکە کە لەچتێکی تر هێنرابێتە دەرێ.

دەرێ: دەرەوە.

دەریا: ئاوێکی زۆری قووڵی وایە کەکەشتی بەسەردا بڕوات، زرێ، زەریا، زریە، دەلیا، (هەورا.) زەری، قەلزەم.

دەریاچە: دەلیاچە، گۆم، گۆل، زرێچە، زرێبار، پەرم.

دەریادار: دەریاوان، زرێدار، زرێ وان. ـــ ی: دەریاوانی، زرێداری.

دەریاگر: جەردەی ناودەریا. ـــ ی: جەردەیەتی ناودەریایە.

دەریاوان: هەڵسووڕێنەری کاروباری کەشتی و گەمێیان. ـــ ی: هەڵسووڕاندنی کاروباری کەشتی و گەمێیان.

دەریای بێچوون: دەریای بێ پایان.

دەریایی: کەسێکە، کە هەر لە دەریادا ئیش بکات، زرێ یی، زریەیی.

دەرێخستن (باک.): دەرخستن، دەرهێنان، ساخکردنەوە، تە ئەز دەرووین دەرێخستم: تۆ منت بەدرۆزن دەرخست، وەدرۆت خستمەوە.

دەرێزان: بەردەرگا.

دەرێنان: دەرهێنان.

دەریی (باک.): دەرک، دەرگا.

دەریچە: قاڵبێکە مۆر و کەرەستەی کانی لەزێڕ و زیو و ئیتر تێدا دادەڕژێت. دەرگا یا پەنجەرەی چکۆڵە، کون.

دەری دەری: کەلەن کەلەن.

دەریزان (باک.): ئاستانە، شوێنی کەوش لێداکەندنی.

دەریزانک: ئاستانە، کۆسپەی پێشدەرگا.

دەریۆزە: دەرۆزە.

دەریۆزەگەڕ: دەرۆزەکەر. ـــ ی: دەرۆزەکردن.

دەریۆزەیی: دەرۆزە.

دەزەڵە (باڵـە.): ئەو تیسماڵکە باریکەیە کە لە قامکان هەڵدەبێ.

دەزبار: دەستبار. ـــ ی: دەستباری.

دەزبەند: دەستبەند، (هەورا.) دەستەوانەی ژنانە.

دەزبێنک: بازن، بازنە، دەسبێنک.

دەزگ: دەزوو، لۆکەی ڕێسراو.

دەزگا: دەستگا، دەزگاوبەرە، کارخانە، (باک.) دەزگەه، یا چتێکی پانە لە ئاسن یا لەدار دروست دەکرێ، سندانی ئاسنگەران یا دروومانی لەسەر دەکرێ.

دەزگاگێڕ: دەستگاگێڕ. ـــ ی: دەستگاگێڕی، پیشەگەری.

دەزگە: دەزگا.

دەزگەه (باک.): دەزگا، کارگە.

دەزگ بادریاگ: دەزووی بادراو، کشتەک.

دەزگ خاو: دەزووی با نەدراو.

دەزگر: دەزبیران، پەڕۆی شتی گەرم پێگرتن، وردەواڵەی چەرچی.*

دەزگرە: (هەو.) دەستە، (باد.) پووتک، (ڕەوا.) دەستەک، دەستگرە، پاچک، پەڕۆیەکە دیزە و مەنجەڵی پێ لەسەر ئاوورگێ دادەنرێ یا دادەگیرێ.

دەزگرتی (باک.): (باک.) دەستگرتی، بەرچاوتەنگ.

دەزگەهەڵکەر: خەرەک، تەشی.

دەزگیاو: دەزوو نوبەتێ برینێ.

دەزگێڕ: فرۆشیارێکە چتی بەدەست بگێڕێ بۆ فرۆشتن.

دەزگیر: دەستگیر. ـــ بوون: دەستکەوتن. ـــ کردن: وەدەستخستن.

دەزگیران: دەسگیران، (باک.) دەستگیرانی، دەرگستی، خووستی، (کە.) دەزویران، نیشانی، دەزگرتی، دەستگرتە، کوڕ و کچێکی کە بۆ یەکتری نیشانە کرابن دەبنە ـــ ی یەکتری. (باک.) جیازی بووکان.

دەزگین (باک.): جڵەو، هەوسار، دەستگیرە.

دەزمایە: دەستمایە.

دەزوو: (دەر.) مەچیر، (هەورا.) نەی، (باک.، هەو.) دەزی، (کە.) کەندر، دەزگ، هەودای باریکی ڕێسراوە لە لۆکە.

دەزووران: دەزگیران.

دەزوولە (شار.، هەو.): دەزووی کفن دروونێ. چتێکە وەکوو دەزوو لەکشانی چتی لینج پەیدا دەبێ.

دەزوولەبەستن: دەزوولەکردن.

دەزوولەکردن: پەیدابوونی دەزوولە لەچتی لنجەوە پەیدا دەبێ، شەربەتەکە یا دۆشاوەکە دەزوولە دەکا واتا خەست بۆتەوە.

دەزوولکە: دەزووی تیسماڵکی باریکی تان و پۆی پێستی لەشە.

دەزویران (کە.): دەزگیران.

دەزی (باک.، هەو.، زا.): دەزوو.

دەزیران (ئەردە.): دەزگیران.

دەزیران بازی: دەزگیران وازی، سەوداگەری.

دەژ: یەدەک، چتی دەست لێ نەدراو.

دەژاندن: داخکردنی ددانە بۆ ژانشکاندنی.

دەس (هەورا.، بابا.): دەست.

دەس ئەسرپەی (هەورا.): دەست ئەسترین. ـــ بەزاخاکردن: تەفرەدان، خلەتاندن. (ئەردە.) نووکە، چڵ. دەستە جل و بەرگ. (ئەردە.) جوور، چەشن.

دەسا: دەیسا، دەی، زووکە، سادەی، (کۆ.) جا، سا، دەوجا، پیا، ئیدی، ئیتر، دەجا، ووتەیەکە بەکار دێنرێ لەناوەندی دوو ووتاراندا، هۆیەتی پێشووەکەیان بۆ پاشووەکەیان دەگەیەنێ.

دەسادەی: دەیسا، زووکە، دەوجا، ئیتر، دەیسادەی، زووبە، پەلەبکە.

دەسازۆ: دەستەمۆ، دەستەسر. دەستخۆش.

دەس ئەسر: دەستە سر، دەسرە.

دەساگر (ئەردە.): دەستەچیلە، چاوکە، ئاگرگرە.

دەسان (ئەردە.): داستان، دەستان. سەربردە، بەسەرهات.

دەساندەس (ئەردە.): بەرانبەر، دەستاودەس.

دەساو: دەستاو.

دەساوان (ئەردە.): دەسکەوان، دەسکاوونک.

دەساودەس: دەستاودەست.

دەساوور (هەورا.): دەستەچیلە.

دەساووردە پۆرەی (هەورا.): دەست پێداهێنان.

دەساوێژ (ئەردە.): ـــ بوو: واتە هەڵمەتی دامێ، بەهانە، هۆ، بۆنە. ووچان، دەستاوێژ. هۆ، بەندیواری.

دەسایەر (هەورا.): ئاووردوو، دەستەچیلە.

دەسە: دەستە. (هەورا.) دەستە، دەسک، هەنگڵ، (ئەردە.) قوڵف. دەست و پێوەند. دەستە جل و بەرگێک یا دەستە پێنووس و ئیتر. چەپکەگوڵ و گژ و گیاو ئیتر.

دەسەبەن: دەستەبەند. ـــ ی: دەستەبەندی، ڕێک کەوتن، پێکەوە کۆبوونەوە.

دەسەبرا (هەورا.): دەستەبرا.

دەسەبوخچە: دەستەبوخچە، دەستەبوخچەڵە، بوخچەی ناوونجییە.

دەسەپاچە: دەستەپارچە، سەراسیمە، شێواو.

دەسەپارچە: دەستەپارچە: دەست لەسەر ئەژنۆیان، دەسەزرانی.

دەسەپارچەبوون: شێوان، بێ سەر و بەربوون.

دەسەجڵەو: دەستەجڵەو، پاڵەهەنگ.

دەسەچەقۆ: دەسکەچەقۆ.

دەسەچرا: دەستەچرا.

دەسەچینە: دەستەچینە، قەرتاڵەیێکی چکۆڵەیە میوەی تێدەکرێ و دەسکی هەیە.

دەسەخلافکێ: خرخاڵی ئەمسەرەو سەری لانکێیە منداڵی ناو لانکەی خۆی پێ دەخلافێنێ. دەستبازی.

دەسەخوشک: دەستەخوشک.

دەسەخووێشک: دەستەخوشک.

دەسەداس: تەوەرداس، دارپاچ.

دەسەدەو: دار، تەڵە، فاق.

دەسەدەینە (ئەردە.): چنگ ئاوێژ، دەستەو دامان، دەست بەداوێن.

دەسەرزانی (ئەردە.): دەستە و ئەژنۆ.

دەسەڕەن: لۆرەلەپ، لۆلەپ، ئەرخوت.

دەسەسەر: سەرگەردان، واق وورماو.

دەسەسڕ (هەورا.): دەسڕە، دەستەسڕ، دەستماڵ، (هەورا.) دەسماڵ. دەس ئەسڕ، دەسترە، پارچە تەنراوێکی چوارگۆشەییە بۆ دەست ئەسترین بەکار دەبرێ.

دەسەشکێن: دەستەشکێن.

دەسەشکێنە: دەسخەرۆ، تەفرەخوواردو، لەخشتەبراو.

دەسەقوڵف (ئەردە.): دەستەقڵف، دەستەقفڵ.

دەسەک (هەورا.) ئاڵوودار، دەستەک، (ئەردە.) پەراوی، نامیلکە.

دەسەکەشتی: کەشتی ناوونجی نەزۆر گەورە و نەزۆر گچکە.

دەسەکەوشە (ئەردە.): دەستەکەوشە، کالانی خەنجەر و شیر و تیر.

دەسەکردن (ئەردە.): دەستەکردن، ڕێکخستن، لەسەر یەکتری دانان.

دەسەگەنم: قولێک گەنم.

دەسەگوڵ (هەورا.): دەستەگوڵ، چەپەگوڵ.

دەسەگیرە: دەستەگیرە، دەستگیرە، گیرە، ئەو مرازەیە مۆری لەسەر دەگیرێ و لەبنەوە هۆرەیەکی گچکەی تێدەبڕن مۆرچیان ئەوجار ناو و چتی تری لەسەر هەڵدەکەنن.

دەسەلات: دەستەلات، توانایی و دەستڕۆیین.

دەسەلاتدار: دەستەلاتدار.

دەسەڵقوت (هەورا.): لۆرەلەپ، لۆلەپی مەشکە.

دەسەملان: دەستەملان.

دەسەمۆ: دەستەمۆ.

دەسەناو: دەستەوناو، مەیدانە ئەسپێک.

دەسەنە (ئەردە.): بەخشش، خەلات، بدە.

دەسەنەدار (ئەردە.): خاوەندی پیاوەتی و بەخشش بێ.

دەسەنەقەس: ڕەسی، دانستە.

دەسەوار (ئەردە.): دەستەوارە، ئەوەندە نانەیە کە بە دەست هەڵبگیرێ. (ئەردە.) ــ: دەستەوارە.

دەسەواکردن (ئەردە.): پەلەکردن.

دەسەوام (ئەردە.): دەستقەرز.

دەسەوانە (هەورا.): دەستەوانە و کیسەیێکە مردووی پێ دەشۆن. دەستەوانە. دەستبەند، کەلەپچە.

دەسەوناوانی (هەورا.): دەسکی هاوونگێ.

دەسەوەرە (ئەردە.): دەستەبەرە.

دەسەودەس (ئەردە.): دەستاودەس.

دەسەوسار: دەستەوسار.

دەسەوسان: دەستەوروستان.

دەسەوسانی: دەستەوروستانی.

دەسەویەخە (ئەردە.): دەستە و ئێخە، ئاوریشی یەکتری بوون یا لێک نزیک بوونەوە.

دەسەهاڕ (ئەردە.): دەسکی دەستاڕی.

دەسەیاڵ (ئەردە.): دەست بەیاڵی وولاخی بەرزە دا هێنان.

دەسەیاو (ئەردە.): توانایی.

دەسبلاد (ئەردە.): دەست بلاو. هەرزە و پووچ.

دەسبار: یارمەتی یەکتری دان لەکاتی بارکردن و خستنیدا، دەستبار.

دەسباز: گەمەو گالتە بەدەست لەیەکتر دان. *

دەس باندەس: دەست لەژووررووی دەستەوە.

دەسباندەس نیان: دەست لەسەر دەست دانان، دامان، بێچارەیی.

دەسبەجێ (ئەردە.): دەست بەجێ.

دەسبەدەس (ئەردە.): دەست بەدەست، بەنەغدی دەستاودەست.

دەس بەدەسادان: چەپڵەلێدان.

دەس بەرە (ڕۆژ.): ئەو کەسەیە لەژێر چاودێری دا بێ.

دەس بەزاخابردن: تەفرەدان.

دەس بەستە: دەست بەستراو، کار لەدەست نەهاتوو، دەستو پێ سپی. *

دەس بەستنەتەختە: دەست بەستن، لەکار و سوود دوور خستنەوە.

دەس بەسینە: کەمەر بەستە، گوێدێر.

دەس بەسینەوەنان: لە خزمەت وەستان. *

دەس بەن (هەورا.): بازنە، دەست بەند، دەستبێنک.

دەسبەند (هەورا.): دەستەوانەی ژنانە.

دەسبڕ: دەستبڕ: دروزن، ساختەچی، چاپ و چووپ باز. ــ ی(ئەردە) دەستبڕی.

دەسبڕین (ئەردە.): دەستبڕین، قۆڵشکاندن، فێڵ لێ کردن.

دەسبژێر: دەستبژێر.

دەسبۆ (هەورا.): شەمامە.

دەس بۆبردن: دەست درێژکردن.

دەس بێنک: دەستبەند، بازنە.

دەسپاک: دەستپاک. ــ ی: دەستپاکی.

دەسپەڕ: دەستپەڕ. ــ ی: دەستپەڕی.

دەسپەرژ (ئەردە.): ووچان، دەرەتان، پەرژ، دەسرەس.

دەسپەرژان: لەدەست هاتن، دەست پەرژان.

دەس پەرژیان (ئەردە.): دەست پەرژان.

دەس پەڕی: ئاو هێنانەوە بەدەست، جلق.

دەسپەیداکردن: دەستڕۆیین.

دەسپرووانن: دەست بەسەردەستدا هێنان.

دەسپروانن: دەست پرواندن.

دەسپیانان: دەست کوشین، شێلان، دەست لێدان.

دەسپیانیان: دەست کوشین، شێلان، دەست لێدان.

دەس پیاهاووردن: دەست پێداهێنان، دەست پێدا مالین.

دەسپێچ (ئەردە.): دەسرازە، پەڕۆیەکیشە ئانکەر لەکاتی نان پێوەدانێدا لە دەستی دەئالێنن.

دەسپێچ: دەسرازە.

دەسپێچەن: خوری کە تەشی ڕێس لە جمگەی دەهالێنێ.*

دەسپێچەنە: دەسپێچک.

دەسپێچک: دەسپێچ، ئەندازەییێکیشە لە خوری شێکراوەوە لە دەستی دەئالێنن بۆ ڕستن.

دەس پێشکەر: دەست پێشخەر. ـــ ی: دەست پێشخەری.

دەس پێکردن: دەست پێشخستن، دەست پێکردن، ناوی خودا لێهێنان.

دەس پێوەژەنن: دەست پێداهێنان.

دەس پێوەنان: دەس پێوەنیان، دەرکردن، پاڵ پێوەنان.

دەس پێوەنیان: دەس پێوەنان، دەرکردن، پاڵ پێوەنان.

دەس پیس: دز، دەست پیس. ـــ ی: دزی، دزێتی، دەست پیسی.

دەست: لەسەری پەنجەوە تا سەرشان ـــ ی پێدەڵێن، باڵ، چەچە، (ئەردە.) چەپۆڵە، دەس، (هەورا.، بابا.) قوول. ـــ ئاویژتن: (باک.) دەست ئاڤێتن، هێرش بردن، گرتن. ـــ بەزاخاکردن: لەخشتەبردن. ـــ بەسەردا چوون: دەست بەسەردا ڕۆیشتن، دەستەلات، پەلی بەنی ئادەمی و هەموو گیاندارێک لەشانیەوە تا پەنجەکانیەتی. ـــ بەسەردا ڕۆیشتن. ـــ بەسەرداکێشان: پارازتن، داگیروزەووت کردن. دەست پێدامالین. ـــ پێدا هێنان: دامالین بەدەستی. ـــ تێخستن: دەست پێداکردن. ـــ داهێنان: دانەواندن، سەرشۆڕکردن. (زاخ.) تەشت، ئامان. ـــ ژێ بوون (باک.): دەست لێ بەردان، لێک جووێ بوونەوە. ـــ ژێ کن بوون: بێ توانا بوون. ـــ کرن (باک.): دەستیاری، هاوکاری. ـــ ژێ کشاندن: دەست لێ کێشانەوە. ـــ لەبنابڕین. جە ـــ بەرشیەی (هەورا.): لەدەست دەرچوون. ـــ لە ژێر سەرمان: پاپا و ناچاربوون. ـــ لێ بەردان: دەست ژێ بەردان، وازلێهێنان. ـــ لێدان: پەلاندن، هلمسین. ـــ لێ شوشتن: ناهومێد و بێ هیوابوون. دەستم بەداوێنت: دەستم بەدامێنت، ئامان، (هەو.) هیزە، لە ڕێی خودای، لە منت کەوێ. دەستێ خووە ڤەماڵشتن (باک.): دەست دانەکار. دەستێ خووە ژێ شوشتن: ناهومێدبوون. دەستێک جل و بەرگ: دەستەجل و بەرگێک. دەستێ هەڤگرتن (باک.): یارمەتی یەکتری دان. بە ـــ : بەدەستەلات، بەدەستودوو. بە ـــ موەدان: دانە دەست. بەر ـــ کرن: ئامادەکردن. بەدەستودوو. بێ ـــ : هەژار، نەبوو، دەستکورت، پشتی دەستی خۆگەزتن: پەشیمان بوونەوە. خۆبە ـــ موەدان: خۆدانەدەست. دانە ـــ : بەدەستەوەدان. لە ـــ خستن: لەدەست چوواندن، لە ـــ دان: دۆڕاندن، گومکردن. لە ـــ هاتن: پێکران، پەرژان. لە ـــ داهێنان. لە ـــ دەرچوون: لەدەست دان، دۆڕاندن، زیانکردن، هەل لە کیسی خۆدان. لە ـــ دەرهێنان. لە ـــ ودووکەوتن: بێ هێزبوون، هەژاری. لە ـــ هاتن.

دەستاڕ: لەدەستهاڕەوە هاتووە، دەسار، دەسهاڕ، دەستەهارە، هارەتەپ، گێرۆزە، هێردی. لنگە ـــ : (ڕۆژ.) تادەستاڕ، تاکەدەستاڕ. دوو بەردی پانی خڕی دەسکدارە دانەوێڵەی پێ دەهاڕن.

دەستاڕانێ (هەو.): گەمەییێکی منداڵانەیە.

دەستاڕەوان: دەستاڕهێڕ، (باک.) دەستاڕڤان. ـــ ی: پیشەی دەخڵ و چتی تر لەدەستاڕکردن.

دەستاڕڤان (باک.): دەستاڕەوان.

دەستاڕهێڕ: دەستاڕەوان.

دەستاژۆ: دەستەمۆ، کەوێ، دەساژۆ. سست. ـــ یی: دەستەمۆیی، کەوێتی. سستی.

دەستاف: سەراو، پێشاو، ئاودەست. ـــ ا بچووک. ـــ ا مەزن. ـــ شوشتن.

دەستاڤێتن هەڤ (باک.): کێشە و شەڕکردن پێکەوە، پێکهەڵپڕژان، بەرەنگاری یەکتری بوون.

دەستان: داستان.

دەستاڤێن (باک.): دەستاوێژتن، گرتن، پەلاماربردن.

دەستاو: دەساو، دەستیاو، چێشت یا نانی دەستی کەسێکی. ـــ ی ... خۆشە. ـــ ی ... ناخۆشە. بەئاوێکیش دەڵێن پڕ بە باوەشێکی بێ. پەڵوولەییێکی شلە لە ئارد و ئاو دروستدەکرێ بۆ کارو بەرخی ساوا. ئاوێکە هەویری پێ شێلرابێ، یا ئاو و دۆیە کە بدرێ بە ئاژاڵ. ئەنجام. (ڕۆژ.) مەشق. ـــ برد: دەست و برد.

دەستاودان: بەدەستی تەڕ، تەڕکردنی هەویر بۆ ئەوەی باش شل بکرێتەوە و بەدەستیشەوە نەنووسێ، دانی دەستاو بەکار و بەرخ.

دەستاودەست: چتێکە دەستاودەست بدرێ. دەست بەجێ، دەم و دەست. ـــ ی: دەست بەدەستی.

دەستاوون: دەسکاوونک.

دەستاوونگ: دەسکاوونک.

دەستاوێز: جێگەدەست لەچت بۆ دەست پێگرتنی.

دەستاوێژ: دەستاوێز، بەردئاوێژ، دەست و پەل فڕێدانی ئەسپە لە کاتی غاردانێدا، ئەسپەکە ـــ ی جووانە لەکاتی غاردانێدا، ماوەی هاوێژتنی بەردێک بەدەست وەکوو دەڵێن لێرەوە تا قوتابخانە دەستاوێژێکە. دەستهاوێژ، سفن، هۆ، نیوەر، پەلاماربەر، هێرش بەر. ـــ ی: پەلاماردان، هێرش بردن.

دەستاوێژتن: گرتن، هێرش بردن، دەستهاوێژتن، دەست ئاڤێتن.

دەستە: دەسک، چەپکەگوڵ، گوورزە. ئاوونجی، نیوونجی، دەستەک، چتێکە نە زۆر گەورە و نە زۆر گچکەبێ. گەل، کۆمەڵە، جوون، زەهفان، کەرت، تیپ، بەرە، (هەورا.) تۆف. ـــ پیاوێک: کۆمەڵە پیاوێک یا گیاندارێک، هوولە. هاواڵ، برادەر، هاوشان، هاوڕێ، بەلان لە کاتێکا، کە بەپێشەوەی ناوانەوە بنووسێ: دەستەبرا، دەستەخوشک، داروودەستە. مرازێکە لەکەرەستەی خەرەکێ دایە. بەستە. ـــ یەک قاقەز، بەستەیەک قاقەز. دەسکی شیر و خەنجەر و ئیتر. دەستگرە، دەزگرە، دەسگرە. شیشەی ئاسنی تەوون کوتانییە، کەلکێت، (هەورا.) کەرکێت، بۆتەونییە. تاخم، دەرزەن، چین، ١٢ دانە. ڕەختە. (هەورا.) بەست، خڕ، کەند. ـــ یەک جل و بەرگ، قەدێک جل. ـــ : جەستە، هەر وەکوو: کەس بە ـــ ی من نەبێت: کەس بە جەستەی من نەبێت واتا کەس وەکوو منی بەسەر نەیەت. ـــ کردن: دەسەکردن: ڕێک خستن. دارو ـــ .

دەستەبەدەستە: چین بەچین.

دەستەبەر (هەو.): یاریکار، یارمەتیدەر، وەخۆگر، وەخۆگرتوو، بەڵێنی دەر.

دەستەبەرە: چتێکە لەتەختە دروستەدەکرێ بەچووار دەستەکی چتی پێ دەگوێزنەوە، دەستەبەر، (کۆ.) قورکێشێکە بە دووکەسان هەڵدەگیرێت و چووار دەسکی هەیە. ـــ یی: یاریکاری، یارمەتی دان، وەخۆگرتن، دەمان، دامان.

دەستەبەرد: کۆپەل، هێرک، خرکە، پەل. ـــ ی: بوونی یەکێک بە دەستبەری چتێک یا کەسێک. لەدەست چوواندن، خرکە، خرک، پەل.

دەستەبەند: (باک.) بەلت، چینی بەند. ـــ ی: (باک.) بەلتک.

دەستەبرا: هاواڵ، برادەر، چەند کەسێکی، کە برادەرایەتیان خۆشبێ. ـــ یەتی: هاوالآیەتی، برادەرایەتی.

دەستەبوخچە: دەسبوخچە.

دەستەپاچە: دەستەپارچە. ـــ یی: دەستەپارچەیی.

دەستەپارچە: دەست بەستراو، دەستەپاچە، پەرێشان، گیرۆدە، بێ دەسەلات، چەنگەپارچە، دەستەشکاو، مەردومی دەستەوستان، (کە.، هەورا.) بەیدەست. ـــ بوون: دەست بەستران، پەرێشان بوون. ـــ کردن: دەست بەستن، پەرێشان کردن. ـــ یی: چەنگەپارچەیی، دەست بەستران، پەرێشان بوون.

دەستەجەر (باک.): گۆزە، جەڕە.

دەستەجل: دەستێک جل و بەرگ.

دەستەجڵەو: دەستەرەشمە، دەسکەجڵەو، هەوسار، لغان، قایشێکە لە لغاو هەڵدەکێشرێ، دەسەجڵەو، شیپەلەغاو، دەسکی جڵەو و هەوسار و لغاو و نیترە، کە بە دەستی دەگیرێت.

دەستەچرا: چرای دەستی، قوتیلەیەکە بۆناو گەورە لە تەویلە و کۆزان بەکاردێنرێ.

دەستەچن: جوورە ترێیەکە هەروەمایە مێوی دەچێ بەڵان شیرین ترە و بۆ مێلاق باشە و دەنکی هەیە. میوەی باش بەتایبەتی لە دار کردنەوە.

دەستەچیلە: بن ئاگر، (خۆ.) چاوئاگر، (زەن.) چاوڕەشکەنە، (هەورا.) دەساورر، (کۆ.، باد.، هەو.) بەرچاوکە، (ڕەوا.) دەستەچیلە، دەستە چیلکەیەکی ووشکی باریک، کە ئاگری پێ بکرێتەوە، (کۆ.) قولەچیلکەیەکە ئاوری پێ دەگوێزنەوە لە ماڵێکەوە بۆ ماڵێکی تر.

دەستەچیلکە: دەستەچیلە.

دەستە خورت: لۆلەپی مەشکەی.

دەستەخورد: لۆرەلەپ.

دەستەخوشک: هاواڵ (بۆکچان)، چەند کچێکن، کە ئاشنای یەکتری بن و یەکتریشیان خۆش بوێ.

دەستەخوشکایەتی: هاوالآیەتی (بۆکچان).

دەستەدار: داردەست. داری نێوونجی.

دەستەدەستە: چین چینە.

دەستەدز: دەستەک دز.

دەستەدم (ڕۆژ.): دەستەندووی کەرستەی جووتی.

دەستەدوو (مـوک.): (پیر.) پاشبارە، دەستەندوو، (ڕۆژ.) دەستەدم، (هەورا.، کورد.) دەستەکەوشە، دارێکە دەکوترێ بەسەر هەوجاڕدا ودەستی پێ دەگیرێ لەکاتی جووتکردنێدا.

دەستەر: شەقڵ.

دەستەرە: دەستەر، شەقڵی خەرمانان.

دەستەرەشمە: دەستەجڵە.

دەستەریفانە: دیارێکە بە دەستی خۆت بیبەی بۆکەسێک، دیاری.

دەستەزنۆ: دەستە و ئەژنۆ، دەستەپارچە، پەک کەوتوو.

دەستەزمێر: دەست بژێر.

دەستەستر: دەستەسر، دەسرە.

دەستەسڕ: دەست ئەستڕ، دەسرە، دەسرۆک، کەمک، دەسماڵۆک.

دەستەسووار: سەلەف، (باک.) سەلپەک.

دەستەشکاو: دەستەپارچە. ـــ ی: دەستەپارچەیی.

دەستەشکێن: دەستخەڕۆ، تەفرەدراو.

دەستەک (ڕەوا.): دەزگرە، (دزە.) داری دارەڕای سەرکاریتەو سەربانانە. (سوور.) دەست، (دەر.) کەرکێت، (بۆل.) هەپۆ، شیشەی ئاسن یا دارێکی پەنجەدارە تەونی پێ دەکوترێ. ئاسنێکە کەلاشی پێدەکوترێ. (موک.) مشتە. (باک.) پایە، دەستگا. داری دارەڕایە لەدارە بەڕوو.

دەستە کەوشە (هەورا.): دەستەندوو، دەستەدوو، دەسەدوو.

دەستە کچ: کچێکە، کەتەمەنی هەشت نۆساڵێک بێ یانی نە زۆر منداڵ ونە زۆر پێگەیشتبێ.

دەستەکەلز: یەکێکە ماڵ بنێتەوە بۆ دزینی.

دەستەکردن: کردنی چت بەدەستە.

دەستەکوڕ: کوڕێکە لەتەمەنی ٨ ، ٩ ساڵیدا بێ یانی نە زۆر منداڵ و نە تەواو پێگەیشتبێ.

دەستەگۆزەلە: دەستگۆزک.

دەستەگۆشە: دەستەکەوشە.

دەستەگول: دەسکەگوڵ، چەپکەگوڵ.

دەستەگیرە: گیرەی مۆرەهەلکەنانە، کە مۆری لەناو قایم دەکەن ئەوسا هەڵی دەکەنن.

دەستەلات: هێز، توانایی، دەسەلات، ڕاسەر، (باک.) کەلیژ. بە ـــ : دەستەلاتدار، ژێهاتی، زۆردار. ـــ بەسەردا پەیداکردن: پشت شکاندن، بەسەردا زاڵ بوون، پشت شکێناندن. ـــ بەسەرداشکان: ژێهاتن، دەرەقەت هاتن. بێ ـــ : گەلۆر، گێل، حۆل.

دەستەلاتدار: بە دەستەلات، دەست درێژ، بەدەست، ژێهاتی. ـــ بوون: ژێهاتن. ـــ ی: دەستدرێژی.

دەستەلە: گۆزەی گچکەی بێ لوولە.

دەستەلیژە (شار.): مرازێکە لەکەرستەی خەرەکێدا.

دەستەمستە: (هەورا.) دەستەمستەی کەرستەی جووتی، (هەورا.) مشتە، دەستە مشتە، ئەو جێگا دەستەیە،کە بەپاشبارەوەیە.

دەستەمشتە: دەستەمستە.

دەستەملان: دەست لەملی یەکتری کردن، چەچەملان (زاراوەی منداڵان). ـــ بوون. ـــ کردن: دەست لەملی یەکتری کردن.

دەستەمۆ: دەستاژۆ، خەڕۆ، دەستخەڕۆ، کەوی، کەیی، (کە.) دەسەمۆ، ڕام، گیاندارێکە لە ماڵێ دا ڕام و کەوی بووبێ و هەرکاتێکی دەستی بۆ ببەی بگیرێ. ـــ بوون. ـــ کردن.

دەسەندوو: دەستەوجاڕ، دەستەدم، دەستەکەوشە، دارەقیتەی ناو کەرستەی جووتییە.

دەستەنگ: دەست تەنگ. ـــ ی: دەست تەنگی.

دەستەنگ: هەژار، دەستکورت، دەست تەنگ، دەست بەتاڵ. ـــ ی: دەست کورتی، هەژاری، دەست تەنگی.

دەستەوا: نۆبە بەنۆرە گۆڕینەوە، (بابا.) دەستیاو، هەرەوەز، (بابا.، جا.) ترومپا، شین و شایی.

دەستەوار: ئەوەندە نانەی ،کە لەسەر یەکتری دانرێ، کە بە دەستێکی هەڵگیرێ ـــ ی پێدەڵێن.

دەستەوارە: چەندنان یا چەند کولێرەیەکە، کە لەسەر یەکتری دانرابن و بەدەست هەڵبگیردرێت.

دەستەوانە: دەستێنە، دەستە، لەپک، (هەورا.) دەستکێش، (دەر.) پەنجەوانە، (فە.) دەسوانە، چەند مووروویێکی هۆنراوەوەیە کە ئافرەتان لە دەستیانی دەکەن. ـــ ی ژنان: دەزبەند، دەسبەند، دەستبەند. (دەر.) دەربازن. دەستوێنکی، دەسوێنک.

دەستەژنۆ: دەستەوئەژنۆ.

دەستەوئەژنۆ: دەستەژنۆ، دەستەپاچە، دەستەپارچە، دەستەشکاو.

دەستەودامان بوون: داوێن گرتن، پاڕابوون.

دەستەوەدان: خۆ بە ـــ : خۆدانەدەست.

دەستەوەرە: منداڵی بەکار و گوێدێر و کارگوزار جا هی خۆتبێ یا هی لاوە.

دەستەوەکەر: دەستکەرەوە. ـــ ی: دەستکردنەوە.

دەستەوجاڕ (هەو.): دەستەوجاڕ، (گەر.) دەستەندوو.

دەستەودەست: دەستاودەست.

دەستەودۆ (موک.): دەستندووی جووتی.

دەستەوسار: دەسکەوسار، هەوسار، دەسەوسار، ڕەشوڕەشمە.

دەستەووسان: دەستەوستان.

دەستەووستان: خاو و سست و بێکارە، (ڕۆژ.) تەپڵەتڕ، بێ دەستەڵات، دەستو پێ سپی، دەستەپارچە.

دەستەوکێرد: مرۆڤێکە یا گیاندارێکە، کە کەوتبێ و چرچی لاقی لێ ڕاکێشابێ.

دەستەوناو (کە.): سەرەوژێر، جێگای سەرەولێژ.

دەستەویەخە: دەستدانە ئێخەی یەکتری لەکاتی جەنگیدا، بە جێگا و شوێنی نزیکیش دەڵێن.

دەستەهارە (جا.): دەستاڕ.

دەستەی فەقێ یان: کومەڵەیەک لەفەقێ یان، سفرەی فەقێ یان.

دەستبار: دەزبار، دەسبار، دووکەس دەست پێک بگرن و باری باوێنە سەر دەستیان بۆ بارکردن.

دەستباز: کەسێکە زۆر حەز لە گەپ و گاڵتەیێک بکات، کە بە دەست ئەنجام بدرێ، دەستواز. ـــ ی: گەپ و گاڵتەکردن بەدەست، دەستوازی.

دەست باگردان: دەسباگردان، دەسکەباگردان.

دەست بەناوگەیاندن: مەبەس لەچوونە سەرپێشاوە.

دەست بەتاڵ: بێکار، بێ ئیش، سەرسووک. کەسێکە بەدەستی بەتاڵ وەدووی چتێکی کەوتبێ. میوانێکە بەبێ دیاری ڕوو لە ماڵی خانە خوێی بکات. ـــ ی: بێکاری، سەرسووکی، بێ ئیشی.

دەست بەجێ: ڕاستەوخۆ، کورج، دەم و دەس، دەم و دەست، خرپ، تاقل، (باک.) جهدە، گەرماوگەرم، دەردەم، هەرئەو دەمە. ـــ یی: کوتوپڕی.

دەست بەدەست: دەستاودەست، کوتوپڕ.

دەست بەدەستدادان: مەبەس لەپەشیمانییە، دەرچوونی هەلێک لە دەست.

دەست بەربوون: تەواوبوون لەکار، جووێ بوونەوە، تەرکی بەندیواری.

دەست بەردار: مەبەس لە کەسێکییە، کەدەستی لەکارێک هەڵگرتبێ. ـــ بوون: بڕێتییە لە دەستهەڵگرتن لەکارێکی. ـــ ی: دەست هەڵگرتن.

دەس بەردەس (بابا.): دەستبڵاو.

دەست بەردان: مانگرتن، دەست لەکار هەڵگرتن، مەبەس لە جووێ بوونەوەی دووکەسانە لە یەکتری: لەیەک جووێ بوونەوە.

دەست بەردیی (باک.): دەستبڵاو، ئەبلەخەرجی.

دەست بەرنەدان: پارێزگاری.

دەست بەڕووەوەنان: مەبەس لە وەلامدان و ناهومێد کردنی یەکێکی، کە داوای چتێکت لێ بکات.

دەست بەزاخاکردن: تەفرەدان، دەستبڕین، هەڵخەڵەتاندن.

دەست بەسەر: دەسبەسەر، ئەوکەسەیە لەژێر چاوەدێری دابێ و بە فەرمانی میری لە شارێکی یا لە شووێنێکی نەچێتەدەرەوە.

دەست بەسەر دابڕین: زەوتکردن.

دەست بەسەرداگر: زەوتکار.

دەست بەسەرداگرتن: زەوتکردن، داگیرکردنی چتێک.

دەست بەستە: مەبەس لەمرۆی دەستخەڕۆیە.

دەست بەستراو: کەسێکە دەستی گرێ درابێ، دەستەپارچە.

دەست بەستن: دەستخەڕۆکردن، لەخشتەبردن: دارا باش دەستی بەستم، دەست بلاو.

دەست بەقرپ: کەسێکە هەرچتێکی بێتە دەست زوو لەناوی ببات.

دەست بەقلپ: کەسێکە هەرچتێکی بێتە دەست زوو لەناوی ببات.

دەست بەلاف (باک.): دەست بڵاو، دەست بەردەس، ئەبلەخەرج. ـــ ی (باک.): دەست بڵاوی.

دەست بەند: دەسبەند، دەستەوانەی ئافرەتان، چتێکە وەکوو دەستەوانە وایە و لە گەوهەربەند و ئیتر لەباسک دەکرێ. پەت یا زنجیرێکە پەلی ووڵاخانی پێ دەبەسترێتەوە.

دەستبڕ: دەسبڕ، قۆڵبڕ، ساختەچی، هەڵخەڵەتێن.

دەستبرا (باک.): دەستەبرا. ـــ تی (باک.): دەستەبرایەتی.

دەستبڕان: لەکار و فەرمان بوونەوە. بێ بەهرەبوون، ناهومێدبوون، دوور کەوتنەوە. تەفرەدران، فریوخواردن، خچان، خەڵەتان.

دەستبڕاو: دەسبڕاو، قۆڵشکاو، تەفرەدراو.

دەستبڕی: دەستبڕین.

دەستبڕین: دەست بەتیغ بڕین. دادۆشین، لەخشتەبردن، تەفرەدان، فرۆلشکاندن، تاودان، خچاندن.

دەستبزێو: بزۆز. سەربزێو، سەرکێش. ـــ ی: بزۆزی. سەربزێوی، سەرکێشی.

دەستبژێر: بژارده، بەبژارده، دەست ئەژمێر، دەسبژێر، تایبەتی. ـــ ی: دەستەژمێرکردن.

دەسبقلپ: دەست بەقرپ.

دەست بلاو: دەست بەلاڤ، دەست بەردەس، پێ پانەر، لەبەرددەر، مەبەس لە کەسێکە ماڵی خۆی بەفیڕۆ بدات. ـــ ی: ماڵی خۆ بەخۆڕایی بەخەڵک دان.

دەستبووری: کەسێکە، کە هەرقسەی هەبێ و کردەوەی نەبێ.

دەستبوون: مەبەس لە دەستڕۆیشتن و دەستەلاتە وەکوو دەڵێن: یا خووا هەرگیز زۆردار دەستی نەبێ. بەشدار بوون: هەرامە دەستی هەیە لەم کارەدا یا دەستی کەڕێتی هەیە.

دەستبێن (مـوک.): گوریس یا پەت یا شریتێکە بەشەو شووان لە شەوێنیدا سەرێکی لەباسکی خۆی و سەرەکەی تری لە ئاژاڵیکی قەڵەو دەخات و دەنووێ بۆ ئەوەی، کە گورگ بۆیان بێت ئاژاڵەکان دەڕەونەوە و شووانەکە وەئاگادێت.

دەستبێنک (سور.): دەست پێچەک، دەسترازەی لانکێیە.

دەست پاک: سەرڕاست. ـــ ی: سەرڕاستی.

دەست پانکردنەوە: بریتییە لە پاڕانەوە و سواڵکردن.

دەستپەڕ: دەسپەڕ، کەسێکە بەدەستی خۆی ئاسوودەکات.

دەست پەرژان: دەست نەگیران و فریاکەوتن بۆ کارێک.

دەست پێچ: دەس پێچ، پەڕۆیەکە نانکەر لە دەستی دەئاڵێنی تا لە کاتێکیدا، کە نانی بەتەندوورەوە دەدات دەستی نەسووتێ.

دەست پێچەک: دەسرازە، دەسترازە، دەست بێنەک، دەستپێچک.

دەست پێچەنە: دەست پێچک.

دەست پێچک (باک.): پاکەت، بەستە، (سۆ.) ئەندازەیێکە لە خوری شێکراوەوە، کە لە مەچەک دەئاڵێنرێ بۆ ڕستن، دەست پێچەنە.

دەست پیس: دز، ناپاک. ـــ ی: دزی، ناپاکی.

دەست پێشخەر: بڕوانە: دەست پێشکەر. ـــ ی: بڕوانە: دەست پێشکەری.

دەست پێشکەر: کەسێکە، کە بەر لە کەسانیتر دەست بەکارێک بکات. ـــ ی: دەس پێشکەری، دەست پێشخستن لەیەکێک لە کردار یا گوفتارێکیدا، دەستپێش خستن.

دەست پێشین (باک.): پێشەکی، پارەی پێشەکی.

دەست پێک (باک.): بەرایی، هەوەڵ.

دەس تەریقانە (ئەردە.): دیاری، سەوقات.

دەست پێکردن: دەست پێکرن، دانەبەر، هەرێ کردن، تێپەڕبوون، تێوەچوون، پێداکێشان، خۆلەبەرنان، پێدادان، تێوەچوون، داگرتن، مل لەبەرنان، مل لێ نان، دەستدانە گوفتار یا کردار یا گوفتارێک لە پێش ڕۆیشتنی.

دەست پێکی (باک.): بەربێژی.

دەست پێوەگر: ئابۆرهاڵ.

دەست پێوەگرتن: ئابۆری.

دەست پێوەنان: پاڵپێوەنان، دەربازکردنی یەکێک لە کارەساتێک.

دەست پیس: مرۆڤی گەند، دزی ناوماڵ یا دوکان و ئیتر. ـــ ی: مەبەس لە دزینی ناو ماڵ و دوکان و ئیترە.

دەست تەنگ: مەبەس لەمرۆی دەستکورتە. (باک.) دەست هشک، دەستکورت، تەنگدەس، تەنگدەست، هەژار. ـــ ی: (باک.) دەست هشکی، تەنگدەستی، دەستکورتی.

دەست تێخستن: دەست لەناونان.

دەست تێدان: کارتێداکردن. هەڵوەشاندن.

دەست تێکەڵ کردن: دەست لەگەڵ یەکتری تێکەڵکردن، مەبەس لە پێکەوە نوستنی پیاو و ئافرەتێکییە.

دەست تێوەدان: (باک.) پاشەرۆک، خۆتێکەڵ بەکاری ئەم و ئەو کردن.

دەستچەپەڵ: دەسچەپەڵ.

دەستچن: چنینی دەست، بەدەست چنین. بژارده، هەڵبژێرراو. بەدەست گوڵچنینەوە.

دەست چێکری (باک.): دەسکر، دەستکر، چتێکە بەدەست دروستکرابێ.

دەست چێن: دەست نێژ، چتێکە بەدەست چێنرابێ لە زەویدا.

دەستخان (باک.): لاسایی.

دەستخەت: دەستنووس، (باک.) کار، کردەوە.

دەستخەتکری (باک.): کارخانە.

دەستخەڕۆ: ڕام، کەوی، دەستەمۆ، فریودراو، تەفرەدراو، دەستەشکێن کراو. ـــ کردن: تەفرەدان، دەست بڕین، لەخشتە بردن. ـــ یی: ڕامی، کەوێتی، دەستەمۆیی، فریودان.

دەستخۆر: پلاو و هەموو جوورە چێشتێکە، کە نە زۆر توند و نە زۆر شل بێ.

دەستخۆش: دەستخۆش، ئافەرین، خۆشبێ. قوربان، گاوگەردوون.

دەستخۆشانە: بەخشش، خەلات، کەبدرێ بە کەسێکی لەبەرانبەر کارێکیدا.

دەستخۆشی: ئافەرین کردن لە ئەنجامدانی کارێک.

دەستخورێنە: گەز گەزۆک، گەزگەزک.

دەستدار: توانا، بەدەستەلات. ـــ ی: توانایی، دەستەلاتداری.

دەستدان: لـوان، گونجان، بوونی، بەکارهاتنی چتێک بۆ چتێک؛ ئەم پەرتووکە بۆ ئەو قوتابیە دەست دەدا.

دەستدروو: چتێکە بە دەست دروابێ.

دەستدرێژ: زۆردار، دەستەلاتدار، بالادەست، گوندار، بەقوون و حوونەر، دەستدار. دەوڵەمەند، ساماندار.

دەستدرێژک (باک.): ماشە.

دەستدرێژی: زۆرداری، دەوڵەمەندی، دەستداری، زۆر، چەور.

دەستدۆز (ڕەوا.): دەستکیس. ـــ ی: دەستکیسی.

دەسترازە: پێچەنە، دەست پێچەک، دەسبێنک، دەست پێچک، بەن یا پەت یا کەژوو و پەڕۆ و پالاتی منداڵ بەستنییە لە لانکێدا.

دەستڕاست: دەسراست، کەسێکە نیشانە باش بنگێوێ، نیشانە ئەنگێو.
ـــ ی: دەسراستی. نیشانە ئەنگاوتن.

دەستڕاگرتن: ڕاوەستان.

دەسترە: دەسرە.

دەستڕەس: گەیشتنەدەست، وەدەست کەوتن، چتێکە دەستکەوتنی ئاسان بێ.

دەستڕەش: دز، ناپاک، کەسێکە هەر چتێکی لێوە ببینرێ یادەستکەوێ بێ فەر و شووم بێ، دەست ناپیرۆز. ـــ ی: دزی، ناپاکی. دەست ناپیرۆزی.

دەستڕەنگین: کەسێکە بەدەستی خۆی پیشە و کرداری جوان بزانێ.

دەستڕۆیشتن: دەستڕۆیین، چەقاندن.

دەستڕۆیشتوو: بالادەست، زاڵ، چیرە، دەستدرێژ، بەدەستەلات. دەوڵەمەند، تێر. ـــ یی: دەستدرێژی، دەستەلاتداری.

دەستڕۆیین: دەستڕۆیشتن، دەستەلات، ڕاکرن و ڕانین، دەوڵەمەندی.

دەستڕۆییو: دەستڕۆیشتوو، دەوڵەمەند.

دەستڕێژ: ڕێژنە، ڕێژەو، شێلنگ، تاق و تۆقی چەکان بەدەستە و بەبێ وروچان. شێلنگی بەردان یا چەکان، تەقاندنی چەند گوللەییکی بە جارێکی لەلایەن چەند کەسێکەوە بەرەو ئامانجێک. ـــ ی: شێلنگ کردن.

دەست سپی: برێتییە لە کەسێک، کە کار و پیشە یا کردارێکی وا نەزانێ خۆیانی پێ بژێنێ.

دەست سڕین: دەست ئەسترین.

دەست سڕینەوە: دەست ئەسترینەوە.

دەست سفک (باک.): دەست سووک. ـــ ی (باک.): دەست سووکی.

دەست سووک: دەست سفک، تەردەست، چابوکدەست. ـــ ی: تەردەستی، چابوکی، دەست سفکی.

دەست شر: دەست بڵاو، (ڕۆژ.) دەست شلپ. ـــ ی: دەست بڵاوی، (ڕۆژ.) دەست شلپی.

دەست شکان: شکانی دەست، تەفرەخواردن، ساختەلێکران، خچان.

دەست شکاندن: شکاندنی دەست. تەفرەدان، خچاندن.

دەست شکانن: دەست شکاندن.

دەست شکێن: لەخشتەبەر، ساختەچی.

دەست شلپ (ڕۆژ.): دەست بڵاو.

دەست شۆ (باک.): لەگەنی دەست شوشتنییە؛ دەستشۆر، مێزی دەست شوشتنێ، دەستشۆک.

دەست شۆر: شوێنێکی تایبەتیە، کە هەر دەستی لێ بشۆردرێ.

دەست شۆرک: دەستشۆر.

دەست شۆرین: مەبەس لە نائومێدبوون لە کارێک یا لە کەسێک. *

دەست شوشتن: دەست شۆرین.

دەست شێل: هەویر یا قوڕێکە بەدەست شێلرابێ.

دەست شین: دەست کەوە.

دەستفرەه (باد.): دەوڵەمەند، دەستدرێژ.

دەستفرەیی: دەوڵەمەندی.

دەست فرۆش: دەستگێڕ. ـــ ی: دەستگێڕی.

دەستقالا (باک.): دەست بلاو، ڕووت، بێ بەش. ـــ یی: دەست بەتاڵی، ڕووتی، بێ بەشی.

دەست قالە (باد.): دەست بەتاڵ.

دەست قالەیی: دەست بەتاڵی.

دەستقانک (باک.): پیشەوەر، گەوهەرساز.

دەستقەکر، دەستقەکەر: دەست بلاو.

دەستقەکری: دەستقەکەری، دەست بلاوی.

دەستقەرتالە: (بابا.) بەرچنە.

دەستقەرز: قەرزێکە بۆ ماوەییکی دیاری کراو بدرێ و وەربگیرێتەوە ودەست بەدەست بدرێ بەیەکێکی.

دەستقووچان: پەنجەی دەست پێکەوەنان، مەبەس لەچرووکی و ڕژدیشە.

دەست قووچاندن: پەنجە لێک نان ونوشتاندنەوە.

دەستقووچاو: مەبەس لەمرۆڤی چرووک وپیسۆکە.

دەستک: دەسکی گوڵ و ئیدی. (باک.) دەسکی هەرچتێکی بێ، وەکوو خەنجەر و پێمەڕە و ئیتر.

دەستکار: دەستکوت، دەستکرد، دەسکرد، دەسکار، دەستچێکری، دەسکر، دەستکر. ـــ ی: دەسکری، دەستکری، دەستکوتی. ـــ تێداکردن.

دەستکەلا: دەسکەلا، کەللا، هەڵمات یا گوویزێکە هەمیشە تیری تێ بگیرێ.

دەستکەوت: قازانج، دەسکەوت. بەرە، سوود، کەلک، دەرامەت.

دەستکەوتن: وەدەستکەوتن.

دەستکر: دەستکرد. چتێکە بەدەست دروستکرابێ، چتی تایبەتی دروستکراو.

دەستکراوە: برێتیە لەمەردومی دلفراوانی بەخشندە.

دەستکرد: دەستکار، دەسکار، دەسکوت، دەسکرد، دەست چێکری. دەسکر، دەستکوت.

دەستکردنەوە: دەستەوەکەری، بەرانبەری کردن، دەست وەشاندن لە شەڕا.

دەسکوت (باک.): کار و فەرمانێکە بە دەستکرابێ.

دەستکوتان: خۆ نزیک کردنەوە، بە دەست لە چتێکی گەڕان لە تاریکیدا یا کووێرێک. بەدغەکی، سپڵەیی، ناپاکی.

دەستکورت: هەژار، بێ سامان، نەبوو، گردەنشین، بێ باڵ، بێ دەست، کەمدەست، ئاتاج، بارکەوتوو، نەدار. ـــ ی: هەژاری، بێ سامانی، نەبوویی، گردەنشینی، بێ دەسی، ئاتاجی، کەماسایی، ئاوسەرکەمی، نەداری، ناگوزیری، ناگزووری، کەماسی.

دەستکوژ: باڵندە، ئاژاڵ یا ڕەشەوولاغ و گامێش و کەڵ و چتی وایە، کە بەدەست بکوژرێتەوە، ئێمە ـــ ی فەلان و جوولەکان دەخۆین، بەڵان جوو هی مە ناخۆن.

دەستکیس: (هەورا.) دەسکیس، دایکەدزانە، (ڕەوا.) دەستدۆز، (باک.) دزدەستەک، ڕێ نیشاندەری دزان، دزی بەڵەد و شارەزا، کە

رابەری دزان بکات. ـــ ی: دەسکیسی، رێ نیشاندانی دزان، (ڕەوا.) دەستدزی، (هەورا.) دایکەدزانەیی.

دەستکێش: (هەورا.) دەسکێش، دەستگۆرە، دەستەوانە، پەنجەوانە، (باد.) دەست لەپ، لەدەزوو یا بەن و یا چەرم دروستدەکرێ. چاوساخی کووێران.

دەستکێشان: رێ نیشاندان، راکێشانی دەستی کوێران.

دەستکێشانەوە: واز لە نانخواردن یا کار و بارێکی تر هێنان.

دەستکێشاندنەوە: دەست پێ لە نانخواردن هەڵگرتن یا کار و بارێکی تر، کە پێی ئەسپێردرابێ.

دەستکێشی: دەستکێشان.

دەستگا: دەسگا، دەزگا، دەزگەه، (باک.) دەستگەه، کارگە، دەستەک.

دەستگا گێڕ: دەزگا گێڕ، پیشەگەر. ـــ ی: دەزگاگێڕی.

دەستگە: دەستگا.

دەستگەیشتن: دەست پەرژان.

دەستگر: یارمەتیدەر، یاریکار. دەزگر.

دەستگران: دەست قورس لە لێدانێدا یا لە کاروباردا. تەمبەڵ، خاو، سست. ـــ ی: دەست قورسی لە لێدانێدا. تەمبەڵی، خاوی، سستی.

دەستگرە: دەزگرە.

دەستگرتە: دەزگران.

دەستگرتن: دەسگرتن، دەزگرێیی، یا جڵەوگرتنی یەکێک، لە کارێک، کەپێی ئەسپێردرابێ. یارمەتی دان، یاریکاری کردن.

دەستگرتنەوە: دەستکێشانەوە و دەست پانکردنەوە. بەری دەست خوێندنەوە، مەبەس لەپاشەکەوتکردنیشە.

دەستگرتی (باک.): بەرچاوتەنگ، چرووک. دەزگیران، وادیارە، کە لەپێشدا ژن و مێرد بۆ مارە برینێ دەستی یەکتریان گرتووە.

دەستگرۆیی: بروانە: دەستگیرۆیی.

دەستگۆڕ: دەسگۆڕ، بەقەستی گۆڕاو.

دەستگۆرە: دەستکێش.

دەستگۆزک: دەسکی گۆزەڵەی، هەنگڵ.

دەستگوێز: دەستگۆز، بەتایبەتی گوێزران.

دەستگێڕ: دەزگێڕ.

دەستگێڕانەوە: گێڕانەوەی دەست لەکارێک و لێ پەشیمان بوونەوەی.

دەستگیر: پیرێکی خووا پەرستی خوێندەوارە، کە رێگای راست بە ناموژگاری نیشانی ئەم و ئەو بدات، یارمەتیدەر، یاریکار. (باک.) دەزگیران، دەسگیر، قازانج، دەسگر، دەستگر، ـــ بوون، ـــ کردن.

دەستگیرانی (باک.): دەزگیران.

دەستگیران: دەزگیران. خەریک بوونە بە کارێکەوە.

دەستگیربوون: دەستکەوتن.

دەستگیرکردن: بە دەستهێنان.

دەستگیرۆیی: یارمەتی دانی یەکێک بەدڵفراوانی.

دەستگیری: دەسگیری، ئەمەگداری.

دەست لەبنابڕین: تەفرەدان، فریودان.

دەست لەپ (باد.): دەستەوانە، دەستکێش.

دەست لقۆک (باک.): رەفتار.

دەست لێدان: دەس لێدان، هلمسین، دەستکاری کردنی چتێک.

دەست لێ شوشتن: ناهومێد و بێ هیوابوون.

دەست لێک بەردان: بریتییە لەجویێ بوونەوەی دووکەس لەیەکتری بە ئێکجاری.

دەست لێکێشانەوە: کێشانەوەی دەست لەچتێک.

دەست لێنان: دەست دانانە سەر جێگایەک لەئەندامی لەش بۆ ئەوەی بزانرێ لێ دەدا یا نا.

دەست لێوەشاندن: دەستکردنەوە لەیەکێک.

دەست لێهەڵگرتن: وازهێنان لەکارێک.

دەستما (باک.): ژنی حیز، جندە، سووزمانی.

دەستماڵ: (هەورا.) لەچەک، دەسماڵ. دەسرە، دەسترە. پێچ، مێزەر.

دەستماڵۆک (باک.): دەسرە، دەسترە.

دەستمایە: دەسمایە، دەزمایە، سەرمایە، مایە، پارەیەکە کڕین و فرۆشتنی پێ بکرێ.

دەستمایەدار: سەرمایەدار، دەزمایەدار، مایەدار، کەسێکە دەستمایەی بە دەستەوەبێ. ـــ ی: سەرمایەداری، دەزمایەداری، مایەداری.

دەستمەنجەڵ: مەنجەڵی دەستە و ناوونجی، (باک.) بەرووش، پاتیلە، زەرگ.

دەستمز: مافی دەست.

دەستمێژ: دەستنوێژ.

دەستمیز: بەدەست خۆ رەحەت کردن.

دەستمێژ (باک.): دەستنوێژ، سەراو، پێشاو. ـــ ابچووک: پێشاوی گچکە (میز). ـــ امەزن: پێشاوی گەورە (پیسایی). ـــ گرتن: دەستنوێژ هەڵگرتن. ـــ راکرن: دەستنوێژ هەڵگرتن.

دەست نەکری (باک.): ساغ، دەست لێ نەدراو.

دەستندە: تایبەتی، ئابۆری.

دەستنڤیس (باک.): دەستنووس، دەسنووس.

دەستنڤیسار (باک.): دەستنووس.

دەستنڤیسی (باک.): دەستنووسی.

دەستنماز: دەستنوێژ.

دەستنووس: دەستخەت، نڤیسار، دەست نڤیسار، دەست نڤیس.

دەستنووسین: دەست نڤیسین، خەت.

دەستنوێژ: دەستنوێژ، دەستمێژ، دەم و چاو و سەر و لاق شووشتنە بۆ نوێژکردن. ـــ هەڵگرتن: دەستمێژراکرن. ـــ شکاندن: دەستمێژ شکێناندن.

دەستنێژ: نوێنەر. بەدەست چەقێنراو، دەستچێن، دارێکە مرۆ بەدەستی خۆی چەقاندبێتی. دەستکار. یا مەبەس لە یەکێکە، کە دات مەزراندبێ و پێت گەیاندبێ.

دەست نیشان: دەس نیشان کردنی کچێک بۆ کوڕێک. ـــ کردن: دیاری کردن، نیشانەکردن، تات کرن، تەهتکرن، چتێکە لەبەر باشی و پوختی نیشانە کرابێ. نانەوەی چتێک بۆ دزینی.

دەستوو (بابا.): دەسکی گوڵ و ئیتر.

دەستواز (ڕۆژ.): دەستباز. ـــ ی (ڕۆژ.): دەستبازی.

دەستوەشاندن: بەدەست لێدان، بۆ لێدانی شێتان بەکاردەبرێ.

دەستوەشێن: ئەو کەسەیە بەدەستی لەکەسێکی تر بدات جا ـــ شێت بێ یا ژیر.

دەست و بـرد: تەردەسـتی، چـالاکی، خێرایی، توانـایی لـەکار و بـار هەڵسوورِاندنێدا.

دەست و پا (ڕۆژ.): دەست و پێ.

دەست و پێ: (ڕۆژ.) دەست و پا، دەست و پێوەند. منداڵی گچکـە یـا نۆکەران.

دەست و پێ سپی: بێکارە، خاوخلیچ، سست، تەمبەڵ.

دەست و پێوەنـد: داروودەست، دەست وپێ، بەردەسـت، ژێردەسـت، وەچ، منداڵی گچکە یا دەستەی نۆکەران.

دەستودوو: دەستەلات، هێز، توانایی. هەبوونی، دەوڵـەمـەندی. لـە ـــ خستن: بێ هێز و توانا کردن، دەستکورت کردن. لە ـــ کەوتن: بێ هێز و توانا بوون، هەژار ودەستکورت بوون.

دەستوور (باد.): یاسا، (هەورا.) دەسـوور، (باک.) ئـازین، بنـە، بنەگە، داڵـنگ، باوی کۆمەڵایەتی. شێواز، وودم، پایدۆستی، خوڵـک. ڕێزمان، دەهکەر، بنگەهین، ڕێ پێشان دان. کەفاوی سابوونی و چتی دژی گرفت. ـــ کردن: سابوونا و لەناوکۆمی گرفتدارکردن.

دەستووردان: فەرماندان بەکارێک.

دەستووردای (باک.): دەستوور دراو.

دەستوورکردن: ڕایی کردنی گرفتی نەخۆش بەهۆی دەستوورەوە.

دەستوورنامە: وودمنامە. یاسانامە.

دەستولەبانسەری: بەختی بە بەختی تۆبێ، خووا ئەوەی بەسەر تۆی هێناوە بەسەرویشی بێنێ.

دەستومشتلخ: دەست و مۆچ.

دەست و مۆچ: ماچکردنی دەستی یەکتری لەرووی خۆشەویستییەوە.

دەستوێڵ نیان: دەست لەسەر نێوچاوان دانان.

دەستهاوێژ: دەستاوێژ.

دەست هەڵبەست: بەدەست هەڵبەستراو، درۆیەکە بەتایبەتی ڕێکخرابێ.

دەست هەڵگر: دەسهەڵگر، وازهێنەر.

دەستهەڵگرتن: دەسهەڵگرتن، وازهێنان لەکردارێک یا گوفتارێک.

دەستهەمان (باک.): پارێزگار. ـــ ی (باک.): پارێزگاری.

دەستهوجار: دەستەوجار، دەستەندوو.

دەستهەشـک (بـاک.): دەسـت تـەنگ، هـەژار. ـــ ی (بـاک.): دەسـت تەنگی، هەژاری.

دەستهلانین (باد.): دەستکردنەوە.

دەستی (زا.): دەسک. چتێکە دەست بەدەست بدرێ بە یەکتری.

دەستیارسەرکردە: جێگری ئەفسەران.

دەستیار: دەستـار، دەسـیار، یارمـەتی دەر، یـاریدەر، دەسـیاو، (بـاک.) دۆست، بـرادەر. ـــ ی: یارمـەتی یـەکتری دان، دەسـیاری. (بـاک.) دۆستایەتی.

دەستیاو (جا.): یارمەتی، یاریدە، هـەرەوەز، دەستەوا، زبـارە، چاکـەکردن بەرانبەر بە یەکێک، کە چاکەی لەگەڵ کردبێ. یاریدە دانی جووتیارە بە یەکتر لەکاتی دروێنەو یا تووتن چەقاندنێدا.

دەسـتی دەسـتی: ئـەمڕۆ و سـبەی پـێ کـردن، فریـودان، تـەفرەدان، هەڵفریواندن. کەسێکە هەر ڕۆژەی لەگەڵ کەسێکی برادەر بێت.

دەستی ڕاست: دەستی لای ڕاستە. سەرەک وەزیر. بەخشش، خەڵات.

دەستی شکاووم: داخەکەم.

دەستێنە: دەستەوانە.

دەستجەم (ئەردە.): تێکرا، گشتی.

دەسجێ (ئەردە.): دەست بەجێ، دەم ودەست.

دەسچەپەڵ: دەستچەپەڵ، دز. ـــ ی: دەستچەپەڵی، دزی.

دەسخاڵی: دەست تەنگ، دەس تەنگی، دەست کورتی، هەژاری. ـــ بوون: دەست تەنگ بوون. پشوودان، ئاسوودەبوون. ـــ کردن: دەست تەنگ کردن، بێکارکردن.

دەسخەت: دەستخەت، دەستنووس.

دەسخەرە: دەستخەڕۆ، فریودراو، تەفرەدراو، چاوەڕێ.

دەسخەرۆ: تەفرە، لەخشتە.

دەسخەڕۆ: دەسـتخەڕۆ. ـــ بوون: تـەفرەخوواردن. ـــ کردن: تـەفرەدان. ـــ یی: دەستخەڕۆیی.

دەسخووەش: ئافەرین.

دەسخۆش: دەستخۆش، بـە یـەکێک دەگوترێ، کە کـارێکی باشی کردبێ، ئافەرین.

دەسخۆشـانە: بەخشـش، شـاباش، خەڵاتێکـە دەدرێ بەکەسـێکی، کـە کارێکی باشی کردبێ.

دەسدار: دەستدار، توانا، بەهێز. ـــ ی: دەستداری.

دەسدشۆرین: دەست هەڵگرتن.

دەسـدان: دەسـتدانە نـاو دەسـتی یـەکتری. دەست دان، بـەرژەوەند و سـوود تێدابوون.

دەسدهێشتن: دەست درێژکردن.

دەسـدرێژ: دەسـتدرێژ. ـــ بـوون: دەسـتدرێژبوون، دەسـتەڵاتدار یـا دەوڵـەمـەنـبوون. ـــ کـردن: دەسـتدرێژکردن، دەسـتەڵاتدارکردن. ـــ ی: دەستدرێژی، زۆر و بێدادی.

دەسرازە: دەسترازە، (هەورا.) پێچەنە.

دەسرە: دەسترە، دەستەسڕ.

دەسرۆک (خۆ.): دەسرە، پێچی سەری پیاو و ئافرەتانە.

دەسرەس (خا.): دەسترەس، دەرفەت، کەڵێن، پەرژان.

دەسرەش: دەسترەش، بەدکار.

دەسرۆكە: دەستەسڕ. پارچەیێكی ڕەشی چووارسووچی تەنكی قەراغ سپییە.

دەسرۆییگ: دەستدرێژ، دەستدار، توانا.

دەسرۆیین: دەسترۆیین، دەستدرێژی، توانایی.

دەسرێژ: شێلك، شێلنگ، تیرەباران، گوللەباران. ـــ ی: تیرەبارانكردن.

دەسزەن: دەس هەلبەس، ساختە، دروستكراو.

دەسفرۆش: دەستفرۆش، ووردەواڵە فرۆش. دەلال. ـــ ی: دەستفرۆشی.

دەسقەرز: دەستقەرز.

دەسقەنە: باسقەنە.

دەسقووچان: دەستقووچان.

دەسقووچاندن: دەستقووچاندن.

دەسقووچاو: دەستقووچاو.

دەسقووچیاگ (ئەردە.): دەستقووچاو.

دەسقووچیان (ئەردە.): دەستقووچان.

دەسقووچیاو (ئەردە.): دەستقووچاو.

دەسك: جێگای دەست پێ گرتن وەكوو دەسكی خەنجەر و داس و ئیتر. قول، قولچە، گورز، چەپكە، چەپكەن، (هەورا.) دەسە، بەرچەق، (باك.) ساپ. دەسكی گوڵ و گژو گیا و ئیتر، گوڵدەستە، قەفت. ـــ ی خەنجەر و شیر و چەقۆ و ئیدیكە، دەزگ جێگای دەست پێوەگرتن لە هەموو چتێك. قولفی باوڵی و سندووق و چەمەدانی و ئیتر. ـــ بێڵ و پێمەڕە و خاكەنداز و وەروەرە. كلكەبێڵ.

دەسكار: دەستكار، دەستكرد. ـــ ی (هەورا.): دەستكاری.

دەسكاوونگ: دەستاوون، جۆنی، سۆقی، هوَد.

دەسكە (ڕۆژ.): دەزوو، دەسكەگوڵ و گیاو ئیتر. فالق، دەستە بۆ هەموو چتێكی، ـــ باگردان، ـــ خەنجەر و شیر. ـــ جلەو: دەستەجلەو. دەستە جۆنی.

دەسكەباگردان: دەستەباگردان.

دەسكەجلەو: دەستەجلەو.

دەسكەجۆنی: دەسكەدزڵ.

دەسكەچیل (خۆ.، باد.): خەتیرە، چۆڵەچرا.

دەسكەچیلە (ڕەوا.): دەستەچیلە.

دەسكەڕن: گیاو دەغل ودان بە دەست ڕنینەوە.

دەسكەڕێشمە (موك.): ئەوەیە، كە لەسەر كەللەی وولاخی بەرزە و لا چاوەكەی دەخرێ.

دەسكەریجە (هەو.): مرازێكە لە كەرستەی چیكەنەیدا.

دەسكەش (ئەردە.): دەویت، گەواد، جاكێش.

دەسكەفت: دەسكەوت.

دەسكەفتن: دەسكەوتن، وەدەست هێنان.

دەسكەن: ـــ ی جگان: دەق، كەللا. پاڵەوان.

دەسكەلە: بوتری.

دەسكەلەكەنیان: دەست لە كەلەكە نان.

دەسكەڵووجە: جێی دەست پێوە گرتنی خەرەكێیە لەكاتی بادانیدا.

دەسكەم: لای كەم.

دەسكەنە: نیسك و نۆك و دەغلی بلاو بەدەستی ڕنینەوە، گوڵڕنینەوە. بۆ ڕنینەوەی خوری و موو و چتی تریش بەكار دەبرێ. چەپكەنە.

دەسكەوان: چتێكی قووڵە لە زەرد دادەڕێژرێ، ئاونگ، هاوونگ.

دەسكەوە: دەست شێن.

دەسكەوت: دەستكەوت، دەستكەفت، قازانج.

دەسكەوتن: دەستكەوتن.

دەسكەوسار: دۆخەبەفسار، دۆخی ڕێشمە.

دەسكر: دەستكرد.

دەسكراوە: دەستكراوە.

دەسكرد: دەستكرد.

دەسكوتان: دەستكوتان.

دەسكوتانن: دەستكوتان، لەپەكوتێ.

دەسكودۆڵ (كە.): (هەو.) جۆنی، بەردێكی قووڵە و بەردێكی درێژە گەنم و برنجیان پێ دەكوتی.

دەسكوژ: دەستكوژ.

دەسكێش (هەورا.): دەستكێش، دەستەوانە، دەسەوانە. ڕێبەر، ڕابەر.

دەسكێشان: دەستكێشان.

دەسكێشانەوە: دەستكێشانەوە، دەست هەڵگرتن.

دەسكێش چەرم: دەستەوانەی چەرم.

دەسكیس: دەستكیس. (باك.) یاریكار. ـــ ی: دەستكیسی، یارمەتی دانی یەكێكی بەدزییەوە. یاریكاری.

دەسگا: دەستگا، دەزگا، دەزگای كەوشدرووان. كارگە. ساختمان، دەسگاوبەرە، خانووبەرە.

دەسگای ئاواز: تەلەفۆن، گرامافۆن، ڕادیۆ، تەلەفیزیۆن.

دەسگای تەن (ئەردە.): دە چاوگەی دڵ: دیتن، بیستن، دەست لێدان، چێژتن، بۆنكردن، گومان، كەڵكەڵە، دەستەلات، بیرەوەری، لێدانی هاوبەشی.

دەسگای جۆلایی: كارگەی جولایی.

دەسگر: دەستگیر، دەزگر.

دەسگرتن: دەستگرتن، یارمەتی دان. هەڵپەڕین. (ئەردە.) ناوبران، دەزگیران.

دەسگردان: دەست بەدەست، دەست گەردان.

دەسگرۆ: یارمەتی، كۆمەگی.

دەسگرۆیی: دەسگیرۆیی، یارمەتی، كۆمەگی.

دەسگۆچ: دەستگۆچ، گۆچ.

دەسگۆڕ: دەستگۆڕ، بەقەستی.

دەسگۆز: دەسگۆڕ. ـــ ی: دەستگۆڕی.

دەسگوشاد: دەسكراوەوە، دڵفراوان، دەسباز. ـــ ی: دڵفراوانی.

دەسگێڕ: دێوەرە.

دەسگیر: دەستگیر، دەزگیر. قازانج. ئەوەیە، کە دەلاڵ دەیفرۆشی. یارمەتی دەر، کۆمەگکار. دەستکەوتن، وەدەست کەوتن.

دەسگیران: دەزگیران، دەزیران.

دەسگیرۆ: دەزگیرۆ: ئەو پەڕۆیەیە، کە دیز و مەنجەڵ وئیتری لەسەر ئاوری پێ لادەبەن. ـــ یی: دەزگیرۆیی، یارمەتی.

دەسگیری: دەزگیرۆیی.

دەس لاخستن: (ئەردە.) کەم فرۆشتن.

دەس لەبانسەر: هاودەرد.

دەس لەبانسەربوون: هاودەردبوون.

دەس لەگەردن: دەستەملان.

دەست لەملان: دەست لەملان.

دەس لێداشتن: دەست لێ شووشتن، وازلێ هێنان.

دەس لێدان: دەستدان، دەس پیاهاووردن، دەست پێداهێنان.

دەس لێدریاگ: دەس پیاهاورریاک، دەست لێدراو.

دەس لێکێشان: دەست لێ کێشانەوە، وازلێ هێنان.

دەس لێکێشانەوە: دەست لێ هەڵگرتن.

دەس لێهەڵگر: دەست لێ هەڵگر. ـــ تن: دەست لێهەڵگرتن.

دەسمشانن: لەپەکوتێی کووێر، دەستەکوتێی کووێر.

دەسماڵ: دەستماڵی ئافرەتان، لەچک، جوورە سەرپۆشێکی سێسووچی دوولادرێژە ژنان بەسەری خۆیانی دادەن و کچەکان لەشان و ملی خۆیانی دەئاڵێنن، بەستەیەکیش لەسەر دەسماڵێ هەیە.

دەسمال: دەسرە، دەستەسر، خاولی. (هەورا.) ئاغەبانوو، جامانەی سەر.

دەسمال شەرمە (ئەردە.): لەچک، چنراوێکە بەپێش زارییەوە هەڵدەبەسترێ لەبەربۆن و تۆز یا نەخۆشی.

دەسماڵ گەردن (ئەردە.): گەردن بەس.

دەسماڵی سرکەیی: سرکەیی.

دەسمایە: دەستمایە، مایە، سەرمایە.

دەسمایەدار: دەستمایەدار. ـــ ی: دەستمایەداری.

دەسمەرێز: دەستخۆش، ئافەرین.

دەسمەرێزانە: دەستخۆشانە، دەسخۆشانە، خەلات.

دەسمز: دەستمز، دەسموزد، مزی دەست.

دەسمێز (کە.): نێری کە جار و بار خۆی ئاسوودە بکات پێی دەڵێن ـــ هەر وەکوو دەسپەڕ بۆ مرۆڤان بەکار دەبرێت.

دەسمێز: دەستنوێژ.

دەسمیز: دەسمێز.

دەسنەخوواردوو: دەست لێ نەدراو، مۆرنەشکاو.

دەسنەدار (ئەردە.): دەسواز، دەس گوشاد.

دەسنەقەس (ئەردە.): بەقەستی.

دەسنەویەردە (هەورا.): دەستکورت، نەدیو.

دەسندە: دەستندە، چت بەمەردوم دانە بە ئەندازە و کەم و کووڕی.

دەسندەخۆر: دەستندەخۆر، کەسێکە هەر بەدەستندە چتی پێ بدرێ. ـــ ی: ڕێ و ڕەووشتی بەدەستندە چت وەرگرتن یا خوواردن.

دەسنووانن (ئەردە.): دەست و دەستەلاَت نیشاندان، خۆنووانن.

دەسنووس (هەورا.): دەستنووس، دەستخەت.

دەسنوێژ: دەستنوێژ.

دەسنویس: دەستنووس، نامە، دەستخەت.

دەسنیانەکەلەکە: دەست لەکەلەکەنان.

دەس نیشان: دەست نیشان، دیاری کراو. دروست کراو، دامەزراو، دانراو.

دەسوادەس: دەست بەدەست.

دەسواز (ئەردە.): دڵگوشاد، بەخشندە.

دەسواکرد (ئەردە.): تالووکە، پەلە، زوو.

دەسوانە: دەستەوانە، پەنجەوانە.

دەسوەلاَ (هەورا.): دەستبلاو.

دەسوەنەدای (هەورا.): دەست لێدان.

دەس و برد (ئەردە.): دەست وبرد، زرنگی، قۆچاخی.

دەس و برددار: قۆچاخ، زرنگ.

دەس و بۆس: دەست ومۆچ.

دەس و پا: هەوڵ و تەقەلاَ، کۆشش. وابەسە، دەسەوبەسە، دەست و پێ، بەردەست، ژێردەست.

دەس و پا بەستن: دەست و پێ بەستن، کەتن پێکردن.

دەس و پا گومکردن: دەستە پارچەبوون، دەسەپاچەبوون، سەرلێ شێوان.

دەس و پەنجەدان (ئەردە.): دەس ومشتاق، سەرەتای زۆرانی گرتنێیە.

دەس و پەیمان (ئەردە.): بەڵێنی وگفت بەیەکتری دان.

دەس و پەیوەن: دەست وپێوەند.

دەس و دەهەنە: بەخشش.

دەس و دڵدار: دەست گوشاد، دڵفراوان، دەس ودڵواز.

دەس و دڵواز: دەس ودڵدار.

دەس و دیم (هەورا.): دەستنوێژ.

دەسوور: دەستوور، دالنگ، باو. (هەورا.) دەستوور.

دەسووشک: پیاوی ڕژد.

دەس و قەڵەم: خەت، نووسین.

دەس و کار: دەستکار.

دەس و مشتاق: دەس وبۆس، دەستی یەکتری گرتن لەسەرەتای زۆرانیدا.

دەس و مۆچ: دەست ومۆچ.

دەس ووستەی دەڵێ: (؟).

دەس ووشک: نەگریس، چرووک، ڕژد.

دەسوێنک (جا.): دەستەوانەی موورووو و ئیتر.

دەسهاڕ (ئەردە.): دەستاڕ. (ئەردە.) بەدەست هاڕین. (هەورا.) ـــ ە: دەستاڕ.

دەسهاووردن: پەیداکردن، وەدەست هێنان.

دەسھاوورنەرێگە: نەھێشتن، پێشگیری، پەک خستن.

دەسھەرە (ئەردە.): جوورە مشارێکی گچکەیە وەکوو چەقۆ دەنووشتێتەوە لقی گوڵی ناو باخی پێ دەبردرێ.

دەسھەڵبەس (ئەردە.): دەستھەڵبەست، ساختە، درۆ. دەست پێچەنە، دەست بەند.

دەس ھەڵپێکان (ئەردە.): پەنجەھەڵپێکان.

دەس ھەڵگر: (؟).

دەسھەڵگرتن: دەستھەڵگرتن، وازھێنان، پەنجە تێک ھەڵکێشان.

دەسھەوسار: دەستەوسار.

دەسی (ئەردە.): دەستی، قەرز.

دەسیار: دەستیار، دەسیاو. ـــ ی: دەستیاری، دەستگیرۆیی، کۆمەگی، یارمەتی.

دەسیاگ (ئەردە.): پارێزگار.

دەسیاو: دەستیاو، دەسیار.

دەسی دەسی (ئەردە.): دەستی دەستی، تەفرە، ئەمرۆ و سبەی پێ کردن.

دەسینە (فە.): بازنە.

دەشە (ئەردە.): دیمەن جووان.

دەشەنین (باک.): ئازاکردن. بدەشنە.

دەشت: دەرەوە، ھەندەران، دەشتەو. چۆل، گۆرەپان، بیابان، ئاران، پێن، مەخەر، بیاوان، (باک.) بەری، سەپاڵ. ـــ ی چۆل و بێ ئاوەدان: کەووش، نەبەرزی، نەپەنی، شووێنی چۆلی تەختی رووتەن. جێگەرخوێن لای وایە: کە ـــ ڕاست و پانە، زاردەشت بەواتا راستبێژ ھاتووە چونکوو پێغەمبەر دەبێ ڕاست بێژبێ. کێڵگە، مەرزا.

دەشتان: دەشتانی. ـــ ی: جێگای تەختی پانی ڕووت و بێ داروردەخت، دەشتایی.

دەشتایی: دەشتانی، شووێنی دەشت، ھاماری، پادەشتی.

دەشتەکی: دانیشتووانی دەشتی و بیابانێ. بۆ گیاندار و گوڵ و داروبار و گژ و گیای دەشت بەکار دەبرێ، کە ماڵی نەبن.

دەشتەو: دەرەوە، دەشت.

دەشتەوار (موک.): دەشتەکی. ـــ ی: ژیانی دێھاتی و دەشتێ.

دەشتەوان (موک.): دەشتەکی، فەلەخووێ، جووت بەندە، (باک.) دەشتڤان. ـــ ی: دەشتڤانی.

دەشتی: دانیشتووانی دەشت، دەشتەکی، دەشتیانی، بیابانی، بیاوانی، چۆڵکەنشینی. جوورە مەقامێکی خۆشە.

دەشتی کاکی بەکاکی: دەشت و چۆل و بیابانێکی بێ پایانە.

دەشنە (ھەورا.): قیمەکێش، چەقۆی قیمە.

دەشۆ (باک.): چڵکاو، ئاوێکە، کە ئامان و قاپ و قاچاخی پێ شۆرابێ دووای نانخواردنێ.

دەشێ: دەبێ، ئەبێ (بۆ کاتی دووا ڕۆژ)، سەر چاوەکەی (شیان) ە.

دەشیا: دەبوو، دەبووایە.

دەعەجانی: ناشیرین، دزێو، بێ ڕەزا، ڕەزاقورس.

دەعبا: بۆ گیاندارێک و زیندەوار و جانەوەرێک بەکاردەبرێ، کەناوی نەزانرێ.

دەعبای کوویی (ھەورا.): داعبای کێوی.

دەعجانی: دەعەجانی.

دەغەز: دەردێکە وە دەردەباریکەی دەچێ، دەردی گران، ڕق، قین، ڕک، (ھەورا.) دەغەڵ.

دەغەزدار: کەسێکە گرفتاری دەردی گران ھاتبێ.

دەغەل (باک.): بۆزۆ، گیای بۆگەن و خراپ.

دەغەڵ: قوماریاز، خرس، سست، ساختەچی، فێڵەزان، بڵح، چەپەندازە، بێکارە. ساختەچی، چەپەڵ، ناپاک.

دەغەڵە (ئەردە.): دەغەڵ.

دەغەڵباز: فێڵباز، ساختەچی، نادروست، داوباز.

دەغەڵی: خرسی، چەپەندازی، بێکاری، بڵحی.

دەغدان (باک.): (باک.) دەغدغان، مەگەنێ ئەزمێن، ھێتم.

دەغدەغان (باک.): دەغدان، (باک.) مەگەنێ ئەزمێن، ھێتم، (باک.) دگدگان، ئەستێرە قیبلەیە.

دەغڵ: دەخل، خەلە، گەنم و جۆ و ھەمووجۆرە دانەوێڵەیەکە.

دەغڵ ودان: دەخڵ ودان، خەلە، دانەوێڵە.

دەغمە (ئەردە.): ئەشکەوت.

دەغیلە: داخڵی، چتێکە لەناو مێز و سندوقاندا پارەی تێدەکرێ. خەوش و خاڵ و شتێکە تێکەڵ بەچتێکی تر بووبێ، ئەم ڕۆنە ـــ ی تێدایە: واتە غەشی تێدایە.

دەف (باک.): دەفە، دایرە.

دەفە: مرازێکی ئاھەنگ و بەزمانە، کە لە بێژنگێکە چەرمی خاوی بە ڕوویەکی داگیرابێ تا بە پەنجەو لەپی دەست لێ بدرێ، دەفک، دەف. مرازێکە لە کەرەستەی جۆلایی تەنراوی پێ سفت دەکەن، شانەی جۆلایی. بە ئێسکی شان وشەپیلکی گیاندارانیش دەڵێن.

دەفەزکە (ئەردە.): دەفزک، زگزل.

دەفەژەن: دەفەلێدەر.

دەفتەر: پەڕاوی.

دەفتەرچە: پەڕاوچە.

دەفتەرخانە: کارمەزەل، نووسینخانە، پەڕاوی خانە، نووسینگا.

دەفتەردار: پەڕاوی دار، نووسەر. ـــ ی: پەڕاوی داری.

دەفتەرۆک (باک.): پەڕاوی و پەرتووکی چکۆڵە.

دەفر (خێڵ.، کە.): جەواڵ و ھەر چتێکی وەجەواڵی بچێ ـــ ی پێدەڵێن. پاکەت، قوتوو. (کە.) قاپ، ئامان، ئیربار، ھیربار، قاب وقاچاخ. پسدان (ڕەحمی ژنان).

دەفزک (ئەردە.): مەردومی وورگن، دەفەزگ.

دەفژەن: دەفەلێدەر.

دەفک (باد.): دەفە. بەھۆی گریانەوە زار کەفکردن.

دەفگەم (زا.): ئاسن لغاوەکە دەکەوێتە ناو دەمی وولاخانەوە.

دەفن (باد.): کەپۆ، لووت.

دەفیلە: سان.

دەفین (کۆ.): دەمینی کوورە و ئیتر.

دەڤ (باد.): لا، کن، نک، کەنار، جەم، ـــ ێ دەرێ (باک.) پێشەدەرکە، (باک.) زار، دەم، باوەڕیاوان لەسەردەم و لیڤانە، هەرچی دەڤێ تە دەگری ژمن بخوازە: هەرچی بەزارت دادێ لە منی بخوازە. ـــ ژێ بەردان: وازلێهێنان، بەجێ هێشتن. من ـــ ژ مالا خوەدا: ئەمن ژنی خۆم بەرەڵا کرد. ـــ لێکرن: گەزتن.

دەڤار (باک.): دەوار، وولاخ.

دەڤە (زا.): لۆک (ووشتری نێر).

دەڤەدەشتی (زا.): تەپاڵەکێویلە.

دەڤەدیس (باک.): جوورە گەنمێکە.

دەڤەر (زا.): دێزەی دەمی تیغ، شوێن.

دەڤبگۆتن (باک.): پەیمان ڕاگر، ئەمەگدار، پەیمانپەرست، خاوەندی قسەی خۆی.

دەڤتەر (باک.): بەخشندە، دڵفراوان.

دەڤتەرک (باک.): بەبەزەیی، بەزەیی دار.

دەڤتەری (باد.): سەوزەوات.

دەڤتەزی (باک.): لاف لێدەر.

دەڤتێن (باک.): داوێن، کێشان.

دەڤخۆر (باد.): دەستەڵات بەسەر ئەم و ئەودا.

دەڤدەڤی: دەمدەمەکی، وازی وازی.

دەڤدریا (باک.): زۆربڵێ، زاردراو، چەنەدرێژ، ڕاز ڕانەگر. ـــ یی (باک.) زۆربڵێ یی، زاردراوی، چەنەدرێژی، ڕازڕانەگرتن.

دەڤرووت (باک): قسەڕەق، بێ شەرم. (باک.) ـــ ی: قسەڕەقی، بێ شەرمی.

دەڤسڤک (باک.): قسەخۆش، زمان شیرین، ڕووخۆش. ـــ اهی (باک.) قسەخۆشی، زمان شیرینی، ڕووخۆشی.

دەڤشۆ (زا.): ئاڤشۆ.

دەڤشێر: زارهەژدیها (گوڵ).

دەڤڤێ (ژە.، سوور.، بۆتا.): ووشتر.

دەڤک (باک.): سەرپۆش، دەم ئاخن. ـــ دانین: داپۆشین، سەرنانەوە.

دەڤکەنۆک (باک.): دەم بەپێکەنین، لێوبەزەردە.

دەڤکەنی (باد.): زەردەخەنە.

دەڤگەرم (باک.): هاندران. (باک.) ـــ ی: هاندان.

دەڤگر: زارگر، ڕاز ڕاگر، ڕاز پارێز، دەڤگرتی.

دەڤگرتی: دەڤگر.

دەڤلەتا سەرێ خۆ (باک.): بەخێرا خۆت، سندووقی سەری خۆت.

دەڤلخووین (باک.): خووێنرێژ. (باک.) ـــ ی: خووێنرێژی.

دەڤلکەن (باک.): بەزەردە، شادمان، ڕووخۆش.

دەڤلنگ (باک.): (باک.) دەرلنگ، دەلینگ.

دەڤلۆک (باک.): زیندەوارێکە بگەزێ.

دەڤمری (باک.): بێ دەم وپل.

دەڤنەرم (باک.): میهرەبان، ڕووخۆش. (باک.) ـــ ی: میهرەبانی، ڕووخۆشی.

دەڤنخووین (باک.): وەرگێردراو، دەمەونخوون.

دەڤۆش (باک.): ئاوی پیس، شلوێ.

دەڤی (زا.): داری گچکەی لێک نزیک، دەوەن، دار ودەڤی: دار و دەوەن. (باک.) بیر، چاڵاو.

دەڤێک (زا.): کلکی وولاخان.

دەق: هەروەک خۆی، هەروەک، تەق، دەمنی، (هەورا.) پێستەنە. ـــ کردن (ڕۆژ.) قەدکردن. جووان، شەنگ، کچێکی دەقە: واتە جووانە. قەدی چتی قەدکراو. کەیف، منداڵەکە زۆر بە دەقە. تەوا، لە سابلاخەوە بە سێ ڕۆژی دەق گەیشتمە سەر دەشت. (زا.) میچ. ئەندازە، پایە، نازدار لە دەقی خۆیدا ماوە. گیان لەبەرێکی قەڵەو و بەهێزە، ئەسپەکەت بە ـــ ە. (باک.)سەخت، بەهێز. (باک.) ئێسکی چکۆڵە. ئەنگوستیلەی دروومانێ. جووانی، شۆخی. ووتوو.

دەقا (ڕۆژ.، هەو.): دەسکەلا، کەللا، جگی گەورە، لەجگێنی و مەرمەڕێنێدا.

دەقاق: شۆ و کالا و چتی چنراو و تەنراو، (ئەه.) ئاش، کەتیرە و جیوەی دارانە کە شۆی چتی تەنراو و چنراوی پێدەدرێ.

دەقاقدار: دەقدار، شۆدار. ـــ ی: شۆداری.

دەقاقدان: شۆدان، ووتووکردن، قەدکردن بەرێکی و لووسی و بێ گنجی و لۆچی.

دەقاقدانەوە: دووبارە بێژانەوەی دانەوێڵە بە بێژنگ بۆ وورده لێ بڕینی. کوتانەوەی برنجی نیوەکوتراو. لێدان.

دەقاقلی: دەق دراو.

دەقانە (باک.): گوللە.

دەقاندن (باک.): خاڵ کوتان، بدەقینە.

دەقاندی (باک.): خاڵی کوتراو، خاڵدار.

دەقاودەق: دەق، تەق، هەروەک. ڕاستەوخۆو بێ کەم و کووڕی، پارەکەم بەسەر هەژاراندا دابەش کرد ـــ دەرچوو.

دەقە: هەر.

دەقەروو (باک.): ڕووبەڕوو، ئاشکرا.

دەقەقاندن (زا.): خوتووکەدان، قدیلکەدان.

دەقەل (باک.): چەقێن، زەوی ڕەق.

دەقەنە (باک.): قەت مەبە، (باک.) قەت نەبە.

دەقبەستن: دەق گرتنی چتی قەدکراو.

دەقدار: دەقاقدار.

دەقدان: ڕێکخستن، ووتوو لێدان، مووچاندنەوە. (باک.) خاڵکوتان.

دەقدانەوە: دووبارە بێژانەوەی دانەوێڵە بە بێژنگ بۆ وورده لێ بڕینی، دووبارە کوتانەوەی برنجی نیوەکوتراو. بۆ لێدانی کەسێکیش بەکاردەبرێ، کە ئەمڕۆ نەچییە قوتابخانە دەقت دەدەمەوە.

دەقداناش (دەر.): ژووری دانەوێڵە.

دەقدەق (برا.): خاڵخاڵ، پەڵەپەڵە، پنک پنک.

دەقدقاندن (باک.): قدیلکەدان.

دەقدەقە (ئەردە.): پرتەپرت، بۆڵەبۆڵ.

دەقدقین (باک.): قدیلکەدران.

دەقساندن (باک.): چاو پۆشی، خستنە پشت گوێ.

دەقشکان: ژاکان، گەچران. ـــ دن: ژاکاندن، گەچراندن.

دەقکردن: قەدکردنی کەل وپەل.

دەقکراو: چتی قەدکراو.

دەقگرتن: باش نوشتانەوەی چتی قەدکراو بەچەشنێ، کە شوێنی دەقەکەی دیاربێ. نەگۆڕان و هەروەک خۆی مانەوە، نرخی گۆشت لەم مانگەدا دەقی گرتووە، واتە نەگۆڕاوە.

دەقل (زا.): شوێنی زۆر سەخت لەمزەوی نەکێڵراو.

دەقلووس (باک.): پەڕین، بازدان، هەڵبەزینەوە، سەرمەقولاَت.

دەقلووک (زا.): مازوو.

دەقن (دەر.): زەنەکاو، زنە، زەنەک، جێگای ئاودار و قوڕو لیتاو. ڕاتبە، نان و چێشت چنینەوەی فەقێ و سوختان.

دەقنە: دانەوێڵەیەکە سوختە و فەقێیانی مزگەوت بۆ زستانیانی کۆ دەکەنەوە.

دەقۆر: مەڕێکە، کە خورییەکەی، لە نێوانی خوری و کورکی دابێ. بزنێکیشە کە مووەکەی لە نێوانی مەرەز و موو دابێ.

دەقۆریا: ئێلێکی کوردە پایتەختی وان شاری (ئاموودی) یە، تاکۆرا، تاکۆریا: ئێلێکی مەزنی کوردە لە ژووروی کوردستانی بندەستی ترکاندایە دەڵێن هەردووک ئێل ئامۆزای یەکترین.

دەقوور (باک.): مەڕێکە لە جسنی ئاوونجی.

دەقیقە: چرتە.

دەک: ئەک، هەک، یاخوا، خۆزی، خۆزگە، کاشکی، دە، ـــ بەقوربانت بم، ـــ دەستت خۆشبێ. ووشیار بە، ها، هاها، ئەک، ئاها، هۆشیار بە. ـــ (باک.) بەڵام. دەک و دۆلاب پێکەوە بەکاردەبرێن، فێڵ، ساختە، ناز. نزیک بوو: ـــ وەختە بوو لە نیشانەکەی بدا.

دەکەڵ (ئەردە.): بێ ڕیش، بێ تووک.

دەکدەک (ڕۆژ.): ئاگادار بە، هاها، ووشیار بە، (موک.) دەک.

دەکرا (باک.): تەپڵ، دەهۆڵ.

دەکن (کە.): ئەتک، شکاندنەوە.

دەکوو (هەورا.، کۆن): کاوور.

دەکوودیم: ڕوو، ڕوخسار، چارە.

دەکووش (زا.): بێشکەی منداڵ.

دەگا (هەورا.): دێ، گوند، لادێ.

دەگەر: لێ هاتنی کاری زل و گرنگ لە یەکێک و ڕەوایی فەرمانی، فیسارەکەس بە دەگەرە.

دەگەل (باک.): ووشیار، هۆشیار، دووربین، (زا.) گاڵتە.

دەگەڵ: لەگەڵ، دگەل، ڤیرە، (باک.) پێرە. ـــ یەک: پێکەوە. (ئەردە.) ناخووای کەشتی.

دەگەنەک: زۆر، زۆرداری، بە ـــ کارت پێ دەکەم (واتە بەزۆرداری).

دەگمە (زا.): دەگمەن، هەڵکەوت.

دەگمەن (بابا.): هەڵکەوت، نایاب، بە ـــ ئاوی لێ پەیدا بووە یا دیتراوە.

دەڵ: دەڵەدەڵ، ئێزیکی زان، (کە.، هەورا.، فە.) دێل، ـــ ە سەگ: دێڵەسەگ، بۆ هەموو مێینەیەکی سەگ و گورگ و چەقەڵ و ڕێوی دەست دەدات.

دەل (ئەردە.): گیانداری ڕووقایمی ئازا.

دەلاڤ (باک.): ئاخوڕ. ئاودڕ، گەڕ، لەنگەرگای چکۆڵە. دەراو.

دەلاقە: کونی گەورە لەدیوار. دەرکە، دەرگا. (هەورا.) پەنجەرە و دەرکەی گچکە. تاقە، لەپ. ڕەوزەنە، کونی دیواران. (باک.) بەرکاز، پەنجەرەیێکی چکۆڵەیە لەسەرەوەی دیواری لەنزیک میچی بۆ دووکەڵ و ڕووناکی، کۆڵیتان. ڕۆچنە، کولانە.

دەلاک (ع.): سەرتاش.

دەلاک

دەلاکخانە: سەرتاشخانە.

دەلال (باک.): ناوی پردێکی کۆنە لە شارۆچکەی زاخۆ. نازدار، دڵبەر، فریوباز، جووان، نەخشین، خۆشەویست. جامباز، جانباز، ناوچی.

دەڵاڵ: کەسێکە کەل و پەلی نووێ و کۆنەی ئەم و ئەو بفرۆشێ. ڕابەر، دەستکێش.

دەڵاڵانە: مافی دەڵاڵی، مزێکە بە دەڵاڵ بدرێ، مزی دەڵاڵی.

دەڵاڵەت (ئەردە.): سەرەخۆشی، پرسە، دڵنەوایی، دڵداری.

دەڵاڵخانە: شوێنێکە دەڵاڵان چتمەکی کۆنە و نووێی تێدا بفرۆشن.

دەلالی (باک.): جووانی، قەنجی، ئالووسی.

دەڵاڵی: ڕابەری، دەستکێشی، بوونەدەڵاڵ، پیشەی دەڵاڵ.

دەڵان: دەڵاندن، تنۆک تنۆک و نمی تەڕایی لە دەفرو کووپە و دیزە وگۆزە و ئێتری تازە هاتنەدەر، نمدان، تەڕایی دانی دیزە وگۆزە و کووپە و چتی لە گڵ دروستکراوە، بۆ حەوزیش بەکار دەبرێ.

دەڵانە (کە.): نم، شە، شی.

دەڵاندن: ئاو لەبەر چوون، لێچوون، ئاو لێچوون، بە دیزە و گۆزە و هی وا دەڵێن کە بە ئەندازەیێکی نم و شەی بداتە دەرەوە ئاوی تنۆک تنۆک لەبەر بڕوات، دادان، دەردان.

دەڵانن: دەڵاندن.

دەلە (ئەردە.): لێی دە، بدەلێی. (ڕۆژ.) قاوەدان، گومگومەی ئاوێ.

دەڵە (هەورا.) دێڵەسەگ. (موک.) گێژ و وێژی، سەرگەردانی.

دەڵەبەبا (هەورا.): دێڵەبەبا، سەگێکی مێ یینەیە کەهاتبێتە باو گوڵی ڕەدووکەوێ.

دەڵەچە: مرۆڤێکی سووک و نزمە کە مێچکە مێچکە بۆ ئەم و ئەو بکا.

دەڵەچەک (کە.): ماستاوکەر، ڕیایی کەر، مەرایی کردن، خووەلی دانین.

دەڵەچەیی: نزمی و سووکی و مێچکە مێچکەکردن بۆ ئەم و ئەو.

دەڵەدەڵ: باری نزیک زانی ئافرەتانە، لەسەر دەستان، دەڵ، لەسەرزان. زەردبوون و نەرم بوونی دومەڵ بەرەنگێک کەکاتی دەربوونی هاتبێ. قوونێرو دومەڵێکە گەیشتبێ و نزیکی دەربوون بووبێ.

دەڵەسە: درۆ، ساختە، فیشاڵ، چاخان، ــ کردن.

دەڵەسەگ: دێڵەسەگ.

دەڵەشیر (ئەردە.): کچ، کەنیشک.

دەڵەشێر (ئەردە.): شێری مێ.

دەڵەق: دێڵە بەبا.

دەڵەک: (ئەردە.) دەڵە، دەڵەک، (شەم.) کوورژە، کووشک، داعبایەکی سووری تۆخە کەوڵەکەی زۆر بەنرخە گۆیا چەکی بەربەرەکانێتی وی لە دوژمن تەنها (تسە) چونکوو دەڵێن بۆ فسی ــ ی زۆر ناخۆشە، هەر وەکوو دەڵێن گەورەترین چەکی کیسەڵ لە بەرەنگاری دوژمندا تەنهافسە. دێڵەبەبا.

دەڵەکدان (لو.): پاڵپێوەنان، (دەڵەکدە) واتە پاڵی پێوەنێ.

دەڵەکردن: کەنەفتکردن.

دەڵەمە: ــ ی شیری: (هەر.) گیوی، شیرێکە لەبەر کەمکوڵاندنی ترش نەبووبێ و کەمێک مەیی بێ. ــ ی هێلکەی: دلمەی، دەڵـەمێ، دۆڵـەمێ، واتە هێلکەی نیوە برژاو.

دەڵەمێ: هێلکەی نیوەبرژاو، دەڵەمە.

دەڵەمیز (رۆژ.): چرتە میزە.

دەڵەوەسان (فە.): وەدواکەوتنی چەند گۆڵەسەگێکە بەشوێن دێڵەسەگێکیدا.

دەڵب (رۆژ.): فلت، بلاو، فش، جلکی فش و فراوان، پێڵاوی فش.

دەڵپ: دەڵب.

دەڵپ و دۆپ: چتی زۆر دەڵپ.

دەڵقین (زا.): ئابڕووچوون و نەمانی شەرم.

دەڵە (زا.): جبە. (ئەردە.) دەڵەمە.

دەڵ مەمکا (باک.): ئێڵێکی کوردە.

دەڵنگ: دەلینگ، دەرەلنگ. (زا.) دەرپێ.

دەلۆی خاڵ

دەلۆ: شێت، کاس.

دەلۆی خاڵ: چقر (خاچ).

دەلۆیی: دەلوو.

دەلوو (باک.): پاڵەوانی، مرۆی کەمهۆش، ئاقڵ سووک، دەسەوەر، هەرزەچەنە.

دەلووبیبەر: جۆرە بیبارێکی زۆر توند و تیژە بەتەری پتر بە ترشیاتەوە دەخورێ بۆنیشی وەکوو نیسیوەت وایە، کە زۆر ماوە سوور هەڵدەگەرێ.

دەلووجە: بیباری سوور.

دەلوودڵێر (ئەردە.): ئازا، دڵقایم.

دەلووف (باک.): سەتڵی چەرمە.

دەلووقەڵ: مرۆی رووهەڵماڵراوی ئازای چەنبازە.

دەلووکار: نیوە شێت، گێژ و وور.*

دەلیا: زۆر، دارا ــ یەک دەخوا. دەریا.

دەلیالووش: مەبەس لەمزۆر خۆر و چاو برسییانە.

دەلیان: سەرسام و سەرگەردان بوون، واق وورمان، (ئەردە.) دملانـدن، ئاودەردان.

دەلێکە (هەورا.): دەلەک.

دەلێ لێ: دەلۆلۆ، (یەز.) ڤێکالۆلۆ، لەگۆرانیاندا بەکاردەبرێت.

دەلێم: دەبێم، دێژم، دەبێژم، دەبێژم، میشم، (بابا.) ئەلێم، (ژاوە.) بوواچۆ. مبوواچم، (دەر.) ویشم، (هەورا.) ماچۆ، ئەووشم، دەووشم.

دەلێی: ئەلێی، (خا.) ووشی، (دەر.) ویشی، (هەورا.) ماچی، چما. ئایا لات وایە کە، ئایا پێت وایە کە.

دەلیدوومان (زا.): کەسێکە لەسەر زەوی لاسایی پاڵەوان بکاتەوە لە کاتی تەنافبازیدا.

دەلیف (باد.): دەرفەت، دەرەتان.

دەلیقانی: ئافرەتی بێ شەرم.

دەلین (باک.): واق وورمان، سەرگەردان بوون.

دەلینگ: (فە.) دەرپا، دەولینگ، (هەورا.) دەرەلنگ، دەڤلنگ، (کەل.، هەورا.) دەرقاچ، دەرقاچێ، دەلنگ. ــ ی هەڵپێچراوی ژنە هەرکیان: باڵۆرە.

دەم: (هەر.) زار، دم، دەو، (باک.) دەڤ. بە ــ: شەهتۆت، دەمەوەر، دەم هەراش، بەدەم وپل، بەزمان، بەدەم و دوو. لە ــ دانەوە: نەهێشتن، بەربەستکردن. بە ــ دادان (رۆژ.): بەربەستکردن، گرتنەوەی مایین لە تاوی غاردانێدا. (باک.) بیست، بهن، تاو، تاف، چاخک، حەل، هەل، چاخ، قاس، کات، گاف، (هەورا.) هەنگام. ژووم، کێلی، گاو، نشک، بێن. ئەودەمی. هندی، هنگی، هنگینی، هنگاڤی، هەنگێ، هەینێ، هەنگینێ. ــ یکی دی: کاتێکی تر، کێلیکەدن. ــ یکی: تاوێکی، قاسکی، کاتێکی. ــ دی: گاڤادی. ئەو ــ ەی: (فە.) یەمە. ــ دان: (باک.) بووخاک. ــ کێشان: پێگەیشتنی چاوچێشت، رەنگدانەوەی چایە. دەمەگوێزان، دەمەچەقۆ، دەمەخەنجەر، واتە گوێزان و چەقۆ و خەنجەری بێ دەسک، زارک، کونی چتی، سەرەتا، هەوەڵ. ــ ی بەیانی، کوورە (هەمبانەی) کوورەی زێڕینگەر و ئاسنگەر و ئیتر. ــ ی تیغ: زار و لێواری تیغ. بە ــ هوەچوون: پێوەچوون. ــ ابوری (باک): دەمی رابردوو. ــ انهۆ (باک.): ئێستا. ــ اپاشین (باک.): دەماپاشینێ: دوارۆژ، دەماپاشییێ. ــ اکۆ: کاتێکی. گیادەمی داوە: سەری دەرخستووە.

دەماخ: کەیف، خۆش، شادمانی، شادی، بەزم، ئاهەنگ. بە ــ: شادمان، کەیفخۆش، بەکەیف. لە ــ دان: سەرداسەر و گراوبوون. توورەکردن، توورەبوون. ــ شکان: دەق شکان، کەیف تێکچوون. مێشک، مەزی، (رەوا.) دەردێکی وولاخانە کە ئالیکیان لەکاتی خۆیدا نەدرێتێ تووشی دەبن. (ئەردە.) لووت، کەپۆ، دفن، دارا ــ ی خۆی کردووە، واتە لووتی خۆی هەڵبەستووە.

دەماخ پروانن: لووت پرواندن (گڵۆفتن).

دەماخ تەختکردن: مەبەس لە هەوەس تەخت کردن و خۆگیف کردن بەسەر ئەم و ئەودا.

دەماخ شکاندن: خۆشی لەیەکێک تێکدان.

دەماخکردن: کەیف و خۆشی کردن. لووت هەڵبەستن.

دەمادەم: دەمدەمە. (ئەردە.) هەڵاتنی ڕۆژ و مانگ و ئەستێرە، سەرەتا، بەرایی، هەوەڵ.

دەماخ هەڵبەستن: کەپۆ و لووت هەڵبەستن.

دەماخ هەڵدان: کەپۆ و لووت هەڵبەستن.

دەمار: ڕەگ، شاڕەگ، ڕەگی گەورە، دامار. ناموسپەرستی، ئازایی، (هۆر) کەیفەرات، زات، هۆرە، پرکێشی، زاخ. بە ـــ : ئازا، دلێر. بێ ـــ : سلۆرت. ـــ سست: سلۆرت. هەوا، فیز، فیسارەکەس زۆر بە ـــ ە. دارکی تووتنییە، دارک، ڕەگ و ڕیشەی داران.

دەمارەکوڵ: دووپشک، چزەوپێڵە.

دەماردار: بەدەمار، ئازا، چاونەترس. ـــ ی: بەدەماری، چاونەترسی.

دەماردەرهاتن: مەبەس لەتین و توانایی لێ بڕان، زۆر هەراسان بوون.

دەماردەرهاووردن: دەمار دەرهێنان، ڕەگ و ڕیشەدەرهێنان.

دەمارسست: حیز، ترسەنۆک. ـــ ی: حیزی، ترسەنۆکی.

دەمارگیران: تووڕەبوون، قەڵسبوون.

دەمارگیراو: تووڕە، قەڵس.

دەمارگیریای (هەورا.): دەمارگیران.

دەماروەرگەڕان: (ڕەوا، خۆ) جەمام.

دەمارهۆرگێلای (هەورا.): دەمار وەرگەڕان.

دەماغە: لووتە (خاکێکە لەدەریا چووبێتە پێشەوە).

دەمامک: لچکی پێچ یا چتێکی تر. ـــ دان: لچکی پێچ یا چتێکی تر لە دەم و گەردن ئالاندن.

دەمان (موک.): دامان، دەستەبەری. بە ـــ گرتن: وەخۆگرتن، گرتنە ئەستۆی خۆ. ـــ بوون: بوونەدامان، وەخۆگرتن.

دەمانچە: (هەو.) شەش ئاگر، دەبانچە، دەوانچە، چەکێکی گچکە وەکوو تفەنگ گوللەی پێ دەهاوێژرێ و زۆرتر کارەساتی ناڕەوای پێ ئەنجام دەدرێ.

دەمانچە

دەمانچەساز: دەمانچە دروستکار، دەمانچە چاک کەرەوە، جەخسی. ـــ ی: پیشەی دەمانچە دروستکردن و چاک کردنەوەی.

دەماندن: دەفاندن، گەشاندنەوەی ئاگر بە مووشەدەمە. ـــ کوورە.

دەمانگەهـ: ئاسایی.

دەمانن: دەماندن.

دەماوەر: دەمەوەر.

دەماوەڵ (شار.): کەنارئاو، لێواری ئاوێ.

دەماودەم: چتێکە زار بەزار بگێڕدرێتەوە. جاربەجار، زووزوو، پەیتاپەیتا. دەست بەجێ بە بێ درەنگی.

دەماودەم کەوتن: بەسەر ڕووداکەوتن، بەڕووداکەوتن.

دەمایەم: دەماودەم.

دەمایی: دوایی.

دەمە (ئەردە.): مۆدنە، دارجغارە. (موک.) جوورە دروومانێکە. ـــ ی کڵاو: چینێکی پەنجەرەدارە لەنێوانی تەپە و کەللەی کڵاو و ئارەقچناندا. ڕۆژی باو و بۆران، تۆف و بارانە. دەمە تیغ و چەقۆ. کوورەی ئاسنگەری، ئەو کەرەستەیە کە زێڕینگەر و ئاسنگەر و مسگەران و پیشەسازان ئاوری پێ گەش دەکەنەوە، مووشەدەمە.

دەمەت (کە.): تووتنی ڕێکخراو و لەسەر یەکتری دانراو و ڕێزکراوە، (باک.) بەستەیەک تووتن.

دەمەتەقێ: ووتوویژ، دەمەقڕێ، دەمەقاڵە، گفتوگۆ، پیلە. دەم تەقاندن.

دەمەتەقێن: گوفت و گۆکردن، چەنەبازی، زۆر بلێ یی.

دەمەترشتە (ئەردە.): تۆڵاشە، تەلاش.

دەمەتیغ: تیغی بێ دەست.

دەمەجاو (ئەردە.): زارجوو، دەمەجوو.

دەمەجوو: زارجوو، ئەوەندە بنیشتەیە کە دەیخەنە ناو زار و دەجوورێ.

دەمەچەقۆ: چەقۆی بێ دەسک.

دەمەداچەقێ: زارلێک بوونەوەی کەسێکییە لەکاتی گیانەلادا کە هەناسەی درەنگ دەردەچێ، زار دا چەقاندن. گیاندان، چەنەگە هەڵتەکاندن.

دەمەدەم: سەرەتای هەموو کاتێک. ـــ بەهاران و پاییزان خۆشە.

دەمەرقۆپان (بابا.): پانتۆڵ.

دەمەرقۆپان

دەمەسوو: سوونەوەی تیغ دوو جوورە یا بە پانی دەسوونەوە یا تەنها سەرەوەی لای دەمەکەی دەسوونەوە، سوونەوەی لای دەمەکەیەتی کە بە ماوەیێکی کەم ماوەی تیژکردنی کورت دەبێتەوە دەبێ دەمە زەرد بکرێ واتە ئاسنگەر تەنکی دەکاتەوە.

دەمەڕیزە: تیغێکە دەمی هەڵوەری بێ و برشتی نەمابێ. ـــ بوون: هەڵوەرینی دەمی تیغ.

دەمەزەردە: مەبەس لە تیغێکییە دەمی هەڵوەریبێ و سەر لە نووێ ئاسنگەر پۆڵانیای بکات و تازەی بکاتەوە، پۆڵانیا.

دەمەزەردکردنەوە: تیژکردنەوەی دەمی تیغانە بە بڕەند لەگەڵ ئاودانەوە.

دەمەزەن: دەمە زەرد. *

دەمەشێر: زارهەژدیها، جوورە گوڵێکە.

دەمەق (ئەردە.): واق، مات، سەراسیمە.

دەمەقاڵە: (باک.) شووڤک، شوولک، پیلە، پیلەبازی، دووگورزە، شەڕەقسە، دەمەتەقێ، مەرشە، هەڤچووم، بەردەق، دەمەقڕێ، دەمقالێ، دەمقرە. بە ـــ هاتن: تێک گیران.

دەمەقرە: دەمەقاڵە، دەمقرە.

دەمەقڕێ: دەمەقاڵە، دەمەتەقێ.

دەمەکردن: پەنجەرەی نێوانی تەپە و کەللەی ئارەقچنان بەزنجیرەکردن.

دەمەکوتێ: ووڕتە ووڕت، بۆڵەبۆڵ. ـــ کردن: بەدەم ووڕتە ووڕت کردن. دەمەداچەقێ.

دەمەکی: سەرپلکی، سەرپێنی.

دەمەگری (فە.): لیک، کەف و کوڵی زار.

دەمەگوێزان: ئەو دەمە چەقۆیانەیە کە لەناو ماکینەی تراشێدا ڕیشی پێ دەتاشرێ.

دەمەڵ (باک.): بەروو.

دەمەلاسکانێ (دەر.): لاسایی.

دەمەلاسکە: لاسایی کردنەوەی قسەی یەکێک و دەم لێ خوارکردنەوە لە رووی قەشمەری و پێکەنینەوە.

دەمەلاسکێ (رۆژ.، کۆ.، جا.): لاسایی، تەنها بۆ زار و زمانە.

دەمەڵان (ئەردە.): کارگ.

دەمەڵبێن: پارچە خام یا پەڕۆیەکی تری درێژکۆڵەیە زاری مردووی پێ دەبەسترێ لە کاتی کفن کردنیدا.

دەمەنە (ئەردە.): دەمنە، دارجغارە، مۆدنە.

دەمەنی (جا.): پەسیو، هەلاّمەت.

دەمەوەر: دەمپەراش، بەدەم وپل، بەزمان، چەنەدرێژ. ــ ی: دەمپەراشی، بەدەم وپلی، بەزمانی، چەنەدرێژی.

دەمەوچوون (ئەردە.): پێشوازکردن.

دەمەوخووار: چتی دەمە و نخوون، سەرەوخووار.

دەمەوخووارکەفتن: سەرنخوونکەوتن.

دەمەوخووارکەوتن: دەمە و رووکەوتن.

دەمەودەم: زاربەزار، دەم بەدەم.

دەمەوروو: دەمەوخووار، لەپەوروو.

دەمەورووکەفتن (ئەردە.): لەپە و رووکەوتن.

دەمەوژوور: سەرە و ژوور.

دەمەوژێر: دەمەوخووار، سەرەوژێر، سەربەرەوخووار.

دەمەونخوون: دەڤنخوین، دەمەوخووار، سەر بەرەوخووار.

دەمە و نخوون بوون: قلْپ بوونەوە.

دەمەونخوونکردن: قلْپ کردنەوەی ئامان و دەفر.

دەمەونخوونکردنەوە: سەرەوژێرکردنەوەی دەفر.

دەم بەدەم: جارجارە، جاروبار، هەمیشە، هەرگاف. زاربەزار.

دەم بەردان: چەنە درێژی کردن، خراو ووتن.

دەم بەس: دەمبەست، بەلاّمک. پەتێکە دەمی گاجووتی پێ دەبەسترێ لە کاتی گێرە کردنێدا تا هیچ نەخوات یا هی سەگی پێ دەبەسترێت.

دەم بەست: زاربەست، زاربێن، زارەوانە، دەم بێن، بەلاّمک، بزمۆک بۆ کار و بەرخ و هی وا، پەتێکیشە لە کاتی گێرەدا دەمی گای پێ دەبەسترێ. جادوو.

دەم بەستن: زاربەستن، بەرتیلدان.

دەم بەیەکداهاتن: زاربێکداهاتن، ژاوەژاوکردن.

دەم بڕ: گریان، وەبگرە، بەگۆترە، گۆترە.

دەمبوون: دەمکێشانی چاو پلاو و قوبوولی.

دەم بوونە تاقی چرا: بۆ یەکێک بەکاردەبرێ کە لەبەر واق ووڕمانێکی کوتوپڕی نەتوانێ بدوێ.

دەم بوونە تەڵەی تەقیو: دەم بووەتە تەڵەی تەقیاگ، دەم بوونە تاقی چرا.

دەم بێن (موک.): ئالقەدارێکی خڕە لەزاری وولاّخانی گێرەی دەکەن، بزموک. دەمبەست، زاربێن، زارەوانەی هەمبانە و خیگە و ئیتر.

دەم پووچ: دەم پووچەڵ.

دەم پووچەڵ: مرۆڤی بێ ددان. ــ ی: بێ ددانی.

دەم پوخت: چێشتێکی شلەیە لە کشمیش و لەتکەنۆک و کفتەی وورد دروستدەکرێ.

دەم پێکاهاتن: زار لێک نران، زمان بەستران و زارنەکرانەوە لەترسان یا لە برسان.

دەم پیس: جنێوفرۆش، زمان پیس.

دەم تاڵ: قسەرەق، زمان شڕ، بەدزووان. ــ ی: قسەرەقی.

دەم تەڕ: بە کەسێک دەڵێن کە هەر بەزار پیاوەتی بکات و کردەوەی نەبێ.

دەم تەراق (هەورا.): دەم بەتریقە، زار بەتریقە.

دەم تەڕکەرە: مەبەس لە میوە و تەرەکاری و چتی وایە کەدەم تەڕ بکاتەوە.

دەم تەقاندن: زارلێکدان، ئاخوتنی پڕ و پووچ، چەنەلێدان، چەنەبازی.

دەم تەقانن (ئەردە.): زمان بە مەلاّشووەوە نووساندن تا دەنگ لە زارەوەبێ.

دەمتەقێن: چەنەباز.

دەم تێژەندن: دەم تێوەدان، مندالّەکە یا پشیلەکە دەمی نایە ناو چێشتەکە. لەناو بردن، بڕزۆ دەمی ژەندەسامانی باوکی و هیچی نەهێشتەوە.

دەم تێکەڵبوون: زار بە یەکداهاتن.

دەم تێنان (ئەردە.): دەم تێنان بۆ خواردن و خواردنەوە بەکار دەبرێ پتر بۆ شیری مەمک، مژین.

دەم تێوەدان: زاربردن بۆ قسە و لەبابەتێکەوە دووان.

دەم تێوەدەر: خۆتێ هەڵقوتێن.

دەمجاو: زارجوو، ئەوەندە بنێشتەیە کە بە زار بجوورێ.

دەمچاو: دەم و چاو.

دەمچەپەڵ: زارپیس، بەدزووان، دەم تاڵ.

دەمچەرفدان: چەنە لێ دان، چەناگەدان.

دەمچەفت: دەمچەوت، بێکارە، دەست وپێ سپی، بێ دەم وپل.

دەمچەفتی: دەمچەوتی، بێ کارەیی.

دەمچەوت: دەمچەفت، بێکارە، دەست وپێ سپی، بێ دەم وپل. ــ ی: دەمچەفتی، بێکارەیی، دەست وپێ سپێتی.

دەمچوونەکلیلە: زار بەستران لەترسان و بەهەر هۆیەکی بێ.

دەمخاو: کەسێکە قسە بەخاوی بکات، شلْمژاوە.

دەمخۆش: زارخۆش، ئافەرین.

دەمخۆشانە: زارخۆشانە، مزگێنی، خەلاّت.

دەمخۆشی: زارخۆشی.

دەمداچەقاندن: چاوبرسێتی، ئازوەری، قرم، زارداپچڕین.

دەمداچەقانن: دەم داچەقاندن.

دەمدار: کەسێکە بەدەم وپل بێ بۆ ئاخوتن و گفت و گۆ.

دەمدان: دەرکەوتنی خونچە و سەری سەوزایی، لەوەرینی ئاژاڵانە ماوەیەکی کەم. ـــ ی کوورە: باتێکردن. درێژکردنەوە، بەدەمەوەدان، لەدروودان. گەیشتنی میوە.

دەمدانەوە: گەشانەوەی گوڵ یا قەڵشینی میوە و هەنارە، کرانەوەی زاری برین.

دەمدانەیەک: پێکدادان، پێکەوەنان، لێکنان (بۆ پەرتووک و ئیتر).

دەمدەر (فە.): بەردەرگانە.

دەمدەم: جارجارە، دەمدەمە.

دەمدەما (ئەردە.): دەمایەدم، دەم، سەرەتا، هەوەڵ.

دەمدەمان: دەم بەدەمەوەنان.

دەمدەمە: دەمدەم، جارجارە.

دەمدەمەکی: دەمدەمی.

دەمدەمی: دەمدەمەکی، دەڤدەڤی، پەتیارە، سەرسەری، هیچ و پووچ، وازوازی، جینگەنە، جینگز، جەنگەنە، وازی وازی، تاوتاوی. مرۆی راڕا. جارجارە، جاروبارە.

دەمدڕاو: راز ڕانەگر، زۆر بڵێ، ئاشکراکار، کەسێکە قسە لەمزاریدا ڕانەوەستێ. ـــ ی: پڕپرسی، رازڕانەگرتن.

دەمدروون: بێ دەنگ بوون و هەست لە خۆبڕین. بۆ دەمکوتکردنی خەڵکیش بەکاردەبرێ.

دەمدرێژ: چەنەباز، بێ شەرم، درێژدادڕ. ـــ ی: چەنەبازی، بێ شەرمی، درێژدادڕی.

دەمدوور: زاربین، زارەوانە.

دەمڕاس: دەمڕاست.

دەمڕاست (باک.): شۆفار. دەمڕاس، مرۆی لێزان و قسەڕەوا، ڕاستگۆ، دروست وێژ.

دەمڕاست بوونەوە: مەبەس لە تێر خواردنی برسی و هەژارێکییە، دەوڵەمەند بوون. قسە وەسەرکەوتن.

دەمڕاستی: تێرخواردنی هەژار و برسێکییە، قسەڕۆیی، قسەڕەوایی.

دەمڕەش: برێتییە لە یەکێک، کە هەر نەخشەی خراپ لێ بدات و شووم بێ. ـــ ی: شوومی و نەخشەی خراپ لێدان.

دەمڕووت: بە یەکێکی منداڵکاری بێ نموود دەکوترێ کە شەرمی لێ نەکرێ.

دەمڕێ (باک.): چین.

دەمژمار (هەورا.): کاتژمێر، کەژمێر.

دەمژمارساز (هەورا.): کەژمێرساز. ـــ ی (هەورا.): کەژمێرسازی.

دەمژمارێو (هەورا.): کەژمێرێک.

دەمژمێر: (هەورا.) دەمژمار، کاتژمێر. ـــ ی: کات ژماردن.

دەمسارد: بێ دەم ویل، ناهومێد. ـــ ی: بێ دەم ویلی، ناهومێدی.

دەمسەرد: دەمسارد، ناهومێد، دڵسارد.

دەمسەردەوەبوون: ناهومێدبوون.

دەمسەردی: ناهومێدی.

دەمسپی: وەکوو ڕیش سپی وایە، مرۆی قسە ڕەوایە کە ڕێزی بگیرێ و شەرمی لێ بکرێ.

دەمسووان (ئەردە.): ئاردەسووان، برشتی ئاسنی، وورده ئاسنێکە دووای برینەکاری و سوونەوە لێی هەڵبوەرێ.

دەمسوور: کەسێکە لەکارێکیدا پشت نەستووربێ، ئازا، بەجەرگ.

دەمسوورە (کۆ.): (کۆ.) لچە، جوورە ماسییەکە.

دەمشڕ: دەمدڕاو، راز ڕانەگر.

دەمشل: دەمسارد، دڵسارد، ناهومێد.

دەمقاڵی: دەمەقاڵی.

دەمقڕە: دەمقاڵی.*

دەمقووچاندن: دەم قووچانن.

دەمقووچانن: دەم قووچاندن.

دەمقووچیاگ: دەمقووچاو.

دەمکار: چینی دیوارە بە ڕووکاری دیوی دەرەوەیدا.

دەمکانە: (خۆ.، ڕەوا.، سوور.) دووکانە، دەمووکانە.

دەمکراو: چای لێنراو و ئامادەکراو.

دەمکردن: چالێنان و ئامادەکردنی، لێنان، وەسەرنان.

دەمکۆ (ئەردە.): سەر زەنش.

دەمکوت: مات، کپ، سست، بێ دەنگ. ـــ کردن: کپکردن، کڕکردن، قرتە لێ برین، بێ دەنگ کردنی کەسێک لەبەر چتێک لەدروان.

دەمکوتکردن: لەدروان خستن، خامۆش و بێدەنگ کردنی کەسێکی سا بە هەر هۆیەکییەوەبێ.

دەمکوش: دەمگوش، زاربین، بزمۆک.

دەمکێشان: لووشەکردن، پشوودان. پێگەیشتنی چاو و پڵاو و ئیتر، دەم بوون.

دەمگا: جێگای دەماندنی کوورە. جێگای دەم و ماچ و مووچ.

دەمگەرم: مەردومی قسەڕەوایە.

دەمگەنیگ: زاربۆگەن.

دەمگر (باک.): گووپن.

دەمگرتن: زاربەستن، مەبەس لە ڕووشکان و کەم قسەکردنی بێ شەرمانە.

دەمگرتنەوە: زاربەستنەوە، مەبەس لە خۆگیرانەوەیە لە خواردن واتە بە دەستندە چتی بخوات.

دەملار: زارخووار.

دەملارە: ئەو جوورە تونگانە (سوراحی) کە تۆزێک دەمی لارە.

دەم لێدان: لێدووان، خۆ بە لێزان و قسەزان و ئیتر نیشاندان، چەنەلێدان، ووتن. سازندەیی. دەمدان، دەمین (بۆ کوورەی زێڕینگەری و ئیتر).

دەم لێکنان: زار قووچاندن، بۆ مردن و هەناسە برانیش بەکاردێت.

دەم لێ نیان: دەم پێوەنان، زار بە گۆزە و ئیترەوەنان.

دەم مقەست (هەو.): زیندەوارێکە وەهەزار پێی دەچێ بەڵان چکۆڵەترە.

دەمنە (هەورا.): مۆدنە، دارجغارە.

دەمنەجگەرە (هەورا.): مۆدنە، دارجغارە.

دەم نەوێساگ (ئەردە.): زاردڕاو، دەمشڕ.

دەمنەی ئاسیاو (جا.، ڕەوا.) پۆزگە، دۆزەقە.

دەمنێ: تەختەیەکە دەدرێ لەسەر لای خوارووی نێ و کونێکی تێدەکرێ و شاگونجی تێ هەڵدەکێشرێ.

دەمنی (دزە.): دەڵێی، دەق، هەر وەکوو.

دەم نیانە ئاو: زار لە ئاونان.

دەموپل: دەم وچاو، لێشیاوی، زرنگی. بە ــ: دەمەوەر. بە ــ ی: دەمەوەری. بێ ــ: دەقمری، دەمچەوت.

دەموپل پاراو: زمانلووس، دەمەوەر، شەهتۆت، زماندار، ڕەوانبێژ، قسەڕەوا.

دەموجەم (خۆ.): ئابڕو.

دەموچاو: دەک ودیم، دیدار، شێوە، ڕوو و ڕوومەت، ڕوو، ڕوخسار، چارە، ڕوواڵەت، چڕوچاو.

دەموچاوهەڵگر: ئافرەتێکە، کە موو لەدەم و چاوی ژنان بکاتەوە و جوانی بکات.

دەموچاوهەڵگرتن: موو لە ڕووکردنەوە و ڕووجوانکردن.

دەمودەس: دەم ودەست.

دەمودەست: فرزە، زوو، ئازا، دەست بەجێ، بەتاڵووکە، (باک.) تاقل، کوتوپڕ، لەهێکرا. ــ ی: کوت وپڕی، دەست بەجێ یی.

دەمودوو: مەبەس لە وتن وگفت وگۆیە، دەڵێن دارا ــ ی خۆشە، زمانی شیرینە.

دەمودووان: دەم ودوو.

دەم وورە (ئەردە.): سروە، سرتە، ئاخۆتنی لەسەرەخۆ. (ئەردە.) قیرەقیر، قرڕە، شەڕ و کێشە بەناخۆتن.

دەموورە: تەموورە.

دەمووش (باک.): شیلەی چتی شیرین و ئیتر. مشت و ماڵکراو.

دەمووشت (باک.): لیچق، چەسپدار، گر، دەستی من بە ــ بوویە: دەستم چەسپدار بووە.

دەموفلچ: دەم وفلق، دەم وقەوچە، پتوپۆز.

دەموفلق: دەم ودووی ناشیرین.

دەموقەوچە (ئەردە.): دەم وفلق، دەم ولەوس.

دەمووکانە: دەمکانە، موخوڕ، جوورێکە لەبەری دارەمازوو وەکوو دەنکی ئالووباڵووی وایە دەکوترێ و ئاوە لینجەکەی خۆش دەکرێ لەسەر قونێر و هەندێ بریان دادەنرێ و بۆ زۆر چتی تریش بەکار دەبرێ.

دەمووکاوێژ: دەم وفلق.

دەمووکە: دەموکانە، دەمکانە.

دەمهاتن بەیەکدا: دەم هاتن بە یەکدا.

دەمهاتن بەیەکدا: زار وێک هاتن وقووچان.

دەمهار: دەمهەراش. ــ ی: دەمهەراشی.

دەم هەراش: بەدەم، دەمەوەر، سازندە، زماندار، زماندرێژ. ــ ی: زارگەرمی، سازندەیی.

دەمهەژدیها: زارهەژدیها، جوورەگوڵێکی هەمەڕەنگەو بێ بۆنەو وەزاری هەژدیهای دەچێ کە گەورەبێ وگەرووی بکوشرێ زاری لێکدەکاتەوە.

دەمهەڤری (باک.): کێش.

دەمهەڵە: زارشڕ، دەم نەوێساگ.

دەمهەڵبەس: دەمهەڵبەست.

دەمهەڵبەست: ووتەیەکە لە خۆڕا هەڵبەسترابێ.

دەمهەڵپچڕان: مەبەس لەئاخۆتنە. ــ دن: وەئاخۆتن ودروان خستن.

دەمهەڵهێنانەوە: مەبەس لە خۆئامادەکردنی مرۆڤە بۆ ئاخۆتن.

دەم یەکدان: زارلێکنان، پەرتووک لێکنان.

دەمێ: کاتی، هنگا، هشکەلی، دەمینی. لە ــ: لەکاتی، ژێلی.

دەم یەکنان: خامۆش، بێدەنگی.

دەم یەکنیان: زار لێکنان، خامۆش.

دەمێکە: ژمێژە، ژمێژڤە، لەمێژە. ــ کورد لەخشتە براوەوخاکەکەشی دابەشکراوە.

دەمێکێ: تاوێکی، بیستێکی.

دەمێو (هەورا.): ماوەیەک.

دەمین (هەورا.): دەفین، با تێکردن، دەماندنی کوورە. هەڵاتنی تاو، دەرکەوتنی گیاو سەوزەوات. ــ ی (باک.): کاتی، دەمی.

دەن (شار.): گرد، تەپە. (باک.) دەنگ، دەی. (هەورا.) پەراسوو. (باد.، باک.) کووپەی گەورە. ڕەنگ.

دەنا: ئەگەرنا، وەگەرنە، ئەگەرنە. (دەر.) نخۆ، نەخۆ.نان، ئانی، ئانگۆ، ئەگینا.

دەنانا: ئەدی نا، ئەبینا؟ نا؟.

دەنان (شوا.): ددان.

دەنە (کە.): پەراسوو. (دەننە) (ئەردە.): پەراسوو.

دەنەشەن (کە.): ددانەکانی شەنەی دەغلان.

دەند: زمانەی ئێرەقە. (باک.) تۆوی شووتی وکاڵەک وهەموو چتێکی.

دەندە (هەورا.، فە.): پارچەئێسکێکی پەراسووی گیان لەبەرانە. پەراسوو. (موک.) ئەو زمانەیە لە کەرستەی جووتیدا کە گاسنی تێدەخرێت. هێشە، یەرەق، ئامووڕ. هەنجار، سەرنیش، هەوجاڕ.

دەندەڕۆچک (خۆ.): دەندەرۆشک.

دەندەرۆشک: تۆوی کەنگرییە کەووشکبێ ئێگجار ڕەق دەبێ، وە هەر چتێکی ووشکو ڕەق بێ وەوی دەچووێنن.

دەندک (باک.): دەند. تۆوی شووتی وکاڵەک وهەموو جوورە چتێکییە.

دەندوو(کۆ.): دەندە.

دەندووش (باک.): ئەو گوڵ وخلخلانەیە کە ژنان ومنداڵان بەخۆیانییەوە دەکەن.

دەندووک: دندووک، زاری باڵندان.

دەندووکچە (باد.): جوورەهەنارێکە.

دەندی (باک.): زەرگەتە.

دەنک (ئەردە.): پەراسوو. دانـە، دەن، دان، دەنـکـک، رژک، قـل، تـەل، (هـەو.) قلی، دەنکـە. بۆ دانەوێڵەو هـەموو چتێکی دەبێ وەدەنکـە هـەنار وئیتر. ناوک، دەنکە چەقالـە. یـەک،تاک. (شار.) کـەمێک،توزێـک، نەختێک.

دەنکە: دەنک بەهەموو واتاکانیەوە. (ئەردە.) چەودان.

دەنکە نار (هەورا.): (خۆ.،دەر.) بڕمانە.

دەنک دەنک: دانەدانە.

دەنکک (باک.): دەنک، چەقالـە.

دەنگ: شەت، بریو، قریشتە، هەرا، زیقە، هـەللا، ئـاوازە،تەقـە، خەبـەر، فززە، کرک، کـەلپ، شـەمـاتـە، زەلـە، پێژن، دەن، دەنیـد، زاڵـە، زایەڵـە، بانک، ئاواز. بێ ــ: بێ هەست وخوست. بێ ــ ی: بێ هەست و خوستی. ــ بڵنـد کـردن: دەنـگ دەربڕیـن. بـۆ گریـان: لـە گـابۆڕدان. بۆگۆرانـی: تێهـەڵکردن. ــ کرن: بـانگ کـردن، هـاوارکردن، وەڵامدانـەوە. ــ دان: شـەپۆلدانی دەنـگ، وەڵامدانـەوە. وەڵام: دەنـگ و بـاس، (بـاک.) دەن، خەبەر، باس وخوواس، ئاگا. ئەڤ دورمـەم کوتـوو دەنـگ ژتـە نـەهات: ئەوە دورمانگە کە هیچ وەڵامێک لەتۆوە نـەهاتووە. ئاشتی، ئاشنایەتی، دۆستایەتی. دەنگیـان لـەیـەکتری گۆڕیـوە: واتـە بـەندیواری دۆستـایەتیان پساندووە. (باک.) دنگی ساوار کوتانێیە. بێ ــ بوون: حەجمین، تەبتین، هاوێس، خامۆش، ئارام، کپ، (باک.) پەپس، دیبخ، ووس، ووسـت، بـێ هەست ، کڕومـات، کش ومـات. بێ ــ ی: کپـی، خامۆشـی، تەپسـی، ئارامی، ماتـەمات، کەڕاهی،کری. بێ ــ بـوون: دامرکـان، دامـران، ئـارام بوون. وە ــ هاتن: قیـڕانـدن، ویقانـدن، قیژانـدن، گوڕانـدن. دەنگی ئـاوێ: هاشە، ــ ی دێ. دەنگی ئەسپی: حیلەحیل، دەحیلێنی. دەنگی بارانـەی: خرمـە، خرمـەی دێ. دەنگی بـای: هاشـە، ــ ی دێ. دەنگـی پشـیلـەی: میـاوە، دەمیـاوێنی. دەنگی تفـەنگێ: تەقـە، تەقـەی دێ. دەنگی تۆپـی: گرمـە، ناڵـە، دەگرمێنێ، دەباڵێنی. دەنگی خۆش: ئاوازە. دەنگی خۆشبەز (ئوتۆمۆبیل): گڕە، گڕەی دێ. دەنگـی چۆلەکـەی: جیکـە، جیکـەجیک: جیکـەی دێ، سـریوە: دەسـریوێنی. دەنگـی ڕێـوی: واقـە، واقـەواق، واقەواقێنی. ــ ی زەرگەتەی: گیزە، گیزەگیز، ووززە ووزز ــ ی دێ. ــ ی زەنگەسـوورەی: ووززە، ووززەووز ــ ی دێ. ــ ی سـەگی: حەپـە، حەپەحـەپ، عـەوعـەو، وەڕیـن، حەپـەی دێ، دەوەڕێ. ــ ی سیوسـیوەی دەرکێ: سیڕە، ــ ی دێ. ــ ی شکانی دار: قرچە، قرچەی دێ.دەنگـی کەوتنی چتێکی قورس: تەپە، زرمـە، ــ ی دێ. ــ ی کەوێ: قەبقەب، ــ ی دەکا. ــ ی ماری: جیرەجیر، جیرەی دێ. ــ ی مـەڕی: بالـە، بالـەبال، دەباڵێنی. ــ ی گامێشی: هۆقە، هۆقەهۆق، ــ ی دێ. ــ ی گای: بۆڕە، بۆڕەبۆڕ، ــ ی دێ. ــ ی مێشـوولـەی: ووزە، گـیزە ــ ی دێ. ــ ی نەخۆشـی: نقـە، نکـە، نکـەنک، ــ ی دێ. دەنگـی هـەوری: گرمـە، گرمـەگرم، بۆڵـە، بۆڵەبۆڵ، ــ ی دێ.

دەنگاڤێژ: دەنگاوێژ.

دەنگاڵ: (بـل.): ئاوێکـە لـە قەڵشـتی کێـوان یـا لـەدرزی زەویـان ڕەوان بێت و کانیش نیە.

دەنگانە (باک.): نێودار، بەناوبانگ.

دەنگە: قاو، چرە.

دەنگەدەنگ: واتـەوات، ژاوەژاو، گازەگاز، قریشت و هـۆڕ، قریشـتە، هەراهەرا، هەللاهەللا، جروو کۆمی، چراوەچراو، قاوەقـاو، دەنـگ و دۆز، رمرم، رمێن، دەنگی یەک لـەدووای یەکتری.

دەنگەشە (ئـەردە.): دەنگەدەنـگ و هەراهـەرا، دەمقـرە، قـرە، قرەقـر، قاوەقاو.

دەنگەوەرە: بۆ کەسێک بەکاردەبرێ کە دەنگی یەکێک بە یەکێکی یـا بـە چەند کەسێکی دوور ڕابگەیەنێ.

دەنگ بەدەنگ یەکدان: جووتی، دەنگ لێکدان.

دەنگ بەرز: گیانداری دەنگ زل. ــ ی: دەنگ زلی.

دەنگ بێژ (باک.): گۆرانی بێژ. ــ ی (باک.): گۆرانی بێژی.

دەنگ پێچیاگ (ئـەردە.): دەنگدانـەوەی کێـو ئەشکەوت و گـەرماو و ئیتر.

دەنگ تەپل (ئەردە.): دمبلی دمباو.

دەنگخۆش: خۆشاواز، خۆشبێژ، ئاوازەخووان، خۆشـکۆ، گۆرانـی بێـژ، کەسێکە ئـاوازەی خۆشبێ. ــ ی: ئـاوازە خووانـی، خۆشبێژی، گۆرانـی بێژی، خۆشگۆیی، خۆش دەنگ.

دەنگ دابڕین: قسە بڕینەوە لەگەڵ یەکێکیدا.

دەنگدار: بەناو بانگ، دەنگدێر، بەنێوبانگ. چتێکە دەنگی لێوەبێ. ــ ی: بەنێوبانگی، (باک.) شەپۆلی دەنگان، دەنگدایی، دەنگداری.

دەنگدان: تێڕاخوڕین، تێخوڕین، دووانـدن، فـەرمانـدان. بـانگ کـردن وەکوو: کابرا، هۆی هەرامە. دەرکردن، قاودان، بانگهێشتن کردن.

دەنگدانـەوە: دەردەنـگ، ڕازە، دەنگڤـەدان، شـەپۆلدانەوەی دەنـگ، زرینگانەوەی دەنـگ، بڵاوبوونـەوەی دەنـگ و باسـە بـە جۆرێـک کـە گـەلێ کەس گوێی لێ بێ. گەڕانەوەی دەنگ لـەناو چیاو ئەشکەوت و گەرماو و گومبەزاندا.

دەنگدایرە: دەنگی دەفە و ساز و سەمتوور.

دەنگـدەرچـوون: بڵاوبوونـەوەی دەنـگ و باسێکە لەلایـەن یـەکێک یـا دەستەیەکەوە بۆ ناو خەڵک.

دەنگـدەرهاتن: دەنگ دەرچوون بە جوورێکی وا کە ئەم و ئەو بی بیەن.

دەنگ دڕان: مـەبەس لـە توندی و زۆر هاوارکردنە.

دەنگزەنگ: دەنگی زەنگی.

دەنگڤەدان (باک.): دەنگدانەوە.

دەنگ کەوتن: دەنگ نووسان.

دەنـگ کـردن: بـانگ کـردن، هاوارکردن، قسـەکردن، لـێ دووان. دەنـگ کرن، هەڵدانە قسە یا وەڵام دانەوە. تێخوڕین، دەنگدان، لێخوڕین.

دەنگ گڕ: دەنگ زل.

دەنگ گۆڕین: یەکتر نەدوواندن، (کۆ.) خێوترشی (خێ وترشی).

دەنگ گیریان: دەنگ زل بوون، دەنگ گڕبوون.

دەنگ لێکردن: بانگ کردن، یا دەر کردنی چتێک.

دەنگمەڵ (دەنگ مـەل): دەنگی پەڕەووری.

دەنگ نەقارە: دمبڵی دمباو.

دەنگ نووسان: کپ بوونی دەنگ و دەرنەهاتن، (هەورا.) دەنگ نووسیای. دەنگ کەوتن.

دەنگ نووساو: دەنگ کەرخ، دەنگ نووسیاگ. ـــ ی(هەورا.): دەنگ نووسان.

دەنگ نێر: دەنگ زل، کەسێکە دەنگی گڕ و قەبەبێ.

دەنگ و باس: دەنگ، تەرزەنوو، خەوەر، هاڵ و هەواڵ، باس، خوواس، ئاگایی، کوتەدوان و ئاخەفتنێکە، کە بکەوێتە سەر زار و زمانان و بڵاوبێتەوە.

دەنگ و دۆر: دەنگەدەنگ و هەراوهۆریا.

دەنگین: ناسراو.

دەنووک (کە.): دندووک.

دەنووکە (ئەردە.): دەموکانە.

دەنووکە لەقلەق (کە.): گیایەکی وورده دندووکی وەنی لەگلەگی دەچێت.

دەنووک کەوچکە: جوورێکە لەمەراری.

دەنید: دەنگ.

دەنێو: لەنێو، نێو، توونێ، (ڕەوا.) دوڕ. تۆولۆ. ـــ لێفەی دا: تۆولۆ لێفەدا. ـــ ی قاقەزی دا: تۆولۆ قاقەزدا.

دەو: دەم، زار، دم. پەلە، تاڵووکە. دمە گوێزان. (شکا.، باک.، باد.) دێ، (باک.) زیاندەر، گومڕاکەر. پشک ئاوێژتن جووره ژمارەیەکە، کە لەناو چەند کەسێکی دادەکرێ، دووانیان یەکی چەند قامکێک دەهێننە پێشەوە یەکێکیان دەڵێ (دەو) لە تۆ، ئەو سا قامکەکان لێکدەدەنەوە و دە ژمارەی دیکەشی دەخەنە سەر گردیەکەی هەر چەند بوو لەو کەسەوە کە دەوی لێ کراوە ئەژمێرێ لەسەر هەر کامێکیان تەواو بوو ئەو دەیباتەوە.

دەوا (ڕەوا.): دەرمان.

دەوات: مەرەکەبدان، دەوێت، (کە.) دووات.

دەواخ: دەباخ، خۆشکردنی چەرم.

دەواخانە: دەرمانخانە، دەباخ خانە.

دەواخچی: دەباخچی.

دەوار: پەلاسێکی پانی درێژی تەختەتەختەیە لە موو دەچنرێ کۆچەران وەکوو چادر هەڵی دەدەن و دەچنە ناوی، ڕەشماڵ. (باد.) وولاخی بەرزە، ئەسپ، ماین، ئێستر، کەر. (باک.) ڕەشە وولاخ. ـــ ی ستوور: کەر، ماین، ئەسپ، ئێستر. (هەر.) وولاخی بەرزە، چارەوا، ئەسپ، ماین، ئێستر، بارەبەر، پێرۆ. ـــ ی (کە.): جووره قابێکی قووڵە.

دەوان: دەبان، تیغی دەبان وەکوو خەنجەر و شیرکەدەمەکەی جەوهەرداره.

دەوانچە (هەمە.): دەمانچە.

دەواووره‌ش (هەورا.): دەرمانفرۆش.

دەوە: دەبە. ساهیک، تەپاڵەیێکە لە ڕیخی ڕەشەوولاخ و ئێستر ژنان بەدەست دروستی دەکەن و لە تەپاڵە بەرینتر و درێژتره. ـــ کردن: پێژتن.

دەوەدەشتی: شیاکەیێکە لە دەرەوەی ئاواییدا هەر لە خۆڕا ووشک بوویێتەوە، دەوەکێویلە، (هەورا.) سەرگین، تەپاڵە.

دەوەرە (ئەردە.): چاره، چارەسازی، دەرمانکردن، تیمار. ـــ کردن: چاره و دەرمان کردن.

دەوە کێوی: دەوەکێویلە، دەوەدەشتی.

دەوەری دەرد: چارەی نەخۆشی، چاره.

دەوەکێویلە: دەوەکێوی، سەرگین، دەوەدەشتی، تەپاڵە، (دەر.) لاس، (زەن.) سەهەن، شیاکەی ووشک بووەوە.

دەوەلان: ڕێزه تەپاڵەیێکە بە گردی بڵنددەکرێ و ناوەکەشی پڕدەکرێ لە پەین و وورده تەپاڵە و پشکەڵ.

دەوەن: ئەو پنجە دارانەیە کە کورتن هەر لە ناوییەوە چەند لکێکیان لێ جووێ دەبێتەوە و زۆر بڵند نابن. بە بنکەداره بەڕوو و مازووش دەڵێن کە تازه هەڵیدا بێتەوە دووای بڕانی. تەرە، خووەرێل، (باک.) شتل، (هەو.، بار.، دەر.) تەڕاش، پنچک، کوورس، میتک، بتە، بەو دارانە دەڵێن کە زۆر بەرز نەبووبن. جەنگەڵ، مێشە، لێر، لێرەوار. قامیشەلان.

دەوەن بەناش: مەبەس لەدووان و ئاخەفتنێکی زۆری بێ سوودە.

دەوەند: دەوەن.

دەوجا (کۆ.): دەسا، دەجا.

دەوخ (باک.): ماندووێتی.

دەوخین (باک.): ماندووبوون.

دەور: پەر، پەرانپەر، قەراخ، قەووڕخە، دەورە. ـــ کردنەوە: پێدا چوونەوەی دەور و وانە و ئیتر.

دەوران (هەو.): لە گەمەی خەنخەنانێدا کە سێ جاران هەرسێک خەنەکان گەڕاو نەیدۆڕاند ـــ ی پێدەڵێن. دەورە.

دەوراندەور: پەرانپەر، گرداگرد.

دەورە: گڕ، دەور، قەووڕخە، پەرانپەر. ـــ دان: دانەبنار، داگرتن، گرگرتن، ئاخڵەدان، تەوەنەدان، دەورگرتن، تەنوورەدان. چاخ، چەرخ، ڕۆژگار، دەوران.

دەورەدان: ئاخڵەدانی چتێک، گەمارۆدان، دەوردان.

دەورەکردن: خولخواردن، چەرخ خواردن.

دەورەگرتن: دەورگرتن، ئاخڵەدان، پارچە بەلێواری پێڵاواندا گرتن.

دەووردەم (ئەردە.): لموز، خرتووم، پووز، پووزه.

دەوورکەردەیۆ (هەورا.): دەوورکردنەوە.

دەوروبەر: دەوروپشت.

دەوروپشت: هەر چوارلا، دەوروبەر، سوور وپست، هاویردۆر، (خۆ.) پێ پانە. ناوچەو دەوروبەر.

دەوری: (باک.) تەبەق، ئامانێکی پەلی نێوداره. ـــ ی چینی: فەغفووری.

دەورێش: عەوداڵ، بێ ماڵ وحاڵ، مریدی تەریقەتی قادری بە پرچ. *

دەووس: شوێن، شوێنەوار.

دەوساندن (باک.): چەرخی کوشین، ماکینەیەکە ترێی دەکوشێ، بەلاقی هەڵشێلان، پاماڵ کردن، پێ پەستکردن.

دەوسین: شێلران، پاماڵکران، ڕەنج دران.

دەووش: شوێن پێ.

دەووشک (باک.): دزد انە.

دەوقاندن: تاقی کردنەوە.

دەوکل: کابانێکە ڕۆنی کەرە بەرهەم بێنێ.

دەوکول: زارێشە.

دەوکیس (زا.): خەستەی توورەکە.

دەول (باک.): ڕەچەڵەک، (باک.) سەتڵ و دۆڵکە و لۆنکەی چەرمین کەناوی لە چاڵاواندا پێ دەکێشن. (کە.، هەورا.) دەهۆڵ، تەپڵ. (دەر.) لەگەڵ.

دەووڵ: هەوڵ و تەقەلا.

دەوول (باک.): سەتڵی چەرمین. ماڵ و سامان و دەوڵەتە. دەوڵەمەند واتا خاوەندی سامان و ماڵ و دەوڵەت، دەستەلات.

دەوڵەت: سامان، ماڵ و داهات، خۆشبەختی، پەڕوپۆ، پەڵووپۆ، ماڵ، ئاژاڵ، ڕەشە وولاخ و وولاخی بەرزە. فەرمانداری، بەندەری، نێرێتی، میری.

دەوڵەتکەتی (باک.): هەژار، لێکەوتوو.

دەوڵەتگێڕ: فەرمانڕەوا، فەرمان بین، فەرماندار. ـــ ی: فەرمانڕەوایی، فەرمانداری.

دەوڵەتمەند: دەوڵەمەند.

دەوڵەتی (باک.): پیرۆز. میری، میرێتی، چتێکە هی میری بێ.

دەوڵەقووچ (دزە.): زاربەستوو، دەم قووچاو، مات، کپ. هەژار، ڕووت. ـــ ی (دزە.): زاربەستوویی، ماتی، کپی. هەژاری، ڕووتی، ڕەجاڵی.

دەوڵەمەن (هەورا.): دەوڵەمەند.

دەوڵەمەند: ماڵدار، دارا، بدار، بەتفاق، بەماڵ، ساماندار، خاوەند سامان، کۆک. ـــ بوون: هەڵگڕان، هەلاْنگران. ـــ ی: ماڵداری، دەوڵەتمەندی، دارایی، بۆچک، بێ نیازی، هەبوون، هەبین، سامانداری، زەنگینی.

دەووڵتە (باد.): خڵتەی ڕۆنییە کە لە کەنار و بنی مەنجەڵ و هیزە و چتی تردا دەنیشێ دووای تووانەوەی.

دەوون (ئەردە.): دەوەند. دەوەن.

دەولک (هەو.، باک.): جەرت، سەتڵی جیلی یا چەرمین.

دەولۆ (هەو.): ئەو گوڵەیە دەمی بۆ پشکووتن لێک کردبێتەوە، دەولوو، دەوڵوو. بادامێکە خەریکی گەیشتن بێ یا پەلکەشینەکەی بقەڵشێ.

دەوڵوو: (هەو.) دەولۆ.

دەولووکانە(هەورا.): دەمکانە.

دەوڵیان (ئەردە.): دۆلاو، دۆڵە، ئاوگیر.

دەولیباز (خۆ.): پزدانی ماڵاتان. (خۆ.) تیکوڵ و توویژ و تفری سەر ڕیخۆڵە و چیکڵدانەیە.

دەولینگ: دەلینگ.

دەوێل (باک.): سیرمە.

دەوێت: (هەورا.) دەوات، دەوێت، مەرەکەپدان.

دەویت: گەواد، تەرەس، قوڕومساخ، دەیووس، جاکیش.

دەویقاندن (زا.): تاقی کردنەوەی هێلکەیە لەلایەن ڕەقی و ناسکێتییەوە بە لە ددان دان.

دەویک (با.): دۆووک.

دەوین: دۆینە.

دەه (ڕۆژ.): ووشەیێکە ماینی پێ دەگێڕنەوە، (باک.) بۆ برەوی بازاڕی وولاخان لەکاتی هاندانیدا بەکاردەبرێت. (باک.) دە (١٠). دێ، گوند.

دەهان (باک.): دەیان.

دەهەزار: دەجاران هەزار ١٠٠٠٠.

دەهەک (باک.): دەیەم، دەهەم.

دەهەم: دەهەک.

دەهەمین: دەیەمین.

دەهبە (باک.): خەنەیی، خەنەڕەنگ.

دەهدەلیک (باک.): چینی.

دەهرە (باک.): مرازێکە لق و پۆپی بێ کەلکی دارانی پێ دەبڕن.

دەهری: جەرگاووس، (کە.) دەیری. (باک.) جل و پۆشاکی قولاپەچن. زۆر تووڕە.

دەهشک (باک.): جاش.

دەهف (باک.): یاڵ.

دەهفک (باک.): داو، تەڵە.

دەهکەر (باک.): پایە، بناخە. ـــ ی: پایەتی، بناخەیی.

دەهل (باک.): باخی میوە.

دەهم (باک.): کۆچەل. سەرپەرشتی.

دەهنگابە (باک.): بەهارەکانی.

دەهۆ (موک.): فێل، کەلەک. جاجمێکە وەکوو شەڵتە هەڵدەدروێ دەغڵی لەسەر خەرمانان پێ دەگووێزرێتەوە یا لەمەڵۆ و شارا پێی دەبەنە سەر خەرمان.

دەهۆڵ: دەوڵ، کووس، دهێل، کۆس، دۆڵ. ـــ لێدان: دەهۆل کوتان.

دەهۆڵژەن (کە.): دەهۆڵ لێدەر. ـــ ی: دەهۆڵ لێدەر.

دەهۆڵکوت: دەهۆڵژەن.

دەهۆڵ

دەهۆڵ و زوڕنا: دۆڵ و زوڕنا.

دەهیە (باد.): داعبا، دڕندە.

دەهیەک (باک.): دەیەک.

دەی: دە، دا، دادەی، ووتەی هاندانە. بەڵێ، بڵێ. بۆ دەنگدانی وولاخان بەکار دەبرێ. بۆ هاندانی سەگانیش بەکار دەبرێ، کسکس، حەلە لەلە، دیی. (فە.) دێ، گوند، لادێ. زووکە، زووبە.

دەیان: چەندین جارە، دەهان.

دەیەک: (باک.) دامان، دەیێک، دەهیەک، لەدەیان یەکێک، لە دەبەشان بەشێک.

دەیەم: دەهەم. ـــ ین: دەهەمین.

دەیجا: دەجا، دەیسا.

دەیدی: لە (دەیدک) ی کورتکراوەتەوە، (باک.) لایی لایەیە. کاتێکی ژنان منداڵی خۆیان دەنوێنن دەڵێن: دەیدی لاو دەیدی، دەیدک لانکە هێلینا زاروکی مرۆڤانە.

دەیر: دێر، کلیسا.

دەیری (کە.): دەهری، ئەوانەن کە بروا و باوەڕیان لەسەر ئەوەیە کە گێتی هەر بووە و هەر دەبێ و پەروەردگاری نیە. دێرنیشین، دێوانە، شێت، هەردە.

دیزە (باد.): گەلای گزرەیە بۆ ئاژالان.

دەیسا: ئەوسا، دەیجا، دەجا، زووکە، پەلەیکە، دەسادەی.

دەیسادەی: بڕوانە: دەیسا.

دەیسەم (باک.): پادشایەکی کورد بووە لە کوردستان و ئازەربایجانێدا فەرمانڕەوایی کردووە لە پاشان بەدەستی سالار کوڕی مامەلان گیراوە و چاویان ڕژاندووە و دووایە کوژتوویانە.

دەیلاخ: تۆزم، (باک.) گوویک. گۆلکی ووشتری، بەچکەی ووشتری.

دەیلەم (ئەردە.): نێوچاوان، تووێل، ناوی تیرەیەکی گەورەیە لە کورد، ابو الفداء الحموی لە باسی کورداندا دەڵێ: فارس سێ ناوی هەیە یا سێ باوکی هەیە و یا سێ نەتەوەن: کورد، جیل، دەیلەم، وادیارە کە جیل ناوی فارسی بە خۆیەوە بەستووە بەلام کورد بەناوی خۆی مایە تەنها دەیلەم بزر بووە، هێندێک دەڵێن ترکی ئازەربایجانێ لە شووێنی واندا ماون، (ئەمە درۆیەکی ئاشکرایە چونکوو تورک مغولن و ئاشکراشە کەی هاتوونەتە ئازەربایجان. گیو) هێندێکیش دەڵێن (زازا و دومەل، دومبل) پاشماوەی دەیلەمانن، بەلام گەلێک ڕاستە و دروستە کە بڵێین دڵێم کە ئەمرۆ بوونە عەرەب و پاشماوەی دەیلەمن لە بنچینەدا کوردن(جگەرخوین).

دەیم (کە.): دێم، زەوییێکە تەنها لە بارانە ئاو بخواتەوە و بەس.

دەیمەڕۆ (ئەردە.): دێمزار، زەوی دێم.

دەیمەکار: دێم، دێمەکار. ـــ ی: دێمەکاری.

دەیمیلە: جوورە دەغلێکە وەکوو هەرزنی وایە، (هەورا.) کەردڕە.

دەینان (باک.): دانان، دەینە.

دەیندک (باک.): چەقالە، بادام.

دەیووس: دریت، دەویت، بێ نامووس.*

دەیوولاین (دەر.): تێکوشین، تێکوشینکردن، تریت کردن.

دەیها: هاها، هەیها، ئاها.

دب (دبب) (ئەردە.): وەرە، دەنگێکە باڵندە یا ئاژاڵی پێ بانگ دەکرێ.

دبارە (باک.): فێڵ و لێپ و فەرەجی شەڕ و جەنگێیە.

دبدب (دبیدبب) (ئەردە.): ووشەیەکە باڵندە و ئاژاڵی پێ بانگ دەکرێ، وەرەوەرە.

دبراک (باک.): باڵندەییکە.

دبستان: قوتابخانە. ـــ ی: قوتابی، شاگرد.

دبووک (دەر.): دەبێ.

دبێ دبێ (ئەردە.): بڕوانە: دبدب.

دت (باک.): گەمەیەکی کوردییە.

دتە (ڕۆژ.): کچ، کیژ، دۆت.

دجلە: زێیەکە لە کوردستانی باکوور هەڵدەقوڵێ و بە ناو شاری موسڵ و بەغدا تێدەپەڕێ تا بەسرە و کەنداو.

دخسین (باک.): چاو پێ هەڵنەهاتن، چەپخووس.

ددان: (بابا.) دان، (دەر.) دیان، (باک.، رەوا.) دران، (فە.) دنان. خلێنە: خرێ، خرێنە، هاروو، کوڕسی، درانێن کوڕسی شەش لەسەر ەوە وشەش لە خوارەوەن. کاکیلە: چووار لەسەرێن و چووارێش لەخوارێ. دڕۆک، درانێن ئارگوشکێ، دوودوون. بڕۆک: (کە.) ددانەپێشینیان، ددانێن براکوور. چوار لەسەرێن و چوارلەخوارێ. ددانم ددانم ناگرێ واتە ددانە چیرەمە، هەڵدەلەرزم، هەڵدەچووقێم.

ددان ئالبوونەوە: سڕ بوونی ددان بە هۆی خواردنی چتی ترشەوە.

ددان ئێشای (هەورا.): ددان ئێشە.

ددان ئێشە: (هەورا.) ددان ئێشای، ددان ئێشان.

ددانە: ددانەی مشار و چەرخ و ئیتر. (بابا.) دیانەدیانە، (هەورا.) بڕکەبڕکە، کونجە، کونجەکونج، هونەرێکە لە پیشەی جۆلایی و مسگەراندا وەکوو ددانی مشاری وایە.

ددانەپێشینیان (کە.): ددانەکانی پێشەوە.

ددانەچیرە: چۆقەچۆقی ددان لەسەرمان یا لە ترسان، ڕچ، دانەڕچە، دان ڕسکێ. بۆ هەژاری و دەستکورتیش بەکاردەبرێ.

ددانەڕچە: ددان لێکدان لەسەرمان یا لە ڕقان یان لە ترسان، چۆقەچۆق.

ددانەڕێوی: ددانی ڕێوی، دانڕێوی، جوورە خشڵێکی ناسراوە.

ددانە زێڕینە: ئەو ددانە قایمانەیەکە لە دووای تەمەنی حەوتساڵی منداڵان دەردەکەوێ.

ددانەسەیە: گیایەکە گەزێک بڵند و بەشلکی گوڵێکی شین دەردەکات و بە چێشتی دەخورێ کە ووشکیش بوو هەموو لەشی درووی دەردەکات.

ددانەگیوینی(کە.): ددانی حەوتساڵی، ئەو ددانانەیەکە لە تەمەنی حەوتساڵیدا دەردەکەون.

ددانەمشکە (موک.): تیک، مام شەبەقە، پشت ماسی، پشت ماسیلکە.

ددان بە جەرگی خۆدانان: دڵپەڵگرتن، کوویش، پشوودرێژی، گلەیی نەکردن، ملپانی.

ددان بەجەرگی خۆدانەر: پشوو درێژ، گلەیی نەکەر، ملپان، بەپشوو.

ددان پێدانان: پێ لێ نان. جوون، جووین، درکاندن، پالێنان.

ددان پێدانەر: درکێنەر، پالێنەر، پێ لێ نەر.

ددان زێڕ: ددان زێڕین.

ددان زێڕین: ددان زێڕ.

ددانساز: ددانکار. ـــ ی: ددانکاری.

ددانشاش: ددان بلاو. ـــ ی: ددان بلاوی.

ددانکار: ددانساز. ـــ ی: ددانسازی.

ددانکەل: کەسێکە یەک یا چەند ددانێکی کەوتبێ. ـــ ی: ددان کەوتن.

ددانکەوتن: ددانکەلی.

ددانکرمۆڵ: ددانی کرمێ.

ددان لەچیرەوەبردن: گوڤین، قرساندن.

ددان گڕ: دیانگڕ. ـــ کردنەوە: قیچکرن.

ددان مرواری: ددانی ڕێک و سپی.

ددان ووشترە (موک.): جوورە گەنمێکە.

ددانی حەوتساڵی: ددانە گیوینی، ددانێکە لە تەمەنی ٧ ساڵیدا دەکەوێ.

ددانی شیری: ئەو ددانانەیە، کە لە تەمەنی ٦، ٧ ساڵیدا دەکەوێ.

ددۆ (باک.): دوو.

ددوو (چی.): دوو.

دڕ: زبر، زوو، درن. زماندرێژ، جنێوفرۆش. تازا، دڕۆک، دڕندە، بۆ سەگ بەکار دەبرێ، لە شێوەی تەوسوو پلاردا بۆ مرۆڤانیش بەکاردەبرێ.

دراخە: مەڵۆی دەخڵ.*

دراڤ (باک.): پووڵ، پارە، دراو.

دراڤگەنی (باک.): بەرچاوتەنگ.

درامەتی (باک.): سووێند، سووند.

دران (باک.): ددان، درانێن ئارگوشکێ، دڕۆک. درانێن براکوور: چووار ددانە تیژەکان. درانێن کورسی: خلێنە، خرێنە. درانێن بایی: ددانی قولاپی ژەهر داری مارییە. ـــ کشاندن: هەڵکرن و یاراکرن.

دڕان: دادڕان، داتڵیشان، پارچەپارچەبوون، دەرزین، چڕان، چڕیان.

دڕاندن: زڕاندن، هەڵزڕاندن، دادڕاندن، هلهلاندن، چڕاندن، دەرزاندن، ڤەرساندن، زڤارکرن، هلقرتاندن، ڤەرستن.

دڕاو: پارچەکراو، تڵیشاو، دادڕاو، دڕیاو، داتڵیشاو، لەت و کوتکراو.

دراو: پارە، پووڵ، پەرە، زەڕ، دراڤ. ـــ ی نەغد: پووڵی نەغد.

دراو

دراوسێ: هاوسایە، هاوسێ، دەراوسێ.

دراوسێ یەتی: هاوسێ یەتی.

دراوکڕ: بەدراوکراو، زێڕکڕ.

دڕاوی: باری دڕان.

دراوی نەغد: پارەی دروست کراو لە قاقەز یا لە ئاسن.

درەخت (کە.، هەورا.): داری بەر دارو و بێ بەرە کە سەوز و بە پێوە بێ، (باک.) بەرانی، شەهینۆک.

درەخت و تووفی (هەورا.): دارەتوو.

درەخت و ناری (هەورا.): دارەهەنار.

درەخشان: تروسکان، تروسکەدار، برووسکانەوە، چتێکە زۆر پرشنگ و ڕووناکی بداتەوە.

درەخشانەوە

درەخشانەوە: ترووسکانەوە.

درەخشانی: تروسکەداری.

درەخشینەوە: تروسکانەوە.

درەم: درهەم، بەردێکی ناسراوی تەرازوویە چل و هەشت دەنکە لە زێو.

درەنگ: دێر. وە ـــ خستن: کشکشاندن، گیرکردن، ڤارقلاندن. وە ـــ کەوتن: کشان، کشکشان، گیربوون، ڤارقلین. وەرخەر: درەنگ هێڵ.

درەنگان: کاتی درەنگ.

درەنگتر: (باک.) پێشتەتر.

درەنگترین: دێرترین.

درەنگ خێز: سستەپەڵە، خاو.

درەنگ کردن: دێرکردن.

درەنگی: دێری، کاتی درەنگان.

درەو (فە.): درووێنە. ـــ کردن: درووێنەکردن. (باد.) درۆ. ـــ کەر: درەوین، درۆزن، بێ بەخت.

درەوان (ئەردە.): دروێنەکار.

درەوەنی: پاڵەیێکە تەنها دروێنە بکات، دروێنەکار.

درەووش: ئاڵا، بەیداخ. ـــ ی کاوە: ئاڵای کاوەی. درێشە.

درەوشان: ووروشەدان، تروسکان، برووکان، برووکانەوە.

درەوشانەوە: تروسکانەوە.

درەوشاندن: درەوشانەوە.

درەوشە (هەورا.): درێشە.

درەوشەدار: تروسکەدار.

درەوشەوەر: تروسکەدەر، درەوشەر.

درەوشەر: درەوشەدەر، تروسکەدەر، درەوشەر.

درەوشدار: ئاڵادار. ـــ ی: ئاڵاداری.

درەوشینەوە: درەوشانەوە.

درەوکار: دروێنەکار، درەوکەر. ـــ ی: سەپانی.

درەوکەر (هەورا.): دروێنەکار، دروێنەکەر. سەپان، وەرزێر، درەوان.

درەوگەر (فە.): دروێنەکار. (فە.) ـــ ی: دروێنەکاری.

درەهێ (باد.): لەوێ، لەوێندەرێ.

درەهی (باک.): دارێکە.

دڕەی (هەورا.): دڕک، دڕوو، تووترک.

درب (باک.): درە.

دڕپێدان: شەق کردن، کردنەدووپارچە، ڕێگاکردنەوە، دڕدان.

درد: دورد.

دڕدان: دڕپێدان، جێ کردنەوە، تەکەکردن.

دڕدڕ (باک.): دڕک و داڵی گچکەیە.

دڕدڕک (باک.): تووترک (دارێکە)، (باد.) دڕدڕی.

دڕدڕی (باد.): تووترک (دارێکە).

دڕدۆنگ: پاشڵ پیس. ـــ ی: پاشڵ پیسی.

دردووک: جەربەزە، ساختەچی، فێڵباز.

دردووک و پیاڵە: بێتام وێژ، هەرزەکاری. تازە دەمی دردوک و پیاڵەیەتی.*

درز: ترەک، تریز، تریک، تڵیش، دەرز، قەڵەشت، تەرەک، دەرەز، زەنگ، هەرەس بردن، قەڵەشتێکی زۆر زراو و باریکی چت.

درزبردن: قەڵشین، شەق بوون، درزدان، ترەکین.

درزدان: درزبردن.

درزگرتن: ترەک و تڵیش پڕکردنەوە.

درزی: دورزی.

درزین: درزبردن.

درژ (ڕۆژ.): دژ، مۆن، تووڕە، ترۆ، قەڵس، ڕق ئەستوور. (ئەردە.) چتێ خاو کە کرژ نەبێ.

درژانگ (ڕۆژ.): لاوازی، کزی. ـــ دان: لاواز و کزبوون.

درژاوی: بەکاوەخۆ.

درژی (ڕۆژ.): دژی، مۆنی، ناوچاوگرژی.

درسەگ (کە.): سنوور، تخووبێکە لەنێوانی دووپارچە زەوییاندابێ.

درست: دروست. ـــ ی: دروستی.

درشت: واژەی وورد، گر، گرووز. مرۆی لەندەهۆری گێل. ـــ ی: گری، گرووری (بە پێچەوانەی ووردی). لەندەهۆری، گێلی.

درقاندن (ڕۆژ.): قرتەکردنی مریشک.

درقە (ڕۆژ.): قرتە.

درقەدرق (ڕۆژ.): قرتەقرت کردنی مریشک بە دەوری جووجکەکانیدا.

درک: درِوو، چقڵ، چتێکی باریک و سەرتیژە لە درەخت و گژ و گیایان پەیدا دەبێ لە لەش و کەل و پەل هەڵدەچەقێ.

درکاندراو: درکێنراو، پێ لێ نراو، ئاشکراکراو.

درکاندن: دەربڕین، پێ لێنان، ترکەزاندن، ترەکاندن، داپلاندن، پالێ نان، ڕازی نهێنی ئاشکراکردن.

درکانن: درکاندن.

درکاوی: درِواوی، چقڵاوی، چتێکە درِووی زۆر پێوە بێ، یا شوێنێکە درکی زۆربێ، ماسی درکاوی.

درکە: جووره گرمژەیەکە لە منداڵان دێ و سەریان وەکوو درِووی تیژە، درکە مێکوتە.

درکە: گۆشە، هیما، ڕیک.

درکەناسنینە: درکە، کە لەوێ.

درکەتاڵە (کۆ.): گیایەکە نیو بەژن بڵند دەبێ و ناخورێ و گوڵی زەردی درِواوی دێنێ.

درکەزەردە: زەرسیری، درِوە زەردە، پنجە گیایەکی زلە کە ووشک بوو دەبێتە درِوێکی زەرد ووشتر دەیخوا، ووشتر خۆرە، بەووشکی و سووتاوی بە ڕۆنی کەرەوە لە ئاورە و لە هەر برینێکی بدرێ چاکی دەکاتەوە.

درکەزی (بابا.): چاڵووک، جووره دارێکی درِواوی هەمیشە سەوز و قایم و بەژنێک بەرزتر دەبێ دەکرێتە پەرژین و لەسەری دیواران دەگیرێ.

درکەشینە: گیایەکە دارک و گەڵا و گوڵەکەی شین و درِواوییە.

درکەکەلەوێ: گیایەکی بەهارییە درکێکی تیژ دەردەکا ئەژنۆیەک بەرز دەبێتەوە.

درکەومێکوتە: گرمژەی مێکوتە.

درک گیا: شخڵی.

درکوداڵ: درِوودال.

درکی مەم وزین: بەکەسێک دەڵێن، کە گەیشتە چتێک نیتر لێی نەبێتەوە.

درکێن: درکێنەر، ددان پێدانەر، پێ لێ نەر.

درکێنە: درکێن، جوچکەی تازە تووک لێهاتوو.*

درکێنەر: درکێن، پێ لێنەر، ددان پێدانەر.

درکین: (ئەردە.) درکاوی، درِواوی.

درکینە (ئەردە.): درِواوی، درکاوی.

درگا (ئەردە.): دەرگا. زار و سەری خیگە و مەشکە و کوویە و ئیتر.

درگابوون (ئەردە.): کون بوونی برین و زارکرانەوەی.

درگاپێوەدان: دەرکە پێوەدان، جووتکردن.

درگازەنانە (ئەردە.): کۆبوونەوە و دروان بەبۆنەی کردنەوەی چتێکەوە.

درگانە (ئەردە.): دەرگانە.

درگاوان: دەرکەوان.

درگە (ئەردە.): دەرە، شیو، کون. ووشکاییێکە، کە هەر چوارلای ئاوبێ.

درگنە (باد.): گۆزەی ئاوێ.

درم (کە.): ئارسم، پەتا، درمانە، (کە.) درمی. هەڵامەت، پەسیوێکی سارییە، بە هەموو جوورە نەخۆشی و دەردێکی وا دەڵێن کەلێک بگیردرێتەوە. دەنگی تەپڵ.

درمانە: درم، پەتا، درمی.

درم داکەوتن: بڵاوبوونەوەی هەڵامەتە لە شوێنێکیدا.

درمی: درمانە، درم، پەتا.

درن: چڵک، بۆدرن، بۆنی چڵک. (کە.) زوور، زبر، گر، بۆسەگی درِ و، مرۆی زماندرێژ و بێ شەرمیش بەکار دەبرێ.

درناسک: گیایەکە شیرەکەی لەناو ددانی کلۆر و خوار دابنرێ ژانی دەشکێنێ.

درناڵ: گرناڵ، درناڵ، سەرچاوگەیەکی ئاوە کە دوو دەریایان پێک بگەیەنێ، زەوی و شوێنێکی بەرد و گرنج گرنج درز و شەقاری زۆر بێ مرۆ نەتوانێ بە ئاسانی پێ یدا بڕوات.

درنە (زا.): کرمی ناوزگی مەڕ.

درنە: ڕق ئەستوور، قەڵس. (باک.) کونێکی گچکەو ووردە. (فە.) زیوانی برنجی. گەنەی ووڵاخان. درندە.

درنەگە (ڕەوا.): گروو. ـــ گرتن: گرووگرتن.

درنج: دێو، دێو و درنج، جندۆکە، جنۆکە.

درندە: جانەوەری گۆشتخۆر و درِ وەکوو گورگ و پڵنگ و شێر و وورچ و کەمتیار و بەور و ئیتر، خوێنخۆر.

درندرن (کە.): زبر، زوور.

درنگانەوە: زرنگانەوەی گوێ.

درنگە: جووره دەنگێکە وەکوو مس و تەنەکە و کەوان و ئیتر.

درنگ درنگ: دەنگی مس و یا تەنەکەی یەک لە دووای یەک.

درننە: درندە.

دروار (باد.، موک.): بەرگدروو، دروومان.

دروارێتی (باد.، موک.): بەرگدرووێتی.

درواری (باد.، موک.): بەرگ دروون.

دروان: دووران.

دروانگه (گەر.): ڕۆچنە، کولانەی بانی.

دروەو: دووراو، دوڕواو.

دروەوی: دڕکاوی.

دروەدای (هەورا.): درۆکردن.

درۆ: (هەورا.) درویٚ، قەوانە، هەلاٚت، هەڵبەست، دەلەسە. (باک.) ڤر، ڤرکا، دەرەو. ناڕاستی، پۆت، خوواری، قسەی هەڵبەستراو و ساختە. ـــ کردن: ڤرکرن. وە ـــ خستنەوە: پرساخووە، بسووندا کشاندن.

درۆخ: درۆخانەوە، جۆرە تام و چووزانەوەییەکە لە خواردنی ڕۆنی (بۆیا) دا پەیدا دەبێ کە گەروو و زمان و ناودەم دەچووزێنێتەوە.

درۆخەدرۆخ: چووزانەوەی سەرسنگ و دەروون لەسەرمان.

درۆزن: ناڕاست، ڤرڤرۆ، ڤرۆکەر، ڤرکەر، دەرەوین، دەرەوچین، دەرەوکێر، کەسێکە زۆر درۆیان بکا.

درۆزنانە: وەکوو درۆزنان، چتێکە یا ووتەیەکە لە هی درۆزنان بچێ.

درۆزنە: کوێرەکانی، (هەورا.) هانەدرۆزنە، (هەو.) بووارەکانی، بەهارەکانی، کانیەکە تەنها بەهاران دەژێتەوە.

درۆزنی: درۆکردن.

درۆزنێتی: ڤرکەری.

درۆشم: شێوە، نیشان.

درۆڤ (زا.): ڕوخسار.

درۆک: درانێن ئارگووشکێ، دوو ددان لەسەرەوەن دووش لەخوارێ لە ژێر چاواندان لە نێوەڕاستی بڕۆک، کاکیلەی دان هەر لایەی یەکێکی لێیە.

درۆک (ڕۆژ.): بەرزی، سەربڵندی، شان بڵندی.

درۆکردن: ناڕاستی نوواندن.

درۆم (ئەردە.): ژەقنە.

درۆودەلەسە: چاوو ڕاو.

دروس (ئەردە.): دروست. ـــ بوون: دروست بوون.

دروست: چتێکە بە پێی دەستووری ئاسمانی یا زەمینی ڕەوا بێت، ڕەوا، شیاو، ڕێدراو، ڕاست، کیپ. ـــ بوو: پێکهاتوو، ڕێک کەوتوو. ـــ کردن: چێ کرن. ڕاست، کەسێکە ڕاست بێ و درۆنەکا. ئامادە، ساز، ڕێک، گەلاڵە. جووت بوون، سوواربوون، ڕەیی لێک هاتن. ساخ، خۆش، تەندروست، لەش ساخ. نا ـــ: نارەوا، نەشیاو، (باک.) رووشوشتی.

دروستایی: ئامادەیی، گەلاڵەکردن، بۆ چوونە هەوارگەکانی کوردستان ـــ کراوە.

دروست بوون: ڕەوابوون، ڕێ دران، پێکهاتن. جووتبوون، کۆبوونەوەی پیاو لەگەڵ ژنی خۆی.

دروستکەردەی (هەورا.): دروستکردن.

دروستکردن: ڕێکخستن و پێکهێنان و سازاندنی چەند کەرەستەیەک، وەکوو دروستکردنی خانوو یا چاپخانە.

دروستی: ڕێکی، پوختی، سازی، ساخی، ساغی. نا ـــ: پیسی.

دروستیاخۆکرن (باک.): خۆ ئامادەکردن.

درووسکردن: دروستکردن.

درووسی: دروستی.

درووێن: دوورانن، دروون، دروومان.

درووێنە: دروونە، درەو.

درووێنەکەر: (باک.) برانەژۆک. پالە، درەوکەر، (باک.) براندووغ، (کە.) درەوەنی.

دروو (ئەردە.): درۆ.

درووو: (دەر.) دڕەی. زی، قەلٚەم، قەرەم، لاس، (باک.) پەژەل، ستری. دڕک، ئەستری، دڕی، چقل، قەلٚچخ.

دروووەخر: گیاو دڕوێکی زۆرە کە زەوی داپۆشی بێ.

دروووەزەردە: چقلە کەلٚەوێ، دڕکە زەردە.

درووتن (زا.): دروون، درووێنە.

درووخانن (ئەردە.): سووزانەوەی گەروو.

درووخە (ئەردە.): تووزانەوە و کاوەکاوی گەروو و دەروون.

درووخیان: چووزانەوە و خورانی گەروو.

درووود: ڕۆژ باشی، پەیامی خاس.

دروووداڵ: دڕک و داڵ.

درووزن: درۆکەر، درۆزن.

درووشە: وورشە، دوریشە، زریوە.

درووشم: درۆشم، نیشان، مانایەکی تایبەتی خۆی هەیە. نیشانەیێکی تایبەتییە کە هەموو نەتەوەیەکی ئازاد هەیەتی. ـــ ی وولاٚخ و مالاٚتان: داخ. ـــ کردن: داخکردن.

درووشم

درووشم: شێوە، درووڤ.

درووشن: چتێکە بدرەوشێتەوە، درەخشان.

درووشێ (زا.): ئێسکی لوولاک.

درووشیان: درەوشانەوە.

درووشین: درەوشانەوە.

درووڤ (باک.): شکلٚ، وێنە، درووشم، ئاوێنە.

درووکەر (ئەردە.): ستری بڕک. چیوتاش، دارتاش.

درووگە: (گەر.) دوڕووگە، دورووکە. (ڕۆژ.) لەن. ژیراف، نێڤرۆ. ـــ ی گچکە: ئاڤرۆنک.

دروومان: دروون، قرازیان، درەوار، (هەورا.) ڤراسەی، واسەی. دروونی جل و بەرگ و چتی تر بە تەقەڵ.

دروون: دوورانەن، مرازیان، دوورانن، دروێن. درووێنەکردن.

دروونە (هەر.): درووێنە.

دروونەوە: دووبارە درەوکردنەوە. دووبارە دروومان کردنەوە.

درووێ (هەورا.): درۆ.

درووین: دروون.

درووێنە: دروونەوەی گیاو دەغڵ بە داس.

درههم: درەم، پارچە پوولێکی زێوینی ٥٠ فلس بایی عیراقییە.

درياز: گوندێکە لە نزیک مەهاباد.*

دڕیاگ: دڕاو، تلێشاو، شڕ.

دڕیان: (کە.) دڕان، تلێشان. باکردنی وولاّخ و ئاژاڵ لەبەر زۆر خواردنی جۆ و ئیتر.

دڕیاو (کە.): دڕاو، شڕ.

دریـخ: حەیف، پەرۆش، دریغ، کۆتایی. ـــ ی: بەحەیف بوون، پەرۆش خواردن.

درێـژ: بەرواژی (کورتی)یە، داهۆڵ، کشاو، کێشدار. بە پێچەوانەی کورتە. ـــ کرن: درێژکردن، کشاندن. ـــ بوون: ڕاکشان، نوستن، تخێل بوون، سەرنانەوە، پاڵدانەوە، پاڵەوەدان، پاڵکەوتن، پاڵکەفتن. ـــ بوونەوە: دوواکەوتنی کارێک و قەتیس بوونی، کارە کە زۆر درێژ بۆتەوە. ـــ کردنەوە: درێژە پێدان بە قسە یا بەکردەوەیەک.

درێژا: درێژایی، درێژی.

درێژاهی: درێژایی.

درێژیی: درێژی، درێژاهی، (باک.) دووش، باری درێژی لە مشت.

درێژە: دوور و درێژ، پەرە. ـــ دان: چێروکەدان.

درێژەپێدان: پێدا چوونە خووار، دوور و درێژکردنەوە، لەسەر ڕۆیشتن، هەڵڕشتن، هەڵڕژتن، لێ نەبڕینەوە، درێژکردنەوە.

درێژەوکردن: درێژکردنەوە، داکێشان.

درێژبوون: ڕازان، ڕاکشان، پاڵ کەفتن.*

درێـژدادڕ (هـەورا.): زۆر بلّـێ، چەنـەباز، سـازندە. ـــ ی: چەنـەبازی، سازندەیی.

درێژداهۆڵ: مرۆی درێژی لەڕولاواز.

درێژکـردن: بـە پێچەوانـەی بـەرین کـردن. بـە زەوی دادانـی یـەکێک، ڕاکێشان.

درێژکۆڵە: چتێکە کەمێک درێژ بێ.

درێژکێشـان (ئـەردە.): تلـۆر، تلۆرکـەفتن، قنگـەوتلۆر، پاڵکـەوتن، (ئەردە.) دلوورکەفتن.

درێژووکە: درێژکۆڵە.*

درێژی: باری درێژایی چت، درێژ.

درێسمە: ڕێسمە، گرێژەنە.

درێشە: (هەورا.) درەوشە.

درێشیک (زا.): درێشە.

درێشووشک (باک.): درێشووکە، چزوی مار و دووپشک و ئیتر.

درێشووکە: (باک.) درێشووشک. چز، چزووی مار و دووپشک و ئیتر.

درێغ: درێخ، دیف، کۆتایی.

درێغا: دریغ، حەیف.

درێغ کردن: کۆتایی کردن لە کارێکیدا.

درێغی: درێغی کردن.

درێلە: گیایەکی بەهارییە وەک چاوبازە بەلاّم پنجی بچووکترە. درکە. (هەورا.) زیپکە، گرمژە.

درێلەومێکوتە (هەورا.): زیپکەی مێکوتە.

دڕێن: دادڕ، ئەو کەسەیە کە دەدڕێ، چتی دەدڕێنێ.

دڕێ: درک، دڕوو. زووری، زبری. بۆ یەکێکی نەدیو و بزر، لە دڕینەوە دروستکراوە. دڕوو، درک، (هەورا.) دڕەی. (ڕەوا.، باد.) جوورە دارێکی دڕاوییە بەرەکەی وەکوو گێووژی وایە، (هەورا.) تووترک.

دریست (باک.): دروست.

دریف: دراو، پوول، پارە.

دڕین: دادڕین، دڕاندن، تلێشاندن، دڕاندنی چتی تنراو و هێندێ چی تر. ڕفتن، مەشق، ڕێگا کردنەوەی ئاو.

دز: دەس پیس، دەست پیس، دزۆک، ناپاک، دزەک، ئەبابۆز، دزۆکەر، (باک.) کەلەمە، کرۆکە. دژ، قەلاّ: ڕەواندز، ڕەوەنددژ، قەلاّتی ڕەوان (ڕوح) یا ڕەوەندان.

دزە: دزی، پەنهانی، نهێنی. بە ـــ کاری خۆی کرد: بە پەنهانی کاری خۆی کرد.

دزەباریکە: باریکە ڕێ.

دزەخەنە: زەردەخەنە، لچ خەنە.

دزەخورجێنی: کردنی کارێک یا چتێک بەدزی ئەم و ئەو.

دزەک: فرێن، دزۆک.

دزەکردن: خۆدزینەوە.

دزەیی: هۆزێکی کوردە لە دەشتی هەولێردا نیشتەجێن.

دزجار: شوورێنێکە کە دزی زۆر بێ.

دزدار: دژدار، قەلاّوان، قەلاّتەوان، کێشکچی دزان و پارێزگار. خاوەند و فەرمانڕەوای قەلاّت. ـــ ی: قەلاّتەوانی، کێشکچێتی.

دزدەریا: دزی دەریایە.

دزدەسەک: دز دەستەک، دەسکیس.

دزدەستەک: دەستکیس، یاریکار و ڕێ نیشاندەری دزان.

دزدزانێ: گەمەیەکی منداڵانەیە.

دزران: دزی کران.

دزراو: چتێکە دز بردبێتی.

دزکۆژە: دزشارەوە، کەسێکە دزان پەنا بدات.

دزکۆژگە: حاشارگەی دزانە، جێگایەکە دزان چتمەکی دزیاری یا خۆیانی تێدا بشارنەوە.

دزکۆشکە: دزکۆژگە.

دزگا: دزکۆژگە.

دزگە: دزکۆژگە.

دزگەردەنە (ئەردە.): جەردە، چەتە، ڕێگر.

دزگرتی (باک): دەزگیران.

دزگیر (ئەردە.): (ئەردە.) قەرمسۆران.

دزگین (باک.): لغاو، دەستەجڵەو.

دزنەبەر: چتی هیچ و پووچ و بێ نرخ.

دزنێرۆ: شۆفار. ـــ یی: شۆفاری.

دزگین

دزۆک: دز.

دزۆکەر (باک.): دز. ــ ی (باک.): دزی، دزێتی.

دزیار: دەسکیس، دەستکیس. ــ ی: دەسکیسی. وولاخ و ئاژاڵ و کەل و پەلی دزراوە.

دزیاگ: دزراو، چرپیاگ.

دزیەتی: دزێتی.

دزێتی: ئەبابۆزی.

دزێو: ناحەز، ناشیرین، (باک.) بەئۆک. ــ ی: ناحەزی، ناشیرینی.

دزی: پیشەی دزان، ئەبابۆزی، دەست پیسی. ــ کردن: ئەبابۆزی کرن، دزینی چتی مەردوم. نهێنی، پەنهانی، بە ــ : بەنهێنی. هێمنی، لەسەرەخۆ.

دزیتەنی: کەل و پەل و چتێکە شایانی دزرانی بێ.

دزی کردن: ئەبابۆزی و دەست پیسی کردن.

دزین: دزی کردن، (ئەردە.) چرپانن.

دزینەوە: دزین و کەم کردنەوەی چت کەمکەمە. خۆ ــ : پاشەکشە کردن، خۆشاردنەوە.

دژ: قەلا، قەلات، کۆنگرە، دز، بورج. پیس، بەد، چەپەل. درژ: (موک.) کز، مات، خەمگین، بەپەرۆش، ناڕێک، دامار، دژژ، وەڕەز، گرژ. ڕامێن، بیرکەرەوە. لووش، نەیار، پێچەوانە.

دژاو: گیان لەبەرێکە کەم ئاو بخوواتەوە.

دژایەتی: بوونی دوو چت بە چەشنێکی وا کە هەرگیز کۆنەبنەوە.

دژبوون: کرژبوون، ڕق هەستان، پیس بوون، گرژبوون.

دژپەسەن (ئەردە.): دێرپەسەن، دژوارپەسەند، بەدگومان، نیگەران، دوودڵ.

دژخمان: دوژمن.

دژخۆر: کەمخۆر، (هەورا.) کەموور.

دژخۆراک: پیسخۆر، دژخۆر.

دژدار: قەلاتەوان، قەلاتدار، نۆبەتچی.

دژدووێن: کەمدوو.

دژران (جا.): ئالۆزی، کاری سەخت.

دژکام: بڕوانە: دوودڵ، نیگەران.

دژکردن: مۆن بوون، ناوچاو ترسانن، ڕق هەستان.

دژمان: جنێو.

دژمەن (هەورا.): دوژمن.

دژمەنی: دوژمنی.

دژمن: دوژمن.

دژمناتی (باک.): دوژمنایەتی.

دژمناهی (کۆ.): دوژمنایەتی، دژمناتی.

دژمنایەتی: دوژمنایەتی.

دژمنی: دوژمنی.

دژمێن (دەر.، هەورا.): جنێو، دژان.

دژوار: سەخت، حاستەم، گران، پرچۆرت، تووش، ڕەق، توندوتیژ، دوخشار، دژ، توند، ناستەم، ئاڤزێمکی. توند و تیژ بۆ تووتن و بیبار و چتی وا بەکار دەبرێ. ــ ی: دژیا، کۆتەک، سەختی، پێسییر، گرانی، دوخشاری، پچرپچڕ، پچەرپچەر.

دژوون (هەو.، خۆ.): دژوێن، چڵکن. ــ ی: دژوێنی.

دژوێن (موک.): (هەو.، خۆ.) دژوون، چڵکن، کەسێکە لەش و جلکی چڵکن و مۆراناوی بێ. جنێو، جوێن. ــ ی: چڵکنی.

دژهۆنی: کۆکردنەوەی دوو ووشە کە دژایەتی بێ لە ناوەندیاندا یا لە ڕستەیەکیدا.

دژیا (هەورا.): ئاڵۆز، شێواو.

دژیی: مۆنی، کرژی.

دژێ: جوورە نەخۆشێکە، کە بە ئاژاڵان دەگا.

دست (باک.): دیزەی گەورە، مەنجەڵی گەورەیە.

دسر (ئەردە.): ڕێگای تووش و سەختی چیایان.

دش: دشگ. بۆ ژنێ خوشکی مێردییە و بۆ مێردیش خوشکی ژنییە، (باک.) باڵتووز. دژ، خراو.

دشە (ئەردە.): خراپ، بەد، پیس، چەپەڵ.

دشۆکە (دەر.): ووردە زیپکە و قنچکەیە.

دشت: گەند، بەد، خراو، ناقۆلا. ــ ە: ناشیرین، بەدی، خراپی، گەندی.

دشخووارد: ووردەخشت و خاڵ.

دشکردن: خۆ کێشانەوە لە کارێک و دەست لێ هەڵگرتن.

دشمن: دوژمن، ناحەز. ــ ی: دوژمنی، ناحەزی.

دشوار: دژوار، سەخت. ــ ی: دژواری، سەختی.

دشی: خراپی، بەدی، پیسی، چەپەڵی.

دفتەری (باک.): دەردێکە پشووی مرۆی تەنگ دەکات.

دفرە (باک.): بەفیز، بەهەوا.

دفک: کوڵ، بە کوڵی گریانێ دەڵێن.

دفلۆک: مل پێچ، فانیلە، ژێرکراس.*

دفن (باک.، شەم.): کەپۆ، لووت.

دفناک (کە.، ڕۆژ.): گوریچە، ئەو قۆرتەیە کە لەناو گۆڕێدا مردووی تێدەنرێت.

دفنان (باک.): هۆدانەوە، تۆڵەی چاکەکردنەوە. پسوولە.

دفندفن (ڕۆژ.): پشوو سوواربیە لەبەر زۆر خواردنێ یا نەخۆشی.

دفن بەران (باک): کەپۆ بەران، لووت زل.

دفەدف (باد.): گفەگف، نێوی دەنگی باو بۆران و تەرزەیە.

دفەری (زا.): مرۆی بێ دەم و دوو، بێ دەم و پل.

دفنزەم (زا.): مرۆڤی زمان شیرین.

دڤێت (باک.): بەندو قەیتانی چەرم، سیرمە، دڤێل.

دڤێل (شکا.، نەهـ.): سیرمە، دڤێت. (زا.) کونێکە چەرمی سەرپەنجەی نەعلی تێپەڵدەکێشرێ.

دقدقاندن (باک.): قدیلکەدان.

دقدقینی(باک.): قدیلکەدران.

دک (باک.): سەکۆ.

دکان (باک.): سەکۆ، کۆسپەی بڵند. دووکان.

دکانچی (باک.): دووکاندار.

دکاندار (باک.): دووکانچی، دووکاندار. (باک.) ــ ی: دووکانداری.

دکراندن (باک.): ڕێزگرتن.

دکین (زا.): چڵکنی کەل و پەلە بە جوورێکی کە بوواردبێتی.

دگان (تا.): ددان.

دگەل (باک.): دەگەڵ، لەگەڵ، ڤێرە، پێرە. ــ هەڤ: پێکەوە. ــ ڤێ چەندی: لەگەڵ هەندی. ــ ڤێ هەندی: لەگەڵ هەندی. ــ ڤێ قاسی: لەوکاتەدا.

دگدگ (فە.): بالاندنی بزن.

دگندگان (باک.): (باک.) دەغدەغان.

دگدگە: مەزرەڤێکە لە خولانەوەدا نەیەتە سەردەست.

دگڵدانە (بابا.): جاران بۆ بەشەڕدانی کەڵەبابان بەکاردەبرا.

دگمە (زا.): دوگمە.

دگوور (باک.): جوورە بوورزوێکە.

دگولیک (باک.): دابەشکردن، بەشکردن.

دل (باک.): دڵ.

دڵ: دل، پلە گۆشتێکی سوورە لەبن مەمکی چەپەوە و نێوەراستی هەردووک سیپەلاکەکانەوە، سەری هەمووشادەمارەکان بەوە وەیە خوێن بەوێدا هام و شۆیە دەکات. ــ ئاوخواردنەوە: دڵنیایی. ــ بە خۆسووتان: زگ بەخۆسووتان. بە ــ وداو: لەکانگای دڵەوە. ــ پێکهاتن: دڵ تێکچوون، چیکڵدانە، تێکچوون. ــ بۆرین: بووردنەوە، بێهۆشی. ــ درانەوە: تەوتین. لە ــ گران هاتن: پێ ناخۆشبوون، گووزهاتن، گووج هاتن. ــ لەخۆکردن: تووڕە و قەڵس کردن. ــ لە خێڵەوە هاتن، لە ژیللاهاتن: خێسانەوە، خێورانەوە. لەبەر ــ : سەبارەت. لەبەر ــ ان: ڕەزاشیرین، خۆشەویست. ــ ی من هلداوێژە: دڵم هەڵداوێ. من ــ ی خووەدایە: خۆشم ویست، بەووردی تەماشام کردن یا بیستن. ــ ێ وی من گەزتیە: بە خۆشەویستی خۆی شێتی کردووم. ــ دان: خۆشویستن، لێ ووردبوونەوە. دلێ من لیدچە: دڵمی دەچێتی. ــ لە دەستدابوون: زۆر ترسان، دڵ لە مەستدابوون. ــ من لێ ڕوونیشت: دڵم لێداکەوت، دڵنیابووم. ددلێ خووەدا گۆت: بەخۆی کوت. ــ ی خووە تەڤدان: دڵ و دەروون(وجدان)ی خۆی تاقی کردەوە. دلێ خووە ڤەکرن: بەخشین، دەست گوشادی، دڵفراوانی، بەخشندەیی، دڵی خۆکردنەوە. مەبەس وەیە کە بڕیار لەسەر چتێکی دان. ــ خووە ڕۆنی کرن: دڵی خۆی پاک کردەوە. ــ ئاڤێتن: لە بیرو فەرامۆشکردن. ــ لە خۆچوون: بێهۆشبوون.

دلاخێف: گرانی، قاتی و قڕی.

دلارا: غەمڕەوێن، شوورێنێکە خەم و خەفەتی تێدا بڕەوێتەوە.

دلارام: ئارامی دڵان، دۆست، یار. ناوی ئافرەتانە. ــ ی: ئارامێتی دڵان، دۆستی.

دلارێ (هەورا.): جۆلانەیێکە گوریس و ئیتر لە دارێکی بڵند بخرێ منداڵان بۆ یاری و خۆشڕابواردن جۆلانەی پێ بکەن.

دڵ ئازا: دلاّزا، ئازا، بەجەرگ، چاونەترس.

دڵازار: ئازاردەر، دڵشکێن، دڵ ئێشەر. ــ ی: دڵشکێنی، دڵ ئێشان، دڵشکان، دڵشکاندن.

دڵامەت: پایە، شان و شکۆ.

دڵاوەدان: دڵ ئاوەدان.

دڵاوەر: دڵنەوا، دڵ لاوێن. ئازا، بەجەرگ، (باک.) دلاوێر، نێوی نێرینانە.

دڵاوەدان: زۆرزان، تێگەیشتوو.

دڵاوەری: ئازایی.

دڵاودان: مەبەس لە گەیاندنی خۆشی یا ناخۆشییەکی زۆر بەدڵی کەسێکی، فیسارەکەس بەو مزگێنییە یا بەو بوختان و تووانجە دڵی تەواو ئاودام.

دڵاوخوواردنەوە: دڵنیایی، بڕوایی لە کانگای دڵەوە.

دڵاودڵی: گومان، هەرێنا، دوودڵی، نیگەرانی. بێ ــ : بێ گومانی.

دڵاورشێنکردن: دڵکرانەوە بە دیتنی دیمەن یا کەسێکی جوان یا بە مزگێنی و دەنگ و باسی خۆشی.

دڵاوێز: دڵچەسپ، خۆشەویست.

دڵ ئێشان: خەفەتخواردن، شەڕوکێشە. نەخۆشی و ئازار ڕوو لە دڵکردن.

دڵ ئێشە: نەخۆشی دڵ، دڵە دەرد، گوڵی گوڵاوێ بە چابخورێتەوە بۆ دڵ ئێشە زۆر باشە، ترشیش کە بکوڵێ و ئاوەکەی بخورێتەوە زۆر باشە، بڕوانە دڵەکوتێ.

دڵەباوەڕەمەکە: نیگەرانی، دووگومانی، هاکوو.

دڵەپ (ئەردە.): گوشاد، درێژ.

دڵەتەپە (هەورا.): دڵەتەپێ، دڵەکوتە.

دڵەتەپێ: دڵەخوڕپێ.

دڵەخوڕپێ: دڵەکوتێ، دڵەڕەپێ، ترسان.

دڵەخورت: هێزی دڵ.

دڵەدەرد: دەردی دڵ، دڵئێشە، زگ ئێشە، بۆ جنێویش بەکاردەبرێ.

دڵ دوو (ئەردە.): دڵ لەدەروا، دڵ واپەس.

دڵەڕاوکێ (ڕۆژ.، کر.): دوودڵی، نیگەرانی لەکارێکیدا.

دڵەڕەپێ: دڵەخوڕپێ، دڵەتەپێ.

دڵەکەڵەشێر: جوورە ترێیەکە سپی و دەنک درێژە بنکی ئەستوور و سەری باریکە یەک دەنکە ناوکی گچکەی تێدایە.

دڵەکزە: دڵەکوتە، دڵبووردنەوە. دڵەکزی، دڵ تێکچوون بە هۆی خواردنی نابەدڵ و ئیتر.

دڵەکزێ: دڵەکزە.

دڵەکوتە: دڵەڕەپێ، دڵەکوتێ، دڵ لێدان، دڵەخوڕپێ.

دڵەکوتێ: ناوی گەلابی خووساو لەگەڵ شەکری بخورێ زۆر باشە. دڵەتەپێ، گوڵی گۆرمزە بەیانیان بە چا بخورێتەوە زۆر باشە، گوڵی گیای زمانەگا بکوڵێنرێ لە خورێنی بخورێتەوە زۆر باشە.

دڵەگوریێ: دڵەکوتێ، لێدانی دڵ یەک لەسەر یەک بەهۆی خورپە یا ماندوو بوونەوە.

دڵەلەرزە: دڵەلەرزێ، دڵەتەپێ.

دڵەلەرزێ: دڵەلەرزە، دڵەکوتێ، دڵەتەپێ.

دڵـەودوا (ئـەردە.): چاولـەدوا، نیگـەران. ـــ یـی: چاولـەدوایی، نیگەرانی.

دڵباز: دڵبەر، دڵڕفێن، جوان، بەلـەنجـەولار. ـــ ی: دڵبەری، دڵڕفێنی، جوانی.

دڵبێش (باک.): بەدبەخت. ـــ ی (باک.): بەدبەختی.

دڵبەخۆسووتان: زگ بە خۆسووتان.

دڵبەر: ڕووال، دڵستێن، دڵڕفێن، دڵکێش، فریودەر، دڵباز، دڵبەست، لـە خشتەبەر، چاوپارسەک، دڵگر، دڵکڕ، خاڵدار. نێوی ئافرەتانـە. ـــ ی: دڵبازی، دڵڕفێنی.

دڵبەرانە: دڵکێشانە.

دڵ بەجێ هێنان: دڵخوازی یەکێکی بەجێ هێنان.

دڵبەر: دڵکێش، دڵڕفێن، یار، دۆست.

دڵبەست: دڵبەر، دڵڕفێن. نێوی ئافرەتانە.

دڵبەستە: کەسێکە ئارەزووی چتێک بکات و دڵی پێیەوە بێ.

دڵبەستەگی: بەندیواری.

دڵبەسیان (ئەردە.): دڵپڕی.

دڵبەند: دڵبەستە.

دڵ بەیەکاهاتن: دڵ تێکهەڵاتن، دڵ هەڵشیویان.

دڵ بـردن: بـۆ تێکچوونـی دڵ بـەکار دەبـرێ بـەهۆی خواردنـی چتێکـی نابەدڵـەوە وەکوو دەڵێن: هەنگوین یا چێشتەکە دڵی بردم؛ یا دیتنی باغ و گوڵ و گوڵزار و دیمەنانی خۆرسک و جوان دڵ دەباو دەیڕفێنێ.

دڵبردن: ئیشتیابوون. دڵنەبردن: ئیشتیا نەبوون.

دڵبژۆک (باک.): ژن پەرست، مێ باز، بێ ئایین، دلپارسەک.

دلبکول (باک.): دلکول، خەفەتبار.

دڵبۆرین: دڵبووردنەوە.

دڵبووردنەوە: دلبۆرین، دڵەکوتێ لـە ترسان یا لـە خۆشیان یان لـەبەر بـەزەیی بە کەسێکی داهاتن.

دلبی (زا.): جوورە هەنجیرێکە.

دلپارسەک (باک.): بێ دین، ژن پەرست، مـێ بـاز، دلبژۆک. ـــ ی: ژن پەرستی، مێ بازی، دلبژۆک.

دڵپاک: دڵڕاست، دلڤەکری، بە پێچەوانەی دڵپیس. ـــ ی: دڵڕاستی.

دڵپاکێتی: دڵڕاستێتی.

دلپەرژیر: پەسند، لـەبەر دڵان. ـــ ی: پەسندی.

دلپەریتی (باک.): بەدبەخت، چارەڕەش، فەلەکزەدە.

دڵپڕ: کەسێکە بە خەفەت دڵی پڕ بووبێ نزیک بێ بگری، دڵتەنگ، بەرق، ڕقدار، زگ پڕلە بۆق. کەسێکە زۆری خواردبێ و دڵی پڕ بووبـێ. ـــ بوون: ڕقداری، دڵتەنگ بوون بە جوورێکی وا کە نزیـک بێ بگری. زۆر خواردن بـە جۆرێکی وا کـە سەردڵ بکـەوێ. ـــ ی: دورداری، دڵتـەنگی، گرانـایی سەردڵە بەهۆی زۆرخواردنەوە.

دڵپیاچوون: حەزکردن لە چتێک.

دڵپیاکاهاتن: دڵ پێکداهاتن، دل تێکهەڵاتن.

دڵ پێسووتان: بەزەیی پێداهاتن، زگ پێ سووتان.

دڵپێکاهاتن: دڵ تێکچوون، چیکڵدانە تێکچوون.

دڵپێوەبوون: دڵ بە چتێکەوە بوون.

دڵپیس: بەدگومان، تارینەر، دوودڵ، نیگەران. ـــ بوون: بەد گومان بـوون، نیگەران بوون. ـــ کردن: بـەدگومان و نیگـەران کردن. ـــ ی: بـەدگومانی، نیگەرانی.

دڵتـاریک: (بـاک.) دلتـاری، بـێ بـەزەیی، دڵـڕەق. ـــ ی: (بـاک.) دلتارینی.

دڵتەپین: گەشکە لێ هاتن.

دڵتەخت: دڵنیا. ـــ ی: دڵنیایی.

دڵتەڕ: کەسێکە کە زۆر حەز لە چتی جوان بکات. پیری ـــ : تـەڕپیر. ـــ ی: حەز لە چتی جوانکردن.

دڵتەنگ: خەمناک، خەفـەتبار، کز، بەپەرۆش، بێ چیکڵدانـە، خۆنـەگر، دڵنافرە. ـــ بوون: خەفەتباربوون، دڵپەڵاتن. ـــ کردن: خەفەتبارکردن. ـــ ی: خەمناکی، خەفەتباری.

دڵ تێ چوون: حەز لـە چتێک کردن.

دڵ تێکچوون: دڵ تێکهەڵاتن.

دڵ تێکهـەڵاتن: زافکردن، دڵ بەیـەکاهاتن، بـە جـۆرێ کـە نزیـک بـێ لـە ڕشانەوە.

دلجگەر (فە.): جەرگ و ناو، جەرگ و دڵ.

دڵجۆ: لاوێنەوە، دڵدەرەوە. ـــ یی: لاواندنەوە، دڵدانەوە.

دڵچەپەڵ: دڵپیس، بەدگومان. ـــ ی: دڵپیسی، بەدگومانی.

دڵچەسپ: دڵگر، چتێکە بچێتە دڵەوە.

دڵچـوون: ویسـتن، حـەزلێ کـردن، دڵویسـتن، خۆشویسـتن، مگـێز، ئارەزووکردن. بێ هەست و بێ هۆش بوون.

دڵچوونەسەر: حەز کردن.

دڵخاڵی: خورێنی، ناشتا.

دڵخاوبوونەوە: دڵ تێکچوون و سست بوون.

دڵخەفەبوون: دڵتەنگ بوون، دڵ کلافەبوون، دڵداگیریان.

دڵخۆر (ئەردە.): دڵتەنگ. (ئەردە.) ـــ ی: دڵتەنگی.

دڵخۆش: خەنی، شاد، کـەیفخۆش، خـەرۆ، پشـکوتوو، ئـاغووش، گـەش، (باک.) دلخوەش، هاش. شـاد. ـــ بـوون: پشـکووتن، (بـاک.) بـتر، دڵکرانـەوە، گەشبوونەوە. ـــ ی: شـادمانی، کەیفخۆشی. ـــ کـردن: گەشکردنەوە، کەیفخۆشکردن، خۆشی گەیاندن بەدڵی کەسێکی.

دڵخۆشکەرە: مایە و هۆی دڵخۆشی.

گەشکردنەوە، کەیفخۆشکردن، خۆشی گەیاندن بەدڵی کەسێکی.

دڵخۆشی دانەوە: تەبتاندن، دڵدانەوە، حەجماندن، خەفـەت ڕەواندنـەوە لـە دڵی... ، ئاشت کردنەوە، دڵنەوایی کردن.

دڵخووا: دڵچەسپ، دڵخوواز.

دڵخوواز: داخوواز، مراز، داخوواز، داخاز، داوخوواز، ئارەزوو، ئاوات، ویست، نیاز، (باک.) ئارۆزە، چتێکە دڵ ئارەزووی بکا. ــ ی: ئارەزووکردن، دڵداری.

دڵخووەر (ئەردە.): خەفەتبار، دڵشکاو. (ئەردە.) ــ ی: خەفەتباری، دڵشکاوی.

دڵخووەش (باد.): دڵخۆش.

دڵخوریان: دڵ شڵەژان، دڵ ڕاچەنین.

دڵخورد: دڵگیر. کەسێکە لەیەکێکی دڵگیربووبێ. ــ دڵگیری.

دڵداخوریان: خورپە لە دڵکەوتن، داخورپاندن، دڵڕاچەنین.

دڵداخورپاندن: خورپە لە دڵ خستن، داخورپاندن.

دڵداخورپیان: خورپەلە دڵ کەوتن، داچڵەکان.

دڵدار: ئازا، نەترس. گراو، سەوداسەر، دۆست، سەوداگەر، دۆستەک، سەودادار، گێژگول، دڵبەر.

دڵدارانە: گراوانە، پەخشان و هۆنراوەی دڵداری.

دڵدارێتی: حەزلێکەرێتی.

دڵداری: دەلاڵەت، حەزلێکەری، دڵخوازی. ــ کردن: حەزلێکردن.

دڵداکەفتن: دڵداکەوتن.

دڵداکەوتن: دڵدا خورپیان، تەکانخواردن، دڵداخورپان.

دڵداگ (ئەردە.): کەسێکە دڵی دووای چتێکی کەوتبێ و بۆی شێت و شەیدا بووبێ، شەیدا.

دڵدان: خۆشویستنی. بە ووردی بیستن یا چاو تێ بڕین.

دڵدانەوە: دڵخۆش کردن، دڵنەوایی کردن، لاواندنەوە، تەبتاندن، حەجماندن.

دڵدەرەوە: دڵنەوا.

دڵدەرهاتن: دڵفڕین.

دڵدرانەوە: تەوتین.

دڵدرێژ: پشوودرێژ.

دڵدز: دڵبەر. ــ ی: نهێنی ناودڵ، دڵبەری.

دڵڕاس: دڵڕاست. ــ ی: دڵپاکی.

دڵڕاست: دڵپاک. ــ ی: دلپاکی.

دڵڕاگیرکردن: پارێزگاری کردنی دڵی یەکێک لە زیزبوون.

دڵڕەبەن: بێ گووێ، خۆ تێ نەگەیێن، یارمەتی نەدەر.

دڵڕەش: ناپاک، دەغەڵ، تەپرەش، دڵڕەق. ــ بوون: ناپاک بوون. ــ ی: ناپاکی، دۆگمان، دڵڕەقی.

دڵڕەق: بێ بەزەیی، نامیهرەبان، بێ باک. ــ ی: بێ بەزەیێتی، نامیهرەبانێتی، بی باکی.

دڵڕەنج: زویر، زیز، دڵشکاو. ــ ان: زیزبوون. ــ اندن: دڵشکاندنی یەکێک.

دڵڕفێن: دڵبەر، دڵفڕێن. ــ ی: دڵبەری.

دڵڕۆیین: بێهۆش بوون، دڵچوون، دڵ بیاوان بوون.

دڵڕوون: دڵخۆش، بەهومێد، هەویادار. ــ بوون: بەهەویابوون. ــ کردن: دڵخۆش کردن، هەویادار کردن. نێوی ئافرەتانە. ــ ی: مزگێنی، هەویاداری.

دڵڕێش (ئەردە.): دڵبریندار، دڵێشاو، دڵڕەنج.

دڵزار: خەفەتبار، نێوی نێرینانە.

دڵسارد: ناهومێد، (باک.) دلسار، چاڤ ترسەنۆک، دوودڵ. بێ بەزەیی. ــ بوونەوە: ناهومێد و دوودڵبوون. ــ کردنەوە: ناهومێد و نیگەران کردن. ــ ی: ناهومێدی، چاڤ ترسەنۆکی، دوودڵی.

دڵسەخت: دڵڕەق، دێودڵ، دڵکوچک. ــ ی: دڵڕەقی، دێودڵی، دڵ کوچکی.

دڵسەرد: دڵسارد ،ناهومید، تەراسیاگ. ــ ی: دڵساردی.

دڵسەندن: مەبەس لە هۆگرکردنی کەسێکە بە چەشنێکی وا دڵی لێ نەستێنرابێ.

دڵستێن: دڵبەر، دڵڕفێن. ــ ی: دڵبەری، دڵڕفێنی.

دلسڤک (باک.): سووک، هەرزە. (باک.) ــ اهی: سووکێتی، هەرزەیی. (باک.) ــ ی: سووکی، هەرزەیی.

دلسۆتی: دڵسووتاو.

دڵسۆز: دەربەست، میهرەبان، جەرگسۆز، جگەرسۆز، خەمکەی خەمان، خەمخۆر، جەرگسۆز، دلسووژ. نێوی نێرینانە. ــ ی: میهرەبانی، جگەرسۆزی، جەرگسۆزی، دڵسووژی، دەربەستی.

دڵسووتان: کۆست کەوتن، ناهۆمێدبوون، جەرگسووتان، بەزەیی پێداهاتن.

دڵسووتانن: دلسووتاندن، وە بەزەیی خستن.

دڵسووتاو: دلسۆتی، (باک.) دلشەوتی، جەرگبڕاو. بەزەیی دار. ــ ی: ناهومێدی، جەرگبڕاوی.

دڵسووتیاگ (ئەردە.): دڵسووتان.

دڵسووتیان (ئەردە.): دڵسووتان.

دڵسووتێن: جەرگبڕ، پشت شکێن.

دلسووژ (باد.): دڵسۆز. ــ ی: دلسۆزی.

دلشا: دڵشاد.

دڵشا: دڵشاد.

دڵشاد: کەیفخۆش، شاد، خەرو، دڵخۆش، سەر و دڵخۆش. ــ ی: شادی، کەیفخۆشی، شادمانی، شادی، سەر و دڵخۆشی.

دلشار: تازە و نووێ کەرەوە.

دلشەوتی (باک.): دڵسووتاو، دلسۆتی.

دڵشکان: دل ئێشان.

دڵشکاندن: دلهشتن، دڵ ئێشاندن.

دلشکاو: دلشکەست. ــ ی: دلشکەستی.

دڵشکەست: دڵشکاو، دڵڕەنجاو، دڵ ئێشاو. ــ ی: دڵشکاوی، دڵڕەنجان، (باک.) دڵشکاو، ناقایل.

دڵشکە (ئەردە.): دڵشکستە.

دڵشکستە: دڵشکاو. دڵشکە، دلخووە.

دڵشکستی: دلخووەری، دڵشکاوی.

دڵشکیان: دڵشکان، دڵ ئێشان، دڵخوەری.

دڵشکێن: دڵڕەنجێن.

دڵغەلینەک (باک.): ڕشانەوە.

دڵفراوان: پشوودرێژ و هێمن و لەسەرەخۆ. ـــ ی: پشوودرێژی و هێمنی و لەسەرە خۆیی.

دڵفرە: دڵفراوان، بەخشندە. خۆگر، پایەدار. ـــ یی: دڵفراوانی، بەخشندەیی. خۆگری، پایەداری.

دڵفڕێن: دڵبەر، دڵکێش، دڵگر. نێوی ئافرەتانە.

دڵقەکەر (باک.): دڵکەرەوە، نیشتیاهێنەر. (باک.) ـــ ی: ڕاست، پاک، دڵپاک، دڵڕاست.

دلق: چەشنە دڕێکە وە (وول) ی دەچێ بەرێکی سووری ڕەوانی هەیە. (باک.) بار، شێوە، دۆخ، پاودان، چلۆنی، چلۆنێتی، حاوایی.

دلقەتی: گراو، سەوداسەر، دڵدار.

دلقەچک (باک.): ترسەنۆک.

دلکەش: دڵکێش. ـــ ی: دڵکێشی.

دڵکەفکردن: دڵپەلچوون.

دڵکرانەوە: (باک.) بتر. شادمان و دڵخۆشبوون، کەیفخۆشبوون، دڵگوشادی.

دڵکراوەوە: شادمان، دڵخۆشبوون، کەیفخۆشبوون.

دڵکریاوەوە: دڵکراوەوە.

دڵکرمن: نیگەران، بەدگومان، دوودڵ. ـــ ی: نیگەرانی، بەدگومانی، دوودڵی.

دڵکرمۆڵ: دڵکرمن، دڵپیس، دڵچەپەڵ. ـــ ی: دڵکرمنی.

دڵکرمێ: دڵکرمن.

دڵکریانەوە: دڵکرانەوە، دڵوازبوون.

دڵکلافەبوون: دڵداگیران، دڵخەفەبوون، دڵتەنگی، دڵکوشران.

دڵکۆچەر (باک.): ناپایەدار، بێ ئایین، دووڕووزی. (باک.) ـــ ی: ناپایەداری، بێ ئایینی.

دڵکورکان: ئارەزوو کردنی چتێک، دڵ لێدان بۆ چتێک.

دڵکورکیان: دڵکورکان، هەوەسکردن.

دڵکوژتن: دلکوشتن.

دڵکوژی: دڵکوژتن.

دڵکوشتن: دلکوژتن.

دڵکول: دلکول، (باک.) دلبکول. خەمگین، پەرۆشدار، خەفەتبار.

دڵکێش: دڵگر، دڵگیر، دڵکەش، دڵبەر، دلرفێن، (باک.) بەشەنخوەش. دیمەنی ـــ : دیمەنی خۆش و دڵگر. نێوی ئافرەتانە. ـــ ی: دڵگیری، دلبەری، دڵکەشی، دڵڕفێنی.

دڵگا: جەرگە، ناوەڕاست، ناوچە.

دڵگەرم: خووینەگەرم، سەرگەرم، بە جۆش و خورۆش. ـــ ی: خووێنگەرمی، جۆش و خوڕۆش، سەرگەرمی.

دڵگەش: دڵگر، دڵکێش. ـــ ی: دڵکێشی، دڵگری.

دڵگەوپێدان: دڵ لێدان، بەهۆی دڵەوە هەستکردن.

دڵگر: خۆشەویست، دڵکەش، دڵکێش، (باک.) بەشەنخوەش، نێوی ئافرەتانە. دیمەنی ـــ : دیمەنی دڵکێش و خۆش.

دڵگران: مرۆی تووڕە و سڵ و ڕەزاقورس، لالووت، سەرگران، خەفەتبار. ـــ ی: تووڕەیی و سڵی و ڕەزاقورسی.

دڵگری: دڵکێشی.

دڵگوشا: دڵگوشاد.

دڵگوشاد: دڵکەرەوە، شوێنێکە کە دڵی تێدا بکرێتەوە. ـــ ی: دڵکرانەوە، خەم بەبادان.

دڵگیر: دڵگر، دڵکێش، دڵگوشا. دڵمەند، خەفەتبار، دلمایی، بەپەرۆشی، زیز، زویر، تووڕە، دڵگران، دڵتەنگ، دڵخوەر، دڵڕەنج، دڵمن. ـــ ان: خەفەتبار و دڵتەنگ بوون.

دڵگیری: دڵڕەنجی، پەرۆش، خەفەتباری، دڵگرانی.

دڵ لەخۆکردن: تووڕە و قەڵس کردن، لەخۆ زوویرکردن.

دڵ لەدڵدان: بە گومان و دڕدۆنگ و نیگەران بوون. دڵ لەدڵ مەدە: نیگەران مەبە.

دڵ لێچوون: حەز لە چتێک کردن، شێفتەبوون، حەسپەن بوون.

دڵ لێدان: دڵ هەلاویژتن، دوودڵی، نیگەرانی.

دڵ لێ سەندن: ڕاکێشانی دڵی کەسێک بە ووتە و کردەوە و شێوەی شیرین.

دڵمان: زوویربوون، بە پەرۆشبوون، خەفەت خواردن. (موک.) دڵی ئێمە.

دلمانی: پەرۆش، خەفەت، دڵگیری.

دلمایی: پەرۆش، دڵگیری، خەفەتباری.

دلماین (زا.): دڵشکان.

دڵمەزن (باک.): مەرد. ـــ ی: مەردی.

دڵمەن: دڵمەند.

دڵمەند: دلمن، دڵگیر، دڵگران، دڵڕەنج. ـــ ی: دڵگیری، دڵگرانی.

دلمەیی (باک.): دەڵمە، نیوەبرژاو.

دڵمردگ: دڵمردوو، بێ دڵ.

دڵمردن: مەبەس لە یەکێکە، کە بە تەواوی بەدڵ وازی لە هەموو چتێکی خۆش و جووان و شۆخ و شەنگانی ناو گێتی هێنابێ.

دڵمردوو: خۆپارێز، هەریسە، تاییە، دنێ بەردا، کۆلدر، دارەسە، هەریس. ـــ یی: دڵمراندن، واز لە ئارەزوو و هەوا هەوەس هێنان، پارێزگاری.

دلی (باک.): دەڵمەی هێلکە و چتی تر.

دڵنەبردن: بێ نیشتیایی، هەوەسی خوواردنێ و... نەبوون. نیشتیا نەهێنان، هەوەسی خوواردنێ و... نەکردن.

دڵنەخووا: دڵنەخوواز.

دڵنەخوواز: دڵنەخووا.

دڵنەرم: میهرەبان. ـــ ی: میهرەبانی.

دڵنەمان: بێهۆشبوون، سام گرتن، ترسان.

دڵنەوا: میهرەبان، دڵسۆز، دڵنەواز، دلاوەر.

دڵنەواز: دڵدەرەوە، دڵنەوا. ــ ی: دڵنەوایی، دارانەوە، دازیایی.

دڵنەوایی: ئاشت کردنەوە و خەفەت لابردنی یەکێکی، دڵنەوازی، دڵنیایی، دڵخۆشی دانەوە.

دڵنزم: پەست، خۆبەکەمزان، خۆبەکەمگر، هێمن، سەرشۆڕ. ــ ی: پەستی، خۆبەکەمزانین، خۆبەکەمگرتن، هێمنی، سەرشۆڕی.

دلنگان (باک.): لاپرسەنی، کەسێکی وایە بە بێ بانگهێشتن کردن بچێتە سەر سفرەی ئەم و ئەو.

دڵنیا: پشتڕاست، (باک.) قیمە، فەریقەت، پشتقایم، کەسێکە، کە لەکارێکی دوودڵ و بەدگومان نەبێ. ــ بوون: پشتڕاست بوون. ــ کردن: پشتڕاستکردن. ــ یی: دڵ ئاو خواردنەوە، پشتڕاستی، قیم، دڵنەوایی، دڵنیابوون.

دڵوپەس (ئەردە.): دڵەودووا، چاوەدووا، نیگەران. (ئەردە) ــ ی: دڵەودووایی، نیگەرانی.

دڵواز (ئەردە.): دڵگوشاد. (ئەردە.) ــ ی: دڵگوشادی.

دڵوەش (هەورا.): دڵخۆش، شاد. (هەورا.) ــ ی: دڵخۆشی.

دڵۆ: قۆرت، خەش، لەغ، گرێ، شکست.

دلۆپ (باک.): دڵۆپ.

دڵۆپ: (باک.) دلۆپ، تکەی ئاو و هەموو جوورە شلەمەنیەک.

دڵۆپە: ئەو تنۆکە ئاوانەیە کە بەهۆی بارانە و بەفرەوە لە میچی و ئەشکەوتان دەتکێتە خووارەوە، (باک.) دلۆپ، (ئەردە.) چکە، (هەورا.) تکە. تنۆکە، تکەی بن میچ لەبەر بەفر و باران. ــ ووشک بوون: چکان، چک بوون. ــ ووشک کردن: چکاندن، چک کردن.

دڵۆژمار: دڵۆپەژمێر.

دڵۆپەژمێر: دڵۆپەژمار، تکێن، تنۆکار، چپ بۆڕی.

دڵۆرە (هەو.): ڕاکشان.

دڵۆڤان: دۆست، خۆشەویست، بەزەیی، میهرەبان. ــ ی: میهرەبانی، بەزەیی داری.

دلۆق (هەورا.): بلۆق، پۆرگ، تۆربەی ژەهری.

دڵ و بار (هەورا.): دڵ و دەروون.

دڵ و دەروون: (هەورا.) دڵ و بار.

دڵ ویەهەر (هەورا.): جەرگ و دڵ.

دڵ ویستن: دڵخواز، ئارەزووکردن، حەزکردن.

دڵهاتنەیەکا: دڵهەڵشێوان.

دلهاندن (باک.): ترساندن، زراوبردن.

دلهاووردن: بروایی، ئیشتیاهێنان، ویستن.

دلهەبوون (باک.): ئارەزووکردن.

دڵهەلاتن: دڵتەنگ بوون، دڵ لەمژێللاهاتن، خێسانەوە، خێورانەوە.

دڵهەلاویزتن: دڵ لێدان.

دڵهەڵمەنگووتن: بێز و بۆ لێ کردن.

دڵهەڵچوون: خێورانەوە، دڵکەفکردن.

دڵهەڵشێوان: دڵ تێکهەڵاتن.

دڵهەڵشێوانەوە: دڵ هەڵشێوان.

دڵهەڵشێواندن: دڵ تێکهەڵێنان.

دڵهەڵشێویان: دڵ تێکهەڵاتن، دڵ هاتنەیەکا، دڵ بەیەکا هاتن.

دڵهەڵکەفتن: دڵهەڵکەوتن، دڵ گەڕیانەوە، دڵ گیربوون، دڵگران بوون، دڵ تێکچوون.

دڵهەڵکەنران: دڵهەلقەنران، ناهومێد و دڵساردبوونەوە.

دڵهەڵکەنراو: دڵسارد، ناهومێد.

دڵهەڵکەوتن: لە پێش چاوکەوتنی چت.

دڵهەلکنیاگ (ئەردە.): دڵسارد، ناهومێد، دڵهەڵکەنراو.

دڵهەڵکنیان (ئەردە.): ناهومێدی. دڵساردبوون.

دڵهەڵگرتن: ددان بە جەرگی خۆدانان.

دلهشتن (زا.): دڵشکاندن.

دلهشک (باک.): بێ بەزەیی، دڵڕەق. ــ ی: دڵڕەقی، بێ بەزەییتی.

دلهۆنامای (هەورا.): دڵهەلاتن.

دڵهێشە (باک.): دڵێشە، دڵ ئێشە.

دڵهێنانەجێ: دڵنەوایی کردن.

دلهین (باک.): تێ ڕامان، چاوتێ برین.

دڵیَ (هەورا.): ناو، نێو، دوڕ، هەندوڕ، لەناو. ــ دەر: ناو دۆژە (جەهەندەم).

دڵیَ دەستی(هەورا.): ناودەست، لەپی دەست.

دلێر: ئازا، پاڵەوان.

دلێراسە (هەورا.): نێوەڕاست، (هەورا.) نیمەنە.

دلێراسیَ (هەورا.): نێوەڕاست.

دلێراسینە (هەورا.): براتووتە، قامکی تەنیشت تووتەڵەیە.

دلێراسینیَ (هەورا.): دلێراسینە.

دلێرانە: ئازایانە.

دلێری: ئازایی، پاڵەوانی.

دڵێشە: دڵ ئێشە، نەخۆشی دڵ.

دڵیق: دلیق.

دلێم: شاری دلێم لە بنچینەدا(دەڵێم)ە و کوردییە و دوور نیە دەیلمیەکانبن، کە ئێستا لە عیراقیدا بوونە یا کراونە عەرەب.

دڵیَ یانە (هەورا.): ناوماڵ، نێوماڵ، کەلوپەل.

دلی (هەورا.): بەو. ــ ڕەنگە: بەوڕەنگە.

دلیار (فە.): ڕاستبێژ، دەست لەملەدر، تەماشاکار. (فە.) ــ ی: ڕاستبێژی، دەست لەملدان، تەماشاکردن.

دڵی پێ: جێگا قووڵاییە نەرمەکەی ژێر پێیە.

دڵی دەردە (ئەردە.): دڵەدەرد.

دلیق: دلق، بەری گوڵەباغێکی سوورە و بۆ ڕەوانی باشە.

دلین (باک.): هەست و خۆشویستن.

دلیوان (فە.): تەبەنە، (ڕۆژ.) دەرزی پینەچیان.

دم: زار، دەم، دەو، دەڤ. (ڕۆژ. ، فە.) کلک، دووگ، دونگ. ـــ ی مەڕ: دووگی مەڕ، ـــ ی هەر: کلکی کەر. (خۆ. ، مامە.) کەپۆ، لووت. (فە.) دمە: دووگ.

دما: (ڕۆژ. ، هەورا.) دووایە، پاشی. ـــ ی مەرگ: دووای مەرگ. جەو ـــ : لەوە دووا.

دمارەکۆڵ: دووپشک.

دمارەکۆڵە (ڕۆژ. ، هەورا.): دووپشک.

دماڕۆ (هەورا.): دووارۆژ.

دماکەوتە (هەورا.): دوواکەوتوو.

دمالەکۆڵ: دووپشک.

دمانکردن (باک.): بەکرێ گرتنی دەیەکی دێهات و چتی دی.

دماوە (هەورا.): دووایی.

دمایی (هەورا.): دووایی.

دمە (دمـە.) (هـەورا. ، فـە. ، کـە.): دووگ. دەمـە، دەوە. ـــ گوویـزان، دەمەگوێزان.

دمەد (زا.): شیشەتووتن.

دمەک (ئەردە.): دمبەک.

دمەک دریاگ: ئاوەسوو، بێ ئابڕوو.

دمەگوویزان (دەر.): دەوەگوێزان.

دمەڵ (ئەردە.): دومەڵ.

دمەڵان (ئەردە.): دومبەڵان.

دمەهۆسناگێ: کلک هەڵتەکێنە، کلک هەڵسەنگێنە.

دمبـەک: دوودەک، (کـە.) دمبـک، (هـەورا.) دمڵـەک، دمبەڵـەک، دومبەڵەک، تەپڵ، دمەک.

دمبەڵەک: تەپڵی گچکە.

دم بڕیاو (کە.): کلک بڕاو.

دمبک: دمبەک.

دمبڵی دمباو (ئەردە.): دەنگی دەهۆڵییە.

دمخووار: کەوچە، کەوچەر.

دمدار (کە. ، فە.): کلکدار.

دمدم: قەڵای دمدم، ناوداره و چیرۆک و مێژووی ئاشکرایە.

دمڕاسـت: ڕیـش سـپی، ڕیـسـپی، سـەرۆک. ـــ ی: ڕیـش سـپێتی، سەرۆکێتی.

دمڕخ (موک.): مرازێکە لە زەوی و بێستانانەدا بەکاردەبرێت.

دمزل: گاوەشە دەم.

دمسەنجنەک (فە.): کلک هەڵتەکێنە (باڵندە).

دمـک (هـەورا.): نـووک، نووکـی پێنـووس و هـەر چتێکـی بـێ. ـــ ی باڵندان: دندووک.

دمکانە: (ڕەوا.) دووکانە، (هەورا.) دەلووکانە.

دمـگرتـن (کـە.): کلـک بڵندکـردن، کلـک هـەڵگرتن (بـۆ وولاخـی بـەرزە بەکاردەبرێت).

دمڵەک (هەورا.): دمبەک.

دمێڵ (هەورا.): قوونێر.

دن (بـاک.): ئیـدی، دیکـە، تـر، ئیـتر، ئێـدن، ئیدیکـە، ئیکـە. (ئەردە.) جنچکان.

دنا: خێڵێکی کوردی یەزیدییـە لـەناو ئێلی (میلی) دایـە لـەسـەر هێڵی وێران شاری.

دنان (کە.): (لو. ، کرما. ، فە.) ددان. داڕووجان.

دنە: هان. ـــ دان: هاندان، تاوتێدان، تاودان.

دنج: ئارام، ئاسوودە. ـــ ی: ئارامی، ئاسوودەیی.

دندان (زا.): ددان.

دندک (باک.): تۆوی کاڵەک و شووتی و چتی دی.

دندووک: دمک، نکل، دەنووک. ـــ لێدان: تکتکاندن.

دنـگ (هـەورا.): پـڕ، تژی، دینـگ. چتێکـە لـەدار یـا لـەبـەردی قـووڵ هەڵکەنراوە، برنـج و ساوار و دانەوێڵەی تێدا دەکوتـرێ. (زا.) دەنـگ. (باک.) تەقە.

دنگـە: پایـەی بـارێک یـا ئەسـتوور کـە لـە کەرەسـتەی قـوڕ و گێـچ و چیمەنتۆ و بەرد و خشت دروست دەکرێ نەک لەدار، فیل پایە.

دنگ بوون: مەبەس لە تێرخوواردن و وورگ و تەشک پڕکردن.

دنگ بێژ (باک.): گۆرانی بێژ، دەنگخۆش.

دنگچی: دنگ کـوت، ئـەو کەسـەیە بـە دەسـک و دیبـەگ برنـج و دانەوێڵە بکوتێ.

دنگ کوت: دەسکی دنگی، پاکوت.

دنگلافستان (باک.): جۆلانە.

دنگلهەڤ (باک.): جۆلانە.

دنوو (باک.): ددان.

دنێ (باک.): دونیا.

دنێب (باک.): زیوانی نێو دەغڵی.

دنێ بەردا: دڵمردوو، تایبە، هەریس.

دنیا (ع.): گێتی، جیهان، کەیان، چەرخ، گەردوون، چەپگەرد، ڕۆژگار.

دنیاداری: خەریکی پەیداکردنی سامانی جیهان بوون، ماڵداری.

دنیا دیتوو: جیهان گەڕاو، کەسێکە لە گێتی شارەزابێ.

دنیانەدی: بەرچاو تەنگ.

دنیای بوچک: گەردوون.

دنیای گەورە: کەیان، کەیهان، جیهان.

دنیایی (هەورا.): کار و بەرخ.

دهۆک: شارێکی کوردانە لە بادینانا.

دوێل (باک.): سیرمە.

دۆ (سوور.): دوو. خۆشەویست، یـار. ماست و ئـاوی تێکـەڵاو کـە لـەناو مەشکەدا ژەنرا و ڕۆنەکـەی لـێ دەرهێنـرا بـەوەی کـە دەمێنێتـەوە ـــ ی پـێ دەڵێن، دەو، ئاودۆ. کە ئاوەکەی زۆر بێ کەواو و کـە زۆر ڕوون بـێ گـۆڕاوی پێدەڵێن. دەوڵـەت، سامان، بـەروبوو، لـە ـــ کـەوتن: لـە سامانکەوتن.

(باک.) دووتێنی، دۆه. بەش، بەهرە، پش، پشک، ئەو ئافرەتەی کە لە ڕەشبەڵەکێدا دەستی هەر پیاوێکی بگرێ دەبێتە ـــ ی وی و ـــ ی پێدەڵێن.

دۆبە (باد.): ڕەواقی هەنگوینییە، ڕاوی هەنگووین و بەشیرە و شیلەی هەموو چتێکی شل دەڵێن.

دۆبەسەرە (هەو.): سەر بەدۆنە، چەند پنچکە گیایەکە پێکەوە دەڕوێن.

دۆبەکەشت: (هەو.) دۆ بەکەشک.

دۆبەکەشک: دۆبەکەشت.

دۆبر: شووم، دوومۆر، لەکاتی خۆیدا بۆ کەسێک بەکار براوە کە ماڵاتەکەی خۆی هەموو بفرۆشێ و بێ دۆ بمێنێتەوە.

دۆبرە: پنجە گیایەکە بە تۆپ گەزێک پتر بڵند دەبێ، لک و کەدەکانی وا دەچنە پاڵ یەکتری دەڵێی بە کوتکی لێدراوە و بە پێیان پەستراوە، گوڵیشی شینە.

دۆبردە: بەریش، نەخۆشێکی ماڵاتانە گوانی دێشێ و شیریشی ووشک دەکات.

دۆبری: شوومی، دوومۆری.

دۆبیە (شکا.): ڕەواقی هەنگووینی.

دۆپ (شا.): کەندێکە قووڵ یا نزم بێ کە کەنارەکانی بەرزبێ، دۆڵ و دەرە دۆڵ.

دۆپەرۆ: پشکی مەشکە.

دۆت (ئەردە.، جەبا.): کچ، کەنیشک.

دۆتە: کچ.

دۆتر (باک.): ئیدی، ئیدیکە.

دۆتمام (جەبا.، باک.): ئامۆزا، کچەمام.

دۆتمیر: کچی میری، پرەنسیس.

دۆتن (باک.): دۆشین، بدۆشە.

دۆچ: گیایەکی بەهارییە بە گژ دەغل و داناندا دەچێ و کزی دەکا.

دۆچن (ئەردە.): چتی لنج، چەپ، تۆچن.

دۆخ (ئەردە.): چتی تیژ و توند، توون و تووژ وەکوو بیبار. ئامرازێکی شەڕییە. دۆخین. بار، باودان، چۆنێتی، چلۆنێتی، چاوایی: ڕۆژگار لە ـــ ی خۆی نەماوە. کات، هەرەت، تاف، تەمەن: لە ـــ ی لاوێتیدا: لە هەرەتی لاوێتیدا. دەسکی کەوچک و ڕۆن پێژ و ئیترە. پلە، پلەکان.

دۆخاو: گێچی شلی گیراوەوە.

دۆخە: مانگا یا بزنێکە بەدەست سپارد بدرێ بەکەسێکی بۆ ئەوەی تا ساڵێکی شیرەکەی بخوا و دوایە بیداتەوە دەست خاوەندی، سەری بە ئەندازەیەک ڕۆن یا پارە دەستێنێ.

دۆخەوا (هەورا.، جا.، سل.): دۆکوڵیو، دۆخوا.

دۆخەوە: دۆکوڵیو.

دۆخووا: (ئەردە.) دۆکوڵیو.

دۆخڕشمە (باک.): دەستەوسار، هەوسار.

دۆخمان: (دزە.، بابا.) دووزمان. ـــ ی: دووزمانی.

دۆخۆر: ئاژاڵی بە ئامانەت، کە شیری بخۆن و بیدەنەوە بە خاوەنی. *

دۆخووا (ئەردە.): دۆخەوا.

دۆخووین (باک.): دۆخین.

دۆخەهەفسار (باک.): دەسکەوسار.

دۆخیان: هەرەت، تاف.

دۆخیانەت: هەرەت، تاف.

دۆخی ڕیشمە: دەسکی هەوسار.

دۆخین: دۆخووین، دۆخ. (هەورا.) گونجەنە، هەوجەنە. (دەر.) بەنشرواڵ، بەنەخووین، بەندۆخین، هۆجە، بەندەخووێن، بەنشەرواڵ. بدۆخیناخووەکارین، لەخۆڕادیتن، بەخۆخوڕین.

دۆخینی سست (باک.): سووک، حیز، بێ ئابڕوو، بێ نامووس.

دۆدانە: دەوشک. مەشکەیەکە، کە دۆی تێداهەڵدەگیرێ. یا توورەکەی دۆیە.

دۆدکا (باک.): ناوی هۆزێکی کوردە، دۆدا گوندێکە لە ڕۆژهەڵاتی (عامودە ـ ئامودە) دا.

دۆدۆ (باک.): (باک.) زۆزۆ. دوو دوو. ناوی مرۆڤێکی ڕاوکەر و ناودارە پێشینیان لەسەریان گوتووە. بارام وەک دۆدۆمێ قولنگڤانە.

دۆدی و بۆدی (موک.): تەشقەڵە.

دۆر (باک.): نۆبە، نۆرە. دەهۆڵ.

دۆراخ: گیایەکە بەتۆو دەچێنرێت و گەڵای وورد و بۆنخۆشە لەناو کفتە و دۆ و تۆراغی دەکرێ بۆ بۆنخۆشی. (ڕەوا.) هۆ و مایەی ناوی تۆراخیش هەر لەوەوەیە، کە دۆراخی تێدەکرێت.

دۆڕان: ڕاوکە وونکردنی مریشکە و بەناچاری هێلکە لە شوێنێکی تر بکات. زیانکران، لەدەستچوونی چتێک بە قومار یا لەگرێو و چتی تردا.

دۆڕاندن: زیانکردن، لەدەستچوونی چتێک بەهۆی قومار، گرێو یا چتێکی ترەوە، دارنان، لەکیس چواندن، زیانکردن بەتایبەتی لەقومارێدا و هەرچتێکی لە کیس بچێ، دارنان، تێشکان، خچان، خرچان. پی ـــ: خستن، زیان پێکردن، تێشکاندن.

دۆڕاو: خچاو، زیانکراو، خرچاو.

دۆرەدانە (هەو.): ئەوجێگایەیە، کە لە ئاشی گەنمی لەسە ڕۆدەکەن.

دۆرەدای (هەورا.): دەورەدان.

دۆرەمەڕ (بالی.): بێر، ماڵاتدۆش.

دۆربەند (باک.): چوارچێوە.

دۆرژنگ: قورمی خانوو، تۆز و دووکەڵی دیوار و بنمیچانە، کە شۆڕ دەبێتەوە.

دۆرک (ئاک.): کولیلێرە.

دۆرکا (باک.): ئێلێکی کوردە لەناو ئاشیتا لە ڕۆژهەڵاتی قامیشلوویە.

دۆرمەدۆر (باک.): چوارکەنار.

دۆرنج: قورمی خانوو.

دۆری: (کۆ.) دۆریە، گیایەکی پەلک پان و گوڵزەرد و ووردە بە تۆپ دەری دەکات و دەشخورێ، وەکوو ڕێواس وایە نێوەکەی کلۆرە.

دۆریە (کۆ.): دۆری، گۆنۆڕ.

دۆریخە: (هەو.) گۆڵەی دەرکێ. (خۆ. باد.) جۆگەلە ئاوێکە لەنێو توتن و بێستانجاراندا، کە ئاوی وی هەموو دووکان و دێراوەکان بگرێتەوە.

دۆز (باک.): داخوازی. (هەو.) دوورەوە، ئەو کەسەیە کەوش و چتی تر دەدروێتەوە. (باک.) هۆ، مایە، بۆنە. خۆ بە زیرەک و خۆشخوو نواندن. ئامانج. (باک.) داوا، خواستن.

دۆزەخ: جەهەننەم، دۆژە، ئارتوون.

دۆزەخە: دۆزەقە.

دۆزەرەوە: داهێنەر.

دۆزەق (ئەردە.): دۆزەخ.

دۆزەقە: (باک.) دۆژەدار، (کۆ. باد.) پۆسکە، (ڕەوا.) پۆزگە، (هەورا.) زەمبوورەک، (جا.) دەمنەی ئاسیاو، تەختەییێکە لەژێر دۆلاشی ئاشیدایە نێوەڕاستەکەی کونە ئاوی بە هێزەوە لێ دێتە دەرێ لە پەڕەی ئاشی دەدا و دەیسووڕێنێ.

دۆزدار (باک.): خۆ بە زیرەک و خۆشخوونووێن.

دۆزراوە: چتێکە دۆزرابێتەوە، دیترابێتەوە.

دۆزکردن (باد.): داواکردن.

دۆزین: مەبەس لە نۆڕینی بەرگی دژوێنە بۆ مۆریانە و ئیتر، پشکووناندن، پشکوونینەوە. لێ کۆڵینەوە و پشکنینی کەسێکی بە قسە.

دۆزینەوە: پەیداکردنەوە، دیارکردنەوە، ئاشکراکردنەوە، بەسەر گرتنەوە، دەستکەوتنەوەی چتی گومبوو، دیتنەوە بۆ وولاخ و ئیتر. گردان، بەسەر هەڵبوون، دیتنەوە، بیناندنەوە، ئەدیتن. داهێنانی و پەی بردن بە چتێک، کە لەوە پێش نەزانرابێ.

دۆژ (بۆتا. جز.): ئاوور، ئاگر. جەهەننەم، ئاگرخان. (ئەردە.) دووری.

دۆژار (بل.): قەڵەشتی کێوان.

دۆژە: جەهەننەم، دۆزەخ، ئارتوون، ئاگرخان، ئاوورگە، ئاوورخان.

دۆژەدار (باک.): دۆزەقە.

دۆژەن (ئەردە.): بڕوانە: دۆژەنک.

دۆژەندەر (ڕەوا.): شوێنێکە ئاوی پێدا ڕۆدەچێتە خووارەوە و لە شوێنێکی تردا سەرهەڵدەدات.

دۆژەنک: دۆژەنگ، دارێکی درێژی زەمانەدارە لەکاتی مەشکەژاندنێدا لە لۆرە لەب (لۆلەپەکان) دەخرێ.

دۆژەنکە: دۆژەنک.

دۆژەنگ: چرچی ناوچاوان، لۆچی ناوچاوان.

دۆژزر (باد.): دۆزەقە.

دۆژم (گژ.): دەڵێم، ئێژم، دێژم، (هەورا.) ماچۆ.

دۆس: دۆست، یار، هاودەم، خۆشەویست.

دۆسایەتی (هەورا.): دۆستایەتی.

دۆست: (هەورا.) خۆشەویست، یار، یۆر، دۆستک، گێژگوڵ، داباش، دەستیار، دڵدار، کەسێکە ئاشناو خۆشەویست بێ، ئاشنا، برادەر، ئاسیاو، هاواڵ. ـــ انە: برادەرانە، یارانە، خزمانە.

دۆستایەتی: (باک.) دۆستینی، ئاشنایەتی، برادەرایەتی، یارێتی، دڵدارێتی.

دۆستک (باک.): دڵدار، نازدار، دۆست.

دۆست و دۆ (کۆ.): کەسووکار، دۆست و خزم.

دۆستی: دۆستایەتی، دۆسی، ئاشنایی، برادەری.

دۆستنی: دۆستایەتی.

دۆس و برا (هەورا.): دۆست و برا.

دۆسی: دۆستی.

دۆش (باک.): گێژ. ـــ بوون: گێژبوون. (باک.) جووڵان، بزووتن. (هەو.) گۆشتی پاش ڕان و نزیک دووگی ئاژاڵ.

دۆشاب (باک.): دۆشاو.

دۆشاف (باد.): دۆشاو.

دۆشانی (باک.): دۆشینی مانگا و ئیتر، ئاژاڵێکە بدۆشرێ.

دۆشاو: (باک.) دۆشاف، (شار. هەورا.) شۆک، مۆتی. ـــ ی کولاو: (باک.) جەلاقی، بە شیرەی کولاوی ترێ و خورما و توو و ئیتر دەڵێن.

دۆشاوچکچکە: گڵە سپی لە شیلەی دۆشاو دەکرێ تا شیرین بێ، خۆڵەکە دەنیشێتە بنی و دۆشاوەکەی لێ هەڵدێنجن تا دەگاتە قوڕەکە ئەوجار بنەکەی لەناو ڕاوکێ دەکەنەوە لەناو کۆلی داری دادەنێن و بەردێکیشی لەسەر ڕۆدەنرێ تا ئاوی ناو قوڕاوەکەی بپاڵێوێ و بتکێتە ناو مەنجەڵێکی ئەو ئاوە لە هەموو دۆشاوێکی شیرینترە و پێی دەڵێن دۆشاوی چکچکە، هەر دۆشاوێکی گڵی سپی تێ نەکرێ شیرین نابێ بەڵکوو مزر دەبێ.

دۆشاومژە: قامکی تەنیشت قامکی گەورەی دەستییە، قامکی دەست لە مل دان، قامکی گەواهی.

دۆشاومژە

دۆشاوی: جوورە ترێیەکی سپیی درێژکۆڵەی زۆرشیرینە. چتێکە ڕەنگی وە دۆشاوی بچێ.

دۆشەک (هەورا.): دۆشەگ.

دۆشەکە (هەورا.): دۆشەگ.

دۆشەگ: ژێر ڕایەخێکی پڕ لە لۆکە یا خوری یان پەڕۆ و چتی تر بۆ لەسەر نوستنێ، دۆشەک، دۆشەکە.

دۆشەگەڵە: دۆشەگی گچکەیە تەنها بۆ لەسەر دانیشتنێ بەکاردەبرێت.

دۆشەمە: جوورە دۆشەگێکە بە کورسی دانیشتنیدا دادەکوترێ.

دۆشەنی: ئاژاڵ و ڕەشە وولاخی شیردار، کە بۆ دۆشین بەکاردەبرێت.

دۆشتن: دۆشین.

دۆشدامان: دامان و بیرکردنەوە لە چتێک.

دۆشداماو: کەسێکە دامابێ و بیر لە چتێک بکاتەوە.

دۆشراو: مێیینەیەکی گیانداری بە شیرە، کە شیرەکەی دۆشرابێ، دۆشیاگ.

دۆشک (ئەردە.): دۆشەگ.

دۆشکەڵە: دۆشەگەڵە.

دۆشیاگ (ئەردە.): دۆشراو.

دۆشیدەنی: دۆشەنی، دووشا، ئاژاڵ و ڕەشە وولاخی شیردار.

دۆشین: دادۆشین، شیردەرهێنان لە گووانی شیردار، دەست بە گووانداهێنان. لێ بردنەوە، پارە و کەل و پەل بە چاپلووسی و زمانلووسی لە کەسێک ئەستاندن.

دۆعا: نزا، نزوولە. ئەفسوون، جادوو، نشتوو.

دۆغاو: دۆخاو، بە هەردوو واتا.

دۆغەوا: دۆخەوا، دۆکولێو.

دۆغرەمە: خواردەمەنییەکە لە ماست و خەیاری ئەنجنراو دروستدەکرێ.

دۆق: پارچە تنراوێکی ڕەشە ژنان دەیکەن بە عابا. (زا.) کوتەک. (دزە.) زللەی پڕ ملێیە، (هەورا.) پژملە. سوورمە یا سیمێکی چنراوی بەرینە، بە کەناری عابایەوە دەدروون بۆ جوانی.

دۆک (باک.): دووک. خلتە و کەف و کوڵی ڕۆنی قاڵکراوە، دۆن، (هەورا.) دووەک، (بابا.) دۆوک، (باک.) بندۆک. (موک.) دۆکە، نەخۆشییێکی شینایی و دارانە، پەلکەکانیان سپی هەڵدەگەڕێ و ڕەق و ووشکیان دەکا ئەوەش یا لەبەر زۆر ئاوی یا کەم ئاوی یا بوغ یا لەبەر پڕی گەڵایان پەیدا دەبێ، چارەی ئەوەیە، کە ئاوی زۆربێ لێی کەمکرێتەوە و هەمووی هەر بەو چەشنە.

دۆکە (سۆ.): دۆک.

دۆکەشک: دۆی کەشکی سواوەوەیە. چێشتێکیشە لە دۆی کەشک و برنج دروستدەکرێ.

دۆکتۆر: پلەیەکی زانستییە دوای پلەی بەکالۆریۆس و ماجستەر وەردەگیرێ. پزشکێکە لە دەرد و دەرمانی نەخۆشان سەری دەربچێ.

دۆکولێو: چێشتێکە برنج یا ساواری لەناو دۆ یا ماستاوێدا لێ دەنێن، دۆخەوا.

دۆڵ (باک.): چەرخ و پێچکی عارەبانەیە. (باک.) هێلمێکی سەوزە لەسەر لکی دارانی هەڵدەسوون باڵندەی پێوە دەبێ. (باک.) بێچووی ماڵات و ئاژاڵانە. (هەورا.، کە.) دار یا بەردێکی قووڵە گەنم و ساواری تێدا دەکوترێ، (موک.) جۆنی. (ڕەوا.) شۆڕ؛ سەگێکی کلکی خۆی شۆڕ بکاتەوە دەڵێن کلکی دۆڵ کردووە. (موک.) شیو، خانۆک، گەری، دەرە، گەلی، گەروو، گوهۆر، نەقەب. دۆڵی ئاش دارێکی ئەستووری نێوهوولۆڵە. (هەو.) دەهۆڵ. بەتاڵ، چۆڵ، تەنها لەکاتی بێ دانیی ئاشدا بەکاردەبرێ، ئاش دۆڵە: ئاش بەتاڵە، بێ دانە.

دۆڵ

دۆلاب: پلان، پیلان. چەرخی ئاوێ، غەڕغەڕە.

دۆلابە: کونێکی گەورەیە لە سەربانی ئاشییەوە دادەهێلرێ تا لە ڕێوە (نێ)دا بهێلرێتە خوارەوە.

دۆلاب: ــ ی قاپان، دۆلابی کاسە و چەمچە لەولەب، (باک.) چیکەنە.

دۆلابرێس (باک.): ئەو کەسەیە بڕێسێ.

دۆلابرێسک (باک.): باڵندەیەکە.

دۆلاش: (ڕەوا.) قەم، دۆڵ، دۆڵیانە، قۆتەرەی ئاشی، قۆتەڵە، گەوورک، سوولاش، نای، قۆتەڵەی ئاشی.

دۆلاخ: پووزەوانە.

دۆلاڤ (باد.، باک.): چیکەنە، چتێکی خڕە و پانە خوری و لۆکەی پێ با دەدەن، (باد.) دۆلاب.

دۆڵاو: بەردی قووڵی پڕ لە ئاو، چاڵاو. بیر، دۆڵیان، دووڵە.

دۆڵاوچە: دۆلاب.

دۆڵە: دۆلارە، گۆل، گۆلاو.

دۆڵە (ئەردە.، هەورا.): تەبەکی دارین، تەشت، سووێنە. (هەورا.) دۆڵ. کوول.

دۆڵەتۆراخ: تۆراغدان، تۆراغان.

دۆڵەدان: (ڕەوا.) دووادۆل، دووایی هاتنی دان لە دۆڵی ئاشیدا و بۆ دوایی هاتنی هەموو چتێکی بەکاردەبرێ.

دۆڵەدرێژ: قامکی بالابەرزە.

دۆڵەدۆڵ (ئەردە.): دەڵەدەڵ، جووڵەجووڵ، لەرەلەر.

دۆڵەمە (ئەردە.): دەڵەمە وەکوو هێلکەی کەم بژراو.

دۆڵەمەڕ (خۆ.): بێڵی ئاسن، خاکەناز، پێمەڕە.

دۆڵەسرنا (ئەردە.): دەهۆڵ و زوڕنا.

دۆڵەمێ: دۆڵمەی هێلکە.

دۆڵەنگێو: دەهۆڵژەن.

دۆڵەهەویر (ئەردە.): تەبەک.

دۆڵبە (شکا.، باک.): پالاخ، گوێلکی گامێشییە، (هەورا.) پەڵخە.

دۆڵچە: سەتڵی گچکە لە چەرم یا لە خامی ئەستوور دروستدەکرێ تا قوڕ و ئاوی ناو بیرانی پێ هەڵێنجن، (کە.) دۆڵکە.

دۆڵدرێژ: ئافرەتێکە لەسەر لنگ بێ یا ئەندامی شەرمی هەڵزڕابێ.

دۆڵک (باک.): دۆڵی گچکە.

دۆڵکە (ڕەوا.): شەربەی چینکۆی زارفرە و دەسکداری ئاوێیە، بە کاسەیێکی گچکەی قووڵی مسین یا تەنەکەش دەڵێن، کە ئاوی پێدە خورێتەوە.

دۆڵمە: نژلۆنک، نووچاو، هەڵپێچراو.

دۆڵمک: دۆڵمەی گچکە.

دۆڵمەجەرگ (ئەردە.): مووار، (میمبار) ڕیخۆڵەی ئاژالانە پڕ دەکرێ لە گۆشت و برنج و بۆ خواردن هەڵدەگیرێ.

دۆڵیان: (نێ) ی ئاشییە، دۆڵدان، دۆڵیدان. ئاوی بارانە، کە لەناو بەردی قووڵ دادەمێنێتەوە و ڕێبوواران لێی دەخۆنەوە، دۆڵە، دۆڵاو.

دۆڵیانە (کە.، ڕۆژ.): دۆلاش، (بابا.) ئەو شووێنە، کە دانەی ئاشی تێدەکرێ. .

دۆڵیدان: دۆڵیان.

دۆم: کەلاشکەر، کەلاشچن، (موک.، شنۆ.، خۆ.) هەندوو، دوو تیرەیە: دۆم، کە کەلاشی دەکەن. دۆمە ڕەشکە: بێژنگ و چەقۆ و تیرۆک و چتی وا دروستدەکەن. (ئەردە.) دەهۆڵژەن، دەوروڵژەن.

دۆمادۆر (باک.): چووار کەنار، چواردەور.

دۆماست (بار.): ماستاو.

دۆمانە (ئەردە.): گورگەلۆقە، گورگە.

دۆمە: بەرماڵی دەوار.

دۆمەلان: (هەو.) دۆمبەلان.

دۆمدۆم (باک.): گوللەی ئاگر گرتن و ئاوور پژێن.

دۆمیرەکی: چەپ و ڕاست: جوورە بافتە یا نەوارێک بووە جاران لە کەناری بەرگیان دەدروو.

دۆمینە

دۆمینە: جوورە قومارێکە.

دۆن: تووخوون، قەرە، نزیک، قەوورخە. چەوری ڕۆن، گووزوو. دۆک. (باک.) خڵتە و کەف و کولّی ڕۆنی. (کە.) پینە، پارچە. بار، چەشن، چۆنێتی. (ڕۆژ.) پەی، ڕێگە. کەوتە ــ : پەی پێ برد، ڕێگای بردەسەر.

دۆناگازی: نەفت.

دۆنانە (کە.): وەکوو پینە، وەکوو پارچە.

دۆنە (کۆ.): گایەکە زۆر ڕەشبێ.

دۆندرمە: دۆڵدرمە، بەستەنی، چلوورە.*

دۆنگز (جا.): زنج، لە زەل دروستدەکرێ.

دۆنی: دوورێنێ.

دۆو: دۆ، کە دۆش لە ماست و ماستیش لە شیر دروستدەکرێ.

دۆوانە: دۆدانە.

دۆوخاو: دۆغاو مەبەس لە گرتنەوەی گێچە بە جوورێکی زۆر تەڕ وەکوو دۆ لەناو درزی دیواران و گومبەزی دەکرێ تا درزەکە پڕکاتەوە و گەورەتر نەبێ.

دۆوخەوا: دۆکولّیو.

دۆوراخ: شوویت.

دۆورنج: دورژەنگ، گوژەنگ، قرم، دووکەڵ و تۆزێکە بە بن میچی خانووی قوڕدا بە زۆری شۆڕ دەبێتەوە.

دۆوزەخە: دۆوزەقە، ئەو شووێنەیە لە بن ئاشیدا ئاوی پێدا دەڕوات بۆ دەرەوە.

دۆوزەقە: دۆوزەخە.

دۆوژەنگ: نێرک، دارێکە کەمێ پان و باڵێک پتر درێژ و زمانەدارە هەردوو سەری زمانەکانی لە کونی ئەرخوت (لۆلەپ) دەخرێت بۆ ژاندنی مەشکە دۆوژەنکە.

دۆوشان: دۆشینی ئاژاڵ و ئیتر.

دۆوشاو: دۆشاو.

دۆوشکە: سیرێج، سیرێژ، دۆیەکە بخرێتە سەر ئاگر، کە بزرکا ئاوەکەی دەپاڵێورێ، دۆیەکەی کە وەکوو پەنیرە دەکرێت بە کەشک. دۆینە.

دۆوک: (موک.) دۆک، چڵک و کەف و کولّی کەرەی گەرم کراوە. (باک.) دۆ.

دۆوکە: چتێکی سپی و لینجە دەدا، لە هێندێ شینایی بە تایبەتی لە بامیە و تووتن و لە کاریان دەخا.

دۆوڵ: دنگ، دینگ. دۆڵ، درە، شیوە.

دۆوڵەمی: دەڵەمەی هێلکەی.

دۆولیان: سەرنێ و تەندووری ئاش. ئەو شووێنەیە لە ئاشدا دانەوێڵەی تێدەکرێ بۆ هاڕین.

دۆوم: دۆم، کەلاّشکەر.

دۆە (باک.): دوورێنێ.

دۆی ترش: دۆی قژەکەر.

دۆینە (ئەردە.): دوورێنی. (هەو.) دۆکولّیو، دۆینی، داندۆک، چێشتی داندۆک بریتییە لە بروێش لەگەڵ دۆ بە ووشک کراوەیی، کە دەکرێتە چێشت ــ ی پێدەڵێن.

دۆیها (هەو.): کسکس، (موک.) حەلەلەلە، هەلەلەلە. بۆ تێکبەردانی سەگان بەکاردەبرێت.

دۆیین (ڕەوا.): دۆکولّیو.

دوبارە (زا.): فێڵ، تەفرە.

دووبەندی (باک.): دووبەرەیی، دووچینی، دوودەستەیی، دووکۆمەڵەیی، دەستەبەندی، دەسەبەندی.

دوچار (ئەردە.): دووچار.

دوتایی: بڕوانە: دووتایی.

دوخان (باک.): دوو، دووکەڵ. دەرد، خەفەت، داخ.

دوختەرکەمیانوو: کابانی ژیر و دەسترەنگین.

دوخشار (ئەردە.): سەخت و گران، دژوار.

دوخشار پەسەن (ئەردە.): دێرپەسند، دژپەسند.

دوڤۆ (باک.): دوو، ٢. دووجار دوو دەکاتە چووار.

دوڕ (ڕەوا.، بار.): نێو، دەنێو، لەنێو، بنی. بەردێکی نرخدار و گرانبەهایە لە بنی زەریایە دێنرێتە دەرەوە، گەوهەر، مرواری. زیرەک، ووریا، دیواندڕ. نزیک، توخوون؛ ــ ی ناکەسان مەکەوە: توخوونی ناکەسان مەکەوە.

دوڕاجی: هۆزێکە لە کورد.

دووڕقە (باک.): ماوە، مەیدان.

دوڕە: بەگیان لەبەرێکی دەڵێن، کە دایک و باوکی لە جسنێکی نەبن. (دزە.) دوڕڕە. دووڕەگ، دووڕەنگ. (خۆ.) بزنێکە لە نێوانی مەرەز و مووی دابێ.

دوڕەگ: دووڕەک.

دوڕەسەگ: (هەورا.) باسکسەگ.

دوڕەشێر: جانەوەرێکە لەنێوانی سەگ و پڵنگیدا پەیدا دەبێ.

دورد: خڵتەی مەی و شلەمەنی تر. ــ ی: مقەست.

دورزی: ئێلێکی گەورەیە لە چیای دورزی داخ و لە لوبنان و فەلەستین دادەنیشن دەڵێن کوردن، خانەوادەی جان پۆلاد (جان بلاط) گەورەی وانن، ئەو خانەوادەیە لە شاری (کلس) لە کوردستانی بندەستی ترکاندا دەربەگێکی گەورەیان ڕێکخستووە. شەرەفخانی بەدلیسی لە شەرەفنامەدا دەڵێ: (امارەتی درزی) بەلاّن زۆر موخابین ناڵێ درزی، درزینی چوونە کووێ.

دورس (ئەردە.): دەست لێ نەدراو، ساخ، پاک. (ئەردە.) دروست، بەجێ، بەجێگە. (ئەردە.) دوروستکار، پاکداوێن. ــ بوون: ڕێک کەوتن، سازبوون.

دورسکار: مەردومی ڕاست و پاک داوێن. ــ ی: داوێن پاکی، سەر ڕاستی.

دورسکراو: دروستکراو، ساز و ئامادەکراو.

دورسکردن: دروستکردن، سازکردن.

دورقەدوورق (ڕەوا.): قەدەقەد.

دورگە: ساختەچی، فێڵباز.

دوڕگە: بڕوانە: دوڕووگە.

دوروزی: بێ ئایین، بێ دین، دڵکۆچەر.

دوروس: دروست، دوروست. ـــ ی: دورستی، ساخی، پاکداوێنی، ئامادەیی.

دوروست: ڕێک.

دوروستایی: دروستایی، ئامادەیی، سازبوون.

دوروست بوون: دوروس بوون.

دوروستکردن: ڕێکخستن، چاک کردنەوە، ساخ کردنەوە، دروستکردن.

دوروستی: دروستی.

دوروشکە: عەرەبانە، گەردوونە. ـــ چی: عەرەبانەچی، گەردوونەچی.

دوروٚک (باک.): مێژوو.

دوڕووگە: دوورووگە، دوڕووگر، گراڤ، (کە.) دوڕگە، (ڕۆژ.) لەمن، وروشکاییێکە دوولای ئاوبێ یا هەر چوارلای ئاو بێ.

دوروومان: دروومان.

دوڕێزان: هەڵبەست، شیعر.

دوروێنە: دروێنە.

دوروینە: دروێنە، درەو، دوورینەوەی دەخڵ و دان.

دوڕی: دوڕڕی، سپی و ڕوون و تروسکەدار وەکوو دوڕڕی.

دوڕیش (باد.): لوولاک، لە ئەژنۆوە تا قوولاپە.

دورین: دروون.

دورینەوە: دروونەوە.

دورینگە: زەویەکە هەڵزی ڕووابێت، کە گیایەکەی لێ دراوە (دورینگە) ی پێدەڵێن.

دوژ: دژ، پێچەوانە.

دوژە: دژزەخ.

دوژەنگ (ئەردە.): چینی نێوچاوان.

دوژەنگ یەکدان: برۆ ترشانن، ناوچاو گرژ کردن.

دوژمن: (باک.) قومسی، (خۆ.) تاسب، (موک.) نەتەوی، خەنیم، نەیار. دژمن، ناحەز، قاندر، بەدخوا، مێمڵ.

دوژمنایەتی: نەیارێتی، دژمناتی، ناحەزی، دژمناهی.

دوژمنی: نەیاری، ناحەزی، دوژمنایەتی.

دوژن (باک.): جنێو.

دوژنکەر (باک.): جنێودەر.

دوژوار: دژوار.

دوژێن (ئەردە.، گۆ.): جنێو.

دوژێندان (ئەردە.): جنێودان.

دوژێنفرۆش: جنێوفرۆش، خراوێژ، دەم لەق. ـــ ی: جنێوفرۆشی.

دوژێنکار: جنێوفرۆش.

دوساخ (هەورا.): بەندی، دیل، گیراو. دوستاخ.

دوساخچی: وستاخچی، بەندیوان، بەنی وان، زینانەوان، زیندانەوان، دوساخوان.

دوساخ خانە (هەورا.): بەندیخانە، وستاخخانە.

دوساڵە: بۆ هەموو چتێک بەکاردەبرێ، کە دوو ساڵ بەسەریدا تێپەڕی بێ.

دوستاخ: بەندی، دیل، گیراو، گیریاگ، دوساخ. ـــ چی: بەندیوان، بەنی وان، زینانەوان، زیندانەوان، دوساخوان.

دوستاخ خانە: بەندیخانە، گرتووخانە، دوساخ خانە.

دوشت (ئەردە.): درشت، گەورە، زل.

دوشک (باد.): سەکۆ.

دوشمن: دوژمن. ـــ ایەتی: دوژمنایەتی. ـــ ی: دوژمنی.

دوف: دووا، پاش. (باک.) کلک.

دوفدرێژ: بێ پایان، دوور و درێژ.

دوفرۆفی: کلکە ڕێوی، گیایەکە. *

دوفک: کلک، دەسک.

دوکان چەفتی (لو.): چتی خووار و خێچ و شەفتوول و قەنگاس.

دوکلە (ئەردە.): دوورکەڵ.

دوگەم: تەختە دەوارێکە لەبەر باو و باران و سەرما بە زستانان لە دەوری ڕەشماڵانەوە دەگیرێ.

دوگمە: گۆیکەی داران. جوورە چتێکی خڕ یا درێژۆکەیە ئێخەی سینگ و بەرۆک و سەر قۆڵی پێ دادەخرێت. توکمە، گۆ، گۆپک.

دوگمەودۆلاب: خشڵێکی زێڕین یا زیوینی پلپلە دارە ئافرەتان لە لێواری سیخمەی قایم دەکەن و لە خووار مەمکیانەوە دادەخرێت.

دوگمەوقەیتان: دەستەیەکە لە دوگمە و قەیتان لە لێواری سیخمە دەگیرێ بۆ داخستن.

دوگمەی تیر: تیری دوگمەدار.

دوگمەی یەخە: گۆ، گۆی ئێخە.

دوگون (لو.): گرێ.

دولبەر: دڵبەر. ـــ ی: دڵبەری.

دولپی (باک.): دووپشک.

دوم (فە.): کلک.

دوما (هەورا.، لور.): دووا، پاش. ـــ هی: دووایی.

دومایی: دووایی، دوماهی.

دومەقەسک (باک.): باڵندەیەکە.

دومەک: دمبەک، دمبەڵەک.

دومەڵ: (هەورا.) دومپەل، مەرێژە. قوونێر، ئاشین، (باک.) پەقپەقۆک، پەقیژۆک، گرێ و برینێکی بە سۆی لەشە.

دومەلان: (هەو.) دومبەلان.

دومەڵەک: جوورە دەهۆڵێکە سەرێکی پان و سەرێکیشی تەسکە، چەرمی خاوی تێدەگیرێتە سەرە پانەکە لە بنهەنگڵ دادەنرێ و لەزەماوەندا لێدەدرێ.

دومەڵەکژەن: دمبەک لێدەر.

دومبەلان: جووره کارگێکی گەرمێنی و خڕه لە زەوی هەڵدەتۆقێ، دومەلان، کداک، کدارک.

دومبەڵەک: دمبەک، هی مندالان. دوودەک.

دومبڵ: ناوی چەند ئێلێکی کوردانە کە لە سەردەمی کۆندا لە کوردستانێکیدا لەژێر دەستی ئێرانیدا دابوون، دوایە چوونە کوردستانی بندەستی تورکان و لە رۆژئاوای شاری دیاربەکرێ دامەزراوون. فەرمانڕەوایێکیان پێکهێناوە پایتەختی وان (پالو ــ پەهلەو) بووه، کە پاشماوەی پەهلەوون.

دومدووک: دندروک.

دومل: بروانە: دمبل ودنبل.

دومو (باک.): فێڵباز، ساختەچی، کۆسە. چیرۆکێکیشە لە ناو کرمانجاندا بەناوی ــ سێ موو وکۆسەبوون، ناوبانگیان هەیە.

دون (ئەردە.): چیچکان، چۆک، چۆکان.

دوند: (باک.) منداڵی نیرینە، کوڕ، لاو. بارام بێ ــ مایە واتە منداڵی نێرینەی نیە. (موک.) سوند. چووار سووچەکانی لای درێژەکەی جگییە. (موک.) نووچکە، لووتکەی کێوان.

دوندار: سالار، سەردار، پێشەنگ. پێشکەوتوو. لەپێش بەیداخی شاریدا کەوا ئەسپی ئەناخێوێ لەپێش تیپی سوپاسالار و هەم پێشەنگ و دوندارە.

دوندان (باک.): تیره، نەتەوه.

دونده: لووتی هەوجارە، کە گاسنی تێدەخرێ. لووتکەی چیایان.

دوندووک: دندروک، دمک.

دونگ (هەو.): دووگ.

دونگە: پایە، دنگە. پەراسوو. (کە.) هەست. ــ کردن: هەستکردن، تێگەیشتن. دونگە مەڕانێ گەمەیەکە (دایە مەمدە بە گورگی) دونگڵە مەڕێ.

دونگڵەفسە: کەڵەشێر و مریشکێکە، کە یەکپەڕی درێژی بەکلکەوە بێ.

دونگڵەمەڕێ: (هەو.) دونگەمەڕانێ، دایە مەمدە بە گورگی، جووره گەمەیەکە.

دوه (باد.): دووێنێ.

دوهول (باک.): دەهۆڵ.

دوهۆڵکوت (باک.): دەهۆڵکوت.

دوهۆلۆک (باک.): تەپڵ.

دوهی (باک.): دووێنێ.

دوهێل (باک.): سیرمە.

دوهێنی (باک.): دووێنێ.

دوو (باک.، بار.): دووکەڵ، تەنی. (ژەن.، بۆتا.) کلک، دوم، دوچکە، جوجکە. (هەورا.) دۆ. (فە.، زەن.) دووگ، (باک.) دووف. مەیدان، شوێن، دووا، پێ وشووێن: بە ــ ی ویدا بچۆ: بەشووێن ویدا بڕۆ. لە ــ دان: مەیدان دان، بەدەمەوەدان. وە ــ کەوتن: بەشووێندا چوون بە دوودا گەڕان بەپێ و شووێنەوەچوون. ڕەدووکەوتن: وەدووکەوتنی ئافرەتە، بەشووێن نێرینەیەکیدا بەبێ مارەیی و ئاگاداری کەس وکاری.

دوو (باک.): ددۆ، (هەورا.) دووێ، دوون. ژمارەیەکە لەنێوانی یەک وسێ دایە (٢). (باک.) کلک.

دووا: پاش، ئەنجام: ــ ڕۆژت لە بیربێ. دووایە، پشت، پەی سەر، دووادانە.

دووائاژۆ: ئەو کەسەیە لە دووای مێگەلییە. کێشکچی دووای لەشکری.

دووابەدووا: یەک لەدووای یەک؛ هەموکارەکانم ــ ی یەکتری ڕاپەڕاند، واتە یەک لەدووای یەک.

دووابەر: پاشبەر، پاشەڕۆک.

دووابەگ: جێ نشین.

دووابەند: پاشبەند.

دووابڕان: کۆتایی هاتن، بڕانەوە.

دووابڕاو: دووابڕای، مەبەس لە چتێکە، کە حەزی لێ نەکەی وئەتەوێ ناوی ببەی؛ تەشقەڵەی ئەو ــ انە هەر نەبڕاوەتەوه.

دووابڕپاگ (ئەردە.): دووابڕاو، دووبڕپاگ، کلک بڕاو. لەناوبراو، تەفروتوونا بوو.

دووابڕینەوە: تەفروتوونا کردن.

دووابین: پاش بین، پاشەڕۆژبین. لە ئاکارو ڕووداوانی پاشەڕۆژیدا ئاگادار و شارەزا. ــ ی: پاش بینی، پاشەڕۆژبینی. ئاگاداری و شارەزایی ئاکار و ڕووداوانی پاشەڕۆژێ بوون. دووربین.

دووابینین: دووابیین.

دووابارێز: پاشپارێز. ــ ی: پاشپارێزی.

دوواتر: پاشتر. ــ ین: پاشترین.

دوواجار: لە دووایی‌دا، لە پاشان، لە وەدوودا، لەمەوپاش.

دوواجەنگ: پاشداری جەنگ، پسقەرەووڵ.

دوواجۆر: دووادووایی هەموو چتێک.

دوواخران: پاشخران.

دوواخستن: وەپاش خستن، پاشقەبرن، وەدوواخستن، وەخراندن.

دووادەنگ: قرتە بڕی، دەنگی هەرە دووایی.

دووادۆر: دووایی هاتن.

دووادۆڵ: دووایی هاتن. دۆڵەدان.

دووادوویی: کۆتایی و بنەبانی هەمووچتێک.

دووارد (هەورا.): مقەست، زلیپندک، مەگریجەنی.

دوواردگ: مەگریجەنی.

دوواردی (هەورا.): مقەست، مەجریکەنی، زلیپندک.

دوواردی تەنەکان: مقەستی تەنەکە بڕینێ.

دووارۆ: یارمەتی دەر، شووێنگەر، دووارۆژ.

دووارۆژ: دووارۆ، پاشەڕۆژ، دەماپاشین.

دووارۆژبین: پاش بین، چەگناس. ــ ی: چەگناسی.

دووازده: (هەورا.) دووانزە، دووانزدە، (باک.) دازدە.

دووازدەم: دووانزە هەم.

دووازدەمین: دووانزەمین.

دووازدەهەمین: دووانزەهەمین.

دووازۆ: دووائاژۆ، یاریکاری شوان.

دوواسک (بار.): قولینچکی چاوییە هی لای گوێیان.

دوواکەوتن: پاش کەوتن.

دوواکەوتوو: دوواکەوتە، پاشکەوتوو.

دوواگیان: سەرە مەرگ، گیانەللا، ئاوزینک.

دوواکەوتە: دوواکەوتوو.

دوواگین (ئەردە.): دووایین، هەرەدوایی، قیرە، دووامین.

دووال (ئەردە.): سیرمە، تەسمە.

دووالە (هەورا.): سیرمە.

دووان: (باک.) پێوەر، پەیڤین، بببر، ئاخۆتن، ئاخەفتن، ئاخافتن، گفت و گۆکردن، بدوێ: باخڤە، بپەیڤە. دوودانە، دوویان.

دووانە: دووگیان لەبەرن، کە بە زگێکی لە دایک بووبن، جمک، لفانە، شەنگڵە بەرەکەتە، جیێوک، جێمک، جێووک، (دەر.، شا.) جووتلانە، (کۆ.) جوگمەلانە، هەڤالجو، (هەو.) جمکە، جمک، جمکانە، (رۆژ.) جووێک، جمژگە، ئاوزە، (دەر.) جوملانە، (باک.) جۆتزگ، جێوی، (ئەردە.) جفت، لفەدووانە.

دووانەر: ئاخفنەر. ــ ی: ئاخفنەری.

دووانەن: ئاخڤاندن، ئاخاوتن، گفتگۆ لەگەڵ کەسێکی کردن.

دووانزە (هەورا.): دووازدە.

دووانزەهەم: دووازدەهەم، دووانزەمین. ــ ین: دووازدەمین.

دووانزدە: دووازدە.

دووانزدەمین: دووازدەمین.

دووانگایی (رەوا.): دووایی گاران، بەرانبەری سەرانگایی.

دووانگە: شوێنێکە دووانەر لەسەری بدووێ.

دووانن: دوواندن.

دووانەن: (ئەردە.) دووانن، ووتووتانن، سەرسەرنیان، وە ئاخەفتن خستن.

دووانزە: دووازدە.

دووانزدە: دووازدە.

دووانیوەڕۆ: پاش نیوەڕۆ، (باک.) پاشنیڤرۆ.

دووئاوان: زەریب، جێگایەکە دوو ئاوی تێدا وێک کەوێتەوە.

دوواوە: کووین، پشتەوە.

دوواوەدان: گێڕانەوە و ناردنەوەی چتێک. گەڕانەوە دوواوە، دوواکەوتن.

دوواوەڕۆیین: بەدوواوەڕۆیین، پاشەوپاش کشانەوە.

دوواوەکەفتگ (ئەردە.): جێگەماک، دوواکەوتوو، پاشکەوتوو.

دوواوەکەفتن: دوواوەکەوتن.

دوواوەکەوتن: کەوتنەدوواوە، جێگەمان.

دوواوەنیشتن: دوواوەڕۆیین، شکان، شکیان.

دووئاوکەوتن: ئەخۆشکەوتنی یەکێکە بە هۆی ئاوگۆڕی، کە تازە چووبێتە جێگایەکی تازە و ئاوەکەی ویی پێ نەکەوێ.

دووئاوکردن: برینی ئاو خوواردنەوە لە گیان لەبەر یا لە شیناوەردێکی.

دووهێنان: کۆتایی پێدان، تەواوکردن، بڕینەوە.

دووای (هەورا.): دووان.

دووایە: لەپاشان، پاشان، لەدووایە، ئیتر، ئیدی، پاشی، دپشتوو، دپشتڤە.

دووایەک: هی هەرەدوایی، هەموو، گشتی، تێکڕا. ــ یان ڕۆیشت: هەموویان ڕۆیشتن. دووادانە.

دووایی: ــ پێدان: کۆتایی پێدان، بڕینەوە، بردنە سەر، براندنەوە. سەرەنجام، پایان، ئەنجام، کۆتایی، دوواجار، لەپاشان، پاشین، پاشینی، بنەبان، دومایی، دوماهک، دوماهکی، پاومان. بێ ــ : بێ دوندان، بێ منداڵ، بێ شووێن، بێ پایان، پایک.

دووایی پێهێنان: کۆتایی پێهێنان، براندنەوە.

دووایین (ئەردە.): دوواترینی چت.

دووایی هاتن: برانەوە، دووادڕ، کۆتایی هاتن، دووادڵ، تەواوبوون.

دووایی هێنان: پایان پێ دان، قوتکرن، قەداندن، بڕینەوەی چتێک، کۆتایی پێدان، تەواوبوون.

دوونەلۆ (باک.): شەڕی تەن بەتەن.

دووە (هەورا.): هەڵمێکە لە کەناری ئاسمانێدا پەیدا دەبێ لەبەرگەرمایە.

دووەبراڵە (هەورا.): جووتکەی برادەران، ئەستێرە.

دووەجارە (هەورا.): دووجاران.

دووەرژن (هەورا.): قورمی خانوو.

دووەک (هەورا.): دڕک.

دووەگیان (هەورا.): دووگیان، ئاووس.

دووەم: دووهەم، چتێکە لە پلەی دووەم دابێ. ــ ی: دووهەمی. ــ ین: دووهەمین، ئەوی هەرەدووەم.

دۆب: ڕاکە، غاردە، هەڵێ.*

دووباد: دوولۆ، ڕیسی دوولۆ، پتەو، قایم، مەحکەم، دووبەر. ڕێسراوێکە دوولۆ کرابێ و با درابێ پێکەوە. مرۆی قەڵەو و تێکسرماو و داڕێژراو.

دووبارە: دووپاتە، دیسان، دیسا، هەمیسا، هەمیسان، نووژەن، لە نووژەن، لەنووێوە، بۆ جاری دووەم، هەمیسانەوە. ئارەقی ــ : ئارەقی پاڵێوراو. چتێکی گرد و کلێر لە دار یا لە قوڕ یا لە قامیش دروستدەکرێت بە پاشەوانەی هەنگەوە دەنرێت تا شانەی هەنگوینی تێدا دروستکات. دووبەرە. ــ بێژیاگ: دووبارە تەقیاگ، دووبارە دابێژراو. ــ کردنەوە: دووپاتە کردنەوە. ــ پات: ووتە یا کردەوەیەکە دوو جاران کرابێ یا ووترابێ.

دووباڵکە (رەوا.): دووابان، بانی سەردیوارانە، لە دێهاتانی کوردستانی کوردستانێدا سەر دیواری وەکوو بانی پان دەکەن و زستانانیش دەیگێڕن.

دووبە (جەبا.): هەنگوینی پاڵێوراو و چۆڕاوەوە، ڕەواقی هەنگوینی. (کە.) بەرمیل، نیرە، کووپەی گەورە لە دار و یا لە هەر چتێکی تر بێ.

دووبەختی: خۆو بەخت، لە گوماندا، ئەنجام نادیار.

دووبەدوو: پێکەوە، بەیەکەوە، جووتە، دووکەس پێکەوە. بێدەنگ، لەسەرەخۆ.

دووبەر: دوویاد، پتەو، قایم، مەحکەم.

دووبەرە: دووبارە، چتێکی گردی کولۆرە لە دار یا لە قوڕ دروست دەکرێ لە پاشەوانەی هەنگییەوە دادەنێن تا شانەی تێدا هەڵبەستێ.

دووبەرەکی: دووتیرەیی، بەربەرەکانێتی و مل ملانێ، ملەملە ڕاوەستانی دوو یا چەند کەسێک لەگەڵ یەکتری. ناکۆکی، دووبەندی.

دووبەرخ: مەڕێکە دووجاران زابێ.

دووبەرداری (هەر.): جووانووێکە چووار بەهاری دیتبێ.

دووبەندی (باک.): دووبەرەکی، ناکۆکی.

دووبەهەمدان (ئەردە.): شۆفاری، زمان لێدان.

دووبڕ: جووانووە ئەسپێکی دووساڵانەیە، کە هێشتا زین نەکرابێ سوواری نەدابێ.

دووبرا (هەورا.، شا.، هەڵ.): کرکاڵە، دووبراک، باڵندەیەکی ڕاوکەرە وەک هەڵۆ وایە هەمیشە دوو دوو پێکەوە دەفڕن، باڵندەیێکە هێندەی سیسارکە کەچەڵەیە فیتووی لێ دەدا، کیسەڵی لە حەواوە بەر دەداتەوە سەر ڕەقانی و دەیکووژێ، لە لای هەندێکان هەڵۆیە.

دووبراک (باک.): دووبرا.

دووبراڵە: دووبرا.

دووبڕە: بەردی دووبڕە، مەرمەڕی خاو. جوورە خشڵێکی ئافرەتانە ژنان لەسەری خۆیانی دەدەن.

دووبڕیاگ (ئەردە.): دووابڕاو، دووابڕیاگ.

دووبەقیە: ناونووسی بۆ پیتاک.

دووپ (باد.): ڕەواقی هەنگوین و شیرینانیە.

دووپات: دووبارە، دووجار.*

دووپاتە: دووبارە. ــ کردنەوە: دووبارەکردنەوە.

دووپاتە کریاگ: دووپاتە کراو.

دووپاپیلە (ئەردە.): دووپاپیلکە، دووپا.

دووپاپیلکە: داعبایەکی کێوییە لە سمۆرە گچکەترە لە مشک گەورەترە.

دووپەڕە: گیایەکی بەهارییە وەک سێپەڕە، بەڵام ئەم پەڕەکانی دوو دوون.

دووپەڕوو: بشکی مەشکە.

دووپەلان (ئەردە.): چتی دوو فلیچقانە، دوولکان، دوولک، دووفلیقانە، دوولەپان.

دووپەلە: قنگاوڵە. سەوز بوون و ڕووانی گیاو دارە، کە تازە سەری لە خاک هێنابێتە دەرێ و پەلی دەرکردبێ. ــ بوون: ڕووانی هەندێ سەوزایی و پەل دەرکردنی.

دووپەللە (هەو.): قنگاوڵە.

دووپشتەکی: هاوپشتی.

دووپشک: داعبایەکی چنگ چنگی کلک گرێ گرێی چزووداره بە گیاندارانەوە دەدا. کولاژدم، (باک.) دووفیشک، (گۆ.) کەلاشدوم، (کۆ.) دومارەکۆل، (ئەردە.، هەورا.، فە.) دمارەکۆڵ، (هەورا.) مارەکۆڵ، (جا.) چزەپیلە، کەژدم، دماڵە کۆڵ، دووپشت، مێملی مرۆڤان و مارییە.

دووپشکانێ (هەو.): جوورە گەمەیەکی کوڕانە.

دووپشکە: بەو گۆیانە دەڵێن، کە بە دەسکی خەنجەرانەوەن و لە زێڕ یا لە زێو دروستکراون.

دووپلێ (ئەردە.): چتێکە ڕەنگی پلپل بێ. دووڕوو، دووزووان، دووڕاز. (ئەردە.) ــ ی: دووڕوویی، دووزمانی، دووڕازی.

دووپۆشە (ئەردە.): دوونهوم، دووتەبەقە.

دووپێک (بەخ.): تاقیمانە. ــ کردن: تاقی کردنەوە.

دووپێ یی: جوورە هەڵپەڕینێکە.

دووتا (باک.): بەهێز، بەگوڕ لە کار و باردا، دوولنگەبار. لاواز و بێ تین کار. ــ یی: دوولایی، بەهێزی. جەواڵ یا هۆڕ یا تێڕێکە، کە هەردووک تایە (لنگە) کانی پێکەوەبن.

دووتس (باک.): بە هێز (بۆ وولاغ).

دووچار: تووش، پێوە، گرفتار، تووشیار، ئادقە. ــ بوون: تووش و گرفتاربوون، پێوەبوون. ــ کردن: پێوەکردن، گرفتارکردن. ــ بوون: گەیشتنە یەکتری. ــ ی: گرفتاری.

دووچەرخە

دووچەرخە: ئەسپە ئاسنینە، پایسکل. عەرەبانەی خاک و خۆڵ و زبڵ پێ فڕێدانێ.

دووچەرخەی دەسی: عەرەبانەی دەستی، گەردوونەی دەستی.

دووچەنان: دووچەندان، دووچەندانە.

دووچەنانە: دووچەندانە.

دووچەندان: دووهەند، دووهێند.

دووچەندانە: دووچەنانە، دووهێندە، نەتەوەی کورد دوو ئەوەندەی نەتەوەکانی تر زیرەک و ئازایە.

دووچەنگ: بە دەنگێکی دەڵێن، کە بە دووبڕگان دەردەبڕێ: وەکوو: دەر ـ مان، تا ـ وان.

دووحاچە (ئەردە.): دووپەلان، دوولک.

دووخ: ڕاست، چتی ڕاست، دوویخ. جالەت. دووک، مرازێکە لە کەرستەی خەرەکی دەزووی پێدەڕێسرێ، کلکی خەرەکییە ڕێسراوەکەی لەسەر هەڵدەکرێ و ڕاستە.

دووخاڵ: نیشانەیێکە وەکوو (:) لە پێش ووشە یا ڕستەیەک دادەنرێ کە مەبەسی ڕاستەقینەی بە دوو ادابێت.

دووخان (باک.): دوو، دووکەڵ.

دووخەت: لەنێو پلەدارانی سوپایی و دارۆغاندا ئەو کەسەیە، کە دوو خەتی لەسەر قۆڵی درابێ.

دووخشتەکی: تاکە هەڵبەستێکە.

دووخەوبوون: بێدارێکی زۆرە لە نێوانی دووچین نوستناندا.

دووخەوی: دووخەوبوون.

دووخۆر (زەن.): چەقەڵ.

دووخوز (کە.): دەخەز، نەخۆشییێکە ڕەنگ زەرد دەکات.

دووخوزدار: دەخەزدار، دەردەدار.

دووخێن: دۆخین، دووخین.

دوود: دووکەڵ، کادو، قانگ.

دوودانە: دووانە.

دوودانگ (ئەردە.): شلێوە. بەشی پاش، پشک، خانوو و سامان بە بڕیاری کوردان، شەش ـە؛ واتە دوو بەش لەشەش بەشان. دانەوێڵەیەکە دەنکەکانی دوو جۆربێ واتە هاڕاو و درشتی تێکەڵاو بێ.

دوودە: (بابا.) ڕەژەن، فیر، سەفیر، (باد.، ڕەوا.) تەنی، تەمن، هیس، دوورنج، دوودی، دووکەڵ، دووکەڵی چراو ئاگرییە، کە بە چێتکەوە بنووسێ.

دوودەری: پەنجەرەی دوو دەرک لە نێوەڕاستیدا بکرێتەوە، دووتایی، بۆ دەرکەی دوولاییش بەکاردەبرێ.

دوودەست بەتاڵ: مەبەس لە کەسێکییە بە کڕین و فرۆشتنی چتی پڕ و پووچ دەستمایەیەکی باش پێکەوە بنێ و دەست بکات بە کڕین و فرۆشتنی چتی گەورەتر.

دوودەسماڵـە (ئەردە.): هەڵپەڕین، هەڵپەڕکێ، چۆپی دوو دوو بەدوودەسڕان. جوورە هەڵپەڕینێکە دوودەستە سڕی تێدا هەڵدەسووڕێنن.

دوودەک (باد.): شمشاڵ. تووتەک و باڵەبان، دمبەک، دمبەڵەک. (باک.) فیتە، دوودک. ـ لێدان: فیتەلێدان. (باک.، باد.) بلوێری قامیشییە، کە پیکی دووزەلەیە.

دوودەم: (هەو.) دوودەو. تەوور.

دوودەمان: خێڵ و بنەماڵەی خانەدان و گەورە، کەس و کار، هۆز، خانەدان، خزمان.

دوودەو: دوودەم، قەڵەمبڕ. دوودەم: تەوور.

دوودەکەرە: جوورە گۆزروانێکە، بەڵام ئەم ناخورێ.

دوودڵی: نیگەران، (باک.) باوەڕگومان، بێ ئیپ و زیپ، دووگومان، ڕاڕا. ـ بوون: دامان، نیگەران بوون.

دوودڵی: نیگەرانی، داماوی، باوەڕگومانی، ڕاڕایی.

دوودووکەرە: جوورێکە لەگیای گۆزروان ناخورێ.

دوودی (ئەردە.): دوودە.

دوور: دووپر، دیر، واژی نێزیکە. ـ بوون: دوورکەوتنەوە. ـ خستنەوە: چەپاڵەدان، دەراندن، شەلپاندن. ـ لە ڕووی تۆ: دوولە ڕووی تۆ، پەرژینی قایم بێ لەکاتی دەربڕینی دووانێکی بێ شێوازدا بەکاردەبرێ. ـ ی تە: خووا بتپارێزێ، دوورلەتۆ. خۆ ـ خستنەوە: خووەدان، ئالیکێ. جودا، جووایەز، جیاواز، جیا.

دووراز (ئەردە.): دووڕوو، دووزمان.

دوورافێژ: دووراوێژ.

دووراقە: بڕوانە: دوراقە.

دووران: دڕوان.

دووراندن: دڕوون.

دوورانەوور: لەدوورەوە.

دووراتن: دڕوون، دڕونەوەی دەغڵ و گیا و ئیتر.

دوورانەوە: دڕوونەوەی کەل و پەل و چتی دڕاو و ئیتر.

دووراو: دڕاو.

دووراودوور: لە دوورەوە.

دووراوێژ: لە دوورەوە هاوێژتنی چت.

دووراهی (باک.): دووری، ماوە.

دوورەبەرد: هاوێژتنی بەرد لە دوورەوە؛ ئەمڕۆ دارا بە ـ مارێکی کوژت.

دوورەپارێز: دوورەپەرێز.

دوورەپەرێز: سڵ کردنەوە و هاتنەپێشەوەی یەکێک لە یەکێک بە پارێزەوە.

دوورەدەس: دوورەدەست.

دوورەدەست: دوورەدەس.

دوورەژەن: دوورێژان، بەوە دەڵێن لە کاتێکیدا، کە گوڵسەگ نەگاتە دێڵەسەگی لە دوورەوە لێی بژەنی.

دوورەژنەو

دوورەژنەو: تەلەفۆن، دوورەدەنگ، دووردێر، دووروێژ، دووربێژ، دوورگۆ.

دوورەگ: دوورەڕە، سەگێکە لەنێوانی سەگ و تاجیدا پەیدا دەبێ و بۆ هەموو گیان لەبەرێکی دەبێ، کە لە دوو جسنان بێ. ـ ی: دووڕەیی.

دوورەندێش: کەسێکە زۆر بیر لە ئەنجامی چت بکاتەوە، دووربین. ـ ی: بیر لە ئەنجامی چت کردنەوە، دووربینی.

دوورەنگ: دووڕوو. بەڵەک، بازی، بازگ، پلپلی. ـ ی: بەڵەکی، بازگی. دووڕوویی.

دوورەوەکەفتن: دوورکەوتنەوە.

دوورەوپەرێز: دوورەپەرێز.

دوورەوکەفتن: دوورکەوتنەوە. ئاوارەیی، دەربەدەری.

دوورەوکەوتن: دوورکەوتنەوە.

دووربا: خوانەکا، خووای نەخوواستە.

دووربەدوور: دووراودوور.

دووربوون: دوورکەوتنەوە.

دووربێ: دوورلە، دوللە، دووربا، خوانەکا، خودای نەخوواستە.

دووربین: مرازێکە، کە بەوێدا تەماشای شوێنانی دوور بکرێ نزیک دەبنەوە، دوورنوواڕ. دوورەندێش، دوورنوواڕ، (هەورا.) دووروبین، کەسێکە دوور بڕوانێ و تەماشای ئەنجامی کاران بکات، تێ بین، (باد.) هزرتیژ. ـ ی: لە ئەنجام و کۆتایی کار و بار و هەموو چتێکی ووردبوونەوە، کووربینی، هزرتیژی، یەدەگ، دوورەندێشی.

دووربین

دوورخستن: خستنەلاوە، دوورکردنەوە، دوورکرن.

دوورخستنەوە: چت بۆ مەبەسێک بۆ دوور ڕادان.

دووردەس: دووردەست. ـ ی: دووردەستی.

دووردەست: دووردەس، چتێکە هێندە دووربێ دەستی نەگاتێ. ـ ی: دووردەسی.

دووردەنگ: دوورەدەنگ، تەلەفۆن.

دووردووک و باڵەبان: مۆزیقە و باڵەبان، شایلۆغان.

دوورک (باد.): لەواشە، شمشێرەی دەرگایە، گۆڵە.

دوورکەوتنەوە: تەوانگ دەران، شەلپین، جووێ بوونەوە.

دوورکردن: دوورکرن.

دووركوز: چت یا کەسێکە لە دوورەوە جووان و لە نزیکەوە ناشیرین بێ.

دورگە: بە پارچە زەوی یا ولاتێک دەڵێن چوار دەوری ئاوبێ.

دوورگرتن: دووری کردن.

دوور لەتۆ: دوللەتۆ، لە تۆ بەدوور بێ.

دوورنج: دوورژنگ.*

دوورنووار: دووربین. ــ ی: دووربینی.

دوورو (ئەردە.): دووربێ، دوورروانێ، لەو بەرووبۆیە بە دووربێ، خوا نەخوو استە.

دووڕوو: دووپەڵ، دووزوان، دووزمان، (هەورا.) دووەزمان، دووڕۆ، کەسێکە بەرەورِوو جوورێک و لە پاشملەش جوورێکی تر بێ.

دووروونزیک: دوورونێزیک. بەمەزندە، بەتەخمین. بۆ شووێنکەوتنی گیانلەبەرێکی بەکار دەبرێ بە جوورێکی وا، کە نە دوور و نەنزیک بێ، ــ بە شووێنی فیسارەکەسدا ڕۆیشت.

دووڕوویی: بەرەورِوو بە جوورێک ئاخۆتن و لە پاشملەش بە چەشنێکی تر، دوپڵی.

دوورووین (هەورا.): دووربین.

دووروێتی: دووری، دووراهی.

دوورێزان (باک.): هەڵبەست.

دوورێژان: دوورەژەن.

دوو ڕێ یان: شووێنێکە دوو ڕێگای لێ بێتەوە، دووڕیان، سەرگەی دوو ڕێ یان.

دووری: پاکی، بێ پەڵەیی. ڕەو، ڕەم، پاشەکشە. دووراهی، دوورایی، جیایی. ــ کردن: خۆکێشانەوە، کشانەوە، خۆپارازتن، تەکینەوە، خۆدزینەوە، خۆدوورخستنەوە، ڕەوین، ڕەوکردن، هەڵاتن، تێ تەقاندن، تەنراوێکی تەنکی کونکونە ئافرەتان بەسەریانی دادەن. گتوڕ، گیایەکی کوێستانییە دەکرێت بەگزرە بۆ ئاژاڵان.

دووریاگ (ئەردە.): درواو، درواوەوە.

دوورین (باد.): دروێنە. دروون.

دوورینەوە: دروونەوە.

دووڕێویلە: گیایەکە دوولقی لێ دەبێتەوە سەربەرەو ژوورو وەکلکی ڕێوی دەچی.

دووز (باد.): بووزوو.

دووزاخەدان: سەخڵەت کردن و لەگیرخستنی یەکێک.

دووزام: گول، (باک.) بەلوەشین، کەسێکە تووشی نەخۆشی گولی و دووزامی و پیسکەیی بووبێ. ــ ی: گولی، پیسکەیی.

دووزان (باک.): گوێزان.

دووزەخەمەکی (ئەردە.): دووڕوویی، دووزمانی، دووزوانی.

دووزەردێنە: هێلکەیەکە دوو زەردێنەی هەبێ.

دووزەرخ: درزە.

دووزەلە: دوودک، دوو قەفە قامیش پێکەوە دەنووسێنرێن بەقیل و پێکیان لەسەری گیراوە و هەریەکەی چەند کونێکیان تێدایە کە فووی تێکەن دەنگی لێوەدێ.

دووزک (باک.): گیایەکە.

دووزمان: پێکولچێن، تەلاقرەش، ئاوری بنکایە، گای بنە، دۆخمان، دوورِوو. ــ ی: بەیی، دۆخمانی، پێکولچاندن، پونگ کردن، ئاپتەری، (گەر.) هێڵە، هەڤانی، لەناڵ و بزماردان، بۆلێدان، گۆبەن، گۆبەند، تێچاندن، دووڕوویی.

دووزمانی کردن: زمان لێدان.

دووزووان (هەورا.): دووزمان. ــ ی: دووزمانی.

دووژ (باک.): دۆژە، جەهەنەم.

دووژە (باک.، بۆتا.): جەهەننەم.

دووژەنگ: چینی برۆ و نێوچاوانە. گوژەنگ، دۆرنج، قرم.

دووژمان (هەورا.): جنێو.

دووژمن: (باک.) تومسی، (خۆ.) تاسب، (موک.) نەتەوی، خەنیم، نەیار، ناحەز، قاندر. ــ ایەتی: نەیارێتی، ناحەزی، دژمناهی. ــ ی: نەیاری، ناحەزی.

دووژنە: پیاوێکە دوو ژنی هەبێ.

دووس: دۆست.

دووساخ (هەورا.): بەندی، دیل، گیراو. (هەورا.) ــ خانە: بەندیخانە.

دووسەر: دووفلیقانە، خاوەندی دووسەران. ــ ی: هێلکەیی، وەکوو شکڵی هێلکەی.

دووسەرە: بروانە: دووگونە. خاوەندی دووسەران، تۆمارکراو. (بار.، گەر.) هەزار پێ.

دووسبە: دووسبەی. ــ ی: سبەتر، (هەورا.) پێرای، پێرێ، (باک.) دیترارۆژی.

دووسم: ئەو وولاخ و ئاژاڵانەیە کەسمیان دووفاق و دووپارچەیە وەکوو بزن و مەڕ و ڕەشە وولاخ و ناسک و بەراز و ئاژاڵانی کێوی.

دووسمە: دووسم.

دووسوو (ئەردە.): دووسبەی، دووسۆزی.

دووسێ: لە بنچینەدا (دوو یا سێ) یە بەڵام بۆ ئاسانی و کورتی (یا) یە کەی لێ فڕێ دراوە.

دووسی (ئەردە.): دۆستی، دۆستایەتی، هاوڕازی.

دووش (باک.): درێژایی، دــ ا بازێری ڕا. (ئەردە.) دۆشیدەنی.

دووشاخە (موک.، بابا.): وەناق، (هەورا.) وەناخ، (موک.) گەرووە خرە، دەردێکی پیسە ئەگەر زوو چارە نەکرێ دەیخنکێنی. بیراز کردنی گاسنی کۆڵە. (ئەردە.) چتی دوولپ، دووخاچە، دارو درەختی دووپەل و دووفاق، دووفلیقان، دوولەپان. ــ کردن: پارچە ئاسنێک لەگاسنی کۆڵ کردنەوە. سەر و پۆپی تووتنی سەوز قرتاندن.

دووشانی (باک.): خەلات، بەخشش، ژێردەستان دەیدەن بە ئاغا و سەرۆکەکانیان.

دووشەم: دووشەمە، دووشەنب.

دووشەمە: دووشەمە، دووشەنبە، دووشەمبە، دووشەمۆ، دووشەمۆ.

دووشەمب (باد.): دووشەمە.

دووشەمبە: دووشەمە، دووشەوە، کورد و فارس ژمارەی ڕۆژانی هەفتە بە شەو وە ئارەوان بە ڕۆژ دەژمێرن.

دووشەممە (هەورا.): دووشەمە، ڕۆژی سێیەمی هەفتەیە لە هەینی بە دواوە، کەوتۆتە نێوانی یەکشەمە و سێ شەممەوە.

دووشەمۆ: دووشەمە.

دووشەموو: دووشەمە.

دووشەوە: مانگی دووشەوە.

دووشەویلە: دووشەویلکە، (کرما.) کاکیلە.

دووشەویلکە: هەردووک لاشەویلکەکان.

دووشخوواردن: کولانی شلەمەنی لەسەر ئاور.

دووشک: بەدگومان، نیگەران، دووگومان، دوودڵ، دوودڵە.

دووشکە: دووشک.

دووشمین (لک.): جنێو.

دووشیاگ: دۆشراو.

دووشیوان: شوێنێکە دووشیوی تێدا وێک کەوێتەوە.

دووعووم (کە.): مەرێکە چارەی نەڕەش نە بۆرێکی تەواوبێ.

دووغەدووغ (کە.): گمەگمی کۆتری.

دووفاق: چتی دووپەل و دووشاخە.

دووفلیچقانە: چتێکە دووپەلی لێ بووبێتەوە پەلەکانی لەیەکتری نزیک بن.

دووفلیقانە: چتێکە سەری دوولک بێ، دوولەپان، دووشاخە، دوولپ، دوولک، دووپەلان.

دووفیچ (باد.): چەلاک، (زا.) هەچی، دارێکی درێژی سەر قەلانگییە بۆ ئەوە بەکاردەبرێ، کە بەری دارانی پێ لەلکە بڵندەکان بکرێتەوە.

دووڤ (چی.): کلک. (باک.) پشتەوە، دوو، دوواوە. دووگ.

دووڤیشک (باک.): دووپشک.

دووڤچک (باک.): دووگی گچکە.

دووڤدان (باک.): کێشکچی دوواوە.

دووڤدرێژ (باک.): کلک هەڵتەکێنە، جوورە باڵندەیەکە.

دووڤرەپک (باک.): کلک هەڵتەکێنە، باڵندەیەکی کلک ڕەپی بۆرە.

دووڤستک (باک.): جوورە کوللەیەکە کلکی وەکوو بەردی ڕەقە.

دووڤسۆرک (باک.): جوورە هەرمێیەکە، ئالیسۆر.

دووڤک: گوڵینگەی خورجێن، غولامی چەل ومل، کلکە، بەرماوی پاش خەرمان. جێ خەرمان ماڵ، دەستەندووی هێشە.

دووڤکەنیاچاڤ (باک.): نوختەی پێک گەیشتنی دەرەوەی چاو.

دووڤکوت (باک.): کلک براو.

دووڤلک (ئامێ.): کلک.

دووڤ مەساس: جوورە باڵندەیێکە شەوانە بە چەنگی خۆی هەڵدەواسێ بە درەختانەوە و دەفیکێنێ تا خەوی لێ نەکەوێ نە وەکوو بیگرن.

دووقات: دووهێندە، دووچین، دوونهۆم. دووباد: ئەو فاسۆنە ـــ ە: دووبارە.

دووقەد: دووتووێ، دوولۆ، دوولا، دووتیکە.

دووقەدەرە (بل.): بلقەدەرە.

دووقۆچکە (ئەردە.): جوورە کلاوێکە لەسەر دەنرێ وەکوو کلێتە وایە.

دووقۆر (باک.): بزنێکە تووکی تێکچرژابێ وەکوو خاچی، لە هیت و چوور.

دووقوولری (کە.): قولەبنە، تێکسرماو، قەلەو و ناشیرین. دیزە و چتێکی وایە، کە دووهەنگلی بێ.

دووقولفی: دووهەنگڵ، جووتهەنگڵ.

دووقیمەکردن: دوونیمە کردنی چتێک.

دووک (هەورا.): کەد (لق) ی ووردی دارە بەروو، کە لە قەدییەوە دەری دەکات لە بن لقەکانی. (هەورا.) دووخ، خەرەک. کلک. دۆک. (کە.، فە.) تەشی. (ئەردە.) شیرەیەکی سپییە، کە بەسەر شیناوەردییەوە دەنیشێ و ووشکی دەکات.

دووکان: (ڕەوا.) تکان. دکان، دوکان، ئەو ژوورانەن لە بازاڕیدا، کە کەل و پەلیان بۆ فرۆشتن تێدا دەنرێن. خانەیەکی چوار گۆشە یا درێژوکەی بردراوە لەناو زەوی و زار و بێستاناندا بۆ ئاودان و شەتڵ تێدا چەقاندن، کە شەتڵەکان بەرز بوونەوە هەڵدەکەنرێ و لەناو دێراو و شووێنی ئامادەکراودا دەچەقێنرێ.

دووکانە: (خۆ.، ڕەوا.، سوو.) دەمکانە، دمکانە.

دووکاندار: دکاندار، دووکانچی، کەسێکە لە دووکانێدا خەریکی کڕین و فرۆشتن بێ. ـــ ی: پیشەی دووکاندار.

دووکانۆکە: کۆل، دووکانی گچکە.

دووکایچ (هەو.): دووخ.

دووکە (کە.): شەڕی دەمەقالە لە نێوانی ژن و مێردیدا.

دووکەدووک: دووکە.

دووکەش (ئەردە.): دووکەڵکێش.

دووکەک (هەورا.): چیکەنە.

دووکەڵ: ژەنگار، تەم، دووکێل، کادوو، کادی، (ئەردە.) دوو، دوودی. دوومان، دومان.

دووکەلاوی: ژەنگاری.

دووکەڵە (ئەردە.): قۆزاخە.

دووکەڵدان: دووکەڵکێش. قانگ دانی ڕێوییە لە کونێدا تا بێتەدەرێ و ڕاو بکرێ یا هەنگان. مەبەس لە هەلاوسینی مشکە و کوندە و خیگە و نیترە بە بن میچیدا.

دووکەلژن (هەورا.): قورمی خانووان.

دووکەڵکردن: دووکردن

دووکەڵکێش: کەرەنا، لوولە و بۆرییەکە دووکەڵی پێدا دەردەچێت.

دووکەڵگیر: دووکەڵکێش.

دووکەڵ هەڵستاندن: سووتاندن، بۆ مەبەسی کوژتنیش بەکاردەبرێ.

دووکەوتن: وەشووێن کەوتن، ڕەدووکەوتن.

دووکەوی (هەورا.): چیکەنە.

دووکڵە: تەشی، تەشیلە. داعبایەکی درێژکاری ڕەشو سووری شاخدارە وەکوو قالۆچە.

دووکلکە: داعبایەکی ڕەش و سووری درێژکۆڵەی شاخدارە لە قالۆچە دەچێ کلکێکی دووفاقی هەیە.

دووکوپی (ئەردە.): دووبەشی، چتی دووبەش لەناوەندی دووکەسانندا.

دووکوڕ: جۆرە مراوییێکە.

دووکولیە (هەورا.): دووکلە.

دووکونە: جووت ئەژنۆ.

دووکووم (دزە.): هێرش، پەلامار، داڕسکان.

دووکێش (باک.): دووکەڵکێش، بوخاری.

دووکێل (باک.): دووکەڵ.

دووگ: (هەو.) دوونگ، دمە، (دەر.) دووڕیمی، (زەن.) دوو، (باک.) داش، دووف. ــ ی سەرپشتی ووشتران: کۆپانە.

دووگاسنە: زەوییەکە دووجار کێڵرابێ، دووهێشە.

دووگرد: بەرماڵ، دووگورد. پێخەفێکە وەکوو جاجم بەڵام ئەم لە لۆکە دەڕیسرێ. ــ ی: جاجم و مەوجی پێ لێ وەرگێڕ.

دووگلەنگی (کە.): مەڕێکە دووپارچە گۆشتی خڕسکی بە ملەوە بێت

دووگمە: پشکۆک، پەولاک، (باک.) بشکۆف، پرزانگ، (هەورا.) کانالی، لەپکە، بشکۆک، بشکۆژ، بشکۆفت، بشکورژ، (هەورا.) قولۆفچی، (بار.) قولپک.

دووگمەودۆلاب: جۆرە خشڵێکە لە سیخمە دەخرێ هەردووک لای دۆلابەکەی سێ قاشی زێڕە و بە بەردی نرخدار نەخشاوە، داوێنی سیخمەی پێ قایم دەکرێ.

دووگمەی قەیتان: بەرکۆژە.

دووگور (زا.): دووگوردی.

دووگورد (هەو.): بەرماڵ، دووگردی.

دووگوردان (باک.): خورج، خورجێن.

دووگووردی (کە.): تێکسرماو، قولەبنە، بەژن کورت، کورتەبالا. دووگردی.

دووگورژە (ڕۆژ.): پیلە، دەمەقالە. ــ کردن: پیلەکردن.

دووگومان: دوودڵ، نیگەران. ــ ی: دوودڵی، نیگەرانی.

دووگونە: دووگونەڕەشە، گیایەکە لە دەخلی دەشالێ یا بەزەویدا پان دەبێتەوە، گەڵای شین و وورده، لاسکی و گەڵایەکانی بە بەرگی مرۆڤانەوە دەنووسێ، چونگوگرە وەک مشاری تۆوێکی تاڵی گچکەی شەنکۆڵە لەناو خەڵەیدا دەبێ تاڵە، تاڵوو، گلێرە. ــ ڕەشە: دووگونە.

دووگوە: دارێکی دووگوێیە درکی پێ دەشکێنرێتەوە و جێ گۆڕی پێدەکرێ.

دووگووێ: (موک.) هاچە، کۆڵەکەی دووفلیقانەیە.

دووگێ (کۆ.): دووگوێ، کۆڵەکەی دووفلیقانەیە، (موک.) هاچە.

دووگیان: ئاووس، تۆلپڕ، زگپڕ. ــ ی: ئاووسی.

دوول (باک.): دۆڵ.

دوولا: دوولۆنە، دوولۆ، دوولارە، بەنێکە دوو لۆ با بدرێت.

دوولاب (فە.): دۆلابی قاپ و قاچاخان.

دوولازەن: دووڕوو.

دوولانە: دووقەد.

دوولانەکردن: دووقەدکردن.

دوولانی: کردەوەی دوولایی.

دوولایی: مرازێکی ئاسنینی سەر قوڵفدارە ئالقەڕێزی بەسەر دادەکرێ و لەسەر ویشەوە قفڵ دەدرێ.

دوولەپان: چتی دوو پەل، دووفلیقانە.

دوولەپانی کۆمی: ناوچەی کۆمی، ناوچەی قوون.

دوولەپشت (باک.): دوولەپشک.

دوولەقان (ئەردە.): چتی دووپەل، دوولەپان.

دوولپ (کۆ.): دووفلیقانە، دوولک.

دووڵقەدەرە (کە.): مارخۆر، قۆڕی، داعبایەکە لە ڕەگەزی قومقومۆکییە بەڵام گەورەترە و ڕەنگی زەردە.

دوولک: دوولکە، دوولپ، دووفلیقانە، دارێکی سەر دووفلیقانەیە چالووکی پێ هەڵدەکەنن. (باک.) چۆمی چکۆڵە.

دوولکە (موک.): گیایەکە هێندەی گەفی بڵند دەبێ، گوڵی سپییێکی دوولکە و شۆڕدەبێتەوە و تۆوەکەی، کە سپی بکرێ باریک و درێژە. (هەو.) بە مردووان هەڵکوتن.

دوولکەبێژ: ئەو کەسەیە بە مردووان هەڵبڵێ، سەردوولکە. ــ ی: بەمردووان هەڵکوتن.

دووللە: دوورلە.

دووللەڕووی تۆ: دوور لەڕووی تۆ، لە تۆ بە دووربێ.

دوولۆ: دوولا، دوولانە.

دوولۆرە: کەسێکە بەسەر زگ و سینگیدا کەوتبێ و درێژ بووبێ، تلۆر، دەمەوڕوو، لەپەوڕوو.

دوولۆنە: دوولۆ، دوولا.

دوولۆیی: دوولایی.

دووما (لوڕ.): دووا، پاش

دوومارەکوڵ (کف.): دووپشک.

دووماڵەکی: ماڵ جوێ کردنەوە لەگەڵ یەکێکی.

دوومان: تەپ و تومان.

دووماهک (باک.): ڕشتە، دووا، پاش. (باک.) ــ ی: دووایی، پاشی.

دوومەشقان: لەسەر چۆک دانیشتن.

دوومەڵ: دومەڵ، قوونێر.

دوومەلان: دومبەلان.

دوومەلەک: دمەک، دنبەک. *

دوومرەکی: ڕاسان بە چەپ و ڕاستدا بۆ لێدان. *

دووشک (شا.): دووپشک.

دوو: ئەو ژمارەی لە نێوان یەک و سێ دایە. *

دوومۆر (مو.، کە.، هەورا.): شووم، بەدوودم، دۆبڕ. وولاخێکە دوو گێژ (دێغ) ی لەنێو چاوانیدابێ، کە زۆر بەشووم دەناسرێت. ئەو کەسەیە تۆقسەری دوومۆری پێوەبێ، کە ئەویش زۆر شووم و ناپەسندە.

دوومۆهر (باک.): وولاّخی جووته.

دوومێرەکی: مۆڕ، مۆن.

دوون: نزم، سووک.

دوونان: کەسێکە لە گەمەی قەڵەمندارێدا دوو جاران لەسەر یەک لە تۆپ بدات.

دووناوگەڵ گرتن: کلک بەناو گەڵ گرتن.

دوونیەرووەر: بەدڕەفتار. ـــ ی: بەدڕەفتاری.

دونگ (ئەردە.): دەنگ.

دوونگە: مەڕی دوگ زل.*

دوونگەمەڕانێ: گەمەیەکی منداڵانە.*

دوونگەمەڕێ: بڕوانە: دوونگە مەڕانێ.*

دوونێ (هەو.): دووێنێ.

دوونیا: دنیا.

دوونیڕۆ (باک.): دووای نیوەڕۆیە.

دوونیکل (باک.): باڵندەییێکە سەربەکڵاو بێ.

دوونیکل

دوونیمە: چتێکە بووبێ بە دوو لەتی ڕاستەوە. ـــ بوون: بوونە دوولەت. ـــ کردن: کردنە دوو لەتی ڕاست.

دووەشێن: کلک وەشێن.

دووەش (کە.): ئەو چەڵەیە کە دەخرێتە ناوەندی شەغرەوە و بەقەدیدا قرچە هەڵدەچنرێ.

دووهەڵگیر: کلک گیر، کلک هەڵگر (بۆ ئەسپ).

دووهەم: دووەم. ـــ ین: دووەمین.

دووهەند: دووهێند، دووچەندان.

دووهۆنی (ئەردە.): دووڕوویی.

دووهووردە (کە.): ڕامیار، زۆرزان، کەمدۆ، بەدۆلاب. ـــ یی: ڕامیاری، زۆرزانی، کەمدۆیی، دۆلاّب.

دووهێشە (ئەردە.): وەرد، دووگاسنە، زەوییەکە دووجار کێڵرابێ.

دووهێند: دووهەند، دووچەندان.

دووێ: دووێنێ، دووێکە. (هەورا.) دوو (٢).

دووێت (ئۆ.، گەرمێنێ، دەر.، ئەردە.): کچ، کیژ. دەوات، مەرەکەبدان.

دووێتە: دەوات، مەرەکەبدان. کچ.

دووێدانۆک: خەستەی توورەکەی دۆی.

دووێڕ (کە.): دیو، ژوو.

دووێرد: مقەست.

دووێرده

دووێردە: مقەست.

دووێردک (جا.): مقەست، دووێرد.

دووێردی: دیاری کردن.

دووێشەو (ئەردە.): دووێنێ شەوێ.

دووێکە: دووێنێکە.

دووێڵ (ئەردە.): دووێڵە، بەردی ناسک، تەختەبەرد.

دووێڵبەن (ئەردە.) دێڵبەن: تەختە بەندی بەردی، بەردچن.

دووێمی (دەر.): دووگ.

دووێن: ئاخەفتەر. قسەکەر.

دووێنە (ئەردە.): دژینە.

دووێنێ (باد.) دوهی، دووهوو، دوهـ، دوهێنێ، دژه، (هەو.) دوونێ، (هەورا.، دەر.) دووێ، هێری، دوویین.

دووی (هەورا.): دوو. (باک.) دووەم.

دوویت (باک.): دەویت. (فە.، دەر.) کچ.

دوویخ (کە.): دووخ، ـــ ی ڕاست.

دوویر (کە.، باد.): دوور.

دوویربین (کە.): دووربین. (کە.) ـــ ی: دووربینی.

دوویرۆک (باد.): مێژوو.

دوویرۆکڤان (باد.): مێژوونووس. (باد) ـــ ی: مێژوونووسی.

دوویشەو: دووێنێ شەوی.

دووێڕووی تر(هەورا.): دووڕۆژی تر.

دوویساندن (باک.): ئاخنینەوە، داگرتن.

دوویک (ڕۆژ.): تەشی.

دوویکە: دووێنێ.

دوویڵ (زا.، هەورا.): سیرمە.

دووێکەرە: دوو دووکەرە.

دوویلک (باد.): قونچکی مێوژی.

دووێڵ (ئەردە.): تەڵەبەرد.

دووێڵبەن (ئەردە.): شووێنی تەختە پۆشکراو بە تەڵەبەرد.

دوویـن، دۆیـنـە (بـاد.): دووان، ئاخـەفتن. (بـاک.) سـوواخدان. بـدوو: سوواخدە.

دووێن: دووێنێ.

دووینە: بڕوێش و دۆی تێکەڵکراو و ووشک کراوەوەیە. کەشک.

دووێن: دژینە.

دۆینە: دۆکولیو.

دووێنە: دووێنێ.

دووێنێ: دووێکە.

دووێنێ شەو: دووێ شەوێ.

دوویین: چێشتی دژینە.

دە (بار.): گیشەی گیاو چرۆ و نیتر.

دەار (باک.): قوللە، بڵندایی.

دەڤ (باک.): تێکڕا، گشت، هەموو.

دەل (باک.): دێڵ، دیڵەسەگ و نیتر.

دەلک (باک.): پشیلەی مێ.

دەم (باک.): دێم، بەیار.

دەمک (باک.): جووره کاڵەکێکە.

دهندار (باک.): دارێکە.

دهنگاله (باک.): کانی، سەرچاوە.

دهۆ (جا.): ناڕاست. دڕدۆنگ، زوویر، دڵگیر.

دهێل (باک.): دەهۆڵ، دوهول.

دێ: لادێ، گوند، ئاوایی، دەگا، (فە.) جوون، دەی، چەند خانوویەکە لە دووری شاراندا. (باک.) تا، هەتا، هەتاکوو، تاکوو. (مەنگور.) دایک. دێت لە مەولادێت، بۆیەکێکی نەدیو. لەسەر چاوگەی (هاتن) وەرگیراوە. لەکاتی هاندانی وولاخاندا بەکاردەبرێ بۆ فرۆشتنیان، دەهە. (خۆ.، ڕەوا.) گیشەی چرووانە بۆ زستانی ڕێک دەخەن، کە بدرێ بە ئاژاڵ و مالاتان، (ڕەوا.، خۆ.) دێچروو، گەڵ، گیدار. (فە.) سەقەر و باڵندەی گۆشت خۆرە. (باک.) دەبێ. دایک، داک: ـــ وباڤ: دایک و باب. گەڵای دارەبەروو و دارەمازوو، کە لێ دەکرێتەوە و لەناو لکی داراندا کۆمەڵدەکرێ بۆ زستانی ئاژاڵ و مالاتان. دەنگێکە لە وولاخ دەکرێ بۆ گێڕانەوەی لەکارێک.

دێبەر (شن.): زەوییەکە لەبەر مالان بێ. (گەرمێن) ڕۆژە جووتێکە لە زەوی. (بابا.) دێبەرە.

دێبکە: جەوەندە.

دێبل (باد.): شەیتان.

دێت (فە.): کچ.

دێت

دێچروو (ڕەوا.): کۆماو گیشەی چرووانە، کە خۆراکی ئاژاڵانە لە زستانێدا، دێ چلوو.

دێچلوو: دێچروو.

دێخ: شفت، شەفت، شەفتێ. داخ، دێخ، جەغز.

دێخدێخ: داخداخ.

دێدار: خاوەند دێ، خاوەند گوند. ـــ ی: خاوەندێتی دێ، دێ ڕەنێوهێنان.

دێدە: (موک.، باک.) خیچۆ، ئەت، (کۆ.) تاتک خووچە، خوچێ، (دەر.، ڕۆژ.) تاتە، (موک.) دێدی، یایێ، (هەو.) دادە، (هەورا.) دالێ. بۆ شێواز بە خوشکی لە خۆ گەورەتر دەگوترێ. (هەورا.) زڕدایک. (ڕۆژ.، شەبە.) پوور، کە خوشکی باب بێ.

دێدەکانێ (هەورا.): دیلانێ.

دێدک (با.): سپلی گیانداران.

دێدێ (موک.): دێدە، خوشکی گەورە. (موک.) بۆ ئاژۆتن و داکردنی گامێشان بەکاردەبرێ.

دێر

دێر (کە.، فە.، هەورا.): درەنگ.

دێر: دەیر. کلیسای فەلە و دیانان، پەرستگای عیسایییانە.

دێڕ: ڕاسە، ڕزن. کەشە، خەت، دێغ، بۆ چووم، جغز، داخ، دێخ، گێڕ، چیر، خێز، قۆڕ، ڕێزێکە لە نووسراو یا چاپکراو.

دێران: جێ بوونەوەی چتێک لە چتێکیدا.

دێڕان (باک.): لە شێلگیردان. بدێرە: لە شێلگیربدە.

دێران: دەغل بە (ڤان) پاک کردن، کە وەکوو بێژنگییە، تەتەڵەکردن. بێژوونەوەی چتێک لە چتێکیدا، ئەو قابە دوو مەن دەدێڕێ واتە دوو مەنی تێدا جێ دەبێتەوە.

دێراندن: ئاودانی زەوی. (باک.) دەلاندن.

دێرانن (ئەردە.): دێراندن، ئاودانی شینایی.

دێراو: (خۆ.) گۆل، بۆ، (ڕەوا.) باو، (دەر.) باوە، (دزە.) کەردوو، جۆگەیەکی هەڵدراوەوەیە چەند جوورە سەوزییەکی لەملاولای دەچەقێنرێ. دەراو شوێنێکە لە بێستان و تووتنجاڕاندا لەکاتی ئاودانی ئاوی پێدادەڕووا و تێشیدا ڕادەوەستێ.

دێرە (فە.): درەنگە.

دێرخێز: درەنگخێز، لەشگران، سست.

دێردغان (باک.): دەردغانە.

دێردێر: دێخ دێخ، داخ داخ.

دێرس (ئەردە.): درەنگ.

دێرسم: چیایەکی کوردستانییە خەڵکی وێ کوردێکی عەلیەڵلایین بە ساز و سەمتووری بەناوبانگن.

دێرسی (ئەردە.): درەنگی.

دێرک: ناوی دوو شاری کوردانە یەکێکیان لەمژێری جزیرەوبۆتانییە و یەکێکیش کەوتۆتە ڕۆژاوای ماردینی. ـــ ی (باک.): دیلاتە، جوورە هەڵپەڕکێیەکی کوردییە.

دێرندێز (زا.): ئاگرێکی گەورەیە فەلان لە ڕۆژی چواردەی شوباتیدا دەکەنەوە.

دێرۆ (موک.): گیایەکە لە نێو چیایاندا دەڕووێ گەزێک بڵند دەبێ گەڵای وەکەرەوزی دەچێ هەر گوڵەی گوڵێکی دان تێدایە گیایەکە بەشینی لە باخەڵ یا لەناو نووێنان بنرێ کێچی تخوون ناکەوێ.

دێرۆغە: مەبەس لەوەیە لەکاتی ئاو کەمیدا، کە ماوەیەکی زۆری پێ بووێ تا دێراو پڕ دەبێ، ئاودێر بەناچاری دێراوی یەکەم پردەکات و دووایە لەوەوە دەراو دەکاتەوە بۆ دووەم و لەوێشەوە بۆ سێیەم هەر بەوجوورە تا هەموو دێراوەکان تێراو دەبن.

دێرۆک (باد.، باک.): مێژوو، دووێرۆک.

دێرێک: مێژی، دێرۆک، دێرێک، دیرۆک.

دێری: درەنگی. (باک.) جوورە کەوایەکە.

دێرین: کۆنینە، چتی زۆر کۆنە. (باک.) دێران. بدێرە: لە شێلگیر بدە.

دێرینە: کۆنینە، کەونینە. شووێنەواری کۆن.

دێز: ڕەنگی شینێکە بە ڕەشی بنوێنێ. ڕەنگی بۆرە بۆ گوێدرێژ و ئێستران بەکار دەبرێت، دێزە، ڕەشتالە. بە جنێو بۆ مرۆڤانیش بەکاردەبرێت.

دێزە: دێز، دیزە، خۆڵەمێش. وولاخی دێزە.

دێزەڵە (موک.): سەری ئێسکە خڕەکەی ڕانییە، کە دەچێتە ناو قوڵتەی ئێسکی لەشەوە.

دێزپا: سێ پا، سێ پایە، سێ کوچکە بۆ دیزە و مەنجەڵ و ئیتر.

دێزک: چتی دێز.

دێزگ: مەردومی کڵۆڵ.

دێزی (باک.): ئالک، ئالیک.

دێزین (باک.): دێران.

دێژە: ڕێ و شووێنی ئایینی (شریعە).

دیسا: دیسان.

دیسان: ئەمجارەش، جارێکی تر. *

دێسپا (هەورا.): سێکوچکە.

دێسە (زا.): مەرەکێوی.

دێسک (باک.): شاکاشیە لە گڵ دروستدەکرێ. ماستی تێدا دروست دەکرێ.

دێش (باک.): مێگەلێکی گەورەیە.

دێغ: (باک.) داغ، داغ، بۆچووم. خەت.

دێغدێغ: داغ داغ، داغ داغ، خەتخەت.

دێڤونە (هەورا.): دێوانە.

دێغدار: داغدار، خەتخەت، خەتدار.

دێق: دیق.

دێقدێقە: (ئەردە.) قینەقین. داخ، پەرۆش، خەفەت.

دێکانە (باد.): دەموکانە.

دێکانی: لادێیی.

دێکێ دێکی(بار.): چاوچاو، تەماشاتەماشا.

دێگە: پوور، پلک، پلە.

دێل (باک.): دێڵ. تولەی مێوییە، کە درێژ دەبێ. مێیینەی داعبایانی کێوییە وەکو سەگ، گورگ، بەراز و چەقەڵ، ڕێوی و وورچ و نیتر. دیل، دهل، دەڵ، سەگی مێ.

دێلاڤ (باک.): ڕێژگەی چۆم و زێیان.

دێڵە (ئەردە.): دووێڵ، چتێکە لە جیاتی چرپی لەسەر دارە ڕایە ڕادەخرێ.

دێڵە بەبا: (کە.) دێڵەوەوا، (هەورا.) دەڵەبەبا، دێڵی سەگ و جانەوەرانی ترە ،کە بەبا بێ.

دێڵەبەن (ئەردە.): دووێڵ بەن.

دێڵسە: دێڵسەگ.

دێڵسەگ: (باک.) دێلک، دێڵسە.

دێلەڤ (باک.): جێ، جێگا.

دێلەک: دێڵسەگ.

دێڵەکانێ: دێڵەکانی.

دێلەکانی: دیلانێ.

دێلەگورگ: گورگی مێ.

دێلەمار (زا.): بزن مژە.

دێڵەوەوا (کە.): دێڵەبەبا.

دێلک (باک.): دێڵسەگ.

دێلکەو: کەوی مێ، ماکەو. *

دێلمار (باک.): سووسەمار.

دێلندیر: (باک.) دێلندێز.

دێلندێز(باک.): (باک.) دێلندیر، جێژنێکی فەلانە.

دێڵێ: چەند تەڵە بەردێکە لەسەر دارە ڕا دادەنرێ و قوڕە پەستی لەسەر دەکرێ.

دێلی (باک.): قایەی مێوێ. لکی دارە مێوی درێژە.

دیلیز (یەز.): ماڵ.

دێم (ڕەوا.): پشوو. ـــ ێکی بدەینێ: با پشوویێکی بدەینێ. زەوی و شیناوەردێکە تەنها ئاوی بارانەی بخوواتەوە و بەدەست ئاو نەدرێت، دەیم، دەهم، بەیار، دێمەرۆک. (شکا.، باد.، ئەردە.) دیدار، چارە، ڕوخسار، ڕوو. (باک.) بەشی خووارەوەی ڕوخسارییە. (هەورا.) ڕوومەت، کوڵمە.

دێماری (باک.): زڕدایک، باوەژن.

دێمانی: خانەنشین.

دێمەرۆک: شوورێنی دێم، دێمەکار، دێم.

دێمەرووک: دێمەرۆک.

دێمەزار: دێمەرۆک.

دێمەشۆرە (هەورا.): ڕیشۆڵی ڕووی ژنان.

دێمەکار: شیناوەردێکە تەنها ئاوی بارانەی بخوواتەوە و بەدەست ئاو نەدرێت، دێمەرۆک، دێم، (کۆ.) پشتاو (تەنها بۆ زەوی دەغلان دەبێ).

دێمکە: توورەکەیە لە چەرم یا لە قایشان دروست دەکرێ بۆ ئاوی خووارنەوە، جەوەندە.

دێمگر (باک.): قەڵەو، گووپن، ئاوساو، هەڵامساو.

دێمگول (باک.): ڕوومەتگوڵ.

دێم ونایە: جوورە یارییەکە چەند منداڵێک بەروو دووا دەست بە پشتی یەکتری دەگرن و گۆرانی دەڵێن.

دێمی: شیناوەردێکە لە شوورێنی دێم پەیدا بووبێ و تەنها ئاوی بارانە بخوواتەوە.

دێمیلە: جوورە هەرزنێکە، (بانە.) هەرزنە گەورە، (شا.) کەڵدڕ، دەرە. کەردڕ، گاڵ، هەرزن. ترێزووی دێمی.

دێن (زرا.): (ژەن.) ووشک، نیشک.

دێنە (فە.): دوورێنێ.

دێندک (باک.): دەیندک.

دێنکە (زرا.): چاو، تەماشاکە، بنۆڕە!.

دێنێ (باک.): ڕۆژی هەینی.

دێو: (ئاوێ.) دەنێڤە، (کە.) ئەرژەنگ، (باک.) دڤ، دەڤ. درنج. جانەوەرێکی نەدیتراوە بەلاَن لەسەر ئەو بیروباوەڕەم، کە لەکاتی خۆی بۆ مرۆڤی کێوی بەکار براوە. (ئەردە.) دیو، ڕوو، لا.

دێوا (ئەردە.): دیبا، تافتە. ـــ چە (ئەردە.): دیباچە.

دێوان (ئەردە.): کوێخا، بەردەستی ئاغا.

دێوانە: شێت، ئەوداڵ، سەوداسەر، شێتۆکە، (ئەردە.) لێویاگ. ـــ یی: شێتی.

دێواندەر: دیواندەر.

دێواندێوکردن: دیواندیوکردن.

دێواندن (ئەردە.): شێواندن.

دێوەچ (کە.): کوتکی جلشوشتنێیە، گلاۆکوتک.

دێوەدەبانی (کە.): گیایەکی وورده و لکەکانیشی باریکن، سەلکیشی وەکوو کارگییە.

دێوەدەر: چتی کونی دیواودەر. ــ بوون: دیوەودەر بوون، کون بوون.

دێوەرە: چەرچی، دەستگێڕ.

دێوەرژەن: دۆرژنک.

دێوەزمە: شەوە، مێردەزمە، (پێن) تەنتەڵ، دیوەزمۆکە، دێوەلووکە.

دێوەزمۆکە: دێوەزمە.

دێوەڵ (لور.): پەرستنگە، پەرستگا.

دێوەڵۆکە (کە.): جندۆکە، حیفریت.

دێوەلووکە (موک.): شەوە، دێوەزمە، بە مرۆی زل و کولکن و چڵکنیش دەکوترێ.

دێوبەند: نشتوو و تەلەسمێکە بۆ پارێزگاری ساویلکان لە دێو و جندۆک و چتی کەڵکەلاوی پووچ.

دێوپەرست: (ئاوێ.) دەنێنە یەسنە، شەیتان پەرست، ئەو کەسەیە وەدووی ئایینی پاکی زەردەشتی نەکەوتبێ. ــ ی: شەیتان پەرستی.

دێوجامە: پەردەییێکی تەخت سپییە چەندگولێکی تێدایە بە پارچەی ڕەنگاوڕەنگ ڕازاوەتەوە، ڕاوکەران بە پێش خۆیانیەوە دەگرن لە دوور باڵندەی تری بۆ دێ و ئەویش بۆیان دەچێ تا نزیکیان دەبێتەوە و بە تفەنگی دەیانکووژێ.

دێودڵ (ئەردە.): دڵقایم، دڵسەخت.

دیو: ناوچە، چاوە خانوو، پێش یان پشتی هەر شت: من لەو دیو بووم.*

دێوول (باک.): چەپلە، تەقەتەق.

دێوی: دێوانە، کردەوەی دێوانە.

دێهە: ووشەیەکە وولاخی بەرزەی پێ دەردەکرێ.

دێهات: لادێیان، گوندان، دێیان، چەند دێیەک. ــ ی: لادێ یی، دانیشتووانی گوندان.

دێ: ئیدی، ئیتر، ئیکە، کە، دن، ئیدیکە، ئێدن، دیتر، بەڵان تەنها بە دووای ووشانەوە دەنووسێ و بە تەنێ بەکار نابرێ: مانگێکی دێ، ساڵێکی دێ: مانگێکی تر، ساڵێکی تر. دیتی: بۆ تاکە گیان لەبەرێکی نەدیو و، کەسی سێیەمە بۆکاتی ڕابردووە، لەسەر چاوگەی دیتن وەرگیراوە. (شکا.) دایک. (کە.) حەلەلە، دەی، کسکس، بۆ هاندانی سەگان بەکاردەبرێ.

دیار: ڕوهند، شتیار، بەرچاو، بیزار، خویا، پەیدا، ئاشکرا. ــ بوون: دەرکەوتن، پەیدابوون، ئاشکرابوون. ــ کردن: دەرخستن، ئاشکراکردن. خاک، وولات، نیشتمان، مەڵبەند. لا، کن، نک، پێش، تەنیشت. دیدار، ڕوخسار، شێوە، دیم.

دیارە: ئاشکراس.

دیارەهۆ: دیاردی.

دیاربەکر: نێوی شارێکی کوردی ناسراوە.*

دیاربوون (دەر.، خۆ.، دزە.): دیارەهۆ، ڕیک (اشارە) یێکە لە ڕاوێدا، کە نێچیر دیاربێ ڕاوکەران بەو ووشە یەکتری ئاگادار دەکەنەوە و تاژیەکان ئامادەی پەلامار دەکەن. (هەورا.) دیاری.

دیاردی (ئەردە.): کێشک، پاسەوانی، دیدەوانی. ووشەیەکە لەکاتی بەدی کردنی، کە نێچیر و بەدەورەدا خولانیەوە ڕاوکەر دەیڵێ، (ئەردە.) تەماڵ، دیار، ئاشکرا بوون، دەرکەوتن.

دیاردی کردن: بەدی کردنی نێچیر لەکاتی ڕاوێدا.

دیارکردن: ئاشکرا کردن، نیشانەکردن.*

دیارگا: ئاسۆگە، ئاسۆگا.

دیارناو: ناوی ناسراو، ناوی دیار.*

دیاری: خەڵات. ئاشکرا. ــ کردن: ئاشکراکردن. (باک.) پەروو. سەوقات، چتێکە ببرێ یا بنێردرێ بۆ دۆستێک، (هەورا.) دیاردی. نیشانە، درووشم. ناوونیشان. ــ بوون: دیاربوون. ــ دان: دەرکەوتن، پەیدابوون، ئاشکرابوون. ــ کردن: نیشانەکردنی دەزگیرانە بە ناردنی دیاریەک دووای خووازبێنی.

دیان (ئەردە. کەڵ، دەر.): ددان. فەلە، عیسایی. (هەورا.) دیتن، سەیرکردن، نۆڕین.

دیانە: زار، زارک، دەمی چتی. (ئەردە.) دانەی چت. ناوی دێیەکی گەورەیە لە باکووری ڕەواندزێ.

دیانەدیانە (بابا.): ددانەددانە.

دیانەڕۆکە (هەورا.): چەق و چۆقی ددانان لەکاتی سەرما یا تاولەرز و ترسدا.

دیانەرێکی: ددانەچیرە.

دیان بەردەم: ددانەکانی پێشەوەی زار.

دیان پاکەوکەر: پووشی ددان ئاژنینەوە.

دیانچەرمەگەوبوون: ددان سپی بوونەوە، ڕوودامالران، شەرم لێ هەڵگیران.

دیانڕۆکلە (ئەردە.): دانەڕۆکە، چێشتێکە بەبۆنەی دەرکەوتنی ددانی منداڵان لێ دەنرێ، دانوو، (موک.) دانوولە.

دیانشاش: ددان شاش.

دیانکلیلەبوون: دەم چوونەکلیلە.

دیانقرۆڵ (ئەردە.): ددان کلۆر، ددان پووک، پووت، قرۆڵ.

دیان کاکیلە (ئەردە.): کاکیلە.

دیانگیر: ددانگر.

دیانکەنن (ئەردە.): ددانکێشان، ددانکەندن، ئاهومێدبوون، ناهمێ بوون.

دیانکلێلەبوون: ددان قووچاندن.

دیانەکلێل: دیانکلێل، ددانەی کلیلی.

دیان لێ تیژکردن: ددان لێ تیژکردن، چاو تێ برین.

دیاوە (شو.): پاشەوە، لای پشتەوە.

دیاووس پیتەر (ئاو.): خوودای ئاسمان.

دیای (هەورا.): تەماشاکردن.

دیە (ئەردە.): خووێنبایی، پووڵێکە کوژیار بیدا بە کەسووکاری کوژراو. ــ ی (هەورا.): دیتن.

دیبا: جوورە پارچەییێکی ئاوریشمییە و گرانە.

دیباجە: سەرەتا، پێشگۆتن، پێشگۆتنک، دیواچە، بەرایێ. (باک.) بەرپێژ، چەند مەبەستێکی ڕێک و پوختە، کە لەسەرەتای پەرتووکاندا دەنووسرێ.

دیبەک (هەر.): دنگ، دینگ، کووپەییێکی دارینە بە ئاسنێکی درێژی سەرلوولە برنج و گەنمی تێدەکوتن. (کە.) ئاوونگێکی گەورەیە بۆ کوتانی برنج و قاوە. (باد.) کیشەداری سووتاندنێیە.

دیبەگ (هەورا.): تەختە. دنگی گەورەی برنج کوتانێیە. (باد.) گزرە.

دیتەر: بینەر.

دیتەنی: خویا، شایانی دیتن، ئەوەیە کە بۆ دیتنێ دەست بدات.

دیتر(باک.): دی، دیبیکە. ڕۆژا ـــ : ڕۆژی دیکە.

دیترارۆژی (باک.): دووسبەی.

دیتن: بینین، چاو پێکەوتن، چاڤ لێ کەتن، دین، وینستن، چاڤ لێ بوون، (هەورا.) دیەی، دینای، دیای. لە خۆڕا ـــ : توانین، پێکران، لە دەست هاتن.

دیتنەوە: دۆزینەوە، بینیاندنەوە، پەیداکردنەوە، بەسەر کردنەوەی زیندەوار و چتی بزر و دزراو.

دیخوون: دێخوون، دۆخین.

دیدار: (ڕەوا.) سوورەدار، (باد.) دیندار، دارێکە وەداری بەرووی دەچی، سوورەدار. چارە، ڕوو، ڕوخسار، دیما، دیمان، دەم و چاو، شێوە. (ژاوە.) سەرباسک، سەردەست.

دیداربین: ڕوخسار بین، ڕووبین. ـــ ی: دیدەنی، ڕوخساربینی.

دیدار و ئاخربوون: مەبەس لە مردنی یەکێکییە لە پێش ئەوەدا کە خۆشەویست یا کەس و کاری خۆی ببینێ.

دیدە(هەورا.): چاو، چەم. ـــ ی بەد: چاوی پیس.

دیدەڤان: دیدەوان، پاسەوان، قەرەووڵ، کێشکچی. ـــ ی: دیدەوانی، پاسەوانی، کێشکچێتی.

دیدەن: دیتن. ـــ ی: چوونەلای یەکێکی بۆ چاو پێکەوتن، تازە کردنەوەی ئاشنایەتی، سەردان، سەرلێ دان، بەسەر کردنەوە، دیدار بینی. ـــ کردن: سەرلێ دان. ـــ ی کار: سەرلێدەر.

دیدەنی دووبەدوو: دیدەنی دوروکەسی، دیدەنی نهێنی.

دیدەوان: چاودێر، نۆبەدار، کێشکچی، دیدەڤان، چاویار، دیاردی، دیاردی کێش، کەسێکە چاوەدێری چتێکی بکات. شۆفار. ـــ ی: دیدەڤانی، کێشکچێتی، چاودێری، چاویاری، دیاردی کێشان.

دیدەی بەد: چاوی پیس.

دیدم (فە.): پەرسلێرکە.

دیدمان (باک.): نەژاد. ـــ ی (باک.): نەژادی.

دیدی، دوودوو (فە.): دوروکەل.

دیر (باد.، فە.): دوور.

دیرەک: تیرەک، ستوونی خێوەتانە، باسکەدار، (کە.) دیرەگ، تێلا. دارێکی کەمێ باریک و جارەکی (موقت) یە وەکوو کۆڵەکە وە بەر جێگایانی شکست دەدرێ. ـــ ی: جوورە هەنجیرێکە.

دەیرگ (کە.): دیرەک.

دیرۆک (باک.): دیرێک، مێژوو.

دێرێک (باک.): مێژوو، دیرۆک.

دێرێکڤان (باک.): مێژوونووس. ـــ ی (باک.): مێژوونووسی.

دێری: درەنگی، دانیشتووی دێر.

دیز(باک.): دیزە، مەنجەڵ، قاپی گەورە. (کە.) دیک، بە هەموو چتێکی دەڵێن کە هەموو لایەکی خڕ بێت و لەسەر هیچ ڕوویەکی دانەنرێت.

دیزان (فە.): دامە.

دیزانکردن (فە.): دامەکردن.

دیزە: (هەورا.) گۆشێ، (باک.) ئەلبەکی، دەرپۆشک. کووپەڵەی گڵینی سوورەوەکراوەیە شۆرباوی تێدا لێ دەنێن. ـــ ی چکۆڵە: کۆخ خانە.

دیزەبەدەرخۆنە: مەبەس لەداپۆشین و شاردنەوەی ڕاز و کارێک.

دیزەبەکۆڵ: مەبەس یەکێکییە کە خاوەندی سامان یا ماڵ و منداڵێکی زۆربێ و نەتوانێ بە ئاسانی کۆچ و بار بکات.

دیزەڵە: چالایی ژوور هەردوو سمت. دیزەی چکۆڵە.

دیزەڵۆکە: دیزەی چکۆلانە.

دیزەوگۆزە: دەفر و گۆسکەی لە گڵ دروستکراو. *

دیزەوگۆزەساز: دەفر و گۆسکە لە گڵ دروستکەر. *

دیزداشە: دژداشە. *

دیزک (باک.): دیزەڵە، دیزەی بچووک.

دیزی: مەنجەڵوک، دیزەی گچکە.

دیسا(باک.): دیسان.

دیس (ئەردە.): ئەندازە، پلە، پایە، کۆتایی.

دیسان: (باک.) دیسا، ئەوجاریش، هەمیسان، دووبارە، لەنوێوە، هەمیسانەوە، ئیتر.

دیسانەوە: دیسان، هەمیسان.

دیش: مراز. تر، کە، دیکە، بەدووای ووشانەوە دەنووسێ: دووڕۆژی دیش: دووڕۆژی دیکە. (ئەردە.) پڕوپیتی ناوماڵ، ئەسپاو، مراز.

دیشلەمە: چای تاڵ، چای بێ شەکر، کولۆ شەکر لەدەم دەنرێ و چای تاڵی بەسەردا دەکرێ.

دیف (باد.): کلک.

دیفک (باد.): کلکی تەشی و چتی دیکە.

دیڤ (باد.): کلک. بەقەد، بەقەدەر.

دیڤان (باد.، زا.): دیوان.

دیڤەلان (باد.): بە یەکێک دەکوترێ کە هەمیشە بەدووی یەکێکی ترەوە بێ.

دیڤلین: پایتەخت.

دیق: دەردەباریکە، وەرەم، دەخەمز. سووێ، خەفەتی دەروون. (باک.) تەماشایەکی نهێنییە لە کون و پەنایەکیدا. ـــ کرن: تەماشاکردن.

دیق پێ کردن: خەفەتبارکردن.

دیق چوونەدڵ: سووێ چوونەدڵ.

دیقدار: دەخەزدار. ــ ی: دەخەزداری.

دیقدیقە: قینە قینە. *

دیقدیقەدان: قینەقینەدانی یەکێک.

دیقکردن: سووێ بوونەوە، دەردەباریکە گرتن.

دیقکوژ: لەسەرخۆ مردن.

دیقل (باک.): کەڵەباب.

دیقلۆک (هەر.): باپشکێو.

دیق و شۆشی: دیقی سیپەلاک.

دیک (فە.): تەشی. (باک.) کەڵەباب (کوردییە و ئارەوی نیە). (کە.) بە هەموو چتێکی وادەڵێن کە هەموو لایەکی خڕبێت و لەسەر هیچ ڕوویەکی دانەنرێت.

دیقل

دیکە: ئیدی، دن، ئیدیکە، دیتر، ئی دی، ئیتر، دی، ئیکە، تر، تەنها بە دووای ووشانەوە دەنووسێ: ڕۆژێکی دیکە: ڕۆژێکی تر.

دیکل (شکا.، هەر.): کەڵەباب، کەڵەشێر.

دیل: ئێخسیر، گرتوو، بەندە، بەننە، (هەورا.، کە.) بەیدەست، بێ سەر، بندەست، ژێردەست، کەسێکە لە شەڕی دوژمنکاریدا گیرابێ.

دیلات (زا.): داوەت.

دیلان (ئەردە.): مرۆڤی گێل و هێڕ و شێتۆکە، شێت، دیوانە، حەیتە. (زا.، باد.) شایی، داوەت، ڕەشبەڵەک. (باک.) هەڵپەڕین، جوورە گۆرانییێکە.

دیلانە (باک.): هەڵپەڕین، دیلانێ. (کۆ.) گۆرانییێکی تایبەتییە لەنێو جۆلانەدا دەیڵێن.

دیلانەبێژ (هەورا.، کۆ.): گۆرانی بێژ، شایەر.

دیلانێ (جا.): جۆلانە.

دیلانێ: زەماوەند، گۆرانی چۆپی کێشانێ.

دیلەک (زا.): تکا.

دیلەکانێ (هەورا.): دار دەلاَمە.

دیلەکچی (زا.): تکاکار.

دیلباز (باک.): عیشوەباز، عیشوەگەر، (باک.) مرۆی کارزان و شارەزا.

دیلم (کە.): تیلم، کووز، قاش. ــ ێک کاڵەک: کووزێک کاڵەک.

دیلمانج: پروانە: وەرگێڕ.

دیلوان (کە.، دەر.): تەبەنە.

دیلۆڤان (باک.): بوتپەرست.

دیلۆک (باک.): جوورە گۆرانییێکی کوردییە بۆ هەڵپەڕینێ بەکاردەبرێ.

دیلۆکڤان (باک.): گۆرانی بێژ و دەنگخۆشی هەڵپەڕکێ.

دیلهاتن: ڕاستهاتن، دروستهاتن، دیتران.

دیلی: بندەستی، ژێردەستی، بەیدەستی.

دیم (هەورا.): بار، ڕوو، لا، ڕووکار، دیو، دیوی ئەملاولا. (موک.) چاوم پێ کەوت، دیتم، بۆکەسی سێیەمە لە ڕابردووی نزیکدا لە سەرچاوگەی (دیتن) ەوە وەرگیراوە. (هەورا. کۆن) چارە، ڕوخسار، ڕوو، دیدار، دەم و چاو. (هەورا.) ژوور، (هۆدە) دیو، (هەورا.) زاج، خدە، سوخەت، پێناسراو.

دیما: دیدار، (شکا.) دێم، دیمانە.

دیماتی (زا.): دێکانی.

دیمان (زا.): چەشن و تەحرو شێوە.

دیمانە: دیان. پێ و قەدەم. ــ ت بەخێر: پێ و قەدەمت بەخێر.

دیمانی (باک.): دانیشتووانی شار و گوند و ئاوایی یان بە پێچەوانەی کۆچەر.

دیمە (ئەردە.): ڕوو، ڕوخسار، دەم و چاو. ڕووکیشی ساجی بە خۆڵەمێشی، ڕووکیشی دیواری، سوواخ. ــ دان: سوواخدان.

دیمەشۆر: ڕێشۆلی، دەم و چاوشوشتنی ژنان.

دیمەشۆرە: ڕیشۆل، چتێکە وەکوو سابوون ژنان دەم و چاوی خۆیانی پێ دەشۆن.

دیمەک: ئارەقە، (هەورا.) تەختەی دار یا بەژنی دارانە کە بۆ قاپی دەخرێتە نێودیوارانەوە. زمانەی ئێرەق کە گاسنی تێدەخەن.

دیمەن: بەرچاو، پێشچاو، (باک.) بەرگە، چاوەنداز، بەرچاوگە، تەماشاگە، دیان. قەلافەت، (ڕۆژ.) توویزم، شێوە، چەشن. بە ــ: کەڵ، زەلام.

دیمبلی دیمباو (ئەردە.): دمبڵی دمباو، دەنگی تەپڵ و دەهۆڵ.

دین: دیتن، بینین، چاوپێکەوتن. (باک.) ئایین، ڕارەوی. شێت، دێوانە. ــ بوون: شێت بوون. ــ کردن: شێت کردن. زان: دووێنێ کوڕێکی دی: واتە بووی.

دینار: دیناری پێشوو، زێڕی سووربووە، مسقاڵێک زێڕی لە سکەدراوە. برێتییە لە قاقەزێکی دەوڵەتی عیراقێ، کە بایی بیست درەمانە و خانیش فەرموویە:

دین چوو و نەکەت بەدەست مە دینار
پاش ژ نەچاری بوونە سفار

دیناو (ئەردە.): پەردەلاچوون.

دینە (فە.): دووێنێ. دۆزینەوە.

دینەمێر (باک.): ئازا، پڕدڵ.

دینەوە: دیتنەوە، دۆزینەوە. دیتنی مرۆ یا چتێک چەندین جاران، دووبارە دیدەنی یەکێکی یا چەند کەس و چتێکی کردن. پەیداکردنەوە.

دینەوەر: پڕ دەستەلات.

دینج: مات، بێ دەنگ، ئارام، هێدی. (شن.) ئاسوودە، بێ خەفەت.

دیندار (باک.): جوورە دارە بەرووێکی سەوزە بەلاَم گەلاَی زەردە.

دینداری: بەجێ هێنانی کارەکانی ئایینی بە باشی. *

دینگ: (باک.) سۆقی، دیبەگ، دنگ، کووپەیێکی دارینی قووڵ و تەنگە بە دارێکی کە سەرێکی بەردێکی لێ بەستراوە و سەرێکیشی ئاسنێکی لوولەی تێگیراوە برنج و گەنم و چتی تری پێ سپی دەکەن. (هەو.) لەسەر جێگایەکی گەزێک بڵند و خڕ بە قسڵ و گێچ سوواخدراوە بەرداشەکەی بە پانەوە لەسەر دادەمەزرێنن و دارێکی ئەستووری لە نێوەڕاستی بڕاوەوە لەسەر ویشەوە بەرداشێکی گەورەی دووهەندی بەرداشان ئەستوور بەقیتی لەسەر بەرداشەکە دادەنرێ و ئەوەش دارێکی

درێژە سەرێکی لەبەرداشە قایم و سەرێکیشی لە سەکۆکەی تێدەپەڕێ وولاخێک بە دەوری سەکۆیەکەیدا دەگەڕێ و بەرداشەکەش بەسەر ئەوی بنەوەدا دەسووڕێ گەنم و برنج و ساواری پێ دەکوترێ.

دینگە: پایە، (ڕەوا.) پی پیزە. (کۆ.) دانگ، بۆ کەسێکی بەکاردەبرێ کە شەشدانگ سەرخۆشبێ. بۆ کەسێکی بەکاردەبرێ کە شەشدانگ کەربێ. بۆ چاک و باشیش بەکاردەبرێ. برنجیشی پێ دەکوترێ.

دینۆ: ناوی گۆرانییێکی کوردییە، ناوی کوڕێکی قارەمانی کوردستان سەید تاهای شەمزینی بوو، کە لە ۱۹۷۲ دا لە بەغدایە تەرمەکەی فڕێ درابووە لای ڕێگای قەتاری ئاسنینی.

دینی، دینێتی (باک.): شێتی، دێوانەیی.

دیۆنەوەش (هەورا.): دۆزینەوەی.

دیو: ژوور، (کە.) دووێر، (هەو.، کە.) ئۆدە، چاوە، (دەر.) دەق. ـــ ی ئاوردوو: ژووری ئاووردوو، (دەر.) چیلیان. ـــ ی دانەوێڵە: (دەر.) دەق داناش، (باک.) تەبەک. ـــ ی سفرە. ـــ ی مێلاقی. ـــ ی میوانان. ڕوو، ڕووکار، لا، ڕەخ، (باک.) ئالی، ڕووی جوانی کالا، ئەم مافوورە ـــ ی خۆی نیە.

دیوا: دیبا، پارچەیێکی نرخدارە لە ئاوریشمی.

دیواچە: دیباچە، پێشدەستی.

دیوارخ: (ئەردە.) تارا.

دیواخان: شوێنێکە لەناو خانوو کە بۆ میوانان تەرخانکرابێ، دیوەخانە، دیوانخانە، لەپێشدا تەنها خانان ـــ یان هەبوو.

دیواخانە: دیوەخانە.

دیوار: (باک.) تاک، تیکار، کۆسەر، دەبێ لەجیوار هاتبێ لەناو ئێلی ئومەریا و هێندێک کوردی مایی (د) بە (ج) دەگۆڕن جیوار واتە جێگای وار و بارخستن و دانیشتن. بندیوار: پالقانچک.

دیوارە (ئەردە.): زێواری چت، چەپەر، دیوارێکە لە چەپەر دروستکرابێ.

دیواربڕ: مەساسە، پارچە ئاسنێکی سەرتیژە دیواری پێ کون دەکرێ لە لایەن وەستایان یا دزانەوە.

دیواربڕین: کون کردنی دیوار.*

دیواردیوارانێ (هەو.): گەمەیەکی مندالانەیە.

دیوارکۆ (هەورا.): ڕفحە، ڕفە، تاقەهەرەتەسکەکەی سەرەوەی تاقانە لە دیواری وە تاغاندا سا لەناو دیواردا دروستکرابێ یا لە تەختە.

دیوان: کۆڕ، کۆمەڵە، جڤات، (باک.) دیڤان، دیوەخان، دیواخان. دائیرە، میری، حکوومەت. دیوەخانە، دیوانخانە، ـــ ی پادشاومیران، دیوانی بووێژان: پەرتووکی تایبەتی هەستیارێک.

دیوانخانە: دیوان، دیواخان.

دیوانەدەر: دیواودەر.

دیوانەر: مرۆڤی دەمڕاست، دەمپەڕاش.

دیوانێو: پشتەوڕوو، هەڵگێردراو.

دیوانێوکردن: دیواودیوکردن.

دیوانەیوکردن: هەڵگێڕانەوەی چت و ئەمدیوە و دیو پێ کردنی.

دیوانسەرا: سەرای دەوڵەت.

دیوانشا: دیوانی میری.

ڕ

ڕ: تیپێکی ئابێی کوردییە.

ڕا: مرازێکە بە سەری هەر ووشەیەکیەوە بنووسێ واتاو شێوەشی دەگۆڕێ وەکوو: بردن: ڕابردن، بوون: ڕابوون. کردن: ڕاکردن، کرن: ڕاکرن. دان: ڕادان، خستن: ڕاخستن. گرتن: ڕاگرتن، ڕەوی: ڕاڕەوی. کوشین: ڕاکوشین، بەڕێ کردن: ڕابەری کردن. پەڕین: ڕاپەڕین، پسکاندن: ڕاپسکاندن. دار: ڕادار، هێنان: ڕاهێنان. لینگ، غار، خار، هەڵینگ، هەڕا. ـــ کردن: غاردان، لینگدان، هەڕاکردن. پەسند، قوڵکێشان، باش. ـــ لێ بوون: پەسندکردن، بەباش زانین. تەگبیر، بیروڕا، باوەڕی، گوور. (هەورا.، فە.، ئەردە.)، ڕێ، ڕێگا. جار، چەل، کەڕەت، نۆبە، چین. (ئەردە.) هەل، کایە، گل، کەشە. (لو.، فە.) بۆ، لۆ، سەبارەت. (باک.) ڕەگ، دەمار، ڕیشە، ڕایێ ستوور: دەمار، شادەمار. تین، پێز، کێش: ئەم گەفە بە ـــ یە: بەپێزە، کێشی هەیە، نانی جوانی لێدێ.

ڕائاو (ئەردە.): بەلووعە، ڕێ ئاو، ڕێگە ئاو، دەراو.

ڕائەسپاردە: ڕاسپاردە.

ڕائەسپاردن: ڕاسپاردن، قەوینی لێ کرن، ڕاسپێری.

ڕائەسپێر: ڕاسپێر.

ڕائەسپێرراو: ڕاسپێر راو.

ڕائەنگاوتە: ڕایە لکراو.

ڕائە نگاوتن: ڕایە لکردنی تەناف و بەن و چتی تر.

ڕائێڵ: ڕایەڵ.

ڕابارتن: (باک.)، ڕابواردن، ڕابێرە.

ڕابە: (باک.)، هەستە، هەڵستە، هۆرزە.

ڕابەر: ڕێبەر، ڕێ نیشاندەر، پێشڕەو. کەسێکە ڕاسپاردە یا نامەی خەڵکی بە یەکتری بگەیەنێ، پێغەمبەر، پەیغامبەر. پێشەوا، بەڵەد، شارەزا. نێوی نێرینانە.

ڕابەرتن: (باک.)، ڕابارتن، ڕابواردن.

ڕابەرووپۆلیس: (هەورا.) کەلانتەر.

ڕابەری : ڕێ بەری، ڕێگانیشاندان، ڕاغوونی، بەڵەدی، شارەزایی، گەیاندنی نامە یا ڕاسپاردەی ئەم و ئەوە بەیەکتری. پەیغامبەری، پێغەمبەری.

ڕابەری ئۆردوو: دیدەوان، پێشقەرەوڵ.

ڕابەری کردن: ڕێ نیشاندان.

ڕابەزاندن: (باک.) بەزاندن، پێ وەستان، دەرەقەتهاتن.

ڕابەست: (باک.) جوورە تابووتێکە نەخۆشی تێ دەنرێت.

ڕابەستن: (باک.) ڕەفتارکردن، چگۆنی.

رابەل: (باک.) توورە، قەڵس، سەرگەرم. ـــ کرن: توورە و سەرگرم بوون. ـــ ی: توورەیی، قەڵسی.

رابران: تیٚ پەرین، بوورین، ڕۆیشتن. لە دەست دەرچوون.

رابردن: ویاران، ویەردەن، تێکشان، رابوورین، (باک.) بۆرین، بۆرینۆ. تێپەڕین، بوورین، بوهوورتن، بوهارتن. لە دەست چوون، لە دەستدەرچوون، کات نەمان. کار یا چتێک لە پلەو یا لەکاتی خۆی دەرچوون.

رابردوو: تێپەڕیو، رابووردوو.

رابگار: (ئەردە.) ڕێبوار، ڕێگار.

رابگردن: (ئەردە.) رابواردن، رابووردن، ڕۆیین، ڕۆیشتن.

رابووار: ڕێبوار.

رابوواردن: بەسەربردن، رابەرتن، رابارتن، کات بەسەربردن. تێپەڕاندن.

رابوورده: رابردو، کاتی تێپە ڕیو.

رابووردن: تێپەڕین.

رابووردوو: تێپەڕیو.

رابوورین: رابووردن، رابردن، تێپەڕین.

رابوون: (باک.) هەستان، هەڵستان، هەستانە سەرپێیان، (هەورا.) هۆرزان. رابە: هەستە، هەڵسە، هەڵستە، (باک.) لە خەوهەستان، بێداربوونەوە، وەئاگاهاتنەوە، رابە: لەخەوهەستە، هەڵسە. سەرکەوتن، هەستان، هەڵکردن. ئاف رادبە: ئاوسەر دەکەوێ، ئاوهەڵدەستێ. با رابوو: باهەڵیکردێ. کەلاوی رابوو: ڕقی هەستا. بۆ نیشاندانی مەبەس و بەسەرهاتنی ناگەهانی بە کاردەبرێ. رابوو چوو: هەستا ڕۆیشت. ژێ رابوون: جێگابەجێ هێشتن. ژ بەر وی ـــ: لە بەر وی هەڵات و ڕۆیشت. لێ ـــ: هێرش بردن. سەرخوەرابوون: هەستان، شۆڕشکردن. تێ رابوون: تێوەچوون.

رابین: (باک.) رابوون.

رابینۆک: (باک.) جۆلانەی منداڵانە وەکوو لانک و لەیلووکی وایە منداڵی تێدا ڕادەژێنن تابنووێ بە دووگوریسان قایم کراوە. (هەورا.) لەلووە.

رابینین: ڕاپەرموون.

راپاندن: (باک.) داپۆشین، شاردنەوە. راپینە: داپۆشە.

راپەر: دەست وبرد، گورج وگۆڵی. بە ـــ: بە دەست وبرد.

راپەران: هەستان، داچڵەکان، داپەران.

راپەراندن: داپەراندن، هەستاندن، داچڵەکاندن، لەنەکاو لە خەو بێدارکردنەوە، سەرپەڵۆ. دەربازکردن، ڕزگارکردن، تێپەڕاندن، بهووراندن. چت بە دزیەوە ڕماندن. بەتەردەستی کۆتایی بە کار و فەرماندان.

راپەرموون: (هەورا.) رابینین، تێرادیتن، ئومێدکردن.

راپەرین: (باک.) ڕاپەرموون. دەرپەرین، تێپەرین. (باک.) بوهوورتن، (باک.) بووهارتن. لەخەو ـــ: لەنەکاو لەخەودا ڕاچڵەکین و بێداربوونەوە، ڕاچڵەکان، داچڵەکین. (باک.) پەڕینەوە. راپەرە: بپەڕەوە.

راپەژلین: (باک.) بەنێردیوانیدا سەرکەوتن و چوونەسەر.

راپەلقین (باک): لە مستیدا کوشین.

راپەلین: (باک.) پەڕینەوە (لە ئاو و ڕووباران). راپەلە: بپەڕەوە.

راپسکان: هەڵدان بۆ خۆڕزگار کردن. ڕزگاربوون، راپسکنان.

راپسکاندن: ڕزگار کردن. خۆ ـــ: خۆڕزگار کردن لەتەنگ و چەڵمە. فڕاندنی چتێک لە دەست یەکێکی لەناکاو.

راپۆرت: بەزمان یا بە نامە لەیەکێک دووان بەخراپە، وەڵام، دەنگ وباس.

راپۆرتچی: زمان لێدەر.

راپێچ: ڕاماڵ.

راپێچان: ڕاماڵین، داماڵین، ڕێ لێ گرتن و بردن، کۆکردنەوە و ڕاماڵین، راپێچ کردن، (باک.) قۆڵی خۆهەڵکردن و خۆگورج و ئامادەکردن.

راپێچەک: ڕاپێچ.

راپێچەکدان: ڕاپێچدان، ڕاماڵین.

راپێچەکدەر: ڕاماڵەر، ڕاپێچەر.

راپێچدان: ڕاپێچان.

راپێچکردن: فڕاندنی چتێک خێرا لەلایەن با یا ئاو یا گیاندارێکەوە.

راپێکردن: غارپێدان، بەزاندن.

راپیتە: هامۆشۆکردنێکی زۆرە لە جێگایەکیدا.

راتەکان: ڕاوەشان، هەڵتەکان، ڕاتڵەکان، ڕاچڵەکین، جووڵانەوەی چت بەهۆی ڕاتەکانیەوە.

راتەکاندن: ڕاتڵەکاندن، هەڵتەکاندن، ڕاوەشاندن، جووڵاندن.

راتەوراندن: (ڕەوا، خۆ.)، کۆزکردن، بەستنەوەی وولاخان بە گوریسێکی درێژ بۆ لەوەڕاندن و دوورنەکەوتنەوەی.

راتڵەقان: ڕاتڵەقاندن.

راتڵەقاندن: ژاندنی مەشکە و ڕاژاندنی لانک و جۆلانە و ئیتر. ئاو لە قاپێکی وەردان.

راتڵەقاندن: ڕاتڵەقاندن، مەشکەژاندن.

راتڵەکان: ڕاوەشان، (کۆ.) ڕاتەکان.

راتڵەکاندن: ڕاوەشاندن، (کۆ.) ڕاتەکاندن.

راتوو: ڕۆژانە لە پارە یا نان کە بدرێ بە هەژاران. جیرە، مووچە.

راتوول: (باک.) گەڕیدە، ئاوارە، هەرزەگەڕ. ـــ ی (باک.) گەڕیدەیی، هەرزەگەڕی.

راجە: (کە.) کاریتەی خانووان. ڕایەڵی داری دارەڕای خانوو. (ئەردە.) داری درێژە وەک بەرچیغ. ئاڵوودار، داری دارەڕایە. تەیاخ.

راچاندن: تەنینی بەرە و مافوورە و ئیتر چنین. (هەورا.) دارتەکاندن (بۆ بەری.). وەشاندن. هەژاندن، لەرزاندن. (ڕەوا.) ڕایەڵکردنی گوریس و یا تەناف بۆ چتمەکی شۆڕاو لەسەر هەڵخستن. قرم لە ژنی خەڵکی خۆشکردن، ئافرەتی خەڵکی ڕەچاوکردن، حەزلە ناموسی خەڵکی کردن.

راچەراندن: لەوەڕاندن.

راچەڵکان: ڕاچەنین، ڕاپەرین.

راچەڵکاندن: ڕاچەناندن، ڕاپەڕاندن.

راچەڵکین: (کە.) ڕاپەرین، ڕاچەنین.

راچەناندن: ڕاچڵەکاندن، خوریە لەدڵخستن، چێوورکردن، خورپاندن، ڕاچەڵکاندن، داخورپاندن، ڕاچڵەکاندن، لەپڕ ڕا ترساندن.

ڕاچەنین: داخورپان، لەپڕڕاترسان، خورپەلەدڵ کەوتن، داچڵەکان، خورپان، داچڵەکین ، ڕاچڵەکین، (کـە.) ڕاچنین، هلچـەنین، چێوورپوون، ڕاپـەڕین، داپەڕین، ڕاچەلکان، ڕاچەلکین.

ڕاچەنیو: ڕاپەڕیو، داپەڕیو.

ڕاچڵەکان: هەژان، ڕاچەنین. ڕاچڵەکین، داچڵەکان.

ڕاچڵەکاندن: هەژاندن، ڕاچەناندن. ڕاپەڕاندنی گیاندار لە ناکاو.

ڕاچڵەکین: داپەڕین، داپەڕان، ڕاپەڕین، ڕاپەڕان، ڕاچڵەکان.

ڕاچنین: (دزە.) ڕاپێڵ کردن.

ڕاچوواندن: تێڕاکردن، تێهەڵچەقاندن.

ڕاچوون: تێڕاچوون، تێڕۆچوون، تێهەڵچەقان.

ڕاچوون: ڕۆچوون.

ڕاچێت: ڕەچێتەی پزشکان.

ڕاخەر: ژێرە خەر، ڕایەخ. داخەر، ڕایێخەر.

ڕاخران: داخران، تەپسین.

ڕاخراو: داخراو، ڕامرین. بەرە یامافوور و حەسیر و چتی ترە کـە ڕاخرابێ، بەرێ کراو.

ڕاخزین: داخوشین، خوشین، ڕاخوورین.

ڕاخستن: ڤەکشکاندن، تەپساندن، ڤەلشاندن. ڕامدانـدن، ڕامـەزاندن، (هەورا.) بیاوەشەرە. ڕاخسن، ڕادان، (باک.) تۆلکرن، داخستن، کردنە ڕایـاخ، ڕاییخستن . پـاک و بڵاوکردنـەوەی ژێـرە خـەرە لـەسـەر زەوی. (ئەردە.) خستنەرێگا، بـەرێ کردن، ڕەوانـەکردن، ڕێگەخستن. (ئەردە.) ڕامل خستن، خستنەملی.

ڕاخشین: خوشین، ڕاخوشین.

ڕاخووت: (دەر.) بۆخۆت، (هەورا.) پەیوێت.

ڕاخورین: تـێڕاخورین، فـەرماندان، گوڕانـدن. لێ ـــ : بەسـەریداگوڕاندن، دەنگدان. پشت بەکەسێک بەسـتن، خورپـن؛ بـەکێ و بەپشتیوانی کـێ دەخوری.

ڕاخوستن: (زێبا.) پەنابردن.

ڕاخوشین: خوشینی مـار و زیندەوارانـی بـێ پـێ بەسـەر زگـدا. ڕاخزیـن، ڕاخشین.

ڕادار: باج ئەستێن، باجگر، ئەوکەسەیە باجی بستێنی. (ئەردە.) کەسێکە ئاگای لە ڕێ و بانان بێ، ڕاگیر. (ئەردە.) تەریدە، جەردە، چەتە

ڕادارانە: باج، ڕاداری.

ڕادارخانە: باجگە، باجگا، باجخانە.

ڕاداری: باج ئەستاندن.

ڕاداشتن: نیشاندان. دەست ـــ : بەدەسـتی نیشـاندان. چتێـک بـە دەستییە ڕوو بە کەسێکی ڕاگرتن تالێی وەرگیرێ. ـــ ی منداڵ: ڕپاندن، میز و گوو پێ کردنی منـداڵ، ڕاهێشتنی منـداڵ. دابەستنی ئـاژاڵ یـا مـاڵات بـۆ قاوورمە.

ڕادان : وەلانان، خاوێنکردنەوە، جۆماڵکردن. (موک.) ڕانین، دەرکردن، ڕاونـان، فـڕێدان، لـێ خورپـن، ڕامـاڵینی چـت بـەمەلاولادا. (ڕەوا.) ڕاهێشتن، دان، ـــ ی بانگ: بانگدان. (باک) ڕاخستن. دروستکردن.

ڕادان سەر (باک): هێرش بردنە سەر، زگدڕین بەخەنجەر؛ زگی... ی ڕادا.

ڕادایی: دروستکردنی تایبەتی. بە ـــ دان: بە تایبەتی بە دروستکردن.

ڕادە: پلە، پایە، پەرەسە، سنوور، ئەندازە، بەو ـــ یە: بەو پلە و ئەندازەیە.

ڕاددە: ڕادە.

ڕادەر: ئاژووە، لێخوڕ.

ڕادوو: ڕەدوو، ـــ کەوتن: ڕەدوو کەوتن.

ڕادوو (ئـەردە.): ڕەدوو کـەوتوو، ئافرەتێکـە بـەدووی پیـاوێکی بێگانـە بکەوێ و هەڵگیرێ.

ڕادووکەوتن: شووێنکەوتنی ئافرەتە بە دووی پیاوێکی بێگانەدا.

ڕادوونان: ڕاونان.

ڕادێر: کەسێکە منداڵی بۆ ڕپانێ ڕادێرێ.

ڕادێران: ڕاداشتنی منداڵ، پیسایی پێ کردنی.

ڕادیتن: پیارا پەربوون، تێڕادیتن.

ڕادیشۆ: (باد) مزر، مەیخۆش، ترش و شیرین.

ڕادیۆ: گێڕەوە، جوورە مجرییەکە بە هۆی هێزی کارەبا یا پیلەوە گۆڕانـی و ئاخۆتنی لە ئێستگەی شاران وەر دەگرێ و دەیگێڕێتەوە.

ڕار: سەگی یاخی.

ڕاڕ (ئەردە.): چتی زۆر کولاو. فرە کولیاگ.

ڕاڕا: (ئـەردە.) میـل میـل، میـلێ میـلێ، دێردێـر، دێـغ دێـغ، خێر خێر، خەتخەت. شووێنێکە چـەند ڕێگایـەکی لـێ جـووێ بێتـەوە. وازی وازی، جینگەنـە، دوو دڵ کەسـێکە هەردەمـەی لـەسەر هـەوەس و کەڵکەڵـەیێکی بێت. ـــ یی: وازی وازێتی، دوو دڵی، بوونـی مـرۆ هەردەمـەی لـەسـەر هەوەسێکی.

ڕارەنگی: جوورە پرتەقاڵێکە، پرتەقاڵ لە نارنجێ پەیوەندکرێ: ڕارەنگی دێنێ.

ڕارەو: (هـەورا.) جێگـای ڕۆیشـتن و تێپـەڕین، ڕێـرە و تێپەڕگـە، داڵان، بێلایی، هەیوان.

ڕارەوا: ڕێبووار.

ڕارەوە: (موک.) دوو تەختە پانەکانی سەرینگان و پێینگانی لانکێیە کـە لـەسەر زەوی دادەنرێـن وە لانـک لـەسـەر وانـەوە ڕادەژێ. (کـۆ.) ڕەوڕە. (ڕەوا.) ڕوالە.

ڕارفان: ڕفان، غارداني گیانداره بەهۆی ڕارفاندنیەوە.

ڕارفاندن: ڕفاندن، ڕاونان، ڕاوە دوونان و دوواکەوتنی گیاندارێکی.

ڕارفێن: ڕفێن. ڕفان، ڕارفان.

ڕارفێنەر: ڕفێنەر، ڕاونەر.

ڕاز: قسـە، ووتـە، واتـە، گوفتـار. مەبەسـتی نهێنـی و پـەنهان، (بـاک.) پـنی، نهێنی، پەنامـەکی ـــ ی کەسـێ ئاشکرا مەکـە. کـۆڕی نـاخۆتن. داستان، سـەربردە، بەسـەرهات، چیرۆک. (خـۆ.) ڕێگایـە، کـە بەسـەر تیوەراندا بڕوا، (ڕەوا.) لات. (بڵ.) گـەوەر، شووێنـی سـەخت و تـووش، شووێنێکە لـەسەر تیوەرانی سەخت و تووش ئەوەندەی تاقە کەسێک لـە

سەری ڕاوەستێ یا چەند پێیەک بەسەریدا بڕوات. ئەو چیایە وابێ یا قوولبێ یا پەنایەک بێ کەسی لەسەر و خوارەوە نەگاتێ، تێوەڕ.

ڕازان: بەخشڵ و جل و بەرگی نوێ و جووان ڕازانەوە خەملان، خەملین، ڕازیای. (باک) نوستن، پاڵکەوتن، خەفتن، نقستن.

ڕازانەوە: ڕازان، خۆ جووانکردن، بەدەوری خۆهەڵاتن، خەملان، خەملین، جووان بوون.

ڕازاندن: جووانکردن، ڕازاندنەوە. (باک) نوواندن، دەرخستن.

ڕازاندنەوە: خەملاندن، جووانکردن، تەدارەک گرتن، ڕێک وپێک و پوختکردن.

ڕازاندنەوە: خەملان.

ڕازنراوەوە: خەملیو، خەملان، ڕازێنراوەوە.

ڕازانن: ڕازاندنەوە، خەملاندن، جووانکردن.

ڕازاننەوە: ڕازاندنەوە.

ڕازاو: نێوی ئافرەتە.

ڕازاوە: خۆ جووانکردوو، بەدەوری خۆهەڵاتوو، ڕازێنراوەوە.

ڕازاوەوە: (باک.) بەردلکری، خەملیو، جووانکراو.

ڕازە (هەورا.): چیرۆک، ڕێگا.

ڕازەر (باک): شەپۆلی دەنگان، دەنگدانەوە لە ناو گەرماو و ئەشکەوتان، ـــ کرن: دەنگدانەوەی دەنگ.

ڕازەن: ڕێگر، جەردە، چەتە، تەریدە، دزگەردنە.

ڕازدار: ڕاز ڕاگر. ـــ ی: ڕازڕاگرتن.

ڕازڕاگر: دەمگرتی، ڕازدار.

ڕازراف (باک): خۆش، مەزەدار، بەتام، ناسک. ـــ ی: خۆشی، مەزەداری، بە تامی.

ڕازپانەگر: گووێ پەل، پرپرس، زاردڕاو، دەم دڕاو، دەڤدڕیا.

ڕازقی (موک.): ڕاسقی، سرعانی، جوورەترێیەکە وەک سپیکە وایە بەڵان ئەم کەمێ تفتە. جوورە گوڵێکی سپی بۆنخۆشی پەسندە گەڵای وەکوو هی بامیەی وایە.

ڕازنووس: سکاڵانووس.

ڕازنووسەر: ڕازنووس. ـــ ی: ڕازنووسی.

ڕازنووسی: ڕازنوویسی.

ڕازنوویس: ڕازنووس. ـــ ی: ڕازنووسی.

ڕازیانە: (هەورا.) ڕەزنە. ڕەزیانە، هەپۆسان، گیایەکی بڵندە گەڵایەکانی وەنی شووتی دەچێ بۆنی خۆشە لەناو نان دەکرێ، تۆوەکەی وەکوو زیرە وایە بۆ ژانە دڵ باشە.

ڕازیانەوە: ڕازانەوە.

ڕازیاوە: ڕازاوەوە، خەملیو.

ڕازیای (هەورا.): ڕازاندنەوە.

ڕازێنەر: خەملێن، جووانکەر، چەت، کەسێکە گیان لەبەر یا چتێکی بخەملێنێ و بیرازێنێتەوە.

ڕازێنەوە: ڕازێنەر، خەملێن، چەت.

ڕازی: نێوی نێرینانە، نازناوی هەستیارێکی کوردە. دڵخۆش، قایل.

ڕازین (باد.): ڕازان، درێژبوون ونوستن. ڕازانەوەئامادەبوون.

ڕازی نیهانی: مەبەستی پەنهانی، ڕێزەی ڕاز.

ڕاژان: هەژان، هێژان، دەرگوشین.

ڕاژاندن: هەژاندن، دەرگوشاندن، ڕاژەنین، هێژاندن.

ڕاژە (جا.): دەستەک، دەسەک، ئالوودار، داری دارەڕایە.

ڕاژە: کاریتەی کەپر و ساباتان.

ڕاژەندن: ڕاژاندنی لانک و جۆلانە و چتی تر.

ڕاژەنین (کە.): هەژاندن، ڕاژاندن، جوولاندنەوەی چتێک بە هێز.

ڕاژۆ: نکتە.

ڕاژۆر (باک.): باکوور.

ڕاژێر (باک.): باشوور.

ڕاژێن: ڕاژێنەر.

ڕاژێنەر: جوولێنەر، جوولێن، هەژێن، هەژێنەر، تەکاندەر، ژێن.

ڕاژی (باڵ.): لەڕ، لاواز.

ڕاس (هەورا.): ڕاست یادروست، ئوـ ماچی: تۆ ڕاستدەڵێی. (ئەردە.) قیت، ڕاست، (ئەردە.) وێسیاگ. بە پێچەوانەی شۆڕوولارییە.

ڕاسا (ئەردە.): ڕاستەوخۆ، ڕاستەوڕاست.

ڕاسان: ڕاستان، خوواو ـــ :خوداوڕاستان واتا هەلێکی باش و دەرفەت و هەڵکەوتێکی باش. خۆبۆلێدانی گیان لەبەرێکی ئامادەکردن، پەل بزاوتن، دارسان. خوێن لە لووت هاتن، فشین، دابوون، دابووژن.

ڕاسایی: تەختایی، ڕاستایی، هاماری.

ڕاسە: ڕاستە. ڕزن، دەستە، پۆل، چین.

ڕاسەر (باک.): دەستەڵات، زەوت، زاڵ.لای ژووروو، لای سەرەوە. ـــ ێ بوون: دەستەڵات، بەسەر ـــ دا پێ شکان. ـــ کرن: زەوت کردن، دەست بەسەردا گرتن.

ڕاسەرین (باک.): بەرز، بڵند.

ڕاسەقانی: ڕاستەقینە.

ڕاسەوبوون: بە دەستەڵات بوون، ڕاست بوونەوە، هەستان، قیت بوونەوە.

ڕاسەوکردن: ڕاستکردنەوە، هەستاندن، ڕاستەوەکردن.

ڕاسپاردە: ئەسپاردە، پەیغام. پەیغامبەر، پێغەمبەر، کەسێکی ووتەی یەکێکی ببا بۆ یەکێکی دی.

ڕاسپاردن: سپارتن، ڕا ئەسپاردن، ناردنی ووتەیەک بە یەکێکیدا بۆ یەکێکی تر.

ڕاسپۆش: ڕاستپۆش، درۆزن، کەسێکە ڕاستی بشارێتەوە. ـــ ی: ڕاستپۆشی، درۆزنی.

ڕاسپێر: ئەو کەسەیە بە یەکێکی ڕابسپێری.

ڕاسپێراو: ڕاسپێر ـــ راو، کەسێکە ووتەی یەکێکی بگەیەنی بە یەکێکی تر.

ڕاسپێرراو: ڕائەسپێر ڕاو.

ڕاسپێرە: ڕاسپێر ڕاو.

ڕاسپێری: ووتەیەکە بە یەکێکیدا بنێر ڕێ بۆ یەکێکی تر.

ڕەست: ڕاس، نەستەق، قەومین، کەسێکە درۆنەکات، ڕاستاڵ، کیپ، وە ـــ هاتن: وەدی هاتن، قسەی ـــ: قسەی نەستەق، وە ـــ گـێران: وەدی هێنـان. دووح، واژی خوواروخێـچ، سـاوی، سـێخ. ئاسـت، بەرانبـەر، ڕووکار، حاست، حەن، حەناس، کەرخ، ئازاد لـە ـــ تۆدا درۆ ناکات، واتـە لە بەرانبەر تۆدا درۆ ناکـات. بـارە، دەربـارە، لـە ـــ ویـدا: لـەبارەی ویـدا. جوورە مـەقامێکی کوردییـە. بۆ پرسیارە: بەڕاستی، بەڕاسی، بڕاسـت، ڕاستە. ناقار، شووێن. ڕاس، بێ هەڵـە، دروست. لای ڕاست بەرانبـەری لای چەپ، ؟دەستی ـــ، لاقی ـــ.

ڕەستافەکری: ئاوەڵە و وەڕاستگیر راو، ئاشکراکراو.

ڕەستاڵ (کە.): کەسێکە زۆر ڕاست و دروست بێ لـە ووتـن و کـرداردا، ڕاست.

ڕەستان: بـۆ گـەلی نـەدیوە واتـە گـەلی ڕاسـت، چەندکەسێکی ڕاسـت. زەوییەکە، کە ڕاست و بێ زورگ و هەڵەت بێ، ڕاستایی.

ڕەستاهەف (باک.): ڕاوێژ.

ڕەستایی: تەختایی، بێ کەندوهەڵەتی، ئاستی ڕاسی ███████ زەوی وچتی تر. گۆڕەپان، مەیدان. ڕاستە

ڕەستە: خەتکێش، ڕاستۆکە، ڕاسە، ڕاستک، ڕاستوک، دار یا ئاسنێکی ڕاستە خەتی ڕاستی پێدەکێشرێ. (ڕەوا.) زیی، خەتی نێو کـاکۆڵ و پرچی شانەکراوە. وایە، وەیە، تـەواوە، دروستە. دارێکی دووپەلـە لـە بلۆسکی ئاش دەخـرێ تـا بڵنـدی ونزمـی بەرداشـی پـێ تـاقی بکرێتـەوە. جـوورە هەڵپـەڕینێکە لاقی ڕاست پێشدەخرێ و بە لای ڕاستدا سوور دەخورێ.

ڕەستەبێ (کە.): ڕاست بوونەوە سەرپێیان، هەستان.

ڕەستەڕێ: ڕاستەوڕێ. ڕێگای ڕاستی بێ چەوتی.

ڕەستەقانی: ڕاسی، ڕاستی، ڕاستیەکەی.

ڕەستەقینە: ڕاسـتەکینە، ڕستیـەکەی، ڕاسـت ودروسـت، چتێکـە درۆ و ناڕاستی تێدانەبێ.

ڕەستەک (باک.): ڕاستە، دەستوور، ڕێزمان.

ڕەستەکی: ڕاستەوڕێ، ڕاستیەکەی.

ڕەستەکینە: ڕاستەقینە.

ڕەستەوانە: چتێکە پێچەوانە نەبێ.

ڕەستەوەبوون: ڕاست بوونەوە.

ڕەستەوەکردن: ڕاستکردنەوە.

ڕەستەبازاڕ: کۆڵانێکی ڕاستە ئەوبەروبەری دووکان بن.

ڕەستەوچەپە: جوورەیارییەکـە لـە هـەلوکێنیدا بەدەسـتی ڕاسـت وچـەپی لێدەدرێ.

ڕەسـتەوخۆ: ڕاسـتەوڕێ، ڕاستەوڕاست، بـێ لارەکـە، هەرلـە خـۆوە، دەستبەجێ، سەربەخۆ، یەکسـەرە، ووتـە یا کردنی کـارێک نیشـاندەدا کە پێچ و لادانی تێدانەبێ: ـــ بـرۆ: واتـە هیـچ لامـەدە. ـــ بیڵـێ: واتـە درۆی تێدا مەکە.

ڕەستەوڕاست: ڕاستەوڕێ، دەقا ودەق، ڕاستەوخۆ.

ڕەستەوڕێ: ڕاستەوخۆ، ڕاستەوڕاست، ڕاستەڕێ.

ڕەست بوون: درۆ و ناڕاستی تێدانەبوون.

ڕەست بوونـەوە: چەوتی تێدانـەمان، لـەخەوتنـەوە یا لـەدانیشـتنەوە، قیت بوونـەوە،هەستان، قندربوونـەوە، هەستانە هـەوا، لـەنەخۆشـی ـــ: چـاک بوونەوە، نەمانی چەوتی و لاری چت.

ڕەست بێژ: ڕاستکار، ڕاستگۆ. ـــ ی: ڕاستکاری، ڕاستگۆیی.

ڕەستپۆش: درۆزن. ـــ ی: درۆزنی، ڕاستی نەکوتن.

ڕەستچوون (کە.): ڕاستی ووتن، ڕێگەی ڕاست گرتن.

ڕەستڕەو: ڕاستڕۆ.

ڕەستڕۆ: ڕاستڕەو، خۆشکردار، پاکخوو، ڕاستکار. ـــ یی: ڕاستڕەوی، خۆشکرداری، پاکخوویی، ڕاستکاری.

ڕەستڕۆیین: بە ڕێگایەکیدا ڕاست چوون و لانەدان، بەکار و خود و کرداری باش ڕابواردن و ڕاست کوتن و ڕاسڕۆیین.

ڕەستک (باک.): ڕاست، ڕەنگی خەنەی بۆ برۆیان، خەتی نێو کـاکۆڵ وپرچی شانەکراو.

ڕەستکار: ڕاست کردار، ڕاستبێژ، ڕاستگۆ. ـــ ی: ڕاست کرداری، ڕاست بێژی.

ڕەستکەفتی: شـایان، شـیاو، شایسـتە. (بـاک.) گونجـان، بـەرژەوەند، بەراوەرد.

ڕەستکەرەوە: چەوتی لابـەر، کەسێکە خووارایی چتی چارەسـەر بکـا یـا هەڵەی نووسراوان ڕاست بکاتەوە.

ڕەستکردن: کوتنی ئاخافتنی ڕاست.

ڕەسـتکردنەوە: خـوواریو چـەوتی و گـێڕی چـارەکردن، هەڵـەبژێری، چەوتی‌ساخکردنەوە، هەستاندنی گیانداراـە ڕاکشانەوە بۆ دانیشتن و یا لـە دانیشتنەوە بۆ سەرپێیان.

ڕەستگا: لای ڕاستە.

ڕەستگۆ: ڕاستبێژ.

ڕەستگۆتن: ڕاست ووتن.

ڕەستگۆیی: ڕاستبێژی.

ڕەستۆ (باک.): ڕاست، ئازاد.

ڕەستۆک (سوور.، ڕەوا.): ڕاستە، زیی، خەتی نێوەڕاستی پرچ وکـاکۆڵی شانەکراو.

ڕەست وچەپ (کۆ.): زنجیر یاپەتێکە لـە دەستێک یا شووێنێکی وولاخـی بـەرزە دەخرێـت، ئەشـکێڵ. (زا.) ئاسـنێکی‌خوواری لـوتـداری زەمـەی تفەنگی پێ دەردەهێنرێ لە کاتێکیدا کە گیر بێ.

ڕەست وچەپکردن: لـە سەر زگ ڕاکێشانی یـەکێک، دەستی ڕاست و لاقی چەپی یا دەستی چەپ و لاقی ڕاستی لێک دەبەستن بۆ نـاووک هێنانـەوەی یا بۆ نەرمکردنی پشتی.

ڕەست وڕاست: ڕاستەوڕاست.

ڕەست و ڕەوان: بە ئاشکرا، بێ پەردە.

ڕەست و رووت: ڕاستێکی ئاشکرا، ڕاست و ڕەوان.

ڕەستووێژ: ڕاستبێژ. ـــ ی: ڕاستبێژی.

ڕەستهاتن: دیلهاتن، دینهاتن، گەیشتنە یەکتری، تووش بوون، ڕێکەوت، کار ـــ: پێکهاتن.

ڕاستی: ڕاسی، دروسی، بەپێچەوانەی ناڕاستی و درۆ و درۆزنی.

ڕاستی؟بۆپرسیارە: ئایا ڕاستە؟، بەڕاستی؟، ئایاوایە؟، ڕاستی؟.

ڕاستێتی: ڕاسێتی، دروسی، بە پێچەوانەی درۆزنێتی. نا ــ : درۆزنێتی.

ڕاسخت: نێوی دەرمانێکییە.

ڕاسڕوێین: ڕاستڕۆیین.

ڕاسقی: ڕازقی، جوورە ترێیەکی سپی گلوو گەورەیە وخڕە دەنک ووردی چکۆڵەیە وە هی خەلیلی دەچی، (بابا.) سایەنی.

ڕاسلەر: ڕاستەر، بە پێچەوانەی چەپلەر.

ڕاسوو (ئەردە.): مشکی خورمایە.

ڕاسواچ (هەورا.): ڕاستبێژ، ڕاستی بێژ.

ڕاسوێژ: ڕاستبێژ، ڕاستگۆ. ــ ی: ڕاستبێژی، ڕاستگۆیی.

ڕاسهاتن: ڕاستهاتن.

ڕاسی: ڕاستی، دروستی.

ڕاسی ڕاستی: بە پێچەوانەی چەپی.

ڕاشەکان: ڕاوەشان.

ڕاشەکاندنی چت: ڕاوەشاندن، تەکاندن.

ڕاشکاندن (باک.): ئامادە بوون یا ئامادەکردن، قایم وتوند کردن.

ڕاشکان (کە.): تیّ پەڕین، شەق ولەت بوون، شەو ڕاشکا: شەو شەق بوو.

ڕاشکاندن (باک.): تێپەڕاندن.

ڕاشکێن: تێپەڕێن.

ڕاشووڕووت (ئەردە.): ڕەشووڕووت.

ڕافڕان: ڕاڕفان.

ڕافڕاندن (باک.): هەڵفڕاندن، ئاوێژتن، ڕاڕفاندن.

ڕافڕێن: ڕاڕفێن.

ڕافڕین: ڕاڕفین، بە پێی ڕاوێژەی باکوور،کە دەستەسووار و پیادەیەک پێکەوە بچنە ڕاوێ: (ڕاو) ی پێدەڵێن کە پێکەوە بچنە ڕاوەکەوێ: ناوی(هێلە)یە بەڵام، کە تاقەکەسێک بچێتە ڕاوێ دەتوانیّ بڵێ ئەمڕ چووبوومە نێچیریّ چونکو بۆ تاکەسێک نێچیری پێدەڵێن.

ڕاڤ (باک.): ڕاو.

ڕاڤە: (باد.) شرووڤە، وەرز، گدی. ــ کرن: وەرزین، لێکدانەوە، وەلامە، هەڵڕشتن، درێژە پێدان، لەسەر ڕۆیشتن.

ڕاڤەکار: وەرزێن، درێژەپێدەر، لەسەرڕۆ.

ڕاڤەکەر: دوونوختەی وا (:) کەلەهەر جێگایەک دیترا نیشانەی وەیە کە هیدوایی ڕاڤەی بەشەکەی پێشووە. ڕاڤەکار.

ڕاڤەکرن: وەرزین، لێکدانەوە، وەلامە، هەڵڕشتن، درێژەپێدان، لەسەر ڕۆیشتن.

ڕاڤەتاندن: جوویّ بوونەوە، لێکهەڵبڕان.

ڕاڤەنان: کەوتنی درەختە بەڕەگ و ڕیشەوە، بەلاربوونەوەشی دەڵێن. هەڵکەنران، لەشوێنی خۆ ئاوارەبوون.

ڕاڤەناندن: هەڵکەندن، ئاوارە ودەربەدەرکردن.

ڕاک: جوورە گۆرانییەکە.

ڕاکاڵین: ڕاپەڕین، بەغار ڕۆیشتن (بۆ ئاژاڵان).

ڕاکەوتن (باک.): نووستن.

ڕاکەوەی (هەورا.): سرەوتن.

ڕاکەوتن: خۆئامادە کردن بۆ دزین یا فڕاندنی چتێک.

ڕاکردن (موک.): بەزین، خاردان، غاردان، لینگدان، هەلاتن، هەڕاکردن، ڕەمین، دەرچوون، فڕەکردن، خۆ هەڵخستنی بەرگی شۆڕاو و دەغڵی تەڕ، ــ ی با: هەڵکردنی بایە. ڕێگرتن، ڕیّ برین، ملی ڕێگاگرتن.

ڕاکرن (شەم.): هەڵستاندن، هەڵساندن، هەستاندن. (باک.) هەڵگرتن، بڵندکردن، وەئاگاهێنان. (باد.) لابردن. خانەنشین کردن، لە فەرمانی دەوڵەتی دوورخستنەوە.

ڕاکرن و دانین (باک.): دەستەلاتداری و دەستڕۆیشتن.

ڕاکشان: درێژبوون، تووندەوتلۆربوون، تخێلّ بوون، ڕۆکەوتن، پاڵکەوتن.

ڕاکشاندن: ڕاکێشان، کێشان، پاڵخستن.

ڕاکشاو: پاڵکەوتوو. گیان لەبەری درێژی بالابەرز.

ڕاکوتان (باک.): لەحیم کردن، جەمسەری دوو یا چەند چتان گەیاندنەوەیەک بە درووومان یا لەحیم.

ڕاکوشان: کوشین.

ڕاکوشێن: کوشێن.

ڕاکوشین: ووشین، گوشین.

ڕاکێشان: کێشهاتن، ڕاکشاندن، کێشان بە زۆر، خۆ ــ: ڕاکشان.

ڕاکێشاندن (باک.): هەڵگرتن؛ بارام کچا فەرهاد ڕاکشاند: بارام کچی فەرهادی هەڵگرت.

ڕاکێشران: کێشران، هەڵگیران.

ڕاگە: لالەزان. (کە.) ڕێگا، (هەورا.) جێگای ڕێ.

ڕاگەڕاندن: لە ناوداگەڕان، تێگەڕاندن.

ڕاگەش (باک.): توورە، قەڵس، سەرگەرم. ــ ی: توورەیی، سەرگەرمی.

ڕاگەیاندن: ئاگادارکردن، وەلام دان، پێڕاگەیاندن. پێ ــ: پەروەردەکردن، پیّ گەیاندن.

ڕاگەیشتن: پیّ گەیشتن، بە چتێک گەیشتن.

ڕاگەیێن: پێڕاگەییێن، وەلامدەر، ئاگادەر، (باک.) باخڕ، کەسێک دەنگ و باس بلاو بکاتەوە.

ڕاگەیین: پێڕاگەیشتن، بەسەر ڕاگەیشتن.

ڕاگر: سەرۆکی خێزان، سەرۆکی زانستگا. پارێزەر، پاژەر، پشتیوان، چتێکە هۆی وێستانی چتێکی تربیّ.

ڕاگرتن: ڤەچڤاندن، ڕاوەستاندن، بەندکردنی چت یاکەس لە سەر ڕێگا. بە خێوکردن، پەروەردەکردن. پەکخستن، دوواخستن، بەند. دەست یا پیّ ئازاری پیّ بگا، لە جوولانی دەخا دەڵێن دەستی ڕاگیراوە.

ڕاگوزار: ڕێگایەکە هات و چۆی بە سەردا بکریّ.

ڕاگوزەر: ڕاگوزار، ڕێبووار، ڕیّ بگار.

ڕاگوزەراو: ڕێگە ئاو، دەراو.

ڕاگۆستن: ڕاگوێزتن، گوێزتنەوە.

ڕاگوشێن: ڕاکوشێن، بکوش.

ڕاگوشین: ڕاگوشین، کوشین.

ڕاگومکێ: لادان، پشت لە ڕاستی کردن، خۆلێ هەڵەکردن، خۆ نەزانکردن.

ڕاگووێزەر: گووێزەرەوە، ڕاگوێزەرەوە.

ڕاگووێزەرەوە: ڕاگوێزەر.

ڕاگووێزتن: ڕاگۆستن، گووێزتنەوە.

ڕاگیر: ڕاگر، پایەدار، گیر، ڕاوگیر، بەند، پەک. ــ بوون: پایەداربوون، مانەوە، بەندبوون. ــ کردن: پایەدارکردن، گیروەحتەل کردن، ڕاگرتن.

ڕاگیران: پەروەردەکران، وەرگیرانی نێرینە یامێینە بۆ نۆکەری وکارەکەری وە یا ڕاگیرانی ئاژاڵ و ڕەشەووڵاخ بۆ قاوورمە. ــ ی دەست وپێ: لە جێ چوون، لەکارکەوتن.

ڕاگیراو: پارێزراوە، بەخێوکراوە. بەندکراو، پەکخراو. ڕاوەستێندراو. دەست یا پێ یاقامکەکانەکە ئازاریان دیتبێ. ــ ی: پارێزگاری، پایەداری.

ڕاڵی بوون: پەسەندکردن.

ڕام: محاڵ و پارچە خاکێکی کوردانە لە وولاّتی فارساندا وەکو ڕامهۆرمز، ڕام ئەحمەد. (ئەردە.) گوورروو، دەستە مۆ، خەرۆ، کەوی، ڕاهاتوو، ئۆگر، هۆگر، ملکەچ، کەمۆ، خوولێن. ــ بوون: کەوی بوون، ڕاهاتن، خووگرتن. ــ کردن: کەوی کردن، دەستەمۆکردن، ڕاهێنان، لێنی کردن.

ڕامال: تار، تارەدووا، تەرەدووا، ڕاپێچ.

ڕامالان: ڕاپێچەکدان، دوورخستنەوە، گەسک لێدان.

ڕامالبوون: ڕاپێچ بوونی قووڕولیتە، ڕافڕاندنی گیاندار.

ڕامالدان: ڕامالین، ڕاپێچەکدان، ڕاپێچان، ڕاپێچدان، گەسک دان.

ڕامالکردن: ڕاپێچکردنی قوڕ و لیتە و ڕادانی لە سەر زەوی، ڕافڕاندنی گیاندار.

ڕامالنیان: ڕامالدان.

ڕامالێن: ڕاپێچەکدەر، گەسک لێدەر.

ڕامالین: ڕامالدان، ڕامالکردن.

ڕامان: هێنانە پێش چاو، پۆنجین، ئەندێشە کردن، بیرکردنەوە لە چتێک، بیرلێکردنەوە. تەماشاکردن. بیر.

ڕاماندن: کەسێکی خستنە ئەندیشە و بیرکردنەوە.

ڕاماو: تەماشاکار، سەرەنج دەر، بیرکەرەوە، کەسێکەبێ دەنگ بووبێ و بیر لە چتێک بکاتەوە.

ڕامە (ئەردە.): ڕاوکە.

ڕامەزاندن (باک.): ڕامداندن.

ڕامبوون: ڕاهاتن، هۆگربوون.

ڕامداندن (باک.): ڕامەزاندن، ڕاخستن، پانکردنەوە.

ڕامدین: ڕاخران، پانکران.

ڕامشگەر: ئامۆژگار، (هەورا.) مۆژ یاری کار.

ڕامکە: ڕاوکە.

ڕامکردن: ڕاهێنانی گیاندار بە چتێک، گرۆکردن، لێنی کردن، نارام و هێدی کردن، نەرمکردن.

ڕاملخستن: ڕێگا خستنەمل، بەرێ کردن.

ڕامووز (باد.): ماچ، ڕامووژ.

ڕامووس (باک.): ماچ.

ڕامووسان (باک.): ماچکردن.

ڕامووساندن (باک.): ماچکردن.

ڕامووسێن: ماچکار.

ڕامووسین: ماچکردن، ڕامیسان.

ڕامهۆرمز: پارچە خاکێکی کوردانە لە وولاّتی فارس.

ڕامێن: بڕامان، تەماشاکار، ئەوکەسەیە تەماشا دەکات.

ڕامی: دەستەمۆیی، کەمۆیی، هۆگری، ئۆگری.

ڕامیار (هەورا.): سیاسی. ــ ی: سیاسەت.

ڕامینان (باد.): ڕووانین، تەماشاکردن.

ڕان (موک.، کە.، بابا.): (باک.) ڕەهن، (باک.) ئێت، کاماخ، هێت، بەشێکی زۆر ئەستوورە لەلاق لە نێوانی ئەژنۆ و سمتدا، بەــ ی خۆدادان: پەرۆشبوون. (دەر.، کە.، جا.، هەورا.) مێگەل، گەلەی بزن و مەڕان.

ڕانان (دەر.): ئاژۆتن، لێخوڕین، ڕاونان، خۆــ: خۆنووانن، خۆنیشاندان.

ڕاناندن (دەر.): لێخوڕین، ئاژۆتن.

ڕاناو: بەرناڤ.

ڕانە: ڕانک.

ڕانەکێ: پاڵوو، پاڵدو.

ڕانەرم (باک.): بەتام، خۆش، ناسک، ڕازاڤ.

ڕانەرمی: بەتامی، خۆشی ڕازراڤی، ناسکی.

ڕاندن: لێخوڕین. دەرباز کردن، ڕزگارکردن.

ڕانڕادان: مێگەل ئاژۆتن.

ڕانک: شاڵ، (هەورا.) ڕۆنکی، (هەر.) ڕانی، (کە.، زێ.، بار.) پەشمە، پانتۆڵێکە لە بووزوو دروستدەکرێ و لە سەر دەرپێوە دەپۆشرێ.

ڕانکە (کە.): ئەو کەمە تووکەیەکە لەسەر پشتی بزنان دەهێڵرێتەوە تا لەگەرمای بپارێزێ، پشتەک. (بابا.) مووی لاڕانی بزنانە، کە بەهاران دووای بڕینەوەی ئاژاڵان دەهێڵرێتەوە تادرووی لە گووانی نەدات.

ڕانک و چۆغە: شاڵ و شەپک، شەلە و شەپک، (سور.) ڕانک و چۆغەڵ، ڕانی و بەرگووز.

ڕانکێ: بڕوانە: ڕانەکێ.

ڕانما: ڕابەر، ڕێ نما، ڕێگەنووێن. ــ یی: ڕابەری.

ڕانموون: ڕێگانیشاندان. ــ ی: ڕابەری، ڕێبەری.

ڕانن (کە.): ڕاندن، ئاژۆتن، ڕاوان.

ڕانووانەن: چت نیشانی خەڵکی دان. مێگەل لە بێردان، نووانەن، (هەورا.) ڕانووانەی.

ڕانووێن: نیشانده‌ر، نووێن.

ڕانی (هەر. باد.): ڕانک.

ڕانیە: دێیەکە کەوتۆتە لای باکووری شاری کۆیە و دەشتی بیتوێنیّ.

ڕانین (جا. باک.): لیّخورین، تاژۆتن، (باک.) ڕادان.

ڕانی و بەرگووز: ڕانک و چۆغە.

ڕاو: نەچیر، وەدوای نیچیران کەوتنە بۆ گرتن یا کوژتنی لە وشکانی یا لە ئاویّدا. ــ کردن: خەریکی نێچیر گرتن بوون. (جۆلە.) حەیرانە، لاووک. (هەو.) دەردێکە لەکاتی زانێدا لە ژنان پەیدادەبیّ، هەر ژنێکی بیگریّ چرچ دەبیّ. فیّلّ، تەڵەکە، کەڵک، ڕیو.

ڕاوار (ئەردە.): خۆشڕەوت، خۆشڕۆ.

ڕاوارتن (باک.): گوویزتنەوە، ڕاوێرە: بگوویزەوە.

ڕاوئاسنی (هەورا.): ڕێگای ئاسنی.

ڕاوەدوونان: ڕاونان.

ڕاوەڕاوە: ڕاونانی گیاندار کەمکەمە بۆ گرتنی یا دەرکردنی.

ڕاوەڕێوی: ڕاوی ڕێوی، مەبەس لەپێچ و پەنا هێنانەوەیە لەکاروباردا. تەڵکە وکەڵک، فیّلّ وفەرەج.

ڕاوەست (باک.): ڕاوەستە، دەست ڕاگرە.

ڕاوەستان: بەپێوە وەستان، وێستان، (هەورا.) مدرای، مدرایرە، ئەرەمداری، ئەرەمەندی، (فە.) ووسان، ووسین. مدران، تەرتەڵە، وەستان، بۆ مرۆڤ و چتی تر. چک، ووشک. ــ ی دڵۆیە: چک بوون، ووشکبوون. وێستان و نە جووڵان. ــ ی ئاو: پەنگاو خوواردنەوە. دەست لە کار هەڵگرتن، یا نە نووسین یا نە دووان. لەجووڵە کەوتنی هەندیّ چت.

ڕاوەستاندن: وێستاندن، بە پێوە ڕاگیر کردن، لە جووڵە خستنی چت.

ڕاوەستاو: وێستاو، بە پێوە ڕاوەستاو، تێک، داڵەواژ. بۆ ئاو: ئاوێکە پەنگاوی خوواردبێتەوە و نەڕوات. پایەدار، بیّ لەبت، فرشک، بیّ جووڵە ــ بوون: پایەداربوون. ــ کردن: پایەدار کردن. ــ ی: پایەداری.

ڕاوەستە: بووێسە، بێسە، بووەسە.

ڕاوەشان: جقجقین، ڕاتڵەکان، ڕاتەکان.

ڕاوەشاندن (باک.): ڕاتڵەکاندن، ڕاتەکاندن، وەشاندن، تەکاندنی بەرە وماڤوورە و ئیتر، هڵبەشاندن، مەراندن، جووڵاندن، بزواندن، جقجقاندن، جووڵاندنەوەی چتێک بەتوندی. گجگجاندن.

ڕاوەشێن: ڕاوەشێنەر.

ڕاوەشێنەر: ڕاوەشێن، داتەکێنەر، ڕاتەکێنەر.

ڕاوەک (کۆ.): ڕاوۆک، تۆراخدان، توورەکەیەکە تڕێی تێدا دەکوشن بۆ دۆشاو. کیسەی پەنیرو لۆرک، توورەکەی دۆیە.

ڕاوەکان: جوورە ڕاوە کەوێکە لەسەر کانی دەکریّ سەر لە بەیانی و ئێواران کە پەلەوور و زیندەوەران دێنە سەر کانی بۆ ئاو خوواردنەوە.

ڕاوەکەو: کەوبازی، (باک.) هێلە.

ڕاوەند: گیایەکە بۆ ڕەوانی و هێزی چیکڵدانە باشە، (هەورا.) ڕەگەریواوی.

ڕاوەندی چینی: ڕەگەریواوی چینی.

ڕاوبان: (کە. باز. زەن.): ڕێگاوبان، ڕیّ و بان.

ڕاوچی: ڕاوکەر، کەسێکە لە هونەری ڕاوێدا شارەزابیّ و ڕاویّ بکات، شکارچی، نێچیرەوان.

ڕاوچێتی: ڕاوکەری.

ڕاوور (باک.): سوورفل، دەهبەر، سوورفش، ڕەنگێکە لە نێوان سوور و زەردیدایە، هۆل، سووری شڵە، شلّ، شیّ، خەنەیی ڕەنگ، سوورەهول.

ڕاووشکا (ئەردە.): شێنەیی، ئاسوودەگەری.

ڕاوکە: مارە، ڕاوە، (کە.) فالّ، مووتاوا، (دەر.) مووتاوە، هێلکەیەکە بۆ مریشک دادەنریّ تا لەسەری هەڵنیشیّ کە هێلکەی لە تەنیشت بکات. کولانەی مریشکان.

ڕاوکەدۆزی (کۆ.): هەوڵ و تەقەلای باڵندانە بۆ دۆزینەوەی ڕاوکە، (موک.) داوەلۆزە.

ڕاوکەر: نێچیرەوان، نێچیرڤان، ڕاوچی. بۆ نێرینە و مێیینەیەکیش بەکاردەبریّ کە حەز لێکردوویی بکەن، چاوباز.

ڕاوکەری کەوان: کەوباز.

ڕاوکەری ماسیان: ماسیەوان، ماسیڤان.

ڕاوکردن: نێچیرەوانی کردن، نێچیر گرتن لە ناو ئاو یا لە ووشکانیدا.

ڕاوگە: جێگاو شووێنی تایبەتی ڕاوێیە. شووێنێکە بە نهێنی لە نێوانی دوو دەزگیراناندا دیاری کرابیّ.

ڕاوگیر: ڕاگیر.

ڕاوناس: ڕاوزان، ئاشنای ڕاو. ــ ی: ڕاوزانی، ئاشنایی ڕاویّ.

ڕاونان: سەر لە دوونان، ڤەکشکشاندن، ڕاڕڤاندن، ڕەپیّ نان، هەڵبرین، (هەورا.) ئارنان. (کە.) ئاونان، ڕفاندن. دوژمن شکاندن.

ڕاونەر: ڕاڕفێنەر.

ڕاونراو: سەر لە دوونراو، ئارنراو.

ڕاونێر: ڕاونەر، ڕاونێن، ڕەپیّ نەر.

ڕاونێن: ڕفێنەر، ڕەپیّ نەر، ڕاونێر، ڕاونەر. کەشتی شەڕیّ.

ڕاونیان (ئەردە.): ڕاونان، ڕاماڵنیان، ئارەدووانیان، ئارنیان.

ڕاووڕوو: ماستاوکردن، مەرایی کردن، خووەلیّ دانین، دەڵەچەکی، (ئەردە.) ڕووپامایی.

ڕاووڕووت: ڕووتکردنەوەی مەردوم لە لایەن ڕێگر یا جەردەوە بە زۆری، جەردەیی، گوویّ بڕی، ــ کردن: جەردەیی کردن.

ڕاووڕێس: ڕایەڵ و ڕیسی چتی تەنراوە، ئەم بەڕەیە ــ ێکی جووانی هەیە.

ڕاووڕیو (ئەردە.): کەڵەک و فیّلّ، شێوە وکەڵەک، داوو حوقە.

ڕاووک (هەو.): توورەکەی تۆراخ و ئیتر، تۆراخدان، ڕاوەک.

ڕاووک: توورەکەیەکی شاڵینە، دەنکەتریّ و یا هەناری تێدەکریّ و لەسەر کۆلیت دادەنریّ و بە پیّ دەشێلریّ تا ئاوەکەی بگیریّ هی ترێیەکە دەکرێتە دۆشاو، هی هەنارەکەش دەکریّ بە ڕووبی هەناری.

ڕاووگ: ڕاوۆک.

ڕاویار (ژاوە.): ڕێبووار، ڕاوچی، ڕێبگار. ــ ی: ڕێبوواری، ڕاوچێتی.

ڕاویەر (هەورا.): ڕاڕەو، ڕێبووار.

راوێچکە (کە.): بەهەڕاکردن و غاردانی کەروێشک بە تایبەتی لە هاتوچۆیەدا. (کە.) ڕاوێشکە. هاتوچۆ کردن، بیرکردنەوە لە چتێک.

راوێژ: تەگبیر، مشوور، لێکدانەوەی ئەنجامی کارێک لەگەڵ یەکێکی، بیرکردنەوە لە چتێک. بە تەخمین بۆ چوون. نکتە، بیر، بیروباوەڕ، بیرورا.

راوێژەر: کەسێکە تەگبیری لەگەڵ بکرێت.

راوێژکار: ڕاوێژکەر. ـــ ی: ڕاوێژگەری.

راوێژکردن: تەگبیرکردن، لێ وورد بوونەوە.

راوێژگا: تەگبیرگا.

راوێژگە: تەگبیرگە.

راوێژیار: ڕاوێژەر. ـــ ی: ڕاوێژەری.

راوێستان: ڕاوەستان.

راوێستاندن: ڕاوەستاندن.

راوێستاو: ڕاوەستاو.

راوێشک: ڕاوێچک.

راوێشکە: ڕاوێچکە.

راوێشکردن (ئەردە.): دەورەی نێچیرگرتن.

ڕاوی: تووڵە و تاجی و باڵندەیە، کە ڕاویان پێ بکرێ، ڕاوکەر. (هەورا.) ڕەواقی هەنگوینی، شیرەی هەموو شلەمەنییە کییە.

ڕاوین (فە.): ڕاوکەر.

ڕاە: ڕێگا.

ڕاهاتن: فێربوون، چێربوون، چەشبوون، چەشەخۆرەبوون، ژێهاتن، هۆگربوون، پەرەنگین، ڕام بوون، ئۆگربوون، چارشابوون، ئاشنابوون. لێ ـــ: خوو پێگرتن، پێ فێر بوون، ترس شکان.

ڕاهاتوو: ترس شکاو، ڕام، ژێ هاتی، چارشا، (خۆ.) متۆ، گیاندارێکە هۆگر بووبێ.

ڕاهانین: ڕاهێنان.

ڕاهەژاندن (باک.): جووڵاندن، هەژاندن، ڕاتەکاندن.

ڕاهشتن(باک.): ڕیشەکەنکردن، لەڕیشە هەڵکەندن، لابردن.

ڕاهشتن هەڤ (باک.): پیلەگرتن، شەڕوکێشەکردن، پەلاماردانی چتێک.

ڕاهوار: ڕادار.

ڕاهێشتن: بانگ ـــ: بانگ دان، جاڕدان. ترکەندن، زرت کێشان، ڕۆهیشتن و درێژبوونی چووی یەکسم و گوێدرێژ و ئێستر. ڕایەڵکردن، ڕاچاندنی پیس و گوریس. ئامادەکردنی منداڵی ساوا بۆ میز و گوو کردن.

ڕاهێڵان: ڕاهێشتن.

ڕاهێڵ بوون: ڕەهێڵ بوون.

ڕاهێڵ کردن: ڕەهێڵ کردن.

ڕاهێن: ڕاهێنەر، فێرکەر.

ڕاهێنان: چێرکردن، چەشکردن، چەشەخۆرە کردن، فێرکردن، داهێنان، ڕامکردن، هۆگرکردن، پەرەنگاندن. داهێنان، دادرین. لێ ـــ: دادڕینی چتێکی سەرانسەر. هەوری ڕاهێنا: هەوری داهێنا.

ڕاهێنەر: هۆگرکار، ڕامکار، چەشەکار.

ڕاهی (کە.): فراوان، گوشاد، ڕایی. ـــ بوون: ڕایی بوون، ئازاد بوون، بەرەڵا و سەربەست بوون.

ڕای (لو.): بۆ، لۆ. (باک.) یەکێتی، نیشان، پارێزگاری. ـــ کرن: نیشاندان. ڕا، بیرورا.

ڕایاخ (کە.): ڕایەخ.

ڕایە: (بابا.) تووان، شیاو، دەستەڵات، ووزە، لە بارەی ئاخوتن یا کردارێکەوە: کەس ـ نیە لە ڕاست تۆدا بە گومان بێ، یا ووشەیەکی نا پەسند بڵێ.

ڕایەت: ناوی دێیەکییە لە نزیک زینووی شێخییە.

ڕایەخ: (دزە.) ڕایاخ، ڕایێخ.

ڕایەکەوتن: لە تووانادابوون، شیان، لە دەستەڵات و ووزە دا بوون. بێگانە ڕایەی ناکەوێ بە چاوی سووک تەماشای کوردان بکات.

ڕایەڵ: تان، ڕایێڵ، چەند هەودایەکی ڕاستە کە پۆی چتی لەسەر دەتەنرێ. ـــ کردن: ڕائەنگاوتن، ڕاچاندن، ڕاهێشتن، ڕستە یا تەناف هەڵخستن.

ڕایەل: دارەڕا.

ڕایەڵە (ئەردە.): ڕایەڵکە.

ڕایەڵکە: ڕاوێچکە.

ڕایەڵکردن: هەودا کردنە ڕایەڵ. داری دارەڕایە بەسەر دیوارانەدا ڕایەڵکردن.

ڕایەت (ڕایەت): پارچەخاکێکی کوردستانەلە باکووری نسیبینێیە چەند گوندێک و ئاوایێکیشی تێدایە.

ڕایج (کە.): بێ هێز، بەرنەگر، چتی خراپ و ناپەسند: زیوەکە یا کرەکە ڕایجە.

ڕایخ: ژێرەخەر.

ڕایگەم (هەورا.): هەموو ،گشت.

ڕایێخ (باک.): شەلت، شەلتە، ژێر ڕایێخ، (دزە.) ڕایەخ، (کە.) ڕایاخ.

ڕایێخەر: ڕاخەر.

ڕایێخستن: ڕاخستن، داخستن.

ڕایێڵ: هەڵخستن، ڕایەڵ، تان، جۆلا ـــ ی کرد: ڕایچاندووە.

ڕایێڵە: بۆ ئەندازەیێکی دیاری کراو بەکاردەبرێ، بۆ پێوانی دانەوێڵە وەکو: وەزنە، تەغار، مەن، پووت، کەویژ (کەویچ).

ڕایی (ئەردە.): ئازاد، سەربەست، بەردراو. ڕێبووار، ئەوەیە، کە خرابێتە ڕێ. ـ بوون: جێ بە جێ بوون، نەمانی بەرهەڵست. ـــ کردن: جێ بەجێ کردن، بەڕێکردن، نەهێشتنی بەرهەڵست.

ڕایی ڕایی: ڕاڕا، بەدگومان، دوودڵ، هەردەم بیر، (ئەردە.) هۆکێ.

ڕە: لە: ڕەگەڵخستن، لەگەڵناردن. (باک.) ڕەگ.

ڕەئین (باک.): وەڕینی سەگییە، عەوعەو.

ڕەباس (خۆ.): ئاوەنیا، زەوی تێراو، (هەورا.) ڕەپستە، پاراو. دەغڵی بەراو، بۆ شینایی و زەوی تێر ئاو بەکاردەبرێ.

ڕەبەت: کۆلیت. حەشارگەی ڕاوکەرانە بۆ نێچیران، ناوی دێیەکیشە لە ناوچەی قەرەداغ، کە نزیکی شاری سلێمانییە.

ڕەبەق (ڕەوا.، هەو.): تەواو، بێ کەم و کووڕی، بێ کەم و کورتی؛ ئەوە دە ڕۆژی ڕەبەقە چاوەڕێی نامەی داماوی موکریانیم.

ڕەبەن (باک.): ڕەبەنۆک، زوگورت، هەژار، سەڵت، تاک، تەنیا، بێ ژن و منداڵ. عەقداڵ، بێوە پیاگ. بێ ماڵ، هژار، بێ نەوا، دەستکورت، ئاوارە، دەربەدەر.

ڕەبەنگ (گەرد.): ڕێواسی قوڵەبنە، کەگەڵای پێوەیە، (ئەرگو.) شاوێری.

ڕەبەنۆک (ڕەوا.): گیایەکی کێوییە دەخورێ؛ بەڕەزا. (هەورا.) بێ ژن، سەڵت، ڕەبەن.

ڕەبەنی: زوگوورتی، سەڵتی، تەنهایی، تەنیایی، بێژن و منداڵی.

ڕەبساندن (باک.): کۆ ماکردن، کۆکردنەوە، ڕبسینە: کۆماکە.

ڕەبسین (باک.): کۆما بوون، کۆبوونەوە.

ڕەبناک: سۆتکە.

ڕەبیت: گیاندار یا گیایەکە، کە خێرا پێ بگات.

ڕەپ: قیت، ڕاست، ڕەق، ووشک، سەخت. ـ بوون: قیت بوون، هەستان، ڕاستبوونەوە، یەرەق بوون. ـ کردن: قیت و قوتکردنەوە، هەستاندن، ڕاستکردنەوە، یەرەقکردن. تەپ، دەنگی لێدانێیە.

ڕەپاش: لە پاش، بەرەودوواوە.

ڕەپال: چتمەکی کۆنی دڕاو.

ڕەپاندن (باک.): چووارناڵە پێکردن، بڕەپێنە: چووار ناڵەی بە وولاخەکەی بکە. کوتان، لێدان، تەپە هەستاندن لەچتێک بە دەست پێدادانی. خۆ تۆ قورئانت ڕەپاند کە درۆ نەکەی.

ڕەپانن: ڕەپاندن.

ڕەپاوڕەپ: برێتییە لە ووتنی چت بە بێ پەردە.

ڕەپە: تەپە، خرپە، خورپە.

ڕەپەڕەپ: تەپەتەپ، دەنگی پێیانە لە ڕۆیشتنی بەتالووکەدا یا لە هەڵپەڕین و یا لە سەربانانداو یا هی لێدانێیە.

ڕەپەکە (خۆ.): بێ هێز، بۆ شیناوەردی، ڕەپکە، هەر شیناییێک بێ هێز بێ ـ ی پێدەڵێن. ـ بوون: بێ هێز بوون.

ڕەپەڵ: بڕوانە: ڕەپەڵە.

ڕەپەڵە (ئەردە.): دەستەیەکە لە یاری کەران، (باک.) ڕەپەڵ.

ڕەپەڵگا: جێگای یاری، ڕەپێڵگە، یاریگە. بەرەڵا، پاوانی بەڕەڵا.

ڕەپەن (باک.): پاوان، لە وەرگەی ووشک، چیمەن و کێڵگەی ووشک.

ڕەپ بوون: ئێرەق بوونی کیر، ئاوسانی لەش بە جۆرێکی وا، کە گرێ و قۆرتی تێدا نەمێنێ.

ڕەپڕەپ (باک.): ڕەپەڕەپ، تەپەتەپ، دەنگی پێیان یا هی لێدانییە.

ڕەپڕەپان: تەپتەپە، تەپەتەپکردن: تەپتەپەکردن.

ڕەپکردن: ئێرەق کردن.

ڕەپستە (موک.، بل.): (هەو.) ڕەباس، پاراو، کۆلەبەس، ئاوەنیا، بەراو، بۆوونـد. دەغڵێکی بەراوە لە پاییزاندا دەچێنرێ و شین دەبێ. دەغڵێکیشە پایزان بچێنری بە ئاودان یا بە ئاوی بارانەی شین بێ.

ڕەپسین (باک.): باش نەکولان، پوخت نەبوون، بڕسکان.

ڕەپکە (کۆ.): پنە. (دزە.) شینایی گەنم و جۆیە لە زەوی بێتینـدا، کە ئاوی زۆر لێ بێ یەک لک هەڵدەچێ و پنج دانا کوتێ. بێ هێز، بێ تین. ـ بوون: بێ هێز بوون. ـ کردن: بێ هێز کردن.

ڕەپڵ (ئەردە.): ڕەپەڵە، دەستە، کۆمەڵە، کۆ، چینی گەمە و قومارکەران.

ڕەپن: زوورگ.

ڕەپ و ڕاست: قیت و ڕەق ڕاوەستاو.

ڕەپێچەک: قولە پێچ. ـ دان: بە خۆشی و ناخۆشی بردن، قوڵە پێچ کردن.

ڕەپێش: وەپێش. ـ بوون: وەپێشکەوتن. ـ خستن: وەپێشخستن، پاڵ پێوەنان بۆ پێشەوە، خۆ ـ خۆ خستنەپێشەوە، خۆ بردنە پێشەوە، خۆڕەپێشکردن. ـ کردن: وەپێشخستن، ڕەپێشخستن.

ڕەپێڵگە: ڕێگایەکە، کە هاتووچۆی زۆر پێدا کرابێ.

ڕەپێنان: ڕاونان، ڕەتاندن، هەڵبڕین، تارنان، وەدووکەوتن، سەر لە دوونان.

ڕەپێنەر: ڕاونەر، ڕوانێن.

ڕەت: نووچ، سەرسم. ـ بردن: سەرسمدان. بیر، ئەندێشە، گەهەک، لێ تێکدان. قووڵکە، چاڵ، بنەڕەت. (هەورا.، ڕۆژ.) تەپکە، جوورە تەڵەیەکە بۆ کەو گرتن و نیتر بەکاردەبرێ. داوێکە لەسەر چاڵێکی دەنرێتەوە، کە نێچیری بەسەردا ڕۆیشت تێدەکەوێ و زاری چاڵەکەش دەبەسترێ. تێپەڕ، لەدوو، دارەکەی بۆ ئەملایە. ـ کە: تێپەڕێنە، لەدووی بدە.

ڕەتان: ماندوو بوون لە بەر زۆر غاردانێ. غاردان، بەزین، تەڕات، توررووق. ـ دن: تەقاندن، ڕەواندن، تەقە تێخستن، ڕاونان، ڕەپێنان، سەر لە دوونان، هێنان و بردن و ماندوو کردن. ـ ن: ڕەتاندن.

ڕەتاو: کەسێکە یا گیاندارێکە لەبەر زۆر هاتووچۆیە و هێنان و بردنێ ماندوو بوو بێ.

ڕەتەوە (ئەردە.): بنەچە، بنە چەکە، ڕەسەن نامە، ڕیشە.

ڕەتەوی (ئەردە.): بەرخێکە تەمەنی لە نێوانی کاووڕی و شەکیدابێ، کاووڕ.

ڕەت بردن: ڕەتدان، بەلاداهاتن، نووچبردنی گیاندار.

ڕەت بڵاو: بیر بڵاو، نیگەران، پەرێشان، پەشێواو. ـ بوون: بیربڵاوبوون. ـ ی: بیربڵاوی، نیگەرانی.

ڕەت بوون (موک.): تێپەڕین، (هەورا.) ویاران.

ڕەتدان: بەلاداهاتن، ڕەت بردن.

ڕەتکردن: تێپەڕاندنی چتێک لە شوێنێکدا.

ڕەتل (باک.): گون.

ڕەتم (باک.): ڕەمڵ، خیزی زۆر وورد. تەڵە، یا فێڵێکی سازکراوە بۆ کوژتن یا بۆ ڕووتکردنی کەسێکی. قومەقوم، کەڵەک.

ڕەتماندن (باک.): ئاخنینەوەی زاری چتێکییە.

ڕەتیاگ: ڕەتــاو، (ئــەردە.) تروو‌قیــاگ، مانیــاگ، مــاندوو، شــەکەت.

ڕەتیان (ئەردە.): ڕەتین، تروو‌قیان، مانیان، غاردان، ماندووبوون.

ڕەتیماندن (زا.): پڕکردنەوەی چاڵ بە قوڕ و چتی تر.

ڕەتین: ڕەتان.

ڕەجاڵ: ڕووت، بــێ سەروسامــان، هــەژار، دەستکورت. بێکــەس و بێــدەر. ـــ ی: بێ نەوایی، هەژاری.

ڕەجڵ: شایان، شیاو، وەشانەوە، ئەو کارە ـــ ی تۆ نییە: لە تۆ ناوەشێتەوە (بەڵام هەر لە نەبوونێدا بەکاردەبرێ.).

ڕەجۆ: ناوی شارێکی کوردانە لە چیاکرمانج لە باکووری شاری حەڵەبێیە.

ڕەجووا: رجوا.

ڕەجووان (زا.): ووڵاخی ڕەوان.

ڕەچاو: قرم. ـــ کردن: چاوتێ بڕین، قرم لێخۆشکردن، ڕاچاندن، پشت پێ بەســتن. ـــ گرتــن: چــاو تێــبڕین، بــەرچاو گرتــن، بــە هــەویابوون.

ڕەچە (موک.): باریکەڕێ، ڕێگای زۆر باریک و تەنگەبەر لە ووشکانی یا لە ناو بەفرێدا، ڕچە.

ڕەچەڵەک: نەژاد، مەحسنەک، ڕەگەز، دەووڵ، ڕەسەن، ڕیچەڵۆک، هەڵە کارین. بنە چەکە، ڕەگ و ڕیشە.

ڕەچەڵەکبڕ: لە ڕەگ و ڕیشە دەرهێنەر.

ڕچەڵەکبڕاو: لە ڕەگ و ڕیشە دەرهاتوو، بێکەس، کەس و کار نەماو.

ڕەچەڵەکبڕی: لە ڕەگ و ڕیشە دەرهێنان.

ڕەچەڵەکناس: ڕەگەزناس، کەسێکە بنەچەکــەی مــرۆی بناسێ. ـــ ی: ڕەگەزناسی.

ڕەحــەتی: کووفــک، گۆفــک، کووکــە، تــەکاو، ماســتەک، (بــاد.) دەرمەشک. (ڕەوا.) هەوەڵبەری هەنجیرییە، کە دەیوەرێنێ.

ڕەحت (زا.): ماندوو. (باد.) ـــ ی ماندووێتی.

ڕەحمی: عەبدول ڕەحیم ڕەحمی نــاوی هەستیارێکی کــوردە لــە پێش چەند ساڵێکیدا لە ئاستانە کۆچی دوایی کردووە و دیوانی شێخ ئەحمەدی جزیری ئەو چاپی کردووە.

ڕەخ (باک.): قەراخی چتی، لا، کن، نــک، کــەنار، تەنیشت. ـــ هــەڤ: تەنیشت یــەکتری، دڤــی ـــ ی دا ئــەم بــەر یــا وی ڕەخی: ئــەو بــەر. ڕوخــی شەترەنج.

ڕەخت: خشڵی زێوینە لە ملی ووڵاخی بەرزە و یا بە زینیدا دەکرێ. خشڵ بۆ ئافرەتــان و ووڵاخــی بــەرزە، ڕەخش. (هــەورا.، جا.، ڕۆژ.) تــەدارەکی مردووانــە. ـــ کــردن: ئامــادە کــردن و شوشــتن و کفــن کــردن و نــاژتنی مردووانە. (باک.) فیشەکدان. چتی ساخ و تۆکمە. ـــ ە: ڕێک و پێک، نــاوونجی، دەستە. قــایم، پتــەو. قــورس، قــاب و مسی ـــ : قــورس و بــە جەم.

ڕەختخاو: پێخەو، نووێن.

ڕەختی خەو: پێخەو، نووێن.

ڕەخدار (ز.): قۆڵچی.

ڕەخس: ئافەرید. سەما، چۆپی، (ئەردە.) هەڵەکە.

ڕەخسان: ئافەرید بوون، داهێنران، گەیشــتنی چتێــک لــە لایەکــەوە، کــە چاوەڕوانی نەکرابێ.

ڕەخساندن: ئافەریدکردن، داهێنان، پەیدا کردنی چتێک لە لایەنێکەوە، کە هیچ چاوەڕێی نەکرابێ، گەیاندن، ناردن.

ڕەخساو: چتێکە، کە لە لای لابەلاوە گەیشتبێ.

ڕخسێن: ڕەخسێنەر.

ڕەخسین: ڕەخسان.

ڕەخسیو: ڕەخساو.

ڕەخش: نــاوی ئەسپی ڕۆستەمی کــورد بــووە. (ژا.) ئەسپی بــەرز و بــاش، ڕەخت، خشڵ (بۆ ئەسپە).

ڕەخشان: درەخشان.

ڕەخنە: بــەژاقیت، لــەقــەم، بــەلل، ڕەغنــەلێگرتن. (ئــەردە.) کــون، کونــا، کەلــبــەر، کەلــەوەر. ـــ دار: ڕەغنــەدار. ـــ داری: ڕەغنــەگری. ـــ گــر: ڕەغنەگر. ـــ گرتن: بــەلل ڕابــوون، ڕەغنــە گرتــن، بــەژاقیت. ـــ گــری: ڕەغنەگری.

ڕەخنما: قیبلەنما، قوتبنما.

ڕەخۆدیتی (موک.): لە خۆڕا دیتن.

ڕەد (ئەردە.): شووێن، جێگە پا، شوێنی پێ. (باک.) ناوی زێیەکییە لــە باشووری قامێشلوویە لە چەند ئاوان پێکدێ: تێکەڵی چۆمــی چەقچەقی دەبێ و پێکەوە دەچنە ناو ڕووباری خاپوور.

ڕەدە: پیتــاک. (کــە.) پــارە کــۆ کردنــەوە بــۆ کڕینــی چتمــەک تــا بــە قــازانج بفرۆشرێتەوە.

ڕەددە: پیتاکێکە لە لایەن چەند کەسێکییەوە کۆ دەکرێتەوە بۆ چتێک.

ڕەدەوکردن: گەڕاندنەوە، ناردنەوە، وەرنەگرتن.

ڕەدبوون: ڕەتبوون، تێپەڕین، پەڕینەوە.

ڕەدکردن: ڕەتکردن: تێپەڕاندن.

ڕەدوو: بەدووا، بە شووێن.

ڕەدووخستن: هەڵگرتنی ئافرەتە بۆ یەکێکی بێگانە.

ڕەدووکەوتن: ڕادووکــەوتن، وەدووکــەوتن، وەدووکەوتنی ئافرەتــە، کــە بــە بێ ڕای کەس و کاری بە شووێن پیاوێکی بێگانەدا، کە شووی پێ بکات. بۆ وەدووکــەوتنی هــەموو گیــان لــەبــەرێکی دەبێ بــە شوێن یــەکێکی تــردا: منداڵەکە ڕەدووی دایکی کەوت.

ڕەدووکەوتوو: هەڵگیراو، وەدووکەوتوو.

ڕەدیماندن (زا.): پڕکردن و سەر ڕێژکردن و لێوڕێژکردنی چتێک.

ڕەز: باخی ترێیانە، باخی مێوان. ـــ ی دێم: نزبە.

ڕەزا: چارە، سەروڕوو، سەروسەکوت، زەرە، شێوە، تەحر.

ڕەزاتاڵ: ڕەزاگران، خووێنتــاڵ، ئێسک قــورس، دزێــو، ناشیرین. ـــ ی: ئێسک قورسی، ڕەزاگرانی، خووێنتاڵی، دزێوی.

ڕەزاز (ئەردە.): ڕەنگرێژ، ڕەنگکەر.

ڕەزاسووک: خووێــن شیرین، ئێســک ســووک. ـــ ی: خووێــن شــیرینی، ئێسک سووکی.

ڕەزاشیرین: ئێسک سووک، فرۆک، خۆش خوێن، لەبەر دڵان،

ڕەزاسووک. ـ ی: ئێسک سووکی، فرۆکی.

ڕەزاقورس: ڕەزاتاڵ، ڕەزاگران، ئێسک قورس، دزێو. ـ ی: ڕەزاگرانی، ناشیرینی.

ڕەزاقی: جۆرە ترێیەکە.

ڕەزاگران: خوێنتاڵ، ئێسک قورس، ڕەزاتاڵ، دزێو، ناحەز، ناشیرین. ـ ی: ئێسک قورسی، ڕەزاتاڵی، ناشیرینی، دزێوی.

ڕەزانە: باجێکە ساڵە و ساڵ لەبەری ڕەزان وەردەگیرێ.

ڕەزانوو (فە.): ئەژنۆ.

ڕەزایی (هەورا.): خولە، گەفە خولە.

ڕەزەڤان (باک.): ڕەزەوان. ـ ی: ڕەزەوانی.

ڕەزەڵە: ڕێزەڵە، گیایەکی بەهارییە بەرێکی ووردی سوور دەگرێ بە قەد نۆکێکییە تامی وەکوو تەماتەی وایە.

ڕەزەڵخوا: کەسێکی داماوە، کە شایانی ئەوەبێ خێری پێ بکرێ، (ئەردە.) بۆ خودا بۆ خاتری خوا. ـ یی: داماوی، بێنەوایی.

ڕەزەن (فە.): فیشەکدان، قەتاری فیشەکان.

ڕەزەوان: کەسێکە سەر پەرشتی ڕەزی بکات. ـ ی: پیشەو کاروکرداری ڕەزەوان.

ڕەزبەر: یەکەمین مانگی پاییزییە، هەوەڵپاییز، (باک.) ئیلۆن، مانگی ئەیلولییە.

ڕەزڕەزۆک (ڕەوا.): ڕێزەڵە، (بابا.) تووڵەڕەزە.

ڕەزڤان (باک.): ڕەزەوان. (باک.) ـ ی: ڕەزەوانی.

ڕەزک (باک.): گیایەکە، ڕێزەکە.

ڕەزگنان: لێ بردن، تێڕا کردن، تێڕۆکردن.

ڕەزڵە: ڕێزەڵە، تووڵە زەڕە. مووڕەغەی پشت، (ئەردە.) مازی. (ئەردە.) ـ پێچ: جۆرە ڕێزەڵەیەکە.

ڕەزم (هەورا.): شادی، بەزم، کەیف، ئاهەنگ. شەڕ، کێشە، جەنگ.

ڕەزن (جا.): فیشەکدان، ڕەخت.

ڕەزنە (هەورا.): ڕازیانە (گیا).

ڕەزیانە: (باک.) ڕەزیانگ، ڕازیانە.

ڕەزیانگ (باد.): ڕازیانە.

ڕەزی دێم: نزبە.

ڕەزیل (ع.): چرووک.

ڕەژاندن (باک.): ڕژاندن.

ڕەژەن (بابا.): دوودە، دووکەڵی بنی مەنجەڵییە.

ڕەژتن: ڕشتنی چاو.

ڕەژتنەوە: ڕشتنەوە.

ڕەژمیری: ڕەشمیری.

ڕەژوو (هەو.): ڕەژی، خەڵووز، ڕێژوو، زوخاڵ. گڤزۆنەک.

ڕەژی: بڕوانە: ڕەژوو.

ڕەژیاگ: چاو ڕشتوو، کل لە چاوکران.

ڕەژیان (باک.): ڕژان، بڕەژە: بڕێژە.

ڕەژیدە (کەل.): سازندە، دروستکار، چێکەر، چاکەر، ئەو کەسەیە چتی دروست بکات.

ڕەس: وولاخی بە ناوونیشان، ڕەتەوە، تروم. پێڕاگەیشتو، گەیشتو، دادڕەس.

ڕەسا: تەواو، بڵند، درێژ.

ڕەسانی: پێڕاگەیشتن، پیاگەیشتن، تێڕاهاتن، بەش کردن.

ڕەساندن (کە.): گەیاندن.

ڕەسایی: پانی و پۆڕی.

ڕەسە (بار.): بنە گیایەکە نیو بەژن بڵندتر دەبێ لکی زۆر و شینە لەکاتی دروونیدا ڕەنگی زەرد دەبێ، کە هیشک بۆوە زەرد هەڵدەگەڕێ.

ڕەسەن: بنچینە، ڕەچەڵەک، نەژاد، مەحنەک، ڕیشە، ڕەتەوە، تووروم. خانەدان، بەناوونیشان، پەسند، هەڵکەوتوو. نا ـ : ناخانەدان. (فە.) گوریس، کە لە خوری بێ یا تەناف.

ڕەسیاو (فە.): گەیشتوو.

ڕەسێن: گەیێن.

ڕەسیدە (کە.): کوڕ و کچێکە خۆیان ناسیبێ.

ڕەسیدەگەری: بەسەر ڕا گەیشتن.

ڕەسێن (کە.): گەیێن، ڕاگەیێن، پێڕاگەیێن.

ڕەسێن (فە.، گەر.): گەیێن، گەییشتن. (ئەردە.) ڕزگاری، قوتار بوون.

ڕەش: (هەورا.) سیاو. سیاون، مشکی، قەنووسی، (زا.) سیا. شەوەزەنگ وەکوو بەختی کوردان تاریک و ڕەشە. ڕەنگێکە واژی سپییەو تاریک دەنوێنی. ـ کاڵ: کەژاڵ، کەژەڵ. قوون. ـ قوون: سەری بە ڕەشی بابیدا دادەڕێنن، بە ـ داکوتن: مردوولێ مردن، بڕەشێ کەتن، (باک.) داوەڵ. جۆرە هەنجیرێکە.

ڕەشانی: دێهاتی بێ جووت، کرمانجی بێ جووت. ڕەشانگ. چێوەهەڵگیر، ڕەشایی لەشکر.

ڕەشاتی (باک.): ڕەشایی.

ڕەشان: (ڕەوا.) ڕەشە، بەچینی بزنان دەڵێن بەنێر ومێوە. گۆشتی بزن و نێرییە.

ڕەشانگ: سامۆتک، تارمایی، جەندەخەون، ڕەشەداڵ. خاڵخاڵ، قانقان.

ڕەشاو: ئاوی ڕەشی چاو، هەر چاوێکی ئاوی ڕەشی دابێ زوو چارەسەری نەکرێ کوێر دەبێ. خەڵووزاوێکە دارتاشان داری پێ خەت دەکێشن بۆ داهێنان و بڕینەوەی.

ڕەشایی (جا.، جەبا.، زەن.): خەڵکێکی زۆر و زەوەند، قەرەباڵغ، (دزە.) ڕەشەدار، (باک.) ڕەشاتی. تارماییەکە لە دوورەوە دیار بێ، تاپۆ، ئاسۆ. لادێییەکە، کە جووت و بەرەی نەبێ. (موک.) ڕەشانگ، پارچە زەوی و خاکێکە لە ناو بەفرێدا دیار بێ.

ڕەشایی داهاتن: مەبەس لە تاریک بوونی چاوە.

ڕەشە (ڕەوا.): ڕەشان. جۆرە ماسییەکە. ناوی پیاوانە لە ڕەشید کورتکراوەتەوە.

ڕەشەئوڵاغ (ئەردە.): ڕەشەوولاغ.

ڕەشەبا: زریان، بای سەخت، هەوڕە، زیپ، (باک.) بارۆڤە، بازۆر، (زەن.) سیاوڤا، (باک.) بایێ ڕەش، باهۆر، باهۆس، باهۆل، بۆ تووتن خراپە بەلان بۆ مەرەزە باشە هەر مەرەزەیێک بیگرێتەوە دوورە لە گڕە و شەرا.

ڕەشەبی: جوورێکە لە چووار جوورەکانی دارە بی.

ڕەشەتوو: گاتوو.

ڕەشەتی (باک.): جوورە ترێیەکە.

ڕەشە جوو: جوولەکەیەکە باوەڕی زۆر بە ئایینی مووسایی بێ.

ڕەشە خێزان: خێزانی زۆر.

ڕەشەداڵ: مەبەس لە قەڵەڕەشکەیە. ڕەشانک.

ڕەشەڕاو: ڕاوی بێ ڕێ و جێ، بە تارێکی لە شوێن ڕاوگەران، ڕاوکردن لە شوێنێکیدا، کە بەفری کەمبێ و زۆرترینی ڕەشانک بێ. ڕاوێکە کارەساتی شوومی تێدا ڕوو بدات و یان ڕاوکردنەکە ئەنجامێکی وای نەبێ، کە نێچیری تێدا بگیرێ.

ڕەشەڕشاوە (باد.) ڕشانەوە.

ڕەشە ڕێحانە: جوورە ڕێحانەیێکی گەڵاپانی ڕەشە.

ڕەشە ساڵ: ووشکە ساڵ، سیاساڵ، ساڵێکە کشتوکاڵ و ئاژاڵ زیان و ڕووشەیان تووشبێ.

ڕەشەسیل: ئازاری دەردەباریکەیە، کە گەیشتبێتە ڕادەیەکی وا چابوونەوەی نەبێ.

ڕەشەش (باک.): جێگایەکی نزمە ئاوی بارانەی تێدا کۆبێتەوە، گۆلاو.

ڕەشەک: باسێکە، کە بۆ یەکەمین جار نووسرابێ تا بە پوختی لە بەری بنووسرێتەوە.

ڕەشەگاوور: فەلەیەکە زۆر باوەڕی بە ئایینی خۆی بێ. ـــ ی: زۆر بڕوایی فەلانە بە ئایینی خۆیان.

ڕەشەگور (باک.): بۆر، تاریک.

ڕەشەگوون: گووێنی ڕەش.

ڕەشە گرانەتا: کەمتوویی، کەفتەیی، ڕەشە گرانە تێ. تایەکی زۆر سەختە لە ئەندامی مرۆی سەر هەڵدەدا و زۆر کەسی پێ لە ناو چووە.

ڕەشە گرانەتێ: بڕوانە: ڕەشەگرانەتا.

ڕەشەگووێنی: گووێنی ڕەش.

ڕەشەلۆ (هەو.): گیایەکی بۆگەنە، بڕوانە: لۆ.

ڕەشەماڵ (ڕەوا.): مانگا، گا، گامێش، کەڵ، ڕەشەوولاغ.

ڕەشەمە: مانگی هەرە دووایی زستانییە، (باک.) سبات، ڕەشەمێ، (هەورا.) سیاو مانگ، مانگی شباتە، کە ٢٨ ڕۆژە و پشیلەی تێدا بەبا دەبێ.

ڕەشەمێ: ڕەشەمە.

ڕەشە نەخووێندەوار: مرۆی کەمسەواد.

ڕەشەو بوون (ئەردە.): ڕەشبوون لە پێش هەتاو و ئیتر.

ڕەشەوبی: دەک ڕەشبی (لە تووک کردندا).

ڕەشەوولاخ: (هەورا.) سەواد، دەواری ڕەش، دووسم، (ڕەوا.) ڕەشەماڵ، گا، مانگا، کەڵ، گامێش.

ڕەشباز (کە.): ڕەشبەڵەک، ڕەش وسپی تێکەڵاو، ڕەشبازوو، چتی ڕەش و سپی. (کە.) ڕەش و چەرمگ.

ڕەشبازگ: ڕەشبازوو.

ڕەشبازوو: ڕەشباز.

ڕەشبام: ڕەشباو، ڕەنگڕەش، ڕەشکار.

ڕەشباو: چتێکی بۆرەڵووکەیە بە سەر ڕەشیدا بڕوانێ.

ڕەشبەڵەک: مەڕێکە ڕەشی لە لەشیدا لە سپییەکەی پتر بێ. داوەتی ژن و پیاوان و کوڕ و کچانە بە تێکەڵاوی، (باک. شکا.) جەرگە بەز، گۆوەند. دوو هەودا یا بەنی ڕەش و سپیە، کە پێکەوە بادرا بن، ڕەش و سپی، ڕەشباز، (کە.) ڕەش و چەرمگ. (باک.) نووسراوە، نامە، ئەحمەدی خانی لەمەو بەهاریدا گوتوویە: ڤان چەند ڕەشبەلەکا.

ڕەشبگیر: ئێلجاری، جێلجاڕی، گرتن و کۆکردنەوەی مەردومە لە لایەن میری، یا گەورەیێکەوە بۆ فەرمانێکی گرنگ.

ڕەشبۆرە: ڕەنگی ڕەش و سپی تێکەڵاوە بۆ ووڵاخی بەرزە بەکاردەبرێ، ڕەشکەوە، بۆر بەسەر ڕەشیدا بڕوانێ.

ڕەشبۆز: ووڵاخێکە ڕەنگی ڕەش و بۆز بێ.

ڕەشبوون: مەبەس لە ڕەزاگران بوونی یەکێکییە لە پێش چاوی کەسێکی یا گەلێکی، لەبەر چاو کەوتن.

ڕەشبوونەوە: سیابوونەوە: سیاوبوونەوە، بوونەوە خەڵووزی پڕ ڵووە ئاوورە. دامرکانەوەی سوورێژە و خروێرکەیە. چوونەوەی بەفرە. کووژانەوەی چرای دەروون و ناهومێدی.

ڕەشبین: بەدبین.

ڕەشپۆش: بۆ کەسێک بەکاردەبرێ، کە خۆشەویستێکی لێ مردبێ و بەرگی تازیەی پۆشیبێ، قەلاخی پۆش. ـــ ی: پۆشینی بەرگی تازیە و شین و پرسە.

ڕەشپۆشین: ڕەشپۆشی، بەرگی پرسە لەبەرکردن.

ڕەشتاڵ: ڕەنگ بۆر لە بۆ ووڵاخان بەکاردەبرێ.

ڕەشتاڵە: مەردومی ڕەشباو، گیان لەبەرێکی وایە بەڕەشی بنوێنی.

ڕەشتەپلاو: هەرشتەپلاو.

ڕەشتن (کە.): چاوڕشتن، ڕشتنی چاو بە کل و کلچێوک، ڕژتن. باش جێ بە جێ کردن.

ڕەشتنەوە (ئەردە.): داگرتن.

ڕەشتی: شەدە، مشکی، یا سەرپێچ یا کۆڵوانەی ئافرەتانە لە ئاوریشمی.

ڕەشخووێن (موک.): کەسێکە سەوادی کەمبێ و هەر لە گۆترە چتی بخووێنێتەوە. ـــ ی: شێوەی کەمسەوادی.

ڕەشداگەران: ڕەشهەڵگەران، ئاڵۆز بوون.

ڕەشداگەڕیان: بە ڕەشداگەران.

ڕەشداگیرسان: ڕەشبوونی ئەندام لە ڕقان یا لەبەر هەتاوێ.

ڕەشداگیریان: ڕەشداگەران.

ڕەشڕاهاتن: گومبوون و نەمانی چتێک بە کوتوپڕی.

ڕەشڕەشك (باک.، فە.): ڕەشكە، زیزانە.

ڕەشریفیك (باد.): ڕەزریفیـك، گیایەكـە بەرەكـەی بەقـەد نۆكێكییـەو لەنێو تەماتان شیندەبێ.

ڕەشقوون: سەری بەرەشی بابی دادەڕێنن، واتـە سـەری لـە قوونـی بـابی دەنێن.

ڕەشك (باک.): ڕەشـكێنەی چاوە. وێنـەی نیوەی ڕوو. كەڵاشـی پـەڕۆ و لبـاد و مـووی ڕەشـە بـۆ ووشكانی. قـوولی ڕەش، سـەندەل، دارێكـی بۆنخۆشە. (باد.) كاڵەی موویین، كاڵەیەكە هەمووی لە بەنی یا لە خوری یا لە لباد دروستكرابێ، كاڵەی پەڕۆ.

ڕەشكاچاڤ (باد.): ڕەشكێنەی چاو.

ڕەشكاو: ڕەشباو، ڕەشتاڵە.

ڕەشكە: خەرارێكی كونكونی گرێچنە لە موو دروست دەكـرێ كـاوو كلۆسـی پێدەگوێزرێتـەوە. ڕەشڕەشـك، بـەری گیایەكیـە وەكوگـەنمی وورد وایـە، بەڵام ڕەشـە و بـە سـەر كولـلێرە و نـانی وەردەكـەن و بـە سـەر نانیشـەوە بـۆ خۆشـی. شـەڵتە، داوەكـا، تـەنراوێكی شاشـە لـە مـوو بـۆ كـا كێشـانی بـەكاردەبرێ. ـــ ی كایـە: تاینچـە. (ڕەوا.) ڕەشـكێنەی چـاو. (شـەق.) تیكولـە شـینەكەی گوێزییـە، ڕزێ. (بابـا.) جـوورە ترێیەكـە پێسـت ئەستوورە.

ڕەشكە گیز (خۆ.): پەلكـە شـینەكانی گوێـزی تـەڕە، بـەگوێزێكیش دەڵێـن، كـە تیكولـە شـینەكانی پێـوە ڕەش و ووشـك هەڵگـەڕابێ.

ڕەشكەڵە: ڕەشتاڵە.

ڕەشكەڵەك (خۆ.): (كۆ.) ڕەشی كەلەكی، (فە.) ڕەشڕەشـك، گیایەكـە لەنێو كەڵەكە بەردان شین دەبێ بەنی پێ ڕەشدەكرێ.

ڕەشكەن (ئەردە.): ڕەشانگ، ڕەشایی و ووشكانی ناو بەفرە.

ڕەشكەوە: ڕەشێكە بە سەر بۆریدا بنووێنی، ڕەشبۆرە.

ڕەشكەوەگ: ڕەشكەوە.

ڕەشكەوپێشكە: چرسین، ئـازارێكی چاوانـە، چاوی ـــ ی دەكـا: واتـە چتـی ڕوون نابینی چتێكی ڕەش وەكوو مێشوولەی بە پێش چاویدا هاتوو چۆیـە دەكات.

ڕەشكەو پێشكە كردن: بڕوانە: ڕەشكە و پێشكە.

ڕەشكەوسپیكە: مەبەس لەچتی نووسراوە، بۆ وێنە ئازاد بـە ـــ یـدا ڕووانیـوە واتە خوێندۆتەوە.

ڕەشكردن: لەبەر چاو خستن، سووک كردن. سیاكردن.

ڕەشـكردنەوە: كوژاندنـەوە، بـۆ ئـاوور و نووسـەوەری و هـەموو چتێكـی بەكاردەبرێ. داپۆشینی زەل و قامیشی سەر بانی تازە بـە گـڵ، دیـاربوونی چتێك لە دوورەوە. نووسینەوەی مەشق بە پڕی.

ڕەشكوژ: برێتییە لە یەكێك، كە ئـازاری مرۆی بدات بـە بـێ لێكدانـەوە و لێكۆڵینـەوە: فیسارەكەس ـــ ە: واتـە دەست ناپـارێزێ. ـــ ی: دەست نەپارازتن، ڕاست و چەپ یا لەچاك وخراپ دان و ئازار پێگەیاندن.

ڕەشكۆیی: ناوی جوورە ترێیەكییە.

ڕەشكوێت: جوورێكە لەڕەنگی چارەوێ، كە كوێت بێ و بەسەر ڕەشیدا بڕوانی، (هەورا.) مەیلەو سیاوە.

ڕەشكی كەڵەكێ: ڕەشكەڵەك، گیایەكە.

ڕەشكێنە: (باد.) ڕەشكاچاڤ، ڕەشك، ڕەشی چەم، (هەورا.) سیاوی چەم، بـە شـە ڕەشـەكەی چاوە، كـە لـەنێوسپێنەیدایە و گەورەیـە و بەبەڵـە (بیبیلە) كەشی لە نێوەڕاستیدایە.

ڕەشـگەری: خێڵێكـی كـوردە لـە نزیكـی موسـڵێ نێزیكی دووهـەزار مـاڵ دەبێ.

ڕەشگوڵ: جوورە گەنێكە لـە حۆڵـەی ووردتـرە گوڵـی ڕەش و دەنكـی سپیە بۆ دانەوێڵە دەستدەدات.

ڕەشما (باک.): ڕێشمە.

ڕەشمار: جوورە مارێكی ڕەشە. ڕەشماڵ.

ڕەشماڵ: خێوەتی ڕەش، دەوار، كووێن، سیاماڵ، تاووڵ، (هەر.) كوین.

ڕەشماڵ نشین: خێلات، خێڵسات.

ڕەشمە (باک.): خشـڵی ئافرەتانـە، كـە وەكـوو گوڵـی جـوان و بۆنخۆش و مێخەك چتی وایـە. ڕێشـمە، جڵەو، دەسكەوساری، چتێكیشـە بەسـەر ووڵاخـی بـەرزە دادەكـرێ گوریسـێكی پێوەیـە بـۆ ئەمـەی ببەسـترێتەوە، ڕەشمو، هەوسار.

ڕەشمێو (باک.): جوورە ترێیەكە زوو پێ بگا.

ڕەشمیری: جوورە ترێیەكی ڕەشـە گلووی وەكوو هی فـەرخی وایـە دەنكـی هەیە بـۆ مێـلا قیش دەست دەدات و دەشكرێتە مێووژ، دەنكـی گـەورە و ڕەشی درێژە و هێشووشی شاشە.

ڕەشۆ: ڕەشمە، هەوسار، ڕەشوە. (باد.) ناوی نێرینانە.

ڕەشوبازگ: بەڵەک، ڕەش و سپی.

ڕەشۆكا: بەرەبابێكە لە ئێلی ڕەمان.

ڕەشۆكە (باک.): ڕەشۆڵە، ڕیشۆڵە.

ڕەشوكی: چتێكـە تایبـەتی نـەبێ. شینكە، سـەرپڕ، جوورە تفـەنگێكی كۆنە. چتی گەندوو خراپە سا باڕووت بێ یا تووتن.

ڕەشۆڵە: سێروو، (باد.) ڕەشووێڵە، (هەورا.) ڕیشۆڵە، (باک.) ڕەشێلە، گاوانی. (باک.) جوورە باڵندەیەكە.

ڕەشۆیلە (هەورا.): ڕەشۆڵە.

ڕەشووە: ڕەشمە، هەوسار.

ڕەش و بازگ: ڕەشبازگ، ڕەش و سپی.

ڕەش و ڕووت: نەبوو، هەژار، زوگورت، مـەردومی ڕووتی هەژاری كەسـاس ڕووت و قووت.

ڕەش و ڕووتكردن: ڕووتكردنەوە.

ڕەشووێداری (باد.): چیرۆكێكە.

ڕەشهەڵگەڕان: ڕەشداگیرسان.

ڕەشهەڵگەڕاو: ڕەشداگەڕاو.

ڕەشێ (باد.): ناوی ئافرەتانە.

ڕەشیش (باک.): ڕەشیش.

ڕەشێلە (زازا.): ڕەشۆڵە، قازەلاخ.

ڕەشێنە: ڕەشكێنە، ڕەشی گلێنەی چاو.

ڕەشی: سیایی، ڕەشایی.

ڕەشینە: ڕەشکێنەی گلێنەی چاو، ڕەشایی چاو.

ڕەشێتی: ڕەشایی.

ڕەعنا: نەرم و نۆڵ، شل وملی، جووان. ــ یی: نەرمی، شلی، نەرم و نۆڵی، جووانی.

ڕەغنە: ڕەخنە. ــ گر: ڕەخنەگر، کەسێکە نەنگ لە چت بگرێ. ــ گرتن: ڕەخنەگرتن.

ڕەغنەگری: نەنگ گری.

ڕەغێز (کە.): ڕەگ و ڕیشەی ڕووەکانە.

ڕەشی چاو: ڕەشکێنە.

ڕەشی چەم (هەورا.): ڕەشکێنە.

ڕەشی شەوێ (باد.): شەوە.

ڕەف (باک.): فرەفڕ. جنێو بە مرۆی زۆر موسڵمان دان. تاقەی نێو دیوارییە بۆ چت لەسەر دانان.

ڕەفاندن (باک.): پینەکردن.

ڕەفە (هەورا.): ڕفحە، ڕفە.

ڕەفەڕەف: فرەفڕی باڵی باڵندانە.

ڕەفت (ئەردە.): ڕەفتار.

ڕەفتار: شوو، کرشە، شووف، دەست لەفۆک، پیشە، ڕەووش، ئەدا، شێوە، تووزم، تەرزە. کردایکە خووی پێوە گیرابێ. ــ کردن: ڕابەستن. ــ بەد: بەدتووزم.

ڕەفتارخۆش: خۆشڕەفتار.

ڕەفتە (دزە.): ڕفحە.

ڕەفتەنی: کەسێکە لە سەر ڕۆیشتن بێ.

ڕەفش (باک.): مرازێکە لەناو کەرەستەی تەونیدا دارێکی پان و درێژە. (باک.) بەردێکی پانە منداڵان گەمەی پێ دەکەن و هەڵدەپەڕن و بەستە و گۆرانی دەڵێن.

ڕەفک (باد.): قەفەزەبەندی. (ز.) ڕفە، ڕفی.

ڕەفکە (هەو.): ڕفحە، ڕفە.

ڕەفۆ (باک.): مێگەڵێکە، کە هیچ ناچێتە تەویلەوە.

ڕەفی (باد.): کەنار و قەراخی چت.

ڕەفیزگە: ڕەفیسکە.

ڕەفیسک: ڕەفیسکە.

ڕەفیسکە: دەماری چاڵایی بن ئەژنۆیانە لە پانیەوە تا لای سمتی مرۆڤ، بەچاڵایی بن ئەژنۆش دەڵێن ڕەفیزگە.

ڕەڤ (باک.): ڕەو، تەقە. ــ لێدان: ڕەوکردن، هەڵاتن، تەقە تێکەوتن، خوەدان ڕەڤێ: هەڵاتن.

ڕەڤاشک (باک.): مرازێکە چتی پێ لە خەرت دەدەن و دەنەخشێنن و خاوێن دەکەن.

ڕەڤاندن (باک.): فراندن، ڕفاندن، ڕەواندن، شکاندنی دوژمن.

ڕەڤدە (باک.): مێگەلێکی چکۆلەیە زۆرتر بۆ سەگ و گورگ بەکاردەبرێ.

ڕەڤۆ (زا.): ڕەووک.

ڕەڤۆکە (باک.): ڕەڤۆنەک، هەڵاتوو، قاچاخ.

ڕەڤۆنەگ: هەڵاتوو، قاچاخ.

ڕەڤی (باک.): پۆشاک، جل و بەرگ. (باک.) ڕەمی، ڕەڤیاتاگر، ڕەمیا ئاگر، گڕی ئاووری، گوڕی ئاگری.

ڕەڤین (باک.): ڕەوین، هەڵاتن، تەقە تێکەوتن، شکان، بڕەڤە: هەڵبێ.

ڕەڤینی (باک.): ڕوونی، ڕووناکی.

ڕەڤێ (باد.): ناوی ژنانە و لە ڕەڤ و بازدان وەرگیراوە.

ڕەق: سەخت، قایم، ڕقرقۆک، (باک.) هەمیز، پالەپال، پتەو، توند، ڕەپ، ووشک. (باک.) ڕەقە.

ڕەقاز (خۆ.): گووێزێکە بە دارەکەیەوە ووشک بووبێتەوە. (خۆ.، هە.) قوولاری.

ڕەقاڵە: پێچکەی لانکییە.

ڕەقان: ڕەقەن، چەقەن، خرپ، (ئەردە.) زربان، گیرێن، چەقێن، زەوی ڕەق و سەخت، گوولات، (ئەردە.) سەخناخ، شووێنی ڕەق.

ڕەقاندن: کوتان (بۆ بزمار و چتی تر). بێزارکردن. لێدان، کوتەک کاری، تەقاندن، لە دەرکەدان.

ڕەقاندنەوە: گەڵاڵە کردن و ڕێکخستنی ئاسن لە پاش سارد بوونەوەی.

ڕەقانن: ڕەقاندن.

ڕەقانەوە: ڕەقاندنەوە، کوتانی ئاسنە بە چەکوچ لە پاش ئەوەی، کە لە کوورەدا سووربۆوە و بۆ چت دروستکردن.

ڕەقە

ڕەقانی: ڕەقەن.

ڕەقایی: ڕەقانی.

ڕەقە: ڕەقیاو، کیسەڵی ئاوی، (باک.) ڕەق، داعبایەکی ئاوییە و ڕەق و کلکدارە و وە کیسەڵی دەچێ. تەقە، دەنگی لێدانی چتییە. دەنگی چەرم و کەوڵی ووشک و ئیتر.

ڕەقەڕەق: دەنگی قاقەز و قابقاب و مەشکەی ووشک و ڕەقە، ڕپاڕپ، ڕقارک، ڕقرقۆک.

ڕەقەڵ: ڕەقەڵە.

ڕەقەڵاتن: ڕەقهەڵاتن.

ڕەقەڵاتوو: ڕەقهەڵاتوو.

ڕەقەڵە: لەڕ، داڵگۆشت، مسری گۆشت، لاواز. کەشکەژنۆ و لوولاکی گیاندار.

ڕەقەمار: جوورە مارێکی ڕەقەڵەیە.

ڕەقەن: زەوی سەختی بەردەلان، ڕەقان. ــ ی: شووێنی ڕەقەن.

ڕەقەنبی: شووێنی ڕەقەن.

ڕەقەوە بوون: ڕەق بوونەوە، مردنی گیاندارە لەبەر تەووژمی ساردی. ڕەق و ووشک بوون.

ڕەقەوبووگ: گیانداری ڕەق بووەوە.

ڕەقەو بوون: ڕەق بوونەوە، ووشک بوون.

ڕەقبردنەوە: ڕەقبوونەوەی گیاندار.

ڕەقبوون: ڕەقیتە کردن لە سەرمان، توند بوون و ووشک و سەخت بوونی هەندێ چت وەکوو: چیمەنتۆ، قسڵ، گێچ، قوڕ، ڕەپ بوون.

ڕەق بوونەوە: لەسەرمان ڕەق هەڵاتن.

ڕەقبیەی (هەورا.): ڕەقبوونەوە، ڕەقیتە.

ڕەقرەق (باک.): گرمەی هەوری.

ڕەقشاندن (باک.): ئاپرژێنکردن، ئاورشاندن.

ڕەقشین (باک.): ئاپرژێن کران.

ڕەقف (باک.): بەردچن، سەنگچن، بەردرێژ، ساچمەرێژ. ــ کرن: سەنگچن کردن.

ڕەقفاندن (باک.): ڕێک و پوختکردن، بەردرێژکردن و سەنگ چنکردن. ڕێک وپێک.

ڕەقڵە: ڕەقەڵە، لەڕ، لاواز، بێ تووک، باریک.

ڕەق وتەق: زەوی بێ ئاووگیا، چتی ڕەق و ووشک، شووێنی خاڵی، لە خانوویەکی ــ دا دانیشتووم، خوت وخاڵی. خواردەمەنی بێ پێخۆر. لەڕ و لاواز و نیشک، بۆ گیان لەبەرانە.

ڕەقاوڕاستی: یەکلایی.

ڕەق وڕەواڵ (ئەردە.): ڕەق و تەق، سەخت.

ڕەق وڕووالە: ڕەق و تەق.

ڕەق و فیق (ئەردە.): ڕیق و فیق، (ئەردە.) ڕەق و تەق، لەڕولاواز.

ڕەق ووشک: چتی لەڕولاواز، ووشک و سەخت، ڕەق و تەق.

ڕەقهەلاتن: ووشک و ڕەق بوونەوەی چت.

ڕەقهەلاتوو: چتی ووشک و ڕەق بووەوە.

ڕەقهەڵگەڕان: ڕەقهەڵگەڕان.

ڕەقهەڵگەڕاندن: ووشک کردن.

ڕەق هەڵگەڕاو: ووشک و ڕەق بووەوە.

ڕەق هەڵهاتن: ڕەق هەڵاتن، ڕەقبوونەوە، ووشک بوون.

ڕەقهەڵهاتوو: ڕەقهەڵگەڕاو.

ڕەقێتی: ڕەقی.

ڕەقێلە (ئەردە.): کەمێل، کەمێلە، ڕەقێنە. ڕەقێن، ڕەقان، کرێن، چەقێن، گوولات، زەوی ڕەق.

ڕەقێنە (کە.): جوورە ئێسکێکە ڕەق نەبێ. لوولاک، ڕەقەڵەی قاچ، کەمێل، کوڕکوڕۆژە، گنجی.

ڕەقی: ڕەقێتی، سەختی. (فە.) قرقر، کرکرۆک، کرکرۆچکە. جۆرە سابوونێکە.

ڕەقیاگ: لێدراو.

ڕقیو: ڕەقەی ناوێ.

ڕەقیتە (ڕەوا.، هەو.): نەخۆشێکە دەمارەکانی تێکرا ڕەق دەبن و هیچ ئەندامێکی نا جووڵێ لەبەر ساردی تووش دێ، قۆڵنج، برک.

ڕەقینە (ئەردە.): ئێسکی لۆلاک. ڕەقێلە، کەمێلە، قرتماغە.

ڕەک (باک.): بنار، هەتەر. ــ کرن: پێداگرتن، پێ لێ داگرتن، هەتەر کردن، بنار کردن، لەسەر ڕۆیشتن، میچ لە سەر گرتن، جەخت کردن.

ڕەکەم (باک.): قەفەز.

ڕەکک (باک.): بێرکم، قەفەز.

ڕەکێشە: ڕەوکێشە، گیاکێش، ڕاکێشە، گیایەکی گەڵاپانە وەکوو ترشۆکە گایانەیە ئەگەر بەتەنهایی یا لەناو هەویری جۆی پیشاو لەسەر هەر کولک، قونێر یا گرێ و دومەڵێکی دانرێ یا زوودەری دەکات یان دەیرەوێنێتەوە، ئەگەر بەتەڕی یا بە ووشکی بکرێتە چاو بخورێتەوە بۆ کۆخە باشە.

ڕەگ: (باک.) ڕەک، ڕە، ڕا، ڕەھ، (دەر.) ڕەو، دەمار، چەند لوولەیەکە لە جەستەی گیاندار خوێنی پێدا هاتوو چۆ دەکات، دەمارە باریکە کانە. ڕیشە و دەماری دار و گژ و گیایان. ڕەتەوە، بنە چەکە، ڕەچەڵەک، ترووم.

ڕەگاوڕەگ (ئەردە.) ڕەگوارگە، دەمار وەرگەڕان.

ڕگاوڕەگ کەفتن (ئەردە.): دەمار وەرگەڕان.

ڕەگەز: ڕەچەڵەک، ڕەگ، دەمار، بنەماڵەییێکە، کە عێلی لێ کەوتبێتەوە. ــ چاک: ڕەسەن.

ڕەگەزناس: ڕەچەڵەکناس. ــ ی: ڕەچەڵەکناسی.

ڕەگەڵڕەگەڵ: کەسێکە خۆی لەگەڵ خەڵکی بخات.

ڕەگەڵکەوتن: لەگەڵکەوتن.

ڕەگەڵکەوتوو: لەگەڵ کەوتوو.

ڕەگبرە: مڵە، قوزبرکە، جۆبرکە، داربڕکە.

ڕەگداکوتان: لە جێگایەک جێگیر بوون و مانەوە. چوونە خوارەوەی ڕەگ و ڕیشەی ڕووەکانە بە زەویدا.

ڕەگبرە

ڕەگدڵ: ڕەگی دڵ.

ڕەگزینگ (ئەردە.): ڕەگزینگی، ڕەگی گیان.

ڕەگزینگی (ئەردە.): ڕەگی گیان لەبەر.

ڕەگ گەردن: ڕەگی مل.

ڕەگ مل: ڕەگی مل.

ڕەگاوڕەگ: ڕەگاوورگە.

ڕەگ و ڕیشە: بێخ، بێخ و بنج. ــ ی داران: ڕەگی داران، ڕەغز، کرۆک، بێخ، کۆک.

ڕەڵم (موک.): ڕەتم، خیزی زۆر وورد.

ڕەم (زەن.، ڕۆژ.): ڕەو، سڵ، ترس، چڵەگ. ــ کردن: هەڵاتن، ڕاکردن، سڵەمینەوە. مێگەل، ڕوێڵ، ڕەمە.

ڕەما: ڕەمان، ناوی ئێلێکی کوردە بە ئازایی ناودارن، هەموو ئاغایەکانی ــ بە دەستی دوژمنی کوردان کوژراون بە سەرهاتی ڕەما لە مێژوو و چیرۆکی کورداندا فراوانە و پایەدارە.

ڕەمان: ڕەما.

ڕەمانە: (شن.) چالاّیی ژێر ئەژنۆیانە.

ڕەماندن: (ئەردە.) ڕووخاندن، کاوولکردن، بەیەکادان. تاراندن، ڕاونان، ترساندن.

ڕەمانن: ڕماندن. تاراندن، ڕاونان، ترساندن.

ڕەمای (هەورا.): ڕووخاندن، وێران بوون. ڕاکردن، ڕەوینەوە.

ڕەمە: مێگەل، ڕووێڵ، ڕەووگ، گەلە.

ڕەمەدانە: جوورێکە لەگاڵ، گاڵەدێمیلە.

ڕەمەکی: وولاخی سەرچڵ، بارگینێکە بەکارسوواری نەیەت. چتی ڕەشۆکی، کێوی.

ڕەمەکیتی: خۆڕسکی.

ڕەمەن: گیاندارێکە لە ترسان هەلاتبێ.

ڕەمتەلە (باک.): ڕەوتەلە، گەوج، گێل.

ڕەمک: تیرەیەکە لە ئێلی بڵباسان .

ڕەمکار: گیاندارێکە سڵ بکات، سڵکەر، ترسەنۆک.

ڕەمکەر: ڕەمکار.

ڕەمکردن: سڵ کردن، سڵەمینەوە.

ڕەمڵ: (ع.) فاڵ. ــ ئاویژتن: فاڵگرتنەوە.

ڕەمڵچی: فاڵچی.

ڕەمڵکردن: فاڵچێتی کردن. ڕەشکەوپێشکەی چاوکردن.

ڕەمڵگرەوە: فاڵچی.

ڕەمڵ گرتنەوە: فاڵگرتنەوە بۆ دۆزینەوەی چتێکی نادیار.

ڕەمڵ لێدان: لە چتێکی نادیار دووان.

ڕەمنە (کە.، ڕۆژ.): ڕاکردوو، هەلاتوو.

ڕەمۆ (باک.): نێودار، بە ناوبانگ، ناسراو، دەنگین.

ڕەمیاگ (ئەردە.): ڕوویاگ، ڕەویوەوە، ترساو.

ڕەمیان: ڕەمکردن، سڵەمینەوە.

ڕەمێن: سڵەمینەوە، ڕەوینەوە.

ڕەمی: (باک.) شەبەق، ڕووناکی، ڕۆشنی، بڵێسە، گڕی ئاووری.

ڕەمین (ڕۆژ.): ڕاکردن، ڕەوینەوە.

ڕەن: ڕووت، بێباک، ڕەند، بێمار. زنجیرە کولۆشێکە بەگردی لە جێی خەرمان دادەنرێ ئەوجار نیوەکەی پردەکرێتەوە و دەکرێتە خەرمان. (کۆ.) پارچە زەوییێکی کەمێک بڵند لە قەراخ چۆمێکی هەڵکەوتبێ و جارجارەش ئاویبگرێتەوە، بە هەموو جوورە بڵندایێکیش دەڵێن، کە لە کەنارخۆی دروستی بکات.

ڕەنە: ڕنە، ڕەندە. ڕندە، کوتانی گوڵی مەرەزە. ڕەندەی دارتاشی یا پەنیر و توور و گێزەر و چتی تر ئەنجنین.

ڕەنەدان: ڕەندەکاری.

ڕەنج: گارنگ، جەفا، ڕێنج، ئازار، سزا،چەرمەسەری، جەور، کوێرەوەری، ئاهێن، ئاهین، ئەرک، دەردەسەری.

ڕەنجان: تۆران، قین بوونەوە، دڵشکان، تووڕەبوون. ــ دن: تۆراندن، تووڕەکردن، ئازارکردن، دڵشکاندن.

ڕەنجانراو: تووڕەکراو، ئازاردراو.

ڕەنجانن: ڕەنجاندن.

ڕەنجاو: ڕق هەستاو، تۆراو، وەئازارهاتوو، دڵشکاو.

ڕەنجەڕۆ: ڕەنج بەفیڕۆ، ڕەنج بەخەسار، فەلەک زەدە، چفتە، کەسێکە لە فەرمانێکیدا زۆرئازار بکێشێ و سوودیشی لێ نەبینێ.

ڕەنجەڕۆیی: ڕەنج بەفیڕۆیی، ڕەنج بەخەساری، ماندووبوون لەفرمانێکیدا، کە بێکەڵک بێ.

ڕەنجبەر: کارگەر، ڕێنجبەر، کاردار، جووتیار، جووتێر، پاڵە، کرێکارێکە، کە بەمانگ یابە ساڵ گیرا بێ. ــ ی: جووتیاری، جووتێری، پاڵەیی، کرێکاری، ڕێنجبەری کردنی کارێک بۆ کەسێکی بەمانگانە یا بەساڵانە.

ڕەنج پێدان: ئازاردان.

ڕەنج پێکێشان: ڕەنج پێدان.

ڕەنج پێگەیاندن: ئەنراندن، ئەرناندن، ئازاردان.

ڕەنج پێگەیێن: ئازاردەر.

ڕەنجدان: ئازاردان، ئازارکێشان، ڕەنج کێشان، خۆماندووکردن و تەقەلادان لەفەرمانێکیدا.

ڕەنجدەر: ڕەنجبەر.

ڕەنجش: ئازار.

ڕەنج کێشان: (باک.) ئەرنان، ئەنران، ئەنرین.

ڕەنجیاگ: ڕەنجاو، دڵ ئێشاو، لالووت، ئالۆز.

ڕەنجیان: ڕەنجان، دڵتەنگ بوون.

ڕەنجیدە: ڕەنجاو.

ڕەنجین: ڕەنجان.

ڕەند: پارچە زەوییێکە، کە لە ناو چۆمیدا بەهۆی لافاوەوە پەیدابوو بێ. ئازا، بێ باک. توندوتۆڵ، چالاک. جووان، ڕەزاشیرین، لاو، خۆشڕەفتار. زمانشیرین، دڵفراوان، بەخشندە، ناندەر، چاک، باش، ڕووخۆش.

ڕەندانە: ئازایانە، بێ باکانە. خۆشڕەفتارانە.

ڕەندە: کوولەک. ــ ی دارتاشان: (باک.) ڕەندەشە، ڕەوێژەک، ڕندە، ڕندک. دەمە ئاسنێکی پانە وەکوو هی تەشوێی لە دارێکی براوە دارتاشان داری پێ لووس دەکەن. ــ لێدان: ڕەوارتن. (باک.) ڕندەک، ڕەندەی پەنیر و توور و گێزەرو و چتی وا. تەنەکەیەکی کونکونی زبرە پەنیر و چەوەندەر و توور و چتی وای پێ وورد دەکرێ.

ڕەندی: ئازایی، بێباکی. توندوتۆڵی، چالاکی. جووانی ڕەزا شیرین، لاوی خۆشڕەفتاری. زمانشیرینی، دڵفراوانی، ناندەیی، چاکی، باشی.

ڕەنگ: جوور، چەشن. بەو ــ ە: بەو چەشنە. فێڵ، ساختە، کەڵەک، حوقە. تەن، گۆن، (باک.) ماد، تووک، ڕەشید، وەندەی، مەبەس لە سپی، سوورو زەرد و ڕەش و شین و کەسک و پەنبەیی و بۆر و ئیترە. ــ کردن: ماڵستن. بێ ــ: بێ تووک، بە ــ: ڕەنگدار، ڕەنگین. وەشانەوە، ئاغاتی دکەڤە ــ ێ وی: ئاغایەتی لێ دەوەشێتەوە. نەخش.

ڕەنگار: کەندەسمە.

ڕەنگارە (کۆ.، خۆ.): باڵندەییێکی زەرد و کەسکە بەقەد ڕیشۆڵەیەکیە بەڵام باریکترە و مێش هەنگوینی دەخوا و هەموو جوورە مێشێکی تریش.

ڕەنگاڕەنگ: (باک.) ڕەنگاوڕەنگ. ــ کرن: گۆڕین.

ڕەنگاڵ: ڕنگال.

ڕەنگاڵە: (هەو.) کەندەسمە، ڕەنگارە. مەلێکی ڕەنگینە بەقەدەر سێرۆێکی دەبێ.

ڕەنگامە: (گەر.)، ڕەنگاوڕەنگ، ڕەنگین.

ڕەنگاندن: جووانکردنی چتێک بە گەلێ جۆرە ڕەنگ.

ڕەنگاو (سل.): ڕنگاو، ڕەواقی هەنگوینییە بەوچەشنە پەروەردە دەکرێ: لەناو سەوەتە ترێیەکیدا، کە چەند هێشووێکی ساخبێ هێشووەکانی جوواییمز دەکرێنەوە ئەوانی تریش دەکوشرێن و گلووە ترێیەکیش بە سەر قونچکی هێشووە ساخەکانەوە دەکرێ و هێشووەکان لە شیلەی ترێ کوشراوەکان هەڵدەکێشرێ ئەوجار لەسەرەخۆ لەنێو کووپەیەکی دادەنرێن و شیرەی ترێ کوشراوەکەی تریشی بە سەردا دەکرێ و بە و چەشنە سەری دادەپۆشرێ تا دووسێ مانگان هەڵدەگیرێت، کە دەرهێنرا ترێ و شیرەکەی کەمکەمە دەخۆن وە تا ئەندازەیێکی مرۆش سەرخۆش دەکات، دەڵێن لە ترێی قرمزی دروست دەکرێ و کیلۆیەکیشی سرکە تێدەکرێ کە لێی چێژرا و زۆرترش بوو کەمێکی ئاویشی تێدەکەن.

ڕەنگاوڕەنگ: ڕەنگامە، ڕەنگین، نەخشین.

ڕەنگاوی: ڕەنگین.

ڕەنگە: وێدەچێ، وەهایە، وەهەیە، واگومانداەبرێ، لەگینە، لەوانەیە، دەگونجێ، شایانە: ــ دیدەنێکی سابلاخێ بکەم تانەمردووم.

ڕەنگەرزێلە (هـ.): گوڵەعەمرزکە.

ڕەنگبەس: بایەدارکردنی ڕەنگ.

ڕەنگ بەستن: بەربەستکردنی ڕەنگ بۆ نەچوونەوەی. سەرگرتنی کاریک؛ ئەم کارە ڕەنگی بەست، واتە جێگیربوو.

ڕەنگ بەنەفش: بنەوشی ڕەنگ.

ڕەنگپەڕیگ: ڕەنگپەڕیو، ڕەنگ نەماگ، کاڵە و پووگ.

ڕەنگپەڕین: ڕەنگ گۆڕان، ڕەنگ زەرد هەڵگەڕان. تێکچوونی ڕەنگ و دیمەن لە ترسان یا لەبەرنەخۆشی. کاڵبوونەوەی ڕەنگی چتێ، ڕەنگ نەمان، کاڵەوبوون.

ڕەنگ پەڕیو: زەرکی، قەمرتی، نزار، واریو، کەسێکە ڕەنگی گۆڕابێ.

ڕەنگپرا (هەورا.): ڕەنگ پەڕیو.

ڕەنگ پیشە: ئاوەڵکاری شوێن.

ڕەنگدار: بە ڕەنگ، ڕەنگین، پڕڕەنگ. ــ ی: ڕەنگینی.

ڕەنگدانەوە: گۆڕانی ڕەنگی چتێک.

ڕەنگرەز: ڕەنگرێژ، ڕنگکار. ــ ی: ڕەنگرێژی، ڕەنگ کاری.

ڕەنگرژاندن: ڕەنگرژتن.

ڕەنگرژانن: ڕەنگرژاندن.

ڕەنگرژتن: نیشانەکردنی بناغەی خانو بە گێچ یا بە چتێکی تر بۆ هەڵکەندن و بناغەدانەوەی.

ڕەنگرشتن: ڕنگرژتن.

ڕەنگرێز: ڕەنگرێژ، ڕەنگکەر، مالستە. ــ ی: ڕەنگرێژی.

ڕەنگرێژ: ڕەنگرێز، ڕەنگکەر، مالستە، (هەورا.) ڕەنگرێس، ئەو کەسەیە بەن و کران ڕەنگ بکات.

ڕەنگرێژتن: ڕەنگرێژی، ڕەنگکردنی بەن و کەر و چنراو و چتی تر.

ڕەنگرێژی: ڕەنگکاری.

ڕەنگزەرد: پووت، زەرە زەرکی، دووخووز، قەمرتی، سیچەلۆک، ــ بوون: زلهمین، ڕەنگ پەڕین، ڕەنگ زەرد هەڵگەڕان. ــ ی: پووتی.

ڕەنگکار: مالستە، ڕەنگین، ڕەنگ کەر. ــ ی: پیشەی ڕەنگ کردن.

ڕەنگکەر: ڕەنگکار.

ڕەنگ کران: مەفلین.

ڕەنگکردن: مەقلاندن، ڕەنگ لە چتدان، ڕەنگین کردن، ڕەنگاندن. فریودان، کەڵەک لێدان، هەڵخەڵەتاندن.

ڕەنگ کریاگ: ڕەنگکراو، ڕەنگین. تەفرەدراو، هەڵخەڵەتاو، خڵەتیاگ، فریودریاگ.

ڕەنگ گرتن: مەبەس لەسەرگرتنی کارێکییە.

ڕەنگ مەییک: نێرەمووک، چوراوچوور.

ڕەنگوڕەنگ (ئەردە.): ڕەنگاوڕەنگ.

ڕەنگ و ڕوو: چارە، دیم، دیمەن، ڕوخسار، شکڵ، شێوەو ڕەنگی ڕوخسار.

ڕەنگ و ڕێس: شێوەی چنین و تەنین، ئەم کرە ــ یکی جووانی هەیە.

ڕەنگ وڕیسە: ڕەنگ و ڕێس.

ڕەنگهەڵبزرکان: ڕەنگپەڕین لە ترسان یا لە شەرمان.

ڕەنگهەڵبزرکاندن: ڕەنگ هەڵگەڕان، ڕەنگ هەڵبزرکیان.

ڕەنگ هەڵگەڕان: ڕەنگ زەردبوون، ڕەنگ شێوان.

ڕەنگهەڵگەڕاندن: ڕەنگ گۆڕین.

ڕەنگهەڵگەڕاو: ڕەنگ پەڕیو. ــ ی: ڕەنگ پەڕیوی.

ڕەنگێن: ڕەنگێنەر، ڕەنگکار، ڕەنگکەر.

ڕەنگێنەر: ڕەنگێن.

ڕەنگی ڕوو: ئاوی ڕوو، ئاوڕوو، ئابڕوو.

ڕەنگین: ڕەنگاوڕەنگ، ڕەنگدار، پاراو، جووان وشیرین، چتی ڕەنگاوڕەنگی جووان. نێوی ئافرەتانە. ــ ی: ڕەنگاوڕەنگی.

ڕەنگی وێگر: ڕەنگی خۆگر.

ڕەنوو: ڕنوو، (سوور.) ڕەنی، بەوپارچە بەفرانە دەڵێن، کە لەبەرقەدی چیای لێژ بەردەبنەوە خوواریێ، (هەورا.) پاسارە، هەرەس.

ڕەنووس: لە (٠ تا ٩) ڕەنووسە، ژمارە لە ڕەنووسی پێک دێت، بۆوێنە ژمارە (٢٥) لە دوو ڕەنووسی پێک دێت (٥) و (٢).*

ڕەنێوهاووردن: ڕەنێوهێنان.

ڕەنێوهێن: ڕەنێوهێنەر.

ڕەنێوهێنان: بەکاربردن، حاملاندن، شێن کردن، بەخێوکردن، پەروەردەکردن.

ڕەنێوهێنەر: بەکاربەر، ڕەنێوهێن، حاوێن، حاوێنەر، کەوێن.

ڕەنێوهێنران: بەکاربران، حاملان، بەخێووپەروەردەکران.

ڕەنێوهێنراو: بەکاربراو، حاملاو، بەخێو وپەروەردەکراو.

ڕەنی (سوور.): گاشەبەردی گەورەیە، کە لە چیایانەوە حاڵە بووبێ، کەوتبێتە خوواریێ. (باد.، مزو.) ڕەنووەبەفر.

ڕەنید: ڕەنگ.

ڕەو: سڵەمینەوە، ڕەوینەوە. هێرش. قاچ. ــ کردن: قاچاندن، هەڵاتن، ڕەوین، ڕاکردن. (فە.) ڕاو، نێچیرگرتن.

ڕەوا (باک.): شە، ئم، شێ. دروست، دوروست، شان، شیان، ڕاست، شایان، شایستە، ڕجوا. نا ــ: نادروست، پرووشوشتی. بێبرە و ناڕەواج،

کەساس. برکردنی فەرمان و دووانی یەکێک، فیسارەکەس فەرمانی ڕەوایە. (دەر.) ڕەگ. (هەورا.) ڕەواج، برەو، ڕەمین.

ڕەوابوون: دروست بوون، لێوەشانەوە. ڕێک کەوتن، بەجێهاتن، جێ بەجێ بوون.

ڕەوابینین: بەشایان زانین.

ڕەوادیتن: ڕەوابینین، بەدروست زانین.

ڕەواج (ع.): برەو، ڕەمین، هەرمێن. بازاڕی ــ: شەهنەدێر. نا ــ: بێ بازاڕ، کەساد.

ڕەواد: ڕەواوی.

ڕەوادی: لەسەدەی چاردەمیندا بەو هۆزە کوردە کوتراوە، کە سەلاحەدینی ئەیوبی لێ پەیدابووە ئێستا (ڕاوێنا) یان پێدەڵێن.

ڕەوار: بەروبۆ، بەروباو، بەرەجووت، وەرز، خولندۆت.

ڕەوارتن (باک.): بەتاڵکردن، تاشین. ڕەندەلێدان، مشت و ماڵکردن.

ڕەواردار: پڕێژ، بەروبۆدار.

ڕەواسە (هەورا.): ڕێوی. قومەقوم، کەڵەک، کەین و بەین.

ڕەواق: ڕینگاو، دووب، دژبە. ــ ی هەنگوین و قەند و شەکر، (شکا.) دژبیە. بەناوی (رواق الاکراد.) لە میسریێ لە شاری قاهیرە و لە مزگەوتی ئەزهەریدا بۆ خوێندکارانی کورد لەلایەن سەلاحەدینی کوردی ئەیوبییەوە تەرخانکراوە خوێندکارانی کورد بە بێ پارە و تەرک دەتوانن لە وێدا بخوێنن.

ڕەواقە (باک.): پەنجەرەی چکۆڵە.

ڕەواک: پارچەی چنراوی موویە لە دەورەی ماڵ وگردی خێوەتانی دەگرن.

ڕەوال (باک.): ئەسپی ڕەوان. بەهێز، قایم، مەحکەم.

ڕەواڵ: منداڵی نێرینەی تووک لێ نەهاتوو، جحێل، لاو. ڕووت، ڕەجاڵ. ڕەوال، ئەسپی ڕەوان و بە هێز و قایم. (ڕەوا.) ڕاڕەوە.

ڕەوان (فە.): گیان، پەرەیێرگ. کەسێکە زگی بچێ و گرفتی نەبێ، ڤۆڕکەر، زگچوو. مرۆ یا گیان لەبەرێکە لە ڕۆیشتنێدا زیرەک و خۆشڕەویست بێ، ڕەهوان، ڕەوال، ڕێڤان، ڕێوی، ڕێونگی. بێ گیروگرفت، شل. زانین، تێگەیشتن، ساخکردنەوە، وانەود، وورد. ــ کردن: واتە تێکۆشان بۆ باش زانین و تێگەیشتن. جەلال، کێژین، ڕۆیشتینی ئاو. ــ بوون: جەلال بوون. ــ کردن: جەلال کردن، ناردن. گیان. ــ دار: گیان لەبەر. بێ ــ: مردوو.

ڕەوانە: کل، ڤرێ، وەری، بەرێ. ــ بوون: وەڕێکەوتن. ــ کردن: وەڕێخستن، بەڕێکردن، ڕوواندن، کل کردن، هەناردن، هنارن، ناردن. ــ کردنەوە: گەڕاندنەوە دوواوە، ناردنەوە شوێنی خۆی، داگەڕاندن.

ڕەوانەبوون: وەڕێکەوتن.

ڕەوانەکردن: هەناردن، ناردن، وەڕێخستن، بەڕێکردن، بەڕێکردنی میوانێک، تەک کەفتن، لەتەکارڕێین.

ڕەوانەوە: ڕەوینەوە، سڵەمینەوە، سڵکردنەوە، لەخۆ را پەڕینی گیان لەبەر. نەمان، جووێ بوونەوە، بەجێهێشتن، زڕان. ــ ی خەو: زڕانی خەو. ــ ی دژخین: لەدژخی خۆی دەرچوون.

ڕەوانبوون: زانین و خوێندنەوەی چتێک بە بێ گیروگرفت.

ڕەوانبوون: زگچوون.

ڕەوانبێژ: کەسێکە نووسین و دووانی جووان و ڕەوان بێ، ڕووان وێژ. ــ ی: جووانی و ڕێکی لە نووسین و دووانیدا، شەهتۆتی، دەمەوەری.

ڕەواندار: گیاندار، گیان لەبەر. ــ ی: گیانداری، گیان لە بەری.

ڕەواندز: کەلە، کەلات، قەلا، قەلات، دژ، ڕەوان: گیانە. ڕەوان دز: واتە قەلاتێکی، کە ڕەوانی تێدا دەپارێزرێ. واتای دووەمی: ڕەوەندز واتە قەلاتی ڕەوەندان، کە لە هیچ لایەکەوە دزییان لێ ناکرێ و زیانیان پێ ناگەیەنرێ لە پێش ئیسلامیەتدا دژ بووەدووایە (ژ) یە کە بۆتە (ز). شارێکی کوردانە لە نێوان هەولێر و ڕایەتێدایە.

ڕەواندن: تەفروتوونا کردن، بڵاو کردن. سڵەماندنەوە، ڕەوان کردن، (باک.) پەکاندن، فڕاندن، ڕفاندن.

ڕەواندنەوە: ــ ی خەو: زڕاندنی خەو. ــ ی دژخین: لەدژخی خۆیدا نەهێشتن، بڵاوکردنەوە. ــ ی قوونێر: بڵاوە پێکران، تەفروتووناکردن.

ڕەوانسەر: دێیەکی گەورەیە لە ناوچەی ماهیدەشتێدا.

ڕەوانکردن: تێکۆشان بۆ زانین و ساغ کردنەوەی وانەو دەور زانینی چت بە هۆی زۆر پێدا چوونەوە. ناردن، ڕەوانەکردن. زگچوواندن.

ڕەوانگۆیی: لەمر، وان (گیان) دووان.

ڕەوانن: ڕەواندن، ڕۆیاندن، تاراندن.

ڕەواننەوە: ڕەواندنەوە. کلا بوون، بڵاو بوونەوەی هەور و ئیتر.

ڕەوانوێژ: ڕەوانبێژ. ــ ی: ڕەوانبێژی، ڕەوانووتن. زانیاری گیان و ڕەوان.

ڕەوانی: ــ ی ئاو: ڕۆیشتن و ڕەوتی ئاو. زگچوون. ڤۆڕ، سەرپێیی، سەر پایی. دەرمانی ــ: دەرمانی زگچوواندنی. سەرخەر، باڵاڕەو.

ڕەواوە: ڕەواوەوە.

ڕەواوەوە: ڕەوییەوە، چتێکە لە دژخی خۆی دەرچووبێ وەکوو دژخین لە ناو پزوو چتی تر.

ڕەوە: گەلە یەکسمێکە، (جا.) ڕەووگ، (باک.) ڕەوی، کە بریتییە لە ئەسپ و ماین و ئێستر. لیسێکی گەورەیە گەزۆی پێ دەتەکێنرێ.

ڕەوەڕەو: وەڕینی سەگ، وەڕەوەڕ، حەپەحەپ.

ڕەوەز: شوێنی سەخت و دژوارە لە چیایاندا، کە سەرکێش بێ، شمشێرەشی پێدەڵێن.

ڕەوەک (موک.، ڕۆژ.): کێوی، بزۆز، ترسەنۆک، ڕەوەکی.

ڕەوەکی: گیاندارێکە بە دەمی خۆی بلەوەڕێ و شووانی نەبێ.

ڕەوەڵە: کۆمەڵەی جووجەڵە و چتی دیکەیە، (باک.) ڕەیێکە.

ڕەوەن: ڕەوەند، کۆچەر، ڕاڕەو، ڕێ بگار. (ئەردە.) ڕێبووار.

ڕەوەند: کۆچەرێکی بێ خانووە، کە گەرمێن و کوێستانێ دەکەن هەمیشە لەناو ڕەشماڵاندان، ڕەوەن. بەبیرو باوەڕی جیگەر خوێن: ئێلێکی کوردە، کە باوکی سوڵتان سەلاحەدین لەوان هەڵکەوتووە فەرمانداراتی دەیسەم و کوری ئیبراهیم کوڕی حوسێن لەو ئێلە نیە بەڵکوو لە ڕەواد و ڕەوادییە کوردستان و ئازەربایجان لە بندەستی ویدابوون. ــ ی: جوورە هەڵپەڕینێکە. کۆچەری، کەسێکە لە ئێلی ڕەوەندبێ.

ڕەوەوان: کەسێکە بە داری گوێزی بتەکێنی. ئەوکەسەیە ڕەوەی یەکسمان دەلەوەڕێنێ.

ڕەوت: شێوەی ڕۆیشتنی کەو و ئاسک و ئازدار و دڵبەرانە، (هەورا.) ڕۆت، بۆ جوورە ڕۆیشتنی چوار پێیانیش بەکاردەبرێ. (باک.): تەوەرداس

. واتەی پڕووپووچ. قامچی، لێدان. ترس.

ڕەوتاندن (باک.): ڕەوراتن، بڕەوتێنە.

ڕەوتەل: گێل، بێکارە، بێ ئارمانج.

ڕەوتەلە (باک.): گێل، گەوج.

ڕەوتەڵە (باک.): گێل، گەوج.

ڕەوتی: ـــ ی کەوان و ئاسکان: چەشنی ڕۆیشتنیان.

ڕەوود (باک.): مێگەل.

ڕەودین (باک.): برسی. ـــ ی: برسێتی.

ڕەوڕەو (باک.): ڕەوڕەوەک، بەردە تراویلکە، سەراو. ڕاڕەوە، ڕەوالە، جوورە ئەسپە دارینە یا ئاسنینەیە، کە منداڵان پێی فێرە ڕۆیشتن دەبن، (ئەردە.) پاڕۆکڵە.

ڕەوڕەوە: پێچکی هەموو چتێکی وەکوو ئەسپە ئاسنینە و ترۆمبێل و عارەبانەیە. مرازێکە ٣، ٤ پێچکییە منداڵی پێ فێرە ڕۆیشتن دەکرێ.

ڕەوڕەووک (زەن.): کرمێکی باریک و درێژە گۆیا درێژایی چل پەنجا گەز پترە لەناویدا دەژی بەهاران دێتە دەرێ ووره ووریّ دەکات. گەرگە. بەردە تراویلکە.

ڕەوز (هەورا.): کەنداڵ و قووڵایی بەرقەدی شاخان. کەمینی ڕاوکەران.

ڕەووز (ئەردە.): ڕاڕەو، بکار، ڕێواز، ڕێ، پێلکە، ڕێگا.

ڕەومزەنە (شار.، ڕۆژ.): دەلاقە، کولانەی سەربانی، ڕۆچنە.

ڕەوسە (هەو.): کۆمەڵە گەڤێکی سوورە لەسەر جۆخینیّ شەنەبا کرابیّ و دانەکەی لە کای جوویّ کرابێتەوە، (کە.) جێژ. (دەر.) ڕفسە، جۆخین، سوور.

ڕەووش: شێوە، ڕەفتار، ڕەووشت، دیمەن. (باک.) ڕەونەق و جووانی چت، خەمڵ، خشڵ، چەک. ـــ بوون: خەمڵێن، ڕازانەوە، ـــ کرن: خەمڵاندن، ڕازاندنەوە. (باد.) شادمان، کەیفخۆش. (باک.) سەردەمی ئێستا لە ڕێزماندا.

ڕەوشاندن (باک.): ڕووناکی دان، بڕەوشێنە.

ڕەوشەن: ڕۆشن، ڕووناک. ـــ بوون: ڕووناکبوون. ـــ کردن: ڕووناک کردن. ـــ ی: ڕووناکی.

ڕەووشت: کردار، نەریت، خوو، ڕەفتار، یاسا، هیم، ئایین، بانەک، پرەنک.

ڕەووشت وخوو: شێوە و ڕەفتار.

ڕەووشیّ (باک.): ئێوی ئافرەتانە.

ڕەوق (ئەردە.): قەبارە، تیمن.

ڕەوکەوان: ڕەوگەران.

ڕەوکردن: ڕەوین، هەڵاتن و بە جێهێشتنی جێگایەک لە ترسان یا لەبەر درم و ڕەشەڕشانەوە و ئیتر.

ڕەوگ: ڕەورگ.

ڕەووگ (جا.): ڕەوەی وولاّخی بەرزەیە.

ڕەوگە: شوێنێکە لە نیشتیمانی یەکەمەوە بۆی بچی و بیکەیە نیشتیمانی دووەم. (خۆ.) مێوێکە ترێیەکی ڕەشی هەیە زوو پێدەگات. (خۆ.) کەسێکە شوێنەواری پیری زوو لیّ دەرکەوێ.

ڕەوگەوان (ئەردە.): ڕەووگەوان، ڕەوەوان، کەسێکە ڕەوەی وولاّخی بەرزەی بلەوەڕێنی.

ڕەونە (ئەردە.): ڕەووندە.

ڕەونەق: برەو، هەرمێن. ئارینگ، ئاو، ئاوی ڕوو. ڕووناکی، ڕەوشەنی.

ڕەونەقدار: ڕووناک، ڕەوشەن. بەبرەو، بەهەرمێن. ـــ ی: ڕووناکی، ڕەوشەنی، برەو، بەهەرمێن.

ڕەوونج: ڕەقیتە.

ڕەووندە: ڕێبووار.

ڕەوی (باک.): ڕەوەی وولاّخی بەرزەیە.

ڕەویان: ڕەوین، ڕەوینەوە.

ڕەویانەوە (ئەردە.): ڕەوانەوە، ڕەوینەوە. بڵاوبوونەوەی هەور، ڕەوینەوە.

ڕەویەت (شا.): ڕەووشت، خوو.

ڕەوێتن (زا.): تاشینی چت.

ڕەوێژەک (باک.): ڕەنە، تیغێکی کەوانەییە ناوی کەوچک و کاسەی داری پێهەڵدەکۆڵرێ. ڕەندە.

ڕەوێشک (باک.): مرازێکە چتی پێ بەتاڵ دەکرێ.

ڕەویشک (بابا.): ڕەندە.

ڕەوێڵە: ڕێچکە، ڕێز.

ڕەوێڵەی قەتار: ڕێچکەی قەتار.

ڕەوێژەک (باک.): ڕەندە.

ڕەوین (باک.): (باک.) ڕەوارتن، بڕەوێنە، ڕەڤین، ڕاکردن، هەڵاتن، دەرباز بوون، قاچاندن، ڕەوکردن. وەڕینی سەگ.

ڕەوینە (ئەردە.): ڕەوەن، ڕێ بگار، ڕاڕاو، ڕۆیندە.

ڕەوینەوە: سڵەمینەوە، ڕەویانەوە، ڕەمین. (باک.) ڕەوی. ـــ ی دۆخین: کرانەوە و بڵاو بوونەوەی پەزووی دەرپیّ و سەرین و قەفی گۆچان. ـــ ی قوونیێر: بڵاوبوونەوە و نەمان. ـــ ی خەو: خەو زڕان. ـــ ی هەور: بڵاوبوونەوە و نەمانی و لاچوونی.

ڕەویشک

ڕەه (باک.): ڕەگ. ڕیش، ڕدێن. (زا.) پەی، ڕیشە.

ڕەها (باک.): ناوی پێشووی ئورفەیە. ئازاد، بەرەڵا. چتی ڕایی. (زا.) ڕەک. ـــ نی: ڕایی، ڕزگاری، بەرەڵایی. ـــ بوون: ڕایی بوون، بەرەڵابوون. ـــ کردن: ڕایی کردن، بەرەڵاکردن، ڕزگارکردن. ـــ یی: ئازادی، بەرەڵایی.

ڕەهەستن (باک.): شەرفرۆشی کردن.

ڕەهەل (باک.): جیازی بووکان.

ڕەهەنە (کە.): مشەخت، دەربەدەر، تەرە، وێڵ.

ڕەهبەر: ڕابەر، کەسێکە پەیام یا ڕاسپاردەی کەسێکی بە کەسێکی تریگەیەنیّ. ـــ ی: گەیاندنی پەیام یا ڕاسپاردەی کەسێکی بە یەکێکی تر.

ڕەهت (باک.): ماندوو. ـــ کرن: پەکی کاری کەسێکی خستن.

ڕەهتی (باک.): کارتێکدان.

ڕەهدین (باک.): ڕدێن، ڕیش.

ڕەهڕەو: ڕاڕەو، ڕێبووار. ـــ ی: ڕێبوواری.

ڕەهندە (کە.، بابا.): ئاوارە، مشەخت، دەربەدەر. ـــ یی: ئاوارەیی، دەربەدەری.

ڕەهوال (باک.): ڕەوان، وانەی ـــ: وانەی ڕەوان، ئەسپی ـــ: ئەسپی ڕەوان.

ڕەهوان: ڕەوان. وانەی ـــ: وانەی ڕەوان. ئەسپی ـــ: ئەسپی ڕەوان، ئەسپی خۆشڕەوت.

ڕەهێسیابۆ: لاسکی گیایەکی تامخۆشە لەناو ماستی دەکرێ.

ڕەهیل (هەورا.): بەرەڵا.

ڕەهێڵە: شەس، لێزمە، شەستە بارانە، (ڕەوا.) ڕەهێڕ، ڕێژنەبارانە، ڕەهێڵە، بارانەی لێزمە و بەخوڕ و توند. ئەو بارانەیە، کە پلووسکان وەدەنگ بخات.

ڕەهێڵ بوون: لنگە و قووچ بوون.

ڕەهێڵ خستن: لنگەو قووچ خستن.

ڕەهێڵ کردن: لنگەو قووچ خستن.

ڕەی (ئەردە.): ئەندازە، ئەنازە. (بۆتا.) ڕەگ. (ئەردە.) پێز، هێز، کێش.

ڕەیگرتن: ئەندازە گرتن، پەی بە ئەندازە بردن.

ڕەیلە (کە.): ڕەوەڵە.

ڕەینەق (فە.): ژێر ئەژنۆ.

ڕەیین (باک.): بڕەیە، وەڕین، ڕەوینی سەگ.

ڕب: (ئەردە.): ڕووب، شیرە، ڕیچاڵ، ڕیچۆڵە، مربا، ڕچاڵ.

ڕباب: کەمان، کەمانچە مرازێکی ساز و ئاوازە.

ڕبات: کەرێکە بۆ بانگ کردنی کەوان بەکاردەبرێ. (باک.) شووێنێکە ئاژاڵ و ماڵاتی بە شەو لێ دەلەوەڕێ.

ڕباس: زەوی دێران لە پێش چاندندا، کەشاو.

ڕباسە (باک.): بڕوانە: ڕباس.

ڕبانەک (باک.): تاکەدار، دارێکە تەنهابێ.

ڕبە: ناوی ئەندازەیێکی دیاری کراوە بۆ پێوانی دانەوێڵە وەکوو: تەغار، وەزنە، مەن، کەویژ، بریتییە لە پێوانەیەکی، کە شەش مست دانەوێڵە و نیدیکە دەکاتە ڕبەیەک، (خۆ.، زرا.، هەو.) کەوڵ، کەویژ، (هەورا.) کەوچ. دەفرێکە دانەوێڵەی پێ دەپێورێ، (ماوە.) جامەڕبە.

رباب

ڕبەل (باک.): باسکلاوە، ڕێواسی کلاوبنە، ڕێواسێکی گەلاپانە ئەویش لەنێو گەلایەکانیدا دەڕوێ، (هەورا.) قەلاقینگ.

ڕبەنار: ڕب و دۆشاوی هەناری کوشراو، سرکە.

ڕبک (باک.): موور.

ڕبێدە (کۆ.): سووت، مردە.

ڕبیس (باک.): جوورە گیایەکە.

ڕپارپ (باک.): تەقەتەق و دەنگی قاپقابییە، (باک.) ڕقارق. پەرپ.

ڕپانن (باک.): تەقەوڕەقە کردن.

ڕپەرپ (دەر.): ترپەترپ.

ڕپن: باقەیێک لە گیا. (باک.) ڕیشە. ـــ دان: ڕیشە داکوتان، (زا.) پنج داکوتانی گیا.

ڕتلخ (سا.، دۆس.): کرتۆپە، یارەڵماسی، خڕکە گازۆڵە.

ڕتام (باک.): تۆز، خۆڵەمێش. ـــ ی: تۆزاوی.

ڕتل (بابا.، زا.): گون. (باک.): لیتر.

ڕتلۆ (زا.): قوڕ، گونک.

ڕتماندن (باک.): پڕکردن.

ڕتمین (باک.): پڕبوون.

ڕتوروویین: شێوە بە ڕێگایەدا ڕۆیشتن؛ ئازادە ـــ یێکی جووانی هەیە.

ڕجالّ (شن.): دۆشاوێکە بە لەچەکی تێدابێ.

ڕجڕجاندن (باک.): هاڕین، وورد و خاشکردن. برووچینە: ووردیکە.

ڕجڕجین (باک.): هاڕ ڕان، وورد و خاش بوون، سوور بوونەوەی شووێنێک لە ئەندام لەگەڵ زەرد بوونی بە هۆی لێدانی یا کەوتنی چتێک بەنهێم.

ڕجل (کە.): هێز، توانا، ووزە. ـــ م بڕیا: ووزەم نەما.

ڕجن (باک.): بیریشکی پلاوی.

ڕجوا: ڕەوا؛ مامۆستا کاری وای بەمن ـــ نەدیت.

ڕجوابینین: ڕەوادیتن.

ڕجوادین (ئەردە.): ڕەوابینین، بەشایان زانین.

ڕجووک (باک.): جوورە ماسییەکە.

ڕچ (ئەردە.): سەهۆڵ، بستەڵەک، بەستەک. (کە.) کووێرەڕێ. (کە.) لەسەرمان سڕبووەوە. سەرەتا.

ڕچال (باک.): مربا، ڕیچۆل، ڕب.

ڕچان: بەستنی بەفر و ئاو بە هۆی زۆر ساردییەوە.

ڕچاندن: بەستن و مەیاندنی چتی تەڕ بە هۆی سەرماوە.

ڕچانن (ئەردە.): ڕچاندن.

ڕچاو (کە.): لەسەرمان سڕ و ڕەق هەڵاتوو.

ڕچە: باریکە ڕێگایەکە لەناو بەفریدا کرابێتەوە بۆ پێدا ڕۆیشتنی گیان لەبەران، بەفرەسەر، ڕێچکە، باریکە ڕێ، باریکەڕێگای ناو بەفر، شاو، شەهوو، شقیلە، ڕەچە، ڕچەڕێ. بەفرێکە بەستبێتی، بەفرەسەر.

ڕچەڕێ: ڕچە، باریکە ڕێگا.

ڕچەشکاندن: باریکە ڕێگا کردنەوە لەناو بەفریدا.

ڕچەشکاندن: مەبەس لە کردنی کارێکییە، کە چاوی لێ بکرێ.

ڕچە شکانن: ڕچەشکاندن.

ڕچەشکیان (ئەردە.): ڕچەشکان.

ڕچەکوتانن: ڕچەشکاندن.

ڕچەکوتیان: ڕچە کردنەوە، باریکە ڕێگایەک لەناو بەفریداکردنەوە.

ڕچقاوە (کە.): ڕپێۆقی چاو.

ڕچکە (کە.): باریکە ڕێگایەکە.

ڕچیان (خا.): ڕچان، بەستن، سڕبوون لەسەرمان. بەستنی ئاو، بوونەسەهۆڵ، بستەڵەک، بەستوو.

ڕچیاو: ئاوی سارد. بەستراو.

رچین: بوونە سەهۆڵی ئاو لەبەر تەووژمی سڕی وسەرما.

رچیو: چتی بەستوو لەبەر سەختی سەرما.

رحا: بڕوانە: رها.

رحان (باد.): ڕێحانە، ریان، ریۆن.

رخاوتن (خۆ.): مرۆ باش داپۆشین و کەناری لێفە و جاجمەکەی باش نوشتاندنەوە. (خۆ.) هەوير باش داپۆشین.

رخە (جا.): ئاڵەکۆکەریخنە، شەڵوار بە کوڵ، گیایەکە بۆ رەوانی زۆر باشە وەکوو ئاڵەکۆک وایە.

ردوان: شارێکی کۆنی کوردانە لە ناو خەزرا (فارەقین)، ئاوی ـــ دەچێتە سەر زێی دەجلەی.

ردۆز: رژز.

ردیٚ (باک.): پۆ (لە جۆلاّییدا).

ردێن: ریش، رندێن، ڕوە، ڕە، ڕهدین.

رز (کە.): ڕێز، دەستەیەکە لە تەنیشت یەکتری هێلی بن.

رزان: دارزان، رزین، (باک.) رزیان، پچکان، پەخشان، پەتشان، (باک.) پورتکان، هەڵوەرین، داوەشان، دافەتان.

رزانەوە: دارزانەوە، دافەتانەوە.

رزانـدن: دارزانـدن، دافـەتاندن، داوەشـاندن، پچـەکاندن، هـەڵوەراندن، پوورتکاندن، بێزەوەرکردن، پوواندن، هەلاهەلاکردن.

رزانـدنەوە: دارزاندن.

رزانن: رزاندن، هەڵوەراندن.

رزاو: داوەشاو، دافەتاو، بێزەوەر، پوورتکاو.

رزە (باک.): ئاڵقەرێز.

رزەژێلکە (هەورا.): گلێرە.

رزەک (ئەردە.): رزۆک.

رزەڵ (ئەردە.): مەردومی کەنەفت و رزیوە.

رەزەڵخووا: بۆخودا.

رزەڵۆک: چتێکە لەبەر رزیوی لە خۆیەوە هەڵدەوەریٚ.

رزدە (زا.): ئاڵقـەرێز. (باک.) زنجـیرە بـەردی خۆڕسـکی چیـاو گـرد و بەندەنان.

رزق (بابا.): داعبایەکی سپیە لە مشکی گـەورەتر لـە سمـۆرە گچکـەترە، رسق، بانبانک. (کە.) مشکە کورە، جرج، رزک.

رزک (کە.): مشکەکورە، جرج. (گەر.، بار.) تێکوڵـە شینەکەی گوێز و بادامییە.

رزۆک: جوورە مێوژێکـە ووشـکەڵ و کرمـی تێـدا بێـت. جـوورە مێـوژو کشمیش و ترێیەکە رزیبێ.

رزگار: قوتار، دەرباز، تیلە، ئازاد، رەها، گیانداریکە لـەچورتمێک رزگار بووبیٚ. ـــ بوون: نەفدین، قوتار بوون، بەرشێن، پەرینەوە، لەکۆڵ بوونـەوە، فـەلتین، دەرچوون، دەربـاز بوون، وەسـەرکەوتن. ـــ کـردن: قوتـارکردن، پەراندنـــەوە، راپـەراندن، دەربـاز کـردن، فـەلتاندن، ئـــەفراندن، لەکۆڵکردنەوە. خۆـــ کردن: ڤەرسین.

رزگارکار: رزگاریدەر. ـــ ی: رزگاریدەری.

رزگار کەر: رزگار کار.

رزگارگە: پەنا، پەسیو، دا ڵدە، جێگای رزگاری.

رزگاری: دەرچوون، قوتاربوون، هێوان، دەرباز بوون لە گێچەڵ و چورتم.

رزگاری خوواز: سەربەستی خوواز.

رزگاری خووازتن: سەربەستێتی خووازتن.

رزگاری خووازی: سەربەستێتی خووازی.

رزن (ئەردە.): قەتارە، ڕێچکەی چت، هاوقەتار، هاوپۆل، هاوپایە. دێڕ.

رزۆت (خۆ.): رزۆک، پووچەڵ.

رزۆک (خـۆ.): پووچـەڵ، رزۆت، قرپـۆک، هـەڵوەرۆک، دەنکـە تـریٚ یـا مێوژێکە لە ووشک بوونەوەدا رزا بیٚ و ترش و ناخۆش بوو بیٚ یا کرمی تێدا بیٚ.

رزێنە: دارزێنەر.

رزی: رزیوە، رزیوەتەوە. رزیو، پورتکاو.

رزیاگ: رزیو، داوەریو، داوەریگ.

رزیان (ئەردە.): رزین، وەرین، داوەرین، وەرینی تووک و ئیتر. هەڵوەرین، وەرینی گەڵای داران و ئیتر. هەڵوەرینی موو.

رزیانک (باک.): رازیانە.

رزیانگ (باک.): گیایەکە، رازیانە.

رزین: دارزان، پۆرتکان و لە کارکەوتنی چتێک لەبەر کۆنی.

رزیو: چتی پۆرتکاو.

رژ (باک.): سـەڵت، هـەژار، بێکـەس، بیٚ کابـان. جـوورە هـەنجیرێکی کێوی، رژک گچکەی وییە. (باک.) رژی، ئاگری کوژاوەوە.

رژاک: (هەورا.) بەردەمردە، بـەردی ناسـک و رزیـو، بەردێکـە هـەڵبوەریٚ سا پان بیٚ یا نا.

رژان (هەورا.): مجیای، رشان، رێژان، قڵپ بوونەوە، رژیان، دەرنخووین بوون، دارژان، پەرش و بڵاو بوونـەوەی دانەوێڵـە یـاچتی شـل. تیٚ ـــ: چوونەناوەوە، بەرەڵابوونی ئاوی گۆزە و بارانە و ئیتر.

رژانەیـەک: تێکـەڵ یـەکتر بوونـی دوو دەســـتەی گـەورە. تێکچـرژان، پێکهەڵپرژان.

رژانـدن: پـەرش و بـڵاو کردنـەوەی دانەوێڵـە یـا چـتی شـل. رێژانـدن، وەرگێڕاندن، وەرگێران، رژتن، رشاندن، قڵپ کردنـەوە، رشتن، رێژنـای، رهتن، ڕێتن، ریتن، تێرژاندن: دارژتن، پرکردن.

رژانراوە: رژێنراوە، دانەوێڵە یا چتی شلی بڵاو بووەوە.

رژانن: رژاندن، رژتن، رشتن، بۆ ئاوو خووێن و شلەمەنی دیکە.

رژاو: رژای، پژاو، بەرەڵا بوونی ئاو.

رژای (خۆ.): رژاو.

رژتن: رژاندن، رشتن، (هەورا.) رێژنای، رهتن، ریتن، ڕێتن، چاو ـــ: کل لە چاو کردن.

رژد (بابا.، جا.، ئەردە.): کـەنس، نـەگریس، دەست ووشـک، بـەر چـاو تەنگ، پنتی، لەچەر، قرنووس، چەپخووس، بێچـەڵم، پیشوە، چرووک، پیسکە. ـــ ی: چکۆسی، سـاتوولی، بەرچاوتـەنگی، چرووکی. (باک.) دانە چەقینەی هەوجار لە زەوی. چیرە، شێرگیر، شێلگیر، سوور.

رژدبوون: بەرچاو تەنگ بوون، چاو پێ هەڵنەهاتن.

رژدکردن (ئەردە.): بالاکردن، بەرزبوونەوە، هەڵچوون.

رژدی: چکۆسی، ساتوولی، بەرچاو تەنگی، چرووکی.

رژک (باک.): لە (رژ) گچکە کراوەتەوە، هەنجیری کێوی. دانە، دەنک، قل.

رژی (باک.): بێ مەزە، لاواز، چێشتی بێ رۆن. رەژی، رەژوو، خەڵووز. (رەوا.) پیت، رێژەو، فەر، بەبرپار.

رژیاگ: رژاو.

رژیان (ئەردە.): رژان.

رژیانەیەک: تێکچرژان، رژانەی پاڵ یەکتری.

رژیاو: رژاو.

رژیتی (باک.): بێ مەزەیی، لاوازی.

رژین: رژان.

رس (کە.): رەشمە، رستەی تاژیانە، رست، قایشێکی درێژ و باریکە لە ملی تاژیان دەکرێ لە کاتی دیاردی کردنی کەروێشکدا لە ملی دادەماڵرێ و لە کەروێشکەکەی بەردەدرێ. رستە، تەناف. بەرموور، رستەی مووروروان.

رسان (هەورا.): رووان، رووین.

رسانەوە: گەرانەوە ماڵ. خۆ رزگار و قوتار کردن.

رساندن (باک.): پێوەنووساندن، پێوەچەسپاندن.

رسەر (هەر.): مەرێکە سەروملی بۆر و لەشی سپی بێ. (باک.) مەرێکە سەری سپی بێ.

رسەر بەلەک (هەر.): مەرێکە سەروملی بۆر و لەشی سپی بێ بەلان خاڵی رەشی لە لەشیدا بێ.

رسەر شین (هەر.): مەرێکە ملی مەیلەو شین بێ و سەرورووی رەش و لەشی سپی بێ بەلان پەڵەی شینی لە لەشیدا بێت.

رست: تەمەن، ژی، تەنها بۆ تاژی بەکاردەبرێ: تاژیەکەت چەند رستە: تەمەنی چەندە. (باک.) دروشمی شانازی و سەر بلندییە. ـــ کرن: رازاندنەوە، رەنگی شلەمەنی رەنگدار. (باک.) پاڵپێوەنەر.

رستە (باک.): رشتەی زێری، ـــ ی گەوهەری، ـــ ی مووروو. رشتە، رستەک، (کە.) رست، رستک، هەوساری تاژییان. رستەی میوەی ووشک کراوەوە، زەرزەنک. تەنافێکە جلک و کاڵای تەری لەسەر هەڵدەخەن بۆ ووشک بوونەوە، گوریس. هەرشتە. گردە.

رستەک (هەو.): رستەی رەشماڵان.

رستەی (هەورا.): رووان.

رستبوون: رووان، دەرچوون.

رستک (باک.): قەلادە، رستە، رشتە، گەردنبەند. تەناف. ـــ کردن: هۆنینەوە، بە رستەوەکردنی مووروو و نیتر. رستە لەملی تاژیان کردن بۆ راوێ.

رستگ (باد.): رستە، تەناف.

رستگار: رزگار. ـــ بوون: رزگار بوون. ـــ ی: رزگاری.

رستن: رێسان، (باڵە.) پەشتن، بادانی لۆکە و خوری و موو بەتەشی یا خەرەک تا بکرێتە دەزوو یا بەن. دەرگای گڕ و گێچەڵ نانەوە، زۆر تاخەفتن. لەسەر رۆیشتن، درێژە پێدان.

رسق (هەورا.): رزق، جرج، بانبانک، مشکی گەورە، رسک.

رسک: بروانە: رسق.

رسکان: هەنگووین و ئاوی تەماتە و چتی وایە، کە لە زستاندا پەیت بووبێ و بەستراببێ. دەوڵەمەند و ساماندار بوون. مرۆ یا گیان لەبەرێکە زۆر بەهێزو پتەو و قەڵەو بووبێ. بۆ دار و گژوگیا و هەموو گیان لەبەرێکی دەبێ، کە پتر و زۆرتر بووبێ، هەڵکەوتن، گەشەکردن، پێگەیشتن، رووان، کە پەیوەند کرابێ.

رسکاندن: خۆ گرتنی خەڵفی دارانە دووای پەیوەندکرانی.

رسکاو: خۆگرتن، خەڵفێکە پاش پەیوەندکردنی خۆی گرتبێ و پەیوەست بووبێ.

رسگار (ئەردە.): رزگار، ئازاد. ـــ کردن: رزگار کردن، ئازاد کردن. ـــ ی: رزگاری، ئازادی.

رسم (خۆ.): بەردێکە بەشی زۆری لە زەویدا بێ و کەمێکی لەسەر زەوی دیار بێ.

رسیان (باک.): پێوەنووسان، چەسپ بوون.

رشان: رژان، بەرەڵابوونی ئاو.

رشانەوە: ئازارێکی پیسە لە خواردنەوەی ئاوی پیس تووشی دێن، (فە.) مەرگی، چاوقووڵکە، ژەهر کەنگر دەرمانێتی. پرپەلک و گەلا بوونی دارانە. هەڵهاووردنەوە. قەرشان، (باک.) دلغەلینەک، هێنانە خوارەوەی خواردەمەنییە بەزاردا، هێڵنج هاتنەوە یا هێنانە خۆ بۆ ئەوەی، کە خواردەمەنی ناو زگ بەزاردا بێتە دەرەوە. قوزە، کە تووک و گوڵ و کوڵکەکەی بوەرێنێ لە پێش خربوونیدا دەڵێن رشاوەتەوە. بۆ هەڵوەراندنی گوڵی داروبار و گیایانیش بەکاردەبرێ.

رشاندن: رژاندن، بەرەڵاکردن، ئاورشێنکردن. ـــ ەوە: قەرشاندن.

رشانراو: رژانراو، رژێنراو.

رشت (هەو.): هەوجارڕ وا لێ بکرێ، کە نووکی گاسنەکە قیت و باش زەوی بگرێ. هەوەسی ئیش و کارکردن، ئارەزووی کارکردن.

رشتا (باک.): هەرشتە.

رشتە (کە.): رستەک، دوومەاهک، رستە، کشتەک، بەند. زنجیرە، زریزە. حەگاڵ. (ئەردە.) هەرشتە، رشدە.

رشتە پلاو: هەرشتە پلاو.

رشتن: رژتن، رژاندن، چاو ـــ: تیوەرینان، کل لە چاو کردن بە کلچێوک.

رشتنەوە: مەیداندانی مەردوم بۆ تێوەر دانیان لە کارەساتێکیدا: باییز ئەم شارەی رشتەوە.

رشتی: رشدی. (لو.) رشدە، هەرشتە، رشتە.

رشقەن (ئەردە.): قەشمەری.

رشقەنەجار (ئەردە.): قەشمەر جار.

رشک: گەرای ئەسپێ و مۆریانەیە، بێچووی ئەسپێیانە، نووتک. تۆزقاڵ، تۆسقاڵ، ئاستەم. (باک.) رق، قین، چاوپێهەڵنەهاتن، خانی دەفەرمووێ: رشکاتەیە غیرەتی حسوودان.

ڕشكه (باک.): هەرشتە.

ڕشكدار: ڕشكن. ـــ ی: ڕشكنی.

ڕشكن: ڕشكدار، بەڕشک، ڕشكاوی، كەسێكە زۆر ڕشكی لە پۆشاكیدابێ.

ڕشمە (باک.): هەمموو ئەندامێكی گومبەزییە. نیری جووتی یە. ڕەشمە. خشڵی ژنان.

ڕشنا (فە.): ڕووناک. ـــ هی: ڕووناكی.

ڕشوان: ئێلێكی گەورەی كوردە.

ڕشیایۆ: ڕشانەوە.

ڕشێن: ئاپڕژێنكار، كەسێكە نانی ڕەق بڕشێنێ بۆ نەرم كردنەوە.

ڕشێنە: بارانێكی زۆر سووكە، كە تەنها ئاپڕژێنی زەوی بكات لەسەرەخۆ.

ڕشێنەر: ڕشێن.

ڕشێنەوە: دەرمانی ڕشانەوە، دەرمانێكە مرۆی بڕشێنێتەوە.

ڕف: دیراوێكی درێژە لە قەراخ زێیەدا بۆ ترێزوو. (كە.) زۆیرین و كۆڵین بە بێڵ. ـــ لێدان: بێڵ باش لە زەوی دا گرتنە خوارەوەیە. ـــ لێدە: بێڵەكەت باش بە زەویدا ڕۆبە خوارێ.

ڕفاندن: ڕاڕفاندن، ڕاونان، ڕەپێ نان، هەڵانن، ڕەڤاندن، (باک.) ڕەواندن. (هەورا.) ئەرفای، (هەو.) قەپاندن، چرسانن، ترافانن، پەلاماردانی چتێک و بردنی بە دەست و برد.

ڕفانن: ڕفاندن.

ڕفە: ڕفحە.

ڕفت (باک.): باریک وناسک.

ڕفتن: درین، ڕێگا كردنەوەی ئاوێ یە.

ڕفت و ڕێژ (ئەردە.): ڕیان و میزتن.

ڕفحە: (هەورا.) ڕەفە، (هەو.) تاخچە، (هەو.) ڕفكە، (بابا.) ڕفە، تاقەیێكی بڵندە لە نێو دیواری ژووراندا بۆ چت لەسەر دانانی.

ڕفسە (دەر.): ڕەوسە، جۆخین سوور، خەرمان.

ڕفک (شێخ.): سەمەنئۆک.

ڕفكە (خۆ.): حەوزی ئاوێیە.

ڕفۆک (هەو.): پسووخ، چتێكە ڕزیبێ و هەڵبوەرێ، كەندالێكە لێوارەكەی لەبەر ڕزیوی هەر لە خۆڕا بڕووخێ.

ڕفیاگ: فڕێنراو.

ڕفیدە: (هەر. هەورا.) مادە، مەزرەكە.

ڕفێن: ڕفێنەر، قەپێن، ئەو كەسەیە چتی بڕفێنێ. ڕاونەر، ڕەپێنەر، ڕاڕفێنەر.

ڕفێنەر: ڕفێن، قەپێن، ئەوكەسەیە، كە چتی بڕفێنێ.

ڕفێندران: فڕێندران.

ڕفێنراو: ڕاونراو.

ڕفێنراو: تیژهەڵگیراو.

ڕفین: ڕووخان، ڕمانی بەرد و چیا و سەربان دیوار و نیتر، (هەورا.) وورین.

ڕڤین: فڕین، باڵگرتن. (باک.) گر، ڕووناک. ـــ ی: ڕووناكی.

ڕق: وورک، نگە، گجگ، عنجک، كینە، كووڤان، ئەرناڤ، پیش، پشم، ڕۆڤ، ڕژڤک، قین، كین، ڕک، دەخەز، ماد، ئەرن، پرووشە، كەرب، جەنە، غەید، توندی، تووڕەیی. بە ـــ : ڕقدار، مەڕس، دڵپڕ.

ڕقا (باک.): شارێكی كوردانە لەسەر چۆمی فوراتێ لە هێلا جزیرێیە هەر وەكوو لەناوشاریدا كورد هەن لە باكووری وێش كورد زۆرن.

ڕقارک (باک.): ڕەقەڕەق.

ڕقاوی: ڕق ئەستوور.

ڕقەئەستوور: دڵتاریک، دڵپڕ، دەخەزدار، (باک.) بێ بەزەیی، ئەرنۆ، كینۆ. ـــ ی: دڵپڕی: دەخەزداری.

ڕقەبەری: پالوو، بەربەرەكانی، ڕكەبەری، قینەبەری، لەگەڵ یەكتری بەرەنگار بوون، لەداخی یەكتری كارێک یا ڕێگایەک خستنەبەر. ـــ كردن: بەربەرەكانی كردن.

ڕقەستوور: ڕقن، ڕكن، قیندار. ـــ ی: ڕقداری، قینداری.

ڕقكێشان: ڕق هەڵگرتن لەدڵدا بەرانبەری یەكێكی.

ڕق جوونەوە: لەسەر ڕق ڕۆیشتن.

ڕق جووین: ڕق جوونەوە.

ڕقخواردنەوە: پیشخواردنەوە، ددان بە جەرگی خۆداگرتن و پشت لە ڕق كردن و گوێ پێنەدانی لەكاتی ڕق هەستانێدا.

ڕقدار: غەیدۆک، نەهارەزگ، دڵپڕ، قیندار، مەڕس، ڕق ئەستوور. ـــ بوون: دڵپڕبوون، قینداربوون. ـــ كردن: دڵپڕكردن، مەڕسكردن.

ڕقرقۆک: خرەخڕ و خشەخشی كالای تازە. (باک.) ڕپاڕپ، تەقەتەق، قرچەقرچی شكانی دارو نیتر. ووشک.

ڕق گرتن: تووڕەبوون، جەنەگرتن، قین هەستان و دانەمركانەوەی مرۆ.

ڕق لەزگ: كەسێكە ڕقی لەدڵیدابێ.

ڕق لەسک: ڕق لە زگ.

ڕق لێكێشان: ڕقەبەری كردن لەگەڵ یەكێكی.

ڕق لێهەڵگرتن: وەزگدان، ڕق لە دڵ گرتن لە یەكێک بۆ تۆڵە لێكردنەوەی لەدەرفەتێكیدا.

ڕقن: ڕق ئەستوور، ڕقاوی.

ڕق نیشتنەوە: (باک.) بەنجین، ئەرناڤ لێچوون.

ڕق هەستان: ڕق هەڵستان، توند و تووڕە بوون.

ڕق هەستاندن: ڕق هەڵستاندن.

ڕق هەڵسان: ڕق هەڵستان.

ڕق هەڵساندن: ڕق هەڵستاندن.

ڕق هەڵستان: چەلتین، خەزرین، هەڵترین، قینەوەهاتن، گەوی، ڕكاهەلانین.

ڕق هەڵستاندن: بۆنگ كرن، مادكردن، چەلتاندن، ڕق هەستاندن، ڕق هەڵساندن، (باک.) بەنجادن، شەق پێبردن.

ڕک (ئەهە.): جێگای هەوراز و لێژ وسەخت. گوریسێكی درێژی پڕ ئاڵقەكراوە سەری بەرخ و كاریلان دەئاڵقەكان دەكرێت تادایكیان نەمژن یا بۆ بەستنەوەیان یا بەنێكە لەملیان دەكرێ تانەمژن. (باک.) پێداگرتن،

بنار، هەتەر. (کە.) پەلّپ، بەهانە. ڕق، قین، ڕۆڤ، ڕۆڤک، پشم، جەنە، ـــ ا هەلانین: ڕقهەلّستاندن.

ڕکابەری: ڕقەبەری.

ڕکان (کە.): زنجیرەی بەردان و کێوان. (باک.) بنار، هەتەر، پێداگرتن. (کە.) زنجیرەی بەردان و کێوان.

ڕکە (هەورا.): جنە، قینەهووڵ، (هەورا.) ڕێگایەکە تووشبێ و سەخت، (ڕەوا.) هەورازی سەخت، لاپاڵی سەرو لێژ لە شاخ و گردانـدا، (ڕەوا.) قیسپی خانووان، نیشانەی نێرینەیە لەلاقی کەڵەباب و کەوی نێر و ئیتر دێت، ڕنە، پاشەڕنە، چوو، (ڕەوا.) قین، ڕق، ڕک. بنار، هەتەر، ڕکک، پێداگرتن. (ڕەوا.) ئالّوودار، (باک.، نەه.) قەفەز، ڕکەم، بێرکم، ڕکک.

ڕکەبەرێتی: ڕقەبەرێتی.

ڕکەبەری: ڕقەبەری، بەربەرەکانی.

ڕکەل (باک.): قەفەزەی سینگی گیانلەبەرانە.

ڕکەرک: بنار، هەتەر.

ڕکەک (باک.): ڕکەم، قەفەز.

ڕکدابردن: ڕقهەستان، ڕقگرتن.

ڕکدار: ڕقدار، دڵپڕ، قیندار. ـــ ی: قینداری، دڵپڕی.

ڕکرک: چیرەچیری ددانییە لەبەرنەخۆشی یا لە سەرمان.

ڕکرکاندن (باک.): لە سەرمان لەرزاندن.

ڕکرکین (باک.): لە سەرمان لەرزین.

ڕککۆیی (زا.): ڕق ئەستوور.

ڕکگر: ڕقدار، ڕقن، کیندار.

ڕکگرتن: ڕقداری.

ڕکن (باک.): بەردی گۆشەدار. (ئەردە.) ڕقدار، ڕقن: کیندار.

ڕکو (باک.): ڕکان، بنار، هەتەر.

ڕکۆیی (باک.): ڕکان، هەتەر.

ڕکوو (باک.): خووارایی قەدی دارانە.

ڕکێب (باک.): ڕکێف، ـــ ا تەدرێژبە: دەسترۆیشتوو بەختەوەربی.

ڕکێشە: ڕەکێشە گیایەکی گەلاّ پانی ڕەگ ڕەگاوییە بۆ برین و دومەلاّن باشە.

ڕکێف: ئاوزەنگی، ڕکێب، ڕکێو، پایە، شان وشکۆ، لەژێر ـــ دابوون: مل شۆڕکردن، ژێردەستی.

ڕکێفداگرتن: مەبەس لەغاردانی ئەسپانە.

ڕکێف دەواڵ (ئەردە.): قایشی ئاوزەنگی.

ڕکێف دووالّ (ئەردە.): قایشی ئاوزەنگی.

ڕکێف کوت: بەغار، بەپەلە، لەکاتی ئەسپ غاردانێدا.

ڕکێو (کە.): ڕکێف.

ڕم (باک.، کە.): ڕمب، نێزە. ڕمە، ڕمبە، تەپە، دەنگی پێی یەکسمان وپاکوتنی چتانە.

ڕما (ئەردە.): ڕووخا، کاولبوو.

ڕمان: (جوا.، فە.): ڕووخان، دارووخان، بەربوونەوە. (باک.) ڕووناکی وشۆقی ئاورییە، بڵێسە.

ڕماندن: (فە.، جا.، جوا.) ڕووخاندن، دارووخاندن، بەیەکادان.

ڕمانن: ڕووخاندن.

ڕماو: ڕووخاو.

ڕمای (هەورا.): ڕووخان.

ڕمە: ڕمبە، ڕمە.

ڕمە (خۆ.): سەهۆڵ. چلوورە.

ڕمەڕم: ڕمەڕمم، ڕمبەڕمب، دەنگێکە وەکووگرمە، تەپە.

ڕمەڵ (ئەردە.): کاووڕی، سەرگەردان، شێواو.

ڕمب: ڕم، دارێکی درێژی لووسی قەفقەفییە ئاسنێکی نووک تیژی لەسەری گیراوە مرازی شەڕێ بووە لەسەردەمی پێشوودا.

ڕمباز: ڕمب باز، کەسێکە بەڕمبی یاری بکا و لە وەشاندنیدا ڕام بێ.

ڕمبازی: ڕمب بازی، قۆشمە، غارغارێن کردن بەوولاّغ، یاری بەڕمب کردن، نێزەبازی.

ڕمبە: ڕپە، ڕپەڕپ، ڕمە، ڕمە، زرمە، تەپەیەکە لەکاتی کەوتنی چتێکی قورسدا دەبیسترێ بەوەدەنگەش دەڵێن کەبەسەربانانداغار بدەن.

ڕمبەڕمب: تەپەتەپ، زرمەزرم، ڕپەڕپ.

ڕمبێز (باک.): ڕێواس.

ڕمبێژ (باک.): تاوە.

ڕمپێشک (باک.): تاوە.

ڕمچە: (ئەردە.) کوڵەڕم، قولەڕمب، کورتەنیزە.

ڕمدار (ئەردە.): نێزەدار.

ڕمڕم (باک.): هەراهەرا، دەنگەدەنگ.

ڕمڵ: مۆرە، بەختناسی. (ئەردە.) زیخ، ڕێخ، ملت، ماسە.

ڕمنای (هەورا.): ڕووخاندن.

ڕموودە: هۆگر، ڕام.

ڕمووزن: (دەر.) حەز، ناشیرین، دزێو، حەنتیکە، ئێسک قورس.

ڕمیاگ (ئەردە.): ڕووخاو، ئارفتە.

ڕمیان (ئەردە.): ڕووخان، ڕووخیان، وێرانبوون.

ڕمێلک (باک.): باڵندەیەکە.

ڕمێن: بڕهو، هەڕمێن، ڕووخێن، وێرانکار، (باک.) هەراهەرا، دەنگەدەنگ، ڕمڕم.

ڕمی: (باک.) ڕووناکی، گڕ.

ڕمین: وێرانبوون، کاولبوون، ڕمان.

ڕن (باک.): دەنگی زەنگوڵە و چتی وایە، تن، تنک، ڕنگ، ڕنگە.

ڕناو: ناوی ڕنووان، بەفراو.

ڕنە: (مام.) حەیاس، ڕکە، چووە، نینۆکە درێژەکانی پشتەوەی دەستی مریشک و کەڵەبابانە کەتەمەنیان نیشاندەدات. (بابا.) ڕەندە، ئاسنێکی

دەم تیژە دارتاشان داری پێ لووس دەکەن. ڕەندەی پەنیری. (هەو.) گیایەکە نیو بەژن بڵند دەبێ و بەشلکی دەخورێ کەوروشک بوو دەیسووتێنن بۆ برینان باشە، وەڵکەڕنە. وورده بارانێکە، کە دەوار دایدەدات لەکاتی بارانەدا. ڕنینی باغ و چنینی بەری داروبار و ڕنینی گوڵی مەرەزە. (ئەردە.) باڕن.

ڕنەر: داڕن، خەرت لێدەر.

ڕنەک: ئاسنێکی درێژ کۆڵەی کولۆری دەدانە دەدانەیە وولاخی پێ پاک دەکرێتەوە، (موک.) ڕنەکی وولاخان، قەشاو. ــ کردن: شاڵ و قەشاوکردنی چارەوێ، (هەو.) نێرتکی کەنگرییە، (باک.) تۆزەک، (بابا.) ڕنک.

ڕنەککردن: بەڕنەکی پشتی چارەوێی پێخاوێن دەکرێتەوە وئەوسا شاڵ وقەشاودەکرێ.

ڕنیاگ: ڕنراو، ساهەر چتێکی بێ کە بڕنرێتەوە لەمیوە و گژو گیا، گەڵا، مێو، پێست.

ڕند (شکا.): جووان، ڕەند، شۆخ.

ڕندە (باک.): ڕەندە.

ڕندەشە (باک.): ڕەندە.

ڕندەک (باک.): ڕەندە.

ڕندران: ڕنران.

ڕندراو: ڕنراو، ڕیشالۆ.

ڕندک: فرمێسک.

ڕندۆ (باک.): ڕند، ڕەند.

ڕندۆک (باک.): ڕنوو.

ڕندۆڵ (سەق.): پرچک، پرتۆک. شیتاڵ، کۆنە، تیتڵە، تیتو، ڕندۆڵ، پارچەی شڕ.

ڕندوو (کە.): ڕندۆک، ڕنووەبەفر.

ڕندێ: ناوی ئافرەتانە، جووان، نازدار.

ڕندێن (خۆ.): ڕدێن، ڕیش.

ڕندی (باک.): باشی، ڕەندی.

ڕنران: شەرمخێن.

ڕنراو: ڕندراو، ڕیشالۆ.

ڕنک (هەو.): نێرتکی کەنگرییە، ڕنەک.

ڕنگ (بابا.): کران، کرە. (باک.) ڕەنگ، (بابا.) شیلەی خەستی بێ گرێ و گۆڵی شیرینی وەکوو هەنگووین و دۆشاوونیتر.

ڕنگارنگ (باک.): تەقەتەقی چەکانە.

ڕنگاڵ: شیلەی دۆشاوهەنگووین و نیتر. هەنگووین و دۆشاوی پوختی پاڵێوراو، ڕەواقی هەنگووینی، ڕینک.

ڕنگانەوە: چەند پاتەکردنەوەی ئاخەفتنێک.

ڕنگاندن (سل.): کراندن.

ڕنگاو (بابا.): سرکەیەکە، کە هێشووە ترێی ڕەشی تێخرابێ بۆخواردنی لەکاتی زستانێدا تا بەهارێ.

ڕنگە (بابا.): ڕەندەی دارتاشی.

ڕنگەڕنگ: پرتەپرت، بۆڵەبۆڵ، گۆتەگۆت.

ڕنۆک

ڕنوو: ڕنەوو، ڕەنوو، کەوی، ئاشیت، سافۆ، پاسارە، کەڤی، ڕەنی، (سەق.) کلێڵەبەفر، (باڵە.) کەپکەبەفر، ڕنی.

ڕنۆک: جنجڕۆک.

ڕنووک: کەل و پەلی تەونییە، مرازێکی تەونییە. چنگکورکی گیانلەبەرانە کەچتی پێ دەڕنرێ.

ڕنی (باڵە.): ڕنووەبەفر.

ڕنیاگ (ئەردە.): ڕنراو.

ڕنیاگەوە: ڕنراوەتەوە.

ڕنیان: ڕنران.

ڕنیانەوە: ڕنرانەوە.

ڕنین: ــ ی باغ و باخچە و سەوزیخانە. دارڕم، خشتکاندن، شەرمخاندن، ــ ی ئاسن یادار: کلاشین، لەخەرتدان، کراندن، خەرتاندن، بەنێنۆکی ــ: چنگوڕک لێدان، چەنگاڵ لێدان، ڕووشاندنی لەش بە نینۆک. ڕنینەوە.

ڕنینەوە: خوراندن، دروونەوەی گیاو خەڵە بەدەست: ــ ی باغ و باخچە: میوە و گژو گیا چنین .

ڕنینەوەی خوری لەپشتی ئاژاڵان: (باک.) بەرکرن، ئەرووچکاندن، داڕنین، ــ ی باڵندان: ئاوەڕووتکردن، پرچکاندن. (هەر.) بەچاوبەسەرکردنەوەی ئاژاڵان بەبێ بژاردن تا بزانن کێها ماوە یا نەماوە.

ڕۆ: ژنان لەکاتی خەم و خەفەتیدا بەکاردەبەن، ئاخ، داخ، ئەیڕۆ، ئایڕۆ، ڕۆڕۆ، بابەڕۆ، براڵەڕۆ، دایەڕۆ، شیوەن، گریان. (هەورا.) ڕۆژ. (زەن.) خۆر. (باک.) ڕۆژ، ڕووبار، پارچە خاکێکە، کەکشابێتە ناو دەریاوە، (ئەردە.) ڕوو، ڕوخسار، شێوە، دەموچاو.

ڕۆئاوا (باک.): ڕۆژاوا. ــ ی: (باک.، هەورا.) ڕۆژاوایی.

ڕۆبار (باک.): چۆم، ڕووبار، (باک.) ڕێبووار.

ڕۆبنار: ڕیی هەناری.

ڕۆت (هەورا.): ڕەوت، (باک.) شیشەی ئاسن، داری باریک و درێژ.

ڕۆتەفتان (ڕەوا.): ڕاوەستان، نەجووڵان، دامرکان، سرەوتن، (هەورا.) ڕاکەوەی، ڕۆتەفتین، ڕۆتفتان.

ڕۆتەفتاندن: دامرکاندن.

ڕۆتەفتێن: دامرکێن.

ڕۆتەفتین: سرەوتن، ڕۆتەفتان.

ڕۆتفتان: ڕۆتەفتان، سرەوتن، دامرکان.

ڕۆتک (هەر.): پاتتۆلی دوولینگە. (باک.) داردەست.

ڕۆجیار: (هەورا.) ڕۆژ، خۆر، ڕۆژگار، خۆر، خۆرەتاو.

ڕۆجیارپەرس (هەورا.): گوڵەبەڕۆژە، ڕۆژپەرست، ئازەری.

ڕۆجیارپەرسی: ڕۆژپەرسی.

ڕۆجیارپەرست: گوڵەبەڕۆژە.

ڕۆجنە: تێرتێرە، کمریسە.

ڕۆجیارپەرست: جوورە قومقومەیێکە هەمیشەڕوو لەخۆردەکات.

رۆجیارگیریای (هەورا.): ڕۆژگیران.

رۆجیارنیشتەی (هەورا.): ڕۆژاوابوون.

رۆجیارهۆرامای (هەورا.): ڕۆژهەڵاتن.

رۆجیاری (هەورا.): تیشکی ڕۆژێ.

رۆچە: ڕۆژرو.

رۆچەوان (هەورا.): ڕۆژرووران.

رۆچن (ئەردە.): ڕۆشن، کلاوڕۆژنە، ڕۆچنە، کولانە.

رۆچنایی (هەورا.): ڕۆشنایی.

رۆچنە: درەوانکە، (مامە.) کونەباجە، (دەر.، شار.) کولانە، کولانکە، کولاوکە، (بابا.) کلاوڕۆژنە، کولاوڕۆژنە، کولەنگ، کولینگ، کولەک، (شار.) کولینک، (باک.) ڕۆژەن، ڕۆژین.

رۆچوو: تەپیو، داتەپیو، تەپێ بوو.

رۆچووانن: تەپکاندن، تەپک کردن، داکەواندن، تەپێ کردن، تەپاندن، ڕۆبردن.

رۆچوون: داکەوتن، تەپان، تەپین، قوپان، بەقوڵیدا چوون، کووپان، (باک.) تەپکین، تەمبکین، (هەورا.) داچوون، جۆم بوون، داهاتن، چوونەخوارەوەی چتێک بەناوئاویابەناوزەویدا، ـــ ی گەمێ: (باک.) پەتاراڤک.

رۆچێ (فە.): ڕۆژرو.

رۆچی (فە.): ڕۆژرو.

رۆچیار: ڕۆژگار.

رۆخ (باک.): ڕوو، ڕوخسار. (هەو.، کە.، ڕەوا.، باک.) لا، کن، نک، جەم. کەنار، قەراخ، لێوار، ئالی، تی.

رۆخان: ڕووخان و وێران بوون.

رۆخانە (هەورا.): ڕووبار، چۆم.

رۆخانەی ووشک: چۆخورە.

رۆخاندن: ڕووخاندن و وێرانکردن.

رۆخانراو: ڕووخێنراو.

رۆخانن: ڕووخاندن.

رۆخاو: ڕووخاو.

رۆخە (دزە.): لەکاتی دروێنەیاگێرەدا ئەو قرشەیەیە، کە کەوتۆتە دەرەوەی خەرمانێ و دەخرێتەوە بەرپێیان.

رۆدا (باک.): نیشانەیێکە بەهۆی ویەوە لەدووا ڕۆژ دەدوێن و ڕازانی نهێنی ئاشکرادەکەن.

رۆدان (باک.): پەنجەرە.

رۆدی (باک.): ڕیخۆڵە.

رۆڕژان: دارژان، ڕژکران.

رۆڕژاندن: دارژاندن، ڕژکردن.

رۆرس (باک.): گیایەکە.

رۆرۆ: (هەو.) وەیرۆ، ئەیرۆ، وەیشێرە: بەهاوار و گریان و داد و بێدادێکی دەڵێن کەئافرەتان لەکاتی لێقەومان یامردوو لێ مردنێدا بەکاریدەبەن.

رۆز (بابا.): لەیەکدان و درووونی پارچەی کاڵا لەدووای بڕینی.

رۆزقە: ڕوزقە، گیایەکی بەهارییەو وەگێلاخەی دەچێ بەکولاوی و برژاوی دەخورێ.

رۆزگار (هەورا.): ڕۆژگار.

رۆزنامە: ڕۆژنامە.

رۆزی: ڕۆژی، زاد، قووت، ڕۆژانە، پێ بژیو. (ئەردە.) سەردروو، کۆک، درووماني لێکدورووست.

رۆژ: (هەورا.) خۆر، هوورێر، وەر، ڕۆش، (بادە.) ڕۆ، (ئەردە.) ڕووج، ڕۆژاتەخووەش، (باک.) ڕۆژباش، برۆژکرن (باک.): ئاشکراکردن. ـــ بوون: ئاشکرابوون، بەماوەیەک دەڵێن لەکاتی ڕۆژهەڵاتەوە تا ڕۆژاوا بوونێ. نێوی پیاو و ئافرەتانە.

رۆژئا (باد.): ڕۆژاوا.

رۆژئایی: ڕۆژاوایی.

رۆژانە: ڕۆژانی، هەرۆ، مووچە، جیرە، ئەندازە پارەیێکە، کە ڕۆژبەڕۆژ بدرێ بەشاگردو کارگەران و ئیتر. مووچەی ڕۆژبەڕۆژی منداڵانە.

رۆژانوو: ڕۆژنامەیێکی کوردی بووبەتیپی لاتینی نزیکەی سێ ساڵان لە بیروو تێدا لەلایەن دۆکتۆر کامەران بەدرخانییەوە پەخشکراوە.

رۆژانی (باک.): ڕۆژانە.

رۆژاوا: خۆر نشین، کاتی ئاوابوونی ڕۆژ. شوێنێکە، کە ڕۆژی لێ ئاوا دەبێ.

رۆژاوایی: کەسێکە لەهەرێمی خۆرنشینێدا دادەنیشێ.

رۆژەجووت: بانە، گاوەخان، بەشە زەویەکە، کە بەتاکە ڕۆژێکی بەجووت بکێڵرێ.

رۆژەڕێ: ئەندازە وماوە ڕێگایەکە، کە بە ڕۆژێکی ببڕێت.

رۆژەلات: ڕۆژهەڵات.

رۆژەلاتناس: ڕۆژهەڵاتناس، خۆرهەڵاتیەوان.

رۆژەلاتناسی: ڕۆژهەڵاتناسی، خۆر هەڵاتیەوانی.

رۆژەلاتی: دانیشتووی هەرێمی ڕۆژهەڵاتێ.

رۆژەلاتی دوور: ڕۆژهەڵاتی دوور، ڕۆژەلاتی ئەوپەڕ.

رۆژەلاتی ناوەڕاست: ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست.

رۆژەلاتی نێزیک: ڕۆژهەڵاتی نێزیک.

رۆژەن (باک.): ڕۆچنە.

رۆژەناڕۆژێ: ڕۆژبووێر.

رۆژەنە: ڕۆژەن، کلاوڕۆژنە، ڕۆچنە.

رۆژباش: ڕۆژخۆش، ڕۆژخووەش، باشڕۆژ، شەگگە.

رۆژباشی: ڕۆژخووەشی، فەتال، فەلات، شەگگە، (باک.) پاتە.

رۆژبەڕۆژ: ڕۆژبڕۆژ.

رۆژبەسەربردن: مەبەس لەپشوودرێژی و ئارامی و بەڕێ چوونێکە هەر چۆنێکی هەڵبسوورێ.

رۆژبەیانی: هۆزێکی کوردە پازدە هەزارماڵ پترە لەباکووری ڕۆژاوای زێی بادینان و لە کەنار کەرکووک دادەنیشن.

ڕۆژبڕ: ڕۆژانە، بەکارگەران دەڵێن بەڕۆژبڕ ئەم کارەم بۆبکە.

ڕۆژبوونەوە: کۆتایی شەوو دەست پێکردنی ڕۆژێیە.

ڕۆژبووێر: ڕۆژە نارۆژێ.

ڕۆژبووێری: ڕۆژە نارۆژێک، خەریکی کارو فەرمانێکی بوون.

ڕۆژپەرست: خۆرپەرست، هوویرپەرست، کەسێکە خۆری بپەرستێ، ئـازەری، ڕۆجیاپەرس. گیاندارێکە وەکومارمێلکە بەڵام گەورەترە و هەمیشە ڕوولەخۆر دەکا و لەبەر هەتاو گەلێ ڕەنگ دەنوێنێ، گوڵەبەڕۆژە.

ڕۆژپەرستی: خۆر پەرستی.

ڕۆژخووەش: ڕۆژباش. ـــ ی: ڕۆژباشی.

ڕۆژڕەش: بەدبەخت، چارەڕەش. ـــ ی: تەنگانە، سەخڵەتی، لێقەوماوی.

ڕۆژکا (باک.): ئێل و دەرەبەگێکی کوردییە لەبتلیسێ ئەمڕۆ پێیان دەڵێن وولاتێ.

ڕۆژکان: ڕۆژکا.

ڕۆژکردنەوە: نەنوستنە تا بەیانی.

ڕۆژکووێر: بەپێچەوانەی شەوکوێرییە.

ڕۆژگ: ڕوژوو، پارێز.

ڕۆژگار: ڕۆزگار، کات و دەمێکە، کە بەرەبەرە دێت و دەڕوات. ڕۆژ، درێژایی ڕۆژە لەبەیانیەوە تا ئێوارێ، گەردوون، چەرخ، چەپگەڕ.

ڕۆژگارپەرست: ڕۆژپەرست، گوڵەبەڕۆژە.

ڕۆژگارپەرستی: خۆر پەرستی.

ڕۆژگارزان: ڕۆژگارناس، مێژووزان.

ڕۆژگەوان: ڕۆژووان، بەڕۆژوو.

ڕۆژگیران: خۆر گیران: هووێرگیران، پێشگرتنی ڕووناکی ڕۆژ لەلایەن مانگەوە.

ڕۆژمز (ئەردە.): ڕۆژبڕ.

ڕۆژمز (ئەردە.): ڕۆژبڕ.

ڕۆژن (زا.): کلاوڕۆژنە.

ڕۆژنامە: نووسراوێکە ڕۆژ، مانگ و ساڵ نیشاندەدا، ڕۆژمار، ڕۆژمێر. نووسراوێکی چاپکراوە ڕۆژبەڕۆژ دەنگ و باسی ژوورەوەو دەرەوە بڵاو وبەخش دەکات، ڕۆژنامچە.

ڕۆژنامەچی: کەسێکە ڕۆژنامەی دەردەکات.

ڕۆژنامەچیەتی: ڕۆژنامەنووسی.

ڕۆژنامەگەر: ڕۆژنامەچی.

ڕۆژنامەگەری: پیشەو کرداری ڕۆژنامەنووسانە.

ڕۆژنامەنووس: ڕۆژنامە نڤیس.

ڕۆژنامە نووسی: ڕۆژنامە نڤیسی.

ڕۆژناهی: ڕووناکایی.

ڕۆژنایی (زەن.): ڕووناکی، ڕۆشنایی.

ڕۆژنە (بۆتا.): پەنجەرە.

ڕۆژنەڕۆژێ: ڕۆژەنارۆژێ.

ڕۆژنشین: ڕۆژاوا.

ڕۆژنشینی: ڕۆژاوایی.

ڕۆژوو: ڕۆژی، ناشتایی، پارێز، پاس، (هەورا.) ڕۆچی. بە ـــ بوون: پاسگرتن، بڕۆژی بوون. ـــ گرتن، پارێزلەخواردن و خواردنەوە و کردنی هەندێ کرداری ڕێنەدراو بەناوی خودا پەرستییەوە.

ڕۆژووگر: (باک.) ڕۆژووان، پارێزڤان.

ڕۆژووگرتن: بەڕۆژووبوون.

ڕۆژووان: ڕۆژووگر، بەڕۆژوو، (هەورا.) ڕۆچەوان، (باک.) پارێزڤان.

ڕۆژوووانی: پارێزڤانی.

ڕۆژهەلات: خۆرهەڵات، خۆرەڵات، ڕۆژەڵات، دەمی سەردەرکردنی ڕۆژە، ڕۆژهەلات. شوێنێکە ڕۆژی لێ هەڵبێ.

ڕۆژهەڵاتن (کە.): خۆرهەڵاتن، هووێرهەڵاتن.

ڕۆژهەڵاتناس: خۆرهەڵاتناس.

ڕۆژهەڵاتناسی: خۆرهەڵاتناسی.

ڕۆژهەڵاتی: دانیشتووی ڕۆژهەڵاتی.

ڕۆژهەڵاتی ئەوپەڕ: ڕۆژهەڵاتی دوور.

ڕۆژهەڵاتیەوان: خۆرهەڵاتناس.

ڕۆژهەڵاتیەوانی: خۆرهەڵاتناسی.

ڕۆژهەڵاتی دوور: ڕۆژهەڵاتی دوور، ڕۆژهەڵاتی ئەوپەڕ، ئەوپەڕی ئاسیایە بەلای ڕۆژهەڵاتەوە.

ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست: ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، نێوڕاستی ئاسیایە.

ڕۆژهەڵاتی نێزیک: ڕۆژهەڵاتی نزیک، خۆر هەڵاتی نزیک، کەناری ئاسیایە بەدیوی دەریای سپیدا.

ڕۆژهلات (باک.): ڕۆژهەڵات.

ڕۆژی (باک.): ڕۆزی، زاد، قووت، پێ بژیو، ڕۆژوو.

ڕۆژی ئازادی: ڕۆژی سەربەستی، ڕۆژی سەربەخۆیی، نەورۆز، ڕۆژی ڕزگاری.

ڕۆژیار (هەورا.، ڕۆژ.): خۆر، ڕۆژ.

ڕۆژیارپەرست (ڕۆژ.): گوڵەبەڕۆژە.

ڕۆژی دەر: خودای ڕۆزیدەر.

ڕۆژی دوایی: ڕۆژی دوایین، پاشەڕۆژ، پەسڵان.

ڕۆژێکی: (باک.) ڕووکێ، ڕۆژەکی.

ڕۆژین (باک.): ڕۆچنە.

ڕۆژێ نەڕۆژێ: ڕۆژەنارۆژێکی، ڕۆنەڕۆ، نۆگە.

ڕۆژیولفار (ئەردە.): سەڵەف، بەپێچەوانەی شەونخوونی.

ڕۆستەم: ناوی نێرینانە، ناوی پاڵەوانێکی کوردبوو ناوی بابی زاڵ و ناوی دایکیشی ڕوودابە بووە. سەعدی دەڵێ:

دانی، کە چە گفت زال با روستم گرد
دوشمن نتوان حقیر و بیچارە شمرد

لەبەر نەکێشان(کرد)ەکەیان کردۆتە گرد.

ڕۆش (ژا.): ڕۆژ

رۆشتن (باد.): رۆیشتن.

رۆشن: تروسکەدار، پەیدا، ئاشکرا. (هەورا.، کە.) رەوشەن، رووناک، (کە.) رۆشنا، گەش. ئاشکرا، دیار.

رۆشنا (ئەردە.): رۆشن، رۆشنایی. پتر لەگەڵ ووشەی ئاشنادا بەکاردەبرێ، ئاشناو ــــ: دوست، ناسیاو.

رۆشنایی (هەورا.، فە.): رووناکی، شۆق، سۆما.

رۆشنایی نەفتاو (فە.): پرشنگی خۆر.

رۆشنەوبوون: رووناک بوونەوە.

رۆشنەوکردن: رووناک کردنەوە.

رۆشن بوون: رووناکبوون، داگیرسان.

رۆشن بوونەوە: ئاشکرابوونەوە، دەرکەوتن، رووناکبوونەوە، برێتییە لەدەرکەوتنی مەبەستێکی نادیار.

رۆشن کردن: رووناک کردن، داگیرساندن.

رۆشنبیر (هەورا.): رەوشەنبیر.

رۆشنبیری (هەورا.): رەوشەنبیری.

رۆشنکردن: رووناککردن.

رۆشنکردنەوە: رووناککردنەوە.

رۆشنویر (هەورا.): رەوشەنبیر.

رۆشنویری: رەوشەنبیری.

رۆشنی: رۆشنایی، رووناکی.

رۆغان (لو.): رۆن.

رۆڤ (باک.): رق، قین، کین، رک، (باک.) رۆڤک.

رۆڤک (باک.): رق، رک. (زا.) تووکی بەر.

رۆڤی (باک.): رێوی، ڕیخۆڵە.

رۆکەوتن: داکەوتن، دامرکان، دڵنیابوون، درێژبوون، ڕاکشان، پاڵکەوتن.

رۆکراو: داکراو.

رۆکردن: داکردن، ئاویاچتی ووشک وەکوو دانەوێڵە وئیتر لەچتێکەوە لەناو جەواڵ ویا دەفرێکیتر کردن یا لەسەر زەوی هەڵڕشتن.

رۆگە (موک.): ئاوێنە.

رۆل (باد.، باک.): رۆڵ.

رۆڵ:ژاڵە. گیایەکە وەکوو لاولاو بەداران هەڵدەچێ.

رۆڵە (باک.): رۆڵە. (باد.) منداڵ، گدی، کۆرپە، مناڵ، منداڵیشی پێ بانگدەکرێ.

رۆڵەخوای (هەورا.): ڕیخۆڵە، رۆڵەخۆ.

رۆڵک: ژاڵە.

رۆم: نەتەوەیەکی ناودارو گەورەیە کوردان لەدەستی وان گەلێک زیان و ئازاریان دیتووە، زۆرجاران زێی فورات سنوری کوردان و رۆمان بووە، ئەمرو کوردان بەترکی ئەنەدۆڵی دەڵێن رۆم وادیارە کەترکان جێگای رۆمانیان گرتووە.

رۆمەڵغەزا: رۆژی پەلامارداني رۆمان، هۆمەلغەزا.

رۆمی: کوردان بە ترکان دەڵێن رۆمی، خانی پایە بەرز دەفەرمووی:

ئەڤ رۆم و عەجەم بەوان حەسارن

کورمانج هەمی لەچارکەنارن

رۆن: چەورییە، کەلەماست وشیر و گەلێ چتیتر دەگیرێ، روهن، چەوری، بۆ، ــــ یکەرە: کەرە، ــــ ی زەنگ: رۆنی تووڕاوەوە، تەواش، ترنگ، ئاوودۆی تەڕ و ئاواوی وشل. (باک.) رووناک، شەبەق، رۆشن، هەیڤەرۆن، مانگەشەو، فرمێسک، حێستر، رۆنک، ئەسرین. روون.

رۆناک (باک.): رووناک، رۆندار.

رۆناکی (باک.): رووناکی.

رۆنان: دانان.

رۆناو: چەورێکە وەسەر مەنجەڵی بکەوێ و تێکەڵ بە ئاوێ بووبێ.

رۆناوی: چەوروچڵێک.

رۆناهی (باک.): رووناکی، نێوی گۆڤارێکی کوردی بووەبەتیپی لاتینی لەشاری شامێ لەلایەن ئەمیرجەلادەت بەدرخانەوە دەردەخرا.

رۆنایی: رووناکی، رۆشنایی. (هەورا.) ئاوێنە، جام.

رۆنەر: دانەر.

رۆنەرۆ (ئەردە.): رۆژەنارۆژێ، نووگە، نۆرە.

رۆنەکەرە: رۆنی کەرە، کەرە.

رۆنەنیش (باک.): گیایەکە.

رۆنتک (باک.، باد.): فرمێسک.

رۆندار: رووناک، رەوشەن.

رۆنداری: رووناکی.

رۆنداغکەر: رۆنداخکەر.

رۆندکەری: مرازێکە وەکوو تاوەی دەسکدار وایە رۆنی تێدا داخدەکەن.

رۆندان: کەڵە شاخ، مرازێکە رۆنی تێدەکرێ.

رۆندک (باک.): فرمێسک.

رۆندک

رۆن زەیتوون: رۆنی زەیتوونی.

رۆنک (هەورا.): فرمێسک. ڕانک.

رۆنکونجی: رۆنی کونجی.

رۆنگ: خوری دابەستەیە لەپاش برینەوەی جارێکی تر ببرێتەوە.

رۆنگەرچەک: رۆنی گەرچەکی.

رۆنگرتن: رۆنی بادام و گوێزو چتی واگرتن، کەرۆنی هەبێ.

رۆن و ماساوی (هەورا.): رۆن ماسی.

رۆنێ: دانیشە.

رۆنی: رووناکی، چتی روون، رۆناهی، رۆشنایی، روونی.

رۆنیاس: گیایەکە بەرەکەی وەکوو رەشکەوایە دوگەز بڵندتر دەبێ رەگەکەی وەکوو دار وایە بۆ دەستی شکاو یالە جێ چوو زۆر باشە، گوڵەکانی زەردو وورده و زۆر بە سەر زەویدا ڕادەکشێ و هەر کرو بەنێکی بەبنەکەی کەسوورە، سوور کرێ رەنگی ناچێتەوە سوورێکی تۆخی مۆرکارە بە ووشکراوەیی لەگەڵ زەردێنەی لەسەر هەر برینێکی دانرێ گۆشتە زوونەی لەبنەوە پێ دێنێ و سەرەکەشی دەکاتە قرتاغەوچاکی دەکاتەوە.

ڕۆنیاسی: چتێکە ڕەنگی وەکوو ڕەنگی ڕۆنیاسی وابێ.

ڕۆنی زەیتوونی: ڕۆنی زەیتی.

ڕۆنیشاندن: ڕۆنان، دانیشاندن، ڕۆنیشتاندن.

ڕۆنیشتن: (باد.) دانیشتن، ڕوونیشتن، (هەورا.) ئەرەنیشتەی، نیشتەیرە. نیشتن، ڕۆنین، (باک.): ڕوونشتن.

ڕۆنیشتوو: دانیشتوو، دانیشتی، ڕوونشتەمان.

ڕۆنی کونجی: ڕۆنکونجی.

ڕۆنین (باد.): ڕۆنیشتن. ڕووانین.

ڕۆوانە (هەورا.): ڕۆژانە.

ڕۆوئاوا (هەورا.): ڕۆژاوا.

ڕۆوڕێ (شوا.): برۆ.

ڕۆهاتن: هەڵوەرینی پرچی ئافرەتانە دووای نەخۆشی.

ڕۆهایی (باک.): جوورە هەڵپەڕینێکی کوردییە.

ڕۆهەڵات (باک.): ڕۆژهەڵات.

ڕۆهن (باک.): شلەمەنی، شل، ڕوون، چتی شل و ڕوون.

ڕۆهێشتن: داهێژتن، داهێشتن، داهێلان، شۆڕکردنەوە، شۆڕکردەی.

ڕۆیار (کە.): ڕێبووار.

ڕۆیاندن (کە.): وەڕێخستن، ڕەوانەکردن، بەڕێکردن.

ڕۆیدمایی (هەورا.): ڕۆژی دووایی، دوواڕۆژ.

ڕۆینە: جوورە هەڵپەڕینێکی کوردییە لەسەرەخۆ سووڕدەخۆن وخۆیان بەرزناکەنەوە کەپێشڕەوە بۆ سێپێیی. ڕۆیشتن، گەڕان.

ڕۆینەکونا (ئەردە.): شکان، ڕەوتێکەوتنی تاکە کەسێک یالەشکرێک.

ڕۆینەوە: چوونەوە، گەڕانەوە.

ڕۆیۆ: ڕۆژێکی.

ڕۆیی: ڕۆییشت.

ڕۆیشتن: خۆشڕۆیشتن: پێهەڵێنان، پێهەڵگرتن.

ڕۆییشتن: کۆچکردن، چوون، ڕۆیین، چین، چووین، ڕەوان بوون، مەلای، وەرسیان، (هەورا.) لووای، لوان، (شەبە.) بل، وەرسیان.

بڕۆ: ڕۆوڕێ، لوە، هولوو، بچە، هەرە، هەرۆ، بەسەر ـــ : سەرزەنش کردن، ئامۆژگاری کردن، لەسەر ـــ : پێداگرتن، پێداچوونەوە، خووار، بنار، هەتەر.

ڕۆییشتوو: چوو، ڕۆییو، کۆچکردوو، ڕابردوو.

ڕۆیین: ڕۆیشتن، چوون.

ڕۆیینە: ئەوکەسەیە، کەبڕوا.

ڕوب: ڕب، شیلە.

ڕوبەب: کەمان، کەمانچە، ڕباب، مرازێکی سازوئاوازە.

ڕوبێدە (هەو.): مردە، بەسەر.

ڕوخ (باک.): ڕوو، ڕوخسار. پیشە خۆرە، ئێسکخۆرە، باڵندەیێکی ئەفسانەییە. (باک.) کەنار، قەراخ، لێوار. ناوی دوودانشانە لە داشەکانی شەترنج.

ڕوخە (ئەردە.): ڕوخەک.

ڕوخەک (ئەردە.): چتی داڕووخاو، ڕووخیان، ڕزیان.

ڕوخزیی: تیرەیەکە لەهۆزی جاف و کۆچەران.

ڕوخسار: ڕوو، ڕووچک، ڕوخ، دیم، ڕەنگ و ڕوو، چارە، چرۆچاو، دەم و چاو، جەفەر، چرۆچەم، دیدار، شێوە. نێوی ئافرەتانە.

ڕوخسارە: ڕوخسار، ڕوو، چارە.

ڕوخیاگ: ڕووخاو.

ڕوخیان: ڕووخان.

ڕوزد (بابا.): بەرچاوتەنگ. ـــ ی: بەرچاوتەنگی.

ڕوش: ڕووش، زبر. گڕوێ، ئاولاوی. زوڕ.

ڕوشتە: هەودای بادراو.

ڕومێل (باد.): باڵندەیەکە لە چیایاندا وەکووکۆتری وایە.

ڕوندک (باک.): فرمێسک.

ڕونگ (هەورا.، هەر.): ئەوتووکەیە، کە لەدووای بڕینەوەی ئاژاڵان تا سێ مانگان لێی دێتەوە کە دووبارەش بڕیانەوە هەر ـــ ی پێدەڵێن کە بڕیشیانەوە هەر ـــ ی پێدەڵێن.

ڕوە (زاخ.): ڕیش، ڕدێن، (زاخ.) ڕە. (ئەردە.) بەری کاڵا.

ڕوهن (باک.): ڕۆن.

ڕوهند (باک.): ئاشکرا، خویا، دیار.

ڕوهنی (زا.): ڕوونی، ئاشکرایی، ڕووناکی.

ڕویال (باد.): چەقین، شووێنی کرێن.

ڕوو: چرۆچاو، ڕوخسار، چارە، دەم و چاو، (باک.) ڕووچک، ڕووچ. ڕوخ، سکووم، جەفەر، (باک.) دێم، بە ـــ دادانەوە: شەرمەزارکردن، وەڕوو دانەوە، دان ڕوو، بەچاودادانەوە، بەڕوو: بەڕێز، بێڕوو: بێشێواز، بێشەرم. (فە.) ڕێوی. هۆ، مایە، بۆنە، لە ـــ ی ئەوەوە: بەهۆی ئەوەوە، ڕووکار، دیوی دەرەوەی هەر چتێکی بێ، بەردەم. (باک.) چۆم، ڕووبار. زات، بڕ، ئازایی: ئازاد لە ـــ ی هەڵنایە بتدووێنێ واتە زات ناکات. ساختە، ڕووالەت، ڕیو.

ڕووار (ئەردە.): ڕووبار، چۆم، چەم، شووێنێکە ڕووباری زۆر لێبێ.

ڕوواس (هەورا.): ڕێوی.

ڕوواسە (هەورا.): ڕێوی.

ڕووال: شۆخ و شەنگ، دڵبەر، لاو، هەرزەکار.

ڕووال (هەورا.): ڕەواقی شەکری و هەنگووین و چتیتر، ڕینگاو.

ڕووالەت: (هەورا.، بابا.، کە.، جا.) دیمەن، قەلافەت، ڕوو، دیدار، ڕوخسار، تەوس، تووانج، سەرزەنش، ـــ کردن: بەسەرڕۆیشتن، تەووس لێدان، (کە.) مرایی، ڕووپایی، زمان لووسی، کلکەسووتە، ـــ کردن: ڕووپایی و کلکە سووتەکردن.

ڕووالەتباز: ڕیاکار، ساختەچی، ڕووساز. ـــ ی: ڕیاکاری، ڕووپایی، ڕووسازی.

ڕووالەتبازی کردن: ڕیاکردن، ڕووپایی کردن.

ڕووان: ڕەگ داکوتان و سەوزبوونی ڕووەکان و ددان و مووی لەش، ڕووبینی گیاو سەر دەرهێنانییان، دەرچوون، شینبوون، (هەورا.) ڕسان،

(ئەردە.) ڕەوان، وانەکەی ــــ ە: ڕەوانە، (ئــەردە.) ڕەوان، ئــاوی ڕەوان، (ئەردە.) ئەسپی ڕەوان، ڕەوان، ڕام، ڕاوار.

رووانه: ڕەوانە.

رووانەکردن: ڕەوانەکردن.

رووانەوە: خەست و توند بوونەوەی دۆشاو وهەنگوین و هەندێ چتی دی.

رووانەن: چەقاندنی شەتڵ و نــەمام، شین کردن، ســەرپێدەرهێنانی رووەک بــەگژوگیاو دارانــەوە دوای پیشــەداکوتانیان. ڕەوانــەکردن، (بــاک.) تاوگازبوون، هەتاوبردن.

رووانگـە: جێگای تایبەتییە، کە بەئاسانی مـانگی یەکشـەوەو ئەسـتێرەی تێدا بدۆزرێتەوە، کۆلیتگا، کالیتگا.

رووانین: تەماشاکردن، ڕامینان، (هەورا.) مدیای: مذیـای، نوواڕیـن، وورددەوبوون، سەرنجدان.

رووەو: چتێکە شین بووبێ و ڕەگی داکوتابێ لەدووای ناژتن و چەقاندنی.

رووەوە: چتێکە خەست و پەیت بووبێتەوە.

رووە (هەورا.): ڕوو، ڕوخسار، دیمەن، دیوی دەرەوە، (کە.) لا.

رووەدای (هەورا.): ڕوودار.

رووەدۆشەگ: ڕوودۆشەگ.

رووەزەیتوون (هەورا.): ڕۆنزەیتوون.

رووەسەنیر: ڕووەبالیف.

رووەک: شیناوەردی بەهــەموو جووره گژوگیـاو دارو دەوەنێکــەوە. ــــ ی: خۆڕسکی.

رووەن (هەورا.): ڕۆن.

رووەنگـەرچەک (هەورا.): ڕۆنگەر چەک.

رووەن ماساو (هەورا.): ڕۆنماسی.

رووەن و زەیتوونی (هەورا.): ڕۆنزەیتوون.

رووەن و کەتانی (هەورا.): ڕۆنکەتان.

رووەو: بەرەو، بەرانبەر، ــــ من هات: بەرەومن هات.

رووب: ڕوب.

رووبا(لو.): ڕێوی.

رووبادان:: سەرروەرگێران.

رووبار: چۆم، ڕووبەڕوو. (ڕەوا.) چۆم، چەم، ڕووار.

رووباربوونەوە: (ئەردە.) بەرەوڕووبوونەوە.

رووبارکاری: ڕووبەڕووبوون.

رووباری (باک.): ڕووبەڕوو، هەمانە.

رووباری کرن (باک.): ڕووبەڕووکردن.

رووباریٚ هەڤکەتن: دیدەنیکردن.

رووباز: ڕیاکار، زمان لووسی.

رووبـازاری: مەبەس لـە ئـافرەتی جـوان و شـۆخە. بۆچتێـک بـەکاردەبرێ کەبەدیمەن جوان بێ زوو بفرۆشرێ. ڕیاکاری، زمان لووسی.

رووبال (زا.): بەرەوڕووبوونەوە.

رووبالگەهـ (باک.): ڕووسەنیر.

رووبە: بەرەو، بۆلای، (باک.) بەر. ــــ بازاڕچوو: بەرەو بازاڕ چوو.

رووبەڕا (ئەردە.): ئامادە، ساز.

رووبەڕاکردن: ئەنجامدان، پێکهێنان.

رووبـەڕوو: بــەردەم، پێــش. بەرانبــەری یــەکتری، بــەرە و ڕووی یــەکتری، بەرانبەری ڕووی یەکتری ، پێشــبەری هــەڤ، هەمبــەران، هنبــەر، ڕوبەهــەڤ، مەبەس لە دوو یا چەند کەس یا چتانە کەڕوویان لە یەکتری بێ.

رووبەڕووبوون: تووشبوون، تووشهاتن، یەکتر دیتن.

رووبەڕوو بوونەوە: بەرەوڕوو بوونەوەی دوو یا چەند کەسان.

رووبەڕوو کردن: تووشکردن، بەدیدەنی یەکتری گەیاندن، ڕووبارکاری.

رووبەڕوویی: بەرانبەری.

رووبەنە (ئەردە.): ڕووبەند.

رووبەند: (ئەردە.) ڕووپۆش، ڕووبەنە، چارەپۆش. (هەو.) پێچە، پەچە، (هەورا.) بەرچەم، خاڤک، خێلی.

رووبخوری: گرویٚ، ڕووبە خرویٚرکە. ئاولاٚری.

رووبۆسی: ماچ و مووچ.

رووبین: لەڕوودامار.

رووبینی: لەڕوودامان.

رووپاک: ڕووخۆشی، دڵپاک.

رووپاکی: دڵپاکی، ڕووخۆشی.

رووپامایی: ڕووالەتکردن.

رووپایی (کە.): مرایی، ڕووالەت، کلکە سووتە، زمان لووسی.

رووپەڕ: سەرپەڕ، شکڵ، وێنە، نیگار. لاپەڕە، ڕووپەڕە، زوویر، تووڕە.

رووپەڕە: لاپەڕە، ڕووپەڕ، (باک.) ڕووپەل، دیوێک لەپەڕە قاقەز.

رووپەڕبوون: زوویرو تووڕە بوون.

رووپەڕکردن: زوویرو تووڕەبوون.

رووپەڕی: زوویری، تووڕەیی.

رووپەری: جوانی.

رووپەل (باک.): لاپەڕە.

رووپشت: ئاستەڕ.

رووپۆش: پێچە، ڕووبەند، چارەپۆش، پارچەیێکی تەنکە ئافرەتان لــەکاتی چوونــە دەرەوەدا ڕووی خۆیــانی پێدادەپۆشــن. ســەرپۆش، ســەرئەنداز، پەردەیێکە بەسەر سینی و چتیتر دادەدرێت.

رووپۆشین: ڕووگرتن: ڕووداپۆشین.

رووپێدان: ڕوودان، زۆر دوواندنی یەکێک و ڕووی خۆشی نیشاندان.

رووت: پەتی، سادە. ڕاست، بێ پەناوپێچ، بێ پەردە، کۆت، پەتی، قووت، تازی، ڕەوسی، ڕووتەڵە، قووتەڵــە، بــووت، ڕووس، بــێ پۆشــاک، بــێ جــل وبەرگ، زەلووت، خاووس، کۆل، وێژە، (باک.) تازی، چیپ.

رووتداری: بێ پەلک و گەڵا.

رووتا: تێلێکی کوردەلە (دێرک) ی چیای مازوو ماڵی حاجی نــەجیمی برا گەورەی ڕووتا بووە، ڕەشید کورد خاوەندی ڕێزمانی کرمانجی لەو تێلەیە، کە لە ڕۆژاوای ماردینێیە.

رووتاڵ: مۆن، رووگرژ، توورە. ــ ی: مۆنی، رووگرژی، توورەیی.

رووتانەوە: داڕووتان، هەڵوەرینی گەڵای دار و مووی گیاندار و تووک و پەڕی باڵندان. وەشکەڕنی موو و خوری لە پێستەوە هەڵکێشانی.

رووتاندن: ڤەڕووتاندن.

رووتاندنەوە: بە زۆر کەل و پەل لەم و لەو ئەستاندن، ڤەڕووتاندن، پووتاندنەوە، ڤەڕووچکاندن، بەرگ پێدا کەندن، داڕووتاندن، رووتکردنەوە، دەسکەنەی مووی گیاندار ومو و خوری پێستان. لێکردنەوەی گەڵای داروبار و بەروبوی دار و باخچان ڕنین، ــ ی مریشک و پەڕەووران: ناوەڕووتکردن، پەرتانن.

رووتانن: رووتاندن.

رووتاننەوە: رووتاندنەوە، داڕنین، ڕنینەوە.

رووتاوە: رووتاوەوە.

رووتاوەوە: داروگیانداروو پەڕەوورێکە، کە گەڵایاموو یا پەڕی وەریبێ و رووت بوو بێتەوە.

رووتە: داروباری بێ گەڵا و گیانلەبەری بێ پۆشاکە، رووتەڵە.

رووتەخت: (ئەردە.) تارایەکی سوورە بەسەر ئەو تەختەدا دەدرێ، کە بووکی تێدا سوار دەکرێ بۆ مردووان ڕەشە.

رووتەڵ: رووتەڵە.

رووتەڵە: رووتە، بۆ داروبارو گیان لەبەرانی رووت بەکار دەبرێ.

رووتەن (ئەردە.): ڕەشانگی نێو بەفری، (ئەردە.) جێگایەکە گژوگیاو داروباری لێ نەبێ.

رووتەنی: رووتەن.

رووتەوەبوون: رووتبوونەوە.

رووتەوەکردن: رووتکردنەوە.

رووتەوبوون: رووتەوەبوون.

رووتەوکردن: رووتکردنەوە.

رووتەهەل (باک.): رووگرژ، توورە.

رووتەهەلبوون (باک.): رووتاڵ و توورە بوون.

رووتەهەل کرن: (باک.): رووتاڵ و توورەکردن.

رووتەهەلی (باک.): رووتاڵی، توورەیی.

رووتبوون: شەلیان، رووپال، نەمانی گەڵای دارومووی گیاندار و پەڕی باڵندان.

رووتبوونەوە: داکەندنی پۆشاکی بەر.

رووترش: رووگرژ، رووتورش، مۆن، گرژ، توورە، مچ و مۆڕ، مشومۆڕ.

رووترشاو: رووتورش، مۆن، گرژ، توورە، مچ ومۆڕ، مشومۆڕ.

رووترشبوون: مۆنبوون، گرژبوون.

رووترشکردن: مۆنی، گرژی، توورەیی.

رووترشی: مۆنی، گرژی، مچ و مۆڕی.

رووترشیاگ: رووترشاو، مۆن.

رووتکردن: چەڵکردن، شیلاندن، داپلۆسین، داپەلۆسین، شەلاندن، رووتکردنەوە، هەڵوەشاندنی تفەنگ ودەمانچە بۆ پاککردنەوەی. داڕنینی لق و پۆپی داران و رووتاندنەوە ی مووی سەروپێ.

رووتکردنەوە: داماڵینی بەرگ و پۆشاک لەبەر یەکێکیدا.

رووتلە (ئەردە.): رووتەڵە، رووت و قووت.

رووت و راست: بێپەردە، پۆستکەندە.

رووت و رەجاڵ: قەلەوقووتە، رووتوقووت، بێ جل و بەرگ، بێ پارەوقووت.

رووت و رەجاڵی: بێجل و بەرگی، بێ پوول و زادی.

رووتوورش: رووترش، ناوچاوترشیاگ، چرچاوترشیاگ.

رووتوورشی: رووترشی.

رووتورشیاگ: رووترشاو، مۆن، گرژ.

رووتوقووت: رووت و بێبەرگ، ڕەش وڕووت، هەژارودەستکورت. ــ ی: بێجل وبەرگی، هەژاری، بەلەنگازی.

رووتی: (باک.) زەلووتی، رووسی. رووتێتی.

رووتیانەوە (ئەردە.): رووتانەوە.

رووتێتی: تازێتی، رووسێتی.

رووتێکردن: تەماشاکردن. پەنا بۆ کەسێک بردن بۆ داخوازیەکی یا بەرەو شوێنێک ڕۆیشتن، بەرتێکردن، رووکردنە چتێک، رووکردن.

رووجێگە: رووجا، رووەدۆشەگ.

رووچ: رووچک.

رووچەرخان: روو وەرگێڕان.

رووچەرخاندن: روو وەرگێڕاندن.

رووچەرخێن: روو وەرگێڕ.

رووچەرخێنەر: روو وەرگێڕ.

رووچک (باک.): دزێو، ناحەز، روو، روخساری ناشیرین، دەم و چاو، بۆ هی ناشیرین بەکاردەبرێ.

رووچکان: دزێوبوون.

رووچکاندن: سووککردنی تووک ومو، برووچکێنە، سووکیکە.

رووچکێن: ناشرینکار.

رووچکێنەر: ناشرینکار.

رووچکین: ناشیرینبوون.

رووخ: بروانە: ڕوخسار.

روخ: مرازێکە لەکەرەستەی گەمەی شەترەنجێ.

رووخان: (هەورا.) ڕمای، ڕەمای. هەرفتن، هەرفین، هرەفان، تەپین، داتەپین، هەرافتن، هەرەس هێنان، داڕووخان، هەرشین، هەرستن، بەربوونەوە، (فە.) ڕمین، کەوتنی دیواروشاخ وچتی دی.

رووخانە (هەورا.): چۆم.

رووخاندن: کاوول و وێرانکردن، هەرەڤانن، تەپاندن، داتەپاندن، بەردانەوە، هەرڤاندن، ڕماندن، رووخانین، داڕووخاندن، هەرشاندن، هەرشتاندن، (هەورا.) ڕمانن، ووڕنای. خراوکردن، خاپوورکردن.

رووخانن: رووخاندن.

رووخانۆکە: ریحانە.

رووخاو: داڕووخاو، ڕماو، جێگایەکە ڕمابێ. ــ ی: ڕمانی، ڕماوی.

رووخەک (ئەردە.): چتی داڕووخاو.

رووخەڵە (هەورا.): ڕیخۆڵە.

روختە (کە.): ڕەختە.

رووخست (باک.): بەرماڵ، دووگرد. کۆڕنۆش.

رووخستگە: کۆڕنۆشگە.

رووخستن: کۆڕنۆشبردن، ـــ ەردێ (باک.) کۆڕنۆشبردن.

رووخلاکۆر (هەورا.): ڕیخۆڵەکوێرە.

رووخۆش: (هەورا.) ڕووگەش، ڕوو وەش. خۆش مەشرەف، خۆشڕوو، دەم بە پێکەنین، زمان شیرین، مێرەوان. ـــ ی: ڕووگەشی، (هەورا.) ڕوو وەشی، (باک.) خۆشڕوویی، بسکە، بسکەبسک، ڕووگوشاد، کەیفخۆش، شادمان، زمان شیرینی، مێرەوانی.

رووخوروک: گرویێ، ڕووبەخرویرکە.

رووخوری: ڕووخورۆک، گرویێ، ڕووبەخروێرکە.

رووخیاگ: ڕووخاو.

رووخیان: ڕووخان.

رووخێن: ڕووخێنەر.

رووخێنەر: ڕووخێن، داڕووخێن، وێرانکار.

رووخێن: ڕووخان.

رووداڕ: ڕووقایم، نەترس، خاوەندڕوو، ئازا، بەڕێز، بەڕوو.

رووداماڵراو: ئابڕووتکاو، بێشەرم، ڕووهەڵماڵراو. ـــ ی: بێشەرمی، بێ ئابڕوویی، ئابڕووبراوی.

رووداماڵیاگ (ئەردە.): ڕووداماڵراو.

رووادن: ئاوڕلێدانەوە، ڕووپێدان، ڕێزگرتن، بەهەندگرتن، میهرەبانی نواندن، بەدەمەوەدان. قەومان، پێشهاتن، پەیدابوونی چتێک لەنوێوە، بەچاودادانەوە، بە ڕووادانەوە، چاوکوتانەوە.

روداو: قەوماو، چتێکە ڕوویدابێ.

رووەدەربایس: ڕووگیر، شەرمەزار.

رووەدەربایست: ڕووگیر، شەرمەزار. ـــ ی: تێبینی، پاشەڕۆژ، ڕووگیری، شەرمەزاری. ـــ کردن: تێبینی کردن، شەرمەزارکردن.

رووەدەربایسی: ڕووەدەربایستی.

رووەدڵ: گرفت، قورسایی.

رووەدۆشەگ: بەردۆشەگ، سەردۆشەگ.

رووەدێم (باک.): ڕوومەت.

رووەدێن (باک.): ڕزیین.

رووەدی (باک.): پیرێژنێکە لەنێوانی پیاو و ژناندا هاتوچۆیەکات.

رووەڕەش: شەرمەزار، ڕووزەرد، بێ ئابڕوو، گوناهکار، گوناهبار، تاوانبار، ڕووسار، تەریق، شەرمەزار. ـــ بوون: شەرمەزاربوون، بەخۆداشکانەوە، ئابڕووچوون. ـــ کردن: شەرمەزارکردن، بەخۆداشکاندنەوە، ئابڕووبردن. ـــ ی: شەرمەزاری، تەریقی.

رووزەرد: ڕووڕەش، شەرمەزار. ـــ بوون: شەرمەزاربوون، تەریقی. ـــ کردن: شەرمەزارکردن. ـــ ی: شەرمەزاری.

رووزڤراندن (باک.): ڕوو وەرگێڕاندن.

رووزڤرین (باک.): سەروڕوو وەرگێڕان.

رووژە (باک.): ئەڵماس.

رووژەنە: ڕۆچنە، کولانە.

رووس: عووررووس، حوررووس. (باد.، باک.) ڕووت، تەنها بۆ چوارپێیان وچتمەکان دەبێ.

رووسار (باک.): ڕووسارد، ناهومێد، شەرمەزار، پەشیمان.

رووسارد: شەرمەزار، تاوانبار، بێ ئابڕوو، ڕووڕەش، کەسێکە، کە ڕوو و زمانی ساردوسڕبێ.

رووساردی: ناهومێدی. تاوانباری، گوناهباری.

رووساری: ڕووساردی.

رووسە (باڵە.، شار.): بووڕەدێر، (گۆ.) قوڕاو، زەوی دێم و ڕەق ئاوکردن بۆ ئەوەی نەرم بێ بۆ کێڵان.

رووساندن: مێوژ یا جەفت وئیتر بەکوتانێ نەرمکردن.

رووسەخت: ڕووقایم، بێشەرم. ـــ ی: ڕووقایمی، بێشەرمی.

رووسەرین: ڕووسەنیر، ڕوو بالیف.

رووسەم (ئەردە.): ڕۆستەم.

رووسپانی (باک.): ئابڕوو، ئابڕوومەندی.

رووسپیتی: ڕووسووری. بریتییە لە کچێتی بووک.

رووسپی: ڕووسوور.

رووسوور: سەربڵند، سەربەرز، بێ پەڵە و نەنگ، ئەمەگدار. ـــ ی: سەربڵندی، ئەمەگداری.

رووسی: زمانی عووررووسان.

رووش (ئەردە): بێشەرم، تووش، (هەورا.) ڕوش، زبر، زوور، دڕ. پڕووش، ڕیشاڵ، تەختەکە ـــ ی هەڵداوە. مرۆی ڕوو ئاولاوی و گرویێ. جوورێکە لەبەری دارەمازوو، کە چڵچڵاوییە، ڕووکیان، ڕووک، ڕووشان.

رووشاڵ: (ئەردە.) ڕووش، ڕیشاڵ.

رووشان: ڕووکان، داڕووشان، برینداربوونی لەشی مرۆ یا هەندێ چتی دیکەیە، کە چتی دڕو زبریان وێکەوتبێ. ـــ دن: ڕووکاندن، داڕووشاندن، بریندارکردنی کەمێ لەشی مرۆڤ و چتی دیکەیە. ـــ ن: ڕووشاندن.

رووشاو: داڕووشاو.

رووشاوی: داڕووشاوی، چتێکە، کە ڕووش و تلیشی هەڵدابێ.

رووشە: قۆرت، چورتم، سەرپێهاتی، تاوێر، شوورەت، هەنگامە، (باک.) بوونەبوون. گل، گۆنگەڵ، پەند، تەلەزگە، داو، کلۆلی، ئاسیو، گرداف، کۆسپە، لیل، وەی، گێچەڵ، کەڵەک، گۆسرمە، تەگەرە، کارەسات، قەوماو، بەسەرهات، پەتەر، تووشی ـــ هاتن: تووشی گێچەڵ و کۆسپەبوون.

رووشبیەی (هەورا.): داڕووشان.

رووشکان: شەرمەزاربوون، تەریق بوونەوە. ـــ دن: تەریق کردنەوە وشەرمەزارکردن. ـــ ن: ڕووشکاندن.

رووشکاو: شەرمەزار، تەریق. ـــ ی: شەرمەزاری.

رووشکردن: ڕووشاندن.

رووشکنای (هەورا.): رووشان.

رووشکێن: تەریق کەرەوە، رووشکێنەر.

رووشکێنەر: رووشکێن.

رووشکێنی: تەریقکردنەوە، شەرمەزارکردن.

رووشوشتن: نادروستی، نارەوابوون، ناساخی، دەستپیسی.

رووشوشتی: نادروست، نارەوا، دەستپیس.

رووشیاگ: رووشاو.

رووشیان: رووشان، رووکیان.

رووڤ: (باک.) بەر، بەری مرۆڤان.

رووڤی: (باک.): ڕێوی.

رووڤی رەش: (باک.، زا.): ڕیخۆڵەی ئەستوور.

رووڤی سۆر (باک.): ڕیخۆڵەی باریک.

رووقایم: ئازا، بێ شەرم، بێ ترس، قاڵ. ـــ ی: ئازایی، بێ شەرمی، بێ ترسی.

رووک (ئەردە.): رووش، رووک، خەراش.

رووکار: روو، رووکار، دەمکار، روو و دیوی دەرەوەی چتی. رووبەروو.

رووکان (فە.): رووشان. ـــ دن: رووشاندن، داڕووشاندن.

رووکانن: رووشاندن، رنین.

رووکە (ئەردە.): رنە.

رووکەش: رووماڵ، دیمە، رووکێش، چتێکی جووانە، کە بەرووی چتێکی دزێوە وە بگیرێ بەلای دەرەوەی.

رووکەش: رووکێش. ـــ کردن: رووکێش کردن، داپۆشینی رووکاری دزێوی چتێکی بە چتێکی جووانتر.

رووکەشی: رووکێشی.

رووکرانەوە: شەرم شکان.

رووکراوەوە: شەرم شکاو. ـــ یی: شەرمشکاوی.

رووکردن (خانە.): شەرمکردن، رووتێکردن.

رووکردنەوە: شەرم شکاندنی یەکێک.

رووکرن: رووکردن.

رووکێ (باک.): ڕۆژێکی.

رووکیان: (ئەردە.) رووکان، رووشان، رنیان، رنران.

رووکێش: رەکێشە (گیایەکە). رووکەش. جوورە قاپ و پیاڵە و دەفرو دەرییەکی تەنەکە یا لە کانی ترە و رووکێش کراوە، (هەورا.) چینکۆ.

رووکێشە: رەکێشە.

رووکێش کردن: رووکەشکردن.

رووکێشی زێر: رووکەشی زێڕ.

رووکێشی زیو: رووکەشی زیو.

رووگە: لای باشوور، (قبلە).

رووگەردان: روو وەرگێڕ، پشت تێکار، هەڵوەگەریاگ، هەڵگەریاگەوە. رووگیر، رووەدەریاییس، شەرمەزار، شەرمێوون.

رووگەش: رووخۆش، دڵخۆش، دەم بە پێکەنین. ـــ ی: رووخۆشی.

رووگر: روو داپۆشەر، رووبەند، پێچە، پەچە، ڕێزگر، بەدەزوو هەنیە هەڵگر. ئەوکەسەیە گۆڕ یا سەربانان بکوتێتەوە.

رووگرتن: رووداپۆشین، ڕێزگرتن، بەهەندگرتن، شەرم کردن، لەرووداممان، بەدەزوو هەنیەی ئافرەتان هەڵگرتن، گۆڕ یا سەربانان کوتانەوە.

رووگرتی: رووگرتوو، رووداپۆشراو، قالب بەستنی ماست و چتیتر.

رووگرژ: مۆن، رووترش، تووڕە، ترۆ. ـــ ی: مۆنی، رووترشی، تووڕەیی، ترۆیی.

رووگوشاد: رووخۆش.

رووگوشادی: رووخۆشی، شادی، کەیفخۆشی، (باک.) بسکە، بسکەبسک.

رووگوڵ: گوڵروو، بۆ ئافرەتێک بەکاردەبرێ کە رووی وەکوو گوڵی جووان بێ. نێوی ئافرەتانە.

رووگوهارتن: روو وەرگێران، سەر سووڕاندن.

رووگیر: لەڕوو داماو، رووگر، رووەدەرباییس. ـــ ی: لەڕووداماوی.

روول (باک.): ژاڵە.

روولە: پس، پز، منداڵێکە هێشتا لەزگی دایکیدا بێ.

روولەخاگیرپای (هەورا.): ڕێخۆڵە بەستران.

روولک: ژاڵە.

روولکەن (زا.): رووخۆش.

روولەهەڤدیتن: بەڕێزو نرخداربوون.

روولێبران: بێ ڕێزمانەوە، سەرپەرشتی نەکران.

روولێبراندن: روولێوەرگێران، بێ ڕێزی پێکردن، لێ ناهومێدبوون.

روولێبراو: بێ ڕێز، روولێوەرگێران، ناهومێد.

روولێبراوی: بێ ڕێزی، روولێ وەرگێران، لێی ناهومێدبوون.

روولێنان: تکاکردن لە یەکێک بۆ کردنی کارێک.

روولێ وەرگێر: پشت تێکەر.

روولێوەرگێران: پشت تێکردن، زوویر بوون.

رووم: تووکی بەر.

رووماڵ (باک.، کە.): خاولی.

رووماڵک (باک.): سەنیر، سەرین.

رووماندن: (باک.): روومینە.

روومەت: تەختاییێکی بێ مووە لەژێرچاوان و تەنیشت کەپۆوە. ئەلیک، (شکا.) سوومەت، (بۆتا.) سوومان، (هەر.) رووییمەت، (زا.) شەرەف. (باک.) ناوبانگ، نێوبانگ. ڕێز، روو، هونەر، بێ ـــ : بێ هونەر، بێ ڕێز.

روومەتگرتن: ڕێزگرتن. دەم وچاو بەهەنیە هەڵگرتن.

روومەتگیر: دەم و چاو هەڵگر، ڕازێنەوە. ڕێزگیر.

روومەتگیری:: دەم وچاو هەڵگرتن. ڕێزگرتن.

ڕوون: سەرودڵخۆشی. ڕووناک، ڕەوشەن، ئاشکرا، برجەقان، ڕۆشن. (باک.) ڕۆن، بۆ. شل، شلەمەنیە، کە پەیت وخەست نەبێ، چتی شل کراو.

ڕووناس (هەو.): ڕۆنیاس.

ڕووناک: ڕۆندار، گەورک، ڕەوشەن، ڕڤین، ڕۆن، ڕۆشن، ڕۆشنا، شوێنێکە تاریک نەبێ. ــ انە: کرێی کارەبا. ــ ایی: ڕووناکی، تاڤک. ــ بونەوە: ڕەوشەنبوونەوە، ڕەوشین. ــ کردنەوە: ڕۆشنکردنەوە.

ڕووناکی: ڕۆناهی، بینایی، بیناهی، ڕەمی، ڕۆژتیاتی، ڕەڤینی، ڕۆشنایی، ڕووناکایی، ڕۆنایی، قتشک، ڕۆژنایی، (باک.) بەلەدی، ڕەمی، سۆما، تەتشک. شۆقێکە بەهۆی ئەوەوە تاریکی لابچێ. ــ ی دان: قتشک ئاڤێتن.

ڕووناهی (باد.): ڕووناکی.

ڕوونەبوون: ڕوونەوەن، شەرم کردن.

ڕوونەدان: قوون تێکردن، ڕێزنەگرتن، ڕوولێ وەرگێران.

ڕوون بوونەوە: ڕۆشن و ئاشکرا بوونەوە.

ڕوونبێژ (باک.): تاوە.

ڕوونبێژی: زانیارێکە بەهۆی ئەوەوە بتوانرێ تاکە یەک مەبەست بە چەندین دەستە واژەی جودا جودا لێکبدرێتەوە.

ڕوونشتاخ (هەکا.): کۆڕ، کۆگە، کۆگا، دانیشتگە.

ڕوونشتاندن (هەکا.): دانیشتاندن، ڕۆنیشاندن.

ڕوونشتەک (باک.): کورسی.

ڕوونشتەک

ڕوونشتەمان (باک.): دانیشتوو، ڕۆنشتی.

ڕوونشتگەه (باک.): دانیشتگە، کۆڕ.

ڕوونشتن (باک.): دانیشتن.

ڕوونشتی (باک.): دانیشتوو.

ڕوونڤیس (باک.): ڕوونووس. ــ ی: ڕوونووسی

ڕوونکردنەوە: شێکردنەوە، ئاشکراکردن، ڕۆشنکردنەوە.

ڕوونووس: ڕوونڤیس، ڕوونوویس.

ڕوونوویس: ڕوونڤیس، ڕوونووس. ــ ی: ڕوونوویسی، ڕوونڤیسی.

ڕوونێ (زا.): دانیشە.

ڕوونی: ڕڤینی، ڕووناکی. شلی، تراوی.

ڕوونیشاندن: قایل بوون، پەسندکردن.

ڕوو وەرگێڕ: پشت تێکار، ناقایل.

ڕوو وەرگێران: ڕوولادان، پشت تێکردن، ناقایلی.

ڕوو وەش (هەورا.): ڕووخۆش. ــ ی: ڕووخۆشی.

ڕوو وی (باد.): ڕێوی.

ڕووهاتن: شەرم نەکردن لە ئاخۆتن و کرداردا.

ڕووهەڵاوێژ: زاتکار، پرکێش، پەردەی شەرم لادەر.

ڕووهەڵاوێژتن: زاتکردن، پرکێشان، برکردن، شەرم نەکردن، وازلە شەرم هێنان، پرکێشی کردن.

ڕووهەڵچەرخان: پشت تێکران.

ڕووهەڵچەرخاندن: ڕوو وەرگێران، پشت هەڵکردن، پشت تێکردن.

ڕووهەڵچەرخاندن (ئەردە.): ڕوو وەرگێران.

ڕووهەڵماڵاو: بێشەرم، بێ چاوڕوو. ــ ی: بێشەرمی، بێچاوەڕوویی.

ڕووهەڵماڵراو: بێشەرم، بێچاوەڕوو. ــ ی: بێشەرمی، ڕووهەڵماڵراوی.

ڕووهێنان: زاتکردن، پرکێشی، ڕووهەڵاوێژتن.

ڕووهێنەر: زاتکار، پرکێش.

ڕو وی (باک.): پرپشک و پزیشکی ئاوری.

ڕوویاڵ (باک.): ڕووت (بۆئەندام و دار).

ڕوویت (با.): ڕووت.

ڕوویز (باد.): گومان.

ڕوویس (باد.): ڕووت.

ڕوویگ: ڕۆیشتوو.

ڕوویل: (هەورا.) جوورە درووومانێکە سەرەکانی دووپارچەی بەیەکەوە دروراوە هەر یەکەی بەپانەوە بەسەر تەختی خۆیدا دەدروێن، ئەو جوورە درووومانە هی ڕووکاری ژوورەوەیە. کێوی، ڕەمەکی، ڕەوەک، ڕەوە، مێگەل.

ڕوویمەت (هەر.): ڕوومەت.

ڕووین: شۆفێر، ڕادەر، ئاژوەر، لێخوڕ. ــ ەر: شوفێر، ڕادەر، ئاژووەر.

ڕووینگ: (موک.، هەو.) تفتیلک، (هەورا.) ڕوویل، وورده تووکێکە دروای برینەوەی خوری مەڕان سەر هەڵدەداتەوە.

ڕوویڤک (باد.): ڕیخۆڵە.

ڕوویل (با.): جوورە دارێکی گچکەیە گوڵێکی سووردێنێ.

ڕووین: ڕۆیشتن، چوون، چووین.

ڕووینەکوتا: شکان، شکست خواردن، ڕەکۆسە.

ڕووینەکفت: ووشکبوون، سستبوون.

ڕوونیشتن (باد.): دانیشتن.

ڕوویی: (باد.) ڕوو، (ل.) ڕێوی، (هەورا.) ڕسان.

ڕوویین: ڕووان، بۆ ڕووەکێک بەکاردەبرێ، کەتازە پنجی داکوتابێ و سەری دەر خستبێ.

ڕووینەوە (ئەردە.): ڕەوینەوە، گەڕیانەوە، کشانە دوواوە لەترسان.

ڕە (باک.): ڕەگ. (زاخ.) ڕدین، ڕیش. ڕەگ وریشەی گیایان، ڕەگ، دەمار.

ڕها: ڕحا، ئورفە، شارێکی کوردانە لەنێوە ڕاستی ئامەد (دیاربەکر) و حەڵبدایە دانیشتووانی ئاوشار و دەورووبەری کووردن.

ڕهتن (باک.): ڕژتن.

ڕهک (باد.): شامی کەباب.

ڕهکۆسە (باک.): کۆسە.

ڕهن (باک.): شل. ــ ی: شلی.

ڕهێل (کە.): ڕەهێڵی بارانەی.

ڕێ: ڕێگا، ڕێگە، ڕێک، ڕیچک، ڕا، (فە.، دەر.) ڕی، بە ــ بردن: بەخێوکردن، پەروەردەکردن، بە ــ چوون: بەخێوبوون، بە ــ خستن:

بەرپێکردن، ڕێکرن، ناردن، ـــ بۆ دیتنەوە: (باک.) ڕێ لێ دیتن، هۆ دۆزینەوە، ژـــ شاشکردن: سەر لێ شێواندن، وەـــ کەوتن: بڕێکەتن، لەڕێ دەرخستن: تەفرەدان، ـــ گرتنە پێش: ڕێ لێبەرگرتن. بێ ـــ وجێ: بێسەروبەر، نارێک. مالْ، پارەیێکە لە بری زێڕ و جل و بەرگ یا لە جیاتی خوێن بدرێ بە مالّە بووکێ لە پێش گوێزتنەوەیدا. جار، چەل، نۆبە، نۆرە.

ڕیا: ڕوو، ڕووالّەتبازی.

ڕێئۆل: (باک.): بەرنامەییێکی جڤاتێکی کوردان بووە لە سووریە دەرچووە.

ڕێئۆنی: دادگەری، زانیاری، پشوودرێژی، ددان بە جەرگی خۆدا گرتن، پیتۆلی، ووتنی چتێک بەرانبەری ڕاستی کاروباری ڕاست ودروست، بە پێی بیروباوەڕی زانایانی ئیسلام ڕیئۆنی بریتییە لە پەی بردن بە کانگای چتان ئەویش دوو بەشە (علمی و عملی) ڕێئۆنی عیلمی، کە نظریشی پێدەلّێن زانیارانی دووای خۆرسک دەگرێتەوە، زانیاری لەبابەت خوداوە، زانیاری ریازی، ژمارە، ئەندازیاری، شایلۆغان، زانیاریانی خۆرسکی لەبابەت کان و ڕووەک و گیانلەبەرانەوە و پزیشکی و ئەستێرەناسی وچتی وا، حکمتی عملی بریتییە لە زانیاری ڕامیاری شاران و سەر پەرشتی خانەوادە و ڕێکی خووڕەفتار.

ڕێبار (باد.): باخ، هاوڕێ. ـــ ی: هاوڕێیی.

ڕێباز: بەرنامە. سەرەڕێ، ڕێگە، شوێنێکە ڕێگای بچێتەوە سەر و جێگای پێدا تێپەڕ بوونێیە.

ڕێبازگە: ئائین.

ڕێبەدی کردن: (بابا.): ڕێبەدییکردن، شارەزابوون، سەرلێ دەرچوون.

ڕێبەدیی کردن (بابا.): ڕێبەدییکردن.

ڕێبەر: (باک.) ڕابەر، ڕێگۆ، ڕێزان، ڕێ نیشاندەر.

ڕێبەر: ڕابەر.

ڕێبەرخستن: ڕێگایا کارێک خستنەبەر یەکێکی پێی گرانبێ.

ڕێ بەرنان: ڕێخستنە بەر کەسێکی، هاندانی یەکێک، کەکاری گەند بکات.

ڕێبەری: ڕابەری، ڕێگۆیی. ـــ کردن: ڕابەری کردن، نەڤچیتی.

ڕێبەستن: ڕێگاگرتن، پەکخستن، نەهێژتن.

ڕێبەندان: بەسترانی ڕێگایە لەبەر بەفر و بەستەلّەک و سەرمایە، (هەورا.) ڕاگیریای. ناوی مانگی نێوە ڕاستی زستانییە، کانوونا پاشی، کانوونا دووێ.

ڕێبڕ: سەرووەسی، جەردە، ڕاڕەو، ڕێگاو پێچەوە، ڕیچەبڕ، کەسێکە ڕێگا کورت بکاتەوە. ـــ ی: جەردەیی، ڕاڕەوی.

ڕێبڕین: ملی ڕێگا گرتن، بەڕێگایەدا ڕۆیشتن.

ڕێبگار (جا.): ڕێبووار، ڕاویار، ڕابگار، ڕەوونە، ڕێڕۆ، ڕێڕەو.

ڕێبووار: کەسێکە بە ڕێگایە دا بڕوات، ڕێوونگی، (باد.، باک.) ڕێوی، ڕوودی، ڕێڤینگ، ڕوو وی، ڕاویار، ڕۆیار، ڕایی، ڕاڕەو، ڕێڕۆ، ڕێڕەو، ڕیوینگ، ڕێبگار، (باک.) ڕیوینگی، ڕێبار، (هەورا.) ڕابووار، ڕێوار، ڕەوەن، ڕەوەند. ـــ ی تەنها: ڕێڤی، ڕیڤینگ. نێوی نێرینانە. ـــ ی: ڕاڕەوەی، ڕاویاری، ڕابوواری.

ڕێبیر: بیر و باوەڕێکە، کە مرۆ لەسەری بێ.

ڕێ پاککەرەوە: ڕێخۆشکەر، ڕێخۆشکار.

ڕێپان: (باک.): چاوەڕێ. لە ـــ بوون: چاوەڕێ بوون. ـــ ی: چاوەڕێیی.

ڕێ پێبردن: ڕێ بردنەسەر، دۆزینەوەی چتی نادیار و یا شاراوە.

ڕێ پێگرتن: چوونە سەر ڕێی یەکێکی بۆ بەگژدا چوونی و شەڕ پێفرۆشتنی.

ڕێ پێگیر: شەڕفرۆش. ـــ ی: شەڕفرۆشی.

ڕێپێلکە: ڕەپێلکە.

ڕێتن (باک.): ڕژتن، ڕیتن.

ڕێ تێچوون: ڕێکەوتن، لووان، گونجان. ڕێی تێدەچی، کە ئازاد لە دوواڕۆژدا بێتەوە سەر دۆخی مرۆڤایەتی ڕاستەقینە.

ڕێ تێکەوتن: ڕێکەوتن، هەلّکەوتن. دۆزینەوەی مەبەستی چتێکی نادیار بە ڕێکەوت.

ڕێجێ: (باک.) هەلّسووڕاندنی کاروباری کڕین و فرۆشتنی تووتنێ بەهۆی کاربەدەستانی دەولّەتی.

ڕێچ (باک.): ڕچە، باریکە ڕێگا، کوێرەڕێ.

ڕێچە (ئەردە.): ڕێژە.

ڕێچەناس: ڕێناس، ڕێزان، ڕێبەر.

ڕێچک: ڕێچکە.

ڕێچکاکادزا (باک.): ڕێگای کاکەشان.

ڕێچکە: ڕێچک، کوێرە ڕێ، باریکەڕێ، ڕێگایەکی باریکە زۆر ناڕووا دەبڕێ، ڕەوڕێلّە، ڕچەی سەر بەفری. ڕێزی مێروو لە ئاژالّ و مالاّت و هەموو جوورە گیانلەبەرێکی. ـــ بەستن: ڕچە بەستن، قەتارەبەستن.

ڕێچکەبەستن: ڕچەبەستن، قەتارەبەستن.

ڕێچکەکردن: ڕێچکەبەستن.

ڕێحانە: ڕیحانە، گیایەکی گەلاّپانی ڕەشی بۆنخۆشە.

ڕێحانەکێویلە: جوورە ڕیحانەییێکی دەشتی بۆنخۆشە.

ڕێخ (ئەردە.): زیخ، خیز. (باک.) ڕیخ. (کۆ.) گیایەکی زۆر بەهێزە مالاّت بیخوا دەیکوژێ. (ئەردە.) ووردەچەو.

ڕێخەر: لێخەر، لێخشین. ڕێکخەر.

ڕێخەلّۆ: ڕیخۆلّە.

ڕێخت: سروشت.

ڕێختە: ڕەختە.

ڕێختمان: ئەوکەرستەیە، کە چتی تێدا دادەڕژێ. دارا ـــ یکی باشی هەیە.

ڕێخزار: خیزەلاّن، زیخەلاّن.

ڕێخستن: لێخستن. ڕێکخستن، سەروبەرکردن.

ڕێدار: ڕێبووار.

ڕێداگرتن: مل لە ڕێگانان، بەڕێگادا ڕۆیشتن.

ڕێدان: ڕێگادان، ڕێگاکردن. مەیداندان، قۆلّکێشان، شەلەگەدان، خولّک، دەستوور.

ڕێدەر: مەیداندەر، قۆلّکێشەر.

ڕێدەرکردن: ڕێگادۆزینەوە.

ڕێدران: مەیداندران، دەستووردران.

ڕێدراو: مەیدان دراو، قۆڵ بۆ کێشراو.

ڕێدوور: ئامانجی دوور، جێگای ناهومێدی.

ڕێدین (باک.): چەنەگە.

ڕێڕاز: (باک.) بەرنامە.

ڕێڕازنامە: بەرنامە.

ڕێڕەو: ڕاڕەو. (کە.) ڕێبووار. ڕاڕەوی.

ڕێڕۆ: ڕێبووار. ڕاڕەو، ڕێڕەو. ڕاڕەوی، ڕێڕەوی.

ڕێڕێ: دێغ دێغ، دێخ دێخ، خەت خەت، تەنراوێکە، کە پۆیەکەی ناوبەناو جووت نەبووبێ.

ڕێز: قەدر، (هەورا.) پەری، پەزیرایی، پەرای، پەرە، پەز، پاس، (باک.) ئورد. بە ـــ : بەقەدر، قەدرگران، سەنگین. ـــ گرتن: ئوداگرتن، خەمناندن، قەدرگرتن، دکراندن، (هەورا.، زا.) خیز، چەو، (ئەردە.) ووردەبەرد. پۆل، ریز، تیپ، سان، ـــ بوون، ـــ کردن: لەساندن. ڕێژ، ئاورێز، ئاورێژ، (ئەردە.) قچ، قیچ، پارچەیێکی زۆر گچکە، بەش، چکێ، تۆزێ.

ڕێزاڵ: پارچەیێکی گچکەیە لەچتێک، هەلاهەلا، پارچە پارچە.

ڕێزان: شارەزا، بەڵەد، بەڵەدی ڕێگاوبان، ڕێناس. ـــ ی: شارەزایی، بەڵەدی.

ڕێزە: ئاڵقەڕێز. زنجیری باریک و درێژ، لاولاوە. ووردەی هەموو چتێکی، نەختێ لە چتێک. (هەورا. کۆن) لەش، بەدەن. (باک.) ڕێزەڵە (گیایەکە)، ڕیک، ئاگاداری. ـــ کردن: ئاگاداری دان. پایە، ئەندازە، ئازاد هێشتانەگەییشتۆتە ـــ ی پیاوان.

ڕێزەخار (ئەردە.): خیزەلان، زیخەجاڕ.

ڕێزەخاڵ (ئەردە.): زیخجار، خیزەلان.

ڕێزەڕێزە: هەلاهەلا، پارچەپارچە. (هەورا. کۆن) کەمکەمە، وورده وورده، ووردوهەراش.

ڕێزەکە (هەورا.): لاولاوە، ئاڵقەڕێز.

ڕێزەڵە: (باک.) ڕەزک، (کۆ.) توورەزەڵە، ڕەزڵە، ڕەزەڵە، (بابا.) توورەزەڵە، (ڕەوا.) ڕەزڕەزۆک، گیایە، کەبەتەڕی وکوتراوی لەسەر هەرجوورە برینێکی کۆن وتازەتەشەنە دار دابنرێ چاکی دەکاتەوە، بەووشکیش لەگەڵ ڕۆنی بۆ برینان باشە.

ڕێزەڵۆک: بەردێکە هەر لە خۆیەوە هەڵوەرێ.

ڕێزەنان: (هەورا.) وورتکەنان.

ڕێزەوپێزە: ووردەیێکە، کەلەچت دەبێتەوە، ووردەومردە.

ڕێزەووڵ: چتێکە، کەبەووڵین پارچەپارچەبووبێ، وورتکەنان.

ڕێزەی ڕاز: ڕازی نیهانی، ڕاز بەنهێنی و هێدی کوتن.

ڕێزک (باک.): چیرۆک، داستان، خوور، ڕەفتار، نەریت.

ڕێزگر: پەرای گەر، ڕاژەگەر.

ڕێزگرتن: پەرایکردن، ڕاژەکردن.

ڕێزلانە (ئەردە.): تۆزقاڵ، نەختێ، تۆزێ، ڕێزاڵێک لە چتێک، (ئەردە.) ڕێزۆڵە.

ڕێزمان: دەستووری زمان، ڕشیدکوردە بۆ زمانی کوردی داناوە.

ڕێزۆڵە (ئەردە.): ڕێزلانە.

ڕێژ: (باک.) خاوێنکردنەوە، ئەسترین. بڕێژ، ڕێژندە، داڕێژ، بەتەنهایی بەکارنابرێت، وەکو زبل ڕێژ، دەست ڕێژ. (باک.) گەسک. ـــ کرن: گەسک لێدان، ماڵشتن، سڕاندن.

ڕێژاڤ (باک.): تاڤگە، ڕێژاو.

ڕێژان (کە.): ژاندن، (ئەردە.) باران بارین. ڕژتنی شلەمەنی، ئاوەکەی ڕێژا، پیت، پێز، ڕێژەو.

ڕێژاندن (کە.): ڕژاندن.

ڕێژاو (کە.): تاڤگە، سوولاف، قەڵپەزە. جوورە هەنجیرێکە.

ڕێژە: (ئەردە.) بەردێکە شووشەی لێدروست دەکرێ. ڕیجە. (ئەردە.) بۆتە.

ڕێژەر: داڕێژەر.

ڕێژەن: فەڕ، پیت، بڕشت، خەڵەی ئەمساڵی کوردستان بە ڕێژەنە.

ڕێژەو: فیچقە، خوڕ، لووزەو، ڕێژنە، بارانێکی تووشە، ـــ ی بارانە: تاوی بارانە، بە ـــ هاتنە خووار: بە خوڕهاتنەخووار، پیت، پێز.

ڕێژتن: ڕژتن.

ڕێژران: ڕژان.

ڕێژراو: ڕژێنراو، ڕژاو، ڕژانراو.

ڕێژگاو: (بابا.) گەوج، کەسێکە بە شووێن مەبەسێکی هیچ و پووچدا بگەڕێ. (کە.) سوولی، سوولاف، تاڤگە، پڕژ، وەزەن، ڕێژگە، دێلاف.

ڕێژگاوی: خەرزیی و دوواکەوتنی چتی هیچ و پووچ.

ڕێژگە: شووێنی ڕژان، جێگای داڕژان، ڕێژگاو.

ڕێژنای (هەورا.): ڕژتن.

ڕێژنە (هەورا.): ڕێژەو، پیت، پێز.

ڕێژنەی بارانە: ڕەهێڵە، خوڕڕەمەبارانە، (هەورا.) لێزمە، ڕشێنەبارانە گوڕێک دەبارێ و دەڕوا.

ڕێژنەی گوللان: شێلنگ، دەستڕێژ.

ڕێژوو: ڕەژوو، ڕەژی، خەڵووز، ڕێژی.

ڕێژی: ڕەژوو، ڕەژی.

ڕێس (کە.): ڕیس، ڕیسراو. ئەستوورایی مل: پێی نایە ـــ ی ملی، تیەن. (باک.) گەسک.

ڕێسان: ڕستن.

ڕێسە (ئەردە.): ڕستن.

ڕێسەر: بەن ڕێس، ڕێسەر، ڕێسەمان.

ڕێسەمان (کە.): ڕێسەر، بەن ڕێس.

ڕێسپی: ڕیش سپی، گەورەی دێ.

ڕێستن، ڕستن: بادان، ڕێسین، ڕێسە، ڕیسین، ڕێسە.

ڕێسران: ڕێستران، ڕسران، باودان.

ڕێسراندن: (بار.) پشت لە مرۆڤ یالە وولاخ کردن تالەبەربێ ڕاژەیی لەڕو لاوازبێ.

ڕێسراو: لۆکە، موو، خوورییەکە بەتەشی ڕێسرابێ و کرابێتە دەزوو و بەن.

ڕێسمە: (هەورا.) گرێژەنە، گێجەنە، زیلان، ساری، جێگایەکی قووڵە ڕێسمەی دەرگای لەسەردادەنرێ و دەرگای لەسەر ڕادەوەستێ.

ڕێسمل: ڕەووق مل، گۆیارە، گۆپاڵ، بوغەی مل.

ڕێسی (باک.): تفاقی ووشک، کە بادەدرێ و دەکرێتە باقە بۆ زستانێ دەدرێ بە وولاخان.

ڕێش: زام، برین. (باک.) گەسک.

ڕێشمە: (باک.) ڕەشما، ڕەشمە، ئەوگوریس یا زنجیرەیە دەکەوێتە سەر لووز و ژێر چەنەگەی وولاخی.

ڕێشوو: ڕیشوو.

ڕێشی (باک.): ڕیشوو.

ڕێڤاس (باد.): ڕێواس.

ڕێڤەچوون (باد.): ڕۆیشتن، ڕەوت.

ڕێڤناهی: (باک.) هەوا، فیز.

ڕێڤنگ (باد.): ڕێبوار.

ڕێڤی (باک.): ڕیخۆڵە. (شکا.) ڕێبوار (کەتەنهابێ). (باک.) ڕێوی.

ڕێڤیگ (باک.): ڕێبوار.

ڕێڤینگ: (باک.، زا.، باد.): ڕێبوار، ڕارەو، ڕێبار، گەرۆک، گەرپیدە، (باد.) بێچارە، هەژار.

ڕێق (ئەردە.): ڕیق، لەڕ، لاواز، بێتووک. نەرم، نژەو، سیس، چرچ.

ڕێک: دروست، پوخت، ڕاست، بێگرێ و قۆرت. نا ـــ : ناپوخت، ناساز، بێ جێ، بێلێس، بێسەروبەر. نا ـــ ی: بێسەروبەری. ئاشت، یەکدل، ئارام، تەبا، بێدەنگ، کۆک، ڕەقفاندی، سەرهەڤ. نا ـــ : ناکۆک. (باد.) ڕێگا. تەخت، یەکسان.

تەواو، خشت، بەبێ زۆر و کەمی. تەراز، بەرانبەر، بەرامبەر.

ڕێکانی: هۆزێکی کوردە.

ڕێکایی: ئاستی ڕێکی و تەختی چت.

ڕێکە (ئەردە.): جیرەی ددان، پێنووسی.

ڕێکەرێک (ئەردە.): جیرەی ددان یا پێنووس.

ڕێکەوت: هەڵکەوت، هەل.

ڕێکەوتن: ڕێککەوتن، پەسووان، تێکەوتن، خێوان، خێوتن، هەڵکەوتن، تووشبوون. وەڕێ کەوتن.

ڕێکەوتوو: ڕێککەوتوو، ئامادەوساز، جێبەجێبوو.

ڕێکبوون: ڕاست و بێگرێ و قۆرتبوون. یەکبوون، سازبوون، پێکهاتن، ئاشنایەتی و دۆستایەتی و تێکەڵی.

ڕێکخەر: دانەر، دامەزرێنەر، چێکرۆخ، ڕێخەر، دانەر.

ڕێکخستن: دەقدان، سازدان، دروستکردن، ڕێکهاووردن، ڕاستکردنەوە و ڕیزکردنی چت، جێبەجێ کردنی کارێک بەڕێکوپێکی.

ڕێکردن: ڕێکرن، بەڕێکردن، ناردن. (فە.) ڕۆیشتن.

ڕێکردنەوە: ڕێ ڤەکرن.

ڕێککەفتن: ڕێککەوتن.

ڕێککەوت: ڕێکەوت، هەڵکەوت، ڕوودان.

ڕێککەوتن: لەوان، سازان، پێکهاتن، ئاشتبوونەوە، بەهەڤکەتن، لەهەڤهاتن، سازیان، گونجان، سازبوون، دامەزران، ڕێکەوتن، دروستبوون. خێوان، خێوتن، ژێکەوتن، پەسوان.

ڕێککەوتوو: پێکهاتوو، ئاشت، سازاو، یەککەوتوو، (باک.) پێڕەو.

ڕێککردن: پێکهێنان، سازکردن، ڕەقفاندن، ڕێکخستن، ڕێککرن، خشتکردن.

ڕێککرن: ڕێک کردن.

ڕێککۆتەی (هەورا.): ڕێککەوتن.

ڕێک کوشین: هنجرین، هنجراندن، کوشین، گەرساندن، گڤاشتن، گوڤاشتن.

ڕێک کوشران: هنجران.

ڕێک کوشراو: هەمیز یا هەمبیز.

ڕێک وپێک: تەراز، خنج، بەسەروبەر، تەمتراق، کارسازی، ئامادە، تەدارەک، بەسەروبەر، پەرداخ، ڕێک، پوخت، پوختە، خنجیلانە، ڕێکخراو. ڕێک، دۆست، چێرومێر، میهرەبان، ڕێککەوتوو.

ڕێکوپێکبوون: ڕێککەوتن، دۆستایەتی کردن، تەرازو بەسەروبەربوون.

ڕێک و پێک کردن: تەرازوبەسەروبەرکردن، پوختکردن.

ڕێکۆک (باک.): کووچەی چکۆڵە، کۆڵانی باریک.

ڕێکوو (زا.، هەورا.): دانەر، ڕێکخەر.

ڕێکهاتن: پێکهاتن، سازبوون، دروست بوون. (ڕەوا.) وێکهاتن لەسەرمان.

ڕێکهاووردن: ڕێکخستن، دروستکردن.

ڕێکهێنان: ڕێکهاووردن، ڕێکخستن.

ڕێکێتی: ڕێکی، ئاشتی، ئارامی، تەبایی، بێدەنگی، خشتی، سازی.

ڕێکی: ڕێکێتی، دروستی. تەختی، یەکسانی.

ڕێکیەتی: ڕێکێتی. تەبایی.

ڕێکی و پێکی: کۆکی، نەریتی، بەسەروبەری، ڕێکیەتی.

ڕێگا: ڕێ، ڕێگە، ڕا، ڕاگە، باریکەڕێگا: ڕچە، ڕچان، ڕەچە، ڕچەڕێ. ـــ بەستن: بەندکردن. پاککردنەوە: دەراوی کاروبار یا ئاخفتن خۆشکردن، ماستاو کردن، پاکانەکردن، نێوەڕاستی ـــ : جەرگەو چەقی ڕێگا. ـــ دروستکردن: ووشکەسی کردن.

ڕێگادۆزێنەوە: ڕێدەرکردن.

ڕێگاکردن: ڕێدان بەکەسێک، کەپێیدا بڕوات.

ڕێگاکردنەوە: دڕدان، دڕپێدان.

ڕێگاوبان: ڕێ وبان.

ڕێگە: ڕێ، ڕێگا، ڕا، دێغ و گێرێکە لە چیغ دروستدەکرێ لە چەشنی ڕێگا، شێوە، یاسا، ڕەووشت، ئایین. (ئەردە.) قولوغ، کرێ دەست، کرێ پێ، کرێ، ڕۆژانە، دەستمز، دەستمورد.

ڕێگەئاو: ئاوانە، کرێی ئاو.

ڕێگەبارێکە: باریکەڕێ.

ڕێگەبەرنیان (ئەردە.): ڕێگانانەپێش، ڕێنیشاندان، ڕێگاخستنەپێش، ڕابەری، ڕێبەری.

ڕێگەخستن: خستنەڕێ، بەڕێکردن، ڕەوانەکردن.

ڕێگەڕۆیین: ڕۆیشتن، ڕێگەبڕین.

ڕێگەکەفتن: کەوتنەڕێ، وەڕێکەوتن.

ڕێگەگومکردن: ڕێ بزرکردن، گومڕاهی، سەرلێشێوان، حەپەسان.

ڕێگەگیر (ئەردە.): ڕێگر، جەردە، چەتە. ـــ ی: ڕێگری، جەردەیی، چەتەیی.

ڕێگەنما: ڕێگەنووێن، ڕێنما، ڕانامە.

ڕێگەنووێن: ڕابەر، ڕێبەر، ڕێ نیشاندەر.

ڕێگەنیشاندان: ڕابەری، ڕێبەری، ڕێنوواندن.

ڕێگەنیشاندەر: ڕێگەنووێن.

ڕێگەوبان، ڕێگاوبان.

ڕێگەی تەنگ: تەنگەڕێ.

ڕێگەی ڕاست: ڕاستەڕێگە.

ڕێگەی سەخت: سەختەڕێ، چەتەن، ڕێگای دژوار، ڕێگای بەردەڵان.

ڕێگەی کاکەشان: کاکەشان.

ڕێگەکوتیاگ: ڕێگای خۆشکراو، ڕێگەی چاکراوە.

ڕێگەی کێف: ڕێگایەکە، کە بەنێوانی دووکێواندا یا بەسەر کێویدا تێدەپەڕی، ڕچەی کێوان.

ڕێگر: نەهێڵ، مەیدان نەدەر، ڕێنەدەر، نەهێژ، پاگیر، ڕێگر، ڕێنەدەر، جەردە، تەریدە، گۆران، چەتە، تەتەر.

ڕێگرتن: نەهێژتن، نەهێڵان، ڕێنەدان، ڕێگیری، جەردەیی، تەتەری.

ڕێگری: جەردەیی، تەریدەیی، تەتەری، ـــ کردن: جەردەیی و چەپاوکردن، ڕێگرتن.

ڕێگۆ (باک.): ڕێبەر، ڕابەر.

ڕێگومکردن: ڕێ وونکردن.

ڕێگیر: نەهێل، ڕێگر، ڕێنەدەر.

ڕێگیری: نەهێژتن، ڕێنەدان، نەهێلان. جەردەیی.

ڕێل (باک.): لێڕەوار، جەنگەڵ. ڕێژنە بارانە بەدەم باوە، بۆران. (فە.) کەشتی.

ڕێلاندن: (باک.) وەعەوعەوخستن، وەڕاندن.

ڕێ لەبەرچوواندن: ڕێ پێ بڕین بەئاسانی.

ڕێ لەبەرچوون: گەیشتنە قۆناخ، ڕێبڕینەوە بەئاسانی.

ڕێڵەخۆ (هەورا.، خۆ.): ڕیخۆڵە، ڕیخەڵوو.

ڕێلستان (باک.): لێڕ، لێڕەوار، جەنگەڵ، (باک.) ڕێل، دارستان.

ڕێلی (باک.): گێووژ.

ڕێلین (باک.): وەڕین، عەوعەوکردن.

ڕێن (دەر.): (هەورا.) ڕان، مێگەل. (باک.) ڕدێن، ڕیش.

ڕێناس: ئاشنای ڕێگا، بەڵەدی ڕێگا. (باد.) ڕۆنیاس.

ڕێنامە: بەرنامە.

ڕێنەبەر (باک.): مەشقی پێشمەرگان. ـــ ی: مەشقکردنی پێشمەرگان.

ڕێنج (کۆ.): گیایەکە هەر ئاژاڵێکی بیخوا پێی دەمرێ. ڕەنج. شوێن، ئاساوەر. گرم گیابڕ.

ڕێنجبەر: ڕەنجبەر. ـــ ی: ڕەنجبەری.

ڕێنجۆ: (باک.) گزج.

ڕێنک: ئەوتووکەیە لە بەرخی ساوا دەکرێتەوە. لەڕی، لاوازی، بێهێزە.

ڕێنکە (ئەردە.): کۆبوونەوەی چەند کەسێک یا ئـورێدوو، کەلەترسان ئەوێرن بڕۆن.

ڕێنکەدان (ئەردە.): کۆمەڵبوونی گیاندار، کۆبوونەوە، جەنجاڵی، مەنەرکردن، گردەوەبوون.

ڕێنگ: ڕینگ. خورییەکی کورتە، کە لە پێست دەستڕن کرابێ.

ڕێنگاڵ: (ئەردە.) ڕنگاڵ.

ڕێنگانەوە: ڕێنگەڕینگ کردن. دەردانی ڕێنگاڵە لە چتی شێلەدار! هەنگوینەکە بخەرە سەرسەبەتەکە با بڕینگێتەوە.

ڕێنگە: ڕنگە، پرتە، بۆڵە.

ڕێنگەڕێنگ: ڕنگەڕنگ، زۆر پرتەپرتکردن.

ڕێنگ ڕێنگکەرە: ڕنگە ڕنگکار، پرتەوبۆڵەکار.

ڕێنما: ڕێگانووێن، نیشانەیێکە لە کەنار ڕێگا دادەنرێ بۆ پێشاندانی ڕێبوار، شارەزاکار، ڕێگانیشاندەر. ـــ یی: ڕێنوواندن، ڕێگانیشاندان، ڕێنوێنی، ئامۆژگاری.

ڕێنۆبەری (باک.): جووره بووزوێکە.

ڕێنووس: نووسەوەری، نژوە.

ڕێنووێن: ڕێ نیشاندەر. ـــ ی: ڕێنیشاندان.

ڕێنێر: (باک.) چاوەڕێ. ـــ ی: (باک.) چاوەڕێیی. ـــ یاکرن: چاوەڕێیی کردن.

ڕێنیشان (باک.): دەستوور، ڕێزمان، دەهکەر، بناغە، ڕاستەک.

ڕێنیشاندان: بەڵەد و ئاشناکردن.

ڕێنیشاندەر: ڕابەر، ڕێبەر، پێشڕەو. ـــ ی: ڕابەری، پێشڕەوی، ڕێبەری.

ڕێو (ئەردە.): کەڵەک، گێچەڵ، فێڵ.

ڕێوار (ئەردە.): ڕێبوار.

ڕێواز (ئەردە.): ڕێباز، ڕێپێلکە، ڕەووز، بکار، شووێنی پێدا ڕۆیشتن.

ڕێواس (ئەردە.): (هەورا.) ڕیواو، (باد.) ڕێڤاس، گیایەکی کوێستانی گەڵا پانەو بەهارییەو نێرتکەکەی پاک دەکرێت و دەخورێ زۆر مزرو خۆشە. بنەکەی بەتەری بکوڵێنن و بیپاڵێوون و سەبەینان بخورێ بۆ چیکڵدانەو بیوەسیری و زگ ئێشە وددانی ڕەش زۆرباشە.

ڕێواسی: مام ڕێواس، گیایەکی کوێستانی بەهارییە و گەڵاپانە گەڵای وەهی (گەڵاڤنگ) دەچی بەڵام نەم لاسکی ڕێکترە، گەڵایەکانی بۆ کوژتنی کرم زۆر باشە دەکرێتە شۆربا.

ڕێواسی قوڵەبنە: (ئەرگو.) شاوێری، (بار.) بەنگەری، بەنگێڕی، جوورە ڕێواسێکە گەڵای پانە.

ڕێوان: پاسەوانی ڕێگا. ـــ ی: پاسەوانێتی ڕێگایە.

ڕێواوی (هەورا.): ڕێواس.

ڕێوبان: ڕێگاو دەوروبەری، ڕێگایەکە، کە ھاتوچۆی بەسەردا بکرێ.

ڕێوڕا: ڕێوڕاست.

ڕێوڕاست: ڕاستەوخۆ، ڕاستەوڕێ، ئەگەر وابڕوێ ـــ دەگەیەشوێنی دڵخواز، ڕێوڕێ.

ڕێوڕێ: ڕاستەوڕێ.

ڕێوشوێن: یاسا، خوو و ڕەووشت، پلان، نەخشەی چت.

ڕێوونکردن: سەرلێشێوان.

ڕێوونگی (باک.): ڕێبووار.

ڕێوی: (باک.) ڕووڤی، هۆرێشە، ڕۆڤی، ڕیوی، (هەورا.) ڕوواسە، (فە.) روو، رووی، گیاندارێکی کێوی چوارپێی تووکنی کلک فشی گووێ قوتی فێڵبازە لە کەروێشک زلترە. (باک.)

ڕێبووار. ـــ پێچ: فێڵ و ساختەو تەڵەکە.

ڕێهەسن(باک.): ڕێی ناسن.

ڕێهەڤ (باک.): هاوڕێ، هاودەم. ـــ ی: هاوڕێیی.

ڕێ ناسن: ڕێهەسن.

ڕی: (فە.) ڕوو. ڕێگا، ڕێگە. (یەز.) ڕیش، ردێن.

ڕینەوڵـە (فـە.): گـرێ، ئاوڵـەدار، خورێرکـەدار. ـــ یـی: گرێیـی، ئاوڵەداری.

ڕیا: ڕووپایی، مەرایی، ڕووالەت، کلکەسوتە، زمانلووسی، دووڕوویی.

ڕیاکار: ڕووپایی کار. ـــ ی: ڕووپایی کاری.

ڕیـاڵ: جـوورە پـارەیێکی زێویـنی گـەرمێن و کوویـسـتانیێ بـووە.

ڕیـان (هـەورا.): ڕیحانـە، (هـەورا.) ڕیـۆن. ڕیـن، ڕیـتن، گووکـردن، فیڕاندن.

ڕیاندن: ڕاداشتن، پیسایی پێکردن.

ڕیایی: ڕیاکاری، ڕووپایی.

ڕیە: (باد.) ڕیش، ردێن.

ڕیەسپی (باد.): ڕیش سپی.

ڕیپ: (باک.) فێڵ، تەڵە، داو، تەفرە، (ئەردە.) تەکان.

ڕیپاڵ: شل و شۆڵ، پیس و چڵکن، شرۆڵ، بێجێ، قەڵتەبان، شرەوشرۆڵ، بێشەرم، (هەورا.) ڕووت، بێسامان.

ڕیپەبردنەوە: مردن، لەناوچوون.

ڕیپۆ (باک.): فێڵمزان، فێڵباز.

ڕیپۆق: (هەورا.) گوژاو، چڵکی نێو کەپوو چاوانە، ڕچقاوە.

ڕیپۆکار (باک.): فێڵمزان. ـــ ی: فێڵمزانی.

ڕیپۆگەر (باک.): فێڵمزان. ـــ ی: فێڵمزانی.

ڕیپۆڵ: پۆخڵ و بێکارە. کالای شرووڕو هەلاهەلا.

ڕیت (ئەردە.): فێڵ، تەڵەکە، کەڵەک، (فە.) ڕووت لـە بـۆ مـرۆ نـەبێ بـۆ هـەموو گیانلەبـەرێکی تـر بـەکاردەبرێ، (ئـەردە.) تـەکان، (ئـەردە.) شڕەوکۆنە.

ڕیتاڵ (باک.): گەڕیدە، ئاوارە، هەرزەگەرد. شیاکە.

ڕیتاڵە (هەورا.): شیاکە.

ڕیتالی (باک.): گەڕیدەیی، ئاوارەیی.

ڕیتە: چتێکە کەل و پەڵی خوری پێدەشۆررێ.

ڕیترش (فە.): ڕووترش، مۆن. ـــ ی: ڕووترشی، مۆنی.

ڕیتق (فە.): جیقنە، ڕیقنە، ڕیق، مرخ.

ڕیتق چەم (فە.): ڕیپۆقی چاو.

ڕیتک (ئەردە.): ڕیت، شڕە، کۆنە.

ڕیتکە: کەمێک هەویر ترش و ئاردە، کە ڕۆژێک پێش هەویر کردنێ بـە ئـاو دەگیرێتـەوە بـۆ سبـەینێ، کـە هـەویریان گرتـەوە دەیکەنـە مایـە و هـەوێنی، فریشک.

ڕیتک و پیتک (ئەردە.): پڕوپیت، ڕیت و پیت، خرت و پرت، شڕەوبڕە.

ڕیـتن (بـاک.): ڕژتـن، ڕژانـدن، ڕهـتن. ڕیـان، گووکـردن، ڕیـن،(بـاک.) سووک بوون.

ڕیتوپیت: (ئەردە.) ڕیتک و پیتک.

ڕیجە: ڕێژە.

ڕیچ (کە.): ددانەچیرە، ددان لـە چیرەوەبردن. ددانی گـڕ، مـرۆی ددان گڕ.

ڕیچاڵ (زا.): مرەبا، ڕوب، میوەی پەروەردەکراو لەنێو شیلەی شەکریدا.

ڕیچاڵ (باک.): ڕب، مرەبا، ڕیچۆل، شیرێژێکە، کە کەنگری تێکرابێ، گوڵی سەری ڕێواسییە، خۆراک و پێخۆرێکە برێتیـە لـە پـەنی ڕو شیرێژ و شیرو سەرتوو.

ڕیچە: ڕێژە.

ڕیچەڵۆک (بابا.): بنەچەکە، ڕەچەڵە، کەتەنهالە جنێواندا بەکار دەبرێ، بە ـــ ی دا چووەخووارەوە.

ڕیچەوکردن (ئەردە.): ڕێچکردنەوە، چیرەوکردن.

ڕیچبوونەوە: ددان چیرکردنەوە، چاوبزکردنەوە لە یەکێک.

ڕیچک (باک.): ڕیخۆڵەی ئەستوور.

ڕیچکردنەوە: ڕیچبوونەوە.

ڕیچۆڵ: ڕیچاڵ، مرەبا، ڕوبی هەر چتێکی بێ.

ڕیحانە: ڕووخانۆکە، مۆر، (هەورا.) ڕیان، (هەو.، کۆ.) ڕیـۆن، گیایـەکی گەلاپانی بۆنخۆشی سەوز و ڕەشە دەستچێن و کێویشی هەیە.

ڕیحانە فەقێ یانە: خۆڵ وسەر.

ڕیحانەکێویلە: ڕیحانەی خۆڕسکە باڵا بەرزو بۆنخۆشە گەڵایەکانی لـەهی ماڵی ووردترن.

ڕیخ (جا.، فـە.): زیخ، خیزی درشت، چەو، چەفت، لم، لیم. شیاکە، زیچ، کۆخە، پیسایی ڕەشە وولاخانە بەتایبەتی، کە شل بێ.

ڕیخاوی: ڕیخن.

ڕیخەخۆرە: باڵندەیەکە هەر زیخی دەخوا.

ڕیخەڕەشە: نەخۆشییێکی ئاژاڵ و ڕەشە وولاخانە پێی دەفیرێنن.

ڕیخەلان: (جا.، دەر.) زیخـەلان، شووێنێکە چـەفت و زیخی درشـتی زۆر بێ، شووێنێکیشە شیاکەی زۆر تێدابێ.

ڕیخەڵۆک: ڕیخۆڵە، ڕیوەڵۆک، (هەورا.) ڕیخەڵوو، (خۆ.) ڕیوی.

ڕیخەڵوو (هەورا.): ڕیخۆڵە.

ڕیخزار: خیزجار، زیخستان.

ڕیخن: ڕیخاوی، پیسی گەمژ، گیانداری پیس و چەپەڵ.

ڕیخناوی: ڕیخاوی.

ڕیخنە: ڕیخن. ڕیپۆق.

ڕیخۆڵ (هەورا.): ڕیخۆڵە.

ڕیخۆڵاکۆرە (هەورا.): ڕیخۆڵە کوێرە.

ڕیخۆڵە: ڕیڤینک، ڕیخەڵوو، ڕێخەڵۆڵە، (باک.) ڕۆدی، رووڤیسۆر، رووخەڵە، ڕیوی، (لو.) لیخەڕوو، (باک.) پئۆر، پزوور، ریڤی، (ئەردە.) ڕیندوڵی جلکی شڕ، چتێکی باریکی درێژە لەزگی گیانداراندا پیسایی پێدا دەڕوات.

ڕێخۆڵە ئەستوورە: ڕیچک، رووڤیرەش، زەبلەک، ڕیخۆڵەییێکی ئەستوورە بەدەم ڕیخۆڵەی باریکەوە.

ڕێخۆڵە باریکە: ڕێخۆڵەیەکە لەپێش ڕیخۆڵەی ئەستوورەوەیە.

ڕێخۆڵەکۆرە: ڕیخۆڵە کوێرە.

ڕیخۆڵە کوێرە: ڕیخۆڵەکۆرە، ماسولکەکوێرە، ڕێخۆڵەییێکی گچکەیە بە ڕیخۆڵەی گەورەوە نووساوە، کە چتی بچێتە ناوەوە زوو فریای نەکەون مرۆی دەکووژێ.

ڕیخۆڵەی ئەستوور: ڕیخۆڵە ئەستوورە.

ڕێز: قەدر، ریز، پەرای، ڕاژە.

ڕیز: جۆق، پۆل، تیپ، سان، چەند چتێکە بە قەتارە و بەڕیز ڕاوەستابن، لە ـــ دان: لەساندان.

ڕیزبوون: ڕێزبونی چەند چتێک بە دروستی.

ڕیزپیوەکردن: بەرێزهاتن بەسەر چەند چتێکیدا بەبێ بوواردنیان.

ڕیزڕۆ: ڕێژڕەو، قەتاری ڕێگای ئاسن.

ڕیزکردن: دانانی چەند چتێک لە تەنیشت یەکتری بەرێز.

ڕیزکێن: ڕێزێن.

ڕیزگاو: ڕێژگاو. ـــ ی: ڕێژگاوی.

ڕیزلێگرتن: ڕیزپێوەگرتن. ڕێزلێنان، ڕاژەگرتن.

ڕیزلێنان: ڕێزلێنان.

ڕیزلێنیان: ڕێزلێنان.

ڕیزێن: یاری سێ ڕێزکێن یا نۆ ڕێزکێن کردن.

ڕیس: ڕێسراو، خوری، لۆکە یا موویەکی بەتەشی یابە خەڕەک ڕێسرابێ، چەند گلۆڵە بەنێکە، کە بۆ جاجم و بەرماڵ و ئیتر ئامادە کرابێ، (کە.) ڕێس.

ڕیسە: ڕستن.

ڕیسپی: (هەورا.، باک.) ڕیشسپی، پیاوی گەورە و بەڕێز، دەمڕاستی ئاوایی.

ڕیسوا: ئابڕووچوو، ترۆ، بەدناو، (هەورا.) ڕووسیاو، بێ ئابروو، بێشەرم، هەتک کراو. ـــ بوون: ئابڕووچوون. ـــ کردن: ئابڕووبردن. ـــ یی: بەدناوی، بێ ئابڕوویی، ئابڕووچوون، ترۆیی، (هەورا.) ڕووسیاوی، ڕووسوواوی، بێشەرمی.

ڕیسو گوریس: مەبەس لە کردارو ئاخفتنێکی دوورو درێژە، دەڵێن ئەمن تووانای بیستن و یاکردنی ئەم ـــ مە نیە.

ڕیسوو: (بڵ.) ئەوگیایانەیە، کەپەل بە زەویدا بلاوبکەنەوە. بۆ هەموجوورە گیایەکیش بەکاردەبرێ، کە بابدرێ بۆ خوواردنی زستانێی وولاخ و ئاژاڵان.

ڕیسی (زا.): باقەگیای ووشک، (باک.) پووت، گژوگیا.

ڕیسین (ئەردە.): ڕستن.

ڕیش: ڕدێن، ڕە، ڕوە، ڕهدین، ڕندێن، ڕێن، پیاو و نێری و بزن ڕیشیان هەیە. (باک.) برین، کولکی حەڵەبێ، زیپکە. (باک.) نیری جووتی.

ڕیشاڵ: ڕیشووی بەربووەوەی چتی دڕاوە.

ڕیشاڵ ڕیشاڵ: چتێکی زۆر دڕاوە، کە ڕیشاڵی زۆر بێ.

ڕیشاڵە: ڕیشاڵ.

ڕیشالۆ: داڕووشاو، ڕنراو. (بار.) جەحفەری، گیایەکی دەستچێنەو دەخورێ.

ڕیشالۆک (ڕەوا.، بار.): تەرخوون، جەحفەری وەکوو تەرە تیزە وایە، (ڕەوا.) بێزەروو.

ڕیشە (هەورا.): ڕیشوو. (هەورا.، کە.) ڕەتەوە، بنج، پنج، گۆنج، بێخ، بنچینە، ڕەگ، ڕپن، زنج، مە بالڤان ئانی: ئێمە ڕیشەمان دەرهێنا، لە ـــ هەڵکەندن: لەڕەگ و بنچینە دەرهێنان و شەلپین، ـــ داکوتان: زنجداکوتان، ڕیندان، ـــ کێشان: کوژتن، کاروبار تەواوکردن. ڕەگو دەماری ڕووەکان (دار و گیایان)، گووز، لەرزانە. ڕیشو، ڕیشۆڵە، ڕیشی. دارێکە ساوایە، کە بە ڕیشەوە دەرهێنرابێ و لە شوێنێکیتر چەقێنرابێ یا بچەقێنرێ، شەتڵی داران.

ڕیشەبڕ: قڕان تێخەر، بنبڕ، بێخبڕ، بنەبڕ.

ڕیشەبن: چتێکە لە پنجو بن هاتبێتە دەرەوە.

ڕیشەبڕبوون: لەبن هاتن و بڕانەوەی خێزان یا تیرە یا هۆزێک.

ڕیشەبن: بنبڕ، ڕیشەبڕ.

ڕیشەدار: ڕیشوودار.

ڕیشەدارکردن: ڕیشوودارکردن.

ڕیشەداکوتان: ڕووان و ڕەگ و بێخ داکوتانی ڕووەکان، جێگیر بوون و دامەزران.

ڕیشە دەرهاتن: زیانکردن و کەنەفت بوونی یەکێک.

ڕیشە دەرهانین: کەنەفتکردن و تووشی دەردەسەری کردنی کەسێکی.

ڕیشە دەرهاووردن: ڕیشە دەرهێنان.

ڕیشە دەرهێنان: لەڕەگ و ڕیشەوە هەڵکەندن، کەنەفت و پەرێشانکردنی کەسێک.

ڕیشەڕیشە: ڕووش ڕووش، ووردەی قاقەز و دار و ئیتر.

ڕیشەکەش: ڕیشەکێش.

ڕیشەکەن: ڕیشەکێش. ـــ کردن: ڕیشەکێشان.

ڕیشەکێش: ڕیشەکەن، گیاندار یا ڕووەکێکە، کە لە ڕەگ و ڕیشەوە دەرهاتبێ.

ڕیشەکێشان: ڕیشەدەرهێنان.

ریشەکێشکردن: لە ڕەگ و ڕیشەوە دەرهێنان.

ریشەمێو: بنەمێو.

ریشەورەتەوە: ڕەگ و ڕیشە، نەژاد، بنەچەک.

ریشە هەڵبەستن: ڕیشوو هەڵبەستن.

ریشەی جەرگ: منداڵ. بندڵ، بەندی دڵ.

ریشەی جیگەر: منداڵ.

ریشبابا: (موک.) جوورە ترێیەکە سوورو سپی هەیە. ـــ ی سپی: جوورە ترێیەکی سپییە دەنکی هەیە گلووی کەمێک درێژەو بۆ مێلاق دەبێ. ـــ سوور: جوورە ترێیەکی سوورە دەنکی هەیەو گلووی درێژەو بۆ مێلاق دەبێ.

ریشباوا (ئەردە.): ڕیشبابا.

ریشخەن: تیز، قەشمەری، تیتاڵی.

ریشدار: بەڕیش، خاوەند ڕیش و ڕدێن. ـــ ی: خاوەن ڕیش، ڕدێنداری.

ریش سپی: ڕیسپی، کۆتە پیاو، دمڕاست، گەورەی ئاوایی.

ریشک (باک.): قوونێر.

ریشگاو: ڕێژگاو. ـــ ی: ڕێژگاوی.

ریش ماشو برنج: ڕیشێکە ڕەش و سپی تێکەڵاو بووبێ.

ریشوە: ڕیشوو.

ریشۆ (کە.): پەست خوو، ڕژد، سەربۆر، پیسکە.

ریشۆل: (ئەردە.) ووردەی دار و قاقەز و ئیتر.

ریشۆڵ: ـــ گەرماوی، ڕیشوو، رووشاڵ، رووش، ڕیشۆڵە.

ریشۆڵە: گاوانی، هەزارداستان، سێروو، باڵندەیەکی ڕەشی کونجی دندوک باریک و درێژە لە چۆلەکە گەورەترە بەگەڵێ جۆر دەخووێنێ.

ریشوو: (هەورا.) ڕیشە، (دەر.) ڕیشی، تاوی بادراوی ئاغە بانوو شەدە و ئیدیکەیە.

ریشووهەڵبەستن: (باک.) پاشتن.

ریشی (هەورا.): ڕیشووی شەدە و جامەدانی و ئیتر.

ریشی (باک.): نیری جووتی، گوریس.

ریشیان (هەورا.): دارووشان.

ریشیاندن (ئەردە.): دارووشاندن.

ریف (باک.): بەر، وەکوو من ـــ ێن خۆ تراشی: هەروەکوو ئەمن بەری خۆم تاشی.

ریقی (زا.): ڕیخۆڵە.

ریقیک (باد.): ڕیخۆڵە.

ریق: چتی نەرمە لیقەی تەنک.

ریق چەم: (ئەردە.) ڕیپۆقی چاو.

ریق مرخ: (ئەردە.) جیقنەی مریشکی.

ریقنە: جیقنە، جیق، گووی باڵندانە.

ریقنە: ڕیپۆقی چاو.

ریقنەسپیلکە: جیقنەسپیلکە، نەخۆشیەکی مریشکانە چەند زیپکەیەکی سپیان لەنێو زاری دێت چارەی زۆر دژوارە بەلاَم ئەمەشی بۆ بەکاردەبرێ: سالیسیلات ٨ تاو ١٠٠٠، پرمەنگەنات ٢ تاو ١٠٠٠.

ریق و فیق: چتی زۆر تەنکی نەرمەلیقە، لاواز، لەڕ، سیس، چرچ.

ریقووڵە: چتی ڕەقەڵە، ووشک و لاواز.

ریک: بـڕادەی ئاسـن، ووردەی ئاسـن لەپێشدا وەکـوو قاقـەزی مـژۆک بەکاردەبرا، کە بە سەر نووسراواندا دەکرا زوو ووشکی دەکردەوە.

ریکە: کیرە، چیرەی ددان یا پێنووس، چیرە.

ریکەریک: چیرە چیر.

ریگ: چتی ووردی بریسکە دارو بەسەر نووسراواندا دەکرا بۆ ووشککردنەوەی.

ریگی بیابان: جوورە لیمێکە لە دوورەوە دەبریسکێتەوە وەکوو ئاو.

ریل: ژاڵە.

رێڵە خوو دوڵمە: مووار، زەونەگ، زەونەج، دۆڵمەی ڕیخۆڵەی ئاژاڵان، کە بەبرنج و قیمەو چەوری پڕ دەکرێتەوە.

رین (فە.): ڕۆن، ڕیتن، ڕیان، (هەورا.) دەنگدانی سەگ.

ریندۆڵ: تڵیش، ڕیوێر، تیتۆڵ، ڕندۆڵ، بزگوڕ، (ئەردە.) شیتاڵ، ڕیواڵ، ڕینگۆڵ، پەڕۆ و جل و بەرگی کۆن و دڕاو.

ریندۆڵریندۆڵ: تڵیش تڵیش، تیتۆڵ تیتۆڵ، پارچەپارچە، شڕو وڕ. ـــ بوون: شڕو ووڕبوون. ـــ کردن: شڕو وڕکردن.

رینگ (ئەردە.): شیرە، شیلە، ڕینگاڵ، ڕب.

رینک: لیک.

رینگاڵ (ئەردە.): ڕینگ.

رینگان: بۆڵە و پرتەکردن.

رینگاندن: بۆڵە و پرتەکردن.

رینگاندنەوە: ڕینگاننەوە، بۆڵە و پرتەپرتکردن، ووتنەوە.

رینگاو: (هەو.، هەورا.) لیک. ڕەواقی هەنگوین.

رینگە: منگە، مینگە.

رینگە رینگ: مینگەمینگ، ژاوەژاو، زۆر لەسەر چتێک ڕۆیشتن.

رینگخورما: شیرەی خورما.

رینگۆر (هەورا.): سەگی تووکن، کسۆکی تووکدرێژ، بەتووکە درێژەکەی سەگیش دەڵێن.

رینگۆڵ: ڕیواڵ، شیتاڵ، شڕە، ڕیندۆڵ.

رینگوول (دەر.): کۆنە، جلی شڕوشڕۆڵ، ڕندۆڵ، تیتۆڵ.

ریو (ئەردە.): کەڵەک، فێڵ، ڕاووڕیو.

ریوار (ئەردە.): ڕێبووار.

رێواڵ: ڕندۆڵ، ڕیندۆ.

ریواو (هەورا.): ڕێواس.

ریواوی (هەورا.): ڕێوی.

ریوە: ڕنگە، ڕینگە. گای بەڵەک.

ریوەریوە: ڕینگەڕینگە.

ریوەریوەکەر: ڕنگەڕنگکەر.

ریوەلە: لەڕولاواز (بۆگیاندار).

ریوەڵۆک (هەو.): ریخۆڵە. (باد.) شەمتریکە، هەنگوینی جوورە زەرگەتەیەکی.

ریوەن: بنکی ڕێواسییەکە دەدرێ بەمرۆڤان بۆ ڕەوانی، ڕیۆن.

ریۆن: ریوەن، (هەورا.) ریان، ریحانە.

ریوێر (کۆ.): ڕیندۆل، جلکی شڕ.

ریوی: (شکا.) ڕێوی، رووس. (خۆ.) ریخۆڵە. ــ کاری: ڕێویاد، فێڵبازانە.

ریوینگ (باک.): ڕێبوار، (باد.) ڕێڤینگ.

ز: تیپێکی ئابێی کوردییە.

زا: زاگ، زادە، رۆڵە، منداڵ. (کە.) هەند، چەندان. ــ یەکم لەزگدا بێت: هەند یا چەند چەندانم لەزگدا بێت. وەند، منداڵ. کوڕ، کچی برا و خوشک و خاڵ و مام وئیتر و لەگەڵ وانیش نەبێ بەتەنهایی بەکارنابرێ: برازا، خوشکەزا، خاڵۆزا، ئامۆزا. کرداری ڕابردووە لە زان و زایین وەرگیراوە واتە مێیینەکە زا ـ زاوە، زائی، دی. پس، بەچکە، ئەم ئافرەتە ــ یێکی لەزگدایە:واتە دووگیانە.

زاڤین: زایین، زان. دەردان، دەلاندنی ئاو و تەڕایی. ڕوودان، سەرهەڵدان، پەیدابوون.

زاب: دوو زێی ناودارن لە کوردستانی عێراقێدا. ــ ی بادینان سنووری خاکی کرمانج و سۆرانە.

زابەند: پەڕاوێکە، کە هەرناوی منداڵی تازەبووی تێدا بنووسرێ. (باک.) تۆماری سەرەژمێری. ــ کردن: تۆمارکردنی پەڕاوی سەرەژمێری.

زابۆق (باک.): خڕ، خەرەند، کە ئاو دریبێتی.

زابووق (زا.): سەرگوێلک، سەرانگوێلک، سەرەنوێلک. دۆڵ و دەرەیەکە ئاوی بارانای پێدابڕوات.

زاپ: ساپ، ساف.

زاپان: ساپساپێن، سافسافێن.

زات (کە.، ڕۆژ.): زاوەر، ئەترەش. بڕ، پرکێشی، پەڕ، ئازایی، زاخ، نەترسان. بە ــ: ئازا، بەجەرگ. ئازاد زۆر بەزاتە: ئازایە. بێ ــ: ترسەنۆک، حیز، نامەرد. (فە.) ئەمەگ.

زاتبردن: زەهلەبردن، زراوبردن، ترساندن، وورە شکاندن.

زاتچوون: زەهلەچوون، زراوچوون. ترسان.

زاتدار: زاوەردار، دڵدار. پرکێش، لەخۆڕادیتوو، بۆکە، (هەورا.) بێگەفی، تەبا. (باد.) بهناڤ. (فە.) ئەمەگدار. چاوقایم، بەجەرگ، نەترس. ــ ی: ئازایی، پرکێشی.

زاتکردن: پرکێشی، لەخۆڕادیتن، ڕووهەڵاوێژتن، ڕووهێنان، وێران، نەترسان لەکردنی کارێکیدا.

زاج (هەو.، کە.): پارچەیەکە ڕەنگی بچێتەوە. زاخێکی ڕەشە دەکرێتە ئاو و چەرمی خۆشکراوی پێ ڕەش دەکرێ. (باک.) گەوهەر، (جەوهەر)، ئاوارە. (باک.) ئامادەیی، لێوەشاوەیی. دەرمانێکی سپی تفتە بۆ زۆر چت بەکاردەبرێ بەتایبەتی بۆ ڕەنگ کردنی بەن و خوری.

زاج و پەرچەم: پەرچەم و ڕێزە موویەکە بەکەناری سەری کوڕی منداڵدا دەهێڵرێتەوە بۆ ڕێکی و جوانی.

زاخ: تاوێری گەورە، بەرد. (هەورا.) زای، چتێکی سپی یا زەردی ترش و تفتە وەک خوێ لە کان دەردەهێنرێ. کەوەرگ، زاخە، ئەشکەوت. (بار.) خڵتەی سەبیلە ومۆدنە. (دۆڵە.) قیر. (فە.) ماه و چیای بڵندە، کە هەمووی بەردبێ. (ڕۆژ.، کە.) ئازایی، زات. بە ــ: ئازا، زاتدار. بێ ــ: نامەرد، ترسەنۆک، حیز.

زاخاو: دەرمانێکە دەگیرێتەوە بۆ مشت و ماڵی تیغ. زاخە. ئەشوما، جیلوە، گەوهەر. تیغ کە ــ درێ، جیلوە و جەوهەر پەیدادەکا بۆیە واناوبراوە. داخ، خەفەت، زووخاو. پاک کردنەوەی خشڵی زێڕ و زێوە لەلای زێڕینگەر.

زاخاوچاودان: چاوڕوونکردنەوە بەدیتنی کزی دوژمن.

زاخاودان: مشت و ماڵدان، زاخاودانەوە.

زاخاودانەوە: مشت و ماڵکردنی تیغانە بە زاخاو.

زاخاودانی چاو: تێر تەماشاکردن. کە تێر تەماشای دیمەنێکی خۆش یا ئافرەتێکی جوان بکرێ دەڵێن: هێندێ تەماشای نازەنین خانمی کرد تا زاخاوی چاوی خۆیدا.

زاخاودەر: جەوهەردەر.

زاخاودریاگ: زاخاودراو.

زاخە (موک.): هۆڵی مەڕانە، لەژێر زەوی دروست و چەند ژوورێکی لێ هەڵدەکەندرێ. ژێرزەمین، زاخڕ. (کە.) زەوییەکە پڕ لە بەردەلان، کە بەکەڵکی چاندن نایەت. لەهەندێک شوێنانندا بە مێرگ دەڵێن.

زاخجووش: لەحیمی زاخی.

زاخچەرمگ: زاخی سپی.

زاخدار: مرۆی بەسەلیقە و جەوهەردار. تیغی جەوهەردار. ــ ی: جەوهەرداری.

زاخڕ: ئاوی دەرەیەکیە سەرەولێژ بێ. بەردەلان، خیزەلان. ئەشکەوت، غار، شوێنێکە وەکوو ژوور لە زەوی یا لەچیا هەڵدەکەنرێ بۆ مەڕ و ماڵات، زاخە.

زاخزەرد: زاخی زەرد.

زاخسەوز: زاخی کەسک.

زاخۆ: جوورە پاڵتۆیەکە لەبەردەکرێ. ناوی شارێکە لەکوردستانی عێراقێ.

زاخۆران (موک.): زۆرخۆر، تێرنەخۆر. ــ ی (موک.): تێرنەخۆری.

زاخۆن (هەورا.): ژێرزەوی، ژووری بنزەوی، زێرزەمین.

زاخۆیی (باک.): جوورە پاڵتۆو عابایەکە لەپێشدا دەستکاری زاخۆییان بووە.

زاخوور (باک.): غار، ئەشکەوت.

زاخۆران (موک.): زۆرخۆر، تێرنەخۆر. ــ ی (موک.): تێرنەخۆری.

زاخۆن (هەورا.): ژێرزەوی، ژووری بنزەوی، زێرزەمین.

زاخۆیی (باک.): جورە پاڵتۆو عابایەکە لەپێشدا دەستکاری زاخۆییان بووە.

زاخوور (باک.): غار، ئەشکەوت.

زاخوران: ناوی دێیەکییە لەنێو هەڤێرکاندا.

زاخێ: قشقەڵە، قشقەرە.

زاخێر (جا.): دۆڵ و دەرەییێکی لێژ و بەردەڵانە. زیخماڵک، خیزەڵان، زیخەڵان، زاخێران، زاخیر. پارچە زەوییەکە لە دەشتی یا لەداوێن و بەرقەدی چیایاندا، کە ووردەبەردی زۆربێ.

زاخێران (دەر.): زاخێر، خیزەڵان، بەردەڵان.

زاد: قووت، تۆشە، زەواد، خۆراک، تێشوو، دانەوێڵە، بژێوی، خواردەمەنی، مایەی ژیان. (باک.) چێشت، شێو، گرار. داهات، دەرامەت، بەروبۆ، بەروبار، خوڵندۆت.

زادە: مناڵ، منداڵ، ڕۆڵە، وەند، کوڕ، کچ، زا، زاک، زۆرتر بەتەنێ بەکارنابرێ وەکوو: ئارام ــ: ئارامزا (کوڕ یا کچی ئارام). بەگزادە (کوڕ و کچی بەگ).

زادەگان: نەوەی خانەوادەیە.

زادبووم: نیشتمان، شوێنی لە دایک بوون.

زادان: هەمبانە، تۆشەبەرە.

زادلێن (باد.): گرارلێن. چێشت لێنەر، شیڤلێنەر.

زادومەرگ: مردن و ژیان.

زادی ئاوە: واتە خۆراک و تۆشەی ژیانی نیە و هەژارە.

زار: دەم، دەو، دەڤ، دم. زمان، ئاخۆتن، قسە. زمان: زاری کرمانجی: گۆڤاری کوردی بووە لەژێر چاودێری حسێن حوزنی موکریانیدا بووە. ستان، جێ، شوێن، نیشتمان، بەڵان بەتەنێ بەکار نابرێ بەڵکوو لەگەڵ ووشەیەکی تر بەکاردەبرێت: لالەزار، گوڵزار، چیمەنزار. دووبەردی شەش ڕووە، هەرڕووەی چەند خاڵێکی تێدایە یاری پێدەکرێ. زارکی کووپە، دێزە و گۆزە و مەنجەڵ و ئیتر. ــ نانەوە: سەرداپۆشین، سەتماندن. زاراوە، واتە. بێ تین، خراو. کەساس، کەنەفت، پەریشان، بەڵەنگاز. گازاندە، گازندە. گریانێکە بە کوڵەوە تێکەڵ بەهاوار و ڕۆڕۆی بێت، ناڵە و فوغان. (ئێرە.) منداڵ، زاڕۆ. (ئەردە.) ژەهر.

زارا (یەز.): ناوی ئافرەتانە.

زاراڤ (باک.): زاراوە.

زاراو: ژاراو، ژەهر، ژەهراو. ئاوێکی تاڵە، کە گژو گیا و دار و درەختان دەریدەکەن. میز، کمێز، پێشاو.

زاراوە: ڕاوێژ، گوێیش.

زارئیشە: بڕوانە: زارێشە.

زارە: زراو. کەفی نیوە هاڕڕاو، بڕوێش، گەغەکوتاو، کژنیژە.

زارەترەک (جا.): تۆقیو، زراوچوو. زارە. (کە.) زاڵۆ. (ڕۆژ.) زاڵە. ــ بوون: تۆقین لەترسان، کەسێکە لەترسان مردبێ. ــ بردن: زراوبردن.

زارەزار (باک.): هاوارهاوار، دەنگی گریانێیە.

زارەترەک کردن: زراوبردن لە ترسان.

زارەگا: زارگا، بانەگا، بەرمووسڵدان.

زارەوانە: دەمبێن، (کۆ.) دەم بەست. چتێکە دەمی وولاخانی پێ دەبەستن لەکاتی گێرەدا تا دەغڵی نەخۆن و هەردووک لا زیان نەبینن. زاربێن. بەنێکە زارکی کووپەڵەی داپۆشراو و ئیتری پێدەبەسترێ.

زاربەست: جادوو، دەمبەست، زاربێن. نشتوێکە بۆ زاربەستنی نەیاران بدرێ بەکەسێکی.

زاربەستن: دەمبەستن.

زاربێن: (هەورا.) بەرەبێن. بەنی زارکی کوندە و مەشکە و ئیتر پێ بەستن. زارەوانە، دەمبەست، زاربەست. زارگووش، بزمۆک.

زارجوو: (هەورا.) دەمەژاو. دەمەچوو. هێندە بنێشتەیەکە بەجارێکی بجوورێ و بۆ هەموو چتێکی تریش بەکاردەبرێ، کە بەقەد وی بێ.

زارچاو: قین، ڕق، ڕک، ژەهرچاو.

زارخەن: دەم بەپێکەنین، ڕووخۆش. زارخەنە.

زارخەنە (ئەردە.): پێکەنینێکە، کە بەدەم ڕق و قینەوەبێ، ژەهرخەنە.

زاردەشت: زار: زمان، دەشت: ڕاست، ڕاستان. زمانڕاست، ڕاستبێژ، ڕاستگۆ، پێغەمبەرێکی کوردبووە.

زاردڕاو: دەمدڕاو، زۆربڵێ، ڕازڕانەگر. ــ ی: دەمدڕاوی.

زارزار (باک.): زار زار، هاوارهاوار، دادوبێداد.

زارزارۆک: کەسێکە زۆر زاری و دادوهاواری بکات.

زارک: زاری کووپەڵە و ئیتر. زارکی کیسە و توورەکە و جەواڵ و تێر و ئیتر. زارەوانە، سەرپۆش، دەڤک.

زارگا: بەرمووسڵدان.

زارگە: زارکی چاڵاو و جۆگەی سەرداپۆشراو.

زارماڵینەوە: قرم لێخۆشکردن.

زارنانەوە: سەرنانەوە، سەرداپۆشین، سەتماندن.

زارنەرم: زمانلووس. ــ ی: زمانلووسی.

زارۆ (باک.): مناڵ، منداڵی گچکە، بەچکەی بچووک. (هەورا.) زاڕۆڵە. زارۆک بچووکێ ویە، لەبەرئەوەی زۆر زاری و قیژە و هاوار دەکەن ناویان ناوون زارۆ.

زارۆک

زارۆتی (باک.): منداڵێتی.

زارۆک (باک.، بۆتا.): منداڵ، بچووکی زارۆ.

زاڕۆڵە (هەورا.): زاڕۆ. منداڵی گچکە.

زاڕۆڵەدانە (هەورا.): منداڵدان.

زاروزێخ (باک.): خانەدان، ڕەسەن، بەناوونیشان.

زاروو: زەروو. (ئەردە.) مناڵ، منداڵ.

زارووک (باد.): منداڵدان.

زار هەژدیها: دەمەهەژدیها، دەمەشێر. جوورە گوڵێکە.

زارێشە: دەوکولی. زارئێشەیەکی پفکەی سپی هەبێ: ڕەگی هەناری و هی توو تڕک و شوواشینگی قەدقەد بکرێ لە ژوورێکیدا لە ئاوێ بنرێ دوایە بکوڵێنرێ ئاوەکەی لە خورێنی چەندجاران لەزاروەردرێ و تێیدا ڕاگیرێ چاکی دەکاتەوە، دیسان بۆ زارئێشە قەلیە ٤م و زەرنیق ٣م لەنێو چەند

زەردێنەیەکی هێلکەی کرێ و ئەوانیش لەنێو هەویری بگیرێ ئەوسا لەناو کڵی تەپاڵەدا تەواو بسووتێ، سووتاوەکەی هێلکەکەی بە دوو سێ دەستان زاری ئێشاو چاک دەکاتەوە. گیای پەرەسپیلکە بەکوڵاوی لەنێو دەم و زاری ئێشاو بگیرێ کە ووشکە ئێشی پێ چادەبێتەوە.

زاری: شین، شیوەن، گریان، هاوار، زارزار، گلەیی، سکاڵا. کەنەفتی، کەساسی.

زاریان (ئەردە.): گریان، گری، گریە.

زاری کرمانجی: شێوەی کرمانجی، گۆڤارێکی کوردی بووە، کاتی خۆی لە ڕەواندزێ چاپ و پەخش دەکرا.

زارین: دادو هاوارکردن، ناڵە و فەریاد. گلە و گازاندەکردن.

زاز: زازا.

زازا: ئەوە، بەچکەی بەچکە، کوڕی کوڕ، کچی کچ. چەند ئێلێکی کوردە، کەوتوونەتە لای ڕۆژاوای کوردستانێ، لەپێشدا ناوی وان (دومل ـــ دونبل) بووە، بەڵان لەڕووی ئەوەوە، کە لەمزاراوەی دونبلاندا تیپی (ز) زۆر بەکاردەبرێ، ناویان لەو دواییەیدا بووبە زاز، زازا لەپێشدا لە باکووری کوردستانی ژێردەستی ئێران و ترکاندا بوون بەڵان ئەمڕۆ لە ڕۆژاوای شاری (ئامەد ـــ دیاربەکر)ێ دادەنیشن ناوی پایەتەختی وان بالۆ، بالەو، پەهلەوە لەو ڕووەوە دروستە، کە بێژرێت لە بنچینەدا پالەوی پەهلەوین.

زازکی: زاراوەی زازایان.

زازیی: شێوەی ئاخەفتنی زازایان. جوورە هەڵپەڕینێکە.

زاغ (زا.): گێڕ، خەت، دێڕ.

زاغۆر (زا.): زاخڕ.

زاغووری: شەدەی سەر.

زاف (کە.): لەبرسان دڵێشە. ـــ کردن: لە برسان دڵ ئێشان.

زاڤ (باد.): ئایین، ڕاڕەو.

زافا (باک.): زاوا.

زافل (باک.): گیایەکە.

زاق: ڕەوشەن، ڕوون (بۆ ڕەنگ). (کە.) زەق، داپچڕاو. ـــ کردن: داپچڕاندنی چاو بۆ ترساندن. (ئەردە.) ڕەنگی کاڵ. چاو بە مۆلەق ڕاوەستاو. واق، سەرسام، بەیەکێکی دەڵێن، کە چاوی زەق بێ و لەبەر سەرسامی هیچ نەبینێ. چاوی زەق، کە نەیقووچێنێ.

زاق و زووق: دەنگەدەنگی منداڵان، زیقەزیقی منداڵان، زاق و ویق.

زاق و زیق (کە.): زاق و زووق، زاک و زووکی منداڵ.

زاک (باک.): باڵندەیێکە. گرێ(پێوانەیەکە بۆ پێوان). (وان.) ژەک (ژەکی مێیینەی تازە زاو).

زاکە: زیقە.

زاکەزاک: زیقەزیق.

زاک و زووک: زاق و زووق، زاق و زیق، نووزەنووزی منداڵ. نووسکە نووسکی سەگ.

زاک و زیک: زاق و زیق.

زاک و ماک (هەو.): بەرخ و مەڕ.

زاگ: زا، برازا، خوشکەزا، ئامۆزا. منداڵ (کوڕ ـ کچ). (ئەردە.) زاو، زا.

زاگا: تیرەییکی کوردە لە هۆزی کەبابی لە قەراخ هەولێرییە.

زاگان (ئەردە.) زاگەل، سێ گەوهەر.

زاگە: زاوە، زایگە.

زاگەل (ئەردە.): زاگان.

زاگرۆس: نێوی چیایەکیە.

زال (زا.): هەزار.

زاڵ: پیر، گێتی دیتوو، لەناوساڵانەوە چوو. زۆردار، زەبەردەست، قاندڕ، چیرە، خورت، زۆربا، دەستەڵاتدار، بەمل. ـــ بوون: چیرەبوون. ـــ کردن. بەسەروا ـــ بوون: دەستەڵات بەسەرداپەیدا کردن، پشت شکاندن. بابی ڕۆستەمی پاڵەوان بووە.

زاڵە (ئەردە.، کە.): زراو(هی ئاوزگ). زاورە. زارە، زاوەر، زەنەق، زەندەق. (کە.، هەورا.) دادوهاوار، گلەیی، هەموو کەس زاڵەی دێ.

زاڵەبەر: دادوهاوارکار، گازندەکار.

زاڵەبردن: دادوهاوارکردن، گازاندەکردن.

زاڵەتەقێن (کە.): زاڵە ترەکبوون، زراوچوون.

زاڵەتەقین: زراوچوون.

زاڵبوون: چیرەبوون، زۆر سەندنی گیاندارێک بەسەر گیاندارێکی تردا.

زاڵم (ئەردە.): زرنگ.

زاڵۆ (کە.): زراو، وورە.

زاڵوو (ئەردە.، کە.، فە.): زەروو، زاروو. (کە.) زراوی ئاوزگی گیانلەبەران.

زاڵی: دەستەڵاتداری، زۆرداری، زاڵبوون.

زاڵیزەڕ: ناوی زاڵی بابی ڕۆستەمییە.

زام (هەورا.، کە.، زەن.): برین، زەخم. کولک. (باد.) تێر زام: چەور. چەوری، ڕۆن.

زاما (فە.، ڕۆژ.): زاوا.

زامار (ڕۆژ.، هەورا.): بریندار، زامدار، کووڤاندار، زەخمدار. ـــ ی: برینداری.

زامەت (ئەردە.): دەرد، ڕەنج، ئازار، شێواوی، سەودا. (زەن.) کێم، زووخاوی برینان. (ئەردە.) سەوداسەری، گراوی.

زامدار: بریندار، زەخمدار، زامار. نێوی نێرینانە. ـــ ی: برینداری.

زان: (هەورا.) زای. تۆڵدانان، بەچە هاووردن، زایین، بێچووبوونی گیاندار. باردانانی هەموو گیان لەبەرێکی مێیینە بەتایبەتی ئەوانەی، کە زگ و زای دەکەن. لەسەر ـــ: لەسەر دەستان، دەڵ، دەڵەدەڵ. ناوی دارێکی پتەوو قایمە. ئامرازی (بکەر) ییە. زانا، شارەزا. بەڵان بەتەنهایی بەکارنابرێت وەکوو ڕێزان، پێزان، وانەزان، نەزان، لێزان، فرەزان. مرازی بکەرە.

زانا: زان، زۆرزان، مامۆتک، لێزان، شارەزا، ئاشنا، مەحلان، هیر، زانەر، خووێندەواری زۆر. نێوی نێرینانە.

زاناندن: زانین.

زاناهی (باک.): زانایی.

زانای (هەورا.): زانی، زانین. نە ــــ: نەزانین.

زانایی: زاناهی، شارەزایی، ئاشنایی، ئاخووەوەندی، خوێندەواری. پەی پێ بردن، هەڵهاووردن، هەڵهێنان.

زانەخرۆ (جا.): زیانەدر، سەگ یا گیانلەبەرێکە لەناو ماڵدا فێری چت خواردن بووبێ بە دزی. فێڵباز، خەڵەتێنەر، زیانەخرۆ.

زانەر: زانا، مامۆستا. ــــی: زانایی، مامۆستایی.

زانەوێر: نێوی نێرینانە. وەجوەجە، ئاڵووگۆڕ. بات، جیات.

زانراو: (هەو.) ناسراو، زەمراو.

زانست: زانای شارەزا، زانین وشارەزایی. ئازاد بە ــــە: شارەزا و زانایە. زانایی، زاناهی. زانیاری، شارەزایی.

زانستگا: زانستگە.

زانستگە: زانکۆ، شوێنێکە خوێندکاران دووای قوتابخانەی ئامادەیی تێیدا دەخوێنن.

زانستی: زانیاری.

زانن (فە.): زانین.

زانوو: زەنگوڵ، گونج یا لوولەی ئانیشکەدار.

زانی (شوا.): چۆک، ئەژنۆ.

زانیار: زان، زانا، شارەزا، سەیدا، مامۆستا. ــــی: زانین، زانست، شارەزایی. زانستی.

زانین: زانن، شارەزایی، لێزانین، سەرلێدەرچوون، سەرلێدەرکردن، تێگەیشتن، پەی پێبردن، هەڵهاووردن. پێ ــــ: لەچاودابوون، ئەمەگداری. پێ بە ــــ دان: پێزاناندن. لێ ــــ: سەرلێدەرچوون.

زاو: زای. گیاندارێکی مێیینەیە، کەتازە بەچکەی بووبێ دیارە ئەم مەبەستە تەنها ئادەمیزاد و وڵس (حیوان) دەگرێتەوە چونکوو پەلەوەر نازێ هێلکەی دەکاو لەسەری کورک دەبێ، هەر بەوجۆرە، کیسەڵ، ماسی، قرژاڵ بێچوو هەڵناهێنن بەڵکوو هەندێکیان هێلکەی دەکەن وەکوو پەلەوەرین و هەندێکیشیان گەرایان هەیە وەکوو کوللە و ماسی و ئیتر. لەبەشی باڵنداندا تەنها شەمشەمەکوێرە زا و زێ دەکات وشیریش بە بێچووی خۆی دەدا هەر لەبەر ئەوەشە ئەو ڕازە کراوەتە مەتەڵ: ئەگەر هۆشت هەیە و هۆشت لەبیرە لەناو مەلاندا کامیان بەشیرە؟.

زاوا: زەما، زاما، زاڤا، یەزنە. ئەو نێرینەیە، کە ژنی بۆ داخووازی کرابێ دووای گوێزتنەوەش تا مانگێکی هەر زاوای پێدەڵێن. نازناوە بۆ مێردی خوشک و کچ و ئافرەتانی نزیک.

زاوبەندی: ڕێک کەوتنێکە لە نێوانی زاوا و خەزووراندا بەو مەرجە، کە زاوا هەر لەماڵی خەسوو و خەزوورانیدا بمێنێتەوە.

زاوایی: زاوایەتی.

زاوە: نزیکترین ئەستێرەیە لە ڕۆژێ. تیر، ئەستێرەی زانست. سیوەیل(عتارد).

زاوەرە (ئەردە.): زاوور.

زاوزۆ: زاوزێ. (خۆ.) زاوەزۆ. (هەورا.) زەهە. (ڕەوا.) زەوەزە. (هەورا.) زەهە. زەو، بەسەرەتا و کانگای زانی ئاژاڵ و ماڵاتانیش هەر ــــ دەڵێن.

زاوزوو: زگ کردن و منداڵبوون.

زاوزووە: زاوزێ، بەچکە، بێچوو.

زاووزێ: زگ کردنی مێیینەیەکە یەک لەدووای یەکتری.

زاوڵە (هەورا.): منداڵ.

زاوڵەدان (هەورا.): منداڵدان.

زاوما: تێکەڵکردنی کاروبەرخانی ساوایە لە گەڵ دایکیان لە بەیانیەوە تا ئێوارە. ئیمرۆ مەڕ و بەرخ ــــ یە.

زاوور: زارە، زاڵە، زاوەرە. زراو، کیسەیێکە ئاوێکی تاڵی تێدایە بەقەد سی و جەرگەوە. زات، توانا، ئەترەش، یارا. ئازاد بە زاوورە: بەزاتە.

زاوورچوون: زراوچوون.

زاوزووە (ئەردە.): بێچوو، بەچکە.

زاووزێ: زاوزۆ.

زاویە: گۆنیا، سێسووچ.

زای (هەورا.): زان. زاخ.

زایاندن: مامان ژنە دووگیانەکەی زایاند واتە منداڵەکەی پێدانا.

زایە: پس، زا. گوڵندامــــی لەمزگیدایە.

زایەبوون: مەبەس لەمردنە.

زایەڵە: زریکە و هاوار و ئاوازی مۆزیقەی بەرزە. (هەورا.، زەن.) هاوار و داد و ڕۆڕۆ، گریان و زاری. زایڵە.

زایەبەند (باک.): ئەشکەوت، غار.

زایڵە (کە.): زایەڵە، زریک و هۆڕ، شیوەن، زاری.

زاییچە: دەنگ و باسی لە دایک بوونی منداڵ، مزگێنی زانی ئافرەتێک.

زاییکە: شوێنێکی تایبەتە، کە منداڵی تێدا لەدایک دەبێ.

زاییگە (ئەردە.): زاوە، زاگە.

زایین: زان، زانی گیاندار، زانی گیانداری مێ یینگە، زانین، پەیدابوون، بوون، منداڵ و بەچکەبوون.

زەب (زا.): چتی زۆر ڕەق.

زەباندن (باک.): فریودان، لە ڕێ دەربردن، ئازارکردن، بزەبینە.

زەبەر (باک.): کاوول، وێران. ــــ کرن: کاوولکردن، وێرانکردن. (زا.) ژێر.

زەبەرجەد: (باک.) بەرزەڕین، زوبەرجەد، زومرووتی زەرد.

زەبەردەس: زەبەردەست.

زەبەردەست: دەسترۆیشتوو، زاڵ. زەبەردەس، زەبر بەدەست. زۆردار، توران. ــــی: زاڵی، زۆرداری.

زەبەردەسی: زەبەردەستی.

زەبەش (زا.): شووتی، (باک.) شەبەش. شفتی.

زەبەلاح: فیلەتەن، زەلام، لەندەهۆر، قۆڵماتی، چوارپەلقەوی.

زەبەن: زەبەنگ، زەبەند.

زەبەند: زۆر، گەلێک، فرە، زەوەند. (باک.) زەعەف. بۆ زەوییێکیش بەکاردەبرێ، کە پڕ لە گژ و گیا و دەغڵ یا قامیش و درک و داڵ.

زەبەندەی: زەمەندایی.

زەبەنگ: زەوەند.

زەبر: زۆر، هێز، تین، (باک.) برەو. تەووژمی کوتان و لێدان. ـــ ی مەدەیە.

زەبرەبەند (خۆ.): قوزەڵقورت، دەردێکی بێ ئامانە تەنها لە کاتی خوراردن و خواردنەوە بەکار دەبرێ دەڵێن بە ـــ بێ: بە قوزەڵقورت بێ.

زەبرەقوتە: زەبرەقوون، هێلکە، خا.

زەبرەقوون: هێلکە.

زەبرەقوون

زەبرەقوونە (ئاک.): هێلکە.

زەبرەدەست: زەبردار، مرۆی زۆردار و دەستدرێژ، دەسدرێژ. ـــ ی: زەبرداری.

زەبردار: هێزدار، دەستەڵاتدار، بەتین، زەبرەدەست. ـــ ی: زۆرداری.

زەبرگەیاندن: نهێم گەیاندن بە چتێک.

زەبروزەنگ: دەستەڵات، زۆرداری، سام، ساف، توندوتیژی لە کاروباردا. ـــ ی: دەستەڵاتداری.

زەبرووونی (هەورا.): تەووژمی خوێن.

زەبلەک (باک.): ڕیخۆڵەی ئەستوور. ـــ داگرتی: ڕیخۆڵەی پڕ.

زەبلەک ئەستوور (خۆ.): کەسێکە دەست و پێی ئەستوور و خۆشی تەپ و تەنبەڵ بێ.

زەبلۆق: چتی لووس.

زەبنینی (باک.): لێدران، کوتران، ئازاردران، فریودران.

زەبۆر (باک.): باڵندەییێکە.

زەبوون: بێ هێز، ناتووان. ترسەنۆک، لەڕ، بێتین، زار. (هەورا.) ترسەزاڵ. کەنەفت. گیانداری لاوازی بێ هێز. ـــ بوون: بێ هێز و کەنەفت بوون. ـــ کردن: بێ هێز و کەنەفت کردن.

زەبوونی: بێ هێزی، کزی، ناتووانی، بێ زۆری.

زەپەلاح: فیلەتەن، زڕ، زڕتەبۆز. زەبەللاح، حۆیە، ناقۆڵا، لەندەهۆر، زەها، زها. بۆ گیانلەبەری زل و قەڵەو بەکاردەبرێ.

زەحەف (باک.): زۆر، فرە، گەلێ.

زەحف (زا.): زۆر لە هەموو چتێک. (ئەردە.) بێهۆش، لەسەرخۆچوون، لەخۆچوون.

زەحفەران: زەعفەران.

زەحفەرانکردن: ڕەنگی چتێکی کردنە ڕەنگی زەعفەرانی.

زەحفەرانی: چتێکە ڕەنگی وەکوو ڕەنگی زەحفەرانی وابێ.

زەحفکرن: دڵچوون.

زەحلە (فە.): زراو، زەردەکی، تەڵەکی.

زەحیری: زگچوون بە خوێنەوە، خوێن دانیشتن.

زەخەرە (بل.): هەر سەگێکی بەرازێکی بکووژێ کەمێکی لە پێستی بەرازەکەی دەکەنەوە و کونی دەکەن و لە ملی سەگەکەی دەکەن بەو پارچە پێستە دەڵێن ـــ. (ئەردە.) ڕووی کەوا و سیخمە و قاپووت و چتی وایە بەو مەرجە، کە پێست بێ.

زەخەڵ: ناڕاست، دەخەڵ، تەمبەڵ. قومارباز.

زەخت (زا.): نەقیزە.

زەختە (دەر.، پیرە.، کە.): نەقیزە. سەختی.

زەخم (هەورا.): برین، زام، کولک.

زەخمەوی: بریندار.

زەخمە (باد.): سیخمە. (هەو.، کە.) ئەو قایشەیە ڕکێفی تێهەڵدەکێشرێ بەزینەوەیە. (موک.) لووغمە.

زەخمەپێچ (هەورا.): برین پێچ.

زەخمبەس (هەورا.): برین پێچ.

زەخمدار (هەورا.): بریندار، زامدار، زامار، کەلەل. ـــ ی (هەورا.): برینداری، زامداری، کەلەلی.

زەخمەدەرکردن: سەرهەڵدانی برین لە لەش.

زەخمەک: قایشێکە بە زینەوە ئاوزەنگی تێدەخرێ.

زەخمکردن: زەخمدارکردن، بریندارکردن.

زەدە: زادە، گیوزادە، داماوزادە. شکست، زیان بەسەرهاتوو. چتی شکست.

زەدەدار: هاجری.

زەدوخورد: لێکدانی دوو یا چەند کەس.

زەر (باک.): زەرد.

زەڕ: ووشەیەکە بۆ هاندانی زەڕاندنی کەر و ئێستران بەکاردەبرێت. (هەورا.) زێڕ، پوول، پارە، دراو. تەڵا.

زەرا: چتی زۆرکەم.

زەرات: گەنمەشامی، زورات.

زەرات

زەراف (باک.): خووێنڕێژ، بکوژ، کوژەر.

زەرفە (زا.): کونی چکۆڵەی دیوار.

زەڕاندن: زەڕینی کەر و ئێسترانە. (کە.) شەهاندن، ئەڕەئەڕ. سەڕە، زووڕەزووڕ.

زەرانی (کف.): چۆک، ئەژنۆ.

زەراهی (باک.): زەردایی، زەرایی، زەردی.

زەرایی (باک.): (باک.) زەراهی. زەردایی.

زەرە (باک.): ڕەنگزەرد. زەردوویی، زەرتکی مالاتان.

زەڕە (هەورا.): چارە، ڕەزا. ـــ تاڵ: ڕەزا تاڵ. (موک.) زەڕەی کەر و ئێسترانە، سۆڕە. زڕە، زووڕەزووڕ، سەڕە. ئەڕە. دەنگی زەڕینی کەر و ئێسترە.

زەڕڕە: ئێسک. ـــ ی تاڵە: ئێسکی قورسە.

زەڕەتوشترە (ئاوێ.): زەردەشت.

زەڕەتاڵ: ئێسک قورس.

زەڕەزەڕ: زووڕەزووڕ، ئەڕەئەڕ. زەڕەی یەک لەدووای یەکترییە.

زەڕەشیرین: ئێسک سووک.

زەرەک: ملوانکەی زەردوویی کارەبا. (باک.) زەردوویی، نەخۆشی زەرتک.

زەرەکەت: وێنجە، شەوەر، گیایەکی دەستچێنە دەکرێتە گزرە، کە ئاژاڵان بە تەڕی و ووشکی دەیخۆن.

زەڕەکەو (زا.): زرِەکەو.

زەرەکی (باک.): زەردایی.

زەرەند (هەو.، بابا.) زەرەنک. کاڵەکە مارانە، گونەسە، گووی بەلە، گووژاڵک. گیایەکە بەرێکی دەدات دوورایە وەکوو هێلکەی لیێدیٚ پێی دەڵێن گونەسە چونکوو وەوی دەچیٚ تۆوێکی ڕەشی زۆری تێدایە، کۆلکێکی لەنێو گەز درێژتری هەیە، کە بەقەد داردەستێکی ئەستوورە ووشک دەکریٚ و دەکوتریٚ و بە ووردی بەسەر برینی کرماوی هەر ماڵاتێکی وەرکریٚ چاکی دەکاتەوە. لەسەر کۆلکەکەی زۆر چڵان دەردەکات هەر چڵەی بستێک بڵندە لەنێو قەدی چڵەکاندا گوڵێکی بۆر دەردەکا وەکوو گونە پشیلەیە تۆوەکەی بۆ بدریٚ و بە ووردی بەشەکرەوە لە خورێنی بخوریٚ بۆ هێزی چیکڵدانە باشە بەرەکەی بەشاف هەڵگیریٚ بۆ مایەسیری بەسوودە. گەڵایەکەشی بە ووشکی و ووردکراوی تێکەڵ بە خورما بکریٚ چەند حەبێکی بەقەد دەنکە نیسکێکی لیٚ دروستکریٚ بەو مەرجەی، کە هەر شیری بخوا و سبەینەیەکی (٥) حەبی لیٚ بخوا دوایەش چەند ئیستکانێک ئاوی گەرمی لەسەر بخواتەوەو ئاوی سارد نەخوا بۆ سەفراو زەردوویی و بێوەسیری زۆر باشە.

زەرەنــک: زەرەنـد، گیایـەکی بـەهاریی گەڵاپانــە دووبــەران دەگـریٚ یەکەمینیان وەکوو گوویچکە و ئەویتریان وەکوو شەمامەیە بۆ کوژتنی کرم بە برینی چوارپێیاندادەکرێت.

زەڕەنگەر: زێڕینگەر، کەسێکە زێڕکاری بکات. ـــ ی: زەڕکاری، زێڕکاری کردن.

زەڕەوشان: شاباش، شاواش.

زەڕەهاتن: مەبەس لەسەرکێشی کەسێکی وایە، کە بەرزتر لەخۆی بدویٚ و باخوویٚ.

زەرب (باک.): چالاکی.

زەربی: جووره دارە بییەکە.

زەڕباف: زێڕبافت، زەڕی، کری بەسیم. ڕازاوەوە، کری سیمدار.

زەڕبەش (باد.): زەبەش.

زەربانن (ئەردە.): لیێدان، کوتان.

زەربچی (زا.): مرۆی زەردەڵە و لاواز.

زەربیان (ئەردە.): لیێدران، کوتیان، لیێدریان.

زەرتک: (هەو.، ڕەوا.) زەردوویی، ئازارێکە تووشی گیانلەبەران دێت سپێنەی چاوی و پێستی لەشی زەرد هەڵدەگەریٚ. (باد.) جووره ترێیەکە. (خۆ.) گرتەک. باژەڵە، کولکێکە لە منداڵی ساوا دێت تا تەمەنی سیٚ مانگی، کە دەرنەبیٚ دەیکووژیٚ. پێستی مریشکی ڕەش دەیڕەوێنێتەوە. مووروی کارەبا و بە مووروی زەردیش دەڵێن، بە دەستەوانەیەکیش دەڵێن، کە لە مووروی کارەبا دروستکرابیٚ. (باک.) زەردێنەی هێلکە. گیایەکی بەهارییە بەتەڕی ڕەشە، کە ووشک بوو زەرد دەبیٚ و خوری و بەنی پیٚ ڕەنگ دەکریٚ بە زەردێکی جوان.

زەرتکە: جووره گەنمێکی زەردی دەنک قەڵەوە.

زەرتووتک (باک.): زەردی کا.

زەتک: گەڵایەکی بچووکە وەکوو وەج لەبن گەڵای توونتدا زەرددەبیٚ.

زەرتوشت: پەروەردکار، نەژاد پەروەر، تڕووم پەروەر.

زەرچی (باک.): هەوەڵ سەوزایی بەهارانە.

زەڕخەسوو (ئەردە.): زڕخەسوو.

زەڕخڕی: زێڕکڕی، زەڕخڕید.

زەڕخڕید: زەڕخڕیدە، بەندە، کەنیزەک.

زەرخڕیدە: زەڕخڕی، زێڕکڕی، زەڕخڕید. بەندەیەکە بە پوول کڕابیٚ.

زەرد: ڕەنگێکە وەزەردێنەی هێلکەی دەچیٚ. زەڕ، ڕەنگێکە هەتاوزەردە. گەڵای دارانیش، کە ووشکبوون زەرد هەڵدەگەڕێن. ـــ ی ڕەنگی پرتەقاڵی: حوول، حوویل. (موک.) کێوی چڕ و سەخت. کێوێکیشە لە موکریان. تاش، کەمەر. (کە.) ماه و شاخێکی سەخت و داتاشراوە وەکوو گەلی عەلی بەگ. شووێنی سەختە لە چیایاندا، ماه. (بابا.) جووره ترێیەکە. مسی زەرد کانێکە سەماوەر و هەندیٚ ئامرازی تری پیٚ دروست دەکریٚ.

زەڕداڵ: سەندەڵ (گیایەکە).

زەڕداڵوو: زەردەلوو، قەیسی.

زەرداو: زووخاو، کێماو، ئاوێکی زەردە لە برینان دێتەدەریٚ. (باک.) تەوول. سەفرا، ئاوێکی تاڵ و زەردە لە دەروونی هەندیٚ کەسەوە دێتە دەریٚ پێی دەڵێن سەفرا.

زەردای (هەورا.): زرینچک.

زەردایی: زەراهی، زەرایی، زەرکی، زەردێتی. زەردێنەی هێلکە.

زەردایی کردن: بە ئاستەم تروسکەکردنی چاو.

زەردە: نەرمە پێکەنین، گرژینەوە، بزە، زەردەخەنە، زەردەکەنی، لێو خەند، (باد.) دەڤکەنی. زەردەلێو، لچ خەنە. ـــ ی هەتاو: زەردەخۆر، زەردەپەڕ، گزنک، گەزەنک، تیشکێکی بیٚ تینی خۆرە بەسەر چیا و جێگایانی بڵندەوە. ـــ کەوتووە. ـــ ماوە. جووره ماسییەکە وەک قاشتە بەڵام پوولەکەکانی ڕەق و زل نین و لە خواردنا فڕیٚ نادریٚ. جووره ترێیەکە. (زا.، باک.) زەردەلە. هەڵوای شەکری، کە لەشیر و برنج و چتی شیرین دروست دەکریٚ. (باک.) نێوی ئافرەتانە.

زەردەبی: جووره دارەبییەکە لە چوارجوورەکان، (باک.) بی زەر.

زەردەپەڕ: زەردە، زەردەلپەڕ. زەردەی ئێواران. کاتی ئاوابوونی خۆر کە زەردە بەسەر کەلەوەبیٚ.

زەردەپێهاتن: پێخۆشبوون. بە سووکی تەماشاکردن، گەمەپێکردن.

زەردەجۆش: خەرکان، خەرکانە.

زەردەچەوە: زەردەچێوە.

زەردەچۆ (ئەردە.، هەورا.): زەردەچێوە، زەردەچوو.

زەردەچوو (هەو.): زەردەچێوە.

زەردەچێوە: (هەورا.) زەردەچۆ. (هەو.) زەردەچوو. دەرمانێکی زەردە بە ووردکراوی بەسەر چێشتی شلەدا دەکریٚ.

زەردەخەنــە (هــەورا.): زەردە، (بــاد.) دەڤکــەنی. نەرمــە پێکــەنین، گرژینەوە، بزە، زەردەکەنی، زەردەلێو، پێکەنینی بیٚ دەنگ، دزەخەنە، لچ خەنە.

زەردەدڕک: دڕکەزەرد.

زەردەزیــرە: (بابـا.) باڵندەیـەکی بچووکـی سـەر ڕەشـە لـە هـەڵفڕینێدا دەزیڕێنی گەرمێن و کوێستانی دەکا. (موک.) باڵندەیـەکی چکۆڵـەی

زەرد و سپییە . زەردۆرە، زەردۆڵە. (بابا.) زەرگەتە. جوورێکە لە زەردەواڵە و زەردە و بچووکترە لە زەردەواڵە. (بابا.) زەردەواڵە.

زەردەسیری: گیایەکی گەڵا ووردی دڕکاوییە بۆ کەچەڵی زۆر باشە.

زەردەشامی (خۆ.): باڵندەیەکە بەقەد هەوێردەیە دەنگی زۆر خۆشە. گۆرەوی چنە، گۆریەچنە، بە سێ جوور دەخوێنێ سەرباڵەکانی ڕەشە ئەوانی تری زەردە لەنێو دارستانی پڕ ئاو و چۆڵان دەژی.

زەردەشت: (هەورا.) زەڕتوشتر. پەروەردگار، تڕووم پەروەر، نەژادپەروەر، زەڕتوشت، زڕاتەشت. زەڕادهشت، زەردهیشت. پێغەمبەرێکی کورد و لە مادەکان بووە نزیکەی حەوت سەدە لەپێش عیسادا لە کوردستانێدا سەری هەڵداوە و زادگەی وی شاری سەردەشتە و ڕووی لەگەل کرد، کە ڕوو لەپەرستنی خودای تاک و تەنیا بکەن. ناوی باوی: (پوورشسپ) و ناوی دایکی (دوغدۆ) بووە. بەویان (زەڕتەشت ئسپیتمان) هەم کوتووە، لە داستاناندا مێژووی ژیانی وی بە (٦٠٠) ساڵ پێش عیسا نیشاندەدەن بەلاَن مێژوونووسانی ڕاستەقینە لەوبڕوایەدان، کە زەردەشت لەسەدەی حەوتەمی پێش عیسا واتە لەسەردەمی فەرمانڕەوایی مادانداو لەپێش دەستەلاتی هەخامەنشیاندابووە و ئایینی زەردەشتی لە سەردەمی هەخامەنشیان و لەسەردەمی ساسانیەکان لە کوردستانێدا ئایینێکی ڕەسمی بووە و نامەی ئاسمانی وی ئاوێستایە.

زەردەشتی: مەزدەسنی.

زەردەکەنی: زەردە، زەردەخەنە.

زەردەکی (فە.): زراو.

زەردەگەر: نەرمەپێکەنین، زەردەخەنیکار.

زەردەگووێنی: گیایەکی دڕاوییە، کەتیرەی زەردی نەباتی لێ پەیدادەبێ.

زەردەلە: میوەیەکە لەبەر هەتاو ووشک کرابێتەوە.

زەردەڵە: مرۆی زەرد و لەڕ و لاواز، ڕەقۆڵە.

زەردەلیەڕ (باک.): زەردەی ئێواران. زەردەپەڕ.

زەردەلۆ (هەو.): گیایەکی زەردە.

زەردەلوو (هەو.): قەیسی تەڕ و تازە. شیلانە، زەردەلووێ. زەردالوو. (باد.) هەڵووژە زەردە. (لو.) قەیسی.

زەردەلووێ (لو.، هەورا.): قەیسی ووشک و تەڕ.

زەردەلێو: زەردەخەنە. ــ ی: باری زەردەخەنەی.

زەردەمار: جوورە مارێکی زەردی ڕەقی پیسی کوژندەیە.

زەردەماسی: ماسییە زەردە.

زەردەنێو هێڵەی (هەورا.): زەردێنەی هێلکە.

زەردەواڵە: زەرگەتە، زەردەواڵە. (بابا.، هەورا.) سیرەمۆزە، گیاندارێکە ڕەنگ زەردە باڵدار و چزووداره لە هەنگ و مێش زۆر گەورەترە و هەندێکیان کوژندەن.

زەردەوەلی: گۆرەوی چنە، باڵندەیەکە لە کۆتری گچکەترە. زەردەوێڵە، باڵندەیێکی زەردی جوانی باڵ ڕەشە.

زەردەوێڵە: گۆرەوی چنە. باڵندەیەکی زەردە هێندەی خەزاییکی دەبێ. (شا.) زەردەشامی. (گەرد.، باک.) زەردەوێلە.

زەردەهاتن: گرژینەوە.

زەردەی (هەورا.): زەردوویی دەستی ژنان.

زەردەیی: زەردی. (ئەردە.، زەن.) زەردوویی کارەبایی دەستی ژنان و ئیتر.

زەردباو: زەردباوە.

زەردباوە (جا.): زەردنووێن، مەیلەو زەرد، ڕەنگێکە بە زەردی بڕوانی.

زەردبوون: ڕەنگپەڕین. زەردهەڵگەڕان، ترسان. ووشک و ڕەقبوونی گەنم و جۆ، کاتی دروێنە. گەییشتنی برین و قوونێر.

زەردسیری: جوورە گیایەکە دڕووی ئێجگار زۆر ووردە.

زەردکە (بابا.): جوورە ترێیەکە.

زەردکەوێت: ڕەنگی سوورێکە بە زەرد بڕوانێ (بۆ وولاَخی بەرزەیە).

زەردکردن: نیوەکولاَندنی هەندێ سەوزی بامێ یا کەنگرە، کە زەردکراوە. زۆر ترسان و زەردهەڵگەڕان.

زەردکریاگ: زەردکراو، نیمپەز، نیم پوخت، ئاوپەز.

زەردکی (فە.): زەرتک.

زەردنەیەی هێڵەی (هەورا.): زەردێنەی هێلکە.

زەردۆرە: باڵندەیەکی زەرد و سپییە. (کۆ.) زەردەزیڕە.

زەردۆڵە (ڕەوا.): باڵندەیەکە. (دزە.) زەرگەتە.

زەردۆیی (هەورا.): زەردوویی. ناوی تیرەیەکی کوردە لە ڕۆژهەلاَتی سیروان.

زەردوزۆڵ: چتی زەرد و جووان.

زەردووزی: بەسیم چنین.

زەردوسوور (زەن.): کۆلکەزێڕینە. گوڵ و بەرگی ڕەنگاوڕەنگ. منداڵ: گیو کۆشێک ــ ی لەپاش بەجێ دەمێنێ.

زەردووم (باک.): داری شەڕییە، گۆپاڵ، داردەستی شەڕێ. نەخۆشییەکە توووشی مرۆ و مەرەزە بێ زەردیان هەڵدەگێڕێ.

زەردوویی: زەرتک، (هەورا.) زەردەی. ڕاوەندی چینی دە مسقال، شەکر (٥)م. بە ووردی لەنێو ئاوی شووتی یا شەکراوێدا سبەینە و ئێوارە بخورێتەوە پڕ کەڵکە. مووڕووی زەردی کارەبایی. (دەر.) کارەبا، زەردی. (زەن.) زەردەیی. ژنان بەرموور و دەستەوانەی لێ دەهۆننەوە لەمل و دەستیانی دەکەن.

زەردێ (بابا.): جوورە ترێیەکە. نێوی ئافرەتانە.

زەردێنە: ــ ی هێلکەی: (باد.) زەرکا هێکێ. زەرتک. ئەو بەشە زەردەیە، کە لەناو هێلکەیدایە.

زەردێنە

زەردێنۆ هێڵەی (هەورا.): زەردێنەی هێلکەی.

زەردی (زەر.): زەردوویی، زەرەک. (باک.) بەزەک. ڕەنگی زەرد، زەردێتی، زەری.

زەردی شامی (کۆ.): باڵندەیەکە.

زەردینە: خشڵ، چەکی ژنان.

زەردیوەلی (هەورا.): باڵندەیەکی زەردی بچووک و جۆ خۆرە لە پاساری گچکەترە و باڵی ڕەشە.

زەردیوی: زەردوویی.

زەرزا: ناوی هۆزێکی لە ناوچەی هەولێر.

زەرزنیق: دارێکی درێژە نیوەڕاستەکەی لەسەر جێگایەکی بەرز دادەنرێ دوومنداڵ سوواری ئەم سەروسەری دەبن هەردەمەی یەکێکیان بەرزدەبێتەوە. هەڵلادۆشە.

زەرزەفات (باک.): سەوزەوات، سەبزەوات، سەبزی، پنجار.

زەرزەنگ: پسپسۆک، تەسبیح. ڕستەی میوەی ووشک.

زەرزوور (باک.): پەرەسێرکە، پەرەسلێرکە.

زەرسک: جوورە دارێکە تێکوڵەکەی دەکرێ بە دەرمانی چاو.

زەرسۆر (باک.): سوورێکە بە زەردی بروانێ.

زەرف (ع.): پاکەت، کە نووسراوی تێدا بۆ شوێنانی دوور و نزیک ڕەوانە دەکرێ. چیکڵدانە، پشوو درێژ. ئازاد لەکاروباراندا .بە ـــ ە یا بێ ـــ.

زەرفارا: پارەگۆڕەوە.

زەرقی: کەل و پەلی جوانی ڕەنگین.

زەرک (باک.): تاسی ئاوێیە. (بۆتا.) گادۆشە، بێردۆش. سەتڵ، پەقرەج، تاس، تاسە، کاخک، کاسک لە خاکێ دروستدەکرا. زەرگ. تێکوڵی گوێزی تەڕە، کەمکوڵ. (باد.) جوورە ترێیەکە. (زا.) زەردێنەی هێلکە. (باک.) زەرتک.

زەرکاهێکی (شەم.، باد.): زەردێنەی هێلکەی.

زەرکەتاف (زا.): زەردەی ئێواران.

زەرکەزەوی: گیایەکی بندار و شیرینە پەلکی وەهی کەرەوزێ دەچێ، پاک دەکرێ، بەرزنابێ و بەسەر زەویدا ڕادەکشێ و پەخش دەبێ، سەلکەکەی بەپاککراوی شیرینە و دەخورێ.

زەرکەش: جوانکردنی دیوی دەرەوەی چتان بە زێڕ، ئاوەزێڕ، رووکیشی زێڕی.

زەرکەشی: ئاوەزێرکاری چتانە بە زێڕ.

زەرکفت: دەرمانێکی زەردی جوانە دەگیرێتەوە لە ڕووی هەندێ چتان دەدرێ بۆ جوانی.

زەرکووز (باک.): دارێکە.

زەرکی: ڕەنگ پەڕیو، ڕەنگ زەرد.

زەرگ: ئامرازێکی شەڕێ بووە. شیشە ئاسنێکی درێژە دەرویشان لە ڕوومەت و لەشی خۆیانی ڕادەکەن ، فرۆکەی شێخان زەرگە فرۆکەرانیش دەرویشە. (هەر.) دەستمەنجەل. (ئەردە.) لێدان، کوژتن، تۆپ لێدانی منداڵان لە تۆپی یەکتری، تێخستن.

زەرگال (شەم.، هەورا.): زەنگاڵ، ڕەشکە، پێلاوێکە لە موو و خوری دروستدەکرێ بۆ سەر بەفر و هیشکانیش باشە. (شەم.) لە لبادی سەر و بنی دروستدەکرێ.

زەرگەتە (کە.، بابا.): زەردەواڵە. زەردەزیرە. چز. (باک.) مۆزقرتک. زەردۆلە. زرکتک. زرگێتە. زلگێتە، ستینگ. (باک.) سێو، شاندەلیک. ناوی دێیەکییە لە سەرچناری خوارووی لە سلێمانی.

زەرگەتە

زەرگەر: زێڕینگەر، زەرەنگەر.

زەرگەزەوی: بڕوانە: زەرکەزەوی.

زەرگەنج (باک.): تاج، تانج.

زەرگۆز (زا.): پەڵک.

زەرگووز (باک.): جوورە دارە گوێزێکی زەردە.

زەرگوون (باک.): ڕەنگزەرد.

زەرگێ (باک.): ناوی ژنانە.

زەرناس: زەرشناس. بەردی مەحەک، بە مرۆی زانا و شارەزای چتیش دەڵێن.

زەرنەقووتە: زەرنەقووتەڵمە، (هەورا.) ساقەتەسۆرە. بێچووە باڵندەیەکی تازە لە هێلکە هاتبێتەدەر و هێشتا تووک و پەڕی دەرنەکردبێ. پەنجەی بالآبەرزە، قامکی نیوەڕاست.

زەرنەقووتەڵە: زەرنەقووتە، جووچکە باڵندە و بێچووی ماڵاتان و ئاژاڵانە لەپێش پەڕ و تووک و موو دەرکردنیدا، پتر بۆ جووچکەی باڵندان بەکاردەبرێ، کە هێشتا پەڕ و تووکی دەرنەکردبێ.

زەرنگەر (هەورا.): زێڕینگەر.

زەرنووما: گوندێکە لە باکووری نسێبین دایە.

زەرنیخ (ئەردە.، باک.): زەرنیق.

زەرنیق: زەرنیخ. دەرمانێکی زەرد و قورسە لە دەرمانی گەرماوێ دەکرێ تا بەری پێ خاوێنکرێتەوە، بۆ موو خۆرکە و کەچەڵیش زۆر باشە دەکرێتە مەڵحەم. گۆیا لە(هەوشار) یش هەیە.

زەرنیگار (هەورا.): بە زێڕ نەخشاو.

زەروەرەق: قاقەزی زەرد، قاقەزی بە زێڕ ئاودراو یا نەخشاو. تاجی گوڵ، کە زۆرترین لەسەر گۆڕی ناوداران دادەنرێت.

زەروەشان (ئەردە.): شاباش، شاواش، زەراوشان، زێڕەوشان، بەخشیش، خەلات.

زەرۆ (باک.): نێوی ژنانە.

زەرۆفار (هەورا.): پارەگۆڕ، دراوگۆڕەوە.

زەرۆلە: باڵندەیەکی زەردی گچکەیە.

زەروو: (هەو.) زێروو، مارمژ. زاڵوو، زەلوو. زوورک. (وان.) زووری. زاروو. کرمێکی ڕەشی ئاوی دەم تیژە خووێنی پیس دەمژێ لە لەشی مرۆیان.

زەرووگر: کەسێکە بە پووڵ زەرووی بە لەشی ئەم و ئەوەوە بنێ.

زەرەزیوەر: خشل، چەک.

زەرهاتن: بڕوانە: زەرەهاتن.

زەرهەلی (بار.): جوورە هەڵووچەیەکە.

زەرێ (باک.): نێوی ژنانە.

زەرێڵە: زەرباف، زەردەزیرە.

زەری (باد.): پەری، جووان، نازدار، دەلال. (باد.) پەری ڕوو، پەری ڕوخسار. لە مەقامە کۆنەکاندا بۆ پرچ زەرد بەکاربراوە. (باک.، باد.) جووان، کچی عازەب.

زەڕی (ئەردە.): زێڕبافت، قولاپەچن، سمیچن.

زەریا: دەریا.

زەریان (فە.): زەرین.

زەریانی هەر (فە.): زەرینی کەر.

زەریپ (باک.): سنوور. جێگەی پێک گەیشتنی دوو چۆمان، دوو ئاوان.

زەریجەک (باک.): گیایەکە.

زەریّ فیج (باک.): زەردی کراوەوە.

زەریقین (زا.): هەلاّتنی ڕۆژ و تریسک و هۆڕی.

زەریّلە (باد.): باڵندەیەکی گچکەی زەردە، زەردی وەلی، جۆخۆرە.

زەریم (باک.): نێرگس، نێرگز.

زەڕین (هەورا.): زێڕین. ــ کەمەر: زێڕین کەمەر. زەڕاندنی گوێدرێژ، سەرران. (هەورا.) سەرین. زڕین. بەخۆفشین، لە خۆیایی بوون.

زەڕینۆک (هەو.): گیایەکە.

زەریوەن (هەورا.): گیایەکی کوێستانییە بنجەکەی بە ووشکی دەهاڕرێ بۆ گۆشتە زوونە بە بریناندا دەکرێ و زۆر باشە.

زەعف: بێهۆشی، لە هۆش خۆچوون.

زەعفەران (ع.): گوڵێکی زەردی بۆنخۆشی سووریاوە زۆر بەنرخ و بەکەڵکە بۆ دڵ ئێشە.

زەعفەرانی: چتێکە ڕەنگی وەکوو زەعفەرانی وابێ.

زەغەرە: زەخەرە.

زەغەل (باک.): گژوگیای گەندە، کە لەناو دەغڵ و داندا شین دەبێ. دەغەڵ، ساختەچی، تەنبەڵ.

زەغەڵ: دەغەڵ، قەڵب، تەوەزەل، تەنبەڵ. کەسێکە کارێکی لەدەستیشی بێ نەیکات. ساختە چی.

زەغەڵی: تەنبەڵی، تەوەزەلی.

زەغەلی (باک.): گیایەکە لەنێو دەغڵودان و بێستاناندا شین دەبێ و پەسند نییە.

زەغچوون: لەناو چوون، تەفروتوونابوون.

زەفت: زفت. زەوت، گرتن، داگیرکردن، زەوتکردن.

زەفەران: زەعفەران.

زەڤی (باک.): زەوییەکە کشتوکاڵی تێدا بکرێ.

زەق: زق، زیت. (کە.) قوقز. چتێکە لە جێگای خۆی دەرپەڕیبێ. چاو ــ: چاوزیت، چاوبز، چاوداپچڕاو. نێوچەوانی ــ: نێوچاوانی دەرپەڕیو. دیواری زەق. پشتی سینیەکەی ــ ەو ناخێوێتە سەرزەوی.

زەقاڵێن: یەکینی.

زەقانن (ئەردە.): کەنانن، (ئەردە.) ترەقانن. وەپێکەنین خستنی منداڵ. زرووقاندنەوە.

زەقە: بزەی چاو. ــ ی چاوی دێ: بزەی چاوی دێ.

زەقەزەق: زیتەزیت، زەقزەقە. بە دروچاوان نوواڕین. زیقەزیق، چریکەچریک.

زەقەڵ: زەغەڵ.

زەقەهاتن: بزەبزی چاو، چاوی زەقەی دێ.

زەق بوون: زق بوون، زیت بوون.

زەقزەقە: زەقەزەق، بە دووچاوان نوواڕین.

زەقکردن: چاو زەق کردنەوە واتە بە دوو چاوان تەماشای کەسێک یا چتێک کردن و چاو لێ نەقووچاندن.

زەقکردنەوە: چاو زەق و بزکردنەوە.

زەقنە: چتێکە زۆر تاڵ و ناخۆش.

زەقنەبووت: ژەقنەمووت.

زەقنەبووت (زا.): ژەقنەمووت.

زەقنەبووتکردن: ژەقنەکردن، ووتەیەکە بەکاردێنرێ بە سووکییەوە بۆ خواردنی چتێک لەلایەن کەسێکەوە.

زەقنەمووت: ژەقنە.

زەقنەمووتکردن: ژەقنەکردن.

زەقنی هەلا: ژەقنەمووت.

زەقین: پێکەنین بەدەنگی بەرز، بەقاقا پێکەنین، کەنین، زەقیان، ترەقین، ترەقیان.

زەک (هەورا.): قنچکە، قینچکە.

زەکۆ (ع.): ناوی ئافرەتانە لە (زکیە)وە کورتکراوەتەوە.

زەگر (زا.): وورده بەردی شکاو و ووردبوو.

زەگلێرە: (بار.، بابا.) چلوورە. (هەورا.) پەیسە.

زەڵ: چڵە گیا یا پووشێکە. زل. قورەو، بە جوورە گیایەکیش دەڵێن، کە لەنێو قوڕیدا شین بێ. جەگەن، گیایەکی ئاوی و بڵند و سپی و سێ کووزە و سوورە بۆ کورتان دەستەدەدات و لە گووێ ئاوان سەوز دەبێ. (هەورا.) جوورە جەگەنێکە حەسیری پێ دروستدەکەن. گیایەکە قاقەزی لێدروستدەکرێ. تەرکە، گابڕ. جوورە قورە ڕەشێکە بەنی پێ ڕەشدەکرێ و لە شوێنی گەراودا پەیدا دەبێ.

زەلاّتە: سەلاّتە، جوورە خواردەمەنییەکە لە ترۆزی یا خەیار و تەماتە یا لە سرکە و هەندێ چتی تر دروستدەکرێ.

زەلالا: تیرەیەکە لە کوردی ئامووده (عاموودێ) بەناو(دەقوریا) و (مەلا) دا بلاّوبوونەوە.

زەلاکوولی (باک.): گیایەکە.

زەلاڵ: زولال.

زەلام (هەو.، بابا.، کە.): پیاو، مرۆ، مەرد، مەردوم. لاهێر، گەورە، مەزن، زلام، کەڵ، بەدیمەن. (بابا.) گیایەکە لە قەراغ جۆگە و نێو گولاّندا شین دەبێ، نیو بەژن بڵند و چڵچڵ و لووس و تەنها هەڵدەچێ. کابرا، هەرامە، وانێک. ووتەیەکە بۆ یەکێک بەکاردێنرێ کە ناوی نەزانرێ یا لەبەر بێ غوودی بەکاربرێ.

زەلامەڕێ: سەڵتەڕێ، ڕێگایەکە تەنها زەلام بتوانێ پێیدا بڕوا نەک وولاّغ و کاروان.

زەلان (هەورا.): بای شەماڵ، ڕەشەبا، زریان، زلان.ناوی دێیەکییە لە ناوچەی سرووچک.

زەلانەوە: حاوانەوەی کەسێک بەخۆڕایی.

زەلاندن (باک.): تیرۆکردن (لە شلەمەنیدا). بزەلینە.

زەلاندنەوە: حاواندنەوەی یەکێک بەسەر یەکێکی تردا بە خۆڕایی و فیرۆ.

زەلە (کە.): دەنگ، زایەڵە. (باک.) زللە. ــ دان: زللە لێدان.

زەلەویان (زا.): شلەژان.

زەڵزەڵە: زەرداو، ئاووهەوای بریتان.

زەڵزەڵۆک (شکا.): خلیسک.

زەلق: لکان، چەسپین.*

زەلکاو (جا.): زناو، زەنەک، ئاوگیر. شوێنێکە ئاوی بۆگەنی تێدا وەستابێ و ناوبەناو گیاو زەلی تێدا ڕووابێ.

زەلکە (بابا.): جۆرە ترێیەکە. شۆرباوی برنجی بێتام. ناوی دێیەکییە لە هەورامانی ئێرانێدا.

زەلکۆ (ئەردە.): نەیزار، قامیشەڵان.

زەڵم: نێوی دێیەکیە لە هەورەمانێدا وتاڤگەیەکیش لە نزیک وێیە پێی دەڵێن زەڵم.

زەلوو (باک.): زەروو.

زەلووت (باک.): ڕووت.

زەل و تووڵ (ئەردە.): چرپی، پەردوو، پردوو.

زەلووتی (باک.): ڕووتی.

زەل و مۆر (لو.): زیندەوار.

زەلهان (باک.): قومکران لە شلەمەنیدا. خوشین، خزین.

زەلێن (موک.): خووساندن، نەرمکردن. خلیسکێن، خلیسک پێکەر.

زەلیقاندن: چتێک بەچتێکەوە نووساندن.

زەلین: هەڵخلیسکان، هەڵزەلین.

زەلینەوە: زەلانەوە.

زەما (باجە. هەورا.): زاوا.

زەماخووا (ئەردە): شیرینی زاوایی.

زەماوەن: زەماوەند، سوور، داوەت.

زەماوەند: شایی، بەزم، زەماوەن، هەڵپەڕین، داوەت، ئاهەنگ، کەیف و شادی، گۆوەند.

زەمەق: جۆرە گوڵێکی زەرد و سوور و سپییە گەڵایەکەی وەک گەڵای قامیشی وایە بەڵام پانترە.

زەمەکلێرە (بار.، کۆ.) چلوورە، مووم. ئەو شووشە سەهۆڵانە، کە بەگوێسوانە و داروبار و سوولاوکاندا شۆڕدەبنەوە خوارێ.

زەمەن (ئەردە.): سارد، توند، سەخت. زەمەند.

زەمەند: قاڕوون، چڕ، پەرچ. زۆر، گەلێک، پڕ، زەبەند.

زەمەندایی: زەبەندی.

زەمبەریش (باک.): سەنیر، سەرین، بالیف.

زەمبەق: زەمەق.

زەمبەلەک: (باک.) زەمبەرەک. فەنەر، زەنبەلەک.

زەمبوورەک (هەورا.): زەمۆرەک، دزەقەی ئاشی، (کۆ.) پۆسکە. دارێکە لەبنی دۆلاشی ئاشی دەگیرێ و کونێکیش لە نێوەڕاستیدایە. نەی، تێ ئاساو (نێ ئاساو).

زەمبیل: زەمبیلە، زەنبیل. دەفرێکی پووشینی دەم پەلە چتی تێدا هەڵدەگیرێ.

زەمبیلە: زەمبیل.

زەمتە (خۆ.): تەمبەڵ، تەوەزەل.

زەمزەمە: بەزم. لەسەرخۆ گۆرانی کوتن. هەراهەرا، دەنگەدەنگ. دەنگە دەنگێکە لەکاتی پەرستنی خودایدا لە موغانەوە دێ.

زەمۆ: نێوی ئافرەتانە.

زەمۆرەک (هەورا.): زەمبوورەک.

زەمۆک (هەو.): نێوی ئافرەتانە.

زەمۆمە: (کۆ.، خۆ.) هۆرەیە لە درزی داران دەکوترێ بۆ قەڵاشتنەوەی. (بابا.) پەرواز. (خۆ.) دارێکە پەڕۆی تێ دەئاڵێنن و کونێکی پێدەگرن.

زەمموورەک: تەندوورەی ئاشی.

زەمهەڕ: زمهاڕ، زمهەڕ. (کرما.، موک.)، زەوەر. دانەوێڵەیەکە برێتییە لە ئاردی (٥، ٦) مانگان. پاییزان، کە گەنم تابەهارێ لێکرێ دەڵێن: زەوەری لێکردووە، زەوەری هەیە. کاتی ـــ : کاتی ئامادەکردنی دانەوێڵەی زستانێ.

زەمی (کە.): زەوی.

زەمیلە: زەمبیل، بەرچنە، بەرچینە، دەفرێکە لە تووڵ و قامیش دروست دەکرێت.

زەمیلە

زەمین (هەورا.): زەوی، خاک، ئەرد.

زەمین بین: زەوی پێو.

زەمین پێو: زەوی پێو.

زەمین پێوان: زەوی پێوان.

زەمین پیم (هەورا.): زەوی پێو.

زەمین لەرزین (فە.): زەلزەلە، بوولەرزە.

زەن: زەو، زاوزێ. (هەورا.) زەم. مەڕوماڵاتێکە زەوی تێکەوتبێ.

زەنادی: ئاڵقەو یا بازنەیەکی زێڕین وەیا زیوینە لەقۆڵی ڕووتدەکرێ و سەریشی وەکوو سەری ماری وایە لەسەر ئالقەکە ڕاکشاوە.

زەنار (باک.): زیننار.

زەنە: (هەورا.) زەنە. ئەم ڕیک (اشارە) یە (ە) کە بە ئارەوی (سکون) ی پێدەڵێن، هەرپیتێکی بێدەنگ کە بزوێنی نەبێ زەنەدارە وەکوو پیتی (ح، د) لە (ئەحمەد) دا.

زەنەق (ئەردە): زەندەق، زارە، زاوەر.

زەنەخ (ئەردە.): چەنەگە، گردی چەنەگە.

زەنەقتۆقین: ترسان، زاوورچوون، زراوچوون، زەهلەچوون.

زەنەقدار: نەترس، زاوەردار، زەهلەدار.

زەنەقدان: گردی چەنەگە. زەنەخدان، چاڵی چەناگە.

زەنەک: دەقن، زەلکاو. زنەک، زناو، زنە، تەڕەژن. (خۆ.) شوێنێکە ئاوی لێ دەرچووبێ و لەبەری بڕوات و گژوگیاشی هەبێ.

زەنبەڕە (شێخ.): دووزەلە. دووبلوێری لێک گرێدراوە.

زەنبەرە (باک.): زەنبەلەک. فەنەری کاتژمێر و هی تر، کە برێتییە لە تێلێکی کەمێک پان و درێژ و هەڵکراو بە خاوبوونەوەی کاتژمێرەکە لە کار دەکەوێ بە کۆک کردنی دەکەوێتە کار.

زەنبوور (لو.): زەردەواڵە، سیرەمۆزە.

زەنبیل: زەنبیلە، زەمیلە، بەرچینە. زەمبیل، نێوی دێیەکیشە لە موکریان.

زەنبیلە: زەنبیل.

زەنج: زەنگ، زەنگە، زەنجار. ژنگار، کرێژ، گەمارا.

زەنجەفیل: ڕەگی گیایەکی گەرمیانی و سپییە زۆر توند و تیژە ووشک دەکرێت.

زەنجیر: (لو.) زنجیر، ئاڵقەڕێز. ــ بەند: زنجیربەند.

زنجیرە: زنجیر.

زەنجیر

زنجیرەبەند: زنجیربەند.

زنج (هەورا.): چەنەگە.

زەنخ (باک.): گەنیو، گەنی، بۆگەن. (باک.) خەنز.

زەند (فە.): گۆشتی قۆڵ. (باد.) زەندە، گۆڵەی دەرکییە. باسک. قۆڵ. (موک.، ڕەوا.) مەچەکی دەست، (باک.) بەفشک. باسک. جێگای بازنە. هۆزێکی کوردە کەریم خانی زەندی لێ هەڵکەوتووە. (باک.) جومگە، جومڕگە. ناوی ئەو ئێلەی (شاپزنی) یە یا (شاهـ پەسنی) یە خۆیان دەڵێن (ئەم پسمامێ شاین)، کەریم خانی زەند پادشای کوردستان و خۆشی کوردبووە زۆر وێدەچێ، کە دانیشتووانی ئەو گوندە لە پاشماوەی کەریم خانی بن.

زەندا: گوندێکە لە باشووری قامیشلوویە دەبێ لە ئێلی زەند بن.

زەندئاڤێستا: پەڕتووکی ئاسمانی زەردەشتییە. زەندەڤەستا، زەنداوێستا واتە ئەنێستا، هەرئێستا، مەبەس لەوەیە، کە هەرکاتێ زەندا وێستا بخوێنرێتەوە بۆ ئەوکاتە دەبێ.

زەندە (باک.): زەند، گۆڵەی دەرکێ. دەرکی پێدادەخەن.

زەندەزیڕە: زەردەزیڕە.

زەندەشۆڕ: چووارقاپ، چارقاپ، جوورە سەگێکە زەندی لای پاشەوەی هەر چووار پەلەکانی لەسەر زەوی دادەنێ.

زەندەڤەستا: زەنداڤێستا.

زەندەق: ئایین، لە زەندیق وەرگیراوە. کۆم، دین، زەهلە. (کە.) ئەترەش. (ڕۆژ.) زەنەق. ئەترە، هەترەش. زراو، وورە، ــ ی چوو: کۆمی لێکرد، وورەی بەردا.

زەندەق چوون: تۆقین لەترسان.

زەندووک (باک.): قۆڵ پێچێکە لەکاتی کار کردنێدا دەکرێتە قۆڵ.

زەندۆر(ڕەوا.): زەندۆڵ.

زەندۆڵ: خەمخۆرک. (هەو.) زەویەکە ڕووکاری دەرەوەی ڕێک و بێ پەڵە و بێ خەوشبێ بەڵان بنەکەی فشبێ کە پێی لێ نرێ ڕۆبچێ یا بڕووخێ.

زەندۆل (خۆ.): خرێکی گەورەیە ئاو دربیێتی سا ئاوی تێدا ڕاوەستابێ یا نا. (ڕەوا.) شووێنێکە ئاو بەبنیدا ڕۆچێتە خووارەوە. (دزە.) جێگایەکە گڵەکەی ڕزیبێ. درز وقەڵشتی زەوییە گەورەبێ یا گچکە.

زەندی: زەندیق، زەندیک، زەردەشتی، پەیڕەوانی زەند، زەنداوێست. (باک.) زیندی. ساخ، زیندوو. (باک.) زیندەوارە وەکوو کێچ ومێشوولە و ئیتر.

زەندیق: زەندی، زەندی خوێن، پەیڕەوی زەنداوێستا.

زەنگ: چینگ. چانقۆچ. چان، لە زەنگوڵەی گەورەترە. ــ ی کلیسایە: جمخار. ڕۆنی ــ : کەرەی تووواوە، تەواش، زرنگ، ڕۆنی تاوتی، پاک، زەلاڵ، خاوێن، ووشک. وێژە. (باک.، فە.) بزنێکە گووێ و لمووزی وەک شیری سپی بێ. (جا.) درز، قەڵشت، قڵیش. ــ بردن: درزبردنی چت: ترەکبردن. (باد.) ئاوزەنگی. (باک.، فە.) ژەنگ، گەمار. ــ گرتن: ژەنگ گرتن. ــ ئاڤێتن(باک.): ژەنگ گرتن.
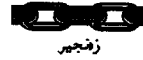
زەنگار (ئەردە.): ژەنگاڵ. زاخی سەوز، جەوهەری گۆگرد.

زەنگارۆ (باک.): ژەنگاوی.

زەنگاڵ (ئەردە.): زەندەک. (موک.) گۆرەوی ئەژنۆیان، گۆرەوییەکە لاسکی هێندە درێژ بێ بگاتە ئەژنۆیان، لە چەرمیش دروستی دەکەن. هێشووی داڵ.

زەنگان: شارێکی کوردانە لە کووێستانێدا لە نێوانی قەزوێن و بیجار و هەمەدانێدا، ناوی گوندێکیشە لەناو هەڤێرکاندا.

زەنگە: (خۆ.) زەویەکە شینایی هەبێ نیشانەی ئەوەیە، کە زەویەکە شێ و نمی هەیە بەڵان ئاو لەژێر زەوی دەرنەهاتبێ. گە، جومگەی لوولاک بی یا هی پێ یە لەسەرەوە لەنێوانی، دوو گووێزینگەکاندایە. (کە.، ڕۆژ.) داری وورد و شکێنراو بۆ سووتاندنی.

زەنگەتە: (هەورا.، کۆ.) تیلماسک. ترماسک، ترناچک،(خۆ.) گووارکە. (ڕەوا.) گووارە، بەرگووارە. (جا.، هەورا.) تیسک. (ڕەوا.، خۆ.) ترناسک. (دەر.) تلماسک. (دزە.) تلمیسک. (هەو.) تلیسک. چنجک. لیسک. ــ ی ترێ: لک و قوڵێکی هێشووە ترێ. زەردەواڵە.

زەنگەتەلیشە (شا.): داری قەلاشکەری.

زەنگەزێڕە (بابا.): ژەنگە سوورە.

زەنگەسۆرە (کۆ.): ژەنگەسوورە.

زەنگە سوورە: ژەنگە سوورە.

زەنگەقڵیشە: مووڕە داری ووشکی بە تەوور لەتکراو و قڵیشێنراوە.

زەنگەلۆر (باک.): زەنگە لۆرک.

زەنگەلۆرک (باک.): زەنگەلۆر. باڵندەیەکە.

زەنگەن (بابا.، هەورا.): قوڵنک، قولەنگ، پاچ. جووره پاچێکی گەورەی لووت درێژی کەوانەدارە.

زەنگەنە: هۆزێکی کوردە لە قەراغ کەرکووکێ دادەنیشن.

زەنگەنەی گردەکان: نێوی هۆزی زەنگەنەبووە لەسەدەی چاردەمینێدا، لە کەناری هەمەدانێ دادەنیشتن.

زەنگبردن: درزبردن، ترەکیان، شکیان.

زەنگزەنگ: چتێکە درزی زۆری تێبووبێ.

زەنگ زڕان: مەبەس لە ئابڕووچوونە.

زەنگ کوت: زەنگ لێدەر.

زەنگڵ

زەنگڵ (باک.): زەنگوڵە، زەنگی چکۆڵە، زەنگ.

زەنگلاندن (باک.): زەنگوڵە لێدان. بزەنگلینە.

زەنگلە: زەنگوڵە.

زەنگلووناتک (باک.): باڵندەیەکە.

زەنگلین (باک.): زەنگ لێدران. بزەنگلە.

زەنگن (ئەردە.): زەنگەن، قوڵنک (بۆ هەڵکەندنی خاک و دیوار و چتی تر).

زەنگنە: زنگنە.

زەنگۆ (باد.): ئاوزەنگی. (باک.) ژەنگاوی.

زەنگۆگرتی: ژەنگاوی.

زەنگۆڵ: ئەژنۆ، زرانی، چۆک.

زەنگۆڵە: زەنگولە.

زەنگوڵ و منچک: گیایەکی پەنج دارە وەکوو گسک تۆوەکەی وەکوو زەنگولە وایە.

زەنگ و قۆڕ: زەنگی گەورە و گچکەیەو دەنگی زەنگوڵەی گەورە و گچکەی پێشەنگی قەتارانە یا بە چەرخ و فەلەکانەوە. زەنگ و هۆڕ.

زەنگۆگرتی (باک.): ژەنگاوی.

زەنگول: زەنگوڵە.

زەنگۆڵ (هەورا.، جا.): ئەژنۆ، چۆک، ڕزانی، ووژنگ.

زەنگوڵ: تەپلسەری شاخ. تنۆک، تنۆکە بۆ فرمێسک و ئارەقەی ڕوون بەکاردەبرێ. ــ ی ئارەقە بەڕوویدا هاتە خوارێ.

زەنگوڵە: زەنگل، دێژامورر، زەنگی گچکەیە بەملی ئاژاڵانیەوە دەکەن تا ماری لێ بڕەوێتەوەو لە پێ و ملی منداڵیش دەکرێ. (هەورا.) هێچک. دارێکە بۆشەغرە یا بۆ هەر چتێکی بەکاربرێت. (هەورا.) ئەژنۆ، چۆک.

زەنگۆڵە و بنچک: گیایەکی پەنجدارە وەک گسک تۆوێکی دەگرێ وەکوو زەنگوڵە وایە.

زەنگوڵەمیرە (موک.): باڵندەیەکە.

زەنگوڵەزیوە: باڵندەیەکی گچکەی ڕەنگینە زۆرجاران هێلانەی لەسەر دارە هەرمێ و بەڕووی بە قوڕو پووش دروست دەکات.

زەنگوڵزەنگوڵ: تنۆک تنۆک بۆ ئارەقە و فرمێسکی ڕوون بەکاردەبرێت.

زەنگووڵ: زەنگوڵ.

زەنگ و هۆڕ: زەنگ و قۆڕە، شرنگین. دەنگی زەنگی گەورە و زەنگولانە.

زەنگوو (باک.): ئاوزەنگی.

زەنگوون (زا.): زەنگین.

زەنگی: قولەڕەش، زەنگباری.

زەنگی ئاگایی: زەنگی دەنگدان.

زەنگیاڵ (هەورا.): زەنگیانە.

زەنگیانە: خاکی، جوورە مووروویێکی زۆر ووردە و گەلێ ڕەنگی هەیە.

زەنگی کلیسایە: جمخار.

زەنگین: دەوڵەمەند، (باک.) خوەدی، قەرێژ، ساماندار، خوەدی ــ گەمار.

زەنوویر (موک.): مەڵبەندێکی خۆش و دڵکەرەوە و بەرگوشابێ.

زەنی (باک.): چەنە، چەنەگە.

زەو: زاوزێ.

زەواد (موک.): زاد، تۆشە، تێشو، پێ بژیو. بۆ سووێندیش بەکاردەبرێ.

زەوە: برینێکی پیسە لە خواردنی گۆشتی ئاژاڵی دەرد مردەوە پەیدا دەبێ و جێگایەکەشی دوای چابوونەوەشی چاڵ دەبێ.

زەوەڕ (موک.): زەمهەڕ. دانەوێڵەی زستانییە ئاردی (٥ ، ٦) مانگانە، پاییزان کە گەنم تا بەهارێ لێ کرێ دەڵێن: ــ ی لێ کردووە یا هەیەتی.

زەوەزە (ڕەوا.): زاوزێ.

زەوەوزۆ (خۆ.): زاوزۆ. بە ــ: بە زاوزۆ.

زەوەن: گورگەی گوێسوانە. زەوەند.

زەوەند: زۆر زۆر، ئێجگار زۆر، گەلێک، زەعەف، زەبەند، زۆرروزەوەند.

زەوت: ڕاسەر. داگیر، زەفت. ــ کردن: داگیرکردن، دەست بەسەردابڕین، ڕاسەرکرن، دەست بەسەردا کێشان، دەست بەسەردا گرتن. پێ وەستان، دەرەقەت، هەرچەند دەکەم ــ ی ناکەم: واتە پێی ناوەستم و دەرەقەتی نایەم. زفت، ئەوەیە، کە لەگەڵ قیلی تێکەڵ دەکرێ.

زەوتەک (باک.): لەخشتەبەر، فریودەر.

زەوتەلی (باک.): خۆڕستی، مەهرکی.

زەوتکردن: زەفت کردن، داگیرکردنی چتی ئەم و ئەو بە ناڕەوا. دەرەقەتهاتن، هەرچەند دەکەم زەوتی ناکەم واتە دەرەقەتی نایەم.

زەوتی: چتی زەوتکراو و داگیرکراو.

زەود (زا.): بێکار.

زەودێلە (گەر.، باک.): گۆرەوی چنە، گۆریە چنە (باڵندە).

زەوور (فە.): زوور، دڕ، زبر، زۆر، تین، هێز، تەووژم. ــ ی (فە.): زووری، دڕی، زبری.

زەوزان: زۆزان، هاوینەهەوار، هاوینەوار، کوێستان، ئێلاخ.

زەوڵە (ڕەوا.): مەچەک.

زەوڵەئەستوور: مەچەک ئەستوور.

زەولەستوور (ڕەوا.): مەچەک ئەستوور.

زەولەک: کەسێکە لاق و بەلەکی ئەستوور و قەڵەو و گەورەبێ. زەبەللاح، لەندەهۆر، فیلەتەن، زڕتەزەلام. لاق و پۆزی مرۆیانە.

زەووۆک: زگکەر، بەزاووزۆ، ئافرەتێکە منداڵی زۆر ببێ.

زەوونج (ئەردە.): شێدار. زۆنک، شەدار.

زەووق: شارێکی کوردانە لەناو خەرزاندا.

زەووق و زۆقەند: دوو شاری بچوکن لەناو خەرزاندا.

زەوونگ: زەوونج. موار، دۆڵمەجەرگ، دۆڵمەیەکە لە ڕیخۆڵە مەڕی، کە پڕ دەکرێ لە برنج و قیمە.

زەوی: ئەم ئەستێرە گەورە و گەڕۆکەیە، کە ئێمە لەسەری دەژین، پارچەیەکیشە لە دەشتێک بۆ شینایی و کشتوکاڵ. ئەم ــ یە بەراوە و هۆوەی تر دێمە. کاد. حەرد، حەرز. بووم. ئەرد، هەرد. خاک. زەمین. (فە.) زەوو. زەمی. بەژ، هەرد. (ئەردە.) زەوین. کەلاک. ــ قەڵەشتوو: خرپە.

زەوی

زەوی بە چنک هەڵکەندن: مەبەس لەئێش و ئازاری زۆرە.

زەوی پێو: کەسێکە زەوی بپێوێ.

زەوی پێوان: پێوانی زەوی.

زەوی دێم: بەژ، بەژاف.

زەوی زار: زەوی و زار.

زەوی کێڵ: جووتیار، کێڵەر.

زەوی کێڵان: جووتکردن.

زەوین (شوا.): زەوی.

زەوی ناس: (باک.) ئەردەبیژ.

زەوینە: زەمینە، جێگا، هەل.

زەوی ناسی: ئەردناسی.

زەوی نەچێنراو: (باک.) بەژی.

زەوی نەکێڵراو: (باد.) مەرز.

زەوین بێ گیا: گرکە زەوی.

زەوینخۆشکریاگ: زەوی خۆشکراو و ئامادە، مەزرا، کێڵگە.

زەویزێخدار: زەوی زیخدار.

زەوینسەخت: ڕەقان.

زەوینگیر: مەبەس لە مەردوومی داکەوتووی پیری گردەنشینە.

زەوین نەرم: نەرمان، زەوی فش و نەرمان.

زەوی و زار: کێڵگە، شووێنێکە، کە کشتوکاڵی تێدا بکرێت.

زەه (هەورا.): زاوزێ.

زەها (باک.): زەبەڵلاح، زەهار، لەندەهۆر، فیلەتەن. (ئەردە.) زێی گیانداری مێیینەیە، ماڵ، کوز، کوس، قوز، شەرمگا. (ئەردە.) ژەک.

زەهاک: زەهەک، زاییینی ئاژاڵ: ڕانەکە زەهەکی تێکەوتووە، واتە دەستیان کردووە بە زایین و کار و بەرخ بوون.

زەهاو: مەحاڵێکە لە سیروان بەو پەڕەوە تا دەگاتە قەسری شیرین. درێژایی بە پێیان سێ ڕۆژ و پانایی ڕۆژێکە. شوێنی ئاوەزێ، زناو، زنەک، زوهۆر، زق، ئاوەزا، ئاوەزۆ.

زەهەک: زەهاک.

زەهر (فە.، هەورا.): ژەهر.

زەهراوی: ژەهراوی.

زەهرەترەک: زارەترەک.

زەهرەترەک بوون: زارەترەک بوون.

زەهرەترەک کردن: زارەترەک کردن.

زەهرەمار: ژەهری مار، ووشەیەکە بە جنێو بۆ یەکێک بەکاردەبرێ، دە ــ ەکەت بخۆ.

زەهرەمارکردن: مەبەس لە خواردنێکی بێ دڵی و خەفەتبارییە.

زەهروویین (باد.): لاسایی کردنەوە.

زەهرچاو: زارچاو، بە ڕق و پشمەوە تەماشاکردن.

زەهرخەنە (ئەردە.): زارخەنە.

زەهردار: ژەهردار. ــ ی: ژەهرداری.

زەهردان: ژەهر دەرخوارددان، ژارخورانن.

زەهرکردن: زەقنەکردن، بەژەقنەمووت کردن.

زەهرمار (فە.): ژەهری مار، گووژاڵک، زراو، نەترە.

زەهری هەلاهەلا: ژەهری هەلاهەلا. جوورە ژەهرێکی کوژندەیە لە گیا دروستدەکرێ.

زەهف (باک.): زۆر. ــ کردن: زۆر و پترکردن.

زەهفان (باک.): دەستە، جۆم، کۆمەڵە.

زەهفتر (باک.): پتر.

زەهلە: زراو، وورە، بەشارەت. (کە.) ئەترەش، زەندەق. (ڕۆژ.) زەنەق. بڕۆن. ــ چوون: زەندەق چوون. ــ بردن: زەندەق بردن.

زەهلەبەر: تۆقێن، تۆقێنەر.

زەهلەبران: زەهلەچوون.

زەهلەبردن: تۆقاندن، ترساندن.

زەهلەچوون: تۆقین، ترسان.

زەهلەک: زراو.

زەهمان (باک.): گۆڕستان.

زەی: زەوی.

زەیت: لە زەیتوونی وەردەگیرێ و ڕۆنی زەیتوونێیە.

زەیتوون: جوورە درەختێکە بەرێکی چەوور دەگرێ بە خۆشکراوی دەخورێ و ڕۆنیشی لێ دەگیرێ بە بەرەکەشی هەر دەڵێن زەیتوون.

زەیرە (مەر.، شێخ.): بەیداماڵی. جوورە دارە هەنجیرێکە بەری سەرەتایی دەوەرێنێ تەنها چەند دانەیەکی پێوە دەمێنێ، کە باقۆی پێدەڵێن، بەهاران لەپێش هەموو هەنجیرێکیدا پێدەگەن.

زەیستان: زیستان.

زەین: زەیین.

زەینەڵ (باک.): ناوی میرێکی کوردانە.

زەینالی: ئاوایێکی جوان و بڵندە لە ئاوایی شاری حەسکێف (حەسەنکیف) و (هەسکێف) دایە کوردی ئەو ناوە زۆری پێهەڵدەڵێن، ئەو شارە پایتەختی خانەدانی ئەیووبی کورد و پاشماوەی شاهەنشایەتی ناوداری کورد سەلاحەدینیە.

زەینەڵ: نێوی پیاوانە.

زەینۆ (ع.): ناوی ئافرەتانە لە (زەینب) ەوە کورتکراوەتەوە.

زەینی (باک.): جوورە ترێیەکە.

زەیی (باک.): پوورە، دەستە مێشەنگوینێکە.

زەیسان: زەیستان.

زەییستان: بۆ ژنێک بەکاردەبرێ لە ڕۆژی زانینەوە تا چل ڕۆژان، بۆ تازە زاوایش بەکاردەبرێ.

زەیین: هێزی بیر و تێگەییشتن، فیسارەکەس زۆر بە زەینە.

زەیینڕوون: کەسێکە زوو لە چتان بگات. ــ ی: زوو لە چتان گەیشتن.

زەیین کوێر: کەودەن، نازیرەک. ــ ی: کەودەنی، نازیرەکی.

زبارە: (هەو.) هەرەوەز. فەزعە. یاریکاری و یارمەتی یەکتریدان بەدەستە و کۆمەڵە لەکاری جووت و دروێنە و هەر چتێکی تر دابێ.

زبان: زمان، (باک.) ئەزمان.

زبانه: بڵێسه. ـــ ی ئاوری: زمانەی ئـاوری. (هـەورا.) زبـان. سـەری دارێکـی لـە لـەکراو و دادراوە تـا لـە کونـی دارێکـی ڕابکـرێ. زمانـە. ئاسنێکی باریکە لە ئاوزوونەدا دەچێتە کونی قایشەوە. زمانە.

زبانه بچکۆڵه: پارچە گۆشتێکی باریکە بە مەلاشووەوە نووساوە لـە نزیـک قورگ.

زبانبەد: زمانبەد. ـــ ی: زمانبەدی.

زبانپاک: زمانپاک. ـــ ی: زمانپاکی.

زبان پیس: زمان پیس. ـــ ی: زمان پیسی.

زبان تاڵ: زمان تاڵ. ـــ ی: زمان تاڵی.

زبان درێژ: زماندرێژ. ـــ ی: زماندرێژی.

زبانزان: زمانزان. ـــ ی: زمانزانی.

زبانشکان: زمانشکان.

زبانشکاندن: زمانشکاندن.

زبانشیرین: زمانشیرین. ـــ ی: زمانشیرینی.

زبانگەزتن: زمانگەزتن.

زبانگیران: زمانگیران.

زبانلووس: زمانلووس. ـــ ی: زمانلووسی.

زبـر: (کـە.، هـەورا.) بـۆ چتێـک دەبـێ، کـە لـووس نـەبێ. کـەماچ، زراوورتی، ڕووش، زوور، گر، گڕ، دڕ، دڕن. بۆ چتێک دەبێ کە وورد نـەبێ بەڵکوو درشتبێ، ئەم ئاردە زبرە: ئەم ئاردە درشتە.

زبره: سەرکۆزەری ساوار و قەرەخەرمانی هاڕاوە.

زبران (کە.): زەوی بەردەڵان.

زبری: زووری، دڕی، گری، گڕی.

زبڵ: خـەوش و خاڵ، پلووپووشی ناومـاڵ. خشـت و خـاڵ، کـرش و کـاڵ، (ڕۆژ.) توون. (شکا.) کرس. خۆڵ و خاش، پووش و پەلاشی ناومـاڵ و تیتر. ـــ کردن: زبڵ بە زەویدا کردن.

زبڵچی: کەسێکە کرش وکاڵی ماڵ و دووکانان کۆبکاتەوە و بیرێژێ.

زبڵدان: سەرگوویلک، زبڵگە، سەرانگوویلک. گووفەک، سەرەنوویلک.

زبڵڕێژ: زبڵچی.

زبڵکێش: زبڵچی. ـــ ی: کـرش وکـاڵی نـاومـاڵ و دووکانـان کۆکردنـەوە و فڕێدانی.

زبڵگه: سەرگوێلک، سەرانگووێلک، زبڵدان، گووفەک، سەرنووێلک.

زپرکه: زیپکە.

زپک (زا.): زیپکە.

زپیک (باد.): هەژمارێکی سێ ڕۆژییە دوای سـەرمای پیرێژنییـە دەڵێـن لەوانەیە کلکی بزنێ ڕەق بکات. (هەو.) پیت.

زجێف (باک.): کەنار، نەخش. ـــ کرن: کۆکردنەوە.

زج: داعبایەکی سوورکەڵەی بچووکی چنگنـە بـە ئاژاڵانـەوە دەنووسـێ. (کە.) یارمەتی. ـــ کردن: یارمەتیدان.

زچاو: زونگاو، زۆنگاو.

زچین (برچە): چاونیشان.

زخ (باک.): سەخت.

زخته (کە.): نەقیزە.

زدک (هەورا.): زیپکە.

زر (باک.): دڵکراوەوە.

زڕ (بـاک.): لـەندەهۆر، زەبـەللاح. زل. بەسـەری هـەر ناوەکـەوە بنووسـێ تێکـەڵی نزیکی نیشـاندەدا. بـێ بنەچەکـە، ناخانـەدان، بیـانی، پیـارە، کوڵەوەس. زڕدایک، زڕبرا، زڕخوشک. زڕباب: باوەپیارە. بـێ بـەر. داری زڕ: داری بێ بەر. (باک.) زەڕەی کەر و ئێستر. (کـە.، ئـەردە.) ووشـک، برنگ. تەنها بۆ دەغڵ ودان دەبێ.

زڕازڕ (زا.): زەڕەزەڕ.

زراسک (باک.): ساوا. زارۆی ـــ : منداڵی ساوا.

زراڤ (بـاک.، بـاد.): بـاریک، زراو. زراوی نێـوزگ، تـاڵاو. (زا.) چـتی وورد.

زراڤی (بابا.): جوورە ترێیەکە.

زرالات (باک.): بەردی پان و گەورە، تات، تاتەبەرد.

زڕان: هـەڵزڕان، هـەڵرژان، بلاوبوونـەوە و دەنگدانـەوەی دەنـگ و باسـێک لەنێو مەردوماندا.

زڕانەوه: دەنگدانەوەی زەنگوڵە و جام و چتی تر.

زڕانـدن: هـەڵزڕاندن، دڕانـدن، دەنـگ لـە زنجیـر و زەنگوڵـەوە هێنـان. زرینگەی زەنگوڵە. بلاوکردنەوەی دەنگ و باسێک بەناو مەردومانـدا.

زڕاننن (ئەردە.): زڕاندن.

زرانوو (فە.): چۆک، ئەژنۆ، زرانی.

زرانی: ئەژنۆ، چۆک، ووژنگ، زرانوو.

زرانی بەزرانی (ئەردە.): چۆک بە چۆک.

زراو: زاڵۆ، زارە. (کە.) زارۆ. (ڕۆژ.) زاڵـە، زاڵـوو. زارەتـرەک، زەنـدەق، کـۆم، دین، زەهلـە، ئـەترەش، زەنـەق، ئـەترە، هـەترەش، زاوور. ـــ بـردن: تۆقاندن، زەندەق بردن. ـــ چوون: تۆقین، زۆر ترسان. توورەکـەی زراوێ، کە بەنێوەڕاستی کەلێنی دوولـۆی جەرگـەوە نووساوە دڵـۆپ دڵـۆپ بەسـەر ئاشک (گەدە) دا دەتکێ تا خوواردن بتاوێتەوە. (هەورا.) تاڵـە. زەرداو. باریک.

زڕاو (کە.): دەنگ لە زنجیر و زەنگوڵەوە هاتوو.

زراوبردن: تۆقاندن، دڵهاندن، زەهلەبردن.

زراوتۆقین: مـەبەس لـە زۆر ترسانە.

زراوچووواندن: تۆقاندن، ترساندن.

زراوچوون: تۆقین، زەهلەچوون، زراوترەکبوون، زاڵەتەقین، زراوتۆقین.

زراوشان (ئەردە.): زێڕەوشان، شاباش.

زڕه (هـەورا.): زرینگـە، زەڕە، زرنگـە. دەنگـی زەنـگ و زنجیرییـە، بـۆ دەنگی پارە و پارچە مسی گچکەش بـەکاردەبرێ، بـە دەنگـی فـڕەی فڕینـی باڵی باڵندانیش دەڵێن.

زره (زا.): زری.

زڕەئەسپیندار: پـەڵـک. جوورە چنارێکی جەوهەرداره بـەلاّن وەکـو چنـاری ڕاست و چاک نیە گەلاّی خڕترە، بەرەکەشی وەقۆرەی دەچێ و ناخورێ.

زڕەبلبل: جووره باڵندەیەکی بۆره وەکو فیقەگولەی وایە وەکو بولبولی دەخوێنێ.

زڕەپۆلیە: زڕوپۆلیە.

زڕەدێو: زەلام، ناقۆلاّ، ناهەموار، زەبەللاح، لەندەهۆر.

زڕەزڕ: زرینگە زرینگی یەک لەدوای یەکتری، زرنگە.

زڕەزیپ (باک.): گموج، گێل.

زڕەقیان (ئەردە.): پێکەنین بە دەنگی بەرز، قاقاکردن، بەقاقاپێکەنین، ترەقیان، کەنین.

زڕەک: وولاّخێکە ڕەشکێنەی چاوی سپی بێ.

زڕەکمو: سوێسکە، (ئەردە.) پۆڕ.

زڕەکبوون: بەشەوارە کەوتنی بزن و مەڕ بەهۆی برووسکەوە.

زڕەگەنە (هەر.): گیایەکی کوێستانییە گەلاّی وەکو سلّقی وایە بەری وەکو گوێزییە و ناخورێ تۆوەکەی وەکو هی وێنجەی وایە ئەگەر بێتوو تۆوەکەی تێکەڵ بەنان یا تووتنی جغارە بکرێ زۆری لێ بەردەبێ و پێی سەرخۆشیش دەبێ، گیایەکە بۆنی ناخۆشە گوڵی سپی یا زەرد و خڕە، کە ووشک بۆوە دەبێتە چتێکی خڕی دڕاوی.

زڕەمێر: شینەزەلام، لەندەهۆر.

زڕەووەلی (هەورا.): گیایەکی درێژی تۆکمەیە وەک قامیشی وایە لە گوێ ئاوان دەڕووێ.

زرکەتاڵ: جووره کاڵەکێکی زرکی تاڵە.

زرب (ئەردە.): چتی زل و قەڵەو، درشت. (ئەردە.) زبر، زوور، دڕ، گڕ، گرنج، گرنج گرنج.

زڕباب: (ڕۆژ.، هەورا.، بابا.) باوەپیارە. (باک.) زڕباڤ. زڕباو، زڕباوک.

زڕباڤ: زڕباب. منداڵێکی بابی مردبێ یا دایکی بەرەڵاّ کرابێ مێردێکی تری کردبێتەوە مێردی دووەمی دەبێتە زڕبابی.

زربان (ئەردە.): شووێنی بەردەلاّن، خیزەلاّن، زیخەلاّن، خرپ، ڕیزەخاڵ.

زڕباوک: زڕباب.

زربە (ئەردە.): زبرەی چت، درشتی چتی کەپەک.

زربەهەر: پەست، نزم، بێ بەهرە. ـــ کرن: پایەکەمکردنەوە، بێ بەشکردن.

زڕبرا: برایەکە لە دایکی مرۆ یا لە باوکی بێ، باب برا، دایک برا، برایەکە لە بابەوە یا لە دایکی مرۆیەوە بێ.

زرە: ئاودانی پێشەکی تۆوی چاندراوە.

زڕبراڵە (هەورا.): زڕبرا.

زڕبوورا (باک.): زڕبرای ژنێ.

زربی: زبری.

زربی (ئەردە.): زبری، گرنجی.

زرپ: زبر. زیندوو، زرپ و زیندوو.

زرپە (کە.): لەناکاو لێدان.

زڕپەنگ: (بابا.) خەرپونگ. زڕپونگ.

زرت (باک.): خۆهەڵکێشان، بافیش.

زڕت: جرت، جرتە، زلّت. ـــ بە زاری لێدان: جرت لێدان، جرتە بە زار یا بە پاشەوە. ـــ لێدان: جرتاندن. ـــ ڕاهێشتن: جرت ڕاهێشتن. (باک.) بانگگردنە بۆ شەڕێ، دەنگی شەڕێیە، دەنگهاتن لە شەڕێدا. بەسەرڕێشتن، سەرزەنشتکردن. (ئەردە.) زیت، زەق.

زرتە: زەقە، زیتە. ـــ ی چاو: زەقەی چاوی دێ.

زڕتە (کە.): زەلامی، ناقۆلاّ، زرتەزەلام، لەندەهۆر. زیتە. ـــ ی چاوی هات: زەقەی چاوی هات، دەینوواڕی.

زڕتەبۆز: زەلامێکی گەورە و بە خۆوە، زەبەلّلاح. زڕ، لەندەهۆر. قسە زل، قسە زان.

زرتەجۆیی (باک.): زۆر، جەور، بێدادی.

زڕتەخانە: بروانە: زڕتخانە.

زرتەزرت: زەقەزەقی چاو، زیتەزیت.

زرتەک (باک.): قەشمەرجاڕ، تیزەجاڕ، کەسێکیشە خۆی هەڵبکێشێ و گەلێک زرت و فۆرتان بکات.

زرتخانە (باک.): مەیدانی گەمەو پێشبرکە. فشە و قەشمەری، قەمشەریجاڕ.

زرتۆلە (باک.): فشە، قەشمەری و گاڵتە بە یەکێکی کردن. بەردی گچکە.

زڕتوو (هەورا.، دەر.) تووێ کەرە. تووشەڵە.

زرتی (ئەردە.): بێکارەیی.

زرت و پرت: جرت و فرت، جرتوپرت، واتەی بێ ڕێو جێ.

زرتی (ئەردە.): بێکارە، هیچ لێ نەهاتگ، دەست لێ نەدراو، پشتگوێ خراو.

زرچ (باک.): چیمەن، شینایی، زرچک.

زرچک (باک.): چیمەن، شینایی، زرچ، گیای پڕو سووکە، زوور چک.

زڕچۆنە (باک.): چەنەسووک.

زرخ (باک.): زرێ، زرە. کراسی ئاسنە بۆ شەڕێ لەبەردەکرا.

زڕخەسوو: زڕخووەسوو.

زڕخووەسوو (باک.): زڕخەسوو.

زڕخوشک: ئافرەتێکە لە دایکەوە یا لە بابەوە خوشکی مرۆی بێ.

زڕداک (هەو.): زڕدایک.

زڕدایک: (هەو.) زڕداک. (باک.) دێماری، ژنباڤ، زڕدێ. (باک.) داماری. (بانە، بابا.) باوەژن. (دەر.) زڕداڵک. (هەورا.) دێدی.

زڕدش (باک.): زڕ ژنەخوشک.

زڕدێ (باک.): زڕدایک.

زرز (باک.): چەمووش، شەموز، بۆووڵاخێک بەکاردەبرێ، کە بەئاسانی ڕێی سوواربوون یا بارکردنێ نەدا. شووم.

زرزارا (باک.): زرووارا، تیڵێکی کوردی ناوداره لەناو لەشکری شاهەنشایەتی سەلاحەددینی ئەیووبیدا.

زرزاوا: لەشکرێک هەبوو، ئەمڕۆش لە چیای علویا لەولای لازقی لەنزیک دەریای سپی تیڵێکی کورد هەیە بە ناوی زرزار بەڵاّن موخابین ئەوان و دوو تیڵی کوردی دی زمانی خۆیان لەبیر چۆتەوە.

زرزرە (ڕەوا.): زوخاو، زلزڵە، کێم، هەوا و ئاوی برینان. (ئەردە.) چتێکە منداڵان بە دەستیەوە دەگرن و زرە زرێ پێدەکەن.

زرزۆپ (ڕەوا.): بێشەرم، قسە لەڕوو. (باک.) گرفت. زرزۆپی: گرفتی.

زرشەمشە: گۆیەکی خڕی پڕپەرەدارە بەسەر گوڵینگەی ئاوریشمێدا دێتە خوارێ بە نۆبە لەسەر بسکان دەخرێ.

زرفەقێ: نیوە خوێندەوار. کوڵکە خوێندەوار.

زرقتک (زا.): جوورە مێشێکی زەردە بەقەد هەنگێکی دەبێ.

زرک (هەورا.): کاڵەکی گچکە و زەردی نەگەیشتوو. (دزە.) سەتڵ، (هەمو.) پەقرەج. (شا.، بابا.) تاڵکە، گرکە، کاڵک. کاڵەکی نەگەیشتوو.

زرکا (باک.): تیلێکی کوردی گەورەیە لە باکووری شاری ئامەد (دیاربەکرێ) یە ماڵی سەیفەدین پاشا مەزنێ وان بوون پایەتەختی وان حەزرۆیە.

زرکە: زرک، خرچە، کاڵەکی نەگەیشتوو.

زرکەتاڵە: جوورە کاڵەکێکی زرکی تاڵە. زرکێکی تاڵە.

زرکەرچ (باک.): زرنج.

زرکتک (باک.): زەرگەتە، زرکێتک.

زرکچ: کچی ژنێکییە لە مێردێکی دی و کچی مێردێکییە لە ژنێکی تری.

زرکۆ (ئەردە.): گزرە، ئالیک، گیایەکە بۆ ئاژاڵان دابنرێ.

زرکوڕ: هەنازا. (هەورا.) کوڵبەس. (باد.، بۆتا.) نەڤسی. کوڕی ژنە لە مێردێکی تر وهی مێردە لە ژنێکی دیکە.

زرکوزینگ (ئەردە.): چوست و چالاک، قۆچاخ، تەڕدەست، زرنگ.

زرکوو (ئەردە.): گزرە، ئالیک، ئالف.

زرکێتک (باد.): زەردەزیرە.

زرگان: زێیەکە لەڕۆژاوای دەرباسییەیە و کەوتۆتە خوارووی ماردینێ.

زرگەنە (ڕەوا.، خۆ.): زرەگەنە.

زرگ و هەڵەت: زوورگ و هەڵەت، (جا.) هەرد و هەڵەت. زەوی پڕ کەند و کۆسپە و بڵند ونەوی و سەروخووار.

زرگوێز: دارێکی گەورەیە وەکو دارە گوێزی وایە بەڵام ئەم گەڵای باریکتر و بێ بەریشە. ناوی دوو دێی خووار و ژوورە لە دەستەڕاستێکی ڕۆژاوای شاری سلێمانییەوە.

زرگێتە (بار.): زەرگەتە.

زرم (ئەردە.): زرمە، گرم، ترپ. دەنگی کەوتنی چتە.

زرمام: برایدایکی باوک.

زرمە: زرم و کوت، گرمە، ترپە. دەنگی کەوتنی چتێکە یا کەسێکە لە بڵندایییەوە و بەدەنگی پێ بە زەویدا دانیش دەڵێن. زرە، زرینگە، دەنگی پووڵ و پارەیە.

زرمەزرم: زرم و کوت، زرمە لە دووای زرمە، دەنگەدەنگی کەوتنی مرۆ و چتمەکانە لە بڵندییەوە یا هی پێیانە لە شایی و زەماوەندێدا و ئیتر یا هی یەکسمانە.

زرمەزلێ (کە.): فشە، گاڵتەیێکی بێ شەرمانەیە، کە زۆر ئازاری یەکتری دەدەن و چتی پێکدادەن یا خۆ پێکدادان و زرمەزرم کردنی چەند کەسێک. (ئەردە.) زۆرانی، زۆرەوانی.

زرمتانە (کۆ.): تۆڵە. ـــ کردنەوە: تۆڵە کردنەوە. ـــ ئەستاندن: تۆڵە ئەستاندن.

زرمنداڵ: نەوسی.

زرم و کوت: زرم و هۆڕ، زرمەزرم، تەپ و هۆڕ.

زرمین (باک.): زمین، زرمە، زرمەزرم، زمزم.

زرنا: زوڕنا.

زرنازیق (باک.): جۆلانە.

زرنە (باک.): بروانە: زوڕنا.

زرنەبێژ (باک.): زوڕنالێدەر، زرنەڤان. ـــی: زرنەڤانی، زوڕنا لێدان.

زرنەڤان (باک.): زوڕنالێدەر. ـــی: زوڕنا لێدان.

زرنگ: زیرەک، ئازا، وووریا، کوورژ، پێسقک، گورج، چاپوک، قۆچاخ، سەرزبووت، دەس و بڕدار. ڕۆنی زەنگ، سادە و هیچ. تێکەڵنەبوو. بە دەس و برد.

زرنگانەوە: کزربوونەوەی چتی تەڕ. زرینگانەوە. دەنگدانەوەی دەفرێک لەکان دروستکرابێ. زرانەوەی گووێ. ڕوونبوونەوەی چتی شل بە نیشتنی خڵتەی: ئاوەکە یا ڕۆنەکە زرنگاوەتەوە. درەنگ بەسەرهاتنی شەو؛ ئاشەو نەزرینگێتەوە خەوی لێ ناکەوێ. ـــی دیزە و گۆزە و ئیتر. مەبەس لە باش سووربوونەوەیەتی.

زرنگاندنەوە: دەنگ لێهێنان لە زەنگوڵە یا گووێچکە.

زرنگانن (ئەردە.): زرینگاندنەوە، زرانن (بۆ پارە و تار و چتی وا).

زرنگە: دەنگدانەوەی زێڕ و زیو و مسی زەردە و پارە لەکاتی وێککەوتنیان یا وەچتێکی ڕەق کەوتنیان، زرە.

زرنگەزرنگ: زرنگەی یەک لە دووای یەکتری. درنگ درنگ.

زرنگەی گووێچکە: دەنگی گووێچکە.

زرنگ و هۆڕ: زرنگەزرنگی زۆر.

زرنگی: زرینگی. زیرەکی، گروفەن، وووریایی. (باک.) چەلەب. قۆچاخی، گورجی، گوربزە.

زرنووچقاو: زرنووقاو.

زرنووقاو: زرنووچقاو، چەورییەکی کەمە، کە دەکەوێتە سەرچێشتی شل.

زرنووقایی: چەورییەکی زۆر کەمە بەسەر چێشتانەوە.

زرنیسک: گیایەکە.

زرو (ئەردە.): زرب، دوشت، زبر، درشت.

زرواڵێ (هەورا.): زرخوشک.

زروە: گیایەکی کووێستانییە گەڵای وەکو تەرەبی وایە. (ئەردە.) درشتەی چت، کەپەک.

زرۆنی (هەورا.): ئەژنۆ، چۆک، دەستەو ـــ: دەستەو ئەژنۆ.

زرۆی (هەورا.): ئەسپۆن.

زروو (ئەردە.): زبری رووش، درشت. گیایەکی کوێستانییە گەڵای وەهی تەرروو دەچێ.

زروو پۆلیە (هەو.): خشڵ، چەک، زرەپۆلیە، زرۆپۆلیە. ئەمەش بەندوباوی لەسەرە، مەشکەی خۆمان ناژێنێ مەشکەی خەڵکی دەژێنێ بە زرۆ پۆلیەیە.

زرووزەنگیانە: مت و مووروو.

زرووقان: سڵەمینەوە و ڕەوکردنی گیانداره لە ترسان.

زرووقانەوە (بڵ.): پێک پێکەنین، درێژەپێدان، پێکەنین بە حیلکەحیلک. جوولانەوە و دەنگ لێوەهاتنی چتی ساوا سا منداڵ یا بێچووی پەرەوورانبێ. پێکەنینی منداڵ.

زرووکە: دەنگی باڵندەی گچکەیە، جریوەی بێچووی چۆلەکەیە، جرووکە، جریوە.

زرووکەزرووک: زرووکەی یەک لەدووای یەکتری.

زروهۆڕ: زرەزڕی زۆر.

زرویّ: زروی.

زروی (هەورا.): ئەسپێن.

زره (باک.): زرێ.

زرهۆک (باک.): گوڵینگ.

زرێ: زرە، سینگ زرە. کراسی ئاسنین، بەرگی ئاسنین لەپێشدا بۆ شەڕێ دەپۆشرا، کە لەمزریزەی ئاسن دروستدەکران شیر و خەنجەر نەیبڕێ. دەریا، زەریا، زریە، بێرم، بیرمە. تەبەقەی ئاسن بۆ پارێزگاری کەشتیان. زنجیر.

زریاگ (ئەردە.): (ئەردە.) زنیاگ. گۆپکەی کردوە (بۆ داروباران). گۆپکەدار. زرنگاو، زرنگیاگ. وازڕ، سڵەمیوەوە، ڕەویو، تەریو، نێچیری ترساو.

زریان (ئەردە.، خۆ.): کرێوە، بارینی بەفر و بارانی زۆر توند و بەهێز. زرنگیان. کردنی دارانە لە بەهاراندا. (کۆ.) وورە. (شار.) شەرا. (بابا.) گرە. ڕەشەبا. بایەکە لەلای باکوورەوە دێ.

زریان (ئەردە.): زران، زرنگیان.

زریانەوە (ئەردە.): زڕانەوە، زرنگانەوە، زرنگانەوەی دەنگ.

زریە: زرێ، دەریا.

زریەوان: زریەدار، دەریاوان. ــ ی: زریەداری، دەریاداری، دەریاوانی.

زریەیی: دەریایی.

زرێبار: دەریاچە، زرێوار، دەریاچەیەکە لە مەریوان و زۆر شوێنانی کوردسانێدا هەیە. کەناری دەریایان.

زرێبەر: زرێبار، کەناری زرێیان، قەراخ دەریا.

زرێپۆش: زرێدار، کەسێکە زرێی لەبەرکات.

زرێپۆشی: زرێ لەبەرکردن.

زرێچ (باک.): قورقوشم.

زرێچە (باک.): دەریاچە، بێرم، بیرمە.

زرێچ (باک.): سیم، سوورمە، دەزووی زەرکەشە.

زرێدار: فرۆکە و کەشتی و ئۆتۆمبیلی جەنگی پۆڵایین. دەریادار، دەریاوان، زرێوان. زرێپۆش، (باک.) زرهکری.

زرێمی (باک.): هەرزاڵ.

زرێوار: زرێبار، دەریاچە. تەپۆڵکە.

زرێوان: کەشتیوان، دەریاوان. ــ ی: کەشتیوانی، دەریاوانی.

زری (باک.): دارێکە.

زریچ: قورقوشم، مز.

زرشک: دارێکی کورتە تێکوڵ و دارەکەی زەردن گوڵیشی زەرد دەنوێنێ هێشووی هەیە میوەی گچکە و سوور و مزرە بۆ مرەبا و پڵاوی باشە لە برشکیدا بەکاردەبرێ.

زریزانە (بابا.): دیوان، دولێرە، زیزانە، خولێرە، لەناو گەنمدا شین دەبێ دانەکەی وورد و تاڵە.

زریزە (کۆ.): هەودا باریکەکانی شینایی و مێوییە، سەرتوولە. زنجیری باریک و گچکەیە، ڕێزە.

زریسک: مۆرد، دڕکەزی، چاڵووک. (کە.) دارێکە زۆرتر لەداری زەیتوونێ دەچێ بەڵان ئەم دڕکاوییە.

زریشک: دارێکە بەرێکی خۆشدەگرێ و بەسەر پڵاویدا دەکرێ، زرشک.

زریکاندن: چریکاندن، زیقاندن، زیکاندن، توند قیژاندن.

زریکانن: زریکاندن.

زریکە: زیقە، زیرە، قیژە، شریخە، چریکە،زیکە، زیل، دەنگێکی باریک و تیژی گریانی ژن و منداڵانە، چریکەی گریان و هاواری منداڵ و ژنانە، دەنگێکی بەرز و تیژی گیاندارە. دەنگی جانەوەرانە. (جا.) نێوی دەردێکی کوتوپڕە.

زریکەزریک: چریکەچریک، زیقەزیق، زیکەزیک. زریکەی یەک لەدووای یەکتری، زریک و هۆڕ.

زریکەکردن: زریکاندن، زیقاندن، زیکاندن. تۆقین لەترسان. پلدان و چڵدانی ئەندام بە ئازارەوە.

زریکەلێهەستان: زریکە لێ هەڵسانن.

زریکە لێهەستاندن: ئازار بە چەشنێک بە کەسێک گەیاندن، کە بزریکێنێ.

زریکەلێهەڵسان: چریکە لێوەهاتن.

زریکەلێهەڵساندن: وەزریکەخستن.

زریک و هۆڕ: زایەڵە، شیوەن.

زرین (باک.): زەرینی کەر و ئێستر.

زرینچک: زرینچکاو.

زرینچکاو: زرینچک. ئاوێکی زەردە لە برینان و لە مەشکەی دۆ و توورەکەی تۆراخیەوە دێتەدەر و دەتکێ.

زرینگ: زیرەک، زرنگ، وووریا، چەسپان، بلیمەت، ووشیار، ووتوو ووریا، هۆشیار، هۆشمەند.

زرینگان: زرنگان.

زرینگانەوە: زرنگانەوە، (باک.) زرنگین. ــ ی گووێ: دەنگ لە گووێچکەوە هاتن. ــ ی مس: دەنگ لێوەهاتن. ــ ی دیزە و گۆزە: باش سوور بوونەوەیەتی.

زرینگاندنەوە: ساغکردنەوە.

زرینگه: زرنگه. نێوی دەنگە، جنگە، پاپ، (باک.) پاپ. ـــ ی پارە و پوولی سپی: دەنگی دراو زرەی پارە. ـــ لێهاتن: چرنگین. ـــ ی زنجیری: زرەی زنجیری. دەنگی مس و زەنگوڵە و ئیتر.

زرینگەزرینگ: جنگەجنگ.

زرینگی: زیرەکی.

زریوە: نێوی دەنگی پەڕەووری چکۆڵە و سیسرکێیە. جریوە. وورشە و پرشەی چت، (ئەردە.) ووریشە. (ئەردە.) وورژشیان.

زریوەزریو: جریوەجریو، زریوەی یەک لەدووای یەکتری. وورشەوورشە، وورشەووریش، وورژشەووڕژش.

زسان: زستان.

زستان: (ئەردە.) زسان. (فە.، دەر.) زمسان، زمستان. (کە.) جستان. (باک.) زڤستان. سێ مانگەکانی نێوانی پاییز و بەهارێیە.

زستانە: زستانی.

زستانەوار: قشلاخ، قۆناخی زستانێ. زستانە هەوار.

زستانەیی: زستانی.

زستانی: چتێکە، کە هەر لە زستانانەدا بەکار بهێنرێ.

زشت: ناحەز، ناشیرین، خراو، زرب، ناکوڵوکار. ـــ ە: دوشتە، زربە، خراوە، قسەی ڕەق. ـــ ی: ناحەزی.

زعەف (ئەردە.): لەسەرخۆچوون، لە خۆچوون، بوورانەوە، بێهۆشبوون.

زغاڵ (لو.): خەڵووز، زوخاڵ.

زغالدان: خەڵووزدان.

زغرک (زا.): ووردەبەرد.

زفت: (باک.) قاقب. قیری خۆشکراو. (هەورا.) زەوت. ڕەنگیشی بۆرە.

زفیر (باک.): دوودەی چڕ.

زقار (باد.): پارچەی چت.

زقاف: گاسنێکە، کە دەستی لێ هەڵبڕابێ بۆ ئەوەی، کە زۆر بچەقێ.

زقر (باک.، باد.، زا.): زوور، زبر، گر، دڕ.

زقڕان (شکا.، باک.، باد.): سووڕدان، گەڕانەوە، سووڕانەوە. بادرانی تەشی و سووڕاندنی هەر چتێکی بێ، خولخواردن.

زقڕاندن (باد.): گەڕاندنەوە، ناردنەوە. بزڤرینە: بگەڕێنەوە.

زقرک (باک.): ژەنگە سوورە، شەنگە سوورە. (باد.) گێژەنەی ئاو، خولخواردنی ئاو.

زقرۆگ (باد): گێژەنەی ئاو، خولخواردنی ئاو.

زقرین (باک.): گەڕانەوە. (زا.، باد.) سووڕانەوە.

زقستان (باک.): زستان. ـــ ی: زستانی.

زقنگ (باک.): ئەشکەوتێکە تێیدا دادەنیشن، ڕابووارگەی زستانێیە بۆ خاوەند مەڕان.

زقیرگ (باد.): مێشێکە لە خیز و خۆڵی وورد دا قوڕتان دەکات.

زق (باک.): زەق، مۆڕ، چەهف ـــ کرن: چاو لێ زەقکردنەوە. (کە.) زەق، دەرپەڕیو، بەرزەوەبوو، لەسنوور دەرچوو. (ئەردە.) زوهۆر، ئاوەزێ، زنەک.

زقاق (باک.): دالآن.

زقا: زەق.

زقایی (کە.): زەقایی.

زقزق (باک.): دەنگی خەرەکێیە، دەنگی لێک خشانی دووچتانە. زیق زیق.

زقووم: زوقم، خووس.

زقی (باک.): زەقی.

زک (باک.): سک، زگ، ئوور، هوور. ناوزگ، ناو، تووێ. بار، منداڵ، مناڵ، پس. (باک.) میچ. ـــ ێ خێنی: میچی خانوو.

زکاک (باد.): پاک، خاوێن.

زکەدڕێ: خۆکوژتن، ورگ دڕاندن.

زکە دەردە: زگئێشە.

زکەڕۆ: زگەڕۆ.

زکەشۆرە: زگەشۆرە.

زکەشۆرەپێکەوتن: مەبەس لە ماندووبوونی کەسێکییە، کە زۆر هاتو چۆی کردبێ.

زکەشۆرێ: زگچوون.

زکەمەسێ: ئاوبەند.

زکبەردان: مەبەس لە زۆر خواردنە.

زک ئێشە: زگێشە.

زکپڕ: زگپڕ، ئاووس. ـــ بوون: ئاووسبوون. ـــ کردن: ئاووسکردن.

زکچووانەن: ڕەونکردن. سەرپێیی پێ کردن.

زکچوون: ڕەوانبوون، سەرپێیی کردن.

زکدار: زگپڕ، ئاووس، تۆڵدار. ـــ ی: تۆلداری.

زکدەرپەڕیگ: وورگن.

زکدڕاو: مەبەس لە گیانداری زۆر خۆرە. ـــ ی: زۆرخۆری.

زکڕەش (باک.): ناپاک، قین ئەستوور، دڵپیس. ـــ ی: ناپاکی، قین ئەستووری، دڵپیسی.

زکرۆیاندن: زگچوواندن.

زکرۆیین: زگچوون.

زکزل: زگدڕاو، زۆرخۆر. ـــ ی: زگدڕاوی، زۆرخۆری.

زک کردن: ئاووسبوونی مێیینە و زانی.

زک لەوەڕاندن: مەبەس لەیەکێکییە، کە بەخۆڕایی لێرە و لەوێ بخووات و خۆی بژێنێ.

زک لەوەڕێن: کەسێکە بە خۆڕایی خۆی بژیەنێ.

زکماک: دەرد یا نیشانێکە، کە لەزگی دایکەوە گیاندار پێیەوە بوویێت. ـــ ی: زگماکی.

زکماکی: زگماکی.

زکن (کە.): وورگن، زگن، ئەوسن.

زک و زا: سک و زا، زگ و زا.

زکوونی (زا.): نەوسن، چڵێس.

زکێش (باک.): زگئێشە.

زکێشە: زگئێشە.

زکیکی (باک.): لەخزینێدا دەخوشێنێ.

زگ: (باک.) تۆچک، ئوور. (سوور.) تل(کە پڕ بێ). (باد.) تەل(کە پڕ بێ). (بابا.) سک. (باک.) بەران، وورگ. (هەو.) لەمە، لەە. تۆل، تۆلە. زک. بە ـــ: زگپڕ، تۆلپڕ، تۆلدار. ـــ ی پڕ: تل. ـــ ی دانا: واتە ژنەکە زا. چتێکی هوڵۆڵە لەپێشەوەی لەشی مرۆ وورگ و ڕیخۆڵە و کەل و پەلی دیکەی تێدایە. خەریکی، پێگرتنی. لە ـــ ە: خەریکە. لە ـــ بوون: خەریک بوون. وێزە، گیان. هاتە ـــ ی: هاتە وێزەی. بەزەیی. ـــ پێسووتان: بەزەیی پێداهاتن.

زگار (لو.): هەرەوەزکردنە بۆ تووتن شکاندنەوە یا چنینەوەی میوە لەژێر دارەکەیدا یا تووتن چاندن و پەمۆ و ئیتر.

زگاو (هەو.): تێراو، بۆ خاک و شیناوەردی.

زگ ئێشە: سک ئێشە، زک ئێشە.

زگەدەردە: زگئێشە.

زگەرۆ: چاوبرسی، نەوسن، سکەڕۆ، کەسێکە زۆر وەدووی تێرکردنی زگی بکەوێ.

زگەستوور: وورگن، (گێژ.) زگدەنە.

زگەشۆرە: زگچوون، ڕەوانی، سکەشۆرە.

زگەشۆرە پێکەوتن: زگچوون.

زگەشۆرێ: سکەشۆرێ.

زگەمەسی (بابا.): ئاوبەند، ئیسقایی.

زگبرسی: زاخۆران، زۆرخۆر.

زگبرسێتی: سکبرسێتی، چاوبرسێتی.

زگ پەرست: چڵ، نەوسن. ـــ ی: چڵی، نەوسنی.

زگپڕ: تۆلدار، ئاووس، تلدار، بەزگ، تۆپڕ، سکپڕ. بەردار. ـــ بوون: ئاووسبوون، تۆلداربوون، بەرداربوون. دڵپڕبوون، ڕقداری. ـــ کردن: ئاووسکردن. ـــ ی: تۆلداری، تۆپڕی، ئاووسی، زگداری.

زگپێسووتان: بەزەیی پێداهاتن.

زگچوواندن: ڕەوانکردن.

زگچوون: زۆر چوونە سەرپێیان، زۆر سەرپێیی کردن، ڕەوانی، زگەشۆرە، سک ڕژین، سکچوون. زگڕژین.

زگدەرپەڕیگ: زگهاتگ، گدگن، وورگن.

زگدەنە (گێژ.): زگەستوور، زگن، وورگن.

زگدڕاو: زکدڕاو، زۆرخۆر. ـــ ی: زکدڕاوی، نەوسنی.

زگدڕین: زگهەڵدڕین.

زگرەش: دڵپیس، بەدنیهاد. ـــ ی: دڵپیسی، بەدنیهادی.

زگرژیاندن: زگچوواندن.

زگرژین: زگچوون.

زگزل: وورگن، (هەورا.) بەرزگ. سکزل، زگدەرپەڕیگ. ـــ ی: سکزلی.

زگسووتان: بۆ دایک و باوکێک بەکاردەبرێ، کە منداڵ و ڕۆڵەی شیرینی بمرێ. جەرگ سووتان، سکسووتان.

زگسووتاندن: منداڵی دایک و باوکێکی کوژتن. هەتک پێکردن، زیانێکی قورس پێگەیاندن.

زگسووتاو: جەرگبڕاو، کەسێکە ڕۆڵە و منداڵی مردبێ و لەناوچووبێ.

زگسووتاوی: باری مردنی منداڵی دایک و باوکە.

زگفراوان: بەپشوو، پشوودرێژ، بێندرێژ. ـــ ی: پشوودرێژی.

زگکەر: بە زاوزێ، زەوزک، زاوزێکەر، زگوزاکەر.

زگ کردن: ئاووس بوون، زاوزێکردن.

زگ لەوەڕاندن: چڵێسی، نەوسنی.

زگ لەوەڕێن: چڵێس، نەوسن.

زگماک: خۆڕسک، لەبنەوە، لەڕیشەوە. کەم و کووڕی یا دەردێکی لەشە لەکاتی لەدایک بوونێوە بووبێتی، جگە بۆ منداڵ و هەموو گیانلەبەرێکییە. زکماک، سکماک، زکماھ. زمانی ـــ ی: زمانی دایک و باووک. ـــ ی: خۆڕسکی، خیرۆکی، زکماهی.

زگن: وورگن، زکن.

زگورد (باک.): سەڵت، تەنها، بێ هاواڵ، بێ کەس، بێ ماڵ و منداڵ.

زگوزا: زاوزووە.

زگ و زاکەر: ژنێکە زگان بکات، زگکەر.

زگ و ماک (هەورا.): دایک و بێچوو.

زگێشە: زگ ئێشە، (هەورا.) لەم ئێشە. برک، ژان، دڵێشە، دڵەدەرد، دڵئێشە، زکەدەردە.

زل: زەلام، گلێن. گەورە، مەزن، گر، زنک، گرا، زەبەللاح، زۆر گەورە. زلە. (دزە، باک.) زەل، چڵ (تەنها بۆگیا و پنچک دەبێ). پەڵووپۆی گیای هەڵوەریو. درووداڵ. (باک.) قامیش. ـــ دان: چاو پێ هەڵنەهاتن. (باک.) هان، ڕقداری. ـــ کردن: هاندان، ڕقدارکردن. قەڵەو، لەندەهۆر.

زلام (باک.): زەلام. ـــ ی: زەلامی.

زلان: ڕەشەبا، زریان.

زلایەتی (کە.): گەورەییتی، زەلامی.

زلە (باک.): زللە، شەقەزللە، شەپەلاخە. زل، گەورە.

زڵە: زڵەزڵ. دەنگەدەنگی چەند کەسێکییە بە کۆمەڵە. خوڵوو، هەرا، هۆریا، کەپوورە.

زڵەدەرد (هەورا.): دڵەدەرد.

زڵەزڵ: زڵە. تڵەتڵ، سووربوونەوە لە ئاووردا.

زڵەقیاگ (ئەردە.): زلقیاگ.

زڵەقیان (ئەردە.): شڵەقانی قوڕوقوڕاو و چتی تر.

زلبوون: بەرزبوونەوە و ئەستووربوونی گیاندار و درەخت و سەوزایی. مەبەس لە گەورەبوون و بەرزبوونەوەی کەسێکییە.

زڵت: زرت و پرت.

زڵچە: دەنگێکە لەکاتی شێلانی هەویریدا پەیدا دەبێ، کە ئاو یا ڕۆنی زۆر بێ یا بەناو بەفری تەڕ و قوڕوچڵپاودا بڕۆی ـــ ی دێ.

زڵچەزڵچ: زڵچەی یەک لە دووای یەکتری.

زلحۆ: زلحۆرت.

زلحۆرت: زلحۆل، زەبەللاح، لەندەهۆر، زرتەبۆز.

زلحۆل: گێل، گەوج. ـــ ی: گێلی، گەوجی.

زلحیز: کەسێکە بە قەڵافەت زەلامبێ و بەڵان لە کارکردنێدا سست و تەپ و حیزبێ. ـــ ی: زەلامی و تەمبەڵی.

زلزلە: زلە، هەراوهوریا، هەنگامە. (هەورا.، شار.) هەوا، زووخاو، ئاوی روونی زیپکانە، کە هەوا و خوێنی تێدا نەبێ. کێم. ناوی دێیەکیە لە هەرێمی سرووچک.

زلف: زولف.

زڵف: گیس، قژ، ئەگریجە، گێسو، پەرچەم. ئەو بەشە تووکەی ئافرەتانە، کە بەسەر نێوچاوانیدا شۆڕبێتەوە.

زڵف پێچدریاگ: زڵف لوول.

زلفچی (باد.): فەریکە پەنیری کوڵاوە، پەنیرێکە دووای کوڵانی ئاوی لێچووبێ.

زڵفگیر: چتێکە لە زولفدەدرێ تا تێک نەچێ.

زلفلوول: زڵف پێچدریاگ.

زڵفنج: قوزەڵقورت، سندان. (روو.) کندرووس. بۆ جنێو بەکاردەبرێ. گیایەکی زۆر تاڵی بەهارییە گەڵایەکانی وەکو کەرەووزین. بەهاڕدراوی بە برینی کرماوی ئاژاڵاندا دەکرێ.

زڵفنجاو: ئاوی قوزەڵقورت و سندانێ.

زڵفنجکردن: لە رووی سووکییەوە دەگوترێ بە یەکێک لە جیاتی قوزەڵقورت.

زڵق: سڵق، گیایەکی گەڵاپانە بۆ دۆڵمە و چێشتی تر بەکاردەبرێ. (کە.) تەکان. ـــ دانەخۆ: تەکاندانەخۆ بۆ هەستان و رۆیشتن و چتی تر.

زڵقاو: قوڕاو، چڵپاو، قوڕوچڵپاو. سڵقاو.

زڵقەزلق (موک.): قوڵتەقوڵتی ئاو و چێشتی شلەیە لەکاتی کوڵانیدا.

زڵقیاگ: زنەک، قوڕاو، چڵکاو، چڵپاو. (ئەردە.) قوڕاوی شڵەقاو، شێواو، شلوقیاگ.

زڵقیان: قوڕاوی بوون.

زلک (فە.): دەنکە شەمچە. (باک.) زل، زەلام. (بابا.) جوورە ترێیەکە.

زلکە: ناوی جوورە ترێیەکە.

زلکوێر: کەسێکە بە گەورەیی کوێر بووبێ. چاوشڵەقاو. ـــ ی: بەگەورەیی کوێربوون.

زلکێنە (گەر.): زەرگەتە.

زللە: چەپازلە، شەقەزللە، زەلە، شەقام، شەقل، سەترە، شەلپ، (خۆ.) شەق. ـــ لێدان: شەقامدان، زەلەدان، چەرپاندن، بەبەری دەست لە بناگوێی کەسێکی دان.

زللەی پشتمل: دۆق، پژملە.

زلندار (باک.): گیایەکی تاڵە.

زلۆبی: ناوساجی.

زلوبیا: جوورە شیرنیاتێکی وەکو پەنجەرەی کونکونە و ئەیە لە هەویر دروستدەکرێ و شیلەی شەکری بەسەردا دەکرێ.

زلووک (زا.): دەنک. ـــ ە شەمچەیەک: دەنکە شقارتەیەک.

زلووکە (زا.): شەمچە، شخارتە، شقارتە.

زلهمین (باک.): رەنگ زەرد هەڵگەڕان. بزلهمە.

زلی: گۆشتنی، فیلەتەنی. زەلامی، گەورەیی، مەزنی، گری.

زلی بێخێر: زلحیز، زەلامێکە تەپ و بێ سوود بێ.

زلینە (رەوا.): قەرتاڵە، سەوەتەییێکە لە زەل یا قسەل یا پووش دروستکرابێ.

زلیندک (باک.): دووارد، مەقەست.

زم (باک.): زرمە، زمزم.

زماک (زا.): شووێنی نزم لەنێو شاخاندا، کە هەتاو نەیگرێ.

زمان: زبان، ئەزمان، زموون، (فە.) زۆ، زوبان، هەزمان، (کە.) زووان. پارچە گۆشتێکی درێژووکەیە لە زار و تامی چتی پێدەچێژرێ و پارووی پێ ئەودیو ئەودیو دەکرێ، زار بەیاریکاری زمانەوە قسەی پێدەکرێ. بە ـــ: بەدەم، بەدەم و پل، (باک.) بزمان. ـــ ی کوردی: زبانی کوردی. بێ ـــ: لاڵ. چوونە ژێر ـــ: قسەلێدزین.

زمانە: پروانە: زیانە.

زمانە پەنجەرە: پارچەدار یا ئاسنێکە، کە پەنجەرە پێوەدرا دەیسووڕێنێتەوە سەر پەنجەرەکەی تا نەکرێتەوە.

زمانە بچکۆڵە: زمانەچکۆڵە.

زمانەچکۆڵە: زمانە بچکۆڵە، (رۆژ.) بەرگە. پارچە گۆشتێکە بە مەلاشووەوە نووساوە بەدەم گەرووەوە.

زمانەگا (موک.): گاوزمان، گوڵزووانە. گیایەکە گوڵەکەی بە ئاوەوە بکوڵێنرێ و سەبەینان لە خورێنی بخورێتەوە بۆ دڵەکوتێ باشە، ئەوانەی نەخۆشی دڵیان هەیە سوودیان لێدیتووە.

زمانە گوڵانە (هەورا.): زمانەچکۆڵە.

زمانەی هەوجاری: زمانی دەندە، زووانە.

زمان بەد: بەدبێژ، بەدگۆ، زبانبەد. ـــ ی: بەدبێژی، بەدگۆیی، زبان بەدی.

زمان پاراو (هەورا.): زمانلووس. ـــ ی: زمانلووسی.

زمان پاک: زبان پاک، زمان خاوێن، کەسێکە لەبارەی مەردوماندا هەرباش بدوێ. ـــ ی: باش دووان لەبارەی مەردوماندا، زبان پاکی.

زمان پژاندن: زمانکردنەوە، سەرەتای ووشە فێربوونی منداڵانە.

زمان پژاو: زمانکراوەوە.

زمان پیس: (باک.) ئەزمانرەش، پیسدووێن، بەدگۆ، زبان پیس. ـــ ی: پیسدووان، بەدگۆیی، زبان پیسی.

زمانتاڵ: قسەرەق، زبانتاڵ. ـــ ی: قسەرەقی.

زماندار: مرۆی بەدەم، بەدەم و پل. ـــ ی: بەدەم و پلی، بەدەمی.

زماندان: پەیمان و بە لێنیدان.

زماندرێژ: (باک.) کەسێکە لە ئەندازەی خۆی پتر و بەرەو ژوورتر لە بارەی مەردوم بدوێ. دڕ، بێ شەرم، چەنەسووک، بێ ئابروو، سووار، زباندرێژ. ـــ ی: زباندرێژی. دڕی، بێ شەرمی، چەنەسووکی.

زماندن: بەرەلاکردن.

زمان ڕەق: قسەڕەق.

زمانزان: زبانزان، زووانزان، شارەزای زمان، ئەزمانزان، کەسێکە شارەزای چەند زمانێکی بێ. ـــ ی: زووانزانی، شارەزایی زمان.

زمانشڕ: زماندرێژ، دەمشڕ. ـــ ی: گەزارە، زماندرێژی.

زمانشکان: لە دروان کەوتنی کەسێکی بەهۆی نەخۆشی یا ترسەوە، زبانشکان.

زمانشکاندن: لە دروان خستنی کەسێک بە هۆی نەخۆشی یا ترسەوە.

زمانشیرین: زبانشیرین، ڕووخۆش. ـــ ی: زبانشیرینی، ڕووخۆشی.

زمانکێشان: زماندرێژیکردن، بێ شەرمی کردن. جنێودان. ـــ ی مالات و وولاخ لە گەرمان یا لەبەر ماندوویتی: زمان دەرهێنان. بۆ مەبەسی ماندوێتی و تێنوێتیش بەکاردەبرێ.

زمانگەزتن: مەبەس لە پەشیمان بوونەوەیە و بە پەرۆش بوون لەبەر لە دەستچوونی چتێکی.

زمانگرتن: کەوتنە ئاخۆتنی منداڵی ساوایە. بێ شەرم و بێ پەروایانە ئاخۆتن، زبانگرتن.

زمانگیران: زبانگیران بە هۆی لاڵبیەوە، پسکی.

زمانلووس: چاپلووس، چاپلووسیکار، کلکەسووتەکار، پیرامووس، زمانلووس، کەسێکە بە زمانی لووس مرۆی تەفرە بدات. ـــ ی: چاپلووسی، پیرامووسی، کلکەسووتەکاری.

زمانۆک (باک.): بۆڕی پشوو، قرقرتۆک.

زمانۆکی قۆدێ: زمانی قفڵی.

زمە (زەن.): شیشەی تفەنگێ. لوولە ئاسنێکی کونداره، دەم تیژە چەرمی پێ کون دەکرێ بۆ تیهەلکێشانی چاخمە.

زمیارە: قاقەزی پەرداخ، سمپارە.

زمڕان: تاقی کرانەوە.

زمڕاندن (هەو.): تاقی کردنەوە، زانین، ناسین.

زمڕاو (هەو.): تاقی کراوەوە، زانراو، ناسراو.

زمڕق: چزووی دووپشک و یا زەرگەتە و زەنگەسوورەیە.

زمرووت: جوورە بەردێکی نرخدارە لە قاشی ئەنگوستیلە و چەند جوورە خشلێکی دەگرن.

زمزم (باک.): زرمەزرم، زرمە.

زمزمۆک (ڕەوا.، بار.، خۆ.): ووزووزە، (خۆ.، کۆ.) قازی بازی. جوورە قالۆچەیێکی باڵدار و سەوزە، کە هەستا ووزەووزێ دەکات.

زمسان (هەورا.): زستان. ـــ ە: زستانە. ـــ ی: زستانی.

زمستان (دەر.، جەبا.، فە.): زستان، زمسان. ـــ ی: زستانی.

زموون (فە.): زمان.

زمهار (ئەردە.): ئاردێکە، کە بۆ زستان هەڵدەگیرێ، زەمهەر، زەوەر، ئارد هاڕین بۆ زستان. زەم ئاس.

زمهەر: زەمهەر.

زمهێر (خۆ.): بەروو و دەغڵ و دانی درشتی هاڕراوە بۆ مەڕ و مالاتان.

زمی (خۆ.): تاقی کراوەوە، ئازموو، بیزمە: تاقی کەوە. ئەزمزم: تاقی دەکەمەوە.

زمین (باک.): زرمین، زرمە لێهاتن، زرمەزرم کردن. (ئەردە.) تاقی کردنەوە.

زن (زا.): ژن.

زنار (باک.): نسار، نزار، لای باکووری چیایان. (زێ.، باد.) سەخت، جێگای دژوار و حاستەم، (زا.) زنێر. بەردی گەورە، (باد.) ماهی زەرد. (زێ.، باد.) پارچە چیایەکە، کە هەمووی بەردبێ و ڕێگای ئاسانی نەبێ، (موک.) ماه. وەکوو: زنارا کیستە: ئاوی گوندێکی بەرزە لەسەر شاخێکی بڵند و سەخت.

زناریشک: گیایەکە گەڵایەکانی بەقەدەر بەری دەست پانن و بێ بۆن و بێ گوڵە مالات دەیخوات.

زنازنا (ئەردە.): زوکم زوکم، کەپوورە، هەراهەرا، دادوبێداد.

زنان (کە.): سندانی ئاسنگەران. زنتان، زیندان.

زناو (ئەردە.): زەهاو، زنەک. پارچە زەوییەکە هەمیشە ئاوی تێدا ڕادەوەستێ و لێی دەزێتەوە. (باک.) پەهناڤ، چراڤ، (هەورا.) زنکاو، زەنەک، (جا.) زۆنگاو، زۆنکاو، (جا.، بابا.) زەلکاو. ئاوگیر، لیتە، قۆپیە، باتلاخ، ئاوگر، ئاوزا. (دەر.) دەقن. تەرازن. زەهاو.

زنە (کە.): زیندوو، زینگ، زیننە.

زنەیی (کە.): ژیان، زیندوویی.

زنتۆت: بە مەردووم پێکەنین.

زنج: دوو ئاسە لە شایلۆغاندا لێکدەدرێن زرنگەی خۆشە. کۆخ، قۆخ، (جا.) دۆنگز. (زەن.، جەبا.) تەپڵەک. زنجی مەرانە لە زەل و قامیش دروست دەکرێت. ـــ داکوتان: پیشەداکوتان، دامەزران. (زەن.، داو.) هەڵپەرکێ، ـــ کردن: هەڵپەڕین. چاڵی چەنەگە. تەویلەی دەوارانە لە قامیش و پووش و پەلاش دروستدەکرێ. (فە.، هەو.، جا.، کەل.، باک.، کە.) چەنە، چەنەگە، چانە. ساباتێکە عەرەبانە و چتی تری لەژێردا ڕادەوەستێ. تیژ(بۆ تیغ).

زنجار (بالە.): ژەنگ.

زنجاف (لو.): پەراوێزی کەوا.

زەنجەفیل: ڕەگی گیایەکی پەلک درێژە زۆر توندو تیژە بۆ چێشت و لە پزیشکیشدا بەکاردەبرێت.

زنجە گیا (هەورا.): قۆزیە.

زنجیر: (باک.) جۆل، شاران. زەنجیر. زریزەی ئەستووری ئاسنین.

زنجیرە: زەنجیرە، هەڵبەستنی لێواری شەدە و ئاغەبانوو و بەرماڵ و چەفتە و هەندێ چتی دی بە ئاوریشم یا بە دەزوو. کولۆشی گەنم و جۆیە، کە لە خەرماندا بەرێزە دابنرێ، ئاوەکەی پربکرێتەوە لە کلۆش. چەند چتێکە لە تەنیشت یەکتریەوە بە قەتارە وەستابن. بڕگەی قەراخ و کەناری چتان.

زنجیرە بەستن: وێستانی چەند چتێکی زۆر بەگردی لە تەنیشت یەکترییەوە.

زنجیرەدار: چتێکە، کە زنجیرەی هەبێ وەکو پارەی (٥٠) فلسی.

زنجیرەدان: زنجیرەبەستن.

زنجیرەوکووا (هەورا.): زنجیرەی کێوان.

زنجیرەی ئاو: وەکوو زنجیرەی نووادنی ئاو.

زنجیرەی زێر: چارب.

زنجیرەی قەراغ نەخشکاری: زنجیرەی کەناری نەخشکاری.

زنجیرەی کۆ (فە.): زنجیرەی کێوان.

زنجیرەی کێوان: کێو، ملەکێو، سەفان.

زنجیربەند: زەنجیربەند.

زنچ (هەورا.، کە.): چەنەگە.

زنچک: شەمۆز، مالاّت و وولاّخی شەمووس. (یەز.) خەرپشتە.

زنچلو: ئاوی بریان، ئاوی پیس. زرینچکاو.

زنخ (باد.): بۆنی ناخۆش. (باک.) بێ نرخ، نزم، پەست.

زنخدان (کەل.): چەنەگە. بەرخەبەبە.

زندان (هەو.): سندانی ئاسنگەران. (باک.) زیندان.

زندان

زندی (خۆ.): ئەسپێ و کێچ.

زنزان: زندان، زیندانە. گرتووخانەی یەک کەسی و تەنها جێگای تاکە کەسێکی تێدا دەبێتەوە.

زنگ (باک.): دەنگی ئاسن و زەنگی. زەنگ.

زنگلو (هەورا.): زناو، زنەک.

زنگار (باک.): ژەنگ، زنجار. ـــ ی (باک.): زەردی ڕەنگ تەلّخ.

زنگازنگ (زا.): دەنگی زەنگ.

زنگرین (زا.): تۆپینی سەگ.

زەنگل (زا.): زەنگولّە.

زنگین (باک.): چنگین، چرنگین. زرنگەی ئاسن و کانان و زرنگانەوەی گوێ.

زننان: زنان، زیندان، زنیان.

زنوو (کە.): زیندوو.

زنێر (زا.، باد.) زنار. جێگای دژوار و سەخت و تووش لە چیایاندا، ماهی زەرد.

زنیاگ: زریان، پشکوتن، گۆپکەکردە.

زنیر (هەر.): بڕوانە: زنێر.

زۆ (فە.): زمان. گیایەکی بەهاری و کوێستانی بۆنخۆشە و گەلاّی وەکو هی چنوور وایە و دەخورێ. (باک.) جووت: دوو زۆت، دووجووت.

زۆپ (باد.، شکا.، جەبا.): کلاّوی درێژی لباد.

زۆپا: سۆپا، کوورە، زۆپە.

زۆپە (کە.): کوورە. زۆپا.

زۆتا: گیایەکی بەهارییە گەلاّیەکانی وەکو گەلاّی ڕێحانەیە، گولّێکی شین دەگرێ.

زۆتک (زا.): لێواری کونی قوون. بۆ تووڕە و قەلّسکردنێ دەلّێن زۆتۆ، زۆتێ.

زۆخ (جا.): زرزرە، زوخاو، زووخ. هەوا و کێمی برینان.

زۆر: گەلێک، فرە، پڕ، زەوەند، قەوی، زەعەف، بۆش، گوژمە، زەحەف، سات، گەلێ، زەهەف، زووربە، گەلەک. ستەم، جەور، بێدادی، خورتی، بێگار، زەبر، جەوور. بە ـــ ی: بێگاڤی، بەکەلّەزەڕی، بەخورتی. هێز، تین، توانایی، چاڤسۆری، پێ ستووری، گیر. نووەدلاّنە، زۆربگیر. بتەوێ و نەتەوێ، دلّنەخووازانە. ڕفانن، ڕفاندن، کێشەر. فرە، گەلێ، گەلێک، (ئەردە.) مشەمەڕ.

زۆراب: نێوی نێرینانە.

زۆراستاندن (باک.): زۆری لێ ئەستاندن.

زۆراڤا: زۆراوا، بە زۆر ئاوەدانکراو. ناوی گوندێکییە لە ڕۆژاوای نوسەیبینێ.

زۆران (بابا.، گەر.، ئەردە.): زۆرەوانی، زۆرەبانی.

زۆرانەوە (ڕەوا.، سوور.): جوولاّنەوە، سووڕانەوە، گەڕان، گەڕانەوە.

زۆرانباز: کەسێکە زۆرانی بگری و لەو پیشەیەدا پسپۆڕبێ. ـــ ی (خۆ.): زۆرەوانی، زۆرانی گرتن.

زۆراندن (هەر.): زەڕەی کەر و ئێستر، شهاندن.

زۆراندنەوە (ڕەوا.، سوور.): جوولاّندنەوە، سووڕاندنەوە، گەڕاندنەوە.

زۆرانگرتن: زۆرانی گرتن، زۆرەوانی گرتن.

زۆرانی: (زەن.) حیز. (باد.) تێڕووچانک.

زۆرانی گرتن: زۆرەوانی گرتن.

زۆرە: ئەستێرەی زوهرە، ناهید.

زۆرەبانی: زۆرەوانی.

زۆرەزمێ: زرمەزلێ، زەرمەزلێ، زۆرەوانی.

زۆرەزۆر: بە ـــ گریان.

زۆرەکی: زۆربگیری، زۆرملی، نەوەدلاّنە. (ئەردە.) بێگاری.

زۆرەملە: زۆرە ملێ.

زۆرەملێ: زۆرەملە، زۆرلێکردن، زۆرەکی، زۆربگیر.

زۆرەوانی: زۆرانی، زۆرانێ، بنکەفشانێ، عەردانێ، (باد.) خۆلێکدانێ، (گەلاّلە) تێکوەرانێ، (کە.) زۆران، (خۆ.، سوور.) حاردانە، حاردان. (خۆ.) زۆرانبازی، تێکوەرانە، (سوور.، ڕەوا.) تۆکەرانێ، (باک.) پەرە چۆنگ، پچەنگانێ، بناڤێ، (هەورا.) پەرەچونگ، زۆرەبانی، (ئەردە.) زرمەزلێ. ـــ گرتن: مل لەبەرملی یەکتریدان، زۆرانی گرتن.

زۆرەوانی

زۆر بگر: کارێکی بەبێگارو بەزۆر بە یەکێکی کردن.

زۆربایی: زۆرەکی، زۆرەملێ، دلّنەخووزانە.

زۆربگیری: بێگاری، زۆربایی، زۆرەکی.

زۆربلّێ: چەنەدرێژ، سڤک، لەولەوە، جرت وپرت، جرت وفرت، زرت وفرت، سازندە، لەوچە، هەرزەگۆ، کەسێکە چەنە زۆرلێ بدا. پیرێژ، چیرەدرێژ، (کە.) چەنە هەراش. قەرەچەناخ، چەنەباز، چاوەش، چەوچەو،

کەوچـەر، دەمـدڕاو، زاردڕاو، زۆروەڕ، (بـاک.) بـەژۆک، تـەوالغ، دەڤدرپاو، چەقەچناوە، بەسبێژ، بلبلە. ـــ یی: لەوچەیی، پڕبێژی، چنچن، دەڤدرپایی، دەمدڕاوی، چەنە زۆر لێدان.

زۆربۆ هاتن: تەنگە تاوبوونی گیاندار.

زۆربۆ هێنان: تەنگەتاوکردنی گیاندار.

زۆربوون: پەرەئەستاندن.

زۆربێژ: زۆربڵێ، چەنەسوک. ـــ ی: زۆربڵێیی، چەنەسوکی.

زۆرتر: پتر، پێتر.

زۆرترین: لە هەموان زۆرتر.

زۆرجۆ: خاوەنددار، کوتەکدار، زۆردار.

زۆرچۆنە (باک.): بە کوتەک، چۆن: دارە چۆن ژ چۆنێ ڤە دگەرێ: دار لە داری دەگەڕێتەوە. بارام مافی خووە زۆر چۆنە ستاند.

زۆرخانە: شـوێنێکی تایبەتییـە هـەندێ جـار زۆرەوانـیێ و گـەلێ جـۆر وەرزانەوەی تێدا دەکرێ بۆ بەهێزبوونی لەش.

زۆرخۆر: خۆرا، (ڕەوا.، خۆ.) تێرنەخۆر، خوارا، چڵەک، مزەوەر، زگبرسی، بخۆر، چڵ، (بـاک.) چلـەک، بلامکـەر، چڵێـس، نـانکوژ، خـوەرا، زاخۆراک. ـــ ی: بلامکەری، چلەکی، خوەراتی، چڵێسی.

زۆرخۆرێتی: چڵێسێتی.

زۆرخوواز: زۆرویستە. ـــ ی: شێوەی زۆر خووازتنێ.

زۆردار: پڕزۆر، هێزدار، بێداد، خورت، زاڵ، گوندار، کەڵـەگا، مڵۆزم، بێ ڕەزا، قـاندڕ، زۆرکـار، زۆردەسـت، ژێهـاتی، دەسـەڵاتدار، سـتەمکار. هەراش، بڕشتدار. کشتوکاڵی پڕزۆر و داروبارێکەزوو بڕەسێ. ـــ ی: جەوور، بێ ڕەزایی، کەڵەگایی، خورتی، ستەمکاری.

زۆردە (ئەردە.): فەریکەی جۆ و گەنم و نۆکییە. نیوە ووشک، جەرمە.

زۆردەس: زۆردەست.

زۆردەست: زۆردار، دەستەڵاتدار. ـــ ی: زۆرداری، دەستەڵاتداری.

زۆردەسی: زۆرداری.

زۆرزان: زانا، فرەزان، پسپۆڕ، جوەحە، بەهوورده، کەمۆ. فێڵەزان. ـــ ی: زانایی، فرەزانی، پسپۆڕی. فێڵزانی.

زۆرزانیک (باک.): بەفرکار.

زۆرزەوین (ئەردە.): کێشی زەوی.

زۆرزۆر: زەوەند.

زۆرگەر: گرخۆر، سوورخۆر. ـــ ی: گرخۆری، سوورخۆری.

زۆرلێکران: ناچاربوون، جەوورلێکران.

زۆرلێکراو: ناچار، جەرگبڕاو، جەوورلێکراو.

زۆرلێکردن: ناچارکردن، بێدادی لەگەڵ کردن، پێنانە ڕێسی ملی کەسێکی بۆ کردنی فەرمانێک یا گوتنی چتێک بە زۆر.

زۆرم (ئەردە.): زۆرمە، قایە، فرەتر، زۆتر، زۆربە.

زۆرمە: زۆربە، زۆرم.

زۆرملێ: زۆرەملێ.

زۆرۆ: ناوی نێرینانە، ـــ ئاغا لە چیرۆکاندایە. زۆردار، بێدار.

زۆروەر: زۆربێژ، چەنەبێژ، چەنەباز، زۆربڵێ، هەڵـەوەر. ـــ ی: زۆربێژی، چەنەدرێژی. (هەورا.) فرەواتەی.

زۆروەنەکریا (هەورا.): زۆرلێکراو.

زۆروزەبەند: زۆروزەوەند، ئێگجار زۆر. ـــ ی: زۆروزەوەندی.

زۆروزەوەند: چتی زۆر. ـــ ی: زۆروزەبەندی.

زۆرویژ: زۆربێژ. ـــ ی: زۆربێژی.

زۆرێتی: زوربەیی، گوورانی، زۆری.

زۆری: زۆربـەیی، زۆرێـتی. تۆپـزی، کەڵـەزەڕی. بـە ـــ: بـە تۆپـزی، بەکەڵەزەڕی. شلی و شەپلی.

زۆزان (باد.): کوێستان.

زۆزانقـــان: هەوارگـــەڕ، هاوینەهەوارگــەڕ. ـــ ی: هەوارگـــەڕی، هاوینەهەوارگەڕی.

زۆزانیک: سەهۆڵکار، بەفرکار. سەهۆڵخانە.

زۆزگ: چیایایەکە کەوتۆتـە بـاکووری ڕەوانـدزێ. چیـای حەسـەن بـەگی لەپشت زۆزگییە.

زۆزۆ (باک.): جووت جووت، جفت جفت، دوو دوو، دژ دژ.

زۆسک: چیایەکە لە باکووری ڕەواندزێیە. نێوی کوڕانە.

زۆف (زا.): هەزار پێ.

زۆق (باک.): زەق، تیژ (بۆ چاو بەکاردەبرێ). جووت: ئەزی چاڤی دوژمن ـــ دەرخەم: ئەمن چاوی دوژمن بەجووتە دەردەخەم.

زۆقەید (باک.): شارێکی گچکەی کوردانە لەناو خەرزاندا.

زۆڵ: زۆڵ، پارچەیێکی درێژ لـە چەرم یا لـە هـەر چتێکـی بـێ. زووێـڵ. (باک.) سیرمە.

زۆڵ: فێڵەزان، ساختەچی. (هەورا.، فە.) زۆڵـەک، بێباوک، (باک.) بیـژوو، بیـژی، منداڵێکـە، کـە لـە بـاوکێکی ڕەوا و ڕاستەقینە پـەیدا نەبووبێ. قومەزە. (موک.) پارچە چـەرمێکی درێژ بڕاوە، (کە.) زوێـڵ، زیوێر. سیرمە، تیلماسکێکی بـارێکی چەرمییـە بۆ تـیرەی کـەڵاش یا بۆ چنینی کەو و بێژنگ.

زۆلاک: زوێڵ، پارچەیەکی بڕاو لە چەرم.

زۆڵـەک: جوورە دەنکێکـە لـە نێـو گەنمشامی و نـۆک و بـەڕوو و لۆکـە و نیسکدا، کە نابرژێ و ناشکولێ. بێژوو، زۆڵ.

زۆڵچی: فێڵەزان، ساختەچی.

زۆڵک (ئەردە.): بێکارە، زەبوون، بێ کەلک.

زۆڵی (فە.، بابا.): بیژوویتی، زۆڵی. فێڵ، ساختە.

زۆم (شـێخ.): ڕۆن، ڕوون، چـەوری، پـۆ. (هـەر.، بـاک.، دزە.) هۆبـە، تـیرە، زووم. چینـە هۆبەیێکـە، کۆمەڵـە ڕەشماڵێکـە. (خـۆ.، ڕەوا.) چەورایی چێشتییە.

زۆمە (زرا.): زۆم. کۆمەڵە ڕەشماڵێکە.

زۆنپ (باک.): چەکوچ. (باک.) زۆنت، پیکی بەرد شکاندنییە.

زۆنت

زۆنت (باک.): چەکوچ. (باک.) زۆنپ.

زۆنچی (باک.): دووجار شانە کراو.

زۆنکاو: زنە، زەنەک، زۆنگ، تەرازن.

زۆنگ: زنە، زۆنگاو، زۆنکاو، تەرازن، زناو، قۆپیە.

زۆنگاو: زۆنکا، زۆنگ، ئاوگیر، ئاڤگیر، زنە، زنەک، تەرازن، قۆپیە، زچاو، زناو. جێگایەکە ئاوی خۆی تێدا ڕاوەستابێ یان پێیدا زابێتەوە و ببێتە قوڕ.

زۆنی: ناوی گوندێکییە گۆڕی شێخ موسای زۆلی ـ زۆنی لە نزیک وێیە، دەبێ شێخ موسا بۆ خۆی خەڵکی زۆنێ بووبێ پاشی بۆتەزۆلی (ئەنزەلی) وادیارە، کە لە مێژووی ژینگاریاندا شێخ عەبدولقادری گەیلانی ژینداری بووە لە چیرۆکی کرمانجاندا گەلێک لەم دوو شێخانە دوواون.

زۆییل: زۆڵ، زۆڵەچەرم. خەوش و خاڵی ناوماڵ.

زوبان (شو.): زمان.

زوبانزان: زمانزان. ـــ ی: زمانزانی.

زوتوور: جرجونگانێ.

زوبەرجەد: جوورە بەردێکی جوانی نرخدارە.

زوخ (ئەردە.): هێز، تین، دەستەڵات.

زوخاڵ (هەمە.، زەن.، هەورا.، فە.): ڕەژی، ڕەژوو، خەڵووز، زوغاڵ.

زوخاڵدان: خەڵووزدان، ڕەژوودان.

زوخاڵفرۆش: ڕەژووفرۆش. ـــ ی: ڕەژی فرۆشی.

زوخاڵی سەنگی (فە.، هەمە.، زەن.، هەورا.): ڕەژووی بەردی.

زوخم (ئەردە.): بنی گیایەکی تاڵی بۆنخۆشە گەڵای پان و درێژە و گوڵی زەردە و لاسکی ڕاست هەڵدەچێ ڕەگی وەکوو زەنجەفیلییە بەڵان گەورەترە و بۆرە و توند و تیژە کاتێکی بنەکەی پێگەیشت گەڵاکانی ووشک دەبن و بنەکەی لەپزشکێتیدا بەکاردەبرێ.

زوخمە (فە.): سیخمە.

زوڕات: زەڕات، گەنمەشامی.

زوڕاتەکێویلە: کەردڕ، گەنمەشامی سوور.

زوربە: بێ ئەندازە زۆر. زۆرترین، پەڕە، بەشی زۆر لەچت، مانگاکان زۆربەیان زاوون.

زوربەسەندن: زۆربوون و پەرەئەستاندنی چت، ئاوەکە یا ئاورەکە ـــ ی ئەستاند.

زوربەیەتی: زورترینی، زوربەیی.

زوربەیی: بڕوانە: زوربەیەتی.

زورگ: زوورگ.

زورمە: زوربە.

زورنا: زڕنا، زڕنە، لوولەیێکی کونکونە سەرێکی خڕ و ئاوەڵەیە و سەرەکەی تریشی باریکە پیکێکی پێوەیە، کە فووی تێکرێ دەنگێکی زیقنی لێ پەیدا دەبێ.

زورناتک (هەو.): سوورناتک، گیایەکی بەهارییە گەڵای ووردی پەڕە دۆشاوەکەی بۆ دەردی شوقامی چوارپەلی چارەیێ زۆرباشە.

زوڕنالژەن: زوڕنالێدەر، زڕنابێژ، کەسێکە بزانێ زوڕنای لێبدا.

زوڕنا سەقەتە: زەڕنەقووتە.

زورووکە: جیکەی باڵندەی بچووکە.

زورووکەزرووک: جیکەجیک.

زوسان: زستان.

زوغال: زوخاڵ، ڕەژی، خەڵووز.

زوقم: زوقووم، خووس. سەرمای سەخت، سری.

زوقووم: زووقم، خووس، زقووم، سیخوڕ، قەریسەک، خووێسار، خووێز، ئەو تنۆکە ئاوانەیە، کە لە پاییز و زستاناندا لەسەر پووشوپەڵاش و بندیوار و نێو بێستان و باخ و باخچاندا وەکو بەفری دەنوێنن و بەستوونی.

زوکووم: گورج، زوو، بەپەلە. زاکە، زیقە، زیکە، هەرا.

زکوم زکوم: زنازنا، زاکە، دادوبێداد.

زولاک (باک.): پارچە، کوت، لەت.

زولال: دۆشاو و هەنگوێنی پاڵێوراو.

زوڵاڵ: زەلال، ئاوی ڕوون و پاک و خۆش. دەنگی ـــ: دەنگی لووس و بێ گرێ و گۆڵ.

زولشەتی (باک.): نی گۆشت باش.

زولف: (هەورا.) زوڵف، بسک، پرچ.

زوڵف (هەورا.): بڕوانە: زولف

زولفانی (باد.): بەستەیەکە.

زولفۆ: نێوی پیاوانە.

زولفێ: نێوی پیاوانە.

زولفی: نێوی ژنانە.

زومانزان: زمانزان، وەرگێڕ. ـــ ی (هەورا.): زمانزانی، وەرگێڕان.

زمراندن (هەو.): زومراندن، تاقی کردنەوە.

زومڕاو (هەو.): زومراو، تاقی کراوەوە.

زوننار: زیننار.

زووەردە (هەورا.): (هەورا.) گوڵەپرووزە. قەرەخەرمان.

زوها (باد.): ئیشک، ووشک. ـــ نەبۆوە: ووشک نەبۆوە، بۆ جل و بەرگ.

زوهم (هەورا.، باد.): چەوری، ڕۆن و پیو.

زوهۆر (ئەردە.): شوێنی ئاوەزی، زق، زنەک.

زویر: زیز.

زوێل: زۆڵەچەرم. (ئەردە.) زبڵی ناوماڵ.

زوو: لەمەوپێش، لەمەوبەر. کرژ، گورج، ئازا، تەردەست، خێرا، لەز، هولوو، بەپەلە، بەتاڵووکە، چالاکانە، چاپک، بلەزە، واژی درەنگییە. ـــ کە: خێراکە. بەو ـــ انە: ژنێزیکڤە.

زووا (باک.): ووشک، ئیشک، (باک.) شل.

زووالە (ئەردە.): زوویل، زبڵ، خشت و خاڵ. هەڵماتێکە، کە لە قوڕ دروستکرابێ یا لە شووشە، گلەی هەرگین.

زووان (هەورا.، کە.، فە.): زمان. زیوانی نێو دەغڵ.

زووان ئاووەر: زوواندار، زمانتەڕ، زمانلووس.

زووانە: زمانە، بڵێسەی ئاووری. هەرچتێکە وەکو زمان درێژبێ.

زووانە بچکۆڵە: زمانەچکۆڵە، زووانە بوچکەڵە.

زووانه کێویله: جووره زوڕاتێکه.

زووانه مەلیچک (ئەردە.): تۆوی درەختی بناو.

زووانەی تەرازوو: زمانەی تەرازوو.

زووانباز: درۆزن، نەرمەبڕ. ـــ ی: زۆرانی گرتن.

زووانبەد: زمانبەد. ـــ ی: زمانبەدی.

زووانبەس: دەم بەس.

زووان بەسە: زمانبەستە، گیانداری بێ زمان.

زووانبەسچوون (ئەردە.): فسەزمانی، پسک بوون، زمانبەستران.

زووان پارو (هەورا.): زمانپاراو.

زووانپاک: زمانپاک. ـــ ی: زمانپاکی.

زووانپسک (هەورا.): فسەزمان، پسک. ـــ ی: فسەزمانی.

زووان پیس: زمان پیس. ـــ ی: زمان پیسی، زمان تاڵی.

زووانتاڵ: زمان تاڵ، زمان پیس، بەد زووان. ـــ ی: زمان تاڵی.

زووانحاڵ: زمانی دڵ.

زووانخۆش: زمانشیرین، زمانخۆش، مێروانی. ـــ ی: زمان شیرینی، ڕووخۆشی.

زووانـدار: زماندار، دەمهەراش، تەڕزووان. ـــ ی: زمانداری، دەمهەراشی.

زووانـدرێژ: زماندرێژ. ـــ ی: زماندرێژی.

زووانـدڵ: زمانی دڵ، زمانی حاڵ.

زووانزان (هەورا.): زمانزان، وەرگێڕ، زانا. ـــ ی (هەورا.): زمانزانی.

زووانشکان: زمانشکان. ـــ دن: زمانشکاندن.

زووانشیرین: زمانشیرین.

زووانشیرینی: زمانشیرینی.

زووانک (باک.): ووشک کەرەوە.

زووانگەزتن: زمانگەزتن. پەشیمانبوونەوە.

زووانگرتن: زمانگرتن.

زووانگوشادانە: بەرتیل، بنزمان، ژێرزووان.

زووانگیر: تورەکی گیر، پسک، فسەزمان.

زووانگیران: زمانگیران.

زووانلاخستن: درۆکردن، درۆدان.

زووانلۆترانە: زمانی تایبەتی.

زووانلووس: زمانلووس. ـــ ی: زمانلووسی.

زووان مەلیچەک: تۆوی داری بناو.

زووانی کوردی (هەورا.): زمانی کوردی.

زووەو (باد.): چتی ووشک.

زووە (ئەردە.): زەوە. جۆش، جووانە زووە. جووانکە. زیپکەی خۆناسینێ، زیپکەی جحێڵی. (ئەردە.) زاوزۆ، منداڵ، بەچە، بەچ.

زووبە: زووکە، پەلەبکە.

زووبەزوو: گورجانە، تەڕدەستانە، دەستبەجێ، بە چالاکی.

زووتر: گورجتر، خێراتر. بەرتر، لەمەوبەر.

زووترین: بەرترین.

زووتوور (ئەردە.): جڕجونگانێ، تڕۆ، جینگەنە، تووڕە.

زووخ: کێماوی برین و قوونێر و هی تر، زووخاو، چڵک. (ئەردە.) توانایی، گڕ، هێز، تین.

زوخاڵ: ڕەژی.

زوخاڵدان: خەڵووزدان.

زووخاو: تاڵاو، ئازار، دەردەسەری، زۆرت تاڵاو بەدەستیەوە چێژتوە. زووخ، زۆخ. زامەت، خیزاو، زرزرە، زلزلە، زرینچکاو، ئاوی زەردی برینانە. ـــ هەڵڕشتن: دەردی دڵ گێڕانەوەیە.

زوودا (باک.): لە مێژەوەیە.

زوور: زبر، ڕووش، زڤر، قانج، کانە، (هەورا.) باهوو. کەماچ، نەراوورتی، واژی (لووس) یە. (ڕۆژ.) زوورگ، هەڵەت. کڕێن.

زووران: زبران.

زوورانەوە: کرووزانەوەی منداڵ.

زووڕانەوە (ڕەوا.، سوور.): گەڕانەوە، سووڕانەوە. جووڵانەوە، بزووتنەوە.

زووڕاندن: زووڕەزووڕکردن، گریانی منداڵ.

زوورە: زبرە. ناهید.

زووڕە: دەنگی گریانی منداڵە، کە بە سەختی بگری، زیقە.

زووڕەبا: ئازارێکی کوتووڕپییە جارجارە لە لەشی مرۆیدا سەرهەڵدەدا.

زووڕەز: ترێی یاقووتی. جوورە ترێیەکی پێست ئەستووری ڕەشە و زووش پێدەگا.

زووڕەزە (بابا.): جوورە ترێیەکە.

زووڕەزمێ (ئەردە.): زەرمەزلێ، زۆرەوانی.

زووڕەزووڕ: گریانی منداڵە بەبێ پسانەوە. قووڕەقووڕی سەگ.

زووڕەزووڕ: زەڕەی گوێدرێژ و ئێسترانە.

زووڕەس (ئەردە.): زووڕەز، میوە و تەرەیەکە زوو پێبگات بۆ دەغڵ و دانیش بەکاردەبرێت. ـــ ی (ئەردە.): یاقووتی، جوورە ترێیەکە زوو دەگاتێ.

زووڕەنج: کەسێکە زوو دڵی بشکێ. ـــ ی: زوودڵشکان.

زووڕەنج: کەسێکە زووتووڕە بێ، زوتوور، جڕجونگانی.

زوورچ (ڕەوا.): ئەم جوورە چێشتەیە: پەنیر لەتاوەیدا لەگەڵ ڕۆنی دەتووێنرێتەوەو هێلکەشی تێدەکەن یا پەنیر و خورمایە دەکرێتە چێشت. بڕوانە: زرچک.

زوورزوور: لوورەی گورگی.

زوورگ (باک.): زەروو. زوور، کەنەک، هەردوهەڵەت، زرگ و هەڵەت، (دەر.) زوویری، نووالە، هەڵەت. زەوی کەندەلاڵ و پرکەند و کۆسپە، زەوییەکی بەردەلانە، کە هەوراز و نشێوی زۆربێ.

زوورلانک (خۆ.): سوورناتک.

زووری: زبری، دڕی. (وا.) زەروو، زێروو.

زوورین (باک.): لووراندنی سەگ.

زووز: گیایەکی ئاوییە گەڵای لەهی پیزاڵ دەکا بەڵام ئەم تەڕتر و باریکترە.

زووزە (ئەردە.): (زووڕە) زووقە، زووق، زیقە، ریکە. چێشتێکە هەژاران لەکاتی گرانیدا لە کەشک و پەنیری دروستی دەکەن و زۆر ناخۆشە.

زووزوو: زۆربەپەلـە، زۆربەتاڵووکـە، پەسـاپەس، پەیتاپـەیتا، بـەگوڕ، گوڕاوگوڕ.

زووزووتەخ (زووزووتەح): گیایەکە.

زووسان: زستان.

زووشک: دووپشک.

زووغاڵ (فە.): ڕەژی، خەڵووز.

زووغور (باک.): گورچیلەی وولاغ و ئاژاڵانە.

زووق: زیقە، زیکە، قیژەی گریانی منداڵان.

زووقم: زوقم، چتێکی سپییە لـە شـەوی سایقەدا بۆ بەیانی لـە شـەوانی دوایی پاییز و زستان و سەرەتای بەهارێدا لە بندیوار و سـەردیوار و بـان و سەر ڕووەکان وەکو بەفر دەنووێنێ.

زووقووم: ژەهری مار.

زووک: زۆپ، زۆق.*

زووکا (باک.): زووکە، گورجیە.

زووکە: پەلـەبکە، بەلەزبە، تاڵووکەی بکە.

زووکوورت (باک.): (هەو.) زووگورد. ڕەبەن، سەڵت.

زووگوور (شا.): پێداویستی.

زووگورت (بـاک.): مـەحکـەم، قـاییم. ـــ ی: ڕەبـەنی، قـایمی، ڕەش و ڕووتی. ڕەش و ڕووت.

زووگورد: زووگورت. ـــ ی: زووگورتی.

زووگین (ئەردە.): لـەمـەوپێش، بەرلە ئێستا، لـەمـەوبەر.

زووم (باک.): هۆبە، زۆم. تیرە. دەستەخێوەتێکە.

زوونا: گیایەکی بەهارییە گەڵای وەک ڕێحانە وایە، گوڵێکی شین دەگرێ.

زووهەڵبەس: داهێنەر. هاکوو، هکۆ، بێ بیرکردنەوە. ئاخۆتن، سەرسەری.

زووهەڵبەست: دەستبەجێ، بەدی هێنەری کارێک یا ئاخۆتن و مەبەسێک.

زووهەڵبەستن: بێ بیرکردنەوە داهێنان، ئاخۆتن و کارکردن.

زووێر (ئەردە.): زووێر، زیز. ـــ ی: زیزی، سڵی.

زووێڵ (ئەردە.): زبڵ، خشت و خاڵ.

زوویر: زیز، سڵ، کز، زیوێر، دڵشکاو. ـــ بوون: زیزبـوون، دڵگـیربوون. ـــ کردن: زیزکردن، حەیداندن، ڕووبەڕکردن. ـــ ی (دەر.): زوورگ، کۆسپە، زیزی.

زوویک (دەر.): تێپەڕینی لەشکر بەپێش سەرکردەی خۆیدا.

زوویل (باک.): زۆڵە چەرم.

زوویێڵ (ئەردە.): زبڵ، خشت و خاڵی ناوماڵ.

زە (باک.): زێ، زی. ئەندامی شەرمی وولاغ و ئاژاڵ و ماڵاتانە.

زەا (باک.): زەها. زەبەللاح، لەندەهۆر.

زەهار (باک.): (باک.) زەهار.

زەهە (هەورا.): زاوزێ.

زەهۆم (باک.): چەوری، بۆ، قەڵەوی.

زێ: زە، کوز، کوس، قوز، ماڵ. ئەندامی شـەرمی مـاڵات و ڕەشـەوولاغ و ئاژاڵانی مێیینە. (فە.) نیشتمان، زێد. چۆمێکی زۆر گـەورە وەکـوو زێـی بادینان، زێی موسڵ. ناوی تیپێکییە لە هەژدەمین خانەدایە لەناو (ئابێ) ی کوردیدا. ڕێگە، ڕەووشت، ئەندازە. یەکـەمین سـەردانی بووکێیـە بـۆ ماڵی باوکی، بووکامە چوویە زێ: چۆتە ماڵی بابی.

زێبار: زیبار، پارچەیەکە لەخاکی کوردستان لە باکووری موسڵێیە. ـــ ی: دانیشتووی خاکی زیبار.

زێج: ژەک. (ئەردە.) زیت.

زێد (کە.، هەورا.): نیشتمان، مەڵوەن، مەڵوەند. شووێنێکە مرۆی تێدا بحەسێتەوە. گۆڕ.

زێدەوان: پاسەوانی گۆڕ.

زێر (زا.): زبر.

زێڕ: تەڵای زەرد، لیرە و خشـڵی ژنـان لـەکانی زێڕ دروست دەکرێت، زەڕ. (زا.) زبر.

زێڕاب: گۆڕیچەیەکە لەناوماڵان ئاوی پیسی پێدابڕوات.

زێڕاو: ڕەهەن. جۆگەی سەرداپۆشراو وەکو هی ئاودەستان، بەڵوعە. ئەردە، زێراب. ـــ ی: (باک.) زیرهەڵی.

زێڕەسەر: سەرانە، باج.

زێڕەڤان (باک.): چاودێر، سەرپەرشتی کار، ئاگادار. ـــ ی: چاودێری، سەرپەرشتی، ئاگاداری.

زێڕەک (باک.): پیش پیشە، زرنگ، زیرەک.

زێڕەوشان (موک.): (باک.) بەرقێژک. پووڵ و شیرنیات و ئەوانەیە، کە بە شاباش بەسەر بووکانیدا دەکەن، کە گەیشتە بەردەرکی زاوای.

زێڕباف: زێڕبافت.

زێڕبافت: تەنراوی گوڵ بە سوورمە.

زێڕبەند: پشتێندی زێڕ، خشڵی بەرسینگ، (باد.) زێڕبەند.

زێڕپۆش: زەڕپۆش. ـــ ی: زەڕپۆشی.

زێڕکار: زێڕینگەر، زەڕەنگەر. ـــ ی: زێڕینگەری.

زێڕکەش: زێڕکێش.

زێڕکەفت: زێڕن، زێڕکێش، زێڕکۆلاندی، زێڕپۆش، ئاوەزێڕ. تۆزێکـە وەهـەر خەتێکی تازە چاپکراو بکـەوێ وەکـوو زێڕ لێدەکات بـەو مەرجـەی، کـە خەتەکە ووشک نەبووبێتەوە.

زێڕکەفتی: ئاوەزێڕی، زێڕپۆش، زێڕن، ڕووکێشی زێڕی.

زێڕکۆلاندی (باک.): زێڕکفت، زێڕن.

زێڕکێش: ڕووکـەش، زەڕکـەش، زێڕکفـت، (بـاک.) تـامزێڕ. ـــ ی: ڕووکێشی کانێکی بە ئاوی زێڕ کردن.

زێڕگەر: زەڕگەر، زێڕینگەر. ـــ ی: زێڕینگەری.

زێڕن: چتێکە لە زێڕی دروستکرابێ، زێڕین، بزێڕ، زەڕی. نێوی ئافرەتانە.

زێڕوو: زەروو.

زێڕوزیج (باک.): زاروزیج.

زێرهەلی (باک.): زێراوی.

زێری: زێرین.

زێرین: زەری، زیرن، بزێر، چتێکە لە زێڕی دروستکرابێ.

زێرینگەر: زێرکەر، زەرنگەر، زێرکار. ــ ی: زەرنگەری، زێرکاری.

زێ زێ: نێوی ئافرەتانە.

زێسان (ئەردە.): زەییستان، زاو، زاییگ، زاگ. ژێرزەمین، ساردا و، سەرداو.

زێل (هەورا.): جەرگ، جگەر.

زێڵ (ئەردە.): زێر، سووک، زیل، دەنگی نزم. (هەورا.) دڵ. ــ سیاو: دڵڕەش. (هەورا. کۆن) کەنەفت، پەرێشان. (هەورا.) هۆش، هەست. دڵ و دەروون.

زێلکە: بروانە: زیلکە.

زێڵۆشێویای (هەورا.): ڕشانەوە.

زێڵۆشیوو (هەورا.): بڕشێنەوە.

زێلوو (باک.): زەروو.

زێندان (باک.): زیندان.

زێندین: نێوی پیاوانە.

زێنێ (باک.): تیژ (بۆ تیغ). قوولکە.

زێو: زیف، زیو. (باک.) سالانە. جێژن، جەژن.

زێوار: چتێکە لە قەراخی چتێکی تر گیرابێ. لێوار، قەراخ، کەنار.

زێوارە: زێوار.

زێوارەی کەوش: لێواری کەوش.

زێوارگرتن: لێوارگرتن.

زێوان: زێدەوان.

زێوە: چەمەر، کۆ، کۆمەڵە. ــ گرتن: کۆمەڵەگرتن.

زێوەگرتن: کۆمەبستن، کۆبوونەوە.

زێوکفت: ئاوەزێو، زێوەین.

زێوکێش: ڕووکێشی زێوی، ئاڤزێڤ، ئاوەزێو. ــ ی: زێرکفتی.

زێوگەر: زیڤگە، زیڤکار.

زێوین: (باک.) بزیڤ.

زی (ڕەوا.): خەتی نیوەڕاستی سەرییە لەکاتی دابەشکردنی پرچ یا کاکۆڵاندا. ڕاستە، ڕاستۆک. (زرا.، کۆ.، هەو.، خۆ.، باک.) ئێخە، بەرۆک. (زرا.، کۆ.، هەو.، خۆ.) چاڵووک. زریشک. (بل.) قەڵەم، قەرەم. جوورە کشتەکێکە کەووش درووکەوشی پێدەدرووێ. هەست، سووسە، هۆش، منە. زەهـ. زهـە، زێ. ئەندامی شەرمی ئاژاڵ و وولاخ و هەموو جوورە ماڵاتێکییە.

زیا (باک.): هەزیا، زها، هەژدیها، ئەژدیها.

زیاکار: زیانکار. ــ ی: زیانکاری.

زیاکەر: زیانکەر.

زیان: چزە، کەتن، نەستێل، وەی، وەزەن، وەزەندە، زیۆن، خەبینەت. ــ پێگەیاندن: پێدانان. ــ کردن: تێداچوون، چزەکردن، تێشکان، دانان، دزڕاندن، نەهووم، لەکیس چوون، بۆ کشتوکاڵ و ڕەز و بێستان و شینایی: وولاخەکە کەوتە ناو زیانێ واتە چووە ناو کشتوکاڵ و بێستان و ئیتر.

زیانەخرۆ: زیاندەر، زیانکار، زیانەخورۆ. ــ یی: زیاندان.

زیانەخورۆ: گیاندارێکە گیاندارێکی تر بخوا یا چتێکی بخوا. بەزیان، ئازاردەر.

زیان پڕکردنەوە: تێپەڵهێنانەوە.

زیان پێگەیاندن: داغکردن، مۆرکردن، تێشکاندن، پامالکردن، پایمالکردن.

زیاندار: بە زیان، چتی بە زیان. ــ بوونی مرۆ بەجۆرێک، کە زیانی لێ بوەشێتەوە.

زیاندان: زیانگەیاندن.

زیاندەر: زیانی خەرۆ، زیانەخرۆ، وەیدەر، زیانکار، زیانۆ، (باک.) فەتراک، دەر.

زیانکار: زیاندەر، زیانەخورۆ، زیانگەیێن. ــ ی: زیانداری.

زیانکردن: تێشکان، دزڕاندن، دانان، تێکەوتن، نەهووم، تێداچوون، چزەکردن. زیاندان، ماڵات لە کشتوکاڵی ئەم و ئەو کردن.

زیان گەیاندن: ئێش و ئازار یان زیان بە کەسێکی گەیاندن.

زیانگەیێن: زیانکار، زیانەخەرۆ.

زیانگەیین: زیان دیتن، زیان پێ گەیشتن.

زیانۆ (باک.): زیانکار، زیاندەر.

زیانی: زیانکردن، زیانی کشتوکاڵە، کە وولاخی کەسێکی بێگانەی چووبێتە ناو.

زیانی خەرۆ: شەرفرۆش، زیاندەر، تەقدا، زیانکار. ــ یی: تەقدایی، شەرفرۆشی، زیان گەیاندن.

زیانی خرۆ: زیانەخرۆ. ــ یی: زیانەخرویی.

زیبەلک (باک.): زراو.

زیبک: ویست، خووازت.

زیپ: زۆر هێنان و تەنگەتاوکردن، زیپە. (باک.) لێکدانەوەیێکی کوردییە: کە مانگێکە لە نێوانی ١٥ی شبات و ١٥ی ئازارێدا. ڕەشەبا، باوبارانی سەخت. (باک.) تەرزە، بەرخورک، تەرزە.

زیپە: ڕۆژنای ڕەش و شووم لە ماڵێدا. (باد.) بورجی پیرێژن.

زیپک (باک.): تەرزە. زیپک. (خۆ.) کورووژم هەڵاتن لەسەرمان.

زیپکە: (موک.) قنچکە، شینۆک، (دەر.) دشپۆکە، (ڕەوا.) تشپۆ، تشپۆک. ئاگرۆک، (باک.) زیپک، (ڕەوا.) زیپلکە، (بابا.) زیتکە، زپرکە، گرمژە، پیرۆزکە، وورده کولکێکی سەرتیژە لە لەش دەردێ. ــ ی عازەبی: جووانە ژۆ، جووانکە، شانک. (باک.) تەرزەی ووردی بەهارییە، گلێرە.

زیپلک: زیلمۆ، ژیلمۆ.

زیپلکە (ڕەوا.): زیپکە.

زیپۆ: نێوی پیاوانە.

زیت: قیت، ئازا و توندوتۆڵ، ووریا. (باک.) دەنگی زوڕنا و بلوێر و چتی وایە. زەق، زیچ، زرت. چاو ــ: چاوزەق، براق چاو.

زینە: دارێکی باریکە لە فاقەدا سەرێکی بە کشتەکێکەوە بەستراوە بەژێییەکەوە و سەرەکەی تری، کە دوو فاقە دەنکە گەغی تێدەخرێ، کە بە دەزووەکەوە بەستراوە بە ژێیەکەوە. ماشە، زامنە.

زینەزیت: زەقەزەق.

زینەڵ: زیت.

زنەڵە: زیت.

زیتەوبوون: زیت بوونەوە، زیجەوبوون.

زیتەوکردن: زیتکردنەوە، براق بوون.

زیتبوونەوە: وورپابوونەوەی گیاندار.

زیتک (باک.): شەق (بەپێ)، لەقە و لووشکەی وولاغ.

زیتکە (بابا.): زیپکە. جوورە ماسییەکی گچکەیە بەقەد قامکێکییە و نیتر لەو ئەندازەیە گەورەتر نابێ.

زیتکێ (بابا.): تیرەیەکی کوردە لەلای هۆزەمارێیە.

زیتۆر: زیتۆل.

زیتۆل (باک.): ڕیندۆڵ، وونجڕ، جل و بەرگی شڕ و ڕزیوە، (باک.) ڕیقار.

زیج (ئەردە.): پەڕاوی ئەستێرە ناسی. (باد.) کلک هەڵتەکێنە(باڵندە).

زیج (باک.): منداڵ، زارۆ، نەوە، نەتەوە. زیچل، (باک.) زیرچ. (شەم.) مێو. تەختەبەند. ڕیخ. (باک.) زار و زیچ. زیت.

زیچک (باک.): فێل، ساختە.

زیچکاو: زرینچکاو.

زیچل (باک.): زیچ.

زیخ (کە.، باک.، بار.، باد.، برا.): ئازا، بە جەرگ، زیرەک. لمت، ماسە. خیز، چەو، ووردەبەرد. (باد.، باک.، بار.، برا.) چەپخوون. (هەورا.) لم، لیم.

زیخەڵان: خیزەڵان، تەزێلاک. (هەورا.) زاخیران، شوێنێکە خیزی زۆربێ.

زیخەڵانی: زیخەڵان.

زیخماڵ: خیزەڵان.

زیدەوان (هەورا.): پاسەوانی گۆڕی پیاوچاکان.

زیر (باک.): جیکەی باڵندانە. زیرەزیرە.

زیراف (باک.): چتی دوور، باریک، زراو. ئارد.

زیراندن: قیژاندنی زۆر بەتوندو تیژی.

زیرانن (ئەردە.): زریکاندن، زووڕاندن، زیراندن.

زیراو: زێڕاو، بەلووعە.

زیرە: جوورە بەهاراتێکە لە پلاوێ دەکرێ دەنکی وورد و بۆنی خۆش و سەوزکارە. (خۆ.) گیایەکی بۆنخۆشە بۆ زگێشەی باشە.

زیرە: چریکە، قیژە، دەنگی گریانی منداڵ و ژنانە، دەنگی تیژی گیاندار.

زیرەزیرە: زیقەزیق، چریکەچریک، زیرەی یەک لەدوای یەکتری، زیرەی منداڵ و ژنانە لەکاتی گریان و لێقەومانێدا.

زیرەڤان (باد.): پاسەوان.

زیرەک: ووریا، زرنگ، (موک.) زرینگ، چەپخوون، ووشیار، هوشیار، بلیمەت، تێگەیشتوو. (موک.) بەخۆوەژیو، بەکار، بزێو، ئازا، (باک.) پەیک، شاک، زیخ. چەسپان. مەحلان، جەرجەیە، مێرناس، فەلهیتە. (موک.) سەلیقەدار، بەسەلیقە، پیاوناس. نا ــ: کەودەن، گێل، حۆل، (کە.) پاتاڵ.

زیرەکردن: زیراندن لەترسان یا لە داخان.

زیرەکی: ژیری، هۆش، سەلیقە، ووشیاری و زرنگی، هۆشیاری.

زیرەلێهەستان: زیراندن، زیرەکردن.

زیرەلێهەستاندن: وەزیرەخستن.

زیرەوان (هەورا.، باد.): شۆفار، چاو.

زیرەوانی (هەورا.): شۆفاری.

زیرەی ڕۆمی: جوورە زیرەیەکە.

زیرەی سەوزە: زیرەی کەسک.

زیرچ (باک.): زیچ، جیقنە.

زیرزیر: دەنگ و جریوە و جووکەی چۆلەکانە.

زیرزیرک: ووزووزە، جوورە باڵندەیەکە وەمێشی دەچێ لەسەر داران هەڵدەنیشێ و دەنگێکی لێوەدێ وە (ووزەووز)ێ دەچێ.

زیرفچک (باد.): هەنار، نێوزگ.

زیرفچک (باد.): چێشتێکە بریتییە لە سوورکردنەوەی پەنیر لەناو ڕۆنیدا. (باد.) گیایەکیشە وە کوڕادەی دەچێ و ناخورێ.

زیرگ (ئەردە.): چڵک.

زیرگن (ئەردە.): چڵکن.

زیرگۆن (باک.): جوورە گوڵێکە.

زیروبەم: زیل و بەم.

زیروهۆڕ: زیرەزیری زۆر.

زیز: نەبان، سوور، زوویر، ڕووبەڕ، تۆراو، سرک، (باک.) خوو، توورە، سڵ، تۆرپاو، ئەنگر. ــ بوون: تۆران، خەیدین، تۆریان، ڕووپەڕبوون، توونەو تلووربوون. ــ کردن: تۆراندن، تۆریاندن، خەیداندن، ڕووپەڕکردن.

زیزانە (بابا.، شا.) زیوان (گیا)، گیایەکە لەناو دەغڵاندا شین دەبێ بەرێکی ڕەشی تاڵی هەیە.

زیزەڵە (شا.): ئەسکنجە، (شن.) قوڵقوڵە.

زیزەلە (شا.): لەجێ چوون (تەنها بۆ ئەسکنج.

زیزمۆک: قالۆچەیەکی باڵدار و سەوزە.

زیزی: جوورە کوللەیەکە هەمیشە دەنگی لێوە دێ هاوینان لە زەویاندا کەلێک دەبیزێ، بەدەنگی خۆی ناودەبرێ. زوویری، سڵی.

زیزیک: مێشێکی سەوزە بەقەدەر هەنگێکییە بەلقی میوانەوە دەنووسێ و دەمرێ.

زیست (ئەردە.): زینگی، ژیان، زیندەگی.

زیسک (شن.): موسلی، سەلکی گیایەکیە وەپیوازی دەچێ بەلان پتەوە و لەنێو ترشیاتی دەکرێ.

زیفان (باک.): مریشکی گچکەن.

زیف (دزە، هەورا.): پرووپووچ.

زیف (باد.): زێو.

زیفار (باد.): هەژار، بەدبەخت.

زیفاری(باد.): بەدبەختی، هەژاری.

زیڤال (باد.): هەژار، بەدبەخت.

زیڤڕ (باک.): خڕکەبەرد.

زیڤزیڤە(باد.): هەوارێ.

زیڤکەر: زیوکار، زێڕنگەر کەسێکە خشڵ و چتی تر لە زێوی دروست بکات.

زیڤنگ (باک.): زڤنگ.

زیڤنگەر (باد.): زێوگەر، (باد.) زیڤگەر. ــ ی(باد.): زێوکردن.

زیق(ئەردە.): وورگ، ناوزگ. (باد.) زیڤزیڤ، هەزارێ. (باک.) دەنگی دەرکێشانی خەنجەرو دەرکە کردنەوە و هی خوراندنێیە. (ئەردە.) زووق، زیقە، گریانی منداڵ.

زیقان: زیقاندن، زیقەلێوەهاتن.

زیقاندن: زیکاندن، چریکاندن، زیقەکردن، جریکەکردنی(مەلان).

زیقانێ: زیقاندن. ماسیگرە، ماسیەوچنە، ماسی خۆر، مەلێکە لاق و دندووکی درێژ و سپی و سەرباڵ ڕەشە وە لەقلەقی دەچی لە کۆتر گچکەترە بە زۆری لەناو ئاوێدادەنیشێ، هەمیشە دەزیقێنێ.

زیقاوڵە: گیاندارێکی بۆری چوارپێیە لە دەڵەک گەورەترە، پێستیشی بەنرخە.

زیقە: جیکە، جیقە، دەنگێکە لە خۆشیان یا هی پەرەووری گچکەیە. زیکە، چریکە، دەنگێکە لە زیلە گەورەترە و ناخۆشترە.

زیقەزیق: زیکەزیک، چریکەچریک، زیقەی یەک لەدووای یەکتری.

زیقن: زیکن، گیاندارێکە دەنگی زیقەی لێوە دێ، زیقەی یەک لە دووای یەک.

زیق و هۆڕ: زیقەزیقی زۆر.

زیک(شار.): کشت. (شار.) کورژ. کرووژم هەڵاتنی چەرم و ئیتر لە گەرمان. (ڕەوا.) گرژ، ڕاست. ــ بوون: کرژ و ڕاست بوونەوەی مووی مرۆڤانە لە گەرمان. (زا.) کشتەکی مێوکراو.

زیکاندن: زیقاندن، چریکاندن، زریکاندن، زیکەکردن.

زیکانن: زیکاندن.

زیکە: زیقە، زریکە، چریکە، دەنگێکە تیژ و باریک و ناسک بێ.

زیکەزیک: چریکەچریک، زیقەزیق. زیکەی یەک لە دووای یەک.

زیکریلە (موک.): تەتڵەمیران، (ڕەوا.) مەڵکەسن، (زەن.) توورتکەشوانە. کرمێکی ڕەش و تووکنە لەسەر گیایان تەونی دەکات.

زیکن: زیقن، کەسێکە زیقەی بێ.

زیل: پارچەیەکە لە ئامرازی ئاهەنگ و بەزم، کە زیلەی لێوەدێ. زەنگی ئاگادار کردن و بانگ کردنە. هۆزێکی کوردە لە ئێرەوانێدا. (هەورا.) هەراوهووریا، هەراهەرا، قیرەقیر، زریکە، چریکە، بۆ دەنگی تیژ و باریکیش بەکاردەبرێ. (باک.) سەری گیایەکیە تازە لە زەوی دەرهاتبێ، چووزە، چووزەڵە. زەنگێکە دەستی پێدانرێ دەنگی لێوەدێ بۆ بانگ کردنی بەردەست.

زیڵ: دەنگی زیل.

زیلا: ئێلێکی گەورەی کوردە (مل و زیل) هێندێک دەڵێن سەرچاوەی نەتەوەی کورد ئەوانن، ئەمەش درۆیە چونکو کورد لەوان زۆر کۆنترە و ئەوان خۆیان ئێلێکن لە کورد.

زیلان (زا.): ڕێسمەی دەرکێیە. (باک.) لارلارەی دەرک و پەنجەرانە لە داری، ڕێزە لە داری.

زیلانزەر (باک.): (باک.) کەڕەنگ. کەنگرێکە تازە سەری دەرخستبێ و شین بووبێ.

زیلە: زللە، شەپەلاّخە. دەنگێکە لەزیکە گەورەترە.

زیڵە(ئەردە.): زیلە، دەنگی ناسک.

زیلەزیل: زیلەی یەک لە دووای یەکتری.

زیڵەمۆ: ژیڵەمۆ.

زیلەمۆ: (هەورا.) ژیڵەمۆ، ژێلی، (کۆ.) ژیلک، (شار.) ژیل، (باک.) ئەراف، خووەلی مەرمۆتک.

زیلک(کۆ.): زیلەمۆ. (زا.) قیتکە.

زیلکە: جوورە ترێیەکی ناسکی مزری سپی بزمارکوتە، ساڵێ دووجاران بەر دەگرێ.

زیلۆ (زا.): زەروو، زێروو.

زیل و بەم: دەنگی نزم و بەرز. زیروبەم. چەشنە مرازێکی ئاهەنگ و بەزمێیە.

زین: چتێکە لە قایش و تەختە لە پشتی وولاّخی بەرزە دەکرێ و ئاوزەنگیشی پێوەیە تا سووار لەسەری سووارێ. مارەکە. نێوی ئافرەتانە لە بنچینەدا(ژین) بووە سەیدایێ خانی چیرۆکی مەم و زینی خستۆتە ناو کراسێکی نیشتمانیەوە: زینی بە ژین و مەمی بە نەتەوەی کورد داناوە وادەردەخا، کە نەتەوەی کورد ژیانێکی سەر بە خۆی دەوێ و ئاواش ڕێگا نیشاندەدا:

بێ جەنگ و جیدال و بێ تەمەوور
زین و بەرگ قەت ڤێ شوغلی مەکەن تەصەوور

ملە، کێوی چکۆڵەیە، زینوو.

زینات (زا.): زۆر و ستەم.

زیناتکر(زا.): زۆردار، ستەم کار.

زینا: زیننار.

زیننار: کەمەربەند. پشتێندێکی تایبەتی قەشە و کەشیشانە.

زینان: زیندان، گرتووخانە. (ئەردە.) گۆپکەکردن.

زینانەوان (هەورا.): زیندانەوان.

زینە: زیندوو، گیانلەبەر.

زینەماڵ: زیندەماڵ.

زینبەر (باک.): زەوی و بەردی بڵند لە کەنار ئاواندا.

زینبری (باد.): بریندار.

زینپۆش: پەردەیەکی جووانە بەسەر زینیدا دەدرێ.

زینپۆشی: سەرپۆشێک بەسەر زینیدا گرتن.

زینپێچ: بەنێکە زینی پێدەپێچرێتەوە.

زینچکلو: زرینچکاو.

زیندان: چاڵی زۆر قووڵ، کە جاران تاوانبارانیان تێدا ڕاگیر دەکرد. گرتووخانە، بەند، بەندیخانە. واتەکەی جێگای زیندووانە، جێگای زیندووان.

زیندانەوان: بەندیخانەوان، بەندی وان، نۆبەتچی بەندییان، یاساوڵی زیندان. ـــ ی: بەندیخانەوانی.

زیندانی: بەندی، گیراو، گرتوو، کەسێکە لە زینداندا بێ.

زیندە: زیندوو، گیانلەبەر.

زیندەبەچاڵ: زیندەبەگۆڕ.

زیندەبەچاڵکردن: گیاندار بە زیندوویی ناژتن.

زیندەبەگۆڕ: زیندەبەچاڵ.

زیندەبەگۆڕکردن: گیانلەبەرێکی بە زیندوویی خستنە ناو چاڵەوە و سەر داپۆشینی بە خۆڵ یا ناژتنی.

زیندەچاڵ: زیندەبەچاڵ.

زیندەگانی: زینگی. (ئەردە.) زیندگانی، زینگانی. ژیان، زیندوویێتی. قووت، قوویت، زنەیی.

زیندەگی: زیندوویێتی، زیندەگانی.

زیندەماڵ: گیاندار، ئاژاڵ و ووڵاخ و ڕەشە ووڵاخی ناوماڵ.

زیندەوار: تاک، کەس، داڵەوا، ـــ ی لێ نەهێشتن: قڕانی تێخستن. گیان لەبەر، گیاندار، زیندەوەر. مۆریانە، کێسک. گۆسان. (لوڕ.) زەلوومۆر، سەرتەشی، مۆرانە، جرۆجانەوەر.

زیندەواری گچکە: پووت، پووعە.

زیندەوان: بەڕێوەبەری بەندیخانە.

زیندەوەر: زیندووی گیانلەبەر.

زیندروو: زینساز، زینکار، (باک.) زینکەر، زین چێکەر. زینگەر، زیندووز.

زیندروون: دروونی زین.

زیندرووێتی: زینسازی، زینگەری.

زیندگ: زیندوو.

زیندوو: زنە، زندی، زنوو، (هەو.) زیندی. گیانلەبەر، گیاندار، تناوور.

زیندووبوونەوە: بووژانەوە، گیان وەبەرهاتنەوە، بۆ گیان لەبەران و ڕووەکان.

زیندوور: زیندروو.

زیندووکردنەوە: بووژاندنەوە، گیان وەبەرخستنەوە، بۆ تازەکردنەوەی چتی کۆنیش بەکاردەبرێ.

زیندووێتی: زیندوویی.

زیندوویی: گیانداری، زنەیی، ژیان، زیندوویێتی.

زیندی (هەو.): ئەسپێ و کێچ. زیندوو.

زیندیق: خوانەناس.

زینساز: زیندروو.

زینسازی: زیندرووێتی.

زینکردن: زین لە پشتی ووڵاخ کردن.

زیندیقی: خوانەناسی.

زینکۆ (ئەردە.): قەڵپووزی زینی، بەرکۆ.

زرینگ: زیندوو، زیرەک.

زرینگان: زرنگانەوە.

زرینگانەوە: زرنگانەوە.

زرینگاندن: زرنگاندن.

زرینگاندنەوە: زرنگاندن.

زینە: زیندوو.

زینەماڵ: زیندەماڵ، گیاندار.

زینکردن: زین خستنە سەرپشتی ووڵاخ و قایم کردنی.

زینکۆ (ئەردە.): قەڵپووزی زین.

زینگ: (ئەردە.) زیندوو، گیاندار، گیانەوەر. زینە.

زینگان (بابا.): زیندان.

زینگانی (ئەردە.): زیندەگانی، ژیان، بژێو، ژیوار، زینگی.

زینگەبەچاڵ: زیندەبەچاڵ، زیندەبەگۆڕ.

زینگەچاڵ: زیندەبەچاڵ، زیندەبەگۆڕ.

زینگەوەبوون: زیندووبوونەوە.

زینگەوەکردن: زیندووکردنەوە.

زینگوو: زیندوو.

زینگی: زیندی.

زینگیر: سینگێکە لە تەویلەدا زینی پێدادەکرێ.

زینان (ئەردە.): زیندان.

زینانەوان (ئەردە.) زیندانەوان.

زینە (ئەردە.): زیندوو، زینە.

زینوو (موک.): زین، کە لەمل، کەل، بستوو، ملە. باسکی شاخ و پاڵ. بڵندایی سەرەوەی گەرووی شاخی نزم.

زین و بەرگ (ئەردە.): زین.

زین ووراز (هەورا.): زیندروو.

زینووی شێخی: گوندێکی خۆشە لە نزیک شارۆچکەی حاجی ئۆمەران.

زینی: تەپۆڵکە. (باک.) تیژ (تیغ). (باک.) قووڵکە.

زیو: زێو، کانێکە پارە و هەندێ خشڵی ژنانی لێ دروستدەکرێ.

زیوا: گوڵەزەنبەق. (ئەردە.) جووان، شۆخ، شیرین.

زیوار: زیڤار، هەژار، بەدبەخت. (سیرمە): تووێ، پارچەی تەنک و ناسک، پیشاڵی چتمەکی دڕاو.

زیوارەی کەوش: قەراخی کەوش.

زیوارەی گۆڕ: قەراخی گۆڕ.

زیواری: زیڤاری.

زیوال (باک.): زیڤار.

زیواڵ (کە.): تووێ، پیچەک، برزۆڵە، پارچە، زیوار.

زیوان: (باک.) دنێب، خەربەند، خەربەنگ، (کە.، هەو.) مرۆر، (بابا.) زیزانە، زریزانە، گیایەکە گوڵەکەی شینێکی کاڵە پانی بەقەدەر دەفلسانە لەنێو گەڵغیدا شین دەبێ و بستێک لەوی بڵندتر دەبێ ڕەنگی سوور یا ڕەش، کە زۆری لەگەڵ گەنی بکەوێ تاڵی دەکات، کەدانەکەی بخورێ خەوی دێنێ، کە بەکوتراوی تێکەڵ بە شیری بکرێ و لە چاوی ژاندارکرێ ژانی دەشکێنێ.

زیوانخۆرە: ئاڵیکوڵینک، ئاڵینکوڵینک.

زیوانن(ئەردە.): جوولاندن.

زیۆن (هەورا.، لو.): زیان، زەرەر.

زیوە (ئەردە.): جیوە. جووڵە.

زیوەر: خشڵ، چەک، تیتە. (باد.) بە بەردە سپیە پانە گچکەکانی نێو ئاوێ دەڵێن، کە دەبریقێ. نێوی پیاوانە. نازناوی هەستیارێکی زۆر بەرزی کوردی سلێمانی بووە.

زیوزیوە: ویزەویز.

زیوور (بالە.): هەزار پێ.

زیوێر (ڕەوا.): زۆڵە چەرم.

زیوی(ڕەوا.): هەزارپێ.

زیویان (ئەردە.): جوولان، بزووتن.

زیوین: چتێکە لە زیو دروستکرابێ.

زییە: دڕکە زی.

ژ

ژ: تیپێکی ئابێی کوردییە. (باک.) ش، هەم، زیڤیژ نرخدارە: زێویش نرخدارە. (باک.) لە، یەکی ژوان، یەکێک لەوان، ژباژێرهات: لەبازاڕەوەهات. (باک.) بە، ژدەرێ دەربازبوو: بەدەرکەدا چووەدەرێ. ژوی ناساخیێ گەلێک ژارکەتم، بە هۆی ئەو ناساخییەوە زۆر لاوازبووم.

ژار (هەورا.): خڵتەی مۆدنە و سەبیلەوئیتر. (هەورا.، باک.) هەژار، بەلەنگاز. (باک.، کە.) ژەهر، زار، زەهر.

ژار بوون: هەژاربوون. (باک.) نەخۆش و دەردەداری کۆن.

ژاراو: زاراو، ژەهراو. ـــ ی: ژەهراوی.

ژاردار: ژەهردار. ـــ ی: ژەهرداری.

ژاردان: ژەهردان، دەرماندان.

ژارقەندە: ژارقەننە.

ژارقەنگە: ژارقەندە، ژارقەننە.

ژارقەننە: خڵتەی مۆدنە و سەبیلە و قەننە.

ژارک (دەر.): کۆلکی کەنگرێیە.

ژارماسی (کە.): کوچووڵە، ژەهرەماسی، مەرگەماسی، گیایەکە بەژنێک بڵند دەبێ گوڵێکی زەردی هەیە، ئەو گیایە لە ناو ئاودا گێرە دەکرێ یا بە کوتکی دەکوترێ و کەفێکی زۆر دەکات و هەر ماسییێکی بەو نزیکانەدا بێ دەیکوژێ یا بێهۆشی دەکات.

ژارۆ (دهۆ.): هەژار، بەلەنگاز. ـــ یی (باد.) هەژاری، بەلەنگازی.

ژاروژەنگ: زاروزەنگ، ناڵەوهاوار، دەردو خەفەت، شەڕوکێشەی ژوورەوە، هەرا و هوریای نێوماڵێ.

ژاری: (باک.) هەژاری. نەخۆشی کۆنینە.

ژارین (باک.) هاوارکردن، لالانەوە.

ژاژ (کە.): ژاریلۆک، قامیشێکە پێنووسی لێ پەیدا دەبێ. قامیشەلان، قەرەم زەبەن. گیایەکی کوێستانییە دەکرێتە ناو سوورێرەکەوە.

ژاژەلان (ئەردە.): قامیشەلان.

ژاژک (دەر.): باوێشک. بنێشت، جاچک، جاچکە.

ژاژکە: جاجکە، بنێشت.

ژاژی: شیرێژی ورشک و تەڕ، ئەوانەش تێکەڵ بە ژاژی دەکرێن: بسڕک، سیابۆ، مەندک، کەنگر، کوڕادە، سیر، زیزک، بۆک. شیرێکە لە پیستەدا بۆ زستانێ هەڵ دەگیرێت.

ژاژیرۆن (باک.): شیرێژ و ڕۆن.

ژاژیلۆک (کۆ.): ژاژ، گیایەکە وەکو قامیش وایە قەڵەمی لێپەیدا دەبێ.

ژاغ (باک.): گیایەکە.

ژاکان: چلسین، سیس و چرچبوون، (کۆ.) گەچران، گەچلان، (هەورا.) ژاکیای، چزمرین، دەق شکان.

ژاکاندن: سیساندن، چرچاندن، کرچانن، گەچراندن، گەچلاندن، بەیین، (باک.) چلمساندن، چرچ و سیسکردنی گیاو گوڵ و هەموو چتێکی شۆق و گەش، دەق شکاندن، ژاکانن.

ژاکانن: ژاکاندن.

ژاکاو: دەقشکاو، لە دەستەوەدراو، (باک.) ڤرنی (بۆ گیاوگوڵ)، گەچراو، قرمچ، (دەر.، ڕۆژ.) تلپ، گرژ، چرچ، سیس، چرچ و لۆچ لێپەیداکراو. نە ـــ : دەق نەشکاو.

ژاکیاگ (ئەردە.): ژاکاو، سیساک، چرچ، گەچراو، کرچ، کرچیاک، چرچیاک، سیس.

ژاکیان (ئەردە.): ژاکان، سیسبوون، چرچبوون، سیسیان، چرچیان.

ژاکیو (ئەردە.): ژاکاو.

ژاکە: ژوورژە سوورە.

ژاڵ: ژاژ:

ژاڵە: (ڕەوا.، کۆ.) لووڕک، (هەو.، گەر.) ڕوولک، (زەن.، کەل.) خەرزاڵە، (دەر.) قرجێڵی، قرژێڵی، (باک.) ڕوول، قەژیەڵە، قرژاڵە، (ئەردە.) کەرکوژ. گەڵای تاڵە مریشک و مراوی و قاز بیخۆن پێدەمرن دارەکەی بەقەد دارە قەیسییێکی لێدێ گوڵی سپییە و ئاڵیشی هەیە وەکو گوڵی گولاوێیە، بەلان بە تۆپ نیە و وەکو فینجانی وایە، کەلوویەکی درێژی هەیە، دارەکەشی بەزۆری دەکرێت بە (کڕە) ی ئاش و چەڵتووکی پێ کڕە دەکرێت.

ژان: ئازار، دەرد، ئێش، ژووار، دەردێکە تووشی گیان لەبەران دێت سا لەبەر کولک و برین و قونێرانبێ یان بە هۆی نەخۆشیانی ژوورەوەی ناو لەش بێ. ــ کردن: ئێشان. وە ــ خستن: کولاندنەوە، ئێشاندن. (باک.) ــی چاڤی، ژانی چاو، گل، ژانی مالات و ئاژالان: گرکە. چەقچەقۆک گیایەکە شیری هەیە شیرەکەی بە ژانگر تەو بدرێ ژانی دەشکێنێ، سۆتکە: گیایەکە لە قەراخ ئاوان و زیخمالان شین دەبێ و بنەکەی وەکوو دەنکی ناو خورما وایە ڕەگی زۆرە بەلان گیایەکە خۆی چکۆلەیە و کەم دێتە دەرێ، دەنکەکانی بە ووشکی و ووردکراوی بخورێن بۆ ووشکە ژان زۆر باشە ئەگەر بیکولێنن و ئاوەکەشی بخۆنەوە باشتریشە.

ژانازراڤ: (سل.) دەردەباریکە.

ژانەزراڤ (باک.): (سل.) دەردەباریکە.

ژانەزگ: زگ ئێشە.

ژانەسەر: سەرئێشە.

ژانەسک: زگ ئێشە.

ژانەو گورچیلەی (هەورا.): دەردی گورچیلە.

ژان بژاردنەوە: ژانێکی دەم دەمییە لە پێش منداڵبوونیدا بە چەند دەمێکی تووشی ئافرەتی ئاووس دەبێت.

ژان پیاهاتن: ژان پێداهاتن، ژانگرتن.

ژاندار: ئێشدار، پرئێش، تیرێش، ژانکردوو، ژانگرتوو. ــی: ژانگرتن.

ژانەس پێدان: وەژانهاتن، ئێشان.

ژانەن: ژەنن، ژەندن، ژەنین، (هەورا.) ژنیای، کەیاندن.

ژانکردن: ژانگرتن.

ژانکردوو: ژانگرتوو، ژاندار.

ژانگرتن: ژانکردن.

ژانگرتوو: ژاندار.

ژانلێهاتن: ژانکردن، (هەورا.) ژانکردەی.

ژان و برک: ژان و دژووار.

ژانی چاو: گل.

ژانی مالات و چوارپێیان: گرکە.

ژاوای (هەورا.): جوون، جووین.

ژاوە (ئەردە.): فلتە.

ژاوەرۆ: پارچە خاکێکە. چۆمی خاوێن و پاک.

ژاوەژاو: دەنگەدەنگ، فلتەفلت، دەم بەیەکاهاتن.

ژاوین (هەورا.): جوون، جووین، بەددان جووین.

ژەبەژ (زا.): شورتی.

ژەحر (زا.): ژەهر. (ئەردە.) ژەهراو.

ژەرەژ (هەورا.): کەو، چیل (باڵندە)، بەق.

ژەرەژی (هەورا.): کەو، جوورە باڵندەیەکە.

ژەقنە: زەقنە.

ژەقنەبووت: ژەقنەمووت، ژەقنی هەلاک، ڕەمێکی بۆر و چکۆلەیە دەنێو گیایاندا خۆی دەشارێتەوە مالات بیخوا پێی دەمرێ، بۆ جنێویش بەکاردەبرێ.

ژەقنەمووت: ژەقنەبووت.

ژەقنەمووتکردن: بە ژەهری مارکردن، واتە خواردن و خواردنەوەیەکە، کە سوودی لێنەبینی بەڵکو زیانی لێ ببینی.

ژەقنی هەلا: ژەقنەمووت. بۆ جنێویش بەکاردەبرێ.

ژەک: (وان.) ژاک، (هەو.) شیری تەڕ، کەرە، (باد.) فرش، سەرەتای شیری گیان لەبەرانی مێ یینەیە دووای زانیان تا سێ ڕۆژان.

ژەم (هەورا.): جار، چەل، نۆبە، ژەمەک. (بابا.) جەم، جارە نانخواردنێکە یا بەشێکی دیاری کراوە لە هەر چتێکی بێ. (کۆ.) مێشک. (ئەردە.) برسی، ژەمەن بگردگ، جەمبوور دوور.

ژەمان (ئەردە.): ژەمەن.

ژەمەک: ژەم، ئەندازەیێکە لە ماست، کە دانرابێ بۆ ژاندن.

ژەمەن: ڕۆنی کەرەی بەرە مەشکەیەکە، کە لەبەیەکی لە مەشکە دەرێت.

ژەمەنە: ژەمەن.

ژەمەنبردە: ژەمبوردە.

ژەمەنبگردگ (ئەردە.): ژەمەنبووردە.

ژەمەنبووردە: ژەمبووردوو، کەسێکە کاتی جەمەنانێکی بەسەردا ڕابردبێ و نەیخواردبێ، سا لەبەر کاروبار یا ناسازی.

ژەمەنبووردوو: ژەمبووردە، ژەمەنبوردە.

ژەمبووردە: ژەمەنبووردوو.

ژەمبووردوو: جەمبووردوو، جەم بەسەرچوو.

ژەمەک: ئەندازەیێکە لەماست، کە بۆ ژاندن ئامادەکرابێ.

ژەن: لێدەر، مرازی بکەرە و لە دووای هەندێ ووشەوە دێ: زوڕناژەن، بۆڕیەژەن.

ژەنانەن: ژەنین. لێدان.

ژەناوەردەی (هەورا.): ژنهێنان.

ژەناوی (هەورا.): ژاندن.

ژەن بەژەن (هەورا.): ژن بەژن.

ژەند: پەرتووکی گەشتاسپییە.

ژەندەن (زەن.، کەل.): دروستکردن، (باک.) ژەندن.

ژەندراو: مەشکەی ژاندراو.

ژەندن: ژەنن، ژاندنی مەشکە و چتیتر، هێنان و بردنی ماستە لە نێو مەشکەدا بۆ گرتنی کەرەکەی. ئاژۆتن. هەڵپەڕین، ژنن. ژەنین، ژەنن. لێ ــ: لێژەنین. داخستنی دەرکە و پەنجەرە و نیدیکەیە؛ دەرگایەکە بژەنە. کردنەوەی لۆکە و پەرەکردن. ئاووركردنەوە بە بەرد و ئەستێ، کەڤاژەن، ئاڤژەن، پەرەکردن.

ژەنگ: پشی، ئازارێکە تووشی ڕووەکان بێ زیانیان پێدەگەیەنێ، کە تووشی میوەی بێ گەندی دەکات. کەتووشی گەنمی بێ، کە خۆلە گەڵاکانی بدات زیانی نیە بەلان، کە خۆلە گوڵەکانی بدات چرووکی دەکات، بە هۆی زۆر ئاودانی یا تێدا ڕاوەستانی ئاو ساهی زەوی بێ یا باراناو. خۆرک، خۆرکە، خۆسەرە، ژەنگار، خۆرە، ژنگار، خوورک، لە ئاسن و پۆڵا و هەموو جوورە کانێکی دەدات و ڕەنگیشی سوورێکی تاڵە. ــ گرتن: خوران.

ژەنگار (باک.): ژەنگ. (هەورا.) خلّتەی مۆدنە و سەبیلە و قەننە و باسقەننەو. (یەز.) دووکەڵ. موورووە شین، جوورێکە لە زاخی شینکارەو بۆ زۆر چتان بەکاردەبرێ بە تایبەتی بۆ کرمی برینی ئاژاڵان. چیایەکی تەم و مژو دومانی لەسەر بێ یا پێوەبێ ــ ی پێدەڵێن. ڕەنگێکە لە نێوانی زەرد و سوور و ڕەشی دایە، سەوزێکی تۆخە. نێوی شارۆچکەیەکیە.

ژەنگاری: دانیشتووی ژەنگار. جووره هەنجیرێکی باشە.

ژەنگاسن: گووراسن، تۆفاڵ.

ژەنگاڵ: دانە، دانەی فەرەنگ. زەنگاڵ، وەکوو کاڵە وایە لە پێ دەکرێ. بەڵەک پێچ لە چەرمی و یا لە خوری و چتێکیتر، مووچ پێچ، مووس پێچ.

ژەنگاڵی: جووره هەنجیرێکی باشە. ڕەنگی ئاسمانی، ئاوی.

ژەنگاوی: زەنگارۆی، زەنگۆگرتی، ژەنگخوواردوو، کانێکە ژەنگی لێدابێ.

ژەنگە سوورە: (شن.، بابا.) شەنگەسوورە، (کۆ.) ژەنگەسۆرە، (هەورا.) سوورە پیاز، (شوا.) سوورەمزە، (بابا.) زەنگە زێرە، (باک.) زۆرک، مۆزسۆر، (ئەردە.) سوورەمۆزە، (لو.) زەردەواڵە.

ژەنگقلیان: خلتەی قەلیان.

ژەنگلێدان: ژەنگ کەوتنە سەرچت.

ژەنگن: چتی ژەنگاوی.

ژەنگهاوروگ: ژەنگاوی، ژەنگاوین.

ژەنگهاووردن: ژەنگهێنان.

ژەنگهەڵێنان: ژەنگلێدان.

ژەنگهێنان: ژەنگهەڵێنان.

ژەنگیت (کرما.): برۆ.

ژەنن: ژەندن، داخستن، پێوەدان، بەستن، قایم کردن، قوڵفکردن. ژاندنی مەشکە و ئیتر، شلەقاندن. دروستکردن، ڕێکخستن.

ژەنن بەئاوا (ئەردە.): لە ئاو هەڵکێشان.

ژەنوو (باک.): ئەژنۆ، چۆک.

ژەن و کڵفەت (هەورا.): ژن و خێزان.

ژەنی (هەورا.): ژن، ئافرەت.

ژەنیای (هەورا.): ژەندن.

ژەنیک (باک.): پارچە، ئاستەم، (دزە.) توسقاڵ.

ژەنین: ئاژۆتن، لێخوڕین. تێڕاکردن، لێژەنین، وەبەرحینچکاندن، وەبەر حینچکاندان. ژەندن. پڕشکی ئاوری. داخستنی دەرگا و پەنجەرە. هەڵپەڕین.

ژەە: ژێ، ژیێ، هی کەوان و تار و ساز و ئیدی.

ژەهر: ژار، میناک، ئاغوو، ژەحر، ئەو ئاوە کوژندەیە، کە مار بە گەزتن و دووپشک و ژەنگە سوورە و ئیتر بە چزوو لە لەشی گیان لەبەرانی دەکەن. تورەکەی ــ : دلۆق.

ژەهراو: ژاراو. ــ ی: ژاراوی.

ژەهرەمار: ژەهری مار. بۆ جنێویش بەکاردەبرێ.

ژەهرەماسی: ژەهرماسی.

ژەهردار: ژەهرین، زەهردار. ــ ی: ژەهراوی.

ژەهرک (باک.): نەخۆشی.

ژەهر کەنگر: جیوەیێکی ڕەشە بنی کەنگری دووای ووشک بوونی کەنگرەکە دەری دەکات، کەوچکێکی لێ بخوری بۆ ڕەوانی باشە و پێش بەرشانەوەش دەگرێ.

ژەهرماسی: ژارماسی، ژەهرێکە تێکەڵ بە هەویری دەکرێ بۆ ماسیان.

ژەهری (باک.): نەخۆشی.

ژەهرین (باک.): ژەهردار.

ژێبەر (زا.): لەباتی.

ژێبەرئاخفتن (باد.): ووڕێنەکردن، قسە بزرکاندن.

ژێبەرکردن (باد.): لەبەرکردن.

ژێبەش (باد.): کاڵەک.

ژێل (باد.): بێجگە، جگە، بێ لە.

ژێبۆ (باک.): لەبەر، لەبۆ.

ژێبۆنا (باک.): لەبەر، لەبەردڵ. ــ تە: لەبەردڵی تۆ.

ژبیرکرن (باد.): لە بیرچوون.

ژ ـ ژۆ (باک.): ژووشک، ژووژک.

ژژۆ (باک.): ژووژک.

ژوو (باد.): ژووژک.

ژاژی (شکا.، نەە.): ژووژک.

ژلک (بابا.): گیایەکە وە کوڕادەی دەچێ بنەکەی وەکو کیفۆکی وایە.

ژلووق: شلووق.

ژلووقاندن: شێواندنی شووێنێک، پەشێوی تێخستن.

ژلووقانن (ئەردە.): ژلوقاندن، شلووق کردن.

ژلووقاو (ئەردە.): ژلوقیاگ.

ژلووقیاگ (ئەردە.): ژلوقاو، شلووق، ژلیویاگ.

ژلووقیان: شڵەقان، شڵەژان، شلووق بوون.

ژلیقان (ئەردە.): شڵەژان.

ژلیقانن (ئەردە.): ژلوقانن، تلیقانن، فلیقانن، فلیقاندنەوە.

ژلیقیاگ (ئەردە.): ژلوقیاگ، تلقیاگ، شکیاگ.

ژلیقیان (ئەردە.): شڵەقان، شڵەژان، فلیقانەوە، جیق دەرهاتنی ترێ و چتیتر.

ژلیوان: ژڵیویان.

ژلیوانن (ئەردە.): شێواندن، ژلوقانن، شلووقانن.

ژلیوە (ئەردە.): شێواوی، پەشێوی، شێویان.

ژلیوەژلیو (ئەردە.): ژڵیوە.

ژلیویان: شێوان، تێکچوون، شێویان، شلووقیان، شووریان.

ژلێویکێ (هەورا.): گەڕۆک، جووڵەجووڵکار.

ژمار: ئەژمار، ژومار، ژمارە. لە ــ نایەت: نایەتە ئەژماردن.

ژمارای (هەورا.): ئەژماردن، ژماردن.

ژماره: ژوماره، ئەژماره.

ژمارەگر: ژماریار. ــــ ی: ژماریاری، بەسەرکردنەوەی ژمارەی هەر چتێکی بێ.

ژمارتن (باک.): ئەژماردن، هەژمارتن، هەژماردن، ژماردن.

ژمارده: ئەژمارده، ژومارده، چتی هەڵبژێرراو، ئەژمێرراو.

ژماردەی (هەورا.): ئەژماردن.

ژماردن: ئەژماردن، هەژماردن، ژوماردن.

ژماریار: ژمارەگر، کەسێکە پیشەی هەر ئەژماردن بێ.

ژمێر: ئەژمێر.

ژمێراو: ئەژمێراو.

ژمێره: ژماره.

ژن: ڕەنگە کورتکراوەوەی (ژین) بێ چونکوو ئافرەت: هاوسەری ژیانی مرۆیە، ئافرەتێکە شووی کردبێ ئەوسا مێردی مابێ یا بێوەژنبێ، هامخەر، هاوخەف، (ئەردە.) جفت، ژنک، (باک.) پەت، پتکۆ، (هەورا.) ژەنی. ــــ هێنان: داخوازی کردن، ژنخوازتن، خوازبێنی کردن. ــــ ی مارەکراو: ژنکا پشت لەئەردی. ــــ ی بە مێرد: خێزان. بێ ــــ: ڕەبەن، (باک.) ڕەبەنۆک.

ژن ئاپ (باک.): ئامۆژن، ژنام.

ژناغا (باک.): ئاغاژن.

ژن ئاغە: ئاغاژن.

ژنانە: وەکوو ژنان، شێوە و ئاکار و کردارێکە، کە تەنها لە ژنان بوەشێتەوە، ژنانیلە.

ژنانی: ژنانیلە، پۆپن.

ژنانیلە: ژنانە، ژنانی، پۆپن، مێیانە، مەییک، نێرینەیەکە، کە کردار و خووی لە ژنان بچێ.

ژنەوژن (ئەردە.): ژن بە ژن، ژنوازن.

ژنەبی (باک.): بێوەژن.

ژنەرەنگە: بلە کناچێ، ژنانیلە.

ژنەفتن (هەورا.، زمن.): بیستنی بە گووێ، ژنەوین، ئەژنەفتن.

ژنەکچ (ئەردە.): کچێکە لە پێش خۆناسینیدا شووی کردبێ.

ژنەمێر (باک.) ژنێکە ڕەووشت و کرداری وەکوو مێران وابێ.

ژنەوا: کەسێکە گووێی سووکبێ و باش ببیستێ، (هەورا.) بیستەر، بیسەر، ئەژنەوا. نە ــــ: گووێ نەگر، گۆشنەگر.

ژنەوای (هەورا.): بیستن بەگووێ. ئەژنەوای: نەبیستن، گووێ لێنەگرتن.

ژنەوایی: بیستن، ئەژنەوایی.

ژنەوتن (ئەردە.): بیستن، ژنەفتن.

ژنەویاگ: بیستراو، ژنەفتی.

ژنەوین (ئەردە.): بیستن بە گووێ، ژنەفتن.

ژنبەب (فە.): ژنباف، زڕدایک.

ژنباز: ژنپەرست، مێباز. ــــ ی: ژنپەرستی.

ژنباف (باک.): باوەژن، زڕدایک.

ژنبەژن: ژن (کچ) دان بە کەسێکی لە بەرانبەر کچ لێخوازتنی، (ئەردە.) ژنوازن، ژناوژن.

ژن بەمز (ئەردە.): ژنحیز، قووڕمساغ، گەواد، قەڵتە.

ژنبرا (باک.): براژن.

ژنبی (باک.): بێوەژن، ژنەبی.

ژنپەرست: ژنباز، چاونز، دلبژۆک، دلپارسک، کەسێکە زۆر حەز لە ژنان بکات. ــــ ی: چاونزی، دلپارسکی، ژنبازی.

ژنتی (باک.): ژنی برای مێردی.

ژنحیز: گەواد، تەرەس. ــــ ی: گەوادی، تەرەسی.

ژنخال (باک.): خاڵۆژن.

ژنخوواز: (هەکا.) ژنڤیان.

ژنخووازتن: ژنخوواستن.

ژنخووازی: خوازبێنی کردن.

ژنخوواستن: داخووازی کردن.

ژنخوویشک: ژنخوشک.

ژنخوشک: ژنخوومشکە، ژنخوویشک، گۆرم، خوشکی ژن.

ژنخووێشک: ژنخوشک.

ژندار: بە ژن. ــــ ی: بە ژنی.

ژن سەیدا: مامۆستاژن.

ژنڤیان (هەکا.): ژنخوواز. ــــ ی: ژنخووازی.

ژنک (باک.): ژنەکە، تیپی (ک) لێرەدا مرازی ناسیاریە وەکوو (کە): ژنەکە.

ژنکۆک (باک.): ژنۆکە، پارچەی (کۆک) مرازی گچکەکاری بەمەبەس لە ژنێکی گچکۆکەیە.

ژنگرتی (باک.): شایانی ژیان.

ژنام (باک.): ئامۆژن.

ژنمردگ (ئەردە.): ژنمردوو.

ژنمێر (باک.): شاژن.

ژنۆ (باک.): ئەژنۆ.

ژنوازن (ئەردە.): ژن بەژن.

ژن و ژنخووازی: ژن لێک خووازتنی دوومالێ یا دووتیرە.

ژن و منداڵ: خێزان.

ژنهاووردن: ژنهێنان.

ژنهێنان: ژنهاووردن، خوازبێنی کردن، داخووازی کردن و مارە کردنی ژن و گوازتنەوەی بۆ کابانی.

ژنێ: لەکاتی بانگکردنی ئافرەتێکیدا بەکاردەبرێ.

ژنی: ئافرەتێتی.

ژنیاگ (ئەردە.): ژەنراو، شەڵەقاو. (ئەردە.) بەستراو، داخراو، پێوەدراو.

ژنیان (ئەردە.): بەستران، پێوەدران. ژەنران، شڵەقان.

ژنیای (هەورا.): ژاندن. ژنەپێنان.

ژنیەن (هەورا.): بیستن.

ژنیەی (هەورا.): بیستن.

ژنێتی: (باک.) ژنینی، ژیربوون و دەرهاتەی ئافرەت.

ژنی بۆگەن: بۆگەنکە، ژنێکە بۆدڕنیّ لێبێ.

ژنی مارەکراو: ژنکاپشت لئەردی.

ژنی بەمێرد: خێزان.

ژنینی (باک.): ژنێتی.

ژۆ (باک.): بۆ، لەبۆ.

ژۆر: لای ژووروو، ژوور، (باک.) لای سەروو، سەرەوە، بڵند، هەوراز، ژووروو، ڕاژۆر. ـــ ی سەری: لای سەرێ. ـــ وژێر ئانین: لێکۆڵینەوە، هێنان و بردن، بەر بژۆر چوون: سەرکەوتن، چوونەسەر.

ژۆرڤەچوو (باک.): بە فیز، بەهەوا.

ژۆرڤەچوون (باک.): بەفیز و بەهەوابوون.

ژۆروژێر (باک.): لەسەریەک، پێکەوە.

ژۆرین: لای ژووروی چت، بڵندی، وەڵاتی ـــ: وڵاتی سەرەوە.

ژۆژۆ (هەورا.): ژووژک.

ژۆژی (باک.): ژووژک.

ژۆلوقانن: ژلوقانن.

ژۆمار: ژمار.

ژۆمارە: ژمارە.

ژۆماردە: ژماردە.

ژۆماردن: ژماردن.

ژوو: کورتکراوەی ژوورە. ـــ ا پێڤە: لەگەڵ ئەوەش. ـــ ا پاشی: لەوە پاشیش. ـــ ا رەڤە: لە ناوەوەدا.

ژووار (کۆ.، رەوا.): ژان، ئێش.

ژووان: بەڵێن، پەیمان، بە دزی یەکتر دیتنی دوو دڵدارانە.

ژووانگە: شوێنێکی تایبەتی دیاری کراوی نهێنییە بۆ ئەوەی یار و دڵداران یەکتری تێدا ببینن، جێ ژووان، جەپەرگین.

ژووپێڤە (باک.): سەرەرای ئەوەش، لەگەڵ ئەوەش.

ژوور: دیو، ژۆر، وەتاخ، چاوە، هۆدە. ناو، نێو، ناوەوە، ژوورەوە، (هەورا.) دوڕ، دلێ، نێوخانوو، نێووەتاخ، نێوحەوش، بەرەو ـــ: ڕوویەرووی چاوە خانوو. (ئەردە.) ئەوراز، چووەر، بڵند، لای سەرەوە، هەوراز، بان، لای ـــ: لای سەرەوە، لای ژووروو، ڕاژۆر. (باک.) سەروز، شین. (زا.) بەرسیلە، قۆرە.

ژووران: کاتی چوونە ژوورەوەیە لە سەرمان.

ژوورەوە: لای بنەبانی، لای هەرەسەروو.

ژوورسەر: لای سەروو.

ژوورک: سەرک، بانک، لای سەروو.

ژوورگ: ژووروو، ژوورگین.

ژوورگین: ژووروو، ژوورگ.

ژوورنگ: ژووروو.

ژووروو: لای هەرە بەروژوورە.

ژووروو نەدۆوەنەی (هەورا.): ژووری خوێندنەوەی.

ژووری: ژوورەوەی چت. بچۆرە ـــ: برۆ ژوور.

ژووری ئاووردوو: چیلیان. دیوی ئاووردوو.

ژووری دانەوێڵە: کەوار، ئەنبار، کیلێل، کیلێر.

ژووری دانیشتن: دلێ ئەرەنیشتەی، وەتاخ.

ژووری میوانداری: قۆچکی.

ژووری نوستن: خاوگە، خەوگە، نوستنگە. نڤینۆک. (هەورا.) ژووروو ووتەی.

ژووژانن (ئەردە.): حەساندنەوە.

ژووژک: ژیژک، ژووژ، ژیژی، ژیشک، (شکا.) ژووژی، ژۆژی، ژووژوو، ژژۆ، ژژوو، کودژ، ژیژوو. گیاندارێکی خڕنی دڕووا ویە گۆشتی دەخورێ و مار خۆرە قەپ لەماردەگرێ وخۆی دەکاتە گلۆڵە مارەکە زۆر خۆی پێدادەدا ئاورنجر بەورنجر دەبێ. گۆشتی بۆ سوورەنەکدار باشە پێستیشی بۆنەمژینی جوانەو گوێرە بەلموزیانەوە دەبەستری لەرووی ئەوەوە، کە لەکاتی مژینی دا دڕکەکانی لەگوانی ماین ومانگاکە ڕادەچێ نایەڵن بیانمژن.

ژووژک

ژووژوو (باک.، بار.): ژووژک.

ژووژی (بۆ.، شکا.): ژووشک.

ژووژیان (ئەردە.): حەسانەوە. ـــ ەوە: حەسانەوە.

ژووشک: ژیشک.

ژووڤان (باک.): پەشیمان. ـــ ی: پەشیمانی

ژووڵان: جووڵان.

ژووڵە (ئەردە.): جووڵە، هووژە، ژڵیوە.

ژووڵیاگ (ئەردە.): چتی ژاکاوی تێکەڵ وپێکەڵ، کژیاگ، پەژیو.

ژووڵیان (ئەردە.): تێکچوون ودەقشکانی چت، کژیان، پەژیویان، شێوان.

ژووم (باک.): کات، سەردەم، دەم، چاخ، گاڤ.

ژە (باک.): یاڵ.

ژەهڤبەر (باد.): بەرانبەر.

ژێ: دەنگی تیپی (ژ) یە کە، تیپێکی (تایبێ) کوردییە. ناوی خێڵێکی زۆر گەورەی کوردە، کە کرمانجیشیان پێدەڵێن وەکو براکوردەکانی بادینان و باکوور وکردی وورمێ و ئازەربایجانی ڕووسیەش. بۆ تێلی تار و ساز و عودیش بەکاردەبرێ. (باک.) ژیی، ژەه. ژێ ی کەوانی: ژیی کەمان. ڕیخۆڵەی ووشک بادراوە، کە دەکرێ بە کەوانی پەرەکەرانەوە و بەدرێژی پێیەوە دەبەسترێ. (باک.) کورتکراوەی ژێ یە.

ژێبۆ: کرمانج، ژێ، لۆلۆ، ژێ بەکوردانی باکوور و زاراوەی ئاخافتنیان دەڵێن.

ژێبەردان (باک.): بەرەڵاکردن، تەڵاقدان.

ژێبەردایی: بەرەڵاکراو، تەڵاقدراو.

ژێخارن: لێخواردن.

ژێخاری: لێخوراو.

ژێخووارنی (باک.): لێخواردن.

ژیخوواری: لێخوراو.

ژێدانەدەر (باک.): پێدرکاندن، لێدەرخستن، ددان پێدانان؛ من لێخست ژێدادەر: ئەمن لێمدا و پێمدرکاند.

ژێدەر (باک.): سەرچاوە، سەرچاوگە، چاوگە.

ژێدزین (باک.):لێدزین.

ژێر: بن، خووارەوە، بنەوە، بنەوەی چت، (هەورا.) تەرک، چێر. ــ کەوتن: بنکەوتن. چوونە ــ: (زمن.، کەل.) درکاندن، ئاشکراکردن، خستنەملی خۆ، چوونە ژێرباری فەرمانی ئەم وئەوەوە. بۆخاکێک بەکاردەبرێ، کەنزم بێ، ئەو ــ ە: مەبەس لەخاکی گەرمێنییە. سەربەسەربوون: سەرەوژێر بوون، چوونەخووار. (هەورا.) ژێر بزێوێکی وایە (ِ) لەژێرهەندێ پیتی ئارەوی دادەنرێ وەکوو: لِواء. بەئارەوی: (کسرة، جرّة) ی پێدەڵێن. خووارەوە.

ژێرڕا: ژیللا ژێرا، لای خووارەوە. لە ــ هات: لەژێللاهات.

ژێراف: دڕووگە.

ژێرئاگرە: بن ئاگرە.

ژێرئاو: جۆگەیێکی سەرداپۆشراوە ئاوی پیسی پێدا بڕوات.

ژێرئاو چوون:(ئەردە.) قوڵتیان بەئاوا.

ژێرئاوی: ژێردەریایی.

ژێرئیستیکان: ناڵبەکی، تەبڵە، ژێرپیاڵە.

ژێرە (ئەردە.): خووارێ.

ژێرەخەر: ژێرڕاخەر، ڕاییخ، ڕایەخ.

ژێرەوە: خووارەوە، بنەوە.

ژێرەبووگ: وەژێرکەوتن.

ژێرەوژوور: سەرەوژێر. ــ بوون: وێران وکاوول بوون وسەرەوژێر بوونی خانوو یا ئاواییێک.

ژێرەوەکردن (ئەردە.): شاردنەوە، پەنهانکردن.

ژێربال: ژێرپەڕ، لەژێر چاوەدێری.

ژێربالخستن: بریتییە لەدەست بەسەر یەکێکی داگرتن و پەنادانی.

ژێربەران: ئاستانە، بەردەرگا، ئاسانە.

ژێربەرەوژوور: چاوێکە لەبەر بێ هۆشبوونێ ڕەشکێنەکەی بەرەوژوور چووبێ.

ژێرپاکردن: پامالکردن، پایەمالکردن.

ژێرپێ: پێ پەست. بەری پێ.

ژێرپیاڵە: ناڵبەکی، ژێرئیستکان.

ژێرجام: دەورێکە جامی لەسەردادەنرێ.

ژێرجغارە: تەپسی، ژێرسیغار.

ژێرجلەکی (ئەردە.): مەبەس لە چتی پەنهانییە ، نهێنی، داپۆشراو.

ژێرچەپۆکە: مەبەس لەکەسێکییە، کە لەژێردەستی زۆردارێکی دابێ.

ژێرچەم (ئەردە.): هارپشتە، بەبڕەو، لەمەڕ.

ژێرچەناگە: ژێرچەنە.

ژێرچەنە (کۆ.): چێشتێکە لەزمان و ڕیژچەنەگە بە شۆرباو دروست دەکرێ و جارجارەش برنجی تێدەکرێ. جەناخە،(ڕەوا.) بەربەنە، قەمچوولە. (هەورا.) ژێرچەناگە، جناخە، مووررووی هۆنراوەوە یا قەیتانێکە ژنان دەیخەنە ژێرچەنەیانەوە تا کلاوەکەیان دانەماڵێ. بنگەردن.

ژێرچناگە (ئەردە.): ژێرچەنە، ژێرچەنەگە.

ژێرچناگەدان: لەژێرچەنەگەدان.

ژێرچناگەی کەڵەشێر: دووپەلکەکانی ژێر چەنەگەی کەڵەبابییە.

ژێرخاکەوکردن (ئەردە.): بەخاک ئەسپاردن، خستنە ژێرخاک.

ژێرخان: (دەر.) بن زەمین. ژێری خێن، ژێرزەوین، سەرداو، سارداو. نهۆمی هەرەخووارەوەیە لە خانوو.

ژێرخستن: وەژێرخستن، قەرزدارکردنی یەکێک یا زەبوونکردنی کەسێکی یان زیان پێگەیاندنی.

ژێرخووان: خووانکە.

ژێردار: مرازێک یان کەل وپەلێکە ژێر و بنکی هەبێ. (هەو.) مرازێکە لە کەرستەی جووتی. پیتێکە لەژووانی ئارەوی دا، کەژێر (کسرە) ی هەبێ.

ژێردەرگا: ژێردەرگانە.

ژێردرگانە: ژێردەرگا ، دارەکەی بندەرگایە، کە گرێنەی لێ هەڵدەکەنرێ.

ژێردەریایی: جوورە گەمییەکی جەنگییە بە بندەریایەدا دەڕوات.

ژێردەس: ژێردەست.

ژێردەسە: ژێردەست، داروودەسە، تابوون.

ژێردەست: نۆکەر، بندەست، بەردەست، (هەورا.) ژێردەستە، هێنانە ــ: خستنە ژێرفەرمان، پەتک کردن.

ژێردەستە: ژێردەست.

ژێردەستی: نۆکەری، بندەستی، بەردەستی، نۆکەرایەتی.

ژێردەسی: ژێردەستی.

ژێرڕاخەر: پارچە چتێکە لە بن مافوورە و بەڕە و لباد یا دۆشەگ ڕاخرێ و یا بۆ لەسەر دانیشتنی ڕاخرێ، ژێر ڕاییخ.

ژێرڕاییخ: ژێر ڕاخەر.

ژێرڕەخەر: ڕاییخ، ژێر ڕاییخ.

ژێرزەمین: ژێرزەوین، سارداو، سەرداو، (هەورا.) زاخۆن، ژوورێکە لە ژێر زەویدا دروست کرابێ.

ژێرزەوین (فە.): سارداو، سەرداو، (هەورا.) زاخۆن، ژێرزەمین.

ژێرزەوینی: ژێرزەوی، سەرداو، ژێرزەمین، سەیزان، زەیسان، سارداو.

ژێر زرنی (ئەردە.): بن ئەژنۆ، ژێرچۆک.

ژێر زریەیی: ژێردەریایی.

ژێرسەر: ژوورسەر.

ژێرکەوتن: وەبنکەوتن.

ژێرسیگار: تەپسی، ژێرجغارە.

ژێر زکەووس (ئەردە.): ژێرپا، پامالْ.

ژێرزمان: ژێر زووان، بەرتیل.

ژێرزووان (ئەردە.): بەرتیل، ژێرزمـان، دارا ژێرزووانی بایزی ناگە: دارا بەرتیلی داوە بە باییزی.

ژێرزووان چەژتن: زمان تاقیکردنەوە، زووان تاقیوکردن.

ژێرزین: لباد یا پەتوویە، کە لە ژێرزین و لـەسەر پشتی وولاٌخ دادەنرێ.

ژێرسەر: بنسەر.

ژێرسەماوەر: خشت یا چتێکی دیکەیە لەژێر سەماوەری دادەنرێ.

ژێرقلیان: بەرقلیان.

ژێرقلیانی (ئەردە.): بـەرقلیانی، خۆراکێکـە بـەیانیان لـە ناشتادەخورێ، بەردڵ.

ژێرک: لای ژووررو، سەرروو ژووررو.

ژێرکە: ژیشک.

ژێرکەفتن: ژێرکەوتن.

ژێرکەن (ئەردە.): لادرکە، کەوەرک، قەڵەشتی بنبەرد.

ژێرکـەوتن: ژێرکـەفتن، مەبـەس لـە قـەرزداری و زەبوونـی و شکسـتی یەکێک یا چتێکییە.

ژێرکەوش: بنسۆل.

ژێرکراس: کراسێکی کورتی بێ قۆڵە منداڵ و ئافرەتان لـە بـن کراسیـەوە لـەبەری دەکەن.

ژێرکۆڵ (ئەردە.): شیرکۆڵ، بەچکەی شێر.

ژێرکێرە: ژێردەستێکی سووکە.

ژێرگ: ژێروو، ژێری، ژێرین، تەکین.

ژێرگین (ئەردە.): ژێروو، ژێرگ.

ژێرلچەکی (ئەردە.): چپەکردن، پچە، سرتە.

ژێرلچەکین (ئەردە.): زەردە، زەردەخەنە.

ژێرلچەوکین (ئەردە.): زەردە، زەردەخەنە.

ژێرماڵە: ماڵێکی لە یەکدوو چاوەی خانووێکی دا، کە ژوورەکانی تریشی خاوەند ماڵی تێدابێ.

ژێرۆ (باک.): باشوور.

ژێرووژوور: سەروخووار.

ژێرهار: ژێرسەنگ.

ژێری: بڕوانە: ژێرین.

ژێری خێنی (باک.): ژێرخان، سەرداو، سارداو.

ژێرین: لای ژێرەوە، لای خووارەوە، ژێرگین.

ژێستاندن (باک.): لـێ ئەستاندن.

ژێفەقەتاندن (باک.): لـێجووێ بوونەوە، ژێ جیهێ بوونەوە.

ژێکرن (شکا.): بڕین، سەر ـــ : سەربڕین.

ژێکری: بڕاو، سەربڕاو.

ژێکرین (باک.): لـێکرین.

ژێکڤە (باک.): لەیەکەوە.

ژێل (ئەردە.): گوڵـی قۆرەیـە، کـە لـەکاتی ڕشـانەوەی دا هـەڵدەوەرێ.

ژێلا: ژێرڕا: لە خووارەوە، لە ــ هات: لە ژێرڕاهات، لە خووارەوە هات.

ژێلەمۆ: زیلەمۆ.

ژێلی (هەورا.): زیلەمۆ. (باک.) لـەماوەی، لەکاتی، لـەدەمی.

ژێمایی: پاشماک، شرە، میرات.

ژێن: ڕاژێن، هەژێن، هەژێنەر.

ژێهاتن (باک.): لێهاتن، لێوەشانەوە. ڕاهاتن، قاڵبوون.

ژێهاتی (باک.): ڕاهاتوو، قاڵ، دەرهاتوو، کاربین.

ژیی (باک.): ژێ، ژەه.

ژی (باک.): ژیان، بژیو، ژیوار، زیندەگانی.

ژیار (زا.): ژیان، ژینیار. (باک.) زیندوو، هۆشیار.

ژیـان: ژیار، مـافی گیانداره لـە ژیـاندا، ژیـن لـە جیهـاندا، زیندەگـانی گوزەرانکردن. (ئەردە.) نرخ، هێنان.

ژیانەوە: ڤەژین، بووژانـەوە، ڤژانـەوە، تازە بوونـەوەی هەندێ چت دووای تێنوویتی یا کزی و زەبوونی و برسێتی.

ژیاندار: زیندوو، گیان لـەبەر، گیاندار. ــ ی: زیندوویی، گیانداری.

ژیـاندن: ڕەنێـو هێنـان، بووژاندنــەوە، بـە خێوکـردن، گوزەرانـدن.

ژیاندنەوە: ڤەژاندن، ڤژاندن، بووژاندنەوە.

ژیانن: ژیاندن، گوزەراندن.

ژیانی: زیاندەر.

ژیبوون (ئەردە.): جووێ بوونەوە.

ژیدەرکەفتن (باد.): ڕابووردنی کارێک، ژیدەرکەفت: ڕابرد.

ژیدرێژ (باد.): تەمەندرێژ.

ژیر: هۆشیار، هیر، ژیرلۆ، هۆشمەند، ژیللە، مامۆتک، تێگەییشتوو، فـامیدە. نێـوی نێرینانـە. ئاشـت، منـاڵێکـە نـەگری. ـــ بوونـەوە: ئاشتبوونەوە، واز لە گریان هێنان، دامرکان، دامرکانەوە (بۆ منداڵـە). ــ کردنەوە: ئاشتکردنەوە، گریان لە بیر بردنەوە، دامرکاندن.

ژیرا (هەورا.): ژیر، هۆشیار، زیرەک.

ژیرەوبوون (ئەردە.): ژیربوونەوە، ئارام گرتن.

ژیرەوکردن (ئەردە.): ژیرکردنەوە، ئارام کردنەوە.

ژیربوونەوە: واز لە گریان هێنانی منداڵ و ئارام و کپبوونی.

ژیرک: ڕابەر، پێشەوا، زرنگ، زیرەک. (باد.) ژووررو، لای سەرروو، لای ژووررو و سەرروو.

ژیرکەڵە: (باک.) شیرکەڵە، خۆشەویست، چکۆڵـە و جووان، منداڵـی ژیری جووانکیلە، ژیکەڵە، (باک.) ئۆفلاز. ووریا، ئازا.

ژیرکردن: بێدەنگ کردنی منداڵ لە گریان.

ژیرکردنـەوە: ئاشـتکردنەوە، داکاساندن، دامرکـاندن، واز پـێ لـە گریـان هێنانی منداڵ.

ژیرگی (باک.): (باک.) ژیلی.

ژیرلۆ: ژیر، ژیللە، هۆشمەند، مامۆتک.

ژیری: هۆش، ژیللی، تێگەیشتن، ووریایی.

ژیزوو: ژووژک.

ژیژی: ژووژک.

ژیشک: ژووشک.

ژیڤان (باد.): پەشیمان. چاپچی. (هەورا.) ژیان.

ژیڤانی (باد.): پەشیمانی.

ژیڤای (هەورا.): ژیان.

ژیڤنای (هەورا.): ژیاندن.

ژیکەڵە: خشکۆک، خوشکۆک، خەمشۆک، هەیبیڤ، خشتیلە، قشتیلە، قشت، جەوان، پەت، پەتۆ، پتکۆ، لە (ژیرکەڵە)وە کورتکراوەتەوە، لەسەرملان سووک، رەزاسووک، ژیرێکی گچکە، ژیرکەڵە.

ژیکەمان (هەورا.): ژێ ی کەوان.

ژیگیر: ئەنگوستیلە.

ژیل (شارە.): ژیلەمۆ، زیلەمۆ، ئاوورێکە بوویێتە خۆڵەمێش بەڵام زیلەموی تێدا مابێ. (زمن.) شڵێوە.

ژیڵ: ژیل. گۆلی ووردی بەرسیلەیە، کە هەڵی ئەپێچابێ و وەری بێتە سەر زەوی.

ژیلافە: شیلافە.

ژیلاووک (شا.): شیلاورک، پارچەییکی لۆچ لۆچدارە لەناو زگی گیانداریدا و پڕە لە پیسایی.

ژیلە مڕ: ژیلەمۆ.

ژیلەمۆ (هەورا.، کە.): زیلەمۆ.

ژیلە مۆ: ژیلە مڕ، ژیل، ئاورێکە بوویێتە خۆڵەمێش بەڵام پۆولەی ووردەی لەنێو دامابێ، ژیلەمۆ.

ژیللک: شیلاورک.

ژیللە (هەورا.): هۆشمەند، ژیر.

ژین: رۆژنامەیێکی کوردییە لە سلیمانی دەرچووە. ژیان، ساغی، ساخی.

ژیندار: زیندوو، خاوەند ژیان. (باک.)

ژینداری: ژیان، ژین.

ژین و ژار (باد.): ژیانێکی تاڵ و ناخۆش.

ژینگاری: زیندەگانی، ژیانی بە کۆمەڵ.

ژینهار: بۆ هەموو چتێک بەکاردەبرێ، کە مایەی سەخڵەتی و ئازاری ئادەمیزاد بێ.

ژیوار (هەورا.): نێوی دێیەکیە لە هەورامان. بار، چلۆنی، کوویی. (ئەردە.) گوزەران و ژیان.

ژیوان (شا.): پەشیمان، پاشگەز.

ژیوانی: پەشیمانی، پاشگەزی.

ژیوای (هەورا.): ژیان، تەمەن.

ژیونای (هەورا.): ژیاندن.

س

س: تیپێکی ئابێی کوردییە.

سا: (ئەردە.) خاوێن، پاک. ئیتر، کەوایە، ئەوجا، ئەوجار، ئەوەدەمی، دەسا، ئینجا، دەیسا، دە، سادەی. کەوایە: کە یەکێک بەندیواریت لە گەڵ بپسێنێ تۆش دەڵێی: سامنیش ناتناسم، جا، ئیتر، ئیدی. کە وای لێهات. (فە.) سێبەر، نیسێ، سایە. دڵسۆزی، میهرەبانی، لە ی تۆوە کارەکەم پێکهات. (باک.) ئاوا، رەنگ، جوور، وا، وەسا: بەورەنگە، بەوجوورە، ئاو. کات، دەم، گاڤ، ئەوسا، لەوساوە، ئیسا. (هەورا.) سایەقە، ساو، ساماڵ. لە (وەستاو مامۆستا) وە کورتکراوەتەوە.

سابات: کەپری هاوینی، ئاوباخ و باخچەو سەوزیخانەو ئیترە، تەنها بۆ سێبەرە.

ساباتی: شان و شکۆی دەوڵەتی.

ساباق: شوورێنی گەورەی ووراقی بەربەرەڵایە.

سابربەگی (هەو.): جوورێکە لە سێ بابەتەکانی گەنمی قەندەهاری.

سابروون (دەر.): نێری، کوور.

سابرێن (هەورا.): نێری.

سابرین (هەورا.، بابا.): نێری.

سابری (هەورا.): نێری، تگە، ئەژە، خرت، بزنە نێرێکە تەمەنی لە سێ ساڵی دابێ یا پتر هێڵرابێتەوە بۆ توو (تۆو).

سابلاخ: شارێکە لە کوردستانی کوێستانێدا و پایتەختی هەرێمی موکریانی لە ساڵی (١٩٤٦) دا بە سەرۆکایەتی قازی محەممەدی بوو بە پایتەخت و کۆمارێکی ئاوداری لێ دامەزرا، لە ١٩٤٧دا قازی محەممەد شەهید کرا.

سابلاخی: کەسێکە لە سابلاخێ لە دایک بووبێ و لە وێ پەروەردە بووبێ.

سابوون: خاوێنەر، پێشۆر، سابین، ساوون، چتێکە لە چەوری و قەلیە دروستدەکرێ، کەجلک و کەل وپەلی چڵکنی پێدەشۆرێ و خاوێندەکرێتەوە.

سابوونئاو: ساوونئاو، کە ئاوێکە لە وورده سابوون و ئاوی گەرم رێکدەخرێ بۆ کەل وپەل پێشوشتنی.

سابوونچی: ساوونچی.

سابوونساز: ساوونساز. ـــ ی: ساوونسازی.

سابوونی: جووره کۆترێکە.

سابوونی رەقی: جووره سابوونێکە.

سابوونی زرانی (فە.): کەشکەژنۆ.

سابوونی لەگلەگ (باد.): گوڵێکی سوورو وورده لە نێو دەخلاندا سەوز دەبێ.

سابین: سابوون.

ساپ (موک.): (هەورا.) ساف، بەردێکی پان و خشتە لە ساپێنیدا بە ڕێزەگوێزو مەرمەرو چتیتری دادەدەن چەند دانەیێکی لە گەلّ خۆ ڕادەفڕێنی. (باک.) گیای برنجی، چەلّتوک، تا، گیشەی گەنم و دانەوێلّە. (باک.) دەسک. (باک.) قەسەلّی دەغلّی، دەغلّی دروواوەیە، دبێژن م ساپێ خووە پەلّخاندییە، واتە گێرەم کردووە.

ساپاچ (کە.): مەری تەواو براوەوە.

ساپان (باک.): سەپان، ئەوکەسەیە دەغلّی دەدروێتەوە. داسێکی گەورەیە.

ساپساپانێ: بڕوانە: ساپێن.

ساپیتە (دزە.): جێگایەکی کەمێک بلّندە لە سەردارانی دارەڕایە بۆ کاریتان دروستدەکرێ. (کۆ.) میچ.

ساپیتک (باک.): میچ، چلّەی پۆپەی بن میچ.

ساپێن: ساپساپێن، ساپساپانێ، سافسافێن، گەمەیەکی منداڵانەیە بە بەردی پان و تەنک و خشت و لووس لە ڕێزە گوێز یا جک و ئیتری دەگرن.

سات (خۆ.): زۆر، گەلێک، فرە، تەنها لەو جوورە جێگایانەدا بەکار دەبرێ: ـ برسیمە، ـ تینوومە، ـ ماندیمە. دەمێکی کەم، کات، گاڤ. کەرمێر، کاتژمێر، کە بریتییە لە شێست خولەک (دەقیقە). مەرازی کات ئەژماردنێ.

ساتار (باک.): پارچە جێگایەکی بێ دارە لە ناو جەنگەلّ و لێڕەوارانەدا.

ساتان (ڕەوا.): دەرپێ. (باک.) پارچە قوماشێکە.

ساتاندن: (باک.) تێکولّ لە برنجکردنەوە، برنج کوتان، بساتینە.

ساتای (هەورا.): لەسایەی، لە ژێرسایەی.

ساتل (باک.): سەتلّ.

ساتمە: سەرەنگرێ، تووەخ، ـ بردن: سەرەنگرێ بوون، هەلّەنگووتن لە ڕۆیشتنیدا، هەلّە لە گوفتوگۆدا.

ساتمەکردن (هەو.): هەلّەنگووتن، پێ هەلّکەوتن، نووچبردنی گیاندارە لە ڕۆیشتنیدا.

ساتن (باک.): لێدان، شکاندن، کوتان.

ساتۆ: قەسە تۆرە، کێردێکی گەورەیە.

ساتۆر (کە.): قەسەتۆرە، دەمەچەقۆی بێ مشتۆی بێکارە، چەپەچاخ. (کە.) قەمەی چکۆلّەیە بە سەر تفەنگانەوە، کێردی گەورە.

ساتۆرە: ساتۆر.

ساتۆرە (باد.): خووێری، تۆری. (باک.) چەقۆیەکی دەم پانی وەکوو داس وایە گۆشتی پێ وورد دەکرێ و ئێسکی پێ دەشکێنرێ.

ساتوور: تەوەرداس.

ساتوولی (باک.): هەرزەیی، پەستی، ڕژدی.

ساتێ: تاوێکی، دەمێکی.

ساتی: تالّووکە، بە ـ: بەتالّووکە. تیرەیێکی کوردە.

ساج: سێلّ، ئاسنێکی تەنکی گەورەو خڕی ناوەند قۆقزە، کە لەسەر ئاگردان یا تەندووروئیتر دانرێ نانی لە سەر

ساتوور

دەبرژێ. دارێکی پتەوی جووان و سوورکارە لە دارتاشیدا بەکاردەبرێت.

ساجاخ: ساچاخ.

ساجلەخ: چەند جوورە پلەپلەیێکی زێڕین یا زێوینە بە سەر پرچی دادەکرێ بۆ جووانی (لام وایە ترکیبیە).

ساچاخ: جوورە ڕیشوویێکی بادراوی جووانە دەهێلّرێتەوە لە چووار کەناری سووزەپێ و گۆشەی تاق وزین و نەرمەزین دەدروێت. بافتەی کەناری سەلّتەو کەوایە. مووچاخ، بارۆکە.

ساجان (هەورا.): ووچاندان، هەسانەوە.

ساچمە (کەل.): فیێل، لێپ، تەفرە. وورده ئاسنە خڕەکانی تفەنگی ڕاوێیە، کەلە قورقوشم (مز) دروستدەکرێن. وورده بەرد بە تایبەتی ئەوانەی، کە لە حەوش و دالاّن و پێشدەرگایان دەگیرێ.

ساچمەرێژ: بەردچن، بەردڕێژ، ڕەقف، ـ کردن: ڕەقفکردن.

ساچمەرێژی: بەردچنی، بەردڕێژی.

ساج و پەرچەم: زاج و پەرچەم.

ساحێبی (موک.، خۆ.): جوورە ترێیەکە.

ساحێوی: بڕوانە: ساحێبی.

ساخ: خۆش، تەندروست، لەش بێ نەخۆشی، ساغ، لەشساغ، باخۆش. بەکەلّک، فەلاتکار. ڕاست، پیاوی ـ: مرۆی ڕاست، ووتەی ـ: ووتەی پاک و ڕاست و بێ ئەملاولا. دەق نەشکاو، دەست لێنەدراو. نەشکاو، بێکەم و کووڕی، قابی ـ: قابی نەشکاو.

ساخبێر (باد.): (فە.) ڕێبەر، بەڕێوەبەر، هەلّسووڕێن.

ساخبوون: بژین.

ساخت: دەستکار، کاری دەست، دروستکراو، ئەم دیوارە ساختی وەستا نەریمانە. سازان، سازیان.

ساختە: هەلّبەست، بە درۆ پێکەوەنراو، ناڕاستی، فیچەلّفاچ، داتاشراو، گزە، درۆ، دەلەسە، داڕژتوو، داڕێژراو، کەلّەک، بنجامەتی، کوول، فەرو فێلّ، ڕێکخراو، فروفیلّ و تەلّەکە.

ساختەچێتی: قۆلّبڕی، ساختەکاری، کردنی کردەوەی پڕ فروفێلّ، ساختە چیەتی، قۆلّبڕی، فێلّبازی.

ساختەچی: ساختەکار، کەرسەک، گزەوون، (باک.) بنجامە، فێلّباز، فرو فێلّکار، درۆزن، (کە.) بەزاج، (دزە.) چارقاپ، قۆلّبڕ.

ساختەچیەتی: قۆلّبڕی، فێلّبازی، ساختەکاری.

ساختەکار: ساختەچی، (کە.) بەزاج، هەلّبەستەر. ـی (باک.): بنجامە، هەلّبەستن، داڕژتن، بنجامەتی، ساختەچێتی، فیچەلّفاچ.

ساختەکردن: داتاشین.

ساختەگی: دەستهەلّبەست، دەسهەلّبەس، دەسرۆن.

ساختەیی: بڕوانە: ساختەچیەتی.

ساختمان: خانووبەرە، سەراپەردە، کۆشک، مالّ.

ساختووباخت: سازوباز، ڕێککەوتن، ئاشتبوونەوە. (ئەردە.) خلێنەو بلێنە.

ساخکردنەوە: (هەورا.) ساقکردنەوە، ساخکردنەوەو چوواندنی پارەیەکی یا فرۆشتنی چتێک. لێکۆلّینەوەی کار، زیندوو کردنەوەی چتی لە دەستچوو، حساب پاککردنەوە، پاککردنەوەی ئەژمێریاری (حساب).

ساخ کردنەوە: دەرخستن، خۆشکردن.

ساخوول هۆر: کادان، کادێن.

ساخولەت (باد.): ڕانە، هەڵگۆ.

ساخی: خۆشی، تەندروستی، خووەشی، (هەورا.) ساقی.

ساخی پارازتن: (هەورا.) ساخی پارێزنای.

ساخی پارێزنای (هەورا.): ساخی پارازتن.

ساد (باک.): تیکە، پارچە.

سادا (باک.): ناوی گوندێکی کوردانە لە ڕۆژهەڵاتی شاری عاموودێ و هەم ڕەنگە دێیەک بێ لە ناو ئۆمەرییاندا، کە شەڕێکی گەورە لەوێدا ڕووی داوە.

سادار (هەورا.): وێڵ، دەربەدەر، دێوانە. هۆ، بۆتە، سایە.

سادارینی: وێڵی، دەربەدەری.

سادانی: جوورە ترێیەکی سپی دەنک شاش و ناسکە.

سادە: ساکار، یەکڕەنگ، خۆڕوو، (باک.) سایە. کەمهۆش، سادەکار، سادەلەوح، چاڤگرتی، ساویلکە. کوڕێکە هێشتا تووکی لێنەهاتبێ.

سادەکار: سادەلەوح. ـــ ی: سادەیی، سادەلەوحی.

سادەلەوح: سادە، کەمهۆش، بێهۆش، گێل. ـــ ی: سادەیی، کەمهۆشی.

سادەیی: ساکاری.

سادر (باک.): تەوەرداسی چکۆڵە.

سادۆ (باک.): ناوی مرۆڤێکییە، سادی حەمێ، گاسۆ لە چیای ڕۆژهەڵاتی دێرکان لە چیای مازوویە بە مێرانی دەنگی داوە.

سادۆڵ (کە.): جۆگەیێکە لە جێگاو لە جیاتی دۆڵاشی ئاش لە قسڵ و بەرد و گێچ دروستدەکرێ بەڵاّن ڕووکاری لای دەرەوەی ناگیرێ.

سادیل (باک.): جووزە، لکە گچکەکانی دارو گیا، یانە، خەڵف.

سار: وەک، وەکوو، خاکسار: وەکوو خاک. (دەو.، باک.) سارد، (هەورا.) سەرد. باران، سەنگسار: بەردەباران. ستان، سان، جێگا، شوێن، زۆر، گەلێک، فرە، بە تەنهایی بەکار نابرێ بەڵکوو بە دووای هەندێک ناوانەوە دەنووسێ، کۆسار، کێفسار.

سارا (باک.): ناوی ژنانە، ناوی گۆرانییەکی کوردیشە. (گژ.) سبەینێ. دەشت، بیاوان، بیابان. پاک، خاوێن، وێژە، خۆڕوو.

ساراکردنەوە: تەختکردنی شووێنێکی ناڕێک و کردنە دەشت.

سارا نشین: دەشت نشین.

سارە (گژ.، باجە.): سبەینێ.

سارەما: تێبەرداتی کارو بەرخانە لە بەیانیاندا لە پێش دۆشینی دایکیاندا.

سارەوان: ووشترەوان. ـــ ی: ووشترەوانی.

سارد: (باد.) سار، سەرد، چەییک، چەیبیک، چیاو، سەهۆڵ و بەفر ساردن، زستانان هەوا ساردە، دژی گەرمییە، هەوای سارد: سەرما.

ساردئاو: مەسنا، ناویس، ئاڤسارک، مێچ، سەرداو، سارنج، زێرزەمین، حەوزێکی سەرداپۆشراوی پڕئاوە و هەتاوی ڕێناکەوێ و ئاوەکەی سارد دەبێ، سا لەچۆڵی یا لە ناو ماڵانبێ.

ساردئاوە (لو.): حەوز.

ساردایی: ساردی، سڕی.

ساردە (شا.): سندان (بۆ جنێو). برنجێکە ناوی پاییزی خواردبێتەوە و درەنگ پێبگات وەکوو گەرمە نەبێت، کەنەم درەنگ پێ دەگات.

ساردەدەرد: سندان، دەردێکە هەناوی مرۆو هەموو گیان لەبەرێکی دادەگرێ. بۆ جنێویش بەکاردەبرێ.

ساردەسێر: کوێستان. ـــ ی: کوێستانی.

ساردەستدان: ئازارێکە لە سەرماوە ناوزگ کرژ دەکات. بۆ جنێو بۆ کەسێک بە کار دەبرێ، کە بانگت کات.

ساردەگیا: گیایەکە وەکوو گەنمی وایە، بەڵاّن گوڵەکەی وەهی جۆی دەچێ و بێ دانە لە نێو دەغلاّندا شین دەبێ.

ساردەمەنی: بۆ هەموو چتێکی سارد بەکاردەبرێ، کە بۆ خواردن و خواردنەوە دەست بدات.

ساردبوون: واتە گەرمایی نەمان، کەبەفر یا سەهۆڵ لە نێو ئاوی بخرێ سارد دەبێ.

ساردبوونەوە: گەرمایی نەمان. پەشیمان بوونەوە، خاوبوونەوە لە کردنی کارێکی. ناهومێدبوون. مردن.

ساردکردن: سەردکردن، دووایی پاییزە سووی سارد کردووە.

ساردکردنەوە: گەرمایی چت لابردن. کوژتنی گیان لەبەرێک. پەشیمان کردنەوەی یەکێک لە کارێک یا لە بڕیار و دووانێک.

ساردنەوێ (خۆ.): شێناوەردی ناوردان، لەبنەڕەتدا مەبەس لە ساردکردنەوەیە، تووتنی دەسێرمەوە: تووتنم ساردەوە.

ساردوسەرما: کاتی سەرماوسۆڵە.

ساردۆنیا: گوڵێکی سووری جووانی گەڵاّپانە.

ساردوسڕ: زۆرسارد. مەبەس لە کەسێکییە، کە ڕووی خۆش نەبێ لەگەڵ ئەم و ئەو.

ساردوسڕی: سەرماوسۆڵە. ڕوونەدان، ڕووی خۆش نیشان نەدان بە کەسێکی، نامیهرەبانی.

ساردوگەرم: چتی شیرتێن.

ساردوگەرم کەوتن: مەبەس لە باڵ و پەڕکردنییە.

ساردی: سەردی، ساری، سەرماوسۆڵە. ساردەمەنی.

ساردی و سڕی: سەرماو سڕی.

سارمە: ساڵمە، گیایەکی پاییزییە گەڵاّی وەکوو نەسپنگ وایە گوڵێکی گچکەی زەرد دەگرێ. قۆزاخەی ئاوریشمی هەڵکراوە.

سارنج: (باک.) سارینج، سێرنج، سارداو، ئانباری ئاو، کۆگەی ئاوی بارانە و ئیتر، سەرداو.

سارۆ: ناوی ئافرەتێکییە بەستەیەکی لەسەر هەڵبەستراوە.

سارۆخ (ئەردە.): سەرپۆش.

سارومار: ووشەیێکە وەچتی زۆر بۆگەنی دەچووێنن، دەڵێن ئەو چتەبۆنی ـــ ی لێدێ: زۆر بۆگەنە.

ساڕێژ: هێدی، ئارام، هێمن. گۆشتە زوونە.

ساڕێژبوون: دامرکان و ئارام بوونی ژانی برین و لەش و بە جارێکی چابوونەوە و گۆشتە زوونە هێنانەوەی.

سارێژبوونەوە: گۆشتە زوونە هێنانەوە.

سارێژبوونی برین: سارێژ بیەو زەخمی.

سارێژبیەی (هەورا.): سارێژبوونی برین.

سارێژەکردن: ئاشتکردنەوەو دڵهێنانەوە جێی یەکێکی دڵشکاو.

سارێژکردنەوە: خۆش چاک کردنەوەی برین و دەردو ئازاران، دامرکاندن، دەرمانەکە برینەکەی سارێژکردەوە: ئێش و ئۆفی دامرکاندو گۆشتە زوونەی پێهێناوە.

سارێژی: سارێژبوون.

سارێش: سارێژ.

ساری (باک.): ساردی. نامیهرەبانی.

ساز: ڕێکخەر، دروستکار، بەڵام بە تەنهایی بەکار نابرێ بە دووای ووشانەوە دەنووسێ، کارساز، چارەساز. یەکێکە لە مرازانی بەزم و ئاهەنگ و شایلۆغان، بە هەمموو پارچەکانی مرازی شایلۆغانیش دەڵێن. ئامادە، دروست، ڕێک و جووان، ڕێک و پێک، ــ بوون: ڕێککەوتن، ئامادەبوون، نا ــ : ناڕێک، بێکێس. ڕێکخراو، ئامادەکراو. ساخ، ساق، دروست.

سازاخ (باک.): بای تەڕ، بۆران.

سازان: ڕێککەوتن، سازیان، بڕیارلەسەردان، پێکهاتن.

سازاندن: ڕێکخستنی یەکێک یا چتێک.

سازاو: ڕێک کەوتوو.

سازبەند (باک.): سازندە، مۆزیقەچی، کەسێکە شارەزای سازلێدانێ بێ. ــ ی: سازندەیی، مۆزیقەوانی.

سازبوون: ئامادەبوون، گونجان، هەڵسووڕان، پێکهاتن، دروستبوون، ڕێککەوتن.

سازدان: ڕێکخستن، سازکردن.

سازکەردەی: سازکردن.

سازکردن: ئامادەکردن، ئەریت کردن.

سازگ (کۆ.): ترشیاتێکە بە شێلم دروست دەکرێ، تەڕساز.

سازگار: لەبار، کێس، ڕەوا، بژوون، نەرمەنیشک، هێژا، ئاووهەواییێکە سووک بێ و لە ئەندام بکەوێ. ــ ی: بژوونی، کێسی، سووکی و خۆشی ئاوو هەوای شووێنێکییە وەکوو کوردستان وابێ.

سازگەر: سازگار. ــ ی: سازگاری.

سازنە: سازندە.

سازندە: سازلێدەر، سازبەند. کارو فەرمان ڕێکخەر. زۆربڵێ، چەنەباز. جندە، حیز، سووزمانی. ــ یی: سازلێدان، ڕێکخستن، زۆربڵێیی، حیزی.

سازوان (هەورا.): شایلۆغانەوان.

سازوپاز (ئەردە.): بەننوبەس، ساخت و پاخت، خلینە و بلێنە، سازیان.

ساز و سەودا: کەڵکەڵەی چتێک، ئازاد تۆی خستەسەر ئەم ــ یە.

سازی: باری ڕێک کەوتن و یەکێتی ڕێکی، ئامادەیی.

سازیان (ئەردە.): سازان، ڕێککەوتن.

سازی چلچەنگ (هەورا.): جوورە سازێکە.

سازین: سازان.

ساس: جوورە فرنوویەکی سوورکارە لە ناو ماڵان و کەرەستەی دارینەدا پێدەگات. مۆرانەییێکە کەل و پەلێکی دەخوا، کەلە خوری دروستکرابێ.

ساسان: باپیرە گەورەی بنەماڵەی دەوڵەتی ساسانیان بووە، فەرمانڕەوایی ساسۆنی ناودارە خەلک، شەرەفخانی بتلیسی دەفەرمووێ: ساسۆنی لە ساسانیەوە پاشەکەوت بوون و دەچنە وەسەر ئەنوشیرەوان.

ساسوون: خەڵکی چیای ساسۆنێ بە ئازایی و مرۆڤایەتی دەنگیان داوەتەوە لە پاش شۆڕشی شێخ سەعیدە لە ساڵی ١٩٢٥ دا خەڵکی ساسۆنێ چەند ساڵێکی دوورو درێژ خۆیان نەداوەتە دەست دوژمنی خۆیان ماڵی عەلی یونس لەو بەسەرهاتەدا خاوەند ناوو ناوبانگ و بەرێزبوون، ئەمیر شەرەفخانی بتلیسی دەفەرمووێ ساسۆنی لە ساسانیانەوەیە و لە بنەماڵەی ئەنوشیرەوانییەوە پاشکەوتوون.

ساغ: مرۆی ڕاست و بێ فروفێڵ. چتی بێکەم و کووڕی و شکستی. گیاندارێکە نەخۆش، ساق، ساخ، تەندروست، لەشساغ.

ساغبوون: ڕاست و بێ فرو فێڵ بوون. بێ کەم و کووڕی بوون.

ساغ بوونەوە: چابوونەوەی نەخۆشی. فرۆشرانی چت و نەمانەوەی. دەرچوونی هاوبەش ولە کارێکیدا مانەوەی چتەکە بۆتۆ.

ساغکردنەوە: چاککردنەوە. فرۆشتنی چتێک و نەهێشتنەوەی. دەرکردنی هاوبەش لە کاروبارێکیدا و هێشتنەوەی بۆ خۆت.

ساغی: ڕاستی، بێ فروفێڵی. ساخی، بێ کەڵ و کۆمی چت. نەخۆش نەبوونی گیاندار.

ساف: ساپ، (ڕەوا، کە، دزە.) سام، هەراس، ترس. دەزوو، تیرە. قەوانە. لووس، خز، هامار، خشت.

سافسافێن: گەمەیەکی مندالانە بەردێکی یا جگ یان چەند گوێزێکی دادەکەن و لە دوورەوە بەردێکی پانی تەنکی ڕێکی بەخشکەیی تێدەگرن.

سافۆ (باک.): ڕنوو، ڕنی، کۆمای بەفری. (باک.) قاپی مس.

سافێن: ساپێن، ساپساپانێ.

سافیا (باک.): گوندێکە لە ناو سلیڤاندایە کەوتۆتە ناو دەشتی ئامەد (دیاربەکر) ی گۆرانیەکانی (باقێ بەهجەت) و (خێریا حەجێ) لەو گوندەدا پەیدابووە.

سافیلکە: ساویلکە.

ساف (باک.): هەلامەت، پەسیو.

سافا (باک.): ساوا، بەبە، کە باران نەباری بووکێکی چادەکەن و بە ماڵانەوە دەگەڕێن و دەڵێن: گۆلکامە گەیا دقێ، بووکا مە ساکار دقێ، مەژ خوودێ باران دقێ.

سافار (باک.): ساوار.

ساق: لوولاک، لوولاق. (باک.) پووزەوانەی خوری و موویە. لاسکی گیا و گوڵان و قەدی دارانە. ــ ێ جزمێ: لاسکی جزمەی، بۆ لاسکی گۆرەویش بەکاردەبرێ. (هەورا.) ساخ، ساغ، دژی نەخۆش. ڕیقنەی شلی پەلەوورانە. تەپ، سل، ساقەگوو.

ساقەت: ــ ەتری: لاسک و قونچکەکانی ترێ، (هەو.) بستە، (باک.) بستی.

سەڵەتە (ئەردە.): قەدی درەخت و سەوزاییە.

سەڵەتە سۆرە (هەو.): (موک.) زەرنەقووتەڵە، بێچووە باڵندەی بێ تووکە، کە تازە لە هێلکەی هاتبێتە دەرەوە.

سەڵدرەخت: تەنەی داران.

سەڵگەنم: لاسکی گەنم.

سەڵۆ: پاڵتۆ، قاپووت، (کە.) پاڵتاو، (باک.) ساکۆ.

سەڵۆڵ (ئەردە.): لوولاک. باسک. سەوەتەی ترێیە.

سەڵەمول (باک.): تۆپی گەمەیە.

سەڵی: ساغی.

سەڵی پەڕ: پەڕی باڵندان.

سەڵی و بەڵی: گۆڕینەوەی چتێک بە چتێک لە گەڵ ماوەوە دانەوەدا، تاڵ و گۆڕ، ئاڵشت.

ساک (باک.): جەواڵ، خورج. (زا.) پالاغ، بێچووی گامێش.

ساکات: سێبەر، نیسێ.

ساکار: یەکڕەنگ، سادە، بێ گوڵ.

ساکەبەیار: بەیارێکە سادەو ساکاربێ.

ساکۆ (باک.): ساقۆ. (ئەردە.) سەکۆ. کێوی سادەو ڕووت، کە بەردوداری پێوەنەبێ.

ساکۆڵ (باک.): گیانداری گەمژە.

ساکوول (باک.): بەخت وەرگەڕاو، هەرزە، سووک، هیچ و پووچ.

ساگات: سێبەر.

ساگوان (فە.): ماڵۆسی، بەرازی مێیە.

سال: ساڵ.

ساڵ: ناوە بۆ هەر دووازدە مانگەکانی وەرز، کە ڕۆژ چەرخەیەکی تێدا دەکا لەکەلووی بەرخ(حمل) وە تا دووایی کە لووی ماسی (حوت)، وەرز، وەند، خرت، ـــ بردنەسەر: ساڵ تەواوکردن، ـــ سووڕانەوە: ساڵ وەرگەڕانەوە، ـــ گەڕانەوە: ساڵ وەرگەڕانەوە، ساڵ سووڕانەوە، لە حەوت ساڵان گەڕانەوە: مەبەس لە مردنە، ساڵ ٤ بەشە: ٣مانگ بەهار، ٣مانگ هاوین، ٣مانگ پاییزو ٣مانگ زستان.

ساڵار: سەردار، سەروەر، سەرۆک، سەرکردە. نێوی نێرینانە. ـــ ی: سەرداری.

ساڵاکۆنی (باک.): ساڵی ڕابردوو.

ساڵان: (ئەردە.) ساڵگەل، وەرزگەل، ساڵیان.

ساڵانە: زێو، مزوکرێی ساڵانە، مووچەیێکە، کە ساڵ بە ساڵ بدرێ بە یەکێک، مووچەی ساڵێ. خێرێکە بە ئاتاجان بدرێ لە پاش تێپەڕینی ساڵێک بە سەر مردنی کەسێکیدا.

ساڵ ئەوەر: ساڵی هات.

ساڵی ئایند: ساڵی دادێ، ساڵێکی تر.

ساڵەک زێڕە (باک.): لەیەکساڵدا.

ساڵەیی: هۆزێکی کوردە لە کەناری شاری کەرکووکێیە.

ساڵەوساڵ: ساڵ بەساڵ.

ساڵبەر: ساڵ ئاوەر، ساڵ نەساڵ، بۆ باغ و گیان لەبەرێکی بەکاردەبرێ، کە ساڵێکی بەری بگرێ و ساڵێکی نەگرێ.

ساڵبووێر: (باد.) ساڵبێر، ئاژاڵ و ڕەشە وولاخی مێیە، کە ساڵە نا ساڵێکی بزێ.

ساڵچی (بابا.): جووره ترێیەکە.

ساڵخوردە: پیری کۆنەساڵ، ساڵدار.

ساڵی سێزدە مانگ: ساڵێکە سێزدە مانگ بێ بە ئارەوی پێی دەڵێن: (کبیسة‌الکبائس).

سالم(ئەردە.): ساڵمە، ڕەگی گیایەکیە گوڵەکەی سوورە. (ئەردە.) سالمە، کە سەعلەبی پێدەڵێن.

ساڵمە: سارمە، گیایەکی سەلک داری بەهارییە سەلکەکەی بە نرخە و بە کاری گەلێ چتان دێت، هێندێکیش دەڵێن پاییزیە گەڵای وەکوو ئەسپنگییە گوڵیشی زەردو گچکەیە.

ساڵنامە: نووسراوێکە بە دەستنووس یا بە چاپکراوی، کە ژمارەگەری هەموو ڕۆژەکانی ساڵێ دەکات.

ساڵنەساڵ: ساڵە نا ساڵێکی دی.

ساڵنما (ئەردە.): ساڵنامە.

ساڵۆخ: سالۆغ، دەنگ و باس.

ساڵۆخی (باک.): سۆراخ.

ساڵۆز (هەو.، شن.): سالۆس، زمان تێکەڵاو، خۆناشیکار، کەسێکە لە کاروباراندا خۆی تەنبەڵ و بە ساختە خۆی تەوەزەل بکات، ساختەچی. ڕیاباز. ـــ ی: ساختە لە کاروباراندکردن، خۆناشیکردن.

ساڵۆزی کردن: بەساختە لە کاروباراندا خۆ ناشی و تەنبەڵ کردن، فرت و فێڵکردن.

ساڵۆس (خۆ.): سالۆز. ـــ ی: سالۆزی.

ساڵۆغ: سۆراغکردن.

سالووس: چتی سادەی خاوێن و لووس، تێلای لووسی بێ گرێ.

سالووق: تووکی نەرمی گیاندار.

سالووک: لات، بێ پووڵ و پارە، نابووت.

سالوول (باک.): ژووری تایبەتییە لە زینداناندا، کە مرۆی زۆر تاوانباری بەتەنێ تێدەکەن.

ساڵها (باک.): تێلێکی کوردانە لە ناو هەڤێرکاندایە لە باکووری ڕۆژهەڵاتی شاری نصیبینی دایە، (سالها و دومان) دوو بەرەبابن لە هەڤێرکاندا.

ساڵی ئامێ (هەورا.): ساڵی دادێ.

ساڵیان (ڕۆژ.): خەراجی ساڵانەیە، پیتاک کۆکردنەوە. (ئەردە.) ساڵیانە، ساڵان.

ساڵیانە: ساڵبر، مووچەی ساڵانە. ساڵانەی مردوو.

ساڵی چگ (فە.): ساڵی ڕابردوو.

ساڵی دادێ: ساڵی دوای ئەم ساڵ، کە هێشتا نەهاتووە. *

ساڵی ڕابردوو: پار، پارەکە.

سالیس: تێلای لووسی بێگرێ.

سالێن: سالیانەوە.*

سام: ساف، زەبروزەنگ، (باک.) سەهوو، ترس و هەراسێکە، کە هەندێجار لە گیاندارەدەنیشێ، بە ــ : بکەڕب، سامدار، ترسێن، سامگرتن: پێداهێنان، سام لێکردن: ترسان. (سام) دەڵێن سام یەکێکە لە چوار کوڕەکانی (نووح) ی، کە بریتین لە (سام، حام، ئیرەج، توورەج). ناوی گەڕناسێکی کوردە، کە باب و باپیری ڕۆستەمی ناودارە، ڕۆستەم کوڕی زاڵ کوڕی سام کوڕی نەریمان، شەرەفخان دەڵێ ئەو ڕۆستەمە کوردە لەشانامەدا دەڵێ:

یەکێ جام و بادە بەڕۆستەم سوپورد
بەوەی گوفت کەی نامبەرداری گورد
بگوید کە کوردان توراخاستەند
سەری تەختی ئێران بیاراستند

داماو (حسین حوزنی موکریانی) خۆشی نەدیتووی بەرام دەڵێ: گورد کوردە، زۆر ترینی مێژوونووسانی فەرەنگیش هەر لەو بڕوایەدان.

سامال: ساو، سایەقە، ئاسمانی بێ هەوور.

سامالەکردن: دووبارە مالەکردنەوەی زەوی.

سامالکردن: نەمانی هەورو پەیدابوونی سایەقە.

سامالی: ساوی، سایەقەیی.

سامان: (باک.) مال، خووەدیتی، دەست و دوو، پەڕوپۆ، پەلوپۆ، تەڕو تفاق، (باک.) بۆچک، دەولەت، خووەمالی، دەسترۆییشتن، بێ ــ : هەژار، دەستکورت، لات نەبوو. (موک.) لا، ناو، ناوچە. ئامان، ئاوو ئاوور ــ یان نیە، واتە ئاوو ئاوور ئامانیان نییە. (موک.) هات و چۆ. سەقام، یاسا. (ئەردە.) شێواو، بەرباد، بێ سەقام.

ساماندار: دەولەمەند. ــ ی: دەولەمەندی.

ساماندان: سەقامدان، دروستکردن، ڕێک خستن.

سامانن (ئەردە.): ڕێکخستنی چت.

سامانکردن: بەربادکردن، بێسەقامکردن.

سامانگە: شوێنێکە پوول و مالی تێدا دابنرێ.

سامەتە: سامۆتە.

سامتین: سانتین.

سامدار: بکەڕب، بەسام، پڕسام، ترسێن، ترسێنەر، بەرچاف، پێشچاف. ــ ی: ترسان، سافکردن، سامناک.

سامکردن: ترسان، سافکردن، سامناکی.

سامگا: جێگای پڕترس و سام.

سام لێ کردن: لێترسان.

سام لێ نیشتن: ترسان.

سامناک: سامدار، بەسام، بەترس. ــ ی: سامداری.

سامۆتە: سامۆتک، چوار بەنی ئەستوورن بە پاشکۆی زینییەوە شۆڕدەبنەوە بۆ بەستنی، دابەستنی کەل و پەل و یا خورجێن بە پاشکۆی سووارداا.

سامۆتک: تارمایی. سامۆتە.

سامیتیل (باک.): بەنێکە هەردووک سەری نیری پێ دەبەسترێ.

سامیر (باک.): جوورە چێشتێکە. (زا.) جوورە هەرزنێکە.

سان: ستان، سار، شووێن، جێگا، زێد، نیشتمان، بە تەنهایی بەکارنابرێ بەڵکوو بە دووای ناوانەوە دەنووسێ و زۆری واتای ناوەکان نیشاندەدات وەکوو کوردسان، دارسان، گولسان، واتە جێگای کوردان، داران و گوڵان، کێڤسان. ڕێز، تیپ، قەتارە، پێشمەرگەو قوتابیان بە ــ ڕاوەستاوون: پێشمەرگەو قوتابیان ڕێزبوون و سانیانگرتوە، لە ــ دان: ڕێزکردن، بەقەتار ڕاگرتن. (کە.، هەورا.) گەورە، خان، ئاغا، سەرۆک، سەری سەرداران، پادشا، شاهەنشا. (ڕەوا.) هەسان. (فە.، مەلیش.) بەرد، بەر، کوچک.

سانا: ئاسان، بێ ئەرک، دژی قورس و گرانە.

ساناد: هەوارگە. نێوی کوڕانە.

سانالە (هەورا.): سەکۆیا شووێنێکە سوواغدرابێ و هێلە سارکرابێ بۆ میوە لەسەر هەلخستن و دانەوێلە.

سانالێ (هەورا.): ئەو سوواخەیە، کەبە سیرەکۆلێ سووابێتەوە، بەسوواخی تر هەر دەلێن سوواخ.

ساناهی (باد.): ئاسانی، سانایی.

سانای: ئاسانی.

سانایی: ساناهی، ئاسانی، سانەهی.

سانەوە: حەسانەوە، پشوودان، ئاسوودەبوون.

سان بەستن: ڕێزبوونی قوتابی و پێشمەرگان، چینی قوتابیان سانیان بەستووە، لەشکری پێشمەرگان بەسان ڕاوەستان.

سانتیم: سانتیمەتر. سانتین.

سانتین: سانتیم، سامتین، جوورە دەزوویەکی پوختی بریقەداری قایمە.

سانتیمەتر: سەد یەکی مەترێکی، سانتیم، (لە ڕۆژاواییان وەرگیراوە).

سانجۆر (زا.): ژانەزگ، زگئێشە.

سانجۆل (زا.): قەلادەی ملی سەگان.

ساندە: سوواندەی بانی، گووێ سووانە.

سانگۆ (باک.): جووانەگای دووسالانە.

سانی (باک.): گڕی ئاووری.

سانیلکە: ئاسان، سانا.

سانیلکۆکە (خۆ.): ئاسانی، سانایی، زۆرئاسان، سادە.

ساو: سامال، (هەورا.) سای، ساهی، سایەقە، ئاسمانی بێ هەوور. مەودای دەمی تیغ، گووێزانەکە لە ــ چووە واتە کول بووە، تیژایی نەماوە. (هەورا.) سێو. (ئەردە.) ساوین، مالشت. (باک.) ساف، سام، ترس.

ساوا: بەچکەی هەموو گیان لەبەرێکییە، مندالی ساوا، کۆرپە، کۆرپەلە، زراسک، ساڤا، شلک، قنۆرک، کۆرپەی تازە بووی گیاندار. بۆ ڕووەک و هەموو جوورە شیناوەردێکی بەکار دێت، کە تازە سەری لە خاک دەرهێنابێ، شلک. گووێلکی ساوا: گوێلکێکە تازە لە دایک بووبێ.

ساوا: بەرخساوا، کەمێ بێ، لەسالی یەکەمیدا: بەرخەمێیە، لەسالی دووەمیدا: بەردیلە، لەسالی سێیەمیدا: بەردیلە، لەسالی چووارەمیدا: مەڕە.

ساواخی (کە.): ساوایی، ئاییلی مندال، کۆرپەیی.

ساوار: (باک.) ساڤار، (هەورا.) پەتلە، ساوەر، (ئەردە.) ساوور.

ساواز: ڕووداماڵراو، ڕووداماڵیاگ.

ساوان: سوونەوە، سووین، ساوین.

ساوانی (ئەردە.): هەستی دەست لێدان، هەستی لێکەوتن.

ساوای (هەورا.): سیو.

ساوایی: (کە.) ساواخی، ئاییلی منداڵ، کۆرپەیی، کاتی منداڵی. هەستی وێکەوتن.

ساوە: سا، کات، دەم، لەوساوە.

ساوەر (ئەردە.): ساورین. ساوار، ساوور.

ساوەرە: داوەرە.

ساوەرکوت: کەسێکە ساواری بکوتێ.

ساوەرین (ئەردە.): سابرێن.

ساوەساو: خاوەخاو، سستی.

ساوەساوی: خاوەخاوی، سستی نواندن.*

ساوەڵ: دارێکی درێژو سەرخڕە وەبنەوەی بەرداشی دەدرێ تا بەرداشەکەی پێ بێنن و ببەن، لووێل. چوارچێوەیەکی دارینە دەخرێتە سەرپشتی وولاخ بۆ دارپێکێشان و بەردکێشان.

ساوەڵەوان (هەورا.، دەلو.): بەرخەوان.

ساودان (کە.): ئامادەکردن. سوونەوەی تیغ لە هەساندان.

ساوڕێن (جا.): نێری بزنانە، سابرێن.

ساوور (ئەردە.): ساوار، بروێش.

ساوورمە: داری سوو تەمەنی وشکی لووسی بێ قەڵبەوگرێ.

ساوورین (ئەردە.): چێشتی ساواری.

ساووڵ (شا.): دوودارە نێوەکەی پردەکەن لەدار تەنها تەنگەکێشانی پێدەوێ.

ساو وو (زا.): سووین، سووانەوە، چەقۆو هەموو جوورە تیغێک تیژکردن، ساوین.

ساووون (ئەردە.): سابوون.

ساوی: خواردەمەنییەکە لە دێهاتان کۆ بکرێتەوە. (هەورا.) شێو. (باک.) ڕاست، چتێکە خوارنەبێ، جوورە قابێکیشە.

ساوییاگ: سوواو، تیغی سووراو. چتێکە ووردکرابێ و سوورابێتەوە، سوواوەوە.

ساویان (هەورا.): سووانەوە، ساوین، هاڕیان، ماڵیان.

ساوییای: سوواوەوە.

ساویلکە (کە.): دڵپاک، سادە، بەستەزمان.

ساوین (کە.): سووین، سوونەوەی چەقۆو نیتر بۆ تیژبوونی. هاڕین و ووردکردنی چت.

ساوینەوە: سوونەوەی کەشکە لەناو سووێندا یا گلۆفتنی چتە.

ساوین پیا (ئەردە.): تێهەڵسوون، ناوین پیا، (ئەردە.) ساوین.

ساهی (زا.): ساو، سایەقە. (باک.) سەرما و ساوی شەوێ.

ساهیک (باک.): تەپاڵە، دەوە.

سای (هەورا.): ساو، ساماڵ. سێبەر، نیسێ، سەی.

سایا (باک.): جوورە بووزوویێکە. (باک.) سادە، یەکرەنگ، ساکار. سایە، پیاوەتی، میهرەبانی، چاکە.

سایە: سایەقە، ساو. سێبەر، نیسێ، سێوەر. خوێندنەوەی چت بە حونجەیی. ڕەنگی ئاسن. بسایا سەرێ تە ئەم پارێک نان دخوێن، پیاوەتی، میهرەبانی، خێر، (کەل.، زەن.) جوولانەوە، لەـــی تووە کارەکەم پێکهات. ژمارەیەکە لە قوماری ئەسکەملەدا، پاپاژ چوار ڕادەکێشێ. کەوای درێژی ژنانە، سایی، (هەو.) کەوێ. (موک.) جوورە ووشترێکە.

سایەبان: سەیوان، چەتر. بە هەموو چتێکی وا دەڵێن، کە سێبەری هەبێ. سایە چەوور، مرۆی بەرچاوتێرکە.

سایە چەوور: مرۆی چاوتێرە، کەمەردوم لە ژێر سایەیدا بحەسێتەوە.

سایەدار: سێبەردار. کەسێکە مەردوم لە ژێرسێبەریدا بحەسێتەوە. ـــی: سێبەرداری.

سایەقە: ساو، ساماڵ، سایقە، ئاسمانی بێ هەورو تەم و مژ و پاک.

سایەک (لو.): سێبەر.

سایەنشین: لە ژێر سێبەردا دانیشتن.

سایەنی: سەحانی، ڕازقی، ڕاسقی.

سایەوان (ئەردە.): سایەبان، بە هەموو چتێکی وا دەڵێن، کە سێبەرێ بکات.

سایە ووشک: مەردومی ڕژد و بەرچاوتەنگ و چرووک.

سایراو: سوواوەوە.

سایز: (هەورا.، بابا.) مەیتەر

سایس (باک.): نێری دووساڵانە.

سایقە: سایەقە، ساماڵ.

سایڵە (هەورا.): پەڵوولەی ئارد، ئاردی بۆدراو لە ئاوی داغ دەکرێ و ڕۆنی بەسەردا دەکرێ.

سایلێ (هەورا.): هەڵوا.

سایمە: سایمەل.

سایمەل: نەخۆشییەکە لەمەڕی بدات گێژی دەکات وەکوو پەرکەم (فێ) بۆ منداڵ.

سایی (باک.): سایە، کەوای درێژ، ساهی. (باک.) شەوی ڕووناک.

سایێقە: سایەقە.

سایک: سێبەر.

سایین (کە.، فە.): سوون، سوونەوە، سووین، تێهەڵسوون، لێخشاندن، پێدا خشاندن، ساوین.

سە: سەگ. سێبەر، نیسێ. (زا.) سێ.

سەب (باک.): کش، کژ، هەو، ـــ ڕاوەستیایە: واتە کزی کردوە، سەرمانەماوە، خۆش بووە.

سەبا (باک.): سەبارەت، لەبەر. سۆزی، بەیانی، سەوا. بای سپێدەیە، باییکە لە نێوانی ڕۆژهەلات و باکووریدا سەرهەڵدەدات. ناوی جوورە گۆرانییێکییە.

سەبارەت: ڕەوروشت، خوو، شێوە. لەبەر، لەبەردڵێ ...، سۆنگە، هۆ، بۆنە، ـــ بە ناکۆکی ناوخۆییە، کە نەتەوەی کورد پەرت و بڵاوو دابەشکراوو ژێردەستە.

سەبای (هەورا.): سبەینێ، بەیانی.

سەبای زوو (هەورا.): سبەینێ زوو.

سەبەتە: سەوەتە، سەوی، (کە.، هەورا.) تووڵینە، ـــ ی نان: سەلە، نانەشات. دەفرێکی لە شووڵ دروستکراوە بۆ کاروباری ناوماڵ و پەین ڕژاندن و میوەی تێدا دەبەنە فرۆشتنێ.

سەبەتەسەرێ: جوورە گەمەیەکە ئەوی تێبکەوێ دادەنیشێ، یەکێکیش دەبێ بەوەستا بە ژوورر سەریەوە پاسی دەکا، ئەوانی دی دێن لێی بدەن وەستاکەش نایەڵێ لەو کاتەدا دەستی وەهەر کامێکیان بکەوێ تێدەکەوێ.

سەبەتچن: سەوەتەچن، کەسێکە سەوەتەی بچنێ و دروستی بکات.

سەبەتۆلکە: سەوەتەی گچکە، زەمبیلە.

سەبەقی (فە.): سەراو، شۆرەکات، (سەراب).

سەبەل: جوورە نەخشییێکە تووشی چاروێ دەبێ زێدە گۆشتی لێپەیدا دەکات.
(ئەردە.) سەبەل.

سەبرگە: ڕیخ و شیاکە، ڕیتاڵە.

سەبرگەچی: ڕیخ و شیاکە پاکەرەوە، ڕیخ و شیاکەڕێژ.

سەبزە: سەوزایی، سەوزەواتێکە بە کاڵی یا بە کوڵاوی بخورێ، بەهەموو ڕووەکێکیش دەڵێن.

سەبزی: سەوزەوات، ئەسوور، تەراز، (باک.) دەرامەت، زرەزەڤات، پنجار.

سەبۆ (باک.): سەبۆنا ،سەبۆنی، سەبارەت، لەبەر، سەبا، ژبۆ، ژبۆنا، ژبۆنێ، لەبۆ، لۆ.

سەبۆنا (باک.): سەبۆ.

سەبۆنی (باک.): سەبۆ.

سەبوون: گەرما، گەرمای تووش، ڕەشەبا.

سەبوون (ڕۆژ.): وورڕە، هوڕڕە، (ڕۆژ.) سەبین، بای گەرم، گڕەبای گەرم.

سەبیل (هەورا.): سەبیلە.

سەبیلە

سەبیلە: مرازێکە وەکوو سەبیلەی وایە ئەمسەرەو سەری بۆڕی ئاوێی پێ لێک قایمەکرێ. سبیل، چتێکی ئەستوورو خوارە سەرێکی پڕدەکرێ لە توتن و ئاووری لە سەردادەنرێ و سەرەکەی تریشی بەزار دەکێشرێ وەکوو جغارە.

سەبیلچی: سەبیلەچی، کەسێکە سەبیلەی دروست بکات.

سەبیلخۆر: سەبیلەکێش.

سەبیلساز: سەبیلەچی.

سەبیلکێش: کەسێکە سەبیلەی بکێشی.

سەبین (ڕۆژ.): وورڕە، هوڕڕە.

سەپان: قەبارە، پاڵە، وەرزێر، کەسێکە دەغڵ و دانی بدروێتەوە و بهێنێتە بەرهەم. (کە.) قۆچەقانی. ڕەنجبەرێکە بە پازدە یەک یا پترو کەمتر لەو ڕادەیە دەغڵی بدروێتەوە و ڕەنێوی بێنێ بۆ خاوەندە کەی.

سەپاندن: دامەزراندن و جێگیر کردنی کەسێک یا چتێک لە شوێنێکیدا بە زۆر.

سەپانی: وەرزێری، پاڵەیی.

سەپەت (باک.): سەوەتە.

سەپەک: دارێکی پەنجەرەدارە بۆ سفتکردنی تنراووچنراو لە تەونیدا بە کاردەبرێت. تێلا. سەولەی سەگی، کوللێرەیێکە لە کەپەکی ئاردی بۆ سەگ دروست دەکرێت.

سەپەل (ئەردە.): مەردومی سەپۆلە، چەپەڵ، سەرگەردان، گێل، ماڵوێران.

سەپەلیک (باک.): سیپەلاک.

سەپک (کە.): سەولە، کوللێرەیەکە لە کەپەک دروستدەکرێ بۆ سەگ و ئاژاڵ و ڕەشەوولاخ و وولاخی بەرزە. تێلا، دارێکە وەک پەنجەی مرۆڤی دەواری پێدەکوترێ لە کاتی تەنینیدا بۆ سفتی.

سەپڵە: سەولە، جوورە کۆللێرەیێکە لە کەپەکی بۆ سەگان دروستدەکرێ.

سەپۆڵە: مەردومی گەلۆی گێژوویژ.

سەپوول (ئەردە.): سەپۆلە، سەرگەردان، حەپوول، چەلەنگ، سەپەل، پەخمە، گێج.

سەت: سەد (١٠٠) دە جاران دە.

سەتەک: گیایەکی بەهارییە بەرێکی بە هێشوو دەگرێت دەنکەکانی وەکوو نۆکی وایە تام و بۆنی خۆشە.

سەتەی: کەسێکە لە بەر زۆر خوێندن یان لەبەر زۆر سەر ئاوێژرانی سەری گێژ و ووڕبووبێ.

سەترە (کە.، باک.): زللە، ـــ لێدان: زللە لێدان.

سەترەنج (باک.): شەترەنج.

سەتک: گیایەکی بەهارییە بەرێکی بە هێشوو دەگرێ و دەنکەکانی وەک نۆک وایە تام و بۆنی خۆشە.

سەتڵ

سەتڵ: ڕزک، ساتل، ستڵ، (هەو.) پەقرەج، ئاڤدانک، (باک.) بێ دۆش، چەرت، ـــ ی جیل یا چەرم: دەولک، دەول، دەولوڤ، دەفرێکی قوڵفداری گەورەیە لە کان یا لە دار دروستدەکرێ بۆ ئاو و چتیتر.

سەتڵۆکە: سەتڵی چکۆڵە.

سەتماندن (باک.): زارگرتن، زارنانەوەی شووشەو چتیتر، پڕکردنەوەی بیر، وێرانکردنی شوێنێک، بسەتمینە: زاری بگرە.

سەتمە (باک.): تا، نۆبەتێ. (زا.) ساتمە.

سەتمین (باک.): زارنرانەوە، زارگیران.

سەتێ (ئەردە.): ئەستێرە، ناوی ئافرەتانە.

سەجەرە: نەتەوەنامە، نەژادنامە، ڕەچەڵەکنامە.

سەچتین (زا.): پشکنین.

سەحانی: ڕاسقی، ڕازقی.

سەحەری: جوورە گۆرانییێکی کوردییە.

سەحەن: دەفرێکی مسینە وەک دەوری پەل وایە بەلاّم قوولّترە.

سەحەنچە: سەحنی گچکە.

سەحدی: جوورە گۆرانییەکە، هەوایەکی گۆرانیشە بە بلوێرو شمشالّی لێدەدرێ.

سەحکردن (زا.): گوورێگرتن.

سەحلەب: گیایەکی کوێستانییە بنەکەی وەدەست و پەنجەی مرۆڤ دەچێ.

سەخەری (ئەردە.): پێستی کەفەلّی گاو گامێش وولاّخی بەرزەیە بنی پێلاّوی لێ دروستدەکرێ.

سەخەل (باک.): منداڵ، پس، زگ، ـــ بوون: ئاوروس بوون.

سەخبێر: گومرک.

سەخبێری: ناوچەی گوومرگ.

سەخبیر (باد.): بۆتەدان، دەربەست، خەمخۆر، ئاوورلێدەرەوە.

سەخبیری (باد.): دەربەستی، خەمخۆری، ئاوورلێدانەوە، لەبێ ـــ هۆتۆی بسەرهاتووە: لەبەر بێخەمخۆری وای بەسەرهاتووە.

سەخت: قایم، پتەو، مەحکەم. سفت، (ئەردە.) سور، توند. ڕەق، سەخت. دژوار، دژ، ئاستەم، خنس، (ئەردە.) دوخشار، سەخت. ڕێگای چەتوون، (ئەردە.) سەخناخ، ڕێگای ـــ: ڕێگای بەردەلاّن. سەرماوسۆڵە، تەووژمی سەرمایە. تووڕە، قەڵس.

سەختان (ئەردە.): (ئەردە.) سەخناخ، چەقێن، زربان، چەقەن، کێوو زورگی سەخت.

سەختەگرێ (ئەردە.): کوێرەگرێ، گرێکوێرە، گرێ پووچکە.

سەختەوبوون (ئەردە.): ڕەق بوون، تووڕەبوون.

سەخت بوون: تووڕەبوون، ڕەق بوون، پتەوبوون.

سەختکردن: تووڕەکردن.

سەختی: کۆتەک، پچڕ پچڕ، پچڕپچڕ، پێسیر، دژواری، چەتوونی، توندی. سەخڵەتی، تووشی، تەنگانە، تاڵی. ڕەقی، پتەوی، دژی نەرمی. ساردی، تەووشک.

سەختیان (هەو.، رەوا.): شەقە بە چەرمی خۆشکراو، کەوڵی خاراو، کە بۆ قۆندەرە و پۆتین و چەکمە و چتیتر بەکار دەبرێ، شەقەچەرم. (کە.، هەورا.) کەوڵی ئەنگوتک لە سەرگرتنێ، کەوڵی نانکردنێ، دۆڵە.

سەخردان (هەورا.): کەوڵی نان، سفرە.

سەخری (ئەردە.): پێستی کەفەلّی وولاّخان، کە دەباغکرابێ.

سەخلاّو: دەستە پێشمەرگەیێکە، کە بۆ کێشک لە شوێنێکی بمێننەوە.

سەخڵەت: تەنگاو، ناساز، سەغلەت، سەختی، تاڵی.

سەخڵەت بوون: تەنگاوبوون.

سەخڵەتکردن: سەغڵەتکردن.

سەخڵەتی: تەنگاوی، تەنگانە، سەختی، دەردەسەری، سەغڵەتی.

سەخمە (باد.، ئامێ.): دیواری بەردینی سنووری زەوی و پارچەزەوییانە. (باد.، ئامێ.) بە هەموو دیوارێکی وا دەڵێن، کە بە وروشکە بەردان دروستکرابێ. (باک.) چووار چێوەی کەرستەی تەونییە. (باد.) دارێکی درێژە، کە سەرەکەی چەند لکێ وەبەر مێوی دەدرێ.

سەخناخ (ئەردە.): بڕوانە: سەختان.

سەخوڕ: ڕیخی ناوزگی ئاژاڵانە. (کە.) سیخوڕ، ڕیخۆڵەیێکی پڕ لە پیسایییە و فڕێ دەدرێ، پیسایی نێوورگ.

سەخوڕدان: سیخوڕدان، توورەکەیەکە لە نێوزگی ئاژاڵاندا پڕەلە پیسایی، وورگ.

سەخوڕگا: سەنیرگا، سیخوڕگە، شوێنێکە سیخوڕی لێ فڕێ دەدرێ، سەرگووێلک، سەوورگا.

سەخوڕمە (ئەردە.): سیخورمە، نقوورچک.

سەد (باک.): سەدەجووت. سەت = ١٠٠ تیپی (د) ە، کە لە زۆرترینی خاکی پاکی کوردستانیدا (کرک) گۆڕێ بە (ت) بە. سەد (١٠٠) دە جاران دەیە، ناوی ژمارەیەکییە، کە پێنج جار بیستە. ـــ توخمە: سەدڕەگ. ـــ ڕەک: بیژوو، زۆڵ، سەدتوخمە.

سەدا: دەنگ. ـــ ی با: هاشە، ـــ ی پا: خشپە، خشپ. ـــ ی دار: ، شنەک ـــ ی. شیر: نەڕە. ـــ ی مەل: جیکەجیک، ـــ ی هەور: شریخە، گرمە، بۆڵە.

سەدان: ئەو ژمارانەن، کەلە خانەی سێمیندا دەنووسرێن. چەند سەدێک لە چتێک، چاپخانەی کوردستان چەند سەد پەرتووکێکی چاپکردووە.

سەدانی: تیرەیێکی جافە.

سەدە: سەدساڵە، (باک.) بابەلیسک، چەرخ، چەخێکە لە نێوانی سەدساڵاندا.

سەدەجووت: (موک.) سەری هۆگانێ، پارچە زەوییەکە دەکێڵرێ و دەکرێتە چەند بەشێک، سنووری هەر پارچەی یابەشەی: سەدە جوتێکە، جووت لەسەدەکەی دەگەڕێتەوە بە پارچەکانیش یەک یەکە دەڵێن سەدە. هەر سەدەجوتێکیش دەکرێتە دەلات، هەرلاتێکیش دەخەتە.

سەدەف: قالک، چتێکی سپی و سەختی بریقەدارە دوگمەو کەل و پەلی دیکەی لێدروستدەکرێ.

سەدەف

سەدەم: چتێکە بەندیواری بەسەتەوەبێ. (زا.) لەبەر.

سەدەمین: چتێکە یا ژمارەیەکە بەبێ کەم و کووڕی لەپلەی سەتەمدابێ.

سەدبەلک: گوڵێکی توێی زەرد و زلە.

سەدری: باشترینی برنجانە دەنکی باریک و درێژکۆڵەیە و تام و بۆنی تێگجار خۆشە.

سەدساڵ: سەدە، چەرخ.

سەدمێر (باک.): هاواڵ، هاوکار، هەڤپا، بەشدار، هاوبەش. ـــ ی: هاواڵی، هاوکاری، هەڤپایی، بەشداری، هاوبەشی.

سەر: (هەورا.) زەبەر، بزیوەیەکە لەسەر پیتی ئارەوی دادەنرێ وەکوو دەبینرێ لەسەر پیتەکانی (م، د) مقدم. لا. سەرەوە، لای ژووروو، لای هەرە ژووروو، وە ـــ خستن: بردنەسەر. جار، چەل: سەرێکی چوومە لای بارامی لەماڵ نەبوو. بان: سەرچاو: بان چاو. هێندێک، ئەندازەو بەشە ئاوێکە، کە کشت و کاڵی پێ ئاودرێت: گۆلەکە سەرێکی ئاوهەیە. گەورە، سەردار، سەرلەشکر. سەرپۆش، سەرمەنجەڵ، سەرمێز، سەری شووشە،

زارەوانە. یەکەم، بەرایی. کێو، چیا، شاخ، لەسەران: لەسەرسەران، لەسەران هەوروبایە: لەسەرکێوان هەوروبایە. نووک، کۆتایی، بنەبان. گەیاندنەسەر: کۆتایی پێدان. کەس، تاقە گیاندارێک. سەلک، سەلک، کەللە، سەرک، کەللەی سەری گیان لەبەران، بەچک، بەسەربردن: ڕابواردن، بەـــ دادان: دانەسەر، لەسەری خۆدان، بەـــ چوون: بەواردن، بەهەڵەچوون، جووڕیان، لەبیرچوون، بەـــ چوون: تێپەڕین، بەـــ داساخکردنەوە: شانەی ڕووشەوگێچەڵ و بەدناوی لەسەرداشکاندن، بەـــ داچوون: تێپەڕینی کات بەسەر شتێکدا. بەـــ ڕژیشتن: ڕووالەتکردن، بەـــ داهاتن، بەـــ هاتن: دیواری ڕووشە و گێچەڵ و نەگبەتی و کارەسات بەسەردا ڕووخان، ـــم لەڕێدایە: ئامادە و گوێدێرم بۆ هەموو ڕاژەیێکی، تاسەر: هەتاهەتایە، هەمیشە. لەـــ: لەمەل، لەنەستۆ، لەگەردەن، لەـــ داشکاندن: بەسەرداساخکردنەوە، لەسەرکردنەوە: لەسەرهەڵدان، لەـــ ڕژیشتن: درێژەپێدان، ڕاڤەکرن، لەسەریە: ناچارە، گەرە کە لەسەری، ـــ لێدەرچوون: زانین، شارەزابوون، تێگەییشتن، ـــ لێدەرکردن: زانین، تێگەیشتن، ـــ لێ شێوان: ژڕێ شاشبوون، سەرلێ شێواندن: ژڕێ شاشکردن، لەـــ سەروچاوان: بەچاوان، لەسەرسەران خووە یڤین، لەسەرێ گەڕاندن(باک.): لەسەرگێڕان.

سەرا: کۆشک، تالار. خانوو، مال، کاروانسەرا. قشڵەی میری خانووبەرەیێکی گەورەیە، کە فەرمانبەرانی دەوڵەتی کاروباری میری تێدا هەڵدەسووڕێنن.

سەراپاگشت: هەموو، تێکڕا، سەراسەر، سەرانسەر، لەسەرەتاوە تا بنەبانێ، سەرتاپا.

سەرا: چیایەکە کەرتۆتە باشووری ڕۆژهەلاتی ڕەواندزێ.

سەراپەردە: پەردەیێکە بە دەرگای سەرایەو ژووری گەورە پیاواندا بگیرێ. بارەگا.

سەراپیتە (ڕەوا.): میچی خانووان، بن میچ. جێگایەکی کەمێک بڵندە لەسەر دیواران، کە کاریتەی لەسەر دادەنرێ.

سەراجە (هەو.): برینێکی پیسە لە چوار پەلی وولاخان دێت هەرچەندێکی چاکرێتەوە هەر هەڵدەداتەوە و بنەبڕنابێ.

سەراچە: بارەگای گچکە، قشڵەی گچکە. دەستە خانووبەرەیێکی گچکە.

سەراد (زا.): سەرەد، کەری دابێژتن.

سەراراو: سەرئاراو، کەف و سابووناوێکە، کە یەکەمین جار چتمەکی پێ بشۆرێ.

سەراسا: لە ئەندازە بەدەر.

سەراسەر: سەرانسەر، سەرتاسەر.

سەرئاش بنتەلاش: سەرپەڕژ، بن پووش، سەران ناوی گوندێکییە لە سەر چیایەکیە.

سەران: چیایان، سەرەوەی چیایان.

سەرازا: ئازاد، سەربەخۆ. ـــ یی: سەربەخۆیی.

سەراسا: لەئەندازەبەدەر.

سەراسەر: سەراپا، بەتەواوی، سەرتاپا، لەسەرەوە تا دوایی.

سەراسووێ: گوێیان، سەراسو، سەرەتاتکێ.

سەراسووی: بەدزییەوە سەربردنە پێش بۆ تەماشا و بیستنی دووانی کەسێکیتر تا لە ڕازی ئاگاداربێ، (کۆ.) سەرتاتکە، ـــ کردن: ئاوڕ لێدانەوە، سەر خوداکردنەوە، سەردان.

سەراسێ (ئەردە.): سەرئێشە: دراوسێ لە دراوسێ دەگری سەراسێ، دەردەسەری.

سەراسیمە: سەرگەردان، سەر لێ تێکچوو، سەرسووڕماو، واق، هاژوواژ، دەسە پارچە، دەمەق.

سەراسیمەبوون: سەرگەردان بوون.

سەراسیمەکردن: سەرگەردان کردن.

سەراسیمەیی: سەرگەردانی، سەر لێ تێکچوون، واق ووڕی.

سەراف: سەراو، کەنار ئاو.

سەراک: سەرۆک.

سەراگرە: سەراورە.

سەرئاڵقە: چتێکە سەری بە ئاڵقەبێ، سەرحەلقە: چتێکە بە سەری ئاڵقەیێکییەوە بکرێ، کەسێکە لە سەرەتای ڕێزو چینێکی دابێ.

سەرامەد: مرۆڤی قاڵی دەرهاتوو و ووریا.

سەران: سەرەوەی چیایان، تۆقەسەری کێوان، چیایان، کێوان.

سەڕان (کە.): زەڕینی کەر.

سەرانە: زێرەسەر، باج، خەراج، (باد.) خووک، قوربانی سەر، باجێکە لەم و لەو دەستێنرێ لە جیاتی سەری خۆی، ـــ ی مرۆ و مەڕ و ماڵاتان.

سەرانەستاندن: سەرانە ئەستاندن.

سەرانەدان: سەرانە دانەدەست.

سڕاندن: زەڕاندن.

سەرانسەر: سەراسەر، لەمسەرەوە بۆ ئەو سەر، سەراپا. تووێژاڵی سەرەوەی چت، سەرانسەری ماستەکەم خووارد.

سەرانگا: لای سەری.

سەرانگایی: بەرایی، پێشایی، لە پێشدا، واژی دووانگاییە.

سەرانگرێ: هەڵەنگووتن.

سەرانگرێ بوون: هەڵەنگووتن، کەوتن و تەقڵەلێدان.

سەرانگرێ کردن: خستن، هەڵەنگاوتن. *

سەرانگووێلک: سەرگووێلک، گووفەک، زبڵدان، زبڵگە، سەرانگۆلک، سەرە تووێلک.

سەراو: سەراف، دەستمێز، ئاودەست، ـــ ی چکۆڵە، ـــ ی گەورە. سەرەتاو یەکەمین ئاوێکە بە جۆگەدا بڕوات. سەرچاوە، سەرچاوکەی ئاوێ، کانی. توورەکەیێکی پڕ لە ئاوە منداڵیشی تێدایە لە نێو زگی ئافرەتان و هەموو گیان لەبەرێکیدا، کە دڕا و ئاوەکەی لێ هاتە دەرێ نیشانەی بوونی منداڵەکەیە دەڵێن ـــ ی تۆقی. هەڵمی ئاو، سەراب، شەبەقی ئاوێ.

سەراوەرد: سەراورد.

سەراوتۆقین: تەقینی ئەو پەردەیەیە، کە لە ناو زگی ئافرەتی ئاووسداو منداڵی تێدایە، کە ئاوەکەی هاتەدەر نیشانەی منداڵ بوونە.

سەراورە: سەراگرە.

سەراوورد: سەربردە، سەربەهورد، بەسەرهات، سەرەتا و بناوانی هەموو چتێک. لای ژووروروی هەموو چتێک.

سەراوژێر: سەرەوژێر.

سەراوژێربوون: سەرەوژێربوون.

سەروژێرکردن: سەرەوژێرکردن.

سەروکۆشک: خانووبەرەییێکی ڕێک و جوان و گەورەی سەرۆک و میران.

سەروگەر (ئەردە.): گڕاو، گەڕاو.

سەرومیری (هەورا.): سەرا، سەرای میری.

سەراهاتن: بەسەرهاتن، هەنگامە. بەسەرداهاتن، تووڕەبوون، ئاڵۆزبوون.

سەرای: سەرا.

سەرایدار: کاروانسەراچی. ــ ی: کاروانسەراچێتی.

سەرای شایی: دەرباری پادشای.

سەرای میری: دەرباری پادشایی.

سەرئەژمێر: سەرژمێر. ــ ی: سەر ژمێری.

سەر ئەستوون: سەرە کۆڵەکە، کاریتە.

سەرڕە: پڕێسکە.

سەرڕەسەر: زەڕەزەڕی کەرێ.

سەرە (باک.): سەر، نیوەپیر، بەنێو ساڵاندا چوو.

سەرەئاز: سەرپۆش.

سەرئەنجام: ئەنجام.

سەرئەنداز: سەرپۆش.

سەرئێش (کورد.): دەندە.

سەرئێشان: سەریشان، سەرئێشە، ئێشانی سەر.

سەر ئێشاندن: مەبەس لە سەرکردنە سەر یەکێکی ترە.

سەرئێشای (هەورا.): سەرئێشە.

سەرئێشە: سەرێشە، ژانەسەر.

سەر ئێلچی: باڵیۆز.

سەر ئێوارە: ئێوارە، سەرەتای شەوی.

سەرە: گای ــ: گایەکە لە گێرەیدا لە پەرگەی بێ. گوویزێکە لە جیاتی مەرمەڕی گەمەی پێدەکەن. نۆبە، نۆرە: ــ م هاتووە. باڵق. مرۆی نەزۆر گەنج و نە زۆر پیر، لەناوەوە چوو.

سەڕە (هەورا.): زەڕەی کەرو ئێسترانە.

سەر: ژنێکە کردارو ڕەوشی وە پیاوان بچێ، کوڕانی.

سەرەب (باک.): (باک.) سەلین.

سەرەبزووت: بزووتی ئاگر.

سەرەپا (فە.): سەروپێ.

سەرەپاکەت: ئەو ئاسنەیە، کە چەند فیشەکێکی تێدا ڕێکدەخرێ.

سەرەپەت: سەرپەت، سەرڕشتە، کاروکردار، مەبەس لە کارو کردارو فەرمانە، ــ یکی بەدەستەوە نییە: هیچ کارو فەرمانی نییە.

سەرەت (کە.): جێبەجێ کرانی کاروبارە.

سەرەتا: پێشەکی، پێشگۆتن، پێشگۆتنک، دەست پێکی، بەر، پێش خەبەر، ڕچ، بەربێژ، پێشەنگ، بەرژەنگ، پێشڕۆ، دیباچە، پێشڕەو، بەرایی. سەرنامە، ــ ی بەفروبارانە.

سەرەتان: پارچەیێکە لە کەرەستەی تەونی لە سەرەوە بەنی تەونی پێ قایم دەکرێ.

سەرتاتکێ: سەرەو خووارکردنەوەی سەرە، مەبەس لە تەماشاکردنی چتێک یاکەسێکییە.

سەرەتایی: بەرایی.

سەرەتەشی: (کە.): کەللەی دووک، سەرێکی دارینی گردی ئەستوورە بە سەری کلکە تەشییەوەیە بۆ تەشی ڕستن.

سەرەتیر: پەیکان.

سەرەجە (باک.): تابووت. (ئەردە.) ئەسپە، سووریژە، سۆرکە، سووریجە، هەشینۆک، سۆرک، سووریژەی ئەسپی. (باک.) نەخۆشی و دەردێکە لە پێش گووێ و لاسەرێکی دێ لە پاشان لە پژملی یا لە نزیک گووێی لە لای سەرەوە خڕی دەکاتەوە، کەدەربێ نامرێ، (موک.) گووێ ڕەپە.

سەرەجەبە (کە.): سەرەپاکەتی فیشەکانە.

سەرەچەرمی (هەورا.): بەربووک.

سەرەچلۆسک (هەورا.): بزۆت، سەلکەبزووت.

سەرەخەر: مرۆی لاسار، بێ گووێ، خۆسەر، پێخەف، لێفە، پۆشن. (ئەردە.) داهۆڵ.

سەرەخەر: ملۆزم.

سەرەخەری: لاساری.

سەرەخۆ: سەرەوخووە، سەرخووە، بونیەچاک، تەندروست، لە ــ: پشوودرێژ، خۆڕاگر.

سەرەخۆرە: شووم، کەسێکە شووم و نەگریس بێ، منداڵێکە لە دووای بوونی کەسێکی نزیکی مردبێ. ــ یی: شوومی.

سەرەخۆشی: بانگ، (دزە.) پرسە، بنهاری. ــ کردن: پرسەکردن.

سەرەخوڵی: سەرەسوورە، نەخۆشیەکە سەری مەردوم گێژ دەکات.

سەرەد: سەرەند، (دەر.، کە.) سەرەن، سەراد، بێژنگ.

سەرەدار (ئەردە.): سەردار، بەشی سەرەوەی داری.

سەرەدەر لێکردن: شارەزابوون، سەرلێ دەرکردن.

سەرەدۆر (باک.): نۆبە، نۆرە، ــ کردن: نۆرەکردن.

سەرەدووک (کە.): سەری تەشی، سەلکەتەشی.

سەرەدووک: بەرە تەشی.

سەرەڕا: سەربارە.

سەرەڕای ئەوە: لەگەڵ ئەوەش.

سەرەڕم: سەرەڕەب.

سەرەڕەب: سەرەڕم، ئاسنێکی درێژکۆڵەی نووک تیژو لە سەری ڕمبی دەخرێ.

سەرەڕۆ: کەسێکە بە بێ ئامانج و مەبەس سەری خۆی هەڵگرێ و بڕوات، گەڕیدەی بێ ئامانج، (هەورا.) سەرڕۆ.

سەرەڕێ: چەقی ڕێگا، ڕێباز.

سەرەڕێگە: بەرەگە، سەرەڕێ.

سەرەژمێر: (باک.) سەربژێر. ــ ی: سەربژێری.

سەرزمێری: سەرژمێرە.

سەرەژن: ژنی لە ناوەوە چوو، لەساڵانەوەچوو.

سەرەژێر: سەرەوژێر.

سەرەسەرنیان (ئەردە.): سەرنانە سەر یەکێک، تووتانن، وەقسەهێنان، سەر خستنەسەر کەسێکی تا بدوێ.

سەرەسۆدرە: پنەپیتۆ، پیرە پتۆن، زۆرزان، منداڵی قسە زل.

سەرەسووڕێ: سەرە سووڕە، گێژی، سەرە خولێ، دەردی سەر.

سەرەشکێنە: لابردنـی سـەری فـەردە تووتـن و ڕێکخسـتنەوەی، دووبارەکردنەوەی کارێک، کە لە پێش کرابێ بە سووکتر لە جاری پێشوو.

سەرەشۆرگا: سەرشۆرگە، سەرشۆرک.

سەرەشۆرگە (هەورا.): سەرشۆرگە.

سەرەفراز: سەربڵند، جوورە خشڵێکی ئافرەتانە، لەم بەیتانـەدا دەڵـێ: دوڕ و یاقووت و مەرجان سەرەفرازە هەتاشاشان.

سەرەفرازی: سەربڵندی.

سەرەفراز (باک.): سەرهەوراز.

سەرەقەننە: سەرسەبیلە، کەللەی قەننە.

سەرە قوڵ: سەری قوڵ.

سەرەک: سـەرۆک، سـەردار. چتێکـە مەلـەوان لـە ئـاوێدا بەسـەریدا بەپەڕێتەوە. دارێکی درێژە چەند مەلۆ یەک گزرە گیای پێ هەڵدەگیرێ.

سەرەک کۆمار: سەرکۆمار. ــ ی: سەرکۆماری.

سەرەک وەزیر: سەروەزیر.

سەرەکۆی (هەورا.): هەوراز، ئەرواز.

سەرەکۆیی: هەورازی.

سەرەکوتێ: لە سەرو گوێلاک دان، بە کوتەکوت ڕۆیشتن.

سەرەکێتی: سەرۆکێتی.

سەرەکی: سەرداری.

سەرەکیتی: سەرۆکایەتی.

سەرەگها (باک.): نەرم وباریک، شل، شلک.

سەرەگێجە: سەرەخولێ.

سەرەگێجێ: سەرە گێجە.

سەرەگێژە: سەرەگێژکێ.

سەرەگێژکێ (کە.): سەرەگێژە، سەرسووڕ خواردن.

سەرەلوو: جوورە قەرە لوویەکە.

سەرە لووێنک (بەرزنجە.): سەرگوێلک.

سەرەلی (باک.): نهۆمی سەرەوە.

سەرەماسی (ئەردە.): بای سوور (دەردێکە).

سەرەمەتە: سەرماهە.

سەرەمەرگ: سـەرەمێرد، گیـان کەنیشـت، ئـاوزینگ، هـەوزینگ، ئاوزینگان، ئاویلکە، کاتی گیانەڵلا.

سەرەمەقەست: بڕشتی کاڵایەکیە، کە لە کاتی بڕینیدا پەیدا دەبێ. سەرە پارچەی هەڵوایەکە بە مقەست دەبڕدرێ، مەبەس لە ناخونکە.

سەرەمر (ئەردە.): سەرەمریشک.

سەرەمڕ (ئەردە.): هەمیشـە، هـەموو ڕۆژێ، بـەبێ پسانەوە. (هـەورا.) هەمیشە.

سەرەمریشک: سەرەمر، سەرەمل.

سەرەمژانە: ئاسـنێکی دەم پەلـە لـە سـەر مژانـە دەخـرێ لـە کـاتی جووتکردنێدا دەمی گاسنی پێ خاوێندەکرێتەوە.

سەرەمێرد: پیاوی گەراوەوە و لە نێوەوە چوو.

سەرەمێوژە: جوورە مارێکی ڕەشە سەری وە دەنکی مێووژی دەچێ.

سەرەن: سەرەند.

سەرەنا: ناوسار، سەرناوسار.

سەرەناز، سەرەنناز: سەرپۆش.سەرەنداز، جوورە مافوورەیەکە یا لبادێکی زۆر درێژو تەسکە.

سەرەناسار: چەقەنەی ئاشی.

سەرەنەر (ئەردە.): سەربەرەوخووارە.

سەرەنجام: ئەنجام، کۆتایی کار، دووایی.

سەرەند: کـەوی دانەوێڵـە پێدا بێژتنێیـە یا هـەر مرازێکی گێـچ و زیـخ و چەوی پێدا بێژرێ.

سەرەنداز (ئەردە.): لاکێشێکە لە ژوور قاڵییەوە ڕادەخرێ، لەسەر باری پانی سەرپۆشێکە بەسەر چتێدا بدرێ.

سەرەنگا: سەرین.

سەرەنگرێ: گیاندارێکە بە سەردا کەوتبێ. تووشی کارەسات و چوورتم هاتن. سەرسم، سەرمەقولات، ساتمە.

سەرەنگرێ بوون: بەسەرداکەوتن و ڕەهێڵ بوونـی گیاندارێک، دوچاری کێشەر کارەساتێک هاتن.

سەرەنگرێ دان: ڕەهێڵکردنـی یـەکێک، دووچارکردنی کەسێکی بەسـەر نێشەیەک.

سـەرەنگۆ: سـەرنخوون، سـەرنیگوون، سـەرەوژێر بـوون یـا ڕۆییشـتن.

سـەرەنگیا (ئـەردە.): سـەرەنگا، پاڵشـت، بـالین، سـەنیر، سـەرین، بالیف.

سەرەنناز: سەرەنداز.

سەرەو: لای سەرەوە، (جا.) کەوانە، ژوورروو، ژۆر، ژوور.

سەرەو: سەگوەڕ.

سەرەو ئەوە ڕووتیا: سەرتاووسی، سەر ڕووتاوە.

سەرەوار: پایە دارێکی بەرزی سوپاییە.

سەرەوە: سەروو، ژوورروو، لای سەرەوە، سەولێ.

سەرەو خووار: سەربەرەو، دەمەو خووار، بەرەو خووار، بەرەوژێر، (باک.) سەرنشێو، (باک.) بار، (باک.) ملک، سەربەرەوخووار.

سەرەوخووارە: سەربەرەوخووارە.

سەرەوخوواربوون: سەربەرەوخووار بوون.

سەرەوخوواربوونەوە: سەربەرەوخوواربوونەوە.

سەرەوخوواركردن: سەربەرەوخوواركردن.

سەرەوخوواركردنەوە: سەربەرەوخوواركردنەوە.

سەرەوخوواری: سەربەرەوخوواره.

سەرەوژوور: بەربژوور، بەربژوور، سەربەرەوژوور، دەمەوژوور.

سەرەوژووره: سەربەرەوژووره، دەمەوژووره.

سەرەوژووربوونەوە: سەربەرەوژووربوونەوە.

سەرەوژووركردنەوە: سەربەرەوژووركردنەوە.

سەرەوژێر: سەرەوخووار، نشێو، سەرەو لێژ، لیوی، پەلەواژ، بەرقەوژێر، سەرنشێو، گۆپلانە، سەرانكۆ، سەربەرژێر، سەراوژێر، بەرەو خووار، بەربژێر، بەرەوژێر، سەربەرەوژێر، سەربەرەوخووار.

سەرەوژێره: سەربەرەوژێره.

سەرەوژێربوون: وەرگەڕان، داگەڕان، شەختین، هاتنە خووار، سەربەژێربوون، چوونە خووارەوە، هاتنە خووار، سەربەرەوژێربوون.

سەرەوژێربوونەوە: سەربەرەوژێربوونەوە.

سەرەوژێركردن: گۆپلانەكردن، داگەڕاندن، هێنانە خووار، شەختاندن، وەرگێڕان.

سەرەوژێركردنەوە: وەرگێڕان.

سەرەوكار: سەروكار، كاروبار، برژ بۆ ـ ی خۆت.

سەرەوكاری: سەروكاری، سەرپەرشتی كردنی كارێك.

سەرەوگرد: گەورەیەكە هەتیوێكی بێ بسپێرێ، كە چاوەدێری بكات تا گەورە دەبێ.

سەرەو لێژ: سەرەوژێر، سەربەرەوخووار.

سەرەولێژه: سەربەرەو خووارە.

سەرەولێژی: سەرەولێژه.

سەرەونناو: دەستەو ناو.

سەرەونناوە: دەستەوناوە.

سەرەونخوون: دەمەونخوون.

سەرەونخوون بوون: هەڵگەڕانەوەی قاب یا مەنجەڵ و ئامانێكی و بەدەم داكەوتن.

سەرەونخوونكردن: قڵپ كردنەوە، وەرگێڕان، هەڵگێڕانەوەی دەفرە بە سەردەمیدا.

سەرەونگوون: گیاندار یا چتی بێ سەروشوێنە.

سەرەونگوون بوون: بێ سەرو شوێن بوون.

سەرەونگوونكردن: بێ سەرو شوێنكردن.

سەرەوێژ: سەرەوژێر.

سەرەوێر: پارچە خامێكی چوار گۆشەیە بەسەر هەوێریدا دەدرێ.

سەربار: سەرەڕا، سەرڕا، دەرف، ناوبار، دەردو خەفەتێكە لە ژووروی رەنج و ئەركی جەرگبڕدابێ، ئەو كەلوپەلەیە، كە لە سەرباری دادەنرێ، نێوبار، هەرچێكی لە نێوانی دوو تاسی باری دابنرێ سەرباری پێدەڵێن.

سەربارانە: باجێكە لە باری وەردەگیرێ.

سەربارە: سەرەڕا، دەرف، سەرڕا، سەربار.

سەرباز: هەیتە، پێشمەرگە، كەسێكە چەكدار كرابێ بۆ پاسی نیشتمان، (كوردی كۆن) مفردی.

سەربازخانە: شوێنێكە، كە سەربازی میری تێدا جێگیر بێ.

سەربازكاری: ڕاژەی پێشمەرگەی.

سەربازگە: سەربازخانە.

سەربازگیری: گرتنی لاوانە بۆ ئەوەی ببنە پێشمەرگە.

سەربازی: پیشەی پێشمەرگەی.

سەرباس: باسێكە، كە لێی بدوێن.

سەربال: پەڕە گەورەكانی سەربالی باڵندانە، سێ شاپەڕی گەورەیە بەسەر باڵی باڵندانەوە.

سەربان: بان، دیوی سەرەوەی بانی یا ڕووی سەرەوەی بانی.

سەربە: دەستە، لەمەڕ، ئاشنا، دۆست، دارا ــ فیساركەسییە، دەستەی وییە یا ئاشنای وییە.

سەربە بەرد دادان: سەرلەبەرد دان، پەشیمان بوونەوە.

سەربەتاك (دەر.): سەرئاوەڵە، سەر بەرەڵا، سەربەتاڵ.

سەربەتاڵ: سەرئاوەڵە، بێ سەردار، بێ خاوەند، بۆ ئافرەتی بێكەس و بێمێرد بەكاردەبرێ.

سەر بەتاڵی: بێ سەرداری، بێ كەسێتی.

سەربەخۆ: ئازاد، سەربەست، بسەرخووە، خۆیبوو، خووەسەر، سەربەربوو، بۆ كەسێك یا ئەتەوەیێك بەكار دەبرێ، كە ژێر دەست نەبێ، خۆسەر، ڕاستەوخۆ، لەخۆڕا.

سەربەخۆیی: خۆیبوون، سەربەستێتی، خووەر، خۆسەری، بسەر ئازادی.

سەربەدەرەوە: ئاودار، بەناوبانگ، كەسێكیشە، كە هاتوچۆی دەرەوە زۆر بكات.

سەربەدۆ: دۆبەسەرە (گیایەكە).

سەربەدوو: چێشتی دۆینە.

سەربەدووكە (كۆ.): گیایەكی كێوییە گەڵای وەهی كاهووی دەچێ، دەخورێ و تامیشی وەكوو وی وایە.

سەربەراردەی (هەورا.): سەر هێنانەدەر.

سەربەران (ئەردە.): سەربڵند.

سەربەرەخووار: سەربەرەوخووار.

سەربەرەخووارە: بەرەوخووارە، سەرەوخووارە، لێژایی.

سەربەرەژوور: سەربەرەوژوور.

سەربەرەژووره: سەربەرەوژووره.

سەربەرەژێر: سەربەرەوژێر.

سەربەرەژێره: سەربەرەوژێره.

سەربەرەوخووار: بەرەوژێر، سەربەرەوژێر، سەربەرەوخووار، بەرەوخووار، چتێكە سەری كەوتبێتە خووارو خۆشی كەوتبێتە سەرەوە. سەرەوخووار، دەمەوخووار، دەمەونخوون، قڵپ.

سەربەرەوخووارە: سەربەرەخووارە.

سەربەرەوخوواربوون: دەمەوژێربوون.

سەربەرەوخوواربوونەوە: لە شوێنێکی لێژدا بەرەوخووار ڕۆییشتن.

سەربەرەوخووارکردن: سەرەوژێردانان، دەمەوژێرکردنی چتێک، قڵپکردنەوە.

سەربەرەوخووارکردنەوە: چتێک لە سەرەوە بۆ خووارەوە ناردن، سەربەرەوخووارکردن.

سەربەرەوژوور: شوێنێکە، کە بەرزبێ و لە ژوورووی تووەبێ، شوێنی هەوراز.

سەربەرەوژوورە: بەرەو هەورازە.

سەربەرەوژووربوون: بەرەو هەوراز ڕۆییشتن، چوونەسەر.

سەربەرەو ژووربوونەوە: بەرێگایەکدا لە خووارەوە بۆ سەرەوە ڕۆییشتن.

سەربەرەوژوورکردن: بۆ هەوراز ڕەوانە کردن.

سەربەرەوژوورکردنەوە: ناردنی گیان لەبەرێک یا چتێک لە خووارەوە بۆ سەرەوە.

سەربەرەوژێر: سەربەرەوخووار.

سەربەرەوژێرە: سەربەرەوخووارە.

سەر بەرەو ژێر بوون: سەربەرەوخوواربوون.

سەربەرەوژێربوونەوە: سەربەرەوخوواربوونەوە.

سەربەرەوژێرکردن: سەربەرەوخووارکردن.

سەربەرەوژێرکردنەوە: سەربەرەوخووارکردنەوە.

سەربەرەوژێرگە: سەربەرەو ژێرە.

سەربەربوو (دزە.): ئازاد، سەربەست.

سەربەردا (باک.): گێژ. ـــ یی: گێژی.

سەربەردووکە (کۆ.): گیایەکی کێوییە گەڵای وەهی کاهووی دەچێ دەخورێ و تامیشی هەر وەهی وی دەچێ.

سەربەرز: سەر بڵند، ڕووسوور، ئابڕوومەند. ـــ بوون: سەربڵند بوون. ـــ کردن: سەربڵندکردن.

سەربەرزکردنەوە: دووبارە سەرهەڵدانەوەی کاروبارێک، دوژمنان سەریان بەرزکردەوە.

سەربەرزی: سەر بڵندی.

سەربەرژوور (باک.): سەرەوژوور.

سەربەرژووری: سەرەوژووری.

سەربەرژێر (باک.): سەربەرەوژێر، سەرەوژێر.

سەربەرژێری: سەربەرەوژێری.

سەربەرکەردەی جە نەوەشی (هەورا.): سەر لە نەخۆشی دەرکردن.

سەربەرژێر (باک.): (باک.) سەربەرەوژێر.

سەربەس: سەربەست، ئازاد، کەسێکە لە هیچ سڵ نەکا و شەرم نەکا.

سەربەسە: سەربەستە، مۆر کراو.

سەربەسەر: سەرەوسەر، (باک.) سەربسەر، بەقەد یەکتری، گۆڕینەوەی دوو چت بەیەکتری بەبێ باقی دانەوە.

سەربەسەرە: گانگۆڕکێ، سەربەسەرێ.

سەربەسەرێ: یەکتر ناموسبردنی دوو نێرینانە، گانگۆڕکێ، سەربەسەرە.

سەربەست: نێوی پیاوانە، ئازاد، ئازادە. ئازا، ئازاسەر، بەزات، زاتدار، بێ پێشگر.

سەربەستە: مەبەس لە چتی شاردراوەوە و داپۆشراوە.

سەربەستبوون: ئازاد و ڕزگاربوون.

سەربەستکردن: ئازاد و سەربەخۆکردن. نرخێکی زۆر دانانە لەسەر چتێک تا خاوەنەکەی دەستخەڕۆ بێ و لەو نرخەی کەمتر نەفرۆشێ و دابمێنێ بە دەستییەوە.

سەربەستن: سەرپێچان. سەری کارو فەرمانێک خستنە دەست.

سەربەستێتی: ئازادێتی.

سەربەستی: ئازادی، سەربەخۆیی، ئازاسەری، بەجەرگی، نەترسان. سەربەسی. شەرم و سڵ نەکردن.

سەربەسی: سەربەستی.

سەربەش: شرە، میرات، پاشماک. بەشێکی سەرپشکە لە ناو چەند بەشێکیدا لە چتێک.

سەربەقەتارەتدان: تووشکردنی یەکێک بە کارەسات و چورتمێکی وا، کە سەری تێدا بچێ.

سەربەکڵاوە: گیایەکە. کڵاوەسەر، بارانەییکە، کە دەکەوێتە سەرزەوی وەکوو کڵاوەو سەربە گۆیکەیە، جارجارە بەفریشی لەگەڵە.

سەربەگۆبەند: سەربەگێچەڵ.

سەربەگێچەڵ: سەربەگۆبەند.

سەربەلگ (باک.): گەڵای چکۆڵەی توتنییە.

سەربەمۆر: سەربەستراوە، مۆرنەشکاو، قوتوو یا شووشەییکە، کە پڕ بێ لە چتی بەنرخ و سەرەکەشی مۆرکرابێ.

سەربەن: سەربەند. (زا.) چەرمی سەر پەنجەی (نەعل)ە.

سەربەند: سەربەن، سەرەتای هەڵبەستێکە لە پارچە هۆنراوەیەکیدا، تاکە هۆنراوەییکە، کە لە حەوت بەنداندا دووپاتە بکرێتەوە.

سەربەهەش: سەربەخم، سەربەتیل. ـــ ی: سەربەخمی، سەربەتیلی.

سەربەهەوێ: هەوێدار، ژنێکە هەوێی هەبێ.

سەربەدەو (باک.): چێشتێکە لە ساواری یا لە گەنمە کوتاو و ماشی دروست دەکرێ.

سەربڕ: بکوژ، کوژەرەوە. ڕێگایەکە ڕێگای درێژو دوور کورت بکاتەوە، قەدبڕ سا لە دەشت یا بەسەر گرد و کێواندا تێپەڕێ.

سەربڕاو: سەر ژێکراو، گیاندارێکە سەری لە لەشی جووێ کرابێتەوە.

سەربردە (دزە.): سەراوورد، سەرگوزەشتە، بەسەرهات، سەربووراردە.

سەربردن: بەسەربردن، بە ئەنجام گەیاندن.

سەربڕکردن: بەسەرگرد و کێودا ڕۆیشتن.

سەبرگە، ڕیخ و شیاکە. ـــ چی: کەسێکە ڕیخ و شیاکە خاوێن کاتەوە و فڕێی بدا.

سەربڕیاگ: (ئەردە.): سەربڕاو، سەرژێکراو. سەر هەڵپاردراو، سەربڕاو (بۆ سەری لق و پۆپی داران) دەڵێن.

سەربڕین: لە گەروودان، سەرژێکرن، سەر لە لەش جوودا کردنەوە، لە گەردەن دان. ـــ ی قەڵەم: پێنووس دادان.

سەربزێڕ (باک.): چێشتی نیسک و ساوارییە.

سەربزێو: سەرکێش، دەست بزێو، جەربەزە، هاروهاج. ـــ ی: سەرکێشی، دەست بزێوی، جەربەزەیی، هاروهاجی.

سەربەست (باک.): گۆچان، داردەست.

سەربەست

سەربەستوو: کەل، بورج، برج. کۆنگرە.

سەربڵن: سەربڵند.

سەربڵند: سەربەرز، ڕووسوور، کەسێکە کەم و کووڕی و نەنگ ڕووی تێ نەکردبێ. ـ انە: سەربەرزانە. ـ اهی: سەربڵندی. ـ کردن: سەرهەڵێنان، بەربەرەکانی کردن. سەرکێشی کردن، چاوهەڵبڕین. ـــ کردنەوە: سەربەرزکردنەوە. ـ یتی: سەربەرزێتی. ـ ی: سەربەرزی، بێ نەنگی.

سەربڵنی: سەربڵندی.

سەربندۆ: کێشە.

سەربۆر (کە.): پیسکە، ڕژد، ڕیشوو. (کە.) ـــ ی: پیسکەیی، ڕژدی. (باک.) ـــ ی: یادگار.

سەربۆز: کەسێکە تووکی سەری ڕوو لە سپێتی بکات. ـــ ی: سپێتی تێکەوتنی تووکی سەروڕیشی مرۆڤانە.

سەربووارده: سەربرده، بەسەرهات.

سەربوون: پیربوون، ڕوو لەپیری کردن، بۆ هەموو گیان لە بەرێکی بەکاردەبرێ.

سەربهوورد (باک.): سەربرده، بەسەرهات، بەسەرات.

سەربهی (بار.): داستان.

سەربێر: سەرگری ئاژاڵان بۆ بێری، ئەو کەسەیە سەری ئاژاڵان بگرێ تا بێری بیدۆشێ.

سەربێشکە: پەردەیێکە بەسەر لانکی منداڵاندا دەدرێ، سەرلانک.

سەربێموو: سەرتاووس، تاس، سەرتاس.

سەربێن: سەربەست، بەن یا پەتێکە سەری چتی پێ ببەسترێ، دەرخۆنە، سەرپۆش.

سەربی (باد.): جوورە هەرمێییەکە، کرۆسکە ڕەقەی کێویلکەیە.

سەربیان: سەرکۆمار.

سەربیانی: سەرکۆماری.

سەربینەک: (باک.) سەلەندە، بان، سەربان.

سەرپا: ڕاوەستاو، قیت، بەرپا.

سەرپاتە (دزە.): تڵتە (نی هەر چییەکی بێ).

سەرپاچ: دروونەوەی گیایەکە، کە لە ناو مەرەزەدا ڕووابێ و کەوتبێتە سەر مەرەزەکە. دروونەوەی سەرلکی مەرەزەیەکە (قەرقۆ) واتە زۆر هەڵستابێ تا نەکەوێتە ناو ئاو و بزرێ.

سەرپارێزەر: بەرەوان.

سەرپاس: گووێ پێ نەدراو، خراوە پشت گووێ.

سەرپاک: هەموو، تێکڕا، سەرتاپا، سەراپا، گشت. ـــ ی: تێکڕایی، گشتی.

سەرپاڵان: سەرکورتان، سەرجل.

سەرپاڵە: سەرۆکی پاڵە و سەپانانە، کەسی یەکەمین لە دروێنەکاران، سەپانێکە لە کاتی دروێنەدا وەپێش سەپانەکانی تر بکەوێ.

سەرپاهاووردن (ئەردە.): سەرهاووردن.

سەرپایی: سەرپێ یی، ڕەوانی ،زگچوون، ـ کردن: زگچوون.

سەرپایین: سەربەرەوخووار. ـــ ی: سەربەرەوخوواری.

سەرپەت: سەرەپەت. ـــ ی: بەخشندە، سەرپەتی، دەسواز، دەسباز. سەرڕووت.

سەرپەڕ: سنوور. وێنە، شکڵ، نیگار. چتێکە لەوپەڕی چەند چتێکی ترەوە بێ. باشترین و چاک و بەرزترین. کەنار، قەراخ، لەلێواری هەرە دووایی، (کۆ.) سەرپەڕگ. لای هەرە سەرەوە و ژوورەوەی کۆڕێ، لەـــ ی کۆڕ (مجلس) ی دانیشتووە. گاجووتێکە لە گێرەدا لە پەڕی دەرەوە بەسترابێتەوە لەڕێزی گێرەدا.

سەرپەرچەم (بابا.): جوورە چەکێکی ژنانەیە بەسەر پەرچەمی دادەکرێ.

سەرپەرس (ئەردە.): نۆکەر.

سەرپەرست: سەرپەرشت، سەرپەرشتیار. ـــ ی: سەرپەرشتی، بەرچاوکردن.

سەرپەرستیار: سەرپەرشتیار. ـــ ی: سەرپەرشتیاری.

سەرپەرسی: نۆکەری.

سەرپەرشت: سەرپەرس، سەرپەرست، کەسێکە چاودێری چتێکی بکات، ئاگادرای کاروبار، بەڕێوەبەر. ـــ ی: سەرپەرسی، سەرپەرستی، دەهەم، کەڕانۆک، چاودێری، ـ کردن: سەرپەرستی کردن.

سەرپەڕگە: پەڕگە.

سەرپەل: تووتن دوو جوورەگەڵای هەیە: سەرپەل و بنپەل. سەرلکی داران و گیایان.

سەرپەڵ (هەو.): هەوەڵ پەڵەیە.

سەرپەڵە: مانگی تشرینی دووەم، کە سی ڕۆژە.

سەرپەلکی (باک.): دەمەکی، ڕووکاری دەرەوە.

سەرپەڵۆ: ڕاپەڕین، پەلەڕۆیشتن، بەهەشتاوی دەرپەڕین، بەپەلە، بەتاڵووکە. ـ یی: بە هەشتاوی ڕۆیشتن و دەرپەڕین.

سەرپەنجە: نووکی پەنجان، جومگەی یەکەمی پەنجانە. پەنجە، بەسەر نووکی پەنجە بەسەر خاکدا ڕۆییشتن.

سەرپڕ: سەرقاڵ، پڕ کار، کار زۆر، سەرجەنجاڵ. دەفرێکە لێواولێو پڕبێ لەچت. ـ ی: سەرقاڵی، پڕکاری.

سەرپزوو (بابا.): پزوو، پزی، شووێنی دۆخینە لە دەرپێ و پانتۆڵ و ڕانک دا.

سەرپشک: بەشکار، کەسێکە بەشان دابەشێ. تەرخان، ناقبر، یەکەمین کەس. چتێکی زۆر باشە و لەناو چەند چتێکی تردا، کە پشک ناوێژرابێ و وەبەر یەکێکی کەوتبێ. ـ ی: بەشکاری، تەرخانی.

سەرپل: زۆر تووڕە، توندو تیژ، زۆر قەڵس. چەکێکە زیتکەی شل بێ و زوو بتەقێ.

سەرپۆت: کردنی کارێک بە ناپوختی، ـ یک تووتنەکەم دارک بژێرکرد.

سەرپۆتک: سەرڕیشتە، نوویشک.

سەرپۆرت (ئەردە.): سەرپۆت، سەرسەری.

سەرپۆش: چتێکە سەری چتان داپۆشێ، سەراشمە، سەرگوو، سەرگووش، سەرگۆشە. دەرخۆنە، دەڤک، دەرمانک، دەم تاخن بۆ سەرنانەوەی دیزە و کوویە و مەنجەڵ و چتی تر. ـــ ی ژنان: (بادە.) بنکووچک، (کە.) پێشتەماڵ، ڕووپۆش. مرازێکە لە کەرەستەی جەنجەڕی. سەرپۆشی کورسی و مێزو قەنەفەو ئیتر. چارشێو.

سەرپۆشنەنەوە: داپۆشین.

سەرپۆشیدە: سەرپۆشراو.

سەرپۆل: میوەیێکە بە سەر لقە زۆر بڵندەکانی دارانەوەبێ.

سەرپووت: کارویشەی نیوە چڵ.

سەرپوورت (باک.): بزنێکە تووکی تێکچرژاو و ڕەق و سەخت و بۆرو تاریک بێ.

سەرپێ: بەسەر پێوە، کەوتنە سەر پێیان، هەستان و بەرز بوونەوە سەر پێیان.

سەرپێچ: شاشک، چتێکە لە سەر ببەسترێ، پێچی سەر، مێزەر، مەندیل.

سەرپێچ: سەرکێش، شۆڕشەوان، ملهوڕ.

سەرپێچان: سەرپێچی، شۆڕش، بەزاج، لاموفەک، سەرکێشی. چت لە دەوری سەر ئاڵاندن.

سەرپێچانەوە: سڵەمینەوە و کۆکردن، دارا لە هیچ چتێک سەرنا پێچێتەوە واتە کۆناکات.

سەرپێچی: خۆدزینەوە لە کارێک، سەرکێشی، سەربزێوی. ـــ کردن: سەرکێشی کردن.

سەرپێدانەواندن: سەرپێ نزم کردن، سەر پێ چەماندنەوە.

سەرپێ سپاردن: مەبەس لە دڵنیایێکی تەواوە، پشت پێ بەستن، بەتەواوی لە کاروکردەوەی کەسێکی دڵنیابوون.

سەرپێشۆڕکردن: سەرپێدانەواندن.

سەرپێشی (باک.): ئەوکەسەیە، کە سەری داوەتێ دەکێشێ، سەرچۆپی کێش.

سەرپێکردن: سەرلەسەردانان.

سەرپێل (باک.): سەرشۆڕ، شەرمەزار.

سەرپێن (کە.): سەرپان.

سەرپێوەنان: مەبەس لە مل لێنان و ڕاست ڕۆیشتنە، ئازاد سەری پێوەنا واتە ڕاست ڕۆیشت.

سەرپێهاتی (باک.): ڕووشە، ڕووداو، ـــ کرن: ڕوودان.

سەرپێ یێ: لەپڕا، لەناکاو، لەنەکاو. گوزەران پەیداکردن بە بۆنەی هاتووچۆکردنی دەرەوەو سەرپێیان. سەرپایی، زگچوون، گووکردن. ـــ کردن: زۆرچوونە ئاودەست، پیسایی کردن، زگچوون، هام و شۆی ئاودەست کردن، زۆرجار چوونە سەر پێشاو.

سەرپیر: کەڵلەپیر، کەسێکە پیربووبێ و سەری سپی بووبێ. ـــ ی: بەسەری پیری.

سەرپیل: سەرشان.

سەرپینی: دەمی، دەمەکی.

سەرت: پتەو، قایم.

سەرتا: داوەبەنێکە بەزارکی جەواڵییەوەیە بۆ دروونی زارکەکەی. (باک.) لکی سەرەوەی داران. میوەیێکی جووانە لە سەر تا و سەوەتەی دادەنرێ.

سەرتاپا: سەرتاسەر، سەراپا، سەرانسەر، لەنووکەوە تادوایی، سەراسەر، باڵا، (ئەردە.) ئەنام.

سەرتانکە (کۆ.): سەراسووێ، گوورێبان.

سەرتانکێ: سەرخوارکردنەوە، تەماشاکردنی یەکێک.

سەرتاج (باک.): تاج، تانج.

سەرتاج

سەرتاس (فە.): سەرتاووس، تاس. سینی گچکە، کە لە سەرتاسی دادەنرێ.

سەرتاسەر: سەرتاپا، لەم سەرەوە تا ئەوسەر، سەرانسەر. ـــ ی: سەرتاپایی، سەرانسەری.

سەرتاسمە (کە.): سنووری پارچە زەوییێکی چکۆڵەیە.

سەرتاش: گووێزان و چەقۆی تیژ، کە سەر بتراشێ. تاشەر، سەرتراش، کەسێکە سەروڕیشی مرۆی بتراشێ، (باک.) پۆتقوت. ـــ ی: سەرتراشی.

سەرتاشین: سەرتراشین، پۆت قوتکردن.

سەرتاق: دارێکە بە سەر تاقەیدا ڕایەڵ دەکرێ تا دیواری لەسەر دروستکرێ. بەنێکە لە دەمی جەواڵ دەبەسترێ بۆ دروونی. (کە.) باڵە خانەیێکە لەسەردەرگا دروست بکرێ.

سەرتاڵ: سەری هەودای دەزوو و بەن.

سەرتاڵەی بن شیرین (بل.): پنچکە گیایەکە نێرتکەکەی بەژنێک بڵند دەبێ، سەرەکەی گوڵێکی تۆپی سپی خڕە، پەڕی گوڵەکانی درووبان پێوەیە، گیا و نێرتکەکەی تاڵە بەلاَن بنی گوڵەکەی زۆر شیرینە، کە پیر بوو ووشک دەبێ و دەبێتە دروو.

سەرتاووس: (لەک.) هەیەوپ. ـــ ی: (لەک.) هەیەوپی.

سەرتایی: بەرایی.

سەرتەرز: تووڵەی هەرە ناسکی ڕووەکان.

سەرتەریدە: گەورەی جەردە.

سەرتەزێن: ئاو یا خواردنەوەمەنیەکی زۆر سارد سەر بتەزێنێ.

سەرتەزین: تەزینی سەر لەسەرمان یا لەبەر چتی زۆر سارد خواردنەوە.

سەرتەشی (باک.): زیندەوارێکە.

سەرتەڵ: نایاب، بژاردە.

سەرتەندوور: سەرتەنوور، شووێنێکە تەندووری تێدا دانرابێ بۆ نان تێدا کردن.

سەرتەنگ (کە.): گوریسی درێژە تەنگەی پێ دەبەسترێ لەسەربارەکەوە.

سەرتەنوور: مەبەق، جێگایەکە لەسەر تەندوور ڕێکخراوە بۆ دانیشتن و نان لەسەرکردن.

سەرترنە (هەر.): مرازێکە لە کەرەستەی جووتی.

سەرتریانە: سەلە.

سەرتک (باک.): سەرتیژ.

سەرتل: چتی نایاب و هەڵبژاردە.

سەرتل (باک.): سەرکڵاوە.

سەرتلە (ئەردە.): بژاردە، جیاواز، سەرگوڵ، سەرپشک، نایاب، دانستە، سەردەستە.

سەرتلی (باک.): سەرکڵاو.

سەرتلیک (باک.): ئەنگوستیلەی دروومانێ. ڕەحەتی.

سەرتۆ: سەرتووێ، سەرتووێژی شیروماست.

سەرتۆپ: سەرەتای تۆپی کر و بزگوران، چەند قەدێکە لە تۆپی تەنراو لەلای سەرییەوە، کە لەوانی دیکە باشترە. سەرگوڵ، بژاردە، سەرپەڕ. تێکرا، هەموو، گشتی، سەرتۆپی قوتابیان چوونە باغان. —ی: هەڵبژاردەیی.

سەرتونگ: زارەوانەی تونگە، سەری تونگەی.

سەرتوو: سەرتووێ، قەیاخ، سەرتۆژ، تووێژی قەیاخی، (باد.) توو، سەرتووی ماستی یا چێشتی.

سەرتووێ: سەرتوو، قەیاخ، تۆژ، سەرتۆژ، تۆ، تووێژی سەری ماست و شیری.

سەرتووێژ: سەرتووێ.

سەرتووێی سرکە: بەڵخ، بەڵغ.

سەرتووێی شیر: خامە، (ئەردە.) سەرشیر.

سەرتوویی ماست: (ئەردە.) تووژگ.

سەرتیاچوون: مەبەس لەمردنە لە پێناوی هەر چتێکیدابێ.

سەرتێداچوون: لە نێوچوون، تێداچوون.

سەرتێڵشت (باد.): بەرچا، بەرقەننە، بەرچایی.

سەرتێکردن: مەبەس لە هاتووچۆکردنە بۆ لای کەسێکی: دارا سەری تێکردووم. دم تێنان: دارا دمی لە ماڵی خۆی ناوە.

سەرتیپ: سەرۆکی تیپێک پێشمەرگە.

سەرتیر: لەماتێنێدا، کە مەرمەری داوێن دەڵێن وەزەوی نەکەوی ڕاستەو خۆ یەکسەرە بکاتە نیشانە جا لێی بدات یا نا. —ی: جوورە دروومانێکە، جووت باقیە.

سەرتیکە (سەق.): سەیدووکە.

سەرتیل: بەو گوریسانە دەڵێن، کە سەرێکیان بەدەوارەوەیە و سەرەکەی تریان لە گوڵمیخ یا سینگی قایم دەکرێ.

سەرتیلە (دزە.): لەسەرەوەی دیواران جێگای کاریتانە، کە کەمێک بڵند دەکرێ.

سەرتیلک: سەرتلیک.

سەرجەلە: زنجیرەی پشتی باب و باپیران.

سەرجەم: تەواو، گشت، تێکرا، گشتی، سەرجەم ئەو پەرتووکانە بە چەندی؟، بەدەستی گەل، (ئەردە.) بەکەوو.

سەرجەنجاڵ: خەریک، مژووڵ، کەسێکە زۆر سەری قاڵ بێ، پرکار. —ی: کاروبار، پرکاری.

سەرجەنگ: پێشجەنگ، سەرهەنگ.

سەرجل: سەرپاڵان، پارچەیێکە لە هۆڕ یا قاڵی، پارچە چنراوێکە بە سەر کورتانی دادەدرێ تا درەنگ بدڕێ یا لە کار بکەوێ. (باک.) سەرچڵ.

سەرجۆش: سەرکەف، سەرجەوهەر، وێژە، ئاوارە، سەرپۆتک، نوویشک.

سەرجێ: لەسەرجێگا، پاڵ. —یی: لەپاڵدا.

سەرجێییکردن: لەگەڵ خێزانی خۆ نووستن، دروست بوونی پیاوە لەگەڵ ژنی خۆی.

سەرچاف (باک.): بەشێکە لە ڕوو، کە کەوتۆتە نێوەڕاستی دوو ایی کەپۆ و نێوەڕاستی نێوچاوانەوە.

سەرچاو: سەرچەم، —ان: بەسەرچاوان.

سەرچاوە: چاوە، سەرووکانی، سەرچاوگە، پنار، کانی، جێگای لێ هەڵقوڵانی ئاوێیە، چەشمە، سەردەرخستنی ئاوی کاریزە، دهنگالە. بنیات، چاوگە.

سەرچاوکە: سەرچاوگە. پەردەیەکی تەنکە بە سەرلانکێ یان ڕووی منداڵان دادەدرێ.

سەرچاوگە: سەرچاوە، کانی، سەراو. سەرچاوکە، ژێدەر.

سەرچەسپ: بەتاقە.

سەرچەشمە: سەرچاوە.

سەرچەم: بەسەرچاوان. سەرچاوکە. سەرشیو، کەنار، شیو.

سەرچەمە (هەورا.): سەرچاوە، کانی.

سەرچەوت: قەرزکوێر، ناڕاست، کەسێکە مافخۆربێ و قەرزان نەداتەوە، پەیمان شکێن. —ی: ناڕاستی، قەرزکوێری، بەڵێن شکاندن.

سەرچڵ: سەرپۆپەی داران و گژ و گیایان. سەرسەری، هەڵەشە، ڕەمەکی، تووڕە. بێ گوێ، جەربەزە، مرۆڤێکە دوارۆژ نەیەنێتە بەرچاوی خۆی. خۆدەرخەر. —ی: سەرپێچی، کەللەڕەقی.

سەرچنار: هاوینە وارێکە لە نزیک شاری سلێمانی.

سەرچنگانە: لەسەردەستان بە ڕێگایەدا ڕۆیشتن.

سەرچۆپی: سەرهەڵپەڕ، سەرپێشی داوەتێ، هەڵپەڕینێکە لەسەر پەڕی لای ڕاستی داوەتێوە ڕێز بگرێ. —کێش: ئەو کەسەیە، کە لە لاپەڕی ڕاستی داوەت یا ڕەشبەڵەکێدا هەڵپەڕێ. —کێشان: لە لای ڕاستەوەی داوەت یا ڕەشبەڵەکێدا هەڵپەڕین.

سەرچۆکەهاتن: بەسەرچۆکدا هاتن، لە سەر چۆکان دانیشتن.

سەرچووزەڵە (شا.): چووزەڵە.

سەرچوون: کوژران، مردن، تێداچوون. تێپەڕینی سەر، تەواوبوون، بەپایان گەیشتن، بە—: بەهەڵەچوون.

سەرچێنە (دەر.): چیلکە، چۆپی. (ڕەوا.) لق و پۆپی ئەو دارانەیە، کە بۆ فرۆشتن یا دارەڕایەڵی دەکرێنەوە و فڕێ دەدرێن.

سەرچیچک: گۆی مەمکی.

سەرچیچکان (هەورا.): هەڵتروشکان.

سەرحەد: سنوورێکە، کە دووخاک یا هەرێمان لە یەکتری جووێ بکاتەوە. — دار: کەسێکە چاوەدێری سنوورێکی پێ ئەسپێردرابێ. — داری:

چاودێری کردنی سنوور. مارو زیندەوەرانی ژێرخاک، کە لە بەهاراندا دێنە دەرێ ــ ی یان پێدەڵێن. ــ دار: سنووردار، سنووروان، سەرپەڕدار.

سەرحەساو: سەرۆکی ئەژماریاری. ئاگادار، بەئاگا. ــ بوون: ئاگاداربوون، ــ کردن: ئاگادارکردن.

سەرحەلقە: سەرمەلا.

سەرحورچنە: پیرەباوە، گیایەکە وە گوویزبەلەی دەچێ بەلاَن بنەکەی لە هی وی خڕترە، پەلکەکانی کوڵکن و تۆزاوییە، بنەکەی بە پاکراوی دەخورێ.

سەرخسکەفتن: لێهاتنی گەورەیی و پێشکەوتن.

سەرخان (ئەردە.): نهۆمی سەرەوە لە خانوو، نهۆمی دووەم، باڵەخانە.

سەرخەرمان: ئەو دەخڵە خاوێنەیە، کە لە سەرەوەی خەرمانییە، دژی بن خەرمانییە.

سەرخەو: کەمە نوستنێکە، کەمە چاوگەرم کردنێکە.

سەرخەوشکاندن: کەمێک نوستن، نەختێ چاو گەرم کردن بۆ حەسانەوە.

سەرخەوکردن: سەرخەوشکاندن.

سەرخڕبوکەفتن: سەربووچک کەفتن، ناشایان، پەست، نزم.

سەرخستن: پەڕاندنی وولاَخی نێرە لە وولاَخی مێ. زاڵکردنی یەکێک بە سەر یەکێکیدا یا بەسەر مەبەستێکیدا. وەسەرخستن، بردنەسەر، پان نیان.

سەرخستنەسەر: بەسەر ڕۆییشتن، سەرکۆنەکردن، سەرزەنشتکردن، سەرنانەسەر. وەسەرخستن. داگرتن، بەقسەداگرتن.

سەرخۆ: لەسەرخۆ، ئارام، هێمن.

سەرخۆش: دڵخۆش، کەیفخۆش، پۆزبەران، لە شادمانی و خۆشیدابوون. مەست، کەسێکە بە هۆی ئارەق و مەی خواردنەوە بێ هۆش بووبێ.

سەرخۆش بوون: بێ هۆشبوون بە هۆی مەی و ئارەق خواردنەوە.

سەرخۆشکردن: مەست کردن.

سەرخۆشی: سەرەخۆشی. کەیفخۆشی. مەستی. ــ کردن: دڵدانەوەی کەسێکی مردووی لێ مردبێ یا تووشی ڕووشەییێکی بووبێ.

سەرخواردن: مەبەس لە مردن یا کوژرانی یەکێکییە دووای پەیدابوونی کەسێکی، بارام سەری بابی خوارد. کشانەدوواوە، شکان.

سەرخوراندن: هەوەس و ئارەزووکردن. سەری خۆ بە نینۆکی خوراندن و کفت و کۆی خوران و خارشتێ دامرکاندن.

سەرخورانن: سەرخوراندن.

سەرخووە (باک.): بونیە چاک و ساخ و مەحکەم، لەسەرەخۆ.

سەرخووەبوونا (باد.): سەربەخۆیی.

سەرخووەشی (باک.): مەستی، سەرخۆشی. (دەر.) سەرەخۆشی.

سەرخوران: مەبەس لە شەڕخوازییە، هەمبەری. بۆ گچکان دەڵێن قوونی دەخورێ. مەبەس لە شەق ویستنە. بۆ گەوران مەبەس لە ڕووشە و زیان ویستنە.

سەرخووینک (باک.): باڵندەییێکی چکۆڵەی بەرگەردەن سوورە.

سەرخێڵ: سەرۆکی عێل و خێڵەسات، سەرکۆمار. ــ ی: سەرپەرشتی خێل و هۆزان.

سەرخووەی (ئەردە.): ساخ، تەندروست، لەسەرەخۆ.

سەرد (هەورا.): سارد، لە فێنکی پتر. مرۆی خاو لە کاروباردا.

سەردب (باک.): سارداو، ژێرزەمین، نهۆمی هەرەبنەوە، ساردا.

سەردبەردە (هەورا.): سەرمابردو.

سەرداخانە (ئەردە.): سزا و سەرانەی هەلاَتنی سەربازییە، کە لە خاوەند سامان دەسێنن.

سەرداخستن: مەبەس لە شەرمەزاری و تەریقییە، شەرمەساری.

سەردار: سەروەر، خان، سان، سەرەک، خشە ئیتە، هرار، گەورەی ماڵێ، سالار، سەرۆکی لەشکرو پێشمەرگە. مرازێکی تەونییە. نێوی پیاوانە. (باک.) کە داردەبڕڕێ بۆ فرۆشتنێ دەکرێتە ٣ پارچە، سەردار، ناقدار، بندار.

سەردارسپا: سالار، سەرلەشکر، سەرۆکی لەشکر.

سەردار لەشکر: سوپاسالار.

سەرداری: سەرۆکێتی، سەروەری.

سەردان: دیدەنی، چوونە دیدەنی، چوونەسەرلێدانی، بەسەرکردنەوە، دیدەنی کردن، بەسەرکردنەوەی کەسێک یا چتێک، چاوپێ کەفتن، لارێیین، دیدەنی کردن. گووێزەمە. (باک.) سەرەخۆشی، چوونەپرسەوسەرەخۆشی. سەرلەپێناونان، سەرکردنەقوربان، تێداچوون، سەردانان. تەواوکردە، کۆتایی پێدان. بەرەلاَکردن، ناردن.

سەردانان: مل کەچکردن، گیان لە پێناونان، گیان بەخت کردن لە پێناو چتێکیدا، سەربەختکردن. خۆتێدا لەناوبردن، تێداچوون. خۆدانەدەست.

سەردانەر: خۆبەدەستەوەدەر.

سەردانەواندن: سەرشۆڕکردن. سەرنزم کردن، سەرهێنانەخووار.

سەردانەوانن: سەردانەواندن.

سەرداندن (باک.): لەسەرەد دان. بەسەردینە.

سەرداو: ژێرزەمین، ماران، سارداو.

سەرداواردەیی (هەورا.): بەسەرماکەوتن، سەرماخواردن.

سەرداوێ (باک.): ئەوسا، لەدووواییدا.

سەرداهاووردن: سەرداهێنان، سەری ئاخەفتن دامەزراندن. سەرشانەکردن.

سەرداهێنان: شانەکردنی تووکی سەر.

سەردە با: بای سارد.

سەردەر: دیدەنی کار، بەسەرکەرەوە. دالاَن، بێلایی، پێشدەرکە.

سەردەرچوون: مەبەس لە شارەزاییە لە هەر چتێکیدابێ: ئازاد سەری لە زۆر کاران دەردەچێ.

سەردەرکەر: شارەزا، بەڵەد.

سەردەرکردن: خۆ ڕزگارکردن لە کارەساتێک هەلاَتن، ڕەوین. لێ زانین، شارەزایی.

سەردەرگا: چەنددارێکە لەسەر دەرگایە ڕایەڵ دەکرێ و دیواری لە سەر دروستەکرێ. ــ نە: (دەر.) باندەرکە.

سەردەرگە: سەردەرگە.

سەردەرهاتن: مەبەس لە سەر دەرهێنان و سەوزبوونی گیایە.

سەردەرهاووردن: سەردەرهێنان.

سەردەرهێنان: سەردەرهاووردن.

سەردەری: پارچە پۆشاکێکە لەسەر جل و بەرگەوە لەبەردەکرێ.

سەردەریا (ڕەوا.): ڕێگایەکی باریکی دەستکردە لە هەورازێکی سەخت سەرکەوێتە سەرێ.

سەردەس: سەردەست.

سەردەست: سەرقۆڵی هەندێ پۆشاک. سەرپشکی. سەرکەوتن. (باک.) ـ کرن: دەرەقەتهاتن، شکاندن.

سەردەستان: کاتی زانی ئافرەتە، کە مامان لەسەردەستی خۆی دادەنێ، ساردەسنگان.

سەردەستە: سەرۆکی دەستە. سەردەست، سەرپشکی، تەرخان، نایاب، دانستە، هەڵبژاردە، باشترین.

سەردەستان (ئەردە.): هەڵامسان و ڕەق بوونی زگە لەسەرمان، دەردێکە.

سەردەسێر: کوێستان، سەرکاوان، ئێلاخ.

سەردەشت: شارێکە لە کوردستانی ئێران. *

سەردەفتەر: سەرنووسەر، سەرۆکی دیوان. یەکەمین ناو لە لزگە (لێستە) دا یا لەناو پەڕاو و پەرتووکدا.

سەردەق: مۆر، دەقی دەست لێ نەدراوی هەموو چتێک.

سەردەقشکاندن: مۆرشکاندن، مەبەس لە کردنی کارێکە یا لە هەڵدانی مەبەسێکە، کە هێشتا نەیکردبێ هەروەکوو بۆ ئامۆژگاری دەڵێن سەردەقی ئەم کارە یا ئەم مەبەسە مەشکێنە.

سەردەلیا (باک.): جوورە ماسییەکی دەریاییە.

سەردەم: کات، حەل، تاف، سەقامات، سووڕ، چەرخ، ڕۆژگار، گاف. سۆراخ، سەروەخت. ـــ ە: پارچە تەنراوێکی تەنکە لە ناو لانکیدا بەسەر دەمی منداڵاندا دەدرێ. ـــ ێ: ماوەیەکی، کاتێکی. ـــ ی: دەمەدەمی، کاتی.

سەردەنشت: سەروەنشت.

سەردەوبوون (ئەردە.): ساردبوونەوە. مەبەس لە مردنە. لەکارێکی ساردو پەشیمان بوونەوە، دووری کردن.

سەردەوکردن (ئەردە.): ساردکردنەوە.

سەردەووس (باک.): قوڵە، کورتکراوەوە.

سەردەووسی (باک.): ڕێ بڕین، کورتکرانەوە، قوڵەکردنەوە.

سەردەهان (باک.): پلەیێکی پۆلیس و عەسکەرییە: ئۆنباشی، چاوەش.

سەردبیەی (هەورا.): بەسەرماکەوتن.

سەردڕ: شاگردانەی جۆلایانە. کری جۆلایانە. چتێکە مەردوم بە دەستی خۆی تەنیبێتی یا چنی بێتی دەڵێن: جۆلا بە ـــ ی خۆی قایل نییە. چتی خۆماڵی، بۆ وێنە: جۆلا بەسەردڕی خۆی قایل نییە. سەربەنی جۆلایی.

سەردروو: سەروەدروو، سەرەودروو، دروومانێکە لەسەرەوە بدروێ، کۆکی دروومان.

سەردڵ (باک.): ئاوات، مەبەس.

سەردڵەسەنگین: گرفت.

سەردلکری (باک.): ڕازاوەوە، گەوهەربەند.

سەردڵ و سپڵ: ئاوسانی زگ لەبەر سپڵ و نەخۆشیانی تر.

سەردۆخە: (ڕەوا.، خۆ.) پڕۆمژۆڵی گوڵی دەخلاتە، کە سەر لە کیفی دێنێتە دەرێ.

سەردۆز: کەسێکە سەرپشکنێ بۆ ئەسپێیان. ـــ ین: سەرپشکنین بۆ ئەسپێیان.

سەردۆشەگ: ڕووردزشەگ.

سەردۆشی: وەسڵە، سەرشانی، پاگۆن.

سەردۆڵە (کە.): هەورازێکە سەرەولێژ بێ. ـــ (هەورا.) کەوڵی ناردییەو نانی لەسەردەکەن.

سەردۆلیان: ئەو شوێنەیە لە ناو ئاشیدا، کە دانەوێڵەی باراشی لەسەر ڕۆ دەکرێت بۆ هاڕینی.

سەردۆم (باک.): جوورە گۆرانییێکی داوەتییە.

سەردۆوبندۆ: خڵت و خەشی ماست و شیرە، کە لە قەراغ ڕۆنیدا دەمێنێتەوە.

سەردۆوڵە: کەوڵی نان لەسەرکردنییە.

سەردۆڵ: کەوڵی نان لەسەرکردنییە.

سەردوور (کە.): لەدروێنەدا تەنها گوڵ دروونەوەیە و لاسک بەجێ هێشتنە.

سەردووک (پژ.): نێردیوان.

سەردوگەرم: ساردوگەرم، شیرەتێن، شیلەتێن.

سەردوگەرمکردن: شیرەتێن کردن.

سەردوولک (هەو.، کۆ.): بەمەردووان هەڵکوتن. (هەو.، کۆ.) ـــ ە: ئەو وتارانەن کە لە پرسەی ژناندا سەردوولکبێژ دەیڵێ و ئەوانی تر بۆی دەگێڕنەوە، بەمەردووان هەڵکوتن، ئەوکەسەشە مردووان هەڵدەنێ.

سەردوولکەبێژ: دوولکەبێژ، ئەو ژنەیە بە مردووان هەڵدەڵێ لە پرسەی ژناندا بەچەند پێهەڵکوتنێکی دڵگیر و ژنەکانی دیکەش بۆی دەگێڕنەوە.

سەردێر (موک.): دەغڵێکە پێش پەڵە چاندرابێ یا درەنگ ئاودرابێ.

سەردێڕ: هۆگان، ئەو خەتەیە جووتی لێ دەگەڕێتەوە، (دەر.) سەرمەڕ، (خۆ.) گاگێڕەوە.

سەردێ: ساردی هەوا، ساردی ئاو و چتی تر.

سەردین (باک.): بەرهەمهێنانی دەخڵ و دان، بەردە.

سەردی وەرز (هەورا.): سەرماوەز.

سەرڕاجە: (کە.) سەرڕاجە، دەردێکی کوژندەیە تووشی وڵاخی بەرزە دێت.

سەرڕاندن: زەڕینی گوێدرێژە.

سەرڕە: زەڕەی گوێدرێژە.

سەرڕا: دەرف، سەربارە، سەرەڕا. ـــ ی ئەوە: سەربارەی ئەوە.

سەرڕاست: دەست پاک، شامبۆز، ڕاستکردار، ڕاستبێژ، پەیمان نەشکێن.

سەرڕاستی: دەستپاکی، شامبۆزی، ڕاستکرداری.

سەرڕەسەر: زەڕە زەڕی کەرێ یەک لە دووای یەکتری.

سەرڕەش (باک.): مەرێکە سەری ڕەشبێ.

سەرڕەشە (کۆ.، کە.): گیایەکە دەسکە کەوەر و ئیتری پێ دەبەستری.

(هەر.): مەڕێکە سەروملی ڕەشبێ و لەشی سپی بێ، بەڵام خاڵی ڕەشی لە لەشی دابێ.

سەرڕەق: سەرسەخت، بەدرەک، کەللەڕەق، ڕق ئەستوور، کەسێکە لە کێشی کەسدا نەبێ، سەرکێش. ـــ ی: سەرسەختی، کەللەڕەقی، تووڕەیی، ڕقەستووری.

سەرڕەو: ـــ ی ئاوێ، ـــ ی بارانە.

سەرڕشتە: سەرپۆتک، تۆویشک، ئاوارە. توانا، شیاوی، لێهاتوویی، دەستەڵات.

سەرڕشتە: سەر ڕوشتە.

سەرڕشتە: بەڵگە، ـــ یەکی چتمەکە دزراوەکەم دەستکەوتووە. ژیری، ئازاد بە ـــ یە: ژیرە.

سەرڕشتەدار: لێهاتوو، توانا. ـــ داری: توانایی، لێهاتوویی.

سەرڕوشتە: سەرڕشتە.

سەرڕووت: سەرکۆت، سەرزەلووت، سەرقوت، سەرپەتی، سەرتاووس. ـــ ی: سەرکۆتی.

سەرڕووتیاوە (هەورا.): سەرتاووس.

سەرزارەکی: بەدەم، بەدەڤ، سەرزاری، مەبەسێکە هەر بەدەم بکوترێ و لەدڵ نەیەتەدەرێ.

سەرزاری: سەرزارەکی.

سەرزەدە: کەسێکە بێ پرس و پەروا بچێتە شوێنێکی یا هەڵبکوتێتە سەر فەرمانێکی. خشتێکە لە نیوەی کەمتر کەلبێ.

سەرزەلووت (باک.): سەرڕووت.

سەرزەنش: سەرزەنشت، بەسەر ڕێپیشتن.

سەرزەنشت: سەرخستنەسەر، تازیر، بەسەر ڕێشتن، دەمکۆ.

سەرزەنشکردن: بەسەر ڕێشتن، چەرقین.

سەرزەوی: سەرحەرد، بۆ مار بەکاردەبرێ، کە بەهاران دێتە سەرزەوی.

سەرزەوین (ئەردە.): سەرزەوی.

سەرزەرینەک (باک.): سەرسووران.

سەرزگ (دزە.): لێفەی منداڵی نێو لانکێ. لەسەر، بۆ ئافرەت یا هەرگیان لەبەرێکی بەکاردەبرێ، کە لە سەرزمان بێ.

سەرزوانخۆش: سەرزمانخۆش، دروزمان.

سەرزین: چتێکی جوانی ڕەنگاوڕەنگە بەسەر قەڵتاغی زینیدا دەدرێ.

سەرژان (هەورا.): سەرکۆنە، سەرزەنشت.

سەرژمار: سەرژمێر.

سەرژماردن: سەرەژمێری، نووسین و ئەژماردنی سەری مرۆڤ یا گیان لەبەران بەگشتی.

سەرژماری: سەرژمێری.

سەرژمێر: سەرژمار، ئەوکەسەیە، کە سەران دەژمێرێ یا دەنووسێ.

سەرژمێرە: سەرژماردن.

سەرژمێری: سەرژمێرە.

سەرژنانی: نێرینەیەکە خوو و کرداری ژنانە بێ.

سەرژێستاندن: پێ لێ هەڵبڕین، پێدرێژی کردن.

سەرسال (باک.): سەری ساڵ، ڕۆژی بەرایی سەری ساڵێ، نەورۆز. (زا.) ساڵیانە.

سەرسام: سەرسووڕماو، سەرمەند، کاس، وڕ، واق ووڕماو. نێوی مرۆیانی نێرینەیە. ـــ ە: نیشانەیێکی وایە: (!!!) بۆ واق ووڕمانییە.

سەرسامبوون: پەشۆکان، قوورسین، سەرسووڕمان، حەپەسان، کلمسین، واق ووڕمان.

سەرسامکردن: قورساندن، پەشۆکاندن، سەرلێ شێواندن، حەپەساندن.

سەرسامی: پەشۆکاوی، وڕی، حەپەساوی، سەرسووڕمان.

سەرسەخت: کەللەڕەق، سەرڕەق، گیاندارێکە بەکێش بێ. ـــ ی: کەللەڕەقی، سەرڕەقی، بەرگەگرتن و بەکێشی گیاندار.

سەرسەد: سەرەتای سەد. ـــ ە: (هەورا.) سەرهەق، زەوی بۆ کێلان، کە دەکرێتە چەند پارچەیەک، هەر خەتەی، کە سنووری هەریەک لە پارچەکانەو جووتی لێ دەگەڕێتەوە ـــ ی پێدەڵێن، ئەو بەندو باوەشی لەسەرە: هەموو ڕۆژێ گورگ بەسەرسەدەی فەرەیدونیدا ناڕووا وا دیارە فەرەیدوون لە دەرفەتێدا سوودی ندیتووە.

سەرسەڕاد (باد.): سەرکۆتەڵ، کارکۆتەڵی سەربێژنگان.

سەرسەران: بەسەرسەروچاوان.

سەرسەران سەرچاوان: بەسەرسەروچاوان.

سەرسەرانێ (هەر.): گەمەیەکی کوڕانە.

سەرسەرەکی: لێ نەخەفتان، خستنە پشتگوێ.

سەرسەری: سەرسەرێکی، بێ لێکدانەوە. گەمۆڕ، قرقرە، چالۆر، فلیتە، وازی وازی، مایەپووت، چەپک چەپک، دەمدەمی، بێ شەرم، تڕۆ، هیچ و پووچ، سەرچڵ، جینگەنە، بێ شێواز، حارەب گاگۆزی، بەدخوو، بەرەڵا، بێ مووبالات. پەناستەم، کەمێک، ـــ پەرتووکەکەم خوێندەوە.

سەرسم (باک.): سەرسام، شێت، دین، مێخۆلی.

سەرسەنگ: کەمێک لە ئەندازەی خۆی پتر خستنە سەر چتێکی فرۆشراو و کێشراو سەبارەت بەدڵی کڕیار. هاوینەهەوارێکی زۆر خۆشە لەڕا ژووری موسل ونێو بادینانداا.

سەرسەودا: سەرباقی، قازانج.

سەرسەووز (هەورا.): سۆنە.

سەرسهاردن: خۆبە دەستەوەدان.

سەرسپی: (ڕۆژ.) پۆپ چەرمە. پیر بۆ ژن و پیاو. ژنی بەرێز و ژیر و گەورە و بەمەشوور ئافرەتان پرس ورای پێدەکەن. (هەورا.) بارگەچییێ، ژنێکە بووکێ لە ماڵی باوکییەوە لەگەڵ خۆی دەباتە ماڵی زاوای و لەوێ ڕاژە (خزمەت) ی دەکات.

سەرستوون: سەرکۆڵ، سەرکۆڵەکە، تاجی سەر ئەستوندان. تەپڵەکی چادری.

سەرسفتی (هەورا.): سەرکاوەش.

سەرسکلی: ئەنگوتکە هەویرێکی پانکراوەوەیە، کە وەکو کولێرە لەسەر پشکۆ برژابێ.

سەرسم: سەرسمت. بۆ هەڵەنگووتنی وولاغ بەکاردەبرێ، تۆپغ، نووچ، سەرەنگرێ. ـــ بردن: سەرسمدان، نووچبردن، پێ هەڵەنگووتن،

ساتمەکردن. ـــ دان: تۆبغدان، (کە.) هەڵکەوتن، هەڵەنگووتنی وولاغ، سەرسمداری.

سەرسمداری (هەورا.): سەرسمدان، هەڵەنگووتنی ئاژاڵ و ماڵات.

سەرسنگ: سەرسینە، بەرسینگ، جێگەی قەلادە.

سەرسۆت (باک.): سەلکە بزووت.

سەرسۆتکە (باک.): سەلکە بزووت.

سەرسۆرە (باد.): هەزارپێی سوور و گەورەیە.

سەرسۆک: کەمهۆش، بێ مێشک.

سەرسۆنگە: شێنەیی، بە ناسوودەیی.

سەرسوواڵکەر: کەسێکە چاوی لە دەستی ئەم و ئەو بێت.

سەرسووت (باک.): سەرەبزووت.

سەرسووڕان: گێژی، گێژبوون، سەرخولانەوە، چاو ڕەشکەوپێشکەکردن.

سەرسووڕمان: سەرسام بوون، واقمان، پەشۆکان، حەپەسان، سەرلێ شێوان، هۆت بوون، هیدمان، شاشبوون.

سەرسووڕماو: سەرسام، واق وووڕماو، سەرمەند.

سەرسووک: بێ هۆش، بێ عەقل. بریتییە لە مەردومی بێکار و کەم نیش، دەست بەتاڵ. ـــ بوون: دەست بەتاڵبوون، لە کارو کردار ڕزگاربوون. ـــ ی: بێکاری، کارپڕان.

سەرسینگە: لیفەی گچکەی منداڵانە، کە لە نێو لانکێیدا پێدا دەدرێ.

سەرشابەندەر: باڵیۆز، نووێنەری دەوڵەتێکی لە شابەندەر گەورەتر لە پایتەختی دەوڵەتێکی تردا.

سەرشاخ (باک.): جوورە شووتییەکە. ـــ گرتن: سەربزێوی، سەرپێچی.

سەرشار: سەر ڕێژکردنی ناو. سەرۆکی شار، شارەوانی. شووێنێکی تایبەتییە لە یاری چاوشارکێدا، کە لە وێوە دەچن بۆ خۆشاردنەوە.

سەرشان: لەمل، لەئەستۆ. سەریاڵ و تەپەو کێوگرد. ئەندازەیەکە لەچت کە بەسەرشان هەڵبگیرێ: سەرشانێک کەنگر و کارگم بۆهات. تۆشەبەرە، تۆشە، هەمبانە. ـــ ی: پاگوون.

سەرشەقێن: جوورێکە لە یاری شەقێن.

سەرشەم (باک.): شانەی سەری.

سەرڕشتە: سەلیقە.

سەرشکاندن: سەرشکانن.

سەرشکانن: سەرشکاندن.

سەرشکێنە (ئەردە.): سەرشکێنە، دابەشکردنی پاشماوەی چتێکی بەشکراوە بەسەر بەشەکاندا. دابەشکردن، پارە یا کەلوپەلێک بەسەر چەند کەسێکی دابەشینەوە، کە هەرکەسەی بەشی خۆی بیات، پارە یا هەر چتێکی تر هەر بەوشێوەیە لە چەندکەسێکی خۆیی کۆ و خڕکردنەوە.

سەرشمە (باک.): سەرپۆش.

سەرشۆ: سەرشۆر.

سەرشۆر: ئەوکەسەیە، کە لە گەرماوێدا سەری مەردوم بشوات، ناتری گەرماوێ. (باک.): گەرماو.

سەرشۆڕ: سەرنزم، چاونزم، شەرمەزار، تەریق، چاو بەرەژێر، بەخۆداشکاوەوە. ـــ بوون: شەرمەزاربوون، تەریق بوونەوە.

سەرشۆرتکە: شۆرتکە.

سەرشۆرک: گەرماوێکی گچکەی نێوماڵانە، (بار.) سەرشۆک، سەرشۆرکە.

سەرشۆرکە: سەرشۆرک.

سەرشۆڕکردن: سەرنزم کردن، شەرمەزارکردن، مەبەس لە بەدناوکردنی کەسێکییە.

سەرشۆرگا: گەرماو.

سەرشۆری: پیشەی سەرشووشتنێ، سەرشوشتن.

سەرشۆڕی: چاونزمی، سەرنزمی، مل کەچی، بەدناوی. گووێدێری، ملکەچی.

سەرشۆک (بار.): شۆرکە، سەرشۆرکە.

سەرشوو (باد.): سەرشۆرکە.

سەرشێت: دێوانە، مەردومی سەرلێ شێواوە. ـــ بوون: سەرلێ شێوان. ـــ کردن: سەر لێ شێواندن.

سەرشێو (ئەردە.): بەربانگ، بەرشێو. ـــ ان: سەر لێ تێکچوون.

سەرشێواندن: سەرلێ شێواندن.

سەرشێر: سەرتوو، تۆشک، تووشک.

سەرشیشە: سەرەشووشە.

سەرشین: شووم، دڵڕەق، ماڵوێران، خۆشەویست لێ مردوو، لێقەوماو.

سەرشێو: قەراغ شێو و دۆڵ.

سەرفەرمان: بەرفەرمان، فەرمانی سەرەتایی. ـــ دار: فەرمانڕەوا. ـــ داری: فەرمانڕەوایی.

سەرفلت (کە.): دزێو، سەرزل، ناشیرین.

سەرفیراز: سەربڵند، سەربەرز.

سەرفنچقە (ئەردە.): سەری قامکان لەخەنەگرتن.

سەرفیرازبوون: سەربەرزبوون.

سەرفیرازکردن: سەربەرزکردن.

سەرفیرازی: سەربڵندی.

سەرفینچقە (ئەردە.): ئەنگوستیلەی دروومانێ.

سەرقاپ: سەرپۆشی قاپ. ـــ نانەوە: سەرپۆش لە سەرقاپ دانان.

سەرقاڵ: سەرپڕ، پڕکار، خەریک، بەژارە زۆر، کەسێکە لەبەر پڕکاری نەپەرژێتە سەر هیچ چتێکی تر. ـــ بوون: سەرپڕی، پڕکاری. ـــ کردن: سەرشێواندن لە یەکێک بە سەرخستنەسەری. ـــ ی: سەرپڕی، سەرقاڵبوون.

سەرقەبلاندن: هەندێک ئازووقە بە هەژاران دان بە نیازی (سەر فیترە) لە جەژنەی ڕۆژووواندا.

سەرقەپاخ (توو.): سەرقاپ.

سەرقەل (ئەردە.): قوللەپۆپە، لووتکەی شاخ و درەخت.

سەرقەڵەم: سەرنووسەر، سەرۆکی نووسەران. نووکە قەڵەم. ـــ انە: پووڵێکە دەدرێ بە کەسێکی، کە نوشتوو دەنووسێ، وەڵیفەت.

سەرقۆت (باک.): سەر رووت. ـــ ی(باک.): سەر ڕووتی، سەر قۆتێن.

سەرقۆتین (باک.): سەر ڕووت.

سەرقۆق (باک.): کەچەڵ.

سەرقۆڵ: سەرۆکی پاسەوان و نۆرەگران. پارچەپەڕۆیەکە لەسەر قۆڵ دەکرێتەوە، (باک.) تەبۆلێت، سەردەست، سەرەقۆڵ.

سەرقوولە (مرک.): جۆرە ترێیەکی سوورە وەک (مام برایمە) وایە سەری دەنکەکانی کەمێک قوولە، چاوڕەشە.

سەرک (باک.): لەقەننە و سەبیلەیدا ئەو شوێنەیە، کە تووتنی تێدەکرێ. (باک.) مەبەس، ئامانج. (خۆ.) سەر.

سەرکار: نێوی پیاوانە. سەرکردەی کرێکاران، ئەو کەسەیە، کە لەلایەن ئاغاوە دەست نیشان کراوە، کە بەسەر کاروباری ڕەنجبەر و کرێکاران ڕابگات و ئاگاداری سامانی بێ. پێشکار، سەرەتای کار. ـــ انە: چتێکە، کە بەسەرکاری ئاغابدرێ لە لایەن ژێردەستانەوە. ـــ ڕۆیین: پەسا، بەشوێنی کاری ڕۆژانەچوون. ـــ ی: پیشە و کردەوەی سەرکار، گەورەیی، سەرپەرشتی یەکێک بۆ چەند کەسێک لە فەرمانێکیدا.

سەرکاسە: ژنی سەرکاسە.

سەرکان (باک.): سەرچاوە، بنەچەکە، ڕەگ و ڕیشە.

سەرکاوان (ئەردە.): کۆساران، سەردەسێر، کرویستان. نۆقسەری چیایان.

سەرکەتن (باد.، هەو.): سەرکەوتن.

سەرکەچ (ئەردە.): ملکەچ، سەرشۆڕ.

سەرکەر (ئەردە.): دەمبەس.

سەرکەردە: سەرکردە.

سەرکەردوو (هەو.): سەری دێراوان.

سەرکەش: سەرکێش.

سەرکەشکۆرە (خۆ.): بنەگۆزەڵە، گیایەکە.

سەرکەشی: سەرکێشی.

سەرکەف: خورێیەکی سپییە، کە لە سەرەوە دەگیرێ. کەفێکی خەستە لە کولانی سابوونی بەزیدا پەیدا دەبێ و دەگیرێ لە قابێکیدا دەمەیەنرێ دەبێ بەسابوون.

سەرکەفەڵ (هەورا.): پاشمزین، نەرمەزین.

سەرکەفتن (ئەردە.): سەرکەوتن، چیرەبوون، پیرۆزی. چوونەسەر، سەرکەوتن.

سەرکەل: لای هەرە سەرەوەی گرد و شاخان، سەرکەلەبەری شاخ، تەپڵەسەری شاخ.

سەرکەڵ: بەرچیغ.

سەرکەلە (باک.): سەرشمە. (دەر.) مژانکە.

سەرکەللە: ئەو بەشەیە، کە لە لغاو و هەوسار دەکرێتە سەری وولاخانەوە، کە بریتییە لە تەنراوێکی پان، سەرکەللەرەشۆ. پارچە دەوارێکە خرابێتە سەر تەختە دەوارێکی کورت لەسەرباری درێژی.

سەرکەنە (زا.): چەند هەودا بەنێکی ئەستوورن لە چەند دارێکی دەبەسترێن کولۆشی پێ دەگوێزنەوە بۆ سەرخەرمان.

سەرکەوا: پۆشاکێکە لە سەر کەواوە لەبەرکرێ.

سەرکەوت: وەسەرکەوتوو. نێوی کوڕانە.

سەرکەوتن: بەرز بوون چوون، (هەو.) سەرکەتن، چوونەسەر، وەسەرکەوتن. پیرۆزی، بەسەرکارێکیدا زاڵبوون.

سەرکەوتوو: وەسەرکەوتوو، بەمرازگەیشتوو، پیرۆزی دەسکەوتوو، بەسەرکارێکیدا زاڵبوو. وەسەرکەوتوو، کەسێکی لە نزمییەوە چووبێتە بەرزییەک، سەرکەفتگ، خشک، چیر، چیرە.

سەرکردە: سەرۆکی پێشمەرگان، هۆمان، فەرماندەی لەشکر، پێشەوا. ـــ یی: سەرۆکێتی پێشمەرگان، هۆمانی.

سەرکردن: سەر و وەچی تووتن کردن. نرخ بڕین. سەربڕین. لاسەنگ بوونی تەرازوو بە چەشنێکی وا، کە لایەکی سووکتر بێ. بژاردن، بەسەرکردنەوە. لێنەدانی گوللە لە نیشانە، نیشانە نەنگاوتن، گوللە بەسەر نیشانەدا تێپەڕین.

سەرکردنەسەر: سەرنانەسەر.

سەرکردنەوە: بیرکردنەوە، ڕامان، نازاد لە هەموو چتێکی سەردەکاتەوە.

سەرکردن بە گۆما: مەبەس لە لەناوبردنی چتێکییە.

سەرکردنی تەرازوو: کەچ هاتن، بروا‌ردن، باش تەرازبوون، لنگەیەکی بەلایەکیدا شۆڕ و گرانتربێ.

سەرکردنی چاو: باش نەدیتن.

سەرکردنی گوللە: نیشانە نەنگاوتن، لە نیشانە نەدان، لاسوڕ.

سەرکردنی گوێزان: مەبەس لە زۆر تیژییەتی.

سەرکز: بێدەنگ. بەپەرۆش، خەمگین، بێچارە. ـــ ی: بێچارەیی. بێدەنگی.

سەرکل (باک.، ئەردە.): تەرسەقوڵ. (ئەردە.) سەرکلۆم، گالەدان.

سەرکڵاو: هەرچتێکی لەسەر کڵاو دابنرێ ـــ ی پێدەڵێن. تەنەکەیەکە وەکوو کڵاو کونێکی درێژکۆڵەی تێدایە بەسەر پلیتەی لامپای چرای دادەکرێ.

سەرکڵاوە: سەرکەڵەوەی جووتی. قیتکایی سەرشاخان. سەرکڵاو. سەرتل، سەرتلی، سەری کڵاوان.

سەرکلە (ئەردە.): سەرکل.

سەرکلۆم: کۆلەدراو، دەرگایەکە داخرابێ و سەرکلۆمەکەی ڕەتکرابێ.

سەرکۆ (ئەردە.): سەرزەنشت.

سەرکۆبنە: سەرکۆنە، سەرزەنش.

سەرکۆت: سەر ڕووت. ـــ ی دەخڵی: درشتەکانی سەر دەخڵ ودان وساوارى دابێژراوە دووای هاڕینی، سەرکۆتەڵ. بێ سەرپۆش، بۆ نرستوو و قاپ و قاچاخ بەکاردەبرێ.

سەرکۆتەڵ: خڵت و خەرش و درشتەکانی دەخڵ و دانە، کە دووای لە دابێژرانی لە نێو بێژنگێدا دەمێنێتەوە، سەرکۆت، سەرکۆزەر.

سەرکۆزەر: سەرکۆتەڵ، پڕوش و پەلاشێکە دەکەرێتە سەردانەرێڵە لە کاتی گێژ و تەتەڵەکردندا.

سەرکۆم: سەرکووڕ، سەر شۆڕ.

سەرکۆمار: سەرەک کۆمار، سەرۆکی چەند خێڵێکی کۆچەری. ـــ ی: سەرەک کۆماری.

سەرکۆنە: شەرمەزار، سەرشۆڕ، چاوشۆڕ، واوێژ، منەت لەسەرکردن. ـــ کردن: بەچاودادانەوە، کۆڕانەوە، واوێژکردن، سەرزەنشتکردن. ـــ کردن: بەسەر ڕژیشتن.

سەرکورتان: پارچە جەواڵ یا بەڕەیەکە بەسەر کورتانیدا دەدرێت، سەرجل.

سەرکۆل (باد.): سەر ڕووت.

سەرکۆڵ: (ئەردە.) تەپڵەکی کۆڵەکەیە، سەرستوون. (کە.) جوورە پێوانێکە، کە کۆل یا تەنەکە کە نەشلەقێنرێ. (باد.) سەر ڕووت، بێ کڵاو. سەرستوون، سەر کۆڵەکە، سەر ئەستوندە. کۆڵ، بەپێچەوانەی تیژ، تیغی نەبڕ و کول، سەرکول.

سەرکوڵ: بەرکوڵ.

سەرکولۆم: سەرکلۆم، سەرکل.

سەرکووبی (ئەردە.): سەرزەنشت.

سەرکووپان (ئەردە.): سەرکورتان، سەرپاڵان.

سەرکووم (باک.): خشڵ یا پەڕێکی باڵندانە بەسەر کڵاوانەوە دەکرێ.

سەرکووێر: نازیرەک، گێل، سەغی، سەرلێشێواو یا سەر لێ تێکچوو، سەرکۆر، کوێردڵ، کەسێکی زۆر سەری بخرێتەسەر و یا لێبیدرێ و یان زۆر بخوێنێ ــ دەبێ: سەری لێ دەشێوێ. ــ بوون: سەر لێشێوان. ــ کردن: سەرلێشێواندن. ــ ی: سەرلێشێوان، نازیرەکی، کەودەنی، گێلی.

سەرکێر (باک.): نوختەی هەرەدوایی.

سەرکێش: پێشڕەو. تۆسن (بۆ وولاخان)، سەرچڵ، وولاخێکە، کە غارتدا بۆت ڕانەوەستێ. سەربزێو، دەست بزێو، (شکا.) ختمی، تۆڕ، سەرپێچ، پسێن، بارنەبەر، بارنەوەر، پەت پسێن، پەتبڕ، ئازادی خوواز، سەرکەش، سەرڕەق، سەرچڵ، پڕکێش، یاخی، خۆدەرخەر. وولاخێکە لە کاتی غارکردنیدا لە غار ڕانەوەستێتەوە، تۆزن، بەدسەر، چەمووش.

سەرکێشان: سەرە تاتکێ کردن. سەردان، دیدەنی کردن. ملکێشان، سەردەرهێنان. پێکشانی چتێک بۆ چتێک: ئەم کارە سەر دەکێشێتە سەر فیسارشت.

سەرکێشانەوە: بڕێتییەلە گورج کردنەوەو ڕاکێشانی خڕێنەی فەردە تووتنی ڕەشۆکی لە کاتێکیدا سەرەک لەگەڵ بنەکەیدا بۆشایی تێکەوتبێ و بجوولێت.

سەرکێش بوون: سەربزێوبوون، سەرپێچی.

سەرکێشک (ئەردە.): سەرنۆگە، سەرۆکی پاسەوانان.

سەرکێشی: سەر ڕەقی، بەدسەری، سەربزێوی، سەرپێچی، پۆپساندن، سەربزاوتن، یاخی بوون، لێهەڵگەڕانەوە، ئازادی خووازی، بەمزاج، لامۆفەک، پڕکێشی، هلگافتن، ختمین، نەوەستانەوەی وولاخە لە غاردا. سەرلێدان، بەسەرکردنەوەی دۆست و خزم و ئاشناو نەخۆشان. ــ کردن: سەربزێوی کردن، سەرپێچی.

سەرکێف (ئەردە.): سەرکەل، تەپۆڵکی کێوی.

سەرگ (ئەردە.): لای سەروو، سەرگین، بانگ، لای ژووروو.

سەرگاوێک: (هەورا.) گیایەکی سەلکدارە وەک پیفۆک وایە، بەڵام گەڵای ئەم کورتترە و دەخورێ.

سەرگاوێلک (هەورا.): گیایەکی سەلکدارە وەکوو پیشۆک، بەڵام گەڵای کورتترە و دەخورێ.

سەرگایینجە: سەرمژانکە.

سەرگە: دژ، واتای بنگەیە، لای هەرە سەرەوەی باغی، زەوی، لەشکری یا هی مێگەلە ئاژاڵان و ئیتر.

سەرگەر (فە.، زەن.، لور.، کە.): سیسارگ، سیسارگە کەچەڵە.

سەرگەرد: دەردەو گەڕێن، قوروانی، دەیوەگەڕێن، (ژا.، هەورا.) قووروان، قوربانی، گاوگەردوون، بالاگەردان، خۆی کردە ـــ: خۆی کردە قوربانی.

سەرگەردان: ئەراگیل، حەبداڵ، مات و واق و وورماو، بێ جێ وڕێ، سەرلێشێواو، سەراسیمە، ئاوارە، دەربەدەر. ــ بوون: سەرلێ شێوان. دەستەوەستان. ــ بوون: سەرلێشێوان. ــ کردن: سەرلێشێواندن. ــ ی: تەنگانە، سەرلێشێوان.

سەرگەردەنە: سەرملە، ملە، گەردەنە.

سەرگەرم: خەریک، لەگژ، پڕکار. پڕ شەوق و هەوەس، بەجەخت. قەڵس، توورە، تۆزن، ڕابەڵ. سەرخۆش، مەست. ئازا، بەجەرگ. ــ ی: تەنگەتیلە، ڕاگشی. خەریکی، لەگژی، کاروبار. پڕشەوقی، هەوسداری. قەڵسی، توورەیی. مەستی، سەرخۆشی. ئازایی، بەجەرگی.

سەرگەزی: بنەگوزەڵە.

سەرگەفار (زا.): سەرگەورە.

سەرگەفاز (باک.): سەرلەشکر.

سەرگەورە: سەرۆک.

سەرگران: مەبەس لەمرۆی سەرخۆشە. جیلوەگەر، عیشوەگەر، ناسک، جووان. ــ ی: عیشوەگەری، ناسکی، جیلوەگەری.

سەرگرتن: ڕێک کەوتن، پێکهاتن. سەری وولاخ و هیترگرتن. دارە ڕاو گڵبانکردنی سەربان. ــ وە: دۆزینەوەی چتی دزراوو گوم بوو، گرتنەسەر.

سەرگندان (باک.): بێ خەم، بێ قەید، بێ پەرۆش، سەرگەردان. ــ ی: سەرگەردانی، بێ پەرۆشی.

سەرگۆ (باک.، سوور.): سەرە نووێلک، کۆمای پیسایی، سەرگووێلک.

سەرگۆت: بەسەرهات.

سەرگۆر: قوربانی. ــ ی خۆت و منداڵەکانت: واتە بیکە بەقوربانی خوت و منداڵەکانت. بیکە بە گاو گەردوونی خۆت و منداڵەکانت.

سەرگۆش (باک.): سەرکەڵلەی وولاخی. (باک.) ــ ە: سەرپۆش.

سەرگۆم: گێسکی گەمژ.

سەرگوڕشتە (بابا.): بەسەرهات، بەسەربردە، سەرابوورد.

سەرگوروشتە: بەسەرهات، سەرگوزەشتە.

سەرگوزەشت: بەسەرهات. ــ ە: بەسەرهات.

سەرگوڵ: یەکەمین چایە لە چادانی تازە دەمکراودا، کە هێشتا ناوی تێنەکرابێتەوە. نێوی ئافرەتانە. (کە.) بەرکوڵی چێشتی، هەڵبژاردە،

سەرپشک، نایاب، دانستە. (موک.) بژاردە، سەرتۆپ، نۆبەرەی چتی تازە پێگەییشتوو.

سەرگوم: (باک.) ئاوارە، دەربەدەر، سرگوم، سوورگوم. ـــ کردن: لەناوبردن، تەفروتووناکردن، ئاوارەکردن، تەفروتووناکردن.

سەرگوو (باک.): سەرپۆش، (باک.) سەرکووش.

سەرگووارە: مرازێکە لە ناو کەرستەی جووتیدا.

سەرگوردان (کە.): زبڵدان، پەیینگا.

سەرگووش (باک.): سەرپۆش.

سەرگوە (باک.): بوخچە، بەستەیەک جل و بەرگ.

سەرگووێلک: سەرانگووێلک، گۆریناخ، زبڵکە، زبڵدان، سەرەلووێنک، گوفەک، گووفەک، (خۆ.) بنگ، پەلک، خووەلیدانک، (دەر.) گێووک، سەرینکولان، (کۆ.) گیفۆک، (باک.) ئاریدانک، (بابا.) سەرەنووێلک.

سەرگێجە (ئەردە.): گێژی، سەرەخولێ، سەرە سوورێ.

سەرگێڕ (کە.): مافخۆر، قەرزکوێر، قەرزنەدەرەوە. (کە.) ـــ ی: مافخۆری، قەرزکوێری.

سەرگێژ: گێژ. ـ اهی (باک.): گێژی، سەرگێژی. ـ ی : سەرگێژاهی.

سەرگین: (زەن.) سەهەن، (ئەردە.) سەرگ، (دەر.) لاس، تەپاڵە، دەوەکێویلە، دەوەکێوی. شیاکە.

سەرلانک: بانچەوک.

سەرلە: ووتەیەکە یەکەمین دەمی کات پێشان دەدا وەکوو دەڵێن : ـــ ئێواریێ بنوو، ـ بەیانی هەستە.

سەرلەبەرد دان: پەشیمان بوونەوە.

سەرلەبەرد دەر: پەشیمان، پاشگەز.

سەرلەبەیانی: سۆزی زوو.

سەرلەدووینان: ڕاونان، ڕەپێ نان، وەدوو کەوتن، ڕەدوو کەرتن.

سەرلەرێدابوون: مەبەس لە ئامادەییە لە هەموو بارێکیدا بۆ ئەنجامدانی هەموو کاروبارێکی.

سەرلەشکر: فەرماندەر، سەرهەنگ، سەرداری لەشکر.

سەرلەقاندن: سەرهەژاندن، قاییل نەبوون، ڕازی نەبوون.

سەرلەقانن: سەرلەقاندن.

سەرلەنووێ: (هەو.) لەنووژەن، نووژەن، دەریارە، هەمیسان.

سەرلق: لکی سەرەوەی داران، جووره هەنارێکە، کە تێکوڵی لای قنچکەکەی زۆر ئەستووربێ و دەنکی کەمبێ.

سەرلێ بلدان: مەبەس لە ناقابلییە لەکار و یا لە ووتارێکیدا.

سەرلێ تێکچوون: سەرلێشێوان.

سەرلێ تێکدان: سەرلێ شێواندن.

سەرلێ خوران: سەرخوران.

سەرلێدان: سەرکێشی، سەردان، چوونە دیدەنی چتێکی یا کەسێکی.

سەرلێدەر: سەردەر. ـــ چوون: زانین، شارەزایی، لێ تێگەییشتن، سەرلێدەرکردن. ـ کردن: سەرلێدەرچوون، شارەزایی.

سەرلێ سەندن: وەڕەزکردنی یەکێک بە زۆر سەر خستنە سەری و یا زۆر چوونە لای.

سەرلێشێوان: بەسەرچوون، گێژبوون، لێ تێکچوون، ژرێ شاشبوون، هەڵبوواردن، تێکچوونی بیرو ڕاوێژ لە بارەی کەسێکی یا کارێکییەوە. ـــ دن: ژرێ شاشکردن، تێکدانی بیرو ڕاوێژ لە یەکێک.

سەرلێشێواو: سەرلێ تێکچوو.

سەرلێشێویاگ: سەرلێشێواو، سەرگەردان، پەرێشان.

سەرلێشێویان: سەرلێشێوان، پەرێشانی.

سەرلێف (باک.): لغاوە.

سەرلێکردن: سڵەمینەوە لە کردنی کارێک سا لە هەر ڕوویەکەوەبێ. ـــ ەوە: سەرلێکردن، سڵەمینەوە، لێڕامان.

سەرلێگر (بار. ، گەر.): بزن یا مانگایەکە نەبان بێت.

سەرم (باک.): سەرما، سەردی، سەرد، ساردی.

سەرما: سەردی، ساردی هەوا، (موک.) سۆڵە، سەرماوسۆڵە، ساردی و سۆڵە، بەروازی گەرمایەیە.

سەرمابردە: سەرمابردوو. ـ لە: کەسێکە سەرما زوو کاری لێبکات.

سەرمابردگ (ئەردە.): سەرمابردوو.

سەرمابردن: کارتێکردنی سەرما لە چتێک.

سەرمابردوو: سەرمابردەڵە، چتێکە سەرما کاری تێکردبێ و ژاکاندبێتی. سڕ، بێ هەست، سەرما کارلێکردوو. میوەیێکە سەرما لەکەڵکی خستبێ.

سەرمابوون: هەست بە سەرمایەکردن، کارکردنی سەرما لە مەردوم.

سەرماخواردگی: باپەر، چاپانی.

سەرماخوواردن: باپەرپوون.

سەرمازەڵە: پیسپیسک، خەمەگرور، قومقومۆکە، سەرمازوولکە.

سەرماڵ (باد.): سەرمایە، دەستمایە.

سەرمانگ: سەرەتای مانگ.

سەرمانۆ (باک.): لەرزین.

سەرماوەز: مانگی هەرە دوایی کەشی پاییزییە، چریا دووێ، چریا پاشی، کەوبەردار.

سەرماوسڕ: ساردی و سڕ. ـ ی: سەرماوسۆڵە، ساردی و سڕی.

سەرماوسۆڵە: کاتی سەرماوسڕی.

سەرمایە: دەسمایە، دەستمایە، دەزمایە، (باک.) بەلگە، تمتێل، (باد.) سەرماڵ، مایە.

سەرمایەدار: خاوەند ماڵ و سامان، دەستمایەدار. ـ ی: دەستمایەداری، خاوەندێتی ماڵ وسامان.

سەرمای پیرێژنێ: هەفتەی هەرە دوایی زستانێیە، کە سێ ڕۆژی دەکەوێتە دوایی زستانێ و چووار ڕۆژیشی دەکەوێتە سەرەتای بەهارێوە، (باک.) گیسکێت پیرێ.

سەرمای سەخت: (باک.) سەقەم، کەلواز، زەمەن، جەورە.

سەرمایی (باک.): لەرزین.

سەرمەرز (دەر.): هۆگان.

سەرمەس (هەورا.): سەرمەست.

سەرمەست: سەرمەس، سەرخۆش، مەس، مەست. ـــ ی: سەرخۆشی.

سەرمەشق: تەنها دێرێک مامۆستا لە سەرەوەی قاقەزێکی دەنووسێ تا بۆ خۆشنووسی قوتابییان لەبەری بنووسنەوە. غوونە. پێشەوا، ڕابەر، ئەو کەسەیە، کە هەموو کەسێک پەیڕەوی بکات. ـــ انە: سەرمەشکانە.

سەرمەشکانە (هەورا.): سەرمەشقانە، سەرمشقانە، دراو یا پارچە خشڵ یا لیرەیەکە، کە لە هەوەڵ شەوێدا زاوا لە پێش هەموو چتێکیدا دەیدا بە (بووک).

سەرمەفرەشی (ئەردە.): کارەکەر.

سەرمەقولات: سەر لە سەر زەویدانان و بە پشتدا خۆ هەڵگێڕانەوە، (هەو.) تەقرەقورچ، تەقلە، هەڵگەڕیانەوە، کەلەمیحلەق.

سەرمەقولاتدان: تەقڵەدان، تەقڵە لێدان.

سەرمەلا (ئەردە.): سەروەستای یاری، سەردەستە.

سەرمەند: سەرسام، سەرسووڕماو. (هەورا.) ـــ ی: سەرسووڕمان، سەرسامی.

سەرمژانە (هەو.): گاگیرە، بستەدارێکە نیر و مژانەی لێک قایم دەکات، سەرمژانکە، (دەر.) سەرکەلە، (کە.) گاینجە، سەرگایینجە.

سەرمژانکە: سەرمژانە.

سەرمسلخ: ناوی گوندێکی کوردانە لە نزیک چیای قەرەچووخێ لە سەر ڕێی (دێرکێ) یە.

سەرمشقانە: سەرمەشکانە.

سەرمک (ئەردە.): سەرجەم.

سەرملە: تۆقەسەری گرد و شاخان، سەرگەردەنە، ملە.

سەرم لەڕێدایە: مەبەس: بەسەروماڵ ئامادەم بۆ ئەنجامدانی هەموو کاروبارێک.

سەرملەگیر: جەردە، ڕێگر.

سەرمۆر: چتی سەربەمۆر، دەرمۆر، مۆرکراو، مۆرنەشکاو، نیشانە نەشکاو، دەست لێنەدراو.

سەرمێز: چتێکی خاوێن و جوانە بەسەر مێزیدا دەدرێ.

سەرمێکوتە: داعبایەکی سەرخڕی کلک باریکی گچکەیە لەناو زەلکاوێدا دەژی، کە گەورە بوو دەبێتە مێکوتە.

سەرمێووژ (هەو.): سەرمێووژە.

سەرمێووژە: سەرمێووژ، مارێکە سەری وەکوو مێووژی وایە درێژوکە و ڕەش و باریک و کوژندەیە بۆریشی هەیە.

سەرمیان (زا.): سەرمایە. سەرزک، سەردار، گەورە، ڕابەر. ـــ ی: سەرزکی، سەرزکایەتی، داڵنگ.

سەرمیچ: حەسیر یا تەختە بەندی سەر دارەڕایە.

سەرناز: سەرەنداز.

سەرنامە: ناونیشان، (ئادرێس).

سەرنان: سەردانان.

سەرنانەسەر: مەبەس لە قسە زۆر لەگەڵ کردنی یەکێکییە بۆ تووڕەکردنی.

سەرنانەوە: نوستن، درێژبوون. داپۆشین. مەبەس لەدەربەدەریتی و دوورکەوتنەوەی یەکێکیە لە شوێنی خۆی.

سەرناو: سەرنێو، بەرناف، نازناو.

سەرناوکانە: دراو یا دیارییەکە، کە لە هەفتەی زەیستانێدا لەلایەن دۆست و ناسیارانەوە دەبرێ و دەدرێ بە مامان.

سەرنەخووین (باک.): سەرنخوون.

سەرنەزەدە: بێدەنگ، بێ ئاگا، بێ خەوەر.

سەرنەشێڤ (باک.): سەرنشێو، سەربەرەوخووار، سەرەوژێر، (جا.) دانگە. (باک.) ـــ ی: سەرنشێوی.

سەرنەوی: سەرشۆڕ، سەرنزم. ـــ بوون: سەرنزم بوون. ـــ کردن: سەردانەواندن.

سەرنج: بەراوەرد، باخاف، کنە، بەووردی تەماشاکردن، تەماشا. ـــ ە: سەرنج، ووردبوونەوە. ـــ دان: تێڕامان، کنەکردن، لێ ووردبوونەوە. ـــ دەر: ووردبین.

سەرنخوون: قلْپ، سەرەونخوون، سەرنەخووین، دەمەونخوون. ـــ بوون: قلْپ بوونەوە. ـــ کردن: سەرنشێو، سەرەوژێر. ـــ کردنەوە: سەرەوژێرکردنەوە.

سەرنزم: سەرشۆڕ، شێپل. ـــ ی: سەرشۆڕی.

سەرنشێو: بەرەوخووار. سەرشۆڕ، سەرنزم. ـــ ی: سەرشۆڕی. بەرەوخووارەوەیی.

سەرنفەک: ناوچە، نێوان.

سەرنقشت: سەرنقیشت.

سەرنقیشت: چارەنووس، سەرنوویشت.

سەرنقاب (زا.): سەرنامە.

سەرنگ (باک.): جوورە ماسییەکە.

سەرنگا (هەورا.): لای سەرێ، سەرینگا.

سەرنگووم: سەرنگوون.

سەرنگوون: سەرەوژێر، قلْپ.

سەرنگیا (دەل.): سەنیر، سەوین، بالیف.

سەرنۆکە (ئەردە.): سەرۆکی یاساوڵ و نۆبەداران.

سەرنوخوون: سەرنخوون.

سەرنووس: سەرنەژمێر، سەردەفتەر، سەرژمێر.

سەرنووسەر: سەرنووس. ـــ ی: سەرنووسین.

سەرنووسین: سەرنووسی.

سەرنوویشت: چارەنووس. ـــ ە: سەرنامە، پێشوێن، ناونیشان.

سەرنێ: دیوارێکە(نێ) ی ئاشی تێدا هەڵدەسپێردرێ.

سەرنێو: سەرناو، سەرناف، نازناو.

سەرنێوکانە: چتێکە دووای منداڵ بوون و ناوک بڕینی دەدرێ بە مامان.

سەرنیا (کە. ، هەورا.): سەنیر، سەرین.

سەرنیان (ئەردە.): سەرنانەوە، مل نیان.

سەرنیانەوە (کە.): سەرنانەوە، نوستن. سەرێ خۆ هەڵگرتن، ئاوارە و دەربەدەربوون.

سەروا: پاشبەند. (هەورا.) سەرما.

سەرواز: لەشکر، ئۆردوو. (ئەردە.) سەرباز، پێشمەرگە. سەرنەبەستراو، سەرنەبەسیاگ، سەرنەوەسیاگ، سەرئاوەڵە. لێوڕێژ، سەرشار، لیپان.

سەروازخانە (ئەردە.): سەربازخانە، سەرای پێشمەرگان.

سەرواڵە: نووسەکە، پەزشکە.

سەروان (باک.): ووشترەوان.

سەروواردەی (هەورا.): بە سەرماکەوتن.

سەروەخت (باک.): ئاگادار. ــ کردن: ئاگادارکردن.

سەروەدەر: بەنێوبانگ، بەناوبانگ، ناودار. ــ ی: ناوداری.

سەروەدروو: جوورە دروومانێکە، سەرەودروو.

سەروەر: سەردار، سەرۆک، خاوەندشکۆ، گەورەی بەڕێز و خۆشەویست.

سەر وەرگێڕان: ڕوو وەرگێڕان، سەرزڤراندن، سەربادان، ڕووزڤرین، سەرگوهازتن، سەرزڤڕین.

سەروەرێتی: سەرۆکێتی.

سەروەری: شکۆ، شان، گەورەیی.

سەروەسەرێ: سەربەسەرێ، بەقەدیەکتری، پێک گۆڕینەوە، ئاڵ و گۆڕ.

سەروەستا: سەرۆکی وەستایان.

سەروەستان (کە.): سەربەستن.

سەروەش (هەورا.): سەرخۆش. (هەورا.) ــ ی: سەرەخۆشی، پرسە، پەرسە.

سەروەنیان (ئەردە.): بەسەرەوەنان، هەڵ لووشین، خواردنەوە.

سەرویا (هەورا.): سەروپێ.

سەرۆک: سەردار، سەرکردە، پێشەوای گەلێک مەزن، سالار، ئاغا، براگەورە، یەکمان، سان، کلیبیت، (باک.) باخوە، هرار.

سەرۆکایەتی: گەورەیی، ڕابەری هۆزێک.

سەرۆکێتی: سەرەکێتی.

سەرۆکی: سەرەکی.

سەرۆکی شاری: سەرۆکی شارەوانی، گەورەی شار.

سەرۆکی شارەوانی: گەورەی شاروشارەوانی.

سەروو: لای ژووروو، لای ژۆر، سەلوو، سەلوا، (باک.) سەلوی. نێوی ئافرەتانە. دارێکی بالآبەرز و ڕاستە هەمیشە سەوزە و گەڵایەکانی وورد وخڕن. سەرەوە. بەرەلآکردنی شیرە لە مەمک یا لە گوان، دێنن گوێلکی تێبەردەدەن تا شیری دادەدا ئەوسا لێی دەکەنەوە، سەرەڕۆ.

سەروویانی (هەورا.): سەربان.

سەروبەر: ڕێک و پوخت، ڕێک و پێک، ئامادە. بە ــ: پوخت، ڕێک و پێک. بێ ــ: ناڕێک، ناپوخت، شلێخە، شلووق، ناکۆک. ــ ی خۆکردن: خۆئامادەکردن. بەقەد یەکتری، بەبێ کەم و کووڕی؛ چێشتەکە ــ دەرچوو. ــ کردن: ڕێک وپێک کردن، ئامادەکردن.

سەروبەند: ئامادە، ڕێک و پێک. ــ بەستن: ڕێکخستن، ئامادەکردن. ــ گرتن: سەروبەند بەستن.

سەروبن: جوورە نەخۆشێکە لە سەروبنی مانگاندا دووچاری منداڵی ساوادەبێ.

سەروپا: سەروپێ.

سەروپاچک (دەر.): سەروپێ.

سەروپەچک (ئەردە.): سەروپێچ.

سەروپۆتەلاک: سەروپێچ.

سەروپۆتراک: پۆت، پوتەراک، پۆتراک، (ڕەوا.) سەروپۆڕ، (هەورا.) سەروپۆتک، تیلاک، پۆرتک، ــ ی ژنان: کۆفیک.

سەروپۆتک: سەروپۆتراک.

سەروپۆتلاک: سەروپێچ، کۆفی.

سەروپۆرت: کەم، کورتیەکەی.

سەروپۆرت (ئەردە.): سەروپێچ.

سەروپۆرتک (ئەردە.): سەروپێچ و کلاو و دەسماڵی ئافرەتان.

سەروپۆز (ڕەوا.): سەروپۆتراک.

سەروپێ (موک.): (دەر.) سەروپاچک، (هەورا.) کەلەپاچە، کەللەپاچە، کەلەپەرچە، (ڕۆژ.) پاچە، کەللەوپێ، کەلەوپاچە.

سەروپێچ: کۆفی، کۆڤیک، چتێکە لە سەر ببەسترێ. چۆنێتی بەستنی سەروپێچ: ئازاد ــ ێکی جوانی هەیە.

سەروچاو: ڕوو، ڕوخسار، سەروڕوو، (ئەردە.) دەک و دیم.

سەروخان (باک.): نێوی نێرینانە.

سەرودەر: سەروودەروو.

سەرودەروو: لەکانگای چتێکی وورد گەییشتن: ئەوکارە ئەوەندە گرانە ــ ی لێ ناکەم: سەرم لێی دەرناچێ، (ئەردە.) سەردروو.

سەروژێر: پێلاوی بنکۆنی سەرتازە. ئاسنێکی نێر و مێی چکۆڵەیە وەکوو قرتێنە لە هێندێ چەرم هەڵدەکێشرێ. تاتی، سەر و بوور و ژێر. خانووی دوو نهۆم. ــ بوون: سەرەوژێربوون، ڕووخان و ڕمانی شوێنێک. ــ کردن: سەرەوژێرکردن، ڕووخاندن و وێرانکردنی شوێنێک.

سەروساخت: ئاشنایەتی و ئاسیاوی لەگەڵ یەکێکی: ئازاد لەگەڵ بارامی ــ ی هەیە. ــ ی: سەروساخت.

سەروسەکەت (باک.): بار.

سەروسەکوت: قەڵافەت، سەروپۆتراک لە شوێنی سووکیدا.

سەروسەمەنە: سەروسەنەمە، پێوقەدەم.

سەروسەنەمە: سەروسەمەنە، پێ و قەدەم، منداڵەکەی زارایە ــ یەکی باشی نەبوو.

سەروسیما: قەڵافەت، شێوە و قەدوباڵاو ڕوخساری یەکێکی وا، کە شەرمی لێ بکرێ.

سەروشیێ (هەورا.): سەرەشووشە.

سەرووک (باک.): پەردە.

سەروکار: بەندیواری، نێوان.

سەروکانی: سەرچاوە، کانگە. ناوی دێیەکیشە. ــ چاو (ڕەوا.، بار.) قولینچکی چاو بەلای کەپۆوە.

سەروگوێلاک: سەروسەکوت.

سەرومڕ (بابا.): تێروتەسەل، تەواو، بێ کەم و کووڕی، ڕەبەق.

سەرومێقل: سەروپۆتراک.

سەرومیت: ووتەیەکە لە گەمەی مووشێنێدا دەکوترێ لەکاتێکیدا، کە لە پاش یەکێکییەوە تیل بکەی، مەبەس لەوەیە، کە ئەگەر وەبەر مووش و هەڵماتی هاورێکەت بکەوێ هەر حەڵبێ.

سەروونان: نێوی ئافرەتانە.

سەروونەوکردن: داکوتانی سنجووقێ لە ژوور سەر و خوارەوەی ئەمدیوە و دیوی سنجووقی هاورێیەکەت، کە تێکەوتووە.

سەرووندانکرن (باک.): سەرلێشێوان.

سەروونگ: سەرنگ.

سەروێچن (هەورا.): سەرکۆزەر.

سەرووێ (هەورا.): لەسەرەخۆ.

سەروو وێشیەی (هەورا.): لەسەر خۆ چوون.

سەرووێیی (هەورا.): لەسەرەخۆیی.

سەروێکردن: هانا بۆبردن، پەنا بۆبردن. سەر وە سەنیری کردن.

سەروین (فە.): هێلەگ.

سەرهات (ئەردە.): ڕووداو، بەسەرهات، هەنگامە. (ئەردە.) ــ ن: بەسەرهاتن. هەڵهاتن، تەواوبوون، کۆتایی هاتن. زەرهاتن.

سەرهاتی (باک.): بەسەرهات، ڕووداو.

سەرهاتیزان: (باک.) سەرهاتی بێژ، مێژووان.

سەرهاوار: شوێنێکە شینایی و لەوەڕی لێبێ.

سەرهاووردن (ئەردە.): بەسەرهاووردن، تەواوکردن، کۆتایی پێدان. (ئەردە.) ــ وبردن: سەرکردنەوە، تێرامان، بیرکردنەوە.

سەرهەردی (باک.): جوورە هەڵپەڕینێکە.

سەرهەزار: سەرەوار.

سەرهەشین (باک.): باڵندەیێکە.

سەرهەڤ (باک.): سەریەکتری، ڕێک و پێک. (باک.) ــ ە: بەسەریەکەوە، پێکەوە.

سەرهەڤ دانین (باک.): ڕێک وپێک کردن.

سەرهەڵبڕانن (ئەردە.): دابین کردن.

سەرهەڵدان: پەیدابوون، دەرکەوتن.

سەرهەڵگرتن: ڕۆیشتنێکە گەڕانەوەی لەدوایە نەبێ، دوور ڕۆیشتن، شوێنی خۆ بەجێ هێشتن.

سەرهەم بەننی (ئەردە.): دەستی دەستی، تەفرە.

سەرهەنگ: سەرۆکی مێش هەنگوینان. سەرهەزار، سەرناوێکی سەرلەشکر و پێشمەرگانە.

سەرهەنگفتن: دەست خستنە سەرسەر بۆ گەورەیی و ڕێزگرتنی یەکێک.

سەرهەویر: سەرەویر.

سەرهشک (باک.): سەرڕەق، کەللەڕەق. وولاخی سەرکێش. ــ ی(باک.): سەرڕەقی، کەللەڕەقی.

سەرهلانین: سەربڵندکردن، پێشگیری کردن.

سەرهۆ (هەورا.): سەرسەدە.

سەرهوستە (باد.): سەروەستا.

سەرهێش (ئەردە.): ئەو دارەیە لە کەرەستەی جووتیدا، کە گاسنی تێدەخرێ. ــ ان: سەرنێشان. ــ اندن: سەرنێشاندن. ــ ە: سەرنێشە.

سەریاڵ: هاترمە. (کە.) گردانە، سەرەوەی زنجیرەی کێوان، سەرەوەی یاڵی وولاخان.

سەریەک: لەسەر یەکتری، بان یەک، تێکڕا. کەڵەکە.

سەریەکهاوێسان (ئەردە.): لەسەر پێیەکی ڕاوەستان.

سەرێ (هەورا.): باکوور.

سەرێزەفانۆ (باک.): گۆرانی تایبەتی زەماوەندی ژنهێنانییە.

سەرێش (بابا.): ناوی هەموو کەرەستەکانی جووتییە، کەرەستەی جووتی (نیر و ئامورر).

سەرێشان: سەرنێشان، سەرنێشە. ــ اندن: سەرنێشاندن.

سەرێشە: سەرنێشە، ئێشی سەر، دەردەسەری، نەخۆشی سەر ئێشانێ، ژانەسەر، سەراسێ.

سەرێلە (باک.): گۆرانی پاییزییە.

سەرێنی: کاتی بوون، بە سەرێنی من نەتەوەی کورد زۆریشی قوربانی داوە و داخەکەم هێشتا بە ئامانجی خۆی، کە ڕزگارییە نەگەیشتووە.

سەری (باک.): دیدەنی.

سەری بەردی: چیایەکە کەوتۆتە باکووری ڕەواندزی بەلای سیدەکانەوە.

سەری خۆگەرزاندن: گەڕان، سەیران کردن.

سەری بخووا: سوودی لێ نەبینێ و بۆی شووم بێ.

سەری چیا: تەپۆڵکەی چیا.

سەری چیچکێ: سەری گۆی مەمکێ.

سەری ژێستاندن: لێ ئەستاندن، بەزاندن.

سەریدان: دیدەنی کردن.

سەری ژێ هنگفتن: بۆ لای چوون.

سەری سانگ (باک.): مانگی پێنجەمینە، میوەگەنان، تیرمە.

سەری کرن: پڕکردن.

سەرین: سەنیر، بالیف، چتێکی نەرمە لە کاتی نوستنێدا سەری لە سەر دادەنرێت. سەرینگان، لای سەروو. (هەورا.) باکوور.

سەڕین: زەڕین.

سەرینگا (باد.، جا.): سەنیر، سەرین، بالیف، (هەورا.) سەرنگا.

سەرینگان: لای سەرەوە، دژی پێ یینگان. (هەو.) بەردێکە لە ناو گۆڕیچەدا دەکەوێتە لای سەرییەوە.

سەرینگە (دەر.): سەنیر.

سەریێ: تەمەن، ژیان، بوون، کاتی لە دایک بوونییە، بە ــ خۆم من کوردم بە ئازادی نەدیوە.

سەزا: سزا.

سەعات: کاتژمێر، ماوەی ٦٠ خولەکە، مرازێکە کۆک دەکرێ و کاردەکات و کات نیشاندەدا. کات، دەم.

سەعدانی: سادانی، جوورە ترێیەکی سپی دەنک شاشە.

سەعلەب: بنکی گیای سالمەیە و زۆر بەنرخە.

سەغدە (باک.): سەدەقە، خێر، بەرە سەغدا سەرێ تەبێ: بە سەدەقەو خێری سەری تۆ بێ.

سەغان (باک.): زنجیرەی کێوان.

سەغەر (ع.): گەڕان، ڕۆیین، ڕۆیشتن، گەشت.

سەغەربەر: جەنگێکی گشتییە و هەرکەسێکی گیرا ڕاپێچ بکرێ و ڕەوانەی جەنگ بکرێ.

سەغتە: چینە چتێکی لەسەر یەکتری دانراوە. ـــ کردن: چت لەسەر یەکتری دانان.

سەغک (باک.): جوورە قاپێکە. هەیوان، بێلاّیی.

سەغۆری: سمۆرە.

سەغیر (باک.): دوودەی ڕەشی چرا.

سەغیل: نزم، هیچ و پووچ، ناکەس.

سەغین: زنجیرە کێوێکی بەرزە کەوتۆتە باشووری شەقلاّوە. سەغان.

سەفۆری (باک.): سمۆرە.

سەڤی (باک.): عەرەبانەی دووپێچکییە. (زا.) سەوی.

سەق (باک.): شابەڕوو.

سەقا: باڵندەیێکی ئاوییە، کە ئاو ووشک بێ کزدەبێ. (باک.) ئاوردانی داس و تەشوێ و چتی ترە، تیژکردن.

سەقاخانە: شوێنێکە داس و تەشوی و کەرەستەی تری تێدا ئاویدرێ و تیژکرێ.

سەقادان: ڕێکخستن، تیژکردن.

سەقاقوش: باڵندەیێکی گەورە ودرێژی لەوێنەی قازییە، بەلاّن دندووکی پانترە کیسەیەکی بەژێر ملی و دندووکییەوەیە کیلۆیەک ئاودەگرێت لە لایەن پێ و پەڕو لەش و لاقدا وەکوو قازی وایە.

سەقام: ڕێکی. جێگیر، ڕێک و پێکی.

سەقامات (ڕۆژ.): سەردەم، کات، ڕۆژگار.

سەقامدان: ڕێکخستنی چت.

سەقامگرتن: جێگیربوون.

سەقامگیر: کەسێکە یا چتێکە لە شوێنێکی جێگیر بووبێ، جێگیر، ـــ بوون: جێگیربوون. ـــ ی: جێگیری.

سەقاو: دەردێکی لەمقار سەختترە تووشی وولاّخی یەکسم دەبێ.

سەقاهەلّگرتن: تێراوبوونی زەوییە بە هۆی باران و پەلّەوە.

سەقەت: لەکارکەوتوو، بێ کەلّک. بۆ گیان لەبەرێکی بەکاردەبرێ، کە ئەندامێکی شکابێ و چاک نەبووبێتەوە. ـــ ی: کەم و کووڕی، بێ کەلّکی.

سەقەلەوێنجە: گیایەکە وە وێنجەی دەچێ کە لووی درێژ و باریکە.

سەقەم (باک.): ئیشکەبەند، ووشکەبەند، جێگایەکە بەفری لێ نەبێ و ساردبێ. سەرمای سەخت.

سەقەدار: نەخۆشێکی وولاّخانە.

سەقەر: دێ، ولەم، (باک.) ئلە، (دەر.) سەقەر. باڵندەیێکە وە بازی دەچێ و کەویش دەکرێ.

سەقز: نێوی شارێکییە لە کوێستانی کوردستانێدا.

سەقی (زا.): جوورە بەردێکی سەختی زەردباوە.

سەکار: سەلّەیەکی گەورەیە هەنجیری لەسەر دادەنرێ. (باک.) کورتان.

سەکاڤ (باد.): سەگاو.

سەکالاّ (ئەردە.): سکالاّ، ووتووێژ، گفتوگۆ.

سەکانن (ئەردە.): چەسپاندن، دوژیندان، جنێودان.

سەکەت: شێوەی ڕۆییشتن، ڕەووش. تۆپیو (بۆ مالاّت و سەگ و گورگ و ئیتر).

سەکەت بوون (باک.): تۆپین (بۆ مالاّت و سەگ و گورگ و ئیتر).

سەکەت کردن (باک.): تۆپاندن.

سەکەرات (باک.): کاتی هەرە دوایی.

سەکەماتی: مرۆی سەرسەری.

سەکتین (باک.): شکاندن، قەلّەشتن. (زا.) تۆپین.

سەکرە (زا.): جامی دزیە.

سەکسار: سەگسار، مەیوونی نێری قوونسوور.

سەکمان (باک.): سەگمان.

سەکۆ: (باک.) تل، تووم، دک، دکان، قەرشات، هۆلک، کۆلّ، کۆسپەی بلّند، مت، هەرە، بەرزاییێکە لە قوڕوبەرد یا لە گێچ و بەرد و خشت دروستدەکرێ بۆ لەسەردانیشتنی.

سەکوت: سەروپۆتراک بەلاّن لەگەلّ سەر نەبێ بەکارنابرێ: سەروسەکوت.

سەکوم (زا.): سەروسەکوت.

سەکین (ئەردە.): پێکەوە نووسانی سەگی نێر و مێیە.

سەگ: (دەر.) سەو، (باک.) کوچک، (دزە.) سپە، گەمالّ، (باک.) سە(صە)، سەی، سەم، (هەو.) کسۆک، (هەورا.) توورتە، سەناتوو، سپلّەووت، سپلّۆت، سلپۆت، (شارە.) مردار. سپلّۆک، سپلّە، سپاک، سەگی مێ: دێلّ، دێلّەسەگ، (ئاوێ.) سپاکۆ. سەگی نێر: کۆلّ، کۆلّەسەگ، گەمالّ. سەگی پیر: گەپە.

سەگ

سەگانە: ئەوجوورە کردارانەیە لە سەگ بووەشێتەوە.

سەگاو: سەگلاّو، سەیێ ئاڤێ، سەماسی، سەیاڤ، داعبایەکی ئاوی درێژی چووار پێ وەگوێلکی ساوا دەچێ چنگی وەکوو چنگی سەگییە و پێستی بەنرخە. (ئەردە.) ـــ ی: سەگلاّو، سەگاو.

سەگەبەڕەلاّ: خوێڕی، تڕۆ، سەرسەری.

سەگەجەنگی (ئەردە.): شەڕەسەگ.

سەگەسەگە: مەبەس لە مێ بازییە.

سەگەناز (کە.): سەگەناس، دەردێکە تووشی سەگان دەبێ، کە لێی گرانترکرد لە تاوان دەقووڕێنێ و دەلووڕێنێ و پێشی دەتۆپێ.

سەگەک (ئەردە.): پاینەکێش.

سەگەناس: سەگەناز، دەردو ئازارێکی سەگانە.

سەگەوان: کەسێکە تەنها سەگی بە خێو بکات. ـــ ی: سەگ ڕاگرتن، سەگ بە خێوکردن.

سەگبا (ڕەوا.): دەردێکی سەگانە قوونیان دەگیرێ و پیسایییان پێ ناکرێ.

سەگبەب: کوڕی سەگ، لەکاتی جنێو و ڕق هەستانێدا بەکاردەبرێ.

سەگبان: (باک.) سەگمان.

سەگ بە حەسار: سەگ بە حەوش.

سەگ بە حەوش: مەبەس ئەوەیە سەگ یا گیان لەبەرێکی تر بخرێتە ناو حەوش و لێی درێ و کوتەککاری بکرێ.

سەگ بنێمی: سەگ بنێسە، (کۆ. شا.) سەگەناسە.

سەگ پسێنکە: کەروێشکی یەکسالانەیە.

سەگدەس: سەگدەست.

سەگدەست: مالاتێکە سەمەکانی بڕێک خوواربێ وخۆش بنگێوێ. ـــ ی: سەگدەسی.

سەگسار: نێرەی مەیموونێیە، مەیموونی نێرە، قوونسوور، سەکسار، وەکوو سەگ، بۆ جنێو بەکاردەبرێ لە ڕاست ئافرەتاندا.

سەگسەگانێ (هەو.): گەمەیەکی کوڕ و کچانە.

سەگسەگە: گەڕۆک، گەرپدە.

سەگشکاری: تولە، یوز، سەگی ڕاوێ.

سەگڤان (باد.): (باک) سەگمان. نیشانچی.

سەگڤان (باک.): ڕاوکەر، نێچیرەوان.

سەگ کوژ: سەکوژ.

سەگلاو (هەورا.): سەگاو، سەگی ئاوێ، داعبایەکی ئاوی و درێژە چوارپێیەکانی وەگوێلکی ساوا دەچی، چنگیشی لە هی سەگ دەچێ پێستی بەنرخە. (باک.) ـــ ی: نەژادی ئەسپانە، جوورە مایین یا ئەسپێکی ڕەسەنە.

سەگلوور: لوورەلووری سەگ.

سەگمسی: سەگی دەریایی و مێرو.

سەگمان (باک.): مرۆی لێهاتوو. (باد.، باک.) سەگڤان، سەکمان، سەگمان ئەنگێو، نیشانە شکێن. (باک.) پێشمەرگەی پیادە. ـــ ئەنگێو: نیشانە ئەنگێو، نیشانەشکێن.

سەگمەرگ: مەبەس لە مەردومی گیانسەختە.

سەگمەرگی: بەدبەختی، کەنەفتی، مردن و گیاندان، ژیان بە تاڵی ڕابواردن، گوزەرانکردن بە سەختی و تاڵی.

سەگوەڕ: دەنگی وەڕینی سەگی زۆر. سەوەڕ. ـــ ی: وەڕین و حەپەحەپی سەگ.

سەگوور (باک.): سەوگوور، (باک.) سەمگوور، داعبایەکە لە نێوانی سەگ و گورگیدا پەیدا دەبێ. (باک.) ڕووناکایی بەیانی، تاریک و ڕوونی بەیانی.

سەگهار: سەگی هار.

سەگێتی: زۆرزانی، ساختەچێتی، خراپە.

سەگی ڕاوێ (ئەردە.): سەگی شکاری، (ئەردە.) یوز.

سەگی هار: سەگی گەزندە، سەگهار.

سەل (باک.): تاتەبەردی لووس، تەلەبەرد.

سەلا (شکا.): سەرەوەی بال. (موک.) بەدبەختی، چارەڕەشی، لێقەوماوی، ئەی ـــ لەخۆم، وەی ـــ لەخۆی، ـــ لە چاوی خۆی. گۆرانی ئایینییە، کەبار، بەربانگ.

سەلابە (ئەردە.): دەنگی هاوونگی، کە لە بلوور یا داری ڕەق و یا لە بەردی دوورستی دەکەن.

سەلار: پیاو و ژنی سەنگین و گران و بە شێواز، زانا، تێگەییشتوو. ـــ ە: ژنی شۆخ و شەنگ و زانا. ـــ ی: سەنگینی و گرانی، شێواز. سەلارە.

سەلاری (ئەردە.): قەرە، قەیرە، سەرەژن، کۆنەژن.

سەلاق: ئەوکەسەیە ئاژاڵ و ڕەشەولاخان دەکووژێتەوەو کەوڵیان دەکا.

سەلاقخانە: شوورێنی ئاژاڵ و ڕەشەولاخ لێ کوژتنەوە.

سەلاقوچکان: سەرمەقولات.

سەلاڵ (زا.): سەرەوە. سەرسەرەوە، هۆسەرەوە، سەرسەرەوەی چیا، شار یا دەشت.

سەلام: شەگگە، سلاو، ڕۆژ و شەوباشی.

سەلان: سەرەوە.

سەلاو: سلاو: چتێکە یا بەردێکە دەهاوێژرێتە نێو لنگە تەرازوویێکی دابێ. سلاو، ڕۆژباشی.

سەلە: (باک.) دەفرێکی پانی پووشینە، (کۆ.) سەرتریانە، (هەورا.) نانەشان، خووانە، خووانچە، سەبەتەی نانی، سەلین.

سەلەب (باک.): کوڵین و هەڵقەندنی جۆگە و بەند و دەراوان، ـــ کرن: جۆماڵ کردن.

سەلەشیر: سەلە و سەبەتەیەکە بەسەر شیری دادەدرێ.

سەلەشیرک: جوورە سەلەیێکە قاپ و قاچاخی تێدادەنرێ.

سەلەف (باک.): (باک) سەلپەکە، دەستە سووارێکە. سوود، سەلەم. لغاو. نەرمەغار، تاو، تەرات. ـــ بەردان: لغاوشۆڕکردن.

سەلەفکردن: غاردانی وولاغ.

سەلەم: پێشکڕ، پێشخڕ، (شار.) ڕوویێدە، (هەو.) بەسەر، ـــ دان: بەڕوویێدەدان. سەوز، خێز.

سەلەندە (باک.): (زا.) گووێسووانە.

سەلەندۆر (شن.): شەپکەی بەگەر، شەپکەی گەورە و دەورەدار.

سەلەبەند (باک.): سەلە دروستکار، سەلەساز، سەلەچێکەر. (شکا.) تات، تاتەبەرد. (زا.) ووشکەسی.

سەلپان (باک.): چڵکن بوون.

سەلپاندن: لێخوڕینی بەلەم لە ئاوێدا بەسەوڵە. (باک.) چڵکن کردن، بسەلپینە.

سەلپەکە (باک.): دەستەسووارێک.

سەلپی (کە.): ئەمدارەیە، کە قەیاخەوان بەدەستییەوە دەگرن، دارسەوڵە.

سەلپین (باک.): چڵکن بوون.

سەڵت: گۆشتی لایەکی دەست و ڕانی ئاژاڵێیە کە لێ کرابێتەوە. تاک، تەنیا. ڕەبەن، زوگورد، زوگورت، پیادە، سووارە، کەسێکە، کە بێ ژن و منداڵ بێ، بێ کەس.

سەڵتە: تەنها کەسێکە، تاکە، تەنیایە. جوورە پۆشاکێکە وە سیخمەی دەچێ، بەڵاّن لە سەرەوەی کەوای لەبەردەکرێ قۆڵیشی وە هی کەوای دەچێ، (هەورا.) چلۆسک.

سەڵتەدروو: کەسێکە هەر سەڵتە بدروێ.

سەڵتەزەلام: تاکە کەسێکە بە بێ چەک و ڕێبوواربێ.

سەڵتەیی: فەرەنجی سەڵتەیی ئەوەیە درێژی بەقەدەر سەڵتەی بێ.

سەلخ: بن و دووایی مانگ، پایانی مانگ.

سەلک: (خۆ) سەر، سەرک. (باک.) سەلە، سەوەتە، قەرتاڵە. بەبنی پیواز و توورو چەوەندەر و شێلم و چتی واش دەڵێن. (زا.) سەوەتە.

سەلکە: گوڵێکە لە تەونیدا دروستدەکرێت بە وێنەی سەری گیان لەبەر، سەلک.

سەلکەبزووت: پەلەبزووت، سۆتک، نیمەسۆز، سەرسۆت، سەرسۆتک، بزۆت، سەرەچلۆسک، سەرەبزووت، دارێکە سەرێکی سووتابێ.

سەلکەتەشی: کەرتەشی، شەکەرۆکە.

سەلکدار: سەوزاییێکە سەلکی هەبێ.

سەلک کردن: خڕبوونی سەلکی سەوزایی.

سەڵماس: شارێکی کوردانە لە کوێستانێدا.

سەلنییسە (لو.): شەوگەرد.

سەڵمکە: (کۆ.) سمرکە، سڵمۆکە، سمرکە، گیایەکی بەهارییە بە سوورکراوەوەیی دەخورێ.

سەڵۆ (هەورا.): سەوڵ، سەووڵ.

سەلۆیی (هەورا.): سەووڵ، سووراو، گیایەکە گوڵ و پەلکی سوورە هەشە پەلکی سەووز بێ، پەلکی لە هی سڵقی گچکەترە و دەشکرێ بە دۆڵمە.

سەلوا (باک.): سەرو (دار).

سەلوو (باک.): داری سەروو، (باک.) سەلوا، سەلوی.

سەلووێنک (جا.): سەرگووێلک، گووفەک.

سەلوی (باک.): سەروو، (دارێکە).

سەڵیتە: ژنی حیز، سووزمانی، جندە، کاوڵی، کەولی، بێ ئابڕوو و بێشەرم، خووارۆ، ترۆ، دەڕاشۆ، فەلتۆیی، بێ ئاوڕوو.

سەلیقە: بڕشت، کارزانی، زیرەکی، سەڕشتە، سەرڕشتە، بە ـــ: شاباز، بە هووردە، بەبڕشت. ـــ دار: کارزان، زیرەک، بەبڕشت، شیاو. ـــ داری: کارزانی، شیاوی.

سەلیل (باک.): بڵند. ـــ بوون: بڵندبوون، چوونە سەر، سەرکەوتن.

سەلیلانک (باک.): باخچەی مندالاّن. ڕەوڕەوەی منداڵ، کە پێی فێرە ڕۆییشتن دەبێ.

سەلین (باک.): بەردێکە وەکوو کۆڵەکە یا ستوونی بێ. (زا.) پەردەی دەمەڵێنی گۆیە.

سەما: جوورە هەڵپەڕینێکە بە تاکە کەسێک ئەنجام دەدرێ و جارجارە چەقەنەشی لێدەدا، هەلکە، چۆپی.

سەمات (فە.): تەرسەقولی ئەسپ و ئێسترو ماین و ئیتر. ـــ کردن.

سەماخ: بۆ مرۆ: بەدەمار، ئازا، ئەبەز، بۆ ئاسن: دووای سوورکرانەوەی ئاودانە.

سەمار: بزن مژ.

سەماسی (باک.): سەگاو.

سەماکار: سەماکەر. ـــ ی: سەماکردن.

سەماکەر: هەڵپەڕینی تاکی.

سەماکردن: بەتەنهایی هەڵپەڕین.

سەماگا: سەماگە.

سەماگە: سەماگا، شووێنێکی تایبەتیە سەمای تێدا دەکرێ.

سەمانەک (باک.): جوورە چۆلەکەییێکی گەورەی قەڵەوە.

سەماوەر: سەماناوەر، ماشینەیەکە چای پێی لێدەنرێ لە بنچینەدا دوو توویییە، توویێیەکی لە ناوەوە ئاتەشخانە و توویێ دەرەوە پڕدەکرێ لە ئاو. ـــ تێخستن: سەماوەر تێ ئاوێژتن.

سەمەبەرد (ڕەوا.): بەردەقسڵ.

سەمەت: لەسەرخۆیی، هێمن.

سەمەر (موک.): سەیران و خۆشی، سەیروسەمەر. (باک.) دەستە سووار.

سەمەرە: سەیر، بەتەنها بەکارنابرێ وەکوو سەیروسەمەرە. (ئەردە.) نوویشتە، تەوەرە، بەش، نێوچاوان، چارەنووس. ئازار و دەردەسەری، بەسەرهات، تەمەرە، ئاسیو، کارەسات، گرو گێچەڵ.

سەمەن: گوڵ و درەختی یاسەمەنە پێنج گەڵای هەیە. (ئەردە.) زەرد، تەلاّیی.

سەمەنە (ڕەوا.): تڵتە و تفری و ترێ و میوەی کوشراوە و ئاوگیراوە.

سەمەند (هەورا.): سەمەندۆک.

سەمەندەر: جانەوەرێکە گۆیا لە ئاورێدا دەژی.

سەمەنەکرۆژ: فێڵەزان، فریوباز.

سەمەندۆک: قاییش یا سیرمە یا قەیتان و پەتی جڵەوی جەنجەڕییە. ئەشکێڵ، کۆکان، بەستنەوەی دەست و پێیەکی ووڵاّخی بەرزەیە. تاجی یا سەگێکی بە تەنهایی، کە ببەنە جێگایەکی دی پەتی دەکەن و پەتەکەشی لەسەری دارێکی دەبەستن و سەرەکەی تری دارەکەشی پیاوێک دەیگری بەو جوورە بۆ شووێنی دڵخووازی دەبەن، بە دار و گوریسەکەشی دەڵێن جەڵە، سنک. (هەو.س) جەڵە، سنک، (شێخ.) ڕفک، چەند سەگ یا ووڵاّخێک لە داری درێژ دەخرێن هەریەکەی شەقاوێک لێک دوور بن بەو جوورە دەبرێنە جێگای دڵخوواز، ـــ کردن: جەڵەکردن.

سەمەنگوڵ: گیان لە بەرێکە گێر بێ و کولۆکێکی ساخ نەبێ.

سەمەنی: جوورە هەڵواو خواردەمەنیەکە لە ئارد و ئاوی قەرسیلی گەنمی ناسک دروستدەکرێ و لە سەر ئاوور دەکوڵێنرێ چەند ڕۆژێکی پێدەوێ تا ئەو قەرسیلە پێدەگا و هەڵوایەکە پێکدێ.

سەمت: لا، کەنار، قوژبن، شووێن، جێگا.

سەمتاندن (باک.): لە ئاوی گەرم هەڵکێشان، (بسەمتینە).

سەمتوور: جوورە سازێکە.

سەمتین (باک.): بسەمتە.

سەمیر (زا.): تڵتەی ترێی کوشراوە.

سەمڵ: بەرماڵ.

سەمۆر (ئەردە.): سمۆرە.

سەموور: سمۆرە، گیانداریکە پێستەکەی زۆر نرخدارە دەکرێ بە کەوڵ.

سەنا (ئەردە.): سینامەکی، گیایەکی بەناوبانگە بۆ ڕەوانی باشە.

سەناتوو (توو.): سەگ.

سەناهی (باد.): ئاسان.

سەنەد (ع.): بەڵگە، قاقەز، نووسراو، قەباڵە، قۆچان.

سەنەڵ (ئەردە.): سەندەڵ، سمڵ.

سەنەڵی (ئەردە.): سەندەڵی، جوورە کەوشێکە.

سەنەو (باک.): لوولە، بۆڕی.

سەنج (باک.، باد.): داروبەری سنجوو.

سەنجار: شەنگاڵە، ژەنگار، ناوی چیاو شارێکی کوردانە، کوردەکانی وێ زۆرترینی یەزیدین.

سەنجۆل (باک.): قەڵادەی سەگییە، (باک.) سەنجوور.

سەنجوور (باک.): قەڵادەی سەگییە.

سەندەرووس: بەردێکە وە کارەبای دەچێ.

سەندەڵ: گیایەکە ئەزنۆک پتر بڵند دەبێ گەڵاشی وەهی تووتنێ دەچێ و دووڕیزە بەرانبەری یەکتری بەنی پێ ڕەنگ دەکرێ ڕەنگی زەرد دەکات نێرتکەکەی پشتێندێک بڵند دەبێ و چووارسووچە بەرەکەی وەکوو قۆدیلەی وایە تۆوی ووردی تێدایە ئەگەر بە کولاوی لەسەر زگی ژانداری دانێن ژانەکەی دەبڕێ. (سەق.) گێنۆ، (خۆ.) سەندەر. دارێکی هیندوستانی و گەرمیانییە بۆنی خۆش و بە نرخە و ڕەنگی سوورە، شمک.

سەندەڵی: جوورە کورسییێکی لەسەر دانیشتنییە. جێگای کەوش لێدا کەندنییە.

سەندن (کە.، دەر.): ئەستاندن بە زۆر. کڕین.

سەندنەوە: وەڵامدانەوە بۆ گۆرانیی کەسێکی لە شێوەی گۆرانیەکەی. ئەستاندنەوەی چتێکی، کە لێت ئەستێنرابێ بە زۆر.

سەنگ: جوورە یارییەکی پاڵەوانانەیە. (هەورا.) بەرد، کوچک. (ڕەوا.) کەنگری پیر درووەکانی لێ کرێتەوە پێی دەڵێن سەنگ. (هەورا.) گرانایی، قورسایی. ئەندازەییێکە لە بەرد یا ئاسن، کە چتی لە تەرازوودا پێ بکێشرێ.

سەنگاتی (ئەردە.): سەنگایی، ئەندازە، بەرابەری.

سەنگاندن: هەڵسەنگاندن، کێشان.

سەنگانن (ئەردە.): سەنگاندن، هەڵسەنگاندن.

سەنگاو (ئەردە.): دۆڵاو.

سەنگایی: قورسایی: بە ـــ تۆلیرەی هەیە.

سەنگەر: حەشاری کەو. سیپە، حەشارگە، شاردنگە، مەتەرێز، تابیە، پارێزگا، وەشارگە، سنگەر، خەندەک، دژ، قەڵا، قوللە. شووێنێکە مرۆ خۆی تێدا حەشاردەدا لە کاتی شەڕێدا، ـــ گرتن: سەنگەر داگیر و زەوتکردن، چوونە نێو سەنگەرەوە بۆ شەڕێ.

سەنگەربەستن: سەنگەر قاییم کردن.

سەنگەربەستی: سەنگەربەندی، قەڵا بەندی، دروستکردنی چەند سوپەرێکە بە گردی شووێنێکیدا بۆ پارازتنی لە دوژمن.

سەنگەربەند: سەنگەرچێکەر. ـــ ی: سەنگەربەستی، قەڵابەندی.

سەنگەرپارێز: قەڵاپارێز. ـــ ی: پارێزگاری سەنگەر.

سەنگەرگا: قەڵای قایم و مەحکەم.

سەنگەرگە: سەنگەرگا.

سەنگسار: بەردەباران. ـــ کردن: بەردە بارانکردنی کەسێکی تا دەمری. ـــ ی: کوژتنی کەسێکی بە بەردەباران.

سەنگسیر (موک.): چێشتێکە بە گۆشتی کەروێشک و دۆکەشکی لێدەنرێ و ڕۆن و پیوازی بەسەردادەکرێ.

سەنگەک: جوورە کولێرەیەکی ئەستوور و درێژوکەیە. ـــ ی: سەنگەک، جوورەنانێکە وەکوو لەواشەی وایە.

سەنگەلا (کە.): لاسەنگ.

سەنگەڵ و بەنگەڵ: ئاڵوگۆز. ـــ کردن: گوێزتنەوە.

سەنگەڵقۆ: شەیتان؛ دەڵێی ـــ یە لە هەموو چتێکیدا ئامادەیە.

سەنگباران: بەردەباران، سەنگسار.

سەنگتراش (هەورا.): بەردتاش. (هەورا.) ـــ ی: بەردتراشی.

سەنگچن: بەردچن، کوچکچن.

سەنگدادان: لاسەنگ بوونی چتێکی قورس، ئەو لابارە سەنگی داداوە، ئەم دیوارە سەنگی داداوە.

سەنگدان: پاڵدان، پاڵ پێوەدان، بڕوا پێ هاتن.

سەنگرانەوە: تۆزێ هەڵوێست کردن، کەمێ ڕاوەستان بۆ بیر کردنەوە، هەڵوێستەکردن، هەر گیان لە بەرێکی لە ڕۆییشتنێدا تاوێکی ڕاوەستێ و بڕوا سا بە هۆی هەر چیەکیەوە بێ پاشەوپاش بگەڕێتەوە، ـــ ی پێدەڵێن، سڵەمینەوە.

سەنگزاوەر: بەردی پازار.

سەنگزاوەرە: سەنگەرانەوە.

سەنگ فەرش: بەردچن، کوچکچن.

سەنگ کێش: بەرد کێش، جوورە دارێکە لەسەر پشتی وولاخی دادەنرێ بۆ بەردکێشانێ.

سەنگ گا (ئەردە.): سەنگ زاورە.

سەنگلاخ (ئەردە.): بەردەلان، کێفسان، (ئەردە.) زربان.

سەنگ لێنان: مەبەس لە ڕێزگرتنی کەسێکییە.

سەنگ لێ نیان (ئەردە.): سەنگ لێنان.

سەنگۆ (خۆ.، باڵە.): پانێر، پارگوێر، گوێلکێکە لە شیر کرابێتەوە.

سەنگۆڵ (باد.): سەنگۆ، پارگوێری نێری دووساڵانەیە.

سەنگ و بەرد: ناوچۆڕ، تەنگ. ـــ نان: ناو چۆڕاندنەوە. بەردێ زۆر لە سەر چتێک دانرێ بۆ دەقگرتنی.

سەنگ و بەردنان: گۆشتی ماسی و کەروێشک و قەلەموونە بە ترش و خووێ کراوی چتێکی قورسی لە سەر دادەنێن تا خووێنیان لێ بچۆڕێتەوە.

سەنگ و سووکی: بڕیتییە لە چەند و چۆنی کردن لە سەودای چتێکیدا بۆ کەمکردنەوەی نرخی، وەکوو یەک لێ کردنی چەند چتێکی لە لایەن

سووکی و قورسییەوە بە پتەرکردن و سووکترکردنیان؛ کاروانچیەکە بارەکانی سەنگ و سووک کرد تا وەکوو یەکیان لێهات.

سەنگول (زا.): چتی ناشیرین، ناحەز، ئێسک قورس.

سەنگ و وەزن: سەنگینی، گرانی، قورسی.

سەنگیا: سەرین.

سەنگ و ماست (ڕەوا.): کەنگری پیر خاوێنکرێتەوە و بکوڵێنرێ تالاّییەکەی دەڕوا ئەوجا، کە تێکەڵ بە ماست کرێ پێی دەڵێن سەنگ و ماست.

سەنگی مەحەک: جوورە بەردێکی ڕەشە وەکوو هەسانی وایە زێڕ و زێوی پێ تاقی دەکرێتەوە بۆ باشی و خراپی.

سەنگین: قورس، گران. لەسەرەخۆ، ئارام، هێمن، بەرێز، بەڕوو، سەلار، (باک.) ئووده. داگیراو. داگیریاگ، تەپ، سست، تەمبەڵ، لەشگران.

سەنگین بار: بارقورس، گرانبار.

سەنگین پا: پێ قورس، شووم، پێ ڕەش.

سەنگین دەس: دەستگران، کەسێکە لە ئەنجامدانی کاراندا سست و خاوبێ.

سەنگین سەر: سەرقورس، سەرسەخت.

سەنگین و گران: هێدی و هێمن، بەرێز، ئارام، لەسەرەخۆ.

سەنگینی: قورسی، گرانی. گرانی و هێدی و هێمنی و بەرێزی، لەسەرەخۆیی. گرانی، شوومی، نەحسی.

سەنگین گوێچکە: کەم بیستن، کەم ژنەفتن، دیرژنەفتن.

سەنڵ: سمڵ.

سەنماندن: پیسکردن، گلاّرکردن.

سەنن (کە.، ئەردە.): سەندن، ئەستاندن. (کە.) کڕین. گێڕانەوە، گلەودان، گلدانەوە، وەرگرتن.

سەننەوە (ئەردە.): سەندنەوە، ئەستاندنەوە. لە ئاخۆتن و گۆرانیدا بۆ گێڕانەوە.

سەنیار (کە.): کڕیار.

سەنێر (هەورا.): پەین، تەرسی ورشک، سەرگین، تەپاڵە، شیاکە، لاس، سەوور. ـــ کێش: پەین کێش. ـــ گا: سەرە نووێلک. ـــ والک: سەرە نووێلک.

سەنێز: شیاکە، تەرس، سەور، لاس.

سەنیر: (دەر.) سەرین، سەرینگە، زەمبەریش، ڕووبالگە، ڕووبالک، سەرنیا، سەرنگیا، نازبالیف، بالین، باڵین، باڵگە، بالگە. (هەورا.، کۆ.، بار.، هەو.): بالیف. (باد.، هەورا.) سەرینگا. پالگوە. ـــ کێش: پەیین کێش.

سەنیری چکۆڵە: ناز باڵنج، بنسەر، نازبالیف، نازبالگە، (باک.، باد.) بالیفک، بالگۆک. (باک.) بالووفک.

سەنیزە (ئەردە.): مرازێکی جۆلاّییە.

سەو (دەر.): سەگ.

سەوا (ئەردە.): سەودا. (باک.) گەییشتوو (بۆمیوە). (هەورا.) سەواد، خوێندەوا. سبەینێ، بای ڕۆژهەلاّت.

سەواد: سیواد، تینی خوێندەواری و نووسین، شارەزای نووسین و خوێندن بوون. بە ـــ : خوێندەوار. بێ ـــ : نەخوێندەوار. (هەر.) ڕەشەووڵاّغ. ڕوونووسی، ڕوونویشت، ڕوونوویس. ڕەشی، ڕەشانک، ڕەشایی.

سەوادار (هەورا.، ئەردە.): خوونەوار، سەواددار، خوێندەوار.

سەواداری (ئەردە.): سەوادداری، خوێندەواری.

سەوادە (ئەردە.): پیادەییێکی سەڵتی بێ تفاقی، ڕاڕەو، پیادە، سەڵتە.

سەوادبوونەوە: برشتی نووسین و خوێندن پەیداکردن.

سەواد دار: خوێندەوار. ـــ ی: خوێندەواری.

سەوارە (هەو.): باقەی گەنم و جۆو ئیدی.

سەواش (باک.): هاوارو قیرەیە.

سەوال (باک.): چوواریێیانی کەوی، مالاّت و ڕەشە وولاّغ.

سەواڵە: قولەگەغێکی درواوە.

سەواندەر (باک.): چەوەندەر.

سەوای (هەورا.): سبەینێ، (هەورا.) سبەی.

سەوە (ئەردە.): گۆزە. سەوەتە.

سەوەتە: قانتووف، مەلکەب، سەپەت، سەبەد، سەبەتە، سەوە، سەویی، تریان، سەوەد، (ئەردە.) لەوەدە، نووپان، قەرتاڵەی زۆر قووڵە میوەی تێدا دەبەنە بازاڕێ بۆ فرۆشتن.

سەوەتی (فە.): سێبەر.

سەوەڕ: سەگوەڕ.

سەوەشیر: (مەک.) شیرەوانە، (خۆ.) کوڵین، خەشیو، قەرتاڵەیەکی گەورەیە شیرو ماست و گۆشت و چتی دیکەی وەبەندەدرێت.

سەوجیان: پۆڕیان.

سەودا (باک.): هۆش، ژیری. ڕەشانک، ڕەشائی، بیروو، ووڵێن. کەڵکەڵە، هەوا، گراوی، دڵداری، خولیا، سۆز، والاّمەن. ـــ ی ژنهێنانی لە کەللەدایە. تێکەولێکە، مامەڵە، چەند و چوون لە کڕینی چتیدا، داد و بست. خارشت، خوروو، گەڕۆڵی، خورشت. دەردێکی زۆر بە ئالۆشە لە پێستی مرۆیاندا پەیدا دەبێ، دەست و پێی دەقەڵشێ، ئەم نەخۆشیە، کە چارە نەکرێ دەبێتە ئاتەشەک، ئەو کەسەی ـــ ی هەیە دەبێ پارێز لە هێلکەو پیواز و باینجان و چەوری ساخ بکات ئارەقی شاتەرەو یا ئاوی شاتەرەی کولاّو بۆ خارشتی سەودا بخورێتەوە و شووێنی خورشتداری پێ تەڕکەی زۆرباشە. نیشانەی سەودای بەڵغەمی: هاوینان خورشتی پەیدادەبێ، کەورشک بوو دەقەڵشێ و توشکێکی سپی دەدات و خارشتیشی هەیە، خۆڵ وەسەرە (ریحانەی فەقێیانە) بەتەری یا بە ووشکی لەگەڵ ئاوێ بکرێ بەیانیان لە خورێنی ئیستیکانێکی لێ بخورێتەوە بۆ سەودای بەڵغەمی گەلێک باشە، بۆ برینی سەودا و خارشت و برینی کۆن: هەلیلەی ڕەش، سینامەکی لیمۆی بەسرایە، تەمری هیندی هەریەکەی ١٢ مسقاڵی تا چەند کەرمێرێکی بکوڵێ و لە خورێنی بخورێ زۆر باشە، گزگردی زەردی زێڕپەن ٣جار هەر جارەی دووای هاڕینی کەوچکێک چای لێ بخوا ئاوی بەسەرداکا و (شۆرە) ش کەوچکێکی چێشتی لە ئاوبکرێ ڕۆژێ ٣، ٤ جاران برینەکانی پێ تەڕکات باشترین دەرمانی خارشتە.

سەودادار: عەوداڵ، گراو، دێوانە، سەوداسەر، دڵدار. کەسێکە گرفتاری نەخۆشی و سەودابێ، سەودایی. ــ ی: عەوداڵی، دێوانەیی، گراوی.

سەوداسەر: سەودادار، عەوداڵ، گراو، دیوانە، ئەبداڵ، ماخۆلیا، دڵدار، دڵبراو، واڵە، واڵامەن، حەوداڵ. کەسێکە کەڵکەڵەی چتێکی کەوتبێتە سەری. ــ ی: سەوداسەری، گراوی، دێوانەیی.

سەوداکردن: تێکەو لێکە کردن، چەند و چوون کردن لە کاتی کڕینی چتدا.

سەوداگەر: کەسێکە سەودای کڕین و فرۆشتنی بکات، بازرگان.

سەوداگەرێتی: پیشەی کڕین و فرۆشتن.

سەوداگەری: خەریکی کڕین و فرۆشتن بوون.

سەودان (باک.): هۆش، ژیری.

سەوداوی: چتێکە بۆ دەروی سەودا گەندبێ.

سەودای کۆن: ئاتەشەک.

سەودایی: نێوی پیاوانە. نەخۆشی سەودا، کەسێکیشە نەخۆشی سەودای هەبێ. دڵداری. ــ دار: خارشتدار. ــ داری: خارشتداری.

سەودەسەر: سەوداسەر.

سەور (ئەردە.): ئارام، هێواش، سەنێر، شیاکە، تەرس، لاس، سەرگین. (باک.) ستەوور، شارێکی کوردانە لە ڕۆژاوای شاری ماردینییە.

سەورگا (ئەردە.): سەنێرگا، سەریوان، سەرگوورێلک.

سەورگە (ئەردە.): سەبرگە.

سەورۆ (هەورا.): تەپاڵە، شیاکە.

سەوری (شوا.): نێری.

سەوز: شین، ڕووار، شینایێکە دەمی دابێ. کەسک، جوورە ڕەنگێکە وەک ڕەنگی گیا، سەبز.

سەوزاو: جوورە ئاوێکی سەوزە دەچێتە ناو پەردەی چاوی هێندێ کەسەوە کوێری دەکا، ئاوی ڕەش.

سەوزایی: کەسکایی، شینایی. شیناوەردی.

سەوزە: مرۆی گەنم ڕەنگ. جوورە گۆرانییێکی خۆشە. سەوزەوات، (باد) پنجار. گیا.

سەوزەفرۆش: (باد) پنجار فرۆش.

سەوزەکۆ (ئەردە.): خومەرەژە.

سەوزەکووا (ئەردە.): کەندەسمە، ڕەنگاڵە، خومەرەژە.

سەوزەڵان: شوێنێکە سەوزایی و گیای زۆر بێ، سەبزەزار، مێرگ، شیناوەردی. ــ ی: سەوزەڵان، چیمەن، مێرگ.

سەوزەوات: چەند جوورە سەبزەییێکە.

سەوزە وورەش (هەورا.): سەوزە فرۆش.

سەوزەی مەحاڵی: جوورە سەوزەییێکە لە مەحاڵی موکریانێدا داڕژاوە.

سەووز بوون: ڕووانی گیا، مەبەس لە سەرگرتنی کارێکیشە، کارەکەی ... سەووز بوو.

سەووز خەر: کڕیاری دانەوێڵە و میوە و شیناییە لە پێش پێگەییشتنیدا.

سەووز فرۆش: سەوزە فرۆش. کەسێکە هەربە سەوزی داهاتی خۆی بفرۆشێ.

سەووزکەر: سەووز خەر.

سەووزکردن: مەبەس لە بنیات نانی کارێکییە؛ ئازاد چتێکی سەووز کردووە: بنیاتی ناوە.

سەوزی: کەسکی، سەوزایی، شینایی. (هەورا.) سەوزەوات، گیا و گۆتەڵی خواردنێ، پنجار، تار، میوە. ــ فرۆش: تەرە فرۆش، کەسێکە سەوزی بفرۆشێ. ڕەنگی کەسکی.

سەوس (باک.): تاوان، سووچ.

سەوغات: دیاری، دەس ئاوێز. (ئەردە.) ــ ی: ئەو چتەیە بە دیاری بنێردرێ. قەرتاڵە، چنگڵە، سەلە.

سەوک (باک.، زاخ.): هەنجیری ووشک. (باک.، زا.) کوللێرەی شەکری. نانی تیری. (زاخ.) کوللێرە، ئەستوورک.

سەوکاسەێ (باد.): سەولەی سەگی، کە لە کەپەکی دروستەکرێ، (دزە.) سەپکە.

سەولا هەنجیرێ (باد.): نانی هەنجیری.

سەوگراندن (باک.): دڵنیاکردن، ئەرخەیاندن، بسەوگرینە.

سەوگور (باک.): سەگوور. (باک.) ــ ی: سەگووری.

سەوڵ: دارسەوڵە، دووداری درێژی سەرپانە، بەلەم و کەڵەکی پێ لە ئاودا بەڕێوەدەبرێ. (کەل.، کە.، هەورا.) داری سەروو. (کەل.، کە.، هەورا.) گیایەکی دەستچێنە و بۆنی خۆشە گوڵەکەی وە پۆپەی کەڵەبابی دەچێ، ڕەنگە سووراوبێ، گەڵای پانە.

سەوڵە: ئاژۆتنی بەلەم یا کەڵەکە لە سەر ئاوێ بە هۆی جووتە دارە درێژ و دروسەرپانەکانی تایبەتی سەوڵەوە. دارسەوڵە.

سەولە: نانی کەپەکییە بۆ سەگ و وولاخان، سەولەی سەگی، سەپک، نووالە.

سەوڵەلێدان: بە دوو داری درێژی سەرپان بەلەم و کەڵەکی بە ئاوێ بێڕەو بەوێ ئاژۆتن.

سەوڵک: ئەستێوولک.

سەوڵی: سەرەوە، لای ژووروو.

سەوونچک: گیایەکە مسکی بەوەوە دەسووتێنن تا بۆنی خۆش بدات.

سەوڵی خەرامان: سەرووی خەرامان.

سەووک (ئەردە.): تەردەست، زرنگ، چابوک، دەست سووک.

سەوهان (هەورا.): هەسان.

سەوی: سەوەت، بەرچینەی گەورە.

سەوینە (سو.): چەتر.

سەویک (ئەردە.): کوللێرەی ناوشکێنە. گۆزە.

سەویل (باک.): گۆزە، سەبیل.

سەویلک (باک.): گۆزەڵە.

سەوین (ئەردە.): جوورە دەفرێکە.

سەهەن (کە.، هەورا.): نزار، نسار. بە نیسێ و جێگای سێبەردار دەڵێن، کە لەبەرقەد یا لە داوێنی کێواندا، کە هەتاوی هەرلێ نەدا یا کەمی لێدا جا ئاوو شینایی هەبی یانا. (زەن.) تەپاڵە، دەوەکێویلە. سەهەند، سێبەری چڕ، نیسێ.

سەهەنە(ڕژ.): بێ گووێ، لاسار، نگریس، (موک.) سەهەندە.

سەهەند: نێوی پیاوانە. سەهەن، سێبەرچڕ، سایە. نێوی کێوێکییە. (کە.) نێو دارستانێکە تەڕ و فێنک بێ.

سەهەندە: لاسار، بێ گووێ، سەهەنە.

سەهیا (باک.): سێپایە، سێدارە.

سەهریج: سارداو، سەرداو، ساردگە، تیپی (ج) بۆ شوێنە وونکە لێی پتر کراوە دەنا لە بنچینەدا ساردگەیە و کوردییە.

سەهرینج (باک.): سارداو، سەرداو، گۆلاو، عەنباری ئاوێ.

سەهگوور (باک.): سەگورر.

سەهنە: سەهندە، بێ گووێ، نەژنەوا.

سەهندە: سەهەند، لاسار، نگریس، بێ شەرم، بێ ئابڕوو، بێ گووێ، (ڕژ.) سەهەنە، لاسار. ـــ یی: لاساری و نەگریسی.

سەهۆڵ: (خۆ.) ڕمە، (باک.) کاک، کر، (هەورا.) بەیسە، یەخ، (کە، هەو.) شەختە، قاقا، قەشا، قیر، ئاوێکە لەبەر تەووژمی ساردی و سڕی بەستبێتی. ـــ ی سپی: خووێسک.

سەهۆڵاو: ئاوێکی ساردە، کە بە سەهۆڵ گیرابێتەوە. ـــ اوی: ئاوێکە پڕ لە سەهۆڵبێ.

سەهۆڵبەنان: سەهۆڵبەندان.

سەهۆڵبەندان: (هەورا.) یەخبەندان، شەختە، بەستەڵەک، (زەن.) ماسیان، کاتێکە لەبەر سەرماو سڕی ئاو بەستبێتی و بووبێتە سەهۆڵ.

سەهۆڵ خانە: ژوورێکی گەورەی تایبەتیە زستانان پڕدەکرێ لە ئاوو دەیبەستێ و هاوینان سەهۆڵەکەی دەفرۆشرێ، مرازێکە یا شوێنێکە سەهۆڵی تێدا دروست بکرێ، زۆزانیک، سەهۆڵکار، بەفرکار.

سەهوو: سام.

سەهین (هەکا.، هەورا.): سێبەر، نیسێ.

سەی (باک.): سەگ. (هەورا.) سێبەر، نیسێ.

سەیاف (باک.): سەگاو، سەکلاو.

سەی نەفێ (باک.): سەگاو.

سەیاندن (باک.): تێ هەڵسوون، سوواخدان، بسەیینە.

سەیحوون (ئەردە.): زێی سەیحوون.

سەیدا (باک.): مامۆستا، وەستا. (باک.) ـــ تی: زانیاری، شارەزایی.

سەیدادەستی (باک.): سەواد.

سەیدک (باک.): بەشە هەرە ساردییەکەی زستانێیە، چلەی زستانێ.

سەیدۆکە (ئەردە.): ستک.

سەیدووکە: (سەق.) سەرتیکە، هاتیکە، (شو.، کە.) ستک، گیایەکە سێ بست بڵند دەبێ و بەرەکەشی لە نۆکی گەورەترە و دەخورێ.

سەیر: عەنتیکە، حەنتیکە، ناوێزە، (هەورا.) ناشنا، چتێکە مایەی سەر سووڕمانێ بێ. تەماشا، ماشا، چوومە ـــ ی باخان. گەڕان، گەڕیان، گەشت، گێڵ.

سەیرارا: گوڵێکی باریکی لاسک درێژە ڕووی دەرەوەی پەڕەکانی سوورە و هی ناوەوەیان نیوەی سەوز و نیوەشی ڕەشە.

سەیران: تەماشا.سێران، گەڕان، گەشت، پێ گەرمۆک، گێلی.

سەیرانکار: سەیرانکەر، سەیرانگەڕ.

سەیرانکردن: چوونەسەیران.

سەیرانگا: سەیرانگە، شوێنێکە سەیرانی لێبکرێ، گێڵگە.

سەیرانگە: سەیرانگا، وار، هەوار، سەیرانگەه، گۆڕانگە.

سەیرە (موک.): باڵندەیێکە بەزەردی دەنووێنێ لە چۆلەکەی گچکەترە، دەنگی خۆشە و کەوی دەکرێ.

سەیرکار: تەماشاکار، سەیرانکار.

سەیرکردن: چوونە سەیران. تەماشاکردن. چوونە سەیرانێ.

سەیز (هەو.، بابا.، کە.، ڕەوا.): مەیتەر.

سەیزان (ئەردە.): ژێرزەمین، سەرداو، ژێرزەوین، سارداو. ـــ خانە: بارگە، بنەگە.

سەیس (بار.، گەتو.): خرت، خەرتی دوو ساڵانەیە. ـــ خانە: بارگە، بنەگە.

سەیفکی (باک.): جوورە بووزوێکە.

سەیفان (زا.): ڕاوچی. سەیوان.

سەیل (ئەردە.): سێلاو، لافاو.

سەیلاو: سێلاو.

سەیلاوکەن: کەندێکە سێلاو دڕیبێتی.

سەیلگا: لافاوگە.

سەیلاخ: (دزە.، هەو.، شوا.) کەنار ئاو و جۆگە و ڕووبارێکە هەمیشە تەڕایی و غەی هەبێ و بێستانی لێ بەرهەمبێ. زەوی و ئەردێکە ئاوگیربێ.

سەیوان (هەو.): چەتر. خێوەت. ناوی گردێکییە لە قەراخ شاری سلێمانی و گۆڕستانی شارەکەیە. (هەو.) کەپرێکە بۆ سێبەر دروستکرابێ.

سەییز: بڕوانە: سەیز.

سەییس: بڕوانە: سەیس.

سبا (باک.): سپێدە، ئەسپێدە.

سبات (باک.): ڕەشمە، شبات.

سبانە: قەراخ، کەنار، کۆبەی پۆشمەنی.

سبە (ئەردە.): سبەینێ. ـــ تر: دووسبەی. ـــ ی: سبەینێ. ـــ ینان: کاتی بەیانیان. ـــ ینە: سبەی. ـــ ینێ: ڕۆژی دووای ئەو ڕۆژەی تێدای، (هەورا.) سەبای، سبەی. ـــ ینیان: سبەینان.

سبحانگوول (باد.): زرێبارێکی گەورەیە لە هەرێمی وانێ بڕوانە گوولا سبحانێ.

سبحەینێ: سبەینێ.

سبزوو (دەر.): سبەینێ زوو.

سبۆرە: سمۆورە.

سبۆزی (ڕژ.، شەبە.): سبەینێ.

سبی: سەبا، سۆزی.

سبێنی: سبەی، سبەینە، سبەینێ.

سبیل: سمێڵ. (لور.) سەبیلە.

سپ: تەواو، دەق. ــ سیایە: تەواو ڕەشە.

سپا: لەشکر، قۆشەن. ــ بود: سەرلەشکر.

سپات (هەورا.): سپی واش، سپی پات، ڕەنگێکە بە سپی بروانێ، نەباتی، زەردێکیشە بەسپی بروانێ. بێ ڕەنگ، کەمڕەنگ. ــ وبێ تام: بێڕەنگ و بێتام.

سپاخانە: لەشکرگە، لەشکریەز.

سپادار: لەشکردار، سەرلەشکر. ــ ی: لەشکرداری.

سپارانی: لەشکرگێڕی، لەشکر کەشی.

سپارە: سپاردە. ــ یی: چتی سپاردە، ئەسپاردەیی.

سپارتن (باک.): ئەسپاردن، سپاردن.

سپاردە: چتێکە بە کەسێک ئەسپێردرابێ بۆ چاودێری، ئەسپاردە، گرک، تەلپ. بەرێکراو. ــ یی: ئەسپاردەیی، چتی ئەسپاردە و ئەسپێردراو.

سپاردن: ئەسپاردن، دانانی چتێک لەلای یەکێک بۆ ئەوەی چاوەدێری بکات. ڕاسپاردە. بەرێکردن.

سپاس: سوپاس، شوکر، ستایش.

سپاسالار: سەرلەشکر، سەرداری لەشکر، سپادار.

سپاسبژێر: سوپاسبژێر. ــ ی: سوپاسبژێری.

سپاسکار: سوپاسبژێر، کەسێکە سوپاسی کەسێکی تربکات.

سپاک: سەگ.

سپاکۆ (ناوێ.): دێڵەسەگ.

سپاگا: سوپاگا، هێز، سپاخانە.

سپاناس: پسپۆری سپایی. ــ ی: پسپۆرێتی سپایی.

سپاە: لەشکر.

سپاهی: پێشمەرگە.

سپایی: سوپایی، پێشمەرگەیی. ئەسپایی.

سپە (جەبا.، کا.، زەن.): سەگ. (باک.) ئەسپێ، سپێ.

سپەر: قەڵخان، سەنگەر.

سپەردە: سپاردە، ئەسپەردە. ئەسپەردە، بریاک، پێچراوەوە.

سپەردن: بەخاک ئەسپاردن.

سپەلێک (باک.): قالۆچەی داران.

سپەناخ: ئەسپەناخ.

سپەنگە (باک.): چوارپایە.

سپەە (ئام.): ئەسپێ.

سپەهی (باد.): چتی زۆر چاک. (باک.) ڕەندی، چەلەنگی، شۆخی، جووانی، شەنگی. ــ بوون: شۆخ بوون. (باک.) ــ تی: جووانێتی.

سپر (باک.). باز، سەقر، هەڵۆ.

سپسان: ترێی خۆرسک، ترێ کێویلە.

سپڵ: (باد.) خالخالک، (ڕەوا.) درنخۆشکە، بە سپەلاکیەوە یە بەبێ کاری و نەخۆشی پتر دەبێ، (خۆ.) فاتەڕەشە، بۆ ئەمە ناوی گەلابی خوسار شەوورۆژ دوو فینجان بخورێتەوە زۆر باشە، دەردێکیشە لە سپڵ پەیدا دەبێ، پارچە گۆشتێکی شینکارە بە جەرگەوە بەلای چەپی گیاندارەوە.

سپڵ: خالخالک، (باک.) دژی کولاو لەناو توورە کەیەک دەکرێ، کە خەست بۆوە پێی دەڵێن سپل و کەشک لەو دروستدەکرێ.

سپڵە: بەدنمەک، بێ نمەک، نانکوێر، نانکۆر، کەسێکە چاکەی لە بەرچاو نەبێ، پێ نەزان.

سپڵەووت: (هەر. جا، زەن.): سەگ.

سپڵەیی: بەدنمەکی، بێنمەکی، نانکوێری، نانکۆری، لە بەر چاو نەبوونی چاکەی خەڵک.

سپڵدار: تێرزلیمان، کەسێکە گرفتاری نەخۆشی سپڵی بووبێ. ــ ی: نەخۆشی سپڵی گرتنەوە.

سپلک: گڵەسپی.

سپلۆ (لو.): سەگ. ــ ت: سەگ، کسۆک. مندار، مردار، گلاو. گلاو.، ــ تی (ئەردە.): گلاوی، ناوەگلی، حەفتاوی.

سپلۆک: سەگ، گلاو.

سپلووینک: دارێکی ووشکی کەوتووە، کە لەبەر کۆنی سپی هەڵگەرابێ.

سپلی لاوورگ: مەبەس لە کەسێکییە، کە نەتەوێ و هەمیشە خۆت تێهەڵقورتێنێ.

سپندک (باک.): سپنگ، ئەسپنگ.

سپنک: ئەسپنک.

سپۆن: ئەسپۆن.

سپۆنەکێویلە: گیایەکە.

سپۆون (دەر.): ئەسپۆن.

سپە (باک.): ئەسپێ.

سپەک (باک.): ئەسپێ.

سپێ (باد.): ئەسپێ، مۆریانە.

سپێتی: سپیایی، سپیاهی، سپیتی.

سپێدە: کاتی بەیانی زوو، بەری بەیانی، سپینە، (باک.) ئەلند، کە کەناری ئاسمان ڕووناک دەبێتەوە.

سپێر: سوپەر، سپەر. بە تەنێ بەکارنابرێ، ڕێ سپێر: ڕێ بڕ.

سپێرراو: سپاردە.

سپێکە: جوورێکە لە ترێی دەنک درێژی پێست ئەستووری سپی زۆر شیرین.

سپێگەنم: ئەسپێی گەنم.

سپێناخ(هەورا.): ئەسپەناخ.

سپێنە (بار.): هێرە، سپیاتی. (باک.) سپێدە. (باد.) دارقایە، دارێکە وەبەر مێوەی بدرێ. ــ ی چاو: (باد) سپیکاچاڤ، (ڕەوا.) سپیلکی چاو، (هەورا.) چەرمایی چەم، چەرمێنە.

سپێنەی هێلکە: بەشە سپیەکەی هێلکە.

سپێوکە (باک.): جوورە گەنمێکە.

سپێوون: ئەسپێرون. ــ ی: ئەسپێرونی.

سپی: ڕەنگی سپی یا چتی سپی و بێ پەڵە. چوڕ، چەرمگ، دژی ڕەشییە. (باک.) ئەسپیێ. (دەل.) چەرمی، (هەورا.) چەرمەک، چەرمیک، (دەر.) چەرموو، (جا. هەورا.) چەرمە، (زەن.) چەرمووگ، (باک.) گەوور، سۆڵ (سپی و سۆڵ)، جوورە ڕەنگێکە وەکوو تەرزە و مەرمەرە. ڕەنگی بەفری سپییە.

سپیاڤ (باک.): سپیاو.

سپیان: مەڕ و گۆشتی مەڕ، دژی سیاو. مەڕ و بەران، (ڕەوا.) سپی. گوشتی ـــ: گۆشتی مەڕو بەرانان.

سپیاو: دەرمانێکی ووردی سپییە لە قەڵایی و هێندێ چتی تری دروست دەکەن ژنان ڕوی خۆیانی پێ جوان دەکەن، سپیاڤ. هێلکە وشۆرباو. ـــ کردن: سپیاو لە دەم و چاو هەڵسوون.

سپیاوۆکە: هێلکاو، هێلکە و شۆرباو.

سپیاهی: سپیایی.

سپیایی: سپێتی. مەبەس لە شیر و ماست و دۆ و کەرەیە.

سپی بوون: سپی هەڵگەڕان، ترسان. ـــ ەوە: کاڵبوونەوەی ڕەنگی کەل و پەلان.

سپی پات: ڕەنگ سپی، ڕەنگێکە بە سپی بڕوانێ، سپات.

سپیتاهی (باک.): سپێتی.

سپیتک: (بیت.): کەڵبەشە، کەربەشە.

سپیتی: سپیتاهی، (باک.) سپێتی.

سپیچەرۆک (باک.): ڕەنگزەرد.

سپیچەلۆک (باک.): ڕەنگ زەرد.

سپیچک: سپێنەی هێلکەی.

سپیچۆلک (باک.): سپی چڵکن.

سپیدار: چنار، ئەسپیندار، پەلک.

سپیدا کۆترا: سپێدەی بەیانی زوو لە ڕووی ئەوەوە، کە کۆتر بەیانیان زوو لە خەو بێدار دەبێتەوە دەست بە گمەگمی دەکات بۆیە پێی دەڵێن سپێدا کۆترا.

سپیدە: سپێدە.

سپیدبالا: ڕووناکیەکە لە پێش بەیانیاندا بەرز دەبێتەوە بۆ ناوەڕاستی ئاسمان.

سپید پەهنا: ڕووناکیەکە لە دووای سپیدبالا بە ئاسۆی ئاسماندا پەخش دەبێ.

سپیدارنکە: نەخۆشی و ئازارێکە تووشی دەغلان دەبێت.

سپیرۆژ: ڕۆژێکە هەتاو کەمی بە دەرەوە بێ یا لە بن هەورێکی تەنکی سپیدابێ.

سپیسنک (باد.): پەرسلێرکە.

سپیک: سپێنە.

سپیکاچاڤ: سپێنەی چاو.

سپیکار: کەسێکە ناو ژوور و هەیوان و دالانان گێچکاری بکات. ـــ ی: گێچکاری ناو ژوور و ئەیوان و دالان و بێلایی و ئیتر.

سپیکا هێکێ (باک.): سپێنەی هێلکەی.

سپیکە: جوورە ترێیەکی دەنک درێژی تفر ئەستووری زۆر شیرینە.

سپیکەر (باک.): مسگەر.

سپی کراو: پاکراو.

سپی کردن: چەرموکردن، تێکوڵ لێکردنەوەی خەیار و پیواز و ئیتر. کەوڵکردن، گوورووی پێستی گیان لەبەران. سەرووپێ خاوێنکردنەوە. ـــ ەوە: قاپ و مسی ژەنگاوی سپی کردنەوە بە قەڵایی.

سپیکردنەوە: گێچکاری کردن.

سپیلە (باک.): شەپۆلی کەفاوی. شەنەیێکی دارینی دەنک باریکە چەرم لە پەنجەکانی دەگیرێ.

سپیلک: جوورە گوڵێکی کێوی و سپی و بێ پەڵەیە. گڵسپی. ماینی سپی بێ پەڵە، سپی واش، ئەسپی سپی. (ڕەوا.) ـــ ی پێ: لای پێشەوەی لوولاکییە لە چۆکیەوە تا پشتی پێیان، لاڕەقاییەکەی لوولاکییە، کە لە لای پێشەوەیە، ئێسکی لوولاکییە. جێگایەکە گڵی سپی بێ وەکوو ـــ ی گولەکی، کە لەسەر ڕێگای ڕەواندزێیە.

سپیلکاچاڤێ (باد.): سپێنەی چاو.

سپیلکا هێکێ (باد.): سپێنەی هێلکەی.

سپیلکە: جوورە مازوویەکە پێستەی پێ خۆشدەکرێ. (بابا.) جوورە ترێیەکە.

سپیندار (ڕەوا.): ئەسپیندار، سپی دار، سپیندار، چنار.

سپیواش: سپیلک، چتێکە کەمێک سپی بێ.

سپی هەڵگەڕان: ڕەنگپەڕین لە ترسان یا لە بەر نەخۆشی.

سپی هەڵگەڕاو: ڕەنگ پەڕیو یا لە ترسان یا لە بەر نەخۆشی .

ستا: هەڵنان، بە تەنێ بەکارنابرێت، خۆ ـــ : خۆ هەڵنێر.

ستار (کە.): ئارام، هەراس، حەجمین. ـــ لێهەڵگرتن: هەراس لێهەڵگرتن. هێدی. ـــ نەدان: ئارام نەبوون.

ستارە: دیوارێکی نزم و کونکونە بە گردی سەربانیدا دەکرێ. ئەستێرە.

ستاربوون: نوستن. دامەزران، حاوانەوە، زۆرتر بۆ کەسێکی بەرزۆز و بێشەرم بەکاردەبرێ.

ستارخانی: جوورە کەوایەکە وەکوو مراد خانی وایە، بەڵام ئەم ئێخە ناوەڵەو چەسپترە.

ستارکردن: ئارام گرتن.

ستارگرتن: ئارام گرتن.

ستارلێهەڵگرتن: ئارام لێهەڵگرتن.

ستاڤ (باد.): تیشکی هەتاوی، هەتاو.

ستان: مرازێکە بە دووای هەندێک ناوانەوە دەنرێ دەیکاتە ناوی شووێن وەکوو: کوردستان، دارستان، گوڵستان، بێستان.

ستاندن: ئەستاندن، سەندن، گەلێک جاران بۆنی زۆر وخورتی هەیە. ـــ ەوە: ئەستاندنەوە، چێشت لە سەر ئاوورگ داگرتن، سەندنەوە.

ستانک (باد.): زەردەواڵە.

ستایش: پێهەڵکوتن. ـــ ت: هەڵنان.

ستە (باک.): ئەستێ، چەخماخ. ـــ و بەرد: ئەستێ و بەرد.

ستەرک (ڕەوا.): پێرک، هەرزاڵ. مێزی لەسەر نووسین.

ستەکان (باک.): ئیستیکان.

ستەگان (باک.): ئیستیکان.

ستەم: ئازار و سزا بە ناڕەوا، بێدادی بە زۆر. چتی گران و بە ئەرک، ناستەم: بەشەوی بەفر و سەرما زۆر ستەمە بێمەدەرێ.

ستەمدیدە: کەسێکە زۆر ستەمی لێ کرابێ.

ستەمکار: کەسێکە زۆر ستەم بکات لە مەردوم، زۆرکار. ـــ ی: ستەم و زۆرکردن بە پیشە.

ستەمکردن: چرووساندنەوە. زیان و ئازاری ناڕەوا بەم و بەو گەیاندن.

ستەمگەر: زۆردار.

ستەنک (باد.): زەرگەتە.

ستەو (باد.): ئەستێ.

ستەوور (باک.): بێبەر، ئەستێوور، بۆ وولاخ و ئاژا لێک بەکاردەبرێ، کە زاوزێیە نەکات و نەزۆک بێ.

ستر (باد.): پەیژە.

ستران: (باک.) گۆرانی، بسترە. (باک.) ـــ بێژ: گۆرانی بێژ. ـــ بێژی: گۆرانی بێژی. ـــ اندن: گۆرانی کوتن، تێهەڵکردن.

سترانڤان (باک.): گۆرانی بێژ. (باک.) ـــ ی: گۆرانی بێژی.

سترە: جلیسقە.

سترد (ژا.): نەردیوان.

ستردە (ئامێ.): نەردیوان.

سترک (باک.): چرێش.

سترۆ (باک.): شاخی وولاخانە، سترو.

سترۆه (باک.): شاخی گیانداران.

سترە (باک.): شاخی وولاخان، قۆچ. دروو، ستری.

ستری (باد.، باک.): درک، دروو، تووترک، (دەر.) درەی.

ستری بە لۆق (باک.): گیایەکی کێوییە.

ستری بەلۆک (باک.): گیایەکی کێوییە.

ستری برک (باک.): درووکەر، دارێکی دووپەلە درکی پێ دەکێشرێتەوە و دەشکێنرێتەوە.

ستری مشک (باک.): گیایەکە.

سترپین: ئەستڕین.

سترین (باد.، باک.): گۆرانی گوتن.

سترینگەه (باک.): بەندەر، دەربەند.

ستک (کۆ.، شوا.، کە.): سەیدووکە، گیایەکی بەهارییە لە کاتی جۆ دروونێدا بەکاربێت هێشووداره و شیرینەو دەخورێ.

ستکر (باک.): نێخە.

ستڵ: سەتڵ.

ستماندن: هەڵوەشاندن، وێرانکردن، بێدادی کردن.

ستنک (باک.): زەرگەتە.

ستۆ (ئەردە.): هەراسان. (باک.، باد.) ئەستۆ.

ستۆبەن (باک.): گەردنبەند، تۆق، قەلادە.

ستۆهارێز (باک.): شاڵگەردن، ملپێچ.

ستۆک (باک.): مل، ئەستۆ، تەنها بۆ بێ گیانانە.

ستۆکەوە (باک.): جوورە بوزوورێکە.

ستۆه (باد.): ئەستۆ، بۆ گیان لەبەران.

ستوو (زا.): ئەستۆ.

ستووخووار (باک.): جوورە گەفێکە.

ستوور (باک.): ئەستوور، بەتین، قایم، مەحکەم.

ستوورەهن (باک.): شاخ، قۆچ، (باک.) قلووچ.

ستووری (باک.): هێز، تین، زۆر. ـــ لێکردن: زۆر لێکردن، سوێند بۆ گەواهی خواردن. ئەستووری.

ستووڤدان (باک.): لە ئەستۆدان، گەواهی دان.

ستووکوور (باک.): ئەستۆ، گەردن و مل، ستۆکور، پژمل.

ستوون (باک.، بار.، ڕەوا.): کۆڵەکە، ئەستوندە، ڕیزە نووسینێکە، کە لە سەرشان بێتە خوارێ.

ستوونە: کۆڵەکەی ڕۆژێ واتە ئەو تیشکەیە، کە بە ڕۆچنەو کونی سەربانیدا شۆڕ دەبێتەوە ناو ژووری.

ستووندە: ستوون، ئەستوندە، چەلەگە، ئەستوندە درێژەکانی ڕەشماڵان و ئیدیکە، هەسوون، دیرەک، کۆڵەکە.

ستوونی: چتی ڕاستی قیت.

ستووهاتن: هەراسان و سەخڵەت بوون.

ستێر: ئەستێری ئاوێ، ستێری ئاوێ. (باد.) ئەستێرە.

ستێرە (باک.): ئەستێرە.

ستێرک (بار.): هەرزاڵ، پێرک.

ستێرک (باک.): سندووقێکە دەغلی تێدا هەڵدەگیرێ.

ستێرناس: ئەستێرەناس.

ستێرنیاس (باد.): ئەستێرەناس. ـــ ی: ئەستێرەناسی.

ستێرین (باک.): ئەستێرەیی.

ستێفلۆک (باک.): مشکەکوێرە.

ستێڵ (کە.): حەوز، کۆگای ئاوێ.

ستێلە (باک.): شایان، شیاو، ووریا.

ستێوور (شک.): ئەستێوور.

ستی: نێوی ژنانە.

ستینک (باد.): کۆڵەکە.

ستینگ (هەورا.): شەنکە سوورە، ژەنگەسوورە. (باک.) زەرگەتە.

سج: زج.

سجاف: پەراوێزی کەواو چتی تر.

سجافتەنگ: دەست تەنگ.

سجەمار: جوورە مارێکە لە تیرە مار درێژترە، هەرکاتێ ڕقی هەستێ خۆی داوێ بەقەد گوریسێکی.

سجل: دادنامە، سکالآی گشتی.

سجووق: باسوخ، باستیک، جوورە شیرنیاتێکە لە دۆشاو و نیشاستە و بادامی دروستدەکرێ و درێژکۆڵەیە جارجاریش لە نیشاستە و شیلەی ترێی دروستدەکرێ و پڕە لە کاکڵەگوێز.

سچ (بابا.): (شا.) سژ، زج، جوورە قڕنوویەکی تەنک و ڕەشە بە ئاژاڵانەوە دەنووسێ.

سحالە (لو.): ئاردەبرنج.

سخ: سفت.

سخان (لو.، فە.): ئێسک.

سخمە: سوخمە، سیخمە.

سخوڵمە (کە.): سیخورمە، نقوورچک، لەتەنیشت یا لە بنهەنگڵدان بە مست.

سخێف (باک.): جنێو، جوێن.

سدان (باک.): سندانی ئاسنگەران.

سر (باک.): سروە، بای هێدی و ساردە. (ڕەوا.) کێوی.

سڕ: بە تەنها بەکارنابرێ: دەستەسڕ: دەست خاوێن و ووشک کەرەوە. (زا.) بای سارد. (خۆ.، هەو.) کەمرە، ڕچ. ڕچاو، گۆنە، تەزیو، ڕچیاو، بێهەست بۆ ئەندامێک بەکاردەبرێ، کە لەبەر سەرما و سۆڵە بێ هەست بووبێ، چیو، بۆ مار و دووپشک و زەردەواڵەش بەکاردەبرێ، کە لەبەر سەرمان قەسری بێ. تەزیو. کاس، گێژ، بێ هۆش.

سڕان: ئەستڕان، پاک کرانەوە.

سڕاندنەوە: ئەستڕینەوە.

سڕە (کە.، دەر.): کەمرە، (هەورا.) گەمرە، پەین و شیاکەیێکە بەسەریەکدا پەستراوبێ. (کە.، هەو.، بابا.) نۆبە، نۆرە، کایە.

سڕەدەوە: سڕوکاس.

سرەفتن: سرەوین، ئارام گرتن.

سڕەمار: قوڵەوەییاب، مەشکەدۆ، ماری کتکی، ماری سڕ.

سڕەمۆک: پووچەڵ، قرپۆک، بۆ میوە بەکاردەبرێ. قۆرەی ووشکە لە زستانێدا لە جیاتی سماقی لە چێشتێ دەکرێ، هاڵە.

سرەوان: حەسانەوە، سانەوە، ئارام و بێدەنگ و مات و ئاسوودە بوون و ئارام گرتن، تۆقرەگرتن، سرەوتن، سرەوین، سرەوگرتن. ـــ ەوە: حاوانەوە، داکاسان. ـــ دن: حەساندنەوە، ئارام پێگرتن، تێ سرەواندن: نقوورچک لێدان. ـــ دنەوە: ئارام گرتنەوە.

سرەوانن: سرەواندن.

سرەوت: ئارامی، ئاسوودەیی: نەخۆشەکە ئەمشەو ـــ ی نەبوو: واتە ئارامی نەبوو. ـــ کردن: هێدی و هێمن بوون، حەسانەوە. ـــ گرتن: سرەوتن، حەسانەوە. ـــ ن: هەدادان، ئارام بوون، ئارام گرتن، سرەوان، تەبتین، هێدی بوون، هەڵکردن، ڕۆتەفتان، ڕۆتفتان، ڕۆتەفتین، حەسانەوە، ڕاکەوەی.

سرەوین: سرەوان، سرەوتن، ئارامگرتن.

سڕبوون: تەزین، قەسران، قەسرین، قەفلین، کەسیرەبوون. قرمان، قسرمان، لەگۆکەوتن. ـــ ەوە: قسرین.

سربێنک (باد.): (باک.) سربینۆک، قەراخی نوشتاوەوەی جل و بەرگ و ئیتر.

سرپات (خۆ.): تڵتە.

سرپە: قسەکردن بە ژێر لێوەوە بۆ ئەوەی، کە کەس گوێی لێ نەبێ، سرپەسرپ، سرتە.

سرپەری (باک.): جووان.

سرپە سرپ: سرتەسرت، سرتەی یەک لە دووای یەکتری.

سرت: دۆڵ، دەرەی نێوانی دوو کێوان. (هەورا.) دڕوو، دڕک. ـــ ە: پسەپس، چرتە، فسکە، (هەو.) چپە، چرپە، چفە، (هەورا.، بابا.) سرکە، سریوە، پچە، سرپە. ـــ کردن: چرپاندن، چپاندن.

سرتەسرت: چفەچف، پسەپس، فسەفس، چپەچپ، فسکەفسکە، سرکەسرک، (بابا.) چرپەچرپ، (ڕۆژ.) پچەپچ، چرتەچرت، (هەو.) چپەچپ. ـــ کردن: پسەپسکردن، پسپساندن، بە نهێنی یەکتر دوواندن.

سرتی: دژواری، هیشکی.

سرخیجە: سوورێژە، سۆرکە.

سرد (زا.): گیانداری سرک.

سردی (هەورا.): پەیژە، نێردیوان.

سردین (زا.): کەوتنە ناو قەف و گوڵی گەنم و جۆو دانەوێڵە.

سرشت: سروشت. ـــ ی: سروشتی.

سرفتن: سرەوتن.

سرک: گیانداری‌کە لێنی و ماڵی نەبووبێ. (کە.، جا.) سڵ، زیز، تۆراو. سڵەماوەوە، ماڵات یا ئاژاڵێکە لەترسان بسڵەمێتەوە.

سرکاسن (ئەردە.): ڕەنگێکی ڕەشە کەوشدروو لە سرکە و ئاسن دروستی دەکەن و چەرمی پێ ڕەشدەکەن.

سرکاندن: چرپاندن بە گوێی کەسێکیدا.

سرکانن (ئەردە.): سرکاندن.

سرکە (موک.): ئاڤاترش، سەهک، ئاوێکی زۆر ترشە لە میوە و چەند جوورە ترێیەک دروستدەکرێ یا کەشمولێ ترێ دخەن ئاڤترشی دەبێتە سرکە. (بابا.، هەورا.، کە.) سرتە، سرپە، چپە، ووتەی بێ دەنگ و هێواش. ڕوبی هەنار، قاتۆلی، ڕوبەنار.

سرکەسرک: سرتەسرت، (ڕۆژ.) پچەپچ، سرپەسرپی زۆر، مقۆمقۆ، وورتە وورت.

سرکەوان: سەرگوێلک، سەرەنووێلک.

سرکەی دەساڵە: مەبەس لە ڕق و قینێکی کۆنە، کە لە دڵدا هەر مابێتەوە.

سرکەیی: هەوری، جوورە هەورییێکی گوڵداری ئافرەتانە لە ئاوریشمی دروستدەکرێت لە سەری دەبەستن، ڕەنگی وە سرکەی دەچی. ڕەنگی چتێکییە وە سرکەی دەچێ.

سڕکردن: قرماندن، بێهەست کردن، لە گۆ خستن، قەسراندن، قەفلاندن، تەزاندنی ئەندام بەسەرما یا بەدەرمان. ـــ ەوە: سەرهاووردن و بردن، ڕامان، بیرکردنەوە.

سرگ: سرت.

سڕگوم: سەرگوم، ئاوارە، دەربەدەر. ـــ ی: ئاوارەیی، دەربەدەری.

سرمە (باک.): سوورمە، کل. سیرمە لە قەیتانی بە سیم و سیم چادەکەن. سرمەی زەرد و سپی هەیە.

سرمەسرم: غەڵبەغەڵبی دانیشتگایان، هەراو هوریا.

سرمەکری (باک.): سوورمەکراو.

سرمک: سڵمۆکە، گیایەکە هێندێک بڵند دەبێ و بە سوور کراوەوەیی دەخورێ.

سرمۆکە (سوور.، دزە.): قۆزەی ووشک کراوەوە بۆ چێشتی، سیرەمۆک، هاڵە.

سرمیچ: حەسیرو هەڤگ و هەژاڵێکە، کە لەسەر داری دارە ڕایە دادەنرێت.

سەن (باک.): هێزی ڕاکێشان.

سرنا: زوڕنا.

سرناتک: زوڕناتک، گیایەکە.

سرنازەن: زوڕنازەن.

سرناوەسار (ئەردە.): چەقەنەی ناشی.

سرنج: سەرنج.

سرنگیا: سەنیر، سەرین.

سرواز: ڕیتاڵە، شیاکەی تەڕ.

سروان (کە.): لەپڕاڵێدان، لە نەکاو تێسرواندن. ـــ دن: ئارام کردن، پایەدارکردن. ـــ ن: سرواندن.

سروە: سریوە، سر، سوور، هاتنی بایەکی سووک، شنە، شنەی بای، دەنگی بایەکی لەسەرەخۆیە. دەنگ و باسێکی تازەیە، سووسەکردن. دەنگێکی سووک و هەستێکی زۆر سووکی پێیان و چتی ترە، بای فێنک و هێواش.

سڕۆک: سەرمابردوو، بەسەرما قەڵس، سڕ، سڕبوو، دەست و پێ چوو، کەسێکە هەمیشە سەرمای بێ.

سرۆندە (باک.): سەربێنک.

سرووج: شارێکی گچکەی کوردستانییە لە ڕۆژاوای شاری ڕەها (ئورفە) یە دەشتەکەی ناوداره ئێڵی بەرازی لێیە.

سرووت (هەورا.): پەڵخوڕ، پاش ئاخوڕ، (هەورا.) پاش ئاور، لاسکی گەنم و جۆ، کە نەکرابێتە کا.

سروود: گۆرانی نیشتمانی.

سرووش: فەرمانێکە بە هۆی فرشتەوە لە خوداوەبێ بۆ پێغەمبەران.

سرووشت: سرشت. (هەورا.) ـــ ی: خۆڕسکی، سوورشتی.

سرووم (باک.): پۆپەی لاری کێوان. (باک.) بزنێکە گوێیەکانی لێک نزیک بن.

سرێش (کە.، هەورا.): چرێش، بنە گیایەکە دەکوترێ و بە ئاو دەگیرێتەوە بۆ پێوە نووساندنی قاقەز و مقەوا و پەڕۆ و ئیتر. ئەسرێلک، ئەسترێلک.

سرێشک: (ڕەوا.) ئەسرێشک، کوپە وکوپەڵەیە لە چرێشی بەم جوورە دروستدەکرێ: توورە کەیێکی لە گڵ یا لە پشکل باش دەئاخنەوە و چرێشی گیراوەوەی لەدەوری هەڵدەسوون، کە بیانەوێ ئەستوور بێ چەند قاتی لەسەر یەکتری تێهەڵدەسوون، کە ووشک بووەوە ناوەرۆکەکەی لێ ڕۆدەکەن و توورەکەکەشی لێ دەردێنن، ئەو کووپەڵەیە لە بابەت باشی و ڕەقی و قایی و سووکییەوە بێ هاوتایە، هەنگوین و ڕۆن و دوشاو و دانەوێڵەی تێدەکرێ.

سڕێشلەمە: کاری ناپوخت و جەڵغەمە.

سڕی (موک.، برا.): سەرا، ساردی. بێ هەستی، نە جووڵانەوە و لەگۆ کەوتنی پەلی مرۆ و هەموو گیان لەبەرێکییە لە سەرمان یا لە بەر دەرمانی بێ هەستی.

سڕی سەرما: سەختی سەرما.

سریشم (ئەردە.): ـــ ی ماسی: غرا.

سڕین: فم کردن، لووت خاوێنکردنەوە. ئەسترین، پاک کردنەوە، لابردن.

سڕین (باک.): چڕین. ـــ ەوە: ئەسترینەوە، دووبارە سڕین، (دەر.) سڕاندنەوە، ئەسترینەوەی نووسراو.

سرینجک (ئەردە.): سنجوو.

سرینجکەتاڵە (ئەردە.): جوورە سنجوویێکە.

سریوە: سروەی بای، شنەی با. سرتە، چرپە، هەستە، سروە. جریوە.

سریوەسریو: دەنگی نزم و بێ تینی باڵندە و بێچووە باڵندانە لە شەوێدا. مشکیش ـــ ی دێ.

سزا (هەورا.): تۆڵە، ئازار، داماان، دەردی سەری، جەزرەوە، سەرە سووری. ـــ چەژتن: سزا خواردن. ـــ خواردن: داخ و خەفەت چوونەدڵ. ـــ دان: (هەورا.) سزادای، ئەشکەنجەکردن، ئازاردان. ـــ دای (هەورا.): سزادان. ـــ دەر: ئازار و ئەشکەنجەدەر. ـــ وار: شایان، شیاو. ـــ واری: شایانی، شیاوی.

سزک (جا.): (جا.) تاماو، دۆی کوڵاوی پاڵێوراوە، کە شیرێژی لێ گیرا بە ئاوەکەی دەڵێن سزک: ئاوی پەنیرییە، کە دەکرێ بە لۆرک.

سزگ: زەرداوێکە لە ڕووی دۆی ڕادەوەستێ. ـــ او: ئاوی دۆیەکییە شیرێژەکەی لێدەرهێنرابێ.

سزیان (زەن.، کەل.): سووتان.

سژ: زج، (هەورا.) سج، داعبایەکە لە قرنووی گچکەترە بە ماڵاتان وەردەبێ و لە پاشان دەبێتە مێشەسەگانە.

سس (فە.): سست، خاو، سووک، بێ هێز، هێواش.

سسە (ئەردە.): سستەک، فش، خاکی سست.

سست: خاو و خلیچک، خاولیچ، (باک.) برانگوە، بەرانگە، شل، خاو، نەرم، منۆخ، تەپ، تەنبەڵ، تەوەزەل، بێکارە، دەست و پێ سپی، لەسەرەخۆ، بەکارەخۆ، لەشگران، دەستازۆ، بێ دەست و برد.

سستەپەڵە: تەنبەڵ، خاولیچ، خاوخلیچک، خەمسار، خەمسارد، کەسێکە لە کاروباریدا سست و دەستە پارچەبێ.

سستەک: زەوی و خاکی فشەڵ، زەوییەکە خاکەکەی ڕزیو و فشۆڵبێ و بێ بەرد بێ، کە ناوی لێ نرێ لە بەری نەڕوو او هەمووی قووت بدات، زەوی وا بە کاری کشتوکاڵ نایەت.

سست بوون: خاوبوون، تەیرین، نەمانی تەووژم و دەست و بردی. ـــ ەوە: خاوبوونەوە، (کە.) سستەوەبوون.

سسترۆ: کەمرۆ.

سستکردن: نەرمژاندن.

سستی: تەنبەڵی، خاوی، تەمەڵی، تەوەزەلی، تنانەوە، کاسوولی، پز، خلیچکی، فسەکی. ـــ کردن: خستنە پشت گوێ، بە جێ هێشتنی کارێکی بە قەستی یا لەبەر لەبیرچوون، خۆتێ نەگەیاندن، گوێ نەدان.

سسهۆش: گێل، گێژ.

سسێ (باک.، ژەن.، سوور.): سێ (٣).

سسی: سستی، تەنبەڵی، خاوی، سری، بێ هێزی، گەوجی. (باد.) تۆوی کەنگرییە دووای جووێکردنەوە و برژاندنی.

سسیارک (باک.): سیسارگە کەچەڵە.

سسینک (باک.): باڵندەیێکە.

سغ: سخ.

سفر: پێست و چەرمی گیان لەبەرانە، کە تەنک و خراپ بێ بەلەشییەوە.

سف (باک.): هەر، تەنها، تەنیا.

سفت: (ڕەوا.) بۆڕ، پڕچنرانی پارچەیە، پارچەی توند چنراوە، کە شاش نەبێ. (باک.) گەند، خراو، خراپ، سادە: بارام سفتی دینە: واتە سادە دینە.

سفتلج: فرۆشتنی چتێکە یەکەمجار سەر لەبەیانی، کە شتفرۆشێک بە پارەی دەستی بفرۆشێ.

سفتە (ئەردە.): چاپلووسی، مرایی. (ژاوە.) سووتاو، برژاو. (ئەردە.) چتی سوواوەوەی لووس و سوواوەوە. (ئەردە.) قوڕی توند و پەیت. ـــ وبوون: سفت بوون.

سفتەوکردن: سفت کردن.

سفت بوون (ئەردە.): سەخت بوونی چت.

سفتک (باک.): جوورە ترێیەکە.

سفتکردن: پڕ و بۆڕ چنین.

سفتۆ (باک.): سفت. (زا.) چتی بۆگەن.

سفت و سۆ: ئێش و ئۆفی برینان، کفت و کۆ، سفت و سووێ. ـــ ت: کفت و کۆ.

سفت و سۆڵ: چتی زۆر سفت.

سفت و سووێ: ئازار و ئێشی برین و نەخۆشی؛ دەرمانەکە بە جارێکی ـــ ی ئازارەکەمی شکاند.

سفتهۆنانەوە: سفت هۆنینەوە.

سفتی: توند و بوڕ و باش چنرانی پارچە.

سفتیچک (ئەردە.): گیایەکی تەڕی شیردارە.

سفرە: (باک.) پێدەکەر، خووان، کەوڵی نانی، سەخردان، سوفرە، چتێکە ڕاخرێت و نانی لەسەر بخورێت، پارچە تنراوێکە لە جیاتی مجۆعمە بۆ نان لەسەر دانانێ ڕادەخرێ.

سفرەبڕە: جوورە قالۆچەییێکی ڕەشی خێرایە سفرەی کوندەکات،

سفرەچی: کەسێکە بە سەر سفرە ڕابگا، خووانچی.

سفرە داچنیاگ: سفرەی چنراوەوە.

سفرەمار (کۆ.): کوورێرەمار، جوورە مارێکی کورتی کوورێرە لۆچێک لە زگیدا، کە برسی بێ ئاوەڵەی دەکاتەوە مێش و داعبای لێ دەنیشێ پێکیەوە دەنێتەوە و دەیانخوا.

سفرەماسی: جوورە ماسییەکە.

سفرەی چەرم: سفرەیێکە لە چەرمی خۆشکراو دروستدەکرێ.

سفرەی فەلەکیان (ئەردە.): هەشت ئەستێرەن، لە نێوانی ئەستێرەی دووپشک و تەرازوودایە. سفرەی هەتیوان، سفرەی دەروێشان.

سفرنە (باک.): سفک، (موک.) سوواندە، لە کەنار بانان دروستدەکرێ تا ئاو بە دیواریدا شۆڕ نەبێتەوە.

سفری (زا.): بەردەستێی چەخماخی تفەنگی شینکە، کە درێژکۆڵە بێ.

سفک (باک.): زۆربلێ، چەنەسووک، چەنەباز، (باک.) سفرنە. سڤینەک، سەر بالۆچکەیەکە لە سەر دەرک و پەنجەران دروست دەکرێ تا بارانەیان وێ نەکەوێ. (بابا.) هەیوانی خانووی یەکنهۆم.

سفکی: سووکی.

سفلیس: کفتی، بۆبک.

سفن: دەستاوێژ، بنچ و بناوانی هەموو چتێک، جوهر، مادە.

سفی (ئەردە.): سپی، چەرمک.

سفیدە: سپێدە.

سفۆری (باک.): سنجاب، کەوڵێکیشە لە پێستی سەگلاوی دروستکرابێ.

سفیر(ع.): باڵیۆز، ئێلچی.

سڤدە (باک.): سابات، کەپر. سەربانووچکە سەردەرک و پەنجەران. سەردەرگای خانوو، کە بەخشت بەرزدەکرێتەوە.

سڤسڤک (باک.): باڵندەییێکە.

سڤسڤیلک (باک.): جوورە چۆلەکەییێکی ڕەنگینە.

سڤک (باک.): داردەست. (باک.) سووک، ئاسان. ـــ بوون: سووک بوون. ـــ کردن: سووک و ئاسانکردن. گورج، توندوتۆڵ. ـــ برۆ: بە گورجی برۆ. ـــ اهی (باک.): سووکێتی.

سڤکبار (باک.): سووکبار، بارسووک.

سڤکی (باک.): سووکی.

سڤنک (باک.): گەسک، گەسکێکە بە پشتی گادا دەهێنرێ بۆ پاک کردنەوە. ـــ کرن: گەسک لێدان.

سڤۆک (باک.، ژەن.): سماق، ترش.

سڤووری (باک.): سمۆرە.

سڤی: پەردەی پێستی، سەوەتەی پشتی. (باد.) کەپەک، پووش و پەلاشێکە لە ساوار و برنج و جۆ و دەغڵ و دانی کوتراو و بەباکراودا دەمێنێتەوە. (باد.) لەو اشەیەکیشە بۆ سەگان لە کەپەکی دروستدەکرێ.

سڤیان (مام.): سوورە ساقە، فەرخەیێکە هێشتا پەڕو باڵی دەرنەکردبێ و لەشی هەر گۆشتی سوورو ڕووت بێ.

سڤیلنگ (باک.): چۆلەکە، پاساری.

سڤیشک (باک.): گومان، دوو دڵی لە چتێکا.

سڤیک (باک.): میچ، بنمیچ.

سقینەک (باک.): سابات، کەپر، سفک. سەربان و سەر پۆشی دەرەوەی پەنجەرە و دەرکانە بۆ پارازتنیان لە باران.

سقان (ئەردە.): ئێسقان، ئێسک.

سقاو: سەقاو، جوورە دەردێکی وولاخانە.

سک (بابا.، هەورا.): زگ، (هەورا.) لەمە، هەوورگ، کەوک، ئەشقەمە. (باک.) ناشیرین، ناحەز، دزێو لە هەموو چتێک.

سکاسن (ئەردە.): سرکاسن، سرکەی ئاسنی.

سکاڵا: گازندە، گازانده، گلەیی، دەردی دڵ، دەردی دەروون، داخ و خەفەت. گفت و گۆ، ووتوووێژ، ووتوو وێرە.

سکاڵانامە: نووسینێکە داواکاری یان سکاڵای تێدا نووسرابێ.*

سکاڵا هەڵڕشتن: دەردی دڵی خۆ گێڕانەوە.

سکانن (ئەردە.): چەسپاندن، جنێودان.

سک ئێشە: زگ ئێشە، ئازاری ناوزگ.

سکە: دراوی زێڕیا زیو و کانی تره. ـــ لێدان: دراو دروستکردن. بزمار. (جەبا.) ئەو تووکە بە رووکاری دەرەوەی لێوی خوارەوەیە.

سکەدەس: سەگ دەست.

سکەڕۆ (کە.): زگەڕۆ، چاوبرسی، زگبرسی، سکدڕاو، زگدڕاو.

سکەشۆرە: زگەشۆرە.

سکەف (ئەردە.): سفک، سەربان.

سکەڵ (هەورا.): پۆلوو، سکڵ.

سکەلێدان: دراو دروستکردن.

سکەنجەبین: خۆشاوێکە لە سرکەو هەنگوینی دروستدەکرێ بە تایبەتی بۆ بەربەستکردنی نەخۆشی ڕشانەوە (تاعون) و کۆلێرە.

سکەنجەمین: سکەنجەبین.

سکبەردان: زگبەردان.

سکپ (ئەردە.): داری گرێژەنەی دەرگا. (ئەردە) ئاستانە، بەردەرگانە.

سکپڕ: زگپڕ، ئاووس. ـــ بوون: زگپڕبوونی ئافرەت، ئاووسبوون.

سکجێس (باک.): پاڵوێنە، پارزەن.

سکچوون: زگچوون.

سکدار: زگدار، تۆڵدار، ئاووس. (کە.) چەکی ئەنبارداری وەکوو قەسەلی کوردی. ـــ ی: تۆڵداری.

سکدڕاو: زگدڕاو، زگبرسی، گیان لەبەری زۆرخۆر.

سکر (کە.): دیواری جۆگە و قەراخ ئاوانە. (باک.) پێشگرتنی ئاوێکییە لە بەیانی ئاوەکە بۆ هەستانی بۆ شوێنێکی بەرز، بەرهەڵست.

سکرۆیین (کە.): زگچوون، ڕەوان بوون. فێراندن، فێرکاندن، سکچوون.

سکزل: زگزل.

سک سووتان: مەبەس لە مردنی منداڵە.

سکف (ئەردە.): سکپ.

سک کردن: زگ کردن.

سکڵ (جا.، هەورا.): پشکۆ، پۆلووی ئاوور.

سکڵفوو: جوورە یارییەکە پشکۆیەک ئاوور بە دەرزییەک و تاوێ دەزوو هەڵدەواسرێ بەبن میچی، چەند کەسێک لە دەورەی فووی لێدەکەن، هەریەکە بەرەو رووی ئەویتر.

سکماک: زگماک.

سکن (کە.): زگزل، وورگن، سکزل.

سکنانەسەر: زگ لەسەر دانان، مەبەس لە خواردنی چتێکییە بە هەڵمەت و نیشتیا و ئارەزووەوە.

سکور: ملی گیاندار.

سکورت: ئەستۆ.

سکورد: سکور، ئەستۆ، مل، پژمل.

سکوزا: زاوزێ.

سک و سەودا (کە.): کەیف و ئاهەنگ.

سکوور: ئەستۆ.

سگار: سیغار، جگەرە.

سکووم (باک.): ڕوو، چارە، ڕوخسار.

سگووم (باک.): بەدخوو.

سگین: پێوەبوونی سەگی نێر و مێ.

سل: تەپکە، ساق، تەپ، تەپە پیسایی، تەنها بۆ ساقە گووی مرۆڤان و سەگ و ئیتریش بەکاردەبرێ، کە ئەستوور و درێژکۆڵەیە. (باک.) سڵ.

سڵ (باک.): تووڕە، زیز، تۆراو. سرک، ڕەم، چڵەکە، سڵەمە. تۆزن، تۆسن. ئەنگر.

سلار: تخێل، بەلادا.

سلاربوونەوە: کەوتن، منداربوون. مردن، پێڕاهاتن، بەلاداهاتن، تلەر بوونەوە.

سلارکردنەوە: درێژکردن، مراندن، بەلاداهێنان.

سلاف (باد.): سەلام، ڕۆژباش.

سلام (ع.): شەگگە، هەمموو کاتێکتان باش.

سلامانە (ئەردە.): دیاری.

سلاو: ڕۆژباش، هەمموو کات باش. ئەو پارچە بەرد یا چتەیە، کە دەخرێتە سەر ئەو چتەی، کە بە تەرازوو دەکێشرێ تا لە سەنگەکە قورستربێ.

سلاودانەوە: چت یا بەردێک لەنێو تەرازوونان تا دابێ، ئەو لنگە تەرازووەوەی، کە چتی فرۆشیاری تێدەکرێ، کە دابێ دەڵێن سلاوی داوە، بەلان کە دانیەیت دەڵێن سلاوی نەداوەتەوە.

سلە (باک.): زللە، شەقەزللە، دبێژن مەن بدەستی خوە شەقامەک لە ڕووی فەرهاد خست.

سلەزەوە (هەورا.): باپشکێو.

سڵەمانەوە (کە.): سڵەمینەوە، ترسان، ڕەوینەوە.

سڵەماندنەوە: ترساندن، بە ترساندن کشاندنە دوواوە، ڕەواندنەوە.

سڵەمە (د.): بسڵەمینەوە، ڕەم، گوریز، چڵەکە.

سڵەمیانەوە (ئەردە.): سڵەمینەوە، چڵەکیانەوە.

سڵەمینەوە: سڵەمانەوە، (کە.) هەڵسڵەمانەوە، کەوتنە تەلاسکە، کوتوپڕ پاشەوپاش گەڕانەوە، ترسان، خۆکێشانەوە بۆ دوواوە لە ترسان. بۆ هەموو گیان لەبەرێک بەکاردەبرێ بەتایبەتی بۆ وولاخ و ئاژاڵ و نێچیران.

سڵەوەچە: جوورە نەخۆشییەکە لە ئاژاڵان دەدات، خوواردنیان بۆ قووت نادرێت، دەچێتە ناو گووپ و ددانیەوە.

سڵەوەجێ: جوورە نەخۆشییێکە لە مەڕ و بزنان دەدات، کیسەیەک لەژێر مل ولاچەنەگەی پەیدادەبێت هەرچییێکی بیخوات دەچێتە ناو کیسەکەوە و ناچێتە ناو زگییەوە. سلەوەجە.

سڵ بوون: کەوتنە تەلاسکە، سڵکینی، مانگرتن، تۆران، زیزبوون، غەیدین، خەیدین. مانگرتن.

سلپ (ئەردە.): مرۆڤی تەنبەڵ، پڵپ، تەژاڵ، تەمەڵ.

سلپات: (خۆ.) سرپات. ترێ و یا تەماتەیەکە لە دووای کوشرانیان بە تڵتەکەی دەڵێن. تفر و تڵتەی چتی کوشراوە.

سلپەک (زەن.): تڵتە.

سڵتان (ڕەوا.): نێوی قوونی مرۆیە، کۆم، کۆمی.

سڵتانسەر (ئەردە.): تۆقسەری مرۆڤانە.

سلسات (باک.): کۆمەڵە، ئەنجومەن.

سلساردبوونەوە: مەبەس لە مردنە.

سڵساردکردنەوە: مەبەس لە کوژتنە.

سلسەردەوەبوون: سا ساردبونەوە.

سلسلە: زنجیر، زرێ.

سلسڵە: پۆیلە و پڵپڵەییێکی ژنانە لە خۆیانیان دەدەن.

سلسلک (باک.): تەرزەی سووک.

سڵف (ئەردە.): تڵپەی چت.

سلق: زلق، گیایەکی گەڵاپانی بنکدارە، دەکرێ بە چێشت.

سڵقاو: کەسکاو، شۆرباوێکە لە ئاو و سلق و گۆشت دروست دەکرێ.

سلقی رووت: بۆ مرۆی بێکەس بەکاردەبرێ، دەڵێن سمکۆ وەکوو سلقی ڕووت وایە واتە: بێکەسە.

سلک (زا.): سلق. (باک.) چەوەندەر.

سلکەسپی: چەوەندەری سپی.

سلکەسۆر: چەوەندەری سوور.

سڵکردن: تەپە گوویەک کردن. سڵەمینەوە.

سلکین (باک.): سڵ بوون، تۆران.

سڵمکە: سڵمۆکە.

سڵمۆکە: سمرکە، سمبرکە، سرمک، (ڕەوا.) بەرپێنە، سەڵمکە، سلمکە، کە لەگەڵ نیسک یا ساواری لێنرێ بۆ ڕاگرتنی زگچوونی زۆرباشە.

سلۆپی (باک.): شیرنیات سازی.

سلۆرت (کە.): بێ کارە، دەست بەتاڵ. بێ دەمار، حیز، خار.

سلێڤا: ئێلێکی کوردە و ناودارە ل هێلا باژارێ فارقین دکەڤێ.

سلیڤانە: هۆزێکی کوردە لە بادیناندا.

سلێمانی: مووروری سلێمانی، جوورە مووروویەکی ڕەشی پانە دێغێکی سپی لەناوەڕاستیدایە، ژنان لە زێڕی دەگرن و لە ملیان دەکەن. ناوی جوورە ترێیەکییە. جوورە بەردێکی ناسراوە ژنان دەیکەنە گەردنبەند. دەرمانێکە. شارێکە لە خاکی شارەزووردا، کە پایتەختی پادشایەکانی بەبەی بووە.

سلیک (فە.): دروو، درک.

سم: سمووچک، سمووچکە، پاقولاخ، (باد.) چم، سمی مالات و وولاخان و ئاژاڵانە، چتێکی ڕەش و ڕەقە بەژێر چوواریەلی ئاژاڵ و وولاخی بەرزەوە وەکوو نینۆکی مرۆڤان، یەکسم و دووسم. بەپێی دووسمانیش هەردەڵێن ـــ.

سماتە: جوورە بەردێکی زۆر ڕەقە. سمارتە.

سمارتە: سمپارتە، سمپارە، قاقەزێکی زبرە وەکوو بڕەند ئاسن و دار و گەلێ چتی تری پێ دەکرێژێ و لووس دەکرێ.

سماق: سقۆک، ترش، داری ترش، توتم، توتوم.

سماقە (ئەردە.): ڕەوونج.

سماق پارزن (بۆتا.): شێرپاڵۆک.

سماق پالان (باک.): پاڵووێنەیەکە برنجی پێ دەپاڵێورێ.

سماق دەرهێنان: مەبەس لە ئازاردانی زۆرە بە یەکێک.

سمایل: ناوی نێرینانە، بچووکراوەی ئیسماعیلە.

سمایلۆک (ڕەوا.): جوورە دانەوێڵەیەکە لە پیرخەنی ووردترە و لە ئاردی ساواری درشتترە، هەر چێشتێکی بەوی لێنرێ هەرـــی پێدەڵێن، پیرخەنی، پیرخەنیلە.

سمە: سمۆ.

سمەخرتە (ئەردە.): گیان لەبەرێکی دەست و پێ کورتە.

سمەر (هەکا.): کا.

سمەری (هەورا.): کا، کای کۆن.

سمەسا: مڵەما، ـــ ی برین: مڵەمای برین.

سمەشەڵە (ئەردە.): سەلکە، نەخۆشی سمی ئاژاڵانە.

سمەقیالان (باک.): هێڵەگی مس.

سمەکوتێ: سم کوڵ، سمکۆڵان.

سمەوازی (ڕەوا.): سڵی، ـــ بوون: سڵەمینەوە.

سمەوەج (موک.): جوورە گەغێکە.

سمبر (زا.): سم تراش.

سمبرکە (خۆ.): سڵمۆکە.

سمبۆرە: سمۆرە.

سمبێل (باک.): سمێڵ. (دهۆ.) سمێڵ.

سمبیلەک (باک.): جوورە ماسییەکی زەردە.

سمپارە: سمارتە، سمپارتە، قاقەزی پەرداخ، قاقەزی زمپارە، کاغەزێکی زبر و درە، ئەوەی کەمێک زبرە داری پێ لووس دەکەن و ئەوەی، کە زۆر زبرە بۆ لووس کردن و خاوێن کردنەوەی کانی ژەنگاوی بەکاردەبرێ.

سمپارته: سمپاره.

سمپووتی: سمکوڵۆڵی، (هەورا.) سمهەرژڵی.

سمت: کەفەڵ، قاڵچە. کوڵۆت، کەماخ، تەراف، لاتەراف، سورین، تەرماقوون، دوو گوڵمی گەورەیە گۆشتییە، کە لەلای ڕاست وچەپی گیاندارەوەیە. (باک.) قوللە و سەرتەپۆڵکەی کێوان. (باک.) پەلاوی ساوارێ یا گەفە کوتاوێ.

سمتاش: سمتەراش، سمتراش.

سمتاندن: کونکردن، سمین، (بسەمتینە).

سمتانن: سمتاندن.

سمتەجوڵە: قووندان.

سمتەجووڵە (کە.): ئێسقانی جەمسەری هەردوولا سمتی گیانداره.

سمتەر: کونکەر.

سمتەراش: سمتراش، ئاسنێکی پانی تیژه ناڵبەندان سمی وولاخی پێ دەتاشن.

سمتەک (هەو.): سمتک، مرازێکه لە کەرەستەی جووتی.

سمتەگڵ: گڵمەت، سندەگڵ، (هەو.) کەستەک.

سمتراش: مرازێکه ناڵبەندان سمی وولاخانی پێ دەتاشن، ئاسنێکی دم پانی کلک درێژی دەستەدارینە ناڵبەندان سمی وولاخی پێدەتاشن وەکوو نینۆک کردن.

سمتراشی: سمتاشین.

سمتک: سمتەک، مرازێکی تەونییە، دوو داری دوولکە بۆ تەونی دەچەقێنرێ و تەونی پێوە هەڵدەواسرێ.

سمتمت (باک.): سمتەک.

سمتن: سمین، کونکردن.

سمت و ساتان: سمت و نەرمایی هەردووک ڕانە لە پشتەوە دەردەکەوێ.

سمتول (ئەردە.): سمت، کەفەڵ، لاتەراف.

سمتی: سمراو.

سمتیکۆر (باک.): ڕێگایەکە بە بن چیا و ژێر زەوی کونکراودا تێپەڕی. تونێل.

سمتین: کونکران، کونبوون.

سمدار: مەبەس لە گیاندارێکییە، کە سمی هەبێ.

سمدم: سندم، پێوەند. ـــ کردن: سندم کردن.

سمر: هەراوهۆریا و دەنگەدەنگ، لە فیسارە شوێنێ ـــ بوو.

سمراخە (ئەردە.): چڵکی گرێچکە.

سمران: کونکران.

سمراو: سمتاو، سماو، سمتی.

سمرسمر: هەراوهۆریای زۆر. کێشەکێش، گرمەگرمی شەڕوشۆڕی چەند کەسێکییە. بۆ تێکهەڵاوێژتنی وولاغ و ماڵاتانیش بەکاردەبرێت.

سمرکە: سڵمکە، سڵمۆکە.

سمرێزای (هەورا.): (هەورا.) سمگەنای، سمرزین، سم بۆگەن بوون.

سمسار (ئەردە.): دەستفرۆش، ووردەواڵەفرۆش.

سمساڵ (کە.): گیایەکی بۆن ناخۆشە.

سمسیارک (کە.): سیسارگە کەچەڵە.

سمقە: (کە.) سمکە، مەرەزەیێکە بەبێ کێلاڵ و گۆڵ بڕین بکرێت.

سمقەڵێشیای (هەورا.): سم قەڵشان.

سمکاک (زا.): دەنکی گیایەکی سووره دەکرێتە دەرمان.

سمکە (کە.): جووره مەرەزەیێکە بە پانی بهێڵرێتەوە و ئاوی بەسەردا بەربدرێ و نەکرێتە گۆڵ.

سمکەر (باک.): کونکەر، مراز و مرۆڤێکە چتی کون بکات.

سمکۆ (هەورا.): هەڵخلیسکان. (ئەردە.) سمکۆڵ. نێوی پیاوانە کورتکراوەی سمۆ، سمایل، ئیسماعیلییە.

سمکۆت: کەوچکی ماستاوی گچکەیە.

سمکۆر: (خۆ.) تەرپیشە، (ڕەوا.) تەرپیش، بنی دار و گوڵ و بڕکان دانەوە و هەڵکۆڵین تا پتر فرازی بێ و پشوویدەن و ئاویش باش بخۆنەوە.

سمکۆڵ: پێکۆڵ، (ڕۆژ.) پاکۆڵ، (شەم.) چەنگ کۆڵ، چەپۆکانی چارەوێیە، سمەکوتێ، دەست بەزەوی دادانی وولاخی بەرزەیە و هەڵکۆڵینی. ـــ کردن: زەوی بە سمان هەڵدڕین. ـــ کردن: دادای شەڕوکێشەکردن.

سمکۆڵان: سمکۆڵ.

سمڵ: گەردەنبەندی کچانە لە مێخەک و چتی تری دروستدەکەن، سۆتکە، سملە، سونبول، بنی گیایەکی کوێستانییە و بۆنی خۆشە و ڕەش بەقەد دەنکە خورماییێکی دەبێ، کە پاک کرا سپیە درێژکارە و بۆنی زۆرخۆشە و بەکاری گەلێک جووره دەرمانان دێت.

سمڵە: گیایەکە لەناو دێراوی توتنێدا پەیدا دەبێ مێمڵە بۆ تووتن.

سمڵمڵ (باک.): جووره چۆلەکەیەکە، سێروو.

سمنت: چیمەنتۆ.

سمنج (ئەردە.): چرووک، چەق، گێر، ڕکن.

سمۆ: قەڵەمێکی پۆڵایینە ئاسنی پێ کوندەکرێ، لوولە ئاسنێکی پۆڵایینە و کونداره چتی پێ کوندەکرێت، زمە.

سمۆره: سمبۆره، سەقۆری، دەعبایەکی کێوی چنگ تیژه لە کلک و گووێ و قوتیدا وە ڕێوی دەچێ، بەڵام لە بچووکیدا بەقەد بێچووە پشیلەیەکییە و هەر بەداران هەڵدەگەڕێ.

سمۆرچکە: سمی ئاژاڵی وورده، کە دەرهاتبێ.

سمووچک: سمۆرچکە.

سمووچکە: سمی ئاژاڵی ووردەیە، دووسمەیە.

سمووره (هەورا.): سمۆره.

سمووشتر: پێی ووشتری.

سمووفی: هۆزێکی کورده لە بۆتانێدان.

سمهۆرامای (هەور ا.): سمداهاتن.

سمێرپیان: زل بوون، زەلام بوون، تێسمێرپان.

سمێڵ: سمیل، سمبێڵ.

سمێڵ تاشین: سمبیل تراشین.

سمێڵ گرتن: بەرسمێڵ کردن.

سەمیارک (زا.): سیسارک.

سەمیتک (بابا.): پیرخەنیلە.

سەمێریان (ئەردە.): تێکسرمان، تێکسمران و قەڵەوبوون.

سمێڵ: (فە.) سیوول، سیوەل. (شوا.) سووێڵ. (دەۆ.) سمبێل. سمبڵ، تووکی سەر لێوی سەرەوەی پیاوانە. خەتی سمێڵدان، خەتدان، بەرکەپڕەشبوون. ــ بابڕ: مرۆی سمێڵ زل.

سمێڵە: جوورە ماسیەکی سمێل دارە.

سمیتک (باد.): وورده ساوار، پیرخەنیلە.

سمین: کونکردن بە هۆی پاڵپێوەنانەوە یان بە هۆی هەر مرازێکی بێ، سمتاندن، سمتن، سمتین.

سمیێل: سمێڵ.

سن: (باد.) سنک، (زەن.، هەورا.) سوون، باڵندەیێکە بە قەد مێشێکی بۆرە پشت قۆقز و بۆن ناخۆش و پیسە و هەر بە گەفێکی بدات لە کەڵکی دەخات، هەر سێبەریشی بکەوێتە سەر هەر دەغڵێکی لە ناوی دەبا لە تەڕە توو بدات لە بەر بۆن پیسی ناخوری بە جارێکی مێملی گەنم و تەڕە توویە، باڵندەیێکی زۆر گچکەیە بە سەر هەر دەغڵ و دانێکیدا بفڕی بێ هێزی دەکات، کە دەغڵ و دان ڕەق بێ دەڵێن میزی پێدا دەکات و نەرم دەبێ و دەپڕێ. (باک.) نووکی تەختە بەردییە. (باک.) جودا، جیاواز. ــ بوون: جودا بوون. ــ کردن: جوداکردن.

سنان (ئەردە.): سندان، دەردێکە لە هەموو جوورە میوەیێکی دەدات بە زۆری لە تریزوو سێوکاڵەکی دەدا، وەکوو مێخەکەیە لە ئەندامی ئینساندا.

سنە: شارێکی گەورەی کوردانە لە مەو پێش پایتەختی پادشایەکانی ئەردەلانی بوو، ئەمڕۆ لە ژێردەستی عەجەماندایە ئیستگەی ڕادیۆیان بۆ دامەزراندوون گۆرانی، وتار چیرۆک لە هەموو لایەنێک دەدوێ ئەوە نەبێ، کە کورد نەک هەر دیلە بەڵکوو بە زمانی دایکو باوکی خۆیانی ناخوێنن و ناشنووسن.

سنەوبەر: درەختێکی تۆپی گەڵاووردی باڵابەرزی هەمیشە سەوزو جوان و تۆپە.

سنەیی: جوورە ترێیەکە، کە لە پێش ترێی زوورەسەدا پێدەگات. دانیشتووی شارو هەرێمی سنەی.

سنهنک (زا.): گیایەکی بۆنخۆشە تێکەڵی پەنیری دەکرێ.

سنتر: منداڵی هەتیوی بێکەس. (باک.) گۆشەگیر، بەجێ هێڵ، کەسێکە خۆی لە هەموو چتێکی دوورخاتەوە.

سنج (باک.): سەنج، سنجی، سنجوو.

سنجاب: سنجاو.

سنجابی: خێڵێکی کوردە لە کوێستانێدا.

سنجاخ: سنجاق، دەرزیلەی سەرخڕ، چەتیان.

سنجاف: پەراوێزی کەواو چتی تر.

سنجاق: جوورە خشڵێکی ژنانە، دەرزیلەی سەر خڕ و پڕپەردار لە زێڕ یا لە زیو لە جیاتی دوگمە ئێخەی پێ قایم دەکرێت. پارچە زێڕێکی نقێم کارە بە دەزوو لە سەروپێچ قایم دەکرێ، سنجاقۆرە. (یەز.) وێنە و نیگاری شەیتانییە.

سنجاقۆرە: سنجاقی ژنانەیە، گیایەکیشە هەروە سنجاقی دەچێ.

سنجاو: سنجاب.

سنجە: (هەورا.) سنجەی، سنجوو، سرنیجک.

سنجەق: سنجاق.

سنجەی (هەورا.): عەنناب.

سنجرانن (زا.): تەندوور داخستن.

سنجک (باک.): دەفرێکی درێژکۆڵەیە لە قوڕ دروستدەکرێ لە ژێر بێشکەی منداڵاندا دەخرێ تا میزو پیسایی بچێتە ناوییەوە.

سنجۆق (زا.): ڕیخۆڵەی گەورەی گیاندار.

سنجوو: لاس، (ڕەوا.، خۆ.، باک.) سنجی، دارە ــ: دارێکە گەڵای وەکوو بی وایە بەرێکی شیرینی هەیە وەکوو خورمایە بەڵان گچکەترە.

سنجووق (هەو.، هەورا.): هەلووک، داردەستێکە بە قەد گەزێکییە لە گەمەی سنجووقانێدا بە کاردەبرێ.

سنجووقانێ: گەمەیەکە: هەلووکێن، دارێکی تیژی سەرداادراوە، منداڵان بە زەویدا دای دەکوتن لە یاری سنجووقێنێدا.

سنجووقێن: گەمەکردن بە سنجووق.

سنجێری (باک.): جوورە ترێیەکی شیرینە.

سنجی (ڕەوا.، باک.): سنجوو، (زا.) دارێکە دەنکێکی مەزر دێنێ.

سنجیە (موک.): تووزم، خوو، ڕەفتار، پیشە، ڕەووشت.

سندان: (شا.) سارده، ساردەدەرد، قوزەڵقورت، ژەهری مار، کندرووس، زلفنج، زلفنجاو، لەسنگدان، دەردێکە لە نێو زگدا خڕ دەبێتەوە و کوژندەیە. بۆ جنێویش بەکار دەبرێ. مێخ سندان، ئاسنێکی گەورە و سەرپانە ئاسنگەران ئاسنی لەسەر دەکوتن. زنان، زندان، نەخۆشییێکە لە کاڵەک و شووتی و ترۆزی بدا ڕەقی دەکات.

سنداناوی: سنگاناوی، تەڕەکاری و میوەیەکی سندان لێدراوە.

سندانک: کووپەڵە.

سندان لێدراو: سنگان لێدراو، سنداناوی، میوەیێکە سندان لێی دابێ.

سندە: گڵمەت، سندەگڵ، گڵمتک. ــ گڵ: سندە، کلۆسن، پەل، (هەو.) کستەک، (شا.) خرچان، گڵمەت.

سندف (باک.): سندم.

سنک (زا.): پیر خەنیلە.

سندم: (ڕەوا.) سمدم، کۆت، (جا.، ڕۆژ.) پاوەن، (باک.) سندف، (هەورا.) پێوەند، مەربەن، مەربەند. پێوەی ئاسن. ــ کردن: پێوەندکردن.

سندۆڵ (شا.، کۆ.): جۆنی، بەردێکی پانی نێو قووڵە برنجی تێدا دەکوترێ. ــ ە (شا.) کوورووژم. ــ کردن: کوورووژم هەڵاتن لە سەرنان بۆ کەرۆیشک بە کاردەبرێ.

سندووق: قوتووی ئامراز، گراماڤۆن. ــ ئاواز: گراماڤۆن.

سندی: ناوی هۆزێکی کوردە لە بادیناندا.

سندیان (باک.): سنجیە، سندانی ئاسنگەران.

سنسل (باک.): بڕبڕەی پشتی، کاریتەی پشتی.

سنک (جا.): جەڵە، سەمەندۆک، قاییش یا پەتێکە بخرێتە ملی سەگ یا تاجی، دارێکی درێژە و پەتێکی لە سەرێکی گرێدراوە و سەرەکەی

تریشی لە ملی تاجی کراوە و سەرەکەی تری دارەکەش بە دەست دەگیرێ بۆ گوازتنەوەی سەگەکە لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی تر. (جا.) ڕستەی ملی تاجیانە. (باد.) سن، هی دەغلان. ـ کردن: جەڵەکردن، ڕستکردنی تاجی، سەمەندۆک. ـ کردن: سەمەندۆک کردن.

سنگ: کرمی ناوزگ. (هەورا.) سینە، داو، سینگ. ـ کوتان: تووک لە کەسێکی کردن، پێهەڵکاڵان. (ئەردە.) سوورژن. سینگی دار یا ئاسن: هۆرە، سەمەندۆڵ. ـ ئاسن: گوڵمیخ. (باک.) سنگک، دار یا ئاسنێکی سەر تیژە لە دیوار یا بە زەویدا دادەکوترێ، پانایی نێوانی هەردوو مەمک و خوارتر چۆڵمەی مل. (باک.) خەتی کار، پۆپەی کەڵەبابی. کرمی گەدە.

سنگان: سندان.

سنگاناوی: سندان لێدراو، سنداناوی.

سنگان لێدرو: سندان لێدراو.*

سنگ ئێشە: (هەورا.) سینە ئێشە، گیای سیاوەشان (قەیتەران) لە ناویدا شەو ڕۆژێک بخووسێ و بخورێتەوە بۆ زگ ئێشە باشە، ناوی گەڵا بیش بۆ سنگ ئێشە زۆر باشە.

سنگەسنگ (ئەردە.): نیخەنیخ، خۆ خلافاندن بە چتێکەوە، هێدی هێدی.

سنگەڵ (هەورا.): سنگی کێوان.

سنگەوباز: سنگەوبازد.

سنگەوبازد: هەڵچوون بە سەر یەکێکیدا، کە لە گەمەی کەوشەکێندا تێکەوتبێ.

سنگدانەپێشەوە: دردانە بە مرۆڤان و چوونە پێشەوە بۆ چتێک.

سنگر: سەنگەر.

سنگرێژ (بار.): شوێنی سنگان لە زەوی. ـ کردن: بە نووکی سنگان زەوی دێخ دێخ کردن.

سنگزەردە: باڵندەیێکی گچکەی ژێر زگ زەردە سەر پشتی ڕەنگاو ڕەنگە بەقەد چۆلوکەیەکییە، زۆرتر لەکاتی جۆ درووندا دەبینرێ.

سنگزار (باک.): دەردەباریکەدار، سیلدار. (باک.) ـ ی: دەردەباریکە.

سنگک (زا.): زیپکە. سنگ.

سنگ کوتان: کوتانی سینگ و گوڵمیخ و ئیتر. لەسنگ دان، تووک کردن، پێهەڵکاڵان، لە داخان لە سینگ دان.

سنگ لێکوتان: تووک لێ کردن، پێهەڵکاڵان، لە سینگی خۆ دان لەگەڵ نزا کردن لە یەکێک.

سنگ لێ نیان: ڕێزگرتن.

سنگنقیس (باک.): حەمایەڵ، حەمایل.

سنگۆ (باد.): نیزە، دیارە کوردییێکی پەتییە چوونکوو زۆرتر لە سنگدەدرێ.

سنگوله (باک.): جووانەگای دووساڵانەیە.

سننان (بابا.): سندان.

سنگهەڵکێش: بریتییە لە مەردومی بێشەرم و ناڵەبار، هەندێ چارەڕێشە بەقاپ و گاز سنگی هەڵدەکێشێ. ـ ان: سینگ دەرپەڕاندن و خۆهەڵکێشان. سنگ لەزەوی دەرهێنان.

سنوور: سەرحەد، ئاقار، جەسپەر، چیلە، ناوان، شوورە. ڕادە، کەرخ، تخووب، تخوویب، قەمتەرە، بەنک، زەریب، هۆم، کەنار و قەراخی شوێنێکییە، کە لە شوێنێکی تری جووێ بکاتەوە. ـ چە: سەرەتای گەڵادەرکردنی داروبارو گژو گیایانە. ـ دار: چتێکە سنووری ببێ.

سنووری مەیانەیی: سنووری نێوەنجی.

سنووری نێوەنجی: جەسپەری مەیانەیی.

سنووق: سندووق، چەکمەژە.

سنێ: سوننی.

سنێ (باک.): قەمتەر. ـ کردن: قەمتەرکردن ئازاری نەگەیەنێتە برینی لەشی خۆی.

سنێنەک (باک.): گیایەکە.

سنیان (ئەردە.): کڕان.

سینتر (زا.): چتێکە وەکوو قیری وایە هەنگ لەبەردەمی پلوورەکەیدا دایدەنێ.

سنێرکەش: پەیینکێش.

سۆ (موک.): گیایە لەناو شیرێژی دەکرێ و بۆنی خۆشە. (موک.) ژان، ئێش، عەبدوڵڵا ڕەحیمی بەکاری بردووە:

ڕەحیمی هەژار عاشقی تۆیە
زامی خەتەرو ئێگجار بەسۆیە

نووکی دەرزی، درەو. (شا.، بابا.) کەپەکی ئاردی. دێق، (ع.) دق. (هەو.) لوو، تشپۆ، تشپۆک، لوویەکی دەرپەڕیوە لە بن پێستی گیان لە بەراندا بێ ئێشەو دەریش نابێ زۆرتر لە بن گەرووی ماڵاتان دەردەکەوێ، کە چاکیش ببێتەوە هەر هەڵدەداتەوە. (مو.) بینایی، هێزی بینایی. سەبەینێ، سۆزی، سبێ. بنە، لە، وەچە، ڕەچەڵەک، ـ شیان هەر برەونازایە. کونی دەرزی. خۆ.

سۆبا (باک.): مەلەوان. ـ یی (باک.): مەلەوانی. ـ کرن: مەلەکردن.

سۆبە (گەرمێن.): کوورە، سۆپا.

سۆبەبەر (باک.): مەلەوان.

سۆبەری (باک.): مەلە.

سۆبەبەر

سۆبلەتی (دزە.): (خۆ.) سۆربلەتی، دارێکی بەراو و دێمەکاریشە دارو گەڵایەکەشی وەهی دارەگێوژی دەچێ بەڵان سوورترە دارەکەی درواوییە و بەرێکی خردەگرێ وناخورێ وورده وەکوو گێوژی وایە بەرەکەی بەدەم باراندوە پێدەگات.

سۆپا: سۆبە، کوورەیێکی لوولەداری لەوح یا تەنەکەیە زستانان لە ژووریدا ئاوری تێدادەکرێتەوە، بوخاری فەرەنگی.

سۆپە (باک.): سۆبە، کوورە، سۆپا.

سۆت: فیتفیتە، فیکفیکە. ـ ە (باک.): بێ ئایین، بێ باوەڕی، داوێن پیس.

سۆت

سۆتەک: تۆزو پرشکی ئاورییە، کە بەرزدەبێتەوە. سووتووی جغارە.

سۆتەکی داری (ڕەوا.): خۆڵەمێش.

سۆتەمەڕوو (بابا.): ئەوزارانەیە، کەلەپاش سووتانی جەنگەڵێکی مابێتەوە.

سۆتەمەنی: سووتەمەنی.

سۆتەن: سوتەمەنی. ـــ ی: سووتەمەنی.

سۆتەی (هەورا.): سووتان.

سۆتک (باک.): سەلکەبزووت، سەرەبزووک. سووتک. ـــ ە (هەو.، سوور.): ڕەبناک، (جا.، کە.) سملێ، چتێکە وەکوو دەنکی میۆژی ڕەش وایەلەدەم جۆگەوزەناواندا لە ژێرخۆڵی دەهێننەدەرێ بەوروشکی بۆنی خۆشە ئافرەتان بۆ بۆنخۆشی وەکوومێخەکی بەخۆیانی دادەکەن، بۆزگ ئێشە و دەردی چیکڵدانە بە کوتراوی دەخورێ. سۆتکەدێیەکە لە هەرێمی سەرچنار.

سۆتمانی (باک.): سووتەمەنی.

سۆتن (باک.): سووتان.

سۆچنای (هەورا.): سووتاندن.

سۆچیای (هەورا.): سووتان.

سۆح: سبەینێ بەیانی. ـــ ا: سبەینێ بەیانی زوو.

سۆخت: سووتەنی، سووتەمەنی. (ئەردە.) ـــ ە: سووختە، تریاکی سووتاولەناو حوقەکەیدا مابێتەوە.

سوخرە: بێگار، سوغرە.

سوخرەپێکردن: سوغرە و بێگاری پێکردن.

سۆخۆر (ئەردە.): سوودخۆر.

سۆر (هەو.): سوور، (ڕەنگ). سوێر.

سۆرابەردامەما (هەو.): گەمەیێکی کوردییە.

سۆراخ: (باد.) سالۆخی، پەیغام، هەواڵ. سەرەدەم، سەرەوەخت، تەڵێۆ. سۆراغ، نونگ، بنە، دینا، گومان. ـــ کردن: هەوا لێپرسین، وێکەوتن، سۆراغکردن.

سۆراغ: سۆراخ. ـــ کردن: سووسەکردن، شوێن هەڵگرتن، بەڵگەدۆزینەوەی چت یا کەسی وونبوو.

سۆراڤ (باد.): ناوی جوورە ترێیەکیە.

سۆراڤک (باد.): جوورەباڵندەیێکە وەمراوی دەچی، سوورە قانگ.

سۆراڤک (باک.): خەنەیی، ڕەنگی سوور.

سۆران: ناوی پیاوانە. ناوی هەرێمێکی کوردستانییە لە نێوانی زێی گەورەو گچکەدا. ـــ ە: سوورانە، پارەیێکە، کەمێری لە زاوا یا لەکەس وکاری زاوای دەستێنێ.

سۆرانی (زا.): هەرمێ لاسوورە. جوورە هەڵپەڕینێکە. دانیشتووانی خاکی سۆران. ئەنگوچک، کلکەنگوچک، کەلانگوچک، ئاوەستێ، لەوەندی، فەقێیانە، ئاسووێنە، لیفکە، قۆچکە، (ئەردە.) قۆچکەی سۆرانی.

سۆراو (باک.): جوورە ترێیەکە. (خۆ.) گیایەکە نیوگەز بڵند دەبێ و وەکوو پیوازی وایە بەساواری دەخورێ. (هەو.) گوڵەمەخمەری، سووراو، گەڵای ووردە لەناو شینایییاندا سەوز و باڵێک بڵنددەبێ، گەڵای لەهی سڵقی گچکەترە.

سۆراهی (باک.): سوورێتی.

سۆرە (باک.): سوورانن، گەران.

سۆرە: سوورە، ڕەنگی سوور. بۆنە، بەهانە بە ـــ ی تووەهاتم: بەبۆنەی تووەهاتم. بڕوانە: سۆرەوتۆرە.

سۆرەبی (باک.): دارەبی سوور.

سۆرەدار (باک.): جوورە دارێکی سوورە.

سوورەڤێلک (باک.): باڵندەیێکە.

سۆرەڤیچک (باک.): باڵندەیێکە.

سۆرەکە: سوورێژە.

سۆرەلانی (دەر.، هەورا.): سۆرک، جێگای گڵەکەی سووربێ.

سۆرەوتۆرە: سۆرە، تۆرە، بیانی، هەنجاگ، کەس و کاری شوو (مێرد) بۆ ژنەکەی دەبنە سۆرەوتۆرە و هی مێرد دەبنە هی ژنەکەی.

سۆربلەتی: سۆبلەتی، گوێژە، موورە.

سۆربۆز: وولاخێکە ڕەنگی تووکی سووروسپی بێ.

سۆرپاز (زا.): جوورە سیرێکی کێوییە.

سۆرزەرد (باک.): سوورێکە بەزەردی بڕوانێ.

سۆرزەندەڵ (بابا.): سوورێکی پرتەقاڵییە.

سۆرژە (خۆ.): سوورێژە، سۆرکە.

سۆرسان: شارێکە نەوشیرەوان ئاوەدانی کردۆتەوە.

سۆرسپیک (باک.): گیایەکە.

سۆرسۆرک (باک.): ترترۆک، سوورێنچک، بۆڕی چیکڵدانە.

سۆرڤە (باک.): مەیلەوسوور.

سۆرک: (دەر.) سوورەلانی، جێگایەکە گڵەسووربێ. (کە.) سوورێژە، (باک.، خۆ.) سۆرک. هەرزن.

سۆرکا: ئێلێکی مەزنە کەوتۆتە ژێری ڕۆژهەلاتی شاری دیرکا، چیای مازی، میری سۆرکا لوێ هێلێ ناودارن وەهارەنگە گوندەک بێ کەوتۆتە ڕۆژهەلاتی شاری ئاموودێ.

سۆرکە: سوورێژە. میۆژی سوور.

سۆرکەڵە (هەو.): گەنمێکی سوور و ووردە بۆ نان باشە، کە یەکێکە لە سێ جوورەکانی گەنمی قەندەهاری، (هەورا.) گەنمەسوورکە.

سۆرگە: (؟).

سۆرگوڵ (باک.): جوورە گەنمێکە وە ڕەشگوڵی دەچێ، بۆساواری دەبێ، بە گوڵی گوڵاوێش دەڵێن.

سۆرناتک (باک.): سوورناسک، زووڕناتک، گیایەکی بێ گەڵاونەرمە لە نێولانکێ دەنرێ، وولاخ بیخوا بەتەری دەمرێ یا کوێردەبێ یا پێی دەنگوێ یا چەند جوورە برینێکی دەردەکات.

سۆرنجان (کە.): (کە.) خۆلنجان، گیایەکە.

سۆرنگ: ئاخ یادەرمانێکی ناودارە پەزی پێ نیشاندەکەن. گیایەکە. کەمترین پایەیەکە لە کۆمەیەکی.

سۆرۆ: ناوی گەرناسێکی چیرۆکی (ڕەشۆی داری) چیرۆکەکە، بەتایبەتی باسی نەتەوەی کورد دەکات بەشێوەیێکی گۆوەندی بلاوکراوەتەوە.

سۆرهەشین (باک.): سوورەشین.

سۆریٚ دفسێ: (؟).

سۆرێنە: ــ ی ئاشی، ئەو لوولەیە، کەگەنمی پێدا دەکونی بەرداشی دەکرێت، (هەورا.) پلووسکە.

سۆریانە (باک.، رەوا.، خۆ.): (باک.) سۆریازک، گیایەکی بەهاری و لاسک سوورە گوڵی سپیەوبۆنی خۆشە بە چێشتی ساواری لێدەنرێ.

سۆریازک: سۆریاز.

سۆریاس: گیایەکی کوێستانییە گەڵای وەکوو کەوەری وایە بەڵام باریکترە و دەکرێ بە چێشت.

سۆربچک: سۆرێنچک.

سۆریشک (خۆ.): ئەو بۆڕی و لوولەیەیە، کە خواردەمەنی و چتی پێدا دەچێتە خوارەوە، سوورینچک، سوورناتک.

سۆریکە: سوورێژە.

سۆرینە: سۆرێنە. پلووسک، سۆریسکە، ئەولوولەیەیە، کەگەنم و دەغڵ و دانی پێدادەکرێتە نێوکونی بەرداشی ئاشییەوە.

سۆز: لاواندنەوە،گریان بە هێمنی. (کە.) گۆرانییێکی دەروێشانەیە. تاڤۆیی. کوڵی گریان. هەوا. سەودا. ئاهەنگ. شەوق. کەیف: دارا زۆر بە ــ ە. (هەورا.) سەوز، سەوزە. گۆرانی بە سۆز وبە کوڵ، کاریگەر. بە ــ : کاریگەر، بێ ــ : ساردوسڕ.

سۆزان (کە.): سووتان. ــ دن (کە.): سووتاندن. ــ ی: بڕوانە: سووزانی.

سۆزە: ــ ی بای: بای نەرم، نزە، هەناسەی بای، کزەی بای سووک، سۆز. (زن.) بایەکی نەرمە لەشنەی بێهێزترە، بای فێنکە، کزەبا. (هەورا.) سەوزە،ئاواز. ــ کردن: سۆزکردن.

سۆزەوەڕەش (هەورا.): سەوزەفرۆش.

سۆزەی هەگۆرانی: جۆشی گۆرانی.

سۆزەرەت (باک.): سڤن، ناشنا، ناوێزە، چتی سەیر.

سۆزکردن: گۆرانی کوتن بەسەرخۆشەویستێکا بە دڵێکی گەرمی بە کوڵەوە.

سۆزمانی (هەورا.): جندە، سووزمانی، (ئەردە.) لەوەن.

سۆزمە: چێشتی ماشی ڕەشە، کەپاکرابێ و برنجیشی تێکرابێ.

سۆزی (هەورا.): سەوزەوات. (سنە.) سەبەینێ، سۆزوو.

سۆزیاگ: سووتاو.

سۆزیان (کە.): سووتان. سووتان لەتینوان.

سۆزیاو: سووتاو، ئاوڕتێبەربوو.

سۆزی گۆرانی: کوڵی گۆرانی.

سۆژ: سۆز.

سۆژان (باک.): سووتان.

سۆژە: بێگار.

سۆژاندن (باک.): سووتاندن.

سۆس (هەورا.، بابا.): کەپەک، پووشی ئارد. (هەورا.) سۆسکە، (ئەردە.) ئەسپێی گەنمی.

سۆسەلی: بزنی ڕەشی دەم و چاوسوور.

سۆسەن: سۆسن، گوڵێکی جوانی بۆنخۆشە وگەڵێ ڕەنگی هەیە، ناوی ئافرەتانیشە.

سۆست: سۆس.

سۆستی (خۆ.): گیایەکی گوڵزەرد و بۆنخۆشە گەڵاشی وەکووهی نێرگزی وایە و بەقەد ویش بەرزدەبێ.

سۆسەت (باک.): سۆزرەت، ناوێزە، ناشنا، زۆرسەیر.

سۆسک (ئەردە.): ئەسپێی گەنمی، سۆس، سوویسکە. کەپەک. سووسکە، سوورەباڵە.

سۆسکە: سوویسکە، زرەکەو.

سۆسن: گوڵەسوویسنە، سۆسەن، سپی و زەرد و سووری هەیە و هەمووشی زۆر بۆنخۆشن.

سۆغانا: ئێلێکی کوردی یەزیدین کەوتوونەتە ژێری ئامووددێ.

سۆغانا: گوندێکە کەوتۆتە ژێری ئاموودێوە.

سۆغرە: بێگار، سوخرە. ــ پێکرن: بێگار و سوخرە بە مەردوم کردن.

سۆغن: داوی هاتیە، دبێژن شەردەست پێکریە سۆغی ئەم چبکەین.

سۆغین (زا.): ئەنجامی کار.

سۆفاج: (؟).

سۆفەقیتە (هەو.): کلاوکوڕە، سۆفیلکە، جوورە جۆلەکەیەکە تووکێکی لە تۆقی سەری قیت بۆتەوە.

سۆفی: ڕیشدرێژ و خواپەرست.

سۆفیاوسافیا: دووگوندن لە ڕۆژهەلاتی شاری ئامێدێ (دیاربەکرێ) گۆرانی خێریا جێ و باقی بهجت ژگوندێ سافیادەرکەتیە.

سۆفیلە: دارێکە لە نێوخەرمانیدا دەچەقێنرێ دووای سوورکردن.

سۆفیلکە: کلاوکوڕە، فشەکلاونە، باڵندەیێکی چکۆلەیە چەند پەڕێکی لەسەر تۆقە سەرییەو بە پشتەوە داشکاوەتەوە، چوورەپۆپنە، سۆفەقیتە، (بادا.) تیتی. مەردومی ڕیشدرێژ وخواپەرست. جوورە پەپوولەیێکەلەشکل و شێوەی کولە و بێ باڵە وگچکەو سەوزکارە.

سۆف (باک.): قاتی، قاتی و قڕی، گرانی.

سۆڤانی (هەو.): سبەینێ، بەرانبەری ئێوارێ.

سۆڤان (کە.): ئێسک.

سۆڤی (باک.): جووانووەئەسپ، دەسکاوونک، دینگی برنجی.

سۆک: کوت، سووک. (ئەردە.) کەم، ئاسان، کوتێیەکەی.

سۆکە (ئەردە.): سووژن.

سۆک: جلف، هەرزە.

سۆکەسۆک: کوت پێوەدانی یەک لەسەریەکتری، سووکەسووک.

سۆکباری: بارسووکی.

سۆکدان (ئەردە.): کوتوەشاندن.

سۆکدەس (ئەردە.): دەست سووک.

سۆک کردن: ئابڕووبردن.

سۆکی (ئەردە.): سووکی.

سۆڵ: کەوش، پێڵاو، پاپۆش، کەوشی پەل و سووک، جوورە پێڵاوێکی سووکە.

سۆڵ (هەورا.): سووێر، پڕخووێ. (موک.) سپی بەڵان بەتەنێ بەکارنابرێ دەڵێن سپی وسۆڵ. بەواتاسفت بەڵان قەت بەتەنێ بەکارنابرێ: دەڵێن سفت و ـــ: واتە زۆر سفت.

سۆلاف: تاڤگە، ناوی شوێنێکیشە لەناوچەی ئامێدێ.

سۆلان (ئەردە.): نەژاد و ڕەسەن.

سۆڵان: گیایەکە هەرکەسێ لە باخەڵی بنێ کیژ و ئەسپێی نابێ، گوڵی سەوزێ، (ئەردە.) هنگوان.

سۆلانەوە: چووزانەوە.

سۆلاندنەوە (ئەردە.): چوزاندنەوە.

سۆڵێنەوە: سۆڵاندنەوە، تۆزاندنەوە، کزاندنەوە، سووتاندنەوە.

سۆلاوکە: پلووسک.

سۆلاهەسپی (باک.): ناڵ.

سۆڵە: سەرمای بە تەوورژم، سەرماوسۆڵە، زوقم. شۆقێکی کەم، کە لە دوورەوە دیاربێ. (ئەردە.) بڵێسە، تاو. ناوی چواردێیانە لە ناوچەی بازیان، قەرەداغ و مەریوان. چەند دانە سینگێکی باریک و نووک تیژە بەرماڵە هەتیوەی دەواری پێ قایم دەکرێت.

سۆڵەچرا: چۆڵەچرا، شەوچرا.

سۆڵەسۆڵ (ئەندام): کزەکز، سۆزش، سۆڵکە، چوورە چووزی ئەندام. نێو زارم ـــ ی لێوەدێ.

سۆڵەک: (؟).

سۆڵەکە: سووێرەکە، کەشکی تەڕ.

سۆڵەم (باک.): لاسکی دەغڵانی درواو.

سۆلبەند (باک.): ناڵبەند. (باک.) ـــ ی: ناڵبەندی.

سۆلدروو: کەوشدروو، سۆلکار.

سۆلسۆ (شا.): بێچووە دووپشک.

سۆلسۆلە: جوورە دووپشکێکی ڕەشکاری زۆرگچکەیە.

سۆلک (باک.): کەوش.

سۆلکە: سووێرەکە.

سۆلکەر (باک.): کەوشدروو، کەوشکەر، سۆلدروو. ـــ ی: پیشەی دروستکردنی سۆڵ.

سۆلوخووا (ئەردە.): چتی زۆرخووێ، شۆرمەزە.

سۆلۆلە: بێچووە دووپشک.

سۆڵی (هەورا.): سووێری.

سۆڵیانەوە: ئاوی بەستوو، کەشۆڕبێتەوە. (ئەردە.) چووزانەوە، تۆزیانەوە، کزیانەوە.

سۆڵیتی: شووشەئاوی بەستوو، کە لەپلووسکی داروباران و دیواران شۆڕدەبێتەوە، چلوورە.

سۆلینە: گونجی ئاو.

سۆڵینەوە: سۆڵانەوە.

سۆما (کە.، ڕۆژ.): کونی دەرزی. بێ ـــ: بێ کون. (کە.، ڕۆژ.) ناوەندی هەردووک پێڵووی چاوییە. ناسۆ. (هەورا.) ڕووناکی چاو، بینایی چاو، حەمەئاغای دەربەند فەقەرە دەڵێ:

ئاخ سا بۆ چ سۆمای دیدەم تارنەبێ

زیندەگی لەلام ژاری مارنەبێ

ڕۆشنایی، هێزی دیتن، توانای بینین.

سۆمایی

سۆمایی: بیبیلەی چاو.

سۆمایی داهاتن: مەبەس لە کوێربوونە.

سۆمۆ: ماڵە سومۆ لە ناف میرسینا هەبووە.

سۆنە (کە.، ڕۆژ.): بۆنە، هۆ. (باد.) وەردەک، نێرەی مراوییە و سەری کەسکە، سەرسەوز. (هەورا.) سینگ، سنگ. پنجەگیایەکە لە دەم ئاواندا شین دەبێ و پەلکەکانی خڕن و سێ سێ پێکەوەن ڕەنگی سەوزێکی کراوەوەیە تەنها بستێک بڵندەبێ و هەمیشە هەیە، کە لەگەڵ کەمێک ئاوی بکوڵێنی بۆ برین برژاندنەوە زۆر باشە، بەووردیش بکرێتە مەڵحەم بۆ برینان باشە.

سۆند: سوێند، سوند.

سۆنگە (ڕۆژ.): هۆ، بۆنە، سەبارەت، دەست پەرژان، لەدەستهاتن، دەرفەت.

سۆوتە (ئەردە.): چتێکەلایەکی سووتابێ.

سۆهتن (باک.): سووتان.

سۆهتی: سووتاو.

سۆیە: سبەی.

سۆیتەلی: مەردومی هەڵەشەی سەرسەری.

سۆی ڕۆخلا (هەورا.): سۆی ڕیخۆلان.

سۆی زوخاڵ: (؟).

سوپا: لەشکر.

سوپات (هەورا.): سپات. ڕەنگی قاوەیی.

سوپاخانە: سپاخانە.

سوپاران: سپاران. ـــ ی: سپارانی.

سوپاس: پێزانین، ماڵ ئاوایی، ستایشی یەکێک لە پێناوی چاکەدا.

سوپاسالار: لەشکردار، سپاسالار.

سوپاسبژێر: سوپاسژمێر. ـــ ی: پێزانین، سوپاسکردن، سوپاست دەکەم، لەمنەت کەوێ.

سوپاسکردن: ماڵیاوایی کردن، پێزانین.

سوپاسگوزار: پاپا. ـــ ی: پاپایی.

سوپاگا: لەشکرگا، سپاگە.

سوپای کوردستان: لەشکری کوردستان.

سوپەر: خەندەک، لە خەزەگ گچکەترە، تابیە، سەنگر، سپێر، سپەر، سووپێر، کەلێنێکە لە سەر زەوی بۆ شەڕێ دروستدەکرێ.

سوپێر: سوپەر.

سوچیای: سووتان.

سوخاڵ (ئەردە.): زووخاڵ.

سوخاڵدان (ئەردە.): زوخاڵدان.

سوخال (فە.): ئێسک.

سوخت (دزە.): شێوە، وێنە.

سوخت: مرۆی بێ پارەوپوڵ، پەستی زوویر، سۆخت.

سوختە: قوتابی سوختە، کەسێکە لە مزگەوتاندا تازە دەستی بە خوێندن کردبێ و کاروباری مامۆستاش هەڵسووڕێنێ.

سوخت بوون: بێ پارە وپوڵ و سامان بوون. ـــ کردن: داماڵەغاسی کردن، ڕووتکردن و هیچ پێ نەهێشتن.

سوخرە: سوغرە، بێگار.

سوخمە (هەورا.): سیخمە. دارێکە دەچەقێنرێ و مێوی دەخرێتەسەر.

سوخورمە: سیخوڕمە.

سوڕ (ئەردە.): شووێنی لێژ و خزو سەربەرەوخووار.

سوڕاندن: سووڕاندن.

سوڕتک: بێشەرم، بێشێواز.

سورخ: دەرمانێکی سوورە وەکوو کل وایە، دەگیرێتەوە و چتی پێدەنووسرێ.

سورخکار: کەسێکی بەسووری بنووسێ یادیوارو چتان سووربکات. ـــ ی: سوورکاری.

سوڕسوڕە: باڵندەیێکی گچکەی گێژ و نازیرەکە.

سورمە: کل. چتێکی باریکە وەکوو دەزوو لە زێوی دروستدەکرێ بۆ دۆقی عەبا و گوڵنگی چەفتە و چتی ترو شاڵوشەپک. ـــ دان: کلدان، ناڵقە ناسێکە بەم سەرو سەری توێی جەنجەڕەوە لەمسەرەوسەرەوە میلەکانی لەنێودەنرێ.

سورمەڕێژ: کالاّ یا چتێکە بەسورمە جوانکرابێ.

سورمەڕێژی: کل لە چاوکردن، چاوڕشتن بەکل. *

سورمەیی: ڕەنگی شینی تاریک.

سوڕنا: زوڕنا. ـــ تک: زوڕناتک. ـــ ژەن: زوڕناژەن.

سورەنج: گۆگردو جیوەیە، کە ڕەنگیان سوورە چتیان پێ دەنەخشێنن.

سوروشت: خووی مەردوم.

سورنجان: (؟).

سوروشتی: چتی سرشتی.

سوڕیان (ئەردە.): خلیسکان.

سورین: کەفلی مرۆڤانە، ئەولاولای کۆمییە، سمتی مرۆڤان.

سوکوم (زا.): تەحر و شێوە.

سوڵ (ئەردە.): سڵ.

سوڵت (ئەردە.): ڕووت و قووت.

سوڵتان: (؟).

سولتان: جوورێکی لەزاخە.

سولوسات (زا.): کۆبوونەوەی پیاوان بە زۆری.

سوموڵ: گوڵێکی بۆنخۆشی ناسراوە.

سون: سن، کیسەڵە.

سونبول: گوڵێکە.

سوند: بڕوانە: دوند، سووێند.

سونکە: ووردەکەشکێکە دووای سوونەوەی مابێتەوە. بنیسکە سابوون.

سونی: نێزە. کەسێکە، کەلەسەر پەیڕەوی پێغەمبەرویارانی بێ.

سوها: مەهارکێش.

سوهتن: سووتان.

سوهتی: سووتاو.

سوهون (زا.): سام، ترس.

سوو (ڕەوا.): دژ، بەپێچەوانە، لە ـــ ی منە: دژی منە. ئێش، ژان. چووکڵ، گرێ، سووچ. (فە.) سبەینێ. (ڕەوا.، دزە.) هەوا، سارد. ـــ ی سارد: هەوای سارد. (ڕەوا.) پەرۆش، خەم، خەفەت، حەیف، سووی. ـــ بوونەوە، ـــ لێ بوونەوە: بەپەرۆشبوون، سووێ بوونەوە. لێ ـــ بوون: بەپەرۆشبوون. کەنار، ئاسوو، لا، قوژ، کەل، سووێ، سووێگە، کەلەمل، ئاسووگە. دیو، ڕووکار، ئەودیوی کێوی. گومان، نیگەرانی، دلاّودڵی، دوودڵی، هەنا. بێ ـــ: بێ گومان، بێ دلاّودڵی. سەختیان. ترفە، هاشە. سوود، قازانج، پەچ، وەچ، مردە، ئەمکارەی بێ سووە: واتە بێ کەڵکەو بێ سوودە.

سووا (ئەردە.): سبەینێ.

سووابی (باک.): هاشەی با.

سوواپ: ساپ.

سوواخ: سوواغ. ـــ دان: دووین، ناوینەوە، لەپەدان، کاگڵ کێشان، شمشەکێشان. ـــ کردن: سەیاندن، هێسین، سوواغکردن. ـــ کێشان: سوواغدان.

سووار: منداڵێکە لەکاتی لە دایک بوونیدا لەپێشەوە لاقی بێ. ئێوی نێرینانە. سوویار، کەسێکە بەسەرپشتی وولاّخەوەبێ، کەسێکە سوواری وولاّخ یا هەر چتێکی بووبێ، بەپێچەوانەی پیادەیە. دەستەسووار: تیپ، سەمەر. مەبەس لە چتێکیشە، کەبەسەر چتێکیتردا زاڵ بێ، پەنجەرەی ئێوە بەسەر حەوشی ئێمەدا سووارە، چیرە.

سووارە: سوواڵە. کەسێکەبە سوواری بڕوات بە پێچەوانەی پیادە. کۆمەڵە سووارێک. ـــ دەرە: سوواڵەدەرە.

سووارەوپیادە (موک.): گوڵ و بۆق، دەغڵێکە هێندێکی گوڵی کردبێ و هێندێکیشی لە بۆقدابێ.

سووارەی شەترەنج: ناوە بۆ شەشدامەی شەترەنج، کە پێیان دەڵێن شا، وەزیر، فیل، ئەسپ، ڕوخ، پیادە.

سوواربوون: سوواربیەی.

سوواربیەی (هەورا.): سوواربوون.

سووارچاک: سووارخاس. ـــ ی: سووارخاسی.

سووارخاس: سووارچاک، کەسێکە سوواری باشبزانێ. ـــ ی: سووارچاکی.

سووارخە (زا.): چیلکە.

سووارسووارێن (موک.): باریارانێ، بابارکێ.

سووارکردن: پیادەیەک کردنەسووار. مەبەس لە ڕاپەڕاندنی کارێکییە. ئەم کارە زووسووارکە. ــ ی دەمانچە و تفەنگ واتە ئامادەکردنی بۆ تەقاندن.

سووارۆ: مەقامێکە ئایشەگۆل بۆ سلێمان بەگی داناوە.

سوواری: بوونی مەردوم بەسووار، بە ــ چوومەسەردەشتێ. ــ پێکردن: فەنتازی کردن.

سووارغ: قوڕ یا گەچێکە، کەبەدەست یا بەماڵە لە شوێنێکدرابێ. ــ دان: سوواخدان، تێهەڵسوونی قوڕ یا گەچی گیراوەوە بەدەست یا بە ماڵنج. ــ کێشان: سوواغدان.

سووافـ (باک.): سوولاڤ، تاڤگە.

سوواق (هەورا.): ساخ

سووالْ: دەرۆزە، گەدایی، لەتەچنی.

سووالە (دزە.): سووارە، باقەی دەغڵ و گیایە بەلاّن لە گەرمێنێ نابەسترێ. قولیک گەنم، جۆ یامەرەزەیە، کە سەپان درووبێتیەوە و بەلاّن هێشتا دای نەنابێ.

سووالەت: گۆزەکوت، ئەشکەلک، ئەشکەولەت، لڤن.

سو: پارچەی دیزەو گۆزەو دەفری گڵینەی شکاوە، ئاوی تێدا دادەنێن بۆ مریشک و سەگان.

سووالەدڕە: چڵەگیایەکە ئەژنۆیەک بڵند دەبێ گەلاّیەکانیشی وەهی گۆکەمی دەچن، کەنارەکانی خانەخانەیە هەرلکەی لە نێوە ڕاستیەوە تا سەری گەلێک گوڵی زەردو وورد دەردەکات، سووارەدڕە، گووێ بەد.

سوالەلەت: سووا لەتێکی شکاوە ئاوی تێدەکەن بۆ سەگ و مریشکان.

سووالک: کۆتەرەدارێکی هەڵکەنراوە یا سووالەتێکە بۆ ئاو تێدا خواردنەوەی سەگ.

سووالکەر: دەرۆزەکەر، خووازۆک، خوواز خووازۆک، دەرکۆدەرکۆ، لەتەچن، لەتەچین، خووازەڵۆک، گەدا. ــ ی: دەرۆزەکەری، گەدایی.

سووالکردن: پارسکردن، دەرۆزەکردن، پەسنی کردن، خووازۆڵێکی چت لەمەردوم.

سووان: لووسبوون و نەمانی زبری چت، کولبوون. (ڕەوا.، هەورا.) سووانده. جوورە هەڵواییێکە. خشان، سووانەوەی تیغ و داس و سمی وولاّخان. بڕپەند، کارتیغ. (کە.) کولبوونی تیغ و لە کارکەوتنی تیغ بە جۆرێک، کە بەهەسان تیژنەبێتەوە. چەقەسووبوون، شەرم شکان.

سووانە: گووێ بان، سوواندە، (هەورا.) گووێ سووانە، پاسارە.

سووانەوە: ساوینەوە، سوونەوە، لووسبوون و چوونەیەکی لباد و فەرەنجی لەبەر زۆرسوونەوەی. سووانەوەی کەشک و چتی تر، بەهەڵگلۆفتن و خستنی لە چتێکی تر، کەشکەکە سوواوەتروە.

سووانده: هەورەبان، ساندە، گووێ بان، گووێسووانە، (هەورا.) پاسار، سووان، کەناری بانی، (مامە.) مێشڕەو، ساپیتە، (دەر.) سووانە، (پێن.) گووێسەبانە، (زا.) سوواندەر.

سووانده‌ر (زا.): گووێسووانە.

سوواندن: نەهێشتنی زبری چت.

سوواندنەوە: سوونەوە.

سووانۆکە (هەو.، بار.، خۆ.): (هەو.) سوواندیلکە، پاساری، (ڕەوا.، خۆ.) سووانکێ، چۆلەکەی نێرومێ، پاساری، سووانذوکە، سووانذولکە.

سووانذووکە: سووانۆکە.

سووانذوولکە: سو.

سوواندیلکە (هەو.): پاساری و چۆلەکە.

سووانکێ (ڕەوا.): سووانۆکە، پاساری، چۆلەکە.

سووانن: سوواندن، سوونەوە.

سوواو: تیغ و داسی سووراو، سایراو، چتێکەلووس بووبێ و بڕگەی نەمابێ. چەقەسوو، بێ ئابڕوو، بێشەرم، ڕووداماڵراو، چەختی، چەختی چۆپان، پەل، چوختی.

سوواوە: سووراوەوە. ــ ی: سووراوەوەیی.

سوواوی: بێ چاوڕوویی، ڕووداماڵراوی.

سووەی: سبەی.

سووەیل (ئەردە.): ئەستێرەی سیوەیل.

سووبا (زا.): مەلەوان. (باک.) ــ هی: مەلەکردن.

سووپ (زا.): چەند بەردێکە لەبەر بانی ئاودا دادەنرێ و داری بەسەردا ڕادەدەنگێورێ بۆ ماسی گرتن.

سووت (باک.): تەڵە، داو، چاڵێکە تەپکەی لەسەردادەنرێ بۆگرتنی هەندێ باڵندە. فیتفیتە، فیکفیکە، س(هەو.) ڕبێدە، ڕوبێدە، مردە، قازانجێکە لەپارە بەقەرزدانیدا وەردەگیرێت.

سووتاو: مەردومی سەرسەری.

سووتار (زا.): قوول.

سووتال (باک.): قوول، سووتار، (باک.) ساکوول.

سووتان: سۆزیان، سۆهتن، سۆتن، گڕگرتن، (هەورا.) سۆتەی، سۆچیای، سزیان، گڕان، شەوتین، شەوتان، ئاوورتێبەربوونی چتێک و نەمانی.

سووتانەوە: سووربوونەوە و هەڵزلەپانی شوێنێک لەئەندام بەهۆی تەڕبوون و زۆر مانەوەیە لەتەڕیدا.

سووتاندن: سۆهتن، شەوتاندن، گڕتێبەردان، ئاوورتێبەردان، سۆزاندن، کەماندن، سۆژتاندن، گڕدان، ئاگرتێبەردانی چتێک و نەهێشتنی.

سووتاندنەوە: سووتانەوە.

سووتانن: سووتاندن.

سووتانی (ڕەوا.): دارێکە لەناو کۆمەڵە دارێکیدا، کە بۆ ڕەژی هەموو سووتابێ تەنها هەر ئەو لق و پۆپ و تێکوڵەکەی سووتابێ.

سووتاو: سفتە، چتێکەئاگری تێبەربووبێ. نێوی نێرینانە.

سووتاوە: شوێنێکەسووتابێتەوە.

سووتە (بار.): تەپکە. سووتوو، سووتاو، سووتیاگ.

سووتەڵ: چتی نیوەسووتاو.

سووتەکە (شەق.): جوورە ئازارێکی داروبارانە پەلکی دارەکەی کەم و زۆر ڕەش دەبێ.

سووتەمەڕۆ: داری نیوەسووتاوو هەڵپرووزاو، سەلکەبزووت.

سووتەمەنی: داروەدەوەن و هەمەوو چتێکی، کەبۆ سووتاندنیٚ دەست بدات، ئاووردوو، سۆتەی، سۆتەن، سووتەنی، چتێکە دانرابێ بۆ سووتان.

سووتەنی: ئاووردوو، سووتەمەنی، سۆخت.

سووتەی (هەورا.): سووتان.

سووتخۆر: مردەخۆر. ـــ ی: مردەخۆری.

سووتک (کە.): سووتووی جغارەوسەبیلەو چتی دیکەیە، پووڵ.

سووتکچرا (ئەردە.): سووتاوی چرا.

سووتن: سوونەوە، تیژکردن.

سووتوو: ـــ ی جغارەی: سۆتەک، (کە.) سووتک، خۆڵەمێشی سەبیلە و قەنەی، چتی سووتاو، خۆڵەمێشی چتی سووتاو. مردوو، لەجێی ـــ ان لە جێی مردووی خۆشەویست، تەنها بۆ منداڵێکی دەبێ، کە بۆنی یەکێکی مردووی لێ بکەن.

سووتووان: لەجێی ـــ: لەجێی مردووان.

سووتێن: چتێکە، کەبسووتێنێ، سووتێنەر، (هەورا.) شانە.

سووتێنەر: سووتێن، گڕتێبەردەر.

سووتیان: سووتان.

سووتیانەوە: سووتانەوە.

سووجەرگ (ئەردە.): سیوجگەر.

سووجق (ڕۆژ.): پلار، چکڵە دارێکە لە هاریژتنێدا بچەقێتەوە.

سووجگەر (ئەردە.): سووجیگەر. سوورەوکریاگ.

سووچ: تاوان، گوناح، کاری ناڕەوا. بە ـــ: بەزە. بێ ـــ: سەوس. گۆشە، کونج، کونجووڵ، قولینچک، قوژبن، هارس. ـــ ەر: داعبایەکی کێوی دڕکدارە دڕکەکانی لە سووژن گەورەترە و بەڵەکە. (کە.، هەورا.) سیخوڕ، سووچەڕ.

سووچەری: (؟).

سووچبار: تاوانبار. ـــ ی: تاوانباری.

سووچدار: کۆشەدار، قولینچکدار. بەزەکەر، تاواندار، گوناهبار، خووەی سووچ. ـــ ی: بەزەکاری، سووچکردن.

سووچکردن: پیازەکردن.

سووچنای (هەورا.): سووتاندن.

سووچێو: مەقەڵی.

سووچیای (هەورا.): سووتاو.

سووح: سبەینێ، بەیانی.

سووخار (زا.): بەڵمی برنجی.

سووخاڵ: ڕەژی، خەڵووز. ـــ دان: خەڵووزدان.

سووختە: قوتابییەکە سەرەتای خوێندنی بێ.

سووخمە (هەورا.): سیخمە، کەمەری، سەڵتە.

سووخۆر: سوودخۆر، مردەخۆر. ـــ ی: سوودخۆری، مردەخۆری.

سووخوڵمە (کە.): سیخوڕمە، لەقە برغەدان، تەووڕچک.

سوود: چەخش، دەرامەد، قازانج، کەڵک، کێر، داهات. بێ ـــ ی: بێ جێیی، بەخۆڕایی، بادی هەوا بێ. بە ـــ: بەقازانج، بەکەڵک، بەردار، ئادان، (باک.) دابەر. بێ ـــ: بێبەر، بێکەڵک، بێخێر، بادی هەوا، خۆڕایی.

سوودپەرست: قازانج پەرست.

سوودار: گوماندار، بەگومان. ـــ ی: گوماندار ی، بەگومانی.

سوودپەرستی: قازانج پەرستی.

سوودپەروەر: سوودپەرست. ـــ ی: سوودپەرستی.

سوودخۆر: مردەخۆر. ـــ ی: مردەخۆری.

سوودار: بەکەڵک. ـــ ی: کەڵکداری.

سوودکردن: قازانج کردن، بردنەوە، کەڵک و بەهرە پێ گەیین، پارەدان یاوەرگرتنی بەسوود.

سوودمەند: قازانجکردن. ـــ ی: قازانج لێکردن.

سوودوەر (هەورا.): سوودخۆر. ـــ ی (هەورا.): سوودخۆری.

سوور: ڕەنگی خوێن و گوڵە خاشخاشی سوورە، ڕەنگی گوڵە مێلاقەش سوورە، سۆر. ڕوون، ـــ بوونەوەی نان و گۆشت: باشبرژان، ـــ بوونەوە: ڕوون بوونەوە، دەرکەوتن، قژلین، ئاشکرابوون. ـــ کردنەوە: ڕوونکردنەوە، قژیلاندن.

سوور (لک.، فە.): بووک. گەرم، دژی سارد. (کە.، لک.): شایی و زەماوەند. (باد.، هەو.) سووێر، (ئەردە.) ڕژد، شێلگیر. (باک.) زیز، زوویر. سروە، شنەی با، بای فێنک.

سووڕ: واق، واق و ووڕ، مات، شاش. خول، دەور، چەرخ، سەماگەڕان. ـــ خوواردن: خولانەوە.

سووراڤ (زا.): سووراو. ـــ ک: سووراو.

سووڕان: چەرخان، خەمخوواردن.

سووران (فە.): شادمانی بووکێ، شایی.

سوورانە: پارەیەکە ئاغا لە زاوای دەستێنێ لەکاتی ژنهێنانێدا.

سووڕانەوە: خولانەوە، چەرخدان، گرواز، چەرخان، چەرخ خوواردن، گەڕانی مەردوومە بەبێ ئامانج.

سووڕانتک: سرناتک، زوڕناتک.

سووڕانگە: شوێنێکەتێیدا بسووڕێتەوە.

سووڕانچک: سووڕێنەر.

سووڕاندن: سووڕانن، هێلاتە، شەلخاندن، چەرخاندن، گەڕدان، خولاندنەوە، گەڕاندن، خول پێدان، سووڕاندنەوە، نقراندن، چەرخدان بە چتێک. هەڵخەڵەتاندن، سەری ئێستر و گوێدرێژ و بەراز.

سووڕانن: سووڕاندن، خزاندن، خشاندن، خولانن، گەڕانن.

سووڕانندەوە: خولاندنەوەی چتێک.

سووڕاننەوە: سووڕاندنەوە، خولاننەوە.

سووراو (مەک.): جوورە ترێیەکی سوور وسپییە گلووی خڕە و هێندەی گێلاسێکییە دەنکی هەیە و بۆ مێلاق باشە وەکوو کاژاوی وایە. گیایەکی کێوی و دەستچێنیشە گەڵایەکانی سوورێکی قاوەیین و پانن گوڵی پیشاڵ ڕێشاڵە و بەژنێک بڵنددەبێ دووای ووشکبوونی گوڵەکەی تۆوێکی ووردی وەکوو زەنگیانەی تێدایەو دەترووسکێ و بەهەمەوو ڕەنگێکی دەنووێنێ،

گوڵمەخمەری، سوڕاو، قەدیفە، سەوڵ. (موک.) جوورە گۆرانییەکە.
ڕەنگێکی سوورە ژنان لێو ڕوومەتیانی پێ سووردەکەن، سووراڤک.

سووڕاوە: چتێکەسووڕابێتەوە.

سووراوکردن: سووراو بەکاربردن.

سووراووسپیاو: دروەدەرمانی سووروسپین، ژنان ڕووی خۆیانی پێ جوان دەکەن.

سووراووک: قەزوانی سووێرکراو و ئیدی.

سووراهی: سوورایی.

سوورایی: سووراهی.

سوورە (ئەردە.): هەنمزاگ، زرکوڕ و زرکچ. زیرە، قیژە، نووزە.

سووڕە: خولە، چەرخە بەگردی چتێکیدا، خول.

سوورەبا (هەورا.): بای سوور.

سوورەبەند: لەبەیتی بارام و گوڵنداميدا وادیارە وێنە (سورە) یە.

سوورەبنە: گیایەکە بەهاری و کوردستانییە دەکرێتە ناو دۆ کوڵیوەوە.

سوورەبۆز: سوورێکە بە بۆزی بنوێنێ.

سوورەبی: جوورە داربییەکی سوورە.

سوورەپەڵ: بنپەلک، بۆتووتن بەکاردەبرێ.

سوورەپیاز (هەورا.): ژەنگەسوورە. جوورە پیوازێکی سوورە.

سوورەتا: جوورە تایێکی بێ لەرزو مووچرکە سێ شەو و سێ ڕۆژان دەخایێنێ.

سوورەتبەند: سوورەبەند.

سوورەترش: سوورێکی پڕەنگە بە ڕۆنیاس و ڕۆنی دروستدەکرێ.

سوورەتفی (هەورا.): شاتوو، گاتوو.

سوورەچنار: جوورە چنارێکی زۆر بڵند و ئەستوورە، پەلک.

سوورەچێو: دارێکی سووریاوە بە قەد دارهەنارێکی بەرزدەبێتەوە گەڵای وەکووگەڵای داربەهێ و هەرمێی وایە.

سوورەدار: جوورە دارێکە وە داری بەڕووی دەچێ، دیداریشی پێدەڵێن.

سوورەداڵ: جوورە داڵێکە، بەڵام ئەم گۆشتخۆر نییە. ـــ ە: سوورەداڵ.

سوورەڕێواس: جوورە ڕێواسێکی لاسک سوورە.

سوورەڕێوی: جوورە ڕێویێکی سووریاوە.

سوورەساقە: بێچووە باڵندەیێکە هەر گۆشتی سووربێ و هێشتا تووکی لێنەڕوابێ.

سوورەساو (هەورا.): سوورەسێو.

سوورەشامی: جوورە ترێیەکی سوورە گلووی لەسادانی گەورەترە.

سووڕەسووڕا: بەسووڕەسووڕی چاوی تەماشای دەکرد. ـــ خواردن یەک لە دووای یەکتری. زووڕەزووڕ، نووزەنووز، گریان.

سوورەقانگ: باڵندەیێکی سووروبۆر و ئاوییە وەکوو مراوی وایە، جوورە مراوییەکە، (هەورا.) گەرگەلاری، سۆراڤک.

سوورەقوڵینگ: باڵندەیێکە.

سوورەکووان: جوورە قوونێرێکە.

سوورەماسو (هەورا.): سوورەماسی.

سوورەماسی: جوورە ماسییێکی سوورە و گۆشتی زۆرخۆشە.

سوورەمزە (شو.): ژەنگەسوورە.

سوورەمۆزە (کرما.، هەورا.): ژەنگەسوورە، سیرەمۆزە.

سوورەواڵە (ئەردە.): داڵی سوور.

سوورە و بووگ: سووربێوەوە.

سوورەوەبوون: سووربوونەوە.

سوورەوەکردن: سوورکردنەوە.

سوورەوەکریاگ: گۆشتی سوورکراوەوە.

سوورەهەڕاڵە (هەورا.): گوڵێکی بۆنخۆشە پتر لە نێو چیایاندا دەڕسکێ.

سووریاش: گزیر.

سووریاو: چتێکە ڕەنگی سوورکرابێ.

سووربەسوور: ووتەیێکە، ووتنی چتێک بەبێ پەردە بە یەکێک نیشاندەدات. ـــ دووراندم.

سووربەلەتی: گوێژەسوورە.

سووربۆرە: سوورێکە تێکەڵاوی سپی بێ، بۆ وڕولاخانە. سوورکەوە.

سووربۆز: سوورێکە بە بۆزی بنوێنێ.

سووربوونەوە: سوور هەڵگەرانی مەردوم لەکاتی تەریقی یا تووڕەبوونیدا. سوورهەڵگەرانی ئاسن لە کوورەدا یا گۆشت و چتیتر لەڕۆنی داخدا.

سووربەرتۆڵ: چتی سووری ناشیرین.

سووربیاز (هەورا.): زەردەواڵە، ژەنگەسوورە.

سوورت: شێوە، وێنە، درووشم.

سوورتک (کە.): بێ ئابڕوو، بێشەرم. ـــ ی: بێ ئابڕوویی، بێشەرمی.

سوورچک: سوورێنچک.

سوورچی: خێڵێکی زۆر گەورەی کوردە.

سوورخن (کە.): سوورخوون.

سووڕخۆر (کە.): گڕخۆر، زۆرگەپ. ـــ ی: گڕخواردن، گلخواردن.

سووڕخواردن: گڕخواردن، گەڕان، خولانەوە، سووڕانەوە، خولدان، گێلاێ، خولخواردن.

سوورخون: سوورێکە بەلای سپییەوە بنوێنێ سوورخن، سوورفل، ڕەنگی وڕولاخانە.

سوورخوون (هەر.): مەڕ، کاووڕ یا بەرخێکە سەر و لەشی زەردێکی وایە بەسووری بنوێنێ.

سوورداش: ناوی کێوێک و شارێکییە لەناوچەی سلێمانی.

سووردامگەڕان: سوورهەڵگەران.

سووردامگەڕیان: سووردامگەران.

سووڕدان: سەماکردن. هەڵسووڕاندن، چەرخاندن، گەڕان، شەلێن، خولخواردن، خولانەوە، پێچ خواردن، گەڕخواردن، گێنگڵە، چەرخدان، زڤڕان، خولدان، سەر ـــ: سەرزڤڕینەک.

سوور و سات: خەرج و باجێکە ئاغا لە ژێردەستانی خۆی بستێنێ.

سووڕسووڕانێ: گەمەیەکی کوڕوکچانە.

سووڕسووره: خلیسکی سەرسەهۆڵێ. ــ کێ (فە.): خلیسک.

سووڕسووڕێ: تیرەییێکی کوردانە لە کوردستانێدا.

سووڕشامی: جوورە ترێیەکی سوورە گلووی لە ساداتی گەورەترە.

سووڕهێل (هەورا.): شێ، سووربڕتۆڵ، سوورهۆڵ.

سووڕک (باد.): جووڕنە. (باد.) مۆرانە.

سوورکە: جوورە مێوژێکی سوورە لە ترێ سپیکە دروستدەکرێ. برنجێکە، کە دەنکی سووری زۆر تێدابێ لەپێش کوتانیدا. شوێنێکە لە زەوی، کەسوور بێ و سەوزی تێدا نەبێ، برێتییە لەمناڵی وورده. منداڵی وورده.

سوورکەڵە: ئادەمی سووریاو.

سوورکەڵە (ئەردە.): سوورکەوە.

سوورکەوە: وولاخی کەوەی سووریاو، سوورکەووگ.

سوورکەووگ (ئەردە.): سوورکەووگ، سوورخون.

سوورکردن: پاک کردنەوەی دانەوێڵەیە لە خەرماناندا بە جوداکردنەوەی کایەکە.

سوورکردنەوە: دیزە و گۆزە و هەرچتێکی لە قوڕە سوور دروست بکرێ لە ناو گڵی دەنێن و ئاگری تێبەردەدەن تا سووربێتەوە. وەڕاست گێران، ئەمدیو و دیو پێکردنی گۆشت و چتیتر لە ناو ڕۆنی داغدا تا سوور هەڵدەگەرێ.

سوورکردنەوەی نان یا گۆشت: باشبرژاندن، برشتکردن، (باک.) براشتن، برێژەوەدان، ئەمدیو.

سوورکردنەوەی ئاسن: شاراندن.

سوورکردنەوەی پشت: پشت ڕاگرتن بەڕووتی لەبەر ئاوری و دەست پێدا هێنانی لەسەرمان، سوور دەبێتەوە.

سوورگە: سووڕانگە.

سوورگوم: چتی وونی بێسەروشوێن. ــ کردن: بێسەرو شوێن کردن.

سوورگی: ئاسنێکی زمانەدارە لە دیوی ناوەوەی دەرگار پەنجەرەی پێ قایم دەکرێ.

سوورلە (هەورا.): سووریژە.

سوورم (باک.): گیایەکە، سیردم. (ئەردە.) زەوی سووری بێ گژوگیا، سوورک، سۆرک.

سووڕمان: واق وڕمان، شاش بوون، ماتبوون. ــ ی: سوورک، سۆرک، خاکی سوور.

سوورمە: سیم، سپی و زەرد هەیە شاڵ و شەپک و قتکێ چۆخ و عەبای پێدەنەخشێنن. کل، (هەورا.) کلێ، سرمە.

سوورمەند(دزە.): گڵەسوورە، خاکێکە گڵەکەی سووربێ، سوورەکەی بۆ شینایی باشە.

سوورمس (موک.): نەبڵەق، هەڵەساو، سوورهەڵگەراو.

سوورمێ: نێوی ئافرەتانە.

سوورناتک (جا.): بۆڕی خواردنێیە، ئەو لوولەسوورەیە، کە لەنێو ڕیخۆڵانەوە گەیشتۆتە ناو گەروو ناوی پێدا دەچێتە خوارەوە، سوورێنچک. (خۆ.) زوورلانک، (هەو.، بابا.) زووڕناتک، (ڕەوا.)

سوورناسک، گیایەکی زەرد و گچکەیە گوڵسوور و وورده و پەلکیشی بە سووری دەڕوانێ و وورده باڵێک بڵند دەبێ ماڵاتی نێو چاوان سپی بیخوا یا وەلاتی کەوی نێوچاوانی شەقارشەقار دەبێ لەبەر قایمی لەنێو لانکێی دادەنێن ناڕزێ و میز و پیسایی بۆگەنی ناکەن و ئەسپێ و پەندیشی تخوون ناکەوێ.

سوورناسک (ڕەوا.): سوورناتک.

سوورنەخۆش: مرێیەکە جۆشی سووردەرکا.

سوورپشت: دەرویشت، چواردەوره.

سوور و سەیهان: بۆ ئافرەتی جوان و جحێڵ بەکاردەبرێ.

سوور و سنج (هەورا.، سل.): سوورهول.

سوورۆنە: گیایەکی کوردستانییە، کەسەری دەرهێنا وەکوو چنگی کەوێ سوورە.

سوورهەڵگەڕان: سوور بوونەوەی مەردوم لە ڕقان یا لەبەر تەریق بوونەوە یان لە سەرمان، ئاڵ و بۆڵبوونی ترێ و هەندێ بەری تر.

سوورهول: چارەشڵ، ڕەنگی سوور، سوورەڕەنگ، شڵی سووری پەرزۆڵ، سورخون، دەم و چاو سووری ناشیرین.

سووری: (؟).

سوورێتی: سۆراهی، سووری چت.

سوورێجە: سووریژە.

سوورێچکە (ئەردە.): قوڕگ.

سووریژە: (هەو.) سۆریکە، سۆرک، (کۆ.) سۆرکە، هەشینۆک، سوورلە، سوورلێ، سوورینجە، نەخۆشییێکی تایبەتی منداڵانە دانەدانەی سووری لەلەشی پەیدادەبێ و بێ ئاوە.

سوورێکە: سورێژە.

سوورێنە: لوولەیەکە لە قوڕگی گیانداراندا ئاوی پێدا دەچێتە خوارەوە، سووریچکە.

سوورێنجە: سووریژە.

سوورێنچک: سوورێنە، سوورچک.

سووریان: ناوی نەتەوەیەکی کۆنە لە پێشدا لە نێوانی سووریە و عیراقێدا بوون بەلاَن ئیمڕۆ بڵاوبوونەوە پایتەختی وان یا ئایینی پەرستیان شاری(حمص) یە لە وولاتی مەش سووریان پەیدادەبن پێیان دەڵێن، (یماقبةالاكراد) یا قەومی کورد بەلاَن زمانیان سووریانییە.

سوورێنچکە: (باک.) ئووربەلیشک، (ڕەوا.) سۆریشک، (کۆ.) ترتڕۆک، (ڕۆژ.) سوورچک، (کۆ.) سیرۆچکە، سوورینچک، بۆڕی خواردنێ و ئاوێیە.

سووری (باک.): توورەیی، زوویری. ــ بوون: سڵبوون. بوونی چت بەسوور.

سووری ئاسمان: سوورایی ئاسۆی ئاسمان.

سووریاز (ڕەوا.، خۆ.): گیایەکی لاسک سووری بەهارییە بە چێشتی لێدەنرێ.

سووڕیان: سووڕان. ــ ەوە: سووڕانەوە، گەڕانەوە، خولخواردن، خولیانەوە.

سووریه: خاکی سووریە دەکەوێتە باشووری کوردستانی بندەستی ترکان لەسووریەدا نیوملیۆن کوردهەیە. کوردستانی سووریە لەزێی دەجلە تا دەریای سپی بە کوردستانی ژێردەستی تورکانەوە گرێدراوە، ئێل، مالیات و باڤکی کورد پارچەپارچەبوون هەندێک لە ژووری سنوور و هەندێکیش لە ژێری سنوورن باب لە ژوور و کوڕ لە ژێر بێجگە لەوانیش نزیکی ٥٠، ٦٠ هەزارکەس لەشام و حەلەب و حەما و تەلکەلرخ و حصن الاکراد و چیایی علوی دادەنیشن گەلێک پیاوی ناوداریان لێهەڵکەوتووە لە کوردەکانی سووریە وەکوو: ماڵی زرکلی، ماڵی بەرمەدە، ماڵی هنانۆ، ماڵی بەرازی، ماڵی عەبدوڕەحمان پاشا، ماڵی شەمدین ئاغا، ماڵی بەکداشی، ماڵی بۆزۆ لەمێژوودا بەناوی (أدیب معوض) کە بەناوی (الاکراد فی سوریه ولبنان) چاپکراوە و بڵاوو پەخشکراوە.

سووریچکە: سورێنە، گەلوو، قرقرتۆک.

سووریچێ (هەورا.): سوورێژە.

سووری سنجە (مرک.): جوورە مارێکە.

سووری کاڵ: ئاڵ.

سوورین: بڕوانە: سورین.

سوورینجە (زەن.): سوورێژە.

سوورینچک (زاخ.): نێوگەڵ، ناوگەڵ. بۆری خواردنێ، (خۆ.) ترترۆک، (باک.) نوورپەلیشک، تورتوڕۆک، بابەلیشک، سۆرسۆرک، سۆریشک.

سووزان: سووتان. ــ دن: سووتاندن.

سووزانی (هەورا.): سووزمانی، سۆزانی، قەحبک، حیز، جندە، بلّح، بۆڵ، قاحپە.

سووزەنەک: نەخۆشییێکی پەتۆ(ساری) یە لە ڕێگەی تێکەڵاوی دەگیرێتەوە میکرۆبەکەی (گۆنۆکۆک) ە چڵک لە چووی مرۆی دێتە دەرێ و دەسووتێتەوە، کە زوو چارە نەکرێ لەوانەیە مێزی بگیرێ مێزدان و گورچیلکەی باوسێ و هەم لەوانەشە منداڵیشی نەبێ، لە ئافرەتانیشدا منداڵدانی تێکدەدا یا ئاووس نابێ یان بەرداوێ چرکی وی وەچاو بکەوێ کوێری دەکا دەبی چتی وا بخوا، کە مێزی زۆر پێبکات و بە ئاودووزەکی پرمەنگەنات و پوتاس یەک لە ١٠٠٠ دەشۆری و پەنسیلین لێدەدرێ چارەی لە کوردستاندا وادەکەن: باینجانی پیشاوی لە چووی دەگرن، شۆرە ١مسقال، ئاوی کولاّوێ ١٢٠ مسقال دووای کولاّندنیان بەشیرە و گەرمی پێی دەشۆن ئاوی جۆ بۆ سووزەنەک زۆرباشە کەرەوزیش زۆرباشە، بنێشتە تاڵ و نۆک و زەردەچێوە بەقەد یەکتری بکوترێن بەڵاّن بنێشتە تاڵەکە بەقەد مازوورێکی لە ئاردی زەردەچێوە و نۆکەکەوە دەدرێ بەیانیان لە خورێنی قووت بدرێ زۆرباشە.

سووزەنی: دۆشەگەڵەیەکی جوانی پرتەربیی ساچاخدارە لە گەرماواندا خۆی لەسەر پۆشتە دەکرێتەوە.

سووزەنی سەرپلز (کە.): جوورە تفەنگێکی کۆنە.

سووزمانی: سۆزانی، (هەورا.) سووزانی، ژنی حیز، قاحپە، بۆڵ، بلّح، جندە، قەحبک، خوارۆ، قەلّپ.

سووزمە: چێشتێکە، کەبەرەکەی سووزیا و کوشرابێ و تلّپەکەی فڕێ درابێ. پارزن، پلاّوپارزن، پلاّوپەز، پلاّوپالێو، پلاّوپارێن قاپێکی مسی کونکونە بۆ پالاّوتنی چتی بەکاردەبرێ.

سووزن: سووژن.

سووزن ئاژن: سووژئاژن.

سووزنە: سووتێن.

سووزندان: سووژندان.

سووزنەک (هەورا.): سووزەنەک.

سووزنی: خاولی و پشتەماڵی گەرماوییە.

سووزیان: گڕی دەروون، سووزیانم دەگەرێ واتە گڕی سەندووە.

سووزیلو: سووتاو.

سووژن: گونەدووش، گندووش، کونەووش، کونەوورژ، گنۆژ، گۆچەوەنی، جەوالدروو، جەوالدوور، سووزن، ئاسنێکی ئەستوور و درێژکۆڵەیە سەرێکی تیژ و سەرەکەی تری کونە بەرەو کورتان و گونیە و تەلیسی پێ دەدروون.

سووژن ئاژن: بەزۆری سووژنی لە چتێکی ڕاکردن، سووژنکاری، بەسووژن بندداني چارەوێ دانەوەکە(کام)ی کردبێ واتە ددانی کوّلّ بووبێ خواردنی پێ نەخورێ بەوکردەوەیە چاک دەبێتەوە و دانیش دەخوا.

سووژندان: چەرمێکی درێژکۆلەیە سووژنی تێدەخرێ.

سووژیان: سووتان.

سووژیلو: سووتاو.

سووس: ناوی گیایەکی تاڵ و شیرینە ئاوەکەی دەفرۆشن.

سووسە: دەنگ و باسێکە هێشتا بلاّو نەبووبێتەوە. ــ یەک هەیە لەبابەت فیسارەباسەوە: دەنگ و باسێکی کزی هەیە. (کە.) دەلاقە، کولانە، ڕۆچنە، شووێنەوار، شوێن. ــ بڕین: کولانەگرتن. بای سووک. هەست، سووسەر. شۆفاری.

سووسەکردن: شۆفاری کردن، هەست ڕاگرتن، دەنگ و باس وەرگرتنی کەم لە چتێکی نهێنییەوە.

سووسەڵی: بزنی ڕەشی دەم و چاو سپی یا سوورە.

سووسەمار: چاو سپیک، بزن مژە، دیلمار، مارمارۆک، بزغژ، بزغژک، مارماریشۆک، کێرنگرک، گومگومۆک، سیسەمار.

سووسەمبەر: گیایەکی گەلاّپانی زۆر بۆنخۆشە. نێوی ئافرەتانە.

سووسەن (هەورا.): سووێسنە، جوورە گوڵێکی جوانی بۆنخۆشە، زۆر ڕەنگی هەیە. نێوی ئافرەتانە.

سووستەم: ناڤی نفشەک تفەنگی کەڤناریە، سیستەم، جوور، شێوە.

سووسک (باک.): سووسکە، سووێسکە. ــ ە: سووسک، (هەورا.) سووێسکە. (ڕەوا.) فەرخەکردن.

سووسمار (هەورا.): سووسەمار، دایکەمارانە.

سووسن (باد.): سووسەن، سووێسن، سووێسنە، گوڵێکی بەهاری و بۆنخۆشە وەکوو نێرگسی وایە چڵێکی ڕووتی بێ پەلکە لەسەرەوەی چڵەکەی گوڵێکی پەنبەیی دێتێ. نێوی ئافرەتانە.

سووسووک (هەر.): فیتوو.

سووسی (هەورا.): سووێسکە.

سووش (زا.): جوورە گیایەکی بۆنخۆشە.

سووفی: زانا، هۆشمەند.

سووفیلە: ئیمامی پسپسۆکییە، ئیمامی تەسبیحییە.

سووق (هەو.): زەق، چاو ـــ کردن: چاوزەق کردن.

سووقان (دەلو.): ئێسک.

سووک: بڵح، هەرزە، حیز. (فە.) عـەزاداری، ماتـەم. (کـە.) حنچک، کرت. ـــ پێوەدان: کرت پێوەدان وەبـەر چینچکـان دان، بـەر بـە بـەرەوەنان. دلسقک. هـەرزە، بێ ئـابروو، پیژپیـژە، جرهـن، وەینـەک. سـقک، واژی قورسە، ناسەنگین. ـــ ایەتی: سووکی، سووکێتی.

سـووکە (ئـەردە.): چتێکـە گـۆرەوی پـێ دەچـنرێ، دەرزی گۆرەوییـان، تەبنە. (باک.) شاپڵیتە.

سووکەتی: سووکێتی، سووکایەتی.

سووکەی دووخ: سووژنی دووک.

سووکەڵە: چتێکەلـەهەڵگرتنیدا سووکبێ.

سووکبار: باری سووک، بریتییە لـە کەسێک، کە ئەرکی سووک و کـەمبێ. ـــ ی: کەم ئەرکی.

سووکبوون: قورسایی نەمان. هەرزەبوون، لـەبەرچاوان کەوتن.

سووکدەس: دەست سووک. ـــ ی: دەست سووکی.

سووکرە (باک.): مـەنجەڵ، دیزە.

سووکرووح: رووحسووک.

سووک کردن: قورسایی و سەنگینی نەهێشتن. ئـابرووبردن، لـەبەرچاوان خستن.

سووکێتی: سووکی چتێک لـەبابەت کێشەوە.

سـووکی: بێرەنجی، سـانایی. کـەمکێشی، سقکی مـەبـەس لـەوچتەیـە، کـەقورس نـەبێ. بێ ئابڕوویی، جرهنی، حیزی، بێشـەرمی، حیزەبخۆیی، هەرزەیی، بەدناوی.

سوول (باد.): جۆرنە، تاڤگە، پلووسکی ئاو. (فە.) سمێـڵ. جـار، نۆبـە، کەرەت، هەل. (بڵ.) سوولاڤ، پرژ.

سووڵ (فە.): سووێر.

سوولاش (پیرا.): دژلاش.

سوولاڤ: سوول، رێژاو، تاڤگە. نێوی ئافرەتانە.

سوولان: گوندێکە لـەهێلا کەڤنە بازارێ هەسکیفێیە.

سوولاوکە: سوولاوک.

سوولاووک: پلووسک، بۆختک، (باک.) چرک، چرۆنەک، سوولاوکە.

سـووله (بـاک.): لاسـکی تووتنێیـە. چوکڵـەدارێکی تیـژە، تەونکـەران بەکاری دەبەن. چەند سینگێکی بـارێکی نـووک تیـژە بـەرماڵی دەواری لـە دەوارێدا پێ قایم دەکرێ. لاسکی هەرزنی.

سوولەرمە (بڵ.): چلوورە.

سـولەیمانی: سـلێمانی شـارێکی کوردسـتانە مـاوەیـەکی زۆر پایتـەختی پادشایەکانی بابان بووە.

سوولک: منداڵی ساوا. (دەر.) سوولاوک.

سوولکە: مـەبـەس لـە منداڵـە: دووسـوولـکەم هەیـە: دوو منداڵـم هەیـە. بنیسکە سابوون، شوێنی لیژ.

سووڵکە: شوێنی لیژ.

سوولی (بار.): گڕی ئاووریّ، گوڕی. پلووسک. تاڤگە، رێژگـە، (هـەورا.) وەزەن.

سوولی کەبەب: جەرگ و دڵی برژاو.

سولێمان (بار.، کە.): ترێیەکی رەشی گلوودرێژە.

سوولین (باد.): زێراب.

سـوولینە (بـاد.): گۆزنگـە ئـەو لوولـە گڵێنانەیـە، کـە سـوور دەکرانـەوە و بۆجۆگەی ئاوی لـە ژێر خاک بەرێزە دەنران.

سوومان (باد.): روخسار، روو.

سوون (فـە.): ئەسـتوندەی رەشـمالاَن، سـتوون. (زەن.، هـەورا.، کـە.، هەو.) سن. سووین، ساین، سوونەوەی تیغی، ساوین.

سوونەت: هەوەڵ رۆژی دروێنەیە. ـــ کردن: پێستە زیادەکـەی سـەرچووی منداڵی نێرینە برین.

سوونەوە: هەڵگلوفتن و ـــ ی کەشک. (فە.) وولای، سـووانەوە، هێسـین، تیژکردن، هێسوون، هەسوون، سووین، سو، سوونەوە و وەرگێڕانی لـباد و ئیتر، هۆسین.

سونبول: گیایـەکی بۆنخۆشـی گوڵشـینە پـەلکی وەکـوو هـی نێرگزییـە و هێندەی ویش بڵند دەبێ.

سووند (بـاک.): سووێند، پاکانـە. ـــ اڤـر: سـووێندی درۆ. ـــ خـوارن: سووێندخواردن.

سوونکە: بنیسکەسابوون.

سوونگەر (باک.): هەور، نیسفەنج.

سوونگەرا (باک.): هەوور، سوونگەر.

سوونی (هەورا.): سن.

سووری (باک.): سڤووری.

سـووهران: لـەسـەدەی چـاردەمینێدا ناویـانگی پێشـوویان سـهریە بـوو دانیشـتووی شـەقلابات و تلهـەفتوون بـوون ئێسـتا بـەزازای شـنۆیە ناودەبرێن.

سووێ: تەماشا. دڵویستن، حەیف، سوو، جەخار، جخار، پەرۆش، داخ، حەجمەت، خەم، هەژمەت، تـاوان، بـەزەیی، خەفـەت، ئێش، ئـازار، ئـەم برینـە بـە سووێیـە: بـەئازارە. ـــ بوونـەوە: بـەزەیی پێداهـاتن، لـە ـــ یـان نەمزانی چبکەم: لـەتاوان نەمزانی چبکەم، سووێم بۆوە: حـەیفامن لێتێ. ئاسێ، سوو. (دەر.) سیپەلاک، سیپەلک. گۆشە، کەنار.

سوویار (زا.): سووار. (باک.) قەشمەری، لاسا.

سوویاگ (ئەردە.): سوواو، سوواوەوە، سیویاگ، ساویاگ.

سوویان: سووان، ساریان.

سوویە (لور.): سیپەلات، سپڵ.

سووێ بوونەوە: مردن لـە داخان یا لـەبەر ئازارێکی.

سووێتەڵی: مرۆی هەڵەشەی سەرسەری.

سووێجگەر: سیی و جیگەر.

سـووێر: (هەورا.) سۆڵە، (فـە.) سـووڵ، (دەر.، هـەو.، کـە.، لـک.) سوور، تیژ خویێ، زۆر سووێر، سۆڵ. (دەر.) شایی، زەماوەند. سەخت.

سووێراووک: شۆراروک، شۆراڤک.

سووێرەک: شارێکی کوردانە دەکەوێتە لای ڕۆژاوای دیاربەکرێ.

سووێرەکە: جوورە مازوویێکە دەباخی پێدەکرێ. (جا.) شیرێژی تەڕە، کە هێشتا ووشک نەکرابێتەوە، جوورە خواردەمەنیەکە، کە لەخەستەی دۆی دروستدەکرێ.

سووێرەڵووک: چتی سووێری ناخۆش.

سووێرخووێ: خواردنێکە مەزەکەی سووێربێ.

سووێردەرمان:

سووێروو (ئەردە.): ڕیشۆڵە، گاوانی.پڕ، بیتووێن، (موک.) جەلـە، ڕەقەی زۆرگەورە، کە لەناوێدا دەژی.

سووێرێژک (لو.): سوورێژە.

سووێس: تارمایی. گوڵێکی جووانی بۆنخۆشی کوورێستانییە.

سووێسنە: گوڵێکی شین و سوورە گەڵای وەکوو پنگی وایە و بۆنی خۆشە لە تەرازاندا دەبێ، سۆسن گوڵێکی کوورێستانییە.

سووێسکە: زڕەکەو، سووسکە، سوویسکە، سووێسکە مەلێکە وەکوو کەوی وایە بەڵام ئەم گچکەترە و گۆشتی دەخورێ و خۆشە.

سووێسکەیی: جوورە هەڵپەڕینێکە.

سووێسن: نێوی ئافرەتانە. سووێسنە، (دەر.) سوون، گیایەکی گوڵشین و بۆنخۆشە.

سووێسنە: سووسەن، سووسن، گوڵسۆسن، گوڵێکی کێوی سپی و وەنەوشەییە. نێوی ئافرەتانیشە.

سووێسنی: هۆزێکی کوردە و دووتیرەییە، ١) بەراجی، ٢) مەلکەری لەنیوەڕۆی ڕۆژهەڵاتی مەهاباتێدا دادەنیشن.

سووێکە: سووێسکە. (کۆ.) مندالی ساوا.

سووێگە: ئاسوو، سوو.

سووێل (کە.، هەمە.، شو.): سمێڵ.

سووێڵ: سمێڵ.

سووێن (کە.): سووێند، پاکانە.

سووێنە: (هەورا.) کەشکەساو، دۆڵە، (هەو.) ئینجانە، وەکوو تەشتی وایە، بەڵان لە قوڕدروستدەکرێ و سووردەکرێتەوە بۆکاروباری ناوماڵ.

سووێند: درامەتی، کیس، (کە.) سووێن، (بابا.) سووێنک، (هەو.) سووند، سۆند، پاکانە بەناوی خووا. ــ ت بەتاڵبێ: نیشاڵەکە، کەسێکی سووێند بخووا و یەکێکی تر، کە بیەوێ بڵێ سووێندت بەتاڵبێ دەڵێ: نیشاڵەکە.

سووێندخۆر: پاکانەکار، دووکەس یا پترن، کە پاکانە بۆیەکتری بکەن لە چتێکی هاوپەیمان دابووبن.

سووێندخوار: پاکانەکار. ــ ی: پاکانە کردن، کیس خواردن، یەکێتی دووکەس یا پتر بە هۆی سووێندخواردنەوە.

سووێندخواردن: پاکانە کردن، کیس خواردن بەناوی خودا.

سووێندخۆری: پاکانە کردن، کیس خواردن. هاوپەیمانی.

سووێنددان: پاکانەپێکردن بەیەکێک.

سووێندگیر: خوواگیر، کەسێکە، کە سووێندی درۆ پێی نوواندبێ.

سووێنکە: سونکە.

سووێنگ: سووێند.

سووێنگخۆر: سووێندخۆر.

سووێنگخووار: سووێندخۆر. ــ دن: سووێندخواردن. ــ ی: سووێندخوواری.

سووێنگدان: سووێنددان.

سووێبجیگەر: سی و جگەر.

سووێنگگیر: سووێندگیر.

سووێر (لور.): شایی، زەماوەند.

سووێل (لور.): سمێڵ.

سووێلاف: ئاڤگە، ئاو هەڵدێر. *

سووێین: سایین، سووان، سوونەوە، لێ هەڵسوون، تێ هەڵسوون، لێخشاندن، پێداخشاندن، لێسوون، ساوین، ساوون.

سووێینەوە: سووانەوەی تیغ.

سووێنە: دەفرێکی گڵینەیە کەل و پەلی چڵکنی تێدا دەشۆن.

سە (باک.): سێبەر. (باک) سی(٣٠). ــ ا: سێبەر.

سەهەند (باک.): کەناری نوشتاوەوە.

سەر (باک.): زڕ، بەیار، بێ بەروبۆ، نەچێنراو.

سەرە (باک.): ئاڵای چکۆڵە. (باک) سەرک.

سەرک (باک.): ئاڵای چکۆڵە، سەرە، نیشانگای تفەنگ.

سەک (هەکا.، باک.): سرکە، ترشێکی زۆر ترش.

سەناف (باک.): چەتر، سەیوانی هاوینی.

سەوورۆک (باک.): مانگ، (٣٠ڕۆژ).

سەناف

سێ: یەرێ (٣)، سسێ، ناوە بۆ ژمارەیێکی لە نێوانی دوو و چووارێدایە. حۆقە، دووکیلۆ. نیوــ: کراس، یەک کیلۆ.

سێبارە: سێپەندە، سێبەرانبەر ووتنەوەی کارێک یا کردنەوەی کارێک دەگەیەنێ بۆ جاری سێیەم. ــ پات: ووتە یا کردەوەیە، کە سێ جاران کرابێ یا ووترابێ. سێجاران پاتەکردنەوە، سێجارە.

سێباز: (هەو.) سێبازانێ، کەوشەکێن، گەمەیەکە. (هەو.) ــ انێ: سێباز، جوورە یارییەکە سێجار و سێبازی تێدا نەبرێ.

سێبەدوولایی: بەن یا گوریس سێ بە دوولایی دەکرێت.

سێبەر: سێجار، سێقات، سێرور. (هەورا.) سای، سەی. سەهین، چۆلک، سایە، نیسێ، سیە، (باک.) سە، سها، سێبەر، ساگات، (کە.) سایێک، سێوەر، جوورە تارماییێکە، کەپەیدادەبێ بە قەبارەیێک، کەبەری ڕووناکی بگرێت. ــ دار: سایەدار. ــ داری: سایەداری. ــ کردن: سێبەرکردن.

سێبەردە: سێ تەلاقە، دارا سێ بەردەی فڕێدا واتە سێ تەلاقەی خوارد. سێکوچکە.

سێبەڕۆ: (شا.) سێڕۆ، سێوەڕۆ، جوورە نۆبەتێیەکە هەر بە سێ ڕۆژان جارێکی دەیگرێ.

سێبەرێ: ناوی ژنێکییە. چیرۆکی سێبەرێ و خەسووی ناودارە.

سێبەلگووک (باک.): جوورە گیایەکە.

سێبەندە: نێوانی هەردووسمت و سوورەغەی پشتییە. ــ ی پشتی.

سێبەندی: لۆتی.

سێبەهران (باک.): بەزۆر و زەوەندی.

سێبسکە (باک.، هەو.): گیایە گەڵای وورد و درێژە گوڵی مۆرە وەهی گلێخەی دەچێ بۆ چێشتی دەستەدا، سێبسکۆک، گێلاخە، سێبسکۆڵە.

سێبسکۆک: سێبسکە.

سێبسکۆڵە (شن.، هەو.، دەر.): گووێ بە گوارە، گێلاخە.

سێ بنهەرد: سێوی بنهەردی.

سێپ (زا.): دەستەندووی جووتییە.

سێپا: سێپک، سێداری بەیەکەوە بەستراوون مەشکەی پێدەژەنرێت. سێپەک، سێپێ، سێپپا، خەچەرک، (باک.) دوستان، (هەورا.) سێکوچکە، ئاسنێکی سێ پێیە لەسەر ئاووری دادەنرێ و مەنجەڵی دەخرێتەسەر، سێپای مەشکە، سێپێک.

سێپایە: ــ ی وێنەگەرێتی. سێپا.

سێپاڵوو: سێسوچ، جوورە درکێکی سێسووچە، بۆ هەموو چتێکی سێسوچ دەبێ، سێلک.

سێپەڕە: مرازێکی دارتاشییە داری پێ کوندەکرێ. ئەوەی بە تۆوبکرێ پێی دەڵێن وێنجە پاشەوەڕ. جوورە گیایەکە وە (شەوەڕ) ی دەچێ، سێ پەڕی لووسی گەڵاخڕە، لەهەندێ جێگا دەچێنرێ و دووسێجار دەڕوێتەوە دەیکەنە گزرە بۆ ئاژاڵان. جوورە بەفرێکی سێپەڕەیە. جوورە خووسێکە.

سێپەک (باک.): سێپێ، سێپای مەشکەیە.

سێپەل: ڕووەکێکە، کەتازە سەری دەرهێنابێ.

سێپەلە (کە.): برکەی کاڵەک و شووتییە، کە پەلداوێ.

سێپەلچەرمگ (ئەردە.): ئەسپێکە سێ پێی سپی بێ.

سێپەیدا: سێزاگ، سێ گەوهەر، سێ منداڵ.

سێپرووسنەک (دەر.): پەرەسلێرکە.

سێپک: سێپایەکە مەشکەی پێدا هەڵدەواسرێ بۆ ژەندن.

سێپۆلکە: گیایەکە.

سێپێ: سێپا، (باک.) خەخدەک. سێپایە، سێپای سەر ئاوری.

سێپێک: سێپای مەشکە.

سێپێ یی: کەڵەهەموو قوونەیەکا دووجار دەچێتە پێشەوە و جارێکیش دەچێتە پاشەوە، جوورە هەڵپەڕینێکە، سێگاڤی.

سێپێک: جوورە کەپرێکە بۆ هەر ستوونەی ٣داری دەوێ، کەدەکاتە ١٢دار و هەرسێ دارەی لە جێگای پایەیەکی بڵاو دادەمەزرێت تا کەپرەکە قایم بێت.

سێپێ (باک.): سێپا.

سێتا: بەن یا گورییسێکە سێ لۆ بادرابێ، سێپەند، ئەزێ مافێ خووە ــ لتەدەستێنم، وەریسی من سێتایە: سێ لۆیە.

سێتار: مرازێکی بەزم و ئاهەنگە.

سێتاڤ (باد.): هەتاو.

سێتە (ئەردە.): دەزوو، فرێت.

سێتەبەسەر: ناوە بۆ تیرەیەک لە هەمەوەند، کە سێتە دەبەستن بەسەریانەوە.

سێتلک (باک.): چەنگاڵ.

سێتلک

سێتۆ: ڕووکێش، پووڵی ساختە و قەڵب.

سێتیر: جوورە تفەنگێکە.

سێجۆرە: سێچەشن.

سێجرتەکی: سێمرەکی، جوورە دارێکە.

سێجار (باک.): سێچووارجار: بارام ــ هاتە ماڵی ئێمە.

سێچاک (بەخ.): کەوا، کورتەک.

سێچکە: یەکێکە لە بەرەکانی دارەمازووبەقەد گزگڵی دەبێ، ماچیچۆک (بار.) ماچیچکۆک، چڵچڵە بەلام چڵەکانی کۆڵن، سیچک.

سێچکەسلاوە (بابا.): باپشکێو.

سێچوکلە: چتێکە سێ دانەی ببێ تیپی س ــ ش.

سێچووار: ناوە بۆ دووازدە ڕۆژەی دووای سێ شەش.

سێچاچە (ئەردە.): سێپاڵوو، سێ لێخە.

سێخ: سیخ، شیشەی کەبابی.

سێخەت (هەو.): مرازێکی دارتاشییە شوورێنی جغزی پەروازی وێنە و ئیتری پێدەکێشرێ.

سێخچە: درک، درەو. ــ ی گەنم: چقل و پەڕی گوڵەگەنمی، داسس، داسوولە.

سیخجوولە (لو.): سیخوڕ.

سێدارە: لە ــ دان، لەداردان، خنکاندن، بەداراداکردن، سێپای مرۆ پێخنکاندنێ. وەکوو سێدارەوایە باز و باڵندەی تری لەسەردەنیشێ.

سێدەر: هەیوانێکە دیوارەکانی لەسەرستوونانە وادیارە سێدەرک یا سێ پەنجەرەی تێدابووە. ناوی ئەشکەوتێکییە لەڕۆژەلاتی باژێری کەڤنە باژارییە. ــ ی: ژوورێکە سێ پەنجەرەی لە ڕێزی یەکەوە تێدابێ.

سێدەنگ (باک.): بۆڕی شێپووری.

سێدانکە (خۆ.): پێکوڵ، (ڕۆژ.، هەورا.) پەیکوڵ.

سێدووری (ئەردە.): سەخت.

سێر: دێزە، پڕەنگ، توخ. (فە.، هەورا.) تێر.

سێران (باک.): سەیران.

سێرانگە (باک.): سەیرانگا.

سێرە: زیرە، سوورە، زوورە، گریان و هاوار.

سێرە: ئەندازە، نیشانە. ــ ی چەکان گرتن: نیشانەگرتن. گرێ و قیتکایەکەی سەر لوولەی تفەنگانە، کەسێرەی پێدەگیرێ. تەمەن، لە ــ ی تۆدا شەو و ڕۆژ دەمخووێند.

سیرە: سەرنج.

سێرەسێر (ئەردە.): زیرەزیر، سۆرەسۆڕ، گریان، قیژە، قیژ و هاوار.

سێرت: سعێرت شارێکی کوردانە لە ژێردەستی تورکاندا لەبتلیسێ نزیکە مەلاخەلیل سێرتی هەستیار و زانایەکی گەورە و ناودارە زۆر نووسراوی بە نرخی بە زمانی عەرەبی داناوە (استعارەی) مەلاخەلیلی بەناوبانگە گەلێک پەرتووکیشی بەزمانی کوردی و کرمانجی داناوە بەناوی (نهج الانام) و چاپیش کراوە.

سێرزکان (کە.): گەمەیەکی دووکەسییە ٣ بەردان لە نێو شەش خانانداا دادەنرێن خانە بەتاڵەکانیش دەمێننەوە بۆ یاری کردن و لێکبردنەوە.

سێرقی (ئەردە.): دەست بڵاوی.

سێرکۆو (سورر.): سەرگورێلک، گووفەک.

سێرمەکی: سێمرەکی.

سێرنج (باک.): سارنج، ئەمبار.

سێرۆ (شا.): سێبەرۆ.

سێرۆچکە: قورقوراگە.

سێرۆک: خواردنێکە دوای سێ ڕۆژان، کە کەسێکیان لێ بمرێ دەیدەن بە هەژاران.

سێ ڕۆژە: سێ ڕۆژگانە.

سێرۆک: ڕۆژرۆیکە سێ ڕۆژان لە شوێن یەکتری دەگرن.

سێرۆژگانە: خواردەمەنییەکە بەخێر بۆ مردوو دەکرێ دوای سێ ڕۆژ مردنی.

سێرومەلە: باڵداسوکە، باڵندەییکە ئێوارە و سبەینان پتر دەگەڕێ و ناتوانێ بنیشێ.

سێروو: ڕەشۆڵە، (هەو.) ڕیشۆڵە، سململ، باڵندەییکە بەقەد کۆترێکییە بەلاَن ڕەش و شین دەنوێنێ و کەوی دەکرێ، تۆقەرەشکە.

سێرووتەسەل: تێرو تەسەل.

سێرووژە (باک.): برسی.

سێرووژەیی (باک.): برسێتی.

سیروون (باک.): جوورە چێشتێکە هەویری لە ڕۆنێدا دەتاوێننەوە ڕەنگە میوانی بێ.

سێروونی (باک.): قەڵەو.

سیری (فە.): تێری.

سێریان (باک.): سێرێیان، ڕێگایەکە سێ قۆڵی لێبووبێتەوە.

سێرێیان: سێرییان.

سێرێزکێن: جوورە یاریەکە وەکوو دامە وایە.

سێرپزێن: سێرێزکێن.

سێزاگ: سێپەیدا.

سێزدە: سێنزە، سیانزە، سێ و دە ١٣.

سێزدەمین: سیانزەمین.

سێزدەهەم: سیانزەهەم.

سێزدەهەمین: سیانزەهەمین.

سێزگەم

سێزگەم (باک.): گەسک.

سێزۆ (ئەردە.): سۆزی.

سێزوو: سبەینێ.

سێسەد: ناوی گوندێکی کوردانە لەژێری ڕۆژاوای قامیشلوویە. سێجاران سەد.

سێسەر: سێهەند، بارام ترێی خووە سێسەر بەگەنم دەدا.

سێسوو: بڕەندێکی سێسوچە یا چتی سێسوچە. گیایەکی کێوی و دێمەکارە.

سێسووچ: سێگۆشە.

سێ سێ: سێکەس سێکەس، سێدانە، سێ سێ وەکوو دەڵێن چووار چووار، پێنج پێنج، یەکیەک، دوو دوو.

سێشێخە (ئەردە.): سێپاڵوو، سێ حاچە.

سێ شەش: ناوی هەژدە ڕۆژانە لەسەرەتای بەهارێدا، کە ٦ ڕۆژیایە و ٦یش بارانە و ٦ ڕۆژیش هەتاوە یا ١٨ ڕۆژەی سەرەتای زستانییە بەو شێوەیە.

سێشەم: سێشەمە، سێشەمب.

سێشەمە: سێشەمە.

سێشەممە: سێشەمب، سێشەمە، سێشەمو.

سێشەمب (باد.): سێشەمە.

سێشەمۆ: سێشەمە.

سێف: ناوی دووددێیانە لە مەریوان. سێو.

سێفەزەمینە (کرما.): کرتۆپە، پارەڵماسی، گەلێ جوورە خواردەمەنی لێ دروستدەکرێ.

سێفەزەمینێ (هەورا.): پارەڵماسی.

سێفەلاسوورە: سێوە لاسوورە.

سێفەلۆکە: گیایەکی بەهارییە گەڵاپانە بەرێکی شیرینی خڕی هەیە.

سێفەلووکە: گیایەکی بەهاری گەڵاپانە بەرێکی شیرینی خڕی هەیە.

سێفتۆ (زا.): چتی بزگەن.

سێفزەمین: سێفەزەمین.

سێفۆکە: گیایەکە ناژاڵ دەیخوا.

سێفی (هەورا.): پەتاتە، پارەڵماسی، کرتۆپە.

سێڤ (باد.): سێو، دارا ــ ی: دارە سێو.

سێڤابن ئاردی: سێوی بن ئەردی.

سێڤایی (باک.): مەلە. ــ کرن: مەلەکردن.

سێڤرشک (باد.): سێوەکێویلە.

سێڤۆک: بەری گیایەکیە وەکوو سێوی شین و سوورن منداڵان لە چۆلی لێیدەکەنەوە و دەیخۆن، گیایەکە بۆ دەغڵ و دان باش نییە.

سێڤلیسێڤۆک: پیازەخووگانە.

سێڤک: کۆتایی ئیسکێکی درێژە.

سێڤکێت بن عەردی (باد.): سێوی بن عاردی.

سێڤکووری (باک.): گیایەکە.

سێڤۆک (باد.): سێڤک.

سێڤی: ناوی ئافرەتێکی زۆر جووان و هەڵکەوتوو بووە چیرۆکێکی لەسەر دانراوە ئەو چیرۆکەش هەربەوناوەیە.

سێک (باد.): سرکەی ترێ.

سێکەرۆ: ووشک و ڕەق، جوورە هەڵووچەییکە لە پێشدا ووشک و کرمێیە لە دوایە هەر بۆ خۆی ساخ دەبێتەوە.

سێکبەر (موک.): سێ یەکبەر، وەرزێرێکە پاش دەرچوونێک سێ یەکێکی دەدرێتێ.

سێکبۆڵە (هەورا.): گێلاخە، گیایەکە.

سێکۆک:سێپەڕە.

سێیکۆک: سێ پەڕە.

سێکوژی (باک.): سێسوچ.

سێکۆ: سێ کۆما، سێیەش.

سێکوچک: سێپای سەر ئاووری، (هەو.) گووچالە، (بابا.) سەرئاگرە. ـــ ە: سێکوچک، سێپایە یا سێبەرد لە نزیک یەکتری دادەنرێن و مەنجەڵ و دیزەوتاوە و چتی تریان لەسەردادەنرێت و ئاوریان لەبندا دەکرێتەوە بۆ گەرمکردنی زاد و ئاو و چتی تر، ـــی بەرد، کۆچک(دزە.) کووچانگر، (دەر.) گوچکانی.

سێکووزە: گیایەکی ئاوی سێ سووچە گەزێک لەمزەوی بەرزدەبێتەوە گوڵێکی تۆپ دەردەکات لەدەوری گوڵەکەی گەڵایەک دەردەکات وەک گەڵای کەوەر وایە.

سێکوە (باک.): جێگایەکە سێ دەرە و دۆڵان وێک بێنێتەوە.

سێگا: جوورە گۆرانییەکە، مەقامێکی کۆنی کوردییە.

سێگاف: ناوی جوورە گەمەیەکییە.

سێگانی (باک.): سێپێیی، جوورە هەڵپەڕینێکی کوردییە.

سێگرمەکی: سێپێیی لەهەڵپەڕینێدا. لە کار و فەرمانێکی بەتەواوی گەرم و سەرگەرم بوون.

سێگۆشە: سێسووچ، چتی سێسووچ.

سێگوە (باک.): سێسووچ، شەن.

سێڵ: ساج، (باک.) سێڵۆک.

سێل (باک.): ساج، خیز.

سێلا: سەخت، دژوار.

سێلاخ (زا.): لم، لیم.

سێلاک (باک.): (باک) سێلە، خیز، زیخ.

سێلاڵە: بڕوانە: سێلاڵـە.

سێلانە: سێلۆ، سێلیزگ، سێتاڵ.

سێلاو: لێمشت، (باک) تیژاف، لەهی، (هەو.) لافاو، پووک.

سێلە: بڕوانە: سێلاک.

سێڵە: تەڵەبەردێکی پانە ناشەوان کولێرەی ناشی لەسەر دەبرژێنێ.

سێلر (بل.): جلە، ڕەقەی گەورە.

سێلچە: سێ لچ، سێ لێو وەکو ووشتری، کە سێ لێوی هەیە.

سێلخان: لمی ناو جۆگە و ئاوان.

سێلک (کۆ.): دارێکە سەری سێ لکە و گیارگوڵی پێ کۆدەکەنەوە و هەم بۆپێدەرهێنانی قرشە لەبنەوەی جۆخینان بەکاردەبرێ و پێی دەخرێتە بەرپێیان.

سێلکە: نێرەکەر.

سێلگا: شورێنی لافاو.

سێلمی: جوورە هەڵوایەکە لەشارد و دۆشاو و پەنیری کوڵاو دروستدەکرێ.

سێلم: چیایەکە کەوتۆتە باکووری ڕۆژهەڵاتی ڕەوانـدزێ بەلای حاجی ئۆمەرانەوە.

سێلنۆک (باک.): ئاسانە، جێگای کەوشان، سێلوون.

سێلۆقی: سێبازد.

سێلوولە: لوولەوزنجیری ملی ژنان.

سێڵە (باک.): سێپەل، بەردێکی پانە ناشەوانان لە جیاتی ساجی کولێرەی ناشی پێ دەبرژێنن.

سێلێف (باک.): بڕوانە: سێلیو.

سێ لێو: سێ لێف، بەکەسێکی دەڵێن، کەگۆشتی لێوی لەمژوورەوە زۆر ئەستوورە، کاتێکی باخوێ لێوەئەستوورەکەی دەبێتە دوو بەمەرزقی وا دەڵێن سێلێف، سێلێو.

سێلیزگ: سێلانە، سێلۆ.

سێمە (باک.): جوورە گەمەیێکی منداڵانە.

سێمەکووک (باک.): جوورە بووزوورێکە.

سێلەک (باک.): (باک) خیز، سیلاخ، سێلک.

سێلۆکە: پارچەمرازێکی جەنجەڕییە.

سمرەکی: هەڵپەڕین، هەڵقوتین بە کوڵ، بەجەخت.

سێن: ووتەیەکە بە دووای هەندێ ووتەی ترەوە دەنووسێ دەیکاتە ناوی بکەر: مەڕسێن، حەقەوەسێن، بسێن: کڕیار.

سێناف: مرۆیەکە، کە گەلێک جاران ناوی خۆی دەگۆڕێ.

سێنەر: سێن، ئەستێنەر.

سێنج (باک.): پەرژینی باغ و باخچە بە دڕک و دارویار. ـــ کرن: بەستن.

سێنزە (هەورا.): سێزدە، سیانزە.

سێنزەمین: سیانزەمین.

سێنزەهەم: سیانزەهەم، سێزدەهەم.

سێنزەهەمین، سیانزەهەمین.

سێنی (باک.): مجۆعمە، سینی.

سێنیک (باد.): دەوری، دەفر.

سێو: (هەمە.) سێڤ، (هەورا.) ساوی، میوەیێکی خڕی گەورەی تێکوڵ جیری تام و بۆنخۆشە. (باک) زەرگەتە.

سێوان (باک.): سەیوان، چەتر.

سێوانەک (باک.): ووشترەوان.

سێوەختە: مەبەس لەبەیانی و نیوەڕۆ و ئێوارانە: دارا ـــ نانی دەخوات.

سێوەر: سێبەر، نیسێ. نزار، نسار.

سێوەرە: گیایەکە زۆر لەمزەوی جووێ نابێتەوە هەرلکەی سێ گەڵای پێوەیە، گوڵی خڕ و زەرد دێنێ، گیایەکی زۆرجووانە وەرێنجەی دەچێ، دشخوریێ، (باد) سێووک.

سێوەرتاڵ: سێبەرتاڵ، ئەوکەسەیە، کەناکەوێتە بەر چاوی مرۆڤان و بۆ سووکی پێیدەڵێن ـــ یاسێوێ پیسک، ئاوارە.

سێوەڕۆ: سێبەرۆ.

سێوەرووچک (خۆ.): سێوەڵووکە.

سێوەرووک: جووره بەرێکی دارەبەڕوویە سپییە و دەخورێ وەکوو سێچکەی وایە.

سێوزەمینە: پەتاتە.

سێوەکێویلە: سێڤ رشک.

سێوەلاسوورە: قوولێر، (کە.) سێڤەلاسوورە، جووره سێوێکە لایەکی سوورە.

سێوەڵووکە: (خۆ.) سێوەرووچک، گیایەکە بستێک پتر بڵنددەبێ و گەڵای وەهی تووی دەچێ و دانەدانە وەکوو قوماشی دانەدانە وایە نێرە و مێیەی هەیە، نێرەکەی نێرتکی دەردەکات و گوڵی سپی دێنێ وە گوڵی سۆڵە درەی دەچێ پەری وەکوو گونی مرزیە مێیەکەی وەکوو چەقالە وایە.

سێوەنگ (ئەردە.): سێبەندە، پەیوەست، سێبەند، پەیوەند. ــ ی: سێوەنگ، سێبەندەی پشتی، پەیوەندی.

سێودوو: دوودڵی، نیگەرانی، دڵەباوەڕمەکە. ــ کردن: دوودڵی کردن، نیگەرانی.

سێوورسات: خەرج و باج.

سێولۆ (گەردی باک.): گۆڕهەڵقەنە.

سێووک (باد.): سێوەڕە، گیایەکی گوڵزەردە.

سێووۆک: چیایەکە کەوتۆتە ڕۆژهەڵاتی ڕەواندزێ.

سێوول (فە.): سمێڵ.

سێوونگ: سیاوون. ناوی دێیەکیشە لە شارباژێڕی.

سێوهەرمێ: جووره هەرمێیەکی خڕە وەک سێو وایە.

سێوێ: نێوی ئافرەتانە. سێوی.

سێوی (باک.): هەتیو، کەسێکە دایکی و باوکی مردبێ.

سێویاگ: چتی سووراوەوە.

سێویان: سووران.

سێوی بنچەنگ شەوتی: هەتیوی بێ دایکە.

سێوی بن ئەرزی: گزەری، کرکرە، بنەرد، سێڤکێت بنهەردی.

سێوی ترەک: هەتیوی بێ بابە.

سێویتی (باک.): هەتیوی.

سێهەم: چتێکە لەپلەی ٣ دابێ، سێیەم. ــ ین: سێیەمین.

سێهپا (باک.): سێپا.

سێهەتی: زاکان، سێ زاگە، سێ پەیدا.

سێیان: سێ (٣). ــ ــ: سێ سێ.

سێ هێشە (ئەردە.): ونار، زەوییەکە شێ درابێتەوە و چاندرابێ.

سێیان: سێدانە، سێکو.

سێیەک: یەک لەسێیان، بەشێک لەسێ بەشان، کە لەباتی مڵکانە خاوەند سامان لە کشتیاری دەستێنێ.

سێیەک (موک.): دووکیلۆ. لەسێ بەشان بەشێک.

سێ یەکبەر: ئەوکەسەیە سێیەکی دەبا.

سێ یەکبەری: سێ یەک بردن.

سێیەکی: لەسێ بەشان بەشێک، سێ کۆیی، سێیەکی.

سێیەم: هی سێیەم، بەش، کەس یا چتی سێیەم، سێهەم.

سێیەمین: سێهەمین.

سی (باک.): سێبەر. نیسێ. (٣٠)، سێ جار دە، شەش جارپێنج دەکاتە سی، (باک.) سە، سیە. باڵندەیێکی بۆر و گەورەیە. پارچەگۆشتێکە گەورەی سپی واژە بەجەرگەوە نووساوە. (ڕەوا.) سیپەلک، سی و جگەر، سیپەلاک. (لو.) بۆ، لەبۆ، ئەڕا.

سیا (لەک.): بەرز، بڵند. ــ بالا: بالابەرز. (زا.، زەن.) ڕەش، بەختی سیایە: بەختی ڕەشە.

سیابۆ: گیایەکە دەخورێ.

سیاتاڵە: ڕەشتاڵە، بەدبەخت، سیاچردە. (ئەردە.) سیاچارە، چارەڕەش.

سیاچارە: چارەڕەش، بەدبەخت. ــ یی: چارەڕەشی، بەدبەختی.

سیاچەردە: سیا تاڵە، چارە ڕەش.

سیاچەمانە: گۆرانییێکی کۆنەی هەورامیانەیە.

سیاچردە: سیاچەردە.

سیار (ئەردە.): یارمەتیدەر، شاگرد. (ئەردە.) بەرزاییێکە لە نێوانی شووێنێکی نزم.

سیارە: جووره گەنمێکە. نێوی دێیەکیە لە ناوچەی وامار ایە. ئەوبەشە، چوارچێوەی دەرگاوپەنجەرەیە، کەدەچێتە ناو دیوارەوە.

سیارە: نجم، ڕەوان.

سیاریحان: ڕێحانەکێویکە.

سیازاخ (کە.): کەرخنکێنە، گیایەکە بستێک بڵند و گوڵەکەی وەهی جۆی دەچێ بەتەری بۆ ئاژاڵان باشە بە ووشکی ناوێرێ بیخوا، بڕانگەکانی لەچاوی هەڵدەچەقێ. گیایەکی بەهاری و کەم تەمەن و گەرمیانییە لە پێش هەموو گیایەک پێدەگا ووشک دەبێ وەکوو چەودەری وایە بەلام ئەم کەمگەڵاو بالای کورتە و گوڵێکی پڕپڕی هەیە، (ئەردە.) زاج.

سیازەندووق: گیایەکی ڕەشهەڵگەڕاوی ڕەق و تەقە.

سیازدە: سیانزە. ــ م: سێزدەم. ــ مین: سێزدەمین.

سیازوخاڵ: بریتییە لەچتی زۆر ڕەش.

سیاساڵ: ووشکەساڵ. ــ ی: ووشکەساڵی، لە ڕۆژگارێکی سیاساڵیدا دەستبڵاوی مەکە.

سیاسەت: ئەتک شکان، ڕیسوایی. ــ کردن: ڕیسواکردن. ــ کراو: ڕیسوا. پەرساری، خاکداری، هەڵسوڕاندنی کاروباری وڵات.

سیاسەران: دەروێشان.

سیاق: نووسینی ووشان بەخەتی درێژووکە.

سیاقەلەم: ڕەنگرێژی.

سیاکۆش (کە.): گۆڕهەڵقەنە.

سیامار: ڕەشمار، ماری ڕەش.

سیاماڵ (کە.، هەورا.): ڕەشماڵ، دەوار، کووێن.

سیامەد: سیامەند چیرۆکەکەی ناودارە.

سیامەند: یەکێکە لە دووازدە بەندە گۆرانییە کۆنەکان. نێوی کوڕانە.

سیان: قوڕی پیسی نێوکووچانە، قوڕی ڕەش، (کە.) سیاناو. سێن، چت یا کەسی ژمێر راوە، مێوانەکان سیانن.

سیانو (کە.): قوڕەڕەشی نێوکۆڵانان.

سیانە: سێیان، سێیەمین، سێیەم.

سیانزە: ناوی ژمارەیەکی یەک لە نێوانی دووازدە و چاردەی دایە. ــ م: سێزدەم. ــ مین: چتێکە لە پایەی سێزدەدابێ. ــ هەم: سیانزەمین.

سیانسیان: سێ سێ.

سیانکە: قوڕ.

سیو (هەورا.): ڕەش.

سیاوا (هەورا.): ڕەشەبا.

سیاوناوی (هەورا.): ناوی ڕەش.

سیاوەش: سیا، ڕەش.

سیاوپەتا (هەورا.): ڕەشەگرانەتا.

سیاوپووزە: گیایەکی لاسک ڕەشی ناوبییە گەڵایەکانی وەکوو هی کەرەوزین.

سیاوچەمانەوڕێ (هەورا.): گۆرانیبێژ، مەقامبێژ. گۆرانی (سیاچەمانە) بێژ.

سیاوسەدە (هەورا.): سمڵ.

سیاوڵە (هەورا.): ڕەشکەی ناونان.

سیاوڵەوچەمی (هەورا.): ڕەشکێنەی چاو.

سیاووا (زەن.، هەورا.): ڕەشەبا.

سیاوون (کە.): بزنی ڕەش، بزن، گۆشتی بزن بێجگە لە بزنەمەڕەز. (کە.) ڕەش، هەرچێکی بێ.

سیاوی (هەورا.): ڕەشکێنەی چاوی. ــ تۆخ: ڕەشی تاریک.

سیاوچەمی (هەورا.): ڕەشکێنەی چاو.

سیاهە (ئەردە.): ڕێزەنووسراوێکە لەسەرباری درێژی، کەباسی تاکتاکە چتی فرۆشراو یا کڕاو بکات.

سیاهی: ڕووناکی چاوێکییە، کەلەبەر بێ هێزی بەدژواری چتی پێ ببینرێ. (ئەردە) سیاهە.

سیایی: ڕەشی، سیاهی.

سیە (فە.): ڕەش.

سیەووشک: جوورە نەخۆشییێکە بەهەندێ گیانداری دەگات و هەمیشە دەم و قوڕگی ووشک دەبێ.

سیەر (باک.): سێبەر.

سیەهگەردە (مەلیش.): ڕەشکێنە.

سیبەر: سێبەر، نیسێ.

سیپا: سندووقی چای ووشک، ڕەبەت. (هەورا.) هەشارگەی ڕاوو نیتر بۆسەی شەڕێ.

سیپارە: قورئان، سی جزووی قورئانێ. نامیلکەی گچکە.

سیپاڵ: کەرت و پەرت، پەلاس، کەل و پەلی کۆن، پەڕۆ و لبادی کۆنە و چڵکن. بەکەسێکی دەڵێن، کەلە جێگایەکی دانیشت و زوو هەڵنەستێ و خەڵکی وەڕەزکات.

سیپاڵ بەڕۆن (هەورا.): هەرمێشک، کوللێرەی تازە و گەرم لە ناو ڕۆنی هەڵپشێوراو یا لە ناو ڕۆن و دۆشاوێدا هەڵکێشرابێ.

سیپاڵ و ڕۆن: سیپاڵ بەڕۆن.

سیپان (باک.): جێگایەکی ئەوتۆیە با بەفری لێ کۆبکاتەوە. (باک.) چیایەکی بڵند و ناودارە لەلای ڕۆژاوای گۆلی وانییە. سیپانێ خەلاتێ دبێژن سەری وی هەردەم بەفرلێدباری جێگای چیرۆکی سیامەند و خەجێیە گۆیا سیامەند و خەج لەو چیایەدا شادی و خۆشی بڕەشی گۆڕیوەتەوە، چیرۆکی وان تەنها ئەڤینداری نییە، بەلاّن فەلسەفەی قەدەرییە.

سیپە: ڕەبەت، پارچەئاسنێکە بەسەرپشتی تفەنگەوە بۆ ئەنگاوتنی نیشانە بەرز و نزم دەکرێتەوە، جووان، لاو. (سوور.) دمرووت. (موک.، کە.) حەشارگە، حاشارگە، قۆختە، شاردنگە، وەشارگە، کەمین، بۆسە، پەنا، سەنگەر، ئەو دارەیە بەقەد لوولەی تفەنگەوەیە.

سیپەکوور: جوورە تفەنگێکە سیپەکەی کوورە.

سیپەل (باد.، باک.): شەپۆلی گەورە و بەهێزی قەڵپەزەی ئاوییە، کەبەسەر چتێکی بەرزدا بڕوات.

سیپەلاک: سیپەلک.

سیپەلان (باد.): بقە.

سیپەلک: سی، شووشوو، شووش، پیلاسپی، پشاسپی، (باک.) سەپەلیک، (دەر.) سووێ، (لو.) سوویە، هەناو، شش.

سیپک (باک.): داڵان.

سیپکا: ئێلێکی کوردی ناودارە لە باکووری کوردستانی دادەنیشن ئەوانیش لە کوردستانی ژێردەستی ترکانە.

سیپلک: سیپەلاک.

سیتاڤک (باد.): سێبەری مرۆڤان.

سیتە (باد.): تەپکەی ڕاو.

سیتک: بەردەلاّن و تم تمان.*

سیتکسەلاوە (کە.): جووانکە، باپشکێو، سیچکەی سلاوە.

سیتل (باک.): سەتڵ، مەنجەڵی مسین.

سیتلۆک (باک.): سەتڵۆک.

سیچک: سێچکە.

سیچکەسلاوە (کۆ.): باپشکێو، برینێکی گچکەیە لە پێڵووی چاودێت زۆر بەئێش و ئازارە.

سیحا: گوندێکە دەکەوێتە ژووری ڕۆژهەلاتی قامیشلو.

سیخ (هەورا.، باک.): شیشەی کەبابی و نیتر، سیخوار. ڕاست، قیت، ڕەپ و ڕاوەستاو. (بار.) ئەوچتە سپیەیە، کە لەپاییزاندا بەسەر گیا و گوڤەکانەوە دەبینرێن. قەلەمێکی سەرتیژ و باریکە لە داروئاسن دروستدەکرێت گەلێکجاران گۆڕا، تەنتە، کەنزا بەوی چێدەکەن.

سیخ ئاخن: چتی سیخناخ، سیخاخن.

سیخار: سیغار، جغارە، جگەرە، پزیزۆک. سیخووار.

سیخە: قیمە. ــ کێشان: قیمەکێشان (بۆ گۆشت و نیتر).

سیخەڕۆ (خۆ.): بڕوانە: سیوەڕۆ.

سیخەسیخ: نیخەنیخ. بە ـ کارتەواوکردن: بەنیخەنیخ کارتەواوکردن.

سیخەپر: بێچووە باڵندەیێکە، کە هێشتا پەڕوباڵی دەرنەکردبێ.

سیخچە (ئەردە.): دڕوو، دڕک.

سیخچەی گەنم: داس، داسولە.

سیخچوولە (لو.): سیخوڕ.

سیخمە: سینەپۆش، (باک.) بەربوودی، تووتک، نێلەک، هێلەک، سوخمە، (باد.) زەخمە، سینگ پۆش.

سیخن: نەخۆش و زەرد و چرچ و لاواز و سیس.

سیخناخ: چتی پڕ ناخنراو. ـ بوون: پڕبوونی چتێک لە چتێکیتر. ـ کردن: پڕکردن و ناخنینی چتێک لە چتێکیتر.

سیخووار: ئەو تەڕاییە، کەلەسەر گیایان لە پاییزاندا بەیانیان دەیبەستێ، سیخ، (کۆ.) خوزز، خووس، خوسار، (مەرگە.) سیخار، زوقم.

سیخوڕ: شۆفار. سیخووار، خووس، زوقم، (جا.) سووچەر. ڕیخۆڵەی ئەستوور و لەورگ و پیسایییە، کە فڕێدەدرێ، پیسایی وولاخ و ئاژاڵانە، سووچەر. داعبایەکەبەقەد گیسکێکییە وەکوو ژووژکییە چوارپێی هەیە قەڵەمداره و کلکی وەکوو دەسکە قامیشی وایە ئاوی تێدا دەبا بۆ فەرخەکانی و گۆشتی دەخورێ، کەرقی هەستی پەڕەکانی دەهاوێ وەهەرکەسی بکەوێ برینداری دەکات.

سیخورمە (کۆ.): نقوورچک. ـ لێدان: نقوورچک لێدان.

سیر: گیایەکی کێوی و بەهارییە و دەخورێ و بۆنی ناخۆشە بنەکەی سەلکە وەکوو پیوازی بەتوو دەچیندرێ، سیرچەندجووری هەیە. ـە خاسە: کەمزۆرزۆرباشە. ـ دەسەگانە: سێرۆسەگ. ـەکلۆرە: لەشیرێژی دەکرێ. لەکوردستانیدا (١٢) مسقاڵە. (فە.) شایی و زەماوەند، کەیف و بەزم. ـ کردن: ژنهێنان.

سیراج (سوور.، هەورا.): شیرێژ، ژاژی، دۆو ووشکە.

سیرانجن: سیرەنجن، برێتییە لەچتێک کەمزۆر وورد چنرابێ.

سیرە: ووتەیێکە زەردەواڵەی پێ دەردەکرێ. (هەورا.) ژەنگە سوورە. (جا.) سیرەمۆزە. (کە.) نۆبە، نۆرە، سرە. تەمەن.

سیرە: جیرە جیری قاپش وشتر. دەنگی سەماوەرێکییە کەتازە هاتبێتە جۆش.

سیرەبەند: سیلەبەند.

سیرەبۆگەنە: سیرەسەگانە.

سیرەت: چووی نێرینان، کیر. بۆشێواز بەکار دەبرێت.

سیرەخاسە: سیرێکی هەرەباشە بۆ باداری و بێوەسیری لەگەڵ مێوژی سبەینان بخورێ لەخورێتی زۆر زۆرباشە.

سیرەسەگ: سیرەسەگانە.

سیرەسەگانە: (سوور.) سیرەسەگ. سیرەبۆگەنە، سیرۆسەگ. (سوو.) سسیرۆکەسەگانە.

سیرەسیر: دەنگی دەرگا و با و مار و قاپشییە. سیرەی یەک لەدووای یەکتری، سیرەهۆڕ.

سیرەکلۆرە: جوورەسیرێکە.

سیرەکۆ: (هەورا.) بەردێکی پانی قورس و لووسە هێڵە ساوی پێدەکرێ.

سیرەکۆڵێ: (هەورا.) بەردێکی لووسە سەربان و چتی دی پێدەسوونەوە. بەردی لووس وسوواوەی نێوچۆمانە. کەمەر، سنێن.

سیرەمۆزە: زەرگەتە، جوورە زەردەواڵەیێکی زەردباوە، شەنگەسوورە.

سیرەمۆک (باک.): گیایەکی کێوییە.

سیرەمۆکە: سیرمۆکە. گیایەکی کێوییە.

سیرەنجن (سیرەنەجن): مەبەس لەچتێکە کە زۆر وورد کرابێ.

سیردم (باک.): گیایەکە.

سیرفسک (باد.): سیرەبۆگەنە.

سیرک (باد.): سیری ووردی شاخییەبۆپەنیرو ژاژی بەکاردەبرێ.

سیرکە: سیر.

سیرکەسە: گیایەکە بەزەویدا پان دەبێتەوە گوڵەکەی دەنک دەنک وناشیرینە، کە بپسێنرێ تارەکەی دەکشێ.

سیرکە

سیرکۆ: دیبەگی برنج کوتانێیە.

سیرکوت (باک.): دەسکی دەسکاورنگێیە.

سیرم (باک.): سیرمە.

سیرماست: بەربەسێل.

سیرمە: (هەورا.) دوواڵ، تەسمە. (شکا.، نەه.) دڤێل، دوهێل. (باک.) دڤێت، سیم، زۆل. سیرمە، وێژە، زوێل. بەندی چەرم، تیسماڵکێکی باریکی چەرمینە، چەرمی خاوی، زوێل زوێلە، وێژەی جووت.

سیرمەکێش: شیشێکی باریک ودرێژە، سیرمەی بنکی کلاشی پێ تێ هەڵدەکێشرێ.

سیرمۆک: سیرەمۆک.

سیرمۆکە (شار.): گیایەکی بەهارییە گەڵای وەکوو گەڵای سیروایە، (کۆ.) قوراده، بەڵام بۆنی ئەم ناخۆش نییە، ئاژاڵ بیخوا شیرەکەی بۆگەن دەکات. سیرمەی باریک و چکۆڵە.

سیرمووک: سیرمۆکە.

سیروان: نێوی پیاوانە. نێوی چۆمێکییە.

سیرۆ: چیرۆکی سیرۆپیڤازۆ لە وولاتی ئێمەدا ناوداره بۆ منداڵانی دەگێڕنەوە. باڵندەیێکی دەنگخۆشە.

سیرۆچکە (کۆ.): لەتینوان سپەلاک ووشکبوون. (کۆ.) لەسەرمان کورووژم هەلاتن. سیرەخاسە. سڕ و کەسیرە بوون.

سیرۆچلە: وەکوو سیرو کەوەر کەزییە.

سیرۆسەگ: سیرەسەگانە، (سوور.) سیرەسەگ.

سیرۆکە: سیری کێوی بۆ شیرێژ باشە.

سیرومەست: نانی ووردکراوە، کە ڕۆنی داخ و ماستی بەسەرداکرابێ.

سیرێژ: جوورە خواردەمەنییەکە وەک سووێرەکە بەڵام ئەم خوێی تێدەکرێ، سیراج، دۆ ووشکە.

سیزەن (فە.): دەرزی دروومانێ.

سیس: بۆ هەموو چتێکی لاواز و بێکەیف لە گیاندار و درەخت و گژوگیا بەکاردەبرێ، سەوزایی و گیانداری لاواز و چرچەلە، چرچ، چورچ، لاواز، لەڕ، چەکاڵ، ژاکاو، ژاکیاگ، قرمچ، چورچەمەن، گەچراو. ـ بوون:

ژاکان، چزمرین، سیسیان، چرچبوون، ژاکیان. ــ کردن: چرچکردن، ژاکاندن.

سیسارک: سیسارکەکەچەڵە.

سیسارکەکەچەڵە: سیسارگەچەڵە، (زمن. ، دەر.) سەرگەڕ، سیسالک، (هەورا.) سیسەرگەکەچەڵە، (کە.) سەرگەڕ، (قەرە.) داڵەگەرگەڕ، باڵندەیێکی زەرد و بەڵەکە گۆشتی ناخورێ بەقەد بەرخێکی دەبێ لەنێو شاخاندا دەژی گەندە و کەلاک خۆرە و سەری بێ تووکە.

سیسارگەکەچەڵە: سیسارکەکەچەڵە.

سیسالک (باک.): سیسارکەکەچەڵە.

سیسەبان: گیایەکە لە گەرمێنێدا لە زستانێدا شین دەمێنێ. کێشە و هەرایەکە لە نێو دژڵ و دەربەندی سیسەبانێدا روویداوە.

سیسەرک (فە.): سیسرکە.

سیسەرگەکەچەڵە: سیسارگ، سیسارکەکەچەڵە.

سیسەڵە: گیانداری سیس، دڕ، لاواز.

سیسەمار: سووسەمار. جوورە مارێکی زەردی ڕیوەڵەیە.

سیسەمارە: مەردومی سیس و لاواز.

سیسەمەرۆ: سیس و چرچ.

سیسەمرۆ: سیسەمارە.

سیسەنەک (فە.): باپشکێو.

سیسبوون: چرچبوون.

سیس پەست: کردنی ئیشی ژن و مێردایەتی بە تێ ناخنینی بەسستی.

سیسرە: سیسرک، کریسک، تیرتیرک، (کە.، زمن.) سیسەرک، سیسرینگ، سیسرکە، (سوور.) کووسک. (ڕەوا.) کونێکی گچکەیە، کە ئاستەم بە ڕووناکی بدات.

سیسرک: سیسرە: داعبایەکی زەردی بچکۆلانەیە وەکوو کرمییە بە قەڵەمباز دەڕوا و زیان بەخشە.

سیسرکە: سیسرە.

سیسرگ: سیسرک.

سیسرنۆک (باک.): تەرزەی سووک.

سیسعەنبەر: سیس عەنبەر.

سیس عەنبەر: گیایەکی سەوزی گەڵاپانی تاڵی بۆنخۆشە، سیسەنبەر، سووسەنبەر.

سیسک (باک.): تۆو، دان، ناوکە، دەنک، چەقالە.

سیسکە: سیسەمار.

سیسکەسەلام (دەر.): باپشکێو.

سیسۆڵە (ئەردە.): سیسەڵە، لەڕ، لاواز.

سیسووک: داعبایەکی زەردی بچکۆلەی چنگ چنگی دەنگ زلە.

سیسی: بەری کەنگرە، کە بە تێر خوویی و برژاوی دەخورێ. ووتەییێکە هانەهانەی گەماڵی پێ دەدرێ بۆ پەڕینی لە دێڵ.

سیسیان: ژاکان، چرچبوون.

سیسیک: مرازی فیتولێدان.

سیغار: جغارە، (باک.) پزپزۆک. ــ خۆر: جغارەکێش. ــ خۆری: جغارەکێشی. ــ کێش: سیغارخۆر. ــ کێشان: سیغار خواردن.

سێف: سێو.

سێفەترشە: سێوی ترش.

سێفۆکە: گیایەکە وەکونجی دەچێ.

سیڤاندە (باد.): گوێسوانە.

سیڤاندۆک (باد.): پاساری، سوواندۆکە، سیڤیانک.

سیڤانۆک (باک.): (باد.) سێڤۆک، دارێکە بەرەکەی وەکوو سێوی وایە و ناخورێ.

سیڤلە (زا.): جرج.

سیڤلە

سیڤۆک (باد.): شووێنێکی هەڵامساوە لە لەش، کە زەبرێکی وێکەوتبێ.

سیڤیانک (باد.): پاساری.

سیق (ڕەوا.): چیکڵدانە، خواردندان، ناشک، ناشکە. سووری سیپەلک، (ڕەوا.) چیکڵدانە، سیقەتۆرە، زیقەتۆرە، مرژیەکیشە وەکوو سووری سیپەلکێ بێ.

سیقەتۆرە: زیقەتۆرە، چیکڵدانە پارچەگۆشتێکی بۆشە لەمزگی ماڵداراندا خواردەمەنی تێدەچێ و لەوێوە دەچێتە ناو ڕیخۆڵەوە.

سیقەدان: جیقەتۆرە، چیکڵدانە، سیقەتۆرە.

سیک (هەورا.): ژەنین، لەکاتی پێداکردندا گۆڵسەگ، کەپاڵ پێوەدەنێ دەژەنێ. قنگ، قوون، پیزی، تریزە. بای قنگ.

سیکارد: جەخار، کێردی گەورە.

سیکەتۆرە (موک.): چیکڵدانە، سیقەتۆرە، چقەتۆرە، بەرچینۆک.

سیکەسیک: دەنگی مشکانە. دەنگی گوڵە سەگیشە لە کاتی سوواربوونی مێیەکەیدا.

سیکەنە و سەرخان: ووتەیەکە بەکاردێنرێ لەکاتی زۆر ووتنەوەی قسەیەک یا زۆر کردنەوەی کارێکیدا؛ ئەیهۆ دیسان سیکەنە و سەرخانە.

سیکژن: دەنگێکە لە کاتی خەنجەرلێداندا لێی دێ. ــ ی لێهێنا.

سیگار: سیغار، جگەرە.

سیل: بروانە: سیلەبەند. دەردەباریکە، دیق.

سیلاڵە (کە.، هەو.): باڵندەیێکی گەورە و سپییە دەنگی مەیلەولاڵە.

سیلاوی: دیقدار.

سیلاهی (باک.): خانووی چکۆڵە. کیف.

سیلایی: سیلە.

سیلە: ڕەقە. گۆشە، کەنار، قەراغ. ــ ی چاو: تیلەی چاو، تیلەک. ــ کووچە: کەناری کووچە. (باک) پڕ. ــ کردن: پڕکردن تا لێواری. (باک.) خیز، زیخ. (باک.) سەرسووچی کوڵان.

سیلەبەند (باک.): سیرەبەند، بەرسینگە، سینەبەند، ئەرکەژوو، پەت و قایشەیە، کەبە بەرسینگی وولاخیدا ڕایەڵ دەکرێت بە گوڵنگەن.

سیلدار: دیقدار. ــ ی: دیقداری.

سیلسانک (باک.): باز یا سەقری سپی.

سیلکردن: پاک کردنەوەی کاتژمێر و قاپ و قاچاغ لەژەنگ و چلک. سیل هەڵێنان و دیق کردن.

سیلۆکە: پارچەمرازێکی جەنجەڕییە.

سیم: سیلک، تێل. بێ ـــ : لاسلکی. (باک.) سیرمە، سوورمە.

سیما: چارە، ڕوخسار، قەلافەت، سیمان.

سیماسای (هەورا.): سیپەلاک ئاوسان.

سیماسین: ڕقهەستان، ئالۆزبوون.

سیماتک (باک.): باڵندەیێکە.

سیمان: سیما.

سیمەرخ: سیمرخ.

سیمەڕمەڕ: (؟).

سیمەک: سیمەنسا، گوڵەیاسەمینە. سیمین، سەمەن سمنسا.

سیمەنسا: سمنسا، گوڵە یاسەمینە، سیمین، سەمەن.

سیمبەند: تەلبەند.

سیمڕ: سیمرخ.

سیمرخ: سیمرغ، سیمەرخ، باڵندەیێکە هەر ناوی هەیە و دەڵێن نەدیتراوە.

سیمرغ: سوورخورمە، نقوورچک. ـــ لێدان: نقوورچکلێدان.

سیمکەشی: (؟).

سیمگڵ: گلێکی سووری بێژراوە لەگەڵ کای بێژراودا دەگیرێتەوە ناو ماڵی پێ سوواخدەدەن. (بابا.) گڵسوور، بەگلێکی دەڵێن، کە سپی زەردباوە بەکای وورد بێ و سوواخی پێدەکرێ و بە سوواخەکەشی دەڵێن سیمگڵ. دیواری بە قوڕێکی، کە بە کا گیرابێتەوە سوواخ دەکەن و لە سەرویشەوە بە گێچی بەسەری دادێن.

سیمەنسا: سیمەنسا.

سیمورغ: سیمرخ.

سیمی دڕکاوی: سیمی خاردار.

سین: سنگ. ناوە بۆ تیپێک لە تیپە بیستەمینەکانی ئابێی کوردی.

سینامەکی: گیایەکی گەرمیانییە بۆ زگچوون باشە .

سینان: گوندێکە لە ڕۆژاوای چۆمی بشیرێیە گوندێکی ئاوەدان و تێرن.

سینە (موک.، کەل.، هەورا.): سنگ، سینگی گیاندار، (فە.) سینەک. سینگ.

سینەئێشە: سینگ ئێشە.

سینەباز (ئەردە.): سینگە و بازد، لەڕووی سینگەوە هەستان لەگەمەی کەوشەکێنیدا.

سینەبەرە: بەرەی وولاخ، سینەبەرە.

سینەبەن: سینەبەند، گەردنبەند.

سینەبەند: جوورە خشڵێکی ژنانە بریتییە لەبەرموورێکی سێ لوولەی زێڕ یا زیوی پڕپەرەداری پێوەیە. سنگ بەندی وولاخی بەرزەیە و ئیتر، سینگبەند، سینەبەرە، بەرواکلە.

سینەپالوو: دەردی تەنگەنەفەسی.

سینەپۆش (جا.): سیخمە، بەروانکە.

سینەچاک: بێشەرم، شەرفرۆشی.

سینەسپەری: سینگ کردنەسپەر.

سینەک (فە.): سینگ، جوورێکە لە کاغەزی قومار.

سینەک

سینەکردن: کەوانەکردن.

سینەکەش: سەربەرەوژوور. ـــ ی: سەربەرەوژووری.

سینەکەمان: پارچەیەکە لە مۆزیقە چەند تاڵێک (ژێ) ی لێ قایم کراوە بە کەوانەیێکی ژێدار لێدەدرێ، دەنگێکی خۆشی لێ پەیدادەبێ.

سینەم (باک.): ناوی کچێکی سەرپێهاتییە.

سینەما: مەکینەیەکە وێنەی شت بە گەورەیی بە هۆی کارەباوە نیشان دەدا.

سینەمەکی (هەورا.): سینامەکی، گیایەکی گەرمیانی گەلاووردی درێژکۆلەیە بۆ ڕەوانی دەخورێ.

سینەوبەرە: سینەبەند، قایشێکی ڕیشوودارە و بەزینەوە بە بەرسینەی چارەوێ دادێت بۆ قایم کردنی زین.

سینەوول (باک.): سینۆر.

سینج (باک.): محەجەری، کەنار پلیکان و دیوار یا دەرک و پەنجەرانە لەدار یا لە ئاسن

سینچکە (هەو.): باپشکێو، زیپکەی گچکە.

سینچکەسلاوە: سیچکەسلاوە.

سینچی (باک.): خوو، نەریت، ڕەفتار.

سینکەبەند (باک.): سینەبەند، سیلەبەند.

سینکەر: لاجلەو، وولاخێکە نەرواولادا.

سینگ: ـــ ی دار: کەلەمۆک، سینگوولە، پێگوزەک. ـــ ی ئاسن: گولمیخ. ـــ داکوتان: (باک.) ـــ خیم کرن. تەختەی پێشەوەی لەش، کە کەوتۆتە نێوانی گەرو و زگەوە، دەپی سینگی، (باک.) چیغ، (فە.) مێچ، سینە، (باک.) پزی، پێسیر. سنگ. سینگ کوتان: تووک لە کەسێکی کردن یان لە کاتی مردنی کەسێکیدا لەبەرپەرۆشان لەسینگی خۆدان. سووژن.

سینگەوبازد: سنگەوبازد.

سینگ پۆش: سیخمە.

سینگ زرە (باک.): زرێ، پۆشاکی زرێ بۆ شەڕێ.

سینگۆ: قەمە یا نێزەیێکی تیژە، کەبەسەر تفەنگانیەوەدەکەن لەشەڕێدا لەسینگی یەکتری ڕادەکەن.

سینگی پێ: بەری پێ لەقامکانەوە تابن پانیە.

سینۆ: ناوی مرۆڤێکی ناودارە.

سینۆر: سنوور، کەوشەن. *

سینۆرداش: سنوور داش، کەسێکە بە قاچاغ بچێتە ناو وولاتێکی بێگانە، کە ئاشکرا بوو وەدەری دەنێن بەم کارە دەڵێن ـــ. *

سینی: (بۆتا.) بەرگەشن، مجۆعمە، دەفرێکی پانی لێوداره نان و چێشتی لەسەردادەنرێ لەکاتی نانخواردنیدا. ـــ یی دار: تەبەق، خووان.

سینیک (باد.): قاپ، ئامان، دەفر، هی چێشتی، دەوری.

سیوانخ: سوواغ.

سیواد: ڕووناکییەکە لەنێوانی شەوو ڕۆژیدا دەردەکەوێ. خوێندەواری، شارەزای خوێندن، سەواد. ڕوو. ــــ بوونەوە: چەقەسووبوون، ڕوودامالڕان، شەرم شکان.

سیوادبوونەوە: چاوکردنەوە لە خوێندندا یا لەکاروباریدا، ترس شکان.

سیوادکردنەوە: شەرم شکاندن، چەقەسووکردن.

سیواغ (باک.): گورج. ــ کرن: هەڵدانەوەی قۆڵ و داوێن و ئیتر. (باک.) سوواغ.

سیواق: سواخ.*

سیواک (ع.): کورتە دارێکی باریکە سەرەکەی دەکوتن و موسڵمان لە دەمیانی وەردەدەن.*

سیوان: سەیوان، خێوەت، چەتر. (باک.) کەنارنوشتانەوە.

سیووک: (باک.) داسندی.

سیوەڕۆ: لەڕی و لاوازییەکە لە برسان یا لەبەر نەخۆشییێکی تووشی ئاژاڵ یا مرۆڤان دەبێ، کە ئیتر ئومێدی قەڵەوبوونەوەیان نامێنێ. (خۆ.) سیخەڕۆ.

سیووڵ (فە.): سمێڵ.

سیوجگەر: جەرگ و سی گیاندار.

سیوسیوە (هەورا.): تیف تیفەی دووای سەرتاشین. (کۆ.، دزە.) گرێژەنەی دەرکێ، بەرد یا دارێکی قووڵە گرێژەنەی دەرکەی لەسەردادەنرێ. (خۆ.) چیوچیوە.

سیوسیوەی ڕانی: نێک و جومگەی ڕانی.

سیویر: سەخت، تون، توند.

سیە (هەر.): سی (٣٠). (زاخ.) سێبەر، نیسێ.

سیەک (باد.): سرکە.

سییار: سیدار، سیلدار. کۆتک، شاگرد، قوتابی، سوختە.

سییەک: دووپشک.

ش

ش: تیپێکی ئابێی کوردییە. بەدووای هەرووشەییێکەوە بنووسێ واتای: هەم، ژ، دیسا، دیسان، لەگەڵ، ئەمەش دەگەیەنێ. لەبازاڕیش نەبوو: ژبازێڕیژ نەبوو. (کە.) چۆش، چۆنش، هۆنش. بۆ ڕاوەستاندنی گوویدرێژی بەکاردەبرێ. بەدووای ووشانەوە دەنووسێ وەکوو ئێوەش کوردن، واتە ئێوەش وەکو ئێمە یا فیسارەکەس کوردن؟.

شا: پادشا، کەی، پاشا، خونکار، میر، میران. هەنگ و زەردەواڵەییێکی گەورەیە، کە شانە هەڵدەبەستن و گەرا دادەنێن سەرۆکی چینی خۆیانن. میرە لە شەترەنجێدا. (شەقە.) تەماشا، شاشا، چار، چاوچار، تەماشاکە، بڕوانە. (باک.) شاد، شادمان، قایل. خۆزیا، خۆزگە، خۆشا بە باری فیسارەکەس، واتە خۆزگە بەحاڵی وی. (ئەردە.) شابە حاڵی.

شاب (باک.): دارەبی، بی.

شابادیە (ئەردە.): بادی گەورە، ئامانی گەورە.

شابار: باری گەورە.

شاباز: چاکترین باز، بازی تەواری گەورە. بازی میری و خونکارانە. ناوی پیاوانە. ــ ی: حاکمەکانی، خانخانی.

شاباش: بەخشیشێکە تەنها لەکاتی داوەتێدا دەدرێ بە چاوەش و شایەران. چەپڵە ڕێزان، ئافەرین، بژی، هەربژی.

شاباشکردن: دراو و نوقڵێکە، کە هەڵدرێ بەسەر یەکێکیدا لەبەر خۆشەویستی یا بەسەر بووکێدا لەکاتێکیدا، کە دەگاتە بەردەرگای زاوا.

شابال: باڵی باڵندەی گەورە بەتایبەتی ئەو شوێنەی کە پەڕی گەورە و شاپەڕەکانی پێوەیە، گۆیا سێ پەڕی درێژە لەهەر باڵێکیدا. باڵ (گەز) یێکی گەورەی مرۆیە.

شابانە (ئەردە.): شاوانە. یەکێکە لە دەرمانەکانی گیایی بۆ ئەو چتانە بەکاردێت، کە مەرزنجۆش لە پزیشکیدا بەکاردەبرێت.

شابایە (سەق.): گادۆشە.

شابەدەم: شەمەترێنکە.

شابەڕوو: بەڕووی هەرە گەورە، کەستانە.

شابەنەر: شابەندەر.

شابەندەر: سەرۆکی بازرگانان. شابەنەر. نووێنەری دەوڵەتێکییە لە ناو دەوڵەتێکی تردا تا کاروباری دەوڵەتی خۆی و هاوولاتییەکانی هەڵسوورێنی. ئافرەتی بێ شەرم.

شابەندەرخانە: شابەنەرخانە، سەرایەکە شابەندەر تێیدا دادەنیشێ.

شابەست: بلۆسکێکی ئاسنە لەسەرەوە تا خوارێ، بلۆسکی ئاش.

شابەک (باک.): قەفی پرچ وکاکۆڵییە، کە بکەوێتە سەر نێوچاوان. (زا.) چۆغەی ڕانکییە.

شابلغان (باک.): گیایەکە.

شابوو (ئەردە.): چەکچەکیلە، کوندەبوو، کوندەبەبوو، (ئەردە.) بووەکەرە.

شابوون: شادبوون. ــ ی (باک.): شادی، کەیفخۆشی.

شابی (باک.): شادی، کەیفخۆشی.

شاپ (ئەردە.): زللە، شەپەلاخە، بە لەپی دەست لە ڕوو یا لە ڕوومەتی کەسێکی دان. (ڕەوا.) شەپ، شەق. (باک.) چۆغە.

شاپان: تاکەکەی (شاپ) ە.

شاپانکاری: زللەلێدەر.

شاپە (باد.، بار.): پارچە بەفرێکی گچکەیە لە ڕنووی گەورە بێتەوە و بکەوێتە خوارێ. ڕنووە بەفرێکی گەورەیە، کە لە کێوان دەکەوێتە خوارەوە دەنگ و هاشەی دێ.

شاپەدرەم: (هەورا.) شەمەترێنکە. (هەورا.) شابەدرەم. زەرگەتەیەکی نێوقەد باریکە هەنگووینی زۆرباشە.

شاپەڕ: پەڕە هەرە درێژەکانی سەر باڵ و کلکی باڵندانە. (ڕەوا.) چخ. شمشیرە.

شاپەسەن: شاپەسەند، گوڵێکی چەند ڕەنگییە و سوورە، چارەیی، وەنەوشەیی، سپی.

شاپەسەند: گوڵێکی هەمەڕەنگەی بێ بۆنە لە ڕەگەزی سووراوییە و بەلاّن لەوی پەسندترە. نێوی ئافرەتانە.

شاپەلۆت: جوورە بەرووییەکی پانە.

شاپرزا: شپرزە.

شاپک (باک.): چۆغە، چۆخە.

شاپلیتە: شەپلیتە، شپلیتە، شەپلتە، سووکە، چرای دەستی. (باک.) پەلۆختە، دارێکی درێژە سەرێکی پەرۆی نەفتاوی تێدەئاڵێنن و هەڵیدەکەن بەهۆی وی بەشەو دەگەڕێن.

شاپووراخ (لو.): پەپوولە.

شاپێنۆز: پینەی پۆشەمەنی. شاردنەوە. ـــ کرن: شاردنەوە. خووە ـــ کرن: خۆ شاردنەوە.

شات (ئەردە.): شاتە، هاش و هووش. بەخۆفشین. (هەورا.) خەڵفی داوردەختانە، ئەو لکە شلک و نەرمانەیە، کە بە تازەیی دەری دەکات، تووڵی یەکساڵەیە. (باک.) شەلەل، شەپلە. شەحتۆ بوویە.

شاتار (ئەردە.): جوورە تارێکی گەورەیە.

شاتاڵ: شالاّو، هەڵمەت، پەلامار.

شاتان: جوورە چنارێکە هەر لەتیرەی ئەسپیندارییە لق و چڵ و پۆپەکانی ڕاست لەگەڵ دارەکەی هەڵدەچن و بلاّویان ناکات لە ئەسپیندار بەرزترە و لە هەموو جوورە چنارێکیش باشترە.

شاتاندن: قیژاندن.

شاتاوولّ (بابا.): بەسەر قیژاندن و شالاّو بردنەسەر کەسێکی.

شاتە: هەراو دەنگەدەنگی بێشەرمانە. بڕوانە: شات. جوورە نانێکی تەندوورییە.

شاتەرە: گیایەکی ناسراوە کەمێکی لەنێو کاسەی ئاودا بکوڵێ و تەنها قوڵتێکی بدات دووایە (٢٤) کاتژمێر لە ناو ئاوەکەدا بێ تا باش تام بداتەوە ئەوانەی ووشکە بیرۆ یا تەڕەبیرۆ و خارشتیان هەیە چەند ڕۆژێکی بەیانیان لە خورینی نیو بەرداغ لە ئاوەکەی بخۆنەوە دووای پالاّوتنی. خۆ، کە بە ئاوەکەی مەڵحەم دروستکرێ لە شووێنی بیرۆ و خارشتی بدەن زۆر باشە، جا بۆ مەڵحەم دەکوترێ و دەکوشرێ و بە ئاوەکەی مەڵحەم دروست دەکرێ.

شاتەشات (کە.): قیرەقیر، هەراهەرا.

شاتر: خۆشرۆ، باڵەبان، تەتەر. چووست، چالاک، نامەبەر، پەیک. ڕێک کەوتوو، بە دڵەوەنووساو.

شاتری: خۆشرۆیی، باڵەبانی. تیرەیەکە لە هۆزی جاف.

شاتکردن (ڕەوا.): کوژتن، تغ کردن، لەسەری باز مەدە تەواوی کە، تخی کە.

شاتل: گیایەکە.

شاتلوورە: تایەرە گلگل.

شاتوو: گاتوو، تووشامی، (باد.) تبی شەمبی، تووی سوور و ڕەش و گەورەیە.

شات و شووت (موک.): هەراهەرا، هەرەشە، خۆهەڵکێشان، فروفیشاڵ، شاتەشاتکردن.

شایتمان: شەهادەتی ئیمان.

شاجووان: لاوی شۆخ و شەنگ، شای جووانان.

شاخ: تووڵەی دار و گیا و بڕکانە. (باک.) شووێنێکە لە چیای جوودیّدا زۆر خۆش و ئاوداره هاوینگەها میری بۆتانێ بووە، جزیری دەڵێ: شاخە عەمری بخووە بەرزێ وەژ قەیسەرامەکە بەحس. قۆچ، قۆلۆچ، کلۆچ، سترۆ، ستروو، بێ ـــ: بێ قۆچ، کۆڵ. دەفرێکی دارینە، بارووتی تێدەکرێ و دەکرێتە مل. چیایەکە هەمووی بەردبێ یا بەردی زۆر بێ، کەژ، کێو، کۆو. چیا. ناوی گوند یا کۆنە شارێکی کوردانە لەسەری باژاری جزیر و بۆتانێدایە لەناو چیای جوودێ، گوودێ بەهەشتی جیهانی جێی چێرۆکان.

شاخانە: بزنانە. (جا.) کوودە (لو.، کەل.) شامشمار. پارەیەکە لە خاوەند ماڵات و ئاژاڵ دەستێنرێ لە خاوەند یا بەرانبەر بە لەوەڕی شاخ، مەڕانە لەلایەن میری یا ئاغاوە.

شاخاندن: شریخەکردن، شیتاندن، چریکاندن، قیژەکردن، حیلاندن، شریخاندن.

شاخانن: شاخاندن.

شاخلو: جێی چرنووک لە ئەندام. ـــ ی: جێگایەکە شاخ و کێوی زۆر بێ وەکوو کوردستان.

شاخە: دەنگێکە وەک دەنگی ڕووخانی خانووی بەرز و هەرەس هێنانی گاشەی زۆر گەورەی سەرشاخ.

شاخە: لقی داوردەخت و چڵی گیا، بێچوو، وەچ، بەچ، منداڵ. (ئەردە.) قرمە، قڕپە.

شاخە خەفیاگ (ئەردە.): کەوش. لکی دارێکییە لەژێر خۆڵ بنرێ و لە دوو سەری بهێنرێتە دەرەوە.

شاخەکردن (بابا.): هەستانە سەر پاشووانی یەکسمانە.

شاخەشاخ: چریکەچریک، شیتەشیت، شریخەشریخ.

شاخەت (کۆ.): خەتێکی گەورە و زۆر خۆشە. جۆگەیەکیشە هێندە گەورەبێ، کە چەندین جۆگەلان ئاوبدات، بەند.

شاخەوان: چیاڤان. (هە.، خۆ.) شاخەوورز. کەسێکە باش بە چیایاندا بچێتە خووارێ و سەرکەوێ. ـــ ی: چیاڤانی.

شاخەوشاخ: ئەم لکەولک. لە ـــ ەفرین.

شاخەوورز: (هە.، خۆ.) شاخەوان.

شاخەی باردار: لکی بەردار، شاخەیی پەیوەند.

شاخەی پەیوەن (ئەردە.): لکی بەردار.

شاخەی خەفیاگ: شاخە خەفیاگ.

شاخەی مێو (ئەردە.): تەرز، تووڵەی مێوێ.

شاخیزی (دزە.): مەرمەرشا، هومایین.

شاخدار: بەشاخ، قۆچدار، خاوەند شاخ. گەواد، تەرەس. جوورە بەرێکی دار مازووە لە پانکە دەکا بەلاّم ئەم درێژکۆڵەیەکی قژقژە. گیاندارێکە شاخی بێ. ـــ ی: گەوادی، تەرەسی.

شاخس: دەستبلاّو، دڵفراوان، بەخشندە.

شاخهی: جوورە ترێیەکی سپیە وە مام برایەی دەچێ بەڵام ئەمە سەری گلووەکانی باریکە.

شاخستان: شاخاوی.

شاخهی: دەسوازی، بەخشندەیی.

شاخکردن (کە.): هەستانە سەرپاشووانی وولاخی بەرزەیە.

شاخکەر: چالاخ، تێتەسەردەس.

شاخ لێدان: قۆچ لێدان، شۆق لێدان.

شاخ نفیر: بۆق، کەڵەشاخ، بۆڕی.

شاخ و بەڵەک (ئەردە.): قەمزوناز. ئینجە و فینجە، تەختە و خاڵ.

شاخوڕ (باک.): چیای تزم و پڕدار و بەرد و زوغـورد. ڕەنگە شاخی وورد و گچکە بێ.

شاخ و هەملەر (باک.): دوو دێی خۆشن بە داوێنی کێوی جوودێدا.

شاخی: کێوی، گیان لـەبەر یا ڕووەکێکە هەر لـە چیایاندا بێ وەکوو پلنگ و وورچ و ڕێواس و ئیتر. شاخی بۆڕی لێدانێ.

شاخینی (باک.): جحێڵی، لاوی.

شاد: شا، مادەخووەر، خەرۆ، پشکووتوو، کەیفخۆش، دڵخۆش، ئاغووش، دڵشاد.

شادانە (ئەردە.): تۆوی گوش، توو‌گووش. (ئەردە.) دان بەنگ. شەدانە.

شادەمار: شارەگ، ڕەگی هەرە ئەستووری گیان لـەبەر و درەختان.

شادەمەرگ: کەسێکە لـە خۆشیان بمری. ـــ ی: شـادەمەرگ بـوون. ـــ بوون: لـە خۆشیان مردن.

شادەنووێژ: قامکی دۆشار مژە.

شادبوون: پشکووتن، هەوار، کەیفخۆش بوون، بەمرازگەیشتن.

شادکامی: شادمانی. بە مرازگەیشتن، بەخ.

شادکردن: خەرۆ ر کەیفخۆشکردن.

شادمان: نێوی ئافرەتانە. خەرۆ، کـەیفخۆش. ـــ ی: کەیفخۆشی، شادی، دڵخۆشی. ـــ بوون: کەیفخۆش بوون. ـــ کردن: کەیفخۆشکردن.

شادمانی سەردەمی بووکێ: سوور.

شادوان (ئاکۆ.): شفرە. گیرە.

شادی: کەیفخۆشی، شادمانی، شایی، شابی، گوشادی، گەشی، گەشـە. ڕەزم. دەمـاخ، خۆش، بـەزم، کـەیف، ڕووگوشادی، ڕووخۆشـی، (بـاک.) بسکە، بسکەبسک. جوورە هەڵپەڕینێکە.

شادیانە: بەزم، ئاهەنگ.

شادیانەی زابین (ئەردە.): کوڕانە، گووێزەبانە، شـادمانی و بـەزم و ڕەزمـی منداڵ بوون.

شار: باژێڕ، بـاژاڕ، شارستان، (ئـەردە.) پاڵـە، ـــ ی چکۆڵـە: شارۆلکە، هێشەت. ناوچەیەکی تایبەتییە لـە مەیدانی تۆپـەڕاکردنێدا. قارگـە. ڕێژ، سەرشار، لێوڕێژ، بەتەنها بەکارنابرێ. لـە دەورەی چەغزی گووێزێنیدا یەک دوو چاڵی گچکـە دەکـەن، کـە ناوچـەی گەمەیەکەیـە. قزگـە، شـووێنێکی تایبەتی نیشانەکراوە لـە هێندێ یاریدا وەک خۆشاردنەوە، تەرە ـــ مـرداری کەلێی کۆدەبنەوە. (ڕەوا.) شاش، نەکوتراو.

شارا (هەورا.): تایـە، گیشـە. (بـاک.) ئێجگـار سـووتێنەر. سـۆزندە. (جا.) گێشە، تا، تەبارە.

شاراشۆ (ئەردە.): بە گێچەڵ، شەڕهەڵاییسێن.

شاران (بـاک.): تەسبیح. (بـاک.) گەردەنبـەند، زنجیر، ڕەسـەن. (زا.) گووێز و بادامێکە وەک ملوانکە ڕستن دەکرێ.

شاراندن (باک.): گەرمکردن تا سوور دەبێتەوە، سوورکردنەوە.

شارانگەر: کەسێکە زۆر شاران گەرابێ.

شارانگە: وێڵ، سەرگەردان.

شارانگەشت: شارانگەڕ.

شاراوە: شارراوە، ڤەشارتی، پەنهان. بەخاک ئەسپێر راو.

شارە (هەو.): کایەکـە بـە دەورەی چاڵێی دادەکـەن تـا دەغڵەکـە تێکـەڵ بە خۆڵ نەبێ. نێوی ئافرەتانە.

شارەبان: شارۆکەیەکی کوردستانی باشوورە. *

شارەدێ: دێی گەورە، گەورەدێ.

شارەزا: مـەحلان، خۆجـی، ڕێـزان، کاراشـنا، بەڵـەد، کـارزان، ئاگـادار، جێگەرخۆێن دەڵێ: هەرکەسێکی زانگەی شاربێ لـەهی دەرەوە زیرەکتر و شارەزا و ووریاترە، بەڕاستی باشی بـۆ چووە. ئـازا. نـا ـــ: نابەڵـەد، بـێ هونەر.

شارەزابوون: بەڵەد و مـەحلان بوون. ئاگاداربوون.

شارەزاکردن: بەڵەد و مـەحلان کردن.

شارەزایی: بەڵـەدی، مـەحلانی، ڕێزانی، کـارزانی، کاراشنایی، زانـایی، کارسازی.

شارە زەردەواڵـە: هێلانـەی زەرگەتـە، جێگایەکـە زەردەواڵـە هێلانـەی تێداکردبێ.

شارەزوور: ناوچەیەکی گەورەیە لـەلای باشووری سلێمانیدا.

شارەگ: دەمار، شادەمار.

شارەمار: (باد.) هەلەمار، هۆلەمار. جێگایەکە ماری زۆربێ.

شارەمرۆچە (ئەردە.): شارەمێروولە.

شارەمێروو: کونێکە مێروولان هێلانەیان تێدا دروستکردبێ.

شارەمێروولە: شارەمێروو.

شارەوا: پارەی قاقەز، (ئەسکیناس). ئاوەدانی و ڕێک و پوختی.

شارەوان: بەڕێوەبەری شارەوانی لە ڕووی پاکی. شاردار، پارێزەری شار. ـــ ی: بەڕێوەبەرێتی شارەوانی، شارداری.

شارەودەر: شاربەدەر، دەربەدەر.

شارەودەربوون: شاربەدەربوون، دەربەدەربوون.

شارەودەرکردن: شاربەدەرکردن، دەربەدەرکردن.

شارەهەن (ئەردە.): بەلوعە.

شاربازێڕ: شارێکە لە کوردستانی باشووردا. *

شاربەدەر: کەسێکە لـەبەر خراپی و بەدکرداری لە ئاوەدانی دەرکرابێ.

شاربەدەربوون: دەرکران لـە ئاوایی.

شاربەدەرکردن: دەرکردنی کەسێک لـە ئاوایی لـەبەر گەندی و بەدکرداری.

شاردار: سەرۆکی سەرایە.

شارداری: سەرۆکایەتی سەرای شار.*

شاردرانەوە: لەبەر چاوەوە لادانی چتێک، بزرکرانی شتێک.*

شاردراوەوە: شاراوە.

شاردن: شاردنەوە.

شاردنەوە: وەشاردن، ڤشارتن، حەشاردان و وونکردنی چتێک، شارینەوە، پەنام کردن. خۆ—: خۆ پینۆزکرن، قەلزین. شاردن، حەشاردان و وونکردنی چتێک.

شاردنگە: حەشارگە، قۆختە، حاشارگە، وەشارگە. سیپە، سەنگەر، جێگایەکە خۆ یا چتی لیَ بشاررێتەوە.

شاردنگە: شوێنێکە چتی لیَ بشاررێتەوە.

شاررانەوە: شاردرانەوە.

شارراوە: شارودراوەوە، حەشاردراو. —یی: شاردراوەیی.

شارسان (ئەردە.): شارستان، شار.

شارسانی: شارستانی.

شارسانیەی (هەورا.): شارستانێتی.

شارستان: شارسان. شارێکی زلە، کە سەراو سەرداری لیَ دانیشیَ.

شارستانی: شارسانی، کەسێکە دانیشتووی شاربیَ.

شارستانێتی: شارسانێتی، ژیری، جەزایی، چاوکراوەوەیی.

شارکەوانی (ڕەوا.): خۆشاردنەوە، گەمەیەکە چەند منداڵێک چاویان دەقووچێنن تا یەکێکیان خۆی دەشارێتەوە.

شارگە: جێگای خۆ لیَ شاردنەوەیە لە گەمەدا. کوزچک، کەمین بۆ ئەوەی ئەوەکوو لەپڕ ڕابێن بەسەریاندادەن.

شارگر: ووتەیەکە لە گەمەی خۆشاردنەوە لە کاتێکیدا بێتەوە سەر شار دەگوتریَ.

شارۆ: مەبەس لە کوڵێک دانەوێڵە چنینەوە لەناو جاڕدا یا میوە لەناو باغێکیدا دوای چۆلکردنی باخەکە لە لایەن باخەوانەوە.

شارۆخ (هەو.): چەمیلەی ترۆزی، (موک.) کالیار، لە گەرمێنیَ جوورە ترێزوێکی بەراوە بەقەد باسکێکی و گەورەتریش دەبیَ بێتام و ڕەقە، (شار.) ئارێژە.

شارۆلکە: شارۆچکە، شاری گچکە.

شارویران: شارێکە لە کوردستانی باکووردا.*

شاریَ: ناوی ئافرەتانە.

شارِیَ: شارێگا، ڕێگای زۆر فراوان و درێژ، کە ڕێگا و کۆلانی زۆر بەسەرەوە بیَ.

شارێگا: شارِیَ.

شارێگە: شارِیَ، شەقام.

شاری: شارستانی.

شاریاگەوە: شار راوە، پەنهان، پۆشیاگ، پەنام کریاگ.

شاریان (ئەردە.): وون بوون، پۆشران، پەنهان بوون.

شاریانەوە: شاریان.

شارپشە: شادەماری داروودرەختان. شادەمار، شارەک.

شارپخۆلە: (؟).

شارینەوە: شاردانەوە.

شازادە: منداڵی شا، میرزا، کوڕی میری، ئەوەی شا، پاشازادە.

شازدە: شانزە، شانزدە، (١٦). —مین: شانزەمین. —هەم: شانزەهەم. —هەمین: شانزەهەمین.

شازدە هەنسە: جەریەزە، بیَ شەرم. خۆگر، بەرگر، ئەبەز، خۆڕاگر.

شازی ، شامبازی (باک.): جوورە مەیمونێکە زۆر لە مرۆڤان نزیکە.

شاژن: ژنی شای، خانمی میری، یای میری، (هەورا.) شاژەنی. بالاّبەرز و جوان و شۆخ و ناسک و دڵگرترین ژن، کابانی لێهاتوو و بە مشوور.

شاسە: شەستە دانی زەوی کێڵرا و تەخت و ڕێک کردنی، ماڵوو.

شاسەلیم بازی: پالەوانە کەچەل.

شاسەیوان: چەتر و سەیوانی پادشایان، خێوەتی شا، خێوەتی گەورە. خێوەتی پادشا، ڕەشماڵی زۆر گەورە، سەیوان و چەتری پادشا. خێڵیلە.

شاسووار: کەڵەسووار، سوواری هەرەباش، مرۆی تەردەست و ئازا و کاربین.

شاش (باک.): شاشک. پێچ، مێزەر، مەندیل. بلاّو و فش، واژی سفت. تەنک. واق ووڕمان. ئازاد چیایی —کرد: سەرگەردان کرد، لە ڕێی دەرخست.

شاشان: نێوی ئافرەتانە. جوورە گەوهەربەندێکە، کە پادشایان لە قۆلیانی دەکەن، وەکوو لەو تاکەدا: دوڕ و یاقووت و مەرجان سەرئەفراز هەتا شاشان.

شاشە: شاسە.

شاشەم: شەم و مێوی زۆر گەورە.

شاشبەن (ئەردە.): مێزگیران، گمێز گیریان.

شاش بوون: واق مان، (هەورا.) سوورمەنە.

شاشخاێن: زمانلووس (ڕیاکار)، کەسێکە لەژێر پەردەی ئایینیدا دەستی ئەم و ئەو ببڕیَ.

شاشخاین (باک.): زمانلووس(ڕیاکار). —ی: زمانلووسی، ڕیاکاری.

شاشک (باک.): مێزەر، سەرپێچی پیاو، شاش. شووشە.

شاش کردن: واق ووڕکردن.

شاش و وێش: چتی زۆر شاش.

شاشیک (باک.): مێزەر، مەندیل، شاشک.

شاعر (ع.): هۆنەر، هەستیار، بوێژ، هەڵبەس.

شاف: بەقەد سنجوویەکی لە سابوون یا چتی تر لەناو کۆمی مرۆڤی گرفتاردا دەنرا تا ڕەوانبیَ، لە هەندێک چتی دی دروستدەکریَ و هەڵدەگیریَ بۆ مایەسیری.

شاف پێهەڵگرتن: شاف لێدان، مەبەس لە فریودانە بەزمانی لووس.

شاف لێدان: شافپێهەڵگرتن. تەفرەدان.

شفر (باک.): خانووچکەی نابووت. پێست و کەولاّوی، کەوڵدار. (باد.) پنجە گیایەکە پەڕە ئامێزێکی چلّ چلّ بلّند دەبیَ منداڵان لاسکەکانی دەکەنەتیر.

شەفەهەڵگرتن: خۆ دەرمانکردن بە شاف.*

شاڤا (باد.): هەنگاو.

شاڤشین (باد.): شینەشاهۆ.

شاڤین (باد.): دەنگی کەروێشک.

شاق: شاق باق و شاق واق، شاقشاق لە دەنگی مریشکاندا دەردەکەوێ.

شاقاو: شەقاو، هەنگاو.

شاقەشین: شاهێن (باڵندەیەکە).

شاقەل: چمک، داوێن، دامنە، چاک، شاقڵ.

شاقەڵ: قەبارەی گیاندار. باڵی باڵندەی گەورە.

شاقەلدار: کەسێکە بەرگی وای لەبەردابێ شاقەل و داوێنی هەبێ.

شاقروان: بوق.

شاقشاق (باک.): قرتەقرتی مریشکانە.

شاقڵ: شاقەڵی کەوا، چاکلی کەوا. داوێن، دان.

شاقواق (باک.): شاقشاق. قرتەقرتی مریشکانە.

شاقوڵ (ئەردە.): شاوول.

شاقولاپ: قولاپی گەورەی جقەدار.

شاقوڵی ئاغا: داعبایەکی ڕەشی گچکەیە زۆرجار لە چای هەنجیردا دەبینرێ.

شاقوت: چیچە، چل، گۆی مەمک.

شاقووت (زا.): پەلی دارە گوێزێکە، کە برابێ.

شاقوول: فاقە، تەپکە. شاوول.

شاقێن: دەنگی کەروێشکی.

شاک (باک.): زیرەک، کارزان.

شاکار: شاکردار، کردەوەی زۆرباش و گرنگ و بەرز و پوخت و بێ وێنە.

شاکاشی: (هەو.) مەڵکانە. قاندەلووک، قاپێکی زۆر زلی گڵێنییە ماست یا دۆشاو و چتی تری تێدەکەن.

شاکەشاک (هەو.): پاڕانەوە.

شاکردار: شاکار، کرداری میرانە.

شاکوڵ

شاکوڵ (زا.): پێڵاو.

شاکۆڵ (باک.): گۆچان، داردەست.

شاگا: شەگە، لەجیاتی سەلام.

شاگە: شەگە، شەگگە. (ڕەوا.، هەو.) بالابڵند، بەژن درێژ، بالا بەرز.

شاگەردانی (ئەردە.): پاشاگەردانی.

شاگەشکە: نێگجار شاد و کەیفخۆش، شادگەشکە، فێیەکە لە خۆشیان مرژی بگرێ، لە خۆشیان ـــ ی هاتێ. چەمۆڵە.

شاگرد: قوتابی قوتابخانە، (ئەردە.) سیاری. بەردەستی پیشەگەران، بەروەستا. ـــ ی: پیشەی قوتابیەتی. کردەوەی شاگرد لەبەردەستی وەستایان.

شاگردانە: چێشتانە و بەخششێکە بە شاگردان بدرێت. وەکو شاگردان.

شاگردە: دارێکی درێژی قەلانگەدارە جۆلا ڕایەڵی پێ بژار دەکات.

شاگرداروغە: گزیر. تەنگەچەری.

شاگوڵ: گوڵی هەرە گەورەی گەنم و جۆیە، بۆ هەموو گوڵێکیش بەکاردەبرێ، کە باش و زۆر جوان و دڵگرترین یا گەورەترین بێ.

شاگونج: گونجێکی گەورەی دارینە لەناو دەمی نێ دەنرێ و تەندوورەی ئاشی گونجێکی بچووکتری تێ دەبڕێ.

شاڵ: شەوشەپک، ڕانک و چۆغە. پارچەیەکە لەپاش ئەوەی، کە وولاغ ڕنەک کرا پشتی چارەوێی پێ دەسترنەوە. پشتێندی کەسکی سەیدان یا مێزەری سەوز. ـــ ی تورمە جوورە کرێکە جۆلایان لە خوری و چتی تری دروستی دەکەن و زۆر جۆری هەیە. (کە.، جا.) بووزوو، جوور و ڕەنگ و هۆی ناوبردنیان ئەمانەن: بەکریەگی، بازانی. بنەفشی، بیرکەمی. چارمەکووک، دگور. تێزدین سەری، گوڵاشاچی. مادانی، نوسمان بەگی. مرشکی، قاجیتی. ڕێنوێبەری، ڕەنگی بەروی. سایا، سپی سادە. سەماوی، سەیفکی. سیمەکووک، ستۆکەو. تەختی بەنەفشی.

شالانگ (کە.): جوورە گیایەکە.

شالاو: شاتاوول، پەلامار، هەڵمەت. هێرش، ئێرش (بۆ سەگ و درندە).

شاڵگەردن: مل پێچ، گەردن پێچ. (باک.) ئلێمی.

شالاشتە (هەورا.): بوخچە.

شالۆر: باڵندەیەکە ڕەنگە شەلاقە بێ، هەندێک کەسیش بە بولبولی دەزانن.

شالۆک: (هەورا.) قەلانک، قالنگە.

شالۆل (باک.): شالوور.

شالوور: جوورە بولبولێکە. (باک.) شالووک، شالوول، شالۆل، شەهلوول.

شاڵ و شەپک: ڕانک و چۆغە.

شالووک (باک.): شالوور. (ئامێد.) داس.

شالوول (باک.، لەە.، خۆ.): شالوور.

شالی (باک.): نانی شەکری، کولێرەی چەوەندەری.

شالیار: وەزیر. بەڵێ شایی (پادشایی) بێ ـــ نابێ.

شالیارگە: وەزارەت.

شالیاریانە: وەزیریانە.

شالیگا: مەرمزەجاڕ، جارمەرمزە، چەڵتووک جاڕ.

شاڵینە: دەفرێکی چوارگۆشە لەشاڵ دروست دەکرێ بۆ زۆر مەبەستان بەکاردەبرێت لەناو ماڵێدا. (هەورا.) چارۆگەی خوری گەورە. گڵێمە، چەپاڵێکی چوارگۆشەی خورییە. کۆلوانە لە بووزو دروستدەکرێ.

شام (فە.): چێشتی ئێواری، نانی ئێواریێ، بێ ـــ: بێ نانی ئێوارە. شێڤ، شیو. (فە.، ئەردە.) ئێواریێ. شاری (دمشق) کوردی زۆر تێدایە: (حي الاكراد، مهاجرين)، لە نزیک چیای (جلق). لە وولاتی شامێشدا کورد زۆرە. شەو. خۆراک و خواردەمەنی شەوێ.

شامات: دەشتێکی شۆرەکات، مەڵبەندێکە لە کوردستان، ووشەی دۆڕانی شەترەنجە.*

شامار: هەژدیها، ئەژدیها، ئەژدەها، ماری گەورە.

شامبازی (باک.): شازی.

شامبۆز: ئازا، دروستکار، سەرڕاست. زانا.

شامخواردن: شێو خواردنی ئێواریٚ.

شامکردن: شامخواردن.

شامۆیی (زا.): جوورە تورتنێکی بیٚ کەلکە.

شامێر: شەمێر، پردڵ، ئازا.

شامێروو: کەڵەمێروو، کەلەمۆری، گەورەی مێروولان.

شامی (فە.، لو.، دەر.): شووتی، شفتی، هەنی. (باد.) سەرتاووسی. (باک.) جوورە مریشکێکە.

شامی تاڵە (فە.): گووژاڵک، کاڵەکەمارانە.

شامیران: میری میران، شاهەنشا، سوڵتان.

شامیلە (شا.): گاتوو، تووشامی، (هەورا.) سوورە تفی.

شان: باسک، باڵ، تیرەشان. تەنیشت تۆقەسەری گرد و چیایانە، پایە، جێگا، پەرسە. پلە، ڕێزە، گەورەیی شکۆ، بارە، حەنا، ئەنازە. (هەورا.) شانە. (زاخ.، دهۆ.، باد.) پۆل. (باک.) پیل، پی، مل. ئێسقانی ڕاست و چەپی ژێر مل، کە هەردوو قۆڵی پێوەیە. شایان، شیان. ئافەند. پیشان، ڕەوابوون. توانین، لە توانادابوون. شانە، چتێکی کونکون و گردە هەنگ و زەردەواڵە هەڵیدەبەستن تا هەنگوینی تێکەن، هێلانە هەنگ، ماڵەهەنگ. بزنێکە سەری زەرد بی. پنک، خاڵ. خاو. ــــ شکان: خاوشکان.

شان شکاندن: خاوشکاندن.

شانا (لو.): شانە.

شاناز: نێوی ئافرەتانە. نازوفیزی پادشای، کەشخەی میری. ــــ ی: هەڵشەنگان، نازین، شۆگایی، قوونەت، مایەی سەربڵندی، کۆڵە، پێداخورین، بەخۆفشین، خۆهەڵکێشان. ــــ کردن: هاش و هووش و کۆکردن، پێخورین، نازپێوەکردن.

شانامە: داستانێکی هەڵبەستراوە لەلایەن فیردەوسی توسی یەوە. نامەی شایانە، باشترین نامە. نامەیەکی زۆر دوور و درێژە.

شانان (هەورا.) لێدران.

شاناندن (هەورا.): لێدان.

شانای: وەشاندن، چاندن، ناشتن. (هەورا.) تەکاندنی دار و هەڵوەرینی بەری.

شانە: دارۆغە. سەرۆکی شاگرددارۆغان. (باک.) گەرەک. شانی هنگڤیٚ: شانەی هەنگوینی. ئاسنێکە فیشەکی تێدەخرێت بۆ دەمانچە و تفەنگ. (ئەردە.) ئەردە، لیسە. ماڵە. شە، شەهـ، شەهک، سەرشەهک، سەرشەهـ، موو و تووکی پێدادەهێنریٚ. ــــ کردن: گووزنیک. (هەورا.) شان. شانە و دەفری جۆلایی. ئەو کەسەیە لەلایەن ئاغاوە خەرمانان هەڵدەگریٚ، سەرکار. شە، چتێکە تووکی سەری پێدابهێنریٚ. (ئەردە.) دیانە، شانە ئاوریشم داهێنان.

شانەشین: شانشین.

شانەکار: ئافرەتێکە سەری ژنان ڕێک بخات.

شانەکردن: ــــ ی موو: داهێنانی بەشانە.

شانەگەر: کەسێکە شانەی دروستبکات.

شانەوشان: بە کەشخە و فشی ڕۆیشتن و شان بادان.

شانەی جۆلایی: دەفەی جۆلایی، شەمتە.

شانەی خوری: جوورە شانەیەکی تایبەتییە خوری پیٚ لە شانە دەدریٚ.

شانەی هەنگووینی: شانی هنگڤیٚ.

شانەیی: سەرکاری.

شان بەشان: بیٚ پاشە و پێش کەوتن، بەرانبەربوونی دوو کەسانە بە چەشنێک، کە لە ڕیز و تەنیشتی یەکتریی یەوەبن.

شان بەشانی کێوی: بەملەدا وەسەرکەوتن.

شان بەلای شاندان: شان لێدان، شان لەشاندان.

شان بڵند: پایە و پلە بڵند، گەورە و مەزن، بلندجیهە، جێگەبەرز، شاندار. ــــ ی: گەورەیی، مەزنی، پایەبەرزی، جێگەبەرزی.

شانپۆش: دەسماڵی ژنان، چتێکە بدریٚ بەسەرشاندا.

شان داچەکان: شل و شۆڕی ئێخەی پۆشەمەنی.

شانداچەکاو: کەسێکە ئێخە و گەردەنەی کراس و کەوا و ئیتری شل و شۆڕ بیٚ.

شانداان: بریتییە لە نوستنێکی کەم، مەبەسیش لە مردنی یەکێکیشە. لەڕووی سووکییەوە بەکاردەبریٚ.

شاندار: شایان، شیاو، پایەبەرز، پایەبەند، بەشکۆ. ــــ ی: شایانی، شیاوی.

شاندانەبەر: هەوڵدان، تێوەچوون.

شانداهێشتن: شانداان، پاڵکەفتن، درێژبوون، ڕاکشان.

شاندەلیک (باک.): زەردەلیک.

شاندن (باک.): ناردن، هنارتن. بشینە. (کەل.) چاندن، ناژتنی تۆو و چتی تر.

شاندی (باک.): شۆفار.

شاندیار (باک.): سەرۆکی والیبیان.

شانزە (هەورا.): شازدە، کە بریتییە لە (٣) جار پێنج و تاکێک، (١٦).

شانزەمین: شازدەمین.

شانزەهەم: شازدەمین.

شانزەهەمین: شازدەمین.

شانزدە: شازدە.

شانزدەهەمین: شازدەمین.

شانس (فە.): بەخت.

شان شکاندن (هەو.): خاوشکاندن.

شانشین: کۆشکی شاهانە، گەنجینە، باڵەخانە، خەڵوەتی، شانەشین. ــــ ی خانووانە، گەنجینە. پایەتەخت.

شانک (باک.): عازەبی، زیبکەی عازەبی.

شان لەشاندان: خۆگەیاندنە پایەی یەکێکی تر، کەوتنە ململانیٚ و خۆبەسەرخستن، دەست و پەنجەی یەکتری نەرمکردن.

شانگ (فە.): شانە.

شانن: شاندن، وەشاندن، پژانن، تاوپرژێن کردن. هەڵوەشاندن، هەڵتەکاندن. تەکاندن.

شانۆ (هەورا.): شایان، شیاو. شوێنێکی بەرزە لە تەختە دروست دەکرێ هونەرمەندان لەسەری گەمەی دەکەن و هەڵدەپەڕن. تەمسیلیشی لەسەردەکرێ.

شان و شەپیلک: بۆ تیز پێکردن بە یەکێک بەکار دەبرێ، کە ئێخە خوار و داچەماو و شان و شەپیلکی نارێک و ناپوخت بێ.

شان و شکۆ: بەرزی پایە و شان.

شانوو: شانۆ.

شانوشین: گوندێکە لەمرا سەری شاری نسیبینێیە، شاهنوشین، جێگای ڕۆنیشتنی پادشا و میر و خونکارانە، خانی لە مەم و زینێدا دەڵێ:

شازادەیە شانشینی مەکانە
عنقایە بلـــندە ئاشیـــانە

شانوشینی کردۆتە قصری میری بۆتانی. دوو سەکۆی چکۆڵەیە لەملارلای پلیکانان دروست دەکرێ، کە پێدا سەردەکەونە سەرکۆشکێ. پایتەخت.

شانی (باک.): نیشان. ـــ دان: نیشاندان. (جز.، بۆتا.) خەمگین، پەرۆشدار. (لو.) شانە.

شانی دان: (باک.) نیشاندان.

شانین (ئەردە.): فڕێدانی چت، پەرتکردن.

شاو (باک.): ڕچە، باریکە ڕێگە.

شاواز: شاباز، نێوی پیاوانیشە.

شاواش (ئەردە.): شاباش، زەڕوەشان.

شاوانە (ئەردە.): شابانە. جوورە گیایەکە.

شاوە: (کۆ.، موک.) باڵندەیەکی شینە بەقەد لەگلەگێکییە بەڵان لاقی کورتترە و ملی درێژە و ئاوییە و لە گوێی ئاواندایە و گۆشتیشی دەخورێ. (هەورا.) شاهۆ، شینەشاهۆ، شاهین، شاهێن.

شاوڵ: شاوۆڵ.

شاوۆڵ: کانێکی خڕی قورسە بەتێکی تێخراوە وەستایان خوارو خێچی دیوارو ئەستوندە و پایەی پێ بەراوەرد دەکەن.

شاوولی (هەورا.): شاگوڵ.

شاوی: دز.*

شاوێر: گیایەکی هارینی بە چڵچڵ و باریکە چەند جارێک دەدروێتەوە. (هەورا.) شەوەڕ. (دەر.) شافر. بۆ حەسیر و سەربانی کۆخان بەکاردەبرێ.

شاوێری (ئەرگوو.): ڕێواسی قوڵەبنەیە.

شاه: شا، پادشا، میر، خونکار. یەکێکە لە کەرەستەی شەترەنجێ.

شاها: نێوی ئافرەتانە.

شاهانە: پادشایانە، میرانە، شایانە، وەکوو میر و پادشایان.

شاهەنشا: سەرۆکی چەند پادشایەکی. قەراڵ، شەهەمەرشا. میری چەند نەتەوەیەکی، شای شاگەل. ـــ یی: شایەنشایی.

شاهەنگ: پادشای هەنگان، هەنگێکی گەورەیە لەناو پوورەی هەنگاندا شانەی هەڵدەبەستی.

شاهد (ع.): گەوا، ئاگا.

شاهکار: شاکار.

شاهنامە: شانامە.

شاهۆ: شینەشاوە، شینەشاهۆ، شاوە، شاهێن، باڵندەیەکی گەورەی سپی واشە بەقەد لەگلەگی دەبێ بەلام قاچ و دندوکی ڕەشە و گۆشتیشی دەخورێت. نێوی زنجیرە کێوێکییە لە هەورامانێدا کەوتۆتە لای ڕۆژهەلاتی خوواروی هەڵەبجەوە.

شاهی: شایی، پادشایی، میری، خونکاری. (باک.) شادمانی، دڵخۆشی، کەیفخۆشی. جوورە پوڵێکی کەمنرخە.

شاهێ کەوا (باک.): کەوێکە چاو و پەنجە و دندوکی زەردبێ.

شاهێن: شاباز، شاقەشێن، شەنهاوۆ، شاهۆ، شەهێن، شاوە، باڵندەیەکی بۆری گۆشت خۆرە و لە باز گەورەترە.

شاهیک: (باک.) جێگایەکە خلیسکی لەسەری بە ئاسانی بکرێت. لووس. ـــ کردن: لووسکردن.

شاهین: شاهێن، شاوە.

شاهینەت (باک.): کەیفخۆش.

شاهینی: پادشایەتی، ئازادی، سەربەستێتی.

شایار (ئەردە.): شالیار، وزیر، هاودەمی شا.

شایان: گۆڕ، ڕەوا، بەڕێز. ستیلهە. وەشاوەوە، شیان، شان، شیاو، لێی دەوەشێتەوە: شایانە.

شایانە: میرانە، خونکارانە.

شایانێتی: بەڕێزی.

شایانی: بوونی چتێک بەوەی چتێکی تری لێ بوەشێتەوە.

شایەتیدان: شەهادەتدان.

شایەد: شایەت. بەشکوو، بەڵکوو، گاهەس.

شایەر: دیلانەبێژ. شایار، هەستیار، هۆنەر. ووشەی شاعر لە شایەر وەرگیراوە. گۆرانی بێژی شایی. ـــ ی: دیلانەبێژی.

شایەن (جا.): تەرازوو. میلە درێژەکەی سەرماوەی تەرازوو، کە درولنگە تەرازوو بەم سەروسەرەوەیە.

شایەنشا: شاهەنشا.

شایەنشایەتی: شاهەنشایەتی.

شایجان (ئەردە.): لە شاهجان وەرگیراوە.

شایچرا: شاچرا، پیرە.

شایف (باک.): کلا. ـــ بوون: لادان، کلابوون.

شایک (باک.): لووس. ـــ کردن: لووسکردن.

شایلۆغان (هەورا.): تووتەک و باڵەبان، مۆزیقە. مارشی شاهانە، میرزا مستەفا دلی دلی دەڵێ:

شایلۆغان ژەنیا وەقاپی شاوە
سامی سەرهەنگان مەدراوە پاوە

شاینەک (دەر.): باشوو.

شایێن: شەهین، شاهین. میلی تەرازوو. جوورە چەرخێکە.

شایی: پادشایی. پوولێکی مسینی کەم نرخ بووە قرانێک جاران (٢٠) شایی بووە. هەڵپەڕین، چووزەکێ. جوورە هەڵپەڕینێکە. ئاهەنگ و زەمزەمە. (هەورا.) زەماوەند. شاهی. (دەر.) سوویر. سوور. دیلان.

شاییسە: شاییستە، ڕەوا، ڕجوا.

شاییستە: شاییسە، شایان.

شاییستەکار: چتێ یا چەند چتێکە، کە ببێتە هۆی شایان ولێ وەشانەوە بۆ چتێکی تر. ـــ ی: بوونە شایان و لێوەشانەوەی چتێ یا کەسێ لە چەند چت یا چەند کەسێکی تر.

شاییستەی: شایانی.

شاییشایی: خۆشی خۆشی.

شاییکار: کەسێکە شایی بکات.

شە (هەو.): مرازێکە لە کەرەستەی خەرەکییە. شانەی سەران. شەنەی کای. خوورییە ـــ ی هەڵێناوە، شێ، تەڕایی، نم، نیم. تربووس، دەلاّنە، ڕەوا.

شەب: زاخ.

شەبازللە: بە بەری دەستی بە توندی لە ڕوومەتی یەکێکی دان.

شەباقە: کونی گەورە، دەلاقە.

شەباک: شەبەق.

شەبەش (باک.): کاڵەک، گندۆرە.

شەبەق: تروسکە، ڕووناکی، ڕەمەی، ڕووناکی قەراخی ئاسمان لە بەیانیدا. (ڕۆژ.) بریق و باقی ڕووناکی. کونی گەورەیە لە دیوار و پۆشتەمەنیدا.

شەبەق تێبوون: شەبەق تێکەوتن.

شەبەق تێکەوتن: کون بوونی کاڵا و دیوار بە جۆرێکی فراوانی و گەورەیی.

شەبەقدار: ڕووناک. ـــ ی: ڕووناکی.

شەبەقدان: ڕووناک بوونەوەی قەراخی ئاسمانە لە بەیانیدا.

شەبەق شەبەق بوون: کونکون بوونی دیوار و کاڵا بەفراوانی و زلی.

شەبەقی: کاتی بەیانیان، کاتی شەبەق.

شەبەک (باک.): ئێخە. (باک.) تۆڕی ماسی گرتنییە. تیرەیێکی کوردە لە کەنار موسڵ و کەرکووکێن.

شەبەکەی چاو: تۆڕی چاو.

شەبەندەبەرۆژ (بابا.): کوڵکەزێڕینە. جوورە خامەکێکی زۆر جوانە بە گەڵێ ڕەنگ دەنوێنێ.

شەبەنگە (کە.): شەوگار، شەوانە. (موک.) شەوێنی ئاژاڵانە لە شەودا.

شەبەنگەرۆژ (بابا.): کوڵکەزێڕینە.

شەبەیخوون: هێرش و پەلامارادانی شەوییە بۆ سەر دوژمنان، چەپخوون، شەونخوون، شەویەڵغار.

شەبخان: داوێن و گۆشەی کەوا.

شەبسان: شەبسسان. سەیزان، ژێرخان.

شەبکان (باک.): نێشان، ژانکردن (بشەبکە).

شەبکاندن (باک.): نێشاندن، ژان پێکردن لەبەر نەخۆشی یا ماندووێتی. بشەبکینە.

شەبکین (باک.): نێشان، ژانکردن.

شەبۆت (باک.): جوورە ماسییەکە.

شەبیک (باک.): نەقیزەی وولاّغ لێخوڕینییە.

شەبیکین(باک.): ڕەقێتە، ڕەقیتە.

شەپ: شەق، شاپ. (هەو.) پێن. (کە.، هەو.) شەقەزللە. ـــ ێکی پێدادا: شەقەزللەیێکی لێدا. (باک.) ئاسایی. پڕ، ئەندازەیەک، مست. ـــ ێک کشمیش: پڕچەنگێک مێووژ. گەلێک جار لەپێش ووشەی شۆڕ بەکاردەبرێ: شەپ و شۆڕ: شەپاڵە.

شەپازللە: شەقەزللە.

شەپال: شۆخ و ـــ: شۆخ و شەنگ و جووان، (باک.) شۆخ وشەنگ و جووان، نازەنین، نازدار، تەڕوتازە. (باک.) دەشت. (باک.، باد.) جوور، چەشن. (باک.) چتی جووان و باش، شەنگ و شۆخ.

شەپاڵ: وەکوو سەگی، بێ شەرم، ناوڕووتکاو.

شەپاڵە: بەلەپی دەست لە کەشی کەسێکی تر دان، شەپەلاّغە، زللە، چەپاڵە.

شەپاڵەلێدان: زللە لێدان.

شەپاڵمە (کە.): شەپەلاّخ، چەپۆک، شەپاڵە.

شەپاڵۆخ (خۆ.، باڵە.): وەروەرەی بەفرماڵینێ.

شەپان (خۆ.): شڵەقان.

شەپاندن (خۆ.): شڵەقاندن.

شەپە (باک.): کۆمای بەفرییە.

شەپەڕ: شاپەڕ، باڵی پەڕەوور و فروسکە و ئیتر.

شەپەزللە: شەقەزللە.

شەپەشەپ (دزە.): قسەیەکە هەر منگەمنگی لێوەبێ. شڵپەشڵپ، خشەخش، دەنگی دروداوێنی شۆڕ، کە تەڕبووبی و لە زەوی بخشێ، شەپشەپان.

شەپەلاّخە: (هەورا.) پژمەلە. (کۆ.) تۆقات. (دەر.) تۆقە. (کە.) شەقەزللە، شەپاڵمە. ـــ لێدان.

شەپەلۆخ: گیانداری چاوبرسی، زۆرخۆر.

شەپەلووح: دارێکی گەرمێنییە بەرێکی دەگرێ وەک هەنجیر و دەخورێ و لکە گەورەکانی وەک شووتی توولە دەهاوێ.

شەپەڕەوی: چەپەڕەوی.

شەپەرزە (باک.): شپڕێو، شپرزە.

شەپەرزەیی (باک.): شپرزەیی، شپڕێوی.

شەپڕێو (موک.): شپرزە. مرۆی شەپ و شۆڕ.

شەپرێو: مەردومی شەپ و شۆڕ.

شەپڕێوی (موک.): شپرزەیی.

شەپشەپان (ئەردە.): شەپلی شۆڕێن. بەدەستی بە سێو و تۆپی لاستیک یا چتێکی تر لە هەوادا گەمەکردن.

شەپقە: شەپکە، کڵاوێکی لێواردار و زلـە و نسـێی لـەسەر دەم و چاو دەکات.

شەپقە

شەپک: چۆغە. شاڵ و شەپک. پێل، شەپیلک. تەختەی نێسکی هەرەگەورەی شانییە. تەختەی جۆلاّیی.

شەپکە: شەپقە. ــ ی بە گەر: شەپکەی بەدەورە. ئەو دارەیە، کە دوو سێ دار یا تەختان پێکەوە بنووسێنێ وەکوو ــ ی دەرکان، (هەورا.) پشتە. یەکێکە لە مرازەکانی کەرستەی جۆلاّیی. داو، تەپکە.

شەپلاّخ: شەپەلاّخ.

شەپلاّخە: شەپەلاّخە، شەپالّە، چەپالّە.

شەپلّە (هەورا.، موک.): دەردێکە لە هەر پەل و ئەندامێکی مرۆی بدات بێ هەستی دەکات و لەکار دەکەوێ.

شەپلّەلێدراو: لە گۆ کەوتوو، بۆ ئەندامێک بەکاردەبرێ، کە بێ هەست بووبێ و لەکار کەوتبێ.

شەپلّەقوونە: جوورە گەمەیەکە.

شەپلّتە: شاپلّیتە، پلّیتەی ئاوراوی.

شەپلی شەپان (ئەردە.): شەپشەپان.

شەپلی شۆپان: شەپلی شۆپێن.

شەپلی شۆپێن: گەمە بە سێو یا بە چتێکە وەکوو تۆپی کردن لە حەوادا.

شەپۆپان: پەشۆکان، شێوان، تێکچوونی کاروبار.

شەپۆپە (کۆ.): شەی جۆلاّیانە، مەکووک، مرازێکە لە کەرستەی جۆلاّیاندا.

شەپۆتە: دەفەی جۆلاّ.

شەپۆڕ: شیوەن، شین، شیوەنی تێکراییە بە کوڵ.

شەپۆکان: پەشۆکان.

شەپۆکیان: شەپۆکان، پەشۆکان، شپرزیان.

شەپۆڵ: پێل، (باک.، باد.) پێلچۆک. (باک.) بەیار، سیپەل. لیپە، لیپاو. تەکاندنی ئاوە بەهۆی چتێکەوە. ــ لێدان: پێلپێلـوک، چکوورین. (کۆ.) مەکووک، مرازێکی جۆلاّییە. (باک.) چاپلووس، مرایی.

شەپۆلدار: لوولە پەر. ــ ی: لوولەداری.

شەپۆلدان: کۆنگرەکردنی ئاو، قونگرەکردنی ئاو. لیپەدان، شلّپاوکردن.

شەپ و شۆڕ: شەپالّە، شل و شێواو، کەسێکە داوێنی بەسەر زەویدا بخشێ یا چتێکی هەڵباوەسرێ و شۆڕبێ.

شەپیلک: شەپک. نێسکی پشتەوەی شانییە. (هەورا.) بالّەکە.

شەت: چۆم، رووبار، چەم، رۆخانە. (کە.) دەنگ. (رەوا.، سۆرا.) خووار، چەوت، لار.

شەتاو: قوڕاو، لێلاو، دۆڵ. زێ، چۆمی زۆر گەورە. ئاوی سارد بەژێر زگ و گەڵ و گونی وولاّخی بەرزەدا کردن لەکاتی گەرمایەدا. ئەسپەکە ــ کە. داسێکی چکۆلەیە کەوەری پێ دەدروێتەوە بەلاّم دەمی لە دەرەوەیە بە وازی داسی.

شەتەرە: شاتەرە.

شەتەک: قایم. ــ دان: قایمکردن.

شەتەکدان: قایمکردن، پێچانەوە و بەستنی چتێک بە توندی.

شەتەلّ (ئەردە.): شەتلّ.

شەتەن (ئەردە.): تەناف، گوریس.

شەتەندان (ئەردە.): سفتکردن.

شەتەو: بروانە: شلەپەتە.

شەترەنج: شەترنج.

شەترنج: شەترەنج، سەترەنج، شەشرەنگ، گەمەیەکی دیار و ناسراوە لەپێشدا نێوی شەشرەنگ بووە، کە بە تیپی ئارەوی نووسراوە بۆتە شەترنج لە لای ڕاستەوە: شا، فەرزین (وەزیر)، فیل، ئەسپ، رۆخ، پیادە.

شەترنج

شەتڵ: (خۆ.) شتل. ئەشتر، سەوزاییێکە لەشوێنی خۆی هەڵکەنرابێ بەرپشەوە بۆ چەقاندنەوەی لە شوێنێکی تردا. ــ چەقاندن: بریتییە لە تۆوێکی لە جێگایەکی تایبەتیدا بچێنرێت لە پاش بەرزبوونەوەی بە ریشەوە هەڵدەکەنرێت لە جێگایەکی ئامادەکراوی تردا وەکوو گۆڵ، دێراو دەچەقێنرێت.

شەتڵەجاڕ: شەتلّگا.

شەتڵجاڕ: شەتلّگا، جێگایەکە شەتلی لێ بچەقێنرێ.

شەتلّگا: دووکانی شەتڵ، باخلّە. (ئەردە.) تۆمەدانە.

شەتلی ئاوێ: لە ئاو هەڵکێشران.

شەت و پەت: پارچەپارچە، لەت و پەت.

شەت و پەتکردن: پارچەپارچەکردن.

شەت و کوت: شەت و پەت، لەت و پەت.

شەتوور (باد.): شەفتوول.

شەحە: کورتکراوەوەی ناوی (شا محەممەد)ە، ناوی پیاوانە.*

شەختۆ: بێ سەروبەر، شلەپەتە، شل و شۆڵ، (هەورا.) گێج.

شەخەڵ: چووزەڵەی چکۆلەی دار و گیایانە، کە تازە دەریانکردبێ. (باک.) کەم. (رەوا.) شۆخەڵ. (هەو.) شەغەڵ، کارتە، گوڵی. کەد. (شا.) شێخەڵ. (هەورا.) چووزە. (هەو.) ئەو لقە باریک و ڕاستانەیە، کە لەبنەوەی کۆلکە و شوێنانی تر پەیدای دەکەن. (هەورا.) جێگایەکە پڕ لە دار و دڕک بێ، چڕ، چڕستان، بەردەلاّن. (هەورا.) خەوش و خاڵ، زبڵ.

شەخەلاّن (هەورا.): شوێنێکە، کە قەڵەمی تێدا ڕووابێ.

شەخەڵمچ (هەورا.): زبڵڕێژ.

شەخت: گیاندارێکە شەلی لە هەردووک دەستا ندابێ.

شەختاندن (باک.): سەرەوژێرکردن. (بشەختێنە.).

شەختە: بەستەڵەک، سەهۆڵ، سەهۆڵبەندان. (هەورا.) یەخ، بەیسە. غەی تەڕایی و شەی هەوایە لە پاییزاندا لەسەر شیناوەردیان دەنیشێ و لە ساردی دەیبەستێ و شیناییەکان تێک و پەکان دەدات.

شەختۆ: سست، تەنبەڵ. تێکەڵ و پێکەڵ.

شەختین (باک.): سەرەوژێربوون.

شەخرە (هەو.): لە ڕستەیەکی دارینە دەخڵی پێ دەکێشنەوە سەر خەرمانان. خەرەکێکی ئاوا گەورەیە گەنم و جۆی درواوی پێدەکێشنەوە سەر خەرمانی، شەغرە. ــ بەستن. (باک.) بەیار، بێبەر، بێ کەڵک.

شەخس (ع.): گۆڕی پیاوی گەورەی ئایینی. چاک.

شەخسان: تێکچوون و گۆڕانی ئەندامی مرۆڤ بە هۆی ناساغییێکی گرانەوە.

شەخساو: ئەندام تێکچوو بە هۆی ناساغییێکی گرانەوە.

شەخسین: شەخسان.

شەخسیو: شەخساو.

شەخف: سوواغی سەربان بە گێچ یا بە قوڕ.

شەخڵ: شەقڵ، نیشان و دروشمی خەرمان.

شەدار: غدار، نیمدار، تربووسدار، شێدار. ــی: غداری.

شەدانە (هەو.) حەوێنج، (هەورا.) شمڵی، شادانە، توو، گوش، بە کوتراوی تێکەڵ بە ڕشکەی دەکرێت بۆ تام و بۆنخۆشی لە پێش برژاندنیدا بە نانی وەردەکرێ. تۆوی گیای گونیە.

شەدانکە: کیسەی سابوونی ژنانە، کیسەی سابوون و شانەی ژنانە.

شەدە: هی ڕەش و سپی دێغ دێغ پتر پیاوان لەسەری خۆیانی دەنێن بەلاّن هی سوور زۆرترینی ژنان دەیبەستن بە دەوری سەریانەوە. (کە.، هەو.) مشکی، (هەورا.) کێش، سەرپێچ.

شەدەلار: سەروپێچ لار. ــی: سەروپێچ لاری.

شەڕ: گژنگەڵ، لەج، (هەورا.) جەنگ، (باک.) کۆماند، پیلە، ڕەزم، (هەورا.) پەرەچەنگ، پەرەچەنگی، کێشە، نەبەرد، گەڕ، (باک.) بناقێ، شیڕ. بە ــ هاتن. بە ــ دان: لێک ئێخستن.

شەرا: گڕە، لە ئادەمیزاد بدات بە زۆری دەیکوژێ. (شار.) زریان، بایەکی ناسازگاری گەرمە لە مەرەزە و هەندێک میوە دەدات ووشکی دەکات، هەر میوەیەکی ئەو کارەساتەی بەسەر هاتبێ پێی دەڵێن: میوەی شەرا بردوو، لە (٤) ی تەمووز تا (٢٤) ی ئاب دەوام دەکات و (٥٤) ڕۆژە لەساڵێدا. سووتانەوەیەکە لەگەڵ خارشت، کە لە لەش پەیدادەبێ.

شەراب (باک.): گوڵینگ.

شەراب: برشتی پۆلاّ. ــ کری: ڕازاندنەوەی پۆلاّ بە زێڕ و زیو و خەملاّندنی. مەی، ڕەنگە لە شیراب، شیراوە وەرگیرابێ.

شەرابخانە: مەیخانە.

شەرابخۆر: مەیخۆر.

شەرابردگ: شەرابردوو.

شەرابردە: شەرابردوو.

شەرابردوو: شەرابردە، شەرابردگ، (بابا.) میوەیەکە بای گەرم و ناساز لێی دابێ و لە کەڵکی خستبێ، شەرالێدراو.

شەرابی: چتێکە ڕەنگی وەڕەنگی ــ ی بچێ.

شەرار: کفت و تەنگاوی تینوایەتی.

شەرازۆ: سەرکردەی جەنگ.*

شەرازۆیی: سەرکردایەتی جەنگ.*

شەراشۆ (ئەردە.): شاراشۆ، کوڵەوەیولە، وەیخر، ئاگری بنکایە. پێکوڵچێن.

شەرالێدراو: شەرابردوو.

شەرانی: شەڕفرۆش.

شەراو: مەی.

شەراوخانە: مەیخانە، شەراوخۆر: مەیخۆر.

شەرەپۆیان (ئەردە.): قژی یەکتری گرتن، پرچی یەکتری کێشان.

شەرەت: سەرکێش، وولاّخی تۆسن.

شەرە تفەنگ: دوو یا چەند کەسێک بە تفەنگان شەڕ لە گەڵ یەکتری کردن.

شەرە تۆپ: دوو چینی نەیاری یەکتری لەکاتی شەڕێدا تۆپان پێکەوە دەنێن. گەمەیەکە بە تۆپی لە یەکتری دەدەن.

شەرە تۆپەڵ: جوورە گەمەیەکە تۆپەڵە بەفری پێکدادەدەن.

شەرەجنێو: جنێو پێکدان.

شەڕدار: گیرودار.

شەرەدەمانچە: دەمانچە پێکەوەنان، بە دەمانچان شەڕ پێکەوەکردن.

شەرەدەنووک: مەبەس لەو ووردە جنێوانەیە، کە دووکەس یا چەند کەس بە یەکتری دەدەن هەر لە پاڵەوە. بووک و خەسوو هەمیشە شەرە دەنووکیانە.

شەرەسەگ: شەڕکردنی سەگان پێکەوە یا تێکبەردانیان.

شەرەشاخ: قۆچانێ، قۆچقۆچانێ.

شەرەشەق: زرمەلێی چەند کەسێک.

شەرەشۆق: شەرەقۆچ.

شەرەفخانی بتلیسی: خاوەندی مێژووی شەرفنامەیە.

شەرەفنامە: یەکەم مێژوویێکە، کە لە بابەت نەتەوەی کوردەوە لە لایەن کوردێکی زاناوە بە زمانی فارسی بنووسرێ.

شەرەڤان: شەڕەوان، جەنگاوەر. ــ ی: شەڕەوانی، شەڕکردن.

شەرەقۆچ: شەڕکردنی دوو گیاندار بە سەر.

شەرەقۆچانێ: شەڕکردنی دوو گیاندار بە سەر.

شەرەقۆچەقانێ: شەڕکردن بە هاویژتنی بەرد بە قۆچەقانی.

شەرەک (گەر.): گوریسی ڕەشماڵانە.

شەرەگەرەک: شەڕکردنی منداڵی دوو گەڕەکان لەگەڵ یەکتری.

شەرەنگێز: شەڕ هەڵایسێن.

شەرەنێزە: بە نێزە بەگژ یەکتریدا هاتن.

شەربات (باک.): داردەست.

شەربە: تونگە، قومقومە، بقبقە. شەربک لە گڵ دروستکراوە بۆ ئاو خوواردنەوە.

شەربەت: شیلەی چتی شیرین، کە لەگەڵ ئاوێ تێکەڵ بکرێ بۆ خوواردنەوە و خوواردنەوەمەنی.

شەربەتچی: شەربەتفرۆش.

شەڕ بەرپاکردن: شەڕ هەڵاییساندن.

شەڕبەشاڕان: شەڕفرۆش، سەربەگۆنگەڵ.

شەڕبەفرۆش: کەسێکە پیشەی شەڕبەفرۆشی بێ.

شەڕبەفرۆشی: پیشەی فرۆشتنی شەربە.

شەڕبێک: شەربە.

شەڕپەرست: شەڕانی.

شەڕپەرستی: حەز لە شەڕکردن.*

شەڕپەزە (باک.): شپرزە.

شەڕپلاندن: سەرگەردانکردن. واق ووڕکردن.

شەرت: پەیمان، بەن و بە سوباتی. مەرج، گرێو، فتور.

شەرخە: شەڵغە.

شەڕخۆ: پارێزەر. ــ ی: پارێزەری، شەڕکری.

شەڕخوواز: شەڕفرۆش. ــ ی: شەڕفرۆشی.

شەڕداندن (باک.): دابێژتن.

شەڕدین (باک.): دابێژران.

شەرشووب: گوڵنگە لە زێڕ و زێو دروستدەکرێ ژنان بەسەر کەزی خۆیانەوە دادەکەن.

شەڕفرۆتن: شەڕفرۆشتن.

شەڕفرۆش: (هەورا.) جەنگ و ورەش. جەنگاوەر، گەلشۆک.

شەڕفرۆشتن: مەبەس لە بیانوو گرتنە بە یەکێکی بۆئەوەی، کە بە گژی دابێت، شەڕفرۆتن.

شەڕفرۆشی: شەڕەوانی.

شەڕڤان: کەسێکە لە شەڕێ بزانی.

شەڕقاڵ: جێگای نزم و کورت لە چیایاندا وەکوو چیای ژەنگاری لە گۆرانیاندا باسیکراوە.

شەرقەشەرق (باک.): دەنگی لقی دارانە.

شەرقاندن: لێکردنەوەی چتێک لە شوێنی خۆی.

شەرق (فە.): سواخ. ــ کردن: سواخ کردن.

شەرقین (باک.): تەقە، رەقە. دەنگی وێک کەوتنی دروچتانە.

شەرک: کۆشەوە و خەبات.

شەڕکەر: جەنگاوەر، شەڕۆکەر، شەڕەڤان، بجەنگ، شەڕۆک.

شەڕکردن: شەڕەڤانی، شەڕەوانی. لەهەڤکەتن. بەرزاندن، (باک.) پەرەچەنگێ کرن.

شەڕگە: (هەورا.) جەنگگا، جێگەی شەڕ، کووشەنگە.

شەڕگەه: (ئامێ.) کات، جەنگە. ــ ا گەرمێ: جەنگەی گەرمایە.

شەرم: شوورەیی، ئابروو، ئاوڕوو، کەم روویی، (باک.) فەهێت، پۆت. چاوەڕوو. فەدی، فهێت. بەــ داخستن: پۆتخستن. بەــ: پەردەنشین، بە شێواز، کەم ڕوو، شەرمێوون، ئابڕوودار، گرانڕوو، ئاڤڕوودار، شەرمدار، شەرمەندە. ــ داکەوتن: پۆت کەوتن. بێ شەرم: ڕووقایم، ڕووسەخت. حەیتــە، زرزۆپ، بــاتیزۆ، ڕووڕەش، بــێ چــاوەڕوو، چوخــتی، چەختی(باک.) بەقلیسۆک، (هەو.) شەپاڵ، بەینەشە، ڕیسوا، قاڵ، بێ فەهێت، شازدە هەناسە، جەرەبەزە، قەڵتەبان، کەولی. بێــ ی: بێ ئابڕوویی، پەستی، سووکی، حیزی، شیرەت، نخایی. ــ نەکردن: ڕووهێنان، ڕوو هەڵاوێژتن.

شەرمە (ئەردە.): شەرم.

شەرمەزار: فەریکار، چاوشۆڕ، چاوبەرەژێر، تەریق، چاوەخووار، بێ ڕوو، شەرمەسار، چاولەبەر، تەریق بۆوەوە. ــ بوون: چاو لەبەرخۆنان، بوونەئاو، پۆتکەتن. ــ کردن: پۆتخستن.

شەرمەزاری: پۆت، تەریقی، چاولەبەری.

شەرمەسار: شەرمەزار، تەریق.

شەرمەساری: شەرمەزاری، تەریقی.

شەرمەشکانێ: مەبەس لە خۆنوواندن و خۆدەرخستنی یەکێکییە، کە بیەوێ شەرمی خۆی بشکێنی.

شەرمەنە: شەرمەندە.

شەرمەندە: شەرمەزار. ــ یی: شەرمەزاری.

شەرمخاندن: (باک.) (بشەرمخینە). خوراندن، ڕنین، داڕووشاندن.

شەرمخین (باک.): داڕووشان، ڕنران، خوران.

شەرمدار: شەرمن، باشەرم، شەرمێوون. ــ ی: شەرمنی.

شەرمسار (ئەردە.): شەرمەسار. ــ ی: شەرمەساری.

شەرم شکان: لە ڕووهەڵاتن.

شەرمشکاندن: ڕووکردنەوە، چاوکردنەوە.

شەرمکردن: (خانە.) ڕووکردن. ڕوونەهاتن، لە ڕووهەڵنەهاتن.

شەرمگا: نێوانی نێوک و چۆکانە و پشت و چۆکانە.

شەرمگە: شەرمگا.

شەرمن: شەرمێوون، بێ ڕوو، کەسێکە بەشەرم بێ، شەرمندە. ــ ی: شەرمێوونی، بێ ڕوویی.

شەرمنە: شەرمندە، شەرمن، شەرمەسار.

شەرمندە: شەرمەنە، شەرمن. ــ یی: شەرمێوونی.

شەرمۆک: گیایەکە دەست لە هەر گەڵایەکی بدرێ شۆڕدەبێتەوە. ئابڕوودار، شەرمێوون، ئابڕوومەند، شەرمن.

شەرمۆکی: شەرمێوونی، ئابڕووداری.

شەرمۆلا: گۆڕستانێکی بەناوبانگی شاری ئامووددێ (عامووددێ) یە.

شەرمینی (خۆ.): مەیخۆش (بۆ هەنار دەبێ).

شەرمێوون: شەرمۆک، شەرمن، بەشەرم، بێ ڕوو، کەم ڕوو، فەهێتۆ، فهێتوو. ــ ی: شەرمنی، بەشەرمی.

شەڕناخێوی: شەڕنەخێوی. شەڕنەخ. کلیلە. سووارسوارێن. تەڕاد. تەڕات، تەڕاتێن، غارغارێنی سووارانە لەپێش بووک و ئاهەنگاندا. شەڕەخێوی، ڕمبازی. ــ کردن: کەتنە تڕادێ.

شەڕنانەوە: شەڕ هەڵگیرساندن، شەڕ هەڵایساندن.

شەڕنەخ: شەڕنەخێوی.

شەڕنەخێوی: شەڕناخێوی.

شەڕۆ: کورتکراوەی ناوی (شەریف)ە.*

شەڕۆکەر (باک.): شەڕکەر.

شەروال (هەورا.): شالوار. پانتۆل. دەرپێ. (هەورا.) پاوارە.

شەروال بەکۆل: گیایەکی بەهاری سەلکدارە گەلای وەک هی شاتەرە وەتامی وەک شێلم وایە خواردنی بۆ رەوانی باشە.

شەروالپیس: داوێن پیس. ــ ی: داوێن پیسی.

شەرۆیی: (باک.) شپرزە.

شەروبنار (دزە.): کێشە، شەڕوکێشە.

شەرووت: (باک.) شەکەر.

شەڕووتڕ: شەڕ و هەرای بێ جێ.

شەڕو وور: ڕووش، قۆڵتش، شیرەت ـ توند. بێ شەرم.

شەڕووڕەش (هەورا.): شەڕفرۆش.

شەڕوشۆڕ: هەراهەرا.

شەڕوکێشە: بچەنگانێ، (دزە.) شەڕوبنار، خرەپیچک، مەخسەرە، پیلە.

شەڕهەڵایساندن: ئاگری شەڕکردنەوە.

شەڕهەڵایسێن: ئاووری بنکایە، شەڕداگیرسێن.

شەڕهەڵگیرساندن: شەڕنانەوە، کێشە و هەرا بەرپاکردن.

شەڕهەڵگیرسێن: کەسێک کە دەبێتە هۆی هەڵگیرسانی شەڕ.*

شەڕهۆملکێ: هەراوهۆریا کردن.

شەریک (ع.): هاوبەش، بەش بەر، هاودەس، هاومال، مال لەیەک.

شەڕی ناوخۆیی: شەڕێکە لە نێو خێزانێک یا ئێلێک یان نەتەوەیەکیدا ڕوودات.

شەز (باک.): گۆڕانی بەهارییە.

شەس (شەسس): شەست. کەس.

شەست (هەورا.): شێست نێوە بۆ ژمارەیەکی، کە (٦) جار (١٠) و (١٢) جار (٥) ە.

شەست نەکا (هەورا.): شێستە بارانە.

شەستە: مانگی نیسانییە، کە (٣٠) ڕۆژە. شەستەباران.

شەستەبارانە: شێستەبارانە، شەستە.

شەستەپەڕ: شێست پەڕ (گوڵێکە).

شەستەدان: ڕێک کردن و تەختکردنی زەوی کێڵراو.

شەستەرەهێڵە: شەستەبارانە.

شەستەکردن: گۆلکگۆلکردنی زەوی بۆ (وونار) بۆ ناژتنی توتن.

شەستەم: چتێکە لە پایەی سەدیدا بێ. ــ ین: شێستەمین.

شەست تیر: چەکێکی شەڕییە شێست گوللەی دەخوات.

شەستەمین: شێستەمین.

شەست پەڕ: شێست پەڕ گوڵێکی زەردی بۆنخۆشە و تۆپە وەکوو گوڵە جوورییە بەڵام نەم گەورەترە.

شەستکردن: بەرێژنە بارینی باران.*

شەستکلاوبەسەر (زەن.، هەورا.): بارانەی سەربەکلاوە، بارانەی سەربەقەپووچکە.

شەستەهەم: شەستەم.

شەستەهەمین: شێستەمین.

شەست یەک: شێست یەک.

شەستیر: شێستیر.

شەسس: شێست. (ئەردە.) قامکە گەورە. (ئەردە.) ڕەهێڵەباران، ڕێژنەباران.

شەش: ژمارەیەکە لە نێوانی پێنج و حەوتی دایە.

شەشدەرب (باک.): دەمانچەی شەش ئاگر. من دەستدا ــ ا خۆ: دەستمدا شەش ئاگرەکەی خۆم.

شەشێ بێدارە: کەسێکی بێدارە.

شەشکردن (ئەردە.): شەستکردن.

شەش: (هەورا.) شش.

شەش ئار: شەش ئاگر.

شەش ئاگر: دەمانچەیەکە شەش گوللەی دەخوا، شەش ئار، شەش لوول. ــ ئاووردان: ــ ئاوێژتن.

شەشە (گەر.، باک.): شەوە. شەش کلک. کەسێکی دەستی یا پێی (٦) قامکی هەبێ. شەش قامک، شەش ئەنگوست.

شەشەک: شەشەکان.

شەشەکان: (کە.) شەشەلان، شەشەڵە. شەشەک. شەش ڕۆژەکانی دووای جێژنەی مانگی ڕۆژووانە.

شەشەلان: شەشەکان، مانگی دووای مانگی ڕۆژووانە، کە دووای ڕۆژی جەژنی ڕۆژووان (٦) ڕۆژانیش بەڕۆژوو دەبن.

شەشەم: چتێکە لە پلەی شەشەمدابێ.

شەشەمین: شەشک. ژمارەیەکە ژمارەی شەش تەواو دەکات.

شەشپا: شەشپێ، گیان لەبەرێکە خاوەندی شەش پێیانە.

شەشپاڵوو: شێوەیەکی ڕێکە، کە شەش ڕووی یەکسانی هەیە، شەشگۆشە.

شەشپەڕ: جوورە جۆیەکە گوڵەکەی هەشت ڕیز دەنکی تێدایە. جوورە گوڵێکە. داردەستێکیشە نەستوورە، کە بزماری درشتی لەسەر کوترابێ.

شەش پەنجە(کە.): خاوەندی (٦) قامکان.

شەش تیر: شەش ئاگر.

شەشخان (کە.): جوورە تفەنگێکی کۆنەیە و دێغدێغە. (باک.) شەشخانە.

شەشخانە: جوورە تفەنگێکە لە ناوەوە شووێنی فیشەکی هەبێ. هەموو زەوی وزارێکیش بە (٦) دانگ دادەنرێ.

شەشدانگ: زەوی وزارێکە هیچ بەشێکی لێ جودا نەکرابێتەوە. گوێدرێژ و ئێستری چوارپەل قەوی بەرزی بەخۆوە.

شەشدەر: شەشلا، هەر شەشلاکە بریتییە لەسەر وخوار و ڕاست و چەپ و پاش و پێشەوە. بۆ خانوو و زەوی بەکاردەبرێ.

شەشدەرب (باک.): دەمانچەی شەش تیرە.

شەشڕەنگ: بڕوانە: شەترەنج.*

شەش سەد: شەش جاران سەد.

شەش سووچ: شەشلا.

شەشک (باد.): مێژەر. (باک.) شەشەمین، شەشەڵاَن.

شەشکان: شەشەڵاَن.

شەشکلک (ئەردە.): شەشە، شەش ئەنگوست.

شەشگۆشە: شەش سووچ.

شەشلا: شەشدەر، شەشقۆڵ. شەش سووچ.

شەشلۆ: چتێکە شەش لۆ، (٦) لا بێ.

شەشلۆبە (باک.): دەغەڵ، ساختەچی. ـــ یی: دەغەڵی، ساختەچێتی.

شەشلوول (ئەردە): شەش ئاگر.

شەشۆ: شەشە، ناوی دێیەکیە لە کوێستانی کوردستانێدا و ناوی کوڕانیشە.

شەشهەزار: شەش جاران هەزار.

شەشهەم: شەشەم.

شەشیەک: یەک لە شەشان، لە شەش بەشان بەشێک.

شەشهەمین: شەشەمین.

شەشیەکی: لەشەش بەش بەشێکە میراتگر دەیبا.

شەعبەدە: (ع.) تەردەستی، چاو بەسی، چاو بەنی، جانقولی بازە.

شەعمووز (زا.): وڕلاَخی سەرکێش.

شەعن (زا.): بزنی بەڵەک.

شەغەڵ: شاخەڵ.

شەغرە: شەغڵە، شەخرە. چوارلینگەدارە وەکوو بەردکێش قرشەی پێ دەبەستنەوە.

شەغرەکێش: ئەو کەسەیە وولاَخی وا لێدەخوڕێ، کە شەغرەی دەکێشتەوە. جوورە دەستەبەرەیەکە شەغرەی پێدەگوێزرێتەوە.

شەفەلاح: شێفەلە، شەفەلە.

شەفەلە (کەبەر): شێفەلەتە، گیایەکە لەگەڵ سیری جووان دەکوترێ و لەسەر شووێنی باداری دادەنرێ، ئەم گیایە پتر لە کاولاندا و لە چۆلی بێ ئاودا شین دەبێ بەرەکەی بەقەد سێوێکی دەبێ، کە بەرەکەی پشکووت زەنگەسوورە و چتی وای لەسەر هەڵدەنیشێ و دەیخۆن شیرینە و شیرەی هەیە. ئەگەر ڕەگەکەی بکوڵێنرێ و دۆشاوەکەی بە جێگای باداری بدرێ یەکاویەکە. دەڵێن، کە ساقەتەکەی ووشک بێ دەبێتە دار.

شەفت (باک.): خەت، جزغ، دێغی کاڵاَ و چتمەکان. خووار، چەوت.

شەفتالوو: خۆخ. (ل.) هەڵووژەسیقەتۆرە.

شەفتە: پنجە گیایەکی درواوییە و گوڵی سپیە دووای ووشک بوونی تۆیی گوڵەکەی مێشوولەیەکی زۆر دەردەکات.

شەفتر: پیرێ شەوێ.

شەفتۆر (ئەردە.): خووار، لار، کەج.

شەفتوور (ئەردە.): شەفتوول.

شەفتوول: خووار، زەوی درێژکار و سووچەکانی ڕێک نەبێ. خووارایی ڕێگایان، گەوە. درووماتی مارپێچ.

شەفتێ (باک.): جزغ، دێغ، دێخ.

شەفتی: خوواری، لاری، چەوتی.

شەفشە: شوولی پەرەکەر و هەلاجان.

شەفقە (باک.): شەپکە.

شەڤ (باک.): شەو. ـــ اتە خووەش: شەوباش. ـــ لمن گەڕیایە: شەوێ نەنوستم.

شەڤان (باک.): شەوان.

شەڤە (باک.): شەوە، خەونی پەرێشان.

شەڤەدەر: شەوەدەر، شەومانەوە لە دەرەوە.

شەڤەڕەش (باک.): شەوی تاریک.

شەڤەستان (باک.): شەوی پەردە. کاتی پێک گەیشتنی زاوا و بووک.

شەڤ بهنک (باک.): شەوبۆ.

شەڤبێری (باک.): شەونشینی.

شەڤتر (باک.): پیرەشەوی.

شەڤترادی (باک.): سێ شەو لەوەپێش.

شەڤچەرین (باد.): شەوچەلە.

شەڤخشک (باد.): کالیار.

شەڤخوونی (باد.): شەبەیخوون.

شەڤخووین (باک.): شەونخوونی. لەپڕا بەشەو بەسەر ناحەزان دادان.

شەڤدەر (باک.): بێ پەنا، کەسێکە لە چۆلی و دەشت و کۆلانان بێ واتە لە نێو مالاَندا نەبێ. ـــ ی: بێ پەنایی.

شەڤدەست (باک.): ڕاوی کەوان کردن بە شەو.

شەڤرەش (باک.): شۆڕش، بەدبەختی، چارەڕەشی، ڕۆژی تاریک، کوردان دەڵێن: ئێمە گەلێک شەوی ڕەشمان دیتوە و گەلێک شەوی ڕەشمان بەڕێکردووە، شەوی ڕەشمان گەلێک بەسەردا هاتووە.

شەڤرەشکی (باک.): شەوکوێر.

شەڤرەڤیک: شەمشەمەکوێرە.

شەڤرۆنگ (باک.): یەکێکە لە جەژنەکانی یەزیدیان.

شەڤسازی (باک.): ئاهەنگ و بەزم و ڕەزمی شەوێ.

شەڤشەڤۆک (باک.): چەکچەکیلکە.

شەڤکوێر (باد.): شەوکوێر.

شەڤگەڕ: شەڤگێڕ، شەڤگێڕۆ، ڕەم تۆیۆ، باران باری، ئەو کەسەیە بەشەودەگەڕێ، ئازا.

شەڤگێڕ (باک.): کەسێکە بەشەو لەکاتی نووستنێدا باخووێ و بگەڕێ.

شەڤناتۆروان (باک.): شەونشین.

شەڤنەم (باک.): شەونم.

شەڤنقستی: کەسێکە شەوی بەنوستن ڕۆژبکاتەوە.

شەڤی (زا.): شەوارۆ.

شەڤین: ئالیکی شەوێی وولاَخ و ئاژالاَنە.

شەق: دەفەی جۆلاَ. (هەورا.) پێن. زیتک، شاپ، شەپ. ـــ لێدان: بەپشتی پێ لە قون یا جێگایەکی کەسێکیدان، شەپ لێدان، تێهەڵدان.

نەژاکاو، نەگەچراو، گوڵ و کاڵای نەژاکاو. لەت، دوو پارچە، تەق، قەد. ــ بوون: پچەڕان، قڵیش. ــ کردن: لەتکردن، قەڵەشتن، تەق کردن. (ئەردە.) سەرەمەرگ، نزیکی مردن. (خۆ.) زللە، شەقەزللە. (باک.) شەقشەق ئەو دەنگە لە گەلێک چتان دێ: بووە شەقشەقەی ددانی بارامی، بوویە ــ لنگی وی و ئەسپی وی وە بە ئاوەزنگیانیدا، ــ تفەنگان. (باک.) دارشەق، دارلوق، دارێکە مرۆی یەکلاق و پا شەلی پێ دەڕوات. چەوتەکی مێو. بە پشتی پێی ڕووت یا لە قۆندرەدا تێهەڵدان.

شەقە: شەق، شل.

شەقار: قەڵەشت، قڵیشی چت، تڵیش، (ئەردە.) هەلار.

شەقارشەقار: قەڵەشت قەڵەشت، قڵیش قڵیش، چتی زەنگ زەنگ، هەرال هەرال، ووردخاش، (ئەردە.) ووردوخان.

شەقارشەقاربوون: قەڵشینی پێستی ئەندامی مرۆڤان و ئیتر.

شەقارشەقارکردن: قەڵشاندنی پێستی ئەندامی مرۆڤان و ئیتر.

شەقازللە: شەقەزللە.

شەقاشەق (ئەردە.): شەقشەقە. شەقای شەق. ئەملاوئەولا. بەهەموولایەکیدا غاردان.

شەقاقلووس (ئەردە.): خۆرە.

شەقاقی: شقاقی، شوقاقی.

شەقال (باک.): کەوشی کۆن، پێڵاوی کۆن. چەقال، چەقاڵ و بەقاڵ.

شەقام: ڕێگای زۆر بەرین و ڕاست بە نێو شار و هەندەراندا، شەقاو، شاڕێ، شاڕێگە. لۆق، شەقاو، هەنگاو، شاقاو. (زا.) گاو، پێنگاڤ.

شەقان (کە.): شەقێن، چەوگانێن، جوورە گەمەیەکە.

شەقانشەق: سەرانسەرە لە کارانی گرنگ و بە ئەرکدا، تێکڕا، بەبێ ووچان.

شەقاو: هەنگام، هەنگاو.

شەق و شەق (ئەردە.): شەڕەشەق، شەقشەقێن، شەقشەقان، شەقواشەق.

شەقە: تیکە، پارە، لەخت. تەقە، دەنگ. دەفە، شانەی جۆلایی. چێو، گۆچانێکە مرۆی شەل وەژێر پێی خۆی دەدات. دەنگی باڵی باڵندانە لەکاتی فڕینێدا.

شەقەبەند: ڕەختی وولاخ، ڕەخشی وولاخ.

شەقەزللە: چەپاڵە، زللە، شەپ، شەپەلاخە، شەقازللە، شەپاڵە، شەپەلاخە، چەک.

شەقەزیلە: شەقەزللە.

شەقەشەق: چەق و چۆق، چۆقەچۆق، چرقەچرق، شەقەی یەک لە دووای یەکتری.

شەقەکردن: لەتکردنی تاکە چتێک یا زۆر بڕەدار و ئیتر بە هۆی شەقەوە.

شەقەکێش: ئەو کەسەیە، کە پیشەی هەر داران بە شەقەی شەق کردن بێ.

شەقەگل (ئەردە.): گل کردنی چاو. چاو ئێشە.

شەقەماسی: جوورە ماسییەکی گەورەیە.

شەقەمشار: هەرڕە، مشارێکی زۆر گەورەیە و دوو دەسکی هەیە و بە دووکەسان کاری پێدەکرێ، داری پێدا دەهێنرێ.

شەقەمێو: چەوتەکی مێو، دارەمێو.

شەقەوباڵی (هەورا.): شەقەی باڵ.

شەقەی باڵ: دەنگێکە لەکاتی فڕینی باڵندە و باڵ لێکدانیدا دەبیسترێ.

شەق بردن: تەقین، تەقبردن. قەڵشین، قەڵشان. درزێکی گەورە تێبوون. هەڵپچڕان، درزبردنی چت.

شەق پێ بردن: ڕق هەڵستاندن، داخ لەسەر دڵی کەسێ دانان.

شەقتاندن (باک.): هەڵوەشاندن، کردنە دووپارچە.

شەقتێهەڵدان: بەشەق لە گیان لەبەر یا لە چتێک هەڵدان، تێهەڵدان.

شەقتین (باک.): هەڵوەشان. بشەقتە.

شەقڕان: شڵەقان.

شەقڕاندن: شڵەقاندن.

شەقشەقان: شەقاوشەق.

شەقشەقە: فرفرە، باغەوان بەو دەنگە، جانەوەران لە باغی ڕاودەنێ.

شەقشەقە (بابا.): جوورە ترێیەکە گلووی وەکوو هی کشمیشی وایە و سپیە. تەنەکەیەکی چکۆڵەی دەسکدارە منداڵان بەڕاوەشاندن و هەژاندنی و شەقەشەق لێهاتنی خۆشیان لێدێت و پێی ژیردەبن، تەنەکەیەکە چەند زیخ یا وووردە بەردی تێدایە.

شەقشەقۆک (گەردی باک.): گەپڵە، گیایەکە.

شەققە: دەنگێکە لە نێوانی شلپە و تەقەدایە بەڵان زۆرتر بەدەنگی جووتە باڵ لێکدانی باڵندان بەکاردەبرێ، شەقەی باڵی هات و فڕی. شەققەمشار.

شەقکردن: لەتکردن و قەڵشتنەوەی هەندێ چت.

شەقل (باک.): زللە. شەقڵ. چاپ. ــ کردن: چاپکردن.

شەقڵ: نیشانە، درووشم، مۆر. مۆری خەرمانان. تەختەیەکی نەخشکراوە شەقڵی پێ لە خەرمانان دەدرێ تا دزی لێ نەکرێ. ــ کردن: مۆرکردن، درووشم لێدان، نیشانەکردنی جۆخین. ــ شکاندن: مۆرشکاندن. مۆری ڕوخسار و شەرمی ناسک و نازداران.

شەقڵاوە: شارۆچکەیەکی هاوینە هەوارە لە کوردستانی باشووردا.★

شەقڵە: تەختەیەکی نەخشکراوە خەرمانی پێ نەخش دەکرێ. قیسپی خانووانە. (دەر.) ئاڵوودار.

شەقڵچی: ئەو کەسەیە، کە سەرخەرمانان نیشانە دەکات و ئاگاشی لێیان دەبێت.

شەقڵشکان: مۆر شکانی خەرمان و چتی تر.

شەقڵشکاندن: بریتییە لە ئابڕووبردنی یەکێک و شکاندنی لەناو مەردوماندا.

شەقڵکردن: نەقش و مۆرکردنی خەرمانیە. شەقڵ. مۆر.

شەق واشەق (ئەردە.): شەقشەقان.

شەق و پەق: پارچەپارچە، لەت و پەت. ــ کردن: پارچەپارچەکردن.

شەق و ماق: کارەسات، گێچەڵ، ڕووشە.

شەق و شڕ: چتی شڕی لەق بوو، دراو، دریاگ، داوەشیاگ.

شەق و شۆق: لەق و لۆق. وە ــ خستن: لەق و لۆق کردن. دەنگی لێدانییە. چتی شەق و شڕ. تراق و تروق.

شەقۆق (باک.): شەقووک. پەنا، داڵدە، پەسیو. هەرمیّ کێویلە.

شەقووق: درەختی قەزوانی زڕ.

شەق و هۆڕ: شەقەشەقی زۆر.

شەقێن: (کە.) شەقان. هۆلێن، گەمەیەکە گۆی تێدا ڕادەپەڕێنن. گۆییێن. گۆیەکی خڕی دارین لە دەشتێکی دادەنێن هەر دەستەی بە دارێکی چەماوەوە هەوڵدەدات بۆ ئەوەی لەسەر شاری دەستەکەی ترەوە دەری بکات.

شەقی (باک.): ماندوو، شەکەت. (باد.، ژەن.) ماندوو. — بوون. — کردن.

شەقیقە (ع.): لای سەر، نیوەی سەر، نەخۆشییەکە لە نیوەی سەریشدا پەیدابێ — ی پێدەڵێن.

شەقیف (باک.): قەڵەشت.

شەقیلە: پارچە چەرمێکە ژنان بەلای ڕاستی خۆیانیانەوە دەگرن تا تەشی لەسەر بابدەن تا جلکەکەیان نەدڕێ و هەم تەشیەکەش باش بخولێتەوە.

شەک: بەرخی یەکساڵەیە نێر بێ یا مێ. کاوڕی دووساڵانەیە نێر بێ یا مێ. کاوڕ، کە گەیشتە یەکساڵی تا دووساڵان شەکی پێدەڵێن. ڕوویەکی میچ(جک) یە، شەگ.

شەکار (باک.): مێرگ. شکار، ڕاو.

شەکال (باک.): کەوشی گەورە و زەلام، کەوشی دڕاو، پێڵاوی پانیەی پشتەوە، کەلاش.

شەکان: تەکان.

شەکانەوە: هەژان، جوولانەوە پتر بۆ ئالا، ئالا بە با دەشەکێتەوە، لەرانەوە.

شەکاندن (هەو.): هەژاندن، شانازی کردن. خۆ بە شۆخ نیشاندان. تەکاندنەوە.

شەکاندنەوە: هەژاندنەوە، هێنان و بردنی چتە بە هۆی باوە، دارەکە با دەیشەکێنێ، لەراندنەوە.

شەکانن: شەکاندن، هەژاندن، تەکاندن، لەراندن، لەرزانن. لەراندن، شەکاننەوە.

شەکاننەوە: شەکاندنەوە.

شەکاو: لەراو.

شەکاوە: لەراوە.

شەکاوەوە: لەراوەوە.

شەکاوشەک: شەکراشک.

شەکە: بەرازی مێی یەکساڵەیە. جوورە کلاوێکی تووکنە لە تووکی بەرخ دروستدەکرێ، پیاوانی کۆنی عەجەمان. لەرە، تەکە، جوولە، جەمە. — شەک: لەرەی یەک لەدووای یەکتری.

شەکەت (هەورا.): ماندوو، ماندی، کفت. (بابا.) کەشەن، کەشەنگ. (ئەردە.) مانگ، مانیاگ. — بوون: (باک.) بەتلین. — کردن: (باک.) بەتلاندن.

شەکەتکریاگ (ئەردە.): (ئەردە.) مانیاگ.

شەکەتی: ماندوویتی، مانیاگی.

شەکەر: شەکەری وورد.

شەکەرئو (ئەردە.): دڵ ئێشان، ڕەنج، دەردەسەری.

شەکەر بادەم: (ئەردە.) جورقند. قەلسی و ئیتر پردەکەن لە شەکر و بادامی کوتراو. جوورە هەڵوایەکە.

شەکەرەتووسی: تووسی شیرین.

شەکەربۆرە (ئەردە.): جوورە هەڵوایەکە.

شەکەرپارە (باک.): جوورە قەیسییەکە.

شەکرپەنیر (ئەردە.): شەکرپەنیر، جوورە شیرنیاتێکە.

شەکەرخەن: شەکەرخەندە.

شەکەرخەندە (ئەردە.): شەکرەخەنە.

شەکەرگری (زا.): شەکەرگریان.

شەکەرگریان (ئەردە.): گریانێکە لە خۆشی و شادییەوە بێ.

شەکەرلەمە: جوورە بسکوویتێکی کوردیە.

شەکە: شیکە، بەرازی مێینگەی یەک دووساڵانەیە. کلاوێکی تووکنە لەپێستی بەرخ دروست دەکرێ.

شەکەر: شەکری وورد.

شەکەرۆکە: (بابا.) کەرتەشی. سەلکە تەشی. (خۆ.) شەکرۆکە. گیایەکە گەزێک بڵند و گوڵی شین و تۆپ دەردەکات، بنەکەی بکوترێ تا دەرکودالی لێ جووێ دەبێتەوە دەبێتە پووشوو. جەویەکەشی لەگەڵ ئاردی گەنم و شیری بکرێتە لۆلکە لەسەر برینی تەشەنەدار دانرێ چاکی دەکاتەوە. کوڕێکی ترک زمانانی ئێرانییە بەرگی کچانی لەبەردەکەن و سوورا و وسپیاوی پێدەکەن و چەقەنەش لەدەستدەکەن لە نێو کوڕی لۆتیاندا هەڵدەپەڕێ و چەقەنەی لێدەدا باب و مام و برا و ئیتری دەبەکی بۆ لێدەدەن پاش ماوەیەکی یەکەیەکە سەردەکاتە سەرکۆشی هەموویان، خۆم دووراودوور دیتومە.

شەکەری: بۆ چتێک بەکاردەبرێ ڕەنگی یا تامی وەهی شەکری بچێ.

شەکەشەک: دەنگی دڕوو و دارێنێکی دڕاوە، کە تەکەتەکی بێ، چەکەچەک، شەکوشۆک.

شەکەڵ: ڕانێکە هەمووی شەکەنێر بێ.

شەکەللەمە: (باک.) باقسمات. پسکوویت.

شەکەمەڕ: شەکەمێ.

شەکەمێ: کە گەیشتە دووساڵان دەبێتە بەردیل، بەرخی مێیە، کە پێی نابێتە ساڵی دووهەم و زگێکی کردبێ.

شەکەمێنگە: شەکەمێ، شەکەمەڕ.

شەکەنێر: شەکی نێری دووساڵانەیە، بەرخەنێرێکە پێی نابێتە ساڵی دووەم.

شەکر: شەکەر. قەن، قەند، کەڵلەشەکر. بە بەڵێن و پەیمان و قسەی خۆشیش دەڵێن. — ی وورد: شەکری هەوورد، چتێکی سپی یا زەردی زۆر شیرینە و خۆشە لە قامیشی شەکری یا جوورە چەوەندەرێکی دروست دەکرێ.

شەکراو: قەنداو، ئاوێکە بەشەکری شیرین کرابێ. شیرینی ژنخوازتنێ.

شەکربوخوواردنەوە: مەبەس لە خووازبێنی کردنی یەکێک بۆ یەکێکییە و بەو بۆنەیەوە شەکراو دەخورێتەوە.

شەکرە: جوورێکە لە گیای گووین، کە پێی دەڵێن جەباری. شەکرۆکە.

شەکرەباوی: (با.) چووالە.

شەکرەپیاو: پیاوی خۆشخووی زمانشیرین.

شەکرەتووس (ئەردە.): تێسووی شیرین.

شەکرەخەنە: شەکرەخەندە.

شەکرەژن: ژنی خۆشخووی زمانشیرین.

شەکرەسێو: جوورە سێوێکی شیرینە. نێوی ئافرەتانە.

شەکرەگووین: جوورە گووێنێکیشە کەتیرەی لێدەگیرێت.

شەکرپارە (دزە.): جوورە دروومانێکە بە نەخش وەکوو گوڵ هەڵدەکەوێ.

شەکرپەنیر: جوورە نوقڵێکی پانە لە شەکر دروست دەکرێ و کاکڵە گووێزێکی دەخرێتە سەری.

شەکر خەنە: شەکرخەندە.

شەکرخەندە: زەردەخەنە.

شەکردان: قەندان، دەفرێکی تایبەتییە هەر شەکری تێدەکرێ.

شەکردانک (باک.): قەندان.

شەکرشکاندن: مەبەس لە قسەکردنیشە.

شەکرشکێن: قەندشکێن، چەکوچێکە قەندی پێ بشکێنرێ. کەسێکە پیشەی هەر قەند شکاندنبێ.

شەکرلەمە: جوورە خووادەمەنییەکە لەشەکر و گووێز و ئارد دروستدەکرێ.

شەکرۆک: شەکرۆکە.

شەکرۆکە: کەرتەشی، شەکەرۆکە، چتێکی شیرنچکە لە کارتەش پەیدا دەبێ، جوورە کەتیرەیەکی شیرینە و خۆشە لە درووی گیای کەرتەشی پەیدا دەبێ، زۆر سوود بەخشە بۆ هەندێ نەخۆشی و برین. (هەو.) نوقڵ، شیرنیات.

شەکروشیر: شیروشەکر.

شەکشەکان: لەرەلەرەی چت بەدەم باوە.

شەکمەر: شەکمێیە، کە زگێکی کردبێ.

شەکۆ: بێڵێکی ئاسنی چکۆڵە و دمپانە تەنها لەناو چۆمانی تەنکدا ماسیانی پێدەگرن چونکوو، کە بەو بێڵەیان لێدرێ ماسیان وەسەرئاو دەخا و برینداریان دەکات.

شەکواشەک (ئەردە.): شەک و شۆک.

شەکۆک (باک.): هەرمێ کێویلە.

شەک و شۆک (ئەردە.): شەکواشەک، شەکشەکان، شەکەشەک، جووڵەجووڵ، لەرەلەر.

شەکێن: گەمەی قاپێن.

شەکینەوە (ئەردە.): دانەدوواوە، لەرپوون. شکان، لەریانەوە، لەرینەوە. جووڵانەوە.

شەکی کاڵ: شەکمێیە، کە هێشتا نەزابێ و زگی نەکردبێ.

شەکیلە (کۆ.): چەکچەکیلە.

شەکیکە: ووشەیەکە چتی تەڕی شەپ و شۆڕی وێدەچوێنرێ.

شەگە: شەگگە. لەکاتی جگێنێدا لە لاتەنیشتەکەی جگی ئەوی قۆرت و چاڵی هەیە بکەوێتە لای سەرەوە ـــ ی پێدەڵێن.

شەگگە: شەگە بۆ ڕۆژباش، ئێوارەباش و شەوباش بەکاردەبرێ لەجیاتی مەرحەباشە. لە بنچینەدا واتا یەکەی ئاوایە: پایەو جێگات وەکوو هی پادشایان بێ.

شەگەل: مێگەلێکە هەمووی شەکەنێربێ.

شەگێن: شەکێن.

شەل (باک.): جوورە دروومانێکە. کوولەک، قلۆپ، لەنگ، گێڕ، پێلەنگ، شل، (ڕۆژ.) پالەنگ، مقرۆ. (باک.) قەد، ـــ کردن: قەدکردن. ڕانک. مافوورە و بەرەی چرچ و خووار. تاخەرار. پارچە زەوییەکە لەپاڵ جۆگە ئاوێکیدا، کە هەمیشە بەهۆی ئاو دەلاندنیەوە سەووزبێ و نمداربێ.

شەڵ (هەورا.): شەل.

شەلاخ: زللە. (ئەردە.) شەلاق. قامچی.

شەلاخکاری: لە یەکێکدان بە شەلاخ، قامچی کاری.

شەلاف: ساختەچی، فێڵباز.

شەلاق: شولاق، شەلاخ، قەمچی. هەڵمەت.

شەلاقە: پەلوە، ئەسرپال (سلوی). باڵندەیەکی ئاوییە بەقەد کۆترێکی دەبێ لاق و دندووکی درێژە و شین و بەڵەکە، (هەو.) شێلاقە، زۆرتر لە بەهاراندا دەبینرێ.

شەلاڵ: ماندوو، شەکەت. لە خووێندا ـــ بوون: لە خووێندا خنکان، لە خووێن هەڵکێشران.

شەلاڵە: دروومانێکە ڕێک و پێک نەبێ گرژی و لۆچی لێ پەیدا ببێ، شلاڵە. پۆت، پۆتە، کۆکی دروومان.

شەلان (ئەردە.): شەل، لەنگ، لەنگان.

شەلاندن: ڕووتکردن بۆ دار و مرۆ و گیان لەبەران، بۆ مرۆیان تەنها جەردە دەیکا.

شەلاندن (موک.): لەنگاندن.

شەلانشەلان (ئەردە.): لارولاروا، لەنگان لەنگان.

شەلای (هەورا.): شەلین.

شەلایی (ئەردە.): جوورە سەرووپێچێکە ژنان لەسەری خۆیانی دەبەستن وەک هەوری وایە.

شەلە: لەنگە. ئاوەشکینە، حەوتەمین ئەستێرەی حەوتەوانانەی گەورەیە، کە دەکەوێتە لای خووارووەوە.

شەلەپە (باک.): شلێوە. (باک.) شەلەپەلە.

شەلەپەلە (باک.): شلێوە.

شەلەشەل: کوولی کوولی، ڕۆیشتن بەلەنگەلەنگ، گێرەگێر.

شەلەقان (کە.): گەمەیەکە بە هەنگڵەشەلە یەکێکیان ڕەپێی هاوەڵەکانی دەنێ بەومەرجە دەبێ قامکە گەورەی قاچە بڵندکراوەکەی بگرێ.

شەلەگا: شەلەگە.

شەلەگە (خۆ.، کۆ.، هەو.): کلکە، شەلەگا. دەراو، دەرگای جۆگەی دێراوانە، لە نێو جۆگەدا کەلێنێکی تایبەتی بۆ ئاو شکاندن دەهێڵنەوە، کەلەبەرێکە لە جۆگەی مەرەزەدا، کەساڵێک لەوەپێش ئاوی لێکرابێتە

سەر قالبەکە و ئیمسالێ گیرابێ بۆ ئەوەی ئەو قالبەیە بە بەیاری بێنێتەوە و لە خوارترەوەی کەلەبەرێکی تر کرابێتەوە بۆ سەر قالبێکی تازە. ــ دان: ڕێدان، مەیداندان. گۆلێکیشە پەنگاوی خواردبێتەوە و دەراوی لێ بکرێتەوە بۆ ئاودانی شیناوەردی. سوولی، سوولاڤ، پرژ.

شەلەم (هەورا.): شێلم، شەلغەم.

شەلەماو (ئەردە.): سلقاو.

شەلەمە: زیوان و پیسی ناودەغل. (هەورا.) ئالەکۆکە ڕیخنە، شەڵوار بە کۆڵ. گیایەکە. (ئەردە.) گیایەکی ڕەوانە بنەکەی وەک سێوی بن ئەرز وایە و بەهارییە.

شەلەم شێوێن: دارێکی سەرپانە شێلمی لە مەنجەڵێدا پێ ئەودیو و ئەم دیو دەکرێ.

شەلەمێ (هەورا.): شێلم.

شەلەمێنە: (هەورا.) شەلەمین. ترخێنە، تەرخێنە.

شەلەمین: چێشتی چەنسوتەکە، ترخێنە.

شەلەمینکەرە: بابردەڵە، تۆپێکە لە مووی گیایی ووشک. جوورە گوڵێکی زۆر جوانە. لە جوورە دڕوێکی سپی جووێ دەبێتەوە و با ڕای دەفڕێنی وەکوو گویرێکی وایە بەڵان سووک و تووکنە بە کەمترین هەوایەک وە حەوا دەکەوێ.

شەلەنگۆ (باک.): گیایەکە.

شەلەوشەپک: شەل و شەپک. ڕانک و چۆغە.

شەلبتاندن (باک.): تووشی تەراخۆمە هاتن، چاڤێ شەلبتی ژ چاڤێ کۆر چێترە.

شەلپ (باک.): زللە، بەدبەخت.

شەلپاندن (باک.): (بشەلپینە) لابردن. لەڕیشەوە هەڵکەندن، دوورخستنەوە.

شەلپە (باک.): چەکمە.

شەلپین (باک.): لە ڕیشەهەڵکەنران، لاچوون، دوورکەوتنەوە.

شەلت (باک.): ڕاییخی نووێنێ. شەڵتە.

شەلتاخ: گێچەڵ، تەشقەڵە، دەبیە. چاچوولە.

شەلتاق (باک.): شڵتاخ، فێڵباز، ساختەچی.

شەلتان: شەڵتە.

شەڵتە: ڕاییخ. (باک.) توورەکە چارێکە، خوری و لۆکەی لەناو دەنێن دەیکەنە دۆشەگ، یا سەنیر. دەفرێکە دوولایی شاش تەنراوە وەکوو ڕەشکەی کاکێشان دەخرێتە سەرپشتی وولاخ بۆ کێشەی کاوکڵۆش و گزرە. نیوە نمەکێکی گەورە یا بڕوێشی کولاوە یا چرێشێکی گەرم، کە بخرێتە سەرپەڕۆ و لەشوێنێکی بە ئازار لە برینان دەنرێ. پووڕە هەنگ. جوورە دەرپێیەکی ژنانەیە لە ژێر دەرپێوە لەپێ دەکرێ. تەلیس یا جەواڵێکە وەکوو تێڕی گڵ و زبڵ و چتی پێ دەکێشن و دوولاییە. سەرمای پاییز، زوقمی پاییز، ــ لێی داوە، یا شەڵتە بردوویەتی، سڕی، ساردی.

شەڵخە: شرخە، پووڕە، شەرخە. دەستەوتیپی بێچووی مێش هەنگووینانە، شەڵغە، پووڕە هەنگ، شلهە.

شەلشی (باک.): بەدبەختی، چارەڕەشی.

شەڵغە: شەڵخە.

شەڵغەم: شێلم.

شەلفە (شا.): شفرەی بەرازییە.

شەلق (باک.): جوورە ماسییەکە.

شەلکە: (بابا.، کە.) تەبەقی ئاژاڵانە و ڕەشەووڵاخانە لە دوو سمان دەدات شەلی دەکات.

شەلکە: ئاوەشکێنە. (جا.) فەڕەنگی ووڵاخانە چوارپەلی ڕەق دەکاو تا دەمرێ لە خواردن ناکەوێ دەردێکی بێ دەرمان و بێ ئامانە.

شەلکەی ئاژاڵ و ووڵاخان: سم بۆگەن دەبێ و شەلی دەکا.

شەلگە: شەلە، ئاوەشکێنە، کەلەبەرێکە لە جۆگەدا بکرێتەوە، کە ئاوی لێوە لابدرێ بۆ سەر کشتوکاڵ و باغ و بێستان.

شەلم: شێلم.

شەلماو (ئەردە.): شێلماو، شەلماب.

شەلمە (زا.): زیوانی ناو دەغل.

شەلم کووێرم: لێدان بەبێ تاوان بەبێ ئەوەی بزانی لە کێ دەدرێت. گەمەیەکی منداڵانە.

شەڵوار: (موک.) دەرپێی ژنان، شەڵووراڵ. (ڕەوا.، هەر.، کە.، هەو.، دەر.) پانتۆڵ.

شەڵواربەکۆڵ: ئاڵەکۆکە ڕیخنە، شەلواربەکۆڵ. (هەورا.) شەلەمە. گیایەکە وەتۆڵکەی دەچی بۆ لابردنی گرفت دەرمانێکی زۆر باشە. بنی سەلکە وەکوو گێزەرییە هەرکەسێ لێی بخوا ڕەوانی دەکا و کرمیش دەکوژێ.

شەڵواڵ (کە.): پانتۆڵ.

شەل و پەت: چتی لەت و پەت، لەت و کوت.

شەل و شەپک: ڕانک و چۆغە.

شەل و شێت: مرۆڤی شەلەپەتە و شێتۆکە.

شەلووف: بیژوو، زۆڵ، بیژی. کەڵەشێری گچکە.

شەلوکوت: کەشەنگ، ماندوو. بە ــ ی ڕۆیشتن، بە ماندوێتی و شەکەتی ڕۆیشتن. پێیەوە ــ بوون: پێیەوە زۆر ماندو و شەکەتبوون.

شەل و کووێر: شەل وکۆر، هەژار و کلۆڵ.

شەل ومار (ئەردە.): لە، لەنگ.

شەلی: گێڕی.

شەلیان (باک.): ڕووتبوون.

شەلیاندن (باک.): ڕووتکردن.

شەلیک (باد.): پەڕۆیەکە بسەردەمی گادۆشیدا دەدرێ تا چتی تری تێنەکەوێ.

شەلیل (ئەردە.) جوورە خۆخێکە تووکی پێوەنییە.

شەلین: نەجمین، بە لەنگی ڕۆیشتن، لەنگین، کوولین.

شەم: مێو، (هەورا.، هەو.) مۆم، فند، قرجەنە. (باک.) شەمە، شەممە. (ئەردە.) جێی سێبەر.

شەما (باد.): مێوی هەنگووین و ئیتر.

شەماتە (باک.): تەقە، دەنگ. کاتژمێری زەنگییە.

شەمار (هەکا.): هەزارپێ، خشک.

شەمسی: ماسییەکی قەڵەوی خڕنە هەردووک لا شانی وەکوو دەنگی شانەی ڕزەشەی پێوەیە.

شەماق: زللە، سیلە، شەقەزللە.

شەمال (باد.): مۆم، مێو. (باک.) ڕووناکی.

شەماڵ: بایەکە لەلای باشوورەوە دێ، (زەن.) وەشت.

شەماڵە: ئافرەتێک لەسەر یا لەنزیک سێ ڕیانێک شەمووڵەی دەگرێتەوە لە شەوی شەمووانداو دیارە نیازێکیش لە دڵدەگرێ جا ئەگەر ڕێبوارێک بەوێدا تێپەڕی و قسەییکی خۆشی کرد دەیکا بەنوقلانەی پێکهاتنی نیازەکەی، خۆ کە قسەی ناخۆشی کرد ئەویش دەکا بە نوقلانەی پێک نەهاتنی مرازەکەی.

شەماڵها: وولاخی خۆش ڕەوت.

شەمالک (باد.): مۆم، مێو.

شەماڵێ: شەماڵە. (هەورا.) شەمۆلە.

شەمام: شەمامە.

شەمامە: جوورە کاڵەکێکی زەرد و ڕەنگا و ڕەنگ و پڕ بە چەنگییە بۆنخۆش و دێغدێغە. (باک.) شەمامۆک.

شەمامۆک: شەمامۆکە.

شەمامۆکە: شەمامە.

شەمامێنە (ڕەوا.): بەنێکە کاڵە و زەردگاڵی پێ قایم دەکرێ. بەنکاڵە.

شەمامێند (خۆ.): بەنێکە کاڵەی پێ لە لاقی دەبەسترێ.

شەمە: نێوی ڕۆژێکە لە نێوانی هەینی و یەکشەمەدا، شەمۆ، شەم، شەنبە.

شەمەبازاڕ (ئەردە.): شوێنێکی تایبەتییە لە هەندێ جێگە لە هەموو ڕۆژێکی شەمۆیاندا چتی تێدا دەفرۆشن، لە شوێنەکانی تردا بەپێ بار و دەستووری خۆیان هەینی یا یەکێک لە ڕۆژەکانی تر دەکەنە ڕۆژی تایبەتی و لە شوێنێکیدا بازاڕێکی بەناوی ڕۆژی دانراو دەکەنەوە.

شەمەت: ناوی جاوێکی کرمانجییە.

شەمەتریکە: شەمەترێنکە.

شەمەترێنکە: شەمەتریلە. ڕیوەڵۆک، جوورە مێشێکی شینکاڵە نێو قەدی زۆر باریکە هەنگوینێکی دەکات زۆر لە نی هەنگی خۆشترە و سووکترە و ئێجگار سپی و بۆنخۆشە.

شەمەتلێنکە: هەنگوینێکی جیری خۆشی شانە چکۆڵەیە و ڕەشباوە. مێشهەنگەکەش ڕەش و درێژ و ووریا و چالاکە.

شەمەد: پۆپەشمین، پارچەیەکی ناسک و تەنکە هاوینان بەخۆدا دەدرێ لەکاتی نوستنێدا.

شەمەلەکۆرە: شەمشەمەکۆرە.

شەمەنەفەر (فە.): ڕێگای ناسن، ئەوی بەسەریدا دەڕوات قەتارە. خشۆک، شەمەنەفەر ووشەیەکی فەرەنسییە بەلاّن قەتار کوردییە کاروانچییان وولاخیان تێدەخست قەریان پێدەگوت.

شەمەنیخە: چنگدانەچنگی یەکتری.

شەمبە (باک.): شەمە، شەمبی، شەمە.

شەمبەلیلک (باک.): گیایەکە، شەمبەلێک.

شەمبڕ (ئەردە.): دووارد، جاوڕ، مقەس.

شەمبلیلک (زا.): قومام.

شەمبلێک:

شەمبووز: وولاخی چەمووش.

شەمبی (باد.): جوورە تووییەکی دەنک سپی و درێژکۆلەی کەم ناووکە. (باد.) شەمە.

شەمتاندن (باک.): هەڵخلیسکاندن، لە ڕێ دەرچوواندن.

شەمتین (باک.): هەڵخلیسکان، لە ڕێ دەرچوون.

شەمچە: (باک.) پێتک، گرتەک. فند، فندک، لێخرێنەوە، نەفتک، نفتک، گورت، شقارتە.

شەمچک (باک.): فێڵباز، ساختەچی.

شەمدان: مۆمدان، مێودان، فندانک، بێسووس، شەمسۆز.

شەمدانی (ئەردە.): گوڵێکە گەڵای پان و ڕەنگا و ڕەنگە.

شەمدین: کورتکراوەی شەمسەدینی عارەبییە پاشی بوو بە شەمۆ، کە ناوی میری شەمدینانە.

شەمدینان: خاکێکە، کە شەمدینی تێدا ڕۆنیشتوون.

شەمراندن: براندنەوە (بشەمرێنە). بەجێ هێشتن، پشت تێکردن.

شەمرخ: گوندێکی گەورەیە لەناو دوومەلا چیای مازوو پایتەختی دەرەبەگی میرێکی دونبلایە تائیرۆژی مانە.

شەمرەشکردن: ڕەشکردنی مێو لەبەر تازیە.

شەمرین (باک.): برانەوە.

شەمزان: شەمزین.

شەمزاو: چتێکە شەمزی بێ.

شەمزە: کار و بەرخی بچووکن.

شەمزێ: ناوی گوندێکییە لەناو خەزرایە هێندێک پێی دەڵێن شەمسێ.

شەمزین: تێکچوونی چەرم بەهۆی زۆر هەتاو لێدانەوە.

شەمزینان: شەمدینان.*

شەمزیو: شەمزاو.

شەمسان: شەمزان.

شەمساو: شەمزاو.

شەمسە: قفڵ و دوگمەی لباد و پاڵتۆیە، کە لەسەر شێوەی گوڵی دروست دەکەن.

شەمسۆز (ئەردە.): شەمدان.

شەمسین: شەمزین.

شەمسیو: شەمزیو.

شەمشاق: (باک.) کەسێکە لە ئەندازە بەدەر جوامێری و پیاوەتی بکات.

شەمشاڵ: شمشاڵ.*

شەمشە (ئەردە.): چەکچەکیلە.

شەمشەلە (ئەردە.): شەمشەمەکوێرە.

شەمشەلەكۆرە (هەورا.): چەكچەكیلە.

شەمشەلەكووێرە (ئەردە.): چەكچەكیلە.

شەمشەمە: چەكچەكیلە، شەمشەمەكوێرە.

شەمشەمەكۆرە: چەكچەكیلە.*

شەمشەمەكوێرە: (زەن.) مێژونك، چەكچەكیلە، باڵندەیەكە زگ و زادەكا و لاقی بە باڵەكانیەوەیەتی.

شەمشەمۆتك (باك.): جێگای خلیسكێ.

شەمشوولە: تیرەیەكە لە هۆزی كەبابی، كە لەقەراخ هەولێرێ دادەنیشن.

شەمع (ع.): مۆم، مێو، بەرەمێو، مێوی هەنگوینی.

شەموك: كۆڵەكە، ئەستوندە.

شەمعدان: مۆمدان، مێودان.

شەمكا: ئێلێكی كوردە لەناو (هەڤیركا) ندایە.

شەمكۆر

شەمكۆر (زەن.): كارمامز.

شەمل (باك.): چەفیەكە لەسەری دەبەسترێ. (زاخ.) بەرماڵ، دووگورد.

شەملك (باد.): بەرماڵ، دووگورد.

شەممە: رۆژێكە كەوتۆتە نێوانی هەینی و یەكشەممەوە، شەمۆ.

شەممۆ: شەممە، شەمە، شەممو.

شەمۆ: شەممە، شەمە.

شەمۆتەدان (كە.): كزبوون، توندبوون.

شەمۆز: یەكسمێكە بەدخوو و سەركێش بێ، (جا.) چەمووش، (باك.) جوهم، زنجك. مرۆڤی توندوتیژ و توورەیە لەكاتی جنێودا بۆ مرۆڤانیش بەكاردەبرێ. ـــ ی: چەمووشی.

شەمۆس: شەمۆز.

شەمۆكا: ئێلێكی كوردە لە نێو یەزیدیاندا.

شەمۆلە: (هەورا.) شەماڵێ.

شەمەو

شەمو (باد.): مەیموون.

شەمووز: شەمووس، چەمووش. وڵاخێكە بۆ باركردن و سووار بوون رانەوەستێ.

شەمووس: چەمووش.

شەموولە (بالە.): بووكە بە بارانە. (شەقلا.) داوەڵ. قوتیلەی نەفت.

شەمێ (كە.): شەم، مۆم و خڵتەی هەنگوینییە. مێوی خڵتەی هەنگوینییە.

شەمێلە: گیایەكی دەستچێنە و بۆنیشی خۆشە تۆوەكەی، كە وەكوو تۆوی بەزەرەكی زەرد و گەورەیە بە كولاوی دەدرێ بە كەڵان.

شەمی: فندك. (باد.) شەمۆ.

شەمیتۆك: (باك.) جێگایەكە مرۆ لێی بخلیسكێ.

شەمیتین: هەڵشڵەپین.

شەمیخین: ترشانی چێشتە لەبەر گەرمایە.

شەمیرفندن: دەستپەڵگرتن لە كارێك.

شەن: (كە.) رووخۆش، دەم بە پێكەنین. ووردە تەڵاش و پشكڵێكە بكرێتە ناو تەندوور لە كاتێكی، كە نزیكی ساردبوونەوەبێ. ملێب، ملهێبۆك، ملهێبوك، مەلهێب. (هەورا.) شەنەی كایە، شە. ـــ كردن: بە باكردنی خەرمانی كوتراو بۆ سووركردنی ووردە تەڵاشێك و پشكڵێكە لە كاتی ساردبوونەوەی تەندووریدا تێی دەكرێ و پێی گەرم دەكەن. یەكێكە لە مرازەكانی كەرەستەی جووتی. شەنە.

شەنە: دارێكی پێنج پەنجەیە خەرمانی گێرەكراوی پێ بەبا دەكرێ و خەرمانی پێ شەن دەكرێت. شەن. هەرچێتێكی وەكوو پشكەڵ و خاكەی تەپاڵە و ئیتر بە ئاووری داكەن تا تەووژمی خۆشتربێ.

شەنەبا: دەغڵ و دانی دووای كوترانی بە شەنەو بە باكردن بۆ سووركردنی.

شەنەباكردن: دەغڵ و دان بەهۆی شەنەوە بەباكردن.

شەنەكردن: شەن و كەو كردن.

شەنەی (هەورا.): تەكاندنی دارەگوێز و ئیتر.

شەنبۆ: ناوی ئێلێكی كوردانە لە نێو هەكاریاندا مێژووی لێ دوواوە ئەمڕۆ لە شووێنی واندا (شەمدینا)ن خوویایە. مێژوو بۆ خۆی: شەمۆ، بشەنبۆ دەگووێزێتەوە لەوانەیە لە بەشنەوی دەركەوتبێ.

شەندەلەمەندە كەمترنیە: مەبەس لەوەیە، كە هەموو كەسێك لە ماف و بەشدا بەشدار و یەكسانە.

شەنشە: شوولی هەلاجی.

شەنكردن: بە باكردنی خەرمانی كوتراو بە شەن بۆ سووركردنی.

شەنگ: شۆخ، جووان، چەلاك، دەلال، ناسك، چەلەنگ، شەنگۆڵ، شەنگە. رووالێ. قۆز، كەیفخۆش، عیشوەگەر، شاد. (شن.) هێز، تین. ووردە كەل و پەلی ناوماڵ. فیشەك. (باك.) شنگ، ئەسپنگ، گیایەكە دەخورێ.

شەنگال: ژەنگار، شارێكی كوردی یەزیدییە لە رۆژاوای موسڵییە. چیای ژەنگاری لە گۆرانی و ئستراناندا زۆر باسكراوە.

شەنگە: نێوی پیاوانە.

شەنگەبەرە (بابا.): ژەنگەسوورە، شەنگەبەرەكەت.

شەنگەبێ: بڕوانە: شۆڕەبێ.

شەنگەسوورە: ژەنگەسوورە.

شەنگەڵبەرەكەتە: شەملی بەرەكەتە مەبەس لە دوو دانە گوێز یا مازوو یا هەر چتێك لەبەری داران، كە پێكەوە نووسابن بەیەكەوە، شەنگوڵ.

شەنگەبێ: شۆڕەبێ.

شەنگەست (باد.): پەیوەندی، بەندیواری.

شەنگڵە: شەنگڵە بەرەكەت.

شەنگڵەبەرەكەت: شەنگڵە، جمكە، دووانە. پیت و بەرەكەت. (خۆ.) شەنگوول، (خۆ.) خێرمانە. دوو گوێز یا دوو مازوو یا ئیتر، كە پێكەوە نووسابن: ـــ یان پێدەڵێن.

شەنگۆل: شەنگڵە، شەنگ.

شەنگوول: شەنگڵبەرەكەتە.

شەنگێ: شۆخێ، جووانێ، قۆزێ، چەلەنگێ.

شەن و کەو: لێدوران. هەر مەخلسیٚ شەن و کەوە هەر مەخلسیٚ کە کۆن.

شەن وکەوکردن: لێکدانەوە، لێکۆڵینەوە. حەشرکردن. لە شانەدان و بە کەوگیرداریێژتن.

شەنهادۆ (کف.): شاهێن، (باد.) شاقەسین.

شەنی (باک.): بێز و بۆلێکراو، لەسەر دلاٚن گران.

شەو: (باک.، باد.) شەڤ، شێڤ، شام.

شەوات (باک.): سووتان.

شەوار: (کە.، فە.) بە درێژایی شەویٚ، شەوگار. شەوکردنە ڕۆژ لە ئاهەنگ و بەزمدا.

شەوارە (کە.): (ڕەوا.) شەوەرە، حەوتوو، نۆرەگرتن، ئاگالیٚ بوونی حەوت ڕۆژەی ژنی زاوە لە منداڵەکەی. ڕاوی قاز و مراویانی ئاوییە بە شەو مۆم یا بنە کۆزەڵەیەکی پڕئاورر لە بنهەنگلی دەگرن دەنێو ئاوێدا بۆ باڵندەکان دەچن ئەوانیش بە ڕووناکی ئاورەکەوە دێن کابراش دەیانگریٚ و دەیاندا بە هاوڕێیەکانی پشتەوەی. کەسێکیشە یا گیان لەبەرێکیشە بە دیەن چاوی هیچ کەموکورتی نییە کەچی ناشبینیٚ. سەرلێشێواو، سەرگەردان، ئەو چێرگە شەوارەیە.

شەوارەبوون: سەرلیٚ تێکچوونی گیاندار لە تاریکە شەوێدا بەهۆی دیتنی ڕووناکیەکی نزیک یا دوور و نەمانی و لەبەرچاو بزربوونی.

شەوارەکەوتن: شەوارەبوون.

شەوارەکووێرە: شەوارە.

شەوازۆ: بەشەو ئاژاڵ لەوەڕاندن و لە دەرەوە هێشتنەوەیان.

شەواشینگ: دارێکە بەرەکەی وەک چووالە وایە خۆشدەکریٚ و دەخوریٚ و پێی دەڵێن بایەف.

شەواڵ (فە.، لو.): دەرپیٚ، پانتۆڵ، شەرواڵ.

شەواڵەسوورە: شەرواڵ بەکۆڵ.

شەواڵ مۆرد: شەواڵ بەکۆڵ، شەرواڵ بەکۆڵ.

شەرواڵ بەکۆڵ: شەواڵەمۆرد، شەرواڵ بەکۆڵ.

شەواڵبێن (فە.): دزخین، بەندەخووێن.

شەواڵبین: دزخین.

شەواڵشینک: (سۆرا.) داری چەقالەیە، کاڵەشین.

شەوان: شەوانە، شەوگەل.

شەوانە: شەبەنگە، شەوگار.

شەوانەدەر: چەوەندەر.

شەواو: ئاوی شەویٚ، شەودێری. شینایی بەشەو ئاودان.

شەوە: موورووێکی زۆر ڕەش و گرانبەهای کارەباییە ژنان دەیکەنە بەرموور یا گەردنبەند. (باد.) شەو، ڕەشی شەو. (ڕۆژ.) پەیران. شەورگ. دێوەزمەیەکە گۆیا بە کەڵکەڵە لە منداڵان دەدا، گۆیا بەو گرانابییە دەڵێن، کە بە قورسی لەکاتی نوستنێدا دەکەوێتە سەر لەشی گیان لەبەران. ئەو بیٚ هۆشیەشە، کە تووشی منداڵ یا ئافرەتان دێت، کە لەشی منداڵ شین دەکات و دەمریٚ.

شەوەر: شەوەڕ.

شەوەڕ: شەوەر، سێپەڕە، (ئەردە.) شەوەرگ، گیایەکی دەستچێنە وەکوو وێنجە وایە ساڵیٚ هەشت نۆ جاران دەدروێتەوە دەدریٚ بە وولاٚخان و لە وێنجە باشترە. هەندیٚ کەسیش دەڵێن هەر وێنجەیە.

شەوەرە (ڕەوا.): نۆبە گرتنی منداڵی ساوا تا حەوت ڕۆژان بەشەو، حەوتوو، (کە.) شەوارە.

شەوەڕەشە: جێژنێکی بەناوبانگە لەنێو کاکەییاندا.

شەوەرگ: (ئەردە.) شەوەر.

شەوەزەنگ: تاریکەشەو، شەوی تاریک و تنووک، تاریکە شەوی ئەنگوستەچاو.

شەوەزەن: شەوەزەنگ.

شەوەژەن: کۆستەکی خەنجەر. دارێکە بەقەدمەچەکیٚ لە باسکی (گۆڵە) لە کونی دەرگاکە لە دیواردایە دەخریٚ بۆ داخستن. سەربەن.

شەوەسارە: چێشتی شەویٚ، چێشتێکە لە ئێوارێوە مابێتەوە بۆ بەیانی.

شەوەق: بەیانی کاتی سپێدە.

شەوەکە: شەبەکە، کونکون، کوناکونا، پەنجەرە. شەبەکەی پەنجەرە یا نووروسی. ئەویٚ شەویٚ.

شەوەکی: بەیانی، تاریک و ڕوونی بەیانی زوو. کردنی کارێک لە بەشی دوایی شەوێدا. لە شەوێدا، بەشەو.

شەوەن (ئەردە.): سەبارەت، هۆ، بۆنە.

شەوەووڕ: (دزە.) جێگایەکە بەشەو خێلاٚت و کۆچەران شەوی لیٚ ڕابووێرن.

شەوبات (ڕەوا.): چێشتێکە هی شەویٚ مابێتەوە.

شەوباز: کەسێکە گەمەی میرمیرێن بگێڕی و هەڵی سووڕێنی.

شەوباش: شەگە، شەوخۆش.

شەوبەرات: شەوی بەراتیٚ، شەوی (١٥) ی شەعبان.

شەوبەک: شۆبەکی هەورییە.

شەوبەکێو: ماڵاٚتێکە بەشەو لە کێوی بێنێتەوە.

شەوبەن: بەندی خەنجەر، کە دەرنەیەت. شەوبەند، شەوژەن.

شەوبەند: شوژەن.

شەوبەندەڕۆژ: کۆلکەزێڕینە. بەردێکیشە بە چەندین ڕەنگان بترووسکیٚ.

شەوبۆ: شەهبوو، گوڵێکی بۆنخۆشی بەهارییە، زەرد و بنەوشە و سووری هەیە، گەڵاٚی وەک هی بی وایە. بەشەو بۆندەدا. نێوی ئافرەتانیشە.

شەوبۆی زەرد: جوورە شەوبۆیەکی زەردە.

شەوبووێر: شەوبێر. ـــ ی: شەوبێری، شەو نا شەوێک.

شەوبێدار: شەونشین، شەڤناتۆروان، کەسێکە بەشەو نەنوویٚ و بە ئاگابیٚ، شەونەخوس. ـــ ی: شەونشینی، هەزارە، نەنوستن و ئاگادارییە لە شەوێدا.

شەوبێر: شەوبووێر. ـــ ی: شەوبووێری.

شەوبات: چێشتێکی شەوێیە مابێتەوە.

شەوت: کەلیژ، ئەنجام، تەزوو. ئازارێکە لە گوێی ڕەشەوولاٚخ و ئاژاڵاٚندا پەیدادەبیٚ.

شەوتا: تایەکە شەوانە مرۆی دەگرێ.

شەوتان (باک.): سوروتان، شەوطان.

شەوتاندن (باک.): سوروتاندن، شەوطاندن.

شەوتین (باک.): سوروتان، شەوطین.

شەوچەرە: داستانی تازە و چتێکی تازە روویدابێ و خەڵک باسی بکەن. ڕیسوا، بەدنار، کەسێکە لە شەونشینی و کاتی شەوچەلە خواردنێدا بە خراپە لێی بدوێن و یا سەرزەنشتی بکەن. شەوچەلە.

شەوچەلە: جوورە میوەیەکی ووشک یا تەڕە، کە زستانان دووای نانی دەخورێ، (هەورا.) شەوچەرە، چرۆ، چەرەس، (هەورا.) شەوچەرەز.

شەوچەلەز (کە.، هەو.): شەوچەلە.

شەوچرا: (باک.) بسبسۆک، چۆڵەچرا، چراوک، چراوکە، چرایەکە بە شەو ڕاوی پێدەکرێ.

شەوخەف: کالایەکە هەر لەکاتی نوستنێدا لەبەردەکرێ. پێخەف. شەوکلاو.

شەوخەیبە: (خۆ.) پەرپووت، نابووت، بۆ مرۆ و ماڵاتان.

شەوخوونی: شەونخوونی.

شەودۆس: کەسێکە لە نێر یا مێ شەوانە بۆ بەدکرداری بخولێتەوە.

شەودێر: ئاودێری شینایییانە بە شەو. ـــ ی: ئاو داشتنی شینایییان بە شەو. شەواوە.

شەودیز: چتی ڕەشباوە. ناوی ئەسپییە بە تایبەتی بە ئەسپی خوسرەوی پەرویز کوتراوە.

شەور (ئەردە.): پرس، ڕاوێژ.

شەوڕەنگ: بۆر، تەڵخ، بەدڕەنگ.

شەوڕەو: شەوڕۆ، کەسێکە بەشەو بڕوا. ـــ ی: شەو ڕۆیی.

شەوڕۆ: کەسێکە بەشەو بگەڕێ و قۆناغان ببڕێ. ـــ یی: ڕۆیشتن لە شەوێدا.

شەوزوسان: یەکەم شەوی زستانییە، کە لە هەممو شەوێکی درێژترە.

شەوژەن: کۆستەکی خەنجەر. (هەورا.) گۆڵەی دەرکێیە، دارێکە بەقەد باسکێکی درێژە لە کونی دیواری دەرگا ڕادەکرێ و ئەوسا دادەخرێ، شەربەن.

شەوسان (ئەردە.): سەیزان، سەوداب. حەوشی مزگەوت یا خەوگەی شەوێ.

شەوسکڵ: پێ پەست کراو و ووردەکوت نەکراو لە خەرمان.

شەوسۆ (ئەردە.): سۆزی، سبەینێ.

شەوسۆتەکە: جۆرە مێشولەیەکی بە ئاڵۆش و ووردە.

شەوسۆتکە: جوورە برینێکی بە سووێیە وەک بەفرەشینکە لە قامکی دەست و پێیان دێ.

شەوسوو: بەیانی زوو.

شەوسووتەکە: جوورە مێشولەیەکی ووردی بە ئاڵوشە.

شەوشین (زا.): ترنج.

شەوق: شۆق، رووناکی و بریقەی هێندێ چت، ڕۆشنایی. هەوەس، ئارەزوو، شادی، بەزم.

شەوقاوێژ: ڕووناکی دەر.

شەوقدار: خاوەند شەوق، ڕەوشەن، درەخشان. ـــ ی: ڕەوشەنی.

شەوقدانەوە: پەیدابوونی شەوق لە چتێکەوە، درەوشانەوە.

شەوقکردن: شادی کردن، بەزم گرتن.

شەوک (باک.): قولاپی ماسی گرتنێ. (زا.) کرمەکی زێڕ.

شەوکار: کارێکە بەشەوبکرێ.

شەوکەران: بەفارسی شیکران. گیایەکی تفتە وەجەعفەری دەچێ لکەکانی وەچەتری دەچن گوڵەکانی سپین وەکو شویت لاسکەکەی بۆگەن و پەڵەی سووری پێوەیە گەڵای سەوزێکی تاریکە بنەکەی وەچەوەندەری دەچێ ژەهراوییە کەسێ لێی بخوا دەمرێ، هی کێوانە.

شەوکراس: کراسێکە، کە تەنها بەشەو لەبەردەکرێ.

شەوکڵاوە: (دەر.) کڵاوقووچ. کڵاوێکی قیت و زۆر قووچ بوو لە موکریانێ و خاکی سۆراندا.

شەوکۆر (هەورا.، هەو.): شەوکوێر. ـــ ی: شەوکوێری.

شەوکۆک: کەسێکە لەنیوەی شەوێدا لە شوێنێکی بەرزەوە خەڵکی بانگ بکاو ووشیاریان بکاتەوە.

شەوکوور (فە.): شەوکوێر. چەکچەکیلە. ـــ ی: شەوکوێری.

شەوکوورەک (فە.): شەمشەمەکوێرە. چەکچەکیلە.

شەوکوێر: گیاندارێکە بەشەو چاوی نەبینێ، (هەو.) شەوکۆر، (فە.) شەوکوور. ئەگەر لەبەر هەژاری بێ: جەرگ و دڵی ئاژاڵێکی قەڵەو لەنێو دووگیدا سووربکرێتەوە سەریشی بسەردابگری و تێریشی لێ بخوا چاکی دەکاتەوە. ـــ ی: (هەورا.) شەوکۆری. چارەی ـــ: داری کفر پەلکەکەی چەند دانەیەکی بکوترێ و لەگەڵ کەمێک ئاو بکوڵێنرێ چەند جارێکی هەر جارەی تنۆکێکی لە چاوی شەوکوێری بتکێنرێ زۆر بەکەڵکە.

شەوکێل: (باد.) شەکۆک، جوورە هەرمێیەکی گچکەیە.

شەوگا (ئەردە.): پەچەیەکە ئاژاڵان بەشەو تێدا بحەسێنەوە، هەسارگە، کۆتان.

شەوگار: بە درێژایی شەوێ، شەوار. ماوەی شەو لە ڕۆژاوا بوونەوە تا بەیانی. شەوانە.

شەوگە: شوێنێکە شەوانە مەڕ و ماڵاتی لێ ڕادەگیرێ.

شەوگەر: (بابا.) شەو، (شا.) شەوگەرد، (هەو.) پیسپیسۆک، جوورە داعبایەکە وەکوو مارمێلکەی بەقەلافەتە بەلام ئەم پێوەدەدا. (مەک.) کێشکچی شەوێ.

شەوگەرد (فە.): پاسەوانی شەو، کێشکچی شەو. (شار.) شەوگورد، ڕێبڕە، (گەرد.، دزە.) داعبایەکە وەخەمەگرووی دەچێ گۆیا بەهەر زیندەوارێکیدا بمیزێ دایدەڕزێنی و دەیتووڕێنێتەوە، (هەورا.، بابا.) داعبایەکە وەقەمقەمۆکەی دەچێ پنۆک پنۆکی ڕەش و سوور و سپی و زەردی هەیە وەمەخمەری دەچێ، دەنگی وەهی سمۆرەی دەچێ ژەهرداوە و پێوەدەدات، گەڵێک کەسی ووشیار و تێگەیشتوو و زانا جێگای باوەڕ دوو جوورە بیرویاوەڕیان هەیە هەندێکیان دەڵێن هەیە هەندێکیشیان دەڵێن نەک نیە بەڵکوو هەر نەشبیستراوە. (فە.) پاسەوانی شەوێ.

شەوگەردی: شەوگەران.

شەوگڕ (ئەردە.): چراخان.

شەوگورد: شەوگەرد.

شەول: زەوییێکی تەنگەبەرەیە بۆ کشتوکاڵ دەست بدات. (باک.) گڕی ئاوری.

شەولەبان (با.، موک.): بانگردێن، باگردان. داعبایەکی هەڵبەستراو و دارڕژتەیە منداڵی پێ دەترسێنن.

شەولەوەڕ: شەوناژۆ، شەوین، شەوێن، لەوەڕێکیشە بەشەو بکرێتە بەر وولاخ و ئاژاڵان. شیوەخووار.

شەولقاندن (باک.): هەڵکردنی ئاوور، هاندان.

شەولقی (باد.): سیس و چرچ.

شەولقین (باک.): (بشەولقە). هەڵکران. هەندران.

شەوێ هگەرپیاگ: شەولێگوم بوو. کەسێکە لێی شێوابێ و نەزانێ چەندی شەوێیە.

شەومەنە: شەومەندە. (هەورا.) چێشتی ماوەوەی شەوێ.

شەومەندە: شەوسار.

شەومەهی (فە.): مانگەشەو.

شەونەخوس (ئەردە.): شەوبێدار. ـــ ی: شەوبێداری.

شەونەورۆز: شەوی یەکەمی ساڵی تازەی کوردان.

شەونخوون: شەوبێدار.*

شەونخوونی: شەوبێداری، شەوخوونی، شەڤخووینی، شەونوخوونی. بەشەو لەپڕ را بەسەر دوژمن یا جێگایەکی دادان.

شەونشین: شەوبێدار، شەڤناتووران، کەسێکە بەشەو نەنووێ. ـــ ی: شەڤ بهۆرکێ، شەڤبێری، شەڤ بهێرک، شەوبێداری، هەزارە.

شەونغوون: شەویەڵغار، شەونخوون، چەپخون.

شەونم: ئاوونگ، خونار، خوناووک، شەڤنەم، ئاڤینگ، تەرازیا، قەراو، شێ و نمی شەوێیە، کە لەسەر شیناوەردی دەنیشێ لە بەهاراندا.

شەونوێژ: نوێژێکە لە بەشی دوایی شەوێدا بکرێ لە دوای نوستن و هەستانەوە. ـــ ی: کردنی نوێژێکییە دووای نیوەشەو ئەنجام بدرێ.

شەونیا: گەنج، پارە یا خشڵێکە بەشەو لەژێر خاکێدا بیشارنەوە یا نیشانەیەکە بەشەو بکرێت یا چتێک بە نیشان دابنرێت.

شەووشەپک (باک.): ڕانک و چۆغە.

شەووگ (ئەردە.): بەردی شەوە.

شەوومالکووک: بورجی ئەستێران.

شەوونیوەشەو: جوورە گۆرانییێکی کوردییە.

شەوهەنیانە: (شەوجومعانە).

شەوێ: (هەورا.) شەوە.

شەوێس (کە.): پێخەف، نووێن.

شەویەڵغار: شەونخوون.

شەوێ (هەورا.): شەوە. کاتی شەو.

شەوێن: مۆڵدانی ئاژاڵان بەشەو لە چۆڵێ.

شەوی: کراس، هەرچتێکی شەوێ کەوتبێتە ڕۆژێ، ئەم چێشتە شەوییە.

شەوی بین (باک.): ورشک بوون و پێگەیشتنی گوڵی دانەوێڵە لەپێش کاتی خۆیدا.

شەوی پەردە: شەڤستان.

شەوی تاریک: (باک.) شەڤەڕەش.

شەویتاندن (باک.): سووتاندن.

شەویلاک: شەویلکە، شەویلە.

شەویلە: شەویلکە.

شەویلکە: ئێسکی چەنەگەیە، کە ددانی لەسەر دەڕوێ، شەویلە، کاچێر، (دزە.) کاژێر، ڕووشە، (باک.) ئاروو، (باک.) ئارگووشک، ئالیگووشک.

شەوین: (جا.): شەوناژۆ. مەڕ بەشەو لەوەڕاندن، نۆبەت بەشەو گرتن. شەوێکی خۆشە لە بەهاراندا، کە باران باریبێ و خۆشی کردبێتەوە. شەو لەوەڕی ئاژاڵانە لە چۆل و چیایاندا.

شەه: شا، پادشا، میر، خونکار. کەی. شانە، شە. ـــ کرن: شانەکردن. تیف تیفە. ـــ کرن: تیف تیفە لێدان، پاک تاشین. (باک.) شەنە، شانە.

شەهادەت (ع.): ئاگایی، گەوایی.

شەهادەتنامە: گەوایی نامە، بڕوایی نامە.

شەهاندن (باک.): ناردن.

شەهباز: بازی پادشایان. شایان، شیاو، سەلیقەدار. ـــ ی: سەلیقە، شایانی.

شەهبەلووت (باک.): جوورە خورمایەکی ڕەشە.

شەهبەن (باک.): قەیتان، بەن.

شەهبوو (باک.): شەوبۆ، گوڵێکە.

شەهت: بەراویتە.

شەهتاندن (باک.): بێ گوێیی کردن، گوێ نەدان، لاساری، فرێدان. (بشەهتینە).

شەهتۆت: بەدەم، دەمەوەر. باڵندەیەکە. ـــ ی: بەدەم و پلی، دەمەوەری.

شەهتی: بەراویتەیی، بەراویژتەیی.

شەهدانە: شەدانە.

شەهدەروان (باک.): حەوزێکە ئاوی فڕێ بدات بۆ دەرەوە یا بۆ هەوا، ئافوورە.

شەهر (باک.): مێزەر و پێچی ڕیشوودار.

شەهڕبوون: هەستانە سەر پاشوونی وولاخانە.

شەهرەزا (باک.): بەڵەد، شارەزا. ـــ یی: شارەزایی، بەڵەدی.

شەهرێ (باک.): شارێ.

شەهفەجووسک (باک.): گیایەکە.

شەهک (باک.): شانەی چکۆڵە. ئەنباری تفەنگێ.

شەهکرن: شانەکردن.

شەهلەوەند (باک.): ئازا، هەرزەکار.

شەهلوول (باک.): شالوول، (باک.) شالوور.

شەهمات: کوشتنی شای شەترەنجە لە یاری کردنێدا، خانی دەفەرمووێ

فیل و روخ و کەرگەدەن کوهاتن
دین میر و معـلمی خوه مـاتن

شەهمار (باک.): هەزارپێ.

شەهمەڕشا (باک.): شاهەنشا.

شەهمێر (باک.): شامێر، ئازا، پردڵ. کەڵەمێر. ــ ی: شامێری، ئازایی.

شەهن: شەم.

شەهنامەشـــەهیدا: چامـەیێکی جیگەرخوێنییـە لـە بـەرگی یەکـەمی دیوانەکەیدا چاپکراوە.

شەهنەدێر (باک.): بازاڕی بە برەو و بەرمێن.

شەهنەڤان: (باد.) شینایییەوان.

شەهنشاه: شاهەنشا، میری میران. ــ ی: شاهەنشاهی.

شەهنشین: شانشینی خانووان، میچێکە لەلای سەرووی ماڵی.

شەهنشینی: شانشین.*

شەهوەت: هەوەس، با، هۆک.

شەهوو (باک.): ڕچە.

شەهێن: شایەن، تـەرازوو. (بـاک.) شـەهین، شاهێن، دارێکی کێوی بێ هێز و کلۆرە وەکو داری قەرەقاچ وایە و لەپێش هەموو دارێکی سەوز دەبێ و دەگەشێتەوە لەنێو کێو و جەنگەڵاندا دەژی. باڵندەیەکی گەورەیە.

شەهین: حیلاندنی ئەسپی. بشەهە. (باک.) شەهێنی تەرازوو.

شەهینۆک (باک.): داری سەوز، درەخت.

شەهیانە (باک.): شاهانە.

شەهید (ع.): کەسێکە لە ڕێگای نیشتمان و گەل کوژرابێ.

شەی: (لو.) کراس.

شەیبووک (باک.): نەمامی یەکساڵانەیە.

شەیپوور: شێپوور، کەرەنا، پارچەیەکە لە کەرەستەی مۆزیقە.

شەیپوورچی: سیپورچی، کەسێکە سێپووری لێبدات.

شەیپێ: پەنجە و پشتی پێ.

شەیتان: هێزێکی خراپە لە ئادەمیزاددا بیری خراپی بە دڵ دادەهێنێ. دێو، درنج، چەتوون. مرۆڤی خراو.

شەیتان ئاووس: گیسکی دوو بەهارە کە زگی پڕبێ. مێینـەێ کـە وا بزانـێ ئاوسە و ئاوسیش نەبێ.*

شەیتان پەرست: شیدا یـەزەکی، شـەیتان پـەرس، داسنی. ــ ی: شـەیتان پەرسی، داسنێتی، ئـەو یەزیدیانـەن، کـە ڕێگای پێشـوویان لـێ گۆڕابـێ شەیتانیان لەداخی موسڵمانان خۆش بووێ.

شەیتان پێ پێکەنین: مەبەس لە خۆناسینی کچ و کوڕە لەتافی لاویدا.

شەیتان لغاو: قەمتەر.

شەیتانۆکە: قاقلۆکەشەیتان، قاقلەجنۆکە، ــ ی نیوگڵی، قەپووچکـە، قەپووشکە، چتێکە لە کوژەکە کەرانە دەچێ و کرمیشی تێدایە.

شەیتانی: دووزمانی، ئاپەری، دەستبڕی. جوورە دروومانێکە.

شەیتانی بوون: لە خەودا جووت و ڕەحەت بوون، خۆناسین.

شەیدا: سەوداسـەر، گـراو، واڵـە، واڵەمـەن. کەسێکە لەبەر زۆر خۆشەویستی چتێکا شێت بووبێ. دێو، پەرپرشک، (باک.) ئاپتـەر. شەیدان، شێفتە، سەرگەردان. بەرمێرگ، مێرگ، شەیتان.

شەیدانک (باک.): کونجی.

شەیدایی: شێتی و سەرگەردانی بۆ چتێک.

شەیدەست: پشتی دەست.

شبری (باک.): کورتان.

شپ (ئەردە.): شۆڕ، درێژ.

شپرزە: چەواشـە، خـەوخی، شـەپرزە، شـەپڕێو، سـەرلێ شێواو، ڕەنـگ هەڵگەڕاو. نێوی نێرینانـە. ــ بوون: شپرێوبوون، شێوان، پەشۆکان، پەشێوان، تێکچـوون. ــ کردن: ئـاژاوەکردن، شێواندن، پەشـۆکاندن، پەشێواندن، تێکـدان، هـەڵبزڕکاندن، سـەرلێ شـێواندن. تێکـەڵ و پێکەڵکردن، ئاڵۆزکردن. ــ یی: پشێوی، تێکچوون، ئاژاوە، پەشۆکاوی، (جـا.) ئـاژەڵ، (هـەورا.) ئاژاوڵـە. بـێ ئـارامی، سـەرلێ شـێواوی، هەڵبزڕکاوی.

شپرزیاگ: شپرزە.

شپرێو: شـەپڕێو، شـەپرزە، ئائـارام، ئـاژاوە، پشـێو، شـپرزە، پەشـۆکاو، شێواو، تێکدراو، پەشێواو. ــ بوون: شپرزەبوون. ــ کردن: شپرزەکردن.

شپرێوی: شپرزەیی، پەشۆکی، پەشۆکاوی، پەشێواوی، شێواوی.

شپش: (فە.) شش.

سشپک: (باک.) ماڵووی جووتی.

شپڵ: (هەو.) تەین و لەیان. نەخۆشیەکە.

شپڵتە (خۆ.): شاپڵیتە. پەڕۆی نەفتاوی لوولدراوە، کە گڕی تێبەردرابێ.

شپنە (باک.): دەشت، زەوی ڕاست و پان و تەخت.

شپ و شۆڕ: شـل و شـۆڕ، شـل و شـۆڵ، واژەی گـورج و گۆڵـە. کەسێکە شپرێوبێ.

شت: چت، تشت، چتمەک، چتومەک، کەل وپەل، چشت. (باک.) مادە، تەبا.

شتاق (خۆ.): چتاق، هیچ کامیان.

شتەغالی (باک.): بەرەکەبەرەک، ئاخافتن، ئاخۆتن.

شتەغلین (باک.): شتەغالین.

شتەو: شتۆ.

شتەی (هەورا.): سوشتن.

شتران (باد.): جوورە بەردێکی نەرمە.

شترکینە (ئەردە.): تۆڵەئەستێن، ووشترکینە، ووشترقین.

شترگاوپڵنگ: ووشترگاوپڵنگ (زرافە). تاریک، دژ.

شترمورغ: ووشترمورغ.

شتل (باک.): شەتڵ.

شتڵ: شەتڵ.

شتلاندن (باک.): داری گچکە چەقاندن. بشتلیینە.

شتلین: چەقین، چەقانی داری گچکە.

شتەک: چتمەک.

شتن: شوشتن، شۆرین.

شتنەوە: پاک کردنەوەی دانەوێڵە بە ئاو. جنێو پێدان، دارا بارامی شتەوە، واتە زۆری جنێو پێدا.

شتۆ (باک.): جوورە ترێیەکە. ووتەیەکە سەگی پێ بەردەدرێ لە چت یا لە کەس یا لە سەگێکی تر.

شتوشۆ: شوستوشۆ، شۆرین.

شتوو (باد.): جوورە هەرمێییەکە تا زستانێ هەردەمێنێ.

شتووک (زا.): ئاوێکی زەردە، کە دەکەوێتە سەر دۆ و دەکوڵێنرێ و لە لەشی هەتاوبردوو دەدرێت.

شتوومەک: چتمەک، کەل و پەل.

شتی (باد.): شووتی.

شتیار (باک.): ئاشکرا، دیار. بێ خەم، بێ باک. ـــ ی: ئاشکرایی. بێ خەمی، بێ باکی.

شتیر: تەویلە.

شتین: چاوچنۆک، کەسێکە هەمیشە چاوی لە چتی ئەم و ئەو بێ و بەبێ چت هیچ کارێکی بۆ کەس نەکات.

شخاتە: شخارتە: لێخرینە، شەمچە، شخاتە، شقارتە، شەمزان، شەمسپی، گۆگرد.

شخت (باک.): خەت، جغز، جەغز، جخز.

شخرە: شەغرە.

شخڵ (هەورا.): خشڵ.

شخوو (باد.): خۆڕایی.

شڕ (هەورا.): لیفە. (باک.) دەنگی ئاوییە. شڕشڕ: شۆڕەشۆڕ. دڕاو، پارچەپارچە، هەلاهەلا، وونجڕەوونجڕ، دڕیاگ. شیڕ، بۆ فشە بە کەسێکی کردن بەکاردەبرێ، (ئەردە.) هڕ. ـــ لە دەست و نووسینت: شیڕ.

شڕهیرک (گۆ.): شڵێوە.

شڕە: شڕوشاڵات، پاتاڵ، پەڕۆی کۆن، بزگوڕ، شڕوشیتاڵ، پاشماک، سەربەش، میرات، بزگوڕی مردووان. شڕ و وڕ، شێواو، پاتاڵی دڕاو، جل و بەرگی دڕاو و کۆنە، دارزیاگ.

شڕەبار: شڕۆڵ.

شڕەڤان (باد.): شەڕکەر.

شڕەق (ئەردە.): درز، ترەک.

شڕەقە: تەقە.

شڕەقیان (ئەردە.): درزبردن.

شڕەکر: پیما. خوونکر، خووێنەخوا، خووێنەخووێ. میراتکر.

شڕەکری: پێمایی، خووێنکری.

شڕەوبڕە: ووردەواڵەی ماڵێ یاهی دووکانێ. (هەورا.) شڕوپڕ. شوورەمووورە. کەرت و پەرت، شڕوپڕە.

شڕەوپڕە: شڕوشیتاڵ، شڕەومڕە.

شڕەوشیتاڵ: شڕەوبڕە.

شڕەومڕە: شڕەوبڕە.

شڕب (ئەردە.): دارێکی ناوداره، عەرعەری کێوی.

شڕبوون: دڕان.

شڕپ (باک.): (باک.) ئیشارپ. هەوری و پۆشییە ژن لە سەری خۆیانی دەبەستن.

شڕپژن (کە.): ترپژن.

شڕپۆش: کەسێکە پۆشاکەکەی دڕاو و ڕیندۆڵ ڕیندۆڵ بێ. ـــ ی: پۆشاکی دڕاو و شڕ و وڕ لەبەرکردن. قەلەندەری، پشت لە خۆشی جیهانکردن.

شڕت (باک.): بادامی تاڵ. بڕوانە: شڕتک.

شڕتک (باد.): تورلەی مێو. لکەداری وورده دەیکەنە گسک.

شڕت و شۆڵێ بڕین: مەبەس لە جنێودانێکی زۆره بە یەکێکی.

شڕخە: شەرخە.

شڕدن (باک.): هەوڕێن، قاوورمە.

شڕش: (باک.) بەشە لۆکەیەکی کراوەوە و پەرەکراوە.

شڕشڕ: دەنگی چۆڕاوگە.

شڕقە: قرمە.

شڕقەشرق: قرچەقرچی شکانی دارانە.

شڕقەوباڵێ (هەورا.): شەقەقەی باڵێ.

شڕک (باک.): داو، تەپکەی باڵندانە. (باک.) پلووسک، سوولاوک. شڵپەی ئاوێ. (باک.) شێرەی سەماوەرێ و ئیتر. (باک.) گوڵنک، گوڵینک.

شڕکردن: دڕاندن، پارچەپارچەکردن. گاڵەپێکردن، حەشرپێکردن، جنێوپێدان.

شڕم شڕم: ووتەی بێ سەروبنێ.

شڕن (باک.): لمووزی بەرازی، لمۆز، کەلبەی بەرازی.

شڕنە (باک.): لمووزی بەرازی.

شڕنگ: شرنگە.

شڕنگە: جوورە دەنگێکە وەکو دەنگی شیر و خەنجەر، کە بوەشێنرێ.

شڕنگین (باک.): دەنگی زەنگۆڵەیە، خشەخش، زەنگ و هۆڕ. ـــ ی: دەنگی زەنگ و هۆڕ.

شڕۆڵ: تیتۆل، کەسێکە جلکی شڕبێ، ڕیتاڵ.

شڕواڵ (فە.): پانتۆڵ.

شڕوەهەلاڵێ: (هەورا.) گوڵێکی سوور و سپییە وەکو هەلاڵەبرایە وایە بەڵام کچکە ترە.

شڕوبڕ: شڕوپڕ.

شڕوپڕ: پرزۆڵە، زیواڵ، پارچەی شڕ، شڕوشیواڵ.

شڕودڕ: شەرفرۆش، شەڕانی، جەنگاوەر، زمان پیس، بێ شەرم.

شڕوشاڵات: بزگوڕ، شڕە، شڕت و پڕت، پاتاڵ.

شڕوشڕۆڵ: شڕ و وڕ، قەڵتەبان. (باد.) شلیخە.

شڕوشۆڵ: ڕەش و ڕووت، نابووت.

شڕوشیتاڵ: کەل و پەلی کۆن و دڕاو، شڕۆڵ.

شرِوشیوالْ: كەل و پەلی كۆن و دڕاو.

شروو (خۆ.): پەرۆش، خەفەت.

شرووڤە (باک.): ڕاڤەكرن.

شڕ و وڕ: شرِوشرِۆلْ، شڕ، دڕاو، وونجڕ بە وونجڕ، وونجڕ وونجڕ، داڕزاو، هەلْیت، هەلْیت و پەلْیت.

شرِها: بۆ گەمە و فشە بە كەسێک كرن بەكاردەبرێ وەكو: شیرِها، جمباو.

شرێ (باک.): نەخۆش، بیمار.

شریژ (باک.): چرێش.

شریاز (باک.): گیایەكە.

شریت (باک.): كەندری باریک و ئەستوور، كە لە دەزوو دروستكرابێ.

شـریخاندن: شـریخەكردنی هـەور، قیژاندنـی یـەكێک زۆر بـە تونـدی، چریكاندن، زریكاندن، شیتانن.

شریخانن: شریخاندن.

شـریخە: چریكـە، شـیتە، زریكـە، دەنگێكـە وەک هـەورە بروسـكە، شریخەشریخ، شریخ و هۆڕ، شریخەی یـەک لـەدووای یـەكتری، دەنگی برووسكە و هەورییە.

شریخەشریخ: شریخەی یەک لە دووای یەكتری، شریخ و هۆڕ.

شریس (فە.): چرێش.

شریق (باک.): دەنگی لێدانێیە بە قامچی و چتی تر.

شریقە: شیرقە، شریخە، دەنگی هەور.

شریقەشریقە: دەنگە دەنگی تفەنگان.

شریقەشریقەكردن: شریكاندن.

شـرینقە: جوورە دەرزییـەكی دیـار و ناسـراوە دەرمـانی شلی تێدەكرێ لە لەشی گیان لەبەران دەدرێت.

شرینقە

شزڤی: ناوی كێوێكییە لەلای هەلْەبجە لەنزیک دێی عەبابەیلەیە.

شز (باک.): كیمێكە تێكەلاْوی خوێن بێ، زۆخ، زووخاو.

شزک (باک.): وورده بەرد.

شزی (باک.): كێم و خوێن.

شست (باک.): سست.

شستوشۆ: شوست و شۆ. ـــ دان: شوشتن.

شش (هەورا.): شەش. (ڕۆژ.) سیپەلاک. (فە.) ئەسپێ.

ششەم (هەورا.): شەشەم.

ششت: چت.

ششتن: شوشتن.

ششتنەوە: شوشتنەوە، شتنەوە.

شعەڤی (باد.): جوورە ترێیەكە زوو پێدەگا.

شخب (زا.): مەتەی دارتاش.

شخارتە: شقارتە، شەمچە، لێخرێنە.

شخت (باک.): دیغ، خەت. ـــ كردن: خەت و دیغ كردن.

شفتالیم (باک.): كارتە، كەو. لكی چكۆلەی داران.

شفتە (گەرمێن): گۆشتی قیمە بە ئـاردەوە پارچەپارچـەی پـان و خـڕ و گچكە لە نێو ڕۆنیدا سوور دەكرێتەوە، شامی كەباب. (ئەردە.) قسـلاْوی خسـت. كفتـەی خـڕ و پانكۆلـەی گۆشـتی قیمەیە، كـە لـەناو ڕۆنیـدا سووركرابێتەوە.

شفتەمزێ: (هەو.، جا.) ژنێكـە هێشـتا منداڵـی لـە شیری نەكردبێتـەوە و ئاووس بێ و بزێ و شیری كۆن و تازە یەكتری بگرێتەوە. بڕوانە: شفتەمژێ.

شفتەژە: شفتەژێ.

شفتەمژێ (هەورا.): ژنێكـە هـەموو سـالێكی بـزێ و زۆر زگان بكـات، كـە هێشتا منداڵی لە شیر نەكردبێتەوە.

شفتیل: شوولْی تەڕ و باریک، كە لە چت بپێچرێ.

شفتی (باد.، هەو.): شووتی.

شفرە: دوو ددانە درێـژ و تیژەكانی بـەرازی یەكانەیە یا فیلی لـەولاولای زارێـتی، بـڕە، شـەلفە، مـەرقوول، شـاروان، گـیرە. جـوورە كـەتیرە و جیوەیەكە.

شفرەی فیل: دوو ددانە درێژەكانی فیلی.

شفشینک (باد.): چەقالـە.

شڤ (باک.): نەواڵ، شوێنی نزم و نەوی، داردەست.

شڤارێ (باد.): پیادەرێ.

شڤان (باک.): شوان.

شڤانشتەغلیک (باک.): شوان هەلْخەلْەتێنە.

شڤانشتەغلینەک (باک.): شوان هەلْخەلْەتێنە.

شڤانی (باک.): شوانی.

شڤانێتی (باک.): شوانیێتی.

شڤتانی (باک.): داردەست.

شڤر (باک.): شوور، گاكێوی.

شڤژی (بۆت.): سەركۆزەری دەغلی.

شڤقەلوون (باک.): لوولـەی بەرمیلی.

شڤک (باک.): كەو، كارتە. لكی چكۆلـەی داران، شوولْ.

شڤن (باک.): گاكێوی. بزنەكێوی.

شڤنە (باک.): مالْووی جووتی.

شڤەشینگ (باک.): دارەچەقالـە.

شڤیلە (باک.): باریكەرێ، ڕچە.

شق (ئامێ.): ماندوو. شقێتە: ماندوونەبی.

شقارتە: شخارتە، لێخرێنە، شەمچە.

شقاقی: شوقاقی، جوورە دەردێكە تووشی چوارپەلی چارەوێیان دێ و لـە سـواری و كاری دەخات.

شقام (باد.): شەقەزللە.

شقێتە (ئامێ.): ماندوونەبی.

شک: گومان.

شكاتیەنەكریا (هەورا.): پاراوە، دادخوازراو.

شکار (هەورا.): ڕاو، نەچیر. مرازێکە بە دووای هەر ناوێکەوە بنووسێ دەیکاتە بکەر: دڵشکار، شێرشکار. (باک.) کەڵەکی ووردەبەردان، کۆمای ووردەبەردان. (باک.) چەقێن، زەوی بەردەڵان.

شکارتە: پارچە دەغڵێکی کەمە چێنرابێ بۆ یارمەتی کەسێکی تر.

شکارتەکێڵ: جووتبەندەیێکی دەستکورتە. پارچە زەوییەکە، کە بۆ شکارتە کێڵرابێ.

شکارچی (هەورا.): ڕاوکەر، ڕاوکار، نێچیرەوان.

شکارگا: ڕاوگە، شووێنی ڕاو.

شکاروان: شکارچی، ڕاوکار.

شکاری: ڕاوکردن.

شکافە (ئەردە.): مرازێکی گچکەیە، کە تاری پێ لێدەدەن.

شکافت (ئەردە.): درز، ترەک.

شکافتن: درزبردن، ترەکین، دڕان. درز پێبردن، ترەکاندن، دڕاندن.

شکاک: ناڤی ئێلێکی گەورەی کوردە لەنزیک ڕەزاییە (وورمێ)، ماڵە عەلی خانی جازی و ئیسماعیل خانی سمکۆ سەرۆکی ئەو ئێلەی بوون.

شکاکی: جوورە هەڵپەڕینێکە.

شکالاندەک (باد.): کەلووی پاقلە و ئیترە.

شکان: شکیان، دووپارچە و کەرت بوون، مەرپایی. ڕاشکان، شکەستن. (فە.) شکین، توو تووخین، دەرزین، پارچەبوونی چتی ڕەق. بەزین لە شەڕێدا، تەقە تێکەوتن، هەڵاتن، ڕەوین. ڕۆژوو ـــ: مەبەس لە خواردن و خواردنەوە لەکاتێکیدا، کە مرۆ بەڕۆژووبێ. هاتنە خوارەوەی نرخی چتییە.

شکانەوە: بێ کەیف و خەفەتبار بوون.

شکاندن: پەیمان و بەڵێن شکاندن: مەبەس لە پەشیمانی و هەڵوەشاندنەوەی پەیمان و بەڵێنییە. (هەورا.) مەرپایۆ. قەرساندن، مخمخاندن، هڕاندن، شکێناندن، داشکاندن، ڕاشکاندن، دوو یا چەند پارچەکردن، ماردەی، هەرشاندن، هەرساندن، توو تووخاندن، دەرزاندن، پارچەپارچەکردنی چتی ڕەق. ـــ ی لەشکر: ڕاونان، شکست تێخستن. ڕاونان، بەزاندن، تەقەتێخستن، ڕەواندن. تی ـــ: . ڕۆژوو ـــ: نان و ئاو و خواردەمەنی خواردن لەکاتی ڕۆژووگرتنێدا. نرخ هێنانە خوار. تێ ـــ: تووشی زیانکردن. کەسێکی بە جنێو و زماندرێژی شکاندنەوە.

شکاندنەوە: دووبارە پارچەکردن، قرچەشکێن کردن. بەزاندنەوە. شکاندنی لکی داروبار و گەڵا لێکردنەوەیان، گەڵا لێکردنەوەی توو تن کاتێکی، کە زەرد دەبێ. منداڵ فێرەکارکردن، کە تۆزێ خۆی گرت. ـــ ی چا: ڕۆکردنی هێندێ لە چای تازە لێنراو و تێکردنەوەی بۆ سەرەوخواربوون و دەم کێشانی.

شکانن: شکاندن. شکاندنی قەند و گوێز و بادام و ئیتر. شەرم ـــ: ڕووکردنەوە. کەمکردن و هێنانە خوارەوەی نرخی کەل و پەلان. دەرگە ـــ: دەرکە کردنەوە.

شکاننەوە: شکاندنەوە. چتی توند وسفت شل کردنەوە، ڕاوەشاندن، تەکاندن، جووڵاندن.

شکاو: شکیاو، چەپرەک، چەپڵەک، چتێکی ڕەقە، کە پارچەپارچە بووبێ، بۆ کەل و پەلێکیش دەبێ، کە نرخی هاتبێتە خوارەوە. مرۆڤێکە شکابێتەوە، ڕیسوابووبێ.

شکاوی: شکستی، شکیاوی. چت بە ـــ نافرۆشرێ، واتە لەکاتێکی، کە چتێک شکابێ نافرۆشرێ. نرخ هاتنە خوارەوەی چت یا کەسێکی.

شکایەت (ع.): داد، دادخوازی، دادکردن، دادوبێدادکردن، هانا، گلە، گازاندە، گلەیی.

شکبەر (باد.): دیوارێکە لە ووشکەبەردان دروستکرابێ.

شکەر (باک.): کەڵەکی ووردەبەردان.

شکەست: شکست.

شکەستەک (باک.): شکستی.

شکەستن: شکاندن. شەڤ شکیان: نیوەی شەو ڕاشکا.

شکەستی: شکەستەک.

شکەفت (باد.): ئەشکەوت. (باک.) مەلاشوو.

شکەفتا: گوندێکە لەناو (ڕەما) ندایە.

شکەفتا دەڤێ من (باک.): مەلاشووی من.

شکەڤ: چەلەنگ، بەرمیل، پیپ، شکەڤک. قاپی چێشت تێداخواردن.

شکەڤک (باک.): چەلەنگ. کاسە و ئامانی دارین، کە نان و ئاویان تێدا دەخورێ.

شکەلک (باد.): سووالەت، پارچە دیزە و گۆزەی شکاو.

شکەلووک (باد.): تێکولی چت.

شکەم دوریدە: لادانێکی گەورەیە لەنێو دیواری ژوورەوەدا شوشەبەند دەکرێ لە زستاندا تێیدا دەنوون.

شکەن (ئەردە.): چین، چرچ، لۆچ.

شکەنجە: ئەشکەنجە.

شکەو: (گەرد. باک.) کاسەی دارینە بۆ ماستاو و ئیتر.

شکەویک: تەبەکی دار.

شکس: شکست، شکستی.

شکە: شکست، شکیاگ.

شکست: شکستەک. دڵۆ، زەدە، کەم و کووڕی. چتی شکاو و درزبردوو.

شکستە: جوورە نووسینێکی تایبەتی تێهەڵکێشە. تاقێکە کەوانەکەی نزم دروست کرابێ. لەشکری شکاو، بەزیو، بەزیاگ، شکیاگ، هەڵهاتگ.

شکستۆبەستەی (هەورا.): شکاو هەڵبەستنەوە.

شکستۆبێنای (هەورا.): شکاو هەڵبەستنەوە.

شکست هۆربیلۆ: شکست هەڵبەستەوە.

شکست هۆربەستە: شکست هەڵبەستنەوە.

شکست هۆرگێن (هەورا.): شکست هەڵبەستنەوە.

شکستی: شکان. شووێنی درزبردوو.

شکڵ: تەلاڤەت، تۆویزم، دیمەن، شێوە، دروشم. وێنە، نیگار.

شکڵنووس: کەسێکە لەبەر شکڵی نووسراوێک بنووسێتەوە بەبێ کەم و کووڕی.

شکلێ (هەورا.): شکڵ، چارە.

شکۆ: هێنگ و دەنگ، سەروەری، تەورەنگ، نەنگ، دەبدەبە، تەنتەنە، سام، سامان، گەورەیی، تەمتراق، تەم و فیز. بەــ: بە دەبدەبە، هەیدەدان، بەربچاف، پێش بچاف.

شکۆفە: خونچەی هەموو جوورە رووەکێکییە، (ئەردە.) وول. شادی، خۆشی. ئەنگوستیلەیەکە نقێمی وی لە گەوهەرانی رەنگاورەنگ و جووراوجوور بێ.

شکۆفە

شکۆفەخەنە (ئەردە.): فینیقچە، (ئەردە.) وولچە، لە دەست و پێ وەکو گوڵ خەنەی لێدەنێن.

شکۆفیانەوە (ئەردە.): پشکووتن و گەشانەوەی خونچەگوڵ، گەشبوونەوە، پشکووتن، شادمان بوون.

شکۆک: تەبەکی داری.

شکۆکە (باک.): هەرمێ کێویلە.

شکۆە: شکۆ.

شکۆفەی خەنە: ئەو گوڵانەیە، کە بە خەنە لەسەر دەست و پێ دەکرێ.

شکۆفەی خورما: هێشووی خورما.

شکۆفیانەوە: کرانەوە، گەشبوونەوە. شاد و کەیف خۆشبوونەوە.

شکووک (باد.): هەرمێ.

شکوولک (بار.): تێکوڵ و قەپێلکی گوێز و بادام و ئیترە. (باد.) شکوولک.

شکیاگ: شکاو.

شکیان: شکان. شکیانەوە، داهاتن، خواربوونەوە. تلێشیان، ترەکیان، درزبردن. بەزین، هەڵهاتن.

شکیانەوە: شکانەوە. شل بوونەوە، خاوبوونەوە. دوواوەدان، لاوازبوون.

شکێر (باک.): بەردەلان، زوورگ، کۆتای ووردەبەردان. شوێنێکە بەردی زۆر بێ و بەسەریەکدا کەوتبێ، شکێر. (باک.) کاول، وێران، کەمباخ.

شکێر (زێ.): چیایەکە سەخت و بڵند و چەتوون بێ. شکێر.

شکێڵ (هەورا.): ئەشکێڵ.

شکێن: شکێنەر.

شکێناندن: شکاندن. بشکێنە.

شکێنەر: شکێن.

شکیلووک (باد.): تیکوڵ.

شل: ئاودار، نەرم، ئاوەکی، (سوور.، ژە.، بۆتا.) بەناو، تەڕ، شل و شەت، شل و شەل. ــ کرن: تەڕکردن. (سوور.، ژە.، بۆتا.) گرێو، مەرج. خاو، فش، بەرواژی توند و پەیتییە. چتی روونی تراو. شەل، لەنگ. بێ هێز. دەستم ــ بوو: هێزی تێدا نەما. دوو، مەیدان، ماوە. ــ کردن: لە دوودان، بەدەمەوەدان. خاو، سست، تەنبەڵ. ئەو بزمارە یا ئەو سنگە شلە، واتە لەقە، قایم نیە.

شڵ: سوورهوڵ. (موک.) بەڵەک، شڵە. (بابا.) سووروفش، سووروسپی ناپەسند، پڵپڵ، پەڵەپەڵە، ماری پڵپڵ، بەڵەک.

شلاتی: تەڕاتی، تەڕایی.

شلاڵ: کۆکی دروومان. گیاندارێکە لەبەر جەور و هەنگامەی جیهان یا نەخۆشی و ئازار لە گیانەڵڵا دابێ و پشووێکی مابێ.

شلاڵە: شەلاڵە، کۆک. جوورە درووماننێکە.

شلانە (ئەردە.): شێلانە، قەیسی.

شلانەبادام: قەیسی بادام.

شلانەکوت: (ئەردە.) قەیسی ووشک کراوە.

شلانەی بێشەخۆشە: قەیسی هەڵوورێنی.

شلە: خۆراکێکە ئاوداربێ وەکو شلەساوار، شلەبرنج و ئیتر. جوورە پارچەیەکی سووری تەنکی شاشە ژنان دەیکەنە پۆشاک.

شڵە: سوورێکی پنۆک پنۆکە، تەبڵەق. سپێکە پەڵەپەڵەی سووری تێدابێ. (جا.) گیایەکە بنەکەی سەلکە وەکو پیوازییە و گوڵیشی سپییە. بەڵەک.

شلەبرنج: شۆرباوبرنج، لەپەی برنج.

شلەپان: شڵەقان.

شڵەپاندن: شڵەقاندنی ئاو و شلەمەنی. هەڵشاوتن.

شەلەپەتە: (خۆ.) شەحتۆ، (دزە.) شەتحۆ. خاو و سست و شۆڵ و بێکارە. خوورێری، ولوول، شلک.

شڵەپین (باک.): هەڵخلیسکان.

شلەتێن: شیرەتێن، چتێکە کەمێک گەرم بێ.

شلەجاف: جووری لەوەرێکی زۆر باشە بۆ ئاژاڵ.

شلەجاو (ئەردە.): جوونی چت زۆر بە ووردی و نەرمی.

شلەحەیحەی: مەبەس لە چتی شلی ناشیرینی ناخۆشە.

شلەختە (ئەردە.): شلەپەتە، تەمبەڵ.

شڵەژان: شێوان، تێکچوون، چڵەکان، داچڵەکان، سەرلێ تێکچوون، ئاژاو، پەشۆکان.

شڵەژاندن: چڵەکاندن، داچڵەکاندن، شێواندن، پەشۆکاندن.

شڵەژاو: چڵەکاو، داچڵەکاو، پەشێواو، تێکچوو، شێواو. (ئەردە.) لاژک، کەسێکە قسەی هەڵیت و پەڵیت بکات. ــ ی: هەڵەداوان، قسەی هەڵیت و پەڵیت کردن.

شڵەژە (ئەردە.): شڵەژاو، شپرزە.

شڵەژین: شڵەژان.

شڵەژیو: شڵەژاو.

شلەساقار: شلەساوار، لەپەی ساوار.

شلەساوار: چێشتێکی شلە بە ساواری لێنرابێ.

شلەشاری: شارستانی خاوەخلیچک.

شلەشل: خاوەخاو.

شڵەشڵ (ئەردە.): تڵەتڵ، سووربوونەوەی روو و روخسار، گەشبوونەوە.

شڵەقان: جوولانی شلەمەنی لەناو قابێکی و ئیتردا. (خۆ.) شەپان، شەقران، گرژین. تێکچوون، شێوان.

شڵەقاندن: گرژاندن، شەقراندن، (خۆ.) شەپاندن، راوەشاندن، جوولاندنی چتی شلە لە مەشکە و چتی تردا.

شڵەقانن: شڵەقاندن.

شڵەقاو: چتێکە شڵەقابێ.

شلەقاورمە: چێشتێکە لە قەیسی و کشمیش و گۆشت دروست دەکرێت.

شڵەقیاگ: شڵەقاو، ژەنراو بۆ مەشکە و ئیتر. (ئەردە.) رزیو، گەنیو، بەسەریەکداچوو وەکو میوەی رزیو.

شڵەقیان: شڵەقان.

شڵەقیو: شڵەقیاگ.

شڵەقین: شڵەقان.

شلەک (باد.): چێشتی شلە. شلکێنە.

شڵەمار: ماری بەڵەک، مارێکە شڵ و پیس و ناشیرین بێ.

شلەمەنی: (باک.) رۆهن، ئەوانەی، کەشل و روونن و پەیت نین.

شلەوبوون: شل بوونەوە، سست بوون. ــ کردن: شل کردن، سست کردن.

شل بوون: بێ هێز و سست بوونی ئەندام و لەش. لەق بوون.

شل بوونەوە: خاوبوونەوە، سست بوونەوە.

شلپ (باک.): شلپین.

شڵپ: مشتێک ئاو، کە بە دەم و چاودا بدرێ ــ ەی دێ یا بەدوودەستان لە کراسی تەردان.

شڵپاندن: شڵپەکردن.

شڵپین: شڵپاندن.

شڵپاو: شەپۆی ئاو، لیپاو.

شڵپە: دەنگی چتێکییە لەناو ئاوێ هەڵکێشرێ یا لە ئاو بکەوێ، چلپە، شرک. چێشت و گۆشتی زۆر لەمالّی دارای ــ یە. دەنگی چتێکییە، کە لە چتێکی بدرێ وەکو گوللە وەلەش کەوێ.

شڵپەشڵپ: شەپەشەپ، دەنگی ئاوییە، کە چتێکی تێهەڵکێشرێ یا تێی کەوێ.

شڵپ و کوت: شڵپە و گرمەی لێدان، وەستا ــ شاگردەکەی داگرت.

شلپین (باک.): راپەرین، تەردەست. هەڵاتن.

شڵتاخ: تەشقەڵە، بوختان.

شڵتاو: (رەوا.، سوور.) شڵێوە، بارانە و بەفرێکە پێکەوە بارێن، جلیتاو، بەفرێکیشە لەکاتی تووانەوەدا.

شلەتێن: شیلەتین.

شڵتە (باک.): دۆشەگ.

شڵخە: شەڵغە، پوورەی هەنگە، شڵغە.

شڵغە: شڵخە، پوورەی هەنگ.

شلف (باک.): ئاسنەتیژەکەی سەری رمبانە. (باد.) نووکی خەنجەر و کێرد.

شڵفە (ئەردە.، کە.): لمووزی بەرازی، شفرەی بەراز. (کە.) لیپۆز.

شلفە: شڵخە، پوورەی هەنگان.

شڵقە: دەنگێکە وەکو دەنگی مەشکەی وایەلەکاتی ژاندنیدا.

شلقاندن: شڵقاندن.

شلقە: شڵپە، چلپە.

شڵقەشڵق: شڵقەی یەک لەدووای یەکتری.

شڵق و هۆڕ: شڵقەشڵقی زۆر.

شڵقیاگ: فلیقاوەوە. شڵەقاو، ژەنراو.

شلک: ناسک، نەرم، ساوا، خاو، تەرچک، خۆنەگرتوو. سست.

شلکاسەر: سەرەوەی ناوچاوان، شلکەی سەر.

شلکاک (باک.): باڵندەیێکە بەقەد کەو دەبێ.

شلکە: گۆلەگۆشت، نەرمە، روولمە.

شلکەڕان: روولمەی ڕان.

شلکەی سەر: شلکاسەر، شیلک، سەرمەلاشوو، (باک.) شنک.

شلکەگووێ: بەڵگەی گووێ.

شلکردن: خاوکردنەوەی چت. خاوبوونەوە یا کردنەوەی کەسێکی بۆ پێکهێنانی ئاکارێک، کە لەوەپێش مەیدانی نەدەدا.

شلکردنەوە: خاوکردنەوە، تەرکردنەوە.

شلکرن: شلکردن.

شلکوتی مەرگکردن: مەبەس لە لێدانێکی زۆری وایە، کە لێدراو بگاتە سەرەمەرگی.

شلکێنە: ئەشکێلە، (رەوا.) ئەشکیرک، (بابا.، شار.) کزێنکە، ئەشکێڵکە، هەویری شل و هێلکە بە کەوچکی لەسەرساجی ڕۆدەکرێ و لایەکی دەبرژێ و دەکرێتە کولێرەیەکی تەنک دووایە دەخرێتە نێو ڕۆنەکەوە و دەخورێ، وەکو کەلانە.

شلکی: هەویری هەلاتوو لەسەر سێڵی دەکەنە نان و گۆیا شلک و نەرم دەمێنێ.

شلنگ: شیلنگ. تەکان و هەڵمەت. (باک.) جوورە کالەکێکی ئاوی ناخۆشە.

شلۆپە: لەکاتی بارانەدا شۆڕبوونەوەی ئاوە بە گووێ سوواناندا.

شلۆر (باد.): میوەیێکی ترشە وەک هەڵووچە.

شلۆڤە (باد.): شڵێوە.

شلۆق: شلووق.

شلۆکە (باک.): زۆربەبارانە.

شلو (باک.، دەر.): شلوێ.

شل وشۆڵ: (هەورا.) گێچ. ژیپاڵ. شەحتۆ، شل و شێواو. پیس و چڵکن، شپ و شۆڕ، شپرێو، وازی گورج و گۆڵ.

شل و شووار: شل و شۆڵ، شل و شێویاگ.

شل و شێواو: شل و شۆڵ، مرۆی شەپ و شۆڕ و شان و مل داچەقاو.

شل و شێویاگ: شل و شۆڵ، شل و شووار.

شلووق: (موک.) بێ سەروبەر، شلێخە، ئاڵۆز، پەشێو. ناوێتە، جەنجاڵ.

شلووق بوون: تێکچوون، شێوان، ئاڵۆزی، پەشێوی.

شلووقکار: (باک.) ئەفەجان.

شلووقی: خرسجر. هەرا، پشێوی، شێواوی، ئاڵۆزی.

شلووقیاگ: شێواو.

شلووقیان: شێوان، شلووق بوون.

شلووک (باز.): حندرحۆ، جۆلانەی دار.

شلووکە (باک.): بارانەی بەفراوی، شلّیوە.

شلووکوت: بۆ لیّدان یا بۆ پارانەوە و دلّدانەوەیەک بەکاردەبرێ، کە مرۆ لەپێناویدا ماندوو و شەکەت و کفت بووبێ.

شل ومل: ئافرەتێکە ئاسک و لەبارێ. چتی نەرم و شل.

شل و وول: شل و مل، سست، خاو.

شلوێ: کرژین، لیێل، شێلوو، شێلوێ، ناوی لیێل، (دەر.) شلوو، (هەورا.) لیێلاو.

شلوێ کردن: گرژاندن.

شلە: دەستەمێش هەنگووینێکە. شەلە.

شلێخە: بێ سەروبەر، شلووق.

شلێر: گوڵەشلێر، گوڵبزن، هەلاڵەبرایمە، گوڵێکی بەهارییە گوڵی وەکو لاولاو و بنەکەشی وەکو سەلکەپیوازی وایە. نێوی مەحاڵێکیشە لە نزیک پێنجووین پێی دەڵێن(شلێر و ئاوخوان).

شلێقاندن (باد.): فلیقاندنەوە.

شلێقیاگ (باد.): فلیقاوەوە. فلیقاوەوە و رزیو بۆ شووتی و ئیتر.

شلێقیاگ (ئەردە.): فلیقیان.

شلێل (باک.): جوورە گەفێکە یا جۆیەکە. ئازا، پردڵ، بەجەرگ.

شلێوە: (موک.) بەفرێکە بەدەم بارانەوە بباریێ، (ئەردە.) دوودانک، شلووکە، (باک.) بەرخورک، دووان، لیلاف، (زەن.) ژیل، (شار.) بەفروپشو، شلۆقە.

شلێویان (ئەردە.): ئاژاوە، تێکچوون، ژلێویان، شێویان.

شلی (باک.): رۆژی بە باران و بەفرە، ئیمرۆ ـــ یە: بارانە دەباریێ یا بەفر. شلاتی.

شلیتک (باد.): تەناف.

شلی و شەپلی (باک.): زۆری.

شلیخە (باد.): شڕوشرۆل، بێ سەروبەرە، کەمتەرخەم، چناڵ. شۆخ و شەپاڵ.

شلیمانک (باک.): بە پەردە داپۆشراو، پەردەپۆش.

شلینگ: شێلینگ.

شمدان (باک.): مۆمدان، مێودان.

شمارە: ژمارە، دانە.

شماردن (ئەردە): ژماردن. واداناو، وەزانین.

شمارۆن (زا.): مێوەرژن.

شمامۆک (باد.): شەمامۆلە.

شمە (هەورا.): ئێوە، ئەنگۆ، هوون، هنگ.

شمبلیلک (باد.): شەملی.

شمتن: شووتی.

شمتوو (باد.): شووتی.

شمتی (باک.): شووتی.

شمتین (باک.): هەڵخلیسکان.

شمش: سپڵ، سی گیاندار.

شمشاد (باک.): جوورە بلوێرێکە، لوولک، شمشاڵ، جوورە دارێکی بێ گرێ و گۆڵە کەوچک و ئامانی لێ دروستدەکرێ.

شمشاڵ: لوولک، شمشاد. دارێکە. دووزەلە، مرازێکی مووزیقەیە، لوولە.

شمشە: سوواخ، کاکڵ. (موک.) ئاوارە. گەوهەری زەبر و هێزی برووسکێیە. (بار.) چەنێ. دارێکی چوارگۆشەی راستە وەستا بەکاری دێنێ بۆ راستی سوواخ لە هەندێک شوێنان وەکو تیرۆکی وایە.

شمشەکاری: سوواخێکە، کە بە هۆی شمشەوە کرابێ.

شمشێر (هەورا.، فە.): شیر (تیغ).

شمشێرە (موک.): مرازێکە لە کەرەستەی جووتی، (بل.) شیرەپە. شاپەرە، پەرەدرێژەکانی باڵندانە. دۆریخی دەرگا. (هەورا.) گۆڵەی دەرکێ.

شمشێرەکووا (هەورا.): چەکچەکیلە.

شمشێرەی کێوان: (هەورا.) تیشەبەرد، تاش.

شمشێرچێوین: شیری خەتیبی.

شمشێرکرۆژ: شیرکوروژ.

شمشێری (بابا.): جوورە ترێیەکە.

شمقار: باڵندەیەکی گۆشت خۆرە وەکو باز و شەهێن وایە گەورەیە و تیژباڵە.

شمک (باک.): کاڵەی چەرمەگا و ئیتر و بەکەوشێکیش دەڵێن کەچەکبێ و پشت پانیەی نەبێ. (باک.) سەندەڵ، دارێکە لە هیندوستان. سۆل.

شمڵتی (قەرە.): بەرمووریێکە لە مێخەک و سمڵ و گوڵەباخ مندالان لەملی خۆیانی دەکەن.

شملی: شەدانە، حەوینج، گیایەکە بڵند هەڵدەچێ لە نێوقەدیدا کەمێک خووارە، گوڵی سپی وورده لەسەرەوە دەردەکات. شملی کەوی لەگەڵ رەشکەی بەنانی وەردەکرێ وەکو کاخڵی وایە رەنگە هەر کاخڵ بێت. ئەگەر ـــ بۆ بدرێ و بکرێتە ئارد و نان و بە شیری کاڵ بخورێ بۆ زەحیری داران زۆر باشە. شەنگلە، چتێکی بۆنخۆشە وەک زیرە وایە بەسەر ناندا دەکرێت. بروانە شملی بەرەکەت.

شملیە (هەورا.): شملی.

شملی براکە: شەنگلە، شەنگلە بەرەکەتە.

شملی بەرەکەت: شەنگلە بەرەکەت. دوودانە بەری هەمەرداریکی، کە پێکەوە نووسابن.

شمما: (بۆتا.): مێوی هەنگوینی.

شمۆرتک (ئەردە.): چتێکە، کە گوترا هەر مەبەست لەخۆی بگەیەنێ و هیچی تر.

شمووز: چەمووش.

شن: دارێکی شین و جوان و کورتە بەقەد هی شیلان و گوڵی گوڵاوێ بڵند دەبێ، تێکوڵی سپیە هەمووساڵێکی فرێی دەدا و هی تازە دێنێتەوە بەری سوورە وەکو قەزوانی وایە ناخورێ، هەر لکێکی ببڕی دەتوانی شیشەی لەنێوە رووکەکەی رابکەی چونکوو نێوە رووکەکەی نەرم وەکو کلۆری وایە.

شناس: ناسیاو، ئاشنا.

شناسای (هەورا.): ناسین. ـــ ی: ناسیاوی، ئاشنایی.

شناسنامە: پەڕاوێکی گچکەیە ناونیشان و جێگا و ڕێگای خاوەندەکەی تێدا نووسرابێ.

شناسنای (هەورا.): ناساندن، بە ناسیندان.

شناسی: ناسیاوی، ئاشنایی.

شناسیار: ناسیاو.

شناسین: ناسیاوی، ناسین.

شناک (باک.): دارێکە.

شنان (فە.): ئەسپۆن.

شناو (کە.): جوورە یارییەکی زۆر خانەیە، شنۆی زۆرخانە. مەلەکردن، خۆشوشتن.

شناوە (کە.): کەمە کشتوکاڵێکە، پەڵە کشتوکاڵێکی گچکە، شکارتە.

شنە: کزەبا، ـــ ی بای لە سۆزە بەهێزترە. (هەورا.) شنۆ. تازە پێهەڵگرتن و کەمکەمە ڕۆیشتنی منداڵانە. بە ـــ شن دەڕوا.

شنەرەک (باک.): (باک.) شناک. دارێکە.

شنەشن: (کە.، دزە.) بۆران، بارانێکە بە دەم باوە، شنەی یەک لە دوای یەکتری. بۆ تروسکانەوەی گیاو جوولانەوەی منداڵانیش بەکاردەبرێت.

شنەفتەی (هەورا.): بیستن.

شنەفتن (ل.): بیستن، ژنەفتن.

شنەگ (ئەردە.): کەل و پەل، چتمەک.

شنەوا: بیستەر، بیسەر، ئەژنەوا، ژنەوا.

شنەوتن (کە.، فە.): بیستن.

شنەڕێ (هەورا.): گەمەیەکە.

شنەۆل: خراو، خراپ، گەند، ناباش.

شنک (باک.): شلکەی سەری. دانەوێڵەیەکە سەوز بووبێ بەڵان هەندە بڵند نەبووبێ، کە ووڵاخ لێی بلەوەڕێ.

شنکی: شەن.

شنگ (سەق.): ئەسپنگ. (باک.) شرنک، دەنگی ئاسنییە یا هی تەقەی تفەنگییە. (دزە.، خۆ.) هێز، توانا، ووزە. هێندە ماندیە ـــ م لێ برایە.

شنگالی (باک.): جوورە تفەنگێکی خەتخەتە.

شنگەبی (باک.): شەنگەبی.

شنگەشر (ئەردە.): سیپاڵ، کۆنە.

شنگەل (باک.): دارێکە.

شنگروشیواڵ: پڕوپاتاڵ.

شنگینی (باک.): ماڵوو (هی جووتی).

شنۆ (هەورا.): شنەی با، بای خۆش و فێنک. هاتنی با. جوورە جوولاندنێکی تایبەتی ئەندامە پاڵەوانان بۆ بەهێزکردنی ئەندامیان دەیکەن. شارێکی گچکەیە لەلای ڕۆژاوای شاری سابلاخێدا.

شنووت (ئەردە.): داری دارەڕایە.

شنیان: شنینەوەی منداڵ. خەڕامیان، هاتنی با و چتی تر.

شنین (ئەردە.): شنیان، خەرامین، هاتنی با.

شنینەوە: گژشەکردن و شنەشن کردنی منداڵ، لەرینەوەی درەخت.

شۆ: دەقاقی کر و چیت و پارچە و ئیتر. چتێکی لیچقە (کەتیرە) جۆلاَ و تەورنگەران بۆ دەقاقی چیت و پارچە و کرانی بەکاردەبەن. (باک.) شوشتن. مێرد، شوو. (گەرمێن) کێلاَنی یەکەمین جارە لە پاییزێدا تا گیا و گۆڵ ووشکبێ. (موک.) شێو، شێوەرد. ـــ کردن: شێوکردن. ئاشێڤ، ئاشەڤ، شێڤ. (کر.) هێڵەبرکێ. وەرد، شۆم، شووڤ. چتێکی لینجە وەکوو کەتیرە و ئیتر لە هەندێ تەنراو دەدرێ بۆ ئەوەی دەق ڕاوەستێ. ، چتی غدار، نم، شێ.

شۆب (باد.): بەڵگە و ڕێ و شووێنی چت. (کۆ.) مرازێکە لە شەی تەونی دەدرێ، کەرکێتی تەونییە.

شۆباو: شۆرباو.

شۆبە (باد.): بێهۆش بوون لەبەر نەخۆشی.

شۆپ (ڕۆژ.): لێدان، شەپ. لەخشتەبردن. ـــ لێدان: لەخشتەبردن. تیکە و پارووی زل. (باک.) شووێن. ـــ کرن: خەت لێدان.

شۆپارۆ (باک.): شوێن ناس، شووێن هەڵگر، کەسێکە، کە شووێن پێ هەڵگرێ.

شۆپەکان: جوورە گەمەیەکی ژنانەیە. (کە.) شۆپەکی.

شۆپەکی: شووپەکان، گەمەیەکە.

شۆپک (باک.): گۆڵەی دەرکێ.

شۆپگەرین (باک.): شووێن هەڵگر.

شۆت (هەورا.) شیری گیان لەبەرانی مێیینە.

شۆت پەرزن (هەورا.): شیرپاڵێو، پاڵووێنە، شیرپاڵۆک.

شۆتک: شۆرتکە. (باک.) پشتێند.

شۆتکە: شۆرتکە.

شۆتیلە: (هەورا.) گیایەکی بەهاری شیردارە لە سالمە دەچێ.

شۆتین (هەورا.): چێشتی شیربرنج.

شۆتینە (هەورا.): شیربرنج. فرنی.

شۆخ: لار، شەنگ، بەدەو، چالاک، ڕوواڵ، لارچاک، بالاَبەرز، جوان، قۆز، هەڵکەوتوو، خۆشڕوو، خۆشزووان، خەنەمران، خەرمان. شاخ، قۆچ، سەرەوشاندنی گا و بەران و بزن. شۆق.

شۆخە ئەندام: لارچاک.

شۆخەل (ڕەوا.): شەخەل.

شۆخ و شەپاڵ: شلیخە، چتاڵ.

شۆخ و شەنگ: پەریزادە، پەریروو، جووان، دەلال، ڕوواڵ، چەلەنگ، لار، لارچاک. ـــ ی: جووانی، چەلەنگی.

شۆخێ: ناوی نافرەتانە.

شۆخێتی: شەنگێتی.

شۆخی: شەنگی، قۆزی، جووانی، چەلەنگی، بەدەوی، قەرف. گەپ، گاڵتە، یاری. ـــ پێکردن: گەپ پێدان.

شۆخی باز: گاڵتەچی، گاڵتەباز.

شۆدار: چتێکە، کە شۆی پێوەبێ. ـــ ی: شۆبوون.

شۆدان: ئاوکردنی هەندێ چت و غەدانی و ئاهاردان.

شۆر: سووێر، سۆل. جووره مەقامێکی کوردییە. گز، خرۆش، سەودا، هەوا، دڵداری (عشق)، ـــ دار: سەودادار، دڵدار. (باک.) هەرا، هەرا هەرا، جەنجاڵی. داڵگۆشت، لاواز، بێ تین، لەر، گیانداری زۆر رەوان. (کە.، باک.) ئاخەفتن، ـــ کرن: قسەکرن. گیایەکی سووێر و تاڵە مالات دەیخوا.

شۆڕ: باش، چاک، شۆخ. ـــ ەژن، ـــ مسووار. روو لە خوارەوە، داکەوتوو. کراس و دەربێ و کەوای زۆر درێژ و شۆڕە. چتێکە، کە لە شووێنێکی بەرزەوە دارژچکە س(شۆڕ) بووبێتەوە. شۆڕی کرد: سەری شۆڕکرد.

شۆڕبە: بە کلکە هەورێکی دەڵێن، کە شۆڕبووبێتەوە سەر زەوی و پێیدا بباری.

شۆرالک (باک.): سووێراووک.

شۆران: شووشتران.

شۆراو: شۆردراو، شۆرراو. ئاوی سووێر. شۆرباو. ئاوی گوندێک بوو لەنزیک کەرکوک.*

شۆراوە: شۆرراوە، شۆردراوە.

شۆراوە (دەر.): پرژ، تاڤگە.

شۆراوڕێژ (ئەردە.): شۆرباڕێژ، دۆغاو (بەئاوی قسڵی).

شۆراوگە: ئاوێکە لە چتی شۆردراوەوە لەپاش هەڵخستنی کەمکەمە بچۆڕێتەوە خوارێ. (هەورا.) چۆراوگە.

شۆراوی برنج: شۆرباوی برنج.

شۆرە: گیاشۆرە گرنی گرنییە، گوێکەی ووردووردی هەیە، گەڵایەکانیشی زۆر ووردن لق و پۆپیشی زۆر لێدەبێتەوە زۆر بە زەویدا ڕادەکشێ ئیتر لە زەوییەوە بۆ حەوا بەرز دەبێتەوە بە تەری دەکوترێ و لەسەر بەرینان دادەنرێ. چتێکی سپییە وەک زاخ لەناو ئاو دەکرێ بۆ جل شوشتن و باروتیشی لێ دروستدەکرێ بە ئاوەکەی خارشتی پێ بشۆرێ چاکی دەکاتەوە، لەگەڵ نۆشادریش مسی پێ سپی دەکرێتەوە. باڕووتی پاک نەکراوە، خوێیەکی سووێر و تفتە و گرگرە لە ئاگری نزیک کەوێ گڕ دەگرێ.

شۆڕە (خۆ.): مەڕ، بەرخ یا کاوڕێکە دووگی لەسەر قارچەی بخشێ و شۆڕبێ. چۆڕە. ـــ بی: شەنگەبی، جووره دارە بییەکە لکەکانی سەر شۆڕ دەکەنەوە بەرە و زەوی یەکێکە لە چوار جوورەکانی داربی.

شۆرەر: ئەو کەسەیە، کە چت یا گیان لەبەری بشوات.

شۆرەزار: شۆرەکات، زەوییەکە خوێی زۆربێ.

شۆڕەژن: ئافرەتی شۆخ و شەنگی جوان.

شۆڕەسووار: سووارچاکێکە پۆشاکی جوان و شۆڕی لەبەر دابێ و بەسەر زینەکەدا هاتبێتە خوارەوە.

شۆڕەشۆڕ: چۆڕەچۆڕ.

شۆرەک: زگچوون و فیراندنی وولاخ و ئاژالانە. (زا.) شۆرەکات، زەوییەکە خوێتاوی بێ و بە کاری چاندنێ نەیەت.

شۆرەکات: شۆرەزار، زەوییەکی زیخاڵ و کەفی سپی و سووێری هەبێ و گیای لێ شین نەبێ.

شۆرەمەی: مەعریفەت.

شۆڕەوبووگ (ئەردە.): شۆڕبوونەوە، داڵۆچڵە، ئاوێزان.

شۆڕەوبوون: شۆڕبوونەوە، داڵۆچیان، داڵۆسکەبوون.

شۆربا (هەورا.): شۆرباو.

شۆرباڕێژ: دۆغاو کردنی خانوو، حەوز یا ئەستێڵە بە گێچ و قسڵ و چیمەنتۆ.

شۆرباو: شۆربا، مەدفینی، (باک.) مەدفوونی، (بۆتا.، زا.) مەدوونی، فرد، گەرمک، ئاڤدونک، ئاڤگۆشت، شۆربە.

شۆرباو: چێشتکە ئاوی لە دانی زۆرتربێ.

شۆرباودان: شۆربەدانک.

شۆرباوڕێژ: دۆخاوکردنی شووێنێک بە گەچ یا بە چیمەنتۆ یا بە قسڵ.

شۆرباوی (هەورا.): شۆرباو.

شۆرباوی سیری: ئاڤسیرک.

شۆربە: شۆرباو.

شۆربەدانک: شۆرباودان.

شۆربەشیر: شۆرباوی شیری.

شۆربەنیزک (باک.): نیسکێنە.

شۆڕبوونەوە: داکەوتن، روو لە خوارێ کردن، بەربوونەوە.

شۆڕبووەوە: شۆڕەوبووگ.

شۆرتان (باک.): جووره پەنیرێکە.

شۆرتک: (کە.) جووره کەزۆرێکی باریکە دەکرێتە سەرکەڵلەی وولاخان. شۆرتکە.

شۆرتکە: شۆرکە، سەرشۆرکە، سەرشۆرتکە، سەرشۆرتک، شۆرتک. جووره پشتێندێکی جوانی پانی ئاوریشمینە.

شۆردراو: شۆراو، شۆرراو، شوشتراو.

شۆردن: شوشتن.

شۆردنەوە: شتنەوە.

شۆڕش: بەزاج، سەرپێچان، نەکێشان. (باک.) پشیوی، لامۆفەک. هەرا، ئاژاوە. ـــ کردن: سەرخووەڕابوون.

شۆڕشگە: جێگای شۆڕش.

شۆڕشگێڕ: کەسێکە شۆڕش هەڵسووڕێنێ.

شۆڕشگێڕان: سەرپێچی کردن، ئاژاوە نانەوە.

شۆرکە: شۆرتکە.

شۆرکێ: (باک.) جووره هەڵپەڕینێکە.

شۆڕکردن: (هەورا.) شۆڕکەردەی.

شۆڕکردنەوە: ڕژێشتن، دادانەوە، بەردانەوە، داهێشتن، دۆڵکردنەوە.

شۆرگە: جێگای چت لێ شوشتن لە ماڵێدا.

شۆرمەزە: نۆکی کولاوی تێرخوێیە، سۆڵوخوا. جووره چێشتێکە بە نۆک و جاترە و گیادانوو دروست دەکرێ وەک چێشتی دانەرۆکە، بەلام ئەم گەغی تێ ناکرێ. چتی تێر خوێ و سووێر.

شۆڕێ: نێوی ئافرەتانە.

شۆڕی: سووێری.

شۆڕیاگ: داشۆڕاو، داشۆریاگ، چەنەدرێژ، بێ شەرم. (ئەردە.) شۆڕاو.

شۆڕیان (ئەردە.): شۆڕان، شۆڕدران.

شۆڕین (کە.): شوشتن، شتن، شۆڕدن.

شۆڕینەوە: شتنەوە.

شۆسە: ڕێگای خۆشکراو بۆ ئۆتۆمۆبیل.

شۆس یەخ: چلوورەی گوێسوانانە، کە شۆڕبێتەوە.

شۆش (زا.، زرا.): هـۆش. تاقگـە، پـڕژ. (بـاک.) هـۆش، هۆنـش، بـۆ ڕاوەستاندنی کەران بەکاردەبرێ.

شۆشی (هەورا.): سی، سیپەلاک.

شۆش یەهەر (هەورا.): سیی و جیگەر.

شۆفار: دوزمـان، قسـەدز، دیـدەوان، دزنیـرۆ. (هەو.) ئەمراگیل. نـێراو، زیرەوان. بشیـونە. گێرەشێوێن، چوکڵشکێن، ئاگر بەرپاکەر. (ئـەردە.) بشێونە.ـــ ی: زیرەوانی، دزنیرۆیی.

شوفاریانە: کانگا و داڵدەی شۆفاران.

شۆفێر: ئاژوەر، ئاژۆ.

شۆف (باک.): (باک.) شۆپ. شێف.

شۆفک (باک.): گۆڵەی دەرکێ.

شـۆق: ڕوونـاکی، ڕۆشـنی، شـەوق، پـەرداخ. بـە ـــ: پـەرداخدار. سەروەشاندنی مەڕ و بزن و گا. قۆچ.

شۆق تێهەڵدان: شەرەکەللەی بزن و مەڕ و گا.

شۆقدار: پەرداخدار. ـــ ی: ڕووناک بوون.

شۆقدان: شۆق وەشاندن.

شـۆقل (بـاک.): پۆڵکـە. ـــ ێ چووکـا: پۆڵکـەی چکۆڵـە. ـــ ێ گـا: پۆڵکەگایانە. ـــ ێ مار: پۆڵکەمارانە. ـــ ێ خاتوونا: پۆڵکە خاتوونە.

شۆق لێدان: (هەورا.) قۆچ لێدان، شاخ لێدان.

شۆق وەشاندن: شۆق تێهەڵدان.

شۆق وەشێن: گیاندارێکە شۆق بووەشێنی.

شۆق هاوێژتن: شۆق وەشاندن.

شۆق هەڵدان: شۆقدان.

شۆک: (کـە.، سووێ.، هـەورا.) دۆشاو. جووره شیرینییەکە لەگـەڵای دارەبەڕوو و مازوو دەنیشێ و دەکرێت بە گەزۆ.

شۆکان: شکرالله.

شۆکە: (بابا.، خۆ.) گەزۆ، گەزکوولە، جووره گەزۆیەکە لە بەهاراندا، کە باری بەڵکەکانەوە ووشک نابێتـەوە لـەکەکان بـە بـڕاوی لـەسـەر تەشتێکی دادەنێن دەچۆڕێتەوە نێوی، کە کولاندیان ڕەنگی زەرد دەبێ، لـە جێگا و کاتی فێنکدا دەبێ. دەڵێن داعبایەکە شۆکەی پێدەڵێن لە مێـش گـەورەتره لـەسـەر بڕکان بنیشێ خراپیان دەکات و تووتنیش زەرد دەکـات ولـەناوی دەبا. (خۆ.) بـەو چەکوچەش دەڵێـن، کـە بەرداشی پێدە قرنجێنـن لـەکاتی بیرانـە کردنیـدا. (مـوک.، کـۆ.) غمێکـی شـیلاوییە لـەسـەر هـەر دار یـا شیناوەردێکی بنیشێ تێکی دەدات و ووشکی دەکا.

شۆکێ (ئەردە.): کورتکراوەی شکرالله یە.

شـۆگیی: (هـەو.) شـۆخی، شـانازی. (کـۆ.) هەڵشـەنگاندن. خـۆبـە گەورەزانین. فیز، هەوا.

شۆڵ: سوویر، هەمیشە لـە دووای (شل) ەوە بەکاردەبرێ وەکوو شـل و شـۆڵ واتە زۆر شل، خاو.

شۆلاو: سوویراو.

شۆلاف (باک.): (باک.) شۆلتاف. سوویراووک، ئاو و شۆرباوی سوویر.

شـۆڵە (ئـەردە.): هەورەبرووسـکە، برووسـک. کەپـەبێڵی قـوڕ، بەشـە قوڕێکە، کە بەدەمی بێڵ هەڵگیرێت.

شۆلەناگر: گڕ و ڕووناکی ئاوور.

شۆلەچرا (ئەردە.): چۆلەچرا.

شۆلەکە: دەفرێکی دوولاییـە لـە جـەواڵ گـەورەتره لـە هـۆر گچکـەتره لـە خوری دروست دەکرێ.

شۆلەمە: (بابا.) دوەمـەڵێکی لـەشییە، کـە ئەستوور و داکـەوتبێ، بـۆ هەموو چتێکی ئەستوور و قورس و داکەوتوو بەکاردەبرێ.

شۆلک (باک.): کوتکی جلشووشتنییە. شۆنک. ماش، گیاماش.

شۆم: (کە.) وەرد، شۆ، شۆو. زەوی کێڵراو. ـــ بڕین: شۆوبڕین. (هـەورا.) کۆن) ئێوارە.

شۆماڵ: کەسێکە غێکی شـیلەدار و چەسـپ لـە کـران بـدات تـا ڕاست ڕاوەستێ.

شـۆن: (ڕۆژ.) جێ، جێگا، شـووێن. دووا، چـووە شـۆنی: چـووە دووای. داوا، خووازتن. بە ـــ یدانارد: داوای کرد، خووازتی.

شۆنارۆیین: بەشووێنداچوون.

شۆنزانی: شووێن ناسی، شووێنەوار زانی.

شۆنک: کوتکی جلشوشتنێ.

شۆنکەفتن: بە دووداچوون. بە گووێ کردن.

شۆنکۆمەکێ: شۆنگومکێ.

شۆنگومکێ: شووێنەوونکێ، شووێنەوونی، پەی گومکێ.

شۆنگێل (هەورا.): پشکنەر.

شۆن نیان (ئەردە.): شووێن خستن، ڕاونان، تەرەدووانیان.

شۆنهەڵکردن: شووێن هەڵگرتن.

شۆن هەناردن: بەدووانااردن، داواکردن، خووازتن.

شۆن یەک: بەدووی یەکتریدا.

شۆو: شوو، شۆم، زەوی کێڵراو، شۆ، شێف.

شۆوبڕین: شۆبڕین، شێفبڕین.

شوبات: مـانگی دووەمـە لـە سـاڵی ڕۆژی، کە لـە نـاوەندی کـانوونی دووەم و مـارتی دایـە. (٢٩) ڕۆژە لـەسـاڵی کەبیسـەدا و (٢٨) ڕۆژە لـە سـاڵانی دیکەدا.

شوتک (بار.): پشتێند.

شوتور (فە.): ووشتر.

شوستوشۆ: شتن، شوشتن.

شۆست و شۆدان: مـەبەس لـە سەرزەنشت و سەرکۆنە کردنی یەکێکە.

شوسمه (ئەردە.): شۆراو، پاک.

شوسوشۆ: شوستوشۆ.

شوش (هەو.): سپیەلاک، سی.

شوشتەری: جوورە بەرەیێکە لە دەزوو دروستدەکرێ.

شوشتن: ششتن، شۆرین.

شوشتەری کوردی: جوورە هەوایەکی گۆرانی کوردییە.

شوغال (لو.): چەقەڵ.

شوقاق (ئەردە.): شوقاقی.

شوقاقی: بروانە: شقاقی، دەردێکە لە چواریەلی وولاخان دەدا شەقارشەقاری دەکات.

شوقەلەت: چتێکە وەک سەکۆیەکی باریک لای سەرووی ژوورەوە دروستدەکرێ ژێرەکەی چۆڵ و خانەخانەیە چتیان لەناو دادەنرێ و چتمەکیشی لەسەر دادەنرێ.

شوک: خرنووک.

شوکر: سوپاس، ڕەسپ.

شوکرانه: سوپاس، ڕەسپ.

شوکرانه بژێر: سوپاسکار. ـــ ی: سوپاسکاری.

شومۆرتک (ئەردە.): چکێ، کەمێ، نەختێ، تۆزێ.

شوناس: شناس. ـــ ی: شناسی.

شوهوور (ئەردە.): شوو، شووڵ، تووڵ.

شوو: شووڵک. (باک.) ڕەفتار، شێوەی ڕۆیشتن. (ڕەوا.) کیری وولاخ و ناژالان، چوو. مێر، مێرد، هاوسەر، هاوخەف. (کە.) وە ـــ بەمێرد، بەشوو.

شووا (باک.): تاژۆتن، لێخوڕین.

شووار: شوشتن، شتن. ـــ ی سابوون: شووشتن بە سابوون. (هەورا.، کۆ.) شووارۆ. (هەورا.) نەزلە. ـــ ی سابوونی: چۆنیەتی و باری شووشتنی کالا بە سابوون.

شووار (ڕەوا.): (ڕەوا.) شووڵ، تانۆک بۆ تەنین و پەرژین. کیری وولاخ و ناژالان.

شووارای (هەورا.): کوشین.

شووارشینک (پژ.): چەقالە.

شووارک: (شەم.، دزە.) شووڵک.

شووارگرتن: تەماشای نزلە کردن بۆ زانینی لێدانی دڵ.

شووارۆ: (هەورا.) دای وەنە، (هەورا.، کۆ.) نزلە، شووار. ـــ گرتن: نزلەگرتن.

شوواشبیک: دارێکی هەمیشە سەوزە گەلای وەکو گەلای مووروورە بەرەکەشی وە چووالە بادامی دەچێ.

شوواشینک: دارێکی کێوییە بەرەکەی هەر وەکو بادامە و تالە، بە کولاری لەناو خوورێواوکێدا خۆش دەکرێ. (باد.) جوورە ترێ و هەنجیرێکە.

شووال (فە.): دەرپێ.

شووال (ئەردە.): شەروال.

شووالەشین: کالەشین.

شووالپیس: شەروال پیس.

شووالشینک: کالەشین.

شووالک: خەلفەدارێکی تازەی باریک و درێژە، کە لەناو چەند خەلفێکی تردا هاتبێتە دەرەوە، شوولک.

شووان: نێوی کورانە و نێوی هۆزێکییە لە نزیک کەرکووک، لە کوردستانی باشووردا، (فە.) شوهان، شڤان. (زەن.، لو.) چۆپان، (باک.) بەرڤان، مێگەلەوان، گەلەوان، ڕان لەوەڕێن، ڕەمەوان، شووانکارە.

شووانانه: چتێکە بدرێ بە شووانان.

شووانه (هەورا.): شووان.

شووانەوکاوورا (هەورا.): بەرخەوان.

شووانەوگاوا (هەورا.): گاوان.

شووانەو ووشتر (هەورا.): ووشترەوان.

شووانەوێلە: نەزان، گەوج.

شووانخەلەتێنه: باڵندەیەکی چکۆلەیە هێندەی ڕەشۆلەیە خۆی مات دەکات تا نزیکی نەکەون نافڕێ، کە فڕیش دیسان هەر لە نزیک دەنیشێ تا نزیکی نەبنەوە نافڕێ، شووانهەڵخەڵەتێنە، شڤانشتەغلینەک، شڤانشتەغلیک، چڤک، قوشەکلاونە.

شووانشووان (ئەردە.): جوورە یاریەکی مندالانەیە.

شووانشووانێ: گەمەیەکی مندالانەیە.

شووانشووانەکی: شووانشووانانێ.

شووانکارە: دووکەس، کە مالاتیان تێکەڵ بە هی یەکتری دەکەن و هەر کامێکیان، کە بەخێویان بکات دەبێتە ـــ. ڕان بە تەرازگرتن و مێگەل بە نیوەیی. تیرەیەکە لە جاف. ـــ یی: شووانێتی.

شووانکیله: گیایەکە شیرەکەی دەبێتە جیل (لاستیک).

شووانهەڵخەڵەتێنه: بڕوانە شووانخەلەتێنە.

شووانێتی: شڤانێتی.

شووانی: شڤانی.

شووبرا: (موک.) هێوەر، برای مێردی ژنییە.

شووبرازن: هێوەرژن.

شووپ: ئەندازەیێکی زۆر، کۆما، خەرمان.

شووپایی (ئەردە.): بارێکە سووکەڵەیە لەسەر پشتی وولاخی دادەنێن و خاوەندیشی لەسەرویەوە سووار دەبێت. تەمەلیت، تەلیسە.

شووپەکان: جوورە گەمەیەکی کچانە. ـــ ئەمن و ئەتۆ: ـــ پێچکم دەتۆ.

شووت (باک.): لووس، چتی لووس. (هەورا.) شیر. (ئەردە.) شات و شووت، لاف، خۆ هەڵکێشان، هووشە، شووتە.

شووتە: بڕوانە: شووت.

شووتک (زا.): شۆرتکە. (باک.) پشتێند.

شووتشوتانێ (هەو.): جوورە گەمەیێکی مندالانەیە.

شووتی: (هەو.) شفتی، (باد.) شمتی، شتی، (بل.) شمتوو، (هەورا.) هەنی، (دەر.) شامی، (نەغەدە) شیتوو، (شن.) شووتوو.

شووتیەکۆڵە: شووتی کۆڵە، شووتی گچکە و گەیشتوو.

شووتی کۆڵە: شووتیەکۆڵە، شووتی گچکە.

شووتیلە: گیایەکی بەهاری و شیردارە وەکو گیا ساڵمەیە.

شوودان: بەمێرددان.

شوودۆش: مێرد پەرست.

شوور (ڕەوا.): گاکێوی، (بابا.) فیلەگێژە، خەرگۆلک، (باک.) شڤری. (باک.) شیر (تیغ). (فە.) سووڕێ.

شوورا: شوورە.

شوورە: سنوور، پاسار، تخووب، دیوارێکی بەرز یا نزمە بە گردی شار و گۆڕستان و شوورێنانی تردا دەکرێ بۆ دیارکردنی سنوور یا قایمی. ـ ی خانوو: کەنار. خراپ، نابار، ناباو، نەنگ.

شووڕەبی: شۆڕەبی.

شوورەت (باک.): بەدبەخت، چارەڕەش. (باک.) ڕووداو، ڕووشە، هەنگامە، قەوماو.

شوورەوموورە: کەل و پەل، شڕەوبڕە.

شوورەیی: شەرم، نەنگ، چتی وا بۆ تۆ ـ یە: شەرمە، نەنگە.

شوورتان (باک.): خیگە، هیزە.

شوورک (باک.): خووار، خێچ، چەوت. (باک.) گۆڵەی دەرگا سا دار یا ئاسن بێ، بەو قفڵە ئاسنینانەش دەڵێن، کە وەکو گوڵ دەرک و پەنجەرەی پێ دادەخرێ. (باک.) دەستەندووی جووتی.

شوورک: (ڕۆژ.) لقەداری باریک و براو، شوو، شووڵک.

شوورنگیف (باک.): شیرەنگێو، زرنگ و وووریا لە شیروەشاندنێدا، شیروەشێن. ـ ی: شیرەنگێوی، شیروەشێنی.

شووریان (ئەردە.): شۆڕ، شێوان.

شووژ: (باک.) ووردەبەردی پارچەپارچەکراوی تیژن.

شووژک (باک.): ووردەبەرد.

شووژن: سووژن، گونووژ، (هەورا.) گۆچەوەنی، (دەر.) گوندووش.

شووژن ئاژن: سووژن ئاژن.

شووژی (باک.): ژووژک.

شووس (هەورا.): سیی، سیپەلاک.

شووس قایم بیەی (هەورا.): سیی ئەستوورەک.

شووس ماسای: (هەورا.) سی ئاوسان.

شووش: شیشەی زێوی داڕژراو، تەختەمزێوی داڕژراو. (هەورا.) سی، سیپەلاک. شیشە. لووس و ڕاست، ڕێک و پێک، لەبار و باریک و جووان.

شووشە: شیشە، جام، لە پەنجەرە دەگیرێ بۆ ڕووناکی و گەلێک جوورە شووشەواتی لێدروستدەکرێ. ـ ی مەی: قەرقەف. ئێوی کچانە. ـ ی زێڕ یا زێو: شیشەی زێڕ یا زێو. (کە.) بەری گندۆرە وشووتی و کوولەکە، کە تازە پێدەگەن. (باک.) مەندیل، مێزەر.

شووشەبەند: شوورێنێکە شووشەی زۆر لە دیوارەکانی دابێ. شووشەخانە: جام خانە.

شووشەخانە: جامخانە.

شووشەکار: کەسێکە، کە هەر شووشە لە پەنجەرە و پەرواز و چتی تر بگرێت. ـ ی: شووشەبەند، شووشەبەندی، خەریک بوون بەکاری شووشەوە.

شووشەگەر: کەسێکە شووشەی دروست بکات.

شووشەیی: چتی لووسی ڕاستی جووان.

شووستەری کوردی: جوورە هەوایەکی گۆرانی کوردییە.

شووش بەستن: ماسوولکە بەستن لە دووای ئەوەی، کە ئازاری لێدانی گەیشتبێتێ.

شووشتراو: شۆراو.

شووشتقان (باک.): جلشۆر. ـ ی: جلشۆری.

شووشتن: شتن، شۆرین.

شووشوو (هەورا.) سیپەلک.

شووشوویەهەر (هەورا.) جەرگ و دڵ، جەرگ و هەناو، سیو جیگەر.

شووش یەخ (ئەردە.): ئەو شووشە سەهۆڵانەن، کە بە دار و شوورێنانی بڵندەوە شۆڕدەبنەوە لەکاتی ساردی و سڕی.

شووشێ: ناوی ئافرەتانە.

شووف (باک.): شۆ، شێو.

شووفا: ـ کرن: شێوکردن، کێلان. ئێلێکی کوردە لە کوردستانی باکووردا.

شووفک (باک.): دەمەقاڵە. ـ ئێخستن: داخستنی دەرک و پەنجەرە.

شووفاق (مرک): دە ڕۆژەی ـ : دە ڕۆژەکانی سەرەتای بەهارییە.

شووفلی: نەخۆشییەکی یەکسمانە هەموو لەشی یا دەستەکانی تووک هەڵدەوەرێنی و کرێژی لێ پەیدادەبێ گۆڕەوی لێدەخرێ تا خاوێن بێتەوە و خووێنی تێ دەتزێ و بنی خمی لێ دەدرێ تا چادەبێتەوە.

شووفەلەت (کە.): هەرزاڵ.

شووک (یەز.): شووڵک.

شووکان: شکرالله.

شووکردن: مێردکردن.

شووگا (ئەردە.): نێرەکێوی، کەڵەئاسک.

شووگەرە (مرک.): ئاڵقەییێکە بە لغاوانەوە دەکەوێتە ژێر چەنەگەی یەکسمانەوە.

شووڵ: (شەم.) شووارک. شووڵک، تووڵ. لکەداری باریک و درێژی براوی دارەبی و ئیتر.

شوول (فە.): تێری سادە. (باد.) کار، فەرمان.

شوولاق: (گەرمێن) شەلاق، بە قامچی یا چتێکی شلک دەڵێن، کە پێی لێبدرێ.

شوولاندن: فیراندن.

شوولە (کە.) ئەوەندە قورەیە، کە بە پێمەرە هەڵبگیرێ.

شوولک (باک.): شەرێ گچکە، دەمەقاڵە، قرتەقرت. شووڵک.

شووڵک: شوولک، شوو، شووڵ، شوولی گچکە، (خۆ.) شووار، شووارک، (هەورا.) تووڵ، بە لکە باریکەکانی دارەبی براو و ئیتر دەڵێن.

شوولێ هەڵکێشان: پـێ لـێ هـەڵـهێنان، پـێ لـێ هـەڵبـڕین، پـێ لـە بـەرە تێپەڕاندن، تێ پەڕین، دەستدرێژی کردن، دەرچوونی مرۆڤ لـە ئەندازەی خۆی لە هەموو کارێکیدا.

شووم: بەدفەڕ، (دەر.) بەستەک، بەدوودم، دزێو، دوومەڕ، سەرەخۆرە، بێوڵـەت، بێوەڵـەت، قەشان، سەرشێن، قەشقە، نـەها، (باک.) بـەتار، بزۆز، قەش، کەرانی، ناپیرۆز، بێ فەڕ.

شوومردگ: مێرد مردوو.

شوومی: دزێوی، دوومەڕی، بێوڵەتی.

شوون: (هەو. ، باک.) شوێن. (باک.) دووا، پاش، بارام کەسی بـە ـــ ی خۆیەوە نەهێشت.

شوونەوار: شوێنەوار.

شوونەدەرزی (باک.): شوێنەدەرزی.

شوونک (باک.): (هەو. ، شووا. ، ساڵە.) کوتکی جلشوشتنییە، گەلاکوتک.

شوون نیان: شوێن پێ هەڵگرتن، بە دوادا کەوتن.*

شوونوار (باک.): هەوار.

شوونیان: بڕوانە: شوون نیان.*

شووهان (فە.): شوان.

شووهۆڕ (ئەردە.) شوولی تەڕ.

شووێڵ (ئەردە.): زەوی باریک، پارچەزەوییەک.

شووێم (ڕۆژ.): شۆ، شۆو.

شوێن: (چی.) کەرخ، شۆپ، (باک.) پەرتال، تانی. جێگەه، جەه، جێ، دەر، جەخەر، پرتووک، شوێنەوار. چخز، چخیزەک، کەرخ، شورن، دەوس. بەپێ و ـــ کەوتن: وەشوێن کەوتن، وەدووکەوتن، لێ پێچانەوە، پێوەچوون، لێ گەڕان، تۆژانەوە. بێ ـــ : بێ سەروشوێن، بێ کەرخ، وون، بزر، گوم، (باک.) بێ وار. بێ منداڵ، وەجاخ کوێر، بێ دووایی. وە ـــ کەوتن: وەدووکەوتن، پەی بردن، شوێن هەڵگرتن.

شوێنەزا: ئەو شوێنەیە، کە مرۆی تێدا لە دایک بووبێ.

شوێنە گومگێ: شوێنە وونێ.

شوێنەوار: کەرخ، شوونەوار. ـــ ی لێ نەهێشتن: کەر مێزی بڕین، کێر مێزی لێ بڕین.

شوێنەوونکە: شوێنەوونێ. سەرشێواندن لە کەسێک بەکردار یا بە ووتە بۆ شاردنەوەی کارێک لەوی.

شوێنەوونی: شوێنەوونێ، شوێنەوونکە.

شوێنەوونێ: شوێنەوونکە.

شوێن بە شوێن: دووابەدووا.

شوێن خستن: ناردنی کەسێک بە شوێن یەکێکی تردا بۆ ئاگاداری لە کاروباری.

شوێنک (باد.): گەلاکوتک.

شوێن کەفتن: دوواکەوتن.

شوێن کەوتن: شوێن کەفتن.

شوێن کەوتوو: دوواکەوتوو.

شوێن کردن: کەرخ بەجێهێشتن لە ئەندامدا بەهۆی تەسکی و پەستی و تەنگییەوە: ئەنگوستیلەکە ئەوەندە گچکەیە شوێنی کردۆتەوە.

شوێنکردنەوە: جێ کردنەوە، ڕێگادان.

شوێنکۆمەکێ: شوێنە وونی.

شوێن کردنەوە: جێ کردنەوە.*

شوێنگر: جێگر، شرەگر.

شوێنگرتن: جێ گرتنەوە.

شوێن هەڵگر: شۆپازۆ، شۆپگەڕین.

شوێن هەڵگرتن: دۆزینەوەی چتی دزراو بە هۆی شوێنی پێوە لە زەوی.

شوویت: گیایەکی گەڵاووردی تام و بۆن خۆشە دەکرێتە چێشتی دۆڵمە و دۆ و ماستاو و تۆراخەوە، دەستچێنە، شیووت، (هەورا.) چوویت، (ڕەوا.) دۆراخ.

شهار (باک.): کۆمای تاتەبەردان.

شهاندن: (هەر.) زەڕەی کەر و ئێسترییە، زەڕاندن.

شهوور (باک.): شەهین.

شهێن: حیلەی ئەسپییە.

شهی (لو.): نزگەرە.

شهین (باک.): حیلاندن (حیلەی ووڵاخی بەرزەیە). (باک.) هاشەی بایە یا ئاو. (باک.) شەهێنی تەرازوو.

شێ: شیی، لێک جووێ کراوەوە، فشوفۆڵ. لۆکە و خوری ـــ کراوە: فش و بڵاوکراوەوە. نم، تەڕایی، تەڕی، شەکرەکە ـــ ی کێشاوە، شێدارە: غەدارە. لـە باکوور بـە ڕەنگی سوور و ڕەش دەڵێـن، ڕەنگێکی سوورە بـە زەردی بڕوانێ، بـە سوورێکی سپی پاتیش دەڵێـن، کە تـەنها بـۆ ووڵاخی بـەرزە دەستدەدات. (باک.) موو زەرد.

شێب و عەربان: دوو گوندی مەزنن و ناودارن لە نزیک شاری ماردینێدا.

شێبێ: گوندێکی کوردانە لـەناو (هەڤیرکا) دا خـەڵکی ئـەو گونـدە لـە (١٩٢٧) دا چوونـە سووریە گوندێکیان بـەو نـاوە ئـاوا کردەوە، بـەڵام کاتێکی گەڕانەوە خاکی خۆیان گوندەکەیان کەوتە دەست مرۆڤێکی نارەو.

شێپ (باک.): گەلییەکی تەنگە لەنێو نێلی (ڕەما) ن دایە، ئـەمڕۆ نـەفت و گازی لێ دەردەخەن.

شێپل (باک.): سەرنزم.

شێپوور: بۆڕی سێدەنگ، شەیپوور.

شێپێو: چتێکە ئەندازەی شێ و غمی نیشاندەدات.

شێت: جندار، جنۆکەدار، دێوانە، (باک.) دین، ناپتەر، پەتیارە، لیوە، هار، (ئەردە.) هەردە، دێری، لێویاگ، لێهاتگ.

شێتاری: سوورێکی تۆخە بۆ ووڵاخی بەرزە بەکاردەبرێ.

شێتانە: کردار و ناکارێکە وەهی شێتان بچێ.

شێتە پەتەڕی: شێت و وێت.

شێتەوزێرە: کەسێکە هەردەمەی لەسەر هەوەسێک بێ.

شێت بوون: دین بوون، تێکچوونی مێشکی مەردووم و نەمانی ژیری و هۆشی.

شێتخانە: دینخانە، دێوانەخانە.

شێتکە: شێتۆکە.

شێتگیر: شێلگیر، شێرگیر، چاکە لەگەڵ ناکەسان بکرێ ـــ دەبێ، کەسێکە چیرە بووبێ یا هاندرابێ لەسەر کردنی چتێک.

شێتۆ (هەر.): هۆی شێتە لەکاتی بانگ کردنی شێت و گێلاندا بەکاردەبرێ.

شێتۆکە: شێتێکی ناوونجییە.

شێت و شڕ: پەتیارە.

شێت و وێت: شێت و شڕ و بەرەڵا.

شێتی: دێوانەیی، هاری، دینی، (باک.) ئاپتەری، لێوە، لێهاتن.

شێتێتی: دینێتی، دێوانەیێتی.

شێخ: خواپەرست، پێشەوای ئایین، کەسێکە لە زمانی ئارەبیدا، کە زانا بێ.

شێخانە: جوورە هەڵپەڕکێیەکە.

شێخانی: جوورە هەڵپەڕینێکی کوردییە. خێڵێکی کوردە لە هەرێمی کەرکووکێدا دادەنیشن.

شێخەڵ (شا.): شەغەڵ، داورەختێکە، کە هەڵپاچرابێ بۆ بەرزبوونەوەی.

شێخەڵکردن: هەڵپاچینی داورەختە بۆ بالاکردن.

شێخەوەتی: خێڵێکی کوردە لە کەنار هەولێرێ دادەنیشن.

شێخ بوزەینی: هۆزێکی کوردە لە کەناری کەرکووکێ.

شێدار: غەدار. ـــ ی: غەداری.

شێر: دڕندەیێکی بەناوبانگە و بە پادشای هەموو جانەوەران لە پێنووس دراوە سەرووشان و ملی زل ولای خوارەوەی پووت و گچکەیە. (شەم.) فێر. ـــ کرن: فێرکردن. شیر، شمشیر (تیغ). نێوی یەکێکییە لە دووازدە بورجەکانی ئاسمانێ. ئازا، دلێر، دڵقایم، بە جەرگ، زاڵ، چیرە، ڕژد، شێرگیر. (باک.) شەڕ، جەنگ.

شێرازێ: شیرازەی کتێب.

شێران: (ئەردە.) شێروخەت. جوورە قومارێکە بە پووڵی دەکرێت.

شێرانە: وەکوو شێری، کردارێکی ئازایانەیە، کە لە کردەوەی شێری بچێ.

شێرە (ئەردە.): کورتەی (شێخ محەمەد) یە. شرە. (هەو.) ئەیرۆ، ئەی شێرە: وەیرۆ.

شێرە بەفرینە: شێرێکە لە بەفر دروست دەکرێ لەلایەن منداڵانەوە.

شێرەت (باک.): ئامۆژگاری، پەند.

شێرەزدین: شێری خودا، میری بۆتانی بووە لە شەڕی بەدرخان پاشادا بوو بە دوژمنی مامی خۆی دۆستی دوژمنان.

شێرەکولە: شێرەکوللە.

شێرەکوللە: جوورە کوللەیێکی زۆر گەورەیە نافڕێ و بێ باڵە.

شێرەکی: جلی ئەسپە، کە لە مافوورە دروست کرابێ بۆ جووانی.

شێرەوان: کەسێکە شێری بەخێو دەکات.

شێرەوانی: پیشەی بە خێوکردنی شێر. *

شێربێز (باک.): بێ باک، بێ پەروا.

شێرپەنج: شێرپەنجە.

شێرپەنجە: سەرەتان، شێرپەنج، برین و دەردێکی پیسە چارەسەری گرانە.

شێرپەنج: (موک.) چنگەنە، کەرەجنە، وەکو جاڵجاڵۆکەی وایە، بەڵام زۆر گەورەترە.

شێرجەنگ: نێوی پیاوانە.

شێرداخ: جوورە پارچەیەکی ئاوریشمییە لە شام دروستدەکرێ.

شێردەم: (ئەردە.) شیرەی ئاوێ.

شێردڵ: دڵقایم، ئازا، بەجەرگ، نێوی نێرینانیشە. ـــ ی: ئازایی، دڵقایی.

شێرزاد: نێوی نێرینانە.

شێرک (باد.): دەستەندوو.

شێرکۆ: نێوی نێرینانە، بەچکەشێر. شێری چیا. شێرکۆ ئەسەدوددینی کوڕی شادی کوڕی مەروان مامی سەلاحەددینی کوڕی ئەییوب ـــ نە جەموددینی کوڕی شادی کوڕی مەروان.

شێرکۆڵ: (ئەردە.) دارێکە چوار پاڵووە لە ژێر کوڵەکەدا دادەنرێ. بێچووە شێر.

شێرکۆڵە (ئەردە.): شێرکۆڵ.

شێرکوز: نێوی نێرینانە. مرۆی ئازا و بەجەرگ. نێوی گردێکیشە.

شێرگەل: (باک.) شێری گەل، کەڵەشێر.

شێرگیر: خۆلێ گۆڕاو، بەدەمەوەدراو، ڕژد، ترسشکاو، زاڵ. (هەورا.) شێتگیر. سەرخۆش، نیوەمەست، مەست. ـــ ی: خۆلێ گۆڕان.

شێرمەس: شێری مەست، سەرخۆش، نیوە مەست.

شێروان: ناوی دەربەگێکی کوردە لە ژووررووی بۆتان و بەختادا.

شێروانی: دارەڕای دووقەدە لەسەریەک ڕایەڵ دەکرێ.

شێرۆ: نێوی نێرینانە، کوڕی خوسرەوی پەروێزی بووە.

شێرۆکە (هەو.): ئاسنێکی پانە لەنێو کەرستەی جوتیدایە.

شێروخەت: جوورە قومارێکە بە دراو دەکرێ.

شێروخەتانێ: جوورە گەمەیەکی قوماری منداڵانەیە.

شێروگورگە: چەند دارێکە لە هەر چوارلاوە دەدرێتە بەرکۆڵەکە یا بەر پێی ئاش تا باش دامەزرێ و نەبزووێ.

شێر یا خەت: شێروخەت، قومارێکە بە پووڵی دەکرێ.

شێرین (باک.): شیرین، پەسند.

شێز: شێس، زیندەوارێکی وورد و گچکە و گەرپدە وورپایە لەنار گەڵ و لەشی وولاخ و ماڵاتاندا دەبێ، مێشە سەگانە.

شێس: بڕوانە شێست. شێز.

شێست: شەست، (٣) جار بیست، (٦) جاردەیە.

شێستە بارانە: ڕەهێڵ، شەستە بارانە، ڕەهێر، ڕێژنە بارانە. شەست دەکا.

شێستەم: شەستەم.

شێستەمین: ژمارەیەکە شێستی تەواو دەکات.

شێست پەڕ: شەست پەڕ، گوڵێکی بۆنخۆشە، نێرگسی جۆری گوڵێکی تۆیی زەردی بۆنخۆشە وەکو گوڵە جۆری وایە، بەڵام گەورەترە. گوڵباخ.

شێست تیر: شەستیر، گوڵلەپژێن.

شێف: (کر.) هێڵەبڕکێ. شیار. زەوییەکە بە یەک گاسن کێڵرابێ.

شێفەلەتە: بەری گیای (مارگر) ییە، کە سوور و شین و خۆشە و دەم دەداتەوە.

شێفبڕین: کێڵانی زەوی بەگاسنێکی، وەرد بڕین.

شێفتە: (ئەردە.) شەیدا، حەسپەن.

شێفدانەوە: شێفبڕین.

شێفل: کشت وکاڵێکی کەم.

شێفیار: (ئەردە.): جووتیار.

شێڤ: (باک.) شێو، نانی ئێوارێ. شەو.

شێڤدەست (باک.): (باک.) شەڤدەست. داو و تەڵەی کەروێیە.

شێڤی (باک.): شەوانە، هی شەوێ.

شێڤین (باک.): شەڤین.

شێکە: بروانە: شیکە.

شێکر: شەکر.

شێگۆ: نێڵێکی مەزنی کوردە کەوتوونەتە لاتی چیای ساسوونێ.

شێل: پێخوویێ یەک توڕ، تاوێرێک. هەویر، کە بە نۆرەیەک بشێلرێ. مرازێکە لە دووای هەر ناوێکیییەوە بێ دەیکاتە بکەر وەکو هەویرشێل، قوڕشێل. بار.

شێلاقە: گیایەکە.

شێلاقە: باڵندەیەکە، شەلاقە.

شێلاقە: مەزرەقە، مەزرەق.

شێلان: (هەورا.) شێلای، هەڵشێلان، داشێلان، لەش شێلان بە دەست یا لاق بە چتێک دانان بە قایی بۆ ئارام کردنی ئێش و ژانی لەش. قوڕشێلان. زگ ـــ: تووشی ئەرک و ئازارکردن. بەلاقی ـــ: دەوساندن، پێ پەستکردن.

شێلانە (هەورا.): قەیسی.

شێلاندن (باک.): ڕووتکردن. چین و قەد کردن. شێلان.

شێلانن: شێلاندن. کوتان، پاکوت.

شێلانێ (هەورا.): قەیسی.

شێلاوکە: شێلارگ.

شێلاوگە: تەرپیەکی زۆرە، کە چتێک دایدابێ، بارەترییەکە ـــ ی لێ هەڵنیشتووە لەکاتێکیدا، کە بەسەریەکدا تەپیبێ و ئاوی لێ بچۆڕێتەوە.

شێلای (هەورا.): شێلان.

شێلە: جوورە تەنراوێکی گوڵداری دەزووی تێکهەڵکێشراوە وەک جامانە، ژنان دەیکەنە پۆشاک.

شێلەوبێلە: واو وا، ئاوا و ئەناوا.

شێلران: بەلاقی ـــ. شێلانی کەسێک بە پێیان.

شێلک (بار.): (بار.) ڕیتک، جوورە نانێکی تەنکە لە دەغڵی تاڵەو هەرزن و جۆی دروست دەکرێ و بە شلی دەخرێتە سەر سێڵی و سوور دەکرێتەوە. (هەورا.) شێلینگ، دەسترێژ. (باد.) هێرش، پەلامار.

شێلگ: دەسترێژی تفەنگ.

شێلگیر: کەو. جوورە بێژنگێکە کونی لە بێژنگی گەورەترە.

شێلنگ: (هەورا.) شێلک. دەسترێژی چەکان. تپێن، قڵپ و قۆپ.

شێلم: (باک.) تێشوو، مەخمەلات. (هەورا.) شەلەم، شەلمە، شەلمی. گیایەکی پاییزەی گەڵاپانە بنکێکی خڕی سپی هەیە دەخورێ.

شێلمە: (دەر.) شەلمە. گیایەکی تاڵە لە نێو جۆیدا شین دەبێ و زیانی پێدەگەیەنێ.

شێلم بە ترش: جوورە ترشیاتێکە لە گێزەر و شێلم دەگیرێتەوە.

شێلم شاتەرە: (خۆ.) گیایەکە وەکو تۆڵەکە لەگەڵ ساوارێ لێدەنرێ. (جا.) شێلک. ڕەنگە شاتەرە بێ.

شێلمۆک (باک.): پەنیری کوڵاو.

شێلمۆکە: (دەر.) شەلمە. شەڵوار بەکۆڵ، چڵە گیایەکە بستێک بڵند و گەڵایەکانیشی وەهی خۆژیلکی دەچن، کە پەلکی لێ کرێتەوە شیری لێدێ، گوڵی شینی خڕ دەدا بنی وەکو شێلمییە بنی بەشی هەشت کەسانە بۆ ڕەوانی دووایە دۆ و ئاوی سارد بخوا.

شێلوو (باک.): ڕووت، قووت، کۆت. (هەورا.) شێلوی، شلوێ، لیڵ.

شێلوێ: ئاوی شێلوو، شێلۆ، شیلی.

شێلهان (باک.): خوشین و خزینی مارییە.

شێلی (باک.): ئاڵۆز، شلووێ.

شێلینگ: شێلنگ، ڕێژن، دەسترێژی تفەنگ و تۆپان. (جا.) شێلک.

شێمی (باد.): توورە سوورە.

شێن: توانین. (باک.) جووان، بەرەونەق، ڕەونەقدار، بە بەرووبۆ. ـــ کرن: کشت و کاڵ ڕەنێوهێنان.

شێناهی (باک.): شێنی.

شێنە: ئارام، هێدی، کاوەخۆ. دەرفەت. ـــ یی: ئارامی، هێوەرە، هێدی، کاوەخۆ. بە ـــ: لەسەرەخۆ.

شێنەیی: شێنەیی، هێواشی، لەسەرەخۆیی.

شینکە: زەوی کرێنی شینکار. جوورە تفەنگێکیشە لە دەمەوە دادەگیرێ. ناوی تیرەیەکی کوردە لە ناوچەی شارباژێڕ.

شینکەیی: شینەیی.

شێنی (باک.): مەزرا، زەوی کشتوکاڵ لێکراو. (باک.) داڵدە، نیشتنگا، ئاوەدان. مەزن. (باک.) ئافرەت بە دۆستی خۆی دەڵێ شێنی: یار. کوڕیش بە دۆستی خۆی دەڵێ شێنا: یار.

شێو: شۆ، وەرد، شووف، شێڤ، هێڵەبڕکێ. (کە.، هەو.) شەرم. بە ـــ: بەشەرم، پەردەنشین. شیو، دۆڵ، دەرە. چێشت، (هەورا.) چاشتی. خۆراکی شەوی (لای ئێواران) خواردەمەنیەکە لە ئێواراندا بخورێ، جەمی ئێوارێ. ئێوارە. حوققە، کەڵەک، فەن.

شێوارە: سەربزێو، یاخی.

شێواز: شێوە. سەلاری. شەرم، پەردەنشین (ئەدەب). بە ـــ: بە ئەدەب. بێ ـــ: بێ تۆرە، ترۆ، سەرسەری، هیچ و پووچ، خووێری، جینگەنە، بێ شەرم.

شێوازی: بێ ـــ: بێ تۆرەیی، بێ ڕەوشتی.*

شێوان: تێکچوون، پەشێوان، ئاژاوە، شڵەژان، ڤـەخووین، لـۆس بـە لـۆس، تێکدران. کاتی ڕۆژاوایە، بانگی شێوان: بانگێکـە دوای ئـاوابوونی ڕۆژ لـە کوردسـتان مـەلا بـانـگ دەدا. تێکچوونـی چـت، خوواسـەرت لـێ نەشێوێنێ.

شێواندن: تێکدان، پەشـێواندن، پەشـۆکاندن، ئـاژاوەکردن، تـەرتلاندن، شڵەژاندن.

شێوانن: شێواندن. شڵەقاندن، ئاوێتەکردن.

شێوو: پەنزەهار، چەواشە، سەرلێ تێکچوو، پەشۆکاو، شپرزە، پەشێواو، تێکچوو. ئاڵۆز، نـارێک. ـــ ی: شلووقی، خرسجر، پشێوی، سەختی، سەخڵەتی، ئاژاوە، ئاشەف، ئاشـەڤ، پەشۆکاوی، پەشێواوی، شپرزەیی، تەنگانە، تەنگی، تەنگ و چەڵـەمەیی.

شێوانی کاروبار: شەپۆیان.

شێوە: ئازین، (باک.) جەلەب. جوور، چەشن، ڕەوروشت. بەو ـــ یە: ئـاوا، بەو جوورە، بەو چەشنە، ئـەناوا. ڕێگە، یاسا. دیمەن، دیدار، ڕووالـەت. نیشانە. وێنە.

شێوەباز: کەڵەکباز. ـــ ی: کەڵەکبازی.

شێوەخووار: شـەولـەوەڕ، لـەوەڕاندنی ماڵاتـانـە تـا کـاتژمێرێک لـە شـەوێ دەچێ.

شێوەران (موک.): گیایەکە بە کوڵاوی لە چاوی چخمەدار دەکرێ.

شێوەڕەش: چێشتی ماشێنە.

شێوەرد: شۆ، زەوی کێڵراو.

شێوەقوڵانی: شیوشیوانێ، چێشتە قوڵەی منداڵانە.

شێوەقوڵە: چێشتەقوڵەی منداڵان.

شێوەکردن: ناسینی چت بەهۆی شێوەوە.

شێوەنما: سینەما.

شیوکار: ئاشچی، شێولێنەر.

شێوکەر: شیوکار، شیولێنەر.*

شێوکردن: چێشت لێنان. نانی ئێوارە خووڕادن.

شێوگۆڕ: گەرمەگۆڕ.

شێوور: گوندێکە کەوتۆتە خووارووی قامیشلوو.

شێوپاگ (ئەردە.): شێواو، ئاوێتە، پەرێشان.

شێویان (ئەردە.): شێوان.

شێ: شێ، فش. چتی چنراو ـــ دەبێتـەوە: واتـە سفتیەکەی لێک بـلاو دەبێ. ـــ بوونەوە: شێ بوونەوە. (هـەورا.) چوو، ڕۆیشـت. (فـە.) مـێرد، شوو.

شیار: (باک.) ووریا، ووشیار. زەوی کێڵراو، وەرد، شێو، شێڤ.

شیارە (باد.): کایەکە لـەبنی چاڵان دەکرێ تا دەخڵەکە نم نەکێشێ.

شیاربوون (باک.): ووشیاربوون.

شیاربوونەوە: ووشیاربوونەوە.

شیارکرن: ووشیارکردن.

شیارۆک (باک.): مـەشکە، خیگەی شیرییە.

شیاری (باک.): هۆشیاری.

شیاق (کە.) جوورە قوماشێکی تەنکە گەلێ ڕەنگی هەیە.

شیاکە: گـارنگ، تـڵ، سـەنێر. (هـەورا.) ڕیتاڵـە. ڕیخ، پیسـایی ڕەشـە وولاخ.

شیان: دروست بوون، پـێ شان، ڕەوابـوون، لـێ دروسـت بـوون. شـایان، شایستەبوون. گونجان.

شیاندن (زا.): ڕەوانەکردن.

شیانن: شایان کردن، دروستکردن، چاک کردنەوە.

شیو (هەورا.): سەلیقەدار، شایان. گونجاو، ڕەوا. ـــ ی: سـەلیقەداری، شایانی.

شیایین (باد.): تۆپین.

شیەی (هەورا.): چوون، ڕۆیشتن.

شیپ: لیسـپی قۆچـەقانی و قـامچی، پیشـووەکانیانە. (بـاک.) پـرژ، تاقگە، خووڕاو.

شیپان: نێوی هەریەک لـە چووار پارچەکانی چووارچێوەیە.

شیپانە (باک.): لاشیپان: ئاستانە، جێگـای کـەوش لێ داکـەناندنێ. (باک.) شیپک.

شیپە: شیپ. پانایی، بەرینی. (کە.) لاسکی قۆچەقانییـە، کە بەدەست دەگیرێ و پیشووەکانی وی و قامچی.

شیپرە: (بـاد.) پارچـە زەوییەکـە گیـای هـەڵزی لێ شـین بووبـێ، کـە گیایەکەیان درووەوە پێی دەڵێن دروینگە.

شیپ شیپکردن: پارچەپارچەکردن.

شیپک (باک.): ئاستانە، ژێر دەرگا.

شیپۆڕان: (ئەردە.) شەڕ، بەربەرەکانی، شیپ و هۆڕ. دادوبێداد.

شیپوهۆڕ: شیپۆڕان.

شیتاڵ: بروانە: ڕندۆڵ.

شیتاڵشیتاڵ: ڕیندۆڵ ڕیندۆڵ، پارچەپارچە.

شیتان (ئەردە.): زەوی نەرمان و بێ بەرد، (ئەردە.) ئاران.

شیتانن (ئەردە.): شاتاندن، قیژاندن، شریخانن، چیخانن.

شیت: فیتوو، زرنگ، وریا.*

شیتە: قیژە، چریکە، شریخە.

شیتەشیت: قیژەقیژ، حیچە، شیحە، شریخەشریخ، حیچەحیچ، شیپۆڕان.

شیتک: پشتێند.

شیتلۆک (باک.): کیتەڵە.

شیحە (ئەردە.): قیژە، چریکە، شریخە.

شیخر (باک.): تیژ (بۆ تیغ و دەرزی).

شید: گڕی ئاوری، ڕووناکی ئاگری.

شیدان (ئاوێ.): شەیتان.

شیدایەزەکی (زەن.): شەیتان پەرست.

شیڕ: ترهـا: ـــ لـە پیاوەتیت: شیرها لـە پیاوەتیت. دەنگی دڕانی کـر و پارچەیە.

شیر: (هەورا.) شۆت، چتێکی سپی و شلە لە مەمک و گوانی مێیینەی زاو دێتە دەرێ. ــــ بەرۆژە: لە شیرێژی ووشک کراوەوەیە بەبێ ئەوەی، کە بکوشرێ و بکرێتە سەلک. لە شیر ئەمانە دروست دەکرێن: ماست، سەرتووی، دۆ، ماستاو، پەنیر، شیرێژ، سەرتووێ، قەیاغ، لۆرک، کەرە، رۆنی زەنگ، دەڵەمە، داندۆک. شمشیر، (باک.) شوور، تیغێکی درێژ و پانە لەناو کالان دەنرێ. (لو.) شێر. لە ــــ کردنەوە: ژشیرڤەکرن. ــــ ی کۆن: گۆرت.

شیرا: ئاژاڵی شیردار و شیردەر، ئاژاڵ و ماڵاتێکە شیربدات.

شیراج (کە.) شیرێژی تەڕ.

شیراز: شیرازە.

شیرازە: (باک.) برۆش. هۆنینەوە. ــــ ی پەرتووکان: چنینی کەنارەکانی لای بنەوە بۆ قایمی. ــــ ی کەلاش: کەنار چنین و جزوو بەندکردن. چزووبەند.

شیرازەبەن: شیرازەبەند.

شیرازەبەند: کەسێکە شیرازەی پەرتووکان دەکات. چتێکە شیرازەکرابێ.

شیرازی: (بابا.) جوورە ترێیەکە.

شیراژ: شیرێژ.

شیڕان: قیژان، گوڕڕە.

شیڕاندن: دەنک بەرزکردن، نەڕاندن، گوڕڕاندن بە توندی.

شیرانی: (باک.) شیرینیات، شیرینی، (باک.) شیرانۆک. (باک.) شیرینی ژنهێنان.

شیرە: چەند ددانێکی شیرییە لە زاری ڕەشە وولاخی و یەکسماندا لە تەمەنی دوو ساڵ و نیویدا دەکەون دووایە ئاویژەی دەردەکات، کە ئەویش کەوت بەرازەی دەردەکات لە تەمەنی شەش ساڵیدا. شیلە، مەی، غمی چتی شیرین. ڕینک، ڕینگاڵ. ڕۆنگەرچەک. ئاوی ترێیەکییە، کە بۆ دۆشاوی بێ پێش ئەوەی بیکوڵێنی و هەوێنی تێکەن ــــ ی پێدەڵێن. ئاوێکی ڕەشە درەختان دەری دەکەن.

شیڕە: قیڕە، قیژە. جیڕە وەکو دەنگی دادڕینی بلووری و چتی تر. نەڕڕە.

شیڕەشیڕ: شیڕەی یەک لە دووای یەکتری، شیڕوهۆڕ.

شیرەبەڕوو: لقی تەڕی دارە بەڕوویە.

شیرەپە: مرازێکە لە کەرەستەی جووتی. ئێرەق.

شیرەپەزخانە: دووکانێکە ڕۆنگەر چەکی تێدا ڕەنێو دەهێنرێ.

شیڕەت: شەڕفرۆش، قولتووشی، بێ شەرمی، زماندرێژی، توند، بەدخوو، ئاڵۆز. (باد.) ئامۆژگاری.

شیرەتین: شیرتێن، شرتین، شیرەوگەرم، شلەتین، شیلەتین، چتێکە وەکو شیری تازە دۆشراو گەرم بێ.

شیرەجۆ: جۆشیرە.

شیرەچرا: ڕونی چرا.

شیرەخانە: مەیخانە.

شیرەخۆورە: منداڵی شیرەخۆرەی بەرمەمکان، بەبە، بەبەڵە، شیرمژ، ساوا.

شیرەخوشیلک: شیرخوژیلک. گیایەکی بەهاری شیردارە جوورە گوڵێکی دەگری، شیرەکەی بۆ ڕەوانی زۆرباشە.

شیرەدان: دەفرێکە ڕۆنگەر چەکی تێدەکرێ بۆ سووتاندن. دیزەییێکە ڕۆنگەرچەکییە، کە لە زەویدا دەشارنەوە.

شیرەزە: ژنێکە منداڵی لە شیر بکاتەوە ئەوسا ئاووس بێ.

شیرەسوڵتانی: شیلە سوڵتانی، جوورە ترێیەکی ڕەشە گلووی خڕ و گەورەیە و دەنکیشی هەیە.

شیڕەشیڕ: کاڵەگاڵ، بە شیڕەی منداڵ یا ژن و پیاوی بێ شەرم دەڵێن.

شیرەکێش: شیرەچی.

شیرەماڵ: دانەوێڵەیەکە دووای خەرمان هەڵگرتن بە دەست کۆبکرێتەوە لە جێگای خەرمانەکە یا بە بێل و گەسک.

شیرەوا (هەورا.): شیربرنج، شۆرباوی ساواری.

شیرەوانە: (کۆ.) سەوەشیر. تریانە، تەریان. ژلیان.

شیرەوگەرم: گەرم و سارد، شیلە و گەرم، شیرتێن. تین، شیرگەرم.

شیرەوگەرمی: تینی.

شیرەی خاشخاش: تریاک.

شیربایی: دراوێکی لاوەیە بە ناوی ــــ یتی لە زاوا دەستێنرێ بۆ کەس و کاری بووک.

شیربرا: برای شیری.

شیربرنج: شیربا، (هەو.) برنج بە شیر، (هەورا.) شۆتینە، چێشتێکە لە شیر و برنج دروستدەکرێ.

شیربۆدان: مەبەس لەوەیە، کە یەکێک کەڵکی بۆ یەکێکی تر ببێ.

شیرپارزۆنک (باک.): شیرپاڵوو، شیرپاڵێو.

شیرپاک: برێتییە لەمەردومی دڵ و داوێن پاک. ــــ ی: مەبەس لە دەست و دڵ و داوێن پاکی.

شیرپاڵۆک: شیرپاڵێو، پاڵوێنە، (باک.) پارزۆنک. کونێکە دەهێڵرێتەوە لە تەنیشت (نێ) بۆ ڕایی کردنی گیروگرفت.

شیرپاڵوو: پاڵووێنە، شیرپارزۆنک.

شیرپاڵێو: پاڵووێنە، شۆپ پەرزن، شیرپاڵێووک، پەڕۆ یا بووزوو یا دەفرێکی کونکونە شیری پێ دەپاڵێوون.

شیرتێن: شیرەوگەرم، شیرتێن، نیوە گەرم.

شیرتین: شیرەوگەرم، شلەتێن، شیلەتێن، چتێکە لە گەرمی و ساردی وەکو شیری تازە دۆشراو وابێ.

شیرخەس: گیاندارێکە لەکاتی شیرەخۆرەییدا خەسێنرابێ.

شیرخشت: چتێکە فێنکی سپیە لەگەڵ شیری دەدرێ بە منداڵان بۆ دامرکاندنی گڕی دەروونی. جیوەییێکی ناسراوە.

شیرخوواردن: شیرمژین.

شیرخوژیلک: گیایەکی بەهارییە و شیردارە جۆرە گوڵێک دەگرێ و شیرەکەی زۆر ڕەوانە.

شیرخوشک: خوشکی شیری.

شیرخوواردن: مژینی شیر، خوواردنی شیر.

شیرداخ (ئەردە.): پارچە ئاوریشمێکی ناسراوە.

شیردار: گیانداری بە شیر.

شیردان (هەورا.): شیلاوک. مەمک، گوان. شووشە و چتێکە شیری تێکرێ. شیردان بە ساوا. کالان.

شیردەر: مێیینەیەکە شیر بدات بە بێچووەکەی. شیرا، شیردار.

شیرشەمشەڵە: شیری چەکچەکیلەی.

شیرشـــیر (بـــاک.): جیکـــەجیک و جووکـــەجووکی بـــاڵندان و جووجیلەکانیانە.

شیرێژۆکە: خرێلک.

شیرقان: شریقە.

شیرقاندن: شریقەکردن.

شیرقە (کە.): شریقە، گرمە، بڵمە.

شیرک: گیایەکە.

شیرکتک: ئەو شیرەیە، کە لە زگی کاریلە و بەرخیدایە دووای سەربڕانی شیرەکەی دەردەخەن بۆ هەوێنی پەنیری.

شیرکرۆژ: شیرکورۆژ، ئازا.

شیرکوت: کوتانی دانەوێڵەیە لەکاتی ڕەق بوونی شیرەدا بۆ بەرکوت.

شیرکوتک: قوژیلک.

شیرکوڵ: ژێرکۆڵ، دارێکە چوار پاڵوو دەخرێتە ژێر کۆڵەکە.

شیرکورۆژ: شیرکرۆژ.

شیرکێشان: مەبەس لە خۆئامادەکردنە بۆ تێوەچوونی شەڕ، فیسارەکەس بەرانبەر بە دوژمن شیری کێشا.

شیرگەر: کەسێکە شیر و خەنجەری دروست بکات.

شیرگەرم: شیرەوگەرم.

شیرگەری: پیشەی شمشێرسازی و خونجەرسازی.

شیرگەلە (باک.): ژیرکەڵە.

شیرگورگە: چەندداریکن لە هەر چوارلاوە دەدرێتە بەر کۆڵەکەی(نیێ) ی ئاش بۆئەوەی تا دادەمەزرێ و جێگا بگرێ.

شیرمایی (ئەردە.): شفرەی ددانی فیلی.

شیرمەشکە: (ڕەوا.، هەو.، کۆچەر) مەشکەیەکە بێریان لە بێریێ وە شیری تێدا دەهێننەوە مالاّن یا هۆبان.

شیرمردە (هەورا.): لاواز، کز، بێچوو و فەرخەیێکە لەبەر بێشیری دایکی زۆر لاواز بێ.

شیرمز: شیرەخۆرە، ساوا.

شیرمژە: گیایەکە گوڵی شین دەردەکات، منداڵان گوڵەکان هەڵدەکێشن و دەیژن شیری لێ دێ.

شیرمقاق: گیایەکی پەلک باریک و شینە گوڵیشی سپیە و قامکێک بڵند دەبێ و بە پاک کراوی دەخورێ.

شیرمێژ: منداڵی شیرە خۆرە.

شیرن: شیرین، شەکر و دۆشاو و هنگووین و ترێی شیرین. جووان، لەبەر دڵان. نێوی ئافرەتانە. ـــ بوون: خۆشبوونی چەقالەی تاڵ. پەسند و خۆشەویست بوون.

شیرنیات: شەکرۆکە، نوقڵ.

شیرنیاتساز: شەکرۆکەساز. ـــ ی: شەکرۆکەسازی.

شیرنشیرنۆک: مێکووک، مێکۆک. (باد.، هەورا.) بەلەک، بەلێک.

شیرۆ (باک.): تافگە، پرژ.

شیروا: شیربایی.

شیروان: پارچە خاکێکە لە بارزاندا. ـــ ی: هی خاکی شیروان. سەرتالار.

شیروانە: شیرپاڵۆک، پاڵووێنە.

شیروانی: هی خاکی شیروان، گۆرانییەکی کوردییە. سەرتالار.

شیروایی: شیربایی.

شیروەشاندن: ڕاوەشاندنی شیر.*

شیروەشێن: ئەو کەسەیە، کە لە شیروەشاندنێدا وریا و شارەزابێ، شوورنگێف.

شیروشەکەر: شیروشەکری. زەردێکە بە سپی بروانێ. خۆشەویست، گەرم، لەگەڵ یەکتری زۆر دۆست.

شیرها: شرها.

شروهەواڵ: (هەورا.) گوڵێکە وەکوو سووێسنەیە نێوەکەی ئاڵە و کەناری سپییە و خەتێکی باریک و ڕەش و جووانی بە نێوەڕاستی سوور و سپییەکەیدا کێشراوە.

شیرێژ (هەورا.) هەوێنی پەنیری. (هەورا.) ژاری، سیراج. ـــ ی: دۆ وورشکە. ـــ ی تەڕ: شیراج.

شیرێز (باک.): چرێش.

شیرێژە (خۆ.): ئافرەتێکە لەپێش ئەوەدا کە شیری لە منداڵی ساوای خۆی بری بێ زگی پڕبێ.

شیرێژوڕۆن: ژاژی و ڕۆن.

شیرێ مار (باک.): گیایەکە.

شیری: چتێکە ڕەنگی وەڕەنگی شیری بچێ. برای ـــ: برایەکە، کە تەنها شیری دایکی یەکتریان خواردبێ.

شیرین: چتێکە تامی وەکو دۆشاو و هەنگووینی وابێ واژی تاڵە.

شیرن، مێشین. نێوی ئافرەتانە. جووان، لەبەردڵان. نا ـــ: ناحەز، دزێو. نرخدار، ئەم ساڵ دەغڵ ـــ ە: نرخدارە.

شیریناهی: شیرینی.

شیرینە: شۆکە.

شیرین بوون: شیرن بوون. خۆشەویست بوون.

شیرین بوونەوە: شتێک یان کەسێک، کە سەرلە کوێ شیرین ببێتەوە.*

شیرینتر: خۆشەویست تر. ـــ رین: خۆشەویستترین.

شیرینچک: چتێکە کەمێک شیرین بێ.

شیرینخووێ: خواردنێکە، کە خوێی کەم بێ.

شیرینزمان: بریتییە لە مەردومی زمانخۆش. ـــ ی: زمان خۆشی.

شیرین زووان: شیرین زمان.

شیرین شاتەرە: شاتەرە.

شیرین شاهۆ: (ئەردە.) شینەشاهۆ.

شیرینکە: گچکەی شیرینییە.

شیرینکردن: خۆشەویستکردن.

شیرینکلانە: شیرینکە.

شیرین و فەرهاد: چیرۆکێکی زۆر خۆشی کوردییە لە قەسری شیرین ڕوویداوە بە فارسی و کوردی هۆنراوەتەوە و بە دەنگیش بە گۆرانی دەیڵێن، شیرین دۆستی فەرهاد و ژنی خەسرەوی بووە.

شیرین وەرەش (هەورا.): شیرین فرۆش.

شیرینی: شیرناهی چتی شیرین، شیرنی، شیرینیایەتی، مێشینی. جوانی. شیرنیات، شەکرۆکە، نوقڵ. شەکر و نوقڵێکە لەکاتی شەکراو خواردنێدا دابەشدەکرێ.

شیرینی خواردن: خواردنی نوقڵی (شەکراو) خواردنەوە.

شیرینی خوواردنەوە: دابەشکردنی نوقڵی شیرینییە لەکاتی خوازبێنی بووکاندا.

شیرینی خوران: خورانەوی شەکراو.

شیش: (باک.) جورە چێشتێکە لە گەفەکوتاوی دروستدەکرێ. شووشە. (باک.) گەغی شکاوی درشت، ـــ اوەزی. شیشە. جورە ئاسنێکی درێژە. تاقەت، لە زاراوەی منداڵاندا. ـــ کردن: هەڵگرتن، تاقەتکردن، شاردنەوە.

شیشان: گیایەکە گوڵێکی زەردی بۆنخۆشی هەیە.

شیشە: شووشەی پەنجەرە و نیتر. شووشەی ئاو و دەرمانان. (باک.) خشت (بۆ کەباب و هەموو چتێک)، ئاسنێکی درێژ و باریکە. ـــ ی تفەنگێ: (باک.) بست، زمە، گاش، بستک. مرازێکە لە کەرەستەی تەونی. (فە.) شووشە.

شیشەی ئاسن: (باک.) جاخ، ڕۆست. ـــ ی تەندووریّ: بستە.

شیشەبەز: شووشەساز.

شیشەک (باد.): شەک.

شیشەی تەندووریّ: شیشەیەکی درێژە ئاگری تەندووری پێ خۆش دەکرێ.

شیشەی کەبابێ: شیشەیێکە کەبابی پێ دەبرژێنن.

شیشەی کۆرەوی: شیشکەی چنین و دروستکردنی گۆرەوی.

شیشەی مەی: بوتری.

شیشک (باک.): دەرزی چنینێ.

شیشکەباب: شیشەی کەباب.

شیشکردن: هەڵگرتن، تاقەتکردن، شاردنەوە (زاراوەی منداڵانە).

شیشکورتان: شیشەیەکە کورتانی پێداخننەوە.

شیش لێدان: فرۆفێڵ کردن، هەڵخەڵەتاندن.

شیشمان: مرۆی قەڵەو و ئەستوور و تێکسمڕماو.

شیش مەلوو: ئاسنێکە وەکوو داس دەسکدارە و لووت تیژ و دەروان لە مەلۆی دەدات پێی هەڵدەگرێ و پێی شێ دەکاتەوە ئەوەکو مار لەژێر مەلۆکەدابێ و پێوەبدات.

شیشۆقە (موک.): لەتکە سووالەت و شووشەی ڕەنگا و ڕەنگ، قاشیلە، قاشولە.

شیشێ (هەورا.): شووشە.

شیشێ کردن: شاردنەوەی شت (زاراوەیەکی منداڵانەیە).

شیعە: ئەو چینە موسوڵمانانەن، کە تەنها عەلی بەجێ نشینی پێغەمبەر (د.خ) دەزانن.

شیف: (باک.) چێشتی ئێوارێیە، شیف. شیار، وەرد، شێو، شۆ. (باک.) هەردووک لا شیپانی دەرگەیە.

شیفتە: سووتاو و برژاو. *

شیڤ: (باک.، باد.) شێو، چێشت. نانی ئێوارێ، شیڤ. (باک.، باد.) شیو، دۆڵ، نەواڵ. لکی ڕاست، داردەست.

شیڤەرێ (باک.): باریکەرێ.

شیڤک (باد.): کۆرەشیو.

شیق: (باک.) شەقە، تەقە، دەنگێکی بێ ڕێ و جێیە.

شیقێن: دەنگی بەرز.

شیک: باڵابەرز، ڕێک و پوخت.

شیکە: شەکە، بەرازی مێینگەی یەکساڵانەیە. کوودەکە بەرازی یەکساڵانەیە. کەڵەگا.

شیکراوەوە: قوڕ و خوری و لۆکەی شێکراوەوە و خۆشکراو.

شی کردنەوە: لێک جوێ کردنەوە.

شیلاتێ (باک.): شیلاهی.

شیلافە: ژیلافە.

شیلاڤ (باک.): گوڵەشیلان بێ بۆنە، پژدان، پزی(ڕەحم)، منداڵدان.

شیلاق (باک.): چتی شلی لەشییە وەکو خوێن، کێم و هەوا، چڵم، فرمێسک و نیتر.

شیلان: دارێکی دڕاوییە، گوڵ شیلان، بەرەکەی خڕ و سوور و خۆشە. (بۆتا.) شایی و زەمزەمە و ئاهەنگێکی گشتییە، کە بە بۆنەی بەهار یا جوونە سەر چاکێکی دەیکەن نەک بۆ ژنهێنان. نێوی مووروویێکی سووریشە، کە وە بەری دارەشیلانێ دەچێ.

شیلانە (هەورا.): قەیسی، شلانە.

شیلانک (موک.): سۆندە.

شیلاو: شەربەت، بۆ دۆشاو و هەموو چتێکی شیرین دەست دەدات.

شیلاووک: (هەو.) شیلک، (باد.) فرش، (شا.) ژیللەوک، (باک.، کە.) فرشک، فریشک، (هەورا.) شردان، شیلاووگ.

شیلاووگ: شیلاوک، پارچە گۆشتێکی لۆچ لۆچە لە زگی ئاژاڵاندا وەک هەزارلۆغانە، بەڵام ئەمە پانترە و پڕە لە پیسی.

شیلاوکە: شیرە، شیلەیێکە لە میوە بێتە دەرێ، هەنجیرەکە شیلاوکەی لێ هەڵنیشتووە.

شیلە: (خۆ.) گچکە. ددانی شیری وولاخانە. جووانووەکە شیرەخۆرێ. بە ددانی وولاخی بەرزەش دەڵێن، کە لە چوار ساڵیدا دەری دەکات. شیرەی جۆ و گەنم لە فەریکیدا. ـــ ی ترێ و چتی شیرین، ئاف شیلە، شیلی، مەی. دۆشاو، شیلەی شەکر.

شیلەهانە: (دزە.) گیایەکە وەکاڕووشی دەچێ لەنێو برنجی شین دەبێ بەقەد چەڵتووکیش بڵند دەبێ.

شیلەپە (موک.): مرازێکی جوتییە، بەروولە.

شیلەتێن: شیرەتێن، شیرتێن.

شیلەجۆ: شیرەجۆ، جۆشیرە، کاتێکە جۆ شیرەکەی ڕەق بووبێ نزیکی گەیشتن و درەوکردنی هاتبێ.

شیلەشووانانە: گیایەکە.

شیلەوگەرم: شیرەوگەرم. شلەمەنیەکە نەزۆر سارد و نەزۆر گەرم بێ.

شیلک: (هەو، ڕەوا.) شیلاوکی ئاژاڵانە. ـــ ی سەری: بە شلکەی سەرەوەی نێوچاوانیش دەڵێن.

شیلمە: (ڕەوا.) جوورە دانێکە دەنکی خڕە و ڕەنگی بۆرە و کلکێکی باریکی پێوەیە وەکو داڕووجانە، بەڵان درێژترە، پتر لەگەڵ جۆی دەبێ و دەغڵی تاڵ دەکات.

شیلۆ: شێلوو.

شیلۆکە: (باک.) تەڕ. جیهان شیلۆکەیە: دەباری و تەڕ و تووشییە.

شیلی: (باک.) ناوی گیایانە، شیلە. شیلیا قەلوونێ: خڵتەی قەلیانێ.

شیم (دەر.): ئێوارێ.

شین: کەوە، کەوور. ڕەنگێکە وەکو ڕەنگی ئاسمان و دەریا و گیا. ـــ بوون: ڕووان. ـــ کردن: ڕووانـدن. شـیانن، دروسـتکردن. (بـاد.) شـوویێن. (هەورا.) ڕژیـین، چـوون. بـۆرژن، شـیوەن، چەمـەر، گـابۆڕ، بـەکوڵ بـۆ مردووان گریان، زاری. ـــ خووەدانین: شین گرێدان. ـــ هلانین: واز لـە شـین هێنان. شینکە.

شیناو: ماستاو یا دۆیەکە ناوی زۆر تێکرابێ و ڕوون بێ.

شیناوەردی: سەوزایی، کەسکایی، هێشناتی.

شیناهی (باک.): شینایی.

شینایی: شیناهی، هەشیناتی، زرچک، سەوزایی، سەوزەوات، سەوزییەکە لە زەویدا ڕووابێ.

شینە: (باک.) شین بۆرە. زۆر گەورە، زۆر ناقۆڵا. ـــ زەلام، شینە سەرکاڵ.

شینەبارانە: خوڕەمەبارانە.

شینەبێ: شۆڕەبی.

شینە سەرکاڵ: شینەزەلام، (باد.) لۆق لۆقێن، بـۆ کەسێکی زۆر زەلام و ناقۆڵا و سووک بەکاردەبرێ.

شینەشـاوە: باڵندەییەکـە، شینەشـاهۆ، شاوە، شاهۆ، مـەلێکی لاق و مـل درێژە.

شینەشـاهۆ: شینەشاوە، شیرین شاهۆ، پەلەوەرێکـە بەقـەد لەگلەگییـە و گۆشتیشی دەخورێ.

شینەوارک: شوورێنێکە، کە چتی تێدا بووبێ و کۆکرابێتەوە لەپاشـان بچی بۆچت تێدا دۆزینەوەی.

شینباو: چتێکە بەسەر شینیدا بڕوانێ.

شین بۆر: (هەر.) مەرێکە سەر و گوونێی شین و لەشی بۆربێ.

شین بۆربەڵەک: (هـەر.) مەرێکـە سـەر و گوونێی شـین و لـەشی بۆربێ و پەڵەی سپی لە لەش دابێ.

شین بۆرە: شینێکی سپی پاتە. (هەورا.) قەزوانی.

شین بۆز: ووڵاخێکە ڕەنگی سپی و شین بێ.

شین بوون: ڕووانی ڕووەکان، سەوزبوون.

شین بوونـەوە: مەبـەس لـە کەسێکییە، کـە لـە جێگایـەکی بـێ و هـەر هەڵنەستێ و بەجێی نەهێڵێ. لەسەرمان ـــ . دەرکەوتن و نووانـدنـی چـت لـە دوورەوە بە ڕەنگی شین، ئاسمان لـە دوورەوە شین دەچێتەوە.

شین چوونەوە: شین نووانـدن و شین دەرکەوتن.*

شین ڕەش: مەرێکە سەر و گوونێی شین و لەشی ڕەش بێ.

شین ڕەشبەڵەک: مەرێکـە سـەر و گوونێی شـین و لـەشـی ڕەشبێ، بـەڵان پەڵەی سپی لە لەشیدابێ.

شین سپی: (هەر.) مەرێکە سەر و گوونێی شین و لەشی سپی بێ.

شین سۆر: (هەر.) مەرێکە سەر و گوونێی شین و لەشی سوور بێ.

شین سۆر بەڵەک: مەرێکە سـەر و گوونێی شـین و لـەشی سووربێ و خاڵی سپی لە لەش دابێ.

شینشـینک: (کـۆ.) داکەمارانـە، داکـەمار، (بـاد.) خووەلیسـە، زیندەوارێکە زەرد و کەسک و شینی هەیە.

شینک (دهۆ.): پشتێند. گـەڵاکوتک. شواشینک. (باد.) پارچـە زیخماڵێکی شینە بە بەرقەدی چیا و گردانەوە. شینکە.

شینکاڵ: ڕەنگێکە بە شینی بنوێنێ.

شینکایەتی: تیرەیەکی کوردە.

شینکە: جوورە تفەنگێکە لـە دەمـەوە دادەگیرێتـەوە. تفەنگی ساچمەزەن، کـە لـە لوولـەوە باڕووت یـا ساچمەی تێدەکرێ. زەوی لەم و زیخەڵان، کـە بەکاری کشتوکاڵ نایەت و گیـای لـێ سـەوز نـابێ. کەوەڵـە، برینێکـە لـە پەنجـە دەردێت وەکـو مـوو بـە ژان و ژووارە. (ئـەردە.) شـین، کـەووگ، سەووز.

شین کردن: شیوەنکردن. ڕەنگ کردنی چتێک بە ڕەنگی شین.

شینکردنەوە: شین چوونەوە.

شینکی: ئەسپێکە ڕەنگی شین بێ.

شینگا: شینگە، شوورێنێکە شینی و شیوەنی لـێ بکرێ.

شینگە: شینگا.

شینۆک (بـاک.): قـەزوان، کـەزوان. زیپکـە و قنچکـەی ئـاو و کێـم و هەوادار.

شین و شەپۆڕ: شین و گابۆڕ، شیوەن بە دەستی گەل لەگەڵ لە خۆدانێ.

شین و گابۆڕ: شین و شەپۆڕ، دادوهاوار و ڕۆڕۆ لەکاتی شیوەنێدا.

شینی: ژمارەییێکی زۆر،دەستەییێکی زۆر. (باک.) شین، شیوەن. (باک.) شیناوەردی، شینایی. گیایەکە شین بووە، دەخڵەکە شین بووە.

شینی گاینگیو: جوومار، گەورەمار، مارێکی مەیلە و پان و ئەستوورە و خاڵخاڵ و شەرفرۆشە.

شیو: چەم، دەرە، دۆڵ، خڕ، گووهۆر، بەست، شیف، نەواڵ، شیڤاک. جلک شوشـتن، جلشـۆرین، (هـەو.) کـۆڵ. (شـە.) دەرگ، (هـەورا.) کـووڵ، (باک.) بالاف. ـــ کردن: جلک شوشتن. چێشتی ئێوارێ، نانی شەوێ، (هەورا.) چاشتی. چێشت.

شیوارە: لاکێش.

شیواز: شێواز، تۆرە. دەستوور، شێوە.

شیوە: شێوە، ڕیچوون، شێواز.

شێوەخووار: لەسەوەڕاندنی ئاژاڵە ئێواران لە دووای تێبەردان و هەڵاواردنیان.

شێوەرۆک: (ڕەوا.) شیوی ناو چیایانە.

شیوەڵە: خڕ، کەند، دۆڵ، دەرە.

شیوەڵۆکە: خڕو کەندی گچکە. چێشتەقوڵە.

شیوەن: شین، شەپۆڕ، ناڵەوزاری، گابۆڕ، گریان و ڕۆڕۆ. بۆ ڕژان. بە دەستی گەل لە خۆدان و شین و گابۆڕکردن و گریان.

شیوەنکردن: شین کردن.

شیوەنگا: جێگایەکە بە دەستە شینی تێدا بکەن.

شیوەن نامە: هۆنراوە یا ووتارێکە، کە بە بۆنەی شیوەنی یەکێک دانرێ.

شیوەوار: کاسە دراوسێ، ئەو چێشتەیە بۆ دەراوسێی تازە دەبرێ. کاسە، سفرە.

شیوەهەینی: چێشت بە هەژاراندانە لە ئێوارەی هەینییاندا.

شیووت: شوویت، (ڕەوا.) دۆراخ، مەزرە، گیایەکی دەستچێنە لە دۆو کفتەی دەکرێ.

شیوشیوانێ: چێشتە قوڵە، شیوەقوڵە.

شیوکردن: شێ کردنەوە.

شیوکریاگ: شێ کراوەوە.

شیومردێر (ڕەوا.): جێگایەکە مالاتی تۆپیوی لێ فڕێ دەدرێ.

شیوی (باد.): خان و شێوی ئێوارانە.

شیرکتک: ئاڵقەتیز، خوژیلک، قوشیلک، شیرکوتک، گیایەکی لک زۆر و پەلک زراو و درێژە ڕەنگی شینێکی سپی باتە. کلۆ قەندێک بە ئاستەم بەشیرەکەی تەڕکرێ و بخورێ بۆ زەرداو و گرفت زۆر باشە، ئەگەر تنۆکێکیش لە شیرەکەی لەنێو شووشەیەک ئاو بکرێ و بشڵەقێ و لە شووشە ئیستکانێک بخورێتەوە بۆ گرفت و کەم تووتی و زەرداو زۆر باشە.

ع

ع: تیپێکی ئابێی کوردییە. ئەم تیپە تاق و لۆق نەبێ وەکوو (عەعە) لە زاراوەی منداڵاندا هیچ ووشەیەکی تر بەم تیپە نانووسرێ و نیمانە و هی ئێمە نیە ئەوا بۆ بەڵگە و ڕوونکردنەوە چەند ووشەیێکی لەخووارەوە دەنووسم کە تیپی عەینیان تێدایە و لەناو زمانی ئێمەش بەکاردەبرێن بەڵان لە بنچینەدا یا هی ئێمە نین یا تیپی (ا) و (ح) کراوەنەتە (ع).

عا: ووشەییکە کار و بەرخی پێدەگێڕنەوە لە بنچینەدا: ها و حایە.

عابا: عەبا، کومسرە، کوومزرە، هەورانی، عابا ئارەبییە، کوردی لە جیاتی وی قاپووت و فەرەجی و پاڵتۆی هەیە.

عاجباتی: چتێکە مایەی سەرسووڕمانی بێ، لە عجیب و عجائب وەرگیراوە.

عاذاو: لە عذاب وەرگیراوە.

عار: نەنگ، تەشک، بەکوردی (حار)ە.

عارەب قۆزی: گیایەکە پێنج شەش قۆڵێ هەیە بەزەویدا پان دەبێتەوە بەرو پشت و کەناری گەڵایەکانی تووکدار و دڕاوییە ڕەنگی گەڵایەکانیشی شینێکی سپی باتە نێرتکەکەشی تا دوو بست بڵند دەبێ و گوڵێکی ڕەنگ شینی تۆپی بەسەرەوەیە.

عارەق: ئارەق.

عارەقە: ئارەقە، خووەی.

عارەقچن: ئارەقچن، خووەی هەڵچن.

عارەقچین: ئارەقچن، خووەی هەڵچن.

عارەقخۆر: ئارەقخۆر.

عارەق دەردان: ئارەقدەردان.

عارەق فرۆش: ئارەق فرۆش.

عارەق کردن: ئارەقکردن.

عارەق کرتن: ئارەق گرتن.

عاردان (سوور.، خۆ.): زۆرەوانی، لە بنچینە حەرددان، حارددان، ئارددان.

عارنان: چاوترسان و تەمبێ بوون.

عاست: حاست، ئاست، ڕاست، حەن، بارە، لەبارە، لەڕاست.

عازەب: کوڕ و کچی لەخەم ڕەخسیو.

عازەبە: وورده برینێکی نێرتک دارە لە ڕووی گەورە کچ و کوڕان دێت.

عاستەم: ئاستەم، حاستەم، زۆرکەم، ئەسپایی، سووک. سەخت، دژوار، بەم واتایەش، هەر وەک سەرەوە کرک دەکرێ.

عاسمان: ئاسمان.

عاشق بەند: خشڵێکی ئافرەتانە هەموو سینگ دادەپۆشێ و بە قولاپی لە هەردووک شانی قایم دەکرێ هەمووی زنجیری زێڕە و پووڵەکەی زێڕیشی پێوەیە.

عاقل: فرەزان، ژیر، زانا.

عالم: فرەزان، خووێندەوار، خۆنەوار، مەلا.

عامبازبوون: ناوقەدبوون، ئامبازە و لەئامێزەوەیە.

عامبازدبوون: ناوقەدبوون.

عاملاندن: بەخێوکردن، پەروەردەکردن، لەبنەڕەتدا حاملاتدنە.

عان: ئان ڕاستترە، حان، دەم، کات، حەل.

عایلەمەن: تووخۆر، کوللەخۆر، عەینەمەل، لە بنچینەدا: ئایلەمەل یا حایلەمەل یان هایلەمەلە.

عاینەمەل: بڕوانە: عەینەمەل.

عەبەکە: کورتکراوەوەی عەبدولکەریمە.

عە: بۆ لێخوڕینی ئاژاڵە دەبێ لە بنچینەدا، ئە، حە، هە بووبێ.

عەبا: بڕوانە: عابا.

عەبە: کورتکراوەوەی عەبدوڵڵایە.

عەبەنووس: ئابەنووس، دارێکی ڕەش و نرخدارە چتی لێ دروستدەکرێ.

عەبدال: حەبدال، حەودال، سەوداسەر، گراو، دڵدار، ماخولیا. پۆڕی نێر.

عەبدۆیی: تیرەیەکی کوردە، لەبنچینەدا حەودزیی یا ئاودزیی یا حەبدزیی بووە.

عەبرەش: ئەبرەش، گیانداریکی مێ یینەی کەم شیرە.

عەبوور: ئەبوور، خۆژماندن. ـــ ی: ئابۆری. پارچەییێکی ئاوریشمییە لەسەر دەبەستریّ.

عەبوویژ (رۆژ.): ئەسپیّ، لەبنچینەدا حەبوویژ یا ئەبوویژە.

عەپی: حەپی، بۆ منداڵی ساوا بەکاردەبریّ تا چت بخووات.

عەتفەک: (زا.) ئەتفک، تیلماسکەتریّ.

عەتە، عەتەو: کورتکراوەوەی (عطاءالله)یە.

عەجەم: لە زاراوەی کورداندا بە فارس و تورکەکانی ئازەربایجانیّ دەڵیّن، حەجەم. ـــ ی: زمانی حەجەمی. خوو و رەفتار و کرداری حەجەمی. چەپەچاخی گۆشت کوتانیّ، ئادەمی ناشی و گێل.

عەجنە: جندۆکە، جنۆکە.

عەداب: ئاداب، کێم و خووین پێکەوە.

عەدلەکە: حەدلەکە، جوورە گۆرانییێکی کوردییە.

عەرپە: زەرە، ئەرە، نەرە.

عەرپەعەر: ئەرپەئەرپ، نەرپەنەرپ، زەرپەزەرپی کەر و ئێستران.

عەرەب: بە کوردی (تات)ی پێدەڵیّن.

عەرەبانە: ناسراوە چیە واتای وەکو هی ئارەوان.

عەرەبانەی سەربەفری: تاخووک، (باک.) پاخێڵ.

عەرد: ئەرز، زەوی، حەرد لە(ارض)ی ئارەوی وەرگیراوە.

عەردنی (باد.): حەردانییە، زۆرانی، زۆرەوانی.

عەرەق: ئارەق.

عەرەقچن: ئارەقچن (کڵاو).

عەرەقچین: ئارەقچن (کڵاو).

عەرەقخۆر: ئارەقخۆر.

عەرەقدەردان: ئارەقدەردان.

عەرەق فرۆش: ئارەق فرۆش.

عەرەق کردن: ئارەقەکردن.

عەرەق کردنەوە: ئارەقکردن.

عەرەق گرتن: ئارەقگرتن.

عەرەقگیر: ئارەقگیر.

عەرزوحاڵ: دادنامە، سکاڵا.

عەرزێل: هەزراڵ.

عەرعەر: سپیدار، چنار، کوردی نییە.

عەرن: ئەرن، رق، قین.

عەرنۆکی: ئەرنۆکی، تووورە، قەڵس.

عەرک: ئاشک، ئەرک.

عەرنەموور: ئەرنەموور، گەورە و سەرکۆمار. لە باتی داعبا و جانەوەریش بەکاردەبریّ.

عەزرائیل: فریشتەی گیان کێشانە.

عەزرەت: حەزرەت، ئارەزوو و ئامەزرۆ.

عەزیزی: شەوکراس، کوردی نیە.

عەسەلا: دەوار بەخۆی و هەموو کەرەستەییێکییەوە.

عەسپ: ئەسپ.

عەسپ

عەست: ئەست.

عەسرین: رق گرتنی مناڵ کە دەرەنگ ژیربێتەوە، لە ئەسرین هەڵوەراندن وەرگیراوە.

عەسسە: ئەسسە، چتی راستی بیّ گاڵتە.

عەسکەری: ئەسکەری، جوورە ترێیەکی کشمیشییە دەنکی درێژە و زۆر ناسکە.

عەسەبانیّ: توورە، قەڵس، (ئارەوییە).

عەسر: ئێوارە، چاخ، رۆژگار، (ئارەوییە).

عەشامات: حەشامات، مرۆی زۆر گرد و کۆبووەوە.

عەشرەفی: ئەشرەفی.

عەشیران: ئەشیران، جوورە مەقامێکە.

عەعا: زاراوەی منداڵانە پێش زمانگرتنیان بە(گوو)ی دەڵیّن.

عەعە: عەعا.

عەفارە: بنخەرمان، میوەییێکیشە بەدارەوە مابیّ لەبەر خراپی.

عەفت (زا.): حەپەی سەگییە.

عەفدال (زا.): عەوداڵ، هەژاری، ئاوارە.

عەقل: زانایی، ژیری، زانست.

عەگ (زا.): حەگ، بزنێکە زۆر سپی نەبیّ.

عەلەشیش: قەلەموونە کوردییەکەیەتی.

عەڵەم (ئەردە.): بەشگا، شوێنی دابەشینی ئاو.

عەلەولەمانی (باد.): ئەلەولەمانی، جوورە هەنجیرێکە.

عەلبەکی: ئەلبەکی، (زا.) دەفری مسینی بنکدارە.

عەلتۆش: (زا.) ئەلتۆش، کردەوەی بیّ کەلک.

عەلۆوجەلۆ: ئەلۆوجەلۆ، برێتییە لە مەردومی هیچ و پووچ.

عەلووعەلوو (باد.): ئەلۆئەلۆ، قەلەموونە.

عەلی بوورده (باد.): ئەلی بوورده، نانی مزاش.

عەلیخانی: چتێکە وەکو شەدە وایە بەڵام ئەم تەختی رەش و قەراخی رەنگاورەنگە.

عەلیشش: ئەلی شیش، قەلەموونە.

عەلی فووورنە (باد.): قاقەزی زووری ئەستوور، ئەلیفوورنە.

عەمار: ئەنبار راستترە، شوێنی دەخڵ و دان و دانەوێڵە.

عەماراو: ئەنباراو راستترە، دەفرێکی گەورەی قووڵە ئاسنگەر و پینەچی پری دەکەن لەئاو لەکاتی کاردا. چتێکی گەورەی تایبەتیە، کە پر بکریّ لەئاو بۆ کار.

عەمارە: شاری عەمارە ناوی پێشووی ئاومالّە و ئاومالّک بووە.

عەمارەپۆ: تەنراوێکە بە هۆی کۆنی و زۆر مانەوەی لە ئەنباردا پوترکاوبێ.

عەمارتە: خانووێکە یەک نهۆم لەژێرەوە بەقەد سەکۆیەک بەرزتربێ لە زەوی، لە(عمارەت)ی ئارەوی وەرگیراوە.

عەمارکردن: ئەنبارکردن، چت هەڵگرتن لە ئەنبارێدا.

عەمانج: ئامانج، نیشانە.

عەمە: عەنبە بەری دارێکی گەرمیانییە، دەبێ حەنبە یا ئەنبە یا هەنبە بووبێ وای بەسەر هاتووە.

عەمبار: ئەنبار.

عەمباراو: ئەنباراو.

عەمبازبوون: ئامێزتێکوەرێنان بۆ زۆرانی یا شەڕ.

عەمرۆکە: گیایەکی بەهارییە وەکو گێلاخەی وایە لینجە و ناخورێ، ئەمرۆکە، حەمرۆکە، هەمرۆکە.

عەمڵە: تیرەیەکە لە جاف، لە ڕەگەزدا حەمڵە یا ئەملە یا هەمڵەیە.

عەمڵەمەل (شا.): خەزایی، لە کرۆکدا (حەمڵەمەل، ئەمڵەمەڵ، یا هەمڵەمەل)ە.

عەممە: بەری درەختێکی گەرمیانییە، حەممە، ئەممە، هەممە.

عەن: بڕوانە: عەعا.

عەنب: شیلان، وشەیەکی بێگانەیە.

عەنەقتیٚ (ئەردە.): کورتە باڵا و دەنک زل. دارێکی بەرز و دەڕکاویە، بەرەکەی سوور و خڕ و شیرینە لەناوەوەشی دەنکی هەیە گچکەیە، کە وایە عەناب کوردی نیە ڕاستیەکەی شیلانە.

عەنەزە: حەنەزە یا ئەنەزە یا هەنەزەیە، بە چارەوێی ڕەسەن دەڵێن، جوورێکە لە چارەوێی ڕەسەن.

عەنبە: بڕوانە: عەمە.

عەنبەر: گیایەکی زۆر بۆنخۆشە، حەنبەر ڕاستترە.

عەنبەربۆ: ئەنبەربۆ، جوورێکە لە برنجی سەدری درێژکار و باریک زۆر بۆنی خۆشە وەکوو بۆنی ئەنبەری.

عەنتەر: مەیموونی نێرەی قوون سوورە ڕاستیەکەی (حەنتەر)ە.

عەنیتکە: ئەنتیکە، حەنتێکە، سەیر، چتی نرخدار و بێ هاوتا. — چی: ئەنتیکە فرۆش، کەسێکیشە لە ناسینی چتی ئەنتیکەدا پسپۆڕ بێ.

عەنتیکەخانە: شوێنێکە چتی ئەنتیکەی تێدا دانرابێ.

عەنتیکەفرۆش: کەسێکە چتی ئەنتیکە بفرۆشێ.

عەنزەڕووت: حەنزەڕووت، چتێکە وەکو جیوەی تیسوو.

عەنووا: ئەنوا.

عەو: وشەیێکە شوان مێگەڵی پێ لێ دەخوڕێ لەبنچینەدا (ئەو یا حەو یا هەو)ە. بڕوانە: عەوعەو.

عەوارف: ئەوارف، (باد.) هەور و سامالی تێکەڵ.

عەوە: حەپە، ئەوە، حەپەی سەگی.

عەوەعەو: حەپەحەپی سەگی.

عەوتەعەوت: حەپەحەپ، حەوحەوی سەگ.

عەودال: ئەودال، ئەبدال، کەسێکە بەدووی چتێک یا گیانەوەرێکیدا بگەڕێ و نەیدۆزێتەوە.

عەوعەو: حەوحەو، حەپەحەپەی سەگییە، وەڕی سەگییە.

عەیار (باد.): پێستی مەر و بزن. ئەیار.

عەیارە: ئەیارە، پەیمانە، ئەندازە، ئەندازەیێکە بۆ پێوانی دانەوێڵە و چتی تر.

عەیارشیرک (باد.): مەشکە. ئەیار شیرک: ئەیاری شیری.

عەین: ناوی تیپێکی کوردییە (ع).

عەیعەی (باد.): دەنگێکە ئاژاڵی پێ لێ دەخوڕدرێ.

عەینەمەل: ئاینەمەل، حاینەمەل، غەزایی، تووەخۆرە، باڵندەیێکی بۆرەقنەی دندووک تیژە بە شێوە وەکەندەسمە دەچێ و ڕەنگاوڕەنگە، مێمڵی کوللەیە هەرساڵێکی کوللە زۆربێ ئەویش پەیدا دەبێ، هەر ساڵێکی کوللە نەبێ ئەویش دیارنیە کاتێکی بەگژ کوللەدا دەچی زوورزوو خۆی لە ئاو هەڵدەکێشێ تا نزیکی ئاو نەبێ شەڕێ ناکات چوونکوو ژاری کوللەکە توک و پەڕی هەڵدەوەرێنێ ئەگەر زوو خۆی نەشووات.

عەییار: ئەیار، ئەییار، حەییار، زۆرزان و فێڵباز.

عرک (باد.): چیکڵدانە، ئاشگە، ڕەنگە ئرک بێ.

عشتر: ووشتر، حوشتر.

علعوول: چتی زۆر بچووک.

عن (هەورا.): قوون، دەبێ لەبنچینەدا ئنە، حنە یا کنە بووبێ.

عنە: بڕوانە: عن.

عنجک (ڕۆژ.): ڕق، قین، ئنجک، حنجک، هنجک.

عوشاق (بابا.): جوورە مەقامێکە ووشەکە لەبنچینەدا ئارەوییە.

عوشاقی (بابا.): جوورە ترێیە، ووشەکە لە ڕەچەڵەکدا بێگانەیە.

عومەرەگێلە: جوورە مەقامێکە لەقۆریات، ئۆمەرەگێلە.

عوور: ئوور، وور، وورگی گیاندار.

عوورە: ئوورە، گەغێکە ئامادە کرابێ بۆ بەباکردن.

عوورک (باد.): گیپە، لە ڕەسەندا ئوورک، هوورک یا حوورکە.

عوورێن: ئۆرێن، حوقە، بۆڕەی گا و گامێشییە.

عوولی: هوولی، ئوولی، حوولی، ژوور، نهۆمێکە لە خانووبەرە.

عوویرک (باد.): وورگ، ئوویرک.

عیباری: ئێباری، چەپەڵ، نەگبەت.

عیتی (ئیرەوان): جنێو، لەبنچینە دەبێ ئیتی یا حیتی یا هیتی بووبێ.

عیسان: لەانسان وەرگیراوە و کوردی نیە.

عیسک (باد.): نزگەرە، لە هەنیسک وەرگیراوە.

عێل: ئێل، خێل چەند هۆزێکە کە هەموویان بچنەوە سەر یەک باپیرە گەورە.

عێلالەت: ئیلالەت: کۆمەڵێکی زۆر گەررەیە لە مەردوم.

عێلام: حیلام، ئێلام.

عێلجاڕی: ڕەشبگیر، گەلەکۆمەگی، ئێلجاڕییە.

عیشوە: ناز، جیلوە، جیلوەجان، لەنجە، لار، خەمزە.

عیشوەگەر: نازفرۆش، جیلوەگەر.

عیشوەگەری: نازفرۆشی، جیلوەگەری.

عیفریت: کوردی نیە، دێو، دیوەزمە.

عینسان: لە انسان وەرگیراوە.

عیوارش (باد.): گێرەلووکە. فشس.

غ

غ: تیپێکی ئابیێی کوردییە. ئەم تیپە بە بیروباوەڕی من لە زمانی کوردیدا نیە دروای ئەوەی کە ئارەوان کوردستانیان داگیرکرد ئەو جوورە دەنگ و تیپانەش بە نۆرەی خۆیان شیرازەی ئەلف و بێ یەکەمانی تێکداوە ئەگەر کورت بینێک بڵێ چدەکەی لەباغ، باغچە، غار، غاردان، غەزێم، غەم، غەمگین و غولۆر و ئیتر؟ دەڵێم ئەوانە لەبنچینەدا ئاوان: (باخ، باخچە، خار، خاردان، خەزێم، خەم، خەمگین و خوللور)ن.

غانز: خانز، دڵ سست بوون بەهۆی سەرمابوون یا گەرمای زۆرەوە.

غلام (موک.): کەڵی خەساو.

غار: ترات، پرتاو، خار، ڕا، تاو، لنگ، بەز، چووار ناڵە. ــ کردن: ڕاکردن، بەزین، غاردان، لنگدان. ئەشکەوت، زاخوور، خوولولیف، هاڵ، کۆڵ. (باک.) گوللە.

غارا: خارا، جوورە کرێکی ئاوریشمی جووانە وەک قەنەووز.

غاران: خاران.

غاراندن: خاراندن.

غاراو: خاراو.

غارە: خارە، ئەشکەوت.

غارپێدان: خارپێدان، بەزاندن، ڕاپێکردن، لۆغاندن.

غاردان

غاردان: خاردان، ڕاکردن، لینگدان، هەڕاکردن، دەرپەڕین، هەلینگدان، تاودانی وولاخی سوواری.

غارغارێن: خارخارێن، هێنان و بردنی وولاخ بەتاو.

غارکردن: تاودانی وولاخ، خارکردن.

غارین: خارین.

غاریو: خاریو.

غارناگ (باک.): خازناک، خاس نا، ناچاک، پیس، چەپەڵ، نەگریس.

غازی: دوو چەشنە پوولە یەکێکیان گچکەیە و زێڕە ئەوێتریان گەورەترە و زیوە.

غالغال (باک.): گالگال.

غالیگە: خالگە، هولۆڵی کەلەکە.

غام

غام (دزە.): قومار، گەمە، نۆبەدەستە لە قوماڕێدا.

غاینەمەل: خاینەمەل، خەزایی، تووخۆرە.

غەر (کە.): شووم، دومۆر.

غەرڕە: بایی هەوا، لەخۆ دەرچووگ.

غەرە: خەرە، غەڵ، دیوارێکە بە ووشکەبەردان هەڵچنرابێ لەکەنار گۆڕستان و باخ و باخچە و حەوشان.

غەربەند: غەربەنگ، خەربەنگ، چڵەگیایەکە قامکێک ئەستوور و ئەژنۆیەک بڵند دەبێ، گەڵایەکەی قامکێک درێژە قەراخەکانی زمانەزمانە و لێک بڵاوون لەسەرەوەی چەند لکێکی کورت دەردەکات سەری هەر لکەی کۆمەڵە گوڵێکی سوور و بۆر و زەرد دەردەکات وە هێرۆی دەچێ بەلان گلۆلەترە، کە گوڵەکانی وەراند لەجێگای وان قاپیلکی وەکو کۆجیلەی پێوەیە تۆوێکی سووری لە هەرزنی ووردتری تێدایە، بۆ داوشاندنی کرمی قەڵەشتی لیو ودەست وپێ و شووێنانی تر تۆوی خەربەندی لەگەڵ مێو و بەزی ڕەشان لەنێو ئاوری کرێ و سەری بەسەردا بگیرێ و پەردەیەکیشی بەسەردا بدرێ و قاپێکیشی ئاو لەپێش دانێن و دابووشێ میکرۆب و کرمە ووردەکان دەوەرنە ناو قابەکەوە بەلان لە بیر نەچێ، کە دەبێ دابووشێ و لێی درێ تا کرمەکان هەڵوەرن. بۆ چنگنەش زۆر باشە بە دووکەڵەکەی قانگ دەدرێ.

غەرداڵە: خەرداڵە، گیایەکە هێندەی گوڵەبەڕۆژەییێکی بڵند دەبێ، گوڵی بڵاو و بەتۆپە هەر کەلەی گوڵێکی پێوەیە، تۆوەکەی وە گلێرە ڕەشەی دەچێ و پتر لەنێو کاولاندا شین دەبێ. لە خۆڵەمێشی وی پووشوو دروست دەکرێ.

غەرزا (خەرزا): دەرەبەگێکی ناودارە.

غەرغەرە: خریلە، قرقرە، چەرک، چەرخی سەربیران، (باک.) ئارماز، (هەو.) گرگرە.

غەرغەرە

غەریبۆک (باد.): خەریبۆک، جوورە هەرمێیەکە.

غەزایی: خەزایی، تووخۆرە، عەینەمەل.

غەزەتە: ڕۆژنامە. ــ چی: ڕۆژنامەچی. ــ نووس: ڕۆژنامەنووس.

غەزەر (خۆ.): بڕوانە خاڵەڕەش.

غەزەل: کرێکی ئاوریشمین و میل میلی ڕەنگاورەنگە وەک شیرداغ. لە چووار تا دووازدە هەڵبەستی دڵداری و ئیترە، بەستە.

غەزرین: زیزبوون، خەزرین، تۆران و قسەنەکردنی یەکێک لەگەڵ کەسێکی تر، ڕق هەستان، جەنەگرتن.

غەزنە: خەزنە، خەزینە، شووێنێکی قایمە، کە دراو و چتی گران مایەی تێدا هەڵدەگیرێ: لە (مخزنی ئارەوی وەرگیراوە).

غەزنەکردن: ئاوەدزبوونی جێگایەک لە لەشی مرۆ و پڕبوونی لەکێم.

غەزوبەز: خەزوبەز: گۆشتی زۆر چەور و قەڵەو یا ئاژاڵی قەڵەو.

غەزێم: خەزێم.

غەزینە: خەزینە، شووێنێکە تایبەتیە لەگەرماو کە ئاوی گەرمی تێدایە، تیان.

غەزینەکردن: خەزنکردن.

غەڵ: خەڵ، قسن، شوورەی کەناری گۆڕان (قبر) و دیواری قەراخ باخ و باخچان.

غەلاندن (باک.): خەلاندن، هێڵنج هێنانەخۆ، هێلنج بە کەسێک هێنان

غەڵبە: خەڵبە.

غەڵبەغەڵب: خەڵبەخەڵبە، دەنگە دەنگی مرۆڤی زۆر و ژاوەژاویان.

غەڵدەغەڵد: خەڵدەخەڵد، غەڵبەغەڵب.

غەڵدی: خەڵدی، تووڵە.

غەڵین (باک.): خەڵین، کەڵین، هێڵنج هاتنەوە.

غەم: خەم، پەژارە، پەشێوی، دڵتەنگی.

غەمبار: خەمبار، خەفەتبار، پەشێو، خەمین. ـــ ی: خەمباری.

غەمخۆر: خەمخۆر.

غەمخۆرە: خەمەخۆرە، ماسیگرە، دەڵێن ناوی ناخوواتەوە تەوەکو ئاوکەم بێتەوە بۆیە پیاوی چرووکیش وەوی دەچوونێن.

غەمخۆری: خەمخۆری.

غەمخووار: خەمخووار. ـــ ی: خەمخوواری.

غەمزە: خەمزە، ناز.

غەمگیر: خەمگیر، بەخەم، پەرۆشدار.

غەمگین: خەمگین، پەرۆش، پەرۆشدار. ـــ ی: خەمگینی.

غەمهەڵگر: خەمخۆر، بەمشوور.

غەمین: خەمین، خەمبار.

غەنە: بردن و دەرکردنی گۆی (شەقێن)، لەسەر شار بەقاشۆ کەمکەمە بەخشکەیی.

غەنیم: خەنیم.

غەوارە: نەشناس، بێگانە، لە نەغیار وەرگیراوە، ناوی تیرەیەکی کوردیشە کە کۆچەرن لە ناوچەی سرووچک.

غەور (خەوور): کێم و هەوای برینانە، ئەم دەرمانە غەوری برین دەکێشێ واتە کێم و هەوای پاک دەکاتەوە.

غەوربوون: ڕۆچوون، خەووربوون، چوونە خووار بە ناخی زەویدا.

غەوغا: هەرا، هەراهەرا، غوڵوو، خەڵبەخەڵب، زڵە، قاڵ، کەپوورە پشێوە.

غەوغەوە (باد.): ناوەندی نوستن و بێداری.

غریب گۆ: ڕازوێژ، یانوێژ، هەسارەگەرێن.

غەیبەت: خوسپ، پشتەسەر، ناوبردن، داکوتانن، پۆس کراندنەوە.

غەید (باک.): جێگایەکە، کە بەسەروزەوات داپوشرابێ. ڕق، قین، پشم.

غەیدا: خەیدا، ناوی بەستەیەکی کرمانجییە. ناوی گوندێکیشە لە ژووررووی بتلیسێ.

غەیدۆک: ڕقدار، قیندار.

غەیدین (باک.): تووڕەوسڵ بوون، زیزبوون، ڕق هەستان.

غەین: ناوی تیپێکی کوردیە (غ).

غجی (باد.): خجی، دژی کولاوە لەدووای پالاوتنی لەپێش ئەوەدا، کە ببێتە کەشک.

غرغر: خرەخر، دەنگی ویک کەوتنێ.

غلەغل (هەو.): لغەلغ.

غلتاندن: قسەکردن بە غلتە، خلتاندن.

غلتە: قسەکردنی نەخۆش بە گەروو لەکاتی گیانەللادا، لغە، غلتەغلت: لغەلغ، لغە، لغەلغ.

غوباب: گیانداری قەڵەوی بەکەیف، خوباب، هوباب.

غورابی: قورابی، جوورە شیرنیاتێکە.

غورد: وولاخی قەڵەو بزۆز و غلوور.

غورغور: خوڕڕەخوڕ، دەنگی بای ناورزگە دەڵێن: ـــ لە ناورزگی بارامی دێ.

غوڵەغوڵ: دەنگی خووێندنی یەکێک لەدوور کە تیپ و ووشەی جووێ نەکرێتەوە.

غونچە

غوڵغوڵە: هەراوهوریا و تێکرژانی مەردوم.

غولولیف: خوولولیف، هوولولیف، نەشکەوت.

غولولیک (باک.): تەرزە.

غولوور: لە غرور وەرگیراوە.

غونا: هەرێمێکی گچکەیە لە باشووری ڕۆژهەلاتی (حەسەکە)یە.

غونچە: خونچە، وول.

غیرەت: ئازایی، پیاگەتی، خرووک.

ف

ف: تیپێکی ئابێی کوردییە.

فاتەبۆر (هەورا.): جوورە کاڵەکێکی بۆر و خەتخەت و ئاوداره.

فاتەبۆرە: فاتەبۆر. گیایەکی گەڵاپانیشە، جوورە بەرێکی درێژکۆڵەی شیرین دەگری وە کاڵەکی دەچی.

فاتەپرەشە (ڕەوا.، خۆ.): سپلی مالاتانە ئەوەی کە پان و درێژ و ڕەشە.

فاتەڕەشک (باک.): جرج.

فاتەفەراقی (کۆ.): فاتەفترەقانی.

فاتەفترەقانی: (کۆ.) فاتەفەراقی، جوورە دانیشتنێکە لە قەراخ ئاگردان لاقی بە قیتی فش دەکات.

فاتتنک (باک.): قومری.

فاتنک (باک.): قومری.

فارا (هەورا.): گۆڕەوە. ئەوەی پارە و چت دەگۆڕێتەوە.

فارای (هەورا.): گۆڕین، گوڕینەوە.

فاریۆ (هەورا.): گۆڕینەوە.

فارزک (باک.): کیرکافر، شەهوانی، کەسێکیشە زۆر نەوسن بێ و حەز لە خوواردنێ بکات. (باک.) ـــ ی: کیرکافری، شەهوەپەرستی.

فارس: گەلێکی ناسراوی ئاری نەژادە، خاکێکی ئەوانیش تێدا دادەنیشن فارس (پارس)ی پیدەڵێن.

فارسی: زمانی فارسی.★

فارن (باد.): خارن، خواردن.

فارنای (هەورا.): گۆڕاندن.

فارپای (هەورا.): گۆڕان.

فاسۆن: جوورە کرێکی نرخدارە لە خوری دروستدەکرێ.

فاسۆنیا: فاسۆن.

فاسوولیا: بەری گیایەکییە وەک پاقلە وایە و دەکرێ بەچێشت، ناوی گیاو بەرەکەشیەتی، بەرەکەی دانەوێڵەیەکی دەنک سپی و پان و گەورەیە و لە پاقلە گچکەترە لە کەلوو دایە وەکوو پاقلە و ماش دەکرێتە چێشت و دەخورێ.

فاش: بڵاو، ئاشکرا. ـــ بوون: دەنگ و باسێکی نهێنییە بدرکێنرێ و بڵاوبێتەوە.

فاشفاش (ئەردە.): ئاشکرا، بێ پەردە.

فاشبوون (ئەردە.): ئاشکرابوون، بڵاوبوونەوە.

فاشکردن (ئەردە.): ئاشکراکردن، بڵاوکردن.

فاف (باک.): کۆنە شارێکە لەناو ئۆمەریانە کەوتۆتە ڕۆژهەلاتی ماردینی.

فەغفۆن: کانێکی سپییە هەموو جوورە کەوچک و قاپ و ئامانێکی لێ دروست دەکرێ.

فاق: لکی دارانە. فاقە. (ئەردە.) عابایەکی ڕەشە ژنان بەسەریدا دەدەن.

فاقە: دارێکە وەکوو قەفی گۆچانی ژێیەکی لە هەردووک سەری دەخەن، چەڵمەیە لەم سەرەوسەری ژێیەکەی دەخەن باڵندەی پێدەگرن، فاق، تەڵە، (ڤەر.) خەپک.

فاقدان: لەناوەوە چوون و کزبوونی گیان لەبەر، لەڕی و لاوازی.

فاقفاق (باک.): گلەیی و گازندەی زۆر.

فاک: فێڵ و فەرەج.

فاک وفیک: هەوەس، ئارەزوو: ئارام لەـــ ی خۆی ناکەوێ، کەیف و شادی و خۆشی، کەڵکەڵە: ئازاد کەوتۆتە سەر ـــ ی ژنهێنان. ـــ کردن: کەیف و خۆشی کردن، خۆهەڵکێشان. (ئەردە.) دەنگ و باس، ووتی ووتی.

فاڵ: (ئەردە.) مروا، بەخت، چارەنووس، ڕۆدا، شانس، ڕەمڵ، نوقلانەی خۆشی. ـــ گرتنەوە: داخوورت گرتنەوە، ڕەمڵ ئاویژتن. ـــ ی باش: نوقلانە، خاس وێژی، خۆش وێژی، ـــ ی خراو: قرە، قراندن. هاتنە تەڵەبی ماین و ماکەر، خەڕڕەمە، مائین بەراز. ماینەکەبەـــ ە، بۆ وولاخ و هیتر: گوهنێل، گوهنێر، گوهنەنێل، بۆ ڕەشە وولاخ و ماین: بە تەڵەب، بەفاڵ، بەکەڵ، بۆ سەگ و پشیلەی مێ (با) یە: بەبا. (کە.) ڕاوکەی مریشکێ.

فالا (زا.): بەتاڵ، خاڵی.

فالە (ئەردە.): فاعلە، کارگەر، کاریگەر.

فالبەند (باد.): جادووگەر.

فاڵچێتی: جادووگەرێتی، خەریکی فاڵگرتنەوەبوون.

فاڵچی: جادووگەر، ڕەمڵچی، کەسێکە فاڵی بۆخەڵکی بگرێتەوە.

فالق (باک.): دەسکەگوڵ و هیتر.

فاڵگەر: فاڵچی.

فاڵگر: فاڵچین، فاڵگیر، ئیغری گیر، بەختوێژ.

فاڵگرتن: هاتنە فاڵی ماین و ماکەر، ئیغری گرتن.

فاڵگرتنەوە: بەختگرتنەوە.

فاڵگیر: ئیغری گیر. بەخت وێژ، فاڵچی.

فالۆزە: فرنی.

فالووز: فانووس.

فالهاتن: هاتنە فاڵی ماکەر و ماین، ئێغری هاتن، ئێغری خووازتن.

فام: تێگەییشتن.

فامیدە: تێگەیشتوو، ژیر، تێگەییک، زانا.

فامین: تێگەییشتن.

فانۆز: فانووس، چرای دەستی.

فانووز: فانووس.

فانووس: جوورە چرایەکی دیار و ناسراوە، فەنەر بەدەست هەڵدەگیرێ و شووێنی تاریکی پێ ڕووناک دەکەنەوە و مۆم و فتیلیان تێدا هەڵدەکرد.

فانووسی جادووگەری: سینەما.

فانیلە: جوورە کرێکی دەزوو یا خورییە، کە لەدەزوویێ لە ژێر کراسەوە کە لە خوری بێ لەسەر کراسەوە زستانان لەبەر دەکرێن.

فاو: لە بنچینەدا فراوە.

فایتوون: پایتوون، گالیسکە، فیتۆ.

فایتوون

فە: پفە، چێشت، زاراوەی منداڵانە.

فەت (فە.): کاری نالەبار و گەند.

فەتاح پاشایی: جوورە هەڵپەڕکێیەکە. جوورە پارچەیەکیشە لە کارگەی فەتاح پاشا دەردەچێ.

فەتار: شەقار، درز، شەقار؛ بێستانەکە شووتیەکانی شەقارشەقاربوون، فەتارفەتاربوون واتە قەڵشاوون و درزیان بردووە.

فەتارەت: کارەسات، بەـــ دان: زیان پێگەیاندن، لەنێو بردن، بەـــ چوون: لەناوچوون.

فەتارفەتار: شەقارشەقار، هەلاهەلا.

فەتال (باک.): باو، ڕۆژ باشی، سڵاو.

فەتاندن (باک.): زەوی ژیاندنەوە، دووبارە کشت و کاڵ دەست پێکردنەوە

فەتاندی (باک.): چاندراو.

فەتە: کورت کراوەوەی فەتحوڵڵایە.

فەتراک: زیان، دەرد و ئازار.

فەتراک دەر: زیاندەر، ئازاردەر.

فەترۆمە (باک.): پەیوەند بۆ دار و بار و چتی تر. ـــ کرن: پەیوەندکردن.

فەتسان (باک.): خنکان، خەفەبوون، قەڵشان.

فەتساندن: خنکاندن، خەفەکردن.

فەتسی (باک.): بیێن، پشوو. خنکا.

فەتسین (باک.): خنکان، خەفەکران، قەڵشان.

فەتکار: (فە.) فەتکەر، گەندکار، خراوکار. ـــ ی: گەندکاری.

فەتووت (هەورا.): ـــ بیەن: داقنینەوە.

فەتهاندن (باک.): فەتاندن.

فەتێ: ناوی کوڕانەو کورتکراوەی فەتحوڵڵایە.

فەتهین (باک.): زەوی بۆ کشتوکاڵ ڕەنێوهێنان.

فەتیر: هەویرێکە هەڵنەهاتبێ و خاوبێ نانێکیشە هەویرەکەی هەڵنەهاتبێ، هەڵنەهاتگ، بێ مایە، نەترشیاگ.

فەتیرە: نانی فەتیری هەڵنەهاتوو.

فەتیل (باک.): فتیلە.

فەجێ (ئەردە.): کورتکراوەوەی فەرەجوڵڵایە.

فەخفووری: چینی، دەفر و ئامانی چینی.

فەد (باک.): شیوی گچکە، دەرە، شیو. ـــ ی: شەرم، فەهێت. ـــ ی کرن: شەرمکردن. ـــ ی بوون: شەرم کردن.

فەدیتی (باک.): شەرمەزاری.

فەدیکار (باک.): شەرمەزار. (باک) ـــ ی: شەرمێوونی.

فەدیکرن (باک.): شەرم کردن.

فەدیۆک (باک.): شەرمکار، فەهێتکار.

فەر (باک.): چت، وڵاغ، کەسێکە تاکی جوتێکی ساز بکات، لنگ، لنگە. (باک.) یەک، تاک، تاق.

فەڕ: پیرۆزی، شان و شکۆ، کەڵک، پیت، بەرەکەت، پایەبەرزی، بە ـــ : پیرۆز، بەکەڵک. بەد ـــ : شووم، ناپیرۆز، بەدوودم، بەدفەڕ، گەند، بێ کەڵک. بێ ـــ : گزرەییتی.

فەڕات (باک.): فوڕات، ناوی زێیەکی ناودارە لە کوردستانی ژێر دەستی ترکانەوە دێتە سووریە ولە باشووری عیراقدا لەگەڵ زێی دیجلەدا یەک دەگرێتەوە.

فەرازی (ڕەوا.): گەورەبوون، پتربوون، هەراش، فرازی، (کۆ.) پەرەوازە

فەڕاشە (بار.، خۆ.): قفڵ، کڵۆم.

فەراشین (باد.): هاوینەهەوار.

فەراڵە: جوورە پێوەندێکە لە پێی بەندییان دەکرێ.

فەرامۆش: چتێکە لە بیرچووبێ، لە هۆشە و چووگ، لە بیرە و چووگ، لە بیرنەماگ، لەیادچوو، لەبیر چوو، بیرەوچووگ. ـــ بوون: لەبیرچوون. ـــ کردن: لەیادکردن.

فەرامۆشکار: کەسێکە چتی زۆر لە بیرچێتەوە، بێ هۆش، بێ مێشک، گێژ. ـــ ی: بێ هۆشی، بێ مێشکی، گێژی، فەرامۆشی.

فەرامۆشی: لەیادکردن، لەبیرکردن، لەبیرچوون، لە بیرچوونەوەی سەخڵەتی و ئازار بەهۆی چتێکی خۆشەوە، فەرامۆشکاری. دڵنیایی، خەمرەوێنی.

فەرامۆشی دان: دڵنیاکردن، خەمرەواندن، لەبیربردنەوەی ناخۆشی و ئازار.

فەرامۆشی هاتن: دڵنیابوون، خەمرەوێن، لەبیرچوونەوەی سەخڵەت و ئازار.

فەرانسە: خاکێکە، کە نەژادی فەرانسەی تێدا جێگیربووە.

فەڕانسەیی: زمانی فەرانسان.

فەڕاهەم: ئامادە، ساز.

فەڕاهەم هاتن: پێکهاتنی چتێک.

فەڕاهەم هێنان: پێکهێنانی چتێک.

فەرە (کە.): تخوون؛ ناوێرن ـــ ی ئەم ناوچەیە بکەوون.

چصچفەرەج: فیێل، فرت و فیێل، بەلان لەگەل فێل نەبێ بە تەنێ بەکارنابرێ: فێڵ و فەرەج.

فەرەجی: جوورە قاپووتێکی لبادی نیوقۆڵە تا پشتێندییە و قۆڵی کورتە و بەرگنە بۆ شووان و گاوانان دەست دەدات، کولەباڵ، گاکەرک، کەپەنک، کەرک، قاپووت، (باک.) فەرەنجی، لە خوری یا لە بەرگن دروستدەکرێ بێ تان و پۆ بەهۆی سوونیەوە خۆی دەگرێت.

فەرەشخانە: دارێکە تەختەیەکی لەسەری دەدرێ زبڵی پێ کۆدەکەنەوە.

فەرەنجی: فەرەجی، جوورە کالایەکی سەردەرییە لە خوری یا لەبەرگنی سوواوەوە دروستدەکرێ.

فەڕەنگ: خەڵکی ڕۆژاوا، فەرانسە، دانیشتووانی ڕۆژاوا و ئورووپا. فەرانسەوی.

فەرەنگ: فەرهەنک، زانیاری و زانست.

فەرەنگستان: خاکی فەرنگ، وڵاتێکە فەرەنگی تێدا جێ گیربووبێ.

فەرەنگی: زمانی فەرەنگ. دەردەباریکە، کفتی، سفلیسی، ئاتەشەک، هاڵە، نەخۆشییێکی زۆر پیسە بۆ ئادەمیزاد بۆڕی میزی خراپ دەکات و لە چارەوێش بدات ناوگەڵی بەڵەک و شل دەکات.

فەرەیدوون: نێوی پیاوانە.

فەرتەنە: ئاشووب، پشێوی، وەیشوومە.

فەرتووت: پیری داکەوتوو، چتی پەڕپووت، فەرفووت، داڕزیاگ.

فەرخە: بێچوو.

فەرخەس (باک.): گیانداری نیوەخەس.

فەرخەسێنی (باک.، باد.): مجۆعمە، سینی.

فەرخەشێر: بەچکەشێر، بیووڵەشێر.

فەرخەکەو: بارەکەو.

فەرخی (بابا.، مەک.): جوورە ترێیەکی کشمیشی ناسکە، ترێی سەر قووڵە دووای خەلیلی پێدەگات و گلووی لەوی گەورەتر و درێژتره و بۆر و پەڵەدار و دەنکدارە.

فەڕدار: بەکەڵک، پیرۆز. ـــ ی: پیرۆزی.

فەردە: تایەکە لە بارێک، بارێک دوو تا (فەردە) یە.

فەردەش: کۆمەڵ کۆمەڵکردنی جێژی دانەوێڵەیە بە بێژنگ یا سەرەد بۆ ئەوەی کە یەکێکیان پێورا ئەندازەی ئەوانی تر دەر کەوێ.

فەرز: ـــ ی شەترەنجی: فەرزین، سووار.

فەرزانە: فرەزان، زۆرزانا.

فەرزۆ (باک.): کورتکراوەوەی فرزەندە.

فەرزین: دامەیێکە لە دامەکانی شەترەنجی کە پێی دەڵێن وەزیر، فەرز.

فەرژاندن (باک.): دڕاندن، پارچەپارچەکردن، پچڕاندن، بفەرژینە.

فەرژین (باک.): پارچەپارچەبوون، پچڕان، دڕان.

فەرسەخ: فرسەخ.

فەرسەند (باک.): دەرفەت، هەل.

فەرسۆ (باک.): ناوی ئافرەتانە، لەفارسییەوە وەرگیراوە.

فەرش (باک.): رووکار، تاتەبەرد. ــ ی دەستی: پشتی دەستی. ــ ی پێ: پشتی پێ. راپێخ، ژێرەخەر، رایەخ، سیپاڵ.

فەرشە (هەو.): پنە.

فەرشەنی (باک.): نێوچاوان.

فەرشک (باک.): مەچی دەستی، مووچەی دەست.

فەرشکردن: راخستنی ناو ژوور و هەیوان و ئیتر بەحەسیر و مافوور و بەرە. تەختە پۆشکردنی ناو ژوور و هەیوان و حەوشە بەخشتی سوور یا بە کاشی، و ناو ئەستێلش بە بەرد و قسڵ و چیمەنتۆ.

فەرفەرا (باک.): ناوی رووبارێکییە لە جزیرێدا.

فەرفووت: پەرتوورگیاگ، پەرپووت، فەرتووت.

فەرفوون: فەخفووری، چینی.

فەرقان: پیران، هاتنەوەیەکی گەروو لەبەر خەفەت و تالاّوی ژیان یا لەبەر گریانێ.

فەرک (باک.): ماوە، ووچان. چاندن، جووێ کردنەوە.

فەرکار: تێخوڕین و گەیاندنی فەرمان.

فەرکاندن: وێنەگرتنەوەی نووسراوێک. پەی بردن بە چتێکی نووسراوی گران، (باک.) لەناو بردن، حەل کردن، هەڵدان. فەرماندان.

فەرکەم: پەرکەم.

فەرکبوونی (باک.): یەکێتی.

فەرکین: حەل بوون، لابران، گۆڕینی کۆنێک بە تازەیەک.

فەرمان: کار، ئەمر، دەمبۆری، سەرمیانی، خەبات، قانوون، نامەیەکە، کەفەرمانی میر و خونکاری تێدا نووسرابێ. داواکردن و خوڕینی گەورە بسەر گچکەدا بۆ ئەنجام دانی چتێک، خستنەژێر ــ: هێنانە ژێردەست، فەرمانی میری: دەستوور و نامەی بەرزی میری و پادشای. بێ ــ: بێکار، ئاوارە.

فەرمانبەر: ملکەچ، گوێدێر، ژێردەست، کەسێکە فەرمانی گەورەیەک بەجێ بێنێ. ــ ی: ملکەچی.

فەرمانبەردار: فەرمانبەر، رام. ــ ی: ملکەچی، ژێردەستی، رامی.

فەرماندار: دەوڵەتگێڕ، فەرمان بەین، هۆمان، پێشدار، خشەئیتە، چەترمان، کەسێکە فەرمان بە دەست بێ، فەرماندە. ــ ی: کاڤلەپ.

فەرماندان: فەرمانکردن، خشا (ئاوێ.)، تێخوڕین، تێڕاخوڕین، دەنگدان.

فەرماندە: فەرماندار.

فەرماندەر: فەرماندە، سەرلەشکر، فەرمانڕەوا، چەترمان، فەرماندار، دەستووردەر. ــ ی: پێشەنگی کاروبار پێکردن.

فەرمانڕەوا: کەسێکە فەرمانی بڕیکا و دەستەلاّتداربێ. ــ یی: دەستەلاّتداری. فەرمان بڕکردن.

فەرمانکردن: فەرماندان بە چتێک، تێڕاخوڕین.

فەرمانکرن: بڕوانە: فەرمانکردن.

فەرمانگە: دایرەی میری.

فەرمانگێڕ: میری، دەوڵەت.

فەرمان نامە: تۆماری دەوڵەتی.

فەرمانی (باک.): جوورە کەوایەکە.

فەرمای (هەورا.): فەرموون.

فەرمایش: فەرموودە، قسەی پیاوی گەورە.

فەرمایشت: فەرمایش.

فەرمەسۆن: کەسێکە بەندیواری بە هیچ جوورە ئاینێکەوە نەبێ.

فەرموو: ووشەیێکە لە شێوەی رێز و شێوازێدا بەکار دێنرێ بۆ بانگ کردنی یەکێک بۆلای خۆت یا بۆ ژوورەوە یا بۆ خواردن یا بۆ رێگادان یا بۆ ئاخۆتن وئیتر، فەرموو ژوورێ: وەرە ژوورێ، فەرموو بڵێ: دەبڵێ، فەرموو بخۆ: دەبخۆ.

فەرموودە: فەرمایش.

فەرموون: بۆ ئاخۆتنی کەسێکی بەکاردەبرێ کە رێزی بگیرێ، بەناوی رێزگرتن بۆ چەند کەسێکی ئامادەش بەکاردەبرێ بە واتا: وەرن، بخۆن، بدوێن.

فەروبێز: پیت و پێز، خێرو بەرەکەت.

فەرووز (باک.): پێڵووی چاو.

فەروفیت: پیت وبەرەکەت.

فەرهاد: نێوی نێرینانە. پاڵەوانی چیرۆکی شیرین وفەرهادێ لە رێگای شیرین دا زۆری چەرمەسەرە وکارەسات بەسەرهات و بەئاوات هەرنەگەیشت.

فەرهان: ترسان.

فەرهاندە: ترساندە، زراوبردە.

فەرهاندن (باک.): ترساندن، زراوبردن، قەڵەمبازدان.

فەرهەنگ: قامووس، پەرتووکێکە، کە کۆمایەک ووشەی زمانێکی بەراقەوە تێدا نووسراو یا چاپکرابێ.

فەرهەنگۆک: قامووسۆکە، فەرهەنگی گچکە.

فەرهوود (رۆژ.): تالاّنکردن.

فەرهیت (باک.): گاشەبەرد، بەردی زل و لەندەهۆر.

فەرهین (باک.): فەرهان.

فەریاد: هاوار، قیرەوگازە. فریاد.

فەریاد رەس: فریاکەوتوو، بەهاوار و دادی کەسێکی گەیشتوو.

فەریاد رەسی: بەهاوار و دادی کەسێکی گەیشتن.

فەریادکردن: هاوارکردن، لالاّنەوە، دادکردن، دادوبێدادکردن.

فەریقەت (باک.): دڵنیا. ــ بوون: دڵنیابوون.

فەریک: وولێن، دانێکی نەرمە، کە هێشتا رەق نەبووبێ وتەواو نەگەیشتبێ. (ئەردە.) فەتیر، هەویری هەڵنەهاتوو.

فەریکەجۆ: جۆیەکە هێشتا تەواو نەگەیشتبێ.

فەریکەخورما: جوورە خورمایەکە هێشتا بەتەواوی نەگەیشتبێ.

فەریکەقەزوان: قەزوانی نەگەیشتوو، قەزوانی سەوزی نەبەکام.

فەریکەگوویز: (هەورا.) کاردەوەژە. گوویزێکە هێشتا بەتەواوی نەگەیشتبێ.

فەریکەنۆک: نۆکە فەریکە، نۆکێکە هێشتا ڕەق نەبووبێ.

فەریک بوون: تەڕ و نەرم بوونی دانەوێڵەیە، کە لەناو گوڵەکەی دا هێشتا ڕەق و ووشک نەبووبێ.

فەزحە (شوا.): بێگار، زبارە.

فەسال: (هەو.، کە.) دیمەن، قەلافەت، شێوە.

فەساڵدان: جێ بەجێ کردن و ڕا پەڕاندنی کارێک.

فەشفەش (باک.): هاشەهاشی ئاوێ.

فەقفەقە (کە.): دەردێکی کوژندەیە، ئازارێکی کوژندەیە.

فەقێ: زانستخوا، دانشتخواز. قوتابییەکە لەمزگەوتێدا بخوێنێ.

فەقێ خەڵیە: تیرەیەکە لەبڵباسەکانی بیتووێنێ.

فەقێ مەڵکی: تیرەیەکە لە نێو دزەییاندا.

فەقێوانە: ئاوستێ، ئەنگوچک.

فەقێ یانە: ئەنگوچک، سوڕانی، ئاوسووێنە.

فەقی: فەقێ.

فەکلە (هەورا.): کاکۆڵ، تووالێت، لاجانگ.

فەگل (ئەرد.): مل پێچ.

فەلات (باک.): ڕزگار، ڕۆژباش، ڕزگاری.

فەلاتکار (باک.): ساخ، پڕسوود.

فەلاقە: چتێکە لە هەردووک لاق دەکرێ و بادەدرێ بۆ دار لە بەری پێدان. نەستەق. لـــ کردن: نەستەقکردن.

فەلاقەکردن: دارکاری کردنی بەری پێی یەکێکییە لە فەلاقەدا.

فەلاکەت: کارەسات، لێ قەوماوی.

فەلە: دیان، فەلەه، گاوور.

فەلەخووێ: جووتبەندە، جووتێر، دەشتەوار. کەسێکە ئازابێ لەکاراندا نەترسێ.

فەلەڕەشە: جوورە فەلەیەکە.

فەلەڕەشکە: فەلەڕەشە.

فەلەک: ئاسمان، گەڕ، چەرخ و فەلەک، ڕۆژگار، چەپگەرد هەرکەسێکی تووشی هەرجوورە چوورتم و نەهاتێکی بێ هاوارودادی هەرلە دەست فەلەکێ دەکات.

فەلەمە: فەلەمی حەسکێفی، حەسەنکێفێ. کرێکی نرخداربووە لەپێشوودا دەوڵەمەندان لەبەریان دەکرد.

فەلتاندن (باک.): ڕزگارکردن.

فەلتۆیی (باک.): سەڵیتە، جندە.

فەلتین (باک.): ڕزگاربوون. دارسانی خوێنی لووت بەربوونی خوێنی لووت. (هەورا) فشیای. (بابا.) پژین. بەربوونی وولاخ.

فەلسەفە: باوەڕی زانستی، لەچتی نهێنی و گرنگ ودژوار کۆڵینەوە.

فەلشاندن (باک.): پەرێشان و بڵاو و پەراگەندە کردن.

فەلشین (باک.): پەرێشان بوون.

فەلق (باک.): پارچە. بریقەی بەردی خارا.

فەلقاندن (باک.): بەشکردن.

فەلقین (باک.): بەشکران.

فەلگێ (باک.): فلق.

فەلهیتە (باک.): زیرەک، بەکەڵک.

فەلێ (ئەردە.): لە (فەلەکناز)ەوە کورتکراوەتەوە.

فەلیت: هەندە کارێکە بەتەواوی ژیرنەبووبێ.

فەلیتە (باک.): جندە، سەڵیتە.

فەلیت فوتسۆ: (باک.) ناوی قارەمانێکی جەنگاوەرە لەشەڕێکی کوردستانێ دا.

فەن: فەندە. فروفێڵ، کەڵەک، داو، ڕەنگ.

فەنا (باک.): وەک، وەکوو. پەنا.

فەنابێدەنگە: فەنە بێدەنگ. پەنا بێدەنگە.

فەنەبێدەنگ: فەنەبێدەنگە. گەمەیێکە زۆر گەمەی عەنتیکەی تێدادەکرێ نابێ کەس پێبکەنێ یا باخووێ، چونکوو هەرکەسێکی پێبکەنێ یا قسە بکا تێدەکەوێ.

فەنەر: فەنەرک، فانووس، فانۆز. جوورە فانووسێکە. چتێکە وەک فانووس لە چاو یا لە کاغەزی چەورکراو دروست دەکرێ مۆمی تێدا دادەگیرسێنرێ. هەرچتێکی بە پێچ بنیشێتە سەریەکتری فەنەری پێدەڵێن. کەڤان. تیغێکی نەرمیشە دەنوشتێتەوە وەک مشار. فەنەری کاتژمێر و ئیتر: زەمبەرەک، زەمبەلەک. گوویزانی تراش.

فەنەرک: فەنەر، فانووس.

فەنباز: فێڵباز، داوباز، کەڵەکباز. ـــ ی: فێڵبازی.

فەنتازی: ڕازاوەوە، نەخشێنراو چتی جووانی نووێ. لێ کریاگ، لە کاردەرهاتگ، خاراو، سوواری پێ کراو.

فەند (باد.): فانووس.

فەندرفەن: فروفێڵ.

فەندۆ (باک.): لەبیروباوەڕی منداڵاندا باپیری سەگانە، گۆیا سەگ دەلوورێنێ دەوەڕێ، دەحەپێ منداڵ دەڵێن گورگ جووابی دەداتەوە دەڵێ بەسە با ببینە دۆست وبرادەر سەگیش دەڵێ نابێ نابێ هەتا فەندۆ زگۆڕێ ڕابێ (گوایە فەندۆ گورگ کوژتوویە).

فەندوفێڵ: فروفێڵ، کەڵەک وکولووک.

فەن وفێڵ: نەفەندو فێڵ.

فەنی: ناوێکە تەنها بۆتووڵە سەگی بەکاردەبرێت.

فەهۆ: شەرم، پاکداوێن.

فەهێت: (باک.) فەدی. شەرم، شەرمەزاری. بێ ـــ: بێ شەرم، بێ چاوەڕوو.

فەهێت کردن (باد.): شەرمکردن.

فەهێتۆ (باک.): شەرمێوون، شەرمن.

فەیرووز: پیرۆزە، ناوی موورووییەکی نرخدار و ناودارە، پیرۆزە ناوی ئافرەتانیشە.

فەیزوڵابەگی: تیرەیەکەلە بەگزادەکانی ئێستای موکریان.

فەیلەسووف: سۆتی، زانا، بلیمەت.

فەیلی: ناوی تیرەیەکی گەورەی کوردە لەگەرمێنی زۆرن بەلاَن زۆرترینیان لە لوڕستانن زۆرئازاو کاربین و بەسەلیقە وکار ڕا پەڕێنن ودەست پاکن نەک لە کوردستانێدا لەگێتی هاوتایان نین یا کەمن.

فت: فووکردنە بەکلکی سەبیلەو قەننەدا بۆ دەرپەڕاندنی سووتووی توتنەکەی سەبیلەکەی فت کرد. (ڕەوا.) قوون. ـ ڕەش: قوونڕەش. چۆڵ، بەتاڵ، ووشەیەکە لەکاتی فڕێدانی گوڕەوی بازی یا فینجانینادا بەکاردەبرێ. واتە بۆشە و هیچی تێدانیە.

فتەفت (ئەردە.) :سرتەسرت، سرکەسرک.

فت بوون: تێکەوتن ودەرچوون لەیاریدا.

فتخۆش: قەنگە.

فتراق: بەنسامۆتە دووبەنی ئەستوور و درێژە بەپاش تەرکی زینییەوە بەکاری بەستن خورج وهەگبەو چتی تردێت. (زاخ.) دڵ، ویست، ئارەزوو. ـ ت داکەوێ: دڵت داکەوێ، هەوای ویست وئارەزووت داکەوێ. (ڕەوا.) ئەندامی شەرمی ئافرەتانە.

فترفندن (زا.) : بینین.

فتڕەش (ڕەوا.) : قوونڕەش.

فترک (زا.) : قارچک.

فترووونە: ئەوچتەیە، کەلەچتی تر موتربە بکرێ.

فتفت (باک.) : دەنگ وهەستی بارینی بەفرییە.

فتکردن (هەو.) : دەرپەڕاندن، فووتێکردن، فوولەمۆدنەکردن، قونچکە جغارە سووتو لێ دەرپەڕاندن. فڕێدانی گوڕەوی وفینجان لەگەمەی فینجانێن و گۆرەوی بازیدا.

فتلتەک (باک.) : قوولاَیی چاو.

فتلۆپاچک (باک.) : هەڵبەزینەوە، بازدان.

فتوو (هەورا.) : ووتوو.

فت و فرەوان: (کە.) زۆری بێ پایان. ئێجگارزۆر. زۆرزەوەند.

فتێله (ئەردە.) : فتیله.

فتێلک (باد.) : فتیله، پڵیتەی چرا، (باک.) پۆرگ.

فتیل: پڵیتە ئەو دەزوو یا پەڕۆ بادراوەیە کە لەناو ڕۆتکەرچەک وئیتردا لەناو فانووس وچرای دەنێن وهەم بەو پڵیتەش دەڵێن کە لەناو چراو لامپاو فانووس وئیتر دەنێن، پێش نەختێ لەناو ڕۆتکەرچەکی ناوقودێکییان دەناو هەڵیان دەکرد.

فتێڵە (هەورا.) : پڵیتە، پتیله. ،

فجوور: ـ کردن: فڕینی کەو وسوویسکەیە.

فجووز: گوم بوون و لەبەرچاوان بزر بوون یامردنی گیان لەبەرێکییە.

فجووزکردن (باد.) : ڕۆیشتنێکی ئێگجارییە، کە گەڕانەوەی لەدوانەبێ. هۆرمز ـ ی کرد: واتە بەئێکجاری ڕۆیشت یامرد.

فجووق: (کە.) دەنگی باڵی کەو و باڵندانە لەکاتی فڕینێدا، فڕین وباڵگرتنی کەوە. دەرپەڕین وبەرەلاَبوونی باڵندانە لەقەفەزێدا. فڕکە فڕتکە. ـ کردن: دەرپەڕین و باڵگرتنی کەوە، فڕین و باڵگرتنی کەوە.

فچ: لەدەمی گەمەو قەشمەریدا دەڵێن: (کۆ.) فووچ.

فچک: دەنگێکە لەدەستی جۆلاوە دێت لەکاتی جۆلایدا؛ بەلای ماڵی جۆلاَدا تێپەڕیم فچک فچک جۆلاَیی دەکرد.

فچک فچک: دەنگی یەک لەدوای یەکی دەستی جۆلاَیە لەکاتی کارکردنێدا.

فچووز: ماڵاَواییە بۆ کاتێکی دوور لەکاتێکیدا بەکاردەبرێ، کە مرۆ بە سەفەر بچێ وەلاَمیش هەر فجووزە.

فڕ: هۆش، بەندیواری. ـ ی بە جیهانەوە نەماوە. چارە. ـ ت بزربێ. (کۆ.) کان، ڤان، لەجگێنێدا کەسێکی بیدۆڕێنێ دەڵێ لەفڕانم چی. (ڕەوا.، کۆ.) دووجک لەهەڵاَڕێژتندا لەسەر قیزە یا لەسەر پشت ڕاوەستێ. قوم، قومێک لەچای یا لەقاوە، کە، لێوی پێوە بنێی و بیخۆیەوە. پەیوەندی چتێک بەسەرچتێکی ترەوە. دارا ـ ی بەسەر ژنەکەیەوە نەماوە واتە تەلاَقی کەوتووە. دەنگی خواردنەوەی چتی شلەمەنییە.

فراژی: فەراژی، بەخۆداهاتن وگەشەکردن.

فرافین (باد.) : خواردنی نیوەڕۆیە.

فرافینخوواردن (باک.) : نانی نیوەڕۆیە خوواردن.

فرامین: فراوین، فرایین، قاوەڵتوون.

فڕان: هەڵفڕینی باڵندە. هەڵمەت و ڕاکردن، بەپەلەچوونە شوێنێکی.

فڕاندن: ڕەواندن، ڕفاندن، ڕەڤاندن. هەڵفڕاندن.

فڕانفڕان: مەبەس لە ڕاوو ڕووت و بێ ئارامییە.

فڕانن: فڕاندن.

فراوان: گوشاد، بەربەرەلاَ، بەربلاَو، فرە، فرەه، گەورە، پۆڕ، پەرەسە. بەراوەڵە، فرەوان، (خۆ.) بەرووەدە، پان و پۆڕ، پان وبەرین. ـ ی دەغڵ ودان: زۆری، گەلێک. زۆر، ئێجگار زۆر، گەلێ. ـ بوون: گوشاد بوون. زۆر بوون. ـ کردن: گوشاد و ئاوەڵە کردن. زۆرو زەبەند بوون. ـ ی: گووڕانی، گوشادی.

فراوانی دەخڵ ودان: زۆرروزەوەندی.

فراوین: (باد.) فراڤین، فرامین، نیوڕۆژ، چێشتی نیوەڕۆیە، نانخوواردنی نیوەڕۆیە.

فڕ: ماف، بەندیواری. ـ ی بەسەریەوەنەماوە: مافی بەسەریەوە نەماوە.

فڕە: پەرت، تووڕ. ـ دان: تووڕهەڵدان، فڕێدان. دەرچوون، هەلاَتن. (ڕەوا.) نەکوتراو. فڕەی باڵندان، پڕە، دەنگی باڵی باڵندانە لەکاتی فڕینێدا.

فرە: تەنبەڵ، ترسەنۆک، فراوان، گەورە. (کە.، فە.، ئەردە.) زۆر، گەلێک، ئێجگار زۆر، بێ ژمار، بێداد، مشە، مشەمەر، (ئەردە.) بێشو.

فرەبوش: چتێکە بەشی زۆرانی تێدابێ یا زۆر بەشبەش بێ.

فرەبوون: فراوان وگوشاد بوون.

فرەبێژ: زۆربڵێ، سازندە.

فرەجار: زۆرجار، فرەکەش، چەندجار، چەنجار.

فرەخەیاڵ: کەسێکە ئاوات ومرازی زۆربێ.

فرەخۆر: زۆرخۆر. ـ ی: زۆر خۆری.

فڕەدان (ئەردە.) : فڕێدان، تووڕهەڵدان.

فرەڕوو: دوو ڕوو. ـ یی: دووڕوویی.

فرەز (باک.): مەخمەر، قەدیفە.

فرەزان (زمن.): زۆرزان، پڕ. ـــ ی: زۆرزانی.

فرەزانا: زۆرزان، پڕ. ـــ یی: زۆرزانایی.

فرەفڕ: ـــ ی باڵی باڵندان، دەنگی لێکدانی باڵی باڵندانە لەکاتی فڕینێدا، پرەپڕ، (باک.) ڕەف.

فرەکردن: ڕاکردن، دەرچوون وتێپەڕینی گیاندار. دا فرەیەکی بکە بکە بازاڕی. زۆرکردن.

فرەکرن (باد.): فرەکردن.

فرەگەڕ: زۆرگەڕ، هەڵەگەڕ، گەڕا، ڕێڵگەڕ.

فرەگوشاد: زۆرگوشاد.

فرەگێڵ (هەورا.): زۆرگەڕ.

فرەماگ: چتی کۆن، کۆنە، (ئەردە.) پەزیرە.

فرەنگ: فەرەنگ، فەرانسەیی.

فرەنگی (باک.): تەماتە. کفتی، سفلیسی.

فرەواچ (هەورا.): زۆربڵێ، چەنەباز، چەنەدرێژ.

فرەواچی (هەورا.): زۆربڵێیی.

فرەوان: گوشاد، ڕاپی، ڕاهی، فراوان. ـــ ی: گوشادی. زۆری.

فرەوەر: زۆرخۆر.

فرەوەڕ: مەبەس لەمەردومی سازندە، سەگی هەڵەپاس.

فرەیی: زۆری چت، مشەیی، فراوانی، مشمری بێشۆیی.

فرپێوە: ماف پێوە. فری پێوەنەماوە: مافی بەسەریەوە نەماوە.

فرت: باز، ـــ دان: بازدان، قەڵەمبازدان. بۆڵە، بۆڵەبۆڵ، فڵە، جوولە، بزۆزی.

فرتاندن: دەرهێنان، بۆڵەکردن، پرتاندن، فڵتاندن، دەرپەڕاندنی چت.

فرتانن: فرتاندن، دافرتاندن، فرێدان.

فرتە (کە.): پرتەی چرا، جوولەوبزوتنەوەی یەک لەدوای یەک، پرتە. بەرەڵا، دەرباز. ـــ بوون: بەرەڵابوون. ـــ کردن: بەرەڵاکردن، دەرپەڕینی چتێک لە چتێکی تر بە تەوژم.

فرتەفرت: بۆڵەبۆڵ، قرتەقرت، پرتەپرت، تەپەتەپە.

فرتفرت (باک.): فرتەفرت، بۆڵەبۆڵ، قرتەقرت.

فرتک: تفنگ، کونەلووت، هێڵنج.

فرتکە (سوور.): (موک.) فرکە، باڵندەکە ـــ ی کرد و ڕۆیشت، مرۆیەکە ـــ ی کرد و ڕۆیشت: هێزی دا خۆی و ڕۆیی.

فرتوونەک (زا.) فەرتەنەی دەریا و زریێ.

فرت و هۆڕ: فرتەفرتی زۆر.

فرتێنە: فەرتەنە، تۆفان.

فرچیل: دانەوێڵەی نیوە کوڵاو.

فرچە: فڵچە، پرچۆک، (باک.) پرچە، قەڵەمی موویین.

فرچەفرچ: فڵچەفڵچ.

فرچەکردن: (باک.) فرچەکرن، فڵچەلێدان، پاککردنەوە بە فڵچە.

فرچەلێدان: فڵچەلێدان، پاککردنەوە.

فرچک: خوو بە چتێکەوە گرتن لەسەردەمی شیرخوارنێوە، دەڵێن ـــ ی پێوە گرتووە. هەوەڵخواردنی منداڵ و بێچووی ساوایە لەمەمک و گوانی دایکیان، ژەک، (باک.) فرسک، فریشک، بۆ منداڵ و فەرخەی ئاژاڵ و وولاخان مەبەس لە شیرخواردنێیە. ـــ کردن: شیر دەرخواردودان. ـــ کەوتنی منداڵ: سەر ڕانی شل دەبێ و زگی دەچی نێوانی ڕانی زگی شل دەبێ دەڵێن ـــ ی کەوتووە دووایە دەیهێننەوە، زکچوونیش نیشانەیەتی.

فرچۆک (باک.): قەڵەمی موو.

فرچیل: دانەوێڵەیەکە نیوەکوڵ بووبێ، نۆکەکە ـــ بووە.

فرخ فرخ: فیچقە دەنگی پژانی خوێنی کوژراو و سەربڕاوانە.

فرد (باک.): شۆرباو.

فرداندن (باک.): ووردکردن.

فردەک (باک.): وورد. ـــ کرن: ووردکردن.

فردک (باک.): فردۆقی

فردۆقی (باک.): تێکوشێوی نان و دۆ، فردک.

فردۆک (بار.): باپشکێو.

فردین (باک.): ووردبوون، بفردە (ووردبە).

فرز (ئەردە.): زوو، گورج، توند، تیژ، چەسپان، پەلە، کرژ، توند و تیژ.

فرزەن: فرزەند.

فرزەند: منداڵ، ڕۆڵە، بەچکە.

فرژین (زا.): پرمەی وولاخ.

فرس: هەرێز.

فرسادە: فرستادە، ناردراو، نارپاک، هەناریاک، دەسپێریاک. ناردراو، کەسێکە لەلایەن یەکێکەوە ناردرابێ بۆلای یەکێکی تر بۆ گەیاندنی ڕاسپاردەیەک. ناردراو.

فرسەخ: فرسەنگ، فرسەق.

فرسەخ ژمێر: فرسەنگ ژمار.

فرسەخ نووین: فرسەنگ نووێن.

فرسەق: فرسەنگ، فرسەخ ٨ کیلۆمەترە کە دەکاتە ٢ میل بەرانبەری دووازدەهەزار گەزییە.

فرسەق ژمار: فرسەنگ ژمێرە نیشانەییێکە لەسەر ڕێگایانی دادەنێن.

فرسەنگ ژمار: فرسەخ ژمێر.

فرسەنگ نووێن: فرسەخ نووێن.

فرستقاندن (باک.): زەوتکردن.

فرستقین: زەوتکران، گیران.

فرسک (باک.): هەوێن (بۆ پەنیری). فرچک.

فرش (باد.): هەوێنی پەنیری، شیلاووک، شیلک، ژیلک.

فرشە: فڵچە.

فرشتە: فریشتە، مەلائیکە، بەندەی خووا، نێوی ئافرەتانە.

فرشک (باک.، کە.): شیلاووک، پایەدار، مشوار، بێ ـــ: ناپایدار، بێ مشوار، بێ ـــ ی: ناپایەداری، بێ مشواری.

فرفات (زا.): کاڵای دراوی هەڵاهەڵا.

فرفجووک (کۆ.): فرووجکردن.

فرفرە: بافرە، پەروانە، فرفرۆک، کڕک، گفگفە، گیڤگیڤە، تەختەیێکی ناسکە لە دەزووی قایم دەکەن و بایدەدەن. فرفرۆکە. شەقشەقە، دوو تەختەی چووار گۆشەیە لە دەزووی قایم دەکەن تەختەی سەرەوە دەپێچن دەزووەکەی دەکێشی و دەنگی لێوە دێ. نیرگەلە. مرازێکی ئازاردانە لە قامکان دەکرێت.

فرفرەک (باد.): فرۆکە، باڵافر، باڵوون.

فرفرۆک: فرفرۆکە، فرفرە.

فرفرۆکە: فرفرۆک، کڕک، پەروانە، بادەوە، لە قاقەز وەکوو چەند قاپووچکێکی دروستدەکرێ بای لێدا دەسووڕێ.

فرفک (باک.): پەپوولە.

فرفینگ (زرا.): هەڵامەت، پەسیو.

فرک (باک.): کشتوکاڵی بلاو. فرەک، قومێک لە ئاو و شلەمەنی.

فرکەفرکا: ڕاکردنی مرۆڤانە لە ترسان لە کاتی تێکچوونی ئارامی و ئاسایشیدا.

فرکان: فرکە، بەفرکانێک بچۆ بۆ باغی.

فرکاندن (ڕۆژ.): فراندن.

فرکانفرکان: فرانفران.

فرکە: بەفرکە، بەتاڵووکە، بەپەلە. ـــ ی کرد: بۆ مرۆڤان: تیژتێپەڕیی بۆ هەموو زیندەوارێکی دەبێ، بە واتا هێزیدا بەخۆی و ڕۆیشت و دەرپەڕی. (باک.، بابا.) بازرقە، فیچقە، خوێن فیچقەی بەست. خوێن ـــ ی بەست: خوێن بازرقەی بەست. فچووق، فچووز، (سوور.) فرتکە. باڵندەکە ـــ ی کرد واتە باڵی لێکدا و فری و ڕۆیشت.

فرکەت (باک.): دار و درەختی بێ درەخت.

فرکەفرک: فرکەی یەک لەدووای یەکتری.

فرکبوون: زانی ماینێ.

فرکردن (ڕەوا.): هەڵقوڕاندن، فردان.

فرکرن (زا.): فرکردن، قومدان لە ئاو و شلەمەنی، قوم لێدان لە چتی ڕوون وەکوو ئاو و ماستاو و دۆ و شۆربا و دۆشاو و ئیتر.

فرک و هۆڕ: گیز و هۆڕی بەرد و گوللە و پلاری هاوێژراو، هات و چۆکردنی زۆر بەفرکە، فرکە فرکی زۆر.

فرگە: جێگەی فرین، فرۆکەخانە. (ئەردە.) جێگای دەربازبوون و دەرچوون.

فرڵداخ: فیل، فروفیل، پلان، پیلان، گێچەل، تەشقەلە. ـــ باز: فێلباز. ـــ ی: فێلبازی. ـــ چی: فێلباز. ـــ چێتی: فێلبازێتی.

فرمان: ئیش و کار، هەرمان.

فرمانکەر: کارکەر، هەرمانکە، فەرمانکار.

فرماندن: فرمەفرم کردن، پرماندن.

فرمانکردن: کارکردن، هەرمانکردن.

فرمانگوزار: کەسێکە بەردەستییت بکات. ـــ ی: بەردەستێتی کردن.

فرمە: پرمەی وڵاخی بەرزەیە لەغاردانێدا. ـــ کردن: فرماندن.

فرمەفرم: فرماندنی وولاخی بەرزەیە، پرماندنی وولاخی بەرزەیە لە غاردانێدا. ـــ کردن: پرماندن.

فرمێسک: هەرسی، (هەورا.) هەس، ڕۆندک، (باک.، باد.) ڕۆنتک، هۆرمیس، هێستر، ڕندک، (زەن.) ئەسر، (باد.، دەر.) ئەستێر، (موک.) ئەسرین، (هەر.) ڕۆنک، (هەورا.) هەرەس، دڵۆپە و تکەی ئاوی چاو.

فرمێسک ئاگر: خوێناو، هووناو.

فرمێسک بزە: نێوی پەرتووکێکی کوردییە. زەردەخەنەیە بەدەم گریانەوە، گریانێکە بەدەم خۆشی و لە خۆشییەوە بێ.

فرمێسک هەڵوەراندن: گریان بەکوڵ.

فرن: (باک.) فرنە، تەنوور، تەندوور، کوورەی نان برژاندنێ.

فرنە (باک.): فرن، تەندوور.

فرنەگولە: فیسقەگولە، فیرنەگولە.

فرندە: پەرندە، مەلوەر، باڵندە باڵدار، پەلەوەر، باڵندەیێکی زۆر گچکەیە.

فرنک (باک.): تفنگ، کونەلووت.

فرنی: خواردەمەنیە کە لەشەکر و برنجی هاڕاو و شیردروست دەکرێ. کوورەی نان برژاندنی نانەوایانە.

فرۆ: ووشکە فرۆ، فری، (باد.) فروو، ژەکی کوڵاوی توندبووەوە. ـــ ی توند: کەرەفرۆ، ـــ ی شل: لێوە، چتێکە وەکوو ماست لەزکی ئاژاڵ و ماڵاتی تازە زاو دەمەیەنرێت و بێ هەوێنە واتە کەژەکە، کە گەرم بوو بە بێ هەوێن لە پاش سادربوونەوەی وەک ماست دەمەیێ.

فرۆ: گەروو.

فرۆتەنی: فرۆشتەنی، کەل و پەل و چتی فرۆشتنێ. خۆبەکەم نوواندن، خۆنزم و گچکە گرتن.

فرۆتن: فرۆشتن.

فرۆخت: برەو ڕەواجی چت لە فرۆشتنا.

فرۆش: فرۆخت، فرۆشەر، فرۆشیار. کار فرۆت، کارفرۆشی. برەو لە فرۆتندا؛ ئەسپ ـــ ی نیە.

فرۆشتەمەنی: کەل و پەلی فرۆشتنێ.

فرۆشتەنی: فرۆتەنی.

فرۆشتن: فرۆتن.

فرۆشیار: کارفرۆش، فرۆشەر، بفرۆش، کەسێکە چتمەکی بفرۆشێ. ـــ ی: کارفرۆشی، فرۆشەری، بفرۆشی.

فرۆک (باک.): لەبەردلان، گیانسووک.

فرۆک: فرۆکە.

فرۆکە: باڵافر، باڵوون، پفۆک.

فرۆکەچی: باڵافرچی.

فرۆکەچێتی: باڵافرچێتی.

فرۆکەخانە: باڵافرخانە.

فرۆکەشکێن: چەکێکە فرۆکەی پێ بشکێ.

فرۆکەوان: باڵافروان، کەسێکە فرۆکەی بازووێ. ـــ ی: باڵافروانی.

فڕۆکەی بۆمباهاوێژ: بالاّفڕی بۆمباهاوێژ.

فڕۆکەی پڕپیاکەر: بالاّفڕی پیرپێلەکار.

فڕۆکەی تفاق گوویزەوە: بالاّفڕی تفاق گوویزەرەوە.

فڕۆکەی سووسە: بالاّفڕی سووسە، فڕۆکەی سەرنجدەر.

فڕۆکەی قەلاّیی: بالاّفڕی زۆر زەلام.

فڕوو: فڕۆ.

فڕووج: جوجکەی مریشکی نێرە لەپاش تەمەنی (٥) مانگی تا دەگاتە سالێکی تەواو، ڤارک، (باد.) وارک، لە هێندێک شوێنان دەڵێن بارۆکەییێکە هێشتا هێلکەی نەکردبێ هەڵەیە.

فڕووجاو: شۆربای فڕووجی.

فڕووجکردنەوە: (کۆ.) فڕجووتکردن، بەفڕین خۆفڕێدان بۆ نێو هەوا یا تاو بۆ هەموو گیان لەبەرێکی بەکاردەبرێت کە بە پەلە خۆی باوێژێتە ناو هەرچتێکییەوە.

فڕووز: وەرزی، جاڕسی.

فڕووزوو (باد.): هەرێز.

فڕووزی (زا.): چتی چکۆڵە.

فڕوفێڵ: کون و کاژێر، پێچ و پەنا، کون و کەلێن، (بۆڵی.) تیتاڵ، فێڵ و فەرەج، چاپ و چووپ. ــ کردن: چاپ و چووپکردن.

فڕووکە: دەستەچیلە.

فڕووکەر (باک.): نەفس، گیان.

فڕوون: فڕن.

فڕوهووڕ: فرەفڕی زۆر.

فڕێت: بەنێکی ئەستوورە بۆ ڕایەڵی تەونی بەکاردەبرێ.

فڕێتە (ڕەوا.): دوولوێی داوە بەنیە باش با نادرێ خاوەپەشتیشی پێدەڵێن خاوەپەشت لە ڕایەڵدا بەکاردەبرێ، فڕێت.

فڕێتوون (باد.): جوورە شیرینییەکە، کە لە ئارد و هێلکە و شەکر دروست دەکرێ وەکوو پەنجەرە کونکونە.

فڕێدان: ئاوێژتن، (باک.، باد.) ئاڤێتن، کەوژاندن، کەوشاندن، ڤەزەلاندن، دەراڤێتن، ڕادان، (زەن.) پەڕدان، گەپچاندن، توورهەڵدان، تووڕدان، تێهەڵدان، دوور خستنەوەی چتێک لە خۆت بە ئاوێژتن. لێ ــ: لێکردنەوە، پەڕاندن.

فڕێز: پەرێز، جاڕی کشت و کاڵی دوراوەوە. (باک.) جوورە کرێکی وەکوو تەدیفەیە.

فڕێزە (باک.): مەزرای کشتوکاڵ لێ بڕاوەوەیە، دروێنەکرابێ، فڕێز، پەرێز.

فڕێن: کلاّوفڕێن، کەسێکە چتی بڕفێنێ یا باڵندەی هەڵفڕێنێ، هەڵفڕێن.

فڕێوە (هەورا.): گەلێک.

فریا: چەپاڵە، هانا، داد، هاوار. ــ کەوتن، چەپاڵەدان، بەهاناگەیشتن، بەهاوارەوەهاتن.

فریاد: فەریاد.

فریاخستن: گەیاندنی چتێک بە کەسێک لەکاتێکی زۆر پێویستدا.

فریادەس: کەسێکە بەهاواری کەسێکییەوە بگات، دادڕەس.

فریاکەوتن: بەهاناگەیشتن، بەهاواری کەسێکی گەیشتن.

فریاگەییشتن: بەهاناگەیشتن، بەدادگەییشتن.

فریال (باک.): ناوی ئافرەتانە.

فریب: فریو، گوڵ، خڵەت، خڵەتە.

فریبدن: هەڵخەڵەتان، تەفرەخواردن.

فریب خۆر: کەسێکە فریوی خواردبێ.

فریب خواردن: هەڵفریوان.

فریبدان: هەڵخەڵەتاندن، فریودان، گوڵدان، خەڵەتاندن.

فریبدەر: هەڵخەڵەتێن، فریودەر، گوڵدەر، ڕەنگ کەر، لەخشتەبەر، لەڕێگەدەربەر.

فریبیاگ (ئەردە.): هەڵخەڵەتاو، گوڵخواردگ، ڕەنگ کریاگ، فریویاگ.

فریز (جەبا.، باد.): جوورە دەنگێکی درێژە لە نێوانی دز و ڕێبووارانـدا یەکتری پێ ئاگادار دەکەنەوە. فریزوو.

فریزوو: (جەبا.، باد.) فریز، (فە.) هریز، (ڕۆژ.) چایەر، هەرز، هەرێس. ــ ڕنینەوە: لێدان، کوژتن.

فریسە (مام.): دۆعا خوێندن. دۆعایەکی لێ ــ کردن: دۆعا بەسەردا خوێندن.

فریشتە: گۆیا بەندەی تایبەتی خودان، پەری. بەخت، ڕاو، چارەنووس.

فریشتەی ماریی: فریشتەی بەخت، چارەنووس.

فریشک: فرچکی منداڵی ساوا. پایەدار، خۆڕاگر، بێ ــ: ناپایەدار، چوارپێنە. (کە.) شیلاوک، ژەکێکە لەزکی کار و بەرخ دەرهێنرابێ بۆ هەوێنی پەنیری خۆشکرابێ، مایە.

فڕێ فڕێ: جوورە گەمەیەکە چەند کەسێک پێکەوەی دەکەن، یەکێکیان دەبێتە وەستا و دەڵێ فڕێ فڕێ فیسارە چت فڕێ و قامکی بەرز دەکاتەوە ئەوجار ئەگەر چتێکی وای کوت کە فڕندە بێ ئەوی لەگەڵ وی قامکی بەرزنەکاتەوە تێدەکەوێ و ئەگەر چتێکی واشی کوت کە فڕندەنەبێ ئەوی لەگەڵ وی پەنجەی بەرزکاتەوە تێدەکەوێ.

فریک (باک.): فەریک.

فڕین: پەڕوازکردن، فڕان، فڕیان، باڵگرتنی باڵدارە بۆ حەوا، هەڵفڕین. لێدانی دەمار.

فریو: تەفرە، دەستخەڕۆ، بڵحات، فریب، خشتە، فێڵ، لەپۆکی، تاو، چاغ و بەنگ، خاپ. ــ دان: لەخشتەبردن، دەستخەڕۆکردن.

فریوە: گەمەیەکە ئەوی تێکەوێ دەبێ بە هەنگڵە شەلە بڕوات و ئەوانی دی تێی هەڵدەدەن ئەویش لەوان هەڵبدا ئەوجار هەرکەسێ وە بەر شەقی وی کەوێ تێدەکەوێ.

فریوان: فریوخواردن، هەڵفریوان.

فریوباز: خاپێ، خاپۆک، فێڵباز، (کە.) بەزاج، فریودەر، لەخشتەبەر، زانەخڕۆ، سەمەندەکرۆژ، قۆڵشکێن، دەست شکێن، خاپینۆک. ــ ی: تەفرەدەری.

فریوخۆر: تەفرەخواردوو. ــ ی: هەڵخەڵەتان.

فریوخوواردن: فریودراندن، قۆڵشکان، دەست بڕان، خەڵەتان، چاخ و بەنگ خارن، خاپیان، فریوان، هەڵفریوان.

فریودان: تەفرەدان، هەڵخەڵەتاندن، خاپاندن، لەخشتەبردن، چاغ و بەنگ کرن، قۆڵشکاندن، چاوبەستن، تاودان، لەپاندن، زەباندن.

فریودەر: خەڵەتێن، هەڵخەڵەتێن، ، (کە.) بەزاج، فریوباز، زموتەک، فێڵباز، تەفرەدەر، سەمەندەکرۆژ، خەپۆ، لەبۆک، فریوبەر، هەڵفریوێن.

فریویاگ (ئەردە.): هەڵخەڵەتاو.

فریویان (ئەردە.): هەڵخەڵەتاو.

فز: فزە، هەست، فس، (ئەردە.) فسە.

فزە: فز، جوولە، نکە، نقە، هەست. ـــ نەکەی: واتە نەجووڵێی. نووکە، لچ جووڵیانەوە، نق.

فزدووک: عازەبی.

فززە: هەست، جووڵە. ـــ کردن: جوولان. ـــ لێوەهاتن: جوولانەن، دەنگ کردن. دەنگی بای، هاش.

فززەفزز: هاشەهاش، دەنگی بای.

فززەڵێ بڕین: مەبەس لە جووڵە خستنی یەکێکییە.

فردۆک (بار.): باپشکێوە.

فس: تس، بای بێ دەنگ کە لە مرۆی جووێ دەبێتەوە و بۆگەنە. ـــ کەندن: تسکەندن. بڕوانە: فسسە، قونداندنەوە و هەڵنیشتنی مریشک و باڵندانە.

فساندن (باک.): کوورکردنەوە، چەماندنەوە، داهێناندنەوە، قەڵەشتن. (موک.) تس پێکەندن، تساندن. (باک.) نیشتاندنەوەی هەلاًمسانێ.

فسە: چپە. ختە، ختتە.

فسەسە: ختە، ختتە، فس، بۆ دەرکردن و ڕاونانی پشیلە بەکار دەبرێ.

فسەزمان (دزە.): پسک، زمان پسک، لاڵەپەتە، زمان پس.

فس فس: چپەچپ.

فسەک (باک.): فسکەن، تسکەن.

فسەکردن: چپەکردن، خفتەکردن.

فسەگورگ (خۆ.): خاڵخاڵۆکە.

فسەگورگانە: تسەگورگانە، کیرە سەیانە، گیایەکی پاییزییە وەک کارگ لە زەوی دەردێ بەقەد دوومەلاًنێکی دەبێ بە ووشکی نێوەکەی وەکوو ئاردی بەمبای لێدێ بەبرینی وولاًخی وەرکرێ چاکی دەکاتەوە.

فسەی فس: سرتەسرت، (کۆ.) فسکەفسک، (هەورا.) شیلانی مووروو.

فستان: جوورە عەزیزییەکی ئافرەتانە ئاودامانی ناو قەد باریکی داوێن والاًیە.

فستق: فندق، بەری درەختێکییە وەکوو پستە بەسوێر کراوی دەخورێ.

فستک (زا.): کەسێکە کە لە ڕۆیشتنێدا پێی هەڵخلیسکێ.

فستۆق (دزە.): دابین کەر. (باک.) گەمەیەکی مندالاًنەیە بەدار دەستێکی چتێکی تووڕ هەڵدەدەن بە لێدانی. ـــ ی: کەسێکە هێندە گەڕۆک بێ نەکەوێتەوە ماڵی خۆی. سەگی خوێڕی.

فسدان: بڕێتییە لە دەرکردنی یەکێک، بارامیان فسدا: واتە دەریانکرد، خۆدانەواندن، خۆفشکردنی مریشک بۆ کەڵەشێر.

فسدانەوە: دەست هەڵگرتن لە کارێکی و پەشیمان بوونەوە لەبەر نەبوون و سەرنەگرتنی، تسکەندن.

فسس: ووشەیەکە پشیلەی پێ دەردەکرێ.

فسسە: فسس.

فسفس پاڵەوان: بڕێتییە لە یەکێک کە هیچی لە دەست نەیەت و هەر خۆشی هەڵکێشێ.

فسفسک (باک.): گیایەکی بۆن ناخۆشە.

فسفسۆک: (باک.)فسفسک.

فسقە (کە.): فیسکە، (بابا.) فیسقە: قیسکەپیواز، فسکە، سەلکی پیوازی وورد بۆ تۆو هەڵدەگیرێت.

فسقە: فسکە.

فسکاگوری (باک.): فسفسۆک، جوورەگیایەکە.

فسکاندن (باک.): تساندن.

فسکە (کۆ.): سرتە. پیوازی فسقە، فیسکە.

فسکەر (باک.): تسکەن.

فسکەفسک (کۆ.): سرتەسرت.

فسکەن: تسن.

فسکلک (هەو.): مریشک یا کەڵەبابێکە کە کلکی ڕووبەرە و خواربێ.

فسکوول: گوڵنکی فێستی سوورە.

فسکین (زا.): پێ هەڵخلیسکان.

فسن: تسن، فسۆک.

فسنان: مەبەس لەدەرکردنی یەکێکییە.

فسۆس: فسکەن، تسکەن، گەندەدەڵەک. حیز، تەپ، تەنبەڵ. (هەورا.) بۆگەنکە، داعبایەکە بە قەدەر دەڵەکێکییە کلکی گەزێک درێژە دەست و لاقی زۆر کورتە گۆشتی ناخورێ هێندێکیش دەڵێن لە پشیلەی گچکەترە.

فسیان (باک.): کووڕ بوونەوە، چەمانەوە، فسین.

فسین: فسیان، تسکەندن، تسین.

فش: قڵ، ماندوو، خاو. ـــ بوونەوە: خاوبوونەوە. ـــ پێ کردن: ـــ پێکردنەوە. کەپۆی ـــ : تفنک زل و فراوان، بەدەنگی لووت نەسترپێنێش دەڵێن، بەدەنگی ماریش دەڵێن. بە پێچەوانەی چەسپ، جلی فش: جلی فراوان، دەرپێی فش. (کە.) بۆ چتێکی پتەودەبێ کە یەکتری بەردابێ. لۆکەی ـــ : لۆکەی کراوەوە. زەوی ـــ : زەوییەکە نەنیشێتە سەر یەکتری. (باک.) قوولێ، گەوج، بەتاڵ. (زا.) چڵمی لووت، فم. ـــ کرن: فم کردن، چڵم ئەستڕین. (هەورا.) فیز، بەخۆی دەفشێ: بەفیزە.

فشارای (هەورا.): کوشین.

فشە: دەنگی فیشەکی نەورۆزان و شادمانی، فیشە. گەمە، لاف، فیشاڵ، گاڵتە، گەپ، یاری، زرتەک، زرتۆڵە، بە ـــ ڕای مەبووێرە. جوورە دەنگێکە وەک دەنگی تسی وایە.

فشەفش (کە.): ـــ کردنەوە: بە کەسێکی هەڵکوتن. دەنگی لووتییە، بۆدەنگی چتێکیش بەکاردەبرێ بەدەم باو هەواوەی. فشەی یەک لە دووای یەکتری.

فشەکردن: بریتییە لە خۆ هەڵکێشان، گاڵتە و گەپکردن. دەرچوونی دەنگ بە فشەوە لە چتێک.

فشەکلاوتە (هەورا.): چوورِە پۆپنە، چنگەڵە، شووان هەڵخەڵەتێنە، شووانخەڵەتێنە، باڵندەییێکە لە چۆلەکە گەورەترە بۆرکار و کلاوونە (پۆپنە)، بەزۆری لەسەر ڕێگایان دەنیشێ و هەڵدەفڕێتەوە زۆر ناڕوات و دەنیشێتەوە گۆشتی دەخورێت.

فشەڵ: فشۆڵ، زەوی خاوو خاک ڕزیو، (کە.) سستەک، بۆ هەموو چتێکی فشۆڵ بەکار دەبرێ.

فشەوەبوون (کە.): لە خۆبایی بوون.

فش بوون: هولۆڵبوونی چت. نەرم بوون و هاتنەباری یەکێک لە کارێکیدا لەمەو پێش نەیویستبێ بیکا. دەرچوونی با لە تایەی ئۆتۆمۆبیل و ئیتر.

فشتاق (باد.): (خۆ.) فیسقە، فیچقەی ئاوێ.

فشتخاندن (باک.): هەڵخلیسکاندن.

فشتخین (باک.): هەڵخلیسکان.

فشفشە (باک.): مرۆ و گیانداری ئەستوورن و گەورەن. بەدەنگی ماریش دەڵێن.

فشقیات: گەمە، گاڵتە، گەپ، فیشقیات.

فشک (باک.): فاتەڕشک.

فش کردن: بریتییە لەنەرم بوون و هاتنەبار بۆ کردنی کارێک.

فش کردنەوە (کە.): هەڵنان، بەکەسێکی هەڵکوتن.

فشکین (باک.): دەنگی لووتە، (باک.) پشکین.

فشۆڵ: فشەڵ.

فش و فۆڵ: چتی فشی شل و شێواو، سست، نەرم، فش.

فشی: پۆزایی.

فشیان: فشین.

فشیای: دارِسانی خووێنی لووت.

فشین (هەورا.): دارِسانی خووێنی لووت. (باک.) نیشتنەوەی شووێنی هەڵاماو و ئاوساو. (موک.) شانازی. بەخۆ ـــ: شانازی کردن.

فکلە (هەورا.): کاکۆل، تووالێت. نێوچاوان، چالایی پشت مل.

فل: سس، پەخمە، شل و وول، فش، ماندوو، خاو، شل، شەکەت، سست، شل و شێوا و تەمبەڵ. ـــ بوون. ـــ کردن.

فلار (ڕەوا.): جندە، سووزمانی.

فلە: فەلە.

فلەە (باک.): فەلە، دیان.

فلەهن: جوورە ماسییە.

فلەهی (باک.): فەلەیی، زمانی فەلان.

فڵت (کە.): بلاو، فش، فراوان، دەڵب. قەڵەوی ئەستوور.

فڵتاندن: فرتاندن، بۆسووکی، بۆکەسێک بەکاردەبرێ، کە با خووی، گوفتوگۆ کردن بە فڵتە.

فڵتە: دەنگێکی سەیرە لەدەم و لێوی هەندێ کەسەوە دێ لەکاتی گفت و گۆدا، قسە لە باری سووکیدا بەکاردەبرێت، بۆڵە، هەرِشە، گەزارە، ووتەی بێ ڕێ و جێ، دەنگی ئاخۆتنی پیران.

فڵتەفڵت: بۆڵەبۆڵ، فرتەفرت، فڵقەفڵق، ناماقووڵی، پرتەپرت، فڵتەی یەک لە دووای یەکتری، کاوێژ، فڵچەفڵچ.

فڵتەدەمە: کەسێکە لە گوفتوگۆیەدا هەر فڵتەی بێ.

فڵچ: پان. ـــ بوونەوە: پان بوونەوە. ـــ کردنەوە: پانکردنەوە.

فڵچە: چتێکی موویینی زبرە دەم و ددانی پێ دەشۆرێ و هی گەورەش پێلاو کالای پێ پاک دەکرێتەوە، بەتارە، گزکەچە. جوورە دەنگێکە لە پێلاوەوە دێ لەکاتێکا، کە ناوەکەی تەرِبێ. فڵچە، مژین، هەڵمژین، دەنگی هەڵمژین. فڵتە.

فڵچەفڵچ: فڵچەی یەک لەدووای یەکتری.

فڵچەی تۆزتەکاندنی: (هەورا.)فڵچۆتۆزتەکنای.

فڵچ و هۆرِ: فڵتە، فڵچەفڵچی زۆر.

فلس: دراوێکی مسینی کەم نرخی گەرمێنییە.

فلفل: مەیموون.

فڵق: ناوی کەمترین دراوێکی بابانییە. ئافرەتێکە زۆر بەکاربرابێ، (باک.، باد.) فەلگێ. (کە.) دەڵب، زۆر گوشاد و فراوان، زل، کەوشەکەم بە پێم فڵقە.

فڵقە: فڵتە. قوڵتە. جوورە دەنگێکە وەک دەنگی کاڵەکی باڵ، کە بدرێ بە زەویدا.

فڵقەفڵق (کە.): قوڵتەقوڵت. (کە.) فڵتەفڵت، ووشەیەکە لە ڕووی سووکییەوە دەکوترێ بە یەکێک، کە قسە بکات تا بێ دەنگ بێ.

فڵقن: بڕوانە: فڵقنە.

فڵقنە: فڵقن، مێ یینەیەکە جارجارە دەنگ لەزێیەوە بێ.

فڵق وهۆرِ: فڵقەفڵقی زۆر.

فڵقێ: فڵقن.

فلۆقە (باک.): کەشتی گچکە.

فلووت: شمشاڵ، بلوێر.

فلووفا: کەڵکەڵە.

فلووفاو: کەڵکەڵە.

فڵێ (ئەردە.): نێوی نێرینانە و لە فەرامەرز قوڵە کراوەتەوە.

فڵیتە (بابا.): سەرسەری.

فلێقان: لکی دوورپەلی درەخت.

فلیقان: فلیقانەوە.

فلیقانەوە: مخمخین، (باک.) پەلچقین، مرچقین، پڵیشانەوە، پەتشان، (باک.) پرچقان، جیق دەرهاتن، توڵخانەوە، پورخانەوە.

فلیقاندنەوە: (زا.، ڕۆژ.، گڕ.) پرچقاندن، هەڵکوشین و چنک تێخستن وەکوو تەماتە، کە هەڵی فلیقێنی، (باک.) مخمخاندن، (دەر.) پلیقاندن، (هەورا.) تلیقاندن، جیق دەرهێنان، توڵخاندنەوە، پورخاندنەوە، پەلاختن، (باک.) پەلچقاندن، پڵیشاندنەوەی میوە یا چتێکی تری ناسک و نەرم لە بن چتێکی یا لەژێر پێیاندا.

فلیقانن: فلیقاندن.

فلیقاننەوە: فلیقاندنەوە.

فلیقاو: فلیقاوەوە.

فلیقاوە: فلیقاوەوە.

فلیقیاگ: فلیقاوەوە.

فلیقیان: فلیقانەوە.

فلین: گرژ بوون و هاتنەوەیەک.

فم: هنگ. ــ کردن: هنگ کرن، چڵم نەسترین، کەپۆ خاوێنکردنەوە.

فم کردن: هنگ کرن، چڵم نەسترین، کەپۆ خاوێنکردنەوە تیندانە لووت بۆ ئەوەی چڵمێکی کەتێیدایە بێتە دەرێ، لووت سرین.

فن: گنە.

فنەفن: گنەگن، دەنگی لووتییە.

فنتۆلی (باک.): جوورە تفەنگێکی قوڵەیە.

فنج (باک.): گاشەبەرد، بەردی گەورە.

فنجان: جوورە ئیستیکانێکی کورت و پەلە لە چینی دروست دەکرێ و قاوەی تێدا دەخورێتەوە، فینجان.

فنجان بڕ: جوورێکە لە کاری هەویر، کە بە فینجان دەکرێ.

فنجانێن: فینجانێن، جوورە یارییەکە، کە بە فینجان دەکرێ.

فند (دزە.): شەمچە، لێ خرێنە، مۆم. (گەرمێن) رستەیەکە لە دەزوو و میوی وەکوو مۆم (شەم.) دەیسووتێنن، لە بەرزو شەمێ دروست دەکرێ هی بەزی دەکەنە مۆم و هی شەمێ، کە دەکەنە فند، فندک لەناوی ویدا دەزووی بادراوی تێدایە و بە ئاگر دەکرێ.

فند (باک.): شەم، مۆم.

فنداشەمال (باک.): ناوی چیرۆکێکی کرمانجییە.

فندانک (باک.): شەمدان، مۆمدان.

فندەگولە: فیسقەگولە، باڵندەیەکی گچکەیە، فیرنەگولە.

فندق (دزە.): بە هەموو چتێکی چکۆڵە و جوان دەڵێن فندق. (خۆ.) جوورە قۆچەقانیەکە لە کارتەی چناری کەوانەیەکی دروست دەکەن و ژێیەکی دوو قەدی لە هەردووک سەرەکانی قاییم دەکەن پەڕێیەک یا هەمبانەیەکی لە نێوەڕاستی ژێیەکاندا وەکوو قۆچەقانی لێ دەکەن بێ لاسک هەرسەرەی لە نێوقەدی ژێیەکی دەخەن ئەوسا ووردە بەرد یا گرمۆڵەی قوڕی ووشک لە نێوی دەنێن ڕایدەکێشن و دەیهاوێژن زۆر دوور دەڕوا و زۆر بەهێز و ئەنگێوەیە. (موک.) بەری دارێکییە، (باک.) بندەق، وەکوو پستە وایە بە سوێر کراوی دەخورێ.

فندق شکاندن: چەقەلێدان، بەقامکی هەردووک دەستان چەقنەلێدان.

فندک (شکا.): شەمچە، لێخرێنە. زەویەکە لە بۆتانێدا. (باک) مۆم، شەم.

فنق: فندق

فنقچە (ئەردە.): گۆپکە.

فنق شکاندن: مەبەس لە چەقەنەلێدانییە.

فنک (ڕەوا.): گندۆرێکە بە ڕەنگ نەبووبێ کە چی ناوەکەی گەیشتبێ. کۆنە شارێکی کوردانە لە مێژوودا ناوی زیندووە و بەشاری قارەمانان ناودەبرێ و قەڵاتێکی سەختیشی تێدایە.

فنکە: فینکە.

فنکەفنک: فینکەفینک، فینگەفینگ.

فنووش (هەو.): کەسێکە لووتی کورتبێ.

فۆتە: فۆتک، پێشگیرە، پەشتەماڵ. ــ ی گەرماوێ: لوونگ.

فۆتک (باک.): فۆتە پێشگیرە، سەرپۆشی ژنان.

فۆدل (باک.): قنج، قۆز، دەلال، جووان، شیرین، نەخشین.

فۆڕە (باک): (باد.) فۆرە. ــ خووەدان، بەخۆهەڵکوتن، خۆهەڵنان.

فۆرت (باک.): نازین، پەسنی دەرەو، بەدرۆهەڵنان.

فۆرتان (باد.): خۆهەڵکێشان.

فۆڕتە (ڕەوا.): بافیش، ساختە، (ڕەوا.) قورزەمە. ــ چی: بافیشکار، ساختەچی، خۆهەڵکێش.

فۆڕتەک (باک.): کەسێکە بە خۆی هەڵبڵێ و بە خۆی بفشێ. ــ ی: فشاڵ، بەخۆهەڵکوتن.

فۆقل: مرۆڤی ڕێک و پێک.

فۆکۆل: گەردن بەس، دەسماڵی گەردن.

فۆڵ: فش، بەڵان هەمیشە لە دووای (فش) ە وەبەکاردەبرێت: فش و فۆڵ.

فۆیە: جوورە دەرمانێکە لە جیوە و هەندێ چتی دیکە دەخرێتە ژێر نقێمی شووشەوە بۆ ئەوەی وەک ئەڵماس بنوێنێ.

فۆهـ (ئەردە.) جقجقە، برنجی ناسکە، کە وە قاقەزی تەڵا دەچێ.

فوتوو: پەیمان، بڕیاردانی شتێک لەسەر خۆت لە دڵا. *

فورات: فەرات.

فورهە (باک.): فورات، (باد.) فوورەک، پرژ، سوولی، سوولاف.

فوو: (ڕۆژ.، دەر.، باک) پف، (هەورا.) پفوو، بایەکە مرۆڤ بەدەم و لێو لەچتی بکات. ــ دان: هەتک کردن. ــ دان: باتێکرن، پفکردن.

فووارە: ئاوێکە لە کونێکەوە سەربەرەوژوور هەڵقوڵێ و بە توندی ڕوو لە حەوا بکات.

فووت: پووت، بەردێکی تەرازوویە بەرانبەری هەشت سێیانە بۆ کێشانەی دانەوێڵە وەکوو ڕیە، قەسناخ، تەغار. (باک.) فیتوو. ــ دان: فیتولێدان. دووازدە ئینجە، سی سانتیم و نیوە.

فووتک (باک.): فیتووی چکۆڵە.

فوتوو: پەیمان، بەڵێنی، بڕیاردانی چتێک لەسەر خۆت لەدڵدا.

فووتوو: فیتوو.

فووچ (کۆ.): فچ.

فوودان: فووکردنە ناوچتێک بەمزۆری، هاتنە دەرەوەی فوو لە چتێکی فوودراو بە هۆی کونبوونیەوە.

فوورەک (باد.، باک.): سەخت، تیژ، پرژ و سوولاڤی گچکە.

فوورهە: تاڤگەی گچکە.

فووشەفووش: لووشەلووش کردنی کەر و ئێستران، بۆ باری سووکێتی بۆ ئافرەتانیش بەکاردەبرێ، لووشەلووش.

فووکردن: باتێکردن، پفدان، فوودان، فووکردنە ناوچتێک. هەتک کردن، (باک.) پووخاک.

فووکرە: فووکردن لە ئاگر یەک لە دووای یەک بۆ خۆشکردنی.

فوولەدۆنەکردن: مەبەس لە نەسڵەمینەوەیە لە کردارێکی گەند و ناڕەوا.

فوولێکردن: فووکردن بەدەم لە چتێک.

فوونک (باک.): فێنک.

فونکاهی (باک.): فێنکایی.

فوونگەفوونگ: فینگەفینگی گریانی.

فهد: یوز، سەگی ڕاوی.

فهێت (باک.): شەرم، ئابروو، فەدی. شوورەیی.

فهێت بوون: شەرم کردن، فەهێتکرن.

فهێتوو (باک.): شەرمن.

فێ: دەردەکۆیانە، شێتی، گەشکە، خوو، (باد.) تەپ، پەرکەم، (کۆ.، خۆ.) دەردەکوڕتان، ئاهۆ. ـــ لێ هاتن: خووگرتن، کە لە ئاژاڵ بەدات دەڵێن سایە یا سایەڵ لێیداوە، جووره دەردێکە کوتو پڕتووشی هێندێ کەس دێ و کەف دەچێنێ و بێهۆش دەبێ. ناوی پیتێکی دەیەمینی ئابێی کوردییە.

فێخورجۆ (باک.): ناشنا، ناوێزە.

فێدار: خوودار، کەسێکە فێ بگرێ. ـــ ی: خووداری.

فێر: فێڵ. ڕام، چەش، چەشە، هیر، هیرا، هین، هۆگر، ڕاهاتوو. ـــ بوون: ڕاهاتن، هەڤیسین، چەش بوون، هیربوون، هین بوون. ـــ کردن: ڕاهێنان، چەشە و چەش کردن، هیرکردن. پێ ـــ بوون: لێ ڕاهاتن. پێ ـــ کردن: لێ ڕاهێنان.

فێرا: لەگەڵ، پێرا. *

فێربوون: لەیادگرتن، خووکردن، ڕاهاتن، هەڤیسین، چەشبوون، هووکارەبوون، (فە.) چارشانین، هین بوون، شارەزابوون، هۆگربوون بە چتێک.

فێربیەی (هەورا.): فێربوون.

فێرز: تالوکە، پەلە.

فێرس (باک.): لێهاتوو، زیرەک، ووریا. لەندەهۆر، بەهێز، پاڵەوان. فێرست.

فێرست: پێرست، فێرس.

فێرکار: هیرەوان.

فێرکردن: ڕاهێنان، هین کردن، شیرکرن، چەش کردن، شارەزاکردن، هۆگرکردن، یاددان، پێ هەڵچنین.

فێرگە: شوورێنێکە چتی تێدا فێر ببیت، خوێندنگە.

فێروو (کە.): خۆڕایی، فیرۆ، مفتە.

فێس: فێست. کڵەوچک. (دزە.) ئاشتی، ئارامی، گونجان، دەفێسێ، نافێسێ.

فێسان: گونجان، ڕێک کەوتن. نە ـــ : نەگونجان.

فێساندن: گونجاندن.

فێست: فێس، کۆمسۆر، جووره کلاوێکی سفتی سووری سوواوەیە.

فێش (هەورا.): زۆر، زوربە، فرە.

فێق (ئەردە.): چتی لەڕو باریک، لەڕولاواز.

فێقاندن: فیقاندن.

فێقن: فێق.

فێقی (دزە.، خۆ.): میوە.

فێگرتن: فێ لێ هاتن.

فێل (باد.): ئامانی دەم پان و پەل. فێلی حیزانە و بێ ئابڕووانە: حیزەفێل.

فێڵ: زیچک، گزیەن، گزیەند، لێپ، پیلان، پلان، فرلداغ، خاپ، بەدیل، (باک.) بلمات، ئارداف، تەشقەڵە، داو، تەڵە، فریو، ساچمە، تەون و بست، تەڵەکەبازی، ئەروەند، (باک.) گزە، (شا.، هەورا.) گزیی، گەڕ، چەپەندازی، دەهۆ، فەن، فەند، کەڵەک، داو. ـــ کردن: لەخشتەبردن، تەپ پێکرن، خاپاندن، قۆڵشکاندن. ـــ لێ کران: تەفرە خوواردن، خاپیان. (ئەردە.) فیل.

فێڵاوی: فێڵباز.

فێڵەزان: ڕیپۆ، ڕیپۆکەر، ساختەچی، تەشقەڵەباز، فێڵباز، چقۆ، تەپۆ، تەپکەر، خاپۆک، (باک.) خەپۆ، چەپەنداز، گزەوون، فێڵزان. ـــ ی: سەمەندەکرۆژی سا.

فێڵەگێجە: فیلەگێژ.

فێڵبا: فیلپایە.

فێڵباز: فێڵەزان، ڕیپۆ، ڕیپۆکەر، ساختەچی، تەشقەڵەباز، چقۆ، تەپۆ، تەپکەر، خەپۆ، خەپکەر، (باک.) خەپۆک، چەپەنداز، گزەوون، تەڵەکەباز، فەنباز، داوباز، (کە.) بەمزاج، بەدەک، تافتەخۆر، قوڵتەباز، کەرسەگ. ـــ ی: تەشقەڵەبازی، ڕیپۆیی، ڕیپۆکەری، فەنبازی.

فێڵپا: بیماری لاق ئاوسان، قاچ پەنهان. *

فێڵزان: فێڵباز.

فێڵ و تەڵەکە: فێڵ و فەرەج، فێڵ و قومار بازی.

فێڵ و فەرەج: فێڵ، فرلداغ، تەشقەڵە، گێچەڵ، لێپ.

فێ لێ هاتن: خووگرتن، دووچاری دەردی، فێ بوون.

فێنک: هنک، هۆنک، هێنک، کوورپە، هوون، هوونک، تازی، تەڕ، (باک.) تەڕایی، چتێک یا شوورێنێکە نەساردبێ و نەگەرم.

فێنکاوی: فێنکایی، جێگا و شوورێنێکە وەکوو کوێستان.

فێنکاهی: فێنکێتی.

فێنکایی: فوونکاهی، هێنکاهی، فێنکێتی شوورێن و چتی فێنک.

فێنکێتی: فێنکاهی.

فێنکی: فێنکێتی.

فێهرس (باد.): بلیمەت.

فهرست: پێرست.

فیەڵ: پووچ، پووچەڵ.

فیت (باک.): گەورە و زل و ئەستوور. پیت و بەرەکەت، فەڕ. (کە.) گاڵ، هان. ـــ دان: هاندان، گاڵدان، بزاوتن، بزواندن، جووڵاندن، تاودان.

فیتە: فیتوو. دەنگی جغارەکێشانییە، خیزەخیز، دوودک. ـــ ی بلوێری: (باک.) پزیزک، دەنگێکە لە چوونە ژوورەوەی هێندێ چتەوە دێ بەکونێکا یا هاتنە دەرەوەی لە کونێکیدا، ئەو کونە ـــ ی دێ واتە بەتەووژم بای پێدادێ.

فیتەبەدەوره: فیکە بەدەوره، بەشوێن چتێکیدا گەڕان.

فیتەفیت: دەنگی فیتووی یەک لەدووای یەکی نەپساوەوەیە. دەنگەدەنگی فیتوویە. دەنگەدەنگی فیتفیتەیە لە جگەرەکێشانێدا دەنگ لێوەهاتن، دەنگی جغارەکێشانێ، خزەخز، خیزەخیز.

فیتفیتە: فیزفیزۆک، فیکەفیک، فیق فیقە، (لو.) تیفتیفە.

فیتدان: هاندان، گاڵدان.

فیتکە: فوویەکە لەسەبیلەی دەکرێ بۆ فڕێدانی سووتووەکەی.

فیتۆ (باک.): فایتوون، عەرەبانەی چکۆڵە.

فیتوو: فووت، (باک.) هەش، فیتە، (بابا.) فیکە، (باک.) سووسووک.

فیتوولێدان: چڤین، فیکاندن، فووتدان، فیکین، کوویتان، کوویتاندن، کووفێن، کووفین.

فیچ: گیاندارێکە ددانی پێشووی کەوتبێ، (هەورا.) چتی خوواروڵا.

فیچ: کەل، ددانکەوتوو.

فیچان: وەرگەڕان و پێچ کردنەوە.

فیچانەوە: (بابا.) نووچانەوە، داهاتنەوە، خوواربوونەوە، (هەو.) تەیچانەوە.

فیچاندنەوە: چەماندنەوە، داهێنانەوە.

فیچەڵفاچ (کۆ.): ناڕاست، ساختەکار. (کۆ.) ـــ ی: ناڕاستی، ساختەکاری.

فیچقە: ـــ ی ئاوێ: ترومپا، کونێکە یا لوولەیێکە ئاوێ فڕێ بدات بە توندی، فشتاق، فیسقە، (باک.) فچقە، (باک.) تیرۆچکە، فیقیژن. ـــ کردنی خوێن: بە توند و تیژی خۆ ئاوێژتنی خوێن، بلیسکە، تیرۆچکەکردن، بەخوڕهاتن، بەڕێژەوەهاتن، فیشقەبەستن.

فیچقەبەستن: بازرەقەبەستنی شلەمەنی لە کوندە و مەشکە و کوویە و گۆزە و ئیتردا بە هۆی کون بوونیەوە.

فیچقەکردن: دەرچوونی شلەمەنی لەهەر جوورە دەفرێکی بێ بەباریکی و توندی.

فیراز: تەقە، ڕەو. ـــ کردن: تەقەتێکەوتن، ڕەوکردن، ڕەمین، ڕاکردن، هەڵاتن. ـــ پێکردن: ڕەواندن. ـــ ی: هەڵاتوو، ڕەویو.

فیڕاندن: (ڕۆژ.) فرکاندن، (لو.) فیرکاندن، زکچوونی گیان لەبەران بە تەووژم.

فیڕانن: فیڕاندن.

فیڕە: دەنگێکە لە کۆمی گیانداری ڕەوانەوە دێ لەکاتی پیسی کردنێدا فیڕەفیڕی زۆر.

فیڕەفیڕ: فیڕەی یەک لەدووای یەکتری، فیڕوهۆڕ، بەخۆداڕیان. ـــ ی ئامرازی ئۆتۆمۆبیلی، دەنگی بۆڕی ئۆتۆمۆبیلییە.

فیرکان (کە.): فیڕاندن، زگچوون.

فیرکاندن: فیڕاندن.

فیرکە: گیابڕە. دەردێکە بە گیاندار بگات بەخۆیدا دەفیڕێنێ و کوژندەیە.

فیڕن: گیاندارێکە زۆر بفیڕێنێ.

فیڕنەگوڵە: باڵندەیەکی بچووکی کەوەڵەی درێژە و زۆرگچکەیە.

فیڕۆ (بابا.): خۆڕایی، خۆڕا، خۆڕاوبۆڕا، (کە.) فیڕوو. ـــ یی: خۆڕایی.

فیز: لووت بڵندی، هەوا، حینوان، تڕزلی، ڕێڤ، فیس، ڕێڤناهی. بە ـــ : بەهەوا، فیزدار، حالۆر، قاپان،کاو، بڕووغ، تڕزل، ترتۆپ، گوونە، خز، گیڤ، دفرە، خۆبین.

فیزار (باک.): گلەیی، هاوارورداد.

فیزە: دەنگێکە لە فییکە دەچێ.*

فیزەفیز: فززە، فزز، دەنگی جوورە فیتفیتەیەکیە.

فیزدار: بەفیز، بەهەوا، تڕزل، گوونە، خز، (باک.) گیڤ، دفرە، خۆبین. ـــ ی: باسەری، بەفیزی،بەهەوایی، تڕزلی، گیڤی، خزی، گوونەیی، خۆبینی، بستەهی، قاپالی، (باک.) بڕووغی، تامساری، خووەبینی، دفرەیی، خۆهەڵکێشان، لەخۆدەرچوون، خۆنوێنی.

فیزفیزۆک: فیت فیتەی منداڵان، فیک فیکە.

فیزن: فیزدار، بەفیز.

فیزۆک: باقەبێنە.

فیزێن (باک.): فززە فززی بای.

فیزین (باک.): خوشینی مار، بفیزە: بخوشە.

فیس (باک.): فیز، هەوا. خووس.

فیسا (باک.): بەهەوا، لووت بڵند، فیززل.

فیسار (موک.): فیسکە، (ئەردە.) بێمان، فلان، ووتەیێکە بەکاردێتری بۆیەکێک، کە نەتەوێ ناوی ببەیت: ـــ کەس ڕۆیی واتە ئەو کەسەی، کە خۆم و خۆت دەیناسین و دەیزانین.

فیسارە: فیسار.

فیساندن: خووساندن.

فیسانن: فیساندن.

فیساو: خووساو.

فیساوە: خووساو.

فیسەڵ (ئەردە.): چتی پووچ.

فیست (باک.): فیستەقەر، حەوت ئاسمانان.

فیسقە: فسقە، فیچقەی ئاوێ، فشتاق. کلک هەڵتەکێنە، قنگ هەڵتەکێنە. پیوازی وورد بۆ تۆو، (هەورا.، بابا.) قیسکە. فیرنەگولە.

فیسقەبەستی: فیچقەبەستن.

فیسقەگولە: (کۆ.) فندەگولە، (کە.) فرنەگولە، فیرنەگولە، (ئەردە.) فیسقە، باڵندەیەکی چکۆڵە و پووچەڵەیە، ئەوی وابێ وەی دەچوێنن، دەڵێن پایزان ئاوێ ناخوواتەوە چونکوو هەمموو شووان و گاوانێک دەیخوواتەوە.

فیسکاندن: فساندن.

فیسکە: فیسار.

فیسکین (باک.): فسان، پێدافسان، بفسە: پێیدا بفسە.

فیسیان (ئەردە.): خووسان، خووسیان.

فیشار: فیشاڵ.

فیشاڵ: بافیش، لاف، پڕبێژی، درۆکیفە، فۆرتەکی، درۆی زل. ـــ کردن: خۆهەڵکێشان. ـــ کار: خۆڵکێش، ترۆتۆپکار.

فیشاڵباز: خاوەندفیشاڵ. ـــ ی: فیشاڵکردن.

فیشاڵچی: کەسێکە فیشاڵی زۆر لێ بدا.

فیشاڵچیێتی: فیشاڵ زۆر لێدان.

فیشاڵکار: فیشاڵباز. ـــ ی: فیشاڵبازی.

فیشاڵکەر: فیشاڵباز، فیشاڵچی.

فیشاڵکردن: درۆهەڵبەستن.

فیشاڵ لێدان: فیشاڵکردن.

فیشانن (ئەردە.): پژاندن، پژانن، فیشقانن.

فیشە: دەنگێکە وەکوو دەنگی فیشەکە شێتە وایە، فشە، بە دەنگی شیردۆشینیش دەڵێن.

فیشەفیش: فیشەی یەک لەدووای یەکتری.

فیشەک: ئاگربازی، فیشەکی ئاووربازی.

فیشەک: فیشەنگ، شەنگ، گوللەی تۆپ و تفەنگ و دەمانچە و ئیتر.
ـــ پڕکردنەوە: فیشەکدا گرتنەوە.

فیشەکەشێتە: چتێکە وەکوو فیشەک لە کاغەز و بارووت دروست دەکرێ و ئاگری پێوەنرێ و فیشەدەکا و وەحەوا دەکەوێ.

فیشەکبەند: فیشەکدان.

فیشەکدان: خەلیت، خەلیتۆک، فیشەکبەند، (جا.، هەورا.، رۆژ.) ڕەخت، قاتە، فیشەنگدان، خەریتە، (باک.) جەودک.

فیشەکدانی پەستەک: بڕوانە: پەستەفیشەک.

فیشەک فڕێدەر: مرازێکە لەناو تفەنگ و دەمانچەدا فیشەک فڕێ دەداتە دەرەوە.

فیشەک گیر: ئامرازێکە چەند دانەیەک فیشەکی تێدەخرێ دەخرێتە پاشی تفەنگ و دەمانچەوە.

فیشەکلغ: فیشەکدان.

فیشەکلۆغ: فیشەکدان.

فیشەنگ: فیشەک. شەنگ.

فیشتەر (هەورا.): پتر، زۆرتر.

فیشقانن (ئەردە.): فیشانن.

فیشقە: دەنگی ئاوە لەکاتێکیدا، کە بەدەم یا بە فیچقە فڕێ بدرێت، فیچقەی خوێن و شلەمەنی. ـــ کردنی تۆی مرۆ لە قامیشیدا بۆ دەرەوە، پلدان.

فیشقی: کەسێکە هەر لە خۆیەوە توورە ببێ.

فیشکە: جوورە دەنگێکە وەکوو دەنگی ماری وایە، دەنگ و فیشاندنی مار.

فیشکەفیشک: لووشەلووش، فیشکەی یەک لەدووای یەکتری.

فیشک و هۆڕ: فیشکەفیشکی زۆر، فیشی فیشی زۆر.

فیشۆ (هەر.): درۆزن، بەفیشاڵ.

فیغان: دادوهاوار و ئەفغان، فەریاد وگازییە.

فیفیک (باک.): فیتفیتە، (باک.) پیپیک، فیکەفیک.

فیقانن (ئەردە.): جیقاندن.

فیقاندن: فیقەکردن.

فیقانن: فیقاندن.

فیقە (کە.): زیرەی فیت فیتەیە. قەفی جوورە گیایەکییە، کە فیتووی پێ لێ دەدەن. جوورە دەنگێکە وەک دەنگی فیقفیقە. فیتە، فیکە

فیقەفیق: فیقەی یەک لەدووای یەکتری، فیکەفیک.

فیقەنەی زورنا: پیک، فیقفیقەیەکە لە قامیش دروستدەکرێ لەسەری زورنای دەخەن فووی تێدەکرێ.

فیق فیق: فیکەفیک.

فیق فیقە: فیتفیتە، فیکفیکە.

فیقن: گیانداری لاوازولەڕ.

فیقنە (کە.): پیک، پارچە قامیشێکی شەقکراوە دەخرێتە سەر دووزەلە و زورنا بۆ پف پێدا کردنی.

فیق و هۆڕ: جیق و هۆڕ، پریک و واک، بریک و هۆڕ، بریق و هۆڕ.

فیقی (باد.): میوە.

فیقیژن (خۆ.): (موک.) فیشقە، فیچقەی خوێنی.

فیک: هان، فیت. ـــ دان: هاندان، فیتدان. فیێڵ، هەزارفاکم بە فیکێکت. (باک.) فیکە، فیتە، دەنگی دەم و لێوی مرۆیانە.

فیکافووی (باد.): هەنگووین.

فیکاندن (باک.): فیتوولێدان، فیکەکردن.

فیکانن: فیکاندن.

فیکە (بابا.، کە.): فیقە، فیتوو، جوورە دەنگێکی باریکە بە لێو لێ دەدرێ بەدەم باوە لەمزار دێتە دەرەوە، شووان ئاژاڵی پێ لێ دەخوڕێ، سووار ئەسپی پێ ئاودەدا و هێمنی دەکاتەوە دز هاواڵەکانی خۆی پێ ئاگادار دەکاتەوە.

فیکە: فینکەی گریانێ.

فیکەبەدەورە: فیتەبەدەورە.

فیکەفیک: فیقەفیق، فیلکەفیلک، فیکەی یەک لەدووای یەکتری. فیتەفیت بۆ فیتوو و ئیتر بەکاردەبرێ.

فیکەکونێ (کە.): خۆشاردنەوە، گەمەیەکی منداڵانەیە، چاوشارکێ، ووشەیەکە لە گەمەی (قەلاّقەلاّ) دا دەکوترێ بۆ خۆشاردنەوە.

فیکەوکونا (کە.): چاوشارکێ، خۆشاردنەوە، فیکەکونێ.

فیکەوەکونێ: فیکەکونێ.

فیکەی مار: فیتووی مارییە.

فیکفیک (باک.): بڵمەبڵم، مرقەمرقی بەرازی.

فیکفیکە: فیقفیقە، فیتفیتە.

فیکنە: ئافرەتی بێ شەرم و سووزانییە.

فیک و هۆڕ: فیکەفیکی زۆر.

فیکین (باک.): فیتوولێدان.

فیل: داعبایەکی گەورەی گەرمیانی بەهێزە سەروملی ئەستوور و زلە دەمی ناگاتە زەوی بە قورتمی چتی لەسەر زەوی کۆدەکاتەوە و بڵندی دەکات و دەیگەیەنێتە زاری و دەیخوا. پایەی بچووکە لەنێو ئاوێدا دروستدەکرێ بۆ بەشبەشکردنی. مرازێکە لە گەمەی شەترەنجێدا ناوی دامەیێکییە لە دامەکانی گەمەی شەترەنجێ.

فیلار: فیلال.

فیلەتەن: زل، ئازا، لەندەهۆر، زەبەللاح، لاهێر.

فیلەگێجە: فیلەگێژە.

فیلەگێژە: فیلەگێجە، گاکێوی، (ڕەوا.) شوور، (باک.) شقر، کێوییەکە بە قەد کەڵەکێوییەکی دەبێ دووشاخی یەک لقی هەیە لەڕەنگ و شکڵدا وەکوو ئاسک وایە بەلام لە ئاسک گەورەترە وەکوو سەگی دەوەڕێ و گۆشتیشی دەخورێ. گور.

فیلپایە: پایەیەکی ئەستوور و قایە لەبەردەمی دیوارێکیدا دروستدەکرێ، گەوورگی دابێ. پایە ودینگەی گومبەزانە کە بەخشت یا بەرد دروستکرابێ.

فیلچین (هەورا.): کاری پڕو و پووچ، کاری بێ واتا و گەند.

فیلکەفیلک: فیکەفیک.

فیلکەفیلک: حیلکەحیلکی پێکەنینێ، زەفین.

فین (باک.): شووش، باریک.

فینا (باک.): کلاوی شەوێ لە لبادی ڕەشە. مینا.

فیناز: کردەوەی ناشیرین.

فینە (کە.): جوورە سەگێکی چکۆلەیە، توولە.

فینجان

فینجان: فنجان.

فینجانێن: کەمەیەکە بە فینجان دەکرێت.

فینجە: ووشەیەکە هەمیشە لەدووای ئینجەوە بەکاردێنرێ، واتای پتر، زۆرترە، کەهەر قسەیەکی دەیکەی ئینجە و فینجەی پێوە مەنێ و مەیرازێنەوە. ئینجە، ئینجەوئینجە، خشڵ، کەرستەی ڕازاندنەوە.

فینکە: فونگە، فینگە، فینکەفینک.

فینگەفینگ: فینکەی گریانی یەک لەدووای یەکتری بە بێ پسانەوە، فونگەفونگ، فینگەفینگ.

فینیگە: دەنگی گریانێیە بەلووت.

فینگەفینگ: فینکەفینکی گریانێ یەک لەدووای یەکتری.

فیتۆ (باک.): فێس، کۆمی کوورە، فەیسە، فاسە.

فینوو (باک.): تاواندار، تاوانبار، سووچدار. لاپرسەنی.

فیوورچۆ (باک.): کاول، ویران، تیک. ـــ کرن: کاولکردن.

ڤ

ڤ: تیپێکی ئابێی کوردییە.

ڤا (زا.): با. (باک.) ئەوان، لە بنچینەدان (ڤان) ە کوردەکانی شامێ بۆ تاکە کەسێکیشی بەکاردەبەن، واتە: ئەو.

ڤاچ (باک.): کەنار، گۆشە، قاد.

ڤاچ: ئاقار، شوێن، تەنشت. *

ڤادار (هەورا.): بادار. ـــی: باداری.

ڤادان (هەورا.): بادان.

ڤار (باک.): مریشک.

ڤار

ڤاران (زا.): بارانە، واران.

ڤارتۆ: ناوی شارێکی کوردانە لە هێلای ئەرزە ڕۆمێ.

ڤارقلاندن (باک.): وەدرەنگخستن.

ڤارقلین (باک.): وەدرەنگ کەوتن.

ڤارک (باد.): بارۆکە.

ڤاری (باک.): تەنها. ـــ کرن: تەنهاکردنەوە.

ڤاریتی (باک.): ناپایەداری.

ڤارین(باک.): بارین.

ڤاژی(باک.): هەڵگەڕاوەوە، وەرگەڕاو، ئاوەژوو. ـــ کرن: وەرگەڕاندن، ئاوەژووکردنەوە.

ڤاڤێر (باک.): چەچە.

ڤاڤێرکرن (بار.): هەلاواردن.

ڤالا: ئاوەڵە، بەتاڵ، چۆل، والا، (هەو.) وەلا.

ڤالابوون: بەتاڵ بوون.

ڤالاکرن: بەتاڵکردن.

ڤالاهی (باک.): بەتاڵی، چۆلێتی، خالێتی.

ڤالە: چۆل، بەتاڵ.

ڤالەبوون: چۆل بوون.

ڤالەهی (باک.): بڕوانە: ڤالاهی.

ڤان (باک.): ڤا، ئەوان، وان. (باک.) ویستن، ئارەزوو.

ڤانا (باک.): هۆوانە (بۆدوورە).

ڤانێها (باک.): هۆوانە. هۆوورانە (بۆ زۆر دوور).

ڤانێهانی (باک.): هۆوانێها.

ڤاوڤاران (باک.): باوباران.

ڤایە (باک.): وایە، ئەوەتا، هۆوەتا.

ڤایوەشت (زەن.): بای نیوەڕۆ.

ڤە (باک.): ووشەیەکە بۆ دووپاتە کردنەوە و گەڕانەوە، بادانەوەیە، لەپێش ووشان دادەنرێ وەکوو ڤەخواران: خواردنەوە، ڤەبزدین: پسانەوە. (باک.) وە، ئاوەڵەیە بەلاَن لەپێش ووشان دادەنرێ وەکوو: ڤەکرن: ئاوەڵەکردن، کردنەوە. ـــ بوون: ئاوەڵەبوون، کرانەوە. (باک.) ئێوە، هوون، هنگ.

ڤەبال (باک.): وەبال.

ڤەبجراندن: ڕوونکردنەوە و دەرخستنی شتێک بۆ زانین. *

ڤەبراندن (باک.): قڕکردن.

ڤەبرک (باک.): کالگالی.

ڤەبری (باک.): پایەدار، قایم، مەحکەم، چتێکە هەر لە جێگای خۆی بێ و نەگۆڕێ.

ڤەبڕین (باک.): قایم و مەحکەم کردن.

ڤەبزداندن (باک.): ترساندنەوە، پساندنەوە.

ڤەبزدین: پسانەوە، ترسانەوە.

ڤەبوور (باک.): پاشەکەوتی.

ڤەبوون (باک.): کرانەوەی دەرگە و چتی تر، پشکووتن.

ڤەپچراندن (باک.): ئاشکراکردن، دەرخستن، ڕوونکردنەوە.

ڤەپژلاندن: پیلە، بەربەرەکانی کردن و ڕژییشتن لەسەر قسەیەک.

ڤەپیرین (باک.): برینەوەی سەوداو مامەڵە.

ڤەتڕاندن (باک.): پاڵدانەوە و ڕاکشانە لەسەر زەوی.

ڤەترسین (باک.): چابوونەوە لەنەخۆشی.

ڤەجقین (باک.): ڕاچڵەکین.

ڤەجنقاندن (باک.): بازدان، قەڵەمبازدان، بازپێدان، قەڵەمبازپێدان، ڕاچڵەکاندن.

ڤەجنقین: بازدان، قەڵەمبازدان.

ڤەچڕاندن (باک.): ڤەپچڕاندن، شیّ کردنەوە.

ڤەچناندن (باک.): چنینەوە، پینەکردن، چنینەوەی چتی هەڵوەشاو.

ڤەچنین (باک.): چنینەوەی گۆرەوی و چتی تر، خۆپارازتن لە چت.

ڤەخارن (باک.): خوواردنەوە.

ڤەخووارن (باد.): خواردنەوە.

ڤەخووەاندن (باک.): بانگهێشتن کردن.

ڤەخووەندن (باک.): بانگهێشتن کردن.

ڤەخوماندن (باک.): جوولاندن، شێواندن، ڕاوەشاندن و تێکدانی چت.

ڤەخومین (باک.): جوولان، شێوان، شلەژان.

ڤەدان (باد.): جوواپەزکردنەوە، ئاوەڵەکردنەوە. دانەوە و هەڵکەندنی زەوی بۆ خێوەت هەڵدان، یا بۆ تەڵەنانەوە. (باک.) خۆشکردنەوەی بارانە.

ڤەدانەر: داهێنەر.

ڤەدڕاندن: (باک.) ڤەچراندن، دڕاندن.

ڤەدزین (باک.): خۆدانووساندن، خۆشاردنەوە.

ڤەر (هەورا.): پێش، بەر.

ڤەراڤەر (باک.): بەرانبەر.

ڤەرانبەر (باک.): بەرانبەر.

ڤەرە (هەورا.): وەرە، (هەورا.) بۆریّ.

ڤەرەشان: ڕشانەوە، شەبەکەخراپکردن.

ڤەرەشاندن (باک.): ڕشانەوە، شەبەکەخراپ کردن، هێنانەوەی خوواردن، ڕشاندنەوە.

ڤەرەلایی: شایی دڵ، پێسووتان و بەزەیی.

ڤەرەمک (باک.): بنکر.

ڤەرساندن (باک.): دڕاندن، شکاندن، کردنەوەی تەوق و کۆت و زنجیر.

ڤەرستن (باک.): شکاندن، دڕاندن.

ڤەرستیای (باک.): هەڵوەشان.

ڤەرسمێل (باک.): بەرسمێل.

ڤەرسهاندن (باک.): حەساندنەوە.

ڤەرسین (باک.): ڕزگاربوون.

ڤەرفە (باک.): بەفر.

ڤەرق (باک.): گورگ.

ڤەرقلین (باک.): درەنگ بەسەرداهاتن، دوواکەوتن لە کارێک.

ڤەرک (باک.): گورگ.

ڤەرکەمەر (باک.): گیابەند، گیایەکی بۆنخۆشە.

ڤەرملین (باک.): ماندووبوون.

ڤەرووتاندن: ڕووتاندنەوەی تووک و موو.

ڤەرووتن: خوواردنی تیکوڵە شینەکەی قەزوانییە.

ڤەرووچکاندن (باک.): ڕنینەوە، ڕووتاندنەوە، لەڕەگ و ڕیشە دەرهێنانی موو و تووک، ئاوەڕووتکردن.

ڤەرێس (باک.): ڕستن، پێچ کردنەوە بەچتێک.

ڤەرێلایی (باک.): (باک.) ڤەرەلایی.

ڤەرێچاندن: ڤەرووچکاندن، ئاوەڕووتکردن.

ڤەرێشاندن (باک.): شەبەکە خراوکردن.

ڤەرێک (باک.): گیرفان.

ڤەزەلاندن (باک.): تلدان، فڕێدان، خلۆرکردنەوە، ڤەزەلینە: فڕێدە.

ڤەزەلین (باک.): فڕێدران، خلۆربوونەوە.

ڤەزفڕاندن (باک): گەڕاندنەوە، ناردنەوەی چتێک.

ڤەزفڕین: گەڕانەوە.

ڤەزلاندن (باک.): پاڵدانەوە، خۆدرێژکردن لەسەر چتێکی، خووە ڤەزلینە: خۆت درێژ بکە.

ڤەژاندن (باک.): بووژاندنەوە، ژیاندنەوە.

ڤەژەن (باک.): هێز، توانایی. ـــ ی: هێزدار.

ڤەژەندن: شیّ کردنەوە و پەرەکردنی لۆکە و موو و خوری و ئیتر.

ڤەژین (باک.): ژیانەوە، بووژانەوە.

ڤەس: بەس.

ڤەس و ڤەس (هەورا.): بەس و بەس.

ڤەسهاندن (زا.): پشووودان، حەسانەوە لە ژێر سێبەراندا.

ڤەشارتن: ڤەشارن، شاردنەوە، پەنهان کردن.

ڤەشارتی (باک.): شاردراوەوە، بەخاک ئەسپێرراو.

ڤەشارن (باک.): شاردنەوە، بەخاک ئەسپاردن.

ڤەشاندن (باک.): ناردنەوە.

ڤەشوشتن: شوشتنەوە.

ڤەشین (باک.): داوەشاندنی جلکی دژووێن، تەکاندنی داری بەردار.

ڤەفر (باک.): شکاندنی پەیمان.

ڤەفرزین (باک.): هەڵوەشاندن.

ڤەڤەتاندن (باک.): جووی کردنەوە، هەلاّواردن، پەزی خووە ژئاڤ پەزی بارامی ڤەڤەتینە.

ڤەقەلاشتن (باک.): قەلاشتن، قەلاشتنەوە.

ڤەقتاندن (باک.): کردنی کەمێک لەکارێک.

ڤەکارین (بار.): کاوێژکردن.

ڤەکەتن (باک.): ئەکەڤە، درێژبوون، پاڵکەوتن، ڕاکشان.

ڤەکەر: کەرەوە، ئاوەڵەکار.

ڤەکرن (باک.): کردنەوەی چت، ئاوەڵەکردن، ئەکە: بکەوە (بۆدەرکە و پەنجەرە و ئیتر).

ڤەکری (باک.): کراوەوە (بۆڕەنگ).

ڤەکشاندن (باک.): ڕاخستن، کێشانەوە.

ڤەکشکشاندن (باک.): ڕاخستن، ڕاونان.

ڤەکوژتن (باک.): کووژاندنەوەی ئاگر و چرا.

ڤەکوودە (باک.): شایانی هەڵگرتنێیە لەوانەیە هەڵگیرێ، بەرباد.

ڤەکێش (باک.): کێشان. ـــ دانخووە: خۆکێشان.

ڤەگەڕ (باک.): گەڕاوەوە، کەسێکە دووای کارێک کەوتبێ.

ڤەگەڕان (باک.): گەڕانەوە، گەڕانەڤە، سەرچاوە لە چاوگەشە و بۆ گەلێکی نەدیویش دەبێ.

ڤەگەڕاندن (باک.): گەڕاندنەوە، گێڕانەوە.

ڤەگەڕین (باک.): گەڕانەوە.

ڤەگەشبوون (باک.): گەشبوونەوە، گەشانەوە، گەشەکردن و بەخۆداهاتن.

ڤەگەڤزاندن (باک.): گەوزاندن.

ڤەگەڤزین (باک.): پیلەگرتن، پێداهەڵتەقین.

ڤەگرتن (باک.): گرتن، داگیرکردن.

ڤەگژان (باد.): هەژان، جوولان.

ڤەگژاندن: هەژاندن، جوولاندن.

ڤەگزگزاندن (باک.): تەکان پێدان، ڕزگارکردن.

ڤەگزگزین (باک.): تەکاندان، خۆڕزگارکردن.

ڤەگژلان (باد.): خۆهەژاندن، خۆڕاوەشاندن.

ڤەگژلین (باد.): ڤەگژلان.

ڤەگڤزاندن: کێشە، پیلە، ووتووێژکردن.

ڤەگڤزین: دروان، پیلە.

ڤەگوهازتن (باک.): گووێزتنەوە.

ڤەگێڕان (باک.): گێڕانەوە، وەلام دانەوە. لێ ـــ: وەلام دانەوە.

ڤەلا (باک.): ڤامچی.

ڤەمراندن (باد.): کووژاندنەوەی ئاگر و چرا، ڤەمرینە: ئاگر یا چرا یەکەی بکووژێنەوە.

ڤەمرتی: ڕەنگ هەڵبزرکاو، ڕەنگزەرد، ڕەنگ پەڕیو.

ڤەمرین (باک.): کووژانەوەی ئاور و چرا.

ڤەمستن (باک.): هەڵمیژتن، هەڵقوڵین.

ڤەنان (باک.): هەڵنیشتنی باڵندانە لەسەر لکی داران.

ڤەناندن (باک.): بڵندکردن، هەڵگرتن.

ڤەنشتن (باک.): هەڵنیشتنی باڵندان، نیشتنەوە.

ڤەنهڕاندن (باک.): هەڵستاندن، پێهەڵگرتن، ڤەنهڕیتە: هەڵستێنە.

ڤەنهڕین (باک): هەڵستان، هەڵگرتن.

ڤەنی (هەورا.): قەزوانی شین، وەنی.

ڤەوەژارتن (باک.): هەڵوەژاردن، پاک کردنەوە، هەژاندن، تەکاندن، خولدان، بژاردنی دانەوێڵە.

ڤەوەشاندن (باک.): تەکاندن، هەژاندن.

ڤەور (باک.): بەفر.

ڤەوراندن (باک.): ئاشکراکردن، پەردە لەسەرهەڵگرتن.

ڤەهاتن (باک.): شێ هەڵهێنانی دانەوێڵە لە شووێنی غەدار.

ڤەهاندن (باد.): هۆنینەوە.

ڤەهە (باد.): ئاوا، وەها.

ڤەهەراندن (باک.): بەردانی ئاژاڵە بۆسەر ئاوێ یا سەر خووێی.

ڤەهەزان (باد.): جوولان، هاتوو چۆیەکی بەفیزو بەهەوایە.

ڤەهەزاندن (باد.): جوولاندن.

ڤەهەواندن (باک.): کۆکردنەوە، گردکردنەوە.

ڤەهەوین (باک.): ڤەهەن.

ڤەهێشت (هەورا.): بەهەشت.

ڤەیە (هەورا.): ئەوەتانێ، ئەوەتا، وایە.

ڤەیدان (باک.): کۆ و خڕکردنەوە.

ڤتن (لک.): ووتن، کوتن.

ڤج (باک.): دەنگی ئاوەڵە بوون و دەربوونی برین و زیپکە.

ڤڕ (باک.): درۆ، بوختان. ـــ کرن: درۆکردن. قوم، ڤڕ. ـــ یێک ئاو: قومێک ئاو.

ڤر (باک.): نێرە.

ڤڕر (باک.): دەنگی ئاوڕێژتنی بەردییە.

ڤرا (باک.): نێرە

ڤراسەی (هەورا.): (هەورا.) ووراسەی، دروومان، دروون.

ڤراڤە (باک.): چتی پڕووپووچ، ووڕێنە.

ڤرال: ئیمپەڕاتۆر.

ڤرە (باک.): ڤنگە، دەنگی بەرد و چتی تر لەهاویژتنێدا یا هی چتێکی، کە بخولێتەوە.

ڤرەڤرە (باک.): ڤنگەڤنگە، ڤرەی یەک لەدووای یەکتری.

ڤرەک (باک.): زۆردرۆزن.

ڤرت (باک.): دەنگی بای زگییە، بۆیە بۆ درۆزنان بەکاردەبرێ، زرت و فرت: جرت و ڤرت.

ڤرتۆ (باک.): بۆمێیینانە، دەنگی بای زگییە، بۆ جنێو بەکاردەبرێ. پرتۆ و ڤرتۆ ناوی دوو پاڵەوانی چیرۆکی شێری چیایە چرتۆ بەستوویە و ڤرتۆ بەری داوە بۆیە شێر ئاخ و ئاقێ وێ وولاتی لەخۆی حەرام کردووە.

فرتوفین: مرۆڤی پڕ و پووچ و بێ نرخ.

فرتونەک (باک.): چێتی لاواز و بێ تام.

فرتی (باک.): دەنگی بای زگە بۆ مێ بێینانە بۆ جنێو بەکاردەبرێ.

فرچ: دەنگێکە لە چراڤێ دێتەدەر، لە برین و (پزکا) ش دێتەدەرێ.

فرچاله (باک.): ترسەنۆک.

فرچقین (باک.): لاوازی گیاندار.

فرچین (باک.): دەنگی تەقین و دەربوونی برینانە.

فرده (باک.): ـــ وەرە: وەرە ئێرە، بپەرە دەوەرە ئێرە.

فرده و ئیده (باک.): پرسیار و وەلاّم، بێ ـــ: بەبێ پرسیار و وەلاّم. دان و وەرگرتن.

فرسهاندن (باک.): حاواندنەوە.

فرفراندن (باک.): جوولاّندن، تلدان بەچت.

فرفرە (باک.): (باک.) زرنگەو ویزەی چت، (بۆتا.) خولخولە، فرفرە. (باک.) درۆزن، خوێڕی، سەرسەری، ئەو کەسەیە زۆر درۆیان دەکات.

فرفرۆ (باک.): ڤرڤرە. درۆزن.

فرفرۆک (باک.): بۆ هەموو چتێکی وابەکار دەبرێ، کە خڕێ یا پەروانەی هەبێ و بسووڕێ.

فرک (هەورا.): بەرچیغ. ڕیانێکی شلە. (باک.) شۆرباوی گەفە کوتاوێ یا هەر جوورە دانەوێڵەیەکی بێ کە کوترابێ.

فرکا (شام و کیرکا.): ئێرە. (باک.) ڤر، درۆ. ئێروکە، ئێر، تیپی (ک) یّ بۆ گچکەکردنەوەیە.

فرکەر (باک.): درۆزن. ـــ ی: درۆزنی.

فرکرن (باک.): درۆکردن.

فرگول (باک.): خەنەیی، ڕەنگی خەنەیی.

فرنی (باک.): سیس و چرچ، بێ تین، درەنگ پێگەییشتوو، ژاکاو (بۆ گژ و گیا).

فرفراندن (باک.): جوولاّندن، خولۆرکردنەوە.

فرفرین (باک.): جوولاّن، خلۆرکردنەوە.

فرق (باک.): شڵپە، کەوتنی چتێکییە لە ناو یا چتێکی شلدا.

فرنی (باک.): دەغڵێکە لە زستانێدا بچێنرێ.

فرۆ (باک.): بۆ ئێرینانە دبێژن: ـــ وەکە ڤرێ لە چە دگەڕێ، ڤرێ بەدیلسەگی دەڵێن.

فرۆکەر (باک.): درۆزن.

فرۆنەک (باک.): زۆر درۆزن.

فرووفی: گۆشتی قەڵەوی گرلاّر. *

فروهۆڕ (باک.): درۆ، ڤرەڤری زۆر.

فری (باک.): درۆزن، (باک.) ڤرەکە ـــ، دەرەوین، بۆ نێر ومێیانە. (باک.) جارجارە بە درۆش دەڵێن بۆ مێیینانە.

فری کرن (باک.): گووێ نەدان، بەهەند و گرنگ نەگرتن، نەهێنانە سەرخۆ.

فڕین: دەنگی ئاوێژتنی بەرد و ئیترە.

فز: ڤزە، دەنگی گوللەیە،

فزافز: ڤزەڤز.

فزە: ڤزە.

فزە (کە.): ڤزە ڤزی لووتی نەخۆشییە، فشەفشی لووتیە.

فزەفز: فزەی یەک لەدووای یەکترییە.

فزبوون: شل بوونەوە لە کارکردن، خاوبوونەوە. *

فزفز: دەنگی زۆری مێش و زەرگەتە. *

فزقاندن (باک.): ڤەنیشتن.

فزک (باک.): نێزە، چەک، تیر.

فزین (باک.): ڤزڤز، خوڕەخوڕکردن، ووزەووزکردن، ووززەی گوللەیە، ویزە. (باک.) ئاوسان، باکردن.

فژ (باک.): دەنگی ئاوێژتنی بەرد و چتی ترە.

فژژ: دەنگی ڕیانێییە.

فژال (باک.): شەپۆلاوی، تاودار (کاکۆل).

فژانەوە (باک.): ژیانەوە: بووژانەوە.

فژاندن (باک.): ژیاندنەوە، بووژاندنەوە.

فژین (باک.): دەنگی ئاوێژتنی بەرد و چتی ترە.

فک: (باک.) ڤنگ، بەجارێکی، ئێکجاری، لەوانەیە، بنەبڕ.

فژک: ڕیانێکی زۆر شلە.

فژۆ (باک.): ڕەوانی.

فژۆکەر (باک.): ڕەوان. کەسێکە زگی بچێ.

فف (باک.): بقە، زاراوەی منداڵانە.

فشاب (باک.): هەردیها.

فکی (باک.): بەجارێکی، ئێکجاری.

فل (باک.): گەیشتنی قونێر و گرێ و برینانە، کوڕی سووک.

فلفل (باک.): دەنگێکە ژقولی هاسن یان چەقولێ فرەهتێ. کەسێکە ئاخەفتنی هەلەق مەلەق لەدەمی وی دێتەدەرێ و بێ واتایە، قسەی زەلام و قەڵەو و دەنگێکی ناساز لە زاری وی دێتەدەرێ.

فلق (باک.): (باک.) فرق، بەلاّن ئەمە هەرچەندە کەوتنی چتێکە لە ناو شلەمەنیدا بەلاّن لەوێدا لێدەدرێ و دەکوترێ.

فلۆشە (هەورا.): بڕوێش، ساوار.

فلێ (هەورا.): گوێ. (باک.) بۆ مێیینانە بە واتا قوونفرە، قولافرەه، بۆ جنێو بەکاردەبرێ، سووک و حیز.

فنگ (باک.): دەنگی میشەنگووینییە.

فن: دەنگی مێشییە، سرتە، خورت، هەست، چن چن، پست پست.

فنگ (باد.): فنکەفنکی لووتی مرۆڤانە.

فنگە (باد): بە دەنگی باو مەرزەفیش دەڵێن، دەنگی ئاوێژتنی بەرد و گووللە و هیترە، (باک.) ڤرە.

فنگەفنگ (باک.): ڤنگەی یەک لەدووای یەکتری.

فنگ و هۆڕ: فنگەڤنگی زۆر.

ڤنگی (باک.): بەجارێکی، ئێکجارەکی، لەوانەیە. کوپێ زینێ ـــ والایە: کووپەی زینێ بە ئێکجاری بەتاڵە، (باک.) ڤکی.

ڤۆک (باک.): میز.

ڤێ: بڕوانە: ڤ. (باک.) هۆوا بۆ مێیینانە، هۆو، وێ.

ڤێجا (باک.): ئەوجا، ئەوسا، ئەودەمێ، ڤێگا، بۆ نیگەرانی و دوودڵییە: ـ ئێمە چبکەین؟.

ڤێخستن (باک.): هەڵکردنی ئاور و چرا، هەڵواسین، هەڵاوەسین.

ڤێڕا (باک.): بێرەدا، لەنێو، لەدوڕ، (هەورا.) پێکەنە. لەگەڵ.

ڤیڕە (باک.): لەگەڵ.

ڤێرک (باک.): بەرگی کەلاش.

ڤێرێ (یەز.، باد.، زا.): ئێرە، لڤێرێدا، لێرەدا.

ڤێسین (باک.): جنێو.

ڤێقڕاندن (باک.): کێشاندنەوە، دووبارە کێشاندنەوە، ڕاکێشان، دەرخستن.

ڤێقرین (باک.): کشانەوە. دەرکەوتن، ئاشکرابوون.

ڤێک (باک.): پێکەوە، وێکڕا. ئاشتی.

ڤێک ئێخستن (باک.): کۆکردنەوەی چتی پەڕاگەندە.

ڤێکەتن: (باک.) ڕێکەوتن. (باک.) ئاییسان، سووتان، هەڵکران، هەڵبوون.

ڤێکدان (باد.): کۆکردنەوەی چت.

ڤێکڕا (باک.): پێکەوە.

ڤێکرە: ڤێکڕا.

ڤێکرەگۆتن: پێکەوە ڕاوێژکردن، تەگبیرکردن.

ڤێک کەتن (باک.): کۆبوونەوە، ئاشت بوونەوە.

ڤێگا (باک.): ئێستا.

ڤێگالۆلۆ (باک.): لەگۆرانیاندا بەکاری دەبەن وەکوو دەلۆلۆ: دەلێ لێ وایە.

ڤێل (باک.): دەشتێکە یا جێگایەکە پان و لێژبێ، نزم بێ.

ڤێن (باک.): ویستن، خۆشویستن، ئارەزوو، ویستنی چتێک.

ڤێنا (باک.): ئەمە، ئەوە (بۆمێیینانە).

ڤێنی (زا.): ئەوە.

ڤێ هەی (باک.): هەیە.

ڤی (باک.): لەئەڤ وەرگیراوە، ویی، ئەوە، ئەو (بۆیەکێکی ئامادەی نێرە).

ڤیاد (باک.): خاکێکە، کە زوقم هەڵی تەکاندبێ.

ڤیان (باک.): ویستن، خووازتن، خۆشویستن، پێداویستن.

ڤیزین (باک.): ڤزین.

ڤیزک (باک.): گووی شل.

ڤیس (هەورا.): بیست (٢٠).

ڤیسکۆل (هەورا.): دارەبی.

ڤیل (باک.): جوورە قاب و قاچاخێکە.

ڤیلک: کیسەی دەم تەنگ، گەڕ، فیێڵ.*

ڤین (باک.): داخووازی.

ڤینا (باک.): ئەوە (بۆ نیشاندانی چتێکی نزیکە).

ڤێنی: ئائەمە.

ڤیلیین (باک.): جنێودان.

ق

ق: تیپێکی ئابێی کوردییە.

قا (باڵە.): قەڵایی.

قاب (سەق.، باد.): جک، کەوان. (باک.) بەرگی پەڕتووکان. قاپ، ئامان.

قابک (باک.): جک.

قابڵەمە: تاسکەباب، تاسکەواو، قاوڵەمە.

قابڵەمەکردن: سەرداپۆشین.

قابڵووخ (ئەردە.): قابڵۆخ، کەلووی نۆک، تێکوڵی بەڕوو، کیفی دانەوێڵە، کاسەی کیسەڵی.

قابڵووخ پەڕتووک: بەرگی پەڕتووک.

قابووخە فیشەک: قەوانە، قابوغەفیشەک.

قابوور (باد.): بنەگۆزەی شکاو.

قاپ (ئەردە.): قولاپەی کەڵەباب. شیشەی نەفت و چتی دی. (هەورا.، فە. ،شووا.) گووێزنگ، چوو، ئێسکە خڕە دەپەڕپووەکانی لای ڕاست و چەپی پێیە، ڕەقەڵەی نێوانی پێ و لوولاکی پێ. (کە.، هەورا.) جک، میچ. (ئەردە.) چووارچێوە، پەرواز. قولاپە، قولەپێ. لاق، قاچ، قول. قاپ و قاچاخی ناومالَ، ئامان، (ڕەوا.) بادی، جام، سافۆ، کڕکاسە، دەفر، کەبۆل. ـــ ی گڵ: گڵێنە. ـــ ی چینی: فەخفووری. ـــ ی مس. ـــ ی گەورە: جگنی.

قاپارگە: قولەپێ.

قاپان (ڕەوا.): قاتۆر، قالۆر، کالۆر، بەڕژنی ڕرووەکان. (باک.) قەپان، بەخیز، خیزدار. (باک.) خۆپەرست. (ئەردە.) جگێن.

قاپانە: بەنێوانی لکەداران دەڵێن. (کە.) جگێن، جگانێ.

قاپانی: هەواداری، فیزداری.

قاپاوێژ (بابا.): مندالێکە یا گیاندارێکە خۆی بنگێوێ، کەسێکە لە ڕۆیشتنێدا لاقی لێک بدات. پەیزەن. وولاخێکە دەستەکانی یا پێیەکانی لە ڕۆیشتنێدا لێک بدات و خۆی بنگێوێ.

قاپەڕەقە (کە.): قولاپە.

قاپەڕەقە

قاپەکەوەلە (هەورا.): قەیتەران.

قاپشۆر (مرک.): کەسێکە قاپ و ئامانان بشوا، بە بووز یا پەڕۆیەکیش دەڵێن کە قاپی پێدەشۆردرێ، کنجک.

قاپشینکە: (دەر.) قاپکەوڵە، قـاپ شـینکەرە، گیایـەکی هاوینییـە و گەڵایەکانی تۆزاوی و کوڵکنن و بە سپی دەنوێنن.

قاپشینکەرە: قاپ شینکە.

قاپقاپ: پێلاوێکی دارینە لـەناو مـاڵ و لـە گـەرماواندا لـەپێ دەکرا و چەرمێکی باریکی بسەرەوەیە.

قاپک (ئەردە.): ئاوسانی قولاپە.

قاپکەوڵە (دەر.): قاپشینکە.

قاپگرتن: مەبەس لە بە گژداچوونی یەکێکییە بەکەسێکیدا بەناڕەوایی.

قاپلۆخ (ئەردە.): قاپووڕ.

قاپکزێنە: گیایەکی بەهارییە و گەڵای وورده بە کولاوی دەخورێ.

قاپۆر: قابوغی فیشەکی بەتاڵە.

قاپووت: پاڵتۆ، پاڵتاو، کەرک، فەرەجێکی بەرگن و درێژ و قۆڵکورت بێ ـــ ی پێدەڵێن بەڵام زۆر لە فەرەجی گەورەترە. ساقۆ، ووربە، ئاودامان.

قاپووتکردن: مەبەس لەگرتنی سەدوبیست سایەیە لەیاری ئەسکەملەدا.

قاپووچکە: قەپووچکە، پارچەنانێکە بە قامک لوول بدرێ وەکوو کەوچک ماست و چتی شلی پێ بخۆن. قەمچووک.

قاپووڕ: چتێکە ناوکەکەی دەرهاتبێ و بە هوڵۆڵی مابێتەوە.

قاپ و قاچاخ: ئاسنجاو، هێسنجاو، هیربار، هیرمـال، (کە.) کرکاسـە، (هەو.) هەوەڕ، هەووڕ، بە هەموو قاپ و مسی ئاوماڵێ دەڵێن.

قاپوولە (جا.): گۆزنگی پێ، قولەپێ، قولاپە.

قاپەهاوێژ: قاپاوێژ.

قاپیلک: کیفـە ڕەقەکـەی ڕەقـە و کیسـەڵییە، بـەتێکوڵی بـەڕوو و بـادام و گوێزیش دەڵێن.

قاپێن: جگێن، یاری کردن بە جگ (میچ).

قاپێوان: قاپیوان.

قات: نهـۆم، تەبەقـە، چین، جار، چەل. خانووی فـەرهادی دەقاتـە: واتـە دەنهۆمە. قەدی جلک و کەلوپەلی پۆشتەمەنی، دەستە. ئازاد دوو ـــ ی بەرگ بـە دروستکردن داوە واتـە دووقـەد، دوودەستە. زنجـیرەی خشـتی کانی (معـدن). ڕیزی بەردی خشت. گرانی: پارقـاتی بوو: گرانـی بوو، قات و قڕی. چین، باد، ئەم پارچەیە دووقاتە. هەند، جار: کـە بەرداخەکەم بشکێنن: پارەیان دوو قات لێ دەستێنم.

قاتە: قەلداسـی داروجـان، چـەڵتووکی پووچـەڵی بـێ ئـاو. (سوور.) فیشەکدان.

قاتەتاوێر: قەتەتاوێر، زنجیرەتاوێر، تاتەتاوێر.

قاتەلێوە (هەورا.): قاتی، قاتی وقڕی، گرانی، خاکەلێوە.

قاتەولێوە: خاکەلێوە.

قاتقات: زەوی تەمتەم.

قاتڵ (ئەردە.): ترش.

قاتۆر (ڕەوا.، خۆ.): قالۆر، قاپان، بەڕژنی ڕووەکان.

قاتۆرک (خۆ.): نێرتکی گیاو چتی تریشە، کەوشک، قالۆر.

قاتۆڵ (باک.): ووشترخۆرە. ـــ ی: ڕێی هەناری.

قات وقەیماخ (ئەردە.): نیوەئـەک، شلکێنەیەکە کـە دەخرێتـە سـەربرین و جێگای بـەنێش. پەڵوولـەیێکی چـەوری شـیرینە بـۆ ئـافرەتی زەییسـتان دەکرێ.

قات و قڕ: سەردەمێکە، کە دانەوێڵە سـاڵی پێشـوو نـەمابێ و هی تازەش هێشـتا پـێ نەگەیشـتبێ. ـــ ی: قـاتی: گرانـی، نـەمانی دانەوێڵـە و خواردەمـەنی، نەبوونی چت و گرانی.

قات و قڕی نێوەمەڵۆیان: گرانییێکە لەکاتی دروێنەدا پەیدادەبێ.

قاتی: تێکـەڵاو، ئاوێتـە. گرانی، قـات وقڕی، نـێز، (بـاک.) دلاخێـڤ، قاتەولێوە، گرانێکی زۆر سەختە و دژوارە، کووڕی دەغڵ و دانـە. داخـووا، خووا حەز بکات. ـــ دروناکات: ئینشائەڵڵا دروناکات.

قاتی وقڕی: قات وقڕی، قاتی.

قاجووچ (باک.): گچکەی وی قاجووچکـە لـەگڵی دروست دەکرێ بۆ ئـاو پێ خوواردنەوە.

قاجیتی (باک.): جوورە بووزووێکە.

قاچ (کە.): پێ، لاق، پاوقول، قول. (زەن.) کەمەرئاسنین. (کە.) وورده بەردی سپی کە گەمـەی قـاچێنی پێدەکەن. (باک.) گیایەکە. (بـاک.) کلکی بزن و ڕەشەوولاخ و وولاخی بەرزەیە. ناوی نەخۆشی و دەردێکیشە.

قاچاخ: یاخی، سەربزێو. گامێشی سـێ سـاڵانە. ماڵێکە باج و سەرانەی میری لێ دەرنەکرابێ.

قاچاخەڕێ: لاڕێ.

قاچاخچی: کەسێکە کەل وپەل و زیندەواری قاچاخ بکڕێ و بفرۆشێ.

قاچـان: کەسێکە جرپـن و بـزۆزە. (کـە.) بـازەڵێن، (کـە.) هەڵمـەقۆ، یارییەکی منداڵانە، قاپێن. ـــ ی (باک.): جوورە قابێکە.

قاچاندن: دەرباز و قوتاربوون، کابرا قاچاندی: واتە دەربازبوو.

قاچـاو (کـە.): شـوێنێکە ئـاوی لێ گیرنـەبێ، بڵندایێکە ئـاوی پێـوە ڕانەوەستێ.

قاچەشرمەکێ (ئەردە.): جوورە گەمەیەکە بە پێ یەکتری بەرزدەکەنەوە.

قاچک (کۆ.، سنە.، باک.): کارگ. (دزە.) لاسکی گیاو ئیتر. خێزەرە.

قاچ وقول: لاقی ولەتەن، پاوپل، پێ وپەل، برێتییـە لـە ئـەژنۆوە بـۆ لای خووارێ.

قاچ وقووچ: دزی بەفرەفێڵ.

قاچ وقووچکردن: دزی کردن بەفرەفێڵ.

قاچێن: هەڵمەقۆ.

قاچین: هەڵپاچین، بڕینی لکی پتری درەخت و مێو و مووی سەر و ڕیش.

قاحپە: دەستما، سازندە، (باک.) قـەحبک، سووزمانی، سووزانی، بۆڵ، جندە، بلح، سـەڵیتە، ژنی حیز و سووک، ترۆ، خووارۆ. ـــ یی: حیزی، سووکی، جندەیی.

قاخ: چتی چەوتاوەوە، کووڕ، قووخ، چەمیاگەوە.

قاخلی (هەورا.): کاخلی گوڵێکە وە زەعفەرانی دەچێ.

قاد (باک.، ژە.): زەوی، مووچە، وولکە، وولات، قـاج، ئـەرد، دبێژن ـــ قادا خودێیە.

قادە (باک.): شەکرۆکە و شیرنیات سازی. (هەو.) دارێکە درێژە، کەشەغرە پڕ کرا بەوی قایم دەکرێت و هەر بە شەغرەکەوەیە.

قادۆ: قەدۆ کورتکراوەوەی (قادر)ین.

قادیّ (زا.): مەیدان. (باک.) نێوی مرۆڤانە لەقادر کورتکراوەتەوە.

قادوولک (باک.): جوورە ئامانێکە لە چینی دروستدەکرێ.

قار (باک.): خواردەمەنیەکە هەموو ڕۆژێ دەدرێ بە شاگرد و فەقێیان. (زا.) دەوی فەقێیان. (ئەردە.) قین، ڕق، ڕک. مووچەیێکە هەمیشە بدرێ بە هەژاران.

قاڕاندن: قاڕەکردنی مەڕ و بزن.

قاڕە: دەنگی مەڕ و بزنانە، بارە. دەنگ و قیڕە و قرتەی مریشکانە. (ئەردە.) قیڕەی قەلەڕەشەیە. دوادەنگ. ـ ی لێ بڕا: واتە دەنگی هەرە دوایی لێ بڕا. دواشوێن، دواشوێنەوار.

قاڕەقاڕ: دەنگەدەنگی بزن و مەڕانە، قاڕەی یەک لەدوای یەکتری، بارەباری ئاژاڵ. دەنگەدەنگی مریشک و قازو مراوییانە. هاوار و قیڕە و قیژەیە، (باک.) قارقار.

قارەگوڵ: گوڵە گچکەکانی پاشەڕۆکێن.

قارەمان: ئازا، پاڵەوان، نەبەز. ناوی نێرینانە.

قارەوانە: قەرەوانە، لەگەن و ئامانێکی زۆر زلە بۆ ئەوەی چەند کەسێک نانی تێدا بخۆن.

قارپچۆک (زا.): مەردومی زۆر لاواز.

قاربووز (ئەردە.): سەر و کلاوی لامپا، قەرپووز.

قارپۆز (ئەردە.): قەڵپووزی زین. (ئەردە.) کاسەی لامپاو ئیتر.

قارپۆززین (ئەردە.): قەڵپووزی زینی.

قارچ: کارگ، قارچک. (باک.) دارە هەرمێ کێویلەیە.

قارچە (خۆ): قوولایی ژێر ئەژنۆی مرۆ و وولاخانە.

قارچک (کە.): کارگ، دۆمەلان. (باک.) هەرمێ کێویلەیە. ڕۆماتیزمی گەروو.

قارچک

قارچکەگولانە: قارچکە مارانە ناخورێ، چەتری مار.

قارچکەمارانە: کارگەگولانە.

قارژنگ (ئەردە.): قرژانگ.

قارس: قەڵس، کەسێکە لەچتێک یا لە کەسێکی وەڕەز بێ. (م.) شوورتێکە لە کالا کە هەڵدروابێ بۆ کورت بوونەوەی. ـ بوون: قەڵس بوون، سەخڵەت بوون. ـ کردن: قەڵسکردن، تووڕەکردن.

قارغ (باک.): دەردێکی چاوانە هەرکەسێ دەردی وای لە چاوی دابێ بەڕۆژ باش نابینێ.

قارقار: دەنگی بەرزی گیاندارانە.

قارقارۆک (زا.): قارپچۆک.

قارک (شن.): نێرتکی گیاو گولانە.

قارگە (کە.): باڵەیێکە لە ڕێزی هاوالان دوابکەوێ. شار، جێی شارە لە گەمەدا.

قارنان: قەرنان، چاولەدوو، بەرچاوتەنگ، چاڤکوور، (هەو.) مردار، مەندەمۆڕ. (باک.) ئاز، ئازوەر، جەڵە، مەندەبوور. دەستەیەکە لە یاری قەلەمردارێدا کە درەنگ تێ بکەوێ.

قارنج (ئەردە.): بابۆڵەپێچ، نەوار، پەراوێزی جل وبەرگی، هووت.

قارووش: کارووش، گیایەکی پەلک پان و لک باریک و لەبەژنێکی بڵندتر دەبێ و بەریشی وەکو کونجی وایە، پێشی هەڵاتنی گەلاوێژێ کە کارو بەرخ قارووشی دیەکاری بخۆن مندار دەبن.

قارووشە (زا.): گەسکی پووش.

قاڕوقۆڕ: باڕوبۆڕ، بالەبالی بزن و مەڕان.

قاڕوقووڕ: قارەقاڕی زۆر، باڕەباڕی ئاژاڵ.

قاڕوومە (باک.): گیایەکە.

قاڕوون: پەرچ، (هەو.) ژەمەند، زەبەن، چڕ، بێشەی قەرقوو، جێگایەکە پڕ گیاو تێکچڕژابێ. دەوڵەمەندێکی مێژوویی یە لەوانە هەڵبسترابێ.

قاڕوونە (ئەردە.): کرمی ناو میوەی ووشکەوە بوو، مۆرانە.

قاریّ (باک.): (وەنەدیّ قاریّ و زەرمەحەن) ناوی بەسەرهاتێکی کرمانجییە بە شەڕ و گۆرانی دەبێژرێ، نێوی مرۆیەکیشە.

قارێن: یاری قەلەمرداریّ.

قارێت (باک.): مرۆڤی بێ هێز و لەڕولاواز و داڵگۆشت، قاریتک: گچکە کراوەوەی ویە.

قاریسەک (باک.): چەسپ.

قارین (باک.): پاڕانەوە، لالانەوە، بقارە: بپاڕێوە، بلاوێنەوە.

قاز (هەو.): بەلەبار هەڵکەوتنی هەلووکی دەڵێن لەکاتی کەوتنە سەرزەویدا. باڵندەیەکی سپی و گەورە و ملدرێژەو ناوی ومالی و کێویش هەیە دندووکی پانەو لە مراویش گەورەترە.

قازاخ: جوان، شیرین و ناسک، نازدار، پاک و خاوێن. (ئەردە.) بێ ژن، عازەو.

قاز

قازان (هەورا.): مەنجەڵ، تیان، تیانە.

قازانسەر (ئەردە.): مەلێکی چنگداری بەهێزە سەری باڵندەی تری پێ هەڵدەقەنێ، ـ ە: قازانسەرە.

قازانج: سوودێکە لە کڕین و فرۆشتنەوە دەست بکەوێ. داهات، هۆ، بەهرە، سوود، دەسکەوت، دەستگیر، کەلک، هاڤل، هەو، کار، (هەورا.) سوو، (کۆ.) ئایە، (باک.) بەرخوەر، باو، بای، لای. ـ ی تۆیە: باوی تۆیە، بای تۆیە، لای تۆیە. ـ دار: پڕسوود. بێ ـ: بێ سوود.

قازانج بەنیوەیی: کڕین و فرۆختنی دوو یا چەند کەسانە بەسەر مایەی هەموویان بۆ ئەوەی کە قازانج بکەن بەدوو یا بە چەند بەشەوە.

قازانج کردن: سوودکردن، بردنەوە، کەڵک وەرگرتن، دەستکەوتنی قازانج.

قازانج دەر (هەورا.): مردەخۆر، سوودخۆر.

قازانچە (هەورا.): مەنجەلۆک، دیزە.

قازانقوڵفی: نێرو مێیەکە ئێخەی پێدا دەخرێ.

قازەڕن (باد.): برنجێکە داڕووجانی زۆربێ و نەدرووێتەوە ناچار گوڵ گوڵ، هێشووهێشوو بەدەست دەیڕنەوە و لە کۆشی یا لە توورەکەیەکی دەکەن.

قازەقاز (هەو.): گارەگاری قازی و مریشکانە.

قازەلاخ: باڵندەیێکی بۆرە و لە چۆلەکەی گەورەترە میلێکی سپی بە گەردنی داهاتووە و لە دەشتێدا دەژی و گۆشتیشی دەخورێ، تەیتۆک، تیتک، تیتڵ، تیتی، قازەلاخ، قازلاخ، قازلاخی.

قازموان: شوړانی قازان.

قازلاخ (ئەردە.): قازەلاغ، قازلاخی.

قازم (باد.): بەنێکە، کە لە کوڵک و خوری ڕێسرابێ.

قازمانە: میوەییێکی مەیلەو سوور و شیرینە وە قەیسی دەچێ، قەرەڵوو، (کۆ.) قاسمانە. هەڵووچە، هەڵووژە.

قازمەکی: یەکێکە لەبەرەکانی دارەمازوو وەک دەنکە تەزبیح وایە.

قازووچ (باک.): باریک، لەڕ، لاواز، بێ تین.

قازووخ: سینگ، هۆرە، گوڵمیخ.

قازووقولنگ: قازوقوڵینگ، قازومێشەسی.

قازومێشەسی: قازوقوڵینگ.

قازیاخە: گیایەکی بەهارییە گەڵای پانە بەکوڵاوی دەخورێ.

قازیانە: گیایەکی بەهارییە.

قازی بازی (خۆ.، کۆ.): جوورە قالۆچەییێکی باڵدار و سەوزە، ووزووزە، زمزمۆک.

قازی بەسەر: پۆلیسی هات و چۆکردن.

قازی قوڵنگ (ئەردە.): قوڵنگ.

قاژ (جا.، هەورا.): قاژوو، گۆشتی دەخورێ، ڕەنگی وەکو قەلەڕەشەی وایە لە هەندێک شوێنان بە قەلەڕەشەی دەڵێن خۆی ڕەشەو پێ و دندووکی سوورن. (لو.) قاشی برۆ. قیژە، قیڕە، قرتە (بۆ مریشک و باڵندانە).

قاژە (ئەردە.): دەنگ و کڤشەی گوللەیە. دەنگی قاژووی زۆر و قەلەڕەشان.

قاژەقاژ: قاژەی زۆر، دەنگی گوللە.

قاژەک (دەر.): تشقەڵە.

قاژر (ئەردە.): گرینۆک.

قاژقاژ (باک.): قاژە، قاڕە، قیڕەقیڕ، قرتەقرتە، دەنگەدەنگی باڵندانە بە تایبەتی مریشکان.

قاژقاژە (کە.، دەر.): قاژوو.

قاژک (باک.): جیوەی دارێ.

قاژوو (موک.): قاقیشک، قەل، قاقیژە، (کۆ.) قەلەقاژ، (هەورا.) قاژ، قاژی، (کە.) قاژقاژە، قاژەڕەشە، باڵندەییێکی ڕەشی کێوییە بەقەد بارۆکەیەکیە و دەشخورێ، پێ و دندووکی سوورە.

قاژی (هەورا.): قاژوو.

قاس (شکا.): کات، دەم، تاو، ـ ـەک وەرە مالامە: تاوێکی وەرەمالی مە. (باک.) نەخت، هند، ـ ـێک گەنم بدە من: نەختێکم گەنم بدەیە.

قاسپە: قپە، دەنگی خوێندنی کەوییە.

قاسپەقاسپ: قپەقپ، قەبقەب، قەبوقەبوو، قەبۆقەبۆ، قەپەقەپ، دەنگەدەنگی خوێندنی بێ پسانەوەی کەوییە.

قاست: حاست، جێگا.

قاسک (باد.): لاسکی گیاو دەغلاتە، (دزە.) قەد، قاچک، لاچک.

قاسکی (باک.): دەمێکی، تاوێکی.

قاسم (باک.): گیایەکە.

قاسمانە (کۆ.): قەرەڵوو.

قاسناخ: بڕوانە قەسناغ.

قاسۆ: کورتکراوەوەی (قاسم) یێە.

قاش: نەقێم، بەردێکی نرخدارە کە لەنەقیمەی ئەنگوستیلەی و نیتر دەگیرێ. کووزی کاڵەک و شووتی و ئیدی، (ئەردە.) بڕشت. (موک.، دەل.) بڕۆ، قەفی کەوانەداری برۆیە. پارچە میوێکی لەتکراوە، شەقەمێو.

قاشاخ: بنجی گەفەشامییە کە گوڵەکەی لێ کرابێتەوە. (کۆ.) گیایەکە وەکو مێکوکییە بۆ چێغ دەستەوات وە کەنگریش دەچێ.

قاشاو: شاڵ، پەڕۆیەکی زوورە دووای ڕنک کردنی وولاغ بەسەر ئەندام و لەشی دادێنرێ.

قاشەماسی: جوورە ماسیەکی دەستەیە.

قاشتە: جوورە ماسییەکە وەکو زەردەوایە بەلام ئەم پووڵەکەی زلەو ڕەقە.

قاشقاش: چتی کووزکووز.

قاشقونجی: ئافرەتی جڕەنی بێ شەرم.

قاشکردن: لەتکردنی شووتی و کاڵەک و چتی تر بەقاش.

قاشل (باک.): تێکوڵی شووتی و کاڵەک و چتی تر. لام وایە تیکوڵ نییە بەڵکو بەقاش و کووزی وان دەڵێن.

قاشم (زا.): گیایەکی بۆنخۆشە.

قاشنە: جوورە ماسییەکە پووڵەکەی زەردی ڕەقی پێوەیە.

قاشۆ (باک.): قەشە، کەشیش. (هەورا.) چەوگان، (بابا.) دارشەق، دارێکە یاری قاشوانیی پێدەکرێ.

قاشۆمێو: مێوێکە لقێکی کەمێک بە کۆلکەوە یا بە لەشی دارەکەوە پێیەوە دەبڕن، گڵەماک، شەقەمێو.

قاشووان: شەقێن. ـ ـی (هەو.) گۆیێن، چەوگانێن.

قاشوولە: قاشیلە.

قاشوولک (باک.): تێکوڵ و پیستی دار.

قاشیلانێ (هەو.): گەمەیەکە.

قاشیلە: قاشولە.

قاشیلکە: قاشولە، قاشولکە، قاشیلە، لە تکەچینی گچکەی منداڵان گەمەی پێدەکەن.

قاغەز: قاقەز.

قاغەنەک (لو.): فرۆ.

قاف: قەفقاز، چیای ـ ـ : چیای قەفقازییە. (کۆ.) قافکە، ئاڵقەیەکە لەسەری گۆڕستان دەخرێت. (کە.) پێشمەرگەی زۆربایی. ـ ـ کردن: بەزۆر مرۆ کردنەپێشمەرگە. (باک.) قاپ، کاسە. ـ ـ ی سەری: کاسەی سەری. ـ ـ ی گوڵان: گڵێنە، کاسەی گوڵان. ناوی تیپێکی تایبێی کوردییە. هەل: لە ـ ـ خۆی داگرتم: لە هەڵی خۆیدا گرتم.

قافقلۆز: قاپ و قاچاخی گڵێن.

قافک (باک.): گۆزەڵە، سوواڵەت.

قافکە (کۆ.، خۆ.، زاخ.): قاف، هێچک، قوڵفەیێکە. لەسەری گۆڕستان دەخرێت.

قافکردن: مرۆ گرتن بۆ پێشمەرگەیی.

قافڵە: کاروان.

قافڵەرێگا: رێگای کاروان.

قافڵەگا: خان، کاروان سەرا.

قافورۆ: ناوی مرۆڤەکییە لە هێلا ئامورودی (عامورودێ)، دەفرێکی پووشینە.

قافوو (باک.): ئاومالک، دارێکە، کە لافاو بیهێنێ.

قافوور (باک.): زگوریرز، گورزچی دکەن پێ کاری خووە دکەن، گورز: گیایەکە دڕکاوی پەلێ وی پان و درێژن دکوتن دکوتن و دخەنە سەر لۆدکێ حەرێی تاکوو لبەر رۆژێ زووا دبی رادکەن و بە کلسێ پتپت و نەخشا لێدکەن و کاری خووە پێدکەن، دبێنەدەریدا گەمەک خویا دکەی.

قافەرەش (زا.): جوورە کولەکەیەکی رەش باوە.

قاق: قاقا، قاقێ، هێکە. (ئەردە.) ووشک، زڕ، میوە و دانەوێڵەی ووشک.

قاقا: تریقە، تریقەتریق، (رۆژ.) پرکە، دەنگی بەرزە لەکاتی پێکەنینێدا، بە ـــ پێکەنین: تریقانەوە، لە ـــ ی پێکەنین دان: تریقاندن. (باک.) نێوی هێلکەیە، مندالان بە هێکی دبێژن قاقا. (باک.) سەهۆڵ. (ئەردە.) ققە، تەقە، زاراوەی مندالانە بە خواردنێ دەڵێن. ـــ کردن: تریقانەوە.

قاقان: پادشا، میر، گەورە.

قاقانی: (کە.) قەواڵە، (موک.) قەباڵە، قۆچان.

قاقە (ئەردە.): قاقا.

قاقەز: کاغەز، چتێکی تەنکی سپی و لووسە لە لۆکە یا لە پووش دروستدەکرێ بۆ لەسەر نووسینی. ـــ ی دێغ دێغ: قاقەزی خەتخەت.

قاقەزی پەمرداخ: قاقەزی زمپارەیە، قاقەزێکە ڕوویەکی زوورە تەختە و ئاسنی پێ دەڕنرێ و خاوێن دەکرێتەوە و لووسدەکرێ.

قاقب (باک.): زفت.

قاقجۆک (باک.): گیایەکە.

قاقری (باک.): گەروو.

قاقەیچک (باک.): گەروو، (باک.) قاقری.

قاقل (باک.): کاکڵ، ناوی گیایەکیشە، تیکوڵی هێلکە و چتی تریشە، جوورە هەڵپەرکێیەکی مندالانە.

قاقلەجنۆکە (هەورا.): چەقچەقۆکە، شەیتانۆکە، هێلکە شەیتانۆکە.

قاقلەسۆنە: قاتلەسووینە، قەپانجەرە، باڵینە.

قاقلۆک (باک.): ئێسکی کاسەی سەری.

قاقلۆکەشەیتان (باد.): شەیتانۆکە.

قاقلی بازان (کە.): مەلێکە بەقەد کۆترێکییە.

قاقم: سموورەی سپی پێستی وی زۆر گرانبەهایە.

قاقۆ (باد.): نێوی مرۆڤانە لە قاق، قاقا، هێک، وەرگیراوە.

قاقنەک (فە.): زەک هی هەموو گیان لەبەرێکی.

قاقوم: گیان لەبەرێکە وەسموورەی دەچێ پێستەکەی سپی و نەرم و زۆر گرانە.

قاقیژە (بار.): قاژوو.

قاقیشک (باک.): قاژوو.

قاگەز: قاقەز.

قال: پاک و خاوێن بوونەوەی زێڕ و زیو و کانانە بە تواندنەوە و داغکردنیان. ـــ کردن: پاک و خاوێن و بێ خەوشکردنەوەی زێڕ و زیو و کانانی تر بەهۆی تواندنەوەیانەوە. بێ شەرم، بێ ئابروو، سوواو، رووقایم. پاڵێوراو، پاڵفتەکردنی چتی تواوەوە وەکو رۆن. پوخت، سارد و گەرم چێژتوو، دونیادیتوو، راهاتوو. قووڵ.

قالاخ: قەلاخی دەوە و تەپاڵە. ـــ ی (ئەردە.): کراسی رەش.

قالاخی پۆش (ئەردە.): رەشپۆش.

قالان (باد.): شیربایی.

قالانقۆزیلێ (هەو.): گوڵێکی زۆر سووری بەهارییە لەگوڵە باخ دەچی بەلام لەوگچکەترە.

قالاو (هەورا.): قاژو و رەشە و دندووک و پێی سوورە و بە رەوت دەڕوا گۆشتیشی دەخورێ و لەشیشی رەشە.

قالاوەبولینە (ئەردە.): قەلەڕەشە.

قالاوەڕەشە: قەلەڕەشە گۆشتی ناخورێ.

قالایی (هەورا.): قەلەڕەشە. (ئەردە.) قەلایی.

قال (ئەردە.): بارەی بزنانە.

قالە: (قادر) ە ڕ کورتکراوەتەوە.

قاڵە: قسەی زۆر ڕەق لەگەڵ دەنگ بەرز کردندا.

قالەپێکردن (کە.): پێ یاگەیشتن، تێ گەیشتن، پێ گەیشتن.

قاڵەقاڵ: قاڵەقاڵی یەک لەدووای یەکتری.

قالەقنگ (ئەردە.): کالاقنگ، گەلای گیای ڕێواسی.

قالب: لەش، تەن، بەدەن، بەندەن، چەلم، بونیە، (ئاکۆ، بل.) قالک. قالبی قۆندرە و هەموو جوورە پێلاوێک و ئیتر. چوارچێوەیەکە چتی تێدا بڕێژرێ وەکو قالبی خشت. بەو دەرەجەیەش دەڵێن کە زێڕو زیو و هەموو جوورەکانێکی تێدا دادەڕێژرێ. پارچە زەوییەکە، کە بە بەیار هێلرابێتەوە بۆداچاندنی مەرزە. قالبسابوون.

قالب تاق: قالبێکە خووار وەکو تاق دروستکرابێ.

قالبسووک: ئازا، چووست.

قالبگران: تەنبەڵ.

قاڵبوون: راهاتن، پوخت بوون، دەرهاتنی مەردوم، لەکارمەحلان بوون.

قاڵتاخ: دار یا ئاسنێکە، کە زینی لێ دروستدەکرێ. قەڵتاخ، داری نێو زینی.

قاڵچە: ئێسکە گەورەکەی سمت و کەفەڵی گیان لەبەرانە. بە سمت و کەفەڵی مرۆ و وولاخانیش دەڵێن.

قاڵس: قەڵس. ـــ بوون: قەڵسبوون. ـــ کردن: قەڵسکردن. ـــ ی: سەخڵەتی.

قالک (ئاکۆ، بل.): لەش، قالب، (باک.) کەڵەباب، سەدەف. (زاخ.) توێکڵی گوێز و چتی ترە. قاووغ، قەپیلکی کیسەڵ و ڕەقە و ئیتر و کاسەی سەر.

قاڵکراو: پاڵێوراو، پاڵفتەکراو.

قاڵکردن: پوختە و زرنگاندنەوەی ڕۆن. لە کاروباردا ڕاهێنان.

قاڵمەقاڵ (ئەردە.): قارەقار، قولاقول، قاڵەقاڵ، قاوڕقوو.

قاڵنگ: دارێکی درێژی قولابدارە بۆ داگرتنی هەناری بەکاردەبرێت.

قاڵنگە (هەورا.): (ڕەوا.) کنۆرە.

قاڵنگەبەن: گوڵۆڵەی بەنی.

قاڵۆ (زا.): خشتێکە لەسەر ئاوور دادەنرێ و نانی پێ دەبرژێنرێ. (دزە.) یەک پشوو غاردان، جوورە غاردانێکە بە یەک پشوو ماوەییێکی ببڕێ.

قاڵۆجانێ (هەو.): جوورە گەمەیەکە.

قاڵۆچە: قڕلاچە، (زەن.) قالۆنچە، کێز، گوگوگوێرک، گوگێر.

قاڵۆچەسوورکە: (موک.) بەرسوورکە.

قاڵۆچەی باڵدار: گێزیک.

قاڵۆچەی داران: سپەلێک.

قاڵۆر (هەو.): قاتۆر، (ڕەوا.، خۆ.) قاپوور، تەنها بەلاسکی گیایان دەڵێن بە بێ لق و پۆپەی کە ووشکبێ و کلۆربێ و درێژ. لاسکی گیای کەمکۆڵ. ـــ ی کەنگری: نێرتکی کەنگرییە، ڕنک.

قاڵۆرە: لاسکی چاوبارە.

قاڵۆنچە: قالۆچە، داعبایەکی ڕەشی چنگ چنگە و گەلێ جۆری هەیە هێندێکیان باڵدار و هێندێکیان بێ باڵن، گوخلێنکە.

قالۆنچە

قالووشک: تێکوڵی داران، ویستەکەی.

قالووچ (باک.): قالوچک، داس، داسی گچکە.

قالوون: قەلوون، قەلیان.

قالی (هەورا.): مافوورە، ژێرەخەرێکی تەنراوی تووکنی نرخدارە، فەرش. نازایی. بە تواوەوەیی و پوختی و پاکی. (هەورا.، کە.، فە.) مافوورە.

قالیچە: خالیچە، مافوورەی گچکە.

قام: مەقام، گۆرانی، ستران. (باک.) قوللەی کێوی. (باک.) بەژن و باڵا، قەد. (باک.) پا: ئەڤ ئاڤ ـــ نادە: ئەو ئاوە پانادا.

قامە (باک.): قەمە.

قامچی: (باک.) تاژانک. چەرمێکی هۆنراوەیە بۆ لێدانی وولاخی سواری و مرۆڤان بەکاردەبرێ لە تێلیش دروستدەکرێ.

قامر (باک.): قامیش، گیایەکیشە لەبەر ئاوی شین دەبێ، بەنی قامر کوردان لەوی دروست دەکەن وەکوو کەندری وایە، بەڵام زەردە.

قامک: ئەموست، ئەنگوست، ئەنگوس، تل، تپل. (یەز.) تلیک، (فە.) کلک، گلک، (باد.، باک.) تلپە، تلی، (سوو.) پل، (هەورا.) ئەنگوس، گلک، (زاخ.) تپل، پتک، گوست، (کە.، بابا.) پەنجە، (دەر.) پەنجک، (گۆ.) پتلیوی، (بار.) تپلک، ئەموست، تلک، تیلک. قامکەگەورە: (باک.) بەرانەک، تلیابەرانێ، (بار.) تپلابەرانێ، بەرانکێ، (دەر.) کەڵە، پەنجەکەڵە. ـــ ە گەورە: ئەسپێ کوژە، تلیا بەرانەکێ تلیاگرێ، تلیاگردێ، کلکەگەورە. قامکی شادە: (خۆ.) شادەبێژ، دژشاومژە، تلیا هلاڤێژکێ، تلیا دالاستۆکێ، تپلاشادێ، شادەنووێژ. هەلەقووتە، قامکی ناوەندێ، (خۆ.) دژلەدرێژ، تپلانیڤەکێ، ناڤچار. براتووتەڵە: (خۆ.) بابەلیچک، (باد.) تلیابار قلیچک، بابەلیچ، مامەلینچک، براقچ، دلێ راسینێ، تپلکێ ڕۆخێ. تووتەڵە: (خۆ.) قلیچک، (هەو.) قولیچک، (باد.) قلیچ، (بار.) تپلاقلیچێ، قچ، قچیلک، قامکەتووتە، تلیاقلیچکێ، (هەورا.) کلکەپووتە.

قامکەبەن: هەڵکردنی گلۆڵەی بەنە بە ڕاست و چەپە لەسەر باری درێژی.

قامکەچکۆڵە: تووتەڵە، قولیچک.

قامکەسووتەڵە: شۆرباوی ماست و ڕۆنییە.

قامکەوانە: ئەنگوستیلە.

قامکی براو: ئەمووسی براو، تپلی براو.

قامکی شادە: قامکی چوارەمە لەنێوانی قامکی ناوەندی و قامکە گەورەیە.

قامکی قوونێ: ئەرنەمووتێ، قامکی ناوەندێ.

قامکی گەورە: تپلامەزنە.

قامکی ناوەندێ: قامکێکە لەنێوەڕاستی قامکی شادێ و براتووتەڵەیدایە.

قامووشک (باک.): قرتاغی برینان.

قامیش: (هەورا.، جا.) زل، قامر، لەڤەن پیکە. (باک.) قەمیش، بروو، پروو، لیلک، زەل (پتر لەناو ئاوێدا شین دەبێ)، نەی، زەل، ئەیجە، گیایەکی بالابەرزی قەفقەفی ڕەقی ناو کلۆری گەلاپانە. سیرەتی نێرینان، کیر، چوو، چووک، بۆنێرینەی مرۆڤان. (گەرمێن) بەرماغی جگەرەی.

قامیشە (خۆ.): قرقرۆچکەی گەروویە.

قامیشەڵان: قامیشستان، شوێنێکە قامیشی زۆربێ، هەوینگ.

قامیش بەند: ڕیزی قامیشی ڕێکی چنراو.

قامیشلی: قامیشلۆکێ: شارێکی کوردانە لەژێردەستی سووریە دایە شاری نسێبینیش کە بەوەوە بەستراوە کەوتۆتە ژێردەستی تورکان.

قامیشی چیغی: کرتوو.

قامیشی شەکری: جوورە قامیشێکە شەکری لێ دروست دەکرێ.

قان: قانگ لە پووتی تنوور (بۆ تنوور). (سۆر.، جا.) مۆڵەت، نۆبەت، (کۆ.) فڕ، جار، لە گەمەو قومارێدا دووای بردنەوە یەک دوو دانەیەک بە دژ ڕاوەکە دەدرێتەوە بەنێوی دەستگرتن کە پێی بکاتەوە بەوە دەڵێن قانی دایە واتە دەستی گرت.

قانە (عرا.): قەدی خام و بلووری و نیترە لەجیاتی ئەوەی کە بەگەز بی پێون بە قانە ڕێک دەکەن، یاردە.

قانەبلا (خۆ.): پێویست، گەرەک.

قانتر (باک.): ئێسترە دایکی وی ماینەو باوکیشی کەرە.

قانتووف (باک.): سەوەتە.

قانج (باک.): ئەستوور، زبر، زوور.

قانچە (باد.): جێگایەکە لەسەر دیواری و کەمێک بڵند کرێ یا نەکرێ سەری کاریتەی لەسەر دادەنرێ، گوێسووانە.

قانچک (باد.، بۆتـ.): داسوو، قەلداس، قانچە.

قانەلووک (باک.): شاکاشی، قابی گڵە کە ماستی تێدا ڕەنێو دەهێنرێ.

قاندڕ (خۆ.): گرووی منداڵان. (شن.، کۆ.) دوژمن، خوێنڕێژ، زاڵ، کەلەگا، زۆردار، بارام ــ ی پیرۆزتییە واتە پێی فێرە و بەزۆری هەموو چتێکی لێ دەستێنێ. (دزە.) مەراق، هەرەس.

قانزاج: قازانج. ــ بەنیوەیی: قازانج بەنیوەیی.

قانزاجکردن: قازانجکردن.

قانقان (باد.): ڕەشانک، خاڵخاڵ.

قانگ: (ئەردە.) خەربەنگ، (کۆ.) قەم، پووت، کاوێ، تووری ــ : تورێکە ناوەکەی خاو و پووت بوویێتەوە. خەفەکردن و دووکەڵدانی ڕێتوییە لە کوندا، بە دووکەڵ ــ دان: خەفەکردن بۆ هەموو گیان لەبەرێک. (بابا.) برکی قانگ، گیایەکە وە ڕێزەڵەی دەچێ وە بەرەکەشی وەکو نۆکی وایە. (ڕەوا.) ــ ی توور. برینی کۆن.

قانگە (شار.): کانگە، بناغەی خانوو.

قانگەلاشک: قەنگەلاشک، گیایەکی گەورەو بەرزە کە بەلاسک و لق و پۆپەوە ووشک بوویێ، نێرتکی کەنگرییە کە بە درکەوە ووشک بوویێ.

قانگەڵە: قانقڵە.

قانگدان: بە دووکەڵ و چتی تر خەفەکردن، جارێکی تریش قومار کردنەوە لەگەڵ یەکێکیدا کە دۆڕاندبێتی.

قانگڵ: ــ ی بەن و دەزوو و ئاوریشم ئەوەیە کە لە پەنجە دەهاڵێنێ دووایە هی تری لەسەر هەڵدەکەن واتە لەسەری قامکی گەورە و تووتەڵە دەئاڵێنرێ و هەڵدەکرێ.

قانون: دەستوور، ناوی ئامرازێکی مۆسیقایە.

قاو (فە.): بسک (هی ئافرەتان). بانگەواز، دەنگ، چرە، بلاو: دەنگ و باس قاوە: واتە بلاو بۆتەوە. بە پشتی پێ لەقە وەشاندن. (کە.، هەو.، کۆ.) پووشووی داری، (سوور.) پیشوو، پیفو.

قاوان (باک.): قەوانەیە کە دەنگی خۆشی لەسەر تۆمار دەکرێ.

قاوە: گیایەکە بەرەکەی وەکو نۆکییە خڕو سەوزە دەکوترێ و بۆ دەدرێ وەکو چالێدەنرێ و بە فینجان دەخورێتەوە. دەنگ و باس بلاوە.

قاوەبرێژ: دەفرێکی تایبەتییە قاوەی تێدا دەبرژێنن.

قاوەتوون: قاوەڵتی، نانی چێشتانێ.

قاوەتی (هەورا.): قاوەتوون، قاوەڵتوون، نانخواردنی پێش نیوەڕۆیە.

قاوەجاخ: شوێنێکە قاوەی تێدا لێدەنرێ.

قاوەجۆش: گومگومەی قاوەیە.

قاوەچێتی: چایچێتی.

قاوەچی: چاچی، چایچی، کەسێکە هەر قاوەی لێ بنێ.

قاوەخانە: شوێنێکە قاوەی لێنراوی تێدا بفرۆشرێ بۆ چایخانەش بەکاردەبرێ.

قاوەخۆرەوە: تیرەیەکە لە بڵباسەکانی بیتوویێنێ.

قاوەدان: قاوەتێکردن بۆ خواردنەوە. گومگومە، ــ ی سەرئاوری: دەلە.

قاوەڕەنگ: قاوەیی.

قاوەسینی: سینیەکی گچکەی تایبەتییە قاوەی لەسەر دەگێڕن، ئەم ووشەیە دووپارچەیە هەر چەندە پارچەکان تورکی نین بەلاّن شێوەی داڕژتنی تورکین.

قاوەقاو: هەراهەرا، چراوەچراو، کاڵەکاڵ، دەنگەدەگ، چاووڕاو، بانگەبانگ، قوولەقوول، قوولا قوول، قاوروقوو، دەنگەشە.

قاوەڵتوون: قاوەڵتی، قاوەتی، فراقین، تێشت، نانی چێشتانێ، تەهێشت، چێشتەنگاو، قەرەتوون، نێوەڕاستی ماوەی بەیانی و نیوەڕۆیە.

قاوەڵتی: قاوەڵتوون.

قاوەیی: هەڵوایی، ڕەنگی قاوەیی، قاوەڕەنگ، (هەورا.) سویات، (باک.) پۆڕڕەش، چتێکە ڕەنگی وە ڕەنگی قاوەی برژاو بچێ.

قاوبلاوە: دەنگ و باس بلاوە، چاووڕاو بلاوبۆتەوە.

قاووت: (کە.) قاویت، (باک.) کاویت، (ڕەوا.) پۆخین، ئاردی دانەوێڵەی برژاو و قەرەخەرمانە.

قاوتاندن (زا.): قاودان.

قاوت و ڕۆن: قاوروت و ڕۆنی کەرە تێکەڵ دەکرێن و خواردەمەنیەکی خۆشە.

قاووخ: قابوخ، قەواخ، قەباخ، تیکوڵی بەڕوو و بادام و گوێز و کیسەڵ و ڕەقە و ئیتر.

قاووخە: گیایەکە.

قاودەخستن: دەنگ و باس بلاوکردنەوە.

قاودان: پاسدان، دەنگدان، دەرکردن، دوورخستنەوە.

قاوکردن: بانگ کردن، گازکردن بەدەنگی بەرز، چڕین.

قاولەمە (ئەردە.): تاسکەبابی. قابڵەمە، مەنجەڵۆکی گچکەی سەرپۆشدارە. (ئەردە.) خواردەمەنێکە، کە بۆ سەیران و گەڕان دەیبەن.

قاوور: قاپوور.

قاوورمە: گۆشتی سوورکراوەوە کە بۆزستان هەڵدەگیرێ، (باڵە.) قێ.

قاووغ: قاپوور.

قاووقریشک: تیژ وهۆڕ، دەنگەدەنگ.

قاووقوو: قارەقار، قولاقول، قوولە، هەراهەرا، قاڵەقاڵ.

قاووقیژە: قارقریشک.

قاویت (کە.): قاوروت. (باک.) لە ئاردی کولاّو دروستدەکرێ دۆشاو و شەکریشی تێدەکرێ هێندێک ڕۆنیشی تێدەکەن و هێندێکیش بێ ڕۆن دەخۆن.

قاوێر (باک.): دەورەی هەر چتێکی بێ، هاوێرە، دار، دۆر.

قای (زا.): تیپی پرسیارە.

قایەخ: دەستەکەشتی، لۆتکە، کەشتی چکۆڵە، جوورە بەلەمێکە لە ئاوێدا پێی دەپەڕنەوە.

قایەخەوان: کەسێکە قایەخی بازوورێ.

قایمە: کەپرێکە لەناو حەوشان و باغاندا بۆ دارە مێوی دروست دەکرێ تا پێی هەڵچێ.

قایش، **قاریش**: پشتێندی چەرمینەو پتەو و بەتینە.

قاییش: پانێر، پارێن (گوێرەکەی پار). پێست و چەرمی خاراو و خۆشکراوی ڕەنگ کراوە.

قاییش پێ کشاندن: قایل نەبوون، قۆڵ نەکێشان.

قاییشکێش (باک.): لاگر، لایەنگیر. (باک.) ـــی: لاگری، لایەنگیری.

قاییل: ڕازی، چاوتێر، (باک.) بەششین. ـــ بوون: بەششین. ـــ کردن: بەششاندن. نا ـــ بوون: سەرلەقاندن، سەرهەژاندن. ـــی: ڕازیتی، چاوتێری.

قاییم: ڕەق، پتەو، پکێت، مەحکەم، توند، پاڵەپاڵ، سەخت، جەخت، قرار، کۆرس، ستوور، کرار، کەیار، دووباد، بەهێز، پایەدار، ڕاوێسیاگ، سفت، پاوەجێ. ـــ بوون: تەقزین، گووریخ. لێ ـــ کردن: تێخستن، لێ قایم کردن. ـــ کردن: تەقزاندن، ڕاگیرکردن. پێوەدراو، داخراو، ژەنیاگ، بەسیاگ. شاردراوەوە، شاریاگ.

قایمە (ئەردە.): هیچ بەهیچ لەکاتی شەترنجێدا بەکاردەبرێ کە هیچیان نەیبەنەوە. پتر، زۆرتر، زۆرمە، زۆربە. خۆکۆکردنەوە و ئامادەبوون بۆ چتێک، دارا خەریکی ـــ یە. کاتی تەنگانە، دانەوێڵەکە دەست پێوەبگرە بۆ قایمە، زۆربەی چت قایمەی لە شەکرەکە هاتووە. یاساو دەستوورێکە، کە لەیاری دامە و شەترنجێدا هیچ کەس نەیباتەوە یا هیچ لایەک نەیبەنەوە. ـــی مێوێ: دێلی، ماهشەل.

قایمکار: کەسێکە چتی باش و قایم هەڵگرێ. ـــی: چت باش و قایم هەڵگرتن.

قایمەکردن: قایمکاری.

قایم کردن: بەستن، ژەنن.

قایم بوون: پتەوبوون، جێگیربوون.

قاییمکار: قایکەر، کەسێکە چتی قایم کات یا کاروباری پوخت بێ یا چتی گرانبەها بشارێتەوە.

قاییمکردن: سفت کردن، پاوەجێ کردن. توندکردنی تایەو بار و چتی تر، چتەکانت قایم هەڵگرە. شاردنەوە، پەنهانکردن.

قاییم نوێژ: کەسێکە نوێژی نەچێ. ـــی: نوێژ نەچوون.

قاییمی: مەحکەمی، پتەوی، توندی وبەهێزی چت.

قە (باک.): قەت، هیچ کاتێ، هەرگیز.

قەب (باد.): زۆرانی، زۆرانبازی.

قەبا (باک.): بڵندکردنی دەنگە، یا هەر بڵندکردنە. (زا.) قەبە. (باک.) کەوا.

قەباخ: قابلۆغ، قەواغ، سەرپۆش.

قەبار (کە.): تووێژی سەربرینان، قرتماغە.

قەبارە (موک.): بارست، بارستایی، بارسای، هێندە، ئەندازە، چت. (دزە.) سەپان کە بەپارە کار بکات. (هەورا.) تیەن، بارست، قەوارە، تەلاّفەت.

قەباڵە: تۆجان، قەواڵە، قاقانی، نووسراوێکی مۆرکراوە لە خریدوفرۆشتن دەدرێ بە یەکتری. لەمەل گرتن، وەئەستۆی خۆ گرتن.

قەبە (باک.): فش و زەلام و ناقۆڵا، چتی زل و ناشیرین، لەندەهۆر.

قەبەدایی: مرۆی قەبەو ناقۆڵا.

قەبەیی: زلی وناشیرینی.

قەبران: دەخلّ ودانێکە چاک ڕسکابێ و باش هێزی گرتبێ.

قەبرەخە: قەبرغە. گەبرگە، قەبرغە.

قەبرغە: قەبرخە، لاپەراسوو، قەووڕخە، چەمک، کەنار.

قەبز: گرفتیار، دڵتەنگ، گیاندارێکە ڕەوان نەبێ.

قەبزە: قەوزەی ناوئاو.

قەبزەنوشتە: چتێکە کەسێ سووچی نوشتابێتەوە.

قەبزی: گرفتداری، دڵتەنگی. ـــ پاییز: نیوەڕاستی پاییزێ، زۆرتر بە مانگی هەرەدوایی پاییزی دەڵێن.

قەبقەب: کەوشەدارینە، قاپقاپ.

قەبقابک (باک.): جوورە گیایەکە.

قەبقەب (باک.): دەنگی کەوێیە، قاسپەقاسپ.

قەبقەبۆ (باک.): لاسایی دەنگی کەوان کردنەوە، قاسپەقاسپ.

قەبقەبۆک: گیایەکە بەرێکی خڕی ووردی سووردەگرێ.

قەبلاندن: ئەندازە دانان بۆ چتێک لە بابەت نرخییەوە یا چەندێتییەوە.

قەبلین (باد.): پێگەیشتن و بە خۆداهاتنی کشتوکاڵ.

قەبۆقەبۆ: قەبووقەبوو.

قەبووقەبوو (ڕەوا.، بار.): قاسپەی کەوێ، قەبۆقەبۆ.

قەبوقەبوو (باد.): ووتەیەکە بەکاردێنرێ لەکاتی داواکردنی زۆرانی گرتن و شەڕێدا واتە وەرە مەیدانێ.

قەپ (فە.): قەپاڵ، گاز. ـــ لێدان: قەپاڵ لێدان (بۆووڵاّخانە لەکاتی ئالیک خواردنێدا).

قەپاڵ: قەپە، گاز. ـــ لێدان: گازگرتن، گەزتن. قەپ. ـــ لێدان: قەپگرتن لە چتێک.

قەپاڵە (هەورا.): بابۆڵە.

قەپاڵگرتن: قەپگرتن، گازگرتن.

قەپان: تەرازووی بەنناییە، پایەیەکە وە تاق بچێ. تەرازوویەکی زۆر زلە یەک یا چەند تایەکی پێکەوە پێدەکێشرێ واتە چتی قورسی پێدەکێشرێ، قاپان، کێش. (خۆ.) لەکەدارێکە لەبنەڕە تێرا لێ بووبێتەوە یا بڕابێ.

قەپان

قەپانجەرە: بالینە.

قەپانچەرە: تەفانجەرە.

قەپانچەلە: تەفانجەرە.

قەپانچی: کەسێکە چتی لە قەپان بدات.

قەپاندن (هەو.): ڕفاندن، فڕاندن.

قەپاندنەوە: خواردنی هەندێ چت بە لاویچ وەک قاووت و برێشکە.

قەپانکردن: لە قەپاندانی چت، هەڵچنینەوەی ڕووی دیواری ڕووخاو.

قەپانن: فڕاندن، ڕفاندن.

قەپانی: کرێیەکە لە بەرانبەر لە قەپاندان و کێشانی بارو چتی تر دەستێنرێت.

قەپەقەپ (هەو.): قاسپەقاسپی کەو و کارەگاری مریشکانە. (باک.) تەقتەقیلە.

قەپەقەپچێکەر (باک.): قاپقاپساز، قاپقاپ دروستکار.

قەپەنگ: ئەو جوورە دەریچە و پەنجەرانەن هەڵدەدرێنەوەو دادەدرێنەوە.

قەپچاندن (باک.): هەوڵ و تەقەلادان.

قەپچل (دەرس.): دزێو، ناحەز، کرێت، ناشیرین.

قەپچین (باک.): هەوڵ و تەقەلادان.

قەپداگرتن: برێتییە لە داواکردنی ئەندازەیەکی زۆر لەنرخی چتێکیدا.

قەپرخە: قەبرغە.

قەپقەپۆک: گیایەکە وەگوێتی دەچێ ناوی پوک و چۆلە منداڵان لەناو چاوانی خۆیانی دەدەن، دەتۆقێ، هەپەپۆک، تیولتەقێنە.

قەپک (سع.): کورک (مریشک).

قەپگرتن: گازگرتن.

قەپلاخ: جورە کڵاوێکی تووکنە لەپێستی بەرخ دروستدەکرێ.

قەپۆز (هەورا.): لمبۆز، لموز، لمۆز، ئەو بەشەیە لەدەم و لووتی وولاخان کە لەکاتی ئاو خواردنەوەدا دەچێتە ناو ئاوەوە بەدەم و لچ و لووتی وولاخان دەڵێن. دەم و لووتی هەندێ گیاندار.

قەپۆل: بروانە: قەپۆلە.

قەپۆلە: مرۆی دزێوی دەم وچاوناڕێک.

قەپۆلکە: ترێزوو و خەیار و باییبنجانی هەڵکۆڵراوە لە هاوینێدا ووشک دەکرێتەوە بۆ دۆڵمەی زستانێ.

قەپوو: چمۆڵە، قاووغ، قەپێلک، ـــ ی ئەم بەرووە فرێدە.

قەپووبڕ (ئەردە.): قات وقڕ.

قەپووچک: قەپووچکە.

قەپووچکە: قاپووچکە، پارووی نیوەلوول دراو تا شیرو ماست و دۆشاو و شلەمەنی پێ بخۆن وەکو کەوچکی قەپووچک. قەپووشکە، کیفی بەڕوو و جەفت. کەپوولە، کاسەییێکی دارین یا نیدیکەیە ئاشەوان مزاشی پێ هەڵدەگرێ.

قەپووچکەی بارانە: بڵقێکە لەکاتێکیدا سەر هەڵدەدا کە بارانە بەسەر زەوییەکی تێراودا بیارێ.

قەپووشکە (ڕەوا.، خۆ.): شەیتانۆکە، قەپووچکە، بە تێکوڵەکەی دەرەوەی گوێز و بەڕووی دەڵێن.

قەپووقڕ (کە.): قاتوقڕی نێو مەڵۆیان، گرانێکە لەکاتی دروێنەکردنێدا سەرهەڵدەدا.

قەپوقڕ: کش ومات: منداڵەکان هەمموو ـــ دانیشتوون.

قەپووک: قرپۆک، مێوژی وشک هەڵاتوو. *

قەپوولک: پاشقوڵ.

قەپوولکە: تاسمە، قاشە کاڵەک و کوولەکەی وشکەوە کراو. *

قەپێلک: ـــ ی گەنم و جۆ و نیسک، کیفەکەیانە، کە دانەکەی تێدایە، کاپک. (ڕەوا.، دەر.) تیکولی هێلکە و گوێز و بەڕوو و نیسک. (کۆ.) پیلووی چاو، پەلکی چاو.

قەپێن (هەو.): ڕفێن، ڕفێنەر، ئەو کەسەیە چتی دەڕفێنێ.

قەپین: قەپان، قەپاندن.

قەت: هیچ کاتێکی، هەرگیز. (باک.) پارچە، بەش. ـــ کردن: بەشکردن، جووێ کردنەوە.

قەتا (باک.): پاک، خاوێن. ـــ کرن: پاک کردنەوەی دەخل و دانە بە بێژنگ و تێتر. (باک.) دارێکە، کە بۆ ووشک کردنەوە هەڵگیرێ.

قەتاب: کۆڵ، بارام گاسنەکەی ژ قەتاب کەتیە: کول بووە. بارام گێسنی خۆ ـــ کریە: پارچەی خستۆتە سەر و چاکی کردەوە.

قەتار (هەورا.): کاروانی وولاخی بەرزە کە بەڕوودووا بڕۆن، ڕزن، ڕەسە. ـــ ڕێگای ئاسن: ڕێزە ژوورێکی. ئاسنێن تێکخراوە مەکینەی ڕاکێش بەسەر ڕێگای ئاسندا ڕایان دەکێشێ. یەکێکە لە (١٢) بەندە کۆنە خۆشەکانی کوردی.

قەتار

قەتارە: چتی بەڕێز وەستاو، وەکو ڕێز بەستنی قاز وقوڵنگ و چتی تر. بانسەرە، پارچە خشڵێکی ژنانەیە لە زێڕ یا زێو دروستدەکرێ پێچی سەریانی پێدەڕازێننەوە، (موک.) بەرە. فیشەکدان. (باک.) کەژوویێکە بارو سەرباری پێ لەسەر پشتی وولاخ قایم دەکرێ. خشڵێکە لەزێڕ یا لە زێو لەقەراخی کڵاوی ژنان دەدرێت.

قەتارەبەستن: ڕێزبوونی گیاندار بە ڕوودووا.

قەتارچی: کەسێکە، کە ئاگاداری قەتاری وولاخان بکات، کاروانچی.

قەتارەکردن: ڕێزکردنی چت.

قەتارکێش: ئامرازێکە بەقەد ژوورێکی قەتاری بەسەر ڕێگای ئاسندا ڕادەکێشێ.

قەتاندن (باک.): بەشکردن، بڕین، قرتاندن.

قەتەتاوێر (ڕۆژ.): قاتەتاوێر، زنجیرەی تاوێر، تاتە، تاوێر.

قەتران: تیژاوێکی زۆر ڕەشە.

قەتریب: ئالاڤەکە لە کەرەستەی جووتیدا.

قەتشک (باک.): تیشک، ڕووناکی.

قەتک (باک.): پارچە، هارۆیی دیمەکاری.

قەتماخە: قرتماخ، قەتماغە، توویژی سەربڕین.

قەتمەر: مۆری تێر.

قەتێ (هەو.): (باد.) قتک، کەت، (موک.) کوڕکوڕە، کەرەواڵە، ترەوژە، بەرەوورێکی گەرمیانی هەژاری کونجرە بەقەد کۆترێکیە گۆشتی خۆشە. نێوی ئافرەتانیشە. کوڕکوڕە (باڵندە).

قەتیان (باک.): بەشبوون، شکان.

قەتیە: قەتێ.

قەتیز (ئەردە.): قەتیس.

قەتیس: چاوەڕێ، دەستەوروستان، داماو، کەسێکە، کە لەسەر کارێکی دامابێ، قەتیس بوون، دامان لەسەر کارێک. ـــ کردن: بەندکردن، دەستەوروستانکردنی کەسێکی لەسەر کارێکی.

قەتین (باک.): بەشبوون، شکان.

قەجەر: ئیلێکی تورکمانە، شاهەنشایەکانی قاجار لەوانن. ـــ ی: سەر پۆشێکە بەسەر سەریاندا دەدەن، لە بن چەندەگەکەیان دوو لچکی بە دەرزیلەی تایبەت دەکەن ڕوویان دیارە. (فە.) لووتەوانە، جوورە کورتانێکیشە هی کەران.

قەجەلە (بان.): قشقەڵە.

قەچاخ: قاچاخ. ـــ چی: قاچاخچی.

قەحبە: ئافرەتی سووزانی. ـــ خانە: شوێنێکە ئافرەتی سووکی زۆر لێ بێ.

قەحبک: قاحپە.

قەحفک (باد.): قاپ و قاچاخی گڵێینی.

قەخ: قخ، کخە.

قەخە: قخە، کخە.

قەد: شمق، لەت. ـــ کردن: شەقبوون، لەت بوون. (زمن.) کن، لا، نک، هاین لە قەدیان: لەکنیانین. (ئەردە.) تیر، تووز، بالاّ، بەژن، ئەندام، گژ، درێژی، بۆ گیانداران و درەختان، نێوقەد: کەمەر. ئەندازە، هێندە، بەرتەقا، بە ـــ ئەوە: بەئەندازەی ئەوە. بەژن، ـــ ی داران: کۆچ، وێلک. باڵ، بەرقەد، قەدپاڵ، بەرقەدی کێوان. قانە. دەستە، قەدێکم جلک بەرادان داوە: دەستە جلێکم بە دروون داوە. لەت، بڕین. ـــ کردن: تەرەفاندن، پەلکردن، بڕین، هەڵپەرتاوتن، بۆدارو بارو چتی وا. چەند دێراوێکە، کە ئاوبڕیان لەیەک جۆگەوە بێ. دەق: لەسەر ـــ ی خۆی داینێ. چین. قەت، هەرگیز.

قەدا (باک.): چارەنووس.

قەدارە: شیر، شمشیر، قەیارە.

قەداندن: تەواوکردن، کۆتایی پێدان، ئەنجام پێ هێنان.

قەدمح: گوڵی پرتەقاڵ و لیمۆ و نارنجییە.

قەدەخە: قەدەغە، بەند، قۆرخ، یاساخ، پاوان، بەربەست. ـــ کردن: قەدەغەکردن، نەهێشتن.

قەدەخە: دارستان یا پووش و پاوەنێکە، کە خاوەندی نەیەڵێ دارەکانی ببڕێ و لە پاوانەکەش وولاّخ و ئاژاڵی تێکرێ، پاوان.

قەدەغە: یاساخ، قۆرخ. ـــ کردن: نەهێشتن و توخونکەوتنی یەکێک بەلای چتێکا.

قەدەک: جۆرە قوماشێک بوو ڕەنگ دەکراو کەوای لێ دروستدەکرا.

قەدەمخێر: کەسێکە پێ و قەدەمی خێربێ.

قەدەم شەڕ: کەسێکە پێ و قەدەمی شووم و نەگریس بێ.

قەدبەن: قەدبەند.

قەدبەند (فە.): پشتێند، پژوێن، پشت بەن، کەمەربەن.

قەدبڕ: نزیک ترین ڕێگایە بۆ شوێنێکی کە چەندرێگایەکی تریشی بۆ بچێت. ـــ ی: ڕێگای کورت گرتنەپێش.

قەدبوون: قوولزین، دەق بوون.

قەدپاڵ (فە.): بەرقەدی کێوی، لاپاڵ. (موک.) تیلەشان.

قەدر: ڕێز، ڕاژە، پەرای، پایە، ئەندازە، پلە، ژیان. ـــ گرتن: ڕێزگرتن، پایەپێدان، پلەپێدان. بە ـــ: بەرێز. بێ ـــ: بێ ڕێز.

قەدکردن: قوولزاندن، چین کردن، (باک.) بەرقەکرن، سەرکۆنەکرن، جەرچکاندن، تەواندن.

قەدرگرتن: دەقگرتن.

قەدقەد: چین چین. ـــ کردن: پارچەپارچە بڕینەوەی دار.

قەدوبالاّ: بەژن، قەدو قەوارە.

قەدکسێ (ڕەوا.): ئەیرۆ، (موک.) وەیرۆ، (هەو.) وەشێرە.

قەدکردن: (ئەردە.)مووچاندنەوە، نوشتاندنەوەی چت بەرێکی، بڕینی دار.

قەد وقەوارە: بەژن، بالاّ، تیر، ئەندازە.

قەدیلە (موک.): ملوانەی وولاّخانە، گەرکوول، گەلاحە.

قەدیان (باک.): تەواوبوون، برانەوە، بڕان.

قەدیشک: گۆڕی پیاو چاکێکییە لەسەر زێی دەجلەیە لە هەرێمی حەسەنکێف گۆیا نزای بە خۆڕایی ناچێ.

قەدید (هەر.): گۆشتێکە بەهۆی ساردی و سڕی ووشک دەکرێتەوە.

قەدیفە: قەیفە، جۆرە کالاّیەکە لووس و نرخدارە و ڕووشی تووکنە. جۆرە گوڵێکیشە، سووراو. ـــ یی: قەیفەیی، چتێکە ڕەنگی وەهی قەدیفەی بچێ.

قەدیفک (باد.): خاولێ.

قەر: تووزەکە لەناو نێوانی ڕەش و سوور دایە. نێوی پیاوێکی خایان بووە، گراو و سەوداسەری گوڵەزەردی ئامۆزای خۆی بووە، قەرو گوڵەزەرد کە بەندێکی بەناوبانگ و خۆشە باسی وان دەکات. (باک.) قەرد.

قەراج: قەرەقاج، ناوچەیێکە لەلیوای هەولێر.

قەراچ (باک.): چەقێن.

قەراچۆ (هەورا.): قڕان، قڕ. ـــ تێکەوتن: قڕان تێکەوتن.

قەراخ: قەراغ، (موک.) کەنار، پەڕ، (ڕەوا.) ڕۆخ، ڕوخ، (موک.) لێوار، سیلە، لەوچک، هیش، دەم، گووێ، (ئەردە.) قەوورخە، جەمک. ـــ چۆم: دەم ڕووبار، گووێ چۆم. ـــ دەریا: زریەپەڕ.

قەراخگرتن: کەناری سیخمەو کەواو چتی تر گرتن.

قەرادە (باک.): ووشک، بێ تین، بێ کەڵک. ـــ کرن: ووشک کردن. (باک.) پیرێژن.

قەرازە: زنجیرێکە گوێدرێژ و ئێستری پێ دەبەسترێتەوە.

قەراسە (باک.): ئاسنێکی درێژە بۆ بەرد هەڵقەندنی ئابیدە(مجسمە) بەکاردەبرێت. دەسکەوساری زنجیری ئێسترانە. (باک.) قەرازە، دارێکە بنی وی باریک و سەریشی ئەستوورە دەیخەنە بن بەرد و قورمی مەزن ڕادەکەن، سەرەباریکەکەی وە بن بەرد و چتی قورس دەدەن و سەرە ئەستوورەکەش دەگرن تا هێزی خۆی سەرەدارە ئەستوورەکە پتربێ.

قەراستن (باک.): بڵندکردنی بەرد و ئیتر بەهۆی قەراسەوە.

قەرپاش (باک.): ئاشەوان، ئاشڤان.

قەراغ: قەراخ. ـــ گرتن: گرتنی چتێک بە لێواری چتێکی تردا بە تەقەڵ.

قەرافل (زا.): لووتەوانەی ژنان.

قەراڵ: شاهەنشا، میری میران، ئیمپەراتۆر.

قەراڵستان: خاکی میری میران.

قەراڵیچە: شاژن، ژنی قەراڵ.

قەرام (باد.): پارچە چەرمێکە دەخرێتە سەردەمی گۆزە و ئامانی تر تا چتی تێ نەکەوێ.

قەران: پارەیەکە ٢٠ شایی یە، (دراو.) قران، هەزار دیناری ئێرانییە لە مسقاڵێک زیوە. شوێنێکی پانی تەختە کە چەند سوارێک غار (تاو) ی تێدا بدەن بۆ تاقی کردنەوەی خێرایی وولاّخەکان.

قەرانکەکردن (خۆ.): چەمانەوە.

قەرو (ئەردە.): شەوەم، ئاوونگ.

قەرە (رەوا.): رەشۆکی، بێ سەروبەر چاندن، زەوییەکی بکێڵرێ و ئاو بدرێ تۆوی برنجی پێوەرکرێ و وولاخی لەناوکرێ و بیشێلێ تا تۆوەکەی تێکەڵ بە خۆڵێ بکات بەکردەوەی وا قەرە دەڵێن چونکوو ئەگەر گوڵ گوڵ بچێنرێ پوختترە. (موک.) وەرزێکە جووتی نەبێ. نیشان، نیشانە، دیارکرد. (کە.) کەس: ـــ م نەدی: کەسم نەدی. (کە.) هەرێم، لا، کن، نک، توخوون. دارەت: خۆی لەو دارەتە نادا: خۆی لەو قەرەیە نادا. گۆبەند و بڕوبیانوو: ئەم چتەی بۆ ـــ داناوە: واتە بیکاتە گۆبەند و بیانوو. (موک.) کاڵەک لەقەرەگرتن: گوڵی کاڵەکی هەربە گوڵی پێش گۆیکە کردنی ئەگەر مێش لێی نەدابێ گەڵای خۆی لەسەر دادەنرێ و بە گڵ دادەپۆشرێ تا کرم لێی نەدا.

قەرەبالغ: جەنجاڵ.

قەرەبەشە: جوورە مراوییەکە.

قەرەبرووت: چتێکە ئەوەندە سووتابێ رەش هەڵگەڕابێ.

قەرەبوو: چتێکە بدرێ لە تۆڵەی چتێکی تردا، تۆڵە، لەبری، پاداش، سزا، چێرە.

قەرەبووکردنەوە: دانی چتێک بەکەسێک لە تۆڵەی چتێکی دا، تۆڵە بۆ کردنەوە.

قەرەبوون: دەم چەشت بوون.

قەرەبینا: پشتاو، دەوانچە، جوورە دەمانچەیێک بووە لە دەمییەوە دادەگیرا.

قەرەپلاو: (هەورا.) یەکاوەسیاوە.

قەرەپووڵ: پووڵی وورده، کەم نرخ و لەمس دروستکراو، سەتی وی ڤرانێکە ڤرانیک ٢٠ شاییەکە دەکاتە ١٠٠٠ دیناری ئێرانی، فلس.

قەرەتوون (باک.): قارەڵتوون.

قەرەج: قەرەچ.

قەرەجە (هەو.): جوورە گوڵەگەنمێکە دەنکەکەی خڕ و رەق و رەش دەبێ.

قەرەچ: تیرەیەکی تورکی کۆچەرین، بێژنگ و سەرەند و هێڵەگی دروستدەکەن کە لێشیان هەڵکەوێ لە دزی و حیزی کۆتایی ناکەن، قەرەج.

قەرەچەناخ: چەنەدرێژ، دەمدڕاو، زۆربڵێ، زۆر وەڕ، دەمهەراش، چەنەلێدەر، قەرەچناخ، بەدوێژ.

قەرەچناخ: چەنباز، بێ شەرم، رووهەڵماڵراو.

قەرەچۆڵ: رەگەز و بنەچەی هۆزێک یا کەسێک، ـــ یان نەما: واتە رەگەزیان نەما، تاق.

قەرەچی: قەرەچ، قەرێچ، کاولی، بێژفرۆش.

قەرەخەرمان: گوڵەپەروزە، گەنمێکە گوڵەکەی هەر بە سەوزی هەڵپڕوزێنرابێ، گەنمێکە شیرەی بەتەواوی رەق نەبووبێ دەدروێتەوە بە لاسکەوە ئاگری پێوەدەنرێ نیوەبرژ دەبێ دوایە وەکو برویش پاک دەکرێ و دەهاڕرێت بۆ چێشت.

قەرەداشی: جوورە هەڵپەڕینێکە.

قەرەزاخ: گرینۆک، هەرزەبێژ، قەرەقاژر، هەرزە، چناگەشکیاگ، هەرزەوێژ.

قەرەزداغ: چیایەکی کوردستانییە لە رۆژاوای ماردینییە.

قەرەسەوە: جوورە گومگومەیێکی مسینی مل درێژە ئاوی تێدەکرێ.

قەرەسۆران: چەتە، دزگیر، ڕادار.

قەرەسی (باک.): گێلاس و ئاڵووباڵووی کێوی.

قەرەغە (مەنگ.): زودەردە، تەلەزگە، بقە، لە ـــ : بقەیە.

قەرەقاچ: دارێکی گچکەیە، کرمی کەژ هەر بەوەوە قۆزاخەی دەکات و لە شووڵ (تووڵ)ەکانی سەوەتەو بەرچنە قوڵێنە و تووڵێنە و قەفەزی لێ دروستدەکرێ کە لوویەکی هەیە وەکو پاقلە و ماشە سپی قۆزاخەیێکی هەیە پێی دەڵێن (کەژ) پەروەردە دەکرێ لە ئاوریشمی سپی تر و نەرم و جووانترە لە ڕیس و ڕستندا.

قەرەقاژە (ئەردە.): گریان.

قەرەقاژ (ئەردە.): گرینۆک، قەرەزاخ، هەرزە، چەناگەشکیاگ، هەرزەوێژ، قاژر، فرەگری.

قەرەقازر: بڕوانە: قەرەقاژ.

قەرەقەپ: گەمەیەکی منداڵانە، (کۆ.) گەراقووپ، (هەورا.) قورووقەپ، گەمەیەکی بێ دەنگی و خامۆشییە، هەرکەسێ لەپێشدا باخوێ تێدەکەوێ.

قەرەقەرە: خۆشارکێ، چاوشارکێ، جوورە گەمەیەکە خۆیانی تێدا دەشارنەوە.

قەرەقوش (ئەردە.): دەردێکە لەبن دەست یا پێی ئەسپ پەیدا دەبێ، باڵۆکەیەکی ڕەشی ووشکە لەدەست و پێی چارەوێدا پەیدا دەبێ.

قەرەکەوتن: توخوون کەوتن، نزیک بوون.

قەرەکردن: بەدی کردنی چتێکی دوور.

قەرەلای لایی (هەو.): گەمەیەکی منداڵانەیە.

قەرەلوو: قازمانە، قاسمانە، گاوبار، هەشتاوی، هەشتاڵوو.

قەرەم: نەیجوول. زەبەن، چڕ، بێشە، قامیشەلان.

قەرەمچی (باک.): ڕووی چرچ و مۆن و گرژ، وێکهاتوو.

قەرەمینا: قەرەبینا.

قەرەنتوو: تارمایی.

قەرەنقولە: چەرخێکی باریکە و پەرەدارە لەوێنەی مێخەکی پەرەدارە و کوندار میلی خولەک (دەقیقە) ژمێری کاتژمێر لە پارچەی سەعاتەکە دەخرێت.

قەرەو (بۆتا.، ژەن.، سوور.): سەهۆڵ.

قەرەواش (موک.): کارەکەر، کڵفەت، (باک.) قەرواسی.

قەرەوانە: قارەوانە، لەگەنێکی زۆر زلە، کە چەند کەس شێوی تێدا دەخۆن.

قەرەووڵ: کێشکچی، پێشدار، پەهقان، (کە.) قەلاویز. نیشان، نیشانە، سێرەی تفەنگێ. پێشڕەوی لەشکر، مێر. گوڕیچکەی تفەنگییە لەسەر نووکی لوولەکەیەتی. ـــ ی: پەهقانی.

قەرەوونە: کرمێکی گچکەی ڕەشە لەکەشکی ولەناو مێوەی ووشکدا پەیدا دەبێ.

قەرەوێڵە: چارپایە.

قەرەوی: کاڵەکی قەرەیی، (ئەردە.) قەرەبوو، جوورە کاڵەکێکی گەورە و شیرین و خۆشە.

قەرەهەواڵ (کە.): زۆر پرسیارکار.

قەرەیی (هەورا.): جوورەکاڵەکێکی سەوزو زوورو گۆشتن و خۆشە.

قەربوونەوە: بەرو وورگی خڕو پڕ.

قەربیل (کۆ.): (بابا.)گڵگیر، (موک.)کەو، کونی لەشێلگیر و هەموو چتێکی تر گەورەترە.

قەرپ (باک.): قرچە شکان: شکاندنی دارانە.

قەرپاڵ (زا.): بەرگی زۆر پیناوی، پەڕۆکۆن.

قەرپ قەرپ (باک.): دەنگی قرچەقرچی شکانێیە.

قەرپاچ (بابا.): قامچی، (باک.)کەرپاچ.

قەرپۆز: قەرپووز، کاسە.

قەرپەک (باد.): (باک.)قەفتک، گەرووی کراس و چتی ترە.

قەرپۆس: قەرپووز.

قەرپووز: قەلپووزی زین، کەلبووز.

قەرپوونە: کاسەی لامپا.

قەرپووس: قەڵپووز.

قەرپینە (باک.): قەرەبینا، شەش ئاگر، جوورە دەمانچەیێکە.

قەرت (کە.): سەر، پیر. ــ بوون(باک.): سەربوون، پیربوون.

قەرتاڵە: سەوەتە، سەوە، (هەورا.) قەرتەڵە، قرتاڵە، (خۆ.، باڵە.) بەرچنە، توولێنە، مەلکەب، (باد.)بەروارک. ــ پووش: زلینە.

قەرتاڵەی چکۆڵە: کالک، کەلک، چنە.

قەرتەل (باک.): خەرتەل (باڵندەیەکە).

قەرتەڵە (هەورا.): قەرتاڵە.

قەرتەمێز (باک.): مرۆڤێکە لەنێوانی جحێڵی و پیری دایە، بە هی ٦٠ ساڵیش دەڵێن.

قەرتلاندن (باک.): لکە بێکەڵکەکانی داران هەڵپەرداوتن.

قەرتلین: هەڵپەرداوترانی لکە بێکەلکەکانی داران، بڕان.

قەرتماخە: قرتماغە.

قەرتماغە: قرتماغە.

قەرتیش: تویژەمار، پێست و پوولەکە ماسی.*

قەرد: قەرز.

قەردار: قەرزدار.

قەردین

قەردین (باک.): قەرزکردن.

قەرز: قەر، (باک.) کەر، (هەو.، کە.) قەرد، دراو و هەندێ چتی تر کە بۆ ماوەیەک بدرێ بە یەکێک.

قەرزار: قەرزدار، بدێکا.

قەرزدار: لەسەر، قەرزار، قەردار، (باک.) کەردار. ــ ی: قەرزداری.

قەرزدان: قەرددان، کەردان، پارە یا چتێک بە قەرزدان بە یەکێک.

قەرزدانەوە: قەرددانەوە، دانەوەی قەرز بە خاوەندی.

قەرزکردن: قەردکردن، قەردین، کەرکرن، سەندنی پارە یا چتێک لە کەسێکی بەقەرز.

قەرزکوێر: سەرگێڕ، لامنجی، کەسێکە قەرزان درەنگ بداتەوە بە خاوەنی.

قەرزکوێری: سەرگێڕی، لامنجێتی، قەرز بەگران و ئاستەم دانەوە بە خاوەندی.

قەرزو قۆڵە: قەرزێکی زۆرە کە بتبێ بە سەر ئەم وئەوەوە، وام و وارە.

قەرژنگ (ل.): قرژاڵ.

قەرس: شاری قارسیّ کە شارێکی کوردانە لەسنووری سۆڤیەتستانیّ دایە.

قەرسان: بڕیارلەسەردران.

قەرساندن: قرساندن، تەخمین، بڕیارلەسەردان. بەستنی ئاو و هەموو چتێک لەسەرمان، مەیین.

قەرسەقول (هەورا.): تەرسەقول، تەرس، پیسایی چارەویّ. ــ تلەوکەرە: گروخلێنە.

قەرسەل: قەرسیل.

قەرسیل: (باک.) قەرسەل، (هەورا.) کۆڵەبەس، (دزە.، موک.) دەغڵێکە لەنزیک ئاوایی نادروێتەوە بۆ لەوەڕی ماڵاتان دەهێڵرێتەوە بەشینی ووشکی. دەغڵی شینەکە ووشک بووتەوارەی پێدەڵێن. بە دەغڵی شینیش دەڵێن پێش گوڵ کردنی.

قەرسین: بەستن، مەیین، بەستران لەسەرمان.

قەرشات (باک.): سەکۆ.

قەرف (باک.): فشە، گەمە، شۆخی.

قەرفین (زا.): شکانی دار لە خۆیەوە.

قەرقارک (باک.): قورقوڕۆچکە.

قەرقاش (باد.): مەڕی سپی چاڕەش.

قەرقاوڵ (ئەردە.): مریشکی کێوی، چوڕە.

قەرقەر (باک.): خەلاّت، کفن، قەرقەل.

قەرقەس (موک.): کلۆشی دەرەوەی خەرمانێیە بە گوڵەوە دەخرێتەوە ژێر پێی وولاّخەکانی گێرە.

قەرقەش: قەرقەشە.

قەرقەشە (ئەردە.): گێچەڵ، تەشقەڵە، شڵتاخ، دەبە، حولەسیّ.

قەرقەف (هەورا.): جوورە دارێکە. (کە.) گریّ. (باک.) مەی، ئارەق، بادە.

قەرقەل (باک.): خەلاّت، کفن.

قەرقەمیّ (هەورا.): مەشکە کۆنێکە کە میوەی ووشکی تێکرابیّ.

قەرقوو: زەبەن، قەرەم، گیا و پووشی زەبەن و قامیشەلاّن و چرو بێشە.

قەرقیت (باک.): تێکوڵی هەرمی و گندۆرەیە کە ووشکی دەکەنەوە.

قەرماندن (باک.): ماندووکردن.

قەرمچاندن (باک.): ووردکردن، هارِین. چین چین و لۆچدارکردن.

قەرمچین (باک.): ووردبوون.

قەرملاندن (باک.): ماندووکردن.

قەرملین (باک.): ماندووبوون.

قەرمووت (باک.): ناوی گوندێکییە لە قەزای هەساریّ.

قەرمچین (باد.): چرچ بوونی پێستی ئەندام یا کالاّ.

قەرمین (باک.): ماندووبوون، قەرسین، رەقبوونی لەش لەبەر ماندووبوونی ئەندام یا سەرما یا باداری.

قەرن: سەدە، سەدساڵ.

قەرنان (هەورا.): قارنان.

قەرنەقەسی (باک.): جوورە سووێندێکە، کە کەسێک ئۆگری بووبیّ.

قەرقە (باک.): نێوی پیاوانە.

قەرواش (باک.): کارەکەر، قەرەواش.

قەرواقە (لو.): بۆق.

قەرواقە

قەروگوڵەزەرد: یەکێکە لەدوازدە بەندەگۆرانیە کۆنەکانی کوردی.

قەریّ (باک.): نێوی ئافرەتانە.

قەرێچ (باک.): قەرەچی.

قەرێژ (باک.): قرێژ، گەمارە، قەلێرە.

قەرییس (باک.): گیایەکە.

قەریسەک (باک.): خووس، زوقم.

قەز (باک.): جوورە ئاوریشمێکە.

قەزاتە: رۆژنامە.

قەزانمە: جوورە گۆشتاوێکە پیازو لەپەی تیّ ناکریّ.

قەزاز: کەسێکە، کە قەراخی چەفتە و شەدە هەڵبەستێ بە سوورمە. جوورە مەقامێکە. ـــ ی: قەزازی کردن.

قەزازی کردن: قەراخی چەفتە و شەدە بەسوورمە هەڵبەستن.

قەزاوەگێر: چتێکە وەی بگێرێتەوە لە یەکێک یا چەند کەس یا جێگایەکی.

قەزەب (باد.): جەرگ، جیگەر.

قەزخووان (ئەردە.): قەزوان.

قەزقان: قەزوان.

قەزقەوان: قەزوان، قەسکەوان.

قەزقووان: قەزوان.

قەزکووان: قەزوان.

قەزمەنوشتە (کە.): نشتوو.

قەزوان: کەزوان، کزوان، (باد.) کەزان، (هەورا.) وەنی، ڤەنی، (کۆ.) قەسقان، کەسکان، قەسکوان، (دەر.) قەسقووان، قەزقەوان، بنیشت لە بەری دارقەزوان دەگیرێت. ـــ وورد: بنەوشۆکە، (هەورا.) مشک.

قەزوانە فەریکە: فەریکەقەزوان، قەزوانێکە تەڕو ووشک نەبوو لە نێو دۆ و ترشیاتی دەکریّ بۆ خۆشی.

قەزوان سم: درێشەیێکی تایبەتییە قەزوانی پیّ دەسمریّ بۆ تەسبیح.

قەزوان کرۆشکە (کۆ.): باڵندەیەکە لە بەفرخۆرکەی دەچیّ بەلاّن گەورەترە.

قەزوانی (هەورا.): شین بۆرە.

قەزەکردگ (ئەردە.): ترشیاگ، چتی ترشاو وەکو دۆو ماست و چتی تر.

قەزیەڵە (فە.): ژاڵە، لوورک.

قەسەب: ئاژاڵ و ماڵاّت سەربڕ. ـــ خانە: شوێنێکە کوژتاری ماڵاّت و ئاژاڵانی لیّ دەکرێت. ـــ ی: پیشەی قەسابە.

قەسابی کردن: سەربڕینی ئاژاڵان و ماڵاّتان و شەق وپەق کردنی ئێسک و گۆشتەکەی بۆ فرۆشتنی.

قەساو: قەساب. ـــ خانە: قەسابخانە. ـــ ی: قەسابی، ساتۆر، قەمە.

قەسەتۆرە: تیغێکە وەک شیر بەلاّم ئەم کورتترە و دەمەکەشی پانترە.

قەسەر: قەسەڵ، سرووت، گەنم و جۆی بەساق پووشەکەی دووراوەوەیە وورد نەکراوە.

قەسەڵ (هەو.): قەسەر، سرووت، (موک.، سۆرا.) کڵۆش، کوڵۆش، پەرێز، کای درشت، دووای دروێنە لە مەزرایە ئەوەی کە دەمێنێتەوە و بە پێوە ڕاوەستاوە ـــ ی پێدەڵێن. ـــ ی: وولاّخێکە ئارەقەی کردبیّ کە کورتان یا زینی لێکرێتەوە و سەرمای بیّ تووشی نەخۆشیەکی دەبیّ پێی دەڵێن قەسەڵی. جوورە تفەنگێکیشە.

قەسپ: چەشنی خراو و گەندترین خورمایە کە کوردکوژی پێدەڵێن. (سوور.) شەقلە، ئەو دارەبارێکانەیە کە بەسەر ئالوودارانەوە رایەڵ دەکرێت.

قەسپەتوو: جوورە توویەکی دەنک گەورەی سپی و شیرینە.

قەسپەگڵ (کۆ.، دزە.): قەسپۆک، گڵێکە کلۆکلۆو لووسبیّ و گژوگیای لیّ شین بیّ.

قەسپۆک (هەو.): (کۆ.) قەسپەگڵ، زەوییەکی سوورکەڵەیە کە هێندە رەقبیّ گاسن کاری لیّ نەکات.

قەستەقول: تەرسەقول.

قەستەم (کە.): پشتەماڵی رەنگینی ئاوریشمی کوێستانییە.

قەستۆر: پارچە کالاّیەکی ئەستوور و توکنە.

قەستی: بەقەستی، دەسکۆرِ، گوفتار یا کردارێکە بە تایبەتی بکریّ: تۆبە قەستی ئەو قسەیەت کرد.

قەسخووان: قەزوان، وان، (ئەردە.) وەنەتەق.

قەسرا (باک.): نێوی دوو گوندانە یەک لە سنووری دارانسێبینی و یەکیش لەسنووری داراوماردین دایە.وادیارە کە ئەو هەردووک گوندانە لەسنووری دەرەبەگی شاری داریّ بوون هەرگوندەی قەسرێکی گەورە و بڵندی تێدا هەیە هی لای رۆژهەلاّتی قەسری بوویلانە هی رۆژاوایش قەسری قەلەندەرییە.

قەسران (هەو.): سڕبوون لەسەرمان، کەسیرەبوون لەسەرمان.

قەسراندن: سڕکردن لەسەرمان.

قەسریک (باد.): تەنەکەیەکە لە لانکی دەخریّ تا منداڵی ساوا میزی تیّ کات.

قەسرین (هەو.): گوێرەپەی ووڵاخان، نەخۆشییەکە لە سەرمان تووشی ووڵاخان دێت، سڕبوون لە سەرمان.

قەسسان (باد.): قوسسان.

قەسفاندن (باد.): پارچەپارچەکردنی گۆشت بۆ فرۆشتنی.

قەسفین (باد.): قەسرین لە سەرمان.

قەسقان (کۆ.): قەمزوان.

قەسقەوان: قەمزووان.

قەسقووان (دەر.): قەمزوان.

قەسکان: قەمزوان.

قەسکووان: قەمزوان.

قەسناغ (هەو.): کێشێکی دەغڵییە، دووکوڵە، پڕ بە دوو تەنەکەی نەفتییە، قاسناخ، قەسناغ.

قەسناغ: قەسناخ.

قەسناغە: قاسناخ،قەسناخ.

قەسنی: چتێکە وەک بەرەمێو بۆنی زۆر خۆشە.

قەسووان: قەمزوان.

قەسیان (ئەردە.): هەژاری لات. ڕشانەوە.

قەسیسە: (کۆ.) غەڵە، کەڵەک، دیوارێکە لە قەراخ باخچان بەووشکە بەردان هەڵدەچنرێت.

قەسیل: قەرسیل، دەغل و دانێکی شینە تازە قەفی کردبێ سا گەنم بێ یا جۆ.

قەسیلە: کەرچک.

قەش (خۆ.): ووڵاخێکە چوارپێ و نێوچاوانی سپی بێ، بەش. شووم، نەگبەت، قەشان.

قەشا (باک.): سەهۆڵ.

قەشارتن (باک.): شووتی یا کاڵەک قاشکردن.

قەشان: مارۆ، بەش، نێوچاوان سپی بۆ ئاژاڵ و ماڵاتان لە هەندێک شوێنان تەنها بۆ بزنانە. قەش، شووم، نەگبەت، بەدبەخت.

قەشاو: قاشاو.

قەشاووش: قاشاو.

قەشە: کەشە، کەشیش، پێشەواو، زانای ئایینی فەلەو دیانانە.

قەشەم (باک.): پارچەی بەفر یا سەهۆڵە، سەهۆڵ.

قەشەنگ (هەورا.، ئەردە.): جووان، شۆخ، شیرین، زێوا، (ئەردە.) کەیلان. (هەورا.) ــ ی: جووانی، شۆخی، شیرینی، زیوانی، کەیلانی.

قەشەیەتی: کەشەتی.

قەشتین: ڕۆیشتنی یەکێک کە حەز لە مانەوەی نەکرێ.

قەشفووس (باک.): برین.

قەشقە (کۆ.): نەگبەت، بەدخوو، شووم، قەشکە. (بابا.) قوماریاز، کەر یا ئێسترێکی نێوچاوان سپی و برۆزە. گیایەکی چڵ چڵەو بڵندە بەقەد گەفی بەرز دەبێ و گوڵی سپیە ماڵات دەیخوا. کوڵۆڵی بەدبەخت.

قەشکە: برۆز، قەسقە، مرۆی نێوچاوان سپییە.

قەشمەر: قەشمەرجاڕ، گەمەچی، گاڵتەچی، بەزمچی، تیزجاڕ، کۆسەوەی، کۆستەبووکە، لیپۆک، لیقۆک.

قەشمەر: بەچکەی مەیموون. ــ جاڕ: کەسێکە شایانی قەشمەری پێکردن بێ، لیپۆک، لیقۆک. ــ ی: گاڵتە، گەمە، قومار، یاری کردن، تەرانە، تەوزە، تیتالی، لاسایی کردن، (خۆ.) تیز، سوویار، مەزاق.

قەشمەری جاڕ: جێگایەکە گەمەو قەشمەری زۆر لێ بکرێت، زڕنخانە، تیزەجاڕ، تیزەزارۆک، ئاواوۆک.

قەف: ــ ی قامیشی: چتێک، ماسوور، قەل، نێوانی دووگەی قامیشی و حەیزەران و گیایانی تردا. ــ ی گۆچان و ئیتر: شووێنە چەماوەوەکەی. ــ ی سمێڵ: سەری سمێڵە کە قەف دەخووات. ــ مەردم: قاپی مەردوم. (باک.) پەنا، پەسیو، بەندەر. (ئەردە.) کەوورک.

قەفانجەرە: ماشەی تووڵینی ماشەگرتن. باڵینەیەکی تووڵینە لە ژێر چتی قۆقزی دادەنێن بۆ ڕاوەستانی.

قەفانچەلە: قەفانچەرە.

قەفاندن (باک.): پەنادان. بقەفینە: پەنابدە.

قەفەز: بێرکم، توولە، ڕکە، ڕکەم، (قەفەس)، چتێکی پەنجەرەدارە لەدار یا لەئاسن دروستدەکرێ بۆ تێخستنی هەندێ باڵدار.

قەفەزە: ــ ی سینگی: چۆلایی ناوسینگە بە پەراسووەکانەوە کە دەورەیانداوە، ڕکەل. جووورە دۆڵابێکە پەرتووک و هەندێ چتی تری تێدەخرێ. قەفەزێکی گەورەیە لەسەر هێندێ گۆڕ دادەنرێ بۆ پارێزگاری گۆڕەکە.

قەفەس: قەفەز.

قەفەنگێو: چەند شیشەتووتنێکە، کە لەسەر یەک دانرابێ بۆگەیین و ڕزی بێ.

قەفت (باد.): جومگەی دەستی. (باد.) قول، دەسک. ــ ەک گوڵ یاگەنم: دەسکێک گوڵ و قولێک گەنم.

قەفش (زا.): لەوەڕی کەم.

قەفقەف: قەفی یەک لەدووای یەکتری، قەفقەفی، گرێ گرێ، ئاڵقە. پرچی ــ : بەگوریزە، کرووز، گونگڵ. ــ ی: قەفقەف، گرێ گرێ.

قەفل (باک.): باقە، (باک.) گورز، مەڵۆ.

قەفلاندن (باک.): سڕو بێ هەست کردن لە سەرمان. بقەفلێنە: سڕکە.

قەفلک (باد.): ملوانکەی مەرجان و کارەبا.

قەفلین: تەزین، بێ هەست بوون لە سەرمان.

قەف و گوڵ: کاتێکە، کە دەغڵ بە تەواوی قەفی کردبێ و تاکتاکە گوڵیشی کردبێ.

قەفی قامیشی: (باک.) چیتک.

قەقەز (باک.): تووێژ، پیستی تەنک.

قەقەد (باک.): مستێک. دەستە، بەستە، مشتێو دەسکی خەنجەرێیە.

قەقە: ققە بەزاراوەی منداڵی ساوا تا ساڵێکی بە شەکرۆکەو چتی شیرین دەڵێن.

قەقەقەک (فە.): قرتەقرتی مریشکانە.

قەقفە (کۆ.): گیایەکە بۆ کەچەڵاّن دەستدەدا. گیایەکە قەفقەف لەنێو یەکتری دایە.

قەقنەس (کە.): گۆیا مەلێکە دەسووتێ و لە خۆڵەمێشەکەی هەزارانی وەک خۆی لێ دەکەوێتەوە، هێندێکیش لایان وایە کە دەنگی هەند خۆشە بە سۆزی خۆی دەسووتێ. بە هەموو چتێکی سووتاویش دەڵێن.

قەل: قەلەموونە، عەلەشیش. قاژوو. بزن و مەڕێکە، کە تاقە گوێیەکی برابێ. یەکێکە چاوێکی پووچ و کوێربێ. (هەورا.) قالاّو، (دەر.) قەلاّ، قەلەڕەشە. بە هەموو جوورە مەلێکی ڕەشی وەکو قاژوو و نیتریش دەڵێن. (ئەردە.) مرۆی زمانددرێژ، زووانداز. سەرشار لە گەمەی قەلەمەنداریدا.

قەلاّ (دەر.): قەل. دژ، قەلاّت، سەنگەر، خانووێکی قایمە بە شوێنێکی بەرزەوە، شووێنی یاخی و سەخت. (فە.) قەلەڕەشە. قەلاّیی.

قەلاّیکچی: کەسێکە قاب و مسی بە قەلاّیی سپی بکاتەوە.

قەلاّبەند: سەنگەربەند. ـــ ی: سەنگەربەندی.

قەلاّپارێز: سەنگەرپارێز. ـــ ی: سەنگەرپارێزی.

قەلاّپەچن: بەرزەکۆڵ، (ڕەوا.) قەلاّپەستە. ـــ کردن: هەڵچنین، لەسەر یەکدانان. پڕکردنی قاپ یا هەر جوورە دەفرێک بێ بە جوورێک لەدەغڵ و دان و چتی تر کە بە قیتی لەسەری وا ڕاوەستێ کە برژێ.

قەلاّپەستە: چەند کەسێک یا چەند چتێک بەسەر چتێکدا بکەون. (ڕەوا.) تێک پەستراو، قەلاّپەچن.

قەلاّت: کەلات، قەلاّ، دژ، برج، بورج، قەلاّی بەرز.

قەلاّتە: قەلاّدەی ملی تاجیان بۆڕستکردنیان. (هەورا.) قەلاّخ

قەلاّتێ (هەورا.): قەلاّت.

قەلاّتی شۆشێ: یەکێکە لە قەلاّتەکانی میری ڕەواندزێ کەوتۆتە باشووری ڕۆژهەلاّتی ڕەواندزێ.

قەلاّتی لۆکان: یەکێکە لە بورجەکانی میری گەورەی ڕەواندز لە باکووری ڕۆژهەلاّتی ڕەواندزێ دایە.

قەلاّج: پێوانەیێکە بە کرانەوەی هەردووک باسکان، باڵ، گوریسی مە ٦ باڵەیە ٦ قەلاّجە.

قەلاّجە (کە.): مەلێکی ڕەشی بەقەد کۆترێکییە.

قەلاّچ (باک.): زوورک، چەقێن، زەوی پڕ وورده‌بەرد.

قەلاّچن: قەلاّپەچن.

قەلاّچۆ: بروانە قران، قڕانی گیاندار.

قەلاّخ: دەمو تەپالاّن، (هەورا.) قەلاّتە، قلاخی تەپالاّن، کۆگای تەپالاّن. (باک.) ئێتوون هی دیزەو گۆزان سوورکردنەوە. ـــ ی (ئەردە.): چتی زۆر ڕەشی خومی، کە بۆ پرسە دەپۆشرێ، قالاّخی.

قەلاّدە: خەلتەیەکە لە ملی سەگ و تاژیان دەکرێ، ملوانەی تاجی و سەگان، سەنجۆل، سەنجوو، ستۆبەند، قەلێتە، قلێتە.

قەلاّدزێ: شارۆچکەیەکی کوردستانی عیراقە.

قەلاّدۆشان (ئەردە.): قەلاّندۆشکان، بانشان، سەرشان.

قەلاّس: قەڵداس، گیایەکی بەهارییە وەکوو کەرخنکێنەی وایە.

قەللاس: پرژ (پژانک) گوڵی گەنم و جۆو برنج.

قەلاّش (هەو.): ڕووت، نابووت، بێ پارەو پوول. (باک.) بداخوو ازا گەرناس و لاش چرین هاتیە.

قەلاّش: قڵیش.

قەللاش (ئەردە.): بێ ئابڕوو، داوباز، (ئەردە.) لەوەن.

قەلاّشبوون: نابووت بوون.

قەلاّشتن: یەکالەکردن، قەڵەشتن، کەلاّشتن، دووپارچەکردن، (باک.) بەلقتاندن، قەڵەشاندن، قلاشتن، قڵیشاندنەوەی چت.

قەلاّشتنەوە: قەڵەشتنەوە.

قەلاّشدن: قەلاّشتن.

قەلاّشران: (باک.) بەلقتین.

قەلاّشکەری: داری قەلاشکەری، زەنگەتەلیشە، زەنگەقڵیشە.

قەلاّشکێن: تۆپێکی بەهێزە قوللەو قەلاّیان دەڕووخێنێ، بۆ مرۆی بەهێزیش بەکاردەبرێ.

قەلاّغ: کۆمایە لەسەر یەکتر هەڵچنراوە لە دەوە و تەپەلە وەکو گیشەی گیای.

قەلاّوە: قەبارە، قورم، (باک.) بەشەن، پەیکەر، دیمەن، تووێزم، ڕوواڵەت، قەدوبالاّ، شێوە.

قەلاّفس: هەر گوڵێکی شێست پەڕ نەبێ ـــ ی پێدەڵێن.

قەلاّفۆپێشا (هەورا.): قەلافەتی ئێسک.

قەلاّقەلاّ: ووتەیەکە لە گەمەی چاوشارکێدا وەستا دەیڵێ. پلاّوپیو، مالامال، لێوڕێژ.

قەلاّقبازە (فە.): قەلەبەڵەک.

قەلاّقووچکە: قووچکەیێکی بڵندە و قووچەکێکی بەرزە وەکوو قەلاّیێکی قووچ و قیتە.

قەلاّقینک (هەورا.): باسکلاّو، کلاّوبنە، جوورە ڕێواسێکە.

قەلاّکە: قەلاّنک.

قەلاّکردن: پڕکردنی چتێک لەچتێک بە جۆرێک کە بەرزبێتەوە.

قەلان (باد.): هەڵکەندنی گیا، وێرانکردن.

قەلانچە: قەلەباچکە.

قەلاّندن (باک.): وێرانکردن، کولاّندن. قەلان.

قەلاّندۆش: (هەو.) قەلانقووچ، (کۆ.) قیلەقاچ، قەلاّندۆشکان.

قەلاّندۆشکان: قەلاّندۆش، هەردوو سەرشانی مرۆ کە منالێکی بخرێتە سەر و هەردووک لاقی بەملاو بەولای ملیدا شۆڕ بووبێتەوە.

قەلاّنقووچ (هەو.): قەلاّندۆش.

قەلاّنکردن: دابوون، سەر بەناودابردن لە گەمەی (سنکەوباز) و (یەکەو حەیزەران) دا.

قەلاّنگ (کۆ.، جا.): دارێکی سەر دووفلیقانەی درێژە بەری دارانی لە لکە بڵندەکان پێ لێ دەکرێتەوە، چەلاّکێکی سەرچەماوەوەیە مازوو و بەری دارانی لە لکە بڵندەکان پێ لێ دەکرێتەوە. (موک.) چەلاک. (موک.) قولفەیەکی زمانەدارە چتی پێوە هەڵدەواسرێ، شالۆک، (جا.) گالۆکە، (هەورا.) قالّنگە. (هەو.) وەکو داسی وایە، بەلاّن تیژ نیە و پانە

باقەی پێ هەڵدەگرنەوە. (کە.) قەلانگی بەن و دەزووی و بە گۆچانی سەر چەماوەوەش دەڵێن.

قەلانگە (جا.): چەلاک.

قەلاوەسیاوە (هەورا.): قەلەڕەشە.

قەلاووز (باک.): پیرێژنێکە لەنێوانی کوڕ و کچێکیدا بێت و بچێ و بە شێوەیێکی ڕەوا پێک بیرێن.

قەلاویز (کە.): قەرەوول.

قەلای (لو.): قەلایی.

قەلای بانکێف: قەلاتی سەرکێو.

قەلای دمدم: لەسەر گردێکییە ڕێگای کاتژمێرێک لە ڕەواندز دوورە. شوێنەوارێکی مێژووییە، لە وورمێ و خانی لەپ زێرینی تێدا ژیاوە.

قەلایی (باڵەک): قا، چتێکە وەکو زێوی وایە لەحیمی پێدەکرێ و هیرباریشی پێ سپی دەکرێتەوە.

قەلاییلە (هەو.): جوورە دوەمبەلانێکی ووردو ڕەشە.

قەلە: قوللە، تەپلسەری کێوی، چیە، کلاوە، قەلەپۆپە، پۆپە.

قەلەباچکە: قشقەڵە، قەلەبازەڵە، قشقەرە، (کە.) پشت کەرخۆرە، پەلەوورێکە لە کۆتر گەورەترە بازووکلک درێژە بە قونە دەڕوات گۆشتی ناخورێ.

قەلەبازەڵە: قشقەڵە، قەلەباچکە، قشقەرە.

قەلەباشکە (هەورا.): قەلەباچکە.

قەلەبانەیی (شارە.): قەلەسابوونی، داڵەسپی.

قەلەبەرخۆرە (کۆ.): قەلەبەرخۆڵە.

قەلەبەرخۆڵە: باڵندەیێکە بەقەدەر قەلێکی ڕەنگی بۆر و زەرد و کەسک و شین دەنوێنێ، ترێ و هەنجیری دەخوا.

قەلەبەڵەک: قەلەسابوونی. قشقەڵە.

قەلەپر: ژەکێکە لەلوولە قامیشێک کرابێ بە ئاوور گەرم کرابێ تا بووبێ بە فرژ.

قەڵەپۆپە: لووتکەی شاخ، سەرلکی درەخت.

قەلەتە (موک.): قەلادە، ملوانە.

قەلەخ (هەو.): برینگی ئاژاڵ برینەوەیە.

قەڵەخ (ئەردە.): پێست.

قەلەخەرمان: قەرەخەرمان.

قەلەڕەشە: قرک، قەلا، قالاو، قەل، ڕەشەداڵ، باڵندەیێکی گەورەی ڕەشی دەشتییە.

قەلەزرو (خۆ.): ترسەنۆک.

قەلەزارە: قەلەباچکە.

قەلەسابوونی: قەلەبەڵەک، قژاک، قژک، دەنگی ناخۆشە.

قەلەش: قڵیش.

قەڵەشان: قڵیشان، هەرەس بردن، قڵەشان، فەتسان، فەتسین، قەڵەشتبردن، داقەڵشان، تڵیشان، درزین.

قەڵەشاندن: قەڵەشتن، قڵەشاندن، داقەڵشاندن، هلپەکاندن، فەتساندن، تڵیشاندن، قلیشاندن، کەوتاندن.

قەڵەشاو: تڵیشاو، قلیشاو.

قەلەشبردن: قلیش بردن.

قەڵەشت (موک.): شەقیف، کەلەشتە، شەقار، قڵیش، زەندۆڵ، زەنگ، درزی گەورەو بچووک، دەرەزی گەورەو بچووک، تەرەک، تریز، تریک، تیک، چەت. ـــ ی کێوی دۆژار.

قەڵەشت قەڵەشت: شەقارشەقار.

قەڵەشتن: ترکاندن، داقەڵشتن، کساخ، قەلاشتن، قەڵەشاندن، بەلقتاندن، (باک.) سەکتین، قڵیشاندن.

قەڵەشتنەوە: قەلاشتنەوە.

قەڵەشتی: قەڵەشتراو.

قەڵەغان (فە.): قالوو، تێسوو.

قەلەفر: قەلەپر.

قەلەفسە: جوورە گوڵێکی زەردو گەورەیە، بەڵان مێیەو ٥، ٦ پەڕێکی هەیە.

قەلەفیسک (باک.): (باک) قەلەڤزگین. ـــ ا ڕوونیشتن: لەسەر ئەژنۆیان دانیشتن.

قەلەڤزگین (باک.): لەسەر چۆکان دانیشتن.

قەلەقاز (کۆ.): قاژوو.

قەلەقزگین (باک.): لەسەر چۆکان دانیشتن.

قەڵەم: پارچەدارێکی کورت و سەرتیژە، دەرخک. پێنووس، خامە، (باک.) کەلەم. پارچە پۆڵایەکی لووت درێژە دەخرێتە ناولووتی قەڵەمگیر و بیرازی پێ دەکرێ. دروو، درک، زیبی. لقێکی بێ ڕیشەیە لەچنار و گوڵە باخ و هێندێ درەختی تر کە وەک قەڵەم دادرێ و دەیچەقێنی و دەڕوێ، شەتڵ. ئەنداز، هەند، چەندێک، ئەمرۆ ـــ یێک کەل وپەلم کڕی واتە ئەندازەیێک. (هەو.) بلوێری لانکێ و تەنها لەگەڵ لانکێ بەکاردەبرێ: قەڵەمی لانکێ.

قەڵەمان: قەڵەمدان.

قەڵەمانێن: جوورە گەمەیەکە بە قەڵەمدانی دەکرێ بەمجوورە لە هەر ڕوویەکی ژمارەیەک دەنووسرێ و وەکو مۆری تاوڵە هەڵدەدرێ ئنجا ژمارەی هەرکامێکیان زۆرتربێ ئەوەندە دارە یا گورز لەوێتر دەدات.

قەڵەمە (ئەردە.): قۆلەمە، لوولاک، لوولاق، ساق، ساقۆڵ.

قەڵەمباز: باز، قەڵەمبازە. ـــ دان: هلجنقین: بازدانی بەگوڕ، تۆلەقاسک. ـــ پێدان: هلجنقاندن، ڤەجنقاندن.

قەڵەمبازدان: فتلۆپاچک، فەرهاندن، ڤەجنقین، فرتدان، هلقەواستن، هلبەهین.

قەڵەمبڕ: پێنووسبڕ، خامەبڕ، قەڵەمتاش، جوورە چەقۆیەکی تیژە قەڵەمی پێدا دەدرێ.

قەڵەمتاش: قەڵەمبڕ.

قەڵەمتەراش: قەڵەمتراش، قەڵەمبڕ.

قەڵەمتراش: بڕوانە: قەڵەمتەراش.

قەڵەمچی: کەسێکە هەر کرو فرۆشیاری توو تن بێ.

قەڵەمدادان: دادانی قەڵەم بە جۆرێک کە پێی بنووسرێ.

قەڵەمدان: قەڵەمدانک، قوتوویەکی درێژکۆڵەیە دووپارچەیە ئەوی کە پێنووسی تێدەخرێ لەوی تر دەنرێت.

قەڵەمراوی: (موک.) مریشکاوی، بەقەد هەوێردەیەکیە لاقی درێژە و ڕەنگی بۆرە دندووکیشی درێژو زەردە لەئاوێدا مەلەی دەکات.

قەڵەمڕەو: قاد، وولکە، وولات، ناوچەییێکە، کە لە ژێر دەستەڵاتی کار بە دەستێکیدابێ.

قەڵەمردار: قەڵەمندار.

قەڵەمرداریّ: جوورە یارییەکی دوودەستەیی یە بە تۆپ دەکرێ.

قەڵەمزریش (باک.): میداد، قەڵەم، خامە، پێنووس.

قەڵەم سەنگتاشی: قەڵەمی بەردتراشی.

قەڵەمسڕ: پێنووس پاکەرەوە.

قەڵەمکردن: تاشینی سەرو ژێری ڕیش بەڕێکی، بڕین، پەیکردن.

قەڵەمکردن: پەیوەندکردنی درەختێک لە درەختێکی دی. بڕینی سەر لقی دارو درەخت.

قەڵەمگیر: چەکوچێکی لووت کلۆر، قەڵەمی بیرازی تێدەگیرێ.

قەڵەمنار: کوژتار، گیکوژی، هێدی و ئارام بوونەوە، دامرکانەوە.

قەڵەمندار: (کۆ.) قەڵەمردار، هۆڵ، (باد.) تەژە، لە گەمەی تۆپێنێدا.

قەڵەم ودەوات: پێنووس و مەرەکەبدان، قەڵەمدان.

قەڵەموونە: قەل، (موک.) بووقلە، (هەو.) حەلەشیش، (باد.) ئەلۆئەلۆ، بوقلەموون.

قەڵەمی ئاسن: نەسکەنە، قەڵەمێکە بەکاری هەڵکەندنی دارو ئاسنی دێت، ئاسنبڕ.

قەڵەمی بێشکێ: بلوێری لانکێ.

قەڵەمی دەست وپێیان: مەبەس لەباسک و لوولاکە.

قەڵەمی مۆرچیەتی: چقی.

قەڵەمی موو: فرچە، فلچە، پرچە، پرچۆک.

قەڵەمی نووکدار: پۆزقەڵەم.

قەڵەن (باک.): جیازی بووکان. (باک.) پارەی مارەیی ئافرەتان.

قەڵەندەرا: ئێلێکی کوردە لە ڕۆژهەلاتی ماردینێ دایە. قەسری قەڵەندەرا جێگای ئالی وان بووە.

قەڵەندەر: بێچارە، بێ نەوا، بێ کەس واژی تەڕ زل، بە وانەش دەڵێن کە دەربەستی خۆشی و خواردن و پۆشین و چتی وانەبن. ـــ ی: بێچارەیی، بێ نەوایی، دەربەست نەبوونی خۆشی جیهان بە بەرگ و خواردن و خواردنەوە و گەڕان و سەیران.

قەڵەندۆر: (دەر.) چەوبازە. (موک.، بار.) گندۆر، گیایەکە لاسکی پاک دەکرێ و دەخورێ نێرتکەکەشی بە پاکراوی دەخورێ، بنی قەڵەندۆری دوای ووشک کرانەوەی بە ووردی بەهەر شووێنێکی وەرکرێ کێچی لێ نامێنێ، گەڵایەکەشی لە باخەڵ نرێ کێچی تخوون ناکەوێ.

قەڵەنگ: قەڵاتە.

قەڵەو (موک.): (باد.) قەڵەو، (فە.) سێروونی، گۆشتن، مەس، (باک.) گلوول، پاسۆتی، زل، زەلام. چەوور، تێر دۆن، بەزدار، چاخ، تێر بەز، گۆشتن، دژی لەڕ.

قەڵەواژی (خۆ.): ئاوەژوو.

قەڵەوەز (ئەردە.): قەڵبەزەی ئاو.

قەڵەوبوون: گۆشتی بوون، گۆشتگرتنی گیاندار.

قەڵەوقووتە: ڕووت وڕەجاڵ، بۆ خزم و جیرانی ڕەش وڕووت بەکاردەبرێ.

قەڵەوی: زەهۆم، چەوری. گۆشتنی.

قەڵب: قەڵپ، چرووک، ناساخ، قەڵپ و قولاپ، ناڕەوا، بێ برەو، مەبەس لە پوولی ساختەو چرووکە. تەنبەڵ، دەخەڵ، ناڕاست. (کە.) جندە، سوورزمانی. پارەیەکی ساختەیەو کەناچی.

قەڵباز (ئەردە.): قەڵەمباز.

قەڵبە (بابا.): پەل، دارێکە سەری پەل وکورت و تیژبێت. سەرە لووتێکی درێژو تیژە بەدارو دیوارو ئاسنەوە لە هەرچی بکەوێ برینداری دەکات. جێگەیەکە لە کاڵاو یا لە جەستە کە قەڵبە لێیدابێ.

قەڵبەز: ڕێزە بەردێکی زلە لە گرد یا لەشاخ کە ژێری هولۆڵ بێ.

قەڵبەزە: قەڵپەزە، تاڤگە، قۆنگەرەکردنی ئاو.

قەڵبەزەن: کەسێکە پوولی قەڵب و ساختە لێ بدات. ـــ ی: پیشەی پارەی قەڵب لێدانی.

قەڵبەژەن: قەڵبەزەن.

قەڵبەن (ئەردە.): پشتێند.

قەڵبیر: قەڵبیر.

قەڵبیر: چتێکی کونکونە. بێژنگ. دانەوێڵەی پێ دادەبێژرێ، برنجی لە ئاشیدا پێ پاک دەکەنەوە.

قەڵبیرە: قەڵبیر.

قەڵبیر (ئەردە.): قڕ، ناز، قەڵبیرە. ـــ چی: ئەو کەسەیە بە قەڵبیری برنجی پاک دەکاتەوە.

قەڵپ: قەڵب، چتی کەم نرخ وبێکارە. (ئەردە.) کلۆکەی تۆپەڵە.

قەڵپاخ: قەپلاخ، قەڵتاخ.

قەڵپە (ئەردە.): قەڵب.

قەڵپەزە: قەڵبەزە، تاڤگە، کەڵبەز، کەڵوەز، پرژ، ئاوێکە لەجێگایەکی بڵندە وە برژێتە خووارەوە ویا لەئاوو ڕووباراندا بەسەر بەردی بڵنددا باز بدات.

قەڵپەژەن: ساختەکار، کەسێکە، کە پوولی ناڕەوا لێ بدا.

قەڵپەکوچک: کلۆبەرد.

قەڵپک (باد.): تێکوڵی گووێز و ماش و نیسک و نۆک و ئیدیکەیە.

قەڵپووت: کووێزێکە گلێنەی نەمابێ. گووێزێکە هەر بەدارەکەیەوە ناوەکەی خورابێ.

قەڵپووز: قیتایەکەی لای پێشەوەی سەرزینییە، گووزگریک.

قەڵپووس: قەڵپوور.

قەڵپ و قولاپ (شا.): ناڕاست، خووار، دەغەڵ، چتی خراو، خێچ.

قەڵت: قەد. ــ کردن: قەدکردن، بە تەورەداس و تەور و چتی تر داربڕین و هەڵپەرداوتن.

قەلت (دزە.): ئەو تاق و لۆقەیە کە دووای گێرەکردنی دەغڵ دەمێنێتەوە و لە کۆزەرەی گەورەترە.

قەڵتاخ (باک.): تەرم، جنازە، قاڵتاخ. پیرێژن. (باک.) بەرزین، قەڵتاغ، ئاسن یا دارێکە، کە زینی لێ دروستدەکرێ.

قەڵتاخەکۆن: برێتییە لە مەردومی پیری ڕزیو.

قەڵتاغ: چووار دارە بە چەرمی خاودا دەبەسترێ و دەخرێتە سەر تەکەڵتووی زین، قەڵتاخ.

قەڵتاغ لێدان: زین کردنی وولاخ.

قەڵتاندن: دەرکردن، ڕاڕفاندن.

قەڵتە (ئەردە.): قورمساخ، ژنحیز. (ئەردە.) پیرەژن، قەڵتاخەکۆن.

قەڵتەبان: شڕو شڕۆڵ، پیس و چڵکن، شل وشۆل، بێ شەرم، (هەورا.) ڕیپال، مەردومی نەفام.

قەڵت وبڕکردن: هەڵپەرداوتن.

قەڵچخ: درور و چقڵ، قرچخ، قڵچخ، قاڵچخ، تیسماڵکێکی تەنک و باریکی دار یا قامیش و گسک و نیدیکەیە. گوڵی گیای کەرخنکێنە و دەخل و ئیترــە باریکەکانی گوڵی گەنم و جۆی ووشک، بژ، بزی، داسوو، قەڵداس.

قەڵخ: پێستەی گیانداران، کەوڵ. لەڕ، لاواز، لەجەر (بۆ ئاژاڵ و ماڵات).

قەڵخان (هەورا.، کە.): مەتاڵ سوپەر، قەڵغان. (موک.) گیایەکی درواوییە لە هەموو گیایان بەرزتردەبێ گەڵاشی هەر درواوییە سەری چڵەکانی گوڵی سوور دێنێ وەکوو مەخمەرییە. ــ ی: تیرەیەکە لە کوردەکانی کوردستانێ.

قەڵداس (هەورا.، موک.): قڵچخ، بژی گوڵەگەنم و جۆ و ئیتر، (شا.) داسوو، داسی، بژانک، قانچک، قەڵلاس.

قەڵداسوو (شا.): قەڵداس.

قەلزین (باک.): خلیسکان. (باک.) خۆشاردنەوە.

قەلس (زا.): لاواز، لەڕ، چرووک. ــ ی (باک.): بندەستی و پەرێشانی، تووڕەیی. ــ بوون: مەرزبوون، هەرپەندمان، قاڵس بوون.

قەڵس: (کە.) قرس، جاڕس، قەرس، مۆڕ، تووڕە، پڕ ڕق، بەرق، ڕقدار، قاڵس، زوویر، قاس، ئاڵۆز. ــ ی: قاڵسی، تووڕەیی. ــ کردن: تووڕەکردن، هەرپەندماندن، قاڵسکردن.

قەلسۆک: لاواز، بێ هێز.

قەڵش: قڵیش، قەڵشت، قەلش.

قەڵشان: داقەڵشان، (باک.) پەرچڤین، قەڵشین.

قەڵشاندن: (باک.) پەرچڤاندن، داقەڵشاندن، قڵیشاندن.

قەڵشاو: دەرزی، قەڵشاو.

قەڵشین: ــ ی پێستی دەست وپێ: تەرەکان، بەرڤتین، (باک.) کەوتین، شەق بردن، ترەکان، پەرچڤین. ــ ی دار لەسەر باری درێژی، بۆ دەرمانی وی ماست و خووێ باشە.

قەڵشیو: قەڵشاو، دەرزی، قەڵشاو.

قەڵغان: چتێکی گردی پانە لە چەرمی ئەستوور دروستدەکرێ و لەکاتی جەنگیدا دەکرێ بە بەرهەڵستی شیرو تیری دوژمن.

قەڵغان بازی: بەکارهێنان و هەڵسوڕاندنی قەڵغان زۆر بەباشی.

قەڵغانە: نەخشێکە لەوێنەی قەڵغان دروست دەکرێ لە چیغیدا.

قەڵفەز: بە ــ چوونی جلک و کالا. قەڵپەزە، تاڤگە.

قەلفرکردن: مەبەس لە دەربازبوونی یەکێک.

قەلقولە (زا.): لووتەوانەی دەرگا.

قەلقیشک (باد.): قەلەباچکە.

قەلکردن: پەلکردن، کەلکردن، هەڵپاچین و قرخ کردنی موو، بڕین، کەلکردن.

قەڵمەسەنگ: قۆچەقانی.

قەلمسە: قۆچەقانی.

قەڵماسک: قۆچەقانی.

قەڵمەسن: قۆچەقانی.

قەڵماسنگ (جا.، کە.، دەر.): قۆچەقانی.

قەلراو: مەلێکی ڕەشی مەلەوانی ماسی خۆرە، ماسیگرە.

قەلنە: قەننە، قەنگە.

قەلنۆشە: تۆوی کەنگرییە بە خووێ وە دەبرژێ و دەخورێ.

قەلوەز (جا.، هەورا.): پرژ، تاڤگە، سوولاڤ. (جا.، هەورا.) کەنداڵ، کەند، پەرتگە.

قەلوەزە (ئەردە.): قەڵبەزەی ئاو، تاڤگە.

قەلۆغان (کۆ.): گیایەکە هێندەی گوڵەبەڕۆژەیەکی بڵنددەبێ، بە سووتاوی و بەرژنەوە لەبرین بدرێ دەیبرژێنێتەوە و چاکیشی دەکاتەوە.

قەلۆک: بچووککراوەی قەل.

قەلۆکە (خۆ.، کۆ.): پۆلکە.

قەلۆکاگۆز (خۆ.): پۆلکەگایانە.

قەل وبەرد: مەبەس لەدەست تەنگ بوونی یەکێک بە جۆرێکی کەدەستی بە پوولێکەوە بلەرزێ، سەرهەنگ کەوتۆتە قەل وبەرد.

قەل ودەل: قسەزانی بەدەم وپل، زووانداز. کورت وشیرین.

قەلوولوو لوو (ئەردە.): چاوشارکێ.

قەلوون (کە.، باک.): قەننە، قەلیان.

قەلهاندن (باک.): کولاندن، وێرانکردن، ڕووخاندن.

قەلهین (باک.): وێران بوون، ڕووخان، کولین، کولان.

قەلیان: قەنە، قەننە، قلیان، (باک.) کولین، کولان.

قەلیاناوی (هەورا.): نێرگەلە.

قەلیاندار: (باک.) بەردەفکر.

قەلیانقۆز (هەو.): (کۆک.) بۆشناخ، (هەو.) قەننەقۆز.

قەلیەشار (دزە.): جوورە گیایەکە چۆغانی پێدەلێن بۆ سابوون دەبێ. دەرمانێکیشە.

قەلێپ (هەر.): گیایەکە.

قەڵێنە (دەر.): قەڵادەی ملی سەگان، تۆق، قەڵاتە.

قەڵێر (باک.): چڵک، گەمار، قرێژ.

قەڵێتە (باڵە.): جوورە ترێیەکە وەکو توڵخی وایە و پێستی تەنکە.

قەلی (باک.): قاوورمە.

قەلیتە (باڵە.): جوورە ترێیەکی پێست تەنکە وەکو توڵخی وایە.

قەلیسێڵ (باک.): بەریەسێڵ، کەبابی نێوساجی. (زا.) گۆشتێکی برژاوە، کە ماست و شیری بەسەردا کرابێ.

قەلیشتەک (باک.): قەڵشتی چکۆڵە.

قەلین (باک.): قەلیان، قەلوون.

قەلینجەک: قامکە توو تەڵە.

قەم: دارێکی ناو کۆڵراو و هوڵوڵە یا تەنەکەو چتێکی ترە وەکووی و درێژە لە شووتێنێکی بەرزەوە بۆ بەرزاییکی تر ئاوی پێدا دەپەڕێننەوە. (کە.) دۆڵ، شیو، دەرەیەکە ئاوی شاخانی پێدا بڕوا. (کە.) دۆلاش (دۆلاشی ناشی). (کۆ.) قانگ (بۆ توور)، پووتی توور. دارێکی گەورەی ناو هەڵکۆڵراوە ترێی تێدا دەکوشرێ.

قەمار: قومار.

قەمامە: (کە.) قومامە، جوورە دروومانێکە.

قەماندن (باک.): دار ووشک کردنەوە بۆ سووتاندنی.

قەمان: پرتووکان، (هەو.) پرتووخان، جلکێک یا هەر جوورە کاڵایەکە تینی ئاوری زۆری کار لێ کردبێ و نزیک بە سووتانی بێ و هەر بە سووتاویش دەژمێردرێ سا بە ئاگر یا بە هۆی هەر چتێکی تر ڕووی لە ڕزانێ کردبێ.

قەمە: قەمە، قەسەتۆرە، تیغێکی درێژی دەم پانە نانوشتێتەوە و کەوانە نیە.

قەمەر (باک.): ڕەنگێکە لەنێوانی سوور و ڕەشی دایە بۆ ماین و ئەسپ، (باک.) قەمەل. (باک.) مەرێکە سەری وەکو تیکوڵی بەرووی بێ. ـــ ی: جوورە پارەیەکی کۆنی کەم نرخە وەکو شایی، چەرخی، ئانە، فلس.

قەمەرێ (باک.): ناوی سترانێکی کوردییە.

قەمەزەن: فێڵباز، ساختەچی، بێ نامووس.

قەمەڵ: (باک) سن و کیسەڵە، کە لە دەغڵ و دان دەدات.

قەمەلاخ (باک.): ڕاوەکەوە لەسەر بەفری.

قەمبەرە: نارنجۆک.

قەمت: شەنگڵە بەرەکەتەی گوێزییە واتە دوو گوێزەکە پێکەوە نووسابێ. (باک.) گچکەی وی قەمتکە: ئێخە، یاخە، بەکراسەوەیە.

قەمتار (ئەردە.): کەمتیار، کەمتار.

قەمتاندن (باک.): چەسپاندن، پێوە نووساندن.

قەمتەر: جوورە لغاو و زار بەندێکە لە دەمی سەگان و ئێستر و مەیموون دەکرێت، پۆزەبەن، دەم بەس تا چت نەخۆن و سەگ و مەیمونیش نەگەزن. ـــ بوون: برێتییەلە زۆر ڕژدی یەکێکی بە جۆرێک کە دڵی نەیەت هیچ بخووات. ـــ کردن: قەمتەرخستنە ناو دەمی سەگ و مەیموون و ئێستر و ئێستر بۆ دەمکوتکردنی یەکێکیش بەکاردەبرێ. ـــ ی: مەبەس لە کەسێکییە زۆر ڕژدبێ هیچی بەدەمیدا نەچوو بێ.

قەمتەرە (موک.): بڵندایی و تخووب و سنووری نێوانی دوو زەویانە سا لە بەرد یا لەگڵ دروستکرابێ، (ڕەوا.) چیلە، (باک.) بەلک، بەنک. لە شێوەی موکریانی کۆندا ئاوێکە وەسەرەوەی پەردێ بکەوی و بەسەریشیدا تێپەڕێ. بەرگرتنی جۆگەلە ئاوە بە قات قات بەرد و گەلاو گیا و پلووسک دانانە لە هەموو چینێکیدا تا ئاو بە هێواشی دارژێتە خووارەوەو زەویەکەی دانە دڕێ.

قەمتک (باک.): (باک.) قەنتک.

قەمچ: هەڵپاچینی داران بە مقەست. (بلێ، ئاکۆ.) نیشانەیە بەو جوورە کەمێک لەتووکی ئاژاڵ یا ماڵاتان دەبڕن بۆ نیشانەکردنیان. ـــ کردن: نیشانەکردن. (دەر.) ـــ کردن: ڕێکخستن و بڕینەوەی زولف و پەرچەمانە. (جا.) بەدزیەوە بۆ لای نێچیران چوون تا دەگەنە بەرانبەری یا نێزیکی بۆ لێدانی. (هەو.) کەوتنە بەرقەمچ: کەوتنە بەر دەست، کەوتنە بەرچاو، کەوتنەبەرهەل، بەرچەنگ، (باک.) لەورێچ. خووارایی، پێچ. ـــ کردن: هەڵپاچینی موو بە مقەست. ـــ ی: فەرمان، دەستەلات: لەبەر ـــ ی مەنگوڕاندایە: لە ژێر دەستەلاتی مەنگوڕاندایە، قامچی، شەلاخ، قایشێکی هۆنراوەیە سووار چارەوێی پێ لێ دەخوڕێ، شەلاخ، نەقیزە.

قەمچان (لو.): هەڵمەقۆ، گەمەیێکی ناسراوە پارە یا زیخی فڕێ دەدەنە ناو هەوا بەدەستی دەیگرنەوە.

قەمچاندن: پێچدان.

قەمچک (باک.): کلێنچکی بزنی.

قەمچ و پێچ: گەوە، خووار و خێچ.

قەمچوورە (باک.): ماڵاتێکە لەمێگەلان دەسێنرێت.

قەمچووک: برێتیە لە تیکەنان وەکو کەوچک دەمی دێتەوەیەک ماست و شلەمەنی پێدەخۆن، قاپووچکە.

قەمچوولە (ڕەوا.): بەربەنە، ژێرچەنە، لەبەن یا لەقەیتان لە زێڕ یا لە زێو دروستدەکرێ.

قەمچێن: جوورە گەمەیەکە هەندێ وورده بەرده یا پارە لەبەری لەپدا هەڵدەدرێ و بە پشتی دەست دەگیرێتەوە دیسان لەپشتی دەستەوە هەڵدەدرێتەوە بە بەری لەپ دەگیرێتەوە تا چەند جاران بەم جۆرە هەڵمەقۆ.

قەمچین: قامچی.

قەمراندن (باک.): برژاندن، سوورکردنەوە.

قەمزە (کە.): ووتەی خۆش و ئاخۆتنی پڕ لەسەوداییی لەگەڵ ژنان کردن. غمزە. ـــ نووشتە: قەمزە نوشتە.

قەمسۆون (باک.): فرت وفێڵ، فێڵ وفەرەج.

قەمک: قامک. (ئەردە.) دزی چالاک، دزی ناقۆڵا.

قەمکە (ئەردە.): دزی چالاک.

قەمووچکە (ڕەوا.): لغاوەی زار، لغاوەی کەوش و وولاخ.

قەموور: قەمبوور، مرۆی کووڕ و پشت دەرپەڕیوو مل بە ناودا چوو.

قەمووشک (باک.): مەیین و بەستنی خووێن.

قەمهاندن (باک.): لەناوبردن، لەدەستدان.

قەمهین (باک.): لەناوچوون، لەدەستدران، لەدەستچوون.

قەمی (بار.، باد.): بەڵکوو، لەوانەیە، وەدەبێ.

قەمیچەک (باک.): چین، چالاّیی ڕوو.

قەمیش (ھەو.): قامیش. (ھەو.) سیرەت. (ھەو.) بەرماخی قونچکدار.

قەن (ھەورا.): قەند، شەکری کەللە یا کوڵۆ.

قەنا (باک.): ھەرنەبێ.

قەنات: کاریز. (ئەردە.) شیرینی ساز، شەکرۆکە فرۆش.

قەنار (فە.): خورێنێکە دووای ماوەیێکی ڕەش ھەڵگەڕابێ.

قەنارە: سێدارەی مرۆخنکاندنێیە، (ھەو.) قنال. بە دارێکی درێژەوە چەند قولابێکە سێدارەی گۆشت فرۆشانە ئاژاڵی سەربڕاوی پێوە ھەڵدەواسن لە دووکانانەدا بۆ فرۆشتنی گۆشتەکەی.

قەناری (ئەردە.): باڵندەیەکی دەنگخۆشی گچکەیە، کەناری، کەنارە.

قەناس (ئەردە.): قەنگاس، شەفتوول، ئەو پارچە زەوییەیە سووچەکانی ڕێک نەبن وەکو یەکتری.

قەنە: قەننە، سەبیل، قلیان، قەیلوون، قەلوون، قەلیان، قەلیوون، جوورە سەبیلەیەکە دەسکێکی درێژی پێوەیە لەجیاتی جغارە تووتنی پێ دەکێشرێ، ــ کێشان. (شار.) قنە، قدیلکە، قدیلانە، (کۆ.) قتیلە.

قەنەدار: قەنگەدار.

قەنەفە: کورسییێکی تەسکی درێژی تەنیشت و پاڵ پشت دارە لەسەری دادەنیشن.

قەنەفل: مێخەک.

قەنەفل بەند: خشڵێکە برێتییە لە ملوانەیێکی گۆیەکی زلی پێوەیە و مەرجانی تێدەخرێ لە ناوەندیشیدا قایشێکی بەردە لە زێڕی پڕپەرەدار گیراوە و لە قایشی دەکرێ و قایشەکەش نەخشاوە سەرەکانیشیان بە نێرومێیە لێک گرێ دەدرێن.

قەنەفلێ (ھەورا.): گوریسی تەنگەی کۆپانێیە.

قەنەواچە: تەنراوێکی کەمێک ڕەقە دەخرێتە ناو دوو تووێی کالاّوە بۆ جووان وێستانی.

قەنەووز: خامەک، تەنراوێکی ئاوریشمینی تەنکی جووان و لووس و پووس و بریقەدارە.

قەننەدار: کەسێکە، کە ھەر قەننە بۆ یەکێکی تێ بکات.

قەننەدرێژ: کەسێکە قەننەی درێژ بکێشێ.

قەننەڕێژ: تووتنی ھەڵتەکاوی پوختەکراو.

قەننەقۆز: قەلیانقۆز.

قەننەکێش: قەندەکێش، قەنگەکێش.

قەننەی ئاوێ: نێرگەلە.

قەنتەر: دەست بەند، سەربەند، پاشبەند، بەدووسەرە بەستنەوەی ئەسپ.

قەنتەرە (باک.): کەشتی نووح، سەرچاوەی ئاوی.

قەنج (شکا.، باک.): قنج، چاک، باش، جووان، چتی باش. ــ بوون. ــ کردن. ــ ی: جووانی، دەلالی، نالووسی، باشی، چاکی، قەنجیتی، چاکە.

قەنجتر: باشتر، چاکتر، خاستر. ــ ین: باشترین، چاکترین.

قەنجۆ (باک.): ناوی پیاوانە.

قەنجی کار: چاک، چاککار.

قەند (کرما.): سەرۆک، دەمڕاست. شەکری کەللە، شەکری ڕەق، چەخموور، شەکری کوڵۆ.

قەنداخ: شەکرو ئاوی لەکوڵێ.

قەنداغ: قەنداخ.

قەنداری (باک.): قەندەھاری.

قەندان: شەکردان، شەکردانک.

قەنداو: شەکراوی ژنخوازتن، قەنداف، قەنداو.

قەندە: قەنگە.

قەندەھاری: قەندرای، جوورە گەنمێکی باشە بۆ نان لە حومەیرەی سپی ترە و دەنک ووردی بە پێزە، گەنم سێ جوورە: سابریەگی. یەخەدادڕای. سوورکەڵە.

قەندرخە (باک.): گیایەکی زیاندەرە لە ھەر جێگایەکی شین بێ دەغڵ و دانی تێدا پێ ناگات، ئەویش بڵند دەبێ و زۆر وەگەنمی دەچێ بەلاّن بێ بەرە.

قەندشکێن: شەکرشکێن، جوورە چەکوچێکە قەندی پێ دەشکێنرێ، چەکوچی قەندشکاندنێ.

قەندیل: کێوێکی بەناوبانگە. نێوی نێرینانە. جوورە چرایەکە، چرادان

قەندیلە: نۆکی کوڵاّو، قوتیلە.

قەنگاس: ژوور یا جێگایەکە سەرێکی پان و سەرەکەی تری تەسک بێ.

قەنگە: بڕوانە قەننە.

قەنگە ڕەشک (دزە.): لاسکە گیایەکە بەلق و پۆپەوە ووشک بوو بێ، بەدرووی کەنگری ووشکیش دەڵێن.

قەنگەڕێژە: قەندەڕێژە.

قەنووس: ڕەش، ڕەشێکی تۆخ.

قەنێ: ناوی سەگە وەکو بۆرە، بازە. گیسکی نابووتی پاییزەزێیە، بە ھەموو گیاندارێکی گچکەش دەڵێن.

قەنیلە: قەندیلە.

قەو (فە.): کەوا.

قەواتی (باک.): ووتە، داستان، چیرۆک.

قەواخ: قاووغی چت، قەپاخ، قەواغ، خلێف، تێکوڵ، پێست.

قەوارە: تیەن، بارستایی. (موک.) برینی زۆر گەورە، بەپان و پۆری و قووڵایی برینی گەورە دەڵێن کۆلاو، کەلەبەر. بارستایی، بەرزی خەرمان و چتی تر. قەلاّفەت، تیر، بالاّ.

قەوارتن (باک.): ھەڵکەندن، قووڵکردن.

قەوارۆک (باک.): بادامی شیرین، (زا.) کاکڵە گوێزی فەریک.

قەواش: بچووکێ وێ قەواشکە، سەرێکی وی پان و قولقولییە کوتلک و گۆشت و غارک ژناف ئاڤێ پێدەر دەخەن.

قەواق (زا.): کەسێکە، کە دیزە وگۆزە دروست بکات.

قەوال (باک.، یەز.): مەلای یەزیدیان، ئەوانەن کە ھەڵبەستان دەخوێننەوە.

قەواڵە (کە.): قەباڵە، قاقانی، لەمل گرتن، بنچاغ، قۆچان.

قەوان: قاپوغی فیشەکان. بۆ دەنگ و باسی درۆ و هەڵبەستراویش بەکاردەبرێ. قەوانە.

قەوانە (هەو.): قاپوغەفیشەکی بەتاڵ، قاڵکەفیشەک، قاپووری فیشەکە. درۆ دەلەسەی ڕێکخراو. ساف، ساپ، چتێکی گردی تەنکی پانە دەخرێتە سەرسندووقی گۆرانی پێ لێ دەدرێ.

قەوانچە (ئەردە.): حەوانچە، پەرت، فرێدان، کەوتن.

قەوانچەدان (ئەردە.): حەوانچەدان.

قەوتاندن (باک.): دەرکردن، ئازادکردن. بقەومینە: دەرکە، ئازادکە.

قەوتی (زا.): چاوەدێری و سەرپەرشتی چت.

قەوتین (باک.): ئازادکران، دەرکران.

قەوچاندن: قەوچەکردن.

قەوچاندنەوە (کە.): دروقەدکردنەوە، داهێنانەوە، چەماندنەوە.

قەوچە: زار و شەویلکە لێکدانی ماکەرانی بەفاڵە لەکاتی پەڕینی نێرەکەریدا، دەمجووڵە. (سووێ.) گوێزەوسار، هەوسار. — بوون: بریتیە لە کەوشەک بوون — قەوچ: لەوچەلەوچ، چەنەلێکدان، چەنەلێدان، چەنەبازی، چەنەدرێژی، قەوچەی یەک لەدووای یەکتری. چەندجاران یەک لەدووای یەکتری، قەوچەکردنی ماکەران. — کردن: قەوچاندن، بریتیە لە کەوشەک کردنی یەکێک، دەم لێکدانی کەر.

قەور: گۆڕ، گڵکۆ.

قەوران: گۆڕستان.

قەوراندن (باک.): دەرکردن. بقەورینە: دەرکە.

قەورە (لو.): بڕبەند.

قەووڕخە: قەبرغە، کەنار، تەنیشت، چەمک.

قەورخە: کەنار، قەراغ، تخوون.

قەوورسان: گۆڕستان، گۆڕخانە.

قەوورکەن: گۆڕکەن، گۆڕهەڵکەن.

قەوورکنگە: گۆڕکنگە.

قەورین (باک.): دەرکران.

قەوورهەڵتەکاندن: گۆڕهەڵتەکاندن.

قەوزە: کەڤس، (باک.) لیم، (خۆ.) کەمزووکووز، (پژ.) خوورپەجنە، خورپەجندۆکە، (ڕەوا.) کەمز، کووز، (مەنگو.) لیم، جوورە بەڵغ و ملتەیەکی سەوزە لەنێو ئاوی مەنددا پەیدا دەبێ.

قەوس: مانگی هەرە دووایی پاییزییە.

قەوسەلە (باک.): مەتەڵە، تشتانۆک، مەیل.

قەوقاز: تەنقاسە لە ڕاژووری کوردستانێ دایە.

قەوقەک (فە.): گمەگمی کۆتری.

قەول: بەڵێن، پەیمان، مەرج، گفت. *

قەولاندن: قەبلاندن. دەرکردن.

قەولەق (زا.): کلتور.

قەولدان: بەڵێنی و پەیماندان.

قەولک (باک.): بەرگ، کیف، کیسەی تنراو.

قەول وبڕ: پەیمان بەستن لەگەڵ یەکێکی بۆ کردنی کارێک. — ێ: قەول و بڕ.

قەومان: قچان، پێشهاتن، کارەسات، ڕووشە، گێچەڵ، ڕوودان، شوورەت، بەسەرداهاتنی چتێکی ناخۆش. لێ قەومان: تێمان، ئاوەکوڵ. لێ قەماو: تێماو، ئاوارە، قوڕبەسەر.

قەوماندن: هەرا بەرپاکردن، قچاندن، هەڵاییساندنی ڕووداوێکی ناخۆش.

قەوماو: ڕووشە، شوورەت، ڕووداوی چتێکی ناخۆش.

قەومە: ڕووداوێکی ناخۆشە کە ڕوویدا.

قەومیان: قەومان.

قەومین (باک.): قەمان، ڕاست.

قەوی (هەورا.): ئەستوور، بەهێز، بەتین. زۆر، گەلێک.

قەویتی (باک.): ئاگاهی، ڕاسپاردن. — لێ کردن: ڕاسپاردن.

قەوین (فە.): ئەستوور، (فە.) کولۆفت، قەوی، بەهێز.

قەوینی پا (فە.): بەلەک، گۆشتی پشت لوولاکی.

قەوینی گووپ (فە.): کولمە.

قەهار (ئەردە.): بەفرێکی زۆر. (ئەردە.) وێران، خاپوور.

قەهبک (باک.): سوورزمانی.

قەهرفرۆشینک (باک.): گیایەکە.

قەهی (باک.): ئاواوۆک، ئاشنا.

قەهیکەر (باک.): گەوج.

قەی (باک): بۆچی؟. باک، ترس، بەند، بەن، دەربەند، قەید: قەی ناکا: قەیدێ ناکا. قەی ناکات: واتە ترسی تێدانیە. (باک.) ڕەنگە، لەوانەیە ببێ.

قەیاخ: (پژ.) گیاگەفە، گیایەکە وەکو گەغی وایە زستانان بە ووشکی دەدرێ بە وولاخان، گوڵێشی وەکو گوڵەگەغی وایە بەلان پێ دانە، قەیاغی ناوێ.

قەیاخەوان: کەسێکە، کە قەیاخی ئاوێ لێ بخورێ.

قەیار (باک.): کەنار، لێوارە زیادەکەی سمی وولاخی یەکسم تراشین. — کرن: بە بڕ بەندی کەری سمی وولاخان ڕنین بە سمتراشی قەراخی سمی یەکسمان تاشین. لێدانی منداڵ و ئیتر. — کردن: بیرازکردن.

قەیاری (ڕەوا.): ناڵی کۆن بە بزماری تازە لە سمی وولاخان دان.

قەیارە (ڕەوا.) کەوا یا لێفەیەکیشە، کە ڕووی تازەی لێ بنێنەوە. قەدارە، شمشیر، شیری ڕاستە.

قەیسە: کەژوویەکی پانە، پارچە گوریسێک یا قایشێکی لەسەرێکی تێ هەڵدەکێشرێ سەرەکەی دیکەشی ئاڵقەیەکی پێوەیە لەسەر بارەوە تەنگەی وولاخی پێ دەبەسترێ.

قەیارغ: قەیاخ، جوورە کەڵەکێکە پێی دەپەڕنەوە لەو بەرەو بەری ئاوێ

قەیاغەوان: قەیاخەوان.

قەیتان: شەهبەن، (باک.) بەنۆک، لە دەزوو یا ئاوریشم وەکو بەن دروستدەکرێ و لەلێواری هێندێ کالا دەگیرێ. — ی قۆندرە: بەندی قۆندرە

قەیتەران: (هەورا.) چەمسیاوێ، (رەوا.) خالەرەش، گیایەکە گەلای وەک گەلای کەنەچووز وایە لاسکەکەی وەک موو باریک و رەشە بەدقەشاخ لەناو ئاریدا شین دەبێ بۆ نەخۆشی گورچیلە زۆر باشە بۆو کسانەی میزی بە ئازار دەکەن زۆر زۆر باشە.

قەیچاکا: قەیدی چیە، قەی چ ئەکا؟، چ ئەوێ.

قەیارە: قەمە، قەدارە.

قەیچە: داری دارە رای سەربانان.

قەیچی (تی.): مقەست، دووێردک، دووێردە.

قەید: قەی: باک، ترس. ـــ ی ناکات: قەی ناکات. ئاسنێکی تەنکی پانی درێژە تایەی (فەردە)ی کووتاڵی پێ قایم دەکرێ.

قەیدک (باک.): مەچی دەستی، ناوەندی قاپ و سمی وولاخییە.

قەیران: مارەیەکە لەکات کە لە لایەن پزیشکەوە دادەنرێ بۆ یەکێکی زۆر نەخۆش لە بابەت مردنی یا رزگاربوونییەوە.

قەیرە (کە.): قەیرە، ئاخێل، کەسێکە لەنێوانی جحێلی و پیری دابێ بۆ نێرومێ بەکاردەبرێ. کارکردە، لەکار دەرهاتوو، راهاتوو. کور یا کچێکە هەر بە کوڕێتی و کچێتی مابێتەوە تا پیر دەبێ.

قەیسەرقووکردن: مەبەس لەچاوەڕێیی کردنی یەکێکییە لە شوێنێکی بە تەنهایی.

قەیسەروون (باک.): قەیسی ورژن.

قەیسەری: رێزە دووکانێکە یا چەند رێزە دووکانێکە کە سەریان بە خەرپشتە (تاق) گیرابێ. لەکاتی پێشوودا بازاڕی وا هی قەیسەری بووە هەر کەسێ کڕین و فرۆشی تێدا کردبا دەبوو هەندێک پارە بدا بە قەیسەری.

قەیسی: (هەو.، فە.) زەردەلوو، (دەر.) زەردەلووی، شێلانە، (هەورا.) شیلانێ، شەفتالوو، شلانە.

قەیسی بادام: چەورقەن، چەقالەی قەیسی دەردێنن لەجیاتی وی کاکڵە گوێز یا بادامی لەناو دەنێن.

قەیسیل: قەرسیل، دەغڵی سەوزی گوڵ نەکردوو.

قەیسی و رۆن: قەیسەروون، چێشتێکە لە قەیسی ورۆنی داغکرا و دروستەکرێ.

قەیسی وشۆربەو: شۆرباوی قەیسی.

قەیفە: قەدیفە: پارچەیەکی چنراوی لووس و پووسی تووکنە.

قەیک: قەیاخی سەرواێ.

قەیلەسێڵ (برا.): بەربەسێڵ.

قەینلخ (باک.، هەو.): پەنجەوانە، قامکەوانەی چەرمە یا تەنەکەیە سەپانان لەکاتی دروێنەدا لە دەستیانی دەکەن.

قەیناکا: قەیدێ ناکا، زیانی نیە.

قەیووکردن (ئەردە.): رشانەوە.

قبالە (باک.): ئاوێنە.

قبەقب (رەوا.، خۆ.): ـــ ی کەوێ: قاسپەقاسپی کەوێ.

قبراغ (باد.): (باک.) قبراخ، هۆ، مایە، بونە، ئاوبژی کار، کەسێکە بکەوێتە ناوەندی دووکسانەوە بۆ یەک خستنیان.

قبوولی: جوورە پلاوێکە.

قپیلک (دەر.): قەپێلک، تێکولی گوێزو بادام و هێلکەو کیسەڵ و رەقەو ئیتر.

قپێلک: قەپێلک، قپیلک.

قت: لابرپاگ، دەرچووگ، دەرکریاگ، (کە.) فت، کەوتن، کەفتگ، لاچووگ، نەبوون، نەمان، دووایی هاتن. لە کەمەی گۆرەوێنێدا دەڵێن ئەم گۆرەوییە قت. قت بوون: فت بوون لەیاریدا. قتکردن: فتکردنەوە.

قتاو (ئەردە.): پەرتووک، کتاو. ـــ خانە: قوتابخانە، پەرتووکخانە.

قتک (باک.): قەتێ.

قت وفت (ئەردە.): جوولەجووڵ، قل وبل.

قتی (کە.): (کە.) قت.

قجر (کە.): چاوخێل، (کە.) چاوگێر.

قجرە (کە.): گیایەکە تازە سەوز بووبێ. ـــ کردن (کە.): بە ددانی گیا بچەرین.

قجقیلک: تووتەڵە، قامکەچکۆڵە.

قجی: گیایەکی گەڵاووردی هەمیشەییە لە بناری شاخی نمدار دەڕووێ، پنجەکەی زۆر بەکەڵکە بۆ ژانی لێهاتن.

قجیلە (لـک.): مەشکەدرە. پنجە گیایەکە زۆر وە درکە زەردەی شین دەچی گوڵی زەردە، تا گەزێکیش بڵند دەبێ و دەخورێ، (شن.، سەر.) پێقەلە، (دەر.) قنجیلە، قچی.

قجیلەشووان: مەشکەدرە، کوللەی زۆر گەورەیە تەنها شێرەکوللە.

قجیلک: قامکەتووتەڵە.

قچ (کە.): لاق، قاچ.

قچان: قەومان، روودان.

قچاندن: قەوماندن، چتێکی نهێنی ئاشکرا کردن.

قچک: بچوک، کچکەلە، چکۆڵە.

قچی (باک.): قجیلە.

قچیلک (بار.): تووتەڵە، قامکەچکۆڵە، (هەورا.) تووتە.

قخ: گخ، پیس، قەخ، کخ، کخە، قخە، قخخە، عیش.

قخە: کخە، قەحە، کەخ، گخ.

قخەقخ: گخەگخ، کخەکخ.

قخخە: ووشەیێکی زاراوەی مندالانە، مندالی ساوای پێ دەگێڕنەوە لە دەست بردن بۆ چتی پیس.

قدەقد (رەوا.): (هەو.) دوورقەدوورق، قرتەقرتی مریشک.

قدغە: (کە.) ختکە، قدیلکە. ـــ دان: قدیلکەدان.

قدقد: قدەقد.

قدۆس (بار.): بەخت، چارەنووس.

قدۆک (بار.): قرقرۆچکە.

قدیک: دڵتەنگ بوونی مەردوم.

قدیلە: خوتووکە، قدیلکە.

قدیلکانێ: خوتووکەدان.

قدیلکە: دقدقە، قدغە، ختکە، (هەورا.) ختوکە، ختختە، (کە.) ختکە. ـــ دان: ختکەدان، دقدقاندن، دەقدەقاندن.

قدیلکەدران: دقدقین.

قر (باک.): کولانەی مریشکی، بڕوانە قـڕە. (باک.) بالّندەیەکە، سەهۆڵ، زوقم.

قڕ: قڕان، مەرگی تێکڕایی، مەرگ ومیر، قات وقڕ، مەرگی گیان لەبەران بەدەستی گەل واتە بە تێکڕایی. (ئەردە.) قەلبیر، قەلبیرە، خنچکە، ناز.

قراچ (زا.): زەوییەکە گیای تێدا نەڕوابێ یا کەڕووابێش ناژاڵ و وولاغ خواردبێتی.

قرار (باک.): قایم، مەحکەم.

قرازەقراز (دەر.): کارەگار.

قرازیان (هەورا.): درووَن، دروومان.

قراش (ئەردە.): قاشی شت.

قراش قراش (ئەردە.): قاشقاش، تواتووا.

قراغ: قەراغ، کەنار.

قراقر (زا.): قڕەقڕ.

قراک: قەلەڕەش.

قراکە: بالّندەیێکی سەوزە بەقەد قژاکەیێکی دەبێ.

قرالّ: پاشا، شا.

قرالّێ (هەو.): گوێزێکی پووچەڵە کە بەدارێکەوە بێ.

قرام: گیایەکە پرزەی دەهۆنەوە.

قڕان: لەنێوچوون، قەلاّچوە، قەڕاچۆ، قڕتێ کەوتن، مردنی بە گەل بۆ هەموو گیان لەبەرێکی. پارچەپارەیێکی گچکەی زێوینە بایی (٢٠) شایی یانە و هەزار دیناری ئێرانییێە. (ئەردە.) نەبوونی و نابووتی، قڕبوون.

قڕاندن: جقاندن، دەنگی قەلەڕەشە و بۆقییە کە مەبەس لە نوقلاتەو نەخشەی خراپە. پێهەلکالان.

قڕانن (ئەردە.): قڕاندن، هانای خراو. قرانی بە گوێچکەیدا: قیراندی بە گوێچکەیدا. قڕاندن بەگوێچکەی کەسێکیدا: هەواڵێکی ناخۆش بە یەکێک بگەیەنێ.

قڕانن: بەگلّ داپۆشین.

قڕە: گالّە، کێشە، هەراوکێشە، دەمەقڕە، شەکەراو، (ئەردە.) دەنگەشە.

قڕەڕە: قڕ، قڕەقڕ، هەراهەرا، دەنگەدەنگی قەل وبۆقانە. قڕاندن. (ئەردە.) دووایی، دوواکین.

قڕەقەپ: بێ دەنگ بوون.

قڕەقڕ: هەراهەرا، کێشەکێش، قڕەی یەک لەدووای یەکتری، قەواڕە، قەواڕە، قیرەقیر، گالّەگالّ، گرەگر، گرەرە، گرپ، گوڕپەگوڕپ، قووڕقووڕ، قڕۆجر، جقەجق. ـــ کردن: جەرقین، بەدەنگی قشقەلەو قەل و بۆق و مندالانیش دەلّێن.

قڕەقڕو قوڕواق (هەورا.): قڕەقڕی بۆقی.

قڕباق: بۆق، بەق.

قڕبۆق: بۆق.

قڕپۆز: کەسێکە ڕیشی ماش وبرنج بووبێ.

قڕبوون: تەفروو توونابوون، قەبران، مردنی گیاندارانە بە کۆمەلّی و زۆری.

قرپ (موک.): تێق، هێلّنج، قورپ، قرتک، قرقێنە بای ناشک. ـــ اوی: قرپی دێتەوە. (کە.) دەغلّی شین دروون، شکاندن. لق وپۆپکردنی دار، دەنگی بڕین وشکان، (ئەردە.) قرپەی داری شکاو، بڕین، شکان دوورینەوە. تالان: ـــ کردن: تالانکردن. دەست بلاّوی، خەرج کردنی پارە و بەکارهێنانی خواردەمەنی زۆر و لە ئەندازە بەدەر، ژنی بارامی دەستی بە قرپە. قرقێنە.

قرپان (کە.): هەلّپاچران

قرپاندن (کە.): هەلّپاچین.

قرپە: قرتە، پرچە، پرت، دەنگی شکانی چت و پسانی دەزوو. دەنگی شکانەوە و بڕینەوەی دارە.

قرپەقرپ: قرپی گەورە و زۆری یەک لەدووای یەکێدا.

قرپنە: خرپنە.

قرپۆک (خۆ.، هەو.): قرپۆک، پووچەلّ، پووچ، قرسوق، ئەو دەنکە مێوژانەیە کە زۆر ووشک بێ تام ڕەقەو پووکەو ناخورێ.

قرپۆلّ: مێوژی ووشکەلّ، قرپۆل.

قرپ هاتنەوە: قرپ کردن، ـــ هاتن.

قرپێنە (هەورا.): قرخێنە، مرقێنە.

قرپێن: ئەو چتەیە کە قرخێنە دێنێتە مرزێ.

قرت: مەردومی جلّفن، هەرزە. زیندەوارێکی زۆر ووردە و بە هەموو چتێکی زۆر ووردیش دەلّێن.

قرتالّە (کە.): قەرتالّە.

قرتان: تروکان، تووکان، پچڕانی چت بەهۆی ئەوەوە کە چتێکی وێ کەوتبێ.

قرتاندن: تووکانن، چرتاندن، چەتاندن، تووکاندنی تۆو بە ددان بۆ دەرهێنانی ناوکەکەی، بە ددانی تۆو تڕووکاندن. پساندن، هەلّپاچینی لقی درەختە بەتیغ یا مقەس. بڕینی چت بە مقەست یا بە چتێکی تر. ـــ ی مریشک، قرتەقرت کردن، درقاندن، قارپوو. پچڕاندن، پرچانن، پچەین. لچ هەلقرتاندن، هەلّەو گەڕانن.

قرتانن: قرتاندن.

قرتە: دەنگی پساندنی دەزوو و چتی تر. پرتە، هەرا، کێشە. شکاندنی تۆو دانەی تر بە ددان. جوورە دەنگێکە وەک دەنگی داخستنی قرتێنە. ـــ ی مریشکی: جقەجق، (ڕۆژ.) درقەدرق، دەنگی مریشکی بەکرە(کورکە) بۆ بانگ کردنی جووجەلّە بۆ چت خواردن. ـــ قرت: هەراهەرا، پرتەپرت، کێشەکێش، شوولک، قرتەی یەک لەدووای یەکتری، شۆقک. قرتەی مریشک.

قرتەقرتە (ئەردە.): کرکرۆچکە، (ئەردە.) خوڕووچ خوڕووچ، خرمۆچک، خرمۆلّتە، (ئەردە.) خرووچک، کرۆچک.

قرتەکردن: درقاندن.

قرتە لێ بڕین: لەنێو بردنی چتێک، ئەسپەکە قرتەی لە ئالیکەکە بڕی.

قرتقرتۆک (خۆ.): بۆڕی هەوایە، قرقرۆچکە، قورقوڕۆچکە.

قرتک: بۆدرن، بۆنێکی ناخۆشە.

قرتکە (ئەردە.): پارچەیەکی گچکەیە لە چتی قرتاو، پچرکە، نەختێ، کەمێ، تۆزێ.

قرتکردن: بڕینی چت بە خشتی وەکو مووی ئەگریجە و کاکۆڵ، قرتاندن، قرخ کردنی موو.

قرتم: قووتکە، داوە دەزوویێکی کورت.

قرتماخە: قەتماغە، گەمرە، کەمێڵی ناژاڵ، تووێژی سەرەوەی برینان، قەبار، (کە.) قرتمژە، قاموشک، کنی، قەتماخە. گەمرە، کەمێڵی ناژاڵ، کەمێڵە.

قرتماخەی گوێچکە: (ئەردە.) سمراخە، چلکی گوێچکە.

قرتماخەی لووت: ڕیپۆق، کەبێڵە.

قرتمژە (کە.): قرتماغی برینان.

قرتووم (ڕەوا.): گەروو.

قرت وهۆڕ: قرتەقرتی زۆر.

قرتێخستن: کوژتاری تێکرایی.

قرتێکەفتن: قرتێکەوتن.

قرتێکەوتن: مردنی ناژاڵە بە کۆمەڵ و بۆ هەموو گیانداریکیش بەکاردەبرێت.

قرتێن: ئەوەیە کە چتی دەقرتێنی وەکوو مرۆ کە تۆوی دەقرتێنی، وەکو مقەست و گازو ئیتر کە چتی لەت دەکەن.

قرتێنە (کۆ.): قرمرۆچکە، قرقرۆشکە، قرتێنکە. دوگمەی کیسەی پووڵ و فیشەکدانانە بۆ کراس و چتی دیش بەکاردەبرێ، کە دادەخرێ قرتەی لێ دێ، چتێکی ڕەقی تەنکە لە ڕەگی ووشک کراوەوە یا ئێسک کە قەڵەمی قامیشی لەسەر ڕێک دەکرێ.

قرتێنکە: قرتێنە، ئاوە خۆرەی مریشک و کەڵەباب کە لەکاتی سەر بڕینیاندا چەقۆی پێدا دەهێنرێ.

قرتی: قرت، جلف، بلّح.

قرتیان: قرتان، پچران، پچریان.

قرتیل: پاشاخوڕ.

قرجەنە (باک.): شەم، مێوی سووتاندنێ بۆ ڕووناک کردنی شووێنی تاریک.

قرجێلی (دەر.): ژاڵە.

قرچ (کە.): دەغڵی درواوە، (کە.) قرچە. چرچ، کرچ، سووتان، چرچ بوون، داخکردنی گوێچکەی ناژاڵ. لێدانی تیژکەری دووەم لە دەسکەلای تیلکەری یەکەم لەیاری هەڕەمەڕێنیدا کاتێ، کە یەکەم مووشی نەخوواردبێ، قرچان، هەڵقرچان.

قرچان: قەڵقرچان.

قرچاندن: قەڵقرچاندن بە تینی گەرمایە، چرکاندن، بۆشکاندنی داریش بەکاردەبرێ.

قرچاندنەوە: چرکاندنەوە.

قرچانن: قرچاندن، هەڵقرچاندن، داغکردن، کرچاندن. داخکردنی گوێچکەی ناژاڵ، یا پتر گەرم کردنی ڕۆن بۆ گرتنی دژک و پیسی.

قرچاننەوە: برژاندنەوە، کرچاننەوە.

قرچاو: ڕۆنی هەڵقرچاو کەلە سەرئاگر داغکرابێ.

قرچە: پێخوریی گەنم و جۆ لەکاتی گێرەدا لە ژێر پێی گاگێرەدا پەڵخوڕ بووبێ و تەواو نەکوترابێ. چرکە، کرچە، دەنگی شکانی دارانە و برژاندنی برێشکە لەسەر ئاوور. ـــ چۆقە، سووتیان، سووتان.

قرچەی دڵ: کرزەی دڵ. ـــ لێ هاتن: چزە لێهاتن، پێوەدران. ـــ ی گەرمای هاوینێ و ئاوری: کتیسک، کاتی گەرمای نیوەڕۆ.

قرچەشکێن: شکاندنەوە، هاڕینەوەی چت بە تەواوی، قرچە، قرچەشکێن، پەڵخورد بوونی کرشەی خەرمان بەگێرە.

قرچەقرچ: کرچەکرچ، چرکەچرک، کەلەکەل. ـــ ی دار لەشکانێدا: شرقەشرق. سووتان، دەنگی سووتانی خووێ و چتی تر لەئاوریدا، دەنگی سووتانی فتیلەی چرای گەرچەکی کە تەڕ بووبێ یا دەنگی ڕۆنی لەسەر ئاوری یا کاتێکی ئاوی لێ بڕشێنن.

قرچ بوون (موک.): قرچ هەڵاتن، (باک.) تەڤزک، وێکهاتنی چەرم لەبەر تینی گەرمایە، (باک.) قووفلین.

قرچخ: قڵچخی گەنم و جۆو ئیتر، ڕیشووە باریکەکانیەتی.

قرچک (دزە.): ئەستوندی نێوەڕاستی گوڵەگەنم و جۆو ئیدیکەیە کە دانەکانی بە دەورەوەن.

قرچنای (هەورا.): هەڵقرچان.

قرچ هەڵاتن: قرچ بوون.

قرچ: کرچ، چرچ و سیس و هەڵقرچاو.

قرچۆک: دەستگرتی، دەست مچی، هیچ و پووچ، چرووک، نەگریس. دارو بەن و دەزووی ناقایم. ـــ ی: چرووکی، نەگریسی.

قرچۆڵ: چتی ووشک بووەوەی چرچ، (ئەردە.) قرخۆڵ، ووشکە وبووگ، لەڕ، لاواز.

قرچۆڵە: قرچۆڵ.

قرچ وبرێژ: قرچ و هۆڕی چت لەسەر ئاوور.

قرچوون (باک.): چیرە لە ددانەوە هاتن.

قرچ وهۆڕ: (ئەردە.) قرچ وبرێژ.

قرچهەڵاتن: چرچ هەڵاتن، چرچیان، قرچیان.

قرچ هەڵێنان: قووفلاندن.

قرچیان (ئەردە.): هەڵقرچان.

قرح (ز.): ئەنگی هەموو چتێک.

قرخ (کە.): برینەوەی خوری ناژاڵانە بە ووردی. هەڵپاچینی سەر لق و پۆپی درەخت. گۆزە و کووپەڵەیێکە لەبەر ئاو زۆر تێکردن لووس بووبێ. تووکی سەرو ڕیشێکە، کە زۆر کورتکرابێتەوە. مەردومی لەڕولاواز و قرچۆڵ. ئاوی وێستاوی لێڵ ولێخن.

قرخاندن: قرخەکردن.

قرخە: خرە، لرخە، خرینگە، دەنگێکە لە گەرووی گیانداراەوە دێ لە کاتێکا، کە چتێکی تێگیرابێ.

قرخەقرخ (کە.): لۆخەلۆخ، خڕەخڕ، لرخەلرخی گەرووی نەخۆش، خرینگەخرینگ، خرکەخرک، قرخەی یەک لەدووای یەکتری. ـــ کردن: لرخەلرخ کردن.

قرخەمەڕەسێ: ڕاکێشانی یەکێک بە زۆر و لە دوو نەچوونی.

قرخکردن: لە بنە کۆتەرەدانی مووی ئەندام.

قرخن: کەس و هەموو جوورە گیاندارێکە، کە زۆر بقرخێنێ، (ئەردە.) قرخ.

قرخنە: قرخن.

قرخۆڵ (ئەردە.): قرخن.

قڕخۆڵە (ئەردە.): قرخن.

قرخ و هۆڕ: قرخەقرخی زۆر.

قڕخێنە: ئەو دەنگەیە، کە لە گەروو دێتەدەرەوە لەکاتێکیدا، کە چتێکی لە گەرووی گیرابێ.

قردان: قوون بادان لەسەماو هەڵپەڕکێدا. هەڵسووڕاندن و چەرخدانی سمت لەکاتی سەمایەدا.

قردێڵە: تیلمە تەنراوێکی جووانە کچان لە مووی سەریانی دەدەن دووای داهێنانی تا تێک نەچێ.

قرژ (مەنگ.): ئاڵۆز، تێکچوو، ئاڵۆزاو، بۆ مرۆ و هەموو چتێکی دەبێ.

قرژاڵ: (باک.) جوولەبڕ، (زەن.) قرژانک، (باد.، زا.) کیڤژاڵە، کێمجاڵە، گیاندارێکی ئاوییە لە بۆق گەورەترە بە دووسەران دەڕوات لەنێو بێگاناندا دەخورێت، مێملی ئاوی جۆگەیە هەمیشە جۆگەی ئاوێ کوندەکات کشتیار وەڕەسە بە دەستیەوە.

قرژاڵانێ (هەو.): گەمەیەکی منداڵانەیە بە ئاوەژوو لەسەر چوار پەلان ڕۆیشتنە.

قرژاڵە (ڕۆژ.): ژاڵە، روولک، لوورک.

قرژاندن (سوور.): ڕۆن هەڵقرچاندن، (هەورا.) قرچنای.

قرژانک (ئەردە.): قرژاڵ، (ئەردە.) قارژنک، کۆنگرە (بورجی قرژاڵ)، بورجی چوارەمی چەرخە.

قرژە: یەکێکە لەبەری دارەمازوو دەباخی پێ دەکرێ.

قرژێلی (دەر.): ژاڵە.

قرس (هەو.): قەڵس، زوویر، (هەورا.) خرس. (هەو.) خەمل.

قرسان (کە.): ترنجان، خرسان، بەحاڵ چوونە ژوورەوە، تەخمین.

قرساندن (کە.): گەر، (دزە.) قەرساندن، تەخمین کردن. ددان لە چیرەوە بردن. (کە.) تێ ترنجاندن، خرساندن.

قرش (زا.): پووشی هەڵوەریو، لق و پۆپی درەخت کە لە خۆیەوە هەڵوەریبێ.

قرشە (دزە.): دەغڵێکی ووشکە جا بە پێوەبێ یا درووابێتەوە، کرشە، لە هەندێک شوێنیشدا دەغڵێکی درواوە لە شوێنێکیدا بۆ کوتانێ کۆکرابێتەوە، (کە.) قرچە. کرشە.

قرشەشکێن: نیوەکوت، قرچەشکێن، قرشەیێکە تەنها بووبێتە چەند پارچەیێک بەڵان وورد نەبووبێ.

قرشەکوت (هەو.): خەرمانێکە بۆ جاری یەکەمین گێرە کرابێ.

قرغۆ (باد.): کۆلارە (باڵندەیێکە).

قرف (باک.): دارێکە.

قرفۆک (باک.): جوورە ترێیەکە.

قرقە: قرەی بۆقی.

قرقەقرک (فە.): قرەقری بۆقێیە.

قرقەمی (هەورا.): قوڕقوڕاگە.

قڕقڕ (کۆ.): باڵندەیێکە.

قرقرە (هەورا.): غەرغەرە، چەرخی گچکە.

قرقرتە: قرقرۆچکە.

قرقرتۆک (خۆ.): قرقرۆچکە، قرقرتە، بۆڕی پشوو، کرکراگە.

قرقرک (باک.): کرکرۆچکە.

قرقرۆچکە: قنۆک، گەرگەرە، قرقرتۆک، (خۆ.) قامیشە، (هەورا.) قوڕقوڕاگە، (پیر.) کرۆژ، (کۆ.) قرتێنە، کاکرێ. بۆڕی هەوایە بە جەرگەوە نووساوە.

قرقرۆک: قوڕقوڕاگە.

قرقێنە (هەورا.): (هەورا.) قرپێنە، قرخێنە، دووای تێرخواردن قرپ هاتنەوە، بایەکە لە ژوورەوە هەڵدەقوڵێ و بەدەنگەوە لەدەم دێتەدەرەوە.

قڕقیلە (شا.): (شا.) لۆتە، ئەو دەنکە مێوژانەیە ئابنە مێوژ بە بێژنگ جووێ دەکرێتەوە و بۆ خۆشاو دەست دەدەن.

قرک (باک.): قەلەڕەشە. (زا.) قوڕک.

قڕکردن: (باک.) قڕبراندن، قڕان تێخستن، قڕ تێخستن.

قرگ (مەرگە.، باک.): تەڕەکارێکی مەیلەو خڕە وە خەیاری پتر دەچێ. گەروو، قوڕک.

قرم: مرق، (بابا.) مرخ. ـــ لێ خۆشکردن: مرق لێخۆشکردن، نیاز، هەوەس. گوژەنک، دۆرنج.

قرمان (خۆ.): پێکەوەنووسان، بۆ زار پتر بەکاردەبرێ، کەسێکی نەخۆشیێکی وا بگرێ کە دەمی لێک نەبێتەوە دەڵێن دەمی قرمایە. (باد.) سڕبوون لەسەرمان. دەسم قرمایە: دەستم سڕبووە.

قرماندن: تەقەکردن، تەقەیێکی زۆر بە چەکان کردن. سڕکردن، هەڕەشەکردن، خوڕین بە دەنگی بەرز لە یەکێک: تێی قرماند.

قرمە (موک.): جوورە درووەمانێکە. دەنگێکە وەک دەنگی شکانی داری گەورەیە بە گردەبڕی. (کە.) جوورە دەمانچەیێکە. شەقەی چەکانە، چرکە، گرمە، قرپە.

قرمەی چەکان: دەستڕێژ، قرمەی یەک لەدووای یەکتری، قرپەقرپ. ـــ ی شکانی دارو بار: قرچەقرچ.

قرمچ (باد.): گرژ، ژاکاو، سیس، گەچراو، گێچراو، چرچ. (باد.) ـــ ی: چتێکە، کە سیس و چرچ بووبێ.

قرمزن: دەنگی تەق و هۆڕی چەکانە بە زۆری.

قرم قایم بوون: نیاز توندبوون.

قرم قایم کردن: نیاز قایم کردن.

قرم و هۆڕ: قرم و هووڕ: قرمەقرمی زۆر، گرم وهۆڕ.

قرم خۆڵێخۆش کردن: مرخ لێخۆشکردن.

قرنابیت: گیایەکە بە تۆو دەچێنرێت نێرتکەکەی دەکرێتە ناو ترشیات و دەشکرێتە چێشت.

قرناتە (کە.): کەرەنا، جوورە شێپوورێکە لە کەرەستەی مۆزیقەیدا.

قرنە (ڕەوا.، خۆ.): قرنوو، میچ.

قرنەو: قرنە.

قرنجان: قنجان، جێگایەکە لە لەش یا لە جلک، بە بەردی یا بە چتێکی تر بکوترێ و کەمێک بریندار بێن. ڕووشان و بریندار بوونی چت.

قرنجاندن: ڕووشاندن و بریندار کردنی چت.

قرنجانن: قرنجاندن.

قرنجیان: قرنجان.

قرنگە: خرنگە.

قرنگەقرنگ: خرنگەخرنگ.

قرنگ وهۆڕ: خرنگەخرنگی زۆر.

قرنۆک (سوور.): چرووک، بەرچاوتەنگ، قرچۆک.

قرنوو: میچ، کرنە، (هەو.) قرنە، (باک.) قرنی، لەگەنە گچکەتر و تەنک و خڕ پێی زۆرە.

قرنووس: لەچەر، بەرچاوتەنگ.

قرنی (باک.): قرنوو.

قرۆجر (باک.): قرەقڕ.

قرواق (هەورا.): بۆق.

قرووچ (باک.): ماودا، نێوانی دوولێوان.

قرووزەقرووز (هەورا.): کرووزەکرووز.

قرووسکە: نووسکە، دەنگی سەگییە لەکاتی ئازار پێگەیشتنیدا.

قروقەپ: دەم قووچاو، بێ دەنگی. ـــ کردن: دەم قووچاندن، دەنگ نەکردن.

قروقەپۆز: ووتەیەکە لەڕووی سووکییەوە بۆ دەم و پلی ناشیرینی یەکێکی بەکاردەبرێ.

قرومە (ڕەوا.): هەرووگیف، وتەی زل.

قرۆنیمقـر: کاڵایەکە ژنان دەیپۆشن چین چینە و هەرچینەی لە جوورێکییە.

قرهاتن: قڕتێکەوتن، لەناو چوون، تەواوبوون.

قرێیەکان (ڕەوا.): گەورەکان، بەرزەکان.

قرێژ (باک.): چڵکی لەش و جلوبەرگ، پیسی. ماڵ، دارایی، سامان، دەوڵەت. (باک.، باد.) خڵتەی مۆدنەو دارقەننە و نیتر، کرێش، چڵک، چتی جڵکی. ـــ ی: چڵکن، پیسکێری.

قرێژاهی: کرێژاوی.

قرێژێتی: چڵکنی.

قریشان (موک.): گیایەکە.

قرییک (باد.): سێ شەشی بەهار.

قریشتە: دەنگ، هەرا، هووریا، هەڵلاّ، بەقیرەی مریشک و کەڵەبابانیش دەڵێن.

قریشتەقریشت: دەنگەدەنگ، قریشت و هۆڕ.

قریشـت وهـۆڕ: هەراهـەرا، هـەڵلاّ هـەڵلاّ، گرمـەگرم، دەنگـەدەنگ، قریشتەقریشت.

قریشکە: دەنگێکە لە قیژە گەورەترە.

قریشکەقریشک: قریشکەی یەک لەدووای یەکتری.

قریشک وهۆڕ: قریشک وهووڕ، قریشکەقریشکی زۆر.

قریک (باک.): خرچە.

قرێن: شەڕ و دەمەقاڵە.

قرین: قراندن، هاوارکردن.

قریواندن: قریوەکردن.

قریوانن: قریواندن.

قریوە: دەنگێکی بەرزە لەخۆشی پەیدا دەبێ.

قریوەقریو: قریوەی یەک لەدووای یەکتری.

قریوەکردن: قریواندن.

قزە: قزەڵقورت، قورزەڵقورت. ترسەنۆک.

قزەڵقورت: قزە، قورزەڵقورت.

قزگە: قوزگە، (موک.) شار، گەمەیێکە لە دەرەوەی جەغزی گوێزێنێدا پێ یەک دوور قوژتێکی تێدەکەن کە ناوچەی گەمەکەیە گۆی شەقێنی لێدا دەنێن و بە دار لێی دەدەن.

قزڵجی: مامۆستایەکی ئاینی زانا و بە ناوبانگی کورد بوە.

قزڵـی (بابـا.): جـوورە ترێیـەکی سـوورە، (مـوک.) گلـووی خڕێکـی درێژۆکەیە بۆ میلاق دەستەدات.

قژ: ـــ بوون: بۆڕ خوواردن، بەزین لەبەربەرەکانی پیلەو ئاخەفتنێدا. کەف: وەکو هەڵچوونی ماستی ترش و نیتر. لقی ووردەی درەخت یا مووی سەر. تووک، پۆڕ، موو، پۆپ، مووی ئاڵۆزی پەریشانی سەر، جووتەقانی. (ئەردە.) کەفی چت وەکو ماستی ترشاو.

قژاک (باک.): قەلەسابوونی، لە کۆتری گەورەترە و گۆشتی ناخورێ.

قژاکە: باڵندەیێکی دەنووک درێژی سەررەشی بەقەد کۆترەبارێکەیەکی دەبێ. قژالکە.

قژاڵکە: پەلەوەرێکە هەمیشە خۆی گف هەڵداوە و قژی کردووە، قژاکە، باڵندەیێکی گەرمەسێرییە.

قژە (کە.): کزەی دڵ. ترسەنۆک، ژنانی. کەف لە هی چتی ترشاو.

قژەسەر: قژێکە، کە لەسەر بوویێتەوە.

قژەکروگ: ترشاو، ترشیاگ.

قژەکردن: ترشانی چت، هەڵچوونی ماست وچتی تر.

قژبەسەر: مەبەس لە ئافرەتە.

قژدار: پرچن. ـــ ی: پرچنی، پرچ هێشتنەوە.

قژۆک (باک.): خەمگین، غەمگین، بەدخو.

قزقەڵە: تشقەڵە، قژقیرە.

قزقز (باک.): دەنگی کەرویشکییە. چتێکە لێ ڕیۆیی و چڵی زۆر لێ بوو بێتەوە.

قزقزاوی: قژقژ.

قزقزه: یەکێکە لە بەری دارە مازووان قژقژاوییە.

قزقزۆکە: چتی قژقژاوی.

قزقێره (هەورا.): قشقەڵە.

قزک: پەلکی سپی و تورتی بنەوەی کەلەم. قشقەڵە، قەلەباچکە.

قزکە: قژقژە.

قزکردن: ترشان، کەفکردن و هەڵچوونی ماست وچتی تر. بۆڕدان، بەزاندن. ترشانی دۆو کەفکردنی.

قزگ: قەلەباچکە.

قزگە: قشقەڵە، قەلەباچکە، قژقژە.

قزلان: قەڵچۆقان.

قزلاندن (زا.): تواندنەوەی ڕۆن.

قزله: قشله، سەربازخانە لەناو دانشتواندا.

قزن: تووکن، پرچن، کەسێکە قژی بە سەرەوە بێ.

قزنسەره: سەرقژن، جنۆکە، عەجەنە، جنۆکە.

قزنک (باک.): جوورە ئەسپێیەکی سەگانە.

قزۆک (باد.): باڵندەیێکی ڕەشە دەست وندووکی سوورە لە کۆتری گچکەترە.

قزۆلە: قاژرو.

قزیاک (زا.): قەلەڕەشە.

قزیلاندن: سوورکردنەوە لە ڕۆنیدا. خەفەتبارکردن.

قزیلین: سوورکرانەوە لە ڕۆنیدا. خەفەتباربوون.

قزین: خەفەتباربوون.

قسە: وتوویژ، گفتوگۆ. ـــ ی پڕو و پووچ و بێ واتا: هەلیت و پەڵیت.

قسەبەر: کەسێکە قسان بگێڕێتەوە و دووزمان بێ.

قسە بەسەر قسەداهێنانەوە: لە قسە لادان بۆ سەر قسەکردنێ، قسە بڕین بە یەکێک.

قسەبردن: گێڕانەوەی قسەی یەکێک بۆ یەکێکی تر.

قسەبڕین: بڕینی قسەی کەسێکی لە نیوەڕاستێدا.

قسەبڕینەوە: دەنگ لێک گۆڕین لەبەر زیزی و دڵشکانێ.

قسەتاڵ: کەسێکە قسەی ناخۆشبێ. ـــ ی: بەد وێژی، قسەناخۆشی.

قسەجوون: گلماندن.

قسەجوونەوە: دووپاتەو چەند پاتەکردنەوەی قسە.

قسە حاڵی بوو: تێگەیشتوو.

قسە حاڵی بووگ: لە قسە حاڵی بوو.

قسەخۆش: (باک.) دەقسەڤک، کەسێکە گفتوگۆی خۆشبێ. ـــ ی: دەڤ سڤکی.

قسەخواردنەوە: قووتدانەوەی قسەو دەرنەبڕینی لەبەر چتێکی دیکە.

قسەدابڕین: دەنگ دابڕین.

قسەدەرهاووردن: قسەدەرهێنان، دەرهە.

قسەدەرهێنان: قسەدەرهاووردن، دەرهێنانی قسەیەکی پەنهانی لە یەکێک بە فێڵ.

قسەدروست: کەسێکە قسەی ڕاست ودروستبێ و درۆی تێدا نەبێ. ـــ ی: قسەڕاستی.

قسەدۆڕاندن: دەربڕینی قسەیەکی نەهێن، شکانی قسەی یەکێک لای یەکێک.

قسەڕاست: ڕاست بێژ. ـــ ی: ڕاست بێژی.

قسەڕەق: کەسێکە قسەی قورس و ناخۆش بێ لەگەڵ خەڵکی. ـــ ی: قسە تاڵی، قسەکردنی ناخۆش.

قسەڕەوا: کەسێکە لەناو کۆمەڵدا قسەی بڕ بکات.

قسەڕەوان: یەکێکە لەدووانێدا دانەمێنێ.

قسەڕەوانی: دانەمانی کەسێکە لەدووانێدا.

قسەزان: کەسێکە شوێن و هەلی قسە بزانێ. ـــ ی: زانینی شوێن و هەلی قسانە.

قسەزل: کەسێکە قسەی ناقۆڵا و زل بکات. ـــ ی: قسەی ناقۆڵاو زلکردن.

قسەسارد: کەسێکە قسەی خۆش نەبێ. ـــ ی: قسەی ناخۆشکردن.

قسەسەرد: قسەسارد. ـــ ی: قسە ساردی.

قسەشکان: بە قسەنەکردن.

قسەشکاندن: بە قسەنەکردنی کەسێکی و لەژێر فەرمانی وی دەرچوون.

قسەقوت: قسەنەستەق.

قسەقووتدان: قسەخواردن.

قسەقووتدانەوە: قسەخواردنەوە.

قسەکەر: گفتوگۆکار.

قسەکردن: گفت وگۆکردن لەگەڵ یەکێکی.

قسەگێڕانەوە: گێڕانەوەی قسەی یەکێک بۆ یەکێکی تر.

قسەلەڕوو: کەسێکە قسەی هەموو کەسێک لە ڕووی هەموو کەسێکی تردا بکات با تووڕەش بێ. بێ شەرم، زرزۆپ.

قسەلەڕوویی: قسەکردنی ڕەپ و ڕاست لە ڕووی خەڵکی.

قسەلەسەرداکێشان: قسە دەرهێنان لەیەکێک بە فێڵ.

قسەلێکردن: لە بابەت چتێکەوە دووان.

قسەنەستەق: کەسێکە قسەی خۆش وقوت بێ.

قسەوەرگر: گوێگر، قسە لە گوێ گر.

قسەوەرگرتن: لە گوێ گرتنی قسەی کەسێکی.

قسەوشکەر (هەورا.): قسەچین.

قسەوباس: دەنگ وباس.

قسەووتن: ئاخێوتن.

قسەهەڵبەست: کەسێکە قسەی درۆ هەڵبەستێ.

قسەهەڵبەستن: قسەی درۆ هەڵبەستن.

قسەهەڵچنین: قسەپێکەوەنان.

قسەهۆن: هەستیار، بوێژ.

قسەهۆنینەوە: هەڵبەست دانان.

قسەهێنان: قسەی یەکێکی بۆ یەکێکی تر هێنان.

قسەی نەستەق: قسەی بەرزی بەکەڵک.

قسپ: شیرەداری هەڵپاچراو.

قسپ (ئەردە.): وەی، قۆرت، ئاسیو، سیوەت.

قسر (هەورا.): نەزۆک، (شەق.، ڕەوا.) کەنەز، (زەن.) کۆنەز (کە شیری بدا)، (شکا.) ستێوور، (هەر.) ئەستەویر، بەربووارد. وولاخ یا ئاژاڵێکی مێیە کە ساڵێکی نەزابێ، نەزۆک. داری بێ بەر.

قسرک (باک.): چلەکا، پووشکە. قینچکەپیوازە بۆ چەقاندنێ دەست دەدات.

قسقە: پیوازی فیسقەو سەلک وورد.

قسقل: گزگل، یەکێکە لە بەرەکانی دارەمازوو.

قسکە (سور.): قیپسکە.

قسکڵ (ئەردە.): قسقل، گزگل، جوورێکە لە بەرەکانی دارەمازوو.

قسڵ: هەک، (کە.) ئەهەک، (هەورا.) ئاهەک، جارروو.

قسل: کەم، نەختێ: پارچەیێکی کەم لە چت.

قسن: وارشی گۆڕان، موغبەرە، غەڵ، خسن، شوورەی دەوری گۆڕان. کەڵە کە بەردی ناو زەوییە. (هەو.) بەش، پشک، وارە.

قسنی: چتێکی ڕەشباوە وەکو مێوی هەنگوینی بۆنێکی خۆشی هەیە.

قش: هەسسە، کسسە، بۆ ئاژۆتن و دەنگدانی مەڕان بەکاردەبرێ. ــ لێ کردن: ئاژۆتن.

قشپڵ (کە.): پشقڵ، پشکەڵ.

قشت: جووان، لەبار، قشتیلە، لاڵ، قشتیلانە.

قشتێ: نێوی ئافرەتانە.

قشتیلانە: خنجیلانە، قشتیلە، چتی بچکۆلانەی جووانکیلە.

قشتیلە: خشتیلە، خەمشۆک، ژیکەڵە، ئێسک سووک، پت، پتکۆ، (باک.) پتۆ، نەشمیلە، قشتیلانە، جووانکیلە، چکۆڵەو جووان.

قشقە (بابا.): گەزۆیەکە لەهەواوە دەنیشێتە سەر جەوتی دارە بەڕووی جەوتەکەی لێدەکەنەوە و لەسەر قاپێکی دادەنرێت تا تەواو دەچۆڕێتەوە ڕەنگی سپیەو هیچ کولاندنی پێناوێ. ڕەنگێکیشە لە هی وولاخانی بەرزە.

قشقەرە (هەورا.): قشقەڵە، قەلەباچکە.

قشقەڵە: کشکلینک، قژقیرە، کشکەڵە، قژقەڵە، (هەو.، کۆ.) قەلەباچکە، قەجەلە، قاژەک، قیژقەڵە، (هەورا.) قشقیرە، (دەر.، زەن.) قەلەپازەڵە، (دەر.) قەلەباشکە، قەلەبەڵەک، (خۆ.) قەلەبەڵەکە، قشقارە، (ئەردە.) قشقەرە.

قشقژە (کە.): تێکچرژان.

قشقیرە (هەورا.): قشقەڵە.

قشکە: جوورێکە لەبەری دارەمازوو قژقژاوییە.

قشلاخ (کە.): زستانەوار، هەوارگەی زستانییە، چەند ماڵێکە لەدێ جیا بوونەوە بۆ بەخێو کردنی ئاژاڵ و کشت وکاڵ کردن.

قشلاخ (دەر.): شووێنی کۆنەدێ، دێیەکە کاوول بووبێ.

قشلاق: قشلاخ.

قشلە: دیوان، سەراچە، سەرا، جێگای دەستە پێشمەرگەیێکییە.

قغ: قغەقغ، قرەقری قەلە ڕەشە.

قفە (جا.): بەلەم و لۆتکەی گچکە. (جا.) کۆکە، کۆخە، قۆزە.

قفل: ئاسنێکە دووای ئالقەرێزکردن لەدوولای دەرکە دەدرێت یا هی سندووقی بۆ قاپی و بە کلیل دەکرێتەوە. قلف، کۆد، کۆدک، کلۆم، کلۆمی ئاسن، (هەورا.) فەراشە، قولفی ئاسن.

قفلدان: داخستنی دەرگا و سندوق بە قفل.

قفین: کۆکین.

قفەک (باد.): پڕ بەدەستی، پڕ بەچەنگی.

ققە: قەقە، کەکە، گکە، لە زاراوەی منداڵاندا بە چتی شیرین دەڵێن.

قل (هەو.، بابا.، خۆ.، دەر.): دان، دەنک، گلوو، دەنکی دانەوێڵە، گلووەترێ. دانە، ــ یێک ترێ: گلوویێک ترێ.

قلاخ: قەلاخ.

قلاش (کە.): تێکولێی دار. پارچەی زەنگەداری وورد.

قلاشتن: قەلاشتن.

قلاشکەری: قەلاشکەری.

قلاف (فە.): کالان.

قلاق (لو.): قەلەڕەشە.

قڵەشان: قەڵەشان، قڵیشان، بۆ داروئیتر.

قڵە: گەشی ئاوری پشکۆ کە خاڵی ڕەشی تێدا دەمێنێ. ئاورەکە ــ ی دێ.

قڵەشاندن: قەڵەشاندن.

قڵەشاو: قەڵەشاو.

قلەقل: قلەی ئاوور بەرزۆری.

قلەوە (فە.): دەرزیلە.

قلپ: وەرگەران، سەرەو نخوون بوون، سەرەوژێر بوونی چتێکی ئاو یا شیر ویا هەر جوورە شلەمەنیەکی تێدابێ و سەری ئاوەڵەبێ. ــ بوونەوە: ڕژان، دەمەونخوون بوونەوە. هەنگڵی دیزەو گۆزەو ئیترە، (هەورا.) قولپ.

قلپاندنەوە: قلپ کردنەوە.

قلپە: قلپەی ئاوێ، دەنگی ڕشانەوەی مرۆو ڕژانی ئاوییە. دەنگی ڕژانی چت بەرزۆری. ــ قلپ: دەنگی یەک لەدووای یەکتری ڕژان. (دەر.) قولپەقولپ، (فە.) گلەگلە، دەنگەدەنگی ئاوییە لەکاتی ڕژان یا ڕژاندنیدا.

قلپەوەبوون: قلپ بوونەوە.

قلپ بوونەوە: قولپین، گۆزەو دەفری تر، بەسەرە و ژێربوونی ئاوەکەی لێ بڕژێ.

قلپ کردنەوە: قولپاندن، قلپاندنەوە، ڕژاندن، دەمەونخوونکردنەوە.

قڵپ و قۆپ (کە.): بە گرمەگرمی گوللەو تۆپان دەڵێن. دەنگی هێڵنجە لەکاتی ڕشانەوەدا.

قڵپ وهۆڕ: قڵپەقڵپی زۆر.

قڵت (ئەردە.): قوڵت، قولتە، جۆش، قڵتە، قوڵ، کوڵ.

قڵتە: قڵت، قوڵ، کوڵ، جۆش، قوڵتە. ــ قڵت: قوڵتەقوڵت.

قڵتیان (ئەردە.): قوڵدان، جۆشیان، وەقوڵتەقوڵت کەوتن.

قڵچخ: چووکڵ و چیوی و قونچکی مێوژییە. قاڵچخ، قڵچخ، چکڵ، چقڵ، قەڵچخ. داسوو.

قڵچغ: قڵچخ: قونچکی مێوژی. قاڵجغ، قەڵچغ، چقڵ. داسوو.

قڵخ (زا.): برنگ.

قڵخاندن: کۆخاندن.

قڵخە: کۆخە، کۆکە. ــ قڵخ: کۆخەکۆخ.

قڵخن: کەسێکە زۆر بکۆخێ.

قڵخین: کۆخین.

قڵغ (ئەردە.): ڕێخست و سروشت.

قڵف (هەورا.): قفل، (قفل) ی ئارەوان لە قڵف وەرگیراوە کوردییە چونکوو ڕەگ و ڕیشەی لەزمانی ئێمەدا زۆرترە وەکوو: ــ ی گۆزە لە ــ ی دیزەو گۆزەو کووپەو مەسێنەو لوولێنەو ئیتر، قوڵفی گوریس و دۆخین و ئیتر. هەنگڵی دیزەو گۆزەو ئیتر، ئاڵقەیەکیشە لە بەن و گوریس و ئیتر دروستدەکرێ.

قلقزاک (باک.): باڵندەیێکە.

قلقل (لو.): بەری گیایەکە لە نیسک دەچێ، بە برێشکەیی دەخورێ.

قلقلە: زەنگوڵەی خڕەو چەند پارچەی ئاسنی چکۆلەو گرمۆڵەی تێدایە.

قلکەجەوت: کڵاوە بەڕوو.

قڵم بوونەوە: قڵپ بوونەوە.

قڵمە (ئەردە.): قڵپە.

قڵم: قڵپ، سەروژێر.

قڵمەوبوون (ئەردە.): قڵپ بوونەوە، ڕژیان.

قڵمەودان (ئەردە.): قڵپ کردنەوە، ڕژاندن.

قلنج (ئەردە.): بنبەنگڵ.

قلۆپ (باک.): شەل.

قلۆچ (باک.): شاخ، قۆچ.

قلۆچک: خێل، کەسێک چاوێکی وەک چاوەکەی تر نەبێ.

قلۆر: کلۆر، بۆش، ناو بەتاڵ وەکوو قامیش.

قلۆنچک (باک.): گیایەکە.

قل وبل: قت وفت، باری خورانی لەش. دەغدەغە، کەوتنەسەر هەموسی چتێکی.

قلووچ (باک.): شاخ، قۆچ.

قلووس (باک.): کوور.

قلێ بلێ: قلی بلی، تێکەڵاو، شێواو.

قلێتە (دەر.): قەڵادەی سەگانە.

قلێچر: گیایەکی بەهاری گەڵاوردە گوڵێکی زەرد دێنێ.

قلێر (باک.): پیسی، چڵک، قرێژ.

قلێژنگی: جوورە چێشتێکە لە برنج و هەڵووژە دروستدەکرێ.

قلێل (زا.): بەکونی هەموو چتێک دەڵێن.

قلێنچەک (ئەردە.): برای تووتەڵە.

قلێنچک (ئەردە.): کلێنچکە، کلکی بزن، باریکایی سەردووک. تلێنچکە.

قلێنچکەی پەلەموور: قلینچک.

قلێو (باک.): کەسێکە خۆی لە ئاویدا قووم بکات.

قلی: گیایەکە باڵابەرز دەسووتێنرێت لە خوڵەمێشەکەی تێزاب ئەگیرێت، سابوونی پێ دروستدەکرێ. (هەو.، شەق.) گلووە ترێ، دانە، دەنک.

قلیان (هەورا.): قەلیان، قەننە، سەبیلە.

قلیاناوی (هەورا.): نێرگەلە، قەلیاناو. قەننەی ئاوێ.

قلیانخۆر: کەسێکە قەلیان بکێشی. ــ ی: قەلیانکێشان.

قلیاندار: کەسێکە هەر قەلیانی بۆ یەکێکی تر تێ بکات. ــ ی: قەلیان تێکردن بۆ یەکێکی تر.

قلیاندەیمی: قەنە، قەننە.

قلیانکێش: قەلیانکێش. ــ ی: قەلیانکێشی.

قلیاو (ئەردە.): ناوی زاخی ڕەشە کە بۆ ڕەشکردنی پێستی دەباغکراو بەکاردێنرێ.

قلیە: قلیە، گیایەکی تیژە سابوونی پێدەکرێ: قلێژەنگی.

قلیە (باک.، باد.): قامکە چووکەڵە، تیتەلە، تووتەڵە.

قلیج: شیر، شمشیر، قەدارە، قەیارە.

قلیچک، قلیچکە (هەورا.): کلک، قلیچەک. قامکە تووتەڵە، قامکە چکۆڵە.

قلیچکەهۆڕتەکنێ: کلک هەڵتەکێنە.

قلیمک (هەو.): میسکە پیواز (بۆچاندن).

قلیش (کە.): قەڵەش، قەڵەشت، تڵیش، درزبردنی میوەو چتی تر.

قلیشان (هەورا.): قەڵشین، قەڵەشان، درزبردنی چت.

قڵیشانەوە: دەم دانەوە، درز تێ بوون.

قڵیشاندن: تڵیشاندن، قەڵەشاندن، لەتکردنی دارو چتی تر بە تیغ.

قڵیشاندنەوە: قەڵەشاندنەوە بە تیغ.

قڵیشاو: تڵیشاو، قەڵەشاو، چتێکە، کە قڵیشی تێ بووبێ.

قڵیشیای (هەورا.): ترەکیایی، ترەکین، قەڵشتن، قەڵشان، قەڵەشاندن.

قلیف (ئەردە.): شکۆفەی قۆزاخەی پەمەوو. (ئەردە.) کاڵان، کێلانی شیر و خەنجەرو هەرچی بێ. ــ شکۆفە: کاسە، قۆزاخە.

قلیک (زا.): داخستنی شمشیرەی دەرگا.

قلینج: قامکەچکۆڵە، تووتە.

قلینجگرە (بل.، ئاک.): قامکەتووتەڵە.

قلینجک: قلینج، کلێنچک.

قلینچکه: قلینچک.

قلیوبلی: چتی پرووپووچ و بیّ واتا، قسه یا نووسینی بیّ واتا، شرِم برِم.

قم: قوم.

قمار: قومار.

قمارباز: قومارباز. ـ ی: قومارباز‌ی.

قمبلو: به زۆری کشانی ئاوه بەسەر کشت وکالآندا.

قمقموٚک: خەمەگرور، داعبایەکە وەکوو شینشـینکی وایـه سـەری خـرِه لەشیشی پنک پنک و شین و بۆره. (هەورا.) قومقومه. قومقوموٚکه.

قمقموٚکه: قومقوموٚکه.

قملاخ: خمخۆرکی زەوی.

قموٚش: دووارژۆ، پاشەرِۆژ. دەست وپێوەند.

قمیش: قومووش.

قن: لیس، هێلانه، کولانەمریشک، کۆلیت.

قنانەوە (گەر.): سستی، لەسەر چوون، داقنینـەوه، (هەورا.) فـەتووت بیەن.

قنه: هاندان بۆ گیان لەبەران، نکه.

قنقن: جووره رەوتێکی کەوانه، چەشن و شێوەی رۆیشتنی کەوه. مرۆ که به شادی و خۆشی بنوێنیّ. نقەنق، نکـەنک، هانکـەهانک، دەنگی مرۆی نەخۆشه یا ماندوو.

قنج: باش، راست، قیت. رەپ، بەل، قووت. جووان، لاوچاک.

قنج دانیشتن: قیت دانیشتن.

قنجان: قرنجان.

قنجاندن: قرنجاندن.

قنجەقنج: قوتەقوت. ـ کردن: قوتەقوتکردن.

قنجەی پا (شورا.): پانیه، پاژنەی پیّ.

قنج بوونەوە: قوت بوونەوه.

قنجک: سەرو قوونی بامیەو میوەو چتی تره، قونچک.

قنجکردنەوە: قوتکردنەوه.

قنجیلانه: خشتیلانه.

قنجیله: قجیله، پێقەله، جووان.

قنج (هەورا.): قووچکەو بلّندایی سەردیواران و گردو تەپۆلکەو چیایان ویا له هەر جێگایەکی تربێت.

قنچک: قونچکی مێوژ و پیوازو نیدیکەیه، ـ بامیـەو نیتر. تووتـک، سـەگێکی چکۆلەیه. کلێنچکه. دومەل، زیپکه. پارچەیـەک، تۆزێـک، کەمێک.

قنچکان (ئەردە.): چیچکان، چینچکان.

قنچکاو: زنچکاو، ئاوێکه له زیپکەو قوونێران دێت.

قنچکه: بروانه: قینچکه، زیپکه.

قیچکەسلاوە (هەورا.): باپشکێو، (دزه.) سیسکەسلاوه، سیچکەسلاوه.

قنچکەکردن: دانیشتن به چیچکانەوه.

قندر: قیت، راست. ـ بوونەوه: راست بوونەوه، قیت بوونەوه.

قنک (باک.): کولانەی مریشکیّ.

قنگ (که.): قوون، کۆم، سیک، پیزی، کۆمی، برِۆژه، بێخ.

قنگانیسک (ئەردە.): ئانیشک.

قنگاو: ئاوێکـه نرابـیّ لـه مـەرەزه و کشـت وکـالّ سـەری کردبێـت و دەرچووبێت.

قنگاوڵه: دوو‌پەلـه، گیایـەکی بەهاریـیـه سـووردەکرێتەوه بـۆ رەوانـی دەخورێت، کەمێک بەرز دەبێتەوه گەلاّشی وەهی بی دەچیّ.

قنگەبان: بانی خانوو که له پشتەوه زۆر له زەوی نزم بیّ.

قنگەجگەره: قونچکەجگەره.

قنگەجنۆکه: مەبەس له شووێنی زۆر تەسک و تروسک و تەنگەبەره.

قنگەجووریّ: قوون قووچاندنی گیاندار بەهۆی زۆر گـرو هـاتنی یا هێلکـه کردنیەوه.

قنگەخەو: وەنەوزه، نوستن بەقوونەوه.

قنگەخشکیّ: قوونه خشکیّ، لەسەر قوون خۆ خشاندن.

قنگەخشکی: خزین لەبەرزییەوه بۆ خوواریّ.

قنگەخلیسکیّ: لەسـەر قـوون هاتنـەخووارەوه، لـه شـووێنی لێـژەوه سـا ووشک بیّ یا بەفری لیّ بیّ.

قنگەخوورووکه: نەخۆشیەکه له هەندیّ گیاندار‌اندا قوونـی دێتـه خورروو، خارشت.

قنگەدرک: درووی کەنگرییه لەکاتی نێربوونیدا دەبرِێت دەکرێته گزره بـۆ وولاّخان، قانگەلاشک.

قنگەر (که.): قووندەر. ـ ی (هەورا.): کەنگر.

قنگەزه: پشت، نەژاد، دارا لەـ ی بابانه واته لەو رەگەزەیه.

قنگەسووتەکه: دەردێکه تووشی مندالّی ساوا و مەرەزەی کۆرپه دەبیّ.

قنگەسووتەکیّ: قنگەسووتەکه.

قنگەشەر: شەرکردن لەگەلّ پێدزکێدا پاشەوپاش.

قنگەقنگ: برِێتییه له دوواخستنی کار بۆ نەکردنی، برزۆ لـەم کـارەدا ـ دەکا.

قنگـەگاز (شا.): برینێکـه لەسەرەوەی نێسکی سمتی گیـان لـەبەران دێت که شوونەکه نێکی پێدەلّێن، له کولّوکی وولاّخیش پەیدا دەبی بەهۆی گرتنی زین یا کورتان ویا بارەوه.

قنگەلاشک (باک.): قانگەلاشک.

قنگەلّتس: قووندانەوەیەکی کەم لەسەر چیچکان.

قنگەلّفس: قنگەلّتس.

قنگەنشینه: قنگەنشینکه.

قنگەنشینکه: مندالّیکه تازه فێره دانیشتن بووبیّ لەسەر قوون.

قنگەوتلوور: قوونەوتلوور، تل، خل، خولۆر، خللۆر، تلۆر، پالّکـەوتن بـه جوریّ، که قنگ دەربەریّ. ـ بوونەوه. ـ کردنەوه.

قنگچاو: قنگی چاو، قولینچکی چاو بەلای گەرووەوه.

قنگچاوپێدان (ئەردە.): به گۆشەی چاو رووانین.

قنگ خولدان: قـوون هەلّسـووراندن، سـەماکردن، قـەلبیره، قـردان، قنـگ هەلّتەکاندن.

قنگدانەوە: مەبەس لە کەمە دانیشتنێکە.
قنگدانەوەی: جنچکان، قنچکە، قنیچکان، هەڵتروشکان.
قنگدەر: قووندەر، نێرینەی حیز.
قنگر (کە.): کەنگر، گیایەکی بەهارییە و بنەکەی دەخورێ.
قنگرمزا (ئەردە.): جوورە جەوییەکە لە کەنگر پەیدا دەبێ.
قنگرپاچ: پنچی کەنگر، بنجی کەنگر.
قنگرتن: مەبەس لەمنداڵێ کە بۆ یەکەم جار لەسەر قوون دانیشێ.
قنگرواچ: قنگرپاچ.
قنگروماس: کەنگروماست.
قنگلاشک: نێرتکی ووشکی گیای کەنگرتیە.
قنگ لێ کەوتوو: مەبەس لە مەردومی بێهۆش وگۆش کە هەمیشە چتی لێ بکەوێ.
قنگ هەڵتەکاندن: قنگ خولدان.
قنگ هەڵتەنن: قوون هەڵتەکاندن.
قنگهەڵتەکێنە: قنگ هەڵسەنگێنە، بەرگاییلکە، کلک هەڵتەکێنە، کلک هەڵسەنگێنە، فیسقە.
قنۆرک (کە.): منداڵی ساوا.
قنیات (دزە.): ژیان. ـــ ی لێ بڕی: ژیانی لێ بڕی. (خۆ.) گیانەڵڵا، سەرەمەرگ. نەوس کوژی، سازگاری. ـــ کردن: داکەوتن بە بەشی کەم، نەوس کوژتن، سازگاری.
قوبا (زا.): ماستی بزرکاو.
قوبەهەدەر (باک.): گیایەکە.
قوبکە (ئەردە.): گومبەز، لووتکەی چیای.
قۆپ (باک.): قوللەی کێوان. (زا.) کەسێکە دەستی یا پێی شلەپەتەبێ. (شوا.) گوێزنگ.
قۆپان: قوپان.
قۆپاندن: قوپاندن.
قۆپاندنەوە: قوپاندنەوە.
قۆپەن (هەو.، موک.): ئەو کۆما قیت و پرانەن کە لەنێو دەغلاّندا بەقەد ئامێزێکی بڵند و شین دەبن هۆی ئەوە کە جێگایان یا زبلە ویا کونی داعبایانە.
قۆپەن (موک.، کر.): لاسکی گیایانە.
قۆپچە: دوگمە. جوورێکیشە لەبەری دارەمازوو.
قۆپز: هاشەو هووشە.
قۆپک (باد.): قرخێنە. (باک.) بەڕوو، گرێ.
قۆپکە: لووتکەی چیای.
قۆپی: قۆپیە.
قۆپیە: قۆپی، شووێنێکە نەرم ویا قووڵ و زنەک و پڕ لەدارو بار یا گڕو گیابێ. (هەو.) تەڕازن، (دەر.) ئاوزا، زۆنگ (زۆنگی ئاودار)، (هەورا.) کەناو، ئاوگیر، لیتە، زەلکاو، زنە، زنەک، بە شووێنی فێنکیش دەڵێن.
قۆت: کۆت، ڕووت وقووت.
قۆتازە (کە.): قۆتاسە.
قۆتاسە: جوورە خشڵێکی ژنانەیە وەکوو زەنگوڵە وایە لە زێڕو زێو دروستەکرێ و لە پرچ (کەزی) دەخرێ، گوڵنگەی کەزیانە جا لە زێڕ یا لە زێو بێت: قۆیتاسە.
قۆتان: هەرزاڵ.
قوتەرە (ڕەوا.): قۆرتەرە، تەندوورەی ئاشیبە، دۆر، قووتەرە، کۆتەرە. ـــ ی ئاشی: زاری دۆلاشی.
قۆتەرە (هەورا.): ئاشی کوتەک. خۆترە.
قۆتەڵە (گەو.): دۆلاش.
قۆتر (هەر.، کە.): مرۆ یا وولاّخێک ویان ئاژاڵێکە پیر و داکەوتوو و گێڕ بووبێ. ـــ ی (هەر.، کە.): داکەوتن و گێڕبوونی مرۆ و وولاّخ و ئاژاڵی پیرە.
قوتک: کورتەک، مرادخانی.
قۆتی (باک.): قوتوو، قۆدی.
قۆتیلە: قۆتی بچووک، قوتووی نەوتی چرا.
قۆتین: سەری ڕووت، دارا سەری ـــ ە.
قۆجە (ئەردە.): جاوین.
قۆچ (سۆ.، کە.): شاخی وولاّخ و ئاژاڵانە. پێشبڕکەر پرتاوی دوو سوارانە بۆ ئەوەی یەکتری بەجێ بێڵن: دارا و بارام ـــ دەکەن کە دڕندە و نێچیری بگرن. (ئەو.، باک.) شاخی وولاّخ و ئاژاڵیەو بە قیتکایی چیایان و هەموو بەرزاییکی دەڵێن. (باک.) بنە دارێکی براوە کە بەرەگ و ڕیشە وە لە زەویدا مابێتەوە. قوربانی، گۆشت. ـــ ی قوربانی: گۆشتی قوربانی. (ڕەوا.) تاقە کەزییەکە لە پێشەسەری. بەران، تیگڵ.
قۆچاخ: توند وتۆڵ و ئازاو ووریا، خێرا، زرنگ.
قۆچان: کۆدە، قاقانی، خاقانی، قەباڵە، پەسولە. بزنانە، جوورە باجێکە لە خاوەنی ئاژاڵ دەستێنرێت لە ساڵدا. (کە.) شەڕەشاخ.
قۆچەقانی: (دەر.) قەلماسک، قەڵماسک، هەفچار، (هەو.، باد.) بەردەقانی، کوچکانی، سەپان، کانک، کانیک، کەهنیک، کەڤرکانی، کەڤکانۆک، (باک.) کەهنی. (هەورا.، جا.) بەرزەقانی، جەرکانی، تەفکانی، (باک.) کەفک، بەردەقانی.
قۆچدار: شاخدار.
قۆچدان: قۆچ وەشاندن.
قۆچسبە (هەورا.، زا.): گیایەکە بنکێکی ڕەوانی هەیە.
قۆچ تێهەڵدان: شۆق تێهەڵدان.
قۆچوان: پۆشەکەر، شەڕەقۆچکەر.
قۆچقۆچانێ: شەڕەشاخ. (هەو.) بزن بزنانێ، قۆچ لێدانێ. گەمەیەکە منداڵان بەسەری لێکدەدەن.
قۆچقە: کۆچکە، جوورە کلاّوێکە لەسەری منداڵان دەنرێت.
قۆچک: کۆچکەی ژن و منداڵان.

قۆچکە (هەورا. ، باک.) : کۆچکە، قوڵەقۆچکە، جوورەکڵاوێکی کلکدارە منداڵ و ئافرەتانی دێهاتەکانی موکریان لەسەریان دەکرد، بە دەسماڵی سەری ژنانیش دەڵێن. (ئەردە.) گووێ، گووێچکە. سۆرانی، ئەنگوچک.

قۆچکەتاش: قۆچی تاش.

قۆچکەسۆرانی (ئەردە.) : فەقێیانە، ئەنگوچک، سۆرانی.

قۆچکی (باک.) : ژووری میوانداری.

قۆچ لێدانێ: قۆچقۆچانێ.

قۆچ وەشاندن: شۆق وەشاندن.

قۆچ وەشێن: شۆق وەشێن.

قۆچهاوێژتن: شۆق هاوێژتن.

قۆچیتاش: ئەو کەسەیە مووی پێشی ناوچاوانی ئەم وئەو بۆ جووانی بتراشێ. ـــ ی: تاشرانی مووی پێشی ناوچاوان بۆ جووانی.

قۆخ (بابا. ، کە.) : کێڵ، کۆخ، زنج، قۆخ، خانووی نێوباخ و باخچانە بۆ باخەوان. قوڕ. چتی چەماوەوە، کووڕ، قاخ، چەمیاگ. (بابا.) خۆخ، هەشتاڵوو مزرو تووکن و سپی پاتە لە قەیسی گەورەترە. (ئەردە.) زیخ.

قۆخە: کۆخە، قفە، قۆزە، کۆکە. ـــ قۆخ: کۆکەکۆک. (ئەردە.) قاخەقاخ، چەمان چەمان، بە کووڕبوون و چەمانەوە.

قۆخەڵ (دەر.) : خانووی گچکە، قۆکەل.

قۆختە (شار.) : حەشارگە، شاردنگە. کۆمە زنجی چکۆڵە.

قۆخدان (ئەردە.) : چەمانەوە، قاخدان.

قۆخڵ (بابا.) : ئاودێر، کووخ، زنج، قۆختە.

قۆدک (زا. ، دهۆ.) : (هەورا.) ئاوێنە، جام.

قۆدی: قوتوو.

قۆدیە (خۆ.) : قوتووی ئاوێنە، ئاوێنە.

قۆدیلە (کۆ.) : کۆجیلە، قوتیلە. (خۆ.) ئاوێنەی گچکە.

قۆڕ (باک.) : گونک. (باک.) خەت، دێر، ڕێز. ـــ کردن: پێهەڵگوتن، هەڵنان. زەنگی گەورەی ملی پێشەنگ. بێ واتا، پووچ، خراو. وەتەبا، (کۆ. ، کە. ، هەورا.) دەبە، (زەن.) دەبەگون، گونک، گونزل، گوندە، (هەورا.) قێرە، گوندڕاو، (زا.) ڕتلۆ. ووتەی ـــ : قۆخ. ـــ ی ئاژاڵ و وولاخان: گەدەپیست. کەس یا زیندەماڵێکە ڕیخۆڵەی ڕژابێتە ناوگونیەوە. زەنگە بەلاَن بەتەنێ بەکارنابرێ دەڵێن زەنگ وقۆڕ. (زا.) گیانداری لاواز. چتی هیچ وپووچ.

قوڕاچکە: قوڕقوڕاچکە.

قۆڕخ (زرا. ، جا. ، هەورا.) جەمام، کەسێکە کەم گەڕابێ و لە گەڕانێدا زوو ماندووبێ. (جا.) قەیاسە، کەژوو.

قۆڕان: چک بوون، بنەبڕانی ئاو لەهاویناندا، تنۆکێکی نەمان.

قۆڕاندن: بۆڕاندن.

قۆرە: (بابا.) پەرسیلە، (هەو.) پەسیلە، (دەر.) پەسیرە، (هەورا.) هاڵە، هاڵێ، بەرسیلە، (باک.) بێ سیرە. ـــ ی ووشک: سرمۆکە، سرەمۆک.

قۆڕە: قۆڕەی زگە، دەنگی زگ، جوورە دەنگێکیشە وەک دەنگی قۆڕقۆڕە، دەردێکی کوژندەی وولاخانە. بۆڕەی گاومانگا، قووڕەی سەگییە. لوورە، دەنگی ڕێوی و ئیتر. میاومیاوی پشیلە.

قۆڕەقۆڕ: جۆڕەجۆڕ، بۆڕەبۆڕی گاومانگا، قۆڕەی یەک لەدووای یەکتری. (دەر.) دەنگی قۆڕقۆڕەیە دەنگێکە تووشی ڕەشەوولاخی دەبێ.

قۆڕەولەمی (هەورا.) : قۆڕەی زگ.

قۆرت: تەگەرە، کۆسپە، کلۆڵی، دلۆ، ئەگەر، پەڵپ، نەگبەتی، تەنگانە، تەنگی، ئاسیو، تەوەرە، گرێ. ـــ تێخستن: تەگەرە تێخستن، کەند، قووڵکە، چاڵ، کەنداڵ. (ئەردە.) قوم، چۆڕ.

قۆرتە (موک.) : (هەو.) ڕەوان، جوورە غارێکی وولاخانە، لۆقەلۆق.

قۆرتەرە: تەندوور.

قۆرتەقۆرت: لۆقەلۆق.

قۆرتقۆرتانێ: جوورە گەمەیێکی منداڵانەیە.

قۆرتقۆرتاوی: چتی لق لق.

قۆرتم: قورتم.

قۆرتی (باد.) : کۆترە.

قورچ (باد.) : تیکوڵە سەوزەکەی فەریکە گووێزییە.

قۆرچین: هەڵپچڕکاندنی گیا.

قۆرخ: یاساخ، پاوان، قەدەغە. (کە.) یارییەکە: یەکێک دەنوێ هاوڕێیەکانی دەستی لەسەر پشتی دادەنێن بە کۆمەڵە لێی دەدەن تا هەڵی دێنێ کە دەستی کێ لەسەرەوەیە.

قۆرخانە: چەکخانە، جبەخانە.

قۆردوون: ئەو زریزەیە، کە لە کاتژمێر دەخرێ ولە ئێخەی مرۆڤان قاییم دەکرێ.

قۆرغ: قەدەغەکردنی زەوی لە بڕینی دارو درەخت وگیا. قەدەغەکردنی گەرماو بە تەواوی بۆ یەکێک یا خێزانێکی. ـــ کردن: تەرخانکردنی گەرماوە بە تێکڕایی بۆ یەکێک یا بۆ خێزانێک.

قۆڕقۆڕە: جوورە مەرزەقێکە کونێکی لە تەنیشتیەتی، کە داکوترێ قۆڕەی لێوەدێت.

قۆڕقێنە: قڕقێنە.

قورک (زا.) : پشت مل.

قۆرگ (زا.) : کلێنچکەی مەردوم.

قۆڕن (ئەردە.) : تاوان، گوناح.

قۆرواق (هەورا.) : بۆق.

قۆری: چادان، چایدان، قۆریە.

قۆڕی: (سەر. ، موک. ، بابا. ، کە. ، ڕۆژ. ، شەدەڵێ) گێرنگرک، بزن مژە، قومقومە، قومقومۆکە، دووڵقەدەرە، لەو داعبا مارخۆرانەیە، کە لەگەڵ ماری شەڕێ دەکەن. قۆڕبوونی مرۆڤ.

قۆری: چادان، کادانێکە لە تەنیشت ماڵانەوە بەگردی لە تەیان دروست دەکرێ و نێوەکەی پڕ لە کادەکەن، سەرەکەشی بە قۆقزی سوواغدەدەن. لۆدەی گزرەگیا.

قۆریانە: سووسەمار.

قۆریانەزەردە (ئەردە.): بزن مژ، بزن مژک.

قۆریە (کۆ.): گیشەگیایەکی نێو پڕ لە کا ئاخنراوە، زنجەگیا، ناوی گەڕەکێکیشە لەشاری کەرکوک.

قۆریتان: ووشەیێکی سووکە بە جنێو بە ئافرەت دەکوترێت.

قۆریجان: قۆرنجان.

قۆریژە: بۆق، بەق. داعبایەکە شەوانە لەناو شینایی و لە قەراغ ئاو و جۆگەو ڕووبارانددا دەقیرێنێ.

قۆرین: دەنگی باڵندەیەکییە.

قۆرینگە (هەو.): کۆنگرە، قۆنگرە.

قۆز: کوڕ، چەماوەوە. جوان، لاوچاک، شەنگ، شۆخ، هەڵکەوتوو، نایاب.

قۆزاخە: ـــ ی لۆکە: کەلووی پەمۆ، گوڵی بەری پەمۆ. ـــ ی پەمۆ: گاڵ، گۆزک، کەلوو، تۆربەو تێکوڵی پەمۆیە. ـــ ی ئاوریشم: چتێکی گردە کرمی ئاوریشم هەڵیدەپێچێ. قۆزلاخە، کاسە، خلێف.

قۆزای (هەورا.): کۆخین.

قۆزیی: جوانی، شەنگ و شۆخی. (ئەردە.) قۆقزی، بڵندایی.

قۆزە (جا.، هەورا.): کۆخە، قفە، کۆکە، قۆخە.

قۆزەبەرد: گڵۆەرز، گڵەووز، قەوزە، قەوزە بەرد.

قۆزەڕەشە: کۆخەڕەشە.

قۆزەسیاوە: کۆخەڕەشە.

قۆزەقوروواق (ئەردە.): قەوزە.

قۆزەقۆز: کۆخەکۆخە.

قۆزتنەوە: لە حەواوە گرتنەوەی تۆپ و چتی تر بەدەست و بردی.

قۆزەوە: چتێکە وەکوو تۆپ و چتی تر لە حەواوە بگیرێتەوە.

قۆزلاخ (ئەردە.): قۆزاخە.

قۆزلاخە (ئەردە.): قۆزاخە.

قۆزلاخەی گەنم (ئەردە.): کیفی گوڵەگەنمی.

قۆزلاخەی لۆکە (ئەردە.): قۆزاخەی لۆکە.

قۆزلاخەی هەوریشم: قۆزاخەی ئاوریشم.

قۆزلەمینە: چێشتی چەنسووتەکە.

قۆزێتی: جوانی، شەنگی.

قۆزێنی: جوانی، شەنگی، قۆزێتی.

قۆزی: جوانی، شەنگی، شۆخی. (باک.) گۆشە.

قۆزی چاڤ (باد.): قولینچکی چاو.

قۆزین: کۆخین، کۆکین.

قۆزێانە: سووسەمار.

قۆستنەوە: قۆزتنەوە.

قۆشە: دراوێکی کەم نرخی ئێرانییە، گێژخوواردنی مووی نێوچاوانی ئەسپ و ماین، جا گۆیا، کە ئەو مووە لەیەک لاوە بوو باشە و ئەگەر لە دوو لاوە بوو شوومە پێی دەڵێن: (ئەردە.) جووت قۆشە. شووم، بەدوودم، مەیشووم. نیشانە، ئامانج.

قۆشەن (ئەردە.): کۆمەڵە پیاوێک کە پیادە یا سووار ویا تێکەڵاو و چەکدارین، لەشکر، سپا، سوپا، ئۆردوو.

قۆشەنیان: لنگدانەی وولاخ: ئەم شوێنە مەیدانی قۆشەنیانە.

قۆشمە (کە.، هەو.): گاڵتەچی، هارو هاج و بێ ئابڕوو. (کە.، هەو.) غاردان و ڕمبازییە.

قۆفڵ (ئەردە.): قفل.

قۆڤ (باک.): چەماوەوە، خووار، کوور.

قۆق (زا.): یەکسەمە لە ئاژاڵ.

قۆقز (کە.): زەق، دەرپەڕیو، بڵند، قیت. ـــ ایی: زەقی، دەرپەڕیوی، قۆزایی، قیتایی، قوتایی، بڵندایی. ـــ ی: قۆقزایی.

قۆقک (باک.): قووڵکە، کون. ـــ ا چاڤ: قوڵکەی چاو.

قۆقن (فە.): کوور، کۆم.

قۆقلاندن (باک.): کونکردن.

قۆقلین: کون بوون، کونکران.

قۆکەل (باک.): خانووی گچکەیە لە بەردی ووشک، قۆخەڵ.

قۆڵ (باک.): جوورە عەرەبانەیێکی بێ پێچکە چتی قورسی پێدەکێشن. تیرە، جووم، دەستەیێک لە مەردوم، ڕێگا، هەندێ. (ئەردە.) ئەستوور. (باد.) زەند، زەندک، پیل، هێچک، باڵ، نێوانی شان و ئانیشکێیە، ـــ ی جلکان. دەستە، کۆمەڵە، (فە.) بازوەن. داری ئەملاو لای عەرەبانەیە. چتی ئەستوور. هەرێم، توور، توویر، ناوچە. ـــ ی موکریان: ناوچەی موکریان.

قۆلاج: باڵ (بۆ پێوان). (ئەردە.) قولانج.

قۆلان (باک.): پشتێند.

قۆلانج (ئەردە.): قولانج، نێوانی قامکە چکۆڵەو قامکە گەورەیە.

قۆلانچە: قالۆچە. ـــ ژاردار: قالۆچەی ژەهردار. ـــ نەخشینە: قالۆچە نەخشینە.

قۆلاو (فە.): هێلانەی مریشک و لانی سەگانە.

قۆلایی: ئەستووری.

قۆلایی: تەواوبوون، ئەنجام، پایان، کاتی ڕێک کەوتنی کار.

قۆلە (ئەردە.): قۆلانچە.

قۆڵە (مەرک.): قەرز، بەڵاَن بە تەنێ بەکارنابرێت بەڵکوو لە پێشەوە لەگەڵ قەرز بەکاردەبرێت وەکوو: قەرزو قۆڵە. ـــ ژارە: قۆڵەژاردارە.

قۆڵەژاردارە: قالۆچەی ژەهردارە.

قۆڵەمە: ساقۆڵ، لوولاق، لوولاک.

قۆڵەنەخشینە: جۆرە قالۆنچەیێکی ڕەنگاوڕەنگە.

قۆڵەوانە: باسک بەند، قۆڵ بەند.

قۆڵبەس: قۆڵبەست.

قۆڵبەست: ئەو کەسەیە قۆڵی بەندییان لە پشتەوە دەبەستێ. بەندییەکە لە پشتەوە هەردوو قۆڵی بەسترابێ. ـــ کردن: بەستنی هەردوو قۆڵی گیراو و بەندی لەپشتەوە بۆ ئەوەی ڕانەکا. ـــ ی: بەستنی هەردوو قۆڵی بەندی لەپشتەوە.

قۆڵبەن: قۆڵبەند، قۆڵبەست.

قۆڵبەند: بازی بەند، جوورە خشڵێکی ئافرەتانە لە زێڕ یا لەسەر جلکانەوە لە قۆڵدەکرێ وەکوو بازنە وایە لە زێڕ یا لەمزێوی دروستدەکرێ قۆڵبەندی باڵ، بازی بەند، باسک بەند.

قۆڵبڕ: دەستبڕ، ساختەچی. ـ ی: دەستبڕی، ساختەچێتی.

قۆڵپێچ: چتێکی درێژە نان پێوەدەر لەکاتی نانکردنێدا لەقۆڵی دەپێچێ تا قۆڵی نەسووتێ.

قۆڵت: قوزت.

قۆڵتخ (ئەردە.): بنهەنگڵ.

قۆڵتر: ووتەیەکە لە ڕووی سووکییەوە بە مەردومی پیری داکەوتوو دەکوترێت.

قۆڵتەخۆرە: ژێردەریایی.

قۆڵچی: باجگیر، پاسەوان، باجگر، پاسەوانی شەو، کە بە ناو ئاواییدا دەخولێتەوە.

قۆڵچێتی: پیشەی قۆڵچی.

قۆڵدارخ: بازنە.

قۆڵقۆڵ: دەستەدەستە، چین چین.

قۆڵک (باک.): کەنگر.

قۆڵکێشان: مۆرکردن، باوەڕی هاتن، ڕێدان.

قۆڵماتی (باک.): لەندەهۆر، بەقەڵافەت، قەڵافەت زەلام.

قۆڵمە: لوولاک.

قۆڵنج: قوڵتوغ، بنهەنگڵ. (بابا.، هەورا.) کوڵنج، نەخۆشییێکە لە سەرماوە دەماری شان و ملان ڕەق دەبێ دەست بەمژانێ دەکەن. بۆ ئارامکردنی ژانی شان و ملی قۆڵنجدار زەنجەفیل و دووگ تێکەڵ یەکتری کرێن و سەرشان و پیلی پێ چەوور کرێ لە گەرماویدا ئارەقەیێکی باش دەکات و شان و پیلی نەرم دەبێ ئەوسا قۆڵنجی بشکێنرێ باشە، زاخ و زەنجەفیل و شیریش زۆر باشە، ڕەشکە بە کوتراوی لەگەڵ دووگی بکوترێ و گەرمی بکەن و لەسەر شان و قۆڵیدا بنێن زۆر زۆر باشە.

قۆڵندەر (باک.): گیشەی دارییە.

قۆڵوزج (باک.): شاخ، قۆچ.

قۆڵ هەڵتەکاندن: سۆرانی ڕاوەشاندن.

قۆڵ هەڵتەکێن: سۆرانی تەکاندەر.

قۆڵهەڵکراو: مرۆڤی قۆڵهەڵکراو و گورج و گۆڵ.

قۆڵهەڵکردن: قۆڵهەڵماڵین.

قۆڵهەماڵراو: قۆڵهەڵکراو.

قۆڵهەڵماڵین: خۆ ئامادەکردن بۆکار.

قۆڵی: قوولی.

قۆلیین (بار.): بە لەت بوونی دارێکی دەڵێن، کە لە بنەوە شکابێ، هەڵپەردراو.

قۆلیت (باک.): بیر، چاڵاو.

قۆم: خزم لە تایفە، تیرەو ڕەگەز.

قۆمان: قەومان.

قۆماندن: قەوماندن، هەڵاییساندنی کارێکی ناخۆش.

قۆمانن: قەوماندن.

قۆمە: کێشە، ڕووشە، گێچەڵ.

قۆمیان: قەومان، بەرپابوون.

قۆمین: قەومان.

قۆناخ: چەقز، بنەگە، مەڵبەند، مەڵبەنان، جێگای تێدا حاوانەوە، قۆناغ، مێوانخانە، ئێرەو کۆیە ماوەی دووقۆناغەڕێیە، ماوەی ڕۆژە ڕێگایەک. دیوەخانە. قونداغی تفەنگی.

قۆناخە: قونداخە، قۆناغە. ـ پێچ: قونداغەپێچ، پارچە ئەنراوێکی درێژە مندالی پێ قونداغە دەکرێ.

قۆناغ: قۆناخ، دیوەخانە. ڕێگای شەقلاوە (۲) قۆناغە.

قۆناغە: قونداغەی مندالان، مەلۆتکەیەکە لەنێو ـ وە پێچرابێ. بابۆڵە.
ـ کردن: تێوەپێچانی مەلۆتکەیە لە قونداغەو قوماتەکردنی.

قۆنەرە: قۆندرە، پێڵاو.

قۆنەقۆن: ڕۆیشتن بە هەنیسکە برکێ و تەکەتەک. بارام بە ـ هات.

قۆنتاخ: قۆناغی تفەنگ.

قۆنداخ: (کە.) قۆناخ، بەشی خوارەوەی تفەنگییە، دارە، قونداغەی تفەنگ.

قۆنداخە: قۆناخە، مەلۆتکە، قونداخ. ـ کردن: مەلۆتکەکردن.

قۆنداغ: قۆناخ، پاژنەی تفەنگ.

قۆندەرە

قۆندەرە: قۆندرە.

قۆندەرەچی: قۆندرەچی، کەسێکە هەر قۆندرە دروست بکات.

قۆندەرەکردن: قۆنگرەکردن.

قۆندرە: قۆندەرە، کەوش، پێڵاو، (ڕۆژ.) تایاخ.

قۆندرەچێتی: پیشەی قۆندرەچیان.

قۆندرەچی: قۆندرەساز، کەسێکە پیشەی هەر قۆندرە دروستکردن بێ.

قۆندرەی خلیسکێ: تریشۆنک.

قۆنسوول: نووێنەری باڵیۆزی.

قۆنگرە (هەو.، هەورا.): بورج وقەڵاتی شەڕێ، شوێنی بەرز بۆ چاودێری چتێک.

قۆنگرەی شەهمێ: قەڵاتێکە کەوتووتە باکووری ڕۆژهەڵاتی ڕەوانسەزی، هی میرییە.

قۆنگرە (هەو.، هەورا.): (هەو.) قورینگە. ئاوێکە، کە بە سەر بەردیدا بڕوا هەڵدەبەزێتەوە. ـ کردن: بەرزبوونەوەی ئاوی خوڕڕە لەنێو چۆم و جۆگاندا بە هۆی خرگەو گاشەبەرداندا.

قۆنگرۆکە: قۆنگرە، کۆنگرەی گچکە، بورجی شەڕێ.

قۆنیاغ: قۆنیاک، کۆنیاک.

قۆیتاس: نێوی پیاوانە.

قۆیتاسە: جوورە خشڵێکی ژنانە لەزێر یا لەمزێو دروستدەکرێ بە سەریانی دادەکەن و بە پشتەوەدا شۆڕ دەبێتەوە، قۆتاسە، وەکوو زەنگوڵە وایە.

قوب:بانی بەتاق دروسکراوی بڵند، گومەز، دوگمە، زۆپ، زەق.*

قوبا (ئەردە.): وولێن، سەودا، خارشت، خورشتی لەش.

قوباو: نێوی پیاوانە.

قوباد (باک.): زوو. ـــ اسبێ: بەیانی زوو.

قوبە: قوبـە، قوویقوبـە، گوبـە، گومـەز، گومبـەزی گـەرماو و مزگـەوتان و نیتر. ـــ ی زێڕ و زێوی کەمەران: قوبیەی خڕی کەمبەران.

قوبقوبە: (هەورا.) قوبە، گۆی سەرەوەی تاسی سەری ژنانە لەزێڕ یا لە زێو دروستەدەکرێ.

قوبک: :زۆپ، گۆمبەز.*

قوبکە (ئەردە.): قوپکە، گومبەز.

قوبگە (ئەردە.): گۆی سەر ئاڵاو بەیداخان.

قوبوولی: جوورە پلاوێکی یەکاوەو ناپاڵێورێ، دەم پوخت.

قوپ (هەورا.): قوم (بۆ ئاوو چاو شلەمەنی). ـــ ێک ئاو: قومێک ئاو یا دەرمان.

قوپان: تەپین، بەناوداچوون، چاڵبوون، (کە.) قۆپان، کوپان، ڕۆچوون، داکەوتن، تەپقبوون.

قوپـاندن: قۆپاندن، (کـە.) چـاڵکردن، ڕۆچوانـدن، داکـەواندن، تـەپک کردن، تەپق کردن، بەناودا بردنی هەندێ چت بە نەپێم.

قوپاو: ڕۆچوو، ڕۆچوواو، تەپق، تەپک، تەپق بوو.

قوپکە، قوبکە (ئەردە.): گومـەز، گومبەز، قوبەکە.

قوپۆز: قەپۆز، گرێیەکیشە لە نێوەڕاستی نیری جووتیدا.

قوپووز (ئەردە.): قەپۆز، هەوا، فیز، قومپوز.

قوپیان: قوپان، چاڵبوون، چاڵداکەفتن، بەناوداچوون.

قوت (باک.): ژێ ـــ بوون: جووێ بوونەوە. ـــ کرن: دروایـی هێنـان، بڕاندنەوە. (باد.) کورتەباڵا بۆ هـەمـوو گیـان لـەبەرێکییـە،هـەرزەوبێ ژێر. تەتیز، چاوەڕێ، ماڵاتی گوێ کورت، هوشیار، وورياو قنج. قیت، قنج، بەرز، بڵند. ـــ بوونەوە: قیت بوونەوە.هەرزە، گەوج، گێل.

قوتابخانە: خوێندنگـە. ـــ ئامـادەیی. ـــ پزشکی. ـــ کشـت وکـاڵ. ـــ شەڕی. ـــ دادگەری.

قوتابی: شاگردی قوتابخانە، فەقێ، منداڵێکە لە قوتابخانە بخوێنێ.

قوتـار: ڕزگـار، دەربـاز، ئاسـوودە، ئـازاد. ـــ بـوون: ڕزگـاربوون. ـــ کـردن: ڕزگـارکردن، دەربـازکردن. قـەتار، چـەند ووڵاخێکـە بـەرو دوا بـە ڕێگـایـەدا بڕۆن.

قوتان (فە.): کۆخین. (زا.) کوتان.

قوتاندن (فە.): کۆخاندن.

قوتانن (فە.): کۆخین.

قوتاوی: قوتابی.

قوتە: قوت، گت، کتە، پـەند. چەکـە، ڕووتـە، ڕووتـەڵ، ڕووتەڵـە. ووريا، ووشـيار. قوڵـە، مـەردومی قـوت. قوتـابی. (فـە.) کۆخـە. ئـاژاڵ یـا ووڵاخێکە گوێی کورت بێ.

قوتایی: بڵندی، بڵنی، قۆقزایی، شووێنی قوتە لە زەویدا، بڵندایی.

قوتەرە: کۆتەرە، دۆڵیانی ئاش.

قوتـەڕەش (خـۆ.): بـزن، گیسـک یـا کاریلەیەکـە گوێیـەکانی ڕەش و کورتبن.

قوتەسوور (خۆ.): بزن، گیسک یا کاریلەیەکە گوێیەکانی سوور و شۆڕبێ.

قوتەشین: بزنێکە گوێی قوت و لەشی شین بێ.

قوتەقوت: زۆر خۆ نیشاندان. وەدووی چتێکی نهێنی کەوتن. جووڵانەوە، جووڵەجووڵ، قنجەقنج، هەڵپەڕوداپەڕ.

قوتەک: پۆشاکێکی کورتە لەسەر کراسەوە لەبەر دەکرێ.

قوتەموور (خۆ.): مەڕ یا بزنێکە گوێیە کانی قوت و گچکە بن وەکوو بەڕوو، (خۆ.) قوتەموت.

قوتەیی: تیرەییێکە لە لوڕ.

قوتبوونەوە: قیت بوونەوە، قنج بوونەوە.

قوتچە (ئەردە.): چتی زۆر چاک، جووان، خاس، فرەخاس.

قوترمەیا (هەورا.): قولاپە، قولەپێ.

قوتفین (زا.): سڕبوون لە سەرمان.

قوتک (ڕەوا.): نێوچاوانی ئافرەتانە، کە تووکەکەی بڕابێتەوە. کوڵەجەی ئافرەتانە، کـە قۆڵـی کـورت بـێ. (بـاک.) سـیخمە، بـە کـەوای قوڵـەی ژنانیش دەڵێن، سوخمە.

قوتکە: هـەنجیری ووشـک، داوە دەزووی کـورت، قـرتم. تێـزە، کۆنگـرە، تەپۆڵکە، قیتکە، سەری شاخان و شووێنی بەرز. لووتکەی چیاو هـەموو شووێنێکی بڵندە، کەپک، بارگە، پارگە.

قوتکردن: کورتکردنەوە.

قوتکردنەوە: قنج کردنەوە.

قوتم (زا.): کورتمە، دارێکە لە زەویدا مابێتەوە درووای بڕینی.

قوتمسان: هەڵپسان.

قوتمسـاندن: هەڵپساندنی گوڵ و گیاو نیتر، کە ئافرەتان بـە پـرچ یـا بـە شەدەکانیاندا دەکەن.

قوتـنی: جـوورە پارچەیـەکی دێـغ دێـغ و ڕەنگـاوڕەنگ بـوو لـە لۆکـە دروستەکرا، دەکرایە کەواو پانتۆڵ.

قوتـوو (ئـەردە.): خلێف، درووبـارەی هـەنگووین. قـۆدی، (هـەو.) قۆتـی، قووتی، گەروانک، (باک.) مەخمەر.

قوتووی جگـەرە (هەورا.): قوتووی جغارە، قۆدی جگەرە.

قوتووقایم: مەحکەم، پاوەجێ، پایەدار، قایم.

قوتووقەوی: قوت وقۆڵ.

قوتووقۆڵ: قوت وقەوی، ئەستوور، کۆشتن.

قوتیان (فە.): کۆخین.

قوتیلە: قوتوولە.

قوڕ: پشکووڵ، بشکووڵ، کوڕ، گیل، هەڕ، هەڕی، حەرگ، (فە.) خـەرگ، (ئەردە.) هەرگ. قوڕ لە ئاو و گڵ دروستەدەکرێ، کـە ئەردە کـە بـە بەفر یا ئاو یا باران تەڕبێ دەبێتە قوڕ، قوڕ سەربان و دیواری هەژارانی پێ سوواخ دەدرێت. ـــ ی سوواخێ: کاپۆل.

قوڕاچکە (ئەردە.): قوڕقوڕاچکە.، گەروو، گەلوو.

قوڕاد: بەربەسێڵ.

قوڕادە (کە.): کوڕادە. کنی واڵ، پیف، گیایەکە کەژی لە ڕەنگ و تامدا و بنکدا وەکوو کەوەرە جیاوازیان ئەوەیە کەوەر ماڵییە قوڕادە کەژییە دەکرێتە کەلانە.

قوڕادە: مسی شکاو، جوورە پیوازێکە سەلکەکەی هەرگیز گەورە و خڕنابێ.

قوڕفتن (باک.): لە ڕیشە هەڵکەندن، ڕنینی ترێ و بڕینی گوڵی دانەوێڵە. (کۆ.) ڕووسە، بوورەدێر، ڕووی زەوی ڕەق ووشک ئاوکردن تا بکێڵرێ.

قوڕاڵە: گیای قوڕادە.

قورئان: سیپارە.

قورئان خواردن: سووێندخواردن بە قورئان.

قورئانندان: سووێنددان بە قورئان.

قوڕاو: ئاوێکە بەهۆی قوڕەوە لیڵ بووبێ. (ئەردە.) هەرگا، چڵپاو، چڵکاو. (هەو.) بەربەسێڵی شلە. ـــ ی: پشکووڵ، بشکووڵ (باک.). کەسێکە یا چتێکە لە قوڕەوە چووبێ.

قوڕاویلکە (کۆ.): باڵندەیێکە وەک (بۆرەجرە) وایە بەلاّم ئەو گەورەتر و قاچیشی درێژترە. جوورە ماسییەکیشە.

قوڕایە (بابا.): کوڕادە.

قوڕە (زا.): دژشاوی بەرسیلەو قۆرەی.

قوڕەبان: هەرەسی، (کۆ.) قوڕەپەست، (هەورا.) هەرەبان.

قوڕەبەشە: کوڕەبەشە، داعبایەکە.

قوڕەپەست: قوڕپەست. هەرەپەست، قوڕێکە پێ پەستکرابێ، قوڕەتێنە، قوڕەبانێکە، کە لەسەر گڵەباخەوە دەکرێ. مۆرە، تفە.

قوڕەپەستکردن: قوڕپەستکردن.

قوڕەتێتە: (باک.) چەقێن.

قوڕەڕەش: جوورە قوڕێکی ڕەشە بەنی پێ ڕەشدەکەن. قوڕە سیان.

قوڕەژێلکە: زیندەوارێکی ئاوییە.

قوڕەسوورە: جوورە قوڕێکی سووری پاکە چتێکی، کە سەگ ئاوەگڵی کردبێت، بە ـــ پاک دەکرێتەوە، بۆ لەمریش لە لەشدەدرێ.

قوڕەکاری: خەریک بوون بەکارو باری قوڕەکاریەوە.

قوڕەمە: تفاقی جووت. زمانەی هەوجاڕ ئەوەی گاسنی پێدا دەچێت.

قوڕەکاری: قوڕکاری.

قوڕەماسی (کۆ.): جوورە ماسییەکە.

قوربان: گۆری، بەلاگەردان، (هەورا.) پایەنداز، پێشبار، گاو و گەردوون، پێناو، سەرگەرد، قۆچ، قۆچی قوربان، گۆشتی قوربان، (جا.) بڕێتی، سەرگۆر، کوشتی. بە ـــ بوون: دەبەرمردن، خۆلە پێناونان، لەبەر گەڕان. ـــ کردن: لەسەر گەڕاندن، لەسەر گێڕان، لەبەر گێڕان. بۆ ڕێزگرتنی ئەو کەسەش بەکاردەبرێ، کە قسەی لەگەڵ دەکرێت. ـــ ی: کوشتییەکە، کە لە چووار ڕۆژەی جەژنەی قوربانیدا سەر ببڕێ بە ناوی قۆچەوە.

قوربانی کردن: قوربانی کردن لەچووار ڕۆژەی جەژنی قوربانیدا بەناوی قۆچەوە.

قورباق: قەرباقە، داعبایەکی ئاوییە، بۆق.

قوڕپەسەر: کز، چارەڕەش، خۆشەویست لێ مردوو، لێ قەوماو، هەژار. ـــ ی: کزی، چارەڕەشی، لێ قەوماوی، هەژاری.

قوڕپەست: قوڕێکە لەسەر شووێنێکی بە ئەستووری ڕۆ کرابێ، قوڕەپەست. ـــ کردن: ڕۆکردنی قوڕ بە ئەستووری، قوڕەپەستکردن.

قوڕپەشک: دڕندەیێکە لەنێوانی سەگ و پشیلەیدایە، نوختەنوختەی ڕەشی لە لەشیدایە.

قوڕپێوەدان: وێرانکردن یا تێکدانی چتێک.

قوڕبوون (فە.): سوور بوونەوە.

قورپ: قرخێنە، هێڵنج.

قوڕپێوان: داد وهاوارکردن، خەفەت خواردن، ماندووبوون، شیوەن کردن.

قۆرت: چەوتی و گێڕی لە هەمووچتێکیدا. چاڵ، چەپاڵەی ڕۆژگار.

قورت (باک.): قوم. ـــ یک ئاف: قومێک ئاو.

قورتاس: قوتار. ـــ بوون: قوتاربوون.

قوڕەپەسە: قوڕە پەستە.

قورتاندن: لچ هەڵقرچاندن.

قورتانن: قورتاندن.

قورتە: دەنگی گەرووە لە سەرمان یان لەبەر گریان. لرخە. (جا.) باڵندەیێکی سوور وسپی و ڕەشی تێکەڵاوە بەقەدەر ڕەشۆڵەیێکی دەبێ لە جێگایانی زۆر ئاستەم لە کێواندا هێلانەی دەکا، گۆیا ئەگەر گڵی هێلانەکەی وی لە هەر برینێکی کۆنی وولاّخ و ئاژاڵان بدرێ، چاکی دەکاتەوە.

قورتقورتاوی: چتی لق لق.

قورتک: قورتە.

قورتم: لووتی فیلییە و هێندە درێژە دەگاتە زەوی خواردەمەنی پێهەڵدەگرێ و بۆزاری دەبا. (موک.) گەروو، قوم، قوڕقوڕاگە.

قوڕتێکەر: کرێکارێکە، کە هەر قوڕتێکا بۆ قوڕکێش.

قورتچ: قورت.

قورچک (باک.): خانوویەکی گچکەیە، کۆخ.

قورچمین: هەڵپچراندنی گیا، هەڵپچڕکاندن.

قورخ (زا.): ئەستێرەی گەلاوێژ.

قوڕخێنە (هەورا.): قرخێنە، قرپە.

قوڕدادەر: کەسێکە، کە هەر قوڕدا بدا لەسەر چینی دیواری بۆ وەستا.

قورس: خەپلە، کولیچە، خرت. قورسوقۆڵ، گران، سەنگین، مرۆی سەنگین، گوێیەکە گران بووبێ.

قورساندن (باک.): سەرسامکردن.

قورسایی: گرانایی، سەنگ، قورسە، گرانی یا قورسی.

قورسە: قورسایی.

قورسەسیاوە (هەورا.): کۆخەرەشە.

قورسەلێدان: ساختەلێکردن.

قورسەیو (هەورا.): ڕەشەگرانەتا.

قورسکە: دەنگی سەگ لەکاتی ئازار پێ گەیشتنیدا.

قوڕسکەقوڕسک: نووسکەنووسکی سەگ لەکاتی ئازار پێ گەیشتنیدا یەک لەدووای یەکتر.

قورسوقەمەر: مەبەس لە مرۆی گەورە و گران و سەنگینە.

قورسوقۆڵ: چتی دار یژراوی قایم، قایم، سەنگین، مەحکەم.

قورسهەڵگر: ئامرازێکە چتی قورس لەسەر پشتی لۆری دادەنێ و دەشی هێنێتەخوواریّ.

قورسی: پتەوی، پڕ، بارسایی، بڵندی. کورسی. گرانی، گرانایی، سەنگینی، قورسایی، بریتیشە لە سەنگینی و گرانی مرۆڤان.

قورسی کەمەر: بەری گیایەکی گەرمیانییە ناوکێکی سپی هەیە بە کوتراوی بۆ ڕەوانی لە دەمی منداڵی ساوا دەکرێ.

قورسین: سەرسام بوون، واق وڕمان.

قورسی نەعنا: نوقڵێکی پانی گردە لە شەکرو ئارەقی نەعنا دروستەدەکرێ.

قوڕشێل: کرێکارێکە، کە هەر قوڕی بشێلێ و خۆشی کات.

قورغ: ئەستێرەی ڕۆژی، ئەستێرەیەک.

قوڕقوڕ (باک.): قەلەڕەشە.

قوڕقوڕاچکە: قوڕقوڕاگە، قوڕاچکە، قوڕگ، گەروو، گەلوو.

قوڕقوڕاگە: قوڕقوڕۆچکە، قرقرۆچکە، هەفک، قوڕقوڕتە، قوڕوو، (کۆ.) قرقرتۆک. قوڕقوڕاکێ، قەرقارک، گەروو، قوڕگ (بۆڕی هەناسەیە).

قوڕقوڕاکێ (هەورا.): گەروو.

قوڕقوڕتە (فە.): قوڕقوڕاگە.

قوڕقوڕۆچکە: قوڕقوڕاگە.

قوڕقوشم: مز، خوردەک.

قوڕقێنە: قرخێنە.

قوڕکردنەوە (فە.): سوورکردنەوە.

قوڕکێش: کرێکارێکە، کە هەر قوڕ بکێشی بۆ وەستا. ـــ ان: قوڕ بردن بۆ سەر نیش بۆ لای وەستا. ـــ ی: قوڕکێشان.

قوڕگ: گەروو، قوڕقوڕاگە، گەلوو، قوڕاچکە.

قوڕگدڕاو: مەبەس لە مرۆی چەنەبازو دەنگزلە. مەردومی چاوبرسی و زۆرخۆر.

قوڕگدڕیاگ: قوڕگدڕاو، گەلوو دڕیاگ. زگبرسی، تێرنەخۆر.

قوڕگرتنەوە: لە گڵ و ئاو قوڕ دروستکردن بۆ کار.

قورم (کە.): قەلاّفەت، دیمەن. (موک.) قورمی میچی، تەن، تەنی، (هەورا.) دوو وەرژن، دووکەڵ ژن. (باد.) بنکی درەخت. (باک.) کرم.

قورمساخ: دەویت، گەواد، تەرەس، ژنحیز. ـــ ی: دەویتی، گەوادی، تەرەسی.

قورمساغ: قورمساخ، ژنحیز. ـــ ی: قورمساخی.

قورمسان (زێ.): پسان.

قورمساندن (زێ.): پساندن.

قورمک (باک.): کرمی گچکە.

قورمیچاک (باک.): چرچی، چین و لۆچی ڕوو.

قورمیش: دانانەوە، کۆک. ـــ کردن: کۆک کردنی کاتژمێر.

قورنازک: ئانیشک.

قوڕنانەسەرچاو: بریتییە لە داخ و خەفەت کردن بە دڵی کەسێکیدا.

قورناویلکە: داعبایەکی درێژی بچکۆڵەی ئاوییە لە بەهاراندا پەیدا دەبێ و دەنگێکی زلی هەیە.

قورنە: گۆشەی ژوور یا حەوش.

قورنەت (باک.، باد.): حەوز، قورنە.

قورنچک: نوقورچک.

قورۆ (ئەردە.): زوقم، خووس، (ئەردە.) خوویز.

قورۆش: پارەیێکە بەرانبەری پازدە شاییە.

قورۆک: کولۆر، کوروژک.

قورۆڵ (هەورا.): کلۆر، کولۆر. ـــ ی (هەورا.): کلۆری، کولۆری.

قورۆمە (ڕەوا.): بافیش، ساختە، فۆرتە. هەوجار. (ڕەوا.) ـــ چی: بافیشکار، ساختەچی، فۆرتەچی.

قورور (بابا.): قوڕقوڕۆچکە.

قورواق (هەورا.): بۆق، قوڕ.

قوروقە: بۆق.

قوروان: قوربان، سەرگەرد. ـــ ی: قوربانی، سەرگەردی.

قوروڵ (ئەردە.): پووت، پووچ، پووچەڵ.

قوڕوچڵپاو: (بابا.) چەلب.

قورۆش: پارچە دراوێکی کانزایی گچکە بووە.*

قوڕوو (بابا.): قوڕقوڕۆچکە، قوڕگ.

قوورووشکان: نووسکان، قووراندنی سەگ.

قووروچک (باک.): کورت.

قووروسکەقووروسک: نوسکەنووسک، قوورەقوور.

قووروسکاندن: نوسکاندنی سەگ لەکاتی ئازاردا.

قوروقە: بڵاوبوونەوەی چەند سوارێکە لەکاتی هێرشدا.

قوروقەپ: قەروقەپ، قوڕوقەپ. قڕوقەپ، بێ دەنگ، مش.

قوروقەپۆز: قڕوقەپۆز.

قوڕوقسڵ: چتێکە دەگیرێتەوە لە گڵ و قسڵ بۆ بەکارهێنانی لە بناغەی دیواری.

قورووگ: قوڕگ.

قوروونچک: نقوورچک.

قوری: خەرمانی شیشەتووتن. قووڵکەنار، چاڵی ئاوێ. گۆل، حەوز.

قوڕین: چتێکە لە قوڕ دروستەدەکرێ.

قوریانە: گیاندارێکە پێی دەڵێن قوڕی.

قورینجاندن: هەڵقورینجاندن. قونجڕکە.

قورینگ: قولێنگ، قولنگ.

قورینکە (کۆ.): گیایەکە وە لاولاوی دەچێ گوڵیشی هەر وە نیوی دەچێ بەلاّن سپیە.

قوز: زەها، ئەندامی شەرمی ئافرەتان، دامەنی ئافرەت، هوولە، (هەورا.) کوس، (ڕۆژ.) کوز، زێ، ماڵ.

قوزە: لا قووڵەکەی جگییە.

قوزەسوونەکێ: سووتانەوە و سووربوونەوەی زێی کچی منداڵ.

قوزەڵقورت: قوززەڵقورت.

قوززەڵقورت: دەردێکە وەکوو سندان لە گیاندارو کاڵەک و شووتی و ترێزووی دەدا، بۆ جنێویش بەکاردەبرێ. قزە، قزەڵقورت، زڵفنج، ژەقنەموورت، زڵفنجاو، ژەقنە، کندرووس، زەبرەبەند، ڕەنگە تامی گووژاڵک یا چتێکی تاڵتربێ، بۆ جنێو بەکاردەبرێ، نەخۆشییێکی ناسراوە.

قوزبڕکە (بار.): مڵەدروکلکە، بڕێتییە لە چەقۆی گچکە.

قوزگە (هەورا.، باد.): قزگە.

قوزمز (باک.): گیایەکە.

قوزوڵقورت: قوزەڵقورت.

قوزێن: قولینچک، کەلێن، پەنا، پەناو، پەسیو، قولینچک، گۆشە، کونچک، (ڕەوا.) قورنیشک.

قوزێندار: (باک.) بستی، گۆشەدار، سووچدار.

قوس: قوز، زێ.

قوسان (زا.): تاوسان و کوترانی پێ لەبەر زۆر ڕۆییشتن.

قوش: باز، واشە، باڵندەی ڕاوێ. (زا.) خەرمانێکە ئامادە کرابێ بۆ کوتان.

قوشقن: باڵدوو، قایشێکە بەزینی چارەوێ دەکەوێتە ژێر کلکی.

قوشقنە: قوشقن.

قوشقن بوون: قوشقی بوون.

قوشقی: سڵ، تووڕە، ئاڵۆز. سەرسام. ـــ بوون: سەرسام بوون، تووڕەبوون. ـــ کردن: سەرسام کردن، تووڕەکردن.

قوشیلک: خوڕیلک، شیرکوتک، گیایەکە بۆ ڕەوانی زۆرباشە.

قوفە: قورفە.

قوففە: قایەغ.

قوففەدان: قایخەوان.

قوفڵ: قفڵ، گۆڵە، سڕی، تەزی سەرما.*

قوفلک: دەست بەندی ژنان بۆ جوانی.*

قوفلین (زا.): زۆر سەرمابوون، ڕەق بوونەوە لە سەرمان.

قول: کوڵ، کولان، جۆش، ڕەش، قولەڕەش، چەپکە. دەسکێکی گچکە و کەم لە گەنم و جۆی شین و گوڵ و گیاو چیلکە، (باک.) قەفت، دەسکە، قولچە، سەلوک. چتی کوڵ، قولپی چت لەسەر ئاگر، سەری تیژی هێلکە. (باک.) کون. ـــ کردن: کونکردن. باش ڕێستانی هەلوک بە جۆرێک، کە ژێرەکەی بۆش بێ، بۆئەوەی تا کە بە دار هەلوک لێیدا بەرزبێتەوە. بەش، پەش، پشک. (موک.) دەست، چەنگ، پڕ بەدەستی گژو گیا. (فە.) لاق، قاچ، قاچ وقول، پێ بەندەی ڕەشکۆڵە، زەنگە. (فە.، موک.) پێ لەگەڵ قاپی بەکاردەبرێ. (هەورا.) قوڵتە، کوور، کونی دیواروچتی تر. (باک.) چڵ، ـــ دان: چڵدان. مرۆڤی پێست ڕەش، بەندەی ڕەشکۆڵەی پێست ڕەش، قولەڕەش. قوڵە.

قولاپ: نەپک، چەنگاڵ، دریشەیێکی چقەداری تیژە بە لووتەکەی چەرمی پێ کوندەکرێت و بە چقەکەی دەزوو لەگەڵ خۆی دەهێنێتە دەرەوە. ئاسنێکی لووت تیژی چەماوەیە چتی پێدا دەکرێ. ـــ ی ماسی گرتنێ: شەوکە. شەوک، نەق، قولەپێ، قولاپە، ـــ ی کڵاوی ژنان.

قولاپە: قولەپێ، گوویزنک، قاپەرەقە، ڕەگەکەی پشتەوەی پانییە، گوهیشک. چتێکی لووت چەماوەی تیژە دەگیرێنرێتە هێندێ چت.

قولاپدۆز: کەسێکە بە قولاپی چتی بچنێ و بدروێ.

قولاپدووزی: قووندەرز، دروونی چت بە قولاپ.

قولاپێ (جا.): قولاپە.

قولاپێ ماسی گرتنی: چەنگەک.

قولات: ئەندازەیێکی زۆر.

قولاچ (ئەردە.): قولانج.

قولاچ: قولاچە: قالۆچە.

قولاچە (بار.): دوو باڵی کراوەوە، پێوانەیێکە، بە درێژایی دوو دەستی کراوەوە.

قولاخ: بنکاچ لەناو گۆمی ئاویدا، کە ماسی لەزستانێدا خۆی تێیدا بۆسەدەدا. جێگای دابەشکردنی ئاوە بۆ مەرزە لەلای سەروویەوە. پارچەیەکە لە لەشی ئاژاڵ، کە دڕندە خواردبێتی یا مردار بووبێتەوە و شوان بۆ بەڵگە هێنابێتیەوە لای خاوەنی. کەوڵ و پێستی گیاندار. شوێن، شووێنەهەوار. کیف، بەرگ، پێست، تێکوڵ. مۆڵ بوونی ماسی و ئاژاڵە.

قولاخە: مۆڵ بوونی ماسی و ئاژاڵە.

قولاخە: کۆمەڵ.

قولاخەدان: کۆمەڵ بوون و بەسەر یەکتری کەوتنی ماسی لەسەرمادا. کۆمەڵ بوونی گیاندار.

قولاخی: قالاخی، ڕەش، کراسی ڕەشی تازیەداری.

قولاری (هەرت.، خۆ.): ڕەقاز.

قولان (کە.): گەمەیێکە لەپشتەوە منداڵێک لاقێکی بڵندەکا و قامکی دەگرێ و لەسەر لاقێکی ڕەپێی هاوڕێکانی دەنێ.

قولانج: (باک.) بانگ، (باد.) قیلاج، نێوانی دوو قامکی گەورە و دزشاومزەی ئاوەڵەیە بۆ چت پێوان.

قولانچە: قالۆچە، گوخلێنکە، قالۆنچە.

قولاندن: هەراکردن بە دەنگی بەرز.*

قولامورغ (فە.): کولانەی مریشکێ.

قولاێ بەنکێف: دژی سەرکێوان.

قولە: ووشترگەلوو. سەری چالاێی هێلکە. چارەوێی ڕەنگ شێ. سەرە تیژەکەی هێلکەیە، ناوی دێیەکیشە لەنزیک خانەقین. گیانداری کلک کورت. قولخ.

قولە: قوللە، تەپڵەسەری شاخ و گرد و داری بەرز. چارەوێی ڕەنگ شێ.

قوڵەبازەڵە (ئەردە.): قەلەپاچکە.

قوڵەبانک (باد.): بەر هەیوانێکی سەرباندارە نووێن و چتی تری لەسەر دادەنرێ.

قوڵەبەراز: کوودەڵە بەراز، کوڵەبەراز.

قوڵەبنە: خڕین، تێکسرماو، کورتەبنە، خڕیلانە، خڕیلە، کورت وقەڵەو، بانۆڵە، کنک، دووگوردی، خڕو کورتەبالاَ، کوڵەبنە، خڕو پڕ، دووقوولری، خەپەتۆڵە، خەپلە، خەپەرە، خەپەتۆرە، خەپانە، خشپن، قوڵەپانکێ، خڕو مڕ، مەندین، بونیە قەڵەوو کورت.

قوڵەبنکە: قوڵەبنە.

قوڵەپە (ئەردە.): قولاپە.

قوڵەپسکێ (ئەردە.): سستی لە ڕۆیشتنا.

قوڵەپێ (هەورا.): قولاپە.

قوڵەپێچ: ڕەپێچەک. ـــ دان: ڕەپێچەکدان.

قوڵەتێن: ئەندازەیێکە لە ئاو، کە چوویتە ناوی ڕەنگی تێک نەچێ و پیس نەبێت.

قوڵەچۆماخ: کوتەک، کوتەکی کورت، قوڵەدار.

قوڵەڕەش (موک.): گیایەکە لە مێرگاندا دەڕوێ بۆ ئالیکی وولاَخان دەستەدەدات.

قوڵەشین (موک.): گیایەکە لەناو قۆپی و مێرگاندا دەڕوێ دەکرێتە ئالیکی ئاژاڵ و وولاَخان. کەرۆیشک.

قوڵەفیسقە (ئەردە.): قولەپێ، قولاپە.

قوڵەقاچ: قولاپە.

قوڵەقۆچکە (باک.): کزچکە.

قوڵەقوڵ (ئەردە.): قوڵتەقوڵتی چت لەسەر ئاوور، کوڵەکوڵ، (ئەردە.) قڵتەقڵت.

قوڵەک (باک.): تیر، گیایەکی گەلاَپانیشە بەسەر زەویدا پاندەبێتەوە.

قوڵەمشت: قولی مشت. ـــ ی: چتێکە بە پەنهانی بیخەیتە قولی مشتی یەکێکەوە.

قوڵەنج (فە.): هەنگاو، شەقاو.

قوڵەنک: قولنک.

قوڵەنکە: قوڵنگە.

قوڵەوەیباب: ماری کتکی، مشکەدز، (هەو.) کۆرەوەیباب، کووێرەمار، کۆرەمار.

قوڵلە: چپە، کلاَوە، قەڵەپۆپە، پۆپە، تۆقە سەری چتی.

قوڵلەی کێوی: پۆز، (باک.) دهار.

قولباریک: پێ باریک.

قولب: قوڵف.

قولبوون: کون بوونی چت.

قوڵبێقل (باک.): تفنک، کونەکەپۆ.

قوڵپ: بڵقی ئاو لە کانیدا لەکاتی هەڵقولاَنیدا. هەنیسکی گریان. (هەورا.) پێنجقرانی تۆقەسەری ژنانە. بڵقی چتی شل لەسەر ئاوور. تڵپ، قلف، قوڵف.

قوڵپاندن (باک.): قڵپ کردنەوە.

قوڵپە: قڵف، قڵپە، قوڵتە. دەنگی کوڵینی چتی شل، قوڵپەقوڵپ.

قوڵپەژێر (هەو.): بەری گوڵەهێرۆ.

قوڵپەقوڵپ: قوڵتەقوڵت، بڵقەبڵق، قڵپەقڵپی یەک لەدووای یەکتری.

قوڵپچە (هەورا.): دوگمە.

قوڵپدان: بڵقدانی ئاو لەکاتی هەڵقولاَن ویا کولاَنیدا. هەنیسک دان لە گریانێدا.

قوڵپک (باک.): گرتنی کاتی. داڕزان، دوگمە.

قوڵپن: مەردومی خڕنەی قەڵەو.

قوڵپنە: قوڵپن.

قوڵپین: قڵپ بوونەوە.

قوڵت: کولاَنی چتە لەناو مەنجەڵ و ئیتردا. ڕوچوون، قوم بوون لەئاویدا یا دەنگی چوونەخوواری. ڕووت، قووت، سەڵت.

قوڵتاندن: قورتانن. بردنە ناو ئاو، ڕۆهێشتنە ناو ئاو.

قوڵتە: جووڕە دەنگێکە لەکاتی خواردنەوەی چتی شلدا لە گەرووی هەندێ کەسا پەیدا دەبێ. (ئەردە.) چوونە بن ئاوێیە. دەنگی کولاَنی ئاوێیە، قوڵپە، (هەورا.) قوڵ، لەناو دەفر و مەنجەڵێدا، قڵتە. (هەو.) نووکەباریکەکەی هێلکەیە، قووڵە. ـــ ی ڕانی: ئەستوورایی ڕانی. (دزە.) باڵندەیێکی گچکەیە و بۆرە لە جێگایانی سەختی کێواندا هێلاَنەی دروستدەکات و هێلاَنەکەش بنێشتی قایم دەکات چل ڕۆژان لەزستانێدا دەرناچێ. قوڵتە شینکە، قورتە، قورتک، دەنگێکە لەژێر ئاوەوە بێتەدەرێ.

قوڵتەباز (خۆ.): فێڵباز.

قوڵتەخۆرە: ژێردەریایی.

قوڵتەش: بێ شەرم، ڕووداماڵراو.

قوڵتەشە (ئەردە.): قوڵتەش. ـــ ی: بێ شەرمی، ڕووداماڵراوی.

قوڵتەقوڵت: قڵقەقڵق، (بابا.) قوڵپەقوڵپ، زڵقە، زڵق. دەنگی کولاَنی شلەمەنییە لەسەر ئاوری بە بێ پسانەوە. قڵتەقڵت. هەڵپەڕوداپەڕ.

قوڵتەی ڕان: ئەستوورایی ڕانی، مەشکەڕان، شلکەی ڕان.

قوڵتخ: بنەهەنگڵ، بنەگڵ، بنەخڵ، بنکەش.

قوڵتش (ئەردە.): بێ شەرم، کوڵەش، ڕووش.

قوڵتیان (ئەردە.): چوونە ژێرئاو، قوم بوون.

قوڵچە: قول، دەسک. ـــ گیاوگوڵ: دەسکەگیا یا گوڵ، پڕبەمستی، پڕ بەنێوانی قامکی گەورەوشادە.

قوڵچماخ: مەردومی قسەخۆشی، قسەڕەوان. هەرزە، قوڵنگی، قوڵدڕ.

قوڵخ: خانوویێکی بچووکە لەسەر ڕێگادا دروستکرابێ بۆ ئەستاندنی خەرج و باج لە مەردوم.

قوڵدان (هەورا.): چڵدان، قوڵتیان.

قوڵدڕ (ئەردە.): مەردومی بێ شەرمی بێ ئابڕوو، قوڵچماخ.

قوڵدرێژ: داهۆڵ، لاقدرێژ.

قوڵزاندن (باک.): قەدکردن، چەماندنەوە.

قوڵزین: قەدبوون، چەمانەوە.

قوڵسان (گەر.): کوڵمک.

قوڵغ: خانوویکی گچکەیە لەسەر ڕێگایەدا دروست دەکرێ بۆ ئەستاندنی باج لەخەڵکی. جووان.

قوڵف: (هەورا.) دارکونێرە. (زا.) قلّف، دەسە، دەسک، هەنگڵی دیزەوگۆزەو نیتر، قوڵپ، چەپل، چەمل. جێگا دەستە لە هەموو چتێکیدا، کە پێی هەڵبگیرێ. قفل (قفلّ). قوڵفی دوگمە.

قوڵفە: ئاڵقە، قافکە، قاف، قوڵف، قلّف. جوورە گرێدانێکە بە قوڵفە تا ئاسان بکرێتەوە، گرێ قوڵفە، قوڵفک. (ئەردە.) ئاڵقەیێکە دەنرێ لە هەموو چت. چەند ئاڵقەیێکە لە خێوەت و دەوار لە یەکتر هەڵدەپێکرێن.

قوڵفەقوڵف: دەسکی گۆزە و دیزە و چتی تر.

قوڵفچادر: قوڵفی چادرو خێوەت.

قوڵف لێنان: مەبەس لە سەنگین و گران ڕاگرتنی یەکێکییە، کە سەنگین و گران نەبێ. قلّف لێنان لەدیزەوگۆزە و ئیتر.

قولقولاندن: جوورە یارییەکی دوودەستەییە قامکی لاقی چەپ لە پشتەوە دەگرن بەدەستی ڕاست لە پشتەوە وە لەسەرپێی چەپ بە هەنگڵە شەڵە دەچن بۆ یەکتری.

قوڵقوڵانە (ئەردە.): بالینە: قەلقەلانچکە، ئاڵقەیێکە لە کۆنە پەڕۆ لەسەر سەر دادەنرێ تا تەبەقەو چتی لەسەردانرێ.

قوڵقوڵانچکە: قولقولانە.

قوڵقوڵە (شن.): ئێسکی نێرومێی لەسەرەوەی ڕانی، (هەو.) نێک، ئەسکنجە، زیزەڵە. ناوی کانیەکییە، کە لە گوندی (بەیرەم) ی هەڵدەقوڵێ کەوتۆتە نێوانی وڵاتی مەنگوڕو گەورکانەوە و دیبۆکرییە، یەکێکە لە دێهاتەکانی قازییان لەنزیک سابڵاخی ڕەنگین. قوڵتەقوڵتی شلەمەنییە لەسەر ئاووری.

قولک (ئەردە.): دەخیلە، گۆزەڵەی پارە تێخستنێیە.

قوڵقوڵە: قەڵپەزە: فووارە.

قولکرن (زا.): کونکردن.

قوللە: تەرازن، (باک.) تیتالک، تیتکا سەر چیایە، تەپەلۆکی سەر کێوان، تاپ، توێپ، کلاّفە، کەپک، کلّوینک، کوومبر، کێلی، کمت. سەری چالاّیی هێلکە.

قوللە: کۆپ، کۆت، گوویک.

قوللەی کێوی: دهار، (باک.) پۆز.

قولە (ئەردە.): ووشترگەلوو.

قولشت (کە.): نیوچنگ، نیومشت.

قوڵنگ: جوورە باڵندەیەکە لەگەڵ قازی پێکەوە گەرمێن و کوێستانێ دەکەن، لاق و ملی درێژە وەکوو شینە شاهۆی دەچێ. هەندێکیان دەمی خڕو لووت درێژە، جوورە پاچێکی یەکدەم و دوو دەمیش هەیە خاکی پێ هەڵدەکەنن، دیواری پێ تێکدەدەن، قوڵینگ، کولنگ، کولینک، قوڵنگە. (جا.) دارێکە سەر دوو فلیقانە بۆ میوە لە لکە بەرزەکانی درەختان لێ کردنەوە، چەڵاک، بازگە، قوتکە.

قوڵنگە: قوڵنک، پاچێکی یەکدەم و دوو دەمیشی هەیە بۆ خاک هەڵکەندن بەکاردەبرێت.

قوڵنگەی فیلەوان: فیل کوت، کەژە.

قولۆچ (باک.): شاخ، قۆچ.

قولۆچ خشت: شاخ ڕاست.

قولۆچکێر: شاخ چەماوەوە.

قولۆر: قوورڵ، کلۆر، قلۆر، کاس.

قولۆق: کلکی گەنەشامی.

قولووچ: چاڵ و چووڵ و چرچی دەم و چاڵەقووتە، قولاّپی قەیسی و نیتر.

قولووچان (ئەردە.): جوورە یارییەکە.

قوولووچ قوولووچ: شووێنی چاڵ و چۆڵ.

قوولوولوولوو: چاوشارکێ.

قولێر (بار.، باک.): سێوە لاسوورە. (باک.) کون. ـــ کرن: کونکردن.

قولی: کورتکراوەوەی موحەممەد قولی یا جەعفەر قولییە.

قولیان (هەورا.): کوڵین. (ئەردە.) کۆڵان، کوڵیان.

قولیچک: قامکەچکۆڵە.

قولیک (زا.): بەندیخانە.

قولی مست: ناو بەری دەست بە قووچاوی.

قوڵینە (بابا.): قەرتاڵەیەکی قووڵە، سەوەتەیە کە لە شووڵکان دروستدەکرێ.

قولینچک: قوژبن، کەلێن، گۆشە، سووچ، قونج، کونجک. (هەورا.) هەڵقورینجاندن، قونجرکە لێگرتن.

قولینچکدار: سووچدار، گۆشەدار.

قولینچکی چاو: کورنیشک، قونکی چاو، (باد.) قوژی چاڤ، بەولایە دەڵێن، کە کەوتۆتە لای گوێیانەوە.

قوڵینگ: باڵندەیێکی کێوییە مێردی قازییە و پێکەوە گەرمێن و کوێستانێ دەکەن. جوورە پاچێکە، (باک.) تەڤر، کوولانک، زەنگەن. قوڕنگ: جوورە باڵندەیێکە.

قوم: قیپ، نقووم. ـــ بوون: ڕۆچوون، نقووم بوون، چۆم بوون، قیپ بوون. گولپ، قر، مژ. ئەوەندە ناو یا شلەمەنییە، کە لە زار کرێ بۆ جارە قووتدانێکی، پڕ بە گووپ. ـــ یک: قرەک ئاف. ـــ یک لە ئاودان، یا لە جگەرەدان: قومێک ناوخواردنەوە، پشوویک جگەرە هەڵمژین و جغارەکێشان. فر. ـــ یک ناو: فرێک ناو. زیخ، خیز، لیم. نێی ناش. کۆل، نێ، دارێکی درێژە و ناو هولّۆل وەکوو ناخوری ناوی تێدەکرێ بۆ خواردنەوەی ئاژاڵ و هەم دەفرێکی گەورەیە بۆ ناوی ئاژاڵان.

قوماتە: پارچە تنراوێکە منداڵی تازەبووی پێ دەپێچرێتەوە.

قوماتەکردن: پێچانەوەی منداڵی ساوا بە تەنراوێکی لە مەرحەمە یا چتێکی تردا.

قومار: گەمەیێکی ئەنجام پیسە بۆ پارە لێک بردنەوە. لە ـــ ی دادڕاندن: واتە لەدەست چوون و زیانکردن. لە ـــ یدا بردنەوە: قازانج کردن. فروفێڵ. فشە، گاڵتە، یاری، کایە.

قوماربار: قومارچی، مەردومی فێڵباز. دەغەڵ، قەشقە، ناڕاست. ـــ ی: قومارچێتی. دەخڵی، قەسقەیی، ناڕاستی، فێڵبازی.

قومارچێتی: باری قوماربازی.

قومارچی: قومارکار، کەسێکە قوماری زۆر بکات.

قومارخانە: قومارگە.

قومارکەر: قومارکار.

قومارکردن: قومار لەسەر پارەکردن، خەریکی قوماری بوون.

قوماش: کوتاڵ، ناوی جۆگە ئاوێکییە لە شارەزوور.

قومام: جووره گیایەکە لە گەڵاو ساقدا وەکوو گەنمە بەڵام گوڵەکەی دان ناگرێت شێوەی نیپەو پووچە، سەلکەکەی شیرینچکە.

قومامە: قمامە، تەقەڵێکی گەورە ئەو دیوو ئەو دیوە، کە ناو بەناو لە دۆشەگ دەدرێ.

قومان: پارچە تەنراوێکی درێژە منداڵی تازەبووی پێ دەپێچرێتەوە.

قوماند (باک.): فەرمان، شەڕ، جەنگ.

قوماندار (باک.): فەرماندار، شەڕکەر، شەڕانی.

قومەزە (ئەردە.): زۆڵ، بیژوو.

قومەقوم: ڕەتم، کەین و بەین، (کە.) پچەپچ. دەنگی تونگەیە لەکاتی ئاوخواردنەوەدا.

قومەلان: خیزەلان، زیخەلان.

قومپارە (ئەردە.): گوللەتۆپێکە، کە ساچمەی زۆری تێدابێ، بۆمبا.

قومپاژنە: پانیە، پانێ، قومپانیە.

قومپانێ: پانیە.

قومپانیە (هەر.): قومپاژنە، پانیە، پانێ، پانیەی پێ ویا هی قۆندرە.

قومپوز: لاف، فیز.

قومڕخ (ئەردە.): گورج، ئامادە.

قومری: باڵندەیێکە بەقەد کەوێکییە دەنگی خۆشە ڕەنگی پڕەنگ و پلپلییە، خەتێکی ڕەشی لە گەردنیدایە لەناو کوردەواریدا لایان وایە، کە دەخوێنێ دەڵێ (یاکەریم)، بە خێویش دەکرێ و زۆر نرخدارە بۆرکار و سەرباڵ شینە، جووره کۆترێکە و لە کۆتر گچکەترە. نێوی ئافرەتانە. داشکەلەم.

قومساڵ (کە.): خاکی لماوی، خیزەلان.

قومسی (باک.): دوژمن.

قومش (ئەردە.): نەغمە، نوغم، لوغم، کارێز.

قومش کەن: کەسێکە نوغمی لێ بدا، کارێزکەن.

قومقومە: گومگومە، بزن مژ، بزن مژک، تێرتێرە. تونگە، بقبقە، لوولێنەی گڵە جووره گۆزەڵەیێکی ئاوێیە زاری تەنگە قومقومە ئاوی لێدێتە دەرێ، جووره مارمێلکەیەکی نێومالانە مێشی دەخوا.

قومقومۆک: بزغشک، بزغژک، کمکمە، گیرنگرک، کمکسیر، قۆری، (زەن.) قمقمۆک، قومقومک، خەمەگروو، ڕەنگی شینە. (زەن.) پیسپیسۆک، (کە.) قۆری، قمقمۆک، (زەن.) قومقومک، دەڵێن هەمووی سپیەو ڕەنگی تری نیە، (باک.) گیایەکە، قومقومە.

قومقومۆکە: قومقومۆک.

قومقومە: قومقومۆکە، دەفرێکی مسینی قوڵفداری مل باریکی بن پانە.

قومقومۆکە: ترترە، بزن مژک، بزن مژ، داعبایەکی گچکەی وەک مارمێلکەی وایە، گۆزەڵەیەکی مل باریکی بەرزە ناو ملەکەی کونکونە لەکاتی ئاولێ ڕۆکردنیدا بلقەبلقی لێوەدێ.

قوملاخ: قوڕێکی ملی ئەستوورە، کە پەیدا بووبێ لەباران یا لە ئاوی ترەوە.

قوم لێدانێ: بەستەیێکی بادینانییە.

قومووش: کونێکە بە ژێر زەویدا لێ بدرێ وەکوو کونی کارێز.

قوم لێدان: نەفەسێک لە جغارەو سبیلەو ئیتر دان، وەرگرتن و هەڵمژینی چتی شل، مژین.

قومووش لێدان: قوم لێدان، هەڵکەندنی قومووش لە زەوی بە یەخەدرێ.

قونار: لق و پۆپی بن بەری داران. ـــ کردن، (خۆ.) قونیر، لێکردنەوەی لق وپۆپی دارەمێوێیە بۆ ئەوەی لقەکانی ناوەڕاستی بەهێز بن و بەریش زۆر بگرن.

قۆناغە: بابۆڵە، پێچانەوەی منداڵی ساوا.

قونارغ: قۆنداغەی تفەنگ.

قونانیشک (جا.): ئانیشک.

قونە (بابا.): هەڵبەز، ڕۆییشتن و بازدانی هەندێ پەلەوور وەکوو چۆلەکەو پاساری قشقەرە بەهەنگاو، کەو.

قونەت (ڕەوا.): خۆهەڵکێشان.

قوننەت (کە.): کوندە، قوندە، مەلی کلک کورت.

قوننە (کە.): شانازی، بەخ. ـــ کردن: شانازی و بەخ کردن.

قونەقون (بابا.): هەڵبەزهەڵبەز. بە ـــ ڕۆییشتن: بە هەڵبەزهەڵبەز ڕۆییشتن، هەڵبەزهەڵبەزێکە یەک لەدووای یەکتری.

قونەنیشک: ئانیشک.

قونتاغ: قونداغی تفەنگ.

قونتار: بنار، دامێنی چیا، پێ دەشت.*

قونتک (زا.): یاپراغ، دۆڵمە.

قونج: کونج.

قونجرکە (هەر.): هەڵقورینجاندن، قورینجاندن، قونجرک. پێکوڵی، گیایەکی بێ گوڵە، (شا.) کونجرە، پەیکول، پێکوڵ، گیایەکە قولانجێک بڵند دەبێ دووای ووشکی جووره دەنکێکی درواوی دەردەکات بەقەد نۆکێکی درێژکۆڵەیە.

قونجریسکە: برکە گیایەکە بە زەویدا تووڵە داوێ، هەر لکەی بە دوورو درێژی گەڵای ووردی پێوەیە گەڵایەکەی وەهی قۆرینگانێ دەچێ هەر لکەی چەند گوڵێکی سپی وشینی دێنێ و هەر گوڵەی ٢ قەلیان دێنێ، لەپاش ووشک بوونی لەجێگای گوڵەکان جووره تۆوێکی بەقەد نۆکێکی دێنێ، چووار دڕووی تیژی پێوەیە بە هەر ڕوویەکی بە زەویدا بکەوێ ڕووەکەی سەرەوەی دوو دڕووی تیژی پێوەیە و سەریان لە هەوایە.

قونجی (ڕەوا.): کونجی.

قونچرک: قونجرک، چرنووک، نقورچ.

قونچک: کونج، قوڵێنچکی دیواری، قوونک، بنک، قوژبن. ـــ ی جغارە: بنک، بنکە. ـــ ی پیوازێ.

قونچکی مێوژیومیوە: دوریلک.

قونچکە: قنچکە. ـــ کردن: قنچکەکردن.

قوندا (زا.): قووندەر.

قوندان: (هـەو.) لای سمتی مریشکێیە دووای کوژرانەوە جالێنرابێ یا نا.

قونـە: قوننـە، (کـە.) قولـە، قولتـە، مـەلی کلـک کورتـە یا بێ کلکـە، کوولّ، کوولی.

قوندک: کوولەکەی خوواردنێیە.

قونگ: قوون.

قوننە: قوندە.

قوننەت (کە.): شانازی، پەخ. ـــ کردن: شانازی کردن.

قونیک: قولاپە، قولەپێ.

قوو (ئـەردە.): قوولـە، هـەرا، خولـوو، قـالّ. بالّندەیێکی سپی و تـووک نەرمە هێندەی دوو قـازان گەورەیـە ملیشی بەقـەد ملی دووقـازان درێژە و بلّندە، کەوی دەکرێ و گۆشتیشی دەخورێ و بالّندەیێکی دەریاییە.

قووارەقووارە (ڕەوا.): قرەقری بۆقانە.

قووش (زا.): قوشقن.

قووقوو (ئەردە.): قاوەقاو، قوولـە، خولّوو، هەرا.

قووپک: بەرزییەکە لە ناوەڕاستی تەختانێکیدا. پشتی دەرپەڕیو.

قووتـار (خـۆ.): لێکردنـەوەی لـق و پۆپـەی دارە مێوییـە تـا لقـەکانی ناوەڕاستێ بەهێز بن و بەری زۆر بگرن. (خۆ.) قونێر.

قـووت: ڕووت، کۆت، خـوواس، هەمیشـە لـە دووای ڕووت بـەکاردەبرێ: ڕووتوقـووت. زاد، ڕۆزی، ئـەوەی مـرۆی پێـدەژی. لـووش. ـــ دان: پاروویێک یا قومێـک ئـاو یا چتێکی تر بە گـەروودا ڕۆبردن. نقووم. ـــ کردن.

قووتەرە: بڕوانە: قۆتەرە.

قووتە: ڕووتە، ڕووتەلّ، (لەگەلّ ڕووت) ی نەبێ بەکارنابرێ وەکوو ڕووتەوقووتە. نقووم بوون. قولّتە، خۆلە ئاو هەلّکێشان.

قووتەلّ: ڕووتەلّ.

قووتەلّە: ڕووتەلّە.

قووتچوون: چوونەخووارەوەی چتە بەناو چتێکی تردا، پاروووەکە قووتچوو: قووتدرا، ڕۆ لە ناوەکەدا قووتچوو: ڕۆچوو.

قووتـدان: بردنـەخووارەوە بە گـەروودا کـردن، بـە گـەروودا ڕۆهێنـان، بـە گەروودا بردنەخووارەوە، لرفدان، هشتاقتن، (کـە.) چۆقـدان، (بـاک.) دابەلیاندن. قووتدە: (باک.) داوره. پێ ـــ : داقورتاندن.

قووتدەر: قووتکەر.

قووتکەر: قووتدەر.

قووتکردن: قووتدان، نقووم کردن، لووش کردن، هەلّ لووشین.

قووت وڕووت: ڕووت وقووت.

قووتی (زا.): قوتوو.

قووج: چتێکە لەوێنەی کەللەی شەکریدابێ.

قـووچ (بۆتا.): کەلّـبەرد. تەلّـەی داعبایان. قیت، بلّند، بـەرز، شاخی بـەرز و درەختی بلّند. بالاّبـەرز. (دزە.) یـەکێکی درێـژە، کـە کـورت بووبێتەوە.

قووچان: ـــ ی چاو: چاولێکنان، پێوەدران، چووقان، لێکنران، (هەورا.) قووچنای.

قووچـاندن: چووقـاندن بـۆ دەست و چـاوو دەم بـەکاردەبرێت، لێکنـان، مچاندن، نوکڕاندن.

قووچەن: قووچاندن، دەم نان بەیەکدا، لێکنان، پێکەوەنان.

قووچاو: دەم و چاو یا دەستی لێکنراو.

قووچەک: چەند چتێکە لەسەر یەکتریدا بنرێ بە قووچی.

قووچەکە (هەو.): قووچکە، (هەورا.) هەرە، پارچە زەوییەکە، کەمێک قـووچ و قیت بێ سا دەستکرد بێ یا خۆڕسک. (پیر.) ئەنگوستیلەی دروومانێ.

قووچکە: قنج، قووچەکەی سەر دیواروو چیاو جێگایـانی بـەرز. ـــ ی قیت: بلّند، تەلاّقووچکە.

قووچیان: لێک دران، قوچلاندن.

قووخ (دەر.): کەپر، (هەورا.) هەرزەلّە.

قووخالّ (دەر.): کووخ.

قووراندن: بۆڕەی ڕەشە وولاّخ. هاوارکردنی سەگ و تاجی لەکاتی ئازار پێ گەیشتنیاندا.

قوڕاندن: قووڕاندن.

قـووڕە: دەنگێکی کـە لـە قووڕوسکە گـەورەتر بێ ـــ ی پێدەلّێـن، دەنگی سەگێک و تاژییە، کە ئازاری پێگەیشتبێ. قۆڕە. بۆڕەی گایە.

قووڕەقـووڕ: قـووڕەی سـەگێکی ئـازار پێگەیشـتووە بـە بـێ پسـاندنەوە، تووڕەتووڕ.

قوورت: قۆرت.

قووری: خەرمانی شیشەتوتنانە. (لو.) چادان.

قووڕی: چادان. قۆڕبوون، وەتابا، گونزل بوون.

قووری چەنگ (باک.): هەلّقوورینجاندن.

قووزە: قوورە.

قووزەبەرد (ئەردە.): قەمزە، گلّەوەرز، گلّەوەز.

قووزەقووز: قووڕەقووڕ.

قووس: جوورە کوللێرەیێکی بێ ڕۆنە.

قووغالّ (دەر.): کۆخ.

قووفە: قایەخ دشەکەفتی.

قووفلاندن (باک.): قرچ هەلّێنان (بۆ چەرم).

قووفلین (باک.): قرچ هەلاّتن (بۆ چەرم).

قووقان: دەنگی کەلّەبابییە کە دەقووقێنێ.

قووقاندن: خوێندنی کەلّەشێرە، بانگدانی کەلّەبابە، دەنگی کەلّەبابییە کە دەقووقێنێ، قووڕاندنی کەلّەشێر.

قووقەن: قووقاندن، دەنگی کەلّەباب.

قووقە (کە.): دەنگی کەلّەبابییە، قیرە، کەدەخوێنێ.

قووقـەقووق (کـە.): نووکی بـاریک و تیـژ. قیرەقیـری کەلّـەباب بـە بـێ برانەوە.

قووقنای (هەورا.): قووقاندن.

قووقوو: دەنگی کەڵەبابییە.

قووکە (کە.): نووکی باریک و تیژ.

قووڵ: کوور، چاڵ، قووڵ، سوتاڵ، سووتار، چەپکە گیا یا گوڵ. گۆم، بیرەچاڵ، قوولە، (باک.) مش، ناوێکە پەی نەدات.

قووڵچی (هەورا.): قالۆچە.

قوولان: پروانە: قولان.

قووڵاندن: قوولەکردن، بانگەوازی کەسێک لەدوورەوە: تێی قوولاندن.

قووڵنن: قولاندن، قاوکردن، هەراکردن. بانگ کردن.

قووڵیی: قووڵی، چاڵی، چالاًیی، ناخ، نزمایی، نەرمایی، ئاستی قووڵی چت.

قوولاقوول: هەراهەرا، خولخولە، قاوەقاو، قولقولە.

قوولە: قاو، قاڵ، هەرا، قوو، قار، خوڵە، قواقوو، خەلخەلە، کەپوورە، زڵە. (باک.) سوورخون (ڕەنگ) بۆ وولاخی بەرزە. جۆورە دەنگێکی بەرزە درێژە مەردومی لە دوور پێ بانگ دەکرێ، ناوی دێیەکیشە لە ناوچەی سنگاودا. (هەر.) مەرێکە سەروملی سووربێ و لەشیشی سپی بێت.

قوولەشکاندن: کچێنی بردن، کچێنی لابردن.

قوولەتێن: ئەندازەیێکە لەئاو کە چوویتە ناوی ڕەنگی تێک نەچێ و پیس نەبێ.

قوولەقوول: قیلەقیل، هەراهەرا، توولەی یەک لەدووای یەکتری. ـــ ی کەڵەبابی. ـــ ی سەگان.

قوولەکردن: قوولاندن: مەبەس لە پێ هەڵبڕینە لە بابەت هەموو کردارو گوفتارێکیدا.

قوولەوهەرا (ئەردە.): قیژەو هەراو هووریا.

قوولەی کەڵەبابی: قورقووی کەڵەبابی، بانگ دانی کەڵەباب.

قوولک: دەخیلە، کوزەڵەی پارەتێخستنێ. (باک.) گیرفان، بەرک، بەری.

قووڵک: چاڵ و قووڵکەی گچکە.

قووڵکە: قۆڵک، کورتک، کورت، قۆرت، چاڵ، زینی، کوانوو، کوانک، ئاگردان. چاڵێکە لە تەنیشت دۆڵیانی ئاشەوە ئاردەباری ئاشەوانی تێدەکرێت، قووڵک.

قووڵکەستۆ: چاڵی گەردنێ، تینی، چاڵ نینک.

قوڵکەی شانێ: (هەورا.) چەڵەمە.

قوولکەی گەردن: قورگی هەموک.

قووڵکردن: کوور و قووڵ کردن.

قووڵکردنەوە: بە ووردی سەرنج دانە قسە یا چتێکێ.

قوڵۆفچی (هەورا.): دورگمە.

قووڵی: قوولایی، چاڵی، کووراهی، چالاًیی.

قووڵینە: سەرەتە، دەفرێکی شووڵێن قوولی زار ئاوەڵەیە.

قوون: قنگ، کنگ، پل (مەنگوڕی گەرمێنی)، کوون، عن، عنە، (هەورا.) قن، (ئەردە.) تن، کۆم. ـــ تێکردن: ڕوونەدان، پشت تێکردن.

قوونار: قونار. ـــ کردن: قونارکردن.

قوونانیسک (جا.): ئانیشک.

قوونو (هەو.): پاشاوێکە لەشیناوەردی پتربێ و لەبەری بڕوات.

قوونوڵە: (موک.، سەر.) گیایەکە لە دۆکوڵیوێ دەکرێ.

قوونەبان: قنگەبان، بناوان، کەسێکە ماڵێ ڕەنێوبێنێ، قوویین بان. توانایی، دەستەلاًت، (باک.) قوونبان، قنگەبان. بێ ـــ: تەنبەڵ، تنگەبان. ژوورەوە و بنەبانی ماڵێ.

قوونەجوورە (ڕەوا.، خۆ.): نیوەڕاستی پشتییە تا قوونی مریشکی کوژراوەوەیە.

قوونەخەو: وەنەوزە.

قوونەدەرز: جوورە درووماننێکە وەکوو ماکینە وایە نێوانی تەقەڵەکان بەتاڵ نابێ.

قوونەزەبرۆکە: هێلکە.

قوونەقوون: کەو بە ـــ دەڕوات: بە هەڵبەزهەڵبەز دەڕوا، (بابا.) قنەقن، خاو، سست، تەمبەڵ. بە ـــ ڕۆیشتن: بە لۆقەلۆق وە سەر بەرزیان کەوتن.

قوونەنیشک (هەو.): ئانیشک.

قوونەوتلوور: خلۆر، قنگەوتلوور، خل، خول، خلۆر. ـــ بوونەوە: خلۆربوونەوە. ـــ کەوتن: درێژبوون، ڕاکشان. ـــ بوون: زیزبوون.

قوونبان (باک.): قوونەبان.

قوونپانی: پانیە، پاژنە، پانێ. (کۆ.) پاژنە، پانیە.

قوون پێنی (دەر.): پاژنە، پانیە.

قوونجرک: هەڵقورینجاندن.

قوونجلیسکە: قونجرکە، پێکوڵە، پەیکوڵە.

قوونچک: قونچکی مێوژ و ترێ و جغارەو ئیتر، قینچک، بنک.

قووندارغ (باک.): وەکاز.

قووندان (هەو.): لای سمتی مریشکییە، سمتەسمتە جووڵەی مریشک و کەڵەشێر، جوڵە، قنگدان، دووای کوژرانەوەی سالێنرابێ یا نا. گاندان (بۆ نێرینانە).

قووندانەوە: دانیشتن.

قوونەدەر: قندەر، قنگدەر، حیز، کوونی، بڵح، پوشت، حیزێکی نێرینەیە. ـــ ی: حیزی، پوشتی.

قوونەدەرز: قولاپدوورزی.

قوونەپراو: کەسێکە لەلایەن زۆر دارانەوە زۆری لە قوونی هەڵدرابێ، یا قوونی زۆردرابێ بۆ جنێویش بەکاردەبرێ. ـــ ی: تێپەڵدراوی، حیزی، بەناهومێدی.

قوونفرە: تەنبەل، خاو، سست، حیز. ـــ یی: تەنبەڵی، سستی.

قوونک: قونچک، ـــ ی خەنجەرێ.

قوونکووانی: مدبەق، تەنیشت ئاگردان و ئاوورگێ.

قوونگران: تەنبەل، سست. ـــ ی: تەنبەڵی، سستی.

قوونگێ: لۆتی کەسێکە هەر وە دووی هەتیوی سووک بکەوێ.

قوون و هونەر: ئازایی، هوونەرمەندی، لە خۆرادیتی. بە ـــ : ئازا، هونەرمەند. بێ ـــ : تەمبەڵ، خاو. دار یا گەز لەقوون براو.

قوونهەڵتەکێنە: (هەورا.) قلیچکەهۆرتەکنێ، باڵندەییێکی چکۆڵەیە کلکی درێژە ڕەنگی شین و بەڵەکە، کلک و قوونی زۆر هەڵدەتەکێنێ.

قوونهەڵکرێنە: تیرەییێکە لە بڵباسەکانی بیتووێنی.

قوونێر: ئاشین، پیرۆڤ، ڕیشک، سوورەکووان، کوول، گرە، خەیارە، کەلە دەررو گردی قوون پەیدا دەبێ. (شا.) کنیر، کونێر، کووینێر، مووچ، پەتپەتۆک، (هەو. کە.) دومەڵ، (سوور.) کوولێر، حەوتلۆ، کووان، کولەبا، کولکەبا، تەقیژۆک. (کۆ.) تورلەییێکی مێوییە کە لە قەدی یا لە جێگای تر دەری دەکات دەیبڕن، خەڵفی بێ کەڵکی مێوی.

قوولی: قبوولی (چێشت).

قوویخا: کوێخا.

قوویخایانە: مووچەیە کە دەدرێ بە کوێخا.

قوویت (باک.): قووت، ژیان، زیندەگانی، خوراکێکە زیندەگانی دەپارێزی.

قوویش (باک.): بەرسینگەی زین.

قوویل: قووڵ، قۆر.

قوویلە (ئەردە.): قوولە.

قووین: قنگ.

قووین بان (باک.): قوونەبان.

قێ (بالە.): قاوورمە.

قێبەرووشک (دەر.): قرپی توورهاتنەوە یا دووای چێشت و تێرخواردنێ.

قێچ (باد.): کێچ. (دەر.) چەپخێل.

قێخا: کوێخا، دوروشماڵ، گەورەی دێ.

قێرە (هەورا.): قۆر (بۆ گیانلەبەر)، گەدەروڵ، (ئەردە.) دەدە. قیرەقیری قەلەرەشەی. قرقری بۆق.

قێرەقێر: قارەقاری بێ پسانەوەی بۆق و قەلەرەشەی.

قێرەیی (هەورا.): قۆڕی (بۆ گیان لەبەران).

قێز: بێز، بێ نیشتیایی، هەڵشیوانی دڵ لە چتێک.

قێزە (کۆ.): چەق.

قێزەوون (هەورا.): بێزبوونەوە، چتێکە دڵی لێ بشێوێتەوە.

قێزبەل (خۆ.): قیت و قۆز.

قێزبەلە (کە.، کۆ.، هەو.): گیایەکی بەهارییە و گوڵی سپیەو هی زەردیش دێتێ بەقەدیی حاجیلەی بنەکەی سەلکە و گەڵای وەهی نەسپنگی دەچی ویا پنکی بەڵان پانترە بە خووێ و بە پاک کراوی دەخورێ سەلکەکەی بە دۆینەش لێدەنرێ بە کاڵیش دەخورێ. هەپلۆک، هەلاکوو، (دەر.) کەپەلووک.

قێزبردن: دڵبردن.

قێزشێوانەوە: دڵهەڵشیوان.

قێزشێویانەوە: دڵهەڵشیوان.

قێزکردنەوە: دڵشێوان.

قێلیچ (بابا.): تیکوڵی گوێز و بادام و قەزوان.

قیافە: قەڵافەت، شێوە، دیمەن.

قیبلە: ڕووگە، کابە، ماڵی خوا.

قیبلەنما: جوورە کاتژمێرێکە لای نێوەڕۆیە نیشان دەدات، (ئەردە.) کابەنما، کەشتی وانانیش هەیانە.

قیپ (کە.): قوم، نقووم. ـــ بوون: نقووم بوون. ـــ خواردن: نقووم بوون.

قیت (زا.): ڕژنێکە، کە بە دۆخە وەرگیرێ. قووچ، کێل، گیف، بڵند، قوت، زیت، ڕاست و بەرز، قنج، بڵندێکی ڕاست واژی کۆم. ـــ بوونەوە: قندربوونەوە، ڕاست بوونەوە، قوت و قیت بوونەوە. (چی.) لووک، پاق.

قیتە (ڕەوا.): کەسێکە زوو تووڕە بووبێ. چیچڵە.

قیتەقیت کردن: ملقوتکردنەوە و تەماشا کردنی یەک لەدووای یەکتری.

قیتەڵ: گیانداری قوتی پچکۆڵەی نەشمیلە.

قیتەڵە: قیتەڵ.

قیتەقیت: قوتەقوت، قنجەقنج.

قیتەوەبوون: قیت بوونەوە، ڕاست ڕاوەستان.

قیتک (زا.): قولی مرۆڤ.

قیتکە (کۆ.): قیتکایی لای پێشەوەی پێچی بووکان. میتکە، پارچە گۆشتێکی پترە لە ناو ئەندامی شەرمی ئافرەتاندا. قیتکای سەری چیایان: کڵاوە، (خۆ.) بازگە، قووتکە، لووتکە، کەپک، کڵۆیینک، چیچڵە.

قیتوفڵفڵ: کەڵک وکولووک، فرت وفێڵ.

قیتی: قوتی، بەرزی.

قیجە (فە.): قیژە.

قیچ: چەپخێل، چاو لە حەوا، کەسێکە چاوی لە حەوابێ، قنج، چاوقیچ. کێچ. (هەو.) کەم، تۆز، چک. ـــ یک: کەمێک ئاوم بدەیە. (باڵە.) کێچ.

قیچە: لەکاتی بانگ کردنێدا بەکاردەبرێ.

قیچەک (دزە.): کەمێ، نەختێ، چکێ.

قیچەکۆکە (دزە.): میچەک، کەمێ.

قیچەوکردن: چاوقیچ کردن.

قیچک (زا.): قیتک.

قیچکرن (باک.): ددان گرکردنەوە، ددان نیشاندان.

قیچکردنەوە: تەماشاکردن بە نیوە قووچاندنی چاوێک بۆ گاڵتە پێکردن.

قیخا (زا.): کوێخا، دوروشماڵ، گەورەدێ.

قیدقید: قدقد، قرتەقرتی مریشکان.

قیر (باک.): گازندە، گلەیی، قیرە. ـــ کرن: قیرە و هاوارو دادکردن.

قیر (هەو.، دۆڵە.): خڵتەی مۆدنە، ژاری سەبیلە. قیل، چتێکی ڕەشە لە کان و درز دەردێ بۆ ڕێگاوبان و زۆر چتی تر بەکاردەبرێت بۆ قیرەتاوکردن و بۆ زۆر مەبەسان بەکاردەبرێ.

قیراخکردن (زا.): خۆ کۆکردنەوە و داوێن بەلادا کردن بۆ بە ڕێگادا ڕۆییشتن.

قیران (باک.): وێران، کاول. ــ بوون: کاول بوون.

قیران: قیرە.

قیراندن: قیرەکردن، قالاو. (باک.) تێکدان، کاولکردن.

قڕاندن: تێکدان، کاولکردن. بە سەردا ــ: شاتاول. ــی کەڵەباب: قووقاندن.

قیرانن: قیراندن.

قیرە (هەورا.): قیرەقیر، دەنگی قەبەی بەرزی ناسازە. قووقە، گاڵ، قریشتە، دەنگی مریشک و کەڵەبابانە. قیژ. دەنگەدەنگ، گاڵەگاڵ، قیژە، (ئەردە.) قیڕە، گلەیی، قیرە، دەنگی مریشک و ئیتر.

قیرەبوون: برێتییە لە دەنگ دەرنەهاتن لەبەر زۆر قیراندنێ، قوڕبوون.

قیرەتاو: قیرتاو.

قیرەقیر: قریشتەقریشت، شاتەشات، قووقەقووق، قیژەقیژ، دەنگەدەنگ، قڕەقڕ، گاڵەگاڵ، گلەیی، (رۆژ.) بڵخاخ، قیرەی یەک لە دووای یەکتری. ــی منداڵ و بزنان. قارەقار.

قیرەکەر: کەسێکە بقیرێنێ.

قیرەکردن: قیراندن.

قیرەگون: قوڕ، گونزل یا کەسێکە لەبەر زۆر قیراندنێ قوڕ بووبێ.

قیرپاچ: قەمچی.

قیربەقەرەس: قیروسیا.

قیربچم: نەگریس، پیس، دەنی.

قیربەکردن: قریەکردن.

قیرتاو: قیرەتاو، شووێنێکە یا چتێکە قیری تێ هەڵسووڕابێ. ــ کردن: قیر لە چتێک هەڵسوون.

قیرتەبەق (هەورا.): تەپڵەک، قەرتاڵە یا سەلەیەکە پێستی بەڕوودا گیرابێ و قیرەتاو کرابێ.

قیرژە: ڕەژووی بەردی.

قیرسیا: قیروسیا.

قیرقاج (هەورا.): جوورە غارێکی وولاخانە، کە خووار بڕوات. وەرگەڕانەوەی سووارە بە هەموولایەکیدا لەکاتی تاودانا بۆ تفەنگ تەقاندن.

قیرقەنە (کۆ.): خڵتە.

قیرقیر: قیرەقیر.

قیروسی: قیروسیا.

قیروسیا: تخ، چش، قیروسی، بەکاردێنرێ لەکاتێکیدا، کە کارێکی گەند رووی دابێ و لێقەوماو ڕقی هەڵسابێ و لە ڕقان گوێی نەداتی و بڵێ.

قیرسیچم: قیرسیچمە، کەسێکە لە کاروباراندا لاسار و گیرو گرفت بێ.

قیروقاج: قیرقاج.

قیروهۆڕ: قیرەقیری زۆر.

قیری: چتێکە لە ڕەنگدا وەک قیری وابێ.

قیرین: چتێکە لە قیری دروستکرابێ.

قیز (بابا.): بیر. (باک.) کچ، دۆت، کیژ. ــ لەبنچینەدا لە (قیسە) وەیە لە پێش کوردان بە کچیان قیس کوتووە ترک لە کوردی وەرگرتووە. نیشانەی ڕەگ و ڕیشەی ئاوایە: قیسکەپیواز. ــ خەیار. ــ ترێزوو.

قیزەوون (ئەردە.): قێزەوون، دزخوون، دزخۆراک، دزخۆر. ــی: دڵەهەڵشێوێن، چرووک.

قیزبەلە: ئاڵەکۆک، ئەپلۆک، هەلپۆک، هەپەلۆک.

قیزبردن: ئیشتیابردن.

قیزشێویانەوە: قیزکردنەوە.

قیزنەبردن: بێزنەهاتن.

قیژ: قیژە.

قیژاندن: گوڕاندن، هاوارکردن، ئەڕاندن، چریکاندن، چڕین، وەدەنگ هاتن، ویقاندن، قیژەکردن.

قیژانن: قیژاندن، زریکاندن، چریکاندن.

قیژە: نەڕە، هاوار، گوڕە، چریکە، قیرە، ویقە، کیژ، زریکە، دەنگێکی بەرزی باریکی ناسازی گیاندارە.

قیژقەڵە: تشقەڵە.

قیژەقیژ: هاوارهاوار، گوڕەگوڕ، نەڕەنەڕ، چریکەچریک، قیرەقیر، ویقەویق، قیژەی یەک لەدووای یەکتری، ــی ژنان.

قیژەکردن: قیژاندن.

قیژنای (هەورا.): قیژاندن.

قیژۆک: باڵندەیێکی سەوزە دەقیژێنێ.

قیژووهۆڕ: قیژەقیژی زۆر.

قیژوهوور: قیژ و واژ.

قیژوواژ: قیژوهۆڕ، زریک وداک.

قیژی: (باد.) قیری، چریکە چریک، قیرە.

قیسپ (رەوا.، خۆ.): شەقڵە، بەرچیغ، ڕکە، دارێکە بۆ تانۆکان دەچەقێنرێ هەر دارێکیش بەقەد وی بێ لەسەرەوەی دارە ڕایان دابنرێ هەر ــی پێدەڵێن. (ئەردە.) قۆرت، چورتم.

قیست: تورلەزەرە.

قیسکە: کەخسە، کەخسک، قلیسک، قیسقە، قسکە، بەرروولە، (کۆ.) خلیسکە، (شار.) خسکە، (کە.) قسقە، وورده پیواز.

قیسکەتەنگ (هەو.): بێ چیکڵدانە.

قیفار (باک.): کارک، قیڤار.

قیڤار (باک.): کارگز، (زا.) گیایەکی دڕکاوییە کەمەر زۆری حەز لێدەکات.

قیقال: ڕەگێکە لە لەش بۆ هەندێ نەخۆشی خووێنی لێ بەر دەدرێ، ڕەگی دەم وچاو.

قیقەی قووای قیقووی (لو.): هەراهەرا، نەڕەنەڕی پاڵەوانان.

قیق بوون (زا.): لاوازبوون.

قیقۆ (رەوا.): کاکڵەگوێزێکە بە کاکڵ دەربێ و ساخ بێت، (کۆ.) کاجووت.

قیقی (باک.): باڵندەییێکە پەڕی زەرد و کەسکە، دارکونکەرە.

قیقی داوکە: زیقارڵە.

قیل (باک.): کەڵپی سەگی. قیپ. بێز، نیشتیا، مگێز.

قیلاج (باد.): قولانج.

قیلەتاو: قیرەتاو. ـــ کردن: لە قەلاندۆش کردن.

قیلەقاج (کۆ.): قەلاندۆش.

قیلەقیل: قوولەقوول، ـــ ی کەڵەبابی.

قیلکە (ئەردە.): چیلکە، داری باریکی وورد. حیلکەی پێکەنینییە بەدەنگی بەرز.

قیلکەقیلک: حیلکەحیلکی پێکەنینییە بەدەنگی بڵند.

قیل وقاج: قناس، خواروخێچ.

قیلوومک (زا.): کرژبوونی ئەندام.

قیم (باک.): دڵنیایی. ـــ ا من پێ دێ: پشتم پێی قایمە، لێی دڵنیام.

قیمە: سیخمە، گۆشتی ئەنجنراو، وورد هەنجنراو. ـــ کردن: سیخمەکێشان. دڵنیا.

قیمەقیمە: چتی ووردو خاش و ئەنجن ئەنجن کراو.

قیمەکردن: ئەنجنینی گۆشت و کردنی بەقیمە.

قیمەکوت: قیمەکێش.

قیمەکێش: چەپەچاخ، جەخار، گۆشتکوت، ئاسنێکی دەمپانی تیژە گۆشتی پێ قیمەدەکرێ، گۆشت کوت.

قین: بە ـــ : بەرق، ڕەقین، ڕق، ڕک، کین، کینە، پشم، مان، پرووشە، ڕق، دەغەز، دەخەز، کەرب، جەهر، حیرس. ـــ هەستان: ڕق هەستان.

قیناس: قیل وقاج، خواروخێچ.

قیناوی: ڕق ئەستوور.

قین ئەستوور: کەسێکە ڕقی زۆر هەستابێ و درەنگ دابرکێتەوە.

قینەبەری: ڕقبەری.

قینەجووین: ڕق هەستان.

قینەقینە: ڕق هەڵستاندن، دیقەدیقە.

قینەقینەدان: قین هەڵستاندنی یەکێک.

قینەکێشان: ڕق کێشان.

قینەوەهاتن: ڕق هەستان.

قینەوون: ڕق ئەستوور، حیرسن، ئاڵۆز.

قین جووان: ڕق هەڵستان.

قین جووانن (ئەردە.): ڕق هەڵستاندن.

قینچکە: قنچکە، زەک، زیپکە، (دەر.) دشپۆکە، (هەورا.) زەک. چینچکە، لەسەر ـــ هەڵترووشکان واتە لەسەر لاقان هەڵترووشکان.

قین خوواردنەوە: ڕق خوواردنەوە، حیرس خوواردنەوە.

قیندار: کیندار. ـــ ی: کینۆیی.

قین کێشان: ڕق هەڵگرتن لە یەکێک.

قین لەدڵ: قین لە زگ، ڕق ئەستوور.

قین لەسک: مەردومی قیناوی.

قینوون (ئەردە.): قیناوی.

قین هەستان: ڕق هەستان.

قین هەستاندن: ڕق هەستاندن.

قین هەڵسان: ڕق هەستان.

قین هەڵساندن: ڕق هەستاندن.

قین هەڵگرتن: ڕق هەڵگرتن.

ک

ک: تیپێکی ئابێی کوردییە.

کا: (دەر.) کێ، گیای دەغڵی گێرەکراو ووردکراوە. ـــ ی کۆن بەباکردن. بکا: بەبارامی بڵێ زووکا: زووبکا. کاکە کورتەی (کاک) یە: کا نەریمان، کا کوردۆ. (هەو.) کووا، لەکوێیە.

کائین (زا.): کاوێژی ووشتر و ئاژاڵ و ڕەشەوڵاخانە.

کاب (باد.): میچ.

کابان: بناوان، ئافرەتێکە سەر پەرشتی ماڵێ بکات، قوونەبان، قوویین بان، کەیبانوو، کەبانی، کەیوان، (کە.) کەیوانوو، (فە.) کەینوو. ـــ ی: بناوانی، سەرپەرشتی کردنی ماڵ. ـــ ی (باد.): میچێن، جگێن.

کابە: ماڵی خووا (کعبە) یە لەشاری مەککە لە نوێژاندا بسووڵمانان ڕووی تێدەکەن و لە پێش بسوولمانەتیشدا بوتخانە بووە.

کابرا: کاک برا، جوامێر، جوانمێر، گۆرین، وانێک، هەرامە، جایێ، هێن، کاربرا، بۆبانگ هێشتنی مرۆڤێک بەکاردەبرێ، کە ناوی نەزانرێ یا لەو دەمەدا ناوی لەبیرکرابێ و یا نەتەوێ ناوی بەرێ. برادەر، دەستەبرا.

کابرنج: بەڵم، کای برنجی.

کابووس: شەوە، مۆتە، گابووس، خەونی پەرێشان. گرانی و قورساییێکە لە خەوێدا دەکەوێتە سەرلەش، کە لەسەرپشت نووستبێ ئەویش هێزی ڕاکێشەری زەوییە.

کابینە: دەفتەرخانە.

کاپ (شەم.): جگ.

کاپان: کەیوانوو، (ز.) ڕێگای تەسک و تەنگەبەر.

کاپک (زا.): پارچەگوریس. (باک.) قەپیلکەی گەنم و جۆیە.

کاپۆخ: کەسێکە بەکرێ گیرابێ بۆکۆکردنەوەی گیای دروێنەکراو و کردنی بەخەرمان بۆ گزرە.

کاپۆڵ (باک.): قوڕی سوواخێیە. (ئەردە.) کەڵلەسەر، کاسەی سەر.

کاپۆڵ: کایەکە زۆر وورد بووبێ و خۆڵیشی تێکەڵ بووبێ. (ئەردە.) کەپۆ، لووت.

کاپۆلک (ئەردە.): کاپۆڵ.

کاپێچ: ژانێکە لەمزۆر خواردنی کاوە تووشی تاژاڵ دەبێ.

کاپێشکی (باک.): کاڤێشکی.

کاپێل (ڕەوا.): قاپێلک و کاژەڵەی سەرە، کاسەی سەر، کەللەسەر.

کات (ئەردە.): تووتیای شین، تووتیا کەوڵە. دەم، چاخ، گاف، تاڤەتاف، زووم، قاس، (گەر.، باد.، ڕەوا.) بێن، (باد.) بافت، تاف، هەرەت، گاو، (باک.) چاخک، چاخ، پێل، گات، سەردەم، حەل، جەمگە، هەرەت، تاو، سات. لەکاتی: ژێلی، لەدەمی، وەتی، لەوەتی. ـــ بوون: پێکران، لەدەست هاتن، پەرژان، لەهیچ ـــ ێکی: (هەو.) لەهیچ دەمێکیدا. دەغڵێکە دووای چێنرانی لەوساڵیدا بە بێ بارانەی شین نەبووبێ، بەڵام لەساڵی دووایییدا بە هۆی بارانەوە شین بووبێت و هاتبێتە بەرهەم.

کاتار (زا.): پۆپەی کەڵەشێر.

کاتە (باد.): وەچ. دەغڵێکە بەبێ چاندن لە شوێنی پار شین بووبێتەوە. (ئەردە.) گورگ.

کاتەوار (کۆ.): شووێنەوار.

کاتب (باک.): گوڵی داران.

کاتبێژ: کەژمێر، کاتژمێر، دەمژمێر.

کاتژمێر

کاتژمێر: دەمژمێر، (هەورا.) دەمژمار.

کاتژمێری دیواری: کەژمێرێکی گەورەیە بە دیواریدا هەڵدەواسن.

کاتی: گیایەکە ڕیشەکەی بۆ ژانەزگ زۆرباشە.

کاتێکی: دەمێکی.

کاتی: دەمی، هنگا. ـــ بوون: دەمی بوون.

کاج: چام، مەرخ.

کاجۆ: کای جۆیە.

کاجیرە: شەویلکە، شەویلگە، لاجانگ.

کاچ: ڕەمەن، بن کاچ، ئەو شووێنەیە لەبن کەند و ناو ئاودا لە زستاناندا ماسی تێیدا مۆڵ دەخۆن و دەحاوێنەوە.

کاچانی (باک.): پیاڵەی شووشەی ساختەیە.

کاچک (باک.): کلکی کورت و بێتووکە.

کاچڵر: شەویلکە.

کاچێرە: شەویلاک.

کاخ: کۆشک.

کاخلی: گیایەکی بەهاری و بەرزە گوڵێکی زەرد دەردەکات لە ڕووی گاڵگاڵی دەدرێ بۆ زەردی و جووانی.

کاد: نوسەیبین (نصیبین)، زەوی، عارد.

کادان: کادێن، جێگای کاتێکردنێ، کایەن، کادێن، لۆدە، لەودە، ژوور یا جێگایەکی تایبەتیە، کەکای تێکرێ.

کادانە (باک.): بارگین، بارگیر.

کادە (باد.، باک.): کولیچە، کەلانە، نێوساجی

کادەفرۆش (باک.): نێوساجی فرۆش. ـــ ی: نێوساجی فرۆشی.

کادز: شەقامی کاکەشان لە ئاسمانێ.

کادس (باک.): کاکەشان

کادوو (بار.): دووکەڵی کا.

کادێن: کادان، کێدان، لۆدە، کارین، کالێن، کایەن.

کادی (سوور.، باد.، بار.): دووکەڵ، کادوو.

کادی مێش (باک.): خەڵفی مێش هەنگوینی.

کادێن (زا.): کادان.

کادێنی مێشی: کۆخێ تایبەتییە، کە پوورەی مێشەنگووینی تێدا دادەنرێت.

کار: (هەورا.) هەرمان، کردار، پیشە، ڕەفتار، فرمان، پان، کەد، ئیش، کردەوە، کردە. بەکاربردن: بەکارهێنان، ڕەنێوهێنان. ـــ پێکردن: خەپتاندن. بەکار: کارگەر، بەدەست و دوو، مەردەکار. لەکارکەوتن: لەگل کەوتن، لەهێزکەوتن. وەکارخستن: خستنەوەکار. بەکارهێنان: بەکاربردن، ڕەنێوهێنان. کاریلە، کارژێلە، کارژۆڵە، بێچووی بزنانە تا دوو سێ مانگان، گیسک. هەتەر، هێزی بینایی. چاوم ـــ ی لێناکات: چاوم هەتەری لێناکات. (باک.) قازانج، سوود. بە دووای هەر ووشەیێکەوە بنووسێ دەیکاتە بکەر وەکوو: بەکار، سەرکار، کرێکار. (هەر.) بزنێکە گوێچکەکانی و لاجانگی سوور و لەشی و سەری ڕەشبێ. (باک.) ئامادە: من کارا لاوی خووە کریە. ـــ اخوەکرن: خۆئامادەکردن.

کارئاشنا: شارەزای کار، کارزان.

کاراک (زا.): کانی ئاسن.

کارامە: کارزان، مرۆی لێهاتوو و شارەزا.

کارامەد: کارامە.

کارامەیی: ووریایی، ئامادەیی یەکێک لە کارێکیدا.

کارانە: باجی کار. کرێکار.

کارە (کە.): کاریلە.

کارەبا: زەردوویی، جووورە مووروویێکی ڕەش و یا زەردە بۆپسپسۆک (تسبیح) وبەرموور دەست دەدەن و پووشی ڕادەکێشی، هێزێکیشە لە گەلێک چاتداهەیە بە مرازی تایبەتی وەردەگیرێ ژووری پێ ڕووناک دەکرێ وەکوو چرا و ماکینەشی پێ دەخرێتەکار بە کاری هەزاران چت دێ. کارڤین. کاروبا.

کارەبایی: بە ڕەنگی کارەبا. زەردی کاڵ و ڕۆشن.

کارەدار: پسپۆر. ـــ ی: پسپۆری.

کارەڕەهات: پەرێشانی بەهۆی زۆرلێدان یا زۆر جنێودان یا زیان پێ گەیاندن یاسەرنانە سەرەوە.

کارەسات: چورتم، کارەڕەهات، ڕووشە، گۆنگەڵ، کارسات، فەتارەت، تاوێر، کۆلاو، هێل، هێلان، هەوان.

کارەشین: چەقالە، دارێکی کێوی بێ گەڵا و زۆر بەلق و پۆپەیە لە جیاتی چلوو و هەڵاش لەسەر داری دارە ڕایەی دادەنێن هەرسەربانێکی ئەوی تێدابێ نەسیسرەی دەبێ و نەئاوور دەگرێ.

کارەک: کالەک، گندۆرە. جووورە پێڵاوێکی وەکوو گێوە سەری بە ئاوریشمی ڕەنگامە چنراوە، بە زۆری ژنان لەپێی دەکەن.

کارەکار (باک.): گریان، لالانەوە. ـــ ی (باک.): کارەکار.

کارەکەر: کڵفەت، قەرەواش، ماهوکەنیز، کەنیزەک، بەرماڵی، (باک.) دەرماڵ، دایەن، کەنیش، سەرمەفرەشی.

کارەکەو (باک.): بارەکەو، (ز.) ڕاوکردن بە کۆمەڵ.

کارەگا (ئەردە.): کارگا.

کارەما (کە.): کارزان، کارناشنا. کارەمێ، گیسکەمێ.

کارەموو: مووی کاریلان و گیسکان.

کارەمێ: گیسکەمێ، کاریلەی مێ، کارەما.

کارەنێر: گیسکەنێر، کاریلەی نێر.

کارەوا: کارەبا، زەردوویی.

کارەوان (هەورا.): کاروانچی. کاریلەوان، ساوەڵەوان، شوانی کار.

کاربەدەس: کاربەدەست.

کاربەدەست: کاربەدەس، بەدەستەڵات، مووچەخۆرە گەورەکان، کەسێکە لە کاروباراندا هەرخۆی حەڵبێ.

کاربڕ (ئەردە.): مەبەس لەیەکێکییە، کە کاروباری مەردوم ببڕێتەوە وەکوو قازی و حاکم.

کاربرا: هاوکار، بەشدار، هاڤپا، هاوبەش. ـــ یی: هاوکاری، بەشداری، هاڤپایی، هاوبەشی.

کاربین: ووریا، بەکار، بەخۆوەژیو. زیرەک، زرنگ، کارپێکهێنەر. ـــ ی: ووریایی، بەکاری، بەخۆوەژیوی، زیرەکی، زرەنگی، کارپێکهێنان.

کاربێچ (زا.): شەن.

کاربێ سپاردن: کاربێ ئەسپاردن، کارئەسپاردن بەکەسێک.

کاربێ سپێردراو: کەسێکە کارێکی پێسپێردرابێ.

کارت: لەکەرت وەرگیراوە، ڕۆژاواییان لە کوردییان وەرگرتووە یان تێکڕاتییدا برابەشن، کوردان لە پێشدا بە پسوولەیێکی گچکەیان کەرت گوتووە و (کارت) یش بەکارهێنراوە. سەوزاییێکە لە هی جاری پێشووی ڕووابێتەوە.

کارتە (هەو.): قەرسیلی پێش ماڵانە لە گوندانداا، کە هیشک بوو کارتەی پێدەڵێن و هەردەخلێکیش دووای ووشکبوونی شین بێتەوە کارتەی پێدەڵێن. (خۆ.) لکەتازەکانی دارانە، (باک.) شەفتالیم، شفک، لق، لک، کەد، شەخەڵ، چووزەڵەی دارێکییە، کەساوابێ یا گیایەکیە، بەڵان بۆ تووتن پتر بەکاردەبرێ، کە نەگەیشتبێ و هێشتا شین بێ، بەولکە گچکە و باریکانەش دەڵێن، کە لە بنەوەی داران یا لە کۆلکان دەری دەکات و ڕاست هەڵدەچێ. کاتە، وەچ، وەچە، کاردە.

کارتک (باک.): ڕێک و پێکی پرچ و کاکۆڵ. ـــ کردن: ڕێک و پێک کردنی پرچ و کاکۆڵ. (باک.) کەرتک، پارچە.

کارتۆک (باک.): جوورە گوڵێکی زەردە پێی دەڵێن (چاوەگا).

کارتۆل (باک.): کرتۆپە، پەتاتە، یارەڵماسی.

کارتوو: کەردوو.

کارتێ: هەسان، (کرما.) سووان.

کارتێکەوتن: کارپێبوون، ئاتاج بە چتێک یا کەسێک بوون.

کارتێنە: پەسپەسەکۆڵە.

کارتینگ (ئەردە.): کارتینگە.

کارتینگە (ئەردە.): جاڵجاڵووکە، پەسپەسەکۆڵە.

کارتیخ: بڕەند.

کارتیس (باد.): گیایەکە ئاژاڵ بیخوا پێی دەمرێ.

کارتیغ: کارتیخ، بڕەند، (باک.) کارتیک، جوورە بڕەندێکی ووردە.

کارتیک (باک.): کارتیخ.

کارتێنە (ئەردە.): پەسپەسەکۆڵە.

کارتێنک: پەسپەسەکۆڵە، کارتێنە، مێشەگیرە، جاڵجاڵووکە.

کارجف (باک.): داو و دەزگەی هاوبەشی لە بازرگانیدا. ★

کارچف: هەرمێ.

کارچک (باک.): هەرمی، هەرمێ.

کارچن ڕەشک (باک.): جوورە مێوەیێکە.

کارچک

کارچین: جوورە هەرمێیەکی زۆرخۆشە.

کارخانە: کارگە، دەزگا، دەستگا، جێگای کەل و پەل لێدروستکردن. بۆ بەدناوی بەقاحپەخانەش دەڵێن. ـــ چی: ئەوکەسەیە کارخانەی هەڵدەسووڕێنێ. بۆ بەدناوی بۆ ئەوکەسەش بەکاردەبرێ، کە چەند قاحپەیەکی ڕاگرتبێ.

کارخانەی کاشی سازی: کارگەی کاشی دروستکردنێ.

کارخستن: وەکارخستن، بەڕێکردن. پەکی کارخستن، لەکارکردن.

کارد: کێرد، چەقۆی گەورە.

کاردار (موک.): خاوەندفەرمان، ڕەنجبەر. ـــ ی: ڕەنجبەری. تیرەیەکە لەنەتەوەی ئێخسیری کورد لەنێو شکاکاندا.

کاردانە (خۆ.): پزدانی بزنێیە.

کاردانەوە: بەکار بەربەرەکانی کردن، کردار یا ئاخۆتنێکە، کەلەیەکێکەوە ڕوویدا لە وەڵام یاکرداری یەکێکی تردا.

کاردە: پیواز یا کەوەر و تیترە، کە لەبنی پاری شین بێتەوە، (هەورا.) کارتە.

کاردەپەل (ئەردە.): تەرنە ئەبابیلە.

کاردەپەلە: تەرنە ئەبابیلە باڵندەیێکە. زبر بوونی لەش لەسەرمان.

کاردەوەزە (هەورا.): کاردەوەژە.

کاردەوەژە (هەورا.): کاکڵی گوێزی فەریکە، هەڵکۆڵینی چت بە چەقۆ، مەبەس لە مل و مووش و زۆر خواردن لە چتێک، ئەمەندە ـــ مەکە لەم خواردنە.

کاردەزشک: نژدار. ـــ ی: نژداری.

کاردروست: کەسێکی ژیرو ووردتێبینە. ـــ ی: ژیری و وورد تێبینی.

کاردک (کە.): کاردوو، گیایەکی بەهارییە.

کاردۆخی: نێوی هۆزێکی کوردە.

کاردۆژە (ئەردە.): کاردەوەژە.

کاردۆست: کارپێخۆش.

کاردۆک: نێوێکی کۆنی کوردە.

کاردوو: کاردک، (جا.) هاز، گیایەکی بەهاری لاسک درێژی هەیە بە کاڵی تاڵە وتیژ و برندەیە بەزەردکرانێ باشدەبێ. بڕوانە: کاردی.

کاردووەڕەشە: جوورە کاردووێکی گەلاپانە دەکرێتە دۆڵمە.

کاردوپەنیر: مەبەس لە دوو چتی وایە، کە هەرگیز کۆنەبنەوە وەکوو دوژمنان.

کاردووەکوڕانە: جوورە کاردوڕێکە.

کاردووەکوویٚ بەرپشۆڵە: ڕیشۆڵە یا تورینە گەڵای بە ووردی بەسەر هەربرینێکی وولاّخاندا بکرێت چاکی دەکاتەوە.

کاردووەمارانە: جوورە کاردوڕێکە ناخورێ.

کارد و خەنجەر: (ئەردە.) دەشنە.

کاردی: (جا.) کاردوو، هاز، (دەر.) کاردک، (باد.) کاری، جوورە گیایەکی تیژە بەسماقی خۆشدەکرێ جابەچەند جوورێک لێدەنرێ. ـ چەند جوورە. ـ ڕیخنە دەخورێ و بۆ ڕەوانی باشە. ـ ڕیشۆڵە دەخورێ و بۆ ڕەوانی باشە. ـ شاخی. پرچنە. هەمویان دەخورێن، بەڵان ـ ڕیخنە لەوانی تر خۆشترە.

کاردیەڕیخنە: جوورێکە لە چەشنەکانی کاردووان دەخورێ و بۆ ڕەوانیش باشە.

کارزان: کارامە، کارناشنا، (باک.) کارەدار، کارەما، ئیش زان، هونەرمەند، مەحلان، شاک، بەبرشت، بەجەوهەر، کارناس، بەرگەڕ، (باک.) جەرجەبە، بەسەلیقە، ووریا، سەلیقەدار، چستە. ـ ی: سەلیقەداری، کارناسی، هونەر، جەوهەر.

کارزۆرەکی: بێگاری، سۆغرە.

کارژ: کاژ.

کارژەڵە: کارژۆڵە.

کارژۆڵە: ئاسک، مامز، کارژیلە، کاری ساوا. گیسکی چکۆڵە، کاریلە، کارژەڵە، کاری ساوای بزن، (هەورا.) بزڵە.

کارژیلە: کاریلە، کاری ساوا.

کارسن (زا.): هەرزن.

کارساز: چارەساز، چارەکار، کارپێکهێنەر، شارەزا. خودا، خودێ، خولاّ، خوا، یەزدان، ئێزەد. ـ ی: چارەسازی، چارەکاری، تەدارەک، ئامادە، کارپێکهێنان، کارشناسی. ـ کردن: تەدارەک کردن. خودایی، یەزدانی.

کارسان: کارستان، شار و ئاوایی و کارگە.

کارفرۆت (باک.): کارفرۆش.

کارفرۆش (باک.): فرۆشیار.

کارفرۆشی: فرۆشیاری.

کارڤێن: کارەبا.

کارقایم: کاربین، بەمشوور. ـ ی: کاربینی، بەمشووری.

کارک (باد.): کاڵ (بۆ میوە و تەرەکاری) نەگەییشتو، کارگ.

کارک (باک.): کاریلە، کارژەڵە. کارگ. (باک.) خانوو، دووکان، سنوور، دیاری کردن.

کارکەر: کارگەر، ڕەنجبەر، کرێکار، دەستەبەرە، دەستەوەرە. ـ ی: کارگەری، ڕەنجبەری، کرێکاری.

کارکەرێتی: ڕەنجبەرێتی.

کارکەردە: کارکردە.

کارکەری: ڕەنجبەری.

کارکەنار: کەسێکە لەکار دوورخرابێتەوە. ـ ی: دوورخرانەوە لەکار.

کارکراس: کراسی کاریٚ

.کارکردە: کارکەردە، کەسێکە لەپیشەیەکدا شارەزابێ و ڕاهاتبێ.

کارکردن: جێگیربوونی قسەیەک لەدڵا، قسەی پیاوی چاک و ڕاست کاردەکا. دەرمان یا خواردنێک لەلەشی بەچاکی کاردەکات و ڕەوان دەبێ. فەرمانکردن، ئیشکردن.

کارگ: (هەورا.) هەڵێچ، هەڵچی، هەڵچک، (کە.) خارچک، (سن.) قاچک، کاکفلک، کاری، کفکار، کارک، قارچک، قارچ، قیفاز، قیڤاز، کومکاهاچی، باجیکۆکا. کارگ زۆر جووری هەیە: کارگەئەلز، کارگەسپیندار، کارگە بەرسوورە، کارگە پەینە، کارگە چینی، کارگەخۆڵ، کارگەخوێرک، کارگی دارەبی، کارگەکەرکۆڵ، کارگەکەما، کارگەکوێستانی، کارگەگولە، کارگەمێرگە، کارگەی دەشتان: دۆمەڵان.

کارگا: کارخانە، جێگای کارکردن، کارگە، کارەگا.

کارگا

کارگای جۆلاّیی: کارگەی جۆلاّیی.

کارگە: کارخانەی پیشەسازی.

کارگەچی: خاوەند یا بەرێوەبەری کارخانە. بەو کەسەش دەڵێن، کە لباد و فەرەجی و چتی وا لە خوری دروست بکات.

کارگەئەڵز: کارگەکەرکۆڵ، جوورە کارگێکن لە هەموان باشترن و دەخورێن، لە کۆلکی هەرکامێک لەو دووانە هەڵتۆقی لە هەموان باشترن.

کارگەبەرسوورە: جوورە کارگێکە دەخورێ.

کارگەپەینە: کارگێکە لە جێگای پیس دەڕوێ ڕەنگی ڕەشە ناخورێ.

کارگە تاڵینتۆز: جوورە کارگێکە لە کۆلکی تاڵینتۆزێ بەهاران هەڵدەتۆقێ و دەخورێ.

کارگەچێتی: پیشەی کارگەیی.

کارگەخوێرک: کارگێکە لە کۆلکی خوێرگی هەڵدەتۆقێ و دەخورێ.

کارگەر: کارکەر، کەسێکیشە لە کارگەدا کاربکات. ـ ی: کارکەری.

کارگەف: کارگێکە وەکوو هێلکەیە دووای ووشکبوونی ناوەکەی وەکوو ئاردی گەڵوانی وایە، کەبە برینی ماڵاتان وەرکرێ کرمیشی دەکووژێ و چاکیشی دەکاتەوە.

کارگەکەرکۆڵ: کارگەئەڵز.

کارگەکەما: کارگێکە لە کۆلکی کەمایە بەهاران لە کوێستانان هەڵدەتۆقێ و دەخورێ.

کارگەکوێستانی: کارگی کوێستانیٚ.

کارگەگولە: جوورەکارگێکە.

کارگەمێرگە: جوورەکارگێکە.

کارگوزار: کەسێکەکارێکی پیٚ ئەسپێررابیٚ و باشی بکات. ـ ی: کاربەکەسێک ئەسپاردن تا باشی بکات.

کارملخ (باد.): گیایەکی کێوییە ناخورێ. (زا.) بێژنگی گەورە.

کارمامز: کارژۆڵە، شەمکوڕ، وەڵەد.

کارمەزەل (باک.): دەفتەرخانە، مێزی نووسینیٚ، ژووری نووسینیٚ.

کارناس: کارزان، کەسێکە لەباسێکی زانستیدا بکۆڵێتەوە.

کارنساز: دەوڵەمەند.

کارنەساز: هەژار. ـ ی: هەژاری.

کارناسی: کارزانی.

کارنامە: پرۆژە، بەرنامە، پەراوێکی تایبەتییە، کەکاروبارێکی تایبەتی تێدا بنووسرێ.

کاروا: کارەبا، کارەوا.

کاروان: کەروان، مەکار، چەند وولاغ و بار و کەسێکە لە شوێنێکەوە بچن بۆ شوێنێکی تر. ـــ زۆرەوناپسێتەوە: مەبەس لە هاتووچۆیەکی بێ پسانەوەیە.

کاروانە: پەلەوەرێکە لە وێنەی مراوییە، بەلاّن دنووک و لاقی درێژترە پێیەکانی وەکوو مراوی پەڕەدارە.

کاروانەکردن: زۆر هام و شۆی شوێنێکی کردن.

کاروان ئاشی: چێشتی پیازاو، هێلکە و شۆرباو.

کاروانەوان: کاروانچی.

کاروانچێتی: کاروانشانی.

کاروانچی: وولاّخدار، مەکارەچی، خەربەندە، خربەندە، کاروانکار، کاروانەوان، (باد.) خاوەندکاروان، کاروانی، (باک.) کاروانشانی.

کاروانسەرا: خان، قۆناخی کاروانی، کەرخان، تیمچە. ـــ دار: خانچی. ـــ داری: خانچێتی.

کاروانشان: کاروانچی. ـــ ی (باک.): کاروانچێتی.

کاروانقران: کاروان کوژە، کەیوان، ئەستێرەییکە کەزمێرێک پێش سپێدەی هەڵدێ.

کاروانکار: کاروانچی. ـــ ی: ئەستێرەیەکی ئەوەندە پرشنگدارە دەڵێی گەلاوێژە، کەنیوەشەوهەڵدێ، ئەستێرەیەکی گەشە هێندێ جار زۆر لەپێش بەیانیدا هەڵدێ و کاروانچی بە ئەستێرەی بەیانی دەزانن و باردەکەن.

کاروانکوژە: (هەورا.) کاروانکوشە، دارێکی بێگەڵایە بەقەدەر پشتێندێکی درێژە و بەزەویدا بلاّودەبێتەوە بەتەری هیچ ناسووتێ گۆیا چینە کاروانچییێک زۆریان هەوڵدا بۆیان نەسووتا تێکرا لەسەرمان مردن.

کاروانکوشە (هەورا.): کاروانکوژە.

کاروانی (هەورا.): کاروانچی، کەسێکەلەگەڵ کاروانی بێ.

کاروبایی: هێزی کارەبایی.

کارۆخ: چیایەکە کەوتۆتە لای باکووری رۆژهەلاّتی رەواندزێوە و بەهەندرێنەوە نووساوە گەرووی سەرایان لە نێواندایە و کەوتۆتە پشت هەندرێنی و زۆربڵندە. لێوار، کەنار، قەراخ.

کارۆش: قاپرووش، کاپرووش، گیایەکە گوڵی وەکوو هەرزنییە بەژنێک پتر بڵنددەبێ ئاژا لێ دەیخوا تۆیەکەشی وەکوو جۆ دەدرێ بە مالاّتان، گوڵی رێواسیش و هەر گیایەکی گوڵی وەوی بچێ پێی دەڵێن ـــ: هەڵێژک: گیایەکە لە ناو گۆڵ و دێراوی تووتنێدا سەوزدەبێ مێملی تووتنە و لەناوی دەبا، ووولاّخ بیخوا دەیتەقێنێ.

کاروبا: بروانە: کارەبا.

کاروبار: کار، فەرمان، ئیش و کار. ـــ ا خۆکرن: خۆئامادەکردن.

کارووت (باک.): گێزەر.

کارووس: گیایەکی بۆنخۆشە تێکەڵ بەهەندێک خواردن دەکرێت.

کارووش: کاپرووش.

کارێز: جۆگەییێکی ئاوییە، کەبەدرێژایی سەری داپۆشرابێ، چوخمە، قومووشێگە، (ئەردە.) قومش، کوورە.

کارێزاو: ئاوێکە لە کارێز بێتەدەرەوە.

کارێزەکەن: کارێزهەڵکەن.

کارێزلێدان: هەڵکەندنی کارێز.

کارێ شەفرە: کاریلەی ساوا.

کارێل (کە.): کاریلەکان.

کاری: کاریگەر، بەکار، بەتەزوو، کوژندە. کاردوو، کاردێ.

کاریت (باک.): هەنگوین.

کاریتە: (کۆ.) تەزە، (بابا.) نیرگە، نێرگە، (کە.) ڕاجە، دیرەگ، (جا.، هەورا.) تەراح، (خۆ.) خسارە، (کە.) خسارە، نێڵەمل. کۆمر، پرد، گاریتە، دارێکی ئەستوورە بەنێوەڕاستی ژوورێکی دوورەچاوەدا ڕایەڵدەکرێ و دارەکانی دارەڕایەش سەرێکیان لەسەرەوە و سەرەکەی تریشیان دەخرێتە سەردیوار.

کاریتەی پشتی: تیلەقی پشتی، گارگاە، بڕبڕەی پشتی.

کاریش (باک.): کاپرووش، گیایەکە.

کاریگ (باک.): کاریلە.

کاریگەر: وەستایەکە، کە لەکاری خۆیدا شارەزا و ئیشکەربێ، دەرمانێکیشە لە جەستە کاربکات.

کاریلە: (باک.) کاریگ، (هەورا.) بزلە، بوزلە، کارژۆڵە، کارە، (دەر.) کێری بزن، (فە.، کە.) دەنگی (ک) وەکوو دەنگی (کێ) وایە. ـــ ساوا: کۆڵەبزە، (باک.) کاری شەمزە.

کاریلەی ساوا: کاری ساوا.

کاریلەوان: بێچووەوان، بێچڤان، بەرخەوان، کارەوان.

کارین (باک.): توانین، شان، بکارە: بتوانە. (رەوا.) کادێن، کادان. (رەوا.) جێگای دانەرێڵەی سەمۆرە و داعبایانی دیکەیە لە زستانێدا.

کازکازە (هەورا.): دەنگی خۆش و ئاوازی ساز و سەمتووری.

کازمالۆکە (هەو.): ئەو چیلکەیە، کە قەفانچەڵەی پێدادەنێنەوە دان و داوی پێوەیە.

کازێوە: ڕووناکییێکە لە نێوانی شەوو ڕۆژێدا پەیدادەبێ، کازیوە، بەرەبەیان.

کازیوە: کازێوە، ڕووناکییێکە لەنێوانی شەو و ڕۆژێدا پەیدادەبێ.

کاژ (باد.، باک.): داری سنەوبەر بۆ خانووان دەستدەدا. (باد.، باک.) گلۆڵەی دەزوو و ئاوریشم. (کە.) تووێژ و کراسی مار، کیفەمار، تووێژی مار و پێست و ئیتر بە تووێژی گیانداری تریش دەڵێن.

کاژاو (بابا.): جوورە ترێیەکی بزمارکوتی مزرە.

کاژاوە (بابا.): جوورە ترێیەکە.

کاژاوی: جوورە ترێیەکی بزمارکوتی رەشی مزرە.

کاژەڕە: کاژەڵەی سەری.

کاژەلاک: کاژەڵە.

کاژەڵە: میچی ئێسک و کەڵلەی سەرییە، (کۆ.) کاژێر، کاپێل. قالکامەژی.

كازك (باك.): بنێشتی مستەكی.

كازۆڵە: كاریلەی ساوا، كاریلە.

كازۆماری (هەورا.): كراسەمارانە.

كازێر (كۆ.): كاژەڵە. دەلاقەی نێو دیوار.

كازێر (دزە.، نەورۆ.): مەلاژگە.

كازێرە: نەرمایێكەی سەر نێوچاوان، (موک.) كاكیلە، خلێنە. (بابا.) شەویلكە، خاڵیكە.

كازێلە: قاخلی، سیاوڵە، ڕەشكەناونان، كاخلی.

كازی: تووێژی ماری.

كازیلە: كاریلە.

كاس: بێ هۆش، تاساو، تاس، گێژ، سەرسام، ووڕ، دەبەنگ، سڕ، سرەوەوە، كەسێكە لەبەركاسی و ووڕی دەنگ نەكا. (لو.) كولۆرو بۆش، چاڵ، قووڵ. (سەرگە.) شیشەی تفەنگی.

كاساڵەشینكە: كەندەسمە.

كاسان: بێهەست وهۆشبوون.

كاسە: تاسی ئاو و خۆشاوو نیتر، ئاوەخۆرە، بەرداغ، بەرتیل، كۆچیلەی ئاوێ. بادی، (باک.) بادین، كۆتک (بۆماستی) ولەدارە، كاسک، قاپ (هی چێشتێیە) تەبەک، كاسەی ئاوێ. (هەورا.) قاپ، ئامان.

كاسەئاوسێ: دوو دەراوسێن، كەناوبەناو چێشت بۆ یەكتری بنێرن.

كاسەپشت: ڕەقە، كیسەڵ.

كاسەپشتی ئاوێ: كیسەڵی ئاوێ. (فە.) ڕەقە.

كاسەپشتی دەشتی (فە.): كیسەڵ.

كاسەچین: سفرەچین. ـــ ی: سفرەچنینەوە.

كاسەدەراوسێ: كاسەسفرە.

كاسەسەر: كەللەی سەر، كەمێشكی مرۆڤی تێدایە.

كاسەسڕ: پەڕۆیەكە كاسە و قاپ و كەل و پەلی پێدەسڕن.

كاسەسفرە: كاسەدەراوسێ، شێوەوار چێشت ناردنە بۆ ماڵی دەراوسێیەكی تازە.

كاسەسم: قەپیلكێكی ڕەش و ڕەقە بە ژێری پێی یەكسم و ڕەشەووڵاخ و ئاژاڵانەوە، كەنەگۆشتە و نەئێسقانە.

.**كاسەشەن**: جوورێكە لە بێڵەدارینە بەڵام ئەم دەمی درێژە خەڵەی پێ ئەم دیو و ئەودیو دەكرێ.

كاسەشۆر: گیایەكی گەڵاپانی زبرە. كاسەسڕ.

كاسەكەل: كاسەشكاو، ئەشكەولەتێكە ئاوی تێدەكرێ بۆ مریشک و سەگ.

كاسەگەردانێ: كاسەگەرانن، جلانە.

كاسەڵە (موک.): ئەبڵەق، بەڵەک.

كاسەڵەشینكە: باڵندەیێكە بەقەد كۆترێكییە شین و كەسكە گۆشتیشی دەخورێ، (دەر.) چقەشینە، بەفرەشینە، بەدرەشینە.

كاسەلیس: ئەوسن، پاشماوەخۆر، ئەو كەسەیە قابان بلێسێتەوە. مەبەس لەمرۆی پاشماوەخۆرە. ـــ ی: پاشماوەخواردن.

كاسەمەن: جوورە دەفرێكە هەرچتی پێ دەپێورێ.

كاسەوسەرەی (هەورا.): كاسەی سەر.

كاسەوكەوچكی شكاو: ماڵی وێران و كاول.

كاسەی ئەژنۆ: چالاییێكە لەسەر چۆک كاسەییێكی لە سەرە لاق و سمی پێ دەجووڵێ.

كاسەی چاو: (هەورا.) كاسەوچەمی، كاسەی چەم، كالانی چاو.

كاسەی چەم (هەورا.): كاسەی چاو.

كاسەوچەمی (هەورا.): كاسەی چاو.

كاسەوسەرەی (هەورا.): كاسەی سەر، كەللە، كەللەی سەر.

كاسەی خونچەی: كاسەی شكۆفە.

كاسەی ڕەش: بۆكەسێک یا ماڵێک بەكار دەبرێ، كەشەوانە و بە تایبەتی لە جێژناندا بێ چێشت بێ.

كاسەی زرانی: كلاوەی سەر ئەژنۆیان.

كاسەی سەر: كەللەی سەر، قاقلۆک، كاپیل، كاژەڵە، قاپی سەری، (باد.) كولۆخ، كاژەڵەی سەری.

كاسەی سم: قاپیلكی سم.

كاسەی سمت: چالاییێكە لە لای ڕاست و چەپی ئێسقانی سمتەوە، كەئێسقانی ڕانی تێدادەجووڵێ.

كاسەی گوڵ: كاسەی گولان.

كاسەی گوو: كاسەی پیسایی.

كاسەی گووێچكە: كاسەی گوێ.

كاسەی هەتیوان (ئەردە.): كاسەی هەژاران.

كاسەی هەژاران: سفرەی هەژاران.

كاسب: كەسێكە خەریكی كەسب و كاربێ، پیشەوەر.

كاس بوون: تاسان، ووڕبوون، گێژبوون.

كاسبی: كڕین و فرۆشتن، خەریكی كەسب و كار بوون، پیشەوەری.

كاسک: كەسک، سەوز، سەوزایی، شینایی، سەووز. (باک.) كەلەبامەی ئەژنۆ، كاسەی چۆک. كاسەی ئاو و چێشت و چتی تر.

كاسكردن: تاساندن، ووڕكردن.

كاسمە: ئانێكی تیرییە، كە ڕۆن كرابێتە هەویرەكەیەوە.

كاسنی (ئەردە.): گیای چەقچەقە.

كاسۆ: قاشۆ.

كاسۆچەمی: كاسەی چاو.

كاسۆخ (باک.): كاسووخ، تەوەرداس بۆ داربڕین.

كاسووخ (باک.): كاسۆخ.

كاسوولی (باک.): تەركەخەمی. ـــ كرن: خستنە پشتگوێ، گوێ نەدان.

كاسی: ووڕی، دەبەنگی، گێژی، گێجی.

كاش: شیشەی گۆشت برژاندنی، كێلانی زەوی، تەپۆڵكە. خۆزگە، بریا، بری بە بریای خوای بایە، كاشكی، خۆزی. (باک.) كێشان. ـــ كرن: وەدرەنگخستن، كێشان.

کاشته: وەرزی، کشت و کێڵان.

کاشتن: کێڵان، وەردبڕین.

کاشخانک (باد.): بن میچ.

کاشکانی: پێڵاوی خلیسکێن، وەستای خلیسکێن.*

کاشکای: خۆزگای.

کاشکایه: خۆزگه.

کاشکایەکوو: خۆزگایەکی.

کاشخانک: بن میچ.

کاشکایەکی: کاشکی، کاشکایەکوو.

کاشکای: کاشکی، کاشکایه وەکوو.

کاشکرن: وەدرەنگ خستن، ڕاکێشانی چت لەبەرزیەوە بۆ نزمی.

کاشکی: خۆزگه، خۆزی، بریا.

کاشمه (باڵـه.): گیایەکـه دەخـورێ و دەکرێتـه نـاو پـەنیر و ژاژی و کەشکەوە، تام وبۆنی زۆرخۆشه.

کاشۆ (باک.): چەکوچی دوسەرە. (باک.) چەوگان، گۆچان.

کاشوو (باد.): دارێکه، کەیاری شەقێنی پێدەکرێ.

کاشووانێ (باد.): شەقێن.

کاشی: قاپێکه لە قوڕی سوور سوورکرابێتەوە وتـەنک و جووانـه. خشـتی ڕەنگاوڕەنگی تـەنک و جـوان بـۆ لـەزەوی نێومـاڵ و هـەیوان و کۆشـکان بگیرێت.

کاشی ساز: کەسێکه کاشی دروست بکات.

کاشێنه (کۆ.): کووپەڵەی شینی ڕۆنییه.

کاغەز: قاقەز، نامه، نووسراو. ــ بەر: قاقەزبـەر. ــ دان: قاقـەزدان. ــ ڕۆشەن: قاقەزی شووشەیی.

کاغەزساو: چتێکی لووس و قورسه قاقەزی پێ لووسدەکرێ.

کاغەزی شووشەیی: قاقەزی ڕەوشەن.

کاغەزهێن: قاقەزهێن، هەڵگری نامه.

کاف: ناوی تیپێکی ئابێی کوردییه.

کافرمان (قەره.): گوێزانی سەرتاشین و ئیتر.

کافرۆش: کەسێکه کای بفرۆشێ.

کافک (باک.): گۆزە کووپەڵه.

کافوور: جـوورە کەتیرەیێکـه لـە داری کـافوور وەردەگیرێت بۆنـی خۆش و بەنرخه بۆگەلێ چت بەکار دەبرێت، گیایەکه گوڵەکەی شینه وەکوو دژبـرەی وایه بڵندنابێ بەتۆپ بەزەویدا پان دەبێتەوە بنەکـەی دەکرێتـه ئەسپۆن و لـە هەموجووره ئەسپۆنێکیتر باشتره.

کاف (باک.): ٢٥ی مانگی ئاب.

کافار (باک.): هەرێم.

کافر (باک.): کاوڕ، بەرخی یەکساڵییه.

کافری (باک.): ناوی جووره هەنارێکییه.

کافزێم (باک.): کەف.

کافشکی (باک.): کابنشکی، لـەپێش کـاتی خۆیـدا زان، بەرخامـه ــ: لەپێش کاتی خۆیدا زاوه.

کافل (باک.): کاول، وێران، کەلاوه.

کافلان (باک.): کالان.

کافێنان (باک.): برژاندنەوەی برینان.

کاک: کەک، کـا، کـەی، کاکـه، (بـاک.) بـرای گـەورە، بـاچۆ، لـەشێوەی شێواز (ئـەدەب) دابـۆ هـەموو کـوڕو پیـاوێکی لـەخۆ گـەورەتر بـەکاردەبرێ بەتایبەتی بۆ برای گەورە و بابی جحێڵ. (هـەر.) لالـه. (باک.) سـەهۆڵ. کێک.

کاکا (باک.): جووره میوەیێکه.

کاکاو: بادامی هێندی هاڕدراو وەکوو قاوە بەچاوە دەخورێتەوە.

کاکه (هەورا.): کاک، کا، ئابرا.

کاکەرک (باک.): کرکرۆچکەی کەپۆو گووێ و شوێنی تری لەشه.

کاکەز (ئەردە.): قاقەز.

کاکەشان: کەشکەشان، کـاکێش، کـادس، کاکەشین، کاکشـان، (بـار.) کاکێشان، ڕێگای کاکەشانه لە حەوادا شەوانه دەبینرێ سپی و پان دورر و درێژه، کە لە زۆری کۆبوونەوەی ئەستێراندا دیاره.

کاکەشین: کاکەشان.

کاکەڵێ: براڵه لە ڕووی خۆشەویستییەوە بەکاردەبرێ بۆمەردوم.

کاکەیی: خێڵێکی کورده لە نزیک کەرکوکییه.

کاکەمە: یەکێکه لە دووازدە بەندەکانی، کەبەگۆرانی دەکوترێن. نێوی پیاوانیشه.

کاکرسپی (باک.): ڕیش سپی.

کاکرۆس (باک.): پاقله.

کاکرێ (باک.): بۆڕی هەوا.

کاکشان: کاکەشان.

کاکشن (باک.): ئەو بەشە بەرسینگەیه، کەبێ تووکه.

کاکشیر (ئەردە.): قەلبیره، قڕ، (ئەردە.) خنجکه، ڕۆیشتنێکه بە ناز و لارو لەنجەوە.

کاکفلک (باک.): کارگ.

کاکل (باک.): کاکۆڵ.

کاکڵ: ناوکی گووێزێکییه بەسـاخی لـە تێکوڵەکەی بێتـەدەرێ، مـەغز، قیتۆ، (هەورا.) کاکڵه، مەژگه. برنج یا ساوارێکه لەگشت بەشەکانی تر درشت تر بێ.

کاکڵه: ناوکی گووێزی پاکراو. برنجی کەڵەی پاکراو.

کاکڵەی سینگی: ئێسکەناسکەکەی خووار سینگییه، دنده.

کاکڵەشێران: یاری چاوشارکێ منداڵ دەبنه دوودەسته، دەستەیەک خۆی دەشارێتەوە دەستەکەی دووەم، کە بیاندۆزنەوە سوواریان دەبن.

کاکڵەقووچه: کاکڵەگوێز، کەبەخڕی بێتەدەرێ.

کاکڵەمووشـان (ئـەردە.): تـەونی جاڵجاڵوکەیـه، پەسپەسـەکۆڵه، (ئەردە.) جۆلاّیی کەره. حەماموکی منـداڵان هـەندێک خۆڵ دەکەنـه کۆمـا کەمکەمە ئاوی بەسەرداده‌کەن تاسەرانسەرەکەی بەقەد قامکێکی دەبێتە

قوڕ دووایە لەسێ یا لە چووارلاوە کونی تێدەکەن و خۆڵەکەی دەردەدەن وەکوو گومبەزی لێدێ.

کاکڵدار: مەغزدار.

کاکڵی گوێز: ناوکە گوێز.

کاکنج (ئەردە.): بووکی پشت پەردە، کە زاوا هێشتا نەچووبێتە لای.

کاکۆ (کۆ.): کایەکە بەتەواوی لە دەخڵەکەی جووێ بووبێتەوە.

کاکۆڵ: فلکە، فەکڵە، کاکل، کوردیلە، کوودڵە، (هەورا.) خولامانە، خولامانێ، (زا.) پۆڕ، پەرچەمێکە بە پشتەسەری نێرینانداا شۆڕدەبێتەوە و بەقرتاوی هێڵرابێتەوە.

کاکۆڵ مەل (ئەردە.): فشەکلاونە، باڵندەیەکە.

کاکۆڵ بە گورووزە: پۆرهەڵەک، کاکۆڵی بە گوریزە.

کاکوچ: چەکوچ.

کاکوچ

کاکوچیل (زا.): چێشتی ترخێنە.

کاکێرک (گۆ.): چەنەگە.

کاکێز (ئەردە.): قەلبڕ.

کاکێش: کاکەشان، کسێکە کای بکێشێتەوە.

کاکێشان: کاکەشان، کێشانەوەی کا.

کاکێ: کاکە.

کاکێ بە کاکێ: بۆدەشتێک بە کاردەبرێ، کە پان و دوور و درێژبێ و چۆل و هۆل، بۆ ڕێگای دوور و درێژیش بەکاردەبرێ.

کاکیلە (موک.، هەورا.، جا.، هەو.): دیانکاکیلە چوارددان لەسەرێ و چواریش لە خوارێ دوو دوو لە نێوانی خلێنە و دڕۆکی دان، شەویلکە، چەناگە، کاکولە، کاکەلێ.

کاگەز (ئەردە.): قاقەز.

کاگڵ: سوواخ، سوواغدان بە قوڕ، سوواغی قوڕ.

کاڵ: لە دووای (کشت) ە وە دێ وەکوو کشت و کاڵ. نەگەییشتوو، میوەی کاڵ و نەگەییشتوو، گۆشتی نەکولاو و نەبرژاو، خاو، تازی، کاڵ و کرچ، کاڵک، نەگەهیشتی، تەهلک. ڕەنگی کاڵ: کەمڕەنگ، ڕەنگێکە لەبەرهەتاو یا شووشتن و یا کۆنی تۆخێتی نەمابێ و ڕەنگی سووک هەڵگەڕابێ. (باک.) گەنج، لاو. (ئەردە.) کشت و کاڵ، وەرز، کاڵێن، کێلان. ـــ ی کاڵ، ئاژاڵی زگ و زا نەکردوو. چاوی ـــ: نەرمشە و نەشێن.

کال (باک.): ـــ بوون: پیرکردن، پیر، کال و کالک: بابوباپیران، خزم و خوێش، باپیر، خەم، پەرۆش، هەناسەی کال: هەناسەی پەرۆشاوی. (باد.) پیر، تەمەنێکە لەنێوانی پیری و جحێڵیدابێ. (باد.) بزنی نێوچاوان سپی. بزنی کال: بزنێکە لە دەم و چاویدا خەتی زەردهەبێ، بەبزنێکی ڕەشیش دەڵێن، کەگوێیەکانی زەردێکی قاوەیی بێت یا بنگوێی سوورو یا زەرد یاسپی بێ یا ناوچاوانی سووربێ و یاسپی. (باد.) نەگەییشتوو، کەرک، ناپوخت، (هەورا.) نەیاوا. (باد.) کسێکە ڕەنگی سپی و جووان بێ. (باد.) کۆسە، بووکەبارانە. (باد.) داوەرە.

کالا: کاڵە، پێتاو، کالاو. کوتاڵ، (هەورا.) پارچە، والا، چتمەک، شتمەک، کەل و پەل. خشڵ، چەکی ئافرەتان.

کالات (ئەردە.): تالان، کاڵەت، کاڵتە. بە ـــ چوو: بەتالانچوو.

کالاقنگ: گەلای گیای ڕێواسی.

کالاکوت: کوتکی جل شوشتنێ، کلارکۆ.

کالاکوتک: کوتکی جلشوشتنێ.

کالان: (باک.) کاڤلان، (فە.) قلاف، (هەو.، هەورا.) کێلان.

کالانە: چالاییکە، کەگلێنەی چاوی تێدایە.

کالاندن (هەر.): بالاندن، (دەنگی مەڕییە)، پەزدکالێنێ. توورەکەیێکی تەنکە، کەمێشکی تێدایە، تووڕەی مێشکی.

کالانۆک: پێستی سەر.

کالانی (باک.): کێردی کالاندار.

کالای (هەورا.): کێلان.

کالاور: کاڵەپێتاو، پێلاوێکە لە چەرمی خاو دروستدەکرێ بۆ ناو بەفرو قوڕی زۆر.

کاڵە: کالک، شمک، (هەورا.) خامینی. کالا، لەچەرمی گاونێتر لەپێدەکرێ و بەبەن قایم دەکرێ.

کاڵەبرووێش: برووێشی گەنمی پەڵخوردکراو و نیوە هاڕدراوە و نیوە کولاو. جوورێکە لەتەرزە، کە وەکوو برووێش ووردبێ.

کاڵەپێ: ئەندازەیەکە بۆ بارینی بەفر بەقەد ئەستوورایی کاڵەپێیەک بەفر.

کاڵەپێچ: پەڕۆیەکە لەپێوە دەئاڵێنرێ و کاڵەکەی لەسەرەوە لەپێدەکرێ.

کاڵەت: کالت، تالان.

کاڵەشێف: زەوییەکە کێڵرابێ و لەپاش کێلانی باران لێی نەدابێ.

کاڵەشێن (کور.): (هەو.) چەقالە، شوواڵەشێن، شوواڵشیلک. (کە.) بایەف، داری چەقالەیە و بەبەرەکەشی دەڵێن وایم.

کاڵەک (باک.): کەلەکە، کەلەگە، خزم و خوێش.

کاڵەک: (هەو.) گندۆرە، گوندۆرە، خەرووزە، (لو.) خەرویزە، کاڵک، جوورە تەرەکارێکی هاوینیە جووری زۆرە قەرەوی = قەرەیی، فاتەبۆرە، ئالتی ئای، هەرچەمە بەتۆو دەچێنرێ گەلای پانە و تەرزی بەسەر زەویدا دەڕوا وەکوو شووتی و خەیاروترێزوو. کاڵەکی نەگەیشتوو، زرک، کاڵک، کۆڵە.

کاڵەکاڵ: بارەباری مەڕانە لە کاتێکیدا، کەبەرخەکەیان ببینن.

کاڵەکەرشتی (خۆ.): کاڵەییکە لە چەرمی گامێشی دروستدەکرێ.

کاڵەکەشامی (موک.): جوورە کاڵەکێکی درێژووکەیە.

کاڵەکە گا (خۆ.): کاڵەی چەرمی گایە.

کاڵەکەمارانە: گوورژاڵک، کەکرە، خەیاری دێمی، گیایەکی دێمییە و دوو چەشنە یەکێکیان وەکوو مێو تەرز داوێ بەرێکی خڕدەگرێ و دەخورێ، ئەوێتریان وەکوو شەمامە وایە زۆر تاڵە و گوورژاڵکی پێدەڵێن، بۆ زۆر جوورە نەخۆشیان دەست دەدات بنەکەشی بە ووردکراوی بۆ برین و کرماوی باشە.

کاڵەکوت: مێوژێکەبەدەسک و دۆڵ یا بە دەس هاوونگ کوترابێ و کرابێ بەشەربەت.

کاڵەکی دەنک هەرمێ: کاڵەکێکە دەنکی وەئی هەرمێی دەچێ.

کاڵەکی گوڵەبەرچن (موک.): جوورە کاڵەکێکی زۆر شیرین و دەنک گەورەیە.

کاڵەمستانە: کلاوێن، گەمەیەکە.

کاڵەمستێ: کاڵەمشتێ، کاڵەمستانە، جووره یارییەکی منداڵانە، یەکێک چتێکی لە قولی مستیدا دەشارێتەوە و هەرکەسێکی بیدۆزێتەوە دەبێتە هی وی.

کاڵەمشتێ: کاڵەمستێ.

کاکڵەمووشان: جاڵجاڵووکە.

کاڵەموویین: کاڵەپێیەکە هەمووی لەبنی موو دروستکراوە.

کاڵەنوێژ (خۆ.): کاتی بەیانییە، کەنەزوو و نە زۆر درەنگ بێ.

کاڵەوبوون: کاڵ بوونەوە، ڕەنگ ڕژییشتن.

کاڵە و پێتاو: بەوچتانە دەڵێن. کە لەپێدەکرێن وەکوو پێڵاو و گۆرەوی و پەلەک پێچ و گۆرەوی نەژنۆیان.

کاڵەهێش: زەوییێکە تەواو کێڵرابێ و تۆویشی پێوەرکرابێ، یەکپێشە.

کاڵ بوون (زا.): پیربوون.

کاڵبوون: بێڕەنگبوون، ڕەنگ کەمکردن. ـــ وە: چوونەوەی ڕەنگ.

کالسکە: گالیسکە، عەرەبانەی سواری.

کالسکە

کاڵک: نەگەیشتوو، خاو. (کە.) کاڵەک، کاڵ.

کالک (باک.): کاڵە، باپیر. (بار، کە.) میوەییێکە نەگەیشتبێ، کەرک، کۆڵە، تەهلک، زرک، کاڵ. (زێ.) سەوەتە، قەرتاڵەی چکۆڵە، چنەرزێ.

کاڵکەبۆ (ڕوو.): کاکڵەگوێزی لەسەر ئاوری سووردەکەنەوە و دوواییە دەیکوتن و لە نێو چێشتی دەکەن.

کاکڵەگوێز: کەمکۆڵ.

کاڵکەن: میوەییێکە بە کاڵی لێ بکرێتەوە پێش گەییشتنی. قونێرێکە پێش گەییشتنی دەرگای بکرێتەوە.

کالکی (باک.): شیرەگری، مافی میراتگری.

کالیکە: چوواردانن لەبنەوە، کە کەوتن دەرنایەنەوە.

کالۆش (موک.): چێشتێکە: دژی خەستی کەشکی سووراوەوە بەبرنج و یا ساواری لێدەنێن و ڕۆن و پیوازی بەسەرداەکەن. پێڵاوێکە لەسەر قۆندرەوپۆتین و ئیتر لەپێ دەکرێ لەکاتی قوڕ و چڵپاوێدا.

کاڵ و کرچ: کاڵ، چتی زۆرکاڵ و نەگەییشتوو.

کاڵ و کۆڵ: نەگەییشتوو، کاڵ و کوول.

کالوومە: شیری ژەنگاوی و کالانشکاوە.

کالۆمەکاڵ: کشت و کاڵ، کشتوزار، کێڵراو، نەکێڵراو.

کاڵێ: نێوی ئافرەتانە. منداڵی سپیکەلە. کاڵە. نەگەییشتوویی، نەگەیوی میوە و نەکولاوی گۆشت.

کاڵێن: کالان، کێلان.

کالیار: ترێزووی هەرە گەورەیە بۆ تۆوی دەهێڵرێتەوە.

کالیان: هەڵکالان و تووک لە یەکێک کردن، خورین، داخورین.

کۆلیت، کالیتگا: حەشار، حەشارگە، شوورێنێکە لە هەژگ و هەژاڵ و پووش و گەڵا دروستدەکرێ ڕاوچی خۆی تێدا لەحەشاردەبێ بۆ کوشتنی نەچیر.

کالیتگا: شوورێنی کۆلیت، کالیت.

کالیسکە: پایتوون، فایتوون، گالیسکە، ئارەبانە.

کالیسکەی سەربەفر: عەرەبانەی سەربەفر، باخێڵ، تاخووک.

کالیمست: گەنمێکە لەسەرخەرمان بدرێ بە هەژار، بەڵام بەناوی زەکاتەوەنەبێ.

کالین: کێلاتن. (باک.) بالاندنی بەرخان. (ڕەوا.) گریان. (ئەردە.) کێلان.

کالێنچە (ئەردە.): جووره کۆترە کیویلەییێکە.

کالیۆش: چێشتێکە لە کشمیش و گوێزی کوتراو و ڕۆن و دۆکەشک دروستدەکرێ.

کام (موک.، بابا.، کە.): بۆ دیاری کردنی چتی پێویست بۆ پرسیارە، کێها، کامە، کامەتا، کێژک، کامیان. نە. نەخۆشێکی ووڵاخانە: ئەگەر لەنێو چەند ووڵاخێکی جۆبە هەمووان بدرێ بە یەکێکی نەبێ یا درەنگی بدرێتێ دەڵێن ـــ ی کردووە تاکامی نەئاژنن چانابێتەوە و جۆشی پێ ناخورێ واتە تا بەسووژن بن ددان سووژن ئاژن نەکەن و کەمێک خوێنی لێ نەیەت چانابێتەوە. بەخت، ئارەزوو، هات، مەبەست، مراز. (باک.) جەنجەڕێکە لەداری گێرەی پێدەکەن.

کامارخ (باک.): ڕان، سمتی مرۆڤ و گیانداری تر.

کامار: کەمە(کەوە) ی بێژنگ و دەفە.

کام ئاژنین: بەسووژن بنددانی ووڵاخ و ڕەشەووڵاخ و ئیتر ئاژنینەوە، کە کامیان کردبێ.

کاماش (باک.): تووتنی سەبیلە، کەبەسەوزی ووشک کرابێتەوە.

کاماڤ (باک.): ئاوی ڕاوەستاو، ئاوێکە، کەلە جۆگەداما بێتەوە دووای بڕینی لەسەرچاوە.

کامە: کام، کێها، کامیان.

کامەتا: کێها، کێهاتا.

کامەتانێ: کێها، کامەیان.

کامەتە: کێهایە؟

کامەران: بەکام وئارەزووگەییشتوو. ـــ ی: بەئامانج و ئاواتگەییشتن.

کامەکامە (کە.): چاوبزدان.

کامباخ (باک.): کەمباخ، کاوول، وێران. ـــ کرن: وێرانکردن.

کامران: خۆشبەخت، بەختیار، کامڕەوا، بەدڵخوازگەییشتوو. ـــ ی: خۆشبەختی. نێوی پیاوانە.

کامکردن: هەڵامسانی مەلاشووی ووڵاخی یەکسم لە کاتێکا، کە ووڵاخێتر لەبەرچاوی وی ئالیک بخوا هی وی لەبیرکرابێ یا هەر نەبێ بیدەنێ و یان درەنگی بدەنێ.

کامڵ: چتی پێگەییشتوو و گەییو، تەواو.

کامن: کامەیانن، کامەن.

کامۆخ (زا.): کەسێکە ترێ بگوشێ.

کامۆیی (باد.): کامکردن.

کامووس: کابووس، مۆتە، (هەو.) مۆتەکە. ـــ ک (کۆ.): مۆتە.

کامیان: کێهایان.

کامێرە (باد.): کەللەی سەر.

کان: کانگە، لاژوارد، ئەردزین، بەجێگایەکی وادەڵێن، کە سروشت لە زێڕ و زێو و بەردی نرخدار کۆی کردۆتەوە کونی دەکەن و دەری دەهێنن. کونێکە، کەدارتاش بە ئەسکەنەلەداری هەڵیدەکەنێ.

کانال: درنال، درگە، کرتال.

کاناڵێ (هەورا.): دوکمە.

کانە (باک.): ئەستوور، گر، زوور. (فە.) کون، کەون.

کانەزبانە: کانەزووانە، چاڵێکەبەدرێژی لەباهۆی پەنجەرەدا هەڵدەکەنرێت بۆ ئەوەی شووشەی تێ بخرێت.

کانەزووانە: کانێکە، کەزمانەی داری تێدەخرێت قووڵایی جێگای شووشەیە لەپەنجەرەدا.

کانەشکاف: کانەشکافە.

کانەشکافە: کانێکی درێژکۆڵەیە دارتاش بەچێتێکی تایبەتی هەڵیدەکەنێ لەسەر باری درێژی بۆ تێبردنی شووشە یا تەختە.

کانەشکاو: کانەشکاوە.

کانەنیا (ئەردە.): ڕواندن.

کانبۆرە (کۆ.): پاڵەوان.

کانترۆک (باک.): کانبژۆک.

کانج (هەکا.): بێتۆرە، بێشێواز.

کاندا (شەبە.): بۆکووێ، کووێ، کێندەرێ.

کاندو (باک.): کۆندۆ (بۆ مانگابەکاردەبرێ).

کانک (باک.): قۆچەقانێ.

کانکەر (باک.): ددانەکانی بڕۆکی خوارەوە.

کانکەرک: ئەوپەڕی بەرزی بڕۆکی خوارەوە، پایانی بەرزی بڕۆک.

کانگ (بار.): خالخاڵی گەورەگەورە، پنۆک پنۆک.

کانگا: کان، لاژوارد. گۆنەر، هارەت. بنەبان، قووڵایی، لە ـــ ی دڵەوە: لەقووڵایی دڵەوە. هەرەت، کات. بناغەی خانووبەرە و دیواران.

کانگە: کانگا.

کانگێر: تات، تەختەبەردی ڕەق و پانە.

کانوون: دوومانگە لە نێوانی تشرینی دووەم و شوباتدا، بەفرەمبار. ـــ ا پێشی: پێش کانوونی یەکەم. بەفرەمبار ٣١ ڕۆژە. ـــ پاشی سەری ساڵە ٣٠ ڕۆژە.

کانونی: باڵندەیێکە ماسی خۆرە وەکوو قەلەراوی وایە، بەلام بۆرە.

کانێ (هەو.): کووانێ، (هەو.) کا.

کانێسە (ڕەوا.): غیرەت، هەڵگرتن، دەمار. ـــ م هەڵناگرێ: پێم هەڵناگیرێ. ـــ گرتن: هەڵگرتن، ددان بە جەرگی خۆدانان.

کانی: هانە، (هەورا.) هانەوچەمە. سەرچاوە، چاوە، چاوگە، (دەر.) گێتی، کانیاو، سەرچاوە، زەویەکە لەخۆوە ئاوی لێ هەڵدەقوڵێ لەبەهاراندا و یا هەمیشە. (باک.، هەو.) کووا، کووانێ. ـــ چاف: گلێنەی چاو.

کانیاو: کانی، چاوگە، چەشمە، ئاوی کانی.

کانی چاو (ڕەوا.): قولینچکی چاو بەلای کەپووە، (باد.) کانیکاچاف.

کانیژۆک: کانترۆک، گیایەکە بۆ کەچەڵی باشە.

کانیک (باک.): قۆچەقانێ.

کانیکاچاف (باد.): کانی چاو.

کانیلە: کانی چکۆڵە.

کاو: دەرد، داخ: ـــ ی دڵی خۆی پێ ڕشت. خۆشی، کەییفخۆشی، کەیف، ویست. (فە.) چیا، کێو، گەشتی سەرکاوان: گەڕانی سەرچیا و هەردان. (شار.) کایە، کەرەت (لەگەمەدا). ئەشکەوت یا تیسماڵێکی سەختە لەنێوقەدی چیایاندا، کەورگ، مەڕ، عەلی بەردەشانی دەڵێ: ڕاوچی وەرن لەبۆ ڕاوێ، عەلی عاسێ بووە لە کاوێ. (باک.) هەوا، فیز. (هەورا.) بەرقەد، تاقی ناوشاخ.

کاواتر (هەورا.): کۆتر. ـــ ی (هەورا.): کۆتر.

کاواتر

کاوان (هەورا.): شوێنێکە لەنێو چیایاندا، کەسەخت و تووش بێ، ملە.

کاوانەوە: کاوێژکردن. چووزانەوە.

کاوە (هەورا.): چیایەکە زۆر بڵند و سەخت بێ و سەریشی بەلایەکیدا کووڕ بووبێتەوە، ئازار و ئێشێکیشە، کە لەئەندامی مەردوم پەیدا دەبێ بەهۆی کارکردنێکی زۆرەوە. داری گەندەڵە.

کاوەتری (هەورا.): کۆتر. ـــ کوویی: کۆتری کێوی.

کاوەخۆ: هێدی، لەسەرەخۆ، هێواش، ڕزگار زۆر بە ـــ یە: لەسەرەخۆیە. بە ـــ وە ـــ: بەئەسپایی، دزراوی.

کاوەکاو: سۆڵەسۆڵ، قرچەقرچی کاویان.

کاوەلی: دەستە سەماکەرێکی گەڕیدە و سووک و بیانین.

کاوبا (کە.): وەراوەی پڕووپووچ، خەیاڵاتێکە مرۆ لەمزگی خۆیدا دەیانکولێنێ.

کاووت (هەورا.): مانگ.

کاودان: قاوورمە.

کاوڕ: بەرخە، کاڤر، دەکوو، (باک.) کەهیر، بەرخەنێرێیامێ، کەتەمەنی لەپێنج شەش مانگان تێپەڕیبێ تا دووساڵان.

کاوڕبەران: (کە.) بەرخبەران، کاوڕێکە کاتی تەگەی هاتبێ.

کاوڕوبورجی (هەورا.): بەرخی چەرخ.

کاووز (دەر.): پۆلکەگایانەیە.

کاوول: خەرابە، کەمباخ، وێران، وێرانە، کاوولگە، تارومار، خاپوور، کەلاوە، پتیوا، فیهوورچۆ، زەبەر. کووپەی گاسنی.

کاولاش: کاوول، کەلاوە، لەکەلاوەی ئاشەوە ماوەتەوە.

کاولان (بار.): کالانی خەنجەر.

کاولەخانوو: خانووی وێران و چۆڵ.

کاولەکودوو: کوولەکەی بەتاڵ.

کاوولبوون: کەمباخ و وێران بوون، ڕمان، تێکدران.

کاوولکەردەی (هەورا.): کاوولکردن، ڕووخاندن.

کاوولکردن: کەمباخ و وێرانکردن.

کاوولگە: وێرانە، کاول، کەلاوە، (هەکا.) کەمباخ.

کاوولی: بڕوانە: کاوەلی.

کاولێ: بێژنگ فرۆش، قەرەج.

کاولی: وێرانی.

کاوێ: قانگ، پووت.

کاوێژ: کایین، دەم بەیەکدادان وەکوو جوونی بنیشت و ـــ ی ئاژاڵ و مالآت، جوونەوەی ئاژاڵ و مالآت ئەو ئالیکەی، کە خواردوویەتی و لە ناوزگیدایە دەیهێنێتەوە دەرێ بۆ کاوێژ و جوونەوەی.

کاوێژکەر: گیاندارێکە کاوێژی بکات.

کاوێژکردن: کاوینەوە، کاوانەوە، (باک.) پۆرساندن، مەبەس لەڕەشەوولاخ و ئاژاڵ و وشترە بەزۆری بەهاران زۆری دەخۆن و بە شەو یەقی دەکەنەوە دووبارە دەیجوونەوە تابۆیان حەرس بێ.

کاوێژکردن: واتەی قۆڕو ناپەسەندکردن، قسەی قۆڕو ناپەسەندکردن.

کاویان (ئەردە.): چووزانەوە، کاویانەوە. ـــ موە: چووزانەوەی زار لەبەر خواردنی بیباری تیژ.

کاویە (کۆ.): نەخۆشییێکی داری ئەستوورە ناوەکەی پووک دەکات و دەکەوێ.

کاویت (باک.): قاووت.

کاویر (باک.، زا.): میوەییێکە، ووشترخوار.

کاوین (ئەردە.): مارەیی ژن.

کاهوو: پتر بەسرکەوەدەخورێ، کاهی، گیایەکی گەڵاپانی بەهارییە بەتۆو دەچێنرێت وەکوو کەلەم وایە، بەڵام نابێ بە تۆپ، کەژیشی هەیە بەقەد ناوشاخەوە لە کوێستاناندا سەوزئەبێ، بەڵام کەمێ ڕەگی تاڵی هەیە، بەکەژییەکەی دەڵێن (هەورا.) پاخڕوانە، لە ئایینی یەزیدییاندا خواردنی دروست نییەگۆیا، چونکوو پیاوێکی ئایینداری تێدا کوژراوە وخوێنی وی پێداڕژاوە.

کاهەرزانی (هەورا.): هەنجیری ڕەشی زل.

کاهێل: سست و تەنبەل. ـــ ی: سستی و تەنبەڵی.

کاهی (کە.): جوورە نانێکە بەهەنگوینی و نیشاستە پەروەردەدەکرێ. کاهوو.

کاهیچی: کەسێکە کاهی بۆ فرۆشتن دروست بکات.

کاهین: ڕاز زان، پۆشەوێژ، پەریدار، نهێنگۆ، نهێنی زان.

کایە: نۆرە، نۆبە، نۆرەئاو، نۆرەگاگەل. تەتەڵەمیران، گەمە.

کایەکلێ (ئەردە.): کایە.

کایەگا: جێگای کایە.

کایەلووش: خواردەمەنییێکە لە کشمیش و کاکڵەگوێز و ڕۆن دروستدەکرێ.

کایەڵ: مەردومی خاو و خلیچک.

کایەن: کادان، کادێن.

کایلۆش (ئەردە.): دۆشەک، کالیوش.

کە: ئەگەر، کەتۆ لێرە نەبای ئەمن نەدەهاتم. بکە، ئیتر، تر، ئیدی، هیکە. کاتێکی، دەمێکی، کەتۆ هاتییە ماڵی ئازادی ئەمن لەوێ بووم. بۆ بەندیواریش بەکاردەبرێ: ئەو نامەیەی، کە بۆمنت نووسی بوو وەڵامم دایەوە. مرازێکە، کە بکەوێتەنێوانی دوو ووتارانەوە ووتاری دووەم تەواودەکات: ئەو کەسە بە پیاو و مەرد دەژمێردرێت، کەیەکڕەنگ بێ.

کەباب: کەواو، گۆشتی ئەنجنراو و برژاو و لەشیش دراو.

کەبابە: دانەییێکی ڕەشە لە بیبار (ئیسیوەت) زلترە. کەبابەی چینی.

کەبابەبوون: مەبەس لە گەورەبوونی جووچکی باڵندەی کەوی و کێوییە، کە لەوانە بێ گۆشتەکەی بخورێ.

کەبابەی چینی: چتێکی دەنک ووردی گەرمیانییە وەک کونجی بۆ بەربوونی دەنک دەخورێ و بۆ ڕەوانی دەدرێ بەمنداڵی ساوا.

کەبابچی: کەواوچی، کەباب برژێن، کەبابفرۆش.

کەبابخانە: دووکانێکە تەنها کەبابی لێ ببرژێنرێ و بفرۆشرێ.

کەبابی: خێڵێکی کوردە دووتیرەیە، ١) زاگا، ٢) شەموولە لەکەنار هەولێرێ دادەنیشن.

کەبات: دارێکەبەقەد دارەسێوێکی بڵنددەبێ بەرەکەی لە لیمۆ زلترە گڕنی گڕنی درێژووکەیە و دەخورێ لەترشیدا بۆ مرەباش بەکاردەبرێ.

کەبادە (ئەردە.): کەوانەییێکی ئاسنینە زنجیرێکی ئەستووری پێوەیە زۆرخانەچی لە کاتی وەرزانەوەدا هەڵیدەسووڕێنێ.

کەبار (ڕەوا.): سەڵا، مەلایان شەوی هەینییان لەسەربانی مزگەوتان بەدەنگی بڵند بەزمانی ئارەوی بەخووا و پێغەمبەری هەڵدەڵێن، سەڵای پێدەڵێن.

کەبانوو: کەیبانوو.

کەبانی (باک.): کابان، (باک.) کەبانوو، کەیبانوو.

کەبەر: شەفەلە، گیایەکە لەگەڵ سیری بکوترێ و لەسەر شوێنی باداری داندرێ زۆر بە سوودە. گیایەکی هاوینییە گەڵایەکەی بەکوتراوی بۆ دووپشک و مارپێوەدراوان زۆرباشە بە خواردن و لەسەربریندانان، گوڵەکەی وەکوو گوڵی گوڵاوێیە، بەڵان هی زەرد و سپیش هەیە بە بەرەکەی دەڵێن (شەفەلە) بەقەد سێوێکی دەبێ و دەقەڵشێ و دەبێتە چووارکووز ناوی سوورە و دەنکیشی تێدایە، شەفەلە تەنهابۆ خواردنێ باشە، گەڵای یا کۆلکەکەی بە ووردی لەگەڵ ئاردی تێکەڵ بکرێت و تادوو کاتژمێران لەسەر جێگای باداری دادەنرێت دەیسووتێنێ لک و گەڵایەکانی وەک تووتڕک وایە.

کەبەرەزبرە (زەن.): بەردەزوور.

کەبلەمە: کەپلەمە.

کەبوورە (ئەردە.): پشێوی، ئاشێو، ئاشوو، (ئەردە.) خەڵوو.

کەبیسە: برێتییە لەساڵی تەواو ئەوساڵەیە، کەمانگی شوبات ٢٩ ڕۆژە بەچووارساڵان جارێکی ساڵی کەبیسەتەواودەبێ ساڵی میلادی (زایین)، کەدابەش بکرێ بەسەر ژمارەی چووواردا کەم و کووڕی نەما و شایانی دابەشکردن بوو ئەو ساڵە ساڵی کەبیسەیە ئەگەر کەم و کووڕی (کسر) ی مایەوە بەوساڵە ناڵێن کەبیسە.

کەپ: چەمۆڵە. (سوو.) کەپۆ.

کەپە: دەنگی کەسێکییە، کەددانی نەمابێ، کەپەکەپ، کەپەی یەک لەدووای یەکتری.

کەپەبێڵ: بێڵی کۆنی دەم شکاو.

کەپەر (کە.): پیاوی بێ ددان یا ددانی پێشەوەی نەمابێ. تەنبەڵ، سست، کەودەن.

کەپەز (باک.): تەپە، گرد.

کەپەزە (کە.): نێسک گران.

کەپەک: کێم خیتە، سۆس، (شەبە.، رۆژ.) پنس، سۆ، تیکوڵی گەنم وجۆ و دانەوێڵەی هاڕدراوە، کە بە دابێژتن گیرابێ سەرکۆتەڵی ئاردی دابێژراوە.

کەپەکەپ: مرۆی بێ ددانە، کەباخوێ، فلتەفلت.

کەپەلەک (زا.): کرمی مافەتە.

کەپەلەکی (زا.): مەرێکە، کەمافەتە لێیدابێ.

کەپەنە (باک.): کەپەنەک.

کەپەنەک: کەپەنە، فەرەجی، قاپووت، فەرەنجی، فەرەجی لەگەڵ قاپووت جیاوازییان ئەوەیە قۆڵی نییە، بەڵام دوو گوێچکەی هەیە، کۆچەرو شوان و گاوان و جووتێران لەبەری دەکەن لەبەرباراندا و بەفروسەرما.

کەپەنەکداڵ (کە.، رۆژ.): لاشەخۆرە، کەرگەز، داڵاش.

کەپەنەک: بڕوانە: کەپەنەک.

کەپەنکە (مەک.): بەگوڵی دەغڵی دەڵێن، کەخۆی گرتبێ و لەنێوکیفیدابێ.

کەپچاندن (باک.): دوراندن.

کەپچین (باک.): دوران.

کەپر: سێبەرێکە بریتییە لەچوار کۆڵەکە، کەسەریان بەدارو هەڵاش گیرابێ لە هاویناندا لەنێو باخچە و باغ و شوێنانی تردا، سابات، سقدە، زنج، قۆختە، (دەر.) قووخ، (هەورا.) هەرزەڵە، (شکا.) حۆلک. ـــ بۆسێبەرە، سەیوان.

کەپرەسموزە: کەپرەشینە.

کەپرەشینە: جێژنەییکی تایبەتی جولەکانە لە پاییزاندا کەپرێکی بەمیوە و پەلکی داران دەرازێننەوە لەهەموو ماڵێکیدا دووای جەژنەکەیان میوەکەی دەخۆن.

کەپرۆکە: کەپری چکۆڵە. چڵەگیایەکە کەبستێک بڵند دەبێ و بێ گەڵایە سەری کارتەکانی گوڵی بەقەد زەنگیانەی دەردەکات خڕ و سوور و زەردی تێکەڵاوە، بەخوێوە یابەماستەوە دەخورێ.

کەپرۆکەبەستن: کۆبوونەوەی کەف و خڵتەیە لەسەر چتی شل: پرگی ترشیاتەکە کەپرۆکەی بەستووە.

کەپەسوول: ئەزبە.

کەپک (یەز.): کەپۆ، لووت. قیتکایی سەرشاخان، لوتکەی سەر چیایان، کلاوە، قوتکە، کلۆپینک. سێبەری شاخ و ماه وکەژ وکێوانە.

کەپکەبەفر: رنووەبەفر.

کەپلە (کە.): ئەسپێی مریشکانە.

کەپلەمە: دەرمانێکی هاڕدراو و یاچتی وورده، کەبکرێتەسەرلەپی دەست و بخورێ. ـــ کردن: خواردنی کەپلەمە.

کەپ لێگرتن: چەمۆڵە لەچتێک یا کەسێک نان.

کەپن: کەسێکە لەقسە و ئاخۆتندا کەپەی لێوەبێ.

کەپۆ: (فە.) لووت، (شکا.) پەوز، پۆز. دفن، دم، (هەورا.) کەپ، (شکا.، نەه.) بێقل، بێهڤل. لووت، (یەز.) کەپک، (زرا.، رۆژ.) پت، (هەورا.) لیت، پێجووان، کەپوو، (باک.) کەپی، قەپۆز، کەپووڵ.

کەپۆبەراز: دفن بەراز، کەپۆزل، کەپۆبەران.

کەپۆڕاسان: پژان، داڕسان، خوێن بەربوونی کەپۆ.

کەپۆزل: لووتزل.

کەپۆڵ (ئەردە.): کاپۆڵ.

کەپۆڵک (ئەردە.): کاپۆڵک.

کەپوو (ئەردە.): شەویلکە. بێدان. کوند، کوندەبەبوو. کەپۆ، لووت. (فە.) جوورە پەپوولەییکە لەناو باخ و باخچە و کشت و کاڵاندا لەش گچکە و باڵ گەورە و رەنگ بۆرە.

کەپووره (ئەردە.): هەراهەرا، قوولەقوول، هەنگامە.

کەپووکەرە: باڵندەییکە لە کاتی خوێندنیدا دەڵێ کەپوو.

کەپوول: کاسەی سەر، کەللەی سەر.

کەپووڵ: کەپۆ، لووت.

کەپوولە (ڕەوا.): جوورە ئەیارێکە مزەی ئاشی پێدەگیرێ. کۆتکی دارینە لەئاشیدا، کە گەنم ٦مست کەمتر بێ.

کەپی (باک.): کەپۆ.

کەپییان (باد.): ناوە بۆجوورەهەنارێک.

کەپیلە (باد.، کە.): کەپوولە.

کەپی لەڤ (باک.): لمبۆز، لمووزی وولاخان.

کەت (مەک.): قەتێ (باڵندەییکە)، کورکورە. چووارپا، چارپایە، تەختی نوستنێ. (زا.) ورێنجە. (خۆ.) تاق، تاک. کەرت، لەت، کوت، پارچە. (هەورا.) کەدی دارانە بە گەڵاوە. (باک.) جوورە پاقلە و جوورەگیایەکە. شان، پترلەگەڵ ووتەی گۆڵدا بەکاردەبرێ: ـــ وکۆڵ: واتەشان و کۆڵ. لادانێکە لە نانەواخانەدا ئاردی تێدەکرێ. (باد.) یەک.

کەتان: کرێکی تەنکە لە دەزوو دەچێنرێت و سپییە و ناسک و بەنرخە ئافرەتان دەیکەنەکراس و سەرپۆش، بۆمەندیلیش بەکاردەبرێت. گیایەکە گوڵدارە وەکوو هەرزنییە گوڵەکەی مانگکەشەوی چاردە لێیدا هەڵدەوەرێ تۆوەکەی بەکوتراوی و کولاوی لەهەر جێگایەکی ئاوساوی لەشی دابنێن دەی نیشێنێتەوە لە لاسکەکەی وەکوو گوش هێندێ چتی تەنراوی لێدروستدەکەن، بەگیایەکەش هەر دەڵێن کەتان ڕۆنی دەگیرێ بۆ خواردن و سابوون و زۆر چتیتر. ڕووپۆش.

کەتان و کەوان (ئەردە.): پەردە و کوللە.

کەتانی: جوورە بادامێکی تێکولێ تەنکە.

کەتە (مەک.): جوورە قوبوولێکە، ووشکەپلاو. کەتی نانەواخانە، جێگای ئاردی نانەوایان. (کە.) زەلام، زەبەلاح، لەندەهۆر.

کەتەپلاو: ووشکەپلاو.

کەتەچلاو: کەتە، ووشکەپلاو.

کەتەن (ئەردە.): کەلەپچە.

کەتەن

کەتەو (باک.): نەخۆشییکی وولاخانە دەیکۆخێنێ.

کەتەوقوپووڵی (موک.): هەردووک هەر پلاوی قوبولین.

کەتر (موک.): بەهاربەندی پێش پەنجەرانە.

کەترە: بەرچەند ئاژاڵانە دەڵێن، کەوەدووای مێگەل دەکەون، ئاژاڵ و رەشە وولاخی لاواز و لەڕ. (ئەردە.) خەوشدار، دەغەڵ، رەخنە، ئاهۆ، نەنگ، بەدی، چەپەڵی، خراو، گەند، نەخۆش، لەڕولاواز بۆ ماڵات و ئاژاڵان بەکاردەبرێ. ـــ ی: نەخۆشی، لەڕی، دەغەڵی، چەپەڵی، خراوی، هاکۆ، ئاخۆتنی بەبێ مەبەس.

کەتری: کتری، کەتلی، چادانی چینکۆ.

کەتک (باد.): هەنجیری ووشکی ناومەشکاڵە.

کەتکەتە (باد.): یەکەیەکە، تاکتاکە، تاقتاقە.

کەتەکەت: سووکەسووک، خۆپێوەنان.

کەتن: تاوان، پەند، پیسی، هەتک، ئەتک. تەرن. کەوتن، کەفتن. ئیشڤ گوور کەت ناڤ پەزێ مە: ئەمشەو گورک کەوتە ناومەڕی مە. ئەڤ ئیش کەتیە دەستێ وی: ئەو کارە کەوتۆتە دەستی وی. ـــ جە: بەجێ. ـــ پێش: وەپێشکەوتن. ـــ سەر: کەوتنەسەر، خۆناوێژتنەسەر. ئاگربێژنگا کەت: دارەکە ئاوری گرت. شەڤ کەت سەرمە: شەومان بەسەرداهات. ـــ سەرهەوا: تۆگری یەکتری بوون. گۆتنا تەکەت سەرێ من، ئەوەی پێت کوتم تێی گەییشتم. کەتییەگوهێ من: بیستوومە. بەدەرکەتن: چوونەدەر. بەهەڤکەتن: رێک کەوتن، برێ ـــ : وەرێ کەوتن. بەرەش ـــ: بەرەشداکەوتن، تووشی ئەبوونی و رۆژی رەشبوون. ئەم برێیا بیدلیسێ کەتن: ئێمە رێگای بتلیسێمان گرت. ژێکەتن: لێکەوتن، لێفرێدران، پەرین. ژهەڤدەکەتن: خەمخواردن، بەپەرۆشبوون. ژسەردەکەتن: وازلەخوو و رەفتارهێنان. لێکەتن: کەوتنەسەر، گەییشتن، لێپەیدابوون. چرانینە، کوهەتا سبەهێ پێبکەتنێ: چرانییە، کەتاسبەینێ بسووتێ. بەرکاتفەنگێ لمکەت: گوللەی تفەنگێم وێکەوت. بەهەوا ـــ: بڵندبوون. چاولێ ـــ: دیتن. لبەرکەتن. بەمش: تشتێکو لمن بکەڤە ئەزێ بدەم: ئەوەی لەمن بکەوێ من بەشی خۆم دەدەم. لبەر ـــ: وەبەرکەوتن. لهەڤکەتن: شەڕکردن. لپەی کەتن: وەدوواکەوتن. ناڤهەڤکەتن: کەوتنە نایەکتری. ـــ پێکردن: تەڕن پێکردن.

کەت و پیت (هەورا.): تاق و لۆق، تاقتاق، کەتکەت.

کەت و کڵفت: گیانداری زل و لەندەهۆر و تێکسرماو.

کەتوو: ئاسنێکی دەمپانی چووارسووچی درێژکۆڵەیە کلکێکی دارینی هەیە دێراوی پێ هەڵدەدرێتەوە. ئاوی کێوێکییە لە شارباژێر بەردی بەرداشی زۆرە.

کەتوومەت: کوتوومت، دەق وەک وی.

کەتوون (ئەردە.): کەمەند.

کەتی (باک.، باد.): کەوتوو، بێچارە. (باک.، باد.) وێنجەکێویلە.

کەتیبە: گوێسوانەی خشتی سوورە.

کەتیر (ئەردە.): شەخرە، شەخرەکێش.

کەتیرە: جیوەی گووینی و داروودرەختانە، کەمزۆر جووری هەیە، جەوی. ـــ ی جەباری: جیوەی تەپڵەگووێنییە. ـــ ی سپی.

کەجان: کەچۆ.

کەجی (زا.): کشتەکی بادراوی لووسکراوە.

کەچ (باک.): کچ. شەفتوور، کل. خووار، گێڕ، لار، کەل، ناڕاست، چەفت، نیل. خوویل. خووێل: ملێت خۆ خووێلکرن: ملی خۆخووارکردن، لارێ، کەچرۆ.

کەچانی (باک.): کچێنی، تەمەنی کچی جحێڵ.

کەچایی: ئاستی خووارایی و کەچی چتی.

کەچە: ئاژاڵی شاخ خووار. (شەم.) لباد. فەرەجی بێ قۆڵی ناودامان.

کەچەترژێن: توورە. ـــ کردن: توورەکردن.

کەچەرە (کە.): بالقۆزە.

کەچرۆیین: خووار رۆیین.

کەچەشاخ: بزنێکە شاخێکی شکابێ.

کەچەک (فە.): پێچ، مەندیل.

کەچەڵ: (باک.) سەرداقناو، بێمــوو. سەربرینداری بێتـووک، سەرگەنیک.

کەچەڵە: جووچکێکە نەختێ گەورەبووبێ و تووکی پێشووی وەری بێ و هێشتا پەڕی تازەی بەتەواوی نەهێنابێتەوە.

کەچەڵبوون: گەورەبوونی جووجیلەیە بە جۆرێک، کە تووکە زۆرەکەی وەری بێ.

کەچەلباد: پارچە لبادێکی کۆنە.

کەچەلۆک (باک.): چێشتێکە.

کەچەڵی: سەرداقناوی، بێتووکی.

کەچوبەچە (ئەردە.): منداڵ، زاوزۆ.

کەچبانوو: خاتوون.

کەچخووال (باک.): کچی خاڵ.

کەچرۆ: چەفترۆ.

کەچرۆیین: چەفترۆیین.

کەچک (باد.): کەوچک، (باک.) بەبەڵ. ـــ ا چاڤ: بیبیلەی چاو.

کەچکاچاڤ (باک.): بەبەڵە، بیبیلەی چاو.

کەچکان (باک.): لاقدرێژ، لۆقدرێژ.

کەچکانی (باک.): لاتەنیشت. ـــ کەتن: لەسەرلاتەنیشتی نوستن.

کەچلۆک (باک.): کچی پازدەساڵانە.

کەچمام (باک.): کچی مام.

کەچمیر (باک.): کچی شای.

کەچۆ (باد.): کچێ (بۆ ئافرەت بەکاردەبرێ).

کەچێ (هەورا.): چینی کرێژی سەری منداڵی ساوا و ئاژاڵانە، تۆشکەی سەر.

کەچی: لەگەڵ ئەوەش، ووشەیێکە ئەنجام دەداتە دەست وەکوو: چوومە ماڵی دارا کەچی لە ماڵ نەبوو. کەم و کووڕی و خوواری، چەفتی.

کەچیچ (زا.): جێگای چینەی پەرەووڕانە لە سەرانگووێلکێ.

کەچین: کچی بندار.

کەچینی: کچێنی، بن.

کەحلان: ئەسپی رەسەن.

کەخس: پیوازی قیسکە.

کەخسە (باک.): (باک.) کەخسک، قیسکەپیواز.

کەخسک (باک.): قیسقەپیواز.

کەد: لک، شفتالیم، کەت، شەغەڵ، لخ، شقک، کارتە، کەدە. (خۆ.) چووزەڵەی داروگیا، لاخ. (باد.) کار، ئیش. (باک.) میوەی کاروکردار، بەری کار.

کەدە (خۆ.): کەد. (باک.) کوڕی نۆکەر، منداڵی نێرینە.

کەدخووا: کەیخودا، لەتووژماڵ گچکەترە. ــ یی: کەیخودایی، کوێخایی.

کەدخووا (لو.، فە.، لەک.): کوێخا (لەتووژماڵ گچکەترە)، سەرۆکی چەندکوێخایەکییە. ــ یی: کوێخایی.

کەدکار (باد.): کارکەر.

کەدکەر (باک.): کارکەر. ــ ی: کارکەری.

کەدوو (کە.): کولەکە.

کەدووم (باک.): کەدینە.

کەدوون (زا.): جەرڕەی گچکە.

کەدی (باک.، باد.): کەوی، ڕام. ــ بوون. ــ کردن.

کەدینە: کوپەی چکۆڵە، کەدوو، گڵێنە.

کەدینک: جەرە، کوپەڵە.

کەر: گوێدرێژ، (فە.) خەر، (زا.) کەهر، (هەورا.) هەر. (فە.) کاریلە. مرازێکە بکەوێتە دووای هەر ووشەیێکی دەیکاتە بکەر: کارەکەر، چێشتکەر. مێگەلی ئاژاڵان. (گەر.، ڕەوا.) کەرد، کەری پەزان، کەریَ بزنا. (باک.) پارچە، لەت. بکەرکرن: پارچەپارچەکردن. قەرز، کەرد، لەت. ــ دان: قەرزدانەوە. ــ کرن: قەرزکردن. لەسەرەخۆ، هێدی، کەمکەمە. ــ لیَ کردن، لە سەرەخۆکار لێکردن. ــ اتی: کەرایەتی.

کەڕ: گووێ گران، گووێ تەپ، کەهیر، بیَ گووێ، نەژنەوا، کەڕێل. ڕاوەستاو، پەنگ خواردوو. ئاڤا ــ : ئاوی ڕاوەستاو. مەری ــ : مەری بیَ گووێ، گووێ بڕاو.

کەراخ (باک.): بەشێکە لەچەندبەشان، دەوڵەمەندێک کارێکی خۆی دەدابەیەکێکی لەچەندبەشان بەشێکی دەداتیَ. برنج چنین.

کەرادە (باک.): پیرێژن.

کەرازۆ (باک.): کەردار. ــ یی: کەرداری.

کەراسمار (هەورا.): کراسمارانە، تووێژی ماری.

کەراسیسە (ڕەوا.): کەرەسیسە.

کەراڤی (باک.): شووم، بەدفەڕ.

کەراکە (باک.): باڵندەیێکە.

کەران (زا.): چەکوچی گەورە.

کەرانە: باجی کەران و باریان.

کەرانە (زا.): مەردومی دەوڵەمەندی ماڵدار. کاری کەرایەتی، وەکوو کەریَ.

کەرانبەگاو: کەرانباوگاو، بۆجنێوبەکاردەبریَ.

کەروکۆشا: تێکۆشین، کرۆکاش، کرۆکاشکەر.

کەراهی (باک.): کەرێتی، کەرایی. (باک.) کەڕی، بیَ گووێیی.

کەراوی (ئەردە.): خۆشاردنەوە.

کەراهیا: کرێی کاڵەدرانە، پالادرانە.

کەراهەدەن: کریَ دان.

کەرایەتی: کەرێتی، کەراتی، کەرانە، کەراهی.

کەرە: نووێشک، نڤشک، بەرەمەشکە، وێژە، چەورییەکە بەژەندن لەماست پەیدادەبیَ، ئەویش تا نەتووێتەوە دۆک و خڵتەی لیَ نەگیریَ پێی نالێن ڕۆن. بەردەلان. (هەو.، خۆ.) مەری بیَ گووێ یا گووێ کورت، کەڕیَ، کۆڕی. (هەو.، خۆ.) بەرێکە لە پێش گەییشتنیدا بوەریَ. (دەر.، خۆ.) دارێکی سەوزی سەرپۆپ هەڵپەرداوتراوە. قەلەفڕ. بیَ گووێ، گووێ گران. وێژە. ــ فرۆ: فرۆیەکە لە ژەکی و شیر کرابێتە فرۆ لەسەر ئاوری.

کەرڕە: کەرەفرۆ، شیروژەکی لەسەرئاوری دادەنێن وەکوو پەنیری دەمەییَ.

کەرەپوو (خۆ.): تووێکی کاڵ و کرچەوەری بیَ، کەرەتوو. (خۆ.) هیچ و پووچ، هیچ. داری زۆر ووشکی گەندەڵە. تووێکیشە هێشتا نەگەییشتبیَ. داری زۆر ووشکی گەندەڵ. بەری گیای لەبان، کەوەک ووردە لۆکە وایە.

کەرەپووە: کەرەپوو.

کەرەپووسەر: مەردومی پیری گێژ و وێژی ساویلکە.

کەرەپوول (زا.): داگیرکردنی ماڵ و سامانی یەکێکییە، کە لەلایەن یەکێکییەوە زەوتکرابیَ.

کەرەپیف: گوڵی پیکە و زەل و قامیش.

کەرەت: چین، جار، حەل، هەل، دەو، نۆبە، کایە، ڕا، گل، کاو، گەڕ.

کەرەتالەبۆر: مەرێکی بیَ گووێیە سەروملی دیغ دیغ و لەش بۆربیَ.

کەرەتالەرەش (هەر.): مەرێکی بیَ گووێیە سەر و ملی دێغ دێغ بیَ و لەشی ڕەشبیَ.

کەرەتالەسپی (هەر.): مەرێکی بیَ گووێیە و ملی دێغ دێغ و لەشی سپییە.

کەرەتالەسوور (هەر.): مەرێکی بیَ گووێیە و سەروملی دێغ دێغ و لەشی سوورە.

کەرەتالەشین (هەر.): مەرێکی بیَ گووێ و سەروملی دێغ دێغ بیَ و لەشی شین بیَ.

کەرەتە (هەو.): پانیەکێش، پاژنەکێش.

کەرەتەبەش: مەرێکی بیَ گووێیە نوختەنوختەی سوور یا ڕەشی لەملیدا بیَ و لەشی سپی بیَ.

کەرەتەی (هەو.): مەرێکی بیَ گووێیە هەموو لەش و سەری سپی بیَ.

کەرەجنە: چنگنە، شێرپەنجە، نێرەی جاڵجاڵۆکەیە.

کەرەجی (ئەردە.): کەشتی چکۆڵە، دەستەکەشتی.

کەرەدان: ئامانێکە ڕۆنی کەرەی تێدا کۆبکرێتەوە.

کەرەزەڕی: زۆرەکی.

کەرەڕەش: مەڕێکی بێ گوێیە و سەر و هەموولەشی ڕەشە.

کەرەڕسەر (هەر.): مەڕێکی بێ گوێیە ڕووی ڕەش و ملی بۆرەو لەشی سپییە.

کەرەز: گیایەکی کوێستانییە و بەهارییە گەڵای لە کەرەووز زۆرترە لە ترشیاتی دەکرێت.

کەرەزێلە (شن.): گلێرەی پێش بەفرییە، (هەورا.) تەرزەڵووکە.

کەرەس (هەورا.): گیایەکە وەکوو بیزا وایە ساقەتی سوورە زۆر بۆنی خۆشە بۆ ترشیات دەبێ و کوێستانییە.

کەرەڕسەرشین (هەر.): مەڕێکی بێ گوێیە ملی مەیلەو شینە و سەری ڕەش و لەشی سپییە.

کەرەسە: کەرستە.

کەرەسەرڕەش (هەر.): مەڕێکی بێ گوێیە سەری ڕەش و لەشی سپییە.

کەرەسپی (هەر.): مەڕێکی بێ گوێیە و سەری و هەموولەشی سپییە.

کەرەستە: تروتفاق، سفن، مراز، مرازی پیشەگەران، شرەوپرە، کەل و پەل.

کەرەسۆر (هەر.): مەڕێکی بێ گوێیە سەروهەموولەشی سوورە.

کەرەسیسە: بەفرێکی ووردی ناوادارە بە جلکانەوە دەنووسێ، کەلەرزۆژی زۆرساردو تووشدا دەنک دەنک لەهەوای بێ هەوردابێ، بەفرێکی ووردیشە لەپێش بەفری دەبارێ، (جا.، هەورا.) بەفرەپوولکە. (هەر.) جەنجاڵ، کەڵەکە. ـــ لەسەرکردن: کەڵەکە لەسەرکردن، جەنجاڵکردن.

کەرەشێلْ (ئەردە.): کەڵەباب.

کەرەشین (خۆ.): کەرووی نان و چێشتییە، کەرەکیفە.

کەرەشین بۆرە (هەر.): مەڕێکی بێ گوێیە سەروگوێی شین و لەشی بۆرە.

کەرەشێل

کەرەشین سپی (هەر.): مەڕێکی بێ گوێیە سەروگوێی شین و لەشی سپییە.

کەرەشین سۆر (هەر.): مەڕێکی بێ گوێیە سەروگوێی شین و لەشی سوورە.

کەرەفس (باد.): کەرەووز.

کەرەفرۆ: بڕوانە: کەرڕە.

کەرەک: کۆمەڵ، کەڵەکە، زۆری گیان لەبەران.

کەرەک: جوورە فەرەجییەکی ئاودامانی بێ قۆڵ و کونە، کەپەنەک، فەرەجی. (فە.) کەرە هەنجیر.

گەرەک (هەورا.): (هەو.، کە.) کەرک.

کەرەکەر: چێتێکە دیوانی نەبێ.

کەرەکردن (هەو.): مێوپڕین.

کەرەکۆر (باک.): مشکی کوێر.

کەرەکونتێ: مرۆڤی زۆرکەر.

کەرەکێڤی: کەرەکێوی، گۆر.

کەرەکێوی: کەرە کێڤی.

کەرەکی: چێتێکە تەنها بۆ کەر دەستبدات، ئەم کورتانە ـــ یە.

کەرەکێوی

کەرەکی دابڕی (هەو.): گەمەیەکە بۆ فریودانی بێهۆش و گێلان بەکاردەبرێ.

کەرەکیفە: کەڕوو، کەرەووڵ، پەڕمینە.

کەرەکێفی (ئەردە.): کەرەکێوی.

کەرەکێوی: کەرەکێفی، فیلەگێژە. کەرکوولان، داعبایەکی کێوییە لەکەری ماڵی دەچێ.

کەرەکیفە: کەڕوو، بەڵغێکی سەوزڕەنگە لەسەرنانی و چتی غناک دەنیشێ. کەڕووییێکە لەسەر ڕووی بادام هەڵدەنیشێ و تاڵیان دەکات.

کەرەگەڵ: (هەورا.) هەرەگەلە.

کەرەگۆشە: کولی.

کەرەلیاس (ئەردە.): جارکێش، جارچی، هەلاڵەچی.

کەرەم: کەڵک، بە ـــ نایە: بەکەڵک نایەت.

کەرەمار: جوورە مارێکی کەری کوژندەیە.

کەرەمێو: کەر، داڵەلووک، چۆمیلکە، جوورە مێوێکی کێوییە لەکەنار ئاوان، ترێی زەرد و ووردە.

کەرەنا: بۆری، شێپوور. کەرڕەنا، شێپووری گەورەیە، دووکەڵکێشی سەماوەرێ.

کەرەنتوو: داسێکی کلکدارینی درێژی دەم پانە بە پێوەگیوی پێ دەدروونەوە، (موک.) مەڵغان.

کەرەنسۆ: بێ گووێ، کەسێکە بەقەستی خۆی کەرولاڵ و گووێ گرانکات، کەسێکە گووێ ڕایەڵ نەبێ.

کەرەنگ: جوورە مێشێکی گەورەیە لە هەنگ پەیدادەبێ و هەنگوینی نییە. (زاخ.) کەنگر.

کەرەنگر: چرپوچاڵ و گەڵاوەرینی پاییزییە، کە زۆر دەکەوێتە سەر یەکتری و لەسەرزەویدا دەڕزێ.

کەرەواڵە (هەو.، موک.): هەوێرکە، بەستەزمان، هەژار، ساویلکە. هەوێردە، باڵندەیێکی گچکە و بۆروکەرە تا نزیکی نەبیەوە نافڕێ، ڕەنگی بۆرو بێ کلکی جوانە لە سووێسکە بچووکترە، کە دەفڕێ دەنگی باڵی زۆر دێ، کوڕکوڕ، قەتێ، تر، وەژە.

کەرەوان: باڵندەییێکە، کەرەوانکە، کەرەواڵە. کەرلەوەڕێن.

کەرەوانکە: کەرەوان.

کەرەووس: کەرەووز.

کەرەوور(باک.): هەور.

کەرەووز: (هەورا.) کەرەووس.

کەرەووس (هەورا.): کەرەووز.

کەرەووڵ (ئەردە.): کەڕوو، کەرەکیفە.

کەرەهەنجیر: هەنجیرێکە بەسەوزی هەڵوەرێبێ.

کەرەهوو (زا.): بای بەتەووژمە لەهاویناندا.

کەرب (باد.): تووڕەیی، ڕق، قین. ـــ قەبوون: تووڕە و توند و تیژ. بکەرب: بەسام.

کەربانْدن (باک.): هاندان. بکەرپینە: هاندە.

کەربەش: کەڵبەش، گیایەکە. ـــ ە: سپینک.

کەربۆزک (باک.): گیایەکە.

کەربین (باک.): هاندان.

کەرپووچ: خشتی سوورەوەکراوەوە.

کەرپووچۆک: گیایەکە گەزێک بڵنددەبێ و گەڵای وەهی دارەبی دەچێ، بەڵاَن درووی ووردی زۆر پێوەیە سەری هەرکە دەرچوو چەند گوڵی زەرد دەردەکات وەکوو گوڵی گونسەی دەچێ، دووای وەرینی قاپیلکی دەنکی سپی سێ سووی تێدایە منداڵ دەیخۆن.

کەرپوون: گووێ گران بوون. زۆرساردبوونی ئاو بەبەفر یاسەهۆڵ، بەفراوەکە کەرپووە.

کەرپی (باد.): تووڕەیی.

کەرپین: تووڕەبوون، ڕقهەستان.

کەرپەسە: گیانداریکە وەکوو مارمێلکە وایە هەمیشە ڕوو لە خۆردەکات، کەرپسە، (ئەردە.) ڕۆژگارپەرست، ڕۆجیارپەرست.

کەرپەسە: بڕوانە: کەرپسە.

کەرت: کارت، لەت، کوت، کەرک، پارچە، کەر، کووز (بۆخەیار و ترێزوو)، قاش (بۆشووتی و کاڵەک). ــ بوون: لەتبوون. ــ کردن: لەتکردن. (باک.) گیایەکە.

کەرتاندن: کرتاندن.

کەرت: باوەڕ، بڵندایی نێوانی دووباخچانە، کورد.

کەرتە: پارچەیێکە لە ئاژاڵ.

کەرتەڕ (ئەردە.): کەکرە.

کەرتەشی: گیایەکی درواوییە، دەڵێن لە هاوینێدا گوڵێکی خڕی بە تۆپ و درواوی دێنێ لاسکی درێژە و تۆپێکی خڕی گەردی درکاوی بەسەر لاسکەکەوەیە دەڵێن لە هاوینێدا ڕۆنی لە نێو کونی بنێن ناتووێتەوە، درکەکەرانە، شەکەرۆکە، شەکرۆکە، تۆوی کەنگری، جیوەیەکی هەیە پێی دەڵێن (شەکرۆکە) سپی و کەمێ شیرینچکە بۆ زۆر جوورە دەرمانان بەکاردەبرێ.

کەرتەک (زا.): چتی زۆر.

کەرتەڵە (هەورا.): قەرتاڵە، سەوەتەیەکی گچکەیە لە شووڵ دروستدەکرێ.

کەرتەلەڕ: وولاَخی بەرزەی لاواز.

کەرتبوون: لەتبوون.

کەرتڕ: مەبەس لە مەردەمی نەزان دووێ، قسەڕەق.

کەرتڕێنە (ئەردە.): دووایین دەست لەیاری گۆرەوێنێدا.

کەرتک (باک.): کارتک. گیایەکە. پارچە، کوت، لەت، کەر، کەرت.

کەرتکەرت: پارچەپارچەی مێگەل، برەبرە.

کەرتکردن: لەتکردن.

کەرتۆپە: کرتۆپە، پەتاتە.

کەرتوو: کەردوو، ئەو مرازەیە، کەبەدووکەسان دێراوی پێپەڵدەدەنەوە.

کەرت و پەرت (باک.): شڕەوبڕە، سیپاڵ.

کەرتێنە (ئەردە): کاکڵەمووشان، تەونی جاڵجاڵووکە.

کەرچەرمگ: کەری سپی، بەنەری، بنەری.

کەرچلاندن (باک.): تێکەڵکردن.

کەرچلین (باک.): تێکەڵبوون.

کەرخ: نووساو، دەنگی ــ: دەنگی نووساو. بێکەڵک، لەکارکەوتوو. بەڵغ، گۆزەو کووپەکە ــ بوون: واتە بەڵغیان گرتووە و ئاوی ساردناکەن. (کە.، کۆ.، ڕەوا.) ڕاست، سنوور، شووێن، قولاَغ. کلا، لە ــ باری پێشوو، نەمان.گول. تیغی ــ: تیغێکە هێندە کول بووبێ، کەبەهەسانی تیژنەبێتەوە، بۆ مقەستیش بەکاردەبرێ.

کەرخان (کە.): خانی کەران، کاروانسەرا.

کەرخاندن (باک.): خراو و گەندکردن، تێکدان.

کەرخاو (خۆ.): بۆ، گۆل، دەراو، دێراو.

کەرخەنۆک (باک.): گیایەکە، کەرخنکێنە.

کەرخەنێک (باک.): کەرخنکێنە(گیایەکە).

کەرخبوون: خراپ و گەندبوون، گنخان. دەنگنووسان.

کەرخنکێنە: گیایەکە بەقەد گەغی بڵنددەبێ دەنکەکانیشی وەهی جۆی دەچێ، بەڵاَن قەڵجغەکانی لە ئیی گەنم و جۆی باریکترە، کەرخەنێک، (باک.) کەرخەنۆک، گیازاخە، سیازاخە، پووشەسوورە، جۆداس.

کەرخین (زا.): لەبەرچاوکەوتنی خواردەمەنیەک لەبەر زۆرخواردنی.

کەرد (ئەردە.): ئاڵانە، باخچە، سنووری باخ و باخچانە.

کەردا: کەرت، پارچە. مێگەل.

کەردار: کەرازۆ. کەسێکە کەری هەبێ و بەکرێ کاری پێبکات. (باک.) قەرزدار.

کەرداری: ئاژۆتنی کەر، کاروانچێتی، بەکرێ کاربەکەرکردن. (باک.) قەرزداری.

کەردەنەی (هەورا.): لەبەرکردن.

کەردەی (هەورا.): کردن.

کەردەیرە (هەورا.): تێکردن.

کەردڕ: گیایەکە وەک قامیشی گوڵێک دەردەکات دەنکەکانی دەکرێ بەنان، کەردڕە، گاڵ، هەرزن، دێمیلە. ــ ە: تاڵەدێمیلە، کەردڕ، گیایەکە قووتێکی لێپەیدادەبێ وەکوو هەرزنی وایە دەکرێتەنان.

کەردوو: کارتوو، کەرتوو. ئەو مرازەیە، کەبەدووکەسان دێراوی پێ هەڵدەدەنەوە. ئەوجۆگەیەیە، کەلە نێو زەوی کێڵراودا بەکەردوو لێدەدرێ، دێراو. (خۆ.) بڵندایی دێراوە، (کۆ.) بارست. کەردووکێش، کەرەک.

کەردووکێش (ئەردە.): ئاسنێکی دەم پانە و کلک درێژە بە دووکەسان دێراوی پێپەڵدەدرێتەوە. کەسێکە بتوانێ کەردوو بەکاربێنێ.

کەرساخ (باک.): سەکۆیەکە لەخێزی ڕێک کەوتبێ لە قەراخ چۆماندا.

کەرسەپ (ئەردە.): کەرەووز.

کەرسەڕ: مەلێکی سوورە بەقەد مراوییەکیە گۆشتی دەخورێ دەنگی وەک زەڕەی کەرێ وایە، (ئەردە.) مزراحی قۆڕقۆڕەی دەستەکی. (کە.) مەلێکی ئاوی و جووانە.

کەرسەر: خولخولە، قۆڕقۆڕە. جوورە مراوییێکە.

کەرسەک (هەو.): (هەو.) کەستەک، گڵمەت، سندەگڵ، گڵمەتێکی گەورەیە، گڵمتک، کولۆگڵ.

کەرسەگ (کە.): فیڵباز، ساختەچی، کەسێکە بۆ هەندێ چت کەربێ و بۆهەندێ چت زۆرزان بێ.

کەرسەلە (باک.): ئاوارە، دەربەدەر، هەرزەگەرد.

کەرسل (یەز.): تەرسەقوڵ.

کەرسمە (بابا.): (هەو.) کەسمە، دەمار و ئێسکێکە لەناو لووتی وولاَخاندا پەیدادەبێ وەکوو لوو وایە دەری نەهێنن چانابێتەوە.

کەرسۆنە: مەزرەق، قۆزقۆرە.

کەرسوون (باک.): تاوە.

کەرشین (ئەردە.): کەسێکە بەدرۆ خۆی کردبێتە نەوەی پێغەمبەر.

کەرغۆک (باک.): باڵندەییێکە.

کەرک (ڕەوا.): پارچە، کەر، کەرت، لەت، لەتک، ڕستە.

کەڕک (باک.): کرکرۆچکەی گوێ و لووت و شووێنانی تر. (هەکا.، ئاک.) قلووک، پەستەک، فەرەجی. (هەورا.، کۆ.) چەوەندەر. (هەو.، کە.) داری بەربیە، کە بەرنەهێنێ. (هەورا.) مریشک. تەماتەیەکە، کەهێشتا سوورنەبووبێ. سیخمەی بێقۆڵ، فەرەجی بێقۆڵ، قاپووت، (هەورا.) کەرەک، قاپووتی بێ قۆڵ، عابای بێ قۆڵ.

کەرکاش: بزۆز، جەربەزە. ــ ی: بزۆزی، جەربەزەیی.

کەرکاکەراژۆ: کەری کەراژۆ، (گەمەیەکە).

کەرکە: تەماتەیەکە، کەهێشتا سوورنەبووبێ.

کەرکەدان (باک.): گەوج. (باک.) کەرگەدەن. نیمچە دوورگە.

کەرکەدەنگ: کەرگەدەن.

کەرکەرانێ (هەو.): گەمەیەکی منداڵانەیە.

کەرکەرە (باک.): گەوج.

کەرکەری (باک.): جوورە ترێیەکە.

کەرکرن (باک.): قەرزکردن.

کەرکۆڵ: گیایەکی بەهارییە بەقەد بەژنێکی پتر بەرزدەبێ گەڵایەکەی وەکوو شووێتی وایە، باریکە بنەکەی ئەستوورە و پانە باشترین کارگ لە کۆلکی وی پەیدادەبێ، بەهاران، کە کەرکۆڵ و ڕێواس سەری دەرهێنا وورچ گیایەکەیان ناخوا دەیکۆڵێ کۆلکەکەیان دەردێنێ و دەیخوا، بە ووشکی دەیسووتێنن بە مشکییەکەی لەگەڵ قسڵی سابوونی پێ دروستدەکرێ. گیایەکی گەڵاپانە پاییزییە گوڵێکی شینی درواوی دێنێ گەڵایەکەی بکوترێ دەبێتە پووشوو. جاشەکەر، هۆڵی کەر.

کەرکۆڵک: کەرکۆل، گیای کەرخۆرەیە قالۆرەکەی زۆربڵنددەبێ و کلۆرە، بەپیری و ووشکی گەڵایەکەی دەکوترێ دەبێتە پووشوو، بەپووشووەکەشی دەڵێن کەرکۆڵک.

کەرکوتین (باک.): گەوج.

کەرکوژ (ئەردە.): ژاڵە، لوورک.

کەرکووش (باک.): جوورە ترێیەکە بۆ ووشک کردنەوە دیاری کرابێ.

کەرکوشی: چتێکە وەکەرکووشی بچێ.

کەرکوولان (باک.): کەرەکێوی.

کەرکووک: شارێکی کوردانە کەوتۆتە باشووری کوردستان و بەنەوت نێوداره.

کەرکێت (خۆ.): شەی تەونییە، (موک.) کەکیت.

کەرکێش (هەورا.): بەردکێش، خەرەکی بەردکێشانێ. (دزە.) شووێنی هاتووچۆی کەرییە.

کەرکی نافێ (باد.): شەلاقە (باڵندەییێکە).

کەرکیت (کۆ.، باک.، موک.): شەی ئاسنینی تەونی. (خۆ.) کەرکێت، هەپک، (هەورا.) کەڵکیت، هەڤۆ، (بۆڵ.) هەپۆ، (سوور.) دەستەک، کەرلیتک، (هەر.) پیشک، (مام.) هەپک، مرازێکە لە شیشەناسن و یا لەداری پەنجەدار دروست کراوە تەونی پێ دەکوترێ.

کەرکیتک (باک.): (باک.) کەرکیت.

کەرکیکەراژۆ (باد.): باڵندەییێکی ڕەنگ سەوزە وەکوو ماسیگرە ماسی دەگرێ، دندووکی درێژە.

کەرگ (کە.): بزنێکە گوێچکەی سووربێ. (باک.) بارۆکە، مریشک.

کەرگە (هەورا.): مریشک، مامر. (باک.) بەرمیل، کووپە.

کەرگەداس: دارێکە دەکرێتە کلکی داسی.

کەرگەدەن: داعبایەکی زلە بەقەد گایەکی شاخێکی لەسەری لووتییە لاق و ملی ئەستوورە، کەرگەدەنگ.

کەرگەدەن

کەرگەدەنگ (هەورا.): کەرگەدەن.

کەرگەز: کەرگەس، کورت، داڵەکەرخۆرە.

کەرگەس: کەرکەز، کەپەنک داڵ، کەپەنەکدار، داڵەکەرخۆرە.

کەرگەفیسک (باک.): خیزەلان، جێگایەکە خیزی زۆربێ.

کەرگەقاز (هەورا.): کۆخەرەشە.

کەرگەلارێ (هەو.): باڵندەییێکی بۆری دندووک درێژە لە قژاڵکە گچکەترە.

کەرگراف: گراف، نیمچە دوورگە.

کەرگووان (خۆ.): ئاژاڵێکە گووانێکی ووشک بووبێ. (موک.) پێکەڵ.

کەرگوە (باک.): کەروێشک.

کەرمە (وا.): کەمرە، پارچەتەپاڵە و شیاکەی ووشک بووەوە.

کەرمۆز (باک.): مۆز. (ڕەوا.) مێشەگەز.

کەرمێش (زا.): مێشەکەرانە.

کەرمیز: شووێنەوار. ــ ی لێنەهێشتن: شووێنەواری بڕین.

کەرواس (فە.): کراس.

کەرواڵ: کەروو، بەڵغ.

کەروان (باک.): کاروان.

کەرواوی: چتێکە کەرووی هەڵێنابێ.

کەرۆکە (هەو.): دوودیواری نزم و گچکەن لە دوولای چاڵاوانەوە داری گرگرە داری لەسەر دادەنرێ. مرۆڤی گێلۆکەیە.

کەرۆکووک (باک.): باڵندەییێکە.

کەرۆڵ (هەورا.): کەروو.

کەرۆڵە: لە زووری دیوی دیهاتاندا لەلای دەرگاوە سەکۆیەکی بڵندە بۆ کەوشان دروستکراوە.

کەروو: (دزە.) کەرەکیفە. (خۆ.) کەرەشین، پەرک، کۆڤنگ. (ڕەوا.) پشوو، کەڕی، کەڵەکیف، کەڕ، کیف. (کە.) کەڕو، کەرواڵ، کەرژۆل، کاکڵەگوێزی کۆنیش — دێنێ. چتێکی سەوزی بۆن ناخۆشە لەسەر رووی نان و کولێرە و نیتر، کە شێی بێنێ، نان و یا هەر چتێکی خواردەمەنی بە نەرمی و تەڕی لەسەریەک دانرێ — دێنێ.

کەروو: کاکڵەمووشان، تەونی جاڵجاڵووکە.

کەڕ و کوێر: کەسێکە نەبیسێ و نەشبینێ.

کەڕووڵاڵ: کەسێکە نەبیستێ و نەدوێ.

کەڕووهەڵێنان: سەرهەڵدانی کەرووە لەسەر چتێک.

کەرهەنگ: جوورە هەنگێکە بێ چزوو و بۆرە لووکی بێ هەنگوینە هەمیشە لە پووردا شانە هەڵدەبەستێ، جوورە مێشێکیشە وەک فەرەنگەزە وایە.

کەرهێ (باد.): کۆکلاش.

کەروێشک: هەورێشە، کۆرشک. کوویریشک، کەڤرۆشک. (هەورا.) هەورۆشە، هەورێشە، خەرگۆشە، کەرگوە، (هەو.) شک. (کف.) کەرێشک، کەرویە. — ی جحێڵ: خرنک.

کەروێشک

کەروێشکە: کێرووشکەکردن، هاتووچۆو جووڵانی سەرلکی داروگیایانە بەدەم باوە.

کەروێشکەخەو: جوورە نوستنێکە، کەچاو هێشتا بەتەواوی نەقووچابێ.

کەروێشکەخەوکردن: سەری لکی داروگژوگیا و دەغڵی شین، کەبەدەم باوە وەکوو شەپۆلی ئاوی دەهەژێ و دێت و دەچێ.

کەروێشکەکردن: هەژانی سەری سەوزایی هەراشە، کە پیاو وە بزانێ لە دوورەوە، کە ئەو سەوزاییە دەڕوات و شەپۆل لێدەدا.

کەرێ (هەورا.): کەرە، ڕۆنی کەرە.

کەرێ (کە.): مەڕی گووێ کورتە، کەڕە.

کەرێتی: کەڕایەتی، کەڕیتی، بێ ژیری.

کەرێشک (کف.): کەروێشک.

کەڕی: گووێ گرانی، نەژنەوایی، بێ گووێچکەیی. کەڕی نێری. (هەورا.) کەڕووی نانی یا مستی. (باک.) مێگەلێکە لە (٩٠) تا (٢٠٠) سەر مەڕ.

کەڕی: کەڕێتی، ڕانی مەڕ، مێگەل. کەڕیلە. (زا.) پارچەیێک لە هەموو چتێک.

کەڕی بەتەندوورە: تەندووری خراپ.

کەڕی ڕێژگاو (بابا.): کەڕێکە تەنها زەڕینی هەبێ و پەڕینی نەبێ بۆ وێنە بۆ کەسێکیش بەکار دەبرێ، کەهەر قسەی هەبێ و کرداری نەبێ.

کەڕی شین: کەڕووی نان و چتی تر.

کەڕی سوو: گەمەیێکی منداڵانە.

کەڕی کەڕاژۆ (هەو.): گەمەیەکە. واتا کەڕی و کەڕیش دەستاژۆبێت.

کەڕیک: مریشک.

کەڕیل: گەڕ، بێ گووێچکە. (ئەردە.) کەڕیلە، جوورە بزن و مەڕێکە گووێچکەیان قوت و کورت بێ، کەڕی.

کەڕیلە: گووێ کەڕ. بزن و مەڕی بێ گووێچکە، گووێچکە کورت.

کەڕین (خۆ.): مەڕ وبەرانی بە قۆچ و شاخدارە.

کەڕی نێری: هەوەڵ و تەنکە بەفرێکە کەوتبێتە سەرکێوان بەپەیدابوونی وی نێریەکێویان دەست بەپەڕینێ دەکەن.

کەز (زا.، ڕەوا.): قەوزە. (باک.) پەردە، ڕووبەند.

کەزاخە (ڕەوا.): چاکەت و کەوایە لە پێستی خەزی.

کەزاخەبلە: بڕینی میوە لە بەهاراندا.

کەزاخستن (زا.): کزخاندن.

کەزامزی: جوورە ئاخەفتنێکی تایبەتییە لە کوردستانێدا بۆ گەمەو بۆ پارازتنی ڕازانی نهێنی بەکاردەبەن تا کەس تێیان نەگا: لە نێوانی هەموو تیپەکانی ووشاندا (ز) یێکی تێدەخەن وەکوو بڵێی: چووزانیزم واتە چووزانم.

کەزان (باد.): قەزوان.

کەزەب (باد.): جەرگ، جەرگسووتاو، لە کاتێکیدا بەکار دەبرێ، کە بەهۆی منداڵ مردنێ و جەرگ سووتاوی.

کەزنەزان: دارێکی کوێستانییە وەک دارگەز وایە، بەڵام لە چەماندنەوەدا نەرم و شلکە.

کەزوان (باد.): قەزوان.

کەزوانکەلۆنک (باد.): باڵندەیێکی گچکەیە و دندووکی وەکوو تووی وایە بە قەزوانی دەژی.

کەزوکووز (خۆ.): قەوزەی ئاوی.

کەزێکوور (باک.): بەدبەخت (ژن).

کەزی (هەو.، باک.، ڕەوا.): پەرچ، (دەر.) گیس، (کەل.) پەلکە، پرچێکەلەپشتەوە هۆنرابێتەوە. بەقەزەی ئاویش دەڵێن. (باک.) حەسیر. دەمار، شاڕەگ.

کەزیانی (دزە.): چتێکە پان بەهۆنرێتەوە، هۆنینەوەی پانە.

کەزی زەڕێ (باک.): پرچ زێڕین، جوورە گوڕانییێکیشە.

کەزیلە: گیایەکی کیوییە گەڵاکانی باریک و درێژە وەکەزی دەچن گوڵیشی وەهی قەنەفلی دەچێ ڕەنگی گوڵەکەی بەزەردی دەڕوانێ.

کەژ: کێرات، قەرەقاچ، قۆزاخەیێکە بەری داری قەرەقاچ، جوورە ئاوریشمێکی خاوی تێدایە وەکوو لۆکە دەرێسرێ. (موک.) جووان، شۆخ، سپی، لەبەیتی بارام و گوڵندامدا وادەنوێنێ. ئاوریشمی پاک نەکراوی داری کێرات، داری ئاوریشمییە. چیا، کێو، شاخ، کێف. (باک.) سپی بۆ ماڵاتی سپی بەکاردەبرێ. (باک.) ڕەنگی خەنایی، مەرمز. (باک.) خووار، کورت. (دزە.) ڕەش و سپییەکی تێکەڵاوە. (هەورا.، زەن.، کەل.) کێو، چیا. (موک.) هاڤرۆنگ، هەوا، پشکساڵ، گزنەر، مەو، هەڵبرینگان، (هەورا.) هەوورەش رینگان، بارانەبران، ساماڵی. جوورە چتێکی قایمی جووانی بریقەدارە وەک ئاوریشم وایە، تەنراوێکی درێژکوڵەی پانە لەسەروقوونی چیغ و حەسیری دەگرن، کێف هەردەیان. کۆ، کەژاڵ، ئەو کەسەیە ڕەنگی خۆی سپیە و سوورە وسپییە. چتێکە وەکوو جیلی بکشێ، جیل، لاستیک.

کەژاڵ: ڕەشێکی کاڵە، کەژەڵ، چاوکەژاڵ، چاوباز.

کەژوە: دوو چاوەی گچکەیە لەسەر پشتی وولاخی دادەنرێ بۆ ئەوەی لەکاتی ڕۆیشتنیدا لەسەر ژوورەی یەکێکی تێدا دانیشێ.

کەژە (ئەردە.): قوڵنگی فیلەوانانە، فیلی پێ لێدەخورن.

کەژەڵ: کەژاڵ، چاوشین، چاوڕەش. (هەورا.) سوورهوڵ. چتی بەڵەک.

کەژەوان: شاخەوان.

کەژدم: کەژدوم.

کەژدوم: کەژدم، دووپشک، چزە و پێڵە.

کەژک: قەیاسە. (ڕەوا.) ئەوکەسەیە ڕەنگی خۆی سوور و مووی سپی بێ.

کەژگ: کەژوو.

کەژماڵکردن: هاتنە دەرەوەی خەڵک لە هەموو ماڵێکییەوە و چوونیان بۆ کەژان بۆگەڕان بە شوێن چتێکیدا.

کەژمێر: کاتژمێر. (هەورا.) دەم ژمار، دەمژمێر.

کەژمێرچێکەر: کاتژمێرساز.

کەژمێرساز: کاتژمێرساز. ــ ی: کاتژمێرسازی.

کەژۆک: ئاوریشمی کێوی، لە ئامێدی پێی دەڵێن کێرات، ئاوریشمی کێوی لە دارێکی پەیدادەبێ، کە نێوی کێرۆ، کە دارێکی ڕەشی گچکەیە لە بەهاراندا گەڵایەکی زۆری مەیلەو شین دێنێ و زۆری پێناچێ لەسەر لقێکی کرمێکی دێغدێغی جوان و ڕەنگاوڕەنگی لێپەیدادەبێ بە گەڵای دارەکە دەژی، کەبەقەد جغارەی پاکەتێکی ئەستوور و درێژبوو لەلیکی خۆی قۆزاخەی ئاوریشمی دروست دەکات پێی دەڵێن ئاوریشمی کەژۆک یا کێرات. ناوی نەخۆشییەکیشە.

کەژوو: (سوور.) کەژی، قەیاسە، کشە، (کە.) کژوو، قۆراخ. کەژک، کەژێکە سەرو قوونی چیغ و حەسیری پێدەگیرێ. قەیاسە جوورە گوریسێکی پانە و سێ قامک بەرینە بۆ دەسرازەی لانکی منداڵ و پشتێند بۆسەر تەنگەی بار بەکاردێنرێ.

کەژی (سوور.): کەژوو. (باک.) پشتێندی ژنان. چتی کێوی.

کەژی کەران: کەژەوان، شاخەوان، ئەوانەن، کەبە چیایاندا دەڕۆن.

کەس: تاک، مرۆڤێک. ٢ ــ : ٢ نەفەر. مرۆڤ (نێرێ یا مێ). مەردوم. هیچ کەس. ــ نەبوو: هیچ کەس نەبوو. خزم و کەس و کار. بە ــ: کەسدار، بەخزم و کەس. بێ ــ: یەکتەن، یەکباڵ، بێکەس، بێ پشتیوان، (باک.) تووکەس، هیچ کەس.

کەسات: بێ برەوە، بێ ڕەواج. *

کەساد: نارەواج، بێ برەو، بێ بازاڕ، هەژار. ــ ی: نارەواجی، بێ برەوی، هەژاری.

کەساس: پەرێشان، بێ نرخ، کز، پەست، گیانداری زەبوونی بێنەوا، هەژار. ــ ی: پەرێشانی، پەستی، کزی، کەنەفتی، هەژاری، زەبوونی، بێنەوایی.

کەساندن: حاواندنەوە، دڵنیاکردن، هەڵگرتنی گۆشت بۆ خواردنی لە زستانیدا.

کەسانیتر: ئەوانیتر.

کەسایەتی: خزمایەتی، خوویشی.

کەسەر (سوور.، هەر.): داخ، ئاه، ئاە، ئامنین، هەناسە هەڵکێشان، خەفەت و پەژارە.

کەسەرباز (باک.): هیچ و پووچ، وازی وازی. ــ ی: هیچ و پووچی، وازی وازی.

کەسەپشت (لو.): ژیشک.

کەسەکوور (باک.): خەمگین، پەرۆشدار.

کەسەک (باک.): هیچ کەسێک.

کەسەلە (باک.): لاسکی قامیشی و قەڵەمییە.

کەسب: پەیداکردن.

کەسبە: کسمکارگەل، پیشەوەرگەل.

کەسبەر (باک.): کەسێکە چاوی شین و سەوز بنوێنێ.

کەسپ: کۆسپە، قوڕەپەستی سەربان، لەسەر قامیش و زەلەوە.

کەسپک: شینایی ئاسمان. (زا.) هێلکە شەیتانۆکە.

کەستانە (بابا.): گیایەکە.

کەستەک (کە.، ڕەوا.، هەو.): گڵمەت، سندەگڵ، کەستک.

کەستر: کەسی تر، کەسی سێیەمین.

کەستک: کەرسەک.

کەسخاندن (زا.): کەزاختن.

کەسدار: کەسێکە خزم و کەس و کاری هەبێ، پشتیواندار. ــ ی: پشتیداری، بەخزم و کەس.

کەسداندن (باک.): پاڵشت دان، مەیاندنی خوێن.

کەسدین (باک.): مەیینی خوێن.

کەسرەوان (باک.): ئاوریشمی، شاڵ، پشتێند ئاوریشمی.

کەسک: سەوز، سەوزایی.

کەسکان: قەزوانە، کە لەداری بنێشتی پەیدادەبێ.

کەسکاو (هو.): سڵقاو، سڵقێکە، کەلە ناو دۆڵا کوترابێ بۆ ناو چێشتی سڵقاو.

کەسکایی: سەوزایی، شیناوەردی.

کەسکە (کۆ.): کوڕانی، کچ یا ژنێکە کوڕانی بێ، ئافرەتی بێشەرم.

کەسکە (باک.): ڕەنگی کەسک.

کەسکەسۆر (باک.): کۆلکەزێڕینە.

کەسک و سوور: پەلکەزێڕینە، کۆلکەزێرینە.

کەسکون: کەسکوون، توند، تیژ.

کەسکوون (ئەردە.): خواردەمەنی توند و تیژە وەک سرکە، کاری، کوژندە.

کەسکین: ڕەنگی کەسک، کەسکوون.

کەسمە: ئێسکێکە لە هەردووک لا کەپۆی وولاخان دێ. (موک.) نیپلیک. (بابا.) کەرسمە. (ئەردە.) کاسمە، نانەچەورە، کولڵێرە بەرۆن.

کەسمەبڕ: وەردێنەی نانکردنێ.

کەسناو: کونیە.

کەسنەدار: چتی نایاب، کەکەس نەیبیێ.

کەس نەزان: نادیار، کەس نەناس. ناوی دێیەکیە لە زۆر جێگایانی کوردستانێدا.

کەس نەکردگ: پەرجۆ، (معجزه).

کەس نەکێڵ: زەوییێکە شایانی کێڵان نەبێ.

کەس نەناس: کەسێکە لە شوێنێکا، کەکەس نەیناسێ: برۆ شوێنێکی کەس نەناس، خۆت هەڵکێشە پرپەکراس.

کەس وکار: خزم و نزیکان، خزم و خوێش.

کەسێ (هەو.): ئەیرۆ، وەیرۆ، ئەی قەدکەسێ.

کەسسێ (هەو.): کەسێ. ئەیقەد ــ : ئەیرۆ، وەیرۆ.

کەسی: یەک کەسی، ئەم دۆشەگە دووکەسییە، ئەم جاجمە یەک کەسییە.

کەسیتر: کەسیدی، کەسیدیکە، یەکێکی کە، سێیەمین.

کەسیرە (باک.): خراپ. ــ کرن: خراپکردن. سر، سەرمابردوو، گیاندارێکە لەسەرمان کورووژم هەڵاتبێ. ــ بوون: کرژهەڵاتن لەسەرمان.

کەش: کشانی هەندێ چت، درێژبوون، ئەم هەویرەکەشی هەیە. وەرز. (زا.) سەرکردنی گوللەیە بەلای ڕاست یا چەپدا. (هەورا.) کۆهـ، کێو، کێف. خۆشکردنی هەوا لەنێوانی دوو باراناندا. گۆنەر، کەژ. ئەستێرەی زوحەل، کەیوان. (موک.) زەوییەکە لە پاییزاندا بە ئاوداشتن کێڵانی دێت. (جا.، کە.) زەوییەکی تەڕە، کەکەمێک ووشک بێتەوە بۆ کێڵان دەستبدات. (جا.) جار، چەل. کە لەگەڵ بن بەکاربرێ: باخەڵ و هەنگڵە: بنکەش: بنهەنگڵ، بنباغەڵ.

کەشاکەش: کێشەکێش، هەراوکێشە، جڕە، جڕەجڕ، دەردەسەری، سەخڵەتی.

کەشان کەشان: بگرە و بەردە و پاڵەپەستۆ، بەنازوفیزەوە.

کەشاو: زەوییێکە لەپێش بارانەدا ئاوبدرێ تانەرم بێو بکێڵرێ و بچێنرێ.

کەشە: کێشە، هەراوکێشە. (باک.) قەشە. (ئەردە.) جار، چەل، گل. ــ هاتم: چەندجارهاتم.

کەشەتی (باک.): قەشەیێتی.

کەشەف: سینییێکی درێژە بۆ ئیستیکان و پیاڵە بەکاردێت.

کەشەن (بابا.): شەکەت، ماندوو، بێهۆش و بێ ئاگا.

کەشەنگ (ڕەوا.، دەر.، خۆ.): شەکەت، ماندوو، ماندی. هێز، تین، توانایی، ووزە، بڕ.

کەشەنگی: ماندوێتی، شەکەتی.

کەشەنی: شەکەتی، ماندوێتی. ڕاو.

کەشەوور: هەورێکی تەنک و سپییە. کەشەهەور.

کەشەهەوور: کەشەوور، تەنکە هەورێکی سپییە، کەشەهەور.

کەشتێڵەسەرە (ئەردە.): بەچکەی قومقومۆکە.

کەشتی: گەمیەی چکۆڵەیە، پاپۆڕ.

کەشتیەوان: کەسێکە کەشتی داژوێ. ــ ی: ئاژۆتنی کەشتی.

کەشتی بادەوەدار: کەشتییێکە بادەوەی پێوەبێ.

کەشتی بایەوان: کەشتییەکە پەردەیەکی بڵند و پانی هەیە بەبای دەڕوات.

کەشتی جەنگی: گەمیێی شەڕێ، کەشتی زرێدارە لە شەڕێدا بەکار دێنرێ، زرێپۆش.

کەشتی چکۆڵە: بەلەم.

کەشتی زرێدار: گەمیێی زرێدار، جوورە کەشتییێکی شەڕێیە هەموو لایەکی لەئاسن گیراوە هیچ چتێک کاری لێناکات.

کەشتی چکۆڵە

کەشتی شکێن: گەمیێ شکێن.

کەشتی گا: مینا، بەندەر.

کەشتی گەل: دەستە کەشتی.

کەشتێلە (ئەردە.): چەمچە، کەوچکی گەورە.

کەشتێڵەسەرە: کەفچلیز، شەرخە بۆقە، کە هێشتا لە ناو منداڵدانیدایە.

کەشتیوان: گەمیەوان، پاپۆڕەوان، خەفتان. ــ ی: گەمیەوانی، کەشتی ئاژۆتن.

کەشخە: شانازی، لەخۆبایی بوون.

کەشخەیی: بایی بوون لە خۆ.

کەششە (زا.): قەشە.

کەشک: سەلکە شیرێژی ووشک بووەوەیە، چتێکی مێچۆڵە مێچۆڵەیە لە دۆی خەست دروستدەکرێ.

کەشکە: لێدان بە کلاوەی پەنجە لەسەرو کەللە، چەمۆڵە، چەپۆک، کەشکێکی ماڵی بەسەریدا.

کەشکەڕەشە: قەرەقرووت.

کەشکەزەنگوڵ: بڕوانە: کەشکەزرانی

کەشکەزرانی: کلاوەی زرانی.

کەشکەژنێ (شکا.، سوور.، بۆتا.): لقلقۆک، خش، سابوورقوک. (باد.) کۆڕک، کەشکەلان، کۆززژنیر. (هەورا.) کەشکەزەنگوڵ. (باک.) دەرقیتک. کەشکەچۆک، کلاوەی چۆکی، کلاوەی ووژنک، ئێسکی چۆک، کلاوەی زرانی، کەشکۆی زرانی، کلاوەی ئەژنۆ، کەشکەزرانی.

کشکسەر

کەشکەسەر: قومقومۆکە.

کەشکەسەرە: قومقومۆکە.

کەشکەشان: پەڕپەڕۆچکەی ئاسمانێ، کاکەشان.

کەشکەک: کەشکین، هەریسە، چێشتێکە لە سەروپێ و گەغە کوتاوی دروستدەکرێ لە هەندێک شوێنان لە بڕوێش و گۆشت و یا لە کەشکی سووراوەوە و گۆشت دروستدەکرێت.

کەشکەلان (کە.): کەشکەژنۆ. شوێنی زۆربەرز، کە دەست نەیگاتێ، دارا لێم چۆتە کەشکەلانی فەلەک.

کەشکەلانی فەلەک: پەڕپەڕۆچکەی ئاسمانی.

کەشکەڵە: قشقەڵە.

کەشکیا (لوڕ.): کەشکەژنۆ، ئەژنۆ.

کەشکلینک (باد.): قشقەڵە.

کەشکۆزەنگوڵێ (هەورا.): کەشکەژنۆ.

کەشکۆڵ: ــ ی دەروێشان، دەفرێکە لە کان و زنجیرێکی لە دوروسەران دەخەن دەروێش لەدەستی دەکات و سوواڵی پێدەکا و چتی بۆ تێدەکەن. کۆمەڵە هەڵبەستی چەند هەستیارێکییە، کە لە پەراوێکی ئەستوور یا تەنک نووسرابێتەوە بەیازیشی پێدەڵێن. بەرمووروێکە لە زێڕ یا لەزیو، کەچەند پارچەیەکیشی زێڕ یازێو تێدابێ. جوورە ئامانێکە لە دارە گوێزی هیندوستان دروستدەکرێ و زریزەیەکی تێدەخرێ دەروێشان لە قۆڵیان دەکەن و سوواڵی پێوەدەکەن.

کەشکۆی زرانی: کەشکەژنۆ.

کەشک و سوور (ئەردە.): چتی سوور و سپی یا سەوز و سوور.

کەشکین (باک.): کەشکەک، چێشتێکە بە کەشک لێنرابێ.

کەشم: نەشم، چەشن، نیشک، ئازین.

کەشماکەش: کێشەکێش، کێشواکێش، گێرە و کێشە.

کەشمان: ڕاکێشانی چتێک لە دوو سەرەوە بۆ ئەوەی، کە بکشێ. ــ هاتن: کێشهاتن، کشان.

کەشمەکەش: کێشەکێش. ــ ی: کەشاکەشی، کێشەکێشی.

کەشمەکێش: کێشەکێش.

کەشم و نەشم: جوانی و لار و لەنج، عیشوە و ناز.

کەشۆڵ (زا.): پاقلەی دێمی.

کەش و تووش: شەفتوور، بڕین یا دڕین یا خەتکێشانی چتێک لە گۆشەییێکەوە بۆ گۆشەییێکی تری. کەش و تووشی کراسەکە ببڕە یا لێفەکە تەریب بدە.

کەش و فش: هەوا و دەمار و فیزکردن، ئینجە و فینجە، گروفڕ، لارولەنجە.

کەش و فنگ: کەش و فش، دەورە، چووارکەنار.

کەش و کۆ (هەورا.): کەژوکێو.

کەشهاتن: کەشمان هاتن، واتە ووشکبوونەوەی زەوییە بەجۆرێک، کەبکێڵرێ، کزربوونەوە.

کەشیدە: پارچەیەکی زەردە بە ئاوریشمی زەرد دەچنرێ و حاجی لەسەری دەبەستێ. خەتێکی ئاواییە (~) بەسەر هەندێ تیپی ئارەوییەوە. (ئەردە.) زللە، شەپەلاخە.

کەشیش: قەشە. ــ ی: قەشەیی.

کەعبە: کابە، کۆڕنۆشگە، کۆڕنۆژگە.

کەف: کەفی سابوون و ئەسپۆن و چتی ترشاو و لەسەر چێشتی زۆر کولاو پەیدا دەبێ، کەفز، کافزێم. (ئەردە.) لەپ، ناولەپ، لەواسە، ــ دەست: لەپی دەست. قەراغی حاجەت و کەل و پەل.

کەفاک (ئەردە.): تۆقەسەری چتی.

کەفاندن (زا.): دروونی چوواردەوری چتەمەک.

کەفە: پەلە، لنگە تەرازوو. بێلکە، بێلچە، ئاسنێکە کورتاندروو لەکاتی کورتاندرووندا دەیکاتە دەستی.

کەفەرێژ: لێوڕێژ، حەوزەکە یا ئەستێڵکە ــ بووە واتە: ئاو بەهەر چووار لایانیدا دێتە خووارەوە.

کەفەزێکە: گۆشتی شلی چەرمەچەقاڵتەیە.

کەفەڵ: قاڵچە، سمتی گیانلەبەران، لاتریزە، ئەقیزەگاز.

کەفەڵپۆش: پارچەیەکە بەزینەوە دەکەرێتە سەرکەفەڵی وولاخ.

کەفەڵووکە: کەفی چێشتێ، کەف و کوڵ. گۆشتی ــ: چەقاڵتە و کەفە. کەفێکی کەمە لەگەڵ تەری تێکەڵ بووبێ.

کەفەلوولکە: کەفەژیلکە.

کەفەن: کفن، بەرگی مەرگ.

کەفاندن (باک.): کفنکردن.

کەفەنەز: گۆڕکەنگە، گۆڕهەڵکەنە.

کەفتار (باک.): کەمتیار. پیرا ــ: پیرێژن.

کەفتارۆ (باد.): کەمتیار.

کەفتانی: سەبیلەیەکی دارینی ساکاری سەرخڕی تۆکمەیە تووتنی پێدەکێشرێ.

کەفتانی

کەفتە (ئەردە.): کەوتوو.

کەفتەکار: مەردومی کەوتووی زەبوون. ــ ی: زەبوونی، لەکارکەوتنی مەردوم.

کەفتەیی (هەورا.): کەوتن. (کە.) ڕەشەگرانەتا، کەوتوویی، یار سەرەمڕ.

کەفتن (جا.، هەر.، خۆ.): کەوتن، بەربوونەوەخووار، نەخۆشبوون، گلیانەوە، داریانەوە. تووشی دەردەسەری و کێشە و کارەسات هاتن. دەرهاتن، وەزین، هەڵهاتن، دەمین، بەرین، خووەر ــ، مانگ ــ.

کەفتنەدڵ: پەسندکردن، بەدڵداهاتن، لێویان.

کەفتنەوە: بێزیان، هەڵکەفتن، لەبەرچاوان کەوتن.

کەفتن و هەڵسان: تەپ و کۆ، کەوتن و هەستانەوە.

کەفتوو (باد.): کەوتوو.

کەفتیار (ڕەوا.): کەمتیار.

کەفتیار

کەفچاندن: لە فێهاتنێدا زاری کەف بکاتەوە، بەهۆی تووڕەبوون یا ئازارێکەوە کەف لەزار هاتنە دەرەوە. لەجنێو و هەڕەشەدا کەف دەچێنرێ.

کەفچەدان (باک.): قەرتاڵەی کەوچکان.

کەفچەڕانن: کەف پەڕانن بە هۆی ڕق ئەستووری یا زۆر بڵێییەوە.

کەفچک (باک.): کەوچکی چکۆڵە.

کەفچی (باک.): کەوچک.

کەفچی

کەفچیدانک: کەفچەدان.

کەفخوێ (باک.): کەیخودا.

کەفدەریا: چتێکی سپییە وەئێسکی ڕزیو دەچێ.

کەفدەس: بەری دەستی.

کەفدەم: کەفی زار.

کەفرێژ: پڕبوونی ئامانێک لە چتێکی شل هاتنە خووارەوەی بە لێوارێدا.

کەفز (زا.): قەوزە.

کەفش: کەوش، بنهەنگڵ.

کەفشێف (زا.): سوورێنەی کەشک تێدا سوونەوە.

کەفشیلّ (باک.): کەفی زاری، لیکی دەم.

کەفکانی (زا.): قۆچەقانی، بەردەقانی، قەڵماسک.

کەفکەنۆک (زا.): ئەسپۆن.

کەفکردن: پەیدابوونی کەف لەچتێکەوە.

کەفگرتن: کەفی ڕووی چێشتێ گرتن.

کەفگیر: کەوگیر، ئاوپاڵ.

کەفلەمە (ئەردە.): کەپلەمە.

کەفماڵ: سوواخ. ـــ کردن: سوواخکردن. سوواخێکە، کە بە دەست لێدرابێ.

کەفلێدان: بریتییە لە بردنی چتێک بە ناخونەک.

کەف و کوڵ: کەفەڵووکەی چێشتێیەو چتی ترە. ـــ کردن: کەفکردن.

کەفی (باک.): پەردەی چەتفەی حەگالانە.

کەفی دەریا: هەویرێکی پفەڵە دەم و چاوی پێدەشۆن.

کەفی زاری: کلێر، گرێز. ـــ کردن: گرێزکەتن.

کەفیل: تەنخووا، جێگەنشین، جادار، جێگەدار.

کەفیل: دەستبەر، زامن.*

کەڤ (باک.): کەنار.

کەڤارک (باد.): کارگ.

کەڤان (باک.): فەنەر، کەوان. ـــ ە (باک.): کەوانە.

کەڤاندن (باک.): کەواندن، ئیپی تیری بکەڤینە. پێچ و تاوان، ئازار.

کەڤانژەن (باک.): هەللاج.

کەڤانۆ (باک.): پێشکار، سەرکار.

کەڤانی (باک.): کەپانی.

کەڤە: کێوێکی بالابەرز و بڵندە.

کەڤەر (ز.): بزنی بەڵەک، کێو.

کەڤەڵ (باک.): پیست، کەوڵی ئاژاڵ.

کەڤتک (زا.): دەسرە، سەرپۆشی ژنان.

کەڤچک: کەوچک. (باد.) گیایەکە لەناو دۆو و دۆینە و ژاژی و پەنیری دەکرێ.

کەڤر (باک.): بەردێکی گەورە، گاشە. ـــ ێ بوهادار: بەردی نرخدار. ـــ ێ سنووری: بەردی سنووری.

کەڤرازێر (باک.): بەردی چەخماخی.

کەڤرتاش (باک.): بەردتاش. ـــ ی: بەردتاشی.

کەڤرقوڵیتی (باک.): ناپایەدار، بێقەرار.

کەڤرکانی (باک.): قۆچەقانی.

کەڤرۆشک (باک.): کەروێشک.

کەڤز (باک.): (باک.) کاڤزیم، کەفی چتانی شل.

کەڤزان (باک.): دارێکە.

کەڤس (زاخ.): قەوزەی نێوئاوییە.

کەڤشک (باک.): کرێژی سەرییە، تۆشکەی سەرێکییە، کە کەچەڵ نەبێ.

کەڤک: کەوچک.

کەڤکانۆک (باک.): قۆچەقانی.

کەڤکانی: قۆچەقانی، سەری بەردەقۆچەقانی.

کەڤگیر (باک.، لو.): کەوگیر.

کەڤل (باک.): کەوڵ.

کەڤلاندن (باد.): کەوڵکردن.

کەڤلکرن (باک.): کەوڵکردنی گیاندار.

کەڤن (بابا.): کۆن.

کەڤنار (باک.): کۆن، ئەنتیکە، بێکەڵک، چتی زۆرکۆن. کۆن، عەنتیکە.

کەڤنارە (باک.): کون، عەنتیکە.

کەڤنەدار (باک.): زۆرپیر بۆ پیاو.

کەڤنەژن: کۆنەژن.

کەڤنەشۆپ: داستان، قەواتی، چیرۆک.

کەڤنەفرۆش: کۆنەفرۆش. ـــ ی: کەونەفرۆشی.

کەڤنەگیر (باک.): کۆنەفرۆش.

کەڤنەگیری: شرەگر.

کەڤنک (باک.): پێچێکی چکۆڵەی سەرییە.

کەڤۆت (باک.): داری کەوێت، کەوت. داری عوود.

کەڤۆخووێ (باک.): خاوەنددێ، کوێخا.

کەڤۆک (باک.): گاکۆترە، کۆترەکێویلە.

کەڤۆکوورک (باک.): قومری.

کەڤوت: کەوت، کەوێت، جوورە دارێکە.

کەڤی (باک.): کەویە بەفر. (یەز.) ڕنووە بەفرێکە بە زۆری بەسەر یەکتریدا کەوتبێ. (باک.) کەنار، لێواری دەریایان.

کەڤیس: مەرێکە سەری زەردبێ.

کەڤیتک (بابا.): جامەدانی سەر.

کەک: گەورەی ئاوەدانی، کوێخا یا ڕیش سپی. (باک.) کاک. باب، باوک. (کە.، هەورا.) کێچ، (هەورا.) کەکی.

کەکەو: کەووت.

کەکەیی (هەورا.): کێچ.

کەکرە: تاڵە، تاڵوو، گیایەکە، جوورە خەیارێکی کێوی زۆرتاڵە، گوورژاڵک، کاڵەکەمارانە.

کەکڵێ (هەورا.): کرمی ئاوریشم.

کەکڵی (هەورا.): کەوی باڵندە، ژەرەژ. (هەورا.) چیل.

کەکۆ: کاکە، ئاغا، بەگ.

کەکی (هەورا.): کێچ.

کەکیلووڕێژ (باک.): گەمەی مندالانە.

کەڵ: چتی لاشکاو. (باد.) لک، کەد. (باک.) کەڵ. فەرمان، کار. ـــ و کارم نیە. (باک.) شاخدار، مەڕێکە دوشاخی هەبێ، (باک.) کەرین، چتی زۆرگەرم. کەلەبەر، کۆلار. کەڵک، سود. بەرانی شاخ گچکە. (موک.) کەسێکە یەک یا چەند ددانی کەوتبێ، کەلۆس، کولوکۆم. چتێکە پارچەیێکی لە لێواری لێ بوویێتەوە. (هەورا.) پەچەی ئاژاڵ. (هەورا.) ئاسۆ، سەربستو، سەری چیا و سەرەکی بلّندایی، بەرزاییێکە، کە لەپێش، هەورازێکی بلّندە، کەخۆی ئاسۆیە، وەکو کەلی خانە. شاخ وبلّندایێکە ڕێگای بەسەردابچێ لەمله گەورەترە. (باک.) قەلاّتی قایمی لەشکری. (باک.) کرێژی سەری کەچەلاّن. کولاّن، کەلەک لێکەت: ڕاکە، کە قولتێکی داهەلّیگرە، کەلاوی ڕابوو: ڕقم هەستا.

کەڵ: نێرەی گامێشییە، (باک.) کەل. بەکەڵ: بەفاڵ. نێریەکێوی، ئاسکی نێر، نێری بزنەکێویان، نێریەکێوی بۆ ڕەشەولاخانیش بەکاردەبرێ. (فە.) ئاسک. (موک.) زل وبەدیمەن، کەڵەپیاو، کەڵەگا.

کەلا: مەڕمەڕی گەورە و گچکە (کەللا)، کەتیری پێ بگرێ. کلا، جگی گەورەیە. چتێکە کەوتبێتە کەنارەوە.

کەللا: کەللای جگ و مەڕمەڕێ و ئیتر.

کەلانەنگوچک: ئەنگوچک، فەقییانە.

کەلابەرد (خۆ.): مەڕمەڕ.

کەلات (باک.): قەلاّت.

کەلاتی: چەند خانوێکە، کە لەسەر شوێنێکی بەرزکرابێ، دێیەکی گچکەیە لە جێگایەکی بلّندکرابێ.

کەلاج (زا.): مەردومی دووڕووی بوختان کەرە.

کەلاخ (باک.): کەلاکی تۆپیوی وولاّغ و ئاژالاّنە. (زا.) گیانداری لاواز.

کەلار (شار.): توتنی وشکە بەشیشەوە، کەلەسەر یەکتری دادەنرێن وەکو خەرمان. ناوی دێیەکیە لە ناوچەی کفری. کومەلّگا بۆ داهات. (ڕەوا.) لاواز و بێزەوەر بۆ گیان لەبەران.

کەلارە: کەللارە، قەرتالّەیێکە لەڕیخ دروستدەکرێ، خشت وخالّی نێومالّی تێدەکرێ. کاسەی شکاو، سووا لّەت. دیوارێکە نزم لە تەپالّە دروستدەکرێ ژنان نانی تێدادەکەن.

کەلاّس (زا.): لاشەی مندارەوە بووە.

کەلاش (کۆ.): کەلاک.

کەلاّش: کلاّش، (هەورا.) کەلەش. ـــ چنین: بنپەرگ.

کەلاّشەکردن: کلاّشەکردن.

کەلاّشتن (باک.): قەلاّشتن، قەلّەشتن.

کەلاّشچن: کەسێکە کەلاّشی بچنێ. ـــ ین: چنینی سەری کەلاّش.

کەلاّشدوم (کۆ.): دووپشک.

کەلاّشکەر (کە.): کەلاّشکەر.

کەلاّف: کەلاّفی دەزوو و ئیدیکە، کلاّفە، گەوزا لّە. ـــ ە: کلاّفە.

کەلاّفەت (ئەردە.): قەلاّفەت، تووز، تەشک.

کەلاک: بەراتە، (باک.) کەلاخ، کەلاش، کەلەخ، کەلەش، لاک، لاشە، لاکی مندارەوەبوو. زەوی، دەشت.

کەلام (هەورا.): خەرمانی دەغڵ و دان یا گزروگیا.

کەلاگری (باک.): کولّی گریانێ.

کەلان: کێلانی خەنجەر.

کەلاّن (ئەردە.): چتی گەورە، زل، مەزن.

کەلاّنە: کلاّنە.

کەلانە (هەو.، کە.، موک.): نانێکە بەهەویری پڕدەکرێ لەووردە پیواز یا گۆشتی ئەنجراو و سیر دووای برژانی لە نێو ڕۆنی دا شەتڵ دەکەن. (هەورا.) گێلاخە.

کەلاّنتەر: کاربەدەستی ئاوایی، گەورەی گەڕەک. ـــ ی: ناوچەی کاربەدەستی ئاوایی.

کەلاندن (باک.): کولاّندن، وێرانکردن.

کەلانگووچک (کۆ.): ئەنگوچک.

کەلاو: کەلانگوچک.

کەلاوە: خولّەکەوان، خراوە، کاوول، خەرابە، قافی، کەمیل، وێرانە، کەیلەکۆن، خانووی ڕووخاو و وێران، کەلین. کەلّەوەی جووتی.

کەلاوێ (هەورا.): لغاوەی زاری مرۆیانە.

کەلایانێ: هەلّماتین.

کەللای مزدار: جگی گەورەی مزدار. (هەو.) دەق.

کەلاییێن: کەلایانێ.

کەلایی: کەلی چت.

کەلە (هەورا.): ئاسوکە لەمله بلّندتربێ، سیلەیەکی زەوییە لە نێوانی زەوی و ئاسمانێدا وێکهاتۆتەوە. (باک.) بێمەزە، بێخووێ. (دەر.) قامکەگەورە. قەلەفر، کەمە.

کەللە: ـــ ی سەر، کاژەلّەی سەر، قالّکا سەری.

کەلّە: گورگە، گیایەکە.

گەلّە: گوێدان، گوێ ڕاگرتن.

کەلّە (کە.): قامکە گەورەی دەست و پێیانە. گەورە، مەزن. (گەر.) ئەوبرنجەیە دانەی ساخ بێ بۆ پلاّوێ و بێ ووردەبێ. (موک.) سیرکەلّەکا. (ئەردە.) کۆمە، کۆما، کۆمەلّە.

کەلّەناسک (کە.): نێریە ئاسک.

کەلّەنەنگوست: قامکەگەورەی دەست و پێیان.

کەلّەنەنگوشت: قامکە گەورەی دەست و پێیان.

کەلّەنەموست: قامکە گەورەی دەست و پێیان.

کەلّەبا: کەلەباب.

کەلّەبب: چیلە، کەلّەشە، دیقل، قالک، (ح.، شکا.) دیکل، کەلەکووک، کەلّەبا، کەلّەباڵ، کەلّەشێر، (ئەردە.) کەلّەشین.

کەلّەببە: کەلّەبابەی گەردن. بڕکی ـــ ی گرتووە، بڕکەبڕکە.

کەلّەببەکێویلە: کەلّەبابی کێوی، جوورە بالّندەیێکە.

کەلەبال (باک.): کەلّەباب.

کەلەبەر (هەورا.): کەلێن، دەرفەت، بۆسە. قەوارە، کونێکە لە دیواربکرێ، کە دزیکا یا ڕووخابێ، کەل و کۆلار. ڕێگایەکە لە نێوانی

دوو دیواران یا دووپەرژینان یا دووتـاواندا. کونێکی گەورەیـە لـەدیوار لەوانە بێ ھاتووچۆی پێدابکرێ.

کەلەپاچە: سەروپێ، کەلەپەرچە، سەروپێی ئاژاڵی سەربڕاو.

کەلەپاچەکردن: مەبەس لەشەق و پەق کردنی گیاندارە.

کەلەپەرچە (باک.): کەللەپاچە.

کەلەپچە: ئاسنێکە دەکرێتـە دەستی بەندییانـەوە، بەلەچکـە، کەتـەن، کەت بەسە. ـــ کردن: هەردوودەستی بەندی لە کەلەپچەکردن.

کەلەپشکۆ: پزلووە ئاوری گەورە.

کەلەپوور: ئەو چتانەیـە، کە لـە مـردوو بـە جێ دەمێنـێ بـۆ کـەس و کـار، میرات.

کەڵەپیاو: پیاوی گەورە و زەلام، کەڵەمێر.

کەڵەپیتاک: چتێکە ئاغا لەژێردەستانی خۆی دەسـتێنـێ سـاڵێ جارێکی یا پتر لەکاتی دەستکورتی و پێداویستیدا.

کەلەتەتر (کە.): بناغەی چرووک.

کەلەخ: کەلاکی گیانداری منداربووەوە. (باد.) لەشی مردوو، کـەلاک. (ڕەوا.) برینگی ماڵات بڕینەوە، (خۆ.) چەو.

کەلەخان (کەل.): هۆڵی مەڕان.

کەڵەدار: لکەدارێک سا ئەستوور یا باریک بێ.

کەللەڕەق: براندۆغ.

کەلـەرم (هـەورا.): کەلـەم، گیایـەکی گـەلاپانی خـڕی پێچـراوەی کوێستانیە دەکرێ بە دۆڵمە.

کەلەرم قومری (ئەردە.): داشکەلەم.

کەڵەز: دەمی تێبەربوونی بەرانە کێوی.

کەڵەزەری: زۆری، تۆیزی، زۆرەملێ. بە ـــ: بە زۆری، بەتۆیزی.

کەلەزووسک (باک.): داماڵین، دەست پێداهێنان، خوراندن.

کەڵەز: قایەی مێوی، بەدارێکی دوولکیش دەڵێن کەوەژێر دوولکان دەدرێ.

کەڵەزەی پشتی (شا.): بڕبڕەی پشتی.

کەللەسەر: کاسەی سەر.

کەلەس (ڕەوا.): کرمێکە لە میوەی گەلاز و سێوی دەدات.

کەڵـەس: گوریسـێکە بەسـەرناوێکی زۆردا ڕادەنگێـورێ لەهـەردووک سـەران قـایم دەکـرێ تـاڕێبوار دەسـتی پـێ بگـرێ و پێیـدا بپەڕێتـەوە، کەڵەک.

کەڵەسوو: مانگا و گامێشێکە، کـە لەبەر زۆر لێپەڕینی کەڵ هەراسان بووبێ.

کەڵەسووار: شاسووار.

کەڵەش (ئەردە.): کولۆش، مەردومی بێعاری بێ ئابڕوو. (باد.) بەدەن و لەشی زیندوو. (هەورا.) کەلاک، کەلاش، جەندەک. کەلاش. کەچەڵ، گیانداری زۆرجوان. (باک.) جوان، ئـازا، گـەورە، ئـافرەتی جـوان. پیاوخراپ، جەردە، ڕێگر.

کەڵەشاخ: ـــ ی ڕۆنی سەپانان، چەوری دان، ڕۆندان، شاخی کەڵـەڕۆنی تێدەکەن بۆ چەورەسـان، ئەسـرۆچلک، ئەسـرۆلک، پـاکێش. ـــ گرتـن: خوێنبەردان، بەکەڵەشاخ یا بە پیاڵە خوێنگرتن یا با لە لەش دەرکردن.

کەڵەشە (باد.): کەڵەباب.

کەللە: کاژەڵەی سەر.

کەللەشەکر: قەند، کەللەقەند.

کەللە: کەللا و جگی گەورەیە، شاجگ.

کەڵەشێر: کەڵەباب.

کەللەشەق (جا.): کەللەڕەق، تووڕە.

کەڵەشێرە: چتێکە لە وێنەی کەڵەشێر لەسەر کورتانی وولاخ بـۆ جووانی دروستدەکرێ.

کەڵەشێرەجەنگی (ئەردە.): کەڵەشێربازی، شەڕە کەڵەباب.

کەڵەشێرباز: کەسێکە حەزی لـە شەڕە کەڵـەبابێ بکـات. ـــ ی: حـەز لەشەڕەکەڵەبابێ کردن، شەڕە کەڵەشێرکردن.

کەڵەشێر پێغەمبەر (فە.): پەپووسڵەمانکە.

کەڵەشین: کەڵەباب.

کەلەف: کەلاّفە.

کەلەفر (کف.): هەوێردە.

کەڵەفنە: باڵندەیێکی زۆرگچکەیە ڕەنگی بۆرێکـە بـە قـاوەیی دەڕوانـی دوو جوورە دەنگی هەیە هەرلەناو پەرژینی باخچاندا دەژی.

کەلەقەند: کەللەشەکر.

کەلەک: کەڵەک. قوڵاّخەی کەووش.

کەڵەک: دیواری قەراغ باخ و باخچە و گۆڕستانانە، کە بە ووشکەبەردی بڵندکرابێ، گۆجار، ئاغەڵ. ـــ ی ووردەبەردان: گۆجار، ئاغەڵ، شکار، شکێر، کووچ، کۆمەڵەبەردێکیشە لە زەویدا کۆکرابێتەوە. ـــ ی سەراوێ: چەند دارێکە لێک دەبەسترێن بەچەند کوندەیەکی گەورەی فـوودراوەوە لەنێوئاواندا پێی دەپەڕنەوە و هاتوچۆی پێدەکەن. ساختە، ڕووشە، کێشە، گێچەڵ، ڕەتم، فێڵ، تەفرە، ڕیوم، حوققە، داو. کەڵەکە، لەسەر یەکتری کۆبوونـەوە. دیـواری بـەردە، کەبەووشکی هـەڵچنرابێ. ـــ ی بـەردان: کۆمابەردێک.

کەلەکە: خاڵکە، قەد، پۆتەکە، لاپەراسوو، خاڵیگا، (هەورا.) پاڵوو، نەووک. کێلەک، تەنیشتی گیاندار لـە ژێر دەستیەوە تا ژوور کولۆتی. کاسەی کەل، کە ئاوی تێدەکرێ بۆ مریشک و سەگان. سووالەت.

کەڵەکە: ئاژلوە، ئاژاوڵە، کەرەسیسە، کۆبوونەوە و بەسەریەکداکەوتن، بانیەک. تەڵەکە.

کەڵەکەبەرد: ئاغەڵ.

کەڵەکەبەستن: خڕبوونەوە و کۆمەڵ بوونی گیاندار.

کەڵەکەبڕێن (موک.): گەمەیەکی منداڵانە.

کەڵەکەبوون: کەڵەکبوون.

کەڵەکەتریَ: خۆبەسەریەکتردادانی چەندکەسێک.

کەڵەکەکردن: چەندکەسێک چتێک یا کەسێکی کۆبوونەوە، کەڵەک کردن.

کەڵەکەل (باد.): چرقەچرقی گەرمایە.

کەڵەکەڵ: ووشەیەکە بۆ هاندانی کەڵەگایە بۆ ئەوەی بپەڕێتە سەر مانگای بەکەڵ و گژە و ئیتریشی پێدەڵێن.

کەڵەکەڵە: ووتەیەکە کەڵەگای پێهاندەدرێ بۆسەرمانگابەکەڵان.

کەڵەکەوان (باک.): کەڵەکوان، کەسێکە کەڵەکی لێبخوڕێ. ـــ ی: پیشەی کەڵەکەوان.

کەڵەکەی بەرسک: کەلەکە.

کەڵەکباز: فێڵباز. ـــ ی: فێڵبازی.

کەڵەکبوون: بەسەریەکتریدا کەوتن و کۆبوونەوەی چت.

کەڵەکچێتی: ساختەچێتی، کەڵەکەوانی.

کەڵەکچی: ساختەچی، کەڵەکەوان.

کەڵەکردن: بڕوانە: کەڵەککردن.

کەڵەک کردن: کۆکردنەوەی چت و خستنەسەریەکتری. فێڵ کردن.

کەلەکۆتک: کاسەی کەل.

کەڵەکووک (نەم.): کەڵەباب.

کەڵەکووی (هەورا.): نێریەکێوی.

کەڵەکیوی: نێریە مەڕو بزنە کێوی.

کەڵەکێف (هەو.): کەڕووی نانی، ئەو کەفشە، کە لەسەر سرکەو چتی تر دەنیشێ لەکاتی خراپبوونیدا، (بابا.) پرک.

کەڵەگا: کەڵۆت، نێرەگای بەگون، نێنگوینی نێری نەخەساوی دووسالآنەیە جووتی پێ نەکراوە و بۆتۆو ڕاگیراوە. بێداد، زۆردار، قاندڕ. ـــ یەتی: کەڵەمزەڕی. ـــ لێکردن: کەڵەمزەڕی لێکردن. ـــ یی: خودسەری.

کەڵەگەت: بالآبڵند، بالآبەرزە، بەژن بڵند. ـــ ی: بالآبڵندی.

کەلەگری: کوڵی گریانێ، کە گەرووی بگری. ـــ بوون: (باک.) کەلەگرین.

کەلەگی (کۆ.، بابا.): جووره ژوورێکە دەرگای کەوتبێتە نێو پێشخانە، ژووری تەنیشت هەیوان.

کەلەلا: کەسێکە برینێکی گەورەی بەجەستەیەوەبێ، بریندار، خوێناوی.

کەلەلابوون: لەش برینداربوون بە برینێکی گەورە.

کەلەلاکردن: بریندارکردنی جەستەی گیاندار بە زامی زل.

کەڵەلان (ئەردە.): بەرموغارە و بن کاچ جێگای نوستن و حاوانەوەی کەڵەکێوییە، غار، ئەشکەوت.

کەڵەم: کەلەم، قەڵبەی داروچیتر. (باک.) داعبایەکی کلک جنجڕ و درێژە. خەڵفی دارێ. گیایەکە وەکو قەڵەم وایە ووشک دەبێ کورت و سەرتیژە.

کەڵەم: کەڵەوەی جووت.

کەڵەماسی: ماسی نێرە.

کەڵەمە: ڕووشە، کیش، کارەسات. چەڵەمە، چاتڵە، چاڵمە. (جا.) کەڵەوە، دارەبەڕوویەکی چەماوەوەیە لەملی گایان دەکرێت، کەلآوەی جووتی ئەوداره چەمبەرەیە بە نیرەوەیە دەخرێتە ملی گاجووتانەوە، دارکلآوە.

کەڵەمەشکێن: یاخی، سەرپێچ، ملهوڕ.

کەڵەمەکردن: کەڵەوە لە ملی گاجووت کردن، مەبەست لە ژێردەستکردنی گیانداریشە.

کەڵەمبوهار: داشکەلەم.

کەڵەمستانێ: گەمەیەکی منداڵانەیە.

کەڵەموست: قامکەگەورە.

کەڵەملە (کە.، دەر.): زینوو، شاخێکی نەوییە.

کەڵەملە: ئاسو، سوو.

کەڵەمۆری (زەن.): کەڵە مێروو.

کەڵەمۆک (باک.): سینگی ئاسنە یا دارە.

کەڵەموست: کەڵەنگوست.

کەڵەمێر: پیاوی دەمڕاستی ئازای دەرهاتوو.

کەڵەمێردو: شامێروو، کەڵەمۆری، مێروولەی گەورەی لۆقن.

کەڵەمێروو: مێرووی زەلام.

کەڵەمێش (زا.): مێشوولە.

کەڵەن: کەلێن، کەمین.

کەڵەن: کەڵەم، کەڵەمە، چەڵەم، چەقەمە، تۆقی ملی سەگی یا گای.

کەلەنج: یەکێکە لەبەری دارەمازوو وەکو چەکەی هەللاجییە، بەلآم کلکی نییە.

کەڵەندۆ (باک.): داس.

کەڵەندین: کۆمەڵەبەفرێکە، کە لەبان ماڵینەوە مابێتەوە وکۆبووبێتەوە.

کەڵەوانە: کلآتە.

کەڵەوە: دارکەڵەمە، کلآوە.

کەڵەوەر (جا.): دەرگا، کەلەبەر، دەرکە، کونێکە لە دیوار کرابێ بۆ دز و پیاوخراوان.

کەڵەوەڕەشکردن: ڕەشکردن: مەبەس لە دزی لێکردنە.

کەڵەووران (کە.): کۆمەڵەی کەڵەگایان.

کەڵەوێ: گیایەکی گەلآپانی بەرزە درکەکەی درووێکی تیژ دەردەکات.

کەڵەهەرز: کاتی تێبەربوونی بەرانە کێوییە، کە نێرەکانیان وەکو شێتیان لێدێت.

کەڵەهێڕ: کۆبوونەوەی کەڵەگای زۆر بۆ سەرمانگابەکەڵ.

کەللەبێژنگ: کەمەی بێژنگ، کەوە.

کەڵەهێڕکردن: مەبەس لە کەڵە کۆمەگی چەند کەسێکییە لەیەکێک.

کەللەی سەر: کوڵۆخ.

کەڵەیی (باد.): کەلەم.

کەڵب: کوڵۆی شەکر.

کەلبە: دوودانی درێژی سەگ و گورگ و پشیلە و شێر و پڵنگ و بەراز و نێترە. (کە.) ددانی ناوەندی، ددانی عەقڵی. ـــ کان: کاکیلەکان،

چوارددانی درێژ و تیژ و بەهێزە لەددانی پێشەوەی هەندێ گیاندار دووانیان لەسەرەوەیە و دووانیان لەخوارەوەیە و چوارددانی گچکەتریان لەنێوانیدا هەیە.

کەڵبە: تەقڵە، هەنجیری کاڵی نەگەیشتوو.

کەڵبەز: قەڵبەزە.

کەڵبەزین: قەڵپووزی زین و ناوکۆڵی زین.

کەڵبەتەین: گاز.

کەڵبەش: گیایەکە گەڵای وەهی کەنگری دەچێ قەراخەکانی دڕاوییە و پەڵەپەڵەوخاڵخاڵی سپی تێدایە، کەمر زۆری حەز لێدەکات، نێوی گەڵایەکانی خونچەیەکی سپی تێدایە.

کەڵبەشی: ئایینێکی نوێیە لەسەر بنچینەی لیێ ووردبوونەوە و پیتۆڵی مەلارەسوولی تەدیب دایمەزراندوە، کەڵبەش واتا کەڵی بەش، یەکێک لە مریدەکانی مەلارەسوولی، کەمزۆر بڕەوی بەو ئایینە داوە کەڵێکی بەشی بووە، چونکە کابرا بە کەڵبەشی ناونراوە ئایینەکەشی هەر بەوناوە ناوبانگی پەیداکردووە، لەکوردستانێدا باوە کەسێکی مانگایەکی مردبێ پێیان کوتووە مانگامردوو.

کەڵبەی زین (ئەردە.): قەڵپووزی زین.

کەڵپ: کەڵبە. ددانی سەگ و بەراز، (باک.) قیل.

کەلپ: کلۆشەکر و ئیتر.

کەلپاندن (باک.): چڵکن بوون.

کەلپە (باک.): دەنگ. تێکوڵی زۆرتەنک.

کەڵپە: کەڵپە.

کەلپەترە (ئەردە.): هەڵیت، هەڵیتوپەڵیت، وورراوە، قسەپەڕاندن.

کەلپەشەکر: کولۆشەکر.

کەلپتاندن (باک.): تێکولێ لێکردنەوە.

کەلپتین (باک.): تێکولێ لێکراوەوە.

کەلپک (باک.): دەنگی ناسک، کرتە. کەلپ، کەپ.

کەڵپک (زا.): کەپەک.

کەڵپۆس (ئەردە.): پێستەیەکە تووکەکەی پێوەمابێ و خۆشکرابێ بۆلەسەردانیشتنێ، کەوڵی بزنی.

کەلپووس: کەول، پێستێکە بەبن قاپووت و عابا و چتی واوە دەدرێت.

کەلپۆنەمان (ئەردە.): کەلک پێوەنەمان.

کەلپیچ: کەرپووچ، خشتی سوورکراوەوە.

کەلچەری: خوێندەواری، ڕەوشەن بیری.

کەلخستن (ئەردە.): لەکەلک خستن، پێداویستی.

کەلخوت (خۆ.): کەرەستەی کۆن و لەکارکەوتوو.

کەلخووێ (باک.): ئارەقەیێکی زۆرکردن.

کەڵدان: لێنیان، لێپەڕاندن، پەڕاندنی گا لە مانگاو کەڵ لە گامێش، کێشان، لێکێشان.

کەلدڕ (بابا.): (بانە.) دیمیلە، جوورە هەرزنێکە.

کەلرەم (فە.): ڕەوەی ئاسکان.

کەلشتە (باک.): قەڵەشت.

کەڵفیچ: کەسێکە ددانی پێشەوەی کەڵ بووبێ و باش قسەی بۆنەکرێ.

کەڵک: قەلاتکار، فەلهیت.

کەڵک: پێداویستی، کار، فەرمان. (باک.) قەرتاڵەی گچکە. گیایەکە. ـــ بردن: قازانج کردن، بردنەوە، سوو، سوود، بارە، کەلک، دەرامەت، قازانج، بەهرە، (باک.) کێر، بەرخوەر. بە ـــ: پرێژ، دابەر، کەلکدار، پڕسوود، بەردار. بێ ـــ: بێسوود، چەپەرک، شەخرە، بێخێر.

کەڵک: باڵندەیێکی سپییە پتر لەکەنار ئاوی چۆمان و دەریایاندا ڕاوێدەکات باڵندەیێکی ئاوی و سپییە لەقازی گەورەترە گۆشتی دەخورێ و زۆرچەورە وەکۆتری دەچێ، سەقاقوش. گوێسوانەیە، سەربان.

کەلکە (ئەردە.): سووالەت، کاسەی کەل.

کەلکەپسار: پاسار.

کەلکەل: گەرمایێکی زۆربەهێز و بەکەلکە، (باک.) ئادان.

کەڵکەڵە (هەورا.، جا.): هەواو و هەوەس، سەودا، ئارەزوو، خولیا، دوراوە، خولیا کەوتنەسەربۆچتێک.

کەڵکەڵەوان (هەورا.): کوندە، بەڵام زۆر گەورەیە سەری بەقەد سەلکی پشیلەیە.

کەڵک تێکەوتن: پێویست بوونت بەیارمەتی کەسێکی.

کەلکدار: بەسوود، بەکەلک، دابەر. ـــ ی: بەسوودی، بەکەلکی، دابەری.

کەلکردن: پەل کردنی چت، گوورێچکە کەلکردن، گووێ بڕین.

کەڵک گر: سووددار.

کەلکگرتن: قازانج و سوودگەیاندن بە یەکێک.

کەڵک گری: کەلک گرتن.

کەلکگیری: قازانج لێدیتن.

کەلکیت (هەورا.): شانە، (هەو.) دەستە، شیشەی ئاسنی تەوون کوتانییە، چتێکی دەسکدارە شانەی ئاسنی تێ بڕاوە وەک پەنجەی دەست تەونی پێدەکوترێ بۆ سفتبوونی.

کەڵگا

کەڵگا (شوا.): گا، کەڵی گامێشان.

کەڵگە: ئاورشکێنە، شوێنێکە لە جۆگەدا ئاوی لێوە لادەدرێ بۆ سەرکشت و کاڵ.

کەڵگەی بەرسگ: کاسەی دەرزەکەرو ئەو سووالەتەیە، کە بۆمریشکان ئاو و دانی تێدەکەن.

کەڵگەو (فە.): گا.

کەڵگرتن: ئاوسبوونی مانگا، فاڵگرتن.

کەللارە: کەلارە، سەبەتەیەکی گەورەیە لەشیاکە دروستدەکرێت بۆ زبڵ و تەپاڵە و چتیتر.

کەللای مزدار: جوورە کەللایەکە مزی تێکرابێ بۆ قورس و تینی.

کەللە: ـــ ی سەر: سەلکی گیاندار، کاژەڵەی سەر، قالکاسەری. قسڵی کولۆ. کەوە.

کەللەبا (ئەردە.): مرۆڤی کەللەرەقی خودسەرە، سەرکێش، بەفیز، بەهەوا. ـــ یی (ئەردە.): خودسەری، بەفیزی، بەهەوایی.

کەڵلەبێژنگ: کەوەی بێژنگ.

کەڵلەپاچە (هەورا.): سەرووپێ، کەلەپاچە، بە چێشتەکەشی هەر دەڵێن: ـــ.

کەڵلەپۆش: بێمێشک، ناژیر.

کەڵلەتەزێن: بۆ ئاو و ماستاو و چێتیری زۆرسارد بەکاردەبرێ.

کەڵلەچاخ: مرۆڤی سەرزل.

کەڵلەڕەق: سەرسەخت، سەرهیشک، ڕق ئەستوور، لاسار، هەرووک.

کەڵلەڕەقی: سەرسەختی، سەرهیشکی، ڕق ئەستووری، لاساری.

کەڵلەزوور: مرۆڤی ترسەنۆک.

کەلەشەق: مەردومی تووڕە و تڕۆ.

کەڵلەشــەکر: کەڵلەقــەند، شــەکرێکی داڕژاوە، کەســەرێکی پــان و سەرێکیشی باریکە.

کەڵلەقەند (ئەردە.): کەڵلەشەکر، کەڵلەقەن.

کەڵلەکردن: سەرەوخوواربوون، سەرەوژێربوون.

کەڵلەکلاو: کەوەی کلاو، کەمەی کلاو.

کەڵلەکۆن: مەبەس لە مرۆڤی کۆنەپەرستە.

کەڵلە مەڵلەق (ئەردە.): سەرمەقولات، هەڵە و گەریان.

کەڵ لێکەفتن (ئەردە.): کارتێکەوتن، کارپێکەوتن بە کەسێکی.

کەڵلەیی: دەنگی گەورە و قەبەیە، کە کارلەمێشک بکات خۆش یا ناخۆش، کەلەکی، شێت. (ئەردە.) دالان، ژوورێکی درێژە لەتەنیشت دالانێ. (ئەردە.) باسەر، تووڕە، توند. (ئەردە.) سەرەنداز، سەرەنناز.

کەلێش

کەلزاندن (باک.): کولاندن.

کەلزین (باک.): کولان.

کەلێش (باک.): مێشوولە.

کەلنەوەن (بناری پژ.): ئاوارە، دەربەدەر، بێگانە.

کەڵۆز (باک.): سەرمای زۆرسەخت.

کەڵۆاڵک: گیایەکی بەهارییە گوڵێکی سووری هەیە وەک پیاڵەوایە بنکێکی خڕی سپی و شیرینی هەیە.

کەڵوان: گزگل.

کەلەز

کەڵۆ (سل.، هەورا.): بورج.

کەڵۆت (مرک.): ئەو گایانەیە، کە لە دەوری مانگا بەکەڵی دەناڵێن. کەلبوون، ددانکەوتن، کەل و کەلۆس بوون.

کەڵۆر (شا.): خووێری، تۆڕی.

کەڵۆس: کەسێکە ددانێکی لەپێشەوە کەوتبێ، کەل، کەل و کۆم، کەلۆت.

کەڵۆک (باد.): کەڵەکەبەرد.

کەڵۆک (باک.): کوڵۆک بۆ نیسک و نۆک.

کەڵۆمە (خۆ.): دیوارێکی باریکە لەدەورەی کونەکەی بەرداشەکەی سەرەوەی ئاش دەکرێ بۆ ئەوەی تادان بچێتە ناوکونەکەوە.

کەڵۆمز (باک.): پاگە، پرژ.

کەڵۆمزان: جێگای سەخت لەچیایاندا.

کەڵوو: بورجی فەڵـەک. پۆلکە. قاووخ و کیفی نۆک و پۆلکـە و ئیترە، کەلی پێش ئەوەی ووشکبێ. قوڵفەی تێهەڵکێشی ئەو چتانەی، کە بەشیشە دەچنرێن وەکوو گۆرەوی و لفکە و ئیتر. (کۆ.) گلێرە. (باد.) ئیشتیا، هەوەس.

کەڵووەخۆرە: زیندەوارێکە مێملی فەریکە نۆکییە بەتەڕی دەیخووات.

کەل و پا: سەرووپێی ئاژاڵی وورده.

کەڵوپاچکە: سەرووپێ.

کەل و پەل: ووردەواڵە، کێل و پێل، چت و مت، چتومەک، (باک.) کەل و مەل، پرتووک، پڕوپیتاڵ، نووێن و جل و بەرگ، کەل و پوور، خرت و پرت، وورده کەل و پەلی ژنان: پڕوپیت، پڕوپیتک، پڕوپیتاڵ.

کەل و پەل و یانەی (هەورا.): نێوماڵ.

کەل و پوور (ئەردە.): کەل و پەل، ناوماڵ.

کەل و پێل: کەل و پەل.

کەڵوور: کەڵهوڕ، خێڵێکی گەورەیە لە کورد.

کەڵووڕی: جوورە گۆرانییێکە بە زاراوەی کەڵهوڕان، زاراوەی کەڵهوڕان.

کەڵووکۆم: کەل، کەسێکە ددانی تاقتاقە مابێ. چتی کۆنی شەق و شڕ.

کەڵووز: فندق، بەری کاژ.

کەڵووک: نیوەی چارەگە خشتێکییە، پارچەیێک.

کەڵووگرین (باد.): خەریکی کوڵی گریانێ بوون.

کەل و مەل: کەل و پەل، چتەمەک.

کەلهاتن (ئەردە.): بەکارهاتن.

کەلهاندن (باک.): کولاندن، بکەلهێنە.

کەلهە (باد.): قەلاّ، قەلاّت.

کەلهور (باک.): کەلهوڕ.

کەلهین: بڕوانە: کەلهاندن.

کەلێ (باک.): گیایەکە.

کەلێز (باک.): کوولەکەی ووشک.

کەڵێن: قایشێکە لە ملی تاجی دەکرێت. (کەل. فە.) گەورە، مەزن، گر.

کەلێن: دەرفەت، کولێن، کەلەبەر، گۆشە، جێگای بەلاوە، کوژی تەریک، قوژبن، قەڵەشت، پەناوداڵدە، کەمین. بۆسە، مەلاس، (جا.) پەیجۆ، مکۆ، ئەر.

کەلی: کەلوو، هەر کەلوویەکی دانی تێدابێ ـــ پێدەڵێن، تێکوڵی پاقلە و نۆک و ئیترە. فەریک: ـــ نۆک: فەریکەنۆک. (ڕەوا.) داڕنین، وەکو تێکوڵ لە گوێز و چتی تر کردنەوە. (ڕەوا.) لا، کلا. ـــ بوون: لادان، کلابوونی بەرد و تیر. بە ـــ هاتن: ترازان. بە ـــ هێنان: ترازاندن. (کە.) کەلەبەری نێوانی دوودیواران. ناستی کەلایی چت. (باک.) بێتام، بێخووێ. (باد.) گیانداری کلک کورت. گیانداری گووێ کورت. (باد.، باک.) کولاو، نەکەلی: نەکولاو. خوواردەمەنی کەمخووێ. (شەم.، هەو.) پۆڵکە.

کەلیان (باک.): کولان، بکەلە.

کەڵیچە: پالاخی گامێشییە، کە دروسالآنەبێ.

کەلیز (باک.): دەستەلآت، توورزوو، شەوت. کلێنچکەی مەڕ.

کەلیشە: دەردێکی بۆگەنیوە، بۆگەن بوونی نێوقامکی پێ، بنهەنگڵیـە، کلیشە، بۆکلێشە.

کەلیلان (زا.): گەرمی.

کەلیمە: ووشە.

کەلیمەی شادەت: ووشەی شادەت.

کەلین (باک.): کوڵین، کولآن، بۆئاو و چێشت.

کەڵین (ئەردە.): زەلام، گەورە، زل، کەلآن.

کەلینجەک (باک.): قامکە چکۆڵە.

کەلینۆک: گەنمی برژاو، برێشکە.

کەلیهاتن: ترازان، سەری چتێکی لە چتێکی تر بترازێ.

کەم: ناتەوورە، نزم، پەست. کێم، چک، نەخت، سۆک، تـۆز، هیـچ و پووچ، بر، پیچ، برەش، قیچ، بەپێچەوانەی زۆرییە. کەم کردن: کێم کـردن، نزم بوون، هاتنەخوارەوە. کەم کردنەوە: (باک.) لکی تازە، کەدی تازە، شەخەڵ. قوتە: ئاژا لێکە گوێی برابێ. ـــ بوون: پەچکان.

کـەما: گیایەکـە، بۆرکـەما گیایـەکی بـەهاری بۆنخۆشـە لاسکی ئەستوور و گەڵای ووردی بەهارییە کارگیش دێنێ دەکرێتە گزرە بۆ ئاژاڵان.

کەمانچە

کەماجاڕ: شووێنێکە، کە کەمای زۆربێ.

کەماچ (باک.): زوور، زبر، ئەستوور، توند، پتەو.

کەماچە (زا.): کەمانچە.

کەماخ (باک.): سمت، گۆشتە ئەستوورەکەی دەوری قوونییـە، (باد.) کامۆخ.

کەماسایی: پێداویستی، دەست کورتی، ئاوسەرکەمی، کەمایەسی.

کەماسی: کەماسایی، ئاوسـەرکەمی، کەمایەسـی، کـەم و کـوورِی، ناتەواوی، دەست کورتی، کێماسی.

کەماڵەڵەیی: تیرەیەکە لە جاف.

کەمان (هەورا.): ڤیۆلۆن، کەمانچە، سینەکەمان، کەوان.

کەمانە (هەورا.): کەوانە، مرازێکی ئاهەنگییە، تیرێکی ئاوێژراوە، کە بگەرێتەوە بە هۆی ئەوەوە، کە وەچتێک کەوتبێ.

کەمانچەکەوانە: پارچەیێکـە لـە پارچـەکانی مۆزیقـە، چـەند ژێیـەکی پێوەیە دارێکی تایبەتی لە ژێیەکان دەدرێ دەنگێکی خۆشی لێوەدێ.

کەمانچەژەن: کەوانـەژەن، کەسـێکە، کـە کەمانچـە لێبـدا. ـــ ی: کەوانەژەنی.

کەمانچەژەنین: کەوانەلێدان.

کەماندار: کەواندار. ـــ ی: کەوانداری.

کەماندن (باک.): سووتاندن بە کەمەناوریکی، فەوتاندن.

کەمانکێش: پەتکەر. ـــ ی: پەتکردن.

کەماو: بێ ئاو، چێشتی پەیتە.

کەماهی (باک.): کەمی.

کەمایەتی: کەمێتی، کەمایەسی، کەماسی، کـەم و کوورِی، ناتـەواوی، دەستکورتی، کێماتی، کێماهی، کێماسی، چتێکی کەمە لە نێـو چتێکی زۆردا.

کەمایەسی: ئاوسـەرکەمی، کەمایـەتی، کـەم بوونـەوەی چت و نزیـک بوونەوەی لەبڕانەوە.

کەمایی: کەمایەسی.

کەمە (بابا.): پەرەی خـەرەک. (جا.) ناوقـەدی شاخان. (رۆژ.، کە.، بابا.) کەوە، کەللەبێژنگ و هێڵەک و ئێستر. چەمـە، چـەمیاگی، چەمـەیی گۆچـان. تەختـەی کەوانـەداری ئـەم سـەرو ئەوسـەری لاتـک.

کەمەچ: نیشانە.

کەمەچکردن: نیشانەکردنی مەڕ بە هەڵپاچینی کەمێک خوری پشتی.

کەمەر: نێوقەد، ناوقەد، کەمبەر. بەرقەدی کێوان. (رۆژ.) خەرپوشتە، سەربانێکە بەبێ دارەڕابەخرِی وەکو گومبـەزی دەگەیەنرێتـەوە یـەکتری. (فە.) کێـو، (هەورا.) بـەردی زل و زەلام، شاخ. (هەورا.) مـاهـ، چیـای بـەرد. پشـت. گیایـەکی هاوینییـە. (زەن.) بـەرد، خرکەبـەرد. کەمەرناسنین (زەن.): ئەو بەردە رەق و شۆراو و سـواوانەیە، کـە لـەناو خرِوچۆم و ئاواندایە، (زەن.) قاچ، (هەورا.) سیرەکۆڵێ.

کەمەرە: لاوانەیەکە، لەناو قەدی منارەدا بانگی لەسەردەدەن. ناوقـەدی شاخ. چەند تەختەیەکە لـەرووکاری دۆڵیـانی ئاشی دەدرێت، نێوەڕاستی زەوی. کەمبـەرە۳ قوبـەی هەیـە وەکـوو کەڵـەوە پـان دروسـت دەکرێـت، پشتێندێکی زێوین یـا زێرینی گـۆدارە ژنـان لەپشـتی دەبەسـتن. (فـە.) پشتێندی پردێ. نووسراوێکە لەسەر خشتی سوورکراوەوە.

کەمەرەشل (مەک.): جوورە گۆرانییێکە.

کەمەرباریک: ناوقەد باریک.

کەمەربەس: پشتێند.

کەمەربەسە: کەمەربەستە، نۆکەر. ئامادە.

کەمەربەست: پشتێند، کەمـەربەستە.

کەمەربەستە: ئامادەی ئەنجامدانی فەرمان.

کەمەربەستن: پشتێندبەستن، ئامادەبوون بۆ ڕازەی یەکێکی.

کەمەربەن: پشتێند، کەمـەربەند، پژوێن.

کەمەربەند: جوورە خشـڵێکی ژنانـە دوو شـەپکەی زێریـن یـا زێوینـی ئەخشاوە قوبـەیێکی گـەورەی لەنێوەڕاستیدایە. جوورە پشتێندێکی دوو توێییە دراوی تێدەکرێ. جێگای پشتێند.

کەمەرچین (باک.): چارشێو، عابا، پـەردە. جوورە پاڵتۆیـەکی ژنانەیـە، کە بەسوورمەدا دروابێ.

کەمەردووخ (ئەردە.): بەرەتەشی، لاسکی تەشی.

کەمەرک (باد.): کەمـەرە، کەمبەرە.

کەمەرکەش (ئەردە.): دەرپێیـەکی کورتە لەژێر شەڵوارەوە لەپێدەکرێ.

کەمەرکەش

کەمەری پردێ: پشتێندەی پردێ.

کەمەری کێوی: ناوقەدی کێوی.

کەمەک: کەمێک، نەختێک، تۆزڵانە.

کەمـەن: کەمـەند، تـەناف، قـەتار. گوریسـێکە ئەوانـەی تۆیـەکارن لەئەژنۆی خۆیانی دەپیێچن و خەریکی دڵ و خودای دەبن.

کەمەند: چتێکە وەکو حەگال لەکاتی دانیشتنیدا دەکرێتە پشت و بەر ئەژنۆو تا بەملاولادانەکەوێ. ئەو گوریسەیە، کە دەخرێتە ملی وولاخی ڕەمۆز و یاخی. گوریس یا زنجیرێکی درێژە ئەمسەرە و سەرەکەی بە سینگێکەوە دەبەسترێتەوە وولاخی بەڕیزە پێوەدەبەسترێتەوە. تەنافێک بووە پاڵەوانان لەکاتی شەڕێدا بەکاریان دەبرد.

کەمەندکێش: بریتیە لەکەسێک، کە گیرۆدە و گرفتاری ڕەوشت و خووی بەرزی پیاوێکی خوداناس بوویێ.

کەمەند هاوێژتن: هاوێژتنی کەمەند بۆ گرتنی چتێک.

کەمەوکردن: کەم کردنەوە.

کەمەی دائرە: کەوەی خڕ، زێوارە، لێوار.

کەمبرخ (هەکا.، شکا.): وێران، کاوول، کەلاوە. (زا.) زۆردار، ستەمکار.

کەمبارە (ئەردە.): کەم بەهرە، کەم سوود.

کەمبار: بڕوانە: کەمبارە.

کەمباز (ڕەوا.، هەو.): بڵندایی، کۆسپە، جێگایەکە ئاودڕیبێتی و بەسەریدا باز بدرێ.

کەمبەت (زا.): گومبەز.

کەمبەر (باد.): پشتێند، کەمبەربەست. کەمەر.

کەمبەرە: کەمەرە.

کەمبەربەس: پشتێند.

کەمبەربەست (باد.): جوورە زۆرانێییەکە دووکەس دەچنە ناوکەمەندێکی تا یەکێک یەکێکی نەکووژێ نایەتە دەرێ. جوورە پشتێندێکیشە.

کەمبەربەستی: بە شێوازەوە ڕاوەستان، دەست لەسەر پشتێند دانان.

کەمبەربەسی: کەمەربەست.

کەمبەرۆک (باک.): گیایەکە.

کەمبەڵ: بەرزایی سەرلێوانە، مەم دەڵێ:بریا ئەو جامە بام ئەگەریای زین بە پەنجەی موبارەکی دەی ئاوێژتمە سەر کەمبەڵی دەلێوان.

کەمبوون: هندک بوون، نزیکبوونی چت لە بەسەر چوونی و بڕانی.

کەمبوونەوە: کێم بوونەوە، کەم و کووڕی لێپەیدابوونی چت.

کەمتابێژ: کەمێک لە چتێک یا لەکاتێک. ـ ێک ڕۆنیشت یا خواردی یا ئاخۆت.

کەمتار (فە.، هەورا.، لو.): کەمتیار، کەفتار.

کەمتەرخەم: وڕلحێ، بێ سەرووبەر، (باد.) چنال، شلیخە، کەسێکە چتی زۆر مەبەست نەبێ، بێ موبالات.

کەمتەرخەمی: بێ سەروبەری، گووێ نەدانەچت.

کەمتر: کێمتر، کەمینی. ـ ین: کێمترین.

کەمتیار: (هەورا.) کەمتار، کەفتار، خەفتیار، هەفتیار، ئەفتار، داعبایەکی کێوییە یاڵ و سمی لەهی کەردەچێ، گۆڕهەڵکەنە.

کەمتین: بێ تین، لاواز، بێهێز. ـ ی: بێ تینی، لاوازی.

کەمچە: ئاسنێکی درێژە دەسکەکەی دارە ئاگری توونی پێدەکرێ، ماڵە، توونشێو، کۆلوو وەژ، ئاگری تەندووری پێ تێکوەردەدرێ. ماڵەی بەننایییە. (ئەردە.) کەوچک.

کەمچک (لو.): کەوچک.

کەمچیکڵدانە: تووڕە، قەڵس.

کەمخە: تەنراوێکە، کە لەئاوریشمی سووری ڕەشباو دروست کرابێ.

کەمخەو: بێخەو. ـ ی: بێخەوی.

کەمخۆر: دژخۆر، (هەورا.) کەموەر، کەسێکە خواردنی کەم بێ. ـ ی: دژخۆری، (هەورا.) کەموەری. کەمخێر: بێ سوود، بێبارە. ـ ی: بێسوودی، بێبارەیی.

کەمدەس: کەمدەست.

کەمدەست: کەمدەس، دەستکورت، هەژار، ئاوسەرکەم. ـ ی: ئاوسەرکەمی، کەمدەستی.

کەمدەسی: دەستکورت.

کەمدڵ: بێدڵ، بێجیگەر، ترسەنۆک. ـ ی: بێدڵی، بێجیگەری، ترسەنۆکی.

کەمدوو (هەورا.): شەرمێوون، دژدوو، کەسێکە کەم بدووێ. ـ یی (هەورا.): شەرمێوونی، دژدوویی.

کەمدووێن: دژدووێن. ـ : دژدوویی.

کەمر (هەورا.): بڕوانە: کەمەر. (ڕۆژ.) بەرد، گاشە.

کەمراندن (باک.): گۆشت سوورکردنەوە.

کەمروێژ: کەمتابێژ.

کەمرە (خۆ.): ئەو تووێ توند و پەیتەیە، کە لەسەر شلەمەنی دەمەیێ. (وا.) کەرمە، گەووڕ، کمڕە، (کۆ.، هەورا.) گەمڕە، سڕە، سڕ، پەین و شیاکەی بەسەریەکدا پەستراوە ووشک بووتەوە لەتەویلەدا تەختەتەختە هەڵدەکەنرێ. بەکانگەی ڕشک و ئەسپێیانیش دەڵێن لەسەروبەرگی هەژاراندا.

کەمڕەووت: سستڕۆ.

کەمڕوو: شەرمێوون، بەشەرم، شەرمن. ـ یی: بەشەرمی، شەرمێوونی، شەرمن.

کەمرین (باک.): گۆشت سوورکرانەوە.

کەمشیر: ئەبرەش، عەبڕەش، گیان لەبەری کەمشیر.

کەمفرۆش: کەسێکە چتی کەم بفرۆشێ یا بەکەمی بفرۆشێ. ـ ی: کەمفرۆشتن، بەکەمی چت فرۆشتن.

کەمقنیات: کەمخۆر.

کەمک: بەردێکی زۆر زلە لەسەر یا لەبەرقەدی چیایاندا یا خلۆربوویێتەوە خوواریێ. قیتکایی سەری چیایان، کەپک. (باک.) دەسڕە، دەستەسڕ.

کەمکەم: تۆزەتۆزە، نەختەنەختە.

کەمکەمە: تۆزتۆزە، نەختەنەختە، پچک پچک، بەرەبەرە، لەسەرەخۆ، پیچ پیچە، بڕەبڕە.

کەمکردن: هندک کرن، کورت هێنانی چت، نزم بوون، هاتنە خووارەوە، پەچکاندن، لاوازبوون.

کەمکریاگ: کەمکراوەوە. گووێزێکە بە تێکوڵی سەوزەوە.

کەمکۆڵ (هەورا.): تێکوڵەشینەکەی گووێزیە، کاکڵەگووێز، گووێزی تەڕوتاڵ، کەرکۆڵ.

کەمکوڵی (ئەردە.): سووری تاریک، قاوەیی.

کەموارەدەی (هەورا.): کەمخواردن، لەخواردن دابڕان.

کەمۆ (کۆ.): دەستەمۆ، ڕام، هۆگر. (گەر.، زرا.) بلیمەت، زۆرزان، بەرگە، (زرا.) پیتۆڵ، ڕامیار.

کەمۆت (زا.): بێ گوێی لاسار.

کەمۆچک (باک.): پێکەوە.

کەموەر (هەورا.): کەمخۆر، دژخۆر. ـــ ی (هەورا.): کەمخۆری، دژخۆری.

کەمووتەر (لو.، فە.): کۆتر.

کەموتر (فە.): کۆتر.

کەمووسکە: زۆرکەم لە چتێک.

کەم و کووڕ: چتی کەمی نیوەچڵ.

کەم و کورتی: کەم و کووڕی، ئاوسەرکەمی پێداویستی.

کەم و کووڕی: کەم و کورتی، بریتییە لە دەستکورتی و هەژاری.

کەمۆڵە: کاسەی دژی گەورەی دارین.

کەم و نات (شەدەڵە): کەم و کورتی، کەم و کووڕی.

کەم وونی (هەورا.): کەمخوێنی.

کەم وینی (هەورا.): کەم دیتن.

کەمێ: کەمێک، بڕێک، پیچێک، قیچەکۆک، نەختێ، تۆزێ، چەپێ، چکێ، خەمێ، هێندێک، نەختێک.

کەمێتی: کەمی، کەمایەتی، کێمایی.

کەمێک: چکێ، قیچێک، قیچەکۆک، بڕێک، پچک، نەختێک، کەمێ، پیچێک، پچکۆک، تۆزێک، هندک.

کەمێل: چڵک و قرتاغەی چڵک و ئەسپێیانە، بەوتڵ و ڕیخەش دەڵێن، کەبەپاشڵی مەڕان و ماڵاتانەوە دەنووسێ ووشک دەبێتەوە، کەمێڵە، گنجی، (خۆ.، ڕەوا.) بەرمیز.

کەمێڵە: بارستایی چڵکی لەشی مرۆیان و خوری ئاژاڵان، کە پشکەڵی پێوە ووشک بوویێتەوە.

کەمی (هەورا.): کێمی، کەماسی، کەمایسی، کەماهی، کورتی، بەپێچەوانەی زۆری. نزمی، پەستی، هیچ و پووچی، ناتووروەیی.

کەمیک (باد.): دەسرە، دەستەسڕ.

کەمیەتی: کەمێتی.

کەمین: سیپە، مەکۆ، (جا.، کە.) پەیجۆر، کەلێن، بۆسە، مەلاس، هەف، حەشار، حەشارگە، کەمینگا، نێچیرگا. کەمتر، بچووک. (باک.) لەناوچوون، سوو تان بەکەمە ئاورێکی. پەنهان بوون.

کەمینگا: شوێنی خۆتێدا حەشاردان، پەناگا.

کەمینگە: بڕوانە: کەمینگا.

کەن (کە.، ئەردە.): کەند، کەندەلان، کەناو. (زا.) پێکەنین.

کەنار: مۆرد. قەراغ، (هەورا.) کەراغ، لێوار، چالاڤ، کەڤ، کەڤی، قەیار، گەرانۆک، (باک.) کار، پیغ، ڕەغ، ئالی، دەم، گەوێ. ـــ او: دەم ئاو، گووێ ئاو، کەنارگە، پەرگە، کەنک، لەوچک، هێل، سوو، ڕۆخ، رووخ، قەراغ، سیلە، بەر، تەنگاڵ، (باک.) زجێف، فاچ، کنار، (ئەردە.) زیوار، کلا.

کەنارئو: قەراغ ئاو، دەماوەل. ئاودەستخانە.

کەنارە: باڵندەیێکە. پەراوێز. کەنارە لاکێشی درێژوبارێک، کە لەملارلای فەرشی نیوەڕاستەوە ڕادەخرێ.

کەنارەگرتن: لادان، گۆشەگیری، خۆدوورخستنەوە لەکارێک.

کەنارەگیر: گۆشەگیر، گۆشەنشین، چۆڵەبڕ، لاشەر، جوڵەچوون. ـــ ی: گۆشەگیری.

کەنارەی ئاسمان: دیارگا، دیارگای چاو.

کەنارخستن: خستنەلاوە، کەناردان.

کەناردەریا: لێچ دەریا، لێواری زرێ.

کەناری (باد.): دڕکەزی.

کەناڵ: کەندەلان.

کەنانن: پێکەنانن.

کەناو: دادڕگەی ئاو، ئاودڕگە، کەن، کەند.

کەنای (هەورا.): هەڵکەنن.

کەنە: کنە.

کەنەسمە (ئەردە.): کەندەسمە، هەنگەوچنە.

کەنەڤ (کە.): کەنەفت، زەبوون، بێدەستەڵات.

کەنەفت: (باک.) بڕەش، کەوتوو، کەلاک، ڕزیو، زەبوون، پەرێشان، ڕووت، (کە.) کەنەڤ، چەپەرەک، چەپڵەک، چرووک، نەزۆ. ـــ بوون: داوەشان، زەبوون بوون. ـــ کردن: (کە.) دەڵەکردن، زەبوونکردن. لەبەرچاوکەوتوو، تحڵ، نەگەویس، نەکەویس. ـــ بوون: نەگریس بوون. ـــ کردن: نەگریس کردن. ـــ ی: کەساسی، زەبوونی، پەرێشانی.

کەنەک (گەرمێن): بەردوکوچک. (مەوک.) زوورگ، کەندوکۆسپە، کەن و کۆسپە، زەوی بڵند و نەوی، گابەرد.

کەنەکار: مۆرکەن، مۆرهەڵکەن. ـــ ی: مۆرهەڵکەندن.

کەنەلان (کە.): کەندەلان.

کەنەنە: تەشوویێکی گچکەی دەم کەوانەییە ناوی کەوچک و ئەسکوێی پێهەڵدەکەنرێ دووایە بە لێسک لووسدەکرێ.

کەند: (هەورا.) دەستە. ئاوور، ئاقدڕگە، سیو، خڕ، چق، کورتاڵ، کەنداڵ، کەندەلان، (کە.) کەن.

کەنداڵ: قوولکە، چاڵ، قۆرت، کەند، کەناڵ، کەن، دیرگە، کەندەلان، کەنەلان، زەوی و جێگایانی بڵندە لە قەراغ ئاوان، تەپۆلکە. (باد.) گێژ.

کەندو: شوێنێکە لە قەراغ دەریا، کەناو دایدڕیبێ و ماوەیەک چوویێتە ناوەوە، کەننار.

کەندەسمە: (کە.) گەنەسمە، (ڕۆژ.) خەنجەربالاً، (ڕەوا.) ڕەنگە ڕژە، (خۆ.) گرگاڵە، ڕەنگاڵە، (باد.، دەر.) قاشقاژە، ڕەنگارە، باڵندەیێکە لە پشۆڵە گەورەترە هەرلەناو قەدی کەنداڵان هێلانەی دەکات.

کەندەک: خەندەک، چاڵ و قۆرت.

کەندەکار: کەسێکە کاری هەر هەڵکەندن بێ.

کەندەلان: کەنەلان، کەند، قەد پاڵێکە ئاو دایدڕیبێ وەکو دیوار ڕاست ڕاوەستابێ.

کەندڕ: کندڕ، کز، بوودڕێکە لەزەوی، کە ئاودای دڕیبێ.

کەندر (کە.): شریت، کندر، کز. دەزوو، تیرە.

کەندن: هەڵکەندن. تڕیا فس کەندن.

کەندۆ (باڵەک.): پارگوێر. (شەق.، ڕەوا.) کۆندۆ، مانگای ئەستیوور و قسرە، کە هێشتا ووشکی نەکردبێ.

کەندوو: (بلۆ.) نووسرە، کووار، کوارە، کەنۆکە، (کە.) کەنوو، چتێکی بۆشی بەرزی گەورەی پێچکدارە وەکو ژوورێکی چکۆلە لە قوڕ دروست دەکرێ بۆ دەغڵ و دان تێکردن. کەندووی مێشهەنگووینی: خلێف، گۆرز، دووبەرەی هەنگووین.

کەندیر: گوریس.

کەندیل (باک.): گوریس.

کەنروە: ئاژاڵێکە، کەقەڵەوبووبێ.

کەنس (ئەردە.): ڕژد و چرووک. ــ ی: ڕژدی، چرووکی.

کەنشت (هەورا.): گیان. ــ دان: گیاندان.

کەنشت: تووزم، خوو.

کەنشتە: کەنیشتە، پەرستنگای جوولەکانە.

کەنف (باک.): ئاودەست، ئەدەبخانە.

کەنک (باک.): پیست و توویژی تەنکە لە نێو خوری ئاژاڵاندادەبێ.

کەنکەنە (باک.): گەورەی گەوران.

کەنگ (بابا.): کەندەلان.

کەنگەلان (بابا.): کەندەلان.

کەنگر: کنگر، قنگر، (باد.) کەرەنگ، (باک.) ئەرتیچۆک، ئەنگینار، ژەهر (جەوی) یەکەی لە نێو ئاوێدا گەرم بکرێ لە خورێنی بخورێ بۆ زەرداوێ زۆرباشە. ــ دوو جوورە: ڕەش و زەرد، هی زەرد تەنها لە نێو چیایان و کوێستاناندا هەیە.

کەنگرە خلتوونە: جوورە کەنگرێکی درێژ و ناسکە لە دێمکاراندا دەست دەکەوێ.

کەنگرەماسی (ڕەوا.): جوورە چێشتێکە بەو جوورە لێدەنرێ: چەند کەنگرێکی شلک و ئەستووری پاککراو و کولاو دێنن چەند هێلکەیەکی بە سپێنەوە تێک وەردەدەن و کەنگرەکانی تێهەڵدەکێشن و دووایە لەناو ڕۆنیدا سووردەکەنەوە و تامی گۆشت ماسی دەدات.

کەنگێ: (بابا.) کەی، (هەو.) کەینێ، (کۆ.) کەنگین، کەنگینێ. لە ــ وە: لەکەیەوە.

کەنگین: کەی.

کەنگینێ: کەی، کەینێ.

کەنن (کە.): پێست داڕنین، ترکەندن. (ئەردە.) هەڵکێشان. داکەندن (بۆ جل و بەرگ). پێکەنین، چنینی بەری میوەوشینایی. (ئەردە.) هەڵکەندن.

کەننە: ڕنینەوە. چنینی میوە لەداران. خەندەک، کەنەک، خەنەق.

کەننەلان: کەندەلان، کەن.

کەننەوە: کەندنەوە.

کەنۆ: داواکار، کومکافر، دادخواز، کەندۆ، گوێرەکەی یەکساڵە.

کەنۆش (ئەردە.): کون دووش.

کەنۆک (باک.): بەپێکەنینەوە.

کەنۆڵە (هەورا.): کەندوو.

کەنوو (هەورا.): کەندوو. پێکەنین. کەندووی شانەی هەنگوینی.

کەنوورە (ئەردە.): سفرەی چەرمی.

کەنووش (خۆ.): کەپۆی کورت، کەپۆکورت.

کەنوشتاوەوە: کەوانەی [ ] گۆشەدار.

کەنووکۆسپە: کەندوکۆسپە، کەندوکلۆ، زەوی بەرز و نزم، هەڵەت.

کەنووی چێوین: بەرمیل، بۆشکە.

کەنووی چێوین

کەنێر: دارێکی کوێستانییە گەڵای وەک داری کەووت وایە، کە بسووتێ بۆنی خۆشە.

کەنێرە: گیایەکی بەهارییە گوڵی زەردی گەڵاخڕە و بۆنی خۆشە.

کەنی: کچ. ژنێ، لەکاتی ئاخۆتنێدا لەگەڵ ژن بەکاردەبرێت.

کەنیز (لو.): کەنیزەک.

کەنیزەک: کەنیز، کارەکەر، کڵفەت، قەرەواش، (فە.) کەنیش.

کەنیش: کەنیزەک.

کەنیشت (هەو.): مرازێکی دارتاشییە جێگای شووشەی پەنجەرەی پێ قووڵ دەکەن.

کەنیشتە: پەرستگای جوولەکانە، کەنیسەی جوولەکان.

کەنیشک (جا.، هەمە.): کەنیڵە، کچ، کیژ، دۆت، دووێت. ئەوەی مێیینەی باوک و دایکە. (هەورا.) بەبەڵەی چاو، (کۆ.) بیبیلەی چاو.

کەنیشکاوکەنیشک: کچاوکچ، دۆتاودۆت، ژناوژن، ژن بەژنە.

کەنیشکەزاگ (ئەردە.): کچەزا، نەوە.

کەنیشکی: کچێنی، کچێنەی چاو، گلێنە.

کەنیشکی: کچێتی. کچێنی، بن.

کەنیلە (ئەردە.): کیژێ، کچێ.

کەنین (باک.): ترەقین، ترەقیان، پێکەنین، خەنین، زەقین. (کە.) تڕین، فس کەندن.

کەو: (هەورا.) ژەرەژ، (باک.) قتک، بەق، چیل، پەڕەوورێکی کێوییە کەویش دەکرێ، ڕەنگی قورقوشمییە پێ و دندووک و چاوی سوورە. کەوی بۆر: چێلکەو، چیرکەو. کەوی بۆغە: کەوێکە بخووێنێ. کەوی مێ: چێڵ، مێکەو. کەوی چیر: کەوی بۆر. کەوی کەنگەر: کەوێکە لاڵ بێ و نەخووێنێ. کەوی نێر: (هەورا.) بەق، باڵندەیێکی خاڵ و میل داری لاق و دندووک سووری بۆرە لەکۆتری گەورەترە. (فە.) ڕەنگی شین. هەڵکوشینی برینە بۆ پاک بوونەوەی. قەرییل، گڵ گیر، سەرەند، سەرەن، چتێکە وەکو بێژنگی، بەڵان کونی گەورەترە لە گڵگیر شاشترە خەرمانی پێ پوختەدەکرێ. گیراوەوەی خووێ و زەردێنەی هێلکەیە یا خووێ و هەنگووینە بە کولاوی برینی پێ دەبرژێننەوە. ــ ئێخستن: برژاندنەوە.

کەوا: (باک.) ئەنتاری، خەفتان، (دەر.) قەوێ، کورتەک، کولەچە، کەوێ. (بەخ.) سێچاک. ــ ی درێژی ژنان: سایە، کەوێ، کولەچە بۆ ژنانە: کولۆچە.

کەوابوو: کەواتە.

کەواتە: کەوایە، کەوابوو، خەریکم بچمەوە مەهاباتێ، کە وایە پێ لە منداڵەکانم مەبڕە.

کەوار (باک.): (باک.) کووار. گۆزە، کووپە، خەڵی مێش هەنگوینێیە، ژووری دانەوێڵەیە، ئەنبار.

کەواز: بە هەموو چتێکی دەڵێن، کە لە گڵ دروستکرابێ.

کەواشە (باک.): هەڵاشێکە دەخرێتە سەرداری دارەڕایە.

کەوارغ (باک.): گۆزەگەر.

کەوال (زاخ.): گاران، مێگەل.

کەوان (هەو.): مرازێکە لە کەرەستەی چیکەنە. کەمان، شیو، خەمان، کەمانە.

کەوانە: بازرە، سینە، هەڵقۆزرانەوەی کوللە و داروبەردە، کەوەجێگایەکی بکەوێ و دووبارە بەرزبێتەوە. (باد.) کڤان، (تیروکڤان)، کەڤان، کەڤانە، (باک.) قاب، دارێکی چەماوەوەیە تیری پێدەهاوێژرێ. پێچ و دەرەی سەربەرەوژوورە، هەموو چتێکی کەوانەیی، لای ژووررووی هەمووچت. (جا.، سزێر.) لای سەرەوەی مێگەلییە، لای ژووروو و سەرەوەی چیاو داروئیترە. پێلاوی دارینە لەسەر پێلاوی تر لەپێ دەکرێ بۆ ئەوەی بەسەربەفری دابڕۆن و نەچەقێن. کەوان، دارێکی دوولکە بە گوریسێکی باریک دەبەسترێ بەهەردووک پێچکەی شەغرەوە تاقرچە (قرشە) ی پێ بگوێزرێتەوە بۆ سەرخەرمان. کەمانە، کەمانچە، مرازێکی مۆسیقییە. مرازێکی دارتاشییە چتی پێ کوندەکرێت، دارێکی کەوانەدارە چەرمێکی درێژی بەسەرەوەیە لە (مەتە) دە ئاڵێنرێ و داری پێ کوندەکرێت. کەمانەی پەڕەکردنی کارگەچیانە، دارێکی درێژی کەمێک خووارە ژێیەکی پێوەیە پەڕەکەر بە کوتکی هەللاجی لێی دەدات لەکاتی پەڕەکردنێدا. (موک.) لالووسەکەی جگییە. (( )) [ ] نیشانەیێکی وا لە گردی ووشە یا ژمارەیێکی گرنگ دەنووسرێ.

کەوانەدار: گەردار، چتی کەوانەیی.

کەوانەژەن: کەمانچە ژەن.

کەوانەکردن: کەوەکردن. دووبارە بەرز بوونەوەی چتێکە، کە وە زەوی و ئیتر کەوتبێ.

کەوانەژەن

کەوانەی چەرخ: کەوەی چەرخ.

کەوانەی گۆشەدار: کەنوشتاوە، کەنوشتاوەوە ئەمە [ ] .

کەوانەیی: چتێکە بەرێکی چەمابێتەوە.

کەوان پیتک (ئەردە.): دارەلاستیکە بەردی پێ دەهاوێژرێت.

کەواندن (باد.، باک.): برژاندنەوەی برینان. (فە.) خستن، ئێخستن، کووڕکردنەوە، (هەورا.) گلێرنای.

کەوانگۆشە: نیشانەیێکە وەکو: [ ] کە ئەویش وەکو کەوان بەکار دێنرێ.

کەوانی چەرخ: کۆڵکەزێڕینە.

کەوانی ڕۆستەم (کرما.): کۆڵکەزێڕینە.

کەواو (کە.): دۆیەکە ئاوی زۆر تێکرابێ. (هەورا.) بەردێکی قووڵە ئاوی بارانەی تێدا ڕاوەستی، تەو، هەرکەو. کەباب.

کەواوچی: کەبابچی.

کەواوخانە: کەبابخانە.

کەوایە: کەواتە.

کەوایی (کە.): شین.

کەوە (کە.، بەر.): ڕەنگی شین، (ئەردە.، هەورا.) کەووگ. ئەو تەختە تەنکانەیە، کە خڕ داهێنراونەوە بۆ هێڵەگ و بێژنگ و دەفە و ئیتر. کەوەی دەغڵ پێوانێ. کۆچەل. جەغزی خڕوگێڕ.

کەوەت: دارکەوت.

کەوەر (کە.): سوواندەی شاخێکی تراشی وایە کەمێک سەری بە لایەکیدا هاتبێتە پێشەوە. کەوورگ، کار، زاخ، پەناو ئەشکەوتێکە لەچیایاندا، کە گیان لەبەر خۆی تێدا لە بارانە و با بپارێزێ. گیایەکی دەستچێنە وەکو کووڕادە وایە ئاوی پێنج شەش دەسک کەوەر لەگەڵ کەمێک ئازۆت و موقلی ووردکراو بگیرێتەوە و پێکەوە بکوڵێنرێن، کە ووشک بۆوە بکرێتە حەب ڕۆژی ۳ دانە بۆ ڕەوانی و مایەسیری و هەرس زۆرباشە. (فە.) کەوا.

کەوەرە: تەوەرە.

کەوەرگ (ئەردە.): کەوەر.

کەوەڕۆژ: ڕۆژێکە تەنکە هەورێک بەری ئاسمانی پۆشی بێ و سەرمابێ.

کەوەڕێ (هەو.): وەڕەز، جاڕس، بێزار، لەخۆبێزار، هەراسان. ـــ بوون: بێزار و جاڕس بوون. (کە.) ناهومێد.

کەوەری بوون (هەو.): وەڕەزبوون.

کەوەسێر: مەڕێکە تووکی دەم و چاوی سپییێکی شین باو بێ.

کەوەشەن: سنوور.

کەوەک: قووڵکەیەکی گچکەیە ئاوی بارانەی تێدا کۆ بووبێتەوە.

کەوەگی: گەنەی مەڕوبزنانە.

کەوەل: جوورێکە لەبەری دارەمازوو گەڵای پان و تووکنە.

کەوەلە: شینکە برینێکە لە قامک دێت وەکو موو بە ئازارە. گیانداریکی وورردە وەک ڕشک لە ئاژاڵان دەدا، قرنوو. چتی شینکار، زەوییەکە شینکار وەکو ڕەنگی چیمەنتۆی وایە بەکاری کشت و کاڵ نایەت.

کەوەلۆ (هەورا.): گیایەکی ڕەنگ تەڵخە، بڕوانە (لۆ).

کەوەمار: شینی گایانگێو، شینەمار.

کەوەیی (کە.): ئەسپێی بزنییە، ئەسپێی مریشکان، قرنوویەکی شینکارە.

کەوەیی: دائرەیی.

کەوبار: بێچووەکەو، بارەکەو.

کەوباز (موک.): ڕاوکەری کەوان، کەسێکە حەزلە ڕاگرتنی کەوان بکات. ـــ ی: ڕاوکردنی کەوان.

کەوبەدار: بەهارێکی درەنگە، کە کەولەسەرداران هەڵدەنیشن.

کەوبەردار: بڕوانە: کەو بەردار.

کەوبووار: کاتێکە، کە پۆلە کەو چین چین بەرەو کوێستان دەگەڕێنەوە. شوێنێکە، کەکەوی پێدابڕوات.

کەوتاندن (باک.): قەڵەمشاندن (بۆ وولاخ).

کەوت: بڕوانە کەوێت.

کەوتەکەوت: وەڕەوەڕ، حەپەحەپی سەگی.

کەوتەی (هەورا.): کەوتن.

کەوتەی باڵدارا (هەورا.): گرانەتای باڵندان.

کەوتن: هەڵدێران، دەکەوری کەوتن، کەفتن، گلێرای، (هەورا.) کەوتەی، ئەرەوروستەی، کەفتەی. بەربوونەوە، بەلاداهاتن، گلان، تەکەربوون، کووربوونەوە، ڕمان، کەتن. بەلادا ـــ : بەلاداهاتن. وەبەر ـــ : پێکان، ئەنگێوران. لێکەوتن: لەفەرمانی میری دەرکران. وێکەوتن، پێکەوتن. تەلاق ـــ. پالکەوتن.

کەوتنەخۆ: وەخۆکەوتن، خۆئامادەکردن.

کەوتنەخووار: کەوتنی چتێکە لە بەرزییەکەوە بۆ نزمی، (باک.، نەه.) وەرسیان، گرێ (گرێل) بوونەوە.

کەوتنە سەر: لێکەتن.

کەوتنەوە: دوواکەوتنی کەسێک و لە ڕۆیین، مانەوەی، نیازم بوو بچمەوە مەهاباد، کەچی کەوتمەوە واتە نەچووم و پەکم کەوت. وازهێنان، دووبارە تووشی گرانەتابوونەوە، دووای تارەقەکردنی. دووبارە کەوتن. سەر لە نوێ نەخۆشکەوتن. مانەوە لە لە هاوڕێیان لە کۆچ و کۆچباریدا.

کەوتوو: بێچارە، کەنەفت، کەفتوو، کەتی. ڕاکشاو، درێژبوو. ڕماو، تەپیو، کەسێکە یا چتێکە کەوتبێ.

کەوتوویی: گرانەتا، گرانەتێ.

کەوتین (باک.): قەڵشین، قەڵشران (بۆ وولاخ).

کەوجز (ئەردە.): کەوجێز.

کەوجێز (ئەردە.): ئاوگەردان، ئەسکووێ.

کەوچ (هەورا.): پووحت، باتمان، (موک.) کیلە، کۆتکی دەخڵ پیوانییە.

کەوچە (ئەردە.): کەوچک.

کەوچەر (کە.): دەمخوار، زۆربلێ، زۆرویژ.

کەوچک: کەوچە، (هەورا.) چەمچە، کەفچک، کەفچی، چەفچە، (هەورا.) چمچە. ـــ ی دار: چووچک.

کەوچکتاش: کەسێکە کەوچکی لە داری دروست بکات، لێسکە، ناوی دێیەکیشە لە شارەزوور.

کەوچکە: کەوچکێکە لە چەرەخۆرە دەبەستریّ دانەوێڵەی پێدا دەچێتە گێڕی ئاشەوە.

کەوچێز (سن.): ئەسکووێ، کەوچکی گەورە.

کەوخۆر: دەنکە هەرە گچکەکانە لەنێو هێشووەترێیاندا، کە لەپێش ئەوانی دی سووردەبن.

کەودو: ماکەرێکی مێیە بنرێتەوە تا نێرەکەوانی لیّ کۆبێتەوە و ڕاو بکرێن. چەند داموسکێکە لەنزیک ماکەرێکییەوە دادەنرێنەوە تاکوو کە ماکەرەکە خووێندی کەوی دی بەدەنگییەوە بێن و بکەونە ناو داوەکەوە.

کەودەری: باڵندەیەکە بەقەد قەلەموونەی دەبیّ و هێندەی شەش کەوانە بنگووێ و دندووکی لەجیاتی وەی، کە سووربن زەردن، پەڕەکانی تەنیشتی دەقدەقن و خاڵخاڵن لەلای برادۆستیان ڕەنگی بۆرە تەنها لەنێو بەفرێدادەژی و سەری پەڕەکانی سپییە هێلکەشی وەهی قەلەموونەی دەچیّ هەرچەند بەلەش زۆرگەورەیە، بەڵاّن بەشێوە هەرکەوە. گۆشتی خۆشە. (هەر.) کەودری.

کەودەن: نازیرەک، تەنبەڵ، گێل. ـــ ی: نازیرەکی، تەنبەڵی، گێلی.

کەومار: باڵدارێکی ئەفسانەییە، گوایە سەری وەک مارە و لەشیشی وەک کەو. *

کەووت: کەویت.

کەوور (سوور.، خۆ.): لەپێشدا بە بەردێکی زۆر زل و پێش هەڵدێریان کوتووە، چیا، کێو، ماه، (ڕەوا.) گەلی، خەرەند، کەنداڵ، هەڵدێر. لە ـــ کەوتن: لەهەڵدێرێ هەڵدێران، هەڵدێری کێو و کەندالان و مای و گردان. (ڕەوا.) کەول، کەولی نانی و تیتر. ـــ کردن: کەولکردن. (خۆ.) پەنا، پەسیوێکە لەچیایاندا، کە بارانە نەیگرێتەوە و هەتاویشی کەم کەم وێ کەویّ. (باک.) بەرد. بزووکەر، نیشانەیێکە. (جا.) ئەشکەوت.

کەورک (بابا.): جوورە هەرمێییەکە. (شا.) کەوەڕ.

کەورنگان (زا.): جوورە دانەوێلەیێکە لە گرانیدا تێکەڵی گەنمی دەکریّ و دەخوریّ.

کەورێشک: کەرویشک. ـــ ە (ئەردە.): کەرویشکە. هەژانی سەری دەغڵ و شیناوەردیانە بەبا.

کەووز (باک.): ئارەزوو، ویست، ئیشتیا، تاسە، هەوەس. ـــ ا خووە پێ شکەناندن: هەوەسی خۆ پێ تەخت کردن.

کەوژاندن (باک.): (باک.) کەوشاندن، فڕێدان، گێژکردن.

کەوسەل (باک.): کیسەل.

کەووش: تاپاخ، سۆلک، سۆل، پێلاو، پێتاو، پاپۆش، پالاّ، پێلاّ، تسەک. (هەورا.) دەشتێکی چۆل و بیّ ئاوەدانییە یا چیایەکی وایە. (بار.، ڕەوا.): گژوگیای بەهارییە وەکوو ڕێواس و کەنگر و پنگ و ئەسپنگ و تیتر. (ڕەوا.) هەنگڵ. بن ـــ: بنهەنگڵ.

کەوشاندن (باک.): فڕێدان. (باک.) گێژکردن.

کەوشە (ئەردە.): لغاوەی زار. دارێکیشە، کە لکێکی بە ژێرزەوی دابەمن و لەدوور سەری لەزەوی بێننەدەرەوە.

کەوشەدارینە: (باک.) پێدار، پێدارینە، تەقتەقیلە، قەبقاب.

کەوشەک: گەمەی سێبازێنیّ.

کەوشەکۆنە: پێلاّوی کۆن.

کەوشەکێن: کەوشەک، کەوشین.

کەوشەن (ئەردە.): زەوی و زارێکە بەستراییتەوە بە دێیەکەوە. (گەڵ.) سنوور. مەیدانی کشت و کاڵ و ئاژاڵ لەوەڕاندنیّ، جار، پاوان.

کەووشدروو: کۆشکار، (فە.) کەوشدیر، سۆلدروو، سۆلکەر، پیلاّودروو.

کەوشدروون: پێلاّودروون.

کەوشدۆز: کەوشدروو.

کەووشی سەرپێیی: کەوشی سەرپێیی.

کەوشک (شو.): باوێشک.

کەورشکاری: پەنا و پەسیوی ڕاوێیە.

کەووشکەن: شووێنێکە کەوشی تێدا دابکەنریّ، ئاسانە، ئاستانە.

کەوشۆ (هەر.): تێکەڵبوونی چێشت و چتی دیکەیە یا تێکەڵ بوونی ماست و دۆشاوەو.. هتد.

کەوشێن: کەوشەکێن، کەوشەک.

کەوشین (باک.): گێژبوون.

کەوشی چەک: کەوشی بێ پانیە.

کەووک (لو.، فە.): کەو، چتی شین.

کەوکەمانە: برینێکە لە مەلاشوو پەیدادەبێ.

کەوکەندەر (باد.): جوورە کەوێکی گەورەی زەردباوە.

کەوکەوە (ئەردە.): کەوکەبە، دارێکی سەرچەماوەوەیە گۆیەکی پۆلاییینی مشت و ماڵدراوی پێوە هەڵدەواسن، لەکەل و پەلی پادشایان.

کەوکردن: لە کەودانی دانەوێڵە.

کەوکورت (باک.): گۆگرد.

کەووگ (ئەردە.): شین، کەوود.

کەوگەبوون: شین هەڵگەران، رەش هەڵگەرانی شوێنێک لە ئەندامی لەشی گیان لەبەران بە هۆی زەبرێکییەوە، کە لێی درابێ.

کەوگری: شیوەن، شین و شەپۆر و گریان.

کەوگێز (هەورا.): ئەسکوێ، کەوچکی گەورە، چتێکی کلک درێژی دەم پانی کونکونە لەمس یا لەفافۆنە چێشتی توندی پێ تێدەکرێ و کەفی چێشت و گۆشتی پێ دەگیرێ.

کەوگی (ئەردە.): گەنەی ئاژاڵان.

کەوگیر: کەفگیر، چاپالێو، چاپارزن، مووچ، پلاوپارزن. (هەورا.) سەرەند، (هەو.، موک.) کەو. کەوگیری پلاوێ.

کەوگیرە: کولکێکی پانە و کونکونە لەسەر قەبرغان دێت دەردەبێ و نێرتکدارە، (موک.) چاپارزن، پارزۆنگ.

کەوول: کەڵپۆس، پێستی خۆشکراو، پۆس، پۆست، پێست و بەتووکە و بەبەری قاپووتەوە دەدرێ بۆگەرمی. (رەوا.) دەمی چەقۆیە، کە کەلەن کەلەن بووبێ.

کەوڵی نانی: کەوڵێکە لە قەراغ تەندوور رادەخرێ بۆنان لەسەرکردن.

کەووڵ: پێست، چەرم، کەڤل. ـــ کردن: کەڤلاندن، چەلتاندن، خرتک کردن، پێست لێکردنەوە، پێست لێ داماڵین. ـــ کران: کەڤلین، جڤلین، پێست لێکرانەوە. ـــ ی نانی: سفرە، (هەورا.) سەخردان. ـــ ی ئاردی: سەختیان، سەردۆڵە. ـــ ی خمز: خمز.

کەوولاندن: بڕوانە: کەوولکردن.

کەوڵە (ئەردە.): مۆرگەکەوڵە، چتی شینی کەوەلە، شوێنێی رووتەنی زیخەلانی شینە. چیای بێ گیاو درەخت کە تەنها زیخ وبەرد بێ.

کەوڵەکۆن: بۆمرۆڤێک بەکاردەبرێ، کە پیروقڵخن بێ و پەکی کەوتبێ.

کەووڵپۆست: کەوڵێکی تایبەتی خۆشکراوی تیسکنە بۆ لەسەردانیشتن.

کەووڵکران: چەلتین.

کەووڵکردن: گوروونی پێستی گیاندار. بۆخستنەژێردەست و کەنەفت کردنی کەسێکیش بەکاردەبرێ.

کەولۆ (خۆ.): دەمی چەقۆ یا داس و تەوەرداس و چتیترە، کە کەلێن و کەچ و کرووچی لێ پەیدا بووبێ.

کەوڵۆس: شوێنێکە ئاوەدایەدڕیبی، ناوی دێیەکیشە لە ناوچەی خورماڵ.

کەوڵی (موک.): بێشەرم، سەڵیتە، بێ ئابڕوو.

کەوڵێدان: کەوکردن.

کەوڵی نان: سفرە.

کەومار: کەوێکە سەری وەماری دەچێ پێشەوە دەدات و وەکو کەوی دەخوێنێ، کە بخوێنێ هەموو کەوێک خۆ دەشارنەوە.

کەون (هەو.): کۆن. کوێن، سیپال. ـــ ە: کۆنە.

کەونە فرۆش: کۆنەفرۆش.

کەونەفرۆشتن: کۆنەفرۆشتن.

کەونەفرۆشی: کۆنەفرۆشی.

کەونینە: ئەنتیکە، چتی زۆرکۆن، مرۆی کۆنەساڵ.

کەونینەخانە: ئەنتیکەخانە، مۆزەخانە.

کەوو: شین، مۆر.

کەووت: دارێکی زۆرسەختە کەوچکی لێ دروست دەکرێ، داماوی براشم کلیشەی لەسەر هەڵدەکەند.

کەووتەر (فە.): کۆتر. (فە.) ـــ باخی: کۆتری کێوی.

کەوور (زرا.): شاخ و تەلان. بزنی سپی.

کەوورک (جا.): ئەشکەوت.

کەوورو تەوری (گەرد.): شاخی بڵند.

کەووشک (فە.): کرێژی سەر، تۆشکەی سەر.

کەووک(فە.): کەو، چتی شین.

کەووو (فە.، دەر.): شین، (هەورا.) کەوە، شینێکی کاڵی ئاسمانییە،

کەوهار: جوورە هەڵپەرینێکە.

کەوێ: کەوا، کورتەک، کولەجە، کولۆجە. (هەو.) کەوای درێژ، سایە. بۆهاندان بەکاردەبرێ، لەمنت کەوێ.

کەوێت: کەوت، دارێکی جەنگەڵی زۆر رەقە، لە رەواندزێ کلیشەمان لە سەرهەڵدەکەند، کەڤۆت. لەلای گەلێک تیران بە مێگەلی ماڵاتان دەڵێن. بڕوانە: کووێت.

کەوێژە: کەوچکی ئاسن.

کەوێل: خانووی ناوباغ، ئەشکەوتی گچکە.

کەوێن: خاوێن، خاوێنەر، بەرگەر، رەنێوهێن، رەنێوهێنەر، بەرێوەبەر.

کەوی: خانەکی، رام، حەمایەت، دەستەمۆ، متۆ، لینی، کەدی، کەیی، ماڵی، ماڵی بوون. باڵندە یا گیان لەبەرێکە لە ماڵێدا دەستەمۆ و رام بووبێ. (رەوا.، مام.، سوور.، پیرە.، موک.، بالە.) پزی، پزوو، رنووە بەفرێکە لە قوولایی چیایاندا بمێنێتەوە و کوێتەوە، کەڤی. (باک.) گۆشتە زوو نەهێنانەوەی برینان.

کەویە: نزم.

کەوی بوون: رام بوون، خەرۆبوون، دەستەمۆبوون، کەدی بوون.

کەویج: کەویژ، کێشێکە بۆ پێوانی دانەوێڵە وەکو تەغار، رپە، بەمن، قەسناخ.

کەویجە: کەویژە.

کەویر (ئەردە.): دەشتی زیخەڵاّن بێ ئاو و شیناوەردی.

کەوێری: زیخەڵاّنی بێ ئاوی و شیناوەردی.

کەویز: کێشێکی دەخڵ ودانـە بەرانبـەری پێنج باتمانـە، ئامانێکـەدەغڵی پێ دەپێورێ، چە ـــ ی، چەمەویزێ. ئەستووندەی نێوەڕاستی خێوەتیە، کە وەکوو هاورنگییە.

کەویژە (جا.): کـەوێژە، ئەوپارچـەدار یـا تەنەکەیـە، کـە وەکـو لـەپی دەستییەو قووڵـە لـە لوولـەی ئەو بۆرپـەی دەخـرێ، کـە گـەغی پێدادێتـە خـوارەوە و کەویژەکـەش لـەنێوکونی بەرداشـەکەی ئاشـی دەکـات.

کەویسار (باک.): مەڕێکە سەری خاڵداربێ.

کەوی کردن: ڕامکردن، خەرژکردن، دەستەمۆکردن.

کەویڵ (ئەردە.): چارداخی نێوباغان.

کەه (لو.): کا.

کەها (هەورا.): نزیکە. (باک.) بزنی گچکە.

کەهاڵ (ئەردە.): تەنبەڵ.

کەهانەت (باک.): وەعز

کەهبڕ (زا.): کاوڕ.

کەهتوکوڵوفت (ئـەردە.): تێکسـڕماو، زەلام، زل، تەنوومـەند، قەڵـەو، درشت.

کەهر (زا.): کەر.

کەهرک (باک.): کاریلە.

کەهروبان (زا.): کارەبا.

کەهرێز: کارێز.

کەهریز (لو.): کارێز.

کەهل: پیر، بەتەمەن، گەورە.

کەهنی (باک.): قۆچەقانی، کانی.

کەهێڵ: مرۆڤی سست و تەنبەڵ.

کەهێ: کەوی، ڕام.

کـەهیا (کـە.): بـاوەڕپێکراوی پادشـا، گـەورە، سـەرۆک، سـەردار.

کەهیر (زا.): گووێ کەر. کاوڕ، کاریلەی ساوا.

کەی (هـەورا.) کـەینێ ؟، (هەو.) کەنگێ ؟، چ کاتێکی ؟. ـــ دەچیە قوتابخانە ؟. (هەورا.) چۆن، چلۆن. (هەو.) کاک، شا، پادشا، مـیر، خونکار، وەکوکەیخوسرەو، کەیقوباد.

کەیا (باک.): کوێخا، برا گەورە، گەورەی ئاوایی.

کەیار (باک.): قاییم، مەحکەم، پتەو.

کەیارک (زا.): کارگ.

کەیان: براگەورە، شاهەنشاهان، سوڵتان، جیهان. (باک.) لێکەوتنەوە، ژانران، ڕژنی کەرە لێ پەیدابوون.

کەیاندن: ژاندن، کەرە لێ پەیداکردن، مەشکەژاندن.

کەیانی: کەسێکە یا خێڵ و تیرە و هۆزێکـە بەختیاری بـەخێڵی کەیانـەوە هەبێ. جیهانی.

کەیەڵ: چارداخ، خانوێکە بۆهاوینان لەنێو باغاندا بکرێ.

کەیبانوو: کابان، شاژن، خێزانی مـیری، کـەیوانوو، ژنێکـە بەسـەرماڵێ ڕابگات و کاربکات.

کەی بەکەی: زۆرلەمێژە، دەمێکە.

کەیخا: کوێخا.

کەیخودا: کوێخا، کەدخودا، کەدخوا، کەفخوێ.

کەیخودایی: کوێخایی.

کەیس (باد.، باک.): دەرفەت، هەل.

کەیف: شادی، شـادمانی، بـەزم، بـەزم و ڕەزم، ئاهـەنگ، خۆشـی دڵ. (خۆ.) ویست کار.

کەیفەرات (باک.): دەمار، کانیسە، (غیرەت).

کەیفخۆش: شادمان، دڵخۆش، دڵشاد. ـــ بوون: پشـکووتن، لەخۆشیان گەش بوونەوە، دڵکرانەوە. ـــ ی: شادی، (باک.) شالغی، شاهیانەت.

کەیفکردن: خۆشڕابووردن.

کەیک: کێچ.

کەیکف: کێکف.

کەیکووا (ئەردە.): مەردومی کارزان، ڕاوێژ پێکراو.

کەیل: پڕ، تژی، تـەژی لەخەم و خەفـەت، ئـاڵۆز. کـەلاور. (هەورا.) چارداغی نێوباغییە. کزوخەفەتبار، پەرێشان. تێر.

کەیلان: ئافرەتی تەڕلان، جوان، خۆش ئەندام.

کەیلەکۆن (زەن.): کەلاوە.

کەیل کردن: پڕکردن لە خەم و خەفەت.

کەین: نێوان، میانە.

کەینۆو (فە.): کابان.

کەین و بەین: پیلان، فروفرڵداخ، ڕەتم، پچەپچ، قومەقوم، قەمسئوون، تەگبیر، تەگبیر و ڕازێکە، کە بە نهێنی لە نێوانی چەند کەسێکیدا بکرێ بۆ کردنی کارێک. هاتووچۆ، بێنەوبەستە، ئاشنایی، دۆستایەتی.

کەینێ (هەو.): کەنگێ، کەی.

کەیوان: ئەستێرەی زوحەل. (بابا.، سەق.، کە.، جا.) کابان، (کە.، جا.) کەیوانوو. خێزان. (کە.) ئەستێرەی کاروانکوژە.

کەیوانوو (فە.، هەورا.): کابان، کەیبانوو. (فە.) پیرێژن.

کەیهان: کەیان، جیهان، گێتی.

کەیی: کەوی.

کەیێز (زا.): داری مۆرد.

کەییل (کە.): ئاردەستخانە. کەلاوە کۆن. پڕ، تژی.

کەیین (باک.): برا گەورە، کاک، کەیان.

کپ: دەرگـاو پەنجـەرەی چەسـپ، کـە بـا بووێری نـەبێ. بێ دەنـگ، بـێ هەست، بێ خوسـت، مـات، کشومـات، دەمکوت. کیپ، تـەپ، هەسـتی گووێ بەستران، گووێ گران.

کپەوبوون: بێدەنگ بوون، کپ بوون.

کپ بـوون: مـت بـوون، بێدەنـگ بـوون. گووێ گـران بـوون، جـووت بوونـی دەرگاو پەنجەرە و چتی تر.

کپ و کلاّ: بێدەنگ و جودا.

کپی (هەورا.): بێدەنگی، هێمنی، ئارامی، کشوماتی.

کپیان (فە.): ماندووبوون، فل بوون.

کت (باک.): پارچەیە لەوشاندا بۆ وێنە: (کور ــ دس ــ تان) ٣ کتە، (کور ــ دە ــ وا ــ ری) چووار کتە واتە پارچەیە. بێدەنگ. ــ بوون: کپ و بێدەنگ بوون. ختە، ختتە (بۆدەرکردنی پشیلە) بەکاردەبرێ. (باک.) تاک، تاق. ــ و جووت: تاق و جووت.

کتابچە: کتێوچە، دەفتەر.

کتاف (باک.): کونجی.

کتان (باک.): پەچە، پێچە، پەردە، (زا.) کوتان.

کتانی: پەچەیی، پێچەیی.

کتە: وەلامێکی ساردە. ختە، ختتە، پشیلەی پێدەردەکرێ. (هەورا.) پشیلەی پێدەردەکرێ.

کتتە (کە.): ختتە (پشیلەی پێدەردەکرێ). (زا.) پشیلە. کەمندالٚ بکۆخێ پێی دەڵێن کتتە. ــ کت: ختتەخت.

کت بەچە (هەورا.): بێچووەپشیلە.

کتری: کەتری، چاپەز. (باد.) گیای کرتی.

کتک (هەو.): پشیلە.

کتکالٚ: کچێ، لەگەڵ ئافرەتی وەکو ووشەی کچێ بەکاردەبرێ. ــ ئابێ: کچێ وەرە.

کتکەکێفی: پشیلەی کێوی. ــ لە: پشیلەی کێوی، هووشک.

کتکەنەفتینە: کتکەنەوتینە، مەبەس لەکەسێکییە، کە مایەی ئاژاوە و گێچەڵ بێ.

کتکەنەوتینە: کتکەنەفتینە.

کتکی (موک.): جوورە مارێکە.

کتۆ: چۆن، چلۆن، کوو، چتی. ــ یی: چلۆنی، چۆنی، کوویی، چۆنێتی.

کتوپڕ: لەپڕڕا. کوتوپڕ.

کتووت (باک.): دانیشتنەوە، دووبارەدانیشتنەوە. (زا.) بەیات بوونی نان و چێشت بەنانی ووشک و کۆنیش دەڵێن.

کت و کووێر: کووێر و لەش پەڕپووت، کوت و کووێر.

کت ومت: کوتومت.

کتێب (ع.): پەڕتووک، پەڕاوێکی نووسراو یا چاپکراوە لە بابەت هەر زانیارییێکییەوە بێ.

کتێب

کتێو: پەڕتووک. ــ خانە: پەڕتووکخانە.

کتێک (باک.): قرچەی ئاوری.

کچ: (ڕۆژ.) تە، دتە، (سەق.) کەنی. (دەر.، جەبا.) دۆت، دووێت، (هەو.) کیژ، قیژ. کەچک، (جا.، سەق.) کەنیشک، (هەورا.، زەن.، شەبە.) کناچە، (ڕۆژ.، گل.، دا.) تە، دوویت، دۆت. ئافرەتێکە هێشتا مێردی نەکردبێ، مندا لٚی مێیینەی باوک و دایکە.

کچانە: وەکو خوو و ڕەفتاری کچان، چتێکە هەر لە کچان بووەشێتەوە.

کچانی: کیژی، کەنیلە، کیژانی، وەکوکچان، کەسێکە لەسەر خوو و شێوەی کچان بێ و وەکچان بچێت.

کچەتیو: چەتیو (کچی هەتیو)، لەکاتی تووڕەیی و جنێودا بۆئافرەتان بەکاردەبرێت.

کچەزا: منداڵی کچ، نەوەیێکە لەکچەوە.

کچەزازا: منداڵی منداڵی کچ.

کچەمام: دۆتمام، ئامۆزایەکی مێیینەیە.

کچک (باک.): چکۆڵە، گچکە، بوچکلانە.

کچکە (ئەردە.): چتی گچکە، چتی بوچکلانە. (خۆ.) ددانی شیلەی ورلاخانە، شیلە.

کچۆڵە: کچی گچکە و بچکۆلانە و مندا لٚ.

کوولە: مەرگەماسی، گیایەکی کوژندەیە.

کچوولە (باک.): دەستەگوریس یا کەندرێکە، کە لەنێو ئاوێدا خووسابێ.

کچێ: کمکمە، کیژێ، کەنی، کەنیلە، کیژکۆک، لەکاتی دوواندنێدا بەکاردەبرێ.

کچێتی: بڕوانە: کچێنی.

کچێج: قوولکەیەکە مریشکان لەخۆڵێیدا دەکەن و خۆی تێدا دەگەوزێنن.

کچێنە: ڕەشکێنەی چاو.

کچێنی: کەچێنی، کەچانی، بن. ــ لابردن: لەکچێنی خستن. ماوەیەکە، کەئافرەت بەکچیتێیدا بمێنێتەوە. پەردەیەکە، لە زێی ئافرەتدا بەیەکەمجار چوونەلای نامێنێ و خووێنێ لێدی، بەو خووێنەش دەڵێن، کە لە زێی کچ دێ لەکاتی چوونەلای لە یەکەمجاردا. خوو و ڕەفتاری کچان.

کچێنی دار: بندار، خام.

کچی مۆردار: کچی مۆر نەشکاو.

کخ: قخ، قخە، پیس، پیسە، زاراوەی منداڵانە. ــ ە: قخە، پیسە، زاراوەی منداڵانە.

کخس (باک.): قیسکەی پیوازی.

کخک (باک.): کۆخە. ــ کرن: کۆخین.

کخکخ (باک.): قخقخ.

کدوک: (باک.) دومبەلان.

کدارک (باک.): دومبەلان، کارگ.

کدوو: کوولەکە. کودی.

کدوولیفکە: جوورە بڕکە گیایەکە کوولەکەیەکی بەقەد باینجانێکی ڕەشدێنێ لەنێو کوولەکەکەدا توورەکەیەکی دێنی کونکونە وەکو لفکەی وایە چەند دەنکێکی تێدایە فڕێدەدرێ بە کیسەکە خۆ دەشۆردرێت، لفکەشامی.

کر (باک.): کردەوە، کار، پیشە. بوورزوو، ڕایەڵی جۆلا، شاڵی ڕانک و چۆغە، مەهۆڵ. (باک.) نووکی نێزە. (باک.) قوللەی کێوی. (باک.) سەرەوژێر.

کڕ: کرێن، کرێل، زەوی سەخت و ڕەقەن. ــ ی جۆلایی: خانووت، هەرە. (باک.) بزنێکە گسوێ ی کورت و کۆکرابێتەوە. (بابا.) کورک،

مریشکێکە لەسەر هێلکان هەڵبنیشێ بۆ هەڵهێنانی جووجیلان. بێدەنگ، خامۆش، ووست. ـــ بوون: ووست بوون. ـــ کردن: بێدەنگ کردن.

کرا (فە.): کرێ.

کراچی (فە.): کرێچی.

کرار: قاییم، مەحکەم.

کراژ (ئەردە.): مێوی هەنگووینی. کاژ، کارژی مار.

کراس: پۆشاکێکی یەک تویێ و قۆڵ و بەرۆکدارە لە ژێر جلکانەوە لەبەر دەکرێ، (هەورا.) گچی، شەوۆ. (بار.) نیوسێ، نیوحۆقە.

کراسەکردن: بەسابوونێکی بەزی دەڵێن، کە بەتەواوی کولاْبێ و بلْقی گەورەگەورە هەڵبدات.

کراسەمارانە: کراسی ماری، کەراسی مار، کیفی ماری، توویژشک، کاژ، کیفمار، تفرەمار.

کراس زرێ: چتێکە لە زرێ لە چەشنی کراس دروستکراوە لەکاتی جەنگیتدا لەبەر دەکرا.

کراسی فانۆس: بەرگی فانووس، بەرگی چرا.

کراس قاقانی: جوورە گۆرانی و بەستەیەکە.

کراسی ماری: توویژی ماری، کیفی ماری.

کراش (ئەردە.): مێوی هەنگووینی، خلْت و خاشی چتێ.

کراشۆ (باک.): گەرماو.

کراک (ئەردە.): کرکراگە.

کراکە (ئەردە.): کراک.

کراگ: کرکراگە.

کراڵ (ئەردە.): کرێن.

کران: جێ بەجێ بوون، بەجێ هێنران. پەشیمانی.

کڕان: (هەورا.) کڕێندران، کڕنای.

کرانەبەرد: چەقێن، کرێن، (هەورا.) چەکر. ـــی بڕین: دەربوون. ـــی گوڵ: پشکووتن.

کرانەوە: قەبوون. کرانی چتێک دوو یا چەندجاران. تروو‌خانەوەی قورگ بە هۆی سەرماوە، لێکرانەوە.

کڕاندن: ڕنین، خەرتاندن، لابردنی چتێک لەسەر چتێک بەلووتی چتێکی تیژ.

کڕاندنەوە: کرۆستنەوەی ئێسک، گۆشت لە ئێسک کردنەوە بەددان یا بە چەقۆ.

کڕانن (ئەردە.): کڕاندن.

کڕاننەوە: کڕاندنەوە.

کراو: کارێکە کرابێ.

کڕاو: کڕ ڕاو، (کە.) سەندراو. چتێکە کڕینرابێ ئێسکێکە، کە کڕێنرابێ.

کراوە: کراوەوە. ئێسکێکە، کە کڕێنرابێ.

کراوەوە: دەرک یا پەنجەرە و چتێکی ترە، کە کرابێتەوە و ناوەڵەبێ، لۆکە و خوری و چتی وایە، کە هەلاجی و شە کرابێ، چتی شێ و والاْ.

کربوکۆش: کردوکاش، خەباتکار.

کرپە (باک.): کر. گەیشتنی گاوئاهەن (گاسن) بەزەوی ووشک.

کرپە: ـــ ی ئاشی، ـــ ی دەستاڕی، جوورە دەنگێکە وەکوو دەنگی لەیەک خشانی دووبەردان بەنهێم. کرپن و پاک کردنی چەڵتووکە. چتێکە وەکو بەرداش بازنەکەی سەرەوەی لە شووڵی دروستدەکرێ لەدووایە بەچەند دارەبیێکی ناوەکەی پردەکرێتەوە و کرەی چەڵتووکی پێدەکرێ.

کرپەکر: گرەگری چەڵتووکی و دەغڵ لە ئاشی کردن.

کرپەکرپ: نێوی دەنگێکییە، کە لە ئاشی و دەستاڕییەوە دێت، بنکڕاندنی مەنجەڵ. کرەی یەک لە دووای یەکتری، کرپ و هوور، کرپ و هۆر.

کرپەکردن: چەڵتووک سپی کردن. مەبەس لە پێزانینی کەسێکییە لە چتێکی، فیسارەکەس بە فیسارەچت کرپە دەکا واتە زۆری حەز لێیەتی.

کرباس: کرێکە لە لۆکە دروستکرابێ، جاو.

کربە: بێدەنگ بە، ووس، ووست.

کربوون: کپ و بێدەنگ بوون، کش و مات بوون.

کربوونەوە: ژێربوونەوەی منداڵ، نەمانی دەنگ و باسێک، کە بلاْوبووبێتەوە.

کربە: خوربە، کوربە. ـــ لەدڵکەوتن: خۆربەلەدڵکەوتن.

کربەکرپ: دەنگی خواردنی تووروترێزو و نیتر، کوربەکورپ، خوربەخورپ، دەنگی شکانی چتێکییە یا لێک ترازانی دوو یا چەند چتانە.

کرت (ڕەوا.): قامیشی مێیە، کەناوی هولۆڵ نەبێ و بکرێتە گەسک.

کرتان (زا.): گامێشی خەساو.

کرتاندن: کەرتاندن، قرتاندنی چت بەددان.

کرتانکرن (زا.): خەساندنی گامێش.

کرتە: کرچە، دەنگی شکانی چتی ناسکە بەددان، دەنگی بڕینی چتییە بەددان، خرچ، خرپ، خربە، خرتە.

کرتەک (باک.، زا.): کونێکە یا قوولکەیەکە بارانە لەبەفریدا قووڵی کردبێ، بەفرێکە بەستبێتی و وی بە هۆی بارانەوە درناڵ بووبێ.

کرتەکرت: خرتەخرت، خرچەخرچ، خربەخرپ، کرکر، کرچەکرچ.

کرتەمر: پێن، جا، مەر، بەرمورر.

کرتک (باک.): کرکرۆچکە.

کرتکرن (زا.): نیشانەکردنی دار بە لەت کردنی بەمشار.

کرتمرت (زا.): کەل و پەل.

کرتناک (زا.): تیرۆک.

کرتوپە (نەهـ.، بار.): پارەڵماسی، (هەورا.) سێفەزەمینی، (کرما.) سیفەزەمینە، (شار.) خەرکەگازۆلە.

کرتوو (بابا.، کۆ.): قامیشی چیغی، گیایەکی باریکی قاییە وەک زەل دەستەگوڵ و شەتڵی پێ دەبەستری.

کرتووپان (باک.): تێکدان، شێواندن، گوڵەدان بەگۆڵە. (زا.) بەرگێکە باش دروست نەکرابێ.

کرتی (ڕەوا. ، کۆ.): کـتری، گیایەکە گوڵـی درێژی هەیـە بـە بەرەکەشی پەنیرگشت، داپیرۆشک دەڵێن، کە درێژە و بەناسکی دەخورێ، گیایەکە بە ووشکی دەبێتە گەسک و پشیلەی هـەوای لێپـەیدادەبێ. کرتی ئەژنۆیـەک بڵندتر دەبێ گەڵایەکانیشی وەهی قامیشی دەچێ، کرتوو.

کرچ: کاڵ (بـۆ میـوە و گۆشت)، بـەڵاَن لەگەڵ کاڵ نـەبێ بـەکار نـابرێ، میوەی نەگەیشتوو، گۆشتی کـرچ و کـاڵ، نـەکوڵیاگ. (فـە.) چرچ، قـرچ، سیس، ژاکیاگ.

کرچە: کرتـە، دەنگی بڕیـن و شکانی چتییـە یا پسانی دەزوو یـا ددان کێشانێیە.

کرچەکرچ: قرچەقرچ، کرچەیەکە یەک لـە دووای یـەکتری، کـرچ و هـۆڕ، کرچەکرچی زۆر، کرشە.

کرچ بوون: نیوەکوڵ بوون بۆ وێنە نێمە پەز (گۆشت)، نیوەکوڵ بوون.

کرچیان (ئەردە.): چرچ بوون و ژاکان.

کرخاو (کە.): خەوی خەست، خەوی خۆش.

کرخەو: کەسێکە بەتەواوی خەوی لێکەوتبێ، خەوگران.

کرد (ئەردە.): تەلان، باخچە.

کردار: کردەوە، کار، حەمات، پیشە، ڕەوشت. کشت و کاڵ، کردەوە.

کردە: کردەوە، پیشە، کار. ــ پەشیمان بە، نەکردە پەشیمان مـەبە.

کردەپەشیمان: کەسێکە لـە کردەوەیەکی خۆی پەشیمان بووبێتەوە.

کردەوە: کار، کر، ئەو کارەیە مرۆڤ بیکات، کردار.

کردەی (هەورا.): کردن، کرن.

کردگار: خودا، یەزدان، ئاهورامەزدا.

کـردم، کـەردم: ووشـەیەکە وەکـو گـیرەم بـەکاردێنرێ: تـۆ بچـۆلای فیسارەکەس کردم لەوێ نەبوو واتە گرتم یا گیرەم لەوێ نەبوو.

کردن: (هەورا.) کەردەی، کردەی، (باک.) کرن، بەجێ هێنانی کارێک. لێ ــ (بابا.): لێچوون، وێچوون. ئارەزوو پەسندکردن، ئـەمن دەکـەی: مێردم پێدەکەی؟. تێکەون. کانگردن، کێـش هاتن، پـەرداختن. تێکـردن. کرن، لێکردن.

کردنـــەوە: ئاوەڵەکردنـــەوەی دەرکـــە و پەنجـــەرە و ئیـــترە، چـــتی گرێدراوکردنەوە: گرێ هەڵوەشاندن، شکاندنی ڕۆژوو. ــ بریـن: دەرکـردن، خاوکردنەوەی قفڵی داخراوە بەکلیل، ڕزگارکردن و کردنەوەی پیـاوێک، کـە لەژنەکەی بەسترابێ و بتوانێ لەگەڵی دروست بێ. کارێک دوو سێ بـارە کردنـەوە، چنینـی میـوە و گـوڵ و تـرێ و ئیـتر شـکاندن و لـەتکردنی دار، دەست بـە کـارێکی گرنـگ کردنـەوە، جڤـات (حفلـە) کـەی بـە ووتـارێکی کوردانە بکەوە. شێ کردنەوەی خوری و لۆکەیـە بـەکوتک و کـەوان و ئیـتر. ئاوەڵـەکردن، شکاندن، قفل و ئیتر. وازبـوون، پشـکووتنی گـوڵ و ڕەنـگ و ڕوی مرۆڤان. شـێکردنەوە، ڕێگـاکردن، خاوکردنـەوە بـۆ هـەموو چتێک. تەڕدەستانەکردن، پەلـەکردن، تاڵووکەکردن. دروستکردن، سازکردنەوە.

کردنەیەک: کرن یەک.

کردوو: کردووکێش، خاکەنازێکە دەم پان دووددانە ئاڵقەی پێوەیە پەتێک لـە ئاڵقـەکان دەخرێ زەلامـێ ڕای دەکێشـێ بـۆ هەڵکـەندن و قووڵکردنـی دێراو و چتی تر.

کردوکۆش: تەقەلا، هەوڵ بۆ ژیان.

کردووکێش: ئاسنێکی دەم پانی کلـک درێژە بەدووکەسان دێراوی پـێ هەڵدەدرێتەوە، کردوو، کەرەک.

کـرژ: کشـت، بـادراو، دەزوبـەن و چتیـتری زۆربـادراو و لوولـدراو. هەڵقرچاو، کەوڵەڵە لەبەرگەرمای، ئاوری ــ بووە. (کە. ، دەر.) گرژ، دژ، کوررووژم، لوول. ــ هەڵاتن: کرژ هورامای. خێرا، چەسپان، قۆچاخ.

کرژەوکردن: لوولدان، توندکردن، کەرج کردن.

کرژبوون: باخواردن، هەڵقرچان، لوول بوونی موو.

کرژکردن: بادان، لوولکردنی موو و خوری، خێراکردن، زووکردن.

کرژهەڵاتن: هەڵقرچان.

کرژی: کشتی، گرژی، خێرایی.

کرس (شکا.): زبل، کرش و کال.

کرس کێش: زبڵ کێش.

کرشە (شا.): ڕەفتـار، شـێوە، قرشـە، دەغڵـی کۆکـراوەوە وگـێرەکراو، کڵۆرش، کوڵۆش.

کرش و کاڵ: کرس، زبڵ.

کرک: چەچە، دەنگ. ــ کـردن: دەربڕینـی وشـە یا دەنـگ بـە دەم و دوو. (باک.) لووی نێودووگی مەڕانە.

کڕک (جا.): سفت وڕێـک، دەشـتێکە گۆڕەپان و ڕاستبێ، شـووێنێکە تەخت و ڕووتەنبێ، بۆ کشت و کاڵ پەسندکراو.

کرک: ڕەپ، کۆڕ.

کڕکاسە (ڕۆژ.): قاپ و قاچاخ.

کڕکاڵە (بـار. ، کـە.): باڵندەیێکـە چـەنگ و چاوی وەهی بازی دەچێ سەری زلـە فیتووی لێدەدا بەقەد قەلەموونەیێکی دەبێ.

کڕکان (باک.): خوران. ــ دن (باک.): خوراندن.

کرکای کڕک (کە.): کڕک. کاکی بە کاکی.

کڕکەفتن: کڕکەرتن، کورک بوونی مریشک.

کڕکەوتن: کورک بوون، کڕکەفتن.

کڕکەوتوو: مات، بێدەنگ، کورک، مریشکێکە لەسـەر هێلکان کـورک بووبێ.

کرکر: کرتەکرتی لەوەڕێ، دەنگی لەوەڕینی گیان لەبەران.

کڕکڕ: (ڕەوا.) دەسـتاڕ یا ئاشی چەڵتوکی. (هـەو.) بنکڕ، شیر یا چێشـتێکە بـەبنی مەنجـەڵێوە دەنووسـێ. (گـەر.) ڕەشـاییێکەی بـنی مەنجەڵێیە. (گەر.) کرێژی بندووگی مەڕانە.

کڕکڕاڕۆک: کرکروچکە.

کڕکڕاکە: کراک، کڕاکە، کونی گوێچکە.

کڕکڕاکێ (هەورا.): کەسمە، کەرسمە.

کڕکڕاگە (کۆ. ، بابا.): کرکرۆچکە، کراگە، کونی گوێچکە.

کڕکڕانە (باد.): کرکرۆچکە.

کڕکڕە: لوولـەی هەناسـە، کڕکڕۆچکـە. جـوورە ترێیەکیشـە. (شـەم.) سێوی بن ئەرزی.

کڕکردن: بڕێتییە لـە کوژتنی یەکێکی بەدزیەوە.

کرکرک (باک.): کرکرۆچکە.

کرکرکاگوهێ (باد.): کرکرۆچکەی گوێ.

کرکرۆچکە: چتێکی توند و تورتە لە نێوانی گۆشت و ئێسکیدایە بە تایبەتی گوێ و لووت لەو پێکهاتوون، (باد.) کرکرکاگوهێ، کرتک، (هەورا.) کرۆچەڵێ، کورۆچەڵێ، کرکرۆک، (رەوا.) کرکرە، کرکرارۆک، کاکەرک، قرقرتە، کەرک، قرقرتۆک، کورپژەک، کورکورۆچکە، (پیر.، مامە.) کرۆژە، (کۆ.) قرتێنە، (باک.) کرکرک، (کۆ.) کرکراگە، (باد.) کرکرانە.

کرکرۆکە: کرکرۆچکە.

کرکنچک (باک.): جەواڵ یا خورجی چکۆڵە.

کرم: گیانداریکی باریکە و درێژۆکورتی هەیە جۆری زۆرە، قورم، کورم. ــ ی دەغلان. ــ ی نێوزگ. ــ برینی ماڵاتان، کە بەرزنی هەڵس چارەی دەکرێ.

کرماج: (دزە.) کرمانج. (ئەردە.) ــ ی: کرمانجی.

کرماشان: کرمانشاه.

کرمانج: کرماج، نێوی هۆزێکی زۆر و گەورەیە لەکورد. بۆرەپیاو. ــ ی: شێوەیەکی زمانی کوردییە، کەکرمانج پێی داخوێ. ووردکردنی چتی ناسک بەددان.

کرماندن: کرمە لێ هێنان، کەچتی ناسک بخورێ کرمەی لێوەدێ.

کرمانشاه: کرماشان.

کرمانن: کرماندن، کروتن، کلوخیدن.

کرماوی: کرمێ، چتێکە کرمی تێدابێ.

کرمە: خرمە، کرتە، دەنگێکە لەکاتی چتی ناسک خواردندا پەیدادەبێ. گیان لەبەرانیش وەکو وولاخی بەرزە و کەڵ و گامێش و ئاژاڵ و رەشە وولاخان، کە جۆی دەخۆن دەنگی ــ یان لەزاری دێت. مرۆش، کەقەندی بکرۆژی دەنگی لێوەدێ. (کە.، رۆژ.) کرمەک، خشڵی ژنان. (رۆژ.، کە.، موک.) بەرۆولە، چوکڵەداریکی چووکە دەخرێتە کونی هەپەی کەوامژانە و باسک هەوجارێ لێک قایم کردووە تا دەرنەیەت.

کرمەبەفرینە: زەلاڵ، کرمی بەفری.

کرمەژن: کرمژنە، کرمن، کرماوی.

کرمەژنە: کرمن، کرماوی، کرم تێدراو، کرمەژن.

کرمەک: کرمە، جناخە، کرمۆکە، کومرب، جوورەخشڵێکە لە زێر یا لە زێوی دروست دەکرێ وەکو بەندێکی وایە بەژێر چەنەگەدا تێدەپەڕێ و هەردووک سەری بەقوولاپ لەکلاوەکەی قایم دەکرێ، کە دەنکەکانی وی وەکرمی دەچن.

کرمەکرم: کرمەی یەک لەدووای یەکتری، دەنگی خواردنی چتی ناسک و رەقە، خرمەخرم.

کرمبڕ (کە.): کرمێکە ڕیشەی دەغلان دەخوات.

کرم خووارده: کرمێ، کرمێوون، کرمخواردوو.

کرم خوواردوو: چتێکە کرم تێیدابێ و خوواردبێتی.

کرمدار: کرمن، کرمێوون، پیتۆ، مۆریانە.

کرمژن: کرمن، کرمێ.

کرمژنە: چتێکە کرم تێیدابێ.

کرمشین (زا.): چرچ بوون و ژاکانی کاڵا.

کرمک (ئەردە.): زمانی قفلی.

کرمکار (ئەردە.): بەڵەد، شارەزا بە کارێک.

کرمکە: کرمەکی ژنانە لەزێری دروستدەکرێ، ژێرچەنەیە، جوورە نەخشێکە لە چیغ دروستدەکرێ لە وێنەی کرمەکی ژنان، کرمەک.

کرمکوژە: رێواس.

کرمگەنم: کرمێکە لەنێو دەغڵی پەیدا دەبێ.

کرمکیز (زا.): نەخۆشێکە لەکرمی زۆری ناوزگەوە پەیدادەبێ.

کرمکیس (باک.): نەخۆشیەکە.

کرمن: کرمێوون، کرمدار، کرمی، کرماوی، پیتۆ، قیندار، قین لەزگ.

کرمنشاندن: کۆنکردن، ووردکردن، رێک کوشین، جیق دەرهێنان، لەناوبردن.

کرمنشین: کۆن و وورد و خاش بوون، جیق دەرهاتن، لەناوچوون.

کرمۆکە: کرمەک، ژێرچەنە، پارچە خشڵێکی وەکوو زنجیر وایە بەژێر چەنەگەی ژناندا تێدەپەڕێ و قوولاپی هەردووک سەرەکانی لە کڵاوی دەخرێ.

کرمۆڵ: کرمێوون، کرمێ، کرمەژن، کرمۆڵ.

کرمۆڵی: کرمێوونی، کرمێیی.

کرم و دڵێ لەمێ (هەورا.): کرمی ناوزگ.

کرمووژن (ئەردە.): کرمژنە، کرموژن، کرمۆل.

کرم و یەهەری (هەورا.): کرمی جەرگ.

کرمێ: کرمێوون، کرمۆڵ، کرماوی، (کە.) کرمژن، کرمی، کورمی، کوورمۆ، کرمەژنە.

کرمێوون: پیتۆ، کرمن، کرمدار، کرمۆڵ. ــ ی: کرمنی، کرمداری، کرمۆنی.

کرمێ یی: کرمۆڵی.

کرمی (باک.): چڵکن، پیس، کرمێ، کرمۆڵی، (باک.) کرپاڵ.

کرمی ئاوریشم: جوورە کرمێکە ئاوریشمی هەڵدەپێچێ، کەکلێ، هاڵیە، کرمی هەوریشم، هاریە.

کرمی بەفری: جوورە کرمێکی سپییە بەقەد مەچەکی ئەستوورترە و چاوی رەشە مندالان لەژێر بەفریدا دەری دێنن لەسەر تەڵبەردێکی دادەنێن دەمرێ و ووشک دەبێتەوە پێستەکەی وەکو پۆدرەسپی وورده تۆزێکی بکەنە ناو ئاوی گەرم وەک بەفراوی لێدەکات و زۆر ساردی دەکا.

کرمی چیکڵدانە: جوورە کرمێکە لەناو زگ و لەناو کولەکەدا پەیدا دەبێ.

کرمی خەیار و ترێزوو و شینایی: هاریە.

کرمی دار: مۆرانە. ــ ی: کوورمۆڵی، ماشۆت.

کرمی کەزۆکی: کرمێکە هەشت سانتیمەتر درێژە و زەردە گەڵای داری (کیزۆک) یێ دەخوا و لەنێو گەڵایەکانی دادەژی و هەرلەوێشدا قۆزاخەی ئاوریشمی دەکات.

کرمی گەنم: پیتەبرە جوورە کرمێکە لە گوڵی گەنی دەدا و دەیقرتێنی.

کرمی ناوزگ: کرمی چیکڵدانە.

کرمی میوه: کرم.

کرن (باک. ، باد.): کردن. چێ ــ: چاک کردن، دروستکردن. ئاڤا ــ: ئاوەدانکردن. دانــان: گوهـاریٚ خووەکـردە گوهـیٚ خــووە: گـوارەی خــۆی لـەگوێی خۆی دانـا. تومـن دکـەی: تـۆ مـێرد بـەمن دەکـەی؟. ــ دەر: دەرکـــــردن. بەرڤـــەکرن: قـــەدکردن، چەماندنـــــەوە. بدەرکـــــردن: دەرکردن.وازلێهێنـان: دەسـتیٚ خــووە ژێکـرن. داکـەندن: ژخووەکـرن. لەبەرکردن: ژبەرکرن. ژبەر ــ، ڤـەکرن: داکـەندن. ژبەرڤـەکرن: نەهێشـتن. ژهەڤ ــ: جووێ کردنـەوە. ژهـەڤ کرن دەر: گریٚ کردنـەوە. ژپێشـڤەکرن: بەشانازییەوە کردن. لخوو ــ: پۆشین. ــ دیەک: یەک کردن.

کرناس (زا.): گروی، دەم و چاوی ئاولاٚوی.

کرنه (جا. ، فە. ، کە. ، زەن. ، هەورا.): قرنوو.

کرنەک (جا. ، فە.): قرنوو.

کرنده (شا.): مرازێکی کەوچک دروستکردنێیە لـەپاش گەلاٚلـەکردنی بەشە قوولاٚییەکەی پێـهەڵدەکەنرێت. کرپار.

کرنگ: کرنگ، بی هەنجیر، گەرچەک. تۆوی هەنجیری بیٚ گەرچەک.

کرنـگ: قرنـوو، کـەوەی گەنـە. (ئـەردە.) گەرچـەک، بـیٚ هـەنجیر.

کرنۆش: بڕوانە: کرنووش بردن.

کرنوو: قرنوو، کرنگ، کرنۆش.

کرنووش: کرنۆش، کرنوو.

کرنووش بردن: سەرچەماندنەوە و دانەواندن لـە پێش یەکێکی لـە جیاتی شێواز نەواندن و رێزگرتنی.

کرنی (زا.): کرنگ، کەوەی گەنە.

کرواس: کراس.

کرۆتەی (هەورا.): کرۆژتن.

کرۆتن: (هەورا.) کرۆتـەی، کورۆتـەی، کرۆژتن، کورۆژتن، داکرۆژتن، کۆرۆژچنای، ماشاندن، خواردەمەنی رەق بەددانان هـاڕین، کـە ڕەقیـب دی مـن و یار پێکەوە نیشتووین لـەرقان وەکوو سـەگ پێت بکرۆژی دەم و لـێوی دەکرۆت.

کرۆچ: کرۆژ.

کرۆچاندن: کرۆتن، کرۆژتن.

کرۆچەڵە: کرۆژەڵـە ئێسقانێکـە نەرم بەدەم دەفەی شانەوەیە.

کرۆچەڵێ (هەورا.): کرکرۆچکە.

کرۆچەلکی (هەورا.): کرکرۆچکە.

کرۆزرۆ (هەورا.): کیاتیسوو، تووێسی.

کرۆژە (مامە. ، هەورا. ، پیر.): کرکرۆچکە.

کرۆژتن: کورۆژتن.

کرۆستنەوە: کوورساندن.

کرۆسک: ڕەق، سەخت، پتەو، قاییم.

کرۆسک: دارە هەرمێی کێوییە بە بەرەکەشی هەودەڵـێن هـەرمیٚ کێویلە. (هەورا.) مرۆکێویلە، (باک.) سەربی، گرک، دارێکیشـە لـە هـەرمێی موتربـەدەکریٚ بـەرێک دەگریٚ وەک هـەرمیٚ کێویلـەی وایـە بەرەکـەی زۆر ڕەقە.

کرۆشتن: کورۆژتن.*

کرۆک: نێوەڕاست، نێرک، نێرۆک، نـێرتکی پیـوازی. نێـوی دارێکییـە. (کە.) ڕەگ و ڕیشەی داران، بنچینەی چتی.

کرۆکس: کرۆسک.

کرۆڵ: کلۆڵ، ڕۆژە ڕەش، بەدبەخت.

کرۆن (هەورا.): قوورئان.

کروو (جا.): ڕەوەند.

کرووچ: چتی لـەت و کوت.

کروور: پێنج سەدهەزار (نیوملیۆن).

کرووز: کوڕووز، (کۆ.) بۆکڕووز، بۆنکڕووز، (هەورا.) بۆبڕووز، بۆنی سووتانی لبـاد و خوری و ئیـتر. ــ کـرن (بـاک.): تاشـین، هەڵدانـەوی تووک. پیری داکەوتوو، هەژار.

کروزان: نووزانەوە، (هەو.) هەڵپڕووزان.

کرووزانەوە: نووزانەوە، (هەو.) هەڵپڕووزان، گریانی منداڵ، زووزانەوەی منداڵ، چرووسانەوە.

کرووزاندن: کوڕووزاندنەوە.

کرووزاندنـەوە: کوڕووزاندنـەوە، کزاندنـەوە، چرووسـاندنەوە، گریـاندنی منداڵ.

کرووزاندن: کرووزاندن، لەناوبردن.

کرووزە (موک.): گوریزە، پرچێکە یا کاکۆڵێکـە بەقەفقـەف و پێچ پێچ ڕاوەستیٚ.

کرووزەکرووز: (هەورا.) قرووزەقرووز، کلووزەکلووز، کوورووزیانەوە.

کرووزەڵە: بڕوانە: کرووژەڵـە.

کرووزکرن: بڕوانە: وەکرووزاندن.

کرووزیانەوە: کلۆزیانەوە.

کرووژ (کۆ.): گوریزە.

کرووژەڵە: کرۆچەڵـە، ئێسقانێکی نەرمە بەسەرەدەفەی شانەوە.

کرووژم: کورووژم، زیپک، کووژە. ــ هەلاٚتن: خۆ ڕێکهێنان لـەسـەرمان، هۆرتروشـکیای، (هـــورا.) ژوورکـــەردەی، پرنســـین، (هـــورا.) کورووژەکردن، خۆکورووژم هەڵێنان: خۆوێکهێنان، پەلکین، مەلساندن.

کرووژم هەڵێنان: هۆرتروشکنای.

کرووس (ئەردە.): کەڕ، نەژنەوا.

کرووساندنەوە: کرۆستنەوە، کرانەوە.

کرووستنەوە: بڕوانە: کروساندن.

کرووسک: بڕوانە: کرۆسک.

کرووش (ڕەوا. ، هەو.): بۆبانگ کردنی گوێدرێژان بەکار دەبریٚ. (کۆ.) کوڕش، (هەورا.) کوڕڕۆ.

کڕووش: بازرگان، کڕیار وفرۆشیار.

کڕوفرۆشیار: کڕوفرۆش، بازرگان. ــ ی: سەوداگەری، ئاڵ ووێر.

کرووف (باک.): کریف.

کرووک: بڕوانە: کرۆک.

کرووکاس (فە.): هۆڕ و گێژ و مات.

کرووکاسی: گێژ و ماتی.

کرووکاش (خانە.، موک.): هەوڵ و تەقەلا، گردوکاش، کردوکۆ.

کرووکاشکەر: هەوڵدەر، تەقەلاّدەر.

کرومات: کپ، بێدەنگ. ـــ ی: کپی، بێدەنگی.

کروهور: کڕەکڕی زۆر.

کرویت: کبریت، شخارتە، شەمچە، لێخرینە، گۆگرت.

کرێ: مزێکە بەرانبەر بە کردنی کارێک بدرێ بەکارکەر، کراهە، مز، مزە، جەمەکە، (باک.) کری، پێمزگ. بە ـــ دان: کرێدان. بە ـــ گرتن: کرێ گرتن.

کرێبار: کرێ ی بار، کرێیەکە بدرێ بۆهەڵگرتنی بارێک، باربەپارە هەڵگرتن.

کرێبارچی: کەسێکە باری بە پارە بۆ ئێرە و ئەوێ بباث، باربەکرێ هەڵگر.

کرێپاڵە: درەوەنیەکە بەکرێ دروێنەبکا.

کرێت (ڕەوا.): ناشیرین، ناحەز، دزێو. (باک.) کولۆوکەرسەک. ـــ ی: ناحەزی، ناشیرینی، دزێوی.

کرێچ (زا.): سوواڵەت. (باک.) پاڵە، کارگەر. ـــ ی: کراچی، کرێ گرتە، (باک.) تەفاریک، کرێدار، کەسێکە بەکرێ لەماڵێکی یا دووکانێکی یا لە شوێنێکی دابێ.

کرێچێتی: کرێگرتەیی، کرێداری.

کرێخانوو: پارەی کرێچێتی.

کرێداسی: سەپانی.

کرێز: کەل، کەلپک، کیڤار، تۆشکەی سەری کەچەڵان و بریندارارن، قرێژ، چڵک، توویژ، تۆژ، تۆژکە، (کە.) کرێش، توویشک، توویشکە، کرێژک. ـــ ی هەنگوینی: (باک.) پێندڤە.

کرێزاوی: کرێشاوی.

کرێزک (زەن.): کرێژ.

کرێش (هەورا.): تۆشکەی سەر، کرێژی سەر، چڵکی بەسەریەکدا کەوتووی ووشکەوە بوو. ووشکەڵی شانەهەنگوین.

کرێشە (موک.): جوورە چتێکی کرژی تەنکە لەلۆکە دروستەکرێ.

کرێف: کەسێکە منداڵی لەباوەش بگرێ بۆ خەتەنەکردنی، کریڤ.

کرێڤا (زا.): کرێڤ.

کرێکار: کرێگرتە، پاڵە، ڕەنجبەر، سەپان، کەسێکە بەپارەگیرابێ بۆکارکردن. ـــ ی: کرێگرتەیی، پاڵەیی، ڕەنجبەری، کارکردن بەپارە.

کرێگرتە: کرێکار. ـــ یی: کرێکاری.

کرێل (ئەردە.): شوورێتی کرێن، زەوی سەخت. (هەورا.) کلیل. کریکە، بێ گوێچکە. کەسێکە قسە وەرنەگرێ.

کرێن (ڕەوا.): جێگایەکە لەبەر زیخ و وورده بەردان و خیزی دەغڵی لێنەرووێ و بێ پیت بێ، زەوی چەقێن گاسن کاری لێناکات، چکل، چرچک، بەردەلان، ڕەقان، زاخە، چەکڕ، کرێنەبەرد، کرانەبەرد، ڕەقێن، زەوی چەوولگی سەخت.

کرێندران: کران، ڕنران، لەخەرتدران، خوران.

کرێو: دزستێکە خزمایەتی بیبێت.

کرێوە: بەفرێکە بەدەم باوە بباری. (دەر.) وەشت، (باک.) بابووک، بلێک، بادەڤ، باندەر.

کرێوکرێو (هەو.): ترەوەژە.

کری: بێدەنگی، ماتی.

کریّ: مزێکە بەرامبەر بە کردنی کارێک بدرێ. *

کریار: بکڕ، داخوواز، داواخوواز، کڕندە، بسێن.

کریاری: داخووازی، بکڕی.

کریاگ: کردراو، سەنراو.

کریانەوە (ئەردە.): کرانەوە، وازبوون.

کریاو: کراو. ـــ ە: کراوە.

کریاوە: کراوە، کریاو.

کریز (ڕەوا.): شلەمەنیەکە لەچۆڕانەوەیدا نەپسێتەوە و وەکو دەزوو یەکتری بەرندا وەکو هەنگووین و هەموو جوورە شیلەیەک.

کریزۆک (باک.): نرخ، مز.

کریس: ووتەیەکە کارژۆڵەی پێ بانگ دەکرێ.

کریسک (باک.): چریسکە، تروسکە ئاوور و ڕووناکایی، پزیسک. (بار.، گەر.) سیسرکە.

کریف: کریڤا، (باک.) دزستۆ، کریو، کاکە، کەیۆ، هاورێ، هاواڵ، برادەر، کە کوردێکی یەزیدی بانگی کوردێکی پسووڵمان بکات دەڵێ: کریڤۆ واتە کاکە، کەیۆ. ئەگەر کوردێکی پسووڵمان منداڵە فەلە یا یەزیدییەکی لە باوەشیدا سوننەت بکرێ یا بە ئاوەژوو پیاوەکە بۆ ماڵەبابی منداڵە کە دەبێتە کریو، کە زۆری ڕێز لێدەنرێ و یارمەتیشی دەدرێ، ئەڤینیان بە ئەندازەیێکی لە نێوانیاندا پەیدادەبێ، کەلەنێوانی هیچ خزم و زاوایەکیدا پەیدانەبوویێ، لەباکووردا کوردان بانگی فەلان بکەن کریڤیان پێدەڵێن وەکولە گەرمێن و کووێستانێدا دزستۆیان پێدەڵێن.

کریڤاتی: پیشەی کریڤی.

کریڤو: لەکاتی بانگ کردنی کریڤاندا بەکاردەبرێ.

کریل: کرێکە.

کرێلە: کریل.

کرین: سەندن، سەنن، سەندنی چتەک بەدراو.

کرین (زا.): کریان، خرین.

کرینەوە: مەبەس لە ڕزگارکردنی کەسێکییە لە تەنگ و چەڵمەیێکیدا، ئەم قاپووتە ئەم زستانە منی کرینەوە، تۆ دارات کرینەوە: واتا ڕزگارت کرد.

کرینچک: پەرچەم.

کریو: کریف.

کز: (باک.) نکاری، کولوڤان، گر، گرس، مەجووجە، خەمگین، لێوشۆڕ، پەست، توویین، دامردوو، پەرۆشدار، بەپەرۆش، بێ کەیف، داماو، خدۆک، گووج، دژ، مات. چرای ـــ: بێ شۆق، شۆقکەم. سەوزایی

ـــ: بێ کەیف. (ڕەوا.) بۆ، چەوری، چەورایی، ڕۆن. کەم، بێهێز: ئەمساڵ ئاو ـــ ە: کەمە، چراویا ئاگر یا ڕەشەبا ـــ ە: بێهێزە.

کزان: ئێش پێ گەییشتن، ئێش پێگەیین.

کزانەوە: کرووزانەوە، کولانەوە، چووزانەوەی برین یا لووت. کزاندن، (هەورا.) کزنای.

کزاندنەوە: ئێش پێگەیاندن، چووزاندنەوە، پرووزاندنەوە، کرووزاندنەوە.

کزانن: کزاندن، کزاندنەوە، توزانن، چووزانن، پرووزانن.

کزە: تینی سەرمایە بەدەم باوە، سروەی با. سڕ، تۆژن، تووڵ کرن، بای سارد، بای سەخت.

کزر: چەرمەووشک، نیوەووشک.

کزە: ـــ ی دڵ: قژە. چزە، قرچە، ئێش، دەنگی مێش و سووتانی چت، دەنگی برژانی کەباب.

کزەبا: بایەکە بەدەم سەرماوە، بای سووک، بای فێنک، سروەبا.

کزەکز: چزەچزی گۆشت و چتی تر لەسەرئاووری، کزەی یەک لە دووای یەکتری. ـــ لێ پەیدابوون: ژانی لێپەیدابوون.

کزەڵۆک: لەش کرووژم هەڵاتوو، کەسێکە لەشی کورووژم هەڵاتبێ ووێکهاتبێ لەبەر کزی و سەخڵەتی، کزۆڵە.

کزەی جەرگ: مەبەس لە ڕۆڵەی خۆشەویست.

کزەی دەروون: ئێش و ئازاری دەروون.*

کزبەڵۆک (باک.): گیایەکە.

کزبوون: شەمۆتەدان، گزهاتن، بەپەرۆش بوون، پەنگخواردنەوە، زیزبوون، زوویربوون.

کزخاندن (زا.): هەڵپاچینی درەخت بۆ جووانی و بەخۆداهاتن.

کزر: نیوەنیشک، هەرچتێکی تەڕکە کەمێک هیشک بێتەوە ـــ ی پێدەڵێن، گیاندار و سەوزایییێکە، کە خۆی گرتبێ و لە خەم ڕەخسی بێ.

کزران: تەڕایی و ئاولێ ووشکبوون، ڕوولەووشکی کردن، شوێنێکە، کە هەرچەندە باران بباریێ ئەو هەر کزربێ.

کزراندن (باک.): ڕەوشەنکردن، بڵێسەدان، تروسکاندن، هەڵپرواندنی خوری.

کزربوون: ڕوولەووشک بوونەوەکردن. خڕەڵەبوون و بەخۆداهاتنی گیاندار و سەوزایی.

کزربوونەوە: کەمێک هیشک بوونەوەی چتی تەڕ.

کزری (باک.): کەسێکە بە هۆی باوەڕی یا پیاوەتێکییەوە بەندیواری بەکەسێکی یەوەبێ. بارێکە لە نێوانی تەڕایی ووشکیدا.

کزرین (باک.): ڕەوشەن بوون، بڵێسەدان، تروسکان.

کزمووک: دژی چەور.

کزک: چزڵێک، چزیلک.

کزکە (ئەردە.): کزکۆڵە، کسکە. چزیلک، کسکە.

کزکردن: کەمکردنەوەی گڕی چرا و ئاگر، خەمگین و پەرۆشدارکردن.

کزکزین (زا.): داچڵەکین، تالێهاتن.

کزکۆڵە (ئەردە.): کزۆڵە، شفرەی بەرازی، مرازێکی دەم تیژە لە دارتاشی بەکاردەبرێ.

کزکۆڵەکردن (ئەردە.): کزۆڵە کوربکردن.

کزمک (زا.): سەرکۆزەری گەفییە.

کزن: گیایەکی دەستچێنە، دانەکەی خڕە لەئاوێدا دەیخووسێنن دەیدەن بە گایان لە نێوانی نیسک و هەرزنێدایە، کلێنە. (موک.) گلینە، (جا.) گاگۆز، ڕۆنەکەشی بۆ خەرکانە باشە.

کزنای (هەورا.): کزاندنەوە.

کزنگ: گیایەکە.

کزنێکە: شلکێنە، هەویرێکە زۆرتەڕ بەکەوچکی نەکەوێتە سەر پشتی ساج و نەبرژێت لەگەڵ ڕۆنیدا ترێت دەکران وەکوو کەلانە بۆ خواردن.

کزۆک (باک.): بەدبەخت، بێ تین، هەژار.

کزۆڵە: گیانداری کزۆڵ.

کزۆڵەبوون: کززە لۆک بوون.

کزوان (باک.): قەزوان.

کزوەت (باو.): خۆراکدارە.

کزووری (باک.): بۆکرووز، کالای خوری هەڵپرووزاو، بۆنی خوری سووتاو.

کزوهوور: کزەکزی زۆر.

کزێرە (باک.): گیایەکە.

کزنێکە (بابا.، شا.): شلکێنە، هەویرێکی شلە بەدەست پاندەکرێتەوە بەسەرساجیدا بۆ برژاندنی، شلکێنە هەویری زۆرشلی سەرسێلی سوورەوە کراوەوە، کەرۆنیشی تێدایە، دەیبرژێنن و دەیخۆن.

کزی: پەرۆش، خەم، درژانگ، بێ کەیفی، زەبوونی، خەفەتباری.

کزیاتی (بار.): چەوری، چەورایی، کزی.

کزیان (ئەردە.): چووزانەوە، تۆژیان، سووتان.

کزیانەوە (ئەردە.): کزانەوە. (ئەردە.) تووژیانەوە، کلۆزیانەوە، سووتان.

کزیر (باک.): گزیر.

کزیلک (خۆ.): چزیلک.

کز (ڕەوا.): هەوا. کەژ، کەش، ڕاوەستانی بارانە و خۆشی هەوایە. ـــ دان: هەڵبرینگاندن. کات، گۆنەر، پشکساڵ، ئێستا کزی تۆوە یا کزی شەتڵی تووتنە. (کۆ.) نۆبە، هەل، جار، چەل، حەل، کەرەت، باو. کزر، نێر. ـــ بوونەوە: کزربوونەوەی زەوییە دووای بارانە، کە جووتی لێ بکرێ، کەش، گەردو وەرد. (شن.) کشت، زۆربادراو، هەڵقرچاو، بۆچەرم و قاقەز و چتی تر بەکاردەبرێ، کەلەگەرمان بەسەری هاتبێ.

کزەبارانە: بارانێکە لەکاتی خۆیدا بباریێ.

کزبلۆک: گیایەکە بنکەکەی دەخورێت.

کزک: تەرزە. (ئەردە.) کەژوو، قەیاسە، تەنگەی وولاخی، کەلەخوری یا دەزووی دروستەکەن. (باک.) فرفرە.

کزگ (هەورا.): تیلمەیەکی درێژە دروستدەکرێ و تەنکە قەیاسەی وولاخی پێدەبەستری.

کژڵ: پارچە کرێژێکی نێو ددانانە.

کژوورە (باک.): کژولـە.

کژوورەک (زا.): خێزەرە.

کژوولە: کژوورە.

کژوومات: کشومات، بێدەنگ و خاموش.

کژێتی: باوێتی، کاتێتی.

کژیلۆک (زا.): گیایەکە بنکەکەی بە پاکراوی دەخورێ.

کس: کسس، وشەیەکە بۆ تێبەردانی سەگان بەکاردەبرێ.

کسس: ووشەیەکە بۆ لێخوڕینی مەڕان بەکاردەبرێ، پیخ، گس.

کسسە: هـڕە، هسـە، قش، پیخـە، بـۆ لێخوڕینـی مـەڕان و بزنـان بەکاردەبرێ.

کسەکسس: کسسە.

کسپە (کە.): تیژڕۆیی و گەڕان، دەنگێکە وەک ئاوێ بەسەر ئاووریدا بکەی وایە، کڵپە، بلێسەی ئاوور.

کسپەکسپ: کسپەی یەک لە دووای یەکتری.

کسپ و کۆ: کفت و کۆ، گری ڕق و تووڕەییە، داخ، ئەوەندەم لێدا یا جنێوم پێدا یا قسەم پێ کوت تا ـــ ی دەروونم دامرکاو داخی خۆم پێ ڕشت.

کسک: کەسک، سەوز. (باد.) چزلێک، چزیلک.

کسکە (هەورا.): چزیلک، چزلیک. (ئەردە.) کزۆڵە.

کسکس: بۆ تێبەردانی سەگان بەکاردەبرێ، چەند سەگێکی پێ بەشەڕ دەدرێ، هەیکس کس، (هەو.) دەی، دژیها.

کسکسین (باک.): گریان، هاوارکردن، ناڵاندن.

کسکۆلە (ئەردە.): کزۆڵە.

کسکیانەوە (ئەردە.): کزانەوە، خەمناک بوون.

کسم (ئەردە.): کارپیشە.

کسۆک: سە، سەگ. بۆ جنێویش بەکاردەبرێ.

کش: کششە، کشکش، کشش، بۆدەرکردنی باڵندان بەکاردەبرێ. بێدەنـگ، مـات، بـێ هەسـت و خوسـت. سـوواربوونی یـەکێک لـە ئەندامەکانی شەترەنج بەسەر شادا.

کشان: کەش هاتنی چت. کێش هاتن، گەڕانۆک، داکشان، کشران، کێشران. خوشین، تێپەڕین، بووڕین، ڕابردن، بەسەردا ـــ: داپۆشران. تارمایی بەسەردا ـــ: تارمایی بەسەرداهاتن.

کشانەوە: گەڕانەوە دوواوە، (هەورا.) گێلایەوە، پاشەکشە.

کشاندن: کێشان، کێشاندن، خشاندن، داکشاندن، لفکەکە بکشێنە، کەش هێنان بەچت.

کشانکشان: وورده وورده کشان و تێپەڕینی چت، فیسارکەس ـــ هات.

کشاو: مدە (ع.) (~)، کەشە، کێشە، کەشیدە.

کشاوی: بێن درێژی، پشوودرێژی.

کشایەوە: گەڕاوە، پاشەکشەی کرد.

کشە: بۆ دەرکردنی باڵندان بەکاردەبرێ، کش. (کـە.) هـەزارپێ. (باک.) کەدی دار، لکی گچکە، خەڵفی یەکساڵی.

کششە: بۆ دەرکردنی باڵندان بەکاردەبرێ.

کششەکش: کشکش.

کشپەڵ: کشپـڵ.

کشپڵ: کشپەڵ، پشکەڵ، (دەر.) قشپل، پشقل.

کشت: تۆو وەشاندنە بە زەویدا. (شن.، ڕۆژ.) کرژ، (شا.) کورژ، زیک، (جەبا.، ڕۆژ.) باف، وەرزی کشت و کاڵ. بـۆ دەزوو و بـەنێکی زۆر بادراو بەکاردەبرێ. ـــ کـردن: بـافکردن. دانەرێڵەی چنراو. (باد.) تونـد و تـۆڵ، چالاک.

کشتاوکشت (هەو.): پشتاوپشت. ـــ گـەڕاوە: پشتاوپشت گـەڕاوە.

کشتەک: بـەن یـا پـەڕۆ یـا ئاوێکـە نـزا (دۆعـا) ی نۆبـەتێی بەسـەردا بخوێنـدرێ، تابر، نۆبـەتێ بـڕ. بـەن یا دەزووی کشت چەنددراوە دەزوو یـا بەنێکـە، کـەزۆر پێکـەوە بـادرێ. پووشووی چەخماخی. دەزووی بـادراو، دەزووی بادریاگ. چەند داوە دەزووێکی پێکەوەبادراوە. بـەجیوە و خەنـەوە مرۆی ئەسپێیون هەڵیدەگرن.

کشتک (دزە.): ووشەیەکە مریشکی پێدەردەکرێ لـە کـاتێکیدا، کـە نزیکی تەپکە و تەڵەی بێ بە تایبەتی لـە کـاتێکیدا، کـەباڵندەی لـەسەر نیشتبێ چونکوو بەکشە باڵندەکان هەڵدەفڕن.

کشتگا: کشتگە، شووێنی کشت و کاڵ.

کشتگە: کشتگا، مەزرا.

کشت و کاڵ: کردار، (کـە.) کشت کێڵ، تۆوکردن، شەتڵ چاندن لـە زەویدا، زەوی کێڵان.

کشت و کیاز (هەورا.): بێستان.

کشت و کێڵ (کە.): کشت و کاڵ.

کشتیار: خاوەندی کشت و کاڵ.

کشک (باک.): گەمەی شەترەنجێ.

کشکە (هەورا.): بژاری بێستان.

کشکش: کشەکش. (ئەردە.): هەڵپەڕین.

کشکشان: سەماکردن لە داوەتی کشکش دا.*

کشکشاندن: کێشان، درەنگخستن، درەنگی بەسەرداهێنان.

کشکشین (باک.): کشان، درەنگ بەسەرداهاتن.

کشمیش: ترێی ووردی بێ ناوکی ووشک بووەوەیە. ـــ ی: جوورە ترێیەکی سپی و سووریشی هەیە دەنکی خڕو وورده وبێ ناوکە.

کشنیژە (ئەردە.): گژنیژە، بەری گیایەکی زۆربەتام و بۆنخۆشە.

کش و مات: کژومات، کپ، ئارام، بێدەنگ، بێ خشپە، هیدم، هێمن. ـــ ی: کژومـاتی، کپـی، ئـارامی، بێدەنگـی، بـێ خشـپەیی.

کشی: بەلەز رابورد.

کشین: خوشین (بۆمار).

کف: بۆگەن. ـــ کرن: بۆگەنبوون.

کفای (هەورا.): کۆخین، کۆکین.

کفە (هەورا.): کۆخە، کۆکە. دەنگی داگیرسانی شەمچە و ئاگرییە، کففە.

کفغە: دەنگی هاتنە خوارەوەی خوێنە لەکاتی سەربڕینی ئاژاڵاندا.

کفەکف: دەنگی داگیرسانی شەمچە و ئاورییە، کففەی یەک لە دووای یەکتری.

کفت: توێژێکی زەردی جووانە وەک زێڕ وایە لەڕووی هەندێ چت دەدرێ بۆ جووانی. زۆر ماندوو و شەکەت، (هەورا.) مانیان. ـــ بوون: پرووکان. ـــ کردن: پرووکاندن. (ئەردە.) خوزە.

کفتە: چێشتێکە گۆشتی قیمە و برنج یا بروێشی بەسەلک تێدایە، کووتـە، کووفتـە، کووتلـک، گـرک، ئـارۆک: کفتـەی گۆشـتی، سوورکراوەوەیە.

کفتە و شۆرباو: شۆرباوی کفتەی، چێشتی کفتەی.

کفتە و شۆربای (هەورا.): کفتە و شۆرباو.

کفتە و شۆروا: کفتە و شۆرباو.

کفتک (زا.): شەمچە، شقارتە، لێخرێنە.

کفتکاری: بەکارهێنانی کفت لە هەندێ چتاندا بۆ جووانی.

کفت و کۆ: سفت و سۆ، ئێش و ئۆف، کسپ و کۆ. ـــ دامرکان: (باک.) بەنجین.

کفتێ (هەورا.): کفتە.

کفتی: زۆرماندوو و شەکەت بوون، ماندوویێتی، شەکەتی.

کفر: داری‌تەروو (هەو.، کە.) دارێکی بۆنخۆشە بەژنێک بڵند دەبێ گوڵی شینە و بەری ووردە گەلای باریک و گوڵێکی شینکەڵەی هەیە هەرکەسێ بەرەکەی بخوا زگ و زاناکات. (کە.) تەروو. لەخڕوچەم و دەم چۆماندا شین دەبێ.

کفرجاڕ: جێگایەکە داری تەرووی زۆر لێبێ.

کفرێن: جوورەیارییەکە بەجگ دەکرێ.

کفکار (باک.): کارگ.

کفکۆ (باک.): کف، بۆگەن.

کفکێ: کێکف.

کفن: (هەورا.) کەفەن، خەلات، قەرقەل. ـــ کردن: کەفەناندن، بلووری یا خامێکە، کە لەتەرمی مردوو بهاڵێ.

کفنای (هەورا.): کۆخاندن.

کفنەز: کەسێکە گۆڕی مردووان هەڵبداتەوە بۆ دزینی کفنەکەی.

کفارک (باک.): کارگ. (باد.) کەوان.

ککە: ققە، قەقە، کەکە، لەزاراوەی منداڵاندا خواردەمەنی شیرینە.

ککەو: کەووت.

ککرت (باک.): گۆگرد.

کل (لو.، فە.): ڕەوانە. ـــ کردن: ڕەوانەکردن، ناردن. (هەورا.) کڵە، سوورمە، سوورمەی چاو. ـــ لەچاوکردن: چاوڕشتن. جودا، جیاواز، جیا، کلا، جووایەز.

کلێ: ـــ ی پردان: گومبەزی پردان، تاقی پردان. ـــ ی دیزە و گـۆزان: دیزە و گـۆزەی لەسـەر یـەکتری کەڵەکـە دەکـەن و ئـاگری تێبـەردەدەن بـۆ سوورکردنەوەیان. گری ئاووری.

کلا (بابا.): کەلـلای یاری جگێنێ و مەرمەڕێنێ. لاوە، بەلاوە، شایف، کلێ، کەنارکەوتوو، جێگای ـــ: پەرگە، پەناگە، گۆشە. ـــ بوون: شایف بوون، کەلی بوون، لادان، کەوتنە کەناری چت. خۆ ـــ کردن: خۆلادان، لاتریسکە.

کلاس: پۆلی خوێندنگە.

کلاسک (کەل.): ئاسکی نێر.

کلاش: کەلاش، پێلاوێکە سەری لەبەن یا لە دەزوو وبنەکەشی لەپەڕۆ یا لە چەرم دروستدەکرێ.

کلاشەکردن: هەڵگیرانی قوڕە بەپێلاوەوە لە کاتێکیدا، کە زەوی بووبێ بەقوڕ.

کلاشچن: کەسێکە سەری کەلاشی بچنێ.

کلاشدروو: کلاشچن.

کلاشدم: دووپشک.

کلاشکەر: کەلاشکەر.

کلاشکەرە (کە.): زیندەوارێکە وە قالۆچەی دەچێ بەلاّن بۆر و درێژ و ناشیرینە.

کلاش ووراز (هەورا.): کەلاشدروو.

کلاشـین (کـە.): ڕنـین، خاوێنکردنـەوە. (ئـەردە.) خورانـدن.

کلاف: کلافە.

کلافـە: کـەلاف، چـەند هـەودا دەزوویـان ئاوریشـمێکە، کـە پێکـەوە هـەڵکرابن بـۆ ئـەوەی، کـە داوداو دەرکێشـرێ و بـەکار بهێنـرێ. دەزووی بـادراوی قـەدکراو. (کـە.) ماشـەر، کەلافـەدەزوو. چتێکـە لـە بـەن دەهۆنرێتـەوە بـۆ بەسـتنەوەی جووانـوو تـادابێن و ڕام و دەسـتەمۆبێ، ئـەم جووانـووە نـەکراوە واتـە سـرکە. کلـک بەرزکردنـەوەی چارەوێیـە لـەکاتی غاردانیدا.

کلافەکردن: بەستنەوەی نۆمابەکلافە.

کلافەهەڵکەر: گوڵەژەن.

کلاکردن: لاخستنی چتێک.

کلانە: دوگمەی گەورە.

کلاو: کولاو، تاقیلە، شەوکلاو، کووتۆز، کولاڤ، کۆلار، پۆشاکی سەرییە و لەسەردەنرێ و پێچی لەسەر دەبەسترێ. کلاوی شەوێ: مینا، فینا، کمک، کومک. ـــ لە تۆقی سەربوون: بێ پەڵەو کەم و کووری بوون، سەربەرزبوون.

کلاوە: تۆقەسەرو تەپڵەکی کێوی و تیـتر. پۆپـەی کەڵـەباب و نیدیکـە. ئاخڵەیەکە، دروستدەکرێ لە قوڕ یا لەهەویر بەدەوری کووێڕووی بەرداشیدا تا دانەرێژی نەکات. کەڵەوەی جووتی. پووچەکی زەڕڕات.

کلاوەسەر (کە.): سەربەکلاوە.

کلاوەسـوورە: گیایـەکی تـام خۆشـە گوڵـی لەبـەرایبیدا زەردە دوایـە سوورهەڵدەگەڕێ، گیایەکەی وە کولێک نیسانێ دەچێ، بەلاّن گوڵـەکەی گەورترە.

کلاوەکردن: مەبەس لەبارانە و بەفری دەنک گەورە.

کلاوەکـورە: مەلێکـە هێنـدەی پاسـارێکییە کـلاوی تیـژی هەیـە، سۆفەقیتە، ملوویچک.

کڵاوەیەزنۆ (کە.): کەشکەژنۆ.

کڵاوی بەیداخ (ئەردە.): ئاسنێکی لووت تیژە بەسەری ئاڵای دادەکەن.

کڵاوی پەنجە (ڕۆژ.): مورووی گەی پەنجە.

کڵاوی چۆکی (هەو.): کەشکەژنۆ.

کڵاوی زرانی (کە.): کەشکەژنۆ.

کڵاوبەدراو: کڵاوێکی ئافرەتانە، کە لیرە یا تارانی یا چەرخی تێدەخرێ.

کڵاوبنە: جۆرە ڕێواسێکی گەڵاپان و قولەبنەیە (باک.) ڕیەل، قەڵاتینگ، باسکڵاوە.

کڵاوبۆرە: کلاوبۆرکە.

کڵاوبۆرکە: کڵاوێکی لبادینە بەسەر فەرەجیەوە شوان و گاوان لەکاتی بارانەیدا دەیکەنەسەریان.

کڵاوپاچە (هەورا.): کەلەپاچە، سەروپێ.

کڵاوچن: کڵاودروو.

کڵاودار: کڵاورن، باڵندەییێکە، کەلەتووکی سەری کڵاوی ببێ.

کڵاودروو: کڵاوچن.

کڵاوڕەش (بابا.): دەردێکە تووشی ماڵاتان دێ دووایە تەزووی دەداتە سیپەلاکی دەکۆخێ، هەندێکیش دەڵێن دەردێکی کوژندەیە دووچاری بزنی دەبێ نێوزگی هەڵدە ئاوسێ و خوێنی تێدەزێ. تورک، تورکمان، عەجەم، ترکەڕەشە.

کڵاوڕەشە: گیایەکە.

کڵاوڕۆچنە (هەورا.): کولانە، ڕۆچنە.

کڵاوڕۆزنە (بابا.، شارە.): کولانە، ڕۆچنە، کونێکە لەسەر بان دەکرێ بۆ ڕووناکی و دووکەڵ لێدەرچوونێ. (بابا.، شارە.) پەنجەرەیەکی گچکەیە زۆرترلە بلندی لە دیواردەکرێ بۆ ڕووناکی.

کڵاوزەڕ: کڵاوزرێ. ـــ ی: جۆرە کڵاوێکی زرێدارە لە ڕۆژی شەڕێدا لەسەردەنرێ.

کڵاوزرێ: کڵاوی ئاسن لە پێشدا بۆ شەڕێ لەسەردەنرا.

کڵاوزێڕ: کڵاوزێڕین.

کڵاوزێڕین: تەپلەزێڕین، تەپلەئالتوون، کڵاوەی ژنانە، غازی و لیرەی پێدا دەدروون یا کڵاوە هەرلەزێڕە لەسەر کڵاوی دادەنێن.

کڵاوفەرەنگی: کڵاوێکە دەکرێ بەسەر لوولەی کوورەدا بۆئەوەی، کە دووکەڵەکەی باش دەرچێ و بانەیگێڕێتەوە.

کڵاوقووچ (دەر.): شەوکڵاو.

کڵاوقووری: جۆرە شەپکەیەکی خورییە پاڵە و جووتێر لەبەر هەتاوێ لەسەری دەنێن لەکاتی دروێنەدا.

کڵاوکورە: چوڕڕەپۆپنە، فشەکڵاوە، باڵندەیەکە هێندەی چۆلەکەیەکییە ڕەنگی ڕەش و سپییە و خەتخەتە پترلە نێو گۆڕستاناندا دەبینرێ.

کڵاوگەرە: کڵاوبۆرە.

کڵاون (کە.): بەکڵاو، کڵاودار.

کڵاونە: کڵاودار، مریشک و پەلەوەرێکە کڵاوداربێ.

کڵاوێن: گەمەیەکە بە ئەنگوستیلەدەکرێ، کڵاوکڵاوێن. کاڵەمستانە.

کڵاوی سەخری جین: (؟).

کڵاوکڵاوێن: یارییەکی دوودەستەیی یە وەک یاری گۆرەوێنی بەڵام ئەم بەکڵاو دەکرێ.

کلە (هەورا.): سوورمە. (فە.) مێشوولەبەند، کوللە. (ئەردە.) کل. (ئەردە.) کلی پردان.

کلەپێچ (زا.): خشتی کاڵ، لگن.

کلەدان (هەورا.، ئەردە.): کلدان.

کلەو: ئاوێکە لە چۆمێکی گەورەوە بەسەر بەستێکیدابێ.

کلەوە (فە.): قولاپی ماسیانە.

کلب (زا.): کەڵبە.

کلبوون: گوراستنەوە، دوورکەوتنەوە، کلابوون.

کڵپە: هالاوی گەرمای هاوینییە. (موک.) لرفە، قوڵتە، کولان، کرپە، دەنگێکیشە لەگڕی ئاوور پەیدا دەبێ.

کڵپەکڵپ: لرفەلرف، لرپەلرپ، کلپەی یەک لە دووای یەکتری.

کڵپ و هۆڕ: کڵپەکڵپی زۆر.

کلتوور: کلدان، (هەورا.) کلێدان.

کلچان (باک.): فانووسی دەستی.

کلچۆف (باک.): کلچێووک.

کلچۆک: بروانە: کلچێووک.

کلچووکە (هەو.): ئاسنێکە وەکوو میلی وایە لەنێو کەرەستەی جەنجەڕیدا.

کلچێووک: چتێکی باریکی لووسە چاوی پێ دەڕێژرێ، تیلچێووک، کلچۆک، پاررووشک، ملچێووک، کلچۆڤ.

کلچیف (باد.): کلچێووک.

کلدان: (باک.) کلتوور، کلدانک، (هەورا.) کلەدان، کلێ دان. کلتوور، (هەورا.) کلێدان، توورەکەیەکی گچکەیە کلی هارپراوی تێدەکەن.

کلدانە (هەو.): ئاسنێکی قوڵەیە وەکوو ئالقە لەنێو کەرەستەی جەنجەڕیدایە.

کلدانک (باک.): کلدان.

کڵفەت: کارەکەر، تەیان، تایەن، دایەن، قەرەواش، دەرماڵ. ماڵ و منداڵ.

کڵفەتبار: خاوەند ماڵ و منداڵ، کڵفەتدار، خێزاندار. ـــ ی: خاوەندێتی ماڵ و منداڵ، کڵفەتداری.

کڵفەتدار: کلفەتبار، خاوەند ماڵ و منداڵ. ـــ ی: کڵفەتباری، خاوەندێتی ماڵ و منداڵ.

کڵفت (لو.، فە.): ئەستوور، زل، زۆر، ئازاد پارەیەکی ـــ ی هەیە.

کڵفتی (لو.، فە.): ئەستووری، زۆری، زلی.

کلک (فە.، شوا.): قامک. (ئەردە.) ئەنگوست. دارێکی درێژە دەخرێتە بێڵ و خاکەناز و زەنگەن و پاچ و تەورە و ئیترەوە. چتێکی باریکە لەئاستی سمتە چوولەی یەکسم و ڕەشەوولاغ و کەر و ئێستر و ئیتر

پەیدادەبێ و سەرهەڵدەدا، دوو، دوم، (فە.) دوچکە، جوچکە، دوولک، دیف، (باد.) کووری، قلیچکە، قلیچەک، (فە.) دم، دەڤیک. ـــ هەڵگرتن: دمگرتن. ـــ جووڵان: لووجین. ـــ جووڵاندن: لووجاندن. ـــ براو: دوڤکورت، دم ڕار.

کلکاز (فە.): ئەنگوستیلە.

کلکاف (ئەردە.): مازوو.

کلکانە (فە.): ئەنگوستیلە.

کلکانی: مەردومی شێت ووێتە، ڕۆستەم پیاوێکی کلکانییە.

کلکە: پرد.

کلکە (هەورا.): قامک، تپل. داوێنی کێو. ئەنگوچک. چتێکە وەک مرۆر بەڵام ئەم بچووکترە و کلکێکی باریکی هەیە.

کلکەبێل: دەسکەبێل.

کلکەپاسار (ئەردە.): گوێسوانە.

کلکەپووتە (هەورا.): قامکەتووتەڵە، قامکەچکۆڵە.

قامکەتووتە: قامکەتووتەڵە.

کلکەتووتەڵە: کلکە پووتە، قامکە تووتە.

کلکەڕەقە: ئەخشێکە لەتەوون دروستدەکرێ وەکوو کلکی ڕەقە.

کلکەڕێوی (بابا.): جۆرە ترێیەکە. گیازەرداو، گیاسەفرا، گیایەکی هاوینییە ئەژنۆیەک بڵند دەبێ، قەدی کەمێک خوارە لەبنەوە تا ناوقەدی گەڵای باریکی ٣ چوکڵ دەردەکات و لە ناوقەدیەوە تا سەر چتێکی دەردەکات وەکوو کلکەڕێوییە، بەتۆزی یا بەتەڕی بخورێ بۆ زەرداو زۆر باشە.

کلکەسووتە: زمانلووسی، پێڕاموسی، کلکەلەقێ، چاپلووسی، ڕووپایی، ڕووالەت، ماستاوساردکردنەوە. ـــ کردن: ڕووالەت کردن.

کلکەسووتەکە: بڕوانە: کلکە سووتە.

کلکەسووتەکێ: کلکەسووتە.

کلکەقنگێ: مەبەس لە جووڵاندنی یەکێکییە بە کردار یا بە گوفتار ـــ ی مەدە واتە مەیجووڵێنە و سەرمەکە سەری.

کلکەکەڵە (ئەردە.): کلکەگەورە.

کلکەگەورە: قامکەگەورە.

کلکەلەقە: کلکەلەقێ.

کلکەلەقێ: ڕووپامایی، کلکەسووییە.

کلکەمار: مەبەس لەچتی زۆرتاڵە.

کلکەمارکردن: ژەقنەکردن.

کلکەنگوچک: ئەنگوچک، سۆرانی.

کلکەنما: ئەنگوست نما، کلک نما.

کلکەوانە (هەورا.): ئەنگوستیلە، (بابا.) ئەموستیلە. ـــ ی درووومانی: ئەنگوستیلەی درووومانێ.

کلک نامراسێ: (؟).

کلک بەس (ئەردە.): مەبەس لە کەسێکییە، کە دەستەشکێن کرابێ، دەزوو یا بەنێکە لە قامک گرێ دەدرێ بۆ بیرخستنەوەی چتێک.

کلک بەسە: کلک بەس.

کلک بلک (فە.): قامکی شادە.

کلک پێوەکردن: بریتییە لە گاڵتە بەکەسێک کردن، قامک بە قوونی کەسێکی داکردن.

کلک تەقێنە: کلک هەڵسەنگێنە.

کلک تیتە (فە.): قامکە تووتەڵە.

کلک تیلە (فە.): قامکە تووتەڵە.

کلک دار: چتی خاوەند کلک، بۆکەل و پەڵی دەسکداریش بەکاردەبرێ، ئەو تاوە کلکدارە لەسەر ئاورەکە داگرە. دەمدار.

کلک قەوینە (فە.): قامکی ناوەڕاستی.

کـل: کردن. ـــ کردن (ئەردە.): کەنارەگرتن. ناردنی کەسێک بۆ جێگایەکی.

کلک گرتن: کلک بەرزکردنەوەی وولاخی بەرزەیە لەکاتی سووار بوونی دا و یا لەکاتی غاردانیدا.

کلک گیر (ئەردە.): قوشقنە.

کلک مەقلی (دەر.، هەو.): قشقەڵە.

کلک نامراس (فە.): قامکی نێوەڕاستێ.

کلک نما (ئەردە.): ئەنگوست نما.

کلک نیشان (ئەردە.): ئەنگوست نیشان.

کلکۆ (کە.، هەورا.): گڕ. ـــ دامردن: دامرکانی گڕ و بڵێسە.

کلکوانە: کلکەوانە.

کلک ووژە (فە.): قامکەگەورە.

کلک هەڵتەکێنە: کلک هەڵسەنگێنە، دووڤدرێژ، دووڤرەپک، کلک تەقێنە، قلیچکەهۆرتەکنێ، (باد.) زیج، باڵندەیەکە.

کلک هەڵسەنگێنە: کلک هەڵتەکێنە، باڵندەیێکی گچکەی کلک درێژە هەمیشە کلک هەڵدەتەکێنێ.

کلم (کە.): چلم، چلمی خست.

کلمساندن(باک.): سەرسامکردن.

کلمسین (باک.): سەرسام بوون، واق وووڕمان.

کڵمن: چڵمن.

کڵمیش: کلمیس. (زا.) چلم.

کڵنشک: درک و داڵی دەشتە، کە لە هاویناندا ووشک دەبێتەوە با دەیشکێنێتەوە دەیباتە ناو دۆڵ و دەرانەوە.

کڵنانەوە (هەورا.): کولاندنەوە.

کلنجک (کە.): کلێنچە.

کلۆ (هەو.): کوللە.

کڵۆ: کەڵپ، پلوور، کولۆ، کریست، پیپۆک، (باک.) کلوو، بێلوور، بلوور، بەلوور. ـــ قەند: کەڵپەشەکر.

کلۆپینک (زاخ.، دهۆ.): سەرکی چیا، قیتکایی سەرچیایان، کەمک، کەپک.

کڵۆت: کلۆک، کولۆت.

کلۆچ (باک.): شاخی رەشمەوولاخ و ئاژالان و ئیتر، قۆچ. جۆرە مارمارۆکەیێکی پێچ پێچە وەک بازنە.

کلۆخ (باک.): لەش، کاسەی سەر. (زا.) یەک سەر لە ئاژال.

کلۆر: چۆل، بەتال، پووچ، خالی، هالی، (هەورا.) قورژال، هلۆل، هولۆل، ناوبەتال. ــ بوونی ددان: نەمانی میناکەی و دەرکەوتنی قوولایی و چالاییەکەی. (باک.) کولێرەی شەکری فووکراو و نێوبەتال. ــ ا (زا.) کلۆچ. ــ ی: هولۆلی.

کلۆز: هەڵپەڵدوخاو وەکوو قەرە خەرمان.

کلۆس: شوێنی خۆجێیی، خۆیی.

کلۆسک (باد.): کوپەڵە.

کلۆسن (هەورا.): سندەگل، گڵمەت.

کلۆش: (باک.) بستی، کولۆش، قەسەل، قەسەر، سەرووت، لاسکی دەغلی دروراوە، کە لە سەرزەوی بەقیتی مابێتەوە.

کلۆفت: ئەستوور و زل.

کلۆک (جا.): کلۆت، سمت، کەلەکە.

کولۆک: بەکول، ئەم نۆکە ــ ە واتە دەکولێ.

کلۆکە گورگە: گولێکی تۆپی سوورە وەکوو مەخمەری وایە، لەسەرەتای هاویناندا پەیدادەبێ بستێک بلند دەبێ.

کلۆل (بل.): مەری نێوچاوان سپی. (بل.) سەرتاووسی، کەسێکە پێشەسەری تووکی پێوەنەبێ.

کلۆل: بێچارە، بەدبەخت، چارەرەش، کولۆل.

کلۆلاش (هەورا.): گیایەکی بەرزە قۆزاخەیێکی دەنک دەنکی باریک دەگرێ ددانی پێ دەناژننەوە.

کلۆلی: بەدبەختی، چارەرەشی، مەینەت. رووشە، پەتەر، کێشە، تەگەرە، قۆرت.

کلۆم (هەورا.): کلۆمک، کولۆم، قفل، سەرکلۆم، کلیل و کلۆمی دار. ــ دان: داخستن.

کلۆمک (مو.): کلۆم، سەری ئێسکی رانییە، گەی رانییە، کە دەچێتە نێو ئێکەوە.

کلۆیی: کریستالی، (باک.) بێلووری، بلووری.

کلوو: کولوو (باد.) پاتۆرە. ــ ی بەفری: (هەورا.) کلووەوەروو.

کلووەوەروو: کلوو، کولوو.

کلوور (باک.): کلۆر. کروور (پێنج سەدهەزارە).

کلووک (هەو.، رەوا.): گول، کولووک، شکۆفەی دار.

کلووکەگورگە: بروانە: کلۆکەگورگە.

کلووک نیسان: گولی نیسانێ.

کلیجە (شن.): کلێنجە، کلێنچکە.

کلیدان (هەورا.): کلدان.

کلیژە (رەوا.، باک.): کلێنجە.

کلێس: چێتێکە، کە بنەبڕبووبێ، تیرەی هەمەوەند بنەبڕبووە.

کلێسە: کلیسا، نێوی دێیەکیشە لەناوچەی قەرەداغ. کەلیشە، بۆکلیشە.

کلێشمان (زا.): کلێکە بۆ جووانی بەکاربرێ.

کلێشە: بروانە: کلیشە.

کلێل (ئەردە.): کلیل.

کلێلە: کلیلەی بەفر.

کلێلەبەفر: رنووەبەفرێکە هێشتا نەرووخابێ.

کلێلەبوون (ئەردە.): دەم چوونەکلیلە.

کلێل و کۆم (ئەردە.): کلیل و کولۆم.

کلێنجە: کلینچک، کلکی بزن و هی دووگی مەرییە، (باک.) کلیژە، (شن.) کلیجە، (کە.) کلنجک، باقل، ئێسقانێکی باریکی گرێ گرێی کورتە بە ژوور قوونی بزن و مەڕ و هەندێ گیانداری ترەوە لەجیاتی کلک.

کلێنچک: کلێنچە.

کلێنچە: کلێنچک.

کلیت (باک.): سەرۆک، سەروەر، سەردار.

کلیسا: کلێسە، دێر، پەرستگای فەلانە، جێگای خواپەرستی و فەلە و دیانانە.

کلیسە: کلیسا.

کلێسە: کلیسا.

کلیسا

کلێش: شارای خەلە و خەرمانییە.

کلێشە: بنباخەل، وێنەی چت، کە بە قەبارە دەربهێنرێ بۆ ئەوەی، کە وێنەی زۆری وەک وی لەسەر قاقەز بە هۆی چاپخانەوە چاپ بکرێ.

کلیفانک (باد.): لووتکەی چیا.

کلیکلی (باک.): باڵندەیەکە.

کلیل: (هەورا.) کرێل، چتێکی زبانەدارە قفل یا کلۆمی پێ دەکرێتەوە، کلیلی کولۆم و ئیتر.

کلیل

کلیلە (مو.): شوێنێکی قوول و چەکە با بەفری تێدا لوولدا و پڕی کاتەوە و رێگای خەلکی بگری، گێژەنەی بەفری. (سەق.) رنووەبەفر. (کە.) شەرنەخێوی، غاردانی وولاخی بەرزەیە بەدەوری خۆیدا.

کلیلەی مل: گرێی مل.

کلیل بەدەست: کلیلدار، کەسێکی کلیلی شوێنێکی بەدەست بێ.

کلیلدار: نۆکەر، کەسێکە کلیلی شوێنێکی بەدەست بێ.

کلیلدان: داخستنی دەرک و پەنجەرە و ئیتر بە کلیل.

کلیل و کۆم: کلیل و کولۆم.

کلیل و کولۆم: کلیل و کۆم.

کلینجک (فە.): کلێنچک.

کم (زیی.): پێچ، کلاوپێچ، سەروپێچ.

کمخ: کاماخ.

کمت (باک.): قوللە، نووک.

کمرە: کەمرە.

کمز (کە.): ئەوەیە، کە گووێ و کەنارەکانی تاشرابێ.

کمک (باک.): کڵاوی شەوێ.

کمکمه (باک.): قۆزی. (ڕەوا.) قومقۆمۆک.

کمکمه (باک.): کیژێ، کچێ، لەکاتی بانگ کردنێدا.

کن (باک.): کورت. ـــ کرن: کورتکردنـەوە. لا، تـەک، تەنیشت، نـک، گڤگ، با، لال، (باک.) جەم، هند، قەد، لایەن، رەخ، بال. ـــ تو: لای تۆ. ـــ بـا: لبـامن، لـەکن مـن. لـە ـــ: لـەلا، لەتـەک، چـەنی، (بـاک.) تەنشتکی.

کنا (ئەردە.) کناچە.

کناچە (هەورا.) بڕوانە: کناچێ.

کناچەکێ: خوشکەڵێ.

کناچڵێ چەم (هەورا.): بەبەڵەی چاوی.

کناچێ (زەن.، شەبە.، هەورا.): کچ، دۆت، کیژ، کچێکی هێشتا شووی نەکردبێ، ووتەیەکیشە وەکوو ووتەی کچێ.

کنار: داری نەبک.*

کنارە (کە.): شوورەی خانوو. کەنار.

کنانەوە: هەڵنەدان، لەنەشوغا کەوتن.

کنه (هەورا.): سەرنج. ـــ کردن: سەرنجدان، لێکۆڵینـەوە، لەبنچینـەدا چوونە خووارەوە.

کن بەرامای (هەورا.): کۆم دەرهاتن.

کنج (جز.): تـەنها بـە مرادخانی دەڵێـن. (باک.) بـێ نوویـژی ژنـان، تێکەوتن. ـــ ێ وی هاننە، لبەرکنجایە، بێ نوویژ، تێکەوتووە. (باک.) بـەرگ، جلـک، پۆشـاک. (ئـەردە.) چـتی کـاڵ و کـرچ.

کنجر(باد.): پەڕۆ.

کنجک (باک.): پەڕۆیەکە قاپ و کەوچکی پێدەشۆرێ، بووزوو، بۆزوو، قاپشۆر.

کنج و کۆڵ: بڕوانە: کنج.

کندر (کۆ.): (کە.) کز، کـەندر، شریتی باریک یا ئەستوورە. (بابا.) تەختە ساف، جوورە دەزوویەکی باریکە کەندری گووشی شەکر و چتی تری ئەستوور.

کندرە: دەزوو.

کندردرک: (کە.) تەشی.

کندرووس (ڕەوا.، باد.، دەش.): سندان، زلفنج، زلفنجاو، ژەهری مار، قوزەلقورت، بۆ جنێوبەکار دەبرێت.

کندۆ (بار.): گوێلکی دووساڵانەی نێرومێیە، پارگووێر.

کنر: گووش. (کە.) کەندر.

کنک (باک.): قولەبنە، قەڵەوکورت، خرپن.

کنگ (کە.): قوون، قنگ، کوون (سنە.) تن.

کنگەبان: قوونەبان. بێ ـــ: بێ قوونەبان، تەمبەڵ.

کنگر (هەورا.): کەنگر، قنگر.

کنگرەکەرانە: کەرتەشی.

کنۆرە (ڕەوا.): (هەورا.) قالنگە، دارێکی دوولکی درێژە درک و داڵـی پێ کۆدەکەنەوە و پەرژینی ئەستری پێدروستدەکرێ.

کنووس (باک.): بەرچاوتەنگ. ـــ ی (باک.): بەرچاوتەنگی.

کنوکۆ (ئەردە.): گردوکۆش.

کنێر (باک.): دوومەڵ، قوونێر. گوڵێکی زەردە، داری مەلحەم.

کنێرە: کنێرۆکە، کنێر، گیایەکە گوڵی زەرد و بۆنخۆشە تا چووار بستان بڵند دەبێ گەڵایـەکانی وەهی سێوەرەی دەچێ، وێنجـەی کێوییـە، هـەر لاسکـەی تـەنها سێ گـەڵای پێوەیـە و سـەری هـەموو لاسکـەکانی بـەگوڵی زەرد داپۆشراوە، بۆمۆریانە بەنێو چلان وەردەکرێت.

کنی (ڕەوا.): قرتماخە، قەتماخە، قرتماغی سەری کەچەڵان.

کنیست (باک.): چاونێتشەیەکە ناوبکات.

کنیوال (بان.، هەوشار): کوڕادە، قوڕادە.

کۆ (بـاک.): ژبۆنـاکۆ: بـۆ ئـەوەی کـە. (زا.) کـا. پـیرو، کۆمەڵـە ئەستێرەیەکی ناودارە بە نێوەڕاستی ئاسمانـەوە لـەنزیک کۆتـایی هـارینـدا پەیدا دەبێ. جوورە نەخۆشییەکە لە چاوی چارەوێ دەدا ڕەشکێنەکەی سپی هەڵدەگێرێ پێی نـابینـێ چارەی بەوجوورە دەکەن: یـەکێک لـە خورێنـی دەمی پردەکات لـە ماست بـەتوندی دەپرمێنـێ بـەناوچاوە ناسـازەکەیدا، تاچەند ڕۆژان ئەم کردەوەیـە دووپاتـە و سێپاتە دەکرێتـەوە لـەبـەر ئـەوەی، کەماستـەکە دەچێتـە نێوچاوییـەوە چـاک دەبێتـەوە. (فـە.) کـرژ، کێـو، زنجیرەی کۆ: زنجیرەی کێو. (باک.) کە: مرۆڤـی کـۆ تـە دیت برایی مـن بوو: مرۆڤەکەی، کەتۆ دیتت برای من بوو. (هەورا.) کووێ، کووێنـدەرێ. ـــ ملی: بۆکووێ دەچی؟. چە ـــ: لەکووێ. گرد، (باک.) خڕ، کـووم، تۆپ، برهـاڤ، (هـەورا.) گلێـر. ـــ بوونـەوە: خـڕ بوونـەوە، بـەرگهێن، بەرهەڤبوون، کۆمەڵ بوون. ـــ کردنـەوە: خڕکردنـەوە، زجێڤ کردن، برهاڤ کرن، بەرهەڤکرن، بەرگهاندن، کۆمـەڵکردن. (کرمـا.) قۆپـەن، دەغڵێکی بـەهێزە، کەلـە نـاویدا پارچەپارچـەی گچکـە، کەجێگاکـەیان بـەهێزە تێکدەنـاڵێن و بەرزدەبنـەوە. ـــ (باک.) کە، ئەگـەر، گـەر، دارا ـــ چـووە دیاربەکرێ ئەزیش دچم: ئەگەر دارا چووە دیاربەکرێ منیش دەچم.

کۆئەندامی هەرس: کەرەستەی چێکڵدانە.

کۆبە: شیرازەی پەرتووکان. (کۆ.، موک.، بابا.، هەورا.) پـەراوێز، ئـەو پارچە تیلماسکانەیە دووای نوشتانـەوەی کـەنارەکانی لـەدیوی ژوورەوەی دەدەن، سبانده.

کۆبر: شووێنی پڕوچڕ لە دەغلان.

کۆبوون: کۆبوونەوە.

کۆبوونەوە: خڕبوونەوە، کۆمەڵ بوون، گردبوونەوە، بەرگهێن، بەرهەڤبوون، جڤان، جڤین، (باک.) هێورین، ئێورین.

کۆپ (باک.): قوللـە، تەپۆڵکـەی سـەری کێـوی. ـــ ی چاف: پێڵـووی چاو، (باک.) کۆپک.

کۆپار (ئەردە.): کۆپارە، ئەستووی مل.

کۆپارە: کۆما گۆشتێکی گەورە و بەرزە بەسەر پشت ملی ووشتر و ووڵاخـەوە، دووکـی پشـتی ووشـتر. کۆسـپایی و زەوییێکـی بـەرزە.

کۆپان (هەورا.، بابا.، باد.، فە.): کورتان، پاڵان. گۆجان.

کۆپانه (کە.): ئەو تەختە تووکەیە، کەبەسەر پشتی بەرخانیەوە دێڵنەوە. (کە.) قیتایی سەرپشتی ووشترانە، دووگی سەرپشتی ووشترانە.

کۆپاندروو: کورتاندروو.

کۆپان ناخن: شیشێکی سەر دوو فلیقانەیە پووشی پێ لەکورتانی دەناخنن.

کۆپاندوور: کۆپاندروو.

کۆپان ووڕاز (هەورا.): کورتاندروو.

کۆپانی شووان (فە.): کۆچانی شوان.

کۆپەڕ (هەورا.): کاتی پووشپەڕ.

کۆپەران: کۆپەلان.

کۆپەڵ (کە.): خرکە، دەستەبەرد.

کۆپەلان: کۆپەران، جەواڵ یا تەلیسێکی پڕلەکایە لەسەر پشتی وولاخانی شەخرەکێش دادەنێن تا پشتیان بریندار نەبێ. ملوانەیەکیشە لە قایشی خڕ و ئەستوور لەملی گاجووتان لەبن نیری تا نیرەکە ملی ئازار نەداو برینداریشی نەکات.

کۆپەک (باک.): پێڵووی چاو.

کۆپەلانە (باک.): سەرەوژێر یا پەرتکردن.

کۆپیان (باک.): تێوەچوون، چوونەنێو.

کۆت: دارێکی دووپەلە دەخرێتە پێی گامێشەوە تانەڕوات. ڕووت، پەتی، قۆت، کۆل.کورت،دژی درێژییە. تەنها بۆ سەریەکار دەبرێ: سەرکۆت. دووتەختەی پانی گچکەیە وە بەر کونی مەشکە و هیزە دەدرێت لە دیوی بنەبانی توند دەبەسترێ. (باک.) قوللە، قەلات، دژ، قوللەی کێوی. ـــ کرن: گۆرانی بەدەنگی بلند کوتن. (کە.) چیلکە یا پارچەدارێکە کوندە یا خیگەی پێ پینەدەکرێ و کونەکانی پێدەگیرێ. کۆتی بەندیخانان، پێوەند، پابەند، دەستبەند، (شن.) خەلیلی، سندم، دارفەلاقە، جوورە پێوەندێکە لەدەست و پێ دەکرێ.

کۆتا: کورتەبالا. کورت، قوڵە. ـــ بوون: بڕانەوە، قەدیان. ـــ کردن: بەسکردن، بڕاندنەوە، بردنەسەر، بڕینەوە، کۆتایی پێدان، دوایی پێ هێنان.

کۆتاک (ئەردە.): مۆڵگای ئاژاڵ، پەچە.

کۆتاکردن: بەسکردن، کۆتایی پێدان.*

کۆتان: (باد.) کۆڤ، (هەورا.) کەلارە، حەوشێکە دیوارەکانی بەرزێک بلند و لەدار و پووش دروستدەکرێ، سەربانی نیە لەزستانانداا ئاژاڵی تێدەکرێ، دیواری تەویلەی ئاژاڵان لەتانۆکیش دروستدەکرێ، بۆ هەموو شووێنێکیش بەکار دەبرێ، کەمەر و ماڵاتی بەشەودا تێدا مۆڵ بدرێ. (موک.) جوورە کەرەستەیەکی جووتییە بە چوارکەلان رادەکێشرێت. کەپرێکی نزم و سەر سوواخدراوە میوەی لەسەر ووشک دەکرێتەوە، مشتاخ. (باک.) جێگای دەورەدراوی. ـــ ی (دەر.): هەوارەمەڕ.

کۆتاوین (هەورا.): کورت بین.

کۆتاوینی (هەورا.): کورت بینی.

کۆتاهاتن: دوورایی هاتن، بڕان.

کۆتاهی: کۆتایی.

کۆتایی: بڕانەوە، قەدیان، هەرەدوایی، کۆتاهی، دوایی هەموو چتێک، دوایی ساڵ، کۆتایی خەلە و خەرمان. کۆتایی تەمەن. ـــ کردن: هێنشاندن. درێغی کردن لەکارێکیدا.

کۆتایی پێهێنان: دوایی پێهێنان.*

کۆتایی هاتن: بڕانەوە، دوورایی هاتن، بڕان، لەبنەهاتن.

کۆتایی هێنان: دوورایی پێهێنان، قەداندن.

کۆتە: کۆلکەدار، جوورە دارێکی گەورەی بێ بەرە، دارێکی درێژی بە گوڵمێخ لەزەویدا چەقاوی لەلەکراو لەڕاستی هەر لەلەییێکی قوڵفێکی ئاسنی تێدایە پێبەندی تێدەخرێ. کۆتا. ـــ کردن: کۆتایی پێهێنان. (باک.) کەر، کەرکە پەزێک، پارچە مەڕێک، مێگەلێکی گچکە.

کۆتەرە: پەلەوورێکە باڵی نەمابێ. دارێکی بەرزە گۆشتفرۆشان گۆشتی لەسەر لەتلەت دەکەن، کوتە. پارچەدارێکی خڕی ئالەبارە، بنەدارێکی ئەستووری براوە. سەرەبزووت.

کۆتەشکێن (ئەردە.): پارچە ئاسنێکەلەبەردەمی بوخاری دادەنرێ بۆ تەکاندنی بزۆت.

کۆتەفڕ (باک.): هەنگووین.

کۆتەک (ڕەوا.): کوڵکی دەداتی. (باک.) دژواری، سەختی، ئازار، کوتەن. ـــ ی: زەبر، سەخت.

کۆتەل (باک.): نووشتەوار. قەراغ و کەنار نوشتاندنەوەی جلک و ئیتر. (هەورا.) ئابیدە، پەیکەر، چەمەر، دووای مردنی یەکێکی خۆشەویست، کە جوان یا ئازا یان سوارچاک و جوامێر یان ناوداربووبێ بەبەرگەکەی پشتی ئەسپەکەی دەڕازێننەوە و چەکەکانیشی پێوە هەڵدەواسن و ئەوسا پێی هەڵدەلێن و دەیگێڕن. چوکڵ و چێو، (کە.) کۆزر (بۆ دەغڵ و دان)، درشتی گوڵەگەنم و جۆ و ئیدیکەیە، کە دووای گێرەو جۆخین هەڵگرتن و هەم دووای لەبێژنگ و سەرەند دانی لەسەرەوەی بێژنگی دەمێنێتەوە، سەرکۆزرە. کۆمەڵە داروردەختێکی داربەڕوو یا مازووە، کە چڕوپڕبێ، ناوەڵە. پەیکەر. نێ ی ئاش.

کۆتەڵ: ناوە بۆ شووێنێک لەبەردەمی دێ ی سووورداش، کە داروەوەنی زۆرە.

کۆتەڵ بوون: گەورەبوونی منداڵ، منداڵەکە کۆتەڵ بووە: واتە لەخەم ڕەخسیوە.

کۆتەی (هەورا.): کەوتن.

کۆتەی ڕا (هەورا.): کەوتنەڕێ.

کۆتەی قەساو: بنەدارێکە قەساب گۆشتی لەسەر وورد دەکات.

کۆتەی کەوشدروو: بنکەدارێکە کەوشدروو کەوشی لەسەر دەدوورێ.

کۆتەیۆ (هەورا.): کەوتنەوە.

کۆتر: (فە.) کەبووتەر، کەبووتر، (هەورا.) کاواتری، (باک.) بەهیڤ، کەڤۆک، باڵندەیێکە کێوی و کەوی هەیە، بەلان کێوییەکانیان پەتر شین و سپین و بەقەد باڕۆکەیەکی چکۆلەدەبن.

کۆترە (موک.، کۆ.): کۆتەرە، سەری کوڵەکانە، دارێکی پانە لەناوەندی هەسوون و (کۆمانج) ی دەواری دادەنرێ. (ڕۆژ.) ڕەگ و ڕیشەی ئەو دارو دەوەنانەیە، کەلەژێر خاک دەردێنرێن بۆسووتاندن، کیسەڵە.

کۆترەباریکە: جوورە کۆترێکە لە کۆتری ئاسایی گچکەترو باریکتر و بۆرە و خاڵێکی لەلای گوێیەتی خووێندنی لەمەی ماڵی ناچێ، (بەرز) ترێنە، (هەو.، خۆ.، شەم.) تفتیلک، (شا.) ترێنکە، (ڕۆژ.، بار.) تووێل، قومری.

کۆترە بەرچیلە: کۆترەباریکە.

کۆترە تەقڵەباز: کۆترێکە لە هەوادا تەقڵەی لێدەدا.

کۆترە قەلاش (کۆ.): جوورە کۆترێکی کێوییە.

کۆترەکێفیلە: کۆترە، کێویلە.*

کۆترە کێویلە: کۆترە گابەل، گابەل، هی شین و سپیان هەیە.

کۆترە گاپەل: کۆترێکی زۆر گەورەیە لە لێرەواراندا دەژی دوو دێخی سپی لەسەر باڵییە.

کۆترباز: کەسێکە، کەکۆتر ڕابگرێ. ـــ ی: ڕاگرتنی کۆتران و بەخێوکردنی.

کۆترخان: کولین، (باک.) بۆرانخانە، (باد.) لیس، جێگایەکە بۆ لەسەرهەڵنیشتنی کۆتران بەتەختە یا بەچەند پارچەدارێکی لە بڵندی دروستدەکەن.

کۆتروک (بار.): فینجانی سەردارتێلانە.

کۆترهاتن (ئەردە.): کۆتایی هاتنی چتێکییە.

کۆتک (بار.، باد.، باک.): کاسە، کۆجیلە، (ڕۆژ.) تەپسی، (ڕۆژ.، هەورا.) تەشی، کەموڵە، کۆتکە. ـــ ی ئاش: کەپوولە.

کوتکە: توتکەسەگ.

کۆتکە (ڕۆژ.): ڕەگ و ڕیشەی دارییە. تەشپییەکی گەورە و قووڵی دەم واڵە.

کۆتن (زا.): کەوتن، کراندنەوەی گۆشت لە ئێسکی بەددان.

کۆتنای (هەورا.): کەواندن، خستن.

کەتی: کورزی دارین.

کۆتیلە (هەورا.): درەختێکی گچکەیە لەبەرکزی بەرزنەبێتەوە.

کۆتینای: بڕوانە: کۆتنای.

کۆچ (بۆتا.): (کۆ.) کۆریس، ئاژا لی بیّ شاخە، کەوڵ.

کۆجەڵە: کاسەی دارینی گچکە. چتێکە لە قوڕ دروستدەکرێ لە وێنەی لالەوێج لەقەدی دارەنەی قایم دەکرێ تا بنێشتەکەی تێ بچێ.

کۆجیلە: (گەرد.) شکەو، (کۆ.) قۆدیلە، کوجەلە، کۆجەڵە، کۆتکی ئاوێیە لەدارییە.

کۆچ: بزن و بەرانی بێ شاخ. نۆغز، کەل و پەلی کۆچەرییە بە بارەوە. ـــ کردن: بارکردن، ڕۆیشتن، گوێزتنەوە، کۆچەلکۆچ، بارکردنی ماڵ لە شوێنێکەوە بۆ جێگای تر. (باک.) قەدی داران، مووروەدار. ـــ کرن: ڕۆییشتن، بارکردن.

کۆچاوکۆچ: گوازتنەوە لەم کۆچەوە بۆ ئەوکۆچ، هەرکی هەر خەریکی چاوکۆچێن.

کۆچای کۆچ: کۆچاوکۆچ.

کۆچە (هەورا.): جوورە هەنجیرێکی ووردی سووروخڕی زۆر شیرینە.

کۆچەر: ڕەوەند، خێلات، کۆچەری، خاوەند مەڕ و ماڵات و دەوڵەتن گەرمێن و کوێستانێ دەکەن و ڕەشماڵ نشینن.

کۆچەرات: حێلات، خێلات، خێلەسات.

کۆچەری: چادرنشینی، چۆڵگەردی، کۆچەبەری کەسێکە نیشتە جێ نەبێ کۆچکەر و گەرمێن و کوێستانێ بکا.

کۆچەک (یەز.): مەلا، زانا، کۆچک، شێخ. کوڕێکی جووانە جلی ژنانە لەبەربکا و لەنێو پیاواندا سەمایە بکا.

کۆچەکاو (هەو.): جوورە هەنجیرێکە وەک کۆچە، بەلاّم ئەم زەردە.

کۆچەکە: فێستی سەری ژنان.

کۆچەل (باک.): بەندەری، دەهم، کەوە.

کۆچەڵە (ڕۆژ.): گەی سمتییە، جووجکەی سمتییە، جمگەی سمتییە. (ئەردە.) چالاّو.

کۆچەڵکۆچ (کە.): کۆچکردن.

کۆچبار: کۆچەر، کۆچکردن.

کۆچخانە: شوێنی کۆچکردن. (باک.) دیزەی چکۆڵە.

کۆچک (یەز.): مەلا، زانا، شێخ، (یەز.) کۆچەک. (بار.) ئاوورگ، سێکوچکی ئاوری. قۆچک، (زا.) توتک. (باد.، ئاو.): دیوەخانە. (سوورچی.) کۆچکە.

کۆچکە: قۆچکە، قولەقۆچکە، (سوور.) کۆچک، جوورە کلاوێکە سەر و گوێلاکی دادەپۆشێ منداڵ لەسەری دەنێن و لە پشتەوەش کلکی شۆڕدەبێتەوە. لە هەوراماندا نیشانەی کچانە چونکوو تا مێردی دەکەن لەسەریانە.

کۆچکردن: ئۆغرکردن، ڕۆییشتن، بارکردن بەماڵ و منداڵە بۆ شوێنێکی تر. مەبەس لە مردنیشە.

کۆچڵەبەس: چەند بەربەستێکە لەبەردەمی تیرەی مەرەزە لەزەوی بەرز و نزمدا بۆ ئەوەی، کە ئاوەکە پۆنگ بخوواتەوە بەتەواوی هەموو مەرەزەکە ئاوبدات، کۆچڵەبەست.

کۆچڵەبەست: کۆچڵەبەس.

کۆچماڵ: کۆچێکی گشتییە و بەو مەرجەی کەس بەجێ نەمێنێ.

کۆچمێش (باک.): خەڵفی مێش هەنگووینییە، کەلەنێو قەڵەشتی بەرداندا دیاردەکات.

کۆچ و بار: بار و بارخانە، ماڵی کۆچەری، کە لە وولاّخ نرابێ، تڵمیت.

کۆچ و ماڵ: کۆچ و بار.

کۆچەهەڵکۆچ (ئەردە.): کۆچاوکۆچ.

کۆچی دوایی: مەبەس لە مردنییە.

کۆخ: ـــ ی سەگان. (باک.)کولانە، ـــ ا مریشکا: کولانەی مریشکان، زنجێکی گچکەیە لە نێو باخ و باخچاندا. لۆدە کا، کە هەمووی سوواخدرابێ. تەویلەی ڕەشەوولاّخان، کۆماج، زنج، قوورچک، قووخەل، کۆژگە، قۆخ، قووخ، کێپل، خانووچکەی باغ و بێستانان، کۆچەران زەوی قووڵ دەکەن و داران بەو جووره (٨) بەسەری دا ڕایەڵدەکەن و گیای بەستراوی باقەباقە لەسەر دادەنێن بۆ مەڕ و ماڵاتانی بەکاردەبەن. خانووچکەیەکی دەمەکییە لە دەرەوەی ئاواییدا تەنها هاوینان تێیدا دادەنیشن یا میوە و دەواری تێدا پەروەردە دەکەن.

کۆخا (هەو.، کە.): کوویخا، کەیخا.

کۆخاندن: کوخیاندن، قڵخاندن.

کۆخە: قڵخە، کووخک، کووکە، (هەورا.) قۆزە، (زمن.، داودە.) کۆکە، قۆزە، کووپکە، (هەورا.) قوزە، قفە. (باک.) تەپاڵە، شیاکە، ڕیخ.

کۆخەر (باک.): جوورە ترێیەکە.

کۆخەرەشە: کۆکەرەشە، (هەورا.) کەرگەقاز، کۆخ بۆقە، (هەورا.) خەفەخان، کۆخەیێکی پیسە لە کۆخینیێ داخرەخرِی لەگەرووی دێ.

کۆخەکۆخ: قڵخەقڵخ، کۆکەکۆک.

کۆخ بۆقە (هەورا.): کۆخەرەشە.

کۆختە: قۆختە. ـــ ی ماسی گرتنێیە.

کۆخک (باک.): کۆخ، زنج، ژوورێکی گچکە.

کۆچک (زا.): کۆخە، تارا.

کۆخن: قڵخن، کوخکی کەسێکە زۆر بکۆخێ.

کۆخوواردنەوە (ئەردە.): پارێزکردن و سڵەمینەوە لەچتێک.

کۆخین: کۆکین، قڵخین، کوخیان، کوخین، قۆزین، ققین.

کۆد (باک.): بەرمیل، چەلەنگ، پیپ، دەفرێکە تا (۲۵) کیلۆیان دەبات. ـــ چێکەر: چەڵەنگساز، بەرمیلساز. (باک.) قفل. کاسەیێکی گچکەیە شوان شیری تێدا دەدۆشێ.

کۆداندن: پێکهێنان، دنەدان، لەسەرخۆبوون.

کۆڕاندنەوە: سەرزەنشت کردن.*

کۆڕنەنەوە: کۆڕاندنەوە.*

کۆدە: خورامە، مەرانە، پارەیەکە لە جیاتی سەرانەی ئاژاڵان وەردەگیرێت، (هەورا.) قۆچان، شاخانە، (کە.) پووشانە، مەکات، پووشانەیێکە، کە خاوەند زەوی لە ئاژا ڵداری دەستێنێ.

کۆدەل (باک.): تەختەبەردی دەریایی.

کۆدەڵە: چیایەکە کەوتۆتە باکووری رۆژهەڵاتی رەواندزێ بەلای حاجی ئۆمەراندا.

کۆدچێکەر: (؟).

کۆدک (باد.): کەشکەژنۆ، بەردێکە سەنگی دوو کیلۆیە. (باک.) تفلی گچکە.

کۆدۆ (باک.): ژوورک. کێوێکی بڵندە کەوتۆتە رۆژهەڵاتی رەواندزێوە بەلای سنووری کوردستانێوە رێی دە کاتژمێران لە رەواندزێ دوورە، (کۆچەران) سەرسوول.

کۆدیلە (هەو.): کووپەڵەی رۆنی. (هەو.) جەرِرە یا کەدینەیەکە سەرەکەی نەمابێ.

کۆر: کوێر. (رەوا.) کۆڵ، جلک شووشتن.

کۆڕ (هەو.): کوێر. ئەنجومەن، کۆمەڵی گیاندار. مەیدان، گۆڕەپان. ئاڵقە.

کۆراف (مەر.): پارچە. ـــ حەرد: پارچەی زەوی.

کۆراڤ (باد.): قوراو، ئاوی شلوێ. کوێراو، کەندێکە ئاوی ووشک بووبێ.

کۆڕان: حیلە، حیلاندنی ئەسپ.

کۆڕانەوە: کورووزانەوە.

کۆڕاندن: حیلاندنی ئەسپ، پرماندن.

کۆڕاندنەوە: سەرزەنشکردنی کەسێکی چەند جاران.

کۆڕانەوە: کۆڕاندنەوە.

کۆراو: کوێراو، کۆراڤ، کوێرەکانی.

کۆرەبەشک: جوورێکە لە مشکە کێوی.

کۆرایی: کوێرایی. چاو سپی بوون: ـــ داهاتن: کوێربوون، چاو تاریک بوون.

کۆرە: کوێر.

کۆڕە: پرمەی ئەسپە لەکاتی غوبایی دا، دەنگی بەرزی گریانی بەکوڵ.

کۆرەبژە (رەوا.): جووانووە ماینێکی پشتە نەکراوە واتە زین نەکراوە و کەس سوواری نەبووبێ و تەمەنی دووساڵانە بێ بەرانبەری دووبڕییە، کە جووانووەئەسپە.

کۆرەکە: کۆرکۆرەی ئاش، نێی ئاش، ناوی بە کۆرەکەی ئاشی دایە.

کۆرەکۆر: کۆرەی یەک لە دووای یەکتری.

کۆرەلاش: گیایەکی بەهارییە لە شنگ دەچێ، بەڵام ئەم گەڵای پانترە.

کۆرەمار: کوێرەمار.

کۆرەمشک: مشکەکوێرە.

کۆرەوەری: کوێرەوەری.

کۆرە وەییاب: قۆلە رەییاب.

کۆرپە: ساوای گیانلەبەر و سەوزایی. داری هەڵپاچراوە، کە تازە لق و پۆپی دەرکردبێتەوە؛ نزاری دارا بەشێکی کۆرپەیە و بەشێکی برِەیە.

کۆرپەیی: ساوایی.

کۆرپەڵە: مندا ڵێکە لە نێو مەلۆتکە یا منداڵداندا بێ.

کۆرپێگرتن: سەرنانە سەریەکێک و بەزم پێ گرتنی.

کۆرت (باک.): قۆرت، چاڵ، قووڵکە.

کۆرتال (باک.): کەند، قورت، قووڵکە، خر، شووێنێکە سێلاو دریبێتی.

کۆرتک (باک.): قووڵکە، چاڵ. ـــ چاڤ: قوڵکەی چاو.

کۆردەرە: شیوێکە هەمیشە ئاوی نەبێ.

کۆردەر: ناودۆڵ و دەرەیەکە، کە دەرنەچی.

کۆردەرزی (باک.): دەرزیلە.

کۆردوندان: وەجاخ کوێر، بێ منداڵ.

کۆرس (باک.): رەق، قاییم.

کۆرِس (زا.): جۆلاً.

کۆرسکەر (باک.): جۆلاً، تەوونگەر.

کۆرشک (باک.): کەروێشک.

کۆرِک (بار.): کۆخە.

کورک (باک.): کوێروو، ژەنگی دەغلی.

کۆرکۆرە (باد.): کۆلارە، داڵ، (زا.) کۆلارەمار.

کۆرکۆری: کارکارۆک.

کۆرگە: جێگای کۆبوونەوەی چەندکەسێک.

کۆرمیچەک (باک.): چین و لۆچی روو، گرژی روو.

کۆرنگان (باک.): گیایەکە.

کۆروکانی: کوێری، بێ چاوی. ئاژاڵی گوێ چکۆڵە، (هەورا.) کەرە. (خۆ.) کۆڵ و کانی، جلک و لەش شوشتن. ـــ کردن: جل شوشتن.

کورنۆش: بەشێوازەوە چەمانەوە و نێوچاوان لەسەرزەوی دانان، کورنۆش.

کۆری: کوێری، بێ چاوی. ئاژا ڵی گوێ چکۆڵە، (هەورا.) کەرە.

کۆڕێ (ڕەوا.): کۆڵ، جلشوشتن.

کۆڕیان (ڕۆژ.): ئاودڕ ئەو جێگەیە ئاودڕی دابێ وەکوو نیمچە کەندەلانی لێ کردبێ.

کۆرەدار: کۆمەڵەدارێکی چڕی بەیەکاچووە.*

کورەک (ئەردە.): کورژک: زمانەی چت.

کۆرەکە: کۆرکەرەی ئاش، نێی ئاش، ئاوێ بە کۆرەکەی ئاشیدا چێ.

کۆرەلاش: گیایەکی بەهارییە لە شنگ دەچێ، بەلاّم ئەم گەلاّی پانترە.

کورپە: بۆسە، خۆشاردنەوە.

کورپە: دوواکەوتوو، ساڵێکی باران دوواکەوێ و درەنگ بیارێ بەهاری ساردبێ پێی دەڵێن ئیمساڵ شوواڵەی کورپەییە. بەبە، کورپەڵە، بەبەڵە، منداڵی شلک و ساوا.

کۆریس: بزنی بێ شاخ و کوڵ.

کۆری: کوێرایی، چاوسپی بوون. کوێری.

کۆرایی داهاتن: کوێربوون، چاوتاریک بوون.

کۆرە: هاوار، فیغان.

کۆرەپان: کۆپەران.

کۆرەکوا: حیلەحیل، دەنگی ئەسپییە لەکاتی سمکۆڵێدا و یا لە کاتێکیدا، کە خاوەندەکەی سوواری بێ؛ کۆلارە، دا ڵ.

کورپەڵە: کورپە، بەبە، بەبەڵە.

کۆریان: کۆران.

کۆرگ (ئەردە.): کوێرووی دەغڵی.

کۆرپانەوە: کۆرانەوە.

کۆرزیوان: گیایەکە سێ بست بڵند دەبێ بەگەلاّیان داپۆشراوە گەلاّیەکەی وە زمانی مالاّتی دەچێ و تووکن و تۆزاوییە گوڵی سپی و شین دەردەکات و لە نێو گوڵەکانیدا زیوانی تێدایە.

کۆریت: کۆڵیت، خانووچکەی هاوینانە. کولانەی مریشک.

کۆڕی دڵداران: مەیدانی دڵداران.

کۆڕی زانیاری کورد: ئەنجومەنی زانیاری کورد.

کۆریس (ڕەوا.): بزن و نێری بێ قۆچ و بێ شاخ یا شاخ شکاوە، (هەورا.) کۆڵ، (کە.) کۆلیس. (خۆ.) مەڕ و کاووڕ یا بەرخێکە دەم و چاوی سپی بێ.

کۆریشک: لۆچی کالاّو هەمووچتێکی تر.

کۆرین (باک.): بۆڕاندنی وولاّخانە.

کۆز (باک.): پۆلوو. کۆزی بەرخان. شوێنێکە بەرخۆڵە و کاری تێدەکرێ، کە تازەبوون و شلکن. (هەورا.) کۆزک، تەویلەی هاوینی کار و بەرخ و بزنانە لە دەرەوە، پەاوان. ژوورێکیشە لە تانۆک دروستەکرێ بۆ کار و بەرخان، پەچە. هەوارگە، لەوەڕگە.

کۆزانە (زا.): جوورە ترێیەکی گلوگەورەی خڕە.

کۆزانین: کۆڕی زانیاری.

کۆزە: جێ مۆڵگەی کار و بەرخانە. (کە.) کەسێکە سپیاتی ڕیشی لەڕەشی پتربێ.

کۆزەرە: ئەوپارچە گوڵەگەنم و جۆیانە و ئیترە، کە دووای گێرە یا دابێژتنی بەسەر بێژنگیدا مابێتەوە، واتە ئەو دەنکانەیە، کە لەناوکیفی خۆیاندا ئەهاتبنە دەرەوە.

کۆزەرەڕیشە: یەکێکە ڕیشێکی بۆزی هەڵپڕووزاوی بێ.

کۆزەسپیندار: چنارستان، دارستانێکە هەمووی چناربێ.

کۆزەکردن: ساراپان لەکۆزێدا کۆکردنەوە.

کۆزپە: کۆسپە، لەسەر ڕێگای چیاو دەشت و ئیدیکەدا بەرد یا هەورازو کەندالێکە ڕێگا بگرێ یا لەنێو ڕێگایەدا بێت.

کۆزچک (باک.): جێگایەکی گچکەیە بۆ خۆ تێداشاردنەوە.

کۆزر: کۆزەر، کۆتەڵ، گیایەکی گێرەکراو و ووشککراوەیە و لەکادێنیی دەکەن پێی دەڵێن.

کۆزرو بەربەلان: بڕێتییە لە لێدانی یەکێکی ئێگجار زۆر.

کۆزک (باک.): کۆزی ئاژاڵان.

کۆزکردن: چەند وولاّخێکی یا تاکێکی بە گوریسی درێژ بەستنەوە بۆ لەوەڕێ، (ڕەوا.) ڕاتەوراندن.

کۆزلاخ (باک.): کۆخک، خانووچکە، کۆخ، خانووی گچکە و نزم.

کۆزلۆک (زاخ.): تەرزەی وورد، (موک.) تەرزەڵووکە، گلێرە، (هەورا.) گژنیژە.

کۆزی (باک.): گۆشە، کەلێن.

کۆزمان: دەستە زانایەکی پسپۆڕی زمانەوانییە، کە لە ووتەی زمانێک بکۆڵنەوە.

کوژگە (کۆ.): (کۆ.) دزکۆژکە، جێگای خۆلێشاردنەوەی دزانە یا هی کەل و پەلی دزیارییە. چاوە خانووێکی پەرپووتە لەدەرەوە.

کۆژن (باک.): کرۆژتن.

کۆژی (باک.): گۆشە، قولینچک.

کۆس: بەخت، چارەنووس. ـــ کەوتن: مردوو لێ مردن. (ئەردە.) کۆست، کۆسپایی.

کۆسار: کۆپارە، کێوووستان، کوێستان، شووێنێکە، کە شاخ و داخی زۆربێ.

کۆساران: هاوینەوار، کوێستان، کۆساڵ.

کۆساڵ: کۆسار، کوێستان.

کۆسە: کەسێکە تووکی لە ڕیش و سمێڵی نەهاتبێ یا ڕیشی زۆر تەنک بێ، (باک.) بەرکووسەج. (باک.) دەغڵی بێ بڕ. جوورە ماسییەکیشە.

کۆسەبەبە (هەو.): بووکەبەبارانە، کۆستەوەی.

کۆسەر (باک.): دیوار، میچ.

کۆسەرە: مرازێکی دارتاشییە.

کۆسەک: کۆستەک.

کۆسەمووی (کە.): کۆسەبەبە، بووکەبەبارانە.

کۆسپ: بەرزایی کەم لە زەوی، قورت و کارەساتی ڕۆژگار.

کۆسپایی: کۆسپ.

کۆسپە: تەمباز، کەمباز، ژوورک، کەندال، هەوراز، بڵندایی یا بەردێکە ڕێگای گرتبێ یا ڕووداوێکە، کە پەکی کاروبارو مەبەستێک بخات، بەرهەڵست، لاست، کۆسپایی.

کۆست: کۆس، بەخت، چارە، بەڵای گەورە.

کۆستە: کۆسە، کەسێکە مووی ڕیشی نەبێ یا زۆر تەنک بێ. ناوی دوودێی لە یەکتری نزیکن لە ڕۆژاوای سلێمانی.

کۆستەبووکە: (کە.، هەورا.) کۆسەمووی، (هەو.) کۆسەبەبە، بووکەبەبارانە.

کۆستەک (کە.): گوریسێکە گوێدرێژی پێ پەیوەند دەکرێ. (باک.) هۆ، نێوبژێکار، قولفەیێکی چەرمینە بە کێلانی خەنجەرەوە لە مشتووەکەی هەڵدەکێشرێ تا نەیەتە دەرێ.

کۆستەکۆست: بریتییە لە چاوڕاوکردنی چەند کەسێکی لەگەڵ یەکێکی بۆ دەست برین و هەڵخەڵەتاندنی.

کۆستەکی (باک.): نێوبژێکاری.

کۆستەمووی: کۆسەمووی، کۆسەبەبە، بووکەبەبارانە، ساڵێکی کە ووشکە ساڵ بێ و لە بەهارێدا بێ بارانە بێ دووکەس یەکێکیان ڕووی خۆی ڕەشدەکات و ئەویتریش جلکی ژنانە لەبەردەکات دەستی یەکتری دەگرن ماڵەوماڵ دەگەڕێن ئاویان بۆ نەخشەی بارانە پێدادەکەن.

کۆسکەفتن (ئەردە.): کۆستکەوتن.

کۆستکەوتن: تووشی نسکۆو ڕووشەیێکی گەورەهاتن، بەخت وەرگەڕان، لێقەومان، خۆشەویست لێ مردن.

کۆستکەوتوو: بەخت وەرگەڕاو، دڵسووتاو.

کۆستەک (کە.): گوریسێکە گوێدرێژی پێ پەیوەند دەکرێ. (باک.) نێوبژێکار.

کۆسی (باک.): قوم. ـــ کرن: قومکردن.

کۆش: پاشۆڵ، دامنە، داوێن. ماوەی بەرو وورگ و ڕانیی مەردومە لەکاتی دانیشتنیدا.

کۆشان: کۆشین، تێکۆشین، کۆشش.

کۆشە: کۆشین، تێکۆشین.

کۆشەر: کۆشیار، هەوڵدەر، تێکۆشەر.

کۆشەلان (ئەردە.): کۆگایەک لەتەپاڵەیە ناوەکەی پردەکرێ لە پووش و پەلاش بۆ سووتاندنی.

کۆشەوە: هەوڵدان، کۆشش، تەقەلا، خەبات، شەرک. ـــ کردن: تەقەلادان، تێکۆشین.

کۆشش: هەوڵ، تەقەلا، خەبات. شانەی تەونی. ـــ کردن: هەوڵدان، تەلاشکردن بۆچتێک.

کۆشک (هەورا.): سەرا، تالار، تەلار، باڵەخانە، سەراپەردە، تاق، (دەر.) بانهەڵبان، خانووی بەرز و خۆش. (باک.) کوولەکەی ووشک. (زا.) کڵێنەی ئاو خوواردنەوە.

کۆشکار (باک.): کەوشدروو، پینەچی. (باک.) ـــ ی: کەوشدرووێتی، پینەچێتی.

کۆشکە (زا.): جوورە هەرمێییەکە، نێوی دێیەکیشە لەبۆتان.

کۆشکەلان: قەلاخدان، تەپاڵدان. سەرانگۆلک. *

کۆشیار: تێکۆشەر، هەوڵدەر.

کۆشین: کۆشان، تێکۆشین، هەوڵدان، تەقەلادان، خەباتکردن، زۆرتێکۆشین: حەشرکردن.

کۆف (باک.): ئەو ئەستوورایییە، کە لە منداڵییەوە بەسەر پشتی کووڕانەوە دەبێ، کووڕ، کۆم.

کۆفک (دزە.، شوا.): ڕەحەتی. گولینگی کڵاوانیشە.

کۆفی: سەرووپێچی ژنانە، کۆفیک، پێچ، جوورە گرێیەکیشە ژنانی کوردستانی باکوور لە ڕاستی نێوچاوانیان دەیدەن لە پێچی سەریان بۆ جووانی.

کۆڤ: کۆتان، تەویلەی ئاژاڵان، غار، ئەشکەوت.

کۆڤار: گۆڤار، بڵاوکراوە، یا ڕۆژنامەی هەفتانە، مانگانە، یا وەرزانەیە. *

کۆڤان (زا.): برین. (باک.) ناهەکێشان.

کۆڤانا (باک.): بێدادی و جەورێکە لە کەسێکی کرابێ پاش ماوەییێکی وەبیری بێتەوە هەوڵ بۆ تۆڵە ئەستاندنەوەی بدات.

کۆڤاندار (زا.): بریندار. ـــ ی: برینداری.

کۆڤک: ڕەحەتی.

کۆڤنک (زا.): (باد.) کەرەکیفە، کەروو.

کۆڤی (باک.): کێوی.

کۆڤیک (یەز.): کۆفی، سەرووپۆتراکی ژنانە. (باک.) نرخدار، بەهادار.

کۆک: شەلاڵ، (موک.) تەریب، لەخاکی باباندا بەدروومانێکی دەڵێن، کە بەدەستدەکرێ و دووایە بە ماکینە. پۆشتە، بۆشناغ، پەرداغ. جووان، دەلال، چتی سازی لەبار. دەوڵەمەند. (هەکا.، کە.، باد.) ڕەگ و ڕیشە، بنچینە. چتی سازولەبار؛ چاپخانەکە زۆر کۆکە. ڕەگ و ڕیشە. (زا.) پەلپ.

کۆکان: شریت یا گوریسێکە چەند ئاڵقەیەکی تێخراوە لەملی کار و بەرخان دەکرێت، ئەشکێل، سەمەندۆک.

کۆکە (ڕۆژ.، زەن.، کە.، گۆرا.، دا.): کۆخە. دەنگێکە لە گەرووی گیاندارەوە دێتە دەرێ بەتەکان بە هۆی خوروویەکەوە، کە لە گەروویدا پەیدا دەبێ، نێوی دێیەکیە لە موکریانێ.

کۆکەڕەشە: کۆخەڕەشە، جوورە کۆخەیەکە، کە بە منداڵ بگا دەنگی وەک کەڵەشێری لێدێ.

کۆکەکۆک: کۆخەکۆخی یەک لە دووای یەکتری.

کۆکەن: ئاڵف برین، گزرەخستن.

کۆکەنار: بەری گیای خاشخاشییە تێکوڵی خاشخاشی بە هاڕراوی لەگەڵ شەکری دەدرێ بە منداڵی کەم خەو تا خەوی لێ بکەوێ.

کۆکردن: کۆکردنەوە. سڵەمێنەوە.

کۆکردنەوە: داوەرووکاندن و کۆمەڵەکردن و گردکردنەوەی چتی بڵاو، برهاڤکرن، بەرهەڤکرن، ڤەهەواندن، (باک.) ڤەیدان، دان بەرهەڤ، زجێف کردن، بەرگهاندن، گردکردنەوە، خڕکردنەوە وە کۆکردن. ــ ی گژو گوڵ و گیا و مێوە: چنین.

کۆک کردن: قورمیش کردنی کاتژمێر، پۆشتەکردن، سازکردن.

کۆکگرتن: پەڵپ گرتن، شەلال کردن، تەقەڵ لە کالاّدان بە درشت بۆ ڕێک وەستانی.

کۆکلاخ (هەورا.): چەقە، جوورە بنیشتێکە.

کۆکلاش: گیایەکی کوێستانییە لاسکەکەی برینـدار دەکـرێ چتێـک دەردەدا وەکوو بنیشت دەجوورێ، کۆکلاشک.

کۆکلاشک: کۆکلاش.

کۆکم (باک.): کۆن، ئەنتیکە.

کۆکمانە (ئەردە.): زامێکە لە مەلاشوودا پەیدا دەبێ.

کۆکۆ: کۆمەڵ کۆمەڵ. کووکی.

کۆکی: ئاشتی یارێکی، ڕێکیەتی، تەبایی. نا ــ: دووبەرەکی، دووبەندی. پۆشتەیی، کۆک و ناسازی. جووانی. دەوڵەمەندی. (باک.) پەپوولە.

کۆکین: کۆخین، قفین.

کۆگا: کۆمەڵێکی گەورەیە لە هەمووچتێکی، دووکانێکە هەمووجوورە چتێکی لێ دانرابێ. کۆگە، کۆڕ، ئەنجومەن. ــ ی چتی: کومەڵە، کۆما، ئەنبار، ئەمبار (عەنبار).

کۆگابازی (ئەردە.): جوورە یارییەکە چتێکی لەژێر خۆڵیدا دەشارنەوە هەر کەسێکی دۆزیەوە دەیبا بۆ خۆی.

کۆگادان (ئەردە.): کۆکردنەوەی چت و کردنی بە کۆگا.

کۆگە: (هەکا.) ڕوونشتاخ، کۆگا، دیوان، ئەنجومەن، جێگایە چت یا گیـان لەبـەری زۆر لێ کۆبێتـەوە. (هـەورا.) کـووێ؟، بۆکـووێ؟.

کۆگەڕەشە: کۆخەڕەشە، (هەورا.) کەرگەقاز.

کۆگەوان: سەرپەرشتی کۆگا.

کۆڵ: گیایەکی کوێستانییە گەلای درێژکۆڵەیە بنەکەی سوورە دەکرێتە کەلانە. (هەو.) پشتە، پشتی، (خۆ.، ڕەوا.) تـل، تێلەکە، تەلاش، گوورز، (دەر.) تیلە، چتێکە ئادەمیزاد بتوانێ بەپشتی هەڵیگرێ. لە ــ بوونەوە: ڕزگار و ئاسوودەبوون، لە ئێخەبوونەوە. لە ــ کردن: چت یا گیان لەبەر بە پشت هەڵگرتن. لە ــ کردنەوە: کۆتایی پێدان، خۆڕزگارکردن. ــ خستن: کۆڵ دانان. سست، دەستەوەستان، تەپ، بێدەستەڵات، خاو. جاش، جاشک، جاشەکەر. نەبڕ، کول، هەموو جوورە پاچ و بیوور و ئیتر، کە زۆر کاری پێکرا ــ دەبێ، کول و نەبڕ دەبێ. دەست یا پەنجە قرتاو، گیان لەبەرێکە دەستی یا پێی یا هەردووکیان کۆڵ بێ. (کە.) کوتە (بۆ دەست و پێ)، (ڕۆژ.) پێکۆڵ، پاکوور. کۆڕیس، بزنی بێ شاخ، گیان لەبەری بێ شاخ. (هەورا.) قەم، تەبەکی هەویری. جلشوشتن، شیو، (کە.) کوڵ. (ئەردە.) هاڵ، ئەشکەوت. (زا.) دۆڵیانەی ئاشە، کە دانەوێڵەی تێدەکرێ، کە ووردەووردە بچێتە ناو چەرەخۆڕەوە. (باک.) بێ شاخ، کۆچ، کۆڕیس، کوّل، کۆلیس، شاخ کورت، شاخ شکاو. (باک.) ڕووت، ڕەووت و قووت، کۆت. (کە.) جۆگەیەکە وەکوو ئاخوڕ دروست دەکرێ لە قسڵ و گێچ یا لە تەنەکە لەو ئاواییانەی، کە ئاویان نییە ئاوی تێدا دەدەن بە ماڵات و وولاغ و ئاژاڵان.

کۆڵ (باک.): سەکۆ، دووکانۆکە کووڤ. (باک.، دهۆ.) ئاخوڕ. (هەو.، خۆ.، زرا.) ئەندازەیێکی پێوانێیە پڕ بەتەنەکەیەکی، (دەر.) کۆتک، (ماوەت.) جامەریە، دوو ــ قەسناخێکییە.

کۆڵار (باد.): کلاو.

کۆڵارە: باڵندەییێکە، کۆرکۆر، کۆلارەمار، باڵندەیێکی گۆشتخۆری زیاندارە وە داڵی دەچێ. (کۆ.، موک.) بادەوە، منداڵان جوورە چتێکی لە قاقەزی ڕەنگا و ڕەنگ دروستدەکەن و هەڵیدەدەن بە حەوادا، بەدەزوو دەگیرێ.

کۆڵارەمار(زا.): کۆلارە، (باد.) قرغۆ، کۆرکۆرە، داڵ.

کۆڵان: کووچە، کووە، لکێکە لە گەرەکێکی. کوڵین، هەڵکۆڵین، هەڵقەندن، کەلیان.

کۆڵانە: وەکوو کۆڵان، وەکوو بەندان، بەندەیانە، وەکوو نۆکەران، بەندەوار. بەخششی کۆلە و نۆکەران.

کۆڵاندن: هەڵکۆڵین، هەڵقەندن.

کۆڵانکوت: زۆر گەڕۆک.

کۆڵاو: هەنگامە، کارەسات، ڕووداو، خەم و پەرۆشێکی زۆرگەورە، ڤچان، پێشهاتن.

کۆلاو: کەلەبەر.

کۆلە (ڕەوا.، هەو.، کە.): بەندە، بەنی، خولام، نۆکەر، کۆیلە.

کۆڵە: شووتی گچکە، بەچکەی گیاندار، کەر. شێری گچکە: شێرکۆڵە. (کە.) کاڵەکی نەگەییشتوو، کاڵک. شانازی. ــ کردن: شانازی کردن.

کۆڵەبار (ئەردە.): کۆڵەکەیەکە درابێتە بەر لقێک، کەبەری زۆر گرتبێ تانەشکێتەوە.

کۆڵەبەس(هەورا.): زڕکوڕ. منداڵێکە، کە زڕدایکی هەر لە کۆڵی کات، کە پێی بڵێین بۆ چی هەر بەکۆڵتەوەیە ژنەکەش بڵێ: تا نەی بینم، گۆیا زڕدایکێک هەمیشە زڕکوڕی خۆی لە کۆڵ دەکرد لێیان پرسی ئەوە هێندەت خۆشدەوێ بۆیە وا هەمیشە لە کۆڵت کردووە؟ کوتی خووا دەیزانی زۆرم ناخۆشدەوێ دەمەوێ چارەی نەبینم.

کۆڵەبەست: کۆڵەبەس.

کۆڵەبزە: کۆڕەبژ، جووانووە ماینێکە دوو بەهاری دیتبێ.

کۆڵەبزە (کۆ.): کاریلەی ساوای پەکمانگییە.

کۆڵەبی: درەختی کووررووز، نێوی دوو دێیانیشە لە ناوچەی سەنگاو و تانجەرۆ.

کۆڵەدار (خۆ.): کۆڵکەدار.

کۆڵەمر: هەڵدڕ، هەڵکۆڵ. کەسێکە باش لەچت بکۆڵێتەوە.

کۆڵەمزێرینە (هەورا.): کۆڵکەمزێرینە.

کۆڵەسی: دارێکی ئەستووری کلۆرە، کە هەنگ شانەی خۆی تێدا هەڵبەستێ.

كۆڵەسی: مێیەکە، کە لە تەمامی تێپەڕیبێ و قەدیشی ئەستوور بووبێ.

كۆڵەكە: ستوون، ئەستووندە، هەستوون، (باک.): پاژەر. ـــ ی سەر دوو فلیقانە: دووگووێ، دووگێ، هاچە. پردێکە کوڵلە بەرێچکە بەسەر چۆم و زێیاندا دروستی دەکەن و بەسەریدا دەپەڕنەوە.

كۆڵەكەجەرە: دارێکە دەدرێتە بەر چەرخی سەربیر بۆ ئەوەی، کە نەخولێتەوە.

كۆڵەكەی پشتی: کاریتەی پشتی.

كۆڵەكەزێڕینە: کۆڵکەزێڕینە.

كۆڵەكەی سینگ: ئەو ستوونەیە، کە ئێسکەکانی سینگ و پەراسووی پێوەیە.

كۆڵەكێ (هەورا.): کۆڵەکە، ئەستووندە.

كۆڵەوار: پەرێشان، فەلەکزەدە، چارەڕەش، لێقەوماو، بریندار. ـــ ی: پەرێشانی، چارەڕەشی، لێقەوماوی.

كۆڵەوانە: کۆڵوانە.

كۆڵەوەژ: کۆڵەوروژ، تەندوور شێوێن، (دەر.) دارتەندوور، بەراگر، دارێکی باریکی درێژە ئاگری تەندووری پێخۆشدەکرێ و تێکوەردەدرێ.

كۆڵەوەس (جا.): زەرمەندا ڵ (کوڕ یا کچ)، لەنێوانی ژن و مێردێکیدا ئەگەر هی ژنەکەی لە مێردێکی ترە، خۆ کە هی مێردەکەبێ لە ژنێکی ترە. (کرما.) گەفێکە لە پێش پەڵەیدا چاندرابێ و پنجی داکوتابێ، (هەورا.) کۆڵەبەس، ڕەپستە.

كۆڵەووژ: کۆڵەوەژ، تەنوورشێوین، دارێکە تەندووری پێ تێک وەردەدرێ.

كۆڵەوێز: هەڵبەستی لەنگی نارێک.

كۆڵەیی: بەندەیی، بەندەگەری.

كۆڵەییتی: بەندەییتی، بەندەگەرێتی.

كۆڵبەند (باد.): پەرستگا.

كۆڵبەند: کۆڵوانە.

كۆڵپێدان: بەزاندن.

كۆڵدان: بەزین.

كۆڵدەر: بەزێن، چیرە، کۆڵ نەدەر، نەبەز، خۆگر.

كۆڵدر (باد.): پەرستەر، هەرێس.

كۆڵران: هەڵکۆڵران، هەڵدران.

كۆڵزووانە (کە.): زمانەگا، گیایەکی بەهاری و درووداز و زبرە.

كۆڵک (بابا.): چتی بێ کەڵک، ددانی بنرزیو. نیشانە، مەزرەقێکی بێ کەڵکە مەزرەقی بەسەردا دەکوترێ. کۆتەرەداری رزیو. کۆڵکەدار و ددان و مێوی و نیتر، کۆڵە، (هەورا.) کۆتەرە. ـــ ی ددانی: کۆتەک. مەزرەقێکە لەگەمەدا دادەکرێ.

كۆڵكانی (خۆ.): جلک شوشتن لەسەر کانی و جۆگان.

كۆڵكە: ناتەواو، نیمچە، کۆڵکە. داری ئەستوور.

كۆڵكە خووێندەوار: نیڤ خوێندی.

كۆڵكەدار: کۆتەرە، کۆتە، کۆڵە.

كۆڵكەر: جلشۆر.

كۆڵكەزێرینە: (باک.) تیرەژە، شەوبەندەرۆژ، (سووررداش) پەلکەزێرینە، (کە.) ئەستوونەزێرینە، کەسک و سۆر، پەلکەرەنگینە، (دەر.) زەرد و سوویر، (زەن.) زەرد و سوور. کۆڵکە زێرینە (کرما.) کەوانی ڕۆستەم.

كۆڵكەمەلا: نیمچە مەلا.

كۆڵكەمیرزا: نیمچە میرزا.

كۆڵكردن: کولکردن. کردنە کۆڵی چت.

كۆڵگە: جێی حەسانەوە و پشووداتی چەند ڕاوچیەکە.

كۆڵگێڕ: کەسێکە بە کۆڵ چت بگێڕێ بۆ فرۆشتن.

كۆڵكێش: پشتی کێش، تێلەکەکێش. ـــ ی: پشتی کێشی، تێلەکەکێشی.

كۆڵمەك (موک.): (هەو.) نێک، قوڵسان، کوولێمەک، کولۆک.

كۆڵنەدەر: نەبەز، خۆگر.

كۆڵنج (هەورا.): قۆڵنج.

كۆڵنجان: گیایەکی گەرمە بە کوتراوی لەسەر جێگای ئەندامی یەکێک دادەنرێ، کە تووشی ڕەقینەی بووبێ.

كۆڵنجە: تووی نەگەییو.

كۆڵنجكە: قۆڵنجکە.

كۆڵنجكردن: ئازار پەرینە ناوشان و مل بەهۆی سەرماوە.

كۆڵنجگا (ئەردە.): ناوشان.

كۆڵندەر (باک.): گیشەی داران. (زا.) کوولەکە.

كۆلۆزەنە (هەورا.): گیایەکی بەهارییە گوڵێکی زەردی هەیە بە کولاوی بۆ ژانەزگ دەخورێ.

كولۆز (زا.): کڵاوێکە، کە لە خوری دروستدەکرێ.

كۆلۆس (باک.): کڵاوی درێژی لبادی، کۆم، زۆم.

كۆلۆوەژ: کۆلۆورەوژێن، (بابا.) دارتەندوور. ـــ تێوەردان: تێوەژاندن.

كۆلوو: نانێک یا پارچە نانێکە کەوتبێتە ناو تەندوورەوە لۆچ بووبێ و هەڵپرووزابێ. (هەو.) پەلۆشە، بنکی گیای تاڵووە لە شوێنێکی، کە داری کەم بێ دەکرێتە سووتەمەنی. ـــ ی تەندووری: کووتە.

كۆلۆوانە: شاڵینە، (بابا.) چارۆکە، (هەورا.) چارەکە، بەرانپیل، (دزە.) بەرامپیل، بەراپیل، (کۆ.) چارەگەبووزینە. (کەل.) ماشتە، پارچە تەنراوێکی چوارسووچە ژنان لەسەر جل و بەرگیانەوە لە کۆڵیان دەکەن.

كۆڵهەڵگر: داگرتەک، حەمباڵ.

كۆڵهۆرگیر (هەورا.): کۆڵهەڵگر.

كۆڵێن (شا.): کووپە، دەفرێکی گلێنی سوورکراوەوەیە.

كۆڵێنانی: جادووگەر.

كۆڵێنكە (شا.): گۆزەڵە.

كۆڵی: ناشێتی لە کارێکیدا. (زا.) شووێنێکە لە وڵات، کە داگیر کرابێ لە لایەن دەوڵەتێکی بێگانەوە.

كۆڵی بەس (هەورا.): زڕکچ.

کۆڵیت: چاوە خانوویێکی گچکە و پەڕپووت و تابووت و پەست و نزمە جا لە ئاوایی بێ یا لە چۆڵی.

کۆڵیت (کورد.): تەویلەی ڕەشەووڵاخان، کۆزیت، دارێکی گەورەیە ناوەکەی هەڵکۆڵراوە ترێ و هەناری تێدا دەکوشرێ. کولانەی مریشک و سەگان و چتی تر. (هەورا.) بۆسەی ڕاوکەران، کە خۆی تێدا دەشارنەوە. (هەورا.) زنج، کووخ.

کۆڵیتان (هەورا.): کونێکە لەنێو دیواریدا وەکوو تاقسێو و هەنار و هەرمێی تێدا هەڵدەگرن و دەرگایەکەش دەگرن. (هەورا.) کونێکیشە لە دیواری بۆ پەنجەرە تێگرتنێ.

کۆڵیتە (هەورا.): کولانەی مریشکێ.

کۆڵیتگا: کەمینگا.

کۆڵیدار (زا.): داگیرکەر.

کۆڵیژە (هەورا.): کەویژە.

کۆڵیس (کە.): بێ شاخ، بێ قۆچ، کۆڵ.

کۆڵی سووار: کەسێکە سوواری باش نەزانێ.

کۆڵین: هەڵقەندن، هەڵکەندن، هەڵکۆڵین، کێلای. (ڕەوا.) کولانە، ڕۆچنە.

کۆڵین (خۆ.، ڕەوا.): خەشێو، سەوەشێر. (ڕەوا.، گەر.) مەرازی کەوچک کۆڵینییە.

کۆڵینە: مرازێکە ناوەندی کەوچکی داری پێ قووڵدەکرێ.

کۆڵینەوە: دووبارەدانەوە، گەڕان، هەڵگێڕ و وەرگێڕکردن، بەپووشکە ددان ئاژنینەوە. لێ ـــ: پشکنین، کنەکردن، ساخ کردنەوە.

کۆم: کۆما ،کۆمەڵە، تا. لەهەڤ کۆم کرن: لێک کۆبوونەوە. (ڕەوا.) تەن، (باد.، دزە.، ڕەوا.) پەنەڵک، قوون، ئەندامی شەرم، نێوی قوونی مرۆیان، (ڕەوا.) پۆز، سڵدان، (موک.) پل، (هەورا.) سوورە. (ڕەوا.) قەفی گۆچانی. (دزە.، گەر.) سام، زەندەق، ترس. ی لێکرد: لێ ی ترسا، زەندەقی لێ چوو. چتی چەماوەوە، کوور، پشت کوور، داهاتوو، کۆف، کووف. ـــ بوونەوە: داهاتنەوە، چەمانەوە، چۆمانەوە، خوواربوونەوە، کووڕبوونەوە. (هـ.) کوڵۆم. ناوی دێیەکیە لە ناوچەی سەنگاو، کە کانی خوێی تێدایە. ـ کردنەوە: چەماندنەوە، چۆماندنەوە، خوارکردنەوە، کووڕکردنەوە، داهێنانەوە.

کۆما: کۆمک، هەرە، هەرەم، کۆگە، کۆگا، کۆمە، کۆم، شۆپ. ـــ بوون، خڕبوونەوە، کۆمەڵبوون، ڕەپسین. ـ کردن: ڕەپساندن، کۆمەڵەکردن، نژلاندن، لەسەریەکتری دانان.

کۆماج: ڕێگایەکی تایبەتییە بۆ پێداسەرکەوتن بۆ سەربان. (شارە.) دارێکی پان و دوور و درێژە لە ڕەشماڵ گیراوە سەری ستوونی لێ قایم دەکرێ، کۆمانج. قنگبان. کەوەر، تەوەری ئاشی. (ئەردە.) جوورە کولێرەیەکی زەرد و نەرم و شلی بە چاوە دەخورێ، کەعک. (ئەردە.) بۆرەن کوورە.

کۆماجە: تەپڵەکی سەر کۆڵەکە. تەپلەک، تەختەدارێکە پان و درێژە.

کۆماج: بنکە، ئەو بەردە یا چیمەنتۆیەیە،کە لەسەر زەوی کۆڵەکەی لە سەردادەنرێت.

کۆماجە: شەپۆلدانی ناوە لەکاتی زۆرهاتن.

کۆمار: تاقم، تاخم، دەستە، بەرە، چەند ڕەشماڵێکە، کە پێکەوە لە شوورێنێکی هەڵیاندابێ، کۆمەڵ، گەل.

کۆمارێتی: کۆمەڵایەتی، گەلێتی.

کۆماری: دام و دەستووری ژیانی مەردووم، کە سەر کۆمار بە هەڵبژاردن دادەندرێت. لە جیاتی پاشا. *

کۆمانەوە: چەمانەوە.

کۆمانج (جا.، کە.): دارێکی نێوقووڵە لە نێوەڕاستی میچی ڕەشماڵێدا دەگیرێ، کە ئەستوندەی وەبەردرا سەری ئەستوندەکە بچێتە نێو قوولاّییێکەیەوە یا هەرچی وەوی بچێ.

کۆماند (باک.): شەڕ.

کۆماو: چەماو، کۆماوە.

کۆماوە: چەماوە، کەسێکە کۆم بووبێتەوە.

کۆماوەوە: چەماوەوە.

کۆماویی: چەماوی.

کۆمایی: جێگای نزمە لەنێو دەشتاندا.

کۆمە: کۆمایەک کاو یا چتی تر، کۆما، کۆمەڵ، کۆمەڵەیەک لە چت. (باک.) جوورە شیرنیاتێکە، کە لە دۆشاو و ئاردی دروستدەکرێ.

کۆمەگ (پژ.): یارمەتی، یاریکاری، هەوکاری. ـــ کردن: یارمەتی دان، ئاوڕلێدانەوە، هارمەتی دان. کۆمەڵە، ئەنجومەن. یارمەتی دەر. ـــ ی: یارمەتی، چاوەدێری، کۆمەگکردن.

کۆمەڵ: ـــ گرتن لەدەورەی تەرم: چەمبەرگرتن، چەمەربەستن، (باک.) جەرد، گرد، خڕ، چەند کەس یا چتێکی خڕبووەوە. ـــ یێک: هوولە، دەستەیەک. ـــ بەستن: جڤان، ڕەبسین. خەرمانێکی سوورە، کە لەگەڵ سەپانی بەشکرێ و بکرێتە چەند کۆمەڵ.

کۆمەڵایەتی: جڤاتی، هەڤانوو، چۆنێتیێکی جووانە لەناو کۆمەڵێک لە ئادەمیدا، کە بە یەکتریانەوە ببەستێنەوە. ـــ کردن: جڤاندن، خڕکردنەوە، ڕەبساندن.

کۆمەڵە: کۆمەڵ، جڤات، (باک.) جڤین، گۆمەگ، هوومێن. (باک.) زێوە، ئەلالەت، بتۆم، سلسات، کۆم، پالووتە، قۆڵ، گەفەڵ، جوون. بە ـــ: تێکڕا، پێکەوە.

کۆمەڵبەستن: جڤان، ڕەبسین، کۆمەڵ بوون.

کۆمەڵەبوون: کۆمەڵ بوون.

کۆمەڵبوون: گردکردنەوەی چەند چتێک.

کۆمەڵتە: کۆمەڵ.

کۆمەڵکردن: جڤاندن، خڕکردنەوە، ڕەبساندن، کۆکردنەوەی چەند چتێک.

کۆمەڵکۆمەڵ: کۆکۆ، کۆماکۆما.

کۆمەڵگە: جڤاتگە.

کۆمەڵۆک: جڤانۆک، کۆمەڵێکی گچکە.

کۆمەڵی: کۆمەڵایەتی، بە کۆمەڵی.

کۆمەبوون (ئەردە.): نووچ بوون.

کۆمبوونەوە: چەمانەوەی پشت بەهۆی پیری یا نەخۆشییەوە.

کۆمڕ: ڕەژوو، ڕەژی، خەڵووز.

کۆمک (باک.): کۆما، دەستە، کۆمەڵە ئەستێرەی کۆ، کۆمکا سێویا: تەرازووی ئاسمانیّ.*

کۆملی (هەورا.): بۆ کوویّ دەچیّ.

کۆمی: کۆمۆ، پشت کۆڕ.*

کۆمیە (موک.): کۆم، سڵدان.

کۆن: دژی تازەیە، کەون، کۆنکیلە، کەونـە، کـەڤن، چەپلـەک، چەپڕەک، کەڤنارە، ئەنتیکە، کەڤنار، چتی زۆرکۆن. ــ بوون: کەونبوون، کرمنشین. ــ کردن: کەونکردن، کرمنشاندن. (هەورا.) کووانیّ، کـووا، کووانی؟. ج ــ: لە کووێیە. (باک.، ئێرە.) کووێن، دەوار، خێوەت، چادر، مێژ؛ ــ ی خووە ژدار دانین: چادری خـۆ هـەڵدان. ــ خـووە ڤـەگرتن: چـادری خـۆ پێچانەوە.

کۆنە (هەورا.): کـۆن، دژی تـازە. جلکـی کـۆن، کووێنـە، کـەڤن، پڕتـاڵ، پرتۆڵ، ڕنۆڵ، تیتۆڵ، پرتۆکاو، پرتک، پڕوپیتاڵ، پڕتـۆک. چتێکـی ڕەشـە لــە پێسـتی حـەیوان دروسـت دەکـریّ و خۆشـیش دەکـریّ بـۆ ئـاو تێـدا خواردنەوە. (لو.) ئاگردان.

کۆنەپەرست: کەسێکە، کە حەز لە داب و ئاکاری کۆن بکات یـا ئـاڕەواش بن.

کۆنەپەرستی: سەختگیر بۆ ئاکاری کۆن.*

کۆنەپۆش: کەسێکە هەر کۆنـە لەبـەر بکـات. ــ ی: پیشـەی کۆنـە لەبـەر کردن. ناوی تیرەیەکی کوردە، کە لە سنووری پێنجوێن دادەنیشن.

کۆنەپیاو: پیر، پیرەمێرد. پیاوێکە لەنێوانی جحێڵی و پیری دابیّ و ژنـی نەمابیّ.

کۆنـە چەکمەرەق: مەبەس لـە کەسێکییە هەبوویّ و لێکەوتبیّ و بـە فیزیش بیّ.

کۆنـەژن: پیرەژن. ژنێکـە لـەنێوانی جحێڵـی و پیری دابـیّ و مـێردی نەمابیّ.

کۆنەسووار: کەسێکە لە کۆنەوە سووارچاک بوویّ. کەسێکیشە لـە کـاتی زۆرخانـەدا دومەڵـەک لیّ بدات. ــ ی: پیشـەی سـوار چـاکێتی. کـاری دومەک ژەنی زۆرخانە.

کۆنەفرۆش: کەڤنەفرۆش، کەڤنەگیر، کەونە فرۆش، کەسێکە لـە کۆنـەوە پیشـەی هـەر کۆنـە فرۆشـتن بـیّ. ــ ی: کەڤنەفرۆشـی، کەڤنـەگیری، کەونەفرۆشی.

کۆنەکردن: کەڤنەکرن.*

کۆنەمەشک (باڵ.): حیز، بیّ زات، بیّ غیرەت.

کۆنەیی: کووێنەیی.

کۆنتۆ (شکا.): پارگووێری نێر.

کۆندۆ: کەندۆ، قسر، ئەستێوور، مانگایەکە شیری بدات، کاندەو.

کۆنساڵ: مەبەس لە مەردومی پیرە.

کۆنشناس: مێژووزان، ئەنتیکەناس. ــ ی: مێژووزانی، ئەنتیکەناسی.

کۆنک (باک.): تووکی نەرمی باڵندانە.

کۆنکریت: چیمەنتۆ و لم و چەوی گیراوەوەیە، کەبەکار هێنرابیّ. خانووی بە ئاسن و چیمەنتۆ.

کۆنکریتی شیشدار: خانووی بە شیش و چیمەنتۆ.

کۆنگەرە: کۆنگرە.

کۆنگرە: بورج، قۆنگرە، کۆنگەرە. ــ ی تەرازوو. ــ ی دووپشک.

کۆنگرەبەستەی (هەورا.): کۆنگرەبەستن، کۆبوونەوە.

کۆنووس: نوسراوێکە، کە چـەند کەسێک لـەبارەی چتێکـەوە بینووسیّ و مۆری کەن.

کۆنی: کەڤنی، کەونی، بوونی چت بە کۆن.

کۆنینە: دێرین، دێرینە، چتی زۆرکۆنی مێژوویی.

کۆونایرپژگنای (هەورا.): کێوی ئاوورپژێن.

کۆه (باک.): کێو.

کۆی (هەورا.): کێو.

کۆیە: شاری کۆیە.

کۆیسنجاق: کۆیە.

کۆیلە: بـەندە، نۆکـەر، زێڕخریدە. (هـەورا.) کیـوی، شـاخی، کەژی. ــ یی: بەندەیی، نۆکەری، زێڕخریدەیی.

کۆینە: پەند، سەرکۆنە.

کوت: ناتـەواو. (بـاد.) کۆڵـووی نـان. (فـە.) کـوروت. سـۆک، محـک. کەرت، لەت، پارچە، تیلمە، دەرقەل، (هـەورا.) لـت، زولاک. (ئـەردە.) پـەین. (دزە.) دەق، تـەق. حنچـک، سـووک. ــ پێـوەدان: وەبـەر حینچکاندان، سووک پێوەدان. سەگی پیّ بانگ دەکریّ.

کوتا: کورت، کۆتا.

کوتان: لێدان بە دەست یا بە کوتەک (لیس). بۆ خروێرکە: پارزادان، خاڵ کوتـان. داکوتـانی سینگ و بزمـار و ئیـتر، تەپسـین، تـەپووکورت. ــ ی برنـج: کـووان، سـاتن کوتـان بـە ئـاش یا بـە دەسـتاڕ و دینـگ بـۆ لابردنـی پووشـەکەی. غـاردان. ووردکردنـی خـویّ و ئیـتر بـە هـاونگ و دەسـتاڕ و ئاش. خۆکوتـان بـۆ جێگایـەکی ڤێنـک و ئیـتر. (بـاک.) تەویلە، کۆتـان. سفتکردنی چتی تنراو.

کوتانەچاو: چت بەچاردا دانەوە.

کوتاند مەووش (ئەردە.): لەخەرکەماندان، ترازدان.

کوتانـەوە: کوتاندنـەوە، دووبارەکوتـان، پەلامـاردانەسـەر، بەسـەر و گوێلاک دادان.

کوتاندن: کوتان.

کوتاندنەوە: سفتکردنی چتێکی چنراو، پەسـتاندنەوەی چتێکـی فشـەڵ.

کوتانک (بابا.): پەچەی ئاژاڵان.

کوتانن: کوتاندن.

کوتاننەوە (ئەردە.): کوتاندنەوە.

کوتانەوەملا: بەملدادانەوە.

کوتانن بەزەوینا: بەزەوی دادان.

کوتانن بەیەکا: لێدان.

کوتـە: خواردەمـەنیەکـە لـە گوێـز و تـووی کوتـراو یـا خورمـا و گوێـزی کوتراو یا قـەزوان و تـووی کوتراو یـا نـاوک و تـووی کوتـراو پێکهـاتبیّ. دەنگێکـە وەک دەنگـی کوتـانی چـت، کوتـەکوت، کەتـەی یـەک لــە دووای

یەکتری. دەنگ و باس. لـەت، کـوت، پـارە. ڕێگایەکـە بەسـەر بـەفرە بەسەرێدا بڕوا یا ڕەچەیەکە بە نێو بـەفرێدا شکابێ. (شن.) کوڵـووی تەندووریّ، (شن.) کووتە. (باد.) کفتە.

کوتەبڕ (باک.): کورت. ــ کردن: کورتکردن.

کوتـەک: پـەیاغ، گۆپـاڵ، مـەترەق، لیـس، چۆمـاغ، چۆمـاتر، مرخـە، گوورز. دەردەستێکی ئەستوور و سەرخڕە.

کوتەفڕ (باک.): هەنگووین.

کوتەکەلەکە (ئەردە.): سواڵەت.

کوتەک بەدەست: گۆپاڵ بەدەست، گورز بەدەست. *

کوتەکەلەکە: کەلەکە.

کوتەکدان: لێدان.

کوتەککاری: گاوسەر، چێوکاری.

کوتەکوت: بۆڵەبۆڵ، پرتەپرت، هەللاهـەللا، دەنگەدەنگ، باسوخواس، زۆر لەگەڵ کەسێکی کوتن. وەڕینی سەگ.

کوتر (ئەردە.): کورت، کۆتاه.

کوتران: گـەلفین، گەمشـین. گووانـی شـوێنێک لـە ئـەندام بـەهۆی ئـازار پێگەییشتنەوە.

کوتراو: (ڕۆژ.، دەر.) تلپ، (باک.) لێدراو، هێلە.

کوترهاتن: کۆتاهاتن، کوترهاووردن، مانیان.

کوتک: گوجیلەسەگ و بەچکەی وورچ و گورگ و ئیتر. ـــ ی هەللاجی: (ڕۆژ.) چەکـە. کوتـەک. کوتکـی جـل شوشـتنیّ، جلشـۆر، دێـوەج، مـەرکوت، مـەیکوت، (کـە.) مکـۆ، گلارکـۆ، تێـلاّ، کلاوکوتـک، دارکوتکـە، مـیرکوت، شـۆلک، شـۆنک، شـوونک، گـەلاکوتک.

کوتکە: توتکەسەگ. *

کوتکران: بڕوانە: کوتکردن. *

کوتکـردن: پـەیناوکردنی زەوی. لـەتکردنی چـت، داکوتـانی سـنجووق بەزەویدا لە یاری سنجووقێنێدا.

کوتکـوت: پارچەپارچـە، جڕبـەجڕ. ـــ کـردن: پارچەپارچـەکردن، پچڕپچڕکردن. کووتکووت. ووشەیەکە سەگی پێبانگ دەکرێ.

کوتکێش (ئەردە.): پەین کێش. ــ ی: پەین کێشی.

کوتلک (باک.): کفتەی برۆێش یا ساوار یا گەغەکوتاو و گۆشت.

کوتمە (ڕەوا.): کۆلّ (لە دەست یا لە پێ).

کوتن: ووتن، گۆتن، گۆهتن، مووشن، وەشن، ویشـتن، (کەل.) ئوشن، ڤـاتن، مییـەن، بێژتـن، بێـژان، واتـن، ویژتن، واتەی، هووڵتن. بڵێ: بێژە.

کوتۆز

کوتۆز (باک.): کلاو.

کوتوەشاندن (ئەردە.): شووک وەشاندن، سووک پێوەدان.

کوتووپـڕ: لەنـەکاو، لـەناکاو، لـەپڕا، کوتومـت، دەسـت بـە جـێ، یەکاویەک. پەرکەم، دەردێکە لە پڕا دڵی مرۆی ڕادەگرێ و دەمرێ. کوتوو مزرەقی، ناگەهان، مەرگی کوت و پڕ.

کوتوکوڵک: ووردە خوورییەکی ناشیرینە، کە دەڕێسرێ بۆ دروونی دەمـی گونیە و تەلیس و جەواڵ و ئیتر.

کوتووکوێر: مرۆڤی چاوکز.

کوت و لەت: لەت و پەت.

کـوت و مـت: ووشـەیەکە بـەکاردێنرێ بـۆ ڕێکچوونـی دووچـت لـەگـەڵ یەکتری، دەق، تەق. ــ کردن: پارچەپارچەکردن.

کوت و مزرەقی: ووشەییەکە بەکاردێنرێ لە جێگای کوتووپڕ.

کوتێ شەو: پارچەی لەشە، جکێ لەشە.

کوتی (زا.): گوڵ.

کوتیار: ووتەر، ووتیار، بێژەر.

کوتیاگ: ووردبووگ، کوتراو، ووردکراو، هاڕراو.

کوتیان (ئەردە.): کوتران، خۆشکران، شۆراو، هاروران، هاڕران، مانیـان. خاوێنکراو.

کوتیلک (باد.): کفتە.

کوجیلە: کوچوولـە. ئەستوندە درێژەکەی نێوەڕاستی خێوەتانە.

کوچ (ئەردە.): ئیفلیج. گۆج، کۆڵ. (هەر.) کووچ، کووچ کووچ، سـەگی پێ بانگ دەکرێ. کوچک، بەرد، دیزەی چکۆڵە.

کوچک: (باک.) بەرد. دیزەی چکۆڵە.

کەچەڵ: چالاو.

کەچەڵە: چالاوە. کۆجوڵە: کۆجیلەی دار.

کۆچەڵەبەس: چـەند کۆچەڵـەیەکی قووڕینـە لـەناو جۆگـەی ئـاوی تەنیشت تیری مـەرزەدا دادەنرێ تا ئاوەکـە لـەم کۆچەلاّنـەوە دابـەش بـبێ بەسـەر تیرەکەدا بەیەکسانی.

کوچەڵە: چتێکە وەک دەمەکـەوچک لـەقووڕ دروستەدەکرێ و لـەقـەدی دارە قەزوانی قایم دەکرێ، کە دارەکە بریندار بکرێ بنێشتەکەی دەتکێتە ناوی. (ئەردە.) باڵندەییکە، کە پەڕی منداڵێـتی فڕێدابێ بـەلاّن پەڕی گـەورەی دەرکردبێ.

کوچک (باد.): ئاگردان. (لو.) کەڤر، بەرد.

کوچکانی (باک.): قۆچقانی. (دەر.) ئاوورگ.

کۆچکاوور: ئاوورگ.

کوچکە: سێ بـەردە لـە جیـاتی سێ پایـە لـە ژێـر مـەنجەڵ و دیزە و ئیـتر دادەنرێـت. ـــ بـەرد: سێکوچکە. ـــ ڕەش: بەردەڕەشـە. ـــ هەسـان: بەردەهەسان. ــ بنەڕەت: خەرسەنگ، بەردی بنەڕەتی.

کوچک تاش (ئەردە.): بەردتاش.

کوچک تراش (فە.): بەردتاش. (فە.) ــ ی: بەردتاشی.

کوچک تێرە: سەنگی تیرە.

کوچک جلشوشتن: کوتکی جلشوشتنییە.

کوچک چەخماخ: بەردی چەخماخی، بەردەستیّ.

کوچک چن: بـەردچن، کەسێکە، کـە دیـواری بـەرد بەووشکە کەڵـەک دروست بکات. دیواری ووشکەکەڵەک.

کوچک ڕەش: بەردی ڕەش.

کوچک ڕێژە (ئەردە.): جوورە بەردێکە، بەردی شووشەی.

کوچک سەخت: بەردی ڕەق.

کوچک فەرش: بەردفەرش.

کوچک قەلباز: فرکباز.

کوچک قەلماسک: بەردی کۆچەقانی.

کوچک تانگە: بەردی هەستەشکێن، سەنگی هەستە.

کوچکوچ: کوتکوت، کوتکوت، ووشەییێکە سەگی پێ بانگ دەکرێ.

کوچکووچی چەخماخ: بەردی چەخماخی.

کوچک و کووانگ (ئەردە.): وەجاخی ئاگر. دارا بەـــە ڕازی نییە.

کوچک هەسان: بەردەهەسان، هەسان.

کوچوولە: کوچوولّە.

کوچوولــە: دەرمــانێکی بــۆری کوژندەیــە، باقەیەکــە لــە گیــای گوێــش کەنرابێتە ناوناو، کوچوولە.

کوچێ (هەورا.): نەختێ بۆ نەرم بوون و رستنی.

کوچیلە: کورچیلە، دەرمانێکی چۆلەکە کوژتنییە پانپانە و لەلای ووردە. والّەفرۆشان دەستەدەکوێ بە گەفییەوە دەیکوڵێنن گەفەکەی بۆ چۆلەکەی دادەنێن، کە بیخوا پێی دەمرێ.

کوخک: قف، کۆخک.

کوخکی (زا.): کەسێکە تووشی کۆخەی بووبێ.

کۆخیان: کۆخین: قخین، کوخین.*

کۆخیاندن: کوخین: کۆخین.*

کودانەن (باک.): ئاژۆتن، زوو جێ بە جێ کردنی کار.

کودوو: کوولەکە.

کودوولیفکە: لیفک، کەدولیفکە.

کودی (هەر.): کورلەکەی خواردنێ.

کوڕ: دایک و باب دوو جووڕە منداڵیان هەیە نێرینەکە کوڕە و مێینەکە کچە. (باک.) کورت. سەری خووە ـــ کرن: مووەکانی کورتکردنەوە و هەڵپاچین. (باک.) قوڕ، مەڕێکە نیوەی گوێی بڕابێ، مەڕی کەڕیلە. کوڕوو. (باد.) شوورێنی قووڵ لە زەویدا. نێرینەیەکە ژنی نەهێنابێ.

کوڕاپ (باک.): کوڕەمام.

کوڕادە: سیرمۆکە، سیرەمۆک، گیایەکی کێوییە گەڵای درێژە هەروەکوو کەوەری وایە، بەلاّن تیژترە و پەلکیشی لەوی باریکترە، (دەر.) قوڕادە، قوڕایە، (بانە.) کنیواڵ.

کوڕاگ: کارگ، قارچک، دومبەلان.

کوڕانە: وەکوو کوڕان، وەکوو خوو ڕەوشتی کوڕان، چتێکە هەر لە کوڕ بوەشێتەوە یا لە کوڕ بشێ.

کوڕاندن (هەر.): ماء کردن، دەنگی بەرخییە.

کوڕانگرتوو: گۆشتی سمتی مرۆڤانە، بۆ جنێویش بەکاردەبرێ.

کوڕانی: ئافرەتێکە بەرگی پیاوانی پۆشی بێ و کردەوەی وە پیاوان بچێ، (کۆ.) کەسلە، کچێکە خووی کوڕانی بێت.

کوڕە: کوڕ، کوڕی باوک، باوکی کوڕ. خڕ، گرد، وەکوو تۆپی خڕ.

کوڕە (ئەردە.) تومووش، کارێز.

کوڕڕە: گوڕگ، کوڕی، جووانوو.

کوڕڕە ئەسپ (فە.): جووانووە ئەسپ، (کەنێر بێ).

کوڕڕە ووڵاخ: هوڵ، هۆڵی کەران.

کوڕڕە ئێستر: (باد.) کوریک.

کوڕەبارا (گەر.): قاپووتێکی کورت و بێ قۆڵە.

کوڕەباف (باک.): پڕدل، ئازا.

کوڕڕەپا (ئەردە.): پاکوڕە، بێچووە کوللە.

کوڕەبەشە: قوڕەبەشە، قوڕەبەشک، چووالــوو، کــوڕی بەشــک، کــوڕی بەچک، داعبایەکە وەسەگی دەچێ و بەقەد کاریلەیەکی چکۆڵەیە قەڵــەو و نێوچاوان بەشە و لەشیشی قژەڵەکە ڕەش و سپیە پشتی بستێک پانە وەکوو هێزەی ڕۆنییە و درێژە، دوولاقی کورتی هەیە لە شەڕێدا زۆر درە.

کوڕەبۆر (هەر.): مەڕێکە گوێی نەدرێژ و نەکورتبێ، بەلاّن شۆڕ بێ و سەرگوێ و هەموولەشی بۆر بێ.

کوڕەپا (ئەردە.): پێکوڕە.

کوڕەتاڵەبۆر (هەر.): مەڕێکە گوێیەکانی نەدرێژ و نەکورت بن، بەلاّن شۆڕ بێ و سەر و ملی دێخدێخ بێ.

کوڕەتاڵەتەبەش (هەر.): مەڕێکە گوێیەکانی نەدرێژ و نە کورتبێ، بەلاّن شۆڕ بێ، سەر و ملی نوختەنوختەی سوور یا ڕەشی پێوەبێ و لەشی سپی بێ.

کوڕەتاڵەڕەش (هەر.): مەڕێکە گوێیەکانی نەدرێژ و نە کورتبێ، بەلاّن شۆڕ بێ، سەر و ملی دێخ دێخ و لەشی ڕەشبێ.

کوڕەتاڵەسپی (هەر.): مەڕێکە گوێیەکانی نەدرێژ و نە کورتبێ، بەلاّن شۆڕ بن، سەر و ملی دێغدێغ و لەشی سپی بێ.

کوڕەتاڵەسۆر (هەر.): مەڕێکە گوێیەکانی نەدرێژ و نەکورتبێ، بەلاّن شۆڕ بن سەر و ملی دێخدێخ و لەشی سووربێ.

کوڕەتاڵەشین (هەر.): مەڕێکە گوێیەکانی نەدرێژ و نەکورتبێ، بەلاّن شۆڕ بێ سەر و ملی دێخدێخ و لەشی شین بێ.

کوڕەتاڵوو: گیایەکە.

کوڕەتەی (هەر.): مەڕێکە گوێی نەدرێژ و نەکورتبێ، بەلاّن شۆڕ بێ و سەروگوێ و هەموو لەش و ملی پاکی سپی بێ.

کوڕەخاڵ: خاڵۆزا.

کوڕەدار: قایە، دارێکیشە، کە مێوەی پێدا هەڵگەڕابێ و ئەودارە بۆ مێوەکە تەرخانکرا بێ.

کوڕە ڕەش (هەر.): مەڕێکە گوێی نە درێژ و نە کورتبێ، بەلاّن شۆڕ بێ و سەر و گوێ و هەموو لەشی ڕەش بێ.

کوڕەڕسەر (هەر.): مەڕێکە گوێی نەدرێژ و نەکورتبێ، بەلاّن شۆڕبێ و سەر و ملی بۆر و لەشی سپی بێ.

کوڕەڕسەر ڕەش: مەڕێکە گوێی نەدرێژ و نەکورتبێ، بەلاّن شۆڕبێ و سەر وملی ڕەش و لەشی سپی بێ.

کوڕەر سەرشین (هەر.): مەڕێکە گوێی نەدرێژ ونەکوتبێ، بەلاّن شۆڕبێ و سەر و ملی مەیلە و شین و لەشی سپی بێ.

کوڕەزا: نەوە، منداڵی کوڕ.

کوڕەزازا: منداڵی منداڵی کوڕ.

کوڕەزاگ (ئەردە.): کوڕەزایانەوە، وەچەزا.

کوڕەسپی (هەر.): مەڕێکە گوێی نەدرێژ و نەکورژتبێ، بەڵان شوڕبێ و سەروگوێ و هەموو لەشی سپی بێ.

کوڕەسوور (هەر.): مەڕێکە گوێ ی نەدرێژ و نە کورتبێ، بەڵان شوڕبێ سەروگوێ و هەموو لەشی سووربێ.

کوڕەشین بۆر (هەر.): مەڕێکە گوێ ی نەدرێژ و نەکورتبێ، بەڵان شوڕبێ و سەروملی شین و لەشی سپی بێ.

کوڕەک: کێوێکە کەوتۆتە لای باشووری ڕەواندزێوە.

کوڕەک: زمانەی قفل و ئیتر. ناوەڕاست. (هەورا.) نێرتکی پیوازی.

کوڕەکەڵ: نێری یە کێوییە، کە پێی نابێتە دوو یا سێ ساڵی یەوە.

کوڕەک دل (ئەردە.): کورکەدڵ، فەرەجی، دەنگی نەسپی لەمڕێگای دانی ئاڵیکی دایە.

کوڕەگەمەر (باک.): مەڕێکە گوێ ی بڕابێ و ڕەنگی وەکوو بەڕووی بێ.

کوڕەگوێ: بارەگوێ کەوتوو، گوێلکی ساوایە بای ڕەگوێی کەوتبێ.

کوڕەلاش (هەر.): گیایەکە وەکوو ئاڵەکۆک وایە و دەخورێ و چەورە بەڵان گەڵای چکۆڵەترە.

کوڕەک لغاو: زووانە.

کوڕەلاو: گەنج.

کوڕەمام: کوڕاپ.

کوڕەنگ (فە.، لو.، لک.): هۆبە (کە چەند خێوەتێکە).

کوڕەوزەمینی (هەر.): کۆی زەوی.

کوڕەوێڵە (موک.): پەرەوورێکە.

کوڕبەرگین: بەرزا، دژی دوا.

کوڕبۆری (باک.): لوولە.

کوڕپە: (کە.) کرپە، خورپە. کڵپە. ـ لەدڵکەوتن: خورپە لە دڵکەوتن، گڕ لەدڵ بەربوون. (باک.) فێنک، تازە.

کوڕپەکوڕپ: کرپەکرپ.

کوڕت: (فە.) کوڵ، کوت، کووڕ، قوڵە، کن. ـ بوون: کن بوون. ـ کردن: کن کردن. (باد.) باڵندەیەکە ڕەنگە خەرتەڵ بێ. (زا.) چاڵ.

کوڕتان: شبری، پاڵان، (هەورا.) کۆپان، سەکار. ـ ی کۆڵپەڵگران: (باک.) بەرپشت.

کوڕتانە (دزە.): فەرخە کوللەیەکە لە پێکوڕە گەورەترە کەمکەمە دەست بە ڕۆیشتن دەکات.

کوڕتانەرەوو: (باک.) کورتانکەر، پالاندوور، (ڕۆژ.) کوپاندروو.

کوڕتایی: (هەورا.) کولایی، کورتی.

کوڕتە (زا.): وولاخی نارەسەن. کورتەک. کورتکراوەوەی چتێک. جووره کراسێکی قۆڵ کورتە. قرتە. خرمە، خرپەی دڵ، کورتژن.

کوڕتەبالا: بەژن کورت، کوڵەبالا، خرپنە، گمن، گرگێ، کورتەبنە، خرپلە، خرپلانە، (باک.) بەژنهووت، قوڵەبنە، خشپن.

کوڕتەبنە: کورتەبالا، قوڵەبنە.

کوڕتەک: کەوا، کەوی، کولۆجە، کولەجە.

کورتەکەڵەکە: چۆلایی ئاستی کەلەکە.

کورتەکەوا: کەوایەکی پرتەریبی ناوداره لە لبادە درێژترە لە کەوا کورتترە.

کورتەکورت: قرتەقرتی مریشکانە.

کورتەڵ (باک.): وورتکەنان.

کورتەڵە: کورتەبنە.

کورتەوکردن: کورتکردنەوە.

کورت بڕی: کوتن یا نووسینی مەبەسێک زۆر بەکورتی.

کورت بوون: کۆتابوون.

کورت بوونەوە: کەمبوونەوەی چت لە باری درێژی.

کورت بین: (باد.) هزرکوە، تێنەبین. ـ ی: (باد.) هزرکوهی، تێنەبینی.

کورت خەس: قرتاندنی نێرکی تووتن لەسەر گەڵاوە تا باڵا نەکات.

کورتژن (فە.): خورپە، خرپە، خرمە، کورتە.

کورتکردن: کەمکردن.

کورتکردنەوە: کەمکردنەوەی درێژی چت.

کورتم: چتێکی نەستووری درێژە.

کورتمە: کورتم.

کورت و کووێر: کەل و پەلی کورت و تەسک.

کورتوین (هەورا.): کورت بێن.

کورتی: کوڵی، قوڵی، بوونی چت بە کورت. لەجیاتی (بەڵای کەمەوە)ش بەکاردەبرێت؛ دارا کورتی حۆقەیێکی ترێ خوارد. کەمی، کێمیاهی. لە ـ دان: زیان هێنان. درێغی، کۆتایی، کۆتاهی.

کورتیلانە: زۆر قەد کورت.

کورتیلە: کورتەڵە.

کورخووال (باک.): کوڕەخاڵ.

کورد: پاڵەوان، ئازا، نەبەز، چاونەترس، بەهێز، زۆردار. نێوی تیرەیەکیشە لە نەتەوەی کورد، کە لە لای ڕۆژئاوای باشووری کۆیە دادەنیشن. کاردۆک، کرمانج، ماد، کوردمانج، نەتەوەیێکی کۆنی ئارییە لە نێوەڕاستی ئاسیایەدا خاکەکەی کوردستان زۆر بەرفراوانە بە سەر تورکیا و سووریا و ئێران و عێراق و رووسیا (ئیرەوان) و بلووچستان دابەشکراوە ئەگەر سەرژمێرێکی دادگەرانە بکرێ (٣٠) میلیۆن پترە لەوانەیە خۆ لە چل میلیۆن بدات.

کوردانە: ژیان و زمانی کوردان. وەکوو کورد؛ ـ و مەردانە وەرە مەیدانێ.

کوردایەتی: کوردێتی، خەریکی کاروباری کوردان بوون.

کوردەکوژە: کوردکوژە، جووره ترێیەکی گلوو گەورەیە.

کوردەواری: کوردستان.

کوردپەروەر: کوردێکە ڕێزی کوردایەتی بگرێ. ـ ی: هەوڵدان بۆ ڕێزگرتنی کوردایەتی.

کوردچێتی: کوردچیەتی.

کوردچی: کەسێکە بەسەر و ماڵەوە بۆ ڕزگاری کوردستان لە خەباتێکی نەبەزانە و بێپسانەوە دابێ.

کوردچیەتی: کوردچێتی، بەسەروماڵەوە بەبێ دریغی بۆ ڕزگاری کورد و کوردستان زۆرنەبەزانە و بەبێ پسانەوە تێکۆشان.

کوردستان: خاکی کوردان ئەو شوێنەیە، کە گەلی کوردی تێدا دانیشتووە، کە سنووری لە ژورور کەنداو (خلیج) ی فارسی یەوەیە بە دیوی ئێرانیدا دەست پێدەکات تا نزیک دەریای ڕەش و لە کرماشانەوە تا ئەسکەندەروونە، چوارسەدهەزار کیلومەتری چوار گۆشەیە وەکوو لە تەنیشت ناوی کورد دا باسم کرد دابەشکراوە بەسەر تورکیا و سووریا و عێراق و ئیرەوان و ئێران و بلووچستان .

کوردشناس: خەریک بوون بە باسێکەوە، کە بەندیواری بە کوردەوە بێ. — ی: کوردناسی.

کوردەکوژە: جوورە خورما و ترێیەکە.

کوردەمانج: کرمانج، کورد. — ی: کرمانجی، کوردی.

کوردۆ: ناوی پیاوانە، لەمزۆر چاخان بە کوردیان گوتوە. جوورێکە لە مەقامی قۆریات.

کوردێتی: کوردایەتی.

کوردی: زمانی کوردی، کوردەواری، جلکی کوردی، شێوە و کرداری کوردی، هەوای گۆرانی و بەستەی کوردی. (زا.) جوورە خواردەمەنییەکە، کە لە هەرزنی کوتراو دروستدەکرێ.

کوردیتی: کوردچیتی.

کورزە: جەواڵ.

کورز: لۆچ، کرژ. (شا.) کشت.

کورژە: کورژ، کرژ، (هەورا.) هۆرامای. — کردن: کرووژم هەڵاتن، وێکهاتن، کرژهەڵاتن.

کورس (باک.): دەوەن، پنجک، داری کورت. (کە.) جێ گیر، چونەسەر. — بەستن: جێگیر بوون.

کورساندن (باک.): کرۆستنەوە، کورۆستنەوە، کرۆتن.

کورسک (باد.): هەرمێ کێویلە.

کورسکەر: جۆلاً.

کورسی: سەندەڵی، ڕوونشتەک، تەختێکە لە دار دروستکرابێ بۆ دانیشتن یا بۆ لەسەر نوستن. (نەم.) خلێنە، دەدان.

کورسی کورسی: چتێکە وەکوو چەرخ و فەلەک چوار کورسی پێوەیە منداڵان دەچنە سەری دەخولێتەوە و بەرز و نزم دەبێتەوە.

کورسین (باک.): کرۆسرانەوە.

کورش (کە.، هەو.، هەر.): بۆ بانگ کردنی گوێدرێژان بەکاردەبرێت بۆ هێسترانیش کوڕکوڕ.

کورشە (باک.): بەفرە بەسەر، بەفرێکە کەوتبێتە سەریەک و ڕەقبەهەڵاتبێ.

کورشک: کەروێشک.

کورشەهەڵاتن: چیچکەکردن بەکزی یەوە.

کورک (هەورا.): گەندەتووک، تفتیک، تووکێکی زۆر نەرمە لە بن مووی بزنی دەردێ. (کە.، هەورا.، بابا.) کڕ، قەپک. — کەوتن، کورک بوون. — بوون: کرکەوتن. مەرز، مەرەز. (باک.، یەز.، بۆ.) گیرفان. بەرگن.

کورک: (باک.) پێست، پۆست، قاپووت، فەرەجی. (دزە.) کووێرروو، کووێرۆک. (باک.) کوڕ، منداڵ، نۆکەری منداڵ. (بار.) کۆخە، کۆکە.

کورکاندن: نووکاندنی منداڵ، کورکەکردن.

کورکاندن: کورکاندنی ئەسپ لە کاتی ئالیک دانیدا.

کورکە (کە.): مێتکە، (کە.) بەللوکە، قیتکە، ئەو گۆشتەیە، کە لەنێو ئەندامی شەرمی ئافرەتاندایە.

کورکە: قیتکە، باڵۆکە. نووکە، نووکەنووک، گریانی منداڵانە بەنووکە نووکەوە، دەنگی گریانی هێواشە. دەنگێکە لە وولاخی بەرزەی یەکسەمەوە دێ لە کاتێکا، کە دەمی ئالیکی هاتبێ. لووشکەلووشک و لێوەلەرەی چارەوێیە بۆ ئالیک.

کورکەکورک: کورکەی یەک لە دووای یەکتری.

کورکەنیسان: گوڵاڵەسوورە.

کورک دڵ: توخمی دڵ.

کوڕکۆ (هەر.، بار.): کوڕێژگە، لە کاتی بانگ کردنیدا بەکاردێت.

کوڕکوڕ: کوڕووش کوڕووش، گوێدرێژی پێبانگ دەکرێ. سەنگی ئاشکەنگ.

کوڕکوڕە (کە.): جوورە باڵندەیەکی سوورخونە و بۆرەقنەی بێ بیرە بەقەد کۆترێکییە، کەرەواڵە، کووڕکووڕ، کەت، ترەوژە قەتی.

کۆڕکۆرە: کونێکە لە پاڵ دۆڵیانی ئاشیدا ئاشەوان هاتوچۆی پێدا دەکا بۆ ژێر دۆزەقە.

کوڕکوڕۆچکە: کرکرۆچکە، کرکراگە.

کوڕکوڕۆژە: کرکراگە، کرکرۆچکە.

کوڕکوڕۆک (باک.): مێشوولەی زۆر وورد.

کوڕکوڕی (کە.): پەڵەپەڵەسوور، چین چین، سوورخون.

کورکی یان (ئەردە.): کورکەکردنی وولاخ بۆ ئالیک.

کورگ (فە.): خامی ئەستوور، مەرەز، بەرگن.

کورگ (ئەردە.): جووانوو.

کورگە: قیتگە.

کوڕگەل (کە.): کوڕەکان، کوڕان.

کورم (باک.): کرم.

کورمام (باک.): کوڕی مام، ئامۆزا.

کورمانج: کرمانج، کوردمانج، کورد. — جی: کرمانجی، کوردی.

کورمژین: کرمێ بوون.

کورمردگ: کورمردن.

کورمس (خۆ.، هەو.): دارێکی کێوییە لق و پۆپیان لێ کردبێتەوە، بەپیرەدارێکیش دەڵێن، کەلق و پۆپی لێ بووبێتەوە و تەنها قەدی مابێ.

کوڕمۆ (باک.): کرمێ.

کورمۆیی (باک.): کرمێداری.

کورمێ: کرمێ.

کورمی (باک.): کرمێ.

کورن (زا.): دۆڵی بەردە، کە ناوی تێ بکرێ.

کورنوو: کرنۆش.

کورنووشبردن: کرنۆشبردن.

کورنیشک (باک.): گۆشە، قولینچک.

کورۆتەی (هەورا.): کرۆژتن.

کورۆتن: کورۆژتن.

کورۆچانن (ئەردە.): کورۆژتن.

کورۆچانی: کورۆچان، کرۆژتن.

کورۆچکورۆچ (ئەردە.): کرکراگە، کرکرۆچکە.

کورۆچنای: کرۆژتن، کورۆژتن.

کورۆژ: پۆلاکرۆژ، ئازا، مەرد.

کورۆژتن: کرۆژتن، کورۆشتن، کرۆتن.

کورۆژین: کرۆژتن.

کورۆسک: هەرمی کێویلە.

کورۆک (جەبا.): رەگی گیا و ئیدیکەیە.

کورۆش: کولۆش.

کورۆک: نێرک، کاکڵ.

کورۆڵ: کلۆل، کولۆ.

کورۆشە: کرمێکی سوورکەڵەیە لەسەردەمی قەفە و گولاندا لە گەڤی دەدا ووشکی دەکا.

کورۆشتن: داکرتاندنی چتی رەق بەددان.

کوروو (شار.): نێرتکە پیواز.

کوروو: ووشەییێکە، کە وولاّخی یەکسمی پێ بانگ دەکرێ، جاشکە.

کوروویرای (هەورا.): کوڕی برا، برازا (کە کوڕبێ).

کورووچەڵێ (هەورا.): کرکرۆچکە.

کورووچ کورووچ (هەو.): جووانووی پێ بانگ دەکرێ، کوڕی کوڕی.

کورووچنای (هەورا.): کورۆژتن.

کوروور: کولوور، ٥٠٠٠٠٠، پێنجسەد هەزار.

کورووز: گیاندار و درەختی سیسی بێ کەیف.

کورووزانەوە: کرووزانەوە، باسی نەبوونی و پەرێشانی کردن لەلای خەڵک، ناڵە و گریانی منداڵ بە هۆی نەخۆشییەوە.

کورووزەکورووز: کورووزانەوەی یەک لە دووای یەکتری.

کورووزمان (باد.): پەچەی مەر، کورووزیمان.

کورووژم: کرووژم، زیپک. ــ هەڵاتن: کرووژم هەڵاتن.

کورووش (کە.): بۆ بانگ کردنی گوێدرێژان بەکاردەبرێت، کوڕکوڕ.

کورووکاڵ (موک.): کوڕانی عازەب، بەچەند لاوێکی تازە پێگەییشتوو دەڵێن، کە کۆبوونەوە.

کوروولە: جاش.

کووروهر (هەر.): ئەسپی پێ بانگ دەکرێ.

کورهەلی (باک.): زڕکوڕ.

کوڕێتی: کوڕێتی.

کوڕێنی: جحێڵایەتی، تافی گەنجایەتی کوڕ.

کوڕی: مەڕێکە بێ گوێچکە بێ یا نیوە گوێچکەی ببێ. (باک.) کونێکە، لەکاناندا دەکرێ. هۆڵی جووەنوو، جووانوو. مەڕێکە خووری یەکەی لێکرابێتەوە و رووتبێ. (فە.) جاش، جاشک.

کوڕڕی: وولاّخی بەرزەی پێدەنگ دەدرێ، بۆ ئاژۆتنی وولاّخی بەرزە و جوانوو و جاشەکەر بەکاردەبرێ لەکاتی لێخوڕینیدا.

کوڕی (باد.): کلک.

کوڕی بەچک (باک.): کوڕەبەشە، کوڕی بەشک.

کوڕی بەشک (باک.): کوڕەبەشە.

کوڕیتی (باک.): ئەو ماڵاتەیە لەموزی لە ناوێ بنێ بۆ ئاو خوواردنەوە.

کوڕی چەنگ (باک.): پنچکە دارێکی کێوییە.

کۆڕی دڵداران: کۆڕی گراو و سەوداسەران.

کوڕیزەک (باک.): کرکرۆچکە.

کوڕیژگە: لاوکۆ، لاوژە، کوڕکۆ، لاویژە، کوڕی گچکە، لەکاتی بانگ کردنی کوڕاندا بەکاردەبرێ، هۆی کوڕە.

کوڕیس: مەڕێکە و کاوڕێکە گوێچکەی گچکە و دەم و چاوی سوورکاڵبێ.

کوریش (رۆژ.): مەڕی گووێ کورت.

کوڕیشک: لۆچ و چینی جلکانە.

کوڕی کوڕی: بۆ دەنگدانی یەکسمانە، بۆ بانگ کردنیشیان دەبێ، کورووچ کورووچ.

کوڕیلە: کوڕرولە.

کوڕین (باک.): جاش، جاشک.

کوڕیناس (باک.): تێگەییشتوو، چاوکراوەوە.

کوڕینجک (باک.): گیایەکی کێوییە و ناخورێ.

کوڕینگان (باک.): جوورە پاقلەیەکە.

کوڕیهێ (هەر.): هەیهە، بۆ ئاژۆتنی ئەسپ و مایەنان بەکاردەبرێ.

کوز (زەن.): قوز، کوس، زێ، ماڵ، ماڵە، زها، زەها، زە، زەهێ.

کوزمسووتەکێ: قوزمسووتەکێ.

کوزبرکە: قوزبرکە، مڵە، هوولە، داعبایەکی درێژی بەقەد بەرووی دەبێ دەفڕێ و باڵدارە رەنگیشی وەکوو بەرووە، مۆورکارە مێملی جۆگەیە هەمیشە مێملی شیناتییە رەگ و شارەگەکەی دەردێنی و ووشکی دەکات.

کوزر (موک.): کوێزر، دەخل دووای گێرەکران و بەباکردنی ئەوانەی، کە لەناو کیفەکانیاندا دەمێننەوە پێی دەڵێن کوزر دووایە دەکوترێنەوە.

کوززەک (هەر.): پنچە گیایەکە هەمیشە شینە گەڵای بەقەد لەپی دەستی پانە دەرووی وورد و تیژی هەیە لەعارێکی دا وەکوو مون سپین، ــ بستێک بڵند دەبێ و پان دەبێتەوە لەتەلان و چراندا دەبێ، بۆ مارپێوەدراوان وورد دەکرێ لە نێو ماستیدا لە جێگایەکەی دادەنێن و

دەبیستن و هەموو ژەهرەکەی دەمژێ دەبێ لەپێش لێنانیدا جێگایەکەی کەمێک بکرێنرێ.

کورزکەش: گەواد، بێ ناموس، ژنحیز. ــ ی: گەوادی، بێ ناموسی، ژنحیزی.

کوژاندنەوە: خەفە و خامۆشکردنی چرا، کوژاندنەوەی خەتی هەڵە و پاک کردنەوە.

کوژاو: کوژراو.

کوژە: کەویز، کەویچ ئەو بۆڕیە دارەیە لەسەر دۆلیانەوە دانەرێلەی پێدا دێتە خوواری بۆ ناو گەووری بەرداش.

کوژەڵ: پاک کردنەوەی جۆگەی گچکەی ناو باغ و بێستان.

کوژتکار: گۆشتفرۆش.

کوژتن: مراندن، کوشتن، (هەورا.) کوژتەی، لەگیان کردن، لەناوبردن، تێدا چوواندن، چراکووژاندنەوە، سەربڕین، لێدان.

کوژتنگە: خامۆشگە.

کوژتن و بڕین: شەڕوناژاوە، نائارامی، زۆر بوونی تاوان.

کوژران: مردن بەگولله یا بە تیغی یا بە لێدان، (لو.، هەورا.) کوژیان، لەنێوچوون، لەنێوبران.

کوژراو: پێکراو، کەسێکە بە خەنجەر یا بەدار یا بە گولله بێ گیان کرابێ.

کوژنە: کوژندە، بکوژ.

کوژندە: کوژنە، بکوژ، کووژێنەر، کاری، چتێکە هۆی کوژتنی گیانداری بێ.

کوژێن: کوژندە، بکوژ.

کوژی (باد.): قوژبن.

کوژیار: بکوژ، کوژەر، شێرکور، بە تەنها بەکارنابرێت.

کوژیاگ: هەویر، هەویر ترش. مردگ، مردوو. کوژراو.

کوژیان (لو.): کوژران، لێدران.

کوژیانــەوە: خۆشیانەوە، شێویانەوە، هەڵڕووشانەوە. کوژانــەوە، خامۆشبوون، پاک بوونەوە، ئەستران.

کوژیرک (باد.): گۆشە، قولینچک.

کوژین: کوژتن.

کوس (کە.، هەورا.، باک.): قوز.

کوسا (باک.): چلۆن، چەجوور، چەنی.

کوسان (باک.): چلۆن.

کوسپە (باک.، باد.): نیوتروسکەدار.

کوسک (باد.): کوللەی نێوباغانە، کە کەم دەفڕن. (زا.) مەردومی چاوشین.

کوسکەش: جاکێش، گەواد، دەویت، مەبەس لە کەسێکیە، کە کلکە سووتەی بکات بۆ یەکێکی دیکە. ــ ی: جاکێشی، گەوادی، کلکەسووتە، مرایی.

کوسکوساتێ: پانپانۆکێ.

کوسکوسک: ئەوکەسەیە زۆر چاو بتروکێنی، چاوپرووش.

کوسکێش: بڕوانە: کوسکەش.

کوسکێشی: بڕوانە: کوسکەشی.

کوسکی (زا.): نووێلی ئاسن.

کوسۆک (زا.): سەگ.

کوش (زا.): ووریایی، خۆپارازتن.

کوشەر: بکوش.

کوشبوون (زا.): هاتنە پێشەوە.

کوسپل (باک.): کشپەڵ، پشکەڵ.

کوشەر: هەڵکوشەر.

کوشت: لاش، لاشە.

کوشتار: سەربڕین. کوژتنی زۆر لە مەردوم یا لە گیان لەبەران. لەشەڕی ئاراراتێ دا کوژتارێکی زۆرکرا، گۆشتفرۆشەکان دووێنێ، کوژتارێکی زۆریان کردبو، کوژتاری گیان لەبەران، شەڕی خووێنی.

کوشتارگە: کوژتارگە.

کوشتە: گێچێکی گیراوەوەی کوژراوی بێ هێزە لەسەر گێچی پەوە سوواخی پێ دەدرێ بە ماڵەش لووس دەکرێ.

کوشتەرا (بابا.): جوورە ڕەندەیەکە دارتاشان داری پێ لووس دەکەن.

کوشتەرە: کوشتەرا.

کوشتەی (هەورا.): کوژتن، لەنێوبردن.

کوشت: کوشتن، کوژتن.

کوشترا: کوژرا، مرازی بوخاریست.

کوشتران: کوژران.

کوشتراو: کوژراو.

کوشتکار: قەساب. ــ ی: قەسابی.

کوشتن: کوژتن، ئاژاڵ یا پارکووێرێکە بۆ سەربڕین بە خێو بکرێت. مراندن، بێ گیان کردن، بۆ لێدانی زۆر بەنازاریش بەکاردەبرێ.

کوشتنەوە: سەربڕینی مریشک و ئاژاڵ و ئیتر.

کوشتوو: کوژراو، کوژراوەوە.

کوشتی: دابەستی، ئاژاڵێکە بۆ سەربڕینی بەخێوبکرێ. نەچیری کوژراو یا مرۆی کوژراو.

کوشک: باڵەخانە. (بار.، کە.) دەلەک.

کوشکەکردن: کورش هەڵاتن، کوروورژم هەڵاتن.

کوشکەڵاتن: کوروورژم هەڵاتن.

کوشکەڵاتوو: کوروورژم هەڵاتوو.

کوشکەڵان: کۆگای تەپاڵەیە، کە بەگردی دانرابێ و ناوەکەی بە بۆشی مابێتەوە، سەرەنووێلک، سەرانگووێلک.

کوشک هەڵاتن: کوروورژم هەڵاتن.

کوشمە (خۆ.، ڕەوا.): (بار.) گوشمە، قەزوان و مێووژی کوتراو، مێوژ یا کشمیشی کوتراو سەلک کراو و کوشراو بۆ خووراردن، قەزوانی تەنهای کوتراویش هەیە.

کوشندە: کوژندە.

کرشمە: کەپۆی فش بۆ مرۆ و مەڕو ماڵاتانە.

کوشێن: هەڵکوشین، ڕێک کوشین، گەرساندن، ووشین، ڕاگوشین، گڤاشتن، (هەورا.) ووشاردەی.

کوشین بەدەشت: داگژگژین.

کوفت (ئەردە.): کفت.

کوفتە (هەورا.): کفتە.

کوفارک (باک.): (باک.) کەوار.

کوکو: کورکور.

کوکوختی: باڵندەیەکە وەکۆتری دەچێ، کە دەخوێنێ دەڵێ کوکوختی، ڕەنگیشی شینە.

کول (هەورا.، باد.): برین، زام، بەئێش، ژاندار، بریندار. کوڵ، نەبڕ، کووە، سوواو، کەرخ، تیغی کوڵ. ـــ بوون. ساختە و بلۆف لێدان. ئێش، ژان. چاوم کولە: چاوم دێشێ. (فە.) کوولەکە، کدوو. (باک.) کولک، قوونێر، قنچکە. (باک.) ئازار. ـــ اپیرۆزێ: بەفرمشینە. (هەورا.) کورت، گوڵمیخ. خەفەتبار، دڵم کولە: دڵم خەفەتبارە. گیایەکە وەک خەرتەڵە بەڵام ئەم لووسە.

کوڵ: کوڵی گریانی، هەنیسک بەدەم گریانەوە. کوڵین، قوڵیان، جۆشی چتی. وە ـــ هاتن: (هەورا.) ئامانۆقوولی. (فە.، کە.، بابا.) قوڵە، کورت، بۆ باڵندەی قوڵە و بێ کلک دەبێ، قوندە. (هەورا.) جلشوشتن.

کولاپ: قولاپ، چەنگاڵ، چەنگی گیاندار و باڵندە.

کولاپە: قولاپە. دارێکی ئاڵقەیە لە نیری دەخرێ، ئەو دوودارەیە، کە دەخرێتە سەر ملی گاجووت.

کولات (زا.): کوڵۆی گچکە لەگڵ یا لە بەفر.

کولاتک: چتێکە هاتبێتەکوڵ.

کولاژدم (جا.): دووپشک.

کولاژم (هەمە.): دووپشک.

کولافە (کۆ.): جەرگبڕاو، مرۆی بێ وورە.

کولافک (باد.): کارگ.

کولاف (باک.): کڵاو، لباد.

کولافک (باک.): کارک.

کولاک: ڕەشەبا، باوبۆران، گەردەلوول.

کولالەمار (ئاک.): هەڵۆ.

کولان (ئەردە.): کولانە.

کوڵان (فە.): قەزوان، جۆشان، وەکوڵهاتن، پڵخین، (باک.) کەمڵژین، کوڵین، پژان، پوختەبوون، پێگەیشتنی چێشت لەسەر ئاگرو وەجۆشهاتنی ئاو و شلەمەنی لەسەر ئاوور، (هەورا.) گریای، پرکین.

کولانە: ڕۆچنە، سووسە، دەلاقە، کولاوکە، کلاورۆژنە. جێگایەکی گچکەو سەرگیراوە مریشک و کۆتر و قەلەموون و مراوی و قاز و باڵندەی تری کەوی تێدا هەڵدەنیشێ.

کولانەوە: هەرفان، کزانەوە، چووزانەوە، ئارهان، ئاخیڤینی. ئازار بەبرین گەییشن.

کولانەی مریشکان: کووخ، کۆلیت، کۆریب، پین، (باک.) قر، پینک، کۆلت، قنک.

کولانچکە: کلاورۆژنە.

کوڵاندن: جۆشاندن، کەلاندن، پوختەکردنی چت لەسەر ئاوور.

کولاندنەوە: هەرفاندن، کزاندنەوە، چووزاندنەوە، ئارهاندن، ئێشاندنەوە، وەئێشهێناندنەوەی برین بەدەست یا چتێک لێدان، (باد.، باک.) برینێ و ئاخێڤینی، برینێ دەکولینێتەوە.

کولانکە: ڕۆچنە، کولینک، کلاورۆژنە.

کولانگ (باک.): قوڵنگ، (هی هەڵکەندنێ). (ئەردە.) کوڵاندن.

کولانن: کوڵاندن.

کولاننەوە: کولاندنەوە.

کوڵاو: پەلوول، پژە، پوختە، ئاو یا چێشتێکە لەسەر ئاوری وەکوڵهاتبێ و پوختە بووبێ.

کولاو (لو.): تەورەداس.

کولاوەوە: برینی وەژانهێنراوەوە.

کولاورۆژنە (بابا.): ڕۆچنە.

کولاوکە: ڕۆچنە.

کوڵە: ژیشک، ژووشک. چتی کوڵ.

کولە: جێگای خۆ لێ حەشاردان لەمەردوم بۆ گوێگرتن و قسەدزین. فیسارەکەس ـــ ی لێگرتوون. ـــ ی تەختی نوستنێ: پەردە و سەر پۆشی تەختی نوستنێ، مێشوولەبەند، (باک.) پێشی بەند. کوللە، کولۆ، کلۆ، کووسک، کولب، شینایی دەخوا و زیان بە دەغڵی شین دەگەیەنێ. چووارجوورە. ١) گەرد: تۆوەکەیەتی لە نێو کیفەکەیدا. ٢) پێکورە: بێچووە کوللەیە، کە تازە گیانی وە بەر هاتووە و زۆر ووردە. ٣) کوللەیەکە باڵی لێ هاتبێ بەلاّن هێشتا نەفڕێ. ٤) کەفرێ دەبێتە کوللە. (بار.) دووداری درێژە گیشەگیای پێدەبەستن و بەسەر بەفرێیدا ڕادەکێشن بۆ لای ئاوایی، کە شوورێنەکە بڵند نەبێ و ڕاست و تەخت بێ.

کوڵەبال: فەرەجیەکی کورتی گوێچکەدارە قوڵ بەبن گوێچکەکانی دادەکرێ.

کوڵەبالا: کورتەبالا.

کوڵەباڵە: کوڵەبال.

کوڵەبەراز: قوڵەبەراز.

کوڵەبەس: منداڵی ژن لەمێردێکی تری.

کوڵەبەست: کوڵەبەس.

کوڵەبڕک: کورتە دارێکە دەگیرێتە بەرزە درەخت بۆ خستنەخووارەوەی بەرەکەی.

کوڵەبنە: قوڵەبنە، تێکسرماو، کورت و قەڵەو، بانۆڵە، گرگن، (ڕۆژ.) کوڵەبالا، خڕپلانە.

کوڵەپرە (ئەردە.): مەردومی خڕی چووارشانە.

کوڵەپێچکردن: ڕاپێچ کردنی یەکێک یا پتر چنگ لەسەرشان.

کولەجە (هەورا.): کەوا، کورتەک. (خۆ.) کورتەکێکی بێ قۆڵە و درێژە، کولەنجە، کوڵۆجە، کەوای کورتی ژنانە. مرۆی کورتەبالا.

کوڵەچووارشەمۆ: چووارشەمووی هەرەدوایی مانگی سەفەرە، کە ددانی پێغەمبەری (د. خ) تێدا شکێنراوە.

کوڵەخرتە (ئەردە.): کوڵەپرە.

کوڵەرم: ڕمی گچکە، بەرچیغ.

کوڵەزرک (ئەردە.): سیقەتۆرە.

کوڵەش: کۆلۆش. مەردومی بیٚ شێوازو بیٚ ئابروو.

کوڵەک: نیسکی کوڵەک، نیسکێکە زووبکوڵێ و ڕەنگ بداتەوە.

کوڵەک (باک.): ڕەندە، لێسکەی کەوچک تاش. (باد.) پەنجەرەی گچکە، کە پەنجەرەی هەواییشی پێدەڵێن. (باد.) تاقی نێودیوار، تاقە.

کوڵەکەوا: دیرەگێکە درابێتە بەرنیرگە.

کوڵەکەوا: کورتەک.

کوڵەکردن: مەبەس لەگوێ ڕاگرتنە بۆ قسەدزین.

کوڵەکوێروو: سفرەمار.

کوڵەماڵە: دارێکە ناوەڕاستەکەی کونێکی تێدایە زمانەی ئێرەقی پێدادەکرێ و ماڵەی زەوی پێدەدرێ.

کوڵەمانگ: مانگی شەعبان.

کوڵەمەرگێ: کوڵەمەرگی. گوزەرانکردن بە کەمی و کووڕی.

کوڵەنان (ڕۆژ.): کوندەلاٚن، جێگایەکە کوندەی ئاوی لەسەر دادەنرێ. — ی (کە.): ئەفسوونگە، جادووباز، کوڵێنانی، پیاوێکە کەسێکی لەژنی بەسترابێ بیکاتەوە.

کوڵەنجە: کولەجە، کەوا، کوڵۆنجە.

کوڵەنجەیی: کولەجەیی.

کوڵەنجی: دوورشک.

کولونگ (ڕەوا.): کولانە، ڕۆچنە.

کوڵەوەییاب: جوورە مارێکی کورتی زۆرپیسە، برێتییە لە مەردومی بەناشوب، کوڵەوەیوار.

کوڵەوەیوار: کوڵەوەییاب.

کوڵەوەیوای (ڕۆژ.): قاچپە، سووزانی لەکاتی جنێوپێدانێدا بەکاردەبرێ.

کوڵهاڵ (کە.): فەرەجی قوڵە و چکۆڵە.

کولبوون: نەمانی تیژی تیغ و مشار و هەمموو جوورە تیغ و مرازێک. ماندووبوون لەکارێکیدا. (زا.) نیشکردن. ئاوسان و کێم کردنی ئەندام.

کولپ (باک.): کوللە. (باد.) گرانی.

کولپک (باک.): کونی دوگمەیە.

کولپیچ (باد.): خشتی سوورکراوەوە.

کولجە (ئەردە.): کولەجە.

کوڵخان: کوڵخانە، توون.

کوڵخانە (کە.): تونگخانە، توون، کوڵخان.

کوڵخانچی: تونگخانەچی، تونگچی.

کوڵخەن (کە.): تونگخانە.

کوڵخوواردن (ئەردە.): جۆشخوواردنی چت بەسەر یەکتریدا مەبەس لە ڕق هەستان و جۆشخوواردنی دەروون.

کوڵدان: جۆشدان و کولاٚندنی چت لەسەر ئاور. وەڕزیوون لەچتێک و دەست لیٚ هەڵگرتنی.

کوڵژن (خۆ.): بوڕژن، گریانێکی پڕ سۆز و کەڵە و پرسەودایە.

کولغا (باد.): گیانداری زۆربرسی.

کوڵفت (ئەردە.): ئەستوور، زۆر.

کولک (بابا.، هەو.، ڕەوا.): کولی، کووان، برین، قوونێر، (باد.) ژوورێکە لە حەسیر و قامیش دروستکرابیٚ. (بابا.، هەر.، ڕەوا.، ئەردە.) دڵ بەخەم، پەرۆشدار، دڵی خەفەتبار. (باک.) پارچە، کوت، لەت، (باد.) کوول.

کوڵک: کوڵکە، مووی کورت، کەبۆ ڕستن دەست نەدا. — ڕنینەوە. (باک.) کلاٚوی شووانان. دووچار، تووش: بووە بە — یەوە واتە بووە بە تووشییەوە.

کولکاپیرۆزێ: بەفرشینە.

کولکانە (لو.): ئەنگوستیلە.

کوڵکە: کوڵکەی خوری وورد و ئاڵۆز، کوڵک.

کولکەبا: ئەو قونچکە و قوونێرانەن، کە باوبژی ژوورەوەن دەری دەکات، قوونێر.

کولکەپیرۆزە: دەردەپیسە، (کۆ.) بەفرەشینە، بەورەشینە، کولکی سۆتنیٚ.

کوڵکەر: جلشۆر.

کوڵکەردەیوو (هەورا.): کورتکردنەوە.

کوڵکەڕن (کە.): کوڵک ڕنینەوە بەدەست.

کولکەسۆتنێ: حەوتووێلکە.

کولکەهەرەنگی (هەو.): برینی کفتییە.

کولکردن: کالاٚشتن.

کولکردن (زا.): پاڵ پێوەنان.

کولکریاوە (هەورا.): کورتکراوە.

کوڵکن: تووکن، تووکاوی، چتێکە، کە کولک و تووک و مووی پێوەبیٚ. ماستاوی —: ماستاوی خەستی کوڕۆکوڕۆ.

کوڵکنە: کوڵکن.

کولکووات (کرما.): کولونجە.

کولکی سۆتنێ: بەورەشینە، حەوتووێلکە، زیپکەیەکی بەژان و بەئێشە لە پێشدا سەری زەرد و بنی سووردەبیٚ تادیٚ گەورەدەبیٚ و دەڕزێتەوە چەند ڕۆژێکی پێستی سەمۆرەی لیٚ بنرێ چاکی دەکاتەوە.

کولگە: ڕەبەت: جیٚ ی کۆبوونەوە و حەسانەوەی چەند ڕاوچییەکە.

کوللە: کلۆ، کولی، کولۆ، کووسک، کولپ. بێچووە —: پێکوڕە، زۆر ووردە و هێشتا باڵی نەگرتووە. پەردەی سەرپۆشی تەختی نوستنێیە.

کوللەبەجەڕ: مەبەس لە یەکێکی یە، کە ئەوەندە لاواز بیٚ ئەندامەکانی وەکوو بەجەڕ لێکدرابیٚ وایە. کوللەی تەختی نوستنیٚ.

کوللەزەردە: کوللەیێکی زەردی بەزیانە.

کوللەک (زا.): کلاوڕۆژنە، شەل.

کوللەمسکە: جوورە کوللەییێکی ووردە گەنم و جۆی دەخوا.

کوللێرەی شەکری: سەووک.

کولکی (باد.): کوللە.

کوللێرە: ئەستوورک، (زاخ.) سەووک، ئەستووک، کوللی لووش.

کوللێم (باد.): کوللە.

کولم: کولمە، گۆنە، ڕوومەت.

کولم: پەنجەی قونجاو. بڕ بەیەک دەست.

کولمە: کولم، (کە.) گۆنا، هنارک، گۆنە، (هەورا.) ئەلیک.

کولمک (مۆک.): نێک، کولۆک.

کولن (کە.): گۆنەقەلەمر، گوین.

کوڵنج: ژانی شان و مل و پشتە بەهۆی سەرماوە. تووی نەگەییشتوو.

کولند (باد.، هەورا.، زا.): کوولەکە، کەدوو، (باک.) کولندر. ـــ امیرا: کوولەکەی ئەستوور.

کولندر: کوولەکە.

کولنگ: قولنگی ئەرد هەڵکەندنێ.

کولۆ: کلۆ، پارچەییێکی ڕەقە لەهەر چتێکی بێ: ـــ یەک قەند یا گڵ.

کولۆ (باد.): کولله، کوله.

کولۆپانە (باک.): سەرەوژێر، پەرش و بلاو.

کولۆت: کلۆک، کلۆت، (هەو.) منێک، گۆشتە ئەستوورایێکەی دەورەی قوونییە، کە مرۆ لەسەری دادەنیشی، هەندێکیش پێیان وایە، کە ئێسقانێکە نەرمەی گۆشتی سمتی پێوەیە، کولۆ.

کولۆج: ووتەیەکە بەکاردێنرێ لە دووای ووشەی بەهیچ ڕەنگێک.

کولۆجە: کەوا، کورتەک، کولەجە.

کولۆخ (باد.): کاسەی سەر، کەللەی سەر، کەببێ گۆشت و پێست بێ.

کولۆر: کلۆری ددان.

کولۆز: چتێکە، کە ناوی هولۆل و پووچ بێ.

کولۆزرک (ئەردە.): کولمزرک.

کولۆش: کلۆش لاسکی دەغڵی درواوە، (هەو.) قەسەل.

کولۆشە: کولۆش.

کولۆفت (ئەردە.، هەورا.): ئەستوور.

کولۆفان (باک.): خەمگین، پەرێشان.

کولۆک: نێهک، نێک، نێسکی سەرەوەی سمتییە. نۆکی ـــ: نۆکی کولەک، نیسک و نۆک و ماشی کولۆک. سمت.

کولۆکار: دیوارێکە، بە کلۆکرابێ، وەستایەکە، کە هەر دیواری کولۆ بتوانی دروستکا.

کولۆکار: چتی ڕێک و پێک.

کولۆکاری: خەریک بوون بە دیواری کلۆوە.*

کولۆکۆ: خەم و خەفەت، قولت و کول.*

کولووکۆدامران: سووتانی چت بە نێکجاری.

کولۆکۆدامراندن: سووتاندن و لەنێوبردن.

کولۆکۆدامردن: سووتان و لەنێوچوون.

کولۆل: کلۆل، مەردومی بەدبەخت، مەڕی نێوچاوان سپی.

کولۆلۆ: نووێ بووک.

کولۆلی: بەدبەختی، چارەڕەشی.

کولۆم: چەند پارچەدارێکە لە نێو کیسەڵەی دەرگایەدا بەڕەت بوونی گۆڵە (شمشیرە) کە دەکەونە ناو لەلەکانیەوە دەرگایەکە دادەخرێ.

کولۆم کردن: داخستنی دەرگا بە کلۆم.

کولۆنجە: کولۆجە.

کولۆندە: کولۆجە.

کولوو: لۆکەی تازەکراوەی نووالەکراو.

کولووە: خانوچکەی زۆر بچووک، ئەلحد، گۆڕیچە.*

کولووچ: جوور، تەرز، کلۆج.*

کولووچە (ئەردە.): کولیچە.

کولووچەمەزگە (ئەردە.): جوورە کولیچەیەکە ناوەکەی شەکر و گوێز یا خورمای تێدەکرێ.

کولووچمار (باک.): جوورە ماسیەکە.

کولووخ (باد.): کەللەی مردووان، کاسەی سەر.

کولوور: پێنج سەد هەزار یا پێنج لەک.

کولوورە: پوورەی هەنگ.

کولووز (ئەردە.): گیانداری پەڕپووتی بێ تین.

کولووزیانەوە (ئەردە.): کوڕووزانەوە.

کولوفت (کەل.): ئەستوور.

کولوفتی: ئەستووری.

کولووک: نێوی ئافرەتانە. گوڵەکولیک.

کولووک شووان (بلبا.، ئاکۆ.): گەزیزە.

کولووک ماست: گوڵێکە بەپەیدابوونی وی ماست زۆر پەیدا دەبێ. کولووک ماست، بەهاری گێرا بەڕاست.

کولووکۆ: ئاگر، کلپەی گڕی ئاوور. ـــ ی دامرکا.

کولووکی (ئەردە.): پەلەپەل و تالووکەکردن.

کولوونیای (هەورا.): کورت بێن.

کولێ (باد.): کولووی بەفری، کولله. (باک.): باکندەقوڵە.

کولێر: کون لە دیواردا، دەرییچە.*

کولێرە: مەزرەو، ئەستوورک، خەپلە، خەپلێ، مادە، لەواش، (کۆ.) نانی دەستی.

کولێرە چەورە: جوورە کولێرەییێکە، کە ڕۆن لەڕوویەکی درابێ، کوولەکە دەرویش.

کولێرەمەزگە: جوورە کولێرەیەکە ناوەکەی گوێزی کوتراوی تێکرابێ.

کولێرێ (هەورا.): کولێرە.

کولیمەک (باک.): ئێسکی سەرەوەی ڕانی یە.

کولێن (شارە.): شوێنێکی تایبەتیە لە نێو دەوارانـدا کـەل و پـەلـی نرخداری تێدا دادەنرێت. (شار.) کوور، کەلێن، شارگە، پەناگـە، دا لـدە، خەشیو، کولین.

کۆلێنانی (هەو.، کە.): جادووگەر، نزانووس.

کولێنە: کولانە مریشک، کولێن.*

کولینک (شار.): کولانە، ڕۆچنە.

کولی: ژان، نێش. چاو ــ: چاوئێشە. (بار.، هەر.) کلووەبەفر. (هەورا.، باد.) کوللە، کاکۆڵ. (باد.) شەل. مرۆیەکی کارامەیە لە هەرکارێکی دا کەبیکات.

کولیا (فە.): کولاو.

کولیاگ: چتی کولاو.

کولیان (ئەردە.، فە.): کولان.

کولیانەوە (ئەردە.): کولانەوە.

کولێرە: ئەستوک، ئەستوورک، جوورە نانێکی خڕی ئەستوورە.

کولیچە: ــ ی شەکری: هەڤڕیش. (هەورا.) هەویرەکەی بەڕۆن یا بە شیر دەشێلرێ و لـە نێـو ڕۆنـی دا سـوور دەکرێتـەوە جارجـارە بـادام و گوێزوکشمیشیشی تێدەکەن.

کولیچەمەزگە: کولوچەمەزگە.

کولیچێ (هەورا.): کولیچە.

کولی دل: سۆزی دڵ، بەکوڵی دڵ خۆشم دەوێ.

کولیر (باد.): کوللێرە. کولیک: گوڵ، کوڵووک.

کولیک بووک: کولیک پاقژ، پنجە گیایەکە چەند لکێکی دێنێ گەلای وەهی گووژاڵکی دەچێ گولی سوورە و لاسکی گوڵەکان زۆر درێژن و خاڵی ڕەشی پێوەیە لە نێوەڕاستی گوڵەکاندا زەردە.

کولیک پاقژە (باک.): کولیک بووک.

کولیک جووانەمەرگ: چڵەگیایەکی پاییزی یە و گوڵی سپیە و بنەکەی سەلکە.

کولیک مەشک: گوڵێکی کێوی زەردە لەسەر هەر گوڵێکیش دانرێ دەیکاتەوە، کولیک مێلاق.

کولییک مێلاق: کولیک مەشک، گوڵێکی زەردە و سووریشی هەیە گوڵەکەی بکوترێ لەسەر هەرجێگایەکی دانرێ، کەهەوای تێدابێ دەری دەکات.

کولێک نیعان: گوڵێکی سوورە وەکوو خاشخاشی وایە لەسەر هەر شوێنێکی لەش دانرێ دەیکاتە برین.

کولیکولی (باک.): شەلەشەل، بە کەمە شەلینێکەوە.

کولیلک (زا.، باد.): کوڵووک، گوڵی دار و گیایان. (بابا.) کلاوڕۆژنە، (شا.) کولینک، کولانکە، کولاوکە، ڕۆچنە، کولانەی دیواریشە بۆ ڕووناکی.

کولین: کەندووی زۆرگەورەیە و چوارگۆشەیە لەنێو ژوورانـدا، (ڕەوا.) خەشیو، (گەر.) خانووچکەیەکیشە شیروپەنیرو بەرخی ساوای تێدا ڕادەگرن، جێگایەکیشە لەنێو هۆبـاندا بـۆ بەروبووم، لـە چیغـانی دروستدەکەن تا بەرچاونەبێ.

کولین جۆ: چەڵخووسی جۆ.

کولیمک: هەردووسمتی مەردووم.

کولین (ڕەوا.): کولانـە. (باد.) موغـەیری ئـاوری. (بـاک.): تاقـە، سرکۆ. هەرزاڵ. کۆترخان. شەلین.

کولێن: (هەورا.) قولیای، کولانی شلەمەنی، پڵخین، (باک.) کەلین، کولین، وەکوڵهاتن.

کولێن: گۆشەیێکی ناوماڵ و یا دەوارە، کەمەشکە و هیزە ڕۆن و پێستە پەنیری لەسەر دادەنێن.

کولینە (خۆ.): کەندووی گەنم و ئارد و دانەوێڵەیە. (ڕەوا.) مرازێکی گچکەیە نێوکەوچکی داری پێ قووڵ دەکرێت. (هەورا.) کولانەی مریشکێ یە، کولێن.

کولینج (زمن.): قۆڵنج.

کولینک (ڕەوا.): کولانکە و پەنجەرۆکەیەکی گچکەیە لە بڵندایی دیواری دەگیرێ.

کولینگ (کۆ.): قوڵنکی گڵ هەڵکەندنی.

کوم (باد.): سەروپێچ. (باد.) ــ بوونەوە: کۆبوونەوە. (شکا.، باک.، زا.) کلاوی درێژی لبادین، تەپلە.

کوماتەک (باک.): پارچەی کۆن، پەڕۆی منداڵ تێوەرپێچانێ، پەڕۆوپاڵ.

کومبڕ (باک.): قوللەی سەرتەپۆڵکەی کێوی.

کومتاق (باک.): کەسێکە کلاوی بەتەنێ لەسەربێ و پێچی تێ نەئالاندبێ.

کومرب (باک.): زنجیری زێڕ، کرمەک.

کومزمخ (باک.): غار، ئەشکەوت.

کوم زرە (باک.): کومزری، عابا، عەبا.

کومصا (هەورا.): کاتی باران بڕان.

کومسرە (باک.): عابا.

کومسۆر (باک.): فێس، فێست.

کومک (باک.): کلاوی شەوێ، نوختەی دووایی، کومکاهاچی، یاجیلۆکا، کارگ.

کومکفر: دادخوواز، کەنۆ، کومکامر، داواکار.

کومێد: کومێت، کووێت.

کون: دەلاقەیێکی گچکە یا گەورەیە لە چتێکی. (هەورا.) وولـە. ــ بوون: قوقڵین. ــ کردن: قۆقلاندن، قوول کردن، قولێزکرن. (باڵە.) کوندەی ئاوێ.

کونی هەرەگەورە: کۆلاو، قەوارە، کونی لە پەردی دادیوە. وولاخ. کونی لە پردێ داببینێ دەسڵەمێتەوە و ڕادەوەستێ، بۆکەسێکیش بەکاردەبرێ، کە هەر چتێکی ببینێ ڕاوەستێ بەجنێو پێ ی دەلێن لەپردی دا کونی دیوە.

کونا: کون، ڕۆچنە.

کونار: دارێکی درواوی بۆ پەرژین دەست دەدات، تووترک، موور، (فە.) مووڕتک.

کوناڕۆچن: کونارچە.

کونارشک: تانیشک.

کوناو: ئەو چاڵە زۆر قووڵانەیە، کە لە نێو شاخاندایە ئاوی تێدابێ تا مرۆی کوژراویشی تێداوێن تا شوێن بربێ.

کوناوەجە: کوناوەجگە.

کوناوەجگە: کوناوچە.

کوناوچە: کلاوڕۆژنە.

کوناودەر: کونێکە لە هەر دووک دیوان دەربووبێ.

کونە: کوننە، کوندە.

کوننە: کونە، کوندە.

کونەباجە (ڕۆژ.، کە.، مامە.): ڕۆچنە.

کونەبۆ (کە.): کوندەبۆ، کوند.

کونەکۆتر: کۆترخانی خڕسک.

کونەلان: هەرزاڵ، کەپرێکی بچووکە لە حەوشێدا لەسەر شڕانە بۆ ئەوەی کوندەی ئاوو مەشکانی دژی لەسەر دابنێن، کە لە ماڵدابیت دەڵێن هەرزاڵە بۆ شتومەک لەسەردانان دروست دەکرێ.

کونەلانی (کە.): جادووگەر، کولێتانی، کولەنانی.

کون بەفر: چاڵەبەفر.

کونبڕ: شوێنێکە، کە با بووێری نەبێ. ــ کردن: گرتنی کونی جێگایەکی، کە با هاتوچۆی پێدانەکا.

کونبوون: پەیدابوونی کون لە چتێکی، دەلاقەبوون، کون تێ بوون.

کونج: گۆشە، سووچ، قولینچک، قونجک، قونج، پەنا. دارا ــ ی تەنیایی گرتووە. (کە.) جنجیر، مریشکی گونج، مریشکی جنجیر، خاڵدار. مرۆی گرۆیێ. (بابا.) گونگە ئەو لوولە بۆریانە، کە بۆ ئاو لەژێر خاک دەنرێن. گوڵدان.

کونجەو (هەورا.): کونجی. ــ ی: کونجی.

کونجڕ: ددانە وەکوو هی مشاری. چتی خاڵ خاڵ و کونجی. کونجووڕ.

کونجڕاندن (باک.): هەڵقورینجاندن.

کونجرە: دڕکی پەیکۆڵ، پێکوڵە، گیایەکی بەهاری و زبرە لە پێکوڵەی دڕکەکانی ووردترە.

کونجڕک: نقوورچک.

کونجڕکە: کونجرە، هەڵقورینجاندن.

کونجڕونجڕ: ددانە ددانە وەکوو دەمی مشار.

کونجڕین: هەڵقورینجاندن.

کونجک (هەورا.): قوژبن، قولینچک.

کونجکاو: کەسێکە، کە زۆر پرسیار لە چت بکات. ــ ی: جوست و جۆ، بەپرسیار، بە شوێن چتێک دا گەڕان.

کونجکوجێن: یاری یەکە چەند کەسێک هەر یەکەی لە کونجێکی دا ڕادەوەستێ لە دوایی دا جێگە گۆڕکێ دەکەن لەو حەڵەدا ئەگەر بۆیان ڕێک کەوێ لە یەکتری هەڵدەدەن.

کونجوور: کونجی تەسک و تەنگەبەر.

کونجووڵ: کونجووڕ.

کونجی: دانەوێڵەیەکە بە تۆو دەچێنرێ ساقی سەوزە ماڵات ناتوانی بیخوات، (باک.) کتاف، شەیدانک. قونجی تاوکەکەی وردو و زەردە وە هەرزنی دەچێ. ڕۆنی کونجی بۆ سووتان باشە ڕۆنەکەی ئەگەر چل شەوان کەوچکێکی لێ بخورێ زۆر بەهێزە. کوندەبەبوو، چتێکی ووردی دەنک زەردی ناسکی چەورە دەکرێ بەکولێرە و بەگەلێ جۆرێ تر دەخورێ.

کونجیت (لو.): کونجی.

کونجیلە (هەورا.): گۆشە، قوژبن.

کوند: بەرچاوتەنگ. (باک.) تۆتک، تۆت، تۆتاک، (ئامێ.) بەم، بووم، کوننەبەبوو، کوندەبۆ، کوندەبەبوو، باڵندەییێکی گۆشت خۆری دندووک قولاپەی چاوجووانە هەر لە چۆلی و کەلاواندا دەژی، گۆیا لەسەر هەر ئاواییێکی بنیشێ شوومە. کوندەگا.

کونداکۆر (باک.): کوندەکوێر.

کوندە: کوندەی ئاوێ، کون، پێستی بزنە، کەبەساخی دەرهاتبێ و خۆشکرابێ، بۆ ئاوتێکردن. (هەورا.) قوندە، باڵندەی قوڵەیە. (شا.) پارچە کەرستەیەکە کەوچکی پێ هەڵدەکەنرێ.

کوندەبەبوو (هەورا.): کوند.

کوندەبۆ (هەو.): کوند.

کوندەلان (ڕەوا.): شوێنێکە هاوینان کوندەی ئاوێ ی لەسەر دادەنرێت و بەگژ و گیا و قەلان دادەپۆشرێت لەبەرزی یە، کونەلان، کولەنان، تاساردبێ.

کوندڕ (باک.): کولندر، کوولەکە. (کە.) شیو، خڕێکە ئاودرببێتی، هەر شوێنێکی ئاودرببێتی یا کونی کردبێ ــ ی پێدەڵێن.

کوندک (باد.): کوولەکە، کوندە.

کوندۆ (ڕەوا.): پارگوێر، گوێلکی نێری دووساڵانەیە، کەندۆ، (کۆ.) مانگایەکە زۆر زوو بێ گوێرەکە شیربدات.

کوندووش: دەرمانێکە وەک برنووتی دەکرێتە لووتەوە بەڵام ئەم توند و تیژتر و بە پژمەترە، سوورژن، شووژن.

کوندیتی (باک.): بەرچاوتەنگی، کنووسی.

کونرۆڤی (باک.): کونە ڕێوی.

کونزەمین: مەردومی تێنەگەیشتووی کەودەن.

کونزووان: مەردومی کری زمان لاڵ.

کونسارک (بۆتا.): باکێش، شوێنێکە دژێ و هەواکێش بێ لە هاویناندا.

کونک: گرێ یەکە لە نێو دارەگوێزێ داهەڵدەندرێ و دەکوترێ و چتی پێ زەرد دەکرێ. (باک.) تووکی ووردی باڵندانە. تەون. ــ ا پیرێ: تەونی جاڵجاڵۆکە.

کونکەر: سمتەر، سمکەر.

کونکردن: پەیداکردنی کون لە چتێکی، سمینی چت.

کونگ: قنگ، کونی پاشەوە، کاکڵی دار گوێز، کە بۆ ڕەنگ بەکاردێت، بێ هۆش، سر و تەزیو.

کونگەم (باک.): حەنبار، ژووری زەخیرە و دانەوێڵەیە.

کونمشک (باک.): کونەمشک.

کوننە: کوندە.

کونۆش: کوندوش، رژد و رەزیل.*

کوننەی زرانی (ئەردە.): کاسەی ئەژنۆ.

کونۆشی: مەردومی رژد، کوندووس.

کونۆشە (زا.): کەسک.

کونووچکە: کونی زۆر وورد.

کونوور (ئەردە.): کونوور.

کونوور (ئەردە.): جەوی یەکە، کە هی داری قەزوان نەبیّ.

کون و قوژن: کون و کاژێر، پێچ و پەنا، کون و کەلێن.

کون و کاژێر (هەورا.): قون و قوژبن.

کون و کەلێن: پێچ و پەنا، فروفێڵ.

کونەرچ (باک.): کونی وورچی.

کونیسک (باک.): کەسک.

کوهان (باک.، هەورا.): گووان.

کوە (باد.): ئاڵبوونەوەی ددان. (باک.) کولبوونی تیغ، ددانی من — بوونە: ددانم ئاڵبوونەوە.

کوهدەرزی (باک.): مەرزیلە.

کوو (باک.): کووێ؟. — دەریّ: کووێندەریّ؟. چوو —: چووەکوویّ؟. (باک.) کە. (رەوا.) چۆن؟، چلۆن؟، (هەورا.) چەنی؟، (باک.) چەوا، چەوانیّ.

کووا: (هەو.) کانیّ، کا، (هەورا.) کۆن، کووانی، لەکوێیە، لەکێندەرێیە.

کووار (شەم.): کەندووی دەغڵی، (هەورا.) کەنۆڵە، (باک.) کەوار.

کووارە (باد.): کەندوو.

کووارگ: کارگ، قارچک.

کووارگ

کووشە: جێگایەکە بەراز لە لێقەومانیّ دا، کە چەند سەگێک دەورەیان دابیّ بۆ پارێزگاری قوونی خۆی تێدە پەستێویّ تا سەگەکان لە پشتەوە هێرشی بۆنەبەن، جێگایەکە کەنداڵ یا بن پنچک یا هەر قولینچکێک بیّ، (هەورا.) بێشە.

کووان (هەورا.): کوتان. (هەورا.) دومەڵ، (هەو.) کولک، قوونێر، گرێیە، برینی پیس.

کووانە (فە.): کۆن.

کووانک: ئاوورگ. (باد.) ئاوورگ، کووانوو، ئاگردان.

کووانوو (بابا.، کە.): ئاوورگ، ئاگردان. قۆرتی ئاگری، سێپیّ لە ئاسن، سێکوچکە (کەبەردبیّ).

کووانیّ: کووا، کا، کانیّ، کانی.

کووانی (دەر.): ئاوورگ.

کووانی خورما: برینێکی پیسە بە ئەندام هەڵدەپەریّ.

کووانی کێش (دەر.): خاکەنداز.

کووئوە (لو.): گۆرپچە.

کووای (هەورا.): کوتان.

کووە (کە.): کەوا.

کووپ

کووپ (هەو.، کە.، باک.، فە.): کووپە. لە فینجان گەورەترە چاو قاوەو ئیتری تێدەخورێتەوە.

کووپان (باک.): قۆپان، رۆچوون.

کووپانە (هەورا.): کورتان، کۆپان.

کووپاندن (هەورا.): (باک.) قۆپاندن، رۆچوواندن.

کووپە: دەن، کووپەڵەی گەورە، کەرگە، کەوار، کۆلێن، کووپ. — ی ئاوی: لینە.

کووپەدارینە: بەرمیلی دارین.

کووپەڵە: کووپەلۆکە، کووپەڵەی چکۆڵە، دەرشۆ، کافک، کۆدینە، کووپک. — ی شین: کاشینکە.

کووت: شاری کووت لەبنچینەدا گۆت بووە و لە (گۆت) ی وەرگیراوە. زبڵ، پەین، خاک و خۆڵی ناوماڵ بەدەم گەسکەوە کۆدەکرێتەوە، کە لەگەڵ چێشت و ووردەنانی تێکەڵە. ئەکرێتە ناو شینایی یەوە بۆ هێزی زەوی ئەمەش لە شوێنێکی دا وایە، کەشیاکە و پشکەڵ بسووتێنریّ لەبەر بیّ داری. ووشەیەکە سەگی پیّبانگ دەکریّ.

کووتا (باک.): کۆتا. — بوون: کۆتابوون.

کووتاڵ: کالای بازرگانی و بەززازان، کە جل و بەرگیان لیّ دروستدەکریّ.

کووتاڵفرۆش: بازرگانێکە کوتاڵی بفرۆشیّ.

کووتاڵ وە رەش (هەورا.): بازرگان، کووتاڵفرۆش.

کووتان: لێدان بەدار، ووردکردن بە نهێم، پەڕینی نێر لە مێوینە، گان، دەرزی لێدانی ئاوڵە، دەرزی ئاژن بۆ خاڵ لە پێست کردن، جۆری گاسنی دەم پان.*

کووتە: قەزوان و تووی بەیەکا کوتراو. (هەورا.) سەگ.

کووتەڵ (باد.): دۆڵیانی ئاش.

کووتەڵە: تووتکسەگ.

کووجی (هەورا.): کۆلانی تەنگەبەر.

کووچاک (زا.): خێزەرە.

کووچە: کۆلان.

کووخک: کۆخە.

کووک (زا.): ئەژنۆ.

کووتکووت: کوتکوت، سەگی پیّبانگ دەکریّ.

کووتکووتە: پارچە پەڕۆ یا گوشێکە منداڵان بەردێکی پێوە دەبەستن هەڵی دەدەن بە حەوادا.

کووجی: رارەوی تەنگ لەناو دوو رێزە خانوودا.*

کووجیلە: دەرمانێکە جانەوەری پیّ دەرمان داو دەکریّ، گیای باقەبێن.*

کووچ (باک.): سنوور، تخووب، کۆمابەرد. (هەر.) کوچ، کووچکووچ، سەگی پیّبانگ دەکریّ.

کووچە: کۆلان، چێڵەکەڵ، ئالوولە، کووچەی چکۆڵە، رێکۆک.

کووچەڵە (کە.): جووچکەی سمتی. (کە.) کۆجەڵە، کاسەی چکۆڵە.

کووچک (فە.، دەر.): سەگ، ئاوورگ.

کووچکووچ: کووچی کووچی، کوتکوت، کوتکووت، سەگی پێبانگ دەکرێ لە دوورەوە، واروار.

کووچی کووچی: سەگی پێبانگ دەکرێ.

کووچیلە: دەرمانێکی چۆلەکە کوژتنییە لەگەڵ گەنمی تێکەڵدەکرێ.

کووخا: کورێخا، (لو.، فە.، لک.) سەرۆکی هۆبەیەکیە لە کەیخودا گچکەترە.

کووخک (باد.): کۆخە، کۆکە.

کوخکی (باک.): کورخن، ئەوکەسەیە بکۆخێ.

کووخیان (باک.): کۆخین.

کووخیانن (باک.): کۆخاندن.

کوخین (بابا.): کۆخین.

کوودە (هەورا.): ئەسکوێ. (لور.) کۆدە.

کوودەری: جوورە کرێکە جل و بەرگی لێ دروستدەکرێ، جوورە چەرمێکی تایبەتیشە سەری پێڵاوی لێ دروستدەکرێ.

کوودەڵە: برەک، (رەوا.) بزڵەبەراز، (هەورا.) بێوەڵە، بەچکەی بەرازی. بۆ بێچووە بەراز و وورچ بەکاردەبرێ.

کوودک: ئەژنۆ، زراتی، بێچووی لاور، کوتک.*

کوور: سەرەولێژ، سەرەوخووار. (رەوا.) هەورازێکی سەخت وەکوو دیواری، مرۆخۆی کوورنەکاتەوە ناتوانێ سەرکەوێ. بڵند و نزم، رێگا لە ـــ دایە: بڵند و نزمە. کۆم، کۆفر، پشتکوور، قەنبوور، پشتقۆف، چەماوەوە، قۆفرکۆم، پشتخووار، داهاتوو، خار، خوورز، هیس، (شوا.) کوورکن.

کوور: (دەر.) سابروون، (هەورا.) سابرین. گیسکی نێری دووساڵانەیە، بزنی مەرەز. جڵەوبەستنەوەی وولاخ. (رەوا.) شەوێنی تەلەزگە وەکوو قەراخی گەلی، هەڵدێر، کەوور. ـــ بوونەوە: لە هەڵدێرێ خۆ ئاوێژتن، نقەچوون، تەکەربوون، خۆ بەردانەوە. ـــ کردنەوە: فرێدان، ئاوێژتن، بەردانەوە، تەگەرکردن، هەڵدان. قوول، قوور. (فە.، دەر.) کووێر، خامۆش. ـــ کردن: کووژاندنەوەی چرا. (باک.) کورت.

کووراگ: کارگ، کارچک.

کووراهی: قولایی.*

کوورە: کەلەبەرێکە لە زەوی یا لە دیوار ئاگری تێدا دەکرێتەوە. چتێکی کونکونی پێچکدارە لە تەنەکە یا لە گلی سوور وەکراوە ئاگری تێدەکرێ و چێشت و چای لەسەر لێدەنرێ.

کوورپە: قوت، سلێ، مەرو بزنی گوێ چکۆڵە، سوور لەسەر مەبەست و دڵگەرم لە دۆزدا.*

کوورە: دەمە، ترمووش، کوورەی ئاسنگەران، دەمگا. کارێز.

کوورەپەزخانە: کوورەی خشت سوورکردنەوە.

کوورەچێتی: پیشەی کوورەچیان.

کوورەخانە: توونگخانە، (هەورا.) توون، کوورەپەزخانە.

کوورەدان: پوورەدانی هەنگ.

کوورەدەمێن: شاگردێکە، کە بە مووشە دەمە هەر کوورە بدەمێنێ.

کوورەرێ (باک.): کووێرەرێ، رێگایەکە دەرنەچێ.

کوورەفەرەنگی: جوورە کوورەیەکە بە نەفت داییسێ و چێشت و چای لەسەر لێدەنێن.

کووربوون (رەوا.): لەجێگای بڵندەوە کەوتنەخوارێ.

کووربوونەوە: داچەمان، داچەمین، کۆم بوونەوە، چەمانەوە، چەمیانەوە، داهاتنەوە.

کوورکردنەوە: کۆم کردنەوە، چەماندنەوە، چەمیاندنەوە، خووارکردنەوە، چۆماندنەوە، فساندن، داهێنانەوە، داچەماندن.

کوورنج (باد.): پەرەکەر، هەللاج.

کووری (هەورا.): کوورە.

کوریس: پەزی سووری گوێ کوڕ.*

کوورین: قوورە قوور.*

کوو: چلۆن، چۆن، چاوان، کام چێ، چیا، کێو، کێف، کە: (کرە ئەڤهابت).

کووز: سووچ، گۆشە، ئەم دارە سێسووژە واتە ۳ کووزە. (هەورا.) جۆگەلەیە. (سوور.) ئەم دارە سێسووە واتە سێکووزە. (رەوا.) قەوزە. (موک.) قاش، تیلم، (دەر.) کوویز، (کە.) دیلم، قاشی کاڵەک و شووتی و ئیتر، تاش. (باک.) گۆزە.

کووزانەوە: چووزانەوە. نووزانەوە، کرووزانەوەی منداڵان.

کووزاندنەوە: چووزاندنەوە.

کووزە (زا.): گیاندارێکە بەقەد پشیلەیەک دەبێ کلکی درێژ و چوواربەلی کورتە، پێستەکەی دەکرێ بە کەوڵ.

کووزەڵە: چ خۆی بخورێ و چ ئاوەکەی بۆ میزگیرانی زۆرباشە، گیایەکی بەهاری و تووندی ئاوییە گوڵی سپی و ووردە، گەڵایەکانی کەمێک وەکەرەوزی دەچێ تامی وەهی تەرەتیزەی دەچێ.

کووزەکە (باڵە.): برینی چاویلکەیە.

کووزین: پرووزانی مووی پێست.*

کووزک (باک.): گۆزەڵە.

کووزماڵ: جۆماڵکردنی دێراوی ئاوباخ و جۆگای ئاوە.

کووزکردن: قاش کردن.

کووزکووز: چتێکە هەر لە خۆیەوە قاشقاش بێ، قاشقاش.

کووزلێدان: خانخانکردنی زەوی بە گاسن بۆ دێراو و گۆل.

کووزی (باک.): پارچە.

کووزین (باک.): لووراندن، حەپاندن.

کوژ: پاشگری بە واتا، بکوژ، پیاوکوژ.*

کووژانەوە: دامرانەوە، خامۆش بوونەوەی ئاوور و چرا و ئیتر، تەمرین، خەفەبوون، دامرکان، دامران، ڤەمرین. لەنێوچوون، رەشبوونەوە، هەشفین.

کووژاندن: کووژاندنەوە.

کووژاندنەوە: تەمراندن، کولووشتن، خامۆش کردن، دامرکاندن، دامراندن، نەهێشتنی گڕی ئاگر و چرا، رەشکردنەوە و تێکدانی چتی نووسراو یا دیغی سەر زەوی. رەشکردنەوە، ڤەمراندن، هەشڤاندن، تێکدان، لەناوبردن. نەهێشتنی شلووقی و ئاژاوە.

کووژاننەوە: کووژاندنەوە.

کووژاو: بە کوشت چووگ.*

کووژاوە: خامۆش بووە، نووسینێکە ڕەش بووبێتەوە.

کووژە (باک.، شکا.، شەم.): دەڵەک. ئەوکونەیە، کە دەغڵی لێدێتە خوارەوە بۆ ناو کوێرەووی بەرداشی. (خۆ.) کرووژم. ـــ کردن: کرووژم هەڵێنان.

کووژەر: کوژیان، بکوژ، کووژەوە، کووژین.

کووژەرە (ئەردە.): عەنزەرووت.

کووژەکە: دوگمەیەکی شینە بۆجوانی لەسەرشانی منداڵان دەدروێ، (هەو.) لەپکە.

کووژەکەکەرانە: مووڕووە کەرانە.

کووژەوە: کوژیار، کوژەر، بکوژ، سەربڕ.

کووژک (باد.): دەڵەک.

کووژک

کووژێن: کووژەر، بکوژ.

کووژێنەر: بڕێنەر.

کووژێنەرەوە: کووژێنەوە.

کووژێنەوە: کووژێنەرەوە.

کوس: تەپڵی گەورە، دەهۆڵ.

کووسا (باک.): چلون، چلۆن.

کووسان (باک.): چلۆن.

کووسە (باک.): چلۆن. کۆسە.

کووسەل (باک.): کیسەڵ، (باک.) کووسی.

کووسی

کووسی (باک.): کیسەڵ.

کووش: کوێ؟، چ جێگایەک؟. لە ـــ بوو بێت: لەکوێ بوو بێت. هیچ، چوو.

کووشە (خۆ.، ڕەوا.): لکی مێوێکی یە لەبن زەوی دادەبەن سەری لە دوورەوە دەردەخەن نێو قەدی لە ژێر خاکدا ڕیشە دادەکوتێ دەبێتە مێوێکی سەربەخۆ و بەریشی لە هی مێوی دی زۆر باشتر و خۆشتر و پتردەبێ لەپاش یەکدووساڵاندا لکەکەی لای داری پێشوو دەبڕن.

کووشک (باک.): گیایەکە. (هەو.) گووێ ی جەواڵی یە، دەستگر و هەنگڵی جەواڵی یە.

کووف (باک.): کووڕ، کۆم.

کووفتە (هەورا.): کفتە.

کووفک (باد.): ڕەحەتی نەفت و چتی تر.

کووفکوف (باد.): مرقەمرقی بەرازییە. ـــ ا بەرازێ.

کووفێن (باک.): فیتوولێدەر.

کووفی (باک.): سەرپێچی ژنان، کووپە.

کووفین (باک.): فیتوولێدان.

کووڤ (باک.): ئاخوڕ، (باک.) کۆل.

کووڤان (باد.): ڕق، پشوو، پشم، کین، قین، دەرد، دەردی دڵ، دەردی بێ دەرمان، پەرۆش، خەم، خەفەت، داغ و خەفەت، ئێش و ئازار. ـــ دار: دەردەدار، خەمبار. ـــ داری: دەردەداری، خەمباری.

کووڤە: کەی؟.

کووڤی (باک.): کێوی، ڕەمەکی.

کووکە (دزە.): دەدرێکی مریشکانە. (ڕەوا.، خۆ.) بۆ دەرکردنی کەڵەباب بەکاردەبرێ دەڵێن کووکەکووکە. (باک.) ڕەحەتی. (کۆ.) بێ چاوەڕوو، بێ ئابڕوو، بێ شەرم. ئاوری بنکایە. (هەورا.) کۆخە. هەراو ئاژاوەیێکە بەهۆی چتێکی ناشیرینەوە ڕوودات. قووقەی کەڵەشێر.

کووکەکووک: کۆخەکۆخ.

کووکن (شوا.): کۆم، کووڕ.

کووکوو (هەورا.): کووکی. (ئەردە.) جوورە کۆترێکی دەنگخۆشە.

کووکووختی: جوورەکۆترێکە.

کووکووکەرە: کۆترەباریکە.

کوول (هەو.، باد.): زام، برین، بەئێش، ژاندار. کول، نەبڕ، سووار، کەرخ، تیغی کول. (وان.، ئارا.) بەندە، بەنی. تەختەیەکە وەکوو سندوق ئانەوا هەویری تێدا دەشێلێ. (ئەردە.) فیلی شەترەنج. زاخە. (ئەردە.) ئەشکەوت. (باد.) تەویلە.

کوولایی: قووڵایی.

کوولە (کە.): خوریەکە شۆرابێ و کرابێتە لوول.

کوولەبا (باد.): قوونێر، (هەورا.) دوومەڵ.

کوولەک (باک.): ڕەندە. (بار.) کولانە، ڕۆچنە. (باک.) شەل، لەنگ.

کوولەکە: (هەو.) کدوو، کودی، کوولەکێ، کولندر، (باد.) کوندک، کریتی، قوندک، (شەم.) کولند، (ڕەوا.) کەدوو، (بار.) کوندڕ، بە پیشاوی بەیانی بخورێ لە خورێنی کرمی پێ فڕێدەدرێ. لە ـــ ی تەڕیش دا ئاریان ئەماوە.

کوولەکەباڵقەباغی: کوولەکەیەکی ملدرێژە ناوەکەی دەردێنن چتی تێدەکەن.

کوولەکە دەروێشی: جوورە کوولەکەیەکی بنخڕی ملباریکە دەروێشان ڕۆنی سووا ڵی تێدەکەن، گیایەکیشە لە نێو دەغڵی دەڕوێ بەرێکی وەکوو کوولەکەی دەگرێ بەڵام ئەم ووردە.

کوولەکە دۆشاوی: جوورە کوولەکەیەکی شیرینی سوورە و دەکرێ بەچێشت.

کوولەکەدەمە: جوورە هەنجیرێکە لە هەرمێ ی دەچێ.

کوولەکەسەندەڵی: جوورە کوولەکەیەکی گەورەی سەرخڕی قاشقاش دەکرێ بەچێشت.

کوولەکەی ئاوی: جوورە کوولەکەیەکی چکۆڵەی باریکی سپییە.

کوولەکەی ووشک: کەلێز.

کوولەکێ (هەورا.): کوولەکە.

کوولەکێن (ئەردە.): چێشتی کوولەکە.

کولەمەرگی (بابا.): مەمرەمەژی بۆ خواردنێک بە کاردەبرێ، کەزۆرکەم و ناڕێک بێ.

کوولک: کولانەی مریشک.

کوولکوول (باک.): جورە باڵندەییێکە. (باک.) کولانک.

کوولی: قوولی، کووری.

کوولیر (سوور.): قوونێر.

کووم: کلاو، وشەی پرسیار، واتا چۆنم؟، قنگ، پۆپەی کەڵەباب، مەڵکی بچووکە.*

کوون (هەو.): ڕەشماڵ، کووێن. (کە.) قوون.

کوونە (لو.): مەقەڵی.

کوونبەتاڵ (بۆتا.): بێوەژن.

کوونێتی: حیزێتی، قوندەرێتی.

کوونێر (باک.): قوونێر.

کوونی: حیز، قووندەر، بڵح، پوشت، تەنبەڵ، بێکارە.

کووه (ئەردە.): ئەستێرەی کۆ.

کووێ: (هەورا.) کۆ. (هەو.) کێندەرێ، چ جێگایەک، (دەر.) کوورە. بۆ ـــ دەچی: ئەرا کوورەچی؟، کەوەچی؟. بۆ ـــ: کۆگە، کاندا، کووێ، کێندەرێ، کێوە؟، لەکووێ: چکۆ، جەکۆ، لکوو، لە ـــ وەدیێی: (دەر.) لەکوورەوە دیای.

کووی: چۆنی، چلۆنی، چەوای، چاوای.

کوویە (فە.): کێو.

کووێت: وولاخێکە ڕەنگی سوورێکی تاریک بێ یا سوورێکە بە زەردی بروانی، ئەسپەکووێت، (باک.) کومێت، کومێد، ڕەنگێکە لە ڕەنگەکانی چارەوێ بە سوورێکی جەرگیدا.

کووێتی: شۆخی، بۆ ئافرەتان بەکاردەبرێت. ڕەنگێکی سوور و زەردی تێکەڵاوە بۆ وولاخی بەرزە بەکاردەبرێت.

کووێخا: خاوەندماڵ، دەمڕاستی ئاغای، کۆخا، کەیا، برا گەورەی ئاوایی، کلیت، (هەورا.) قێخا، (گەل.) کەڤۆخووێ.

کووێخادەرک: سەردەرکەوان، سەرپەردەدار.

کووێخاژن: ژنی کووێخا.

کووێخانە: کوێخا ئاسایی.*

کووێخایانە: مووچەیێکە دەدرێ بە کووێخا.

کووێخایەتی: کووێخایی.

کووێخایی: دەمڕاستی، کاربەدەستی دێیەک.

کووێر: شەڤرەشکی، نابینا، ئێتنۆن، (هەورا.) کۆر، (دەر.) کوور، بێ چاو، کەسێکە تاکێک یا هەردووک چاوی نەبینێ. ـــ بوون: کووێرایی داهاتن. دەشت و بیابانێکە ووشک و بێ ئاو و گیابێ. گووێزێکە نارکەکەی بەکاکڵ دەرنەیەت.

کووێرا: (کۆ.) کێرا، چ زوو. لەکاتی سەرسووڕمانیدا بەکاردەبرێت. ـــ ئەو پەرتووکەت تەواو خووێند: واتەچ زوو.

کووێرانە: وەکوو کووێران.

کووێرەو: کەمئاوێکی بۆگەنە، چاوگەیەکە کەمی ئاو لەبەر بروات. کەند یا کانییەکە ئاوەکەی ووشک بووبێ. ـــ ی: گەنداوی، ووشکاوی.

کووێرایی: چاوسپی بوونەوە، لێڵایی، کووێراوی، کووێری، کۆرایی.

کووێرایی داهاتن: کوێربوون، سۆمایی داهاتن.

کووێرە: کۆرە، لەکاتی بانگ کردنێدا بەکاردەبرێ. (کە.) کووێرەووی دەخڵی، فیشەکێکە نەتەقێ.

کووێرەدێ: دێیەکی گچکەی کەم ئاوە، کە چەند ماڵە هەژارێکی تێدابن.

کووێرەڕێ: ڕێگایەکی باریکە، کە هاتوچۆی کەم پێدابکرێ.

کووێرەک: کوێرەی دەغڵی. (کە.) کووێرە، فیشەکێکە نەتەقێ.

کووێرەکانی: کانییەکە لە بەهاراندا بتەقێ و لە هاوینێدا ووشکبێ یا ئەوەندە ئاوی نەبێ، بەهارەکانی، کانییەکە، کە پڕبووبێتەوە ئاوێکی کەمی مابێ. ناوی دێیەکییە لە سووررداش.

کووێرەمار: سەفرەمار، (هەو.) کۆرەمار، جوورە مارێکی کووێری کوژندەیە، قوڵەوەیاب.

کووێرەمشک: مشکەکووێرە.

کووێرەمووشە: مەردومی چاوکز.

کووێرەوەبووگ: کووێربووەوە.

کووێرەوەبوون: کوێربوونەوە.

کووێرەوەری: (هەورا.) کۆرەوەری، ئازار، ڕەنج، ڕج، سەختەتی، چەرمەسەری، دەردەسەری، دەردەسەری لە کاروباردا.

کووێرەوبوون: کوێرەوە بوونی بیروکانی. کوێربوونەوە.*

کووێربوون: نابینابوون.

کووێربوونەوە: نەمان و بزربوونی ڕێ و شووێنی چتێکی، نەمان و بنبڕبوونی وەچەی یەکێکی.

کووێردڵ: مرۆی تێ نەگەییشتوو.

کووێردڵی: کەم ژیری، زەین کوێری.*

کووێرزەین: بیر سستی، کەم ژیری.*

کووێرک: کووێرەوەی نێو دەغڵی. کووێرۆک، (هەورا.) وەزەکۆر، کوورک، گوێزی کووێر، گووێزێکە بە کاکڵ دەرنەیەت.

کووێرۆک: گووێزی کووێر، کەبەکاکڵ دەرنەیەت، کوورک.

کووێرکووێرانە: بەنابەڵەدی، بەناشارەزایی، بەبێ لێکدانەوە.

کووێرنان: کەسێکە نان بدە نەبی.

کووێروو: کۆرک، کووێرە، کوورێ، گورگە، کوورک، کووێرەک. دەردێکە بگاتە دەغڵی کاکڵی دەنکەکانی دەکاتە خۆڵەمێش.

کووێرهۆش: هۆش سست، کەم هۆش.

کووێرهۆشی: هۆش سستی.

کووێرێتی: کووێری.

کووێری: کۆری. کووێروو.

کووێریشک (هەو.): کەروێشک.

کووێزر: بروانە: کۆزر.

کووێژرک (باد.): قوژبن، قولینچک.

کووێژکە (کە.): چۆلەکە، کووێژیلە.

کووێژیلە: چۆلەکە.

کووێسان (هەورا.): کووێستان.

کووێستان: کوێسان، زۆزان، ساردەسیر، هاوینەوار، کێووستان. ـــ ی: کوێسانی، ساردەسیری.

کووێسەڵ: کیسەڵ.

کووێشتیر: چتیر.

کووێشکە (هەو.): چۆلەکە.

کووێکە (دەر.): کۆخە.

کووێن: کەون، کۆن، سیپاڵی شڕوپیس، پەڵاس، تاووڵ. دەوار، ڕەشماڵ، تەختەی دەوار، پارچەی دەواری. جلکی تازیەداری، بەرگی شین، شیوەن. ـــ لەبەر: ڕەشپۆش، مل بە کووێن.

کووێنە (کە.): کۆنە. (کە.) ـــ یی: کۆنەیی.

کووێندەر: کووێ، کێندەر. ـــ ی: ئازاد کووێندەرییە؟.

کووێندەرێ: کووێ، کێندەرێ، کوێ، کۆگە، چ جێگایەک. کوودەرێ، چێرێ.

کووینک: تەختەیەکە، بەشێکە لە دارەوار، کووینک.

کووێۆ: کووێ.

کووێوە: لە چە جێگایەکەوە؟

کووێووسان: کوێستان.

کووێویسان: کوێستان.

کووی (هەورا.): کێوی، ڕەمەکی.

کوویت (باک.): زاد، زەخیرە، ئازۆخە.

کوویتان (باک.): فیتوولێدان.

کووێر (باد.): قووڵ.

کوویتاندن (باک.): فیتولێدان.

کوویز (دەر.): کووز.

کوویزە (ڕایەت): لاپانە قووڵەکەی جگیییە. (باک.) ئارد.

کوویسان: کوێستان.

کوویسەڵە: کیسەڵەی دەغلی.

کوویسک (هەورا.): گسک.

کوویش (باک.): پشوودرێژی. ـــ کرن: ددان بە جەرگی خۆداگرتن.

کوویکە (کە.): کۆخە.

کووین (باد.): کووێن، ڕەشماڵ، دەوار. (شار.) چەکوچی گەورەی بەرد شکاندنییە، ماوەر.

کووینک: تەختەیەکە لە دەوار.

کووێنە: کووێ.

کوویی: کێوی.

کێ: چکەس؟، کێ؟. ـــ یە: چکەسە، پرسیارە بۆ دیاری کردنی باری ئاکە کەسێک: کێیە؟، کێ بوو؟، ـــ دەڕوا؟. (شوا.) کا.

کێبار (باک.): بارەکەو.

کێبر (باک.): پارچەدارستان یا پاوانی سووتاوە. کورتکراوەوەی کێرد بڕییە.

کێتات (باد.): ئەو دارەیە بەنێو ڕایەڵی تەونی دادێنن و دەبەن.

کێتک (باد.): پشیلە.

کێتک

کێچ: کەکی، (کە.) کەک، (هەورا.) کەکەیی، قێچ، چێچ.

کێچاتی (باک.): کچێنی.

کێچەڕەشکە: داعبایەکە بێستان و شینایی دەخوا.

کێچک (باک.): بەبەڵەی چاو.

کێچ کەوتنە کەوول: بریتییە لە پەل پێکەوتنی یەکێک.

کێچووک (هەورا.): گووێ، گووێچکە.

کێچ هەڵێنان: مەبەس لە تاڵووکە پێکەوتنی کەسێکی، کە جێگایەکی بەجێ بێڵێ.

کێخا: کوێخا.

کێخوا: کوێخا.

کێدان (دەر.): کادان، کادێن.

کێر: چتی کاڵی نەگەییشتوو. (فە.، دەر.) کاریلەی ساوا. چوو، کیر، قامیشی پیاوان، ئەندامی شەرمی نێرینان. (هەکا.، باک.) سوود، قازانج، کەڵک، کا. بکێر هاتن: بەکارهاتن. (هەکا.، باک.) زنجیرەی کێوان، ملەکێو. کەوە، جغزی خڕ، هێڵ، خەتی کێشراو لەسەر زەوی یا قاقەز.

کێڕا: چ زوو، کووێڕا.

کێڕات (باد.): سینگە ئەستوورەکانە، کە بۆ تەونی بەکار دەبرێن. داری ئاوریشمی کێوییە، کە کەزۆکی پێدەڵێن، دووبەژن بڵند دەبێ گەڵای ڕەشە و تووکی زەردەو بەری وەک فاسولیا وایە ناخورێ، کەژ، (باد.) کێرۆکە، دارکەژۆک.

کێران (زا.): داری درێژی نەگەییشتوو.

کێرفیل: مەبەس لە قامچی هۆنراوەیە، کەلەدەست دەکرێ.

کێرەکەڵەگا: کیرکەڵەگا.

کێرموول: کیری ڕەشەوولاخ و ئاژاڵانە.

کێربڕ (باک.): کێردبڕ، چتێکە چەقۆ ببڕێ.

کێرخۆر: مەبەس لە ئافرەتی کێرخۆر و جۆشنە.

کێرد: چێر، چزلک، (هەورا.) چزلیە، کێرک، جەخار، کیر، کارد، کێلد. کێردی بەرخەنجەرێ دەسکدارە و ئانوشتێتەوە.

کێردگەر: کێردکار، کێردساز.

کێرزل: مەبەس لە مەردومی زۆردارە.

کێرزلی: زۆرداری.

کێرسم: شێوی مرۆڤ.

کێرک (باک.): قەڵەمبڕ، کێردی گچکە.

کێرکەر: کارەکەر.

کێرکەڵە (ئەردە.): گیاکەڵە.

کێرکەڵەگا (مەرک.): (کۆ.) بێ ڕێ، گیایەکە لە لاسکی تووتنێ پەیدا دەبێ، لەناوی دەبا.

کێرکچێکەر: چەقۆساز، چەقۆکەر. ـــ ی: چەقۆسازی.

کێرکچی: چەقۆساز، کێرکچێکەر.

کێرمیز: کەرمیز، شوێنەوار.

کێرنگرک (باک.): سووسەمار.

کێرۆکە (باد.): کێرات، داری ئاوریشمی کێوییە تادوو بەژنان بڵند دەبێ و گەڵای ڕەشە و گوڵی زەردە و بەری وەکوو فاسولیا وایە و ناخورێ، داری کەژژکی.

کێرووشک (خۆ.): کەروێشک.

کێرووشکەکردن: بڕوانە: کەروێشکەکردن.

کێرهاتن: بەکارهاتن.

کێری (هەو.): کێلی. (باک.) پۆپەی کەڵەبابە، قوللە. (باک.) مەشکەژەن، مەشکەژێن. (بار.) چیای بەردین.

کێریشک (باد.): کەروێشک.

کێرینگرک (باد.، باک.): قومقومۆکە..

کێز: ژاندنی مەشکە. (باد.، زێ.) جوورە قالۆچەیێکە، گوخلێنکە.

کێزان: ژەندنی مەشکە. ــ دن: ژەندنی مەشکە.

کێزە (باد.): قالۆچە.

کێزەر: گێزر. ــ ی: گێزەری.

کێزر: کەسێکە لە کاروکرداریدا هەڵەشە بێ و بە خودسەری کاربکات. پنجەدارێکی سەوز و کورتە، پنجک.

کێزری: هەڵەشەیی و خودسەری لە کاروباردا.

کێزک (زا.): کێز.

کێزم: تاقەدارێکە، کە مێوێکی خرابێتە سەر.

کێزمە (زێ.): بەرچیغ. (زێ.) سینگ یا دارێکی کورتە وەبەر مێوی دەدرێ. بنەدارێکی باریک و پەل بڕابێ، کە لاقی وێ کەوێ برینداری دەکات.

کێزێن: لوولەیێکە بۆ ئاو بەژێر زەویدا برابێ.

کێزی: جاڕوو.*

کێژکە (خۆ.): چۆلەکە، (ڕەوا.) کێژۆڵە، بەهەموو باڵندەیەکی چکۆڵە دەڵێن.

کێژوولە: چۆلەکە.

کێس (زا.): کەس، کیس. (باک.) پەسند، خۆش و ناسوودە.

نەڤ جه بێ ــ ە: پەسندنیە.

کێستەک (باک.): گڵمەت، کەستەک.

کێسک (باک.): زیندەوار، (باد.) گەسک.

کێسکڤان (باد.): گەسک لێدەر.

کێسێن (باک.): لوولە، بۆڕی.

کێش: ڕەشتی تەواتایی، لە ــ ی مندانیە. سەنگ، سەنگینی، دەمپەڤری، تەراز، نۆرەیەک لە چتی بە تەرازوو کێشاو: ئەمە چووار یا پێنج کێشە. کشان، کێشانە. (هەورا.) شەدەی ئاوریشم، مشکی. وەزنی هەڵبەست. بە ــ: گران، شایانی کشان. مشکی بەپێزە: ئەم هەویرە بەکێشە، ڕا، بەرشت. تەرازوو، شایەن.

کێشان: قوم لە جغارەدان یا لە سەبیلە و نێرگەلە. ڕاکێشان، خرکاندن، خشاندن، ڕاکشاندن، (باک.) دەڤتین، (هەورا.) کێشیای. ئەندازەگرتنی چت بەسەنگ و تەرازوو. پەڕاندنی وولاخی نێر لە هی مێیینە. چت بە تەرازوو کێشان، قەکێش، سەنگاندن، (کە.) کێشانە. جەورروجەفا هەڵگرتن (قبول)، ئازارکێشان، چرووساندنەوە.

کێشان: خایاندن، خاواندن، وەدرەنگ خران، کشکشاندن.

کێشانە: کێش، بەتەرازووکێشان، ئەندازەگرتنی چت بەسەنگ و تەرازوو.

کێشانەکردن: کێشانە.

کێشانەوە: دووبارە سەنگ کردنەوە. هێنانەوە دوواوەی چت، ئاورەکە یا وولاخە بکشێنەوە.

کێشاندن: کشاندن.*

کێشانن (ئەردە.): کێشاندن.

کێشە: ووشت و مڕ، گاشە، کێشمەکێش، کەشاکەش، گەڕ، قڕە، قڕڕە، جەنگ، سەربندۆ، بنار، پیلە، گێچەڵ. ــ کردن: بەزراندن، بەلشین. ماڵگوێزتنەوە. (جا.) گوێزتنەوەی دەغڵی درواوە بۆ سەرخەرمان. (هەورا.) باربوو. (باک.) دەرکە گچکەکەی نێودەروازەیە. ڕێز، پۆل.

کێشەر: کێشندە.*

کێشەکێش: کەشاکەش، نیخەنیخ، قرەقڕ، کەشمەکەش، هەراهەرا، بگرەوبەردە، بگرەوبکێشە، قرتەقرت، هەراوهووریا، هەراوکێشە، جڕەجڕ، هەڵلا هەڵلا، جرتەجرت، کێشمەکێش. تێکەولێکە، معاملە.

کێشەمان: ڕاکێشان، گوشین. ــ دان: ئازاردان.

کێشەوە: (هەورا.) کێشە، گوێزتنەوەی چتێک لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی تر.

کێشەوبەرە: کێشەکێش.

کێشەوێ: کێشەوە.

کێشران: ڕاکێشران، خرکێن، کێش هاتن.

کێشراو: کشاو، سەنگاندراو، بەرانبەر، تەراز.

کێشک: ئێشک، پاس، (دەر.) هێشک. ــ کردن: پاس کێشان، (هەو.) باربوو، (باڵە.) پارازک.

کێشکە (کە.، هەو.، دزە.): چۆلەکە.

کێشکچێتی: پاسەوانێتی، پەهڤانی، ئێشکڤانی.

کێشکچی: پەهڤان، دیدەوان، دیدەڤان، یاساوڵ، ناتۆر، ناتۆرڤان، (باک.) کێشکڤان، پاسەوان، پایە، چەرخچی، ئێشکچی. ــ دووایی: دووران.

کێشکردن: ڕاکێشانی چت.

کێشکڤان (باک.): کێشکچی.

کێشک گرتن: ئێشک گرتن.

کێشماکێش (ئەردە.): کێشمەکێش.

کێشمان: کشان و فراوان بوونی چت، فانیلەکە ــ ی دێ: دەکشێ.

کێشمەکێش: کێشەکێش، دەردەسەری، بگرەوبەردە.

کێشندە: هێزێکە لە هێندێک چتدا هەیە چتی تر ڕادەکێشی بەلای خۆیدا.

کێشواکێش (ئەردە.): کێشمەکێش.

کێشوەر: وڵات.*

کێشوولە (خۆ.): چۆلەکە.

کێشهاتن: درێژبوونەوە، کشان، لێک کشانەوە، کێشمانی چت.

کێشی (باک.): بار.

کێشیاگ (ئەردە.): کێشراو.

کێشیان: کێشان.

کێشیای (هەورا.): کێشان، کێشین.

کێف (کۆ.): کێو، چیا. (هەمە.) کێو، شاخ، کەژ، کەیف، خۆشی، شادی. ـــ اتە: بەکەیفی تۆبێ. ـــ دن: شاد و دڵنیاکردن. ـــ امن ژێ تێ: ئەوەم پێ باشە. ـــ کرن: خۆشرابوواردن.

کێفار: گیایەکە چڵ چڵ هەڵدەستێ بەکۆمەڵ سەری هەر چڵەی گوڵێکی تۆپ دەردەکات تووکن و سپییە نێرتکیشی هەیە و دەخورێ، (باد.) کێڤار.

کێف: ئاگرپژێن.

کێفە: کەژ، کێو.

کێفخووەش (باک.): کەییفخۆش.

کێفرۆشک (زا.): کەروێشک.

کێفزال (زا.): قرژاڵ.

کێفژاڵە (ئاک.، زاخ.، باد.): قرژاڵ.

کێفسار (ئەردە.): کێوسار.

کێفسان (ئەردە.): کێوسان، کوێستان.

کێفش (زا.): چتی ئاشکرا و نمایان.

کێفکی (باد.): چتی بۆگەن.

کێفی: کێوی.

کێفیلە (باد.): کێویلە.

کێڤریشک: کەروێشک.

کێڤی (زاخ.): کووپەڵۆکە، ئامانێکی گڵینەیە رۆن یا هەنگوینی تێدەکرێ.

کێک (فە.، هەورا.): کێچ، (هەورا.) کەک. جوورە خواردەمەنیەکە لە هەویر و هێلکە و شەکر و رۆنی پەیدا دەبێ وڕێک دەخرێ.

کێکەف: تیروو، دارێکی کوێستانییە، بۆ دارتاشی زۆر جووانە.

کێکوو (ئەردە.): کێکەف.

کێل: بڵند، بەرز، قیت. ـــ بوونەوە: بەرزبوونەوە. ـــ کردنەوە: بەرزکردنەوە. نوختە، نتک، جێگا. ـــ ەک خستن: نوختەیەک دانان. دووبەردەپان و درێژو قیتەکانی لای سەرینگان و پێ ییینگانی گۆڕانە. (کە.) تاوێری سەرگۆڕ، لە کوردستانیدا کێلی لە بەردە مەرمەری سپی و لووس و بڵند دروست دەکرێت، کەبە گەردنی ئازداران دەڵێن گەردن کێل هەر لەوانەیە بەو هۆیەوەبێ. (هەورا.) کەیل، میلی رەنگا و رەنگی بەرە، (ئەردە.) کێل. کیلە بۆ پێوان.

کێڵ (هەورا.): کۆڵیت.

کێڵان: هەڵگێڕانەوەی زەوی بە گاسن، زەوی هەڵدڕین، زەوی بە گاسن هەڵکەندن، خەوراندن، (باک.) خەورکرن، جووتکردن، کالان.

کێلان: کالان، بەرگی خەنجەر وشیر.

کێلانە: کێلان. (هەورا.) کەلانە.

کێلە (ئەردە.): کەوێژ، پێوانە، کەویچ.

کێلەبەردانێ: یاریەکی دوودەستەییە هەر دەستەی چەند کەس بن، دەبێ ئەوەندە تەنکە بەردی بچووک بەقەد دەستێک ئامادەبکەن دەستەیەکیان بەردەکانیان دەچەقێنن دەستەکەی تر تەنکەبەردەکانی تێدەگرن.

کێڵەر: زەوی کێڵ.

کێلەک (باک.): کەلەکە، لاتەنیشت.

کێلەندی (زا.): جۆرەداسێکی گەورەیە بەهەر دوودەستان دەگیرێ و دروێنەی پێ دەکرێ.

کێلد (باک.): کێرد، کارد.

کێڵدان (زا.): دروومان.

کێڵران: جووت لێکران.

کێڵراو: شووێنێکە، کە کێڵرابێ.

کێڵریاگ: کێڵراو.

کێلک: دانە بەردی سەرشاخ و کێو. (باک.) پێستی تەنکەلە نێو خوری ئاژاڵاندا. (زا.) کەلەکە.

کێڵگە: مەزرا، زەوی جووتی، زەویەکە دەست بدات بۆ جووتی، زەوی کێڵراو.

کێلۆ: ژنی فەلە. کێلۆ کێشێکە بەرانبەری ۱۰۰۰ گرامییە.

کێل و پێل (باک.): کەل و پەل.

کێلووک (باد.): ژنێکە پسووڵمان نەبی.

کێلوون: ئاسنێکی زمانەدارە لەدەرگای سندووق دەدرێ و بەکلیل دادەخرێ.

کێلێ (هەورا.): گەمە، یاری، گاڵتە، گەپ.

کێلی: بار، مزوو، هۆ، کێو، چیا. (باک.) دەم، کات. ـــ کەدەن: دەمێکی دی.

کێلژە: کۆڵەکەی چارداخی تووتن.

کێم: چرک، زووخاو، نێم، زوخ، زنجکاو، هەوای برینان، ئاداب، هەو، (مامە، باڵە.) ئاداب، زلزڵە، کێماو، برانگوە، هەوایەکی سپییە لەبرین و قوونێران دێت، خوورێنی گەراوەوەی خەستی سپی برینانە. (باک.) کەم.

کێماسی (باک.): کەماسی، کەم و کووری، ڤیان، کەمایەسی.

کێمانی (باک.): کەمایەسی.

کێماو (کە.): کێم، هەوا، کێمی روون.

کێماهی (باک.): کەم و کووری، کورتی، کەمایەسی، کەمی.

کێمایی: کەم و کورتی.

کێمپەر: تەنینەوەی برین بە هۆی کێمەوە.

کێمتر: کەمتر.

کێمترین: کەمترین.

کێمجاڵە: قرژاڵ.

کێمخوا: پارچەیێکی ناسک و نرخدارە لەچەشنی کری ئاوریشم و ئەتلەسی وایە.

کێمخوار: بڕوانە کێمخوا.

کێمخیتە: کەپەکی ئاشی.

کێمدار: هەوادار. ـــ ی: هەواداری.

کێمکەفتی (باک.): بەدبەخت.

کێمکردن: پەیدابوونی کێم لەبرین.

کێم و خوێن: گڤاند، شڕ، شڕی.

کێم و کیسی (باد.): کەم و کورتی، کەم و کووڕی.

کێمی (باک.): کەمی، کەماهی.

کێن: ئەوان کێن و چەکەسن؟. ئەوان نێویان چیە؟.

کێندەر: کووڕێندەر. ـــ ی: کووڕێندەری.

کێنی (دەر.): کانی.

کێو: کۆی، کۆهـ، (هەورا.) کۆ، ماه، (فە.) کاو. چیا، کەژ، کەش، کێلی، بەن، کێف، پشتخوار، (فە.) کەمەر، زنجیرەی کێوان: سەفان.

کێومالّ: کەدز یا جەردە لە کێوێکی خۆی حەشاردابێ یا هەرجوورە گیان لەبەرێک لەنێو چیایاندا بێ سەروشوێن و گوم بووبێ دانیشتووانی هەموو گوندەکانی دەوروبەر و نزیک تێکڕا بۆی دەردەچن و هەموو کون و کەلێنی کێوەکە یا کێوەکان دەپشکنن تا سۆراخی دەکەن و دەیدۆزنەوە.

کێوە: بۆکووێ، بۆکووێندەرێ، (هەورا.) کۆ.

کێوەست (ڕۆژ.): پەتێکە وەکوو پێوەند و کۆتە دەکرێتە هەر دوودەستی گوێدرێژانەوە.

کێوەلی (کە.): سەماکەر و کۆچەر و گەڕیدە.

کێوپارە: کۆسار، کێووستان.

کێوسار: شوێنی شاخاوی.

کێوسان: کوێستان.

کێومـــالّ: هەرەوەزێکـە بەگـەل بـەنێو کێوانـدا لـەچت یاکەسـی ونبووداگەڕان.

کێووز (باک.): گوێزی کووێرۆک، کە کاکڵەکەی دەرنەیەت، (هەورا.) کۆروو.

کێووژ: کەریژ.

کێووستان: کۆسار، کێوپارە، کوێستان. ـــ ی: کوێستانی.

کێووک (بار.): (شار.) دارکوتکە، (کۆ.) دارکۆرینە، باڵندەیەکە.

کێوولکانێ (هەورا.): پێشبرکە.

کێوی: کووی، (ڕەوا.) سر، شاخی، کۆیلە، ڕەمەکی، هۆڤ، کۆڤی، کووڤی، هەڵە، ئاکەوی، ڕووێل، جۆو، بۆ ڕووەک و گیانداران دەستەدەدا، واژی کەوی و ماڵی. سڵ، بۆ مەردومی سڵ و سرک دەستەدەدا.

کێوی ئاگرپژێن: کێوی ئاوورین، کێوی ئاوور وەشێن، چیای ئاگرین، چیای ئاوور پژێن.

کێوی ئاوور پژێن: بڕوانە: کێوی ئاگر پژێن.

کێویلە: سەوزایی و دارو درەختێکـە، کەلـەدەشـت و کێوانـدا ڕووابـێ و بەدەست نەچەقابێ.

کێها: کام؟، کامە؟، کێژان، کیشک، کێژک. ـــ نە: کامەتا، کیشک؟، کێژک، کامیان.

کێهایان: کامیان؟، کامەیان؟.

کی (باک.، فە.، لو.): کێ.

کیار: بێستانی کاڵەک و شووتی و ترۆزی و خیار و بامیە و باینجان و تەماتە.

کیارک (باک.): گیایەکە.

کیاسەی (ژا.): ناردن.

کیاستە (هەورا.): ناردەمەنی. ـــ ی (هەورا.): ناردن.

کیاستن: ناردنی یەکێک بۆ شوێنێک، هەناردن، ڕەوانەکردن.

کیال (باک.): جحێڵ، لاو، گەنج، کاڵ.

کیالێ (هەورا.): گەمە، یاری، گاڵتە.

کیانا (هەورا.): ناردن، هەناردن.

کیانان (هەورا.): ناردراو.

کیانای (هەورا.): ناردن.

کیانەی (هەورا.): ناردن.

کیاندن (کەل.، زەن.): ناردن.

کیپ: کپ، خامۆش، مات. ـــ بوون: کپ بوون. ـــ کردن: کپ کردن. (باک.) ڕاست، دروست. گوێ ـــ بوون: گوێ کپ بوون و گیران، پەرخ بوون.

کیتەڵە (موک.): دیزەیـەکی گچکەیە لـە گڵەسووری دروست دەکرێ بۆ چێشت و ماست بەکاردەبرێ، سیتلۆک.

کیخ (باک.): شەپۆلی درێژ و کشاو، شەپۆلێکە درێژ ڕاکشـابێ.

کیر: سیرەت، قـەمیش، قامیشی نێرینـان، ئـەندامی شـەرمی نێرینـان. (بابا.، کە.) کێر، چوو. ـــ ی منداڵان: (باک.) چـوچ. ـــ ی وولاّغ و ماڵاتان: شووارڕ. (باد.) کیردوچەقۆ.

کیراکی (باک.): یەکشەمە.

کیراهە: کرێدان.

کیرە: جوورە دەنگێکـە لـە وێـک کـەوتنی هێندێک چتـەوە پـەیدادەبێ، کرپە.

کیرەپ (باک.): کەشکەک.

کیرەپسانە (هەو.): گەمەیەکە.

کیرەسەیانە: فسەگورگانە.

کیرەشک (باک.): پەرواز، چوارچێوە.

کیرەشک

کیرەکیر: کرپەکرپ.

کیرەووڵە: کیری ڕەشەوولاّغ و ئاژاڵانە.

کیرەی ئاسنگەران (فە.): کوورەی ئاسنگەران.

کیرکافر: فارزک.

کیرکەڵەگا (موک.): کەڵـە، (کۆ.) بێ ڕێ، چلە گیایەکە لـە ڕەگی توتن و هاروێ و تەماتەی پەیدادەبێ و ووشکی دەکات و لەنێوی دەبات.

کیرنج: (هەو.) پەرەکەر، هەڵلاج.

کیریسک (بـاک.): پریشـکی ئـاوری. کـیری وولاخ و مالاتــان.

کزێن (باک.): هاتنەخوار، ڕەوان بوونی ئاوونیتر.

کیژ: کچ، کەنیشک، دۆت، (ڕۆژ.) تە. (باک.) گـازندە، گریان، قیژە، ناڵین.

کیژان (باک.): کێها، کامەیان.

کیژک (بۆتا.، باک.): دەڵـەک، (شـیر.) کوشـک. (بـاک.) کێهـا، کامە.

کیژکۆک (بار.): کژێ، کیژێ، کمکمە.

کیژۆڵە: کچۆڵە.

کیژووکار (ڕەوا.): کچی عازەب، گەورەکچ، بۆ کچی گەورە و چکۆڵەش بەکاردەبرێت.

کیژێ: کچێ، کیژکۆک.

کیس: جێگایەکـە لـە لـەش کـە ـــ و بلۆق بکـات. ـــ ی ددانان: بلۆقـی پووکە. کیسە. ـــ ی مێشکی: کیسکی مێژی.

کیسە: کیسەی پارە: جانتا، توورەکەیەکە چتی تێ بکرێ. ـــ ی گـەورە: جۆرک، توورەکە.

کیس : چرچ بوون.

کیسەبڕ: گیرفانبڕ، دز. ـــ ی: گیرفانبڕی.

کیسەتەماکۆ: کیسەتووتن.

کیسەتووتن: کیسە تەماکۆ، چاڵمە.

کیسەکێش: ناترێکـە لـە گـەرماوێدا بـە کیسـەیەکی تایبـەتی خـەڵکی بشووا.

کیسەکێشان: هێنـانی کیسـە بەلـەشـی مرۆڤـیدا بـۆ خـاوێن کردنـەوەی لەچڵک.

کیسەڵ: کوسەڵ، کووسی، کوویسەڵ، کیسۆ، داعبایەکە لە چـۆڵـی دەژی وەکوو ڕەقەی نێو ئاوێ وایە.

کیسەڵە: کۆترەی گۆڵەی دەرکێیە، ئەو دارەیە، کە بەدەرکەوە قایم کـراوە و شمشیرە (گۆڵـە) ی دەرکێـی تێدەخرێ و گاڵـە دەدرێ. دارێکـە مـازە و لاجامە پێکەوە دەنووسێنێ. کوویسەڵە لـە مێش گـەورەترە، زیندەوارێکـە وەکوو سنی وایە زیان بە دەخڵ و دان دەگەیەنێ وەکوو کیسـەڵی وایـە بـەڵان بەقەد نینۆکێکییە و پێی زۆر وورده و باڵیشی هەیە گەڤی لەناو دەبات.

کیسەلەمل: مەبەس لە کچی جوانکیلانەیە.

کیسەوزەڕێ (هەورا.): کیسەی پارە.

کیسە و کەمەر: جوورە کەمـەربەندێکە چەند کیسـەیەکی پێوەیە چتی تێدەخرێ.

کیسە هەڵدروون: مەبەس لە چاو لە دووبوونی یەکێکی بۆ چتێک دەڵێـن فیسارەکەس کیسەی بۆ هەڵدرووە، واتە چاوی لە دوویەتی.

کیسک: کیسە. ـــ ی مێژی: کیسەی مێشکی. ـــ ی نووزێ: مێزدان.

کیسـکردن: سـەرهەڵدانی کیسـە لـەژێر ددانـاندا. برێتییـە لـە پێشخوواردنەوەی کەسێکییە لەڕقان.

کیسۆ (باک.): کیسەڵ.

کیس و فس (باک.): گیایەکە.

کیسی ددان: (هەورا.): کیسی دان.

کیش: (شاەکیش)، شالە کاتی ڕاونانیدا لەشەترەنجێدا. ئایین، دین.

کیشک (ڕەوا.): کێها، کامەیان، بۆ پرسیارە.

کیشوەر: وولات، خاک. ـــ ی کوردستان: وولاتی کوردستان.

کیشوەرگیر: وولاتگر، وولاتگیر. ـــ ی: وولاتگری، وولاتگیری.

کیف: ـــ ی پارە: کیسە، چەرمێکی دووتوویی هەڵدرووراوە هـەندێ چتی تێدەخرێ، بـەرگ، خڵێـف. ـــ ی هـەنگێ: جانتـا. چتێکـە لـە قـاییش دروستدەکرێ یا لە پارچە کالایەکی ئەستوور بۆ دەمانچە و تفـەنگ و ئیـتر تا لە تۆزێیان بپارێزێ، سیلاهی. بەرگ خڵێف.

کیفـاندن (ئـەردە.): ووشـاندن، ووشـەکردنی مـار، فیکـەکردنی مـار لەکاتی شەڕێدا.

کیفانن: کیفاندن.

کیفە (کە.): ووشە و کیفەی ماری، فیکەی ماری. فیشاڵ، گوڕڕە.

کیفەکیف: ووشەووشی مار و کیسەڵ.

کیفکردن: هەڵکفانی چت.

کیفن: چتی هەڵکفاوی پفەڵ.

کیفۆک: پیفۆک، پیشۆک.

کیقار (باد.): کرێژی سەری کەچەلان.

کیڤی (باد.): گیانداری کێوی.

کیک (باد.): کووکی.

کیکیکیک: (فە.) قووقاندنی کەلەباب.

کیلە: پێوانەیێکە چوارتەنەکەیـە، پێوانـە، ڕبـە، کـەویج، کـەویژ، کێـل ئامانێکە چتی شلی پێ دەپێورێ.

کیلەرک (باد.): گەنجینەی ژووری.

کیلتە (باک.): خیز، ووردەبەرد.

کیلۆ: کێشێکە هەزارگرامە.

کیلێل: ئەنبار، ژووری دانەوێڵە، کیلێر.

کیم (هەورا.): کێم، هەوا.

کیمکیم (باک.): دەم، هەرەت، کات، گۆنەر.

کیمیا: زانیارییەکە باسی دروستکردنی هێندێ چت ئەکا بە لێکدان بە لێکنـان و جووایەزکردنـەوەیان، دروسـتکردنی زێـڕ و زێـو بـە دەرمـان. زانستێکی ناسراوە بەزمانی فەرانسەی شیمی پێدەڵێن. پیشـەی پـارە و دراو دروسـتکردن. گیایەکـە بنەکـەی کولکـە وەکـوو بسنی گلێخەیـە سەلکەکەی دووای ووشک کرانەوەی دەکرێتە تۆز بۆ برینان زۆرباشە.

کیمیاگەر: دراو دروستکەر، کەسێکە سەری لە هونەری کیمیا دەرچێ. ـــ ی: پیشەی پووڵ و دراو دروستکردن، سەر لە هونەری کیمیا دەرچوون.

کیمیایی: کیمیاگەری.

کین: قین، ڕق.

کینە: ڕق. ـــ دار: ڕقدار، قیندار. ـــ اری: ڕقداری.

کینەکێش: کەسێکە کینەی زۆربێ لەگەڵ مەردوما.

کینەکێشان: ڕق کێشان لە دڵ لە یەکێک.

کیندار: قیندار، ڕقدار.

کیوار: گیایەکی بەرزی کوێستانیە و بەهارییە گەڵای وەکوو بی وایە بە کوتراوی دەدرێ بە وڕلاخی بەرزە. جوورە جیوەیەکیشە لەلا قەدی کیوار پەیدا دەبێ دوای برینداركردن و دوای مەیینی وەک بنێشت دەخورێ.

کیوون: پیک.

گ

گ: تیپێکی تابێی کوردییە. هەموو، گشت، تەواو، بەڵام بەتەنێ بەکارنابرێ، وەکوو: گرۆژی: هەموو ڕۆژێ.

گا: نێرەی مانگایە، گاو. جێگەیە ئەگەر بەدوای وشانەوە بنووسێ، وەکوو: کارگە. کات، زەمان.

گابەرە: (کە.) گاشەبەرد، بەردی گەورە.

گابەڵەک: چۆلەکەیەکە.

گاسک: (باک.) لوویەکە لەبن گووێی گای دێ.

گابۆر: شین و گریان و هاوار، شیوەن.

گابۆردان: تێهەڵکردنە گریان.

گابەل: کۆتری کێوییە.

گاپیل: (هەورا.) سەرو شان و مل گەورە.

گات: (باک.) بەش، پارچە، بەند.

گاتەگات: (کە.) بە شل و نارێکی وەڕێکەوتن.

گاتوو: ڕەشەتوو، شامییلە، شاتوو، تووشامی. تفەروەنی، (هەورا.) سوورە تفی، توو شەمی، (باک.) تیشەمی.

گاجووت: گاهییت.

گاچاڵ: بیر وەیا قوڵکەی زۆر فراوان و کوێر.*

گاحۆل: گایەکی زەلام و ناقۆڵا.

گاح: (باک.) گاوان.

گاحی: گاوانی.

گاوانە: گاگۆز.

گادەر: نێوی چەمێکە لە کوردستاندا.*

گادر: (کە.) قۆرتی لادر، قووڵکەی لادر.

گادمە: (کە.) گۆگەم، جوورە گیایەکە.

گادۆشە: بە هەموو چەشنە قابێکی زل دەڵێن گارمشە. قابێکی قووڵ و سەر فراوان و بن چکۆلەی گلێنەیە مانگای تێدا دەدۆشرێت، (باک.) بیدۆش، بیردۆش.

گاڕ: کەر. ــ بوون: بەزین. ــ دان: بەزاندن.

گار (باک.): گوولله. وەکوو پاشگرێک بەکاردێت وەک: ڕۆژگار.*

گارا (باک.): جوورە تفەنگێکە.

گاران: گاگەل، کەوال، گایەل.

گاراندن: بڕوانە: وشەی (گارەگاركردن).

گارەگار: گارکەگارک، قازەقاز، قرازەقرازە، دۆقەدۆقی مامرییە، کە هاتبێتە هێلکە. دەنگی مریشکییە لە دەمی هێلکەکردنیدا.

گارەگارکردن: گاڵەگاڵی منداڵی ساوا. شەرەقسە، دەمەقاڵە.

گاردان: بەزاندن.

گارس (شکا.): هەرزن، (باک.) گوڵەپێغەمبەرە.

گارکە (کە.): گارە.

گارکەگارک (کە.): گارەگار.

گارگارە (کە.): بڕبڕەی پشتی.

گارنگ (باک.): ڕەنج.

گارنگا (باک.): گیایی.

گارووس (باک.): جۆی کێوی.

گاریتە (باک.): کاریتە.

گاریسۆک (باک.): تەرزەی گەورە.

گاز: غاز. مرازێکی ناسراوە بزماری پێدەردەهێنرێت. بڕوانە: گەز.

گازاندە: گلەیی.

گازاندەکردن: گلەیی کردن.

گازەری پشتی: دەرگایەکەی خستە سەرپشت، واتا خستیە سەرگازی پشتی.

گازەگاز: (دزە.) گوڕەگوڕ، قڕەقڕ، (خۆ.) گڕەگڕە. هەراهەرا، بانگەبانگ، دەنگەدەنگ، گاڵەگاڵ.

گازر: پارچەی بەنی و لۆکەی بە شوشتن بەو جوورە سپی کردنەوەیە: جاوی خۆکردی چەند کەژمێرێک لەنێو پەینی دەگرن، دوایە هێندەی دەشۆن و بە کوتەک دەیکوتن هەتا ڕەنگی زەردی شیپاکەی بەردەدا و زۆر سپی دەبێ.

گازک: گازی بزمار کێشانە.*

گازکەر: جارچی، بانگکەر.

گازکردن: بانگکردن.

گازگاز: هاوار هاوار.

گازگر: گەزۆک.

گازگرتن: بە ددان گرتن.*

گازمالووکە: گازوولکە. (خۆ.) چیلکەیەکە وەبەر فاقەی دەدرێ، کە دانەکەی خورا بەر دەبێ.

گازن: ئەو پارچە ئاسنە دەسکدارەیە، کە چەرمی لەسەر تەختەی پێ دەڕندرێ. گلەیی، شکایەت.

گازندە: گلەیی، شکایەت، داواکاری.

گازندەر: گلەییکار.

گازندەلێکراو: گلەیی لێکراو.

گازنئۆک: گلەییکار.

گازن لەدەستکراو: گلەیی لێکراو.

گازۆر: هێزێکی خۆڕسکی، هێزێکی سروشتی.

گازوولکە: دارێکی دوو لکە لەسەر قوولکەیەکی دادەنرێت و دارێکی دیکەش لەنێو دوو لکەکەوە بە بەردێکی پان و قییت دانراو هەڵدەسپێرێ دانی دوو قوولکەکەی دەکەن، کە چۆلەکە دانی بخوا، دارە دوو لکەکە لە جێی خۆی نەوی دەبێ و دارەکەی دی دەترازێ و چۆلەکەکان لەنێو قوولکەکەیدا دەمێننەوە و بەردەکەش بە پانی بەسەر قوولکەکەیدا دەکەوێ.

گازی: دەنگ، بانگ. ـــ کرن: بانگکردن.

گازی پشتی (موک.): لەسەر سک ڕاکشان.

گاسک: تەپڵی سەری و تەوقی سەری، تۆقسەر. ماشە.

گاسکە: بە گۆرانی دەنگ لێوەهاتن. گاسکە گاسک.

گاسکەگاسک: گاسکە، نووزە نووز.

گاسن: گائاسن، گا و ئاسن، گیسن.

گاشە: بەردی زۆر زل، گابەرد، گاشەبەرد، کەڤر. تاش، (هەورا.) تل.

گاشەبەرد: گاشە.

گاشەدەم: دەم زل.

گافارە: بێشکە، لانک.

گاڤ: کات، وەخت.

گاڤا: کاتێکی، وەختێکی.

گاڤادی: دەمێکی دی، کاتی تر.

گاڤ قەلیش (باک.): هەرزەگەڕ، ئاوارە.

گاڤان (باک.، زا.): گاوان.

گاڤین: مەبەست، ئارەزوو.

گاڤر: نەخۆشی گایان.

گاڤران: گاڕ.

گاڤۆر: کەوانە، دووا مانگی پاییزێ، کە ئاوی کانیاوان کەم دەکات.

گاکەرک (هەورا.): فەرەجی، جوورە فەرەجییەکە تا ئەژنۆیان درێژ و قۆڵی کورتە.

گاکۆتر: قومری، کەڤۆک، کۆترەکێویلە.

گاکێڤی: گای کێوی، (بابا.) فیلەگێژە، گا کوڤی.

گاکێڤی

گاکا: هێندێک جار.

گاکەل: گاڕان.

گاگۆز: جوورە گیایەکە گوڵی شین و جوانە و کێوییە و دانی نێو کەلووەکانی لەجیاتی ئالیکی بەگاجووتان دەدرێ. ـــ ی: سەرسەری، خوێڕی، هیچ و پووچ.

گاگەل: گاڕان، گایان.

گاگلوان: تەویلەی ڕەشە وولاخانە.

گاگلوو: گیایەکە بەقەد کوولیلکی نیسانێ دەبێ و گوڵی هەمموو ڕەنگەیە و بۆنی خۆشە.

گاگۆر: گۆڕەفراوانەکەیە، کە لەحەدی تێدا هەڵدەکەنرێ.

گاگۆلە: گاگۆلکێ، ڕۆیشتنی منداڵی چکۆلەیە لەسەر دەست و پێیان.

گاگوێ: گیایەکە، گوێی بەرازە.

گاگێرە: گاینجە.

گال: گرۆگاڵ و قسەکردنی ساوایان. هەرزن.

گاڵ: بانگ. قۆزاخەی لۆکە. دی لێ کردن بۆ گەمە و قەشمەرییە. هان: ـــ دان: هاندان. (موک.، جا.) هەرزن.

گاڵە: لە ئەندازە پەترکرن، زەهفکرن. قرە، قیرە، هەرا و گمەگمکردن. هەرزنەتاڵە. ـــ کردن: شڕکردن، حەشرکردن. مافی تەواو دانە دەست.

گاڵەدان: داخستن.

گاڵەگاڵ: گارەگار، گمەگم، هەرا هەرا، قیرەقیر، گازەگاز، گرەگر، قرەقر، شیرەشیر.

گاڵەی دەم: ووشەی هیچ و پووچی هاندانییە.

گاڵتە: وازی، جەفەنگ. قەشمەری، تەوزە، تیزە، فشە، یاری، گەمە. ـــ پێکردن: قوومارپێکردن.

گاڵدان: هاندان، بزاوتن، فیتدان، بزواندن، جووڵاندن.

گاڵگاڵک (یمز.): گۆرانی لاوک، حەیران.

گاڵگاڵی: جوورە کولیچەیەکە بە ڕۆن و هێلکەوە دەشێلرێ و بە تەندووری دەبرژێندرێ.

گالۆک (فە.): گۆچان، داردەست.

گالۆکە: گۆچانێکە ئاژاڵی پێ دەگێڕنەوە و قەفەکەی لە نی دی فش و بلاوتر و ئەستوورە.

گالیسکە: کالیسکە، عەرەبانە.

گالیش (شن.): تا، گییشە.

گالین: ناڵاندن. ـــ کردن: بە چەقەچەقی نیش دەلێن، ناڵاندنی نەخۆشییە.

گالینە: ئانی هەرزنی.

گامارۆ: باڵندەیەکی ئاوی ڕەشە لە پۆری چکۆلەترە و نێوچاوانی سپییە.

گاماسی (باک.): جوورە ماسییەکی زۆر گەورەیە.

گامبۆرە (باک.): گەمبۆل، ئازا.

گامۆلکی (کە.): گاگۆلکەی منداڵان.

گامیزە (دزە.): ماریێچ.

گامێش: مادەک.

گامێشەوان: خاوەن و بە خێوکاری گامێش. *

گامییر: جوورە قالۆچەیەکی باڵدارە و درێژە و باڵەکانی کەسک یا بۆرە.

گان: نێوی جووتبوونی نێر و مێیانە. ـــ کردن: جووتبوون، دروستبوون. لێهاتن. ـــ ی ئاڕەوا: داوێن پیسی.

گانوی: کەسێکە زۆر گان پەرست بێت.

گانەدەر: داوێن پیس. زۆر گەند و خراپ.

گانگاز: ئاسان کردن.

گانگلۆک (باک.): گوڵە مێلاقە، گولاڵە سوورە. گوڵەنیسان.

گانگۆڕکێ (کە.): سەربەسەرە.

گاو: مێخی ئاسنە دوو یا چەند پارچەی شکاوی پێ پێکەوە دەنرێتەوە. شەقاو، هەنگاو. فەردەیەک لە نێوەڕاستێوە بە دووقات کوژاندنەوە. (هەورا.) گا. کات، دەم، چاخ. لات، جێگایەکی سەختە یا سەکۆیەکی باریک لە جێگایانی سەختدا.

گاواسن: گاسن.

گاوەشە: مەشکەی گەورە، مەشکەی گاوس. کاسەی گەورە. هەموو جوورە قاپێکە فراوان و گەورە.

گاوەشەدەم (کە.): دەم زل.

گاوەناس: لوویەکی ژێر پێستە و لە خوارەوەی گەردنی پەیدا دەبێ.

گاوبار (کە.): کەوتنە سەر تەنیشتی زورانباز.

گاور: فەلە، دیان، (هەورا.) بەدڕا. بوونە ــ: هەڵگەڕانەوە، سەرکێشی.

گاورمەجار (باک.): جوورە تفەنگێکی بە بەردی کاردەکات.

گاوری سەرکۆ: ئەو کوردە زەردەشتیانە بوون، کە مووسڵمان نەبوون و پاڵیان وە چیایاندانا، لە دوواییدا لە داخان بوونە فەلە.

گاو و گەردوون: قوربانی، پێشبار، پێناو. خۆکردنە ــ: خۆ بەختکردن.

گاوولێش (کۆ.): تێکهەلاوێتن، تێکەلاوی.

گاوێ (هەورا.): مانگا.

گاه: کات، وەخت.

گاهگاهی: هێندێک جار.

گاهیت (هەورا.): گاجووت.

گای بنە: گایەکە لەلای بنەوەی گیرەی دەخرێ. دووزمان.

گای سەرە: گایەکە لەلای سەرەوەی گیرەوەی دەخرێ.

گاینجە: گاگێرە.

گاییلکە: جوورە ئێسترێکە لە نێوانی کەر و گا دا پەیدا دەبێ.

گە: پاشگرێکە بە دووای هەر ووشەیەکێوە بنووسێ، شوێن و جێگا نیشان دەدا: جێگە، کارگە، لەشکرگە.

گەبە (باک.): ڕایەخێکە لە لبادی تووکنە.

گەبەر: بنهەنگڵ.

گەبەڵ: گەبەڵدار. کۆمایەک دار یا گیایە لە نێزیک یەکتری بە پڕی رووابن. (هەو.) گلووی ترێ، دەستەی باڵندە، پۆل. (دزە.) گەواڵە، پەڵە هەور.

گەبڕ (باک.): نۆبەبڕی، بە زۆر نۆبەی کەسێکی دی بڕینەوە.

گەبڕگە (لو.): قەبڕخە.

گەبری کوردی (موک.): جوورە گۆرانییەکی کوردییە.

گەبۆڵ (باک.): کاب، قاب، دەفر.

گەبیسە (باک.): ساڵێکە ڕۆژێکی لە مانگی (شبات)دا زیاد دەکرێ و دەبێتە (٢٩) و ئەو ساڵە لە چووار ساڵان جارێکە.

گەپ (فە.): گەورە، مەزن. گاڵتە، فشە.

گەپە (دزە.): کەسێکە زەلام و قەلافەتێکی پان و بەرینی هەبێت، سەگی پیر.

گەپەڵ (کە.): گەپەڵدار. چەند بنەدار یا پنجە گیایەکی لێک نێزیکە، کە چڕ و پڕ و تێکچڕژابێ.

گەپچاندن (باک.): لێدان، فڕێدان.

گەپرۆکە (ڕەوا.، بار.، کۆ.، خۆ.) پرپرە. گەڵای خڕ و وورده و گوڵی زەردە و تا دوو بستان بڵند دەبێ.

گەپڵە (کۆ.، شا.، کە.): گیایەکە گوڵی ئاڵ و خڕە و دەخورێت، شەقشەقۆک، گوڵۆکە، ترشۆکە.

گەچ: گێچ.

گەچەڵ و گوچەڵ (هەورا.): خوێڕی و هیچ و پووچ.

گەچران (هەورا.): ژاکان، دەق شکان.

گەچراو: ژاکاو.

گەچلان: ژاکان.

گەچلاندن: ژاکاندن.

گەچلاو: ژاکاو.

گەچۆڕ: ئاوێکە لە زەوی گەچدار بێتە دەرێ.

گەدا: دەرۆزەکەر. هەژار، سواڵکەر، بێچارە. ــ یی: سواڵکەری، دەرۆزەکەری، هەژاری، بێچارەیی.

گەدە (جا.، زەن.، هەورا.): چیکڵدانە، وورگ، بەرگەدە. (ڕۆژ.) گەدگ. (باک.) کوور. (ڕۆژ.) وورگی ئاژەڵ.

گەدەپێست: قۆڕ.

گەدەک (باک.): پالاخی گامێشییە.

گەدگ: وورگ.

گەر: ئەگەر. گەران. گەردەلوولە، گێژەڵوکە.

گەڕ: پێچ، خول، سووڕان. ــ خوواردن: خول خوواردن، پێچ خوواردن، سووڕخوواردن. شەڕ، تەشقەڵە. ــ م پێ دەفرۆشێ: شەڕم پێ دەفرۆشێ. فێڵ. پارچە زەویەکی چکۆڵەیە، کە لاپاڵی و کەناری خراپ بێ. گەڕۆڵ، ئاڵوشدار. جار، کەرەت. نێو قەفی خوارایی کەنداوییە. گێژەنی ئاوی کەنداوی. ــ گرتن: دەورەدان.

گەرا: تۆدان. ــ ی ماسی و بۆق و ئیدی. ــ ئەسپێ: ڕشک.

گەرقووپ (کۆ.): قەرەقوپ.

گەڕان: بلاو و پەخش بوون؛ دەنگ وباس بە هەموو لایەکیدا دەگەڕێ: بلاودەبێتەوە. گەڕیان، گەڕین. ــ ی فەلەک: چەرخی فەلەک. بە دەوردا ــ: بەدەوردا سووڕان. ــ ە پاشەوە. ــ ە دواوە: پاشەکشە. لێ ــ: بەجێهێشتن، وەدوورکەوتن. بە دوودا ــ: بە شوێنێدا گەڕان.

گەڕانەوە: بادانەوە، وادانەوە. زڤران، زڤڕین. لێ ــ: پەشیمان بوونەوە.

گەڕاندن: گێڕان، خولاندنەوە. چەرخاندن. خول پێدان.

گەڕاندنەوە: گێڕانەوە، ناردنەوە، زڤڕاندن.

گەڕانگا، گەڕانگە: شوێنی گەڕان و سەیران.

گەڕانۆ (باک.): ئاوارە، گەڕۆک، گەڕیدە.

گەڕانۆک: کارگێڕی. کەنار. کشان.

گەڕاوا: بە شوێن چتێک یا کەسێکدا گەڕاو. پەشیمان، بادەرەوە. (ڕۆژ.) گراو، گەڕاو.

گەرپێچە: بایەکە وەک گەردەلوولە وایە، بەڵام کورتتر و ئەستوورترە. گێژەڵووکە.

گەرەشک: هەڵاش. لکەداری براوە بە لق و پۆپەوە.

گەرەک: کۆڵان. کووچە.

گەرەک: داخوازی، پێویستی، ئەرک.

گەرەکە: هەردەبێت، پێویستە.

گەرەک بیەی (هەورا.): ویستن.

گەرەک نەگەرەک: پێویستە، دەبێ، گەرەکە.

گەرەکوێرە: شەوکوێری.

گەرەلاوژە: بەنۆبە و بەدەورە گۆرانی گوتن.

گەرەو (باک.): گرێو. ـــ کردن: گرێوکردن.

گەرەوگزگزە: خورەی ئاوێیە، دەنگ و خورەی ئاوێیە.

گەرچەک: گەنە گەرچەک، گەنەک.

گەرچی: ئەگەرچی، هەرچەند.

گەرد: تۆز. پاژێکی زۆر بچووک.

گەردان (باک.): لە ئەندازە پترکردن. ووزەی زیاد.

گەردانە: ملوانکە، خەناوکە، ملوانە، بەرموور.

گەردەو: گێژەو، بووران. رەشەبا.

گەردە: ئاوریشمێکە دەکرێتە گوڵنگی پۆشی و ئیدی.

گەردەک: تەدارەکێکە لەو کاتەدا دەبێت، کە زاوای دەبەنە دیوی بووکێ.

گەردەلوولە: گێژەڵووکە، تەندورەزەنە. ئەو تۆزەیە، کە وەک منارە بڵند دەبێ و باریکە.

گەردەن: گەردن.

گەردەنە: گەردن بەند. رێگای سەر کێوان.

گەردەنی: گەردن بەند.

گەردۆز (سۆر.): خاکەی رەژییە. کاتێکە، کە ئاژەڵانی نێر و مێی کێوی تێکەڵ دەبن، بە تایبەتی دەستەی نێری و بزنەکێوی.

گەردن: گەردەن، ئەستۆ.

گەردن بەند: ملوانەی پیاوان، لەچک، مل پێچ، خەناوکەی ژنان.

گەردنکەش: یاخیبوو.

گەردنکەشی: یاخیبوونی.

گەردن گرتن: گەردەن گرتن، ئەستۆگرتن.*

گەردوخول: گەڕان. گۆڕانی زەمانە.

گەردوکۆڵ: زەخیرە کۆکردنەوە. گردوکۆ.

گەردولوول: گەردەلوولە. ئەو کۆڵەکە تۆزەیە، کە با دەیسوورێنێ.

گەردوو وەرد (هەو.): چاندنی دەغڵە دووای پەڵە. دوا پەڵە و تۆ چاندن.

گەردوون: ئاسمان، چەرخ، فەلەک. (باک.) ئارەبانەی گەنم و جۆ کێشانە. زەمانە.

گەردێ: هەندێ، ئەختێ.

گەردی: هۆزێکە لە گەرمێن و لە باکووردا هەیە.

گەردیان: لاربوونەوە، خوواربوونەوە.

گەردیاو: خوار.

گەردیلە: پاژ لە کیمیادا.

گەرزک (باک.): گیایی.

گەرساندن: گەوزاندن. بە زۆر و بە شەڕ تێکەوەدان و گلاندن.

گەرسین: گەوزین.

گەرگەر (باک.): بەردەلان. خاک یا زەویەکە بەردی زۆر بێ.

گەرگەرە (کەل.): قرقرۆچکە. بەکرە.

گەرگەزۆک (باک.): غەرغەرە.

گەرگەلاری: سوورە قانک.

گەرگلە (باک.): گڵی ئەفتاوییە هەڵدەکرێ.

گەرکوول (باک.): ملوانەی (ووڵاخانە). قردێڵە.

گەرگ (باک.): ئاشێکە برنجی پێ لێ دەکرێت.

گەرگاندن (باک.): برنج پاککردنەوە بەگەرگ. گرکاندن.

گەرم: بەتین. ـــ کردن: تاودان.

گەرما: بروانە (گەرمایی).

گەرماڤ: گەرماو، کانی گەرم، کراشۆ.

گەرماو: گەرماڤ.

گەرماوگەرم: دەست بەجێ.

گەرماهی: گەرمایی.

گەرمای هەتاو: تیبرێژ.

گەرمایی: گەرماهی، تاو، تین، خارشت.

گەرمەژان: ژانێکی ژن ئاوسە، کە نیشانەی ژانێیە.

گەرمەژۆ (باک.): گرمژە، گرمژەدار. ـــ یی: گرمژەداری.

گەرمەژنە (بابا.): گرمژە.

گەرمەسێر: گەرمێن، ووڵاتی گەرم.

گەرمەشین: بەتاو و بەکوڵ شین وشیوەن کردن.

گەرمەگەرم: زۆر گەرم.

گەرمەگۆڕ (موک.، دزە.، هەورا.): دوای مردنی کەسێکی بە سێ ڕۆژان هەڵواو نان یا چتی دیکەیە، کە دەیبەنە سەرگۆڕان و دەیبەشنەوە.

گەرمخاندن (باک.): ووشککردن.

گەرمخە (هەورا.): گەندەخە. گیایەکی شین و شلک بکەوێتە سەریەک و گەرم دابێت ـــ ی دەگرێت.

گەرمخین (باک.): ووشکبوون.

گەرمژۆک (باک.): گرمژە.

گەرمشاندن (باک.): هاڕین، ووردکردن.

گەرمشتە (زەن.): گرمژە.

گەرمشک: گرمژە.

گەرمک: کانی گەرم.

گەرم و سارد: تێکەڵکردنی گەرمیٚ بە ساردی.

گەرمک (باک.): شۆرباو.

گەرمی: بڕوانە: گەرمێتی.

گەرمیان: گەرمێن، گەرمەسێر، وولاّتی گەرم.

گەرمی پێو: ئامرازێکە پلەی گەرمیی پیٚ دەپێورێت.

گەرمێتی: گەرمایی، گەرما.

گەرمین (باک.): مەقەلیٚ.

گەرندە: گەڕۆک، گەڕیدە.

گەرناس (باک.): پاڵەوان، ئازا. ـــ ی: پاڵەوانی، ئازایی.

گەرنیزە (ڕۆژ.): لاواز.

گەرنیسە: لەڕ و لاواز، بیٚ تووک. گەرنیزە.

گەرونک (باک.): قوتوو. پاکەت.

گەروەخڕە: ملەخڕە، دووشاخە.

گەڕۆک: گەڕیدە، گەڕالۆ، گەڕانۆ.

گەڕۆل: گەڕ، گول.

گەڕوگیف: هەرمشە.

گەڕوگێچەڵ: تەشقەڵە.

گەروو: هەوک، قورگ، بین، گەوری، خرخرۆکە، (هەورا.) قورقوراگی.

گەرهان: گەڕان.

گەرهە: ئەو مەڕەیە، کە دەوروبەری چاوی ڕەش یان سوورە.

گەرێ: پێویستە، گەرەکە.

گەری: گەلی، دۆڵ.

گەڕێ: گولی، گرێیی.

گەڕیان: ڕەوت، ڕێیە. جوورە هەڵپەڕینێکە. (باک.) گەڕان. فەلەک لەمن ناگەڕیٚ: بەدبەختی وازم لیٚ نایەنێت. ژیٚ ـــ واز لیٚهێنان. لیٚ ـــ: وەدووکەوتن. لیٚ گەڕان. لەبەر ـــ: پاڕانەوە، لالانەوە.

گەڕیدە: گەڕۆک، گەرندە، گەڕانۆ، بگەڕ. خوێڕی. گرهوێز. ڕێتاڵ. ئاوارە. ـــ یی: ڕێتالی. ئاوارەیی.

گەڕین: گەڕان.

گەرینەک: گیایەکە هەڵدەچێت. گەردەلوول.

گەز: ئاسنێکی درێژە هێندەی باڵێکیشە، چت و پارچەی پیٚ دەپێورێ. دارێکە گەزی چاریشی پیٚ دەڵێن. گەزی چار. جوورە هەڵوایەکە. ـــ کرن: گەزتن.

گەزاوە: بیٚ شەرمی، زمان درێژی، زمان شڕی. ـــ کێشان: هەڕەشەکردن، جنێودان.

گەزاف: قسەی ناڕاست.

گەزەر (باک.): گێزەر.

گەزەر

گەزەرەکێویلە: جوورە گیایەکی کێوییە.

گەزەک (باک.): گەزۆک، گازگر.

گەزەنە (کە.): ئەکزیا. بیرۆ. گەزەنەک.

گەزەنەک: بڕوانە: (گەزەنە).

گەزەند (فە.): زیان.

گەزەندە (کە.): ژەهردار.

گەزەنگ: زەردەی ڕۆژیٚ.

گەزەنگی (موک.): جوورە ترێیەکی سپی و زۆر شیرینە و درەنگ پیٚ دەگات و گلووی زل و خڕە و دەنکی زۆرە. جوورە شیرینیاتێکە.

گەزتە: ماران گەزتە.

گەزتن: گەزکرن، قەپاڵ لیدان، گەستن، گەزین، گازلێگرتن. دانووسان. پێدانووسان. بە ددان ئازاری جێگایەکی لە لەشی کەسێکی دان.

گەزن (فە.): گەزتن.

گەزنە (هەورا.): گەزگەزک. نێوی دێیەکییە لە قەراخ هەولێریٚ.

گەزنەک (فە.): خارشتی لەش.

گەزۆ: جوورە شیرینییێکە. شۆکە. نێوی ئافرەتانە.

گەزۆک: گەزندە، گازگر.

گەزی (باک.): جوورە پارچەیەکی ئاوریشمییە.

گەزی چار: گەز، گزی چار. دارێکە.

گەزیرە: جەزیرە، دوورگە. کوولووک شوان. جوورە گوڵێکی پاییزییە.

گەزین: گەستن.

گەزینک: گزنک، گەزەنک. زەردەی هەتاوی بەیانی و ئێواران لە دەمی هەلاّتن و ئاوا بوونیدا.

گەستن: گەزتن.

گەسک: ڕیش، کوونیسک، گەزک، گزک، مل کس، مل کسک. ـــ دان: داماڵین، ماڵشتن. ـــ لیدان: ماڵین، گزەدان. ـــ لیدەر: ماڵشتە.

گەسکەسک: گەزگەزک.

گەش: تروسکەدار، ئاوری ـــ: ئاگرێکە باش بایسیٚ. ـــ بوونەوەی ڕوو: کرانەوەی ڕەنگی ڕوو و شاد و دڵخۆش بوون. ـــ بوونەوە: بووژانەوە. ـــ کردنەوە: بووژاندنەوە.

گەشانەوە: ڤەگەشبوون، گەشبوونەوە.

گەشە: شادی، خۆشی. نەشوونما. نێوی کچانە. ـــ کردن: نەشوونماکردن. ـــ وە بوون: گەشبوونەوە.

گەشت: سەیران، گەڕان. ـــ یار: گەڕۆک، گەڕیدە.

گەشتی سەرکوان (فە.): گەڕانی سەرکێو و هەردان.

گەشکە: شاگەشکە، دڵخۆشی. گەشکە، چەموٚڵە، (هەورا.) خشە. ـــ ی منداڵان: فیٚ، خوو، تەنها بۆ منداڵان بەکاردەبردرێت. فەرمانەکەشی کەوە.

گەشکە (باک.): تبتاندن، تەبتاندن. دڵخۆشی دانەوە، نەترین.

گەشی: تروسکە، ڕەونەق، ئاسکی و تەڕ و ڕەوشەن.

گەشینەوە: زەردەهاتن.

گەف: گەڤ، هەرمشە، ـــ لیٚکردن: هەڕەشەلیٚکردن.

گەفە (هەورا.): حەپە، وەڕینی سەگ، وەڕینی سەگ لە ماندووێتیدا.

گەفەگەف: حەپە حەپ.

گەفەڵ (دزه.): پۆل، کۆمەڵە.

گەفگیر (باک.): کەوگیر.

گەفین: هەڕەشە، هەڕەشەوگوڕەشە. ترساندن.

گەف: گەڤ و گوڕ، هەڕەشە.

گەڤزاندن (باک.): گەوزاندن.

گەڤال (کە.): کاروانی زل و گەورە.

گەڤزک (باک.): زەوی خیزدار، خیزماڵ.

گەڤزەک (باک.): گەڤزک، خیزماڵ.

گەڤلاندی (باک.): گەوزێندراو.

گەڤلین (باک.): گەوزین.

گەڤ و گوڕ: گەڤ، هەڕەشە.

گەڤین: وەڕینی سەگ.

گەل (هەو.): یاریدە. ـــ کردن: یاریدەدان. زۆر، کۆمەڵ. نیشانەی کۆیە، کە دەکەوێتە کۆتایی ووشەوە: براگەل: برایان، کوردگەل: کوردان، کوردەکان. ـــ یەل، ـــ یەت.

گەڵ: کیر و گون. نێو ـــ: گەڵ و گون. نێوانی دوو ڕانان. چڵوویەکە لە هاویناندا بۆ خواردنی ماڵاتان بۆ زستانی ئامادەیە. لەگەڵ، پاڵ، پێکەوە، بەیەکەوە.

گەڵا: پەلک، ولک، بەن، ولگ، پەل. پەلکی جغارە. ـــ ی دار و گیا.

گەڵاچ (باک.): بەدکار، زیانەدەر، ئازاردەر، زیانکار. ـــ ی: بەدکاری، بەدکرداری، زیانەدەری، ئازاردەری، زیانکاری.

گەڵاحە: ملوانەیە بۆ جوانی لە ملی گوێلک و جوانو و ئیدی دەکەن، قردێڵە.

گەڵادار: پەلکدار، پەلدار.

گەلار: ڕەوە (ئی پشیلە و ئی وەک وی).

گەڵاڕێزان: تشرینی یەکەم، پاییز، باڕێزان، چرپاییشی، باوەر، خەزەلوەران، مانگی نێوەڕاستی پاییزییە.

گەلاز (هەو.): هەڵوچە.

گەڵازە: (شا.) گەڵوازە، بەرموورێکی تێکەڵاوە لە موورروو و گوێزو و مازوو و جگ و گەڵوان بە لانکیدا دەکرێت لە ڕاژاندنی لانکیدا خرەخرێ لێ دێت، کە ئەو خرەخرە لە لایەکەوە منداڵی ژێر دەکاتەوە، لە لایەکیشەوە منداڵەکە بۆ خۆشی بە دەست لەبەر موورەکەوە دان وەخت ڕادەبوێرێ.

گەڵاس (هەورا.): گەڵواز.

گەڵاکوتک: کوتکی جل شووشتن.

گەڵاڵ: دەربەند، چۆم، ڕووبار.

گەڵاڵە: ئامادە، نیزیکی دروستبوون، کلاڵە. ـــ کردن: تەواوکردن، ئامادەکردن.

گەڵاڵی: تیرەیەکە لە جاف.

گەڵامێو: پەلکەمێو.

گەڵاوەرین: هەڵوەرینی گەڵا. گەڵاڕێزان.

گەڵاوگەڵ: فش، فش ڕۆیشتن، شل ڕۆیشتن. لاق لێکدان.

گەلاوێژ: تیرەباران. میوەگەنان، سەریسانگ، تیرمە، نێوی مانگی نێوەڕاستی هاوینییە. نێوی کچانە. گوولاوێژ. ئەستێرەیەکە لە نێوەڕاستی هاوینناندا پەیدا دەبێ، کە لەوە بەولاوەشەوە دەست بە فێنک بوون دەکات. (هەو.) گیشەی گەفییە، کە گوڵی باقەیەکی بکەوێتە دەرەوەو هیچ باقەیەک نەکەوێتە ژوورەوە.

گەلە (کە.): مێگەل، کۆمەڵێک ئاژاڵ. لەولاو ئەولای هیرتەی نێرەکە دەدرێ تا هیرتەکە نەجوولێ. (موک.) پەلە دارێکە لە سەرێکی شمشێرەی جووتی دەدرێ، تا شمشێرەکە لە دەندە و باسکیشی جووتی نەیەتەدەر. پەل. خەپە، بەرروولە، کرمە، هەپە، شیلەپ، بەروانکە، دارخنە.

گەلەخان (هەورا.): کۆز. هۆڵی مەڕ. (کەل.) دیبوێکە پرسێ لە سەرسەری و بێ شێوازان. (کە.، ڕۆژ.) تەویلە.

گەلەخووێ: خاوەند مێگەل.

گەڵەسوکێ (کە.): ناڕێک ڕۆیشتن و لاق لێکدان.

گەلەشک (کۆ.): هەژگ وبژاڵ، هەژگ و هەژاڵ، لکەداری براوە، کە گەڵا و لک و بۆی پێوەبێ. (شا.) هەژ.

گەلەک (فە.): گەلێک.

گەلەکزان (باد.): زۆرزان.

گەلەکۆمە: (دەر.) چەند خزمێک بەگەل بەگژ یەکێکیدا بچن، گەلەکۆمەکێ.

گەلەشە (باک.): کێشەکێش.

گەلەنوۆر (باک.): چەلاکی دار داکوتان.

گەلەوان (کە.): شوان.

گەلەوەگەلە (کە.): هاوگەلە کردن. دوو شوان بەرخ دەکەنە لای ڕانی یەکتری.

گەلەوتە: هەڤۆک، ڕستە، تنە، گردە.

گەڵباخی: هۆزێکی کوردە.

گەلت (باک.): جوورە فەرشێکە.

گەلحۆ: کێل، گەوج.

گەلش: کێشەکێش.

گەلشۆک (باک.): کێشە پەرست، شەڕانی، شەڕفرۆش.

گەلفاندن (باک.): دردو نەرم کردن. کوتان، هەڵوەراندن.

گەلفچاندن (باک.): هەڵوەراندن، ووردکردن.

گەلفین: کوتران، هەڵوەرین. ووردکراو.

گەلفچی: گەچراو، چرچ، سیس.

گەلفچین (باک.): هەڵوەرین، ووردبوون، سیس بوون و گەچران. لە خووێن و خوڕ وەردان.

گەڵگەمزوو: گەمزۆ و گەڵای تێکەڵاو.

گەلگەل: کۆمەڵ کۆمەڵ.

گەلۆ (باک.): ئایا، ئاخۆ، داخوا. چەند کەسێکی پێ بانگ دەکرێ. هۆبرا، فلانی، کابراینە، گەلان، گەلینە.

گەڵوازە (موک.): ڕستەی موور و چک و مازوو، مووروویی شینە وەکوو ژەکە بە لانکی منداڵاندا دەکرێ، گەلاژە، گەلاس.

گەڵۆر (زا.): خوێڕی، بێ دەستەڵات، گێل و حۆل، پیاوی نازیرەک و تەمبەڵ و خوێڕی.

گەڵوو: گەروو، گۆلی، سەرەوەی نێوانی دوو چیا یا ملە یا تەپۆلکانەکە دوو دیوی لێوە دیاربێ.

گەڵوو (هەورا.): خرێکی تەنک و قووڵەکە لە هەوراز بێتە خوارەوە.

گەڵووان: گلوان، (شار.) گلیر، گووڵنە، گوولیر، گزگل، گوولوان. یەکێکە لە بەرەکانی دار مازوو.

گەڵوگون: گەڵ، کیر و گون.

گەلوویی (کە.): گەروو.

گەلێ: گەلێک، زۆر، ئێجگار، زۆرزۆر.

گەلێر (باک.): چەندین، فرە.

گەلی: گەروو، تەنگە، وەکوو گەلی عەلی بەگ.

گەلێک جار: زۆرجار، (باک.) پەریجار.

گەم: لغاو.

گەمار (باک.): پیس، زبڵ.

گەمارگە: زبڵخانە.

گەمارۆ: هێرش، پەلامار. دەورەدان، چواردەورگرتن. ــ دان: دەورەدان، ئابڵوقەدان، ــ ی زەریایی: ئابلوقەی زەریایی.

گەماری (باک.): چڵکن، پیسکێز.

گەماڵ (جا.): سەگ، گۆڵسەگ.

گەمە: یاری،وازی. ــ کردن: لەهیستن. ــ چکۆڵە: لەهیستۆک. ــ کەر: لیزەر. ــ پێکردن: لەیزاندن. گەپ، فشە، قەشمەری، تەوزە، تیز، حەنەق. تەرانە. ــ چی: گاڵتەچی.

گەمبۆڵ (هەر.): بزنێکی ڕەشە تووکەکەی زۆرە و لە ئی مەرەزی کورتترە و بۆ ڕەشماڵی دەست دەدات. گۆڵسەگ، گەمبۆر، سەگی زۆر زل.

گەمەگا: شوێنی گەمە و ڕابواردن.

گەمراندن (باک.): جوێ کردنەوە. بڕوانە: (کەمرە).

گەمرە (شا.، سنە.): کەمرەی تەویلان.

گەمرین (باک.): جوێ بوونەوە.

گەمزەڵ: گێل، حۆل.

گەمشاندن (باک.): بە مستی کوتان.

گەمشۆ (باد.، زا.، نەه.): گێل، حۆل.

گەمشین (باک.): کوتران.

گەمۆر (کە.): خوێڕی، سەرسەری.

گەمۆڵ (هەر.): بزنێکی ڕەشە تووکەکەی زۆر و لە ئی مەرەزەی کورتترە بۆ ڕەشماڵ دەست دەدات. قاپ، دەفر.

گەمی: کەشتی، گەمی. جلەوی ــ: سوکان. ــ وان: کەشتیوان.

گەن: بۆگەن، خراپ، بەد، گەند. کورتەباڵا. ــ بوون: هێشان.

گەناو: ئاوی بۆگەنی وەستاو، گەنکاو.

گەنان (کە.): بۆگەن بوون. ــ دن: بۆگەنکردن، خراپکردن.

گەنە: گەنەی ووڵاخان. دەعبایەکی ئاوساوە لە قرنوو گەورەترە پتر بە ڕەشە ووڵاخانەوە دەنووسێ.

گەنەدار (بڵ.): دارێکە وەکوو عەرعەری وایە، بۆ شمشاڵ و بلوێر دەبێ نێوی کلۆرە.

گەنەمز (کر.): بڕوانە: گەندەژە.

گەنەک: گەرچەک.

گەنەکەواڵە: جوورە گەنەیەکە بەهەر کەسێکەوە بدات، تووشی ناساخیێکی درێژی دەکات.

گەنەگەرچەک: گەرچەک.

گەنەگەنە: تابڕ، دەرمانی نۆبەتێیە، نۆبەتێ بڕ.

گەنەمە (بڵ.): پنچە گیایەکی کێوییە وەکوو گەنمی وایە و هێندەی ویش بڵند دەبێ، بەڵان گوڵەکەی وەنی جۆی دەچێ. گیایەکە دەدروێتەوە لە زستانێدا دەدرێ بە ماڵاتان.

گەنج: خەزینە، گەنجینە، هەرزەکار، لاو، تۆلاز، جحێل. قەفی قامیشی.

گەنجانە: لاوانە، هەرزەکارانە.

گەنجایەتی: گەنجێتی، جحێلاتی، تۆلازی، لاوانی.

گەنجفە: گەمەپێکردن.

گەنجدار: گەنجینەوان، گەنجوور، گەنجینەدار.

گەنجینە: خەزینە، گەنج. شانشینی، خەلوەتی، ژوورێکی بچووکە لەنێو یەکی گەورەدا. ــ دان: گەنجینەدار.

گەند: گەن، بۆگەن.

گەندەژە (کرما.، بابا.): بۆگەن، گەنەژە، خوار، ڕەزیل، خراپ، بەد، گەنە. گیای ژاکاو و شێلراو و گنجاو. ــ کردن: خراپەکردن. ــ خۆر: پیسکێر، چەپەڵ خۆر. ــ موو.

گەندەڵ: داری پزیو و کرمن و کلۆڵە.

گەندەموو: ووردەی تووک و پەڕانە.

گەندخە (باد.): گرمخە، گنخاو.

گەندمە (موک.): ترێیەکی ڕەشی گلووی خڕە و هێندەی مازوویەکە دەنکی هەیە.

گەندوگوو: گەنوگوو.

گەندی: پیسی، پیسکیری. خراپەکاری.

گەندی هەپروون: تێکچوونی چیکلدانە.

گەنکاو: گەناو، ئاوی بۆگەنی وەستاو.

گەنگاز (باک.): ئاسان. ــ ی: ئاسانی.

گەنگەرە: قەرەباڵغ و هەرا.

گەنم: دانەوێڵەیەکی دەنک وووردە و دەکرێت بە نان. ــ پاککردن: (هەورا.) گەنم پاککەردەی. ــ دابێژتن: (دەر.) گیژەکردن. ــ لێکردن: هارین. ــ ە شامی: گوڵەپێغەمبەرە. ــ ە کوتاو: گەنەقووت، دانەقووت. ــ ە زەردە: جوورە گەنمێکە. ــ ە حۆلە: حۆلەڕەزایی، جوورە گەنمێکە. (باک.) ــ ی: ڕەنگی بەرووی، بەرووڕەنگ. ــ ین: ڕەنگی گەنم، گەنم ڕەنگ.

گەنووس (باک.): بەرچاو تەنگ.

گەنووگوو: گەندوگوو.

گەنی (باک.): بۆگەن، وونبوو.

گەنیان (فە.): بۆگەنی.

گەنیک: بۆگەن، وونبوو.

گەنین (کە.): بۆگەن بوون.

گەنیو (فە.): بۆگەن.

گەنیو: بۆگەن.

گەو (فە.): مانگا. جغز، دیوار یا ئەو شاخەی وەکوو ئالقەی لێ هاتبێتەوە. قوڵفی گۆرەوی وئیترە، ئەو شوێنەی شیشەی تێدەنرێت.

گەوا: تەرەس، دەویت، دەیووس، قوورمساخ، ماسکێش، بۆ جنێو بەکاردەبرێ.

گەواڵە: پەڵەهەور. (دزە.) گەبەڵ، پارچە هەورێکی گەورەیە.

گەوە: چەڤانەک، باویش، پێچ و خوارایی ڕێگایانە، لۆڤە، قەمچ، (هەورا.) قەمچ و پێچ.

گەوەڕ: سەختی، بڵندایی بە دەورەی کۆتکانەوە بۆ جوانی لێ دروست دەکرێت. جغزی بڵندی دەورەی کۆتکانە. (ڕەوا.) نغمەی دیوارییە. بنچینە، چاڵاو و بیر، بنەڕەت. نێوقەد یا بنی چاڵاو یا قووڵکانە، کە بۆ هەر لایەکی وەبنی دابێ. (گەر.) کەوک. پەنا یا بن بەردێکە باران و با نەیگرێتەوە. سواندەی شاخانە، شاخێکە سەری بەلایەکیدا شۆڕبووبێتەوە و سێبەری کردبێ.

گەوەزە (کە.) کەسێکە زۆر خۆی بە دەڤ ڕادەگرێ و زۆر لە خۆڕازی. لە خۆبایی.

گەوەن: گیایەکە، گوینی.

گەوەند: زەماوەند، گۆڤەند.

گەوج: گێل، بێ مێشک، هێڕ، نەزان، بالە، ڕەوتەلە، تۆلاز، هووڕ، کەرکەرە.

گەوجانە: گێلانە. گێلی.

گەوجە: گێلە، نەزانە. هەڵووچە.

گەوجی: بۆدەڵەیی، لەگامی. گێلی.

گەودار: کەرانەدار، بەگەڕ.

گەودە: لەش. بەدەن. قەڵەوی.

گەودۆنە (باک.): ترێی ڕەش.

گەور (باک.): جووان. ـــ امن: جووانی من (بۆ مێ)، ـــ ێ میر: جوورە ترێیەکە.

گەوڕ: ڕەنگێکی سپی پەسندە. بۆر، خۆڵەمێشی، ڕەنگ بۆر. (کەل.) هۆڵی مەڕان. (هەورا.) تەویلەی ڕەشە وڵاخان. بن ـــ: بن چاڵ.

گەوران: مەجوس، ئاگرپەرست. (باک.) بێ دەنگ کردن. تێپەڕاندن.

گەوریی (باک.): ئەوەی لە شیر دروست دەکرێت وەکو ماست و ڕۆن و دۆ، سپێنەی هێلکە.

گەورە: مەزن، بەگ، ئاغا، ـــ بوون: پێ گەیشتن، پەروەردە بوون، ـــ کردن: پێگەیاندن، پەروەردەکردن، زل، زەلام، ـــ پیاو: بۆکەبۆکە. ـــ ترین: هەرەمەزن. ـــ ترین بەشکەری ناو کۆیی: بەشداری هاوبەشی هەرەمەزن. ـــ دێ: شارەدێ، ئاغا، خاوەندی دێ. ـــ ـــ: (باد.) کەنکەنە. ـــ کچ: کیژی عازەب. ـــ مار: ماری زل. ـــ ماڵ: خانەدان، ـــ کەر: میکرۆفۆن. ـــ یی: زلی، زەلامی، پایە بەرزی، مەزنی، مەزناهی.

گەورەبوون: پەرەواز بوون، فرازی بوون.

گەورک (باک.): هۆزێکە. (خۆ.) مەڕ، کاوڕ یا بەرخێکە، کە هەموو سەر و لەشی بۆرە. (باک.) ڕووناک.

گەورۆلە (باک.): گەورییسۆک.

گەورۆنە (باک.): گەورییسۆک.

گەوری (باک.): گەروو.

گەورین (باک.): بێدەنگبوون، تێپەڕین.

گەوز (ڕۆژ.): داس دوور هاوێژتن و دەغڵ زۆر وەبەردەمی داس خستن.

گەوزاک (کە.): لەلەکردنی داری تەشی تا بەنی پێوەڕاوەستێ.

گەوزالە (کە.): کەلافی. (ڕۆژ.) کەلاف. هۆنینەوەی پیشۆک، پیفۆک وەکوو کەلاف.

گەوزان: تلاتەوە، تلینەوە، گەوزین، پلکانەوە.

گەوزانەوە: خۆ لەسەر زەوی یا دۆشەک بەڕاکشاوی ئەودیو ئەو دیوکردن، گەوزین.

گەوزاندن: گلماندن، هەڵشێلان، تلاندنەوە، گەرساندن لەسەر تەنیشت و پشت و زگ و بە هەموو لایەکیدا بادان و سووڕاندنی کەسێکی یا چتێکی دی. (ڕۆژ.) پڵکاندن، گلملاندن، پەرخاندن.

گەوزە: تێداوەرسووڕێنەوە، ـــ داس: هێندەی داسی.

گەوزدان: گەوزین.

گەوزگە (ڕەوا.) جێگای گەوزانێ.

گەوزین: گەڤلین، گەوزانەوە، گەوزدان، تلانەوە، تلینەوە، گەرسین، گەوزان، پەرخین. لەسەر تەنیشت و پشت خۆ بادان و سووڕاندن. پڵکانەوە. گلملان.

گەوشەک (کە.) نەرم، هێمن، هێدی، لەسەرەخۆ.

گەوکردنەوە: پێکەوەلکاندن، یەکگرتنەوە.

گەوگەمری: گەورەکچ، بەدبەخت.

گەوگەو (باک.): مێشەکەرانە.

گەولاز (باک.): ڕستە و ڕیزی ژووران. ڕیزی چاوەخانووان.

گەوو: گەدە، چیکڵدانە، ئاشک، ئاشگە. گەوک.

گەوهەر: بە هەموو جوورە بەردێکی نرخدار دەڵێن وەکوو دوڕ و یاقووت و زمرووت و ئیتر. جارجارەش بە خواستنەوە (استعارە) بۆ (خووێن) یش بەکاردەبرێ. نێوی ئافرەتانە.

گەوی: هاری، ڕک هەستان.

گەه (باد.): نۆبە. گە.

گەهیشتن: گەیشتن.

گەی: ڕکەی ئەسپ و وڵاخ. زمان گرتن، گیرانی زمان.

گەیاندن: ڕەساندن، گهاندن، پێگەیاندن.

گەیشتن: گەھیشتن، (فە.) ڕەسین. پێک ــــ: گەیشتنەیەک. ڕێکەوت. گها، گهان، گهشتن، گهاشتن، گهای، گەیین، گەهیشتن. لێکەتن. پێ ــــ: وێڕاگەیشتن. ــــ گە: شوێنی گەیشتن.

گەیە (لو.): چیکڵدانە، وورگ.

گەیشتوو: گەهشتی، بۆ میوە و چتی تر، بە قۆناغ گەیشتوو، گەهی.

گەیگر: گەیگیر، خەم، خەفەت.

گەیگرتن: خەم خواردن، زمان گیران.

گەینەبەرەو: گەیشتن، گەیین.

گەییک: بڕوانە: ووشەی گەیشتوو.

گەیین: گەیشتن، ڕەسین، گەیشتنی میوە، (هەورا.) یاوای.

گەییو: گەیشتوو.

گپ (هەورا.): گووپ، ڕوومەت. ــــ بوون: مت بوون.

گپن: کەسێکە خڕپلانە و قەڵەوی خڕپن.

گت: قایم، قیت، زەق، چاوکراوە.

گجگ: (ش.) ڕق، ڕک.

گجگجاندن (شن.): ڕاوەشاندن، تەکاندن.

گجوور: هەموو جوور.

گجوولە (خۆ.): گوجیلە سەگ، تووتکە سەگ، تووتک.

گجی (هەورا.): کراس. تاخۆران. تالآن و بڕۆ.

گچە (کە.): بۆ لێخوڕینی ڕەشە وولاٚخان بەکاردەبرێ. وەجە.

گچکە: بچووک، ــــ تر: بچووکتر، چکۆڵە، تووژک، تیژک، ووردەڵە، وورد، بچکۆڵە، بیچکە، ــــ یی: بچووکی.

گچکۆکە: چکۆڵە.

گخ (کۆ.): کخ، (موک.) قخ، ــــ ە: کخە، قخە، بۆ ئاگادار کردنەوەی منداڵانە و بەرزاراوەی منداڵان دەکەوێت.

گدە: وشەیەکە بۆ بانگکردنی بزنان بەکاردێت.

گدرانە (باک.): بەرازی کێوی.

گدی: بۆ بانگکردنی بزنان بەکاردەبرێت. ڕەزیل. بێ سەر و پێ. ــــ کرن: ڕاقەکرن. ــــ یی (باد.) ڕۆڵە، بۆ شکاندنەوە بەکاردەبرێت.

گدێ (فە.): دەرۆزە. (باد.) بۆ بانگکردنی کەسێکی بەکاردەبرێت. ــــ کار (فە.): دەرۆزەکار، سواڵکار.

گر: سەگ یا وولاٚخ و چتێکی بگری، گیرندە. زەبر، زوور، گەورە، مەزن، درشت، قەڵەو. تەپە، گرد. (باک.) بە پەرۆش، کز. کەژ، گۆنەر. ــــ زستان: وەرزی زستان.

گڕ: دەورە، کەنار، ــــ گرتن: دەورەگرتن. ــــ ی ئاوری: هەڵاٚوی ئاگری. ــــ گرتن: سووتان، ئەستوورایی، تەشەنە. دەدانی ــــ: کەسێکە ددانی درێژ و گڕ و دیاربێ. دەنگی ــــ: ئالیگووشک. ــــ ا: گەورە، زل، تەپۆلکە. (هەورا.) گەرا.

گراو (باک.، باد.، هەر.): شیو، چێشت.

گراڤ (باک.): دوورگە. گرەو. ــــ ە: دوورگە.

گرانگر (باک.): گوڕەگوڕ. گشتی، بە هەموو بۆ چوونێک.

گرام (باک.): گران.

گران (باک.): سەنگین، لەسەرەخۆ. قوورس، کێشدار، دژوار، سەخت، تووش، بەنرخ، نرخدار، بەهادار. ــــ لێهاتن: لە دڵگران هاتن، گووزهاتن. ــــ ایی: قورسایی، سەنگ. بەنرخ، نرخدار، گران بەها. ــــ باری: باری گران، نرخدار. ــــ باوەڕی: باوەڕگرانی. ــــ جان: گرانفرۆش. ــــ جانی: گرانفرۆشی. ــــ ە ڕوو: بە ئابڕوو، بە شەرم، بە حەیا. ــــ کار: (کە.) ئەو وولاٚخ یا ئاژاڵەیە، کە بەحاڵ چەقۆی بکاتێ. ــــ کێش: بە بەها، بە نرخ. ــــ مێرد: ئەو کەسەیە، کە لەسەرخۆ هەڵدەستێتە سەرپێ، گرانی، سەنگین و گرانی، سەلاری، لەسەرەخۆیی. ــــ ی: قاتی، نەهاتی، گرانێکە چ دەست نەکەوێت. (باک.) جوورە هەڵپەڕینێکە.

گڕان: تاوی گەرما، سەختی گەرما و گەری. (هەورا.) داگیرسان، سووتان، گڕگرتن. ــــ ە: کێش، سەنگین.

گرانەتا: تیفۆ.

گرانەتێ: گرانەتا.

گرانەخەو: دەردێکە لە گرانەخەوی پەیدا دەبێ.

گراو: چێشت. گیراو، بەندی، حەزلێکەر، دڵدار، سەوداسەر، دڵکەتی، ئەبدال. ــــ انە: دڵدارانە.

گڕاو: گەراو، ئاوی گەرم وسوێر، ئاوی کانزایی. ــــ ی: حەز لێکردن.

گرە (باک.): گرێ. (هەورا.) خوڕەی ئاوی.

گڕە: بای زۆر گەرم، تین و هەڵاٚو. (بابا.) زریان. ــــ کوێری: ئەخۆشییێکی چاوانە ئێکجار ئاوەکات و دەخورێت. ــــ گر: قیرەقیر، گوڕەگوڕ. ــــ گرە: (باد.) برەبر. (موک.) ــــ مەلا: ئاورۆچکەی منداڵان.

گرەو: مەرج، نەزر، گریو، گرۆ. ــــ ای: (هەور.) گریان. ــــ ەی: (هەورا.) گریان. ــــ ەرە: خشتەک. پارچەی بنهەنگڵە چ لە کراس و چ لە کەوا. (موک.) گرۆاڵ.

گڕبوونەوە (کە.): دان گری سەگ.

گرپە: گرفە، دەنگی ئاوری. گڕ، بڵێسە. ــــ گرپ: گرفەگرف، لرفەلرف.

گرتەک: شەمچە، شخارتە. (خۆ.) باژەڵە.

گرتەکووبا: برینێکی پیسە وەتی تیراوێ دەچێ(سەرەتان).

گرتەی (هەورا.): گرتن.

گرتەیەرە (هەورا.): داگرتن.

گرتەی مز: بەرموور.

گرتەی وەر (هەورا.): گرتنەپێش.

گرتک (کە.): پلەی گۆشت.

گرتن: گرن، گیران. لێ ــــ: ڕەخنەگرتن، وەرگرتن. خۆ ــــ: خرچاندن. بە دزی گووێ لە قسەی خەڵک گرتن. لێ ــــ ەوە: وەرگرتنی نەخۆشی. وەستان لە یارمەتی دان. ــــ ەبەر: ڕۆیشتن بەرەو... ــــ ەپێش: نیاز، مەبەست. ــــ ەسەر: سەرگرتنەوە، دیتنەوەی چتی دزراو. ــــ ەمل: پەیمان دان. ــــ ەنار: گەمارۆ دان. ــــ ەوە: دەرمان ــــ. دووبارەگرتنەوەی بەرەڵاٚکراو.

گرتوو: بەندی، گیراو، گراو، گرتی، زیندانی. ــــ خانە: بەندیخانە، گرتیخانە.

گرتی: بەندی، گیراو.

گرتیخانە: بەندیخانە، گرتووخانە.

گرتینەک (باک.): پسوولەی پارەدان.

گرچوو: گوورچوو، گوورچک. بە نەختێک خوارەوەی بن هەنگڵ دەڵێن لە لەشی مرۆیان.

گرخۆر: زۆرگەر، سوورخۆر.

گرخوواردن: گەران، خولانەوە، سوورانەوە، خولدان.

گرد: گڕ، خڕ، کۆ، تەپە، تەپلاک، ـــ بوونەوە: کۆبوونەوە. ـــ کردنەوە: کۆمەڵکردن. ـــ مۆڵە: گرمۆڵە. ـــ ۆلک: تەپۆڵکە.

گرداڤ (باک.): گێژەڵووکە، بەدبەختی، بەلا، گێژاو، رووشە.

گردان: گەران، ئاورتێبەردان. (دزە.) دەست بەسەرداگرتن، زەوتکردن.

گرداو: گەرداو، گێژاو، گێژەن، گێژەنگە. بەلا، بەدبەختی.

گردە: برنجی گردە، (کە.) نانێکە ئاشەوان دەیکات، خەپلە. ـــ با: (فە.) گەردەلوول. ـــ ئاو: (فە.) گێژاوی ئاوێ. ـــ بڕ: جوورە مشارێکی قووڵ و پان و بەهێزە، جوورە برینەوەیەکە لەنێو قەد دا دەبڕێتەوە وەکوو شووتی و کاڵەک، کە لەلای خڕی ببڕێتەوە. ـــ کان: (جا.، دەر.) گووێز. ـــ لووک (دەر.): تەپۆڵکە. ـــ لە: (هەورا.) گردەڵێ، گرۆڵ. ـــ نشین: دەسکورت، پەرێشان، بێکار. ـــ نشینی: بێکاری. ـــ هواری: ماڵداری، گردوکۆ، کۆمەڵایەتی.

گردەبوونەوە: بروانە: گردبوونەوە.

گردەک: بەو پلە گۆشتانە دەڵێن، کە دەخرێتە نێو دیزە و مەنجەڵێ و لە جنچکی گەورەترە. (باک.) قەڵەوایی، بەڵەک.

گردووکۆ: ماڵداری، گەرد و کۆڵ. ـــ کردن: وەرگرتن.

گردووکێ: جوورە درووماتێکە.

گردی: خڕی. کۆکراوەیی. گشتی، تەواوی.

گردیلە: خڕ، کۆ. ـــ ی ڕۆژێ: گۆی خۆر.

گردێنک: (باد.) پەت.

گرز (باک.): درواوی، درووداو. ـــ ە: هەرزە، بێفەڕ، توورەهات. ـــ یەتی: بێ فەڕی. ـــ ک: (باک.) وورگن، زگ زل. ـــ یتی: (کە.) بێ فەڕی، پیسی، پەستی. ـــ یک: (باک.) جوورە سیرێکە.

گرژ: مۆن، گڤن، کرژ، گرش، گرنج. دارێکی ئەستوورە بە چەشنی دوو لە بیناکردندا بەکاردەبردرێت. ژاکاو. ـــ اندن: شلوێ کردن، شڵەقاندن، تێکوەردان. ـــ بوونەوە: دووبارە نێوچاو تێکچوونەوە. با خوواردنی ڕیس. ـــ ە: لەچەری، ڕژدی، بەرچاو تەنگی. نزمی. ـــ ی چارە ترشی، مۆنی. ـــ ژین: شلوێ بوون، شڵەقان. ـــ ەوە: پێکەین، گەشینەوە، زەردەخەنە، زەردە، لێوخەندە.

گرژاڵک: گیایەکە نیوگەز پتر بڵندە و تاڵە و دەکرێتە گەسک، تەنها بۆ ماڵینەوەی قەراخی خەرمانان بەکاردەبرێ. گوژاڵک.

گرس (باک.): کز. ـــ ان: مەیینی ماست و نیدی. خۆ گرتنی شەتڵ و نەمانە. ـــ انن: هەڵگیرسان.

گرسەندن (کە.): ئاورگرتن، داگیرسان، گڵپەکردن.

گرسیاک (کە.): گرساو، گیرساو.

گرش: گرژ. ـــ ە: وورشە، تروسکە، ڕووناکی. ـــ ە گرتن: تروسکە تروسکی ئەستێران، جریوەجریو، وورشەوورش، ڕووناکی.

گرفە: گرپە، کڵپە، دەنگێکی ئاورییە. ـــ گرف: گرپەگرپ، گڵپەگڵپ.

گرفت: زگ گیران، هەزم نەکردنی خۆراک. ـــ ار: دووچار، تووش هاتوو، تووش بوو، پابەند. ـــ ی: پابەندی.

گرک: کەسێکە یا چتێکە زۆر بگری. دەردێکی وولاخانە. خارشت. بە هەموو چتێکی خڕ دەڵێن وەکوو ئەنگووتک بێ. گرد، تەپۆڵکە، سپاردە. جێگەی پێگەیشتن، ـــ گە. گرکە. تڵتە و خڵتەی ڕۆنی. بە سپیکردنی برنجیش دەڵێن، کە بەگرگر سپی بکرێ.

گرکاندن (باک.): پاککردنەوەی دەغڵ و برنج لە تێکولەکەی. گرگاندن.

گرکە (موک.): خرچان، خرچە، خرچکە، زرک، گزرک، کاڵەکی نەگەیشتوو. (باد.) ژان و ئازاری حەیوانانە، کە خوێنی گوێیان بەرنەدرێ دەیان کوژێ. (خۆ.) خارشت. ـــ زەوی: زەوی بێ گیا و ڕووت.

گرکین (باک.): پاککردنەوەی دەغڵ و دانی لە گرگران.

گرگر (باک.): گەڕانەوە، چەرخانەوە. لە ـــ کران: گرکین. ـــ ە: گرنگ، سرنج ڕاکێش. ـــ ۆک: عەرەبانە، ئارەبانە. ـــ انێ: (هەو.) گەمەیەکی مندالانە.

گرگڕ (کف.): گەرک. ئاش یا دەستاڕی دارە چەڵتووکی پێ لێ دەکرێ. کرە. ـــ کردن: گرک کرن، برنج سپی کردن. غەرغەرەی سەر چالاوە. (هەو.) دارێکە سەری هەردووک شەغرەکان پێکەوە دەنووسێن و دەکەوێتە سەر پشتی وولاخان. ئارماز.

گرگن (کە.): کولەبنە، کورتەبالا. مرۆی لاواز و نابووت و گچکە.

گرماندن: دەنگی بەرزلێهاتن. دەنگی ڕووخانی خانوو و چیا و ئیتر. گرمە هاتنی تۆپ و تفەنگ.

گرمە: دەنگی گەورە، لرمە، گرم، بلێچ، گۆڵە. ـــ ی تۆپ: لرمەی تۆپ. ـــ گرم: گرمەی گەورەی بەدوویەکدا هاتوو. گۆڵە گۆڵە.

گرمەرۆ: سۆ، ئەستوورایی، یەغان، گژرە.

گرمژە: (هەورا.، باک.) گەرمەژۆ، (بابا.) گەرمەژنە، (دەر.) گرمشت، (زەن.) گەرمشتە، گەرمژۆک، گەرمشک. ـــ دار: گەرمەژو.

گرمۆچە: گرمۆڵەی لە قوڕ دروست دەکەن بە قۆچەقانیەکی تایبەتی، کە کەوانە و ژێی پێ داوێژن.

گرمۆڵە: گرمۆچە، گرموولە، گردمۆلە، چتێکە خڕ و چکۆڵەبێت.

گرموولە: گرمۆڵە.

گرم و هۆڕ: گرمەگرم و دەنگی زۆر.

گرنج (هەورا.): گنج، گرژ، لۆچی ڕوو، گرنی گرنی. گرژی پرچی ژنان. دانەی ڕەشی نێو برنجییە. ـــ اوی: لۆچاوی، گنجاوی. ـــ گرنج: گژگژ، لۆچ لۆچ، گنج گنج. ـــ گرنجاوی: گنج گنجاوی.

گرنگ: بایەخ، بەرکەتی، گرگرە. پێشەم. ـــ ی: بایەخداری، پێشەمی. بە ـــ زانین: بە هەند زانین.

گرۆ: بەرە، دەستە، کۆمەڵ. شیربرنج. ـــ کە (خۆ.): پەری لە ئەسپنگی گەورەترە و بڵند نابێ. (ڕۆژ.) ـــ کە: ئەسپۆن. ـــ فک: گلۆڵەی بەن یا دەزو و ئیدی. ـــ قەر: خڕ.

گروان: گووروان.

گرواندن: پێستی ئاژاڵ یا وولاّخی بە مەشکە دەرهێنان.

گوراندن، پێستی داری بە فیچقە بە لوولە دەرهێنان. زۆر دەست لە برینان دان.

گرودەڵ: گرژڵی بەرگان.

گروپف: چەق و تەف.

گروگاڵ: وورتە وورتی منداڵ.

گروفر: کروفر، خۆبە گەورە پیشاندان.

گرۆڤەر (باد.): خڕ، گرد.

گرۆڵ: سەگی گردی و گەڕیدە. پارچەیەکی گچکەیە لەبن هەنگڵی دەکرێتەوە. گردەڵێ. چاپخە، خشتەک، گرەوەر. گردەڵە، گلوەر، گلۆر.

گرواز (خۆ.): سووڕانەوە، چەرخ خواردن لە تۆپێندا، چەرخان.

گروو: (کۆ.) بیانگە. (هەو.) ورک، (خۆ.) بنارە. (کۆ.، رەوا.) درنگە، (هەورا.) دەرناگە. — گرتن: رک گرتنی منداڵان. — یی: نەخۆشی پێستی.

گرووتن: بڕوانە: گوروون.

گرووز: درشت، نالەبار، ناهەموار.

گرووزە (رەوا.) زیندەگۆشتی بن برینان.

گروون: بە مەشکە دەرهێنان.

گرووێ: ئاولاّوی، خورویەکەدار، هاوڵەرپوو. رووخورژک. گرپوو، گرژ، گوورپوو، گەڕ بۆ مرۆ و وولاّخ و ئاژاڵ. خورشت دار، خوریکاوی. — یی: گەڕی، خورپشت، خارشت، گرک.

گرهوێر (رۆژ.): گەمۆڕ، بگەڕ، خوێڕی.

گری: گریان.

گڕی (رۆژ.): بڕوانە: گڕ.

گرێ: خەربۆک، قۆپک، سوو، قەرقەف. قۆرت، ئەگەر، تەگەر، تەگەرە، پەتەر. — دان: بەستنەوە. (باک.) — بوونەوە: کەوتنەخووار. — کردنەوە: زەهەڤکرن دەر. لێ — دان: بەستن. — قولفە: گرێ بە قولفە. — پووچکە: گرێ کوێرە، گرێ کوێرە. — چوو: گریچک. — دراو: خەربۆکی. — گرێ: تەفقەف.

گریان: گرین، کرووزانەوە، فیکە، کارەکار، کالین، گری، گیرستن.

گریاندن: بە گریان هێنان.

گریای (هەورا.): کولاّن.

گریتی: کوولەکە.

گرێچک: گە، گرینچک.

گریچک (باک.): گرێ پووچکە.

گرێچن: چنین و تەنینی گرێ گرێ وەک پشتێند، سیخمە، کلاّو.

گرێدان: بەستن.

گریز: کەفی زار. — کەتن: کەفکردن.

گریژەنە (جا.): گرێ درێژەکەی ریسمەیە. ریسمە. کێجەنە، سیوسیوە، چیوچیوە، پازنەی دەرگە.

گریشمە: دەلال، ناز. هێما.

گریفووتک (باک.): گرێ پووچکە.

گریک: هەست، هێز.

گریل (باک.): خلۆر. — بوونەوە: خلۆربوونەوە.

گریمان: وەهادانان، گرێمان.

گریمانە: بلّیمانە، لیمانە. گرێی زۆر لەبەن و دەزوودا.

گریناى: (هەورا.) کولاّندن.

گرین: گریان. — ژک: کەسێکی، کە زۆر بگری.

گڕین (باک.): تەقین. بلێسە، هەوبوون، سووتانەوە.

گرێنچک (بار.): گە. گرێی قامکان.

گرێ نێر: گرێ و خڕی نێرییە، کە لەنێوەڕاستی تیرەکە دایە.

گرێو: مەرج، بارمتە، گرەو. شل. — کردن: مەرج کردن.

گرێوان (رۆژ.): گریان، فرمێسک رژتن.

گرێوە (رۆژ.): گریان.

گرییشە (مەنک.): تەشقەڵە، شڵتاخ.

گز: نارەزوو، حەز، ئەڵها، تاسە.

گزاف (باد.): بەرچاوتەنگ، رژد، بەرجل، دەستگرتی. — ی: (باد.) بەرچاوتەنگی، رژدی.

گزاندن: ووزاندن.

گزە: تیژڕۆیین. گەسک. فێڵ، ساختە.

گزەری (هەورا.): سێوی بن ئەرزی.

گزەگز: گیزەگیز، ووزەووز، دەنگ و هەستی بەرایی دەست پێکردنی نەخۆشییە. نێوی دەنگی هەڵقوڵینی ئاوێیە.

گزەون: ساختەچی، فێڵزان.

گزرە (خۆ.): گیایەکی ووشکی گێرەکراوە. کۆمەڵە دار و گیشەدارە. داری براوی بەهارێیە بۆ زستان ووشک بێتەوە. لکەداری چکۆڵەیە.

گزرک (هەورا.): کاڵەکی نەگەیشتوو. گرکە.

گززە: ووزە، گیزە.

گزک: گەسک.

گزگزە: جوورە رووەکێکە. گیایەکە گەلاّیەکەی وورده و درواوییە و کە بسووتێ گزەی لێ دێت.

گزگزین (باک.): تەزینی دەست یا پێیە لەبەر لەسەر دانیشتنی و گرانی خستنە سەری.

گزگل (هەورا.، شا.): گەڵوان. (کە.) گیایەکە سەری وەکوو پەتاتە وایە.

گزم (خا.): دارێکی بێبەر و قایە گەلاّیەکەشی وەهی هەناری دەچێ.

گزنگ: زەردە دەرکەوتن، زەردە، گزەنگ، گزینگ.

گزنی: درۆی هەڵبەستراو، فێڵ، بوختان.

گزۆری (کە.): تەواوی، کەماڵ. نا —: ناتەواوی، دەست کورتی.

گزی: (هەورا.) گەسک، (شا.) فێڵ.

گزی چار: گەزی چار.

گزیر: شاگرد، کوێخای گچکە. پۆلیس. دارۆغەیی.

گزیرتە (باد.): گزیتە.

گزیرخانە: پۆلیس خانە.

گزیری: شاگردی، دارۆغەیی. پۆلیسی.

گزین: بزواندن، جوولاندنەوە.

گزیینە: گزیرتە، دوورگە.

گژ: تێک ئالان بۆ شەڕ و ناخۆشی. بەرەنگار. سست، خاو. ئاوریش. بە ـــ یەکداچوون: تێک گیران. لە ـــ: لەمزگ. بە ـــ یەکدا کردن: تێک بەردان. ـــ بوون: بەرپابوون. توورەیی. تیژ.

گژاڵ (باک.): شەپۆل لێدان، لە گوریزەدان. گوریزە.

گژژ: لەودەمەدا دەکوترێ و دوویات دەکرێتەوە بۆ دنەدانی گا بۆ مانگا.

گژک: جوورە دارێکە. کژژەکە.

گژکە (ڕەوا.): چەمۆڵە بەرامبەری ڕووی یەکتری ڕاگرتن.

گژگژاندن: بەرپاکردن، هەلاییساندن. بڵندکردنی بینا.

گژگژۆک (بار.): گژگژەک، تەرزەی وورد.

گژگژین (باک.): ڕاست و بڵندبوونی بینا، بەرپابوون.

گژلۆک: تەرزەی چکۆڵە.

گژمراندن: هاڕین، ووردکردن.

گژمرین (باک.): هاڕان، ووردکران.

گژنەسەر: سەرقژن.

گژنژە (کە.): گژنیژە.

گژنیژ: جوورە گیایەکە. سەری هەموو بسکەکانی دانەدانەیە. مووررووی زیو. کۆی خەنجەر و گوارانە. دەرمانێکی دەنک دەنک و زەردە لە لای عەتاران بەخنەوە لە منداڵی ترساوی دەدەن. ڕون یا هەر چتێکی وەکوو گژنیژی دانار دانار ڕاوەستێ.

گژنیژە: بڕوانە: گژنیژ.

گژوگیا: گیا و گۆتەڵ.

گژۆڵ (باک.): جوورە دارێکە.

گژو وێژ (هەو.): پڕکار، خەریک، لە کارەوەجوو.

گسک

گسک: گەسک.

گسی: گەسک.

گشت: خشت، ڕایگەم، سەرجەم، گە، سەراپا، تەف، تەڤ، تەڤدە، دەهێ، هەموو، خڕ، تەواو، تێکڕا، گش، کشک، تەکووز، گجا، جم. چوارلا، هەموو لایەک.

گشتەک: پارچەیەک لە کەوا یا کراسی ژنان دەکرێتەوە.

گشتتک (باد.): ئەنگووتک.

گشتی: تەواوی، خڕی، گردی، (زا.) گشکی.

گشک (باک.): گشت. (سوور.) ئەنگووتکی هەویری. (شار.) چنگە زردایکانە، نیومست، نیوچنگ.

گشکە: چەمۆڵە.

گشکی: گشتی.

گشگر: هەمووی بگرێتەوە.

گشێوش: پانتایی هەوا.

گفەگف: گمەگم. دەنگێکە، کە منداڵی ساوا گوێ دەکات. دەنگی کۆترانە لەکاتی هاتنە هێلکەدا.

گف: هات و هاوار و شیوەن، ترساندن بەگفت و قسە.

گفت: پەیمان، بەڵێن، بڕیار.

گفتار: گفت و گۆکردن.

گفت و گۆ: دەمەتەقێ. ـــ کردن: دەمەتەقێن. پێکەوە ئاخافتن.

گفکە: گوڕلێنگ.

گف (کە.): توورە، مووگرژ. ـــ بوون: توورەبوون. هێز، تین.

گفاشتن (باک.): گوشین، ڕێک گوشین.

گفاند (باک.): بڵندی، بەرزی، پایەی باڵا.

گفە: دەنگی با، دڤە. نێوی دەنگی ڕژیشتنی بەردێکە بە قۆچەقانی و نیدی ئاوێژرابێ. هاشە. ـــ گف: هاشەهاش، ووڕەووڕ.

گفرت (باک.): کێمی خووێناوی.

گفزۆنەک (باک.): ڕەژی.

گفک: ڕوو، لا، کن.

گفن: گرژ، توورە، مۆن. ـــ بوون: گرژبوون، توورەبوون. ـــ ی: گرژی، توورەیی.

گفی (کر.): گرژی، مۆنی.

گفیژ (باک.): گیوژ، گوێژ.

گفین: مەیین. مۆڕبوونەوە. مووڕاست بوونەوە.

گل: هۆزێکە لەنێو داوەدە و زەنگنەی لای کەرکووکێ بڵاوبوونەوە. (فە.) کەرەت، جار، چەڵ. ڕا، هەل. چاوئێشە، ئازار. جوولانەوە. چەن ـــ: چەند جار. ـــ دانەوە: گێڕانەوە. ـــ خواردنەوە: گەڕانەوە. مەرگ، بەلا، ڕووشە. لە ـــ کەوتن: لەکارکەوتن، لەهێزکەوتن. (هەورا.) ژانی زۆر بەدژواری چاوان و نیدی. ـــ کەرەی: ئێشان و ژان کردن. ـــ بوونەوە: خلۆربوونەوە. ـــ کردنەوە: خلۆرکردنەوە.

گڵ (هەورا.): گڕ. خۆڵ، خاک، ئاخ، زەوی هەرد. جار، چەڵ، کەرەت. گلواز.

گلار: دەنکە ترێیەکی زۆرە لەبن سەبەتەیدا. ـــ او: بێ ئارام بوون لەتاو ناسازی و ناڕەحەتی. بێ ئارامی. دەردێکە ئارامی لە مرۆ ببڕێت. ـــ ە: (هەورا.) گلێنەی چاو. ـــ کۆ: کوتکی جل شووشتن.

گلاکوتک: کوتکی جل شووشتن.

گلال (زا.): گەلی، گەری، شیو. ـــ ە: (باک.) زۆر قەڵەو.

گلاڵە (کە.): ئامادە، گەلاڵە. ـــ کردن: کورتکردنەوە، کۆکردنەوە.

گلان: کەوتن، خلۆربوونەوە. ـــ ە خوارەوە: کەوتن. ـــ دن: خستن، خلۆرکردنەوە.

گلاو: ئاوەگڵ. پیس. بەپێی ئایینی ئیسلام هەرچتێکی وەسەگی تەڕ بکەوی گلاو دەبێ. ـــ کردن: ئاوەگڵ کردن. ـــ ی: خوڵاوی، تۆزاوی. پیسی.

گلاوه: بەنێکی هۆنراوەوەیە لە ملی جوانوان دەکرێت.

گلە: گازاندە. شتی شیرین(بە زمانی منداڵان). بەو گلووە ترێیانە دەڵێن، کە هێشوو زەنگەتەکان بووبێتەوە.

گلە: چتی شیرین (بەزمانی منداڵان). ققە، ککە، کەکە. (فە.) قوپ. ـــ بان: خۆڵبان، (خۆ.) بان براو. (هەورا.) خاکەبان. ئاخبان، (باک.) ئاخبان. ـــ جان: کانگای خۆڵی سپی یا سوورە دیواری پێ سواخ دەدەن. زبڵخانە. ـــ خۆرکە: کرمی گڵی. ـــ سەر: جوورە قورێکی مەیلە و سوورە ژنان سەری پێ دەشۆن بۆ ئەوەی بە ئاسانی پرچیان داهێنن. ـــ سوور: (بابا.) سیمکل. ـــ شۆک: گڵی دۆشاو. ـــ ماک: قاشۆ میێو. ـــ هەرمەنی: گلە ئەرمەنی.

گلەیی: گازندە، گازاندە، داد، گلی، گلەمە. قیرە، قیڕ. ـــ کردن: گازاندەکردن. ـــ کەر: گازاندۆک. بێ ـــ: بە ئارام.

گلباران: دەرمانێکی سوورە، کە بە هۆیەوە مەڕی پێ نیشانەدار دەکەن.

گلپە: گڕبە، گرفە. ـــ ی ئاوری: بلێسەی ئاگری. ـــ گلپ: گڕبەگڕپ، لرفەلرفی ئاگری.

گلتە و فلتە (کە.): فڕوفێڵ، قسەی پڕوپووچ.

گلجانە (باک.): گەمەیەکی منداڵانە.

گلج (باک.): بژارچن. ئاسنێکە بژاری پێدەکەن. ـــ ک: (باک.) بژارچنی چکۆڵە.

گلخواردن: گەڕانەوە، وەستان. خلۆربوونەوە. بە دەورەدا سووڕان.

گلدانەوە: لای خۆ هێشتنەوە. دەستندە. گەڕاندنەوە.

گلک (هەورا.): قامک. لاسکی گەنمەشامی بێ دەنک.

گلکەند (هەورا.): گلکەن. گلێنجان، گلنجان.

گلکاس: گیایەکە بستێک بڵند دەبێ، گەڵای وەکوو تەرەتیزەیە، بن خڕ و سپییە و گرێگرێیە و بنەکەی ئی شیرینی هەیە و تاڵیشی هەیە ئەوەی شیرینە دەخورێ.

گلکۆ (هەورا.): گوڵکۆ. گۆڕ. جێگایەکە، کە بەردی لێ دەردەهێنن یا گڵی لێ دەکێشنەوە.

گلگل (باک.): گوڵە پێغەمبەرە. ـــ ە: (فە.) قلپەقلپی ئاوە.

گلگلۆڵە (هەورا.): مەزرەق.

گلگیر (بابا.): کەو، سەرەند، کونی لە بێژنگی و شیلگیر و هەموو ان گەورەترە.

گلمان (ڕۆژ.): گەوزین. ـــ دن (کە.): گەوزاندن. قسەجوون. ـــ دنەوە: زۆرانێ و یەکتر گەوزاندنی سەگان.

گلمە: نەرم و خڕ، پلپلەگۆشت، ولمە. بە گۆشتی دەوری کونیش دەڵێن.

گلمەت: گوومتل، گووندە، (هەو.) کستەک، کەرسەک. پەل، سندە، سمتەکل. سندەگڵ. کلۆسن.

گلملاندن (ڕۆژ.): گەوزاندن.

گلواز (کۆ.): گڵ. (هەو.) گلواز. پرچی لوول.

گلوان (شا.): گەڵوان.

گلوەترێ: (شەق.) تلی تلی.

گلوەر (کۆ.): گرۆڵ.

گلۆتە (ڕەوا.): سندە ئارد یا گەنم یا پارچەیەکە لەچتی ووردی ئەم کێشراو، کە یەکتری گرتبێ. (دزە.) گلمەت، سندەگڵ.

گلوخول: گلان و خولان. گواستنەوە بۆ. .

گلۆر (ڕەوا.): خلۆر. (باک.) ئەنگوتکی هەویری. (هەورا.) گرۆڵ. پارچێک لە لاتەنیشتی کراس. (هەو.) گرۆێل.

گلۆفتن: هەڵگلۆفتن.

گلۆکە (خۆ.): گیایەکە بنەکەی دەکرێتە ئەسپوون.

گلۆلە (هەورا. کۆن): گیایەکە. گلۆلۆک.

گلۆڵە: بەن و دەزووی لێک ئالاوی خڕهەڵدراو. گرۆز. گرۆفک، گولۆک، گرۆڵە. (کە.) کەسێکە شلەپەتە بووبێت و جووڵانەوەی نەبێ، نیفلیج.

گلۆڵۆک: گلۆڵە.

گلوو: گلار، (هەورا.) گەبەڵ. (ڕەوا.) تریسک. (خۆ.) تلی. (خۆ، دەر.) قل قلی.

گلووخول: سووڕان و گل و خولبوون.

گلووکوێز: توانا، هێز.

گلووک: گوڵ. کۆی (گوڵ) ە: گوڵان.

گلوول (باک.): قەڵەو.

گلووڵە: گیایەکە.

گلووێنە: گولبینە. گولوینە. (هەورا.) گرولبین. (خۆ.) باکێش. ـــ ئاخن: تۆپەوانە.

گلوی (هەورا.): گەروو.

گلە (باک.): گلەیی.

گلێ: دەنکە ترێیەک، گلە ترێ.

گلی (باک.) گلەیی، گازاندە. (فە.) جارێکی، چەلێکی. ـــ ڤان: داواکار، گلەییکار.

گلیاز (باک.): گێلاس.

گلیان: خولان، سووڕان، بزووتن. پاڵپێوەنان بۆ خولان. گلێران.

گلێخە: گوڵی شین و سپی دەردەکات و بە گوڵی لاولاوی دەچێ، بەڵان وەکوو وەنەوشە سەر شۆڕ دەکەنەوە. سەرکەکەی دەکوڵێنن و دووایە ووشکی دەکەنەوە و هەڵیدەگرن بۆ شۆی بەوزووان لەکاتی پێویستدا دووبارە دەیکوڵێننەوە. ـــ بەرازە: بنەکەی بەپێشاوی لەسەر هەر قونێر یا جێگایەکی خردانرێ، بە دوو سێ جاران دەری دەکات. بکوترێت و لەنێو پەڕۆیەکی تەڕدا لەبن ئاوری بپێشێنرێت و لەسەر هەر کولکێکی دانرێ دەری دەکات.

گلێر (هەورا.): خلۆر. ـــ بوونەوە: خلۆربوونەوە. کۆ. خڕ. ـــ کردنەوە: خڕ و کۆکردنەوە. گەڵوان.

گلێران: پاڵ پێوەنان بۆ خلۆرکردنەوە. گلیان.

گلێرای (هەورا.): کەوتن.

گلێرە (ڕەوا.): کاڵەک و شووتی هێندەی گووێزێکی بێت. تەرزە چکۆڵە. زیپکە. ڕزەژیلکە. تەرزەلۆکە. جوورە تەرزەیەکی خڕ و وورده جار جار لەپێش بەفریدا دەبارێت. (شا.) گولگلینکە. (کۆ.) بنگرە. (هەو.) تەرزەلووک. (دەر.) بنگرەک. (بڵ.، موک.) کەلوو. گیایەکە وەکوو

داروجان وایە بە بەرەکەشی هەر ــ دەڵێن، کە تێکەڵی دەغڵی بێ تاڵی دەکات، تۆوەکەی دەکەلیکی وەکوو پۆلکەی وایە. گیایەکە باسکی درێژ دەبێ دەگەفی دەناڵێ و پەلکی وورده و باریکە. ــ ڕەشە: گیایەکە لەنێو گەنمدا شینەدەبێت، تۆوەکەی ووردە و ڕەشە، وەکو تۆی ڕەشکە. جیاوازی گلێرە و گلێرەڕەشە ئەوەیە، هەرچیکو و گلێرەیە تۆوەکەی لە کەلویکی درێژی وەکوو پۆلکە وایە، بەلاّن ئی گلێرە لە کیفێکی خڕ و سپیدایە.

گلێرۆک (گەر. ، باد.): چتێکی خڕ و ئاوداره بە لەشی گەلاّی دار مازوومە دەبێ. بە بەرەکەشی هەر دەڵێن ــ .

گلیز (باک.): کەفی زار.

گلیلە (فە.): گلێنەی چاو. (باد.) چلوورە.

گلێم (هەورا.): بووزوو، بەڕە. جوورە چنراوێکی تریشە وەکوو جاجم و کەل و پەلی تێدا هەڵدەگرن.

گلێشقا (باد.): کرش و کالّرێژ، زبڵچی.

گلێنە: ڕەشکێنەی چاو، کانی چاڤ، (کە.) گلینکە. (باک.) گووزەکاچاڤ. (موک. ، بابا.) کەزن. (هەورا. ، باد.) گلێرەی ڕەشی نێو دەخلان. قابێکە لە گل دروستەدەکرێت. (باک.) قافێ گولا. (شا.) مەقەلێکی گڵی و گەلێک کون کونە.

گلینک (فە.): خڕ.

گلێنجان (کە.): جێگایەکە گڵی لێ هەڵدەکەنرێت. گڵکەند.

گلینکە (کە.): گلێنە.

گمە (هەورا.): جندۆکە.

گمەگم: دەنگی کۆتر و فەقێیانە. دۆغەدۆغ، گغەگغ.

گمۆرە: مێشوولە.

گمێز (هەورا. ، جاف.): میز.

گن: منگن، کەپوگن، بە کەسێک دەکوترێت، کە لە قسەکردندا دەنگی لە کەپۆی دێت. ــ ەگن: گنگاندن. بە کەپۆ قسەکردن. ــ گناندن: بە کەپۆ قسەکردن. ــ گنۆک: لاراندنەوەی گۆرانی.

گنا: زەوی، خاک.

گنای (هەورا.): کەوتن. ــ ڕا: کەوتنەڕێ.

گنج: گرژ، گرنج، لۆچی بەرگ و پۆشاک. ــ اوی: لۆچاوی، گرژاوی. گرنجاوی. ــ گنج: لۆچ لۆچ، گرنج گرنج. ــ ی: گرنجی، لۆچداری، کرژی. گنجیل. بەو موو و تووکانەی ئاژالان دەڵێن، کە بە ڕیخەوە ووشک دەبێتەوە.

گنجیل: گنجی، گرنجی، گرژی.

گنخ: بۆگنخ. ــ بوون: گنخان. ــ او: بۆنگرتوو، گەندەژە، کەندەخە. ــ ان: گلمخان، کەرخین، گنخبوون. ــ اندن: کەرخاندن، خراپکرن.

گندراندن (باک.): خلۆرکردنەوە.

گندۆر (باد.): کالەک. (هەو.) گندۆرە.

گندۆڕ (شا.): قەلەندۆر. گیایەکە دەخورێ و بۆ ڕەوانی باشە.

گندۆش (کە.): سوورژن، گنۆش.

گندین (باک.): خلۆربوونەوە.

گنشتە: پاشەرۆکی هەمموو چتێکییە یا گۆرانی کوتن.

گنۆش: سوورژن، گندۆش.

گنێخە: ئەستوورایی مل. (کۆ.) خینگە. (موک.) گێپەرە.

گنین: بە کەپۆ قسە کردن.

گۆ: گوێ. ڕەگی (گۆتن). دوگمە، بشکوژ. دارێکی خڕە لە گۆیێندا بە چەوگانی لێدەدەن. بە هەمموو چتێکی دەڵێن خڕبێ. کوودە، هۆل. جوولاّن، هەست، هێز: دەستم لە سەرمان لە ــ کەوتووە: بێ هەست و هێز بووە. ــ ی مەمکی: چیچکە، چیچە، چیچلە. سەرچیچکە. لە ــ کەوتن: بێ هەستبوون. لە ــ چوون: سڕبوون.

گۆبەبک: ئاژاوە. هەرا.

گۆبەرۆک: ئالاّن، بەرە، گۆدەڵە. خشڵێک، کە بە کەناری سەخمە و کوڵەجەوە دەدروێت.

گۆبەن (کە.): گۆبەند. یاری، گەمە. فێڵ.

گۆبەند (کە.): گۆبەن، گۆبەنگ. هەڤانی. ناز. فێڵ، وەیم. بەزم و خۆشی.

گۆپارۆک (ڕەو.): گیایەکی گەلاّ وورده.

گۆپاڵ: (هەورا.) کوتەک. داردەستێکی سەرخڕە، گۆچان. نێوی سەگانە. ــ باران: بارانێکە بە ڕێژنە و توندە، کە وەکوو کۆپالی زەوی دەکوتێ.

گۆپە: بڕوانە: گۆپکە.

گۆپک (باک.): پۆپەی چیا. سەری خڕ هی چتی درێژ.

گۆپکە: گۆ. گۆپە. پشکۆژ. (کۆ.) چرۆ. گووپک. گۆپکەی دار، کە تازە دەپشکوێ.

گۆپیتە: چرۆ. پشکۆژ.

گۆت (هەورا.): گۆد. گۆج لە سەرماوە. سڕ. لە پێ کەوتن. ڕەگی کاری ڕابووردووە (گۆتن).

گۆتە: قسە، ووتە. ــ گۆت: ڕنگەڕنگ، خوتەخوت. هەراهەرا، دەنگەدەنگ. زۆر گوتن.

گۆترا: سپێدەی بەیانی.

گۆترە: چتێکی، کە بە کێشان بفرۆشرێ و بەبێ کێشان بفرۆشرێ ــ ی پێ دەڵێن. لە ــ: لە برپە.

گۆتن: کوتن، ووتن. گۆرانی. ــ ا مە نەچووە سەر هەق: ئێمە ڕێک نەکەوتین. ل ــ ا خوە نایە خوار: قسەی خۆی ناگۆڕێت.

گۆج: دەست و پێ ئیفلیج. ڕەقیتە. گێڕ. ڕێنجۆ. ــ ی: ئیفلیجی، گێڕی.

گۆجار (باک.): کۆمەڵە بەرد، کەڵەکە بەرد.

گۆجبەر: کۆجەر. ــ ی: کۆچەری.

گۆجکردن: ژەک. بە منداڵ یا بێچووی تازە بوودان.

گۆرچ: ژەک، فرچک.

گۆچان: کۆپاڵ، هەچک، قەلانگ، چەوگان، هەچی، گالۆکە، چیو. چەم. دارلۆڤ. ــ ی چکۆڵە: تالوول.

گۆچبەر: کۆچبەر.

گۆچەوەنی: سوورژن. سۆزن، (فە.) زەن.

گۆد: سڕ. گێڕ. (هەورا.) گۆت. لە ــ کەوتن: سڕبوون. ــ یش: جوورە گیایەکە.

گۆدیله: کاکۆڵ.

گۆر: نێچیر. گۆلەکە. تەمەن (بۆ مانگا). دووا، پاش.

گۆڕ: کڵکۆ، نارامگە. پانایی، جێگەی پان و بەرین. ــ لێگرتن: قازانجێکی زۆر چەنگ خستن. شایان. بافت. ــ خانە: قەبرستان، گۆڕستان.

گۆران: نێوی خێڵێکی گەورەی کوردە. لەوەرگەی هاوینێیە. جەردە، ڕێگر، چەتە. (فە.) ــ چی: گۆرانی بێژ. ــ ی: شێوەزاری تیرەی گۆران، جوورە مەقام و بەستەیە. تەرانە، سترین، دیلانە. ــ ی گوتن: ستراندن. ــ ی بێژ: چڕگەر، دەنگخۆش، دەنگبێژ. ــ یەی دارتنک: لە سەدەی چوواردەمدا بە گۆرانی ئێستایان کوتووە.

گۆڕان: گۆڕین، لە بارێکەوە بۆ بارێکی دی چوون. (هەورا.) واڕپای. ــ ی یەکسا: گۆڕانی بەرامبەر. ــ ی پێچا: گۆڕانی پێچەوانە.

گۆراو: دۆیەکە ئاوی زۆربێ. دژی ڕوون.

گۆڕاو: بەقم، تێکچوو. (باک.) بوورەنگە. گۆڕانی بار.

گۆرە (سوور.، باک.): گۆرەوی. (باک.) ــ بەند: گۆرەوی بەند. ــ مژ: چێڵێکی بمژێ. ــ یی: گۆرەوی. ــ کە: گوێلک. ــ ماست: جوورە ماستێکە شووان لەگەڵ خۆی دەگێڕێت و تامی لە ماستی دی ناچێت.

گۆڕەپان: مەیدان. گۆڕ و دەشتێکی پانە. تەختایی زەوی.

گۆڕەوشار: ئازار، ئەشکەنجە.

گۆرەوی: گۆرڤا، گۆری، گۆرەبی، گۆریە. ــ ئەژنۆیان: زەنگاڵ. (موک.) ــ چنە: باڵندەیەکە ئەوەندەی کەوێکە سینگی زەردە پشتی شین دەنوێنێ و دەنگی ئێجگار زۆر خۆشە، هێلانەی وەکو جۆلانە بە دارانەوە هەڵواسراوە. گۆریا.

گۆرەوی

گۆرەوی بەند: گۆرەبەند.

گۆرەویلک: گۆڕهەڵکەنە.

گۆریا: گۆرەوی، گۆری.

گۆڕێلێن: گورلبێن، گورلوێنە، گلۆێنە. کونی تەندوور بۆ هەناسە.

گۆرت (ئەمە.، شکا.): بۆ گۆڕی فەلان بەکاردەبرێ. (باک.) شیری کۆن، تیغی کۆنە. (کە.) ــ ە: هۆنراوە. (کە.) گوردم.

گوردەگ (دزە.): سەگی کووێ نەبڕاوە.

گوردم (کە.): هۆنراوەوە.

گۆردی (شن.): هێز، تین، قووڵ. (هە.) نیشانەیەکی بزنانە، بزنی گوێ شۆڕە.

گۆرز (باک.): گیایی.

گۆرسان: گۆڕستان.

گۆرڤا (هەورا.): گۆرەوی.

گۆرک (دزە.): ئاورگ، ئاگردان، (هەورا.) کووانوو.

گوڕکە: ئاورگ.

گۆرکە (دزە.): (دزە.) گۆرک. ئاورگ، ئاوردان.

گۆڕکەنک: گۆڕهەڵکەنە.

گۆرگەنگ (زەن.): گۆڕهەڵکەنە.

گۆرگەلۆقە: جوورە غاردانێکە بە لۆقەلۆق. (خۆ.) لۆترە.

گۆرم (باک.): خوشکی ژنی، ژن خوشک.

گۆرمزە: خەرتەلە. (سوور.) چوزرکە. گوڵی شینە و چکۆڵەیە. گیایەکە بە شینی درواویە پشتێندێک درێژ دەبێ و گەڵای سێ قامک پانە، بنەکەی ٣٠ ــ ٤٠ لکێکی بە زەویدا پاندەبێتەوە و بە کوتراوی لەسەر هەر برین و قونێرێک دابنرێت دەری دەکات. دەڵێن بۆ مارانگەز تووش زۆر باشە. بە ڕۆنەوە دەخورێ.

گۆروا: گۆرەوی.

گۆڕهەڵکەنە: (ڕۆژ.) سیاگوش. پشیلەی کێوی. (ڕەوا.) گۆڕەویلک، (زەن.) گۆرگەنک.

گۆڕی: قوربان. خۆلە پێناونان. ئەز ــ ی: ئەمن قوربانت بم، من قوربان. گۆرەوی.

گۆریان (کە.): هۆنین. گۆرین.

گۆریاو (کە.): هۆنراو.

گۆریە (ڕۆژ.، شەبە.): گۆرەوی.

گۆڕیجە: ئەو جێگە تەنگەیە لە گۆڕیدا، کە مردووی تێدا دەنێژرێت.

گۆریچنە (موک.): باڵندەیەکە هێلانەکەی وەکو گۆرەوی وایە و بەو دارانەوە شۆڕدەبێتەوە.

گۆڕین: گۆڕینەوە، گوهرین، گوهراندن. باسکراو، ناوبراو، بێژن. کابرا، هەرامە، وانێک. ــ ەوە: ئاڵوگۆڕکردن. گوهارتۆ.

گۆڕینگە: شوێنی گۆڕینی پارە.

گۆز: گوێز.

گۆزانە: جوورە ترێیە.

گۆزانەوە: گوێزرانەوە، گوێزانەوە. لاواندنەوەی منداڵان.

گۆزاندن: گوێزتنەوە. لاواندنەوەی منداڵان.

گۆزە: گۆزەلەی گەورە. ئاڤلینە. ــ بانە: گوێزەبانە. ــ ک: گوێزینک، گووزەک. (کە.) ــ کوت: سووالەت. ــ لە: گۆزەی بچکۆلە. ــ هەنگ: شانەی هەنگ.

گوزک

گوزژنیر (باک.): کەشکە ئەژنۆ.

گۆزک (باک.): قوزاخەی لۆکە.

گۆزلبەس (باک.): کولێرەیەکە بە هەنگوین و گووێز دروست دەکرێت.

گۆزیانەوە: گوێزانەوە.

گۆزینک (باک.): گوێزینک. قاپی پێ.

گۆسان (باک.): زیندەوەر.

گۆسپەند (لو.): مەڕ.

گۆست (باک.): باڵندەیەکە.

گۆسرمە (کە.): بەڵا، ڕووشە.

گۆسکە (کۆ.): لوولێنە.

گۆش (کە.): گوێ. گۆچ. پەروەردە بە ژەک.

گۆشە: سوچ، قوڕنە، قوژبن. ئەو ماوەیەیە، کە دەکەوێتە نێوان دوو تیشک (لە ماتماتیک).*

گۆشەک (هەورا.): مەڵاشوو. ــ دار: هەر چتێکی سوچی هەبێت.

گۆشەنشین: گۆشەگیر.

گۆشەوارە: گوارە.

گۆشت: ئەو نەرمایییەیە کە کەوتۆتە ژێر پێستی گیانلەبەرانەوە؛ لەشی گیانلەبەران پێک هاتووە لە گۆشت، ئێسک، خوێن و ئیتر. *

گۆشتاو: شۆرباو.

گۆشتەزوونە: ئەو گۆشتەیە، کە لە برینی ئێژیک لە چاک بوونەوە پەیدادەبێ.

گۆشتەگیر (سورر.): کەسێکە لە زۆرخانەدا سەرکەوتوو و پێشکەوتوو بێ.

گۆشت پارە: ئەو خوێنەیە، کە ڕەق دەبێت و دەبێت بە گۆشت لە جێگایەکی لەشیدا.

گۆشت قاڵ: ئێسک گران، ڕەزا قورس.

گۆشتخۆر: بەو جانەوەرە دەگوترێت، کە گۆشت دەخوات.

گۆشتن: قەڵەو، پرگۆشت. تێرگۆشت.

گۆشتی (باک.): گۆشتی سوێر و ووشکراوە.

گۆش سووک (کە.): گوێ سووک.

گۆشک (باک.): گێوژ.

گۆشکیرە: سەرینی بچکۆلە.

گۆشێ (هە.): دیزە.

گۆفک: ڕەحەتی نەفتی و ئی دیکە.

گۆفیزک (باک.): خیزماڵ.

گۆڤ (وان.، زا.، باک.): هۆڵی مەڕانە.

گۆڤەند (باک.، نەه.، زا.، شکا.): زەماوەند، داوەت، شایی، هەڵپەرکێ. ــ گرتن: هەڵپەڕین. کەتن ــ ێ: چوونە نێو هەڵپەڕینێوە.

گۆک (باک.): گۆگ.

گوکەفچک (باک.): بزنێکە گوێی درێژ و قیت و قوڵ بێ.

گۆگ (باک.): تۆپێن، تۆپ تۆپانێ.

گۆگەم: گیایەکە گوڵەکانی وەکو فنجانییە و تا دوو بەژنان بڵند دەبێ، کە بە ووردی لەگەڵ ئاوی لۆرک و هەویری پارچەپارچە لە گۆمی باوێژرێ ماسیان دەکوژێت. بە زەردکراوی لە جێگای بادار بنرێ، زۆر باشە و بە کوتراویش بۆ گرێ و قونێرانی مرۆ و ماڵاتان باشە، دەری دەکات یا دەیبڕەوێنێتەوە.

گۆگرد: کانێکی زەردە و بۆ چارەکردنی نەخۆشیانیش بەکاردێت.

گۆل (مرک.): پەنگاو، پەنگاف. گۆلی ئاوێ، دەریاچە، گۆم. (خۆ.) دێراو، (خۆ.) بێ، (ڕەوا.) باو، (هەورا.) گۆلم. ــ ە: گوێلک.

گۆڵ: خاڵ یا ئەو نیشانەیەیە، کە دەکەوێتە سەر لەش و کەل و پەل. ووشەیەکە واتای ئێرە و پتر بەو ووشانەوە دەنووسێت: گۆڵەسەگ، گۆڵەکەر. تەفرە، لەخشتەبردن.

گۆلاو: گۆل، ڕفکە، ئەستێرە، پەنگاو، پەنگاف. (ڕۆژ.) جەردام.

گۆڵە: هەزارە، شۆڤک، شوورک. شمشیرە، شەوژەن. پشتەک، چلمیرە. دەردێکە تووشی زمانی ڕەشەوولاخان دەبێ. گرمە. ــ گۆڵ: گرمەگرم.

گۆڵەبن عەمرد: دارێکە بەقەد ئی گوڵی گوڵاوی دەچێ.

گۆڵەسەگ: گەماڵ، گەمبۆڵ. ــ کەر: نێرەکەر.

گۆلپ (باک.): قوم، مژەک.

گۆلتک (باک.): حەوز. ڕفکە، ئەستێرک. ئاڤەڤەک.

گۆلک (باک.): گۆلکی یەک ساڵانەیە. گوویلک.

گۆڵک (هەو.): گوویلک، (بابا.) گوێرەکە.

گۆلکڤان (باک.): گوێلکەوان.

گۆلکگۆل (کە.): ڕەنگاوە بە خاڵ و گوڵ.

گۆڵم (شن.): گۆل، لوویچ، گوێل. مست. پڕبەدەستێکی ئاوەڵە. ــ ە: گۆشتی نەرمە. (هەورا.) ــ مز: گاڵتە، فشە، گەمە.

گۆلنگ: گۆلینک.

گۆڵواژە: قسەی جووان، واژەی پشکووتوو.

گۆلیە: کەڕوو، گەلوو.

گۆلیزە: تەنگوچەڵمە.

گۆلی گۆلی: (دەر.) گۆلەگۆلە. گۆلکی پێ بانگ دەکرێت.

گۆم: گۆماو. گۆمی ئاوێ. گۆل، دەریاچە. کونێکە لە نێو هەورێکی گەورەدا، کە ئاسمانی تێدا شین بکاتەوە.

گۆماو (باک.): چاڵایی لە چەمدا.

گۆن (باک.): ڕەنگ. دیمن.

گۆنا (هەورا.، جا.): کوڵمە. (باد.) لام. (کە.) ــ گۆن: هەمەڕەنگ.

گۆنە (باک.): ڕەک، ڕیشە. بێ هەستکردن.

گۆنەر (ڕەوا.): کەژ، پشکساڵ. (ش.) گۆنەڵ، گۆنگەڵ. هەرەت، هاڤرۆنک.

گۆنەڵ (ش.): گۆنەر، کەژ.

گۆنج (باک.): ڕیشە.

گۆنک (باک.): گیایەکە.

گۆنگ: پۆشراو، نەناسراو، نەزانراو، نادیار.

گۆنگە: (بابا.) گوونج. لوولەی سوورەوە کراوە لە گڵی بۆ ئاو بەژێر خاکدا بردن.

گۆنگەڵ: ئاسیو، هەنگامە، پووشە، (ش.) هێڵ. هەوان. گۆنەر. هەرەت. گۆنگەر.

گۆنگڵ (باک.): ئاودان و ئالقەدارکردن بۆ پرچ گوریزەکردن. گاڵتە جاری.

گۆنیا: سێ گۆشەی گۆشە وەستاو.

گۆوەند: داوەت، ڕەشبەڵەک، زەماوەند.

گۆهتن (باک.): کوتن، گۆتن.

گۆوان (فە.): دەست لە برین و کولکی لەش وەردان دەگوێ. گندۆرە و هەرمێ و چتی تر زۆری دەست لێ بدرێ نەرم و بڵ دەبێ.

گۆی زەوی: خڕکەی زەوی.

گۆیا: گوایە.

گۆیژ (باب.، کە.): گێوژ.

گۆیش (باک.): زاراوە، فرێز.

گۆی مەمک: گۆپکە مەمک، (ڕەوا.) چیچیلە، (باد.) چچک.

گۆیی: خڕی. هۆزێکی کوردە نیوەی کەوتۆتە کوردستانی عێراق و نیوەشی کەوتۆتە ژێر دەستی ترکانەوە.

گۆیێن: یاری بە داردەست، گۆچان کردن. شەقێن.

گۆیین (باک.): باڵندەیەکە شەوان بێدارە. گۆرین.

گوو: پیسایی مرۆیان. ــ او: ئاوی پیسی ئاودەست، گوویاو، نزاوی گوو. (بابا.) ژاکاو، گووراو، ژاکاوی لەش و بەدەن. (شن.) هەنگواو. شلەژاو. ــ اوی: پیس، بەگوو. لە گووەوە وەردراو.

گوواره: (فە.) گوشخارە. گۆشەوارە، گوهار، گۆشیار. (خۆ.) گووارکە. (ڕەوا.) زەنگەتە ترێ. (هەورا.) گواری.

گووازتنەوە (هەو.): گوێزتنەوە.

گووان: مەمکی مانگاو گامێش و ئاژاڵانی مێینە. نەرم بوون بە گوشین، برینەکە گوارە: نەرم بووە. پتربوون، دەین دان. ــ دار: خاوەن گووان.

گوونەستێرە: گوهەستیرک، ئەستێرەیەکە ڕادەکشێ، گوولەستێرە. جوورە مێشێکە ڕەنگاوڕەنگە و بەشەو پاشەڵی دەدرەوشێتەوە.

گووپ: لام، گیپش. نێوزارە کە بە فوو یا چتێ دی پێستی ڕوومەتی هەڵبامسێ. ــ ن: گووربن، گیپش ئەستوور.

گووتک (سوور.): ئەنگووتک.

گووتل (باک.): ڕێککوشین. ــ کرن: ئازاردان.

گووتن: کوتن.

گووجیلە (بار.): کوودەڵە. فەرخەبەراز، بزڵەبەراز. (موک.) بێچوەسەگ، تووتکەسەگ، (باک.) بۆچک، گجوولە.

گووچ: ئازار. (سوور.، شکا.، نەه.) ناخۆش، گران، کز.

گووچانگر (دزه.): سێ کوچکەی بەرد.

گووچانی (دەر.): سێ کوچکەی بەرد.

گووچک (باد.): گوێ، گوێچکە.

گوودلە (هەورا.): کاکۆڵ، توالێت، پەرچەم.

گوودیلە (ڕۆژ.): بڕوانە: گوودلە.

گوور (باک.): گوورگ. بیروباوەڕ.

گووڕ: تاو، بەخت، گوڕم، هێز. بە ــ: بە سەختی، بە پەلە. بێ ــ: بێ هێز. ــ ی باران: تەوژم.

گوور (فە.): گرێلک.

گووراز: بەراز.

گووڕان: پێگەیشتن. داماڵرانی پێست. ڕسکان. ــ اندن: داماڵین. هاڕاندن. سەربڕین. تێخوڕین، ڕاخوڕین، گووڕژاندن. ــ ی: فراوانی، زۆری، چەندی.

گووڕاو: گوواو. (ش.) گۆڕەوی.

گووڕە (کە.): هەڕا هەڕا. گووڕژین. هاڕە، دەنگی فڕۆک و بەمزۆک. هەڕەشە.

گووڕە (خۆ.) خۆلە ــ نەبردن: خۆنەشێواندن، خۆ سل نەکردن و وسەرخۆنەهێنان.

گووڕەشە: گووڕە، هەڕەشە.

گوڕەگوڕ: گرەگر، گراگر، برەبر، هاڕەهاڕ. ــ کردن: گوڕژین.

گوورپە (باک.): مێش هەنگوین.

گووریز (کە.): گورج. چالاک.

گووریک (باک.): مێش هەنگوین.

گوریزە: بەکەیف. بەسبوون.

گوڕپ: سەرکردنەسەر ئەژنۆ. ــ ن: خڕبن، گوپن، ڕووپڕ و قەڵەو.

گوربە: پشیلەی نێر.

گورت: شەمچە. (باد.) گۆگرت.

گورج: چاپووک، وریا، دەست بەجێ، خرپ، توند، لەز. توندوتۆڵ. ــ وگۆل: توندوتۆڵ، چەسپان. خێرا. ــ ی: خێرایی، جم و جۆڵی.

گورجە (فە.): گورچیلە. ــ ویلە.

گورجک: گورچیلە، گورچە.

گورجلک: گورچە، گورچیلە، گورچک.

گورجیلە: گورچە، گورچک، گورچلک، گورچیلک.

گورد: چوست، پاڵەوان. ناوی پیاوانە.

گوردە: تووڵ، بەش. گورد، ئازا، پاڵەوان. لە بنچینەدا کورد لە گورد یا کورد لەو وەرگیراوە.

گوردی بەش (هەر.): بزنێکە گوێیەکانی شۆڕ بێ، ڕووی چەند خەتێکی گوردی سپی تێدا بێ و لەشی ڕەش بێ یا نێوچاوانی سپی بێ.

گوردی پۆش (هەر.): بزنێکە گوێیەکانی شۆڕ و سەر و لەشی سپی بێ.

گوردی ڕەش (هەر.): بزنێکە گوێیەکانی شۆڕ و سەر و لەشی ڕەش بێ.

گوردی ڕەش بەش (هەر.): بزنێکە گوێیەکانی شۆڕ بێ و لەشی ڕەش و نێوچاوانی سپی بێ.

گوردی سپی (هەر.): بزنێکە گوێیەکانی شۆڕ و سەر و لەشی سپی بێ.

گوردی سۆر (هەر.): بزنێکە گوێیەکانی شۆڕ و سەر و لەشی سۆر بێ.

گوردی شین (هەر.): بزنێکە گوێیەکانی شۆڕ و سەر و لەشی شین بێ.

گوردی شین بەش (هەر.): بزنێکە گوێیەکانی شۆڕ بێ و لەشی شین و نێوچاوانی سپی بێ.

گوردی کار بەش (هەر.): بزنێکە گوێیەکانی شۆڕ بێ و گچکە بێ و ڕەش بێ، بەڵام ناوەندیان زەرد بێ.

گوردی مز بەش (هەر.): بزنێکە گوێیەکانی شۆڕ بێ وە دەم و لووتی سپی بێ.

گوڕاو (کە.): گووڕاوی پێست، داماڵراوی پێست.

گورز: کووتەک. دار، ئاسن یا گوریسێکە سەرێکی خڕ بێ شەڕی پێ دەکرێ. (باک.) دەستە، بەستە، دەسک. ــ ە: باقەی گەورە. (باک.) ــ ک: کۆڵی چکۆڵە.

گورزەلانێ (هەو.): گەمەیەکە منداڵان لە تۆپە گیایەکی بەنێکی تێدەخەن و گەمەی پێدەکەن.

گورزەهۆن (کە.): جوورە هۆنینەوەیەکی خڕە، زۆرتر بۆ قۆچەقانی و سەرڕەشمە بەکاردەبرێ.

گورزۆڵە (هەو.): بڕوانە: گورزەلانێ.

گورز و بن مێخی (کە.): جووره گەمەیەکی کوردەوارییە، یەکێ لە یاریکەران گورزێکی درێژی بەدەستەوەیە بە دەوری خۆیدا دەسووڕێ، کە لە هەڵمەت و هێنەرەکان بدا، ئەوانیش بە گورزەوە بۆی دێن و لێی دەدەن، تا یەکێکیان دەدزڕێنێ.

گورزوقاپ: جووره گەمەیەکە.

گورژاندن (باک.): گوراندن.

گورزوگۆن (کە.): بڕوانە: گورزەهۆن.

گورژین: بۆڵەبۆڵ، گوڕەگوڕە.

گورزۆلانێ (هەو.): گەمەیەکی منداڵانە بە گورزۆنە.

گورگ: ئەرڤ، وەرگ، گورگوری.

گورگانە شەوێ (کە.): گۆرانی لای لایەی دایکە بۆ نواندنی منداڵ.

گورگانخوارد (کە.): ئەوەی دڕندە (گورگ) لێ خواردبێ.

گورزوگولینگ: گیرزوگونک.

گورگە: گیایەکی گوڵ شینە لە نێو تووتنی شین دەبێ ووشکی دەکات. (باد.) کەڵە. حیبشکە. دەردێکە گرێی ماڵاتانە و ئاژاڵانە، ئاوی دارکی تووتنی تێدرێ چاک دەبێتەوە. (موک.) کویرووی دەغڵییە. (بابا.، دەر.، کۆ.، هەو.) پاسار، بەرازە، سەرسووانە. ئەو دارە باریکە یا ئەستوورانەیە، کە لەسەر کووی سووانان دادەنرێت.

گورگ ئاور: ئاوڕدانەوە بۆ دواوە وەکو گورگی. لەکاتی هەڵاتنێدا ئاوڕدانەوە.

گورگەخەو: خەوی سووک.

گورگەزی: بارانێکە لە هەتاویدا بباریێ.

گورگەلۆقە: گوورلۆق. بە ئێرخە غاردان. بۆ مرۆ و پیرۆزیانە.

گورگ نەخۆرە: پارچەیەکە لە وورگی ئاژاڵ هێندە لۆچدار و پیسە گۆیا گورگیش نایخوا. (هەورا.) حەوت لۆ.

گورگ و مێش: سەر لەبەیانی ڕاست، سەر لەعانی ناڕاست. بێچووی دووڕەگە.

گووڕگوڕ (باک.): گوورەگووڕی هەور و مرۆیان.

گوورلۆق (باک.): ڕەوتی وولاخ، جووری ڕۆیشتنی وولاخ. گورگەلۆقە.

گوورمێن: گرفە.

گوورمک (باک.): کۆتایی شان.

گوورن (باک.): هێشووی چکۆلە.

گوورنەبەش (باک.): نزم، ناقابل، ناشایەن، پەست.

گووروون: گرووتن، کەوڵکردنی ئاژەڵ و ئیتر بە جوورێکی، کە بۆ هەمبانە و مەشکە و ئیتر دەست بدات.

گوورنیک (باک.): هەلاجی و شانەکردن.

گووروان: گران.

گوورواندن: گراندن.

گووڕۆز (باک.): نارەقچن (کڵاو).

گووروو: گرویّ.

گووروون: گراندن، داڕنینی پێست.

گوری (موک.): ئاور، نێو. ـــ دار: گۆزنگل، ئاودار.

گوڕی (باد.، خۆ.): گڕی ئاورییە. (باک.) گڕی ئاوری. گورگ. (هەو.) گولی.

گووڕێژە: (هەورا.) گرژ. پرچی قەفقەف. (کۆ.) کرووژ.

گوریس: پەتک، پەتی درێژ.

گوریخ (باک.): بەهێز و قایم و پتەو.

گوریزە: کرووزە، لوول، گژاڵ، قەفقەف و شەپۆلی پرچ.

گوریژن (خۆ.): چریکە.

گوریسە جوو: جووره کرمێکی نێوزگە تا ٦٠ مەتر درێژ دەبێ.

گورین (کە.): داڕنران. پێست دەرهێنان.

گورینگ (هەورا.): پلە گۆشتێکە لەناو لەشی شەرمی ئافرەت و مایندا، کە جێی مایەی زگی پڕبێ، کە ببڕێ ئەو جار زگ دەکات.

گووزوو (باک.): دون، چەوری، پیو.

گووزووز (باک.): هێلانە دروستکردن.

گووزینە: چۆلەکەیەکی لەش سپی و سەر ڕەشە، هێندەی چۆلەکەیەکیە، بەڵان باریک و کلک درێژە.

گووزیری: تەواوی. نا ـــ: ناتەواوی، دەست کورتی.

گۆز (باک.): ئێستا، وێستا، نهۆ.

گووز: گێوژ.

گووژاک: گووژاڵک.

گووژاڵک: گووژاک. گێژەڵۆک، کاڵەکەمارانە. گیایەکی کێوی و هاوینییە بە برکە و گەڵا و بەرەوە هەر وە شووتی دەچێ، بەرەکەی هێندەی نارنجێکی لێ دێ و زەرد دەبێ و دوو جوورن: نێرە و مێیە.

گووژان (خۆ.): گیایەکە.

گووژە: عەنزەرووت.

گوژم (جا.، بابا.): گووڕ، بەهێز و گوڕەوە. پەلە، تالووکە، تاو. بە ـــ: بە پەلە. بە تالووکە، بە تاو. ـــە: تاڵووکە، بە پەلە، لە لێدانیدا. زۆر لە زیانێدا. (هەورا.) هێز، تووند، کشان، لە بازدانی سێ باز و ئیدیدا مرۆ بکشێتە دواوە و ئەوجا غاردات بۆ بازدانێ. (شا.) مێوژی ڕەش و کاکڵی گوێز و قەزوان پێکەوە دەکوترێن و دەکرێنە هەویر لە زستانێدا زۆر خۆشە. ـــە تر: زیاتر، زێتر، پتر.

گوژێن (باک.): بە هێدی و لەسەرەخۆ بانگکردن.

گووسە (باک.): ڕاگر.

گووسەگ (کە.): گووی سەگی.

گووست (خۆ.): قامک، (باک.) ـــ ک: گوستیلک، ئەنگوستیلەی قامکانە.

گوستاخ (هەورا.، کۆ.): ئازا، تەردەست. ـــ ی: ئازایی، تەردەستی.

گوستان: نێوی ئافرەتانە (لە گوڵستانەوەیە).

گوستێرک (باد.): کرمێکی سوورە، کە گەورە بوو وەکو مێرووڵەیەکی باڵداری لێ دێ و باڵی دەردەکات و بەشەو لەلای قوونییەوە ڕووناکی دەدات. گووئەستێرە.

گوستیله (خۆ.): ئەنگوستیلە.

گوستیلک: ئەنگوستیلە.

گوستیلک

گوش (کە.): گوونیە. (هەو.) تەلیس. (فە.) گووێ. جوورە گیایەکە. (فە.) ـــ خارە: گوارە.

گوشاد: فراوان، بەراوەڵە، راهی، بەر بەرەڵا، بەرفەکری. شادی، خۆشی.

گوشت (باد.): ئەنگووتک.

گوشران: (کە.) ووشران.

گوشان: گوشین، تلیت، نان لەنێو شۆرباو کردن.

گوشراو: گوشاو، گوشیاگ.

گوشگوش (باک.): هاشە و دەنگی شەپۆلی ئاوێیە.

گووشل (کە.): رەوان، زک رژیو.

گوشیاگ: گوشراو، گوشاو.

گووشی: هێشوو.

گووشیلە: تەختەتیرە، تەختەساف.

گوشمە: (بار.) کوشمە: قەزوان و مێووژی کوتراوە، کە کرابێتە سەلک بۆ خواردن. کە قەزوان بە تەنهاش بکوترێ و کرابێتە سەلک هەر گوشمەی پێدەڵێن.

گوشین: کوشین، گوشان.

گوشینە (کە.): تەلیس.

گووفەک (هەو.): سەرگوویلک، سەرانگوویلک، گووفک.

گوفتۆگۆ: ئاخافتن. گفتوگۆ.

گووفک (سوور.): گووڵینک.

گووفیچک (باک.): ئالقەی زولفە لەسەر نێوچاوان و لاجانگ و روومەتان.

گووفین (باک.): ددان لە چیرەوە بردن. مەیین. توند بوون.

گووگلێنکە (شا.): بنگرە. گلێرە، تەرزەی وورد، پێشرەوی بەفرێیە.

گووگەرین: قالۆچەی کورگلێن.

گوڵ: گوڵ، خونچەی پشکوتوو، چیچەک. (گەر.) بەلوەشین. دووزام. (کۆ.) پیسک، کۆڵەبنە. ـــ ا سبحانیّ: زرێبارێکی گەورەیە لە هەرێمی رانیێ. ـــ ا هسانیّ: زرێبارێکە لە سەر چیای رەشکییە. ـــ ا ئاڤیّ: گوڵی گوڵاوێ. (باک.) ـــ کە هرکا: گوڵی سپی. ـــ ا رۆژێ: گوڵێکی سوورە.

گوڵ: گول، خونچەی پشکوتوو، چیچەک، گولوک، گڵۆرک، گولیک، کولیلک، گلوک، گولەک. نەترک. ـــ او: ئاوی گوڵ، گولاڤ. ـــ ی: پەمبەیی، پەمەیی.

گوڵ

گولات (باک.): پارچە زەوییەکی رەقە.

گولابی (هەکا، باد.): توکی سەری منداڵانە لەنێوانی روومەت و گوێدا، کە لە دێهاتاندا ناتراشێ. تەمەریشی پێدەڵێن.

گوڵابەتوون: گولاباتوون. سیم و شریت و قەیتانی ئاوریشمە، کە لەلای ژنانی موکریان پەراوێزی جلانی پێ دەرازێننەوە.

گولالە (هەورا.): چکۆلە، گچکە.

گوڵاڵە: نێوی ئافرەتانە. ـــ سوورە: گوڵەنیسان، گوڵەمیلاق.

گوڵاڵی (هەورا.): گوڵان.

گولامت (باک.): گیشە.

گولان (رۆژ.): مەرمەرین، گەمەیەکە بە گولە دەکرێت.

گوڵان: مانگی دووەمی ساڵی کوردییە.

گوڵاودان: شووشەی گوڵاوێ.

گوڵاوپاش: دەفرێکی مل باریکە، گوڵاوی تێدەکەن و لێوەی دەپرژێنن.

گوللە: بەرێ تفنگی، گوولە. یەرک، دەقانە. ـــ بارانکردن: بە گوللان داگرتن. گار، گولوو.

گوڵەئەتڵەسی: گوڵێکی سپی و بۆر و سوور و بۆنخۆشە وەکو لاولاوی وایە.

گوڵ ئەندام: گوڵندام. نێوی ئافرەتانە.

گوڵەئەستێرە: گوڵێکی بێ بۆن و شینە و سپییە. ئەستێرەیەکیشە، ئەستێرۆک.

گوڵەباخ: دارێک بەرزێک بڵندتر دەبێ، لک و پۆپی زۆرە، گوڵەکەی زەرد و سوورێکە سپی دەروانێ. گوڵاوی هەرە باش و بۆندار لەو دروستدەکرێ. نێوی ئافرەتانە.

گوڵەباخی هەمیشەیی: ئەشرەفی وەکو گوڵی گوڵاوی وایە و بۆن خۆشە.

گوڵەبان: بەلەزی، گوڵەپەمۆ.

گوڵەبەرۆژە: (رۆژ.) گوڵابەربرۆژ، گوڵ بەرۆژ، (هەورا.) روجیار پەرس.

گوڵەبن عەرد: گوڵی سێوی بن ئەردییە.

گوڵەپرووزە (جا.): قەرەخەرمان، زووەردە.

گوڵەرۆنە: گوڵە بە رۆنە. گوڵێکی زەردە و بۆنی خۆشە و بە مەشکەیەوە هەڵیدەواسن بۆ ئەوەی رۆنی زۆر بێت.

گوڵەپەرێزە: گیایەکە گوڵی رەنگاو رەنگ جوان دێنێ و پەڕی گوڵەکە و لاسکەکەی هەمووی خاڵخاڵن و خاڵدارن.

گوڵەپەمۆ: پەلەزی.

گوڵەپزێن: شەست تیر.

گوڵەپێغەمبەرە: گەنمەشامی، گەنۆک، گوڵەدان.

گوڵەپێغەمبەرە

گوڵەتەلەمسە: گوڵچیچک.

گوڵەجوتێرە: گیایەکی پاییزییە، گەڵای نییە و هەر گوڵەو وە گەزیزەی دەچێ.

گوڵەخشخاش: چارەچەقیلە.

گوڵەدان (پز.): گوڵەپێغەمبەرە، گەنمەشامی.

گوڵەداودی: گوڵێکی بۆنخۆشی پاییزییە و قارەیەکی مەیلە و سوورە.

گوڵەرەز: گوڵی گوڵاوێ، گوڵەباخ.

گوڵە رۆنە: گوڵە بە رۆنە، بۆنی زۆر خۆشە و زۆر توندە، لەگەڵ گوڵی هەلالەی بکرێتە چرک بۆ برینان زۆر باشە.

گوڵەزەرد: نێوی گوڵێکە، نێوی ئافرەتانە.

گوڵەزەن: یەکێکە لە کەرستەی جۆلایان. دارێکە وەکو تەشی (ئی جۆلایانە).

گوڵەسەعات: گوڵێکی سپی وشین و بێ بۆنە. (کۆ.) گوڵە دەرزیلە.

گوڵەشلێر: گوڵێکی سوور و تۆپ و کێوییە. گوڵ بزن.

گوڵەک: دێیەکە نێزیکی هەریرێ.

گوڵەکایە: گوڵەپێغەمبەرە.

گوڵەکەتان: کەتان، گیایە.

گوڵەگەنم: هۆشە، (باک.) ووشی.

گوڵەمەخمەری: گوڵێکی مەخمەری و زەرد و سوورە.

گوڵەمۆرە: ئەو ئاسنە خڕەیە، کە لەژێر بەرداشی دادەنرێ.

گوڵەمێخەک: گوڵێکی هەمەڕەنگە و بۆنخۆشە. ــ ی کێوی: هولێمە.

گوڵەمێلاقە: گولاڵە سوورە، گوڵەنیسان، گانگلۆک.

گوڵەنگ (کە.): گوڵینگ.

گوڵەنیسان (کە.): گوڵەمێلاقە.

گوڵەواز: گوڵێکی بەهارییە، دوو بست بڵند دەبێ و لەنێو گوڵەکەیدا چتێکی وەکو تەماتە دەردەکات، گەڵای وەنی لالەعەباسی دەچێ و گوڵی وەکو گوڵی بیبەری سوورە و لەنێو باخاندا پێ دەگات.

گوڵەوەچنی (بابا.): گوڵ هەڵگرەوە، گوڵچن.

گوڵباتمان: جوورە پارچەیەکە، کاڵا.

گوڵبانگ: جووان بانگکردن.

گوڵ بەدەم: نێوی ئافرەتانە. ئاروو، هەناری ساوا.

گوڵ بەدەن: لەش ناسک و نێوی ئافرەتانە.

گوڵ بەژن: باڵا باریک و ناسک، نێوی ئافرەتانە.

گوڵبەهار: نێوی ئافرەتانە.

گوڵ بزن (کە.): شلێر.

گوڵبێنە (کە.): گلۆێنە.

گوڵ بێنک: ملوانە و گەڵادەی ملی گوێلکانە.

گوڵپ (باک.): قوم، قومێک. (باک.) ــ ک: قومێکی چکۆلە.

گوڵ پەمۆ: ڕەنگی سوورێکی کاڵە، کە بە دۆ و ڕۆنیاسی دروست دەکرێ.

گوڵ پەڕشە (موک.): جوورە گەنمێکە.

گوڵ پرتەقاڵی: گوڵێکی کەم بۆن و زەردە بەشەو دەپشکوێ.

گوڵ خونچە: گوڵێکی نەپشکوتووە.

گوڵتە (کە.، ڕۆژ.، باک.): جوورە کوڵەکەیەکی جارەکییە وەبەر جێگەی بەترس دەدرێت، جا سەربان یان دیواری شکست. تیرەگ. بێ ــ: بێ پاڵەوانە، بێ تیرەگ.

گوڵخەزێم: حاجیلە، جوورە گیایەکە.

گوڵچن: گوڵەوەچن. ــ کردن: هەڵبژاردن.

گوڵچین: نێوی ئافرەتانە.

گوڵچیچک: گوڵەقەلەفسە.

گوڵخواردن: فریوخوواردن، فریوان.

گوڵخەن (کە.): پێکەنینێکی شیرینە.

گوڵدان

گوڵدان: (باک.) گوڵدانک، هنجان. دەفرێکە گوڵی تێدەکەن.

گوڵڕەنگ: ڕەنگی گوڵی، گوڵڕەنگ. نێوی ئافرەتانە.

گوڵدەخوین (باد.): گوڵێکی سوورە.

گوڵی شووشان (باد.): گوڵێکە.

گوڵڕوو: ڕووگوڵ، نێوی ئافرەتانە.

گولکفان (باد.): گوێلکەوان.

گوڵڕووت (موک.): جوورە گەنمێکە گوڵەکەی قەڵچخی نییە.

گوڵزار: گوڵستان، لالەزار، باخچەی گوڵان. نێوی ئافرەتانە.

گوڵسۆ (فە.): گوڵستان.

گوڵسۆس (باک.): سوێسنە.

گوڵشا: نێوی ئافرەتانە.

گوڵشەن: باخچەی گوڵان.

گوڵشیلان: شیلان.

گولفک: گرێ بەقوڵفە.

گوڵ ستێرە: گوڵێکی سپییە.

گوڵکە: خۆشەویست.

گوڵکیژۆڵە: گوڵێکی بێ بۆن و شین و سپییە.

گوڵگوڵی (کە.): گوڵڕەنگ. چەشنی گوڵی، ڕەنگاوڕەنگ.

گوڵمە: گۆشتی بێ ئێسک.

گوڵمی ئاڤ (باک.): گیایەکە.

گوڵمیخ: پێکۆزەک، سنگک. سینگی ئاسنە، بزمارێکی گەورەیە لە دار یا لە ئاسنی دەدەن.

گوڵنار (کە.): گوڵەهەنار.

گوڵناز: نێوی ئافرەتانە. نازی گوڵ.

گوڵنەخوین (باک.): گوڵێکی سوورە و زۆر بۆنی خۆشە. گوڵێکی چیاییە، چەند لقێکە لە نێوانیاندا و چەند نێرتکێک دەردەچێ و گوڵی هەموویان سەرشۆڕ دەکەن، ڕەنگی سوور و ئاڵ و پرتەقاڵییە و بۆنیشیان ناخۆشە.

گوڵند (باد.): گزگل، گەڵوان.

گوڵندام: گوڵ ئەندام. ناوی ئافرەتانە.

گوڵنگ: لە خوری، دەزوو یا ئاوریشم دروستدەکرێ و بەکەناری زین و جاجم و لانک و ... وەکو ڕیش شۆڕدەبێتەوە، گولینگ. ــ ە: قۆتاس، قۆیتاس.

گوڵنیشان: گوڵێکی سوور و بێ بۆنە.

گوڵواژە: قسەی خۆش، پەند.

گوڵوان (کۆ.): گەڵوان، گزگل.

گوڵبینە (خۆ.): تەشوێیەکی گچکەیە، ناوی کەوچکی داری پێ دەکۆڵرێ.

گوڵ نیلوفەر: گوڵێکی مەخمەری و سوور و بڵند و بێ بۆنە.

گوڵۆکە: گەپڵە. گیایەکە ڕووت و لووس هەڵدەچێ و کوێستان گوڵی زەرد دەردەکات، لەسەری هەموو لکەکان گەڵاکانی ٤ _ ٣ دانەن.

گوڵۆک (باک.): گلۆڵەی دەزوو یا بەن.

گوڵۆڵک (باک.): غەرغەرە یا هەر چتێکی وەکو مەندیلە چتی تێ هەڵێنرێ.

گوڵوو (باک.): تۆپ، گوللە.

گوڵووک: گرێ.

گوڵۆڵە: گلۆڵە، ئیفلیج، نەبزویو.

گوڵۆنگ: گرێنک.

گوڵهۆقە (کە.): جوورە کالاّیەکی سوورمەدارە.

گولی (باک.): شەخەلّ، قولّفە، ئالقە، گولک. (باک.) ــ فک: خشلی ژنانە، گولّێکی زۆر جوانە. ــ ڤک: گولّینگەی شەدە و پێچی سەر.

گولی ئەسپەک: گیایەکە لەنێو ئاویدا دەیدەن بە ڕەشەگرانەتادار زۆر بەسوودە.

گولّینگ: گفکە، گولّۆنگ، گیفک، گوفک.

گولیلک (کە.): گرێ.

گولّنگ: میتکە، گولنک.

گوم: بزر، ون، شاراوە، پەنهان، وون بوون. شاررانەوە. ــ بوون: شاررانەوە، بزربوون، ــ کردن.: بزرکردن، شاردنەوە. ــ بوو: وون بوو.

گومان: شک، دوودڵی، دلاّودلّی، سوو. ــ کردن: سووکردن. بە ــ: سوودار، بێ ــ: بێ دوودڵی.

گومەت (کە.): گومبەز، گومەز. ــ ە: بازدان، قەلّەمباز.

گومەتە: بازدان، هەلّپەرینە هەوا. (جا.) ــ دان: بەتین و زەبرەوە بۆ بازدان خۆ ئامادەکردن.

گومەز: گومبەز، گومبەد.

گومڕا: ڕێ لێ وون بوو. ــ یی: ڕێ لێ وونبوویی.

گومرگ: باژ لەسەر کەل و پەل وەرگرتن.

گومگومۆک: فات فاتک، خەمەگرێ، قمقمۆکەی ئاوێ، گومگومک.

گومی: بزری، وونی.

گومین (باک.): خلۆربوونەوە.

گون: ڕەتل، ڕتل، هێلک، باتو.

گوناح: سووچ، تاوان، گوناه.

گوناه: بڕوانە: گوناح. ــ بار: سووچدار، تاوانبار، گونابار. ــ کار: ڕووسارد.

گونەپشیلە: گیایەکە گەلاّی زۆر ووردە و لە گەلێک جێگایاندا گوڵی سپی دەردەکات.

گونج: گۆنکە، لوولەی گلی سوورەوەکراوە لە جۆگەی بن زەوی دەگری بۆ ئاو پێدا بردن. (هەورا.) ــ ەنە: دۆخین، تکە.

گونجان: لوان، سازان، شیان، کۆک بوون.

گونجاندن: لواندن، سازاندن، شیاندن.

گونجیلکە (کۆ.): گورچیلە.

گونحە (باد.): جەزا، پاداشی، تۆڵە.

گوند (هەو.): دێ، لادێ، دەگا. ــ ار: دەماردار، زەبەردەست، بە هێز، بەگون، گونک. ــ ی: لادێی. (بابا.) ئەنگوتک. ــ یاری: دێهاتی.

گوندە: چتی خڕ، قەلەو، گلمەت، گلۆ، گلور، گرمۆڵە، گرموولّە. قۆڕ.

گوندریا (فە.): قۆڕ، گونک.

گوندک (بابا.): ئەنگوتک.

گوندور (باد.) کالّەک، گندۆرە، گوندۆرە.

گوندۆرە (هەو.): بڕوانە: گوندور.

گوندوش (شەبە.، دەر.): سوۆژن، شووژن.

گوندڕەش: یاخی، زۆردار، سەرکێش.

گونک: مرۆی قۆڕ.

گونکە (بابا.): ئەنگوتک، جوورە ترێیەکە.

گونکێ (هەورا.): ئەنگوتک.

گونۆژ (ڕۆژ.): سووژن.

گونووشی: سوۆژن.

گوە (باک.): گوێ، گوێچکە. پەلکا ــ: نەرمایەکەی گوێ. چەرمکی ــ: سەرەوەی گوێ. کرکرکا ــ: کرکرۆچکەی گوێ، کریژۆکا ــ: کونی گوێچکە. (باک.) ــ ار: گوارە، گۆڕین.

گوهارتن (باک.): گۆڕین، گوێزتنەوە.

گوهارتۆ (باک.): گۆڕین.

گوهارزەری (باک.): ماکینەی شەڕییە دیواری پێ تێکدەدرێ.

گوهازتن: گوێزتنەوەی ماڵ یا بووک. گوێزان.

گوهازتۆ (باک.): کۆپیە، ڕوونووس.

گوهداری (باد.): گوێدێری.

گوهان (باک.): گووانی وولاّخ، چەختی.

گوهتەزی (باک.): دونیا دیتوو، دونیا دیدە.

گوهەر: گەوهەر.

گوهەسترە: گورنەستێرە.

گووهەستیرک (باک.): گورنەستێرە. مێشێکە بەشەو دەفڕێ و قوونی دەدرەوشێتەوە.

گووهەسن (باک.): گورناسن، زووخالی سنگ.

گوهبەل: گوێبەل.

گوهشەک (باک.): جوورە گەمەیەکە.

گوهدار: گوێدێر. ــ ی: گوێدێری.

گوهدان: گوێدان.

گووهرستارە (کە.): کرمێکی باڵدارە بەشەو بە هەوادا دەگەڕێ و دەتروسکێ.

گوهرین (باک.): گۆڕین.

گوهکتک (باد.، باک.): گیایەکە.

گوهماسی (باک.): پوولەکەی ماسی.

گوهیرانن (باک.): گۆڕین.

گووهیز (باک.): گێوژ.

گوهیشک (باک.): قولاپە. دەماری ئەستورەکانی قولاّپی سەرەوەی پانییە لەپشتەوە.

گوهن (باک.): مادەیەکە چەند چتێکی تێدایە لەنێو لەشی ژناندا (جێی شەرم) پەیدا دەبێ.

گوهنەفیل (باک.): گوهنێل.

گوهنێڵ (باک.): فاڵ، گوهنێر.

گوهۆر (باک.): دزڵ، شێو.

گوهرانن (باک.): گوهێراندن، گۆڕین.

گوێ: گوێچکە، گوه. گۆ. ــ لە مست: خۆشباوەڕ. خستنە پشت ــ: گوێ پێنەدان. بە ــ هەڵێنان: بە گوێدا خوێندن. ــ بان: سەرەتاتکە، سەراسوێ. ــ بەگوارە: گیلاخە، گیایەکە. قەراغ، کەنار. ــ گران: گوێ کپ. ــ بڕ: دەستبڕ. ــ بەرخە: گوێ بەرخۆڵە، گیایەکە دەخورێ. ــ بیست: گوێدێر، گوێدار. ــ بەل: گوهبەل، گەوج، ڕاز ڕانەگر. ــ درێژ: کەر. ــ دێری: فەرمان بەرداری، سەرشۆڕی. ــ ڕاگر: بیستەر.

گوێرمە: کەمکەمە بە دەستی مەمکی وولاخ و ئاژاڵی شیردار بە بێچووەکان بە مژیندانە تا شیری دابدات.

گوێرەوو: گوارە.

گوێز: جوز، (هەورا.) وەزی. فەریکە ــ: کاردەوەژە. ــ ی کوێر: گوێزێکە بە کاکل نەبێ. گیز، گۆز، (فە.) گردەکان، گووز، وەزی.

گوێزان: گیزانی تراش، جۆزان، جووزان، دووزان، گووزان.

گوێزانەوە: گواستنەوە، گوێزانەوە.

گوێزاندنەوە: گۆستنەوە، گوێزتنەوە.

گوێزتنەوە: ڕاوارتن، گۆزاندنەوە، گواستنەوە، ڕاگۆستن، ئاڵوگۆڕ، ئاژووگوێز، گوهاستن، هلکواشتن، کەل و پەل یا نێو ماڵ یا بووک لە جێگایەکەوە بردنە جێگایەکی دی.

گوێزرانەوە: گۆزانەوە، گوێزانەوە.

گوێزرینگانەوە: دەنگە دەنگ لەنێو گوێ هاتن.

گوێزنگ (موک.): چوو، چووە، قاپ، (باد.) گۆزەک، گووزەک، گۆزینک، پانی.

گوێزێن: گەمەیەکە بە گوێزان دەکرێت.

گوێزینگ: بڕوانە: گوێزنگ.

گوێسەبانە (جا.): گوێسوانە، سوانده، سڤانده، پاسارە، کەناری بانێیە کەمێک لەسەر دیوار تێدەپەڕێت.

گوێ سوانە: بڕوانە: گوێسەبانە.

گوێ سووک: بە کەسێک دەکوترێت، کە زوو گوێی لە دەنگی بەرامبەر بێت.

گوێ شلکردن: گوێ بۆ قسە ڕاگرتن، گوێ گرتن.

گوێ شۆڕ: گوورد، بۆ بزن بەکاردەبرێت.

گوێ کەتە: تەختەساف. کەسێک کە تۆزێک لە گوێی پەڕیبێت.

گوێگر: بیسەر. ــ ان: بیسەران.

گوێگران: کەسێکە، کە درەنگ دەبیسێت، کەڕ.

گوێگرتن: گوهگرن، گوگرن، بیستن، گوێدان بە قسە.

گوێلاک: پۆتراک، سەر و پۆتراک.

گوێلک: گۆلک، گوێر، گوێرەکە، گۆر، گۆرە.

گوێلکەدان: گۆلکدان، گۆرەلەوان، گۆرەوان.

گوێ مووچ (دزە.): جووتەگوێ قیت و ڕوو بە بڵند نەبێ. بەڵکو ڕاست ڕوو بە پێشەوە ڕاکشابێ.

گوێلکەساوا: گوێلکێکە تازە بووبێ، کە نێربێ لە ساڵی دووەمدا بارگوێرە لە هەولێرێ بەرگێری پێدەڵێن، لە ساڵی سێیەمدا دەبێتە بەرەجووت لە ساڵی چوارەمدا گاجووتە، کە مێ بێت لە ساڵی دووەمدا بەرکەڵە لەساڵی سێیەمدا نێنگۆنە لە ساڵی چوارەمدا مانگایە.

گوێن (کە.): چەرم، پێست. ــ ی: گینی، هۆلالی، (باد.) گوینگلک. گەوەن، (هەورا.) هەنگەوەن.

گوویشک: گێوژ، گهیشک، (باک.) گهووژ.

گویی (باک.): دەڵمەی شیری.

گوییک: گوینگلک، گووێتی.

گووێن: فەلەک زەدە، بەدبەخت، گێچەڵ هەڵاێسێن. باڵندەیەکە بەشەو دەخوێنێت.

گها (باک.): گەیشتن (بۆ میوە). ــ یی: گەیشتن.

گهارەنگ (باک.): جوورە گیایەکە.

گهاشتن (باک.): گەیشتن (بۆ میوە).

گهان (باک.): گەیشتن. ــ هەڤ: پێکگەیشتن. (باک.) ــ دن: گەیاندن. ــ دهەڤ: گەیاندنە یەکتری. خوە ــ: وێکهێنان.

گهیشک (باک.، ئام.): بڕوانە: گوویشک.

گهووژ (باک.): بڕوانە: گوویشک.

گێ (هەو.، ڕەوا.، شوا.): گووێ. کانگەر، کە تەنیا بۆ جنێودان بەکاردەبرێت: دایکی خۆگێ، ئەو کەسەیە بگێ.

گیا: گەیا، (هەورا.) گییوا، شینایی. ــ ی ووشک: پووش، بوار. (گەر.) دایک، دێ لە وەڵام دەڵێن (ئەڤ گیا منە).

گیا ئالەت: گیایەکە بە کوتراوی لەسەر هەر جێگایەکی دانرێ قووتوویەکی بەسەر ڕوو دابگیرێت، تا هەوا نەدات دەست بەجێ دەرکی دەکات، بۆ کوولکان باشە.

گیا ئەسپۆن: بڕوانە: ئەسپۆن.

گیا بەرخۆڵە: پاڵمە، چەورک، چەورژکە، چەورە.

گیابەن: گیایەکە بەنی لێ دروست دەکرێت.

گیابەند: گیایەکە لە شاخاندا دەڕوێت، گوڵی سپی و بۆن خۆشە و ئاوەکەی بۆ ژانە زگ زۆر باشە. (هەورا.) وەرکەمەر، ڤەرکەمەر، (هەکا.) خوشبین.

گیا بڕ (موک.): (بابا.) فیرکە. زگچوونی ماڵاتانە. نەخۆشیەکە بەهۆی کرمێکەوە پەیدادەبێت و لەنێو ئاو و گیایاندا دەژی و ماڵات بیخوا پێی دەفیرێنێ. پیک بڕە. (مەنگوڕ) گیایەکە حەیوان بیخوا دەمرێ. (پژ.) ڕێنج. (هەورا.) مافەتە.

گیا بڕە (موک.، بل.، ئاک.): گیایەکە قەفقەفیە، قەفەکەی سوورە و لە چیایان دەیدروونەوە بۆ ماڵاتان. گیابڕکە، فیرکە؟

گیابڕکە: بڕوانە: گیا بڕە.

گیابڕین: گیا دەرمانە. گیایەکە بستێک بڵند دەبێت و گوڵەکەی وەکو نی بووژانی سوورە.

گیابڕینە: بەتۆزی بۆ برینی زۆرباشە. بەتەڕی بکوترێ لەسەر هەر جێگایەکی لەشی مرۆڤی دانرێ دەیکاتە برین لەنێو کەژمێراندا دەیکاتە پوقلە (پورگ).

گیا بۆگەنە: گیای بۆگەنیوە، کە کولاّ ئاوەکەی لە جێگای خارشتدار برژێ یا تلّتەکەی لەسەر دانرێ زۆر باشە.

گیا پاڵوانە (کە.): گیایەکی بەهارییە.

گیا پیرێژنە: چلّە گیایەکە گوڵێکی بۆری هەیە، بە ووشکی تف لەسەر گوڵەکەی دانرێ ئاوەڵەی دەکاتەوە.

گیاجاڕ: مێرگ.

گیاچا: گیا کووڵکنە.

گیا چنارە: گیایەکە بە کولاّوی دەکرێتە چرک، بۆ برینان زۆر باشە. تەنها بۆ برینی مالاّتان بەکاردەبرێ.

گیا دەرمانە: گیا برین.

گیا دووپشکە: دوو جۆرە: ١) گەڵای دورپاوی و زۆر ئەستوورە. ٢) چلّە گیایەکە وە چلّە گەنمی دەچێ، بەلاّم گەلاّی لەوی باریکترە و کورتترە. لەسەرەوە گوڵی وەکو گەنمی دەردەکات، بەلاّن گوڵەکە بەقەد گرییەکی قامکی درێژە و بەتەڕی نەرمە و بەووشکی دەبێتە دڕوو.

گیا زاخە (شوا.): کەرخنکێنە.

گیا زڵفا: خالّە ڕەشە. گیایەکە لە ئەشکەوتەکان لەژێر سێبەراندا شین دەبێت.

گیا زەردک: گیایەکە بستێک بلّند و گوڵی زەردە، گوڵەکەی ووشک بێت، کە بە برینان وەرکرێ دەیبرژێنێتەوە.

گیا زەڵمە (جا.): گیایەکە باقەی پێ دەبەستن. گیایەکی سپی سووە.

گیا سالّمە (بانە.): گیا سنجابی. گەڵای پانە، گوڵی سوورە و بنەکەی وەکو پەنجەیە.

گیا سنجابی: گیا سالّمە.

گیا سەفرا: چلّە گیایەکە بستێک بلّند دەبێت. گوڵی زەرد و ووردە وە بۆنخۆشکەی دەچێ و لەو چلّە سێ لکی لێ دەبێتەوە. لەگەڵ شیرینی و دۆشاو دەخورێ و زگ زۆرباش دەچوێنێت.

گیا کەندر: کندر، کەندر.

گیا کیش (باک.): ڕەکێشە.

گیا کووڵکنە: گیاچا. بۆ زگ ئێشە باشە.

گیا گەزک (باک.): گەزگەزک.

گیا گێزەر: پنجە گیایەکە وەجوێ دەچێ و لە جێگای غەدار و بن بەردان شین دەبێت.

گیا مسک: گیایەکی بۆن خۆشە.

گیان: ڕوح، بەدەن، ڕەوان. ـــ دار: گیان لەبەر. ـــ وەبەرهێنان: زیندووکردنەوە. بە ـــ ت خۆش: نۆش. ـــ سپاردن: مردن. ـــ کێشان: گیان دان. ـــ لەبەر: زیندوو. برادەری ـــ ی: برادەری ڕاستەقینە.

گیا ناوکە (موک.): پنجە گیایەکە بە زەویدا پان دەبێتەوە.

گیا نەرمۆکە: گیایەکە لکەکانی هەروەکو کلکە ڕێوی دەچێ، ئەژنۆیەک پتر بلّند دەبێ، گوڵی تۆپە و سپییە.

گیانەلاّ: سەرەمەرگ.

گیانەلاّو: گیانەلاّ.

گیانی گیانان: ڕەوانی ڕەوانان. نێوی خودایە.

گیا نێری (بال.): جۆرە گیایەکە.

گیا وەردێنە (بابا.): گیایەکی گەلاّ ووردە، بۆ زگ ئێشە باشە.

گیا و گۆتەڵ (کە.): گیاوگۆڵ، گژوگیا.

گیا و گۆڵ: گیاوگۆتەڵ.

گیا هەنگووستیلە: جۆرە گیایەکە.

گیای خۆڕوو: گیای خۆڕسک.

گیدار (سوور.، ڕەوا.): دێ، دێچڕوو، گیشەی چرانە بۆ زستانێ بۆ وولاّخان بەکاردەبرێ.

گیپاری (زاخ.): گیپە.

گیپاڵ (کە.) گەدک، ڕیخۆڵە، گەدرگیپاڵ. (فە.) گیپە.

گیپە: گیپاری. وورگی پارچەپارچەکراوی دورپاوی پڕ لە برنج، کشمیش، بادام و بەهاراتە و لەنێو چێشتی سەروپێ کرابێت.

گیپەرە (کە.): خینگە، ئەستوورایی ئەستۆ، گنێخە، تەنگە ئەستوور.

گێج (هەورا.): گێژەن، گێژاو، گێژ، هوڕ. (هەورا.) ـــ ەنە: گرێژەنە، ڕێشمە.

گێچ: گەچ. ـــ کاری: گەچکاری. ـــ نووس: تەباشیر.

گێچەڵ: پرووشە، کلّۆڵی، پەتەر، تەگەرە، تەشقەڵە. تووشی ـــ هاتن: تووشی پرووشە هاتن.

گێر (خۆ.): جغز، جەغز. خەتێکە لەسەر کاغەز یا ئەردی بە خڕی بێ. چتێکە لە گەروو نەچێتە خووارەوە. گرفتهێنەر. گیرۆدە، پەککەوتن. گوێزێکە بەتەڕی هەڵگیرێ و نێوی خراپ بێ و تامی ناخۆش بێ. گوێز یا ڕزێکە تیژ بێت.

گیرا (کە.): ڕژد، سەختگیر. سەگی دڕ. وەخۆگرتن.

گیراو (گەر.): هەموو چێشتێکە تەنیا پلاّو وقبوڵی نەبێ.

گیرامەبۆ (ژا.): قبووڵ دەبێ.

گیران: گرتن، گرتنی ڕوناکی هەتاو بە هۆی مانگەوە و گرتنی ڕووناکی مانگ بە هۆی خۆرەوە. بەندبوون لە گرتووخانەدا.

گیراو: بەندی، گریاک.

گیرسان: هەڵبوون. ـــ دنەوە: خۆپێوەگیرسان. ـــ دن: هەڵکردن.

گیرفان: بەرک، بەریک، بەری، کوورک، ڤەریک، گیفان.

گیرگە: ددانی شەرێ.

گیرمن: خۆراک.

گیرە (خۆ.): ددانەکانی ژێر چاوی وولاّخ و مالاّت و جانەوەران. ئامرازێکە شتی پێ دەگیرێت.

گیزە: دەنگی کولاّنی مەنجەڵ و سەماوەرو... . ـــ گیز: گزەگز.

گێز (باک.): نالەبار، ناهەموار.

گێر (باک.): قاپ، گێژەڵووکە. ـــ بوون: خلۆربوونەوە.

گێڕ: خووار و خێچ. (ڕەوا.) دێڕ. ئیفلیج. (بار.) ڕێگایەکی ڕاستە بە بەرقەدی چیایانەوە، پێچی ناو چیایانە.

گێڕان: گەڕاندن. کردن. لەسەر ـــ: دەبەرمراندن، قوربان کردن.

گێڕانەوە: گەڕاندنەوە، ڤەگەراندن. گێڕاندنەوە. زەوتکردن. گلدانەوە.

گێڕە: شێلان بە هۆی ووڵاخ. (باک.) ـــ ڤێرە: تێکەڵ و پێکەڵ.

گێڕەپانە (ڕەوا.، خۆ.): گوێ ڕەپە.

گێڕەشێوێن: ئاژاوەچی.

گێڕەوە: گێڕەڕەوە، ڕادیۆ.

گێڕەوە

گێڕەرەوە: گێڕەوە.

گێڕەوکێشە: دان و سەندن، هێنان و بردن.

گێس (دەر.): پرچ.

گێسکە مێ: کارە مێ.

گێسکە نێر: کارەنێر.

گێسک: بە کاریلەیەکی نێر یا مێ دەکوترێ، لەپاش ٥ ـ ٦ مانگی بوونیەوە ـــ پێ دەکوترێ.

گێسکەزا (کە.): ئەو کاریلەیە، کە لە کاری پەیدا دەبێ.

گێسن (باک.): گاسن.

گێشە (دزە.): ئەو گیا و دەغل و دانەیە، کە لەکاتی دروێنە بە باوەش کۆ دەکرێتەوە.

گێشەی دار: قۆڵندەر، کۆڵندەر.

گێشەکار: گیشەکەر، (ڕۆژ.) تایەنێر. ئەو کەسەیە بە باوەش گیا یا گەنم و جۆی دروراو لە شوێنێکی کۆدەکاتەوە و لەسەر یەکتری دەی پەستێوێ.

گێفک (بابا.، باڵەک): گووڵێنگ.

گێفۆک (بار.): سەروگوویلک.

گێڤ: قیت، بە هەوا. لە خۆبایی. هەڕەشە. ـــ او: گیا. ـــە: دەنگەدەنگ، گڤەگڤ.

گێکۆزی (باک.): کوشتار. نەبوو و ڕیشەی هەڵکەندن.

گێل (هەکا.، باک.): قوڕ.

گێنگڵ: جینگل، خووار. ـــ دان: جینگڵ خوواردن.

گێنگوڵ (ڕەوا.): بڕوانە: گینگڵ.

گێنوو (بابا.): گوورێنی.

گێون (هەورا.): گیان.

گێو: نێوی پیاوانە، نێوی دانەر و خاوەنی ئەو فەرهەنگەیە.

گێوا (هەورا.): گیا. ڕووەک. شینایی.

گێوە: مۆرانە. چەشنە کرمێکە دار، بەن، کەل و پەل دەخوا.

گێهان: گێتی، جیهان، دونیا.

گێرکە: وورردە مێروولە.

گێرمێ: خوان، مێزی خواردەمەنی.

گێرندە: خولێن، سوڕەر.

گێرنگ (باک.): مێروولەی وورد.

گێڕوفەن (باک.): توانایی، ئامادەیی، زرنگی.

گێڕوزە (باک.): دەستار.

گێڕی: خوواری، خێچی، لاری.

گێڕیی (باک.): خەڵتەی ڕژنە و نی دی.

گێزەر: گەزەر، کارووت، کارۆت.

گێزبەلۆک (باک.): گوێزبەلە، گیایی، گێزبەلە.

گێزبەڵە: گێزبەلۆک.

گێزکردن: ئاوڕدانەوە.

گێزیک: قالۆچەی باڵدار.

گێژ: وورِ، سەرگێژ، کاس. دۆش، هێڕ، هوڕ، حەپۆڵ، حۆل. ـــ بوون: کاسان. ـــ کردن: تەرتلاندن. هوڕکردن.

گێژاو: گێژینە، گرداو، گەرداو، گرداڤ، گێژەن. گێژ، گێژەنگە. نەگبەتی، ڕووشە، نشووڤ.

گێژە: بیژان، لە بێژنگ. ـــ کردن: لە بێژنگ دان. ـــ گێژە: بەدەوری خۆدا سووڕان. ـــ لۆک: گووژاڵک. ـــ ڵووکە: گەردەلوول، گەر، گەرداڤ، گەرەپیچە. گێژ. ـــ و کردن: لە بێژینگ دان.

گێژەن (هەورا.): تەلەزگە، کێچەڵ، گێژاوی ئاوی. ئەو جێگایانەیە لە چۆمدا، کە ئاوی تێدا خولی دەخواتەوە.

گێژەنگ: تەندوورە زەنە. ـــە: گێژاو.

گێژکە (باک.): مێروولە سوورکە. (خۆ.) گێژەوکردنی دەغڵی.

گێژگوول (باک.): خۆشەویست، دۆست، دڵدار.

گێژی: سەر بەردایی، سەرگێراهی، هووڕی، هێڕی. ـــ ینە: تەندوورە ژەنە.

گێژ و وڕ: گێژ، بەنگی، خوولیا. ـــ ی: خولیایی، ماخولیایی.

گێژوویژ: ماخولیا، هێڕ، بەنگی.

گێس (شوا.، فە.): زولفی ئافرەتانە، پرچ، بسک.

گێسک (هەو.): گەسک.

گێسن (زا.): گاوەسن، گاسن.

گێل: هێڕ، گەمژەل، خرەو، زلحۆل، گەلحۆ، لازک، حەپۆل، تۆلاز، حولحولی، گەلۆر، گەرج، بێ مێشک. پاتال، بالە.

گێڵ: کەژ، گەشت، گەڕان.

گێلاخە: (گەرمێن و هەولێر) سێ بسکە، سێ بسکۆلە. گوێ بە گوارە.

گێلاس: نێوی ئافرەتانە، گلیاز، ئاڤژەلەک.

گێڵان (ژا.): گەڕان، گەڕیان، سووڕان.

گێڵانەوە: گەڕانەوە، گێڕانەوە.

گێڵای (هەورا.): کۆلێنەوە. گەڕان، سووڕخوواردن. گەڕانەوە.

گێلە: گەلە، مێگەل، ڕان. (هەورا.) ـــ وە: بگەڕێوە.

گێلگێلە: تەختە بافتە یا چتێکی دی هێندەی بەری دەستی و سێ گۆشە پێنج لزگەی شیلاتی سووری تێ دەخەن و سەری هەریەکەشی ئەشرەفیێکی بە قوولاپ پێوە دەبەستن و بە لایەکی سەریدا هەڵدەواسرێ.

گێلنای (هەورا.): گەڕاندنەوە.

گێلنیۆ (هەورا.): ناردنەوە.

گێڵنە شۆ (هەورا.): بیگێڕەوە.

گێڵۆ (شار.): جوورە هەرزنێکە.

گێلی: حۆلی، هوری، تۆلازی.

گێنگڵ: جینگڵ، نۆقرەنەگرتن لەبەر ئازار و دەرد.

گێنگڵ (سلە.): چیکڵدانی پێچ و دووکەڵ و باومار.

گێنگڵە (کە.): سووڕدان و خولانی بێ کار.

گێنۆ (سەق.): سەندەڵ.

گێو (هەورا.): شوێن.

گێوز: گەهوژ، گەهیشک، گۆشک، گوویشک، گوهێژ، گۆێژ، گڤیر، ڕێلی.

گیاڕەش (باد.): گیایەکە ناخورێ.

گیاکزێک (باد.): جوورە گیایەکە.

گیانەوەر: گیاندار.

ل

ل: تیپێکی ئابێی کوردییە. لە موکریاندا لەگەڵێک جێگایاندا بە (ڵ) و لە سۆراندا بە (ر) بەکاردەبرێ وەکو مار، خار: ماڵ، خاڵ و لە باکووردا بە (ل) بەکاردەبرێ.

لا: کن، کەنار، ڕۆخ، (باد.) ڕەخ، لال. بە ــ داکەوتن: کەوتن، مردن، بە ــ داهاتن: وەلاداهاتن، پێڕاهینان. بەر، بال، با، (باک.) هدام، لبامن: لەکن من، لال، جەم، چیبیق، گڤک، کن، نک، هند، تەنیشت، کنار، دیار، لاتەنیشت، قەد، تی، ڕووە، تەک، لە ــ ی منە، لە ــ ی تۆیە. بۆ ــ ی من هات: بەر ب من ڤاهات.

ئەو شۆخە هەتاوا لە منی غەمزە دە لابێ   شووبم لە دەما ژەهرە نەگەر .

... لا (فە.) بسک. لە ــ: مەز، چەنی. ئاوڕ، یارمەتی. ــ لێ کردنەوە: ئاوڕ لێ دانەوە، یارمەتی دان، وە ــ بردن: لابردن. ــ ی دوواوە: پەلی دوواوە. یەک ــ کردنەوە، بە ــ دا خووار بوونەوە، بە ــ داهاتن: ڕەت بردن، پێ ڕاهاتن، بەسەر لاتەنیشتێدا لەتر بردن، مردن. قازانج: لای تۆیە، لای منە: باوی تۆیە، باوی منە. ــ گیر: تەرەفدار، ــ ی تۆیە.

لابار (لاباڵ): لنگەبار، تا، بەستەک، باڵە ــ عربی، تەنها لایەکی باڵی. باڵێکی باڵدار. کەنارەی باڵ، یەک باڵ.

لاباز (ڕۆژ.): بزنێکە لاتەنیشتێکی بەڵەک بێ. نێوێکی تایبەتییە بۆ ڕەگەزێکی ولاخی بەرزە.

لابانە: جووتێر کە هات جووتی بکا زەوییەکەی دەکاتە چەند بەشێکی گەورە کە پێی دەڵێن (بانە). ئەوی مایەوە و ئەندازەکەی ناتەواو بوو لابانەی پێ دەڵێن کە ئەویش بەش دەکرێ و دەکرێتە چەند لاتێک.

لابە: وەلابە، ببە جێگایەکی دی. لابردن.

لابەر: لادەر.

لابەرە (ڕۆژ.): جامی مەردۆشی، قاپێکە مالاتی تێدا بدۆشرێ.

لابەلا: خوارو خێچ، نەگونجاو. ــ یی: خواروخێچی، نەگونجاوی.

لابر (دەر.): بقر (ئی ڕاوەماسی).

لابراو: دوورخراو، دەرکراو، وەلانراو. *

لابردن: پەردان، ڕڤان، وەلابردن، ڕاکرن، هلبرن، شەلباندن.

لابک (باک.): تەڵەی ئاسن.

لابلابک (باک.): لاولاو.

لاپووتە (باک.): مەساسەی جووتی.

لابیان: گەنجینە، خەڵوەتی، ئەو پارچە سەرمایە کە هەیبێ.

لاپاڵ: بەرقەدی شاخی، قەدی چیاوکێوان.

لاپاو: بڕوانە (لافاو).

لاپەڕ: لاپەرگە، پەناگە.

لاپەڕە: ڕووپەڕە، ڕووپەل.

لاپەرگە: لاپەر، لاپەرە.

لاپرەسەن: لابرە. خۆتێهەڵقوتێن.

لاپرەسەنی: مووشەک، کەسێکە بێ بانگ هێشتن کردن بچێتە سەر سفرەی خەڵکی، تەرەفە.

لاپلا (هەورا.): بڕوانە (لابەلا).

لاپۆتە (دەر.): مەساسەی جووتی.

لاپۆرە (کە.): چتی هەوایی و خۆڕایی. (ڕۆژ.، جەب.، زەن.، هەمە.): غەریب، ئاوارە.

لاپوواز: لاپلار. پوازێکی بچووکە لەو سەری قەلشاوی داری دەخرێت.

لاپیتە (دەر.): مەساسەی جووتی.

لات (باک.): تاتەبەرد، تەختەبەرد، پارچە، لەت. ــ کرن: لەت کردن. (ڕەوا.) بێ پوول وپارە، هەژار، نەدار، پەرێشان بوون. بەردی پان و لووس. لەلای تۆ. خاکی دێغکراو بۆ کێلان، ــ ی: نەداری. ــ بوون: پەریشان. ــ کردن: بێ پارە و پوول کردن. (ڕەوا.) ڕاز، جێگایەکی سەختە تەنها یەک یا چەند کەسی لێ ڕاوەستێ، ڕێگایەکی باریکە بەسەر تیوەڕاندا دەڕوا، ئەوپارچە پانایییانەیە کە بە بەرقەدی شاخانی عاسێوە دەبێ. (باد.) پارچەی بیستان و ئیدی. (دزە.) لە پارچە زەوییەکی گەورە بۆ چاندنێ، هێندەی بە دەست تۆوی پێوەر دەکرێ، خەتی لێدەدەن و پارچەپارچەی دەکەن، بە هەر پارچەیەکی دەڵێن لات. لاتێک لە جووتیدا دە خەتە.

لاتار: گاشەیەکە لە بڵندییەوە بۆ خوارێ جاڵ بکرێتەوە.

لاتاو: توانج، پلار، پەلار، تەشەر، تانووت.

لاتەراف: گۆشتی خاڵیگە.

لاتەنیشت: لا، کن، کەچکانی. لەسەر ــ کەوتن: کەچکانی کەوتن. لەسەر ــ نووستن: لەسەر لایەک نووستن.

لاترقەوج (کە.، هەو.): ووتەی بێ مانا، چەنەبازی، قسەکەریی بێ مانا، چەنەباز و خوارو خیچ، قەمچوپیچ.

لاترییکە (هەورا.، کۆ.): خۆلادان، خۆ کلا کردن.

لاتک (باک.): لەتک، لەت. باخی چکۆڵە، باغچە.

لاتیل (موک.): گریشمە.

لاج (هەو.): لاتەنیشتی هێلکەیە، سەرو بنی نییە تەنها لاتەنیشتەکانییەتی.

لاجان (لاجانگ) (کە.): نێوانی گوێچکەو چاو، جینگ، (هەورا.، هەو.، خۆ.، ڕەوا.) جینووک.

جینیک (زاخ.): (جا.) جانگییە، ئاڕوشە، (باک.) جەندک، (باک.) جێندک.

لاج لاج (کە.): قومارچییە کە باش بزانێ، کەسێکە قوماری باش بزانێ. (موک.) پرچ و کاکۆڵی پڕ خەم و چین وشکەنە.

لاجاوە (موک.): دووپارچەقایشە کە لە لاجانگیدا ڕادەوەستێ و بەسەر کەلەوەیە.

لاجوور: نابەڵەد.

لاجەک (هەو.): لکی سەرپۆشی ژنانە کە بەری دەدەنەوە. (باک.) لاچک.

لاچک (خۆ.): لکی تووربێنییە. (ڕەوا.) لاسکی گیاو شتی تر.

لاچۆ: برۆلێرە. دوورکەوە.

لاچۆپاچۆ: شلەپەتە.

لاچوو: لابردراو.

لاچوون: کلابوون، شەلپین.

لاچێ (زمن.): بڕۆ، بۆچی، لۆچی.

لاخ (شا.): کەد، لک، چووزەڵەی داروگیا.

لاخستن: کەمفرۆشتن، خستنەلاوە.

لاخاجە (خۆ.، ڕەوا.): لغاوە (ئی کەرشییە)، بۆ جنێویش بەکاردێ.

لاخێز: سێلاو.

لادان: خستنەلاوە. لێ ـــ: وەلاکەوتن، هەلاکەوتن، شایف بوون، کەلی بوون، ڕاگومکێ، وەرگەڕان، کلابوون، بەولاوەچوون، کەنارەگرتن، چاوپۆشی، بەخشین. خۆ ـــ: لاتریکە، تەوەسانەوە، دووری کردن و خۆکلا کردن.

لادە: کلابە، وەلاکەوە. گوڵێکی هەمە ڕەنگەیە و بێ بۆنە. دیوارێکە لە تەپاڵە دروست دەکرێ. (کر.) بۆ دەبێ کا.

لادو: زلە.

لادەر: لابەر.

لادەگا: گوند، دێ، لادێ.

لادڕ: ڕەهۆڵ، قەڵشی هەراو لە زەویدا.

لادرگە: شوێنێکە لەژێر بەردان ئاو هەڵێکەندبێ.

لادرو: لابراو.

لادێ: دێ، دەگا، (هەو.) گوند.

لادێیی: گوندی، گوندیاری، دێهاتی.

لار: جۆرە هەڵپەڕینێکە، خوار، چەوت، خووار، کەچ، لارولەنج.

لاربووەوە: خووراربووەوە.

لاربوونەوە: (کە.) لارەوەبوون.

لارکردنەوە: خوارکردنەوە.

لارانەوە: لەرانەوە، لەرینەوە.

لاراندنەوە: لەراندنەوە دەنگ یا دەفە و تیدی. گنگنۆک.

لارە (کە.): جۆرە گەڤێکە. لارو لەنج.

لاڕەشە: دەردێکی پیسی مرۆ و ماڵاتە لایەکی ڕەش ڕەش هەڵدەگێڕێ و بێ دەرمانە.

لارەک: نێوی ئافرەتانە.

لارەکە: خوارە، چەماوە، لە لاربوونەوەت.

لارەلار: بە حاڵ جوولان، لارەوە.

لارولەنج: خاوخاو، (ژا.) نازونیو ناز. بە ـــ: خەرامان، نازوئیما.

لارولەنجە: ڕۆیشتنی بەناز، نازوگوز، لەنجەولار، بەنازەوە ڕۆیشتن، دڵبەرانە، ناز، نازو نیوناز، عیشوە.

لارولۆچ: خواروخێچ، تیلاوتیل، تی وتی. ـــ گرتن: لارولۆچ بوون.

لاڕێ: قاچاغەڕێ، ڕێگایەکە کلایە. ـــ کردن: ڕەتاندن.

لاری: خوواری. ـــ گرتن: لەڕێ کلابوون.

لازۆر: بەشی هەرە زۆر.

لازووان: گەوج، نازیرەک، بێ مێشک، نەزان.

لاژگ (سل.): گێل، گەلحۆ، حۆل.

لاژە (باک.): لاوژە، لاوک.

لاژەبێژ (باک.): لاوژەبێژ، لاوک بێژ.

لاژوارد (باد.): کان. کانگە: لاجوارد. ـــ ی: کانگەیی.

لاس (فە.): ڕیخی گاو مانگاو ئێسترە. (کە.) فریو. لاس دان: فریودان، تەفرەدان، هەڵخەڵەتاندن. (دەر.) تەپاڵە، دەدەکیویلە. (بل.، ئاکۆ.) دروو، درک. دارێکە درووی لە ئسی هەناری درێژترە و نەستوور و محکەمترە، بەری و گەلایی و چەشنی وە سنجوی دەچێ بەلاّن کیوییە. (خۆ.) سنجو، جوورە بەندێکە لە گۆرانیدا. (باد.) جێگا جۆخینێکە، کە گیای تێدا گیر دەکرێ. تەپاڵە.

لاسا: باسی. لاساکردنەوە: باسی کرن.

لاسار: خرس، سەهەندە، بێ گوێیی، گووێ پێ نەدەر، لامل، چەتوون، چەپخوون، کەللەڕەق، سەرڕەق، مەندەمودر، مەندەبۆر. ـــ بوون: شەهتاندن. ـــ یی: خرسی، شەهی.

لاساوە: ڕێژنەباران.

لاسایی: تیتاڵی، چاولێکەری، پەسخەلی، دەمەلاسکانێ، لاسە، (گە.) چاولێکەری، دەمەلاسکێ، دەمەزن. ـــ کردنەوە: چاولێکردن. ـــ کەرەوە: پەسخەڵ.

لاسەرە (کە.): جوورە خشلێکی ئافرەتانە.

لاسەنگ: بەرامبەر نە بوون. سەنگەلا، بارێکە تایەکی لە ویتر قورستر بێ. ـــ ی: سەنگەلایی.

لاستیک: جیر.

لاسک: لاسکی چەکمەو گۆوەی. لاسکی گیایان. توور، زل، قاسک، قاچک، لاچک، قۆپەن.

لاس وخەزال: یەکێکە لە دوازدە بەندە گۆرانییە کۆنەکان.

لاسووره: هەرمی لاسووره. ئالیسۆر.

لاسوو (ڕۆژ.): سەرکردن، لەنیشانە نەدان، کلابوون.

لاش: بەدن، لەش. (خۆ.) بەردێکی نیوە ڕێکخراوە و نیوە تاشراوە بۆ خانووان.

لاشاخ (کە.): کێوێکە لایەکی ڕوخابێ.

لاشاو (کە.): لافاو.

لاشە (باک.): جەندەک.

لاشەخۆرە: دالاش.

لاشەخۆرە

لاشەر: کەنارگیر. ـــ ی: کەنارگیری.

لاشەویلکە (زا.): لاشەویلاکە.

لاشیانە: کەناری دیوارییە لەنزیک چوارچێوەی دەرک و پەنجەرانە.

لاعیە: پرچی لاوە.

لاف: خۆ هەڵکێشان.

لافلێدەر: تەوتەوە، دەقتەمژیی.

لافاو (کۆ.): تیژاو، لاشاو، لێشاو، لیمشت، (بابا.) هەرەس، سیلاو، (باک.) پووک، لافاو هەستان.

لاڤ (بەروا.، دزێ.): جووان، لاو (تەنها بۆ نێرینانە).

لاڤا (باک.): تکا، پاڕانەوە. لاڤاکرن: پاڕانەوە، تکاکردن.

لاڤانی (باک.): لاوک.

لاڤەبێژ (باک.): لاوکبێژ.

لاڤەکار (باک.): کەسێکە پیرۆزیی (تبریک) بکات. لاڤەبوون.

لاڤەلاڤ (باک.): تکا، لالانەوە.

لاڤلاڤک (باک.): لاولاو.

لاڤژ (باک.): جوورە گۆرانییەکە، لاوژە.

لاڤژۆک (باک.): گۆرانی دڵداری.

لاڤژەبێژ (باد.): لاووک بێژ، گۆرانیبێژ.

لاق: پێ، قاچ، باق، پەی، لنگ، لینگ، (باک.) بۆق.

لاق

لاقەتار: ٦ـــ٧ دێراوێک یان ڕێزە دێراوێکە کە بە یەک جۆگە ئاو بدرێ.

لاقەقرتێ: جوولە، مەڕو ماڵاتی کوژراو.

لاقرتێ: نالەبار، لاقردی. ناتۆرە.

لاقردیی (جز.): نالەبار، ناهەموار، گاڵتەو سوحبەت، گەمە، بێ نەزاکەت و بێ ئەدەبی. ناتۆرە.

لاقۆزە (هەو.، کە.): گندۆرەکە جێگایەکی بڕێک تاڵ و باقییەکەشی زۆر شیرینە. جوورە کاڵەکێکی چکۆڵەیە کە لایەکی کەمێک خوواربێ.

لاق ولەتەن: پاوەل، پێ وپل، پێچک، قاچ وقوڵ.

لاک: دوو سەرەداران بە نێرومێ لێک قایم کردن. (هەورا.، کە.) کەلان، لاشە، کەلەش.

لاکە: جوولانێکی زۆر بێ هێزە بۆ نەخۆش و برینداران بەکاردەبرێ: لاکەی سەری دێ، دەنگی دێ.

لاکەل (کە.): جوورە تفەنگێکە.

لاکەوتن (خۆ.): لادان، کەنارکەوتن، دوور کەوتنەوە. وازلێهێنان.

لاکردن: لادان.

لاکردنەوە: ئاوڕدانەوە، ڕوو وەرگێڕان، یارمەتیدان.

لا لێ کردنەوە: ئاوڕلێدانەوە، یارمەتیدان.

لاکۆ (کە.): بە کرێ قۆزاخەی پەمۆ چنینەوەیە کە لەجیاتی کرێش هەر پەمۆی بدرێتێ.

لاکۆت (باد.): خۆتێهەڵقوتین.

لاکۆشکە: تەرەفداری.

لاکۆشی: لاکۆشکە، تەرەفداری.

لاکووت: بەرکووت (ئی خەرمانی). (کە.) تاوان کردنی ژن ومێرد لەگەڵ یەکتری بەداوێن پیسی لەتەک بیانیاندا.

لاکێش: جوورە فەرشێکە، (هەو.) مافوور یا لباد یا بەڕەییێکە درێژییەکەی زۆر لە بەرینییەکەی پتربێ. تەرەفداری، لاگیری.

لاکێڵ (کە.): جووتبەندەیەکە، کە زەوی دێیەکی دیکە بکێڵێ.

لاگا: جێگەی پشوودان لە دەشت ودەر، لادێ. ـــ یی: دێهاتی.

لاگرتی: لاگرتو.

لاگر: لاکێش، ملگر. قایشکێش، پشتگر، لاگیر، لایەنگیر.

لاگرتن: پشتگرتن.

لاگوێل (ڕۆژ.): گۆلم، لویچ.

لاگیر (موک.): هەڤاڵدار، لایەنگر، پەیڕەو، پشتگیر، قایشکێش. (هەورا.) یانیگر، لایەنگیر، نهانیگر، سەگی نیهانیگر، پشتگر.

لاگیرە (کە.، هەو.): جوورە خشڵێکی زێڕە بە پێشسەرێدا دەکرێ. زنجیری زێڕ یا زیوە بە کەناری شەدە و هەورییەوە دەدروێ کە شەدە یا هەورییەکە لەسەر نرا لە هەردووک لاجانگییەوە لاگیرەکە دیارە. زنجیرەکە گەلێک کەس لیرەپوولی زێڕ یا زیوی پێوە دەکەن.

لاگیری: پشتگیری، پشتگری، پێڕەوی، قایشکێشی، لایەنگیری.

لال (نەهـ.، باک.): کن، لا. (هەورا.) خاڵ، لاڵۆ. (هەورا.) جووان، دەلال، قشت.

لاڵ: بێ زمان، لەعل. (باک.) لال، لال بوون، لال کرن، لالمان.

لالانەوە: کارەکاری، لاڤەلاڤ، ڤاڕین، کارەکار، پاڕانەوە، مەهدەرڤانی، هاوارکردن، لالەژن.

لالایی: لالایی گاتێ: زمانی لاڵ بێ.

لالە (دەر.): کاکە، برای گەورە، نێوی ئافرەتە. (لوڕ.) لالۆ، خاڵ (برای دایک). لامپا، جوورە چرایەکە.

لاڵە: پاڕانەوە، لالانەوە.

لاڵەپەتە: لاڵەپەتە، پەڵت، ئەو کەسەیە قسەی بە زەحمەت بۆ بێت، لاڵەپتە: فسەزمان، فس زوبان.

لالەڕەنگ: نێوی ئافرەتیە.

لالەزار: گوڵزار.

لالەڕوو: نێوی ئافرەتیە.

لالەزان (باک.): ئیتیلاعاتی سەرپێ.

لالەش (باک.): شوێنێکی پیرۆزە یەزیدیان هەموو ساڵێکی لە جەژناندا زیارەتی دەکەن. نێوی کێوێکە لە کوردستاندا کەوتۆتە خاکی یەزیدییانەوە.

لالانگی: جۆرە پرتەقاڵێکە.

لالزن (باک.): لالانەوە، پاڕانەوە.

لالانەوە: پاڕانەوە، لەبەرگەڕیان.

لالاندنەوە: پاڕاندنەوە.

لالۆ (هەورا.، زەن.، لوڕ.): خاڵە، خاڵ.

لالۆزا (هەورا.): خاڵۆزا، خاڵەزا، پسخاڵ.

لاڵ وپاڵ کەوتن: بە ماندوویەتی یا بە نەخۆشی یا بە کووژراوی لاڵ و پاڵ کەوتن و بە ناڕێکی ڕاکشان.

لالووت: نارەزایی، زویر، لووتخوار، مۆن، گرژ. ــ بوون: ڕوونەدان.

لالی (باک.): چێشتێکە.

لاڵی: خرس.

لاڵییانەوە لە خودا: پاڕانەوە لە خودا.*

لام: لەلام: لە کن من. (باک.) ڕوومەت. عوزر.

لام (باک.): کووپ.

لامەمکە: مکیک (لامژ)، کەسێکە منداڵێکی خەڵکیش لەگەڵ نی خۆی شیر بدات.

لامپا: چرا.

لامچی (باک.): ڕوومەت.

لامل: لاسار.

لامژ (باد.): کەسێکە جغارەکێش بێ بەلاَن چ هەڵنەگرێ.هەر لێرە و لەوێ وەرگرێ.

لامنجی (کە.): قەرزکوێر.

لام وجیم: پەت پساندن، سەرکێشی کردن.

لامۆفەک (باک.): بەزاج نەکێشان، شۆڕش، سەرپێچی.

لامێژ (کە.): ئەو بەرخ و کارەی کە بە شیری دایکی خۆی قایل نەبێ و پەلاماری نیدیکەش بدات.

لامییژەک (باک.): لای خوارەوەی ڕوومەت.

لاپیش (زەن.): پاییز.

لان: لایەن، لان گرتن: لایەنگرتن. (باک.) هێلانەی دەعبایان و جانەوەرانی کێوییە. لانی شێری.

لانە (فە.): هێلانە. (زا.) وەکر. سلک.

لانەواز (هەو.، هەورا.، کە.): مهاجیر، مشەخت، لەماڵ و نیشتمان دەرکراو. لانەوازبوون. لانەوازکردن.

لانەوازی: دەربەدەری، ئاوارەیی.*

لانت (باد.): کۆسپە، جێگایەکە کەمێک بڵندبێ.

لاندک (ئاک.، باک.): لانک.

لانک (باک.): دەرگوش. (ئاک.) لاندک. (بابا.، هەورا.) بێشکە.

لەنگ ولۆری (موک.): لەنگی وکەچی.

لانکەپیچ (ئاک.): پنجە گیایەکە بە زەویدا ڕادەکشێ، لەنێو باغچاندا دەبێ، گوڵی زەردو ووردی بەقەد دەنکە جۆیەکی دەبێ.

لانگرتن: تەرەفدارکردن.

لانگیر: سەگی دڕ.

لاوبوون: گومان، سوو.

لاواز: تەشک زراف، (باک.) جیبقال، پووت، کەمتین، بێ تووک، بێ تیاب، ڕژیی، هەلی، ئیرەتی، مردگ، ناشقۆرت، بزمۆک، دالگۆشت، لەخەر، گەرنسزە، لەر، باریک، زراو، ڕاژیی، وەزا، چەکاڵ، بێ تینی، گەرینە، لاراهی، چیپلاژ، (هەورا.) شێرمردە، چەڵم، چەپچۆڕ (بۆ مرۆیە). ئاواز لە گۆشەیەکەوە، ڕێکابکاتەوە. ــ بوون: چروسانەوە، هەجنین. ــ یی: دڕژانک، کەمتینی، ڕژیتی. بێ تیابی، (باک.) چلەگ.

لاواز کردن: هەجناندن.

لاو: لاڤ: خۆشەویست، دەلال، خوێن گەرم، ڕووال، جحێل، جاحێل، جاهێل، خورت، گەنج. کوڕ، لاوی مـن: کوڕی مـن. ڕەند، تولاز، گەنج، جووان، شۆخ، شەنگ، تەڕلان.

لاوانە: بروانە (لاشیپانە).

لاوانەن: گۆزانەوە.

لاواندن: دڵدانەوەی منداڵ.

لاواندنەوە: میهرەبانی کردن، ڕوودان، گۆزاندنەوە، دڵدانەوە. ڕقـو، ڕقی، ڕقووی گۆرانی.

لاواهی: تکاکردن.

لاوەنان: بروانە: بەلاوەنان.

لاوە: جوایەز، جوودا، جیاواز. بەلاوە: هەندەر، هەندەران، دەرەوە. نێوی پیاوانە.

لاوچاک: قۆز، قەنج، قنج، کوڕەلاو، بژۆن، لاوێکی سەخیی و ئازا، جواچی، شۆخ و شەنگ. نێوی کوڕانە.

لاوچاکی: جحێلی، کۆکی.*

لاوژە (باد.): گۆرانی، ستران، لاژە، لاڤژ، لاوک، جۆرە گۆرانییەکی دڵدارییە. کوڕێژگە، کچ بانگی کوڕ بکا یا لە گەڵی باخۆی بەکاری دەبا. گەورە لەگەڵ گچکە قسە بکا دەڵێ: کوڕێژگە، کوڕە.

لاوژەبێژ: گۆرانیبێژ.

لاوکۆ: کوڕێژگە.

لاوەلا: ڕێگایەکە بە بەرقەدی کێویدا بڕوا.

لاوکبێژ: لاژەبێژ، لاڤبێژ.

لاوک: گۆرانی، ڕاو، (باک.) گالگالک، لاوژە، لاوژ، لاژە، لاڤە. گۆرانی، ژیکەڵە، خۆشەویست، جحێلی، لاوکۆ.

لاوکۆ: لاوی جحێل.

لاولاو: نێوی ئافرەتییە.

لاولاوک: گوڵێکی کێوی و دەستچینە، بەهاری و هاوینییە.

لاولاوە: گوڵێکی ناسراوە تووڵە داوێ و بە دارودیواران هەڵدەچێ گوڵی هەموو ڕەنگەی هەیە و بێ بۆنە، گوڵەکەی وە بۆڕی گرامافۆنی دەچێ و تۆوەکەی بە دژشاوەوە. ڕیزە، ڕیزەکەر. لاولاوەی دەکی. زیلان.

لاولاوەی کێوی: مالوێچە.

لاوێتی: هەرزەکاری، جحێڵی، جاحێڵی.

لاونیو: لارلا.

لاوناى (هەورا.): لاوانەوە.

لاونایۆ (هەورا.): لاواندنەوە.

لاویچ: پڕ بە دەستێکە، (هەورا.) لەویچ، (باک.) بۆقک، لویچ، گۆلم، (ڕۆژ.) گورێل، لاویچێک: مستێک.

لاویژە: تازەجوان.

لاوێن: چۆمێکە سەرووچاوەی لە دێی زێوکە و ماشکانە لە وێوە دێت بە نێو هەردووک لاجاناندا تێدەپەڕێ لەدووای سنووری پیرانێدا تێکەڵ بە ڕوباری نەڵێنی دەبێت.

لاویی: شاخینی، جحێڵی، گەنجی، تۆلازی، جوانی.

لاوییتە (کە.): مەساسە، بیڵەکان، جوورە قوڵینگێکی دووسەر و سووکە سەرێکی تیژو سەرێکیشی پانە.

لاوێتی: جحێڵی.

لاوییژە: لاوژە، کوڕەلاوژە، کوڕیژگە، بۆ بانگ کردنی کوڕان بەکاردێ.

لاویژگە: کوڕیژگە.

لاویی (باک.): جحێلاّیەتی.

لاوینی (باک.): جحێلاّیەتی، لاوێتی.

لاهەڵیچەرپو: بێ مشوور، بێ هۆش، بێ عەقل، کەسێکە بێ مشوور بێ.

لاهێر: زەلامێکی قەلاّفەت زل و ناهەموار و وێ نەچوو، فیلەتەن، مەندەبوور، مەندەبۆر، لەندەهۆر.

لای (باک.): هاتە لای من. کاڤار، هەرێم.

لایەن: لا، کن، نک، لان، لاگیر، لایەنگیر، لایەنگر، بێ لایەن: بێ لایەنگیر.

لەلایەن: لە لای.

لایەنگر: لایەنگیر، لاگیر، پشکەگیر. ـــ ی: لایەنگیری.

لایەنگرتن: تەرەفگرتن.

لایەنگیر: لایەنگر، قایشکێش. ـــ یی: لاگیریی، لاگریی، قایشکێشی.

لای تۆمان باش، خۆش: بێتی بەخۆشی، خواحافیز.

لای ژوورو: لای باکوور.

لای لایێ: کورگانە شەوێ، جوورە گۆرانییەکە دایک لەکاتی نواندنی منداڵدا دەیڵێت. (باک.) بەر دۆلایی. لای لایی کردن: لۆراندن، لۆرین.

لایێ هێ (بار.): وێندەرێ. لە لایێ هێ: لەوێندەرێ.

لە (موک.): دە، لەرێیە: دەرێیە. لەخۆم ڕادەبینم، ئەمز دخۆ ڕادبینم. د، ل، دەددر، (سۆ.، موک.) لەنێو، دەنێو، دە، تۆولۆ، تووێ. (باک.) دە، ژ، چ، نە، (هەورا.) گۆ، نەچ، (لو.) ئەز.

لەئاکاو: جەناکاو.

لەبا: لەکن، لەلای.

لەبات (باک.): ئەندام. ـــ ی: لەبریی، لەجیاتی.

لەبار: ڕێک و پێک، سازگار، زیرەک، کارزان، ڕێک کەوتوو. لە بارابوون: توانایی، لێهاتوویی، قابلییەت.* نارەوا: لاقردیی. ـــ ی: ڕێک وپێکی.

لەبارە: لەحەق، دەرحەق، بەنسبەت.

لەباربوونەوە: زان. برێتییە لە منداڵ بوونی ژن.

لەباک (باک.): فرلداخ باز، دەسیسەباز، فێڵباز.

لەبان (بابا.): جەگەن.

لەبەر: لەبەردابوون: خەریکبوون. لەبەر ئەوەی کەنە. بە هۆ، ژبەر، (جا.) ئەگەرێ، (هەورا.) لەوەر. لەبەردێ، سەبارەت، لەبەرکردن: ژبەرکردن، لەبەرئەوەی: چونکو، لەبەربوون. پێ لەبەرکردن.

لەبەرچی: ژبەرچی.

لەبەرئەوە: بۆیە، ژبەرئەوە. بڕوانە: لەبەرئەوە.

لەبەر ئەمە: بڕوانە: لەبەر ئەوە.

لەبەردان: برێتییە لە لەنێوبردنی ماڵ.

لەبەرچوون: هێنانە دونیای منداڵی مردوو.

لەبەردڵان: خۆشەویست، ئازیز.

لەبەر ڕۆیشتن: ڕەوان بوون، جاری بوون.

لەبتاندن (باک.): جوولاندن، بزاوتن. بلەبتێنە.

لەبتین (باک.): جوولان، بزووتن.

لەبری: لەجیاتی. (هەورا.) جیای.

لەبزیینە (باک.): هەویریی گەنزۆو بادام، لەوزیینە.

لەبکاندن (باک.): ماندووکردن، بلەبکیینە.

لەبکینی (باک.): ماندووبوون، بلەبکە.

لەبلەبی: نۆکاو.

لەبۆ: بۆ، ژۆ، بۆچی.

لەبێ (زا.): بەڵێ. (باک.) ئایایی، چاکە.

لەبییخە (باک.): چتێکە لەسەر برینان دادەنێن.

لەبییر: لەهزر، لەیاد. ـــ بوون: لەیادبوون، فەرامۆش نەبوون. ـــ چوون: لەیادچوون.

لەپ (سنە.): وە لەپ کەوتن: کەوتنەدەست. قەپاڵ (فە.، زا.) لەپی دەست: بەری دەست. (باک.) پەنجە، پێ، دەلاقەرپەنجەرە. لەپ هلاتین: هێرش بردن، دیفاع لە خۆکردن. بجارلەپکان: بە چوار پەلان. (ڕۆژ.) چڵپاندن: سەگ بە زمان کە ئاوی بخواتەوە یا زمان لە چتێکی تردان. (باک.) لەپاندن، فریودان، هەڵخەڵەتاندن (بلەپتینە). ئالّیینۆک، (ڕەوا.، هەورا.، خۆ.) ئارییینۆک، (هەورا.) لەتکەنۆک، (سەق.، هەورا.) نەخۆشەر. لەپی ساوار: (هەورا.) شلەساوار، لەپی برنج: (هەو.) شلەبرنج، (کە.) پلاو.

لەپاکەوتن (ڕۆژ.): لەپێ کەوتن.

لەپەکوتێ (کە.، ڕۆژ.): لەپەکوتی کردن، پەل کوتان وەکو کوێران بۆ چت دۆزینەوە، دەست کوتان، چنگەپڕێ. لەپەوڕوو: بەسەر دەست و ڕووداکەوتن، لەپەو ڕووچوون، لەپەو ڕووکەوتن.

لەپڕ: لەناکاو.

لەپڕا: ژنشکاڤە، نیشکڤە، لەهیکڕا.

لەپک (باک.): دەستەوانە.

لەپک

لەپکە (هەو.، خۆ.): کووڕەکە، دوگمە.

لەپماڵ (ڕۆژ.): کۆکردنەوەی چتمەک بە دەس.

لەپۆرت (هەورا.): نانی هەنجیری.

لەپۆک (باک.): فریوباز، هەڵیلەپتی. ـــ ی (باک.): فریبو، گوڵ پێدان.

لەپن: زۆرخۆر، چڵێس، خۆرا، چل، چلەک.

لەپێش: نێزیک، ژبەر.

لەت: زوولاک، ساد، پارچە، تیلمە، کەر، لەتک، کوت، کەرت، نیبوە، کەرک، لەم، لاتک، نیبڤ، کووز. لەتبوون: پارچەبوون. لەتکردن: پارچەکردن، بڕین، قەدکردن، شەق کردن، پەلکردن.

لەتە (کە.): دەرۆزە، سواڵ.

لەتەچن (هەورا.): سواڵکەر. ــ ی (کە.): دەرۆزە.

لەتەچیینی (کە.): سوالکەر.

لەتەرە (هەورا.): تەشی. سەرلەتەرە: سەرەتەشی.

لەتەرێ (هەورا.): تەشی، سەرلەتەرێ: سەلکەتەشی.

لەتەک: لەگەڵ، لەلا.

لەتەک تۆ: لەلای تۆ.

لەتر (ڕۆژ.، کە.): پاڵ پێوەنان، ــ بردن: بەدەما چوون، بەلاداهاتن.

لەتک: لەت، پارچە، لاتک. لەتکە، پارچەپارچە، نیبڤانی.

لەتکە: لەتکە هەرمێ و سێوو ئیدی و شککراو. لەتکە خۆخ، لەتکە هەنجیر.

لەتکەخشت: زەنگوڵ، ئاجوور، پارچەخشتی ناڕێک، (شار.) خرچان.

لەتکەنۆک (هەورا.): لەپە.

لەتلەتە: پارچەپارچە.

لەت وپەت: بڕوانە: لەتلەت.

لەت وکوت: هەپڕوون بە هەپڕوون.

لەج (باک.): شەڕ.

لەجێگەچوو: ڕاگیراو، لەجێگەچوون: ڕاگیران.

لەجیات: لەبر، لەبریتی. ــ ی: لەباتی، لەبرێتی.

لەچە: بڕوانە: لەچی.

لەچەر: ڕەزیل، چروک، ڕژد، بەرچاوتەنگ، بەرجل، قڕنووس.

لەچەریی: ڕەزالەت، (هەورا.) دەستماڵ.

لەچەک (کە.): لەچک، لفکەی شەدە.

لەچک (هەو.): لچکی پێچی پیاور ژنان، لفکەی شەدە، دەسماڵی ژنان.

لەچی: لەوەی کە.

لەحیم (ع.): لەحیم کردن، ڕاکووتان.

لەخاوە (ڕەوا.): لخاوە.

لەخەم (هەورا.): نۆینە، (هەو.) نۆیین.

لەخەر (شار.): لەغەر، لەڕولاواز (بۆ مەڕو بزن و تەنها بۆ ماڵاتان بەکاردێ).

لەخت (ڕۆژ.): لەش، بەدەن، قالب.

لەختە (کە.): پارچە، کووت.

لەخشە: خەریتە، پلان.

لەخش (ڕۆژ.): جوولە. لەخش بوون: جوولان.

لەخشتە: فریبو، تەفرە، لەخشتەبردن: دەست بە زاخا کردن.

لەخشتەبەر: فریبوبەر.

لەخشیایی (هەورا.): ئێشان. (هەورا.) دڵ لەخشیای.

لەخۆبوردن: دەست لە ژیان بەردان بۆ ئامانجێک.

لەخۆچوون: بوورانەوە، لە هۆش چوون.

لەخۆبوونەوە: کاربردنەسەر بە تەواوی.

لەخۆڕادیتن: لەخۆڕا پەرموون.

لەخۆڕادیتوو: لەخۆڕا پەرموو.

لەخۆدەرچوو: لەخۆبایی بوو.

لەخۆوە: لەخۆڕا.

لەخۆیەوە: سەربەخۆ.

لەدەست چوو: نەمار.

لەدەست چوون: نەمانی شتێک، کە هەبوو. لەدەست دان.

لەدەست دان: لەدەست چوون و گوناە لە خێوی بوون.

لەدەست دەرچوون: بڕوانە: لەدەست چوون.

لەدەست هاتن: پێ کران.

لەدووادان: موافەقەت لەتەک قسەی کەسێکیدا کردن، بۆشل کردن. زۆر لێ قبووڵ کردنی منداڵ و نۆکەر.

لەدووگەڕان: بەدوادا گەڕان.

لەدەم دەرپەڕین: لەدەم دەرچوون. قسە بە هەڵەکردن.

لەڕ: مردگ، مسری، لەخەر، لەغەر، چەکاڵ، چەلم، داڵگوشت، لاواز، بێ تووک، پووت، ئاشقۆرت، بزمۆک، بێ تین، چرچ، چوورچ. ـــ ی: بێ تینی، لاوازی، پووتی.

لەڕاست: لەئاست، لەبەرامبەر.

لەرانەوە: لارانەوە.

لەراندن: لەراندنەوە، لەنگاندن، لەرزاندنەوە.

لەراندنەوە: لەنگاندن، لاراندنەوە.

لەرە: لەرەکردن: لەریان، لەرینەوە، لارانەوەی دەنگ و دەفەو لەرزینەوە و جوولانەوەی لەرەیەکی تەواو: بۆ جوولاندنەوەی گۆشتی ڕومەت و سمت و ڕان و ئیدی بەکاردەبرێ.

لەرزانە: جورە خشڵێکی ئافرەتانە بەکڵاوەوە یا بە شەدەوە دەکرێ. (ڕەوا.) بسکۆڵە، بسکۆکە.

لەڕە (کە.): لاواز، لەڕ.

لەرز (بابا.، هەورا.): لەرزۆک، دەردێکە ئەندام و سەر لەرز دەکات.

لەرزان: بەراد. بوومەلەرزە.

لەرزانەوە: لەرزاندن.

لەرزاندن: ڕاچاندن، وەلەرزخستن، جوولاندن، جماندن، هەژاندن.

لەرزە: جوولە. وەلەرزخستن: جوولاندن.

لەرزەک (باک.): لەرزۆک، شەپڵەلێدراو. (دەر.) جێگایەکی گڵەسوورە دووای بارانە دەبێتە قوڕێکی وا کەسی لێ دەرنەچێ.

لەرزەلەرز: جوولەجوول.

لەرزۆک: (هەو.) لەرزەک، لەرز، لەرزینەک.

لەرزوتا: چۆقان، چۆقین، لە سەرمان یان لەبەر نەخۆشی، (ڕۆژ.) بقەبق.

لەرزین: جەمیین، جوولان.

لەرزیینەک (باک.): لەرزۆک.

لەرزینەوە: جوولانەوە، هەژانەوە.

لەرۆک: لەرزۆک.

لەروو (زا.): ڕووبەڕوو. جوان و ژیکەلە. لەپێش. ـــ ی: ڕووبەڕوویی.

لەرولاواز: چەرمەچەقاڵتە.

لەریانەوە: لەرانەوە.

لەرێگەدەربردن: لەرێگەدەرهێنان.

لەرین: لەرەکردن.

لەریینەوە: لارانەوە، لەنگان.

لەریینەوەی ژێیەکان: لەرانەوەی ژێیەکان.

لەریینەوەی ناچاری: لەرانەوەی بە بێ خواست.

لەز (باک.): بلەز: بەپەلە، بلەزوبەز: بە پەلەپەل، پەلە، تالووکە، ساتی، گورج، زوو. بەـــ : بە پرتاوی، بە تالووکە، بەگورجی، بەزوویی، بەساتی. ـــ بوون: پەلەبوون، ـــ کرن: پەلەکردن.

لەزاندن (باک.): بلەزیینە، تالووکەکردن.

لەزگ: پێگرتن، خەریک. ـــ ی (باک.): جۆرە تفەنگێکە.

لەزگین (باک.): زۆر بەعەجەلە، زۆر بەپەلە، بەتالووکە.

لەزۆ (باک.): بەتاڵووکە، پێشرەس.

لەزیان: (باک.)لەزیین، بەتالووکە.

لەزیین (باک.): تالووکەکردن، هەڵپەڕیین، هەڵخلیسکان.

لەسەر: قەرزار، لەسەرمە: قەرزدارم. لەبەر: (لەسەر تۆ دووریان خستمەوە). پێویست، گەرەک.

لەسەرچوون: وازهێنان لەکارێک، کە دەکرێت. لەبیرچوون.

لەسەرەخۆ: هێوران، هێمن، بەکاوەخۆ، لەسەرخۆ، خوێن سارد، نەخت: نەختە، کەمکەمە، پیچ پیچە، تۆزتۆزە، بەرەبەرە.

لەسەردەستان: لەسەرزان، کاتی زانێ، دەڵ، دەڵەدەڵ، لەسەردەستانە: لەدەمی زانیندایە.

لەسەرکردنەوە: هاریکاری کردنی کەسێک لە بەرامبەر ناحەز.

لەسەررۆ: بەردەوام بوو.

لەسەر ڕۆیشتن: لەسەر ڕۆیین، ئەمر پێ کردن، فەرمان و حوکم کردن.

لەسەر ڕۆیین: لەسەر ڕۆیشتن.

لەسەریەکی: بە سەر دابڕاو، بە سەردا سەپاو.

لەش: قالک، مر، ڕیزە، جستە، لەخت، بەدەن، بەشەن، (باک.) کلۆخ، بەچک، قەن، قالب.

لەش بەبار: نەخۆش، دەردەدار.

لەش پیس: کەسێکە، کە وسڵی لەسەرە.

لەش ساخ: باش، خۆش، لەش پتەو، تەندروست، (باک.) ئیڤنۆتە. لەش ساخ بوون: (باک.) بژیینی، بەدەنساخی، تەندروستی، (باک.) ئیڤنۆتەیی.

لەش ساخی: تەندروستی.

لەش سووک: لەش سڤک. ـــ ی: لەش سڤکی.

لەشکەر (باک.): لەشکر.

لەشکر: بنتۆم، پێگەم، سپا، لەشکەر، (باک.) سوپا، ئوردوو، هۆردوو، هۆردی.

لەشکربەز: لەشکرگە، هۆردوبەز.

لەشکرگا: هێز، هۆردوبەز، لەشکربەز، سپاخانە.

لەشکرداریی: سوپادارییی، سوپاسالار، (باک.) لەشکرزیی.

لەشکری: لەشکری کوردستان: سپای کوردستان، جوورە گۆرانییەکە، یەکێکە لە دوازدە بەندەکان.

لەشگران: تەمبەڵ. ـــ ی: تەمبەڵی.

لەشیر بڕینەوە: منداڵ لە شیری دایک گرتنەوە.

لەشی: تەنانی، بەدەنی.

لەعلی بێ دان (موک.): جۆرە ترێیەکی سوورە و بێ دەنکە، گلووری هێندەی مازوویێکە و خڕە.

لەعل: لاڵ. بەردێکی بە نرخە.

لەغ (کە.): گرێ، دەلۆ. لەغی تێ خست: کارەکەی بە جێ نەهێنا، گرێی تێ خست.

لەغامە (ڕۆژ.): لغاوە، لالغاوە، سووچی هەردووک لای زاری.

لەغەر (کە.): لاواز، لەڕ، بێ تووک. ئەو جۆگەیەیە کە سەری پۆشراوە، نەغەم.

لەغەم (کە.، موک.): جۆگەی سەرپۆشراوە، لەغەر.

لەف، لف (باد.): قووت چوون. لەدەورە ئالان.

لەفەن (باد.): قامیش.

لەق (خۆ.): ئاوەژووی پتەو مەحکەم و قایم. (ئەردە.) لق.

لەقان: لەقیین، پەک خستن.

لەقە: جووتە، جفتە، لووشکە، لەقە ئاویژتن، لەقەلێدان، لووشکەلێدان.

لەقاندن: لەراندن، پەمهێنی دان. لەقە بە دووپێدان: جووتە، (دەر.) جفتە، لووشکە، جیفوک، جووتەیەکە تەنها بە لاقێکی لێ بدات.

لەقەتکان (باک.): خۆشەچینی، گوڵ هەڵگرەوە.

لەقەلەق: هێواش هێواش، لەق ولۆق.

لەقلەق

لەقەم (خۆ.): ڕەخنە، بەزاڤیت.
لەق ولۆق: شەق وشۆق، مرۆی شل و شۆڵ.
لەقلەق: لەگلەگ.
لەقنای (هەورا.): لەقاندن.
لەقین: لەقان.
لەک (کە.): سەد هەزار. (باک.) دەهەزار، تیرەیەکە لە لوڕ و شێوەی ئاخەوتنیان زۆر سەختە.
لەکار خستن: بێ بەهرەبوون.
لەکار دەرهاتوو: بەهرەوار، کارامە.
لەکار کەوتوو: بێ سوود، بێ بەهرە.
لەکان (باک.): کەوانەیەکی دەسکدارە، تۆپی پێ داوێژرێت (ڕاکێت).
لەکۆلەرۆ: نزای بەد.
لەکوێ: جەکۆ، چکۆ، لەکوێیە: چکۆن.
لەکیس چوو: لەدەست چوو.
لەگام (جا.، کە.): گەوج، خوێری، بگەڕ، کەسێکە زۆر ماڵان بگەڕێ، گەڕیدە. ـــ ی (کە.، جا.): گەوجی.
لەگە (هەو): لەگەڵ. لەچی، لەگەچوون: لەجێ چوون.
لەگەڵ: ڤیبیرا. لەگەڵ ئەوەش: گەل ڤێ قاسێ، لەگەڵ ڤی قاسی: لەگەڵ ڤی هەندی: ژوێڤە. لەگە، لەگەل، لەتەک، پێکەوە، دەگەڵ، پەرێی، چنی، لەگەڵ یەک: دگەل هەڤ، پێکەوە.
لەگەن: دەسشۆ، قاپی مس.
لەگەنۆک (باک.): دەسشۆی چکۆڵە، قاپی مسی چکۆڵە.
لەگرە: لێرە.
لەگرنە: لێرە، ئەلێرە.
لەگژ (دزە.): خەریک، مەشغوول. ـــ یی: خەریکی.
لەگلەگ: بەقەدەر کەلەبابێکی زەلام گەورەیە بەڵان لاقی و دندووکی درێژن.
لەگۆبردن: لەسەرمان: لەگۆچوون.
لەگۆچوون: لەجووڵکەوتن.
لەگوینە: لەگینە.
لەگینە (کە.، کۆ.، هەو.): ڕەنگە، پێم وایە، (خۆ.) لەگووینە.
لەل: ناتوانێ بلێ لەل، دەتوانی بلێی لەل.
لەلە (فە.): لانک، بێشکە. دارێکی باریکە چەند جێگایەکی نیشانە کرابێ بۆ زانانی چەندێتی شیری. نۆکەری تایبەتییە بۆ بەخێوکردنی منداڵی چکۆڵە، دایە.
لەلەنگی (باک.): نێوساجی، ناوسێلی.
لەلوە (هەورا.): جۆلانەی منداڵی، ڕاژاندنی ونواندنی.
لەلەیەتی: لەلەیی، لەلایەتی.
لەلو (فە.): لانک.
لەلۆ: جۆلانە.
لەلووە (هەورا.): جۆلانەی منداڵان کە تێیدا ڕادەژێنرێن.

لەلووگ (هەو.): لانکێکە لە نێوانی دوو داری کە هەر یەکە دوو پێی هەیە.
لەلووک: لەیلووک، چەرخ و فەلەکی جێژنان، چەرخ و فەلەک، جۆلانە، لوولک، (هەورا.) لەلووە.

لەلووک

لەم (هەورا.): زگ.
لەماک: فێڵباز.
لەمانە: لەئەم چتە نێزیکانەی دەورویەر.
لەم ئیشە (هەورا.): زگ ئێشە.
لەمە (هەورا.): زگ، سک، لەمەبەدەر: ژڤێ پێڤە.
لەمەڕ: ئی، هی، خۆمەڵ، سەروە کەسێکی بوون، ئارزیی. دەربارەی. سەبارەت.
لەمەوبەر: لەوەپێش.
لەمەودوا: لەوەپاش.
لەمەولا: لەییولا.
لەمبواز: لمبۆز و قورغی فیلی.
لەمرک: ئانیشک، ئەنیشک، هەنیشک، مرک.
لەمبووز (باد.): لمووز، لمبۆز، بە قورغی فیلیش دەڵێن.
لە منت کەوی: بۆهاندان، سوپاست دەکەم، ئافەرین.
لەمیە (کە.): چرا.
لەمپەر (موک.): پشتەک، پشتیوان، پاڵەوپشت.
لەملاوە: لەولامە.
لەمێژە: لەمێژەوەیە: ڕوودا، ژمێژڤە، مێژڤە.
لەمل: لێپرسراوی، بەرپرسیاری.
لەن: دوورگە.
لەناکاو: لەپڕ.
لەناوبەر: لەنێوبەر.
لەناوبردن: لەنێوبردن.
لەناوچوون: لەنێوچوون.
لەناوچوو: لەنێوچوو.
لەناودان: لەنێوبران.
لەناودەر: لەنێودەر.
لەنج: هات و چۆی بەناز، ڕک لە دڵ.
لەنجان: لەش سووکی لەکاردا، پیاوی ئازاو زیرەک لەکاردا، دەلەنجێ.
لەنجە: جوورە هەڵپەڕینێکە، لەنجەولار، لارولەنج، خەرامان، خەرام، ـــ کردن.
لەنجەولار: لارولەنج، خەرامان.
لەندەهۆر: زڕ، زرتەبۆز، کەتە، قەلافەت، زەلام و ناڕێک، تڕتڕە، (باک.) قۆڵاتی، ناهەموار، زڕەدێو، زەبەلاح، زەها، زها، زڕەمێر، لاهێر، مرۆڤێکی زۆر زل و ناقۆڵا.
لەنگ: شەل، (هەورا.) گڕ.

لەنگان: لەرین، شەلین.

لەنگاندن: بۆ جوولاندنی بڕبڕە و مرۆی زلیش بەکاردەبرێ، پیاوی شەل دەلەنگێ، شەلاندن، لەراندن، گوارە دەلەنگێ.

لەنگە: شەلە.

لەنگەر: ڕێز، لەنگەری خۆت ڕاگرە. لەنگەری گەمی و کەشتیان، قافیەی شیعر، لەنگەرگرتن: هاوسەنگ گرتن، لەنگەر هاوێشتن: لەنگەر ڕژهێشتن. (هەر.) تەبەقی ناژەلانە نێو سمیان بریندار دەبێ. بە لەنگەر ڕاوەستانی بالندان لە هەوا لەکاتی فڕیندا بە ڕاوەستانی دەلێن. (باک.) تەزاندن.

لەنگەرگا: لەنگەرجێ.

لەنگێزە: خورە بەباران. بارانێکە بە خوڕ بباری.

لەنگێزەی بەهارەکە هەلساوە خاسە

یا فرمێسکی چاوی سووری بە خوڕ دارژاوەمە.

لەنگی: شەلی.

لەنێو: دە، دەنێو، لە، لەنێو، دوڕ، تۆولۆ، تسوی، لەنێو پاکەتیدا: دەپاکەتیدا.

لەنێوچوون: تێچوون، تێداچوون، مردن، زیان کردن، ڕەنج چوون، فەوتان، لەناو بردن، ڕیپ بردنەوە، ئەچکیینی، (باک.) کەیین، تەفرو توونا بوون، توونـاچوون، تووناو تـوون چـوون، چوونـە نـەبوون، توون بـە تـوون چـوون، تووشی ڕووشەو گێچەلان هاتن.

لەنێوچوو: لەناوچوو.

لەنێوبردن: کوشتن، تووشی ڕووشەو گێچەلان کردن، تەفروتوونا کردن، نەبوود کردن، لەناوبردن، توون بە توون بردن، (باک.) ئەجکاندن، بردنە نەبوون، تووناو توون بردن، تێ چواندن.

لەو: لە ئەو، (هەورامی کۆن) ئەزیج، (فە.) لەی. چونکە، (باک.) بە هۆی. (لو.) لێو.

لەواسە: بەری دەست، لەواسەی پێ: بەری پێ.

لەواشە (سن.): کولێرە لە شەکروشیرە. (هەورا.) قاپی پەل، لەنگەری. (باک.) نەرم، ملایم.

لەوان: قامیشی حەسیری ئەستوور.

لەوانە (کە.): لەوەڕێن.

لەوە: ڕەشە وولاغ، لەوان: گاوان.

لەوەپاش: لەمەوپاش.

لەوەدووا: لەمەو پاش.

لەوەڕ: چەڕا، چەڕە.

لەوەڕگە: لەوەڕگەی هاوینان. چەڕاگە، چەڕوگا. چیرەگەخارا.

لەوەڕان: چەڕان، چەڕیان، چەڕین، چڕان، چڕیان.

لەوەڕاندن: چڕاندن، چریاندن، (هەو.) چەڕاندن، چەڕیاندن، چەلاندن، ڕاچەلاندن: ڕاچڕاندن.

لەوەڕێن: لەوەڕان.

لەوەڕیین: لەوەڕان، چڕین، چەڕان، چەڕیان، چەڕین، چڕان، چڕیان.

لەوەتی: لەوەتی دووهۆ: لەوەتی دووێنێ.

لەوەبەر: لەوەپێش.

لەوەر (کە.): چونکوو.

لەوەڕیی: قابێلی لەوەڕ.

لەوەن: بارییک، ناسک، قەحپە.

لەوەند: لەوهەند، لەوهێند، ــ یش بوون: لەوهەندیش بوون.

لەوتو (کە.): پیس کراو، چلکن کراو.

لەوەندە: جەهیدۆک، گیایەکی بۆنخۆشە.

لەوەندیی (سور.): (سۆر.) ئەنگووچک. (باک.) باریکی، نازکی.

لەوتاندن (باک.، کە.): بلەوتێنە: چلکن کردن، پیس کردن.

لەوچەر: لەوچە، کەسێکە قسەی بێ مەعنا و هەلیت و پەلیت بکات.

لەوچە (کۆ.): زۆربلێ. لەوچر، هەلەوەڕ، هەرزە، کەسێکە ووتەی بێ ماناو هەلیت و پەلیت بکات. دەم و لووتی وولاغ، لەبۆز، لە جنێودا بۆ مرۆیانیش بەکاردەبرێ. (کە.) سووجبەتچی، هەرزەگۆ، زۆربێژ. (هەورا.) لەواشەی وولاخانە. (باک.، ڕۆژ.، کە.) زۆر بلێی.

لەوچەتی: زۆر بلێ یی.

لەوچەلەوچ: قەوچەقەوچ (ئی کەرێ)، (خۆ.) لەوچیینی.

لەوچک (کە.): قەراخ، کەنار، لالێو.

لەودە (هەو.): لۆدەی کا، کادین.

لەودەیی (خۆ.): خانوییکە وەکو ۸ وایە بۆ کا. لەقامیش دروست دەکرێ. لۆدەیی.

لەوەر (فە.): لەبەر.

لەورا (باک.): چونکوو، لەبەروەی.

لەورە (کە.): لەوێ.

لەوزینە: لەبزینە.

لەوس: دەم و لێوی مالاتان، دەم و لێوی ئەستوور. دەوری زار.

لەولاوە (کە.): لارلاوە.

لەوساوە: لەو کاتەوە.

لەولەب (باک.): گۆچانی چکۆلە. ــ ی (باک.): وەکو عەسای چکۆلە.

لەولەوە (باک.): زۆربلێ.

لەوێ: لەئەوێ، لەورا.

لەوما (باک.): چونکوو، وەکوو، چەند.

لەونەش (باک.): نائەهل. ــ ی(باک.): نالەبار، نائەهلی.

لەوێدا: لەوێندەرێ.

لەوێرا: لەوێوە.

لەوێندرێ: لەوێدا.

لەهـ (باک.): پارچە کوت لەت.

لەهاز (موک.، ش.): مەلغە.

لەهاندن (باک.): ئیستیلاکردن، زەوت کردن، مەشغوول کردن، ئیشغال کردن، داگیرکردن.

لەهۆش خۆچوون: بوورانەوە.

لەهیکرا (هەورا.): لەنەکاو.

لەهی (باک.): شێلاو.

لەهییزتن (باک.): لەهیستن، گەمەکردن.

لەهیستن (باک.): لە هییزتن، بلەهیسە، گەمەکردن.

لەهیستۆک (باک): گەمەیەکی چکۆلەیە.

لەی (هەورا.): بەرپە، (فە.) لەو، لەم.

لە یەک چوون: وەک یەک چوون.

لەیرە (دەر.): ئێرە.

لە یەک بەربوون: تێک بەربوون.

لە یەک بەردان: تێک بەردان.

لەیلاج (موک.): قارەمانی قومار.

لەیلاخ: مەحاڵێکی زۆر گەورەیە لە مەڕ خاکی ئەردەلان. (جاف.) کوێستان.

لەیلان: بەردەتراویلکە، سەراو، لینوفەر، نیلوفەر.

لەیلوپەڕ: لولوپەڕ، گیایەکە گوڵی مۆرەو بۆنی خۆشە زۆر جوانە گەڵای گەورەو پانە.

لەیلووک: لەلوگ، لەلوک، لەیلوگ.

لەییز (باک.): گەمە، یاری، هەڵپەڕین، جۆلانەکردن، گەمەیانی کوردی ئەمانەن: بزێ، جەرە، چزێ، دیبک و مریشک، گوورلە، کەرکێ مەلا، لاوێ لێ، مۆمە، سێگاف، سۆراومەما، تەرش، تاوس، تووشتە.

لەییزاندن (باک.): گەمە پێ کردن. تلی دان. هەڤدو ــــ : یەکتر فریوادن، هەڵپەڕاندن.

لەییزین: هەڵپەڕین.

لەییسی (باک.): گەمەکردن.

لەییستۆک (باک.): لەهیستۆک.

لەیی (باک.): لەهی.

لب (باک.): دان، دانە.

لبا: لەمر، لنک، لەکن، لای.*

لباد: نمەد، نەو، نەوە، نەوەد، (هەو.، هەورا.) تاتی، نەمل، نەمە، کا، کەچە، (زەن.) نماوە، (شار.) نەووگ، (ڕۆژ.) نەوو.

لبادە (کە.، باک.): عەبا یا شنیلی لباد، فەرشی زین.

لبادۆک (باک.): جۆرە بەرگێکی لبادی ژنانە.

لبنان: لوبنان.

لپان (باک.): جوولان، بزووتن.

لپر (دزە.): ناقۆلا.

لچ (کە.، جا.، دەر.، فە.، هەورا.، سن.): لەلای خەڵکی سلێمانی لێوی خوارەوەیە. لێو. (خۆ.، گەر.) وولاخ و ئاژاڵی چلێس و نەوسن یا کە فێری خواردنی دەبێ. لێوی وولاخ و ئاژاڵ و مرۆیە.

لچان: لێودرێژ.

لچە (کۆ.): دەمسوورە، (کۆ.) جۆرە ماسییەکە دەمی سوورە.

لچ قەوی (ڕۆژ.): لێوئەستوور.

لچک: لیبفکە، لفکە، لەفکە، لچکی شەدەو پێچ.

لچن: لێوئەستوور.

لخ (سیوە.): لق، لک، (کە.، کۆ.) ئی دار و ئیدیکەیە.

لخار: ساختە، پارووی گەورە.

لخاو: لغاو، دزگیین.

لخاوەڕکە: لغاوەبرکە.

لخوەبۆری (باک.): دەمار سست.

لر: لیر.

لڕ (جاف.): هەناسە بڕکەی مرۆی پییر.

لرین: نەوسن.

لرخە: قرخە، خزە، خییزە، دەنگی لووت و گەروویە، قوورتە، هەناسەی هەرەدوواییی وولاخ و ئاژاڵانە لەکاتی کوژرانەوەدا.

لرخەلرخ: خرینگەخرینگ، خزەخز، خیزەخیز.

لرخن: قڵخن.

لرز: لوز. بادام.

لرفە (موک.): کڵپە، کرپە، هەڵ لووشین. (ڕۆژ.) خواردنی زۆر بە تاسووخ. ــ کردن. ــ ی ئاوێ: ئێلە، گرپە.

لرفەلرف: کڵپەکڵپ، کرپەکرپ، ئاهەنگی ئاوری.

لرف دان: قووت دان بۆ وولاخانە، هەڵ لووشین.

لرگ (کە.، ڕۆژ.): چەشنەگرتییەکی گۆشتییە لەپاش خواردن پەیدا دەبێ. لییر.

لرگاو (ڕۆژ.): لییک، ئاوی دەم.

لرمە (جا.، کە.، ڕۆژ.): گرمە، دەنگی بەسام وەکو ئی ئاوری. گرپە، گرفە. دەنگی تێکەوتنی چتێکە بکەوێتە نێو بیرەوە. گرمەی تۆپی.

لزگە: جەدوەل، لیبسە، پیشوێنی، لیست، لێستە. لزگەی موو: تیسک. لزگەی وانە: جەدوەلی وانە.

لستن: لێسانەوە.

لستنەوە: ئالاستن، ئالێستن، لیستنەوە، لیستن، هەڵ لێستن.

لغاو: گەم، گەمک.

لغاوە: لخاوە، ــ ی زاری. لەغاچە، (ڕەوا.) قەمووچکە، لەخاوە، (هەورا.) لەغاوە، سەرلێف، ــ ی کەوشی: لێڤاسۆلێ.

لغاوەبرکە: سبەینان لە خورینی ئاسنی ساردی پێوەنێ چەند جارێک چا دەبێتەوە.

لغەلغ (ڕەوا.): (هەو.) غلەغل، دەنگی ئاخافتنی کەسێکە کە زمانی لەبەر نەخۆشی بەلغ گرتبێ.

لف (ڕۆژ.، فە.): هاوکار، هاورشان، وەکو.

لفانە (ڕۆژ.): دووانە، جمک.

لفە: دووانە.

لفک (موک.، هەو.، هەورا.، کە.): لەچکە، لەچەک، لچکی پێچی پیاوانە کە لە شانییەوە دێتە خوارێ.

لفکه: لووفک، (دزه، هەو.) لیفکه، لیفکەی گەرماویٚ، لیفه.
(هەو.) لکی شەدەو جامەدانییە کە بەر دەدریٚتەوە.

لفکەشامی: کوودوولفکه.

لف (باک.): دان، دانه.

لفا (باک.): لوا، خوریی بەرخان، بەرگن.

لفان (باک.، هەکا.، زاخ.): جوولان. (باک.) هەوسار، دەستەجلەو.

لفاندن (باک.، هەکا.، زاخ.): جوولاندن، بلقیینه، جیٚ بەجیٚ کردن.

لفای (هەورا.): رژیشتن.

لفک (باک.): لوو، پارچە گۆشتیٚکی رەقە لەنیٚوانی پیٚست و گۆشتدا لەبەر نەخۆشی پەیدا دەبیٚ.

لفکۆک (باک.): پەڵه.

لف لفاندن (باک.، هەکا.، زاخ.): جوولاندنەوە.

لفلفیین (ئامیٚ.): جوولان، جوولانەوە.

لفن (باک.): سووالّەت.

لفنج (باک.): شۆرباوی سەبزیی.

لفیان (باک.): لفیین، جوولان.

لفیینی (باک.): جوولان.

لق: کەل، گولیف، لک، لخ، لاخ، (باک.) چقل.

لقوپۆ: لق وپۆپ، چلوویل، لقوبۆ.

لک (هەورا.): گریٚ، لق، کەل، (هەو.) کەد، (باک.) تا، چقل، گولییف، لکەداری چکۆڵه، چقک.

لکان (بابا.): پیٚوەنووسان.

لکاو: پیٚوەنووساو.

لکاندن (بابا.): پیٚوەنووساندن.

لکوماندن (باک.): بەرخوردن، تیٚک هەڵەنگواندن، بلووکوومیینه.

لکوميين (باک.): بلووکوومیینه، تیٚک هەڵەنگووتن.

لکیین: پیٚوەنووسان.

لگن (هەو.): خشتی کاڵ.

لم (بابا.، کە.): لیم.

لمه (هەورا.): زگ.

لمبۆز: لەمبوز، لەوچه، کەپییلەڤ، شرنه، پۆز، لیپپۆز، (هەو.) لمووز، قەپۆز، دەم و لیٚوی وولاٚخ و ئاژاڵانه. ـــ ی بەرازی: دەم و قەپۆزی بەرازی.

لمۆز: لمبۆز.

لمووز: لمبۆز، موز: ـــ ی بەرازی.

لنج (سل.): (هەو.) لیچ، لیپچق، (موک.) ناریٚک، نارەحەت، ناکۆک.

لندوو: گریٚ و گۆلّی ماست لەنیٚو ماستاویٚدا کە باش نەگیرابیٚتەوە. گلۆت.

لنگ: کەس، چت، مالاٚتیٚکە تاکی جووتیٚکی ساز بکات. ـــ ی گۆرەوی، فەرد، لیینگ، (باک.) لاق، لوولاک. ـــ ی وی لە هات: پیٚی وی بۆ ئیٚمه قر بوو. سرکی تفەنگ: تفەنگ لەسەر لنگه. تاک، تا، دوولیینگ گۆرەوی: جووتە گۆرەوییەک. لنگه، قاچ، دوولیینگ. ـــ بار، دووتا.

لنگدان: تاودان، غاردان.

لنگه: تاکی چتیٚکییە کە جووت بیٚ. (رۆژ.) لنگە دەستار. لنگەفرکه: لنگەفریٚ، لیینگه. لنگەگۆرەوی: لنگیٚکی گۆرەوی، لنگە تەرازوو: تاکیٚکی تەرازوو، پەله، (باک.) گووهەر، لنگەکەوش: لنگیٚکی کەوش. لنگەگوارەو بۆ تاکی هەموو چتیٚکی جووت دەبیٚ. هاواڵ، هاوسەر، لنگبار: تار، لابار، تابار، (باک.) بەستەک.

لنگەبار: تا، (باد.) بەندەک، (باک.) بەستەک.

لنگەفرتیٚ: لنگەفرکه.

لنگەفرکه: لنگەفریٚ، لنگەفرتیٚ.

لنگەفریٚ: لنگەفرکه.

لنگەوژوور: لنگەوقووچ.

لنگەوقووچ: لنگەوژوور.

لنگک (باک.): پیٚی مووبیلیا و هی تر.

لۆ: لۆی پشتیٚند و شەدەی، تووێ: یەک، لۆیەتوویٚ: دووتوویٚ، چووکڵ: چوکووڵ، ٢لۆ: ٢چووکڵ، ٣ لۆ: ٣ چووکڵ. بۆ: دەچم بۆبازاڕیٚ. (فە.، لور.، دەر.) ئەرا. (رۆژ.) بەی. گیایەکی سیٚ جوورە. کەوولۆ: رەنگ تەڵخه، زەردەلۆ: رەنگی زەرده، رەشەلۆ: بۆگەنه. (باک.) کابرا، برا، فلان.

لۆبیا: لە کۆمەڵەی پاقلەمەنییه. لە پاقلّە بچووکتره.

لۆپ (باک.): فەرش لەخوری بەرز. کولرک، گومرگ.

لۆت (باک.): لۆک.

لۆته (شا.): میٚوژیٚکە بە چاکی ووشک نەبوو بیٚ لەنیٚوانی تریٚ و میٚوژی دابیٚ. قرقیله، هەنجیر یا میٚوژیٚکە لەکاتی ووشک کردنەوەدا هیٚشتا تەرایی تیٚدابیٚ.

لۆتره (خۆ.): هەلاٚتن بە گورگە لۆقه.

لۆترەوان: چەنەباز. ـــ ی: جوورە ئاخافتنیٚکە تیپی هەر ووشەیەی سەرە و بن دەکریٚ بۆ راز پەنهان کردن وەکوو: ناچم: چانم، نارۆم: رانۆم. بە قسەی بیٚ تەرتیب و هەروایش دەڵیٚن هەڵبییت و پەڵبییت.

لۆتک (باک.): ـــ لخوە خستن: هەڵبەزینەوە.

لۆتکه: قفه، قایەخ، بەلەمی چکۆڵه.

لۆتکیین (باک.): بلۆتکه، هەڵبەزینەوه، هەڵبەزین.

لۆتی: جحیٚلّی شۆخ و تەڕو دڵتەڕ، هەرزەکار، کەیفچی، (باک.) نەوباش، مەیوون هەڵپەڕیٚن.

لۆتی زەلزەله: (باک.) چەمباز، ئەو کەسەیە لەسەر گوریس هەڵدەپەڕیٚ.

لۆچ: بۆ؟، گرنج، بۆچ؟، (رۆژ.) بەی، قوورمیچاک، گرژ، ـــ ی روو و جلک، گرژی. (رەوا.) کوریشیک بۆبەرگییەو روو، قەمیچەک، ـــ بوون: چییندار، چرچ.

لۆچاوی: گنجاوی، گرژ، کورژ، ـــ ی روو: کۆرمیچەک.

لۆچدار: چیندار، گرژ، چرچ، لۆچ کردن، چین دان، چەرمکاندن.

لۆچی: چییندار، گرژ، چرچ، لۆچ کردن: چیینی دان، چەرمکاندن. ـــ ی: چییندارى.

لۆچ لۆچ: زۆر بە لۆچ، چین چین، زۆر لۆچدار، گرنج گرنج، لۆچ لۆچ کردن: چین چین کردن، بۆ ڕوخسار.

لۆچی: چەرا، بۆچی، لەبەرچی، (ڕۆژ.) بەی، (هەورا.) پچی.

لۆخ (باک.): جلّیبیتاو، بەفر لە توانەوەدا.

لۆخا (هەورا.): مرازیی تەرەب و خۆشییە.

لۆخانە (دزە.): بەزم و شایی و ئاهەنگ. هەزار لۆخانە بەشێکە لە مەعیدەی مالآتی کاوێژکار کە دوای ئەوەی خواردنی دووبارە کاوێژ کردەوە و قووتیدا دەچێتە ناوی.

لۆخەلۆخ (مەر.): لۆغەلۆغ، قرخەقرخ، گەرووگیران، دەردێکە زمان دەئاوسێنێ دوایە دەبێتە هەوا و کێم کە دەربوو ئاسوودە دەبێ.

لۆدە: کای سواخدراو، کۆخ، کادان، (هەو.) لەودە، تەنباری کایە، کادین.

لۆدک (باک.): هەڵبەزیینەوە، لۆدک لخوە ئێخستن: هەڵبەزیین.

لۆر (هەو، هەورا.): لۆرک، لۆر.

لۆراندن (باک.): لالایی کردن، لاواندنەوە و ئارام کردن.

لۆرە: جوورە گۆرانییەکە.

لۆرەپ (کە.): لۆلەپی مەشکەیە.

لۆرتە: ترێی گەیشتووە.

لۆرخ (باک.): لیبیلاڤ.

لۆرک: لور، لۆر، لۆلک، لۆرو جوور.

لۆرو جوور (کە، ڕۆژ.): لۆرک.

لۆریی (باک.): کەسێکە لانکی ڕاژێنێ، جوورە گۆرانییەکە.

لۆریین (باک.): لۆراندن، لالایی کردن.

لۆژەلۆژ (کە، ڕۆژ.): کەسێکە زۆر بێ هێزو بێ تینانە بڕوا.

لۆس (شا.): بەژنی ئەسپپیندارییە ئی لای ئەستوارپی و درێژەکەیە کە بۆ کاریتە دەست بدات. (کە.) بێزار، وەڕەز، لۆس بوون، لۆس کردن.

لۆس بەلۆس (ڕۆژ.): کارەکە تێکچوو و شێوا، بزنێکە گوێی درێژبێ.

لۆش (باک.): نانی گەورە بە بێ هەویرترش.

لۆشک (باک.): کولێرەی بە بێ هەویرترش.

لۆغان (باد.): جیبقنە سپیلکە، زۆر بێ پیزو بێ هێزیی لەڕۆیشتندا.

لۆغەلۆغ: لۆخەلۆخ، لرخەلرخ، دەردێکە زمانی هەڵداسێنی لە دوایەدا لە لایەکەوە هەوای دەکا، کە دەربوو دەحەسێتەوە.

لۆغیین (باک.): گیایەکە.

لۆڤە: گەورە.

لۆڤک (باک.): لۆبیای ووشک، لۆبیا.

لۆق: شەقاو، هەنگاو، لاق، ـــ درێژ: لاق درێژ، لۆقن.

لۆقاندن (باک.): لۆکاندن، غاردان، ڕەتاندنی وولاخ.

لۆقە: هەرۆ، ـــ کردن.

لۆقەلۆق: لۆژەلۆژ، قوورتە ڕۆیشتن، بە قوورتەقوورت، هۆرتەهۆرت، بە قوونەقوون ڕۆیشتن، لەقەلەق، هۆڵتەهۆڵت. شینەمزەلام.

لۆق لۆقین (باد.): شینە سەرکاڵ.

لۆقمە قادی (باک.): شیرنیاتێکە لە ئارد و هێلکەو دۆشاو هێلکە.

لۆقن: شەقاودرێژ، لۆق درێژ.

لۆقیین (باک.): بە لۆقەلۆق ڕۆیشتن (بلۆقە).

لۆک (باک.): لۆپ، ووشتری نێر، گوومەرگ، حەروازهوانی، هەڵبەزهەڵبەز، بلۆک چوون: هەڵبەزیین.

لۆکان: قەلاّتێکە لەکاتی پادشایەتی میرمحەمەد پاشای گەورەی سۆراندا دروست کراوە.

لۆکاندن (کە.): لۆقاندن، غاردان بە لۆقەلۆق.

لۆکە: پەمبوو، (باک.) پرتی، (دەر، باک.) پەمبوو، (دەر.) پەمۆ، (ڕۆژ، هەورا.) پەمە، (باک.) پەمبە، لۆکەیی.

لۆلەپ: ـــ ی مەشکە: لولب، دارێکە هەردووک سەری خڕە دەهەنگڵەکانی مەشکەی دەخرێن.

لۆلک (باک.): لۆرک، پەپوولە.

لۆلکەدز: پەڵوولە.

لۆلۆ (شکا، نە، هـ.): بۆ بانگ کردنی نێرینانی بەکاردەبەن. (موک.) بەو کوردانە دەڵێن کە بە زاراوەی باکووری داخوون. ژێ بابێ، ژێ.

لۆنک: پیست. فۆتە.

لۆو (باک.): لۆبیا.

لۆوک (باک.): لۆبیا، لۆبیای ووشک.

لوێل: ساوەڵ.

لوو: گۆشتپارەیەکی خڕە یا هێلکەییە لە بن پێستی لەشی مرۆڤی پەیدا دەبێ. تشپۆ، (ڕەوا.) تشپۆک، (کە.) لوی، (هەو.) سۆ، پەرزک، (باک.) لڤک. ـــ ی پێوەدووگی: کرک.

لووا (هەو.): بەرگن، (ژا.) تووکی بەرخانە.

لووار (فە.): کومبار، جوورە حەسیرێکە.

لووان (هەورا، کە.): ڕۆیشتن، کۆچی، ڕێک کەوتن، لووای.

لووای (هەورا.): لووان، (فە.) چیینی، چوون، سازان، ڕێک کەوتن، ڕۆیشتن. لووە: بڕۆ، بچۆ. (فە.) لووای بەرە: چوونە دەرەوە، وەدەرکەوتن.

لووبیک (باد.): لووبیا.

لووبیا: لۆوک. لووبیای ووشک: لۆڤک، لۆوک.

لووت: پت، لویت، کەپۆ، کەپ، دفن، بێڤل، بێفل.

لووتەلا: لالووت، عاجزو سل.

لووتەلایی: ڕوونەدانە یەکێک. لالووتی.

لووتەوانە (هەورا.): خەزێم.

لووتبڕاو: کەپوبڕاو.

لووت بلّند: بەفیز، بەدەعیە.

لووتپژان: کەپوو دارسان، بەربوونی خوێنی لووت، لووت هاتنە خوار.

لووتخووار: لالووت.

لووتکە: پڕژم، (شار.) بلۆسک، (کۆ.) کەپک، (هەورا.) لووتەی شاخ، تەپەڵۆکی شاخی، بازگە، قووتکە، قیتکە، بەراز، (گۆ.) تەڤینگ.

لووت هاتنەخوار: لووت پژان.

لووخانە (کە.): بەزم، ناهەنگ.

لووجاندن (باک.): کلک جوولاندن، بلیجیینە.

لووچیین (باک.): کلک جوولان (بلوورچە).

لوخت (فە.): ڕووت.

لوور (ڕەوا.): پندربوونی زوبان و زارەدرای چێژتنی زاخییە.

لوڕ: هۆزێکی گەورەیە، دوو بەشە: لوڕی گچکەو لوڕی گەورە ئەوانە هەمووی چوار لکن: لوڕ، لەک، شوان، بەختیاریی.

لووچکاندن (باک.): بەرگ داکەندن، پێستی تەنک لێ کردنەوە. بلوورچکیینە.

لووچکیین (باک.): پاک کردن، تیکوول لێ کرانەوە.

لووراندن: لووڕین، کووزیین، زووریین، بۆ سەگ و گورگ بەکاردەبرێ، لورلاندن، لیراندن، لیریین.

لوورە: ـــ ی سەگی و گورگی، لووریین: جێگا، (دەر.) لوولە. (کە.) جوورە کورتانێکە.

لوورەلوور: نێوی دەنگی سەگی و گورگی و چەقەلییە کە دەلوورێنێ، (دەر.) لوولەلوول.

لووڕی: جوورە کورتانێکە، کورتانۆکەی دووفلیقانە.

لوڕستان: (فە.) لوڕسۆ.

لوڕسۆ (فە.): لوڕستان.

لووڕک (هەو.، کۆ.): ژالە.

لووریین: لووران.

لووزەو (شار.): ڕێژنە، (موک.) ڕێژەو، بەلێشاو هاتنەخوارەوەی ئاو لە گۆزە ویا دەغڵ لە کەندوو و ئیدیی.

لووس: منداڵی ـــ : منداڵی بێ تووک. لووس بوون، لووس کردن: فەرتاندن، شاییک، شاهییک. (باک.) حوولی، هلوو، هلووس، هییت، پووس، تاس ولووس، لووس وپووس، شووت. تەواو، هەموو، ـــ کردن: شاهین کردن، شلالە: شابیک کردن.

لووساوک: سوولاوک، پلووسک.

لووساوکە بەستن: ـــ ی خووێن: خووێن بە جۆگە هاتنەخوارێ.

لووسکە: نێرینەی حیز، ـــ بازی: نێربازی.

لووس و پووس: تاس و لووس.

لووش (باد.): کولیێرە.

لووشاندن: هەڵ لووشینی بە کەپۆ.

لووشە: (ڕەوا.، خۆ.) لیشمە. (باد.) لووشک. چڵە گیایەکە وەکوو سێ پەلکە وایە لە بنەوە وە پیوازی دەچێ مەیلەو سوورە نێزیکی ئەمژنۆیێک بڵندەو لەسەرییەوە ٥٠ ـــ ٦٠ گوڵێکی گچکەی وورد وەکوو دەسکەگوڵی دەردەکات، سوورێکی سپی پاتە لە دژکوڵیویی دەکەن. (کە.) گریان.

لووشەلووش: وولاخ کە جۆی بیینی ـــ ی دەکات، (دەر.) حرمەحرم، فووشەفووش. لووشەی کەر و ئەسپ و مایین، خرماندن. فیشکەفیشک: گریان، فووشەفووش.

لووشدان: ـــ بە دووپێیان: جووتە، جفتە.

لووشکە: جیفرکە، لەقە، لووشکەناوێژتن: جووتە ئاوێژتن. لووشکە لێدان: لەقە لێ دان.

لووشکەلووشک: حرمەحرم.

لووشیین: هەڵ لووشین.

لووغمە (موک.): قایشێکی درێژە لە زیندا ئاوزەنگی پێوەکراوە، زەخمە.

لووفک (باک.): لفکە.

لووگی: خووێری، (ڕۆژ.) خۆر، بەدەستی بەتاڵگەڕ.

لوول (باک.): حەیزەران، خیزەران.

لوولاک: (باد.) دروێشی، ئێسکی بەڵەکییە، مووچە، (ڕەوا.) سپیلکی پێ.

لوولاق: پیپر، (باد.) چۆقڵ.

لوولاندن (کە.): لووراندن.

لوولە: ـــ گۆزە و ئیتر، ـــ ی تافتەو ئیتر، ملوانەیەکە بەسەر سنگدا شۆڕێتەوە و بگاتە سەر هەیاسە، (باک.) بەریانگ، ـــ ی ئاسن: تیرک، ـــ ی تفەنگی هەرچی بێ، باڵۆڵ، (باک.) بۆرییک، بۆریی، کووریۆڕی، گێسیین، داریی زۆر ئەستوورە دەکرێتە تەختە، (هەورا.) باهور، ـــ ی خاوێن کردنەوە: مرازێکە لە کەرەستەی جۆلایی. لوولەکردن: خەفیزۆک، ـــ ی دار: (باک.) بۆت، ـــ ی چکۆڵە: دارۆپی، لوورە.

لوولەلوول (دەر.): لوورەلوور.

لوولەپەر (باک.): شەپۆلدار، زینەتدار.

لوولەجەگەن: جوورە جەگەنێکە بێ گرێ و گوڵ و لووس هەڵدەچێ و لەسەرەوە گوڵێکی دەردەکات، نێوی پووکە (پووچە) بۆ کورتان و ئالاشی خانوان دەست دەدا و پێش بەندانیشی پێ دەگرن.

لوولەلوول (کە.): لوورەلوور.

لوولە هێن: مەسینە، ئافتاوە.

لوولەیی: وەکوو لوولە.

لوولدان: تێکەوەپێچان، وەرپێچان، (باک.) تاپان، پێچانەوە. (باک.) یەکێکە لەمرازی کەرەستەی تەونی، (دەر.) لوولکە، پەلوو (چێشتێکە).

لوولک (باک.): لوولەی گۆزە یا کووپە، (کۆ.) لەیلووک، لەلووک، پنچە گیایەکە گەڵای پانە بەڵان وەپیوازی دەچێ.

لوولکە (خۆ.): جوورە دێمکەیەکی ئاوییە قامیشێکی تێ خراوە. (کۆ.) لورلوو، نی جۆلایانە.

لوولوو (بابا.): (کۆ.) لوولکە، نی جۆلایانە.

لوولووپەڕ: گیاییکە لە ئاوی ڕاوەستاودا دەروێ بنی وەکوو گێزەرییە لاسکی لووسە بڵند هەڵدەچێ کە گەیشتە ئاستی سەر ئاوەکە گەڵاو گوڵ دەردەکات. لەیلووپەڕ، نیلووفەر.

لوولی (هەورا.): بلوێر لێدان. ـــ ژەن: بلوورلێدەر.

لوولێنە: گزسکە.

لوونگ (زەن.، کەل.): فۆتەی گەرماوییە.

لووێچ: پڕ بە دەستێکی درێژووکە کراوە. لاویچ، (باک.) جەلک.

لوێنه (زەن.): ناشەوان.

لوویی (کە.): لوو.

لوویت (کە.): لووت، کەپۆ.

لووێته (فە.): ڕووت.

لویس (کە.): لووس.

لویشکه (کە.): فیشکەفیشکی وولاخە کە داوای ئالیکی بکات.

لویشکاندن (کە.): لووشەلووش.

لها: نێرە.

لهفه (باک.): جوورە پێچێکە، مێزەر.

لهوّن (هەورا.): پارچە خاکێکە لە هەوراماں کە بەشێکی کەوتۆتە عێراق و ئەویدی کەوتۆتە ئێرانەوە.

لێ: لە ئەو: لێیم وەرنەگرت: لە ئەوم وەرنەگرت. لێ وەرگرتن: لە ئەو وەرگرتن، لێ دروان: لە ئەو دروان، لێ دان: لە ئەودان. ئەوێ کەسی لێ نەبوو. ـــ بوور: بەخشەر، چاوپۆش، ـــ بووردن: بەخشین، چاوپۆشی. چونکە. (باک.) ئۆغ، بەلاّن، بۆیە، چونکو. لەکاتی قسەکردنی لەگەلّ ژنان بەکاردەبرێ.

لیانی (هەورا.): هێلانە.

لیان: جوولاّن.

لێ بەربوون: تر، تس کەندن. دەست لێ بەربوون، کۆتایی بە کاردان.

لێ بەشکراو: بەسەردا بەشکراو.

لێ بەش کردن: بەسەردا بەشکردن.

لێ بڕان: ئارەزوو، خەبات، حەزکردن. کورتی هێنان، کەم وکورتی تێ کەوتن.

لێ بڕاوبوون: خەریک بوون، بڕیاردان، خۆش بوون.

لێ بردن: تێراکردن، تێرۆکردن.

لێ بووەوە: پەڕیو.

لێ بوورەر: بەخشەر، چاوپۆشی کەر.

لێ بوردن: بەخشین، چاوپۆشی، خۆکردنە قوربانی، وازلێ هێنان.

لێ بووردوو: لە خۆ خۆشبوو، فیدایی.

لێ بوورین: بەخشین، لێ بووردن، چناویەرد، لێ وەروونەهێنان، بوورین، بەسەر چوون، وەرِوونەدانەوە.

لێ بوون: لێوەبوون، وەبوون.

لێ بوونەوە: لێک بوونەوە، جوێ بوونەوە، پەڕاندراو، لێ فرێدراو. تەواو بوون، تەواوکردن، لە کار بوونەوە، کۆتایی بەکاردان. گەلاّ لە داربوونەوە، لێک جوایز بوونەوە.

لێپ: فێلّ، فریو، (باک.) فەرەج.

لێ پرس: پرسیارکەر. لێ پرساو، بەرپرسیار. پرسکەر، پرسیار.

لێ پرساوی: بەرپرسیاری.

لێ پرسین: پرسیار لێ کردن.

لێ پیس کردن: نەخۆشییەک، کە تەشەنە بکات و چاک نەبێتەوە.

لێپۆک (باک.): قەشمەر جاڕ، شایانی قەشمەری. (باک.) ـــ ی: قەشمەر جاڕی.

لێ پێچانەوە: سۆراغ کردن و پرسیارکردنی چتێک.

لێپوو (فە.): لێوار، کەناری ئاو.

لێ تێک چوون: بەسەرچوون.

لێج (باک.): لیچ.

لێچەک (هەورا.): لەکی پێچی سەری یا چتێکی لە گەردن ئالاّندن.

لێچوو: موشەبیەهـ (ڕەوانبێژی).

لێ چوواندن: وێ چوون، تەشبیەکردن، وێچواندن.

لێچوون: دەلاّندن (بۆ ئاو)، ڕەنگ و چڵک لەبەر ڕۆیشتن. (کە.) وێچوون.

لێخەفتان: بە تەنگەوە بوون، هەولّدان. لێ نەخەفتان: سەرسەرەکی.

لێخراو: لە کار دەرکراو.

لێخرێنەوە (باد.): شەمچە.

لێ خستن: لێ خشاندن، (باک) کوتان، لێدان (لێخە).

لێ خشان: لێ خران.

لێ خشاندن: لێ خستن.

لێخن: شلوێ، شێلوو.

لێ خۆشبوون: لێ بووردن.

لێدان ڕۆیشتن: سەری خۆ هەلّگرتن و ڕۆیشتن.

لێخوران: ئاژووران، ڕاتران.

لێخورە: باژۆ، بڕان.

لێخورین: ئاژۆتن، ڕادان، ڕاناندن. (دەر.) ڕانان.

لێدان: هەرشاندن، هەرستاندن، (هەورا.) مەژەند. چت بە دزی شاردنەوە.

لێ دراو: کوتراو. (باک.) هیلە.

لێ دەرکردن: تەرح (ژمارە).

لێ دان: (دەر.) بالەی، کوتەکدان، تەپ کرن، (باک.) تەپساندن، ژەناندن، ساتن، گەش، شاناندن، شۆپ.

لێ دوو: چەرپاندن.

لێ دووان: شەن و کەوکردن، تەنقیدکردن، تەوس لێ دان. لێ ئەکۆلان.

لێڕ: لێڕەوار، جەنگەل، جەنگەلستان، دارستان، بێشەلاّن.

لێر (فە.): لیبیک، ئاوی زار.

لێرە: (باک.)ئێرەهە، لەئێرە، لوێرە. لێرەیە: لەئێرەیە.

لێزان: زانا.

لێ زانین: زانین.

لێزم (باک.): خزم.

لێزماو: سەیل.

لێزمە (هەورا.، شا.، زەن.): خورەمە باران، ڕێژنە.

لێزمتر (باک.): خزمی دوور.

لێزمتی (باک.): خزمایەتی.

لێزین (باش.): گەپ، گەمە، یاری.

لێـژ: نشێو، جێگـای سـەرەوژێر، سـەرەبەرەوخوار. ـــ وە بـوون: سەرەوژێربوون.

لێژاو: ئاوێک، کە لە شوێنێکی بەرز لێژ بێتەوە خوارێ.

لێژایی: نشێو.

لێژەلێژ: کۆمەڵەداری لەسەر یەکتری دانراوە.

لێژنە: دەستەیەکە لە چەند کەسێک پێک دەهێنرێ بۆ لێکۆڵینەوە و بڕیار دان لەسەر کارێک.

لێسان: لستن.

لێسانەوە: لستنەوە.

لێسە: جۆی سووێرو برژاوە لە جیاتی خووێ دەدرێ بە ماڵاتان. ماڵە، ماسنج.

لێستە: لزگە.

لێستن: لێسان، لێسی، لستنەوە.

لێسکە: مرازێکە ناوی کەوچکی داری پێ لووس دەکرێت لەدووای قووڵ کرانی لەباتی ڕەندەی.

لێستنەوە: لێسانەوە، لێسینەوە.

لێشاو: لافاو، سیلاو.

لیبیف: داری خورما تووێکڵێکی سووری تەنک فڕێ دەدا خەڵک بەکاری دێنێ بۆ شووشتنی قاپ و قاچاخ لیبیفی پێ دەڵێن. لێف.

لێفە: لێفەشڕ، لیبیڤ، مێشرەف، ئۆیەر (ئی سەرەوەیە) (باک.)، ئۆیەری (ئی چکۆڵەیە).

لێڤ (باک.)**:** لێو، کەنار، لێڤائاڤی: کەنارئاو، لێڤاچیێ: کەناروبن چیا، لێڤاسۆلی: لغاوی کەوشی. سەرلێڤ کرن: بەسەری لێوان ئاخەفتن.

لێڤۆک (باک.)**:** لێپۆک، قەشمەرجاڕ.

لێ قەوماو: بەدبەخت، خاکەسار، خەمناک، چارەڕەش، بەسەزمان، بەستەزمان. هەژار، بێچار. تێماو، ناچار.

لێک: لە یەک، لەیێک، لێک دابڕان: لە یەک هەڵبڕان. لێک بوون: لە یەکتری زیزبوون.

لێک بوون: لێک جووێ بوونەوە.

لێک بوونەوە: جووێ بوونەوە، دووپارچە بوون.

لێک بڕان: لێک دابڕان، لێک جودا بوونەوە.

لێک لادان: خۆ تەریک کردنی دوو کەس بۆ ئەوەی بەرەو ڕووی یەک نەبن.

لێک کردن: لەیەکتری جوداو زیزکردن، دوو خۆشەویست لێک جووێ کردنەوە، بێ بەش کردن، بەری کردن، وێک چوون.

لێک کردنەوە: لەیەکتری جووێ کردنەوە، دووکەسی شەڕکەر لێک جووێ کردنەوە، جووێ کردنەوە.

لێک پەترکردن: مزایەدە. زیادکردنی نرخ.

لێک نێخستن (باد.)**:** بەشەڕدان.

لێکدابڕان: لێک بوون، هەڵبڕان، دوور کەوتنەوە.

لێکدالێک: یەک لەسەر یەک.

لێکدان: د بەر هەڤدان، دوو یا چەند کەسێک لە یەکتری بدەن.

لێکدانەوە: فەلسەفە، بەراوردکردن، لێ ووردبوونەوە، ـــ ی دەنگ و باس. ڕاڤە کردن.

لێک کراو: بەشخوراو، بەشبڕاو، بێ بەش، هەڵبڕاو.

لێکەوتن: عەزل بوون، هەژاربوون، وێکەوتن، لە پایەو پاسایان بوون.

لێ کەوتنەوە: هەژاربوون.

لێ کەوتوو: هەژار.

لێک خشان: بە یەک کەوتنی ڕووکەشی دوو شت.

لێک خڕان: لە یەک هەڵبڕان.

لێکچوون: بە یەک چوون.

لێکچوو: بە یەک چوو.

لێک خستن: لێکدانی دوو چت.

لێک دوور کەوتنەوە: لێک هەڵبڕان.

لێکەوت: شایان، لێوەشاوە.

لێک فەکرن: لێک کردنەوە، دابەشکردن.

لێک کردن: لە یەک کردن. (بابا.) وێکچوون.

لێکراوەوە: پەڕاو، پەڕاندراو.

لێک کەوتن: بە یەک کەوتن.

لێک کراو: بەشخوراو، بێ بەش، بەش بڕاو.

لێ کردن: بارکردن، بێ بەش کردن، عاجزکردن، دەغڵ لە ئاش کردن، هاڕین، لە ئاو کردن: نەهێشتنی ئاو بخواتەوە. ڕێچوون، پێچوون.

لێ کردنەوە: پەڕاندن، پچڕین، پچڕاندن، لێ فڕێدان. ـــ ی گوڵ و میوە: چنین، چنینەوە.

لێک نران: قوچان، چوقان.

لێک نان: قوچاندن، تترووکاندن، داخستن، چوقاندن.

لێک هەڵبڕان: ترازان.

لێک هەڵبڕین: ترازاندن.

لێک هەڵوەشان: لەبەر یەک چوون.

لێکۆڵینەوە: وێ کەوتن، لێ قەکۆڵان، ژێر و ژێر ئانین، لەبنچینە دەرهێنان.

لێ گەڕان: وازلێ هێنان، بەردان، بەرەڵاو ئازاد کردن، بەلاوەنان. وە شوێن کەوتن، لەدوو گەڕان، وە دوو کەوتن، لێ گەڕیان، لپەی گەڕیان، پێڕەگەڕیان.

لێ گەڕاو: وازلێ هێنراو.

لێ گرتن: ڕەخنە گرتن، بەژاقیت، عەیب لێ دۆزینەوە، هەڵبژاردن، لێ ژمارکردن، لێم مەگرە: بە عەیبی مەزانە لە من.

لێ گرتنەوە: تەنینەوە، لێ بڕین.

لێ گۆڕان: گومڕابوون.

لێڵ: تێکڵ، شلوێ، شێلوو، لێڵ بوونی هەوا، لیخن.

لێڵ بوون: شێلووبوون.

لێلات (باک.)**:** پان، تەراز.

لێلاڤ (باک.)**:** شلێوە، باران و بەفر بە تێکەڵاوی هاتن.

لێلاو (هەورا.): شلوێ. ــ ی: ئاڵۆزی و شێوانی چاو.

لێلایی: کوێرایی، (لێلاییم گاتێ).

لێڵ (جا.): لەگەڵ.

لێ لێ (شکا.، جز.، نەهـ.): کەسانی مێیینـەی پێ بـانگ دەکرێ، جووره گۆرانییەکە.

لێم: لەمن.

لێمان: لەنێمـە. خواردنێکـە هـەزم نـەکرێ و ببێتـە هـۆی نەخۆشی دەڵێـن لێمانیتی.

لێمشت (باک.، سۆ.، هەو.): لافاو وسێلاوی قوڕاوی.

لێمۆ: لییمۆ.

لێنان: ئامادەکردنی چێشت.

لێنیی (باد.): لێنراو، چێشت.

لێنگیز (ڕەوا.): چۆڕاوگەی ئاوێیە، ئاو لەبەر هەر چتێکی بڕوا. (شا.) تۆفان، سێلاو، بارانێکی بە خوڕەم ببارێ، هەستانی ئاوە.

لێو: لیف، لچ، لەواسە، لەو، بە ژێر ــ کردن: شاردنەوە. قـەراغ، کـەنار، لێوار، (هەورا.) دەلق: چتێکە وەکوو (خەرقـە) وایـە. لێـو ئەسـتوور: لـچ قەوی.

لێوە (قوتبەیی، ڕۆژ.، کە.، فە.): فرۆی شل، شیری ژەک بـەکوڵاوی، کـە شل بێ لێوەیە، کەتوند بێ کەرەیە. شێتی، فێ، لێودار، لێوپاک: فێدار.

لێوەبوون: لـێ بوونەوە، تەواو بوون، لێک جووێ بوونەوە.

لێوار: قەیار، کەنار، قەراغ، ڕۆخ، دەماوەڵ، ڕووخ.

لێوان: پەرداخی ئاو.

لێوەخۆ کەوتن: خۆ بۆ ئامادە کردن.

لێوەرگرتن: شت لـە یەکێ وەرگرتن.

لێوەستان: تەماشا کردن.

لێ وورد بوونەوە: بەراورد کردن، سەرنج دان.

لێوڕێژ: لەسەر ڕژانەوە، ــ بوون: ترهان، ــ کردن: ترهاندن.

لێوستان (دەر.): نۆڕیین، تەماشاکردن.

لێوەشان: لێهاتن، لایەق بوون.

لێوەشانەوە: بەژمێر، توانا، لێهاتن، ژێ هاتن.

لێوەشاندن: لایەق پێ دیتن.

لێوەشاو: لێهاتوو.

لێوەلەرە: لێوە لەرزە لە سەرمان یا لەبەر گریان.

لێو ئەستوور: لچ قەوی، لچن.

لێوەلەرزە: لێوەلەرە.

لێ هاتن: لـێ هەڵاتن، گان کردنی مـاڵات و وولاخانـە، لـێ وەشانەوە، ژێ هـاتن، (هـەورا.) دومبەڵێکـە لـەنێو زگـدا پـەیدا دەبـێ ئەگـەر تـا ٢٤ کەژمێران نەیکوژێ پێ نامرێ.

لێ هاتوو: لێوەشاوە.

لێ هەڵاتن: لێ هاتن (گان کردنی ماڵات و وولاخ)، لەدەست فیرار کردن، ئەستێرەی بەخت درەوشانەوە.

لێ هەڵسوون: تێ هەڵسوون، سووین.

لێ هەڵگەڕانەوە: بادانەوە، پەشیمان بوونەوە.

لێ هەڵگەڕاندنەوە: پێ بادانەوە، پەشیمان کردنەوە.

لییان (هەورا.): کونێکە لە دیوارێدا لە زستاندا میـوەی تێـدا هـەڵدەگرن و زاری دەگرنەوە، بۆ هەموو جێگایەکی ئەو تۆ بەکاردەبرێ کە میـوەی تێـدا بشاردرێتەوە.

لییاو: شەپۆڵ.

لییپ: لزگە، سێ ــ: سێ لیزگە.

لییان: پڕبوون.

لییاولییپ: پڕاوپڕ.

لییۆر (کە.): لمبۆزی بەراز.

لییۆک: قەشمەرجاڕ.

لییت (هەورا.، فە.): لووت، کەپۆ، پت.

لییتاف (باک.): لیتاو.

لییتاو: (باک.) لییتاف، لییتە، قوڕاوێکی شلە.

لییتە: قوڕێکی زۆر شلە، لییتاو، بێرم.

لییتۆکە (باک.): پیس، ناپاک.

لییچ (هەو.): لییچق، چتێکە شل وگربێ.

لییچاڵ: مورەببا.

لییچق: چتێکی شلە بەدەست و ئیدیکەوە دەزووڵە بکات و بیگری. لنج، (هەو.) لیچ، لییچ، لیینج، (کۆ.) لیینچق، (هەورا.) لینجاو.

لییر: کەمۆرانە بە لەشـی مرۆیـدا هەڵگـەڕێ یـا بیگـەزێ قنچکەیـەکی لـە لەشـی مـرۆی پـەیدا دەبـێ دەرنـابێ و دەڕەوێتـەوە. (ژەن.) لـیر، (ڕۆژ.) لرگ.

لییراندن (باک.): لووراندنی گورگی و ئیدییە، بلوورینە.

لییرین (باک.): بلییرە، لووراندن.

لییرە: سکەی زێڕە، لیرا.

لییزوان (باک.): گەمەکەر.

لییژنە (شا.): گزرە، گیشەدار، تایەی دار.

لییس (بابا.): لییسی کوێری: شـەڕی کوێرانـە، داپڵۆسـین و لێکـدان. کۆترخـان، (بـاک.) ئـەنزێل. (کـە.، جـا.، مـەر.، بـاد.) کووتـەک، (کۆ.) مرخە، داردەستێکی ڕاستە کە هیچ سەرێکی خووار نەبێ. لیس لێدان: بە کووتەک لێدان. (باک.، هەو.، ڕەوا.) هێلانەی کۆترانە لـە بن گوێ سووانانی دروست دەکەن. (ڕۆژ.) جقە، هێلانـەی مریشکانە لەسەر دارو پووش و هەڵاشی دروست دەکەن جێگایەکە پێویستە بڵندبێ.

لیساندن (باک.): باڵندە دە هێلانەکردنەوە، بلیسیینە.

لییسە: لزگە.

لییسک (هەورا.): زەنگەتەی ترێ. (ژەن.) تیشک، ــ ی خۆر.

لییسۆکە (شار.): بەردێکی پڕ بـە چنگییـە یا بـە قـەدەر هەنارێکییـە کـە لووس بێت.

لییسهان (باک.): هەڵنیشتنی باڵندانە لە هێلانەدا یا لەسەر لکی داران.

لییشمه (جا. ، خۆ.): لووشه (گیا) ، خشت وخاڵ، چرپ وچاڵ.

لییفەڕوو (فە.): ڕیخۆڵە.

لییف (دەر. ، باک. ، کە. ، ڕۆژ.): لێفە، بژیی گیایانە، تیکوولّی دارە خورمایە کە سووک و تەنکە قاپ و قاچاخی پێ دەشۆرێ.

لییفە: لفکە.

لییفک (باد.): کودورولییفکە، کووکەلەی زەرد.

لییفکە (هەورا.): لفکەی خۆ پێ شوشتنێ، (باک.) لییفک. لفکەی پێچانیشە. (هەورا.) لفکە.

لییفۆک: لیبۆک، هەزەلی.

لییق (بابا.): لییچق.

لییقە: ــ ی مەرەکەبی.

لییقەلییق (باد.): قاقای پێکەنینی.

لییک: بزاق، بۆراک، ئاڤدم، ڕیینگاو، ئاوی زار، لییگاو، (باک.) چڵم، ئاوی کەپۆە.

لییکاو: ئاڤدم، لیک.

لێکردنەوە: میوە لە دارکردنەوە. دوو یا چەند چتی پێکەوە نووساو لێک جووایەز کردنەوە.

لییکن: لرگاو.

لییل (باک.): جوورە دوورپشکێکە. پێستی داری، تیکوولّی داری. ــ کردن: پاک کردن.

لییلاڤ (باک.): قوڕێکە تێکەڵ بە بەفری تواوەوە بووبێ، لۆرخ.

لییلک (باد.): هەڵووک. (کۆ. ، باد.) قایشی چیغیە.

لییلووپەر: نییلووفەر، بەنونی.

لییم (موک. ، باک. ، سور. ، فە.): قەوزەی ئاوی. دارێکە. لیمۆ، لیمۆن. نێوی ئافرەتانە.

لییمدار (موک.): (هەو.) لییودار. (باک.) بسیلکەک.

لییمانە: گرییمانە، بڵییمانە. ئەو تەڕاییەیە کە لەگەڵ کارو بەرخان دەبێ، تەڕایی کارو بەرخانە دووای بوونیان بۆ منداڵیش بەکاردەبرێ وەکوو چڵم وایە. میینای دەریایانە، یانی جێگای بە لییم، جێگای لییمدار، لیمدار.

لییمۆ: ترنج، ترنجۆک، دارێکە بە بەرەکەشی هەر لیمۆ دەڵێن.

لیینە (زێ. ، ئاک.): کووپەی ئاوی.

لیینجاو: لییچق.

لیینج (ڕۆژ.): لییچق، چەسپ وەکوو چەسپی چریش و ئیدی.

لیینجق (کۆ.): لییچق.

لیینجی: لنک.

لیینگ: لاق، لنک. تاوەی چێشتی.

لیینگە: لنگە.

لیینگەفڕکە: لنگەفڕکە، لاق لە زەوییەوە وەژاندن، منداڵ لە زیزبوونێدا و مەڕو بزن و ئیدیکە لە سەربڕینێدا.

لیینگدان: غاردان، بەزیین.

لیینی (هەورا.): ماڵی، کەوی، خانەکی.

لییو (بابا.): لییمی وورد، خیزیی وورد، لم. ــ دار: لییمدار. بسیلاک.

لییوان (باک.): داڵان، هەیوان، پێشخان، لیوان.

لییوە (زمن.): شیپ، دیوانە.

لییویی (هەورا.): وەرگەڕاو، سەرەوژێر.

لیی یان (باک. ، شەم.): کەوشی دارە لەسەر بەفریی پێوە دەڕۆن. ما. (فە.) مێ.

م: تیپێکی ئابێی کوردییە. (باک. ، شکا.) مـن (تەنها بۆ تیپەڕ بەکاردێ) ، م داتە: من دامە تۆ، م گرت: من گرتم. م کوت: مـن گوتم. م: ڕاناوی لکاوی: دەستم.

ما (دزە. ، خۆ. ، باک. ، بار. ، جا.): چیا، ئایا. چما، ئەرێ؟، ما بڕوا چییە؟، بۆچی ئەگەر بڕوا چییە؟، ئەرێ ئەگەر بڕوا چییە؟، بۆچ، لۆچی؟، چی، ئەدی. مێ، کارەمایە: کارەمێیە. ئەدی، ما نایەوێ: خۆ نایەوێ. ما چ بکەم؟: ئەدی چ بکەم؟. غارو هۆلی مەراز. (پژ.) بۆ، بۆچی، ما باکەی؟: بۆچی بانگ دەکەی؟.

ماء: بالاّندنی بەرخانە. ــ کردن: بالاّندن.

ماء ماء: بالەبالی بەرخانە.

ماپارە: نێوی ئافرەتییە.

مات (موک.): بەپەرۆش، پەرۆشدار، کز. ــ بوون: پەنگ خواردنەوە، هەست لە خۆبڕین، چرچە لە خۆبڕین. واق وڕماو شاش. ــ کردن: تاساندن. بێ تروسکە. دیینج، کش ومات، کژومات، بێدەنگ، دژ، دز، گڕ، داکەوتن، ووست، کپ، بێ دەنگ. قوولکەی مەڕمەڕینییە و ما تێنی تێدا دەکەن. (ڕۆژ. ، کە.) تکە.

ماتە (کە. ، کۆ. ، ڕەوا.): بە نزیک گەیشتنی میوە و تەڕەکاری دەڵێن (میوەی فەریک) . ــ بووە: فەریک بووە. بەردی جەهەننەم. برژاندنەوە.

ماتەمات: بە ــ : بە هێواشی، بێ دەنگ.

ماتۆرە (باک.): بێ میقدار، پەست، نزم، بێ نرخ.

ماتێن: مەڕمەڕێن، (کۆ.) مووشانە، (هەو.) ماتانێ، (شا.) میتینی، (بابا.) مووشێنی.

ماتی: کڕایی، بێ دەنگی، کاسی، بێ هۆشی، ئاسایی.

ماتیین: جوورە تفەنگێکە.

ماچ: ڕامووس، مۆچ، مووچ، ماچک، (باک.) ماچۆ. ــ کردن: ڕامووسیین، ڕامووسان، ڕامیسیین، ڕامووساندن.

ماچان (هەورا.): مەواچان، دەڵێن، دەبێژن.

ماچە (کە.): ئێستریی مێ. (فە.) جوانوو.

ماچەنکێ (کۆ.): جوورە قومارێکی جگێنییە بە پتە لێ دەدرێ. (موک.) مەحانچێن.

ماچک (باک.): ماچ.

ماچۆ (ژا.، شەبە.، هەورا.): دەڵێ، (باک.) ماچ.

ماچوموورچ: دووکەس هەر یەکتری ماچ بکەن.

ماچی (هەورا.): دەڵێ.

ماچیچکۆک (بار.): سێچکە.

مارخ (باک.): فاسیلەیەکی جوێ کەرەوەی تیپرانە یەک لە یەکی.

ماخەر (ڕۆژ.): ماکەر.

ماخۆ (ڕۆژ.): خاوەند، خێویی، ماڵخۆ.

ماخۆلیا: ماخولیا، سەوداسەر، گراو، دڵدار، دێوانە، حەبداڵ، گێژ، خەمخوار، خەمخۆر.

ماخوولیا: ماخۆلیا، ـــ یی: دێوانەیی، گراویی، دڵداری، خەمخواریی، خەمخۆری، گێژی.

ماخوولیا: ماخۆلیا، ـــ یی: دێوانەیی، گراویی، دڵداری، خەمخواریی، خەمخۆری، گێژی.

ماد (باک.): ڕەنگ، چارە (چهرە)، میزاج، مادیّ وی چوویە: ڕەنگی زەرد هەڵگەڕاوە، ڕق. ـــ کردن: ڕق هەستان. مادیّ من ژیّ مایە: لێی دڵگیر بوومە. کورد.

مادا: کورد.

مادام: جوورە پارچەیەکی لۆکەیی و ڕەشە.

مادانگ: قەلادە.

مادانی (باک.): جوورە بوزوێکە.

مادە: شت. (بابا.، هەو.، هەورا.): دۆشەگەڵەی نانییە. (دەر.، هەورا.) کولێرە تەنک و ناسک و گەورە و خڕە کە بە تەندووری برژابێ. (خۆ.) هەورامانی، (دەر.) نانەشینە. برین پێچان.

مادەک (باک.): گامێش.

مادەکریی (باک.): بەدخوو.

مادخوەز (باک.): شاد، پەسند. مادخووز کراو: پەسندکراو.

مار: ئەژی. ماریّ کەرانە. (باک.) جوورە ناسکێکە. ـــ گەزتوو: مارانگاز.

مارۆژۆک: مارێژۆک. گیاییکە لە هەوەڵی شەوێدا تا بەیانی بستێک بڵند دەبیّ کە ڕۆژی لێدا پیر دەبیّ. ئەو گیایە لەکاتی بارانەدا دەبیّ، بە هێلکەوڕۆنەوە سوور دەکرێتەوە.

ماران: سەرداو، جێگایەکی ساردە بۆ تێدا ڕا گرتنی شەراب و زەخیرە.

مارانە

مارانە (فە.): مۆرانە.

مارانگاز: مارگەزتوو، گەزتە. مارانگەزتوو. چارەی لە کوردستاندا ئەوانەن: ١) ترياک. دەڵێن: کەمێک جێگایەکەی بکڕێنریّ و ترياکی لەسەر دانریّ بەڵاّن ترياکەکە تەڕ بکریّ ئەوسا دانرێت. زۆر تاقی کراوەتەوە بۆ دووپشکیش زۆر باشە. ٢) ئاور. دەڵێن: جێگایەکەی کەمێک دەکڕێنریّ پۆلووی ئاوری لەسەر دادەنریّ ئەوسا کەمکەمە ئاوسارییەکەی دێتە خوارەوە تا تەواو دەنیشێتەوە. بۆ دووپشک زۆرتر تاقی کراوەتەوە. ٣) پووشووی نێوداری. دەڵێن: ئەو پووشووەی کە دەیکوشن وێک دێتەوەو کە بەر دەدریّ زل دەبێتەوە بە ئاور بکریّ و لەسەر جێگای مار پێوەدراوی دانریّ تا هەمووی دەسووتیّ ژەهرەکەی تەواو کۆ دەکاتەوە و دەیکاتە پلۆق و دەردەبیّ و کابرا لە مردن ڕزگار دەبیّ. ٤) پەڕی تاوسی. دەڵێن: کچە ئینگلیزێک لە هیندستان مار پێیەوە دەدا گەلێکی لەسەر کۆببوونەوە نەیاندەزانی چی لیّ بکەن کەچی هیندییێکی پیر ڕادەبرد کە وای دیت دەست بەجیّ سەبیلەیەکی پڕ کرد لە پەڕی تاوسی و کێشای و دووکەڵەکەی لەدەم و لووتی کچەکەی دەکرد. کچەکە چاوی هەڵێناو کەمێک وە هۆش هاتەوە ئەوجا سبیلەکەی لە دەمی کچەکە ناو پێی کوت بکێشە کە کچەکە چەند نەفسێکی لێدا تەواو چاک بۆوە. ٥) سیریی تەڕ یا ووشک. دەڵێن: جێگایەکەی کەمێک دەکڕێنریّ و سیری بە کوتراوی لەسەر دادەنریّ و دەبەستریّ. ٦) گۆرمزە. دەڵێن: هەر چەندی کە ئەستوور بوویێ، گەڵاو لاسکی گۆرمزە بە کوتراوی لەسەری دادەنریّ بە شەو و ڕۆژێک چاکی دەکاتەوە. ٧) نۆشادر. دەڵێن: نیو میسقاڵ نۆشادر لە ئاوێدا بخوا و هێندێکیش لە جیّ دەمی ماری بدات مارانگەزتوو چاک دەبێتەوە. ٨) بۆنخۆشکە. دەڵێن: گیایەکە لە زیخمالاّن دەبیّ بۆ مارو دووپشک و کەچەڵی زۆر باشە. بە تەڕیی دیارە بەڵاّن بە ووشکی کەمێک تەڕ دەکرێت لەسەر جێگا گەزراوەکەی دادەنرێت کە کڕێنرابیّ. بۆ برینێکی کە حەرارەتی زۆر بیّ لەنێو ئاوێدا زۆر دەکوڵێنریّ و تێیی دەدرێت. ٩) گیامار: دەڵێن و دیتوومە: پەنجە گیایەکە تا دووبست ونیوبڵند دەبیّ و لە بنەوە چەند لقێکی باریک هەڵدەچیّ و لە بنەوە تا سەری بە بڵاوی بەقەدەر پانی قامکێکی دوو جووتە گەڵایەکی بەرامبەر یەکتری دەر دەکات لەلای سەرەوەش هەر گەڵایەکی کارتەیەکی چکۆڵە دەردەکات کە هەریەکەی ٣ ـــ ٤ گەڵای چکۆڵەی پێوە دەبیّ. گیامار بۆنی خۆشە بەڵاّن زۆر تاڵە. گەڵایەکانی وە ئی ڕێحانەی کێویی و سپی دەچیّ. گوڵی گیاماری لەلای سەرلکەکانەوە هێندەی بستێکی گوڵی سوور یا سپی یا شین دێنیّ، شکڵی گوڵەکانی وە گوڵی گیا چاومژمژەی دەچیّ. بنەکەی لەزەویدا بە قەد قامکێکی ئەستوورە بە ڕیشەی ووردو زۆر داپۆشراوە. ئەو گیایە بۆ مارو دووپشک جێگایەکەی دەکڕێنریّ و لەگەڵ ماستی بە تێکەڵاوی لەسەری دادەنریّ و دەبەستریّ و دەست بەجیّ چای گیاماری چەند ئیستیکانێکی دەدرێتیّ. زووی چاک دەکاتەوە.

مارانگەزتە: مارگەزتوو، ڕۆژگار دیتوو، تاڵاوی ڕۆژگار چەشتوو.

مارانی (دزە.): چتێکە خڕ بهۆنرێتەوە.

مارە: مەهر. ـــ کردن: ژن مارەکردن. ـــ بڕین: مارەبڕین.

مارە: ڕاوکە.

مارەزا: مارزا، هەوەڵ پیسایی کار و گوێلکانە.

مارەخۆرە (کە.): قۆڕیی. دوولقەدەر. وڕل.

مارەزیچکانیّ: (هەو.) گەمەیەکە ١٤ قۆرتان لیّ دەدەن.

مارەزیبو: هەزار پیّ.

مارەکە (باک.): زیین.

مارەکوڵ (هەورا.): دووپشک.

مارەیی: هەشتیەک، هەشتەک. ـــ لێک هاتن: پیّ شان، ـــ لێک نەهاتن: پیّ نەشان.

مارپێچ: (هەورا.) میزەگا، (دەر.) گامیزە. جوورە دڕوویێکە. چەشنە پێچێکە. ـــ ی جگەر: جەرگ مارپێچی.

ماردەم (کەل.): جوورە تفەنگێکە.

ماردەی (هەورا.): شکاندن.

مارز (موک.): نەفرەت لێکراو.*

مارزا: مارەزا.

مارس: جنێوێکە بە پیاو ترێنان دەوترێت.

مارزۆ (زەن.): هێشتن، لێگەڕان.

مارستان: نەخۆشخانە.

مارگەزتوو: مارگەزتە، ئەوەی ماری پێوەدابێ.

مارگیبر (باک.): مارگل.

مارگل (باک.): باڵندەیەکە، مارگیبر.

مارگیبسک (باک.): جوورە مارێکە.

مارمارۆک (باک.): سووسەمار.

مارماسی: جەڕی.

مارماریشۆک (باک.): مارمارۆک، سووسەمار.

مارمارێ (هەو.): گەمەیەکی منداڵانەیە.

مارمەزوولکە (کف.): مارمێلکە.

مارمەزوولکە

مارمژ (باک.): زەروو.

مارمێلکە: (کف.) مارمەزوولکە، مارمیلۆک، ــــ ی گەورە: داڵکەمارانە.

مارمێلۆک: مارمێلکە.

مارنەگەز (هەورا.): چکمە، جزمە.

مارۆ (بابا.): بەش، قەشان، ڕەشەوولاخ، ئەسپ یان ماین کە نێوچاوانی سپی بێت.

مارێژۆک: ماراژۆک.

ماری (باک.): مێیینەی چەند جوورە باڵندەیەکیە.

ماری ئاوی: ماری ئاوێ.

ماری تاڵێتۆزی (موک.): جوورە مارێکە، ماری تاڵنتۆزی.

ماری ڕەش: جوورە مارێکە.

مارییژە: گیایەکە هێندەی بەژنێکی بڵندو گەڵای وەکوو ئی مێوێ دێنی بە کولاوی بە خوێوە دەخورێ لەنێو شیرێژیشی دەکەن.

ماری کتکی: قووڵە وەیباب.

مازگ (فە.): نێوەڕاستی پشت.

مازبڕ: نەخۆشی مەڕانە.

مازماز (باک.): خەرت، بەرانی دووساڵانەیە. ــــ خەساندی (باک.): بەرانی دووساڵانەی خەساوە. خەرتی خەساو.

مازڵۆخ (هەورا.): بەرماڵ.

مازۆرێ: تۆراوێکە جێگای خۆی بە جێ بێڵێ و بچێتە لایێکی دی.

مازوو: (باک.، کۆ.) مازی، مازوج. ــــ کردن: مازی چنین.

مازووڤان (باک.): خانەخوێ، مێواندار.

مازیی (کۆ.): مازوو، (هەورا.) پشت.

مازیی پشتی: گرێی پشتی.

ماس (هەورا.): سەوداسەر، گراو. ماست.

ماسان: ئەستووربوون.

ماساوگێر (هەورا.): ماسیگرە.

ماساوی (هەورا.): ماسی.

ماسە (باک.): مێز. کتلە، لم.

ماسبزان: لەپێش ئیسلامییەتدا شارێکی گەورە و کۆنی پێشکۆهی لوڕستانێ بووە لەناحیەی ترهان لەلای ڕاستی خەتی سیمرە.

ماست: (باک.) ترۆلە. مێست.

ماستاو: ــــ کردن: ڕیایی کردن، دەڵەچەکی، مەڵەچەک، (هەورا.) ماستاوە، شیناو، ماستەوا، چەقڵەماست. چەقڵ ماست. ــــ سارد کردنەوە: ڕیایی کردن، کلکەسوورە، ڕواڵەت، خوەلێدانین.

ماستەک (باک.): ڕەحەتی.

ماستەوا (باک.): ماستاو.

ماسک (بابا.): مەیتەر، بەرچاوتەنگ. (کەڵ.) ئاسکی مێ.

ماسکە: مەسخەرە.

ماسکێش: گەواد.

ماسۆلە (بانە.): جوورە برنجێکە لەنێوانی سەدری و گردەبیدایە.

ماسوور (باک.): قەفی قامیشییە. زاویەدار، گۆشەدار.

ماسوولە (بلۆ.): جێگایەکی کەمێک ئەستووربێ وەکوو ماسی لە لەشی مرۆ، ماسولکە، تیسمالکی گۆشتی لەشییە. ــــ کوێرە: ڕیخەڵۆکە کوێرە، ماسولکەکوێرە.

ماسوولکە: مالۆسکە، ڕەوسە، ئەو کۆما گەنمە درێژانەیە لەکاتی بە با کردنیدا لە کای جووێ دەبێتەوە. (هەورا.) وولەمە. ماسولە، ئەو گۆشتە نەرمانەیە کە بە قوڵ و پۆز و ڕانەوەیە. ــــ دەزوودارەکان: ماسولکەی باریک و داوداوە.

ماسوولکە کوێرە: ماسولکەکوێرە، ڕیخۆڵەکوێرە.

ماسی: ــــ بە خێوکردن: (باک.) داسی. (هەورا.) ماساویی. ــــ گرتن، ــــ بە دەرکدارەکان. (باک.) ــــ بەمرات. ــــ ڕەشک. ــــ بزریی. ــــ زەرد، ماسییە زەردە. ــــ جەور. ــــ چەلەکی. ــــ مرتالەک. ــــ فلەهی. ــــ کوولووچمار. ــــ پۆلا. ــــ ڕجووک. ــــ سەرنگ. ــــ شەبۆت. ــــ تەرییی. ــــ سەرک. ــــ سەرگۆلک. ــــ سمبێلک. ــــ شەلق.

ماسیان: هەڵامسان، بەستن، بەستەڵەک.

ماسیاوزەن: ڕەق هەڵاتوو لەبەر ساردی، بەستراو.

ماسییەپانکە: جوورە ماسییەکی پانە. ــــ زەردە: ماسییێ زەرە، جوورە ماسییەکی زەردە، زەردەماسی. ــــ گووڵە (موک.): جوورە ماسییەکە.

ماسییەوان: ڕاوکەری ماسییان، (باک.) ماسییڤان. ــــ ی: کاری ماسی گرتن.

ماسییرە (فە.): سستەر.

ماسییڤان (باک.): ماسییەوان، ڕاوکەری ماسییان.

ماسوگیر (هەورا.): قاق.

ماسیگرە

ماسیگرە: باڵندەیەکی سپییە گۆشتی دەخورێ.

ماسیگرەک: (ئەردە.) زیقاوڵە. (بادە.) تەستەزیینک. قاق.

ماش: ـ کردن: مانەوەی ئاو. ـ و برنج: تەنیا بۆ ڕیشی بەکاردەبرێ کە ڕەش و سپی تێکەڵاو بووبێ.

ماشاندن (موک.): تواندنەوە، کرۆشتن (بماشیینە).

ماشە (موک.): مقاش، پەنگرگر، پەلگرک، (باک.) پەلگر، (خۆ.) پەنگرکێش، مەقەش، کلاڤە، گاسک، (باد.) گازک، (باد.) بڤە، سیپەلان: لەنێو یا لە کەنار چۆماندا بە تانۆک و ئیدیی چتێکی دروست دەکەن ماسی دەچێتە نێو و دەیگرن. بە ـ گرتن: چمک دان. ـ ی تفەنگێ: مەقەنەزمە. ـ ی ئاوریشمی: چەکە.

ماشەر: کلاڤە بەنێکە لەنێوان دوو ئەژنۆدا هەڵ دەکرێتەوە. ـ ی بەنی. (شار.) تاقمی جۆلایی.

ماشەرە (کۆ.): گیا مامزە وەکوو کەر خنکێنە وایە.

ماشتە (کەل.، زەن.): کۆلوانە.

ماشتن: ماڵین. (هەورا.) مالای.

ماشران: گەسک دران، ماڵران.

ماشک (باک.): گیایەکە.

ماشۆت (باک.): کرمی دارێ.

ماشێن: مەکینە، سەیارە. ـ ی دروومانی: ماکینەی جل دروون. ـ ی ڕێگای ئاسن: قیتار، شەمەندەفەر.

ماشین: ماڵین.

ماشیینگ

ماشینە: شۆرباوی ماش. مەکینە، چەرخ.

ماشینەوە: ماشین و ڕادانی هەموو شتێک.

ماشیینگ (باک.، باد.): باشوکە.

ماف: حەق. بافت. (خۆ.) گە. ـ ی پاشە ڕۆژدانان: مافی بڕیاری چارەنوس.

مافەتە (هەورا.): کرمێکە لەنێو گیایدایە چقڵی گیای بە لەشییەوە نووساوە ئاژاڵ کە بیخوا پێی دەمرێ. دەردێکی ئاژالان و مرۆیانە. خۆرە. گیایەکە مالات بیخوا پێی دەمرێ. (پژ.) ڕێنج، (گەورگ و مەنگوڕ) گیابڕ. لە لای مەردوخی سورقە کرمێکی گچکەیە لەنێو کاو کۆلیدایە مەڕ بیخوا پێی دەمرێ.

مافر (باک.): چونکوو، وەکوو.

مافوورە: فەرشێکە لە خوریی بەرز دروست دەکرێ، خاڵی، خالی، قالی، بکۆ، بسکۆ، (باک.) لۆپ. ـ ساز: مەفوورکار.

ماقووڵ: بەڕێز، سەنگین، بەڕوو، سەنگین وگران. ـ ی: بەڕێزی، سەنگینی.

ماک (کە.): هێلکەی گونییە. (فە.) تفنگ، کونە لووت. گلێکە هەرێتی دژشاوییە. مەستی و سەرخۆشی. بنچینە. میکرۆب. بنچینەی برینان. ـ ی خەویرکە: (باک.) پارزا. کوتان. پارزادان. ـ ی لێ پیس کردن: تەشەنە کردن. (باک.) دایک، دایکی بێچووە بەرخ وکارییە. مێ. مێیینە. (هەورا.) خاڵی گەورە و پەڵەی گەورە. پارچە خاکێک و ئیدی. (باد.) دایک. زمانی دایک. لە زاراوەی کۆنیشدا بەکار براوە وەکوو دوژمنێک گازی دوژمنی خۆی کرد گوتی: هەی ئەسپێ من ئد ژن ماکێ تە گای: وای هەسپێ من ژن و دایکی تۆی گابێ.

ماکاش (باک.): خێڵ.

ماکاو (کە.): ماکاوی برنجی. زەوی مەرەزە کردنە چەند بەشێک بۆ ئاودان.

ماکەر: ماخەر. کەری مێ. مۆکەر.

ماکەو (هەورا.): چیپڵی.

ماکەدەر (سوو.): مەسدەر.

ماکێش (باک.): پلاوپارزن، قاپێکی کون کونە بۆ چت پالاوتن.

ماکینە: ماشینە، چەرخ.

ماگە: ماوە.

ماڵ: موڵک، کردنە ـ: ساخ کردنەوە، ماف سوورکردنەوە. ئەوەیە کە مرۆ هەیبێ، دەست پێ دامالین، هەورێ، پارەیەکە لە بری زێڕو زیو و جل و بەرگ یا لە جیاتی خوێن بدرێ بە ماڵی بووکی. ژنی خاوەن ماڵ، خانوو، خانەوادە، منداڵ، (باک.) پەرگال. (هەورا.) یانە، (لو.) خانە، دێلییز، خوەمالی، خوەدیتی، سامان، بڕوانە: مالات، ماڵدار، ماڵداری، بێ ـ: (باک.) بێ دارمال، هەژار. بە ـ: دەوڵەمەند، خاوەند ـ. ـ کردن: ماڵ و ناوماڵ پێکەوە نان. جوێ بوونەوە، ماڵێک بکرێتە دوو یا چەند پارچەیەک. زێی وولاخ و ئاژالانە. ـ اتە ئاڤا: مەمنوون، ماڵت ئاوەدان. ـ ا خودێ: مزگەوت، ماڵی خوا. زەکات.

مالات: ماڵیات، وەڵس، (کە.) وولس، دەوڵەت، بزن و مەڕ و ڕەشەوولاخ، ئاژاڵ، (باد.، هەورا.) ئاژەڵ (یی وورد). گاو مانگاو ئیدیی، ڕەشەوولاخ، چاورا، وولاخ.

مالاڤا (باد.): ماڵیاوا، بمێنی بەخێر. ـ یی: مالاوایی.

مالان: مالانن، ماڵین.

مالاو (ڕۆژ.): مەڵە.

مالاوا: ماڵیاوا، بەدوعا، سوپاس. ـ یی: شوکر، مالاڤایی، ماڵیاوایی، سوپاس کردن، سوپاس.

مالای (هەورا.): ماڵین، ماڵشتن.

ماڵە: (هەو.) ماڵنج، مۆڵە، هەرییی. ـ کردن: مۆڵەکردن. (کە.) ماڵووی جووتی. دەردێکە لە دەم و چاو یا لە گەرووی ژنی ئاوس دێ.

ماڵەر: گەسک لێدەر، ماڵشتە.

ماڵەوماڵ: گەڕان بە مالاندا.

ماڵبات (باک.): بنەماڵە.

ماڵبەنان (ڕۆژ.): مەڵبەند، قۆناخ.

ماڵبەند: مەڵبەن.

ماڵبڕین: دزی لێ کردن بە بڕینی دیواری خانوو و چوونە ژوورەوە.

ماڵپشکنین: کۆڵینەوەی ماڵ بۆ گەڕان بە دوای شتێکدا. *

ماڵچە هنوو (باک.): جوانووی مێ.

ماڵخۆ: خاوەند، (باک.) ماڵخوێ، خاوەن، ماخۆ.

ماڵخوێ (باک.): خاوەند، خیوی.

ماڵخی ماڵ: خاوەند ماڵ، خیویی.

ماڵخیر (باک.): جوورە تفەنگێکە.

ماڵ کاوڵ: ماڵ وێران، ماڵ کەمباخ.

مالدار: دەولەمەند.

مالدەر: دەست بلاو، چاوتێر، دلفراوان، بەخششکار.*

مالران: گەسک دران، دامالان، دامالران.

مالداریی: ئابووریی، وەرام، پاشەکەوت، دەولەمەندیی، گردوواری، گردوکۆ.

مالزاروک (باک.): یزدان، تۆلدان.

مالسته (باک.): رەنگکەر، رەنگین.

مالستن (باک.): رەنگ کردن. نەخش کردن.

مالشت: شێلان.

مالشته (لو.): گەسک لێدەر (کەنناس).

مالشتن: گەسک لێدان. (بمالە).

مالک (باک.): خانووچکە، خانووی چکۆلە، کولێت. کالان. مال و سامانێکی کەم.

مال رێک خستن: دانانی کەل و پەلی ناومال بە رێک و پێکی.

مالکەک: لە باسی هەلبەستاندا بەکاردەبرێ، بڕوانە فەرهەنگی کوردی و فەرەنسی.

مالکەیی: موفلیس.

مالم: پیاوی ئایینی جوولەکان.

مال مالانێ (هەو.): گەمەیەکی مندالانەیە.

مالمالوک (باک.): جوورە هەلپەرکێیەکی کوردییە.

مال گرتن: پارە پاشەکەوت کردن.

مال گر: ئەوەی پارە پاشەکەوت بکات و خەرجی نەکات.

مالمیڤان (باک.): ئوتێل، میوانخانە.

مالنج (خۆ.، سۆ.، دزە.): مالە. ــ کردن: مالەکردن.

مالوەدەر (هەو.): کاتێکە لە بەهاراندا کە دێهاتییان مالان بەجێ دێلن.

مالوچە: مالویچە، گیایەکە گەلای درێژە وەکوو لاولاو وایە.

مالوچکە: مالی بچووک.

مالوس: بەرازیی مێ.

مالوسکە (کۆ.): ئەوکۆمای دەغلە درێژانەیە کە لە دەمی بە با کردنیدا لە کا جوێ دەبێتەوە.

مالوو: (باد.) تەپان، (هەو.) رەوسە، مالنج. شڤنە، شنگیینی، مالە، مالگیپر.

مالووسکە: جێگای دار و قامچی هەلاییسان.

مالوێران: مال کاول، مال کەمباخ، لێ قەوماو و چارەرەش، هەی ــ خۆم: هەی لێ قەوماو و مالکاول خۆم.

مالوێچە (رۆژ.): مالوچە، گیایەکە بۆ زگ چوواندن زۆر باشە. لاولاوەی کێوییە.

مالوێنچە (بابا.): مالوێچە، گیایەکی رەوانە.

مال ومنال: خاوخێزان.

مالهات (باک.): خانەدان، خانەوادەی نەجیب و شەریف. (باک.) ــ ی: خانەدانی.

مالی: کەریی، متۆ، متوو، خانەکی، لیینی.

مالیات: باج سەندن.

مالیوا: مالاوا، پنیوس، ئەو دەمەی لای ئێوەمان خۆش. ووشەیەکە لەکاتی بەجێ هێشتنی کەسێکی یا چەند کەسێکیدا بەکاردەبرێ. (هەورا.) خوواچەنی. مەمنوون، سوپاست دەکەم. ــ یی: مالاوا. سوپاس.

مالیان (لو.): مالیهات.

مالیسوک: چلە گیایەکە نیوگەز بلند دەبێ پەلکی وە ئی ترشۆکەی باش دەچێ بەرەکەی سوورە وەکوو دەنکی سماقییە و ناخورێ.

مالیین: سوونەوە، ماشتن، دامالین، (لور.) مالیان، (هەورا.) مالای، گەسک لێدان، دەست پێداهێنان.

مالیینەوە: کۆکردنەوە سەر یەک.

مام: برای باوک، (باک.) ئاپ، (باک.) هاپۆ، ئاپۆ، (رۆژ.) مامک، مامۆ، ماتک، (فە.) ئام.

ماما (کە.، هەورا.): نەنک، داپیرە.

مامالە (هەورا.): جالجالووکە. خالخالۆکە. پیرێژنێکی پیرو وێکهاتووە.

مامالی (هەورا.): مامالە.

مامان: (باک.) پەزاج، مامەچەر، ئەو ژنەی یارمەتی مندال بوونی ژنان دەدا، (لو.) مامو. ــ ی: پەزاجی.

مامە: لەکاتی بانگ کردنی مامدا بەکاردێ، مامۆ، (هەورا.) نەنک، داپیرە.

مامەحووجێ (کۆ.): بابۆلەی نانی.

مامەش: عەشیرەتێکی کوردە.

مامەند: نێوی پیاوانە.

مام برایمە (موک.): ترێی دۆشاوی، جوورە ترێیەکە.

مام جیژنۆکە (بابا.): (موک.) پالقوزە.

مامچە (فە.): مامەچە، مامان.

مام دەرزیلە (خۆ.): دەرزییلە (گیایەکە).

مامر (دەر.، کە.): مریشک.

مامرەچیینی (کە.): مریشکەچیینی.

مامرەرەش (رۆژ.): بالندەیەکی رەشی ئاوییە وە مراوی دەچی.

مامرغ (باک.): بالندەی چکۆلە.

مام رێواس: گیایەکی کێوییە وە ئانی حاجی لەگلەگی دەچی بەلان گەلای لە نیی وی پانترە کەسێکی کرمداریێ بە کالی یا کولیوی یا بە چێشت بیخوا زۆر بە سوودە، (باد.) تۆلەترش.

مامز: ئاسک. نێوی ئافرەتیە.

مامزە: مەموز. ئاسنێکە پوولەکەیەکی پێوەیە لە پشتی پانیەی چەکمان دەدرێ تا زرییگەی لێ بێ و وولاخیشی پێ لێ دەخورێ و لەپێشدا پالەوانان بە کاریان دەبرد.

مامش: کپ، بێ دەنگ.

مام شەبەقە: ددانەمشکە.

مامک (باک.): مەتەڵە، تشتەنۆک. (ڕۆژ.) مام.

مام کوڕ: تیرەیەکە لە بادینان.

مامگ (شو.): مام.

مام میرانی: گیایەکە بنەکەی دەکوترێ و بە ووردی وەک تۆز دەخورێ بۆ زگ ئێشەو مایەسیری زۆر باشە.

مام نەبیلە (خۆ.): گیایەکە وەلاولاوی دەچی.

مامۆ (هەورا.): مام، مامە.

مامووتە: شیرەی خۆزییلک.

مامۆتک (دەر.، برا.): زانا، (هەورا.) ژیبرلۆ، ژیبر.

مامۆخ (باک.): مامۆک، جوورە هەڵوجەیەکە.

مامۆرە: جوورە ترێزوێکە.

مامۆزا (باک.): ئامۆزا (بۆ کچ).

مامۆزازا: بن ئامۆزا.

مامۆژن: ئامۆژن.

مامۆسا: مامۆستا.

مامۆستا: زانا، زانەر، سەیدا، مامەوستە، مامۆسا.

مامۆک (باک.): جوورە هەڵوجەیەکە، (باک.) مامۆخ.

مامەوستە (باک.): مامۆستا.

مامی خاڵۆس (هەورا.): گەمەیەکە.

مامییراب: مامییرانی. زەردە چێوەیەکە گرە و پێوە دەنووسێ.

مام میرانی: مامییرانی، گیایەکی تاڵە بنەکەی بە ووشکی دەیکەنە تۆز و دەخورێ، بۆ زگ ئێشە و مایەسیری زۆر باشە.

مامێتی: مامییتی.

مامییتی (باک.): مامێتی.

مامێز: نەقیزە.

مان: ئاوازی چاوگ وەکوو: دورووماڵ. ڕاناوی لکاوی کەسی یەکەمی کۆ: دایکمان. ژیان، ماین (بمێنە)، مانەوە. جغنە، ڕق، هۆک، ورک، — گرتن: سل بوون، ڕک گرتن، زیزبوون. — گرتن (کەر و ووڵاخ): هەڵتیزان، هەڵتیسکان.

مانا: مەعنا. مانا لێدانەوە: ڕوون کردنەوەی واتا. — یی: مەعنەوی.

مانەکی (ڕۆژ.): ماندوێتی.

مانەوە: مان.

مانتین (باک.): جوورە پارچەیەکی ئاوریشمییە.

مانەد: دوارۆژ.

ماندوو: کەشەنگ، کەشەن، کفت، شق، خاوەفش، دەوخ، مانیا، شەقی، شەکەت، ماندیی. — بوون: قەرملیین، (هەو.) قەمیین، لەبکیین، چرووسانەوە، دەوخیین، جەڤلیین، ئەرخیین، بەتلیین، (باک.) هەفان، وەستان، وەستابوون، وەستیان. — کردن: (باک.) ئەرخاندن، بەتلاندن، دەوخاندن، هەفاندن، چەوساندنەوە، چرووسانەوە، لەبکاندن، قەرماندن، قەرملاندن، هەرشاندن. — نەبی: شەقێ تە.

مانگ: هەیڤ، هەیویی، هاییف، هەیوو، مانگی ئاسمان، مانگی سی ڕۆژ، (هەورا.) کاوت، مۆنگ، هەڤی، هەوی. — ی ڕۆژووان: ڕەمەزان، مەهـ، ٣٠ ڕۆژ: سەهووروک. گیرانی — : مانگ گیران. — هەڵاتن: دەرکەوتنی مانگ. دەردێکە تووشی منداڵان دەبێ. — ی یەک شەوە: هیلال.

مانگا: (هەورا.) چێڵ، مانگاوە، (باک.) چێلەک، (هەو.) چێر، (باڵ.) چیپۆک.

مانگا

مانگاوشە: گادۆشە، ئەو بادییە کە مانگای تێدا دەدۆشرێ.

مانگار: باقی.

مانگاماسی: جوورە ماسییەکە، (دەر.) باقۆ.

مانگانە: مەهک، مەهی.

مانگاوێ (هەورا.): مانگا.

مانگەڕۆژ (زەن.): مانگەشەو.

مانگەشەو: ڕووناکی مانگییە، هەویەشەو، هەویۆک، (باک.) تاڤهەی.

مانگ ڕوو: نێوی ئافرەتییە.

مانگ وەرگرتن: مانگ گیران.

مان گرتن: ئیزراب.

مانگ گیران: گیرانی مانگ. بزربوونی بەشێک یان سەراپای مانگ لەو کاتەی هەڵاتووە، لەبەر ئەوەی زەوی دەکەوێتە نێوان ڕۆژ و مانگ و لێ ناگەڕێ تیشکی ڕۆژ بە تەواوی بگاتە مانگ.

مانگێر (باک.): ماڵوو (ئی جووتی).

مانگی: ماندوو، مەهی. — تازە: هیلال، — ی چاردە: چاردەچەڤێ. — ی نوێ: هیلال، — ی یەکشەوە: هیلال، هەیڤا ئێک شەڤییە.

مانن: ماندووکردن.

مانیا (هەورا.): ماندوو.

مانیاگ: ماندوو، شەکەت.

مانیای (هەورا.): ماندووبوون.

ماوەر (هەو.): کویین، چەکووچی گەورەی بەرد شکاندنییە.

ماوەی سڕبوون: ماوەی مت بوون.

ماوت: پارچە، چوخ، جوورە پارچەیەکی خوورییە.

ماوت ماڵ: فرشە.

ماودا: ماوە، ماوا، نێوان، مەودا. — دان: مەیدان دان.

ماولۆیی: هۆزێکی کوردە کەوتوونەتە نێوانی گەردی و خۆشناوان.

ماووزەڕ: جوورە گۆرانییەکی کوردییە. ماویزەڕ، ماهووزەڕ.

ماوزۆ: بەجێ هێشتن.

ماویی (بار.): بەرازی مێ، مالۆس.

ماوییزەڕ (باک.): تفەنگی ماووزەڕ.

ماه: چیا، شاخ، کێو، شکێر، کێوێکە یەگجار سەخت و بڵندبێ.

ماهەر (شو.): ماکەر.

ماهەشەل (باک.): قایمەی مێوێ.

ماهۆن (باک.): ماهی. دەسکی چەقۆیە لە داری مێوێ دروست دەکرێ.

ماهوو (باک.): ڕاهب. کارەکەر.

ماهی: شاخێکە لووس و مەیلەو خوار بێت، بەدەسکی خەنجەرانیش دەڵێن کە سپی بێ، جوورە ئێسکێکە دەکرێتە دەسکی خەنجەران. ماهۆن.

ماهییچ: گۆشتە نەرمەی پێ.

ماهی دەشت: مەحالێکی گەورەیە لە خاکی ئەردەلاندایە چەندین هۆزی تێدایە.

ماهی زەرد (جا.): قوولایی قەدی شاخانە.

ماهیینی (زا.): ماین.

مای (هەورا.): هەڵدێر.

مایان (باک.): هەوییینی پەنیری.

مایانۆک (باک.): ئەوانەی کەدەڕوێن.

مایە: ماوە، سەرمایە، دەست مایە. ـــ ی کاروکاسبی، هیولی، مادە. ـــ ی نەخۆشی: جرثوم. دژز، هۆ. بە ـــ: ئەوەی مایەی هەبێ. بێ ـــ: مایەپووچ. (هەو.) ماوە. هوین، مایان، مایە بۆ پەنیری.

مایەپووت: نابووت، سەرسەری.

مایەپووچ: نابووت.

مایەدار: سەرمایەدار. ـــ ی: سەرمایەداری.

مایەسییری (هەو.): بیوەسییری.

مایەمێو (موک.): ترێیەکی سپییە دەنکی لە ئەی فەرخیی کورتترە. دەنکی هەیە.

مایەندە (باک.): ئیدی، هەتا هەتایە.

ماین: ماهین. مانەوە، مان.

ماینە: مێ.

ماییچە (کەل.): پارچە زێڕێکە لەنێوەڕاستی بەرموور و گەردنبەندیدا دەکرێ. (موک.) ئێستری مێ، ماچە، مەیە. نەرمەی پێ (گۆشت).

ماین: ماین، وولاخی بەرزە، ماهیین، (باد.) مەهیین. مان.

ماین ماییناێ (هەو.): گەمەیەکی منداڵانە.

ماینە (باک.): مێیینە.

مە (موک.): ئێمە، بەڵام بە تەنێ بەکار نابرێ، بە مەیان گوت: بە ئێمەیان گوت، دای بە مە: دای بە ئێمە. (زا.) ئێمە: پێشگری نەهێشتنە (مەخۆ).

مەبادا: نە وەکوو، نەکوو، نەک.

مەبەس: ئەچک، خەڵەسکوو، سەردڵ، گاڤین، مەبەست، نیشانە، ئامانج،مد ئارمانج، دڵخواز، مراز.

مەبەست: مەبەس.

مەبۆ (هەورا.، پاوە.، خا.، ژاوە.): دەبێ، ئەبێ (ئەمبۆ: نابێ). ـــ (هەورا. گەرمێنی): نابێ.

مەبێ (هەورا.): دەمەوێ.

مەتارە: مەتەرە.

مەتەر (زا.): مادە.

مەتەرە (باک.): مەتارە، توورەکەیە لە پارچە یا تەنەکە بۆ ئاوی بەکاردەبرێ.

مەتاڵ: قەڵخان، مەرتاڵ، مرتاڵ، (لو.) ئەسپەر، (موک.) پەنییرێکە لەنێو توورەکەیدا چۆڕابێتەوە و بوو بێتە سەلکێکی زۆر زل. ـــ گیر: مەرتاڵ گیر.

مەتە: کونکەر.

مەتەرێز: پشت بەرد یا دیوار و جێگایێکە شەڕی لێ بکرێ، دیواری شەڕی، سەنگەر، تابیە.

مەتەفەرەنگی: کونکەر، درێرک. *

مەتەڵ: مەتەڵۆک، مەتەڵە.

مەتەڵە: مەتەڵۆک، تشتانۆک، مامک، قروسەلە. ـــ داهێنان: دروست کردنی مەتەڵە.

مەتەڵۆک: مەتەڵە، تشتانۆک.

مەتەوکەوانە: ئاسنێکی لووت تیژە و بە زێی کەوانەیەک دەخولێنرێتەوە و داری پێ کون دەکرێ.

مەترەق

مەترەباز (باک.): چاپلووس، جامباز، ئەسپفرۆش.

مەترەق (کە.): کوتەک.

مەترسی (بابا.): ترس.

مەتی (هەورا.، سەق.): پاڵقۆزە.

مەجرەفە (باک.): سەتل.

مەجرییکەنی (هەورا.): دووارد، مقەست.

مەجووسی: مەجووس. ئاگر پەرست.

مەجووجە (باک.): غەمگین، بەدخوو.

مەچ: قەیدک، مەچی دەستی.

مەچەک (هەورا.): گە (مەچەکی دەستی، گەی دەستی)، بازندە، بوقی باسکی بازواندە، باق، زەند. فەرشک.

مەچەکدان (موک.): کوللە، پەردەی سەرتەختی نووستنێ.

مەچییر (مەر.، دەر.، شێخ.، فە.): دەزوو.

مەچییرە (کە.): سەرەتاو بەرایی قەوچەی ماکەو و ئیدیکە.

مەحتەل: گردەنشین، گیربوون، ڕاگیران، گیرۆ، پەک کەوتوو، دەستەپاچە. ـــ بوون: پەک کەوتن، بەندبوون. ـــ کردن: بەندکردن، پەک خستن، بەر هەڵست کردن.

مەحچەچە (هەو.): خرنووکی ووشک.

مەحکەم: ـــ کردن: ڤەبرین. نا ـــ: ناقایم، زوگووت، دەبان، (باک.) ڕەوال، قایم، توند، پتەو، ڤەبری، بەجەم، کرار، کەیار، پکێت، توێز. ـــ ی: توندیی، قایمی.

مەحلان (باک.): کارزان، قابیل. زانا، هونەرمەند، کارساز، شارەزا، (باک.) چستە.

مەخەر (باک.): ڕەچەڵەک، دەشت.

مەختی (باک.): بێستانی کاڵەک و شووتی.

مەخەڵ (باد.): مزڵگە.

مەخز: مەغز. مەخزی بادام.

مەخسەرە: دەردەسەری، چەرمەسەری، ئازار، ڕەنج. شەڕوکێشە، بەڵا، موسیبەت.

مەخش: مەشق.

مەخشەڵ

مەخشەڵ: مەشخەل، چراوگ.

مەخلێلات (باک.): ترێزوو.

مەخمەر: فرەز، (باک.) قووتوو، دۆڵچە، سەتل.

مەخمەڵ (باک.): خاوڵی.

مەخمەلات (باک.): شێلم.

مەخمەلەک (کر.): نەخۆشییێکی مندالانە.

مەدبەند (رەوا.): نێو لانکی منداڵان، ئەو کەل و پەلانەی نێو لانکییە.

مەدرەخە (باک.): ئەسپەرەی بێڵ و پێمەرەیە بۆ ئەوەی پێی پێ دانرێ.

مەدفیینی: (زاخ، بۆتا.) مەدوونی، (باک.) مەدفوونی، هەموو جوورە شۆرباوێکە، بە هی برنجی دەڵێن: شۆرباوی برنج.

مەدوونە (هەو.): قاپێکی گچکەی مس بووە رۆن گەرچک یا دۆنیان تێ دەکردو پلیتەیان تێدا دەناو سەری پلیتەکەیان ئاور پێوە دەنا لە جیاتی چرا، (شن.) نەستیوڵک.

مەدۆنە (کە.): پارچە ئاسن یا تەنەکەیەکە مزی تێدا دەتوێنرێتەوە.

مەر (هەورا.): مەگەر، (باک.) پێمەرە، خاکەنداز، ــ دان: خاوێن کردنەوە. (رۆژ.) مەی. ــ ی شاخدار: جەرنە، پەزی سپی، پەزی مێشینێ، شەکەمێیەکە گەیشتبێتە سێ سالان. بەردیلی سێ سالانە دەبێتە مەر، میهی، مەهی، مەهە، مەه، مێش. مێگەل، لەگەلدا بۆ نێر و مێ بەکاردەبرێ، ئی، هی، ئارزی، بەستە، لە مەرمنە: هی منە، لە ــ : ئارزیی، ئی، هی. (هەورا.) ئەشکەوت. هۆڵی مەرانە لە کێوان.

مەراز: مراز، ئامانج.

مەرازە (باک.): ساڵێکە لە تەمەنی سەگی، ئەڤە سێ مەرازە: ئەو سەگە سێ سالانیە. ئالووهاتن، بن شەویلکەکان ئەستوور دەبن و تف قووت نادرێ. مەرازە هاتن، مەرازە کەوتن.

مەراڤی

مەراڤی (باک.): مراوی.

مەراق: ئارەزوو.

مەراقدار: ئارەزوومەند.

مەران (باک.): یاسەوەنە، داروگوڵ.

مەرانە: کوودە، کۆدە. جوورە دارێکە.

مەراندن (باک.): جوولاندن، راوەشاندن (بەرێینە).

مەرایی (باک.): مەلەچەک، کلکەسووتە، ماستاوکردن، رووالەت، چاپلووسی، ــ کەر: ماستاوکەر.

مەرە (بابا.): حاڵەت، بار، مەرەد، دەرد، نەبوون، ئەوانەش بە ــ ی ئەوان بچن.

مەرەد (باک.): مەرە، پەنجەرەی چکۆلە، رەواق.

مەرەز: مەرز، تووکی بزنە مەرەزیییە کە هەموو رەنگێکی هەیە درێژەو نەرمە بۆ رانک و چۆغە دەست دەدا، بزنێکی هەموو رەنگیە تووکەکەی درێژو تیسکنە و نەرمەو بۆ رانک و چۆغە دەست دەدا، مەرز. کەژ.

مەرەمووز: پیاوی تەواو پوخت و کوڵاو وەکوو دەڵێن: هەتا بۆز نەبی مەرەموز نابێ، تا مرۆ سەرو ریشی بۆز و سپی نەبێ نابێتە پیاوێکی تەواو.

مەرەزا (فە.): مەرەمەر، باڵەی مەران.

مەرەزە: چەلتووکجار، جێگاو مەرزایەکە برنجی لێ چێنرابێ. برنج لەکاتی سەوزیدا.

مەرەکەب

مەرەک (باک.): ئەنباری گەنم.

مەرەکەب: حبر. ــ دان: دوێت.

مەرەکەمەرەک (کە.): پیلە.

مەربەخ (باک.): هەڵقەندن (بییرو هی تر). ــ کردن: هەڵکەندن.

مەرەکیویی: پەزی زۆزانان، پەزی سۆز.

مەربەن (کە.): گوریسێکی درێژە بۆ لەوەران لەدەستی وولاخی دەکەن و سەرێکی لە چتێکی قایم دەکەن، زنجیرێکە لە پێ و دەستێکی وولاخی دەخرێ یا لە دەستێکی دەخرێ و بە گولمێخی قایم دەکرێ. سندم، پێوەند.

مەربەند (شار.، باک.): سندم، پێوەند.

مەرجاپیلک (خۆ.): گیایەکە بەزەویدا پان دەبێتەوە و گوڵی زەردە بنەکەشی وە گێزەری دەچی و دەخورێ.

مەرپێر (باک.): پێمەرە، بێڵی ئاسن.

مەرتاندن (باک.): بەرتێنە، تووێژ یا پێست لێ کردنەوە.

مەرتاڵ (باک.): مەتاڵ.

مەرتاڵ گێر (باک.): مەتاڵ گێر، کەسێکە مەتاڵ بەکار بیات.

مەرتیین (باک.): بەرتە، تووێژ و پێست فرێدان.

مەرج (کە.، هەو.): گرێو، گرۆ، گرەو.

مەرجان (باک.): باڵندەیەکە. بستام. جوورە زیندەوارێکی دەریاییە وە گیا و داروباری دەچی و بە بنی دەریاوە نووساوە. لەپێشدا ئەویان بە گیایەکی دەریایی لە قەڵەم دەدا. هەندێکیان مەرجانی سوورە وەکوو گوڵ لەسەر لکی قسلاوییە لە گەوهەرسازیدا ئەوی بۆ رازاندنەوەی کەرستەی چتەکی نرخدار بەکار دەبەن. هێندێک مەرجان بە زۆری لەیەک شوێنیدا دەست دەکەون و سفن (مادە) ی قسلی لە دەورەی خۆی دەدەڵێنێ.

مەرد: پیاو، سەخی، ئازا.

مەردال (باک.): چڵکن.

مەردان (باک.): کوتک (چەکووچی دار).

مەردانە (باک.): سەخیانە، ئازایانە، پیاوانە. لوولە.

مەردایەتی: پیاوەتی، پیاوێتی.

مەردوم: مەرد، مرۆڤ، ئینسان، بەشەر، مەریتە.

مەردەمێر (باک.): جوامێر، پیاو. ــ ی: سەخاوەت، جوامێری.

مەردەکار (باک.): بەکار، کارکەر.

مەردەوان (باک.): پلیکانی قوڕ و خشت و ئیتر.

مەردەی (هەورا.): مرۆڤ.

مەردیاق (باک.): جوورە پردێکە لەداری باریک کاریتەو ئالودار. *

مەردیبیوان

مەردیبیوان (باک.): نەردیبیوان.

مەرز (باک.): مەرەز، (باد.) زەوی نەکێڵراو، قەڵس. ــ بوون: قەڵس بوون، هەرپەندمان. ــ کردن: هەرپەندماندن.

مەرزاو: کەناری ئاوی تەنک.

مەرزەبان: فەرمانداریکی کورد بووە لەپیشدا.

مەرزم (رۆژ.): پلووسک.

مەرزنجۆش (کۆ. ، ئالا.): گیایەکە تام و بۆنی وەچای دەچیّ کەمیّک بۆ خاوی لیّ دیّ.

مەرزۆنە (باک.): جوورە ترێیەکە.

مەرزووب (رۆژ.): پلووسک، مەرزم.

مەرزیب (فە.): پلووسک، سوولاوک.

مەرزینجۆش (کۆ. ، ئالا.): مەرزنجۆش.

مەرس (کە.): رقەدار. ـــ بوون: رق هەستان. لە قومارێدا دووجار ببریتەوە. شاشی نیّوانی خەتەکانی جووتییە. جووتیار کە جووتەکەی لە بەرد یا تەراش دەسووریتەوە.

مەرسەف (باک.): مجۆعمە.

مەرشە (بل.): دەمەقالە و لیّک توند بوون و بە گژ یەکتردا هاتن بە قسە.

مەرف (باک.): مرۆڤ.

مەرفاتی (باک.): خانەوادە.

مەرقە (باک.): پیواز لە روونیدا سوورکردنەوە.

مەرکانە (زرا.): مۆرانەی خووری.

مەرکاندن (باک.): خراپ کردن (بمەرکینە).

مەرکووت (باک.): کوتکی دار.

مەرکیینی (باک.): (بمەرکە)، توانین، خراپ بوون.

مەرگ: ئاکام، مرن، گل، مردن. ـــ ی من (بۆ سوێند دەبیّ).

مەرگەمووش: ژەهر.

مەرگۆنە (باک.): چت پیچانەوە و قەدکردن.

مەرمەڕ: بەردە مەرمەڕ، خارا، کەلا، هەڵمات، (زاخ.) تەبەل، گوللە (نی چکۆڵە)، (هەورا.) ببیل، کەللا، (هەو. ، خۆ.) کەلابەرد.

مەرمەڕش: بلووری، بەلووری، پیرانشای، بالبالی، بلووری، شاخ بزبی.

مەرمەڕیی (کە.): جوورە پارچەییّکی ژنانەیە، کالاّ.

مەرمەڕیین (هەورا.): گەمەیەکی منداڵانەیە بە مەرمەڕ، گوڵان، ماتین، هەڵماتین.

مەرمووڵ (باک.): برە، ددانە درێژەکانی بەرازیی.

مەرمۆتک: موهلە.

مەرنای (هەورا.): مراندن.

مەرندای (هەورا.): مراندن.

مەرۆ کردن (رەوا.): کۆکردنەوە.

مەرواری: مرواری.

مەریاڵۆ (هەورا.): شکان.

مەرپایی (هەورا.): شکاندن.

مەرییتە: مەخلووقات. مرۆڤ.

مەرییکانە (دەر.): مۆرانەی زل وەکوتی هەولیّرە.

مەرییوان: محاڵیّکی سەربەخۆیە لە باکووری هەورامانی ئیرانیدا لە مەر خاکی ئەردەلانە. نیّوی پیاوییە.

مەز (مام.): لەکن، لەلا. مەز پەزییە: لەکن پەزییە.

مەزاختن (باک.): خراپ کردن (بمەزخە).

مەزاق: قەشمەری، گەپ، تییز. ـــ پیّ کردن: قەشمەری پیّ کردن.

مەزە چیژتن: تام لیّ وەرگرتن، تامداری. تام، خۆش، خۆراکیّکە لەگەڵ خواردنەوەی مەی و ئارەقی دەخوریّت. بە ـــ : بەتام. بیّ ـــ : بیّ تام، تامسار، بارهنگڤ، رژیی، کەلە، بیّ مەزەیی: رژییتی.

مەزەدار: بەتام، خۆش، رازراڤ. ـــ ی: بەتامی، خۆشی، رازراڤی.

مەزەلۆ (باک.): چریشاویی. سمغدار.

مەزخاندن (باد.): چوواندن، گوزەراندن.

مەزدەسینی: زەردەشتی.

مەزرا (ع.): کیلگە.

مەزراح (هەو.): مەرزەق.

مەزرە: شبت. شیبووت.

مەزرەق: (هەورا.) گل گلوولە، (هەو.) مەزراح. غۆری.

مەزرەقە (لک.): کوللیّرە.

مەزرەقیّن (موک.): گەمەیەکە بە مەزرەقی دەکریّ.

مەزرەکە (باد. ، باک.): چاپخانە. رفیّن، (هەورا. ، بالەک.) دە.

مەزرەکەوان: چاپگەر، چاپگەری.

مەزرۆنە (باک.): جوورە ترێیەکە.

مەزریی (باک.): عیبرەت ئەنگیّز.

مەزرینگان: نیّوی ئافرەتانە.

مەزغەنە (باک.): خانوویێکە بە دییوادییو بە کریّ بدریّ.

مەزلۆق (باک.): داریّکە.

مەزن: سەرۆک، شان بڵند، جیّگەبەرز، بڵندجە، گەورە، زل، زەلام، براگەورە، ئاغا، سەرۆک. ـــ بوون: گەورەبوون.

مەزناندن: مەزن کردن.

مەزناهی (باک.): گەورەیی.

مەزندە: مامڵەت. نرخ، مز. ـــ کردن: نرخ کردن. تەخمین.

مەزنی: گەورەیی، پایەبەرزی، پایەبڵندی، بڵندجهی.

مەزووک (فە.): نەزۆک.

مەژالک (کە.): میّشک، جمجمەی سەری.

مەژەند (هەورا.): تیّوەژەنین، تیّوەژاندن، لیّدان.

مەژگ (کە. ، هەورا.): میّشک، موخ.

مەژگە (هەورا.): کاکڵە گوویّز و ئیتر.

مەژیی (باد. ، باک.): میّشک، کیسکا ـــ . قالکا ـــ : کەللەی سەری، کاژەڵەی سەر.

مەس (فە.): قەڵەو، گۆشتن. سەرخۆش.

مەسسە (کە. ، دزە.): (رۆژ.) بیّلەکان، پارچە ئاسنیّکی بەقەدەر لەپی دەستی جووتیّران گاسنی پیّ خاویّن و سندە گلاّتیشی پیّ دەشیّلن بە ئاسنەکەش هەر مەسسە دەڵیّن. (رۆژ.) گازران. ئاسنیّکە دییواری پیّ کون دەکەن. دییوارپر. داریّکە سەریّکی چتیّکی قورس و سەرەکەی

دیکەشی ئاسنێکی تیژی پێوەیە بۆ بیرو چاڵ وگۆڕ ھەڵکەندنێ. لاپووتە، لاپۆتە، لاپییتە، لاوییتە.

مەسەف (باک.): داو، تەڵەی، باڵندان.

مەست (باک.): سەرگەرم، سەرخۆش، بان. (باد.) قەلەو، گۆشتن.

مەستە (کە.): تیشەیەکە ـــ چتێکە لە برژاندنیدا قاوەی پێ تێک وەردەدرێت. مەست و پلک.

مەست و پلک (کە.): مەستە.

مەستی: نێوی پیاویە.

مەسحەفی ڕەش: یەکێکە لە دوو کتێبەکانی یەزیدییان.

مەسنا (باک.): ئەنباز، حەوز، سارداو، قولکەیەکە لەنێو بەردی خارادا هەڵقەندرابێ بۆ ئاوێ.

مەسێ (هەو.): خاکەنداز.

مەسیینە (هەو.): ئافتاوە.

مەش (هەورا.): مێش.

مەشتەل (باک.): شەتلی دار. ڕیشە.

مەشخ: مەشق.

مەشرەف: ئەخلاق، ڕزوو. ـــ خۆش: ڕووخۆش.

مەشعەن (باک.): ئەو تەختەی کە مردووی لەسەر دەشۆرێ، تاتەشۆر.

مەشق: دەستاو، مەشق بۆ خەت خۆشی، ڕێنەبەر، هەوژان. ـــ کردن: هۆژاندن. یا بۆ هەرشتێک.

مەشقەگا: شوێنی مەشق.

مەشکە: هەڵبیز. ـــ ی گاوس: گاوەست، گاوەش. ـــ ی شیریی: شیارۆک.

مەشکەدڕە: کوللەیەکی شین و زگ زلە، (شا.) نزار. (لک.) قجییلە.

مەشکەڕان: قولتەی ڕان، شلکەی ڕان.

مەشکەدۆ (موک.): جوورە مارێکە، قولەوەیباب.

مەشکەژاندن: بە دوو کەسان دەست و پێی یەکێک بگرن و وەکوو مەشکە بیژێنن.

مەشکەژەنە: ـــ پێ کردن: لێدان، تێ هەڵدان، مەشکەژێن.

مەشکەژەنی: ئابڕووبردنە.

مەشکەرەک (فە.): مەشکەدڕە، جوورە کوللەیەکە.

مەشکەلاق (خۆ.): بەلەک.

مەشکەلوولاک (خۆ.): بەلەک.

مەشکنژیی (باک.): قابقاب ساز.

مەشکۆڵە (کە.، جاف.): مەشکەی چکۆڵە، دۆدانەی دۆ.

مەشکیین (باک.): ئەوەی بۆنی مسکی لێ بێ، گوێدێر، ئاسوودە.

مەشلوول (باک.): هەوبیری دۆشاوی.

مەشۆ: ڕفتن، دریین، ڕێگاکردنەوەی ئاو.

مەشوولە (هەورا.): مێشوولەی گەورە.

مەشیا: هەردەبێ.

مەشیی (هەورا.): مێش، (هەو.) مەعمەعانێ، گەمەیەکی منداڵانەیە.

مەشیینی (باک.): لە جنسی مەڕیی.

مەغلا (کە.): مۆڵگە.

مەغەڵ (باک.): جێگایەکە بە شەو ئاژاڵ تێدا ڕابوێرن.

مەغز (فە.): مێشک، ناوک، مەخز. ـــ ی بادام: ناوکە باوی.

مەغموون: مەغبوون. ـــ کردن: غوبن.

مەفار (هەورا.): بە هێنان و بردنی قوڵینگ دەڵێن لەکاتی لێدانیدا.

مەفرەق: کانزایەکە مس و قەلاَیی حەوجۆشی لێ دروست دەکەن. *

مەفشەن (باک.): تەختی جەنازە لەسەر شوشتن، تاتەشۆر، مەشفەن.

مەڤلاندن (باک.): تێ هەڵسوون، ڕەنگ کردن.

مەڤلیین (باک.): بەڤلە، تێ هەڵسووڕان، ڕەنگ کران.

مەقار (کە.): کۆخەی ماڵاتە (ئەخۆشی).

مەقاش (خۆ.): ماشە.

مەقاڵە (کە.): مەقەڵی.

مەقام: گۆرانی، مقام، قام.

مەقامبێژ: گۆرانی بێژ.

مەقەستە: شەڕ ئەخێویی سوواران بە دووی یەکدا بە چەشنی مقەستی دەورە فیتەی دەدەن.

مەقەسۆک (باک.): باڵندەیەکە.

مەقەش (کە.): ماشە.

مەقەڵی: مەقەڵە، گەرمەمیین، مەقاڵە، مەنقەڵ.

مەقییز (زا.): مێوژ.

مەکات (کە.): باج، پیتاک.

مەکاتگر: جابی.

مەکارە: مکارە. ـــ ی دارتاشان. (کە.) کاروان، (ئەردە.) غەرغەرە. ـــ چی (کە.): کاروانچی.

مەکۆ (کۆ.، پژ.): کەمیین، هەشارگە، شاردنەوە، جێگای دزان خۆیان یا چتەکانیانی تێدا دەشارنەوە. چوونە ناو ـــ: خۆشاردنەوە. مرازێکە لە کەرستەی جۆلاَیی، مەکۆک، مکۆک.

مەکۆک: مرازێکی جۆلاییە، مەکۆ، (خۆ.، کۆ.) شەپۆیە، (کۆ.) شەپۆل، مکۆک.

مەکی (هەورا.): خووێ.

مەگەز (شو.): مێش. ـــ ی گەزۆ: مێشی گەزۆ.

مەگەز خۆرەکان: ئەوانەی مەگەزان دەخۆن.

مەگەر: ئایا.

مەگەسە: ئەخۆشییێکی چاوانە، (فە.) مێش.

مەگەن (باک.): ناوچە.

مەگەنی ئەزمێن: ئەستێرەی قوتبە، دەغدان، هێتم.

مەگرتی (باک.): گریمان.

مەگروون: مەسحەفی ڕەش، مەسحەفی ڕۆژ. گەردوون.

مەگریی چەنی (هەورا.): مقەست، (هەورا.) دووارد، (باک.) تۆرتان، نلییپندک.

مەگنات: مەگناتيس.

مەگنات

مەگنی: ئەستێرەی قوبڵە.

مەگيرانە: مەگيرانی.

مەگيرانی: بيبزيی، بێزوو، (رۆژ.) بێزە، حەز کردنی ئافرەتە لە هەندێک خواردەمەنی لەکاتی ئاوسييدا.

مەل (هەم.، هەو.): باڵندە، باڵدار.

مەلا: زانای ئايين، (يەز.) کۆچک، کۆچەک. (باک.) ـــ تی: مەلايەتی. ـــ زادە: نەوەی مەلا. ـــ ژن: ژنی مەلا. ـــ يەتی: (باک.) مەلاتی.

مەلاتەقتەقێن: گەمەيەکی منداڵانە.

مەلاشوو: ميچی سەرەوەی دەمييە، گۆشەک، شيلکە سەرە لەسەر نێوچاوانە، مەلاژوو، مەلاژگە (نەو.)، ئاسمانەی دەم، ئارييننگ، (هەورا.) ئاسمانەو دەمی، (باد.) پانک.

مەلاژە (بار.، موک.): مەلاشوو. (موک.) ئاڵوو.

مەلاژوو: ئاڵوو، مەلاشوو. ـــ کەفتی: ئاڵوودار.

مەلاس (دزە.): کەمين، پەنا، پەناگە، بۆسە، کەلێن، پەيجۆر، خۆ لە ـــ نان: خۆ لە بۆسە نان، خۆ پەنهان کردن.

مەلاسە (کە.): زار ئاوەڵە کردن لەبەر پشمين.

مەلاشە (کە.): بلێسە.

مەلاشوو: مەلاشوو.

مەلاک (هەو.، دزە.): کەوچک، لە (ملعقە) وە هاتووە.

مەلە: ئاژنی، ئاژەنی، سۆبايی. ـــ کردن: ئاژنی کردن، سۆبايی کردن، تێ هەلاتن، سۆبەيی.

مەلەڤان: مەلەوان، ئاژەن، ئاوباز. ـــ ی: مەلەوانی، ئاوبازی.

مەلەچەک: ماستاوکردن، مەلەچەکی، ريايی کردن.

مەلەس (باک.): جوورە پارچە (قوماش) ێکە.

مەلەنگ: سەرخۆش، سەکران.

مەلەوان: ئاژەن، ئاوباز. ـــ ی: ئاوبازی، مەلەڤانی.

مەلەوەر (زەن.): باڵندە، باڵدار.

مەلەيی (سوو.): مەلەوان.

مەلحەم: هەتوان، چرک.

مەلبەن (رۆژ.): مەلبەند، ديار، هەوار، نيشتمان، زێد.

مەلبەند: نيشتمان، ديار، (باک.) ئەوەی لە ملەوە دەپێچرێ. ملبەند، ملپێچ.

مەلخاندن (باک.): شاردنەوە، پەنهان کردن.

مەلخين (باک.): خۆشاردنەوە (بەلخە).

مەلساندن (باک.): خۆ کرووژم هەلێنان، خۆ کۆکردنەوە و مات کردن لە جێگايەکی.

مەلسين (باک.): ووردبوون، ووردو خاش بوون.

مەلکەب (باک.): سەوەتە، قەرتاڵە.

مەلکەرپی: تيرەيەکە لە کوردەکانی ئێرانی لە هۆزی سوێسنی.

مەلکەس (ما.، عەنتاب): گەسک.

مەلکەسەن (رەوا.): کرمێکی تووکن و رەشە تەوونی لەسەر گيايان دەکات. پەيدا بوونی وی نيشانەی بەهارێيە دوايە دەبێتە پەپوولە. زيپکەيێکە، (موک.) تەلەژيران.

مەلغە: لەهاز.

مەلکانە (کە.): شاکاشی، کاشی گڵی ئی زۆر گەورە بۆ ماستی بەقاڵان.

مەلەل (کە.): پارچەپارچەی زەوی.

مەلۆ (هەورا.): تا، گيشە بەلاّن چکۆلەترە تەنها ٢ ـــ ٤ باقەيە لەسەر يەک دادەنرێ. (کە.، بابا.) باقەی گياو دەغڵە کە بە دەستەوەبێ بەلاّن کە دانرا دەبێتە باقە. (هەو.) قولە دەخلێکی دروا وەيە کە سەپان پڕ بە قۆڵی دەيدورێتەوە و يەکە يەکە لەشوێنی خۆيان بە جێيان دێڵێ و زۆرترين ژنان هەڵی دەگرنەوە و دەيکەنە گيشە.

مەلۆەن: مەلۆەند، نيشتمان.

مەلۆەند: مەلۆەن، نيشتمان.

مەلۆتکە: وێنەی قۆنداخە، منداڵی ساوايە بە پێچراوەوەيی، (هەو.) قۆنداخە. باڵندەی چکۆلە.

مەلۆک (رەوا.): پياوێکی ژنانييە کە لەناو ماڵی خۆيدا يا لە ماڵی يەکێکی تردا کاری ژنانە بکات.

مەلۆسی: چەل و مەل، پيلۆس.

مەلۆيان: قات و قڕی نێو مەلۆيان.

مەلوو (دەر.): باقەی دەخڵ و گيا.

مەلووچک: چۆلەکە.

مەلووک (باک.): قولێک گوڵەگەنم.

مەلۆنێر (کە.): گيشەکەر.

مەلوولاو (بابا.): جوورە هەويرێکی جۆ و گەنمييە پەلخورِی دەکەن و دەيدەن بە ماڵاتانی نەخۆش يا تازە زاو.

مەلهێب (باک.): شەنە.

مەليچک (لو.، فە.): چۆلەکە.

مەليک شا: تيرەيەکە لە فەيلی.

مەم (باد.، هەورا.): مەمک.

مەمە (هەورا.): مک. دايەن.

مەمک: (هەورا.) دەم. ـــ ی مەمکی: چچک، چيچييلە، چۆرت، مەمێ، يزی، پێسيير، مەم. (باک.) بەروو، لە ـــ کردنەوە: ئەوەيە دايک چيتر مەمک نەداتە منداڵەکەی، بە زۆری لە تەمەنی دوو ساڵەی منداڵەکە دەبێ.

مەمکۆلە: مەمکی گچکەی ژنان.

مەمکە (هەو.): جێگای گەلای مێوييە.

مەمکەفەرەنگی: مەمکی دەستکرد.

مەمە: گۆپکە خڕەکەی سەر مەمکی.

مەمرەمەزی: کولەمەرگی، بۆ خواردنی کەم بەکاردەبرێ.

مەمکەکيژانە: گيايەکی هاوينييە، درواوييە، گەلاکانی وە چەقۆی دەچی کەناريان بە دروو ڕازاوەتەوە پايزان پشيلەی بابردەی لێ پەيدا دەبێ.

مەنديوە (هەورا.): مانەوە.

مامنا (موک.): ئەمەز، تومەڵێ.

مەمۆتک (شن.): گیایەکە خونچەکەی لەپێش پشکووتندا لەنێو سرکەدا پەروەردەو بە ترشیاتەوە دەخورێ.

مەمۆڵە: مەمک.

مەنەی (هەورا.): مان.

مەمووز (باک.): ئەو ئاسنەیە لە پشتی پانیەی چەکمەی دەکرێت بۆ زرینگەو بۆ لە وولاغ دانییە.

مەم وزین: دوو دڵداری بە نێوبانگ بوونە، چیرۆکەکەیان بە بەند دەگوترێ و بە (مەمی ئالان) ناسراوە، ئەحمەدی خانی (مەم وزین)ی کردوە بە داستان. یەکێکە لە (١٢) بەندە گۆرانییە کۆنەکان.

مەموەند: هۆزێکی ٢٠ ـــ ٣٠ دێ دەبێ کەوتۆتە ڕۆژئاوای باکووری هەولێرێوە.

مەمێ (هەورا.): مەمک.

مەمییلە: تووکە حەرامە.

مەن (باک.، کە.): مەند، ڕاوەستاو، هێمن. هێدی. باتمان.

مەنە: ماوە.

مەنتەشە: لاولاوەی دەرک و پەنجەرە.

مەنن: مەند.

مەنجەڵ: (باک.) سووکرە، ئەلبەکی، بەرۆش. (دەر.) خەزان. (زەن.، جەب.) پاتی، (سۆر.) مەنجەڵۆک.

مەنجەڵی گەورە: (دەر.) خەزان، (جا.) تییان.

مەنجەڵۆک (سۆ.): مەنجەڵ.

مەنجەنیق: کوورەی ئاورینێ.

مەنجۆخ: گومبەت.

مەند (باک.): ڕاوەستاو. گیایەکە. مەن. هێمن، حەلیم. ناوی مەندو ڕاوەستاو. مرۆی بە سەبرو تەحەمول و پشوودرێژ.

مەندال (باک.): منداڵ.

مەندە (کۆ.): پاداشت، مکافات، ئەمەک، دفنان، سزا.

مەندەبۆر: مرۆی چرووک و بێ خێرو مرو مۆچ. (خۆ.) مەندەموور.

مەندەبوور (ڕەوا.، بابا.): ڕەزیل، پەت، قاڕنان، چرووک، قرچۆک، لاهییر، فیلەتەن، بە قەڵافەتی پێ نەچوو و زل و ناهەموار دەڵێن، لاسار:

دست بەندیانە دێن و دەچن سەروو یاسەمەن
یا حەلقەیانە سۆفی مل خوارو مەندەموور (نالی)

مەندەموور: چاولەدوو، لاسار، مەندەبوور، قاڕنان.

مەندیی: تیرەکە لە کوردەکانی ئێرانی.

مەندۆکە (موک.): مەندی.

مەندوونە (شار.): خاکەندازەی بەر کوورەیە.

مەندی (فە.): ماندوو.

مەندێ: بەندۆکە، مەندۆکە(شار.) بەندەکە، مەنی، گیایەکە گەڵای ووردە ئاوەکەی بۆ زگ ئێشە باشەو خۆشی بە گەرمی لەسەر مووسڵدان دادەنرێ، بەندک.

مەندیل: شاش، شووشە، مێزەرو پێچی مەلایانە، شاشک، مێزەر، ـــ بەسەر: ئەوەی مەندیلی لەسەربێ.

مەندیلەمەلا: کۆکلە.

مەندیلان (کۆ.): کێوی، پنچکە گیایەکە زۆر بڵند نابێ و گەڵای وەنی کوڕادەی دەچی نێزیکی گەزێک بڵندە لەسەری گوڵێکی سووری نێوسپی دەردەکات.

مەندین (باک.): بەهێز، بونیە قەڵەو و کورت و تێکسمراو، قوڵەبنە.

مەندینە (باک.): هێز، قووەت،

مەنقەڵی: مەقەڵی. مەنگەل.

مەنگەڵ: مەقەڵی.

مەنگەلە (پژ.): درهم (٥٠ فلس).

مەنگەنە: پێچ، جەڕو مەنگەنە، گیرە.

مەنگەنەبادەر: ئەوەی مەنگەنەی پێ با دەدرێ تا شەتەک بدرێ.

مەنگور: خێڵی گەورەی کوردە.

مەنگوڵە: گوڵنگە ئەستوورەکانی شەدەو ئی دیکە.

مەنێ: مەندێ (گیایەکە).

مەنی: ئاوێکە مرۆیان لەکاتی ڕەحەت بوونێدا لە سیرەتیان دێ.

مەواتن: دەمکۆت.

مەوەرد: گێڕانەوە، گەڕاندنەوە.

مەوەزۆ (کەل.): مەوەرد، گەڕاندنەوە، جوولە پێدان، گێڕانەوە.

مەوج (هەو.): بەتانیە، جاجمێکە لە دەزووی سپی لۆکەی دەکرێ. پەتوو، جاجم.

مەودا (موک.): ماودا، مەودا، ـــ دان: مەیدان دان، دەمی چەقۆو تیغان کە ڕاست و تیژبێ، نووکی نێزەو ئیدییە، تیژبی، تیغ.

مەومەو (فە.): میاوەمیاوی پشیلە.

مەووز (کۆ.): مێش، مەگەس.

مەهان (فە.): ماین.

مەهار: لمبۆز، جلەو، کون لە کەپوو کردن و بەن یا چتێکی تێ هەڵکێشان.

مەویج (فە.): مێووژ.

مەوییز (لو.، باک.): مێووژ.

مەوییزەسەرە (کە.، ڕۆژ.): جووره مارێکی باریک و سەرڕەشە.

مەهرووک (باک.): گە.

مەهسەر (باک.): کۆل، حەوز.

مەهسەک (باک.): تەوەرداس.

مەه (کە.، زا.، بابا.): مەڕ، مانگی (٣٠) ڕۆژی، مانگی ئاسمان.

مەها (کە.): مێیینەی هەموو جنسێکە.

مەهر (باک.): مارە، لخوە ـــ کرن: لە خۆ مارەکردن.

مەهرکی (باک.): خوەرستی، زەوتەلی.

مەهری (باک.): گە.

مەهدەر (باک.): تکا، پاڕانەوە، مەهدەرکرن.

مەهدەرڤان (باک.): شەفیع، تکاکار. ـــ ی: تکاکاری، پاڕانەوە، پاڕیینەوە.

مەهفوور (باک.): مافوورە. ـــ کار: ـــ ساز، ـــ کاری: ـــ سازی.

مەهوەش: بۆ یاران بەکاردەبرێ، وەک مانگ، ڕەنگی مانگ.

مەهک (باک.): مانگانە، بێ نوێژی، کنج.

مەهمەهۆک (باک.): گیایەکە.

مەهمەڵ (باک.): بەرهەڵبێنە، پێشگیرە. پەیین و کاو کۆتێکە لەبەر پێیان بلاو دەکرێتەوە.

مەهنەک (باک.): ماینێکە زین بکرێ. ماینی زینی.

مەهوو (باک.): بەرازی مێی کێوییە.

مەهوار (باک.): تەحەممول، تەرز.

مەهوان (باک.): مێیوان.

مەهووژ (باک.): مێوژ.

مەهی (باک.): مانگی، مانگانە، شیردان.

مەهییر (باک.): چێشتێکە لە ماست و دانەوێڵە، دۆ کولێو.

مەهیین (باک.): ماین. ـــ یی: جووانوەماین.

مەی (باک.، زەن.): شەراب، بادە شیبیرە، مەیدەر: ساقی، (باک.) مەڕ، مەی.

مەیاڤ (باک.): ڕۆیینی ئاو بە هێدی، ڕەوانی ئاو بە هێدی.

مەیانە (بل.): خەڵووزی بەرد، (کە.) نێوەڕاست.

مەیانەیی: یەکسەرە.

مەیاندن: ـــ ی خوێن: کەسداندن.

مەیە (باک.): ئێستری مێ.

مەیەس (زەن.): مێش.

مەیەڵە: ماییچە، لێ مەگەرێ.

مەییانگ (باک.): مەیخانە.

مەیەنگ: مەییانگ.

مەیتەر: سەیز، خزمەتکاری چارەوێ (ئەسپ و ماین و ئێستر).

مەیتەرڤان (باد.): مەیتەر.

مەیخانە: مەیستان، مەییانگ، مەیگەرین.

مەیخۆر: شەرابخۆر. ـــ یی: شەرابخۆریی.

مەیخۆش: مێخۆش، مزر.

مەیدان: ـــ ی ئەسپ غاردانێ، دەرفەت، ماوە. گۆڕەپانێکی کەمێک گەورەیە کە دەورەی دوکان بێ. گۆڕێکی زۆر پانە، گۆڕەپان، کۆرژ، ناوکۆ.

مەیداندار: پاڵەوان. ـــ ی: مەیدانخواستن.

مەیداندان: لەدوودان، خستنەسەر، بە دەمەوەدان، شەلەگەدان، ڕێدان.

مەیزە: تەماشاکردن.

مەیستان: مەیخانە.

مەیزاندن: تەماشا کردن (بمەیزە).

مەیزیین: تەماشا کردن.

مەیساز: مەیگەر.

مەیکوت (باک.): کوتک، چەکووچی دار.

مەیگەر: مەیساز.

مەیگەرین (باک.): مەیخانە.

مەیموون: (باد.) شەمەور، مەییینک.

مەییینک (باک.): مەیموون.

مەیمان: میوان.

مەیمانخانە: میوانخانە.

مەیمانی: زیافەت.

مەینەت: خەم، خەفەت، ڕەنج، کلۆڵی، بەدبەختی.

مەیۆ (زەن.): دێ، دێت.

مەییر (باک.): بۆ یەکێکی نەدیبوە، شۆرباوی ماستی، قامکە سووتەڵە.

مەییک (باک.): محایانە، ژنانییلە، نەرم.

مەیین: توند بوونەوەی ڕۆنی شل و پیوو و خوێن. توند بوونەوەی شیری کولاّو هەوێن کراو. بەستن، قەرسیین، گرسان. ـــ ی خووێن: کەسدیین.

مت (سل.): بێ دەنگ، خامۆش. (شا.) مەوش. گووێز یا مەرمەڕ یا مازووکە دادەکرێن بۆ لێ دانێ (لەگەمەدا). (باک.) سەکۆ.

متەق: حس، هەست، ووس، ـــ لە خۆ بڕیین: پرزە لە خۆ بڕیین، هەست لە خۆ بڕیین، ـــ ی ناکا: ناجوولێ و چناڵێ.

متکنە (کە.): ئیتولکە.

متۆ: ماڵی، ڕاهاتوو، کەوی، بۆ مرۆ و باڵندەو ئاژاڵ و وولاّخان دەبێ.

متووربە: پەیوەند.

متێل (باک.): دوروشەگ.

متوومووورە: منە، مییرە، تەتە (زاراوەی منداڵانە).

متوومووورگ: متوومووروو.

مجەچەمان (کە.): (هەو.) مەحچەچە، خرنووکی ووشک.

مجەور (کە.): مجێور، مزدەور.

مجری: سندووقی چکۆڵە.

مجیای (هەورا.): ڕژان.

مجۆعەمە: سیینی، فەرخسینی، لەنگەری، مەرسەف، (بۆتا.) بەرگەشن، ـــ ی دار: تەبەق، خووانە، خووانچە.

مجێور: مجاور.

مچ (باد.، کە.، ڕۆژ.): قووڕولیییم کە زۆر پێ پەست کرابێ چەسپ دەبێ و چتی دەگرێ دەڵێن مچ بووە، لیچق، چەسپ، ساردراو، ـــ کردن: داخستن، پێوەدان.

مچاندن (باک.): قوچاندنی دەست (بمچیینە).

مچکاندن (باک.): ووشک کردن (بمچکیینە)، وشک بوون.

مچ ومۆڕ: مشومۆڕ، ڕووترش، مۆن.

مچییرە (کە.): قەرچەکردنی ماکەر.

مشکیین (باک.): ووشک بوون (بمچکە).

مجوورک: مووچرک.

مشومۆڕ: مۆن، ڕووترش.

محاڵ: هەرێم.

محامچینین (مرک.): (کۆ.) ماچەنکێ، جووره قومارێکی جگێنییه بە پتەی لێ دەدەن.

محەجەری: تارمە، سینج.

مخابین: مرخابین، حەیف، داخەکەم.

مخانه: تیپیرەیەکە لە بڵباسان.

مختی (باک.): بێستان، جۆگەی فرمێسک.

مخەمخ: دەنگی کەپۆی پیرانە لەکاتی خواردندا.

مخمخاندن (باک.): شکاندن، هاڕین، فلیقاندنەوە (بمخمخینە).

مخمخک (باک.): بێستانی کاڵەک و شووتی، جۆگەی فرمێسک.

مخوالی (باک.): پوورزا (کوڕو کچ).

مخێن (باک.): نەڕەنەڕی شێر.

مدبەق: قوون کوانی. ئاشپەزخانە. شوێنی چێشت و نان لێنان.

مدران (زا.): ڕاوەستان.

مدرای (هەورا.): ڕاوەستان. ڕاوەستاون.

مدرنای: پشوودرێژی.

مدۆ (ژا.): دان، دادان.

مر (کە.): تەن، لەش، بەدەن، باڵندە. (جا.) مریشک.

مڕ: مڵاز، چرکیدار، مۆرانەی خوری و ئیتر، تێر (بۆ ماڵات بەکاردێ)، ـــ بوون: مڕەوە بوون.

مرار (باک.): مندار، لاشە، ـــ بوون. ـــ ی: مرواری.

مرازسازی: هونەری میکانیک.

مراز: ئارەزوو، مراد. ئامراز، پارچەیەکە لە کەرەستەکانی جوتی و دارتاشی و هەموو پیشەیەک. ـــ ی کارەبایی: کەرەستەی کارەبایی.

مراندن: پێراهێنان، سلارکردن، کوشتن.

مڕاندن: مڕانن، کوشتن، مرانگیین، مەرنای، (لو.) مەرندای، مڕین، نەبووکردن، تووناکردن، تووناوتوون بردن. سەگ کەبیانی ببینێ کەڵبەکانی لەسەر یەکتریی دادەنێ و دەمڕێنێ یا کەنێسکی بە دەمەوە بێ و سەگی دیکە بۆی بێ. ـــ ی پشیلە: خرەخڕ.

مرانگیین: مراندن.

مراوی: مەراقی، ـــ مێ: بۆرە باڵندەیەکی ئاوداره کێوی و کەوی و ئاویشی هەیە گەردنی دیغێکی سپی یا ڕەشی تێدایە، (زەن.) مامراوی.

مرایی (کە.): چاپلووسی، ڕواڵەت، ڕووپامایی.

مڕە (کە.): مڕەمڕ، ـــ ی پشیلە: خرەخڕ، مۆرانەی گلییە وەکوو نی هەولێرێ. گیوە، (کە.) مۆرەقە.

مرەبا: چرک.

مڕەمڕ: ـــ کردن: مڕمڕین، مڕە، نێوی دەنگی سەگ و پشیلە لەکاتی شەڕیدا کە ددان لەسەر یەک دادەنێن و دەمڕێنن.

مرتاڵ (باک.): مەرتاڵ، مەتاڵ.

مرتالەک (باک.): جووره ماسییەکە.

مرتەمرت: پرتەپرتی ژنان.

مرخ (فە.): مریشک. مەیل، تەماع.

مرتۆخە (باد.): مێوانی. تەنها ڕۆن و ئاوو ئاردەو توندە.

مرخە: پشکە، پڕ، هەڵامەتی ئاژاڵانە چڵمی زۆر لە کەپۆی دێ و تەنگە نەفەسی دەبێت. گیای پسکە کە ووشک بوو یا شوولکی داری (تێردو)ی لەملی گرن چادەبێتەوە. نوێل، باریی، ئاسن یا دارێکە چتی پێ بڵند دەکرێ و پێ هەڵدەقەنرێ. دەرخزە.

مرخەمرخ: پخپخ.

مرخن (دزە.): خار، کار، نخار.

مرخێش: خیشە.

مرخێش مرخێش: خێشەخێش.

مرچ (باک.): مڵچەی ماچ کردن، دەنگی ماچ کردن.

مرچەمرچ: بروانە: مڵچەمڵچ.

مرچ (شن.): مۆن، گرژ.

مرچقاندن (باک.): وورد و خاش کردن، هاڕین، چیین و لۆچ کردن، فلیقاندنەوە، (بمرچقیینە).

مرچقیین (باک.): ووردوخاش بوون، فلیقانەوە، جیق دەرهاتن.

مرخاو: مرخە، دەنگی گەروو یا کەپۆیە.

مردە خۆر (هەو.): سووت خۆر.

مردار (فە.): وولاخ و ئاژاڵی مندار. (شا.، هەورا.، باک.، کە.) سەگ، سپلۆت، سپلەوت، ـــ بوون: مندار، پیس. چرووک، چاولەدوو.

مرداو: زەلکاو. زۆنگاو.

مردارەبەر (بل.): تووکی بەر. پارچە دەغڵێکی بچکۆڵەیە.

مردارەخۆر: ئەوەی گۆشتی مردار دەخوا.

مردارسەنگ: دەرمانێکە، مردار سنج.

مرداری (کۆ.): تووێژ، بەری مرۆیان.

مردەڵە: مردۆخ، مردۆخە.

مردک (باک.): تووێخ، تووێژ، پێست و تێکوڵی زۆر، تەنک و ناسک.

مردگ (کە.): لاواز، لەڕ.

مردم و سووتام: هەوڵ و تەقەلایەکی بێ پایانم دا.

مردن: گیاندان، تێداچوون، لەنێو چوون، نەبوون، دەبەرمردن: بە قوربان بوون، پێراهاتن، پێراهێنان، سلاربوونەوە، بەلاداهاتن، بەلاچێ بوون، تووناو توون چوون، توون بەتوون چوون، پیپپ بردنەوە.

مردوخ: مردۆخە، مردەگ، پیاو وە مردووی دەچووێنرێ.

مردۆخە: مردەڵە، بە یەکێک دەوترێ کە وە مردووان بچێ.

مردوو: مریی، مردایی، سووتوو، بەرەش داکەوتن، تارمایی مردووان: مێردەزمە، خێو، بە ـــ هەڵکوتن: سەردوولکەکوتن.

مردیاک (باک.): تەختە.

مردی: مردوو.

مردووشۆر: مردیشۆر.

مرشکی (باک.): جووره بووزوێکه.

مرق (بابا.): قرم. نەڕە.

مرقەمرقی کەروێشکی: واقین.

مرقە (ڕۆژ.): پرمە، دەنگی پرمەپرمی تەگەیە لە حەلی بزن بە تەگەدا.

مرقـەمرق: کووفکـووف، پرمـەپرم، بۆقـاندن، مـرق و هـێڕ، بلّمـەبلّم، فیکفیک.

مرقن (کە.): قەلّەو و زل و نالەبار، ڕەزاگران.

مرق وهۆڕ (کە.): مرقەمرق.

مرک (لو.): ئانیشک، (باک.) هەلاّمەت.

مڕک (شن.، گەر.): مۆرانە، (بار.) خۆرک.

مرکانە (گەر.): مۆرانەی زل.

مڕکە (ڕەوا.، هەو.): مۆرکەی خوریی و لبادی.

مرکێش: مرخێش.

مرکێش مرکێش: مرخێش مرخێش.

مرمرک (باک.): مێشی چکۆلّە.

مرگ: شەیتان.

مرمریین (باک.): مرەمرە کردن (بڕمڕە).

مرن (باک.): مردن، مەرگ.

مرناو: میاوەمیاوی پشیلان.

مروا: گەش بینی، ڕەش بینی.

مروەت: پیاوەتی.

مرۆ: ئادەم، زەلام، پیاو، مـرۆڤ، (هەورا.) هـەرمێ، مـروێ (بۆ گەلـە) هەرمێیان.

مرواری: مراری، مەرواری، نێوی ئافرەتانە.

مرۆچە (کە.): مێروولە.

مرۆر: گیایەکی درواوییە و گوڵی زەردە، گیایەکە لەنێو گەغاندا شین دەبێ جووره دانێکی ڕەنگ سەوز دێنێ لـەنێو دەغلاّنـدا بـێ تـالّی دەکـات. زیبوان.

مرۆشیان: قالّ، جەنجالّ، گوڕ تێ کەوتن.

مرۆی (فە.): هەرچی.

مرۆک: مرۆڤ.

مرۆڤ: مرۆ، پیاو، مەردوم، مێرهۆڤ، مەردوم، مرۆک، مەرف.

مرۆکیوییلە (هەورا.): هەرمێ کێویلە.

مرۆڤانی (باک.): خانەوادە، مرۆڤاتی.

مرۆڤـۆک (بـاک.): پیـاوێکی گچکـەی بـێ تـێن و لاوازو پـەرپووت. زیندەوارێکە وەمرۆی دەچێ بەلاّن زەردە کە نێزیکی شانەی هەنگی بکەون تێکی دەدەن.

مـڕوو (شار.، کۆ.): هەنگـەخۆرە. مـەرییکانـە، بالّندەیـەکی چکۆلّـەیـە مێش هەنگوینان دەخوا گوایە کرمێکە هەر لـەنێو هێلاّنەی هـەنگێدا پـەیدا دەبێ و فەرخەکانیان دەخوا.

مرۆیەتی: مروەتی، پیاوەتی.

مرووچ (باک.): مرووم‌ۆچ، ڕووگرژ، مرووز.

مرووز: مرومووچ، مرومشت.

مروومووچ: مۆن، گرژ، مرچ، ڕووگرژ.

مروومووش: کەمکەمە لێرەو لەوێ خواردن، مرومووس.

مرومووشکەر (بابا.، هەو.): پلەندەر، لاپرسەنی، مووشەک، نەرەفە.

مریاوەتی (فە.): پیاوەتی.

مریبچە (فە.): مێروو.

مریشکاوی: قەلەمراوی.

مریکار (باک.): ئارەزوومەند. ـــ یی (باک.): ئارەزوومەندی.

مرێن (باک.): مراندن، لەسەرە خۆ دەنگ لێوە هاتن.

مری: مردوو.

مریشک: مریی ئیشکانێ، (دەر.، کە.) مامر، کەرییک، کرک، کەرگە، مر، داربۆق.

مریچلی (هەورا.): چۆلەکە، کێشکە، بە هـەمـوو بالّندەیـەکی چکۆلّـە دەلّێن.

مریشکەچینی: چیین و ماچیین، مامرە چیینی.

مریشکەڕەشە (بابا.): بالّندەیەکە لە پەشۆلّە گەورەترە.

مریشکەکێوی: (باک.)پیریل.

مریشکۆ (باک.): مریشکی کێوی و جەنگەلاّنە.

مریشۆر (باک.): مردوشۆر.

مز (باد.): مزر، مەیخۆش، کریژک، مووچە، بەها، بایی، کرێ، نرخ، جەمەکە، مەزندە، ماف، قورقوشم، خوردەک، زریچ، دەم و لووت سپی.

مزاخە (باک.): ئاندین، تەبەکی هەوییر، سندوقی نان تێ نانێ.

مزاش: مزە، ئاشانە.

مزاندن: بە هێواشی و کزی قسەکردن.

مزانی (هەورا.): مزگێنی.

مزە: مزاش، ـــ ی ئاشـی. (هـەورا.) مـزەو ئاسـاویی. (بابـا.) تـاقی کردنەوەیە بـۆ زانینی پایەی ڕۆن و خووێ و ئیدی. (ڕۆژ.) بە هێواشی و کزی قسەکردن، نووزە.

مزەمزە: نووزەنووز.

مزەیت (باک.): مشتاخ.

مزەوەر: مووچەخۆر، چیرەخۆر.

مزەورە (ڕەوا.، دەر.): مزراوبیلکە.

مزەئاساوی: مزە.

مزبەر: مجەوەر.

مزدەوەر:بروانە: مزەوەر.

مزدەر: مووچەخۆر.

مزدان: تۆلّەی چاکە.

مزر: مەیخۆش، مز، (باک.) جار.

مزراوبیلکە: حەفت ترنگێنە، حەوت ترنگێنە، مرارۆکە، مزەورە، (ڕۆژ.) جلبڕ، چێشتێکی ترشەو هێلکەشی تێ دەکرێ.

مزره: ئێستری نێر.

مزرۆکە: مزراوییلکە.

مزگانی: مزگێنی.

مزگەری: کاری مز.

مزگەفت (هەورا. ، زەن.): مزگەوت.

مزگەوت: (هەورا. ، زەن.) مزگی، (هەو. ، باد.) مزگەفت، مالاّخودێ.

مزگت: مزگەوت.

مزگێنی: (هەورا.) مزانی، مژدە، (دزە.) مژدانە، دڵڕوونی، مزگێنی دان: دڵڕوون کردنەوە.

مزگی (زەن. ، هەورا.): مزگەوت.

مزیار: کرێکار.

مزێچ: مەگییرانی. مز.

مژ: ـــ ی کێوان: تەپ و مژ، (بار.) مژەکوڕ، نەفەس، ـــ لە جگارەدان: نەفەس لە جگارەدان.

مژان: مژران. مژانکە، باسکێش، دارە درێژەکەی جوتییە، دارە درێژەکەی جەنجەڕییە کە وولاّخ بە هۆیەوە جەنجەڕ ڕادەکێشێ.

مژانە (لاجان): گەلەی جووتی.

مژاندن (باک.): مێژاندن، شیر بە فەرخەدان، بمژیینە.

مژانکە: باسکێش.

مژە: برژانگ.

مژەر: ئەوەی دەمژێ.

مژەکوڕ (بار.): تەپ و مژی کێوو دەشتانە.

مژتن: مژیای، مێژەکردن، مژیین.

مژدانە: مزگێنی.

مژدە: مزگێنی، نێوی ئافرەتانە، ـــ دەر: مزگێنی دەر.

مژران: مژان.

مژراو: شتێ کە مشتبیان.

مژک (باک.): تەپ و مژێکی سووک.

مژگوول (باک.): مژۆڵ.

مژمژە (خۆ.): مێشمیژک، میس میس، گوڵێکی زەردی کێوییە ئـی شینیشی هەیە لەبەر شیرینی مندالاّن دەیمژن، مژمژۆک، شیرمژە، مێژمیژۆک. (خۆ.) جوورە قەیسییێکە، (باد.) قەیسی تەڕ، زەردەلوو، پەپوولەییێکی شین و لمۆز درێژە لیکی گوڵان دەمژێ.

مژمژۆک (باک.): مژمژە، گیایەکە، مێوی هەنگوین.

مژمژۆڕ (کە.): مۆن، گرژ.

مژۆک: ووشک کەرەوە، ئاقمزی ووشک کەرەوە، زوانک، هەڵمژ، (باک.) نەرم.

مژۆڵ: مژگوول، بژانگ، (زا.) مژۆلانگ، مژوولک، (بار.) بژوولکە، مووژانک، مژییلانک، برژانک، (هەورا.) برژانگێ، بژانک، مێژییلانک، (شا.) بژۆل، (سور.) بژێلک، (ڕەوا.) بژوولک، بشکۆل، مووژەلانک.

مژوولانگ (زا.): مژۆڵ.

مژوولک (بار.): مژۆڵ.

مژوولی (جز.): قسەکردن، ئاخوتن، ووتووێژکردن.

مژیای (هەورا.): مژیین، مژتن.

مژی بن ئاگر (کە.): زیبلەمۆ.

مژییلانک (باد.): مژۆڵ.

مژیین: مژیای، مژتن، مێتن.

مس: مز. (هەو.) کوللەیەکە لە کورتانەی گەورەترە دەست بە ڕۆیشتن دەکات سەربالّی دەردەکات.

مست: مشت، گۆڵم، (موک. ، باک.) چنگ، بۆقک، لە ـــ ی کوشتن. ڕاپەلقیین، پڕ بە دەستێکی، قەڤد، مستێک گەنم، لاویچێک مستی پێ دەڵێن. دەستی قوچاو. ـــ لێدان: بەدەستی قوچاو لێدان، مستەکۆڵە: بەمستی لێدان.

مستەکۆڵە: مشتەکۆڵە، (فە.) گورمچە.

مست لێدانێ (هەو.): گەمەیەکی مندالاّنەیە.

مستی (باک.): تەلسم.

مستی پشتی (هەو.): گەمەیەکە.

مسری (موک. ، هەو.): جوورە ماسییەکە. لەڕ، لاواز، بێ تووک، دالّگۆشت.

مسک: گوڵێکە شین و بێ بۆنە بەلاّن گەلاّکانی بۆندارە.

مسکە (دەر.): دەسک.

مسگەر: کەسێکە قاپ و مەنجەڵی مس دروست بکات. ـــ ی: کاری مس.

مسمەدە (باک.): گێژ، دووزمان، ئاوی بزرکایە.

مشار: منشار، هەرڕە، هیزار، باگۆزە، برهەک، (باک.) برهۆک. برڕەک، (باک.) خیزار. (باد.) دێراوی بێستان و ئیدییکە. ـــ خانە: برڕەکخانە.

مشار

مشان (دەر.): باسکێش.

مشە (باد. ، موک. ، باک. ، کە.): زۆر، گەلێک، زەبەند. مشەمش: خشە، دەنگێکە لەکاتی نووستن و بێداریتیشدا لە کەپۆی مرۆ دێت.

مشەخت (باک.): لانەواز، ڕەهەند، پەنابردن، زاریی.

مشەمش: ـــ ی مرۆ و گامێش.

مشەوشی (باک.): چێشتێکە لە وورده نیسکی لێ دەنێ.

مشت (کە. ، لو.): پڕ بەدەست، پڕ تا لێواری قاپ و ئیدی. ـــ و مال کردن: ڕەوارتن، هوولووکرن.

مشت، مشتاخ: لەنێو باخاندا جێگایەکە ترێ و هەنجیرو هەرمێی لەبەر تاوێ لەسەر ووشک دەکەنەوە. کۆتان. بزەیت.

مشتە (کە. ، هەو.): دەستەک ئـی پینە چییانە. نیشانە، ـــ لێ گرتن: نیشانە لێ گرتن. (هەورا.) دەستەمستە، دەستەمشتە، ئەو جێگا دەستەیەکە بە پاشبارەی جووتێوەیە.

مشتەکۆڵە: مشتەکۆڵی...

مشتۆ: دەسک.

مشت و كوشت: گمهيهكه يهكێك دهخهوێ و يهكێكيش دهبێتـه پاسـهوان و كۆمهڵێكيش دهست دهكهنه لێدانی.

مشت ومر: پییله، كێشه، بهربـهرهكانی، مووشت ومـر: مرومشت. وه ـــ كهوتن: تێك گیران.

مشک: (هـهورا.) مڵـه، مـووش، مێـش. مسـک. (هـهورا.) قـهزوانی وورد.

مشكهكوێر (باک.): مشكی كوێر، (كه.) مشكهكوێره.

مشكهكوێر: مشكهكوێره، مشكهكوێر، خڵت، سستێڵۆک، كهرهكوێر.

مشكلۆزمه: قهرزدار.

مشكی: رهش، خۆڵهمێش. (هەو.، كه.، هەورا.) شهده.

مشكین: چتێكی بۆنخۆشهو لـه خوێنـی نـاوكی جـووره ئاسـكێک پـهیدا دهبێ.

مشمشاندن (باک.): مشهمش كردن، به تاریكیدا جوولان.

مشوار: بێ مشوار: بێ بڕ، بێ فرشـک، بێـــ ی: بێ بڕی، بێ فرشكی، لاهەڵپچراو.

مشوەش (باک.): نیسک.

مشوور: (زەن.)پاشار، (كه.) باشار، بهـــ : به باشار، به پاشـار، بـه تهگبیر، سامان. غهمخۆریی، غهمخواریی، غهمخۆر، غهمخوار.

مش ومۆر: مچ ومۆڕ.

مشن: به مشهمش.

مشهەت (باک.): غهمخۆر، دهربهست، دهربهند.

مشێو (هەورا.): دهبێ. (فه.) چڵم.

مفتێ خۆر: بهخۆڕا خواردن.

مفت: خۆڕایی.

مفته: پێشمهرگه، هەیته، (كه.) مفرهدی.

مفـرهدی: لـهكاتی محهمـهد پاشـای گـهورهی رهواندزێـدا بـه عهسـكهر كوتراوه. (باک.): ژاندارمه، كێشكچی.

مفسک (باک.): پارزن، پلاوپهز.

مقرۆ (باک.): شهل، كهسێكه یهكێک لـه ئهندامـهكانی سهقهت بووبێ.

مق: هەورای كهپۆ.

مقهست: دووارد، مهگرییچهنی، قۆرتان، جاوبڕ.

مقهبا: مقهوا.

مقهوا: دوویردک.

مقام (كه.): گهرهک، فهرز. جوورێكه لـه گۆرانی.

مقـهو: هەڵامـهت و كۆخـهی مـالاّتـه بـه تایبـهتی یهكسـم و گوێدرێـژان و نێسـتـران دهیگـرن چڵمێكـی زۆری لـه لووتـی دێ و جێگـای ئـالووی هەڵداییسێ كای كۆنی بۆ زهرد دهكهن وهسهری دهخهن چا دهبێتهوه.

مقۆمقۆ (بابا.): دهنگهدهنگ.

مكاره (بابـا.): ئهسكهنه، مرازێكی دارتاشییه بـهلێدان چتـی دهكوتـی، مـهكارهی نهجاری، ـــ ی دهم خڕ: ـــ ی دهو خڕ، ئـهو مكارهیـه كونـی خڕیـی گچكهی پێ گهوره دهكرێتهوه.

مكهون (باک.): به پهله، به هەشتاوی.

مكۆ (رۆژ.): كوتكی جل شووشتنییه، مشوونک. حهشارگه، كهلێن، ئهو سهنگهرانهیه كه دز به شهو خۆی تێ حهشار دهدات.

مكولۆک (باک.): هاندان.

مكۆک (كه.): مرازێكی جۆلاّییه، مهكووک، شهپۆیه.

مـگێز (هەو.، خۆ.): مـهیل، هـهوهس، تامـهزرۆیی، ئیشـتییا، بـێز، قێز.ئارهزوو، دڵخواز. ـــ دار: تامهزرۆ. ـــ ی: تامهزرۆیی.

مـل (باک.): گـرد، تهپه. ئهسـتۆ. ـــ ی ئهسـتوور: گێپـهڕه، خینگـه، گنێخه. ـــ پان: بێـن فره، پشوودرێژ. (بار.، باد.) شان. لـه ـــ ی مـن: لهئهستۆی مـن، ـــ لـهبهر ـــ نان: بهرهبهرهكانی كردن. زۆرهوانی گرتـن، پێگهزتن. ـــ لێ نان: دهست به نیش كردن. ـــ لهبهر نان: دهست پـێ كردن. ـــ به كوێن (موک.): كوین لهبهر. ـــ نهدان: یاخی بوون. (باک.) لا، بهش، شان، هۆزێكی كورده.

مـلێ (بابا.): تۆزێكـی وورده بـه هـهر شتێكهوه بنووسـێ بـه ئـهرک لێـی دهبێتهوه.

ملاّشک: مهلازۆ.

ملاّله (باک.): دهسته، بهسته، چهكمه، مارنهگهز.

ملانخولی: یانی (مالخولیا)، خاوهند خولیـا، خـهمخۆر، خـهمخوار، سهوداسهر، گراو، دڵدار.

مله: لـه كهل چكۆڵه تره. گردێكی درێژو نزمـهو راكشـاوه، كـهلک، كـهل، پالّ، باسک، بستو، بڵندایێكه، كـه لـه پشت ویشـهوه بڵندایێكی لـهوی بهرزتر ههبێت، هۆی نێوبرانی ئهوهیه خۆی ملهو سهریشی ههیـه كـه لـهوی بڵندتره. بـهش. ـــ قووتـهی مریشـک: بـه ملـی سـهر بـڕاوی مریشـک و كهڵهبابی دهڵێن. رقهبهری، بهربهرهكانێ. ـــ خڕه (هەورا.): گهرووخڕه، ـــ كێو: زنجیرهی كێو.

مڵه (هەو.، رەوا.، خۆ.): جۆبركه، قوزبركه، گوڵبڕ، وولّـه، هوولـه، ووره، (هەورا.) مشک.

ملهک: یالّی شێرییه، ئهو تووكهیه بهسهر ملی شێرییهوهیه.

مڵهما (هەورا.): باوێژیی نێو زگ. لـه لای مهردۆخی: دهستهملان.

ملهوانه: ملوانه.

مل بهرز: كهڵـه مـهشكێن.

ملچه: ملچ. مرچه، دهنگی دهمییه لـهكاتی ماچ و خواردنێدا.

ملچهملچ: ملچ. مرچهمرچ.

مل بهند: مشله.

ملپێچ: گهردن پێچ، مهلّبهند، ملوانه، گهردن بهند، شال گـهردن، (باک.) ئلێمی.

ملت: لییک، تلّته.

ملچاندن: مژین.

ملچێوک (كه.): كلچێوک.

ملخوار: زارخوار.

ملرانن (كه.): دهرچوونی گوڵی گهنم و جۆ لـه ساقهكهی.

مل شكان: شكانی مل، كهوتنه گیرو گرفتێكی گهوره.

مل کەچ: ڕام، فەرمانبەر، گوێ دێر، ـــ کردن: فەرمانبەریی کردن، سەردانان.

مل کسک (باک.): گەسک.

مل کەچی: ڕاگومکێ.

مل کس (باک.): گەسک، مل کسک.

مل کورت: خنک.

ملک (باک.): سەرەوخوار، سەرەوژێر، نشێو.

ملّک: موڵک.

مل گر (باک.): لاگر، تەرەفدار.

مل گریی: لاگریی.

مل ملانە (کە.): بەربەرەکانێ، ڕقەبەری، ـــ کردن: ڕکابەری کردن.

ملّکاندن (شا.): مژین، مژتن، بیملکێنە: بیمژە.

ملّۆ (هەورا.): ئەو ئامێزە دەغڵە درواوانەیە بە جوایەزی پارچەپارچە لەسەر زەوی دادەنرێن.

ملوانە: بەرمۆر، تۆق، مل پێچ، ملەوانە.

ملوەند: ملوانە.

ملوانک (کە.، دەر.): قەلادە.

ملوانکە (دەر.): بەرموور، ملوێنکە.

ملّۆزم: زۆردار، کەڵەگا، زاڵ.

ملوێچک (هەم.): باڵندەیەکە تووکی بڵندی لەسەر سەرییە، (بابا.) کلاوکورە.

ملوومۆ (خۆ.): مرورمووشکار.

ملوومووش: مل ومۆ.

ملویی (فە.): گەردن بەند، بەرموور.

ملهوڕ (کە.): مرۆی زرتەبۆز و مل ئەستوور، کەڵە مەشکێن، لەندەهۆر. یاخی. ـــ یی: زرتەبۆزیی، لەندەهۆری، یاخییەتی، بە ملهوڕی کارەکەی کرد.

ملهێبۆک (باک.): شەنە.

ملهێبووک (باک.): شەنەی دروێنەیە، (باک.) ملهێبۆک.

ملێ ملێ: خۆ پەرستی.

ملێب (باک.): شەنەی جووتێران.

ملێبا (باک.): جووتێر لە کارکردندا لە سێیەمین جاری حاسیلاتدا.

ملێباتی: ملیباتی.

ملێبیی: ملیباتی.

ملیچلێ (هەورا.): چۆلەکە، کێشکە، بە هەموو باڵندەی چکۆڵە دەڵێن.

ملیچک: چۆلەکە.

ملێبۆک (باک.): شەنەی چکۆڵەی جووتێری.

ملییوان (کە.): ملوان، ئێخەی دەورو بەری گەردنی کراسییە.

من (ڕەوا.): ئەمن. بەش، منامن: بەشی من. مۆ، مێ، ئەز، یۆنە. لە باکووردا تەنها بۆ تێپەڕ بەکاردەبرێ: من گوت، من گرت، من دکەم، من ددەم. (شەم.) تەنها لەو جوورە جێیانەی بەکار دەبەن. من گۆت، من دیت.

منا (کە.): لۆمە، بە چاودادانەوە.

منارە: دروسکراوی زۆر قووچ لە مزگەوت بۆ بانگدەر. *

منالّ: منداڵ. (کە.) ـــ ی: منداڵی.

منەکار: منەتکار، خستنە ژێربار بەرامبەر بە چاکەیەک.

منە: منگە. (موک.) پووڵ (زاراوەی منداڵانە). مترو موورروو، تەتە. (کە.) هەست، هۆش. (جا.) بەسەر کردنەوە، (زەن.) پێ کەوتن، گەڕان، بەدی کردن، وێکەوتن. (هەورا.) تاقی کردنەوە، جیاوازی پێ کردن، گەڕان وپشکنین، چاودێری کردن. داوێن.

منەمن: کەسێکە نەیەوێ کارێکی بکا بە ـــ دەکات، بە منگەمنگ و پرتەپرت.

منەیی: گەڕان بە دوای شتێکدا بەپەنهانی. پشکنین.

منجە (کە.): منگە.

منجەمنج (کۆ.): منگەمنگ، پرتەپرت. لەکاتی کردنی کارێکی بە دڵ نەکردندا.

مندار: مرار، لاشە، هەڕمیین، پیس، گلاو، سوێکە، قنورک، کۆرپە، زراسک، ساکا، کۆرپەلە.

منجڕ (هەو.): منگن، ڕق ئەستوور، سەرڕەق، کەسێکە بە پرتەپرت و بۆڵەبۆڵ بێ و قسەی لە خەڵکی خۆش نەیەت، ـــ ی: ڕقەبەری، سەرڕەقی، لاساریی.

منداڵ: خێزان. ماڵ ومنداڵ، کوڵفەت. ـــ ی شیرە خۆرە: منداڵی ساوا هێشتا لە شیر نەکرابێتەوە. ـــ مردن: زگ سووتان، جەرگ بڕان، جەرگ هەڵقرچان. ـــ مردوو: زگ سووتاو. سەخڵ، مەندال، (هەورا.) زارۆڵە. (بۆتا.) زارۆک، بچووک، ئاییل، پز، چڕک، زارڕ، پچووک، چێلی، مناڵ، چووچک، بەچکە.

مندالا: ـــ دار، بێ ـــ : بێ دووایی، بێ دوندان، بێ شوێن.

منداڵباز: بەچەراز، بەچەباز.

منداڵبەر: ژنی منداڵدارە، ژنێکە منداڵی گچکەی هەبێت.

منداڵێتی: بچووکاهی، بچووکێتی، زارۆیی.

منداڵدان: ئاوالدان، سلی، پزدان. ئاقلدانک.

منداڵی: مناڵی.

مندۆ (کە.): سەگی فەرەنگی، مندۆخ.

مندۆغ (کە.): مندۆخ.

منگاندن: منگەمنگ کردن.

منگە: منە، منجە، بە کەپۆ ئاخافتن.

منگەمنگ: پرتەپرت و بۆڵەبۆڵێکی لەکاتی نا بەدڵی و ناخۆشیدا دەکوترێ. منەمن، منجەمنج. ـــ کردن: منگاندن.

منگن: بە منگەمنگ، گن، منجڕ، (هەو.) خمخم.

منمانۆ (هەورا.): دەنوێنێ.

منمنییک (باک.): پەپوولە.

منۆخ: سست، تەمبەڵ.

منێک (هەو.): کرولۆت.

منێ منێ: خۆویستی، خۆپەرستی.

مۆ (هەورا.، کۆ.): من، ئەمن.

مۆتـە: کـابووس، کاموسـک، (کـۆ.) کـامووس، دێوەزمـە، مۆتەکـە، دێوەزمۆکە، مێردەزمووکە، گرانایییەکە لە خەوێدا سواری پیاوی دەبێ.

مۆتەکە: مۆتە.

مۆتـک (خۆ.، ڕەوا.): پێچکـە دارێکـە گـەڵای وەنـی بـی دەچـێ بـەڵام چکۆڵەترو جوانترە و هەمیشە شینە.

مۆتی (باک.): دۆشاو.

مۆچ (ڕۆژ.): ماچ، ماچ ومووچ.

مۆچک (باک.): مووچک.

مۆچکار: مۆچیار. ئامۆژگاریکەر.

مۆچیاریی (شار.): ئامۆژگاریی.

مۆخ (هەورا.): مێشک، مێشکێکە لەناو لوولاک و نی دی دابێ تـەنها لەسەردا نەبێ.

مۆدە (شن.): شاکاشی. (فە.) جوانوو.

مۆدنە: دارجغارە، دارجخارە، (هەورا.) دەمنە. بەردەڤک، دارک.

مۆدیینکە: کەناری لای پێکێشانی مۆدنەیە کە کارەبا یا چتێکی دی تـێ خرابێ.

مۆر: ـــ هەڵقەندن. ڕیحانە. پارچە مسێکی دارژاوە. بە تایبەتی بۆ ئەوەی نێوی کەسێکی لەسەر هەڵقەنرێ، بە هەڵقەنراویش هەر ـــ ی پێ دەڵێن. ـــ کردن: قۆڵ کێشان، باوەڕ بە ڕاستی کەسێک کردن. نیشانە. شینێکی تۆخە لەنێوانی شین و کەسکدا. بیکەر(باک.) دارێکی درێژ کە بەچەند پارچە ببڕێتەوە ـــ ی پێ دەڵێن. مێشوولەی گەورە، تەپۆ. ـــ شکاندن: سەر دەق شکاندن. ـــ نەشکای: سەردەق نەشکای.

مۆر

مۆڕ: دوورەکی، مۆن، تیکوورک. قـەلس، مێڕبوونـەوە، چاومۆڕکردنـەوە، قـەلس بوونـەوە: بەڕقـەوە تەماشـاکردن، بـە قەلسـی تەماشـاکردن، تیبکوورک کردن، چاو هەڵگێڕانەوە.

مۆرانە: گلی، ـــ ی گەورە وەکوو نی هەولێر، مەریکانە، (گەر.) مرک، ـــ ی خوری: سوس، (بار.) خوورک. خیرک، مرکە، مۆرکە، گییوە، جیبیوە، زیندەوار، جرۆجانەوەر. مۆرانەی زەوی و خاکی.

مۆران (باک.): تەپ وەمژ.

مۆرە: قورەپەست، تەفە.

مۆرەسەنگ (کە.): مۆرە بووتا: بووعە، (مـوک.) بستە. پارچەیەکـە لـە قـەدی دار، (کـە.) مـدار، ئـەو ئاسنـەیە کـە میلـی بەرداشـی لەسـەر دەسووڕێ، بەردەمۆر. دیوار تەنها بە قوڕ دروست کردن. مۆرە.

مۆرەقە (کە.): مۆرانە.

مۆرت (کە.): داری مرتک.

مۆرتک (کە.): موور و پۆرت، دارێکە هەمیشە شینە بـە کفن وەردەکرێ تا درەنگ برزێ، بۆنی خۆشە چولوەکەشی بۆ کەپرە شینە بەکاردێ. دارێکـە لە پزیشکیدا بەکاردەبرێ. موورد.

مۆرد: مۆرتک، دارێکی هەمیشە سەوزە.

مۆرک (باک.): موورروو.

مۆرکە: مۆرانە.

مۆروو: مۆری. ـــ چی: سازبەند، ـــ چییەتی: سازبەندیی.

مۆریانە: ژەنگ، ئەسپێ و ڕشک و کێچە، زیندەوار، (ڕۆژ.) ئەبوێد.

مۆرین (باک.): نەڕە، ـــ دان: نەڕاندن.

مۆرێنان: زیڕەی شێر.

مۆری (باک.): مۆروو. سێرە (گرێیەکـەی سـەر لوولـەی تفەنگییـە). (خۆ.) گیایەکە مـەترێک بڵند دەبێ و زۆر شلکەو لاسکی دەخورێ.

مۆرییلە (کە.): مێروولە.

مۆز: کەرمۆز. مێشەکەر، مێشەکەرانە. ـــ کردن: مێشە.

مۆزانی (باک.): تفەنگی بە بەردی.

مۆزەخانە: شوێنێکە کەل و پـەل و چتی کۆن ودێرین ونایابی تێدا نمایش دەکرێ.

مۆزسۆز (باک.): ژەنگەسوورە.

مۆزقرتک (باک.): زەرگەتە.

مۆزک (باک.): پارگوێری نێرەمێیە.

مۆزییقەو بالەبان: مۆسیقا.

مۆزێ (هەو.): حەز لە ژنان کردن، وە دووی ژنان کەوتن.

مۆزە مۆز (کە.): سەرەتای دڵداری.

مۆشەنە (باک.): خەنجەر.

مۆژییک (خۆ.): پەلک ووردەو خڕە گوڵی شین و بۆنی گرانە تا پشتێندی بڵند دەبێ.

مۆفرک (باک.): گە.

مۆڤیار: ئامۆژگار. ـــ ی: ئامۆژگاری.

مۆڤک (باک.): گە، ستوونی پشتی.

مۆکەر (زا.): ماکەر.

مۆکەل: فرۆشگا.

مۆڵ (هەورا.): بە ئـارامی کـۆبوونـەوە، کـۆ، گرد، بـۆ ڕەشـە وولاخـان. ـــ بوون: کۆبوونەوە. مۆلکە، جێگایەکە وولاخی لێ مۆڵ دەکرێ لەنیوەڕۆی ڕۆژانی گەرمدا. زۆر، مشە.

مۆلان (بۆتا.): تـەمێکی ڕەنـگ شینە لـە دوورەوە لـە نـەواڵ و شـوێنە قوولـەکانی ناو چیا بڵندەکاندا دەبینرێ.

مۆلە (باک.): ماڵە، برِوانە: ماڵە، ماڵە کردن.

مۆڵەت: موهلەت، ـــ دان: ڕێگادان.

مۆلک (برا.): خۆڵەمێش، مشکی.

مۆڵـگە: ـــ ی کێویان، نووڕینـگ، میـل، پشـتەڕۆژ، مـۆڵ، هەفسی، مەغلە.

مۆلـەق: راتـە چاوزەق وەستان و نـەقوچان. گلێنـە لـە نـاودا جوولان (چاو بە ـــ ڕاوەستان).

مۆم (بابا.): شەمی سووتانێ، شەم.

مۆمدان: شوێنی مۆم دانان.

مۆم

مۆمیی (باک.): مۆمیین.

مۆمیین (باک.): مێزەر، پێچی سەری.

مۆمیا: موومیا، دەرمانی لەش مردوو ڕاگرتن.*

مۆن: گرژ، مرچ، مۆڕ، ڕووگرژ، ڕووترش، مژمۆڕ، تووش، دژ، گفن، دوومێرەکی، ڕووتاڵ، مچ ومۆڕ، مش ومۆڕ، مڕومۆچ، ـــ ی: گرژی، ڕووگرژی، مچ ومۆڕی.

مۆنج: ـــ کردن: قێز لێ بوونەوە.

مۆنگ (هەورا.، کۆ.): مانگ.

مۆنگڵە (هەورا.): مانگ، مۆنگلە.

موتربە: (هولی پەیوەند) نی داران.

موتلی: موتووی، منداڵ یا بێچوە ئاژاڵێکە گیرۆدە و هۆگری یەکێکی بووبێ.

موو: هەڤداک، پۆڕ، پۆڕت، پوورت، مووی مرۆیان، تووک وپۆپ. قژ. ـــ ی بزن و ئیتر بۆ ڕەشماڵان بەکاردەبرێ. ـــ ی دەماخی، پیلۆس. ـــ ی ڕاست بۆوە، ـــ ڕاست بوونەوە. دەردە پیسە، دەردێکی زۆر ئێشدارە لە قامکان پتر پەیدا دەبێ کە دەر بوو نێرتکەکەی دەردەهێنرێ چاک دەبێتەوە.

مووار: ڕیخۆڵەی پڕ لە ڕیخ و ئیتر، گیپەی ڕیخۆڵە.

مووابیی: بەمرو.

موبالات: بێ ـــ: دڵڕەبەن.

موودان (باک.): مووکێش.

مووتابچی (کە.): مووی تاوچی، موفرۆش، کارگەی خەرار دروست کردن.

مووتاوە (دەر.): ڕلوکە (هێلکە).

مووتاوچی (کە.): موفرۆش.

مووت (ڕەوا.): ووشیار، ئاگادار، گێم مووتن: گوێم قوتن، ووشیارم.

مووتک: موورتک. دارێکە هەمیشە شینە گەڵای وەئی هەناری دەچی بەڵان ووردترە، بۆنی خۆشە، بە کفنی مردووان وەردەکرێ تا درەنگ بڕزێ، شوولەکانی دەکرێتە سەبەتە، بەری وەکوو ترێی ڕەش وایە بەڵان وووردە و دەخورێ و تامی خۆشە. ئاوی گەڵاکانی بکوڵێ و بخورێ بۆ هێزی چیکڵدان و بۆ ڕاگرتنی ڕەوانی زۆر باشە.

موتووی: بڕوانە: موتلی.

مووچ: ماچ وموچ. (باک.) کەوگیر. قوونێر، دوومەڵ. (دزە.): گوێ ـــ کردنەوە، گوێ قووت و جووت کردن.

مووچلخ: پرچی دەستکرد، باپرکە. (کە.) لوولاک.

مووچاندن: چەماندنەوە.

مووچاندنەوە: خوارکردنەوە.

مووچە: دەقن، جیرە، بەوات، کرێ، (باک.) جەمەکە. دەبرە. زەویی خاوەند خێویی، زەوییێکە ڕەنێو هێنرابێ، زەوییەکە کرداری لێ بڕابێتەوە. (جا.) جومگە، ـــ ی دەست: جومگەی دەست. زەوی چاندن.

مووچەبەر: شەریک.

مووچەخۆر: چیرەخۆر، مزدەوەر. ـــ ی: جیرەخۆری. مووچەموچ (بەشبەشی).

مووچەنان (هەورا.، جا.): نردوەنان، بابۆڵە.

مووچرک: مووچوورک، مچوورک، تەزوو، مووچنک.

مووچک (باک.): مووچنگ، مووکێش، ماشەیەکە مووی پێدەکێشرێ. (ڕەوا.) مووی بەرو بن هەنگڵ.

مووچنگ (باک.): مووکێش.

مووچنگۆک (باک.): مووکێشی چکۆڵە.

مووچورک: مووچرک.

مووچینەوە: نوشتانەوە.

مووچیاری (سن.): ئامۆژگاری.

مووکابین: حەیف، مخابن.

موور (هەورا.): ڕیک، ئیشارە، نیشانە.

موورەخەی سلێمان: بڕبڕەی پشت.

موورەزاری (شا.): پیپلەوار، پێلەوار.

موورتک: پارچەداری ئەستووری نەقەڵشراوە بۆ سووتاندن. بڕوانە: مورتک. میمتک.

مووخۆرکە: واز، برینێکی پیس و کرێژاویە لەسەر پەیدا دەبێ زووی چار نەکرێ دەبێتە کەچەڵی.

موورگ (جا.): موورروو.

موور (هە.): بزنێکە گوێیەکانی کورت و گچکەن، (باک.) گێژ.

موورەڕەش (هە.): بزنێکە گوێی کورت و زۆر گچکەیەو لەشی ڕەشە.

موورەسپی (هە.): بزنێکە گوێی کورت و زۆر گچکەیە و لەشی سپییە.

موورەسۆر (هە.): بزنێکە گوێی کورت و زۆر گچکەیەو لەشی سۆرە.

موورەشین (هە.): بزنێکە گوێی کورت و زۆر گچکەیەو لەشی شینە.

موورەکال (هە.): بزنێکە گوێی کورت و زۆر گچکەیەوگوێ و ڕوومەتی سوورەو لەشی ڕەشە.

مووردار (دەر.): موورتکە.

موورروو: مۆرک، (گەر.) بێرگ، (جا.) موورگ، مێروو. ـــ ی گەی پەنجەو ئیتر.

موورگ: موورروو.

موورووە کەرانە: مووررووی کەرانە.

مووررووێن (موک.): (هەو.) ئینجیانی، جوورە گەمەیێکە بە مووررووان دەکرێ.

موورێو (هەورا.): دەخۆم.

مووریی (باک.): مێروو. ـــ ی ڕەشک: موورووەڕەشە، ـــ ی زەرک: موورووە زەردە.

موزدەکی: پەیڕەوی موزدەک ناوی ئایینێکە، کە موزدەک لە سەردەمی قوبادی پادشای ساسانیدا دەری خستبوو، بنچینەی وی لەسەر هاوبەشی ماڵ وەکو یەکی مرۆڤان وابوو (شیوعییەت)، قوبادیش بوو بە هاوباوەڕی بەڵان گەورەکانی لە ئێرانێ لێیان خۆش نەهات و لە ئەنجامدا بە پێچەوانەی جوولانەوە لە سەرەتای سەڵتەنەتی خوسرەوی ئەنۆشێروان بە چەند هەزار کەسەوە کوژرا.

مووزه (دزه.): مرۆ، یا وولاخی پەرپووت، نابووت. ترێی ترشاویشە بۆ دۆشاو.

مووزەرد: پۆرزەرد.

مووزییک: گیایەکە پەلکی خڕو گچکەیە.

مووزانگ (باک.): مژۆل.

مووزەلانگ (باک.): مرۆل.

موژدە: مزگێنی.

مووزوولانگ (باد.): مژۆل.

مووسابایی: بەزەیی.

مووسایی: جوولەکە، ئەوەی لەسەر دینی مووسابێ.

مووسڵدان: لای خوارەوەی زگییە بەلای ڕانانەوە.

مووسڵی: گیایەکە لە کێوان شین دەبێ لە ترشیاتی دەکرێ. (شن.) زیبسک.

مووش: شارێکە لە کوردستانی تورکیا. (شار.) مت. (کۆ.) گوێزیا مەرمەڕ یا مازوو لە مەڕمەڕێندا دایدەکەن بۆ لێدانێ. (کە.، ڕۆژ.) مشک.

مووشانە (کۆ.): ماتێن.

مووشەدەمە (بابا.، کە.): کوورەی ئاور دەماندنێ، ئەو هەمبانەیە کە بە کوورەی ئاگردەماندنێوەیە، کوورەی ئاور دەماندنییە. هەمبانە دەف.

مووشەک (کە.): پلەندەر، لاپرسەنگ، مرومووشکەر، تەرەفە.

مووشەکان (هەو.): ئاشەوان.

مووکار (باک.): گوێزان، تیغی تراشی.

مووکری: جوورە هەڵپەڕینێکە.

مووشن (لک.): کوتن، گۆتن.

مووغەیر (دەر.): ئاورگ.

مووغبەرە: گۆڕستان. پارچە گۆڕستانێکە بە تایبەتی ئی ماڵێکی بێ.

مووفرۆش: موو تابچی، مووتاوچی.

مووکردن: تیژیی.

مووکریان: ناوچەیەکی کوردستانە لە ئێران.

مووکرز: توورە.

مووشێن (بابا.): ماتێن، کەلایانێ.

مووکێش: مووچک، مووچنگ، مووەتان. (کۆ.) چلوورە.

مووم (باک.): مێوی هەنگوین. مێوی سووتاندن.

موومدانک: شەمدان.

موونج (باک.): بێزوبۆ، ـــ ژک لەسەرێ تەیە: نەحلەت، بێ بەش لەبەزەیی.

مووهیر (باک.): مۆر.

موویلە: مووزکە لە باڵندەو ڕووەکدا.

موویین: تووکاویی.

مە (باک.): مەڕی سێ ساڵانەیە.

مهانە (باک.): بەهانە.

مهرانی (باک.): جوورە هەرمێیەکە.

مهرک (باک.): گە.

مهرگان: میهرگان، جێژنێکە شەووڕۆژی لەپاییزدا بەرامبەرە وەکو نەورۆز لە بەهارێدا.

مهرڤان (باک.): میهرەبان. ـــ ی: میهرەبانی.

مهڤان (باک.): مێیوان.

مهی (هەر.): مەڕ، یەکسەرە مەڕ.

میسک: میشک.

میشک: میسک.

مێ: مێیینە. (جا.) ما، (جا.، هەورا.) مێچکە. (جا.، ڕۆژ.) مەڕ، واژیی نێر.

میاواندن: میاوەکردن.

میەن: کوتن.

میە (فە.): مەڕ.

میومیو: نەونەو.

مێباز: ئەوەی بە دوای ژناندا بگەڕێ. ـــ ی: بە دوای ژناندا گەڕان.

میەومیەو (شو.): میاوەمیاوی پشیلە.

مێتن (باک.): مژین (بمێژە)، شیرخواردن.

مێتوولە: مێتوولکە.

میتوولکە (باک.): بەنگۆڵە، (دەر.) میتکە، (دزە.) بانگۆڵە، بانگە، میتوولە، متکە. (خۆ.) بووانگ.

مێجبێتی (باک.): بێش، بێشە، باربوو.

مێچکە (هەورا.، جا.): مێیینەی گچکە.

مێچکەمێچکە: جوولانەوەی ژنانیە.

مێخ: سینگ.

مێخەک: قەنەفل.

مێخەکە: بزمارە لە پێ دێ، بە تیز یا بەردی جەهەنەم چارە دەکرێ.

مێخەکبەند: خەناوکە، بەرمووریکە لە مێخەک و مەرجان ژنان لە ملی دەکەن.

مێخ سکە (کە.): گوڵمیخ (ئی ئاسن).

مێخ سندان (هەورا.): سندانی ئاسنگران.

مێخوەش (باک.): مەیخۆش.

مێدرەو (ڕەوا.): دیواری حەوش و ئیدیی کە داری دارەڕایەی دەخرێتە سەر.

مێر (باک.): پیاو، زەلام، مێرد، شوو. ـــ کرن: مێردکردن.

مێڕ (کە.): مۆڕ، مۆن، گرژ. ـــ بوونەوە: مۆڕبوونەوە.

مێرانە: ئازایانە.

مێرانی (باک.): ئازایەتی، پیاوەتی.

میرانی (باک.): ئازایەتی.

مێرەم (هەو.): حەوتووی سێیەمە لە (٨) حەوتووەکانی زستانێ کە لەنێوەراستی بەندرخە و تۆخە نێدایە.

مێرچاک (بابا.): ئازا، نرخدار.

مێرخاس: مێرچاک.

مێرد: شوو، مێر، هاوسەر، پیاوێکی ژنی هەبێ دەبێتە ـــ ی ژنەکەی. ـــ کردن: مێرکردن، بە ـــ دان: ژن دانە مێرد. ـــ ی درۆژنە: ئەو پیاوەی دووژنی هەبێ.

مێردەزمە (بابا.): (هەو.) مێردەزموکە، دێوەزمە، خێو، مۆتەکە.

مێردی: پیاوەتی.

مێردە زمووکە (هەو.): مێردەزمە.

مێرک (باک.): پیاوی سادە. شەیتان.

مێرکوژ (باک.): خوێنرێژ، پیاوکوژ.

مێرگ: مێرغوزار، شەکار، چیمەنزار. (یەز.) شەیتان. (کۆ.) گیایەکی گەڵاووردە.

مێرغوزار: مێرگ.

مێرگەشە (باک.): چیمەن.

مێرگزییرکێ: یاری جگانێ. شارەزای کاروباری پیاوان.

میرنشین: ئەمارە.

مێروو: مێرولەی گەورە، مووریی، میرۆ، (زەن.) میرۆچە.

مێرووچە (زەن.): مێرووله، مێروو.

مێرووستان: شارە مێروو.

مێرووله: مێرووی چکۆڵە، مێلوورە، گێرکە، گرنگ، مرۆچە، مۆرییلە، (باد.) مێویی. ـــ سوورکە: گێرکە. ـــ کردن: سڕبوون.

مێرووی وورد: (ڕەوا.) گرکە، (زەن.) گەنەمۆری.

مێرهۆڤ (باک.): مرۆڤ.

مێزدیسەنێ: سێ ووشەیە: (مە): گەورە، (زدا): زانای بێ هاوتا، (یەسنە): پەرستن. دەبێتە: زانای بێ هاوتای پەرستنییە بە تایبەتی بۆ تایینی زەردەشتە.

مێز (کە.): میز، ماسە. ـــ ی نانی: ـــ ی نان لەسەر خواردن. ـــ ی نووسینی: کارمەزەل.

مێزاب (باک.): جێگایەکی ئەوتۆیە کەوی لێ دادەنرێ بۆ بانگ کردن.

مێزاندن (باک.): تەماشاکردن.

مێزان (کە.): میزتنی ئاش، دەغل ڕزین. میزتن.

مێزە: تەماشا، ڕوانین. ـــ کردن: تەماشاکردن. (باک.) تەماشا، چێرە، ـــ کرن: چەژتن، تەماشاکردن.

مێزەر: شاشک، ئەردی، مەندییل، (ڕۆژ.) پووتک.

مێزەلان (بابا.): میزدان، میزەڵدان.

مێژ: کۆن. لە ـــ ە: کۆنە، لە دێرزەمانەوە.

مێژاندن (باک.): مژاندن، شیردان، بمێژینە.

مێژەک (کە.): ئەوەیە کە غەیری دایکی خۆی بمژێ، ئەو کارو بەرخەیە کە دایکی خۆی نەبێ و ئیتر بمژێ، مێژکە.

مێژەکردن (ڕەوا.): مژتن، مژین (بۆ منداڵ).

مێژەلووک (قەرە.): مێوودارو گیاییێکی چرو پڕە، چڕ.

مێژەبوهێر: ڕابردووی دوور.

مێژوبێژ: مێژوو گێڕەرەوە. *

مێژڤە: لەمێژە.

مێژک (باک.): مێشک.

مێژوەرد (موک.): زەوییەکە لەمێژ بێ وەردبێ کە پڕ دەبێ لە گیاو گوڵاڵە سوورە و گیاجاڕیشی پێ دەڵێن. میشۆرت.

مێژکە (ڕەوا.): مێژەک، مییژەک. بەرخ یا کارییلەیەکی بێ دایک بێ و هەر جارەی یەکێکی بمژێ یا بخرێتەوە بەر یەکێکی دی.

مێزمیزۆک (باک.): گیایەکە، مزمزە.

مێژوو: دیرۆک، دێریک، دیرۆک، دییرۆک، دییرێک. (باد.) دووروژک. ـــ ی وێژە: مێژووی ئەدەب.

مێژووزان: مێژوناس، مێژووان، دیروکڤان.

مێژووک (بابا.): وولاخێکە نەیەوێ شیری بە فەرخەی خۆی بدات.

مێژووکرد: ئەوەی بە درێژایی مێژوو دروست بووە.

مێژووناس: مێژوزان.

مێژی (شکا.، باک.): مێشک، مێژوو.

مێژوونک (ژە.): شەمشەکوێرە.

مێژییلانک (باد.): مژۆڵ.

مێست (شکا.): ماست.

مێش (شو.): مەر، (هەورا.) مەش، مەگەس، مەیەس، مەوز.

مێشان: مێشک. مێشی چکۆڵە.

مێشە (ڕۆژ.): مەوز کردنی وولاخ لەبەر پێوەدانی مێشان و مەوزان. (موک.) پێشە، چەم، وێشە، جنێک، دارستان، دەوەن.

مێشەسەگانە: مێشی سەگان.

مێشەسی (کە.، جا.): چێرگ، چرگ.

مێشەکەران: مێشێکی گەورەیە تایبەتی بە کەرو وولاخی بەرزە، مۆز.

مێشەگەز (ڕەوا.): مۆز، کەرمۆز.

مێشەنگ (کە.): هەنگ، (کە.) پێش هەنگ.

مێش خۆر (باد.): مێش خورینک، باڵندەیەکی چکۆڵەیە بن باڵ و بەرزگی سپییەو سەری بۆرە، هەنگەخۆرە، هەنگان دەخوا.

مێش ڕەو (مامە.): سوواندە، گوێ سوانە.

مێشرەف (باک.): لیڤە، مەژالک، مەژیی، مەژگ، ژەم، (باک.) مێژی، دەماغ، (هەورا.) مێژک، (باک.) مێشی چکۆڵە.

مێشک (فە.): مەغز، بێ ـــ : هێڕ، دەبەنگ. بێ ـــ ی: بێ عەقلی.

مێشکۆڵە: مێشکی بچکۆلە.

مێش ومەگەز: حەشەرات، جانەوەر.

مێشکوژ (باک.): دەسکەگیا یا هەر چتێکی مێشی پێ بکوژرێ.

مێش هەنگ: هەنگ.

مێش هەنگوین: بڕوانە: هەنگ.

مێشوولەبەند: کولەبەند، پێشی بەند.

مێشوولە: پێشکە، پیشۆ، مۆر، هوورده، پەخشە، مەشوولە، پێشوولە، کەملێش، گمۆرە، پۆ، خۆرە. ــــ ی وورد: کوڕکوڕۆک، ئاخۆرە، پێشوکورک، خاکە. دەردێکی چاوانە هەمیشە چتی ووردی بە بەرچاواندا دێت. ــ خۆر (زا.): ووروار.

مێشمیزک (باد.): مژمژە (گیایەکە).

مێشین (باک.): جوورە گەمەیەکە مندالان پوول یا چتی دەچەقێنن بە مەرمەڕ لێی دەدەن. شیرین. ــ ی (باک.): شیرینی.

مێڤان (باک.): میوان. ــ ی (باک.): مێوانداریی.

مێڤانخانە: مێوانخانە.

میڤاندار (باک.): مێواندار.

مێڤانکی (باک.): وەکو میوانان. ــ دانیشتن: لەسەر ئەژنۆ دانیشتن.

مێڤانی (باک.): میوانداری.

میڤانەهوین (باک.): میوانەنەواز.

مێکەو (باک.): کەوی مێ.

مێکوت (جا.، کە.، ڕۆژ.، باک.): میخکوت، کوتکی میخی، کوتک، چەکوچە.

مێکوتە: جوورە کولکێکە لە هەموو مندالان دێ وەکو قوونێرێکی چکۆلە وایە. جوورە زیپکەیەکی گەورەیە بنی سوورو سەری زەرد دەبێ.

مێکووک: گیایەکە بنەکەی بکرێتە دۆشاو بۆ چیکڵدانە زۆر بەهێزە. (دا.، کە.، شار.) بەلەک. (باک.) بەلک، بەلەگ. شیرین شیرنۆک. ــــ ی جۆلایی: شەپۆپە.

مێگان (شەم.): نێنکوێن.

مێگەل: ڕێن، ڕان، کەر، کەرد، گەلە، ڕەود، گێلە، مێیەل، هێشت، مەڕ، باقوور، پیپلک، ــ ی مەڕان: پەز.

مێگەلەوان: شووان، خاوەن مێگەل، گەلە خوێ.

مێگوان (باد.): نێنکوین.

مێگۆن (باد.): نێنکوین.

مێل: میل، ــ ی تەرازوو: زمانەی تەرازوو.

مێلاق: ئاونگی ترێیەکە بۆ زستانان هەڵبگیرێ و پەروەردە بکرێ.

مێلاقە: گوولێکی سوورو کێوییە لە خاشخاشی گەورەو خۆڕاگرترە، بڕوانە: (گوڵەمێلاقە).

مێلاک: تام، چێژ. ــ کردن: تام کردن، چێژ وەرگرتن.

میلام (باک.): دارێکە.

مێلاو: نارجیلە، نێرگەلە.

میلوورە (کە.): مێروولە.

مێل مێل: ڕاڕا.

مێمان (هەورا.): میوان.

مێمک (باک.): گوڵی داران.

مێمل: دژ، ناحەز، نەیار، چەل وەل، بوونە وەرێکی خەرافییە لە جنۆکە ئەشقی ئافرەت دەبێ و خۆی دێنێتە سەر شکڵی ئاژاڵ یان چتی تر. (بۆتە ــ بە ملمەوە).

مێنەکە (موک.): ئەنگوستیلەی جوانی لە شاخی کەڵ وگامێش دروست دەکرێ.

مێندی (دەر.): ماندوو.

مێنگوین: نێنکوین.

مێو: مۆم، شەم، قرچەنە. زیبیچ، مێوی هەنگوینی، ڤرڤرۆک، دەرمێو، شەمێ. ــ بڕین: کەڕەکردن، داری ترێ، مێیو، (باک.)گوڵی داران. ــ بڕ: دەربستکان.

مێوان: میڤان.

مێوە: فیقی، ڕزق.

مێورزیی (باک.): هاتنەخوار، خراپ بوون.

مێوژ: مەوییژ، مەهووژ، مەڤیژە، (هەورا.) هیچکوچی. ــــ ی ڕەش: مێوژە ڕەشکە، ــ ی سوور: مێوژە سۆرکە.

مێوژە ڕەشکە: مێوژی ڕەش.

مێوژەمەلا: مێوژەمەلە، جوورە مێوژێکە.

مێوژە مەلە (ڕەوا.، هەو.): مێوژەمەلا.

مێوی (باد.): مێروو، مێروولە.

مێویژان (بار.): گیایەکی نێرتک دارە میترێک بڵند دەبێ گوڵی سوورو بۆنی خۆشە. (گەر.) بێویژان.

میڤان (زا.): میوان.

مێیینە: مەها، مێ، مایینە، ماک.

مێیو (باک.): دارەمێو.

میدلا: قەلەمی ڕەساس، قەلەمزڕێژ.

می (باک.): مەڕ، من، مەڕی سێ ساڵانەیە. (فە.) موو، تووک.

مین ووراز: مووی بەراز، نەخۆشی موو.

میاو: دەنگی پشیلەیە. میاوەمیاوە: نێوی دەنگی پشیلەیە. میاوەمیاو کردن: میاواندن.

میاواندن: میاوەمیاو کردنی پشیلە.

میانەڕەو: نە چەپ ڕەو و نە ڕاست ڕەو.

میتەل (باک.): دۆشەگ.

میترا: خودای هەتاو.

میتکە: گوڵنک، ئەڤک. (ئەردە.) میکرۆب، (هەورا.، ڕۆژ.) بەلۆکە، (بابا.) قیتکە، (ڕۆژ.) کوورکە. ئەو پارچە گۆشتەیە کە لەنێو شەرمی ئافرەتانە.

میتکنە: میتولکە.

میتێن (شار.): ماتێن.

میچ (هەورا.): قرنوو، سقیپک، کۆسەر. (باک.) ئارزێنج، زکێ خێنی، میچی بانی، ساپیتە، سەراپیتە، ڕووکاری ژێرەوەی بانییە. سنگ. (کە.، بابا.) جک. ــ لەسەر گرتن: پێدا گرتن.

میچکاندن (باک.): داگرتن، هێنانە خووار، (بمیچکێنە).

میبچێن (بابا.): جگێن.

میبچ میبچێن (بابا.): جگێن.

مییخ: سنگ.

مییر: لە جگێنیدا کە لاتەنیشتە گرنی گرنییەکەی بکەوێتە لای سەرەوە. ـــ ی گەورە: پاشا، خوونکار، خووندکار، کەی، پادشا، شا، حوکمدار، پاشا، میرەک. ئاغای ئاغایان، براگەورەی ئاغایان. پادشای هەنگانە. لە شانۆدا بەکاردەبرێ. ـــ یی: خوونکاری، خووندکاری، پاشایی، پادشایی.

مییرات: سەربەش، پاشماک. ـــ ی: پاشماوەیی.

مییراتگر: ئەوەی پاشماکی بەردەکەوێ.

مییراخوڕ: سەرۆکی مەیتەرو سەییزانە.

مییرئالا (زا.): ئامیرلیوا.

مییراس (هەورا.): بیبراز.

مییراش: سەرۆکی ئاشپەزان. مییراف، مییراو.

مییران: ووشەیەکی گەورە کردنە لەکاتی گفتوگۆدا بۆ ڕێزگرتن بەکاردەبرێ. ئێوی هۆز (عەشیرەت) ێکی کوردە لەلیوای مووسڵ (٦) هەزار کەس دەبن. ئێوی ئێرینانە.

مییرانە: لە مهرانەوەیە. (باک.) مییرانی، شایانە، همایونی.

مییرانی: مییرانە.

مییراو: سەرپەرشتیاری دابەش کردنی ئاو، کەسێکە بەسەر ئاوێ ڕابگا. (باک.) مییراف.

مییرایەتی: مییرنشینی.

مییرە (هەورا.): متوموورروو بۆ خشڵ.

مییرە دێ: گوندی گەورە.

مییرەک (باک.): پاشا. پادشا، میری بە سەڵتەنەت.

مییرزا: کوڕەمییر. کاتب، (خۆ.) بۆ پیاوی خوێندەوار بەکاردێ. ـــ یی: خوێندەواری.

مییرڤان: شایی، شاهی، پادشایی.

مییرمییرانێ (هەورا.): مییرمییرێن.

مییرکان (فە.): شوێن، شوون.

مییرکاری: ڕەسمی.

مییرکوت (باک.): کوتک.

مییرمییرێن (موک.): مییرمییرانێ.

مییرۆ (باک.): مێروو.

مییرکوڕ (شا.): هەڵکەوتوو.

مییروو (شا.): مووروو.

مییرنشین: خاکی مییریی. ـــ ی: ئەمارەت.

میری گەورە: سوڵتان.

میری مییران: سوڵتان.

مییرووک (باد.): جەواڵ یا هەر چتێکی لیواولیو پڕبێت.

مییرێنی: خوونکارێتی، پێداریی، شاهێتی.

مییری (باک.): غەرامەت یا ئەملاکییە.

مییریتی (باک.): مییرێنی.

مییرینی (باک.): ئەمارەت، ڕیاسەت، سەڵتەنەت، خوونکارێتی.

مییز: مێز، ڤۆک. ـــ کردن: پێشاوکردن. ـــ گیران: بەستەوانی.

مییزان: مێزان، مێزتنی ئاش: کە دەورەی بەرداشەکە ژێرەوە کونی تێبێ دەغڵی پیدا دەچیتە خووارەوە دەڵێن مێزتی، دەمیزی.

مییزاو: نزاو.

مییزەلان (بابا.): مییزدان.

مییزەڵدان: دەبدەبە.

مییزەگا (هەورا.): مارپێچ.

مییزە سرییینەک (باک.): مییزگیراو.

مییزەل (باک.): مییزکەر لە نوێنێدا.

مییزتن: مییستن، مییزان.

مییزپەو (فە.): مییزدان.

مییزدەو (فە.): مییزدان.

مییزدۆ: مییزدان.

مییزدان: مێزەلان، (بابا.)مییزەلان.

مییزدۆ: کیسکێ نووزێ، تکەمیزە.

مییزگیراو: مییزە سرییینەک.

مییزکەری (باک.): جێگای مییزکردن.

مییزگیران: گیرانی بۆڕی مییز و مانەوەی مییز لەناو مییزڵدان.

مییزمییزک (کە.): پیسپیسک (دەعبایەکە).

مییزی خوێنی: بەلهاریزیا.

مێزوێنە: نیسکێنە.

مییزەک (کە.): کارو بەرخی بێ دایکە، کە ئیدی بژێ، مێژکە.

مێژوێ (هەورا.): نیسک.

مییسن (باک.): میزتن.

میس میس (خۆ.): گەڵای شین و گوڵی درێژەو ئاوی تێدایە. مژمژە، شیرمژە.

مییش (کف.): مشک. (فە.) مشک. ـــ خورما (فە.): مشکی خورما.

مییڤان (باک.، باد.): میوان.

مییکائیلی: تیپرەیەکە لە جاف.

مییکرۆب: جرسوم. ماک.

مییکرۆسکۆب: زەڕەبین.

مییل: نیشاندەر. ـــ ی تەرازوو، ـــ ی ڕێگایان، میل. ـــ ی کاتژمێری: عەقرەبی کاتژمێری. ـــ ی کلدان: کلچێوک. زمروود. مرازێکی چیکەنەیە، ـــ ی برینان: ئەو میلەی لە برین دەدرێ، (ڕەوا.) نۆڕیینگ، مۆڵگەی کێوییانە، بۆسەی شەڕێ و ڕاوێ.

مییلوان (کە.): ئێخەی کراسی. (ڕۆژ.) لای دەرەوەی گەردەنی کراس.

مییللی: تیپرەیەکە لە کوردی باکوور.

میم: پوور، پلک. میمک.

میمان (فە.): میوان.

میمانخانە: میوانخانە.

میمتک (باد.): موورتک.

مییمک (کە.، فە.): بڕوانە: میم.

مییمکزا: پوورزا.

مییمی: پوور، پلک.

میینا: مینای دەریایە، لیمان، کەشتیگا، بەندەر، نۆلا، وەکو. مینا هەڤ: وەکوویەک. (باک.) گولێکە، شووشە، بلوور، ئاوێنە، کلاوی شەوی.

میین: مژتن.

میناک (باک.): ژەهر.

مینک (ڕەوا.): ئازارو دەردی دەستانە وەکو: ئیفلیجی، گۆجی.

مینگە: ڕیینگە. ـ مینگ: ڕیینگەڕیینگ.

مینوو (ئاوێ.): بەهەشتی جاویدان.

میوان: میمان، میڤان، مەهوان، میهڤان، میڤان.

میوانانە: میڤانکی، وەکو میوانان.

میوەر (فە.): بەر، تووکی بەر.

میوانخانە: میوانگە، میڤانخانە، میمانخانە، چەقرە، قۆناخ، بنەگە.

میواندار: خانەخوێ، میڤان هەوێن. ـ ی: میڤانی، ـ کردن.

میوانگە (دزە.): میوانخانە.

میهرکان: میهرەبان.

میوانی: قەیاخ، نیمان، مرتۆخە.

میوە: فیقی، هەسوو، میوەجات، بەری دارانە وەکو سێو و قەیسی و هەلووجەو ئیدیکە. ـ ی ترش: نەگەییو، ـ ی وەرییو: لە دار بووەوە.

میوەگەن: گەلاوێژ، تیرمەه.

میوەمارە: گیایەکە لە بن داران هەڵدەچی و لێیەوە دەهاڵێ کە برینداریی کەی شیرییی لێ دێ.

میە (یەز.): مەڕ.

میهر: ڕۆژ، خۆر، بەزەیی، دلەشک، بێ بەزەیی.

ن

ن: تیپێکی نابێی کوردییە. نیشانەی کۆی دیارو نادیارە، وەکو: بڕۆن، بابڕۆن.

ناە: نا، نە، نەء، نەخێر، نەو، ناو، چ.

نا: بۆ یەکخستنە، تەنها یان لەگەڵ ووشان بەکاردەبرێ. وەکو: ناڕاست، ناچم، ناڕۆم: واژیی دەچم و دەڕۆم. دەنا نا؟ نەدی نا؟.

نائومێد: بێ ئومێد، ئومێدبڕاو، بەئاوات نەگەییو.

نابەو: بێ هەرمێن، شتێک، کە باوی نەبێ، بێ برەو.

نابەکار: بەدکار، بەدکردەوە.

نابەهەنگام (باک.): بێهەنگام.

نابەدڵ: ناپەسند، شتێک، کە نەچێتە دڵەوە. پێچەوانەی دڵخواز. ـ ی: ناپەسندی.

نابەڵەد: نەشارەزا.

نابوود: لات. ـ ی: لاتی.

نابووت: بێ پوول وپارە، هالکە، لەپارە کەوتوو، لات، قەلات، ڕووت، مایەپووت، مایەپووچ، ناوبیت. ـ ی: لاتی، ڕووتی. چووکەلەو پەرپووت و تووت، لەرولاواز. مرۆی ـ: پووچەڵ، نابوود، جووڕە.

نابی: ناشێ.

نابینا: کوێر.

نابیتک (باد.): وەردینە نانی، تیبرۆک.

نائاو: نادروست، ناپوخت.

نائووان: کەسێک، کە توانا نەبێ، بێ دەستەڵات.

ناپارێزی: خۆ لەشت نەپاراستن. سڵ لە شتی ترسناک نەکردن.

ناپاک: خائن، زگرەش، نگرییس، پیس، پیتۆکە. ـ ی: ـ کردن.

ناپەسند: ناپەسن، شتێک، کەبەردڵ نەگری. ـ ی: ناپەسنی، ناپەسندی.

ناتەواو: ئەو شتەی، کە تەواونەبێ، بەکەموکوڕی. ـ ی: کەموکوڕی.

ناتۆر (باک.): کێشکچی، نۆبەتچی. (باک.) ـ ی: کێشکچێتی، نۆبەتچێتی.

ناتۆرە (جا.، ڕۆژ.): نەتۆرە، بەدنیوی، ناوونرتک، نێوونرتک.

ناتۆرڤان (باک.): بڕوانە: ناتۆر.

ناتووان: ناتەوان. بێ تین، بێ تاقەت. ـ ی: بێ تینی، بێ تاقەتی.

ناجسە: ناجستە، نابووت.

ناچار: نەچار، بێ چارە، تەنگاو، پاپا، زۆر لێ کردن. ـ ی: (باک.) بڤی نەڤینەیی.

ناچارە: لەسەریەتی.

ناچە: بڕوانە: ناوچە.

ناچی: ناڕوا، ناشوبهێ، شتێک لە شتێک نەچێ (نەچێ).

ناچیزە: ئافرەتی ناکەس و نارەسەن، ئەو ژنەی، کە سەرپێچی لە مێردی دەکا.

ناحەز: دوژمن، ناشرین، کرێت. نەتەچاو، (پژ.) دزێو، (باک.) بەرۆک. ـ ی: دوژمنایەتی، دزێوی.

ناخ: قوولایی، بن، ژێر. بەناخی زەویدا چوونە خوارەوە، بەناخا چوونە خوارەوە. ـ ی زەوی: قوولایی زەوی، بنی عاردی. ـ ی دەروون: ناو ژوورەوەی مرۆڤ.

ناخار (سن.): زبر، بەدفەڕ، شەڕنەنگێز.

ناخاس: بەد، کەسێک یان شتێک، کە چاک نەبێ.

ناخر (باک.): گاگەل.

ناخرقەوان (باک.): ڕۆژێکە وولاخان لە لەوەڕ جوێ دەکرێنەوە کە ڕێککەوتی ١٠ ی کانوونی یەکەم (جانیوەری) (دەستوورێکی کۆنە).

ناخودا: کەشتیران، کەشتییەوان.

ناخووا: ناخودا، کەشتی ڕان.

ناخۆش: گووج، ناوەش. ــ ی: ناوەکوول، ناوەسی.

ناخوون (هەورا.، شو.): نینۆک، نوخان.

ناخوونەک: خۆڕایی، خواردنی شتێک بەبێ پرسی خاوەنی. ــ دەر: کەسێک، کە ناخونەک بکا. بەخۆڕایی خۆر.

ناخووین (جا.، دەل.، ڕۆژ.): نینۆک.

نادان: نەزان. ــ ی: نەزانی.

نادر: **ناوی پیاوانە.**

نادروست: نادروس. پیاوی چەوت و خوار.

نادیار: نەبانۆک، (هەورا.، زەن.) پیوار، بێ شوێن، بێ ڕێ، بێ جێ، بزر، ون، کەسنەزان. ــ ی: بێ شوێنی، بزربوون.

نادییته: کەم دییتە، چرووک.

نار (هەورا.): هەنار.

ناڕاست: نەڕاست، سەرچەوت، قەلپ وقوولاپ، درۆزن، ناساخ، هەڵەکار، بلّح، دەخەڵ، فییچەلفاچ. ــ ی: سەرچەوتی، فییچەڵفاچ.

نارو: تالاو، زووخاو.

نارەسەن: ناجسن، نائەسڵ.

ناڕەوا: نەشیاو، نادروست. ــ یی: نەشیاوی، نادروستی.

نارچە (دزە.): حەشارگە، سپێر.

ناردرانەوە: ڤەزڤڕین، گەڕانەوە.

ناردراو: نێرراو، نێردراو، نارباگ، نوێنەر، پێغەمبەر، پێخەمبەر.

ناردن: هەناردن، شاندن، شەهاندن، (لو.) کیانەی، ڕەوانەکردن، وەڕێخستن، (ژاوە.، هەورا.) کیاستەی، هنارتن، (ژاوە.) کیاسەی گیلان، (فە.، لو.، کەل.) کل کردن. (کەل.، زەن.) کیاندن، بەڕێ کردن، ڕێ کردن.

ناردنە دەرەوە: ناردنی شتێک یان کەسێک بۆ دەرەوە.

ناردنەوە: ڤەزڤڕاندن، گەڕاندنەوە، (باک.) داگەڕاندن کزریی، زڤڕاندن.

نارنج: ترنجۆک، هاڵە پیرێژنانە، نێوی ئافرەتییە.

نارنجەک: بۆمبای دەستی (بۆمبایەک، کە بە دەستی دەهاوێژرێ). ــ ی دەستی: دانە.

نارنجبۆ: لیمۆ، ترنجۆک، هاڵە پیرێژنانە.

نارنجۆک: نارنجەکی دەستی.

نارنجی: نارووجە.

نارووجە (باک.): نارنجی.

نارووندر (باک.): مرقەمرقی بەرازی.

نارپاگ: بڕوانە: ناردراو.

نارێک: پرۆز، بەژک، بیکیس، بێ سەروبەر، لیخ، چەور نەڤەکری، نالەبار، ناقۆڵا. ــ ی: بەژکی، بێ سەروبەری.

نارین: گۆرانیی بووکی. ناڵیین، گریان و دادو فیغان. ناسک و باریک.

ناز: (باک.) گۆبەند، گۆبەن، فیڵ. لارولەنجە، گرێشمە، عیشوە، چڤ. جۆرەهەڵپەرینێکە. ــ کردن: شانازی. بە ــ: وەناز، نازدار.

نازار (هەورا.): نازدار.

نازاو (کۆ.): شیینناوەرێکە بە ئاو کەوتبێ و خراپ بووبێ.

نازانم: چوزانم، چزانم، چن زانم.

نازەنین: نازدار، ناسک، نێوی ئافرەتە. ــ ی: نازداری، ناسکی.

ناز بالگەه (باک.): سەنییری چکۆلە، سەریینی بچکۆلە، ناز بالییف، ناز باڵنج.

نازبالییف: سەنییری چکۆلە.

نازباڵنج: سەنییری چکۆلە، بنسەر.

ناز پەروەر: **نێوی ئافرەتە.**

نازدار: نێوی ئافرەتانە، خاڵدار، دڵبەر، نازەنین، خاوەندناز، بەناز. ــ ی: بەنازبوون، نازەنینی.

نازداری: نازونییوناز، نازونییمناز.

نازک: ناسک.

نازکە: پارچەی ناسک، ناسکە، نازکەنازک، نووسکە.

نازکەر: کەسێکە ناز بکا.

نازکەنازک: دەنگی زۆر بێ هێز، نووسکەنووسک.

نازک کار: کاری وورد، ووردەکاری

نازکی: ناسکی، باریکی، نەرمی.

نازکێ: بەناز.

نازناز (موک.): نێوی ئافرەتە، گیایەکە گوڵەکەی وورد و هەمەڕەنگەیە و بێ بۆنە، لەگەڵ ڕۆژهەڵاتن دەپشکوێ و لەگەڵ ڕۆژئاوابوون دەپووچێتەوە.

نازناو: ناوی هەڵبژاردە.

نازووک (باک.): پارچە مرازێکە لە کەرەستەی تەونی.

نازو گۆز (دزە.): لارولەنج، بۆ دوور و نێزییک.

نازونووز: نازکردن.

نازونییوناز: نازو نی حییشوە، لارولەنج، خاوخاو.

نازی: نێوی ئافرەتانە. (باک.) عیشوەگەری.

نازیین: شانازی.

نازتن: نژاندن، ناشتن، مردوو لە گۆڕێ دانان و داپۆشیینی، نێژتن، پۆشیین. شەتڵ و نەمام لە زەوییدا چەقاندن.

نازران: نێژران، نێژان.

ناس: ــ کرن، ناسین. (باک.) ناسراو، بەناوبانگ.

ناساخ: ناساز، نەخۆش، نەساخ. ناڕاست. خۆ ــ کردن: خۆ نەخۆش خستن. ــ ی: نەخۆشی، ناسازی، نەساخی.

ناساز: ناساخ، نەخۆش. ناقۆڵا، نالەبار، نارێک، بێ کییس. ــ ی: نەخۆشی، نالەباری، نارێکی.

نسازگار: لە لەش ناخۆش. ـــ ی: نەخۆشی، ناساخی، نساخی.

نسازیی جارەکی: ناسازییەک، کە هەمیشەیی نەبێ. ـــ هەمیشەیی: ناسازی بەردەوام.

نسراو: دیار، خوویا، ئاشکرا، ئاشنا.

نسرومالْ مالْ: گۆرانییەکی کۆنی کوردییە لە (١٢) بەش پێکهاتووە.

نسری (باک.): جوورە ترێیەکە.

نسک: سەرەگیا، توورت، جەلک، چەلەبی، نازک، ناسکۆل، رازراف، تەرجک (بۆ چتی خواردنییە). قازاخ، نازک، نازەنین.

نسکانە: نازکانە.

نسک بەدەن: نازک بەدەن، پەری ئەندام، نازەنین.

نسکە: لووسکە.

نسکەنسک: نووسکەنووسکی سەگییە.

نسکەنان: کولێرەناسکە. نانێکە ڕۆنی لێدەدرێ و لە سەر سێلی دەبرژێنرێ.

نسکۆلْ: ناسک.

نسکۆڵە: ناوی ئافرەتانە.

نسکۆڵی: ناوی ئافرەتییە، ناسکی.

نسکی: ناسکۆڵێ، نێوی ئافرەتییە. رازراڤی، لەوەندی، توورتی.

نسنامە: پێناسە.

نسوور: ناسۆر، برینێکی پیسی بێچارەو کۆنە، تیسیراوی، بە برینی کۆنی بیوەسییریش دەگوترێ.

نسی: زانیاری، (باک.) ناسینی.

نسیاو: ناسیاو، دۆست، ئاشنا، برادەر، دیبوناس. ـــ ی: دۆستایەتی، ناسیاوی، دیبوناسی.

نسیارێتی: ئاشنایەتی، برادەرایەتی.

نسیاگ: ناسراو، ناسیاو.

نسیاوێتی: دۆستایەتی، بردەرایەتی، ئاشنایەتی، ناسیاوی.

نسییلک (بار.): نێوساجی.

نسینقیسارید مێژوویی (باد.): نووسیاری زانستیاری مێژوویی.

نسین: ناسکرن. یەکترـــ: ناسینی یەکتری.

نشایستە: ناشایان.

نشتا (بابا، کە.): خووین، بەرۆژوو، ڕۆژوودار. ـــ شکێن: ڕۆژووشکێن، یەکەم جەمی خواردنی سەرلەبەیانی. ـــ یی (بابا.): خوورێنی، ئاناشتایی، ناچاری.

نشتە (هەورا.): (بابا.) ناشتا، خوورین.

نشتی: ناژتن، نەژراندن، چەقاندن.

نشتنگە: گۆڕ.

نشنا (هەورا.): ناشارەزا. ـــ یی: ناشارەزایی، ناشێتی.

نشی: نەشارەزا، نەخوێندەوار، نەزان. خۆـــ کردن: خۆسالۆزکردن

نشێتی: ناشنایی.

نشیرین: دزێو، ناحەز، کرێت. ـــ ی: دزێوی، کرێتی.

ناعور: (باک.) خەراف. جوورە بییرێکە وولاّخی بە دەوریدا دەسووڕێتەوە و هەمیشە لە بنەوە چەند سەتڵێک و چەند سەتڵێکیش لە خوارەوە بە تاڵە دەبێ.

نفەک (بابا، جا.): نیفەک.

نفرەجا (کۆ.): ناهەموار، چەتەوڵ.

نفس (باک.): پشتەوە.

نفک (فە.): ناووک، نێووک.

نفند (باک.): ناوەند، تۆقی سەری، ناوچە.

نفییرە (فە.): مەقەست.

ناڤ (باک.): نێو، ناوبانگ، بناڤ و دەنگ، هەناو. ـــ پێ دان: نێو لێ نان. ـــ تێ دان: هاندان. ـــ پێ کرن: نێوبردن. ـــ گرتن: ناوبانگ پەیدا کردن. د ـــ رە: دەنێودا، بەنێوی را. د ـــ دە چوون: سەر نزم کردن، نزم کردن.

ناڤاندن (باک.): ناو لێ نان، ناوبردن، نێو لێ نان.

ناڤبەر (باک.): هۆ، بۆنە، نێوان بە پێ. د ـــ ا مەدا: دەنێوانێمەدا.

ناڤبر (باک.): تەرخان، سەرپشک.

ناڤبڕێک (باک.): تییغ، دیوار، پەردە.

ناڤبێن (باک.): نێوان.

ناڤبن چی، ناڤبینچی (باک.): نێوبژی کەر.

ناڤتەنگ (باک.): تەنگە (لەقایش، پەتک).

ناڤتۆ (باک.): بەدنێو، بەدناو.

ناڤچار (باک.): قامکە گەورە و درێژەکەی نێوە ڕاستیە، هەڵمەقووتە.

ناڤچیتی (باک.): نێوبژی کاری.

ناڤدار (باک.): ناودار، نێودار. ـــ ی: ناوداری، نێوداری.

ناڤداش (باک.): وێک چوون.

ناڤدەر (باک.): دالاّن، نێودەرک.

ناڤدەشت (باک.): نێودەشت، دەشتێکی چکۆلەیە کەوتیتە نێو دوو شاخانەوە.

ناڤدەنگ: پشتێن.

ناڤڕان (باک.): نێوڕان.

ناڤرۆ (باک.): گراڤ، دورگە.

ناڤرۆژ (باک.): نیوەڕۆ.

ناڤرۆنک (باک.): دورگەی چکۆڵە.

ناڤرێز (باک.): نێوانی دێران.

ناڤزە (باک.): تەنگە.

ناڤسەر (باک.): پییر، تۆقەسەری چشتی.

ناڤک (باک.): نێوک، نافە، نێوکی.

ناڤکیل (باک.): پشتێند، بەژن.

ناڤلەپ (باک.): فەرمانڕەوایی.

ناڤلوو (باک.): تەنباری نێو تفەنگی.

ناڤلهەڤ (باک.): وێکچوون، وەک یەک.

ناڤماڵ (باک.): زەویی ژووری ماڵیّ. (باک.) ـــ ی: ژنێکە ناوماڵی بەش بکات.

ناڤۆک (باک.): جوورە تفەنگێکە. ـــ ا جەی: ناوی تایبەت. ـــ اگی: ناوی گشتی.

ناڤەلوو (باک.): جوورە تفەنگێکە.

ناڤەنجی (باک.): ناونجی، ناوەندی، نێونجی.

ناڤێش (باک.): دەردی چیکڵدانە، دەردی دڵ.

ناق (ڕۆژ.): گەردن، مل.

ناقایل: ناڕازی. ـــ ی: ناڕازی بوون.

ناقۆر (باک.): باڵندەیەکە.

ناقۆلاّ: زەلام یا وولاَخ، یا چتێکە زل و نالەبار. حۆپە، زەبەلاح، حۆپلە، حۆپن، قەبە. چەتەوڵ، نالەبار، ناهەموار، پۆپ لاه، ناڕێک، وێنەچوو. ناساز، بلەزەندەر.

ناکا: ناکابیخوا، ناکا بڕوا، ناکا بیّ.

ناکام: نامراد، نێوی پیاوییە. ـــ کەر: لەناکاو. ـــ ی: نامرادی.

ناکاو: نەکاو، پڕ، نەکاو، نشکۆ. لە ـــ : لەپڕ، لەنەکاو، یەکەندەردوو. ـــ ی: لەپڕی. کوتوپڕ.

ناکەس: نەتوکەس. هیچ وپووچ، نەزم، پەست، کەم. ـــ ی: نزمی، کەمی، پەستی، هیچ وپووچی.

ناکۆک: لنج، ناڕێک. ـــ ی: لنجی، ناڕێکی، نامۆیی. ـــ دەوڵەتان: ناڕێکی نێو دەوڵەتان.

ناگوزێری: دەستکورتی، هەژاری، دەستەنگی.

ناگۆرە (باک.): نرخدار، تازا.

نال (باک.): نەوال، ناڵی وولاّخی، وەکو.

ناڵ: سۆلا هەسپی، بنی کەوش، ناڵ. ـــ ی ناسن. لە ـــ و بزماردان: دووزمانی.

ناڵان: کەسێک، کە لە خەمان بکرووزێتەوە.

ناڵاندن: کسکسین، کاڵین، ناڵەناڵ، نزاندن.

ناڵە: ـــ ی مرازی بەزمی.

ناڵەبار: ناقۆلاّ، ناهەموار، پۆپ. چەور، گرووز. گێژ، لاهیر، لەونەش. ـــ ی: لەونەشی.

ناڵەناڵ: نێوی دەنگێکە لە مرۆی نەخۆش. ناڵاندن.

ناڵەهاوار: ژاروزەنگ، ژاروزەنگ.

ناڵبەکی: تەپلک، دەردەنگ، ژێر نیستیکان، ژێرپیاڵە، پیاڵە، تەبڵە، (هەورا.) تابڵە. (دەر.) بن پیاڵە. گەبۆل. (هەو.) بنبادە.

ناڵبەند: وەستای ناڵ دروست کردن. ئەوەی، کە وولاّخی یەکسم ناڵ دەکا. ـــ ی: کاری ناڵ کردنی وولاّخی یەکسم.

ناڵبەنییس (باک.): جوورە سەنییرێکە.

ناڵچە: پانیەی قۆندەرە.

ناڵین: کێژ، نارین.

نام (هەورا.): نێو. (هەورا.) ـــ ەت چیشا: نێوت چییە. وە ـــ (کە.): بەنێو، بەناوبانگ.

نامان (فە.): سنوور، تخووب.

نامە: نووسراو.

نامەخوا: ناوی خووا هێنانە لە کاتی خۆشەویستی یان ڕەخنەگرتندا بەکار دەهێنرێ.

نامەدان: پاکەت.

نامەدەنگ (باک.): نێوبانگ.

نامەرد: ناپیاو، حیز، بیّ زاخ، نامرۆ.

نامراس (فە.): نێوەڕاست.

نامنز (فە.): مارەیی.

نامۆ (موک.): نەبان، هۆگر نەگرتوو.

ناموس: ئایین، ئابروو، ئاوردە، شەرم. بە ـــ : بەئابروو، (باک.) بناموس. بیّ ـــ : بیّ شەرم، بیّ ئابروو. ـــ شکان: ئابرووتکان. ئابرووچوون.

نامی دەس (شو.): بەری دەستی.

نامییلکە (موک.): پێغەم، پەیغام. (باک.) پاتن. (باک.) ژی.

نان: ـــ ی نێوەڕۆیە: نیوەڕۆژ، جەمی نێوەڕۆ. ـــ ی نێواریّ: چێشتی نێواریّ، شام، شیڤ. لووش. ـــ ی تەندووری. ـــ ی تییری: سەوک. ـــ ی ساجی. ـــ کەر: نانەوا، نان پێژ. ـــ کردن: پاتن، (باک.) ژی. ـــ ی ووشکی: نانی تسی. ـــ ی گەفی کرن: عەلّەف و چاپلووس کردن. لنابێنا مەدا نان و خویّ هەیە. ـــ ی تەنک: تەنکیین. (هەورا.) نانە. چێشت. ـــ ی فەتییر: نانی بیّ هەویر ترش. ـــ ی هەلییلی (باک.): نانی بەگویز. ـــ ی هنگڤی: نانی بە هەنگوین. ـــ ی سێلی: نانی سەر سێڵی برژاو. نانی ساجی. ـــ ی شکیڤی: نانی هەویر ترش. ـــ ی تەنووری: نانی لە تەندووربرژاو.

نانا: نەنە.

نانانە: پارە لەجیاتی نان یا چتێکی تر لەجیاتی نان.

نان بدە: خواردە، بەخشندە.

نانەپاڵ: شتێک، کە بخرێتە پاڵ شتێکی دی، شتێک بنرێتە پاڵ شتێکی.

نانەرەقـە: نانەرەق. جوورە شیوێکە بەپارچە نانی رەق و ڕۆن و ئاو لێدەنرێ.

نانە (هەورا.): نان.

نانەزگ: کارکردنێکە بەرامبەرەکەی زگتێرکردنە و بەس.

نانە چۆلەکە: نانە کێشکە.

نانەشانە (جا.): سەلەی نانییە. (هەورا.) خوانە دارییینە، خوانچە.

نانەشوانە (کە.): گیایەکە.

نانەشییینە (هەورا.): مادە.

نانەکەوە: گیایەکە.

نانەکێشکە: نانەچۆلەکە.

نانەوا: نانکەر، نانفرۆش. ـــ یی: نانکەری، نانفرۆشی.

نانەوە: دانانەوە. مریشک ـــ : لەسەر هێلکە هەڵنیشاندن. ـــ ی داو: داو دانانەوە. ـــ ی شەڕ: شەڕ هەڵاّیساندن.

نانەولاّ (دەر.): چێشتە قوڵەی منداڵان، شیبوە قووڵە.

نان بریشک (هەو.): دارێکی باریک و نووک تیژە نانی لەسەر ساجی پێ وەردەگیرێت.

نان پێژ (باک.): نانەوا، نانکەر.

نان دەر: نان بدەر، نانبەخش.

نانەدەرمە (باک.): کەسێکە لە ماڵی نەخۆدا.

ناندێن: شوێنێکە نانی تێدا دابنرێ.

نان قەلە: گیایەکە گەڵای وەئی نیسکی دەچی و کەلی وە پۆڵکەی دەچی، قامکێک درێژەو ناخورێ، پێ قەلە.

نانفرۆش: ئەوەی نان دەفرۆشێ.

نانکوور (کە.): زۆر خۆر.

نانکۆر (کە.): سپڵە.

نانکوێر: سپڵە، بەدنمەک، نانکۆر. — ی: سپڵەیی، بەدنمەکی، نانکۆری.

نانکێزوولە: گیایەکە گەڵایەکانی قامکێک پانن.

نان تانە، نانتانە: دەخڵێکە بە دەستگرۆیی بە سەپانان دەدرێ، پێشەکی و دوایی لێی وەردەگیردرێتەوە.

نانگیر (باک.): زەوییەکە بۆ چاندنی گەنم و جۆ باش و گونجاو بێت.

نانوەرد (باک.): جوورە چێشتێکە.

نانی حەفتە: ئەو نانەیە کە تا حەفتەیەک بۆ زاوای دەبەن.

نانی زەماوەند: نان و خواردنێکە لە شایی و زەماوەند دا لێ نرابێ.

نانی گاڵ: هەرزن.

نانی هەنجیری: (هەورا.) لەپۆرت. (بابا.) خەروە.

نانی لەگلەگی: (هەورا.) تۆڵەکە.

نانی نانی: هاواڵی خواردنی.

ناو: نا، نەخێر، نەو. نێو، ناوێ. — کوێر بوو: ناو نەزانراو. دە، دەنێو: هووندر. ناوک. ئێستا، بەڵام تەنها بەکارنابرێن. لەناو پاش: لەمەودوا. — لێ نان: پاڵاوتنی کەسێک بۆ شوێنێک. — لێ نراو: پاڵێوراو، کەسێک ناوی لێنرابێ. — هاتوو: — بردن: ناو هاوردن. بەناو: ناودار، ناڤدار، نێودار، بەنێوبانگ. لە — بردن: لە نێو بردن، لەنێو چواندن. لە — چوون: لەنێوچوون.

ناواخن: نێوئاخن.

ناوال (هەورا.): سنوور، تخووب.

ناوە (سا.): قوتوویەکی گەورەی دارینەی پەلە لەسەر شان دادەنرێت تا قوری پێ ببەنە سەربان بۆ سواخ و ئیتر.

ناوەخوا: نامەخوا.

ناوەڕاست: نێوەڕاست.

ناوەرە: ڕیخۆڵە، ڕیخەڵۆک.

ناوەڕۆک: ناواخن، هەرچییەک، کەلەناو شتێکدابێ.

ناوەرووکە: نێوەرووکە.

ناوەش (هەورا.): ناخۆش.

ناوەک (ڕەوا.، خۆ.): ساوارێکە نە زۆر درشت و نە زۆر ووردبێ، بۆ برنجیش بەکاردەبرێ.

ناوەکی: شتی ناوەوە.

ناوەندکور (هەورا.): ناوەنگ. (خۆ.) نێوەڕاست، ناوەڕاست، ناڤند. — ی: ناونجی، ناوبانگ.

ناوەندیار (هۆر.): نێوان بڕن، نێوبڕی کەر.

ناوەنگ: ناوەند، نێوەڕاست.

ناوەنی (هەورا.): بەرەوان، هۆ.

ناوەوە: هووندووری.

ناوبانگ: نێوبانگ، ناوێکە وە دووی خەڵکی کەوێ بە خۆشی یا بە ناخۆشی. — دەرکردن: بەناو بانگ بوون. بە —: کەسێک، کە ناسرابێ. وە —: بەناوبانگ.

ناوبراو: گۆڕیین، ئاینین، نێوبراو، دەزگیران.

ناوبریاگ: بروانە: ناوبراو. دەزگیران.

ناوبڕە (باک.، ڕەوا.): تیپغەی نێو ژووران کە بکرێتە چەند دیبوێک.

ناوبرۆ: شیبیلە، نێوانی دوو برۆ.

ناوبری (باد.): ناوبراو.

ناوبژە: دوو ددانەکانی پێشەوەی ئەسپ و ماین و کەر و ئێستری سێ ساڵانەیە کە بکەوێ دەڵێن — ی کەوتووە، شیبیلەی کەوتووە.

ناوبژی: نێوبژی: — کردن: لێک جوێ کردنەوەی شە بو کوژاندنەوەی. — کەر: نێوبژی کەر.

ناوپارە: ناوەند، دەورووبەر.

ناوپەرچۆکە (ڕەوا.): گیایەکە.

ناوپەنچک (سل.): ئەو پەردەیەی کە، کەرەستەی نێوسینگ لەناو زگ جوێ دەکاتەوە.

ناوپێچ: چتێکە لەنێو قەف و پێچی ڕیخۆڵاندا بە زلی پێوەیە.

ناوپییستیر (هەورا.، زرا.، سور.): نیفەک.

ناوتەنگە: جێگە تەنگە، نێو قەد.

ناوتێلانە (سن.): جیازی بووکی.

ناوجی: نیوانبین، ناوبژیکار. — گەر: نێوانبین، ناوبژیکار.

ناوچاڵ: شتێک، کە ناوەڕاستەکەی چاڵ بێت.

ناوچاوان: نێوچاوان، ناوچاوان، (فە.) تێوول.

ناوچاوپاک: پیاوچاک.

ناوچە: هەرێم، دەڤەر، ناوەند، ناڤند، مەیدان. هنگ، پوونگاڵ. مەگەن.

ناوچەوان (بابا.، لو.): نێوچاوان.

ناوچەی ڕووناکی: ناوچەیەک، کە ڕووناکی تێدابێ، ناوچەی ڕوون.

ناوچەی فرەشێوە: هەرێم و دەڤەرێک، کە زۆر شێوەی تێدابێ. ناوچەیەکی ناتەبا.

ناوچەی لێڵ: ناوەندی لێڵ و نادیار. ناوچەیەکی نیوەنادیار. تەواو ڕوون نەبێ

ناوچەی نووتەک: ناوچەی لێلی تەواو.

ناوچەی هەڵبژاردن: ناوچەیەک هەڵبژاردنی تێدابکرێ.

ناوچەی یەک شێوە: ناوچەی تەبا.

ناوخاڵی: بۆش، بەتاڵ.

ناوخودا: ناوی خودا.

ناوخۆ: ناوەکی، ناوچەیی، پێچەوانەی دەرەوە.

ناودان: پلووسک.

ناودەرکەوتوو: کەسی بە ناوبانگ، ناسراو.

ناودەس: ناولەپ، لەپ، ناومشت.

ناودۆک (هەورا.): نێوداری مەشکە، (دەر.) ناومەیری، نیوەژەن، نەندوک. سووک.

ناوڕاس (فە.): نێوەڕاست.

ناورانەوە (هەورا.): پاڕانەوە، لالانەوە.

ناورەندنەوە: پاڕاندنەوە.

ناورتاڵ (زا.): نێوگەل.

ناوزگ: ناوسک.

ناوزووکە (هەورا.): دەنکەکانی نێو زەنگوڵەیە.

ناوساجی: نانی نێوسێڵ.

ناوشان: نێوشان.

ناوفەک (جو.): نیفەک.

ناوقاپانی هەوجاڕ: نێو قەفی هەوجاڕی، گەرووی هەوجاڕی.

ناوقەد: نێوقەد.

ناوکەرێز (بابا.): (موک.) نێوکەرستە.

ناوک (کە.، هەورا.، لو.): نێوک، چەقالە، نێوک.

ناووک: ناوک.

ناوکە (کە.): تۆو، تۆخم (ئیی خواردنی). برێشکە، ناوکی برژاوی وەک دەنکە کولەکە و گوڵەبەڕۆژە و ئیتر.

ناوکەخووەشە: ناوکە قەیسی شیرین.

ناوکەن (هەورا.): مرازێکی بژارکردنێیە.

ناوکۆ (کە.، هەورا.): مەیدان، گۆڕ. برێشکە، ناوکی برژاوی وەک دەنکە کولەکە و گوڵەبەڕۆژە و ئیتر.

ناوکۆڵ: هەڵکۆڵینی ناوەوەی شتێک، شتێک، کە ناوەکەی هەڵکۆڵرابێ.

ناوگەرە: کرۆک، ناوەرۆک، ناوەند.

ناوگەڵ: نێو گەل.

ناوگێر (بار.): ناودێر.

ناولەپ: نێودەست.

ناولنگ: ناوگەڵ، نێوانی دوورانی مرۆڤ.

ناولنگانە: ئاوە.

ناوماڵ: نێوماڵ.

ناومل: ناوشان.

ناومیری (دەر.): نێوداری مەشکە.

ناونان: ناولێ نان، ناڤ دانین.

ناوناوە: نێونێوە.

ناونجی: نێونجی، ناونگی، ناوەندی.

ناونووس: نووسینی ناوی خەڵک بە مەبەستێکی تایبەتی.

ناوێزە: پرپرس، (باک.) زیاکەر، فیخوورجق، ناشنا، جەرگهەلیین، سۆزرەت. تاک، نەبیستراو، پرپرس، ناشنا، جەرکهەلیین، چاڤ زیلک، سۆسرەت، سۆزرەت.

ناوێژە: ناوێزە.

ناوێژک (کە.، ڕۆژ.): دار دۆژەنگی مەشکەی.

ناوبیت (ڕۆژ.): تابووت، بێ فەڕ، ناشرین.

ناووگ: ناوەندی، ناوەنجی.

ناووک: نافک، ناوکی ناو مێوە.

ناووناتۆرە: ناورنرتک.

ناوونرتک: ناووناتۆرە، نێوونرتک.

ناوونیشان: نێوونیشان.

ناوهاتوو: ئەوەی، کە ناوی براوە.

ناوێ: نابێ.

ناوین (باک.): میاوەمیاو.

ناوبیت (کە.، ڕۆژ.): تابووت، ناشرین.

ناوبیس (باک.): سارداو، سەرداو.

ناوین: ناوەند، ناوەڕاستینە.

ناهەموار: نالەبار، گێژ، پۆپ، (هکا.، باک.) نافرەجا. چەپەرەک، چەپلەر، ناهەنجار.

ناهەنجار: ناهەموار.

ناهومێد: بێ هێڤی، (باک.) نەومید، نائومێد. ـــ ی: بێ هێڤیتی، (باک.) نەومییدی، نائومێدی.

ناهید: ئەستێرەیەکە، زوهرە.

نای (باک.): بلوێر. (هەورا.) دۆلاش.

نایاب: زۆرچاک.

نایژەن (باک.): بلوێر لێدەر.

نایی: ناهید.

نە: بۆ یەکخستن و نەهێشتن، نا، نـە، نەخێر، چ، چاْ، (برا.، خۆ.) نەو. نەکەی، نەڕۆی، نەڕوا. (بار.) ناو، هەء، چوو، چوء. (کەل.) لە: نەتۆ: لەتۆ. (هەورا.) دە، دەنێو، لە: نەگوڵشەندا: لەگوڵشەندا.

نەء: ها، هیء، نا، نە، چە، چواْ، ناو، (برا.، خۆ.) نەو، چوو، چووء.

نەءنەء: نانا.

نەبا (هەورا.، موک.): نەوەکو، نەک.

نەبات: شەکری نەبات. ـــ ی: ڕەنگی نەبات، سپات.

نەبادا: نەوەکوو.

نەباش: خراپ.

نەبان: مێژرووک (مێژمێژرووک (مەهاباد))، نەواوون. (هەورا.) نامۆ. زیبز، ناساز، ناتۆگر، تۆراو، تۆریاو، پتر بۆ گوێلک و پالاخ و کارو بەرخان بەکاردەبرێ. ـــ ی: نامۆیی، تۆران.

نەبانۆک (باک.): کەسێکە نەبینرێ، نادیار.

نەبانی: نامۆیی، ناکۆکی، ناکۆکێتی.

نەبایە (موک.): نەبووایە.

نەبەرد (هەورا.): شەڕ، جەنگ.

نەبەز: ئاوەسوو.

نەبەکار (باک.): ژنی بەدخوو.

نەبەکام: ئەو بەرە (فەرخە)یەکە ماڵات لەپێش کاتی خۆیدا بیهاوێ.

نەبڕ: لوول، لـوول، سوواو، کـەرخ. تییغێکـە کول بێ و چی پێ نـەبڕێ. دەسەڵاتدارێکە کاری لەبەر نەڕوا و فەرمانی سست بێ.

نەبڕان: نەپسان. شتێک، کەنەبڕدرێ.

نەبڕاوە: بێ کۆتایی.

نەبزۆک: نەجولاو.

نەبۆڕ: کەسێک، کە بۆڕنەدرێ، !

نەبوو: هەژار، دەست کـورت، بـێ سـامان، بـێ دەسـت، ڕەش و ڕووت، نـەدار، لێکـەوتوو. تـەفروتوونا: تەرتەوەرتـە، تـەرتوو توونـا. نـەبوون، لەنێوبراو. ــ بوون: تەفروتوونا بوون، تەرتەوەرتە بوون، تەرتو توونابوون. ــ کردن: تەفروتوونا کردن.

نەبوون: نادارابوون، نەداربوون، مـردن، لـەنێوچوون، نەینی، قت. ــ ی: ناداری، نەداری، نەبوونی.

نەبوویی: نەبوونی.

نەبیرە: کوڕی نەوەیەس.

نەبینی: کوێر.

نەبیستی (باک.): نەبیستراو، ناوێزە.

نەبیرانی (باک.): ناسازی کە لەبەر ئاوسی بێ.

نەپا: نەپایەدار.

نەپانەن (باک.): پەنهان، شاردنەوە.

نەپەرووشک: چەنگاڵ، پەنجەی پێی جانەوەر و باڵندان.

نەپهەندی (باک.): چۆڵ، دەشتی چۆڵ.

نەپیو (دزە.): جێگایەکە لە چۆم و ئی دی کە پانەدا.

نەتانین: نەتوانین، پێ نەکران.

نەتە: پاشەکەوت. ــ کردن: پاشەکەوت کردن.

نەتەوە: نەبیرە، نـەڤیچرک، نـەڤیچیرک. ــ پەرست: ئـەوەی نـەتـەوەی خـۆی تـا ڕادەی نزیـک لـە پەرسـتن خـۆش بـوێ. نەتەوەپـەروەر. ــ یەکگرتووەکان: ڕێکخراوی جیهانی نەتەوەکانە.

نەتەوایەتی: بیری نەتەوەپەروەری.

نەترس: چاو نەترس، کەسێک ترسی لە دڵدا نەبێ، ئازا، بوێر.

نەترانەن (باک.): بنەترینە، دڵدانەوە، تەسکیندان.

نەترە (موک.): هەترەش، (خۆ.، دزە.) زەندەق.

نەترک (بابا.): گوڵ.

نەترین (باک.): تەسکین بوون، بنەترە، ئارام گرتن، دڵدرانەوە.

نەتڵ: دوژمن، نەیار، دژ، ناحەز.

نەتۆرە (موک.): ناتۆرە، ناوبانگی خراپ.

نەتووکەس (باک.): ناکەس، بەد ئەسڵ، نائینسان.

نەجمیین (بت.): بنەجمە، شەڵیین.

نەجیین (بت.): پەرۆشدار، داماو، خەمناک.

نەچار: ناچار.

نەچاری (بت.): ناچاری.

نەچەم: بێ جووڵە، وەستاو.

نەچیر: ڕاو. ــ ەوان: ڕاوکەر.

نەخازم (باک.): بەتایبەتی.

نەخت: کـەم، جـک، هێـند، تۆز، بڕ، پەت، پـچ، پـرت، قـاس. ــ ێـک: کەمێک، پیتێک، بڕەک، کەمەک، (بت.) گـەردێک. پچێـک، پرتێـک، تۆزێک، خیپچە، دەنک، (باک.) قیپچکۆک.

نەختە: زۆر، ئێگجار زۆر، تەنیا بۆ بارانە بەکاردەبرێ.

نەختەنەختە: کەمکەمە، بەرەبەرە، لەسەرەخۆ، پێچ پێچە.

نەخت نەختە: کەمکەمە، تۆزەتۆزە، بڕبڕ، بڕەبڕە.

نەختێ: تۆزێ، کەمێ، پیپچێ، چەڵێ، کەمەک، کەمێک.

نەخری (باک.، بن.): نۆبەرە، نۆبەرەی منداڵانە لە نێرو مێ و بۆ میوە. ئایانی ڕۆژ.

نەخریینی (بت.): خورێنی، بەخورێنی.

نەخشکار: هونەرمەندی نەخش و نیگار.

نەخش: زجێف، نەقش، وێنەی ڕەنگاوڕەنگ.

نەخشاندن (کۆ.): ئازما.

نەخشاو: چتی بەنەخش، نەخشکراو، ڕەنگین.

نەخشە: نەقشە، نوقڵانە، نەقڵانە. ــ لێدان: نوقڵانەلێدان. ــ ی پلان: نەخشەیەک، کە بۆ پلانێک دانرابێ. ــ ی خراپ لێدان: پێ هەڵکاڵان، نوقڵانەی گەند. ــ ی چاک: نوقڵانە.

نەخۆشەڤان (بت.): نەخۆشەوان.

نەخشی تووێڵ (جا.): نێوچاوان.

نەخشین: ڕەنگین، ڕەنگاوڕەنگ، خۆدل، دەلال. نێوی ئافرەتانە.

نەخوار بار (باک.): نەخواردەنی.

نەخوازە: نەخوازەلا، نەمازە.

نەخوازەلا: بەتایبەتی، نەخوازا.

نەخوازەلە: نەخوازە.

نەخوە (باک.): نخۆ، دەنا.

نەخوەش (باک.): نەخۆش. (باک.) ــ ی: نەخۆشی.

نەخۆ (دەر.): دەنا.

نەخۆر: بەرچاوتەنگ.

نەخۆش: ناساز، نەساخ، نەوەش. ــ بوون: ــ کەوتن. سەری ــ دان: بۆ لای نەخۆش چوون. ــ کەوتن: نەخۆش بوون. دییەنی نەخۆشان: سەر لـە نەخۆش دان، چوونە لای نەخۆش.

نەخۆشەر (سەوە.، هە.): لەپە.

نەخۆشەوان: دەرماندار، تیمارەوان، تیمارگەر.

نەخۆشخانە: تیمارخانە، خەستەخانە.

نەخۆشگەری: بیمارستان، تیمارستان.

نەخۆشی: ژەهری، ژەهرەک. لـە ــــ راست بوونـەوە: چـاک بوونـەوە لـە نەخۆشی. لـە ــــ چاک بوونـەوە. ــــ ی نیشتـەنی: ئـەو نەخۆشیانەی لـە ناوچەیەکدا یان شوێنێکدا بلاّون.

نەخۆشییەکانی شینایی: ئەو نەخۆشیانەی تووشی بەرووبوومی کشتوکاڵ دەبن.

نەخۆشین: نەخۆستی.

نـەخوێندەوار: کەسێک، کە خوێندەواری نـەبێ، بـێ سـەواد. ــــ ی: بـێ سەوادی.

نەخێر: نەءئەء، نا‌ء، چووچووء.

نەدار: نەبو، لێکەوتوو. ــــ بوون: نەبوون. ــــ ی: لەخۆگرتن.

نەدرڤان: نەدروان، نەردیوانی دارو ئیتر.

نەدیار: نادیار، بزر، گوم.

نەدییتکە: نەدی و بدی.

نەدییتی (باک.)**:** نەدیتکە، نەدی و بدی.

نەدییە: نەوەی نەوەیە.

نەدییو: دەرکەنار، (هە.، زەن.) پیوار، نادیار، پۆشراو، جێگای ون و دورر لەبەر چاو.

نەدی وبدی: (هەورا.) نەدیتکە.

نەڕاست (باک.)**:** ناڕاست.

نەڕاندن: گوڕاندن، شیپڕاندن، قیژاندن، بەسەردا هاوارکردن. ــــ ی شێری (مرە، هاوارکردن).

نەرورتی (باک.)**:** زوورر، زبر، سەخت.

نەرە (هە.)**:** داربەروو.

نـەڕە (نەڕەنـەڕ)**:** دەنگێکـی زۆر بڵند و بـەهێز، نەعرەتـە نیـیرە، مـۆڕی، قیـیژە، هاوار، شیپرە. ــــ ی شێری: ئەرین، (باک.) ئەریین.

نەڕەنەڕ: دەنگی شێری و پیاوانە، گومگـووم، گومـین، مخین، لـەکاتی توورەیی و کوژراندا، قییژەقییژ. ــــ کردن: نییراندن.

نەرد (هە.)**:** تاوڵە، تەختەنەرد، بەخت. ــــ ی نوستووە.

نەردەوان: نەردییوان.

نەردێن: گەمەی نەردی.

نەردیوان: (بالّ.) پێ پلەکان، پەیژە، پاپیلکە، (هۆرە.) پەرییز، پاچیینە، (رۆژ.) پاپاچیینە، پەیجە، (هە.) سردی، (قەرە.) پێ پەیژە، پـێ پیلکـە، (ژا.) سترد، (زی.) ستردە، (بـاک.، لـک.) نـەردەوان، پییسـی بـرک، (بـاک.) مـەردیوان، (هە.، دزە.) میردەوان، (ئـامێ.) پرییسـکە، (وا.) نەردڤان. ــــ دوومەر: (باک.) پێگەهە.

نەرگس (هەورا.)**:** کلینجکی مەڕی، نێرگس.

نەرگسەجاڕ: نێرگستان.

نـەرم: شـل، شلک، (باک.) تـەڕ، حییپ، مـژۆک، (بـاک.) بۆڤـل (بـۆ گوش). ــــ بوون: چتێ ڕەق دە ئاوێدا خووسان. ــــ کردن: نماندن، لـەخووس نان. زەلیین، نەرمژاندن.

نەرمان: پارچە زەوی یا ڕێگایەکە خییزو بەردی کەم بێ و نەرم بێ.

نەرماڤ: نەرماو.

نەرماو: نەرماڤ، ئاوی هێدی.

نەرمایی: ئەو لبادەیەکە دەکەوێتە سەر کەفەڵ و پشتی زین.

نەرمە: گۆشتی نەرمە، گوولـە، نەرمک.

نەرمەبارانە: بارانێکە لەسەر خۆ بباری.

نەرمەزین: سەرکەفەل، پاش تەرک.

نەرمەنێشک (باک.)**:** سازگار.

نەرمەپێکەنین: زەردە، زەردەخەنە، بزە.

نەرمەساو (بابا.)**:** برندە، برپەند.

نەرمژاندن (باک.)**:** بنەرمژیینە.

نەرمەلانی: قەد پاڵی گرد و کێوان یا دەشتێکی بێ بەرد و نەرم.

نەرمەکۆخە: کۆکەیەکی کەم، نەرمەکۆکە.

نەرمەی ڕان: شڵکەی ڕان، نەرمە گۆشتی ڕان.

نەرمەی گوێچک: بەشی خوارەوەی گوێ، کە نەرمە گۆشتە، ئـەو بەشـەی نەرمـە گۆشتەی خوارەوەی گوێیـە، کـە ئافرەتـان کونـی دەکـەن و گـوارەی پێوەدەکەن.

نەرمک (باک.)**:** گۆشتی نەرمە.

نەرمۆک (باک.)**:** قەڵەوو پڕ.

نەرمۆڵ: نەرم وشل. زۆر نەرم، نێوی ئافرەتانە.

نەرم وشل: نەرم ونۆڵ، نەرمۆڵ.

نەرم ونۆڵ: نەرم وشل.

نەرمی: نێوی ئافرەتانە، میهرەبانی.

نەرمیین: نێوی ئافرەتانە.

نەرێ: نا.

نەرییت (بابا.)**:** شێوە، خوو و ڕەوشت ڕێکی. ــــ کردن: بەسـەروبەرکردن، (باک.) سەروبەر، سازکردن.

نەریمان: نێوی پیاوانە. (هەورا.، کۆ.) زگ.

نەزار: نزار، نسار.

نەزان: ناشی، نیـازان، سوانەوێڵە، نەدان، (ڕەوا.) نەشکەفتە، گـەوج. ــــ ی: نیـازانی، (باک.) بێبهایی. بە ــــ : خۆتەن.

نەزانیین: دژی زانین. شارەزا نەبوون لە شتێکدا.

نەزاو: لەدایک نەبوو، مێیینەیەکە، کەمنداڵی نەبووە.

نەزر: لەخۆگرتن، نەدر.

نەزڵە (هەورا.)**:** شوارۆ، نەزم، شوار.

نـەزم: ــــ ی موسیقا: پـەردەی مۆسیقا، پـەردە، هـەوای تایبـەتی بـەندو گۆرانیان، ئاهەنگ، چەشنی مەقامان، وازی، بڵند. ــــ بوون. ــــ کور.

نەزم زان: پەردەناس (گۆرانی و مۆسیقا). ــ ی: پەردەناسی. مقام شوناس.

نەزمی: ــ كەر: شوارێ، نەزلە. ــ گرتن: نەزلەگرتن. ــ لێدان: بلندایی دەمار.

نەزۆك: پیچەڵ، (موك.) ئەوەی كە نەزێ (منداڵی نەبێ). ــ ی: پیچەڵی.

نەزێ: بڕوانە: نەزۆك.

نەژاد: نژاد، نژار، دامار، دییدمان، ڕەچەڵەك، بنچینە، بنج، (باك.) جەڵەب، نێوی پیاوانە.

نەژراندن (باك.): ناژتن، ناشتن (بنەژرێینە).

نەژادی: بنچینەیی، نژادی.

نەژد: سیس، ژاكاو، چرچ بوون.

نەژنەوا: بێ گوێ.

نەساخ (باك.): ناساغ، نەخۆش. ــ كەتن: نەخۆش كەوتن. خۆ ــ كردن: خۆ نەخۆش خستن بە ئەنقەست.

نەساز: نەخۆش، نەساغ. كەسێكە، كە لە گەڵ دەوروبەر نەگونجێ.

نەستەق: قسەی ــ: قسەی ڕەق. ڕاست، دروست.

نەستەق كردن: قەلاقەكردن.

نەستین (باك.): زیان، ئازار.

نەسرەوت: بێ ئارام، بزۆز، نیگەران.

نەسرین: ناوی جوورە گوڵێكە، ناوی ئافرەتە.

نەسكەنە (كە.، ڕۆژ.): قەڵەمی ئاسنییە، بەردو داری پێ دەكۆڵرێ.

نەسۆز: هەر شتێك، كە نەسووتێ.

نەسوو: ئەو تیغەی، كەلە كانزایەك دروست كراوە، تیژ نابێ، ناسوێ.

نەشارەزا: كەسێك، كە شارەزا نەبێ، نابەڵەد.

نەشئە: كەیف.

نەشتەر (باك.): نشتەل، نیشتەر. ــ دان: نەشتەری دان.

نەشتەرچی (باد.): خوێنبەر دەر.

نەشڵە (كە.): زریزە نشتووە، بە چەند نشتوێكی دەڵێن كەوا تێكخرابێ.

نەشم: كسم، چەشن، ئێسك، (باك.) ئازیین.

نەشمیل: جوان.

نەشمیلە: خنجیلە، قشتیلە، جوانكیلە (بۆ ئینسان و حەیوان).

نەشۆر: بڕوانە: نەزۆك.

نەشوونما: زاخاو، جیلوە. لە ــ كەوتن: كنانەوە، هەڵنەدان.

نەشیف (باك.): نشێو، سەرەوخووار، سەرەوژێر.

نەعرەتە: نەڕە، دەنگێكی زۆر بڵندو بەهێز.

نەعنا (موك.): گیایەكی دەشت و كێوییە، بستەو نیوێك بڵند دەبێ و گوڵی سپییە گەڵای درێژۆكەو كەمێك باریكەو بۆنی خۆشە بۆ كفتە باشە. ئارەقی نەعنا بۆ سەرئێشەو زگ ئێشە.

نەغد: پارە، نەخت، پێچەوانەی قەرز.

نەغدە (ش.): كەللە، شاخ، نەغدەیەكی بەهێزی لێدا: كەللە یا شاخێكی بەهێزی لێدا.

نەغمە: بنچینە، بناغە، گەوەڕ. ــ ی دیواری.

نەفاچل (باك.): بەدخوو، بەد ڕەوشت، ڕەوشت سووك.

نەفام: نەزان، شوانەوێڵە، نەشكەفتە.

نەفەڕە (ڕەوا.): گیایەكە جوورە سیوەڕەیەكە توولەشی دەئاوێ و لە نێزیك سیوەڕەی دەڕوێ.

نەفەك (هەورا.): نیفەك.

نەفەل (بار.، گەر.، باك.): جوورە سیوەڕەیەكە توولەشی داوێ، (ڕەوا.) نەفەڕە. (باك.) گیایەكی سێ پەلكە.

نەفت: نەوت، دژناگازی.

نەفتاوی: نەوت پێوە نووساو، تێكەڵ بوون بەنەوت.

نەفتخانە: نەوتخانە.

نەفتك (باك.): شەمچە.

نەفداندن (باك.): ڕزگاركردن، بنەفدییینە.

نەفدین (باك.): ڕزگاربوون، بە ئامانج گەیشتن.

نەفرین: بیزو بۆ پرووشل.

نەفسكە (كە.): چڵێس، نەوسن.

نەفسی (باد.): زركوڕ، زركچ.

نەفەكری (باك.): بەیار، ناڕێك.

نەفچییتی (باك.): بەهۆی.

نەف (باك.): قوولایی، ڕاوەماسی.

نەفاندن: نقەكردن، بژارتن، جوورە زگچوونێكە.

نەقجار (باك.): نەوە.

نەقیچرك (باك.): نەڤیچیچرك، نەتەوە (منداڵی نەوە).

نەقیچییرك (باك.): نەتەوە.

نەققە: ماسی زۆر گەورە.

نەقەنەق: نكەنك.

نەقلانە (هەورا.): نەخشە.

نەقۆ (شەم.): ئێستا، هەنووكە.

نەقیزە: زەختە، پیرەسی. سەری ــ گەیاندنەولاخان: تێ ورووژاندن.

نەقیم: نقێم، نقییم، قاش.

نەك: نەوەكوو، نەبادا، نەوەك، نەبا، نەكوو، نەك.

نەكاری (باك.): ناتوانا.

نەكاو: ناكاو، پڕ، نشكوە، یانی. لە ــ: نیشكفە، لەناكاو، كوتوو پڕ، لەپڕ، كوتومت، لەپڕا، ناكام.

نەكەپووز (باك.): (مەحجوویە، مەستوورە) بۆ (ژن)، زەخییرەكردن، قەیدكردن، پاشەكەوت.

نەكەس (باك.): دەردی نەعصاب، ناكەس، پەست، دەن. ــ ی (باك.): ناكەسی، پەستی، دەنیەتی.

نەكرانىدن (باك.): دەنگی ئەو باڵندانەیە كە بە شەو دەگەڕێن.

نەكردن: ئەنجام نەدانی كارێک.

نەكلاندن (باک.): داخستن، پێوەدان، پەستی (بنەكلیینە).

نەكوو: نەک، نەوەک، نەوەكوو، نەبادا.

نەكێش: نەگەیەنەر (لەفیزیكدا)، چاوچنۆک. ڕژد.

نەكێشان: سەرپێچان، بەزاج، شۆڕش، لامۆفەک.

نەگبەت: هۆڵ، شووم، نابووت، قمشقە، نەگریس، نەهات، بیوڵەت، بێوەڵەت. ــــ ی: كارەسات، چوورتم، رووشتە، نەهاتی، نشەواف، نشییف.

نەگرییس (هەورا.، جا.): نەگبەت، سەهندە.

نەگۆمە: بێ توانا، خۆنەگرتوو.

نەگۆڕ: چەسپاو، ئەو شتەی یا ئەو كەسەی كە ناگۆڕدرێ.

نەگوهداری (باک.): گوێ نەدێری.

نەگهیی (باک.): نەگەیشتوو (میبوە).

نەگیریاگ: نەگیراو.

نەڵ (شا.): قامیشەلان، قەمیشەلان.

نەڵێن: چۆمێكە لە مەیدان بەڵە كیوە دێتە خوواری بەنێو مەنگوڕاندا تێدەپەڕێ لە (باریی بێ خێرێ) تێكەڵی لاوێنێ دەبێتەوە.

نەلییوان: دێیەكە لە دەشتی شنۆیەیە بەو چۆمەش دەڵێن كە بەوێدا تێدەپەڕێ.

نەمازە (باک.، باد.): تەغانەت، نەخوازەلا، بەتایبەت.

نەماگ: نەماو.

نەمام: تووڵ، (ڕۆژ.) داری ساوا، ڕییشەیەكی چەقاوە كە خۆی گرتبێ، توویل، شەیبووک.

نەمان: پایەدار نەبوون، بزربوون، تێداچوون، قت، قتی، (هەورا.) نەبان.

نەماو: نەماگ، لەناوچوو، تەواوبوو.

نەمە (دا.): لباد، نمەد.

نەمەد: لبادی ژێر رایەخ، كە لە خوریی پەستراو دروست دەكرێ.

نەمر: جاویید، هەمیشە زیندوو، (باک.) گیایەكە.

نەمروو: ڕیزە شاخێكە لەلای چەپی گۆمی وانییە.

نەمری: زیندوویەتیی، هەمیشەیی.

نەمل (هەورا.): لباد.

نەمیانەوە: چەمانەوە، نووشتانەوە، داهاتنەوە.

نەمێر (باک.): ناپیاو، بێتاقەت.

نەمێرد: نەنێرو نەمێ، نێرەمووک.

نەمیین: غەدار.

نەن: نەنک، داپیر.

نەناس (كە.، باک.، موک.): ناشناس، كەسنەزان.

نەناسراو: نەناس.

نەنک: دادا، پیرەدا، (باک.) پیبرک، (خۆ.) نەن، (ڕەوا.، لو.) داپیر، (زاخ.، ڕۆژ.) پیبر، (هەورا.) ماما، دایكی دایک و بابە، مامە.

نەنگ (باک.، كە.): نێوونرتک.

نەنگ نامە: نووسراوی ناو زڕاندن.

نەنگیین: كاری شوورەیی.

نەو (برا.، خۆ.): نەو، نە، نا، نوویی تازە. (فە.) لباد، نمەد.

نەوا: داڵدە، (دزە.، ڕەوا.) نووان، نەوا، ئارامگا، ئارامگە، (هەورا.) نەوەكوو. نەواتێكچوو: هێلانەدانە.

نەوات: بڕوانە: نەبات.

نەوار: پارچە شریتی تەنک. بافتەیەكی تەنكە كچان پرچی پێ دەبەستن. (قردێلە).

نەوارتن (ڕۆژ.): هەویر هەڵنەهاتن.

نەواڵ (باک.): جێگای نزم و نەرمە، نەورالی، نەورانی، نال، نەور، نوورهاڵ، نهال، شف، شییف، دەرە. نەرمەڵانی قەدپاڵی چیا و گردانە، هی پڕ لەگیاو ئاوییشی دەبن دابێ: (جەلال)ی پێ دەڵێن.

نەوالغ (باک.): زۆر بڵێ، چەنەسووک.

نەوالۆک (باک.): نەواڵی چكۆڵە.

نەواوون (كە.): نەبان، مەڕ، بزن، مانگایەكە، كە بێچووی خۆی نەدی و نەیلاوێنێتەوە. ــــ ی: نەبانی.

نەوە: نەوكی، (باد.) نەڤی، (هەورا.) پێش. ڕۆڵەی نەتیژەیە، ئەویش ڕۆڵەی نەدیدەیە، ئەویش ڕۆڵەی نەبیرەیە.

نەوەد: نۆهەد، نەهوێت، نۆت، نۆ جاران دە (٩٠) نۆد.

نەوەرد: دارێكی چوار پاڵووی پشت ئەستوورە جۆلا تەنراوی لەسەر هەڵ دەكا. نەبەرد.

نەوەش (ژا.، هەورا.): نەخۆش.

نەوەک: نەوەكوو.

نەوەكوو: نەبا، (هەورا.) نەبادا، نەكوو، مەبادا، نەک، نەوا، نەوەک.

نەوەن: بڕوانە: شاتر.

نەوەند: گوڕێلكی یەک ساڵانەیە، یەک بەند، گیای تازە جووتە، نۆبەند.

نەوت (باک.): نەفت، تەگبیركردن. (باک.) ــــ ی: جوورە گۆرانییێكە.

نەودەم: تازە پێگەیشتوو. ــــ ی: تازە پێگەیشتوو.

نەور (هەورا.): نەواڵ، نزم، نەوی، نەرم، بۆ جێگایەكی دەبی كە نزم و نەرم بێ.

نەوراتن (ڕۆژ.): هەڵنەهاتن بۆ هەویرو ڕۆژ.

نەورانی (هەورا.): جێگای نزم و نەرمە، نەورایی، (كە.) نەواڵ.

نەورایی (هەورا.): جێگای نزم و نەرمەو سەرەوژێر لە دەشتاندا، نەورانی، (هەو.) نەواڵ.

نەورانەوە (هەورا.): پاڕانەوە، لالانەوە.

نەوراندنەوە: پاڕانەوە.

نەورۆز: جەژنەی سەری ساڵە لە كوردستاندا، ناوی یەكەمین مانگی بەهارییە، لە نەورۆزێدا دەڵێن كە (زوحاک) گییرا جەمشیید كرا بە پاشا، هێندێكیش دەڵێن فەرەیدوون كرا بە پاشا، ناخەلێوە، خاكەلێوە، ناخلیف، نادار، مارت، نێوی ئافرەتییە، (باک.) نادارۆک. ناوی مانگە

کوردییەکانی ئەمانەن: نەورۆز، گولاڵ، جۆزەردان، پووشپەڕ، خەرمانان، گەلاوێژ، ڕەزبەر، خەزەڵوەر، سەرماوەز، بەفرانبار، ڕێبەندان، ڕەشەمە.

نەورۆزانە: باجێک، کە لە نەورۆزدا وەردەگیرا (کۆن)، خەلاتی جەژنی نەورۆز.

نەورۆزنامە: نووسراوێک، کە باسی لەبارەی نەورۆزی تێداکرابێ.

نەورۆڵی: هۆزێکی کوردە لە جافانە لە دەوری هەڵەبجەو لە شارەزوور دادەنیشن.

نەوری: ناوچە زەوییەکی نزم و نەواڵ و نەرم.

نەوزاد: نێوی نێرینانە.

نەوس: گوویان، لرپن، نەفسکە، زگەڕۆ، چاوبرسی، کاسەلێس، چاونزار، چاونزیر، چەڵماس، (کە.) کەسێکە بە شوێن خواردەمەنی داراندا زۆر بگەڕێ. چاوچنۆک، چلێس، (باک.) چل.

نەوسنی: کاسەلێسی.

نەوسی (شەم.): زرکوڕ، زڕمنداڵ.

نەوک (فە.): نێووک، (باک.) کەڵەکە.

نەومیید: ناهومێد. ـــ ی (باک.): ناهومێدی.

نەووەهار: (هەورا.) نەوبەهار.

نەوهال (هەورا.): نیهال، جوان، جحێل.

نەوهاڵ: لاو، گەنج.

نەونەو (باک.): میاومیاوی پشیلە.

نەوێر: ترسەنۆک.

نەوو (ڕۆژ.، دا.): غەد، لباد، ئەو ڕایەخەیە کە غەد ماڵ لە بەرگی دروست دەکەن.

نەوێرۆک: ترسەنۆک، (باک.) نەوێرەک. ـــ ی: ترسەنۆکی.

نەووو (جاف.): ڕایێخ.

نەووگ (شارە.): لباد.

نەوێس: نۆزدە. بزۆز و ئۆقرەنەگر.

نەویی: هەژان، نشێو، نقر، نزم، نەور، (باد.) نەوە.

نەوین (هەورا.، شا.): نزم بوون، تێ ڕژهاتن، گرتن، پڕدان، ڕەتدان. لێ ـــ: پڕدان و تێ ڕژهاتن. نانەوی: نزم نابێ. ـــ ی: نزمی

نەه (هەورا.): نێوک، ناوک، (باک.) نۆ، بەدفەڕ.

نەهات: نەگبەت، ڕووت. ـــ ی: نەگبەتی.

نەهار (ڕۆژ.، کە.): خەفەت، داخ، ڕق.

نەهارزگ (کە.): خەفەتبار، ڕقدار.

نەهەڤگرتی (باک.): تێکەڵ و پێکەڵ.

نەهەنگی دەریایی: گاماسی، حووت.

نەهەنگی ووشکانی: تیمساح.

نەهەنگی ووشکانی

نەهتن (باد.): هەڵبەست هۆنینەوە.

نەهشیین (باک.): بێ هۆش، بێ عەقڵ.

نەهگوون (باک.): نینگوین.

نەهنگ (باک.): شەڕانی و شەڕپەرست.

نەهێشتن: بەر بڕینەوە، پێش گرتن، پەکخستن، بەر هەڵست کردن.

نەهویت (باک.): نەوەد.

نەهۆ: ئێستا.

نەهێرو: بەرگر، پێش گر.

نەهێز: پەک خەر، قۆرت، پێشگر، بەرگر، نەهێل.

نەهێل: نەهێز.

نەهێشتنی جانەوەران: لەنێو بردنی جانەوەران.

نەهێنی (بابا.): نیهانی، ڕاز.

نەهییتە (باک.): تازا، باش.

نەهیین (باک.): پارچە، کالآ.

نەی: نای، بلوێر، (کە.) قامییش، (هەورا.) دەزوو، زەمۆرەکی ئاشی، (هەورا.) نێ ئاساو.

نەیار: دوژمن، خەنییم. ـــ ی: دوژمنی، دوژمنایەتی.

نەیارای: نەیاڤارای، (هەورا.) نەوێران.

نەیارێتی: دوژمنایەتی.

نەیاوای (هەورا.): نەگەیشتوو.

نەیەکسان: یەکسان نەبوون، لێک جودا.

نەیجە (هەورا.): قامییش.

نەیرڤان (باک.): گرژ، چاودێر.

نەیرین (باک.): بنەبیر، نۆڕین، (باک.) تەماشاکردن.

نەیژەن: بلوێر ژەن.

نەیلە (فە.): قامییش.

نەینک (باک.): بڕوانە: ئاوێنە.

نەینۆک (هەورا.): ئاوێنە، (باک.) نەینک.

نەینووک (باک.): نیینۆک.

نەیین (باک.): قت، نەبوون.

نتک: (شو.، ڕۆژ.) نوختە، پەڵە. ـــ ی ڕەش لەسەر چاو یا لەسەر جلەکەیەتی.

نج: نووزە.

نجاندن (باک.): بنچیینە، پێوەدان (زیندەواران)، تووش بوون.

نجەنج: نووزاندن.

نچک (باک.): نوختە، ئامانج. ـــ دان: پێوەدان، ئازاردان، ـــ سەرەتا: خاڵی دەستپێکردن.

نج وناڵە: نووزە، ناڵاندن.

نچیر (کە.): نێچیر. ـــ وان: ڕاوکەر. ڕاوچی.

نخە (فە.): نۆک.

نخفتن (باد.): داپۆشین، شاردنەوە. (بۆ مرۆڤان نابێ).

نخاندن: گەرم داپۆشینی نەخۆشانە.

نخای (باک.): بێ شەرم. (باک.) ـــ ی: بێ شەرمی.

نخۆ: دەنا، نەخۆ، نەخوە.

نخووت (فه.): نخیّ، نۆک.

نخوومـاندن (باک.): بخوومیّنه، دووبارەداپۆشیین.

نخوون: سەرەوژێر.

نخویین (باک.): نخوون. ــ کرن: سەرەونخوون کردن.

نخیّ (شو.، فه.): نۆک.

نران: دانران. ــ ەوە: دانرانەوە.

نراوە: دانراو.

نرتک: نێوونرتک. ــ بێژ: هەجووکەر.

نرخ: مز، مەزەنده، بەها، مەزنده، بایی، خاراج، خەراج. بە: (باک.) کرییژۆک. بیّ ــ: (باک.) پییژپییژه (سووک)، پووچ، بیّ تەشه، پووت. تەوش، ناتۆره. ــ بۆ دانان: دەستنیشان کردنی نرخی شتێک. ــ کردن: مەزەندەکردن.

نرخاندن: نرکاندن.

نرخه (که.): نرکه.

نرخەنرخ: نرکەنرک.

نرخ بڕین: دانانی نرخی دواییینی شتێک.

نرخدار: هۆگ، میرخاس، کۆڤییک، گرانبار، هێژا، گران، گران بەها، بەنرخ، بەهادار، پربەها، گرانمایه، ناگۆره. ــ ی: میرخاسی.

نردوو: ــ ە نان نووردە، نووردوو. مووچەنان، نووردی.

نرقه (ڕۆژ.): نرکه، نکه، دونگی، نەخۆشییه.

نرکاندن: نرخاندن.

نرکه: لەکاتی کەوتندا ــ ی لێوه دیّ، نرخه، نرقه، نسزده. ــ هاتن. (که.) نکه.

نرکەنرک: نکه، نرخەنرخ.

نـزا (هەورا.، ع.): تکا، پاڕانەوە، تووک، دوعـای خراپ، سینگ لیّ کوتان. ــ کردن: بەڵسیین.

نزار: نیّلّ، خۆرنەوەزان، سەهەند، نزارگه، سەهەن، نسار، (خۆ.) نەزار، نسرم، ئاوەژووی بەر ڕۆژێیه. لەباکووری دۆڵاندا ئەو جێگا نزم و قووڵ و سێبەر دارانەیه کە تاوی کەم ویّ بکەویّ و ئاووشینایی هەبیّ یا نا. بە هەموو پارچە شینایییەکی ئاودار دەڵێن کە بە هەر جێگایەکی شاخان و کێوانەوه بیّ. (شا.) بیشه، دارستان. (باک.) ڕەنگ پەرییو، (فه.) لاواز، بیّ تین، کز.

نزاره (شا.): مەشکەدره.

نزاندن (که.): ناڵاندن به دەنگی نزم.

نزاو (که.): مییز، ئاوێکه، کەمی لەبەر بڕوا.

نزه (باد.): سۆزەی بایه، هەناسەی بایه. (که.، ڕۆژ.) نووزه، دەنگی نزم و بارییک، نزەی لێوەدیّ: لەبەر بیّ هێزی نووزەی لێوه دیّ.

نزبه (ئامیّ.، باد.): ڕەزی دێم.

نزره (که.): نرکه.

نزم (باد.): ناخچەی گندۆرەو شووتی و ئیتره کە تاکتاکە میوەیشی لیّ بچیّندریّ بەڵاّن کە میوەکان زۆر بوون و پەرەیان ئەستان پیّی دەڵێن (ڕەز). هەر شتێک بەرز نەبیّ. هیچ وپووچ، پییژپییژه، پەڵپ، سووک، کەم، (باک.) گوورنەبەش، بیّ باڤ، نەزم، نقز، نەوی، پاکووت، تەوک، خوار، نەور، (باک.) نەزم. ــ بوون: (که.) نزمەوەبوون، هەزان، دناڤ وەچوون، نەوییین. ــ کردن: دانەواندن. خۆ ــ کردن: هیچی و پووچی، خۆ بە کەمزانین، سووکی، کەمی، ناکەسی، پەستی، بیّ باڤی. ــ زمتر: پێشتر.

نزمایی: نەوییاتی، نەوییەتی.

نزگ: ژیان.

نزگەره: (ڕەوا.) بەرچییچک، بەرچیچکه، (هەورا.) بەرسییـنچکه.

نزڵه (هەورا.، کۆ.): شوارۆ، شوار.

نزوول (شا.): باژەڵه.

نزییک: ــ کەوتن، خشانەلاوه، لەپێش. ــ ی: نەدووری.

نزییکایی: نەدوورییەتی، نەدووری.

نیزییکه: دوور نییه.

نزییکتر: نێزییکتر.

نزییکی: پێچەوانەی دووری.

نژاد (که.، باک.): نەژاد.

نژار: تارییک. (باد.) نەژاد.

نژاره (خۆ.): بنەبانی خانوو.

نژاندن (باک.): بەستن.

نژدار: پزیشک.

نژده (کۆ.): جەرده، (پژ.) ڕووتکەر، (شا.) دز، ڕێگر.

نژدەکەر (باک.): دزی، جەردەیی، (باک.) نژدەڤان.

نژلاندن (باک.): کۆکردن، لەسەر یەک دانان.

نژلۆک: دوڵمه.

نژوه: ڕێنووس.

نژی (فه.): نییسک.

نسار (خۆ.): نزار، سەهەن، (که.) نسرم.

نسارەی ڕان (جا.): ڕووکاری ڕانییە لەلا کییر و گونانەوەیه تا ئەژنۆیان.

نستوو: نوستوو.

نستی (باک.): بەووشکی، بەنییشکی.

نسرم (که.): نزار، نسار، سێبەرێکه، کە هیچ خۆری نەبینیّ.

نسکاندن: هەناسەدانەوه، تاسەکردن.

نسکه (شا.، که.): هەنییسک، تەکاندانی دڵ لە گریانێدا. ــ دان: هەنییسک دان.

نسکۆ (موک.، هەورا.): نووچ، نووچدان. هەڵنگووتن. ــ بردن: هەڵنگوتن.

نسکیینه (فه.): نزگەره.

نسلاندن (باک.): پاڵێوران.

نسیّ (خۆ.): نییسیّ، سێبەر.

نسێس (باک.): ئاوی ئاودانیّ. ــ کردن: لەپێش کێڵانێدا ئاودان.

نشادر (باک.): گیایەکه.

نشتەل (باک.): نەشتەر.

نشتوو: (کە.) حەتۆتە، نووشتوو، قەزەمەنوشتە، جادوو، نقشتی، نقشت، (باک.) بەربەژن، حەمایەل.

نشک (باک.): دەمکات، ئێستا. ژ ــ اڤە: ناگەهان، لەپڕا.

نشکۆە: نەکاو، ناکاو، پڕرا.

نشکۆک (باک.): تیپی بانگ کردن.

نشمی (باک.): هێدی، ئارام.

نشووف (باک.): گێژاو، گەرداو، نەگبەتی.

نشییف (باک.): نشووف.

نشێو (کە.): نزم، لای خووارەوە، سەرەوخووار، سەرەوژێر. ــ ی: جێگای نشێو لێژ.

نعۆری (بار.): مەزرەق.

نغرۆ (نە.): نقوم. ــ بوون: نقوم بوون، ڕۆچوون.

نفاوە (ڕەوا.): نیشتنی قوڕاوو ماستاو و ئەستوورایی بریینانە.

نفت: نوێ.

نفتک: (هەورا.، باک.) شەمچە.

نفش (باک.): ڕەچەڵەک، نەتەوە، هەرچاخەی نفیشێکی هەیە.

نفوورات: جانانە، زۆرزان.

نقار (باک.): تازە. ــ کردن: تازەکردنەوە. ــ ی (باک.): تازەیی.

نقان (باک.): هەشارگە، پەنا بەردێکە لە لێقەومانیدا خۆی تێدا هەشار بدەن.

نقاندا (باک.): پارێزەر.

نقاندن (باک.): نواندن، (بنقیینە).

نقەچوون (باک.): نەوی بوون، کووڕ بوونەوە.

نقز (باک.): نەوی، نزم.

نقستن (باک.): بنقە، نووستن.

نقسکی (باک.): بەنووسیین.

نقشت (باک.): نشتوو. ــ ی (باک.): نوشتە، جادوو.

نقشک (باک.): ڕۆنی کەرە.

نفییساندن (باک.): بنفییسینە، نووسین.

نفییسار (باک.): دەستنووس.

نفییسەفان (باد.): نووسەر.

نفییسەر (باد.): نووسەر.

نفییسەک (باد.): کەرە.

نفییسکار (باک.): نووسار، نووسیار.

نفییسکی (باک.): وێژامە، وەژەگ، پەخشان.

نفییسیار (باد.): نووسەر.

نفییسین (باک.): نووسین.

نقین (شکا.، باک.): نووین، ئیی نووستن.

نفیینۆک (باک.): دییوی نووستنێیە.

نق: نووقاندن، قووچاندن، پرتەو بۆڵە، قسە، گۆ.

نقاندن (هەورا.): نکاندن، نکەنک کردن، (باد.، بار.) چاو تروکاندن، چاوقووچاندن.

نقە: نکە. هەست، خوست، جووڵە.

نقەنق: نقە، نکەنک، لەبەر نەخۆشی یا لەبەر کۆڵێکی گران ــ کردن.

نقم (ڕۆژ.): نقوم، قوم. ــ بوون: لەناو ئاودا بزر بوون. ــ کردن: لەناو ئاودا بزرکردن.

نقوورچ (باک.): گوشین، قووڕنجان. ــ پێ دان: هەڵقورینجاندن.

نقوورە (باک.): چەکووچ.

نقوورچک: سەخورلە، سووخورلە، (کۆ.) سیخورمە، سیمرخ، سوورخورمە. ــ لێدان: تێوەژاندن بەدەست.

نقووم: نووقووم، قووم، قوق، نقم. ــ بوون یی گەمی: بە تاراڤک، قو، قووم بوون. ــ کردن: لە ئاودا بزربوون. ــ کران: لەناو ئاودا بزرکران. ــ بوون: قووم بوون.

نقێم (کە.، ڕۆژ.): قاشی ئەنگوستییلە، ئەو بەردە نرخدارەیە کە لە سەری ئەنگوستییلەی دەگیرێ.

نقییم: نقیم، قاش.

نک (باک.): لا، کن، جەم، بال، ب، (باک.) نکلو، کەنار.

نکارۆک (باک.): زەویی قسڵدار.

نکاری (باک.): غەمگین، کز.

نکاندن: ناڵاندن، گالین، تقاندن، کسکین، نزاندن.

نکلو (باد.): بیروباوەڕ.

نکە: نقە، قنە، نرکە، نرقە.

نکەنک: نکاندن، نەقەنەق، نقەنق، نقەکروز، قنەقن. ــ کردن: نکاندن، نقاندن.

نکدان (هە.): نوییلکە.

نکۆ (ڕۆژ.): کوتکی هەللاجییە.

نکل (باک.): دندووک، نووک.

نکمال (باک.): خانووی هاوبەش.

نکوول (باک.): ووریا.

نگ (باک.): لنگ.

نگە: ڕق، قین. ــ لێ گرتن: ڕق لێ گرتن.

نگرییس (ڕۆژ.): نهێنی بڕ، ناپاک.

نگڵ: لووسکە.

نگم: بڕوانە: نقووم.

نگیین (ژا.): ئەنگوستیلە.

نم: تەڕایی، نییم، تربووس، دەلانە.

نما: دەرکەوت، (هەورا.) نووێژ.

نماز (شەب.، ڕۆژ.): نووێژ.

نمازە (باد.): ناوازە.

نمان (هەورا.): نووان، نوواندن، نموون.

نمانای (هەورا.): نواندن.

نمانەن (باک.): نواندن، خاوکردن، شل کردن، نەرم کردن، بنمیینە.

نماوی: شێدار، غدار.

نمە: ــ ی باران: دڵۆپەی باران.

نمەبارانە: وورده ووردەی بارانە.

نمەبۆ (هەورا.): نابێ.

نمەد (هەورا.): لباد.

نمەدماڵ: کارگەچی.

نمەز (هەورا.): (بابا.) تمز، (هەو.) تومەز.

نمەک (لو.، هەورا.): وەفا. خوویێ. بەد ــ: بێ ئەمەک، بەترەش، ئاوان، دڵرەش، بێ بەخت.

نمەکدان (فە.، موک.، لو.، هەورا.): خوێدان.

نمدار: غمین، شەدار، نییم دار، تربووس دار، نەمیین، هێمن، تەڕ. ــ ی: هێمینی، تەڕی.

نمرە: ژمارە، پلە.

نمکانی (ڕۆژ.، کە.): زەویی نەوی و چاڵ ونزم.

نم نمە: لەسەرەخۆ، کەمکەمە، تەنها بۆ بارانە، ــ دەبارێ.

نموونە: کەمێک لە زۆر نیشاندان، نۆرناگ، (باک.) تیپ، سەرمەشق، غیینە.

نمیین (دزە.): غدار.

نمیینە (باک.): غوونە. ــ کار: غایندە. نووێنەر. ــ گە (باک.): غایشگا، نواندنگا. ــ ندە (باک.): غایندە: نوێنەر.

نۆ: نەه. (باک.): سەخت، گرنگ.

نۆبار (باک.): نۆبەرە (بۆ منداڵ).

نۆبە: ــ کردن: سەرەدۆرکرن، نۆگە، سرە، سییرە، کژ، (باک.) سەرەدۆر، کەرەت، کایە، گەمە، چیین، نۆرە، چەل، (باک.) بەدییل، هەل، کات، چاخ. (خۆ.) ــ گە.

نۆبەبڕ: نۆرەبڕ، کەسێک، کە سەرەو نۆرەی کەسێکی دیکە ببڕێ. ــ ی: گەبڕ.

نۆبەت: ــ دار، ــ داری: چۆکداری.

نۆبەتچی: نۆبەچی.

نۆبەتچییەتی: ــ ی شەوێ کردن.

نۆبەتی دار: تادار، تاویی ــ داری.

نۆبەتێ: تا، (هەورا.) یاو، پێ. (ڕۆژ.) تەو، سرتمە. ــ بڕ: تابڕ، گەنەگەنە، کشتەک.

نۆبەچی: کێشکچی، نۆبەتچی، پەیا چۆکدار. چەرخەچی.

نۆبەچێتی: کێشکچێتی، نۆبەتچییێتی.

نۆبەخت: کچێکی تازە خوازبێنی کراو. تاسەکییسە، تازە دەوڵەمەند بوو.

نۆبەخش (کە.): بەخشیین (هاوەڵجارییە).

نۆبەدار: کێشکچی، (باک.) بەڵت، دییدەوان، دییدەڤان.

نۆبەرە: نووخووری، بەری نووێ و تازەیە، نەخریی، نۆبییشە، هەوەڵ بەریی دار یا ژنانە. (باد.) خێڤە (تەنها بۆ میوەیە). ــ ی منداڵ. نۆزگە.

نۆبەند (کە.): گای تازە جووت. (کە.) نۆوەند، نۆبەن. (جا.) نەوەن.

نۆبییشە (دزە.): نۆبەرەی میوەو گیایانە.

نۆت (باک.): نەوەد، نەوەت، نۆهەت.

نۆتۆرڤان (باک.): قرەوڵ، پارێزەر. (باد.) نۆترڤان. ــ ی: پاسەوان.

نۆچە: لار، گەنج.

نۆخان (فە.): نینۆک.

نۆد (باک.): نەوەد.

نۆرە: نۆبە، چەل، کەرەت. (باک.) درەب، سەرەدۆر، سرە، سییرە، نۆگە.

نۆرینگ: مۆڵگەی ماڵاتانی کێوییە. مییل. بۆسەی شەڕو ڕاوییە.

نۆڕین: تەماشا کردن، نوواڕیین، نێڕتن، (باک.) بانـاندن. تێرامـان، نهێرتن، نیرین، نەیرین، نیریین، نهیێرین. بنۆرە: تەماشاکە، دێنکە.

نۆزدە: ١٩.

نۆزگە (موک.، کە.، ڕۆژ.): نۆبەرە (تەنها بۆ منداڵە).

نۆژدار (باد.): دەردی بێ دەرمان.

نۆش: ــ کردن: خواردنەوە. ــ بوون: ــ ی گیان بوون. نەنۆشێ (باک.): نۆشی گیانت بێ، (ڕەوا.) وێتداچێ، لەوەلاّمدا دەڵێن: لە خەری دەر نەچێ، بە گیانت خۆش بێ. ــ یی گییان بوون. ــ ی گیان لێ کردن.

نۆشادر: کانێکە.

نۆشادراو (زا.): نۆشاتراو.

نۆشان: خواردنەوە.

نۆشزا: نێوی کوڕی نەوشیروانی بوو.

نۆشیین: خواردنەوە.

نۆقا (باک.): قووم، نقووم. ــ بوون: نقووم بوون. ــ کردن: نقووم کردن.

نۆک (فە.): نخە. (هەورا.) نووەی. (زەن.، ڕۆژ.) نوخە. بە برژاوی بۆ زگچوونی باشەو ڕایدەگرێ.

نۆکە (باک.): ئێستا.

نۆکەر: بەردەست، ژێردەست. (باد.) بسپۆر. بەندە، بەنی، پێشکار، کەدی. ــ ی منداڵ: کوورک. ــ ی: پێشکاریی نۆکەران. ــ ایەتی.

نۆکەفەرییکە: فەرییکەنۆک.

نۆکەڵ (ڕۆژ.، کە.): ئەو گاجووتەیە کە تەمەنی دوو ساڵانە بێ و هێشتا جووتی نەبوو بێ. نووژن. بەوکەل.

نۆکەند: نۆکەن، تازە هەڵکەنراو، جۆگەی دەستکرد.

نۆگە (هەورا.): نۆرە، نۆبە.

نۆگن (باک.): نینگوێین.

نۆگۆشە: ئەندازیاری

نۆلی، نۆل (ئێزە.): وەکوو، وەک.

نۆوەند (کە.): گای تازەجووت: نۆوژن، نۆبەند.

نۆهەد: نەوەد، نەوەت.

نۆلا (کە.): میینا، وەکوو، وەکی.

نۆما (فە. ، زەن. ، جا. ، کرما. ، هەو. ، کە.): جوانووی مێ، جوانووی ولاخی.

نۆمانگی (هەورا.): جووره کاڵەکێکی زەردە زستانان هەڵدەگیرێ.

نۆوەند (موک.): دەغڵێکی چاندراوە کە شین بووبێ و هەر چووزەڵە بێ.

نۆیەک: لە نۆیان یەکێک.

نوویکەنیا (کە.): گاسن تیژکردنەوە.

نۆیەم: نۆیەمین.

نۆیەمین: نۆیەم، نۆهەم.

نوییکەنوییک (کە.): نووکەنووک، گریان، پرمەی گریان.

نوێزانن (ڕۆژ.): نووزاندن.

نوێزە (ڕۆژ.): نووزە، دەنگی باریک و نزم وکز.

نوێزەنوێز (ڕۆژ.): نووزەنووز.

نۆیین (هەورا.): نێنگوین.

نوو (هەو.): تازە، نوێ. (باک.) نووچە.

نووا (کە. ، ڕۆژ.): پێشوو، بەردەم، پێش، نەوا، پەنا، (دزە.) نووان.

نوواڕین: تەماشاکردن.

نوواڵ: بڕوانە: نەواڵ.

نوواڵە (موک.): سەوڵە، ئەو تەنگوتکە هەوییرانەیە کە لە زاری ووشتر و ئیدی دەنرێ. (دزە.) زەوییەکە بڵندایی و نەوییێتی هەبێ، زوورگ.

نووان (هەورا.): نەوا، پەنا، نووا. چوار دیوارێکە، کە لە چۆڵی بۆ ماڵاتان لە پووش و پەڵاش یا بەرد یا تانۆک دروست دەکرێ.

نوواندن: ڕانواندن، نمایی، نیشاندان، چارهەڵتەکاندن، چاوبڕکێ کردن، وەرخستن، خەڤاندن، ڕازاندن، خواندن، نڤاندن.

نوواندنگا: نمینەگەم. نمایشگا.

نوانگە: بڕوانە: نوواندنگا.

نووایی (ڕۆژ. ، کە.): پێش.

نووەی (هەورا.): نۆک.

نووتەک: زۆر تارییک، تارییک و نووتەک.

نووتک (باک.): گەرای.

نووچ: چەم، چەمانەوە. ساتمە، تل.

نووچاندن (بابا.): (موک.) فیچانەوە، داهاتنەوە.

نووچە (باک.): تازە، نوێ.

نووچک (سل.): هەڵە، دووچاری ـــ هاتن: هەڵەکردن.

نووخان (هەورا. ، دەر.): نسینۆک.

نووخە (ڕۆژ.): نۆک.

نووختە: تنۆک، تک، کپل، نتک: نچک، دەرقەل. ـــ دانان: کێلەک خستن.

نووختەنووختە: خاڵ خاڵ.

نووخشە: نەخشە، بەری هەوەڵی دەغڵان، سەرەتای میوەی دەغڵان. (سل.) نۆبەرە، سەرخەرمان. ـــ ی دەغڵی: کاتی پێگەیشتنی دەغڵ.

نووخووری (باک.): نۆبەرە (بۆ منداڵ).

نوورە (زەن.): ڕەژووی بەرد، خەڵووزی بەرد.

نووردە: نردوو.

نووردوو (باک.): نووردە، (هەو.) نووردیی.

نووردیی (هەورا.): نەردوە، (ڕەوا.) چتمەک قەدقەد بکەوێتە سەر یەکتری. (ڕەوا.) پاپۆکەی ماری.

نووڕۆژ (باک.): نەورۆز.

نووری (قەرە.): نۆبەرەی منداڵ.

نووزا (باک.): نەوزاد.

نووزانەوە: کرووزانەوە.

نووزاندن: کرووزاندن.

نووزە: گاسکە کرووزە، مزە، گاسکەگاسک، گۆرانییێکە بە دەنگێکی نەرم بەسەر لێوانەوە بگوترێ.

نووزەنووز: مزەمز، نزە، لەکاتی پەرێشانی و نەخۆشی، نویزەنویز. ـــ کردن: نویزانن.

نووزین (باک.): تازە زین کراو.

نووژەن (هەورا. ، باد.): سەرلەنوێ، دووبارە، لەنووێوە، کارێکی تازە، نوڤەژەن، تازە دروست کراو، بە تازەیی. ـــ ی: تازەیی.

نوژداریی (باک.): دەرمانی شیفایە.

نووس: پاشگری پێکهێنانی ناوی کارا، ڕۆژنامەنووس، نامەنووس.

نووسان: پێدا ـــ : توووند گرتن، دانووسان، گەزتن. ـــ ی چاو: چاو نووقان. رسیان، چەسپان، پێوە نووسان، بۆ پێکەوە نووسانی هەموو چتێکییە، بەلاوە ـــ : بەلاوە گیربوون، نەخۆشییەکە پێوە نووساوە: تووشی ئازارێکی بووە. دەنگ ـــ : کەرخ بوونی دەنگ.

نووساندن: قەمتاندن. چەسپاندن، چتێک بەهۆی چریش یا ئیدیکەوە بە چتێکی ترەوە بنووسێنرێ، پێوە نووساندن: ڕساندن.

نووساو: پێوە نووساو، کەرخ: دەنگی کەرخ.

نووسەر: نووسیار، نڤیسەر، نڤیسەڤان. ـــ ی: نووسیاری.

نووسەکە: (دەر.) نووسنەک. گیایەکە بڵند دەبێ و درووی ووردی زۆرە، دانەکەی چکۆڵەیە بە درووی وورد داپۆشراوە، کە ووشک بوو بە جلک و پێڵاوی مرۆیەوە دەنووسێ.

نووسنەک (موک.): (؟).

نووسەکەو: چڵە گیایەکە نیو بەژن بڵندترو بە بڵاوی چەند کەلێکی دەردەکات پەلکی ووردو باریکەو ... وە تەرە تییزەی دەچێ سەری هەموو لکەکانی گوڵێکی وورد دێنێ بە تەری دیمەنێکی جوانی هەیە کە ووشک بوو نووسەنەکەی دێنێ کە دانەی چکۆڵەیەو بە درووی وورد داپۆشراوەو بە جلک و پێڵاوی مرۆیەوە دەنووسێ. نووسنووسەک.

نووسەکە گوڵکانی: لە نووسەکەی دی چکۆڵەترە.

نووسەنەک (موک.): نووسەکە.

نووسەوەری: ڕێنووس.

نووستن: نڤستن، چاو چوونەخەو، وەرکەوتن، هویتن، ڕازان، چاوگەرم کردن، بووسان، (هەورا.) ووتەی، ڕاکەتن. بنوو: (هەورا.) ووسە، (ڕۆژ.) بویس. ـــ ی زستانی. ـــ گا.

نووستوو: نستوو، خەوتوو، وەرکەوتوو.

نووسران: دێتە نڤیسین.

نووسراو: نامە یا کتێبێک نووسرابێتەوە، نامە. ـــ خانە، ـــ خانەی کشتی، ـــ خانەی تایبەتی.

نووسکاندن: قرووسکەکردن، کەسێک ئازاری پێگەیشت دادەنووسکێ.

نووسکە: قرووسکە، نازکە، ناسکە. دەنگی سەگییە لەکاتی ئازار پێ گەیشتندا.

نووسکەنووسک: نازکەنازک، ناسکەناسک.

نووسین: ئەو کەسە یا ئەو چتەیە کە چتێکە بە چتێکییەوە بنووسێنێ، پێوەنووسین، چەسپین، چسپین، نڤیسیاندن.

نووسییار: بنووس، نووسەر، نڤسیکار، نووسێن، نوویسەر. ـــ ی: نووسەری.

نووسنەک (دەر.): نووسەکە.

نووسین (فە.): نووسانن، نوویسین، نڤیسین، نوویسان، بە ـــ: نڤسکی.

نووسینەوە: نووسین یا سەر لە نوێ و دووبارە نووسیینی شتێک، لەبەر ـــ: نووسینەوەی شتێک لەبەر نووسینێکی دیکە، لەسەر ـــ: نووسیینی شتێک لە بارەی شتێکەوە یان بابەتێکەوە.

نووسینخانە: دەزگایەکی نووسین، شوێنێکە کاری نووسینی تێدا دەکرێ.

نووسینگە: جێگای نووسین، شوێنی تایبەتی پارێزەرێک، یان پزیشکێک یان ئیتر.

نووشتان: تەربوون، چەمان.

نووشتانەوە: دانووشتان، سیبوان، پێوەدران.

نووشتاندن: دانووشتاندن، پێوەدان.

نووشتاندنەوە: دانووشتان، (هەو.) بن خێوکردن، بۆ کەناری لێفەو چتی وا دەبێ.

نووشتاوەوە: دانووشتاوەوە.

نووشتە: نشتوو.

نووشتەوار (موک.): کۆتەڵ، (هەورا.) هەڵنووچاندن. (دزە.) بادانەوە. (موک.) داگرتنەوە. کەناری پارچەیەکی بنووشتێتەوە.

نووشتوو: نووشتاوەوە. (باک.) نووشتی، نووشتە، نشتوو، حەتۆتە، حەمایەل.

نووشتی (باک.): نووشتوو.

نووشدار (باد.): پزشک.

نووغرۆ (دزە.): ـــ بوون: نقوم بوون، ڕووچوون.

نووغوورد: جێگایەکە پڕ لە گیاو تێکەڵاوی.

نووفەژەن (باک.): نووژەن.

نووقان (کە.): جووقان، بەستی.

نووقاندن (کە.): جووقاندن.

نووقاو (کە.): جووقاو، قووچێنراو.

نوقرە (فە.): زێو.

نووقڵ: شەکرۆکەو شیرینییات.

نووقڵانە (هەورا.، بابا.): نەخشەی چاک و خراپ، ـــ پێدان: نەخشە لێدان. ـــ ی چاک: نەخشەی چاک. ـــ خراپ: نەخشەی خراپ، هەڵکالان.

نووقم (کە.): قووم، نقووم. ـــ بوون. ـــ کردن.

نووک (فە.): دندووک، نووکی پێنووس، نکل، نوییک، (کە.) دمکە قەڵەم، سەر، (باک.) ڕیش، بە پەڕی بارییک و تییژی هەموو چتێکی دەڵێن، وەکو ـــ ی خەنجەر و نێزە. نوختە، ـــ ی قامک، (باک.) بار. ـــ گە: خاڵ، پنت. ـــ ی قامکان: سەری پەنجان.

نووکاندن: نووزاندن.

نووکە: کوورکە، ـــ ی منداڵ: لە گریانێدا، ـــ کردن: نووکاندن. ئێستا، وێستا، هەنووکە.

نووکەند: نۆکەند، نۆکەن. جۆگەی دەستکرد.

نووکەنووک: نێوی دەنگێکە لەکاتی گریانیدا کە پشوو دەخواتەوە، ـــ ی لێ دێ، کوورکەکوورک. نوییکەنوییک.

نووکەنیا (کە.): گاسنی کۆڵ تیژکردنەوە.

نووکتیژ: شتێک کە تووکی تییژبێ.

نووکڕاندن (باک.): چاولێک نان، چاوقووچاندن.

نووکن: بە نووکەنووک، سەرتییژ.

نووکی کونکار: نووکی مرازێکی کونکەرەوە.

نووگە: نۆبە.

نوسند (موک.): دەغڵێکە بەهاران دەچێنرێ، دەغڵێکە پاییزان درەنگ بچێنرێ و تا بەهاری ووشک نەبێ، لاپستە.

نوونگ: نییشانە، شوێن.

نووسکە: بروانە: سووسە.

نوو ووَن (کە.، ڕۆژ.): گا جووتێکە تەمەنی دووساڵ بێ و هێشتا جووتی نەبووبێ، نۆوەند. بەرکەڵ.

نووها (باک.، فە.): ئێستا، سەرەتا، پێشی، ل نوها: لە سەرەتادا، لە پێشەوە.

نەوهال (بۆت.، زێ.): نەواڵ.

نووهە: ئێستا.

نووهەوار: نووێ هەوار.

نوهۆم: چینە ژوورو خانەیەکی ساختمانێکی فرەچینی لەسەر یەکتر.

نوهۆک: ئاوەلفرمانی کاتی.

نوهۆن (کە.): گوێلکە نێری دووساڵانەیە.

نووهووت (کە.): گوێرەکەی دووساڵانەی مێیە. نێنگوین.

نووێ: (هەو.) تازە، نوو، نەو. سەر لە ـــ: لە ـــ وە: دووبارە، دییسان.

نووێ بووک: کوولۆڵۆ.

نووێچدان (ڕۆژ.، کە.): چەمانەوە لەبەر بێهێزی.

نووێردە (هەورا.): تییەک، درووەمانێکە، دووای قەدێک، دروون لە دیوی ژوورەوە هەردووک سەری پارچەکان لوول بدرێ و بدروێت.

نویرسە (کە.): دروومانە لەپاش نوشتاندنەوە.

نویزە (کە.): نوورزە.

نوێژ (هەورا.): نما، نماز، ـــ کەر: کەسێک کە نوێژ بکا. بە ـــ: کەسێک دەستنوێژی هەبێ، یان شتێک خاوێن بێ و بشێ لەکاتی نوێژکردندا بەکار بهێنرێ. بێ ـــ: شتێک کە لەکاتی نوێژ کردندا نەشێ بەکار بێت، یان کەسێک کە دەستنوێژی نەبێ.

نوێژە بارانە: نوێژێکە دەکرێ و داوای باران بارین لە خودا دەکرێ.

نوێژگا: شوێنی نوێژ کردن.

نوێژگە: بڕوانە: نوێژگا.

نووێژی (ڕۆژ.): نییسک.

نوویکار: تازەکار، کەسێک، کە تازە دەستی بەکارێک کردبێ.

نوویکیشە: تازەکییسە، تازە دەوڵەمەند بوو.

نوویگووان: نێنگووین.

نووێڵ (هەورا.، شارە.): ئاسنێکی درێژ و قورسە بەردی پێ هەڵدەقەنرێت. باری، ڕنگلیزە.

نووێ ماڵ: نوومال.

نووێن: پێخەف، شەوییش، نقێین.

نووێنەر: نمیینەندە، دەسنێژ، (باک.) بندار، ناردراو، نماینده، نمیینەکار، بندار. کردنەوە ـــ: بەنێردراو کردن. بوونە ـــ: بەنێردراو بوون. ـــ ی: بنداری. جێگر، بریکار، نێرراو.

نوویسان (کە.): نووسین.

نووێ هەیڤ: مانگی نوێ.

نوویسەر: نووسەر.

نوویسین (کە.): نووسین.

نوویشک (بار.): ڕۆنی کەرە، سەرڕشتە.

نوویک: تووک.

نها (باک.): ئێستا، ژ ـــ پێڤە: لەپاشان.

نهال (باد.): نەمال.

نهاندن (باک.): بنهیینە، دانان. تێ ـــ: تێنان.

نهانی: ڕاز.

نهە (باک.): ئێستا.

نهک (باک.): قولاپی ماسی گرتن. قولاپی گورەوی چنین.

نهگوون (باک.): نینگوین.

نهۆ (باک.): ئێستا.

نهۆم: (باک.) تا. حۆلی، سەرەلی، ـــ می هەرسەرەوە. ـــ ی خووارەوە: بنەلی: ـــ ژێرەوە.

نهۆن (کە.): پارگوویری نێرە. گوێرەکەی نێریی دووساڵانە.

نهوو (باد.): ئێستا.

نهووم (موک.): تێشکان، لاواز، بێتین.

نهێرتن (باک.): بنهێرە، نۆڕین، (باک.) نێڕین.

نهێرین: نواڕین، نۆڕین، سەیرکردن.

نهێن: شۆڤار.

نهێنی بیین: کەسێکە نهێنی ببینێ.

نهێن بڕ (کە.): ئاوان، بێبەخت، نهێنگیر، ناپاک، پەترەش، سەگی یاڵی گر،

نهێنیگیر: ناپاک، خاین، سەگی نهێن گر.

نهێن گیر: یانی گر، بێبەخت، نهێن بڕ، ئاوان، پەترەش.

نهێنی (بابا.): نهانی، ڕاز، پەنهانی، بەژێر لێوانەوە.

نهێنیار: ڕازگر، سکرتێر.

نێ نیازی: دەوڵەمەندی، بێ نیازی.

نهیبو: ترس، تۆقیین.

نهیپڕین (باک.): نوواڕین، تەماشا کردن.

نیا (هەورا.): نییە. (ڕۆژ.) تەماشاکە. ـــ کردن: تەماشاکردن.

نیاز: ئارەزوو، پێویست. ـــ لە خولا خواستن.

نیازان: نەزان، گێل.

نیانگر: یانی گر.

نیاوە (شو.): پێشەوە، لای پێشەوە.

نیای (هەورا.): چەقاندن.

نیایرە (هەورا.): دانان، دانین.

نیە: توونە: توونە. نیۆ، نینە.

نێچیر: گۆر، نچیر. ـــ ی جانەوەرو دەعبایان. ـــ گرتن.

نێ ئاساو (هەورا.): زەمبوورەکی ئاشی.

نێچیرەوان: (باک.) نێچیرڤان، نەچیرەوان، ڕاوکەر.

نێچیرڤان (باک.): نێچیرەوان.

نیخەنیخ: چرتەچرت، کێشەکێش.

نێر: واژیی مێیە. نێرە، کەل. ـــ بوونەوە: کژ، دووای بارانە زەویی کە پندربێتەوە. دەڵێن نێر بۆتەوە: ـــ دەبێتەوە: دەچەقیتەوە.

نێرراو: نوێنەر، نماینده.

نێرو (باک.): شۆڤار.

نێرە: نێر، دووبە. کووپەی زەلامی داری. مەشکەیە لە بەرمیل یا لە دار و تەنەکە دروست دەکرێ.

نێرەر: کەسێکە، کە هەر شتێک بنێرێ.

نێرەژەن (هەورا.): ئاودۆک، نێوداری مەشکەی.

نێرەبەن (موک.): گیایەکی قایمە وەکو فریزوویە و درێژە باقەی پێ دەبەسترێ. گیایەکە شیرەکەی زەردە دروایە ڕەش هەڵدەگەرێ.

نێرەک (هەورا.): نێرتک. ـــ ی ترەو: نێرتکەتوور.

نێرەکەر: گۆڵەکەر.

نێرەکەو: کەری نێر.

نێرەکێ: ئێستری نێرە.

نێرەمۆ (باک.): نێرەمووک. ـــ کردن: پەیوەند کردن.

نێرەمووک: (باک.) نێرەمۆ، چەچە، (هەورا.) نەمێرد، بێ بەر. ڕەنگ مەییک.

نێرەنان: تیرۆک.

نێرەومێیە: نەرمادە، نێرەومادە.

نێرەهەر (هەورا.): نێرەکەر.

نێرەهەنگ: هەنگی نێر.

نێربلز: هەتیوباز. ـــ ی: هەتیوبازی.

نێرتک: نێرک، نێرەک. ـــ ی پیسوازی: کرۆک، کووروو، کوورەک.

نیرتک (خۆ.): قاتۆرک. ـــ ی گیاو بریینان.

نێرتکەپیواز (هەو.): تەرە لەیلان. (سوور.) باقۆتە.

نێرتکـەرێواس: جـوورە رێواسـێکە لـەنێو دوو گـەڵای پـاندا دەڕووێ و هەڵدەچێ.

نیرتکەشوانە: پەلەشوانە، گیایەکە دەخورێ و بۆنی هەیە.

نێرتن (باک.): بنێڕە، نورین، تەماشاکردن.

نێردیوان: نەردیوان، (دزە.) پێ بلقـە، (پژ.) سەردووک، (بابا.) پـەیژە، پێ پیلکە.

نێران: ناردران.

نێررو (زا.): ناردراو، شاندە.

نێررویەک: نوێنەرێک، شاندەک.

نێرک: نێرتک (ئی پیواز و ئیتر)، (کـە.) کرۆک، (ڕۆژ.) نێوەڕاست، نیرۆک. نێوەرووکە.

نێرگە (بابا.): کاریتە.

نێرگەلە: قەنەی ئاوی، قلیاناوێ، قەلیاناوی.

نێرگس: زەریـم، نـەرگس، گیایەکـە تـا سێ بست بڵندە، گـەڵای درێژ و باریکـە، بۆنی زۆر خۆشە و نێـوی گوڵەکـەی وورد و سـپییە بۆنەکـەی بـە تازەیی بۆ کرمی دەماخ زۆر باشە. گوڵێکی کێویی و ڕەنگ سپی و مـەیلـەو زەردێکی زۆر کەمڕەنگە، کەمێکیش بۆنی خۆشە. بۆنەکـەی بـۆ هەلاّمـەت باشە وەکو فنجان وایە. نێویی ئافرەتانیشە، (باد.) بنەکەی بکرێتـە چرک بۆ بریان، دووجوورە: ـــ زۆرێ: سەری گوڵان زۆر دەداو گەورەن. ـــ کتک: سەری گوڵان کەم دەداو گچکەن. (باک.) جوورە تفەنگێکە.

نێرگسی جۆریی: شێست پەر، گوڵێکە.

نێروو: نێری، کەڵەکێوی، حەیوانە کێویی نێر.

نێرم (لو.): نییمە.

نێرنێرمی (باک.): چاوەڕێ. ـــ کرن: چاوەڕێ کردن.

نێرەویی: هۆزێکە لە جافان.

نێرۆک (ڕۆژ.): نێرک، نێوەڕاست، نیرکک.

نێرومێ کردن: لێکدانی نێر و مێ.

نێرووبەند (باک.): گیایەکە.

نێرێتی: نێرایەتی، نێربوون.

نێریەکێویی: هەڤۆ، ئاقۆر، ئەڤۆر، کەڵ، هەڤووری.

نـێریی: نـێرەی بزنانـە، کـە گەیشتە سێ ساڵی کـە خەسـابێ خـەرتی پـێ دەڵێن. گیسکە نێریکە چوار بـەهاران ببینـێ. (هەورا.) سابرێن، تەگە، ئەلۆریی، ساورین، هەوری.

نێڕیین (باک.): نۆڕیین، تەماشاکردن.

نێریینە: منداڵی نێرە.

نێز (باک.): قاتی، گرانی.

نێزە: نیزک، ڤزک.

نێزبۆهێر (سور.): ڕابووردووی نزییک.

نێزک: (کە.) نێزیک.

نێزیک: دوورنییە.

نێزیکا (باک.): بەلای کەمـەوە، بەلای نزییکەوە.

نێزیکە: هاکا.

نیزیکتر: نزیکتر، لەپێشتر، خزمتر، دۆستتر.

نێزیکی: نێزیکا، (باک.) پررۆ هندک، هەماهەما.

نێژان (کە.): ناژران.

نێژاندن (کە.): ناژتن.

نێژتن: ناژتن.

نێسایی (باڵ.): ئاسانی.

نیسی (جا.): بەلاّن کە بڵێن نییە هەر نیەی بەکاردەبەن.

نێش (هەورا.): ئێش.

نێشانی (باک.): دیارییەکە لەنیشانە کردنی کچاندا پێشکەش دەکرێ.

نیفـەک (هـەورا.، ڕەوا.): ناوپیستێر، (دەر.) ناوفـەک، (هـەورا.) نەفەک، پییستێر، (ئامێ.) پیسێر.

نیف (باک.): ناف.

نیفچی (باک.): تەرخان.

نێفک (باک.): نێوک. ـــ ا من کەتییە.

نیفکۆ (باک.): دالاّن، پێشخانە.

نیـک (هـەورا.، دزە.، ڕۆژ.، کـە.): ئـەسکێ. (بان) ئەسکنج، ئێسـکی سەرەوەی قوونییە، ئێسکی سەرەوەی سمتییە، نیزیکی کەلەکەی.

نێڤمال (باک.): نێومال، زەویی ژێر ژوور.

نێڤران (باک.): نێوڕان.

نیڤرۆ (باک.): دوورگە.

نێڤسەرک (باک.): کلاّوی زیوین کە ژنان لـەسەری دەنێن. تاس.

نێک (هەورا.): (موک.) کۆڵمک. (باک.) نێهک.

نێگووان (باد.): نێگوویین.

نێڵ (باڵـە.): نزار، پارچە شینایێکە بە بەرقەدی شاخانەوە، کـە ئاوییشـی هەبێ و خۆرسک بێ.

نێڵە (هەورا.، سەق.، کە.، موک.): نیریی جووتی. گریە.

نێڵەمل (هەورا.): کارییتە.

نێڵەنێڵ (جا.): ـــ یی ئاوریی، گرفەگرف، گڕەگرپ، هێڵـەهیل، (هەو.) گڕەگرپ.

نێم (باک.): هەوار کێمی بریینان.

نێو لێ نان: ناو لـێ نان، ناو بۆ دانان.

نێو لێ نراو: ئەو کەسەی ناوی لێ نراوە، باسکراو.

نینگوین: نینگوینکە، (دەر.) نووخان، (جا.) نێون، نووهووشت، (شەم.) مێکان، نهگوون، (بار.) مێگوران، گوێلکە مێیەکی سێ ساڵانەیە، مێنگوین، نۆگن، نەهگوون، نۆون. نووێ گووان.

نێنگوینگە: نێنگوین.

نێو: بێ ــ : نەناسراو. لە ــ نان: تێ بردن، تێ برین، تێراکردن، تێڕۆکردن، دەنارنان، تێنان. ــ بردن: نارنان، نارهێنان، خووررین، ناڤ بردن، نار، ناڤ. بە ــ : وەنام، نێودار، بەنار، دیار. ــ لێ هێنان: نیشانەکردن، دەستنیشانکردن، (باک.) تات، تەمەت کردن. ــ لێنان: ناڤ لێدان، ناڤاندن. دەنێو: لەدوڕ. لەنێو: تۆولۆ، تووێ. (باک.) د، دێ، ژورر، هووندور. لە ــ چوون: فەوتان، مردن، کوژران، تۆڤ دان. ــ پەیدا کردن: ناوبانگ دەرکردن. لە ــ مەوە چوون، پیبزبوون. لە ــ یدا: لەناویدا، بەد ــ : بەدنار، بەدنام. (هەورا.، کۆن.) نییە. دەر ــ : لەنێو، تۆولۆ، تووێ.

نێوان: ماردا، مارە، مەودا، ناڤبەر، ناڤێن، دۆستایەتی، ئاموشۆ. ــ بوون: پەیوەندی.

نێو ئاخن: ناراخن.

نێوەڕاست: هاوێر، نارەند، نارەڕاست، جەرگە، نێرک، نێرتک، کرۆک.

نێوەرووکە: نووختەی هەرە نیوەڕاستی، نێرتک، نێرک.

نێوەک (بار.): قامکی درێژ و گەورەیە لە تەنیشت قامکی شادەیە. هەڵمەقووتە، ئەرنەمووتە.

نێوەکی: نێوان.

نێوەندیار: نێوبین. ــ ی: نێوبینی.

نێوەوە: هووندور.

نێوبانگ: ناربانگ، نێودار، ڕەمۆ، سەرەودەر، ناوە دەنگ. ــ دار: بەنێ، بەنار، بەنێوبانگ، بەناربانگ، دیار، بناڤ. ــ ی: بەناربانگ بوون. ڕوومەت، خوەدی.

نێوبراو: ناوبرار، نارگۆترار، باسکرار، گۆریین.

نێوبژی (هەو.): پێناری. ــ کردن: ڕابەری کردن، نێونجێتی کردن. ــ کار: کۆستەک. ناڤبین چی. ــ ی: کۆستەکی، ناڤچێتی، (هەورا.) چار.

نێوبژێتی: بەرەوانی، بەرەڤانی، ناوبژی.

نێوچاوان: چارە: نێوچاوان ڕەش، چارەڕەش. تەولە، (بابا.، دەر.) نارچەوان، نارچاران، فەرشەنی. تێوڵ، (هەورا.) تەوێڵ، تووێڵ، نەخشی، توێڵ. (باد.، کە.، باک.) ئەنی پێشەنی، (باد.) ئانی، (جا.) پێشانی، (مەند.) پێشانگی، (هەورا.، ڕۆژ.، مەنگ) تووێڵ، (ڕەوا.) هەنی.

نێوچاوان سپی: قەشقە، (جا.) قەشان، بۆ وڵاخی بەرزەیە.

نێوچاوان تێک نان: گرژو مۆن بوون.

نێوچاوە: ــ ی ئاوری: نارەندی، جەرگەی.

نێوڕان: نیڤڕان، ناڤڕان.

نێوزگ: نارزگ، نارسک، هەرچی لەنار زگدایە.

نێودار: ڕەمۆ، بەنێو. ــ بوون: نار پەیداکردن. (هەو.، موک.) مرازێکە لە نی تەونی. بەنێو، بەنێوبانگ، نادار، (موک.) ــ ی: مەشکە، دیار، ناردۆک، نارمێری، نێرەژەن، خوەیناڤ، ناربانگ. دەنگدار، دەنگانە، نادار، ناڤدەنگ، بەنێو، ناڤدار. ــ یی مەشکە: دار دۆژەنگ، نیرەژەن. ــ ی (باک.): ناڤدەنگی: ناڤداری.

نێودەرگە: ناڤدەر، داڵان.

نێودەشت: ناڤدەشت، دەشتێکی چکۆڵەیە.

نێودێر: (تەمەن درێژ) لەکاتی نارنانی منداڵدا بەناوی پیرۆزبایی بە دایک و باوکی دەکوترێ: نێودێر بێ.

نێوساجی: نارساجی: لەلەنگی، ناسییلک، کادە. ــ فرۆش: کادە فرۆش.

نێوشان: نارشان، نارمل، سەرەوەی پشتی.

نێوک: نارک، ناڤک، نێڤک، نیڤک. (هەورا.) نەهە، ــ ی شورتی: ناڤکاشفتی، نارکەررێژ.

نێوکەوڵ: هەڤتینک، (دەر.) هەفتینی، پیبت، (هەورا.) پییتە.

نێوقەد: نارقەد، تەنکێش، تەنگە.

نێوقەدبەند: تەنکێش، (هەورا.) بیبێن.

نێوکەرەشە (موک.): برینێکە لەسەر گری پشتی وڵاخان دێت. لەبەر بارو ژینی.

نێوکەوڵ: پەیینکە.

نێوگەڵ: نارگەڵ، گەڵ وگوون. سوورێنچک.

نێومال: نارماڵ، (هەو.) دەروودۆر، پرپۆل، (باک.) تەکبەر. پرپۆل، (ڕۆژ.) نێڤماڵ، دێ، (هەورا.) یانە، بارخانی، کەل وپەلی نێوماڵی.

نێون (جا.): نینگوین.

نێونجی: نە گەورە نە چکۆڵە، ناڤهنجی، نارنجی، بەرەدایی.

نێوونەترک: ناتۆرە، نەتۆرە، نارونرتک، نەنگ، بەندوبار.

نێوونیشان: پێ شوێن، نارونیشان.

نێونێوە: نارنارە، جارجارە.

نێونیرە (موک.): (موک.) بەڕوولە، (ڕۆژ.) کرمە، (موک.) شیلەمە، (هەو.) بەروانکە، دارخەزنە. شوێن ناوێژە، پارچە دارێکە لەنێو کونی شیلەپی دەنێن تا نەجوولێ و نەیەتەدەرێ.

نێوی لاوە: نێوی خواستراوەوە.

نێهک (باک.): نێک.

نیا (کە.، ڕۆژ.): تەماشا. ــ کردن: تەماشاکردن.

نییاتە: پاشەکەوت. ــ کار: پاشەکەوتکار.

نییاز: ئارەزوو، ویستی دڵ، دڵخواز، مەیل.

نییازان (باک.): نەزان، گەوج. (باک.) ــ یی: نەزانی.

نیازکار (باک.): چاپلووس. (باک.) ــ ی: چاپلووسی.

نیازی: نێوی پیاوییە.

نییان (کە.): نیهان.

نییانەوە: هەڵخستنی تەون و شێلم و ئیتر.

نییانی (کە.): پەنهانی.

نییه: توونه، توونه، (هه‌ورا. ، کۆ.): نێو.

نییتک: په‌له، (ڕۆژ.) پل، لککه.

نیخاندن (که. ، ڕۆژ.): سستی و نکاندن له‌کاردا.

نیخه‌نیخ: سیخسیخ.

نییر: نیڵه، (ڕۆژ.) جه‌له. ڕشمه، ڕیپشی، ڕییش، له که‌ره‌سته‌ی جووتی ئه‌و مرازه‌یه که له‌سه‌ر ملی گاو و ئێسترو که‌ران داده‌نرێ. نییل.

نییرراندن (ڕۆژ.): هه‌راو هاوار کردنی بێ سوود، بێ شه‌رمانه نه‌ڕاندن.

نیڕڕه (ڕۆژ.): نه‌ڕڕه، هه‌رای بێ سوودو بێ شه‌رمانه.

نییره‌نییر (ڕۆژ.): نه‌ڕڕه‌نه‌ڕ، هه‌راهه‌رای بێ سوودو بێ شه‌رمانه.

نییره‌وان: هێز، تیین، زه‌بر.

نییرته (بل.): هیرته، وێژه، قایشێکه، که نیرو باسکیش لێک قایم ده‌کات.

نییرگه (خۆ. ، (بابا.): کاریته.

نییشه (هه‌ورا.): دانیشه.

نییشته‌بره (هه‌ورا.): دانیشتن. نیشه‌وه: دانیشه. مه‌نیشه‌وه: دامه‌نیشه.

نییرۆ (زا.): نێوه‌ڕۆ.

نیروناموور: ئاقێله، ئاقێله‌وماقێله، (بل.) ئێش.

نییزییک (ڕۆژ.): (ڕۆژ.) نێزگ.

نیسک: لات.

نییسک: مێژوویی، نژیی، نووێژیی.

نییسکه‌شۆر: (؟).

نییسکێنه: شۆربای نییزک، (هه‌ورا.) مییژوویینه.

نییسێ: سێبه‌ر، چۆلک، نسێ، سای، (هه‌ورا.) سه‌ی. ـــ کردن: سێبه‌رکردن، ـــ دار: سێبه‌ردار.

نییشا (باک.): نییشانه. ـــ کردن.

نییشاسته: نشاسته.

نییشان: سه‌رنامه، شه‌قڵ، نییشا. به ناوو ـــ : بناغ و نییشان. ـــ دان: پیشاندان، ڕانان، پێشچاڤی کرن، ڕابه‌رکرن، ده‌ست لاداشتن. ـــ کردن: شانی دان. ـــ ی تفه‌نگی.

نییشان ئه‌نگێو: نیشان شکێن.

نییشانه: نییشان. بوونه ـــ : بوونه ئامانج. ـــ کردن: ده‌ستنیشان کردن. ـــ شکاندن: نییشانه‌پێکان. شته، باڵه‌ته، موور، خاڵ، بنک، په‌ڵه، شه‌قڵه، شه‌قڵ، ئامانج، ئارمانج، مه‌به‌س. پنکێکی ڕه‌شی چکۆڵه یا گه‌وره‌یه له‌سه‌ر له‌ش. ـــ گرتن: مشته‌گرتن، ـــ بوون (هه‌ورا.): جزکردن، چراغ کردن، شوێن کردن، نیّو لێ هێنان، ده‌ست نیشان کردن، تات، (باک.) ته‌مت کرن. له ـــ دان: ئه‌نگاوتن، پێکان. ـــ ئه‌نگاوتن. ـــ ی نیفتیخاری (باک.): ڕست. له نیشانه‌دان: هه‌ڵمشه.

نییشانه‌ئه‌نگێو: ئامانج پێکه‌ر. ـــ ئه‌نگێو: به ئامانج گه‌ییو. نیشانه‌شکێن.

نییشانه‌دار: پنکدار، خاڵدار، په‌ڵه‌دار.

نییشانه‌شکێن: نیشان ئه‌نگێو، سه‌گڤان، سه‌گمان.

نییشاندار (باک.): ئه‌نگێوه.

نییشاندان: خۆ ـــ : خۆ پیشاندان، خۆ ده‌رخستن، پێش چاڤی کرن. پیشاندان، ونارا، ڕای کرن، نواندن، چاو هه‌ڵته‌کاندن.

نییشانده‌ک (باک.): نییشان. ـــ ا ئاخافتنێ. ـــ دوونکان: ناوی نییشانه، ـــ هیدانێ: په‌شۆکان له‌به‌ر شادی و ئیتر. ـــ پینه‌کان: پارانتیز. ـــ ی پرس: ؟.

نییشاندن: نیشتاندن. نییشاندنه‌وه: نیشتاندنه‌وه.

نییشانک (باک.): خاڵ. (.).

نییشانگا: جێگه‌ی نییشانه.

نیشانگه: نییشانه، شتێک که به به‌ر چاوه‌وه گییرابێ.

نییشانی (باک.): ده‌زگیران، نیشانه‌کراو.

نییشته: هه‌موو شتێکی، که بنیشێ (بنیشێته‌وه) ـــ له کیمیادا.

نییشته‌جێ: دانیشتوو. ـــ یی بوون.

نییشته‌ر (ڕۆژ.): نه‌شته‌ر. (فه.) پاشه‌رۆک (ته‌نها بۆ منداڵ ده‌بێ).

نییشته‌ی (هه‌ورا.): نیشته‌وه، دانیشه. دانیشتن، چاوه‌ڕێیی، مانه‌وه. نیشتن (بۆ ئاو)، ماستاو.

نییشته‌یره (فه.): دانییشتن.

نییشته‌ین (هه‌ورا.): نیشه، دانیشه، بنیشه‌ره: دانیشه. دانیشتی. (فه.) نیشتی.

نیشتگه: نیشتمان.

نیشتمان: زێد، مه‌ڵبه‌ند، مه‌ڵوه‌ند، (باک.) توورت، خاک. هاوی.

نیشتمان په‌رست: خاک په‌رست، وڵات پارێز. ـــ ی: وه‌ڵاتینی: وه‌ڵاتی، وڵات پارێزی.

نیشتمان په‌روه‌ر: خاک په‌روه‌ر. ـــ ی: خاک په‌روه‌ری.

نیشتمانی: هه‌موو شتێکی سه‌ر به نیشتیمان. نه‌ته‌وایه‌تی.

نییشته‌مه‌نی: نیشته‌مه‌نی.

نییشتن (فه.): (هه‌و.) ئه‌ورین، دانیشتن. ـــ ی خڵته‌ی چتان.

نییشتنه‌وه: ـــ ی خۆرو مانگ، ئاوابوون.

نییشتنه‌سه‌ریه‌ک: ـــ ی هه‌ڵامساو: فشیین.

نییشتنگا: جێی دانیشتن. ـــ ی نوێنه‌رانه: جێی دانیشتنی نماینداین. ـــ ی گه‌ورانه: جێگه‌ی گه‌وره‌کان.

نییشتوو: هه‌ڵنیشتوو. نیشتک.

نییشک (باد.): له‌پڕا، له‌نه‌کاو.

نییشۆک (باک.): بڕنووت، توو‌تنی هه‌ڵمژیین.

نییگار: وێنه، ڕووپه‌ر.

نییگه‌رانی: ناڕه‌حه‌تی، دڵ په‌رێشانی.

نییفۆ (سوور. ، دزه.): پزووی ده‌ربێ، نافه‌ک.

نییقانی (باک.): له‌ت له‌ت.

نییقه‌شه‌ف: نییوه‌شه‌و.

نییقه‌کار (باک.): نییوه‌کار.

نییقه‌لیر (باک.): گرژو وینه‌یه.

نییڤچۆ (باک.): ناتەواو، نییڤچە.

نییڤرۆ (باک.): نییوەڕۆ.

نییڤرۆکی (باک.): دەنیوەڕۆیەدا.

نییڤهاڵ (باک.): نییو، لەت. بنییڤی: بەلەتی. ـــ ی شەڤی.

نییڤکار (باک.): ڕووکاری سەرەوە.

نییڤکۆسە (باک.): نییوەکۆسە.

نیگار: وێنە. ـــ گرتن: وێنەگرتن.

نیگەران: دوودڵ، پشێو، شێواو، هووڵۆلی، دڵەس ڕاوکێ. ـــ ی: دوودڵی.

نییل (کە.، ڕۆژ.): هاوشان، ئەو گایە لەگەڵ ئەو گایە نییلە. شەیپووری گەورە.

نییلوپەر: لییلووپەر، نییلوفەر، لوولووپەر.

نییلوفەر (باک.): جوورە گوڵێکی سپییە، نییلوپەر، لییلووپەر.

نیم (کە.): نیو، نیڤ.

نییمان (هەورا.): مییوان.

نییمە (جە.): لەتکە خشت، ئاجوور.

نییمەڕۆ (لک.، دەر.): نییوەڕۆ، نییمەڕۆژ، (فە.) نییمەڕوو.

نییمەڕۆژ (فە.): نیوەڕۆ.

نییمەسۆز (زەن.): بزۆز، سەلکەبزووت.

نییمیرش (فە.): دەڵمە.

نییمچە: نیڤە، ناتەواو.

نیمچەدوورگە: خاکێک، کە لە زۆر لاوە بە ئاو دەورەدرابێ.

نیمچەلادەر: تربووسدار، غدار، (دزە.) شەدار.

نییمرویی (کە.، ڕۆژ.): نییوەنەک، ئاردو هێلکەی گیبراوەوەیە ڕوونی تێ هەڵدەسوون و لەسەر کولک و قوونیرانی دادەنێن تا دەریکات یا بییرەوێنێتەوە.

نییمگییر (زا.): یانی گر.

نیین (باک.): نییینە، ئەوان نیین، نییە. ـــ بوون: نەبوو.

نییینا (باک.): دەست لێک دان، چەپڵە لێدان.

نییینە: نییە، نیین.

نییینەنییینە: خانەخانە، کە مریشکان داکەنە کولانەی.

نیینک (باد.): نیینۆک.

نیینۆک (دەل.): ناخوون، هەنیۆک، (شو.، هەورا.) ناخوون، نەینوک، نوخان، نیینک، نخان، ناخۆن.

نیینۆکە (خۆ.، ڕەوا.): دەردێکە لە لووتی وولاخی بەرزە دەردێ، کە دەری نەیەنن دەیکوژێ.

نییۆ (هەورا.، کۆ.): نییە.

نییو: نییڤ، نییم.

نییونەشکێل: نییوەتییرە (ئەندازە).

نییوە: نییو، نییمە، نییڤ.

نییوەئەشکێل: نییوئەشکێل.

نییوەبرژاو: نییم برشت، برشت.

نییوەبرێژ (موک.): بۆ دانی گەنم و کونجی و قاوەو ئیدی.

نییوەتا: نییوە فەردەیەک.

نییوەچڵ: نییوە و ناتەواو.

نییوەدوورگە: دوورگەی ناتەواو، زەوییەک، کە لە زۆر لاوە بەئاو دەورەدرابێ.

نییوەر: دووکەرت کەر (ئەندازە).

نییوەڕۆ: ناڤروژ، نییڤرۆ، (زا.) نییڕۆ، (دەر.، لک.) نییمەڕۆ، (هەو.) نییوڕان. باشوور.

نییوەڕۆبار: پشوو و وچانی نیوەڕۆیانی کاروانچییان. حەسانەوەی نیوەڕۆیان.

نییوەڕۆژ: جەمی نییوەڕۆیە، (هەورا.) نییمەڕۆژ، نانی نیوەڕۆیە.

نییوەشەو: نییڤەشەڤ، نییوەی شەو، نیمەشەب، نیڤاشەڤێ.

نییوەکار: هاوبەشی کار. هاوکار، نییڤەکار.

نییوەکوڵ (شن.): خاوەچی.

نییوەگەر: شتێک، کە شتێکی دیکە دوو کەرت بکا.

نییوەگیان: نیمەگیان. نیوە مردوو.

نییوەنمەک: هەوریێکە لەسەر برین دادەنرێ. نییمرویی.

نییوتەرک: بۆ لە جێ چوونی تەنها لاسمتێکی وولاخی بەکاردەبرێ کە داخزابێ.

نییوچەدوورگە: نییمچە دوورگە.

نییوخرۆک: نییوەگۆ.

نییودەشت: نەکۆنە و نە نوێ.

نییوڕان (هەو.): نییوەڕۆ.

نییوڕۆ: ژێرۆ، باشوور، خۆراوا.

نیهاد: ویژدان، دڵ و دەروون، ناوی پیاوانە.

نیهال: نەوهەل.

نیهانگیر: یانی گیر.

نیهانی: نهێنی، نهێنی.

و

و: تیپێکی ئابێی کوردییە.

ۆ (نەهـ.، باد.، شکا.): بە دوای ئەو ووتانەوە بنووسێ بۆ نێران بەکاردەبرێن و بۆ بانگ کردنیشە (عەزیزۆ، جانۆ، خالۆ، کاکۆ) وای، هەی، ئەی خالۆ، ئەی کاکۆ.

وا (هەورا.، دەر.): ئەوا: ـــ دێت، (ژاوە.، ڕۆژ.، باد.) وەها، چوونەو، هۆتۆ، وەر، وەکووێ، ها: ـــ لەولایە. (ڕۆژ.) ئاوا، با، ـــ بگرە: وادابنێ،

نرخی بکە. ــ بەستە: بەندیوار، خوێش. ــ بەرابەر: پلەی ھاوکێشە. ــ بزانە: وای دابنێ.

وابزدیان (بار.): قەڵشینی دەست و پێیان.

واپەر (ھەورا.، دەر.): پایەدار.

واتا: ئانکوو، ناوەرووک. ــ لێ دانەوە: لێکدانەوە. ھاو ــ: دوو ووشە یان دوو ڕستە، واتایان وەکوو یەک بێ. ــ دۆزینەوە: لێکدانەوەی ناوەڕۆک.

واتادار: بەواتا.

واتە: وتە، گوتە، قسە.

واتەوات: دەنگەدەنگ.

واتەو ویرە: وتوویژ، گفتوگۆ.

واتەی (ھەورا.): گوتن، ووتی، (ھەورا.) واچە: بڵێ، مەواچە: مەڵێ. (فە.) بووش: بڵێ، نەووش، نەیووش: مەڵێ.

واتر: دوای، دوورتر، لەپشت.

واتن (ڕۆژ.، ھەورا.): وتن، گوتن، کوتن.

واچە: بڵێ، بێژە.

واچەی (ھەورا.): ووتن، کوتن.

واخ (کە.، باڵە.): بەداخەوە، وەڵاخ.

واخووا: دووپاتکار، گلەیی و گازاندەکار. ــ ی: دووپاتکاری، گلەیی و گازاندەکاری.

واخوێن: پەرستگەی ساز و ئاھەنگ، کەسانێ، کە گۆرانی بۆ مەقامبێژ دەگێڕنەوە.

وادار (ھەورا.): بادار. ــ یی: باداری.

وادانان: واقرساندن، وەرگرتن، باوەڕپێکردن، پشت پێبەستن.

وادان (ڕۆژ.، زەن.): بادان، بۆ بەن و نیدی.

وادانەوە: گەڕانەوە، پەشیمان بوونەوە.

وادەر (ڕۆژ.): بادەر.

وادراو (ڕۆژ.): بادراو.

وار (ھەورا.): خوارەوە، بانەمەڕ، ھەوار، سەیرانگا.

واران وارین (ھەورا.): باران بارین.

وارانئاو (ھەورا.): باراناو.

وارای (ھەورا.): بارین.

وارخوەش (باک.): کەسێکە ماوەیەکی درێژ بێنێتەوە لە جێگایەکی خۆش.

وارەسە: دوورەپەرێز.

وارە: قەرز.

وارە: بەشێک، بەشێکی نرخی شتێک، کە لە چەند بەشێکدا بدرێتەوە.

وارەوارە: جارجارە.

واردار (دەر.): کووچ کووچ، سەگی لە دوورەوە پێ بانگ دەکرێ. (ھەورا.) خواردنەوە.

واردەمەنی (ھەورا.): خواردەمەنی، خۆراک.

واردەی (ھەورا.): خواردن، خواردنەوە، (بووەرە، وەرە: بخۆ).

واردەیۆ (ھەورا.): خواردنەوە. (فە.) نۆشکردن.

واردن (ڕۆژ.): خواردن.

واردنەوە: خواردنەوە.

واردۆزی (باک.): کەسێکە لە جێگا ھەواری بگەڕێ.

واردیەقە (ھەورا.، باک.): خواردنەوە.

واڕزین (فە.): تووک ھەڵوەراندن.

وارستەی (ھەورا.): خوازتن.

وارک (ژا.، ڕۆژ.، فە.): بارۆکە.

وارکۆر (باک.): وەجاغ کوێر. ــ یی: وەچاغ کوێری.

وارگەھ (باک.): ھەوارگە، جێگای ھەوار، بانەمەڕ.

وارگەی بەندی: ئۆردووگای بەندکردن.

وارنای (ھەورا.): باراندن.

وارۆک: بارۆکە.

وارۆکە (ھەورا.): بەری چکۆلە، بارۆکە.

وارووارە (دزە.): ھێدی، لەسەرەخۆ.

وارینانەوە (ھەورا.): پاڕانەوە.

وارێناندنەوە (ھەورا.): پاڕانەوە.

واڕیای (ھەورا.): گۆران.

وارین (دەر.): بارین. (باک.) ڕەنگ پەڕیو لەترسان.

واز: برینێکی پیسە لەسەر پەیدا دەبێ، کە چارە نەکرێ و کۆن بێ دەبێتە کەچەڵی. ــ لێ ھێنان: بەجێ ھێشتن. ــ بوون: کرانەوە. ــ لێ ھێنراو: پشتگوێ خراو. ئارەزوو.

وازاندن: ئاوا بیرکردن.*

وازاو: لێوڕێژە.

وازوازی: دەمەدەمی، جینگەنە، جەنگەنە.

وازھاوردن: دەست بەردان، وازھێنان.

وازھێنان: دەست ھەڵگرتن، دەسپەڵگرتن، بەلاوەنان، خۆشبوون، لێ گەڕان، بەجێ ھێشتن، وازھاوردن، دەسبەردان، دەستی خۆ ژێ کرن، دەست لێ بەردان، بەسەر چوون، ژێ گەریان، ھەوکردن، بەخشین، دەڤ ژێ بەردان، وەبوون.

وازی (کە.): گەمە، گاڵتە، گەپ.

واژ: ئارەزوو، پێچەوانە. وەبەران ھاتنی مەڕ.*

واژاو: لێوڕێژ.

واژە: ووشە.

واژەبەس: مرازی پێوەندی.

واژەر: پارێزەر.

واژەوەند: وەرگەڕاو، شووم، ناپیرۆز.

واژی: ئاوەژوو: بەرواژی، پاشە و پێش کراو، چەواشە. ــ کردنەوە: وەرگەڕانەوەی کراس و دەرپێ و ئیتر.

وازی وازی: کەسەرباز، سەرسەری، چەپک چەپک، دەمدەمی.

وازیین: دارشتن. *

واسە: هەروەها.

واسەی (ژا.): خرواستن.

واستن: خوازتن.

واشە (بابا.، کە.، دەر.): باشق، باشۆکە، باشوو.

واشۆر: جلکی گۆڕین بۆ شوشتن.

واغین (کە.): وازیی گوویزی، گەمەی گوویزێنی، گوێزین.

واق: هۆت، مات، شاش، سوور، سەرسوورماو، تەباسوورماو، سوور. ـــ مان: سوورمان، بشکڤین، سەرسوورمان، حەپەسان، پەشۆکان، سەرلێ شێوان. ـــ بوون: سەرسوورمان.

واقاندن: واقەواق کردن، واقانن.

واقەواق: ـــ ی ڕێوی و منداڵی ساوایە، ویقەویق، (دەر.) ویقەویق. ـــ کردن: واقاندن.

واقمان: سەرگەردان بوون، سەرسوورمان، هیبڕمان.

واقماو: مەدهۆش.

واق وور: تاساو. (باک.) تەبا، مات، سەرگەردان. ـــ مان: (باک.) بشکڤین. (باد.) بەهتین. ـــ کردن: (باک.) بەهتاندن. بشکڤاندن، تاساندن، دەلیاندن، سەرگەردان کردن.

واق وورمان: دەلیان، سەرگەردان، (باک.) بلبسیین، پشکزان، پشکڤیین، تێ ڕامان، دامان.

واق وورماو: پەشۆکاو.

واقین (باک.): مرقەمرقی کەروێشکێیە.

واک: وانێک، هەرامە، هیین، فلان.

واکەواک (خۆ.، ڕۆژ.): دەنگ و گمەی کۆترییە، گمەگمی کۆتری.

واکێش: باکێش.

واگر (موک.): دانەر، خەمڵچی، وەرگر.

واگرتن (ڕۆژ.): باگرتنی سەگ، بەبابوونی سەگ، (موک.) وەرگرتن، دانان، خەمڵ کردن، خەملاندن.

والا: کالا، پارچە، تاڵ و والای بووکی. پارچەی ئاوریشمی. ئاوەڵە، بەتاڵ، سەرنەپۆشراو. خوشک.

والامەن (هەورا.): سەودا، سەوداسەر (لە عەشق و نەخۆشی دا) بەکاردەبرێ.

والامەنی (هەورا.): بیرۆ.

والاوێت: پالێوراو.

واڵە: شەیدا. (کە.، ڕۆژ.) والح. (شە.) خوشک.

واڵە: ووردەواڵە. خوشک. *

واڵەبێژ (موک.): ئالەبێژ، چتێ وردکراو بە پەرۆ دابێژتن.

واڵەزا (هەورا.): خوارزا، خوشکەزا.

والح (کە.): لە (واڵە) موە هاتووە، شەیدا، سەوداسەر.

واڵێ (هەورا.): خوشک، (فە.) خویشک، دیدە.

والیینۆ (باک.): وەک، وەکو، هەروەکوو.

وام: ئەوەتام. بە بیروڕای من (وام پێ چاکە). *

واماگ: داماگ، داماو.

وامی (هەورا.): بادام، باوی.

وان: ئەوان. ـــ بێژ: مامۆستا. جێناوی کەسی کۆی نادیار، وانە. ئاگادار، پاسەوان، بەخێوکەر، ڕەنێوهێنەر، پارێزگار، بەڵان بە دووای ووشانەوە دەنووسێ، بەدووای هەر ناوێکەوە بنووسێ واتای پارێزەری پێ دەبەخشێ وەک: باخچەوان، باخەوان، بەرخەوان.

وانان (زەن.): خووێندن.

وانای (هەورا.): خوێندن.

وانە: دەرز. وان، پارێزەر، بێبەر.

وانەبێژ: مامۆستای فێرکردنی خوێندن.

وانەر: پارێزەر. *

وانەک: وانێک، هەرامە، فلان، کابرا، جوامێر، جوانمێر، هەین، داک.

وانەیێ: وەنەیێ، ئاگاداری، پابەری، پارێزگاری.

وانن: خوێندن.

وانگ (دەر.): بانگ.

وانی (هەورا.): بخوێنە، (باک.) هەروەکوو، ئاوا، بەو جوورە.

وانێک: وانەک، هەرامە، گۆڕین، جوامێر، جوانمێر، هین، واک، کابرا.

وانییە؟: ئایا ئاوایە؟ ئەرێ ئاوایە؟.

وانییل (باک.): بەری دارێکییە.

واوەیلا: هاوار، ئامان، چریکە، قیژە. *

واوڵ (دەر.): بادار.

واوشە (هەو.): ئامێز، باوەش.

واووە: ویڤە، ئەولا، ئەملا، هێڤە، بیرەدا.

واووڵ (ڕۆژ.): بێکار، شلەپەتە، بەشبڕاو.

واه (هەو.): واقمانە، ئاها، هاها.

واهە (باک.): ئەوەتا، هۆوەتا.

وای: وا، بۆ هاوار و دادە، وەی، نای، ئۆ، ئۆە، ئەی، ئاخ، ئۆف، ئاە، پەرۆش، داخەکەم. ـــ لەمن: وای لمن، ئەزۆ داخەکەم، بەدبەخت خۆم. ـــ کردن: داخ دەربڕین.

وایە: (کە.) ئەیوا. (هەورا.) پاسەن، وەهایە، ڤایە، ڤەیە، (دەر.) وەهاست، ئاوات.

وایستن (دەر.): ویستی.

وایسۆ (باک.): ئازا.

وای لمن ئەزۆ: داخەکەم.

وایم (دەر.): چەقالە، شرواشینک، کە دارێکی کێوییە، داری کالەشێن.

واین: هەڵاتن، ڕاکردن، ئاوە هاین ئێمە. *

وایوای: وەیوای، ئەیوای.

وایی (دەر.): فراری کردن، هەڵاتن.

وابین (دەر.): هەڵاتن.

وە (هەورا.): بۆ، لۆ، وەلای تۆ: بۆلای تۆ، بە، ب: ـــ بەرزی. کەلە نێوەڕاستی دوو ووشە یا پتر دابێ، دەیخاتە سەریەک بە ووشە و واتاوە. (باک.) ئەو، ئاوا، (یەز.) لێ، واز. ـــ بوون: لێ بوونەوە، واز لێک هێنان. بە: وەحەواکەوت: بەهەوادا ڕۆیشت. (باک.) لە، نێوە کورت کراوەتەوە، هۆوەتا.

وەئاگاهاتن: هوشیاربوونەوە. ـــ هێنان: ڕاکرن.

وەبا: ئازار، قڕان، تاهۆ.

وەباڵ: سووچ، تاوان، وەپاڵ، وەمل، وەکن، ڕەنج کێشە، ئەرک، گرانایی، ئۆباڵ، ئەوباڵ، ڤەباڵ. ـــ ت بەئەستۆم: سووچ یا تاوانت لەسەر من.

وەباڵبەز: تاوانبار.

وەباڵکار: تاوانبار.

وەباڵکەر: گوناهکار، سووچدار.

وەبەران (ڕۆژ.): مەڕی بەتەگە.

وەبەرخستن: وەبەرخستنی بەشێک لە جیاتی بەشێکی دیکە لە ژمێرەدا.

وەبەردان: دانەبەر.

وەبەرکەوتن: پێ بران، دەست کەوتن، لێدران، ئەنگێوران، لبەرکەتن.

وەبەرگرتن: لە ژێر ڕاگرتن. *

وەبەرهاتن: هاتنەبەر، بەکەڵ بوون.

وەبەندانەوەی برین: کولانەوەی برین و تازەبوونەوەی. *

وەپاڵ: وبال.

وەپاڵدراو: خراوەپاڵ.

وەپێش کەوتن: بەش دەست کەوتن.

وەتاخ: سالۆن، ژووری دانیشتن.

وەتاک (ڕۆژ.): کراوە، ئاوەڵە، والا. بەتاک.

وەتاڵ: بەتاڵ، بۆش.

وەتانا چوون (ڕۆژ.): زۆر پێ هەڵکوتن.

وەتاو (کە.): بەپەلە، بەتالووکە.

وەتە: گون، هێلکە. ـــ با: فتق.

وەتن (فە.): کوتن، گۆتن.

وەتۆ (باد.): ئاوا، وەها، وەسا. ئەوتۆ، هۆتۆ، ئاوا.

وەتۆڤ (ئامێ.): ئاوا، وەسا.

وەتی: لە ـــ: لەکاتی، لەوەختی.

وەج (هەورا.، کە.، هەو.): گۆڕینەوە، بریتی، نرخ، زانەوێر، (کە.) وەجەڵ.

وەجاخ کوێر: بێ دوواندن، (باک.) دارکۆر، بێ دوایی، بێ شوێن، بێ مناڵ. ـــ ی: بێ مناڵی.

وەجەڵ (کە.، ڕۆژ.): کوورتییەکەی (وەج) ە، نرخ، بەهایی.

وەج بە وەج (هەورا.): پێک گۆڕینەوەی چتمەک و دەخڵ و دان و میوە و چتیتر.

وەجێ (ڕۆژ.): بەجێ.

وەچ (جا.، کە.، ڕۆژ.): چووپچکەی داران، ئەو کەدە چکۆڵە و ناسکانەیە، کە لەبن لکان دەری دەکات. کارتەی چکۆڵەی گیا و دارانە، کە لەبن لق و پۆپەکەی دەری دەکات. نۆکەر و دەست و پێوەندان.

وەچە: (دەر.) وەشە. برازا. ئامۆزا. چووکڵی تازەی تووتنێیە، کارتەی گیا و دارانە. ـــ خستنەوە: منداڵ لەدوو خۆ بەجێ هێشتن.

وەچچە: وەچە (ڕۆژ.): حەچە، هەچە، بۆ ئاژۆتنی کەر و ئێستر بەکاردەبرێ.

وەچکە (دەر.): بەچکە، بێچوو، منداڵ.

وەچکوو (باد.): وەکو.

وەحە: حۆلە، وحە، گچە، بۆ ئاژۆتنی ڕەشەوولاخان بەکاردەبرێت.

وەحەوەحە: وحوحە.

وەخت: کات، (ع.) وەقت.

وەختە: نێزیکە.

وەخران (خۆ.): وەدرەنگ کەوتن، وەدووکەوتن. ـــ دن: وەدواخستن، وەدرەنگ خستن.

وەخشوور: پێغەمبەر.

وەخۆ: ئامادە. (باک.) بەدیبل. ـــ کەوتن: ئامادەبوون، کەوتنەخۆ، خڕکردنەوە، خۆ ئامادەکردن، خۆسازکردن، بەرخوەکەتن. ـــ هاتنەوە: وەهۆش هاتنەوە، بێداربوونەوە، سەرخوە ڤەهاتن. ـــ گرتن: خستنەمل خۆ، دەمان، بەدەمان گرتن، دامان، دەستەبەری.

وەخۆگر: لەخۆگر، دەستەبەر.

وەخۆگرتوو: دەستەبەر.

وەدانان: بڕوانە: وادانان.

وەدە (خۆ.): بدە.

وەدەرخەر: دەرخەر.

وەدەرخستن: وەدەرنان، بەرزانی، (باک.) بەرهس کرن، دەرهێنان.

وەدەرکەوتن: لوای بەرەوە دەرچوون، چوونەدەرەوە، دەرپەڕین.

وەدەرنان: دەرکردن، وەدەرخستن، دەراڤێتن.

وەدەست خستن: بەدەست هێنان. ـــ هێنەر: ئەوەی شتێک بەدەست دەهێنێ.

وەدەست کەوتن: پێ بران، دەست کەوتن.

وەدەست و پێ کەوتن (موک.): پەل کوتان، پێ گەڕیان، دان پێ، (باک.) دان پەی.

وەدووکەوتن: وەشووێن کەوتن، ڕەدووکەوتن، سەرلەدوونان. (خۆ.) ڕەدووکەوتنی ئافرەت، وەشووێن کارێک کەوتن.

وەدووکەوتوو: ڕەدووکەوتوو.

وەدی: پێشبینی. ـــ هاتن: وەڕاست هاتن، هاتنەدی. ـــ هێنان، بەدی هێنان، وەڕاست گێڕان، بەچاوکردن، هێنانەدی، دەرپەڕاندن.

وەدیار: ـــ کەوتن: دەرکەوتن و بینران.

وەر: (هەورا.) خۆر، ڕۆژ، (هەورا.) پێش، ڤەر، بەر، تیشکی ڕۆژ. (باک.) پارچەیەکی چکۆلەیە، یانیش دەورەدانێ نیشان دەدات. ـــ بوون:

هاتنە خوار. پێ ـــ کـەتن: دەورەی (بازنـە) یـەکی دان، خولـدان. وەکو، وا، ئاوا، وور، (باک.) وەرە، (فە.) بەر (دەور و پشتی ئەندامی شەرمی مرۆڤانە).

وەرا (باک.): ئازا.

وەراز: (زرا.) ئاودێر، ئاودێری برنج و ئیدی. (کە.، ڕۆژ.، دەر.) بەراز.

وەرام: ـــ کـردن: پاشـەکەوت، ئـابۆری، (بـاک.) وەرسـیڤ. ـــ کـار: مەبەست. ـــ زان: پسپۆڕی، وەرامی، وەرامناسی، ئابۆری زان، ئـابۆری ناس.

وەرام ناسی: پسپۆڕێتی.

وەران: هەڵوەران. (فە.، کە.، زەن.) بەران.

وەرانبەر (دەر.): بەرامبەر.

وەراندن: هەڵوەراندن، تەکاندن، هەژاندن، هێنانەخوارەوەی میوە.

وەڕاندن: (باک.) ئەوتاندن.

وەرانن: وەراندن.

وەراو: (کە.، ڕۆژ.) بەراو.

وەراوەر (هەورا.): بەرامبەر.

وەرە: فەرمانە لە هاتنەوە، (ئۆ.، ڕۆژ.، دەر.) بۆ. (ئەردە.) بێ، (فە.) بـەر، بـێرە، (لـک.) بـووری، (هـەورا.) بـۆری، (بـاک.) ڤـەرە، دەر. (هەورا.، کە.، ڕۆژ.) بەرخ.

وەڕە: حەپەی سەگییە، کە لە دوورەوەبێ، حەپە.

وەرەتاو: (هەورا.) ڕۆژەتاو.

وەرەچەم ئاورە (هەورا.): چاوبرسی.

وەڕەز: بێزار، (بل.) کەوەڕێ. لـوس، (هـەو.) جارس، وەڕەس، (کـە.) وەرس، وەڕز. ـــ بوون: بێزاربوون. ـــ کردن: هەراس لێ هەڵگرتن.

وەڕەزەن: میوەیەکە، کە بۆ ووشک کردنەوەبێ.

وەڕەزی: بێزاری.

وەڕەس: بێزار، وەڕەز. ـــ بوون: بێزاربوون. ـــ کردن: بێزارکردن.

وەڕەسی: بێزاری.

وەرەسیان (باک.، ڕۆژ.): کەوتنەخوار، ڕژیشتن. ـــ دن (باک.، ئەهـ.): خستنەخوار، وەرێ خستن.

وەرەک (فە.): کە دووکـەس بـە جووتـە سـواری وولاخێکـی بـن بـەوەی پێشەوە دەڵێن وەرەک، بەوەی پشتەوەش دەڵێن پشتەک.

وەرەگن (کە.، ڕۆژ.): بەرگن.

وەرەم (ڕۆژ.، هەورا.، کە.، هەو.): دیق، دەخەز، دەرهەم.

وەرەما (ڕۆژ.): بەرخەمێ.

وەرەماس (زەن.، جەبا.): ئاسک.

وەرەمەدار: دیقدار، دەخەزدار، سنگ ژار، وەرەماوی.

وەرەن (کەل.، زەن.): بەران.

وەرەنیا (هەورا.): بیراز.

وەرەندیل: جوورە تفەنگێکی کۆنە.

وەرەنێر (ڕۆژ.): بەرخەنێر.

وەرەوان (هەورا.): بەرخەوان.

وەرەوە: (هەورا.) بۆرێوە، (دەر.) بۆرەوە، (ئەردە.، سن.) بێرەوە.

وەڕەوەڕ: حەپەحەپ، دەنگەدەنگی وەڕینی سەگانە، ئەوتەئەوت، هەوت.

وەرەوەران (ڕۆژ.): بەرخێکی نێر، کە بۆ بەران هەڵدەگیرێت.

وەرەوەن (شو.): بەران.

وەرب: بەفر.

وەربازن (دەر.): دەستەوانەی ژنان.

وەربوون: هاتنەخوار، سەرەوژێربوون.

وەربێژ (باک.): هێڵەک. ـــ کرن: لە هێڵەک دان، بە هەواو بەفیز کردن.

وەرپێچان: تێکەوەپێچان، لوول دان.

وەرت (باک.): جێنشین، جێگر، جێ نیش. ـــ ی: هۆزێکە.

وەرج (کەل.): پێش.

وەرجس: وەرزش.

وەرچەرخان: وەرگەڕان، ئاوەژووبوونەوە.

وەرچـەرخاندن: ئـەودیوە و دیـوپـێ کـردن، وەرگـێڕان، ئاوەژووکردنـەوە، وەرگەڕاندن.

وەرخستن: نوواندن، خەواندن، خەفاندن، وەرماندن.

وەرد (دزە.، کە.): خەتی دووهەمە بە سەر شۆدا لێ دەدرێتەوە، کێڵانی دووەمجارە، دووخەت، زەوییەکە جارێکی کێڵرابێ و، کەڵـە جـاری دووەمدا بیکێڵنەوە. ـــ ی پێ دەڵێن. خەپار، (کە.) شووم. ـــ بڕین: زەوییەکە ئەمساڵ بیکێڵن بەڵام نەیچێنن. (هەمە.) لەگەڵ، لەیەک.

وەردا (هەورا.): بەرووداکەوتن.

وەردان: دووبارە کێڵان، وەردانەوە.

وەردانەوە: وەردان.

وەردانێ ڕەش (باک.): جوورە ترێیەکە.

وەردەک (باک.): سۆنە، مراویی نێر.

وەردەوبین (هەورا.): بەربوونەوە، کەوتن.

وەردی: لەوێ، ئینجا.

وەردێ: ئەوی.

وەردێنە (باک.): بازی، ئـابینک. ـــ ی نانی: کەسـمەبڕ. (هـەو.) بـادا. پنچە گیایەکە لە ڕۆخ ئاوان شـین دەبێ، پەلکی وەکوو بی وایـە، لاسکی سووروشینە وەک لاولاوە درێـژ دەبـێ و کێوییـە، بـە کوتـراوی و کـوڵاوی لەسەر چاوی ووردێنە دادەنرێ زۆر باشە.

وەرز: ـــ کردنەوە: گەڕانـەوەی جووتی، ساڵ، کـاتی بـەرووبووم هـەڵگرتن. (باک.) شیناوەردی، بەرووبۆ، ڕەوار.

وەڕز (کە.): وەڕەز. ـــ بوون: بێزاربوون.

وەرزان (خۆ.): جووڵان، ژیمناستیک.

وەرزانەوە: جووڵانەوە، وەرزش کردن.

وەرزاندن (هەو.): خۆشکردنی چەرم و ئیتر، خاراندن، جووڵاندن.

وەرزایەر (فە.): بەری مرۆڤانە.

وەرزە (هەورا.): هەستە.

وەرزش: وەرزشت.

وەرزگ (ڕۆژ.): بەرزگ، نەنکای زگ.

وەرزیار: کشتوکاڵ چێن، دروێنەکەر.

وەرزێر (هەورا.، جا.، کە.): سەپان، پاڵە. ــ ی: سەپانی، پاڵەیی.

وەرزین: (خۆ.) بزووین، جووڵان، وەرزینەوە. (هەورا.) خۆشبوونی چەرم، خاران.

وەرزینەوە (خۆ.): جووڵانەوە، ژیمناستیک.

وەرسان (باک.، شەم.): (باک.) وەرسین، بەربوونەوە خوواریّ. ئاو هاتنەوە لە گان کردن و نی دیکەدا.

وەرسەگ (فە.): هێزی لەش نیشاندان، ژیمناستیک. ــ کردن: وەرزانەوەکردن.

وەرسەلە (باک.): ماسولکە.

وەرسووڕانەوە: وەرگەڕانەوە، گەڕانەوە، بادانەوە، وادانەوە.

وەرسیان (باک.): کەوتنەخوارەوە.

وەرسیانەن (باک.، لە.): ئاوهێنانەوە لەکاتی گان و نی دیکەدا، خستنەخووار.

وەرسین (باک.): بەربوونەوە، ئاوهاتنەوە لەکاتی گان کردن و نی دیکەدا.

وەرشەو: گوڵێکە ڕەنگی شین و بیّ بۆنە. سەماوەری ــ: جۆرە سەماوەرێکە.

وەرقە (کە.): ئارام، قەرار. ــ گرتن: ئارام گرتن.

وەرک (دەر.، فە.): بەرخ.

وەرکەمەر (هەورا.): گیایەکی بۆنخۆشە لەبن چیایاندا دەردێت، کەمەر، بەردە، دەر: پێش.

وەرکەوە: بنوو، بخەوە.

وەرکەوتن: نوستن، چاوچوونەخەو، خەوتن، خەفتن، بووسان. (هەورا.) ووتەی. بۆ سەگییە.

وەرکەوتوو: نوستوو، خەوتوو.

وەرکووت (هەورا.، کە.): بەرکووت (نی دەغڵی).

وەرکووڵ (هەورا.): بەرکۆژە، بەرکووڵ.

وەرگ (هەورا.): گورگ.

وەرگ

وەرگە (باک.): هەروەکو، وا، ئاوا. (کە.، ڕۆژ.) بەرگە. ــ گرتن: بەرگەگرتن.

وەرگەڕان: لەدین ــ: واز لە ئایینی خۆ هێنان، (زمن.) هەڵپلان، وەرگێڕان، چەرخان، وەرچەرخان، هەرپلان. ــ ی جومگەکان، لەڕیّ لادان، لە ئایین لادان، ڕژان، سەرەوژێربوون.

وەرگەڕانەوە: وەرسووڕانەوە، بادانەوە، چۆپکردنەوە، زڤڕین، پۆپسانەوە.

وەرگەڕاندن: گەڕاندنەوە، وەرگێڕان، دووبارە ناردنەوە، هەرگەڕینە، وەرچەرخاندن، هەمبلاتدن.

وەرگەڕاو: وەرگەڕیاو، لیوی، سرکەی ــ ە بۆ شەراب، هەڵگەڕاو، برنج لەبەر بیّ ئاوی ــ ە بەدارووجان.

وەرگەڕاوە: هەڵگەڕاوە.

وەرگر: گیرندە، (باک.) بلیتچی، وەرگێڕ. لیّ ــ.

وەرگرتە: وەرگیراو، ئەوەی، کە دیّ و وەردەگیریّ.

وەرگرتن: وەرگرە، هێنانەدەس. (باک.) دانان، بەکاربردن، پسیّ لەبەرکردن.

وەرگرتنەوە: گەڕاندنەوە.

وەرگێڕ: (باک.) پاچڤان، پاچڤەزان، (باک.) پێچڤان، ئەوکەسەیە، کە چتێکی بچەرخێنیّ بەهەر لایەکیدا.

وەرگێڕان: (هەورا.) هۆرژگیلیای، هۆرگیلای، (باک.) پاچڤەکرن، دەرنەقۆت کرن، دەرنخوین کرن، سەرنخوون کردن، سەرنشیۆکرن، قڵپ کردنەوە. ــ دن.

وەرگێڕانەوە: هەڵگێڕانەوە.

وەرگێڕاو: وەرگێلاو، ئاوەژووکراو، ئەودیوئەم دیوکراو.

وەرگێڕزکە: منداڵێکە کاری پێبکریّ لەبەردەستان، وەرویرک، هەڵگێڕکە.

وەرگێلاو (هەورا.): ئاوەژوو، وەرگێڕاو.

وەرگیر: وەرگر.

وەرگیراو: قبووڵ کراو، هەویان.

وەرم (هەورا.): نوستن، خەو، خەون. (زمن.) ئارامی، ئاسوودەیی.

وەرماڵ (ڕۆژ.): بەرماڵ، پێش ماڵی.

وەرماندن (باک.): ئاوساندن، هەڵامساندن، وەرمین. (هەورا.) نووناندن، وەرخستن.

وەرمەزیار: هۆزێکی کوردە.

وەرن: فەرمانی هاتنە بۆ چەند کەسێکی بەردەست و ئامادە. بێن، بەون.

وەرنیش: (باک.) بۆراک.

وەروئو (هەورا.): بەفراو.

وەروا (دەر.): بەریا.

وەروانە (هەورا.): بەروانکە.

وەروانکە (هەورا.): بەروانکە.

وەروە (هەورا.): بەفر.

وەروەر: دەمانچە.

وەروەر

وەروەرە: (خۆ.، هەو.، ڕەوا.): بەفرماڵ. بێڵی گەورە و پان بۆ بەفرماڵین، شەپاڵۆخ.

وەروەسەر (هەورا.): بەفربەسەر.

وەروەوەریّ (هەورا.): بەفرەخۆرە، خۆخۆرکە، جوورە باڵندەیەکە.

وەرۆبین (ڕۆژ.): بەربوونەوە، (کە.) بەرەوەبوون.

وەرۆژ (دەر.): بەربەرۆچکە.

وەروبەرەی (هەورا.): پێش دەرگا، پێش دەرگانە.

وەرووچیش (هەورا.): بۆچی، لۆچی.

وەرووداماندنەوە: کارێکە، کە کەسێک لەبەر یەکێکی دی بە ناچاری بیکات و لە ڕووی نەییّ نەیکا.*

وەرووینان (هەورا.): بەرمالان.

وەرویرک (کە.): وەرگیرکە، منداڵێکە بتوانی هاتوچوو بکا.

وەرهاتن: هاتنەخوار.

وەرهەڵپیز: (هەورا.) بەرمەشکە (دزدانکە).

وەرێ: بەرێداجمان. ـــ کەوتن: بەرێ کەوتن، ڕەوان بوون، ناردن. ـــ کردن: بەرێ کردن، خستنەڕێ، ڕەوان کردن، ناردن، ڕێخستن، ڕێکرن.

وەریەقە (دەر.): بەریەخە، بەروانکە.

وەرێخستن: ناردن.

وەریس (هەورا.): گوریس. (باک.) ڕستن.

وەرین: هەڵوەرین (گوڵ و گەڵا و چتی ناسک). (باک.) بەشێکە لەکرداری هاویەشی.

وەرێنان (هەورا.): پێشوونیان.

وەرێنان (هەورا.، کە.): پێشینان.

وەرینە: نەخۆشی، وڕێنە.

وەریو: هەڵوەریو.

وەڕین: عەوعەوکردن، حەوحەوکردن، گەڤین، ئەوتیین. (باک.) ڕەڤین، حەپاندن، ڕەیین، ڕیلین، سەگوەڕ، هەوت کرن.

وەز (هەورا.): گوێز. (زا.) ئەمن، ئەز. (ڕۆژ.) بەز.

وەزا (باک.): لاواز.

وەزانین: هەڵێنجان.

وەزە: پێوەدان (مار و دووپشک و ئی دی)، لاواز.

وەزەران (هەورا.): دابەزین.

وەزەراندن (هەورا.): دابەزاندن، تاڤگە، ڕێژگە، هەوراز، هەڵدێر، زیان، پێوەدەر (بۆ مار و دووپشک). (کە.) ئامادەبوونی مار بۆ پێوەدان.

وەزەکۆر (هەورا.): کوێرۆک.

وەزەنە: شین، زیان. ـــ گەیاندن: زیان گەیاندن.

وەزەنی: ئازار پێ گەیاندن.

وەزرین (ڕۆژ.): ڕاڤەکردن، (کە.) دەرخستن، هەڵڕشتن.

وەزگ: خەفەت. ـــ وان: خەفەت خواردن، دەردەداربوون. ـــ گرتن: ڕق لێهەڵگرتن.

وەزی (هەورا.): گوێز.

وەزیر: شالیار.

وەزیری ڕابەری: * وەزیری ڕێنیشاندان، مەبەست لە وەزیری ڕاگەیاندن بووە.

وەزیری ڕێڵدراو: * وەزیرێک، کە بۆی هەبێ قسەیەک یان کارێک بکات و ئەنجامی بدات.

وەزیری کشتوکاڵ: * وەزیری لێپرسراوی هەموو کاروبارێکی، کە پەیوەندیی بە کشتوکاڵ و چاندنەوە هەبێ.

وەزین: هەڵبەزین، هەڵکردنی باو ئیتر، بەیەک گەیشتن.

وەژەب: بست.

وەژوورکەوتن: چوونەژوور. (هەورا.) ئامادەچووەر.

وەس (باک.): ڕەوش، شێوەی ڕۆیشتن. (هەورا.): بەس، ـــ کەرۆ: بەس بکە، دەست هەڵگرە.

وەسا (باد.، ئامێ.): ئەجووره، ئاوا، وەها، ئەوتۆ، هۆتۆ.

وەسان (باک.): بەیەک ئەندازە سەخت لە فشار و زەحمەتدا بوون.

وەسە: بڕوانە: وەستە.

وەسەر: ـــ کەوتن: سەرکەوتن، چوونەسەرەوە، بەرزبوون، دەرچوون، ڕزگاربوون. ـــ کردن: بردنەسەرەوە. ـــ خستن: بردنەسەر.

وەسەرکەوتوو: سەرکەوتوو.

وەسپ: پەسن. ـــ کردن: پەسن کردن.

وەستا: مامۆستا، زانا، پیشەزان، زانای پیشە، پیشەگەر. (باک.) مامۆستا. ـــ بوون: ماندووبوون، ماندوو.

وەستان: ـــ ی دڵۆپە، چک بوون، ڕاوەستان، (هەورا.) مەوای، وێستان. (فە.) ماندوێتی، ماندووبوون، یەک کەوتن. بەخۆوەستان: بەرگەگرتن. لێ ـــ: تەماشاکردن. ـــ ی دڵۆپە: چک بوون، وشک بوون، چک کردن، وشک کردن.

وەستاندن (باک.): بوەستینە، ماندووکردن.

وەستاو: ماندوو. ـــ ی: ماندوێتی.

وەستای (باد.): ماندوو.

وەستایی (باک.): وەستاوی، ماندوێتی.

وەستە: داواکراو، بانگ کراو.

وەستێ (باد.): لەوەتی، ـــ دووهۆ: لەوەتی دوێنێ.

وەستیان (باک.): ماندووبوون (بوەستە).

وەسڵە: یەدەگ.

وەسمە: دەرمانێکە وەکو خەنەیە، پرچی پێ ڕەنگ دەکرێ، مەیلە و ڕەشی دەکا.

وەش (هەورا.): (دێرسم.) باش، چاک، وەکو، وێنەی. ـــ وەرای: خۆشڕابواردن. خۆش. ـــ بۆی: بۆنخۆش، بۆ بەخشینیش بەکاردەبرێ. ـــ بوون: بەخشران. ـــ کردن: بەخشین. دەنگدانی کەرانە بۆ وەستاندن.

وەشاردن: (جەبا.) کوشین، شاردنەوە.

وەشارکە: حەشارگە، شاردنگە، سەنگەر، سیپە.

وەشان: ڕوشان، ڕەشین، دڵۆپە چک بوون.

وەشانەوە: (ڕەوا.) چک بوون، وەستانەوەی دڵۆپە و بارانەیە، شیاو، شایان، لێ وەشانەوە، چاوەڕوانی لێکردن، پێدا ڕاپەڕموون. تەکاندن، بووەشێنە.

وەشاندن (باک.): (هەورا.) شانای، ڕاچاندن، ڕاوەشاندن، هەژاندن، دەست وەشاندن: لێدان، لەرزین. تیغ وەشاندن: شمشێر وەشاندن. چاندن، پژاندن، دڵۆپە ـــ: چک بوون، لاق و دەست، دار و ئیتر وەشاندن، جندۆکە دەستی لێ وەشاندووە.

وەشە: وش، بۆ دەرکردنی کەرێ بەکار دەبرێ، بۆ لاداتی کەرێ لە چتێک یا لە شوێنێک. (دەر.) وەچە.

وەشەن (هەورا.، کە.): بارانێکە بەدەم باوە ببارێ، بای زۆر بەهێز، باوێژان.

وەشت: (دەر.) باوباران. (فە.) بارانە. (جا.، کە.، زەن.) بای شەماڵ، هورە.

وەشتاوی: ماندوویّتی.

وەشتر (هەورا.): خۆشتر، وەشتەر.

وەشڵە (هەورا.): خۆزگە، ـــ ی بەمن: خۆزگە بە خۆم.

وەشکار: دڵپاک، لەخەڵک خۆش بوو.

وەشن (دەر.): وتن، کوتن.

وەشۆ (دەرس.): باشە، چاکە. (هەورا.) جووان.

وەشی (باک.): هێشوو.

وەشی

وەشیاگ: چێنراو.

وەشین: تەکاندن، داوەشاندن.

وەشێن: وەشێنەر.

وەشێنەر: ئاوێژەر، فڕێدەر.

وەفر (جا.، کە.، فە.، ڕۆژ.): بەفر.

وەقرە (کە.): پشوودرێژی.

وەقی (باک.): شەشەمین: ڕچەی حۆقەیە.

وەک: واکینۆ، وەکوو، فەنا، وەر، چەشن، وەکەهەڤ: پێکەوە. ـــ خوە: وەک خۆی. ـــ تۆ: وەک تە، وەکەتە.

وەکات (هەورا.، دزە.، باک.): بەڕاستی، تەقەس.

وەکار (کە.): بەکار.

وەکاز (هەورا.): کاشۆ، قوونداغ، جوورە گۆزچانێکە، شاکۆل، (باک.) قریسک.

وەکوچیە: (فە.) جووری چەسە.

وەکۆکردن (موک.): کۆکردنەوە.

وەکوو: هووسا، داکینۆ، وەچکوو، وەکی، وەک، وەر، فەنا، مینا، وەرگە، ناسا، ئاسایی، مامز، وەی، چمان، نال، وا، وێ، هەڤری، هەڤتۆنە، هۆسە، هۆلێ.

وەکی: وەختێکی، کە، وەکوو، کاتێک، دەمێکی.

وەکیەک: وەکوویەک، هاوتا، وەڵامدانی دڵە، سرووش.

وەگر: دانەر، واگر، خەمڵچی.

وەگرتن: خەمڵ کردن، دانان، خەملاندن، داگرتن.

وەگی (ژە.): بلێ، بێژە.

وەلا: ـــ کەوتن: هەلاکەوتن. (کە.) ئاوەڵە، والاکراوەوە، لادان. ـــ داهاتن: بەلاداهاتن، بەربوونەوە و کەوتن و مردن.

وەلابیەی (هەورا.): بڵاوبوونەوە، تەنینەوە.

وەڵات (باک.): وڵات.

وەڵات پارێز (باک.): نیشتیمان پەرست.

وەڵاتێنی (باک.): وڵات پەرستی، نیشتیمان پەرستی.

وەڵاتی (باک.): وڵات پەرستی.

وەلاداهاتن: بەلاداهاتن.

وەڵام: وەڵامدەر، پێ ڕاگەیین، ڕاگەیین، ئاگادەر، باخەبەر، پەیام. (ڕۆژ.) پەرچ، بەرسیف. (باک.) ڤەگێڕان، وەلام. (باد.) بەرسڤ. قازانج. ـــ ی کاری خۆی نازانێ. ـــ دەر: وەئاگاهێنەر، وشیارکردنەوە، وشیارکەرەوە. ـــ دان: بەئاگاهێنان، لێ ڤەگێڕان. ـــ ی ناخۆش. جگەربڕ، جەرگ بڕ، خوێن مژ.

وەڵامە: ڕاڤەکردن.

وەڵامبەر: پەیام نێر. نامەبەر.

وەڵام پرسین: پرسگە.

وەڵام دانەوە: دەنگ کردن.

وەڵامدەر: پەیامدەر، بەرسڤدەر، هەریدەر.

وەڵامکردن: ڕاگەیاندن.

وەڵامنامە: نامەی ڕاگەیاندن.

وەڵامنێر: پەیامنێر.

وەلانان: لابردن.

وەلاو (هەورا.): بلاو.

وەلاوە (هەورا.): بەلاوە.

وەلە: وحە، وح.

وەلەک (هەورا.): وەکاز.

وەڵەکە (باڵە.): (شار.) وردەوەڵ، هەلاش، ئەو وردە دارانەیە، کە لەسەر ئالووداران دادەنرێ.

وەڵەو (زەن.): کار، کاریلە.

وەڵگە (هەورا.): بەجوانترین و نایابترین کچێکی دەڵێن، کە کچی پاشایان بێت.

وەڵس (هەر.): مالات، وەڵسات.

وەڵنگ (فە.): پەلک، گەڵای دار و گیایان.

وەلوەلە: شۆڕو هەراهەرا.

وەڵوەڵە (ڕۆژ.): ولولە.

وەڵۆڵە (هەورا.): وردەی قەزوانی ناسک.

وەلێ: بەڵان، بەڵام.

وەڵێن: پێشوو.

وەڵێنە: پێشەکی.

وەڵێنە (هەورا.): بەرایی، پێشایی، پێشەوە.

وەڵیفەت: سەرقەڵەمانە، دیاری.

وەڵیقەت (هەورا.): بەرتیل.

وەن: (هەورا.) قەزوان، ئازا.

وەناخ (هەورا.): دووشاخە، گەرووەخرە.

وەناق (شا.، بابا.): گەرووەخرە، دووشاخە.

وەنەبێ: وانەبێ، نەوەکوو وابێ.

وەنەدیگ: شوورشە.

وەنەوزە: ـــ دان: (هەو.) بوورژانەوە، لەبیرەخەوچوون، گورگەخەو، بەدانیشتنەوە خەوهاتن، خەمەکوتکێ، قنگەخەو، خەوەپیشۆک، بەدانیشتنەوە خەوبردنەوە. (شن.) بوورژان، بیرەخەو، بۆنژین، (بابا.) وەنەوژە، خەوەنووچکە، (ڕۆژ.) پینۆک (هەو.) خەوەکوتکە، (هەورا.) وەنەوزە کوتە، (شا.) ویژینگ، (هەورا.) چوورتم، خلماش.

وەنەوشەیی: ڕەنگی وەنەوشەیی، بنەفشەیی. (باک.) بنەفشین.

وەنەی (ژا.، هەورا.): خوریّندن.

وەند: (کە.) ئازا، دلێر (بەخ.) زادە، زا، (نادر ــ: نادرزادە). (لو.، شو.) وەرز.

وەندەی (زەن.): چاندنی تۆو و نیدیکە، ڕەنگ.

وەندیدادا: بەشێکە لە کتێبی پیرۆزی ئاوێستا.

وەنگ (کەل.): ڕەنگ، سیاوەنگ، ڕەنگ ڕەش.

وەنن (ڕۆژ.): خستن، بارەکەی وەن: بارەکەی خست.

وەنی (هەورا.): قەزوان، قەسکوان، (دەر.) قەسقووان، (باک.) وەکو، ئاوا، بەوچەشنە.

وەنیە: ئایا وەهانییە؟.

وەوڵە: گەمە، بووکەشووشە. ــ بارانێ: بووکە بە بارانێ.

وەوی (دەر.، جا.): بووک.

وەە (باک.): وەی، لە واقمانێدا بەکاردەبرێ.

وەها: وا، ئاوا، جوونەو: وها، بەوجوورە، ڤەهە، ولۆ، هووسا، هوسا.

وەهار (کە.، هەورا.): بەهار.

وەهاس: وایە.

وەهاست (دەر.): وایە.

وەهایە (باک.): ڕەنگە، لەوانەیە.

وەهلە (کۆ.): هەل، چەل، جار، کەڕەت.

وەی: ئەی، وەە، لەکاتی واقماندا، لەدەمی پەرێشانی و لێ قەومانێدا بەکار دەبرێ و لە ئێش و ئۆفدا، وای، ئەی، ئۆ، ئۆە، ئای، ئۆف، ئاخ. (هەورا.، کە.) زیان، بەڵا، رووشە، ترس، کارەسات، ئەو، ئەم. بەئەو، بەئەم، بێ ــ: بێ زیان، بێ ترس. (باک.) وەکوو، وای.

وەیدادا: ئای وای، هەیهاوار، ئەیداد، هەیداد، وەیهاوار.

وەیدەر: هاوار، زیان دەر.

وەیرۆ: ڕۆڕۆ، وەیشێرە، ئەیشێرە، ئەیرۆ، ئایرۆ، ئافرەتان لەکاتی تەنگانە و لێقەومانێدا وەکوو هاوار بەکاری دەبەن.

وەیشەک (باد.): بەور. (ڕەوا.) وشەک. دەعبایەکە ڕەنگی وەپڵنگی دەچی و بەقەدەر سەگێکی گەورەیە و کلکی کورتە.

وەیشوومە: (ڕۆژ.، کە.) فەرتەنەی سەرما و گەرما، لافاوی سەرما و گەرما، (هەورا.) ئەیشیرە، ئەیرۆ، وەیرۆ، ڕۆڕۆ.

وەیم (باک.): ناز، گۆبەند.

وەیکردن (هەورا.): بەخێوکردن.

وەینەک (باک.): سووک، هەرزە.

وەیوای: ئەیوای، وایوای.

وەیوە (هەورا.): بووک.

وەی وەگەرێن: بەڵاگەردان.

وەیوول: دارێکی کێوییە، وەکوو ئێسکی ڕەقە.

وەیهاوار: ئای وای، هەیهاوار، ئەیداد، وەیداد.

وتار: گوتار. ــ نووس: نووسەری گوتار.

وتە: وشە، قسە، گۆتە، ــی سووک: جنێو. ــی بێ مانا و پڕوپووچ: هەڵیت و پەڵیت، لۆترەوانی. ــ ر: گۆینده، هۆنەر، کوتیار.

ووتەی (هەورا.): نوستن.

وتەمز: لەڕاستیدا، تۆمەڵێ!

وتن: پەیڤ، (باک.) ئاخۆتن، کوتن، ڤتن، بێژتن، وێژتن، ویشتن، (فە.) وەتن، واتەی.

وتوو: (باک.) ئووتی، ئوتوو. ــ لێدەر: وتووچی. ــ چی: وتووکێش.

وتیار: کوتیار، گۆتیار.

وجاخ (زەن.): نەژاد، ڕەچەڵەک. ــی فلان شت وایە.

وجز (هەورا.): نی بێستان، بژار. ــ کەر: بژارچن.

وجان: ئاسوودەیی، حەسانەوە، پشوو، ڤەرک، هەناسەدان، (کۆ.) بەین. ــ دان: حەسانەوە. بێ ــ: یەک بینە، پەیدەرپەی، بێ بڕانەوە.

وچچە (خۆ.): شەخەڵ، ئەو کەدە تازەیە، کە داران تازەی دەردەکەن.

وچک (باک.): ئەنگووچک.

وحە: وەحە.

ودم: ــ دان: ڕێ پێدان، وودم، دەستوور، پایدۆستی.

ودمدار: ڕێ پێدراو.

ودێران (ڕۆژ.): هەڵگرتن.

ور (باک.): ئەوێ.

ور: حەپۆل، خەپۆل، مێش خۆر، گێژ، کاس، دەبەنگ، هێڕ، هووڕ، بەنگی، گێل، سەرسام، (باک.) تەبا.

وراسەی (هەورا.): دروومان.

وراوە (کە.): کەڵکەڵە.

ورە (بابا.): ئاریشەن، توانا، هێزی گوزارەیی، بێ ــیی: ترسەنۆک. بێ ــ یە: ڕێی ناکەوێ.

وررە: (کۆ.) زریان، (جا.) هووڕە. سەبوون، سەبینی، جوورە مێشوولەیەکی گەورەیە ووزە ووزنە. (ڕۆژ.) خوری و لۆکەی هەلاجی کراو.

ورتە: بۆڵە.

ورتەورت: دەمەکوتێ، بۆڵەبۆڵ.

ورتکە: وردە پارچەی نان، کوورتەل، (گەر.) چنک چنک، (شن.) چنک. (هەورا.) ڕیزەنان، چیچکە، چینچک، وردەی نانی و یا نی هەر چتێکی بێ، هوورکە.

ورتکەومرتکە: هوورک و موورک.

وردکردن: گەلفچاندن، گەرمشاندن، گەلفاندن، هراندن.

ورچ

ورچ: هەرس، خرس، (لو.) هرس. (هەورا.) هەشە.

ورد: خاش، چرت، (باک.) فردەک، هوور، هوورد، پەراشی، هوورا، ــ بوونەوە: تێ ڕامان. ــ بوون: مردین. (باک.) گژمرنین. هەلاهەلابوون، قەرقچین، تووتووخین، چرتین، گەرمشین. ــ کردن: تووتووخاندن، فردەک کردن، چرت کردن، هەلاهەلاکردن، گژمراندن، خنگارکرن، فردکرن. ــ کراو: (ڕۆژ.) پەراش.

وردە: (باک.) خوردە، چکۆڵە، هوردە. ــی قەندی: خاکە، گچکە.

وردەبەرد: شرک، شوورژک، کیلتە.

وردەکاری: کاری ورد، دوا دەسکارییەکانی شتێک لەکاتی دروست کردنیدا.

وردەڵە: چکۆڵە، گچکە، بچووک.

وردەناس: خوردەناس.

وردە ورەش (هەورا.): وردەواڵەفرۆش.

وردەوا: باگر.

وردەواڵە: (باک.) خوردەمەنی، کەل و پەلی عەتاری.

وردەواڵەفرۆش: خوردەفرۆش، عەتتار. (هەورا.) وردە ورەش.

وردبوون: گەلفچین، گەلفین.

وردبین: خوردەبین، میکرۆسکۆپ، سەرنج دەر.

وردبوونەوە: بەوردی تێڕوانین، سەرنج دان.

ورد و خاش: ـــ بوون: پەلسین، هەلاهەلابوون، پەرچقین، کرمنشین، مرچقین، پەراش پەراش، هەلسین، ـــ کردن: مرچقاندن، پەرچقاندن، هەلاهەلاکردن، کرمنشاندن، پەلساندن، هاڕین. ـــ بوون: (باک.) پەلشان.

وردیلە: گچکۆکە، چکۆڵە.

ورژە: ورشە. (هەورا.) بەردە تراویلکە، (موک.) ـــ ی مانگەشەوێ، تریفە.

ورسی (دەر.): برسی.

ورشە (هەورا.): بەرد یا چتی دیی، کە لە دوورەوە وەکوو ئاو بترووسکێ، سەراب، بەردە تراویلکە. (جا.) خشەی پۆشاکی تازە، گرشە، ترووسکە، ڕەنگی چتێکی تەڕوترووسکە و رنجە، برووکە، ورژە. ـــ دار: ترووسکەدار. ـــ دان: تروسکان، درەوشان، برووکان، برووکانەوە، ترووسکەی ئاور و ئاو و ئەستێران.

ورشەدان: بریسکانەوە.

ورشەورش: جریوەجریوی ئەستێران، تروسکەتروسک، گرشەگرش.

ورشین (خۆ.): جێگایەکە باگر بێ، باگر.

ورشێن (خۆ.): جێگای باگر. (دەر.) وەردەوا.

ورک (باک.): بەرچیغ و ئەوداره باریکانەی، کەلەسەر ئالوو داران دادەنرێن.

ورک (ڕەوا.، باک.، هەورا.): گروو، چەنە، ڕق، مات. ـــ گرتن: گرگرتن، بۆ مرۆ و ماڵاتان.

ورگ: خۆرگە، گەیە، گەدە. چیکڵدانەی وڵاغ و ماڵاتان، (باک.) نوورک، زگ، سک، گەدگ، توورەکە پیسایی نێوزگی وڵاخان.

ورگە (کە.): جنێوە، بە کەسێک دەڵێن ورگی زل بێ.

ورگن: گرزک، سکن، زگ زل، زگن، زکن، (هەورا.) بەرزگ.

ورنج (کە.): ورنجە، ورشەورش، ترووسکەترووسکی چتی ورد.

وروره: وڵوڵە.

وروژان: بروانە: تێ وروژان، تێ وروکان.

وڕی: گێژی، دەبەنگی، هێڕی، کاسی.

وریا: وشیار، زیرەک، بەکار، کارێن، بەسەلیقە، سەلیقەدار. شەهباز، ستیلە، قووت، سالۆز، زیخ، فێرس، چوست، چالاک، بەخۆوەرکیو، کاربین، نکوول، زیرەک، وشیار، بژیر، (باک.) جەرجەهە، نێوی پیاوییە. ـــ بوونەوە: بەئاگاهاتنەوە. زۆر وریا: بلیمەت.

وریایی: ئاگاداری، ئامادەیی، شەهبازی. سەلیقە، زیرەکی.

وریزان (هەورا.): هەڵسان.

وڕێنە: ووڕێنە، هووڕێنە، لە خەو یا لە نەخۆشیدا قسەپەڕاندن، وەرینە، وتەی پڕوپووچ: ڤڕاڤە.

وزاق (کە.): باز، خۆ ـــ کردن: بازدان.

وزاندن: ـــ ی مێش و هەنگ، (زەن.) گزاندن.

وزە (شا.، بابا.): تاقەت، هێز، بێ ـــ: بێ هێز، ئەندازە.

وزەشەڕە (هەورا.): داخستن، خستنەخوارەوەی مرۆ و ماڵات و بەرد و ئی دیکە.

وززە: دەنگی مێش و ژەنگەسوورە، گزرە، گیزە.

وززەوزز: فززەفرز، ڤززەڤزز، (دەر.) گززەگرز، گیزەگیز، ـــ ی زەرگەتە و ژەنگەسوورە. ـــ کردن: ڤزین و مزین.

وزوزە (شا.): (کۆ.) قازی بازی، زمزمۆک.

وژار (دەر.): بژار (ئی بێستان).

وژە (کە.): وانە: ـــ کوتنەوە: وانەگوتنەوە. ـــ دەر: وانەگوتەوە. مامۆستا. ـــ ی با: هاژەی زۆر سەختی با. بێ ـــ: بێ وەشوەشە، بێدەنگ.

وژەر: مامۆستا، مودەریس.

وژەوژ: هاژەهاژ.

وژنگ (جا.): چۆک، ئەژنۆ. کلاوەی ئەژنۆ: کلاوەی سەری چۆکییە.

وس: بێدەنگ بە، وست. ـــ بوون: بێدەنگ بوون، کڕبوون. ـــ کردن: بێدەنگ کردن، کڕکردن، دەمکوت کردن.

وست: وس، دەمکوت کردن، بێهەست، بێدەنگ. ـــ بوون: کڕبوون.

وستەی (هەورا.): خستن، کەواندن.

وستۆ (هەورا.، کۆ.): بەرباد، سەرنخوون.

وسووسوارە: تیرەیەکە لە بڵباسانی بیتوێن.

وش (باک.): وەشە، بۆ ئاژۆتنی کەرانە.

وشا: مەمکێکە وشک بووبێ.

وشاردەی (هەورا.): کوشین.

وشە، وتە: دەعبایەکە لە تیرەی پڵنگییە، کلکی بستێک درێژە، کورەبەشە.

وشتە: دەنگێکە تاجیی (تانجی) ی پێ دەردەکرێ.

وشتەوشت: وژەوژ.

وشتر: هەشتر، ئاروا (هی مێیە) ئارڤانە (هی مێیە)، هێشتر، حێشتر، شووتوور، حوشتر.

وشتر

وشترئالووک: وشترخۆرە.

وشتروان: هێشترڤان.

وشترخۆرە: وشترئالووک، حوشترئالیک. قاتۆل، قاتۆ.

وشترگا

وشترخۆرکە: گیایەکە وشتر دەیخوا و ڕەگەکەی زۆر شیرینە، کە وشک بوو دەبێتە دڕک.

وشترگا: زەرافە.

وشترمرخ: وشترمر، نەعامە.

وشترمرغ

وشران: گوشران.

وشک: هشک، (باد.) زوها، بۆ جلکانە. ـــ بوونی دڵۆپە و ئاو: چک بوون، چک کردن، وەستانی دڵۆپە، چکین. ـــ کردن: گەرمخاندن، بەیین. ـــ بوون: گەرمخین. وشک کردن، قەرادە. ئیشک، قرقۆک، هیشک، هشک، هەوشان، دین، زرا، زوها، دیم.

وشکانی: ئیشکانی.

وشکاوس: ئیشکاوس.

وشکەبەند: سەرمای وشکە، کە بیبەستێ، ئیشکەبەند، وشکەسرە.

وشکەڕن: ئیشکەڕن.

وشکەساڵ: ساڵی نەبار.

وشکەسڕ: سەرمای وشک، وشکەبەند.

وشکەسی (هەورا.): هەربەوشکی، تەماشای ئەو ژنە بەوشکەسی چوینی: چە کەڵکی هەیە هەر بە وشکی و لە دوورەوە تەماشاکردن. ـــ کردن: ڕێگا دروست کردن.

وشکەوەرد: (دەر.) ئیشکاوز.

وشک کەرەوە: کاغەزی مەرەکەب وشک کردنەوەی لە کاتی نووسیندا.

وشک و برنگ: سەخت، ڕەق، ڕژد، چکووس.*

وشکی، وشکێتی: (شکا.) ترس، ئیشکی. (باک.) تەرسی، تەسی. (شکا.) ترسی، هیشکی.

وشی (هەو.): هێشوو. (خا.) دەڵێ: گوڵەگەنم، یا گوڵەجۆ.

وشیار: هوشیار، هشیار، بریتڤ. ـــ بە: ها، دەک، دەک دەک، نێوی پیاوییە، دەگەل. ـــ کردن: بریێڤان. ـــ ی: هوشیارکردنەوە، شیت.

وشی کەر (هەو.): گوڵ هەڵگرەوە. (دەر.) هووش کەر.

وشی چن: گوڵچن.

وشین: کوشین، گوشین. (جبا.) وەشاردن، ڕێک کوشین.

وکووف: ناوەوە.

وڵ (یەز.): هەتیو.

وڵ (هەورا.): گوون.

وڵات: کیشوەر، خاک، وەڵات، هێڵ، وڵگە، نیشتیمان، زێد، مەڵبەند. ـــ پەرست: نیشتیمان پەرست. ـــ گر: داگیرکردنی وڵات و نیشتیمان. ـــ گیری: کاری داگیرکردنی وڵاتان.

وڵاخ: واخ، ولس، وڵپ، پێرۆ، دەوار، مالات، (کە.) ئۆلاخ، (باک.) بێ تلشا. ـــ ی بەرزە: چارەوا، چاروا، دەوار.

وڵام: وەڵام.

ولاخدار: کاروانچی، خەربەند.

وڵاو: (هەورا.) بلاو، پەخش، پەرت. ـــ بوون: پەخش بوون، پەرت بوون، بلاوبوون. ـــ کردن: پەخش کردن، پەرت کردن، بلاوکردن.

ولای (فە.): سوونەوە، سوانەوە، سوونان.

ولایین (دەر.): تێکۆشین، هەوڵدان.

وڵە (کە.): مڵە. (هەورا.) کون. ـــ کردن: کون کردن.

وڵەگولاوی (هەورا.): گوڵی گولاوی.

وڵتە (کە.): گەرای ماسی.

وڵس (دزە.): مالات، ولاخ، (کە.) ئاژاڵ، بەمالات و ولاخان دەڵێن وڵست.

وڵست (دزە.): وڵس، مالات، ولاخ.

ولک

وڵک (زەن.، کەل.): گەڵا، پەلکی درەخت.

وڵک (هەورا.): گورچیلە.

ولک

وڵکە (هەورا.): قاو، (کە.) وەڵکە، خاک.

وڵگ (ڕۆژ.): گەڵا.

وڵگە: بروانە: وڵات.

وڵمە (جا.): گۆشتە ئەستوورەکەی قوونییە، کەلەسەری دادەنیشین. گلمە.

ولۆ (باک.): ئاوا، وەها.

ولوول: تەمبەڵ، بێکار.

ولوڵە (موک.، کە.): ورورە، (خۆ.) وروورە، ئەو وردە هێلکانەیە، کە لە نێوزگی باڵندەی مێدایە. هێلکەیەکە پێستەکەی ڕەق نەبووبێ. (ڕۆژ.) ولوولە. (ڕۆژ.) وروڵە. هێلکەی توێکڵ ڕەق نەبووەوە.

ولهم (باک.): سەقر (باڵندە).

ولێرە (هەورا.): پۆڵکەگایانە.

وڵین (کە.): فەریکە، فریک، هەڵپرواندن. ئانوک.

وڵیتەوڵیت (دەر.): ویزەویز.

ون: ـــ بوو: گوم بوو، نادیار، لەناوچوو، بزر، (باک.) بەرزە، وندا، هوەندا، گوم، پەنهان، بێسەر. ـــ بوون: پۆشران، داپۆشران، بزربوون، گوم بوون، شاررانەوە، پەنهان بوون، داوسیان. ـــ کردن: بزرکردن، گوم کردن، شاردنەوە، پەنهان کردن، پۆشین، داپۆشین.

ونارا (کەل.): بەرزکردن، دەرخستن، نیشاندان.

ونادا: پێشان دان، نیشاندان.

ونەی (هەورا.): خووێندن.

وندا (باک.): ون، ـــ بوون. ون بوون ـــ کردن: ون کردن.

ونریژ: بکوژ، پیاوکوژ.

ونستن: کوتن، گۆتن.

ونی (هەورا.): خووێن، نادیاری. (موک.) گومی، بزری، شارراوەیی، پەنهان.

ونیار: وندا، نادیار، بزر.

ووحە: هووهە، بۆگێرانەوە و ڕاوەستاندنی ڕەشەوڵاخان بەکاردەبرێ.

وودم: پیرۆزی، ئیجازە.

ووتار: گوتار.

ووتە: ووشە، واتە.

ووتەر: بێژەر، بوێر.

ووتەن: نوست، نوستوو.

ووتەویرە: ووتوویبیرە.

ووتەی (هەورا.): نوستن، خەوتن.

ووتەی سەربەخۆ: ووتەی ڕاستەوخۆ.

ووتن: گوتن.

ووتنەوە: تازەکردنەوە، دووبارەکردنەوە.

ووت و ووریا (سل.): زرنگ، هوشیار.

ووتوو: ئووتی، ئوتوو. ــ لێدان: ئوتووکردن.

ووتووی کارەبایی: ئووتیەک بە کارەبا کاربکا.

ووتووێژ: دەمەتەقێی دووکەسان، دەمەقرێ، گفتوگۆ.

ووچان: بێهن دان، حەسانەوە.

ووڕ (ڕۆژ.): گێژ، تول، دەبەنگ. ــ بوون: گێژبوون.

ووراتن (ڕۆژ.): هەلاّتن، بۆ هەوێر و.. ئیدی.

ووڕاژین: دووڕینەوە.

ووراق (ڕۆژ.): کابرای درێژ و وراق: کابرای درێژ و وشک و لاواز، فراوان و گەورە: خانووی ووراق: خانووی گەورە و کەم خەلّک و بێ سامان.

ووڕاوە: ووڕێنە.

وورە: برسێتی، بڕوون. (ڕۆژ.) هێزی دلّ و هومێد. (ڕۆژ.) دەنگ، لەپشت دیوارەوە. بڕۆن، زەهلە. بێ ــ یە: بێ عەزم و مەعنەویاتە. (دزە.) ملّە، جۆبرکە.

وورە: چەنەبازی، وڕێنە. (کە.، ڕۆژ.) ئەو خوری یا لۆکەیەیە، کە هەلّلاج بە زەبری کوتک و ژێ و کەوان شی دەکاتەوە. (دەر.) بەڕە.

وورەتەی (هەورا.): فرۆشتی.

وورەوڕ: (هەورا.) قومارێکە دووای وەی، کە هەموو لایەک بردیانەوە دیسانیش بیکەنەوە تا ئەو کەسەی، کە دەیباتەوە دەرکەوێ. گشەگشی بایە. بەردی پان باوێژرێ ــ ی دێ.

ووربە (ڕۆژ.): پالّتۆ.

وورتە: پرتە، قسەی بن لێوان.

وورچ: هورچ، حورچ، خرس.

وورد: هوورد، هوێر.

ووردە: هوردە، خوردە.

ووردەبەرد: (باک.) خیچک.

ووردەکار: مرۆی ڕێکوپێک و بەتوانا، دەست ڕەنگین. *

ووردەگیر: رەخنەگر.

ووردەلّە: بروانە: وردەلّە.

ووردەفرۆش: وردەوالّەفرۆش. خوردەفرۆش.

ووردەوالّە: هووردەوالّە، هووردەوات، شتومەکی فرۆشتنی عەتاران. ــ فرۆش: عەتار. خوردەچی، خوردەفرۆش.

ووردەوالّەفرۆش: ووردەفرۆش.

ووردە ووردە: پلەپلە.

ووردبوونەوە: سەرنج دان، وردی، تێڕامان.

ووردبین: تۆژینەوە. پشکنەر.

ووردبینی سادە: میکرۆسکۆپی سادە. ــ ناسادە: میکرۆسکۆپی ناسادە.

ووردکە: وورتکە.

ووردکەرەوە: پۆلکەرەوە، سەرنجدەر. *

ووردیکلانە: ووردی کلاّ. *

ووردیلانە: هوردیلانە. *

ووردیلە: هوردیلە، وورتکە. *

وورزە (هەورا.): هەستە.

وورزنەی (هەورا.): هەستان.

وورستەی (هەورا.): هەستان.

وورسی: (فە.) وورسک، برسی.

وورشە: بەردە تراویلکە.

وورک (ڕۆژ.): ڕک، بیانوو. ــ گرتن: ڕق هەستان، بەهانەگرتن.

وورکە: (کورک.) زێ، چۆمی گەورە.

وورکەنن (ڕۆژ.): هەلّکەندن.

وورکێشتەی: (هەورا.) هەلّکەندن. (فە.) هەلّکەنین.

وورگ: گورگ، کرش.

وورمە نێزە (ڕۆژ.): هەملەستە.

وورمێ: ماوەدان، ڕێپێدان، ئیجازەدان.

وورنای (هەورا.): خوراندن.

وورکێشتەی: (هەورا.) هەلّکەندن. (فە.) هەلّکەنین.

وور وەزنەی (هەورا.): خۆ هەلاّوەسین.

ووڕووڕە: چەنەباز. (موک.) ولّوولّە.. هی مریشک.

ووڕووژاندن: هورووژاندن، تووڕەکردن و شلّەژاندن. *

ووڕی: هێڕی.

ووریا: بەئاگا. ووریایی: بەئاگابوون، ژیر.

ووریاندن (هەورا.): خوراندن، کڕاندن.

ووریای (هەورا.): خوران.

ووریایی: ووشیاری.

ووریزان (ڕۆژ.): هەستان.

ووڕێزان (ڕۆژ.): هەستان لە خەو و دانیشتندا.

ووڕێزنای (هەورا.): هەستاندن.

ووڕین: بڕین. (هەورا.) ڕوخانی دیوار و کێو و کەنداڵ. (فە.) بڕین.

وورینگ: ماوە، دەرەتان.

ووریشە: ورشە.

ووریشن: گرشەدار، وورشەدار. *

ووڕێنە (ڕۆژ.): لە خەویدا ئاخافتن. وڕێنە، قراقە.

ووزاق: دەرپەڕینی بە تەووژم، فرێدان. *

ووزای: خەستن.

ووزە: (ڕۆژ.) توانایی. (شا.) قەڵاپەستە، چەند کەسێک یا چەند چتێک بەسەر یەکدا بکەون. ـــ ی گەرمی. ـــ ی خۆر. ـــ ی کارەبا. ـــ ی ئەتۆمانە.

ووزارە: بیر، ئەندێشە.

ووزاردن: بژاردن.

ووژانە: بژاردە.

ووژاندن: هەڵبژاردن.

ووژانن: هەڵبژاردن، بژاندن.

ووژە (فە.): بست.

ووژانە (ڕۆژ.): بژاردە، هەڵبژاردە، بژارەکردن، بۆ مێوژ و ئیدیکە دەبێت. ـــ کردن: هەڵبژاردن، بژاردن. ـــ کەر: بژارکەر.

ووژە (ڕۆژ.): دەنگەدەنگ، ئەوەندە زۆر بوون ووژەیان هات.

ووژێنە (ڕۆژ.): هەڵبژاردن.

ووژنگ: ئەژنۆ.

ووس: بێدەنگ بە، وسکت بە، بێ دەنگ، بێ دەنگ بە. ـــ بوون: وست بوو.

ووسا: وەستا، مامۆستا.

ووسای (هەورا.): نوواندن.

ووستەی (هەورا.): نووستن، بنوو.

ووستن: بڕوانە: خەستن. ـــ کردن: خۆش، جۆش.

ووسنای (هەورا.): نوواندن.

ووش: بۆ ڕاوەستانی کەر و ئێستری بەکار دەبرێ، وژنش، هۆش، چۆش، چۆنش، هۆنش. گوشین.

ووشان: ووشین، هەڵچۆڕان.

ووشاندن: کیڤەکون، کیڤاندن.

ووشە: ووتە، وتە. ـــ بەزاری کوتن: ئاخۆتن.

ووششە: کیفە، دەنگی ماری لەکاتی شەڕێدا. ـــ کردن: ووشاندن، کیفاندن، شۆر.

ووشەک (ڕەوا.): بەور، (جانەوەرێکە)، کوڕەبەشە.

ووشەوش: ووژەوژ.*

ووشەووش: کیفەکیفی ماری.

ووشەی سادە: ووتەی سادە. ـــ ی لێکدراو: ووتەی لێکدراو.

ووشت (خۆ، دزە.): ـــ بوون: زراوچوون. ـــ کران: ترسێنران.

ووشتر: بڕوانە: وشتر.

ووشتراو: شەپۆل.

ووشترە: شەپۆل.

وشترەوان: (باک.) سیوانەک.

ووشترخۆرە: جانەوەرێکی دڕندەیە لە تیرەی پشیلەکێوییە و دەڵێن خۆ دەخاتە سەر پشتی ووشتر دوگەی دەخوا.*

ووشترمر: وشترمرخ، نەعامە.

ووشک: ئیشک. ـــ کردن: (باک.) پەیین.

ووشکان: جێگەی بێ ئاو، بەژ، زەوی بەژک.

ووشکاندنەوە (ڕۆژ.): پشکاوتنەوەی خوری لباد و پەتک.

ووشکانن (فە.): پشکنین.

ووشکانی: بەژ، زەوی بەژک.

ووشکاوی: ئەو گیانلەبەرانەی لە ووشکانیشدا دەژین و لە ناو ئاویشدا.

ووشکە (ڕۆژ.): ئەخۆشییەکی ئاژاڵانە تووکەکەی دەوەرێنێ. پارەی بەدەستی دراو.

ووشکەڕن (ڕۆژ.): ڕنینەوەی پێستی مەڕ و بزن بە مردوویی. بە ووشکی گیا ڕنینەوە.

ووشکەکەن (کرما.): بڕوانە: ووشکەڕن.

ووشکەساڵ: ساڵی ئەبار، ساڵی ئەهات.

ووشکەڵ: لک و پۆپی وشکی دارانی شینە.

ووشک کەرەوە: مژۆک، قاقەزێکە نووسراوی تەڕی پێ وشک دەکرێتەوە.

ووشک کردنەوە: هیشک کردنەوە. تەڕایەتی تێدا نەهێشتن.

ووشک هەڵاتن: وشک بوون، زۆر لاوازبوون.

ووشکی: هیشکی، هیشکاتی.

ووشی (خۆ.): هێشوو.

ووشیار: بڕوانە: هۆشیار.

ووشین (کە.): گوشین، هەڵچۆڕانن، چکەبوونی ئاوی باراناو، دڵۆپە.

ووشیان: کارکردن.

ووفە (ڕۆژ.): برینێکە لە لاقی ولاخی پەیدا دەبێ وەکو شووقاق پێستەکەی تێکدەدا.

وول: خونچە.

ووڵات: بڕوانە: وڵات.

ووڵاخ: بە کەر و ئێستر و ئەسپ و ماینی دەڵێن، ووڵاغ. ڕەشە ووڵاخ: بە گا و مانگا و نێنگوێن و ڕەچەڵەکانیان دەڵێن.

ووڵاخەبەرزە: ئەسپ و ماین و ئێسترە.

ووڵام: وەڵام.

ووڵاغ: ووڵاخ.

ووڵاو (هەورا.، ڕۆژ.): بڵاو، ـــ ووڵاوە: بڵاو، پەخش. ـــ کردن: پەخش کردن. ـــ کردنەوە: بڵاوکردنەوە.

ووڵە (ڕۆژ.): وڵوڵە.

ووڵە و لووتێ (هەورا.): تفنگ، کونەلووت.

ووڵحێ: گێل.

ووڵک (ڕۆژ.): گورچیلە.

ووڵۆشە (هەورا.) بڕوێش.

ووڵێرە (هەو.): (هەو.) گالۆز، دەنکی لە نیسک گەورەترە و لە نۆکی بچووکترە.

وون: بزر، گوم. خوویّن. ـــ بوون: هویلیان، ئاوابوون. ـــ بوو: بزر، لەناو چوو. ـــ کردن: هویللانن.

ووناران (هەورا.): لە داخ و پەرژشان هەردوو دەستان تێکخستن.

وونارای (هەورا.): ڕاگرتن.

وونەی: خوێندن.

وولۆ: گوڵبێنەی تەندوور.*

وولی (هەورا.): گوڵ، بۆ تاک و کۆ دەبێ.

وولێقه (هەورا.): بڕوانە: وولێیوه.

وولێیوه (هەورا.): گوڵێک، تاقەگوڵێک.

وولێیوه

وونارای (هەورا.): ڕاگرتن.

ووني: بزری، وون، (هەورا.) خوویّن.

وها (باک.): هەروەها، ئاوا، وەها.

وهارەکێنی (دەر.): بەهارەکانی.

وێ (باک.): (باک.) ڤێ، لە ئەو وەرگیراوە، بۆ مێیانە، هی. ئەوێ، جێگایەکە لە نێوانی دووکەساندا دیار کرابێ. (زا.) وا، وەکو. ـــ لە دەرێیە: وا لە دەرێ. (ژا.) ئەو (کە ژن بێت). هی، پێ، ـــ ی هەیە، پێی هەیە، واتە: هەیەتی. (هەورا.) خۆ، وێم: خۆم. وێمان: خۆمان. وێت: خۆت، وێتا: خۆتان. وێش: خۆی. وێشا: خۆیان.

ویاران: تێپەڕین، ڕابردن، گوزەرکردن، ڕەت بوون.

ویەرد (هەورا.): تێپەڕیو.

ویەردە (هەورا.): ڕابردوو.

ویەردەی: (لو.) لێگەڕان، وازلێهێنان. (هەورا.، کەل.): تێپەڕین، ڕابردن، ڕەدکردن، ڕەت بوون، بەلیاندن. (هەورا.) ڕابردن، تێپەڕین.

ویەرنای (هەورا.): تێپەڕاندن. بەخشین.

وێتا، وێتان (هەورا.): خۆتان.

ویتەویت: ـــ ی چۆلەکە و باڵندانە. (دەر.) ولیتەولیت.

وێتداچێ (ڕەوا.): نۆشی گیانت بێ.

وێتن، هۆتن (ڕۆژ.): نوستن.

وێجا (هەر.): ئەودەمی.

وێجنە (هەورا.): بێژنگ.

وێچوو: لێکردوو، هامپا، هەمپا، هاوتا. (باک.) بەرببەڤ، لێچوو، هەڤرات، ئاسا، وەکوو.

وێچوواندن: لێچوواندن، شوبهاندن.* (باک.) بەرهەڤدان، تۆفکردن، لێچوواندن.

وێچوون: لێچوون، لێکردن، تزبوور، هەڤراتی، (هەورا. کۆن) ئەرەچێ، تۆف بوون، وێدەچێ، ڕەنگە، گومان دەکرێ.

وێخستن: پێداکردن، پێدا هەڵاوەسین، پێوەخستن. داخستن.

وێدە: بدە.

وێدەچێ: هەیهایە، شاید دەبێ.

وێر (هەورا.): بیر. (زەن.، لو.) بیر، یاد، هۆش. بێ ـــ: بێ بیر. ـــ دار: بیرچاک.*

وێڕ: واتا، ئاوەڕۆک، لێکدانەوە.

وێڕا (موک.): لەگەڵ.

وێران: کاول، کاڤل، کەمباخ، کامباخ. ـــ بوون: کاول بوون، هەرفتن، هەرفین، تووانین، وێرین. پێ ـــ: توانین، داخان، زەبەر، شکێر، پەکان، پتیوار، تارومار، کاول. (هەورا.، ڕەوا.) خاپوور، خرتک. (هەورا.، شن.) خشتوور. ـــ بوون: پتیواربوون. ـــ بوون: ڕووخان، قیران، تێک و پەکان بوون، تێکدران، کاول بوون، هەرفاندن، ڕمین، ڕمان، هەڵوەشاندن، تێکدان، کاول کردن، پتیوارکردن، هەرفاندن، خاپوورکردن، ڕووخاندن، زەبەرکردن، قیراندن.

وێرانە: کاولگە، کاول.

وێرانکەر: ڕووخێنەر.

وێرانکەردەی (هەورا.): وێرانکردن.

وێڕاهاتن: پێداهاتن، بەڵەدبوون، فێربوون.

ویرە (موک.): دەنگێکە بە وورتە وورت، دەنگی نزم بە دەم بۆڵەبۆڵەوە. بە ـــ: بەوورتە وورت.

ویرە، ویرەویر: دەنگی گریانی نەرمی منداڵان، ویرەی یەک لە دوای یەک.*

وێرەکە: بڕوانە: وێرەگا.

وێرەگا (هەورا.): نێواری.

وێرت (باک.): وەرت، (ئەردە.) جێ نشین، جێگر، منداڵ.

وێروە (هەو.): بەولاوە. (باد.) هێڤە.

وێرێ (باد.): ئەوێ.

وێرین (باک.): بوێر، توانین، وێران.

وێزار: بێزار، بەدبەخت.

وێزان: توانین، توانایی.

ویزە: دەنگێکی باریکە، گیزە، گیڤە. ـــ ی گووللەهاتن. گیزە، ویتە، ولیتە.

وێزە (کە.، بابا.): زگ، گیان. هاتە ـــ ی: هاتەگیانی.

وێزەگ: چەگەنێکی پاک کراو و بێ گەڵایە، بۆ حەسیری باشە.

وێزەنگی (هەورا.): ئاوزەنگی.

ویزەویز: دەنگی زۆر باریکە، دەنگی چەشنە باڵندەیەکی چکۆڵەیە لە نێو دەغڵ و گیایاندا. ولیتەولیت، ویتەویت، گیزەگیز.

وێزین (باک.): ڤزین، وززەوزز.

وێزەیی: هەڵکەوت، کەم.*

وێژاموور

وێژ: مۆرفیمێکی بەندە، گێژ و وێژ.*

وێژامە: وەژەگ، نقیسکی، پەخشان.

وێژامەر (کورد.): بۆسەی جۆتی.

وێژاموور (خۆ.): زەنگوڵە.

وێژان (کە.، دەر.): دابێژان، بێژان، لە بێژینگ دان.

وێژاندن (کە.، دەر.): دابێژتن.

وێژه (کە.): ئەدەب، بێژە، گۆتە، باویشک.* ـــ کردن: سیرمە: هیرتە. (کە.) چەند سیرمەیەکی پێکەوە بادراوە بۆ بەستنی قژانە، هیرتە.

وێژەدار: وێژەوان.*

وێژەر: بێژەر، قسەکەر.*

وێژەن (هەورا.): بنیشت، بنێشت، جاجک.

وێژەوان: نووسەری هۆنراوە و پەخشان.*

وێژەی تەماشا: وێژەی شانۆ.*

وێژەی چیرۆک: ئەدەبی چیرۆک.*

وێژەی دووان: ئەدەبی دوران (خیتابی).*

وێژەی مرمرین: وێژەی نواندن.*

وێژەیی: خۆررروو. (کە.) خۆروویی، سەر بە هۆنراوە و پەخشان.*

وێژتن: گوتن.

وێژکین: دارشتن.

وێژنە: قسەکەر.

وێژنگ (دەر.): بێژینگ.

وێژنگ: بڕوانە: وێژینگ.

وێژیاگ: قسە، گوتە.

وێژین: کوتن، گوتن، ووتن.*

وێساگ: وەستاو، هێمن.

ویس (هەورا.): بیست ٢٠.

وێسا: ئێستا، ڕاوەستا.

وێسان (دەل.): وێستان، ڕاوەستان، ڤیسان.

وێسە: وەستان، هەڵوێستە.

ویست (هەورا.): دڵخواز، ئارەزوو. ـــ ی دڵ: دڵخواز. پیست.

ویستا: بڕوانە: وێسا.

وێستا: ئێستا، هەنووکە.

ویستان (کە.): ڕاوەستان. ـــ دن: ڕاوەستاندن.

وێستاو: ڕاوەستاو، لەکار وەستاو.

ویستەر: بخواز، خوازۆک، خواستەر.

ویستەمەنی: پێویستی.*

ویستەمەنیەکان: پێویستێکان.*

ویستراو: داخوازراو.*

وێستگا: ئیستگا.

ویستن: خواستن، ئارەزوو، ڤیان، ڤین، وایستن. (دەر.) دیتن. هێزی ویستن: خوەی ڤین. نە ـــ: نەخواستن.*

ویستنامە: پەلاتە.

وێش (هەورا.): خۆی.

وێشە (هەورا.): مێشە، خۆیەتی.

وێشتن: کوتن.

ویشتن (گۆ.): کوتن، گۆتن.

ویشک: ووشک، هیشک.

ویشی (دەر.): وەکوو، دەڵێی.

وێڤە (باک.): واوە، ئەملا، بوێڤە، بۆ دەرەوە؛ هەرە: واوە برۆ.

ویقە (کە.): قیژە. ـــ ویق (کە.): قیژەقیژ.

ویقەویق (هەورا.): دەنگی منداڵێکە تازە بووبێ، واقەواق.

وێکەوتن: پێکەتن، لێکەوتن، مەنەکردن، پێکەوتن، بەدی هێنان. ساف لێدان: لێکۆڵینەوە.

وێکچوو: (باک.) جیوک، جیویی، لەیەک چوو، چون یەک بوون.

وێکچوواندن: پێکچواندن. خەوخاندن.

وێکچوون: پێکچوون، لێک کردن. ناڤداش، ناڤلهەڤ.

وێکخەر: هۆکەر.

وێکخستن: پێک هاتن.

وێکرا: پێکەوە، بەیەکەوە، تێکرا.

وێک کەوتن: بەیەک گەیشتن، (باک.) پەڤ کەتن. ـــ ەوە: وێک هاتنەوە.

وێک گەیاندن: بەیەک گەیاندن.

وێک گەیشتنەوە: بەیەک گەیشتنەوە.*

ویکۆڵ (هەورا.): دارەبی.

وێک هاتن: ڕێکهاتن، (باک.) پرنسین. ـــ ەوە: داهاتنەوە، هاتنەیەک، وێک هاتنەوە، هاتنەوەیەک.

وێکهاتنەوەی زاری برینان: سارێژبوونی برینان.*

وێک هێنان: گەیاندنە یەکتری، پێک گەیاندن. (باک.) گهاندنە هەڤ. (کە.) پاتەکردن. خو ـــ: کرورژم هەڵاتن، خۆکرووژم هەلیان، پەلکین.

ویگاندن (کە.): وەدەنگ هێنان، قیراندن، واقەواق کردن.

وێڵ: ئاوارە، سەرگەردان. (کە.) وێڵ بوون. گومڕا، ڕێ بزر کردوو، ـــ کردن: ڕێ لێ بزرکردن.

ویلان (فە.): هاوارکردن، قیژاندن.

وێلک (بابا.): بەژن و قەدی دارانە تا لکەکان، قەدی دارانە.

وێلوو: دارێکی کێوی وەک ئێسکی ڕەقە جوورە گەڵایەک و بەروێکی دێنی، جوورە دارێکی دیکە لەبەتوپ لە نێو لکەکان دەردەکات وە خوی ناچی، وە ئالووبالووی دەچی بەرێکی دێنی دەبێتە نەموکانە.

وێلی (کە.): ئاوارەیی، سەرگەردانی.

وێلی وێلی (هەو.): گەمەیەکە.

وێم (هەورا.): خۆم، دڵ، ـــ (ناز). (هەورا.) ـــ ان: خۆمان.

ویم (زەن.، کۆن.): خۆم. جەبنج کمند ویم: لەڕیشە هەڵکەنراو خۆم.

وینا: بینا. ـــ یی: بینایی.*

وێناهی: لێکچوون، وەکوو.*

ویناى (هەورا.): دیتن.

وێنە: نیگار*، چەشن، درووف، سەرپەڕ*. ـــ ی چێتێکی نواندن: پیشاندانی وێنەی شتێک.* ـــ پێو: وێنەی ئەندازەکێش.* ـــ گر: وێنەکێش.* ـــ گرتن: وێنەکێشان.* ـــ گری: وێنەکێشی.* ـــ ی ڕاستەقینە: وێنەی ڕاست.* ـــ ی بەرز: نموونەی باڵا.*

وێنەچوو: سەراسا، لەسەرووی ئاساییەوە.*

وێنجه: (باد.) ئونجه، بەکوتراوی لە هەر برینێکی بنرێ دەیبرژێنێتەوە. ـــ کێویله: (باد.) کەتی.

وێندەرێ: ئەوێ، وێ، ئەوێندەرێ. (باد.) لایێ هێ. لە ـــ: لەلایێ هێ.

وینک و پا (باد.): باداری، ڕۆماتیزم.

ویی: (موک.) بەئەوەیی. بەویی: (باک.) دا، ڤی. هەموومان دابەریی: مەمەر تشت دایەوا. ئای، وای ـــ: لە ئێش و ـــ. وی، وا، واه. (زاخ.) هو، ئەو، کە پیاو بێ، وەی. (باک.) لە ئەو وەرگیراوە (بۆ نێرانە). دارەبی.

ھ

ھ: تیپێکی ئابێی کوردییە. بەڵێ، حا، پیاح، پیا، ئەها، بۆ واق وورمانە. (موک.) ئاها، هاها، هەلاّ، پەح، پەحا، تەح، تەحا، هەها.

ها (هەورا.): وا، هەیە، هانە پای ئەوکۆ ڕەندان چون پەری: وا لە پاڵ ئەو کێوە جوانی وەک پەری هەیە. (باک.) ها، ئەوەتا، هۆوەتانێ، هانێ ئەوەتا بگرە، ئەواهاتم: ها ئەز هاتم. کە چتێکت وەبیر هاتەوە دەڵێن: هاها. ـــ بگرە: (باک.) وا، ئەوا، ها لە وێیە، والەوێیە، ئاگاداربە، دەک دەک، وشیاربە، بۆ هەڕەشەیە. (کەڵ.) هەیە، هەس. (باک.) ئەوێها: ئەو. تەدایە هاڤێ، هالچونگی، هالناڤێ: تۆ چوویە نێو ئاوێ و قەیدی ناکا، کە تۆلە نێویدا تا ئەژنۆ بێ یا تا پشتێندت. (کە.) بەڵێ. (موک.) بگرە، ئەوەتانێ. ـــ بە: ئاگاداربە. ـــ کردن: ئاگادار کردن.

هاء: نەء، ناء، هەء. ها ژخوە هەبوون (باد.): ئاگا لە خۆبوون، ئاگاداری.

هاپۆ (شە.، ڕۆژ.): مام، ئاپۆ.

هاپۆزا (شە.، ڕۆژ.): ئامۆزا.

هاپۆژن (شە.، ڕۆژ.): ئامۆژن، مامۆژن.

هات: لە (هاتن)ەوە بۆ یەکێکی ئەدیوە. خۆشبەختی، بەختیاری. ـــی کشتوکاڵ: باش بوون و زۆر بڕین. زۆری بەرهەم هێنانی کشت و کاڵ.

هاتەهات: چاوەڕوان، ـــی نەچیر و دز و لەشکر و ئیدیکەیە.

هاتەدەست: لەهەڤ کەتن، بەدەست هێنان.

هات هات (هەو.): بۆ هەڵفڕاندنی باڵندانە.

هاتن: ئامای. ـــ ەبا: (باک.) هاتن با. تەگەیەتی: (باک.) هاتن بەران (بۆ مەڕی). بەتەگەیە: (باک.) هاتن نێری (بۆ بزن.). پێدا ـــ: بەسەردا ـــ، وەرە. ـــ ەکوشتن، ـــ ە دەر، ـــ ەوەیەک: هاتن هەڤ. وەبەزەیی ـــ. ـــ ە سەرخۆ: بەربەهەڤ ـــ: وەخۆکەوتن: پەرژان. لێ ـــ. باران لە تێ: باران دەکەوێتە سەرمان. لێ وەشانەوە، سەر سوورمان، پەوک و باندەڤ لەهات. سەر خوەڤە ـــ: وەخۆ هاتنەوە، پەشیمان بوونەوە. ڕاست ـــ: ڕێک کەوتن، بەئەنجام گەیشتن.

هاتنەپا: بەپابوون (بۆ سەگ و پشیلە).

هاتنەبوون: بەدی هاتن، ڕێکی، ڕاستی، ڕێک و پێکی بناغەی چتی.★

هاتنەبەر: وەبەرهاتن، بەکەڵ بوون.

هاتنەخووار: کیژێن، وەریوون، پەیابوون، (باک.) داهاتن، داچوون، ڤەهاتن، سەرەوژێربوون، داگەزران.

هاتنەدەر: دەرکەوتن، وەدەرکەوتن، دەرهاتن.

هاتنەدی: وەدی هاتن، وەڕاست گەڕان.

هاتنەدین: ڕاست هاتن، ڕێککەوتن، بەئەنجام گەیشتن.★

هاتنەدیل: بڕوانە: هاتنەدین.★

هاتنەڕێگە: هاتنەڕێ، هاتنەبار.★

هاتنەژێردەست: خستنەبەردەست.★

هاتنەسەرخۆ: بووژانەوە. ووشیاربوونەوە.★

هاتنەکردن: ئەنجام دان، شیاوی کردن.★

هاتنەکوژتن: کوژران.★

هاتنەکوژتن

هاتنەوە: گەڕانەوەجێگای خۆی، ئامانەوە. ـــ سەرخۆ.

هاتنەوەیەک: وێک هاتنەوە.

هاتنەیەک: وێک هاتنەوە.

هاتن و چوون: سەفەرکردن، ئامشۆکردن، هاتوچوون★

هاتوو: هاتیار.

هاتووچۆ: ئامشۆ، هاموشۆ. (زا.) ئالموشۆ. کەین و بەین، بینە و ببەستە، دەردەسەری. ـــ کردن: ئامان و شیان.

هاتوون: ئامێنێ، هاتن (بۆ گەلە).

هات و نەهات: مان و نەمان، سەرکەوتن و ژێرکەوتن، قازانج و زەرەر، ڕێ ی ـــ: ڕێگای مان و نەمانی (تەلەزگە و بڤەیە).

هات و هاوار: وەلاّم و دەنگوباسی ناخۆش، هەراهەرا، داد و بێداد، بانگ و فەریاد لە گەڕانەوەدا.

هاتیار (کە.): هاتوو.

هاتیکە (هەورا.): سەیدووکە.

هاتی هەڤ (باک.): هاتنەیەک، وێک هاتن، وێک گەیشتن.

هاجری (باک.): خراپ، زەرەردار.

هاج و واج: گێژ و وێژ.★

هاجی ڕەشک (باک.): پەڕەسلێرکە.

هاچە (موک.): کۆڵەکەی دوولک، دووفلیقانە، دووگوێ، دووگێ.

هاچۆ (زا.): قاشۆ، چەوگانی گۆیێنێ.

هار: شێتێکە زیاندەربێ، بۆ سەگ و گورگ پتر بەکاردەبرێ. بەرق هاندراو. ـــ بوون، ـــ کرەز.

هاڕ (ڕۆژ.، کە.): بەرداشێکە خرابێتە تەوق.

هاڕسیاو (جا.، هەورا.): بەرداش.

هاڕان: هێڕان، هاڕین، گژمرین، مرچقین، مخمخین. ـــ دن: بەدەنگی بڵند گوڕاندن، ـــی مرۆ و ئاوە.

هاڕیو: لەئاش کراو، وردکراو، (ڕۆژ.) پەراش.

هاڕە (هەورا.): بەرداش، دەستاڕ.

هاڕە ئساو (هەورا.): بەرداش.

هاڕەهاڕ: گوڕەگوڕ.

هاڕڕه: گوڕڕه. ـــ ی فڕۆکه. ـــ ی هەیاسه و کەمبەره.

هارەنیه (هەورا.): تەلاشەبەرد.

هاڕەی دەستی: دەستاڕ.

هارت و هورت: هات و هوت، شانازی کردن.*

هارد: ئارد.

هاردڕاو: هارڕاو.*

هارژنگ (جا.): گیایەکی بەرز و جوانه وەکوو سەوڵ وایه.

هارس (باک.): سووچ، تاوان.

هارسم (باک.): ترێی سەوز.

هاروو (هەو.، بار.، خۆ.): هارویّ، خەیار. (هەورا.) پووک، خلیێنه.

هاروونی: تیرەیەکه لە جافان. (بەردی چکۆڵه).

هار و هاچ: بیّ ئابڕوو، قۆشمه.

هارویّ: خەیار. (هەو.، بار.، خۆ.) هاروو، (دەر.) ئاروو. (هەورا.) پووک. ـــ ی تازه: جەهیک.

هاری (کە.): زۆر شینی، گەویی، یارمەتی، هاریکاری، بڕوانه: یارمەتی.

هاڕیاگ (هەورا.): هاڕدراو.

هارێتی: شێت و وێتی.*

هاریکار: ئاریکار، هاوکار.*

هاڕین: هێڕین، گژمراندن، مخمخاندن، قەرمچاندن، گەرمشاندن، وردکردن، داهاڕین، پەلساندن، ئاڕین، ورد و خاشکردن، مرچقاندن، رجرجاندن. (دەر.) هەڕین. (باک.) پەرچقاندن، هیرتن، خنکارکرن. ـــ ی گەنم: لێکردن.

هاڕینەوه: قرچەشکێن کردن.

هاز: کاردوو. (کە.، دزه.) گیایەکه گەلای درێژه وه گوێی بزنیّ دەچی، بنەکەی خڕ و چکۆڵەیه وه دەنکی هەناری دەچی بنەکەی دەکرێته چێشت و دەخوریّ. ئەو گیایه لە ولاتی دزەییاندا وشکی دەکەنەوه بەهار لەبری سلق بەکاردەبریّ. (ڕۆژ.) کاردوو. (قەره.) گیایەکه سیّ جووره: ١) گەلای پانه پێی دەلێن هازەمارانه. ٢) هاز، لوولکه کاردوو. ٣) هازەسەگانه نێرتکێکی لە ناو دەردەچیّ لە دووای گەلاوێژیّ. (کە.) هێز، تاقەت. وه ـــ: بەهێز، ـــ دار: بەهێز.

هازی (هەورا.): تاقەت، خولق.

هاژ: هاج، سەرسام، گێژ.*

هاژان: هەژان.

هاژواژ: بڕوانه: هاج و واج.

هاژوتن: ئاژوتن.

هاژێڵه: کوژەکه.

هاس (بابا.): گیایەکی ئەستوورو کەناری گەلاکانی دڕاویه، ڕەنگی زۆر سەوزێکی تۆخه.

هاسان: ئاسان، سانا، خۆش. ـــ ی: ئاسانی، سانایی.

هاش (باک.): دڵخۆش، کەیفخۆش. ـــ کردن: دڵخۆش کردن.

هاشه: (کە.) هاژه. (باک.) سوو، گوڤێن، گڤه. ـــ ی با: (باک.) سووابیّ، شەهین. ـــ ی ئاوی هاتن: چزیان، چزین. بۆ چەک.

هاشەهاش: گڤەگڤ، هاژەهاژ، هزهاز، فشەفش، گووش گووش، هووفەهووف. ـــ ی ئاوی: هاژەهاژی ئاویّ.*

هاش و هووش: بەچاووڕاو، بەنازەوه، بەشانازی.

هاف (باک.): بەروونکار، کۆمەڵه، ئامادەبوون، ئەز چووم هافامیر: چوومه خزمەت میر. ئەم بهافا هەڤ کەتین: ئێمه بەیەکتر گەیشتین.

هافرتی (باک.): گوومرگ، دەروازەوانی.

هافدەم: هاودەم، ـــ ی: هاودەمی.

هافل (باک.): قازانج، سوود، کەڵک.

هافلیشک (باک.): زمانێکی چکۆلەی ئاسنه لە ژێرەوەی ئەنباری تفەنگییه.

هافتین: ئاوێژتن.

هافرۆنگ (باک.): کەژ، کەش.

هافی (باک.): بێگانه، بیانی.

هافێرتن: هاوێژتن، ئاویژتن.

هافێن (باک.): هەویرترش، (بڕوانه هەوێن).

هافین (باک.): هاوین. ـــ گه (باک.): هاوینەهەوار، زۆزان. ـــ ی (باک.): هاوینی. ـــ ی سەر (باک.): جل و بەرگی هاوینه، پۆشاکی هاوینه.

هاکا (دزه.، بابا.، که.): وەخته، نێزیکه، خەریکه: ـــ ڕۆژهەڵیّ.

هاکۆ: بەخۆ، سەرپێیی.

هاگا (خۆ.): ئاگا*

هاڵ (کە.): ئاڵ. ـــ بوون: ئاڵ بوونی ددانان. (جا.) شیّ بۆ وولاخی بەرزه.

هالاّ (کە.): هانا، فریا، سکالاّ.

هالان (باک.): ئازا، بووێر، کەسێکه زۆر بەخۆی هەڵبلیّ.

هالاو: هەلاّو، ـــ ی ئاوری، گەرمی، (باک.) ئیتوون. هەڵم. ـــ ی ئاوی گەرم.

هاله (باک.): گەمەیەکه.

هاڵه (کە.، هەو.): (ڕۆژ.) گۆڵەی زمانی ولاخانه، ئاڵه.

هاڵەپیرێژنانه: نارنجیّو، لیمۆ، ترنجۆک.

هالەت (باک.): گاسن.

هاڵەکۆک (هەورا.): ئاڵەکۆک.

هالەکوویّ: لەکووێندەریّ، لە کوێیه.

هالەوکردن: خۆشی، کات ڕابواردن.

هالەینه: لەولاوه، لەئەولا، لەوێندەریّ.

هالبوون: هەڵسان، هەستان.

هالکەتی (باک.): پەست، خراپ، نابووت، مایەپووچ.

هاڵۆ (ڕۆژ.، شەبه.، کە.): خاڵ، برای دایک. (شن.) جر، کوز (دیزه و گۆزه)، (باک.) هەروەکوو.

هاڵۆزن: خاڵۆزن.

هاڵۆزماڵۆز: شلۆق و شێواو، ناخۆش.

هاڵۆلک (باک.): جێژنانە، دیاری ساڵی تازە.

هاڵووبەلاڵووک: ئالوبالو.

هاڵی (هەورا.): قۆرە، پەسیرە. بەتاڵ، بۆش.

هاڵێ (هەورا.): قۆرە. چونکوو ددان ئال دەکا تەوە ـــ پێی دەڵێن.

هالینە (باک.): چێشتێکە لە باینجان و گۆشتییە.

هالینگا (کە.): خاڵگە.

هالینگە (هەورا.): خاڵگە.

هام: هاو.

هامار (فە.): ڕێک، تەخت، ڕاست بە بێ بڵند و نزمی.

هاملا: هەموو، گشت.

هامەیاری (دەر.): یاریدە.

هامپا: هاوکار، هاوشان.

هامپێز: ئامێز.

هام لفە (فە.): دوانە، جمک.

هام خەو: ژن، خێزان.

هامدەس: هاودەست.

هامدەم: هاودەم، هەمدەم.

هامڕا: هاوڕێ.

هامڕاز: هاوڕاز. ـــ ی: هاوڕازی.

هامڕایی: هاوڕێیی.

هام و شۆ: هاتووچۆ. ـــ ی یەکتری کردن: سەردان و بەیەکتری گەیشتن.

هامزاوا (دەر.): ئاوەڵزاوا، هاوەڵزاوا، دوو مرۆ خێزانیان خوشک بن.

هامسا (کە.): دراوسێ، هاوسێ. ـــ یی: دراوسێیی.

هامسەر (هەورا.): هاوسەر، برادەر، هاوڕێ.

هامن (هەورا.): هاوین.

هامێز: ئامێز، باوەش.

هامێن (هەورا.): بڕوانە: هەوێن.

هامێتە (فە.): ئاوێتە، تێکەڵاو.

هان: (باک.) ئاران. گاڵ، دنە، فیک، هەت، فیت. ـــ دان: گاڵدان، دنەدان، ئاران دان.

هانا: فریا، چەپاڵە، بەهاوارەوەهاتن (بۆکاتی تەنگانە و لێقەومان). بە ـــ وەهاتن: فریاکەوتن، بەهاوارەوەهاتن. ـــ بردن: پەنابردن. ـــ بەر: پەنابەر، خۆچەپاڵەدان.

هانە (هەورا.): کانی ئاوێ، سەرچاوە.

هانەدرۆنە (هەورا.): بەهارەکانی، بووارەکانی، کوێرەکانی.

هانەهان: هانکەهانک. ـــ ی پیران: ـــ ی ماندووان.

هاندان: بزاوتن، بزواندن، جولاندن، زل کردن. (باک.) بەء جادن، بزڤاندن، گاڵدان، تاودان، فیت دان. (باک.) بکولوک، ئاران، ئاڤراختن، بەلشاندن، بۆنگ کردن، هەرمێ، شەولقاندن.

هانەدەر: بزوێنەر. (باک.) بزکانۆ، بزڤانۆک، پەژقا، هەندەر.

هاندراو: بزوێندراو.*

هاندران: شەولقین، کەربین.

هانکە: هەناسەی توند لەبەر ماندوێتی.*

هانکەهانک: هلکەهلک، هەناسکەهەناسک، خیتەخیت، هینەهین، هانەهان. لە ماندوێتیدا و بە تایبەتی لەکاتی هەوراز وەسەرکەوتندا تەنگەنەفس بوون، تەنگەنەفس لە ماندوێتی.

هانێ: ها، بگرە، ئەوەتا، ببینە.

هانین: هێنان.

هاو: هاواڵ، هەم، هەو، هام، هەروەها.

هاوا (ڕۆژ.): هەودا.

هاوار: وا، واە، وەیل، بانگین، چریکە، قیژە، بانگ، بان، فەریاد، ئامان، ئەمان، داد، داد و فوغان و ڕۆڕۆ. نێوی پیاوانە. (باک.) ئەنین، هەوار. ـــ کردن: بانگ کردن، چریکاندن، چڕین، قیژاندن، هەڵدان. ـــ لێ کردن: دان بەرکیرا، دەنگ کردن. بە ـــ وەهاتن: فریاکەوتن، بەهاناوەهاتن. ـــ کەر: چەڕەندە، بانگکەر. بە ـــ: زاربەهاوار، نەڕڕە، فەریاد.

هاوارکەر: هاوارکار*

هاوارکردن: ژارین، لالانەوە، (فە.) ویلان.

هاوارهاوار: چریکەچریک، قیژەقیژ، هاوار و بانگ، نەڕەنەڕ، گازەگاز.

هاوار و داد: داد و هاوار، زارەزار، ئەنین، فیزار.

هاواڵ: بۆکچان: دەستەخوشک. بۆ نێرینان: هاوڕێ، هاودەنگ، بەردەڤک، (باک.) هەڤاڵ، دۆست، هاودەم، ئاواڵ، دەستەبرا، ئامبایی، هاوەڵ، هەڤری، هاوتەمەن.

هاوالایەتی: هاوڕێیی، دۆستایەتی، ئامرایی، هەڤاڵی، سەدمێر.

هاواڵ منداڵ: ئاواڵ منداڵ.

هاوان: ئاونگ، هاون، هاوەن.

هاونەواز: کەسێکە، کە دەنگی لەگەڵ دەنگی یەکێکی تەواو ڕێک کەوێ و وێی بچێ.

هاوەل (باک.): ئاواڵ.

هاوەن: بڕوانە: هاوان.*

هاوباب: ئاوباب.

هاوبەزا (کە.): هاوتەمەن، هەوزێ.

هاوبەش: هەڤبەش، هەڤپار، نیوەکار. ـــ ی: بەشداری. ـــ یتی: بەشداریتی. ـــ ی کردن: بەشداری کردن.

هاوبەشگە: هاوبەش، بەشداربوون، کۆمپانیا.

هاوبەشگەی گواستنەوە: کۆمپانیای گواستنەوە.

هاوبرگە: هامبرگە.*

هاوپا: ئامپا، وەک یەک، هاوپیشە.

هاوپایە: هاوشان، بەڤل.

هاوپەیمان: سووێندخۆر. ـــ ی: سووێندخۆری.

هاوپشت: یارمەتیدەر، یەک بنەماڵە، یەک بەرەباب، کەس و کار. ـــ ی: یارمەتیدان، خزمایەتی، هاوخوێنی.

هاوپیشه: هاوکار، هاوپا، ئامپا.

هاوتا: هەمتا، هاوشان، هەڤسەر، هەڤپەر، هاوتەڤا، هەمپا، هەڤرو، هەڤنیر. بێ ـــ: بێ هەمپا، بێ هەڤبەر، بێ نموونە، بێ هەمپەر، یەکتا. بێ ـــ یی: بێ هەمپایی، بێ هەڤبەری، یەکتا. ـــ یی: هاوشانی، هەڤبەری، هەڤری، هەڤریتی.

هاوتەوا (کە.): هاوتا.

هاوتەرزوو: هام تەرازوو.*

هاوتەک: هاوتا، لنگە.*

هاوتەمەن: هاوساڵ، هاوسا، بەزا، هاوزێ، هاوبەزا.

هاوتیرە: هاوتەمەن. هاورەگەز.*

هاوجفت: هاوجووت.*

هاوجووت: هاوجفت، ژنی حەلال.*

هاوجێ: هاونیشتمان. هاوشان.

هاوجۆر: یەکسو، وەک یەکتری، هاوچەشن.*

هاوچاخ: هاوچەرخ.*

هاوچارشێو: هاوتا، هاوەڵ، هاوکار.*

هاوچاو: چاولێکەر، ئاگادار.*

هاوچەشن: هاوجۆر. ـــ ی: هاوجۆری.*

هاوچرە: ئەو کەسەیە گۆرانی دەگێرێتەوە.

هاوخاک: هاونیشتمان. دوو کەس، کە خاکەکانیان لێک دەگەرێتەوە، هاوجووت.*

هاوخەف: هاوسەر.*

هاوخەو: هاوسەر.*

هاوخوێن: هاورەگەز.*

هاودەرد: هاوخەم. دوو کەسن، کە بە دەست دەردێکەوە گیرۆدەن.*

هاودەست: هامدەست.

هاودەم: هاوچاخ، هاوکات، هاواڵ، هامدەم، هاونشین، هاڤدەم، (باک.) بەردەڤک. نێوی ئافرەتانە. ـــ ی: هاونشینی.

هاودەمایەتی: هامدەمی، هاورێیایەتی.*

هاودەس: چەند کەس شەریک لە کەین و بەیندا.*

هاودەنگ: ئاودەنگ، هاواڵ، هەڤدەنگ، ئاواڵ، رێک کەوتوو. ـــ ی: ئاودەنگی، هاواڵی.

هاور (کە.): ئاور.

هاورا: هۆگر، یەک بیرورا.

هاوراز: (باک.) بەردەڤک، هامراز، ئامراز. ـــ ی: هامرازی، ئامرازی.

هاورەنگ: هەڤرەنگ، وێک چوو. ـــ ی: هەڤرەنگی، وێکچوویی.*

هاوردانەوە (دەر.): ئاوردانەوە، کۆمەگی و یارمەتی کردن.

هاوردن (هەمە.، دەر.): هێنان.

هاودڵ: هەڤدڵ، یەک گرتن. ـــ ی: هەڤدڵی، یەکێتی.

هاورهاور: جارجارە.

هاورێ: هامرا، هاواڵ، ئاواڵ، جەوسک، هەڤرەه، ریهەڤ.

هاورێک: تەریب.

هاورێگە: دۆست، هاواڵ.*

هاورێیی: هامرێ، هاواڵ، هاورێتی، ئامرایی، ریهەڤی، هاوڕایی.

هاوزا: هاوزێ، ئاوزێ، هاوشان، هاوزە.

هاوزاوا: ئاواڵ زاوا.

هاوزە (هەورا.): هاوشان، هاوزێ، هاوزا.

هاوزگە: جمک.

هاوزمان: هامرامان، هەڤزمان. ـــ ی: هامرامانی، هەڤزمانی.

هاوزێ: (هەورا.) هاوزە، هاوتەمەن، هاوشان، بەزا.

هاوس: ئاوس.

هاوسا (هەورا.): هاوساڵ. (کە.) هاوسێ، دەراوسێ.

هاوساڵ: (هەورا.) هاوسا، هاوتەمەن.

هاوسەر: خێزان، هاوخەو، هاوسەنیر، ژن و مێرد بۆ یەکتری دەتوانن بەکاربەن. ئاواڵی ژنان.

هاوسەرکەم: ئاوسەرکەم. بروانە: هەژار. ـــ ی: ئاوسەرکەمی.

هاوسەری: ژن و مێردایەتی، خێزانداریتی، هاوسەرێتی. بۆ ـــ دەست دان: مارەیی لێک هاتن، پێک شیان، لێک دروست بوون.

هاوسەنیر: هاوسەر.

هاوسەنگ: لەکێشاندا بەرامبەر. لەکارو کردەوەدا چوون یەک.*
هاوسەنگێتی: بروانە: هاوسەنگ.

هاوسوێند: هاوپەیمان.

هاوسێ: دراوسێ، ئامسا، دەراوسێ. ـــ یەتی: هاوسێتی، هاوسێیی، ئامسایی.

هاووک (رەوا.): ئەوک، گەروو، گەردن.

هاوشار: خۆ وڵات. ـــ ی: هایشاری، هاوولاتی، خۆولاتی، هەمشاری.

هاوشان: هەمبەر، هاوتا، هاولف، تا، ئاواڵ، ئاوشان، تراز، یەکتا، هەمپا، هەڤبەر، بەڤل. بێ ـــ: بێ هەڤبەر، بێ هەمپا، یەکتایی. ـــ ی: هاوتایی، ئامتایی. (باک.) ئەمپایی.

هاوقەتار: چەن کەسێکن، کە خزمەتی گەورەیەک بکەن.*

هاوکات: هاوچەرخ، لەوکاتەدا، لەم بەروارەدا.

هاوکار: هەڤبەهرە، لف، هەمپا، بەشدار، هاوبەش، هەڤای، هەڤ پیشە، پیشکەمی. ـــ ی: بەشداری، هەڤپایی، یارمەتی یەکتری دان. ـــ کردن: دەست گرتن.

هاوکاسە: هاوخۆراک.*

هاوکەوشەن (گەل.): هاوسنوور.

هاوکووف: هاوشان، ئاوکووف.

هاوکێش: بە دوو شت دەڵێن، کە لە کێشاندا وەک یەک وابن، هاوسەنگ.*

هاوکێشە: هاوسەنگە، لە بیرکاریدا هاوکێشە سادەکان، هاوکێشە گشتییەکان، هاوکێشە سێ گۆشەییەکان بەکاردێن.*

هاوکێشی: هاوسەنگی.

هاوگەڕی: ڕێژە.*

هاوگیان (کۆ. ، هەو.): ژنی برا بۆ ژنی براکەی دی دەبێتە هاوگیان. هێوەرژن. ـــ ی: هێوەرژنی.

هاوڵاتی: هاوشاری.

هاوڵە: گروێیی.

هاوڵەدار: گروێ.

هاولف (ڕۆژ.): هاوشان، ئەو پاڵەوانانە هاولفن، ئەو گایانە هاولفن. هاونیل.

هاون: (کۆ.) ئاونگ، هاوان، بە ئاونگی مسی زەرد و جۆنی چکۆڵەش دەڵێن.

هاوناو: ئەو کەسانەی ناویان وەکو یەکن. هەڤناف.

هاونرخ: (باک.) بەردیلک.

هاونشین: هاودەم. ـــ ی: هاودەمی.

هاونیر: هاوتا، هاونیل، هەڤ نیر.

هاونگ: دەسکاونگ، ئاونگ، ئاوان.

هاونۆگە: هاونۆبە.*

هاونێو: هەڤناف.

هاونیر: هاوگا.

هاونیشتمان: هاوولاتی.

هاونیل (ڕۆژ.): هاولف، ئەو گاجوتانە لەگەڵ ئەوەکە هاونیلە، واتا جوتی یەکن زیاد و کەمی تێدانییە.

هاوور هاوور (ڕۆژ.): جارجارە، جارە نا جارێکی.

هاونێڵە: هاوگا.

هاو واتا: دوو یا چەند وشەیەکی جیاواز کە واتایان وەکو یەک بێ.

هاوهاو: مرازی بانگ کردنە، هۆهۆ.

هاو وێنەکان: بەرامبەر یەکەکان، وێک چوەکان (لە هاوکێشە کیمیاوییەکاندا).

هاوها: هەرا.

هاویە: کاریە.

هاوێر (هەورا.): هەڵاواردن، جوێ کردنەوەی ماڵاتان. ـــ کرن: (باک.) نیوەڕاست.

هاوێژ: ئاوێژ، ئاوێژەر.

هاوێژەر: ئاوێژەر.*

هاوێش (سور.): بێدەنگ، ئارام.

هاوێتن: هاوێشتن، پلارکردن، فرێدان.

هاوێر (باک.): ـــ کردن: هەڵاواردن.

هاویردۆر (باک.): دەور وبەر، چواردەورە، دەور و پشت.

هاویژتن: ئاوێژتن.

هاویشتن: ئاوێژتن.

هاوین: (ڕۆژ. ، دەر.) تاوستان. (ڕۆژ. ، ئەردە.) تاوسان، هاڤین. (موک.) ـــ ی: هاڤینی، هاوینە، شیرە و گەرم، شیلەوگەرم، گەرم و سەرد، بۆ ئاو و شلەمەنییەکی بەکاردەبرێ، کە ئەسارد و نەگەرم بێ، تاوسانی.

هاوینەوەر: هاوینگەڕ.*

هاوینان: کاتی هاوین.*

هاوینەوار: (باک.) هاوینگە، بان، وار، کوێستان، بانەمەڕ. جێگایەکە لە هاویناندا فێنک و شینایی و باخ و باغاتی زۆربێ.

هاوینگا: هاڤینگا.

هاوینگە: بان، هاوینەوار.

هاوینگەڕ: هاوینەوەر.*

هاها: وەڵامی کەسێکە، کە باوەڕ بە قسەی بەرامبەرەکەی نەکات.*

هاهاء: هەیها. بۆ واق و ورمانە. ئاهاء، حەتەق، هەلاّ، ها، هەتەق، تەح، تەحا، پەح، پەحا، پیک، حەکو، (باک.) هاهۆ، حاحا. لە وەڵامی گاڵتە پێ کردندا بەکاردەبرێ، ها، حەء، حیو.

هاهاو: بانگکردنی دوور.*

هاهۆ (باک.): هاها.

های (باک.): ئاگا. من های ژێ بوو: من ئاگام لێ بوو. هایی من تەو نەبوو: من هیچ ئاگام لەتو نەبوو. (موک.) بۆ دەنگ دانە: هۆی، ئاها، ئەیا. لەکاتی دیتنی چتی سەیردا.

های و هوو: هەرا هەرا.

های های: وشەیەکە لە کاتی سەرسووڕمان یا ئازار و خەم و پەرۆشدا بەکاردەبرێ.

هایهۆ: ئایهۆ، هەیهۆ، ئەیهۆ، لەجێ باوەڕنەکردن یا تووڕەییدا.

هە (باک.): ها.

هەء: نەء، نە، نا، نەخێر، چ، چا.

هەبان (باک.): هەگبە، خوورجین.

هەبت: پەند. ببێ.*

هەبۆسان (باک.): ڕازیانەی ڕۆمی.

هەبوو: دەوڵەمەند.

هەبوون: بوون، هەبین، دارایی، دەوڵەمەندی، (لو. ، فە.) ببوون، داشتن. من هەمە: (باک.) من هەیە. من بووم: ئەز هەبووم. (دەر.) بین، هەبین. ـــ ی: دەوڵەمەندی، ساماندارى، توانای دارایی.

هەبین (هەورا.): بوون، هەبوون.

هەپە (خۆ. ، جا.): مژانە، (دزە. ، دەر.) خەپەی هەوجاڕی جوتییە. (جا.) گەڵە.

هەپەڵۆک (کە.): ئەپلۆک، هەپلۆک. (هەورا.) قیزبەلە، قیزبەلە، گیایەکە دەخورێ.

هەپروون: وورد و خاش، لەت و کوت* ـــ بە هەپروون: لەت و کوت. ـــ کردن: وورد و خاشکردن.*

هەپش (باک.): پشمین.

هەپک (ڕۆژ. ، باک.): ئەوداریە، کە بۆ کوتانەوەی چنراو بەکاردەبرێ. کەرکیت.

هەپڵەگون (دزە.): نەفام، کەمزان.

هەپڵۆک (رۆژ.): هەپەڵۆک. (هەو.) قیزبەڵە، قزبەڵە. گیایەکە ٣ ـ ٤ پەلکە، سەری رەشە و پاک دەکرێ و دەخورێ. دزەیی پێی دەڵێن قیزبەڵە. (کە.) ئەپڵۆک.

هەپەپۆک: (دزە.) قەپقەپۆک.

هەپۆ (بۆڵ.، باک.): کەرکیت، هەپک.

هەپۆکە (رەوا.): گیایەکە.

هەپوو: پەپوو، برا، ئەما، زاراوەی منداڵانە.

هەت (رۆژ.، کە.): هاندان، بۆ هاندانی سەگی بەکاردەبرێ وەکو: دەی. ـــ کردن: هاندان.

هەتا: هەیا، هەتاکوو، هەیانی، تاکی، دا.

هەتار: کوتکی گەورە، بەردی گەورەی گلارە بوو لە کێو.*

هەتاکەی: تاکەی، هەتا چ کاتێک، هەتاکەنگی، بۆ پرسیارکردنە لە ماوە.

هەتاکو: تاکو، تا، دا.

هەتاکوێ: تاکوێ، هەتا چ شوێنێک، بۆ پرسیارکردنە لە شوێن و کات.

هەتاسەر: هەتاهەتایە.

هەتان (رەوا.، هەو.): پەرژینێکە بە تانۆکی چنرابێ.

هەتاو: خۆر، رۆژ، تاو، هەتاف، نێوی ئافرەتانە، تیشکی رۆژییە. ـــ دەرچوون: خۆردەرچوون، خۆرهەڵاتن.

هەتاوبردن: خۆرانگازبوون، تاوبردن.

هەتاوبردوو: تاوبردوو، خۆرانگاز.

هەتاوگاز: تاوگاز، تاوبردوو. ـــ بوون: تاوبردن، تاوگازبوون.

هەتاهەتایێ: (باک.) مایەندە، جاویدان، هەتاهەتا، هەتاسەر، بیر بیر، بیرای بیرای، بێ پێش و دوایی، بێ بەر و دوایی، هەر و هەر.

هەتاوسەنج: (موک.) رۆژنووس.

هەتتان (گەر.): کردەوەیەکە لە سەرەتای بزن برینەوە و رستن تا دەکرێتە رەشماڵ ـــ ی پێ دەڵێن.

هەتەد: هەتادوایی.

هەتەر: (کە.، هەو.) رکو، کار، دیتن. چاوی ـــ ی لێ ناکا: چاوی کاری لێ ناکا. هەتاچاو ـــ بکات: هەتا چاو ببینی. (کە.، هەو.) لەسەر رۆیشتن، لەسەرچوون، رک، رکە، پرس درێژکردن، بنار، هەڤرک، پێ داگرتن، لەسەررۆیین، لەبەردان. رەک، نۆ.

هەتەرێ: ووتەیەکە لە نەورۆزدا دەکوترێ بە واتای ئەی ئاگر.*

هەتەرێ و مەتەرێ: لە میتۆلۆژیای کوردیدا ناوی دوو فریشتە (ئازەر و میهر) یە.*

هەتەق: هاها، لەکاتی باوەڕ نەکردندا یا گەمە پێکردندا بەکاردەبرێ.

هەتەڵ: مەتەڵ، (هەو.) مەیل.

هەتەدەر: (رۆژ.، کە.) هاندەر.

هەترە: (هەو.) بار رووتی، (دەر.) هەڵەتە، تار، هەتڵە، ئاوارە، فرێندان، هەڵفراندن. ـــ بوون: ئاوارەبوون، ـــ کردن: فراندن.

هەترەش (خۆ.): نەترە، زەهلە، زراوچوون، تۆقین. ـــ چوون.

هەترێ و مەترێ: بەهەمەحاڵ، بەهەرحاڵ، بەهەرچۆنێکی بێ.

هەتک: هتک، کەتن، ئەتک، (کە.) ئەرتک. بەپەندبردن. ـــ کردن: ئابڕووبردن.

هەتکاندن (باک.): هەتک کردن، بەپەندبردن، ئابڕووبردن.

هەتک کەر: ئابڕووبەر.*

هەتکین (باک.): ئەتک کران.

هەتڵە: تار، ئاوارە، گوم، بزر، هەترە، ئاوارەبوونی باڵندان و مرۆ لە جێگای خۆیان لەترسان. رێگام ـــ کردووە. ـــ بوون: گوم و ئاوارەبوون.

هەتووان (موک.): دەرمان، مەڵحەم. ـــ ی نەمردن.

هەتۆڵ مەتۆڵ: جوورە یارییەکی منداڵانە.*

هەتیم (هەو.): هەتیو، سێوی.

هەتیو: سێوی، وڵ، هێتیو، هەتی.

هەتیوباز: نێرباز.

هەتیوچە: هێتیوچە، هەتمچە.

هەتیوگێ: قونگێ.

هەتیوی: هەتیوێتی، سێوێتی.

هەتیوێتی: هەتیوی.

هەج (کە.): یاخی. ـــ بوون: یاخی بوون.

هەجان: هۆزێکی کوردە لە بادیناندا.

هەجە (باک.): خونچە. قەدەغەکردن.

هەجەل (باک.): دەرامەت، دەسکەوتی رۆژانە یا ساڵانە.

هەجناندن (باک.): لاوازکردن.

هەجنین (باک.): داهێزان، لەش گران بوون.*

هەجووجک: دەنکی هەرمێ.*

هەچ (کە.): هەستان.

هەچە: حەچە، رەچچە (زاراوەی منداڵان).

هەچەهەچە: حەچە، حەچچە. (بۆ لێخوڕینی کەرێ).

هەچک (باک.): گۆچان.

هەچکوچی (هەورا.): مێوژ.

هەچەهەچک (باک.): پەرسلێرکە.

هەچی: (باک.) هەرچی، وەکو، ئەگەر. (باد.) هیچ. (باک.) گۆچان. (زا.) چەلاک.

هەدا: (موک.) مۆڵەت، دەرفەت. (بابا.) ئۆقرە، هێدی، هێواش، ئارام، کپ، مات. ـــ دان: هێدی بوون، بێدەنگ بوون. ئۆقرەگرتن، هەدرین، هەدین.

هەدار (باک.): ئاسان، شاد، هەدا، ئارام. ـــ ی (باک.): ئاسانی، ئارامی. هەدارا من نەدهات: نەمدەتوانی ئارام و ئاسوودەبم.

هەدارهەدارانێ (هەو.): گەمەیەکی منداڵانە.

هەدام (باد.): ئەندام.

هەدەر: خۆڕایی. بە ـــ چوون، بە ـــ دان.

هەدراندن (باک.): ئارام و هێدی کردن.

هەدرەش (باک.): ئەنجام.

هەدرین (باک.): ئارام و هێدی بوون، هەدادان.

هەدشە (باد.): زیپکەیەکی گچکەیە و ئاوی زۆر لێ دێت هەموو لەش دەیگرێتەوە.

هەدناندن (باک.): ئارام و هێدی کردن.

هەدنین (باک.): ئارام بوون، هەدادان.

هەر: کام، کێها، (هەورا.، شە.، ڕۆژ.) کەر، گوێ درێژ. (باک.) تەنها، هەر، هەرجار، هەمیشە، هەرگاف. ـــ جاراکۆ: هەرجارەی کە. ـــ وهەر: بەردەوام، هەمیشە.

هەڕ (هەورا.): قوڕ.

هەرا: گۆبەند، هات و هاوار، غەوغا، خەلپە، غەلبە، قرپە، چەقە، چەقەچەق، هۆریا، کێشە، گاشە، خرسجر، پشێوی، دەنگەدەنگ، هەڵلا. (باک.) بلخاخ، شەڕوشۆڕ، قریشتە. ـــ بەرپاکردن: قەوماندن. ـــ داگیرساندن: هەرادامەزراندن. ـــ هەڵگیرساندن.

هەڕڕ: زەڕڕ.

هەڕاڵە (هەورا.): هەلاڵە (گوڵ).

هەڕا: غار، ڕاکردن. ـــ کردن: غاردان، شکان، بەزین، لنگدان، هەڵاتن.

هەراهەرا: دەنگەدەنگ، گوڕڕە، قریشت و هۆڕ، کێشەکێش، غەڵبەغەڵب. گاڵەگاڵ. قرەقڕ، های و هوو، بلخبلخ، قاوەقاو، غەوغا، رمین، شەرقین، چەقەچەق.

هەرنادەن، هەرنازەن (هەورا.): هەرنەوە.

هەڕاج: حەراج.

هەراس: ترس، ساف، وەرەزکردن. ـــ لێ هەڵگرتن: ئاسودەیی لێ هەڵگرتن.

هەراسان: بێزار، جاڕس، وەڕەز، کەوەڕێ. ـــ کردن: جاڕسکردن، دانزلین.

هەراسە: وانێک، وانەک، هین.*

هەراش: بەتەمەن یا قەلافەت و بەژن گەورە. بۆ دار، گیا، منداڵ، جووچکە و گوێلک و بەرخ و کاریلان بەکاردەبرێ، کە گەورە بوبن دەڵێن: هەراش بووە. (باک.) فەرازی. بۆر. ستر.

هەراش ئەوس: ئاوسێکی ئاشکرایە.

هەرفتن (کە.، باک.): تێکچوون، ڕووخان، تەپین.

هەرامە: هین، وانەک، وانێک، واک، گۆرین، کابرا، ئەوک، جاییێ، جوامێر، جوانمێر.

هەرو (ڕەوا.): جوورە گیایەکە ئاژاڵ بیخوا پێی دەمرێ چونکو لەناوبەری گیایەکەدا کرمێکی کوژندەهەیە.

هەروە: ئازار، ئاهۆ، چاوقووڵکە، ڕشانەوە، قڕان، درۆم.

هەروکێشە: قرتە.

هەروهوریا: هەراهەرا، قیرەقیر، چەقەچەق، چرەوە، زیپل، کێشەکێش، بلخاخ، شەڕوشۆڕ، بگرە و بەردە، دەنگ، بەردەقە.

هەرە: (باک.) سەکۆ، تەپۆڵکە، ئێجگار، گەلێک، ئی هەرەپتر.

هەرئیسە: هەرئێستا.

هەڕە: بڕۆ، هەرڕۆ. (موک.) کرەکردن. ـــ کردن (سەق.): پەڕش لێکردن. (هەورا.) قووچکە، کرمێکی سپیە شەتلی توتنی دەخوا. ـــ ی لە برەی ناکاتەوە: هێندە نازیرەکە کرمی لەبرکەی جوێ ناکاتەوە. مشار، دیواری نازک.

هەڕەبان (هەورا.): قوڕەبان.

هەرەبەنگ (هەورا.): برایە بۆگەنە، گیایەکە.

هەڕەگ: هەڕەت، چەڵکە، کات، بافت، تانک، تاف، تافتاف، جەنگە، گۆنەر، گۆنگەڵ. هەرچتێکی بگاتە کاتی گەیشتن، دەڵێن: هەڕەتیەتی: جەنگەڵیەتی. هێز، پەرویو، پەڵوپۆ. ـــ ی لەبەردانەماوە. ـــ ی جحێڵی: جەنگەی جحێڵی.

هەڕەپەس (هەورا.): قوڕەپەست.

هەڕەزانە (فە.): جۆلانە.

هەڕەزانی (کە.): جۆلانە.

هەڕەزەڵە (کە.): (هەو.) ڕەزڕەزۆک. پنجکێکە بەرێکی چکۆڵەی سوور دێنی دەخورێ و ترش و شیرینە، گەورەدەبێ بەرەکەی هێندەی دەنکە قەزوانێکە بەڵان بە هێشوەیەوە.

هەرەزەنی: (هەو.) ئانیشک.

هەرەس: ڕنوو، ڕندک. (هەورا.) فرمێسک. (ڕەوا.) ڕەنی. ـــ بردن (کۆ.، کە.، ڕۆژ.) قەڵەشان، درزبردن. (موک.، بابا.) پارچە زەوی یا کەندێکە یا کێوێکە بەزنا یا بە بروسک ڕووخابی و تیکچووبێ. ـــ بردن: ڕووخان. ئاشۆت، ئاشیت. پارچەبەفرێکی زلە ڕووخابێ یا لە ڕووخانیدابێ. کۆمەڵە ولاخ یا مالاتێکە بەغار لە هەورازێکیەوە بێتە خوارێ، یا کۆما بەرد و گڵێکە یا چتێکی دیکەیە، کە بەیەکجاری بڕووخێ و بێتەخوارێ. (کە.) دیوارێکی هەرەسی بردبێ و شەق بووبێ.

هەرەس هێنان: ڕووخان.

هەڕەس (بابا.): لافاو.

هەڕەسی (هەورا.): قوڕەبان.

هەڕەشە: هەڕوگیف، گەف، گوورە، گەفوگوڕ، گوڕەشە، گەزادە. ـــ کردن: ترساندن. ـــ لێکردن: گەزادەکێشان.

هەڕەشە و گوڕەشە: بڕوانە: هەڕەشە.

هەڕەشیان (شک.): لەنێوچوون.

هەڕەشین (شک.): هەڕەشیان، لەنێوچوون، خراپ بوون.

هەڕەکەل (هەورا.): کەرەگەل.

هەرەگەورە: هەرەمەزن.

هەرەم: (دزە.، خۆ.) هەرێم. (باک.) سرکۆ، کۆما، تەپۆڵکە.

هەڕەماسی: جوورە ماسیەکە.

هەڕەمە: گەنم یا ئاردێکە لە چەند جۆرێک تێکەلاو کرابن. (موک.) پەلە، تاڵوکە. بە ـــ ڕێشت: بەتاڵوکە ڕێشت. (ڕۆژ.) ـــ ی مافوور و بەڕە: کری مافوور و بەڕە.

هەڕەمین: جێگای قەرەباڵغ.

هەرەنگ (فە.): توانایی، هێز.

هەرەوەز (موک.) : (کۆ.، هەو.) زبارە. دەستەوا، دەستیار، ترومپا. لە جووت و دروێنە و گێرەدا بە نۆبە یارمەتی یەکتری دان. ــ ی: زبارەیی، دەستەوایی.

هەرەهەر: زەرەزەر.

هەرەی لە بەرەی ناکاتەوە: هەرە: ڕۆیشتن، بەرە: بڕی چۆمان. هەری لەبڕی ناکاتەوە. هەرە: کرمێکی سپی بڕکەی توتنانە. بڕە: بڕکە، مەبەس ئەوەیە: هێندە نازیرەکە نازانی هەرویر مانای چیە و نازانی کرمی لە بڕکەی جوێ کاتەوە.

هەریزی: بژی.

هەربلاندن (باک.) : چەرخاندن، وەرگەڕاندن.

هەربلین (باک.) : ئاوارەبوون، وەرگەڕان.

هەربو (هەورا.) : هەریەکێ.

هەربووە: بڕوانە: هەربووگە*

هەربووگە: هەر هەبووە، زۆرکۆنە.

هەربوون: هەمیشە خاوەنی بوون. ــ ی: هەمیشە خاوەنی هەبوونی.*

هەربەرچقن: هەلاّمساندن، ئاوسان.

هەربەرچوون (ڕەوا.) : هەلاّمسان، ئاوسان، پەنمان.

هەربەندمان (گەر.) : قەلس و مەڕبوون، قەلّس و مەڕزکردن.

هەرتا: تا، هەتا، هەرچەند.

هەرتەک (خۆ.) : کۆتایی، بنەبڕ. ــ ی هێنا: بنی هێنا، کۆتایی کرد.

هەرتک: هەردووک، هەردوانیان.

هەرجایی (دا.) : خۆتێ هەلّقوتێن.

هەرجوو (کۆ.) : گلەیی، داوای یارمەتی لە خزمان.

هەرجوول (باک.) : جوورە کوللەیەکە.

هەرچەرخ (باک.) : هەمیشە.

هەرچەند: گەرچی، ئەگەرچی.

هەرچۆنێ: هەرچەند.

هەر چۆنێکی: هەرجۆرێکی.

هەرچی: هەچی. (کە.) پیاوی هیچ و پووچ.

هەرچی پشکوان: ئازار، مارت.

هەرچی و پەرچی: هەرزە، پیاوی هیچ و پووچ، بێ ڕەگەز و بنەچە.

هەرخان (ڕۆژ.) : تەویلەی کەران.

هەرد: زەوی، عەرز، ئەرز.

هەردە (کە.، هەو.) : بەردەلاّن.

هەردەمێکی: هەرکاتێکی، هەرساتێکی.

هەردک: هەردووک.

هەردن (لو.) : خواردن.

هەرد و هەلّەت (جا.) : زورگ و هەلّەت، زوورگ.

هەردی (باک.) : دابێژراو بە هێلّەگی. نێوی پیاوانە.

هەردین (باک.) : ترازان، جوێ بوونەوە، نەرم بوون. بهەردە.

هەرۆ: بڕۆ.

هەر ڕۆ (باک.) : هەر ڕۆژێکی، هەموو ڕۆژێکی.

هەر ڕۆژە: هەموو ڕۆژێک، هەر ڕۆژێک.

هەرز: فریزوو. (باک.) پێستی لەشی مرۆیە، کە هەلّقرچابێ لە گەرمان یا لە سەرمان.

هەرزال: (هەو.) هەرزەل. (ڕەوا.، خۆ.) ئەستەرک. (باک.) ئەرزێل. (کە.) شووقەلەت. هەرزالّە، کوولین، پەیرک، ستەرک، ستێرک، هەرزێل: تەختی داره بۆ لەسەر نوستن. کەپرۆکەیەکە لە ناو مالاّندا دەیکەن و چتمەکی لەسەر دادەنێن. تەختەیەکە بۆ زاد و دانەوێلّە دروست دەکرێ.

هەرزالّەیی: هۆزێکی کوردە.

هەرزان: خۆڕایی، بادی هەوا، (باک.) ئەرزان. ــ ی: نرخی دەخل و چتی دی هاتنە خووارەوە. هاتنەخووارەوەی نرخ.

هەرزە: هەرچی و پەرچی، دلسقک، وەینەک، جیوەلەک، (باک.) گرزە، بەترف. کەسێکە قسەی پڕوپووچ بکات. لەوجڕ، لەوچە، سووک، بلّح، خوێڕی.

هەرزەکار (هەل.) : گەنج، لاو، جحێل، خورت، داوێن پیس، بەترەف. ــ ی: جحێلی، لاوی.

هەرزەگەڕ: ئاوارە، چەرخچی، ڕاتوول، گاف قەلیش.

هەرزەل (هەو.) : هەرزال.

هەرزەلّە: تالّە، هەرزانی تال و گیایەکشیەتی. (هەو.) هەرزال، کەپر.

هەرزەیی: بێ شەرمی، بێ ئابڕوویی، سووکی، بلّحی، دلسقکاهی، ساتوولی، حیزەبخۆیی.

هەرزن: (کە.) ئەرزن، گارس، گال. چوار جوورە. ۱) هەرزنەتالّە: گالّە (دەبێ بۆ بدرێ ئەوجا لە ئاشی بکرێ). ۲) هەرزنەگەورە: (خۆ.) دەرە. ۳) (شا.) هەرزنە گێلّۆش. ٤) هەرزنە مێنە.

هەرنەبێ: هیچ نەبێ، بەلاّنی کەم.

هەرزنە گەورە: جوورێکە لە چوار جوورەکانی هەرزن.

هەرزنەگێلّووش (شا.) : یەکێکە لەچوار جوورەکانی هەرزن.

هەرزنە مێ نە (شا.) : (کۆ.) خۆژە، (شا.) هەرزنە مێ یینە. هەرزنێکە باش و خۆش و شیرین و وردە.

هەرزۆن (هەورا.) : هەرزان.

هەرزۆک: چرۆێکە ئاژالاّن گەلاّکانیان خواردبێ یا هەر پێیەوە نەمابێ.

هەرزیل (باک.) : هەرزال، تەختی نوستنییە لە دارییە.

هەرژین (باک.) : جوێ بوونەوە، ترازان، نەرم بوون.

هەرس: هرس، ورچ.

هەرساندن: فێرکردن.

هەرستاندن (باک.) : ڕوخاندن، شکاندن،لێدان، ماندووکردن، هەرشاندن.

هەرستن (باک.) : شکان، ڕووخان، ماندووبوون.

هەرسین (هەورا.) : فرمێسکاوی.

هەرشان (باد.) : کولانەوە. ــ دن: کولاندنەوە.

هەرشاندن (باک.): لێدان، شکان، کولاندنەوە.

هەرشەم: هێرش.

هەرشتە: (باک.) رشکە.

هەرشین (باک.): هەرستن، ڕوخان، لێدان، شکان.

هەرفان: کولانەوە. ـــ دن (باک.): خراپ و بێ کەڵک کردن، وێران کردن، کاول کردن.

هەرفتاندن (باک.): دەرمان کردنە هەویر بۆ خەلەتاندن و دڵنەرم کردن و فروفێڵ. (باک.) هەرڤساندن.

هەرفتن (سور.، بار.): ڕووخانی خانو و دیوار، وێران و کاول بوون.

هەرفساندن (باک.): هەرفتاندن، ڕووخاندن، وێران کردن.

هەرفین: خراپ و کاول بوون.

هەرڤاندن: وێران کردن، خراپ کردن، کولاندنەوە.

هەرک: ئەرک، هاتووچۆ، ڕەنج. (باک.) ئاها، هاوارێکە لە واق و ورمانێدا بەکاردەبرێ.

هەرک: قوڕ، قوراو، لیت.

هەرکەو: (باک.) تەو. (هەورا.) کەواو. بەردێکی گەورە و قووڵە لە دەشت یا لە کێواندا ئاوی بارانەی تێدا ڕاوەستێ.

هەرکۆ: (هەورا.) هەرکوێیەکی.

هەرگ: بڕوانە: هەرک.

هەرگا: هەرکات، هەرگاڤ.*

هەرگاڤ (باک.): هەمیشە، هەرکات.

هەرگاو: قوراو.

هەرگەلە (ڕۆژ.): کەرەگەل.

هەرگۆت: هەڵگۆت.

هەرگینە: قاپ و دەفر و دیزەی گلی، سواڵەت.*

هەرمان (هەورا.): فەرمان، ئیش و کار، بەردەوامی، نەمری.

هەرمان: کاول بوون، وێران بوون، ڕووخان.

هەرمە (کە.): چنین.

هەرمەلێ (هەورا.): هێرۆ (گوڵ).

هەرمەنستان: ئەرمەنستان.

هەرمەنی: ئەرمەنی.

هەرملیسین: هەڵمژین، مژینی مەمک یا قامک، یا گیایەکی بەتام و ئیدی.

هەرمێ (ڕۆژ.): هەرمێ، کرۆستک، کرۆسک، دارێکە بەبەرەکەشی دەڵێن ـــ و شیرینە. نێوی ئافرەتانە. (هەورا.) مرۆی، مرۆ. کارچک، کارچڤ. (باک.) هاندان. میرێ هەرمێ: کەسێکە هانی خەلکی بدات بۆ شەڕی و خۆشی تێوەنەدات. ـــ لاسوورە: ئالیسۆر، لاسوورە.

هەرمێشک: (هەورا.، بابا.) سێپالوو ڕوەن. (دەر.) چنگال، هەڤروشک.

هەرمێ کرووزێ: جورە هەرمێیەکە لە ترشیاتی دەکەن.

هەرمێ کێویلە: شکۆک. (باک.) شەکۆک، شکۆکە. دارە ـــ: داراشکۆکێ. شەقوێ: شەقووق، قارچک، کرۆسک.

هەرمین (هەو.): ڕمێن، بەـــ ە: بەرمێنە. داواکاری لە سەر زۆرە (شکا.، ئەم.، باک.) مردار، مندار، گلاو، پیس، گیانلەبەری مردوو.

هەرنەبێ (باک.): باڵۆ. بەلای کەم، هیچ نەبێ.

هەرۆ (باک.): ڕۆژانە.

هەڕۆ (هەورا.): قوڕ. بڕۆ، بچۆ.

هەروا: هەرئاوا.

هەروە (باک.): ئاوا، وەها، هەروەکی.

هەروەک: هەروەکو، لەچەشنی.*

هەروەکوو: پیستەنە، وەرگە، دەق، وانی، هاڵۆ، هەڤتۆنە.

هەروەکی: هەروەک.*

هەروەر (باک.): جوورە هەڵپەڕینێکە.

هەرۆلێ (باک.): هەرۆ.

هەڕوو: بڕۆ، بچۆ. (کە.) بڕۆ (تەنها بۆسەگ).

هەروو: (هەورا.) هووڵوو.

هەرووتن: زۆر ڕۆیشتن لەسەر باسێک.*

هەرووتی: هۆزێکی کوردە هێندێکی لە دەشتی هەریر و هەندێکیشی لە نێوانی شاخەکانی ڕەواندز و هەریرێدان.

هەرووشا (هەورا.): کەروێشک.

هەرۆشە (ڕۆژ.): کەروێشک.

هەرهەبێ: پایەداربێ، پیت و پیرۆزی تێکەوێ، کە چتێکی بدەی بەیەکێکی بیخوا یا بخواتەوە بۆوی بەکار دەبات جا چتەکەی وەرگری یانا هەروا دەڵێ.

هەردەم (باک.): هەمیشە.*

هەردووک (باک.): هەڵووچە.

هەڕوکێف: هەڕەشە، قسەی زل، قرووەمە. ـــ کردن: ترساندن.

هەروهەر (باک.): هەمیشە، هەتاهەتایە.

هەرێ (باد.): هەمیشە. (گەر.) پەیمان، بەڵێن. (باک.، باد.) ئەرێ، بەڵێ، ئایا. گەوج بوون.

هەرێ دەر: بەڵێندەر، گفت دەر.

هەرێز (هەورا.، ڕۆژ.، کرما.): فریز، فریزوو.

هەرێس: فریزوو، گیایەکە. (باک.) کوراڕ، دڵمردوو، خۆپارێز.

هەریسە: چێشتێکە لە گەنمەکوتاوی دروست دەکرێ، تا دەنکەکانی دەتوێتەوە دەبێ بکوڵێ. (شن.، بابا.، هەورا.) کەشکەک، (بار.) بەشەو گەنمی کوتراو بە ئاوەوە دەڵێنن گۆشتیشی تێدەکەن، بەگەرمی بەداری تێک وەردەدرێت سبەینێ لە قاپانی دەکەن، ڕۆن یاهەنگوین یا دۆشاو یاشەربەتی کەمێک بەسەردادەکەن.

هەریسان (خۆ.، ڕەوا.): جێگایەکە لە دەست و پێ، کە زەبری وێکەوتبێ و کوترابێ و هەواو کێمی تێدا کۆببێتەوە، بلۆق کردن.

هەرێ کردن (خۆ.): دەست پێ کردن، لەسەر ڕۆیشتن، بڕیار لەسەردان.

هەرێم: هەرەم، هەلەم، قۆڵ، کاڤار، لای، قەرە. (ڕۆژ.) تووپر. توورە. ناوچە، مەڵبەند.

هەرێنا (باک.): دڵاودڵی، دوودڵی، ئیش کەتیە ـــ یی.

هەرێنی (باک.): بەڵێنی، پەیمان.

هەڕی (باک.، یە.): قوڕ. (گەر.) پەیمان. (کە.) گەوج، کەمهۆش. ـــ بووە: لەژێر شۆڕاوەتەوە.

هەریشە (هەورا.): کەشکەک.

هەرین (باک.): ئەستێرە، گەز لە ئانیشکەوە تا سەری قامکان. بۆڕەی ڕەشەوڵاخان. بۆڕاندن. هاڕین، وردکردن.

هەڕی لە بڕی ناکاتەوە: هەڕەی لە بڕەی ناکاتەوە.

هەز (باک.) وشک و قەڵەشاو (زەوی). ـــ کردن: خۆشویستن، حەزکردن.

هەزار: دە جار سەت.

هەزاران: چەندهەزارێک، لەدووهەزار زیاتر.

هەزارە: (شا.، هەورا.) شوێنەونکە (بۆ نێچیر) و ئیدیکە بەکار دەبرێ. (باک.) گۆڵە. ـــ کردن: گۆڵەدان. (ڕۆژ.) شەوبێداری، شەو نەنوستن بە خەفەتەوە.

هەزارە زیلە: بەکۆما مرۆ یا زیندەوارێکی ئێجگار زۆر دەڵێن، بۆ دەنگە دەنگێکی زۆریش بەکاردەبرێ.

هەزار بە هەزار: بڵندایی، شاخی زۆر بەرز و سەخت.*

هەزار پرتووک (باد.): هەزارلۆخانە.

هەزارپا (کە.): هەزارپێ.

هەزارپۆپ: کەڵەشێری پۆپەیان.*

هەزارپێ: (هەو.) مارەزیو، (باد.) زیڤ، زیڤە، پرپێ. (بار.، گەر.) دووسەرە. (هەک.) شەمار. (کە.) هەزارپا. (ئاوێ.) گەرگەدەن. (باڵە.) زیبور، زیبوبی. (کە.) کێشە.

هەزار ڕەنگ: ڕەنگاوڕەنگ. بیژوو، زۆڵ.*

هەزاردەم: هەزاریەک.

هەزار فەند (باک.): پیس، بەدزات، بەدفەڕ، بەدکار. (باک.) ـــ ی: مۆژی گەری، بەدفەڕی، بەدکاری.

هەزار لۆخانە: (باد.) هەزار پرتووک، توورەکەیەکی چکۆڵەیە بەورگی ئاژاڵانی کاوێژکەرەوەیە، کە خۆراکی دووبارە کاوێژ کرد و قووتی دا دەچێتە ناویەوە. زۆر لۆچ لۆچ و چین چینە.

هەزاریەک: هەزاردەم، هەزاری.

هەزاری: هەزاریەک، (باک.) هەزاردەم.

هەزاز (باک.): چاڵێکە، کە بە برووسک قووڵ بووبێ لەنێو کێواندا.

هەزان (باک.): نەرم بوون، نەوی بوون، بهەزە.

هەزاندن (بام.): تێنان، تێڕاکردن.

هەزبێ (هەورا.): جاترە، گیایەکی تیژ و بۆنخۆشە، ژن بێ نوێژ نەبێ بیخوا بە چا، بێ نوێژ دەبێ و ئاوس دەبێ.

هەزبیە: گیایەکی بۆن خۆشە بۆ چێشت. نەعنا.*

هەزبێڵە (هەورا.): جاترەی تەڕە، کە وشک بێ پێی دەڵێن جاترە.

هەزمەز (باک.): گیایەکە.

هەزرۆک: چیلکە.

هەزوا (هەورا.): ئەزوا، (بابا.) تاڵی شاری.

هەزویە (جا.): جاترە، هەزوا.

هەژار: بێ ماڵ، کەساد، کەساس، ژار، بەلەنگاز، چەل، بێدار و ماڵ، بێدار، بێکەس، بێ نەوا، بێ دەق، بێ دەست. (باک.) بنسی، کزۆک، برەش، پارس، بەرڤالە، هەژیر، بایدەست، پەپووک. (هەورا.) ژار. (دهۆ.) ژارۆ. بێ باڵ، بەسەزمان، (زا.) بەلەنگاز. ڕەش و ڕووت، بارچەوت، پێداویست، کارناساز، بارکەوتوو، گەدا، داماو، کەڕەواڵە، دەست تەنگ. نێوی پیاوانە. ئاوسەرکەم، هاوسەرکەم، دەست کورت. ـــ ی: کەسادی، کەساسی، داماوی، ژاری، (باک.) پارسەکی، زیڤاری، بایدەسی، پارس. بارڤەوتی، بێ چارەیی، کارناسازی، گەدایی، ژارۆیی، دەرکۆ دەرکۆیی، لێقەوماوی، دەرۆزەکەری، خەزانی.

هەژان: جوولان، بزووتن، ڕاژان، هەژین، هاژان، تەکاندان، ڕاچڵەکان، هیژان، هیژیان. ـــ ی چتی هەڵاوەسراو.

هەژانەوە: شەکانەوە.

هەژاندن: جوولاندن، بزوواندن، هاژاندن، ڕاچاندن. (باک.) ڤەوەژارتن، هیژاندن، تەکان پێدان، ڕاچڵەکاندن، وەشاندن، شەکاندن، ڕاژاندن، ڕاژەنین، ڤەوەشاندن.

هەژاندنەوە: شەکاندنەوە.

هەژاڵ: (هەورا.) پڕوپووچی، پژگاڵ. هەژگ و هەژاڵ، بژاڵ، هەژگ و بژاڵ، لق و پۆپی دارانە، پژی.

هەژخوەکەر (باک.): حەزلەخۆکەر.

هەژدە: دە و هەشت : ١٨.

هەژدیا (باک.): هەژدیها.

هەژدیها: (دزە.، خۆ.) هەزیا، عەزیا. (باک.) هەژدیا، ئەژدەهار. (هەو.) ئەژدەر. (دەر.) ئەژدیها. ڤشاب، هەفی، هەیفی.

هەژقاندن (باک.): ترساندن، تۆقاندن، بەپەلەقاژەخستن.

هەژقین (باک.): ترساندن.

هەژگ: بەپووش و پەڵاشی بێ کەڵک دەڵێن، چرپ و چاڵ، هەژاڵ، هەژگ و بژاڵ، لق و پۆپی داران، پژی.

هەژگەڵ (هەورا.): چرپیە، بەڵان لە چرپیە ئەستوورەکانە بەلق و پۆپەوە، هەڵاش.

هەژگ و بژاڵ: هەژگ و هەژاڵ، چرپ و چاڵ، بژاڵ، بژگاڵ، پووش و پەڵاش و چیلکەیە.

هەژگ و هەژاڵ: چرپ و چاڵ، هەژگ، هەژاڵ، بژاڵ، بژگاڵ. هەژگەلەشک. پڕوپووش و چیلکە، لق و پۆپی داری بڕاوە، کە گەڵاو لک و پۆپی پێوەبێ.

هەژمار: ئەژمار، ژمرە، ژمرۆ، شفر.

هەژمارتن (باک.): ئەژماردن.

هەژماردن: ئەژماردن.

هەژمەت (هەو.، دەر.): حەژمەت، تاو، ئەژمەت، پەرۆش، خەم، سوێ، تاوان. لە ـــ ان: لەتاوان، لەسوێیان؛ لە ـــ ان چم پێ نەکرا.

هەژیان: هەژان، هەژهان.*

هەژێن: جوولێن، هەژێنەر، جوولێنەر.

هەژێنەر: هەژین.

هەژیر (باد.، باک.): هەنجیر، دارا ــ ی: دارهەنجیر.

هەژین (باک.): هەژان.

هەس (لو.، دەر.): هەیە. خەست. پاسەوان. گیایە.

هەسار: ئابلۆقە، دیوار.

هەسارە: (هەو.): ئەستێرە.

هەسارە

هەسارەزێڕینە: کۆلکەزێڕینە.

هەسارە گەلە: کۆتان.

هەسارە ژمار: ئەختەرژمار.

هەسارە ژمێر: ئەستێرەژمێر.*

هەسارە ناس: ئەستێرەناس.*

هەسارەی جووچلەدار: ئەستێرەی کلکدار.*

هەسارەی جووچلەدار

هەسارەی ڕۆژ: ئەستێرەی ڕۆژی.

هەساری (هەورا.): گوڵی ئاوی، ئەستێر.

هەسان: سان، (کە.) ئەستان، هەستان. سەوهان. بەردێکە تیغی پێ تیژ دەکرێ.

هەسانە: دوو ددانی بچووکی شەویلکەی خوارەوەی بەرازییە لە بەرامبەری شفرەیە.

هەسەرە (هەورا.): ئێستر.

هەسەم: هەرەس.

هەسپ: ئەسپ.

هەسپێ (کە.): ئەسپێ.

هەسپێون: (هەو.) ئەسپێون.

هەست: خشە، چپە، چفە، چرتە، خوست، پرزە. بێ ــ: بێ هۆش، تەزیو، بێ ــ کردن: سرکردن، تەزاندن.

هەستارە (کە.): ئەستێرە.

هەستام (کە.): هەسان، بەرد.

هەستان: هەڵستان، ڕاپەڕان، (فە.) ووسان، وورێزان. (کە.) خزان، ڕابوون، هۆرێزان. هۆرزان، هلبوون. (کە.) هەسان (بەرد). (هەورا.) هۆرستەی. هەستە: هەڵستە، ڕابە، هوولوو، هوورزە. لەبەر ــ: چراخ لێ بوون. (هەورا.) وورستەی. لەخەو ــ: (هەورا.) جە وەرم وورلە ئێستای. لە خەو هەڵستە: جە وەرم هور مەنێزە. هەڵستان، ڕاپەڕان، خزان، هەڵسان، ڕابوون، ورێزان.

هەستاندن: هەڵساندن، ڕاپەڕاندن، هەڵستاندن، هەسانن.

هەستە: (ڕۆژ.، شەبە.) ئورز. (هەورا.) وورئێستە، هۆرزە، وورزە. (باک.) ئەستێ، هەڵمەستە، (هەورا.) وورمەنێزە، هۆرمەنێزە.

هەستەم (باک.): حاستەم، سەخت.

هەستدار: خاوەن هەست.*

هەستر (کە.، باک.، دەر.): ئێستر.

هەسترکێش (باک.): هەسترکان. ئێستردار.

هەستوێلک (کە.): چتێکە وەکو ساج وایە قاوەی لەسەر دەبرژێنن.

هەستوون (کە.): کۆڵەکە، کۆڵەگە.

هەست و خوست: تەق و توق، تەقە و ڕەقە، چرپەچرپ، چپەچپ، سرتە، چفەچف، خشەخش.

هەستی: هەست کردن. بێ ــ: نهێنی، لەگۆکەوتن، (هەورا.، باک.) ئێسک. ــ یێ لوولاکی: ئێسکی لوولاکی.

هەستیار: بوێژ، هشدار.

هەستێ فەگر (باد.): شکست هەڵبەستوە.

هەستی گران (فە.): تەنبەڵ، ڕەزاگران.

هەستیف (باک.): خاک ئەنداز، خاکەناز.

هەستێرە: ئەستێرە.

هەستێۆک (باک.): جوورە هەرمێییەکە.

هەسرەو (هەورا.): خەسوو.

هەسک (باک.): ئەسکوێ.

هەسکە: ئانیسک، هەنیسک.*

هەسکەهەسک: هەسکەی زۆر.*

هەسکۆ (بار.، باک.): ئەسکوێی چکۆڵە، هەسکوێ.

هەسن (باک.): ئاسن. ــ ی: ئاسنی.

هەسنگەر (باک.): ئاسنگەر. ــ ی: ئاسنگەری.

هەسوان (ڕەوا.): سوونەوە، سووین.

هەسوو (باک.): میوە.

هەسوورە: خەزوور.

هەسوون: سوونەوەی تیغ و تیژ.

هەسووین (خۆ.): سوونەوەی تیغ و داسانە. سووانەوە.

هەسوو هۆڵ: خەست و خۆڵ.*

هەسێ: هەستی، هەست کردن، بوون.

هەسێڵ: چالاو.

هەش (باک.): فیتوو، فیتوولێدان.

هەشارگە (فە.): حەشارگە. ــ ی ڕاووشەڕ: سیپ، سپێر. ــ ی ڕاوکەران: (کۆ.) جێگای شت و خۆڵێ شاردنەوە. (پژ.) مەکۆ. پەنا.

هەشاندن (باک.): ئاخنینەوە، پڕکردن.

هەشە (هەورا.): ورچ. جووڵێنراو.

هەشەری (باک.): ڕاوەشاندراو.

هەشهش (زەن.): ئەسپێ، مۆریانە. (هەورا.) هەشپشی.

هەشت: ٨، چوار و چوار. سێ و پێنج.*

هەشتا: ٨٠، هەشت جار دە.

هەشتا: ٨٠، هەشت جار دە.

هەشتاڵوو (هەورا.): خۆخ، قەرەڵوو، هەشتاوی.

هەشتاو: (خۆ.، هەو.) پەلە، تاڵووکە. بە ــ: بەپەلە. ــ ی (هەورا.) قەرەڵوو، هەشتاڵوو. (هەورا.) ــ ی: خۆخ. (هەو.) بەخێرایی، بەکت و پڕی.

هەشتە (باک.): هەشتا.

هەشتەک (باک.): مارەیی.

هەشتەم: ئەوەی لە ژمارەدا بەر هەشت دەکەوێت.*

هەشتەمین: ئەوەی لە ژمارەدا بەر هەشتەم دەکەوێت.*

هەشتر (باک.): ووشتر.

هەشتیەک: مارەیی، ئەو بەشەیە، کە ژنی بەرەڵا کراو یا مێرد مردوو لە ماڵی مێردی دەگرێ.

هەشفاندن (باک.): خەت بەسەرکێشان، کوژاندنەوە.

هەشفین (باک.): کوژانەوە.

هەشنبۆز (باک.): بۆز (بۆ وڵاخییە).

هەشو (باک.): کۆما مووی هەڵکەندراوو ڕنراوە.

هەشین (باک.): شین.

هەشیناتی (باک.): سەبزی، شینایی.

هەشینانی (باک.): شین.

هەشینۆک (باک.): سوورێژە.

هەف (باک.): کەمینگا، تەڵە، فاقە.

هەفان (باک.): ماندووبوون، بەهەفە.

هەفاندن (باک.): ماندووکردن، بەسەختی ماندووکردن.

هەفاو (باک.): کێشکچی، پاسەوان.

هەفبەند (سو.): ناوێتە، تێکەڵاو.

هەفت: حەوت، حەفت، هەوت.

هەفتاک (باک.): پشتێندی زۆر درێژ.

هەفتە (باک.): هەوی، هەوتە، حەفتە. ــ یی: هەوتەیی.

هەفتەو (فە.): ئافتاوە.

هەفتجار (باک.): بۆق.

هەفترەنگ (باک.): قوماشی ئاوریشمی ڕێ ڕێ. خاڵ خاڵ (بۆ ئاژاڵانە).

هەفت لۆ: حەوتوویلکە، (موک.) کوانێکە تا حەوت تویلکان ناوێ چاک نابێتەوە، لە باسک یا ڕانی دێ بەقەدەر سێوێکی دەبێ و نێرتکی هەیە.

هەفتم (دەر.): هەڵکردنی گوریس و ئیترە.

هەفتیار (باک.): کەمتیار.

هەفتێ (باک.): حەفتا، ۷۰.

هەفتێنی (دەر.): پەیینکە.

هەفسار (باک.): هەوسار.

هەفسۆدان (باک.): گیایەکە.

هەفسی (باک.): مۆلگەی وڵاخانە.

هەفقاس (باک.): هێندەی.

هەفک (باک.): بۆڕی هەوا، قوڕقوڕچکە.

هەفی (کە.): هەژدیها.

هەڤ (باک.): هەموو، یەکتر، پێکەوە. بەهەڤرە: پێکەوە. ژ ــ بوون: لەسەر هەڤ: لەسەر یەکتری، بەدەستە.

هەڤا (باک.): هاوکار، بەشدار، هەڤپا، هامپا.

هەڤاڤ (باک.): دانیشتووی کەنار چۆم و ئاوان.

هەڤاڵ (باک.): هاواڵ، برادەر، یار، دۆست. (باد.) هڤاڵ.

هەڤاڵ بەند (باک.): یەک گرتوو. ــ ان: یەک گرتووەکان. ــ ی (باک.): یەکێتی.

هەڤالجەو (باک.): هەڤالجیوک، دوانە، جمک.

هەڤالجیوک (باک.): جمک، دوانە.

هەڤالدار (باک.): لاگر. (باک.) ــ ی: لاگری، هاولایەتی.

هەڤالز (باک.): جمک، هەڤالجیوک، دوانە.

هەڤاڵزا: جمک، دوانە.

هەڤالزاڤا (باک.): ئاواڵ زاوا.

هەڤالکار (باک.): هاوکار لە نووسیندا.

هەڤالکراس (باک.): ئاواڵکراس.

هەڤاڵی (باک.): هاوالایەتی، دۆستایەتی، برادەرایەتی.

هەڤالێ (باک.): گۆرانی بووکانە.

هەڤان (باک.): تەڵەکەباز، تەشقەڵەباز، بلوێر، خورج، هەگبە.

هەڤانی (باک.): هەڤانو، تەشقەڵەبازی، تەڵەکەبازی، دەسیسە، دووزمانی، پیلان، بەدفەڕی.

هەڤانی کرن: بەدفەڕی کردن. تەشقەڵەکردن*

هەڤای (باک.): هاوکار، خاوەندی گۆڵ یا گۆم. (باک.) ــ یی هاوکاری.

هەڤدوایێ (باک.): ڕێک و پێک خستن، وێچواندن و پێک گرتن.

هەڤەر (باک.): بزنی ڕەش و سپییە.

هەڤبا: ئامبا.

هەڤبەر (باک.): بەرامبەر، تەنگاڵ، بەردیلک، بەزل.

هەڤبەردا (باک.): وێچوو، هاوتا.

هەڤبەری (باک.): بەرامبەری، وەکو یەکتری، وێچوویی، هاوتایی.

هەڤبەهەرە (باک.): هاوکار.

هەڤپا (باک.): هەڤا، بەشدار، هاوکار، کاربرا. (باک.) ــ یی: بەشداری، هاوکاری، کاربرایی.

هەڤپار (باد.): هەڤبەش، هاوبەش.

هەڤ پیشە (باک.): هاوکار، هاوپیشە.

هەڤناڤ (باک.): هاونێو، هاوناو.

هەڤتۆنە (باک.): وەکو، هەروەکو.

هەڤنێر (باک.): هاوتا، هاونیر.

هەڤجار (باک.): قۆچەقانی.

هەڤجڤان (باک.): ئەنجوومەن. (باک.) ــ دن: ئەنجوومەن بەستن، کۆکردنەوە.

هەڤچووم (باک.): دەمەقاڵە، شەڕ بە دەمەقاڵە و بە هەراهەرا.

هەڤدا (باک.): هەردا.

هەڤدار (باک.): هەوداڵ.

هەڤداک (باک.): موو، تووک.

هەڤداڵ (باک.): هێلمێکی شل و شینە لەسەر لکی داران.

هەڤدان (باک.): کۆبوونەوە، یەکبوون، یەکگرتن. (باک.) ـــ ی: یەکێتی.

هەڤدە (باک.): حەڤدە.

هەڤدەم (باک.): هاودەم.

هەڤدەنگ (باک.): هاودەنگ.

هەڤدل (باک.): هاودڵ، یەک گرتن. (باک.) ـــ ی: هاودڵی، یەکێتی.

هەڤرات (باک.): وێچوو. ـــ ی: وێچوون.

هەڤراز (باک.): هەوراز، بڵند.

هەڤراکی (باک.): بناری، هەتەری.*

هەڤرەنگ (باک.): هاوڕەنگ. (باک.) ـــ ی: هاوڕەنگی.

هەڤرە (باک.): هاوڕێ.

هەڤرمیش (باک.): ئاوریشم.

هەڤرک (باک.): بنار، هەتەر.

هەڤرنک (باک.): کەنار ئاوی پڕ دار و درەخت.

هەڤرنگ (باک.): برینگ، مقەستی ئاژاڵ بڕینەوە.

هەڤروو (باک.): هاوتا.

هەڤرووشک (باک.): هەرمیشک.

هەڤری (باک.): وەکو، وەک، تەق. هاوتایی.

هەڤریتی (باک.): هاوتایی.

هەڤرێز (باک.): جوورە عەرعەرێکە.

هەڤریست (باک.): هێرڤست، عەرعەر.

هەڤریش (باک.): نانی سوورکراوەوەیە لە ڕۆنیدا و شەکریشی پێوەردەکرێ. کولیچەی بەشەکری.

هەڤریشم (باک.): ئاوریشم.

هەڤرویش (باد.): ئاوریش.

هەڤرووشک (باک.): جوورە شیرینا تێکە.

هەڤرووشم (باک.): ئاوریشم. (باک.) ـــ ی: ئاوریشمی.

هەڤڕێ (باک.): برادەر، هاواڵ.

هەڤزمان (باک.): هاوزمان.

هەڤسەر (باک.): هاوتا، هەڤبەر، بەردیلک.

هەڤشی (باک.): مێگەلە بەرخێک.

هەڤشیر (باک.): ئاژاڵێکە بە شیری دایکی خۆی بژی.

هەڤشکەل (باک.): پشتیوان، پاڵەوپشت. (باک.) ـــ ی: یارمەتیدان، یارمەتیکردن.

هەڤڵ (باک.): هێز، تین، هێرش.

هەڤووراندن: فراوان کردن، گوشادکردن.

هەڤووتن (شیر.): فڕکردن. نەهەڤووتی: فڕنەکراو.

هەڤۆ (باک.): کەرکێن، نێریەکێوی.

هەڤۆک (باک.): گەلەوتە، کۆ، کۆما.

هەڤوودار (باک.): هەڤداڵ.

هەڤووری (باک.): تشتر، نێری دووساڵانەیە.

هەڤوورین (باک.): گووش بوون، فراوان بوون.

هەڤی (باڵ.): مانگ.

هەڤیاز (باک.): جوداکردنەوە، چیترگرتن.

هەڤیر (باک.): هەویر.

هەڤیرترش (باک.): هەویرترش.

هەڤیری (باک.): وەکو هەویری. نان ـــ: نانێکە نەبرژابێ وەکو هەویربێ.

هەڤیساندن (باک.): فێرکردن. بەهەڤیسینە.

هەڤیسین (باک.): فێربوون.

هەڤین (باک.، باد.): خۆشەویست. (باک.) ـــ ی: خۆشەویستی.

هەڤێن: هەوێن.

هەقە (باک.): تیکولێی هێلکەیە.

هەقەتێ (کە.): ئەستوور.

هەک (ڕۆژ.): قسڵ. ئەگەر. (موک.) دەک. ـــ ماڵت بە تۆز گیرێ.

هەکە (باد.): ئەگە، (باک.) ئەگەر.

هەکردن: بەرەلاکردنی ماڵاتان.

هەکۆ: نێوی پیاوانە.

هەگە: مەرج.

هەگەر (باک.): ئەگەر. (باک.) ـــ چی: ئەگەرچی.

هەگبەز: خورج، خورجین، پاشکۆ، هەپان، هەوان.

هەل: کۆ، دەرفەت، هەڵکەوت، جار، چەل، نۆبە، کەرەت، چاخ، حەل، دەم، کات، چەخش. (باک.) هۆڵی مەڕانە.

هەڵ: بەرز، بڵند، هەوا. (بەڵان بەتەنێ بەکار نابرێ). ـــ گرتن: هەڵاوێژتن. (ڕۆژ.) هەڵەشە. خۆپەسندکار.

هەلا (خۆ.): وەلا. ـــ کەوتن: وەلاکەوتن، لاچوون، لادان.

هەڵا: ئاها، هاها، تەح، تەحا، پەح، پەحا. هەرا، کێشە. (ڕۆژ.) ـــ گرتن: هەڵپەڕین، هەڵپەرکێ. (موک.) بۆ واقمانە.

هەڵات: یەکێکی نەدیو ڕابکا، غاربدا. (ڕۆژ.) ڕۆژهەڵات. (بابا.، کە.) درۆ، درۆ لە خۆوە ڕێکخستن. ڕۆژ ـــ ن: خۆرهەڵاتن، ڕووناک بوون، تاوهەڵاتن.

هەڵاتە (کە.): هەڵاتوو؛ هەویرەکە هەڵاتەیە: هەویرەکە هەڵاتووە.

هەڵاتگە: برزە، ڕێگەی ڕزگاری و دەربازبوون.

هەڵاتنگە: شوێنی هەڵاتن.

هەڵاتن: هەڵهاتن، هەلەهاتن، هلاتن. ڕاکردن، ڕەمکردن، تاربوون، تەورین، تەقین، فیرارکردن، وراین، شکان، پشت وەرگێران، پشت کردنەوە. (باک.) پەکین، پشت دان. ـــ ی مانگ و ڕۆژ و ئەستێران:

دەرکەوتنیان یا دیار بوونیان، وراتن، دەرەوشانەوەیان. لە ناو ــ: تەرپوون، مەلەکردن و خۆشوشتن.

هەڵاتوو (کە.، ڕۆژ.): ڕەمنە، فراری، تەقیو، هەڵهاتوو، هەویری ــ: هەڵاتە.

هەلاج: پەرەکەر، ــ ی: پەرەکەری. کەمانژەن.

هەلاجی کردن: گوورنیک.

هەلاتۆشە: جوورە جۆلانەیەکە. (شن.) جیللدنە جوقە.

هەلاخزان: ئاخزانەوە، پەسترانەوە، داپەستران.

هەلاخزاو: خزاوەوە، داپەستراوەوە، پەستراوە.

هەلاخنین: ئاخنینەوە، پەستاوتنەوە، داپەستاوتن.

هەلارزاو: هەڵپشکووتوو.

هەلارزان: هەڵپشکوتنی زار و لێو لەبەر تایە.

هەلاژیان: ڕاکشان، هەلاژین، خۆ درێژکردن لەسەر لا بۆ نووستن.*

هەلاش: لق و پۆپی داران بەگەلاوە، چیژی. ئالاش، کەوشە، گەررەشک، پەردوو، هەزگ و هەژاڵ. وەڵەکە: وردەوەڵ. ئەو گژ و گیاو لق و پۆپانەیە، کە دوای دارەڕای خانوان دەخرێتە سەری و ئەوجار قوڕەیان و گڵەبان دەکرێ.

هەلاکۆ (خۆ.): لاکەوە، لاچۆ، هەلاکەوە.

هەلاکوو (کورد.): قێزبەلە.

هەلال (باک.): دارتکە.

هەلاڵ: گوڵێکی بەهارییە، هەلاڵە. ــ کردنی پێستان.

هەلاڵە: هەلاڵ، گوڵێکی زەرد و بۆنخۆشی بەهارییە و لە تەرازنان دەبێ. گوڵێکی زەردی مەیلە و بۆرە بۆنی خۆشی بەهارییە لە مێرگان دەبێ و درویست بڵند دەبێ.

هەلاڵەبرایمە: (مرک.، شا.) شلێر. جوورە گوڵێکە لەسەر گۆڕان دەچێنرێ.

هەلالک (باک.): بەلاڵووکی کێوی.

هەلالووک (زێ.): بەلاڵووک (کێوییە)، بۆ ڕەوانی باشە.

هەلامە: گیای دزکلیوە بۆ چێشت بەکاردێت.*

هەلامەت (ئامێ.): تارمایی، ئەوەی لەناو باخچە و شینایییان باڵندەی پێ دەترسێنن.

هەلامەت: درم، (هەو.، ڕەوا.) پەسیو، پەتا، باهۆڕ، ئارسم، پەرسیف. پەسیوی، باهۆڕی، دەمەنی، (زرا.) فرفینک. (سو.) پەرسیو، (ڕۆژ.) تماو. (جا.، سزیر.) دەمەنی. مرک. (باک.) ساف. ــ ی مالاتان: سقاو.

هەلامەتدار: (باک.) ئارسمی، پەسیودار، بەپەسیو.

هەلامسان: ئەستووربوون. (هەو.) پەنفان، ئاوسان. هەڵمسان. (هەورا.) ماسان. (باک.) بەل بوون، پووم، پژبوون، چکووراندن. هەر پەرچفتن، هەوکردن، پەنفین، هەر پەرچوون.

هەلامساندن: وەرماندن. (باک.) بەل کردن، پژکردن. پەرچڤاندن.

هەلامساو: ئاماسیاو، پەنفاو، وەرم. دێمگر: هەمەم.

هەلان (باک.): کۆمایەک تەختەبەرد.

هەلانۆش: حندرحۆ، گەمەیەکی مندالانە.

هەڵەنگران: دەولەمەندبوون، بەهەوابوون، یاغی و غرەبوون.

هەلانن (باک.): رفاندن.

هەلاو: هەراو. گیایەکە لکی هێندێک ئەستوور و گەڵای وەک ئەسپیندارى دەچێ گەزێک بڵند دەبێ. گیایەکە ئاژاڵ بیخوا پێی دەمرێ. دەردێکە لە گەرووی ڕەشەوڵاخی پەیدا دەبێ و دەیکوژێ. ــ یەتی، ــ ی هێناوە. هالاوی ئاوری، هەڵمی ئاوری.

هەلاواردن: (فە.) هەلاوێردن، لێک جوێ کردنەوە. دابڕان، دابڕین، هاوێرکردن، ئاوارتن، چەرت کردن.

هەلاوە (هەورا.): چاو.

هەلاوەسران: (جا.) ئاوێزان.

هەلاوەسراو: (باک.) پێدار.

هەلاوەسین: هەڵواسین، هەڵواستن، هەڵویسین، هلاوەستن، دالقاندن، ئاوێزان کردن، تێ ئالقاندن، بەدار داکردن، بدار قاکرن، دران. خۆ ــ: دالقین، تێ ئالقان. پێداهەلاوەسین: وێخستن، پێداکردن.

هەلاوبگر: کێشەکێش.

هەلاوچی (باک.): هەڵواچی.

هەلاوفرۆش (باک.): هەڵوافرۆش.

هەلاوگێڕ (کە.): وەرگێڕراو، بەروپشت کراو، ئەم دیوەودیوکراو.

هەلاوهەلێ: یاریەکە دووکەس دەبنە سەرپشک بۆ دوو (بەرە) وەپاشان یاریکاران خۆیان ئامزەد دەکەن دوو دوو خۆیان دێنە پێشەوە بەوە دەڵێن (هەلار هەلێ).

هەلاوێردران: دابران، دابردران.

هەلاوێردراو: دابراو.*

هەلاوێژتن: هەڵدان، دیونای، هلاڤتین، هێلاڤێتن. خۆ ــ. لێدان، هەڵبزووتان.

هەلاهەلا: پارچەپارچە، وردوخاش، شڕو وڕ، تووڵانەوە، حەلا ــ بوون، ــ کردن: ڕزین، داپلوخان، وردبوون، وردوخاش بوون، تواندنەوە، پارچەپارچەبوون، ئەنجران، ئەنجنین، ڕزاندن.

هەلڵا: بروانە: هەلڵا هەلڵا.

هەلڵا هەلڵا، هەلاهەلا: کێشەکێش، قرەقر، دەنگەدەنگ، کوتەکوت.

هەلای (هەورا.): هێشتا.

هەلایسان: داگیرسان، هەڵگیرسان، گڕگرتن، داگیرسانی چرا و ئاور، بەرپابوونی شەڕوکێشە. شەڕ ــ.

هەلایساندن: داگیرساندن، بەرپاکردنی شەڕوکێشە، گڕگراندن، ئاورهەڵکردن، شەڕ ــ.

هەلایساندنەوە: ژیاندنەوە و زیندووکردنەوەی شەڕوکێشە.

هەلایساو: داگیرساو، داگیراو، ئایساو.

هەڵە (دزە.): چەوتی، ئالووکە، پەلە، جەخت، تاروماڕ، خویژنک. پێ لە ــ نان: دان بەهەڵەدانان. بە ــ چوون: بەسەرچوون، ئاوارە، هەتک.

هەڵەبجە: شارۆچکەیەکە لە دەشتی شارەزوور.

هەڵەبوون (دزە.): هەترەوئاوارەبوون. گەورەبوونی نێو لوولەی تفەنگییە.

هەڵەپاس (دزە.): هەڵەپاز، زۆربڵێ، بێشەرم، چەنەباز، هەڵەوەڕ.

هه‌ڵه‌په‌زه (موک.): بڵقه‌ده‌ره.

هه‌ڵه‌ت (که.): زورک. زه‌وییه‌که زۆرگرد و ته‌پۆڵکه یا بڵندونزمی تێدابی. هه‌ڵه.

هه‌ڵه‌تاو: کێویتی.

هه‌ڵه‌ته (هه‌ورا.، هه‌و.): هه‌تره، ده‌ربه‌ده‌ر، ئاواره.

هه‌ڵه‌ده‌و (دزه.): په‌له. به‌ـ ـی: به‌په‌له.

هه‌ڵه‌دوان (هه‌ورا.): به‌ سه‌ختی و سه‌ر لێ شێواوی، به‌په‌له و سه‌رلێ شێواوی. شڵه‌ژاوی.

هه‌ڵه‌ز (باک.): گیایه‌که.

هه‌ڵه‌زار (دزه.): کاڵ، کاڵک.

هه‌ڵه‌زه (بۆل.): چیمه‌نێکی بن فشه، که پێی لێنرێ نه‌وی و به‌رز بێته‌وه.

هه‌ڵه‌سۆر (باک.): جووره ترێیه‌که، گوڵی گولاوی، گوڵی سوور. (موک.) خۆشرۆ.

هه‌ڵه‌شه (هه‌ورا.، که.): له‌نیشانه‌ده‌ر، نیشانه ئه‌نگێو. پیاوی عاقل سووک یا کاری بێ ڕێ و جێ. خۆپه‌سند، هه‌ل. (باک.) به‌تره‌ف. (سل.) هه‌ڵمه‌ته‌کاسه. ته‌ره‌دین.

هه‌ڵه‌شه‌یی: خێرایی، شڵه‌ژاوی، کوێرانه، به‌هاش و هوش، هه‌راوهۆریا.

هه‌ڵه‌ش هه‌ڵه‌ش: چتێکه له‌سه‌ر زه‌وی بله‌قی و له‌قه‌له‌قێ بکات.

هه‌ڵه‌ق (بابا.، که.): ـ کردن: به‌ستنی ڕێگای ڕه‌شه‌ولاخانه به‌دارێکی درێژ به‌پانی ده‌رگانه‌وه.

هه‌ڵه‌کار: به‌په‌له کارکه‌ر، شێوه‌بزرکه‌ر، ناڕشت، چه‌وت. ـ ـی: به‌په‌ڵه‌په‌ل کارکردن، شێوه‌بزرکردن، کاری ناڕاست و چه‌وت له‌هه‌ڵه‌دایه.

هه‌ڵه‌کارین: ڕه‌چه‌ڵه‌ک.

هه‌ڵه‌که: سه‌ما.

هه‌ڵه‌گ (که.): هێڵه‌گ.

هه‌ڵه‌له‌: حه‌له‌له‌له: هۆیها، دزیها، له‌کاتی شه‌ڕه‌سه‌گی یا سه‌گ له‌ گورگ به‌ردانیدا به‌کارده‌برێ.

هه‌ڵه‌م (کۆ.): هه‌رێم.

هه‌ڵه‌م (باک.، بوتا.): تۆقسه‌ری هه‌ر چتێکی بڵند بێ وه‌کو هی چیا و ئیتر.

هه‌ڵه‌مار (باد.): شاره‌مار، شوێنێکه، که ماری زۆر بێ.

هه‌ڵه‌نگواندن: تێک ـ: لکواندن.

هه‌ڵه‌نگوتن: هه‌ڵنگوفتن، هه‌ڵقۆچان، ته‌سمه. (هه‌و.) نسکۆبردن، ساتمه‌کردن. تێ ـ: هنگڤین. تێک ـ: تووشی یه‌کتربوون، یه‌کتردیتن، (باک.) په‌رگی بوون. لکومین.

هه‌ڵه‌وه‌ڕ: هه‌ڵه‌پاس، زۆربڵێ، زۆر وه‌ڕ، خۆتێ هه‌ڵقوتێن.

هه‌ڵه‌وگه‌ر: ئاوه‌ژوو.

هه‌ڵه‌هه‌ڵ (که.): په‌له‌په‌ل، له‌خۆ قایل بوون.

هه‌ڵبه‌ت: هه‌لبه‌ته، ئه‌لبه‌ت.

هه‌ڵبه‌ز: چڤ. خۆ به‌ هه‌وا دادان به‌ره‌وژوور.*

هه‌ڵبه‌زان: بڕوانه: هه‌ڵبه‌زین.*

هه‌ڵبه‌زاندن: (باک.) په‌ڕچاندن.

هه‌ڵبه‌زه‌هه‌ڵبه‌ز: لۆک.

هه‌ڵبه‌زین: هه‌ڵواسین، چرت کردن. (باک.) چڤ لخوه‌دان، به‌لقاندن، چرت کردن، ته‌ولباز لخوه‌دان، به‌بین، بلۆک چوون. هه‌ڵقه‌مواستن.

هه‌ڵبه‌زینه‌وه: هه‌ڵتۆقینه‌وه، چرپک. (باک.) به‌هین، چرت کردن، چریڤیت، چرین، فتلۆپاچک، لۆدک، لۆتکین.

هه‌ڵبه‌ست: هۆنراوه، هۆزان، شیعر. (باک.) دوورێزان. ـ ڕێکخستن: هۆنراوه‌دانان. به‌ ـ له خراپه‌ی که‌سێکی دوان: هه‌جو. درۆ، ساخته.

هه‌ڵبه‌سته: بوختان.

هه‌ڵبه‌سته‌ر: بوێژ، ساخته‌کار. شکا و هه‌ڵبه‌سته‌وه.

هه‌ڵبه‌ستراو: توند و قایم کراو. قسه‌ی سه‌ربه‌خۆ. ریشووی بادراو.*

هه‌ڵبه‌ستن: داهێنان، دامه‌زراندن، دانان، دۆزینه‌وه. جۆگه ـ. کاڵه ـ.

هه‌ڵبه‌ستنه‌وه: ـ ی شکاو، ـ ی جۆگه‌ی شکاو.

هه‌ڵبه‌ل (باک.): ناهومێدی، واز له هه‌وڵ و ته‌قه‌لاّهێنان.

هه‌ڵبڕ: لێک هه‌ڵبڕان.

هه‌ڵبڕان: هه‌ڵدڕان، بڕان، لێک دوورکه‌وتنه‌وه، جوێ بوونه‌وه، لێک بڕان.

هه‌ڵبڕاندن: هه‌ڵدڕاندن، هه‌ڵدڕین.

هه‌ڵبرسکان: برکانه‌وه، برسکانی شیر، هه‌ڵگه‌ڕانی شیر.

هه‌ڵبرکان (ڕۆژ.): هه‌ڵبرینگان (بۆ هه‌ور و بارانه). هه‌ڵگه‌ڕان (بۆ شیروماست). هه‌ڵبرسکان.

هه‌ڵبڕین: چاو هه‌ڵێنان، هه‌ڵدڕین، تاونان، ڕاونان، سه‌رله‌دوونان. پێ لێ ـ: سنوورشکاندن، سه‌رپێچی کردن. چاو ـ: چاوبڵندکردن. سه‌ر ـ: سه‌ربڵندکردن. چه‌رم ـ: چه‌رم هه‌ڵدڕین. بڵندکردن، (هه‌و.) ڕه‌پێ نان، ڕاونان. (که.) شکاندنی دوژمن.

هه‌ڵبرینگان: هه‌ڵبرکان. (هه‌و.) کزکردن.

هه‌ڵبرینگاندن: هه‌ور و بارانه و هه‌لاّ لاچوون. لێکردنه‌وه، هه‌ڵبرکان، باران وه‌شاندنه‌وه. (موک.) که‌ژکردن. (هه‌ورا.) هورش و برینگان.

هه‌ڵبزڕکان: (هه‌و.) هه‌ڵبرکان. (که.) هه‌ڵبزورکان. (ده‌ر.) هه‌ڵبرکیان. بزڕکان، هه‌ڵپرووکان، هه‌ڵگه‌ڕانی شیری، هه‌ڵبرسکان.

هه‌ڵبزڕکاو: شیری خراپ بوو.

هه‌ڵبزوورکان (که.): هه‌ڵبزڕکان.

هه‌ڵبزووقان (شا.): ژنی ئاوس، که زۆر ماندوو بێ. منداڵه‌که‌ی هه‌ڵده‌بزوقێ: ده‌بزوێ. بۆ تۆپ و چتێکی دیکه‌ش به‌کاردێ، که‌یه‌ک یا چه‌ند جارێک هه‌ڵبه‌زێته‌وه، هه‌لاّوێژتن، لێدان.

هه‌ڵبژاراو: هه‌ڵبژێراو.

هه‌ڵبژارده: بژاره، بژارده، دانسته، ووژانه.

هه‌ڵبژاردن: لێبژاردن، لێگرتن، ووژاندن، لێبژارتن، لێژماردن، بژاردن، هه‌ڵژماردن.

هه‌ڵبژان: دیارکردن، هه‌ڵبژاردن.

هه‌ڵبژرو: هه‌ڵبژارراو، بژارده، ژمارده، ئه‌ژمارده، (باک.) بژارتۆ، هه‌ڵبژارده.

هه‌ڵبژێر: ده‌نگ ده‌ر.

هەڵبزێراو: هەڵبژارراو.

هەڵبواردن: بەسەرچوون.

هەڵبوون: داگیرسان، داگرتن، داگیران. چرا ــ: پێکردنی چرا.

هەڵبوێر: لە بیرخۆبەرەوە، چاولێپۆش.

هەڵپاچان: هەڵپاچران، قرپان. گیاییێکە وەکو قجیلە بەعەردیدا پان دەبێتەوە، چەند لقێکی ئەژنۆیەک بڵند دەبێ، گەلاکانی و ڕەنگی نێزیکی گەلای شوتییە. هەڵپەچان: لەسەرەوەی لقە گچکەکان گولێکی سووری وەکو خوێنی دێنێ ناوەندی ڕەشە، گوڵەکەی وە کولیلکی نیسانی دەچی.

هەڵپاچەر: هەڵپاچین، ئەوکەسەیە هەڵدەپاچی.

هەڵپاچین: هەڵپاچەر، هەڵقاچین. (ڕۆژ.) پاچین، پاچینەوە، هەڵقاچین، قرپاندن. بەدوارد ڕیش یا سمێڵ یا چتێکی دی هەڵپاچین.

هەڵپە (کە.): هەوڵ، تەقەلا. (هەو.، دزە.) قسەی بێ کەڵک. (موک.) تاسەی زۆر، پەلە، تاڵووکە.

هەڵپەڕ: (باک.) پیلیتەڤان. کەسێکە هەڵپەڕێ.

هەڵپەڕاندن: لەرزاندن، لەیزاندن، سەماپێکردن، شایی پێکردن.

هەڵپەڕتاوتن: هەڵپەڕداوتن، قەدکردن، قەرتارندن، بەچاوەوەکردن، بەچاوو زاری پیسەوە کردن. لە بەهاراندا سەرلقی داران دەبڕن تا بەهێزتر بێت.

هەڵپەردان: قۆلین.

هەڵپەرداوتن: هەڵپەرتاوتن، پەلکردن، قەڵتکردن، قەڵت و بڕکردن.

هەڵپەرست: هەلخواز.

هەڵپەڕکێ: داوەت، شایی، هەڵپەڕین.

هەڵپەڕگە: شوێنی هەڵپەڕین، گۆڕەپانی شایی کردن.

هەڵپەڕۆک: ئەزم و جوورە هەڵپەڕینێکە.

هەڵپەرین: (دا.، زەن.) زنجکردن.

هەڵپەڕین: (کە.) هەلاگرتن، داوەت کردن، شایی، زەماوەند، لەزین، هەلا، چووزەکێ، هەڵپەڕکێ، ئامودی، دیلان، هۆرپەرای. جوورەکانی ئەمانەن: سەما، چۆپی، ڕۆنیە، سوێسکەیی، لەنجە، شێخانی، لار، ناز، سۆرانی، بەهار، سێپێ یی، شکاکی، ئاسکانی، کەویار، ڕەوەندی، زازایی، شادی، موکری.

هەڵپەژنین: هەڵپەرداوتنی لق و پۆپی نارێکی داران تا بەژنی ڕاست و ڕێک هەڵچێ.

هەڵپەساردران: بە چتێکەوە پاڵ دران*

هەڵپەساردن: پەساردن، هلپەسارتن، چتێکە بەدیوار یا جێگایەکی بڵندەوە.

هەڵپەندمان: هەڵپەغان.

هەڵپەنمان (کە.): (کۆ.) هەڵپەندمان، هەڵتۆقان، هەڵتۆقین، هەلامسان. لەخەو بێدار بوونەوە.

هەڵپەهەڵپ (هەو.): زۆر بڵێیی، چەنەبازی، وتەی زۆر و بێ کەڵک، چەنەچەن.

هەڵپچەڕان: هەڵپچڕان. ــ دن: هەڵپچڕاندن.

هەڵپچەڕاو: (کە.) هەڵپچڕاو.

هەڵپڕژان: ــ ی ئاو، ــ ی فرمێسک. پێک هەڵپڕژان: بەرەنگاری یەک بوون، دەست ناڤتن هەڤ. پێک ــ: زۆرانی گرتن.

هەڵپڕوان: پڕوان، پڕووکان.

هەڵپڕواندن: پڕوان، پڕووکاندن، ولێن.

هەڵپڕووزان: پڕووزان، تووک و خوری و ئیتر، کە کەمێک ئاگر بیسووتێنێ. ــ دن: پڕووزاندن.

هەڵپڕووکان (هەو.): هەڵبزڕکانی شیر و دۆ. ــ ی هەویر: ترشان. (موک.) هەڵوەرینی چتێکییە لە گەرمان. پسانی دەمار یا ڕیخۆڵە. هەڵپچەڕین.

هەڵپزاو: (کەل.) هەلامساو، ترشاو.

هەڵپسان: قووتسان. بڕان. ــ دن: قووتساندن، ــ ی گوڵ و گیا و ئیتر.

هەڵپشفتن: هەڵپشاوتن.

هەڵپشاوتن: پشاوتن، هەڵپشافتن، هەڵگلۆفتن، (باک.) پشافتن، جەمجقاندن. (هەورا.) شڵەپاندن. چاو ــ: چاوکووشین، هەڵگلۆفتن. پشکاوتن، پشکوونینەوە، دروومان هەڵوەشاندن.

هەڵپشکووتن: هەلازران، هەڵدەپشکوێ، ــ ی دەم ولێو دوای نۆبە تێ، نۆبە تا.

هەڵپشکووتوو: هەلازراو.

هەڵپشێوران: جەمجقین.

هەڵپلان (زەن.): وەرگەڕان.

هەڵپێچان: بەستنەوە، توندکردن.

هەڵپێچران: پێچانەوە، ــ ی دۆڵمە.

هەڵپێکان: داخستن، بەسەر یەکدا جووتکردن.*

هەڵتەکاندن: هەڵوەشاندن، تەکاندن، بەباکردن. ــ ی جل و بەرگ و ئیتر. چاو و برۆ ــ. (ڕۆژ.) هەڵوەشان (بۆ دروومان و دیوار). ڕاوەشاندن.

هەڵتەکاو: (هەو.) هەڵوەشاو (دیوار و دروومان).

هەڵتەک هەڵتەک: هەلینگدان.

هەڵتەکین: چاو یا برۆ هەڵتەکان.

هەڵترپاندن: دەرکردن، وەلابردن.

هەڵترە: برۆ، لاچۆ، برۆ دەرەوە.

هەڵترەقین: تۆقین، لەداخان پسان، ئاوس بوون.

هەڵترشان: هەڵکفان.

هەڵترووشکان: لەسەر چینچکان دانیشتن، لەسەر چیچکان، هەڵچینکان، هەڵتوترەقان، هەڵتۆترەقان. ــ ی سەگ و ئیتر: هەڵکووچان.

هەڵترین (کە.): ڕق هەستان، برۆ وەترە، چیت لە دەست دێ بیکە.

هەڵتلیشان: دادڕان. ــ دن: دادڕین.

هەڵتۆترەقان: هەڵترووشکان.

هەڵتورشکان (کە.): مانگرتنی کەر. هەڵترووشکان.

هەڵتۆقان: هەڵتۆقین.

هەڵتۆقین: هەڵپەڤیان، هەڵپەڤاندن. (باک.) تۆڵەقاسک. هەڵبەزینەوە. تۆقین، هاتنەدەرەوەی کارگ.

هەڵتیزان (کە.): مانگرتنی کەری.

هەڵچ (هەورا.): کارگ.

هەڵچەپاندن (کە.): هەڵچنین، لەسەریەک کۆمەڵ کردنی کاڵا و قوماش.

هەڵچەرخان: وەرسووڕان.

هەڵچەرخاندن: وەرسووڕاندن.*

هەڵچەرخیان: هەڵچەرخان.

هەڵچەقاندن: تێ ـــ: تێڕاکردن، تێڕۆکردن.

هەڵچنران: چێشتی شل، کە زۆر بکوڵێ و ئاوەکەی نامێنێ. هەڵدەچنرێ: نامێنێ.

هەڵچنجیان (ڕۆژ.): گەڕانەوە.

هەڵچنین: مژین، ڕەپێ نان، قەڵاپەچن کردن. کار ـــ: گەیاندە دوایی و تەواوکردن. ـــ ی دیوار: بڵندکردن، لەسەریەک دانان، کۆمەڵ کردن، هەڵچەپاندن، تەنگەتاوکردن.

هەڵچۆڕان: چک بوون، چۆڕانەوە، وشان. ـــ دن: ووشین، چۆڕاندنەوە.

هەڵچۆڕاو: دڵۆپاو.

هەڵچوون: ڕوان (بۆگیا)، ـــ ی چێشت: زۆر کوڵان. (هەورا.) هۆرشین. پەروازە. بەدار ـــ: بەدار هەڵگەڕان. پێ ـــ: پێداچوون، درێژەپێدان. گەورەبوون (بۆمنداڵ و باڵدارو ئیدیکە). ـــ ی ئاو: کوڵانی زۆر. ـــ ی دار و گیا: گەشەکردن.

هەڵچی

هەڵچی (هەورا.): کارگ، کوارگ. (جا.) قارچک.

هەڵچیچکان (بابا.): هەڵترووشکان.

هەڵخەر: ئەو کەسەی شت هەڵ دەخات.*

هەڵخەڵەتان: فریودان، تەفرەخواردن، خاپین، خران.

هەڵخەڵەتاندن: تەفرەدان، لەپاندن، خراندن، شیشەلێدان.

هەڵخەڵەتاو: هەڵخەڵەتێنراو.

هەڵخەڵەتێن: خەڵەتێن، فریودەر، تەفرەدەر.

هەڵخڕاندن: گەلاڵەکردن، سازکردن، ڕێکخستن، پێکەوەنان.

هەڵخڕاو: شتی بەر هەتاو دراو بۆ ووشک بوون.*

هەڵخڕێنەر: گەلاڵەکار، سازکار.

هەڵخزان: هەڵخزاندن.

هەڵخستن: تەناف ـــ: ڕایەڵ کردن، ڕاچاندن. جل ـــ: (خۆ.) ڕاکردن. ـــ ی ئاو: بەرزبوونەوەی ئاو. ئاوێژتن، هاوێژتن.

هەڵخلاندن: بارەگوێز جوولاندن.

هەڵخلیسکان: زەلین، هەڵزەلین. (هەورا.) سمکۆ. (باد.) حولیسین، لەزین، ترشین، خلیسکان، خزان، خزین، شمتین، فشتخین. ـــ دن: زەلاندن، خلیسکاندن، خزاندن، خشکاندن، تەمساندن، خلسکاندن، فشتخاندن. خۆ ـــ خوە خیزکردن.

هەڵخلیسکاو: خزیو.

هەڵخلیسکێن: خزیو.

هەڵخواز: هەل پەرست.

هەڵدەشت (موک.): هەڵدا.

هەڵدەشتن: هەڵخلیسکاندن.*

هەڵدان: ئاوێژتن، فڕێدان، فەرکاندن، شێکردنەوە (بۆمەتەڵ و پرسیاران)، هەڵنان، باس کردنی یەکێک یا چتێک بەخراپ بێ یا باش. نەش و نماکردن. خۆ ـــ: خۆمەدحکردن. چەتر ـــ: چەتربۆ حەوا فڕێدان. لەقسەدا ـــ: هەڵی دایە. هەڵگران، پتربوون بۆسامان و جوانی. گەورەیی و سووکێتی و گەورەیی و گرانی و گەورەبوون بەکاردەبرێ. هەڵاوێژتن، دیونای، هلدان. بەرد یا چتی تر هەڵدان. ـــ ی ئالا: بەرزکردنەوەی ئالا. ـــ ی سەیوان و خێوەت و ئالا. هەڵنەدان: لەنەشوونماکەوتن، کنانەوە، تێ هەڵدان.

هەڵدانەوە: هەڵێنانەوە، بڵندکردن، هەڵکردن، هەڵماڵین. ـــ ی برین: لە نوێ وە تازەبوونەوە، ژیانەوەی. ـــ ی قۆڵ و داوێن.

هەڵدەر: هەڵێن.

هەڵدەرەوە (زا.): دوری.

هەڵدەستکەوتن: دەرفەت دەستکەوتن.*

هەڵدڕ: کۆڵەر، بڕین. هەڵکەندنی زەوی، بریندارکردنی لەش بەسەختی.

هەڵدڕان: هەڵبڕان، هەڵزڕان، هەڵدڕین.

هەڵدڕانەوە: هەڵماڵین، ـــ ی قۆڵ و داوێن، هەڵکران.

هەڵدڕاو: هەڵبڕاو.

هەڵدروو: جوورە درووماتێکە دووپارچە پێکەوە دەدرێ. (دزە.) بن کێش.

هەڵدرواو: درواو.

هەڵدروون: درووماِن، درووِن.

هەڵدڕین: (باک.) ئاخڤاندن، ئاخڤین، هەڵبڕاندن، هەڵدڕان، هەڵبڕین، هەڵزڕاندن. کردنەوەی برین. زگ ـــ.

هەڵدۆشین: ـــ مەمک: بەدەست شیر لەمەمک هێنان.

هەڵدێر: هەورازێکی تووش و سەخت و دژوار. هەوراز، بەرزی، وەزدن. شوێنی لێژ و پڕ تەلەزگە. خۆ لە ـــ ی ئاوێژتن: خۆکووڕکردن، فڕێدانی چتێک لەبەرزییەوە بۆ خواری یا بۆ هەوا هەڵدان.

هەڵدێران: لەشوێنی بەرز و سەخت کەوتنەخوارەوە. بەربوونەوە، کەوتن.

هەڵڕژان: ڕژان بەرەوخووار.*

هەڵڕشتن: دەردی دڵ ـــ: درێژەپێدان. لەسەر ڕۆیشتن. قەرتاڵە ـــ.

هەڵڕێژان: وەزرین، دەرخستن.

هەڵز: هەڵس، گیاییکە. نێوی ڕونێکیە لە ـــ ی دروست دەکرێ.

هەڵزقین

هەڵزەقین: بڕوانە: وشەی هەڵتۆقین.

هەڵزەلین: هەڵخلیسکان.

هەڵزڕان: دڕان، هەڵدڕان. ـــ دن: دڕاندن، هەڵدڕاندن، زڕاندن.

هەڵزلەهان: ئەستوور بوونی ڕوو.

هەڵزووران: هەڵکرووزان. ـــ دن: هەڵکرووزاندن.

هەڵزمار: بژار، ئەژمار. ـــ دن: ئەژماردن، بژاردن، هەڵبژاردن.

هەڵس: (هەورا.) فرمێسک، هەرس، هەڵز. (هەو.) ئەڵز. جووره گیایەکە، کۆلکەکەی کارکی خواردنی دەردەکات. (ڕۆژ.) هەموو، گشت.

هەڵسان: هستان. ـــ دن: هەڵستاندن، ڕاکردن، هستاندن.

هەڵسەنگان: سەنگاندن.

هەڵسەنگران: (دزە.) هەڵسەنگان.

هەڵست: بەرقەدی کێوان، باسک یا سینگەلانی چیا.

هەڵستان: هورسەی، هۆستەی، هیزکەردە، هۆرزان، هستان، وە ئاگاهاتن، هۆرزە، ـــ ی دیوار: گژگژین.

هەڵستاندن: هستاندن، ڕاکردن، ڤەنهراندن، گژگژاندن، هلستاندن، وە ئاگاهێنان.

هەڵسلەمانەوە: سڵەمینەوە.

هەڵس وارنای: (هەورا.): هەرس وارنای، فرمێسک هەڵوەراندن.

هەڵسووران: سووڕان، پێک هاتن، ڕێک خران، ڕێک کەوتن، سازبوون. ـــ دن: سووڕاندن، پێک هێنان، ڕێک خستن، سازکردن.

هەڵسوون: تێ هەڵسوون، تێدان، چەورکردن.

هەڵسی

هەڵسی (هەورا.): فرمێسک.

هەڵشەپاندن (کە.): لەنێوئاودا هەڵشێلان، کێشانەوە نێوئاو و شوشتن.

هەڵشەپاو (کە.): شوراو، هەڵشێلان، (کە.) هەڵشەپێنراو.

هەڵشەنگان: شانازی. ـــ دن (کۆ.): شانازی کردن، خۆ بە زۆر گەورەزانین.

هەڵشکاوتن (ڕەوا.): هەڵکەندن.

هەڵشلەپیان: نقوم بوون.

هەڵشنگاندن (بابا.): هەڵتەکاندن، خۆ جوولاندن.

هەڵشێلان: هەڵشەپاندن، شێلان، گەوزاندن، بەسەر ڕژیشتن، لەنێو ئاویدا.

هەڵشێلراو: هەڵشەپاو.

هەڵفلماندن (ڕۆژ.، کە.): (ڕۆژ.) گلماندنەوە، گەوزاندن، بۆ سەگان بەکاردەبرێ، کە یەکتری هەڵشێلن.

هەڵفران: فڕین، بەرزبوونەوە. ـــ دن: فڕاندن، هەترەکردن، هلفڕاندن، ڕافڕاندن.

هەڵفران

هەڵفرچکین (شەم.): هەڵفڕین.

هەڵفڕین: هلفڕین، (شەم.) هەڵفرچکین.

هەڵفریوان: فریوخواردن، تەفرەخواردن. ـــ دن: فریودان، تەفرەدان.

هەڵفریوێن: فریوەدەر.

هەڵفلیقاندن: گوشینی زۆر، پلیشاندن.*

هەڵقاچین: هەڵپاچین.

هەڵقەدار (باک.): جووره تفەنگێکی بە بەردییە.

هەڵقەن: هەڵکەن.

هەڵقەناندن: هەڵکەندن.

هەڵقەندن: هەڵقەناندن، کولاندن، ئاشیف، هەڵکەندن، کولین، بۆت کردن، قەوارتن، مەربەغ، هەڵکەندنی زەوی یا چتێکی دی بە پاچ و ئیتر. لەڕیشە ـــ: قوورافتن.

هەڵقرچان: قرچان، قرچنای. ـــ دن: قرچاندن، لەگەرمان ـــ. ڕۆن ـــ: قرژاندن.

هەڵقرچاو: قرچاو، هەرز، پێستی لەشی مرۆ لەسەرمان یا لە گەرمان هەڵقرچێ.

هەڵقۆچان (دزە.): هەڵەنگوتن.

هەڵقوتاندن: خۆ ـــ: هۆ هەڵقوون، خۆتێکەڵکردن.

هەڵقووت: دەرخستن، دیارکردن.

هەڵقوڕاندن: فڕکردن، هەڵ لووشین.

هەڵقورینچان: (هەو.) قوولینچک. ـــ دن: قووریچەنگ، قونجرکە لێدان.

هەڵقورێنجراو: (باک.) ترهە.

هەڵقوڕاندن: (هەورا.) هۆرش قۆرنی. (باک.) پەژڤین. فڕکردن.

هەڵقوورینجان: کونجرین. ـــ دن: کونجڕاندن، نقووچ لێدان.

هەڵقولان: (باک.) پەژڤاندن.

هەڵقولاندن: (باک.) پەژچاندن.

هەڵقولین: (باک.) بەلقاندن.

هەڵقوون (زەن.): خۆ تێ هەڵقوتین.

هەڵکالان: تووک کردن، فراندن، پێ هەڵکالان: تووک لێکردن.

هەڵکەتە: گیایەکە.

هەڵکەفت: هەڵکەوت، ڕێکەوت.

هەڵکەفتن: هەڵکەوتن.

هەڵکەناندن: هەڵکەندن.

هەڵکەندران: دەرهێنان لە ناخی زەویەوە بەریشەوە.

هەڵکەندن: (فە.) هەڵکەنین. (هەورا.) کەنای. (باک.) بۆت کردن. لەڕیشە دەرهێنان، هەڵکەنن، هەڵکەناندن، هوورکەنەی، هەڵقەندن، وورکەنن، هەڵکرن. کۆلین.

هەڵکەوت: دەرفەت، هەل، چەخش، دەگمەن.

هەڵکەوتن: پەیدابوون، گولێکی کێوییە. هلکەتن، چوونەسەر، دەرکەوتن، هەڵدان.

هەڵکەوتوو: میرکوور، هۆکەڵ.

هەڵکران: هەڵدران، هەڵماڵران (بۆ قۆڵ و داوێن و دەلینگ). شەولقین، ڤێکەتن. ـــ ی چرا و ئاور.

هەڵکڕان: خوران. ـــ دن: خوراندن.

هەڵکراو: پێکراو. قۆڵی ـــ: قۆڵی هەڵدراوەوە.

هەڵکڕاو: خورێنراو، داماڵراو.

هەڵکرتەنی (باک.): بقوڕس، بکوڕس.

هەڵکردن: هلماشتن، هلمشتن، هەڵماشتن، داچناندن، هەڵماڵین، هەڵدانەوە، هەڵوێزین، هەفتم، هەدام، لوول دانەوە، هەڵوەزنین، داگیرساندن، هەڵگیرساندن، پێکردن. داگیرساندن، (سور.) ڤێخستن، (هەورا.) گرسانن. شەولقاندن. سرەوتن، ئارام گرتن. باربردن: لەگەڵ هەڵگرتن. قۆڵ ـــ، داوێن ـــ، دەلینگ ـــ، باوبۆران.

هەڵکرووزان: (باد.) لوزرین.

هەڵكزان: ــ ی گۆشت.

هەڵكزاندن: (هەورا.) هۆرکزانن.

هەڵكشان: هڵکشان.

هەڵكفان: هەڵترشان. ترشان و کەفکردنی ماست و دۆشاو و ئیدیکە لەگەرمان. ــ دن: هەڵترشاندن، کەفوکوڵ کردن.

هەڵكۆ (باک.): بزۆز، بزوێن.

هەڵكۆڵ: کۆڵەمر.

هەڵكۆڵران: کۆڵران.

هەڵكۆڵین: هەڵکەندن، هەڵقەندن. (هەورا.) هۆرکەندەی.

هەڵكوتان: هێرش و شاڵاوهێنان. ــ ە سەر: پەلاماردان. ــ ە سەردوژمن: پەلاماربردنە سەر، هێرش بردنەسەر.

هەڵكووتن: هەڵنان. هلنکفین. پێ ــ: پێ هەڵدان، هەڵنان.

هەڵكوچان: هەڵتۆترەکان، هەڵتروشکان. هەمیشە بۆسەگ و درندە بەکاردەبرێ.

هەڵكورووزان: سووتان، هەڵزووران. گۆشت لەکاتی برژاندنێدا نیوەی بسووتێ. ــ دن: هەڵزووراندن.

هەڵكوشێن: کووشێن، کووشەر.

هەڵكێش: خۆ ــ: (باک.) خۆف. (هەورا.، بابا.) پارچەچی. بافیش کەر، بەچاو و ڕاو، چاوو ڕاوکەر.

هەڵكێشان: بڵند و بەرزکردنەوە. هلکشاندن. بەگوێ ــ: بەگوێ هەڵێنان. خۆ ــ: بەخۆهەڵکوتن، شانازی کردن، خۆهەڵنان، نازپێوەکردن، فیشاڵکردن.

هەڵكەران: برسکان، هەڵبرسکان، هەڵبزرکان، برکانەوە، شیری هەڵکەراو، پێ هەڵچوون بە دارو چیایاندا، هەڵگران. ڕەنگ ــ: ڕەنگ پەڕین.

هەڵكەرانەوە: ئاوەژوو بوونەوە. لێ ــ: سەرکێشی کردن.

هەڵكەراو: ئاوەژوو، وەرگەراو.

هەڵكەریو (دەر.): بەراوەژوو، ئاوەژوو، وەرگەراو.

هەڵكەواشتن: گوێزتنەوە.

هەڵكر: (باک.) داگرتەک.

هەڵكران: داگران، هەڵدان. بە بەرقەدی کێو و جێگای بڵنددا هەڵچوون، زۆر ساماندار و دەوڵەمەندبوون.

هەڵكراو: زۆر دەوڵەمەندبوون، زۆر لەخۆ دەرچوون.

هەڵكرتن: بڵندکردن، ڕاکردن، قەتاندن. (هەورا.) هۆرگێرتەی، هلگرتن، هنگرتن. ڤەنهرین، ودێران، هلبرن. تەقەت کردن لە جێگایەکی تایبەتیدا. ڕفاندن، فڕاندنی ئافرەت یا چتمەک یا وڵاخ.

هەڵكرتنەوە: ڕێک خستنەوە، هەڵبژاردنەوە. ــ ی ماڵ: هەڵوەژاردن و خاوێن کردنەوە.

هەڵكرپان (هەورا.): پێ هەڵچوونی دار.

هەڵكۆت: هەرگۆت.

هەڵكوتن: هەڵنان. بەخۆ ــ: خۆهەڵنان.

هەڵكورد: بڵند، کێوێکە لەکوردستانی عێراق. لە جغرافیا (حسار ڕۆست) ی پێ دەڵێن.

هەڵكۆفتن: هەڵپشاوتن، گلۆفتن. چاو ــ: چاوکوشین، چاوهەڵپشاوتن.

هەڵكوورین (جا.): ئاوهەڵکێشان.

هەڵكێڕ: ئەو کەسەیە چتێکی بۆلای سەری ئاوەژوو بکاتەوە.

هەڵكێڕان: بەرەو ژووربردنی ماڵات یا ئاو.

هەڵكێڕانەوە: وەرگێڕانەوە، ئاوەژووکردنەوە، گۆڕین.

هەڵكیران: ئاقەت بوون، تەقەت کردن.

هەڵكیراو: تەقەت کراو.

هەڵكیرسان: هەڵکردن، هەڵاییسان، داگیرسان، هلکران.

هەڵكیرکە: وەرگیرکە، منداڵێکە کەم کەمە کاری پێ بکرێ.

هەڵكێڕ وەرگێڕ: ئاودیوا و دیوکردن، ئاوەژووکردنەوە، هەڵدانەوە.

هەڵلا: هەلا، کێشە، دەنگ. بریو.

هەڵلاهەڵلا: بریوەبریو، قریشتەقریشت، دەنگەدەنگ، گرمەگرم.

هەڵ لووشین: لرفدان، لووشین، لرفکردن، هەرچتێکی بکرێتە نێودەم بەبێ جوون قووت بدرێ.

هەڵ لێسین: لستنەوە.

هەڵم: (باک.) هلم، هێلم، هەڵماتک، هیلم.

هەڵمات (بابا.، کە.): (هەو.) کەلا. شووشە یا بەردێکی خڕی بچووکە منداڵ گەمەی پێدەکەن.

هەڵماتک (زەن.): هەڵم.

هەڵماتێن: کەلایانێ، مەرمەڕێن.

هەڵماشتن: هەڵکردن. (بۆقۆڵ و باسک).

هەڵماڵران: هەڵدرانەوە، هەڵکران.

هەڵماڵین: هەڵدانەوە، هەڵکردن.

هەڵمەت (کە.): پەلامار، هێرش، ئێرش، شاڵاو.

هەڵمەتەکەسە (سل.): هەڵمەشە. پەلاماردەری بێ جێ.

هەڵمەقۆ: بازەڵە، بازەڵێن.

هەڵمەقووتە: قامکی نێوەڕاستی، ئەرنەمووتە، قامکی قولێ. تلیا ناڤین، تلیا ناڤچار. نێوەک.

هەڵمەڵە: هێرۆ.

هەڵمرووسین (سور.): هەڵمژین.

هەڵمز: مژۆک.

هەڵمژتن: هەڵمژین.

هەڵمژین: هەڵمووسین، هەڵمژتن، هەرمڵێسین. ــ ی ئاو: قوم لێدان. ــ ی جغارە: قوم لێدان.

هەڵمەسان: هەڵامسان، پەنمان. (هەورا.) ماسان. (باک.) پڕسوون. (هەڵ.) ئاماس بوون، ئاماسان. ــ دن: (باک.) پڕکردن.

هەڵمەساو: ئاوساو، هەڵامساو، پەنماو.

هەڵمیزتن: ڤەمستن. میزکردن بەپێوە.

هەڵمیشک: چێشتێکە لە دۆشاو و ڕۆن دروست دەکرێ.

هەڵنان: هەڵگوتن، پەسن دان، هەڵدان، پاسین، فش کردنەوە، فۆرتەکی، بەتانا چوون، بەتانا چوونەخوارەوە. خۆ ـــ: فۆرت خوەدان.

هەڵنەر: هەڵنێر، باسکەر. خۆ ـــ: فۆرتەک.

هەڵنراو: باس کراو، پەسن کراو.

هەڵنووچاندن (هەورا.): (دزە.) بادانەوە. (موک.) داگرتنەوە.

هەڵنیشان: (موک.) نوشتەوا.

هەڵنیشاندن: قەنشتن.

هەڵنیشتن: قەنان، نیشتن. ـــ لەسەر لکی داران. (بۆ باڵندان).

هەڵۆ: کولالەمار. (باک.) ئەیلۆ، ئەڵهۆ. (نێوی پیاویە).

هەڵوا: (باک.) ئاردەپێچ، ئاردی. هەلیل. هەلوا، ئاواو. ـــ پێکردن (موک.): مەبەس لە تێهەڵدانە.

هەڵواستن: هەڵاوەسین.

هەڵواسین: هەڵاوەسین، هەڵواستن.

هەڵوەدان: ئاوارە، دەربەدەر، ـــ بوون: تاربوون. (بڕوانەهەڵوەدە).

هەڵوەدە، هەڵوەدا (خۆ.، هەو.، موک.): تارومار، ئاوارە، دەربەدەر، هەترە، هەتلە، تار، ـــ بوون: تاربوون. بەشوێندا گەڕان و عەبدال بوون.

هەڵوەر: ئەو درەختەیە، کە گەڵا و بەرەکەی کەوتبێ یا هەڵوەریبێ.

هەڵوەران: هەڵوەرین. ـــ دن: رزاندن، وەراندن، گەلفاندن، گەلفچاندن، هەڵپرووکاندن.

هەڵوەرێنەر: ڕزێنەر.

هەڵوەرین: وەرین، وەران، هەڵپرووکان. (باد.) دەحکیان. ڕزین، گەلفین، ڕزان. گەلفچین.

هەڵوەریو: ڕزیو، ڕزاو، بێ زەوەر.

هەڵوەزنین: هەڵوەیزنین. هەڵویزنین، هەڵکردن و بادانی بەن و ئیدی، پێچانەوە.

هەڵوەزاردن: ـــ ی ماڵ. هەڵگرتنەوە و ڕێک و پێک کردنی نێوماڵ و دوکان.

هەڵوەلا: هەڵوەدە، هەوڵ و تەقەلا.

هەڵوەستان: ویستان، ڕاوەستان، داخواز و کڕیاربوون.

هەڵوەستاو: کڕیار، داوخواز.

هەڵوەشان: هەڵتەکان. ـــ دن: هەڵتەکاندن. (باک.) پشاشتن، قەرستیای، بقەشاندن، هەڵپشکاوتن، هلوەشاندن، دەست تێوەردان، لێک جوێ کردن، تێکدان، شەقاندن، پشکوتاندن.

هەڵوەشێنەر: هەڵوەشێن.

هەڵوێ (هەورا.): خرویرکە.

هەڵوێسین: هەڵاوەسین.

هەڵۆ: (ئاک.) کولالە مار. باڵندەیەکی بۆر و تیژباڵە لە قەلەموونەی گەورەترە، ڕاوکەرێکی کێوییە و گۆشت خۆرە و گۆشتی ناخورێ.

هەڵۆ

هەڵۆڵ (شا.): هولۆڵ، نیوبەتاڵ.

هەڵویچکە (دەر.): هەڵووچە.

هەڵوێک (ڕۆژ.): هەلووک (ئی هەلووکێن).

هەڵوێکان (ڕۆژ.): هەلووکێن.

هەڵوێنی: قەیسییەکە چەقاڵەکەی شیرین بێت.

هەڵوو (باڵە.، ئامێ.): هەستە.

هەڵووپەر: چارەسەری.

هەڵووت: پێداهەڵکوتن.

هەڵووچە: ئاڵووچە، گەلاز، گەوجە، (ڕەوا.) هەڵووچکە، حەلووکە، حەلووچکە، هەڵویچکە. (کە.) هەڵووژە، هەڵووژە ڕەشکە. هەرووگ. دارێکە بەبەرەکەشی هەر دەڵێن هەڵووچە.

هەڵووردن: نیشتنی باڵندان.

هەلوورک (جا.): جۆلانە.

هەلوورکە: لەرانەوە، جوولانەوە، لەرزین.

هەڵووژە: هەڵووچە.

هەلووک: دارێکی کورتە بەقەد بستێکی یە هەردووک سەرەکانی قەدکراون (قەلەم کراون) لە گەمەی هەلووکێنیدا بەکار دەبرێ. هەلوکێن، (ڕۆژ.، کە.) هەلویک. (هەو.، کۆ.) پەلیک. (باد.) پلیک. پەلیکانێ.

هەلووکان: بڕوانە: هەلووکێن.

هەلووکێن: (هەو.) پەلیکانێ، هەلوێکان.

هەڵۆن (ڕۆژ.): هەڵەیە، چەوتە.

هەلویک (ڕۆژ.، کە.): هەلووک.

هەلویکان (ڕۆژ.، کە.): هەلووکێن.

هەڵهاتن: هەڵاتن. دەرکەوتن. ـــ ی هەویر: ترشان. ـــ ی ڕۆژ.

هەڵهاتوو: هەڵاتوو.

هەڵهاوردن (کە.): هەڵێنان. ـــ ی مەتەڵ. ـــ ی هێلکە.

هەڵ هەلە: جارجارە.

هەڵهەڵۆک (گەر.، بار.): (کۆ.) بەلاڵووک. (باک.) قەیسی کێوی. دەنکەکانی ورد و خڕە.

هەڵهێنان: هەڵێنان.

هەڵێ (باک.): بێ خوێ. لاواز، بێ تین.

هەڵێکی: جارێکی، دەرفەتێکی.

هەڵێنان: هەڵهێنان، بڵندکردن، هلینان. سەر ـــ: سەرهەڵبڕین. چاو ـــ: چاوهەڵبڕین. جووچکەهەڵێنان. قەگزگڕاندن. ـــ ی مەتەڵ. بەگوێ ـــ: بەگوێ چپاندن. پشوو ـــ: حەسانەوە. پشوودان.

هەڵێنانەوە: هەڵدانەوە. دووبارە بڵندکردنەوە.

هەڵێنج: هێڵنج (بۆ ڕشانەوە).

هەڵێنجان: ئاو لەبیر ـــ: ئاو دەردان، دەرخستن. لەمەنجەڵ ـــ: دەرهێنان.

هەڵێت: بێهوودە.

هەڵێت و پەڵێت: وتەی بێ واتا و پڕوپووچ.

هەلیزار (هەورا.): گیابڕە.

هەڵیزە (هەورا.): هەڵیز، مەشکە.

هەڵیز (هەورا.): باژەڵە. گیایەکە لە نێو دەغڵیدا شین دەبێ، بنەکەی سپی و گچکەیە و دەخورێ، بەژنێک بڵند دەبێ. گەڵاکەی تیژە.

هەلیسە (لور.): کەشکەک.

هەلیل (باک.): هەڵوا.

هەلیلە: دەرمانێکە.

هەلیلۆک (باک.): بەڵگە. پارچە نەرمە خرەکەی بەگوێوە نووساوە.

هەلینگ دان: غاردان، لنگ دان، هەڵتەک هەڵتەک، ڕاکردن.

هەم: هاو، ژی، هەر، هەمیسان، ئەویش.

هەما (باک.): هەمان، هەرهێندە، یەک لە دووی یەک، نزیکەی.

هەمار: ئەنبار، کۆگا. ـــ کردن: وەسەریەک نان.

هەمامۆک (باک.): ئاوردەست.

هەمان (باک.): هەما، هەرهێندە.

هەمانە (کە.): هەمبانە. (باک.) بەربەرەکانە، ڕووباری.

هەماهەما: نێزیکی.

هەمای (هەورا.): هێشتا.

هەمەت (باک.): پەنا، حەشارگە. ـــ ا خوەکرن: خۆپەنادان، خۆپارازتن.

هەمەتە: دیدەوانی، چاوەڕێیی، چاوەنۆڕی. (ئاوێ.) هەمیشە.

هەمەڕەنگە: (کە.) گۆناگۆن.

هەمەکارە: دەراستی سەربەخۆ، زانینی یا وەستایی لەچەند پیشەیەکدا.

هەمەوەند: هۆزێکە لە کەنار کەرکوک دادەنیشێ.

هەمبازی (کە.): زۆرانی گرتن.

هەمبانە: هەمانە، تیشوودانە، تۆشەوانە، تێشووبەرە.

هەمبەر (باک.): بەرامبەر، هاوشان، وەکو، ڕوویەڕوو، پێش. ـــ ەدا: لەپێش ئێمەدا.

هەمبێز (باک.): ئامێز، هامبێز، هامێز، باوەش.

هەمپا (باک.): هاوتا، وێچوو.

هەمتام: هاوتا.

هەمتز (باک.): گوێدرێژێکی چکۆڵە و قایم وپتەوە.

هەمراز: هاوڕاز، برادەری گیانی.

هەمرۆ (هەورا.): هەرمێ.

هەمدەم: هاودەم.

هەمس (باک.): بزنێکە هەمووسەر و لەشی سپی بێ.

هەمسا، هەمستا (فە.): هاوسێ، دەراوسێ.

هەمشاری: هاوشاری.

هەمشیرە (فە.): دووکەس، کە شیری یەکتریان خواردبێتەوە.

هەموو: گشت، تێکڕا، خشت، خڕ، تەواو، سەراپا. (باک.) تەف، تەڤ، تەڤدە، دەهڤ. (هەورا.) ڕایگەم. لووس، هەمی، هەڵس، جەم.

هەموودەم: هەمووکاتێک.

هەمووی: گشتی، تێکڕای، هەمی، سەراپای.

هەمەهەمە: چاو و ڕاو.

هەمی (باک.): هەموو.

هەمیان: همیان، تەگبەند، کەمەر، پشتێند.

هەمیر (هەورا.): هەویر.

هەمیر پڕان (هەورا.): هەویر پەڕین.

هەمیر ترش (هەورا.): هەویر ترش.

هەمیز (باک.): ڕەق، ڕێک کوشراو.

هەمیسان (کە.): دیسانیش، هەم، دیسان، ئەوجار، ئەوجارەش.

هەمیشە: هەروهەر، هەمەتە، هەرگاڤ. (باک.) تم، تموتم، بینا، تۆف. هەرچاخ، یەک بینە.

هەمیشەبەهار: گوڵێکی نارنجی و زەردی هەیە، هەمیشە سەوزە، لە هەموو چاخێکدا گوڵی هەیە.

هەمیشەمووی: ژنێکە هەر ڕۆژە مێردێکی بکات.

هەمیشەیی: نەمر، جاویدان، بەردەوام.

هەن: بوون، ئەوەی هەیە. (هەورا.، ڕۆژ.) هەیە.

هەنا (ڕۆژ.): گومان، دوودڵی، هەرلە ـــ: هەر لە خۆیەوە بێ ئەوەی ئاگاداری لێ هەبێ.

هەنار: دارێکە بەبەرەکەشی دەڵێن ـــ. هنار. (هەورا.) نار. نێوی ئافرەتییە. گوڵی ـــ ی: جینجیناروک.

هەنارەیی: تیرەیەکی شکاکانە.

هەناردن (باک.): ناردن. ـــ ەوە: گەڕاندنەوە، ڕەوانەکردنەوە.

هەنازا (بابا.): زرکوڕ.

هەناس (ڕۆژ.): حاست، ئاقار، ڕاست.

هەناسە: سۆزە، بهن، نزە. (باک.) کسەر. ـــ هەڵکێشان: (باک.) ئاخن، کسەرنانین.

هەناسەبڕکە: خوڕە چەرە، هانکەهانک. هەناسەی دژوارە دوای ماندووبوونی هەڵدەکێشرێ.

هەناسەسارد: ئاهی سارد، ناهومێد، نائومێد. هیوابڕاو، کوڵەوار.

هەناسە سوار: هەناسە تەنگی.

هەناسەکێشان: هەناسە هەڵکێشان.

هەناسەی هەرەدوایی: هەناسەی سەرەمەرگ.

هەناف: هەناو.

هەناو: هەناف، هناو، جەرگ و ناو، سیپەلاک.

هەنەک (هەکا.، باک.): گاڵتە. ـــ ی خوەپێکرن. ـــ ان لێکرن.

هەنەکار: گاڵتەچی.

هەنەکچی (باک.): گاڵتەچی، هەنەکار، هەنەکۆ.

هەنەکۆ (باک.): گاڵتەچی.

هەنەهەن: بڕوانە: هانکەهانک.

هەنتەش (باک.): پێش، ئامادە. د هەنتەشا ویدا: لە پێش ئەویدا.

هەنجار (زاخ.): دەنک.

هەنجنراو: جنراو، ئەنجنراو، قیمەکراو.

هەنجنین: ئەنجنین، جنین، جناندن.

هەنجیر: (لو.) ئەنجیر. دارێکە بەبەرەکەشی دەڵێن ـــ. هەژیر، هێژیر، هژیر. نانی ـــ ی: (هەورا.) لەپۆرت. (بابا.) خەروە. ـــ ی وشک: سەوک، قووتکە. ـــ ی باوا: مۆز. ـــ ی کێوی: ڕژک.

هەند: هێند، بڕ، چەندان، نەخت. (باک.) ئەڤچەند، ئەوچەند. لەگەڵ ـــ یش: دگەل ڤی چەندی، دگەل ڤی هندی. بە ـــ گرتن: بەگرنگ زانین. (باک.) دان سەر. ـــ ێ: نەختێ، گەردێ، کەمێ.

هەندەران: دەرەوە، لاوە.

هەندەزە (باک.): ئەندازە.

هەندەسە: ئەندازە.

هەندەڤ (باک.): بڵندی.

هەندەیی: چاوچنۆکی، چاوبرسی.

هەندرێشە: (هەورا.) ئەندریشە، گیایەکە پەلکی سێ سووە وەکو کەوەری وایە دەخورێ و بۆنی خۆشە.

هەندرێن: سێیەمین کێوی کوردستانی عێراقییە لە بڵندیدا. لەڕۆژهەڵاتی ڕەواندزییە.

هەندرێنە: گیایەکە شیرەکەی دەبێتە لاستیک.

هەندک (باد.): کەمێک، هێندێک.

هەندوو: (شن.، موک.، ڕەوا.، خۆ.) دۆم (تیرەیەکە).

هەندێ: هێندێک.

هەندی: بڕ، چەند.

هەندیگاوێ (خۆ.، ڕەوا.): ئێستا، ڕێستا، هەوکە، هەنوکە. (ڕەوا.) هەندیگایی.

هەندیگایی (ڕەوا.): ئێستا.

هەنگ: مێشەنگ، مێش هەنگوین. هەنگی ولاخان لەکاتی تەڵەربوونیدا: هینگ.

هەنگاڤێ: ئێستا.

هەنگافتن (خۆ.): ئەنگاوتن.

هەنگام (هەورا.): هەنگاو.

هەنگامە: گژنگەڵ، هێل، هێلان، سەرهات، کۆلاو، کارەسات، ڕووشە، نەگبەتی، ڕووداو، بەسەرهات، ڕووشە و قۆرشە. (باک.) بۆبلات، بورنەبوون.

هەنگاو: شەقاو، شاقاو، گاو، هەنگام، لۆق. (کە.) ئەنگاو. (زا.) پێنگاڤ. پێنگاو.

هەنگاوتن: ئەنگاوتن.

هەنگاوێ: ئێستا.

هەنگەچینە، هەنگەوچنە (هەورا.): هەنگەخۆرە، مێش خۆرە. باڵندەیەکی سەوزی دندووک درێژە دەنگی ئێجگار ناخۆشە و بۆرە، بەقەد تەتییە فەرخە هەنگان دەخوا.

هەنگەخۆرە: (هەورا.) هەنگەچینە، مەروو، مەریکانە. باڵندەیەکی چکۆڵەیە هەنگان دەخوا. جوورە کرمێکە لەنێو خلیفیدا پەیدا دەبێ و فەرخە هەنگان دەخوا.

هەنگەون (هەورا.): دارێکە کەتیرەی لێ پەیدا دەبێ. گوێنی.

هەنگخانە: خلێف.

هەنگران: بەلێدان کەوتنەسەری. هەلگێران، دەوڵەمەندبوون.

هەنگڤین: بڕوانە: هەنگوین.

هەنگڵ: خاڵکە، قولف، قلف. (هەورا.) دەسە. (باک.) چەپل، چەمبل، چەمل. دەسکی دیزە و گۆزە و وانەیە.

هەنگڵشەلە: (هەو.) ئێستره شەلە، پێ پێ یانێ (گەمەیەکە لەسەر لاقێک دەڕۆن)، چووزەکە.

هەنگوان (هەورا.): گیایەکە وەکو (یەڵدز) ی ترکی وایە. ئەنگوان. (شن.) گوان، گووران.

هەنگواو: ئەنگێوراو، گووراو، گووار.

هەنگۆ: ئێوە.

هەنگۆر (شکا.): ئێوارە، هێوارە.

هەنگووتن: ئەنگاوتن، پێکان.*

هەنگوور (هەورا.): ترێ.

هەنگوورە (باک.، ئەم.): بەوجوورە، بەوچەشنە، بەوتەرزە. (کەرەجنە).

هەنگووژاوی (هەورا.): جیوە، جەوی.

هەنگوین: هەنگڤین، کاریت، کۆتەفر، هنگڤ، هنگوف.

هەنگێ (ڕەوا.، هەو.): ئەودەمی.

هەنگێوران: ئەنگارتن، هەنگاوتن.

هەنگێنی (ڕەوا.): ئەودەمێ، هندێ.

هەنوان: پەنا، پەسیو، جێگایەکیشە، کەباران و بەفر و با نەیگرێتەوە، هەنوین، هەنین: شێلان.

هەنووکە: ئێستا.

هەنوون (ڕەوا.): هەنوین.

هەنوین: هەنوان. (ڕەوا.) هەنون. لەش ـــ: بەرزنی چەورکردن. دەست لێ خستن و سوونەوە و دەست پێداماڵین.

هەنێ (کە.): هێندێک.

هەنی: هەنیە. (سن.، هەورا.) شووتی. (باک.) نێوچاوان. (زا.) هێ، هۆ و پیاوێ هێ. (هەورا.) هێشتا.

هەنیە (موک.) نێوچاوان، تەوێڵ. بەبن زولف و قەراخی مووی سەری ژنان دەڵێن هەنی. ـــ هەڵگرتن: ڕووگرتن. (باک.) بەروانێک. گەندە تووکی نێوچاوان و ڕوومەت هەڵکەندن.

هەنیسک: هەنسک، نسکە. (باک.) نیسکۆک، نیسک. ئەو هەناسە قووڵانەیە، کە لەکاتی و لە دوای گریانی دا هەڵدەکێشرێ.

هەنیشک: ئانیشک.

هەنین: هەنوان. نیشتن و بەدەن ـــ بەرزنی یا بە هەنگوینی.

هەو: قازانج، هۆ، هەم، هار، ئەو. هەمشاری: هاوشاری. بۆ نیشاندانی چت یا مرۆ یا گیانلەبەری سێ یەمە، کە نەدیو یا ئامادەبێ: ئەوە هەوە. ئەو هەوبوو. کێم، هەوا، (کە.، ڕۆژ.) نێش، دەرد، ژان. ئاوسان و

هەڵامسانی جێگایەک لەلەش. لەکاتی واق ورمانیدا بەکاردەبرێ. (باک.) هیچ وە خێتێک. ـــ کردن: وازلێهێنان.

هەوا: فیز، خرایی، ڕێفناهی، ترزلی. دڵداری، بەهەوا: (باک.) خرا، بەفیز، بێندەر. ـــ سارده، ـــ گەرمە. بە ـــ: خۆبین، خوەبین، هەوادار. کێم زرزره، زووخاو، نیم، برانگوون. بە ـــ: هینوان زل، ترزل، بایی، بافەدنگ، بۆنگ، خۆپەسند، گیف، هەودا، بەفیز، فیزدار. ـــ ی تێکەڵ: ـــ ی چەند قۆڵی. بە ـــ: دفره، بە ـــ بوون: بەفیزبوون، هەڵاتگران، بڵندفڕین.

هەوادار: بەهەوا، کێمدار، بەهێز، پشتیوان.

هەوار: شوونوار، وار، وارگە، هەوارگە. (باک.) بانە، هاوار، بانمەر.

هەواخواز: لایەنگیر.*

هەوارگە: (هەر.): وارگە، ئاغەلان.

هەواری: خێوەتی گەورە.

هەواڵ (باک.): ئاواڵ.

هەواڵایەتی: هەڤاڵەتی، برادەرایەتی، دۆستایەتی.

هەواڵبەند (باک.): هاوپەیمان.

هەوا لێرسین: سۆراخکردن.

هەوان: ئاونگ، دەستە و هاون. گۆنگەڵ، کارسات، گێچەڵ. (باک.) هەبان.

هەوانتە: ئاسان، خۆڕا، بێ لێپێچانەوە.

هەوانتەخۆر: مفت خۆر، ئاسان خۆر، چاوتێ بڕیو.*

هەوایی: سەودایی، باسەر، بەفیز، عاشق. نێوی پیاوانە.

هەوە (کە.): هەوێ.

هەوەڕ: (هەو.، پژ.، هەورا.): هیربار، قاپ و قاچاخ، ئامانی شیوێ.

هەوەس: ئاسە، کەوژ. ـــ ی خۆڵێ تەخت لێکردن: کەوژا خوە لێ شکەناندن.

هەوەلێهیز: ئەیلول.

هەوەلزستان: کانوونی دووەم.

هەوت (باک.): عەوعەو. وەڕ وەڕ. ـــ کردن: عەوعەوکردن، وەڕین.

هەوجا (جا.): ئەمجا، دەسا، ئەوجا، سا.

هەوجار (دزە.، هەو.): دەندە.

هەوجهار (باک.): بیبەری سوور.

هەودا

هەودا: داوە دەزوو و نیسترز. (بابا.) هەوا، تەڵ، داو. (ڕۆژ.) تاڵ، هاوا. (هەو.) کەڵ. ئاڤدا، هەڤدا.

هەودان (باک.): دالان.

هەودانەوە: هۆدانەوە.

هەردانین: دامەزراندن، پێکخستنان.*

هەودەچ (باک.): کا و پەینی وشک بەژێر پێی وڵاخان وەردەکرێ.

هەودە: حەڤدە ١٧.

هەودل (باک.): گادۆشە. قاپێکی گەورەیە مانگای تێدا دەدۆشێ.

هەودوو (باک.): یەکتر، یەکتری.

هەور: (فە.، هەورا.، باد.): ئەور. ـــ ە تریشقە: (باک.) ئەورترشکی. ـــ ی تەنک و سپی: کەشەور. ـــ ی ئاسمانی: کەرەور. ـــ ی سەرچاوان: تانە.

هەوڕ (بڵ.، شا.، پژ.، سیوە.): ئاسنجاو، قاپ و قاچاخ.

هەورا (شەبە.، ڕۆژ.): برسی.

هەوراز: بەندەن، بڵندی، بەرزی. (باک.) بڵندایی، بڵنداهی، ئەرڤاز، ئەرواز، ئەڤراز، ئەڤرا، هەڤراز، ژۆر، ژۆروو، ژوور، ژووروو. هەڵدێر، وەژەی. ـــ ی سەرەوژێر: سەردۆڵە.

هەورامان: مەڵبەندێکی شاخاوی چڕە، بەشێکی لەنێو کوردستانی عیراقە و بەشەکەی تریش لە کوردستانی ئێرانە، شارەکانی هەڵەبجە و پاوە و مەریوان لەم ناوچەیەن.*

هەورامانی (هەو.): بەدانیشتوانی هەورامان دەڵێن ـــ. جوورە نانێکی زۆر تەنک و ناسکە پان و خڕە. (دەر.) نانەشینە. مادە.

هەورامی: خەڵکی مەڵبەندی هەورامان، شێوەی کوردی هەورامان.*

هەورانی (باک.): هاپا.

هەوراو (هەو.): گۆلاوی بارانە، گۆلی بارانە.

هەوراوی: (باک.): ئەوراوی.

هەورایی (ڕۆژ.): برسی بوون.

هەورەبان: سوانده. ئەو گووێ بانەیە، کەلەدیواران دروست دەبێ. بانوچکە: بانی خانووی زۆر چکۆلەیە وەکوو بانی سەرپلیکان و ئیتر.

هەورەبرووسکە (فە.): هەورەتریشقە.

هەورە تریشقە (جا.): برووسکە. (فە.) هەورەبرووسکە، ئەورترشکی.

هەورس: دارێکی کێوییە و بێبەرە، هەمیشە شینە و نیو بەژن بڵند دەبێ گوڵی سپی و مۆر دێنێ.

هەوڕسک: گیایەکە.

هەوڕ و هۆڵ (پژ.): ئاسنجاو، قاپ و قاچاخ.

هەورنک (باک): نیمچەدوورگە.

هەورنگ (باک.): نیمچەدوورگە. خاکێکە لە سێ لایانەوە ئاو دەوری دابێ. (موک.) ئاوریشم، کە دەستی لێدرێ هەورینگان دێنێ یانی هێزی ترووسکەدار خۆ دەنوێنێ.

هەوروهۆڵ: کاتێکە هەور و تەپ و مژ وڵاتی داگرتبێ.

هەوڕۆ: ئەوڕۆ، ئەمڕۆ.

هەورۆشە

هەورۆشە (هەورا.): کەروێشک.

هەوری: سرکەیی، پارچەیەکی ئاوریشمی تەنکە ئافرەتان لەسەری دەنێن یا بەسەری دادەدەن. (باک.) نێری سێ ساڵانەیە.

هەوری زرێ: هەور.

هەورێشە (هەورا.): کەروێشک.

هەوریشم (هەر.): ئاوریشم.

هەورینگ: چلم، برینگ.

هەورینگان: بروانە: (موک.) هەورنگ.

هەوزینگ: ئاویلکە.

هەوسار: لغاو، جڵەو. (باد.) هەڤسار، لڤان، هەفسار. قەوچە، قەراسە، سەرکەللە.

هەوساندن (باک.): فێرکردن، بیهەوسینە.

هەوسین (باک.): فێربوون، بیهەوسە.

هەوش: بزنی سپی و ڕەش، حەوش، حەسار، باخچە، زنج، تامان لە دار بۆ ئاژەک لە دەرەوە. *

هەوشار: وڵاتێکە لە کوردستان، پەسنی سەگی زۆر باش (سەگی هەوشار). گیاگەسک.

هەوشاری (زرا.، کە.): وشک، نیشک.

هەوشان (کە.، باک.): ئەوشان. گیایەکە. وشک.

هەوشەنگ (بار.، کە.): بزنێکی کاریلەمردووە.

هەوشە: پەچەمەڕ، حەسار، حەوشە. *

هەوک: گەروو، گەردن، ئەووک.

هەوکران: کولانەوە.

هەوکردن: هەڵاّمسان. لە پڕێکا جێگایەک لەلەشی مرۆڤ بماسێ.

هەوکردنەوە (کە.): کولاندنەوەی برین.

هەوگیان (هەو.): ژنی شووبرایە، هیوەرژن.

هەوڵ: کۆشش، خەبات، تەقەلاّ، خەفتیاتی، هەڵپە، لۆقە، کوشەوە، پەلەقاژە، تەلاش، چکوچۆ. (سن.) دەستەپارچە.

هەوڵە: ئاوڵە، خورێکە، خورۆێلکە، پشتەماڵ، پارچەی کوڵکنی خۆوشک کردنەوە. *

هەوڵە زلزلە: ئاگرە.

هەوڵدان: خەبات کردن، تەقەلادان، خەفتیان، قەپچاندن، لێ خەفتان، لۆقەکردن، تێکۆشین، شان دانەبەر. زۆر ـــ: حەشرکردن، زۆر تەقەلادان.

هەوڵدەر: کۆشیار، کۆشەر، تێکۆشەر.

هەول و دەو (فە.): سەوداگەری، فریادی، کڕین و فرۆشتن.

هەولێر: شارێکە لە کوردستان، کۆنترین شارە کە ژیانی تێدا بەردەوام بووە. *

هەوهەو: دەنگی سواران لە ڕاودا، وتەی سەیر مان. *

هەویا: تکا، هێڤی، هیڤە، هێوی، هیوا، ئومێد، هومێد.

هەویادار: هیڤەکێتشی. ئومێدەوار، دڵڕەق، تکاکار، هێڤیدار.

هەویان (باک.): وەرگیراو، دامەزراو.

هەوێ: دوو یا چەند ئافرەتێک، کە ژنی پیاوێکی بێ دەبنە ـــ ی یەکتری. هەوە، هەوی.

هەوێسار: هەوێ بار. *

هەوور: مزی زۆر بەرزەوە بووگ کە بارانی لێ دەڕژێتە خوار، عەور، شتێکی زۆر نەرمی کون کونە بۆ دەست وچاوشتن کە بەکەفی سابوونەوە وەکار دەهێنرێ، گۆمی قووڵ. مێرگۆڵەی بچووک لە نواڵی چیادا. *

هەوورگەر: نیرارگەر، کەسێ کە دەفری سواڵەت چێ دەکا. *

هەویەشەو: مانگەشەو، هەوی شەو.

هەوێدار (موک.، بل.): گیایەکە گەزێک بڵند دەبێ و پشتی توکاوی و سپیە گوڵەکانی بەشینی ڕەنگی شینە بەوشکی بۆرە لەنێو دار و باغاندا شین دەبێ.

هەوێوک (باد.): مانگەشەو.

هەوێدی (باک.): جوورە گەغێکە.

هەوێردە: کەلەفر، کەرەواڵە. باڵندەیەکە لە چۆلەکەی کەمێک گەورەترە بۆر و یەکرەنگە گۆشتی دەخورێ لەکشت و کاڵ و باخاندا دەژی.

هەوێز (هەو.): کۆز. (موک.) پەچە، پەرچە، حەوشە. ئەو جێگایەیە بەشەو ماڵاتی لێیکەوێ لەبەهار و هاوین و پایزاندا. جێگایەکە لە چۆلی بەشەو ئاژاڵ و وڵاخان تێدا ڕادەبوێرن.

هەوێسار: هەوێدار. ـــ ی: (دزە.) هەوێداری، ژیانی ئافرەتێکە، کە خاوەند هەوێ بێ.

هەوێن: هاڤێن، هامێن، مایە، شیردان، ئامیان. هیوێن، ئاڤین، (هەورا.) هامیژن. ـــ ی پەنیری: فرسک، مایان.

هەوی: مانگ. (باڵ.) هەڤی. نێوی ئافرەتیە. هەوتە، هەفتە. (باک.) هەوێ، ئەوێ.

هەویر: هەڤیر، (هەورا.) هەمیر. (دەر.) پات. ـــ پەرین: (هەورا.) هەمیر پڕان. ـــ ترشان: هەڵپرووکان.

هەویرترش (هەورا.): هەمیرترش. هەڤیرترش. هاڤێن.

هەویرتێکان: پەینکە.

هەویرکان (ڕەوا.، خۆ.): ئاردی نێو کەوڵیە. (سا.) پەیینکە.

هەویسەر (باک.): مەرێکە لمۆزی خواربێ.

هەوینگ (باک.): قامیشەلاّن دەناوێدا.

هەوینی (ئەم.، شکا.): خۆشویستی.

هەهاء: ها، ئاهاء.

هەی: بەه، ئەی، پیاح.

هەیا (باک.): هەتا.

هەیاران (کە.): داخوا، ئاخۆ، گەمەیەکە.

هەیارۆ (سور.): بالۆرەیەکە کوڕان لێدەدەن.

هەیاس: نێوی پیاوییە.

هەیاسە: وەکو کەمبەرەیە بەلاّن قوبەی وردە وردەی هەیە.

هەیانی (باک.): هەتا.

هەیە: (دەر.) هەس. (هەورا.) هەن. (باک.) ڤێ هەی، ها.

هەیتە (بابا.، کە.): پۆلیس. کوردی پێشوو بە سەربازیان کوتوە ـــ تاچاخی بابانەکان، بەلاّن لە ڕەوانـدز بەپۆلیس وتراوە. (کۆ.، ڕەوا.) پۆلیس.

هەیتێ (ڕۆژ.): جار، چەل.

هەیدەدان (باک.): بەشکۆ، بەرەونەق.

هەیرۆ: واه، واها، وی، ویح.

هەیفی (کە.): ئەیرۆ، هەزیا، هەژدیها.

هەیف (باک.): (زا.، باک.): مانگی ئاسمانی. لەوێ چواندنی ویدا بۆ جوانان بەکاردەبرێ، ژیکەڵە. ـــ برەش: شەوی تاریک. ـــ ا چاردە چەقی

(باک.) مانگی چاردە. ـــ شیو خواریە: مانگ پەنای گرتووە. مانگی ئاسمانی. مانگی (٣٠) ڕۆژییە.

هەیڤی: مانگی (سالا هەیڤی دە ڕۆ کێمترن ژ سالێن دن.) *

هەیڤین: خۆشەویستی، دڵداری.

هەیکەل: پەیکەر، کۆتەڵ.

هەیکەل

هەینە: هەینی.

هەینە هەینە (ڕۆژ.): بۆ سەرزەنشتی ئەو کەسە دەوترێ، کە درێژ دادڕێ و چەنە درێژی دەکات واتا: بیبڕەوە و هێندەی درێژە پێ مەدە.

هەینۆک (خۆ.): نینۆک.

هەینێ (ڕەوا.، هەو.): ئەودەمی.

هەینی: ڕۆژی هەینی. دێنی. (بۆتا.) ئینی. (ژە.) ئینی، دێن، ئەینی. (باد.) هینی. هەفتە. نێوی نێرینانیشە.

هەیواسوو: مانگی ئاسمانی. هەوی بەمانگی (٣٠) ڕۆژی دەڵێن.

هەیوان: هەیوانی پێش باڵەخانان. بەربانک، تارمە، دوویانکۆک. (باک.) برایی. (هەورا.، باک.) ئەیوان، ئیوان. (هـ.) بیلایی، لیوان. تالار، تەلار.

هەیوی: مانگێک. (بۆ مەبەستی ماوە).

هەیها: دەیها، هاها، ئاها، لە واقماندا بەکاردێ. بۆ ئاژۆتنی یەک سمان بەکاردێ.

هەیهاوار: ئای وای، ئەیداد، وەیداد، ئەیهاوار.

هەیهای: پیاح.

هەیهایە: وێدەچی، دەبی، کوور.

هەیهە: کووریهچی، بۆ ئاژوتنی یەکسمانە و دەنگدانیانە. (کە.) بۆ گل دانەوەی بزنان بەکار دەبرێ.

هەیهەی: حەی حەی، بەه بەه، پیاح.

هەیهۆ: (خۆ.) هەیهوە. (هەو.) هەیهۆ هەیهۆ، ئایهۆ، لە توورەیی هایهۆ.

هەیهۆپ (لەک.، باک.): سەرتاوسی.

هەیهۆهەیهۆ: هەیهۆ، ئایهۆئایهۆ. (واتا زۆر زۆر دوور و نەبوونییە).

هتاڤ (باد.): هەتاو، ڕۆژ.

هتد: هەتەد: هەتادوایی.

هجال (باک.): پەردە.

هچکار (باک.): بیباری سوور.

هدام (باک.): هەڵکردن، کشان، لا.

هر (باک.): ئێرە.

هراو (باک.): سەردار، سەرۆک.

هراندن: شکان، وردکردن.

هرە (باک.): ئێرە.

هرڕە (باڵە.، دزە.، دەر.): بۆ ئاژۆتنی مەڕان بەکار دەبرێ. کسسە.

هرەڤان (باک.): ڕووخان.

هرەڤین (باک.): ڕووخاندن.

هرە هۆهۆ (باڵە.): بۆ گێڕانەوەی مەڕان بەکاردەبەن.

هرمانە: هاووژی، کار یا بیبیرکردنەوەی پێچەوانەی کەسێک. *

هرچ (ئامێ.، باک.): ورچ.

هرچەل (باک.): دەنگی شوومی.

هرچکی (باک.): نالایق، ناشیاو، لێنەهاتوو.

هرس: هەرس، ورچ.

هرلس: هەموو.

هرمز (باک.): هۆرمز، خودا.

هرمزک (باک.): قابێکی کوردییە.

هرمزگان

هرمزگان (باک.): مزگەوت.

هرمزین (باک.): گەیشتنی میوە، ئەڕاندن، چریکاندن.

هرمێ (باک.، باد.): هەرچی.

هرهر (دەر.): بۆ ڕاوەستاندن و ئارامی یەکسمان و مەڕانە.

هرێ (هەر.، باک.): ئایا، ئەرێ.

هرێز (فە.): فریزوو.

هرێن (باک.) زەڕەی ئێستری.

هریی (یە.، باک.، هەر.): خوری.

هرینی (باک.): قوماش لە خوری.

هریشک (باد.): میوانی چێشت، دۆو ساواری خڕە وشکی دەکەنەوە.

هزارە: ئاسنێکە چتی گرانی پێ بڵند دەکرێ

هزر (باد.): بیر، یاد.

هزیران (باک.): مانگی شەشەمی زایینی، لە بیست و یەکەمی مانگی بانەمەڕەوە تا سی و یەکەمی جۆزەردان. داری خەیزەران. (باک.) ـــ ی: جوورە هەرمێییەکە.

هژان (باک.): جوولان، بزووتن.

هژاندن (باک.): هەژاندن، جوولاندن.

هژمار (باک.): هەژمار.

هژمارتن (باک.): هەژماردن.

هژیان (زا.، زێ.، هەر.): هەنجیر.

هژیر (باد.): هەنجیر.

هسە (باڵ.): بۆ لێخوڕینی مەڕان بەکار دەبەن. (کە.) کسە، قش.

هش (باک.): هۆش، بیداری. بێ ـــ: (باد.) بێ هۆش. بێ ـــ ی: بێ هۆشی.

هشازا: چاوقووچین، لێ بورر، بەخشەر، چشم پۆش.

هشافتن (باک.): قووت دان، ڕۆهێشتن.

هشبر (باک.): هۆش بڕ.

هشدار (باد.): هەستیار.

هشتن (باک.): هیشتی.

هشفەکری (باک.): دڵ کراوەوە، سنگ فراوان.

هشک: ووشک.

هشکەبەر (باک.): خانوو بەرەیەکە بە ووشکە بەردان دروست کرابێ.

هشکەلی (باک.): دەمی، کاتی، ئاشی ــ: ئاشی کاتی و کەم ئاو.

هشکەسایی (باک.): هەوای سارد و ڕوون.

هشکەرە (باک.): پوولی زێڕ یا زیو.

هشکلنگ (باک.): ئیفلیج، دەردێکە بگاتە هەر جێگایەکی لەشی، بێ هەستی دەکات.

هشکوور (باک.): قووڵ.

هشکۆکە (باک.): هەرمێ کێویلکە.

هش هش (کە.): حەلەلەلە (بۆ بە شەڕدانی سەگان بەکاردێ).

هشیار (فە.، باک.): هۆشیار، وشیار.

همبەران (باک.): ڕوویەڕوو.

همبێز (باک.): ئامێز. ــ کرن: لەئامێزکردن.

همهم (باک.): وەرەم، هەلاّمساو.

هلەهاتن (باک.): هەلاّتن.

هلبەرتاندن (باک.): دڕاندن، فڕاندن.

هلبەرین (باک.): هەڵپەڕین.

هلبەکاندن (باک.): قەلەشاندن، پارچەپارچەکردن.

هلبەکین (باک.) پارچەبوون.

هلبەسارتن (باک.): هەڵپەساردن.

هلبچاندن (باک.): جوون، جووین.

هلبفاندن (باک.): تەکاندن، خاوێن کردنەوە بەتەکاندن.

هلچەنین (باک.): ڕاچەنین، هلچەنە، ترسان.

هلچکاندن (باک.): تێکەلاّوکردن.

هلچناندن (باک.): هلچنینە، بادان. کەڵەکەکردن لەسەر یەکتری بەبڵندی.

هلچنین (باک.): هلچنە، بادران.

هلتەقاندن: پارچەپارچەکردن، هلتەقینە.

هلتەقین (باک.): هلتەقە، پارچەپارچەبوون.

هلدان (باک.): هلدە، هەڵدان، بڵندکردن.

هلستاندن (باک.): هەڵستاندن، وەئاگا هێنان، ئامادەکردن.

هلستە (باک.): ئامادەیە.

هلستن (باک.): ئامادەبوون.

هلقەتاندن: لابردن، سڕینەوە. (باک.) دڕاندن.

هلقەوستن (باک.): هەڵبەزین، قەڵەمبازدان.

هلقەتین (باک.): دڕان، لێ فڕێدان.

هلفڕاندن (باک.): هەڵفڕاندن.

هلکەواشتن (باک.) گۆڕین، گوێزتنەوە.

هلفرین (باک.): هەڵفڕین.

هلکەتن (باک.): چوونەسەر، هەڵکەوتن.

هلکەهلک (باک.): هانکەهانک، تەنگەنەفەس.

هلکرن (باک.): هلکە ــ: لەڕیشە هەڵقەندن، ریشەکەن کردن.

هلکشان (باک.): هەڵکشان.

هلکشاندن (باک.): هەڵکێشان.

هلگەفتن (باک.): شۆڕش و یاخی بوون، سەرکێشی کردن، بڵندکردن.

هلگەڕاندن (باک.): نیو، نۆبەت گرتن.

هلگەوستن (باک.): گوێزتنەوە، گۆڕین، هلگەڕێسە.

هلگرتن (باک.): هەڵگرتن، هەڵێنان.

هلم (باک.): هەڵم، دەراوسێ یەتی.

هلماشتن (باک.): هەڵکردنی قۆڵ و شمشێران.

هڵمسین (باک.): دەست لێدان.

هلمشتن (باک.): هەڵکردنی قۆڵ.

هلناندن (باک.): بڵندکردن.

هلنگفین (باک.): پێ هەڵکوتن.

هڵۆڵ: هووڵۆڵ.

هلووس: لووس.

هلوو (باد.): لووس، (باک.) هلووس.

هلوەشاندن: وێرانکردن، فڕێدان، خراپکردن.

هلهاتن (باک.): هەلاّتن، بڵندبوون.

هلهلاندن (باک.): بهلهلینە، دڕاندن، پارچەکردن، بەکاربردن.

هلهلۆک (باک.): دارە.

هلهلین (باک.): دڕان، بەکاربردن.

هلی (باک.): زان لە کاتێکی باشدا (بۆئاژالاّن).

همی: هەموو، گشت.

هن (باک.): ئەنگۆ، ئێوە، هێندێک. هن جار: هێندێک جاران. (فە.) هی، ئی.

هنار (باک.): هەنار.

هنارتن (باک.): ناردن.

هنارک (باک.) کوڵمە، خڕ، کوورە.

هناری (باک.): گەروو گیران لە گریانی دا.

هناڤ (باک.): هەناو، زگ.

هنە (باک.): خەنە.

هنەر (باد.). هونەر.

هنبەر (باک.): ڕوویەڕوو.

هنبیکی (باک.): جوورە دار هەرمێیەکە.

هنجان (باک.): گوڵدان، ئینجانە.

هنجانە (فە.): مەنجەڵ.

هنجانە

هنجاندن (کە.): ئەنجنین.

هنجراندن (باک.): تالّووکەکردن، ڕێک کووشیان.

هنجرین: هنجنین، ئەنجنین، ونجرونجرکردن.

هند(باک.): هەند، هەندێک. ــ ێ گەورە، ــ ی ڕەش، ــ ێ زەر، کن، لا.

هنده: هێنده، بەقەدەر.

هندک (باک.): کەمێک. ــ کردن: کەم کردن. ــ بوون: کەم بوون.

هندی (باک.): ئەودەمی، ئەو وەختی، هەنگینی.

هنک (باک.): هێندێک، چەندێک. فێنک.

هنکا (باک.): هێندێکان.

هنکی (باک.): نەختێ، بەشێکی زۆرکەم لە چتێک.

هنگ (باد.): ئەنگۆ، ئێوە. (باک.) نێوان، ناوچە. (کە.) فم. ــ کردن: فم کردن، چڵم فڕێدان.

هنگا (باد.): وەختی، دەمی، کاتی.

هنگافت (باک.): لەپاشان، لەو دەمی دا، ئەو دەمی.

هنگافتن (باک.): بهنکیفە، ئەنگاوتن.

هنگافی (باک.): هنگافن، ئەودەمی.

هنگرتن (باک.): هەڵگرتن.

هنگف (باک.): هەنگوین.

هنگفی (باک.): هەنگوینی.

هنگفین (باک.): تووش بوون، هەلەنگوتن، هەنگوین.

هنگ و دەنگ (باک.): دەبدەبە.

هنگو دینگ (باک.): شکۆ.

هنگووری (باک.): ڕووناکی دوای ئاوابوونی ڕۆژ. سەر لەئێوارە تا نیوە شەوێ.

هنگوف (چی.): هەنگی ولاخانە.

هنگوستۆک (باک.): ئەنگوستیلەی دروومانی.

هنگووستیل(باک.): ئەنگوستیلە، هنگولسیک.

هنگوستۆک

هنگێ (باک.): ئەودەمێ.

هنگی (باک.): هەنگی، ئەودەمی.

هۆ: (باد.) ئەگەر. بەرێگای، بەرێ ی. بۆ ڕاگرتنی ولاخی بەرزە بەکار دەبرێ. یەھ. (موک.) هۆی (بۆ بانگ کردن بەکاردێ). ــ بابە: ئۆبابە. سەر: هۆ بۆ دیتنەوە: سەر بودتنەوە. دەستاوێژ، دۆز، بۆنە، مایە، تورر، سوێکە، ناوەندی، (هەورا.) ناوەنی، ڕوو، سۆنە. بە ــ: (باک.) بە، بەر، بەهۆی ئەوەوە. لەبەرتۆ: بەرتۆ. بە ــ: لەوڕا، ژوی، لەو. قازانج، سوود، ماف دانەوە، هەو. (شا.) قبراغ، بۆنە، مایە، پێویستی، نەخۆشی. (باک.) هۆ. ــ بوون: هێن بوون، ئاوا، وەها، هۆتوو.

هۆئش (هەو.): چۆش، ئۆش. بۆ ڕاوەستاندنی کەر و ئێسترانە.

هۆباو (هەو.): بابە، برام (لەئاخفتن دا).

هۆبە: دەستە ڕەشماڵێکە. (باک.) ئوب، ئوبە. (هەر.) زۆپە، زۆمە، زووم، کوورەنگ.

هۆپ (ڕۆژ.، کە.، هەو.): ڕاوەستە.

هۆپن: خرین، ئەستوور و درێژی لاق.

هۆپهۆپک (را.): پەپووسڵەمانکە.

هۆت (دەر.): واق. ــ بوون: سەر سووڕمان.

هۆترک: هۆڵمان.

هۆتۆ: ئەوا، ئاوا، وا، بەوجوورە، بەوچەشنە، ئەوتۆ.

هۆتۆیی: ئەوتۆیی.

هۆجە (ئەردە.): دۆخین.

هۆجەنەکێش: دار دۆخین.*

هۆحە (کە.): وشەیەکە جۆتێران لەکاتی جووت دا بەکاری دەبەن.

هۆخ (باک.): دەرکی چکۆڵە.

هۆد (باک.): هاون، ئاونگ، دەسکاونگ.

هۆدار (باک.): گیایەکە پێ هەڵدەچێ.

هۆدانەوە: وەفابوون، قازانج پێگەیاندنەوە، تۆڵەدانەوەی چاکە، دفتان. هەوردانەوە. بادانەوەی جووتە لە دوای خەتی جووت. (گەڕاندنەوەی جووت).

هۆدیەفە (ئامێ.): دەستی پێکردەوە.

هۆدە: چاوە، ژوور، دیو.

هۆدەج (باک.): کایەکە بەژێر پێ ی ولاخان دادەکرێ.

هۆر ئێستەی (هەورا.): هەڵستان.

هۆڕ: (فە.) هەوور. (جا.) تیژ. هاواڵی جەواڵی. (خۆ.) هۆش. لە ــ چوون: لەهۆش چوون. (شەبە.) خەون. (باک.) باڵندەیەکە. قابلی هەڵڕواندن و کردنە تۆز و پان کردن. جاوی. ــ کردن: زۆر پێگەیاندن، زۆر لێ پەیداکردن.

هۆڕڕ: جەواڵی زۆر گەورە.

هۆرامان (هەورا.): هەوێر هەڵاتن.

هۆرە: سنگێکی دارێکی تیژ و کورت و چکۆڵەیە لەداری بی دەقەلەشرێ. (شا.) پیواز. (کۆ.) زەمۆمە. (بار.) سپێنە. (جا.، شارە.) گۆرانییێکە. (خۆ.) پۆز، غیرەت، کەیفەرات، دەمار. بێ ــ یی: بێ غیرەت. (هەو.) مرازێکی تەونی یە.

هۆرپەرای (هەورا.): هەڵپەڕین.

هۆرت: سەیر، سەمەرە، دروستکراوێکی سەیر.

هۆرتەهۆرت (کە.، ڕۆژ.): لۆقەلۆق. (ڕاکردنی ناقۆڵاو ناڕێک). هۆڵتەهۆڵت.

هۆر خلیسکیای (هەورا.): هەڵخلیسکان.

هۆر دارای (هەورا.): هەڵدان، بۆ ئاڵاو خێوەت و چتی تر.

هۆردوو: ئوردوو، لەشکرگا، (ھ.) هۆردی.

هۆردووبەز: لەشکرگا.

هۆردی (ھ.): هۆردوو، لەشکر.

هۆر تروشکیای (هەورا.): کرووژم هەڵاتن.

هۆر تروشکنای (هەورا.): کرووژم هەڵێنان.

هۆرزان (هەورا.): هەستان، هەڵستان.

هۆرزە (هەورا.): هەستە، هەڵستە.

هۆرزدێ (هەورا.): هەستن.

هۆر زنای، هۆرێرزنای (هەورا.): هەستاندن.

هۆرستەی (هەورا.): هەستان.

هۆرش قۆڕنی (هەورا.): هەڵقوڕاندن.

هۆرشێن (هەورا.): هەڵچوونی چێشتی.

هۆرک: (باد.) وورد.

هۆرکزانن (هەورا.): هەڵکزاندن.

هۆرگە: یانە، باخچەی میللی، ئەنجومەن، هەڤجڤان.

هۆرگران (هەورا.): ئاییسان، داگیرسان.

هۆر گرتەی (هەورا.): هەڵگرتن، وەرگرتن.

هۆرگیلای (هەورا.): وەرگەڕان.

هۆر گێڵەوەن (هەورا.): بگەڕێوە.

هۆرگێڵنای (هەورا.): وەرگەڕان.

هۆرم (شەبە.): خەون.

هۆرمز: پەرچیس، بەرو. ئەستێرەی مشتەری یە. نێوی کوڕی ئەوشیرەوانی کوڕی بەهمەنی یە. نێوی یەکەمین ڕۆژە لەهەموو مانگێکی ڕۆژی (شمسی) دا.

هۆرمزگان: مزگەوت.

هۆرمیس: فرمێسک.

هۆرمیسک (دەر.): فرمێسک.

هۆرن: گۆمێکە لە نێو دەشت یا کێواندا، کە زۆر قووڵ بێ و ئاوی لەبەری بڕوا یا نا، بەڵام نابێ وشک بێ.

هۆرنن: خوێندن.

هۆر وەزنای: پێ هەڵچوون. بە دار و دیواردا چوونە سەرەوە.

هۆرۆگێلیای (هەورا.): وەرگێران.

هۆرێزان (هەورا.، زەن.، کۆن.): هەستان.

هۆرێزای (هەورا.): هەڵستان.

هۆریزنای (هەورا.): هەستاندن.

هۆرێشە (هەورا.): ڕێوی.

هۆرێشە

هۆرین: دەنگ، گرمە. ــ ا ئەورا: گرمەی هەوری.

هۆرینە (لک.): شوێنێکی تایبەتی یە بۆ وورده ئاژاڵان، کە نەخۆش بن یا بێ تاقەت بن.

هۆز: نەتەوە. هۆبە. ئیل، خێل، خێڵ. (باک.) خەراج. خێڵسات، کۆچەر، ڕەوەند، خانەوادە، فامیلە. (ڕۆژ.) دێ، گوند.

هۆزانڤان (باد.): بوێژ، هەستیار.

هۆزەبانە (خۆ.): گوێزەبانە.

هۆزەلاو (سەر.، موک.): گیایەکە.

هۆزێتی: ڕەگەزێتی، خێڵەکی.*

هۆژان (خۆ.، کۆ.): مەشق، بزوتنەوە و جوولان.

هۆژانەوە: بزووتنەوە.

هۆژاندن (خۆ.): مەشق کردن، بزواندن.

هۆژانگە: شوێنی مەشق کردن.

هۆسە (باڵ.): هەر وەکوو.

هۆستەی (هەورا.): هەڵستان.

هۆستون: ئەستوندەی خێوەت و چادرانە.

هۆسین: سووانەوە، سوواندنەوە.

هۆش: جۆش، ش. زیرەکی. هۆر. وە ــ هاتنەوە: وەخۆهاتنەوە. بێ ــ بوون: لە خۆچوون. (باک.) ئاریش. منە. زی، هش، بیر، ژیری. (باک.) بۆر. بزنێکە تووکی ڕەش و خاڵخاڵ بێ. بۆ ڕاوەستاندنی کەر بەکاردێ.

هۆشە (جا.): هێشوو. گوڵەگەنم.

هۆشەنگ: زانا، زیرەک، پەند. نێوی پیاوانە. منداڵ مردوو.

هۆشبر: هشبر.

هۆشدار: تێگەیشتوو، زیرەک، زرنگ. بە هۆش، هۆشمەند. وتوو وریا. (باک.) ئاریشەن. بیرەوەر. نێوی پیاوانە.

هۆشداری: بیرەوەری.

هۆشیار: بیرەوەر. ــ ی: ئاگاداری.

هۆشینە: بیرەوەخەر.

هۆڤ (باک.): کێوی. درندەیی. چاوسەخت.

هۆڤاندن: دەنگی گامێشی یە. ڕشانەوە.

هۆڤە (هەو.): دەنگی گامێش، حۆق. سەنگێکە بۆ شت کێشان.* (موک.) دەنگی کەڵ و گامێشی یە.

هۆک (کە.) جنە. (سن.) ئارەزوو. (باک.) کاکەشان، ڕێگای کاکێشان لە ئاسمانی دا.

هووکارەبوون (فە.): فێربوون.

هۆکەر (باک.): ڕێکخەر.

هۆکەڵ (تیلە.): هەڵکەوتوو.

هۆکدار (کە.): واژی، بەرواژی، ئاوەژوو.

هۆکۆرە (فە.): فێربوون.

هۆکهۆک (باک.): باڵندەیەکە.

هۆکێ: تۆلاز، نێری، کە زۆر دەوری مێونە دەدا.*

هۆگ (باک.): نرخدار.

هۆگان: جێگایەکە جووتی لێ دەگیرێتەوە. سەدە. دە لات. گاوەخان. سەردێڕ، سەرمەرز. گاگێرەوە.

هۆگە: دێخوون، هۆجەنە.*

هۆگەج (شکا.، باک.): بەرانی خەساوی سێ ساڵانە. بەران.

هۆگەگ (باک.): تۆپ، گوولەی دار.

هۆگر: ئۆگر، هاواڵ، برادەر، دەستەمۆ. ــ بوون: ڕاهاتن، ڕام بوون. ــ ی: ئۆگری.

هۆگرنەگرتوو: نامۆ، نەبان.

هۆگۆڕج (باک.): بەرخی دووساڵانەیە. شەک.

هۆڵ (باک.): گرنگ. دیوەخان. (هەورا.) گەوڕ، گەلەخان. خۆکە، هەڵ، ئاغەل، ئاخەڵ، گۆڤ، پشتیر، گۆم. (ئەردە.) نەگبەت. تەویلەی ماڵاتی ورد (مەڕ و بزن). (باک.) گۆی مەیدانی و گۆی گۆیینی. قەڵەمنداژ. ــ

کردن: تەزەکردن. بەتاڵ. (موک.) ـ کردن: بردنەوە لە تۆپێنی دا. (کە.، ڕۆژ.) خەمخۆری. ـ لێهاتن: خەمخۆری کردن.

هۆلاک: هۆلمان.

هۆلالی (باک.): گوریتی.

هۆلانی (بار.): قاشوانێ، جورە گەمەیەکە لە نێوان دوو دەستە.

هۆلەمار (موک.): شارەمار، هەلەمار.

هۆلە (ڕۆژ.): گیرە، جۆخین کوتان.

هۆلۆچ: شەک.

هۆلە: دەنگی گریانی.

هۆلەموز (هەورا.): تیکولە شینەکەی گوێزی تەڕە. (هەورا.) کەمکۆلەموز. (ڕەوا.) ڕەزەلە. تیکولە شینەکەی گوێزی تەڕە.

هۆلەهۆل: دەنگی لێخوڕین و بانگ کردنی گوێرەکە. دەنگەدەنگی بە گریان.

هۆلتەهۆلت (ڕۆژ.، کە.): ڕاکردنی ناقۆلا و نارێک. لۆقەلۆق.

هۆلک (باک.): کوخ، کلبە، چارداخ، سەکۆ، بلندکردن بۆ کیشکی باخچان.

هۆلکڤان (باک.): شوان، باخەوان.

هۆلێ (باک.): وەکو، هەروەکو.

هۆلمان: هۆلاک، هۆترک.

هۆلێن (کە.): شەقین، گۆیین (گەمەییکە).

هۆلێ: جاشک.

هۆلی (باک.): تۆپین.

هۆما (زا.، دەرس.): خودا، یەزدان.

هۆزان (زا.، دەرس.): زانا، پیتۆل، فەیلەسوف.

هۆم (خا.): سنوور، تخووب.

هۆمان: سەرکردە، فەرماندار، پێشدار. نێوی پیاوانە.

هۆمە: هومە، کوپە.

هۆن: هۆنەر، بوێژ، (باک.) ئەنگۆ. بڕوانە: جار.

هۆنان: هۆنران.

هۆنراو: هەلبەست، شیعر، گۆریاو.

هۆنانەوە: هۆنینەوە.

هۆنراوە: هەلبەست، شیعر.

هۆنراوەوە: گۆرتە، گۆردم.

هۆناندن (باک.): چنین، هۆنینەوە.

هۆنە (ڕۆژ.): هاتنی با.

هۆنەر: بوێژ، شاعیر.

هۆنزین (باک.): باوێشک.

هۆنک (باک.): فێنک.

هۆنکاندن (باک.): ئارام کردن.

هۆنکین (باک.): هۆنین، هۆنان.

هۆنن (زمن.): خوێندن.

هۆنین: گۆریان، هۆنکین.

هۆنینەوە: ڕێکخستن، پێوەکردن، هۆنانەوە، هۆناندن.

هۆوڵە: دەنگێکە بۆ گەڕانەوەی ولاخ و گاجووت.

هۆو: ئێ، هی، هیا. (بۆ دوورە). ـ پیاوە هێ. بەڵێ. بۆ لێخوڕینی ولاخان بەکار دەبرێ.

هۆوانە: ئەوانە.

هۆهۆهۆ (هەر.): بۆ بانگ کردنی مەڕانە و، بۆ گێڕانەوەی مەڕان و بزنانە. بۆ جوتیش بەکار دەبرێ.

هۆهۆی: ئەرێ هۆی.

هۆوە: بۆ دوورە: ئەواهێ.

هۆ وەتا: ئانە، ئانەنە: ڤا، ڤایە: واهە: وە.

هۆێتە (ڕۆژ.): خەو.

هۆوەتانی: ئانەنە.

هۆولایە: لایەکی دوور و دیار نیشان دەدا.

هۆێتن (دا.): وتن، ئاخافتن. (ڕۆژ.) نوستن.

هوێر (ڕۆژ.): ڕۆژ، خۆر.

هۆی: هۆ، ئۆی، هێ ی، های، کوڕە، ئەرێ. بۆ دەنگ دان و ئاگادارکردنەوە و بانگ کردن بەکاردێ.

هۆیها: هەلەلەلە، دزیها، حەلەلەلە. کەسەگ لەسەگ یا گورگی بەر درێ ـ دەڵێن.

هوەر: کەم هۆش.

هویرە (ڕۆژ.): ورە، هورە.

هویزی (باک.): داردەست. چۆماغێکی گرێ یاوی زۆر ئەستورە.

هوێلانن (ڕۆژ.): ون کردن، گووم کردن.

هوێلیا (ڕۆژ.): ون بوون.

هووت (باک.): نووک، نوو، بوونێکی سەیر.

هووتسا (باک.): خاوەند ڕەوشتێکی سەیر و جیاواز لەگەڵ سروشتی.

هووتک (باک.): نوختە، جێگا.

هووخ: ڕووگە.

هوودە: سوود، قازانج.

هوودرە (هەورا.): جورە مێشولەیەکە لاق و چزووی درێژە.

هوورکرن: بەرهەم هێنان بە زۆری.

هوور (باک.): ورد، هووردە، هوورد.

هووڕ: وڕ، گێژ، هێڕ، تۆلاز، گێل، حۆل، گەوج. پ. خوڕەمەی باران.

هووار: شاباش، چەپلەڕێزان.

هوورە (باک.): لاسکی چلەپووشکە. (کە.) ورە، هویرە.

هوڕە (ڕەوا.): دەردێکە لە میوەی دەدات. (هەو.) ڕەشەبا. مێشولەیەکی گەورەیە.

هووڕە: ـــ بوون، سەبین، وڕە. بای بەهێزە لە دەمی گەرما یا سەرمادا بێت. ڕەشبا. بۆ چتێکیش بەکاردێ، کە بەپەلە و توند و تیژی تێپەڕێ. وا ڕۆیشت ـــ ی هات. بە گرمەی باو هەوریش دەڵێن، گیایەکە گەڵایەکەی وەکو مێکوکی وایە زۆر تاڵە.

هووڕەم: مێگەل. بۆ بەراز و ئیتر.

هوورد: وورد.

هووردە (فە، هەو.): وردە، بۆ دەغڵ و هەموو چتێکی. دەغلێکیشە گێرە کرابی، بەڵام شەنە نەکرابی. تارم، تارمە. (جا.) مێشوولە. کەسێک زۆر سەرنج بداتە شت و زیرەک بێ پێ ی دەڵێن: پیاوێکی هووردە. یا بە لەش بچووک بێ هەردەڵێن ـــ .

هووردەفرۆش: ووردەفرۆش، هوردەواڵەفرۆش.

هووردەوات (باک.): خوردەوات، وردەواڵە. هووردەواڵە.

هووردەی (هەورا.): هۆستەی. (فە.) ووسان. هوورزە: هەستە. (فە.) هەڵس.

هوورک (باک.): پوولی وردە، پارە و دراوی ورد. (باک.) پەرە، پارە، زۆر چکۆڵە.

هوورکە: ورتکە. منداڵی بچووک.

هوورکەتەی (هەورا.): هەڵقەندن.

هوورک موورک: ورتک و مرتک.

هوورگ: ورگ، زگ.

هوورم (زەن.): خوڕەمە بارانە. بارانێکە زۆر بەهێز بێ و بە خوڕەمە بیارێ.

هووروزان: تێ وورووکان.

هورۆزان (هەورا.): خرۆشان، تێوەرووکان، (کە.) هۆژان.

هورۆزی (هەورا.): خرۆشین.

هوورووش (دەر.): بڕوێش.

هوورووزم: هێرش.

هوول: سوورهوڵ. مرۆی ڕەنگ سوور.

هوروو موور (باک.): کەل و پەل و پێداویستی سەفەر و کۆچ کردن.

هووری: گێلی، گژیی، حۆلی، تۆلازی. (باک.) ئاوڵەی چکۆڵە، خروێرکە.

هوورێنە (هەو.): وورێنە.

هووزە: زۆر بوونی جانەوەران یا کۆبوونەوەیان لە شوێنێکی.

هووزەم: پۆلی مێروولان.

هوزم: تەکان دان.*

هوزووم: هێرش، پەلامار، هاتنەسەر، شاڵاو.

هووسا (زا.): ئاوا، وەکو، وەها، ئەوها.

هووسەری (ژا.): هەڵستان.

هوستوون (دەر.): ئەستووندە.

هووس هووس (هەر.): بۆ گێڕانەوەی مەڕان بەکار دەبرێ.

هووشە (تاو.): گوڕەکردن، خۆهەڵکێشان.

هووشەک: گوڕ هەڵکەن.

هووشەکەر: خۆ هەڵکێش.

هووشەگەنم: گوڵەگەنم.

هووشی (باک.): هێشوو.

هووشیار: وشیار.

هووفەهووف (باک.): هاشەهاش و سجولانی شەپۆلان.

هوولە (ڕۆژ.): مەبەس لە ئەندامی شەرمی ئافرەتانە. (کە.) کۆمەڵێک، دەستەیێک. (موک.) خوولە، ڕەشەولاخێکە زۆر قەڵەوبێ و غروربی. (باک.) بووغ، گابووغ.

هووڵە (هەورا.): بروانە: مڵە.

هووڵک (باک.): باڵندەیەکە.

هوولۆس: ترووسکەدار.

هوولۆڵ: هلۆڵ، کلۆر، نێوبەتاڵ، بەتاڵ.

هوولۆشە (هەورا.): بڕوێش.

هوولۆلی (باک.): نیگەران، ترسەنۆک.

هوولوو: دارێکە بە بەرەکەشی هەر ـــ دەڵێن، هەروو. ـــ ی کێوی: هوولوو ترشک. (هەورا.) برژ، هەرژ. (هۆ، مزو.) هەستە.

هوولو (باک.): زۆر گورج.

هوولوو: هەستە. (باک.) هوتوو. ـــ کردن: مشت و ماڵ کردن.

هوولووترشک (باک.): هوولووی کێوی.

هوولووس (باک.): ترووسکەدار، درەوشەر.

هوولووکەر (باک.): چەرخ لێ وەرگێڕدەر.

هوولهوولی (باک.): حولحولی، سەرەڕۆ.

هوولیمە (باک.): گوڵە مێخەکی کێوی یە.

هوما (هەورا.): هێشتا.

هومایی: مەرمەڕشا. (باد.) باڵباتی. بلووری. (دزە.) شاخ بێزی.

هوومە: کووپە.*

هوومێد: ئومێد، هیوا، هەویا، تکا، دڵڕوونی. بە ـــ: دڵڕوون. نا ـــ: دڵسارد، دلسار، دڵسووتاو. نا ـــ بوون: دەست لێ شووشتن، دەستێ خوە لێ ساردبوونەوە. نا ـــ: رووسار، رووسارد، کەوەڕی.

هوومێدەوار: بە ئاوات.*

هوومێن (باک.): کۆمەڵە، تێکەل، توانەوە.

هوومێو (سەر.): گیایەکە دەخورێ.

هوون (باک.): ئێوە، ئەنگۆ، فێنک. (فە، کەل.) پرچی هۆنراوەوە. (هەورا.) خوێن.

هووناو: خوێناو، ئاوی قاورمە.

هوون نەسێن (هەورا.): خوێن نەستێن، خوێن گر.

هوونەر: کارزانی، هنەر، زانست، زانیاری، جەوهەر. بە ـــ: جەوهەردار، بە جەوهەر.

هوونەرگە: هوونەرخانە.

هونەرمەند: کارزان، مەحلان، وریا، زیرەک، کارساز، پیش پیشە، ڕەنگین، زاڵ، جەوهەردار، (باک.) پالەمیر، جەرجهە، ئاخوەند. (هەورا.) هورنەرمەن. ـــ ی (باک.): پالەمیری، ئاخوەندی.

هووندا (باک.): ون، وندا.

هووندور (باک.): نێو، ناو.

هووندوڕ (باک.): لەناو دوڕ.

هوونک (باک.): فێنک.

هوونگ (باک.): هوون، ئێوە، ئەنگۆ.

هووهە (کە.): بۆ گێڕاندنەوەی گا بەکاردێ. وۆحە.

هوێته (ڕۆژ.): خەو.

هوێتن (ڕۆژ.): نوستن، خەوتن.

هوییتن (ڕۆژ.): ووتن، ئاخاوتن، گوتن.

هویتن (دا.): وتن، کوتن.

هوێر (ڕۆژ.): ڕۆژ، خۆر. ـــ ئاوا: ڕۆژئاوا. خۆ هوێرم وەی وتم: خۆم پێم ووت.

هویر (ڕۆژ.): بیر، یاد.

هوویرا (باک.): ورد، بیر.

هووێرە (ڕۆژ.): وورە، هورە، زەهلە، ئاریشەن.

هووێلانن (ڕۆژ.): بزرکردن، گوم کردن.

هووێلیا: گوم.

هووێلیان (ڕۆژ.): گوم بوون.

هویلیان: ون و ئاوابوون.

هێ (هەو.): بێ، بێجگە. ـــ لەوی: بێ لەوی. هەو پیاوێ هێ: هەو پیاوێ هەنێ. (شەم.) هێدی. (باک.) هێشتا.

هێکای (شوا.): هێدی، ئەسپایی، لەسەرەخۆ.

هێجبی (جا.): خوازبێنی. ـــ کار: خوازبێنی کار.

هێجوو (جا.): خوازبێنی.

هێجە: تەگەی مامز و ماسی یە.

هێجویی: خوازبێنی کردن.

هێچ (باک.): تەگە. ـــ بوون: بەتەگەبوون (بۆ ئاژاڵان).

هێچک: قۆڵ. (ڕەوا، هەو، دزە.) زەنگوڵە. (کۆ.) قافکە. (بان.، سەق.) چەڵمە. (دەر.) چاکڵ. (باک.) پتێک (هێندەی بە دوو یا سێ قامکان).

هێچی (باک.): گراوی، هەوا، تەگەی مالاّتان.

هیچی دی: چیتر، چیدیکە، چی دی.

هێت (باک.): ڕان (نی لەش).

هێتم (باک.): ئەستێرەی هێتمی، جەمسەری. دەغدان، مەگەنێ ئەزمێن.

هێتیو (هەو.): هەتیو.

هێتیو چەکە (هەو.): هەتیوچە.

هێدم (خۆ.، دزە.): داڵغە. ـــ گرتن.

هێدی: هێپکایی، ئەسپایی، لەسەرەخۆ. بەکاوەخۆ. ـــ بوون: هێ، هێول، هەدنین، هەدرین. ئارام گرتن، حەجمین، تەبتین. هەداادان، سرەوتن. پیاوی ـــ: هێمن، گەوشەک. شێنە، هێواش، (باک.) بێ پێژن.

هێدی هێدی: وار وارە، لەسەرەخۆ.

هێڕ: گێل، بێ مێشک، گێژ، حۆل، دەبەنگ، خوێڕی، پەتیارە، گێژ و وێژ، وڕ. ـــ ە بۆ نێرانە. ـــ ی بۆ مێ یان لە دوواندندا. ـــ ی: گێژی، دەبەنگی، وڕی، سەرسامی.

هێڕان (باک.): هاڕان.

هیرانەن (هەو.، باک.): باڕاندن، دەنگی بزن و کاریلانە.

هیرانەن: گۆڕین.

هێڕە (باک.): میزە. ـــ کردن: میزەکردن، تەماشاکردن.

هیرەق (ڕۆژ.): هەستان و ڕەق بوونی ئەندامی شەرمی مرۆیان. ڕەپ.

هێرتن (باک.): بهێڕە، هاڕین.

هێردی (باک.): دەستاڕ.

هێرفست: هێڤرست، هێڤرز. (باک.) عەرعەر (جوورە دارێکە).

هێرش: شالاّو، ئێرش، گەمارۆ، پەهین، دووکووم، هەرشەم، هاتنەسەر، هورووژم، پێدادان، پێداکێشان، پەلامار.

هێرش بەگەڵ: ڕەش بگیر.

هێرش بردن: لێ ڕابوون. حەمبارۆزی دان، پەلاماردان.

هێرک (دەر.): دەستەبەرد، بەردێکە پڕ بەدەستی بێ یا تۆزێ گەورەتر.

هیر (خۆ.، هەو.): بەخت، هات، برەو.

هیرگز (باک.): بەرزی زەوی وەکو گۆی مەمک لەبەر قەدی کێوان.

هێرماڵ (سور.): (هەو.) هیربار، قاپ و قاچاخ، ئاسنجاو.

هیرنگ (باک.): هێڵەگ.

هێرۆ: گوڵێکی هەمەڕەنگە و بێ بۆنی کەوی و کێوانی یە.

هێرۆنک (باک.): هێکرۆن، هێلکە و ڕۆن.

هێرێ (هەورا.): دوێنێ. (باک.) بێ گوناه، بێ کەم و کوڕی.

هێڕین: هاڕین.

هێز: لەشکرگا، لەشکرخانە، سوپاگە، سوپاخانە. (دزە.، خۆ.) شنگ. (باد.) خوڕ. (باک.) ئەنیا، برە. (شن.) شەنگ. (ڕۆژ.) هاز، گف، نیرەوان. (فە.) هەرەنگ. ڤەژەن، گووژم، گوڕ، مەندینە، ستووری، کۆتەکی، گۆ، تووک، دەست و دوو، لو (لەشە)، وزە، هەڤل، زەبر، تەوژم، تەوسم، خورت، تین، تاقەت، پەرویۆ، پەلوپۆ، هیل، پرزە، زۆر، گووژان، گاز. بە ـــ: بەتین، تیندار، بەگوڕ، بەزەبر، هێزدار، توانا، ڕەوال، دووتا، تۆپز، وەتین، بەگوژم، بۆنگ. بێ ـــ: بێ ناو، بێ توانا، ڕاییج، بێ تووک. لە ـــ خستن: لەدەست و دووخستن، بێ تین کردن. ـــ ی ژوورەوە: ویژدان.

هێزدار: بەزەبر، زەبردار، (باک.) خەوەروو، داگرتن، تیندار، بەتین، هازدار، بەهاز، ڤەژەنی. (باک.) بگەودە، بۆک، بۆکە، دووتا، دووتس.

هێزە، هێجە: تەگەی مامز و ماسییە. دەڵێن: مامز و ماسی ـــ یێتی.

هێزدان (فە.): هەڵگرتن.

هێزم (هەورا.): دار. (فە.) داری ووشک، داری سووتاندنێ.

هێزوک (زێ.، باد.): جۆلانە.

هێژ (باک.): هێشتا. (باک.) هین، هێ.

هێژا: نرخدار، بەنرخ، بەهادار. سازگار، شیاو، لایق.

هێـژان (بـاک.): هـەژان، ڕاژان، جـوولان. ـــ دن (بـاک.): هـەژاندن، ڕاژاندن.

هێژایی: لێهاتوویی.

هێژتن: هێشتنەوە.

هێژیان (باک.): هێژان، هەژان، بهێژە.

هێژیر (باک.): هەنجیر.

هێس (ڕموا.): واق وڕ، سەرگەردان. ـــ مایە: واق ماوم.

هیس (شەم.): خوار، خیس. چتێکە ڕێک نەکەوێ. (ڕۆژ.) مـل کـووڕ، کووڕ، پشت کووڕ.

هیسا (باک.): بەتاڵ، خاڵی. ـــ کردن: بەتاڵ کردن.

هیسار (باک.): چیمەنێکە داری لێ چەقابێ.

هیساهی (باک.): ئاسانی.

هیسانی (باک.): ئاسان.

هێستر: ئێستر. (باک.) فرمێسک. (بـە زاراوەی طـورێ: فرمێسک).

هێستک (سور.): ئێسک.

هێستی (شکا.): ئێسک.

هێسک (دەر.): ئێسک.

هێسک گرەوە:بەیتاڵ.

هێسن (باک.): ئاسن.

هێسن جاو (باک.): ئاسنجاو، قاپ و قاچاخ.

هێسن گەر (باک.): ئاسنگەر. ـــ ی (باک.): ئاسنگەری.

هێسنی (باک.): ئاسنی.

هێسوون (باک.): بهێسوو، سوونەوە، تیژکردن.

هێسین (هەک.): سوونەوە، تیژکردنی تیغ. سوواخ کردنی دیوار و سەربان و ئیتر.

هێش: (کۆ.) ئازار. (کورد.) هێڵ. جەغزی درێژ و ڕاستی جووتی یە.

هێشان (باک.): گەنین، گەن بوون، خراپ بوون. بهیشـە. ـــ دن (باک.): گەناندن، خراپ کردن.

هێشە: دەندە، هەوجاڕ.

هێشەت (هەک.): شارۆچکە، شاری چکۆڵە.

هێشت (باک.): مێگەلێکی گەورەیە.

هێشتا: (باک.) هێژ، هێ، هێشتان، هین، هێمـان، تـا ئێسـتا، هنیـا. (هەورا.) هوما، هەلاّی، هەمای.

هێشتان: هێشتا.

هێشتر (باک.): وشتر.

هێشترڤان (باک.): وشترەوان.

هێشترگا (باک.): زەرافە، جوورە ئاژاڵێکی بەرزی مـل درێژە.

هێشترگا

هێشتن: هێلان، ڕێگادان، ڕێ پێدان. نە ـــ: قەدەغەکردن، بەربەستکردن. بە جێ ـــ: لێگەڕان، واز لێهێنان، مارزۆ.

هێشتنەوە: بەجێ هێشتن، وەدوادان، پاشەکەوت کردن.

هێشک (دەر.): کێشک، پاس.

هیشوو: هۆشە، وەشی. ـــ ی ترێ و ئیتر. ـــ ی چکۆڵـە: (باک.) جیرک، ئەتفک. ـــ ی گوڵە گەنم و جۆ و ئیتر: ووشک. (باک.) نووشی. (کە.) ئیشوو، هووشی. (ڕۆژ.) پۆل.

هێشوو: (باک.) تلۆتیک، گووشی، (خۆ.) وشی.

هیشووکەر: گوڵ هەڵگرەوە. (باک.) ئەفارە.

هێشناتی (هەکا.): شیناوەردی.

هێڤشاندن (باک.): کۆتایی کردن، درێغی کردن.

هێڤ (باک.): هەیڤ. مانگی ئاسمانی.

هێڤار (یەز.، بـاک.): ئێـوارە، ئیڤارە. ـــ ا وەخۆش (بـاک.): ئێوارەتان باش.

هێڤە (باد.): واوە، بێرەدا. (بۆ نێزیکە).

هێڤران (زا.): باراش.

هێڤرست (باک.): هێرڤست (دارێکە).

هێڤشاندن: کورت کردنەوە.

هێڤکەرێ (بار.): تەماشاکە.

هێڤۆرۆ (باک.): جوورە ترێ یەکە.

هێڤی (یەز.، باد.، بـاک.): تکا، خوایشت، هێرڤست. هەویا، ئومێد، هیوا. بێ هێڤیتی: ناهومێدی.

هێڤی دار (باک.): هیوادار، هێڤی کار.

هێڤی کار (باک.): هیوادار.

هێڤین (باک.): خۆشەویستی.

هێک: (خۆ.، هەو.): لەپڕ، نەکاو. لـە ـــ وە: لـە پڕڕا. (باد.، شکا.، بـاک.) هێلکـە. ـــ ێ کـەو (بـاک.): جـوورە تـرێ یەکـە. ـــ کـردن: هێلکەکردن. هیچکام.

هیکڕا: لە نەکاو ڕا، لەکت و پڕ.

هێک ڕۆن (باک.): هێلکە و ڕۆن.

هێل (باک.): هێز. ـــ داین: بەهێزکردن. ژ هیلا خوە کەتن: بێ تین بوون. کەنار، وڵات، هەرێم. (هەک.) هێڵ. نە ـــ: نەهێشتن.

هێـڵ: (مـوک.) هێـل. (باد.) جغز، خـەتی ڕاسـتی جووتی. ڕیـز، ڕێـز. (هەورا.) جغزی ڕاست. وڵات. (شن.) هەنگامە، کارسات. ئەو پیاوە سەر ـــ ئانە.

هێلاڤیتن (باک.): هەڵاوێژتن، هیلاڤیژە.

هێلان (باک.): جۆلانە.

هێلان: هێشتن. هێلی یەکسانی. بە جێ هێشتن. (شن.) کارسات، هەنگامە، کێشە. (باک.) بەجێ هێشتن.

هێلانـە: هێلـین، هێلینـک. (هـەورا.) لیـانی. داڵـدەی بـاڵندان، ئـەوای بـاڵندان. سـووڕاندن، چـەرخاندن. ـــ دروست کردن: گووزوو. ـــ تێکچوو: هێلانەوازە، ئەوا تێکچوو.

هێلانە

هێلانە دۆز: مریشکێکە لە هێلانەی خۆی بگەڕێ.

هێلانە دۆزی (دزە.): گەڕانی مریشکە بۆ هێلانە دۆزینەوە.

هێلانەوازە (بابا.): هێلانە تێکچوو، ئەوا تێکچوو.

هێلانۆک: جۆلانە.

هێلە (باک.): گووتراو، لێدراو، کووتراو. (هەو.) بێجگە، جگەلە.

هێڵە: (گەر.) شەڕ، فتنە، دووزمانی. (هەورا.) هێلکە. (ڕۆژ.) بڵێسە. (موک.) ئاموور.

هێڵەبڕکێ (کر.): شێف.

هێڵە ڕۆەنە (هەورا.): هێلکە و ڕۆن.

هێڵەساو (هەورا.): هێڵە: هێلکە. ساو: سوونەوە. بە سپێنەی هێلکەوە سوونەوە. چاوە خانوێکی نێو باغانە، کە سەربانەکەی بەگڵی سوور سوواخ و ئەویش بە بەردێکی لووس، کە (سیرەکوڵی) پێ دەڵێن دەیسوونەوە تا سێ ڕۆژان لەسەر یەک تا هێندە لووس دەبێ ئەوسا هەموو جوورە میوەیێکی لەسەر وشک دەکەنەوە.

هێڵەک (گەر.): سیخمە، بەروانکە.

هێڵەک: ئێلەگ، هێلەکە، هەلەگ، وەرێژ، (کە.) ئەڵەگ. ـــ کردن: وەرێژکردن.

هێلەکان (باک.، سع.): جۆلانە.

هیلەکە (هەورا.): هێڵەگ.

هێڵەوە: وە درەنگ خەر.

هێڵەهێڵ (ڕۆژ.): (فە.) بڵێسەبڵێس.

هێلشتن (باک.): هێشتن.

هیلک (باک.): گوون، ئالقەی جۆلانە.

هێلکە

هێلکە: هێک، خایە، زەبرەقوونە، هێلە. (باد.) هێک.

هێلکەدان: ـــ ی گوونی. بەش بۆ خەڵک وەرگرتن.

هێلکەشینە: جوورە گەمەیەکە.

هێلکەو ڕۆن: (هەورا.) هێڵە و ڕۆەن. (بار.، گەر.) تاوا هێک، هێک ڕۆن.

هێلکە و شۆربەو: سپیاو.

هێلکەیی: دووسەری.

هێلم: بۆ پڕکردنەوەی درزی کەل و پەلی دارتاشی و درزی خەنجەر و ئیدیکە بەکاردەبرێ. (باک.) هەلم. (هەو.) مرازێکی تەونییە.

هیلمی مەسی: (باک.) ئەفری.

هێلنج: (ڕۆژ.) ئێلنج، قڕپ. (بابا.) ئێق. ـــ هاتنەوە: ڕوو لە ڕشانەوەکردن. دڵ پێکاهاتن. ـــ هاتن: غەلین، لەهەڤدان. ـــ هێنانەخۆ: غەلاندن.

هێلیکۆپتەر

هێلیکۆپتەر: جوورە فڕۆکەیەکی پەروانەدارە.

هێلین (باک.): بڕوانە: هێلانە.

هێلینک (باد.): بڕوانە: هێلانە.

هێرۆنک: هێڵە ڕۆەنە.

هێکا کەلاندی (باد.): هێلکەی کوڵاو.

هێکا دلێ (باد.): هێلکەی دەڵەمە، نیڤ برش.

هێکەکردن: هێک کرن.

هێما (هەورا.): هێشتا.

هێمان (دا.): هێشتا، تائێستا.

هێمانە (دەر.): ئێستا.

هێمە (دەر.): ئێستا.

هێمن (بابا.، کە.، ڕۆژ.): لەسەرەخۆ، گران، سەنگین، بەکاوەخۆ، ئارام، ڕاوەستاو، هێدی، هێواش، گەوشک (بۆپیاو). ئێوی پیاوانە. مەند، سەرخۆ.

هێمنایی (خۆ.، ڕەوا.): ئارامی، لەسەر خۆیی، گرانی.

هێمی (باک.): تەڕ، نمدار. ـــ تی (باک.): تەڕی، نمداری.

هێنا: ئەندێشە، یاد، وەبیرهاتنەوە.

هێنان: هانین، ئانین. (هەورا.) ئاردەی، ئاوردەی. (دەر.، فە.) هاوردن. (باک.) ئینان. ئاوردن. ـــە خوار: داگرتن. ـــە بەربار: خستنە ژێردەست. ـــە دەست: وەدەست خستن. ـــە پێش: پێشکێش کردن. ـــە پێش چاو: بە چاو دادانەوە، ڕامان. بهێنە: باورە، بێنە، بیرە، بیرانە. ـــ بەر: هێنانە بەردەست.

هێنانە خوار: ئانینە خوار، میچکاندن.

هێنانەدی: وەدی هێنان، ئانینەجی. وێک هێنانەوە: ئانینە هەڤ. بە ـــ: بەرگرتنی دارانی بەری.

هێنانەوە: ئانینڤە.

هێناندن: هێنان، ئیناندن.

هێند: هێندە، هەند، چەند، نەخت، بەش. (باک.) ئەڤچەند، قاس. هێندێک: کەم، چک، بڕ، تۆز، نەختێک، بەشێک. ڕێز. بە ـــ گرتن: پێز پێداهاتن، ڕێزگرتن. بە ـــ نەگرتن: ڕووگرتن.

هێندە: ئەوەندە، هندە، بەقەد، چەنە، بەرتەقا، بارتەقا، چقاس. (باک.) ئەو چەند، ئەڤهێندە. من ـــ ی پێم گوت: من چقاس ژێرەگۆت.

هێندەک: هێندێک.

هێندەی: ئەوهەندە، ئەوەندەی، هەڤقاس.

هێندێ: بڕێک.

هێندێک: هێندەک، هەڵێ. (باک.) هینەک، هن، هنکا، هنک.

هێژین (باک.): بهیژە، باوێشک.

هێنک (باک.): فێنک. ـــ اهی (باک.): فێنکێتی.

هێنکەبڕ (هەو.): زۆر ماندووبوون و تەنگە نەفەسی لە ماندوێتی دا.

هێوارە: ئێوارە.

هێواش: حاستەم. (کە.) ئێواش، یەواش، هێدی. بە ـــ ی: بەماتەماتی.

هێوان (باک.): ڕزگاری، خۆشحاڵی، بەختیاری، خۆش، هەیوان.

هێوە: ئێوە، ئەنگۆ.

هێوەر: تێ، بلێ. (هەو.) شووبرا. برای مێردی ژنی یە.

هێوەرە: (خۆ.) شێنەیی، هێدێتی، ئارامی و ئاسوودەیی دوای تووڕەیی و ماندوێتی. پالاخی سێ سالانەیە. (شەم.، باک.) ئێوەرە.

هیوەرەزا: کوڕی برای مێردی یە.

هێوەرژن: (هەو.) هەوگیان. ژن بۆ ژنی ژنی هێوەری دەبێتە ـــ. ژنی هیوەران دەبنە ـــی یەکتری.

هێور (باک.): لەسەرخۆ، ئارام بوونەوە دوای تووڕەبوون یا ماندووبوون.

هێوران (ڕەوا.): هێدی، هێواش، لەسەرەخۆ.

هێوراندن (باک.): دامەزراندن، کۆکردنەوە، جێ نشین بوون.

هێورین (باک.): دامەزران، کۆبوونەوە، بەهێورە.

هێوڵ (هەو.، دزە.): هێدی، ئارام.

هێوڵی (هەو.، دزە.): لە ڕێ و هەڵچوون ساردبوونەوە.

هێوین: هەرێن.

هێوی (باک.): هەویا، تەڕی. نێوی ئافرەتانە.

هێ هێ (دزە.، هەر.): بزنە گەلی پێ بانگ دەکرێ.

هێ یەه (ڕۆژ.): بۆ گلدانەوەی بزن و ئیتر.

هێ ێ: ئەرێ، هۆی.

هی: خوو، هیم، ئی. (باد.) فێر. ـــ کردن: فێرکردن. ـــ بوون: فێربوون.

هێ: ئی، هن. (باک.) ئارزی. لەمەڕ. (دەر.) هین. ـــ من: ئی من.

هیت (هەورا.): جووت، هیتە. ـــ کردن: جووت کردن. (باک.) قاپ، ئامان، لووس، ڕەمەکی، بێ نیشانە و لەکە.

هیچ: (باک.) چوو، توو. هەچی، تخ. (ڕەوا.) نەشتەبا. هیچ یەک، هیچ کام، ئاس و پەلاس. توو، پیچ. بە ـــ ی: بە خۆڕایی.

هیچاک: خووی چاک، هێمن، هیم چاک.

هیچتا: هێشتا.

هیچ چنێک: (ڕەوا.): نەشتەبا، هیچ کام، ئێک، هیچیان.

هیچ کامیان: ئیک، هیچ یەک. هیچیان.

هیچکەس: توو کەس.

هیچکۆچی (هەورا.): مێوژ.

هیچ و پووت: پەرچی، هەرچی و پەرچی.

هیچ و پووچ: سەرسەری، خوێڕی، پەست، بێ سەروبن، زیف، نەزان، کسەرباد، گێل، تووڕەهات. ـــ ی: نزمی، کەم، پەستی، ناتووڕەیی، پرووپووچ، ناتۆرە.

هیچهار (باک.): بیباری سوور.

هیدمان: سەرسووڕمان، واق وڕمان.

هیر (هەو.): زانا، ژیر، خانەدان، بەخت، هات. (باد.) فێر. ـــ بوون: فێربوون. بێ ـــ ی: بێچارەیی. بەخت ڕەش.

هیرا (باک.): ـــ بوون: هین بوون.

هیربار (هەو.): بە هەممو قاپ و مسان دەڵێن. (سور.) هیرماڵ، دەفر، ئاسنجاو.

هیربزان: چینی سێ یەمی میرەکانی ساسانیان بوون و دادوەری وڵات بوون. دادوەر.

هیرتە (هەو.، باڵک.): قایشێکە بۆسە و هیرتەی لێک دەبەستێ. (کە.) ویژە. (ڕۆژ.) نویژە، نیرتە، ویژە.

هیردار: ژیر، هۆشمەند.

هیرێ: دوێنێ.

هیرک (ڕۆژ.): دەستەبەرد. (دزە.) گاشە.

هیرگا: کۆلێژ، خوێندنی باڵا.

هیرۆ (باک.): هێرۆ.

هیرین (باک.): حیلاندن، حیلەی ولاخی یە.

هیزا (باک.): چارشێو. جوورە سەرپۆشێکی ڕەنگا و ڕەنگی ژنانە سوور یا زەرد یاشینە.

هیزار (هەو.): پۆشین. جوورە پارچەیەکی ڕەشی ئاوریشمی ژنانەیە لەسەری دەکەن. (باک.) مشار.

هیزارچی (باک.): دارتاش.

هیزە: پێستی مەڕ دوای چاک کردنی، بۆ هەڵگرتنی ڕۆن لە ناویدا. ـــ ی ڕۆن و دۆشاوی. (باک.) هیز، خیگە. (هەو.) دەخیل، ئامان.

هیزەک (باک.): دابەش کردن بەسەر چەند لکێک دا، لکە جۆگەی ئاوی.

هیزرە: ئەنباری دەخڵی.

هیزکەردە (زەن.): هەڵستان.

هیس (هەو.): قوورمی دیوار و میچانە، کە لە تۆزو دووکەڵی پەیدا دەبێ. دوودەی چرا، سناج.

هیستۆک (جز.، بۆتا.): ژێردەست.

هیش (باک.): قەراخ دەریا.

هیشک: وشک، ئیشک.

هیشک ئاوز: هیشکاوز، (دەر.) وشکەوەرد.

هیشکۆلک (باد.): تووی ووشک.

هیڤارتن (باک.): چنین، گۆرەوی چنین.

هیڤە: هەویا، نومێد، هیوا، (یەز.) هێڤی.

هیڤەکێش: نومێدەوار، هەویادار.

هیڤی (باک.): هێڤی.

هیلم (باک.): هەڵم، دراوسێتی، دەراوسێ یەتی.

هیلین (باد.): هێلانە.

هیم (جا.): خوو، ڕەوشت، ڕەفتار. پایە، تەختە، بەرد، تات.

هیما (هەورا.): هێشتا.

هیمان (فە.): هێشتا.

هیمدا (باک.): دامەزراو، بنکە.

هیمی (باک.): خراپ و گەنەبوون، بێکارە.

هین: ـــ کردن: فێرکردن. ـــ بوون: وشیاربوون. هەرامە. ـــ ی منە: هی منە، ماڵی منە. (دەر.) ئی وانێک، جایێ. کابرا، (باک.) هێشتا.

هینا (باک.): هین، فێربوون.

هینان: هێنان.

هینەر: فێرکار، مامۆستا.

هینەک: هێندێک، چەندێک.

هینەهین: هانەهان، هانکەهانک.

هیندوویی (بابا.): جوورە ترێ یەکە.

هینک: فێنک.

هینگ (شکا.): هەنگی ولاخان.

هینگ و دەنگ (باک.): شکۆ، پایەبەرز.

هینی (باد.): هەیتی.

هینی مینی: تیرەیەکە لە (لور.) شێوەی ناخۆتنیان زۆرسەختە.

هیوا: ئومێد، ئامانج، پوونگال، هەویا، ئارەزوو، تکا، هێڤی.

هیوادار: مەهدەرڤان.

هیوابڕ: ناهومێد، بێ هەویا.

هیوابڕاو: هەناسە سارد، پشت سارد.

هیوی (شکا.): هێڤی، تکا.

هیوێن: بڕوانە: هەوێن.

ی

ی: دوا تیپی ئابێی کوردییە. ئەو، وی (بۆ یەکێکی نەدیوە بە دوای وشانیشەوە دەنووسێ و دەشکەویتە نێوەڕاستی وشانیشەوە): دەنووسێ، بیدەیە. بۆ دانە پاڵ و خستنە سەر: کتێبی من. لە موکریانێ بۆ بەندیواری بەدوای وشانەوە دەنووسێ وەکو: ئەو پیاوەی، ئەو کارەی. جێناوی نادیار وەکو: بابی. خواردی. بۆ هەندێ سەرچاوە بەکاردێ وەک: دۆستی، برادەری. بۆ ــ وەکو: سابلاخی، بارزانی ــ وەکو: هەوای بەهار. کوردی کوردستان. داماوی موکریانی. ــ ی نادیار بۆ یەک کەس یا یەک چت: پیاوێ، تاوێ.

یا: لە شوێنی کورت کردنەوە: یاگە، یان، ئان، یاخۆ. (ئاک.، ئامێ.) ها، ئاها (بۆ راقمانە). (بار.) دبێنێ بەسێ: ئەوی پێ ی دەڵێن بەسێ. یان، ئان. (خۆ.، باک.) مرازی خاوەندێتی و تایبەتێتی: ــ من: هی من.

یێ: پەسوەندی وشەی: کچێ، دایکێ، خۆشکێ، دێدێ، پەورێ و هتد. تەنها بۆ مێ ینانە و نیشانەی مێ ینانە. زۆرتر لەکاتی بانگ کردندا بەکار دەبرێ وەکو کچێ: هۆی کچ. دێدێ: هۆی دێدە. لە شێوەی هەورامی دا بۆ گەلە وەکو: گۆیشوارێ: گوارەکان. وەرێ: بەرخەکان. بزنێ: بزنەکان.

یابوو (کە.، ڕۆژ.، فە.): بارگین.

یاتوو (ئاوێ.): جادوو.

یاخۆ: یا.

یاخێتی: هەڵگەڕانەوە، زیت بوونەوە، قاچاخی.

یاخە (فە.): یەخە، یەقە، بەرۆک، ئێخە.

یاخی: پەت پساندن، بارنەبردن، ئازادی خوازتن، سەرکێشی، بەزاج، لامۆخەک، ختمی، هەج، دانەساخ. قاچاخ:کەڵەمەشکێن: گوونەرەش: گوونک.

یاد: (فە.) هوور. (باک.) بیراهی. (باد.) هزر. (هەورا.) ویر. ئاسە، چێل، بیر، بەر، هویر. ــ کردن: چێل کردن. کردنەیاد: لەبەرکردن. وەیاد هێنانەوە: وەبیر هێنانەوە. لە ــ دابوون: (باک.) پیرۆ مێژوولی.

یادگار: (باک.) بیرهاتی، سەربۆری.

یادێ (بۆتا.): دایک، (لەکاتی بانگ کردنێدا).

یار: دۆست، دڵدار، یۆو.

یارا: توانایی، لێهاتوویی.

یارای (هەورا.): وێران، توانین، توانایی. نە ــ: نەتوانین، نەوێران.

یارەڵمەسی: پەتاتە، کرتۆپە، رتاخ، کارتۆل، سێڤەزەمینی، خرکە گازۆڵە.

یارەما (ئەردە.): برکەی هاروێ و ترێزوو.

یارمەتی: یاریکاری، ئاری، یاری، هاوپشتی، کۆمەگی، خەرمانلۆخە. ــ دان: ئاوڕ لێ دانەوە. هاوپشتی دان. ــ کردن: زچ کردن. چاوەدێری، یاریدە، یاریە.

یاردووم: یاریدە.

یارۆ: گۆرین، هێما بۆکراو، باس کراو، ناوبراو.

یاری: یارمەتی، گەمە، گاڵتە. ــ کردن: (باد.) یاری کرن، لێزین.

یاریدە: یارمەتی، یاریکاری، هاری، هاریکاری، دەستیار، یاردوم، یاریە. (هەو.) زیارە، گەل کردن. (دەر.) هامەیاری، یاری. ــ دان: خۆدانە بەربار، ئاوڕ لێدانەوە، هاوڕ لێدانەوە، سەراسوێ کردن.

یاریدەدان: باربوو، یارمەتی یەکتری دان.

یاریدەدەر: یارمەتی دەر، یاریکار، یاریکەر، (باک.) ئاریکار.

یاریکار: یاریدەدەر، یارمەتیدەر، (باک.) ئاریکار. (هەو.) زیارە، گەل. (باک.) یارمەتیدان، گەمەکەر. ــ ی: ئاریکاری، هەرەوەز، یارمەتی، زیارە، گەل کردن، هاریکاری.

یاریگە: گۆرەپانی یاری کردن، شوێنی یاری کردن.

یاس: جێگای زۆر سەخت و تووش لەکێواندا. یاسەمین.

یاسا: یاسە، ڕێ و شوێنی و ڕەفتاری باب و باپیران، خوو، داب و نەرێت، بنەما، ڕێک خستن، بنەڕەت. ــ کۆ: تۆمارکردنی یاسا. ــ ی بنەڕەتی: ڕێ و شوێنی بنەما.

یاساخ: قەدەغە، یەساخ، قۆرخ. ــ کردن: قەدەغەکردن.

یاساوڵ (کە.، جا.، کۆ.): کێشکچی، ئێشکچی، پاسەوان.

یاسەمەن: یاسەمین، (باک.) ئەسمین، مەران، ئاسمین. دارێکە بە گوڵەکەشی دەڵێن ــ. نێوی ئافرەتانە.

یاسەمین: یاسەمەنە.

یاسەی سەخت: بەردی سەخت و بڵند. بەردی ڕەق. گاشەبەرد.

یاشتن (کەل.، فە.): ژیان.

یافا: قسەی ناراست.

یافت: نیشان، شوێنەوار.

یاقما: تالان.

یاقووت: (باک.) یاگەنە، ئاقووت، یاخەنە. (بابا.) ـــ ی: جووره تریّ یەکە. وەکو رەنگی یاقووت.

یاقووتی زەرد: (باک.) بەر زەرین.

یاک: داک، دایک.

یاکردن: بەقسەکردن.

یاکۆ (باک.): یاخۆ، یا، ئەو شتەی.

یاگە (هەورا.): جێگا، جێگە.

یاگی

یاگی (باڵە.): ئاور، ئاگر.

یال: (رۆژ.): بڕ، بڕی، دەهف، ژە، ژیی، یال و بڕ. (جا.) گرد و تەپۆلکەیە. (رۆژ.) ریگا و بەرزایی سەرشاخ و کێوانە. تووکە درێژەکەی سەرملی ولاخی بەرزەیە.

یال و بڕ: یال. مووی سەرملی ئەسپ و شێر. مووی سەری ئالۆزاو.

یام (هەورا.): یا، یان، ئان.

یامە (ئاوێ.): جام، شووشە. (ی یەکە بۆتە ج).

یان: یا، یاخۆ. (بابا.) دان، پێدان. (لە ئەدیوی دوان). خانوو، ماڵ.

یانە (شەبە.، زا.): هۆرگە، خانوو، ماڵ.

یانزدە: یازدە.

یانزدەم: یازدەهەم.

یانزدەمین: یازدەهەمین.

یانگزە: یازدە.

یانگو (باک.): یا، یانی، واتا.

یانی: ئانکوو، ئانگۆ. ئەکاو، لەپڕ.

یانی گر: (زا.) نیمیگیر. نهێنی گیر، دیان گیر، لاگیر، نیان گیر، نهێنبڕ، نهان گیر، پاشدڕ، پاشگر. سەگێکە لە نەکاو و لەپڕا خەلکی بگری.

یاو (هەورا.): تا، نۆبەتی. (باڵە.) ئاو. گەیشتن. بیرەوەری.

یاوا (هەورا.): گەیشت.

یاوان: بیابان، چۆل. گەیشتن.

یاوای (هەورا.): گەیشتن، هاتن. بۆ میوەش دەبێ.

یاوەر (هەورا.): هاوالّ مندالّ، پایەیەکی پێشمەرگەیەتی یە. نێوی پیاوانە.

یاولەرز (هەورا.): تاولەرز.

یاونای (هەورا.): گەیاندن.

یاو و تاو: گەرمی تا.

یای: (هەورا.) بانوو. خات، خانم. لە پێش میدیەکاندا کورد بۆ رێزی ژنان بەکاریان دەبرد. ئێستاش لە نێو هۆزی مەنگوڕ و گەورکاندا بەو چەشنی بەکاردەبرێ. (کۆ.) دیدە (بۆ خوشکی گەورە بەکاردەبرێ).

یایانە: بانووانە، خاتانە، خانمانە.

یایە: دایک.

یایک: پوور. دایک.

یایکزا: پوورزای دایک.

یایێ: نێوی ئافرەتانە.

یە (فە.، هەورا.، کەل.): ئەوە. (موک.) وە. (دەر.) ئەست، گەورەیە گەورەست. وە.

یەخ (هەورا.، فە.): سەهۆڵ.

یەخە (کە.): ئێخە، بەرۆ.

یەخە دادڕای (هەو.): جووره گەفێکە لە سێ جوورەکانی قەندەهاری.

یەخ بەندان (هەورا.): یەخ بەنان. (زەن.) ماسیان، سەهۆڵ بەندان.

یەختە: (باک.) ولاخێکە خەسابێ، ئێختە.

یەخترمە (باک.): تالان.

یەخدان: ئێغدان.

یەخسیر: ئێخسیر.

یەخنی (رەوا.، هەورا.): خۆرشت.

یەدەگ (کە.): دەژ، نوستوو، پێش بین، دووربین، تێ بینی. (باک.) ئەردەک، ئیردەک. منیەک.

یەر (تی.): زین.

یەرەق (هەورا.): دەندە، هەوجاڕ. (فە.) چەک.

یەرێ (هەورا.): سێ، یەری.

یەز (ئاوێ.): رێز، پەرستن.

یەزەتە (ئاوێ.): پەرستراو، خوا.

یەزدان: خودا، خولاّ. (لە ئێزدەوەیە).

یەزیدی: داسنی.

یەسەخ (باک.): یاساخ.

یەسە (کەل.): ئەوەتا، ئەمە، ئە ئەوەتانێ.

یەشە (هەو.): بۆ ئاژۆتنی بزن و گوێدرێژە بەکاردەبرێ.

یەشەهێ (دزە.): بزنە گەلی پێ دەگەڕێتەوە.

یەشەیەش: بۆ راگرتن و ئاژۆتنی بزنان بەکار دەبرێ.

یەشم (هەورا.): بەردێکی نەرمە پیالە و چتی دیکەی لێ دروست دەکرێ.

یەغە: زیندەوارێکە لە نێوانی سەگ و پشیلەی دا، چوارپەلی کورتن و رەنگیشی بۆرە.

یەغنی کێش: جووره قابێکە.

یەڤە (ئاوێ.): جۆ، (ی بۆتە ج).

یەڤەنیتات (ئاوێ.): جاوید. (ی بۆتە ج).

یەڤەن (ئاوێ.): جووان. (ی بۆتە ج).

یەقە (کە.): ئێخە.

یەک: یێک، ئێک، یەی. (هەورا.) یۆ. (۱) ـــ تەبا، جووت، رێک، ئارام، ئاشت. ـــ گرتن: هەڤدان. یەکایەک: (باد.) یەکیەکە. لەگەڵێک جێگایاندا مانای پێکەوە دەدا. ئەڤ یەک. ئەمەوە، هۆوە. ژبەر ڤێ یەکێ لەبەر ئەوەی. بە ـــ ەکەوە: پێکەوە، تێکرا.

یەک ئاهەنگ (باک.): یەک دەنگ.

یەکاڵە (بابا.): یەتاڵووکە، قەڵشتن. دوو پارچە و شەق کردن.

یەکانە: تاکانە، بەرازی نێرەیە. برە، تاقانە. (زمن.) یەکتا.

یەکانی (باک.): یەکتایی، یەگاتەی.

یەکاو: ئەو حاستەیە، کە دوو جۆگە یا چۆم یا زێ ی تێدا وێک دەکەوێتەوە.

یەکاوە (هەورا.): قوبولّی، جوورە پلاوێکە. دەم پوخت.

یەکاویەک: لە هەوەڵجاردا بە سوودە. یەکەیەکە. بۆ یەکەم جار. هەر ئەودەم، پڕ بە پێست.

یەکەدار: پیاوێکە تەنها وڵاخێکی هەبێ و چەند وڵاخێکی دی لە یەکێکی دیکە وەرگری و بەتێکەڵاوی کاسبیان پێوەبکا، بەرێ چوونی خۆی و وڵاخەکەی لەسەر خاوەند وڵاخەکانە و قازانجی وڵاخەکەی خۆشی بۆ خۆیەتی.

یەکەر (باک.): نێوان، ماودا، ماوە.

یەکەڵگوون: قۆرێکە تەنها گونێکی هەبێ.

یەکەندەر دوو: لەناکاو، لەپڕا.

یەکەیەکە: تاک تاکە، تاق تاقە، تاق و لۆق، کەتکەتە.

یەکباد: یەکتەن، تەنک.

یەکباڵ: یەکتەن، یەکباد.

یەکبان یەک: کۆبوونەوە، وەسەر یەکدابوون.

یەکبەرخ: مەڕێکە یەک جار زابێ.

یەکبەند: نەوەند. گوێلکی یەک ساڵانەیە.

یەکبڕ: جوانوێکە ساڵێکی تەواوبێ تەمەنی و پێی نابێتە ساڵی دووەمییەوە.

یەکبینە: بێ برانەوە، بێ وچان، هەمیشە.

یەکتا (ژا.): خودا، خوا، خولا. یەکانە، تاق و تەنیا. تاک. بێ هامپا، بێ هەڤبەر، بێ هەمبەر، بێ هاوشان، بێ هاوتا.

یەکتەن: یەکباڵ، تاق و تەنیا و بێکەس. بەتەنهایی، بەتاقی تەنێ، بێ یاریدەدەر. یەکباد.

یەکتر: هەردوو، هەڤ. ـــ دواندن: گفت وگۆکردن.

یەکجار: ئێجگار، تەواو.

یەکجۆر: وەک یەک. هاوبەشی لە ڕەفتار یا ڕەنگ و قەبارە و تام و بۆن و ئیتر.

یەکچاڤ: یەکچاو، یەکلەچاو.

یەکچەلی: ئێجگاری.

یەکخستن: یەک گرتن.

یەکدان: دانەیەک، بەیەکتردان، نیو ڕۆژ.

یەکدەست: یەکگرتوو، یەکدڵ. (باک.) چۆنە.

یەکدەستی: یەکێتی.

یەکدەنگ: یەک ڕا، یەک بیر، یەک ئاهەنگ.

یەکدڵ: یەکدەست.

یەکدی: یەکتری.

یەکرەنگ: سادە، یەک ڕوو. ـــ ی: سادەیی، یەکڕوویی.

یەک ڕوو: ڕاست، ڕاستگۆ.

یەک زوان (کە.): یەک زمان.

یەکسا: یەکرەنگ.

یەکسان: وەکوو یەک، بەرامبەر یەک، یەک ئاست، یەک پلە.

یەکسەر: بەخێرا، بێ چەند و چوون، بێ بیرکردنەوە. بێ ڕاوەستان، یەک شەق.

یەکسەرە: خۆکرد، بێ پرس، مەیانەیی، ڕاستەوخۆ.

یەکسم: وڵاخی بەرزە و گوێدرێژ.

یەکشەمە: یەک شەمۆ، کیراکی.

یەکشەق: یەکسەر.

یەکشەمب (باک.): یەک شەمە.

یەک شەمە: یەک شەوە.

یەک شەوە: مانگی یەک شەوە.

یەک شێوە: یەک وێنە، یەک جۆر.

یەک کەوتن: یەک گرتن.

یەک کەوتوو: یەک گرتوو، ڕێکەوتوو، پێڕەو.

یەک گرتن: هەڤدان، هاودڵ بوون، یەک کەوتن، هەڤدل.

یەک گرتوو: یەکدەست، هەڤاڵ بەند، بێ هەمبەر.

یەکلا: وەراست گیراو. پیاوەتی ڕاست و دروست. ـــ کردنەوە: (فە.) یێلاکردنەوە.

یەکلابوون: دڵنیابوون.

یەکما (خۆ.): بەلا قۆقزە بەرینەکەی جگی دەڵێن.

یەکمان (باک.): سەرۆک، پێشەوا، گەورە.

یەک لەسەریەک: لەسەریەک کەوتن و کۆبوونەوە.

یەک و دوو: تاق و جووت، تاق تاقە، تاک تاکە.

یەکیەکە: تاک تاکە.

یەکێتی: یەکیەتی، یەکەتی، فەرکبوون. هاودڵی، هەڤدلی، بێ هەڤبەری، هەڤداتی. یەک کەوتن، یەک گرتن، هەڤاڵبەندی، پرس دان هەڤ. (باک.) ئێکێتی، پێڕەوی.

یەکێک: یەک کەس، تاکەکەس.

یەکینی (کۆ.): (باک.) یەکێتی. (موک.) زەقاڵێن. جوورە گەمەیەکە.

یەلەک: ئێلەگ، یەلەگ، سوخمەی ئافرەتانە.

یەڵدا: یەکەمین شەوی زستانە، کە درێژترین شەوی ساڵە.

یەڵغار: هێرش بردنی سوارانە.

یەلوم: چۆڵەچرا.

یەم: دێم، تێم.

یەمە (فە.): ئێستە، هەنوکە، هەنکە، نهۆ.

یەن: هێندە. سەروچاوە، هانە. دێن.

یەنە: ئینی، هەینی، جوعمە، جومعە.

یەندە: ئەوەندە، هێندە.

یەنگۆ کەردەی (هەورا.): لاسایی کردنەوە.

یەنگێ (هەورا.): لاسایی.

یەنو: ئەمان، ئەمانە.

یەو (هەورا.، کۆ.، زەن.): جۆ.

یەواش: هێواش.

یەوە (هەورا.): یەک.

یەونان: وولاّتی یۆنان.

یەونانی: جورە تفەنگێکە.

یەوی، یەوەی (هەورا.): جۆ.

یەهـ: هۆ. بۆ ڕاگرتنی ولاّخانی بەرزە بەکار دەبرێ.

یەهەر (هەورا.): جەرگ.

یەی (کەل.): یەک.

یۆ: یەک، ئەو.

یۆتەر (هەورا.): یەکێکی تر.

یۆخلەمە: لەدروگەڕان.

یۆر (هەورا.): کۆن، دۆست.

یورت: جێگەی لەوەڕاندن.

یوزنە: قایشی جووت.

یوم: ودم، بیرۆزی، مومبارەکی، پیرۆزی.

یۆم: ئۆغر، ودم، پیرۆزی.

یۆمە: رۆژانە. کرێی رۆژانە.

یۆنە (هەورا.) کۆن: من، منم.

یێ (باک.): ئێ. (شکا.، باد.، نەهـ.) مرازی خستنەسەرە بۆ نێر: برێ من، بابێ من. بەلاّم تەنها لەم چەند وتانەدا بۆ مێ یانە: جانێ، عەزیزێ. لەبانگ کردندا بەکاردەبرێ.

یە: ئەمە، ئێک.

یێ: هی، لەیی: لەهی. ــ منە: مالّی منە.

یێت (شکا.، باد.، نەهـ.): ئان، بۆگەلە. مریشکێت سپی: مریشکە سپیەکان. پەزێت من.

ییخ: بۆ ئیخدانی وشتران بەکاردێ. نیشاندنی وشتر چەند جاران دوپاتی دەکەنەوە. بۆ ئاژۆتنی مەڕ و بزنان. ــ خواردن: ییخ بوون، هاتنە سەرچۆکان.

ییخە: (کە.) حێلە، حێن. ئێخە، جج، چتت، چتتە، ییخەییخە، بۆ لێخوڕین و بۆ دەرکردنی بزنان و کاریلان بەکاردەبرێ.

ییخدان: ئیخدانی وشتر.

یێک: یەک.

یێلاکردنەوە (فە.): یەکلاکردنەوە.

یێن (باک.): بۆگەلە. مێرێنەمەزن: پیاوانی گەورە.

یێش: نێش. ــ ان: ئێشان. ــ اندن: ئێشاندن.

یێکەلّ (موک.): ئاژاڵێکە گوانێکی وشک بووبی. کەرگوان، ییکەلەگوان.

یێکەلّە گوان (هەورا.): یێکەلّ.

ین: نیشانەی چاوگە وەک: دابەزین، پێکەنین، فڕین.

یـن (باک.): مرازی خستنە سەری کۆیە لە دیالێکتی کرمانجی ژووروودا: ژنێن گوند: ژنانی گوند. دێن، تێن.

یینە: ئەوان، وان.

یێنی: یینی.